1673

उर्दू संग्रह

पुस्तक का नाम गयासुल लुगात

लेखक मौलवी गयासुद्दीन रामपुरी

प्रकाशन वर्ष 1895

आगत संख्या 1673

بر تنا فرمانساز با عطا نامبر زبان
به عون نطق بی زبان و فیض بابی سخن فهمی

از تصانیف قاموس علوم نقلی بحر ذخار فنون فصیح اللسان جناب مولانا غیاث الدین رامپوری جعل الجنة مکانه

غیاث اللغات

[illegible] برای افادهٔ خواص و عوام

محشی به نسخهٔ سراج اللغات مشتمل مصطلحات و لغات منتخبهٔ مجالس گفتگو سراج الدین علی خان آرزو مع تصحیح تام و جدید الکلام

در مطبع منشی نول کشور [illegible]

اطلاع - اس مطبع مین علوم و فنون کی کتب کا ذخیرہ سلسلۂ وار فروخت کے لیے موجود ہی فہرست مطول ہر ایک شائق کو چھاپہ خانہ سے مل سکتی ہی جسکے معاینہ و ملاحظہ سے شائقان اصلی حالات کتب کے معلوم فرما سکتے ہین قیمت بھی ارزان ہے - اس کتاب کے ٹیٹل پیج کے تین صفحے جو سادے ہین اُنمین بعض کتب لغت وغیرہ فارسی و اُردو کی درج کرتے ہین تاکہ جس فن کی یہ کتاب ہے اُس فن کی اور بھی کتب موجودہ کارخانہ سے قدر دانون کو آگاہی کا ذریعہ حاصل ہو -

صراح - لغت کی کتاب مشہور و مقبول علما جسکو ابوالفضل محمد معروف جمال القرشی نے صحاح لغت ... ت سے جو اُم اللغات ہی اسطرح تلخیص کیا ہے کہ ... اس کتاب کی محتاج نہین اور آخر کتاب مین ... ستعمال حروف معنوی علم نحو کے مفصل لکھے ہین اور ایک فرہنگ لغات غریب فارسی کی جو ترجمہ لفظ عربی مین واقع ہو اسمین شامل ہے اور ہر لغت کو حاشیے پر بھی لکھدیا ہے دو جلد مین ہے -

قاموس - سبحان اللہ روشن بیانی لغات اور ... لغت مین مثل آفتاب کے ضیا بخش عالم ہے علماے کاملین عرب و عجم کے نزدیک بہت مستند و مقبول اور علما کو درس و تدریس مین ہر وقت اسکی ضرورت ... مصنفہ العو... ین محمد فیروزآبادی ... ین مصنف نے سیاحی کرکے ... لا زوال بہم پہونچائی دو جلد مین ... یہ کتاب لاجواب ... سر در کائنات کو ... سری جلد کے آخر مین مصطلحات ... کے طبقات کا ذکر اور ... صراحت نام مقامات بقیہ ... جلد مین بعد تکملہ بقیہ لغات ... کا بیان ہی مصنفہ محمد ش... محمد طاہر ... کاغذ سفید عمدہ ... ت طبع ہوئی -

... لغت عرب کی کتاب ترتیب ... نف احمد بن محمد بن علی المغربی ... ذا مین چھپی نقل از نسخہ ...

منتخب اللغات شاہجہانی - مشہور کتاب لغت کی جسکو مولوی عبدالرشید حسینی نے ماخذ اشتقاق کتاب کو قاموس صحاح صراح سے انتخاب کرکے مرتب کیا اور بحضور شاہجہان بادشاہ نذر گذرانی شاہزادگان داراشکوہ شاہ شجاع عالمگیر مرادبخش کے یہ کتاب پیش نظر رہتی تھی نادر انتخاب ہے -

برہان قاطع - جسمین لغات و اصطلاحات و استعارات فرس کو ترتیب حروف تہجی بارعایت حروف اول و ثانی و ثالث لکھاہے مؤلفہ مولوی محمد حسین اس مطبع مین یہ مستند کتاب دو حیثیت سے چھپی ایک قلم جلی بہت واضح دوسری خورد جسمین ہر لغت آغاز سطر سے بقلم ممتاز ہے -

بہار عجم - یہ لغت کی کتاب نایاب محاورہ دانان اہل فارس کی خاص زبان خوش عنوان شیرین بیان نادر الوجود کالمعدوم ہے مصطلحات الشعرا اربع مسکوت مختلف اللغات گوناگون اقسام محاورات بوقلمون کے ساتھ طرز جدید منضم ہے کہ ہر لغت و محاورے کی سند کلام شعراے متقدمین و فصحاے کاملین و بلغاے ماہرین سے رقم ہے جو ہر یان بازار سخنوری و نقادان فن شاعری کا ایک ایک شعر دو دو شعر ہر ہر لغت کے استعمال معانی متعددہ پر معین و مددگار قدم بقدم ہے فصاحت و بلاغت مین سحبان کی روح کو درود الم ہے - لطافت صنائع و بدائع الفاظ و معانی خارج از دائرۂ عقل و فہم ہے مصنف اسکے عمدۂ روزگار رئیس نامدار شار عالی وقار مشہور دیار و امصار و امون د کو بہار منشی ٹیک چند تخلص بہ بہار ہین بہار عجم سے چند نام ان نامور ان شہر سخنوری و شیران بیشہ ہنر پروری و شاعری کے حوالہ قلم ہوتے ہین کہ جنکی زباندانی کی سند اس کتاب لاجواب مین اشعار بہ آئین نو بہار ہین - میر معزی - ملا طغرا - سامعاے ہمدانی جہانی گیلانی - اسیری - لاہجی - عنصری - حکیم شفائی - شیخ العارفین سنجر کاشی میر خسرو - سید محمد عرف عرفی - خواجہ شیخ نظامی علامہ چلپی - ملا مقیم مشہور بجودی شیرازی - حکیم زلالی - محمد قلی سلیم - خواجہ شیراز - نور الدین ظہوری خواجہ اصفی - مولوی معنوی - مسعود سعید سلمان محسن تاثیر - ابوطالب کلیم آملی - ملا مفید بلخی - مرزا مفر فطرت - مرزا بیدل - سراج المحققین شیخ ناصر علی مرزا محمد زمان راسخ - مرزا طاہر وحید - مرزا صائب ملا طاہر غنی - محمد شفیع سالم - میر سعد شرف ابونصر نصیری بدخشانی - مرزا فصیحی ہروی - ملا ساقی نکلو علی خراسانی - ملا سالک یزدی - میر نجات نظام دست غیب - افضل الدین خاقانی - خواجہ جمال الدین سلمان - باقر کاشی - شفیع اثر - ملا محمد سعید اشرف - ملا زمانی یزدی - درویش والہ ہروی - بابا فغانی ملا قاسم مشہدی - حکیم فردوسی - میر حسن دہلوی - میر اسمعیل خجند - مرزا یحیی مازندرانی - ملا عبد اللہ ہاتفی - محتشم کاشی - ملا سالک قزوینی - مرزا تقی آقا - اور اور یکہ تازان میدان سخندانی ایرانی و تورانی - خراسانی و گیلانی - جنکا نام و نشان لکھنا طول کلام ہے منظور اشتہار سے فقط آگاہی خاص و عام ہے ہمین قدر بس است + ور خانہ اگر کس است + مدت دراز سے اسکی گفتگو تھی تلاش کوچہ بکوچہ کو بکو تھی الحمد للہ بفحواے جوئندہ یابندہ بعد تفحص بسیار بتائید ایزد غفار ایک نسخہ ... بوسیدہ ...

بعون ناطق فرمای انسان زبان بیان عطا نمای فیض و بخشای سخن فهمی

از تصانیف قاموس علوم لغویه بحر جواهر نفیسه تاج اللغویین جناب مولانا غیاث الدین انار الله برهانه و جعل الجنة مکانه

غیاث اللغات

[illegible] بار ششم برای افادهٔ خواص و عوام

محشی به نسخهٔ چراغ هدایت مشتمل مصطلحات لغویه مصباح مجالس گفتگو سراج الدین علیخان آرزو بعد تصحیح تمام [illegible]

در مطبع منشی نولکشور به طبع لائق تحسین [illegible] زبان باشد

جدول فہرست ابواب و فصول غیاث اللغات

صفحه	نام باب و فصل وغیره	صفحه	نام باب و فصل وغیره	صفحه	نام باب و فصل وغیره	صفحه	نام باب و فصل وغیره	صفحه	نام باب و فصل وغیره	صفحه	نام باب و فصل
۳	باب الف فصل الف ممدوده مع الف	۳۱	فصل الف مقصوره مع ضاد معجمه	۷۳	فصل بای موحده مع واو	۱۰۲	فصل تای فوقانی مع غین معجمه	۱۲۰	فصل جیم مع عین مهمله	۱۴۲	فصل حای مهمله مع
۴	فصل الف ممدوده مع بای موحده	۳۲	فصل الف مقصوره مع طای مهمله	۷۶	فصل بای موحده مع های هوز	۱۰۳	فصل تای فوقانی مع فا	″	فصل جیم مع غین معجمه	۱۴۳	فصل حای مهمله مع
۵	فصل الف ممدوده مع تای فوقانی	۳۴	فصل الف مقصوره مع ظای معجمه	۷۷	فصل بای موحده مع یای تحتانی	″	فصل تای فوقانی مع قاف	″	فصل جیم مع فا	″	فصل حای مهمله مع
	فصل الف ممدوده مع ثای مثلثه	″	فصل الف مقصوره مع عین مهمله	۸۰	باب بای فارسی	۱۰۴	فصل تای فوقانی مع کاف عربی و فارسی	۱۲۱	فصل جیم مع قاف	۱۴۴	فصل حای مهمله مع
″	فصل الف ممدوده مع جیم عربی و فارسی	۳۵	فصل الف مقصوره مع غین معجمه	″	فصل بای فارسی مع الف	۱۰۵	فصل تای فوقانی مع لام	″	فصل جیم مع کاف عربی و فارسی	″	فصل حای مهمله مع طای
″	فصل الف ممدوده مع حای مهمله	۳۶	فصل الف مقصوره مع فا	۸۲	فصل بای فارسی مع تای فوقانی	۱۰۶	فصل تای فوقانی مع میم	″	فصل جیم مع لام	″	فصل حای مهمله مع ظای
″	فصل الف ممدوده مع خای معجمه	۳۷	فصل الف مقصوره مع قاف	″	فصل بای فارسی مع خای معجمه	۱۰۷	فصل تای فوقانی مع نون	۱۲۲	فصل جیم مع میم	″	فصل حای مهمله مع فا
۶	فصل الف ممدوده مع دال مهمله	۳۸	فصل الف مقصوره مع کاف عربی	″	فصل بای فارسی مع دال مهمله	۱۰۹	فصل تای فوقانی مع واو	۱۲۸	فصل جیم مع نون	۱۴۵	فصل حای مهمله مع قاف
″	فصل الف ممدوده مع ذال معجمه	۳۹	فصل الف مقصوره مع لام	″	فصل بای فارسی مع ذال معجمه	۱۱۱	فصل تای فوقانی مع های هوز	۱۲۹	فصل جیم مع واو	″	فصل حای مع کاف عربی
″	فصل الف ممدوده مع رای مهمله	۴۲	فصل الف مقصوره مع میم	″	فصل بای فارسی مع رای مهمله	۱۱۲	فصل تای فوقانی مع یای تحتانی	۱۳۱	فصل جیم مع های هوز	۱۴۶	فصل حای مهمله مع لام
۷	فصل الف ممدوده مع زای عربی و فارسی	۴۴	فصل الف مقصوره مع نون	۸۴	فصل بای فارسی مع زای معجمه	۱۱۳	باب ثای مثلثه	″	فصل جیم مع یای تحتانی	″	فصل حای مهمله مع میم
″	فصل الف ممدوده مع سین مهمله	۴۸	فصل الف مقصوره مع واو	″	فصل بای فارسی مع سین مهمله	″	فصل ثای مثلثه مع الف	۱۳۲	باب جیم فارسی	۱۴۷	فصل حای مهمله مع نون
۸	فصل الف ممدوده مع شین معجمه	۵۰	فصل الف مقصوره مع ها	۸۵	فصل بای فارسی مع شین معجمه	″	فصل ثای مثلثه مع بای موحده	″	فصل جیم فارسی مع الف	۱۴۸	فصل حای مهمله مع واو
″	فصل الف ممدوده مع صاد مهمله	۵۱	فصل الف مقصوره مع یای تحتانی	″	فصل بای فارسی مع فا	۱۱۴	فصل ثای مثلثه مع جیم عربی	۱۳۳	فصل جیم فارسی مع بای فارسی	۱۴۹	فصل حای مهمله مع یای تحتانی
″	فصل الف ممدوده مع غین معجمه	۵۲	باب بای عربی	″	فصل بای فارسی مع کاف عربی و فارسی	″	فصل ثای مثلثه مع خای معجمه	″	فصل جیم فارسی مع تای فوقانی	۱۵۰	باب خای معجمه
″	فصل الف ممدوده مع ف	″	فصل بای موحده مع الف	″	فصل بای فارسی مع لام	″	فصل ثای مثلثه مع دال مهمله	″	فصل جیم فارسی مع خای معجمه	″	فصل خای معجمه مع الف
″	فصل الف ممدوده مع قاف	۵۵	فصل بای موحده مع بای عربی و فارسی	۸۶	فصل بای فارسی مع نون	″	فصل ثای مثلثه مع رای مهمله	″	فصل جیم فارسی مع رای مهمله	۱۵۳	فصل خای معجمه مع بای موحده
″	فصل الف ممدوده مع کاف عربی	″	فصل بای موحده مع تای فوقانی	″	فصل بای فارسی مع واو	″	فصل ثای مثلثه مع عین مهمله	″	فصل جیم فارسی مع سین مهمله	″	فصل خای معجمه مع تای فوقانی
″	فصل الف ممدوده مع کاف فارسی	″	فصل بای موحده مع ثای مثلثه	۸۷	فصل بای فارسی مع های هوز	″	فصل ثای مثلثه مع غین معجمه	۱۳۴	فصل جیم فارسی مع شین معجمه	″	فصل خای معجمه مع جیم
۹	فصل الف ممدوده مع لام	″	فصل بای موحده مع جیم عربی و فارسی	″	فصل بای فارسی مع یای تحتانی	″	فصل ثای مثلثه مع فا	۱۳۵	فصل جیم فارسی مع غین معجمه	۱۵۴	فصل خای معجمه مع دال مهمله
″	فصل الف ممدوده مع میم	″	فصل بای موحده مع حای مهمله	۸۹	باب تای فوقانی	″	فصل ثای مثلثه مع قاف	″	فصل جیم فارسی مع فا	۱۵۵	فصل خای معجمه مع ذال معجمه
″	فصل الف ممدوده مع نون	۶۰	فصل بای موحده مع خای معجمه	″	فصل تای فوقانی مع الف	″	فصل ثای مثلثه مع کاف	″	فصل جیم فارسی مع قاف	″	فصل خای معجمه مع رای مهمله
″	فصل الف ممدوده مع واو	″	فصل بای موحده مع دال مهمله	۹۱	فصل تای فوقانی مع بای موحده	″	فصل ثای مثلثه مع لام	″	فصل جیم فارسی مع کاف عربی	۱۵۶	فصل خای معجمه مع زای معجمه
۱۰	فصل الف ممدوده مع ها	۶۱	فصل بای موحده مع ذال معجمه	۹۲	فصل تای فوقانی مع تای فوقانی	″	فصل ثای مثلثه مع میم	″	فصل جیم فارسی مع لام	″	فصل خای معجمه مع سین مهمله
″	فصل الف ممدوده مع یای تحتانی	″	فصل بای موحده مع رای مهمله	″	فصل تای فوقانی مع ثای مثلثه	۱۱۵	فصل ثای مثلثه مع نون	۱۳۶	فصل جیم فارسی مع میم	۱۵۸	فصل خای معجمه مع شین معجمه
″	فصل الف مقصوره مع همزه	۶۶	فصل بای موحده مع زای معجمه	″	فصل تای فوقانی مع جیم عربی	″	فصل ثای مثلثه مع واو	″	فصل جیم فارسی مع نون	۱۵۹	فصل خای معجمه مع صاد مهمله
″	فصل الف مقصوره مع بای موحده	″	فصل بای موحده مع سین مهمله	۹۳	فصل تای فوقانی مع حای مهمله	″	فصل ثای مثلثه مع یای تحتانی	۱۳۷	فصل جیم فارسی مع واو	″	فصل خای معجمه مع ضاد معجمه
۱۲	فصل الف مقصوره مع تای فوقانی	۶۸	فصل بای موحده مع شین معجمه	۹۴	فصل تای فوقانی مع خای معجمه	″	باب جیم عربی	″	فصل جیم فارسی مع های هوز	۱۶۰	فصل خای معجمه مع طای مهمله
۱۳	فصل الف مقصوره مع ثای مثلثه	″	فصل بای موحده مع صاد مهمله	″	فصل تای فوقانی مع دال مهمله	″	فصل جیم عربی مع الف	″	فصل جیم فارسی مع یای تحتانی	۱۶۱	فصل خای معجمه مع فا
″	فصل الف مقصوره مع جیم	″	فصل بای موحده مع ضاد معجمه	۹۵	فصل تای فوقانی مع ذال معجمه	۱۱۷	فصل جیم عربی مع بای موحده	۱۳۸	باب حای مهمله	″	فصل خای معجمه مع لام
۱۴	فصل الف مقصوره مع حای مهمله	″	فصل بای موحده مع طای مهمله	″	فصل تای فوقانی مع رای مهمله	″	فصل جیم عربی مع ثای مثلثه	″	فصل حای مهمله مع الف	۱۶۳	فصل خای معجمه مع میم
۱۵	فصل الف مقصوره مع خای معجمه	۶۹	فصل بای موحده مع عین مهمله	۹۸	فصل تای فوقانی مع زای معجمه	″	فصل جیم عربی مع حای مهمله	۱۳۹	فصل حای مهمله مع بای موحده	″	فصل خای معجمه مع نون
۱۶	فصل الف مقصوره مع دال مهمله	″	فصل بای موحده مع غین معجمه	″	فصل تای فوقانی مع سین مهمله	″	فصل جیم عربی مع دال مهمله	″	فصل حای مهمله مع تای فوقانی	۱۶۵	فصل خای معجمه مع واو
″	فصل الف مقصوره مع ذال معجمه	″	فصل بای موحده مع فا	۹۹	فصل تای فوقانی مع شین معجمه	۱۱۸	فصل جیم مع ذال معجمه	″	فصل حای مهمله مع ثای مثلثه	۱۶۶	فصل خای معجمه مع های هوز
۱۸	فصل الف مقصوره مع رای مهمله	۷۰	فصل بای موحده مع قاف	۱۰۰	فصل تای فوقانی مع صاد مهمله	″	فصل جیم مع رای مهمله	″	فصل حای مهمله مع جیم عربی	″	فصل خای معجمه مع یای تحتانی
۲۱	فصل الف مقصوره مع زای معجمه	″	فصل بای موحده مع کاف عربی و فارسی	″	فصل تای فوقانی مع ضاد معجمه	۱۱۹	فصل جیم مع زای معجمه	۱۴۰	فصل حای مهمله مع دال مهمله	۱۶۸	باب دال مهمله
۲۲	فصل الف مقصوره مع سین مهمله	″	فصل بای موحده مع لام	۱۰۱	فصل تای فوقانی مع طای مهمله	۱۲۰	فصل جیم مع سین مهمله	″	فصل حای مهمله مع ذال معجمه	″	فصل دال مهمله مع الف
۲۸	فصل الف مقصوره مع شین معجمه	۷۴	فصل بای موحده مع میم	″	فصل تای فوقانی مع ظای معجمه	″	فصل جیم مع شین معجمه	″	فصل حای مهمله مع رای مهمله	۱۷۱	فصل دال مهمله مع بای موحده
۲۹	فصل الف مقصوره مع صاد مهمله	″	فصل بای موحده مع نون	″	فصل تای فوقانی مع عین مهمله	″	فصل جیم مع صاد مهمله	۱۴۱	فصل حای مهمله مع زای معجمه	″	فصل دال مهمله مع ثای مثلثه

بسم الله الرحمن الرحیم

صراح آلای بیان و صحاح جواهر تبیان حمد محمودیست که در یکتائی قاموس اسم سامیش تاج اسامی ارباب فرهنگ ست ◆ و لطائف کاشتان قدرتش بحدیست
که زبان گویا باحصلے مجملش از فرط بیامانی خویش و لنگ ◆ بلوامع شموس مهر نقش معدن قلوب بحر الجواهر عرفان و بمفتاح عنایتش کنز اسرار و شوار سخت
آسمان ثمین کشف بعض اسرارش دولت جهانگیری بقلم میسر ◆ و شهسوار سخن برکاب بوسی نامش مؤید و مظفر ◆ و حصول قنیه رشیدیت بگهر ریزی نعت
مهذبیست که ره گم کردگان ظلمت آباد غوایت را بچراغ هدایت در شهرستان عنایت رسانیده ◆ و بصمصام وحی منزل که بر ثبوت رسالتش برهان قاطع است
بیخ کفر منقطع گردانیده ◆ اشاعت انوار فیض مدار سراج اسلامش موجب افتخار عرب بکرم و هبوب نسائم فردوس شمائم دین متینش عیش با بهار عجم چندانکه مطلع منتخب دیوان نبوت
که بسرور تلذذ تکرار ثنائش جان غمگین سرورے ◆ و هند مکر مصادمه آل اطهار و چار شربت مدائح اصحاب اخیار دل حزین را از تلخی اندوه خویش دورے ◆ اما بعد
بر آئینه عالم آرای دانشمندان روشن ضمیر مخفی نماند که چون بعضی از احباب را تعلیم و تعلم نظم و نثر فارسی بدریافت صحت لغات و معانی آن بتلاش کتب بسیار میگردیدند و با وجود
بهم رسیدن یکدو کتاب بمطلب نمیرسیدند ناچار ازین هیچمدان التماس آن نمودند بجهت تسهیل تدریس کتب مروجه مستعمله کتابے کافی مرتب گردد لهذا اضعف عباد رب العالمین محمد غیاث الدین
بن جلال الدین بن شرف الدین اصلح الله شانهم و غفر جنانهم ساکن بلده مصطفی آباد المعروف رامپور متعلق پرگنه شاه آباد لکهنو سرکار سنبهل مضافات صوبه دار الخلافت شاهجهان آباد
با وجود وفور علائق و کثرت افکار و ازدحام درس و تدریس طلبا باشتغال تالیف و تصنیف بعض کتب مثل مفتاح الکنوز شرح سکندرنامه و نسخه باغ و بهار و انشا و غزلیات و قصاید وغیره
در عرصه چهارده سال بعبارت سهل عام فهم این کتاب را تالیف نموده که مشتملست بر تحقیق حلیه و معانی الفاظ ضروریه کثیر الاستعمال عربیه و فارسیه و ترکیه و کنایات و اصطلاحات و مباحث بعض علوم که درین کتب
مندرجست مثل گلستان و بوستان سعدی و یوسف زلیخای جامی و نیرنگ عشق و غنیمت و انشای امان الله حسینی و رقعات یا بهار مادهو رام و انشای یوسفی و انشای منیر و انشای جامع القوانین خلیفه شاه محمد
و کنایش مالهٔ شخصی و مطلع الانوار ضیاء الدین نخشبی و بهار دانش عنایت الله و رسائل عبد الواسع هانسوی و مجمع الصنائع نظام الدین احمد و نصاب ابو نصر فراهی و انوار سهیلی حسین واعظ کاشفی
و مکاتبات علامی ابو الفضل و انشای طاهر وحید و نثر ظهوری و تعریفات ملا مفید و بوستان خیال و سکندرنامه و مخزن اسرار نظامی و مثنوی و دیوان ناصر علی و دیوان صائب و دیوان خواجه حافظ و قران السعدین خسرو
و تحفة العراقین و قصاید خاقانی و قصائد انوری و توقیعات کسری و گل کشتی میر نجات و زمانه بازار و رقعات و سه نثر ظهوری و رسائل طغرای مشهدی و حسن و عشق و وقائع نعمت خان عالی و قصائد عرفی و قصائد
بدر چاچ و مثنوی مولوی روم و اخلاق ناصری شیخ نصیر الدین طوسی دیگر کتب فارسی و کتب طبیه وغیره و صحت اکثر الفاظ محاورات و بفرط احتیاط در تحقیق لغات این صحیفه موجز بدوسته

کتاب لغت اکتفا نکرده بهزار سعی و جستجو التجا نموده شد بقاموس شیخ مجد الدین محمد فیروزآبادی و صحاح جوهری و صراح ابوالفضل محمد و کنز اللغات طاروف محمد و منتخب اللغات ملا عبد الرشید که آنرا
رشیدی عربی نیز گویند و بحر الجواهر محمد بن یوسف و لب اللباب جلال الدین سیوطی و کشف اللغات محمد عبد الرحیم و مدار الافاضل شیخ الهداد سرهندی و مؤید الفضلا محمد لاد و لطائف اللغات عبد اللطیف و فرهنگ لطائف
عطاء الله و برهان قاطع محمد حسین متخلص ببرهان و فرهنگ جهانگیری جمال الدین حسین انجو و رشیدی فارسی ملا عبد الرشید مذکور و چراغ هدایت و سراج اللغات سراج الدین علیخان آرزو و مصطلحات الشعرا
وارسته و جواهر الحروف و بهار عجم تیکچند بهار و فرهنگ سروری جلال محمد قاسم و لغات ترکی و مزیل الاغلاط و شمسی و شرح مقامات حریری و رساله معربات عبد الرشید و مجمع اللغات ابوالفضل بن مبارک
و شرح الشعرا عبد الباسط و چهار شرح دنصاب ابو نصر فراهی اول از محمد بن فصیح دشت بیاضی دوم از یوسف بن طالع سوم از نظام هروی چهارم لا ادری و بعض تفاسیر مثل حسینی و بیضاوی و مدارک
و بحر مواج و مهذب اللغات و نفائس الفنون و زبدة الفوائد و آئین اکبری و تقویم البلدان و حدود الامراض و رساله اوهام الخواص محمد بن حاج و چندین رسائل قواعد فارسی و
فصول اکبری و جار بردی و کتب علم هیئت و طب و رسائل عروض و موسیقی و نجوم و تواریخ و تذکرها و شروح ثقات و دیگر کتب که بیان آنها موجب تطویل است و حرف اول لغت را باب
و حرف ثانی را فصل مقرر ساخته و بحث نمود یافتن لغت مطلوب بعایت ترتیب حرف آخر نیز پرداخته و در بعض جا برای آسانی تفهیم مشکل هم تحریر نموده و بنابر سند تحت هر لغت نام کتابی
که آن لغت از آن بتحقیق رسیده مرقوم کرده مگر بعض جا این التزام ترک نیز شده است و اختلاف و اتفاق کتب هم بیان ساخته و برای دریافت لغت ترکی و یونانی و سریانی و رومی و هندی و
معرب در کتابت اشارت رفت و چون بسبب بعضی موانع فصل لغت عربی و فارسی را علحده نوشتن نتوانست لهذا بنابر شناخت لفظ عربی و فارسی علامت بیان کرده میشود هر لفظیکه سند آن از قاموس
یا صراح یا منتخب یا کنز یا بحر الجواهر باشد عربیت و اگر سند آن از جهانگیری یا رشیدی یا برهان یا سراج اللغات باشد فارسیت و در سند دیگر کتب احتمال هر دو زبان باقیست از نجهت
چند آثار و علامات دیگر بیان کرده می آید یکی آنکه هر لفظیکه در آن یکی ازین حروف هشتگانه که ثای مثلثه و حای مهمله و صاد و ضاد و طا و ظا و عین مهمله و قاف باشد آید عربیست دیگر آنکه هر لفظیکه در آخر
آن تاء فوقانی ما قبل مفتوح باشد عربیست دیگر آنکه هر لفظیکه اولش همزه که بالف شهرت دارد واقع شود و قبل از حرف آخر نیز الف باشد عربیست دیگر آنکه هر لفظیکه با تنوین همزه که مشهور بالف
است فتحه یا کسره شود یا تاء فوقانی یا میم اکثر چنان است که عربی باشد دیگر آنکه هر کلمه که بر وزن فعل و شکر یا بر وزن فاعل بکسر عین است با اکثر چنان است که عربی باشد پس لفظیکه در آن یکی ازین علامات نمود یا منتج نه شود
محتمل که فارسی باشد و هر لفظیکه در آن بای فارسی و جیم فارسی و زای فارسی و کاف فارسی یا واو و یای مجهول یا ما قبل آخر آن یک حرف یا دو حرف ساکن باشد فارسیست و از اسمای بعضی کتب لغت بجهت تخفیف
و اختصار لفظ لغات و غیره حذف کرده چنانچه کشف اللغات و لطائف اللغات و برهان قاطع و مؤید الفضلا و مدار الافاضل را کشف و منتخب و لطائف و برهان و مؤید و مدار نوشته
چون این کتاب فوائد نصاب که به غیاث اللغات موسوم است در سنه یکهزار و دو صد و چهل و دو هجری باختتام رسیده بهفت تاریخ باین اسلوب از عالم غیب بعرصه شهود جلوه گر گردید اول
معیار فضائل دوم صیقل الفاظ سوم خاتم عقلا چهارم نظاره عجائب پنجم اعلام منتشر ششم وضوح کتب هفتم تحقیقات کبار درین اثنا بعض محبان از غلبه شوق مطالعه اش فرصت نظر ثانی
نداده با وجود منع بسیار نقلش برداشته باطراف بردند چون اتفاق نظر ثانی افتاد به نسبت نسخه سابق چیزی محو و اثبات و زیادت و نقصان بوقوع آمد و نسخهای سابق بجهت منتشر شدن محتاج اصلاح
نشدند امید از اهل انصاف و تمیز آنست هر جا که درین کتاب نقصانی پدید آید معذور داشته معاف سازند و زبان ملامت دراز نکنند و صلاح نیز از ندمن الله التوفیق و منه الوصول الی التحقیق

باب الالف الممدوده

فصل الف ممدوده مع الف آئینه سکندر چون سکندر شهر سکندریه در سرحد فرنگ معمور کرد در آن شهر بر کناره دریا برای آگاهی از شورش اهل فرنگ مناره بنا کرده و
آئینه از حکمت و طلسم ساخته بران نهاده و دیده بانی معین کرد تا هنگام آمدن ایشان در آن آئینه دیده فوج سکندر را آگاه گرداند دو بار باین تدبیر شکست دادند بار سوم دیده بان غفلت کرد اهل فرنگ آمده شهر سکندریه را
خراب کردند و آن آئینه را همیان دریا انداختند چون سکندر را خبر شد باز آن آئینه را از دریا بر آورده بر سر مناره نصب کرد از آن وقت ایشان بر آن تصرف نیافتند از کشف اللغات و برهان و در تواریخ بهجت العالم مسطور است که در شهر
اسکندریه بلیناس بفرموده اسکندر مناره عظیم ساخته بود به بلندی سه صد گز و بر سر آن آئینه نصب کرده که قطر آن هفت گز و دور آن بست و یک گز بود تقریباً چون بعد زمین در آن نگریستی
هر چه در قسطنطنیه واقع بودی در آن آئینه ظاهر میبود و آئینه دار خادم که آئینه پیش وگذارد و بمعنی مقابل و رو برو و بمعنی ظاهر کننده عیب یا خوبی آتش بالف ممدوده و کسره همزه و سکون
هم بمعنا سید الله داد از مقلب بابکس ست که ماخوذ از پاس است آئینه سیل یا بهای آهنی مصقل و پرجلا که در جنگها بالای برگستوان بیل وصل کنند تا زخم بر بیل نرسد از شرح سکندر نامه ارغان آبادی رزو سیف الله احمد

آئین زیب و آرایش و طرز و دستور از برهان و در بهار عجم نوشته که بمعنی دادن و گرفتن و داشتن و بستن و نهادن و کردن و برانداختن و ساز کردن و تازه کردن مستعمل ست آئینه پیش
نفس داشتن در حالت بیهوشی تمام آئینه پیش نفس گذاشته حال تنفس دریافت کنند اگر آئینه مکدر شود زنده ست والا مرده آئینه مرکب از آئین بمعنی زیب و آرایش و
های نسبت چه از دیدن آئینه زینت و آرایش میکنند اما آنکه در اصل آهینه بود و آهین بزبان گیلان آهن را گویند و ظاهرست که آئینه در اصل از آهن ساخته شده بود
از بهار عجم آئین بندی زیب و آرایش که در کوچه و بازار شهرها هنگام قدوم سلاطین کنند از رشیدی

فصل الف ممدوده مع بای موحده

آباء پدران این جمع اب ست که در اصل ابو بود واو مفرد در جمع همزه شده آبا گشتن آب [illegible] عزت و قبولی در رونق و درخشندگی و تیزی [illegible] تیغ [illegible] روی [illegible] ماه
بهادون که ماه هندیست باشد که تفاوت مطابقت دارد و نیز لفظ آب و آبه که کلمه نسبت چون سرداب و سردابه بمعنی سردخانه و گوراب و گورابه بکاف فارسی یعنی گنبد که بر سر قبر سازند
از لطائف و شرح نصاب [illegible] بهار عجم آب طرب شراب [illegible] بمعنی [illegible] آب و بمعنی رونق کار [illegible] از شرح قران السعدین و بهار عجم آب لوچ بواو معروف و جیم عربی
بمعنی قند سپید نیز آمده و بنام معرب آن از رشیدی و برهان آب سرخ شراب سرخ آب سنجد پیاله بلور آب مروارید بیماری نزول آب در پرده چشم که نابینا میگرداند از چهار شربت
و برهان آب سند بکسر سین مهمله و سکون نون دریای اتک آب در جگر ندارد یعنی مفلس ست از رشیدی و برهان آب ورد بضم دال مهمله و سکون زای معجمه نوعی از [illegible]
که پنهان در زیر آن آب جاری باشد [illegible] آورده بمعنی ظرفی تنگ سر که در ته آن سوراخها باشد که بهندی آنرا [illegible] گویند از چراغ هدایت و بهار عجم آبخور بمعنی نصیب و قسمت و بمعنی
رودخانه و تالاب که مردم و بهائم از آنجا آب خورند از برهان آباد ضد ویران و بمعنی آفرین و ستایش و آبادان [illegible] از بهار عجم آب گوهر بیماری نزول آب در پرده چشم که نابینا
میگرداند از چهار شربت و برهان آبخور بمعنی نصیب و قسمت و بمعنی رودخانه و تالاب و نهر که مردم و بهائم از آنجا آب خورند از برهان آبار بر وزن بازار در فارسی بمعنی سرب [illegible] و در عربی
جمع بئر که بمعنی چاه ست [illegible] آبلار [illegible] آبشخور بزیادت شین معجمه [illegible] روزی و قسمت و محل اقامت و جای آبخوردن مردم و حیوانات
از بهار عجم آبشار [illegible] آب از بالا بپائین ریزد آبکور [illegible] مردم از آب و نان [illegible] از بهار عجم آب انگور شراب انگوری آب نار [illegible] از شرح سکندرنامه [illegible]
[illegible] آبگیر بکسر کاف فارسی تالاب و حوض از رشیدی و کشف و برهان آب خیز بمعنی موج و بمعنی زمینیکه [illegible] آب آید از رشیدی آب بازی بمعنی شناوری آب [illegible] شراب [illegible]
بیماری که از خوردن آبهای مختلف خصوصا در سفر بهم رسد و بمعنی روزی و قسمت از بهار عجم آب و رنگ سفیده و شنگرف در دهن که برای [illegible] چهره مالند [illegible] و غازه گویند [illegible]
دیوان حافظ از بهار آب خشک پیاله بلور آبسال بسین مهمله بمعنی باغ از جهانگیری آب و گل بکسر کاف فارسی کنایه از قالب [illegible] آب حرام شراب [illegible] آئینه ریختن [illegible]
[illegible] آب [illegible] آب بر آتش ریختن و گرستن آئینه و چشم تر کردن آئینه [illegible]
این همه اصطلاحات [illegible] آئین بروزن [illegible] از جهانگیری و رشیدی آبسالان بمعنی باغ از برهان آبدستان [illegible]
آب [illegible] بمعنی [illegible] آن [illegible] در برج عقرب [illegible] دارد [illegible]
عقرب [illegible] آب رفته در جو آمدن بعد از زوال نعمت [illegible] کامیاب شدن آب بر دوش [illegible] در اصطلاح بمعنی رونق آب آتشین شراب تند آب به لجام
خوردن مطلق العنان و خودسر معاش کردن آب در سبد خوردن ارتکاب [illegible] بیفائده آب جاویدان آب حیات آب از دهان رفتن و بدهان گردیدن کنایه از آب حسرت بدهان آمدن
آب بر دست دادن کسی ریختن و کردن کنایه از خدمتگاری او کردن آب زیر کاه انداختن مکار و حیله گری آب چشم کسی گرفتن ترسانیدن آب بر چیزی هشتن و
[illegible] دادن زیب دادن آب بر ریسمان بستن تلاش بیجا نمودن [illegible] اینهمه اصطلاحات از مصطلحات آب خوردن اندک توقف کردن از شرح سکندرنامه آب خوردن و رنگ
کردن از رشیدی و برهان آب و روغن تکلف کردن در سخن آرائی [illegible] آب گرفتن بیمار که از فساد آب پیدا شود آب برروی کار آوردن رونق و خوبی در کار پیدا کردن و عزت و امتیاز
حاصل نمودن آب هان خوردن بمعنی تحمل کردن از شرح قران السعدین آب دندان [illegible] بمعنی [illegible] زبون و اصطلاح قماربازان حریف زبون
دندان [illegible] نوعی از انار و امرود از رشیدی و چراغ هدایت و بهار عجم و برهان آبستن شرمنده شدن از رشیدی آب پوست [illegible] میوه [illegible] بالغ شدن [illegible]

چراغ هدایت آب در جگر داشتن توانگر و صاحب مقدور بودن از برهان آب در دیده داشتن حیا کردن آب رزغان نوعی از شرابست در شیراز از مدار الافاضل **آب کمان**
بمعنی نور کمان از بهار عجم **آبرو** و **آبرخ** در اصل باضافت بمعنی ترکیبی آن خوبی رو و صفائی چهره و بمعنی جاه و اعتبار مجازست و در عرف فک اضافت لفظ برون با لفظ شستن و
ریختن مستعمل است از بهار عجم **آب در جو** کنایه از دولت و فرماندهی و بمعنی کامیاب **آباره** بمعنی حساب از سراج اللغات **آبگینه** چیزی ست شبیه بسنگ شفاف که آنرا ابهیک کانچ گویند
و بمعنی شیشه که در آن می و گلاب و مثل آن نهند معلوم نیست که ازین هر دو معنی کدام مجازست از برهان و شروح و در بهار عجم نوشته که آبگینه بمعنی شیشه و بلور و آئینه و مجازاً بمعنی شراب
آبخانه مستراح یعنی پاخانه **آبکامه** آبیست ترش که از خصوصیات متعدده ترتیب کنند **آب مرده** آب غیر جاری و افسرده **آب سیه** آب عمیق و طوفانی و مجازاً بمعنی آنچه که در پرده
چشم جمع شده نابینا گرداند و بمعنی سیاهی دوات و بمعنی شراب و بمعنی نکبت و خواری از شرح قران السعدین و بهار عجم و شرح سکندرنامه و چهار شربت **آبه** از برهان **آماده** بمعنی کمال شایق
و مشتاق چیزی مرغوب باشد **آبای علوی** بضم عین مهمله و سکون لام بمعنی پدران بلندی و کنایه است از نه فلک یا از هفت ستاره سیاره **آبی** نام میوه که آنرا بهی گویند و هر چیز که بآب نسبت داشته باشد
و بمعنی خراب چنانکه مرزا قتیل در چار شربت آبی شدن معامله بمعنی برهم خوردن معامله نوشته است و نام رنگی که با سفیدی قدری نیلگون باشد و بعربی انکار کننده چرا که اسم فاعل است از اباء
بمعنی انکارست **آب بازی** بزای معجمه بمعنی شنا و **آبیاری** آب رسانیدن بیخ درختان را **فصل الف ممدوده مع تای فوقانی** ☆ **آتکیا** بقرار از لطائف لغات ترکی اسپ را گویند **آتش هدو** و **آفتاب آتش** تیز شراب **آتشکار** آتش دادن و گرم کردن و مطبخ و **آتشباز** و **آتشخوار** نام مرغیست که آتش میخورد از رشیدی و بعضی
گویند که آن جانوریست که سمندر آنرا جکور گویند **آتشگر** بکسر کاف فارسی چیزیکه آتش از منقل و دیگدان بآن بردارند **آتش** بالفتح و کسره فوقانی هر دو درست از جهانگیری و
سراج اللغات و برهان **آتش محلول** آب گرم و روغن گرم و کنایه باشد از شراب باعتبار سرخی و گرمی **آتش زن** جانوریست که آنرا ققنس گویند بیانش در لفظ ققنس مسطورست و بمعنی چقماق نیز آمده از شرح
سکندرنامه و برهان **آتش زبان** کنایه از شاعر و فصیح الکلام تیز زبان **آتش دهقان** آتشی که دهقانان بتابستان در غراخشک زنند تا چون باران بیارد سبزه بسیار و نو برآید از مؤید الفضلا و برهان
آتون زنیکه دختران را تعلیم خواندن دهد از رشیدی **آتشکاو** بهر دو کاف عربی سیخ آهنی یا چوب دراز که بدان آتش را میکشند و مشتعل سازند **آتشکده** بکسر کاف فارسی چیزیکه آتش از منقل
و دیگدان بآن بردارند **آتش زنه** چقماق و بمعنی چوبی یا سیخیکه بدان آتش را بشکنند از شرح مثنوی **آتش نمرودی** آتشی عظیم که با حاطه یک فرسنگ نمرود برای احراق حضرت ابراهیم علیه السلام افروخته بود
حرارت داشت که در چهار فرسخ آن دیار پرنده نگذشتی بحکم الهی آن آتش بر آنحضرت سرد شده از میان آن انواع گل و ریحان پدید آمد **آتش دستی** غلبه و چالاکی و تیز دستی و جلدی **آتش فارسی** آتش کده
بعهد پادشاهان دین زرتشت در فارس بود و آتش آنرا نگذاشتند که خاموش شود و نام مرضیکه آنرا نار فارسی گویند و آن بثری چندست که بر بدن ظاهر شود و سوزان باشد و در دو درد او اثر در آب
پیدا ارد و این مرض غیر آتشک است و معنی ثانی مجازست از معنی اول بمناسبت سوزش و در ماندگی از رشیدی **فصل الف ممدوده مع ثای مثلثه** ☆ **آثار** نشانها و قدم و سنتهای رسول
صلی الله علیه و آله وسلم این جمع اثرست از منتخب و بمعنی افعال و اثرهای طبیعت چنانکه اثر آتش سوختن و اثر آب تر کردن و علی هذا القیاس در بهار عجم نوشته که آثار بمعنی عرض دیوار نیز در کلام استادان آمده و
آثار بمعنی سبزه زار در مردم مشتهار دارد در کتب لغات عربی و فارسی بثای مثلثه یا بسین مهمله بمعنی اصطلاح بنظر نیامده ظاهراً ایجاد بعض هندوستانیان فارسی تراش است چون شهرت گرفته حکم اصطلاح پیدا کرده ناچار باید نوشت
آثم بکسر ثای مثلثه گناهگار از کشف و کنز **آثام** جمع اثم بکسر اول بمعنی گناه است از سراج اللغات و بمعنی زمین هموار از بهار عجم **فصل الف ممدوده مع جیم عربی و فارسی** ☆ **آجر** بضم جیم عربی
و سکون رای مهمله خشت پخته یعنی خشتی که با آتش پخته باشد از کشف و منتخب **آجل** بکسر جیم عربی هر چه با مهلت باشد دیر یاب و گاهی کنایه از عالم آخرت باشد از کشف و منتخب **آجال** جمع اجل
که بمعنی وقت موت است و حالا استعمال آن بمعنی مرگ و موت شائع است **آجام** جمع اجم که بفتحتین جمع اجمه است و اجمه بفتحات بمعنی انبوهی درختان و نیستان پس آجام جمع الجمع است از کنز اللغات **آجده**
اجیده بخیه و بمعنی درشتی سوهان و ناهموار سطح چیزی از رشیدی و برهان **فصل الف ممدوده مع حای مهمله** ☆ **آحاد** بحای مهمله بر وزن فعال جمع احد که بمعنی یکیست از کشف و به اصطلاح
اعداد را چهار گانه مراتب مقرراند اول احاد از یک تا نه دوم عشرات از ده تا نود سوم مات از یکصد تا نه صد چهارم الوف و گاهی لفظ احاد بمعنی عوام الناس آید چرا که مردم عوام اکثر فرد فرد کار و بار خود
میکنند مثل خواص و امرا خادمان و رفیقان ندارند **فصل الف ممدوده مع خای معجمه** ☆ **آخشیج** بیای مجهول و جیم عربی بمعنی ضد و مخالف است و مجازاً باعتبار ضدیت بمعنی یکی از عناصر اربعه
خاک و باد و آب و آتش است از جهانگیری و مدار و رشیدی و برهان و سراج نوشته که آخشیگ اصل است و آخشیج مبدل آنست نه معرب آن **آخ** کلمه تحسین و آفرین از لطائف و در بهار عجم بمعنی شور و فغان

آستین بر چیزی فشاندن ترک چیزی کردن و دست از آن باز داشتن **آستین برچین** و چشم پوشیده و دل کشیدن کنایه از دلاساء غمخوارگی از مصطلحات **آسیمه** بکسر سین مهمله و فتح تحتانی نام زن فرعون که مسلمان بود زیرا که بهایمان موسی علیه السلام ایمان آورده از
غم ساختن و بمعنی آسمانه سقف خانه **آسیمه** بیا معروف بمعنی پریشان و سراسیمه از لطائف و رشیدی و برهان **آسی** بطریق با شین و کسی غمناک از منتخب و بعض شروح آسمانی قسمی از آب از
کرا در برهانی خیر گویند **فصل الف ممدوده مع شین معجمه ** آشنا** بمعنی شناور و بمعنی شناور از برهان **آشوب** شر و فتنه و غوغا و بسم بر آمدن چیزی از جهان در بهار عجم نوشته که بلفظ آوردن
افتادن نشستن برخاستن مستعمل است **آش** معرب طعام رقیق که آنرا توان آشامید از بهار عجم و بمعنی طعام مطلق نیز می آید **آشام** صیغه امر از آشامیدن و بغیر ط ترکیب اسم بمعنی آشامنده و بمعنی خوراک
و نام ملکیست که شمال و مشرق بنگاله واقعست آبی که از برنج پخته گیرند بسبب پیچ گویند از کشف و برهان قاطع و رشیدی **آشامیدن** نوشیدن **آشوردن** آمیختن و خمیر کردن از برهان **آشنائی دادن**
شناساندن کسی را از بهار عجم **آشیان** و **آشیانه** مطلق خانه حیوانات و بمعنی سقف خانه مردم چنانچه خانه یک سقفه را یک آشیانه و دو سقفه را دو آشیانه گویند بمعنی اول بلفظ چیدن و نهادن گذاشتن و گرفتن
و چیدن و کردن و برافراختن و بر داشتن مستعمل از بهار عجم **آشنار** و بمعنی روشناس از بهار عجم **آشناه** مزید علیه شناه بمعنی شناور و روشناور کننده از بهار عجم **آشنا فروشی** مدح کردن **آشنا آشمالی**
خوشامد و چاپلوسی از چراغ هدایت **آشتی** بمعنی صلح **فصل الف ممدوده مع صاد مهمله ** آصف** بفتح صاد مهمله نام وزیر سلیمان علیه السلام از خیر اللغات و برهان و بعضی از اهل لغت نوشته اند
کرامت بن برخیا یکی از علمای بنی اسرائیل بود **آصال** جمع اصل که بمعنی شبانگاه است اول از بعه عصر است **فصل الف ممدوده مع غین معجمه ** آغا** بمعنی خداوند و برادر کلان و این لفظ ترکیست
از مؤید و مدار **آغوش** بمعنی بغل و کنار و بمعنی بنده و غلام و کنیز از سراج اللغات و برهان و رشیدی و کشف **آغال** جای خوابیدن گوسفندان در صحرا و بمعنی گرفتار کردن و کسی را بر جنگ تیز کردن از برهان **آغالیدن**
تیز کردن کسی برای جنگ و خصومت از برهان **آغار** بمعنی تر شدن **آغوش دادن** کنایه از بغل گیر شدن از مصطلحات **آغشتن** بفتح غین معجمه آمیختن و تر کردن از سراج اللغات **آغشته** بفتح غین معجمه بمعنی آلوده
از برهان و کشف و جهانگیری **فصل الف ممدوده مع فاء ** آفتاب** معروف بمعنی روشنی آفتاب نیز آمده و بمعنی شراب و بمعنی حلقه که از تار ساز سازند از کشف و غیره و در سراج اللغات نوشته که آفتاب بمعنی قرص خورشید و بمعنی ارزش
خورشید مجاز است بعلاقه مهتاب که بمعنی روشنی ماه است و بمعنی قرص ماه مجاز است قیاس آفتاب آفتاب خطا آفتاب سوار کنایه از مردم صبح خیز و شب بیدار از بهار عجم **آفتاب گیر** بمعنی سایبان **آفاق** جمع افق که بمعنی
کناره آسمان که در میان صحرای وسیع با زمین پیوسته از دور بنظر می آید و مراد از آفاق عالم اجسام که دنیا باشد چرا که همه عالم در میان کناره های آسمان واقع است و این مستفاد است از بعض کتب لغت و شروح و نزد فقیر مؤلف
تحقیق آنست که آفاق جمع افق باشد که نزد اهل هیئت دائره است که تنصیف میکند فلک را میان مرئی و غیر مرئی یعنی دائره افق فرق میکند فلک را که بالای زمین پدید شود و میان القدر که از نظر ناظر محجوب است
بر زمین و تمامی معموره عالم باعتبار تفاوت رویت حرکت فلکی افق قسم است و دولابی و حمائلی و رحوی دولابی بر بلاد خط استوا و حمائلی بر اکثر بلاد معموره عالم و رحوی یعنی افقی که بر آن حرکت فلک بطور گردش آسیا
مرئی و محسوس شود بر ارض تسعین که قطب شمالی در آنجا بسمت الرأس است و افراد افق حمائلی کثیر است چه در هر اقلیم متفاوت باشد در میان کجی و راستی پس مراد از لفظ آفاق مجموع عالم باشد از خط استوا تا ارض تسعین یعنی
از ابتدا اقلیم اول تا انتها اقلیم هفتم **آفل** بکسر فا بمعنی فرو رونده از لطائف **آفتاب لب بام** نزدیک بمرگ از چهار شربت **آفتاب دادن** نگاه داشتن چیزی را در آفتاب از چراغ هدایت **آفرین** لفافه
موقوف امر از آفریدن و بمعنی تحسین و حمد از برهان و جهانگیری و سراج اللغات و بمعنی آفریننده نیز آمده **آفلین** فرو روندگان **آفتابی شدن** ظاهر شدن **آفتاب غروب** محنت و تعب کشیدن **آفت** آنچه
آورنده و ارکان و چه کنند در وصل آب و تاب هر دیار الفاعل کردند از چراغ هدایت **آفاق** کلمه عبارت از ربع مسکون چرا که ربع مسکون از خط استوا بجانب شمال واقع شده است و آفاق ملک همین افق جمائل
است و تفصیل این تحقیق بلغت آفاق مسطور شد **آفتابی** سوج ملکی که بر سر آسایه سازند و در بهار عجم بمعنی متغیر و شکسته رنگی و چیزی که آنرا آفتاب داده باشند و در فرهنگی بمعنی ظرف آهنی که بهندی آنرا کراهی
گویند **فصل الف ممدوده مع قاف ** آقا** بقاف بمعنی خداوند از مدار و صاحب بهار عجم نوشته که این لفظ را چون بر اسم شخص مقدم کنند برای تعظیم باشد و اگر از اسم مؤخر آرند
تحقیر باشد و این لفظ ترکیست **آقسنقر** بسکون قاف و ضم سین مهمله و سکون نون و ضم قاف و در آخر راء مهمله بمعنی سنقر سپید چه در ترکی آق سفید را گویند و سنقر نام طائر شکاری است
و در مقابل این قره سنقر است بمعنی سنقر سیاه چه قره بالفتح در ترکی سیاه را گویند و این هر دو اسم نام غلامان ترکان نیز هست **آقچه** روپیه و اشرفی نیز آمده از لغات ترکی **آقاسی** بمعنی دیوانخانه
و این ترکیست **فصل الف ممدوده مع کاف عربی ** آکا** بکاف عربی در ترکی برادر کلان **آک** بمعنی عیب و آفت و بر آن نسبت و تشبیه آید چون مغاک منسوب بمغ که بمعنی عمق است
و مغاک بمعنی آب ایستاده بمغ که بمعنی حیوان لفظ آک در آخر صیغه امر آید بمعنی حاصل بالمصدر چون خوراک و سوزاک بمعنی خورش و سوزش **فصل الف ممدوده مع کاف فارسی**
آکنده گوش انبوه کان اول فارسی کسیکه نصیحت نشنود **آگین** آنچه از قسم پنبه و پر مرغ و مثل آن در تکیه پر کنند **آگن** بفتح کاف فارسی صیغه امر از آگندن
آب در شیر بمعنی فریبنده چنانکه از دیباچه مخلص خان که به تو آفاق نوشته به ثبوت میرسد **آب داغ** آبیکه بسیار گرم باشد و جوش داده باشند یا آنکه سنگی یا آهنی گرم کرده

آگنیدن بکاف فارسی پر کردن آگاہی بلفظ آمدن و آوردن و داشتن و دادن و یافتن و بودن مستعمل ست از بہار عجم **فصل الف ممدوده مع اللام**
آلاء جمع الی که بکسر اول بمعنی نعمت ست **آل تمغا** بمعنی بخشیدن زمین و جاگیر کسی را نسلاً بعد نسل چه آل در عربی بمعنی فرزندان و اہل خانه و پیروان آمده است از منتخب
آل عبا باضافت و فتح عین مهمله و بای موحده عبارت از حضرت فاطمه و علی و حسنین رضوان الله علیهم چه عبا بمعنی گلیم و چادر باشد منقولست که روزی آنحضرت
صلی الله علیه و آله وسلم هر چهار تن مذکور را طلبیده و عبائیکه مخطط بود بر خود و بر ایشان کشیده آیهٔ تطهیر را خواندند و اضافت آل بسوی عبا نظر باستعمال عرب خلیقه بدیت لفظ و ارد و جه
آل مضاف سازند بذوی العقول فقط لفظ اہل را بذوی العقول و غیر ذوی العقول هر دو آلت بمعنی دست افزار لفظ عربیست چنانکه در ہندوستان این لفظ بمعنی قضیب شهرت
دارد ظاهر اور ولایت مستعمل نباشد مگر در کلام طغرا آلت مرد واقع شده از بہار عجم **آلات** جمع آلت و آنچیز یست که بدان کار و چیزی بسازند **آلاف** هزاران جمع الف
آلنگ بفتح لام و سکون نون با غنه و کاف فارسی لفظ ترکیست بمعنی سبزه زار و چراگاه و صحرا از سراج اللغات **آل** در فارسی بمعنی رنگ سرخ و اسپ بود و نوعی از شراب
و چوب و خیمه و نام مرضی که زنان نو زائیده را باشد و بیخهای باریک که بدان جامه را سرخ کنند از برهان و سراج اللغات و مؤلف لفظ آل بمعنی سرخ و مهر بادشاه در لغات
ترکی دیده است و در بہار عجم نوشته که ترکی مهر بادشاها را گویند شاید در قدیم مهر بادشاه بشنجرف میکرده باشند و آل تمغا بمعنی بخشیدن زمین جاگیر است کسی را نسلاً بعد نسل و در صورت
لفظ آل عربی باشد و بمعنی عربی بمعنی فرزندان و اہل خانه و پیروان کذا فی المنتخب **آلم** بفتح لام رنج و درد رسانیده تر **آلام** جمع الم که بمعنی درد و رنج است **آلفتن** بضم لام بمعنی آشفتن
از برهان **آلفته** بضم لام و فا و تای فوقانی زن شرب **آلوچه** نام میوهٔ ولایتی که شیرین و لذیذ باشد **آلچی** گیرنده و ستاننده از لغات ترکی **فصل الف ممدوده**
مع المیم **آما** صیغهٔ امر ست از آمودن بمعنی پر کن مگر ترکیب اسم بمعنی اسم فاعل مید بمعنی آماینده و پر کننده **آماج** نشانهٔ تیر و تفنگ از برهان و رشیدی و بعض محققین
نوشته اند که آماج بجیم فارسی خاک توده که بران نشانهٔ تیر و تفنگ نصب کنند و این لفظ ترکیست **آمیزگار** بکاف فارسی خلیق و سازگار از بہار عجم **آمر** بکسر میم
بمعنی امر کننده یعنی حاکم **آموزگار** بمعنی استاد و بمعنی شاگرد نیز آمده از شمسی و برهان **آمیغ** بغین معجمه بمعنی آمیز تبدیل زای معجمه بغین معجمه در بعضی جا بمعنی آمیزش
باشد از شرح مثنوی و برهان **آمال** بر وزن افعال جمع امل که بفتحتین بمعنی امید ست از بہار عجم و منتخب **آمل** بضم میم نام شهری از مازندران از برهان مدار و سراج اللغات
آموختن لازم و متعدی هر دو آمده از بہار عجم **آمین** اسم فعلست بمعنی قبول کن دعا را یا بمعنی چنین باد از صراح **آمدن و آمده** هر دو بفتح میم ست و کسانیکه آمدن را
بر وزن ساختن خوانند خطاست از جهانگیری و برهان **آمنه** بکسر میم و فتح نون اسم والدهٔ آنحضرت صلی الله علیه و آله وسلم **آمخته** بضم میم مخفف آموخته از رشیدی **آمله** بضم میم
ثمر درختیست مشهور از برهان **آموی** و **آموی** نام رودیست میان ایران و توران از شرح مثنوی مولوی معنوی **فصل الف ممدوده مع النون** **آنات** بمعنی
اوقات **آنس** بکسر نون و سین مهمله انس و محبت گیرنده و بفتح نون خو گیرنده تر از منتخب **آنف** بکسر نون بمعنی مطیع و فرمانبردار از شرح نصاب **آنک** بفتح نون و کاف تصغیر آنست بمعنی
چنانکه اینک بتقریب معنی آنکه بر اندام ظاهر می آید از برهان و بعضی بمعنی اکنون اکنون نیز نوشته اند **آنگ** بضم نون و کاف عربی بهندی سیا گویند که زنان گلو که تا بند و قوم از شرح نصاب و برهان
آن در عربی بمعنی وقت و هنگام و بمعنی اندک وقت در فارسی بمعنی مال و ملکیت چنانکه گویند فلان چیز از آن منست یعنی از مال و ملکیت منست و حرف اشاره بچیز دور و بمعنی طور و انداز و ادا و کیفیتی که در حسن
معشوق میباشد **آنه** کلمهٔ نسبت چون ماهانه و سالانه و روزانه **فصل الف ممدوده مع واو** **آوا** مخفف آواز بحذف رای معجمه از رشیدی و جواهر الحروف نوشته که آوا مخفف آوای
که بمعنی آواز باشد چرا که زای معجمه بیای تحتانی بدل میشود **آوخ** بفتح واو و خای معجمه بمعنی آه و افسوس و کلمهٔ تعجب از کشف اللطائف و لطائف و در برهان بمعنی آسیب و قسمت نیز نوشته **آوند** اصل
آب و ند بود بمعنی ظرف آب یا را بواو بدل کردند بعد از آن بجهت اجتماع دو واو یک واو را حذف کردند از رسالهٔ عبد الواسع **آورد** بفتح واو و ضم را و دال بمعنی جنگ و کارزار از جهانگیری **آویس** نام
گیاه است گویند از شرح نصاب و برهان و در جواهر الحروف نوشته که آویس بیای مجهول و شین معجمه گیاهیست که در دوستان از آن تره پزند و بعربی شعر گویند و اطبا شعر الصباد نویسند
تا التباس بشعر نیاید **آوگ** بمعنی جو باشد **آونگ** بسلای باشد که بر آن جامهٔ خوشهای انگور و امثال آن آویزند بهندی الگنی گویند از برهان و جهانگیری **آوردن**
بفتح واو و ضم را در دن از جهانگیری و بہار عجم طغرا گوید بیت چو گلگشت سر بکار سے ÷ برادر و طلا کوب زر خود شد گل زرد ÷ بضم واو نیز آمده چنانچه جعفر خان

مصنف شیرین خسرو گوید بیت بیا لب کوزه صافی بهر دید دما به نزدیک لب بر کرتے آورده **آوان** بالف ممدوده جمع او انست که بهمزه مفتوحه باشد بمعنی اوقات از کشف

و شرح ازبر نور اللہ بر گلستان **آواز گرفتن** افتادن آواز و این را خراشیدن آواز و نشستن آواز نیز گویند از بهار عجم **آو** بمعنی آب تبدیل موحده بواو از لطائف اواره

بمعنے بعد از لطائف **آوه** بمعنی ناده از رہ اشی مثنوی مولوی بردم **آونه** بکسر واو و فتح نون مشدد و این جمع آو انست که بمعنی وقت باشد **فصل الف ممدوده مع ها**

آها کلمه ایست که بوقت خوش آمدن چیزی استعمال کنند از شرح نصاب **آهن ربا** بضم را مهمله سنگیست که آهن را بجود میکشد آنرا مقناطیس نیز گویند بهندی چمک نامند

بضم جیم فارسی و تشدید میم **آهنج** بفتح ها و سکون نون و جیم عربی بمعنی قصد و آهنگ **آهار** بخیه از نشاسته و غیر آن که بطور آش بخته بر کاغذ و جامه مالند از جهانگیری و بهار عجم **آه**

آهی که بخوف افشای راز حسب دلخواه با آواز بلند بگرمی جوش دل کشیده نشود و بتنفس تند بر آید **آه نیمکش** آهی که بخوف افشای راز حسب دلخواه با آواز بلند کشیده نشود

آهک بفتح ها و کاف عربی چونه سپید که آنرا بعض مردم قلعی گویند و وجه تسمیه آنکه چون آب برو پاشند بخاری مانند آه ازان بر میخیزد از رشیدی **آهنگ** لشکر و تعجیل

و طرز و روش و کشش و قصد و مراده و بمعنی کوک و موافق و نام سرود بمعنی آواز که قبیل از سرود کشند و این از معنی قصد و اراده ماخوذ است چراکه در نغمات گویند که چه آهنگ

ست یعنی قصد کدام مقام ست و بمعنی کلاب گویند از رشیدی و برهان و دیگر شروح **آهوی حرم** آن آهو که در صحرای گرد نواح مکه معظمه باشد و صید آن حرام ست و حد زمین

حرم نیست جانب مشرق کعبه شش کروه و بطرف جنوب کعبه دوازده کروه و بسوی مغرب هیژده کروه و بسوی شمال بست و چهار کروه از شرح کنز الفقه **آهرمن** بفتح ها و سکون را

مهمله بمعنی دیو و شیطان و باعتقاد مجوس آهرمن فاعل شر ست و یزدان فاعل خیر از برهان **آهن سرد کوفتن** کوشش بیفایده کردن **آهختن** بر کشیدن اکثر با تیغ و خنجر مستعمل

میشود از رشیدی و برهان **آهو** دو معنی دارد اول جانور معروف دوم بمعنی عیب از رشیدی و برهان **آهو پرستی** کنایه از کمال محبت [illegible] **فصل الف ممدوده مع یای تحتانی**

آیا کلمه تمنا و بمعنی افسوس و بمعنی شاید و کلمه استفهام و برای استعجاب بمعنی والله اعلم نیز آمده شاعر گوید بیت آنانکه بصد زبان سخن میگفتند آیا چه شنیدند که خاموش

شدند از رشیدی و برهان و غیره **آیت** نشان و علامت از شرح نصاب **آیات محکمات** آیاتیکه محتاج بتاویل نیست و حکم آن ظاهر از بهار عجم **آیان** بمعنی آینده

چنانکه بالان بمعنی بالنده **آیات متشابه** آیاتیکه معنی آن صریح معین نباشد بلکه تاویل طلب باشد و احتمال معنی کثیر دارد چنانکه حروف مقطعات و غیر آن نیز چنانکه

ید الله فوق ایدیهم و الرحمن علی العرش استوی **آیانی** بکسر نون بمعنی شایستگی و خوبی از مصطلحات بهار عجم **آی آی** بمعنے آمد آمد **آی** ترکی ماه را گویند که بعربی

قمر و بفارسی ماه نامند **فصل الف مقصوره مع همزه ائمه** جمع امام ست در اصل ائممه بود بر وزن افعله پس حرکت میم اول که کسره بود نقل کرده بهمزه دادند

و میم را در میم ثانی ادغام کردند ائمه شد چون همزه مکسور بود آنرا بصورت یا نوشتند و بعضے همزه مکسور ثانی را بیا بدل کنند و ائمه معصومین عبارت از دوازده امام ست رضی الله

عنهم **فصل الف مقصوره مع بای موحده ابتلا** بالکسر آزمودن و در بلا افتادن از کنز و صراح **ابتغا** بالکسر و غین معجمه خواستن و خواهش از کنز

ابقا بالکسر و قاف باقی داشتن **ابا** بکسر اول بمعنے انکار و بفتح اول بمعنی آش و شوربا و در فارسی بمعنی مع و همراه بزیادت الف بر حرف با از کشف و منتخب و غیره **ابطار** بالکسر

درنگ کردن **انبار** بالفتح پسران از منتخب جمع بنو که اصل ابن ست بالکسر بنا کردن **ابرام** بالکسر ادا کردن و بیزار شدن و پاک شدن و به کردن **ابدا** بالکسر آشکار کردن و آفریدن

از کنز **ابن العنب** بکسر عین مهمله و فتح نون و موحده کنیت شراب **اب** بالفتح و تخفیف با بمعنی پدر و این در اصل ابو بود و بعضی فا

ابوت بضم اول و ثانی و تشدید بای موحده و تای فوقانی پدر شدن از کنز **ابن الوقت** شخصیکه بمقتضای وقت عمل کند از چراغ هدایت **ابهت** بضم اول و تشدید بای

موحده مفتوحه و فتح ها بمعنی بزرگی از منتخب و مدار **اباحت** بکسر و حای مهمله حلال و مباح گردانیدن **ابلوج** بالضم قند و شکر سپید از لطائف و برهان **ابن صبح** کنایه از آفتاب **ابادیا** بالفتح و نون و دعای

فارسی بمعنے آفرین و دعای خیر از لطائف **ابعاد** بالفتح جمع بعد که بالضم ست بمعنی دوری و بالکسر دور انداختن **اباغنجد** یعنی پدر را از جد **اباغنجد** در اصل عن اب عن جد بود

پس عن را از اول حذف کردند و لفظ ابا منصوب ساختند بقاعده نحو که گاه حرف جر را حذف کنند مجرور آنرا منصوب سازند و این قسم منصوب را در اصطلاح نحویان منصوب بنزع خافض

گویند یعنی بهمیشه و دائما که نسبت از منتخب **ابو زید** مرد بود نسبت بزرگ و دانا و بغایت فصیح و ظریف و عیار و پرکار و عبد الواسع در شرح بوستان نوشته که شطرنج باز بود و در فن

شطرنج بازی ضرب المثل **ابجد** کنایت از حروف مفردات که الف با تا ثا باشد تا آخر و هشت کلمه است که بحساب جمل بهمین ترتیب اعداد حروف تهجی معین داشته اند چنانچه ابجد هوز حطی
کلمن سعفص قرشت ثخذ ضظغ و معانی این الفاظ مذکوره صاحب ارالافاضل چنین نوشته ابجد ای ابی وجد فی المعصیة یعنی پدر من آدم علیه السلام بو یافته شد در گناه یعنی گناهی از وی بوجود
هوز ای اتبع هواه یعنی پیروی کرد هوای نفس خود را حطی ای حط ذنبه بالتوبة والاستغفار یعنی کم کرده شد گناه او بتوبه کردن و استغفار کلمن ای تکلم بکلمة فتاب علیه بالقبول یعنی
تکلم کرده بکلمه پس قبول شد توبه او سعفص ای ضاق علیه الدنیا فاغیض علیه یعنی تنگ شد بر وی دنیا پس بخته شد بر وی قرشت ای اقر بذنبه فشرف بالکرامة یعنی اقرار کرد
بگناه خویش پس شرف بکرامت یافت ثخذ ای اخذ من الله قوة یعنی گرفت از حقتعالی قوت را ضظغ ای سد عنه نزغ الشیطان بالعزیمت یعنی بند شد از وی نزغ الشیطان
بعزیمت کلام حق و توحید و بعضی نوشته که ابجد نام پادشاهی بود که ابجد مخفف آنست و هفت کلمات باقی اسمای هفت فرزندان او چنانچه در صراح و غیره تصریح آن
و بعضی نوشته که مرامر نام مردی بود که خط نوشتن ابجاد او ست و این هشت کلمات اسامی هشت فرزندان او ست و در رساله ضوابط عظیم معنی هر هشت الفاظ مذکوره چنین آورده
ابجد آغاز کرد هوز پیوست حطی واقف شد کلمن سخنگو شد سعفص از و آموخت قرشت ترتیب کرد ثخذ نگاه داشت ضظغ تمام کردم کلام والله اعلم بالصواب **ابو البشر**
حضرت آدم علیه السلام **ابکار** بالفتح جمع بکر بالکسر نیز جمع بکره بالضم که بمعنی بامداد است از لطائف **ابر** بفتحتین مزید علیه بر که بمعنی بالاست و در بهار عجم نوشته که
ابر بالفتح و سکون با ترجمه سحاب ظاهر امرکب از آب که لغتی است در آب بالمد و حرف را کلمه نسبت بر قیاس انگشتر بمعنی خاتم **ابتر** بالفتح و قاف مفتوح در راء مهمله بمعنی دم
و دنبال بریده ناتمام و بی فرزند از کشف و کنز و فردوس اللغات و در بهار عجم نوشته که فارسیان این لفظ را بمعنی پراگنده و ضائع نیز آورده اند **ابی جعفر** نام امام محمد باقر رضی الله
ابحار بالفتح بحار و اصطلین دریاها و این جمع بحر است **ابرار** بالفتح نیکوکاران جمع بار و بر بتشدید را از منتخب **ابقر** بالفتح اول و قاف بمعنی شوره از برهان **ابخاز** بفتح اول
و سکون موحده و خای معجمه و زای معجمه نام ولایتیست سمت گرجستان از رشیدی و در برهان ملکی از ترکستان و صاحب قاموس گوید که نام طائفه ایست و در **ابراز** بالکسر و در آخر زای
بیرون آوردن و ظاهر کردن از منتخب و کنز و قاموس آنچه که بعض مردم گویند که ابراز بمعنی دفع الیه از است در کتب معتبره لغات یافته نشد **ابریز** بالکسر خالص از زر و نقره از منتخب
ابلاس بالکسر و سین مهمله ناامید شدن و غمگین شدن از منتخب و کنز **ابلیس** بالکسر ناامید از رحمت نام شیطان از منتخب **ابن العرس** بکسر عین مهمله و سکون را و سین مهمله جانوری که آنرا نیولا
گویند از شمس و در زبان هوش اسپیکه نقطها بران نمایان باشد از برهان **ابرص** بالفتح کسیکه بر اندامش داغهای سپید باشد از لطائف و بعض
سپید رنگ **ابطا** بالکسر و طای مهمله بمعنی دیر کردن از کنز **ابداع** بالکسر پیدا کردن چیزی که نو و تازه باشد از کشف و زبدة الفوائد و نوعی از صنائع شعر **ابتلاع** بالکسر و عین مهمله الحلق فرو بردن
از منتخب **ابرق** بالفتح نوعی از سنگ که سپید و براق و طبق طبق باشد ظاهر ابرق معرب ابرک است چون در طبق طبق بودن با برشابه است لهذا ابرک بکاف تازی
سنگ شده یا آنکه اسم تفصیل است از برق که بمعنی درخشیدن باشد لیکن بلحاظ درخشندگی اسم سنگ گو مقرر شد **ابریق** بالکسر و یای معروف آنچه چیزی لوله دار که بدان وضو کنند
و این معرب آبریزیست از کشف و صراح **ابتهال** بالکسر تضرع و زاری کردن از کشف و کنز **ابل** بحرکتین و بکسر اول و سکون دوم شتران و این جمعیست که واحد ندارد از
صراح و کشف و بحر الجواهر **ابهل** بضم اول و سوم درختی کوهی که به بیخ هاوبیر گویند از برهان و کنز **ابطال** بالکسر باطل کردن و بالفتح دلیران از منتخب **ابدال**
بالکسر بدل کردن و بالفتح گروهی از اولیاء الله که حقتعالی عالم را بوجود ایشان قائم داشته و آن همه در عالم هفتاد شخص اند چهل در شام میباشند و سی کس در جاهای دیگر اگر
یکی از ایشان بمیرد دیگری از مردم بجای او مقرر شود از منتخب بدانکه ابدال جمع بدل است که بکسر اول و سکون دال باشد بمعنی شریف و کریم چون اولیاء الله شریف و کریم خلائق اند
ایشان را ابدال گفتند یا آنکه ابدال جمع بدیل است که بمعنی بدل چیزیست چون این قسم اولیا را بدل یکدیگر شدن مقرر است لهذا ایشانرا ابدال گویند و در بهار عجم و مصطلحات نوشته
که ابدال اگرچه جمع است مگر فارسیان بمعنی قلندر واحد استعمال کنند و هم بر مرید اطلاق نمایند و گوچک ابدال با ضافت بی اضافت مرید قلندر را گویند نه اینکه مرید خورد سال مراد باشد
ابتذال بر هنه شدن و بگه داشتن چیزی را از صراح و مجازاً بمعنی بی اعتباری و بیقدری **اباجیل** بمعنی گروهها و مرغان جمع اباله که بکسر اول و تشدید موحده بمعنی گروه مرغان است و بمعنی طائر
معروف که در سقف عمارت آشیانه از مرغان آشیانه سازد خطاست از الصراح خطاف بضم و تشدید گویند جمع آن خطاطیف و بفارسی پرستو گویند نه آن به نام آن بسمع نرسیده از کشف داب الفضلا و رشیدی

مرزا فہم

و فقیر مؤلف گوید که چون طائر مذکور گرد گرد شده اکثر پرواز می‌نماید مگر این مناسبت طائران مذکور را ابابیل می‌گفته باشند شاید که درست باشد **ابن السبیل** مسافر
چون مسافر را کسی نمی‌شناسد لهذا نسبت کردند او را بسوی راه از شرح شرح مقامات حریری **ابهام** بالکسر پوشیده گفتن و پوشیده گذاشتن و در بستن و بمعنی انگشت ابهام از لطائف
و کنز **ابرام** بالکسر استوار کردن و بستوه آوردن و ملول کردن از منتخب و کشف و در کنز استوار کردن و سخت تافتن ریسمان و یوسف شارح نصاب بمعنی دو تو کردن ریسمان نوشته
منتخب نیز همین معنی ست **ابتسام** اندک خنده کردن و بمعنی شگفتن مجازست **ابریشم** بفتح اول و یای مجهول و ضم شین معجمه از برهان و بهار عجم و معرب آن ابریسم است بکسر اول و فتح یا
و سوم و فتح سین مهمله باشد کذا فی الصراح و این لفظ سوای معنی مشهور بمعنی تارهای ساز نیز آید چرا که از ابریشم هم تارهای ساز می‌سازند کذا فی الرشیدی و بهار عجم **ابکم** بفتح اول
و سوم بمعنی گنگ از کنز **ابراهیم ادهم** یکی از اولیای کبار که قبل از اختیار فقر بادشاه بلخ بودند نام ایشان ابراهیم است و نام پدر ایشان ادهم از لطائف غیاث اللغات **ابوالقاسم**
کنیت حضرت مصطفی صلی الله علیه و آله و سلم چرا که نام فرزند آن حضرت صلعم قاسم بود که بطفلی وفات یافتند **ابان** بالکسر و تشدید بای موحده هنگام و وقت از منتخب صراح **ابوریحان**
یکی از ائمه علم هیئت ست که او را ابوریحان بیرونی گویند **ابن سیرین** بکسر سین مهمله از اکابر تابعین ست ماهر در علم تعبیر خواب **ابن اللبون** بفتح لام و ضم موحده شتر بچه که شیر خواره از
لطائف **ابقای ماکان** بکسر اول باقی داشتن آنچه که بود **ابر فردن** رضا دادن از مصطلحات **ابجدوان ساختن** الف با تا خواندن از مصطلحات **ابرو**
نازک و تنگ کردن از غمزه و ناز از مصطلحات **ابره** بالکسر سوزن نیش از شرح نصاب و بالفتح در فارسی بمعنی ابره و بره نیز آمده و آن چیزیست مشابه نمد و بغایت جاذب آب
باشد و بمعنی جانب بالای جامه دو تو مثل قبا و غیره و این خود ازبراست که بفتحتین بمعنی بر باشد که ترجمه علی ست الف زائده و های نسبت چون توالی حرکات در فارسی ثقیل بود لهذا
ابره حرف تا را بجهت تخفیف ساکن کردند **ابخره** بالفتح و خای معجمه مکسور و رای مهمله مفتوح بمعنی بخارات **ابنیه** بالفتح و نون مکسور و فتح و تخفیف یا جمع بنا که عمارت باشد
ابعاد ثلثه بالفتح طول و عرض و عمق را گویند و عمق مراد از سطر لیست از کشف **ابو شحمه** بفتح شین معجمه و سکون حای مهمله کنیت پسر حضرت عمر رضی الله عنه و بعضی گویند که او زنا
کرده بود حضرت عمر به وحد جاری کردند او بضرب حد مرد و بعضی نوشته اند که خمر خورده بود **ابله** بالفتح و های ملفوظ احمق از کنز **ابن هبنقه** بفتح ها و فتح بای موحده و نون مشدد
مفتوح و قاف کنیت مسخره **ابن مقله** بضم میم و سکون قاف و فتح لام نام مردی خطاط که بتاریخ سه صد و ده هجری از خط معقلی و کوفی و غیر آن شش خط اختراع نموده
برای هر حرف طرز خاص قرار داده و اسامی آن شش خط اینست ثلث و توقیع و محقق و نسخ و ریحان و رقاع و بعد از ان بمرور ایام استادان دو خط دیگر یکی تعلیق از رقاع
و توقیع دوم نستعلیق از نسخ و تعلیق استنباط نموده اند از منتخب و در مدار الافاضل نوشته است که بسبب جریمه که از ابن مقله بوقوع آمده حاکم وقت دستش برید **ابرهه**
بالفتح و سکون موحده و فتح رای مهمله و فتح های اول اسم نائب بادشاه حبشه که بر پرستش کعبه حسد برده در یمن بتخانه بنا کرده آن را قلیس نام کرد هر چند که تاکید بلیغ کرد هیچ کسی به پرستش او
نگرائید خیال نمود که اگر کعبه را منهدم کنم پرستش این مکان بوجه احسن خواهد شد باین اراده لشکر با فیلان برای تخریب کعبه فرستاد چون قریب کعبه رسید بحکم الهی طائران گروه گروه پرواز آمده
سنگریزه ها بر سر ایشان ریختند هر سنگریزه که بر سر کسی می‌رسید از آدمی و فیل هر دو می‌گذشت جمله هلاک شدند **اباد الله** بفتح اول و فتح دال مهمله بمعنی هلاک گرداند خدا تعالی از صراح
ابی بفتح اول و کسر بای موحده و یای معروف در عربی بمعنی سرکش و بفتح اول و یای مجهول در فارسی بمعنی بی که حرف نفی ست الف در مصوت در لفظ ابی زائده است **ابی** بالضم اول و فتح موحده و تشدید
یای تحتانی نام یکی از اصحاب و در فارسیان بای بمعنی تخفیف نیز آرند **ابدالی** بالفتح فقر و ترک دنیا کردن در بهار عجم بمعنی ظرافت و تمسخر آورده **ابله طراز** زینتیکه برای ابله فریبی باشد **ابهری**
بر وزن احمدی منسوب بسوی ابهر که شهریست قریب زنجان و نام دیه باصفهان از لب اللباب **ابهی** بالفتح و در آخر الف مقصوره بصورت یا بمعنی زیباتر از کنز **ابوی** بفتحتین و کسر واو منسوب به اب که
بمعنی پدر باشد **ابن آوی** بالف ممدوده و واو مفتوح و در آخر الف مقصوره بصورت یا بمعنی شغال از کنز **فصل الف مقصوره مع تای فوقانی*** **اتکا** بالکسر اول و تشدید تای فوقانی تکیه کردن
از منتخب **اتعاب** بالکسر رنج انداختن و بالفتح رنجها **اتراب** بالفتح و در آخر موحده بمعنی تا آن عمر هم بود دختران و غیره و همسالان هم عمران و این جمع ترب است که بالکسر باشد **[اتحم]** بضم اول و سوم
برهان **اتخاذ** بالکسر و تشدید تای فوقانی مکسور و خای معجمه و ذال معجمه بمعنی گرفتن از منتخب **اتجار** بجیم و رای مهمله بر وزن اتفاق بمعنی تجارت کردن از لطائف **اتمش** بکسر اول و کسر میم و شین معجمه لفظ ترکی
بمعنی گروه و کعبه و حیثیت یاد نمبا **اتباع** بر وزن اتفاق بمعنی پیروی کردن بر وزن انواع بمعنی پیروان **اتساع** بکسر اول تای شدید مکسور و سین مهمله بمعنی فراخ شدن و نام مرضی در چشم

کہ بمعنی بصر آرد از مؤید و لطائف و صراح **اتحاف** بالکسر بر وزن افعال بمعنی تحفہ دادن از منتخب **اتصاف** بکسر اول و تای فوقانی مشدد موصوف شدن و صفت کردن و در لطائف بمعنی موصوف شدن
از منتخب **اتلاف** بالکسر نیست کردن و ہلاک کردن از منتخب **اتفاق** بالکسر موافقت کردن و بمعنی واقع شدن کاری بی سبب **اتاق** بضم لفظ ترکیست بمعنی خانہ و خیمہ و بجای
قاف غین معجمہ نیز آمده از مصطلحات و لغات ترکی **اتراک** بالفتح ترکان کہ قومی از مغلان اند و مجازاً بمعنی سپاہیان و بمعنی خود بای آہنی از صراح و غیره **اتابک** بفتح اول و حرف
چہارم بای موحده مضموم لفظ ترکیست بمعنی اتا و امیر و در رشیدی مرقوم ست کہ اتابک بکسر بای موحده و کاف فارسی مرکب از لفظ اتا کہ بمعنی پدر ست و لفظ بک کہ مخفف
بیک است بمعنی امیر یعنی امیر کہ بجای پدر باشد و صاحب الافضل از شرفنامہ نقل کرده کہ اتابک بمعنی ادب آموز کودکان و اتالیق ست و نیز لقب سعد زنگی بادشاه شیراز چرا کہ
سلطان سنجر شبی در حالت مستی سعد زنگی را کہ استاد او بود بادشاہی خود بخشید بعد وفات سلطان سنجر اتابک سعد زنگی بادشاه شد و اتابک کہ لقب قدیمی او بود برخود روا داشت
و لفظ بادشاه بر برادر زادگان سلطان مرحوم مقرر گردانید و لفظ اتابک بمعنی چوبی کہ وقت خم دادن کمان و زره در آورده بکمان نہند تا راست نگردد از
شرح قران السعدین و در برہان نوشتہ کہ بمعنی پدر بزرگوار ادب آموز **اتاکت** بفتح اول و فتح میم و کاف عربی در ترکی نان را گویند از مؤید و سود اتا بمعنی آن نان
اتصال پیوستن و باصطلاح منجمین عبارت از نظر کردن کواکب با یکدیگر باعتبار مفاصله بروج و در حاشیہ **اتیان** بالکسر و حرف سوم یای تحتانی در آمدن از منتخب
و صراح و کنز و چون بمعنی این حرف بای واقع شود بمعنی آوردن و بجا آوردن میگردد **اتان** بفتح اول ماده خر از شرح نصاب و کنز و منتخب و صراح **اتقان** بالکسر و قاف
استواری و محکمی کردن از کنز **اتو** بالضم و تشدید فوقانی و تخفیف آن ہر دو آمده و آن معروفست در اصل نام دست افزاری ست کہ آنرا گرم کرده نقوش بر جامہ کنند
اتکہ بفتح اول و ثانی و کاف تازی در ترکی شوہر دایہ را گویند کنایی در حاشیہ لغات و این مخفف اتا کاه ست چه در ترکی اتا بمعنی پدرست و اتا کاه کسیکہ قائم مقام پدر باشد **اتاقہ**
بضم اول و بجای قاف غین معجمہ نیز آمده بمعنی کلکی کہ از پر پای یعنی پر مرغان سازند و این لفظ ترکیست بلفظ زدن و داشتن مستعمل **فصل الف مقصوره مع**
تای مثلثہ **اثما** بالفتح میانجان جمع ثنا بالکسر از منتخب و مؤید **اثواب** بالفتح جامہا و پوشیدنی جمع ثوب **اثاث البیت** بالفتح رخت و متاع خانہ **اثاثہ** بفتح اول
و دو تای مثلثہ بمعنی بسیار شدن و انبوه شدن و رخت و متاع خانہ و احد رش اثاثہ از منتخب و صراح **اثمد** بالکسر میم نیز مکسور و دال مہملہ سنگ سرمہ از منتخب برہان **اثیر** بفتح اول
و کسر تای مثلثہ بمعنی عالی و بلند و نیز بمعنی بلندی فلک و گویند بمعنی کره نار نیز میگیرند چرا کہ کره نار بلندترین عناصر است از کشف و لطائف **اثر** بفتحتین نشان یا دنشان و بمعنی مطلق
حدیث نبوی و بمعنی سنت رسول اللہ صلی اللہ علیہ و آلہ و سلم و بفتح اول و سکون ثانی جوہر شمشیر و نقل کردن سخن و حدیث نبوی و بالکسر نشان و پی چیزی از صراح و شمسی و منتخب و کنز **اثقال** بالفتح
و قاف گرانیہا و بارہا و بالکسر گران کردن از کنز **اثل** بالفتح نوعی از درخت گز از برہان و در منتخب شوره گز نوشتہ **اثم** بالکسر گناه **اثیم** بر وزن کریم بمعنی گناہکار از کنز **اثنین** و
اثنان بمعنی دو و در حالت نصبی و جری بیا و در حالت رفعی با الف و این ملحق بتثنیہ است **اثمان** بالفتح قیمتہا **اثنیہ** بالفتح و کسر نون و فتح تحتانی جمع ثنا کہ بمعنی مدح است **اثناء** بفتح اول
و دو تای مثلثہ رخت و متاع از منتخب و صراح **اثفیہ** بالضم و فای مکسور و تحتانی مشدده مفتوحہ بمعنی یکپایہ از سہ پایہ دیگدان از لطائف و شرح نصاب و منتخب **اثافی** بفتح اول و فای مکسور
و یک پایہ یعنی دیگدان کہ از سہ پایہ مرکب شود و این جمع اثفیہ است **اثنا عشری** بالکسر و عین و شین منقوطہ گروہی از طائفہ شیعہ منسوب بائمہ اثنا عشر یعنی دوازده امام صلوات اللہ علیہم اجمعین
و نام روده ایست تحت معده و آنرا عشری ازان گویند کہ طول او دوازده انگشت میباشد بالنستان صاحب حسن اثرین یعنی کتب و مفرح القلوب شرح **فصل الف مقصوره مع جیم**
اجتبا بالکسر برگزیدن از مؤید **اجرا** بالکسر دلیری از لطائف و کنز و شرح مقامات **اجلا** بر وزن اطبا جمع جلیل است **اجری** بالضم و بالکسر رای مہملہ مفتوح و الف مقصوره بمعنی وظیفہ و
بمعنی طعام ہر روزه کہ بمحتاجان دہند و علوفہ از لطائف و شرح تحفة العراقین **اجزا** بالکسر زای معجمہ جزا دادن و بی نیاز کردن و جزا دادن و بالفتح پاره‌ہا جزاز منتخب **اجانب** بفتح اول و کسر نون و
بای موحده بمعنی بیگانگان این جمع اجنبی است از منتخب **اجتناب** بالکسر و تشدید نون پرہیز کردن و یکسو شدن از منتخب **اجرب** بالفتح صاحب مرض خارش **اچو** بضم اول و ضم جیم فارسی و واو ملفوظ و سکون بای فارسی
لفظ ترکی است بمعنی گشاده **اجرت** بالضم مزد از کنز **اجابت** بالکسر اول جواب دادن از منتخب و در صراح مجازاً بمعنی قبول مسعود و باصطلاح اطبا دفع براز کردن کہ بہندی دستان و بستان نامند **اجابت** گردانیدن
و جواب دادن از منتخب **اجاج** بضم اول و دو جیم نمک تلخ و آب شور از صورت و شرح نصاب و کنز **اجتہاد** بالکسر کوشش کردن در صواب حق و باصطلاح فقہا عبارت از استنباط احکام شرعیہ بقیاس از

کلام الله و احادیث و اجماع بشرائطیکه در کتب اصول مسطورست چنانچه در غیاث کماحقه از محاورات لسان عرب و علم صرف و نحو و شان نزول آیات و علم حدیث داشته باشد اجتهاد بالفتح انواع و کرها
و این جمع جهدست اجساد بالفتح بدنها جمع جسد اجلواذ بکسر اول و کسر لام و تشدید واو و ذال معجمه شتافتن از فردوس اللغات و صراح اجیر بروزن فقیر بمعنی مزدور از منتخب
اجبار بالکسر کسی را بزور بر کاری داشتن از منتخب و غیره اجبار بالکسر بمعنی اظهار اجور بضمتین جمع اجر اجهر بفتح اول و سوم روز کور از کنز اجلاس بالکسر نشاندن از منتخب
اجاص بالکسر و تشدید جیم و صاد مهمله قسمی از آلو که میوهٔ ترش مزه و در منتخب نوشته که این معرب ست چرا که در کلام عرب جیم و صاد جمع نمیشود اجماع بالکسر اتفاق کردن اجماع
برکاری اجتماع باصطلاح اهل تنجیم آنرا گویند که آفتاب و ماه در یک برج بیکدرجه و یک دقیقه جمع شوند درین وقت ماه از نظر گم و غایب میشود و چنین وقت منحوس باشد
اجدع بالفتح بریده بینی و بریده گوش از منتخب اجلاف بالفتح مردمان سفله و فرومایه و بمعنی ستمگاران جمع جلف که بالکسر باشد بمعنی جفا کننده و خم تهی
و هر چه میان تهی باشد از منتخب و کنز اجوف بفتح اول و سوم چیزی که اندرونش خالی باشد و نزد صرفیان لفظیکه میان آن مقابل عین فعل حرف علت باشد
اجحاف بالکسر بتقدیم جیم بر حاء مهمله نقصان کردن و بردن چیزی و نزدیک شدن و کار بر کسی تنگ گرفتن اجاق بالضم و جیم عربی لفظ ترکیست بمعنی دیگدان
و خاندان از چراغ هدایت اجل بفتحتین و تشدید لام بمعنی بزرگتر و بفتحتین و تخفیف لام بمعنی مهلت و مدت عمر و وقت چیزی و نهایت زمان عمر و بفتح اول و سکون
جیم بمعنی انگیختن و بمعنی برای از کشف و منتخب و کنز اجدل بالفتح و دال مهمله مفتوح طائر شکاریست که بفارسی آنرا چرغ گویند اجمام بالکسر آرامش دادن
ستور را برای سواری از منتخب احجام بالکسر و حرف سوم حاء مهمله باز داشتن و نزدیک بهلاک رسیدن از منتخب اجم بفتحتین نیستانها و انبوهی ها درختان اجمه و اجم
از منتخب و کشف اجرام بالفتح بمعنی اجسام مگر اکثر اطلاق این لفظ بر کواکب و جواهرات و احجار کنند و بر اجسام حیوانی و نباتی روا ندارند مگر بندرت و اجسام ادویه و اعضا
اجر غیر ممنون ثواب بی نقصان اجفان بالفتح و فا پلکهای چشم و موهای مژگان اجله بفتح اول و کسر جیم و تشدید لام مفتوح بمعنی بزرگان و این جمع جلیل ست
اجنحه بالفتح و نون مکسور و حاء مهمله بازوهای مرغان و بازوهای آدمیان و این جمع جناح ست از منتخب اجوبه بفتح اول و سکون جیم و کسر واو و بای موحده جمع جواب
از شرح اصول اکبری اجوره بضمتین لفظ عربیست بمعنی مزد از بهار عجم اجنه بفتح اول و کسر جیم و تشدید نون جمع جنی غلطست چرا که این جمع جنین ست و جمع
جنی جنه ست بالکسر و نون مشدد و مزیل الاغلاط و منتخب اجنبی بالفتح بیگانه از کنز اچی بفتح اول و کسر جیم فارسی برادر کلان این لفظ ترکیست از لطائف و اکثر
در بعض نسخ بالمعنی اخی بجای معجمه نوشته اند از غلطی کاتبان ست

فصل الف مقصوره مع حاء مهمله

احصار بالکسر شمردن و ضبط کردن از منتخب و کنز
احباب بفتح اول و کسر حاء مهمله و موحده مشدد بمعنی دوستان و این جمع حبیب ست که بمعنی دوست باشد احلی بفتح اول و سوم شیرین تر احیا بالکسر زنده کردن و نام کتابیست
احیاء العلوم از امام محمد غزالی رحمة الله علیه و آن کتاب چهار ارباع ست یکی ربع آن در عبادات دوم در عادات سوم در مهلکات که دران بیان اسباب هلاک و عقوبت
ست چهارم در منجیات که دران اسباب نجات ست و هر یک از ارباع آن مشتمل ست بر ده کتاب احیا بالفتح زندگان و بمعنی قبیله ها و محله ها باین معنی جمع حی ست از منتخب و
شمس و فردوس اللغات و صراح احشا بالفتح و شین معجمه آنچه در سینه و شکم باشد از دل و جگر و معده و روده از کشف و منتخب احتوا گرد فرو گرفتن از کنز احتما
بالکسر پرهیز کردن بیمار و حمایت کردن از کشف و لطائف احیانا بالفتح جمع حین لیکن بمعنی گاه گاه مستعمل میشود و نصب آن باعتبار ظرفیت ست احتجاب
بالکسر در پرده شدن از منتخب و شمس احتساب تهی کردن از چیزهائیکه در شرع ممنوع باشد و در شمار آوردن از منتخب احزاب بالفتح و زای معجمه و موحده گروهها
از منتخب احالت بالکسر حواله کردن و حیله کردن و محال گفتن و یکسان شدن از منتخب احسنت بالفتح و سین مهمله مفتوح و سکون نون و فتح تای فوقانی صیغه واحد مذکر حاضر از باب افعال
بمعنی نیکو گفتی مگر در فارسی تای فوقانی را ساکن خوانند و بمعنی تحسین و آفرین مستعمل کنند احداث بالکسر و ثای مثلثه نو پیدا کردن و بالفتح مردم نوجوان و نوخاسته از منتخب
احتیاج نیازمندی بلفظ آوردن و داشتن و افتادن مستعمل از بهار عجم احفاد بالفتح و فا فرزندزادگان و بمعنی خادمان نیز از منتخب احقاد بالکسر و قاف بکینه آوردن
کسی را و بالفتح کینها از منتخب و لطائف احد بضمتین کوهیست نزدیک مدینه و بفتحتین یکی و کسی و یکم و روز یکشنبه و بمعنی یگانه صیغه صفت مشبه در اصل وحد بود بروزن
حسن لیکن بسبب اغلاط و خطای خود سندی آرد نه برای تخطیه بزرگان آسیای دست آسیا که بدست گردانند پس آنچه بعضی گفته اند که آسیا هاست

حسن و اورا بر خلاف قیاس بهمزه بدل ساخته احد خوانند و اطلاق این لفظ در وصف حق تعالی کنند نه بر دیگری و بتشدید دال تیزتر از منتخب و صراح و غیره و جم
بفتح اول و ثالث مرد سپید پوست که سیاهی چشم او بغایت سیاه باشد و نام مشتری از منتخب احضار بالکسر حاضر کردن از منتخب احجار بالفتح جمع حجر بمعنی سنگ است احبار
بفتح و بای موحده دانایان از فردوس اللغات احمر بالفتح بمعنی سرخ و گاهی بمعنی سخت و زشت آید چنانچه موت احمر موت سخت را گویند یعنی و تکیه در آن تأسف ماتم بسیار باشد
و مقتول را نیز گویند از منتخب همین بثبوت میرسد احرار بالفتح و سکون رای مهمله بمعنی آزادگان این جمع حر است که بالضم بمعنی آزاد باشد از منتخب و کشف و لقب عبیدالله نقشبند
که پیر مولوی جامی بودند و در حقیقت لقب ایشان خواجه احرار است چرا که چون اسم ایشان عبیدالله بود واقع گشت که معنی آن بنده کوچک خدا است برای تدارک آن خواجه احرار لقب کردند
گاهی لفظ خواجه در استعمال حذف کنند احتکار بالکسر غله به نیت گرانی جمع کردن تا بنفع فروخته شود از منتخب و کشف احراز بالکسر و را و زای معجمه استوار کردن و نگاه داشتن
و جمع کردن از منتخب و کنز احتراز بالکسر پرهیز کردن و خود را نگاه داشتن از منتخب احتباس بالکسر و فوقانی و موحده و سین مهمله در بند داشتن و باز داشتن و بخل کردن و باز استادن
بول یا غائط از منتخب و کنز احساس بالکسر و سین مهملتین دیدن و دریافت نمودن از منتخب و در بعضی کتب لغت نوشته که احساس دیدن و لمس بمعنی چیزی معلوم کردن و آنچه یکی از
حواس خمسه دریافته شود احمض بالفتح و میم مفتوح و ضاد معجمه بمعنی ترش از منتخب و گاهی مجازاً بمعنی ناخوش و دشوار آید احتیاط گرد فرو گرفتن از کنز احتراف بالکسر
بمعنی دانش و در منتخب بمعنی پیشه وری احرف بفتح اول و سکون ثانی و ضم رای مهمله جمع حرف احنف بالفتح کج پا بطوریکه سر هر دو پا بطرف یکدیگر خمیده باشد و نام بزرگی
در نهایت فضل و کمال از زمره تابعین از منتخب احراق بالکسر سوختن و سوزانیدن از منتخب و کنز احتراق بالکسر سوخته شدن و باصطلاح اهل تنجیم نهان شدن یکی
از پنج ستاره سیاره سوای قمر در زیر شعاع خورشید بسبب باهم شدن در برج واحد از منتخب احداق بالفتح مردمکهای چشم جمع حدقه احق بفتحتین سزاوار تر و لایق تر
از منتخب احتکاک بالکسر باهم خراشیدن و باهم در مالیدن با کسی از منتخب و غیره احمال بالکسر بار برداشتن و بالفتح بارها و گرانیها از منتخب و کنز احتیال بالکسر حیله انگیختن
از لطائف و منتخب و کشف احول بالفتح کژ چشم یعنی کسیکه یک چیز را دو بیند از منتخب و غیره احوال بالفتح جمع حال و حالت که بمعنی گشتن هر چیز است و بجای مفرد نیز آرند
از منتخب و صراح و بهار عجم احلیل بالکسر سوراخ ذکر از منتخب و کنز احتمال بالکسر و تای فوقانی مکسور بر داشتن و گمان کردن از منتخب و شمس احزم بفتح اول و فتح زای معجمه
هوشیار تر و داناتر از منتخب احتشام بالکسر خداوند خادمان و فوج بودن و مجازاً بمعنی شان و شکوه و بمعنی شرم داشتن از منتخب احرام بالکسر بر خود حرام گردانیدن
بعضی چیزهای حلال و مباح را چند روز پیشتر از زیارت خانه کعبه از مقامات معین و همچنین در ایام حج و مجازاً احرام بمعنی دو چادر نادوخته که در ایام احرام یکی را لنگ و ته بند کنند
و دیگری را بر دوش پوشند و در بهار عجم نوشته که احرام بالکسر در حرم شدن و در عرف شرع آنست که حاجیان لباس و ختم و استعمال خوشبو و اصلاح ریش و بروت و مجامعت و غیره بر خود حرام
گردانند حالا احرام بستن بمعنی قصد و نیت کردن مستعمل است احکام بالکسر استوار کردن و بالفتح حکمها و فرمانهای بادشاهی و نام کتابی در اصول فقه احسن تقویم بمعنی نیکوتر راست کردن
و کنایه بمعنی صورت انسان احتجام بالکسر و حرف چهارم جیم استره زدن بر عضو برای خون کشیدن از لطائف احمر اقتم بقاف و تای فوقانی بمعنی بنهایت سرخ مائل بسیاهی و غبار احشام
بالفتح نوکران و خدمتکاران از کنز احلام بالفتح خوابها از کنز و در منتخب بمعنی خوابها و عقلها و بردباریها احاسن بفتح اول و کسر سین مهمله و نون جمع احسن بمعنی خوبها احزان بالکسر
و زای معجمه اندوهگین کردن و بالفتح اندوهها از منتخب احصان بالکسر و صاد مهمله زن خواستن و شوهر کردن زن و استوار کردن و حصار کردن و پرهیزگار شدن از منتخب و کنز و در خیابان
شرح گلستان نوشته که احصان در اصل بمعنی نگاه داشتن از بد نهاد این لفظ خود است از حصن و مجازاً بمعنی زن خواستن مستعمل است احتضان بالکسر و ضاد معجمه در کنار گرفتن از منتخب احیان
بالفتح وقتها از منتخب احدی الحسنیین بکسر اول و سکون حای مهمله و فتح دال و الف مقصوره بصورت یا و ضم حای مهمله و سکون سین مهمله و فتح نون و یای اول و سکون یای ثانی بمعنی
دو نیکیها احنه بالکسر و نون مفتوح بمعنی کینه و خشم از منتخب و شرح نصاب و کنز احجیه بالضم و جیم مکسور و تحتانی مشدد بمعنی چیستان که بهندی آنرا پهیلی گویند احمر قانی بقاف و نون سرخ
مائل بسیاهی مشابه بلون خون احتیالی بالکسر حیله انگیزی ظاهرا یای تحتانی در آخر زائد است از عالم سلامتی و فضولی چرا که احتیال خود مصدر است بیای مصدری حاجت نیست ازین نوع از تفریس است
احدی به فتحتین منصبداری باشد از انواع منصبداران این از عهد اکبر بادشاه از چراغ هدایت و در بهار عجم نوشته که جماعه جدا یا تنها منصب ذات دارند و سوار و پیاده متعینه سرکار با خود ندارند

فصل الف مقصوره مع خای معجمه

اخصا بالکسر و صاد مهمله تمام کلامه گویند که احدی از طرف بادشاه برای خبر داکچی بر امر مسلط شود و در بعض مردم که احد بسکون حا گویند صحیح نیست
خصی کردن از لطائف اخلا بفتح اول و کسر خای معجمه و لام مشدد بمعنی دوستان صادق این جمع خلیل است که بمعنی دوست باشد از منتخب اخسای بفتح اول و کسر خای معجمه و تشدید سین مهمله جمع
خسیس اخبر جزا انبا از لطائف اخراج کرده جزا خانه عطار اخار بکسر اول برآمدن و دور کردن مسند از اخی یعنی اخا دیار اهمزه کردند از منتخب اخرب بالفتح و دیران و باصطلاح عروضیان
زحاف کردن است از منتخب واقع شود و خراب بالفتح اگرچه در لغت بمعنی ویران کردن است لیکن باصطلاح عروضیان آنست که میم و نون مفاعیلن حذف کنند تا فاعیل ماند مفعول بضم لام که لفظ مستعمل است بجای آن بنهند
و این اول اخرب را گویند خرابی تمام دران راه یافته لهذا اخرب نام کردند اخوت بضم اول و ثانی و تشدید واو مفتوحه بمعنی برادر یعنی برادر شدن و بکسر اول و سکون ثانی و فتح واو
بمعنی برادران از منتخب و کشف اخیارات بالکسر نام کتابیست در علم طب به بیان خواص ادویه آنرا اختیارات بدیعی نیز گویند اخت بالضم خواهر اخوات بفتحات خواهران اختلاج
بالکسر و آخر جیم عربی پریدن عضو یعنی جستن اندام اخ بفتح برادر که اصل اخو بود واو افتاد بمعنی آفرین و اخ بالضم بمعنی بوئیدن و اخ بالضم در ترکی بمعنی تیر کمان که از کمان اندازند از لطائف
غیر آن اخ اخ بکر بالهمزه و الف مفتوح بمعنی خوش خوش چنانکه در عربی طیب و بخ بخ گویند و نیز کلمه که بمقام تاسف گویند از لطائف و برهان اخشد و دبالضم و هر دو دال مهمله تنگنا فهای زمین
کوه که در آن بازی باشد از منتخب و لطائف اخذ بالفتح گرفتن از منتخب اخاذ بکسر اول و در آخر ذال معجمه بمعنی گرفتن و بمعنی تالاب که در بیابان باشد و بمعنی زمین که بجهت خود داده گرفته باشد
از منتخب بفتح اول و خای معجمه مشدد بمعنی سخت گیرنده و بسیار گیرنده اختر ستاره بمعنی فال و شگون و بمعنی طالع و علم و رایت و نام فرشته که در عالم آمین آمین گویان میگردد و هر دعائیکه
با آمین او برابر واقع میشود با جابت میرسد از لطائف و مصطلحات و سروری و برهان اخضر بالفتح و ضاد معجمه مفتوح بمعنی سبز که رنگ معروفست اخبار بالکسر خبر دادن و بالفتح جمع
خبر است و بمعنی احادیث نبوی و تواریخ نیز می آید و لفظ اخبار نویس بالفتح است نه بکسر از منتخب اختبار بالکسر حرف چهارم با موحده خبر گرفتن و بمعنی امتحان و آزمودن
اختیار برگزیدن و بمعنی مختار هم آمده اختصار باصطلاح اهل معانی سخن را قلیل اللفظ و کثیر المعنی آوردن و این بهتر است و اقتصار ضد این است و آن بد است
اخترشناس منجم از برهان اخرس بالفتح بمعنی گنگ یعنی انسان بی النطق از منتخب و کنز اخس بفتحتین و سین مهمله مشدد بمعنی زبون تر و خوارتر از منتخب و شمسی و کنز
اخفش بالفتح و فا و شین معجمه در اصل لغت بمعنی ضعیف چشم که از روشنی آفتاب حجاب طلب باشد و نام مردی از ائمه لغت و صرف و نحو و قرأت اخص بفتحتین و صاد مهمله مشدد
خاص تر اخمص بالفتح و صاد مهمله میان کف پا که با زمین ملحق نشود از منتخب و کشف و کنز اختلاط بالکسر آمیختن و تباه شدن از منتخب اخلاط بالفتح جمع خلط نام چهار
دوا در باکو خوشبو از منتخب و غیره اختراع بالکسر پیدا کردن چیزی را که پیشتر از مثل آن پیدا نشده باشد و این مشتق است از خرع بالفتح که بمعنی شگافتن است اخلاف بالفتح پس ماندگان
مرده و فرزندان صالح مند و این جمع خلف که بفتحتین باشد بمعنی فرزند صالح که بعد فوت پدر خود نصب او مانده باشد و جمع خلف که بفتح خا و سکون لام است بمعنی فرزند غیر صالح خلوف می آید
بفتحتین و گاهی اخلاف نیز می آید چنانکه در افلاس بالفتح جمع فلس آمده و از منتخب و شمسی و شروح نصاب اختطاف بودن همچو برق خطف بفتح اول و ثانی و تشدید فا سبکتر اختناق بالکسر
گلو فشردن و گلو گرفته شدن از لطائف و منتخب اخاک بفتحتین بمعنی برادر تو و این لفظ مرکبست از اخ و کاف خطاب و این بر قاعده نحو در حالت نصب با الف و در حالت رفع با واو و در حالت جر بیای تحتانی
نویسند اخطل بالفتح و طای مهمله مفتوح نام شاعر مشهور از عرب از منتخب اختیال بالکسر گردنکشی و خیال کردن از منتخب اخوال بالفتح جمع خال است که بمعنی برادر مادر و در علم لشکر و نقطه سیاه که بر اندام بود
اخرم بالفتح و زای معجمه نام جدحاتم طائی که او را در آینده و ذکر عاق کرده بود از منتخب و شروح نصاب اخرم بالفتح کسیکه دیوار بینی او بریده باشد و بینی بریده و باصطلاح عروض زن بحریکه خرم در آن
واقع شود و خرم بالفتح اگرچه در لغت بمعنی دیوار بینی بریدن است لیکن باصطلاح عروض انداختن میم مفاعیلن است فاعیلن بماند مفعولن که لفظ مستعمل است بجای آن بنهند اختن
مفاعیلن را بریدن بینی تشبیه کردند اخم بالفتح اول و سکون خای معجمه چین پیشانی و ابرو از چراغ هدایت اخشم بالفتح و شین معجمه کسیکه ادراک بوی خوش و بوی بد نکند از لطائف
اخوان بالکسر بمعنی برادران این جمع اخ است که در اصل اخو بود و او بکثرت تخفیف حذف شده بود در حالت جمع عود کرد و این بوزن فعلان بالکسر است چنانکه غزلان جمع غزال
بمعنی آهو بره و تاج پس اینکه اخوان را بالفتح خوانند خطا است اختیان بالفتح جمع ختن که بفتحتین بمعنی داماد است اخدان بالفتح دوستان جمع خدن بالکسر بمعنی دوست اخترشمردن
کنایه از بیدار ماندن خم دریسن کردن بار امتحان کردن اخساسان بالکسر و تای ثانی و سین مهمله نام بادشاه که ممدوح خاقانی است اخاذه بکسر اول و ذال معجمه بمعنی ابگیر و تالاب
ستاره یعنی بخشیدن بیرونست الت بمعنی اندر ام مشهورست و نیز

از شرح نصاب و کنز و منتخب آگنده خانه بالفتح طویله پایان از مصطلحات اخچه بالفتح و جیم فارسی بمعنی ریزه زر و روپیه و اقچه ایقان نیز گویند این لفظ ترکیست اخبیه بالفتح و بای موحده مکسور و تحتانی مخففه نام منزل بست و چهارم از منازل قمر و آن چهار ستاره است بشکل اخ از منتخب و غیره اخمه بفتح جیم و شکنج از بهار عجم اخلسمه اندازی بالضم اول و سکون خای معجمه و فتح کاف عربی و سین مهمله لفظ ترکیست تیر بازگشتی زدن از چرغ ها به اخیافی بالفتح و یای تحتانی و فا بمعنی برادرانیکه پدر هر یکی علیحده و مادر واحد باشد از کنز و علاتی برادرانیکه مادر هر یکی علیحده و پدر واحد باشد و اعیانی آنکه مادر و پدر شریک باشد اخی بمعنی برادر من اخطی منسوب بخط که قومیست حسن خیز فصل

الف مقصوره مع دال مهمله ادبا بالضم اول و فتح دال و بای موحده بمعنی ادب نهندگان و این جمع ادیب است ادعا بالکسر و تشدید دال مهمله دعوی کردن و آرزو کردن از منتخب ادا بالفتح رسانیدن و گزاردن و بیان کردن و این مصدر نیست مگر بمعنی مصدر می آید و بفارسی خوبی حرکات معشوق و رمز و اشاره و بمعنی آواز نیز می آید ادنی بالفتح نزدیکتر و زبون تر بر تقدیر اول از دنو و بر تقدیر ثانی از دنائت است از منتخب ادب بفتحتین اندازه و حد هر چیز نگاهداشتن و بمعنی دانش و طور پسندیده و علوم عربیه شامل صرف و نحو و معانی و بیان و بدیع از منتخب و بهار عجم و مؤید ادات بالفتح و در آخر تای فوقانی بمعنی آلت حصول چیزی و دست افزار و سلاح و باصطلاح علمی بمعنی حرف که در مقابله اسم و فعل باشد و آن لفظیست که بدان اسم را بفعل رابط دهند و ادات تشبیه بمعنی لفظیکه بر تشبیه دلالت کند چنانچه در فارسی لفظ چون و چو و مانند آن هر یکی ازین الفاظ آلت است برای حصول تشبیه از منتخب تا لفظ چیزی ادوات بفتحتین و ثالث واو و خامس فوقانی بمعنی آلات حصول چیزی این جمع ادات است از منتخب ادباج پیچیدن چیزی و نام صنعت شعری که در کلام شوق مدعا متضمن بدعای دیگر باشد چنانکه درین بیت بیت انچه تیرت میکند بر جان خصم * میکند تیغ تو با فرق سران * ادبار بالکسر پشت دادن دولت از منتخب و غیره ادوار بالفتح گردشهای فلک یعنی زمانها از منتخب ادرار بالکسر روان شدن و ریختن باران تند و بول کردن پیاپی و باریدن باران انعام و بخشش نمودن از منتخب و کشف و صراح و کنز و در خیابان نوشته که ادرار در اصل بمعنی پیاپی ساختن ست و در عرف بمعنی وظیفه و راتبه و زینه مستعمل ادخار بالکسر و تشدید دال مهمله مکسور و خای معجمه ذخیره کردن از منتخب در اصل اذتخار بود ذال معجمه و تای فوقانی هر دو بدو دال مهملتین بدل شده مدغم شده اند ادبیر بکسر اول و کسر بای موحده و یای مجهول اماله ادبار و گاهی برای رعایت قافیه بیای معروف نیز خوانند از لطائف ادناس بالفتح و نون و سین مهمله چرکها و این جمع دنس است که بفارسی آنرا چرک و بهندی میل گویند از منتخب و غیر آن ادریس بالکسر نام پیغمبر یکه بحیات در جنت رفتند از لطائف و برهان ادق بفتحتین و قاف دقیق تر یعنی مشکلتر ادراک بالکسر دریافتن اشیای غیر محسوس ادل بفتحتین و تشدید لام دلیل تر و بمعنی تر ادلال بالکسر ناز کردن از منتخب ادهم بالفتح بمعنی سیاه و بمعنی اسپ سیاه و مار سیاه و بمعنی بند آهنی که در پای مجرمان اندازند و نام پدر ابراهیم بلخی که ولی کامل بود و شاه از منتخب و لطائف ادیم بالفتح مطلق پوست و باغت داده و بمعنی پوستیکه از آن بودار گوسپند و بمعنی روی اول هر چیز چنانچه ادیم الارض یعنی روی زمین و ادیم الضحی یعنی اول چاشت و بمعنی طعام با نانخورش از منتخب و کنز ادام بکسر اول نانخورش که بهندی سالن گویند از منتخب و شرح نصاب ادغام بالکسر خوردن چیزی یعنی جا دادن لگام در دهن اسپ و درآوردن حرفی در حرفی از منتخب ادیان بالفتح و یای تحتانی جمع دین از منتخب ادون بالفتح و واو مفتوحه کمینه تر و حقیرتر و نزدیکتر از منتخب ادکن بالفتح خاکستر رنگ از لطائف و منتخب رنگیکه بسیاهی مائل باشد ادمان بالکسر مداومت کردن کاری را از کنز و در منتخب پیوسته شراب خوردن ادخنه بالفتح و خای معجمه مکسور و نون دودها و این جمع دخان است که بضم بمعنی دود باشد ادره بالضم بزرگ شدن خایه از حد خود بسبب مرض باد و رطوبت از شرح نصاب ادقچه بفتحتین و قاف و جیم فارسی لفظ ترکی نوعی از آرایش پلنگ خواب امرا و آن چادری باشد سپید برابر پلنگ که هر چهار طرف آن پارچه رنگین بعرض نیم درعه بطور گوت دوزند که وقت گستردن آن پایه پلنگ بدان پوشیده نشود بر آن پارچه رنگین بکلابتون انواع نقش و نگار دوزند چون آنرا بر پلنگ گسترده بالای آن توشک و چادر گسترند آن پارچه منقش نگور از هر چهار طرف در میانه هر چهار پایه پلنگ متصل فرش زمین آویزان باشد ادعیه بفتح اول و سکون دال و کسر عین و فتح تحتانی جمع دعاست و یاء تحتانی را تشدید خواندن خطاست ادعیه ماثوره حرف هشتم ثای مثلثه یعنی دعاهائیکه از رسول صلی الله علیه و آله و سلم منقولست ادله بفتح اول و کسر دال و تشدید لام جمع دلیل ست ادانی بالفتح و نون مکسور بمعنی نزدیکتران و کمینه تران از منتخب فصل

الف مقصوره مع ذال معجمه اذا بالکسر اول بمعنی چون و وقتی و بمعنی ناگاه از کنز اذی بفتحتین رنج و بمعنی ایذا دادن و رنجانیدن از منتخب اذکی بالفتح زیرکتر از کنز اذهاب بالکسر بردن و روان گردانیدن و زائل کردن از بهار و برهان از منتخب و شمسی اذناب بالکسر و نون و موحده گناه کردن و بالفتح دمها چرا که درین صورت

جمع ذنب ست و گاهی مجازاً بمعنی بندگان و کنیزکان و لواحق باشد از لطائف اذاعت بکسر اول و فتح عین مهملہ آشکارا کردن از زبدة الفوائد اذیت بفتح اول و کسر ثانی و تشدید تحتانی
آزار و رنج اذخر بالکسر و خای معجمہ نیز مکسور گیاهیست خوشبودار کہ بهندی آنرا مرچیاگند گویند از منتخب و غیر آن اذخار بالکسر ذخیره نهادن و ذخیره کردن اذکار بالکسر یاد دادن و
بفتح یاد کردن ها از منتخب اذفر بالفتح و فا مفتوح و را مهملہ بمعنی تیز بو از مؤید و منتخب و کشف و صراح بمعنی خالص اذیال بالفتح دامنها اذل بفتحتین و تشدید لام ذلیل تر اذلال
بالکسر خوار کردن از منتخب اذهان بالفتح جمع ذهن اذعان بالکسر و عین مهملہ فرمانبرداری داعتاء از منتخب و کنز آذربیجان بفتح اول و سکون ذال معجمہ و فتح را مهملہ و کسر موحده
و یای معروف و جیم عربی معرب آذرآبادگان کہ نام شهریست و معنی ترکیبی آن آتش آباد چون دران شهر آتشخانه ها بسیار بودند لهذا باین اسم موسوم شد و بعضی چنین نوشته
کہ آغور نام پادشاهی درانجا مقام کرده فرمود کہ همہ لشکر در دامن خاک آورده پشته سازند و خود نیز شریک شد چون آن پشته بزرگ شد نام آن آذربایگان کرد چه در ترکی
آذر بلند را گویند و بایگان جای توانگران را گویند معرب مجموعه آذربایجان از رشیدی اذن بالضم و بضمتین گوش از بحر الجواهر و منتخب و کنز و بالکسر بمعنی امر و فرمان

فصل الف مقصوره مع رای مهملہ ارتقا بالکسر و قاف بالا رفتن از منتخب و کنز ارجا بالکسر و جیم امیدوار کردن و پس افگندن و نزدیک آمدن راه و بالفتح کرانها
باین معنی جمع رجا که بمعنی کناره و طرف باشد از لطائف و شمسی ارتجا بالکسر و جیم امید داشتن از منتخب اردا بالکسر و دال مهملہ هلاک کردن از منتخب و لطائف ارمیا بالضم
و میم مکسور و تحتانی نام خضر علیه السلام و بعضی گویند کہ نام الیاس علیه السلام از منتخب و برهان ارخا بالکسر و خای معجمہ سست کردن و فرو گذاشتن از کشف و صراح و کنز و منتخب
و ارخا بفتح اول در ترکی پشت را گویند اروا بالکسر و حروف سوم واو سیراب کردن از کنز و منتخب ارتضا بالکسر پسندیدن از کشف و کنز و در منتخب بمعنی خوشنود شدن
ارنب بالفتح و نون مفتوح و موحده خرگوش از منتخب و شروح نصاب ارتیاب بالکسر در شک افتادن از منتخب و لطائف ارب بالکسر و بای موحده بمعنی حاجت از منتخب
و شروح نصاب و کنز اریب بضم اول و کسر ثانی و یای مجهول گجی و کج رفتن از لطائف و این ماله در است بعد ابدال واو بهمزه ارباب بالفتح لفظ عربیست جمع رب کہ بمعنی پرورش
کننده است اگر لفظ ارباب بمعنی صاحبان و شرفا و خداوندان مستعمل میشود و باصطلاح اهل ولایت رئیس ده را گویند با غماض نظر از معنی جمع از مصطلحات و غیره ارتکاب بالکسر گناه کردن
و شروع بکار نا مشروع کردن و سوار شدن بر چیزی از منتخب و کنز و صراح ارائب بفتح اول و کسر همزه کہ رابع ست و بای موحده بمعنی حاجتها این جمع ارب ست کہ بالکسر باشد
اردی بهشت بضم اول و سکون را و کسر دال مهملہ و یای مجهول نام ماه شمسی کہ بهندی مطابق آن جیتهه است و این مرکبست از ارد کہ بمعنی مانند و نظیر ست و بهشت
و یا از اشباع کسرهٔ اضافت پیدا کردند پس معنی مرکب مانند بهشت شد چون بایران و توران درین ماه اشتداد بهار میشود لهذا باین اسم موسوم شد و نام روز سوم از هر ماه شمسی
از جهانگیری و رشیدی و کشف و برهان و مؤید ارائت بر وزن اجابت بمعنی نمودن از کنز اراحت بالکسر اول و حای مهملہ آسودن و آسایش دادن و بشب چرانیدن گنده شدن مردن
و بوی چیزی دریافتن از منتخب اراقت بقاف ریختن آب و غیره ارباب حجت کنایه از اهل منطق ارث بکسر اول و سکون ثانی و ثای مثلثه میراث و اصل و کار قدیم کہ از پشت بدیگری
رسد و بقیه چیزی و خاکستر و بالفتح آتش افروختن از منتخب ارج بفتح اول و سکون ثانی و جیم عربی در فارسی بمعنی قیمت زیرا کہ در اصل ارز بود زای معجمه را بجیم بدل کرده اند و مجازاً
بمعنی مرتبه و قدر و بعربی بفتح اول و کسر را مهملہ هر چیز کہ خوشبودار باشد معنی فارسی از جهانگیری و فردوس اللغات و معنی عربی از منتخب و شروح نصاب و کنز و در برهان بمعنی گردن
نیز نوشته ارتجلج بالکسر و حرف چهارم و ششم جیم بمعنی جنبیدن و لرزیدن از منتخب و لطائف ارگنج بضم اول و سکون را و فتح کاف فارسی نام شهر از خراسان کہ بحدود ماوراء النهر
پیوسته است از برهان و در رشیدی نوشته کہ ترکان جرجانیه را گویند کہ پای تخت خوارزم ست ارتباح بالکسر و فوقانی و موحده و حای مهملہ سود کردن در تجارت ارواح
بالفتح بمعنی ملائک و بمعنی روحها ارتیاح بکسر اول و کسر تای فوقانی و بعده تحتانی و در آخر حای مهملہ بمعنی شاد شدن از کشف و کنز و منتخب ارجمند بالفتح و جیم موقوف بر وزن
نقشبند بمعنی صاحب قیمت و مجازاً بمعنی صاحب مرتبه و گرامی قدر و عزیز و بضم جیم خواندن خطاست از برهان و مدار و مؤید و کشف و جهانگیری و سروری ارمزد بضم اول و سوم
و زای معجمه و دال مهملہ ستاره مشتری و نام روز اول از هر ماه شمسی از برهان و رشیدی ارد بالفتح بمعنی قهر و خشم و بالضم بمعنی مانند و نظیر و بالکسر نام روز بست و پنجم از هر ماه شمسی از جهانگیری
و رشیدی و برهان و ارد شیر لقب پادشاهی از معنی اول یا از ثانی مرکبست ارونډ بالفتح نام کوه کہ آنرا الوند نیز گویند ارتداد بالکسر رد شدن و از
گوش ضیست کہ در گوش خود بخود آواز آید و آن دو قسم ست دوی و طنین

اسلام برگشتن از منتخب ارمان بفتح اول و ثالث و فتح میم بمعنی حسرت و کینه و چشم داشت و در کنار با سرخی سیاهی آب ارشنک بالفتح راه راست یابنده ترا رتیاد بالکسر و بعد فوقانی تحتانی
و دال جستن و طلب کردن از منتخب ارشاد راه حق نمودن از چند معنی هر چند ار بالفتح بمعنی اگر اردشیر مرکب از لفظ ارد بالفتح که بمعنی خشم و قهر یا از لفظ ارد بالضم که
بمعنی مانند و نظیر ست بهر تقدیر لقب بهمن بن اسفندیار ست چون جدش گشتاسپ او را بسیار دلیر دید باین لقب ملقب کرد و نیز لقب بابک ساسان بن ساسان که نبیره بهمن
و دختر زاده بابک بود و او را اردشیر بابکان نیز گویند بالف و نون نسبت از رشیدی و جهانگیری و برهان و کشف ارمز بضم اول و سوم و زای معجمه نام روز اول از هر ماه
شمسی از برهان و رشیدی ارزیز بفتح اول و سکون رای مهمله و کسر زای معجمه بمعنی قلعی که آنرا بهندی رانگ گویند ارز بالفتح اول و ضم رای مهمله و تشدید زای معجمه بمعنی
نیز بمعنی برنج آن غله معروف ست و فتح اول و سکون رای مهمله و زای معجمه موقوف در فارسی بمعنی قیمت از منتخب و شروح نصاب و شرح تحفة العراقین و کنز ارشمیدس
بفتح اول و ثانی و سکون شین معجمه و کسر میم و یای معروف و ضم دال مهمله و سین مهمله نام حکیمی ست از برهان ارس بفتحتین و سین مهمله نام شهر و رود بست کناره آذربیجان
از مدار الافاضل ارسطاطالیس بفتحتین وزیر سلطان سکندر و ارسطو مخفف همین ست و این لفظ یونانیست ارش بفتحتین و شین معجمه از تاریخ نام انگشتان
و نام شهر و نوعی از جامه سبز رنگ و بفتح اول و کسر ثانی بمعنی عاقل و زیرک و بمعنی انجمن از جهانگیری و کشف و لطائف و برهان و غیره و در منتخب نوشته که مقدار سر دو دست
آدمی که برابر قامت آدم ست و بعربی بفتح اول و سکون رای مهمله بمعنی برانگیختن فتنه و جنگ و دیت جراحت از منتخب و لطائف و کنز ارتعاش بالکسر و عین مهمله
و شین معجمه بمعنی لرزیدن از منتخب و لطائف و کنز ارمضا بالکسر و ضاد معجمه بمعنی سوختن از ریگ گرم از کنز ارض بالفتح زمین باید دانست که بر بعد و حساب
معلوم کرده اند که دائره عظیمه که بر زمین فرض کنند هشت هزار فرسنج ست هر فرسنجی سه میل و هر میل سه هزار گز و هر گزی سی و دو انگشت مضموم و هر انگشت
مقدار عرض شش جو معتدل و قطر ارض دو هزار و پانصد و چهل و پنج فرسنج است تقریبا که هفت هزار و شش صد و سی و پنج میل میشود و آنچه باتفاق چند کتب معتبره
بتفاوت قلیل نوشته یافته شده اینست که مساحت تمام کره ارض شش کرور و بست لک و سی هزار و دو صد و بست میل ست و مساحت معموره از ربع مسکون یک کرور و چهل لک
و سی هزار و دو صد و بست میل ست و بعد مقعر فلک قمر از مرکز عالم چهل و یک هزار و نهصد و سی و شش فرسنج ست و بعد محدب فلک قمر که مقعر فلک عطارد ست از مرکز عالم هشتاد
و پنج هزار و هفتصد و سه فرسنج ست و بعد مقعر فلک شمس یک لک و چهل و بست هزار و هشتصد و هشتاد و دو فرسنج ست و بعد محدب فلک ثوابت که مقعر فلک اعظم باشد
سی و هشت لک و بست و چهار هزار و سه صد و نه فرسنج اما بعد محدب فلک اعظم محدود نیست که آنرا بجز خدای تعالی کس نمیداند و همچنین معلوم شده که قطر آفتاب هفده هزار
و پانصد و سی و هشت فرسنج ست و جرم وی صد و سی و شش برابر زمین ست و نزد بعضی یکصد و شصت و شش بار مانند زمین ست و قطر قمر هفتصد و سی و یک فرسنج است و جرم وی
سدس و سبع جرم زمین ست والله اعلم بالصواب و بعضی ارباب تحقیق چنین نوشته اند که تمام دائره کره زمین هشت هزار فرسنگ ست و بحساب کروه بست و چهار هزار
کروه و طول ربع مسکون از مشرق تا مغرب دوازده هزار کروه و عرضش از جنوب تا شمال نود درجه که شش هزار کروه باشد و هر کروه چهار هزار گز و هر گز بست و چهار انگشت
و هر انگشت شش جو و هر جو شش موی یال اسپ بدانکه ساحت معموره زمین که ربع مسکون باشد چهل و شش لک و هفتاد و شش هزار و هفتصد و چهل فرسنگ ست
بدانکه هر درجه زمین شصت و شش کروه و دو هزار و شش صد و شصت و شش گز و شانزده انگشت ست و شصتم حصه درجه را دقیقه گویند و مسافت هر دقیقه زمین یک کروه
و چهار صد و چهل و چهار گز و هر دقیقه را شصت ثانیه باشد و مسافت هر ثانیه هفتاد و چهار گز و یک انگشت ست بدانکه طول هر برج فلک سی درجه باشد و عرض هر برج یکصد و هشتاد درجه
و بپیمایش طول هر برج یک کرور و هفده لک و هفتاد و شش هزار و دو صد و هشتاد و هفت فرسنگ و بدانکه هر برج فلکی را شصت درجه باشد و بپیمایش هر درجه فلکی سه لک
و نود و دو هزار و پنج صد و چهل و دو فرسنگ ست و بپیمایش درجه فلکی بحساب کروه یازده لک و هفتاد و هفت هزار و شش صد و بست و شش کروه ست بدانکه هر درجه را
شصت دقیقه باشد بپیمایش دقیقه فلکی بحساب کروه نوزده هزار و شش صد و بست و شش کروه ست بدانکه درجه آسمان هفده هزار و شش صد و چهل و شش برابر درجه زمین
ست پس از این ظاهر شد که فلک ثوابت هفده هزار و شش صد و چهل و شش برابر زمین ست والله اعلم بالصواب پیمایش زمین بطور حکمای هند چنین ست که عرض هشت موی بال اسپ را یک جو و عرض

هشت جو را یک انگشت و بست و چهار انگشت را یک دست و چهار دست را یک ڈنڈ و دو ده دست را یک بانس و بست بانس را یک توس و دو هزار ڈنڈ را کروه یعنی هشت هزار
دست را یک کروه نامند و چهار کروه را یک جوجن و صد جوجن را یک دیس یعنی چهار صد کروه را دیس گویند و صد دیس را یک منزل و صد منزل را یک کهنڈ و نه کهنڈ را تمام زمین
ارتباط بستن چیزی را با چیزی دیگر **ارجاع** بالکسر چیزی را بسوی چیزی متوجه گردانیدن **ارتجاع** باز گردانیدن **ارتفاع** بالکسر و فتح فا بلندی و بلند شدن
و ارتفاع برداشتن از کنز و منتخب و در خیابان بمعنی بلند شدن برداشتن غله مجازا بمعنے محصول حاصل زراعت و حاصل ملک تم کلامه و بمعنی دفع و دور کردن **ارباع** بالفتح و بای موحده و عین
مهمله منزلها و خانها جمع ربع بالفتح که بمعنی خانه است نیز جمع ربع بالضم **اراجیف** بالفتح بیهودگان و سخنهای دروغ و بی اصل و این جمع ارجاف است از کنز و منتخب **ارتشاف** بالکسر و شین
معجمه مکیدن از منتخب و لطائف **ارق** بالفتحتین بیخوابی و بیداری و خبث بیتاف بار کمتر و شنا از منتخب و صراح **ارتفاق** بالکسر و فا بمعنی رفاقت کردن و آرنج تکیه کردن از منتخب **ارزاق** بالفتح جمع
رزق **ارشق** بفتح اول و فتح شین معجمه خوش قامت و ترو زیبا اندام **ترا ماق** بضم مصدر ترکی بمعنی زدن از شرح نصاب **اراک** بالفتح و کاف عربی قطعه زمین و بمعنی درخت پیلو که از بیخ آن مسواک
سازند از منتخب و تاج الاسامی **ارک** بالفتح و کاف عربی هر قلعه که مسکن بادشاه باشد این لفظ را بعضے بفتحتین نوشته اند و بعضی بزیادت الف گفته اند و در رشیدی و جهانگیری نوشته که ارک بفتح اول
و سکون ثانی هر قلعه که درون شهر باشد و نام ولایتیست در برهان بفتح اول و سکون ثانی و کاف فارسی بمعنی قلعه کوچک **ارائک** بفتح اول و کسر همزه که رابع ست بمعنی تختها جمع اریکه از کنز
و منتخب **ارزک** بضم اول و سکون ثانی و فتح زای معجمه و کاف عربی بلغت ترکست بمعنی مرغابی از مصطلحات **ارتجک** بفتح اول و سکون رای مهمله و فتح فوقانی و جیم و کاف هر دو عربی بمعنے برق از جهانگیری و برهان و صاحب
رشیدی بالکسر نوشته **ارتنگ** بالفتح نگار خانه مانی و نام تخته نقاشان از رشیدی و کشف و برهان **ارژنگ** نام نقاشی از چین که نظیر مانی بود و هر کتابی که صور و اشکال داشته باشد از رشیدی
و در برهان نوشته که ارژنگ نگار خانه مانی ست و بعضی گویند نام مانی ارژنگ بود و مانی دعا بود که بدان لقب شده **ارتجال** بالکسر جیم بی اندیشه و بی تامل چیزی گفتن و بی اندیشه بسیار شعر و خطبه گفتن و بی تفکر کاری کردن
از منتخب و کنز **ارتحال** بکسر و حای مهمله چیزی را از جای بر داشتن و بجای رفتن از منتخب و کنز **ارذل** بذال معجمه زبون تر و ناکس تر از کنز **اراذل** ناکسان از کنز اللغات **ارذال** بالفتح
و حرف ثالث ذال معجمه فرومایگان از منتخب **اردبیل** بالفتح و ضم دال مهمله و کسر بای موحده و یای مجهول نام شهریست از لب اللباب و در کشف بلام موقوف **ارجل** بفتح اول و فتح جیم عربی اسپیکه
یک پای او سفید باشد و پای دیگر غیر سفید باشد و این یکی از عیوب نفس است نحوست تمام دارد **ارمل** بفتح اول و کسر میم زن بیوه از کشف و در خیابان چنین تحقیق کرده که ارامل جمع ارمله است
بمعنے مرد بی زن و زن بی مرد و در کفایه شرح هدایه نوشته که ارامل جمع ارمل است که بوزن احمق باشد بمعنے مردی و زنی که قدرت بهیچ چیز نداشته باشد **ارسال** بالکسر لفظ عربیست بمعنی فرو گذاشتن و فرستادن
و فارسیان بترجمه نجات استعمال کنند از مصطلحات **ارغام** بالکسر حرف سوم غین معجمه خوار کردن و بمعنی کسی بکاری رسانیدن از منتخب **ارتطام** فرو رفتن و گرفتار شدن در گل و فکندن چیزی را از کشف
و منتخب **ارحام** بالفتح و حای مهمله بدنها و خویشی ها جمع رحم از منتخب **ارقم** بالفتح و قاف مفتوح ماری که نقطهای سیاه و سفید بر پشت دارد و بعضی چنین نوشته ارقم ماریکه خطهای نقاد سیاه و یا سپید بر پشت آن باشند
ارقام بالفتح خطها از کنز اللغات **ارتسام** بالکسر نقش بستن از کشف و نقش بسته شدن از کنز **ارم** بکسر اول و فتح دوم نام شهر عاد و نام پدر عاد از منتخب و در کشف نوشته که ارم بهشت شداد
ستاین یا بهشت ستم دانستن خطاست و در تواریخ بهجت العالم نوشته است که ارم شداد ما بین صنعا و حضر موت ست در اقلیم اول و مساحت باغ ارم دوازده فرسنگ در دوازده فرسنگ ست و ارتفاع
دیوارش سه صد ذرع **ارغنون** بالفتح و غین معجمه نیز مفتوح بروزن اندرون و **ارغون** بروزن افزون و **ارغن** بفتح اول و سوم معنی هر سه لفظ واحد است نام سازیکه
افلاطون واضع آنست و آن کدوی خالی باشد بچرم اندر کشیده و بران رودها بندند از برهان و مدار و شرفنامه و در مؤید بضم غین معجمه و آنچه حالا بهم میرسد مربع باشد مشابه صندوق
ارمن بفتح اول و کسر سوم نیز آمده و نام ملکیست ما بین ایران و روم و فرهنگ از برهان و غیر آن **ارمان** بالفتح بمعنی آرزو لفظ ترکیست **اربعین** بالفتح نام عددیکه بفارسی آنرا
چهل گویند و مجازا بمعنے چله که صوفیان تا چهل روز در گوشه نشسته ریاضت و عبادت میکنند **ارزن** بالفتح نام درختیکه از چوب آن عصا سازند و نام غله که بهندی آنرا چینا گویند
و نام موضعیست سه فرسنگی از شیراز از منتخب و غیر آن **اردوان** بروزن پهلوان نام پادشاهی که اردشیر بابکان نوکر او بود و او را کشته پادشاه شد و نام ولایتی از رشیدی و برهان
اران بفتح اول و تشدید رای مهمله نام ولایتیست که آنجا معادن زر و نقره است از کشف و برهان **ارسلان** بالفتح بمعنے بنده و غلام و بمعنی شیر درنده که بعربی آنرا اسد گویند و این لفظ ترکیست
از سرور **ارکان** جمع رکن که بمعنی جزو اعظم ست و در صراح رکن بضم چیزی که قوی تر باشد و گاهی از ارکان اربع عناصر مراد باشد **ارغوان** بفتح اول و سوم درختیست که شاخها باریک دارد و در موسم بهار

[illegible]

جهانگیری گشت و مدار صراح و بهار عجم نوشته اند که بفتح اول و ضم میم ست و در رشیدی بفتح میم **ارضین** بفتح اول و کسر ضاد معجمه جمع ارض که بمعنی زمین ست **اردو** بضم اول و ثالث و سکون دال مهمله و واو لشکرگاه و لشکر پادشاهی از بهار عجم **ارنب** بالفتح و نون مفتوح و موحده خرگوش ماده و بمعنی دیگر بره بینی از منتخب و شرح نصاب و صراح **اربیه** بضم اول و سکون را و کسر بای موحده و تشدید تحتانی پسر عم و پسر خال از صراح **ارضه** بالفتح و ضاد معجمه کرم‌ها باشند بصورت مور که چوب را میخورند بهندی دیمک گویند از کنز **ارگجه** بالفتح و کاف فارسی و جیم عربی خوشبوئیست مرکب که از صندل و گلاب و کافور و مشک و عنبر و روغن سمن سازند **ارمیه** بضم اول و سکون ثانی و فتح میم و یای مختفی مخفف ارمیا که نام از حضر علیه السلام ست **اریکه** بفتح اول و کسر را مهمله و سکون تحتانی بمعنی تخت آراسته از منتخب و صراح و ابن حاج نوشته تختی و سریریکه بران حجله یا شامیانه باشد **ارابه** بالفتح و موحده بروزن قرابه بمعنی گردون که از چوب سازند و بران بار کشند از برهان و صاحب بهار عجم نوشته که ارابه بالف و بای موحده و عرابه بعین مهمله و بای موحده هر دو غلط ست انچه بتحقیق پیوسته صحیح عراده بعین مهمله و دال مهمله است فقیر مؤلف گوید که چون در برهان و جهانگیری غروه بفتح غین معجمه و دال مهمله بمعنی گردون چوبی نوشته است باین دلیل عراده صحیح باشد بفتح غین معجمه مزید علیه غروه مذکور و همچنین زیادت الف در فارسی بسیار آمده و بقول برهان که اهل لسان ست دریافت میشود که ارابه بمعنی گردون لفظ علیحده است **اربعه متناسبه** در علم حساب عبارت است که بدان معلوم کرده میشود عدد مجهول و برای این امر چهار درجه اعداد مقررست بایطور که نسبت عدد اول بثانی همچنان باشد که نسبت ثالث برابع پس اول و رابع را طرفین گویند و ثانی و ثالث را وسطین نامند هرگاه که یکی از طرفین مجهول باشد وسطین را باهم ضرب کرده حاصل ضرب را بر تقسیم کن بر اعداد طرف معلوم پس آنقدر که بیک عدد وارد طرف معلوم رسد همانقدر طرف مجهول خواهد بود مثلاً اگر کسی پرسد که دو روپیه را شش آثار قند میباشد چهار روپیه را چند آثار قند خواهد بود گوئیم که چون درینجا یکی از طرفین مجهول است پس وسطین را که شش و چهار ده باشد باهم ضرب کردیم حاصل شد هشتاد و چهار پس آنرا بر طرف معلوم که دو باشد قسمت نمودیم بهر یکعدد چهل و دو رسید معلوم گردید که طرف مجهول درینجا چهل و دو آثار قندست اکنون ظاهرست که چنانچه دو را با شش نسبت ثلثیت ست همین طور چهارده را با چهل و دو نسبت ثلثیت ست و هو المطلوب و قیاس کن برین وقتی که یکی از وسطین مجهول باشد این قاعده را باین عبارت سهل برای تفهیم عوام نوشته ام **اراقه** بکسر اول و قاف بمعنی ریختن آب و مثل آن از کنز و منتخب **ارنی** بفتح اول و کسر را مهمله و کسر نون بمعنی بنما مرا و این اشارتست بقصه موسی علیه السلام قال رب ارنی انظر الیک گفت موسی علیه السلام ای پروردگار من بنما مرا دیدار خود تا به بینم بسوی تو قال لن ترانی فرمود حقتعالی که هرگز دیدن نتوانی مرا و کلمه ارنی مرکبست از لفظ ار و نون وقایه و یای متکلم و در اصل ارئی بود بروزن اکرم امر از باب افعال حرکت همزه نقل کرده بما قبل دادند و همزه از جهت التقای ساکنین و یا را از جهت وقف که در آخر امر میباشد حذف کردند ارباقی ماند چون نون وقایه و یای متکلم باو متصل گشت ارنی شد و لفظ ارنی در فارسی بسکون را مهمله نیز آمده چنانچه در مخزن اسرار مولانا نظامی گفته بیت موسی ازین جام تهی دید دست * شیشه بکه پایه ارنی شکست * **ارجعی** بکسر اول و سکون را مهمله و کسر جیم صیغه واحد مؤنث امر حاضرست بمعنی بازگشت کن تو ای زن و این خطابست بروح مؤمن بوقت مرگ از دکی **پرانی** ظرافت و استهزا و ضراط زدن از مصطلحات **اراضی** جمع ارض چنانکه اهالی جمع اهل و لیالی جمع لیل و اراکه جمع فعل و زن فعالی نیز می آید مستفاد از فصول اکبری و شافیه و از صراح هم همین ثابت مگر بعض اهل لغت مثل ابن حاج وغیره انکار دارند و در قاموس نوشته که اراضی جمع ارض ست لیکن غیر قیاس **ارزانی** ضد گرانی نرخ اشیا و قیمت داشتن و افزونی و بجا بخشیدن و دادن و منسوب بسوی ارزان که شهریست بدیار بکر و هم منسوب بارزان که موضعیست و سنگ از شیراز و در بهار عجم ارزانی بمعنی لایق و سزاوار دسلم و برقرار آمده **اری** بالفتح بمعنی شهد از منتخب و شرح نصاب و کنز **ارضی** بالفتح منسوب بارض که ملکیست قریب روم از لب اللباب

فصل الف مقصوره مع رای معجمه

ازا بالکسر اول بمعنی مقابله و برابر از کشف و کنز **ازیر** بفتح اول و کسر تحتانی مجهول مزید علیه زیر المعنی از بحث برهان **ازکیا** بالفتح یا کان صاحبان هنر صافی **ازکی** بالفتح و در آخر الف بصورت یا پاکیزه تر و لایق تر از کنز **اژدرها** بالفتح بمعنی مار بزرگ خبیثه و این جمع اژدر نیست بلکه اژدرها لفظ مفرد از برهان و رشیدی **ازاحت** بکسر اول و حای مهمله دور کردن از منتخب **ازرق** ست تا آنجا رسیده و جلد از سعیدی **ازدواج** بالکسر و فتح سوم دال مهمله و سکون چهارم واو باهم جفت کردن دو زن را و جفت شدن باهم از منتخب لطائف ازدواج خود ست از زوج چون در باب افتعال در وزن را و ازحال بدال آن کرده در اصطلاح

که در آخر ابیات در دو لفظ متشابه الآخر یاد شود مثل متحد اللفظ مختلف المعنی آرند چنانکه درین شعر بیت ای زلعل آتشینت در دل گلنار نار ٭ غیر دل بردن نداری ای بت مکار کار ٭ **ارعاج** بالکسر و عین مهمله و جیم بمعنی جنبانیدن و بر تودن و برخیزانیدن از کشف و کنز و منتخب **ارتعاد** بالکسر و عین مهمله و دال مهمله سخت بانگ کردن شتر از لطائف و منتخب **ازدیاد** بکسر اول و سوم زیاده شدن از منتخب و این لفظ دال اصل مثل تای افتعال بود و قافیست **ازدراد** بالکسر و دو دال مهملتین به گلو فرو بردن از منتخب **ازهر** روزن انور بمعنی روشن تر از منتخب و کنز **ازبر** بالفتح و موحده بمعنی حفظ نمودن بخاطر نگاه داشتن خبر از برهان **اژدر** بالفتح و زای فارسی و فتح دال مهمله بمعنی مار بزرگ چنانکه آن را اژدها نیز گویند و نیز نام شکلیست از سماک بصورت اژدها که آن را راس و ذنب نیز گویند **ازار** بکسر اول ستاره و بمعنی شلوار و تنبان و بمعنی لنگی و لنگ از برهان **ازاهیر** بفتح اول و ثانی و هاء مهمله شکوفها و این جمع ازهارست و ازهار جمع زهره که بالضم و بالفتح و بفتحتین و بالضم اول و فتح ثانی بمعنی شکوفه است **ازهار** بالکسر روشن کردن چراغ و بالفتح بمعنی شکوفها و این جمع زهره که بفتحتین و بضم اول و فتح ها باشد از منتخب **از** حرفیست که بمعنی ابتدا و علت و تجرید و دیگر معانی آید هر جا که دو حرف از جمع شوند حذف یکی از آن جائز داشته‌اند شاعری گوید بیت دولت خوبتر از خاطر خود رفتن نیست ٭ سایه بال هما بر سر درویشانست ٭ چنانچه بای موحده درین مصرع صائب ع بمعنی تعجب برسیدن تیر از چراغ هدایت صاحب بهار عجم در جواهر الحروف نوشته که حرف از اجلیه باشد یعنی بمعنی برای چنانکه ظهوری گوید بیت ز گلچینان باغش فصل خرداد ٭ شگفته غنچها از جنبش باد ٭ یعنی برای گلچینان باغ تصویرات ممدوح در فصل خرداد که آخر بهارست غنچها شگفته میشوند از جنبش باد یعنی در انتهای بهار نیز عالم هم ابتدای بهار اویشود و از معیضیه چنانکه ع یکی راتب آمد ز صاحبدلان ٭ و از بیانیه بیت برانگیخته روی چو بارنده میغ ٭ تگرگش ز پیکان و باران ز تیغ ٭ و گاهی بمعنی حرف را آید بیت بخوبی نهد رسم بنیاد ها ٭ ز دولت به نیکی کند یاد ها ٭ یعنی دولت را برای امورات نیکی یاد میکند و بمعنی در چنانکه ع کادیم از چهل سو گردد تمام ٭ یعنی در چهل و در شال گم چنانکه ع عیبا هنده یادکرد از بخت ٭ یعنی در بخت و بمعنی علی نظامی گوید ع عروس جهان افشاند از برش ٭ یعنی بر بالای او و بمعنی مع ع دلبستگی از سنبل گلپوش تو دارد ٭ یعنی با سنبل گلپوش تو دارد و در چند الفاظ از بنا مدهم آید چنانکه از ناگاه و از بهر و از برای و از پی و از بسکه و یکی از انواع لفظ از تراشیده است بیت گر شاه ران ادچوگان بین که تازه کشم ملک برخویشتن ٭ اگر ضمیر او راجع بطرف دارا باشد و برای اعراض بیت اگر گزیند سر مهر از خاک درش مرگان چو باز ٭ چنگل انداز در باغ دیده بینای من ٭ **ازیر** بفتح و هر دو رای معجمه آواز جوش دیگ و از رعد از لطائف و منتخب **ازبغ** بفتح و یای معروف و غین معجمه بمعنی نفرت و کینه از لطائف و رشیدی **ازلاف** بالکسر نزدیک کردن و جمع کردن و واجب شدن از لطائف و منتخب **ازاحیف** تغیرات ارکان بحور شعر و این جمع ازحاف ست و ازحاف جمع زحف ست **ازرق** بفتح اول و سکون زای معجمه که مقدم ست برای مهمله بمعنی نیلگون کبود و بمعنی آب صاف و کسیکه سیاهی چشم او مائل بکبودی یا سبزی یا زردی باشد از صراح و منتخب و شرح نصاب **اژدها فلک** شکلیست در فلک بصورت اژدها که آن را عقدتین که بعربی جوزهر نامند و نیز راس و ذنب گویند و نیز گویند که صورتی از چهل و هشت صورتها فلکی ست از برهان و رشیدی **ازانجاکه** بمعنی برای آنکه از بهار عجم **ازرنگ** بفتحتین و سکون نون و کاف فارسی چیزها رومی نامند از برهان **ازل** بفتحتین همیشگی و زمانی که آن را ابتدا نباشد از کنز **ازمیل** بالکسر و میم مکسور و یای معروف بمعنی نشکرده کفشگران که بدان چرم را می تراشند از منتخب و بمعنی ابزار آهنی گویند **ازدحام** بکسر اول و سکون زای معجمه و کسر دال مهمله و حای حطی بمعنی انبوه کردن و انبوه از منتخب و صراح و برای فارسی زبانها هنوز غلط است چنانکه شهرت گرفته و این ماخوذ از زحم ست بمعنی انبوه باشد چون در باب افتعال برده تای افتعال بدل شد چرا که فا کلمه زای معجمه واقع شده است **ازحام** بالکسر انبوهی کردن از منتخب و غیره **ازرم** بضمتین در ترکی انگور را گویند از لطائف **ازمان** بالکسر دیرینه شدن بالفتح و قیاساً از کنز و منتخب **از پیش پا کسی برخاستن** تعظیم او برخاستن از مصطلحات **از جا برداشتن کسی را** ترقی دادن برتبه او از مصطلحات **از ترس بنده وانه افکندن** مراد بمعنی افکندن از مصطلحات **از جا بر آمدن** بی چیلی کردن از مصطلحات **از دو ر لب و سه دادن** کنایه از نهایت ادب و تعظیم از مصطلحات **از صحرا یافتن یا از صحرا جستن و از صحرا آوردن** مفت و رایگان یافتن و جستن بمعنی یافتن بسیار آمده **از غلاف بر آمدن** بیحجاب شدن از مصطلحات **از تازیانه دادن** باشاره تازیانه بخشیدن **از کسی کسوت و جامه داشتن** کنایه از مرید و خلیفه او بودن از مصطلحات **از کسی کشیدن** و برداشتن **از گو نبت** برداشتن از مصطلحات **از کف دست مو بر آمدن** کنایه از وجود گرفتن امری ممتنع الوقوع در مقام تعلیق محال بالمحال از مصطلحات **از کسی خیره داشتن** شکوه او در دل گرفتن از مصطلحات

از کیسه رفتن ضائع شدن و گم کردن از مصطلحات از هم گذشتن مردم از یکدیگر جدا شدن از مصطلحات از دست رفتن و از دست شدن بیخود و بی اختیار
شدن از رشیدی از خر افتادن کنایه از مردن از رشیدی و برهان و لطائف از طرف بر بستن بر طرف ماندن کناره کردن و اعراض کردن از بهار عجم از ته ریش گذشتن فریب دادن
از جا در آمدن از حالت نیک بحالت بد رفتن از رین بمعنی چنین شرح گلستان از خان آرزو از هم گذرانیدن کنایه از قتل کردن از چراغ هدایت از چشم افتادن
بی اعتبار شدن در نظر کسی از چراغ هدایت از نفس انداختن خاموش و بی صدا کردن از چراغ هدایت از راه افتادن راه گم کردن از بهار عجم از جا رفتن و از جا شدن
بیحوصلگی کردن و مضطرب شدن و غضبناک گردیدن از بن دندان کنایه از نهایت عجز و الحاح و منت کشی ظاهرست که در چنین حالت اکثر بیمای دندان ظاهر میگردد
از رشیدی و برهان و بعض شرح نصاب از طاق دل کسی افتادن نامقبول و ناپسند شدن پیش او از نظر افتادن ناپسند و بی اعتبار شدن از جا گذشتن
بر دلی و نامردی کردن از سر باز کردن و از سر وا کردن کنایه از رفع کردن آن و از سر جدا کردن از پرگار افتادن بمعنی ضائع و بیکار شدن و پرگار بمعنی سامان
و نظام ست از مصطلحات از پوست بر آمدن کنایه از کشف حال خود کردن و از خودی خود بر آمدن و کمال شگفتگی و شادی از مصطلحات از دهن مار
بیرون آمده کنایه از چیزی ست که کمال راست باشد که هیچ کجی درو نباشد از رشیدی و برهان و بعضی چیزی بمعنی چیزی کمال لطیف و نفیس باشد با صفا و روشنی
ازمه بفتح اول و کسر زای معجمه و تشدید میم مفتوح جمع زمام که بمعنی مهارست از منتخب و بفتح اول و کسر زای معجمه و فتح میم غیر مشدد بمعنی رنج و سختی و قحط از لطائف ازمنه بالفتح و میم مکسور و
نون مفتوح جمع زمانه ازاله بالکسر دور کردن از منتخب و کنز ازده بالفتح و سکون زای فارسی و دال مهمله ناهموار و درشتی سوهان و بالف ممدوده نیز آمده ازلی بفتحتین ست
به فتح اول و سکون ثانی منسوب بازل و همچنین ابدی نیز بفتحتین ست از کشف **فصل الف مقصوره مع سین مهمله** استبقاء باقی داشتن و باقی گذاشتن از منتخب و
لطائف استقاء بالکسر نوشاندن آب و شراب و مثل آن از کنز استواء بالکسر برابر شدن و گاهی مجازا بمعنی وقت نیمروز از کنز استرضاء رضامندی خواستن و خوشنودی خواستن
اُستا بالضم و تای فوقانی تفسیر زند که کتابیست از زرتشت در دین آتش پرستی از جهانگیری و مؤید و کشف و در برهان نوشته که اُستا بالفتح و بالضم تفسیر زند و بالکسر ستایش و بالضم
مخفف اُستاد استدعاء بالکسر اول و فتح ثالث درخواستن استقراء تلاش و جستجو کردن از کشف و کنز و پیروی و تتبع از منتخب استقصاء بالکسر و قاف و صاد مهمله طلب نهایت
چیزی کردن و بنهایت چیزی رسیدن از منتخب و مجازا بمعنی بخل و جز رسی و سعی و کوشش بسیار استعفاء خطا از کسی معاف کنانیدن و مجازا بمحل ادب عهده و خدمت ناگذاشتن انچه
گویند که فلان از کار خود استعفا نمود غلط است صحیح چنین باشد که از کار خود استعفا کرد لیکن اگر آن کار را بمجازا استعفا گویند که در ان کلمات استعفاء قدم باشند داد و هم درست استیفاء
تمام را فرا گرفتن و تمام گرفتن حق از منتخب و کنز و صراح استیلاء از باب استفعال بمعنی دست یافتن و غالب شدن از کنز و صراح استعلاء بلند شدن و بزرگوار شدن از کنز
استثناء بیرون کردن از مجموعه چیز را از کنز و بمعنی انشاء الله تعالی گفتن از لطائف اسراء بالکسر شب براه رفتن از منتخب و بضم اول و فتح سین مهمله و بعد الف همزه اسیران
و بندیان استحصاء بحاء و صاد مهملتین شمار کردن و ضبط نمودن استسقاء آب خواستن و تشنگی و باران خواستن و نام مرضی که در ان شکم روز بروز بزرگتر میشود از لطائف
و صراح اساری بضم اول و در آخر الف مقصوره بصورت یا بمعنی اسیران و این جمع اسیرست استهزاء بالکسر و زای معجمه با کسی تمسخر کردن استرخاء بخاء معجمه فرو هشته شدن از کنز
استلقاء بقاف بر پشت و اخسپیدن از کنز و صراح اسای بکسر اول بهی کردن باخود از سوره که بمعنی بدبیست استبطاء بالکسر و بای موحده و طاء مهمله درنگ کردن اسماء
بالفتح نام زنی صاحب جمال از عرب که سعد نام مردی برو عاشق بود از منتخب و غیره استجلاء بالکسر روشن و مجلی ساختن اسقاء بفتح اول و ثانی و فا بمعنی دراندها
الف در آخر این لفظ برای ندبه است اسخیاء بالفتح جمع سخی استصحاء صحت خواستن و بضاد معجمه روشنی گرفتن استجلاب بالکسر و جیم و موحده کسی بخود کشیدن
و بمعنی حاصل کردن مستعمل از منتخب استیعاب همه را فرا گرفتن از اول تا آخر تمام گرفتن ماخوذ از وعب که بمعنی جمله و همه باشد از صراح و منتخب و فردوس اللغات اسلوب
بالضم بمعنی وضع و طرز و گونه و روش از منتخب و برهان و صراح و کشف و بالفتح خطاست اسالیب جمع اسلوب اسهاب بالکسر بسیار گفتن و در بیابان رفتن و پیش
نرفتن اسپ از منتخب اسرب بالضم و رای مهمله نیز مضموم سیسا که بدان گولی بندوق سازند اسطرلاب بالضم و طای مهمله نیز مضموم نام آلتیست که بدان ارتفاع

آفتاب و کواکب معلوم کنند و این لفظ از الصاد مهمله است چنانچه مرقوم شد و در فصل الصاد مع الحاء المهمله گذشته **استحباب** حاصل کردن چیزی یا بهر
بسیے خود طلب کردن و دوست گرفتن چیزی نمودن **استکتاب** بالکسر کتابت کردن و نوشتن **استمالت** بالکسر بسوی خود میل دادن کسی را و راضی و راغب کردن بسوی خود از کنز و صراح
استقامت راست شدن **استهانت** خوار شمردن **استدامت** همیشگی خواستن **استعاذت** با ذال معجمه پناه گرفتن **استغاثت** فریاد رسی خواستن **استعادت**
طلب باز گردانیدن **استحالت** محال و ناممکن بودن چیزی **استنارت** حرف چهارم نون بمعنی نور گرفتن و روشن شدن از کنز و صراح **اسباعت** بکسر اول و فتح همزه که حرف چهارم است
بدی کردن **اسطقسات** بالضم و طاء مهمله و قاف این هر دو زیر مضموم بعد سین مهمله مشدد و فوقانی بمعنی عناصر و این جمع اسطقس ست که بمعنی عنصر باشد از کشف **استجابت**
قبول کردن جواب گفتن از منتخب **استطابت** پاکیزگی خواستن و خوشی کردن و خوشبو دار کردن و لذیذ شدن **استکانت** فروتنی و حقارت و عجز و بعضی گفته اند که مشتق از کین ست که بمعنی
لحم فرج ست چون آن اسفل موضع و ذلیل ست پس معنی حقیقی استکانت مثل کین گردیدن باشد در حقارت مجاز برده شرح شافیه و کنز **استطاعت** قدرت و مقدور و دسترس و دستگاه
است بالکسر سوراخ و بر لفظ عربیست از فردوس اللغات **استعلاج** طلب علاج کردن از منتخب **استدراج** خرق عادت که از کافر ظاهر شود و خرق عادت که از اولیا ظاهر شود آنرا کرامت گویند و از انبیا
معجزه **استمزاج** مزاج دانی کردن از منتخب **اسفیدباج** بالکسر معرب سفیدبا که بمعنی شوربا گوشت بی مصالح زرد که مریضان را دهند **اسفیداج** بالکسر معرب سفیدآب
یا سفیداج در کلمه که آخر آن الف باشد در حالت تعریب جیم زاید کنند و در عرف زنان اسفیده کاشغری گویند **استصلاح** صلاح پرسیدن **اسفاناخ** بالکسر و فا و نون و خای
معجمه نام تره که آنرا اسپناخ گویند و در بحر الجواهر اسپاناج بجیم عربی نیز آمده چرا که خای معجمه بجیم بدل میشود **اسلاخ** بالکسر پوست کشیدن و پوست کندن **اسپهبد** بالکسر
بای فارسی مفتوح و سکون ها و فتح بای موحده بمعنی سپه‌سالار چه لفظ بد بالضم بمعنی صاحب و دارنده است از رشیدی **استبداد** بالکسر تنها بر سر کار استادن و منع کسی قبول نکردن
از کشف و کنز و این ماخوذ است از بد بالفتح و تشدید دال بمعنی پریشان کردن **استاد** بالضم مخفف استاد و چه استاد در لغت فرس بمعنی کتاب ست و بفتح واو و دال مهمله بمعنی دانا
و ترکیب مقلوبست از عالم گلاب و بذال معجمه معرب آن و جمعش اساتذه از بهار عجم و غیره **استعداد** آمادگی از صراح **استطراد** طلب راندن چیزی کردن و رانی
از کشف اللغات و منتخب و در محاورات بمعنی تابع **استبعاد** دوری جستن و دور شمردن از منتخب **استغباد** حرف چهارم عین مهمله و پنجم بای موحده به بندگی گرفتن از منتخب
استشهاد گواهی خواستن **استسعاد** سعادت خواستن یعنی نیکبختی جستن و یاری خواستن از کنز **استیلاد** ولادت خواستن **اسعاد** بالکسر یاری و نیکبختی از منتخب **اسود**
بفتحتین جمع اسد و بفتحتین اول و سکون سین و فتح واو سیاه و بمعنی مار سیاه **اسناد** بالکسر تکیه دادن چیزی را بچیزی و نسبت کردن چیزی را بچیزی و بالفتح جمع سند از لطائف
و منتخب و صراح **اسد** بفتحتین شیر درنده و نام برج پنجم از بروج فلک **استرداد** بدالین مهملتین طلب باز پس چیزی کردن داده را و باز پس خواستن از کنز و منتخب **استاذ** نام
لذت گرفتن **اسفندارمذ** بکسر اول و سوم و ضم دال معجمه نام ماه دوازدهم و آن مدت ماندن آفتاب است در برج حوت **استخر** بالکسر و تای فوقانی مفتوح و سکون خای معجمه بمعنی تالاب و نام قلعه فارس
چرا که در وی تالابی عظیم واقع است از رشیدی **اسفندیار** بکسر اول و سوم و دال مهمله مفتوح نام پادشاه که بنهایت بهادر و پهلوان بود و رستم او را به تیر دو شاخه کور کرده کشت و نام پدر او
گشتاسپ بود از برهان و کشف **اسکدار** بکسر اول و سکون ثانی و کاف و غیر موقوف بمعنی ڈاک چوکی از رشیدی و جهانگیری و در سر در بمعنی قاصد **اسیر** بمعنی محبوس و بند و بمعنی حبس و قید که مقید
بزنجیر می آید چرا که قیدیان را بزنجیر از ان مقید سازند چون نعیم بمعنی نعمت از بهار عجم **استغفار** بکسر اول و فتح ثالث طلب مغفرت و آمرزش خواستن از منتخب **استوار** بالضم و تای فوقانی مضموم
بمعنی محکم از برهان و بهار عجم **استبشار** خبر خوش پرسیدن **اسمار** بالفتح افسانها شبانه این جمع سمر ست که بمعنی افسانه شب و حکایت باشد از کشف و سمر در **استقرار** آرام گرفتن
و ثابت شدن از منتخب **استمرار** روان شدن و همیشه بودن از منتخب و فردوس اللغات **استظهار** یاری خواستن و پشت پناه شدن و قوی پشت شدن و از بر خواندن از منتخب و خیابان
استحقار خوار داشتن از کنز و فردوس اللغات **استحضار** بمعنی محکم و قائم از مصطلحات **اسفار** بالفتح و فا بمعنی مسافران و سفرها و سپیدیهای روزها و کتابهای کلان بمعنی اول
جمع سفر ست و بمعنی دوم و سوم جمع سفر ست و بمعنی آخر جمع سفر بالکسر ست از کنز و **اسفار** بالکسر روشن شدن از کشف المعانی و لطائف و منتخب **اسود و احمر** بواو عاطفه
کنایه از ملک حبش و روم و بمعنی عرب و عجم نوشته **اساطیر** بفتح و طای مهمله مکسور افسانهای باطل و بمعنی جمع اسطوره است که بالضم باشد و هم بمعنی خطوط و سطور ظاهرا بمعنی جمع الجمع

دبجاز مطلق ترش رز را گویند ... سکندر نازی را

سطبر است از منتخب و غیره **استکثار** شای شلنه بسیار خواستن **اسمر** بالفتح گندم گون از کنز و قصه خوان افسانه گو و منتخب **اسکباره** درد بزرگ مرتبه پیدا شدن و گردن کشی کردن از موئید و منتخب **استبصار** بیقین دانستن و دیدن و دانائی و بینا شدن **استجبار** بجیم و بای موحده تکبر و گردنکشی کردن از منتخب **استحار** بالفتح بامداد از منتهی الارب

استحضار بحای مهمله و ضاد معجمه یاد داشتن و حضور کسی خواستن **استر** بالفتح و تای فوقانی مفتوح نام حیوانیکه از جفتی خر و اسپ ماده پیدا میشود و بهندی خچر گویند **استار** بالفتح پردها جمع ستر بالکسر است بمعنی پرده و استار بالکسر نام وزنیکه چهار مثقال و نیم باشد از رشیدی و قاموس **استغفار** بالکسر و دو تای فوقانی در پرده نهان گردیدن از منتخب **استر** بفتحتین و تشدید رای مهمله بمعنی مسرورتر از لطائف **استثمار** بالکسر و حرف چهارم ثای مثلثه میوه چیدن و میوه خواستن **استشعار** حرف چهارم شین معجمه و پنجم عین مهمله نهان در دل ترسیدن از منتخب **اسغر** بضم و غین معجمه مضموم خارپشت از لطائف **اسرار** بالفتح جمع سر که بمعنی راز باشد **استکرار** بالکسر تکرار کردن یعنی باربار خواستن **استنصار** بالکسر طلب نصرت کردن یاری خواستن **استفسار** بالکسر اظهار خواستن و پرسیدن **اساس** بالفتح همزه مفتوح بروزن سحاب بنیاد و بیخ عمارت و بنا از کشف و صراح و کنز و لطائف و اساس بالمد جمع اس است که بفتحتین بمعنی بنیان عمارت باشد از کنز و در بهار عجم نوشته که اساس بلفظ کردن و بستن و نهادن و گستردن و کشیدن و انداختن و برآوردن مستعمل است **اسطقس** بضم اول و سکون سین و ضم طای مهمله و قاف و سین مهمله لفظ یونانیست بمعنی عنصر **استئناس** خو گرفتن بالفت و محبت از منتخب و در خیابان انس و الفت گرفتن **استنفاس** حرف چهارم نون و پنجم فا زندگانی خواستن و خون برآوردن **استعماش** عین مهمله و در آخر شین معجمه ضعیف البصر **اسپیش** بالضم اول و ضم بای فارسی کرمیکه در پوستین و غله و گندم افتد از لطائف **استرخاص** رخصت خواستن **استخلاص** رهانیدن **استنباط** آب بیرون آوردن و بمعنی بیرون برآوردن چیزی از چیزی از کنز و این ماخوذ از نبط بمعنی آبیکه از قعر چاه برآید **اسباط** بالفتح بمعنی پسران پسر و پسران دختر و این جمع سبط بالکسر است که بمعنی پسرزاده و دخترزاده باشد و بمعنی امت موسی علیه السلام چراکه امت ایشان اولاد و دوازده پسران یعقوب علیه السلام بود و لفظ اسباط بمعنی گروه‌ها مستعمل بدانکه استعمال لفظ اسباط در اولاد یعقوب مثل استعمال لفظ قبائل است در بنی اسمعیل و تسمیه اینها باسباط و تسمیه آنها بقبائل برای آنست که تا فرق باشد میان فرزندان اسمعیل و فرزندان اسحاق **استقاط** بالکسر انداختن بمعنی بچه انداختن از زنکم و خطا کردن در سخن از منتخب **استمتاع** منفعت جستن و نفع خواستن از منتخب **اسماع** بالکسر شنوانیدن و دشنام دادن و سرود گفتن و بالفتح گوشها از منتخب و کشف **استرجاع** چیز داده را واپس گرفتن و انا لله و انا الیه راجعون خواندن از کشف و کنز **استشفاع** شفاعت خواستن از کنز **اسجاع** بالکسر قافیه در سخن آوردن و بالفتح سخنهای باقافیه و آوازهای کبوتر و فاخته از منتخب **اسبوع** بالضم اول و ضم بای موحده هفته و هفت و زر رشته در نصاب **استدفاع** دفع چیزی از چیزی خواستن **استطلاع** آگاهی جستن و اطلاع **استنقاع** نقوع گرفتن یعنی بعض از میوه خشک را در آب کرده از دو نایده آب آن گرفتن **استفراغ** فراغت خواستن و باصطلاح طباعی شدن بدن از فصلات از کنز و بمعنی قی کردن نیز مستعمل **اسباغ** بالکسر و بای موحده و غین معجمه تمام کردن و کامل کردن از کنز **اسف** بفتحتین اندوه و سخت اندوه و غم باهم آمیخته و یا اسفی که بجای غم گویند از اینجاست از کشف و صراح و بحر الجواهر **استنکاف** حرف چهارم نون بمعنی ننگ و عار داشتن از کشف **اسقف** بالضم اول و سکون سین و ضم قاف خطیب و عظ نصاری که انجیل بخواند و عالم دین و پیشوای ایشان از منتخب و مؤید و غیر آن **اسعاف** بالکسر حاجت روا کردن از کشف و صراح و منتخب **استعطاف** مهربانی خواستن و در نشست و ردن از منتخب **استیناف** حرم چهارم یای تحتانی و پنجم نون از سر گرفتن و آغاز کردن از منتخب **اسلاف** بالفتح پیشینگان از کنز و منتخب و بالکسر پیش فرستادن از منتخب **استلاف** طلب نفقت نمودن و محبت خواستن **استخفاف** سبکی و حقارت و شرمندگی و سبک شمردن **اسراف** بالکسر یا از حاجت خرج کردن **اسیف** بروزن فعیل اندوهگین و غمگین از شرح نصاب **اسکاف** بالکسر کفشگر از شرح نصاب و کنز و منتخب و صراح **اسیاف** بالفتح جمع سیف بمعنی شمشیر از کنز و منتخب **استغراق** همه را فرا گرفتن از کنز **استیاق** بالکسر و حرف چهارم یای تحتانی و بعده تای مثلثه بمعنی استوار خواستن از کشف و کنز **استراق** بالکسر دزدیده گوش بسخن کسی داشتن از کنز و لطائف و صراح **استنطاق** بسخن رسیدن و گویائی خواستن از منتخب **استحقاق** سزاوار شدن از منتخب **اسوق** بالفتح بازارها و این جمع سوق است که بمعنی بازار باشد **اسطلاق** بالکسر رهانیدن از بند **استنشاق** بالکسر و حرف پنجم شین معجمه هوا یا دوا در بینی درکشیدن **استبرق** بالکسر معرب استبر کذا فی المنتخب و در قاموس گفته که آن دیبای سطبر است و گنده است مثل اطلس و از رساله احوال قیاست که تالیف کرده شاه رفیع الدین دهلوی است همین ثابت شده

دار بعض تفاسیر است **استمساک** چنگ در زدن **اسک** بالفتح و بای فارسی مفتوح خیمه کلان **اسپرک** بالکسر و بای فارسی و رای مهمله مفتوح و تحتانی ساکن و کاف عربی گیاهیست
سرخ رنگ که بدان جامها رنگ کنند از برهان **اسفرنگ** بالکسر نام شهریست نزدیک سمرقند مولد سیف نام شاعر از انجاست **اسبال** بالکسر و بای موحده فرو گذاشتن
جامه و جاری کردن در کنز **اسپغول** بالضم و واو مجهول نام تخمیست یعنی ترکیبی آن گوش اسپ ست چه غول بمعنی گوش اسپ و تخم مذکور با گوش اسپ مشابهت دارد
و بعضی نوشته‌اند که برگش شبیه گوش اسپ ست از رشیدی و غیاث و در برهان بالکسر ست **استقبال** پیشوائی نمودن و بمعنی مقابله کردن ماه و آفتاب در شب چهاردهم
ده یعنی وقت ماه تمام و کامل شد **استعجال** شتافتن و شتابی خواستن **استهلال** با ها و نو دیدن بانگ کردن کودک نو تولد شده آشکار شدن از کنز و منتخب **استظلال** بظلال
بسایه گرفتن از کنز و پناه جستن بسایه از صراح **استقلال** بخود ایستادن بی شرکت غیری یعنی اندک شمردن از کنز **اسهال** بالکسر جاری شدن شکم **استدلال** دلیل آوردن
و گواهی خواستن از کنز **استافیل** بلغت رومی انگور را گویند که میوه معروفست از برهان و لطائف **اسرافیل** نام فرشته ایست که در قیامت دوبار صور خواهد دمید در دمیدن
اول همه مخلوق مرده و نیست خواهند شد و در دمیدن بار دیگر همه مردگان زنده خواهند شد **اسرائیل** نام یعقوب پیغمبر علیه السلام از کنز و در لطائف گوید که معنی اسرائیل
بزبان عبری برگزیده خدا و بعضی گویند بنده خدا **اسفل** بفتح اول و فتح فا بمعنی پائین تر و پست تر و زیر تر **اسافل** بفتح اول و کسر فا پائین ترینها و کمینها و بمعنی سرینهای
مردم از منتخب و غیر آن **استیصال** بیخ بر آوردن و از بن بر کندن این در اصل استیصال بود از کنز اللغات **استم** بالکسر و تای فوقانی مفتوح ستم که بمعنی جفا و ظلم
باشد از لطائف **استحمام** بحمام غسل کردن و بخار گرم از چیزی گرفتن **استعلام** آگاهی خواستن از کنز **استقام** بالفتح و قاف بیماری ها و امراض **اسم** نزد
بصریان معتل اللام مشتق از سمو بمعنی علو بدلیل امثله اشتقاق او چون سمی و تسمیه و سمی در تصغیر و اسماء جمع تکسیر که اسم از جهت تضمن اجلال و تشریف مناسبت
با معنی سمو دارد و نام نشده تعیین نام نیک املای سمی بند ار و اصل او سمو بود بر خلاف قیاس بتغییر پیوست بحذف واو و تسکین سین و زیادت همزه وصل مکسور
از جهت تعذر ابتدا بساکن اسم گشت و نزد کوفیان معتل فاست مشتق از وسم بمعنی داغ که علامت معرفت ست چه اسم یا وسم موافق درین صفت ست اصل او
وسم بود بحذف واو و زیادت همزه وصل بتغییر پیوست اسم گشت و نزد بعضی واو مکسور بهمزه مبدل ست و کوفیان امثله اشتقاق او را حمل بر قلب کنند و همه را
عقل افتاده‌اند و شک نیست که قلب خلاف اصل ست از ینجهت گفته‌اند که راجح قول اولست از تفسیر بحر مواج **استسلام** طلب سلامتی و گردن نهادن
اسم اعظم اسمیکه از جمیع اسمای حق تعالی و در تعیین آن اختلاف بسیارست و نزد بعضی الله و نزد بعضی صمد و نزد بعضی اسمی القیوم و نزد بعضی الرحمن الرحیم
و نزد بعضی سبوح و الله اعلم بالصواب **اسیلم** بضم اول و فتح سین مهمله و سکون تحتانی و کسر لام تصغیر اسم ست نام رگیست که میان خنصر و بنصر باشد **استفهام**
فهمیدن چیزی خواستن از منتخب **استلام** بالکسر از باب افتعال سودن سنگ بدست یا بلب از منتخب و صراح و این کنایه است از بوسیدن و ثلاثی مجرد آن سلم ست بفتحتین
باشد بمعنی گردن نهادن ظاهرا چون بسودن سنگ بدست یا بلب از لوازم گردن نهادن ست بمعنی فرمانبرداریست از معنی مجرد و کسانیکه ستیلام بزیادت یای تحتانی خوانند
غلط ست از کنز **استشمام** بمعنی بوئیدن **استقدام** بمعنی استقبال کردن **استردن** بضم اول و سوم تراشیدن مو پاک کردن از برهان **استرون**
بفتح اول و سوم و فتح واو بمعنی عقیم یعنی زن نازای از رشیدی **استخوان** نوعی از سلاح زنگیان از شرح سکندر نامه **اساطین** بالفتح جمع اسطوانه بالضم که بمعنی
ستون ست از کنز **استحسان** بالکسر نیک شمردن و پسند نمودن از صراح و زبدة الفوائد و کنز **استن** بالضم و تای فوقانی مضموم بمعنی ستون **اسنان** بالفتح
و در رفت سوم نون سالها و دندانها از کنز **اسفل السافلین** کنایه از پائین طبقه دوزخ که زیر همه طبقات دوزخ ست **اسطوره** بالضم و طای مهمله مضموم بمعنی افسانه
و سخن باطل از منتخب **اسکنه** بالفتح و کاف مفتوح و نون آهنیست نجاران را که در چوب بدان سوراخ کنند بهندی نهان و نهائی گویند از چراغ هدایت و در بهار عجم
همین معنی بالکسر و در لغات ترکی بالکسر و سین مهمله نهان نجاران و همین اصح ست و در رشیدی بالکسر بمعنی برمه نجاران و در برهان نیز بالکسر برمه و بشین معجمه
نیز آمده است **اساتذه** بالفتح و تای فوقانی مکسور و ذال معجمه جمع استاذ که بذال معجمه است معرب استاد که بدال مهمله باشد **اسفاه** بفتح اول و فای ملکی بمعنی و اندوه

چراکه اسف بمعنی اندوه و غم ست و الف و ها برای ندبه و بمعنی تاسف و افسوس مستعمل ست **استفاضه** فیض گرفتن **اسبوع** بالضم و بای موحده زیر منضموم و میم مهمله ... که مجموع هفت روز متعارفه باشد **اسکندریه** شهریست در شمال ملک مصر بنا کرده اسکندر بن فیلقوس **اُسته** بالضم و تای فوقانی تخم خرپا مانند آن مثل کنار و شفتالو از رشیدی و کشف و سرمه و دربرهان بالفتح **اسوه** بالضم بمعنی پیشوا در صراح و منتخب و بحر الجواهر و کنز و صراح و بالفتح غلط **اُستره** بالضم تای فوقانی مضموم معروفست ظاهر ست از ستردن بمعنی **استنباه** آگاهی جستن **استعاره** بتای فوقانی عاریت خواستن از تاج المصادر و کنز و در ضوابط عظیم نوشته که استعاره در لغت عاریت گرفتن چیزی و در اصطلاح شعرا مجاز را نامند و آنرا اضافت مجازی و اضافه بالاستعاره خوانند چنانکه سر هوش و قدم فکر که هوش و فکر را شخص فرض کرده برای او سر و قدم مقرر نموده و در رساله عبدالواسع نیز همین ست و صاحب مجمع الصنائع نوشته که استعاره عبارت از انست که لفظی را که معنی حقیقی داشته باشد منشی یا شاعر آن لفظ را از معنی حقیقی آن نقل کرده بر چیزی دیگر بسبیل عاریت استعمال نماید از جهت مشابهت که میان این دو ست چنانچه لفظ نرگس را بجای چشم آوردن و سنبل بجای زلف و سرو بجای قد گفتن مثال دیگر از حدیث نبوی صلعم الفتنة نائمة لعن الله من ایقظها خواب و بیداری برای لفظ فتنه استعاره واقع شده مثال در فارسی **بیت** چشم دولت رسواد قامت گشته سیر * باغ دانش را سحاب کرمت گشته نفیر * و بعضی از محققین این فن چنین تصریح کرده اند که استعاره قسمی از مجاز و مجاز آنرا گویند که لفظی را در غیر معنی اصلی حقیقی او بسبب علاقه و مناسبتی استعمال کنند اگر فیما بین علاقه او دیگر سوای تشبیه مثل سببیت یا لزوم یا غیر ذلک آنرا مجاز مرسل نامند و اگر علاقه تشبیه ست آنرا استعاره میگویند و حاصل استعاره آنست که مشبه را عین مشبه به ادعا نمایند اگر مشبه را ترک کرده مشبه به اندکور سازند آنرا استعاره بالتصریح نامند چنانچه درین بیت اسدی **بیت** مش مشک سیاه و شکر میفروش * دو نرگس کمان کش دو گل داغ پوش * و اگر مشبه به را ترک کنند و مشبه را مذکور سازند آنرا استعاره بالکنایه خوانند و استعاره مکنی نیز گویند و بدانکه گاهی استعاره محسوس برای شی محسوس باشد بوجه حسی و یا بوجه عقلی و گاهی استعاره شی معقول برای شی معقول و گاهی استعاره محسوس برای شی معقول و گاهی استعاره معقول برای شی محسوس باشد و بدانکه تقسیم باعتبار لفظ مستعار بر دو قسم ست اصلیه و تبعیه استعاره اصلیه آنست که لفظ مستعار اسم جنس باشد مثل استعاره اسد برای مرد شجاع و استعاره گل برای رخسار و ... شجاع را بر رستم و استعاره تبعیه آنست که لفظ مستعار فعل یا مشتق باشد از این حیثیت که مآلش راجع بمعنی مصدری آن باشد چنانکه درین بیت **بیت** مهتاب بجوی آمیز * در خیالات بیهده بگریز * تمسک کردن آب را و بختن استعاره کرده و اجتناب کردن را بگریختن و درین بیت **بیت** دهن مملکت بخند و خوش * تا سر تیغ تو نگریزد ز زار * چکیدن خون تیغ را گریستن استعاره کرده اما تقسیم استعاره باعتبار تجرید و ترشیح به سه نوع ست نوع اول استعاره مطلقه و آن چنانست که چیزی از ملائمات و صفات مستعار له و مستعار منه در ان مذکور نباشد چنانکه در بیت عبدالواسع جبلی **بیت** شگوفه بر سر شاخ ست همچو عارض جانان * بنفشه بر لب جوی ست چون جراره دلبر * زلف را بعقرب جراره استعاره نموده و مناسبات مستعار له و مستعار منه هیچ یادم مذکور نیست نوع دوم استعاره مجرده و آن چنانست که صفات و ملائمات مستعار له را ذکر کنند فقط چنانچه درین بیت فردوسی **بیت** بناخن بره تا از مشکناب * در آویخت از گوشه آفتاب * زلف را بزره استعاره نموده و لفظ ناخن و مشکناب و آویختن از ملائمات مستعار له است یعنی زلف چنانچه درین بیت خاقانی **بیت** از سوزش آه من همه شب * با دام تو دوش ناغنوده * چشم را بدام استعاره نموده و لفظ غنوده را که از ملائمات چشم ست ذکر ساخته نوع سوم استعاره مرشحه و آن چنانست که ملائمات و صفات مستعار منه اندکور سازند فقط چنانکه درین بیت انوری **بیت** در خفیه گرنه عزم خروج ست باغ را * چون آبگیر ها همه پر تیغ و جوشن ست * موج آبگیر را به تیغ و جوشن استعاره نموده و لفظ عزم خروج که ملائم تیغ و جوشن ست که مستعار منه واقع شده و گاهی تجرید و ترشیح هر دو در یک استعاره جمع میسازند چنانچه درین بیت خاقانی **بیت** شگافد صبا شیمه شب طفل ... * ... اقتاب الطفل استعاره نموده و صبا و شب خادر ملائم مستعار له و شیمه و خوبی شگافتن ملائم مستعار منه واقع شده و ترشیح در استعاره ابلغ تر از تجرید ست اما استعاره بالکنایه عبارت است از ذکر مشبه و اراده مشبه به بالصب یه و قرینه درینجا استعاره تخییلیه خواهد بود و طریقش چنانست که با مشبه مذکور چیزی از لوازم مشبه به محذوف ذکر نمایند پس ذکر مشبه و حذف مشبه به عبارت از استعاره بالکنایه ست و اثبات لوازم مشبه به محذوف برای مشبه مذکور عبارت است از استعاره تخییلیه و این سه قسم می آید برای آنکه لوازمی که اختصاص بمشبه به دارد و آنرا از برای مشبه اثبات مینمایند از سه حال بیرون نیست یا قوام مشبه به باو یا تکمیل مشبه به موقوف بر آن نسبت یا در قوام و تکمیل هر دو مثال اول چنانکه زبان حال من بشکایت گویا ست درینجا حال را بشخص متکلم تشبیه داده و این استعاره بالکنایه ست و اثبات زبان که قوام متکلم باو ست استعاره تخییلیه مثال دیگر سنائی گوید **بیت** علما جاه هر زه می فنند * دین بر پای هر کسی بافند * درینجا دین را به باد حریر تشبیه داده و این استعاره بالکنایه است و لفظ پا و بافتن که از لوازم مقومه باد حریر ست استعاره تخییلیه مثال دوم چنانکه گوئی پنجه مرگ در فلان کس فرو رفت درینجا مرگ را بشیر تشبیه داده که مشبه به آن ست ذکر نکرده این استعاره بالکنایه

و نه عن که اختصاص است بشیر دارد و موجب تکمیل دست بر آنکه که شبه است ثابت نموده این استعاره تخییلیه است مثالی سوم چنانکه گوئی زمام علم در دست فلان است و بجا تشبیه علم با ناقه استعاره بالکنایه است و اثبات زمام که از لوازم غیر مقرر مشبه است بر مشبه استعاره نموده و این استعاره تخییلیه است استخاره در لغت بهتر خواستن از خدا تعالی و باصطلاح آگاهی جستن از غیب و مآل کار نزد سنیان بچند دستور مختصر آنکه دعای قنوت یا دیگر ادعیه خوانده بخسپند انچه شرعی باشد مناسبات آن بخواب مشاهده کنند و اکثر شیعیان استخاره بایندستور میکنند که اول بعد خواندن چشم بسته تخمیناً مقام ثلث دانهای تسبیح را بدو انگشت میگیرند از انجا تا امام دو دو دانه طرح میکنند اگر در آخر یک دانه ماند علامت خیر است و اگر دو ماند علامت شر است استجازه بجیم و زای معجمه اجازت خواستن از منتخب استشاره حرف چهارم شین معجمه مشوره کردن و صلاح پرسیدن اسوله بفتح اول و کسر واو جمع سوال استحاله بالطبیعت محال کردن و مآل شی از حال برگردیدن و حیله کردن از منتخب و صراح استغاثه بغین معجمه و ثای مثلثه فریاد خواستن و دادخواهی از منتخب و صراح اسلحه بفتح اول و کسر لام و حای حطی جمع سلاح است که بمعنی آلات جنگ باشد مثل تیغ و تیر و نیزه و غیره اسکیزه بالکسر و کاف عربی مکسور و زای معجمه بمعنی شلنگ و بر جستن و دولتی اسپ و خر از لطائف و رشیدی و برهان استکراه بالکسر بمعنی کراهیت کردن استراده بالکسر و حرف ششم دال مهمله برگشتن اسطوانه بضم اول و ضم طای مهمله و حرف ششم نون بمعنی ستون از منتخب اساده بکسر اول و حرف چهارم دال مهمله بمعنی وساده یعنی بالش اسامی بالفتح جمع الجمع اسم چه اسما جمع اسم است و اسامی جمع اسما و اسامی با الف ممدوده نوشتن با تای مثلثه نگاشتن یا با الف و نون جمع کرده اسامیان گفتن این هر سه در عجم محض غلط است از بهار عجم و کشف مدار اسارا بضم اول و فتح رای مهمله و در آخر الف بصورت یا جمع اسیر است که بمعنی گرفتار و قیدی باشد از مدار و کشف و در ینجا برای مصلحت مکرر نوشته شد اسمعیلی بمعنی قربانی و نام طائفه گمراه که آلت اسپ را پرستش میکنند از لطائف اسی بفتح اول و کسر ثانی و تشدید یا اندوهگین و تیرمان از شرح نصاب

فصل الف مقصوره مع شین معجمه + اشقیا بالفتح جمع شقی به معنی بدبخت است اشقی بیانش در اخیر همین فصل است اشهی بالفتح اول و سکون ثانی و فتح ها و در آخر الف مقصوره بصورت یا بمعنی آرزو آورده تر و مرغوب تر اشده امر بفتح اول و کسر شین معجمه و تشدید دال مهمله بمعنی شدید و آن شدت کنندگان اشتها آرزو کردن فارسیان بمعنی آرزوی طعام استعمال کنند اشهب هر چیز سیاه رنگ که سفیدی در رنگش غالب باشد و اسپ سبزه که کثرت موی سپید بر کثرت موهای سیاه او غالب باشد و این لفظ در صفت رنگ عنبر بسیار مستعمل است زیرا که عنبر اشهب نوعی از عنبر است که نسبت عنبر خشخاشی و غیر حبشی بهتر باشد از صراح و بحر الجواهر و کنز و کشف و مؤید اشارات نام کتاب بوعلی سینا در علم حکمت از کشف و سروری اشاعت بکسر اول آشکارا کردن و پاشیدن و پراگنده کردن از منتخب اشعات بفتح اول و کسر شین معجمه و تشدید عین مهمله جمع اشعه و اشعه جمع شعاع است اشعث بالفتح و عین مهمله مفتوح و ثای مثلثه صاحب منتخب اللغات نوشته که بثای مثلثه غلط است و ببای موحده صحیح نام طماعی که عباس و حسن و امداد که آن در مسخ خود را از اشعث گذرانیده بود دوس بفتح دال نام قبیله در یمن از مصطلحات اشج بفتحتین و تشدید جیم شکسته سر از شرح نصاب اشباح بالفتح و بای موحده و حای حطی اشخاص یعنی بدنها و جسمها و این جمع شبح است که بفتحتین باشد بمعنی کالبد از منتخب اشتداد شدت و سختی و گاهی مراد از کمال چیزی باشد اشتباه داد و دهر باشد شرح عنایت منتخاب از شرح تحفة العراقین اشتاد بالفتح بر وزن هشتاد نام روز بیست و ششم از هر ماه شمسی از کشف و برهان اشد بمعنی سخت تر اشعار بالکسر آگاهی دادن و بالفتح بمعنی ابیات و بمعنی موهای بدن اشقر هر چیز سرخ که رنگش بزردی و سیاهی زند و اسپیکه بدین رنگ باشد از انیز گویند ظاهراً آن سرنگ باشد و گاهی بمعنی مطلق اسپ استعمال کنند از مدار الافاضل و بحر الجواهر و صراح نیز بمعنی دل موده است اشر بفتح اول و کسر شین معجمه و را مهمله شد خود پسند و ستیزنده اشجار بالفتح جمع شجر که بمعنی درخت است اشتر بضم اول و سوم بمعنی شتر که معروف است اشکبوس بالکسر و کاف عربی و بای موحده و واو و سین مهمله نام پهلوانی است که بعد از افراسیاب آمده بود در رستم او را کشت از مصطلحات اشترار بالکسر شتر کردن از کنز اشیاع بالفتح گروهها و دوستان جمع شیعه از لطائف اشباع بالکسر و بای موحده و عین مهمله سیر کردن و باصطلاح مرخواندن تحقیقاً ضمه یا کسره یا الف زیر که حرفی از حروف علت که مناسب آن حرکت باشد بظهور آید و باصطلاح قافیه حرکت ما قبل تاسیس را گویند چنانچه کسر صاد در مصاحب و ضم واو در یاد و اشنع بفتح اول و نون بدتر و قبیح تر اشجع بضم اول و فتح جیم دلیر و نوعی از مار که ... اشکوف بالفتح ... بزرگ و عظیم و نیکو و خوش بالکر قوی بمعنی شان و شوکت از برهان و رشیدی اشراف بالکسر بلند شدن و بر بالای بلندی شدن و استادن بر سر چیزی در وقت شدن چیزی را از منتخب در کشف بالا بر گشتن بمعنی آماده شدن بر چیزی بر آمده اشلق بضم اول و ثالث بمعنی تهمت این لفظ ترکیست اشاق

بضم اول لفظ ترکیست بمعنی غلام ساده رو و نام غلام ترکان نیز باشد اشق بضم اول و فتح شین معجمه درختیست و بفتحتین و تشدید یافت دشوارتر از منتخب اشفاق بالکسر مهربانی
کردن و ترسانیدن و بالفتح جمع شفقت ست از کنز و لطائف اشراق بالکسر درخشیدن و روشن شدن و وقت صبح بعد از طلوع از منتخب اشتقاق بالکسر گرفتن کلمه از کلمه
و نیمه گرفتن و بنیرم و جز آن شکافتن از منتخب اشتباک بالکسر بهم در رفتن و انگشتان هر دو دست میان همدیگر در آوردن و بهم در رفتن شاخهای درخت و مثل آن گاهی
از لفظ اشتباک اجتماع و انبوه مراد باشد اشک بکسر اول و فتح ثانی و کاف عربی بمعنی خر که بعربی حمار گویند و این لفظ ترکیست از لطائف و در لغات ترکی بتشدید شین معجمه
نوشته و بالفتح و سکون ثانی بمعنی قطره و بمعنی آب چشم اشباک بالفتح و سوم بای موحده جمع شبکه بمعنی دامها اشکال بالکسر دشواری و بالفتح صورتها و سنها و بمعنی
جمع شکل بالکسر است که بمعنی رسن باشد اشهل بالفتح سیاه زردی مایل و بمعنی انسان میش چشم از منتخب و غیر آن اشعال بالکسر افروخته و شعله زن کردن آتش اشغال
بالفتح و غین معجمه شغلها اشکل بالفتح پای بند و رسنی که بآن پالان شتر بندند تا از پشتش نرود و بمعنی سرخ چشم و سرخی و سفیدی آمیخته و خوشتر پوشیده تر و دشوارتر
اسپیکه دست راست و پای چپ او سپید باشد از منتخب اشکیل بفتح بمعنی اسپیکه دست راست و پای چپ او سپید باشد و بمعنی مکر و حیله نیز آمده و از برهان اشتعال بالکسر افروخته شدن
آتش اشتمال بالکسر فرا گرفتن از کنز اشتلم بضم اول و سوم و چهارم غلبه و تندی و زور و تعدی از برهان و بهار عجم غالبا بلکه یقینا این لفظ ترکیست چه در لغات ترکی اشتلم
بمعنی ستم نوشته است گو که در بهار عجم و برهان اشاره بترکی بودنش نکرده اند اشتمام بالکسر بوئیدن و بوی یافتن اشنان بالضم گیاهیست شور که در زمین شور روید و جامه بآن
مثل صابون سفید گردانند و هرگاه که آنرا بسوزند شخار شود یعنی سجی گردد از برهان و رشیدی اشیختن بالکسر پاشیدن از برهان اشراقیان بالکسر بدانکه اشراقین گروهیست
از حکمای سلف که از باعث اشراق و روشنی باطن خود که از کثرت ریاضت پیدا کرده بودند تعلیم و تعلم بمکاشفه و مراقبه میکردند و حجت و برهان پیش نگرفتند بخلاف حکمای مشائین که ایشان
نزد یکدیگر رفته مقدمات در یافتند چنانچه افلاطون و بقراط و غیره از زمره اشراقین بودند اشکره بالکسر طایر شکاری که آنرا شکره گویند اشنه بالضم و نون چیزیست مثل گیاه خشک
که سیاه و سپید باشد که بهندی چهار چهیلا گویند و بعضی چهریله نامند و بعضی ملاگیر خوانند از برهان اشغوسه بالکسر عطسه از برهان و رشیدی اشعه بفتح اول و کسر شین معجمه و تشدید
عین مهمله مفتوحه جمع شعاع و کسانیکه بسکون شین خوانند خطاست اشربه بفتح اول و سکون ثانی و کسر رای مهمله و بعده بای موحده جمع شراب که بمعنی مطلق هر چیز رقیق ست از
خوردنی و آشامیدنی مثل آب شیر و خمر و شهد و شیره اشباه بالفتح امثال و نظائر جمع شبه بفتح اول و فتح بای موحده و های ملفوظ بسیار مشابهت دارنده اشکنه بالکسر و کاف تازی
بمعنی پرنه نجاران از مصطلحات و بسین مهمله نیز آمده اشرفی بسکون شین معجمه و فتح رای مهمله درست زر و این منسوبست باشرف که بادشاهی بود سکه زر بوزن ده ماشه
بزمان او رواج یافت از شرح دیوان خاقانی و کسانیکه بفتح شین و سکون را خوانند غلط محض ست اشکال جنوبی و شمالی بدانکه بر فلک ثوابت چهل و هشت اشکال قرار داده اند
منجمله آن دوازده شکل بر منطقة البروج واقع اند که دوازده بروج مشهوره عبارت از همین هاست و پانزده اشکال از آن بجانب جنوب منطقة البروج و بیست و یک شکل بطرف شمال و
تفصیل این اشکال در فصل بای موحده مع سین مهمله مسطورست اشعری منسوب بسوی اشعر که شخصی بود که چون مادرش او را زائیده تنش بس موی دراز بود از لب اللباب اشفی بالفتح
و فای مفتوح و الف بصورت یا آلت آهنی که بدان در چرم سوراخ کنند بهندی ستالی گویند و درینجا بلحاظ شکل نوشته شد اشهی بالفتح اول و ثالث آرزو دارنده تر از منتخب و از زود آرنده
و درینجا بلحاظ شکل مکرر نوشته شد فصل الف مقصوره مع صاد مهمله اصغا بالکسر گوش نهادن یعنی بدار در گوش فرا داشتن از کنز اصفیا بالفتح برگزیدگان
و این جمع صفی ست از منتخب اصدقا بفتح اول و کسر دال و قاف بمعنی دوستان و این جمع صدیق ست که بر وزن فعیل باشد اصلا بمعنی هرگز الف که در آخر اصلا است برای وقف
یا در عوض تنوین چرا که اصلا در حقیقت اصلاً بود از کشف اصطفا بالکسر برگزیدن و برگزیدگی از منتخب و لطائف اصحا بالفتح اول و کسر صاد و تشدید حای مهمله تندرستان این جمع
صحیح ست اصهب بالفتح هر شی سرخ رنگ که بسپیدی زند از صراح اصلاب بالفتح جمع صلب بالضم ست بمعنی استخوان پشت که محل نطفه مردست و از اصلاب مراد آبا و اجداد از لطائف
اصحاب یاران و خداوندان و این جمع صاحب نیست بلکه جمع الجمع صاحب ست چرا که اسم جمع صاحب صحب ست بالفتح و جمع صحب اصحاب جمع اصحاب صاحب می آید از لطائف و صراح و
سعد الدین تفتازانی و جماعه دیگر میگویند که اصحاب جمع صاحب ست چنانچه اطهار جمع طاهر و انصار جمع ناصر و جهال جمع جاهل و جهال اما زمخشری این انکار دارد اصعب بالفتح با صعوبت تر و دشوارتر

اصطرلاب بضم اول و فتح ثالث و لام الف تحتیت که از برنج یعنی پیتل میسازند بصورت قرص و اندرون آن چند اوراق باشد از برنج و بران اوراق دوایر کثیر و خطوط بسیار منقوش
میباشد و بر سطح بالای آن عضاده و شیاه که آنرا میگردانند و آنرا عضاده اصطرلاب میگویند پس بقوت علم اصطرلاب که علمی است برای دریافت احکام اصطرلاب صورت ارتفاع
آفتاب و ستارگان و بلندی هر چیز معلوم کنند و این لفظ بالسین المهمله هم مینویسند بدانکه اصطر بزبان یونانی ترازو را گویند و لاب بمعنی آفتاب چون اکثر بدان احکام آفتاب
و ستارگان معلوم کنند و بزرگترین ستارگان و دیگر اشیا آفتاب است لهذا آنرا با آفتاب منسوب کردند و واضع آن بقول اصح ارسطو و بلیناس است که از جام کیخسرو استخراج
نموده اند از برهان و کشف و لطائف و بعضی محققین نوشته اند که واضع اصطرلاب ابرخس است ابرخس بفتح اول و فتح موحده و سکون را مهمله و فتح خای معجمه
و سین مهمله و بعضی از محققین نوشته اند که اصطرلاب در اصل بسین مهمله بود بفتح اول و ضم طای مهمله چه جمع سطر است و لاب بمعنی سطرهای آفتاب که احوال آفتاب بدان شناخته میشود
بعد از ان سین را بجهت مناسبت طا که مطبقه است بصاد بدل کردند چنانچه در صراط که در اصل سراط بسین بود اصابت بکسر اول بمعنی رسائی و صواب یافتن از کشف و کنز
اصحاب السبت یاران روز شنبه که قومی از بنی اسرائیل بود حق تعالی امر کرد که روز شنبه ماهیان صید نکنند اتفاقاً در ان روز ماهیان بسیار جمع میشدند ایشان حیله
کرده ماهیان را در بهای آب بند میکردند و بروز یکشنبه میگرفتند چون ظلم ایشان از حد گذشت حق تعالی همه را مسخ کرده بوزینه ساخت و آنها بعد از چند روز هلاک شدند
از لطائف اصطلاح در لغت با هم صلح کردن و معنی اصطلاحی لفظ اصطلاح با هم اتفاق نمودن قومی برای معین داشتن معنی لفظ سوای معنی موضوع آن لفظ و اصطلاح
ماخوذ از صلح است چون در باب افتعال صاد مقابل فا افتاد تای افتعال را بطا بدل کردند اصطلاح شد اصباح بالفتح جمع صبح بمعنی بامدادها و بالکسر صبح کردن و در اصطلاح
رفتن و از حالی بحالی گشتن از منتخب اصطخر بکسر و بالضم نام شهر که قلعه شهر فارس است از مؤید و مدار اصفاد بالفتح و فا و دال مهمله زنجیرها و قیدها و بمعنی بخششها از لطائف
و منتخب اصطیاد صید کردن از لطائف و منتخب اصطخر بالکسر و فتح طای مهمله و سکون خای معجمه و در آخر رای مهمله نام شهر و قلعه فارس است معرب استخر که سابق گذشت
از لب اللباب و برهان اصرار بالکسر تنها بر کردن کاری مستعد شدن و منع کردن کسی قبول ناساختن اصطبار بالکسر صبر کردن و طا از آن بدل از تا و فوقانی
است در منتخب شکیبائی نمودن اصاغر بفتح اول و غین معجمه مکسور بمعنی خوردان اصفر بالفتح بمعنی زرد اصابع الجوز نام شیرینی که بشکل انگشتان باشد بفارسی
اصطناع بالکسر نکوئی کردن و بر گزیدن از کشف و مدار و منتخب اصلع بالفتح و در آخر عین مهمله بمعنی کل یعنی شخصیکه موی سرش زائل شده باشد از بحر الجواهر
و لطائف اصابع بالفتح و بای موحده مکسور انگشتان اصبع بالکسر و بای موحده مفتوح و عین مهمله بمعنی انگشت دست یا پا از کنز اصباغ بالفتح و بای موحده و غین
معجمه رنگها جمع صبغ اصناف بالفتح قسمها و انواع و گونه ها و گروهها و این جمع صنف است اصداف بالفتح جمع صدف اصول خفیف یکی از هفده اصول موسیقی که
بالهندی تال گویند صحف المنتحنین بمعنی کنگره بنا یعنی از بسیاری و درازی و سرهای آن ترش از شروح نصاب و کنز اصحاب کهف بمعنی صاحبان غار و ایشان هفت تن
بودند از دوستان حق که از خوف دقیانوس نام بادشاهی ظالم از شهر گریخته در غاری پنهان شده خفتند و سگی بمحبت ایشان همراه بود بحکم الهی بعد سه صد سال
بیدار شده باز بخفتند بار بقیامت خواهند برخاست نام ایشان باتفاق اکثر مفسرین اینست اول مکسلمینا دوم یملیخا سوم مرطونس چهارم بینونس پنجم ساذنونس
ششم کفشططیونس هفتم یونس کوس و نام سگ ایشان قطمیر بود اصداق بالکسر کابین کردن و قول کسی را بالفتح راستیها اصطکاک بالکسر آواز بر یکدیگر خوردن و در منتخب
از کنز و لطائف و در منتخب بمعنی و گوفتن اصطبل بکسر اول و سکون صاد مهمله و فتح طای مهمله و سکون با موحده مکان بستن اسپان از صراح و در مدار الافاضل اصحاب الشمال
مردمان اهل دوزخ اصل بالفتح بیخ درخت و غیر آن و نسب اصول ثقیل یکی از هفده اصول موسیقی و اصول را بهندی تال گویند اصیل بفتح اول و کسر صاد بمعنی شبانگاه از لطائف
و صاحب اصل بمعنی نجیب و شریف و نجیب با اصحاب منقل بمعنی یاران مصاحبت از مصطلحات اصول جمع اصل که بمعنی بیخ است و نام علمیکه دران از بحث میشود
که دلائل شرعیه عبارت از انست بحث کنند و آن چهار است کتاب و سنت و اجماع امت و قیاس در اینجا معنی کتاب و سنت قرآن و حدیث است و اجماع امت عبارت از اتفاق صحابه یا مجتهدین
بر چیزی و قیاس عبارت است از تشبیه چیزی بچیزی بسبب اشتراک آن هر دو در امری تا که ثابت شود در چیز اول حکمیکه ثابت است در چیز دوم چنانکه تشبیه دادن لواطت را بزنا در حکم حرمت بسبب اشتراک

هر دو در سماست پس ثابت کردند برای نوات حکمیه که ثابت است برای ولی ماکو یعنی حرمت و باصطلاح فارسیان بمعنی حرکت زدن خوش آینده و باصطلاح موسیقیان بمعنی آنکه بهندی آنرا تال گویند از چراغ هدایت و کشف بدانکه اصول که بهندی آنرا تال گویند هفده است یکی تخمس دوم بحر ترک ضرب آنرا ترکی نیز گویند سوم دویک چهارم زور پنجم ثقیل ششم خفیف هفتم چهار ضرب هشتم فرفشان نهم ناتین دهم ضرب الفتح یازدهم اصول فاخته دوازدهم چنبر سیزدهم نیم ثقیل چهاردهم اوفر پانزدهم ارمهد شانزدهم رمل هفدهم هزج اصنام بالفتح بتها و این جمع صنم است اصم بفتحتین و تشدید میم بمعنی کر ناشنوا و بمعنی سنگ سخت و شهر اصم عبارت از ماه رجب است زیرا که در وی قتال حرام بود و آواز داد خواه و آواز صلاح شنیده نمیشد و نام هم نام نیز گیست از منتخب اصول کلام عبارت از مسائل علم کلام که در آن مطالب علم نقلی را بدلائل عقلی ثابت کنند اصفهان بالکسر و فتح فا شهر مشهور از ایران و نام پرده از موسیقی از لب اللباب و بهار عجم اصول فاخته نام ضربی از موسیقی و نوعی از نواختن ساز از کشف و در برهان نوشته که هفتمی باشد از هفده بحر اصول و در بهار عجم نوشته که بهندی آنرا سوفاخته گویند اصمعی بالفتح اول و ثالث یکی از تابعین ماهر لغات عرب منسوب بجد خود که اصمع نام داشت و بکسر اول غلط از لب اللباب اصلی نوعی از لغت عرب آن لغتیست که در اصل موضوع است چون عماد فصل الف مقصور مع ضاد معجمه اضحی بالفتح و در آخر الف بصورت یا جمع اضحات است و اضحات مفرد است در اصل اضحیه بود بمعنی قربانی و ضحی فعلیست از افعال ناقصه بمعنی آن کردن کار در وقت چاشت چنانکه اضحی زید قائما یعنی در وقت چاشت زید ایستاده شد و افعال ناقصه را از آن ناقصه گویند که آن فقط بفاعل فرو تمام نمیشود بلکه بخبر محتاج میباشد اضراب بالکسر روگردانیدن و مقیم شدن بجای و سر فرو کردن و نیز زاده افگندن و سیر گردانیدن و پدید گردانیدن مثل و بالفتح ناشتها و انواع از منتخب اضطراب بالکسر خلل یافتن و پریشان حال شدن و لرزیدن و طپیدن و زدن شمشیر و جز آن با یکدیگر و بلفظ کشیدن و کردن و افگندن و انگیختن و داد مستعمل و شنوی معنوی اضطرابی یعنی مضطرب نیز آمده از منتخب و بهار عجم و لطائف اضاعت بالکسر ضائع کردن اضاءت بکسر اول و حرف چهارم همزه مفتوح روشن کردن اضافت نسبت کردن چیزی را بسوی چیزی مخفی نماند که اضافت باصطلاح نحویان نسبتی است که میان دو اسم واقع شود بر وجه تقیید اسم اول را مضاف و اسم ثانی را مضاف الیه گویند و در فارسی حرف آخر مضاف بنابر علامت اضافت کسره میدهند در تلفظ و این اضافت ده قسم است اول تملیکی و آن اضافت مالک است بالکسر بسوی مالک چون اسپ زید و گنج قارون و قصر سلطان و همچنین اضافت مالک بملک چون خداوند خانه و سلطان روم و مالک دینار و این را اضافت حقیقی نیز گویند و بعضی اضافت لامی هم نامند چرا که در عربی ترجمه این قسم اضافت دوم معنی لام تملیک مستتر باشد دوم تخصیصی و آن اضافت مخصص است بفتح صاد و بسوی مخصص بکسر صاد بدفع اشتراک خاصه را چون آئینه حلبی و زنگ شتر و پوست انار و دکان عطار و از همین قسم است اضافت سبب بسوی مسبب چون کشته غم و اضافت مسبب بسوی سبب چون تیغ انتقام و این اضافت تخصیصی هم لامی است چرا که تقدیر لام در مضاف الیه میباشد و از همین قبیل است اضافت ابنی و آن اضافت پسر باشد بسوی پدر بحذف لفظ ابن چنانکه ابو الفضل مبارک و عبد الصمد افضل محمد و ابو علی سینا یعنی ابو الفضل بن مبارک و عبد الصمد بن افضل محمد و ابو علی بن سینا سوم توضیحی و آن اضافت موضع است بفتح ضاد معجمه بسوی موضع بکسر ضاد چون شهر بصره و خطه بخارا و باد شمال و درخت اراک و روز دوشنبه و این را اضافت عام بسوی خاص نیز گویند چهارم تبیینی و این را بیانی نیز گویند و در این بیان کرده میشود حقیقت و ماده مضاف بمضاف الیه چون نیوار گل و خاتم طلا و کاسه بلور و جامه دیبا و قلمدان چوب و فرق در توضیحی و بیانی آنست که توضیحی بجای باشد که مضاف بدون مضاف الیه هم یافته شود و مضاف الیه بدون مضاف یافته نشود یعنی وجود مضاف الیه وجود مضاف را لازم باشد و بیانی آنست که گاهی مضاف بدون مضاف الیه هم یافته شود و گاهی مضاف الیه بدون مضاف هم یافته شود یعنی وجود هر یکی از وجود دیگری لازم نباشد پنجم تشبیهی و آن اضافت مشبه به است بسوی مشبه و بعضی این را اضافت مجازی نیز گویند چون دشمن نفس و زلال شیاب و گلشن دولت و بهار اقبال و کلاه شکوفه و اطفال شاخ و سنبل زلف و نرگس چشم و هلال ابرو و صندوق سینه ششم توصیفی و آن اضافت موصوف است بسوی صفت چون شمشیر تیز و مرد کار و کند و اسپ کبود و مرد شجاع هفتم مجازی و آن اثبات مضاف مر مضاف الیه را محض فرضی و اعتباری باشد باین وضع که قائل تشبیه دو شی در ذهن خود فرض کرده لوازم مشبه به را مضاف بسوی مشبه کند و این قسم را استعاره بالکنایه نیز گویند چنانکه سر هوش و قدم فکر و دست عقل در هیچ صورت اثبات سر و قدم بسوی هوش و فکر محض تخییل متکلم است که هوش و فکر را شخص صاحب سر و قدم ملاحظه نموده هشتم ظرفی و آن اضافت مظروف است بسوی ظرف چون نشیننده بازار و آب دریا و هوای صحرا و گاهی اضافت ظرف باشد بسوی مظروف چون شیشه گلاب و صندوق کتاب نهم اقترانی و آن چنانست که مضاف مضاف الیه اقتران معنوی داشته باشد یعنی مضاف الیه حال باشد مر مضاف را چنانکه درین عبارت نامه عنایت

که بنام فقیر صد و ریافت بدست ادب گرفته بسر ارادت نهادم و با تامل نیاز مفتوح ساخته بچشم عقیدت برخواندم یعنی نامه که مقترن بعنایت بود بدست خود که بجای ادب است
افتراق آن داشته گرفته بر سر یکه با سر ارادت مقارنت دارد نهادم و بر همین قیاس فقره دیگر بعضی این را اضافت بادنی ملابست نامند و نزد بعضی صورت آن علیحده است چنانکه مذکور میگردد
هم اضافت بادنی ملابست یعنی نسبت کردن یکی را به دیگری بکمتر مناسبتی که میان او واقع است مثال آن ایران ایه از توران شمال است ظاهر است که قائل این کلام در محله شهری از
مضافات ایران قیام داشته باشد و همچنین مخاطب این اندک مناسبت که ذکر کرده آمده تمام ایران را از آن خود قرار داده این اضافت متفرع است از اضافت لامیه که در صدد مذکور شد
باید دانست کلماتیکه آخر آن الف یا واو ساکن باشد بجهت اظهار کسره اضافت و توصیف یای تحتانی زائده مکسور آرند چون دانای عصر و دریای لطیف و روی خوب و پهلوی من و باید دانست
در کلمه که آخر آن های مختفی باشد وقت اضافت و توصیف آن ها را بهمزه ملینه بدل کنند چون خوشه انگور و باده صاف و گاهی بنابر تخفیف کلام مضاف الیه را بر مضاف مقدم نمایند
در ینصورت کسره مضاف حذف سازند و این اسلوب اضافت را بالتقلیب نامند و بعضی اضافت مقلوبی گویند چنانکه اورنگ زیب یعنی زیب اورنگ و نجار پسر یعنی پسر نجار و نیکمرد یعنی مرد نیک
و جهان بادشاهی یعنی بادشاهی جهان و گردون آفتاب یعنی آفتاب گردون و گل آب یعنی آب گل و از چند الفاظ معینه بنابر ضرورت شعری یا کثرت استعمال یا غلبه اسمیت مضاف
بر مضاف الیه همچنان مقدم باشد و کسره علامت اضافت را از آخر مضاف ساقط کنند و این عمل را فک اضافت خوانند و آن الفاظ این است مثل سر و صاحب و قابل و دشمن و عاشق
و پسر و مالک و الفاظیکه در آخر آن بعد مده نون باشد و علی العموم این قاعده فک اضافت بدین قسم نون جائز نباشد مگر آنکه چند لفظ بر سمع موقوف باشند نه بر قیاس و الفاظیکه
در آخر آن های مختفی باشد چنانکه سرخیل و سرگروه و سرانگشت و صاحب غرض و صاحبدل و قابل ثنا و دشمن جان و عاشق سخن چنانکه ظهوری گوید بیت درین انجمن کیست
عاشق سخن که عشقی فرو زند باشعر من مثال دیگر استاد گوید مصرع گرچه بد نقشم ولی عاشق قمار افتاده ام و پسر قصاب چنانکه بیت دیرینه همدمی که دلم زخم دار اوست
تا بر ارادت ترا گر پسر غم است مثال فک اضافت لفظ مالک خاقانی گوید بیت احمد مالک بدین داور دیگر بر در عنقا شده مثال که خلیفه طیور و او ر مالک رقاب مثال دیگر
بدر گوید بیت ای بنفاذ امور بر سر تخت سرور بر همه شاهان عصر حکم تو مالک رقاب مثال فک اضافت نون خاقانی گوید در لفظ شبان بیت ضمیر من امیر آبحیوان
زبان من شبان وادی ایمن مثال دیگر بدر گوید در لفظ کمان بیت ردی زمین چو تیر شده راست از نوک کلک تو جرخی که در کمان بر طاق دلبر است مثال فک
از های مختفی مولوی فرماید بیت گر خدا خواهد که پرده کس درد میلش اندر طعنه پاکان برد مثال دیگر در حذف کسره اضافت ظهیر فاریابی گوید بیت نثار مجلست از جرخ گوهری باید
که در حساب نیاید بهاخیان گوهر یعنی حرف یای تحتانی در آخر لفظ بها که برای اظهار کسره اضافت بطرخیان گوهر ضرورت و در ینجا برای استقامت وزن محذوف شده است
و لفظ اول در بعض محل مقطوع الاضافت آید نظامی فرماید مصرع چو اول شب آهنگ خواب آورم و همچنین لفظ نیم همه جا بدون کسره اضافت آید چون نیم روز و نیم شب و همچنین
لفظ پس گاهی مقطوع الاضافت آید چنانکه پس فردا پس آنگاه و پس کوچه و همچنین از لفظ ولیعهد و ولی نعمت کسره اضافت ساقط کنند مثال آنکه بجهت غلبه اسمیت کسره اضافت ساقط شده باشد
چنانکه مرغابی و گلنار و گل گز که هر دو اسم رنگ مشهور است و لبسانسر او جامه غوک که بعربی طحلب و هندی کائی گویند و بتر زین نوعی از ستر که سواران و لایت زیر زین نگاه دارند و باید دانست که کلمه
مضاف چون مرکب باشد بشین معجم یا تای خطاب یا میم متکلم چون غلامش و اسپت و شمشیرم درینصورت بر علیت فتح ماقبل و سکون ضمیر متصل کسره مضاف ظاهر نشود مگر وقتیکه بجای ضمیر متصل ضمیر
منفصل که آن زیاده از یک حرف باشد بگذارند چون غلام او و اسپ تو و شمشیر من و همین حالت در کلمه بی بلا و جز و بر که با وصف ثبوت معنی اضافت علامت کسره ظاهر نشود مثال لفظ بی
مصرع بی یار بسر نمیتوان برد مثال جز بیت میگویم و عمر جز بعشق ضایع است و الخ و دیگر آنکه بجای این الفاظ کلمه دیگر که مترادف اینها باشد مستعمل شود مثل سوای و غیر و بلا و الا که از
علامت اضافت پیدا آید و همچنین از لفظ بر بمعنی سوی موجود معنی پیش که لازم الاضافت باشد بما بعد خود وصل باشد چنانچه درین بیت سعدی بیت جوان از میان قطار بر دوید و پیر پیکر زند بر تخت
سلطان پیر آمیش تخت سلطان نظامی فرماید مصرع تظلم زنان نزد بر شاه روم و همچنین از لفظ از بر و زبر که یعنی بالا باشد چنانچه درین مصرع نشسته از بر باره کوه وش
مثال فک اضافت این مصرع نشاندش زبر دست و بستود خویش یعنی بالای مسند و زبر دست خود و اگر زبر دست را صفت مقدم و زیر دوم یا گفته شود چنانکه بعضی گمان برده اند نقل ننماید
خواهد بود و همچنین اگر لفظ نشان بمعنی جمع مضاف کلمه مصدر با ممدوده آب مقصوره آید و مضاف الیه واقع شود فک کسره اضافت عموما در مضاف جائز و رواست ع کرده نخشان نسیم احسن کنار

یعنی زنخدان مغلان مثال الف ممدوده چنانچه سیلاب مثال ایزد واز نظامی مصرع بنام بزرگ ایزد داد بخش چنان دیگر از نظامی بقول خاقان چین بیت چو یزدمن
نعمت در فزوده * سپاس ایزدم چون نباید نموده جامی گوید ع بنام ایزد عجب گلدسته نوره و گاهی الف ایزد در کتابت هم ساقط کرده با قبلش موصول سازند چنانکه
بنامیزد و بتوان که کسره اضافت آخر لفظ بزرگ و سپاس در هر دو شعر نظامی و آخر لفظ نام در مصرع جامی و در هر امثله مذکوره [illegible] دادیم والف یزد را در سبب ضرورت
نظم ساقط کنیم چنانچه سقوط این قسم الف در نظم بسیار است در منصوبیت [illegible] فیه نخواهد بود و باید دانست که گاهی کلمه را بدل کسره اضافت آرند چنانکه درین مصرع بود و خوشند گاه
شکیب * ای شکیب نیوشندگان و همچنین درین مصرعه کسان انشد ناوک اندر حریر * یعنی ناوک آن کسان در حریر رفت و چنانکه در بعض الفاظ سقوط کسره اضافت نظر آمده
همچنین در بعض جا بدون حاجت اضافت زیاد کسره نیز دیده شده چنانکه کسره لفظ مهر درین بیت طوسی بیت بزیر قصر قدرتش زر تماشا * مه بر تیغ قفل و بالا مثال دیگر از ظهوری
مصرع ازیشان هر صندل آلوده کرد * و بعضی درچنین مقامات یای تحتانی می نویسند و میگویند که این یای زائده است بدانکه هرچند در کلام اساتذه سقوط کسره اضافت و زیادت آن در بعض محل واقع است
لیکن ازین هر دو امر اجتناب لازم بل الزم مگر اسقاط کسره اضافت از لفظ صاحب درجائز است چون اندکی از اقسام اضافت به بیان آمد چند از مشابهات آن نیز گفته میشود
تا تمیزی حاصل گشته طالبان را یک نوع فائده دست دهد بدانکه مشابه مضاف و مضاف الیه ترکیب ال مبدل است در منصوبیت حرف آخر اسم اول را مکسور نخوانند بلکه آخر هر دو اسم
موقوف تلفظ نمایند چنانکه امام حسن شاهزاده هرمز میرزا صاحب سخن شناس محمود بیگ پس میم امام و ها شاهزاده و سین سخن شناس را مکسور نباید خواند زیرا که این هر اسم
مبدل و حسن و هرمز و محمود بیگ این سه اسم بدل است از آنها و باید دانست که قریب باسلوب ترکیب اضافی ترکیب بحذف حرف تشبیه باشد از مشبه * و باسقاط لفظ در از مشبه چنانکه
آئینه رو یعنی چون آئینه رو و سرو قامت یعنی چون سرو قامت دیگر ترکیب تمیز چون پست مرتبه و بلند همت یعنی پست از روی مرتبه و بلند از روی همت درین هر دو ترکیب آخرین
نیز حرف آخر اسم اول را موقوف خوانند و اصلا مکسور بزبان نرانند و هر یکی ازین قسم اسمای مرکبه چنانکه آئینه رو و سرو قامت و پست مرتبه و بلند همت و امثال آن از القاب گویند
اضطرار بالفتح جمع [illegible] اضرار بالکسر ضرر رسانیدن اضطرار بالکسر بی اختیار و بیچارگی کردن از صراح اضمار بالکسر ضمیر در دل پنهان داشتن [illegible] اضیع بفتح اول و سکون ثانی و فتح
تحتانی و عین مهمله ضایع کننده تر اضلاع بالفتح جمع ضلع که بمعنی ملوث باشد و گاهی بمعنی گوشها و اطراف و جوانب مستعمل میشود اضطلاع بکسر اول و سکون ثانی [illegible] مهمله و جیم [illegible]
[illegible] اضعاف بالکسر دو چند گردانیدن بالفتح و دو چندها [illegible] اول جمع ضعیف که بمعنی مهمان باشد و این جمع خلاف القیاس است اضیاف بالفتح جمع ضیف است که بمعنی
مهمان باشد اضعف بفتح اول و فتح عین مهمله ضعیف تر اضلال بالکسر بیراه گردانیدن کسی را از کنز اضغاث احلام اضغاث بفتح اول و ضاد و غین معجمتین و ثای مثلثه بمعنی
دسته گیاه خشک و تر با هم آمیخته چه ضغاث جمع ضغث است بالکسر احلام بالفتح و حای مهمله بمعنی خوابها جمع حلم که بالضم است بمعنی خواب پس مجموع اضغاث احلام بمعنی خوابهای پریشان
که تعبیر درست نداشته باشند بجهت اختلاط احوال معقول و غیر معقول اضحوکه بالضم و حای مهمله آن چیز و سخن که مردم را بخنداند [illegible] و چند بار دو چند [illegible]
ازین کثرت در کثرت و بسیار در بسیار است فصل الف مع الطای مهمله اطفا بالکسر کشتن آتش و کشتن چراغ از منتخب اطرا بالکسر مبالغه کردن در ستایش [illegible] اطناب
بالکسر دراز سخن و بالفتح ریسمانهای خیمه از منتخب و در بهار عجم نوشته که اطناب بلفظ دادن و آوردن و رفتن مستعمل اطیب بفتح اول و فتح تحتانی خوشبودار تر و پاکیزه تر اطالت
بالکسر دراز کردن اطارت بکسر اول پرانیدن اطراح بالکسر و حای مهمله انداختن از آداب الفضلا و منتخب اطراد بالکسر و تشدید طای مهمله بمعنی راست شدن کار و پی یکدیگر شدن و تخفیف
راندن از صراح و منتخب اطراز بالکسر نقش کردن و بالکسر و تشدید نیز بمعنی نقش کردن اطلس بفتح و ضم لام بی نقش [illegible] و نام جامه ابریشمی که اکثر از نقش ساده باشد و بمعنی سطح مقعر فلک نهم
که سطح محدب آن زیر عرش گویند زیرا که چنانچه درم بی نقش از نقوش ساده باشد همچنین فلک نهم از نقوش کواکب ساده است بمعنی گرگ و زنده تیر و یعنی تیره رنگ از منتخب و شرح نصاب
و شرح قران السعدین اطرون بضم اول و سوم واو معروف و شین معجمه بمعنی گرگ [illegible] بهر گویند از شرح نصاب اطماع بالکسر [illegible] در طمع انداختن از کنز و بالفتح جمع طمع اطراف بالفتح
کنارها و جانبها اطلاع [illegible] بمعنی دست و پا از کنز اطلاق بالکسر روان کردن رها کردن از بند و کشادن گفتن و شکم راندن از کنز و منتخب اطریفل بالکسر [illegible] ترکیب با معنی
[illegible] بادهیل یعنی ثمر از رساله معربات [illegible] اطال بالفتح نشانهای سرای کهنه و ویران از لطائف و کنز و منتخب اطربه بالفتح و حرف چهارم

یا می تحتانی رشته که از میده ساخته با شیر و شکر میخورند از برهان اطریه بضم و رای مهمله مضموم و با موحده آنچه مردم را بطرب آرد و بمعنی ساز و مزامیر و نغمه مستعمل شود
اطره بالضم زه بن ناخن از بحر الجواهر اطعمه بفتح اول و کسر عین مهمله جمع طعام **فصل الف مقصوره مع ظای** اظهار بالکسر غالب گردانیدن و پیدا کردن
از منتخب **فصل الف مقصوره مع عین مهمله** اعیاء بالکسر و یای تحتانی مانده شدن و مانده کردن از بسیار رفتن با حرکت از منتخب اعتای بالفتح گردنکشان
این جمع عتوست از لطائف اعمی بالفتح و میم مفتوح و در آخر الف بصورت یا بمعنی نابینا اعشی بالفتح و شین معجمه مفتوح و در آخر الف بصورت یا لقب شاعری عظیم الشان از عرب از سرور
و در منتخب بمعنی شبکور نیز آمده است اعترا بزای معجمه نسبت داشتن خود را با کسی نسبت کردن از منتخب اعصای بالکسر نافرمانی کردن و جمع کردن گروهی را بر خیر و شر اعتلا بالکسر بلند شدن از منتخب
اعلای بالکسر بلند کردن و بزرگوار کردن از منتخب اعتنای بالکسر و تای فوقانی نیز مکسور و بعده آن نون غمخواری کردن و تیمار داشتن و اهتمام و مهربانی کردن از کشف و کنز و منتخب اعفای بفتح اول
و کسر ثانی و تشدید فا جمع عفیف عطای بالکسر دادن و بخشیدن از منتخب اعراب بالکسر فصیح و روشن گردانیدن و بیان کردن حرکات اواخر کلمات عربی چرا که واضح میکنند معانی
مقتضیه را با آنکه دور میکند فساد التباس را بای معنی ماخوذ است از عربت معدة اذا فسدت پس بین تقدیر همزه باب افعال برای سلب باشد و بالفتح عربان صحرا نشین با معنی این لفظ جمعی
که مفرد ندارد از قاموس و صراح و لطائف و کنز و غیره اعجاب بالکسر در تکبر و غرور انداختن و تکبر کردن و بر چیزی تعجب آوردن و عجیب داشتن از منتخب اعشاب بالفتح گیاهای تر اعاجیب
بفتح اول و ثانی و کسر جیم جمع عجیب چنانکه احادیث جمع حدیث از قاموس اعقاب بالفتح پس ماندگان و پس آیندگان و پسران و اولاد جمع عقب اعادت بکسر اول باز گردانیدن
و باز گفتن از منتخب و کنز اعنات بالکسر حرف سوم نون و در آخر تای فوقانی خود را بکار سخت افگندن و نام صنعتی که آنرا التزام ما لا یلزم نیز گویند اعوجاج بالکسر واو مکسور و جیم
بمعنی کج شدن از منتخب و کنز اعرج بفتح اول و ثالث لنگ از منتخب اعتداد بالکسر بمعنی اعتبار و بمعنی بشمار آوردن از لطائف و منتخب اعداد بالکسر آماده ساختن و بالفتح جمع عدد
از منتخب اعتضاد بالکسر ضاد معجمه بازو دادن یعنی یاری و مدد کردن و میتواند که گاهی اعتضاد که مصدر است بمعنی معتضد که باسم فاعل است چنانکه بمعنی یاد آید اعتماد بکسر اول و ثالث
پشت تکیه کردن بچیزی از کشف اعتقاد در دل گرفتن و سخت محکم شدن بلفظ داشتن مستعمل از بهار عجم اعتیاد بالکسر بعده فوقانی تحتانی باز آمدن و عادت کردن از منتخب اعذار بالکسر حرف
سوم ذال معجمه عذر کردن و ختنه کردن و طعام ضیافت ختنه از منتخب و صراح و کنز اعصار بالکسر و صاد مهمله گردباد که بهندی بگوله گویند و بالفتح جمع عصر که بمعنی زمانه است از کشف و منتخب و شرح نصاب
اعتبار بالکسر عبرت گرفتن و باندیشه از چیزی بچیزی رفتن و چیزی را نیک نگاشتن از منتخب اعور بالفتح و واو مفتوح بمعنی شخص یک چشم و نام پاره ده از شش و ده شکم چرا که آنرا مدخل
و مخرج بهمان یک راه است از بحر الجواهر و کنز اعتذار بالکسر عذر خواستن اعمار بالفتح عمرها و زندگانیها این جمع عمرست از منتخب و مدار اعشار بالفتح و شین معجمه جمع عشر که بالضم بمعنی دهم حصه
باشد از چیزی اعزاز بالکسر عزت دادن اعجاز بالفتح سر پنهانها و بالکسر عاجز کردن کسی و خرق عادتیکه از نبی ظاهر شود چرا که کافران از دیدن آن عاجز میگردیدند
از منتخب و غیر آن انعکاس بالکسر از گون کردن عکس چیزی در آب و آئینه و غیره انداختن اعمش بالفتح و میم مفتوح و شین معجمه آنکه آب از چشمش بسبب مرض جاری باشد و لقب عالمی از
منتخب و لطائف اعواص بالکسر و صاد مهمله دشوار کردن کار بر خصم از منتخب اعراض بالکسر رو از چیزی گردانیدن و بالفتح متاعها و بیماریها و باصطلاح حکما بمعنی مرض که بسبب وصفی پیدا شده باشد
و جمع عرض که بمقابله جوهر باشد یعنی چیزهائیکه ثابت و مستقل بنفس خود نباشند و قائم بغیر باشند و اعراض نفسانی عبارت از غم و هم و فزع و فرح و خجالت است اعتراض پیش آمدن
بر کسی و در میان آمدن و حائل شدن از کشف و کنز اللغات اعتیاض بمعنی عوض دادن درین لفظ یا بدل از واو است از لطائف اعتساف بالکسر از عسف بمعنی بیراه رفتن
و بیداد کردن از کنز و کشف و منتخب اعراف بالفتح مقامیست میان دوزخ و بهشت و بدان جهت آنرا اعراف گویند که ساکنان آنجا عارف باشند یعنی شناسنده باشند باحوال بهشتیان و دوزخیان
و این روایت از امام زاهد است از مدار الافاضل و کشف و منتخب و صراح کشف و منتخب بمعنی بوریا نیز نوشته اعتراف بالکسر بر خطای خود اقرار کردن و شناختن از منتخب و بلفظ داشتن و آوردن
مستعمل اعتکاف بالکسر باز ایستادن از چیزی از کنز و در منتخب گوشه نشینی در مسجد اعطاف بالفتح سرینها از کنز جمع عطف اعتناق معانقه کردن از لطائف اعتاق
بالکسر بنده آزاد کردن از منتخب اعناق بالفتح گردنها و بزرگان قوم از لطائف منتخب اعتزال بالکسر زای معجمه کناره گرفتن از کسی و در لطائف گوشه نشینی و یکسو شدن و منکر عالم باطن
شدن و در محسوسات ماندن و علم کلام که باصطلاح اکثر از محققین اعتزال اهل القدم عبارت شدن عباد در افعال خود در خیر و شر و آنچه داشتن و صلح در حق عباد از طرف باریتعالی

واجب دانستن ست اعدل بفتح اول و فتح دال شایسته تر بگواهی ادای داد دهنده تر از صراح اعمال بالکسر کار فرمودن و بالفتح کارها و بمعنی دیات و پرگنات نیز آمده
ظاهرا بمعنی اخیر مجازست اعزل بالفتح و زای معجمه نیز مفتوح در لغت بمعنی مرد بی سلاح ست و نام ستاره که آنرا سماک اعزل گویند چه قریب او کوکبی دیگر که بمنزله سلاح و نیزه او
باشد نیست بخلاف سماک رامح که قریب او کوکب ست که بمنزله سلاح و نیزه باشد از شرح قران السعدین و منتخب اعجال بالفتح شتابها و شتابی کنندگان و گوسالها
اعتدال بالکسر میانه شدن در گرمی و سردی و خشکی و تری یا در طول و عرض و برابر بودن هر چیز و گاهی کنایه باشد از اعضا و اندام چرا که اکثر اعضای بنی انسان دو دو هستند
و با هم عدل یعنی برابری دارند و این مجازست که اطلاق مصدر بر اسم فاعل شده ست اعتلال بالکسر بیمار شدن و بهانه آوردن و علت و سبب آوردن برای چیزی و هم
باز داشتن کسی را از کاری از صراح و منتخب اعتقال بالکسر و قاف بند کردن و بسته گردانیدن از کنز و منتخب اعتصام بالکسر خود را از گناه محفوظ داشتن و چنگ زدن
بچیزی از کنز و منتخب اعظام بالکسر بزرگ کردن و بزرگ داشتن اعاظم بفتح اول و کسر ظای معجمه بمعنی بزرگتران این جمع اعظم ست چنانکه افاضل جمع افضل اعلام
بالکسر خبر دادن و آگاه کردن و بالفتح علمها که فوج و نشانهای لشکریان و بمعنی آنچها که مردم و نامها که شهر و بمعنی کوهها از منتخب اعدام بالکسر نیست کردن اعمّ بفتح اول و ثانی و تشدید میم
فراگیرنده ترهمه را از منتخب اعجم بالفتح آنکه سخن فصیح گفتن نتواند بمعنی گنگ نیز آمده از منتخب و غیره اعمام بالفتح جمع عم که بمعنی برادر پدرست از منتخب اعوام بالفتح بمعنی
سالها و این جمع عام ست که بمعنی سال باشد از منتخب اعلان بالکسر ظاهر کردن و آشکارا کردن از کنز و صراح اعلن بفتح اول و سوم آشکاراتر اعوان بالفتح یاران
یعنی مددگاران و یاوران از کنز و منتخب اعیان بالفتح بمعنی بزرگان و چشمها و اشیا و ذوات موجوده در خارج از منتخب اعجوبه بضم همزه بمعنی عجیب و آنچه مردم را در تعجب
اندازد نه بغیر همزه از مزیل الاغلاط اعنّه بفتح اول و کسر عین و تشدید نون مفتوح جمع عنان است اعزّه بفتح اول و کسر عین و تشدید زای معجمه مفتوح بزرگواران
و این جمع عزیزست اعونه بفتح اول و سکون عین و کسر واو و بعده نون یاری کنندگان و این جمع عائن ست خلاف القیاس و عائن صیغه اسم فاعل باشد از عون
اعیان ثابته صور اسمای الٰهی از کشف و در مدار الافاضل بمعنی صور علمیه نوشته است اعصار رئیسه دل و دماغ و جگر و غیره اعمی فطری بالفتح و میم مفتوح و
یای مکسور بمعنی کور مادرزاد اعیائی بالکسر و بالفتح نام دردی که صاحبش از حرکت اندامها باز ماند اعالی بفتح بلندان و بلند مرتبگان و جاهای بلند از کنز و کشف اعادی
بفتح اول و ثانی و کسر دال بمعنی دشمنان از منتخب و کنز و کشف اعجمی بالفتح مراد از نادان و غیر فصیح از شرح تحفة العراقین اعرابی بالفتح بمعنی یکی از اعراب این منسوبست
با عراب که بمعنی عربان صحرا نشین ست اعنی بفتح اول و سکون ثانی و کسر نون بمعنی قصد میکنم و مراد میدارم این صیغه متکلم واحدست از عنی یعنی عنایة

فصل الف مقصوره مع غین معجمه اغرا بالکسر بجنگ بر انگیختن کسی را و بر غلانیدن از کشف و کنز و منتخب اغضا بالکسر و ضاد معجمه اغماض
و چشم پوشیدن اغوا بالکسر گمراه کردن از منتخب اغنا بالکسر توانگر کردن و بی نیاز گردانیدن از منتخب اغتراب غریب و مسافر شدن از لطائف اغاثت بکسر اول
و حرف چهارم ثای مثلثه بمعنی فریادرسی از منتخب اغریرث بکسر اول و سوم و پنجم و در آخر ثای مثلثه نام پادشاه برادر افراسیاب از رشیدی و برهان و مدار آغاید معشوقان
این جمع اغید ست که صیغه اسم تفضیل باشد بمعنی نازک بدن و تر و نرم اندام تر از منتخب و صراح اغبر بالفتح و بای موحده نیز مفتوح بمعنی خاک رنگ و گردآلود از کنز و منتخب
استغفار مغفرت از لطائف آغار بالفتح بمعنی نم و زمین نمناک و جنبیدن و بر غلانیدن و آمیختن از لطائف اغمار بالفتح نادان و ناآزموده کاران اغلمش بفتح اول
و ثالث و رابع نام بادشاهی از ترکستان از مدار و شروح و بعضی محققین بضم اول و سوم و چهارم نوشته اند اغماض بالکسر چشم پوشی و آسان گرفتن در معامله از منتخب اغلاط بمعنی غلط تر
اغلاط بالکسر غلط کردن و بالفتح جمع غلط اغلاظ بالفتح و ظای معجمه جمع غلیظ یا درست و سطبر اغتراف از کف آب خوردن از لطائف اغلاق بالکسر دربستن از کنز و منتخب و باصطلاح شعرا در
حصول مدعا اغراق بالکسر غرق کردن و مبالغه کردن و کمان سخت کشیدن از منتخب و بعض از محققان نوشته اند که اغراق آن مبالغه را گویند که بحسب عقل ممکن باشد و باعتبار عادت
محال نماید و آنکه بعادت و عقل هر دو محال باشد آنرا مبالغه غلو نامند اغفال بالکسر فروگذاشتن و بیخبری از منتخب اغلال بالفتح طوقهای آهنی جمع غل بالضم و آبهای روان بالکسر خیانت و کینه
از لطائف اغنام بالفتح بز و گوسفندان این جمع غنم ست اغلام بالکسر کار شنیع با امردان و کودکان کردن اغصان بالفتح و صاد مهمله جمع غصن بالضم که بمعنی شاخ درخت ست

اذکشف و کنز و منتخب اغلاظ ایمان بالفتح و غای معجمه مکسور و الف مفتوح بمعنی قسمهای درشت اغلوطه بالضم اول و ثالث چیزی باشد که زبان کسی را در غلطی و وهم اندازد از منتخب و غیره اغذیه
بفتح اول و سکون غین و کسر ذال معجمه و فتح تحتانی جمع غذا اغانی بالفتح جمع اغنیه که بضم اول و تشدید یای تحتانی مثل اضحیه و اضاحی و اغنیه سازی را گویند که بی نفخ دم
بنوازند مثل چنگ و رباب و مزمار آنرا گویند که بنفخ دم نوازند مثل نی و موسیقار شرح گلستان از میر نور الله منتخب فصل الف مقصوره مع فا افنا بالکسر نیست کردن از
افعی بفتح اول و سکون فا و فتح عین مهمله و در آخر الف بصورت یا نوعی از مار سیاه که بغایت زهرناک باشد فارسیان بکسر عین خوانند افسا بالفتح و سین مهمله بمعنی افسونگر از برهان
افشا بالکسر آشکارا و ظاهر کردن از منتخب فترا بالکسر بمعنی بهتان افراسیاب بالفتح و سین مهمله مکسور بمعنی حبابها که بوقت بارش بر روی آب پدید آیند از سروری افراسیاب
بالفتح پادشاهی عظیم الشان از پادشاهان توران که بغایت شجاع و بهادر بوده و بمعنی حبابها نیز باشد و بایں معنی چون در اغلاط اب الف است الف اول بیای تحتانی موافق قاعده
بدل شده است افت بالضم بمعنی افتادن بمیان دار یعنی در کشتی دو کس را از هم جدا کردن از شرح گل کشتی افاضت بکسر اول فیض دادن و خیر بسیار رسانیدن و پر کردن ظرف از منتخب
افاقت بالکسر بهوش باز آمدن از منتخب و کنز افلاج بالکسر فالج شدن یعنی بیحس و حرکت گردیدن عضو افلاح بالکسر فیروز مند و رستگاری از منتخب افتتاح بالکسر گشادن و آغاز کردن از منتخب افراح
بالکسر و در بعضی از حاشیه سرور و شادمان کردن افراح بالکسر شاد کردن از کنز افضاح بالکسر و ضاد معجمه فضیحت کردن و رسوا کردن افضح بالفتح رسوا تر افتضاح بضاد معجمه رسوائی افتقاد بالکسر
حرف چهارم قاف بمعنی گم کردن یعنی نا موجود کردن و بمعنی تفحص کردن و بمعنی گم شده را باز جستن و مهربانی کردن از لطائف افتقاد بالضم مجانا بمعنی اتفاق از مدار و کشف افساد بالکسر فساد
کردن و تباه کردن و بالفتح تباهیها از منتخب افخاذ بالفتح و خای معجمه و ذال معجمه بالنهام افتقار بالکسر احتیاج و درویشی و خوار و عاجز از منتخب و غیره افکار بالفتح و کاف عربی جمع فکر و
در کشف بفتح اول و کاف فارسی بمعنی ریش و زخم و بمعنی مجروح از رشیدی و برهان افطار بالکسر روزه گشادن و روزه شکستن از منتخب افدر بالفتح و دال مهمله مفتوح بمعنی برادر زاده
و خواهر زاده از کشف و سروری و مدار و در برهان و رشیدی نوشته که صحیح آنست که برادر پدر را گویند که بعربی عم باشد افشار بالفتح و شین معجمه طائفه ایست از قزلباش از فرهنگ
ترکی افسار بالفتح و سین مهمله ریسمانیکه بدان اسپ را بسته میکشند بهندی باگ دور گویند افزار مصالح طعام مثل کشنیز و قرنفل و زیره و غیره و این مخفف ابزار است افسوس
بالضم بمعنی تمسخر و بازی و ظرافت و مسخره و بالفتح دریغ و حسرت و ظلم از رشیدی و برهان بهمه معنی بالفتح افلاس بالکسر بی چیز شدن یعنی بحاجت رسیدن که گویند فلسی ندارد از صراح بدانکه
درین لفظ خاصیت باب افعال سلب ماخذ است افتراس بالکسر دریدن و شکستن و کشتن و نشان در یافتن چیزی و سوار شدن از منتخب افراس بالفتح اسپان و بالجیم فرس است
که بمعنی اسپ باشد افتتاش بالکسر تفتیش کردن یعنی جستجو کردن از لطائف افراط بالکسر از حد در گذشتن و این ضد تفریط است که بمعنی کمی کردن و تقصیر کردن است از صراح و
منتخب افتراق بالکسر از همدیگر جدا کردن افق بضمتین کناره آسمان از منتخب و تحقیق افق در بیان آفاق نوشته شده و هم در تحقیق دائره عظیمه در فصل دال مع الالف
فصل مذکور خواهد شد افک بالکسر دروغ و بهتان از کنز و مدار افضل بالفتح اشاره بنسبت فضل الدین که نام خاقانی است علیه الرحمه افاضل بفتح اول و کسر ضاد معجمه فاضلتر و این
جمع افضل است افتعال بالکسر تهمت و بهتان افضل لاشکال کنایه از شکل رو و رگر و مبانند افیال بالفتح جمع فیلان افیل بفتح اول و کسر فا بمعنی شتر جوان از شرح نصاب
افعی اشیتن دوم بفتح دال کنایه از بندوق افحام بالکسر و حای مهمله خاموش گردانیدن بحجت از منتخب افکنده دو سم بمعنی عاجز و از حرکت باز مانده و فرو نشسته بمعنی ابریشم افتادن
بالضم و بفتح چنانکه مشهور شده از برهان مؤید و مدار و کشف افدیدن بالفتح تعجب کردن از برهان افنین بفتح و حرف چهارم که نون است مکسور بمعنی شاخها و درخت و بمعنی نهرها و انواع
سخن مع ابحج افنان است و افنان جمع فنن است که بمعنی شاخ باشد و نیز جمع فن از منتخب فنان بالکسر گونه گون و درون بالفتح شاخها و درخت جمع فنن از کنز فسان بالفتح و سین مهمله
سنگ فسان افغان بفتح اه و ناله و ذام و صیت معروف از رشیدی و برهان افتتان بالکسر در فتنه افتادن و فتنه انگیختن و در فتنه افتادن از لطائف و کنز افسرده … بسیار سرد
پژمرده شده و یخ بسته شده از مبار نجم و غیر آن افرنجه بالفتح … مهمله مفتوح و نون و جیم عربی نام شهر افئده بالفتح و حرف سوم که همزه است مکسور و دال مهمله مفتوح بمعنی دلها و این جمع
فواد است که بمعنی دل باشد فواد بالفتح … خوشبو و بمعنی … جمع فوه است که بر وزن قول بمعنی دهن باشد لیکن مجازا بمعنی شهرت مستعمل … از کنز و منتخب خیابان سید نور الله
در شرح گلستان نوشته که افواه جمع فوه است که بضم اول … ها را از آخر حذف کردند چون او تحمل اعراب نداشت بمیم بدل کردند فاکه بجهت مناسبت واو بود برای خفت لفظ تسهیل اشد …

در محل مفرد فهم گویند چون صیغه انگشتان صغیر جمع تکسیر با اول و میانه نیندر تصغیر فویره مدرج فواه گویند **افاغنه** بفتح اول و نون و غین و کسره نون جمع افغان که قومیست مشهور و **افضیه** بالفتح و ضاد معجمه جمع فضا که بمعنی فراخ

و این جمع نقضا **افگانه** بالفتح و کاف فارسی و نون بچه ناتمام که در کمتر از هفت ماه متولد شود **افضلی** تخلص خاقانی که در ابتدا میکرد **افعی** بالفتح قسمی است از مارهای زهرناک از کنز

و گویند که افعی از دیدن زمرد کور میگردد **افاعی** مارهای زهرناک این جمع افعی است **فصل الف مقصوره مع قاف** **اقتنا** بالکسر و نون سرمایه داری کسب این از منتخب و کنز **اقتنا**

بالکسر و تای فوقانی مکسور و نون کسب کردن یعنی حاصل کردن سرمایه گرفتن از کنز و منتخب **اقتفا** بالکسر و چهارم فا بمعنی پیروی از منتخب **اقصا** بالفتح کنارها و دوریها جمع قصا که بفتح

اول قصر بمعنی دوری و کناره است چنانکه از جامع رعایات و هم جمع قصی که بمعنی دور است از صراح و قاموس **اقصی** بالفتح و صاد مهمله مفتوح بمعنی دورتر و نهایت رسیده و مسجد

اقصی مسجدیست که آنرا بیت المقدس گویند بنا کرده داود علیه السلام در ملک شام واقع است و آن قبله یهود است **اقربا** بکسر رای مهمله جمع قریب که بمعنی خویشاوند است و انچه بعض

مردم بفتح را و ضم را خوانند غلط محض است کما لا یخفی علی صاحب علم التصریف **اقوا** بالکسر عیبی است از عیب قافیه و آن مختلف کردن قافیه را باختلاف حرکات نه باختلاف حروف چون قافیه

گل بالکسر با گل بالضم و قافیه دور بالفتح با دور بالضم و اقوا در لغت تمام شدن زاد است و چون این عیب سبب آن میباشد که زاد شاعر که قافیه صحیح است تمام شده لهذا این عیب را

اقوا نام کردند از منتخب و رساله عطائی **اقلیمیا** بالکسر و بای اول معروف ریم نقره و چرک طلا از منتخب **اقتدا** بالکسر و تای فوقانی پیرو مکسور پیروی کردن از منتخب **اقضی** بالفتح و ضاد

معجمه مفتوح حکم کننده تر از منتخب **اقوی** بفتح اول و سوم قوی تر و زورمند تر **اقویا** بالفتح و واو مکسور و تحتانی زورمندان این جمع قوی است **اقربی** جمع **اقارب** بالفتح

نزدیکان و خویشان از منتخب **اقتضاب** بالکسر و ضاد معجمه و بای موحده بریدن از کنز **اقتراب** بالکسر نزدیک آمدن از لطائف **اقضی القضات** بضم قاف و دوم و فتح

و تخفیف ضاد معجمه دوم قاضی تر از قاضیان یعنی آن قاضی که در مرتبه قضا بالاتر از قاضیان باشد **اقامت** بکسر اول ایستادن در جای و قیام نمودن و قایم کردن و تکبیر برای اطلاع

نماز جماعت گفتن **اقالت** بالکسر فسخ بیع نمودن و از کاری در گذشتن **اقوات** بالفتح جمع قوت که بمعنی رزق و خوراک است **اقتناعیات** بالکسر عبارت از عنیا

اقدح بالفتح و حای مهمله ناقص و معیوب **اقداح** بالفتح کاسهای بزرگ و بالکسر عیب کردن کسی را **اقبح** بالفتح زشت تر از منتخب **اقماح** بالکسر و حای مهمله سر بر آوردن سوی

آسمان چنانکه چشمها بسوی زمین باشد از لطائف **اقتراح** بالکسر و در آخر حای مهمله بمعنی خواستن و سوال کردن از صراح و منتخب و کشف **اقلید** بالکسر معرب کلید از منتخب و صحاح **اقتصاد** بالکسر

و صاد مهمله میانه روی از منتخب **اقطار** بالفتح کنارها بمعنی قطرها از صراح جمع قطر بضم است بمعنی کناره از منتخب و کنز **اقتصار** بالکسر و صاد مهمله کوتاهی کردن و بچیزی ایستادن از منتخب و بمعنی

اهل معانی کلام را کثیر اللفظ و قلیل المعنی نمودن **اقتباس** بالکسر آتش گرفتن چراکه مصدر باب افتعال است از قبس که بفتحتین بمعنی آتش پاره است و نیز بمعنی نور گرفتن و باصطلاح اهل علم بدیع

اندکی از قرآن یا حدیث در عبارت خود آوردن بی اشارت از کنز و بعضی رسایل **اقلیدس** بضم اول و کسر لام و دال مکسور نام کتابیست در علم هندسه و اشکال ریاضی که بنام مصنفش آنرا نامند و معنی لغوی

این لفظ کلید هندسه است چه بزبان یونانی اقلی بالضم کلید و دس بالکسر بمعنی هندسه بکسر اول و فتح دال نوشته اند از سروری و برهان و غیر آن و در منتخب بالضم گفته و حرکت دال ننوشته **اقتناص** بالکسر

و نون و صاد مهمله شکار کردن و کسب کردن از کنز و لطائف **اقط** بالکسر و کسر قاف بمعنی پنیر که از قروت کنند و نیز گویند که آن ماست چغرات خشک که در شده است که از آن نان خورش سازند از شرح نصاب

و منتخب و کنز **اقطاع** بالفتح جاگیرات و بر تنها استفاده از مدار منتخب و مصطلحات **اقرع** بالفتح و رای مهمله مفتوح و عین مهمله بمعنی کل که بهندی آنرا گنجا گویند بفتح کاف فارسی از شرح نصاب

اقطع بالفتح بریده دست از لطائف **اقحاع** بالکسر و عین مهمله شکسته گردانیدن و بالفتح شکسته بادگوها از لطائف **اقتناع** بالکسر قناعت کردن **اقتطاف** بالکسر و طای مهمله

میوه چیدن و ثمره یافتن **اقفال** بالفتح جمع قفل است **اقبال** پیش آمدن سوار و روی آوردن دولت بسوی کسی و بمعنی قبول کردن از منتخب و غیره و در بهار عجم نوشته که فارسیان بمعنی دولت

و قوت طالع استعمال نمایند **اقبیل** بالکسر بای موحده مکسور و یای تحتانی مجهول اماله اقبال که همین معنی اقبال دارد **اقل** بفتحتین و تشدید لام بمعنی اندک تر و عبد اقل بمعنی غلام کم قیمت تر

اقیال بالفتح و یای تحتانی بزرگواران از کنز **اقلال** بالکسر اندک کردن و درویشی از لطائف و منتخب **اقتحام** بالکسر و حرف چهارم حای مهمله اختیار کردن و در آمدن بچیزی و ستم کردن

و خود را در افگندن از کنز و منتخب **اقسام** بالفتح حصه ها و سوگندها **اقانیم** بفتح اول و کسر نون جمع اقنوم و آن سه کتابست نصاری را در مذهب ایشان **اقنوم** بضم اول و ضم نون بمعنی اصل هر چیز

و باصطلاح ترسایان اقنوم سه است وجود و حیات و علم و آنرا اب و ابن و روح القدس نیز گویند و نام سه کتاب مذهب نصاری در بیان هر سه اقنوم مذکور از مؤید و منتخب

و غیرت **اقحام** بالکسر اندر انداختن چیزی را در چیزی از منتخب **قوام** بالفتح جمع قوم **قدام** بالکسر پیش رفتن در کار و بالفتح قدمها از کنز **اقلیم** بالکسر این لفظ معرب است بمعنی حصه یعنی هفتم حصه از ربع مسکون
که عبارت از زمین آباد است و هر حصه طولانی است که یکسر بمشرق دارد و سر دیگر بمغرب و هر اقلیم منسوب بیکی از سبعه سیاره است و در بعض کتب اسمای هفت اقلیم و مناسبت هر یکی بسیاره
اینچنین نوشته اند چنانکه شیخ محمد داد صاحب مؤید الفضلا نوشته است هندوستان بزحل و چین بمشتری و ترکستان بمریخ و خراسان یعنی ایران بشمس و ماوراء النهر یعنی توران بزهره و روم بعطارد
و ربع بقمر منسوبست و اطلاق اسم اقلیم برین ملکهای مذکوره مخالف قرار داد حکماست چنانچه تفصیل اقلیم در باب ها هوز بشرح لفظ هفت اقلیم خواهد آمد ان شاء الله تعالی و لفظ اقلیم از منتخب
و کشف و غیره بالکسر ثابت شده است و بفتح غلط است **اقحوان** بضم اول و ضم حای مهمله و فتح اول نیز آمده بمعنی بابونه از مؤید و بحر الجواهر و سروری و برهان **اقران** بالفتح همسران
و نزدیکان و همسایگان از مدار **اقتران** نزدیک شدن **اقچه** بالفتح و جیم فارسی بمعنی مهر زر و نقره یعنی درم و دینار و هر چیز سپیدکه در کشت نصب کنند این لفظ ترکیست در لغات
ترکی بالف ممدوده و سکون قاف نوشته است **اقضیه** بالفتح و ضاد معجمه مکسور جمع قضا که بمعنی حکم باشد **اقاله** بالکسر اول بیع را فسخ کردن یعنی بعد از فروختن چیزی خریدار
و فروشنده برضای یکدیگر از ارادهٔ بیع درگذرند و بمعنی از گناه درگذشتن و بمعنی موقوف کردن اراده از منتخب و شروح مقامات حریری **اقمشه** بفتح اول و کسر میم
جامهای پشمینه و رختها و متاعها و این جمع قماش است **اقاصی** بفتح اول و صاد مهمله مکسور دوران از منتخب و کنز **فصل الف مقصوره مع**
کاف عربی * **اکفا** بالفتح و فا بمعنی همسران و همچنان جرا که جمع کفو است و بالکسر یکی از عیوب قافیه که حرف روی یا قید مختلف باشد بشرط
قرب مخرج چون صباح و سپاه و بحر و شهر از منتخب و رساله عطائی **اکاذیب** بفتح اول و کسر ذال معجمه سخنهای دروغ جمع کاذب خلاف القیاس چنانکه اباطیل جمع باطل یا آنکه جمع
اکذاب باشد و اکذاب جمع کذب **اکتیاب** دردمند و غمناک شدن از لطائف و کنز **اکتساب** بالکسر حاصل کردن چیزی به سعی خود از منتخب **اکباب** بالکسر بر روی درافتادن و بروی
نگون فتادن از لطائف و در منتخب نوشته که برافتادن و برافگندن لازم و متعدیست **اکرات** بضمتین جمع اکره باشد مثل کره عنان و کره افلاک **اکراد** بالفتح و کاف عربی
و دال مهمله جمع کرد و بالضم که قومیست از عجم اکثر ایشان صحرا نشین باشند از منتخب و غیره **اکید** بفتح اول و کسر کاف عربی بر وزن فعیل بمعنی محکم و استوار **اکدر** بالفتح تیره تر از لطائف
اکار بالفتح و تشدید کاف برزگر یعنی مزارع ای دهقان که زراعت کنند از منتخب **اکثار** بالکسر و ثای مثلثه بسیار گفتن و بسیار کردن و بسیار خوردن از منتخب **اکسیر**
بالکسر بمعنی کیمیا از کشف و سروری و مؤید **اکیس** بفتح اول و سکون کاف و فتح یای تحتانی و سین مهمله زیرکتر از لطائف **اکدش** بکسر اول و سکون کاف عربی و کسر دال مهمله بمعنی
مجوب یعنی کسیکه پادرش از هند و پدرش از ترکستان باشد از جهانگیری و لطائف و هسیکه مادرش ترکی و پدرش عربی باشد و آن تعبیر فتاربود و گاهی مجازاً بمعنی مرکب مجموع آید
اکارع بفتح اول و کسر رای مهمله و عین مهمله پایهای گاو و گوسپند از صراح **اکناف** بالفتح بمعنی اطراف و کنارها و بمعنی پناهها و این جمع کنف است که بمعنی پناه و کناره و طرف
باشد از منتخب و کنز **اکتناف** بالکسر پناه گرفتن از لطائف **اکاف** بکسر اول پالان خر و اسب از شروح نصاب و کنز و منتخب **اکحل** بالفتح و حای مهمله نیز مفتوح آنکه جای رستن
مژگان او سیاه باشد و سرمه در چشم کرده و نام رگیست که از هفت اندام گویند و آن میان رگ سر رود و باسلیق است از منتخب و کنز **اکول** بالفتح بر وزن فعول بسیار خورنده
اکال بالفتح و تشدید کاف بسیار خورنده **اکیل** بالفتح همکاسه یعنی همراه خورنده **اکمال** بالکسر کامل کردن و تمام کردن **اکتحال** بالکسر سرمه در چشم کشیدن از کنز **اکلیل**
بالکسر بمعنی تاج و نام منزل هفدهم از منازل قمر و آن سه ستاره است بشکل مثلث بصورت تاج بر پیشانی عقرب از شرح قران السعدین و کشف و مدار **اکل** بضمتین بمعنی میوه و بفتح
اول و سکون کاف بمعنی خوردن از لطائف **اکمل** بمعنی کامل تر **اکارم** بفتح اول و کسر رای مهمله گرامیان و بخشنده تران **اکتتام** بالکسر و تای فوقانی پنهان داشتن و پوشیدن
و خضاب کردن **اکمام** بالفتح آستینها و غلاف غنچها و شکوفه از منتخب **اکنون** در برهان بر وزن مجنون و قیاس میخواهد که بالضم باشد چه این لفظ ظاهراً مرکب است از کن و الحال از کنون و اکنون است که بضمتین باشد
چون الف در اول فارسی ده یاعی و غیره در آرند مابعد او ساکن کنند و همان حرکت مابعد بدو دهند **اکوان** بالفتح و کاف عربی در فارسی نام دیویکه رستم را در دریا انداخته بود و باز بدست
رستم کشته شد از برهان و رشیدی و در عربی بمعنی موجودات و مخلوقات و این جمع کون است که بالفتح باشد و میتوانند که جمع کائن باشد که بمعنی پیدا شونده است **اکنان** بالفتح و کاف عربی و حروف نون پرده ها
و این جمع کن است که بکسر کاف و تشدید نون بمعنی پرده و پوشش باشد کما فی المنتخب **اکسون** بالکسر کاف عربی و ضم سین مهمله دیبای سیاه از جهانگیری و مؤید و کشف و رشیدی و سروری و در برهان بالفتح و بالکسر آمده

آکاسره بفتح اول و کسر سین مهمله جمع کسری که لقب نوشیروانست لیکن اکاسره اللاداو را گویند و گاهی از لفظ اکاسره سلاطین اکبرین مراد باشند از منتخب **اکحیله** بفتح اول و کسر کاف خوردنی و غذا چرا که فعیله بمعنی مفعولست **اکمه** بالفتح کور مادر زاد از لطائف و کنز **اکله** بفتح همزه و کسر کاف نام مرضی نه بمد اول زیرا که اکال اعلام است باکسر یکبته چیزی رسیدن **اکراه** بالکسر بناخوش کسی را بر کاری داشتن از کنز **اکال** بالفتح و تشدید کاف بسیار بسیار خورنده **اکسیری** بالکسر کیمیاگر **فصل الف** مقصوره مع لام **الا** بالکسر اول و تخفیف بمعنی نعمت و نیکی و بفتح اول بمعنی بدان و آگاه باش و بصورت حرف تنبیه است از کنز و شرح نصاب و در فارسی بالفتح کلمه خطاب بمعنی ای از برهان **الکا** بالضم و کاف عربی لفظ ترکیست بمعنی پرگنه و زمین و ملک و وطن **التقا** بالکسر باهم شدن و باهم پیوستن و یکدیگر را دیدن از منتخب و کنز **القا** بالکسر رسانیدن و افگندن از منتخب و کنز و صراح **التوا** بالکسر و تای فوقانی بمعنی پیچیدن از منتخب و کنز **الفا** بالکسر و فا مصدر است از باب افعال بمعنی یافتن و بالضم اول و فتح لام بایکدیگر الفت کنندگان و دوست دارندگان **الحا** بالکسر و بجیم نگاه داشتن از بدی و انداختن کار خود را بر خدا از منتخب **الحا** بالکسر و حای مهمله در نزاع انداختن از صراح **التجا** پناه آوردن از منتخب **الباب** بالفتح دانشها **التهاب** بالکسر افروخته شدن آتش و شعله زدن آتش از منتخب و کنز **الوب** بالضم اول و ثانی و واو غیر ملفوظ و سکون بای موحده ترکیست بمعنی شده **اولوالالباب** صاحبان عقلها و خردها چه اولو بضمتین بمعنی صاحبان و الباب بالفتح جمع لب که بالضم و تشدید بای موحده بمعنی عقل و خرد باشد **التفات** بالکسر بگوشه چشم نگریستن از مدار **الست** بفتح اول و ثانی و سکون سین مهمله و ضم تای فوقانی و در استعمال فارسیان بسکون تای فوقانی بمعنی آیا نیستم چه الف در اول لفظ الست برای استفهام است و لست صیغه واحد متکلم و لفظ الست اشارتست بآیه کریمه الست بربکم قالوا بلی **الهیات** مباحث و مسائل علم الهی که یکی از فنون حکمت است **الفت** خو کردن و دوستی بلفظ دادن و گرفتن و کردن مستعمل **الموت** بالفتح اول و ثانی و ضم میم و واو معروف و تای فوقانی نام قلعه ایست مشهور که مابین قزوین و گیلان واقع است از برهان **الواث** بالفتح و ثای مثلثه آلودگیها **الغیاث** بکسر غین معجمه بمعنی داد رسی بخواهم در اصل اطلب الغیاث بود بجهت تخفیف اطلب که فعل بود حذف کردند الغیاث مفعول آن باقی ماند و در استعمال عرف الغیاث بمعنی فریاد مستعمل میشود **الحجاج** بالکسر بدو جیم عربی ستیزه کردن **الحاح** بالکسر هر دو حای مهمله زاری کردن و در خواستن از مدار و مؤید و در کنز و منتخب مبالغه کردن در کار **الواح** بالفتح و حای مهمله بمعنی چیز پهن باشد مثل تخته ها خواه از چوب باشد خواه از عاج و مس و آهن و غیره این جمع لوح است از منتخب **الوند** بفتح اول و سوم و سکون نام کوهیست بلند در نواحی همدان از برهان **الد** بفتحتین و تشدید دال سخت خصومت کننده از منتخب و صراح **التذاذ** بالکسر هر دو ذال معجمه لذت و مزه یافتن از منتخب **الذ** بفتحتین و تشدید ذال معجمه لذیذ تر و با مزه تر **الله اکبر** نام کوهیست قریب شیراز و از و چشمه بیرون آمده که کناره رکن آباد و جاریست از مدار **اولوالامر** بضمتین پادشاه و امیر و هر کسیکه صاحب حکومت باشد **البرز** بالفتح و بای موحده مضموم و سکون رای مهمله و بعده زای معجمه نام کوهیست بلند که زندان از رشیدی و در برهان نام کوهیست میان ایران و هندوستان **التمش** بفتح اول و سکون لام و ضم تای فوقانی و رای معجمه نام پادشاه ترک و خوارزم از مؤید و برهان **الب ارسلان** بکسر اول و سکون لام و ضم دال مهمله و فتح کاف فارسی و زای معجمه نام پدر قزل ارسلان از مؤید و برهان **الماس** بالفتح جوهریست سفید و شفاف بغایت سخت گران قیمت که بهندی هیرا گویند و قسمی است از فولاد جوهردار و کارد قلمتراش و تیغ و خنجر را نیز گویند از بهار عجم و کشف و برهان و شرح نصاب و مؤید **الیاس** بالکسر نام پیغمبر علیه السلام که برادر خضر علیه السلام اند و همراه خضر آب حیات خورده همیشه زنده اند چنانکه خدمت بحر بخضر مفوض است همچنین خدمت بحر بالیاس مقرر است **الوس** بضمتین و واو غیر ملفوظ و سین مهمله ساکن بترکی قوم را گویند **التماس** بکسر در خواستن از منتخب و باصطلاح اهل علم عربی سوال با مساوی و در فارسی سوال ادنی با اعلی **التمش** بالفتح و تای فوقانی نیز مفتوح و کسر میم و سکون شین معجمه بمعنی فوج پیشین و این لفظ ترکیست و در لغات ترکی نوشته که **التمش** بمعنی فوجیکه میان هراول و سردار باشد و در ترکی بمعنی عدد شش نیز آمده **الش** بضمتین انچه از پیش اهل طعام بنوکران هند از مدار و این لفظ ترکیست گاهی مطابق رسم الخط ترکی الوش بزیادت واو نویسند مگر خواندن آن واو خطاست **الوش** بضمتین و واو غیر ملفوظ انچه از پیش اهل طعام بنوکران دهند و طعام پس مانده و این لفظ ترکیست **المش** بضم اول و کسر میم و شین معجمه لفظ ترکیست بمعنی شده **التقاط** برچیدن از کنز **التیاع** بالکسر و حرف ثالث فوقانی و رابع تحتانی و بعد آخر عین مهمله بمعنی سوزش دل از عشق از کشف

دماغ الشماغ بالکسر و میم مهمله درخشیدن و لمعه زدن از منتخب و کنز الغ بضمتین و در آخر غین معجمه بمعنی کلان و بزرگ و این لفظ ترکیست از مدار و کشف و برهان الشغ بالفتح و
الهی شلغ نیز مفتوح و در آخر غین معجمه کسیکه بمخرج حروف ادا کردن نتواند بجای رای مهمله لام گوید و بجای شین معجمه سین مهمله الپ الغ کلمه مرکبست بمعنی دلیر و بزرگ از لطائف الالاغ بمعنی
اولاق و در آخر غین معجمه بمعنی سوار دمرکب که از آن بیگار گیرند از رشیدی و در لطائف بمعنی اسپ و کسیکه ڈاک چوکی بجا رود و در برهان بمعنی قاصد و اسپ ڈاک چوکی الطاف بالکسر لطف کردن
و بالفتح نوز شمار از منتخب الفاف بالکسر درهم پیچیدن و بالفتح درختان بهم درپیچیده از منتخب و لطائف الطف بالفتح نازکتر و پاکیزه تر از منتخب الوف بضمتین هزاران و این جمع الف است
الیف الفت گرفته شده از لطائف الف بفتح اول و سکون لام بمعنی هزار که عدد معروفست و بکسر اول و سکون لام خوگر شدن و دوستی و یار و دوست و بفتحتین نیز بمعنی خوگر فتن و دوستی از منتخب و کنز
و قاموس و بفتح اول و کسر لام بمعنی مرد جواد و سخی و بقولی مرد بی زن و نام یکی از حرف تهجی و آن خط مستقیم است که در میان لفظی یا آخر لفظی ساکن واقع میشود بی ضغطه زبان اگر آن خط مستقیم
در ابتدا لفظ متحرک باشد یا در میان یا در آخر لفظ ساکن بضغطه زبان واقع شود همزه نامند مگر در عرف و محاورات اهل فارسی و عربی اگر ساکن باشد یا متحرک بهر دو حال الف گویند بدانکه الف
در فارسی بر چند قسم است اول برای فاعل چنانکه دانا و بینا و جویا دوم برای مفعول چنانکه پذیرا یعنی پذیرفته شده باد سوم برای صفت چنانکه خوانا و پذیرا بمعنی لائق خواندن و لائق
پذیرفتن مصرع پذیرا سخن بود شد جایگیر * و درین دو قسم فرق بترکیبست چهارم برای متکلم چنانکه ملاذا و معاذا یعنی ملاذ من و معاذ من پنجم برای اتصال یعنی مرادف بای الصاق
آید چنانکه رنگارنگ و شباشب یعنی رنگ برنگ و شب بشب و ششم برای قسم چون حقا و ربا هفتم مصدریه چون پهنا و فراخا یعنی پهن شدن و فراخ بودن نظامی گوید مصرع پهنا شد
چهره ز بس بیان زد هشتم برای کثرت چون خوشا و بدا و اندکا یعنی بسیار خوش و بسیار بد و بسیار اندک نهم برای دعا چون بادا و کنادا و بادا و میرادا و مرادا و باد در اصل بواو بود
دهم برای ندبه یعنی برای صوتی که بجهت دفع بخار غم در نوحه و ناله بکار برند چون افسوسا و دردا و دریغا و دردا و واویلا یازدهم برای نداء چون خدایا و کریما و دلا و محبا دوازدهم
برای عطف چون شبا روز و سالا ماه و سرا پا و در شبانه روز لفظ آن بجای واو عطف است سیزدهم زائد و آن گاهی اول آید چون اشتر و شتر و اگر و گر و ابرو و برو و اشکره و شکره و اشکستن و شکستن
و شکند و گاهی در وسط چون نگونسار بمعنی نگونسر و حرامخوار بمعنی حرام خور و یاسمین یا بمعنی یاسمین و گاهی در آخر چون نیکا بمعنی نیک و دریشا بمعنی درویش و گفتا بمعنی گفت
و این الف زائد اکثر در نظم می آید برای ضرورت وزن چهاردهم الف تسمیه که برای تعظیم در آخر اعلام و القاب آرند چون جلالا و نصیرا و ظهیرا و دالیا و عقیلا و حسابا و غیره پانزدهم برای افاده معنی
انحصار چون همانا و تنها شانزدهم برای نسبت چون گندا بمعنی چیزیکه بوی ناخوش و بد بوی رها جامی گوید مصرع گند ابن همچو پیاز و ترش چو دوغ * و شوربا بمعنی آش گل و غیره که پر آب
شور باشد و توانا و بزرگ و دانا منسوب بزیب و هفدهم برای اشباع یعنی الفیکه بسبب خواندن فتحه پیدا شود چون ناک بمعنی نک و مار بمعنی مهار و آچار و اچار و این الف ممدود
در اصل همزه الف است هژدهم الف تنوین آن در اواخر اسماء عربی واقع شود و در مقام نصب نویسند در حالت وقف الف خوانده میشود چون یقیناً و مطلقاً و قطعاً و ظاهراً و مثلاً و اصلاً
و این تنوین نصبی مفید معنی تمیز است یعنی از روی یقین چنین است مگر لفظ اصلا منصوب بنزع خافض است یعنی بدور کردن باء که حرف جاره است ای اصلا در اصل باصل بود یعنی بوجه از هیچ وجه نوزدهم
الف جمع آن در فارسی جز لفظ یافته نشده و در عربی بسیار است چون [illegible] احتراز ترکیب عناصر و مسلحه و اغراض بیستم الف ابدال و آن مخصوص بعربیست چون ربل و اواید بصورت الف نویسند و خوانند
چنانکه در اصل مضموم بود چون در بل یا آید بصورت واو نویسند و الف خوانند چون ممتد که در اصل ممتد بود همچنین در بعضی مصطلح اگرچه یا این هر دو در اصل واو بوده بیست و یکم
الف تانیث که در آخر الفاظ عربی ملحق شود و بصورت یا نوشته میشود چون حبلی و عقبی و ذکری مگر در مثل علیا با الف نویسند بیست و دوم الف مجهول که اصلا و این الف را نیز یا نویسند گاهی بر سیاق
این الف را باعتبار صورت کتابت یا نامند چون موسی و عیسی بیست و سوم بمعنی سود و طرف چون که از برو سرا بالا یعنی سر لب و زیر و سر بطرف بالا در استاد حبابیست چهارم الف بمعنی لفظ که حرف
است چنانکه بیت در بنا گردن طاعت نبهاد دن * گرش همراه بود دست داد دن یعنی در یغ است و عرفی گوید بیت آن جام که از زر آمیز تو فلک ساخت * زود آکه کند غنچه گل شهر جم را یعنی و دا
و این گاهی بیای موحده مبدل شود چون سغد بسغد و بسغد بزن ستبین بمعنی خسته و آماده شدن و بجای معجمه چون آسته و خسته بالفتح استخوان خرما و کنار و سنجان و بدال مهمله چون بان و بدان
و در عربی بکاف فارسی بدل شود چون سنگ آبی و سنگلاخ جانور آبی که خنبه بهتر از آن بهرسه بفتح چون غول و غول بواو معروف جائیکه در بیابان برگ گوسپند آن ساز زنند و آورد
بمعنی جنگ بواو چون اریخ و داریخ و داغ و توغ نام درخت و گمان و یکسون بمعنی برابر و بها می هند چون انباز و هنباز و ریاسا و یاسه بمعنی رسم و قاعده

شغلان و بیای تحتانی چون ارمغان دیرمغان و چون اتفاد بمعنی داد لصاق بالکسر بچیزی چسپیدن و چسپانیدن از منتخب الصراق برای سجع و
التساق بسین مهمله و التصاق بصاد مهمله هر سه لغت بمعنی بچیزی چسپیدن از منتخب و کنز الاچق بضم اول و ضم جیم فارسی خانه صحرائیان که از نمد سازند
از لطائف الاق بضم سوار و مرکب که آنرا بیگار گیرند از رشیدی و در لطائف بمعنی اسپ و کسیکه ڈاک چوکی بجائی رود و در برهان بمعنی قاصد و پیک ڈاک چوکی بمعنی خبر دهنده
و این لفظ ترکیست الدق بضم اول و ضم دال ترکی مصدر است بمعنی شدن الخالق بفتح اول و ضم لام ترکیست صحیح لغات ترکی نوشته پوشاک معروف
که زیر قبا پوشند النگ بضم اول و فتح لام و سکون نون و کاف فارسی ترکی بمعنی سبزه زار و بفتحتین بمعنی دیوار مورچال قلعه گیری از برهان العجل بفتح اول
و سکون لام و فتح عین و فتح جیم مصدر است و الف و لام در اول زائده در ترکیب مفعول مطلق است که صیغه امر از او این حذف شده در اصل عجل بود اعجل العجل
یعنی زودی بکن زود کردن ای کمال زودی بکن الحال بفتح بمعنی اکنون مرکبست از الف و لام عهد و کلمه حال بعضی از مردم که یک لفظ مفرد دانند و بالکسر
خوانند غلط محض است ال بالکسر و تشدید لام بمعنی پیمان و امان و سوگند از منتخب و شروح نصاب و کنز الهام بالکسر آنچه در دل کسی اندازد خدای تعالی از خیر
و تعمیم خیر یا شر از بحر الجواهر و لطائف و منتخب و کنز التیام بالکسر بیکدیگر پیوسته شدن و بهم آمدن و به شدن زخم از زبدة الفوائد و منتخب و مؤید اولو العزم خداوندان عزم
و بمعنی پیغمبر آنکه بجهد و ثبات داشتند در کارها و صبر بر بلا و تکالیف کرده اند و آن نه تن بودند نوح و ابراهیم و داود و یعقوب و یوسف و ایوب و موسی و عیسی و محمد
علیهم الصلوة و السلام از بهار و منتخب و غیره الزام بالکسر لازم گردانیدن بر خود یا بر غیر از منتخب و غیر آن التزام بالکسر بر خود لازم گرفتن کاری را از منتخب الزم بالفتح فراخی
مفتوح لازم تر الم بفتحتین رنج و درد الیم دردناک التثام بکسر اول و سکون لام و کسر فوقانی و ثای مثلثه پوشیدن بر چیزی یعنی پوشیدن با خود و از لثم که بمعنی بوسه دادن است
اللهم در اصل یا الله بود لفظ یا را حذف کردند و میم مفتوح مشدد عوض او در آخر در آوردند التون بالفتح و تای فوقانی و واو معروف در ترکی زر سرخ را گویند نام حرم سلطان شاه
و بمعنی کنیز هم از لطائف الحان بالکسر خوشخوانی و نغمه بالفتح آواز ها از منتخب الکن بفتح اول و فتح کاف عربی آنکه زبانش در سخن گرفته شود از منتخب الان بالفتح و تشدید لام
نام ملکی از کشور روس و در برهان ولایتی از ترکستان بالفتح و تخفیف لام و مد الف دوم و در عربی بمعنی اکنون الپ ارسلان بفتحتین و قیل بسکون لام و با فارسی بمعنی شیر دل و الپ
بمعنی دلیر و ارسلان بمعنی شیر درنده هر دو لفظ ترکیست و این لقب پادشاهیست الی الآن بمعنی هنوز و تا اکنون الماس در آتش کنایه از کمال الحاح فروتنی کردن الف کشیدن
و الف بتن کشیدن داغ بصورت الف بر بدن سوختن و بعضی گویند که در ایام ماتم استره ها بر سینه زنند که نشانهایش بشکل الف ها پیدا میشوند و در بهار عجم نوشته که این رسم از ولایت
است که عاشقان و قلندران و اوباشیان الف بر سینه میکشند السن بفتح اول و سکون لام و ضم سین مهمله و نون جمع لسان الف قامتان ترکان کنایه از نگاه از مصطلحات
الف بر خاک یا بر زمین کشیدن کنایه از خجالت کشیدن الف بر خاک کسی کشیدن در مذهب ماهیه سمیت که بیت را نجاک کرده هفت بار سوره انا انزلنا خوانند
و هر بار بر قبر الف کشند از مصطلحات البته بالفتح و بای موحده و تشدید تای فوقانی اول و تخفیف فوقانی ثانی که در حالت وقف بها بدل شده مصدر است و برای تاکید و مبالغه مستعمل میشود
و در اصل بتة بود بمعنی قطع است یعنی یکبار بریدن الف و لام در اول آن آوردند که عوض فعل محذوف است از کنز السنه بفتح اول و سکون لام و کسر سین مهمله و فتح نون جمع لسان که بمعنی زبانست
و به معنی اطعمه جمع طعام و امتعه جمع متاع و اقمشه جمع قماش و اسلحه جمع سلاح و غیر آن الیه بالفتح و یای تحتانی نیز مفتوح بمعنی سرین و بالکسر چنانکه مشهور است غلط از مزیل الاغلاط و بحر الجواهر
و در شروح نصاب و کنز الیه بالفتح بمعنی دنبه گوسپند و گوشت سرین حیوان الف و نون زائده یعنی الف نون که مقابل فا و عین و لام زائد باشند چنانکه در رحمان و عطشان که بر وزن فعلان
است الفیه بالفتح و فا مکسور و تشدید یای تحتانی نام کتابی در علم نحو معروف که هزار بیت دارد و باصطلاح رندان ایران کنایه از قضیب نر از بهار عجم و رشیدی الکه بالضم و کاف عربی بمعنی کشور
لفظ ترکیست از لغات ترکی و برهان الله در لغت بمعنی معبود بر حق و در اصطلاح علم لغت الله واجب الوجود المستجمع بجمیع الصفات و در اصل این اختلاف است نزد امام اعظم رحمة الله علیه بر اصل خود ذات است
زیرا که ذات او تعالی تغییر نیست پس لفظ اسم ذات او هم تغییر نباید کرد و نزد سیبویه و خلیل یکی آنکه اصل آن الاله بود همزه را بقاعده تسهیل حذف کردند و لام اولی را ساکن کرده در لام دوم ادغام
کردند الله شد و دیگر آنکه اصل آن اله بود همزه را حذف کردند خلاف قیاس عوض او الف لام در آوردند و لام جمع شدند اول را در ثانی ادغام کردند الله شد و هم نزد سیبویه اصل لفظ الله لاه بود از

بالفتح کر بمعنی پوشیدن و پرده نهفتن ست پس داخل کرده شد بر او الف و لام زائده لازم غیر عوضی و بعده ادغام جاری شد مجمل اسم علم از صراح و منتخب و بعض جا اشتهی بمعنی آرزو است اصل اسم اسعد

در مقام تعجب استعمال کنند **الوسیه** بالفتح و واو مکسور و تحتانی علمهای فوج یعنی نشانهای لشکر و این جمع لوست **الاچه** بفتح اول و ثانی و جیم فارسی پارچهٔ باشد مخطط که دو رنگ باشد از لغات ترکی

الچه بالفتح بمعنی مال و بندی که در تاخت ملک بیگانه گیرند و نوعی از پارچهٔ ریشمی الوان و این لفظ ترکیست از مصطلحات **الهی پناه** کسیکه او عالم علم حکمت الهی باشد و الهی نام فنی است

از سه فن حکمت که طبیعی و ریاضی و الهی باشد **الفیه شلفیه** نام کتابی که حکیمی برای تقویت باه باشد مشتمل بر اشکال عجیبه جماع ترتیب داده بود الفیه کنایه از آلت تناسل

و شلفیه کنایه از فرج زن از مصطلحات **الف تازیانه** خطیکه از ضرب تازیانه بر بدن ظاهر شود از مصطلحات **المعی** بالفتح و میم نیز مفتوح و کسر عین مهمله کسیکه رای او

همیشه بر صواب باشد و در فکر او خطا نیفتد و ناپرسیده از فراست خود معلوم کند از شرح حریری و در کنز بمعنی زیرک **الچی** بالفتح مال و بندی جنسی که در تاخت ملک بیگانه گیرند

و بمعنی گیرنده و ستاننده و این لفظ ترکیست از مصطلحات **الهی** این لفظ مرکبست از لفظ اله که اسم ذات حق تعالی است و از حرف یای متکلم پس معنی مجموع الهی من است و در بعض محل

یای این لفظ کرم برای نسبت نیز مفهوم میشود چنانکه درین عبارت که حکم الهی این چنین بود و کسانیکه این یا را از نفس کلمه دانند خطاست و الهی نام یکی از اقسام ثلاثهٔ حکمت نیز است

و اقسام ثلاثهٔ حکمت این است ریاضی و طبیعی و الهی پس الهی علمیست که بحث کرده شود دران از اموریکه بوجود خارجی و تعقل هر دو محتاج نباشد بسوی ماده و آن معرفت الله تعالی است

و مقربان حضرت او که بفرمان او بی اسباب دیگر موجود شده اند چون عقول و نفوس و احکام و افعال ایشان **الف کوفی** کنایه از چیز کج چراکه الف خط کوفی کج باشد از کشف

و در مدار الافاضل و برهان نوشته که الف کوفی کنایه از قضیب و آلت تناسل **الدق** بضم و دال و ترکی بمعنی شدن و یای تحتانی در آخر ضمیر غایب ترجمه لفظ او که راجع است بسوی های هدایی

فصل الف مقصوره مع میم

اما بکسر اول و تخفیف میم جمع امت که بفتحتین بمعنی کنیزک باشد از لطائف و بکسر اول و تشدید میم در عربی ترجمه یا که حرف تردید است و بفتح اول

و تشدید میم بمعنی لیکن و بهر حال **امضا** بالکسر نشان و علامتی که بر پشت فرامین و قباله نویسند و معنی لغوی آن بگذرانیدن است و روان گردانیدن فرمان از بهار عجم و مدار و کشف و منتخب و کنز

امرا بضم اول و فتح ثانی و ثالث و در آخر همزه جمع امیر از منتخب عجب از بعض مردم بی التفات که بسکون میم خوانند **املا** بالکسر پر کردن و از یاد چیزی نوشتن و آغاز کردن از خود

چیزی گفتن و در اصطلاح بمعنی رسم الخط یعنی نوشتن ترکیب حروف موافق قاعده از منتخب و مدار **امتلا** بالکسر پر شدن و در عرف بسیار پر شدن معده از غذا و بمعنی **امنا** بضم اول

و فتح میم و نون بمعنی امانت داران این جمع امین است **امعا** بالفتح روده‌ها شکم و این جمع معا است که بکسر میم باشد و روده همه شش است اول اثناعشری دوم صائم سوم دقیق

چهارم اعور پنجم قولون ششم مستقیم از لطائف و مفرح القلوب **ام القری** بضم اول و میم مشدد مضموم و ضم قاف و فتح رای مهمله و در آخر الف بصورت یا مکه معظمه چراکه اول از همه قریه‌های آن نواحی

آباد شده است **امشب** بمعنی این شب و بمعنی شب گذشته و شب آینده هر دو مستعمل میشود بدانکه در سه محل لفظ ام بالکسر بمعنی لفظ این آید یکی امشب دوم امروز سوم

امسال از بهار عجم و غیر آن **ام الکتاب** کنایه از سورهٔ فاتحه و بمعنی قرآن مجید و بمعنی لوح محفوظ و آیات محکمات از کنز و در اصطلاح سالکان عقل اول که اشارت

بمرتبهٔ وحدت است از بهار عجم و لطائف **امنیت** بالضم و نون مکسور و یای تحتانی مشدد مفتوح بمعنی آرزو و امید بالفتح و نون مکسور و تشدید تحتانی مفتوح بمعنی بی خوف

و امن از مدار و کشف و منتخب **امامت** بکسر اول و فتح تای فوقانی پیش ایستادن و گشتن کسی را از منتخب **امارت** بکسر حکومت و بفتح بمعنی نشان و علامت **امارات** بفتح اول علامتها

و نشانها از صراح و کشف **امهات** بضم و تشدید میم مادران جمع امهة و این لغتی است در ام که بمعنی مادر باشد و استعمال امهات در انسان است و در غیر انسان امات گویند بتشدید میم

کذا فی القاموس و الصراح **امت** بفتحتین بمعنی کنیزک و بفتح و سکون میم پشتهٔ زمین و جای بلند و بضم اول و تشدید میم مفتوح بمعنی گروه انسان و بمعنی پیروان انبیا از منتخب و کنز

و فردوس اللغات و مولانا یوسف بن نافع چنین تحقیق کرده که امت ماخوذ از ام است که بمعنی قصد کردن باشد و برین تقدیر امت گروهی بود که در قصد کردن چیزی

یکدل باشند و بمعنی جمع و بمعنی ملت و امام و پیشوا و بعضی از روزگار و تارک **ام الخبائث** شراب **امتزاج** بالکسر و جیم آمیخته شدن چیزی بچیزی از منتخب

املاح بالکسر و حای مهمله چیزی را نمکین کردن **اما بعد** اما لفظ متضمن بمعنی شرط و لفظ بعد از ظروف زمانی است بمعنی پس چون درینجا مضاف الیه محذوف منویست مبنی

علی الضم باید خواند یعنی دال بعد را در اما بعد مضموم باید خواند و مضاف الیه محذوف آن اکثر لفظ حمد و نعت باشد **امداد** بالکسر مدد کردن از منتخب **امتداد** کشیده شدن

دورازی از منتخب امجد بالفتح بزرگتر از منتخب امجاد بالفتح بزرگان اماجد بزرگان امرد بالفتح بی‌ریش ساده ریخ از صراح امارد بفتح اول وکسر رای مهمله جمع امرد
امید بضم اول وکسر میم و یای مجهول گاهی میم را مشدد کنند و مجهول و معروف خوانند در اکثر محل درست باشد از بهار و مؤید ام ولد بالفتح باصطلاح فقه کنیزی که نطفهٔ
مالک خود پسر یا دختر زائیده باشد در حین حیات خود مالک او را روا نبود که آن کنیز را فروخت نماید بعد از مردن مالک خود آن کنیز آزاد باشد بکسی بمیراث نخواهد رسید امصار
بالفتح شهرهای کلان و این جمع مصر است که بمعنی شهرست از منتخب امطار بالفتح بارانها این جمع مطر است که بمعنی باران است از منتخب امرار بالکسر بگذرانیدن از کنز اموات احمر
مقتولان و شهیدان امر بفتح اول و سکون میم بمعنی حکم و بمعنی کار اگر بمعنی حکم باشد جمع آن اوامر می‌آید و اگر بمعنی کار باشد جمع آن امور می‌آید از منتخب امس بالفتح دیروز
از کشف املس بفتح اول و فتح لام ساده و هموار و صاف و نرم از کشف و کنز و صراح امرؤ القیس بکسر اول و سکون میم و فتح رای مهمله و ضم همزه که بصورت واو ثبت و فتح
قاف و سکون تحتانی و سین مهمله نام شاعری که افصح شعرای عرب بوده است بعضی گویند که او هفت قصیده غرای خود نوشته بر در کعبه آویخته بود و بگفتن جواب ابیات او علما
در داده در آن ایام آیه کریمه قِیلَ یَا أَرْضُ ابْلَعِی مَاءَكِ وَیَا سَمَاءُ أَقْلِعِی وَغِیضَ الْمَاءُ وَقُضِیَ الْأَمْرُ وَاسْتَوَتْ عَلَی الْجُودِیِّ نازل گشت بملاحظه این آیه شهره بفصاحت
امرؤ القیس سپری گشت امتصاص بالکسر و هر دو صاد مهمله مکیدن از کنز امتاع بالکسر نفع رسانیدن ام الدماغ بالضم کنایه از جای مغز و آن جوفیست
از استخوان و غشائیست صلب که محیط جوهر دماغ است امر معروف امر کردن بکارهای نیکو که در شریعت اسلام معروف و شناخته شده هستند چنانچه صوم و صلوة و حج و زکوة
و صدقهٔ عید الفطر و قربانی املاق بالکسر مفلسی و درویشی از منتخب و مدار امام ناطق یعنی امام ناطق بحق عبارت از امام جعفر صادق رضی الله عنه املاک بالکسر بحبالهٔ
گردانیدن و بالفتح جمع ملک امتثال بالکسر و حرف چهارم ثای مثلثه بمعنی فرمانبرداری از کشف و منتخب و کنز املال بالکسر ملول کردن از منتخب امهال و امهال
هر دو بالکسر مهلت و فرصت دادن از لطائف امثال بالفتح داستانهای مشهور و صفتها و بمعنی مانندها از منتخب امیر نحل بفتح نون و سکون حای مهمله لقب حضرت علی کرم الله وجهه
از مدار اماثل بفتح اول و کسر ثای مثلثه جمع امثل که بمعنی مشابه و نظیر است یا جمع امثال که جمع مثل است از شرح مهول اکبری و بمعنی همسران است امل بفتحتین بمعنی امید از منتخب
ام بالفتح و سکون میم حرف عطف است بمعنی یای تردید و بالضم و تشدید میم بمعنی مادر و اصل هر چیز ام العلوم کنیت علم صرف زیرا که اصل و مبدء اکثر علوم است ام ملدم بکسر میم
دوم و سکون لام و فتح دال مهمله کنیت تب دائمی که مادر تب گشت از شرح تحفة العراقین و مؤید و منتخب امم بضم اول و فتح میم بمعنی گروههای مردم از منتخب و کنز امام بالفتح
بمعنی پیش و روبرو و بکسر بمعنی پیشوا و بمعنی رشته معماران که بآن بنا راست کنند امن بفتح اول و سکون ثانی بی‌هراس شدن از بهار عجم و کشف و منتخب و کسانیکه از بی‌اطلاعی
بفتحتین خوانند غلط است امان بالفتح بیخوف بودن و امینی و زینهار و بمد اول جمع امن که بمعنی بیخوفیست امین امانت دار از صراح امعان بالکسر تیز کردن نظر
و در رفتن کاری یعنی در کار غور کردن از منتخب ام الصبیان نام دیویکه اطفال را آسیب رساند و نزد اطبا نوعی از صرعست که باطفال عارض میشود از مصطلحات ام غیلان
بکسر غین معجمه بمعنی مادر دیوان چه ام بالضم بمعنی مادر و غیلان بالکسر جمع غول که بمعنی دیو باشد لیکن بمناسبت مسکن و ماوای دیوان بودن بمعنی درخت خار دار که بهندی ببول و کیکر گویند مستعمل است
و غیلان مخفف همین است از منتخب و بعض شروح و صراح و قاموس نوشته که ام غیلان بفتح غین معجمه درخت سمره که آنرا طلح نیز گویند و آن درختان بزرگ اند خار دار در ریگستان عرب
امّتان بضم اول و تشدید میم مفتوح جمع امت بطور فارسی امتنان بالکسر نعمت دادن و منت نهادن از منتخب و کنز اماکن بفتح اول و کسر کاف جمع الجمع مکانست چه جمع مکان امکنه با
و جمع امکنه اماکن است امام مبین بضم میم اول و سکون میم دوم و کسر بای موحده بمعنی لوح محفوظ امکان بالکسر مصدر است از باب افعال بمعنی قدرت دادن و جا دادن بر تقدیر معنی اول ماخوذ است
از مکنت که بمعنی قدرت باشد و بر تقدیر معنی دوم ماخوذ باشد از مکانت که بمعنی جا و جایگیر شدن است و در محاورهٔ فارسیان بمعنی طاقت و قدرت آید و گاهی از آن باسوا مصدر مراد باشد
و باصطلاح اهل حکمت چیزی را گویند که عدم و وجود او هر دو ضروری نباشد چنانچه جزئیات حادثه مثل انسان و دیگر حیوانات و شجر و حجر و ممتنع آنرا گویند که عدم او ضروری باشد چنانچه
شریک باری و واجب آنکه وجود او ضروری باشد چنانچه واجب تعالی امکنه بالفتح و کاف مکسور و نون جمع مکان اماله بکسر اول میل دادن چیزی را از جای او بسوی دیگر و باصطلاح اهل عربی میل دادن
فتحه بکسره بطرزیکه الف صورت یای مجهول پیدا کند چنانچه کتیب اماله کتاب و رکیب اماله رکاب و در الفاظ فارسی نیز اماله می‌آید چنانچه آزیر اماله آزار و ابید اماله آباد از رسالهٔ

نامی و عبد الواسع و غیر هما اشتمال بفتح اول و سکون میم و کسر تای مثلثه مع شمال المقعه بالفتح و تای فوقانی مکسور و عین مهمله مفتوح جمع متاع امر جع بفتح اول و سکون میم
و کسر تای فوقانی و فتح جیم و ماه معرب امور عامه بتشدید میم در اصطلاح اهل حکمت چیزها را گویند که ذات آنها عام باشد و مختص بیک قسم از اقسام موجودات نباشد
بلکه شامل باشد هر سه قسم موجودات را یا دو را از آن جمله و موجودات سه قسم است واجب و جوهر و عرض پس وجود و وحدت و کثرت از جمله امور عامه است که مخصوص بیک قسم از اقسام نیست
چنانچه وجود و وحدت یافته میشود در هر سه اقسام موجودات و کثرت یافته میشود در دو قسم که جوهر و عرض باشند امامیه فرقهٔ شیعیان که بجز دوازده امام بولایت
کسی اعتقاد ندارند امی بالضم و تشدید میم در حقیقت منسوب بسوی ام است که بمعنی مادر باشد یعنی آن کسی که پرورش در ایام طفلی او بغیر دوازده تربیت پدر محروم بوده در کنف مادر
یا دایه پرورش یابد و از تربیت علم نوشتن و خواندن او را حاصل نشود و مجازاً بمعنی هر آنکسی که نوشتن و خواندن نداند اگرچه پیش پدر جوان شده باشد و این لفظ
لقب پیغمبر ما صلی الله علیه و آله و سلم از آن است که آنحضرت از کسی تعلیم نگرفته بودند تا فضیلت استاد بر آنحضرت ثابت نشود از بهار عجم و منتخب و شروح سکندرنامه و کنز
امهانی بالضم و تشدید میم مکسور نام دختر ابوطالب یعنی خواهر حقیقی حضرت علی کرم الله وجهه که خواهر عم زاده پیغمبر ما صلی الله علیه و آله و سلم باشند از اسماء الرجال شیخ عبد الحق
دجامع الاصول بکسر میم مختص قاریست و آنچه بعضی از اهل لغت بمعنی عمهٔ آنحضرت نوشته اند محض غلط است امهات سفلی اربعه عناصر یا طبقات زمین امانی
بفتح اول و کسر نون و تشدید تحتانی بمعنی آرزوها و مرادها این جمع امنیه است که بالضم باشد بمعنی آرزو و بالف ممدوده خواندن یا تخفیف یا در الستن غلط است مگر فارسیان استعمال
خود تخفیف یا میخوانند از کنز و مدار و منتخب لفظ امانی بتخفیف یا بمعنی منسوب باماان که بمعنی امن است و هم منسوب باما بحذف تای فوقانی امام محمد غزالی با شهدای احیاء العلوم
طاهر پایه عظیم داشتند چنانچه بر معاصران خود تفوق جستند و باخر از زهد و تزکیه و تصفیهٔ باطن نصیبی کامل حاصل ساختند و کتب مفیده بسیار تصنیف کردند چون
احیاء العلوم و جواهر القرآن و تفسیر یاقوت التاویل چهل مجلد و مشکوة الانوار و غیر آن و خان آرزو در خیابان نوشته است که لفظ غزالی را ملا عصام در شرح قصیده برده بتخفیف نوشته
و مولوی عبد الغفور در حاشیه نفحات بتشدید گفته چنانکه عبد الباسط سلقانی در حواشی قاموس تصریح کرده همچنین ابن خلکان نیز بتشدید تحقیق نموده لیکن سمعانی در کتاب انساب بتخفیف
رای ابهه گفته چون غزاله قریه ایست از مضافات طوس ظاهر همین تخفیف صحیح است و امام مذکور در سنه پانصد و پنج بجوار رحمت حق پیوست امو بضم اول و فتح میم و کسر و او منسوب
بمعنی امیه امیه بضم همزه و فتح میم و تشدید تحتانی نام یکی از اجداد یزید پشت چهارم فصل الف مقصوره مع نون انطفا بالکسر فرو مردن آتش و چراغ از منتخب اندروا
بفتح اول و حرف پنجم و او بمعنی آویخته و نگونسار و سرگشته و حیران از برهان و رشیدی انجلا بالکسر و جیم روشن و صاف شدن و واشدن ابر و واشدن غم و از خانه و وطن
بیرون رفتن از منتخب و کنز انحا بالفتح و حاء مهمله جمع نحو است که بمعنی راه و طور باشد انسا بضم اول و فتح نون و سین مهمله جمع انیس که بمعنی همدم و غمخوار و رفیق است انزوا
بالکسر و رای معجمه گوشه نشینی و یکسو شدن از خلق انتما بالکسر و تای فوقانی نیز مکسور یکی نسبت یافتن و بمعنی افزون شدن و بالیدگی از قاموس و صراح و منتخب و مدار و کنز و بهار عجم
بعضی مردم که بمعنی پرورش گویند غلط است انها بالکسر خبر دادن از منتخب انبا بالکسر خبر دادن از منتخب انحنا بالکسر و حای مهمله مکسور و نون خمیده شدن و کوژ پشت شدن
از منتخب و این از باب انفعال است بمجرد او حنا بالفتح بمعنی خمیدن انطوا در نوردیده شدن از منتخب انا بالفتح در ترکی مادر و در عربی بمعنی من و بکسر اول بمعنی وقت و اگر در آخر بعد الف
همزه زیاده کنند بمعنی ظرف و آوند باشد از شروح نصاب و فردوس اللغات انتقا بالکسر نیست کردن و نیست شدن از منتخب و کنز انقضا بسر آمدن وقت از منتخب انتشی بالضم
و تای مثلثه ماده که در مقابله نر است از منتخب و کنز انشا بالکسر آفریدن و آغاز کردن و از خود چیزی گفتن و نام علمیست که در آن دانسته شود بدان اکتساب عبارات نثر و اصطلاح علم عربیت و منطق
کلامیکه احتمال صدق و کذب نداشته باشد و اقسام آن بسیار است منجمله آن امر و نهی و ندا و قسم و تعجب از منتخب و مناظرة الانشاء و صراح و کشف و کنز انگشت نما کامل و مشهور و سوا از
انتخاب و ون کشیدن و برگزیدن بلفظ زدن و کردن مستعمل از منتخب و بهار عجم انحداب بجا و دال مهملتین کوژ پشتی انتساب نسبت داشتن بکسی انسب بالفتح مناسب تر انجذا
کشیده شدن از منتخب و تاج المصادر انسکاب بالکسر ریختن آب و گریستن بسیار از منتخب انقلاب بالکسر گردیدن و واژگون شدن و برگشتن از کاری و حال و رجعت کوکب و بلفظ
گردیدن و افتادن مستعمل از بهار عجم و غیره انساب بالفتح نسبها و نژادها انسلاب بالکسر گم و نیست شدن انتهاب بالکسر غارت کردن از منتخب و صراح و تاج المصادر و کنز و منتخب

انبوب بالضم و حرف سوم بکسر موحده مضموم بمعنی نی که از میان شاخ نی باشد و این لفظ عربیست از منتخب انقاب بالفتح سوراخها و مغاکها که در زمین کنند و بصورت
جمع نقب است و بمعنی رونده ها در بصورت جمع نقابست انصباب بالکسر و صاد مهمله و دو بای موحده ریخته شدن آب و هرچه رقیق باشد از منتخب انیاب بالفتح و حرف
سوم یای تحتانی و در آخر موحده دندانهای پیش که در زندگان را باشد و این جمع نابست از صراح انکباب بالکسر بدو بای موحده بجا را در و یه گرفتن و بر روی افتادن
از منتخب و غیر آن نیز تصاحب برپا شدن انابت بکسر اول حرف چهارم موحده مفتوح و بعده فوقانی توبه کردن و دعا خواستن از کشف و در منتخب و صراح بازگردیدن
بسوی خدا و بازگشتن از کارهای بد انبیت بالکسر مخفف اندیست که دهی بود در الحال داخل قلعه شهر دهلی است انگشت بالفتح و کاف فارسی مکسور چوب نیم سوخته که سیاه
گشته باشد از برهان و مدار و جهانگیری و کشف انفت بالفتح و فای مفتوح بمعنی ننگ و عار داشتن از کنز و منتخب اناءت بکسر اول و فتح همزه که حرف چهارم است بمعنی دیر
و درنگ و آهستگی و دنائی فربه همین است از لطائف و منتخب انات بالفتح بر وزن قنات بمعنی درنگ و تمامی این لفظ در رسم الخط عربی گرد می نویسند انوثیت بفتحتین و زیاد
یای تحتانی غلط است بمعنی زن شدن مادر و عدم انوثت بدون یای تحتانی صحیح بخلاف جعلیت که مصدر جعلیست چرا که رجل اسم جامد و انثی مشتق است از انوثت
لیکن چون انوثیت هم در کلام ثقات واقع شده استعمالش هم جائز باشد عرفی گوید بیت ما ئیم که انوثیت * باز در لبهن ما در انداز ده * اناث بکسر اول و در آخر ثای مثلثه
پستانها و طارمها جمع انثی که بمعنی ماده است از صراح و منتخب و کنز و کشف و مدار الافاضل انبعاث بکسر اول و کسر بای موحده و عین مهمله و ثای مثلثه برانگیخته شدن از منتخب انیث بر وزن
فعیل بمعنی آهن نرم از شرح نصاب و کنز اندماج بالکسر در رفته شدن بچیزی و در آمدن و استوار شدن بجای از کشف و منتخب اندراج داخل شدن و در آمدن و نوردیده شدن از کنز
انبج معرب انبه انموذج بالضم میم مضموم و ذال معجمه مفتوح بمعنی نمونه و نمودار و در فارسی گاهی مجازاً بمعنی اندک مستعمل میشود باید دانست که صاحب قاموس نموذج بدون
الف و بفتح نون معرب نموده نوشته است و انموذج را که بالف است خطا گفته لیکن از مفتاح سکاکی و کتب معتبره دیگر معلوم شده که انموذج بزیادت الف صحیح است
چرا که رتبه صاحب مفتاح در علم عربیت زیاده از رتبه صاحب قاموس است و هم شارح مفتاح انموذج را که بالف است صواب دانسته معرب نموده گفته اند معرب نمونه بدلیل آنکه
قاعده تعریب دلالت میکند که معرب نموده باشد چه دال مهمله در تعریب بذال معجمه بدل میشود و لفظ نموده که بمعنی نمود کرده شده صیغه اسم مفعولست از ماضی و نمونه مخفف نموده است
و این از تحقیقات استادی عبدالکریم خان مغفور است و مؤلف نیز از کتب معتبره همین تحقیق نموده انضاج بالکسر و ضاد معجمه و جیم پخته کردن خلط و ماده و در ریش رسیده کردن مواد
و نیز باصطلاح اطبا غلیظ کردن خلط رقیق را و رقیق کردن غلیظ را انگشت پیچ عهد و پیمان مرد است او را انجاح بالکسر و جیم و حای مهمله روا کردن حاجت از منتخب
و کنز انفتاح کشاده شدن از منتخب انشراح کشاده شدن دل از منتخب انتصاح نصیحت پذیرفتن انتطاح سر زدن گاو و قوچ و مثل آن از لطائف انتساخ
بالکسر و در آخر خای معجمه نسخه گرفتن از منتخب و کنز انتفاخ پر باد شدن آماسیدن از منتخب انقیاد فرمانبرداری و فروتنی از منتخب انتقاد نقد ستانیدن گاه از دانه جدا کردن از منتخب
در لطائف یکی از اعمال علم معماست و آن اشارت کردن بجمیع حروف یا لفظی مناسب آن حرف و چنانچه حرف دال از مرغ و لب و تاج گفتن و حروف وسط از میان و حرف اول از سر و حرف آخر از پا و دامن و غیره خوانند
چنانکه برای اسم شمس درین مصرع ع اول شام و میان چمن و دامن نرگس * انعقاد بکسر اول و کسر عین مهمله و قاف و دال بسته شدن و مجتمع شدن انشاد بکسر شین معجمه شعر خواندن
و شعر ثنا و ستایش بمعنی شعر خواندن انده بالفتح مخفف اندک و لفظیست بمعنی چند نیز آمده از شرح نصاب و برهان و جهانگیری نوشته که انده لفظیست برای شمار عدد مجهول از سه تا نه
انسداد بکسر اول و کسر سین مهمله بسته شدن راه از منتخب انفراد تنها شدن انبان باد پوستیکه آنرا پر باد کرده آهنگران آتش افروزند انفاذ بالکسر و فا و ذال معجمه
حاجت روا کردن و ممضا کردن و روان کردن و فرستادن و شمشیر و خنجر بر چیزی گذرانیدن از منتخب انصار بالفتح یاری دهندگان گروهی از اصحاب رسول الله صلی الله علیه و آله وسلم که در ایام
هجرت در مدینه مددها آن سرور رسانیدند از منتخب انتشار پراگنده شدن و بمعنی ایستاده شدن ذکر و تقیید این از منتخب و صراح انظار بالفتح نظرها انفجار بالکسر بر آمدن آب از منتخب
جای و روان شدن آب از چیزی انگار بالفتح و کاف فارسی چیزی را امر از انگاشتن بمعنی فهم و بدان و خیال کن انتظار چیزی را چشم داشتن و تعهد داشتن و برون کشیده کردن و مستعمل
و تطهیری بریتن بای مسند خاست گرفتن بعضی فارسیان انکسار شکسته شدن و شکستگی انحصار بالکسر کوتاه شدن و گنجیدن در چیزی انکار بالفتح ... نام قبیله

از بنی اسپان از منتخب انوار بالفتح شگوفها و آن شنیدن و آنرا بتقدیر اول جمع نور بالفتح و بر تقدیر معنی دوم جمع نور بالضم از منتخب و کنز انذار بالکسر و ذال معجمه پند دادن
و ترسانیدن از منتخب و لطائف انداز بالفتح و دال مهمله بمعنی فسانه از فرهنگ میر عضد الدوله انجوانبر بالفتح و حرف سوم بای موحده مضموم در ترکی نام اهلیت کر
آهن گرم را بدان گیرند بهندی سنداسی گویند از رشیدی و فردوس اللغات انبار بالفتح توده‌های غله و متاع جمع نبر که بالکسر بمعنی توده و جای غله نهادن است چنانکه در منتخب
و سراج و در تاریخ صحیفه امر از انباشتن که بمعنی پر کردن و ذخیره کردنست از بهار عجم انگشت زنهار مطلوب که بجهت خواستن امان و پناه جستن پیش غالب انگشت شهادت
برمیدارد افطار پار بهلو هشت انگردین از لطائف انتشار بالکسر زنده کردن از لطائف انداز بالفتح بمعنی اداء دلپذیر و بمعنی قیاس و قصد و حمله کردن و قدرت
و مقدار و مرتبه و حال و انداز رسا کنایه از فکر رسا و طرز یکه هر کسی را پسند آید از کشف و بهار عجم و جهانگیری و رشیدی و دری و برهان و چراغ هدایت انگر بالفتح و ضم کاف
فارسی و زن آتش فارسی انگیلیا بان و درست دار انداز برهان و جواهر الحروف نوشته که در اصل انکس بود بضم کاف عربی و سین مهمله چون بضم اتصال بکاف مضموم بسین مهمله
لفظ قبیح پیدا میشد لهذا کاف عربی را بکاف فارسی و سین را بزای معجمه بدل کردند و بعضی کاف عربی را بزای فارسی بدل نمایند اندر بفتح اول و سوم بمعنی نصیحت و پند و بست
از بهار و سرور و رشیدی و جهانگیری و برهان انتهاز بالکسر فرصت یافتن و قابو یافتن از منتخب و کنز انباز بالفتح شریک انجاز بالکسر وفا کردن وعده و
روا کردن حاجت از منتخب و کنز اناس بضم اول بمعنی مردمان و این مفرد است جمع نیست گر بمعنی جمع می آید از بحر الجواهر و کنز و منتخب انس بالکسر میان این و درست
بمعنی جمع و بالضم خو گرفتن و آرام گرفتن بچیزی الفت گرفتن و تسحیس نام یکی از اصحاب اکرام از منتخب و کنز اندراس بالکسر دال مهمله نیز کهنه شدن و کهنگی
از منتخب انتکاس واژگون شدن انغماس بالکسر و غین معجمه در آب فرو رفتن از منتخب و تاج انغراس بالکسر و غین معجمه و سین مهمله روییدن درخت انفس بفتح اول و ضم فا
جمع نفس بسکون فا بمعنی روح و ذات و عالم انفسی دار عالم ارواح و عالم باطنی و آفاق کنایه از عالم ظاهر و عالم اجسام از شمس و معنی آنکه عالم انفس و آفاق همین عالم ظاهری با تجاه اکثر نفوس
و جمیع انق در همین عالم ظاهری موجود اند انیس خو گرفته شده و همدم و غمخوار و مصاحب از منتخب و کنز و صراح و لطائف انعکاس بالکسر باژگونه شدن نمودار شدن شکل چیزی
در هر جسم شفاف مثل آب و آئینه و غیره اندلس بفتح اول و سوم و فتح دال مهمله و ضم لام ملکیست در مغرب از لب اللباب انجاس بالفتح پلیدیها از منتخب انقاس بالفتح
نقاب و سین مهمله سیاهیهای نوشتن و این جمع نفس است که بالکسر بمعنی سیاهی نوشتن باشد از منتخب انجس بفتح جیم بمعنی پلیدتر اسم تفضیل از نجس انتعاش بلند شدن
و برخاستن و نیکو شدن و این از باب افتعال است از منتخب و کنز و فارسیان بمعنی عیش و نشاط استعمال کنند از بهار عجم انتباش حرف چهارم بای موحده برهنه کردن قبر و زدن
از لطائف انقص بالفتح کمتر و عیبناک تر از منتخب انقاص بالفتح کمیها و عیبها و بالکسر کم کردن و ناقص کردن انقباض بالکسر گرفته شدن و گرفتگی از منتخب
انتقاض بالکسر و قاف شکستگی عهد و جز آن از منتخب انتهاض بالکسر برخاستن و کوچ کردن از منتخب و کنز انقراض بریده شدن و گاهی بآخر رسیدن و از این مراد
باشد از کنز انخفاض بالکسر و بجای معجمه و ضاد معجمه و فا بالکسر شدن کلمه و به نشیب افتادن از کنز انبساط بمعنی گستاخی و گشاده شدن و فراخی و مجازاً بمعنی خوشی
و گسترده شدن از منتخب و مجموع اللغات انخراط در میان جماعتی در رفتن از کنز و در مجموع اللغات در میان چیزی در آمدن و رشته در مهره کشیدن و جمع شدن و جمع کشیده شدن رشته
و از منتخب بمعنی تراشیده شدن است و معنی دیگر رد انحطاط بالکسر حای مهمله فرود آمدن و در روی کمی نهادن چیزی از کنز و منتخب انضباط بستگی و مضبوطی انبان انفطام نون
سوم و سکون فا و طای مهمله حصه چرمین که از نفط یا بات و پر کرده بعد آتش بر دشمنان اندازند انتزاع بالکسر زای معجمه بیرون کشیدن و بر کندن و بر کنده شدن از مهمله
از منتخب و کشف اندفاع دور شدن انصداع شگافته شدن از منتخب انتفاع نفع گرفتن از منتخب و لطائف استعمال انخلاع بجای معجمه بر کنده شدن از منتخب
انطباع بالکسر و طای مهمله و موحده نقش شدن چیزی بر چیزی از منتخب انقلاع اقامت بر کنده شدن از کنز اناغ بالفتح و سوم موحده و غین معجمه و زن
که در نکاح یک مرد باشند هر یکی مر دیگر را اناغ باشد بهندی سوت گویند بدان انقاغ قطب علی در شرح دیوان حافظ بمعنی شوخ نوشته و در رساله ابداع بفتح
اول و سکون تحتانی و فا بمعنی غلام دغدغه گفته و در مجموع اللغات و فرهنگ گر بسکون تحتانی بمعنی گوالیدن کودک یعنی حرف زدن کودک و بمعنی نو آموختن سخن

و بهلول شارح دیوان حافظ بمعنی بدمستانی نوشته انزیاغ برای معجمه و یای تحتانی و غین معجمه میل کردن از طرفی بطرف دیگر از جانب حق و اعتدال انصباغ بصاد مهمله و بای موحده رنگین
شدن از منتخب و کنز انفداغ بلام شکسته یافتن پوست انحراف بالکسر خم شدن برگشتن از طرفی مایل شدن و مراد از کجروی و بیفرمانی آید از کنز انصرام بازبستن و جهت
و انقلاب انعطاف خم گرفتن و برگردیدن از منتخب انکشاف واشدن انکساف بسین مهمله کسوف شدن آفتاب انتکاف عار و ننگ داشتن از لطائف انصاف نصف کردن
و برابر داشتن و بمعنی برسیدن بحرف زیادتی نشود انف بالفتح بمعنی بینی انتصاف داد یافتن و نصف یافتن و خیمه شدن از منتخب انوف بضمتین جمع انف که بمعنی بینی است انیق بالفتح اول
و کسر نون و سکون یای تحتانی خوب و عجیب از منتخب انطلاق بکسر اول و سوم دوستی و یا پلیدی و لطف نمودن و هموار شدن و خلاص یافتن از منتخب انفاق بالکسر روزی دادن
و خرج کردن از منتخب انتساق طریق بنظام پذیرفتن و روش و دستور چیزی ترتیب دادن لازم و متعدی هر دو آمده انساق بالکسر روش و بستور ترتیب دادن با فتح جمع نسق
انزلاق بالکسر لغزیدن از منتخب انهلاک هلاک شدن از منتخب انخراق دریده شدن انغلاق بالکسر بسته شدن انطباق بهم پیوستن انسلاک درآمدن
در چیزی از کنز و منتخب انهماک بالکسر کوشیدن در کاری و مبالغه کردن در امر از کنز و منتخب انهاک بالکسر ضعیف کردن از منتخب انفکاک بالکسر جدا شدن
از منتخب و کنز انسباک بالکسر حرف بیام موحده گداخته شدن زر و نقره و دیگر فلزات اند یکفش بالفتح بر وزن نزدیک کلمه تمنا بمعنی امید است از شرح قصاید خاقانی
انفال بالفتح و غنیمتها که از کفار گیرند جمع نفل بفتحتین از منتخب انحلال بالکسر حای مهمله گشاده شدن و ناچیز شدن و نابود شدن از منتخب مجمع اللغات انجیل بالکسر
کتاب عیسی علیه السلام معرب انکلیون بحذف لام و نون تثنیه انجیل بکسر لام و یا در الف از کسره واو و ضم الف قبیل بالفتح در کلام عرب نیامده انجل بالفتح
از شروح نصاب و کنز و صراح اندمال به شدن زخم و جراحت از منتخب انخال بالکسر خای معجمه تباهی انامل بفتح اول و کسر میم بمعنی سرهای انگشتان و این جمع انمله است که بمعنی سر
انگشت باشد از منتخب و غیر آن انفعال شرمنده شدن و اثر چیزی پذیرفتن از منتخب و کنز میلفظ انتقال و بجای دیگر شدن و لوازم متعلق از عجم احتمال بمعنی بخرکسی با شر کسی بردن
از منتخب و کنز انتقال از جای بجای رفتن از منتخب و کنز اقتسال فرزند شدن از لطائف انتقام بالکسر کینه کشیدن از کسی از منتخب و کنز بلفظ خشیدن و گرفتن مستعمل
انهدام ویران شدن و ازپا درآمدن عمارت و غیر از منتخب و کنز انصرام بالکسر بریده شدن منقطع شدن و آخر شدن از منتخب و کنز انهزام بالکسر بمعنی شکست لشکر که در مقابل فتح
از منتخب و کنز انقسام بالکسر حصه حصه شدن و بخش بخش شدن انضمام بالکسر فراهم شدن چیزی بچیزی و پیوستگی و آمیختن و بهم شدن از منتخب و کنز انعام بالکسر نعمت دادن و نیکی کردن
و زیاده شدن انعم بالفتح چهارپایان و بمنصور جمع نعم است که بفتحتین باشد و نام سوره قرآن مجید از منتخب و کنز انجم بفتح اول و ضم جیم ستارها و این جمع نجم است که بمعنی ستاره است از قاموس
و منتخب انتظام بالکسر آراسته و مرتب گردیدن انام بالفتح بمعنی مخلوقات از جن و انس و آنام بالمد نیز آمده و انیم هم نوشته اند و این هر سه لفظ اسم جمع است که جمع ندارد از
قاموس و منتخب انعدام بالکسر نابود شدن و صاحب بزل الاعلام نوشته که این لفظ غلط است چرا که باب انفعال مختص بعلاج و تاثیر است مگر استعمال آن صحیح است انفصام بالکسر
و حرف سوم و چهارم فا و صاد مهمله بمعنی شکسته شدن از منتخب اندام مطلق عضو ظاهر مجاز از تمام بدن بلکه مطلق جسم را گویند لهذا اندام گل و اندام کوه و اندام آفتاب هم آمده از بهار عجم
انتعام بکسر اول و کسر تای فوقانی و عین مهمله بوخوش گرفتن از کنز انجام بالفتح بمعنی انتها از برهان و در مدار بمعنی آخر کار اندگان بالفتح و کاف فارسی نام شهری از توران میان
سمرقند و چین از برهان اندجان بالفتح و جیم عربی نام شهری است از توران و این معرب اندگان است از قاموس انسان بالکسر بمعنی آدمی و بمعنی مردمک چشم از کنز و مدار و مولانا یوسف در شرح نصاب
نوشته که انسان در اصل انسیان بود الف و نون زیادتان بدان ملحق شده و این ماخوذ است از انس بالضم که بمعنی الفت گرفتن و خو گرفتن است و بعضی گفته که ماخوذ از نسیان است و مردمک چشم را از آن
انسان گویند که مبیننده را شکل انسان در آن نظر می آید به همین جهت مردمک گویند و آن را پتلی نامند چه در هند معنی حقیقی لفظ پتلی تصویر آدمی است انسان العین مردمک چشم که در هندی پتلی نامند
انجمن بالفتح و جیم مضموم جاییکه در آن مردم بسیار نشسته باشند و در آخر این لفظ نون برای نسبت است بسوی انجم یعنی مشابه باستارگان از روی آنکه ستارگان با هم متصل باشند و نامها مختلف دارند و در خردی
و بزرگی متفاوت و همین طور حال مجلس است و این از شرح نصاب انگاشتن بکاف فارسی بمعنی تصور و پندار شمردن و بکاف عربی خواندن غلط است از جهانگیری و لغت بابا اندامیدن بالفتح گل
کردن بر دیوار بمعنی آلودن از مدار و برهان انده هان بالفتح و دال مضموم بمعنی غمگین از لطائف انین بفتح اول یاء معروف بمعنی ناله و نالیدن از لطائف و منتخب و کنز انجیدن بکسره زدن و ریزه ریزه کردن

از برہان انجیدگان بمعنی زخمیان انیران بفتح اول و یای مجہول نام روز سی ام از ہر ماہ شمسی از جہانگیری و برہان امتیان انثیین بضم اول و ہر دو تای مثناة مشدد بمعنی تر خابہ از کنز انبان

بالفتح پوست دباغت داده و زنبیل فقیران که از چرم میباشد و شکنبه انبان [illegible] تعجب کردن از برہان انگلیون بفتح و کاف فارسی مفتوح و یای تحتانی و دو واو [illegible] بمعنی انجیل عیسی علیه السلام

و نام کتاب مانی نقاش و نام ساز و نام جامه هفت رنگ و هر شئ که عجیب و غریب باشد از رشیدی و برہان انگشت در دہان ماندن بتاسف ماندن انگشت بر لب و دندان

کسی انگشت آوردن گویا گردیدن از جہانگیری و برہان کنایه از [illegible] از مصطلحات انگشت بر حرف نہادن عیب گیری کردن انگشت بخیل کشیدن بمعنی ترک کردن

از برہان و جہانگیری انگشت بدندان گرفتن کنایه از تعجب کردن و حسرت خوردن انگشت بر چشم نہادن قبول کردن فرمان از برہان انگشت بر در زدن [illegible]

باز کردن در انگشت بر جبین نہادن کنایه از سلام کردن انار یاسین روز نوروز چهل بار سوره یاسین بر انار میدمند هر که آنرا بی شرکت غیر بخورد تمام سال از آزار مرض

محفوظ ماند انگشتو ریزهای نان بروغن و شکر مالیده از برہان انبره بفتح اول و سکون نون و ضم بای موحده آلتی ست که آهن گرم را بدان میگیرند بهندی سنسی گویند از برہان و

رشیدی انمله بالفتح و میم مضموم بمعنی سر انگشت جمع این انامل می آید از بحر الجواهر و کشف و مدار و در منتخب بکسر میم و در صراح قاموس گوید که بهر سه حرکت الف و بهر سه حرکت

میم درست انداز بمعنی طاقت و یارای و جرات و تخمین و نمونه و وزن و بمعنی قصد و اراده از بہار عجم انوشه بفتحتین و واو مجهول و شین معجمه بمعنی خرم و خوشحال [illegible] باد

نوجوان مجازاً بمعنے دعا یعنی مرد نو کدخدا از جہانگیری و رشیدی و مدار انگاره بالفتح و کاف فارسی و رای مهمله بمعنی نقش ناتمام و نقشه و هیولی تصویر هر چیز ناتمام و

بمعنے نگارش بمعنی فسانه و دفتر حساب از برہان و رشیدی و بهار عجم انتباه بالکسر آگاه کردن و خبردار شدن و آگاهی از کشف و سروری و منتخب انبوبه بالضم و بای موحده مضموم

و واو معروف و نجم بای موحده بمعنی ناره آفتابه و ماشوره از منتخب و برہان و سروری نجم را یای تحتانی دانستن خطاست انگله بفتح اول و ضم کاف فارسی حلقه کوچک که تکمه گریبان

را دران داخل کنند از رشیدی و در برہان بفتح کاف فارسی بمعنی گوی گریبان انگوزه در اصل انگوژد بوده انگو بمعنی درخت حلتیت چه انگ بمعنی حلتیت و واو نسبت و ژد

بفتح زای فارسی بمعنی صمغ پس زای فارسی را بزای عربی و دال را بہاء بدل کرده اند مگر انگزه بدون واو صحت از رشیدی و غیره انفحه بالکسر و فای مفتوح و تخفیف و تشدید

حای مهمله هر دو درست و بفتح اول و کسر فا نیز آمده است بمعنی پنیرمایه صاحب قاموس و قسطلانی نوشته اند انفحه شیری باشد که منجمد و بسته میشود در شکنبه بچه شتر یا میش و غیره بشرطیکه

آن بچه تا حال گیاه نخورده باشد پس شکمش شگافته شیر مذکور که بزردی مایل میشود بر آرند و خشک کرده به دواها بکار میبرند از منتخب و بحر الجواهر و کشف نیز همین تحقیق شده

انبانه بالفتح و آن پوستی باشد مثل مشک که غله و رخت دران پر کنند از برہان انیقه بروزن صحیفه بمعنی خوب و عجیب از منتخب ماخوذ از انق بفتحتین شاد شدن و بغایت خوش شدن

انبه بفتح اول و ضم موحده مخفف انبوه و بفتح اول و سکون نون و فتح بای موحده و های ملفوظ عربی بمعنی تنبیه کننده و خبر دهنده از منتخب و بالفتح موحده و های مختفی میوه ایست مشهور که آنرا

آنب گویند انسیه بالضم و یای مشدد منسوب بانس که بالضم بمعنے خو گرفتن و الف نمودن است الطاکینه بالفتح شهریست بشام انگشترین و انگشتری مزید علیه این هر دو لفظ

انگشتر است از عالم همین که در اصل [illegible] یا و نون زائده و انگشتر مخفف انگشتوریست یعنی صاحب انگشت پس واو را بجهت تخفیف حذف کرده اند از خیابان اندای بالفتح [illegible]

که بمعنی گلابه و کهگل بر دیوار و غیره مالیدنست و بمعنی آلودنست و بمعنی بدگوئی و بمعنی رؤیا صادقه از برہان انسی بالکسر آدمی و بمعنی جانب اندرونی عضو و هر چیز و جانب است از کنز انانی بالفتح [illegible]

[illegible] انفسی مراد از عالم ارواح و عالم باطنی و آفاقی مراد از عالم ظاهری و عالم اجسام که دنیا باشد از شمسی اندامی جامه خوش اسلوب که بر بدن چسپ و درست آید

نام دیوان [illegible] خان که زنار دار بود الی را [illegible]

فصل الف مقصوره مع واو

اوبه اولی بالفتح صواب تر و سزاوار تر و بالضم بمعنی نخستین مونث اول از منتخب و صراح و بضم اول و واو [illegible]

و کسر لام بمعنی خداوندان اولیا بالفتح دوستان و نزدیکان حق تعالی از منتخب و فردوس اللغات اودا بفتح اول و کسر واو و تشدید دال مهمله جمع ودید [illegible] بمعنی دوست

دارنده گان اوصیاء بالفتح جمع وصی اوسط قضایا کنایه از حد اوسط و آن عبارتست از لفظ مکرر در قیاس و قیاس مرکب باشد از دو قضیه چنانچه العالم متغیر و کل متغیر

حادث پس لفظ متغیر حد اوسط است چون از هر دو قضیه صغری و کبری هر دو لفظ مکرر را که حد اوسط است دور کنی نتیجه حاصل آید العالم حادث اول بها مشک بها این مثل در محاوره

سوداگران است باین معنی که فروختن متاع بعوض قیمتیکه خریدار اولین میدهد بهتر است اوی بفتح اول و فتح ثانی [illegible] بمعنی [illegible] مخفف [illegible] است

او توب بضم اول و ضم تای فوقانی و هردو واو غیر ملفوظ در ترکی بمعنی گذشته او جب بفتح اول و فتح جیم بمعنی جب و باب ترا اول شب در مثل ترکیب اضافی لیکن بکثرت استعمال
کسره اضافت محذوف شده چنانکه نیمشب چنانکه منظوم الاضافت خبر النظامی گو بیت جو اول شب آهنگ خواب آورم به تسبیح نامت شتاب آورم از بهار عجم
او مین الملکوت بالفتح و هاء مفتوح سست ترین جاها اول قنوت کنایه از وقت فجر چراکه شافعی در ان قنوت می خوانند از مدار او یماقا بضم اول و واو معدوله و سکون یای
تحتانی جمع اویماق که لفظ ترکیست بمعنی قوم و قبیله از لغات ترکی نوشته شد او داج بالفتح رگهای گردن جمع وداج که بالکسر است از منتخب اوج بالفتح طرف بالای هر چیز
و اوج بلند ترین هر چیز یکیاک بجز دو آن ملاقات سطح محدب فلک شاه از افلاک سبعه سیاره و این معرب اوچ ست او چ بضم اول و واو معدوله و سکون جیم فارسی لفظ هندی ست
از منتخب و برهان و رشیدی و در بهار عجم نوشته که اوج بالفتح باصطلاح هیئت و نجوم نقطه ایست از فلک خارج مرکز که دورترین نقاط ست از مرکز عالم و هر یکی را از سبعه سیاره
اوجی باشد و گاهی حضیض او شاخ بمعنی گستاخ از لطائف او صاخ بالفتح جمع وسخ که بمعنی چرک و ریم ست از لطائف اوج مریخ کنایه از برج اسد که محل اوج مریخ است
او تاد بالفتح میخها و این جمع وتد ست و قسمی از اولیاء الله که بهمه عالم چهار تن میباشند از منتخب اوراد بالفتح دعاهاییکه بوقت معین خود خوانند از منتخب اولاد بالضم نام دیو
مازندران اورمزد بواو معروف و رای مهمله موقوف و ضم میم و سکون زای معجمه بزبان پهلوی ستاره مشتری که قاضی فلک ست اورند بالفتح تخت و فر و شکوه و مکر
و حیله از برهان اوحد بالفتح یگانه از لطائف اوتار بالفتح و تای فوقانی بمعنی تارهای ساز و رودهای کمان و این جمع وتر ست که بفتحتین باشد از منتخب اوطار بالفتح حاجات
اوبار بالفتح و بای موحده اسم از باریدن بمعنی بحلق فرو بردن و این امر به ترکیب اسم بمعنی بحلق فرو برنده آید او در بفتح اول و کسر دال مهمله برادر پدر که بعربی عم گویند
از کشف و برهان و رشیدی اوزار بالفتح آلات و ادوات کاریگران و مصالحه طعام از برهان و بعربی گناهها و سلاحها و بارها که بر پشت بردارند کذا فی کنز اللغات اولی تر بهتر
لفظ تر محض زائد است برای مبالغه نیست چراکه اولی که صیغه اسم تفضیل ست حاجت بمبالغه دیگر ندارد یا آنکه درین ترکیب کلمه اولی بتجرید مستعمل مشود از بهار عجم و نور الله بد شرح
گلستان نوشته که چون معنی تفضیلی از لفظ اولی مستفادست کلمه تر محض زائد چون در کلام قدما کثیر الاستعمال است اصلاح نمیتوان کرد اوز بکسر اول و فتح واو و تشدید زای معجمه مرغابی از منتخب
و قاموس اوس بالفتح و سین مهمله گرگ و رنده و عطا و عوض و نام قبیله از عرب از شرح نصاب و فردوس اللغات و لطائف اوباش بالفتح بمعنی مردم مختلف هم آمیخته و مردم فرومایه و ناکس
و در غیاث عامی بمعنی مردم بیباک و رند و این جمع بوش ست که بالفتح باشد بطریق قلب حروف و مقدم کرده واو را بر با مقدم کردند فارسیان بجای مفرد استعمال کنند از بهار عجم و کشف و صراح و لطائف
و منتخب و شرح گلستان اوسط بفتح اول و کسر سین مهمله میانه ها و میانه تران این جمع اوسط ست اوجاع بالفتح دردها جمع وجع که بمعنی درد ست از کنز اوتاد طالع بمالکه نزد منجمین اوتاد
طالع مولود چهار ست اول برج طالع که خانه اول ست و آن تعلق دارد بتن و جان و عمر و زندگانی مولود دوم خانه چهارم و آن تعلق دارد بمعاش و روزی و ملک و مقام و پدر سوم
خانه هفتم و آن تعلق دارد بتزویج زوجه و مراد و مقصود چهارم خانه دهم و آن تعلق دارد بحکومت و شغل و عمل و دولت اولاغ بضم اول و واو غیر ملفوظ و غین معجمه لفظ ترکیست بمعنی خر
اویاغ و اوتاق در ترکی خانه و حجره اوجاغ و اوجاق در ترکی دیگدان اوقاف بالفتح جایهاییکه بر فقرا و فرزندان وقف کرده باشند از منتخب اوفق بالفتح و فاء مفتوح موافق تر
از منتخب اوشاق بضم اول و واو غیر ملفوظ در ترکی بمعنی طفل و امرد اوثق بالفتح و ثای مثلثه محکم تر و استوار تر از منتخب اوغشتاق بضم اول و سکون غین معجمه و کسر رای مهمله و سکون
شین معجمه مصدر ترکیست بمعنی رنجیدن اولنگ بالضم و واو مجهول و فتح لام و سکون نون غنه و کاف فارسی بمعنی سبزه زار و مرغزار و این لفظ ترکیست اونگ بضم اول و واو
غیر ملفوظ و کسر نون اول و سکون نون دوم و کاف فارسی در ترکی بمعنی آشنا اوهنگ بالفتح سندی الگنی از برهان اوائل بفتح اول و کسر همزه که حرف چهارم ست
جمع اول اوغول بضم اول و ضم غین معجمه و سکون لام و هر دو واو غیر ملفوظ علامت تثنیه ما قبل لفظ ترکیست بمعنی کودک و پسر مجازا گاهی بمعشوق آرند اوجال بالفتح و جیم مهمله خونها
اول بالفتح اول و تشدید واو مفتوح صیغه اسم تفضیل بمعنی پیشتر منصرف آمدن لفظ اول اسم تفضیل و عدم استعمال آن بیمن از استعمالات اسم تفضیل که من و اضافت و لام ست از حیث
کثرت استعمال است لهذا بعض صرفیان وزن آن فوعل مثل جوهر قرار داده اند اولی بضم اول و فتح و تخفیف واو جمع اولی که مونث اول ست اول بضم اول و واو غیر ملفوظ و سکون لام در ترکی بمعنی
بان که بای معیت در اسم اشارت ست اوزم بضم اول و واو غیر ملفوظ و ضم زای معجمه لفظ ترکیست بمعنی انگور از لطائف اوهام بالفتح جمع وهم اوثان بالفتح و ثای مثلثه بمعنی بتها

اوطان جمع وطن است که بمعنی جای باشد از منتخب و صراح اوطان بفتح جمع وطن | اوان بالکسر بمعنی ایوان که کوشک بلند و کسری است و هنگام از منتخب و قاموس و در صراح بمعنی هنگام فقط

بالفتح او بار مین بمعنی فرزند اولین استعمال فارسی بزیادت واو و نون مزید علیه اول است مثل نخست و نخستین و کهتر و کهترین از شرح نور الله | اوژن بضم اول

و فتح زای فارسی صیغه امر است از اوژندن بمعنی افکندن و کشتن و بکشتن بکش از برهان | اولان بضم اول و واو غیر ملفوظ در ترکی بمعنی [illegible] نام نغمه ایست

از موسیقی | اوده بفتحتین و ها مختفی صوبه هندوستان در قدیم شهری بود بزرگ اجودهیا نام بهرایچ و لکهنو و بگرام داخل این صوبه است | اوقیه بضم اول و واو معروف و کسر قاف و

تشدید یای تحتانی چهل درم و [illegible] جمع آن اواقی از منتخب و مؤید و کشف [illegible] نوشته که اوقیه بالضم مقدار دو درم و نیم سبعه سدس درم [illegible] بمعنی چهل درم | اوکلسمه بضم اول و واو غیر ملفوظ و کاف

معجمه ساکن و کاف عربی مفتوح و سکون [illegible] ترکیست بمعنی تیر برگشتن [illegible] و در بهار عجم بمعنی کج و منحرف برگشته | اولمش او له در ترکی بمعنی شده باشد چه اولمش بضم

اول و واو غیر ملفوظ و سکون لام و کسر میم و سکون شین معجمه بمعنی شده و اوله بضم اول و فتح لام بمعنی باشد | اولکه بضم اول و واو معدوله و سکون لام و کاف عربی بمعنی کشور

و این ترکیست | اوعیه بفتح اول و سکون واو و کسر عین مهمله و یای تحتانی بمعنی ظروف و آوندها این جمع وعاست که بکسر بمعنی آوند باشد و بمعنی آوندها نیز مستعمل میشود | آواره فرخ

حاشیه برهان آواه بالفتح و تشدید واو دعا خواننده [illegible] مومن آه کننده و کسیکه زبان حاجت دارد [illegible] | اوج بفتح اول و سکون واو و کسر را

و فتح دال [illegible] | اوره بفتح اول [illegible] | اونچه بضم اول و کسر لام و فتح الف و سکون جیم و کسر نون و حای مهمله

صاحبان [illegible] و این کنایه است از [illegible] | اولی بالضم [illegible] بصورت الف [illegible] و مکتوب [illegible] و کسر لام بمعنی [illegible]

جمع [illegible] بالضم و این جمع خلاف [illegible] مفرد است | اوجی بالفتح و جیم مکسور تخلص شاعری | اوانی بفتح اول و کسر نون بمعنی ظروف و آوندها و این جمع آنیه است و آنیه بکسر نون

جمع اناست [illegible] | اوغلی بضم اول و ضم غین معجمه منسوب [illegible] اوغلان که نام قومیست [illegible] الف و نون [illegible] حذف شده و در لغات

ترکی نوشته که اوغلی بمعنی پسر او [illegible] | اویس بضم اول و فتح واو [illegible] نام [illegible] کامل

[illegible] القرن [illegible] | فصل الف مقصور مع ها هوز | اهدا بالکسر [illegible] تحفه

فرستادن | اهوا بالفتح خواهشها [illegible] این همه کلمات [illegible] آدمی تو ابل و اقربای خود را

[illegible] | اهاب بکسر [illegible] پوست [illegible] پوست مطلق از منتخب | اهلیت بالفتح [illegible] لام

مکسوره و تشدید یای تحتانی سزاوار بودن [illegible] | اهبت بضم [illegible] از منتخب | اهاج [illegible] بفتح اول و سکون

ثانی [illegible] | اهلیلج بکسر [illegible] از منتخب [illegible] معرب هلیله [illegible] خلاصة الحساب و در صراح [illegible]

اهواز بالفتح شهری از خوزستان [illegible] | اهتزاز بالکسر [illegible] خوشحالی کردن از منتخب و کنز و صراح

اهل بفتح اول و سکون ثانی سزاوار [illegible] آید و گاهی بمعنی صاحبان مفرد و جمع هردو آید

اهوال بالفتح جمع هول [illegible] | اهمال بالکسر [illegible] بهار عجم نوشته که اهمال بمعنی درنگ [illegible] ماده همل و لغت

[illegible] | اهرمن بالفتح اول و سوم بمعنی شیطان [illegible] | اهتمام بکسر اول و کسر تای فوقانی غمخواری

کردن [illegible] از کشف و صراح | اهم بفتحتین و تشدید میم [illegible] کنایه از مشکل [illegible] کشف و

منتخب | اهریمن بالفتح [illegible] بمعنی شیطان [illegible] | اهون بالفتح آسان تر | اهل الخبرة [illegible] از بهار عجم

اهله بفتح اول و کسر ثانی و تشدید لام جمع هلال است | اهویه بفتح اول و سکون ها و کسر واو [illegible] جمع هواست [illegible] اغذیه و ادویه جمع غذا و دوا | اهل ذمه کافران [illegible] پادشاه اسلام [illegible] عبارت از

[illegible] | اهالی بالفتح اعیان [illegible] جمع الاهل [illegible] | ایبتی بضم اول و سکون ثانی و فتح بای موحده و تای فوقانی [illegible] بمعنی [illegible] لفظ

در حقیقت اهست است بردن یای تحتانی بمعنی سلام براق چون در انشا بیار واقع شده است لهذا در نجا بعایت بعضی کسان بیا نوشت ظاهر البودن با ملفظ که تا بانست کرسجای
کسرۂ موصوف یا نوشته است یا آنکه برای تعظیم اشتد یعنی سلام براق بزرگ تر **ایا** فصل الف مقصوره مع یای تحتانی **ایلیا** بالکسر و لام مکسور و بعده یای تحتانی لغت
سریانی بمعنی این لفظ صدیق اکبرست و این لفظ بر بسیار معنی آید نام شهر بیت المقدس و لقب حضرت علی کرم الله وجهه و نام حضرت خضر علیه السلام از منتخب برهان **ایما** بفتح
اول و سکون تحتانی و فتح ها با تنوین بمعنی سنه اهی بعد بمعنی الماضی یعنی در شد **ایا** بالفتح کلمه است که مخصوص برای استفهام آید چنانکه گویی آیا این مقصود بحصول خواهد پیوست
از برهان و رشیدی وغیره **ایرسا** بالکسر یا بهودت و سین مهمله بنفش سوسن و قوس قزح از برهان **ایقیا** بالکسر پادشاه و کسان از کشف **ایغا** بالکسر دون گذاردن حق کسی تمام از صراح
ایطا بالکسر پامال کردن و مکرر کردن قافیه و آن بر دو قسمت ایطای خفی و ایطای جلی خفی آنست که تکرار مفاهیر نباشد چون دانا و بینا و آب و گلاب و جلی آنست که تکرار آن ظاهر
باشد چون زیبا تر و خوشتر و ستمگر و افسونگر و زرین و سیمین و گریان و خندان و گفتن و شنیدن و یاران و عزیزان و این عیب فاحش است **آیب** بالکسر بمعنی بازگشت و رجوع
از کشف و لطائف **ایدوب** بکسر و دو یای تحتانی غیر ملفوظ و ضم دال مهمله و واو غیر ملفوظ و سکون بای موحده در ترکی بمعنی ساخته **ایوب** نام پیغمبری که بر بلا صبر نمود و صبر
و رنج بسیار صابر بود **ایجاب** بسر لازم کردن و ثابت و مقرر نمودن از صراح و منتخب **ایت** بیای معروف در ترکی سگ را گویند **ایات** یا **ایتاق** بالکسر مساکن و اطراف ترکان
و این لفظ ترکیست **ایات** بالکسر است نگاه داشتن و بفتح غلط از منتخب و کشف کنز **ایماق** بضم اول و سکون تحتانی خاندانها و قبایل و این جمع ایماق است که لفظ
ترکیست از مفتاح اللغات و لغات ترکی و در بعضی فاتحه و مکرر نوشته شده **هیت** بالکسر یای معروف و نون ساکن با غنه و فوقانی کلمه تحسین و تعجب است بمعنی زهی از
برهان و لطائف **ایث** بالکسر و ثای مثلثه میراث رسانیدن و بقیه چیزی دادن از منتخب غیره **ایاج** بکسر اول و فتح حای مهمله و جیم عربی دوامیست مرکب مسهل منقی
دماغ از بحر الجواهر و منتخب **ایرج** بکسر اول و بیای مجهول و فتح را مهمله و جیم عربی نام پسر فریدون از برهان و بعضی نوشته اند که در ملک اویج بشهر مشک خیز و **ایراج**
بالکسر و جیم فارسی بمعنی ایرج از برهان **ایلاج** بالکسر در آوردن چیزی در میان چیزی از کشف و فردوس اللغات **ایضاح** بالکسر روشن و آشکارا کردن از منتخب
ایلخ بکسر اول و یای رسم الخط غیر ملفوظ و سکون لام و خای معجمه بمعنی گله اسپان لفظ ترکیست و بعضی ترکان ایلخی بزیادت یای تحتانی و آخر هم صحیح گویند **ایجاد** بالکسر
در وجود آوردن و پیدا کردن **ایراد** بالکسر فرود آوردن چیزی بر کسی وارد کردن از صراح و منتخب **ایزد** بکسر اول و فتح ثالث نام حق تعالی و در وجه ترکیب این نام
والا که از این چهار حرف است چنین گفته اند که چون مدار عالم بر طالع اول و عاشر و سابع و رابع است که آنها را اوتاد اربعه گویند پس این نام مبارکه را بمحاذات اعداد و مذکور با این
حروف ترکیب کردند چنانکه برای الف یک عدد است و برای یا ده و برای زا هفت و برای دال چهار از رشیدی و برهان **ایلاد** بالکسر زائیدن **ایزاد** بمعنی زیاده غلط است چنانکه در نجا بودن
یای تحتانی بمقابله زای فصل وجهی ندارد زیرا که اصل این لفظ افزود بفا بوده است مگر از ادعای تحت قیاس صحیح باشد **الیسر** بالفتح و سین مهمله مفتوح آسان تر بمعنی جانب چپ اکثر آید بر وزن دیگر
بمعنی ایجاد اکنون از برهان و لطائف و رشیدی **ایثار** بالکسر و ثای مثلثه برگزیدن یعنی منفعت غیر را بر مصلحت خود مقدم داشتن و این کمال درجه سخاوت است **ایر** بالفتح ذکر و قضیب از منتخب و صراح
ایلغار بکسر اول و یای غیر ملفوظ چرا که علامت کسر دالست چه در ترکی حرکات را بحروف علت می‌نویسند و سکون لام و غین معجمه مفتوح والف غیر ملفوظ و سکون را مهمله سرعت و استعجال در
الغر بر وزن خنصر باقی ماند بمعنی ایلغار است برفوج و تیمور وبیدن **ایاز** بالفتح یکی از ملوک و سیاره که آفتاب در قوره باشد مطابق آن بهند جیهٔ است از برهان و شرح نصاب و غیره
ایجاز بالکسر کوتاه کردن سخن مع اختصار نمودن از کنز و منتخب **ایاس** بالفتح نام غلام سلطان محمود غزنوی و بسین مهمله این جمال ثانی معجمه است از برهان **ایکش** بکسر اول و یای تحتانی غیر ملفوظ
و سکون کاف عربی و کسر دال و شین معجمه و چیز پخته و کسیکه پدر وی در شهر حلبی و رومی یا فرنگی و هندی باشد و سیاه بخشش بمعنی آمیخته را گویند یعنی ایلچی و تازی پیدا شده با
از جهانگیری و این لفظ ترکیست **ایمنش** بکسر اول و یای تحتانی غیر ملفوظ و سکون نون و کسر میم و شین معجمه در ترکی بمعنی فرود آمده **ایقاظ** بالفتح و قاف و ظای معجمه بیدار انگیختن
و بالکسر بیدار کردن **ایقاع** بالکسر واقع کردن بجنگ در انداختن از منتخب **ایاغ** بالفتح پیاله شراب خوری و این لفظ ترکیست از برهان و رشیدی **ایلاغ** بالفتح و سکون تحتانی و فا
و غین معجمه و رسانیدن از **ایتلاف** بمعنی غمازی بمعنی غنوده و بطل اشارح دیوان قطب بمعنی روستا و قطب علی بمعنی شوخ نوشته **ایتلاف** بالکسر و یای معروف و کسر تای فوقانی با همدیگر

آب سگی گرفتن ابراق بالکسر رگ برآوردن درخت از منتخب ایماق بضم اول و سکون یای تحتانی بمعنی تبار و قبیله از فصیح اللغات ایلیاق بالکسر سپید نموده شدن مجازاً بمعنی
درخشیدن و روشن شدن اپاق بالفتح پیاله شراب خوری و بمعنی پای و این لفظ ترکیست از برهان و رشیدی ایبک بالکسر و یای مجهول و فتح بای موحده و کاف عربی بمعنی بت که بعربی صنم
گویند گاهی مجازاً بمعنی معشوق آید از برهان و رشیدی و در لطائف بمعنی غلام و قاصد ایک بالفتح بیشه دانبوهی درختان از منتخب و غیاث ایرنک بکسر اول و فتح نون بمعنی انیست و این
قریب اکنون ایصال بالکسر رسانیدن از منتخب ایل بالکسر و یای معروف بزبان سریانی نام حق تعالی و از ینجاست جبرائیل و میکائیل یعنی بنده خدا ایرگی بمعنی سال است ایل بکسر اول و تشدید تحتانی
مفتوح در عربی بمعنی گوزن و بزکوهی از منتخب و برهان و کنز و بکسر اول و یای مجهول در ترکی بمعنی مردمان و قوم و جماعت ایلول بالفتح و لام مضموم و واو معروف نام ماه رومی که آفتاب در سنبله باشد
مطابق آن بهندی کوار است از شرح نصاب ایلاق بالفتح بار سفید از منتخب ایلام بالکسر دردمند کردن از منتخب ایام بالفتح جمع یوم ایهام بالکسر در غلطی انداختن و درنگ افگندن و نام صنعت
شعر و آنچنان باشد که در شعر لفظ دو معنیین آرند یعنی لفظی ذکر کنند که دو معنی داشته باشد و معنی بعید مراد باشد از کشف و مجمع الصنائع ایام روزها جمع یوم و فارسیان بمعنی مطلق وقت و هنگام
نیز آرند سلیم گوید بیت شام سلیم از ایام قدح نوشی ست * فیضی در هر دور و نسل عزیز چو گل شبنم از بهار عجم ایمن بالکسر و میم مکسور بمعنی بیخوف و بی دهشت اماله امن بکسر میم که اسم فاعل است
از امن و امین بالکسر و میم مفتوح بمعنی بیخوف نزد این اماله امن است بفتح میم که اسم تفضیل از امن است و ایمن بالفتح و میم مفتوح بمعنی مبارک و جانب دست راست چه بتقدیر معنی مبارکتر اسم
تفضیل از یمن است بتقدیر معنی دیگر ماخوذ است از یمین که بمعنی دست راست ایوان بالکسر و یای معروف نشستگاه بلند که بران سقف باشد و کوشک و دالان بزرگ و این معرب ایوان
بالفتح از شرح نصاب و بهار عجم و کنز و منتخب ایگین بکسر اول و یای تحتانی غیر ملفوظ و کسر کاف عجمی و سکون نون در ترکی بمعنی بوده ایسان بالفتح گوشه عالم مابین مشرق و شمال ظاهراً این لفظ
هندیست ایدون بالفتح بمعنی اکنون ایدر بالکسر بمعنی اینچنین و اینجا و این از برهان و رشیدی ایرمان بالکسر و یای معروف طفیلی که همراه مهمان آید و بمعنی حسرت و ندامت و بمعنی عاریت
از برهان و رشیدی ایقان بالکسر یقین دانستن ایمان بالفتح سوگندها و توتها و دستها است بالکسر گرویدن و امان دادن از منتخب و صراح ایام الرهان بکسر را و مهمله آن روزها که مردم
عرب اسپان بگرو میدوانند هر که اسپ خود پیش برد گرو از حریف میگیرد از منتخب و غیره ایتگین بالکسر نام غلام ترکیست از شرح خاقانی ایان بالفتح و تشدید تحتانی و فتح نون
بمعنی کی و آن سوالست از زمان از کنز و منتخب و صراح ایران بالکسر ملکیست مشهور که مابین جیحون و فرات واقع است و آن عراق و خراسان و طبرستان و فارس و همدان و نهاوند و آذربایجان
و کرمان است عبره باز رشیدی و شرفنامه و برهان و رساله ناجی مسطور است که ایران منسوب بایرج که از ایرج هم میگویند نام پسر فریدون است این بالفتح و نون مفتوح بمعنی کجا از شرح نصاب ایرقان
بیای معروف و واو نام شهریست ایکه بالفتح بیشه دانبوهی درختان از منتخب و قرآن آیه بکسر اول و سکون یای تحتانی معروف و کسر ها بمعنی زیاده کن از شرح نصاب و کنز ایلچه بکسر اول و یای
غیر ملفوظ و سکون لام و فارسی بمعنی گله اسپان و مجازاً بمعنی اصطبل نیز آمده و این لفظ ترکیست ایله بکسر اول و یای غیر ملفوظ و فتح لام و یای بکسر اول و یای غیر ملفوظ و سکون را معنی در ترکی ترجمه
بار است ایچره بکسر اول و یای تحتانی غیر ملفوظ و سکون جیم فارسی در ترکی بمعنی درمیان و اندرون ایمه بالفتح بمعنی اکنون و بمعنی بیهوده و بالکسر مخفف ایمه از رشیدی و کشف و برهان و بهار عجم
بمعنی اینکه اسم اشارت است بعربی و بمعنی همچنین نیز آمده و بفتح اول و کسر همزه که حرف دوم است و تشدید میم لفظ عربیست جمع امام و آنچه در کواغذ اراضی و املاک می نویسند که ایمه داران پرگنه فلان غلط است
بجای آن ایمه داران صحیح است چه به کسر تحتانی و فتح میم در ترکی خوراک و روزینه را گویند و ایمه بکسر الف و یای تحتانی غیر ملفوظ و فتح میم هم باین معنی آید و این تفاوت لهجه بعض ترکان است ایادی
بالفتح نعمتها و نکوئیها و دستها و این جمع ایدیست و ایدی جمع یدست از کشف و سروری و کنز و منتخب نوشته که ایدی و ایادی هر دو بفتح دستها و نعمتها لفظ اول بمعنی دست بسیار استعمال آید
و لفظ ثانی بمعنی نعمت و خان آرزو در خیابان نوشته که ایادی جمع ایدیست و ایدی جمع یدست و ید بمعنی دست گاهی اطلاق مجاز بمعنی نعمت و قدرت مستعمل میشود و بعضی نوشته اند که مستعمل
بهر دو معنی حقیقی و بعضی نوشته که بمعنی دست جمع کرده میشود برایدی و برای نعمت برایادی ایشک آقاسی ترکیست بمعنی داروغه دیوانخانه چه ایشیک بهمزه و یای تحتانی و شین
معجمه و تحتانی و کاف عربی نقاره خانه و دروازه و آقاسی بمعنی سردار همه از مصطلحات و بهار عجم ایهی حرف ندا است در عربی بالفتح و در زبان هندی عوام بیای مجهول و این از
توافق لسانین است لیکن در هیچ کتابی بهم نرسید هو الفاظی که برای تفسیر است و در فارسی نیز بفتح مستعمل میشود از بهار عجم و مؤید و بفتح اول و ضم یا مشدد در عربی بمعنی چه و کدام
از کنز اللغات ایای بکسر اول و تشدید یای اول و فتح یای ثانی بمعنی مرا الستی بالکسر صفت زنان باشد چون بی بی که در عربی ستی بالکسر و تشدید تای فوقانی

و تبرکی بیگم از جهانگیری الیلاقی بالکسر منسوب بایلاق که ملکی ست از شاق و قریب بکاشغر ایلچی بکسر اول و یای تحتانی غیر ملفوظ و سکون لام و فتح جیم و یای معروف ... گله اسپان و این لفظ ترکیست

باب بای عربی

فصل بای عربی مع الالف — بار خدا بمعنی خدا تعالی بزرگ و نیکو کار چه لفظ نیکوکار و بزرگ ست از مؤید و کشف و بعضی نوشته که حق تعالی را از آن بار خدا
گویند که هر کسی را بار میدهد یعنی هر کس هر وقت از و عرض حاجت خود میتواند کرد و بالا بمعنی فوق و بمعنی قد و قامت و بلندی و درازی و اسپ کوتل و کنایه از ملک خراسان
از برهان و بهار عجم باد و پا بمعنی تیز رفتار و اکثر صفت اسپ واقع شود از برهان با سا بسین مهمله بمعنی سخن از منتخب و کنز و صراح باب السما کهکشان از لطائف با دیر و وا بفتح
بای فارسی که حرف چهارم ست و ششم واو دریچه را گویند که برای آمدن باد کشاده باشد از شرح خاقانی با در عربی مرکب از اجماع و در فارسی مخفف باد ست که ... بکار می باشد
و بدانکه لفظ با که حرفیست مرکب از بای مسمی و الف مسمی و در فارسی برای چند معنی آمده اول بمعنی مع چنانچه بگوئی آی با این مشکل خریدم دوم بمعنی با وجود چنانکه با که او را
بسیار فهمانیدم مگر نفهمید سوم برای عطف آید بیت فرقست میان آنکه یارش در بر با آنکه دو چشم انتظارش بر در چهارم بمعنی طرف و جانب چنانکه بیت برد از روی
پیامم چند باد و نز پیچارا دهد پیوند باد و پنجم بمعنی از چنانکه ع سنجابی ز میغ با کوه یعنی کوه ششم برای تقابل چنانکه بیت باروی تو آفتاب دیدم خوب ست
ولیک آن ندارد هفتم برای معاوضه ع فرهاد کوه غم را با جان میخرید شد هشتم برای استعانت عرفی گوید بیت با صیقل ضمیر تو چون عکس آخته مرئی شود
ز ظل بدن صورت حواس ده و بای بمعنی یعنی فقط بای مسمی بدون الف آن نیز در فارسی برای چند معنی آید اول بمعنی مع چنانکه بخیر و عافیت در ینجا رسیدم دوم بمعنی با وجود
چنانکه ع بعصیان در رزق بر کس نبست سوم بمعنی طرف و جانب چنانکه ع بکوی او دهم طفل اشک را رخصت مصرع دیگر بلکه بعجم رغبت ... خاست چهارم
بمعنی مقدار چنانکه بیت بکو بیستان روز دهقان پیر زمن میفروشد بدیوان پیر پنجم بمعنی برای چنانکه ع بدیدار مردم شدن عیب نیست مصرع دیگر بطواف کعبه رفتم
بحرم رهم ندادند ششم برای تقابل بیت با بداری لعلت یکی نخواهد بود اگر هزار عقیق یمن شود پیدا هفتم برای توافق چنانکه ع غمین مباش چو کاری بدعا
توئیست ع مطرب بگو که کار جهان شد بکام ما هشتم برای قرب چنانکه ع طمع بر شوخی بعاهدی مصرع دیگر که فرداد او ربوده خسرو ع او را من مراد بار بر سان
نهم برای سبب چنانکه ع بجرم عشق توام میکشند و غوغائیست تو نیز بر لب بام آ که خوش تماشائیست دهم برای تشبیه چنانکه بیت بلطفش بهار شاد و ما نیست بقهرش بسموم مهرگانیست
ع بحسن صورت او بر زمین نخواهد بود ع بصورت تو بتی کمتر آفرید خدا یازدهم بمعنی عوض ع پدرم روضه رضوان بدو گندم بفروخت بیت بر نهیر کارونه دانستوند
همین بس که دنیا بدین نیخرند ع که علم و ادب میفروشند بنان دوازدهم برای قسم چنانکه بیت زابروان تو بی اختیار می ترسم بمرتضی که از این ذو الفقار میترسم سیزدهم برای
تیمن و توسل چنانکه رباعی یا رب برسالت رسول الثقلین یا رب بغزا کننده بدر و حنین عصیان مرا دو حصه کن در عرصات نیمی بحسن بخش و نیمی بحسین چهاردهم برای
استعانت چنانکه ع بچوگان خدمت توان برد گوی ع بلشکر توان کرد این کارزار ع تازه میسازم بناخن داغ خویش را پانزدهم برای صله و اتصال چون تنگ بر تنگ دم بدم
شانزدهم بمعنی زیر چنانکه بتیغ یعنی زیر تیغ بیت چنین تا بمقدار هفتاد مرد بتیغ انداز ز میان نبرد ع گر پای خاطر در آید بسنگ هفدهم برای آغاز چنانکه ع بنام
جهاندار جان آفرین اگر چه در حقیقت این با استعانت ست لیکن چونکه بعد حذف جمله متعلقه خود که ابتدا میکنم ست در ابتدای کلام واقع شد لهذا مجازا بای ابتدائیه و با آغاز
گویند هیجدهم بمعنی رخ و سمت چنانکه ع بگردن فند سرکش تند خو نوزدهم بای اضافی و آن بمعنی اضافت باشد ع زر دار بزور محتاج نه بستم بمعنی لاو چنانکه صائب گوید بیت
صائب کنونکه در و بدندان نماند ... آن به که راه چاره و تدبیر بستیرم یعنی بو کار به بلاکت ساند و لاو معالجه نماند بست و یکم بمعنی از چنانکه بیت تن بو یا کند گلها
تصویر نهالی را بمیامید ابساز خفتگان نقش قالی را بیت حافظا بخود پوشید این خرقه می آلوده ای شیخ پاکدامن معذور دار ما را یعنی از خود پوشید بست دوم بمعنی در چنانکه ع
دشنام مده ای شکر دهان تو بست و سوم بمعنی بر چنانکه بیت آن شمع اگر بغبارم فتاده است پروانه چون بهزار رم فتاده است ع مشت آبی بروی غفلت زن بست و چهارم
بمعنی از چنانکه ع بدر آمد از اینچه وادی نشست ع بلفظش چون همه آهی بر زده دل بست و پنجم زائده و آن در اول اسما و حروف مفتوح می آید و در ابتدای افعال اکثر جا

مکسور و بعضی جا مضموم مثال بای زائد و مفتوحه به ہم مصرع آن قطره ام که چرخ بدر افگند مرا مصرع به تنها ندست رکوهی مثال بای زائد مفتوحه بر حرف مصرع
بخرانکه که حافظ از تو ناخوشنود ست مثال بای زائد مکسور تا دار مضارع چنانکه برفت بگیر برو ع در سختی بمیر اند رغار مثال بای زائد مضموم بر ماده مضارع و امر چون بگفت
و بکند و بخورد و در عربی برای جمیع معانی مکسور می آید این حرف گاهی بواو بدل شود چون برنا و رنا و باز و واز و بفا چون بان و زفان بمیم چون غژب و غژم و بکاف چو
و فارسی چون باله و گاله بمعنی نوعی از جوال و بتا چون بوش و هوش بمعنی کر و فر باب در عربی دروازه و نام کتابی و در ترکی و فارسی بمعنی شائسته و برابر و در خور و لائق
و بمعنی باره و حق چنانکه گویند در باب فلان یعنی در حق فلان از منتخب و برهان و لطائف باب گوشه عالم ما بین مغرب و شمال و این لفظ هندیست باب الابواب
سرحدیست بملک خزر و آن از محل انقطاع جبال از کیان تا دریای خزر سدی از سنگ و چونه و آهن و ارزیز کشیده اند و در میان سد بجهت آمد و شد قوافل که از ایران بترکستان
یا از ترکستان با یران شوند دروازه کلان از آهن نصب نموده اند بوقت حاجت مرور قوافل نگهبانان بادشاه ایران آن دروازه میکشایند و باز مقفل نمایند و این را در بند هم
میگویند از تواریخ و غیره باب قصاب داویست از کشتی و آن یکبارگی بزور کله و گردن حریف را کج کرده بر زمین زدنست چنانکه قصاب چار پایه را بر زمین میزند
باد جنوب بادیست مخالف مزاج آدمی چنانکه در کتب طبیه مذمت آن بسیار مسطور باب لائق و سزاوار و بمعنی لائق و سزاوار نیز آمده و این مصدر جعلیست از بهار عجم
و غیره باغات جمع باغ بطور عربی و نام محله در صفاهان که اکثر ساکنانش رندو اوباش بوده باشند از شرح گلگشتی بالشت بکسر لام و سکون شین معجمه انچه بوقت خواب
زیر سر نهند و این مزید علیه بالش ست که بمعنی تکیه شهرت دارد از برهان و بالشت پیل انچه مقدار تکیه کلان از پنبه است کنند و پیل نو گرفتار را آن بالش دهند از شرح
قران السعدین بالین پرست شخص شل و بیکار آرام دوست که سر از بالین نتواند برداشت از مصطلحات باییست بکسر یای تحتانی بمعنی حاجت و نیاز و لوازم چیزی از
مار باد دست بدو دال مهمله مسرف و کیسه مال را جلد خراب و پریشان کند و بمعنی مفلس نیز آمده از برهان و رشیدی و چراغ هدایت باز خواست طلب و جستجو و
مواخذه و واپس گرفتن چیزی باز یافت بمعنی خریدن بارود و باروت در اصل بمعنی شوره است و بمعنی دارو تفنگ مجازست زیرا که جزو اعظم آن شوره باشد از
بهار عجم باد درشت بیحاصل و تهیدست و بمعنی بیحاصلی و تهیدستی از برهان باد بروت تکبر و غرور و بمعنی لاف نیز از برهان و سروری و لطائف بالادست حریف و
غالب و بمعنی هر چیز نفیس و بهتر و کامل و بمعنی صدر مجلس از برهان باعث برانگیزنده باحث بکسر حای مهمله کاونده و زمین کاونده لسخن از منتخب باج زریکه از سوداگران
بطریق محصول بگیرند و زریکه بادشاه غالب از مغلوب گیرد بادلیج بدال مهمله و یای معروف و جیم عربی نوعی از توپ که آلت جنگ ست از چراغ هدایت ظاهرا بادلیج معرب
بادلش است و بادلش بدال مهمله و کسر لام و شین معجمه در ترکی توپ را گویند چنانکه در لغات ترکی مسطورست باد سنج خام طمع و کار بیفائده کننده باد مسیح کنایه از
دم مسیح که اموات را حیات می بخشید باد سرخ مرضیست معروف باد بمعنی اول معروف و نام روز بیست و دوم از هر ماه شمسی و بمعنی کلام و سخن و مدح و آه و ناله و تیز و تند و
نام گنجی از گنجهای خسرو پرویز و نخوت و تکبر و کلمه ایست برای دعا و بمعنی مخفف بود و است و بادا مزید علیه باد است و نام فرشته و نام مرضی که از فساد خون پیدا شود و تن از ان
ورم یا بمعنی جوشش خون که آنرا سرخ باد نیز گویند از برهان و جهانگیری و بمعنی صدمه نیز آمده چنانچه باد دشنام و باد تیر و تابد و باد خانه و باد تازیانه و باد رکاب و باد تفنگ و
باد شمشیر و باد موج و غیره از مصطلحات و بهار عجم بارد بکسر رای مهمله در عربی بمعنی سرد و سرد کننده و فارسیان بمعنی بیمزه و ناخوش آرند و مجازا بمعنی عنین که بر زن قادر نباشد از بهار عجم و غیره
باد آور بفتح واو نام گنج دوم از هشت گنج خسرو پرویز و وجه تسمیه اش این است که قیصر روم از خوف پرویز چند کشتی از مال و زر پر کرده بجزیره می فرستاد باد مخالف آن کشتی ها را
بسوی ملک پرویز آورد و لهذا آن مال را گنج باد آور نام کردند و نیز نام نوعی خار دار سفید رنگ و نام نوایست در موسیقی از رشیدی و برهان و کشف ما ربار بد بفتح حرف چهارم که بای
موحده است نام مطربی که از مقربان خسرو پرویز بود و در فن موسیقی مهارت عظیم داشت و این مرکبست از بار که بمعنی دخل و رخصت ست و بد بالفتح بمعنی خداوند و دارنده چون پرویز
او را حکم دخول مجلس بی مانع داده بود لهذا باین لقب ملقب گردید از رشیدی و کشف و برهان و صاحب برهان نوشته که بضم موحده و فتح آن نیز درست است و در رشیدی نوشته که ضمه خطاست
باسعود کنیت ابوالحسن خرقانی رحمة الله علیه از لطائف بایزید کنیت یکی از اولیا کبار که اکمل وقت بوده اند مولد شان شهر بسطام ست بازو بند بزای معجمه و با و طوقه مصالح هر چیز چنانکه

رشته تسبیح و دوال و امثال برای تشبیه باغ مراد نامیست در هرات باقر بکسر قاف مرد بسیار علم و بسیار مال و شیر و لقب امام محمد که پسر امام زین العابدین علیهما السلام بود و
از منتخب باقو و فر بدال مهمله و فتح فا یکی از بازیچهای اطفال که بهندی پهرکی گویند و آنرا از کاغذ بسیازند و بعضی نوشته که چرخی باشد و بدو سوراخ که رشته سفته بود و در کشاکش آن ندبار
این لفظ چند معنی دارد اول نامیست از نامهای حقتعالی دوم رشته خروار و انبار سوم بزرگی چهارم گرانی پنجم بزرگ و نیکو کار ششم نصیب هفتم رخصت و دخل هشتم بیخ و بن درخت نهم اراده کار
دهم کرت و مرتبه یازدهم بارگاه دوازدهم بسیاری هر چیز و جا سیزدهم هر چیز چون زنگبار و دریابار چهاردهم ثمره و میوه هر درخت پانزدهم حمل زنان شانزدهم غش و آمیزش که در مشک و
زعفران کنند هفدهم ساز مطربان هژدهم بارنده و بار امراز باریدن از جهانگیری و معانی این لفظ بسیار است چون بعضی از ان در کتب شعرا و مستعمل نشده بود ترک نمودم در عربی با تشدید
راه بمعنی نیکوکار از منتخب در چراغ هدایت و بهار عجم بار بمعنی شاخ درخت نوشته است بابا لیو نام شخصی که بتقریب نوش بود با حور بضم حای مهمله و واو معروف بمعنی سختی گرما و ماه تموز و
ایام معروف آن هشت روز از نوزدهم تموز تا بست و ششم ماه مذکور و این هشت روز از نهایت گرمی بگذرد نعمات ارزانی است و اگر بسبزی بگذرد نعمات قحط باشد و نیز بعضی این لفظ ماخوذ از
بحران که بمعنی حکم باشد یعنی هشت روز مذکور حاکم اند بر احوال هشت ماه از اول امرداد تا آخر اسفندار از برهان و منتخب و صراح و لطائف و اکثر اهل لغت و بعضی شارحین
قصائد عرفی را در تحقیق این لفظ خطا واقع شده بارگیر بمعنی اسپ و شتر و گاو از برهان بادگیر بکاف فارسی دریچه و روزنی که برای باد و در خانه سازند و خانه که از هر جهار طرف
بادگیر بسمت وزیدن باد داشته باشد باغ نظر نام باغیست در کرمان نه در صفهان از مصطلحات باهر بکسر ها بمعنی روشن و ظاهر از منتخب باختر بمعنی مشرق اکثر است و
گاهی بمعنی مغرب نیز می آید و لفظ باختر مخفف باخترست و اختر آفتاب را گویند و ماه را نیز اختر میگویند و بمعنی ملک خراسان و نواحی ارقند بار از رشیدی و برهان
و موید و مدار و جهانگیری و کشف و شرح خاقانی باور بفتح واو ست نه بضم آن بمعنی اعتبار کردن و قبول داشتن بلفظ کردن و افتادن و داشتن مستعمل از برهان و بهار عجم
بازار ظاهر ادر اصل ابازار بود زیرا که در چنین جا با اکثر اطعمه ابا های فروخته اند و بمرور ایام بمعنی مطلق جای فروختن استعمال یافته و بازار تیز و گرم و رائج از صفات
اوست و مقابل اینها بازار کنده و افسرده و شکسته و بسته و غیر رائج و لفظ بازار بمعنی سود در معامله و رونق و رواج نیز آمده از بهار عجم بایره بضم بای موحده دوم نام پادشاه که جد بابر
بود و بچهار واسطه نبیره شاه تیمور صاحبقران باشد بادر بکسر دال شابنده از لطائف باد و اهم زنجیر با ضافت تکمه حلقه زنجیر از مصطلحات باقشی والا بکار بکسر شین معجمه و کسر الف
که حرف دوم ست بمعنی شام و بامداد و باز بزای معجمه مفتوح ساعد هر دو دست فراخ کرده از سر انگشت دستی تا سر انگشت دست دیگر که بترکی آنرا قلاج گویند و بمعنی تکرار و معاودت و کاری بمعنی کشادن
و نشیب و نیز تفرقه و جانب و گذرگاه و بمعنی جدا و نام طایر شکاری و شراب و باج و خراج و بمعنی برگشتن و صیغه امر از باختن و باز یدن اینهمه سیزده معانی شد مدار برهان و جهانگیری
و رشیدی و مولف گوید هر چند که لفظ باز بمعنی وقت و هنگام در کتب لغت نیامده مگر در کتب درسی فارسی مثل ظهوری و ابوالفضل و غیره چند جا واقع شده چنانچه بر متتبع
متامل پوشیده نیست و لفظ دیر باز حرف چهارم یا تحتانی است و بیانش در محل خود خواهد آمد باخز بفتح خای معجمه و سکون رای مهمله و بعده زای معجمه بر وزن نامز نام قصبه از خراسان
و نام گوشه ایست از هیجده گوشه موسیقی از رشیدی و برهان و جهانگیری باز بکسر رای مهمله و بعده معجمه بمعنی ظاهر و پیدا شونده و آشکارا باران گزیر انچه از چوب و خشت
مثل سایبان سازند و بهندی چهجه گویند از شرح قران السعدین بار انداز فرود کش شدن و مقام گزیدن از مصطلحات بالوس بواو معروف و سین مهمله بمعنی کافور مغشوش یعنی
کافور با چیز دیگر بفریب و دروغ آمیخته باشند از موید برهان و رشیدی و مدار باس بسین مهمله بمعنی خوف و بیم و عذاب و سختی و قوت جنگ و دلیری از کشف و کنز و منتخب بالس بکسر همزه سخت
محتاج شونده و درویش از لطائف باباس بکسر جیم سخت ناممعجمه نام مسخره باش بشین معجمه در ترکی بمعنی سر که بعربی راس گویند از لغات ترکی بازیگوش بکاف فارسی بمعنی شوخ و شنگ طفلی که
گوش بآواز بازی طفلان دیگر دارد و این لفظ بکاف عربی خطاست از برهان و چراغ هدایت و چهار شربت بالتمش بسکون قاف و فتح لام و سکون فوقانی و کسر میم و سکون شین معجمه لفظ
ترکیست بمعنی دیده شده باق بمعنی دیده و لام علامت مجهول و شین علامت مفعول و بجای ها که در آخر صیغه ماضی و مفعول آرند چنانکه گفته و رفته و گشته بالتمش بالفتح اول و سکون خای معجمه لفظ
ترکیست غیر ملفوظ و کسر میم در ترکی بمعنی دید که صیغه ماضی ست بادریش بیای معروف و غرور و لاف از لطائف باد فروش خوشامد گو و لافزن و عدو بند و ستان و لقب قومیست که آنرا
بهاث گویند و آنرا بادخوان نیز نامند و همین صحیحست از بهار عجم بالش بکسر لام تکیه که زیر سر نهند بمعنی بالیدگی و افزایش از برهان و در جواهر الحروف نوشته که بالش بمعنی تکیه کتا نما

زیر سر نهند ماخوذ از زل که بمعنی پر یا بازوی مرغانست چه در اصل مشتق از پر مرغان می آکنند بعد ازان دو لفظ اول شین معجمه در لفظ ثانی یا و نون برای هیبت ست یا آنکه ماخوذ از بالیدن بمعنی افزودن چون زیر سر نهادن تکیه موجب افزایش خواب ست لهذا بالشین و بعد آنرا بالش گفتند باسط فراخی دهنده و یکی از اسمای الهی شرط بالضم شین معجمه باد موافق چه شرط بالضم در اصل بمعنی نشان و علامت است باد موافق را که باد شرط گویند ازین جهت ست که علامت روان شدن جهاز و دور شدن طوفان ست از مدار و رشیدی و لطائف و سراج اللغات و صاحب تاریخ ولایت نامه که بشهر لندن دارالسلطنه انگریز رفته بود چنین نوشته که باد شرط باد تند ست چون نسیم موافق که بعد فرو شدن طوفان وزیدن گیرد باین باد اگرچه اهل جهاز امید نجات طوفان را حتی حاصل شود لیکن بر روش جهاز قصد براه باید زیرا که جهاز هر قدر که رود و تیز بمنزل مقصود رود بهتر ست باع بعین مهمله مقدار دراز کردن هر دو دست از منتخب بالغ بضم لام پیمانه شراب باشغ بکسر را معجمه و غین معجمه و شین و طالع شوند از منتخب باغ معروفست مشترک ست عربی و فارسی در عربی جمع آن بغان چنانکه تیجان جمع تاج و ثمار ثمرات جمع باغ و اثمار باغات مغیر آمده از بهار عجم و در هند باغ بمعنی بند که ازان چیزی را بندند بارق روشن تابان باسق بکسر سین بر آمده بلند از بسوق که بمعنی بالیدن و دراز شدن است از صراح و کنز و منتخب باسلیق لفظ یونانیست و آن رگیست مشهور بمعنی لغوی آن پادشاه عظیم ست چرا که این رگ از دل و جگر رسته است از بحر الجواهر و عجب که ترکی هم باشلیق بشین معجمه و کسر لام بمعنی پادشاه و امیر و سردار است و درین هر دو لفظ یونانی و ترکی توافق لسانین ست باندک فرق بالاچاق بمعنی غالب و حاکم و زبردست و بالا و حقنا بلند و مقابل زیرچاق که بمعنی مغلوب و محکوم و فرمانبردار باشد از چراغ هدایت و بهار شربت باد فتوق بدال مهمله مکسور و فتح فا و سکون قاف فارسی مرضیست که خایه بزرگ شود بابک بکسر بای موحده دوم و کاف فارسی بمعنی امیر اعظم که او هر وقت که خواهد بدرگاه پادشاه بار یابد و این ترکیست از بار که بمعنی دخول است و ازبک بالکسر که مخفف بیگست بمعنی صاحب و امیر این لفظ را بالفتح بای ثانی نیز نوشته اند که بمعنای بالفتح بمعنی امیر و صاحب است در ترکی این لفظ بمعنی عرض بیگی که عرض مردم بحضور پادشاه میبرد و نیز آمده از کشف و شرح قران السعدین بابک بفتح بای دوم و کاف عربی نام پادشاه پارس که جد مادری اردشیر بن ساسانست و بعضی گویند که نام معتبری که ساسانرا بشارت تولد اردشیر داده بود از رشیدی و کشف و در برهان نوشته که بابک بمعنی امین و استوار و نام پادشاهی که اردشیر دختر زاده او بود و دو معنی پرورنده و تصغیر باب که بمعنی پدر باشد و این تصغیر برای تعظیم ست و صاحب جواهر الحروف نیز نوشته که در بابک کاف برای تفخیم و تعظیم ست باسک بفتح سین مهمله و کاف عربی بمعنی دهن و دره که بهندی آنرا جاهی گویند و نزد مورخین هنود نام پادشاه ماران بابل از کتف تا سر ناخن و بعضی گویند از شانه تا آرنج و بازوی مرغان و نوعی از ماهی بزرگ و امر از بالیدن و بعربی بمعنی دل و جان و فراخی عیش و شان عظمت و بترکی عسل را گویند از برهان و لطائف و منتخب و کشف و مدار و صنویه بابل بکسر بای دوم نام شهر قریب کوفه و بضم با غیر فصیح از مؤید برهان و در مصطلحات نوشته که نام شهریست از عراق و در آنجا چاهیست که هاروت و ماروت دران معذب اند قال عز و جل ببابل هاروت و ماروت و بعضی اهل لغت بضم سوم نیز نوشته اند و شعرا هم آورده ظهوری گوید بیت دو رکن آن چشم بید الهیشود باج خواه ساحران بابل ست ای سلیم گوید بیت در ره عشق ابد از سحر و فسون امین مباش * خانه هر مور این صحرای چاه بابل ست بجای قافیه هر دو غزل بر ضمه ست باقل بکسر قاف تره فروش و نام مردی که بغایت کند زبان و احمق بود از کنز و در مصطلحات بهار عجم نوشته که کودک نشان پیش برآورده و نام شخصیکه بحمق مشهور بود و سخنی که بکاهلی و درماندگی بیان شود بازل بکسر رای معجمه شتریکه بسال نهم در آید از منتخب باذل بکسر ذال معجمه بمعنی بخشنده و سخی از منتخب باسل بکسر سین مهمله دلیر بهادر از منتخب بالشت پیل آنچه دراز اهل حال برای آموختن پیل نوگرفتار زیبد مقدار تکیه کلان راست کنند با ولی و هند از شرح قران السعدین بای حال بکسر اول و فتح ثانی و تشدید تحتانی مکسور و تنوین آخر که علامت آن و زیر لام ست بمعنی بهر حال بدانکه با جاره ست او ای اسم استفهامیه مجرور و مضاف و حال مضاف الیه و ای گاهی بدخول خود را اعام میگرداند چنانچه بهد و نجابت بالغدو والآصال بضمتین غین معجمه و دال مهمله و واو اول مشدد و بمد الف که ما قبل صاد مهمله ست بمعنی بامداد و شبانگاه ها بالاستقلال بالذات و بلا واسطه و تنها بکاری استادن باغ نسیم نیست در کشمیر از چراغ هدایت بام طرف بیرون سقف خانه و بمعنی صبح و پگاه و در خصوص مخفف بامداد ست از برهان بادشام بالضم دال مهمله مقعده خرام بالا از رشیدی بالنا عم و ریحست نام خوشبوی که دمشک مینامند نیز گویند از برهان و تحقیق آنست که بالنا خیلیست نازک و خوشنما که از تخم آن روغن گیرند و لب را نافع و خوشبو باشد و آن درخت در ملک عرب و دیگر هندوستان

[illegible]

نباشد و آنچه بعضی نوشته که بان بمعنی درخت سهجنه است و بعضی گویند درخت بکاین هر دو غلط است از منتخب و خیابان و در فارسی بمعنی رنگ و گون و بمعنی دارنده آید
چون نگهبان و در هندی بان چیزیست که باروت پر کرده بمدد آتش بر فوج مخالف اندازند و آن بشکل هوائی باشد که آتشبازان معروف است ظاهرا مشتق از اگن بان ست چه بان
در هندی تیر را گویند و اگن بمعنی آتش باستان بمعنی قدیم و گذشته و بمعنی کهنه این لفظ را بباء فارسی خواندن خطاست از رشیدی و کشف و برهان و جهانگیری بابزن بر وزن و هم
بای موحده موقوف و فتح زای معجمه مفتوح سیخ که بران کباب بریان کنند از رشیدی و سروری بازرگان بفتح زای معجمه بمعنی سوداگر و این مخفف بازارگان است و مرکب با از لفظ
بازار که معروفست و از لفظ گان که برای حیاقت آید پس معنی بازارگان کسی که لائق بازار باشد آن سوداگر است کسانیکه بضم زا خوانند خطاست از کشف و برهان و در بهار عجم
نوشته که بازارگان جمع بازاره که بجای نسبت یعنی کسیکه در بازار نشیند و بازرگان بفتح زای معجمه عربی مخفف بازارگان و اطلاق آن بشخص واحد از عالم فرگان و
دندان که جمع شره و دندست بمعنی هنر و مستعمل مشنیده و بمعنی سوداگر مجاز است باقلان بقاف نام جائیست بازخوردن ملاقی شدن و متقابل شدن بابکان
بفتح بای موحده دوم و کاف عربی منسوب بابک که نام جد مادری اردشیر بن ساسان ست چون اردشیر از بابک پرورش یافته بود باو منسوب شد الف و نون برای نسبت ست
و بعضی گویند که بابک نام معبریکه ساسان را بشارت تولد اردشیر داده بود لهذا باو نسبت کردند از رشیدی بادنجان بذال معجمه مکسور و جیم عربی معرب بادنگان ترکاری معروف
که بهندی بیگن گویند از قاموس و غیر آن باردان براء و دال مهملتین بمعنی آوند و ظرف که در آن چیزی نهند از برهان و شرح نصاب و در رشیدی نوشته که جوال و خرجی و بمعنی صراحی
نیز آمده باردین نام شهر از لطائف بالین آنچه بوقت خواب زیر سر می نهند و در هندوستان بتکیه شهرت دارد و آنطرف سر را گویند که بدان طرف سر می نهند
بهندی سرهانه گویند بامدادان بمعنی بامداد و الف و نون زائده است از عالم بهاران و صبحگاهان از خیابان بادزن بمعنی بادکش که بهندی پنکها گویند بادخود بر نیامدن
بی اختیار شدن بادپیمودن کار بیفائده کردن از برهان بادخوان خوشامدگر و هرزه گو از برهان باد در بروت افگندن و باد در سبلت افگندن
تکبر و غرور و لاف زدن باختن لازم و متعدی هر دو آمده بازی کردن با جنسی از قمار و نقد خود را در قمار بحریف داده عاجز ماندن که بهندی هارنا گویند بآب سائیدن
بنا و رسیدن بنا بآب بنای خانه محکم و استوار شدن و کردن از جهت عمیق کندن جای بنای و بمعنی خراب کردن نیز آمده باریک شدن لاغر شدن از مصطلحات
باریک پیمیدن در کاری بغور تمام وا رسیدن و اندک اندک بکمال خوبی سرانجام دادن از مصطلحات بازار زدن فائده خاطر خواه گرفتن سود و معامله سوداگری
بازار گویند از مصطلحات باز کردن جانمودن گشادن از مصطلحات باز و گشادن جوانمردی و سخاوت از مصطلحات بآبی آتش شدن بآب و خشم شدن بالا گرفتن بلند
شدن و شخصی را غافل کرده چیزی از مال او ربودن خارج کردن بمعنی بر داشتن رونق و نظام یافتن از بهار عجم و مصطلحات بالین شکستن اندکی تعظیم کردن از مصطلحات
بازی خوردن فریب خوردن باد و باران کردن کنایه از غرور و رعنائی و بعضی گویند که عبارتست از امر غیر ممکن بظهور آوردن بارافگن بمعنی فروکش شدن و مقام گزیدن از مصطلحات
باد در کله داشتن بضم کاف عربی و های ملفوظ کنایه از غرور و نخوت از مصطلحات بار بستن کنایه از سفر کردن باغ سبز نمودن بمعنی فریب دادن از چهار شربت و در
چراغ هدایت و بهار عجم باغ سبز نمودن بوعده های دروغ فریب دادن باسگ در یک جوال شدن نوعی از تعذیب مجرمان که با سگ در یک جوال کرده می بندند و کنایه از همخانه شدن
با مردم بد از برهان و غیره باز کشیدن بمعنی نوشتن ابوالفضل در مکاتیب آورده و آنکه در باب باز کشیدن فقره چند قلمی نموده اند الی آخره بال تذرو و لکه ابر یعنی پاره
ابر از شرح گلکشتی بازو قوت و استعداد بالنگو بکسر لام [illegible] از برهان بارو بضم را مهمله دیوار قلعه و حصار از لطائف و کشف و برهان باکو بواو مجهول شهریست
قریب شروان از مؤید و غیره بازگو بزای معجمه و کاف فارسی و واو مجهول بیان کننده باهو بواو معروف چوبدستی بزرگ از برهان بارقه بکسر رای مهمله و قاف چیزیکه درخشنده
باشد و مجازا بمعنی روشنی و درخشندگی چه بارقه ماخوذ از برق است که بمعنی درخشیدن باشد و در مدار بمعنی ابر با برق و در منتخب و کنز و قاموس بمعنی شمشیر با دو در صراح بمعنی
شمشیر واحد باره حصار قلعه و دیوار قلعه و بمعنی اسپ تیز رفتار و بمعنی کرت و نوبت و بمعنی حق و شان چنانچه در باره فلان یعنی در حق فلان و بمعنی قاعده و بمعنی بوزه که نشه میکند
از برهان و سروری و کشف و لطائف و مدار و در مصطلحات بمعنی دوست هم آمده باغنده بضم نون معجمه غلوله پنبه منفوش از برهان بالوعه بواو معروف و عین مهمله چوبی باشد که چک

از اندرون فراخ کذا یاب صحن خانه و آب سبزه زار جمع شود از منتخب و مدار و کنز و در کشف راه آنجا نه باد فراه و باد افراه لغت اول بسکون دال مهمله و فتح فا
و لغت ثانی بفتح الف و سکون فا جزای گناه و مکافات بدی از برهان و مؤید و رشیدی و کشف و مدار و سروری باده شراب چه باد بمعنی غرور آمده و ها برای نسبت ست از
رشیدی و در بهار عجم نوشته که باده شرابیکه خام از خم بر آورده استعمال نمایند و بر عرق نیز اطلاق کنند و این منسوب بباد دست چه باد غرور را گویند و خوردن شراب نیز غرور می آرد
جام بمعنی پیاله شراب خوری هم می آید باغره بغین معجمه گرهی که در بنه گاو و بغل و بن ران بسبب ورم یا ریشی هم رسد هندی او لنبه گویند از رشیدی باکره بکسر کاف بمعنی دوشیزه
و در مدار و کشف بمعنی زن نارسیده و نابالغ باغچه باغ کوچک کسانیکه بغچه گویند خطاست از کشف بالیه بکسر لام کهنه و قدیم از منتخب و کشف و کنز ناخود از بابا بالکسر بمعنی
کهنه شدن باخه بخای معجمه جانور آبی ست که بهندی کچهوه گویند از جهانگیری و این لفظ ترکیست باکوره بضم کاف عربی و واو معروف میوه نورسیده که اول از همه افراد میوه
خو رسیده شده باشد از منتخب و لطائف و کنز و غیره بازنامه بزای معجمه اسباب و تجمل و معنی منت و معنی تفاخر و بعضی گمان برده اند که برای جهمله است از رشیدی و لطائف و در برهان
این لفظ بحث بمعنی مغابرای مهمله مرقوم ست بالغه بمعنی کامله بادیه صحرا و بیابان و بمعنی عربیست و ترکی پیاله بزرگ را گویند چنانچه در لغات ترکی مسطور ست بالیسته
لائق و بهتر بازغه بکسر زای معجمه و غین معجمه طلوع کننده و نام زنیست از نسل عاد که بهدایت یوسف علیه السلام بمرتبه معرفت رسید از منتخب باطشه سخت گیرنده حمله کننده
از منتخب باد حکه بکسر دال و حای مهمله و تشدید کاف عربی مفتوح و ها بمعنی شهوت و باه زنان و این مرکبست چه حکه بمعنی خارش ست چون باد و روح در عروق و اعصاب اندام
ممتلی شود حالتی مثل خارش هم میرسد از کتب طب و منتخب بادکله بکسر دال مهمله و کاف عربی مضموم بمعنی ضربت جماع از چراغ هدایت بالمشافهه بضم میم و فتح فا و فتح ها و بعده
های دیگر که بدل از تاست بمعنی بار و بر و سخن گفتن و کسانیکه فا را مکسور خوانند یا در آخر یک ها مینویسند و یک تا میخوانند خطاست لائق آن بود که این لفظ را در باب میم می نوشتم لیکن
بنابر مصلحتی درینجا نوشته شد بادرشه بسین مهمله چوب و بمعنی قرص چوبین سوراخ دار که بر ستون خیمه نهند از برهان بادامه قسمی از پارچه نفیس و نوعی از ابریشم کمینه که هنوز
آنرا از هم نکشاده باشند بمعنی خرقه مرقع از برهان باسگونه بمعنی واژگونه بانکانه بکاف عربی دریچه و کاف برای تصغیر و انه که حرف نسبت ست زائد از شرح خاقانی و
در برهان نوشته که پالگانه بپای فارسی و لام و کاف فارسی بمعنی بام بلند و دریچه خانه بادام سیه بادام سیاه که بر تابوت مرده اندازند و کنایه از چشم محبوب از بهار عجم بازیچه آنچه
بدان اطفال بازی کنند و بهندی کهلونه گویند بازیچه اگرچه در ظاهر تصغیر بازیست لیکن تحقیق آنست که کلمه چه درین لفظ برای نسبت ست از خیابان بارانی نمد یا سقرلاتی جامه و کلاهیکه
در بارش پوشند و بمعنی بارش نیز آمده از مصطلحات و در برهان و رشیدی نوشته که قبیله ایست از ترکان بازندگی بمعنی مکاری و حیله گری از مصطلحات و بهار عجم بافلان چه داری
بمعنی با او چه خصومت داری از مصطلحات باده ریحانی شرابیکه دران اقسام گلهای خوشبو دار انداخته کشند بارگی بکسر کاف فارسی بمعنی اسپ از لطائف و جهانگیری و برهان بانی
بنا کننده از منتخب باد عیسی دم عیسی یعنی قم باذن الله گفتن عیسی علیه السلام باغی بیفرمان و از اطاعت بیرون شونده بازی در عربی باز را گویند که طائر شکاریست و در
فارسی سوای معنی معروف بمعنی فریب و دغا نیز آمده بادی آغاز کننده و بمعنی اول چیز از کشف و لطائف و منتخب بادی الرای اول فکر بدانکه بادی اسم فاعل ست از بدایت که بمعنی
آغاز و اول ست چون رای اضافت کردند بسوال رای الف در درج کلام افتاد و ضمه یا ثقیل بود و انداختند التقاء ساکنین شد میان یا و لام یا افتاد و در تلفظ نگرایند یا را در رسم الخط بنویسند
و در حاجری نیز همین حکم ست مگر در صورت نصب یا را حذف نکنند مفتوح خوانند باکی بکسر کاف عربی بمعنی گریه کننده از منتخب بار که نام حقتعالی در اصل بارئ بود و در کنز بمعنی آفریننده
نوشته و در فارسی بمعنی مجهول فضلیت که برای طلب قبول دهند عاقبیل آید بانگ خلیل اللهی کشتی گیران چون حریف را از جا بر دارند خواهند که بر زمین زنند ببانگ بلند
الله اکبر میگفتند آنرا بانگ خلیل اللهی نامند زیرا که آنحضرت اکثر در نشست و برخاست الله اکبر میگفتند از بهار عجم بالی کهنه از منتخب باشی بشین معجمه در ترکی بمعنی سردار باولی بفتح
واو و بسیو باول کر شهریست که جامه ابریشمی در آنجا خوب بافند باد دستی بدو دال مهمله بمعنی سرعت و چالاکی و اسراف باغچه سلیمانی باغ طلسم که شعبده و سحر بنظر متخیل گردانند
باقلانی تجار دنون نام بهندی ست باجی بجیم عربی لفظ هندی بمعنی حصه طعام که بعزیزان شادی یا ماتم بخانه مردم بفرستند و هم لفظ فارسیست بمعنی خراجی و باج دهنده
و در ترکی بمعنی خواهر و همشیره از چراغ هدایت و بهار عجم و غیره باریکی حرف چهارم با موحده و نظارت و در گزو بازی بازی بمعنی بی پروائی کار کردن از بهار عجم

فصل بای موحده مع بای عربی و فارسی ❊ **ببغا** بفتح موحده اول و سکون ثانی و غین معجمه بمعنی طوطی و حرف ثانی را بای فارسی نیز نوشته اند از برهان
ببر بر وزن صبر درنده است که دشمن شیر باشد از مدار و در برهان و رشیدی نوشته که ببر بفتحتین جانور صحرائی شبیه گربه که دم ندارد و بفتح اول و سکون ثانی و در زند معرب
و مسموع شد که نوعی از شیر است که پشم دار باشد و در بهار عجم نوشته که ببر بفتحتین درنده ایست از قسم شیر و جمع آن فارسیان بسکون استعمال نمایند **بپشت هم رفتن** مدد کار
کردن و مجاز آمفاعلت را گویند از مصطلحات **به بینی رسیدن** قریب مرگ شدن و از نسبت بتنگ آمدن **به بینی خط بر زمین کشیدن** کمال عجز و فروتنی کردن
بپوست افتادن عیب جوئی کسی نمودن **بپوست گفتن** سخن در پرده گفتن یعنی برمز و ایما گفتن **بپرکار بودن** بقاعده و قانون بودن **فصل بای**
موحده مع تای فوقانی ❊ **بتا** بکسر اول بمعنی بگذار صیغه امر است از برهان **بت** بالفتح و تای فوقانی بمعنی بریدن و ازینجاست بت که شنگرف بر
هر فقره نثر مینگارند و آن اشارتست باین معنی که فقره اول تا اینجا قطع شده و فقره دیگر شروع گردید تا لفظ بریدن از منتخب و لطائف و باقی از زبان ثقات **بتاسانید** یعنی
برسانید از لطائف **بتر** بفتحتین مخفف بدتر و بعربی بفتح اول و سکون ثانی بریدن و از بیخ برکندن و بفتحتین بریده دم شدن و بی فرزند شدن از منتخب **بتول** بفتح اول و ضم ثانی
حضرت فاطمه رضی الله عنها را از آن لقب است که تبل بالفتح در لغت بمعنی قطع است و بتول بمعنی قطوع باشد که صیغه اسم فاعل است بمعنی قطع کننده چون حضرت فاطمه قاطع
علائق دنیا بودند لهذا بتول گفتند از لطائف **بتن برداشتن و گرفتن** تحمل کردن ناملائم و مکروه **بتیاره** بالکسر و سکون تای فوقانی و بعده تحتانی و رای
مهمله بمعنی بلا و آفت و بمعنی افسون و فریب و دیو از برهان و سروری و لطائف و مؤید و در رشیدی ببای فارسی بمعنی مکروه و مهیب **بت راه** بالضم و باضافت
بمعنی مانع راه **فصل بای موحده مع ثای مثلثه** ❊ **بث** بالفتح و تشدید ثا در شانه آشکارا کردن و فاش کردن و ظهور نمودن از کشف و کنز و منتخب **بثر**
بفتحتین آبله خرد یا دانه سرخ یا زرد که از جوشش خون بر اندام پدید آید از کشف **بثور** بضمتین جمع بثره از کشف و منتخب **بثره** بالضم آبله کوچک از منتخب **فصل**
بای موحده مع جیم عربی و فارسی ❊ **بچاق** بکسر بای موحده و جیم فارسی بر وزن کتاب بمعنی کارد از لغات ترکی که بغایت معتبر است و بعضی بچاق
بجون نوشته اند و در مصطلحات هم ببای موحده و تشدید جیم فارسی آمده **بچشک** بکسرتین بای موحده و جیم فارسی و سکون شین معجمه و کاف عربی بمعنی طبیب از برهان
و رشیدی و جهانگیری و در فرهنگ نورالدین حسین بکسر اول و فتح ثانی و در کشف و مدار بضمتین بکاف اول صحیح است **بجول** بضمتین با جیم عربی بر وزن اصول بمعنی استخوان
شتالنگ و پانسه و بادی قمار که از استخوان میسازند از برهان بر وزن ملول و در رشیدی بفتحتین و این لفظ ترکیست و در لغات ترکی که بغایت معتبر است بضم بای موحده
و ضم جیم و واو معدوله غیر ملفوظ واقع شده و همچنین صحیح است **بچشم کردن** انتخاب کردن و وقع و وقار نهادن از مصطلحات **بچشم کم دیدن** حقیر و بیقدر دانستن از مصطلحات
بجان آمدن ناخوش و بیدماغ از بهار عجم **فصل بای موحده مع حای مهمله** ❊ **بحیرا** بالفتح اول و کسر ثانی و نزد بعضی بالضم اول و فتح ثانی نام راهبیکه در راه شام
آنحضرت را در ایام طفلی پیغمبر آخر الزمان شناخته ایمان آورده بود **بحت** بفتح اول و سکون ثانی و تای فوقانی بمعنی خالص و محض و صرف از کشف و منتخب **بحة الصوت**
بضم اول و تشدید حای مهمله گرفتگی آواز از حدود والامراض **بحث** بالفتح و ثای مثلثه کند یدن و کاویدن زمین و بمعنی تفحص نیز مستعمل میشود از منتخب و غیر آن **بحر** بفتح اول و
سکون ثانی دریای محیط که شور است و جوی بزرگ از منتخب و مجازاً بمعنی وزن شعر بمشابهت آنکه همچنانکه دریا مشتمل است بر انواع جواهر و نباتات و حیوانات بحر عروض نیز مشتمل است
بر انواع شعر یا همچنانکه کسی در دریا افتد حیران و سرگردان میشود همچنین کسیکه در بحر اشعار افتد بجهت تغییر اتیکه در ارکان واقع است متحیر میشود که اینجه تغیر است و چه وزن دارد
و عدد بحور شعر نوزده است ۱ طویل و ۲ مدید و ۳ بسیط و ۴ وافر و ۵ کامل و ۶ هزج و ۷ رجز و ۸ رمل و ۹ منسرح و ۱۰ مضارع و ۱۱ مقتضب و ۱۲ مجتث و ۱۳ سریع و ۱۴ جدید و ۱۵ قریب و ۱۶ خفیف و ۱۷ مشاکل و ۱۸ متقارب و ۱۹ متدارک
از رسائل عروض و در مصطلحات بحر بمعنی غور و فکر نیز آمده **بحور** بضمتین جمع بحر خواه بحر بمعنی دریا باشد یا خواه بمعنی وزن شعر **بحار** بکسر اول دریاها و این جمع بحر است که بمعنی دریا باشد
بحر اخضر بمعنی دریای سبز و سبز بودن دریا محض فرضی است یا از کثرت عمق سبز می نموده باشد و نیز بحر اخضر دریائیست که بجانب شرقی آن چین و بغرب آن یمن و بشمال آن هند
و بجنوب آن دریای محیط طولش دو هزار فرسنگ و عرض پانصد فرسنگ و جزائر آباد بسیار دارد یکی از آن سراندیب است **بحر معلق** کنایه از آسمان **بحل** بکسرتین بخشیده جرم و عفو کردن گناه

به لطائف مددی و بهار عجم بمعنی معاف کرده نیز نوشته‌اند و چون در فرهنگهای حای حطی یافته شد ظاهر اصل لفظ عربی باشد و حال آنکه در لغات معتبر عربی مثل صراح و قاموس و منتخب و غیره و اما
بحل بمعنی نیافتم از ین معلوم شد که در اصل بحل بوده بالفتح اول و کسر ثانی که صیغه صفت مشبه بمعنی ترک کرده و بمراد گذاشته شده و مجاز بمعنی معاف و مستعمل ماخوذ از بحل بالفتح
که مصدر است بمعنی ترک کردن و گذاشتن بمراد کما فی الصراح و القاموس پس از غلطی کاتبان قدیم و عدم التفاتی اهل تعلم و تعلیم بجای حطی شهرت گرفته با آنکه در اصل بحل بکسرتین حطی
صیغه امر از طبیدن بمعنی گذشتن که در بعض محل بمعنی اسم مفعول واقع میشود چنانکه گزین که صیغه امر است بمعنی اسم مفعول مستعمل میگردد پس بهر تقدیر بحل بهای حطی درست باشد
مگر آنکه بودن حای حطی بابدال باشد چنانکه در جنره حال که در اصل هیز هال بوده لیکن تسلیم دعوی ابدال خالی از ضعف نباشد **بحرین** هر دو دریای روم و فارس و نام شهری است
در اقلیم دوم بجانب مغرب **بحر روان** عبارت از کشتی **بحران** بالضم تغیر عظیم که دفعة در مرض واقع شود از مقاومت طبیعت یا مرض بسوی صحت کشد یا بسوی هلاک و تشبیه
کرده اند طبیعت را بسلطان و مرض را بدشمن و بدن را بملک و بحران را بروز قتال پس درین روز سلطان که طبیعت است دشمن را که مرض است از ملک اند بحران نام
جید گویند و اگر دشمن غالب شود و نعوذ بالله منها و سلطان را بکشد و ملک را فرو گیرد بحران نام ردی نامند **بحر کمان** فاصله که بعد کشیدن کمان میان زه کمان بهم رسد از
مصطلحات **بحریه** دریای عمیق و خطرناک **بحتری** بالضم نام شاعری از عرب منسوب است که به بحتر که پدر قبیله از طی بود و منتخب و غیره. **فصل بای موحده مع خای**
معجمه **بخارا** نام شهری از توران مشتق از بخار که بمعنی علم است چون در آن شهر علما و فضلا بسیار بودند به بخارا موسوم کردند از لطائف مولف گوید که بخار بمعنی علم در کتب دیگر بنظر
نیامد **بخشا** امر بخشیدن و بخشانیدن از رشیدی **بخت** بالفتح بهره و نصیب و این در عربی نیز آمده در اصل بخش بود و شین معجمه را بتا بدل کرده اند از جواهر الحروف و بهار عجم
بخ بالفتح کلمه ایست بمعنی خوشا که بوقت خوش آمدن چیزی گویند از شرح نصاب **بخ بخ** بهر دو بای موحده مفتوح بمعنی خوشا و آفرین و این کلمه ایست که بوقت تحسین چیزی گویند
از منتخب و غیره **بخرد** در لسان الشعرا بالفتح و در مدار بالکسر بمعنی هوشیار و در برهان نیز بالکسر است بمعنی دانا و هشیار **بخت سپید** بخت نیک **بخت بلند** لقب میری از بیدار
بخور بفتح اول و ضم جیم و واو معروف بمعنی خوشبوی از مؤید و صاحب منتخب نوشته که آنچه از آن بو دهند و در بهار عجم و مدار خوشبوئیکه از سوختن بعض ادویه حاصل شود مثل عود و لوبان و غیره
در لطائف بضمتین عطریات سوختنی **بخت نصر** بضم بای موحده و سکون خای معجمه و بعده فوقانی و فتح نون و صاد مهمله مشدد مفتوح و بعده رای مهمله نام پادشاهی که کافر بود و این
مرکبست از بخت که در اصل بوخت بود بمعنی پسر و نصر که نام بتی است چون او در حالت طفلی پیش بت یافته بودند و نام پدرش معلوم نبود لهذا با بت منسوب کردند و بختی منسوب
بان پادشاه است از قاموس **بخر** بفتحتین بد بوی دهان از شرح نصاب و لطائف **بخار** بضم دود و آنچه مانند دود و یا رطوبت از آب و غیره برخیزد و مجاز بمعنی تپ نیز آمده **بخس** بالفتح
و سین مهمله بمعنی زر قلب یعنی زر ناسره از لطائف و در کنز بمعنی ناقص و نقصان کردن و نیز در لطائف نوشته که در مدار بای فارسی بمعنی گداخته و پژمرده **بخشایش** از گناه در گذشتن از
برهان **بخش** بمعنی حصه و نصیب از برهان و کشف **بخش بخش** بمعنی پاره پاره **بخت و اتفاق** منفعت کثیر حاصل شدن کسی بلا وجه بی سعی و تلاش چنانچه مال یافتن کسی به زمین
یا در راه تا چاه کندن و فرق درمیان بخت و اتفاق آنکه بخت خاص است و اتفاق عام اگر یافتن منفعت کثیر است بخت گویند و اگر یافتن چیز بیمقدار چنانچه پاره شیشه یا پاره ظروف
چینی در بن چاه کندن یافتن یا پیش آمدن مکروهی که در انجا وجودش متصور نباشد اتفاق گویند **بخام کشیدن** پوست دباغت ناکرده کشیدن چنانکه نقاره را در پوست گاو
کشند یا گنهگار را در پوست خر سگ کشند از مصطلحات **بخشائیدن و بخشایش** در محل ترحم و عفو مستعمل است لیکن بمعنی جود و کرم هم استعمال کرده اند از گنج نامه و بهار عجم **بخشودن**
رحم کردن از رشیدی و لطائف الحقائق و برهان **بخیه از روی کار افتادن** بمعنی فاش شدن راز **بخیده** بر وزن دیه پنبه و پشم که برنده و از هم جدا گشته از رشیدی
و مدار و برهان **بخرد** بالکسر دانا از برهان **بختی** بالضم نوعی از شتر بزرگ سرخ رنگ که از خراسان آرند و این منسوب بخت است که پادشاهی بوده نام آن بخت نصر نیز میخوانند بادشاه گور
ان شتر عربی را با شتر عجم را جفت ساخته بود نتیجه که از آن حاصل شد آن را بختی گویند از لطائف منتخب و کشف **فصل بای موحده مع دال مهمله** **بدلا** بالضم اول و فتح دال مهمله طائفه است
از اولیاء الله که ایشان در همه عالم هفت تن میباشند و ایشان غیر از ابدال اند چه ابدال در همه عالم هفتاد شخص اند از منتخب **بدست** بکسرتین از سر انگشت کوچک تا سر انگشت [illegible] بعربی [illegible] بفتحتین و غیر بالکسر نامند و
بد بخت گویند از رشیدی و جهانگیری و مدار و برهان **بدایت** بکسر اول و حرف چهارم همزه بمعنی آغاز و آغاز کردن از منتخب و تاج **بدعت** بکسر چیز نو که در دین پیدا شود بعد زمانه رسول علیه السلام

نموده باشد از منتخب و کنز بداهت بالفتح و حرف چهارم ها بمعنی اندیشه ناکرده و ناگاه آمدن چیزی از کنز بدیهیات بفتح اول و فتح دال و کسر ها و تشدید تحتانی زیرا که
چون فعیله منسوب بیاء نسبت شود یای او محذوف شود و کسره عین کلمه اش بفتح ابدال یابد چنانچه حنفی در نسبت حنیفه پس بدیهیات اشیائی که علم ایشان موقوف بتفکر نباشد
چنانچه احد نصف اثنین است و کل اعظم است از جزء و بمعنی بدیهیات نیز آمده بسکون تحتانی اول و تشدید تحتانی دوم بُد بالضم و تشدید دال بمعنی چاره و علاج از منتخب
و در فارسی بالضم و تخفیف دال مخفف بود بالفتح بمعنی صاحب و خداوند از برهان بدرود بالکسر بای موحده و واو معروف بمعنی وداع و بمعنی رخصت کردن و ترک کردن
از برهان و رشیدی و جهانگیری و مؤید و مجمع الفرس و در کشف و مدار بالکسر و بالضم هر دو بدید بفتح ظاهر از کشف بدر بفتح اول و سکون دال ماه تمام و نام جایی که در آن
بزمانه رسول صلی الله علیه و آله وسلم جنگ واقع شده بود و مدار و منتخب و بعض محققین نوشته اند که بدر ماه تمام را از آن گویند که بعد غروب شمس مبادرت مینماید در وقت
طلوع خویش بر دیگر اشکال محاق بدور بضمتین جمع بدر که بمعنی ماه تمام است بدخش بفتحتین مخفف بدخشان و بدخش مذاب کنایه از لعل بدخشان گداخته شده عبارت
از شراب سرخ باشد بدیع نو پیدا شده از منتخب بدع بکسر اول و سکون ثانی نو پیدا شدن و بکسر اول و فتح دال چیزهای نو پیدا شده و در این جمع بدعت از
منتخب بدایع بالفتح جمع بدیعه چیزهای نو پیدا شده جمع بدیع مجاز بمعنی عجایبات مستعمل بداغ بالضم اول و در آخر غین معجمه بمعنی شاخ درخت از لغات ترکی و در فردوس اللغات
بمعنی شمشیر نوشته والله اعلم بالصواب بد دل ترسناک از برهان بدل بفتحتین باصطلاح کشتی گیران دفع هر بندی که آن را در عرف هند توڑ گویند از بهار عجم بدل حاصل
عوض که چیزیکه تحلیل شده از بدن بدسگال بکسر سین مهمله و کاف فارسی بد اندیش و دشمن بدیل بفتح اول و کسر دال بمعنی بدل چیزی و نام حکیم خاقانی از منتخب و دال
بفتح اول و تشدید ثانی بمعنی آنکه غله ها فروشند مردم آن را بقال گویند و در نسخه بقال آن را گویند که تره فروشد از مزیل الاغلاط بدرام بفتح بای موحده توسن و سرکش و کسرای
فارسی آراسته و خرم از رشیدی و جهانگیری و در برهان بالفتح بمعنی خوش و بهتر بدرین بالفتح بمعنی باریخ بالکسر ترجمان غله فروشان و مزارعان مفلس و مرغان ظالم و فاسق بدسگال گرفتن
حقیر و بقید رد داشتن از مصطلحات بدو بفتح اول و سکون دال و بضمتین و تشدید واو هر دو بمعنی ظاهر شدن و پیدا آمدن بفتح اول و سکون دال سوای معنی مذکور بمعنی بیابان و صحرا از صراح
و منتخب و لطایف و کنز و هم بفتح اول و سکون دال بمعنی ابتدا کردن و ابتدا و آغاز بمعنی در اصل بدء بود بدین قاعده عربی فارسیان موافق ضابطه خود همزه را بواو بدل کرده اند جز کتابت غیره اجرا
بواو نویسند و خوانند بدرجلو بکسر جیم و فتح لام اسب کشن از بهار عجم بدره بفتح زای معجمه ترسناک بذره بفتحتین خشکه پلاو از برهان بدیهه بی اندیشه آمدن سخن ناگاه آمدن چیزی
از کنز و شعر و مثل که بر محل خوانده شود بدره صاحب رشیدی و کشف نوشته اند که بالفتح خریطه دینار و اشرفی و از برهان نیز همین ثابت شد و در کنز و منتخب نوشته که پوست بود و بزغاله
همیان هزار درم و یا ده هزار درم و یا هفت هزار درم و دینار بدرقه بفتح اول و سکون دال و فتح رای مهمله بمعنی رهبر از منتخب و مدار و صحاح معرب گویند جماعتی که راهبر قافله باشند و این
عربی الاصل نیست بلکه مولد بدلی بفتحتین منسوب به بدن بسکون دال غلط و همین بلوم بفتحتین است عربی و حبشی بمعنی کمین گاهی و غلطی بدی بفتح اول و کسر دال و سکون تحتانی و تشدید بمعنی بفتحتین
و او یعنی در اصل این لفظ بر وزن فعیل است از شرح نصاب بدوی بفتحتین دوم صحرانشین بدیهی بفتح اول و کسر دال چیزی که علم آن موقوف بتفکر باشد چنانچه واحد نصف اثنین است

فصل با موحده مع ذال معجمه

بذر بالفتح هر تخمیکه از نخود کوچکتر باشد بذله بالفتح بمعنی لطیفه و سخن خوش و مرغوب در محفل و دوستان آن را بذل و خرج توانگر و برای
نشاط خاطر از لطایف و برهان و مؤید و مدار بالضم و بالکسر و خیابان نوشته که بمعنی این لفظ عربی الاصل با شبلیک در اکثر کتب فارسی و در اصل است بذی بفتح با و کسر ذال معجمه و
تشدید تحتانی فاحش و بی شرم از منتخب

فصل با موحده مع رای مهمله

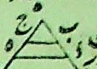
برنا بفتح نون مرد جوان از برهان برایا بالفتح خلایق و این جمع بریت است که بفتح با و کسر را و تشدید تحتانی
بمعنی خلق باشد از کنز و منتخب برصیصا بالفتح هر دو صاد مهمله نام ولی که بوسوسه شیطان کافر شده بود از لطایف برخیا بالفتح و خای معجمه بکسر تحتانی نام پدر آصف که وزیر
سلیمان علیه السلام بود برغر بالضم و بغرا از بیماری به شدن از کنز برگ بغرا عبارت از تنگهای بغرا که زرواله آرد گندم همین گروه شکل برگ سازند و بشوربت و تند پزند بغرا
بالفتح موحده و سکون غین معجمه نام پادشاه ترکستان که موجد طعام موصوف است از مصطلحات و بهار عجم برائت بروزن فراغت بیزاری از چیزی و پاک شدن و دور شدن
از کنز سراج اللغة فارسیست کاغذ نوشته که بموجب آن از خزانه زر بدست آید بلفظ نوشتن و کردن و دادن و گرفتن و آوردن و زدن و شدن مستعمل از بهار عجم برجست بفتح اول و

و فتح غین معجمه و سین مهمله و فوقانی نام تره که شکل پالک باشد و بمعنی جوی آب از لطائف بر دوشت بمعنی سوار بر نشست بمعنی سوار شد از لطائف بمعنی تابر و دت بضمتین بمعنی سردی برعت بفتح اول و عین مهمله روشنی و فصاحت و فضیلت کامل شدن در فضل و هنر از مؤید و کشف و کنز و صنعت براعة الاستهلال نزد اهل بدیع عبارت از آنکه شاعر یا منشی در ابتدای خطبه کتاب یا در مطلع قصیده الفاظی چند ذکر کند که مشعر بر مطلب باشد و در منتخب نوشته که استهلال بمعنی بانگ کردن کودک بوقت ولادت است ظاهرا وجه تسمیه آنست که چون بمجرد بانگ کردن مولود بوقت ولادت شناخته میشود که پسر است یا دختر همچنین از صنعت مذکور بدلالت الفاظ متناسبه در شروع کتاب و قصیده دریافته میشود که این کتاب و قصیده در فلان مضمون و فلان احوال است برو دت بضمتین بمعنی سبلت یعنی موی لب از بهار عجم و مؤید و کشف مدار برکت بفتح اول و ثانی و ثالث بمعنی بالیدن و افزون شدن و گاهی بسکون نیز آید چنانچه قدسی گفته بیت چنان باد شمشیر دستی فشاند که در خرمن عمر برکت نماند از بهار عجم و آنچه در عوام تشدید مستعمل است محض غلط برسبت قاعده و قانون و دستور از برهان بریت بفتح اول و کسر ثانی و تحتانی مشدد و مفتوح بمعنی خلق که بالفتح است از منتخب و کنز برغوث بالضم و غین معجمه نیز مضموم و واو معروف و ثای مثلثه بمعنی کیک که بهندی پسو گویند از شرح نصاب و کنز برنج بکسر معرب پرنگ که بهندی پتیل گویند و آن مس و جست ممزوج باشد برخ بفتح اول و سکون ثانی و خای معجمه بمعنی پاره و حصه و بهره از برهان و لطائف برزخ بالفتح و زای معجمه مفتوح و خای معجمه چیزی که در میان دو چیز متخالف حائل باشد خواه از انسان و متخالف در خود و مناسبتی در اتا باشد یا نه چنانچه اعراف برزخ است میان بهشت و دوزخ و بوزنه برزخ است میان بهائم و انسان و درخت خرما و مردم گیاه برزخ است میان حیوانات و نباتات و بعضی مونگا برزخ است میان نباتات و جمادات و برزخ بمعنی زمانه که مابین وقت مرگ و زمان قیامت است از سروری و کنز و منتخب و دیگر کتب برخورد بسکون رای دوم ماضی است بمعنی ملاقی شد و هم مصدر بمعنی ملاقات و بفتح رای دوم بمعنی ملاقی شود و مر با فتح بر زن سر بمعنی سر گشتن و بمعنی سرما و بمعنی خواب گیسو و همیشه بودن و قیام نمودن و بالضم نوعی از جامه مخطط و قصیده برده از اینجاست و بفتحتین بمعنی شاله و تگرگ و بفتح اول و کسر دوم هر چیز که سرد باشد و در فارسی بالضم یک قسم بازی شطرنج که مهره حریف همه کشته شوند فقط شاه بماند و این بمنزله نصف مات است و بمعنی اول از صراح و منتخب و مؤید و کشف و بمعنی آخر از لطائف برگ بید بمعنی نوعی از پیکان و خنجر که بشکل برگ بید سازند از سراج و مصطلحات بریدن بفتح اول و کسر ثانی و یای معروف بمعنی قاصد و نامه بر مستعمل است کذا فی الکنز و المنتخب نیز در منتخب و رسالة المعربات که این لغت معرب است چنین تحقیق کرده که بریده معرب برید دم است و آن استری باشد یا اسپ که دم او ببرند بر نشان و بعضی گویند که تیز رفتار میشود و بمقدار دو فرسنگ نگاه دارند بجهت خبر بردن سلاطین و الحال آن شخص را گویند که بران سوار شده خبر برد بلکه بدین زمان هر نامه بر و قاصد را گویند که چالاک باشد برجند بالکسر نام قریه از ولایت خراسان از برهان بره بند بالتشدید یعنی تجربه کار ماهر و بمعنی تو بیت که فوج جنگی بر و زند و بیگانه و سپاهگران فرو از سراج و مصطلحات برو زقلای نشیب یعنی مثل او بحال تباه و گرفتار آمد از مصطلحات براز و بکسر اول بمعنی می زیبد برومند بفتح اول و ضم ثانی بمعنی بار درخت بمعنی برخوردار و کامیاب و خاصیت لفظ مند است که ما قبل آن اگر کلمه ثانی باشد او زائد براید یا افکنند چون بر و مند و تنومند از سراج برخوردار که بست از برخور مع الدال بمعنی برخوردن و لفظ دار که کلمه نسبت است و این از عالم خریدار است نه از عالم رستگار از بهار عجم و صاحب کشف درین لطیفه براورده که این هر سه درست یعنی برخوردار و برخوردار بمعنی برخورد بمعنی درست برخوردن چه دار بمعنی درخت و برخور بمعنی معتدل و مر کب است از اسم و امر چنانکه خونریز بمعنی خون ریختن و پابوس بمعنی پابوسیدن برنغار بضمتین و غین معجمه و رای مهمله ترکی نام فوجی که بر دست جنگ جانب دست راست پادشاه استاده باشد از لغات ترکی نوشته شد بر فو بفتح فا و جلد و پشتاره و بالفتح بواو خانه تابستانی که بغایت سرد باشد از برهان و منتخب و برهان و بدیحه بالاخانه که ترجمه غرفه است براد بفتح اول اگرچه هیچ یکی از کتب لغت لفظ براد بتصریح بفتح مؤلف نیافته که بفتح صحیح است یا بکسر مگر صاحب برهان نوشته است که فراد بفتح بر وزن براد و پس ازین معلوم شد که براد بفتح است بر بالفتح ثمره و میوه درخت و سینه و آغوش و بغل و کنار و بجوان و پستان زن جوان بمعنی سینا و شکل با موحده بای الصاق نیز آید چنانچه دوش بر دوش و زمین بر زمین یعنی دوش بدوش و زمین بزمین و در عربی بالفتح و تشدید رای نام تعالی و زمین خشک بیابانی نیکوکار و مهربان و بالکسر و تشدید رای بمعنی نیکی و بخشش و خوشنودی و رضامندی او و پدر زندگانی کردن و بضم و تشدید بمعنی گندم و بالکسر و سکون رای و دو رای بمعنی یک سعاد و لست از لطائف و کنز و برهان و منتخب و لغات ترکی برزگر بفتح اول و سکون رای مهمله و بعده زای معجمه زراعت کننده و دهقان و کسانیکه این تحقیق آگاه نیستند برزگر بدال مهمله

بجای رای مهمله میخوانند و این نزد اهل تحقیق صحیح نیست از برهان بران سر یعنی بران عزم و بران اراده و بکار کبستان و سینه باره جانان بمعنی معشوق از
چراغ هدایت و در شرح گلگشتی نوشته که بضم کاف و بفتح اول و کسر رای مهمله و کاف عربی برآمدگی و بالیدگی سینه و پستان بر بر بکسر هر دو با موحده در ترکی بمعنی یک یک و بفتح هر دو با
موحده ملکیست بجانب حبشه که مردم آنجا سبز رنگ باشند برج کبوتر در ایران رسم است که عمارت بلند چون چشمه در صحرا سازند و آن خاصه برای کبوتران است موسوم به برج کبوتر
چون پیخال کبوتر بکار رنگرزان آید محصول برج کبوتر در سرکار بادشاهی رسد و بعضی نوشته اند که برج کبوتر خانه کبوتر را گویند از مصطلحات و بهار عجم برو بضمتین و در
آخر زای معجمه بدر آمدن و آشکارا شدن از منتخب برو بفتح اول و سکون ثانی و فتح واو و در آخر زای معجمه فارسی سنجاف دامن جامه و غیره از برهان برار بکسر اول فضله و غائط آدمی
سرگین آدمی و غیره و بمعنی برون آمدن و بفتح خطاست از منتخب و کنز برز بالضم و در آخر زای معجمه قدر و شکوه و مرتبه و رفعت و بلندی قامت انسان و تنه درخت و بالفتح زراعت و
بمعنی زیبائی از جهانگیری و رشیدی و سروری و برهان برد عجوز بالفتح و عین مهمله نیز مفتوح هفت روز است در آخر زمستان سه روز در آخر بهمن که بهندی پهاگن گویند و چهار روز اول اسفندار
که بهندی تقریباً چیت باشد چون این روزها در آخر زمستان واقع شد لهذا برد عجوز نامند چه برد بمعنی سرما و عجوز بمعنی پیرزن و بعضی گویند که بران روزها زالی در صحرا از سرما مرده بود لهذا باین نام مسمی گشت از سامی
آن هفت روز اینست صن بکسر صاد مهمله و تشدید نون صنبر بکسر صاد مهمله و تشدید نون مفتوحه و سکون موحده و رای مهمله وبر بفتح واو و سکون با موحده و در آخر رای مهمله بروزن امر فاعل
مؤتمر و معلل با دال بصیغه اسم فاعل و ثانی بفتحتین و کسر و تشدید لام اول مطفی الجمر بالضم از صراح برگ ریز موسم خزان از برهان و سراج برگ سبز کنایه از چیز بسیار کم مقدار و تحفه
درویش که بتوقع نذر پیش اغنیا گذرانند از مصطلحات برجیس بالکسر جیم عربی بکسر و یای معروف و سین مهمله ستاره مشتری که بر فلک ششم تابد و سعد است و آنرا قاضی فلک گویند و خانه او قوس
و حوت است این معرب برجیس است که بالفتح باشد چرا که وزن فعلیل بالفتح در کلام عرب نیامده از برهان و رسالهٔ معربات و غیر آن برجاس بالضم و جیم عربی و سین مهمله بمعنی نشانه تیر و غیره از منتخب
و برهان برنس بضم موحده و رای مهمله ساکن و ضم نون و سین مهمله جامه که از پشم سیاه بافند و نادر سفید هم باشد و آن لباس ترسایان و نصاری است و در صحاح بمعنی کلاه دراز که کشیشان الخ
میپوشند برش بضم اول و کسر ثانی قاش خربزه و غیره از بهار عجم برص بفتحتین مرضیست که داغهای سیاه یا سپید بر اندام پدید آید از منتخب بربط نام سازیست مثل طنبوره
باشد مگر کاسه بزرگ و دسته کوتاه دارد از برهان و در رسالهٔ معربات که از صاحب رشیدیست مسطور است که بربط معرب بربت است بمعنی سینه بط زیرا که شبیه باشد بسینه بط بروع
بالفتح و دال مهمله مفتوح ملکیست از توابع ایران در آذربایجان تا اقلیم پنجم برف بفتح فرق میان برف و یخ آنست که برف چون عنبر سفید مثل غبار میبارد و یخ چون موم گداخته قطره قطره
میچکد و انجماد می پذیرد و مثل سنگ سپید میگردد براق بالفتح و تشدید رای مهمله هر چه با تابش و درخشندگی و لمعان باشد مثل ابرک و سنگ سرمه برق بفتح اول روشنی و درخشش
و تابش برق که از ابر پدید آید از کنز و صراح و منتخب و کشف و گویند که بمعنی درخشان نیز آمده برق و زرق روشنی و ساختگی برید فلک بفتح اول کنایه از ماه که سریع السیر
است از سراج برمک بفتح اول و سکون رای مهمله و فتح میم شخصی بود آتش پرست و در آخر مسلمان شد با عیال به دمشق رفت خالد نام پسرش در دولت عباسیه وزیر شد و بعد از
خالد پسرش یحیی نام داشت بدان منصب رسید و بعد از فضل که پسر یحیی بود بدان منصب کامیاب گشت بعد از فضل برادرش که جعفر نام داشت بمرتبهٔ اعلی رسید و دولت برامکه بر جعفر تمام شد از رشیدی و برهان بروک
بضمتین و کاف عربی فروختن شتر و ثابت شدن از لطائف برگ بالفتح و کاف فارسی ساز و نوا و سامان و سیاهی سرانجام و بمعنی التفات و پروا بفتحتین و کاف عربی قماشی باشد از پشم
شتر از برهان و سراج برشکال بفتح اول و سکون ثانی و شین معجمه موقوف و کاف عربی بمعنی برسات بفتحتین نیز آمده و در بهار عجم نوشته که لفظ هندیست و نزد فقیر مؤلف کتاب
مفرس برسکال است که بسین مهمله باشد چه در هندی برس بمعنی بارش و کال بمعنی وقت چون بعد از تحقیق این لفظ در سراج اللغات تلاش کردم بعینه مطابق نوشته خود یافتم
براندل یعنی بران عزم و بران اراده از بهار عجم برسام بالفتح مرضیست که اندرون سینه ورم باشد از برهان و در حدود الامراض نوشته که بعربی آنرا ذات الجنب گویند
براهام نام جهودیست که کمال بخیل و خسیس بود و در زمانهٔ بهرام گور از شرح خاقانی و مؤید بر چشم و بچشم گفتن کنایه از قبول کردن براجم بالفتح و کسر جیم بندهای انگشتان
برجم بضم اول و سوم مفرد است از شرح نصاب برثن بالکسر مخفف بیرون از برهان و رشیدی و صاحب کشف بضم نوشته برزن بالفتح و زای معجمه مفتوح بمعنی کوچه از رشیدی براهین
بالفتح جمع برهان و بضم خواندن خطاست بری بالفتح اول و تشدید رای مفتوح تثنیه بر و کنایه از عرب و روم و بالفتح و تخفیف رای مکسور در فارسی بمعنی برتر و بلند

بر گستوان بالفتح و کاف فارسی مضموم و مکسور هر دو و ضم و سین مهمله ساکن آنچه از قسم لحاف بر اسپ اندازند تا زینت و حفاظت شود زیرا که بپوشانند گویند و در سراج گرگستوان
بر گستوان بالفتح کاف فارسی است چه بر گستوان معنی پناه و لفظ آن کلمه نسبت **برق یمانی** برقیکه منسوب بیمن باشد یعنی برقیکه از جانب یمن که مطلع سهیل است درخشان شود
و آن دلیل باران است و در منتخب و کشف نوشته که یمان منسوب بیمن **برهان** بالضم حجت روشن و دلیل قاطع از منتخب فرق در میان برهان و دلیل آنست که دلیل عام و برهان
خاص و باصطلاح منطق قیاسی است که مرکب باشد از مقدمات یقینی تا نتیجه دهد مقدمه دیگر را که یقینی باشد نه ظنی چنانچه کل انسان حیوان و کل حیوان جسم پس ازین نتیجه یقینی
برآید که کل انسان جسم **برش** بالضم اول و سکون ثانی و ضم ثالث نام قبیله و انگشت سباع از کنز و در منتخب نام پدر قبیله و چنگال شیر و چنگال هر جانور درنده و در سراج چنگال
مرغان شکاری **برهمن** بفتح حروف دوم و سکون سوم و بسکون دوم و فتح سوم هر دو طور آمده قومیست از علمای هنود **برزین** بالفتح و کسر رای مهمله و بکسر معروف نام آتشکده و معنی آتش
هم نوشته اند از برهان و کشف و سروری و مدار و رشیدی **برهون** بمعنی صابون از سراج **برتکان** بالفتح و تای فوقانی مفتوح و کاف عربی بمعنی گلیم از شرح نصاب و در سراج اللغات
برافغلیدن کسی را بر جنگ تیز کردن از برهان **برباسیدن** مالیدن عضو از برهان **برون** بالضم و قمار از حریف غالب آمدن از چراغ هدایت **بر روی آب**
آوردن ظاهر ساختن **بر روی ایستادن** حریف شدن از چراغ هدایت **برکت شدن** تمام شدن و مردن از چراغ هدایت **بر طاق ابروی کسی فرو خوردن**
بیاد کسی شراب خوردن از چراغ هدایت **بر بسیان کسی بچاه افتادن** بسبب کسی در بلا افتادن از چراغ هدایت **بر رو در ماندن** خجالت زده شدن و عاجز شدن از مصطلحات
و چراغ هدایت **بر بسیان عجب وافتادن** با شخصی مکار معامله افتادن از مصطلحات **بر خویشتن بخشودن** قصد چیزی کردن که از آن بلاک شود **بر خود پیچیدن** تفاخر کردن
و تکبر کردن از چراغ هدایت و بهار شربت **بر یافتن** بمعنی برداشتن **بر طبع خوردن** ناخوش و ناپسند آمدن و غم افزا شدن **بر رو دویدن** شوخی کردن از بهار عجم **بر سر آمدن**
غالب آمدن و فوقی اختر شدن از بهار عجم **بر افتادن** دور شدن و نابود گشتن از بهار عجم **بر بناگوش زدن** تپانچه زدن و آگاه گردانیدن **بر پیچیدن** و **بسر پیچیدن** نام فنیست از کشتی از بهار عجم
بر خطر شدن دو شدن برابر **بر دویدن** استقبال کردن **بر ابر کشیدن** سنجیدن **بر روز سیاه نشاندن** خراب و بدحال گردانیدن از بهار عجم **بر چیزی چشم سرخ کردن**
طمع داشتن آن چیز **برخوردن** ملاقی شدن و ملاقات کردن و زده شدن چیزی بر چیزی و بمعنی نفع یافتن از چراغ هدایت **بر طاق بلند گذاشتن** و **بر طاق بلند نهادن** ترک
اعلی ساختن و چیزی را کمال نمایش دادن بمعنی چیزی را بر جای بلند نهادن که دست بآن نرسد و بمعنی ترک کردن و فراموش کردن هم آمده از برهان و بهار عجم **بر یخ زدن** و **بر یخ نوشتن**
فراموش کردن و نابود کردن و محو کردن و زود زائل کردن از برهان سراج وغیره **بر روز افگندن** بمعنی ظاهر ساختن **بر کردن** بمعنی روشن کردن و ظاهر کردن از سراج و
چراغ هدایت **برگ ریزان** بمعنی موسم خزان از برهان و سراج وغیره **برگ سبز فرستادن** ادای کل فرستادن **بر مژگان دویدن** چیزی در نظر آمدن از مصطلحات **بر روی**
ریختن زبون و مغلوب کردن از مصطلحات **بر دکستی پنبه نهادن** کنایه از تمسخر و ظرافت نمودن از مصطلحات **بر ریش کسی فراغت داشتن** بر ریش او ریدن چه فراغت بمعنی ریدن مستعملست
از مصطلحات **بر قالب زدن** مهیا کردن و سرانجام دادن از مصطلحات **بر مالیدن** بمعنی بالا کردن آستین و بالا کردن پائچه تنبان بر اشتاب رفتن و مجازاً بمعنی گریختن از برهان
و مصطلحات **بر مجیدن** بجیم فارسی دست نرمی بر بدن کسی مالیدن از برهان **بر لنگ زدن** بمعنی گریختن از مصطلحات و برهان و بهار عجم و نیز صاحب بهار عجم نوشته که
درین تامل ست ظاهر النگ بکسر لام بمعنی آلت رجولیت ست پس بر لنگ زدن از قطع آلت بود چرا که زدن بمعنی بریدن آمده است **بر شکستن** کناره کردن و بمعنی رنجیده شدن نیز آمده
بر نشستن سوار شدن **بر آب بستن** چیزی را سیراب کردن از مصطلحات **بر راه بردن** بسر بردن از مصطلحات **بر انگشت پیچیدن** یاد داشتن و مشهور کردن از مصطلحات
بر پائچه ریدن بمعنی بسیار ترسیدن از مصطلحات **بر خر خود سوار شدن** و **نشستن** مثبت ذات عمل خود و گرفتار آمدن از مصطلحات **بر خشت زادن**
معمول زنان بارور است که بوقت وضع حمل خشت را زیر پا گذاشته بر سر پا نشینند و زور بر هر دو پا زنند تا طفل بسهولت متولد شود **بر در عرفان زدن** و **بر عالم عرفان**
زدن از بابت شعر مهملن از مصطلحات **بر جلال زدن** خشمناک شدن از مصطلحات بهار عجم **بر دندان زدن** کنایه از رغبت لوالت چه و به سرین را گویند از
مصطلحات **بر سر پا آمدن** ظاهر شدن و پیدا شدن از مصطلحات **بر سر من آمده** من از مصطلحات **بر سنگ زدن** ظاهر کردن و گفتن از مصطلحات **بر کشیدن**

وزن کردن و مرتبه و رتبه کسی افزودن کردن از مصطلحات و بهار عجم برغو بفتح و ضم اول و غین معجمه مفتوح شاخ حیوان که از میان تهی باشد و آنرا مانند نفیری نوازند از رشیدی و جهانگیری
و برهان برشته بکسر میم بروزن فرشته بمعنی بریان و هر چیز مرغوب و محبوب باشد و حسن برشته کنایه از حسن سبز و گندمگون یعنی حسن نمکین مایل بسرخی باشد از بهار عجم و موید و کشف
برره بفتح اول و فتح هر دو رای مهمله نیکو کاران جمع بار که بتشدید راست برء الساعة بفتح اول و سکون را و ضم همزه و دال مرکب مفید نزله و رطوبات نام کتاب علم طب از امام زکریا
رازی و معنی لفظی این مرکب شدن در ساعت است بره بالفتح و تشدید را و بفتحتین و تخفیف را بچه گوسفند و آهو و بمعنی برج حمل که محل شرف آفتاب است و تعلق آفتاب ببرج حمل با آغاز
موسم بهار شروع میشود برکه بالکسر حوض آب لفظ عربیست از منتخب کنز براهمه بفتح اول و کسر ها جمع برهمن بحذف حرف خامس برده بالفتح بمعنی غلام و کنیزک از بهار عجم
و این لفظ ترکیست و در برهان بمعنی اسیر برهنه بفتح اول و ثانی و سکون ها ترجمه عریان و بفتح اول و سکون ثانی و فتح ها نیز آمده برذعه بالفتح و ذال معجمه مفتوح و عین مهمله پالان خر
از شرح نصاب برطله بالضم و تشدید کلمه مفتوح کلاه از قاموس برمخ شماله بالفتح و شین معجمه پلاو وزر ولد از برهان برامکه بفتح اول و کسر میم و فتح کاف عربی کنایه از امرای عظیم الشان
سخاوت پیشه و در اصل این لفظ جمع برمک است پس امکه اولاد و نسل برمک باشند تحقیقش آنکه برمک شخصی بود آتش پرست و آتشخانه نوبهار که در بلخ بود خدمت آتش از دی میکرد
و از جمیع خادمان آتشکده معزز تر بود و در تواریخ ابن خلکان مسطور است نمیدانم که اسلام آورده بود یا نه صاحب رشیدی نوشته که در آخر مسلمان شده با عیال بجانب دمشق که
دار الملک بنی امیه بود توجه نمود خالد نام پسرش در دولت عباسیه وزیر ابی العباس سفاح شد بعد از خالد پسرش که یحیی نام داشت بدولت رسید و بعد ازان فضیل که پسر یحیی بود
بدولت کامیاب گردید و بعد از فضیل برادرش جعفر نام در آن مرتبه اعلی رسید و سخاوت و مروت نظیر خود نداشت دولت برامکه بر جعفر تمام شد از تواریخ ابن خلکان و رشیدی و برهان
برخورداری نورچشمی این القاب خاص بدختر نوشتن و هر دو یای تحتانی برای تانیث دانستن محض خطاست چراکه در فارسی یای تانیث هیچ جا نیامده مگر در هندی داگر گویند برای تکلم
ست خصوصیت دختر نمیماند چه بپسر هم ثابت میشود بهر صورت این القاب بدختر خالی از کراهت نیست **برخی** بفتح اول و سکون ثانی و کسر خای معجمه و یای مجهول بمعنای از
چیزی چیره برخ بالفتح بمعنی حصه و بهره و یای تحتانی برای وحدت لهذا بمعنی اندکی مشهور است و بفتح اول و سکون ثانی و فتح خای معجمه بروزن درپے بمعنی فدیه و قربانی و صدقه یعنی آنچه عوض
چیزی عزیز بکسی دهند از بهار عجم و جهانگیری و برهان و مدار رشیدی و کشف و مؤید **برکی** بفتحتین و بکاف عربی منسوب ببرک که بفتحتین است و آن قماشی باشد از پشم اشتر که اکثر لباس
فقرا آن باشد از جهانگیری **بری** بفتح اول و کسر را و تشدید یا بمعنی پاک و بمعنی بیزار و بمعنی بیگناه و بفتح اول و تشدید را هر شی که در زمین خشک و صحرا باشد از کنز **برد خطی** بالضم
بمعنی ازچادر باشد که در بافت آن خطهای باریک و رنگین باشند **برد قلمی** بالضم بمعنی ازچادر که در بافت آن خطها باشند برابر سطر قلم و بعضی گویند که بران نقاشان از قلم نقش و
نگار کشند **برد یمانی** بضم اول و حرف چهارم که یای تحتانیست و کسر نون و تخفیف یای تحتانی دیگر نوعی از جامه مخطط که از ملک یمن آرند و الف در لفظ یمانی عوض یکی از یای
مشدده است پس گفته میشود یمانی بیا مشدد یا جمع نشود عوض و معوض مگر یمانی بتخفیف **برنائی** بالفتح جوانی **بریانی** بالکسر نوعی از پلاو نمکین **برگ سبز همکاری**
و برگ سبز تحفه درویشی برگ پان یا سبزه و دیگر کشتی گیران بجهت مقرر کردن کشتی بخانه حریف خود فرستند و همچنین گل نیز میفرستند و آنرا گل کشتی گویند **برهان لمی** بکسر لام
و تشدید میم مکسور بدانکه برهان باصطلاح منطقیین عبارتست از قیاسی که مرکب باشد از مقدمات یقینی و آن دو قسم است یکی لمی دوم انی لمی آنست که حد اوسط دران علت
حکم بود در ذهن و نفس الامر چنانکه گویند هذا متعفن الاخلاط و کل متعفن الاخلاط فهو محموم فهذا محموم پس حد اوسط که متعفن الاخلاط علت است برای حکم کردن محموم بودن در ذهن
و نفس الامر و آنرا برهان لمی ازان گویند که دلالت میکند برلم و علت حکم در نفس الامر **برهان انی** بدانکه برهان انی آنست که حد اوسط دران علت حکم بود در ذهن فقط
نه در نفس الامر چنانکه گویند الاربعة منقسمة بمتساویین و کل منقسم بمتساویین فهو زوج فالاربعة زوج پس حد اوسط که منقسم بمتساویین است علت است برای حکم کردن زوج بر اربعه در ذهن فقط نه آنرا
برهان انی ازان گویند که دلالت میکند بر انیت ثبوت حکم در نفس الامر نه بر لم و علت حکم و بعضی بعبارت دیگر چنین تصریح لمی و انی کرده اند برهان لمی آنست که از علت دلیل گیرند
بطرف معلول چنانچه تعفن اخلاط علت است برای حمی در مثال مذکور متعفن الاخلاط فهو محموم فهذا محموم برهان انی آنست که از معلول دلیل گیرند بطرف علت چون الحمی موقت
و کل موقت فهو متعفن الاخلاط بفتح لام معلول است و بکسر لام علت **برهان سلمی** آنکه برهان سلمی برهانی که آن ثابت میکنند در علم حکمت متناهی بودن ابعاد را از برهان سلمی

نزدان گویند که دران تنگی میباشند بعبور سلم برای اثبات مطلوب تقریر ش وجه اجمال آنکه اگر عدم تناهی ابعاد محقق باشد البته ممکن بود که برابر خط ‌ب ج زاویه سه‌ساق مثلث متساوی‌الاضلاع برآید و آن خط ساق مثلث باشد
آن خطها بکشیم بعد بنیامین متمایز گردد مثلاً خارج کنیم از نقطهٔ آ دو خط ابط بر نهند و فرض کنیم بر یک خط نقطهٔ ب بفاصلهٔ یک گز و ه بفاصلهٔ دو گز و بفاصلهٔ سه گز و فرض کنیم بر خط دیگر
مقابل نیها نقطهای ج و ه و ز بفاصلهای منفصله وصل کنیم میان آن نقطها خطوط بدین صورت و بعد د ه زائد باشد از بعد ب ج و بعد و ز زائد باشد از بعد د ه
پس این هر دو خطوط الی غیر النهایت ممکن باشد در میان آنها بعد غیر متناهی باآنکه محصور باشند آن بعد غیر متناهی میان دو حاصر و این منافی عدم تناهیست زیرا که محصوریت متناهی را
میخواهد پس چگونه عدم تناهی انفراج باوصف محصوریت متصور باشد پس باطل شد عدم تناهی ابعاد **برج هشت گوئی** صریح گفتن و فاش گفتن **برج آبی** سرطان و عقرب و حوت
برج خاکی ثور و سنبله و جدی **برج بادی** جوزا و میزان و دلو **برج آتشی** حمل و اسد و قوس **برکهی** بالفتح و کاف عربی مضموم نام کبوتر ازشمی **فصل بای**
موحده مع زای معجمه **بزرجمهر** بضمتین و سکون را مهمله و ضم جیم عربی و کسر میم نام وزیر اعظم نوشیروان و این معرب بزرگ مهر ست و آنچه در بعضی لغات نوشته اند که بضم
جیم نشاید جیم در اعجمیه در اساکن باید خواند این قول غلطست صحیح همانست که جیم را مضموم خوانند چرا که در عربی دو ساکن بدون ضمه هم نیایند از رسالهٔ معربات صاحب منتخب چون
ضمه به نسبت کسره و فتح حرکت قویست پس کلمهٔ معرب را که ضعیف بود باین حرکت قوی قوت دادند و قوت ضمه بشرح ملا در بحث فعل مذکورست **بزرگوار** مرید علیه بزرگ
از بهار عجم **بزرگر** بضم اول و فتح کاف فارسی کسی که مثل برجنگی را لجیگاند **برجگر** ترسان ضد بهادر **بزاز** بالفتح و تشدید زای معجمه اول جامه فروش چرا که بز بالفتح و تشدید زای معجمه بعربی
جامه را گویند از کشف و مؤید **بز** بالفتح و تشدید زای معجمه بمعنی جامه و بالضم و تخفیف در فارسی بمعنی گوسپند که بهندی آن را بکری گویند و کنایه از برج حمل که خانهٔ زحل است و بمعنی مسخره نیز می‌آید
معنی اول از برهان باقی از لطائف **براو** بضم نام دلاوری که آن را از گون آمیختن چربیست چنانکه قصاب به بچه را بر تنا بسته پوست کشند **بزوغ** بضمتین و غین معجمه روشنی و طلوع از لطائف
بزاق بضم اول لعاب دهن از کشف و منتخب و مؤید و مدار و بحر الجواهر **بزشک** بکسرتین طبیب از برهان **بزرگ** بضمتین نام مقامیست از دوازده مقام موسیقی و بالفتح و را
مهمله مفتوح بمعنی کتان که بهندی السی گویند از برهان **بزقدم** حقیر و ناتوان بطی الحرکت از مصطلحات **بزان** بضم لفظ مفرد ست بمعنی شهوت زنان از لطائف **بزگرفتن** زهر له و مسخر
کردن از لطائف **بزبان برداشتن و گرفتن** بحرف ملائم فریب دادن سخنان لائق گفتن کسی را از مصطلحات **بزم** **بزم سنگین** بزمی که دران مردم کثیر جمع باشند از مصطلحات **بزه** بفتحتین
بمعنی گناه و خطا و بضم اول میوهٔ خوشبودار از برهان سراج اللغات و رشیدی **بزمه** بزم باد تنها بمعنی بزم و سیف الله نوشته که ها برای تصغیر ست و در سراج اللغات نوشته که بزمه بمعنی گوشه از بزم
در صورت ها برای نسبت ست و در برهان بمعنی مجلس شراب **بزغاله** بزکوهی چه غال بمعنی شگاف و غار که در کوه باشد و ها برای نسبت **بزنگاه** بکسر اول جائیکه خوف
رهزنان اشتباه باشد از مصطلحات **بزدوی** منسوب بزده که نام شهریست **بزگیری** مکر و حیله کردن و بمعنی دزدی نیز آمده از مصطلحات **بز بازی** رقصانیدن بز بر دو برنه از مصطلحات
فصل بای موحده مع سین مهمله **بسا** بمعنی بسیار و الف برای کثرت یا زائد **بسالت** بالفتح شجاعت و دلیری از منتخب و کنز **بست** بالضم و سکون سین مهمله نام شهریست
از ایران و نیست نحوس بمقدار دوازده ساعت که بعد از سه شمار در بسیل در می‌آید ابتدای آن از هنگام ابتدای اجتماع شمس و قمر ست بهندی آن را بهدرا گویند و بفتح بای موحده مخلوط بها
و تشدید دال مهمله در رای مهمله و با الف بالکسر مخفف بیست که ترجمهٔ عدد عشرین ست **بسطت** بفتح اول و سکون ثانی و فتح طای بمعنی فراخی و کشادگی از صراح و کنز و کنایه از دو
و بالضم خطاست **بسپج** بفتح اول و کسر ثانی و بای مجهول و جیم فارسی قصد اراده و ساز و آمادگی از برهان رشیدی و جهانگیری **بسفایج** بالفتح و تحتانی نیز مفتوح معرب بسپایه نام دوایی
که چوب درختی باشد از رسالهٔ معربات صاحب رشیدی و منتخب **بسند** بفتحتین بمعنی کافی و کافی شدن از سراج و رشیدی **بسد** بضم اول و ضم سین مهمله مشدد و تخفیف سین نیز آمده بمعنی مرجان
که بهندی آن را مونگا گویند از کشف و مدار و برهان **بسته نگار** نوعی از سرود در راگنی از چراغ هدایت **بسر** بالضم خرمای خام که هنوز پخته نشده باشد از منتخب و شروح نصاب و بفتح اول و کسر سین
نام وزیر قیصر از لطائف **بستان افروز** نام خروس که بعضی اهل هند آن را کلغا گویند از برهان سراج اللغات **بس** بالفتح بمعنی بسیار و بمعنی کافی و یکی از حروف تشبیه چون
شیر بس یعنی مانند شیر **بسط** بالفتح بمعنی فراخی بالضم از صراح و بمعنی گستردن **بساط** بکسر فرش و عرصهٔ شطرنج و فراخی میدان و بمعنی دسترس و متاع و سرمایه و دستگاه و سفره و حرمن بلفظ انداختن
و افگندن و چیدن و گستردن و آراستن و گستردن و چیدن مستعمل از بهار عجم و در دو الفاظ **بسیط** بالفتح جای فراخ و گسترده شده و چیزیکه فراخ باشد و در اصطلاح حکما آنست که غیر مرکب باشد و در بعضی تعریف بسیط

چنین کرده اند که هر چیزی که جزو آن مشابه کل آن باشد چنانچه آب و خاک و آتش و باد علیحده علیحده و نام بحریست از نوزده بحور شعر **بسائط** بکسر همزه که حرف چهارم جمع بسیط و مراد از بسائط اربع عناصر که خاک و باد و آتش و آب ست **بسیط سبع** بضم سین و فتح سین مهمله و فتح بای موحده مشدد و کنایه از زمین با بتبار هفت اقلیم **بسراق** با قوت زرد که در هند بکهراج گویند از لطائف

بست و یک و شاق بکسر اول و ضم واو دوم کنایه از بست و یک صورت شمالی و تفصیلش همین جا بعد دو سطر مسطور **بسمل** بکسر اول و کسر میم بمعنی مذبوح بفتح و بمعنی ذبح کردن نیز آمده چراکه بوقت ذبح کردن بسم الله میگویند پس ظاهر است این کلمه فارسی الاصل نیست لفظ مستحدث ست از سراج و کشف **بست و یک پیکر نور در ایوان شمال**

بدانکه اهل هیئت از کواکب مرصوده همگی چهل و هشت صور بر فلک قرار داده اند از انجمله دوازده صور بر نفس منطقة البروج واقع اند که دوازده بروج مشهوره عبارت ازانست و ازانجمله بست و یک صور بجانب شمال از منطقة البروج اند یکی ازان دب اصغر بصورت خرس استاده کواکب آن هفت دوم دب اکبر و آن نیز بصورت خرس کلانست کواکب آن بست و هفت سوم تنین بصورت اژدهای بزرگ با شکنهای بسیار کواکبش سی و هفت چهارم قیقاوس بشکل شلقی بزرگ کواکبش یازده پنجم عوا بصورت مرد استاده و دو دستها کشیده و بدست عصا گرفته و این را حارس السما نیز نامند کواکبش بست و دو ششم فکه و آنرا کاسه درویشان نیز گویند چراکه در استدارت آن رخنه افتاده است گویا که کاسه لب شکسته است ستاره آن هشت هفتم جاثی علی رکبتیه بصورت مردی بر زانو در آمده ای بر زانو نشسته ستاره آن است و بست و هشت هشتم شلیاق و آن بصورت سلحفات ست یعنی باخه کواکبش ده و از انجمله کوکبی ست از قدر اول آنرا نسر واقع گویند نهم دجاجه و آن بصورت ماکیان ست کواکبش هفده دهم ذات الکرسی بصورت زنی ست بر کرسی نشسته و پاها فرو گذاشته کواکبش سیزده یکی از کواکب آن کف الخضیب است از قدر ثالث یازدهم حامل راس الغول بر مثال مردیست بر پا چپ داستاده و پای راست برداشته و دست راست بر سر نهاده و بدست چپ سر دیو خون چکان بموی سر گرفته کواکبش بست و شش دوازدهم ممسک العنان بصورت مردی استاده بیکدست تازیانه و بدست دیگر عنانی کواکبش چهارده از انجمله عیوق از قدر اول سیزدهم عقاب و آنرا نسر طائر نیز گویند کواکبش نه چهاردهم دلفین بصورت حیوان بحریست که مشک پر باد کرده مشابهت دارد کواکبش ده پانزدهم سهم بصورت تیر کواکبش پنج شانزدهم حوا این بصورت مرد مار افسا است کواکبش بست و چهار هفدهم حیه بصورت مار که بدست همان مار افسا است کواکبش هژده هژدهم قطعة الفرس کواکبش چهار و در نفائس الفنون بجای قطعه فرس نام نوشته که بصورت اسپ خوش شکل کواکبش سی نوزدهم فرس اکبر بصورت اسپیکه او را سر و دو دست باشد و کفل و دو پا نبود کواکبش نوزده بستم مراة مسلسله بصورت زنی استاده دستها کشیده و زنجیری بر سر و پای او نهاده و بعضی نوشته که زنجیری بر دست او کواکبش بست بست و یکم مثلث و آن شکلی ست که در یک طول باشد کواکبش چهارده و پانزده صور که بجانب جنوب منطقة البروج واقع شده اند نیست اول قنطس و آن بر شکل حیوان بحریست که او را دو دست بود و بال و دم چون مرغ کواکبش بست و دو دوم جبار بر شکل مرد قائم بر کرسی و در دست عصا گرفته و کمر بسته و شمشیری حمایل کرده و این بصورت راجوزا نیز گویند کواکبش سی و هشت سوم نهر بر شکل جوی باریک با گردشها بسیار کواکبش سی و چهار چهارم ارنب بصورت خرگوش کواکبش دوازده پنجم کلب اکبر بصورت سگ کواکبش هژده منجمله آن شعری یمانی که شعری عبور نیز گویند از قدر اول ششم کلب اصغر از کواکب آن یکی شعری شامی و دیگر مرزم هفتم سفینه بشکل کشتی کواکبش چهل و پنج منجمله آن سهیل است از قدر اول هشتم شجاع بصورت مار بزرگ و دراز با شکنها بسیار برج اسد پیوسته کواکبش بست نهم باطیه و آنرا کاس نیز گویند شکلیست مستدیر کواکبش هفت دهم غراب بصورت زاغ کواکبش هفت یازدهم قنطورس بصورت حیوانی مرکب از اسپ و آدمی از سر تا پشت چون مقدم آدمی از کمر تا پا مثل اسپ کواکبش سی و هفت دوازدهم سبع بصورت حیوان درنده کواکبش نوزده سیزدهم مجمره بصورت منقل کواکبش هفت چهاردهم اکلیل جنوبی بشکل صنوبر کواکبش سیزده پانزدهم حوت جنوبی بشکل ماهی بزرگ کواکبش یازده **بسطام** صاحب منتخب اللغات و مزیل الاغلاط و یاقوت حموی نوشته اند که بالکسر نام شهریست مولد حضرت بایزید و صاحب مؤید و کشف و صراح و مدار و لب الالباب بالفتح نوشته اند و بالضم در هیچ کتاب یافته نشد **بسیم** بر وزن فعیل بمعنی تبسم کننده از لطائف **بسام** بالفتح و تشدید سین مهمله خنده و شگفتگیه **بسیجیدن** بالفتح اراده کردن **بستن** بمعنی پیوند نیز آمده چون آئینه بستن بمعنی پیدا کردن شدن چون شگوفه بستن و آبله بستن بمعنی پوشیدن چون ایزار بستن و بمعنی منا کردن چون حصار بستن از بهار عجم **بستان** بالضم معرب بوستان از منتخب و در سراج اللغات نوشته که لفظ فارسیست مرکب از کلمه بس به بالضم که بمعنی گلزار و جائیکه میوه خوشبو دار باشد الف و نون زائده مثل شاد و شادان **بساتین** بالفتح جمع بستان و بضم خواندن خطا است **بسدین** منسوب به بسد که مرجان باشد و مراد از سرخ **بست و یک قران** تبیین انست زحل را با مشتری کواکب زیر او مشتری را با پنج کواکب زیر او و مریخ را با چهار کواکب زیر او و شمس را با سه کواکب زیر او و زهره با دو کواکب و عطارد را با قمر **بسبر زلف صحبت داشتن** نیستان

وتیره و روز بودن اظهار رنجش نمودن **بسر شدن** آخر شدن از بهار عجم وغیره **بسر پیچیدن** الحاح و سماجت کردن و تمام دادن از کشتی **بسر گشیدن** یک دفعه لاجرعه کشیدن از
مصطلحات **بست شکستن** بالفتح از حد تجاوز نمودن از مصطلحات **بسر پا آمدن** از مرض شفا یافتن از مصطلحات **بسر گی گردیدن** مرادف گرد سر گردیدن **بسباب** بالفتح
و با موحده و سین مهمله معرب بزبار ست که جادو گرش گویند از منتخب **بسمله** بالفتح مخفف بسم الله و بمعنی بسم الله الرحمن الرحیم گفتن از منتخب وغیر آن **بسحاق اطعمه** بالضم و حای مهمله نام شاعر
که در اشعارش همه بیان طعامها باشد **بسوده** بالکسر لغت هندیست بمعنی بستم حصه هر چیز عموماً و بمعنی بستم حصه بیگه در پیمایش زمین زراعت خصوصاً **بسته** بالفتح بقچه **بساط خانه**
متاع خانه از چراغ هدایت **بسیچی** بالفتح آنکه باوراق طلا و نقره بقالب یا بقلم بر جامه نقش کند از بهار عجم **بسی** بمعنی بس از بهار عجم **بستان ابسرای** باغیکه در صحن خانه سازند از سراج اللغات
فصل بای موحده مع شین معجمه **بشری** بالضم مصدرست بمعنی مژده و بشارت و نام بار بردار زنده یوسف علیه السلام از منتخب و تفسیر مدارک و جامع البیان
و تحقیق یا بشری در باب یای تحتانی گفته خواهد شد **بشقاب** بالضم بمعنی رکابی بزرگ این لفظ ترکیست از بهار عجم **بشارت** بالضم و کسر بمعنی خبر خوش و بالفتح یا بمعنی خطا از بحر الجواهر
و مدار و کشف و مؤید و منتخب **بشاشت** بالفتح گشاده روی و خوش طبع از منتخب و کنز و در صراح تازه روی شدن **بشن** بالکسر اول و فتح شین معجمه و سکون نون و فتح بای فارسی نوعی از
سرود هندست مشهور و هر دو **بشر** بفتحتین بمعنی انسان و از انجهت انسان را بشر گویند که دیده میشود و نمایان میباشد **بالبشره** ای الظاهر الجلد از شرح مقامات حریری **بش** بالفتح و سکون شین
معجمه بمعنی هر چیز مطلقا و بند پا آهن و نقره و برنج که بر در زر یا پیوند آهسته و قوم امثال آن نصب کنند برای استواری از مصطلحات و سراج اللغات **بشاش** بالفتح و تشدید شین معجمه
اول بمعنی خوش و تازه رو از لطائف و کنز **بشع** بفتح اول و کسر شین معجمه و عین مهمله بدمزه که گلوگیر از کنز **بشک** بالفتح دویدن و دروغ گفتن از لطائف و در رشیدی بالفتح عشوه و غمزه
بالضم بمعنی رعد **بشکال** بالفتح برسات **بشکن بشکن** بمعنی هنگامه و جوش و خروش و انگشتک زدن که اهل رقص را باشد از چراغ هدایت **بشولیدن** پریشان کردن در برهان
بشخودن بمعنی خراشیدن از برهان **بشکولیدن** چالاکی نمودن از برهان **بشره** بالفتح اول و ثانی ظاهر پوست آدمی از کشف و منتخب و کنز **بشر حافی** بالکسر و حای مهمله و فا نام
ولی که برهنه پا میگشت از لطائف **فصل بای موحده مع صاد مهمله** **بصیرت** بینائی دل و بمعنی دانائی و زیرکی **ابصار** بالفتح بینائی چشم از منتخب وغیر آن **بصیر** بینا و دانا
از منتخب **بصائر** بینا یان و جمع بصیرت **بصل** بفتحتین پیاز از لطائف و کنز **بصیم** بالضم ترجمه میان خنصر و بنصر از شرح نصاب **بصره** بالفتح نام شهری از عراق عرب **بصری** بفتحتین جمع بصره و **بصری**
بالکسر منسوب بشهر بصره اگرچه قیاس فتح میخواست لیکن کسره دادند تا تفاوت باشد میان **بصری** بالفتح منسوب بسوی بصره که بمعنی ملک حجازست از شرح کافیه از شهاب الدین دولت آبادی
فصل بای موحده مع ضاد معجمه **بضاعت** بالکسر اول مال و اسباب **بضع** بالکسر و عین مهمله از سه تا نه هر عددیکه باشد بالفتح گویند و بالضم بمعنی نکاح و فرج زن و بالفتح گوشت برید
و سیراب شدن از لطائف و کنز **بضعه** بالکسر گوشت تازه از لطائف و کنز **فصل بای موحده مع طای مهمله** **بطحا** بالفتح و حای مهمله وادی یکه معظم و گاهی بطحه که معظم مکه است و
در اصل لغت بطحا بمعنی زمین فراخ که گذرگاه آب سیل باشد و در آن سنگریزه بسیار باشد از منتخب و کنز و کشف و لطائف **بطالت** بالفتح بیکاری و معطل بودن بالکسر اول بمعنی دلیری از منتخب
و صراح **بطائح** بفتح و حای مهمله جای نشیب و فراخ که گذرگاه آب سیل باشد و در آن سنگریزه بسیار باشد و این جمع بطحا است از صراح و کنز **بطیخ** بالکسر و تشدید طای مهمله مکسور و سکون تحتانی
و خای معجمه خربزه از شرح نصاب و لطائف **بطر** بالفتح شگافتن زخم و بفتحتین دهشت و حیرانی و غفلت و ناسپاسی و نازمانی در شادی و مفرط او توانگری و فراخی عیش و بمعنی بشکافته نیز آمده از
لطائف و کشف و کنز **بطلیموس** بفتح با و فتح لام و تقدیم یای تحتانی بر میم نام حکیم یونانی صاحب کتاب مجسطی و بتقدیم میم نیز گفته اند از منتخب و در برهان بفتح با و فتح لام و بتقدیم میم و یای تحتانی
گفته که بتقدیم تحتانی بر میم نیز بنظر آمده **بطش** بفتح اول و سکون ثانی بمعنی سخت گرفتن و حمله کردن از منتخب و کنز و صراح **بط** بالفتح جانوریست معروف و این معربست و در اصل بت است که بصورت آن سازند
از رساله معربات و بهار عجم و برهان **بطریق** بالکسر زاهد ترسایان از مؤید و برهان و در صراح و کنز بهتر از فوج روم و میان **بطاک** بفتحتین صراحی کوچک که برای شراب سازند **بطل** بفتحتین بمعنی شجاع
و دلیر از منتخب **بطال** بالفتح و تشدید بیکار و در نکو و بعات دلیر از منتخب **بطن** بالفتح با و سکون طا شکم از منتخب **بطین** بالضم اول و فتح ثانی تصغیر بطن و نام منزل دوم منازل قمر
آن سه ستاره اند مانند سه برشکل مثلث که بر دم حمل اند از شرح قران السعدین و بفتح اول و کسر طا بمعنی بزرگ شکم **بطون** بالضمتین بمعنی شدن و پوشیده گی و جمع بطن که بمعنی شکم است **بطلان**
بالضم باطل و ضائع شدن از منتخب **بطاق** بر و کسی کار کردن بجای داده کار کردن از مصطلحات **بطلح** دادن در تعبیر نقش ضمن بر جائی بها از بهار عجم **بطو** بالضم اول و سکون ثانی در نگی و آهستگی نقیض سرعت از صراح

لطانه بکسر اول و چهارم نون بمعنی استر قبا و غیره و بمعنی اندرون شکم و سینه و مجازاً بمعنی اراده باطن بمعنی دوست دلی از اقتباس و منتخب لطی بفتح اول و کسر ثانی و تشدید تحتانی بر وزن فعیل
درنگ کننده و آهسته لطاسر خاب رکم اراحی شراب از مؤید **فصل باء موحده مع عین مهمله** بعث بالفتح و ثای مثلثه بمعنی برانگیختن از منتخب و کنز و کاهی از رشید بامعنی ما سوا باشد
بعد البعد بضم اول و فتح چهارم مرکب نام دائره که بالاتر از همه افلاک است و فلکها است نیز اهل هیئت بعد البعد بر خطی اطلاق کنند که از مرکز عالم خارج شده باوج کوکب متصل آن سد بعث و نشر کنایه
از روز قیامت چرا که در آن وقت همه مردگان از زمین برانگیخته خواهند شد و سپهر پراگنده خواهند گشت بعیر بفتح اول و کسر ثانی بر وزن نقیر بمعنی اشتر از کشف و منتخب کنز بعر بفتح سرگین شتر و
گوسپند و آهو و موش بعار پشک گویند از منتخب و غیر آن بعض بفتح اول و کسر ثانی و ضاد معجمه بمعنی پشه از کنز اللغات بعض بالضم پاره از چیزی و در لفظ بعضی یای تحتانی برای وحدت است اگر وحدت
منظور نباشد آوردن یا درست نیست **بعلبک** نام شهریست بشام که قوم الیاس علیه السلام در انجا بعل نام بتی را می پرستیدند از منتخب **بعل** بالفتح نام بتی قوم الیاس علیه السلام و
شوهر و بمعنی صاحب و مالک از منتخب و کنز بعال بکسر اول بمعنی زنها و بمعنی جماع کردن زن و بلیت شوهران زنها که فقط بیانهای باران نا رسیده از منتخب و لطائف **بعد المشرقین** بالضم مر آنکه
مفاصله مشرق صیفی و شتوی باعتبار افق ارض تقریباً یکهزار و چهل و شش فرسخ یا کم میشود بحساب کروه شش هزار و یکصد و سی و هفت و یا و بالا میشود چرا که بعد مطلع اقصر الایام از مطلع
اطول الایام تقریباً چهل و هفت درجه است هر درجه ارضی تقریباً بست و دوم فرسخ یا و بالا میشود بحساب کروه هر درجه ارضی تقریباً شصت و هفت کروه یا کم میشود از روی تحقیق هر چه
ارضی شصت و شش کروه و دو هزار و شش صد و شش کروه گره میگردد پیمایش درجه فلکی یازده لکه هفتاد و هفت هزار و ششصد و بست و شش کروه میشود و نزد بعضی مشرقین عبارت
از مشرق و مغرب است چرا که گاهی بلحاظ اشتراقیت طلوع آفتاب از مشرق تغلیباً مغرب را نیز مشرق گفته تثنیه آن مشرقین نامند بعثر بالفتح و ثای مثلثه مفتوحه برانگیختن و پراگنده شدن
از کنز بعره بالفتح سرگین شتر و گوسپند و آهو بعار از انیک گویند از منتخب و شرح نصاب و لطائف بعینه بکسر اول و کسر نون بمعنی بحقیقت خود و ذات خود بعالمی بر طرف افتاده کنایه از خود رای
و خود پسند که نصیحت کسی نپذیرد **فصل باء موحده مع غین معجمه** بغرا بالفتح و غین معجمه نام پادشاه خوارزم و نام آشی ست که ایجاد بغرا خان پادشاه خوارزم است و
آنچنان باشد که مثل لیموی کاغذی بلکه خوردتر از آن از آرد نخود گلوله ها ساخته اش از ان پست میسازند و بغرا بمعنی خوک نر نیز آمده از برهان و غیر آن و در سراج اللغات بالضم نوشته که
نوعی از آش است ضبط کرده بغرا خان پادشاه ترکستان بکثرت استعمال لفظ خان و یای نسبت حذف شده و در آئین اکبری نوشته که بغرا قسمیست از پلاو که از گوشت و میده و نخود و روغن
و قند و سرکه و زرد که و غیره راست کنند بغض بالضم اول و سکون غین معجمه و ضاد معجمه بمعنی عداوت سخت بغا بالفتح بمعنی خواستن و بکسر و مد بمعنی زنا کردن و فاحشه شدن از منتخب و صراح و
بغار سی بمعنی هیزم و نخست از لطائف و رشیدی **بغاث** بهر سه حرکات و ثای مثلثه و غین معجمه و ثای مثلثه مرغیست تیره رنگ مردار خور و از منتخب و کنز ظاهر اگرکس باشد و در ترجمه جریر نوشته که بغاث جنس
اول طایر شکاریست و در کنز بالضم بمعنی طایر پیر که از تلاش طعمه عاجز باشد و الله اعلم بالصواب **بغداد** بالفتح نام شهری در عراق معرب که در اصل باغ داد از انکه پیش از این باغی بود که هر هفته
نوشیروان عادل در ان باغ بداد مظلومان میرسید الحال الف اسقاط کرده بغداد گویند از کشف و برهان و خیابان در مصطلحات بمعنی کهنه و خراب و کنایه از پیاله شراب که پر و مالامال باشد و بغداد
باصطلاح لوطیان شکم را گویند از شرح گل کشتی **بغلمش** لیر بفتح اول و سکون غین معجمه و فتح لام و سکون شین معجمه و فتح لام و کسر میم و سکون رای مهمله در ترکی بمعنی بسته اند بغار بکسر اول و در آخر زای معجمه چیزی
که در شگاف چوب کوفتن داخل کنند از برهان و در رشیدی برای مهمله نیز آمده و الله اعلم بالصواب **بغلطاق** و **بغلتاق** بفتحتین بمعنی قبا از رشیدی و در برهان کلاه فرخی و طاقیه و بعضی بمعنی جامه بغلبند
نوشته در سراج اللغات نوشته که بمعنی بغلبند و کلاه چون کاف و قاف در فارسی نمی آید شاید که زبان دیگر باشد **بغلق** بالفتح نام طایر مجازاً بمعنی تیر آمده **بغلک** گرهی باشد که در بغل مردم پیدا شود و بد
پخته گردد از برهان و رشیدی **بغل** بضم و سکون ثانی بمعنی استر که متولد از اسب و خر نر و آن از خر نر و اسب ماده پیدا میشود از منتخب و غیره **بغچه** بالضم جامه بند که معروف است این لفظ ترکیست از لغات
ترکی ثابت شده **بغتةً** بالفتح ناگاه و یکبارگی و دفعةً از کشف و منتخب **بغی** بفتح اول و سکون ثانی مصدر بمعنی بیفرمانی و از اطاعت بیرون رفتن و بفتح اول و کسر ثانی و یای مشدد بر وزن فعیل
صیغه صفت مشبهه بمعنی بیفرمان از منتخب **بغداد خراب** و **بغداد کهنه** و **بغداد خالی** کنایه از ساغر تهی و شکم خالی از صباح عجم **بغلگیری** نام آوازی است **بغلی** کنایه از قران کوچک
تقطیع که آنرا السفر و در بغل توان داشت **فصل باء موحده مع فاء** بفرستید این لفظ غلط است بفرستند صحیح چرا که مصدر ش فرستادن است پس یا زیاده کردن یای تحتانی بعد
رای مهمله وجهی ندارد و اسقاط تای فوقانی نیز درین لفظ از بعد سین مهمله یافته نشده **بقری** بالفتح کارگاه جولاهه از کشف و از رشیدی معلوم میشود که راچه جولاهه باشد

فصل بای موحده مع قاف بقلة الحمقا بالفتح و حای مهمله مفتوح و سکون میم و بعده قاف ترهٔ خرفه و معنی لغوی آن ترهٔ نادان ست چون با وصف فوائد بسیار
بیشتر در راهها و جاهای خسیس میروید لهذا باین اسم مسمی گشت از مدار و در شرح نصاب نوشته که چون ترهٔ مذکور با وجودیکه هر بار از سیل خراب و برباد میرود و لیکن اکثر براه سیل گذر آب میروید
بقامی ریز دمعنی در بازی شطرنج برابر باشد بقر بفتحتین بمعنی مطلق گاو خواه نر خواه ماده بخلاف تورگه گاو نر را گویند و در بقره تا برای وحدت است نه برای تانیث از صراح و شرح نصاب بقراط
بالفتح نام حکیم از مدار و کشف بقاع بکسر اول بمعنی جایها جمع بقعه که بضم ست بمعنی جا از منتخب و لطائف بق بالفتح و تشدید قاف بمعنی پشه گاهی در فارسی بضرورت نظم بتخفیف می آرند
بقل بالفتح تره که پخته نا خورش سازند بقال در هندوستان بمعنی غله فروش بسیار مستعمل شده است و با بمعنی بدال بالفتح و تشدید دال مهمله صحیح باشد و نزد اهل زبان بقال بمعنی تره فروش بسبب نسبت
به بقل بالفتح تره را گویند از چراغ هدایت بقم بالفتح و تشدید قاف مفتوح نام چوبیکه از و رنگ سرخ حاصل شود از قاموس و در فارسی بتخفیف قاف مستعمل هندی مجیته بقام رنجیتن بمعنی عاجز شد
از چهار شربت و در بهار عجم کنایه از جنگ نا کرده عاجز شدن بقله بالفتح تره که پخته نا خورش سازند بقعه بالضم زمین که محدود و ممتاز باشد از زمین دیگر و بمعنی سرای و خانه مستعملست از منتخب

فصل بای موحده مع کاف عربی و فارسی بکا بالضم بدون همزه بمعنی گریه که اشک ریختن باشد و بکاء بالضم و در آخر همزه بر وزن فعال بمعنی گریه کردن با آواز از منتخب
و شرح یوسفی بکارت بفتح صحیح ست و بضم و بکسر خطاست بمعنی دوشیزگی از رمل الاغلاط و صراح و کشف و منتخب بگذرفت خراب و تباه شد از مصطلحات بگر داشت بکاف فارسی بمعنی تباه
و ضائع ست از مصطلحات بگلر بالفتح و کاف فارسی بر وزن اختر بترکی امیر بزرگ را گویند از لطائف بگلر بکاف فارسی بر وزن اختر جامه ایست که بر وقت جنگ پوشند و آن تا بهای آهنی باشد که
بران مخمل یا بنات کشیده استعمال نمایند از برهان و رشیدی بکر بالکسر زن دوشیزه و اول هر چیز و هر کاریکه مانند آن پیشتر نشده باشد و بالفتح شتر جوان و نام قبیله ایست و نام ملکیست
بامداد و لفظ باکره که بزیادت الف مشهور ست بمعنی زن دوشیزه از منتخب عامه عوام است صحیح بدون الف است بکر بالکسر بمعنی نازک و لطیف هم آمده مگر بمجاز چون سخن بکر و مضمون بکر بکره بفتحتین
و باده بکر بمعنی باده که هنوز از ان نخورده باشند از منتخب صراح و بهار عجم بکور بفتحتین بگاه برخاستن و در بامداد رفتن از منتخب بکتاش بالکسر کاف عربی نام بادشاه خوارزم
از برهان و سراج اللغات و مدار و در رشیدی یافته نشده و بعضی چنین نوشته اند که بکتاش بالکسر کاف فارسی مرکبست از لفظ بگ که مخفف بیگ ست که بترکی بمعنی صاحب و امیر باشد و تاش
بمعنی غلام پس بمعنی مجموعه صاحب غلام است میتواند که بمعنی هم خداوند باشد چه در ترکی لفظ تاش و داش برای اشتراک آید بگیاروق بالکسر و کاف فارسی و زای مهمله مضموم نام امیری
غلامان یک صاحب از لطائف بگ بالفتح و کاف فارسی غوک و بالکسر مخفف بیگ که بترکی بمعنی امیر ست از لطائف و رشیدی بگناب بالفتح و لون مفتوح و کاف فارسی بمعنی حیوان دم بریده
از برهان و رشیدی بگلر بگ بفتح اول و سوم و کسر پنجم که بای موحده است و کاف فارسی بترکی بمعنی خان خانان و امیر امیران از لطائف بکاول بضم بای موحده و کاف عربی و
ضم واو بمعنی داروغه بادرچیخانه از سراج اللغات و در بهار عجم بفتح اول و فتح واو بکم بالضم جمع ابکم که بمعنی گنگ ست و بفتحتین بمعنی گنگی از منتخب و لطائف و کنز بگران بالضم تره دیگ از رشیدی
و برهان بگتینان بکاف فارسی بر وزن سکینان نام قومی از سلاطین ترک بگذاشتن از رساله عبد الواسع معلوم میشود که بکسر بای موحده است بکار بردن بمعنی بکار آوردن
بیگ لار بیگیان سرداران امرا و بزرگان بمیران بکه بالفتح و تشدید کاف نام قدیم مکه معظمه از منتخب و شرح نصاب بکره بالضم صبح و بامداد و بالفتح چرخیکه بر سر چاه نصب کنند و بمعنی چرخ کوچک
که جولاهگان کلاوه ابریشم بران کشیده بگردش آرند و در دکن بان بر اشوره پیچند بهندی چرخی نامند از صراح و منتخب و غیره بکلانه ملکیست در اقصای شرقیه صوبه بنگاله بکم بگاه بمعنی وقتیکه هنوز دیر یا
نیاموخته باشند از مصطلحات

فصل بای موحده مع اللام بلوا بالفتح بلا و رحمت از لطائف و کنز بلا بالفتح آزمایش کسی کردن خواه ببد رسانیدن خواه بنعمت دادن از شرح نصاب و صراح و بمعنی
زحمت و سختی و در منتخب اللغات بمعنی نعمت و زحمت و در کنز بمعنی نعمت و زحمت و گزند و در منتخب آزمودن بکروهی رسانیدن و نعمت دادن و در محاوره فارسیان بمعنی بسیار اند از چراغ هدایت و نیز در بهار عجم نوشته بمعنی
کاریکه بغایت عجیب باشد و کار عمده فوق الطاقت بلغا بضم اول و فتح لام و غین معجمه جمع بلیغ بلاغت جوان شدن و رسیدن بمرتبه انتهاء کمال در ایراد کلام برعایت مقتضای حال
یعنی آوردن کلام مطابق اقتضای مقام بشرط فصاحت چرا که فصاحت جزو بلاغت ست و فصاحت فقط را بلاغت نتوان گفت از منتخب و چند شروح رسائل و مجمع الصنائع و در مناظر الانشا
چنین تعریف کرده که بلاغت مطابق بودن کلام ست مر مقتضای مقام را یعنی لائق حال مخاطب و مناسب مقام کلام کند و خالص بودن کلام از ضعف تالیف و بعضی ثقات
چنین تصریح کرده اند که بلاغت کلام آنست که کلام بر وفق مقام حال بود چنانکه بوقت احتمال ملال سامع از طول مقال احتراز کند و آنچه اهم باشد تقدیم نماید و آنچه ک

اہم نبود موخر کند و ذکر امور مفوضه ترک سازد و امور محبوبه مخاطب را مراد نماید و علی ہذا القیاس **بلیت** بفتح اول و کسر لام و تشدید تحتانی بمعنی آزار و رنج و سختی از منتخب **بلاہت** بالکسر
کم عقل بودن در امورات دنیا از کنز و در منتخب و صراح بفتح نادانی **بلادت** بفتح کند ذہنی از کشف و صراح و کنز **بلوکات** بضمتین و کاف عربی چند دہ که باہم تعلق داشته باشند بہندی پرگنه
گویند از مدار و در فرہنگی معتبر نوشته که بلوکات جمع بلوک ست که بضم اول بمعنی قصبه و دہ باشد و این لفظ ترکیست **بلماج** بالضم و جیم عربی نوعی از آش رقیق و مرآب بی گوشت نیز
مانند حریره از رشیدی و برہان و سراج **بلاجرح** بکسر اول و فتح جیم و در آخر حای حطی بمعنی بدون رنج و کردن **بلخ** بفتح اول و سکون ثانی نام شہر از خراسان از برہان و منتخب و بفتحتین خواندن
خطاست **بلید** بفتح کند ذہن از منتخب **بلند** بحرکات ثلثه لیکن فتح افصح ست از برہان قاطع و مدار و صاحب رشیدی و جہانگیری نوشته اند که بلند بفتحتین بمعنی چوب چہارم که از سه چوب
دیگر دروازه بالا باشد و صاحب بہار عجم نوشته که بلند بفتح و ضم ہر چیز دراز خواه بسوی فوق خواه بسوی تحت چون زلف بلند یعنی زلف دراز و بمعنی عظیم الشان و بزرگ نیز مجازاً
چون زر بلند و قیمت بلند و دولت بلند و شہریار بلند و در سراج اللغات و چراغ ہدایت نوشته که بلند بالفتح ضد پست **بلجه** بمعنی بضم مولی بمعنی ہند از نیز آمده چنانکه شبہای بلند و عمر بلند و
دامن بلند و بمعنی کثیر و بسیار نیز آمده چنانکه تغافل بلند **بلد** بفتحتین در عربی بمعنی شہر و در فارسی بمعنی راہبر و پیشوا از فردوس اللغات و بہار عجم **بلجار** بالضم و جیم عربی بمعنی و مدار از لغات ترکی
بلغور بالضم و واو معروف ہر غله که در آسیا انداخته شکسته باشند و آشی که از ان پزند آنرا نیز بلغور گویند از رشیدی و برہان و مدار **بلغار** بضم شہریست نزدیک ظلمات آباد کرده سکندر و بمعنی
ترکیبی آن بسیار نجاست چه دران سر زمین بسیار نجاست از سراج اللغات و بعضی گویند که در اصل برغار است نون بلام بدل شده و لفظ بلغار بمعنی چرم بود از نیز آمده که آنرا ادیم گویند و صاحب قاموس
گوید که بمعنی شہر بلغر ست بالضم و عامه بلغار گویند و صاحب رشیدی نوشته که وجه صحت بلغر ظاہر نمیشود و صاحب کشف و مؤید و برہان و رشیدی ہمه بمعنی نام شہر بلغار نوشته اند **بلادر** بفتح اول و ضم
دال حمله ثمر درختیست که بہندی آنرا بھلانوا گویند حار در درجه چہارم نام ریو و پیرایه زنان که بصورت بلادر سازند و زنان آنرا بر سر بندند از رشیدی و لطائف و مدار و کشف و
جہانگیری و برہان و بکسر اول و فتح دال غلطست **بلور** بکسر اول و فتح لام مشدد سنگی ست سپید شفاف و بامعنی بفتح یا و ضم لام مشدد و واو معروف نیز آمده از منتخب و بتخفیف لام نیز واقع شده
بلعم باعور بفتح اول و سکون لام و فتح عین حمله و موحده و عین حمله و واو معروف یکی از علمای بنی اسرائیل که مستجاب الدعوات بود بہوای نفس خود بر موسی علیه السلام دعای بد کرد که موسی ع
بسبب آن چہل سال در بیابان سرگردان ماند آخر بدعای یوشع پیغمبر علیه السلام ایمان او مسلوب گردید نام پدر او باعور بود از لطائف و غیر آن **بلقیس** بالکسر زنی بود جمیله فرمانروای
شہر سبا که بنکاح سلیمان علیه السلام آمد **بلیناس** بالفتح نام حکیمی از ندیمان سکندر از کشف و مدار **بلاس** بفتح مجازاً بمعنی مکر و فریب و وجه تسمیه این در بہار عجم مسطور ست **بلوط** بالفتح و
تشدید لام مضموم نام درختیست که تخم آنرا جفت بلوط گویند که بہندی سیتا سپیاری نامند بارد در درجه اول یابس در سوم ممسک قابض از بحر الجواہر **بلع** بالفتح بمعنی فرو بردن چیزی را
بگلو و بضم با و فتح لام منزل بست و سوم از منازل قمر و آن دو ستاره اند یکی روشن و بزرگ و دیگر خفی و کوچک و آنچه روشن ست گویا از کمال روشنی خود آن کوچک را فرو میبرد از مدار و در کنز برای
ہر دو معنی مذکوره بفتحتین نوشته است **بلبل بوستان نزاع** کنایه از پیغمبر صلی الله علیه و آله و سلم از مؤید **بلاغ** بالفتح رسانیدن و بمعنی کمال و کفایت نیز آمده از صراح و غیره **بلیغ** رسا و رسنده
در علم بمرتبه کمال و تیز زبان از منتخب و نجیب **بلغ** بفتحات بمعنی معجمه بلا متیکه در مقابله کتاب بر کناره ورق نویسند تا معلوم شود که مقابله صحت کتاب تا اینجا رسید و بلغ صیغه ماضیست **بلاق**
بالضم چشمه آب و حلقه بینی که زیور زنانست از لغات ترکی **بلک** بکسر اول و فتح لام ہر چیز که دیدنش خوش آید و بمعنی تحفه و چیز عجیب غریب از برہان و رشیدی **بل** بالفتح لفظ عربیست که
برای ترقی و اضراب آید فارسیان اکثر بزیادت کاف بآخر استعمال کنند **بلال** بالکسر نام شخصی از اہل حبش که از زمره اصحاب کبار بود و در مسجد رسول صلی الله علیه و آله و سلم بانگ نماز
پنجگانه میگفت **بلابل** بفتح اول و کسر بای دوم جمع بلبل که طائر مشہور ست جمع بلبله که بمعنی کوزه بود و از صراح **بلبل آمل** بضم میم لقب طالب آملی که شاعر معتبر ست **بلبل** بفتحتین
نم و تری از کنز **بلبال** بفتح ہر دو بای موحده بمعنی اندوه و غم شدید از منتخب و کنز **بلعم** بفتح اول و فتح عین حمله درویشی بود مستجاب الدعوات که بر موسی علیه السلام بد دعا کرد و مقہور شد تفصیلش
عنقریب در بلعم باعور گذشت **بلاگردان** بمعنی قربان و تصدق کرده شده **بلاگردن** کار عجیب بظہور آوردن از مصطلحات **بلدان** بضم اول و سکون لام بمعنی شہرہا و این جمع بلد است
بلبان بالتحریک نام سازی که بانشتر ک لب دست بلبل نوازند و بمعین سبب بہندی آنرا نسه جنگ گویند از بہار عجم و صاحب کشف بلبان را بالفتح نوشته و شارحیکه ثقه و معتبر ست بلبان را از منتخب بفتحتین
بمعنی النعوره نوشته و این لفظ در برہان و رشیدی یافته نشده **بلسان** بفتحتین درختیست کوچک مانند درخت حنا که نمیروید مگر در قریه عین الشمس که در ملک مصر ست از منتخب

در برهان نوشته که بفتح با و سکون لام درختیست در ملک مصر که از برگ آن روغن گیرند و در بحر الجواهر و کشف نیز بتحقیق نوشته که درختیست در مصر که روغن از وی چکد بلسان بفتح با و تشدید لام
بمعنی کر شدن آمده و ناشنوا شدن از شرح قران السعدین بلیه بفتح اول و کسر لام و تشدید تحتانی بمعنی آزار و رنج و سختی از منتخب بلمص بالفتح دراز ریش از لطائف بلبله بالضم هر دو بای موحده مضموم
کوزهٔ که بود اش پهلو گردن آن باشد و آواز صراحی و بمعنی صراحی نیز آمده و بفتح هر دو بای موحده بمعنی شدت اندوه و وسواس از منتخب و رشیدی و برهان بلبله بفتح اول و یای معروف
باو منیاک و بیای مجهول نیز در زبنی که بسندی کبیرا گویند بار دیده درجهٔ اول یابس در دوم مقوی معده از لطائف بلغه بفتحات غین معجمه علامتی که در مقابله کتاب بر کناره ورق نویسند
تا معلوم شود که مقابلهٔ صحت کتاب تا اینجا رسید ظاهر ابلغه صیغه ماضی مونث ست که تای آن زاید بمقام علامت بجهت اختصار در از نویسند و در صراح نوشته بلغه بالضم آنچه بسید باشد
و در شرح خاقانی نوشته که بلغه بالفتح مخفف بلاغت و بفتح اول و ثانی و ثالث جمع بالغ ست بلده بالفتح شهر و نام منزل بست و یکم از منازل قمر و آن شش ستاره است از برج قوس و صاحب قاموس
گوید آن پاره از آسمانست خالی از کواکب و بمعنی شهر و بضم نیز آمده از منتخب و کشف و شرح بعضی از ثقات بلالانه بکسر مانند بلال چون حضرت بلال مرد صالح و بی تکلف بود پس
از بلالانه مراد صالحانه و بی تکلفانه باشد بله بالضم با و سکون لام جمع ابله از منتخب و صراح و در کنز نوشته کم عقلان در امور دنیا و معاش در امور آخرت بله بفتحتین و های مختفی بتصرف
بوطیان مخفف لفظ بلی که بمعنی آری ست بلکه بدون کاف لفظ عربیست برای ترقی و اضراب فارسیان با کاف استعمال کنند و در مقام ظن دارم هم آرند از بهار عجم و مصطلحات فقیر مولف
گوید که کاف در لفظ بلکه دراز باید نوشت چراکه کاف غیر دراز که در حقیقت کب بهای مختفی ست بجای نویسند که کاف را بلفظ دیگر متصل نسازند و در ینجا چون کاف بلفظ بل مرکب باشد حاجت باتصال
های مختفی نماند فافهم بلی بفتح اول و کسر لام لفظیست که برای تصدیق کلام آید در اصل این لفظ عربیست بفتح لام مگر فارسیان بکسر لام استعمال کنند بلند بلکه بدرازی و رفعت بلفظ دادن و آمدن
مستعمل از بهار عجم بلاتحاشی بکسر اول و کسر شین معجمه بمعنی بیدرنگ و بی اجتناب و بی کیسه شدن بفتح شین معجمه بجای یای تحتانی الف خاندن تصرف فارسیانست چنانکه تمنی را تمنا نویسند و تمنا خوانند

فصل بای موحده مع میم بم بالفتح بمعنی سرهنگ یعنی بزرد ست و دن کسی از جهانگیری چراغ هدایت و لطائف بمعنی صدای پر و بانگ بلند که از نقاره و رود بر آرند در مقابله زیر باشد
که بمعنی آواز باریک

فصل بای موحده مع نون بنا بالفتح اول و تشدید نون معمار و بسیار بنا کننده و بکسر اول و تخفیف نون عمارت و بفتح عمارت از شرح نصاب و لطائف و کنز و در بهار عجم نوشته
که بنا بلفظ کردن و شدن و نهادن و گذاشتن و افگندن و انداختن مستعمل بنت العنب بکسر با و فتح نون موحده بمعنی شراب چه عنب انگور را گویند و در عرب و فارس شراب از انگور بسیار سازند
بنت بالکسر بمعنی دختر بنات بالفتح بمعنی دختران این جمع سالم بنت است و بنت در اصل بنوة بود واو را بخلاف قیاس حذف کردند و تای فوقانی را عوض آن گردانیدند و نون را ساکن
کردند و بای موحده را کسره دادند چون غرض استند که جمع سالم سازند الف و تا برای جمعیت آوردند و برای تخفیف بای موحده را بطرف اصل رجوع ساختند مفتوح خواندند بجهت
زایل شدن خفتی که از سکون نون پیدا شده بود بنوت بضمتین و تشدید واو بمعنی پسر و فرزندی از منتخب بنج بالفتح معرب بنگ که بمعنی درخت خراسانی اجواین ست اگرچه قیاس میخواهد
که بنج معرب این بنگ خبر باشد که بهندی بهنگ گویند مگر چنین نیست و در استعمال اطبا بنج درخت اجواین خراسانیست و این بنگ را که بعض مردم بآب سائیده مینوشند اطبا و فقها
قنب گویند بنج از رساله معربات صاحب رشیدی بند بالفتح بمعنی قید و بمعنی فکر و تدبیر و بمعنی فریب و حیله و پیوند اعضا و قواعد کشتی پهلوانان و بمعنی زنجیر و قفل و بند قبا و غیر آن و دوال
تیغ و بندی که پیش آب بندند و رسن اسپ و غیره و عهد و پیمان و جفت گاو که بقلبه دارا با هم بدارند و شرط و غم و گروه و ریسمان و طومار کاغذ و بمعنی توقع و طمع و نام ولایت از برهان و
لطائف و بهار عجم و مصطلحات بنا میزد این کلمه بزرگ و تمنا برای دفع چشم بد استعمال کنند و بعضی گویند در محل تعجب و قسم آید و بسبب کثرت استعمال کسره اضافت را حذف کردند بلکه الف
نیز و هم در رسم الخط نویسند از سراج اللغات و کشف و بهار عجم و بعضی گویند که اگر کسره میم را کسره اضافت قرار دهند برای رعایت یای تحتانی و حذف الف که بهتر ست مع کسرهٔ خود
پندارند میتوان شد بندر بالفتح کناره دریا که جای بستن کشتی باشد از منتخب و بمعنی هر شهری که بر کناره دریای محیط واقع باشد مستعمل میشود مثل سورت و بمبئی معلوم صریح نمیشود که
بندر با بمعنی کدام زبانست لیکن اکثر جمع آن در کتب بطور عربی بنادر می آید بنادر بالفتح جمع بندر که مذکور شد بنصر بالکسر انگشتی که میان وسطی و خنصر ست بنی نوع البشر بمعنی فرزندان
جنس انسان چه بنی در اصل بنین بود که جمع ابن ست چون بنین برای اضافت آوردند و نون جمع موافق قاعدهٔ نحوی ساقط گردید بنی نوع مانند بنی عامر قبیله ایست از عرب
بنگ شیر کنایه از چرس بنگش بکاف فارسی بر وزن رنجش نام ملکیست به کشمیر و ساکنان آن ملک را نیز بنگش گویند از برهان و غیره بنفش بفتح اول و ضم نون و فای و شین معجمه

بمعنی کبود رنگ نیلگون از شرح سکندرنامه **بنات النعش** ستاره‌اند قریب پایهٔ شرقی شمالی نعش و نعش چهار ستاره دارد بصورت چهارپایه و بنات النعش مجموع هفت ستاره اند قریب قطب شمالی و آن سه ستاره دیگر قطب میگردند **بنا گوش** بضم اول زیر گوش از رشیدی و بهار عجم و کشف و سراج اللغات مؤید و منتخب و مدار الافاضل و اسکندری و شرفنامه و حل لغات

همین بضم اول تحقیق کرده و صاحب فرهنگ حسینی نیز همین ضمه صحیح گفته پس بکسر و فتح که مشهور است محض غلط باشد و نیز صاحب بهار عجم نوشته که بعضی بمعنی شقیقه گفته‌اند و بعضی بمعنی پس گوش آورده‌اند

بنو ماش غله سبز رنگ که آنرا مونگ گویند از مدار و سراج اللغات **بناغ** بفتح و غین معجمه باشد و ریسمان خام و نوعی از سبزه و چوب خشک است که تا غ نیز گویند از لطائف **بنادق** بالفتح

جمع بندق **بندوق** در اصل بالضم است مگر در استعمال فارسیان بالفتح نیز جائز بمعنی تفنگ و این مخفف از بندق است که بالضم اول و ثالث در عربی بمعنی غلوله باشد چون از تفنگ گلوله در

آهن یا سرب می اندازند لهذا مجازاً تفنگ را که آله انداختن است نامیدند چون ضم معتاد نبود اشباع کردند و او پیدا شد پس آن او را نوشته بندوق گفتند **بندق** بالضم و دال مهمله نیز غلوله گلیین که اندازند و میوهٔ معروف که فندق گویند از منتخب **بنایان** افلاک عقول عشره **بنگاب** بالفتح و کاف فارسی بر وزن زنگ نام سبزهٔ معروف و نام ملک مشهور که آنرا

بنگاله گویند و تحقیق کاف عربی بر وزن فلک نوعی از قماش که زمینش از اطلس باشد و گلهایش برجسته و زردار رشیدی شاید که همین نام صحیح باشد برای چیزی که در ملک ما آنرا

بنت گویند **بنی اسرائیل** اولاد یعقوب علیه السلام چه اسرائیل بزبان عبری لقب یعقوب علیه السلام است چه اسرا بالکسر بمعنی برگزیده و ئیل اسم حق تعالی از لطائف و در منتخب نوشته

که اسرا بمعنی سر است و بعضی گفته که اسرائیل بمعنی بندهٔ خدا هست **بنی تمیم** قوم و قبیله ایست از عرب از منتخب **بنت الکرم** بالفتح کاف عربی و سکون رای مهمله بمعنی شراب انگوری چه کرم بالفتح

بمعنی رز است که درخت انگور باشد از شرح **بنایان** بفتح اول و تشدید نون معماران **بنا بر آب ساختن** کنایه از کمال استواری بنا و حشمت ظاهر است و نیز کنایه از خرابی عمارت **بنه**

بسکون بضم اول و فتح نون کنایه از سفر کردن **بنا انداختن** مرادف رنگ خانه ریختن باصطلاح **بند کردن** دو معنی دارد یکی محکم گرفتن دوم اسیر کردن دوم ذکر خود در عضو کسی نهاده

زور کردن و جماع کردن از مصطلحات و چراغ هدایت و شرح گلگشتی **بند گسستن** ترک و طمع داشتن **بنون و بنین** هر دو بفتح اول بمعنی فرزندان و پسران از لطائف **بنگران** بالضم

و کاف عربی مفتوح برنجی را گویند که در ته دیگ بریان شده باشد از لطائف **بن دندان** بضم اول بغایت الحاح و عاجزی کردن و در لطائف و رشیدی بمعنی کمال اطاعت و غیبت در توهم

بنیان بالضم بمعنی بنیاد و خانه از منتخب **بنان** بفتح سر انگشتان و این جمع بنانه است از بحر الجواهر و کشف **بن** بالضم بمعنی درخت و بمعنی بیخ درخت و پایان هر چیز و بیخ کشیدن که از اقسام پیر گویند

از لطائف **بندیوان** در اصل بندبان بود بمعنی کسیکه نگهبان قیدیان باشد و عوام در لفظ و معنی غلط کرده‌اند که بجای با موحده واو میخوانند که بجای بند که بمعنی اسیر است بند دار را بمعنی قیدی

و اسیر گویند **بنیامین** بر وزن اسرافیل نام پسر یعقوب علیه السلام که برادر حقیقی یوسف علیه السلام بود و ابن یامین غلط است از منتخب و نام شاعریست **بنگو** بالفتح و کاف فارسی مضموم بمعنی معقول

از برهان و سراج اللغات **بنگاه** و **بنگه** بالضم جای رخت و اسباب و خانه و کارخانه از لطائف و برهان و بعض شروح و سراج **بنیه** بکسر و بضم اول و سکون نون بمعنی بنیاد و نهاد و آفرینش و وجود و

سرشت آدمی از لطائف و منتخب و بحر الجواهر و کشف و صراح و بفتح اول و کسر نون و تشدید تحتانی بمعنی کعبه از شروح نعمتانیه و مرکب از بند و یای کلمهٔ نسبت **بنده** و وضع آن در اصل برای عبید و جواری

بود زیرا که در بند آینده و بفروخت میرفتند و بمرور ایام بر جمیع نوع انسان اطلاق یافته پس در حقیقت مضاف الیه نسبت حق باشد جمع آن بالف و نون قیاسیست و بها و الف نیز آمده بیت

صلهٔ بندها با خلاص شو + هر کس که بطرف نمدامید و بیم را + چنانکه میگویند بندها این کار میکنید همچنین بنده‌ایم سکین نیز محاوره است از سلمان گوید بیت بنده‌ام زنجیر ورزگذشت +

که برین رهین نم فریاد + از بهار عجم **بنفشه** بفتح اول و ضم نون گیاهی است دوائی و در خشکش بغایت پست باشد نماهی بار گلش برنگ کبود باشد از برهان و در مؤید و مدار در گشتن

بضمتین **بنانه** بالفتح سر انگشت جمع آن بنان از منتخب **بنه** بضم اول و فتح نون و ها ملفوظ بمعنی رخت و اسباب از سراج و سروری **بنی شیبه** بفتح شین معجمه نام قبیله از عرب که سدهٔ

در خانهٔ کعبه بایشان مفوض بود **بنگی** بمعنی بنگی که نشه کامل دارد **بنی طی** بالفتح و الف نام قبیله ایست از یمن که حاتم طائی منسوب باینست از لطائف **بندی** بالفتح اسیر و گرفتار **بنفسه** بنفسه بالنفس و خود جمع واو

بو یا بمعنی خوشبو دار **بوعلی سینا** پدرش باز ثقات بلخ و عمال آنجا بود و در ایام نوح بن منصور در شهر بخارا آمد و بوعلی سینا در آنجا متولد شد در سنه سیصد و هفتاد و هجری

بر رفتن ده سالگی از اکثر علوم بهره ور گشت و بعض علوم بعد آن بر کشوف گردید و وزیر شمس الدوله شد و هژده کتاب در علوم تصنیف کرده در سنه چهار صد و بیست و هشت هجری از جهان در گذشت

اشارات و حاصل محصول و شفا و نجات و قانون از تصانیف اوست از سراج اللغات از قول مجد الدین علی قوسی باختصار منقول شد **بوالعلا** کنیت یا بوده

وکنیت بتی که در جاهلیت ضرب المثل بود وکنیت یکی از ادیبان نیز بود از لطائف نام استاد پدر خاقانی که خاقانی را از و تربیتی بمیان آمده بود واز شرح خاقانی بو الهیجا بالفتح ها و بوز
کنیت حضرت علی کرم الله وجهه در اصل ابو الهیجا بود فارسیان این قسم الف را اکثر حذف نمایند بو حنا بالفتح حای مهمله وتشدید نون کنیت یحیی علیه السلام از مؤید بو حم طلا
چیزیکه زمین آن طلائی باشد ونقش ونگارش از جنس دیگر بود بواب بالفتح وتشدید واو بمعنی دربان بو لهب بفتحتین لام وها عم رسول الله صلی الله علیه وآله وسلم ونام او عبد العزی
بود بواسطهٔ عداوت ودشمنی او با آنحضرت نفرین بر وی واقع شد لهذا ابو لهب نامش کردند از کنز اللغات ومولانا یوسف بن بالغ در شرح نصاب نوشته که چون رنگ او تابان بود مثل شعله
لهذا ابو لهب کنیت یافت بو العجب بمعنی تعجب یعنی صاحب تعجب وبمعنی شعبده باز نیز آمده بو تراب کنیت حضرت علی کرم الله وجهه چراکه روزی آنجناب از حالت غم وغصه بر زمین مسجد
استراحت فرموده بودند پیغمبر صلی الله علیه وآله وسلم آمده رخسار واندام ایشان را از خاک گرد آلوده دیده از راه شفقت برای بیدار کردن فرمودند قم یا ابا تراب از آن روز این کنیت مقرر
گشت وباین کنیت جناب امیر تفاخر میکردند و بو تراب در اصل ابو تراب است فارسیان الف را اکثر حذف میکنند بو طالب در اصل ابو طالب است کنیت والد حضرت علی مرتضی
کرم الله وجهه که عم پیغمبر صلی الله علیه وآله وسلم بود بواعث جمع باعث از شمسی بود بواو معروف کنایه از هستی ووجود بو یزید یکی از اولیای کامل بود رحمة الله علیه بو سعید
در اصل ابو سعید کنیت مرشد حضرت شیخ عبد القادر محی الدین جیلانی رحمة الله علیه بوذ بواو معروف وذال معجمه بمعنی بود که بدال مهمله است از لطائف این موافق قاعده است
اگرچه درین زمان متروک شد وتفصیلش در رسالهٔ عبد الواسع ورسالهٔ تاجی مسطور است بوتیمار مرغیست سفید که بهندی بگلا نامند وگویند که مرغ مذکور بر لب آب می‌نشیند واز غم آنکه مبادا آب کم شود
باوجود تشنگی آب نخورد وهمین سبب بوتیمار گویند یعنی صاحب غمخواری از رشیدی بواسیر مرض مشهور واین جمع باسور وآن گوشت پاره باشد که در مقعد یا بینی پیدا شود
از صراح ومنتخب بوار بالفتح هلاکی وخرابی از منتخب وبحر الجواهر وزبدة الفوائد ودر بهار دانش لفظ بوار بمعنی مانند آمده است لیکن درین صورت کلمهٔ فارسی باشد وبا موحده زائده است
واز نفس کلمه نیست بور بواو مجهول اسپ سرخ رنگ از رشیدی وکشف وسراج اللغات ولطائف وبرهان وظاهر آنست که بهندی آنرا سرنگ گویند بو عمرو نام یکی از هفت استادان
علم قرات بود بوذر بفتح ذال معجمه نام یکی از اصحاب که از زمرهٔ مهاجرین بود بوی فراز گرم مصالح بطعام مثل زیره وقرنفل وقاقله ودارچینی وغیره از برهان بونار بواو معروف
ونون وراء معجمه گیاهیست که هر جا بیخ خشک آنرا نهان افگنند زود سبز شود بؤس بالضم با وسکون همزه وسین مهمله بمعنی درویشی وشدت احتیاج وسختی از منتخب وشرح نصاب
ولطائف وکنز بضم اول وسکون واو بمعنی بوسه از بهار عجم بوفراس بضم اول وکسر فا وسین مهمله کنیت شاعر قدیمی از عرب که نام او فرزدق بود از منتخب بوقبیس بضم قاف وفتح بای
موحده نام کوه در قرب جوار مکهٔ معظمه بو الهوس بترکیب لفظ بو که مخفف ابو باشد بمعنی پدر وصاحب والف ولام تعریف غلط است چراکه هوس بفتحتین لفظ فارسیست بمعنی آرزو وپس داخل کردن الف ولام
بر وجایز نباشد بخلاف بو الفضول وبو العجب وامثال آن که الفاظ عربیست پس حق آنست که بلهوس بود والف مرکب از لفظ بل بالضم وسکون لام که بمعنی بسیار باشد واز لفظ هوس
بمعنی بسیار هوس چنانچه بلکامه بمعنی بسیار کام وبلغار وبلغاک وبلغند بمعنی بسیار غار وبسیار شور وبسیار پیچ از شرح بوستان از میر عبد الواسع هانسوی فقیر مولف کتاب گوید که آنچه میر عبد الواسع
درینجا نوشته که هوس بفتحتین لفظ فارسیست بمعنی آرزو مشتغلا بشهرت خطا واقع شده چراکه از قاموس وصراح ومنتخب صحیح معلوم میشود که هوس بفتحتین لفظ عربیست بمعنی آرزو ودرین صورت
داخل کردن الف ولام بر وجایز باشد چنانچه بو الفضول وبو العجب وامثال آن وآنچه در برهان وجهانگیری نوشته است که هوس بالضم بواو مجهول بمعنی آرزو وامید است درین صورت لفظ هوس غالبا
فارسی الاصل نباشد بلکه نوعی از تعریب است که لفظ هوس بفتحتین است فارسیان بواو مجهول خوانده اند یا آنکه اتفاقا توارد لفظ عربی وفارسی متشابه الحروف واقع گشته باشد پس با هوس بردن داد
والف چنانچه عبد الواسع نمیشد بر وزن بل توش وگلدو ثابت میشود حال آنکه یکی از شعرا در کلام خود باین وزن نیاورده بلکه همه بر وزن بو الهوس آورده اند فافهم بوش بالفتح وشین معجمه بمعنی
کر وفر وخودنمائی وقر ودروش بسیار عیال ومعنی مردم مختلف بهم آمیخته واوباش جمع است وهذا الجمع مقلوب از لطائف جهانگیری وصراح وبرهان بونافع نوعی از معجون وداروی بوحنا
کنیت بیش بوعلی دقاق بفتح اول وتشدید قاف اول نام شاعریست از مؤید بوارق بفتح اول وکسر رای مهمله جمع بارقه بمعنی چیز روشن وبمعنی درخشنده وتیغ تابان باشد مشتق از برق
که بمعنی درخشیدنست بوق بمعنی شیپور بوق بواو معروف چیزی باشد مثل شیپور ونای کلان که از آن آواز مهیب مکروه برآید از اکثر صراح ودر لطائف نوشته که بهندی بهیر گویند آنچه در برهان نوشته که
بوق نام مهرهٔ سپید که بهندی سنکهه گویند درست نباشد بوق بواو معروف وفتح رای مهمله جرمیست مانند نمک معرب بوره بهندی آنرا سهاگه گویند کذا فی المنتخب بواو مجهول ودر ترکی

نوعی از آش ست که از شیر و برنج پزند بو اسحاق نام طایفه ایست که ظاهر آن طایفه شرع باشد و باطن خوش نفس و جه نظامی از شرح خاقانی و مؤلف برهان نوشته که نام کان فیروزه و نام
شاعر که اکثر بیان طعام میکند بوسلیک بالضم و واو معروف و کسر لام و یای معروف و کاف عربی نام مقامی از دوازده مقام موسیقی از برهان و سروری و بهار عجم و نظم آورده که قیمت آن بعد
زولست و بعضی نوشته که بهندی آن را تورِی گویند و بعضی گفته که شیر برنج است بوسلیک نام ناتمی ست بولوک بضم اول و لام هر دو واو غیر ملفوظ و سکون کاف عربی و ترکی بمعنی شهر مؤذن بمعنی
فلک نیز آمده بوک بواو معروف بمعنی شاید و بمعنی مگر بورک بالضم بر وزن کوچک نوعی از طعام و بمعنی سنبوسه نوشته اند از برهان بوزک بالفتح و زای معجمه مفتوح انچه سبزی یا چیزی دیگر باشند
چیزیکه از هوای سرد بر زبان کنند یا ارچار نشیند از برهان و رشیدی و سروری بونیک بضم اول و تحتانی و سکون نون و کاف تازی نام تره ایست مثل سیر و بقوت آن را بادریز نیز گویند بول
بالفتح شاشه از منتخب بوتم بواو معروف و فتح فوقانی بمعنی بچه و طفل این لفظ ترکیست از لغات ترکی نوشته شد بوتمام نام شاعر از عرب بوالحکم بفتح حای مهمله و فتح کاف قبل از
انکار اسلام کنیت ابوجهل بود چون از اسلام انکار کرد کنیت او ابوجهل مقرر کردند بوتجم نام شخصی از شهر شملاب که بر لب موسلت بسیار داشت از شرح خاقانی بوم بواو معروف
بمعنی زمین که در آن قلبه رانی کشده باشد و نام طایر منحوس و بمعنی سرشت و طینت و بضم اول و فتح واو بمعنی با تم از برهان و رشیدی و لطائف و در سراج اللغات نوشته که بوم بالضم طایر است
منحوس و بمعنی عربیست آن غیر حقیقیست که از تراز و با شد و قوسی گوید که بوم در فارسی زمین که هنوز در آن زراعت نکرده باشند و مرز بمعنی زمینیکه در آن زراعت کنند و بمعنی مطلق منزل و جای
مقام نیز آمده بود ادن بریان کردن تخمها و مغز ها از چراغ هدایت بوسه کردن بوسه گرفتن از چراغ هدایت و صاحب بهار عجم نوشته که بوسه بلفظ کندن و چیدن و دزدیدن و پیچیدن و
بر افشاندن و ریختن و انگندن و زدن و نهادن و کردن و خوردن و دادن مستعملست بوقلمون بفتح قاف و فتح لام نوعی از دیبا رومی که هر لحظه برنگ دیگر نماید از منتخب و بهار عجم و برهان و
سروری و مگر صاحب برهان نوشته که سوا معنی مذکور بمعنی حرباست و نام مرغیکه هر لحظه برنگ دیگر نماید ظاهر این هر دو معنی اخیر مجاز باشد از معنی اول و در سراج نوشته که بوقلمون لفظ عربیست
در اصل ابوقلمون بود و فارسیان الف را حذف نمودند چنانکه در ابوجهل و ابولهب و در سراج معنی آن دیبا نگارنگ نوشته و قوسی گوید که فارسیان بوقلمون باسکون لام نیز آورند و این نوعی از
تفرس است و در خیابان چنین نوشته که بوقلمون مخفف ابوقلمون چنانچه بوجهل مخفف ابوجهل بعضی گویند که غیر حرباست از جانور گرگ که بصبح برنگی و شام برنگی نماید و فارسیان بمعنی نگار نگ استعمال کنند
بوالحسن کنیت حضرت علی کرم الله وجهه بو پیراهن یا بوی قمیص یوسف علیه السلام که قبل از ملاقات بیعقوب علیه السلام رسیده بود و گاهی ازین مراد با شد اندکی از آثار و مقدمات حصول وصل
بوالحکیمان بضم حای مهمله و فتح کاف بمعنی کم خردان و شعوران چه حکیم بضم حای مهمله و فتح کاف تصغیر حکیم است که بکسر اول و فتح ثانی جمع حکمت باشد از شرح خان آرزو یا معنی دونان
باشد چه ابوالحکم بفتحتین حای مهمله و کاف عربی کنیت ابوجهل بود از انجهت از انجهت حقارت مصغر کرده جمع ساختند بوالحکمان بفتح حای مهمله و فتح کاف بغیر تحتانی مراد از بیدینان چه
ابوالحکم کنیت ابوجهل بود قبل از انکار اسلام چون از اسلام انکار کرد کنیت او ابوجهل مقرر کردند بون بالضم و بالفتح جدائی دوری و فرق میان دو چیز و بالفتح افزون آمدن از کسی بفضل
از لطائف و منتخب بوستان مرکب از کلمه بو و کلمه ستان که بمعنی جای پیدا شدن است از سراج بوغدان چیزیست که قلندران در آن اسباب گدائی نگاهدارند از لطائف بوسه
بلب خویش زدن در اصطلاح کشتی گیران آنست که دست بباز و خود زنند و آواز برکشند و دست در دست حریف کرده بزور روند بو بالضم سوا معنی مشهور بمعنی امید و طمع و سراغ و محبت
و خوبی و بمعنی کاشکی و بمعنی شاید و مخفف بود که بفتح واو است و مخفف بوم که طایر منحوس است و ترکی بمعنی اینکه اسم اشارت باشد قریب است از رشیدی و سراج و لطائف و شرح قران السعدین و مصطلحات
بوته بهاء و مجهول نام ظرف کوچکی که از گل سازند و در آن طلا و نقره گداز ند و ترکی بجهت آنکه بند و بواو معروف درخت کوچک که بسیار بلند نباشد از رشیدی و سراج و لغات ترکی بوزنه
بکسر زای معجمه جانور معروفست که بهندی بندر گویند از برهان و صاحب بهار عجم نوشته که بوزنه بکسر زای معجمه مخفف ابوزنه بتشدید نون که کنیت میمونست که آن را بفارسی کپی خوانند و بوزنه بکسر زای
معجمه و تشدید نون بمعنی همت ست که فارسیان تصرف کرده بوزینه بیای اشباع کسره زای معجمه استعمال کنند و میتواند که بوزینه مخفف ابوزینه باشد و یای تحتانی عوض نون اول
باشد بر قیاس دینار که در اصل دنّار بتشدید نون بوده برین تقدیر یا اشباع نباشد و تخفیف عربی در فارسی شایع است بخلاف زیادت بوزینه بکسر نون و تشدید تحتانی بمعنی بوزنه آورده اند
بوسیدن بمعنی کهنه و فرسوده شدن و سرمه در اصل بیاناست و بیای عربی شهرت گرفته از شرح الشعرا بوره بواو معروف چیزیست مانند نمک تلخ مزه و بهندی سهاگا گویند از برهان بوجره
کنیت ابلیس از لطائف بوحنیفه کنیت امام اعظم کوفی رحمة الله علیه نام مبارک ایشان نعمان بود بالضم پوشیده بالفتح کرو فریافته شده از لطائف بودنه بالضم و دال و

بزن مفتوح جانوریست که بهندی بهیر گویند از سراج **بوبلی** بفتح اول و سکون واو دو نام پرنده‌ایست تیز پرنده از برهان و سراج و گاهی بر جانور دیگر در هند با ولی شهرت دارد از چراغ هدایت

بوتات نویسی غلط است صحیح بیوتات نویسی بزیادت تحتانی و ضم اول و ثانی زیرا که بیوت جمع بیت که بمعنی خانه باشد **بوحیی** بفتح یای تحتانی و سکون حای مهمله

کنیت عزرائیل **بوسری** نام درختیست که آنرا مردم بوسیر میگویند چه بول بالفتح بمعنی پیشاب است و سیر بمعنی اسپ چون از پیشاب اسپ سلیمان علیه السلام پیدا شده است لهذا

باین نام گشت **بوسحاقی** کان فیروزه است در نیشاپور منسوب به بو اسحاق و گاهی همزه مکسوره را ازین لفظ حذف مینمایند **بواقی** جمع باقی **بوادی** جمع بادیه که بمعنی صحرا است

فصل بای عربی مع های هوز **بها** بالفتح روشنی و رونق و زیبائی از منتخب و سرو رفتار بمعنی قیمت از لطائف بهند رفتن خشاب بسیاهی زدن حنا از مصطلحات **بهجت**

بالفتح شادمانی و تازگی و زیبائی و خوبی و بضم چنانکه مشهور غلط است از مدار و کشف و کنز و منتخب **بهتت** بالضم اول و سکون ثانی و دو تای فوقانی حیرت و تحیر از صراح **بهث** بفتح بای مخلوطه

الهاء و سکون تا هندی قومی از برهمنان **بهیج** بفتح اول بر وزن فعیل بمعنی شادمان از لطائف **بهراج** نام پادشاهی **بهرج** بالفتح و رای مهمله مفتوح و جیم بمعنی ردی و ناسره و هر چیز که زبون

و باطل باشد و این معرب نبهره است از رساله معربات و شرح نصاب و کنز **بهرام** چرخ مریخ رنگ آن سرخ است بر فلک پنجم تابد **بهمه برآمد** یعنی در غضب شد از رشیدی **بهزاد**

بالکسر نام نقاشی که در عهد شاه اسمعیل صفوی در نقاشی ید طولی داشت از سراج اللغات **بهار عنبر** نقاط سپید زرد آمیز که بعد از شکستن عنبر اشهب پدید آید از مصطلحات

و بهار عجم و در چراغ هدایت نوشته انتشار بوی عنبر **بهادر** بضم دال بمعنی شجاع و این لفظ ترکیست و بفتح دال گفتن خطاست از مؤید و لغات ترکی و برهان **بهار** بفتح اول

فصل ربیع و آن در بلاد اقلیم چهارم و پنجم و ششم مدت ماندن آفتاب ست در حمل و ثور و جوزا و در اقلیم دوم و سوم مدت ماندن آفتاب ست در حمل و برگ گل و گل نارنج خصوصا

و نام آتشخانه و نام بتخانه و قسمی از جامه النفیس و بالکسر ملکیست معروف در هندوستان و بهار بالفتح بلفظ رویدن و دمیدن و جوشیدن و ریختن و افشاندن و آمدن و رسیدن

و شکفتن مستعمل از رشیدی و بهار عجم و سراج و برهان **بهیر** بر وزن فقیر بازاریان لشکر ظاهراً لفظ هندیست که بفرس واقع شده **بهکلت** بار بفتح بای عربی مخلوط التلفظ بها و فتح

کاف فارسی و سکون فوقانی و بای موحده و زای معجمه مرکبست از جزو اول هندی و جزو ثانی فارسی فرقه است در هندوستان که امردان را میرقصانند **بهق** بفتحتین جانیست که اکثر بر اندام

نوجوانان پدید آید بهندی چهیپ گویند از منتخب و مؤید و مدار و کشف **بهل** بکسر تین بمعنی بگذر و رها کن از سرمه سلیمانی از مؤید و کشف و رشیدی و سراج **بهلول** بالضم اول و واو معروف

مرد خندان و مرد و سید از قوم که سرا رسانند و نام جابیست مشهور از منتخب و کشف **بهرام** بالفتح نام پادشاه عراق که بسیار عادل و سخی بود و چون اکثر شکار گور خر میکرد لهذا او را بهرام گور

گویند و در فارسی نام ستاره مریخ که بر فلک پنجم ست و نام روز بستم از هر ماه شمسی و نام سر لشکر هرمز بن نوشیروان که روزی هرمز بر او غضب گرفته بود و بجهت تذلیلش چرخه و پنبه پیش او

فرستاد و بهرام همان زمان سلاح و اسباب سپاهگری بتاراج داد که چون من نزد پادشاه حکم زنان پیدا کردم مرا السلاح چه کار از برهان و رشیدی و لطائف و سراج **بهایم** بفتح چهارپایان

مثل اسپ و شتر و گاو و غیره جمع بهیمه بر وزن نسیم نام اسپی از شرح نصاب **بهرام چوبین** نام ندیم و امیر لشکر هرمز بن نوشیروان چون او دبغایت لاغر خشک اندام بود لهذا بهرام چوبین

مشهور شد از سروری و برهان و کشف و سراج **بهاران** بمعنی بهار الف و نون زائده است **بهلستان** بالکسر نام ملکی که به بهلسه مشهور ست از فرهنگی نوشته شد **بهمان** بالفتح اسمیست

برای شخص مجهول غیر معین چنانچه فلان و این هم در فارسی برای تمثیل استعمال کنند چنانچه زید و عمرو بکر در عربی از برهان و بهار عجم **بهرمان** بالفتح گل عصفر که در عرف آنرا گل معصفر گویند

و بهندی کسنبه گویند و نوعی از بافته ابریشمی و بمعنی یاقوت سرخ از سروری و مدار و سراج و برهان و رشیدی **بهترین** منسوب به بهتر یعنی چیزی که آنرا بهتر میتوان گفت و گاهی یا و نون محض

زائده باشد از بهار عجم **بهتان** بالضم افترا و بلفظ نهادن و کردن و بستن بصله او بر مستعمل میشود از بهار عجم **بهمن** بالفتح نام ماه شمسی و آن مدت ماندن آفتابست به برج دلو با اهیا گن ماه

هندی باندک تفاوت مطابقت دارد و نام روز دوم از هر ماه شمسی و نام عقل اول که فرشته است و بادشاهی که پسر اسفندیار بود و او را نیز بسبب آن فرشته این نام شده و نام دوائی

و آن دو قسم باشد یکی بهمن سفید و آن نوعی از زردک صحرائیست و دیگر بهمن سرخ و آن بیخ درختست علحده است و نام پرده از موسیقی از رشیدی و لطائف و سروری و برهان و سراج **بهشتی رو**

کنایه از ساده رو چرا که در بهشت همه کس سوای پیغمبر صلی الله علیه و آله و سلم ساده رو و در حالت نوجوانی خواهند بود در رشیدی بمعنی خوبرو نوشته **بهو** بفتح اول و سکون ثانی قصر و ایوان و نشیمن از

برهان و منتخب و شرح خاقانی **بهانه** بالفتح و بنون بمعنی بوزنه از کشف و برهان **بهره** بالفتح حصه و نصیبه و بلفظ داشتن و بستن و بردن بصله از مستعمل از بهار عجم **بهدانه** بالفتح دسته دوم

بسر نیجار و تهاسفید مضعف معدمیه بفتح اول و کسر ثانی و تشدید تحتانی بمعنی روشن و تابان و بالکسر نام میوه که از بهی نیز گویند بهیمه بفتح اول چارپایه از لطائف بهمنچه بفتح اول
و سکون ثانی و فتح میم و سکون نون و کسر جیم فارسی و فتح نون نام عیدیکه بروز دوم بهمن ماه کنند روز دوم هر ماه شمسی را بپارسی نیز بهمن نام است چون نام ماه و نام روز مطابق
افتد دران روز عید و جشن میکنند چون در روز بهمن ماه بهمن جشن کنند و اقسام طعامها پزند و گلهای بهمن سرخ و گلهای بهمن سپید چینند و بر طعامها پاشند بدین جهت جشن روز
بهمن را بهمنچه گویند از رشیدی و برهان بهله بالفتح دستانه باشد از پوست که میرشکاران و غیره بر دست پوشند از برهان و سراج و مدار و بهار عجم بالکسر ست بهیمی بفتح اول و کسر ها و
یای معروف و کسر میم منسوب به بهیمه که بمعنی چارپایه است و قیاس میخواهد که بهمی هم بفتحتین بدون تحتانی باشد بقاعده نسبت حنفی در حنیفه بهی بالفتح اول و کسر ثانی و تشدید یای در
بمعنی روشن و تابان و خوب و زیبا فارسیان بتخفیف خوانند و بهی بکسرتین فارسیست بمعنی نیکوئی و بهتری و صحت و ترقی دولت و تندرستی مرکب از به و یای مصدری و نام
میوه ولایتی که بهیدانه تخم اوست و آن دو قسمست شیرین و ترش شیرین معتدل طبع درجه اول و ترش بارد در اول و یابس در دوم از منتخب و بهار عجم و تحفة المؤمنین

فصل بای موحده مع یای تحتانی

بینوا بالکسر بیسامان و بی قوت و بی خوراک بید بالفتح و حرف چهارم بای موحده نام حکیم زاهد که واعظ ز اهل اقلیم راجه زنده بود
بیدا بالفتح بمعنی بیابان و دشت از کنز بیضا بالفتح بمعنی روشن و سپید بمعنی آفتاب و نام شهر فارس که تفسیر بیضاوی منسوب بآنست از شروح نصاب بیت اقصی عبارت از بیت المقدس
و اقصی ازین گفته که آن مسجد بیست که دور است از اهل مکه از تفسیر حسینی بیت الخلا بالفتح خانه مهمله پایخانه بیوراسپ بکسر بای موحده و یای مجهول و فتح واو و سکون رای
مهمله لقب ضحاک است چه بیور بمعنی ده هزار است چون ضحاک مالک ده هزار اسپ خاصه بود لهذا باین لقب ملقب گردید از برهان و شرح قصائد خاقانی بیست بر وزن بیست
نام عدد معلوم از سراج بیوت بضمتین خانهها و این جمع بیت که بمعنی خانه باشد از کنز بینات بالفتح اول و تشدید یای تحتانی مکسور و بعده نون بمعنی روشن کنندگان
و حجتهای روشن و گواهان صادق این جمع بینه است و بینات نوعی از حساب اعداد حروف ابجد است و آنچنان باشد که اسم هر حرف باعتبار تلفظ گیرند یعنی حروف دو حرفی را
دو حرف گرفته جزو اول که مسمی اوست ترک کنند جز ثانی که الف است باقی ماند از ان یکعدد مراد باشد همچنین از حروف سه حرفی حرف اول را ترک کرده دو حرف که باقی ماند اعداد آنها
بگیرند باین حساب سین و شین و عین و غین هر یکی را شصت عدد باشد و الف را یکصد ده و صاد و ضاد هر یکی را پنج و علی هذا القیاس با و تا و ثا و را و زا هر یک را یکعدد باشد
و سه حرف را که می اندازند اعداد آنها را زبر نامند بیات بفتحتین بیات بالفتح اول و ثانی و در آخر فوقانی نام شعبه از موسیقی و در ترکی نام طائفه است از ترکیان و بعضی نوشته که
قومیست از ترک و بعربی بمعنی شبانگاه و نان شبینه از چهار شربت نصاب ترکی و لطائف بیجو است بمعنی بی تلاش و بیفکر و بمعنی ناطلبیده بیعت بالفتح فرمانبرداری کردن و
عهد و پیمان و اخلاص خود را در دوستی فروختن و مرید شدن و گاهی مراد از عقد نکاح باشد از بهار عجم بیتوتت بالفتح حرف سوم و ضم پنجم و ششم تای فوقانی شب باشی کردن در جای از کنز
بیت بالفتح بمعنی خانه و این ماخوذ است از بیتوتت که بمعنی شب گذرانیدن باشد چون اکثر اوقات بیتوتت در خانه میباشد لهذا خانه را بیت گفتند شرح نصاب از یوسف بن نافع
بینونت بالفتح و حرف سوم و پنجم نون بمعنی جدائی و مفارقت بید بفتح جمع بیدا که بمعنی بیابانست و بمعنی پیوند هلاک شدن و بالکسر در فارسی نام درختیست گویند که بار ندارد و مؤلف
این کتاب بار سرو و بار بید هر دو دیده است مگر قابل خوردن نباشد مگر بید ساده بجز شگوفه ثمر ندارد و صاحب لطائف و سراج اللغات و بهار عجم و دیگر اهل لغت نوشته اند که
بید بر هفت ده نوعست چنانکه گربه بید و خر بید و بید مجنون و مشک بید و بید موش و بید طبری و بید ساده و سرخ بید و سیاه بید و بید موله و غیره و بمعنی شعور و آگاهی چنانکه بیدار مقابل
خفته از بیجاست و بمعنی بیهوده نیز آمده و نام دیوی از دیوان مازندران و نام کرمی که قالین و کاغذ و پشمینه را خراب سازد و نیز نام کتاب هنود که برهمنان آنرا کلام خدا گویند و آن
نزد اهل هنود کتابیست مشتمل بر چهار دفتر و بدین سبب چار بید گویند اول آن رگ بید بکسر رای مهمله و سکون کاف مخلوط التلفظ بها دوم ججر بید بفتح جیم اول و ضم جیم ثانی سوم سام بید بکسر سین مهمله و بعده یای
تحتانی چهارم اتهرون بید بفتح الف و فتح تای فوقانی مخلوط التلفظ بها و سکون رای مهمله و فتح موحده و سکون نون و در هر سه بید اول از امر و نهی و وعد و وعید و سایر احکام شریعت ایشانست و در بید
چهارم از اول آفرینش تا آخر و هر چه در میان است نیست بیداد بمعنی ظلم و ستم اگرچه قیاس میخواهد که بمعنی ظالم باشد از سراج و صاحب بهار عجم نوشته که بیداد بمعنی ظلم و ستم مرکب از بید لفظ داد که کلمه نسبت
چون درخت بید بار ندارد لهذا ظلم را که عمل بیفائده است بدرخت بید منسوب و مشابه کرده بیداد نام کردند و بمعنی ظالم مرکب از لفظ بی و داد بیطار بالفتح و طای مهمله و رای مهمله بمعنی طبیب چهارپایان

از کثرت دویدن بیابان **بیروزگار** بمعنی شخصیکه شغل و کسب نداشته باشد سالک یزدی گوید بیت دل آواره ام بس بیقرار است * بهند زلف او بیروزگار است * بدانکه لفظ بی برای نفی
بر مشتقات و صفات داخل میگردد چنانچه نابالغ و نامسموع و لفظ بی بر اسمای غیر صفت می آید چنانکه بیرونگار و بی هنر اما در بعض جا برعکس این نیز آمده چنانچه توان که اسم غیر مشتق است
بر و لفظ نا داخل کرده ناتوان میگویند از بهار عجم **بیدار** مرکب است از بید و لفظ دار یکدال را حذف کرده اند یا آنکه مرکب است از بید و لفظ دار که کلمهٔ نسبت است و بید بمعنی شعور است بیدار یعنی ذی شعور
بلفظ کشیدن مستعملست از بهار عجم **بیت المعمور** مسجدیست بر آسمان چهارم از زمرد یا یاقوت مقابل کعبه بالطوریکه از انجا چیزی بیفتد بر بام کعبه آید و قبل از طوفان نوح بر زمین کعبه بود
از ان نام شد که هر وقت از زیارت ملائک آباد است از مدارک و بحر مواج و کنز **بید انجیر** درختیست که بهندی ارند گویند و بعضی اند گویند و این لفظ در اصل باد انجیر بود بمعنی شکم
و شکسته باد چون چوبش کمال تارک باشد از شدت باد شکسته میشود باالیه بید انجیر شد از کشف وغیره **بید** بیای مجهول و فتح دال نام شهریست از ملک دکن **بیر** بالکسر و یای معروف
در عربی بمعنی چاه از شرح نصاب لغات و صراح **بئس المصیر** بد بازگشت و بدجای بازگشتن و این کنایه از دوزخ باشد **بیلیه** در بیای مجهول و فتح واو و دار و فر دستش و انکه در ان آبها
آبگینه وغیره فرد شد از مدار و در برهان بیای فارسی **بی نوکر** بمعنی شخص نوکری پیشه که بیجائی نوکر نباشد غلط ست بجایش صحیح نا نوکر ست چه لفظ نا برای نفی
بر مشتقات و صفات آید چنانچه اسم فاعل و اسم مفعول و صفت مشبه مثلا نابالغ و نامسموع و ناخلف بلفظ بی بر اسم غیر مشتق و صفات آید چنانچه اسم مصدر و اسم جامد مثلا بی شعور
و بی هنر و بی زر **بیت المقدس** مسجدیست بملک شام که حضرت داود علیه السلام آن را بنا نهاده و حضرت سلیمان علیه السلام آن را باتمام رسانیده و قبلهٔ اکثر انبیا علیهم السلام همان بوده است
بیخویش بمعنی بیخود و بیهوش از سراج **بیاض** بالفتح سفیدی هر چیز و کاغذ ساده نانوشته و نام شکلی از شانزده اشکال رمل و انچه در گلستان نوشته که اتفاق بیاض افتاد
یعنی اتفاق نوشتن در بیاض افتاد و لفظ نوشته درینجا مقدر است و صاحب بهار عجم چنین نوشته که اتفاق بیاض افتاد یعنی از سواد به بیاض آورده ای مسوده را صاف کرده
بیض بالفتح تخمهای مرغ جمع بیضه بالکسر و یای معروف زنان سپید چیزهای مونث که سپید باشند از منتخب و جمع بیضاست و ایام البیض تاریخ سیزدهم و چهاردهم و پانزدهم از منتخب
بیاع بالفتح و تشدید یا فروشنده و خریدار **بیع** خریدن و فروختن و این از لغت اضداد است از شرح نصاب **بیت اللطف** کنایه از لولی خانه از مصطلحات صاحب بهار عجم
بالمعنی بیت النطف نوشته است بضم نون که بعد لام ست و فتح طای حطی چه نطف جمع نطفه است **بیت الشرف** بفتحتین شین معجمه و را مهمله خانهٔ بلندی و بزرگی و باصطلاح منجمین
برجی که در ان یکی را از هفت ستاره سیاره سعادت و شرف حاصل شود چنانچه شرف آفتاب در برج حمل ست و شرف قمر در ثور و شرف مشتری در سرطان و زهره را در حوت و عطارد را
سنبله و مریخ را در جدی و زحل را در میزان **بیت العتیق** بمعنی کعبه و معنی لفظی آن خانهٔ قدیم ست چرا که اول بر آن بنا آدم علیه السلام مقرر شد و بعد طوفان نوح ابراهیم علیه السلام تجدید
آن کرد و عتیق بمعنی کریم معزز هم آمده است یا آنکه آزاد کرده شده است از غرق طوفان یا آنکه آزاد است از دست خراب کردن ظالمان از تفسیر مدارک و بحر مواج **بیذق** بفتح اول و فتح ذال
معجمه بمعنی پیادهٔ شطرنج و این معرب پیاده است از مدار و رساله معربات و بهار عجم و حالا آن پیاده گویند که منتهای خانهای شطرنج رسد لیکن محققین شطرنج آن و پیاده را نامند که در برابر شاه
و فرزین منتهای عام از انکه منتهای خانها رسد یا نرسد **بیرق** بالفتح بمعنی علم و نشان فوج وغیره که کوچک باشد از سروری و برهان و لطایف **بید مشک** درختیست که گلش سرخ باشد با دل
بانگ سبز و سیاهی بیشتر ظهور برگ شگفته بیت خوشبو **بیلک** بالکسر و یای مجهول نوعی از پیکان تیر که پهن باشد از کشف و رشیدی و برهان و بالفتح نام امیری از سپاه مغلان **بیجک**
بالکسر و یای معروف و فتح جیم عربی و کاف عربی لفظ هندیست یعنی انچه سوداگران قیمت خرید جنس با تمامی اخراجات محصول و کرایه وغیره نوشته نزد خود نگاه دارند تا هنگام فروخت آن
ملاحظه اش نموده سود و منفعت سودا جمع و سرمایه نمود بگیرند **بیسراک** بالکسر و یای مجهول و سین مهمله و کاف عربی بمعنی شتر جوان و بمعنی شتر بچه هم آمده از برهان و سروری و رشیدی نوشته که بمعنی
لفتهٔ شتر یکه مادرش عربی و پدرش ... و کوهان باشد هم صاحب برهان باز نوشته که بمعنی استر که بهندی آن را خچر گویند نیز آمده و در سراج اللغات نوشته که بیسراک بیای موحده و یای مجهول
و سین مهمله شتر جوان پر قوت آنکه بعضی بمعنی خر لاغر و اشتر نوشته صحیح نیست چرا که بمعنی اشتر بیسراک است **بیرنگ** بیای مجهول و نون و کاف فارسی نمونه که نقش آن بنای عمارت
کنند و بمعنی نقشهٔ تصویر که هنوز در ان رنگ آمیزی نکرده باشند و بمعنی گرده نقاشان که بر کاغذ سوزن زده و دوده یا سپیده میگذرانند و بر اثر آن انچه مطلوب باشد بکشند و بمعنی
وحید احتمالی از برهان و رشیدی و سراج و بهار عجم و لطایف **بید برگ** نوعی از پیکان که بصورت برگ بید باشد از رشیدی و برهان و شرح قران السعدین و سراج **بیگ** بالکسر و کاف فارسی بمعنی امیر از لطایف

ترکی بیگلر بیگ هر دو بیای مجهول و هر دو کاف فارسی و فتح لام بمعنی امیر الامرا و سپه سالار این لفظ ترکیست بیت المال خانه که مال غنیمت و مال متوفی بعد از ضبط در آن نگاه دارند
از بهار عجم و در لطائف بمعنی آن مال که همه مسلمانان را در آن حقی باشد بیل بیای مجهول آهنیست بمعنی که سر آن پهن باشد بدان زمین را کاوند و آنچه بیک سر آن قطعه تخته وصل کنند و
را بدان هموار کنند از برهان و رشیدی بیم و دل بیمرو ا بیت الغزل بیت انتخابی و بهتر از بهار عجم بیم خوف بلفظ کشیدن و بردن و داشتن و کردن و دادن و آوردن مستعمل از بهار عجم
بیت الحرام یعنی کعبه حرام مصدر است بمعنی منع و درینجا مصدر بمعنی اسم مفعول است یعنی خانه که منع کرده شده است نسبت بزرگ از حق تعالی که در و باشد یا از بعضی سیاست از تفسیر حقانی و
بیرم بالفتح و رای مهمله مفتوح بمعنی گرد برمه نجاران و بمعنی تیر بزرگ و نوعی از پارچه باریک و بمعنی عید و جشن از رشیدی و شرح نصاب و مؤید و سراج بیلم بکسر کاف فارسی
زن عمده و بفتح کاف بمعنی زن و دار بمعنی امیر من لغات ترکی بیژن بیای مجهول و زای معجمه مفتوح نام پهلوانی پسر گیو که خواهرزاده رستم بود و بر منیژه دختر افراسیاب عشق داشت
و در چاه محبوس مانده مصیبتها کشید از جهانگیری و مدار و در برهان بزای فارسیست بیابان بالفتح از کشف و بعضی محققین نوشته اند که بیابان بکسر اول اصح باشد
زیرا که در اصل بی آبان بود بمعنی بی آب شونده یعنی صحرای بی آب چون بالف ممدوده آب که در حقیقت دو الف است لفظ دیگر مرکب شود الف اول ساقط گردد چنانکه سیاب و گلاب
والف نون در آخر برای فاعلیت است بیستون بالکسر نام کوهیست از رشیدی و در برهان نوشته که نام کوهی که فرهاد بحکم شیرین آنرا اسکند و در آن دستکاریها کرده و بعضی گویند که تا
از آن راه جوی شیر برای شیرین روانه سازد و در شرفنامه و جهانگیری نوشته که فرهاد بتمنای شیرین آن کوه را گفته بود و برکنده بود و همین اقویست بیلقان بالفتح نام
شهری نه بکسر از کشف و برهان و در مؤید نوشته که بالفتح و لام موقوف و در خیابان نوشته که شهریست از ایران بنا کرده لهراسب بیلگان بکاف باشد مؤلف گوید که در صورت تعریب بفتح اول و فتح لام صحیح باشد
و بسکون لام خطا چرا که در عربی اجتماع ساکنین بیرون وقف درست نباشد بیت الحزن بضم حای مهمله و سکون زای معجمه و بفتحتین هر دو نیز بمعنی خانه و حجره یعقوب علیه السلام که در ایام مهاجرت
یوسف علیه السلام در آن میماندند و بیت الاحزان کلبه احزان نیز گویند بفتح همزه و مجازا خانه هر عاشق مهجور را نامند از بهار عجم بیگاهان وقت شب بالف و نون آمده بیقرین بیمثل و
بی نظیر بی سکون بمعنی کسیکه از شوخی بهیچ جا قرار نگیرد بیراوان بکسر اول و تحتانی غیر ملفوظ و سکون را و ضم الف و واو غیر ملفوظ در ترکی بمعنی یکشنبه بیران بیای معروف بمعنی ویران
از رشیدی و برهان و در سراج اللغات نوشته که بیران بیرانه بمعنی ویران و ویرانه و در مدار الافاضل نوشته که بیران نام وزیر افراسیاب است او سر لشکر توران شد در لشکر کیخسرو شبخون آورده
پهلوان مقتول ساخته بود بین بالفتح بمعنی فرق و فصل میان دو چیز و جدائی بفتح اول و تشدید و کسر ثانی بمعنی آشکارا از کنز و صراح بین بیای معروف در هندی نام سازیست که بر چوبی که مثل گردن
طنبور باشد دو کدو بسته وصل کنند و بر آن چوب چند تار کشیده که مشابه طنبور می نوازند و آن نیز از قسمی نوع مشابهت دارد بیان پیدا و ظاهر کردن چیزی و سخن پیدا و گشاده گفتن و فصاحت از شرح نصاب
از یوسف بن علی و صراح بیلزن کنایه از دهقان و مزارع از شرح سکندرنامه بیاغالیدن جنبانیدن و آمیختن و برغلانیدن یعنی اغوا نمودن از برهان و رشیدی بیس القرین
هم پیوند زشت و مصاحب بد بید مجنون نوعی از بید است که برگهای باریک دارد و شاخهای نازک بیرون مقابل درون بیرون بکسر اول مخفف بشت بلفظ شدن و افتادن و زدن
و جستن و آمدن و ماندن و دادن و کردن و کشیدن و آوردن و بردن مستعمل از بهار عجم بیرون زدن ابکار کردن از بهار عجم تحقیق بیرون شدن بمعنی بیمار شدن از بهار عجم و در چراغ هدایت بمعنی
شدن بیت غزل پرکن یک بیت یا دو بیت ضعیف المضمون که شاعر در چند اشعار برجسته و پرمضمون داخل نموده غزل را تمام سازد بیره برداشتن کنایه از اراده
بالجزم چه در زمانه سابق در سلاطین هند رسم بود که پیش امرا برای انصرام رسانیدن مهم بیره پان می انداختند هرکسیکه آنرا برداشتی انصرام آن مهم بذمه او واجب شدی بیضه در سر کشتی شکسته و
بیضه در کلاه در شکستن کنایه از مغلوب ساختن کسی از چهار شرح سراج اللغات بمعنی رسوا کردن بیضه افکندن ترسیدن و زهره باختن از مصطلحات بیر و بیرد بیگانه غیر ناآشنا
نادر نیز آمده بی سکه بیقدر و بیمقدار از مصطلحات بینی کوه برآمدگی سر کوه از مصطلحات بنیه بالفتح و یای تحتانی مشدده مکسوره و نون مفتوح بمعنی جهت روشن دگوا از منتخب و شرح نصاب
بیوه در سکندری و مؤید بفتح نوشته و صاحب مدار گفته که بکسر صحیح است بیجاده بالکسر جوهریست سرخ که مانند کهربا جذب کاه کند و قسمی از آن زرد باشد از رشیدی و کشف و برهان و سراج
بیضه بالفتح تخم مرغ و بمعنی خود آهنی که سپاهیان بر سر نهند و بمعنی جماعت و گروه و بمعنی گرما و میان هر چیز و میان شهر و نواحی و نوعی از زر در سر که تمام سر محیط باشد از منتخب لطائف و کشف
تحفة العراقین و شروح نصاب بیاره بفتح بر وزن شراره درختیکه ساق آن افراشته نبود مثل کدو و خیار از سراج بیرانه بالکسر بمعنی ویرانه بیجه بیای معروف بمعنی معشوقه و این

زمین خشکی را گویند که در میان آب و یا در دجله و این معرب ست مخفف بی‌آب بیگه و بیگاه بالکسر بمعنی وقت شام از برهان بی سر و لاده بمعنی بطور بی سر و سامان بیله بیای مجهول
لام مفتوح و تحتانی غیر ملفوظ و فتح لام بهیرله بالکسر و تحتانی غیر ملفوظ و بیای تحتانی موحده در آخر بمعنی نیز آمده بیله در ترکی که موحده و بشرح خاقانی و بمعنی قباله منشور نیز آمده بیله در ترکی بمعنی رخساره و بمعنی خریطه ادویه از جهانگیری بمعنی کبیلک و واقع شود
از بید خوردن بعلت بیماری و ناتوانی زیراکه موجب قصور عبادت و معاش ست بید طبری نوعی از بید عربی مراد بکس و بر فیق از مصطلحات بیحضوری هر دو لفظ بمعنی یا بی مبیت بیکوی بکاف
کی که از ادرک زرگی هلوی گویند چه بوک عروس را گویند از مصطلحات ک شکوفه سرخ دارد بی اندامی بی ادبی بیدکانی بفتح موحده و ضم تحتانی و کاف فارسی شادی کتخدائی
متصرف باشد بیقیر بیلکی نیاز سخن بی نماز کنایه از حیض از مصطلحات بیضای و منسوب بیضا که شهریست در فارس از لب اللباب بیت المالچی کسیکه از طرف سلطان بر بیت المال
بیضه مرغ در میان خسیم یا جبن چیزی بچیزی مرادازان یکجائی درامر و تمامی نداشتن در کاری از شرحی نوشته شد بیضی بالفتح و ضاد معجمه رطوبتی ست سفید و شفاف مانند سفیده
پرده غیبیه و عنکبوتیه بیهرونی بمعنی بی توجهی بیمروتی و بیدردی از شرح زلیخا و قران السعدین بیرنگی بیچونی حق نزد محققان ظهور احدیت ست اشاره و وحدت که عبارت از مرتبه
بود که اسقاط اضافات ذات میرا از لباس اسما و صفات تعالی و تقدس از برهان بید ماغی بی التفاتی طبیعت که بعد از ضبط خشم بهم رسد بیجگری بیمناکی که ضد بهادریست

باب بای فارسی

فصل بای فارسی مع الف پا ترجمه رجل و بمعنی بیخ و بنیاد و تمکین و استقرار و ثبات و طاقت همه مجازست و بمعنی تحت که مقابل فوقست از بهار عجم **پای ترسا** پیاله شراب خور **پارسا** مرکب ست از پارس که مراد و پرهیزست و الف که چون لاحق کلمه شود افاده معنی فاعلیت کند پس معنی ترکیبی پاسدار باشد چون او حافظ نفس خودست از منهیات لهذا باین اسم مسمی گشت و بمعنی پارسی یعنی منسوب بملک پارس بالفتح بمعنی الف پارسا بر آنسبت ست **مصرع** ساقی بده بشارت پیران پارسارا بدنیی پیران پارسا را از رشیدی و برهان **پالا** بمعنی اسپ کوتل از رشیدی و برهان **پای کوب** بمعنی رقاص **پاشنه کوب** کسیکه در پس گریخته برود و بعربی متعاقب گویند **پا برکاب** مستعد رفتن **پای شیب** مکانیست در راه مکه در انجا عقبه ایست که چون شیطان بانجا رسد در بندمی افتد از شرح خاقانی **پا آن رخصت** در بعض جا دمند رسم ست که بوقت رخصت کردن پان بشخص دهند و میدهند **پالست** بمعنی بنیاد عمارت و بمعنی محکم و بمعنی گرفتار نیز آمده **پالصدی ذات** بدانکه صاحب منصب پالصدی ذات را بیست لک دام مقرر باشد چون چهل دام یکروپیه میشود بدین حساب هشت لک دام را بیست هزار روپیه شد **پایکلات** بکاف عربی مکسور در آخر فوقانی فنی ست از کشتی که حریف را از کمر گرفته چنان بردارد که پایش بلند شود از بهار عجم **پای تخت** شهریکه بادشاه دران سکونت دارد بعربی دار السلطنه گویند **پاسخ انعام** زر که بتقاضیه یا مهمان داده شود از برهان و رشیدی **پاسخ** بضم سین مهمله بمعنی جواب از برهان و کشف و رشیدی و مؤید و مدار **پاید** بفتح یای تحتانی بمعنی قائم ماند **پابند رسن** و دام **پاهیر** در برآمده یعنی درگاه که در کار مردانه در آید از لطائف و برهان **پا آذر** بفتح رای فارسی آتشیست که بدان آتش را بشکنند و بگیرند و بمناسبت همین بمعنی نام تفسیر زند که کتاب زرتشت در بیان دین آتش پرستی از رشیدی و برهان مدار **پازهر** زهر مهره در اصل پادزهر بود یعنی پاک کننده زهر چه پاد بمعنی شستن آمده آمده در ایام و اوحد شد از جهانگیری و برهان و صاحب رشیدی چنان نوشته که پازهر مخفف پادزهرست مرکب از پاد بدال مهمله که بمعنی پاسبانیست بمعنی مرکب پاسبان از زهر و فادزهر معرب آن باشد **پالگیر** نام قومیست در ملک دکن **پاکار** پیاده تحصیلی و خدمتگار و مزدور و خاکروب **پای کار** بالضافت جائیکه مصالح فراهم آورده بر عمارت انبار کنند **پاگیر** نام داو از کشتی که بیکدست پای حریف گرفته بدست دیگر زد بر گردن و گردن **پالشد** بمعنی سالگذشته که پارسال باشد **پار** از سه سال گذشته را گویند **پالغز** جای لغزیدن پا و بمعنی لغزیدن پا نیز آمده و گاهی مراد باشد ازین خرابی و جرم و خطا از برهان و بهار عجم **پاسبز** بمعنی پی خجسته و دلال و شوم قدم را نیز گویند از مصطلحات **پاکش انداز** یعنی تماشا انداز ای حریف را انجوب و چه زیرکن از بهار عجم **پا افزار** بمعنی کفش از برهان **پائیز** بکسر همزه که حرف سوم ست و یای معروف و زای معجمه بروزن تانیز بمعنی فصل خزان و آن ثبت ماندن آفتابست در میزان و عقرب و قوس و بعضی بمعنی تیرماه نوشته از رشیدی و برهان و جهانگیری و مؤید و کشف و لطائف **پارس** بکسر حرف این لفظ که رای مهمله باشد اکثر از وزن شعر اسم می آید و ساکن باشد بمعنی ملک فارس که موسوم ست بنام پارس بن پهلو بن سام بن نوح علیه السلام زیراکه در تصرف او بود و در قدیم تمام ایران را پارس میگفتند و حالا چند شهرست شیراز و یزد و کرمان و بیضا و اصطخر و فیروز آباد از کشف و برهان و رشیدی و خیابان و غیر انها

و پارس و در ترکی پلنگ درنده را گویند از فردوس اللغات پابوس بمعنی پابوسیدن و پابوسنده هر دو آمده پاس بمعنی محافظت و ربع روز یا شب چرا که نگاه داشت هر پهر
بهر یکی پاسبان تعلق دارد و بخاطر فقیر میرسد که چون این قدر وقت را بشمار گهر پهیا پاس دارند لهذا مجازا این مدت وقت را پاس گویند از رشیدی و شمسی و برهان
و در بهار عجم بمعنی بخشی از روز یا شب پاخوش بغین و شین معجمتین و واو معروف غوطه از رشیدی پالوش کافور مغشوش و بشین معجمه و بای موحده نیز آمده از برهان پانیده نیز
نام شهر و بعضی شارحین بوستان پاینده بمعنی زمین گل و لای نوشته کیش نام جزیره پالالش صاف کردن پاواش بشین معجمه مطلق جزا و جزای بد از برهان پای توغ بفتح تای
فوقانی و واو مجهول و غین معجمه منصب علم بردار چه توغ در ترکی علم فوج را گویند پای تی کلاغ بضم کاف عربی و غین معجمه مراد از قلم چرا که مثل پای زاغ سیاه و خشک میباشد و نوعی
از خطاط ارباب دیوان که بغایت زشت باشد پایک بفتح تحتانی بمعنی پیاده پاک ترجمه طاهر و بمعنی همه و تمام نیز مستعمل است پاودنگ بفتح دال مهمله و سکون نون
و کاف فارسی چوب شالی کوب که بهندی ڈھینکی گویند و آن آلتی ست چوبی گلخن افروزان و کاغذ سازان را که چون پا بر یک سر آن نهند سر دیگرش بلند شود و همین که پا
بردارند سر آن در هاون رود مرکب از لفظ پا و دنگ که نام چوب مذکور است زیرا که بپا حرکت مییابد از برهان و رشیدی و غیر آن پالهنگ رسنیکه بلجام اسب کوتل بسته
باآن کشند در محاوره هندی باگڈور خوانند و تحقیق آنست که پالهنگ مرکبست از لفظ پالا که بمعنی اسپ کوتل ست و آهنگ و هنگ بمعنی قصد کردن و کشیدن بود
ترکیب یک الف را بسبب اجتماع الفین حذف کردند پالاهنگ شد بعد از آن تخفیف نموده پالهنگ گفتند از خیابان و رشیدی و برهان پای در گل گرفتار و
حیران پایمال بمعنی خراب پاچال بجیم فارسی گوی باشد که جولاهه بوقت بافتن هر دو پا در آن اندازند بهندی گرگه گویند از برهان پای وام دام باشد که جانوران پرنده
را آواز بسوی خود کشند از برهان و در شرح نصاب نوشته که پایدام بمعنی تنگه که نوعی از دام ست پاردم بضم دال بمعنی دمچی زین اسپ از لطائف و برهان پاس بکسر
سین مهمله و سکون نون بمعنی پاشنه از شرح قران السعدین پاکوفتن رقص کردن از برهان پالائیدن بمعنی صاف کردن از برهان پابرنجن حرف سوم بای موحده بکسره
نون و جیم عربی بمعنی خلخال از برهان پالودن صاف کردن پارگین بکسر کاف فارسی بروزن آستین حوض کوچک که در آن آب سرای و غسلخانه و مطبخ و غیره جمع شود از
و برهان پاریدن پرواز کردن از برهان پاییدان حرف سوم یای تحتانی صف نعال ای صف آخرین مجلس که در آنجا کفش از پا گذارند و بمعنی ضامن و کفیل و بمعنی مرد گرو و بمعنی پای گیر
و نگهبان از برهان و لطائف پالان پلاسی که بر پشت خر اندازند پاییدن پایداری کردن از خیابان پا علم رنگین کردن بحذف اضافت یا آنست که کسی را از فوج
دشمن گرفته زیر علم خود بطریق شگون گردن میزنند و الا زیر علم گوسپندان ذبح میکنند پا دراز کشیدن غلطیدن و دعوای کردن از بهار عجم پا علم خوان کسیکه در ایام عاشورا
بزیر علم چیزی خواند پا بدور کسی گردانیدن کنایه از عاجز ساختن اوست چنانکه هندیان گویند ٹانگ کے تلے سے نکالدینا از شرح گلکشتی پاچنار یان بفتح جیم فارسی و نون
و رای مهمله جمع پاچناری و پاچنار مقامیست در ایران که ساکنان آنجا از رذل و ناسقیه اند لهذا هر مردم کم قدر و فرومایه و خدمتگار را پاچناری گویند از مصطلحات و جهار شر
پای پاچان رسمیست درویشان که چون کسی گناهی کند در صف نعال که مقام احتقارست یکپا استاده کنند و گوش او بدست او گیرانند از مؤید برهان پادرشن
بفتح شین معجمه و نون زیر غرفه نشستن ایوان سلطان و این لفظ هندیست اصطلاح شاهان دهلی پای خاکی کردن پیاده آمدن و قدم رنجه کردن از برهان و بعض شروح
پا بقدر گلیم دراز کردن بقدر دسترس و استعداد خود کاری کردن پا بالا نهادن دویدن و شتاب رفتن از مصطلحات پا جفت کردن تلاش کاری سعی فوق از حد و
بجا آوردن از مصطلحات پا بسنگ آمدن ضرب خوردن و رنج ازسنگی که در راه باشد بهندی ٹھوکر گویند و این کنایه است از پیش آمدن مخاطره پا گرفتن قیام گرفتن از مصطلحات پاکیزه منسوب
بپاک زیرا که مرکبست از لفظ پاک و یزه که کلمه تصغیر و نسبت ست مثل این آتشیزه بمعنی کرم شب تاب چون کلمه نسبت زائده آمده زیر آن پیشتر بهر کار پاکیزه بمعنی پاک و یا مرکب از لفظ پاکی و زه بمعنی چیزی که زاده
از پاکی باشد از بهار عجم پاغنده بضم غین معجمه غلوله پنبه منقوش اچهار گیمی پاگلیم و یک همین فراخ از برهان پا چیاه و گوئی باشد که جولاهه وقت بافتن هر دو پا در آن اندازند بهندی گرگه گویند از برهان
پالنگانه بلام و کاف فارسی و نون نام بلند دریچه خانه و پا سنگ ترازو از برهان پار بهنه بمعنی کهنه و چیز یکساله تا ام و گذشته باشد پایگاه پایگه طویله اسپان مرکب از پاکه مرد و جرو فست گاه بمعنی جا که معنی جای
پنجهار پایان هم مخفف پایه گاه بمعنی قدر و مرتبه و منصب پاره بمعنی رشوت و این فارسی ست قدیم از برهان و شرح نصاب پارسه بسین مهمله گدا پاچیله بکسر جیم فارسی پاتابه از لطائف پادشاه بار فارسی الف جست

و در برهان بمعنی گدائی نوشته

ویا د عربی باہم آمده و اینکه در هندوستان بپاء عربی شهرت دارد ظاهرا از جهت استکراه حرف وکست از کلمهٔ مذکور که بزبان هندی قبیح است و لفظ پادشاه مرکبست از پاد و شاه لفظ اول
که پادست بمعنی تخت باشد چه در اصل پات بود بتای فوقانی را بدال بدل کردند لفظ پات بمعنی پاسبانی و پائیدن نیز آمده و لفظ شاه بمعنی خداوند است از برهان و جهانگیری و چراغ هدایت
و رشیدی **پایه** سوای معنی مشهور بمعنی مرتبه و رتبه و بمعنی زبون و خوار نیز آمده از لطائف **پایکی** معروف و هستره از مصطلحات **پاجی** بجیم عربی مردم اجلاف لیکن
در کلام قدما یافته نشده و همچنین جمع آن پواج گویند از تصرف فارسیان است بسیار مستعمل است میتوان گفت که مرکبست از پا بمعنی تخت که مقابل فوقست و جی که کلمهٔ نسبت است
چنانکه میاجی برین تقدیر معنی ترکیبی آن منسوب بتحت باشد پس اطلاق آن بر فرومایه مجاز است از بهار عجم **پاچناری** منسوب بپاچنار که مقامیست در ایران که ساکنان آنجا
قوم ارذل باشند از مصطلحات و صاحب بهار عجم نوشته که اگرچه پاچنار آدم فرومایه را گویند مگر در محاورات بمعنی خدمتگار دائم الحضور مستعمل است **پارگی** بکاف فارسی کهنگی و
دریدگی و حوض کوچک که آب غسلخانه و مطبخ دران جمع شود **پائین پرستی** خدمتگاری **پاکوبی** کنایه از رقص **پای کم آوردن** از کسی کوتاهی کردن در کاری بمقابله کسی
پای نهادن بر چیزی کنایه از ترک کردن آنچیز است **پالائی** صاف کننده و بیزنده از برهان **پارگانی** بکسر را مهمله و یای معروف کنایه از مقدار قلیل چه پا بمعنی ذلیل و خوار و زبون و
رگانی طبقهٔ خرد از شرح خان آرزو و مستفاد از لطائف و برهان **پالالی** آب بار بردار **پایمردی** بمعنی مددگاری از خیابان **فصل پای فارسی مع تای فوقانی** **پتیه** بتحتین
پارهای آهن پهن کرده شده و این لفظ مشترکست در هندی و فارسی مگر در هندی تای فوقانی را مشدد آرند از شرح خاقانی **پتک** بضم اول و سکون تای فوقانی و کاف عربی آهن سطبر باشد که
چوب که بدان آهن را میکوبند و بعربی آنرا مطرقه گویند و بهندی گهن نامند از برهان و شرح نصاب خصوصا از شرح عینکه از مولانا یوسف بن یانسست **پتوه** بالفتح نوعی از کشتی که از چوب
سازند و این لفظ هندیست **پتیاره** بالفتح آفت و بلا از برهان **فصل پای فارسی مع خای معجمه** **پخچ** بفتح اول و سکون خای معجمه و جیم فارسی بمعنی کوفته و پهن شده و بمعنی
پست نیز آمده و بمعنی پژمرده از برهان **پخ** بالضم پای فارسی و خای معجمه بزبان خراسان برازر گویند یعنی سرگین آدمی و غیره از شرح گلگشتی و از لغات ترکی بثبوت میرسد که
لفظ ترکیست **پخته خوار** مردم آرام طلب و کارنجان و بمعنی گدا هم آمده و بمعنی ما او نیز مستعمل شده از بهار عجم **پخسیس** بفتح اول و سکون خای معجمه و سین مهمله بمعنی پژمرده و گداخته از برهان
پخسیده بالفتح پژمرده و پخیده از لطائف **پخته** بالفتح پینه که از دانه جدا کرده شده باشد از رشیدی **فصل پای فارسی مع دال مهمله** **پدید** بالفتح در حقیقت که ثمر بدرا از برهان
پدرود بالفتح و بالکسر بمعنی وداع از رشیدی و در بهار عجم بالضم و بالکسر وداع کردن و ترک گفتن **پدیدار** بفتح اول بمعنی ظاهر و آشکارا از برهان **پدیره** بکسر اول و فتح دوم بر وزن پسره
بفتح اول جانکه مشهورست از مؤید **پدرام** بالکسر آراسته و خرم و بپای عربی بمعنی اسپ کتل از رشیدی و مؤید مدار و جهانگیری و برهان **فصل پای فارسی مع ذال معجمه** **پذیرا** بالفتح
و بکسر بمعنی مقبول و بمعنی استقبال نمودن از برهان **پذیره** بالکسر بمعنی استقبال کردن و پیش کسی رفتن و بمعنی مقبول نیز آمده از مدار **فصل پای فارسی مع رای مهمله** **پرستنا**
بالضم مراد از معشوق و نیز میتوان که بمعنی عاشق باشد و الف در آخر حرف فاعلیت است از شرح قران السعدین **پروا** بالفتح بمعنی فرصت و التفات و توجه و فراغت و میل و رغبت
از رشیدی و جهانگیری و چراغ هدایت و قوسی گوید که بمعنی خوف و بیم و بعضی اهل تحقیق نوشته اند که لفظ پروا در عرف عام بمعنی احتیاج و التجاست اما بدین معنی غلطیست بلکه بمعنی فرصت و
فراغت ست لهذا صاحب صراح فرصت را بمعنی پروا نوشته و حق آنست که لفظ مشترکست گاهی بمعنی فرصت آید اما انکار ازین دو معنی دور از حساب است چون در احتیاج مضطر الیه خوفی
و عیبی در خاطر میباشد بمعنی خوف و بیم نیز درست باشد از سراج اللغات و در بهار عجم نوشته که نفی پروا بلفظ نا و بی هر دو آمده **پرها** بفتح اول و کسر رای مهمله و ضم ها بمعنی ناقه
یعنی کلغی **پرده سرا** بمعنی خیمه خرد و بمعنی مطرب از بهار عجم **پر پا** کبوتر پا موزه **پرتاب** بالفتح بمعنی انداختن و نوعی از تیر که بسیار دور میرود و مسافتی که میان موضع پا کردن تیر و محل
افتادن تیر واقع باشد از برهان و سراج اللغات و غیر آن **پرت** بالضم بمعنی پر و وا از راه یکسو شوو از لطائف **پرند** بفتحتین حریر ساده و جامه ابریشمی و بمعنی تیغ و جوهر تیغ و پروین که آنرا ثریا گویند از کشف
و رشیدی و برهان و جهانگیری و سراج اللغات و سروری **پرستار** بفتح اول و ثانی بمعنی مطلق خدمتگار خواه غلام باشد خواه کنیز خواه مرد یا زن که بخدمتگاری نوکر باشد و اینکه بعضے مردم
هندوستان مخصوص بمعنی کنیز دانند خطاست از سراج **پرده وار** دربان **پروار** بالفتح و هر دو رای مهمله خانه تابستانی که سرد باشد و ران جانوران چارپایه نگاهداشته پرورش میکنند تا باشوند و مجاز
بمعنے فربه آید از رشیدی و بهار عجم و سراج **پرگار** بالضم گاهی بمعنی دانا و عیار باشد و بالفتح قلم آهنی دو شاخه که بدان دائره کشند مجازا گاهی بمعنی دائره و حلقه و طوق نیز می آید از شرح قران السعدین

بغیر آن و بمعنی پرگار بالفتح که بدان دائره میکشند بکاف فارسی خوانند بدلیل آنکه معرب این پرگار است چه کاف فارسی را در تعریب بجیم عربی بدل کنند نه بکاف عربی را پروردگار
بدال موقوف بکسر دال مرکب از پرورد که ماضی بمعنی مصدر و گار بکاف فارسی افاده معنی فاعلیت کند پس پروردگار مجموع بمعنی پرورنده و اکثر اطلاق این لفظ بر باری تعالی است
پُر بالضم نقیض خالی و نسبت آن بظرف دیده شده چنانچه شیشه از شراب پُر است و گاهی بمظروف نیز نسبت کنند و این کم است در صورت حوض از آب پُر است و آب
حوض پُر است هر دو صحیح باشد و لفظ پُر بمعنی بسیار نیز آمده و بالفتح بمعنی برگ کاه نیز آید و بمعنی گوشه و کناره هر چیز از چراغ هدایت و رشیدی پرده فروز [illegible] قسمی از برقع [illegible] پریر
بفتح اول و یای مجهول و هر دو رای مهمله بمعنی پرویز از شرح نصاب و سراج و در بهار عجم نوشته که پریر و پریرون هر یک روز پیشتر از روز گذشته پرویز بالفتح بر وزن لبریز نام پادشاه
او را خسرو گویند و او عاشق شیرین بود و نام پدرش هرمز بن نوشیروان است او را پرویز از آن نام کردند که پرویز بزبان پهلوی ماهی را گویند و او شکار ماهی را بسیار دوست
میداشت و مصنف مفتاح العلوم پرویز بمعنی عزیز و ارجمند نوشته و نیز نوشته اند که پرویز غربالی باشد که بدان شکر بیزند چون او شکرین کلام بود و لهذا پرویز نام کردند از برهان
و سراج اللغات پرداز بالفتح و دال مهمله و زای معجمه بمعنی تحریر باریک که گرد تصویر و نقوش مصوریان میکشند چنانچه تصویر برگ بجای رگهایش خطوط سازند و بمعنی
آرایش و مشغول شدن پروز بفتح اول و سکون دوم و فتح واو و آخر زای معجمه فراویز یعنی سنجاف و دامن جامه و غیره از برهان پرطاس بالفتح و سین مهمله نام ولایت
از حدود روس و نوعی از پوستین روباه که از ملک پرطاس پیدا شود از کشف و در قاموس نوشته که نام قومیست که رنگ ایشان سرخ باشد پرشاوش و پرسیاوش
شکلی ست بر آسمان بطرف شمال منطقه مرکب از بیست و شش کوکب و آن را حامل راس الغول نیز گویند از شرح چغمینی فارسی و شرح تذکره نصیر الدین طوسی و غیره پریش بفتح اول و یای تحتانی
مجهول و شین معجمه صیغه امر است بمعنی پریشان بکن بترکیب اسم معنی اسم فاعل می بخشد چون خاطر پریش بمعنی پریشان کننده خاطر از برهان و غیر آن و در سراج اللغات بکسر میم
و یای مجهول آمده پرخاش بالفتح جنگ و خصومت از برهان و فرهنگ ابراهیم شاهی با موحده پرشکستن مرغ پر با هم جمع کردن مرغ برای پریدن پرستک بکسر اول و کسر ثانی و سکون
سین مهمله و ضم فوقانی و کاف عربی طایریست کوچک سیاه که در سقف عمارات پخته از بهر آشیانه سازد و باسم ابابیل شهرت دارد از برهان و جهانگیری پردل بهادر و شجاع پرتگال
بالفتح و تای فوقانی موقوف و کاف عربی نام ملکی و قومی از فرنگ که پرتکیش مبدل آنست و عوام ... بعد از صفت بار کشیدن حاصل شود پرچم بالفتح و جیم فارسی بمفتوح جیب بیست که از
ابریشم سیاه و طیار ساخته بر سر علم بندند و بمجاز موی دم گاو کوهی را نیز میگفته باشند از سراج اللغات و برهان و لطائف نوشته که بمعنی موی دم گاو کوهیست و بمجاز بمعنی زلف و کاکل نیز می آید پرسم
بالفتح و ضم سین مهمله بر وزن گندم آرد خشک که بر خمیر نان پاشند و بهندی پلیتهن گویند از برهان پرخم بضم اول و فتح خای معجمه کنایه از مبالغه در تحریرات ... موسیقی از شرح خاقانی پرست دلی
بسیر دور کردن و رفتار نمودن از مصطلحات پرچین بالفتح حصار که از خار و چوب گرد کشت و خانه میسازند و نیز محکم شدن میخ و غیره در چیزی از برهان و مصطلحات پریشان صاحب بهار عجم نوشته که بکسر است
بمعنی پراگنده و در جهانگیری و برهان بفتح اول و یای مجهول بلکه معروف فصیح است پرداختن بالفتح مشغول شدن و نواختن ساز و فارغ شدن و خالی ساختن و آخر رسیدن و سفید نمودن و ترک کردن و
تمام شدن و بمعنی آراستن از جهانگیری و برهان پرچین شدن بالفتح محکم شدن چیزی در چیزی چون میخ آهنی در تخته فرو رفته محکم شود گویند که میخ پرچین شد از مصطلحات و سراج پرباد گشتن و پرباد شدن
هر دو بالضم متکبر و مغرور شدن پرانیدن و پراندن لاف زدن کردن و مبالغه در مدح کسی و تعریف بیجا کردن از مصطلحات پریدن تفاخر کردن و تکبر نمودن و جستن چشم بلد چنانچه جستن چشم
و لب از شرح خاقانی پرچمین بر وزن نسترن بمعنی تره خرفه از برهان پرتابیان بالفتح تیر اندازان از برهان و رشیدی پریخوان افسونگر از برهان پرنیان بالفتح حریر چینی که
منقش باشد منقول از شرفنامه پرن بفتحتین بمعنی پروین که بعربی ثریا گویند از سروری و برهان پروین بالفتح شش ستاره کوچک که باهم مجتمع اند و آن در ایام زمستان از اول شب نمایان باشند
پرویزن بالفتح بمعنی غربال از سروری و برهان و لطائف پرستو بکسر اول و کسر ثانی و سکون سین مهمله و ضم تای فوقانی طایریست کوچک سیاه که در سقف عمارات پخته از بهر آشیانه سازد و
باسم ابابیل شهرت دارد از برهان و جهانگیری پرتو بفتح اول و فتح تای فوقانی بمعنی فروغ و روشنی و عکس و شعاع که از جرم نورانی ظاهر شود و بمعنی سایه چنانکه مشهور شده غلطست از برهان کشف و
بهار عجم پرسه بالضم گدایی از مصطلحات پرقازه بمعنی موقلم نقاشان که مصوران ولایت از پر باریک قاز خامه درست مینمایند از مصطلحات پروانه نام جانور معروف و این مرکب از پر و انه بمعنی [illegible] است
و مجازاً بمعنی نور چراغ و شمع و لفظ وانه که کلمه نسبت یا مرکب از پر و لفظ وانه بواو که کلمه نسبت چنانکه انگشتوانه بمعنی ... و لفظ پروانه بمعنی ... و سکنه بمعنی خط حکام امیران اعمال و غیره نوشته

جمع آن و این تصرف فارسی زبانان متعرب ست چنانکه فرمان که لفظ فارسیست جمع آن فرامین می آرند از بهار عجم پرکاله بالفتح و کاف عربی بمعنی پاره و حصه از برهان پرگنه بفتح
اول و سکون ثانی و نای از برهان پرزه بالضم انچه بر سقرلات بهم رسد و بخیه زنان بنجو بر گیرند و لیقه دوات از برهان پره بالفتح و تشدید ثانی صف لشکر و بمعنی برگ کاه و خرد و کوچک
از هر دو چیز و قفل که بوقت بستن در آنرا از اندرون قفل داخل کنند بهندی جهر گویند و بمعنی جانب است و چپ نه بمعنی و یک سنگ آسیا و چرخ دولاب از لطائف و برهان پرده
بمعنی حجاب و انچه از زر و دو یا برنج یا نقره بر دسته طنبور و ستار و غیره بندند بر آنجا هر دو انگشتان و حفظ مقامات موسیقی و بسبب کثرت استعمال بمعنی مطلق آهنگ مستعمل شده
و بمعنی مقامات نیز آمده چنانچه پرده عشاق و پرده عراق و پرده خراسان و پرده یاقوت و پرده زیر سال و پرده بلبل و پرده قمری و پرده چغانه و تحقیق آنست که حقیقت مقامات
دوازده دوگانه جداست و حقیقت پرده و شعبه جدا از بهار عجم و سراج اللغات پریای ولی بضم و حرف ثالث یای تحتانی لقب پهلوان محمود خوارزمیست و گاهی مراد
باشد پهلوان کهن سال مشاق فن کشتی که سر آمد پهلوانان زورخانه بود لهذا هر کسیکه از کشتی گیران وارد زورخانه میشود اول قدمبوسی پریای ولی میکند ازینجهت گاهی از لفظ
پریای ولی مجاز بمعنی معزز و مکرم گیرند از بهار عجم و چراغ هدایت و شرح گلگشتی پرده عنبی نام طبقه از طبقات هفتگانه چشم ست که ملتحمه و عنبیه و شبکیه و عنکبوتیه و مشیمیه و صلبیه و قرنیه است
از مصطلحات پرده زنبوری خانه جالی دار پرده بازی مرادف شب بازی از مصطلحات پرغالی بالفتح و حرف پنجم نون نام فنی از کشتی و آن گرد حریف گشته پالش ناگهان
بر داشتن و از جا بر بودن است از بهار عجم و چهار شربت پرپامی بالفتح کبوتران پا موزه پری بالفتح اول و یای معروف بمعنی مطلق جن و در عرف حال نوعی از زنان جن که بنهایت خوش و خوبرو باشد
استعمال نمایند و بیای مجهول بمعنی روز گذشته است که مخفف پریر باشد و پریر بیای مجهولست چون یای مجهول و واو مجهول در روزمره عراقیان بلکه اکثر اهل ایران نمانده همه معروف شده
بمعنی روز گذشته هم بیای معروف خوانند از سراج اللغات و بهار عجم و نیز در بهار عجم نوشته که پری نوعی از اقمشه است و در نهایت ملایمی لباس مخمل خواب هم دارد و در نگارنگ
میباشد و ازان مسند و فرش سازند پریخوانی افسونگری و عزیمت خوانی از لطائف پردگی بالفتح و دال مهمله مفتوح منسوب به پرده و مراد ازان محبوب پرده نشین باشد
و گاهی بمعنی حاجب پرده دار آید از سراج اللغات و بهار عجم پرافشانی ترک علائق کردن فصل بای فارسی مع زای معجمه پز امرست از پختن پزشک بکسر تین و
حرف ثانی زای معجمه و سکون شین معجمه و کاف عربی بمعنی طبیب از جهانگیری و برهان و در رشیدی بکسر تین و با موحده پژمان بالفتح اول و سکون زای معجمه فارسی بمعنی بیرونق و غمگین از سرور یک
بگشته مؤید در بهار عجم نوشته که پژمان مرکب از پژم که بمعنی کوه است و الف و نون نسبت بجهت اتحاد طبیعت و افسردگی پژمرده مانده و غمگین هر چیز افسرده و در معنی نشو و نما اطلاق کنند
و در برهان بهر سه حرکت حرف اول و در جهانگیری و رشیدی بالکسر و بالفتح پژوهیدن بالفتح اول بضم ثالث زای معجمه فارسی جستن از کشف و در جهانگیری بکسرست و در سراج اللغات نیز
بکسر اول بمعنی تفحص پژاوه و داش خشت پزان که دران خشتها پزند عوام آنرا پجاوه گویند پژولیده بکسر اول و زای فارسی پریشان کرده شده از برهان پژمرده بالکسر
مضموم بیرونق و غمناک و مجاز بمعنی بی طراوت از برهان و جهانگیری و در سراج اللغات بالکسر و بالفتح هر دو آمده فصل بای فارسی مع سین مهمله پست بالکسر آرد غله
بریان که بهندی ستو گویند از برهان پسر مرادف پور و نشان اوست که گاهی مقطوع الاضافت هم آید از میرزا صائب بیت دلم را بر دو باره از کف پسر رحیم بار آنچه آرزو دارد ازان
بمطلب گر این ستاره مسلک گوید بیت در بته جگر که دلم زخرابه اوست مار ابر دست اگر پسر عمرست از بهار عجم پس خفی شاگرد و نو مشق کشتی گیران چرا که بعد از تعلیم شاگردان استاد بجهت تعلیم
با کشتی گیر و از بهار عجم و شرح پسین بالضم بمعنی پسر از لطائف و در بهار عجم نوشته که پس بالفتح ترجمه فا که گاهی برای التعقیب آید و گاهی برای تفریع تعقیب آنست که ثانی را محض تاخر در زمان باشد و اول
دخلی در وجود ثانی نبود چنانکه گوئی اول زید آمد پس عمرو و تفریع آنست که اول را با وجود تقدم زمانی در وجود ثانی دخل باشد چنانکه گفته شود که زید با کل سقمونیا مبادرت نمود پس اسهال
باشد کل سقمونیا علت و سبب اسهالست و در خصوص لفظ پس نکته آنست که مقطوع الاضافت هم می آید چون پس کوچه و پس دیوار و پس فردا و پس نگاه و پستک لفظ ترکیست بمعنی آستر که از جنس خرمهره
و اسباب و مهره اشیا از مصطلحات پس آهنگ فوج پسین که ترکی چنداول گویند از بهار عجم پس خم گرفتن و پس سر کردن رو گردانیدن از مصطلحات پس خم زدن کسی پختن از چراغ هدایت
پس کار نشستن ترک مقصود خود کردن و انکار کردن از گذشتن از سراج اللغات پس آورد رسید یعنی آنچه از مصطلحات پسنده بالفتح اول و ثانی نوعی از کباب و آن قیمه هاست که بر روغن بریان کنند
و گاهی بی روغن بریان کنند پسندیده بکسر تین گزیده مؤید برهان بالفتح تحسین ست پس افگند بمعنی چیزیکه از خرج باز گیرند و نگاه دارند برای وقت دیگر و بمعنی پیخال جانوران که گرد و بای از سراج و بهار

فصل بای فارسی مع شین معجمه پشتم بضم و فتح آن لفظیست که در مقام تحقیر گویند از مصطلحات پشت معروف است و بمعنی شخص کون ده و
هر چیز که برای تقویت نشه داخل شراب کنند از چراغ هدایت پشیز بالفتح بر وزن کنیز بمعنی فلس و پول ریزه کوچک که از مس باشد ظاهر آنست که در دیار ما
عالمگیری مشهور است از سر و رشیدی و حل لغات و در برهان بکسر تین پشک بالکسر و بالضم و کاف عربی سرگین شتر و گوسپند و آهو و موش هندی مینگنی گویند از برهان
و بالضم در ترکی بمعنی گربه و در لغات ترکی برای معنی گربه بکسر اول و فتح ثانی است پشماک قسمی از حلوا پشنگ بضم اول و فتح ثانی و سکون نون و کاف فارسی نام پدر افراسیاب
از رشیدی و در برهان و سراج اللغات بفتحتین نام پدر افراسیاب و نام مبارز پشکال بالضم موسم برسات از برهان پشکل بالکسر و کاف عربی مکسور سرگین شتر و گوسپند و موش از
برهان پشت هر کسی دیدن و دنبال کسی را دیدن از مصطلحات پشین بفتح اول و کسر ثانی یا معروف نام پسر کیقباد از سراج و مؤید و برهان مدار و در رشیدی پشن بفتحتین و در آخر نون نام مقامیست از یادگار رشیدی
پشیم و رکلاه داشتن عزت و اعتبار داشتن از مصطلحات و در بهار شرب بمعنی غرور و دولت کردن پشیم در کلاه نداشتن بمعنی مفلسی و خواری از سراج پشم و پشین لفظیست که در وقت تحقیر
گویند پشیم لشمیدن بمعنی هلاک کردن پشت بزمین نهادن با کسی گذاشتن کنایه از کمال فروتنی نمودن و زنار و فروتنی کردن پشت دادن و پشت پا زدن بمعنی ترک کردن چیزی از بهار عجم
و سراج و مصطلحات پشت چشم نازک کردن اغماض نمودن و تغافل کردن از چراغ هدایت و در کتابی معتبر بمعنی آزردگی و ناز آمیز و بمعنی اظهار بیدماغی و نخوت و در بهار عجم بنا و
غرور دیدن پشت کمان بر کسی افگندن کنایه از تیر انداختن بسوی کسی چه در حالت تیر انداختن پشت کمان جانب حریف باشد از مصطلحات پشت و پشمیدن و خامیدن خم شدن
دبند است از سراج پشم و پشین و پشم قلی بنابر تحقیر و اهانت هم کسی را قمر کنند از بهار عجم پشتواره مقداری از بار که به پشت توان برداشت و پشتاره مخفف آنست از سراج اللغات
پشت پا کنایه از رشیدی و برهان پشت گرمی مددگاری و تقویت فصل بای فارسی مع فا پفیت بالضم مرغ البته بزور باد بر آوردن بفو بالضم پف کردن از
لطائف فصل بای فارسی مع کاف عربی و فارسی پک بالفتح و کاف فارسی بمعنی دستار این لفظ هندیست پکیشه بفتح اول و سکون ثانی و نون غیره و کوتاه و قد از جهانگیری
پگاه و پگه بهر دو لفظ بفتح اول و کاف فارسی بمعنی سحر و فجر از برهان و بهار عجم بمعنی زود از سراج و بهار عجم پکلی بالفتح و کاف عربی نام ضلع از مضافات کشمیر فصل بای فارسی مع لام پلید
بدال صحیحست و بجای دال بای فوقانی نوشتن و گفتن خطا پلاس بالفتح و سین مهمله چیزیست مثل کرباس که از ریسمان پوست درخت رسن بافند و بهندی ٹات گویند و نام درخت و هم
گل آنرا ٹیسو گویند و در لطائف و سراج نوشته که نوعی از پشمینه سطبر و در بهار عجم نوعی از جامهای کم بها و بمعنی مکر و حیله نیز نوشته پلنگتوش نام شخصیکه بوکالت شاه توران نزد شاه عباس
رفته بود و در بعضی از تحقیقین نوشته که پلنگتوش بهار تحتانیست بمعنی پهلوان سینه چه پل بمعنی پهلوان نیک از حروف اضافت و توش بواو مجهول در ترکی بمعنی سینه پلارک بفتح اول و چهارم شمشیر و جوهر آن و نوعی
از فولاد از رشیدی و سراج و جهانگیری و برهان پلک بفتحتین پوست گرد اگرد چشم و بمعنی موی مژه نیز آمده و در بهار عجم نوشته که پلک بفتح اول و سکون لام لحاف چشم و بفتحتین نیز آمده پلنگ بفتحتین نام
درنده ایست از رشیدی و مدار و جهانگیری و لطائف و سراج و مؤید و بهار عجم و برهان و کسانیکه بکسر اول و فتح لام خوانند یا بمعنی چیتا دانند غلط است و سراج الدین علیخان آرزو علیه الرحمة در شرح گلستان
هم نوشته اند که اکثر مردم بی تحقیق هندوستان پلنگ جانوری را دانند که بهندی آنرا چیتا گویند و این خطاست زیرا که پلنگ جانور دیگر است که بعربی آنرا نمر گویند و چیتا را در فارسی یوز گویند پلنگ
و در بهار عجم نوشته که پلنگ درنده ایست غیر از یوز که بهندی چیتا گویند و چارپای چوبین و پا بمعنی هندیست که در شعر بعضی اهل ولایت نیز واقع شده پل بالضم معروف و بمعنی فلس که آن قرص مسکوک باشد
از برهان آنچه که مثل فلوس بر پشت بعضی اقسام ماهی بر آید پل شکستن محروم کردن از برهان بهار عجم و بعضی گویند بمعنی غرق کردن پلکان بالکسر لام مشدد و مفتوح و کاف فارسی بمعنی نردبان
و زینه چوبین از چراغ هدایت پلاو بالفتح بمعنی نعمت و طعام معروف پلپل بالضم از مؤید و بهار عجم پلپه بفتحتین و تخفیف لام درخت فهاکی از برهان و سراج پله بالفتح و تشدید لام درجه و مرتبه
و ترازو و پایه نردبان از برهان قاطع پلیته بمعنی ریسمان تابداده و فتیله معرب آنست تم کلامه مؤلف گوید که فتیله لفظ عربیست علحده ماخوذ از فتل که بمعنی ریسمان تافتن است
ظاهر اپلیته مبدل فلیته خواهد بود و فلیته مشتق از فلتته که بمعنی ناگاه است و فلیته بمعنی ناگاه گیرنده باشد یعنی جلد و ناگاه گیرنده شعله یا آن که غلیته قلب فتیله باشد
پلنگینه مشابه پوست پلنگ نوعی از جامه که و نقوش مشابه پوست پلنگ باشد پلفه بضمتین و سکون فا بمعنی استاره که هوا از ابر و و بهندی آن را اینگاری گویند
از رشیدی پلچ بالضم و جیم فارسی فلوس فروش و بمعنی خرمهره نیز آمده از رشیدی و اگر حرف اول یا تحتانی مضموم شود و کسر گذرند بان دگر سی راه نشین

فصل بای فارسی مع نون پنچپا جانور آبی که بفارسی خرچنگ و بعربی سرطان گویند **پنج دعا** کنایه از پنج نماز **پنج انگشت** بفتح اول و ضم کاف فارسی نباتی ست که بهندی سنبهالو گویند از برهان **پنج نوبت** نوبت پنج وقت که بر در پادشاهان زنند و این از عهد سلطان سنجر مقرر شد و پیش ازین سه نوبت میزدند و نیز عبارت از آن پنج چیزی که مینوازند چون دهل و دمامه و طبل و نقاره و کوس و نیز کنایه از بانگ نماز پنجگانه از بهار عجم **پنج و چهار** کنایه از فلک یا پنج حواس و چهار طبع **پنهان** **شش پنج** کسیکه پیچ و تاب را مخفی باشد **پنج گنج** در سراج اللغات نوشته که کنایه از حواس خمسه و صلوات خمسه و بعضی خمسهٔ نظامی گفته و بعضی نوشته که عبارت از پنج خزانه از جمله هشت گنج پرویز و آن اینست اول گنج بادآورد که آنرا شایگان نیز گویند دوم گنج گاو سوم گنج عروس چهارم گنج سوخته پنجم گنج شاداورد از برهان **پنج ارکان** حج نزد شافعی اول احرام بستن دوم سعی کردن میان صفا و مروه سوم وقوف عرفات چهارم مزدلفه پنجم طواف کعبه نزد امام اعظم اسرار ارکان سوای سعی و مزدلفه **پند** بالفتح نصیحت بلفظ بردن و کردن و پذیرفتن و شنیدن و دادن و گفتن مستعمل **پندار** بالکسر تصور و تکبر و خیال از برهان جهانگیری **پنجره** هرچه مشبک باشد و آنچه از چوب و غیره جالی سازند **پنبه** دو ز بمعنی کهنه دوز غلط ست صحیح پنبه دوز ست بر وزن کینه توز بمعنی کسیکه پارچهٔ کهنه و خرقه و امثال آن دوزد از سراج اللغات **پنج حس** بکسر حای حطی و تشدید سین مهمله پنج قوتهای ادراک و آن سمع ست و بصر و شم و ذوق و لمس و تفصیل این در تحقیق حواس خواهم نوشت **پنجهٔ الماس** پنجه فولادی که کشتی گیران برای ورزش سازند و الماس درینجا بمعنی فولاد ست از بهار عجم **پنج نوش** نوعیست از ترکیب مرکب باشد از سیاب و مس و آهن و فولاد و طلق و دیگر آهن و این را هندیان پنج ادرت گویند یعنی پنج ادهات اطبای فرس فقط ریم آهن را گویند معرب آن افنجنوش ست از شرح خاقانی **پنجه زدن** کنایه از گم گویم شدن از بهار عجم **پنبه کردن** بمعنی برهم ساختن و عاجز کردن از لطائف **پنگان** بالکسر و کاف فارسی کاسه مسین که از در آب اندازند و اندازه گهڑی گیرند و آن کاسه را نیز گهڑی گویند از لطائف **پنج ارکان** عبارت از پنج بنای اسلام و آن کلمه طیبه و نماز و روزه و حج و زکوة است **پنج نوبت زدن** اظهار جاه و سلطنت کردن **پنجگاه** اوقات نماز پنجگانه و نام پرده از موسیقی و گاهی کنایه از حواس خمسه باشد **پنجره** هرچه مشبک باشد و آنچه در بعض عمارات جالی سازند و خانه چوبین که برای درندگان و طیور سازند **پناه** بلفظ گرفتن و کردن و بردن و آوردن و داشتن مستعمل از بهار عجم **پنجاه** بالفتح نام عدد معروف **پنبه** بالکسر چنانچه مشهور ست از مؤید برهان فرس **پلپه** در بهار عجم بالضم و در لطائف بالفتح **پنجپایه** بالفتح جانوری باشد دریایی برابر غوک بهندی ازانگیچ بالکسر و سکون نون و جیم فارسی و کیکرهٔ نیز گویند و بعربی سرطان خوانند و نام برج چهارم از بروج فلک که آنرا سرطان نامند از برهان و غیر آن **پنجهزاری** کسیکه منصب پنجهزاری ذات دارد بدانکه پنجهزاری ذات ایک کرور دام معین باشد چون دام چهلم حصهٔ روپیه میشود پس کرور دام را دو نیم لک روپیه باشد و این منصب از دیگر منصبهای عالی افزونست **فصل بای فارسی مع واو** **پویه** بواو مجهول بمعنی دویدن و دوان چنانکه گویند که اسپ را پویه کردم از برهان **پور سینا** حکیم بوعلی که نام پدر او سینا بود **پور سقا** شیخ که در عشق دختر ترسا کفر اختیار کرده بود و باز هدایت یافت از شرح خاقانی **پوت** بواو مجهول و تای فوقانی بمعنی جگر و احشا یعنی آنچه در سینه و شکم باشد چون قلیه از دل و جگر و غیره پوتی گویند از لطائف **پوست تخت** بستر فقرا که از پوست شیر یا آهو و غیره باشد از مصطلحات و بهار عجم و سراج اللغات **پوچ** بواو معروف بمعنی خالی و بیمغز بهار عجم **پوخ** بالضم و بواو غیر ملفوظ و خای معجمه سرگین آدمی لفظ ترکیست **پود** بالضم بواو معروف آن رشته و ریسمانی باشد که بعرض جامه از راه اندازند و ترشته که بطول باشد آنرا تار گویند و پود بمعنی تار و پود نابا می آید از برهان و غیر آن **پولاد** بواو مجهول نوعی از آهن که بنهایت سخت باشد از مؤید و کشف و رشیدی **پور** بالضم بر وزن نور بمعنی پسر از برهان و سراج **پور هاجر** کنایه از اسماعیل علیه السلام چرا که والدهٔ آنحضرت هاجره نام داشت **پور** بواو معروف و مجهول هر دو بمعنی چهارپایان و چهرهٔ بهائم از برهان و سروری و لطائف **پورش** عذر و معذرت از برهان و سراج **پوس** بواو مجهول مربر دور شدن از برهان و بعضی گویند که در اصل بو الیست یعنی بر دریا ست **پورشنگ** افراسیاب **پوشاک** پوش مخفف پوشش و آک لفظیست مفید معنی نسبت از رساله معتبر **پوستین** قبا از چرم بعضی حیوانات و بمعنی عیب و مذمت از برهان **پوست کندن** کنایه از ظاهر ساختن و عیب کسی بیان کردن از مصطلحات **پوست کنده** گفتن برملا و صریح گفتن **پوشیدن** لازم و متعدی هر دو آمده از مصطلحات **پوسیدن** بسین مهمله سخت سوده شدن از کهنگی قریب بخته شدن از مؤید و شرح الشعرا در مردم بیاد موحده شهرت گرفته **پویه** رفتار قریب بدویدن از برهان **پوشانه** بواو مجهول و شین معجمه و نون نام جائیست در کوهستان سر راه کشمیر از سراج اللغات **پوست کنده** صریح و آشکار از بهار عجم **پول** سیاه مس مسکوک که بهندی پیسا گویند از بهار عجم **پوشیده** بمعنی خلعت داده مضارع هر دو آمده **پهچے** بضم اول و دال مهمله و سکون لام بمعنی

راہبر نوشته اند و این خطاست صحیح بوپی ست بضم بای تحتانی و واو معدوله و سکون لام و جیم فارسی بمعنی گدای راه نشین چه پول بالضم بمعنی پل و در بمعنی راه و کلمه جی ابجی دار زده صفات ست

فصل بای موحده مع ہای ہوز بہ پہن چشم … شوخ و بیحیا از چار شرح و مصطلحات و بہار عجم بہین بفتح اول و سکون دوم بمعنی فراخ و عریض پہلو تہی کردن کنارہ کردن
از کاری از لطائف و بہار عجم و برہان پہلو زدن برابری کردن از لطائف و برہان پہلو کردن بمعنی کنارہ کردن پہلو دادن مدد کسی نمودن از بہار عجم پہلو بچیزی زدن
برابری آن کردن از مصطلحات پہلو خوردن صدمه خوردن از مصطلحات پہلو نہادن خوابیدن از مصطلحات پہلو دزدیدن خویشتن را باز داشتن از چیزی تا بجای کسی نرسد برہان
مطلع نشود از بہار عجم پہلوی بفتح اول و ثالث بمعنی شہری و زبان پہلوی منسوب بدانست چراکه این زبان را ایام قدیم در شہرها بوده و بمعنی مرد شجاع و دلاور و مرد صاحب جاه و مال و نام پسر سام بن
نوح ع و پارس پسر او بوده بفتح اول و ضم لام ہر دو طرف سینه و شکم و بمعنی نفع و فایده از برہان و رشیدی و جہانگیری پہ پہ بالفتح کلمه تحسین ست بمعنی خوشا و حبذا از برہان پہ پہ
بفتح ہر دو بای فارسی مرادف وه وه که مخفف واه واه است و این برای مطلق تحسین نیست بلکه برای تحسین حیرت آمیخته است از نظر از بہار عجم پہلوی نام زبانی ست از هفت
زبان فارسی و آن زبان شہریست چه پہله بمعنی شہر ست و بعضی گویند منسوب بپہله که نام ملکی ست ری و اصفہان و دینور ست و جمعی گویند که پہلوانان پای تخت کیان بدان تکلم
میکردند از برہان و در سراج اللغات نوشته که پہلوی منسوب بپہله که بمعنی اعیان و ارکان ست مجازاً بر محل اجتماع ایشان که اردو ست اطلاق کنند پہلوی زبان اردو و دری زبان
بدر یخانه پادشاه است

فصل بای فارسی مع یای تحتانی پیپر بیای مجهول امر از پیراستن بمعنی پیرایند یعنی کم کنند از چیزی برای زیبائی از بہار عجم پیلپا نوعی از تنبیه باد و هوای بزرگ
و گردابی و حقه ادویه از رشیدی و برہان پیل پای الاہی بمقدار قامت پیل چیزی ست اندیشه کنایه از آدم علیه السلام چراکه از بہشت بر زمین سر اندیب افتاده بود و منه پیلپاشته تاب
پیسکار نیز بمعنی غالب و مددگار از سراج و بہار عجم پیلپیچ بکسر اول و یای مجهول و بعد لام تای فوقانی و بای فارسی و یای مجهول و جیم فارسی چیزی که مثل فتیله تاب یافته باشد و این
از اصطلاح بوطیا است نام داو از کشتی که دست خود زیر بغل حریف برده بگردن او پیچد از شرح گل کشتی پی سپید شدن قدم از مصطلحات پیلمند … ست در بازی
شطرنج که در پس پیل خود دو پیاده نهند تا این هر سه تقویت همدگر نمایند و مهره حریف را باین طرف آمدن ندهند و پیلمند حریف را به پیاده خود می شکنند پیشش خور بمعنی
چاشنی طعام و طعام اندک که نهار بدان شکنند از مصطلحات و بہار عجم پیش آمد سلوک و رعایت پیش نهاد بمعنی اراده و منظور خاطر پیکار بالفتح و کاف عربی بمعنی جنگ از
کشف و در برہان بکاف فارسیست و در سراج اللغات نوشته که پیکار در برہان بکاف فارسیست و بکاف عربی شهرت دارد و کلام او در بہار عجم نوشته که پیکار بکاف عربیست و بکاف
فارسی نیز در برہان واقعست علی التقدیرین معنی ترکیبی آن آمد که نسبت داشته باشد بپای آن عبارتست از اثبات قدم افشردن پای که از لوازم جنگ ست بمعنی جنگ و جدل
مجازست پیرانه سر بمعنی حالت پیری از سراج اللغات در خیابان نوشته که لفظ آنه گاهی مفید معنی وقت باشد و معنی آن وقت پیری مراد ست که عبارتست از سپیدی موی
پیله در یا معروف و واو مفتوح بمعنی شیشه گر و عطار و ابریشم فروش از برہان پی سپر بکسر سین مهمله و ضم بای و واو بمعنی پامال از برہان پنیمه دوز بر دوزان کیسه توز
بمعنی کیسه پاره چه بر کفش و جامه و خرقه و امثال آن و در سراج اللغات پیشواز و پیشباز در آخر هر دو لفظ زای معجمه و در لفظ دوم قبل از الف بای موحده است بمعنی استقبال کردن و
استقبال کننده از سراج و بہار عجم و مصطلحات پیش خیز خدمتگار چالاک و نشیند و آهنگ سرود از شرح نصاب پیش بیای مجهول بمعنی برص و بمعنی مبروص بمعنی کسیکه برص داشته باشد … سپید
پیدا شده باشد از سراج اللغات برہان پیشرس میوه که پیشتر از دیگر میوه جات موسم خود پخته شود پیش بمعنی ماضی و بمعنی حضور اکثر آید و بمعنی مستقبل شاذ و نادر از سراج اللغات
و صاحب بہار عجم انچه بمعنی مستقبل آورده اینست ع سر بازار رسوائی نشستم تا چه پیش آید … هر چاچ گوید بیت پیش رین کدان جمع شدن روی نیست خاطر خود را جوز لیف
پیش پریشان مدار پیشکش بمعنی نذرانه از مصطلحات پیش قبض کو خنجر از اسلحه و نام فنی از کشتی و آن سنت که دست حریف کرده باوضاع مختلف بزور زند در هندی آنرا
کیلنی نامند از بہار عجم و شرح گل کشتی پیشطاق بمعنی صحن خانه و دروازه بلند قصر امرا و ملوک و بمعنی صحن پیش دروازه از مصطلحات پیسی اک بالفتح و سین مهمله و کاف عربی شهر جواز
ارزنیه و صاحب کشف نوشته که لفظ ترکیست بقاء … اسر و بهندی چیز ناسه پیش آهنگ آنکه پیش پیش لشکر و قافله رود از بہار عجم پیچاک بیای مجهول بمعنی پیچ و خم و در مدار بمعنی طره و زلف
پیل مال پای مال کردن که پایمال کردن از بای افتن رتبه پیل از برہان پیلفتا بمعنی مال بسیار پیل محمول تال پیچال بیای معروف و خار … سرگین مرغان پیلقسم بکسر اول و یای

معروف و فتح سین مهمله نام پهلوانی برادر پیران که سر لشکر افراسیاب بود که از دست رستم کشته شد از برهان جهانگیری پیام و پیغام بلفظ گزاردن و کردن و دادن و رسانیدن و آمدن
و آوردن و بردن مستعمل از بهار عجم پیراستن بکسر یای مجهول بعضی بمعنی کم کردن و بریدن چیزی بجهت آرایش و زیبائی آن مثلا موی زیاده آدمی بریدن یا شاخ درخت نامناسب
از درخت قطع کردن تا خوشنما گردد از سراج اللغات و رشیدی و برهان جهانگیری و مؤید پیرامن بیای مجهول گرداگرد از رشیدی و برهان پیرامون هم مؤید بفتح است مطابق رشیدی و در برهان
بالکسر یای مجهول و ضم میم چراکه مخفف پیرامون است و در سراج پیرامن بالفتح بر وزن پیراهن بمعنی گرداگرد چیزی و پیش و پس از برهان پیشانی قدان چیزیکه بهار بدان شکسته از مصطلحات پیش
کشیدن و عتاب گفتن از مصطلحات پیچیدن دامن بمعنی خادم از مصطلحات پیل افگندن کنایه از عاجز کردن و غالب آمدن از سراج و برهان پیشدادیان اولاد هوشنگ که
اول فاتح سال اعادل و دادن است و بعضی یازده تن گفته اند کیومرث و هوشنگ و طهمورث و جمشید و ضحاک و فریدون و منوچهر و نوذر و افراسیاب و طهماسپ و گرشاسپ اند از برهان پیش انهمد و
یاد دادن کنایه است از هستی و شورش آوردن پیل از دین مثل مخترع اهل ایران تو رفت از شرح خان آرزو که بر سکندرنامه است پیچتن چهار فارسی از برهان جهانگیری بمعنی
آن معروف است پیر کنعان کنایه از یعقوب علیه السلام پیمان شدن عمر آخر رسیدن پیمان بالفتح بمعنی عهد که در عرف آنرا قول و اقرار گویند پی کردن بمعنی رگ پی پار از بالای
پاشنه بشمشیر قطع کردن تا از رفتن قطع پای قابل رفتار نماند اگرچه زخم به شود و پی کردن گاهی بمعنی عاجز کردن و بی رفتار کردن نیز آید پیه گرگ بر سر زمین مالیدن کر دم
کردن از مصطلحات پی سپران بمعنی روندگان و مسافران پامال کردگان پیکو بیای مجهول و کاف فارسی نام ملکیست بجانب برآباد از مصطلحات پیتانی آن رشته قیاسیت
و بالفتح و کاف فارسی قسمی از جواهر است پینو بالکسر و یای معروف و ضم نون و واو معروف بمعنی جغرات خشک کرده شده که غربا آنرا بانخورش سازند و ترکی آنرا قروت گویند و بمعنی مطلق
جغرات نیز آمده از برهان شرح نصاب و سراج اللغات پیشمر و بفتح رای مهمله بمعنی خادم و بمعنی نشینده هاهنگ سر و از مصطلحات و بهار عجم پیرایه بالکسر یای مجهول آرایش و لباس
بمعنی زیور از برهان و مؤید یای مجهول را معروف خواندن فصیح است از سراج اللغات و بهار عجم پیغاره بالفتح بمعنی سرزنش و طعنه از سروری و سراج و برهان و مؤید و کشف و قینن بالکسر
بیای مجهول و غول بالفتح بمعنی گوشه از برهان جهانگیری و مدار و مؤید و کشف پیله بالکسر و یای معروف کرمی باشد که از و ابریشم حاصل شود از برهان و در لطایف بسوا بمعنی مذکور بمعنی
چشم هم نوشته و در سراج اللغات نوشته که پیله بر وزن حیله بمعنی بیضه ابریشم که کرم تنیده در آن جا گیرد و بمعنی کرم تنیده نیز آمده پیشگاه صدر مجلس و فرشی که پیش ایوان و پیش تخت
و مسند سلاطین و امرا گسترانند و صحن خانه از سروری و برهان و رشیدی و بهار عجم و کشف و مصطلحات پیشین گاه وقت ظهر و کار ظهر پیشین اینان گویند که جبرئیل علیه السلام رسول الله صلی الله
علیه و آله وسلم را اول از همه نمازها از ظهر تعلیم کرده بود پیاده مرکب از پی بمعنی پا و واو که کلمه نسبت است برین تقدیر باید که بفتح باشد لیکن مشهور بکسر است از بهار عجم پیسه بالفتح
و سین مهمله زر نقد و بمعنی مشترک است در هندی و فارسی و بالکسر یای مجهول و سین مهمله بمعنی ابلق یعنی هر چیزیکه سیاه و سپید آمیخته باشد و بمعنی مهره هم از برهان و بهار عجم و
سراج پخته بمعنی میده پیر ملیسا که کنایه از جبرئیل ع و در سراج اللغات نوشته که کنایه از قوت عاقله که در عهد جبرئیل سالگی تمام و کامل مشهود پیه بیای معروف و های ملفوظ چیزیست
سپید که بر گوشت باشد مانند روغن منجمد و مبادا آنرا بالعربی شحم گویند پیر افتانی براء مهمله و شین معجمه کار جوانان در هنگام پیری کردن از چراغ هدایت و مصطلحات پی بالفتح چیزیست
سپید نرم و پیچیدن و سخت در گسستن که در بدن حیوانات باشد مثل عصب آنرا بعربی عصب گویند و بمعنی ریسمان عصب کور که بر کمان و غیره چسپانند و بمعنی پا و بمعنی نشان قدم
و بمعنی دنبال و عقب و بمعنی برای و بمعنی بار و کرت و مرتبه و بمعنی تاب و طاقت از جهانگیری و برهان بالکسر حرفیست از حروف مخصوصه فارسی و این حرف در تعریب الفاظ بدل شود چون پیل فیل و سپید
سفید و بباء موحده چون پرده و برده و تپ و تب و بجیم عربی چون پالیز و جالیز و بغین معجمه چون پرویز و غرویز و بکاف تازی چون پنج و گنج بمعنی چکاچشم و بلام چون سراندیپ و
سراندیل و بمیم چون سپارک و سمارک بمعنی کبوتر و بواو چون چارپا و چاروا پیکانی بالفتح جنسی از لعل و نوعی از نوشادر و قسمی از یاقوت از چراغ هدایت و برهان و سراج پیلان معبر
پیلان کلان که بر آنها نشسته از دریا عبور کنند پیرانه سر بمعنی حالت پیری از سراج اللغات و در خیابان نوشته که لفظ آنه گاهی مفید بمعنی وقت باشد یعنی آن وقت پیری
سرست که عبارت از سپید موی سر پیگی بکاف عربی بر وزن ریکی بمعنی غنودگی و مقدمه خواب از مصطلحات پید ستی بمعنی نیابت و بصفت نمودن پیشانی دو معنی
دارد اول معروف دوم بمعنی سختی و بی شرمی در شوخی از لطائف و در مصطلحات بمعنی لیاقت و شائستگی آمده و در بهار عجم بمعنی وسعت و فراخی و بمعنی قسمت و نصیب

باب تای فوقانی

فصل تای فوقانی مع الف تا در لغت عرب خاک نرم و در فارسی بمعنی عدد چنانکه یکتا و دوتا و بمعنی ته جامه و غیره و بمعنی تخته کاغذ و تخته کرباس و بمعنی زنهار یعنی هرگز و زنهار چنانکه بیت صاحب غرض تا سخن نشنوی ﴿ که گر کار بندی پشیمان شوی ﴾ مصرعه تا نشتی هنر نپنداری ﴿ و برای تنبیه یعنی برای آگاهی دادن چنانکه بیت تا چه خواهی خریدن ای مغرور ﴿ روز درماندگی بسیم دغل ﴾ و بمعنی اگر که کلمه شرط است عرفی گوید بیت تا تیغ بکف یابی ابر تیغ و دستی زن ﴿ تا سنگ بکف آید بر شیشه هستی زن ﴾ و برای ابتدای زمان چنانکه مصرعه تا عشق تو در سینه مکان کرد کراجا ﴿ و برای انتها آید گاهی زمانی باشد چنانکه ع تا بروز سیاه پایان باد ﴿ و گاهی مکانی چنانکه ع ز مشرق تا بمغرب طشتی از زر ﴿ و برای رابطه قایم مقام کاف رابطه آید ع بفرمود تا داغ شان بر کشند ﴿ و برای اختصار آید چنانکه بیت بفرمود تا کاردانان قوم ﴿ و کید رفتند زان مرز و بوم ﴿ و برای علت آید بیت زمن صورت بند دمنی آزار خاطرها ﴿ بپا و کس نیایم تا نباشم بار خاطرها ﴿ و بمعنی ایمان آید یعنی قایم مقام و بیان چنانکه بیت عمر گرانمایه درین صرف شد ﴿ تا چه خورم صیف و چه پوشم شتا ﴾ بیت دبیران نگر تا بروز سپید ﴿ قلم چون تراشند از مشک بید ﴿ و برای تنبیه و ترتب فائده آید بیت چشم من و هر گوشه روان سیل غم ﴿ تا سهی سرو ترا تازه بآبی دارد ﴿ مصرعه بیا تا نگردیم میدان خویش ست ﴿ و بمعنی همان و همچنین که یعنی برای شدت التزام بین الامرین بسرعت ترتب امر ثانی بر اول چنانکه گوئی تا پوشش از سوراخ بر آید گربه اش خورد و در نظم صائب گوید بیت تا تر از دور دیدم رفت هوش و عقل من ﴿ میشود نزدیک منزل کاروان از هم جدا ﴿ و تا سهم یعنی تا بدون الف ابرکی لغات و احد آید وان دو قسم است یکی تا که مضاف الیه است و آن را در آخر اسما آید و بمعنی تو دهد چنانکه روبت خوبست و عادت نیک ﴿ دوم مفعول واقع شود و آن را در آخر افعال و اسما آید چنانکه سپت دو انیدم مصرعه نگو میت که همه سال می پرستی کن ﴿ و بمعنی خود آید ع گیرم که غمت نیست غم ما هم نیست ﴿ ع بر است همه سا کردی جبینم ﴿ و زاید آید چون شب و باشن و بمعنی تکیه و فراموش و فراموشت و دمترس و دسترست و تا در عربی هشت قسم آید تا تانیث که در آخر اسما واقع شود و در حالت وقف ها گردد ضاربه و ضروبه و فاسقه و مستوره و تای مصدریه چون ضاربته و رحمت و قناعت و غفلت و تای وحدت چون تمره بمعنی خرمای واحد و حمامه بمعنی کبوتر یا قمری واحد و تای زائده چون تا تمر تبین و تای مبالغه چون تا علامه و فهامه و تای عوض چون عدة که در اصل عد بود و تای نقل که برای نقل کلمه از معنی وصفی بسوی معنی اسمی می آید چون تای کافیه و خلیفه زیرا که این هر دو لفظ در اصل بدون تا بود و بمعنی وصفی می آیند حالانکه ازان معنی وصفی منقول گشته اسم شدند و تا بجهت دلالت بر همین معنی آوردند و تای قسم و این خبر بر لفظ الله در می آید چون تا الله بمعنی قسم خدا و این حرف بحیم تازی بدل شود چون عارت و غاج چنانکه در فرهنگ قومی است و تا بحیم فارسی چون تست و چیس بادامش که بی صدا باشد و بدال مهمله چون تو ت و تود و بسین مهمله چون سیز لوبن بمعنی تیز که مقابل کند است و بکاف عربی چون شتا و چاشک بمعنی اول روز و در تعریف بتای مثلثه و بطای مهمله بدل شود چون طهمورث معرب تهمورت بدر تای فوقانی **تاسا** بسین مهمله اندوه و ملال و اضطراب و بیقراری از برهان و رشیدی **تاب** بمعنی طاقت و توانائی و بمعنی رونق و بمعنی روشنی و بمعنی پیچیدگی و بمعنی گرمی امر بر پیچیدن امر بر دویدن و امر بر روشن کردن و این لفظ اکثر بقرینه مرادف افاده معنی میکند چنانکه تاب و طاقت و پیچ و تاب و آب و تاب و تب و تاب و رنگ و تاب و لفظ تاب هرگاه که بمعنی پیچ باشد بکلمه خوردن و افتادن و افگندن و گرفتن و دادن مستعمل شود از بهار عجم **تائب** بکسر همزه که حرف سوم ست توبه کننده **تاهب** بفتح اول و ثانی و تشدید های مضموم ساخته و آماده شدن **تابوت** صندوق **تارت** یکبار و یکمرتبه از کنز و منتخب **تارات** جمع تارت و بعضی نوشته که در فارسی مبدل تاراج است **تامات** بسکون ثانی و تشدید میم بمعنی کاملات چه این جمع تامه است که مونث تام باشد و تام بتشدید میم اسم فاعل ست از تمام که مصدرست **تاجیج** بدو جیم عربی زبانه زدن آتش **تاراج** غارت کردن لفظ فارسیست بکلمه دادن و کردن مستعمل از بهار عجم **تاریخ** وقت چیزی پدید کردن از منتخب و در اصطلاح تعیین کردن مدتی را از ابتدای امر عظیم و قدیم مشهور تا ظهور امر ثانی که عقب اوست تا که دریافته شود بزمانه آینده دیگر مدت ظهور این امر ثانی بلحاظ نسبت بعد مدت امر قدیم مشهور اول **تالد** بکسر لام مال کهنه و قدیم از کنز و منتخب **تابیار** جا و بیکردن از منتخب **تاشکند** بفتح کاف فارسی شهریست در توران **تارو پو** بسکون واو عاطفه و ضم بای فارسی و واو معروف تارهای طول و عرض جامه که بهندی تانا بانا گویند **تار** معروف ست ریسمان جامه که بهندی تانا گویند و بمعنی تاریک و بمعنی میان و درین صورت مخفف تارک ست و نام درختی مشابه بدرخت خرما بمعنی مفرس تاز ست که برای ثقیل هندیست و در ترکی تار بمعنی تنگ ست که ضد فراخ باشد **تاجر** بکسر جیم سوداگر و کسانیکه بفتح

بضم جیم خوانند مصحف غلط تار مار بمعنی زیر و زبر و کج مج و پریشان و پراگنده و گاهی بهمین معنی تال مال هم می آید از کشف و سراج اللغات و مصطلحات تالار چهار ستون در زمین
فرو برده بالای آن مانند تخت از چوب تخته پوشند از رشیدی و سراج اللغات و مصطلحات و جهانگیری و برهان ظاهر اینست که بهندی آنرا اٹاری گویند تابعدار از این لفظ غلط است
چرا که لفظ تابع که صیغه اسم فاعلست ترکیب بلفظ دار حاجت ندارد اگر اتفاق افتد بجایش تبعدار بدون الف یا فرمان بردار باید گفت تار مخفف تازه از لطائف
و در لغت بابا بمعنی تاختن و بمعنی محبوب تاج خروس گلیست سرخ رنگ که در دیار ما آنرا کلغه گویند تانس خو گرفتن بچیزی تاسیس استوار کردن بنیاد نهادن
و نام حرفی از حروف قافیه از منتخب و شمسی تارش بکسر زای معجمه بدوید از برهان تاش بشین معجمه بمعنی خداوند باره و شریک در ترکی یکی از الفاظ شرکت است چنانکه
کلمه هم که برای شرکت مستعمل میشود چنانچه همراه و همسبق همچنین لفظ تاش در آخر اسمی آرند برای اشتراک پس خواجه تاش بمعنی هم خواجه باشد یعنی بندگان یک خداوند و بمعنی مبدل داش
باشد که لفظ ترکیست و بمعنی ملک که برروی بعض مردم پدید آید و بمعنی یار خانه و غلام نیز آمده و در ترکی سنگ را گویند از برهان و جهانگیری و کشف و مدار و لغات ترکی تالاش
بروزن شاباش بمعنی سعی و جستجو ظاهرا غلط است چرا که در کلام اساتذه و کتب لغت نیامده مگر آنکه بگوییم این لفظ ترکیست و در ترکی حرکات را بحروف علت مینویسند پس الف اول
فتح تای فوقانی نوشتن این لغت درست باشد و خوانندش نادرست تاج شمع شعلهٔ شمع از مصطلحات تاغ بغین معجمه گیاه از لغات ترکی و در سراج اللغات نوشته که تاغ و تاغ بعین مهمله
و ثانی بجای معجمه درختیست که آتش چوب آن دیر ماند توسی گوید که قریب بده روز دوام سالمانی نوشته که آنرا آزاد درخت نیز گویند چنانکه در قانونست تمامی تشریف یک خلعت از مصطلحات
تالیف دو چیز یا چند چیز را باهم پیوستگی دادن و ربط دادن و بمعنی جمع نمودن با ترتیب و گاهی تالیف که مصدرست بمعنی اسم مفعول نیز می آید در صورت کتابی باشد که در آن از چند
کتب مطالب شتی را جمع نموده باشند و این مستفادست از کتب لغت و شروح تالف بروزن تاسف الفت و دوستی نموده یافتن از منتخب و کنز و غیر آن تالف بضم نون مشدد
عار و ننگ داشتن از منتخب تائق بکسر همزه بمعنی مشتاق از نهایه تالق بفتح اول و فتح همزه و ضم تای فوقانی مشدد آرزومند شدن و بد خو شدن از لطائف تاک بکاف
عربی درخت انگور و نام قومیست در نواحی دهلی و گجرات از مدار و برهان تاجک بکسر جیم عربی و کاف عربی اولاد عرب که در عجم بزرگ شده باشند و اکثر ایشان سوداگر باشند
لهذا از تاجک گاهی سوداگر مراد باشد از برهان و سراج تارک بفتح رای مهمله بمعنی میان سر آدمی و فرق سر از برهان و مدار و این تصغیر تارست که بمعنی میان سرست تاریک
در استعمال این لفظ خاص است و لفظ تیره عام چرا که هر چیز که تاریک باشد آنرا تیره میتوان گفت و آنچه تیره باشد آنرا تاریک نمیتوان گفت از چراغ هدایت تاجیک زاده که
در عجم کلان شود و نام آلتی از لطائف که غیر عربی باشد از لطائف و سراج و در لغات ترکی بمعنی اهل فرس نوشته تال دو پیاله کوچک کم عمق باشد از برنج که هنگام رقص و سرود باهم زنند
و بصدای آن اصول سرود نگاه دارند و این لفظ هندیست از برهان و بهار عجم تاویل بازگشت کردن از چیزی و تعبیر خواب و حیله شرعی و در اصطلاح گردانیدن کلام از ظاهر بسوی
جهتی که احتمال داشته باشد و نیز عاقبت پدید کردن و گویند که تاویل مشتق از اول است پس تاویل گردانیدن کلام باشد بسوی اول و بیان کردن از عبارتی بعبارت دیگر از منتخب
و مدار و فرهنگ حسینی و زبدة الفوائد و این از تحقیقات خان صاحب عبدالکریم خان مغفورست تال مال بمعنی پریشان از برهان تامل اندیشه نمودن از منتخب تاهل بروزن تامل زن خواستن
و صاحب عیال و اطفال شدن از منتخب تاجیل بکسر جیم بروزن تفعیل مهلت دادن تاکید المدح بما یشبه الذم ستایش کسی بوجهی نمودن که اگر بعد از آن خواهد که برای تاکید ستایش
صفت دیگر افزاید بلفظی آغاز کنند که سامع را تصور آن شود که بعد ازین ذم خواهد کرد لیکن چون بصفت کمالی دیگر مؤکد سازد سامع را التذاذ افزاید بیت عیبش جز این نیست که پروردهٔ سیفر وشش
تبش مهر فرسا دلی روز کوش و تاکید الذم بما یشبه المدح خلاف اینست تالم درد یافتن از منتخب و شمسی و کنز تام بتشدید میم بمعنی تمام و کامل تابعین در پی چیزی شدن
و پس چیزی رفتن از صراح و منتخب و صاحب حل الاغلاط نوشته که این مصدرست بروزن تفعیل بمعنی پیروی کردن استعمال این مصدر بمعنی اسم فاعل درست یعنی پیروی کننده چنانچه جمع این
فارسیان تابعیان آرند تابدان روزنیکه در عمارت برای آمدن روشنی آفتاب گذارند تاردان ظرفیکه در آن تار طنبور و ستار را نگاه دارند تا عند الحاجت بکار آید تازیان
شتابان از لطائف و بمعنی عربان عربی زبان تابعین باصطلاح محدثین جماعهٔ مسلمانان که یکی یا بیشتری از اصحاب رسول اکرم ملاقات نموده باشند و تبع تابعین آنانکه تابعین را
دیده باشند تاهو نوعی از شراب از برهان تاغه بغین معجمه خالو از لغات ترکی تاسه بسین مهمله بمعنی اندوه و ملال و بمعنی اضطراب و بیقراری از برهان و لطائف و بهار عجم تابخانه ۱۰

بمعنی حمام و خانهٔ گرم در آن ساخته باشند یا بخار از جهانگیری و بمعنی خانهٔ خالی دارو شکنجه و جائیکه در آن پیچ و تاب حاصل شود تابه ظرف آهنی که بر آن نان پزند و بهندی توا گویند تافته
قماش ابریشمی از بهار عجم تازیانه آنچه بدان اسپ را زنند بهندی کوڑا مرکب از تازی که اسپ تازیست و آنه کلمهٔ نسبت تاله از باب تفعل حق پرستی و متاله بضم میم و فتح همزه و کسر لام
مشدد عبادت و زاری کننده از فرهنگ اخلاق ناصری تاتوره بضم تای فوقانی و واو معروف نباتیست که ثمر آن زهر باشد و بهندی دهتوره گویند تادیه بکسر دال
و فتح یای تحتانی بمعنی رسانیدن و گزاردن وام ادا کردن از منتخب و صراح تاقی بکسر قاف کلاه از لغات ترکی تازی بزای معجمه بمعنی زبان عربی و بمعنی اسپ تازی و بمعنی سگ
شکاری از برهان و در سراج اللغات نوشته که تازی بمعنی عربی و این منسوب بتازست چون لفظ تاز بمعنی تازنده نیز آمده و در اوائل اسلام عربان تاخت و تاراج بسیار
در ایران کرده اند بدین جهت بنسبت تاز کرده تانی بفتح اول و ثانی و تشدید نون مکسور بمعنی درنگ نیز از کشف کنز و نوشته اند که این ماخوذ از اناست که بکسر اول بمعنی درنگ
و دیر و وقت چیزی یافتن تاسی بفتح اول و ثانی و تشدید سین مهملهٔ مکسور اقتدا و پیروی کردن از منتخب تای بمعنی جاره و بمعنی عدد بمعنی تو که آنرا ته دولای نیز گویند از برهان
جهانگیری و مدار و بمعنی تخته کاغذ و بمعنی طاق که ضد جفت باشد نیز گفته اند تازه دماغی دانائی و خوشحالی تالی بمعنی درپی رونده اسم فاعلست از تلو که بالکسر بمعنی پس چیزی
رفتنست و گاهی بمعنی قائم مقام آید و باصطلاح منطق بمعنی جزو ثانی قضیهٔ شرطیه و جزو اول آنرا مقدم گویند چنانکه در قضیهٔ حملیه موضوع و محمول گویند و در شرطیه مقدم و تالی
چنانچه ان کانت الشمس طالعة فالنهار موجود جزو اول که ان کانت الشمس طالعة باشد مقدم گویند و جزو ثانی که فالنهار موجود باشد تالی نامند این ملخص از تلویح [illegible] باب چهارم و تفصیلش را تحقیق لفظ
مجمله باید جست از شروح نصاب و غیر آن تام مخفف تاریک از شرح نصاب و سراج اللغات تانیث معنوی باصطلاح نحویان آنکه در آن علامات تانیث که تای فوقانی در آخر
الف ممدوده و مقصوره و [illegible] نباشد مگر در استعمال عرب ضمیر مونث بسوی آن راجع کنند یا علم مونث باشد که در آن علامات تانیث نباشد چون شمس و ارض و عقرب و هند و زینب
تاجر [illegible] نام مرد و ترسا فصل التای فوقانی مع الباء الموحدة تبار بروزن تمنا [illegible] بمعنی هلاکت و زیانکاری از لطائف تبت بروزن علت
و شدت نام جائیست مشک خیز درمیان مشرق و شمال کشمیر که مشک از آنجا آرند و بتخفیف [illegible] نیز آمده از برهان و سراج اللغات تبعیت بفتحتین و کسر عین مهمله و تشدید تحتانی پیروی شدن
تبعات بفتح اول و ثانی پیروان لوازم چیزی و گاهی مراد از عقوبات معاصی باشد و تبعات انتقام کنایه از رنجها و مشقتها تبرزد قند سفید نبات شفاف چون از نبات
سختی قابل آنست که آنرا به تبر شکنند بتبرزد نام کردند و طبرزد معرب آنست و در سراج اللغات نوشته که تبرزد شکر سفید و سخت که گویا اطراف آن به تبر تراشیده اند تبالد
بروزن توالد بمعنی کندی ذهن تباعد از همدیگر دور شدن از منتخب و کنز تبر بالکسر بمعنی طلا که بفارسی آنرا زر گویند از لطائف و کنز تبار بفتح در عربی بمعنی هلاکی و در فارسی
بمعنی خاندان و اولاد از منتخب و مدار تبختر بفتح اول و ثانی و سکون خای معجمه و ضم تای فوقانی بناز و غرور خرامیدن بروزن تفعلل [illegible] تبور خسران و هلاک و کاهلی از لطائف
تبدید [illegible] پراگنده کردن [illegible] پدید آمدن گیاه از زمین بی اندازه خرج کردن از منتخب تبحر بروزن تفکر بمعنی بسیار علم شدن از کنز تبادر با هم شتافتن بچیزی گرفتن [illegible]
از کنز تباشیر گاهی این را معرب [illegible] طباشیر گویند و آن دوائی باشد سپید قدری مائل بکبودی که از میان نی پیدا شود و بمعنی روشنی اول صبح نیز می آید از مدار و جهانگیری و در سراج اللغات
نوشته که تباشیر بمعنی اوائل هر چیز و تباشیر صبح اول صبح و سپیدهٔ آن در منصور لفظ عربیست چنانکه تو هم تصریح کرده و تباشیر دوای سپید که از نی پیدا میشود فارسیست و طباشیر از تباشیر
مطبقه معرب [illegible] تبریز بالفتح نام شهریست در آذربایجان از اقلیم پنجم و نام شعبه از [illegible] و غیره و مردمان آنجا اکثر آهنگر اند و جلال الدین رومی در این باب [illegible]
که تبریز بالکسر شهریست قریب آذربایجان و این معرب آنست تباغض با هم بغض و عداوت داشتن از کنز تبسط بروزن تفاعل ماخوذ از بسط که بالفتح بمعنی کشادگیست تبیع
بروزن ربیع در آخر عین مهمله گاو یکساله از شروح نصاب و کنز تبع بفتحتین پیرو گردن [illegible] بمعنی پیروان احد جمع هر دو آمده تبرع بروزن تفعل بمعنی بخشیدن چیزی
و کردن کاریکه واجب نباشد از منتخب و گاهی مجازاً بمعنی عبادت نفل آید تبلیغ بمعنی رسانیدن تبوراک طبل کوچک که مرغان را بجهت رمانیدن طیور و نیز نام دو چوب است
که فراز عان بر یکدیگر زنند که تا مرغان بگریزند و بمعنی غربال و خوان و کفچهٔ آهنی از لطائف و جهانگیری تبوک بفتح اول طبقی باشد مانند دف و نام موضعی میان حجر و بادیهٔ شام که
غزوه آنجا مشهور است از لطائف تبرک ببرکت داشتن مبارک گرفتن از کنز و گاهی بمعنی متبرک آید در منصور مصدر بمعنی اسم مفعول باشد تبت یدا ابی لهب [illegible] تبارک بضم رای مهمله مخفف

ومبارک گردیدن بلند شدن و پاک گشتن و زیاده شدن و بزرگ گشتن و بفتح را صیغهٔ ماضی معلوم از باب تفاعل بمعنی بزرگ شد چون اسم الهی را حال واقع میشود لهذا معنی بزرگ ست
مراد باشد و نام سوره قرآنی تبجیل بر وزن تفضیل بزرگ داشتن و عزت کردن و تعظیم کردن از کشف و منتخب تبعل بضم عین مهمله مشدد شوهر شدن تبتل بفتحتین و تشدید تای فوقانی
مضموم با خدا گرویدن و دل از دنیا بریدن از لطائف تبسم آهسته خندیدن از منتخب و مدار و خیابان بهار دانش لفظ تبسم بنون بمعنی نفس زدن و دم بخود کشیدن و گاهی بر دم زدن و اظهار لاف و گزاف
مراد باشد تبرم بر وزن تبسم ستوه شدن و بستوه آمدن و ملول شدن و مانده شدن از منتخب و غیره تبیان بالکسر مصدر است از باب تفعیل بمعنی روشن و هویدا شدن و معانی هم آشکارا کردن از شرح نصاب و صراح
و لطائف نوشته اند که گاهی بر نفس کلام هم اطلاق کرده میشود تبن بکسر اول و سکون ثانی کاه خشک از کنز و منتخب تبیین بالفتح و دو یای تحتانی بر وزن تمیز و تغییر بمعنی بیان کردن و آشکارا ساختن
از منتخب و صراح و غیر آن تبرخون و طبرخون چوبی باشد سرخ و سخت و گران از رشیدی و سراج اللغات و برهان و بعضی گویند که آن صندل سرخ است در برهان بمعنی بقم تباین بفتح اول و ضم
یای تحتانی بمعنی تفاوت و فرق بودن و جدائی میان دو چیز تبرزین نوعی از تبر باشد که سپاهیان در زین اسپ نگاه دارند از برهان و سراج اللغات تپیدن گرم شدن و بمعنی
اضطراب و بیقراری مجازست و بطای حطی نوشتن رسم متاخرین ست از بهار عجم تبخاله بالفتح و خای معجمه آبله های خرد که از گرمی تب بر اطراف لب پدید آید و این علامت مفارقت تب باشد
بلفظ افتادن و دمیدن و زدن مستعمل و درین لفظ قلب اضافت ست و تبدیل بای فارسی بعربی و زیادت های هوز با فارسی بدون های هوز آمده از بهار عجم و سراج اللغات تبپاره تب و لرزه
از لطائف و در بهار عجم نوشته که تبپاره برای معجمه بمعنی تب و لرزه بلفظ گرفتن و افتادن و زدن مستعمل تبعه بفتح اول و ثانی و فتح عین مهمله تابعان و پیروان این جمع تابع است و لوازم
و لواحق چیزی و بفتح اول و کسر بای موحده کار بد و عاقبت بد از منتخب و غیره تبقیه بر وزن تصفیه باقی داشتن از کنز تبارک الله بفتح رای مهمله بزرگ شد و پاک شد الله تعالی
و استعمال این در مدح و وقت تعجب باشد تبیره بفتح اول و کسر بای موحده و یای معروف بمعنی طبل و کوس و دهل از کشف و رشیدی تبصره بفتح اول و سکون ثانی و کسر صاد بینا کردن و مراد
از عینک نیز داشته اند از شمسی و منتخب و کنز و غیره تبتی بکسر اول و تشدید موحده مفتوح و کسر فوقانی منسوب به تبت که شهریست در کوهستان جنوب هندوستان قریب کشمیر

فصل تای فوقانی مع تای فوقانی

تتماج بالضم و جیم عربی نام قسمی از آش ست در ترکی از لطائف و سراج و مدار تتر بفتحتین مخفف تاتار که شهریست در ترکستان
تتابع بضم بای موحده پیاپی شدن از منتخب تتبع بفتح هر دو تای فوقانی و بای موحده مشدد مضموم در پی چیزی رفتن و طلب آن از منتخب و در مدار تفحص و تلاش و در کنز پیروی کردن
تتق بفتحتین بمعنی سراپرده از بهار عجم و مؤید و مدار و کشف و نیز صاحب کشف نوشته که این لفظ عربی نیست تتمیم بر وزن تعظیم بمعنی تمام کردن تتش بفتحتین در ترکی تبناک را گویند و تتمه
بفتح تای اول و کسر تای ثانی و تشدید میم مفتوحه بمعنی بقیه و آخر هر چیز و کسانیکه بکسر اول و فتح ثانی خوانند خطاست از کشف تتری بفتح هر دو تای فوقانی منسوب تتر که مخفف تاتارست و آن
ملکی ست از ترکستان ساکنان آنجا در سابق کافر بودند

فصل تای فوقانی مع ثای مثلثه

تثریب سرزنش و ملامت کردن از منتخب تثاؤب بفتح اول و ثای مثلثه و ضم همزه که
بصورت واو ست و بای موحده بر وزن تفاعل حرکتی طبیعی ست که بجهت دفع بخارات دهن باز میگردد و بفارسی فاژه و دهن دره گویند و بهندی جماهی نامند تثلیث باصطلاح منجمین بودن قمر
با سعدی بمفاصلهٔ پنج برج یا نه برج چنانچه قمر در حمل باشد و مشتری در اسد یا آنکه مشتری در قوس باشد و در صورت از حمل تا اسد پنج خانه است و از حمل تا قوس نه خانه و این نظر تمام دوستی باشد و این ستاره سعد ناظر و خادم
باشد قمر را و این را تثلیث از ان گویند که در میان قمر و سعد بحساب درجات سوم حصه فلک باشد و آن چهار برج بود باینطور که سه برج سالم و بقدر یک برج از جمع کردن درجات برج قمر و برج سعد حاصل آید که
میان قمر و سعد مفاصله یکصد و بست درجه حائل شود و اگر مفاصله سه برج یا یازده برج باشد و این را نظر تسدیس گویند و این هم دوستی باشد و اگر بمفاصله چهار برج یا ده برج باشد این
تربیع ست نظر نیم دشمنی دارد و اگر مفاصله یک برج یا هفت برج باشد این را مقابله گویند این نظر تمام دشمنی است و اگر دو کوکب در یک برج باشند آنرا قران گویند نظر تربیع در جمیع کارها
بد لیکن تربیع ماه با مشتری برای بنای مسجد کندن چاه و جوی بهتر و تربیع ماه با عطارد برای تعلیم خوب بود از شرح قران السعدین و مؤید و مدار و دیگر رسائل تثمیر میوه چیدن و بمعنی نفع یافتن تثاقل
گرانبار شدن و گرانی نمودن

فصل تای فوقانی مع جیم

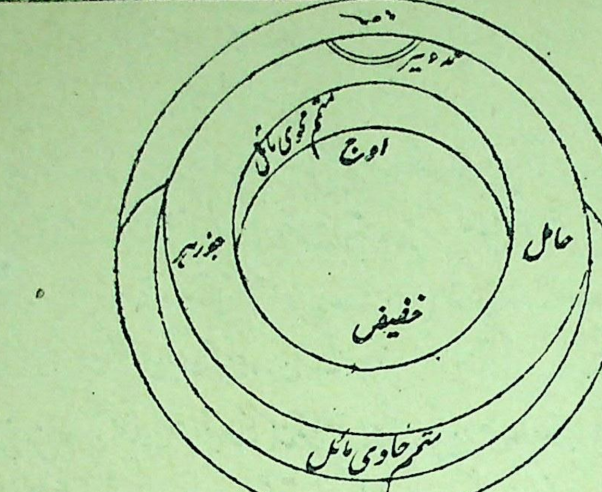
تجارب بر وزن تفاعل همدیگر را آزمودن و بکسر رای مهمله جمع تجربه تجنب دور شدن و یکسو شدن از منتخب تجدید
از سر نو ساختن و در منتخب نو کردن تجرید برهنه کردن چیزی را از زوائد آنکه بران باشد و پیراستن و اصلاح نمودن و نام کتابی از منتخب تجوید نیکو کردن و سره کردن و حروف بمخارج ادا کردن تجرد
برهنه شدن و برهنگی و مجاز بمعنی ترک دنیا و قطع علائق تجلد بضم لام مشدد چابکی و جلدی و چالاکی نمودن و در مقابله دشمن تجبر حرف سوم بای موحده مضموم مشدد گردن کشی کردن

از کنز و منتخب **تجاسر** بضم سین مهمله دلیری کردن و شوخی و گستاخی کردن از کشف و کنز و منتخب **تجار** بالضم و تشدید جیم سوداگران و این جمع تاجر است **تجهیز** بر وزن تجویز ساختن اسباب مرده و ساختن اسباب عروس **تجهز** آماده شدن از منتخب **تجسس** جستجو کردن و خبر پرسیدن از منتخب **تجمش** بر وزن تفعل از جمش که بالفتح ست و در منتخب نوشته که جمش بالفتح ستردن موی و آواز باریک و بازی و عشق ورزیدن بکسی **تجرع** بفتحتین و ضم رای مهمله مشدد و همین مهمله بمعنی جرعه جرعه نوشیدن و اندک اندک نوشیدن از منتخب و غیر آن **تجویف** خالی کردن و در محاوره آنچه که در میان چیزی خالی باشد **تجفیف** خشک کردن از کنز و منتخب **تجاهل** با وجود دانستن خود را نادان و نادانسته وانمودن **تجمل** شان و شکوه و جمال و آرایش خود نمودن از کنز و منتخب **تجشم** بسین مهمله برگزیدن کسی را از میان قوم و قصد کردن بچیزی و تنها شدن و بکار بزرگ شدن از منتخب **تجشم** بشین معجمه رنج و مشقت کشیدن از کنز و منتخب و مدار **تجر** بهر فتح اول و سکون جیم و کسر رای مهمله معنی آزمایش و با لفظ گرفتن و کردن مستعمل از بهار عجم و منتخب و تذکره و لفرقه نیز بر وزن تجربه است که مذکور ست **تجزیه** بزای معجمه پاره پاره کردن و تقسیم کردن چیزی را از منتخب و غیر آن **تجلیه** زدودن و تجلی در روشن و آشکارا کردن **تجلی** آشکارا شدن از کنز و در منتخب روشن و آشکارا کردن و جلوه کردن و باستعمال فارسیان کنایه از غلبه نور الهی که موسی علیه السلام را بر طور ظاهر شده بود و موسی علیه السلام از آن بیهوش شده بود پس تجلی با لفظ داشتن و شکستن و تراویدن و دمیدن و کردن مستعمل از بهار عجم و گاهی فارسیان تجلی را تجلا میخوانند اگرچه یای ماقبل مکسور را الف خواندن خلاف قاعدۀ عربیت لیکن این تصرف نوعی از تفریس ست چنانکه تمنی را تمنا و تماشی را تماشا میخوانند **تجنی** بنون مشدد مکسور گناه بر کسی بستن **فصل تای**

فوقانی مع حای حطی * تحت الثری عبارت از زیر زمین چه ثری بالفتح اول و ثانی خاک نمناک را گویند **تحارب** بضم رای مهمله باهم جنگ کردن از کنز **تحیت** بالفتح اول و کسر ثانی و تشدید یای تحتانی مفتوح سلام گفتن و دیر ماندن و پادشاهی و ملک از صراح و منتخب **تحمید** نیک ستودن و پی در پی ستایش کردن از منتخب **تحدید** تیز کردن و حد چیزی پیدا کردن از منتخب **تحذیر** بالفتح و ذال معجمه مکسور بمعنی ترسانیدن از کشف **تحریر** آزاد کردن غلام و کنیزک و بمعنی نوشتن و پاکیزه گفتن و نوعی از نغمه که پیچیدگی آواز باشد بهندی گنکری گویند و بمعنی خطهای باریک که از موقلم بر نقوش و تصاویر کشند و نام کتاب در علم اشکال هندسه از اقلیدس از کنز و کشف و بهار عجم و مصطلحات **تحشیر** بشین معجمه تنگ داشتن نفقه بر اهل و عیال از لطائف **تحجر** بفتح اول و فتح حای مهمله و ضم جیم مشدد مثل سنگ سخت گردیدن چیزی **تحجیر** بهر دو رای مهمله تیز کردن از صراح **تحریر** بر وزن تصرف و تقدیم رای مهمله بر زای معجمه تیز کردن و خویش را نگاه داشتن از منتخب **تحریض** برای مهمله و ضاد معجمه کسی را بر جنگ برانگیختن از کشف و دار **تحت الشعاع** کنایه از دو سه روز که در آخر ماه میباشد که جرم قمر در آن ایام از غایت باریکی از باعث قرب شمس زیر شعاع و روشنی شمس از نظر معدوم میگردد و آن ایام منحوس ست **تحف** بضم اول و فتح ثانی جمع تحفه مستفاد از فصول اکبری **تحریف** گردانیدن سخن و چیزی را از وضع و حالت خود و از موضوع خود از منتخب **تحت الحنک** حرف فوقانی و شین و حای مهمله مفتوح و فتح نون معمول بوده ست که یک پیچ عمامه از تحت حنک گذرانیده بسر پیچیده و حنک بفتحتین بمعنی کام و زیر زنخ از مصطلحات **تحریک** جنبش دادن و گاهی مجازاً بمعنی رغبت دادن و در غلط انیدن آید **تحرک** جنبیدن **تحلیل** از هم کشادن چیزی را و حلال کردن و بجای فرود آمدن و فانی کردن چیزی را و گداختن و باصطلاح معماء و تخش کردن لفظی را یا زیاده و هر بخش معنی علیحده گرفتن و بعضی را بحال خود گذاشتن چنانکه در معمای اسم اسد لفظ اسباب را تحلیل و تجزیه کردند یکی اس دوم باب هر دو لفظ مراد اند بمعنی ایشان چرا که لفظ اس بحال خود ماند و از لفظ باب مرادف او که در ست خواسته شد و از لفظ در حرف را بعمل سقاط که کلمه لا انها اشارت ست بدان حذف نمودند پس لفظ اس از ابدال که از کلمه در باقیماند ملحق گردند تا اسد حاصل شد **تحویل** بر گردیدن و گشتن و برگردانیدن لازم و متعدی هر دو آمده و مستعمل بمعنی سپردن و حواله نمودن و داخل شدن از کشف **تحتم** حرف ثالث تای فوقانی بر وزن تکلم بمعنی واجب شدن از کشف و کنز و منتخب **تحکم** دعوی کردن و غلبه کردن و حکومت ورزیدن و در خیابان نوشته که تحکم خواه نخواه حکم کسی قبول کردن **تحجم** بجیم برآمدگی هر چیز و حجامت نمودن و مکیدن و باز داشتن در آمدن پستان از منتخب **تحشم** بفتحتین و ضم شین معجمه مشدد غضب نمودن و صاحب جاکران و خدمتگاران شدن **تحزن** بر وزن تاسف اندوهگین شدن از منتخب **تحصن** در حصار شدن **تحنن** بضم نون مشدد مهربانی کردن **تحریمه** تکبیر اولی بمعنی تکبیر یکه بعد نیت نماز گویند و این تکبیر از همه تکبیرات نماز اول میباشد و معنی اصلی این حرام گردانیدن خود کلام دنیا و دیگر حرکات معاملات **تحیه** بفتح اول و کسر حای مهمله و فتح یای مشدده بمعنی سلام و درود و بمعنی زندگانی دادن و ملک و پادشاهی از صراح و کنز و منتخب **تحلیه** شیرین کردن و زیور بستن و کسی را صفت کردن

از منتخب **تجاشی** یکسو شدن از کشف وکنز **تجری** بر وزن تسا بمعنی صوب جستن و سزاوار و بهتر جستن و درنگ کردن بیجا و قصد کردن بسوی قبله از
لطائف و منتخب **تجافی** بکسر فا نیکو شدن و بر بلند شدن از لطائف **فصل تای فوقانی مع خای معجمه** **تخم حنا** از مخزن معلوم میشود که مفرح باه است **تخریب** خراب کردن **تخت حساب**
بسبهان لخته حساب میباشد که بران خاک اندازند نقوش حساب طالع درست کنند **تخت** معروف چاق شدن لاغر از نتشار مصطلحات و صاحب بهار عجم نوشته که تخت بمعنی اریکه مشترکست در عربی و فارسی
تخلج بضم لام و بعد جیم شک و وسوسه در دل آمدن از کنز **تخریج** بیرون آوردن و ادب دادن برنگی **تخته بند** بمعنی حبس و قید و بمعنی محبوس و قیدی و بمعنی چوبها گو جاکه بر دست و پای شکسته بندند
و بمعنی دست و پای شکسته که بران چوبها بسته باشند نیز آمده از رشیدی و برهان **تخته نرد** تخته که بران بازی نرد بازند **تخسیر** بمعنی کمی از لطائف و در منتخب و صراح بمعنی هلاک کردن **تخش** بالفتح
و شین معجمه کمان تیر ناوک از بهار عجم و در برهان نوشته که نوعی از کمانست که تیر کوچک اردو قسمی از تیر است و در مصطلحات مرقوم ست که نوعی از کمانست که تیر از ان تعبیه انداز ند
و در سراج اللغات آورده که تخش بالفتح بالا و صدر مجلس و نوعی از تیر و تیر آتشبازی را گویند چون تخشیدن بمعنی بالا جستن ست تیر آتشبازی را بهمین سبب تخش نامند که در هوا بسیار
بلند میرود و نیز نوشته که بعضی گویند که نوعی از کمانست **تخلیط** آمیختن و آمیزش کردن باطل در کلام از مدار **تخشع** بر وزن تکلف فروتنی و عجز کردن از کشف **تخویف** بمعنی
ترسانیدن **تخاوف** باهمدیگر خوف نمودن **تخالف** بضم لام مخالفت و دگرگونی **تخلف** بر وزن تصرف خلاف کردن در وعده **تخماق** بالضم بمعنی منیخ کوب و آن چوبی باشد
که بدان میخهای خیمه کوبند این لفظ ترکیست از مصطلحات و لغات ترکی **تخریق** پاره کردن از لطائف **تخلق** بر وزن تملق خلق گرفتن و خو کردن و خوشخو شدن از منتخب و غیره
تخته شلنگ ورزش کشتی گیرانست که هفت هشت تخته بدیوار قائم کرده وزنگها بسته بوضع معهود بران شلنگ زنند از مصطلحات و بهار عجم **تخته اول** لوح محفوظ
از شرح مخزن اسرار **تخلخل** خسته شدن و خرابی و تباهی **تخلیل** بر وزن تفعیل خیال کردن و کسی را در خیال انداختن **تخیل** بر وزن تکلف در خیال آوردن از منتخب **تخلخل** بدو خای معجمه
اول مفتوح دوم مضموم جدا شدن اجزای چیزی از یکدیگر ضد تکاسف از منتخب **تخاقوئیل** بفتح اول و ضم قاف و کسر همزه سال مرغ چه تخاقو در ترکی بمعنی مرغ و ئیل بمعنی سال چنانکه
دوره دوازده ماه را سال شمارند همچنین ترکان را دوره دوازده سال مقررست و هر سال را نامی علیحده باسم جانوریست پس تخاقوئیل نام سال دهم است از جمله دوازده سال
و کسانیکه نام ماه فهمند غلط است **تخم گل** گرهی باشد سرخ رنگ که بعد از برطرف شدن گل بر درخت گل پیدا میشود **تخوم** بضمتین نشانها و حدود میان دو زمین و نام شهر **تخته بر سر**
شکستن خراب و بد سوا کردن از مصطلحات **تخته زدن** رسم نصاراست که هنگام پرستش انفس و اصول تخته بیخته زنند از شرح گلگشتی **تخم چیزی بر افتادن** کنایه از نابود و معدوم
شدن آن از مصطلحات **تخشیدن** بالا جستن از برهان **تخمین** اندازه کردن **تخت سلیمان** نام مقامیست در کشمیر **تخت رونده** کنایه از اسب **تختمده** در ترکی بمعنی در تخت
نون زائده است و لفظ ده بهای مختفی بمعنی در **تخمه** بضم اول و سکون ثانی در زبان فارسی بمعنی اصل و نژاد و اولاد و بضم اول و فتح دوم و سوم در عربی بمعنی بدهضمی طعام که از امتلا معده پیدا شود
از برهان و رشیدی و لطائف و سروری و سراج **تخلیه** خالی کردن از کنز **تخطیه** بر وزن تصفیه بمعنی خطا گرفتن در کار کسی از کنز **تخاقوی** بفتح اول و ضم قاف بمعنی مرغ و این ترکیست
از لغات ترکی نوشته شد **تخم بازی** در نوروز و روز عید کودکان به بیضه‌های رنگین بازی کنند از مصطلحات **فصل تای فوقانی مع دال مهمله**
تدریج درجه بدرجه و پایه بپایه چیزی را بسوی چیزی بردن یعنی آهسته آهسته کاری کردن **تدبر** بر وزن تفکر پس کار اندیشیدن از منتخب **تدبیر** در پس کاری
در آمدن و در عقب کاری غور کردن از کشف و صراح پایان کاری نگریستن **تدمیر** هلاک کردن و بهلاک افگندن کسی را از منتخب **تدویر** بمعنی لغوی گرد گردانیدن
چیزی باصطلاح علم هیئت فلک کوچک که میان فلک دیگر باشد از منتخب بدانکه هر فلکی از افلاک هفتگانه مرکبست از چند افلاک یعنی از چند اجزای مدور و همه اسمای اجزا
اینست ممثل و مائل و جوزهر و مدیر و خارج المرکز و حامل و تدویر پس و حامل و خارج المرکز تفاوت همین است که در فلک شمس خارج المرکز نامند و در افلاک دیگر حامل گویند و
ممثل و مائل و مدیر هر سه بر یک شکل باشند یعنی هر یکی از ین هر سه بعد مرکوز شدن حامل انچه باقی ماند بدو متمم مختلف الثخن نامیست همیگر دیکی حاوی تحامل و دیگر محوی حامل و قت
حاوی غلظ محوی ابجانب اوج کسو حضیض همچنین بر خلاف یکدیگر بدانکه فلک قمر مرکبست از چهار اجزا یکی مائل دوم حامل سوم تدویر چهارم جوزهر که محیط هر سه اجزای مذکوره است و فلک عطارد
مرکبست از چهار فلک یکی ممثل دوم مدیر سوم حامل چهارم مدیر و فلک شمس مرکبست از دو فلک یکی ممثل دوم خارج المرکز تدویر ندارد و شمس در ثخن خارج المرکز خود بیجا تدویر مذکورست و فلک زهره و مریخ

ومشتری وزحل هر یکی از ینها مرکبست از سه فلک یکی ممثل دوم حامل سوم تدویر سوای شمس هر یکی از سیاره در کنارهٔ تدویر خویش مرکوزست وتدویر در ثخن حامل خود درینجا
شکل فلک قمر نوشته میشود که از ان سوای فلک عطارد شکل پنج فلک دیگر بقیاس میتوان آورد وچون از جوزهر قطع نظر کنند صورت
فلک زهره ومریخ ومشتری وزحل مشخص مے شود وچون جوزهر وتدویر هر دو را از نظر اندازند شکل فلک شمس ظاهر میگردد

تدریس سبق دادن تابنیس بنون وتحتانی وسین مهمله بجر آلودن تدقیق باریک کردن ونیک کوفتن از کنز ومنتخب تدارک بضم رای مهمله دریافتن چیزی که فوت شده باشد وبهمدیگر رسیدن از کنز تداخل بهم در شدن در یکدیگر از منتخب وباصطلاح اطبا در غذای منهضم غیر منهضم را آمیختن تداول بضم واو ازیکدیگر دست بدست فرا گرفتن و بنوبت ازیکدیگر گرفتن از کشف وکنز ومنتخب تدوین جمع نمودن وتالیف کردن از منتخب تدهین بفتح اول وثانی وضم تحتانی مشدد دنیدار شدن از کنز ومنتخب تدهین روغن مالیدن وچرب کردن تدسیه بالفتح وسین مهمله مکسور وتحتانی تباه کردن وگمراه کردن از منتخب تداوی دوا کردن ودرمان نمودن از کنز ومنتخب **فصل**
تای فوقانی مع ذال معجمه تذنیب بر وزن تقریب ودنباله پیدا کردن چیزی را از منتخب تذبذب بفتح اول وثانی وسکون موحده وضم ذال معجمه دوم دودله شدن ومتردد بودن وجنبیدن چیزیکه بهوا آویخته باشد از منتخب تذهیب اندوده کردن از منتخب وکنز تذکار بالفتح ذکر نمودن یا بالکسر اختصاص چیزیکه سوای تبیان وتلقاء هیچ مصدری بر وزن تفعال بالکسر نیامده مگر اسم جنس وصفات بر وزن اکثر می آید چنانچه تمثال وتمساح وتلعاب بمعنی بسیار بازی کننده از رسالهٔ ابن حاجب تذکیر نرگردانیدن وبمعنی یاد دهی کردن تذکره بتشدید کاف مضموم یاد کردن ویاد آمدن تذلل فروتنی نمودن وعجز کردن وخود را خوار داشتن از صراح تذرو بفتح اول وثانی که ذال معجمه است بمعنی خروس صحرائی وبدال مهمله نوشتن وخواندن بمعنی کبک گفتن خطاست از جهانگیری وفرهنگ حکیم نورالدین ودر سراج اللغات از فرهنگ قوسی نقل کرده که تذرو بدال معجمه مرغی از جنس ماکیان وخروس که در بیشهٔ استرآباد ومازندران بسیار باشد وبلغایت خوشرنگ بود وبابدر سراج الدین علیخان آرزو قول قوسی را پسند نموده نوشته که مرا اعتماد بر قول قوسیست که صاحب جز بانست تذکره بکسر کاف بمعنی یادداشت وبمعنی یاد آوردن وپند دادن از کشف وکنز **فصل تای فوقانی مع رای مهمله** ترسا بالفتح نصارا وآتش پرست دراین لفظ رومیست از برهان وسراج ترطیب تر کردن وتری در مزاج آوردن ترتیب راست کردن وهر چیزی را بمقام ومرتبهٔ خود نهادن چند چیز را بمقام مرتبهٔ خود ترتب بر وزن تعرف راست ایستادن تُرکی ضرب نوعی از اصول نواختن سازها تراب رباب شاهان از لطائف تراب بالضم خاک خشک از شروح نصاب ترب بالکسر وبای موحده بمعنی هم عمر که بفارسی همزاد گویند از صراح وشروح نصاب ترائب بفتح اول وکسر همزه که حرف چهارم است استخوانهای سینه واین جمع تریبه است وبمجاز بمعنی سینه آید از منتخب وصراح وغیره ترحیب مرحبا گفتن از لطائف ترجیب بمعنی تعظیم از لطائف ترقب چشم داشت از کنز ترهیب بر وزن ترکیب بمعنی ترسانیدن از منتخب تربت بالضم بمعنی خاک ومجازاً بمعنی قبر از کنز تربت وصرت بالفتح اول وفتح میم وسکون هر دو را مهمله بمعنی ریزه ریزه از لطائف تربات بضم اول ورای مهمله مشدده سخنهای باطل لهو آمیز جمع تربت که بمعنی اباطیل است از صراح وکنز ترد دست بمعنی چیست وچالاک از رشیدی وبرهان وبعضی محققان نوشته اند

کہ بمعنی مشتاق و کامل ہنر و مستقل در کار باشد بدست تعلق دارد و در سراج اللغات بمعنی چالاک دست اطلاق این لفظ بر کسانی کنند که عمل بدست نمایند چنانکه نقاش و کاتب ترویج بمعنی برواج
دادن و رواج دادن ترنج بضمتین میوه معروف و بمعنی چین و شکنج نیز بضم اول و فتح ثانی از کشف و برهان و جهانگیری و رشیدی که مو بدمار و بمعنی بوته کدوان که بر هر چهار گوشه چادر و دوشاله
و بعضی جاها قبا و غیره از کلابتون و ابریشم الوان نقش کنند ترویح راحت دادن و خوشبودار کردن از منتخب و کنز تراویح جمع ترویح و بیست رکعت نماز نفل که در شبهای ماه رمضان
گزارند از تراویح بدین سبب گویند که بعد هر چهار رکعت خود را راحت و آرام میدهند ترح بفتحتین و حای حطی بمعنی اندوه و غم که ضد فرح ست از لطائف ترشیح تراویدن از منتخب
و مجازاً بمعنی اندک بارش مستعمل میشود ترشیح آب دادن و نام صنعتی از شمسی ترجیح بروزن تفعیل افزونی نهادن و غالب شدن از تاج المصادر و منتخب و بلفظ داشتن و دادن و کردن
و نهادن مستعمل از بهار عجم ترید بالضم نام مرید و مقصد و نیز مفهوم نام دو آبی مسلسل بندی نسوت گویند تردید باز گردانیدن و باز آوردن و زبون و فاسد گردانیدن از منتخب ترد
گردیدن و بزمین آمد و شد کردن و مجازاً بمعنی فکر و اندیشه از تاج المصادر و منتخب و کنز ترصد چشم داشتن از منتخب و شمسی و کنز ترکی تمام شد غرور کسی آخر شدن از مصطلحات
ترجیع بند بمعنی این در لغت بر گردانیدن بند ست در اصطلاح آنکه شاعر چند بند در بحر موافق و بقوافی مختلف تصنیف نماید و بعد هر بند یک بیت معین را که متفق الوزن
و مختلف القوافی هر بند باشد بار بار بیارد بشرطیکه آن بیت مکرر بمضمون بیت آخر هر بند مربوط باشد ترکیب بند آنکه شاعر چند بند بحر موافق در قوافی مختلف تصنیف نماید
و مابین هر بندی بیتی علیحده غیر مکرر متفق الوزن و مختلف القوافی حائل کند تر بالفتح برای تفصیل آید و بمعنی تازه و آبدار و صفا و پاکیزه چون شربت تر و شکر تر و کتاب تر و بوسه تر و شعر تر
و نغمه تر و ناله تر و کافور تر و سمه تر و لفظ بمعنی نم و ترشح نیز آمده از بهار عجم تریاق کبیر معجونیست مرکب از هفتاد ادویه و این را تریاق فاروق نیز گویند دافع جمیع زهرها و مقوی
دل و دماغ ترکتاز بالضم مطلق تاختن و بمعنی ناگاه تاختن بر سبیل غارت مثل تاختن ترکان و بمعنی مردی سپاهی و غارتگر از بهار عجم و سراج و مدار ترنج بکسر تا و نون و یای معروف و نیز بفتح اول قطعه
از جامه قبا و آن مثلث باشد از برهان و کشف و مدار تراز بالکسر نام شهری و نقوش جامه و مجازاً زینت و آرایش و بالفتح نیز آمده و طراز بطای معرب آنست از رشیدی و در
سراج اللغات نوشته که تراز بالکسر علم جامه و بمعنی زینت و آرایش نام شهریست از ترکستان که اهل آن بکمال حسن شهره آفاق اند و بفتح نیز گفته اند و قوسی نوشته که تراز بفتح سجاف
جامه یعنی از آستین و گریبان و آن زینتی ست که قبل ازین میکردند و بکسر شهری از ترکستان ترس بالضم و سین مهمله در عربی بمعنی سپر و در فارسی بمعنی هر چیز سخت می آید از کشف و
رشیدی و سروری و برهان تراش بالفتح افتخار و آرایش و نفع و بمعنی طمع و توقع از رشیدی و سراج اللغات و لطائف و مصطلحات ترکش در اصل تیرکش بود بمعنی جای تیر کشیدن بجهت
کثرت استعمال کسره را برای تخفیف بفتح بدل شده و یا را حذف کردند ترش بضمتین و بضم اول و سکون ثانی ناهر و صحیح نام مزه معروف که بعربی حامض گویند از مدار و کشف و بهار عجم
ترصیص بهر دو صاد مهمله استوار کردن چیزی بوجه کمال و باز گرفتن چیزی را از کنز و کشف و منتخب ترخیص رخصت کردن و جائز داشتن تربص بروزن تفعل و حرف سوم با
موحده و چهارم صاد مهمله چشم داشتن چیزی را و توقف کردن غله نگاه داشتن برای فروختن از کشف و صراح و کنز و لطائف تراضی بفتح اول و ضاد معجمه با یکدیگر راضی شدن و اصل تراضی بود یا بجهت
تخفیف حذف شده است ترجیع باز گردانیدن و در مصیبت انا لله و انا الیه راجعون گفتن ترفع بلند جستن و کنایه از غرور و تکبر از لطائف و غیره تراجع بضم جیم باز گشتن و منقلب شدن
و با یکدیگر رجوع کردن و رجعت کردن کواکب از حرکات اکثری خود که از مغرب بسوی مشرق میباشد ترع بضم اول و فتح ثانی و عین مهمله بمعنی سبزه زار از شرح نصاب و در کنز اللغات نوشته که ترع
بوستانها و درجه ها و این جمع ترعه است که بالضم باشد ترع بفتح اول و ثانی و سکون عین مهمله اول بضم را مهمله و دهم بالیدن کودک و نشو و نما کردن از منتخب و صراح تربیع در میان دو
دیگر تفاوت چهار برج یا ده برج باشد مثلاً اگر قمر در حمل باشد و زهره در سرطان یا قمر در جوزا باشد و زهره در حوت و این نظر دلیل دشمنی ست و مراد از این را تربیع از آن گویند که در میان هر دو کوکب یکی بحساب
در تمام فاصله نود درجه که چهارم حصه فلک ست و آن سه برج باشد بطوریکه دو برج سالم و بقدر یک برج از جمع کردن حصه برج قمر و برج دیگر کوکب و در منتخب چهار گوشه کردن چیزی را نظر کردن کوکب از برج سوم
که ربع فلک ست بکوکب دیگر ترصیع جواهر نشاندن بر چیزی و در سخن مقابله هر لفظ لفظی دیگر آوردن که قافیه بآن تواند شد و بعضی محققان چنین نوشته اند که ترصیع جواهر نشاندن
در چیزی و باصطلاح شعرا آنست که شاعر یا منشی برابر هر کلمه دیگر بیارد که متفق الوزن و موافق القوافی باشد مثال آن از قرآن مجید ان الابرار لفی نعیم و ان الفجار لفی جحیم * تر دماغ سرخوش
نیم مست ترادیف قرینه ها یعنی دو چیز یا بیشتر که باهم مشابه یکدیگر باشند ترف بالفتح نیز جغرات خشک از مؤید و در برهان قاطع صاحب برهان قاطع نوشته

که نانخورش ست که از حجرات می‌پزند ترفق بر وزن تملق بمعنی مهربانی کردن و نرمی نمودن تریاق بالکسر معرب تریاک و آن دوای مرکب است از ادویهٔ
کوفته و بیخته در شهد آمیزند و آن دافع اقسام زهرهای نباتی و حیوانی باشد ترغاق بالضم بسیار تنگ بیابانی از سراج اللغات و این لفظ ترکیست ترک بالضم و کاف عربی بمعنی گذاشتن و
بلفظ گفتن و کردن و دادن و گرفتن مستعمل و بمعنی کلاه و گوشهٔ کلاه و بمعنی خود آهنی بالضم نام قومی منسوب به ترک که مردی بود از فرزندان نوح علیه السلام و مجاز آ بمعنی معشوق از مؤید
و جهانگیری و بهار عجم و مؤید و لغات ترکی و برهان و منتخب مگر فارسیان برای معنی خود آهنی و بعضی محل بکاف فارسی نیز استعمال کرده‌اند ترک فلک ستارهٔ مریخ و بعضی گویند که کنایه
از آفتاب ست ترباک صاحب مؤید و برهان و مدار بالفتح و کسر اول نوشته‌اند و در جهانگیری بفتح فقط نام معجونی و مطلق پادزهر و بمعنی افیون در سراج اللغات نوشته که تریاک بمعنی پادزهر
که بعرف آن را زهرمهره گویند و مجازاً بمعنی معجونی مفرحی که دافع زهر باشد اطلاق کنند و در مصطلحات نوشته که بمعنی افیون اصطلاح جدید فیونیان ست که شهرت گرفته ترغاک بالضم
و غین معجمه و کاف عربی بمعنی پاسبان و پاسدار که شب این لفظ ترکیست از برهان ترنگ بفتحتین و کاف فارسی آواز کمان وقت تیر انداختن از برهان ترنگاترنگ و از خیمه تو قت زدن بهر جنب
ترازوی عدل ترازو که بسنجیدن زرها و مانند آن کمی و بیشی نباشد بلکه برابر باشد ترحال بالکسر و حای حطی کوچ کردن از لطائف ترتیل قرأت قرآن با واضح مخارج حروف با آهستگی و از بیده
ترهل بر وزن تجمل نرم گوشت شدن و نرم شدن عضو از کنز و در منتخب بمعنی سست شدن تراکم بر وزن تفاعل بر هم نشستن و گرد آمدن از کشف و صراح و کنز و مجاز آ بمعنی هجوم آمد
ترخیم بخای معجمه نرم گردانیدن و انداختن حرف آخر از کلمهٔ منادی و غیر منادی ترنم بالضم نون بمعنی سرائیدن و سرود از منتخب تر شدن شرمنده و منفعل شدن از چراغ هدایت و سراج و
مصطلحات تردامن فاسق و فاجر از صراح تر زبان ناطق و فصاحت سخن گوینده تری کردن ظلم و ستم کردن از رشیدی ترقیدن شگافته شدن و این مبدل ترکیدن است
جواهر الحروف ترجمان بالفتح و جیم مضموم بمعنی فصیح و تیز زبان و خوش تقریر و کسیکه داننده دو زبان باشد که صاحب یک زبان را مطلب دیگر زبان فهماند و این
تر زبانست و ضم جیم از آنست که زبان بضم اول ست و بفتح نیز آمده و بعد معرب کردن این لفظ مصدر و افعال و اسمای آن اخذ کردند چون ترجم ترجمه فهو مترجم و چون دحرج یدحرج
فهو مدحرج از رسالهٔ معربات ملا عبدالرشید صاحب رشیدی و در کشف و مدار و منتخب نیز بضم جیم ست و در مؤید بفتح جیم و در صراح بالضم و فتح جیم بمعنی تلماچی لفظ ترجمان بمعنی وان نیز آمده است
چنانکه در بهار عجم و مؤید ترکمان بضم اول و سکون ثانی نام قومی از ترک از لغات ترکی و برهان و سراج نوشته که چون بسیار از ترکان با یکدیگر در آمیختند بسوم شدند یعنی مانند ترکان
و بعضی نوشته که مرکب نیست ترقین بفتح اول و کسر قاف نزدیک بهم نوشتن سطرهای کتاب و نقطه و اعراب کردن و آرایش دادن کتاب و خضاب کردن و سیاه کردن و شیء
بقلم و حساب بخط زائد تا گمان نشود که ایجاز است برای نوشتن سفید گذاشته‌اند از منتخب و صراح ترن بفتحتین گل نسرین از برهان ترنگبین بفتحتین و کاف فارسی ترمان ولست
شیرین مثل شکر که مانند شبنم بر درختی خاص که خاردار میباشد منجمد میگردد از برهان تریدن بفتح کشیدن و بضم بمعنی رسیدن از برهان ترکان بالفتح و کاف عربی لقب زنان
از عالم بی‌بی و بیگم از لطائف ترک چین کنایه از آفتاب ترنجبین بفتح اول و ثانی و سکون نون و ضم جیم معرب ترنگبین ست و انگبین یا شد مانند شهد و بشیر تیخ و نوام که بر خار با درخت
اشتر خوار در ملک خراسان از هوا مانند شبنم می‌افتد و بار خشک شده مانند شکر سرخ میگردد از مدار و مؤید و رشیدی و بحر الجواهر ترازوی اولاد شجان کنایه از سنبله و مبارزان
سراج ترخان بالضم و خای معجمه کسیکه پادشاه و را از تکالیف آداب معاف کرده باشد و گناهان مواخذه نکنند و نوعی از سبزه که مانند پودینه با نان خورند و قوم ترکان چغتائی
و در میش شریف ارنیز گویند و لقب ابونصر خاقانی از رشیدی و خان آرزو در سراج اللغات نوشته که ترخان مجاز و در عرف حال المعنی سخره نیز مستعمل میشود تراز و شدن یک سر ترازو
از خیزی گذشتن و با دادن بمعنی از آن بطرف کم ماندن مقابل شدن برابر شدن از چراغ هدایت و رشیدی و سراج و برهان ترازوی سنگ زن ترازو که یک پلهٔ آن زیاد باشد
و دیگر کم از بهار عجم تره بکسر اول و فتح ثانی بمعنی کینه و بفتح اول و کسر ثانی بمعنی باطل و بفتحتین بتخفیف و تشدید از فارسی بمعنی گیاه و نباتات که پخته با نان خورند هندی ساگ گویند از سراج لغات
و لطائف و کنز و غیره ترجمه بفتح اول و سکون ثانی و فتح جیم بیان کردن مطلب بزبانی بزبان دیگر و ماخذ این ترجمانست که معرب تر زبان باشد و ترجمان بمعنی کسیکه کلام شخص متعال را
بکسی دیگر بفهماند چون عرب این تر زبان را معرب کرده ترجمان ساختند پس از آن مصدر و افعال و اسمای اشتقاق کردند چون ترجم یترجم ترجمه فهو مترجم چون دحرج یدحرج دحرجه
فهو مدحرج اگر چه در لفظ ترجمان بفتح و ضم جیم بعضی اختلاف کرده‌اند چنانچه منتخب و صراح مگر در لفظ ترجمه بحرکت جیم اختلاف نباید کرد چه اکه بر وزن دحرجه است

سوای این بحر الجواهر و کشف و منتخب و کنز و مؤید لاغلاط همه بفتح جیم ثابت میکنند ترقوه بالفتح و قاف مضموم استخوان چنبر گردن که به هندی هنسلی گویند از منتخب و کنز تریاق
سوی فیت انواع زهرها و مفید سرع و لقوه و خراش حیات جنطیانا حب فقار زراوند مر ترلسه بفتح الیمی ست آهنی که از دو سنگ را بیشتر شده ترکه بفتح اول و کسر رای مهمله
کاف عربی الجه مال و متاع از مرده ماند از مؤید و منتخب و صراح و مدار ترنامه بالفتح و بدو نون بمعنی زبان یا نخورش از لطائف ترنجیده بضمتین بمعنی پرچین ترش رو از جهانگیری
و برهان و در رشیدی نوشته که این لفظ از ترنج ماخوذست بواسطه چین و شکنج که بر پوست آن باشد ترفیه بالفتح و کسر فا و سکون تحتانی و های ملفوظ بر وزن ترجیح بمعنی آسودگی
از مؤید و در منتخب آسایش دادن و خوشوقت گردانیدن ترفه بفای مشدد مضموم و های ملفوظ آسودگی و دولتمندی ترانه بمعنی سرود و نغمه و نوعی از سرود و در سراج اللغات از بعضی
نیز ترانه گویند تردامنی گناهکار و عاصی ترجی بفتحتین و کسر جیم مشدد امید داشتن بچیزی که ممکن باشد تریاکی کسیکه بافیون خوردن عادت او دوام شاعر ترانهای خراکی مراد ترانه های
عمده تر اهلیک یا د شاهانست یا این تخفیف کرده باشد ترسی بالضم و سین مهمله هر چیز که بصورت سپر مشابه باشد تردماغی حالت عقل و شعور و بمعنی فرحت و سرمستی معتدل و بمعنی تازگی نیز آمده
تراجی باهم امید داشتن تریاق لافی یا زهر لان لان نام کوهی ست از بهار عجم و منتخب تراخی بر وزن فراخی بمعنی کاهلی و تقصیر نمودن از کشف و کنز و در منتخب تاخیر کردن تراهه بفتح زیاده
و میوه نورسیده و در برهان جهانگیری و رشیدی و سراج ترخانی بالضم و خای معجمه منصب مقرر بیش سلاطین ترکستان که صاحبش از جمیع تکالیف نوکری معاف باشد و مجازا بمعنی سرخی
نیز آمده از چراغ هدایت ترکتازی بمعنی مطلق تاخت و بمعنی یکاد تاختن بر جبل غارت مثل تاختن ترکان و بمعنی هرجا لاک و سیاه با بمعنی پای نسبت باشد از بهار عجم ترمی
بیدماغی و ناخوشی و ظرافت از اصطلاحات و در چراغ هدایت بمعنی درشتی و آزردگی ترم نوازی خوشخوانی مطرب از اصطلاحات ترضی از هم یکدیگر رضامند و خوشنود شدن از کنز و
منتخب ترمذی بحرکات ثلاثه و کسر میم یا ضم آن و دو قول و ذال معجمه منسوب بشهر ترمذ که آنطرف جیحونست از لب اللباب سیوطی فضل تای فوقانی مع زای معجمه
ترویج جفت کردن و تزیین کردن و مرد را من دادن زن را بشوهر از منتخب تزاید بفتح اول و ثانی و ضم یای تحتانی افزون شدن از منتخب ترایدیه بفتح بمعنی چینها و شکنها
که مشابه بجاشن زره باشد تزویر مکر و فریب کردن بیار استن دروغ از صحاح و کنز تزعزع بدو زای معجمه و دو عین مهمله و حرف چهارم مضموم بمعنی جنبش از منتخب
تزییف بر وزن تصریف بمعنی زبون و ناچیز کردن و ناسره گشتن از لطائف تزعیف بعین مهمله هلاک کردن از صراح تزریق ریا و نفاق و در فرهنگ
بریا و نفاق و دروغ نسبت کردن تزک بضمتین و کاف عربی بمعنی ترتیب و انتظام و ضابطه لشکر و مجلس و این لفظ ترکیست گاهی تزوک بزیادت واو نویسند
مطابق رسم خط ترکی از نصاب ترکی و شمسی لغات ترکی تزلزل بفتحتین و حرف چهارم زای معجمه مضموم لرزیدن و جنبیدن تزلل بر وزن تامل لغزش و لغزیدن
تزاحم بزای معجمه و ضم حای مهمله بمعنی انبوهی و انبوه کردن از کنز تزیین زینت دادن و آرایش کردن از منتخب تزریق بیان بمعنی کاذب و دروغگو شدن
بفتح تای فوقانی و فتح زای معجمه فارسی و در آخر واو یکی از سپاهیان و نام سردار از شرح خاقانی ... ز و بر سکندر نامه تزکیه پاک گردانیدن و زکوه دادن
از کنز تزکی بضم اول و فتح زای معجمه و تشدید کاف عربی نام امیریست از امرای سلطان معزالدین از شرح فضل تای فوقانی مع سین مهمله تسحب
بفتح اول و ثانی و حای مهمله مشدد مضموم و بای موحده بمعنی ناز که معشوقان با عاشقان باشد از شرح نصاب و منتخب و کنز تسوید البیوت باصطلاح منجمین آنست
که شکل دوازده خانه بروج بر تخته یا کاغذ کشند و مطابق بودن کواکب در بروج فلکی هر خانه آن اسم کوکب نویسند و در آن شکل نظر کرده نحوست و سعادت
طالع مولود دریافت نمایند تسبیح سبحان الله سبحان الله گفتن و بپاکی خدا را یاد کردن از منتخب و مجازا بمعنی صد دانه در رشته کشیده نیز آمده از بهار عجم
تسامح بضم میم و حای مهمله آسان گرفتن از کنز و کشف و جوانمردی کردن تسلیخ در آخر خای معجمه پوست کندن تسافد بضم فا و دال مهمله جماع کردن بهائم از کنز
تسدید درست نمودن و درستی و استوار تسوید سیاه کردن و کنایه از نوشتن از کنز تسخیر رام کردن و فرمانبردار کردن از منتخب تسطیر بمعنی نوشتن از منتخب تسییر (?)
و برده بستن تسییر سیر کردن تسنیر سیر دادن و راندن کسی از شهر بدر کردن تساکر بضم کاف خود را مست وا نمودن بغیر مستی و نشه تسویلیس ... تسدلیس ...
و باصطلاح اهل تنجیم اگر میان دو ستاره تفاوت بسبب یک برج یا زیاده بود باشد چنانکه قمر در حمل باشد و مشتری در جوزا یا آنکه قمر در جوزا باشد و مشتری در حمل و این نیم دوستی ست از مدار

تسدیس نزد منجمان گویند که میان دو کوکب دیگر مفاصله شصت درجه که سدس یعنی ششم حصه فلک باشد واقع شود و تسلیس بالضم و رای منتخب گویی صد از مصطلحات التسلسل
بهمزه و سین مهمله بر وزن تحقیق معنی ساکت و مکار از لطائف تسلط بر کسی دست یافتن و غلبه کردن از منتخب و شمشی تسویع و تخیر عنین مهمله و ان کردن ... مزون از منتخب و مؤید و کشف
تسویف تاخیر کردن و در زنگ انداختن و عده تا فردا ... از منتخب و مدار و کنز التسلسل بهم بسته شدن و روان شدن از کنز و منتخب و مصطلاح التسلسل عبارت از وجود امور غیر متناهیه یکی بعد
بر سبیل تعلق که یکی از آن موقوف بر دیگری باشد و آن دیگری موقوف بر دیگری از انها بحینین غیر نهایه چنانکه مراتب اعداد که غیر متناهی اند کذا فی لطائف اللغات ... اگر بر مصطلحات التسویل آراستن
کار و سوال کردن و خواستن و آراستن شیطان گناه را برای نفس و مردم افتادن سخن ارائی از منتخب و مدار و کشف و فرهنگ حسینی و لطائف و کنز التسهیل آسان کردن و باصطلاح اهل معما یکی از
تعمیه که انواع آن چهار است انتقاد و تحلیل و ترکیب و تبدیل انتقاد اشارت کردنست بعض حرف چنانچه حرف اول را سرخ و لب و تاج و حرف وسط را میان و دل و کمر و حرف
آخر را پا و دامن و غیره گفتن چنانکه برای اسم شمس درین مصرعه مصرعه اول شام میان چمن و دامن نرگس و تحلیل آنکه لفظ مفرد را دو پاره کرده عمل نمایند یعنی لفظی که باعتبار
معنی شعری مفرد باشد باعتبار معنی معما مرکب دانند دو جز و یا بیشتر چنانکه در اسم تقی فرد چو بود و هر دو طرفه ساقی بود پیوسته بخسار تو باقی لفظ باقی را که باعتبار معنی
مفرد است باعتبار معنی معما مرکب داشتند از لفظ با که برای الصاق و جمله می آید و از لفظ قی چون بخساره لفظ تو را که تای فوقانی باشد بلفظ قی ضم کرد تقی پیدا شد و ترکیب عبارت
از آنست که دو لفظ را که در معنی شعری هر یکی مستقل باشد یا غیر مستقل برای حصول صورت اسمی آن دو لفظ را مرکب کرده یک لفظ فرض نموده معنی آن مراد کنند چنانکه در اسم عمر بیت
مرغ دلها گسا را بپیام آن غمزه صید خود ساخته بیدانه و دام آن غمزه از ترکیب لفظ دام بلفظ آن آدام مرکب نموده از دام بعمل انتقاد حرف آخر غمزه که ها باشد مراد و شسته
و دانه کنایه از نقطه غین مرادغمزه بس معنی نقطه و نفی ها عمر حاصل شد تبدیل عبارتست از آنکه بعض حروف را از کلمه بجهت صورت گرفتن اسم مطلوب بحرف دیگر بدل نمایند چنانچه در اسم عوض بیت لب حوض چون حباب ناشستی چشمه خضر شد کناره حوض چون کناره لفظ حوض را که حای حطی ست بمرادف چشمه که لفظ عین باشد بسبب تجانس لفظی تجنیس
عین بدل سازند عوض پیدا میگردد و تسالم با همدیگر صلح کردن از منتخب التسلیم سپردن و سلام کردن و گردن نهادن بحکم از منتخب و ایستادن و بست داشتن از کنز و تسنیم نهر یست در بهشت که بالاء غرفها جاریست
از منتخب التساوی الطرفین برابر شدن و طرف تسخین بالفتح و خای معجمه بکسر معنی گرم کردن که مقابل سرد کردن باشد و بالکسر بمعنی کفش که پا کنند از شرح نصاب و مدار و کنز تسعیر نرخ
کردن و زغن نجو و کسیدن از منتخب التسویه بالفتح و او مکسور است کردن و برابر کردن از منتخب و کنز التسعه بالکسر و سکون سین مهمله و فتح عین مهمله بمعنی نه که عدد معروفست از کنز التسمیه بالفتح
و میم مکسور و تخفیف تحتانی مفتوح نام نهادن و بسم الله الرحمن الرحیم گفتن از منتخب و کنز التسمیه بازی نوعی از قمار از مصطلحات و چراغ هدایت التساوی بالفتح برابر شدن و تحیر از منتخب تشبیب
بالضم مراد از بهره و گیاه از مصطلحات و فضل تای فوقانی مع شین معجمه تشبیب بسه یای موحده و نهم و چهارم تحتانی ذکر احوال ایام شباب کردن و صفت معشوق از منتخب و رشیدی و انجمن نوشته که تشبیب لغت
آتش افروختن و باصطلاح شعرا آنچه در ابتدای قصیده و قبل از مدح ممدوح ابیاتی چند بیان عشق ذکر کنند چرا که شاعر بذکر معشوق آتش شوق را اشتعال میدهد تشعب شاخ شاخ شدن
و گروه گروه شدن تشرب بغوشیدن آشامیدن تشتت بالفتح اول و ثانی و فوقانی مشدده مضموم و بعده تا زه فوقانی پراگنده شدن و پریشانی از منتخب و کنز تشت بر وزن شست
آوند معروف و طشت معرب آنست از رشیدی التشبث بفتح اول و ثانی و تشدید یای موحده مضموم و ثای مثلثه چنگ در زدن از کنز و منتخب تشنج کشیده شدن عضو که حرکت
ابتساطی باز ماند خواه از بیوست خواه از برودت تشطیح بکسر تای مهمله و حای مهمله بیحیائی کردن و باصطلاح صوفیه کلمات مخالف ظاهر شرع گفتن از منتخب تشریح بکمال و عنایت بیان کردن
و آشکار کردن و در اصطلاح اطبا بیان کردن حقائق و اشکال اعضای درونی و بیرونی و شمار استخوانها و بیان محل و پیوند هر عضو و بیان رگها و عصبها تشدید استوار کردن و سختی نمودن از منتخب
تشدد سختی کردن تشهد بر وزن تعلم کلمه شهادت خواندن و اشهد ان لا اله الا الله گفتن از منتخب تشابه بفتح اول و ضم ها با هم گواهی دادن و با هم حاضر شدن و ملاقات تشیید برافراشتن بنا
و اندائیدن دیوار با گچ و جز آن و مجاز بمعنی استوار و محکم کردن از منتخب و غیر آن تشحید بجای مهمله و ذال معجمه تیز کردن کارد و شمشیر از کنز و منتخب تشهیر شهرت دادن و رسوائی کسی را
چنانکه کسی را بر خر سوار کرده بشهر گردانیدن تشمیر دامن بمیان زدن و مجاز بمعنی چستی و چالاکی از منتخب تشویر اشارت کردن و خجلت و شرمساری از کشف و بهار عجم و منتخب و در کنز بمعنی
شرمساری و اشاره کردن و در صراح بمعنی خجلت و اشاره کردن و در کتابی نوشته که عرق کردن از خجالت و اشارت کردن تشر بضم های اول و فتح

تای دوم نام شهر از مرتعش تش بالکسر مخفف تیشه تشویش پریشان کردن از منتخب تشخیص معین کردن چیزی و بمعنی اجاره گرفتن مستعمل شود تشخص تعین یافتن
و معین گردیدن تشنیع زشت گفتن بکسی و ملامت کردن کسی از منتخب و صراح تشیع دعوی مذهب شیعه کردن و خود را شیعه نمودن از منتخب تشریف بمعنی بزرگ کردن
و بزرگ داشتن و فارسیان بمعنی خلعت آرند که امرا و سلاطین بکسی میدهند برای بزرگ گردانیدن او و لفظ تشریف بلفظ پوشیدن و داشتن و برای معنی رفتن بلفظ بردن
دادن و آوردن و فرمودن مستعمل از بهار عجم تشویق بآرزو در آوردن کسی را از منتخب تشوق آرزومند نمودن از منتخب تشکک در شک افتادن تشکیک در شک
افگندن کسی را از تاج و منتخب و کنز تشابک بضم بای موحده با هم در آمیختن بیکدیگر و چیزها در یکدیگر آوردن بهمدیگر کردن انگشتان و غیر آن و بمعنی انبوه و ازدحام چیزها
مستعمل تشبک بهمدیگر کردن انگشتان و چیزهای طولانی در یکدیگر در آوردن تشکیل صورت دادن و شکل کشیدن از چیزی از منتخب تشکل بوزن توکل صورت
گرفتن چیزی از منتخب تشمیم بوییدن تشرین بالکسر و یای حرف نام دو ماه از زبان رومی که اول را تشرین اول گویند و آن ماهیست تقریبا کاتک گویند و دیگری را تشرین آخر نامند
و آن ماهیست تقریبا اگهن خوانند از مدار و شرح نصاب تشت و خانه نام جایی که در بیضه مرغ شبنم پر کنند و دهن آن با موم و لای زرقه بند نمایند و در تشت گذاشته در آفتاب
نهند آن بیضه بپرواز آید و بعضی گویند که سیماب پر کنند و بر آتش نهند از برهان تشه بوزن لیشه پیمانه روغن که بدان روغن در چراغ اندازند از برهان تشویه بوزن تعقیه
بریان کردن از کنز تشبیه بلفظ دادن و کردن مستعمل است از بهار عجم فصل تای فوقانی مع صاد مهمله تصویب راست و درست داشتن و راستی فرو آوردن از منتخب
تصفح بفتح اول و ثانی و تشدید فای مضموم و حای مهمله در کار رغوب وجه نظر کردن و صفحه صفحه نگریستن از منتخب و کشف و حاصل ازین تلاش و تفحص و جستجوست تصافح بضم فا و حای مهمله
دست یکدیگر گرفتن و این قائم مقام معانقه است تصحیح راست و درست کردن و باصطلاح نظر و موجودات سیاه گرفتن تصعید بر آمدن بر جای بلند از منتخب و باصطلاح اطبا و محوسان
اجزای لطیف بعض ادویه بتابیدن آتش از میان دیگ و غیره و بسر پوش آن منجمد ساختن چنانکه نوشادر و کافور و غیره را کنند تصاعد بالا بر آمدن بجای بلند تصید بدو یای
تحتانی صید کردن تصور بروزن تکبر صورت چیزی بستن و باصطلاح اهل منطق حصول صورة شی در عقل بغیر حکم چنانچه تصور زید و عمر و بکر و تصور غلام زید تصویر
بمعنی صورت کردن و این مصدر بمعنی اسم مفعول مستعمل است از کشف تصدیر دیباچه نوشتن و مقدم گردانیدن از منتخب تصویر سایه دار که از سنگ و آهن و غیره باشد
در مذهب شیعه شکستن آن واجب است بخلاف تصویر رنگ از مصطلحات تصنع روش نیکو نمودن از خود و آراستن زن حسن خود را از منتخب و بمعنی خوشامد و چاپلوسی مستعمل
تصدیع در سر دادن بلفظ دادن و کشیدن مستعمل تصلف بروزن تصرف لاف زدن از منتخب و کنز تصاریف گردانیدنها و گذشتنها و برگشتنها تصوف
پشمینه پوشیدن ماخوذ از صوف بالضم که بمعنی پشم و نوعی از پشمینه و باصطلاح از خواهش نفسانی پاک شدن و ماسوای اشیای عالم را مظهر حق دانستن چون در زمان سابق صاحبان
صفات مذکوره صوف میپوشیدند مجازا اعمال و افعال ایشان را تصوف نامیدند و میتواند که تصوف ماخوذ باشد از صوف بالفتح که بمعنی یکسو شدن و گردانیدن است
چون واصلان حق از ماسوای الله یکسو میشوند و رو میگردانند لهذا کار ایشان را تصوف گفتند و وجه آخر در کشف نیز مسطور است تصنیف صنف صنف کردن و نوع
نوع گردانیدن و جدا ساختن بعض نوع را از بعض از کشف و مؤید و در بعض کتب چنین نوشته که تصنیف نوع نوع گرفتن و جمع کردن ماخوذ از صنف که بالکسر است تصحیف خطا کردن در کتابت
و باصطلاح معما تغییر کردن در نقاط و حروف باثبات یا محو کردن از شرح بوستان و بعضی چنین تصریح کرده که تصحیف باصطلاح معما لفظی را بدون نقطه یا آوردن نقطه یا بنقل نقطه لفظی دیگر مقرر
گردانند چنانچه بوسه را بتغییر نقاط توشه گردانند تصفیق حرف سوم نابر آوردن شراب از ظرفی بظرف دیگر از صراح و منتخب تصدیق راست گو داشتن و راست پنداشتن و باصطلاح منطق تصور با حکم باشد
چنانچه گویی زید نویسنده است یا نویسنده نیست تصادق بایکدیگر راستی نمودن در دوستی و سخن از منتخب تصادم بهم کوفتن و زدن بهندی دهکا گویند و گاهی مراد از آن انبوه باشد تصمیم خالص کردن و
استوار کردن از منتخب تصنیف بنا دادن بمعنی بهتان کردن از شرح قصاید خاقانی تصدیعه بزیادت ها در آخر این لفظ غلط است صحیح تصدیعست بدون ها از بهار عجم فقیر مولف گوید که اگر در آخر لفظ تصدیعه
تای فوقانی که از جهت وقف ها شده است برای مره قرار دهند و بمعنی یکبار در سر دادن استعمال نمایند درست باشد و این مستفاد است از فصول اکبری تصفیه صاف کردن و بمعنی تصفیه
تصدی برای کاری ایستادن و پیش آمدن از منتخب و صراح تصابی امرد پرستی فصل تای فوقانی مع ضاد معجمه تضعیف دو چند گردانیدن و باصطلاح خانه شطرنج دو چند کردن اعداد خانه

که بالای اوست مثلاً اگر در خانهٔ اول یک برنج نهند و در خانهٔ دوم دو برنج نهند و در خانهٔ سوم چهار برنج و در خانهٔ چهارم هشت برنج و در خانهٔ پنجم شانزده برنج و در خانهٔ ششم سی و دو برنج نهند علی هذا القیاس تا خانهٔ شصت و چهارم و هر آنکه مراتب اعداد این است اکن دهن سین سهسن دهسن لکهن دهلکهن کرور دهکرور ارب دهارب کهرب ده کهرب نیل دهنیل پدم دهپدم سنکهه دهسنکهه مهاسنکهه پس عدد برنج خانهٔ شصت و چهارم شطرنج بالاتفاق این است نوزده سنکهه بیست و شش پدم سی و هفت نیل یک کهرب سی و شش ارب هشتاد و پنج کرور چهل و شش لکهه هفتاد و چهار هزار هفتصد و سی و هشت برنج و اعداد برنج جمع اعداد کل خانهای شطرنج از خانهٔ اول تا خانهٔ شصت و چهارم این است یک سنکهه هشتاد و چهار سنکهه چهل و شش پدم هفتاد و چهار نیل چهل کهرب هفتاد و سه ارب هفتاد کرور نود و پنج لکهه پنجاه و یک هزار ششصد و پانزده برنج چون این همه برنج را وزن کردم و تسعیر ساختم این شد هشتاد و سه کرب هفتاد و هشت ارب هفتاد و نه کرور چهار هزار چهارصد و من شد باقی مانده آثار سی و سه آثار و هفت سرخ و هفت برنج بدانکه در وزن هر من پخته و هر آثار بوزن هشتاد روپیه هر روپیه دو ماشه و شش سرخ و هر ماشه هشت سرخ و هر سرخ هشت برنج و برنج وزن یک روپیه شش صد و هشتاد و هشت برنج و روپیه های یک من پخته سه هزار و دو صد حاصل ضرب آن در یک من پخته و در بیست لکهه شانزده هزار و صد و هشتاد شد و اگر همه برنج تضعیف بیوت شطرنج انگلیسی در من پخته هر دو وزن کنند دو هزار و سه صد و بیست و هفت سال و پنجاه و نیم ماه به وزن ده نود و چهار هزار و چهار صد و من و آثار سه آثار و نیم و هفت سرخ و هفت برنج باقی ماند والله اعلم بالصواب تضاغو تضاد و بالفتح دال مهمله با همدیگر ضد بودن با همدیگر دشمنی کردن از کنز تضجر بر وزن تحیر و حرف سوم جیم دلتنگی و بی آرام شدن از منتخب تضحیح بدو یای تحتانی بر وزن ترجیح بمعنی ضائع کردن تضرع زاری کردن از منتخب و کنز تضعیف و حیند گردانیدن از منتخب تضایق بر همدیگر تنگ شدن و در کجا گنجیدن از منتخب تضرم بفتح اول و ثانی و رای مهمله مشدد و مفتوح صیغهٔ امر بمعنی آتش بر افروز از باب تفعل تضمین در پذیرانیدن و ضامن گردانیدن کسی را و در پناه خود آوردن و در آوردن شعر مشهور دیگری را در شعر خود و چیزی را در میان آن از منتخب تصل تامی فوقانی مع طای مهمله تطلیب بفتح اول و ثانی و یای تحتانی مشدد مضموم و بای موحده خوشبو دار کردن و خوشبو دار شدن تطلیب بر وزن تفعیل بدو یای تحتانی خوشبو کردن و پاک کردن و خوش کردن از کنز تطهیر پاک کردن از منتخب تطوع بفتح اول و ثانی و واو مشدد مضموم و عین مهمله فرمان بردن آنچه بر خود لازم نباشد بجا آوردن یعنی مستحبات و نوافل از کشف و منتخب و کنز تطرق بفتح اول و ثانی و ضم رای مهمله مشدد راه کردن را و یافتن و شکسته شدن از منتخب و غیر آن تطاول بضم او گردنکشی و تکبر از منتخب و کنز و صراح و مراد بمعنی ظلم مستعمل میشود و در خیابان نوشته که تطاول بمعنی دراز دستی و کنایه از ظلم و تعدی تطویل دراز کردن تطفیه بر وزن تصفیه میراندن و سرد کردن آتش فصل تای فوقانی مع ظای معجمه تظاهر هم پشتی یاری دادن و مددگاری کردن تظلیل سایه انداختن و سایه دار از منتخب و غیر آن تظلم فریاد کردن و نالیدن از بیداد کسی از منتخب و کنز فصل تای فوقانی مع عین مهمله تعدّ الیه بالفتح اول و ثانی و تشدید دال بمعنی ظلم در اصل این لفظ تعدی بیای تحتانیست مگر فارسیان بتصرف خود اکثر یای الفاظ این زبان بدین قاعده عربی بالف بدل نمایند چنانکه تمنی و تولی و تجلی تانی را تمنا و تولا و تجلا و تماشا خوانند و این نوعی از تفرس است تعالی بفتح لام بمعنی بلند شد و این صیغه ماضی معلوم است از باب تفاعل که اکثر اسم الهی حال واقع میشود چنانچه خدا تعالی و حق تعالی یعنی برتر است خدا التعصب بضم صاد و مهمله مشدد و بای موحده حمایت کردن و یاری دادن و التفتی کردن و خویشان و مدد کردن از کشف و کنز و مؤید و منتخب و لطائف تعب بفتحتین رنج و ماندگی از منتخب تعاقب در پس گریخته و دیدن تعضب بضاد معجمه و بای موحده تیز زبانی از منتخب تعینات بعد عین و یای تحتانی بر وزن تحقیقات جمع تعین و فارسیان بمعنی تعیین استعمال کنند و این مجاز است از بهار عجم تعزیت تخفیف یای تحتانی ماتم پرسی کردن از منتخب تعنت بر وزن تصرف عیب کسی جستن و بدگوئی از منتخب و کنز و خیابان تعداد بالفتح شمار کردن و همچنین تذکار و تکرار نیز بفتح و چیم مصدر بر وزن تفعال بالکسر نیامده مگر دو یکی تبیان و دوم تلقا تعقید پوشیده سخن گفتن چنانکه نیک توان دریافت یا گره زدن و باصطلاح علم معانی تقدیم و تاخیر کردن الفاظ بجهت رعایت وزن و در مصطلحات نوشته که تعقید دو قسم است معنوی و لفظی معنوی آنست کلامیکه غیر ظاهر الدلالت باشد بر معنی مقصود از جهت عدم انتقال ذهن از معنی اول بسوی معنی مقصود و تشکلم بازدر کردن لوازم بعیده بجاطت وسایط کثیر با ضعف انتقاد قرائن و لفظی آنست کلامیکه دلالت ظاهر نداشته بر معنی مقصود از جهت تقدیم یا تاخیر الفاظ یا بسبب دیگر از حذف و امثال آن که موجب دشواری فهم معنی باشد و این دو قسم از معایب فصاحت و بلاغت و بعضی نوشته که بعضی

عیب ست و مثنوی هزار شال منقید یعنی مصرعه چون نزاری سکیم افغان وزاه زین رم به شال تنقید مثنوی بیت ازان سو هزار وزین سو هزار به جو باهم زده
گشته و ده هزار تعدید شمار کردن تعداد شمار کردن تعهید سنیره کردن تعهد سر انجام کار کسی به خود گرفتن و ضامنی کردن از کنز تعبد بندگی کردن و عبادت کردن از منتخب کنز تعود بر وزن
تصرف عادت گرفتن و خوگر شدن از کنز تعویذ پناه دادن و زینهار آوردن از منتخب و مجازاً بمعنی آنچه از ادعیه یا اعداد یا اسمای الٰهی نوشته در گلو و بازو بندند بجهت
پناه دادن از بلیات تعزیر ادب کردن بزدن بمادون حد شرعی و ثانی رای مهمله اکثر از حد زدن اقل ربع حد چهل دره است و بعضی گفته سیاه کردن کسی را آن مقدار که مصلحت وقت باشد از
منتخب و کشف و کنز تعسیر دشوار شدن از منتخب تعطیر خوشبو کردن از منتخب تعفیر بر وزن تعزیر بدای تحتانی سرزنش از منتخب تعطر خوشبو شدن از منتخب تعبیر بیان کردن و بیان نمودن معنی خواب بلفظ
کردن تبادر و راندن رفتن و زدن مستعمل از بهار عجم تعذر دشوار شدن کار و عذر و حجت آوردن از منتخب و صراح تعریس بسین مهمله آخر شب فرود آمدن مسافر از لطائف
تعیش بر وزن تصرف اسباب معیشت ساختن از منتخب تعطش بر وزن تصرف یعنی تشنگی و تشنه شدن تعریش بر تخت یا گوشک بردن و سر برداشتن و دهن باز کردن
خیاز لطائف تعریض بکنایه سخن گفتن و پیش آوردن از منتخب تعرض پیش آمدن کسی را از منتخب و بچیزی در پرداختن از کنز تلطف مهربانی کردن از منتخب تعسف بیراه رفتن
از منتخب تعفف پرهیزگار و پارسائی از لطائف و منتخب تعارف یکدیگر را شناختن کلام روزمره تعاطف با هم مهربانی کردن تعنف سرزنش کردن و درشتی و ستم نمودن
از منتخب تعرف بر وزن تکلف یعنی شناختن تعویق باز داشتن و در بند کردن و در کتابی نوشته که تعویق منع ساختن و باز داشتن و در رنگ افگندن مشتق از عوق بالفتح که بمعنی
باز داشتن ست تعلیق آویختن چیزی را از منتخب تعمق دور اندیشیدن در کار و غور کردن و مغاک کردن از منتخب و غیره تعمق غور کردن بکنه چیزی رسیدن از منتخب تعانق بغل گیر شدن
تعدیل برابر کردن چیزی را بچیزی و راست و درست کردن از منتخب تعجیل شتاب کردن در کار پیش از وقت آن و این مضموم ست تعطیل بیکار کردن کسی را از منتخب و معطل بیکار ماندن
تعلل علت انگیختن و سبب بر سیدن و تاخیر و بهانه جوئی از آن مراد باشد اکثر و در کتابی نوشته که تعلل حجت انگیختن چون حجت باعث درنگ تاخیر میشود و لهذا مجازاً بمعنی درنگ و
تاخیر مستعمل میشود و باصطلاح اطبا اندک اندک خوردن چیزی را التعقل فکر نمودن در کار تعال بالفتح بمعنی بیا از لطائف تغمیض محال دادن از شرح تعمیم عام شامل گردانیدن
چیزی را از منتخب تعلیم کسی را چیزی آموختن فارسیان بمعنی لازم نیز آورده اند جائے گوید بیت گر و همی بید گرد اگر و یوسف * بی تعلیم دین شاگرد یوسف * بلفظ فرمودن و گفتن
و دادن و کردن یافتن و گرفتن مستعمل از بهار عجم تعلم بفتح اول و ثانی و لام مشدد مضموم از کسی آموختن بفتح اول و ثانی و لام مشدد مفتوح و نعت صیغه امر ست بمعنی بیاموز
از باب تفعل تعمم بفتح حرف ثالث تای فوقانی مشدد و مضموم درنگ و تاخیر کردن از صراح التعسم بسین مهمله طمع داشتن التعشم بشین معجمه پیر شدن و خشک شدن تعیین از
تحقیق عدد با تحتانی معین کردن و مخصوص نمودن چیزی را از میان چیزها گر فارسیان یک یا را برای تخفیف حذف نمایند و این نوعی از تفریس باشد تعدیل ارکان
باصطلاح فقه با آهستگی راست و درست ادا کردن رکوع و سجود و غیره تعفن بضم فای مشدد گنده شدن و بدبو شدن و مجازاً بمعنی بد بو تعامل بضم و او با هم دیگر کار
کردن یکدیگر کردن تعیین مخصوص شدن چیزی از میان چیزها از منتخب گاهی مراد ازین هم چیز نیز باشد تعبیه بضم اول صراح بمعنی آراستن و در منتخب بمعنی پنهان کردن و پوشیدن چیزی را
و در خیابان نوشته که تعبیه بمعنی آراستن و بمعنی ساختن چیزی که قدر آن غریب باشد تعدیه گذرانیدن فعل لازم را متعدی کردن از منتخب تعمیه نابینا کردن و پوشیدن چیزی را
و بعضی سماگفتن از معنی اول و ثانی مجاز ست از منتخب و کنز تعدی تجاوز کردن از حد خود و مجازاً بمعنی ستم و ظلم آید از منتخب و کنز و غیره تعلیمی تسمه که بر سر لجام اسپ باشد
فصل تای فوقانی مع غین معجمه تغلب بفتح اول و ثانی و تشدید لام مضموم غلبه کردن و چیره شدن تغییر بکسر یای تحتانی اول و سکون تحتانی بر وزن تشریف
بر وزن تعبیر گر فارسیان یک یا را برای تخفیف حذف کنند و این نوعی از تفریس ست و بلفظ دادن و کردن مستعمل از چراغ هدایت و بهار عجم تغار بفتح بمعنی تغار است
از برهان تفلیس بالکسر و یای معروف و سین مهمله نام شهریکه دار الملک ارمن ست از شرح سکندرنامه خان آرزو در رساله معربات تفلیس بالفتح و فا معرب تلبیس نوشته تغلق
بضم اول و سوم بمعنی سردار از لغات ترکی نوشته و نام بادشاهی تغافل بلفظ داشتن و کردن و زدن مستعمل ست از بهار عجم تغابن یکدیگر را در زیان افگندن و بزیان یکدیگر را
فریفتن و گاه تجربه منبرد و معنی یا انکار و زیان زده شدن و چون زیانکاری با افسوس لازم است مجازاً بمعنی افسوس خوردن از منتخب و خیابان تغذیه خورش دادن و پروردن از منتخب

تغانی بالفتح ترکی برادر مادر را گویند که بهندی ماموں گویند از لغات ترکی نوشته شد تغشش بفتح اول و ثانی و شین معجمه بمعنی پریشیدن و غش بوزن فصل
تای فوقانی مع فا تفت بالفتح گرم و سوخته و غضبناک و مجازاً بمعنی مفلس نیز آمده تمام جا از مضافات یزد و سبیکه برای نهادن گل میوه سازند
از مصطلحات و سراج و لغت با بالتفاوت هر سه حرکات واو درست باشد مگر منتهی است بمعنی و درمیان دو چیز از قاموس و صراح و منتخب و این خلاف قیاس مشهور
همین لفظ است تفت بر وزن تصرف حرف سوم و چهارم تای فوقانی ریزه ریزه شدن از کنز تفث بفتحتین و تای مثلثه چرک و ناخن و موی بغل و موی سر را تراشیدن
و غسل کردن و روزهای حج [illegible] و نحر و غیره از صراح و منتخب تفرج بفتح اول و ثانی و را مهمله مشدد مضموم و جیم بمعنی کشایش یافتن از تنگی و شادی بیرون آمدن و خوشحالی و در استعمال فارسیان
بمعنی سیر و تماشا از منتخب و لطائف و مدار و در خیابان نوشته که تفرج در لغت بمعنی کشادگی گرفتن است و فارسیان اکثر بمعنی سیر و تماشا استعمال کنند چرا که سیر موجب کشادگی گرفتن طبیعت
تنگ دل است تفاح بالضم و تشدید فا و حای مهمله بمعنی سیب که میوه معروف است تفضیح بفضیحت و رسوا کردن تفسیح حرف سوم سین مهمله بمعنی فراخ کردن در [illegible] از منتخب تفقد
گمشده را باز جستن و پرسش نمودن مجازاً بمعنی دلجوئی و مهربانی و غمخواری از منتخب و شمس خیابان تفرد یگانه شدن و خلوت گزیدن [illegible] تفرد یگانه گردن
و تنها ماندن از منتخب تفنید حرف سوم نون است بمعنی نکوهیدن و کسی را بضعف رای و دروغ نسبت کردن از منتخب تفرس بر گریختن و ترسیدن و پرهیزگاری تفرس
دریافتن چیزی را در اول بنظر بعلامات و آثار از منتخب و کنز تفلیس بالفتح و سین مهمله معرب تفلیس نام شهر که دارالملک ارمن است تفتش بفتح اول و کسر فا و شین معجمه بنهایت
گرمی تفتیش کاویدن کنده بن و جستجو کردن از منتخب تفحص کاویدن از منتخب تفویض سپردن و باز گذاشتن کار خود را بکسی [illegible] و کمی کردن در کار و ضایع کردن
از منتخب تفسطط احمق شدن و نادان انکار حقائق کردن و سوفسطائی شدن از لطائف تفجع دردمند شدن از منتخب تفریع حرف سوم را [illegible] معجمه رسانیدن تفلسف
بفتحتین و سکون لام و ضم سین مهمله بمعنی حکمت تف بالفتح بخار و گرمی و بالضم آب دهن انداختن از سراج و برهان جهانگیری و در بهار عجم نوشته که تف آب دهن بلفظ افگندن و زدن
و کردن مستعمل تفوق برتری نمودن از منتخب و کنز تفاریق بالفتح جدا نمودنها و تفرقه کردنها و این جمع تفریق است تفلیق پاره کردن و کشادن از لطائف و منتخب تفنگ
و تفنگ بمعنی بندوق لفظ اول مبدل تپک که تصغیر و تخفیف توپ است و لفظ دوم مرکب از تف که مبدل و مخفف توپ است و تگ کلمه نسبت و تشبیه چنانکه در [illegible]
و [illegible] بلفظ انداختن و افگندن و سر دادن و خوردن مستعمل است [illegible] بلفظ گذشتن از بهار عجم تفاصل از هم جدا نمودن و فرق نمودن تفاضل از همدیگر افزون آمدن تفأل
[illegible] و تشدید و ضم همزه [illegible] فال نیک داشتن و شگون نیک گرفتن از منتخب و غیره تفرق اتصال باصطلاح طبیبان بمعنی زخم و جراحت تفخیم بخای معجمه بزرگ
کردن از منتخب و کشف تفحیم بحای مهمله سیاه کردن [illegible] تاریکی شب سیر کردن از لطائف تفنن گونه گونه شدن و شاخ شاخ شدن تفسیدن بالفتح و سین مهمله گرم شدن
از برهان و لغت با بالتفسیان بالفتح و سین مهمله بنهایت گرم از جهانگیری تفتان حرف سوم تای فوقانی آنچه از آفتاب یا از آتش گرم شده باشد و قسمی از نان که آن را اهل هند
پراٹها گویند از مصطلحات و غیره تفو بضمتین بمعنی تف یعنی آب دهان از جواهر الحروف تفته بالفتح سخت گرم شده از سروری و برهان مدار تفتیده آنچه از آفتاب و آتش گرم شده
تفرقه بفتح اول و سکون ثانی و کسر را و فتح قاف [illegible] بفتح فا و سکون را خوانند خطا است بمعنی فرق کردن میان دو چیز یا چند چیز تفنه بفتح اول و کسر فا و سکون ها
ملفوظ بمعنی چیزی که هیچ مزه نداشته باشد مثل خیار و کدو از شرح نصاب و سروری تفکه بفتح اول و ثانی و کاف مشدد و مضموم ها ملفوظ میوه خوردن تفسیده بالفتح
و سین مهمله بنهایت گرم شده از برهان تفصی [illegible] بر وزن ترقی بمعنی از تنگی و دشوار خلاصی یافتن از منتخب و کنز فصل تای فوقانی مع قاف تقا بالضم اول پرهیزگاری
از لطائف و منتخب تقلیب گردانیدن و باژگونه کردن و بدل کردن [illegible] تقالیب باژگونه گشتنها و انقلابها و گردشهای زمانه تقلب بسیار گردیدن و گردش تقریب نزدیک گردانیدن [illegible]
راندن سخن بوجهیکه مستلزم مطلوب باشد تقفیه وزن تفعیل بیای تحتانی بمعنی قید کردن [illegible] از منتخب تقیه بضم یای تحتانی مشدد بر وزن [illegible] کسانیکه بفتح یای تحتانی خوانند خطا
تقلد بضم لام مشدد در گردن خود کاری گرفتن و پیری و تعهد تقاعد بضم عین مهمله از کردن کاری باز نشستن و از کار باز ماندن از کشف و کنز تقلید گردن بند
در گردن انداختن و کار بعهده کسی ساختن و در گردن خود کاری گرفتن و مجازاً بمعنی پیروی کسی بی دریافت حقیقت آن از منتخب و بهشتی و فرهنگ حسینی و زبدة الفواید تقند بضم [illegible]

پوشیده داشتن از لطائف تقشیر حرف سوم تای فوقانی تنگی کردن در نفقهٔ عیال تقصیر کوتاه کردن و سستی و کوتاهی کردن در کاری از منتخب تقریر سخن گفتن و قرار دادن
با قرار آوردن از منتخب و بهار عجم تقرر قرار گرفتن از منتخب تقشیر پوست دور کردن از چوب و میوه وغیره تقاطر پیاپی قطره چکیدن از منتخب تقدس پاک کردن
و پاک شدن از منتخب و کنز تقدیس پاکیزه کردن و بپاکی منسوب کردن از صراح تقطیع پاره پاره بریدن و آراستن پلاس تقدمة الجیش بفتح اول و سکون ثانی و کسر دال
بمعنی پیشرو لشکر از منتخب اگرچه تقدمه مصدر است بمعنی پیش کردن لکن در ینجا برای مبالغه بمعنی مفعول آمده از قبیل زید عدل تقلقل جستن چیزی و با آهسته شدن جنبانیدن
از کنز تقریع بفتح ملامت کردن و کوفتن و برگشتن از پهلو بپهلو و بیقراری از لطائف و منتخب و کشف و صراح تقاطع باهم قطع نمودن یکدیگر را تقدم بالشرف تقدم پیش بودن
شی بر شی ثانی بدانکه تقدم بر پنج نوع است اول تقدم بالمکان چنانچه تقدم امام بر مقتدی و این تقدم بالرتبه نیز نامند دوم تقدم بالزمان چنانچه تقدم آدم علیه السلام
بر محمد مصطفی صلی الله علیه و آله وسلم سوم تقدم بالشرف چنانچه تقدم محمد مصطفی صلی الله علیه و آله وسلم بر آدم علیه السلام چهارم تقدم بالعلیت چنانچه تقدم حرکت دست بر حرکت کلید پنجم تقدم
بالطبع و آن بودن شی مقدم بحیثیتی که محتاج باشد بطرف او متاخر و نبود مقدم علت تامه برای متاخر چنانچه تقدم وضو بر صلوة و تقدم واحد بر اثنین تقشف بقوت اندک
و جامه درشت و چرکین زیست کردن و بمعنی درشتی مستعمل و تقشف جلد عبارت از تیرگی و خشونت جلد از منتخب و حدود الامراض تقاق بالضم میخ کوب که بعضی مردمان هند
آنرا ینچو گویند از مصطلحات و لغات ترکی تقبیل بوسیدن چیزی را بوسه دادن از کنز تقبل بفتحتین و تشدید بای موحده مضموم پذیرفتن و قبول کردن از منتخب تقاتل یکدیگر را
کشتن تقلیل کم کردن و اندک نمودن تقلقل بفتحتین و قاف ثانی مضموم بمعنی بیقراری اندوه و آواز کردن صراحی از کشف و صراح تقویم قیمت کردن و راست نمودن و
حساب یکساله منجمان و آن ورقی چند باشد که مدان حرکات و احوال کواکب سیاره ثبت نمایند و بمعنی قائم کردن چیزی و بمعنی صورت نیز از کشف و منتخب و شمسی و چند شرح
تقسیم بخش کردن و پراگنده کردن و نیکو کردن از منتخب و نام صنعتیست که شاعر در مصرعه چند چیز را ذکر کند بعد چند چیز دیگر ذکر نماید که با آنها هر واحد تعلق دارد تقدم
بضم دال مشدد و پیش شدن و بفتح دال مشدد صیغه امر است از همین باب بمعنی پیش شو تقدمه بر وزن تکمله و تصفیه پیش کردن و پیش شدن از منتخب و کنز لکن بمعنی
مفعول آید بمعنی مقدمه پیشرو استعمال میشود و باصطلاح زریکه پیش از کار بکارگر دهند و در فارسی پیشدا گویند از مصطلحات و بهار عجم تقضی بضاد معجمه بر وزن ترقی
آخر آمدن مدت از کنز تقی بتشدید تحتانی بر وزن فعیل بمعنی ترسنده از خدا و مجازا بمعنی پرهیزگار مستعمل از شرح نصاب از مولانا یوسف بن بانع تقوی بفتح اول
و ضم واو در استعمال فارسیان گاهی بکسر واو نیز مستعمل و رینجا این لفظ برای رعایت رسم الخط نوشته شد بمعنی ترسیدن و پرهیزگاری از کنز و منتخب تقاوی قوت دادن و باصطلاح عمال
زریکه بمزارعان داده شود برای درستی کار زراعت فصل تای فوقانی مع کاف عربی و فارسی تک تا بمعنی دویدن بپای خود و دوانیدن اسپ یعنی تکتا دویدن بپای خود
دامنه تاز است بمعنی دوانیدن اسپ از سراج تکرج بفتح اول و ثانی و سوم رای مهمله مشدد و جیم متغیر شدن لون و بوی و مزه طعام یا چیزی دیگر و این مصدر جعلیست از کرج که معرب
کره باشد کره بفتحتین و کاف عربی سبزی باشد شبیه چیزی که در ایام برسات بر اچار وغیره پیدا آید بهندی پهپوند گویند تکاثر بضم ثای مثلثه افزون شدن بمعنی بسیار و افزونی
جستن تکثیر ثای مثلثه بسیار کردن از منتخب باصطلاح علم حساب ضرب کردن دو عدد را که باهم برابر باشد چنانچه نهفت را در نه ضرب کردن تکثر بسیار شدن از منتخب تکسیر
بسیار شکستن چیزی را و باصطلاح تعویذ نویسان تقسیم کردن عدد اسم را بر خانهای تعویذ بنحویکه از هر طرف شمار برابر افتد تکسر شکسته شدن از منتخب تکریر و تکرار هر دو بالفتح بار بار گردانیدن
و بارها باز آمدن چیزی از منتخب تکفیر کفارت دادن و کسی را کافر خواندن و پوشیدن و صاحب منتخب گفته که تکفیر بمعنی کافر خواندن روایت نشده و صاحب قاموس نیز نیاورده اما در کتب بسیار
مستعمل کرده اند از منتخب تکاور بفتح اول و کاف فارسی و فتح واو بمعنی اسپ تیزرو و این مرکب است از تگ بمعنی دو و دویدن باشد و از لفظ آور که صیغه امر است از برهان و جواهر الحروف
تکش بفتحتین و کاف عربی و شین معجمه نام پادشاه ترکان از برهان قدار بکسر قاف تکرع براء و عین مهملتین بر وزن تحمل بمعنی وضو کردن و این ماخوذ از کراع است که بمعنی
پاچه باشد چون در وضو پای شویند لهذا تکرع گفتند از شرح نصاب یوسف بن بانع تکلف بر خود رنج نهادن و از خود چیزی نمودن که آن در و نباشد از منتخب
تکلیف کسی را در رنج انداختن و کار فرمودن کسی را که باندازه طاقت او نباشد از منتخب و غیر آن و بهار عجم نوشته که فارسیان بمعنی مطلق کار فرمودن آرند و بلفظ کردن مستعمل کم

تکلیفات شرعیه بنابر مشهور از قسم پیش است **تکفیف** بر وزن تصرف چگونگی دانستن **تکاثف** بهم تا بی شلشه سطبر و غلیظ شدن و فراهم آمدن از صراح **تکثیف**
سوم تا بی شلشه سطبر و غلیظ شدن و فراهم آمدن از صراح **تگ** بالفتح و کاف فارسی بمعنی قعر چاه و ته و پائین و بن چون ته حوض و بن چاه و تگ و ژرفی و دویدن و این لفظ بمعنی
عربی نیز آمده است از برهان مؤید و سراج اللغات نوشته که لفظ تگ بکاف فارسی صحیح است و آنچه سروری و برهان بکاف عربی نوشته از غلطات **تگرگ** بفتح اول
و ثانی و سیوم و کاف فارسی بمعنی ژاله که بهندی اولا گویند و در سراج نوشته تگرگ بمعنی آب بسته که از آسمان بارد و بعضی بمعنی ژاله نوشته و ژاله بمعنی شبنم نیز دیده شده **تکاسل** خود را
کاهل و سست نمودن از منتخب **تکاهل** خود را کاهل نمودن **تکفل** ضامن شدن و متعهد چیزی شدن از منتخب **تکرم** بفتحتین و رای مفتوح صیغه امر از تکرم **تکرم** بضمتین و تشدید رای مضموم مصدر بمعنی
بخشیدن **تکلم** بفتح لام صیغه امر از تکلم که بضم لام است مصدر بمعنی سخن گفتن **تکوین** هست نمودن و در وجود آوردن و پیدا کردن از منتخب و کنز و اصل آن کون بالفتح که بمعنی بودن است
تکون بضم واو مشدد هست شدن و بودن از منتخب و کنز **تکلان** بالضم بمعنی اعتماد و توکل از منتخب و کنز **تکین** بکسر تین و کاف فارسی نام پادشاه خراسان که پدر سلطان محمود
بود و در لطائف تگین بفتح اول بمعنی پهلوان و آتش و حوض **تکفین** کفن پوشانیدن مرده **تکانیدن** بکاف فارسی بمعنی افشاندن از بهار عجم **تکاو** حرف چهارم فا با همه گیر
برابر شدن از منتخب و کنز و صراح **تکلتو** بفتح اول و فتح کاف عربی و ضم تای فوقانی بمعنی خوگیر اسپ و این لغت ترکی ست و در مصطلحات نوشته که تکلتو خوگیر اسپ که آنرا نمدزین گویند
و ریش که باختلال اسپ جدا شده باشد و در چراغ هدایت بمعنی نمدزین و ریش که سلیت داخل کرده دراز سازند **تکایو** بکاف عربی و فارسی هر دو آمده از برهان بمعنی دویدن
بسیار **تکمه** بالضم گوی گریبان از برهان و لغات ترکی که بهندی آنرا گهندی گویند و بمعنی حلقه کوچک که از آن گوی گریبان گذرانند و در هندوستان مشهور است ظاهر درست
نیست **تکیه** لفظ عربیست بمعنی پشت بچیزی گذاشتن و بمعنی متکا نیز آمده بمعنی چیزی که بران پشت گذارند و مکان بودن فقرا از چراغ هدایت و در بهار عجم نوشته که تکیه بالش
چیزیکه بران تکیه زنند و این فارسیست با خود است از تکاه بر وزن کلاه که در عربی بهمین معنی آمده و مجازا پشت و پناه را گویند و مکان بود و باش فقرا و بمعنی اعتماد مجاز است
بلفظ کردن و زدن و دادن و آوردن و داشتن مستعمل **تکله** بالضم و کاف عربی نام پادشاه شیراز از برهان **تکه** بالکسر و تشدید کاف عربی مفتوح بمعنی ازار بند از شرح نصاب و کنز
تکافی برابر شدن با هم از منتخب **تکامشی** بفتح اول و کاف فارسی و فتح میم و کسر شین معجمه کلمه مرکب است از تک و مشی و الف برای اتصال است چنانکه در تکاپو بیند و در آورده
معنی تکامشی بمعنی تکاپو و بسیار رو و بدان باشد و چون لفظ تک بمعنی عقب و پس می آید در صورت الف برای اشباع شود معنی آن تعاقب باشد یعنی در پی کسی دویدن **فصل تای**
فوقانی مع لام **تلا** بالفتح عربی زر و بمعنی نغز و تلندران از مؤید **تلقاء** بالکسر و قاف بمعنی طرف و جانب که مقابل رو باشد و جهت و برابر و
دیدار کردن و دیدن از صراح و منتخب **تلا** بالکسر بمعنی زر و بهشت که فارسیان بعربی آن طلا نوشته اند از عالم طپیدن از سراج اللغات **تلب** بالضم گروه و طائفه از لطائف **تلهب**
بضم های مشدد شعله زدن آتش و زبانه کشیدن آتش **تلهیب** تب گرم و انیدن لقب دادن **تلخ** **کمیت** کمیتی که رنگش مائل بسیاهی باشد **تلاج** بفتح و در آخر جیم عربی
شور و غوغا از کشف و سراج و برهان **تلج** بر وزن تموج شیفتگی صحیح از منتخب **تلمیح** بحای مهمله نگاه سبک کردن بسوی چیزی از منتخب و باصطلاح اهل معانی اشارت کردن
در کلام بقصه یا آوردن اصطلاحات نجوم و موسیقی و غیره و یا در کلام خود آوردن آیات قرآن مجید یا احادیث **تلویح** بحای مهمله اشارت کردن و درخشان کردن و رسن و رشتن
ساختن و کتابی در اصول فقه از منتخب و کنز **تلخ** بسکون لام از بهار عجم سوای معنی معروف بمعنی رنگ سیاه نیز آمده و در مصطلحات نوشته که تلخ معروف است و بمعنی ناگوار و ناملایم و بمعنی
سیاه نیز می آید و نام جائیست که هوایش شدید البرد است **تلمیذ** بالکسر بمعنی شاگرد و این معرب تلمیذست که بفتح باشد از منتخب و مدار **تلامید** بمعنی شاگردان
این جمع تلمیذ است **تلمذ** بفتح اول و ثانی و میم مشدد مضموم و ذال معجمه بمعنی شاگردی از مؤید **تلمذ** بفتح فوقانی و ذال مضموم مزه گرفتن **تلبیس**
جامه پوشیدن از منتخب و بمعنی مکر و فریب مستعمل چرا که از مکر و فریب آدمی اراده خود را می پوشد **تلاش** بر وزن خراش بمعنی سعی و جستجو از
لغات ترکی و تلاش بر وزن شاباش خواندن غلط مگر نوشتن درست بعضی گمان برند که لفظ تلاش عربیست و برای معنی تلاش کننده لفظ متلاشی
از تلاش با خود کنند این هم محض غلط و صحیح بجای متلاشی لفظ تلاشی ست چرا که لفظ تلاش ترکیست از بهار عجم و سراج **تلخیص** خلاصه کردن

وصاف کردن نام کتابی در علم سیاق از منتخب و شمسی بدل از تطمیع بفتح اول و ثانی و ضم میم مشدد بمعنی روشن شدن و درخشیدن از منتخب تلف بفتحتین بمعنی هلاک شدن بمعنی ضائع گشتن و تباه شدن
تلفیف در هم پیچیدن از منتخب و کنز تلفف حرف سوم قاف مشدد مضموم و در اگر فتن چیزی را و جامه را که لفافه نامند از منتخب تلافیف بهردو فا نیک در پیچیدها و این جمع تلفیف ست تلهف
وزن تکلف بمعنی دریغ و بمعنی اندوه از کشف و منتخب و کنز تلفیق فراهم آوردن و ترتیب دادن از منتخب و لطائف و صراح و مدار تلک بمعنی کیل و پیمانه از مصطلحات بکسر اول و سکون لام و فتح کاف
در عربی ترجمه لفظ این که اسم اشارتست برای قریب تلنگ بکسر اول و فتح لام نام ملکیست از دکن که آنرا تلنگانه نیز گویند و حیدرآباد دار الملک آنست و بکسرتین بمعنی زدن انگشت بر حرف
و دایره و امثال آن از شرح و در مصطلحات بسر انگشت نواختن دف و دایره مرادف کوک نیز آید باول مضموم حاجت و خواهش و تلنگی بمعنی گدا و صاحب جمند تلنگانه بمعنی گدایانه تل بالفتح و تخفیف لام
و تشدید هم آمده و بمعنی بلند و پشته از کشف و برهان و چراغ هدایت و لطائف و کنز و سراج اللغات و لغات ترکی ظاهرا در صورت مشدد بودن معرب و مخفف ست تلال بکسر اول گرد باد
پشته ها تلثیم بتای مثلثه بر وزن تکریم بوسیدن و بوسه دادن چیزی را از منتخب این لفظ را بالسین جمله نوشتن خطاست تلثم بتای مثلثه بر وزن تکلم بوسه دادن و بوسیدن تلاطم با یکدیگر طپانچه زدن
و بر یکدیگر زدن موج های دریا از منتخب کسانیکه تلاطم بدال مهمله نویسند خطاست تلوم ملامت کردن از لطائف تلقین فهمانیدن و تعلیم کردن از منتخب و کنز و ماخوذ از تلقن بمعنی
فهمیدن و گرفتن سخن از کسی و در بهار عجم نوشته که تلقین بلفظ کردن و زدن و آوردن و داشتن و دادن مستعمل و در این گونه گون کردن باصطلاح اهل تصوف نام مقامی از
مقامات متغیر تلون بضم واو مشدد و رنگارنگ شدن از منتخب تلخ حرفان کافرستان تلالو بفتح اول و ضم لام ثانی و در آخر همزه بصوت و بمعنی درخشیدن از کنز
تلو بکسر اول و سکون لام بمعنی پیرو و بچه شتر که در پی مادر خود رود از کشف و مدار و صراح تلامذه بفتح اول و کسر میم بمعنی شاگردان و این جمع تلمیذ ست تلحه بالفتح و خای
معجمه خط صفر و بمعنی ظرف آن فقط که بهندی تباگویند تلنگ دایره و دف را بانگشتان زدن تا صدا بر آید و تلنگ دایره بدر کردن بوطیان ایران نمایی از کم
برای دفع محل مجلس خود خوانند چون آن دفع شود گویند که تلنگ دایره بدر کردیم از مصطلحات تلتم و پتیاله هر دو نام جائی در جواهر برهان پور از شمسی تلبیه بر وزن تذکره بمعنی
لبیک گفتن حاجیان تلوسه و تلواسه بالفتح و حرف ثالث نیز مفتوح بمعنی ناامیدی و اضطراب و بیقراری از کشف و برهان و سراج تلمه بکسر اول و تشدید لام نرکیه بطلا شهرت دارد
و طلا معرب همین تلت است از رشیدی تله بفتحتین و تخفیف لام هندی ترکی بمعنی نوعی از دام صیادان طیور از برهان و سراج و در مصطلحات نوشته که تله بفتحتین چیزیست که از آن جا
پنهان کرده جانوران را شکار کنند سوای دام و در چراغ هدایت بالفتح و تشدید و تخفیف حلقه های موی دام اسپ بدان طیور را شکار کنند تلبیت و تلبیثه بالفتح نام پرگنه ایست که
از دهلی تلاقی در یافتن و بدست آوردن از کنز تلاقی بیکدیگر رسیدن و با هم ملاقات کردن از صراح تلی بفتح اول و کسر لام مخفف تالی که لفظ هندیست تلنگی بکسرتین و کاف
فارسی زدن و بمعنی نواختن دف و دایره بسر انگشت و بمعنی حرمت و در دهند می نیز آمده و بمعنی گدائی نیز واقع شده از بهار عجم و دیگر شروح تلاشی معدوم بمعنی نیست شدن
ماخوذ از لاشی از کنز تلقی بفتح اول و تای ثانی و قاف مشدد ملاقات کردن و پذیرفتن از مدار و فضل تامی و قافی مع میم تمام خبر بمعنی کامل و فضول از چراغ هدایت تماشا لفظ عربیست
مصدر از باب تفاعل در اصل تماشی بود چون فارسیان این قسم مصادر را بالف بدل سکنند از عالم تمنا و تولا و تقاضا که در اصل تمنی و تولی و تقاضی است پس معنی تماشا با هم رفتن
با یکدیگر پیاده رفتن ست چون یاران برای تفرج اکثر با هم پیاده سیر کنند لهذا در عرف بمعنی تفرج و دیدن بشوق مستعمل شده ازین باعث بطرف دیده منسوب شد تماشا با لفظ
کردن مستعمل ست و با دیدن بیهوده و نیز در سب که تماشا بمعنی چیزیکه بدیده بتعجب بشوق نظر کنند مستعمل میشود و بمعنی هنگامه نیز آمده از شرح گلستان و سیر و انشا مصطلحات و چراغ هدایت
خیابان و در بهار عجم نوشته تماشا بلفظ داشتن و کردن و فرمودن مع دیدن هم مستعمل ست تمنا آرزو کردن و در اصل با آخر این لفظ یای تحتانی ست
مگر فارسیان بالف نویسند و خوانند و این تصرف نوعی از تفریس ست و در بهار عجم نوشته که تمنا بلفظ داشتن و کردن و تحتین و بستن مستعمل
ست تمغا بالفتح و غین معجمه در ترکی بمعنی نشان و مهر و داغ که بر ران اسپ و غیره نهند و باج گرفتن از سوداگران و مردم که تمغا گویند غلط
ست از کشف و شرفنامه و لغات ترکی و در مصطلحات نوشته که تمغا بالفتح باجیست که بر در های بلاد و معابر بجار از تجار گیرند و بمعنی مهریکه بعد گرفتن
باج بر اجناس تجار زنند و بمعنی فرمان سلطانی و کر رستن بنا و مضمون خسرو التمشیت بفتح اول و سکون میم و کسر شین معجمه بتنخ یای تحتانی بر وزن تعقد ماخوذ

ارمشتی بمعنی جاری کردن و روان کردن و کسانیکه بروزن تفعیل گویند غلط است چرا که در اینجا یای تحتانی زائد میگردد و حال آنکه اصلیست **تمویهات** بفتح اول
و سکون میم و کسر واو زر اندود و گیاه و کنایه از سخنهای تملق و فریب **تموج** موج زدن آب **تمایح** تمک کردن چیزی و آوردن شی ملیح از منتخب **تمساح** بالکسر و سین مهمله
و حای مهمله بمعنی نهنگ که جانور آبی ست از منتخب و لطائف **تماسیح** نهنگان این جمع تمساح ست که بمعنی نهنگ باشد **تمدیح** مدح کردن **تمریخ** بخای معجمه روغن مالیدن مانند آن بر بدن
مالیدن از منتخب **تماسخ** بضم سین مهمله و خای معجمه بر گردیدن صورت کسی بصورت دیگری که بدتر از صورت نخستین باشد از منتخب **تمجید** بزرگی نسبت کردن کسی را از صراح و منتخب
تمهید گستردن و هموار و نیکو کردن کار از منتخب **تمرد** سرکشی کردن از منتخب و شتری و کنز **تمر** بفتحتین خرمای خشک از منتخب و نام زن اعرابی از لطائف و در فارسی بفتح اول و سکون
ثانی نام بیماری که در چشم پیدا شود و بکسر اول و ضم میم بزبان ترکی آهن را گویند و نام یکی از سرداران مغل و نام بادشاه عظیم الشان که مرزا واقف هند آنرا تیمور خوانند بروزن تیمور هم الحفظ
ترکی را آمیدانند که ضمه را بصوت واو و فتحه را بصوت الف و کسره را بصوت یا نویسند از برهان و مدار و شرح قران السعدین و لغات ترکی نوشته شد **تمام عیار** کامل عیار و خالص از
بهار عجم **تموز** بزبان رومی مدتیست ماندن آفتاب به برج سرطان و بهندی تقریبا ماه ساون چون در این ماه مذکور گرمی بسیار میباشد لهذا در فارسی مجازا بمعنی شدت موسم گرما مستعمل از شمس
و برهان و سراج و خیابان **تمییز** بدو یای تحتانی بروزن تفعیل بمعنی جدا کردن بد از خود از میز بالفتح اما فارسیان یک یا را بنابر تخفیف حذف کنند و تمیز بروزن عزیز میخوانند از
چراغ هدایت و غیر آن **تمارض** خود را بیمار نمودن مریض شدن بتکلف مریض نمودن از منتخب **تمتع** برخورداری یافتن و منفعت گرفتن از منتخب و در بهار عجم نوشته که
تمتع بلفظ دیدن و گرفتن و بردن و برداشتن مستعمل است **تمسک** چنگ در زدن در چیزی از منتخب **تماسک** باهم چنگ در زدن و خود نشستن را نگاه داشتن و مجازا بمعنی
صبر و تحمل و وقار آمده **تملک** مالک شدن **تملیک** بالکسر مالک گردانیدن کسی را بمال یا چیزی از منتخب و کنز **تمالک** بفتح اول و ضم لام باختیار خود بودن و مالک نفس خود شدن
و بمعنی اختیار و طاقت مستعمل است از منتخب و غیر آن **تمثال** بالکسر بمعنی صورت و پیکر و مجازا بمعنی فرمان پادشاهی جمع آن تماثیل آید از کشف و منتخب **تماثیل** جمع تمثال بمعنی صورتها و
تصاویر و اصنام و بمعنی فرمانهای پادشاهی نیز آمده از شمسی **تمحل** بفتح اول و ثانی و ضم حای مهمله مشدد بمعنی مکر و حیله نمودن از منتخب و کنز **تمول** مال دار شدن و دولتمندی از منتخب
تمهیل درنگ کردن از منتخب و کنز و صراح **تململ** بفتح اول و ثانی و سکون لام و ضم میم بیقراری و بی آرامی بمعنی حالتیکه در میان خواب و بیداری باشد **تمام** درست و کامل از
منتخب **تمتام** بالفتح بد و تای فوقانی کسیکه در کلام تای فوقانی بسیار تلفظ کند بهندی توتلا گویند از منتخب و صراح **تم** بالفتح آفتیست که در چشم پیدا شود مانند پرده و مجازا بمعنی
تاریکی و سیاهی آمده **تمم** صیغه امر است بمعنی تمام کن **تمرستان** بفتحتین بمعنی [illegible] **تمکین** جا دادن و برجای کردن بمعنی قدر و وقع از بهار عجم و کنز و نام یکی از مقامات سالکان **تمکین**
کردن و تمکین دادن مدح و وضع گذاشتن از مصطلحات **تمکن** جای گرفتن و قائم شدن از منتخب و کنز **تمن** بضم اول و فتح میم ده هزار کس از شمسی و در ترکی عبارت
از بیست و پنج لک دام **تمدن** بروزن تملق در شهر بود و باش کردن و انتظام شهر نمودن و اجتماع اهل حرفه **تمرن** بروزن تملق نرم شدن و عادت کردن بچیزی از منتخب **تمره**
بفتح اول و سکون میم بمعنی یک خرما از منتخب **تمیمه** بمعنی تعویذ و بمعنی مهره سیاه و سفید که در گردن طفلان اندازند تمائم جمع آن از منتخب و صراح **تمویه** بالفتح و در آخرها
ملفوظ بروزن تفویض بمعنی زر اندوده کردن و آرایش نمودن و بمعنی مکر و فریب و تملق از منتخب و لطائف بمعنی آرزو کردن از منتخب **تمغاچی** کسیکه از جانب کوتوال
اجناس مهر کرده محصول و باج آن گیرد **تمطی** بفتح اول و ثانی و طای مهمله مشدد بمعنی خمیازه که بهندی انگڑائی گویند **تمادی** بفتح بنهایت رسیدن و دراز شدن از منتخب و غیر آن

فصل تای فوقانی مع نون

تنها بمعنی خالی نیز آمده از مصطلحات **تنگوشا** بالفتح و کاف فارسی و واو معروف و شین معجمه نگارخانه و تصویرخانه
ر میان از مؤید و شرح اشعار و شارح قصائد خاقانی نوشته که نام حکیمیست که کتاب ارژنگ تصنیف وست **تنگتاب** بعدم الطاقة از بهار عجم **تناسب** باهم مناسبت داشتن **تنسوقات**
بالفتح و ضم سین مهمله و قاف عجائبات و اشیای کمیاب از برهان و در لغات ترکی بمعنی نادرات و نوشته که این جمع تنسوق است که لفظ ترکیست بمعنی نادر و صاحب رشیدی نوشته که تنسوق
معرب تنسخ است و آن نوعی از جامه نفیس که آنرا تن زیب گویند و مجازا بمعنی تحفه و چیز نفیس و عجیب و در سراج نوشته که تنسوقات جمع تنسوق است و تنسوق معرب تنسخ است
بالفتح و سین مهمله مضموم و خای معجمه باشد مفرس تنسکه که لفظ هندیست بالفتح و سین مهمله مضموم و کاف عربی بهای مخلوط التلفظ و آن قسمی از جامه نفیس که از ملک بنگاله آورند

آورده چون جابه که از تحفهای هندوستان است بمجاز هر تحفه نفیس را گفته اند تحفات بیش عشرت تهانتر بهات بروزن تکلفات بی بهها از خوبیها و سیرهای باغ و بوسه
از منتخب و غیر آن تخلیص پاک و صاف کردن چیزی را از زواید و عیوب و خالص کردن از سراج و منتخب و کشف تحنحم بفتح اول و ثانی و سکون حای حطی و ضم نون و محکم ساکردن امرا
سراج بمعنی زائل شدن و زائل شدن درج از قابلی و در آمدن آن بقابلی دیگر از منتخب تنومند بمعنی قوی جثه و فربه و بعضی نوشته اند که تنومند بمعنی صاحب قوت
چه تنو بمعنی قوت و مند بمعنی صاحب است و آن را نیز گویند که واو در ترکیب کلمه دو حرفی و لفظ مند زیاده کنند چنانکه برومند تناد باهم ندا دادن یکدیگر را یوم التناد کنایه
از روز قیامت از منتخب و لطائف تنفیذ بذال معجمه روان کردن فرمان نامه از منتخب تندر بالضم و دال مهمله مفتوح بمعنی بانگ رعد از برهان و سراج و شرح
قصائد خاقانی بمعنی جبل نیز نوشته تناور بفتح واو بمعنی فربه و ستبر از برهان مؤید و در سراج اللغات نوشته که تناور بفتح واو بمعنی قوی جثه در این صورت مرکب است از تن
لفظ آور که کلمه نسبت است تنگار بالفتح و کاف فارسی دوای کانی است که بهندی سهاگه گویند و بکاف عربی دیده نشده از مدار و برهان و رشیدی تندیر حرف سوم
دال معجمه بمعنی ترسانیدن تنگ شکر فنی است از فنون کشتی و آن هر دو پا حریف تنگ گرفته زور بر سر و سینه او آورده بر زمین زدن است از مصطلحات تنافر نفرت نمودن
از یکدیگر است و باصطلاح علم معانی اجتماع الفاظی چند که تلفظ با آنها ثقیل باشد و از تلفظ آن طبع نفرت گیرد چنانچه صدق قول چنانچه عمارت قوران خصوصا که یکی
آزاد و سه بار گویند چنانچه این الفاظ خواجه توجه تجارت بیکسی تنویر روشن کردن از کنز و بمعنی روشنی مستعمل تنشیر پراگنده کردن تنور بلفظ فارسیست و صورت تشدید
نون معرب آن است از سراج تنگبار بالفتح جائیکه در آن هر کس را دخل نباشد از برهان تنگوز بالفتح و کاف فارسی مضموم و سکون واو زای معجمه قبل از آن او غیر ملفوظ خوک را گویند
متعارکی تنافس باهم نفس زدن و فخر کردن تنفیش تفتیش کردن تنگ عیش مفلس و دردمند تنقیص نقصان کردن تنخیص و صاد مهمله ظاهر کردن از منتخب تناقض
ضد همدیگر شدن از منتخب تنشیط نشاط آوردن و شادمانی نمودن از منتخب و کنز تنوع گوناگون شدن و قسم قسم شدن از شمسی تنازع باهم خصومت کردن از منتخب
و تنازع کنند دو اسم و دو فعل باهم ظاهر که بعد آنها باشد در فاعلیت چون ضربنی و اکرمنی زید یا در مفعولیت چون ضربت و اکرمت زیدا یا در فاعلیت و مفعولیت یعنی یکی از آنها
خواهد و دیگر مفعول را مثل ضربت و اکرمنی زید پس مختار بصریین اعمال فعل ثانی است بجهت قرب و فعل اول اگر اقتضای فاعل کند در صورت موافق اسم ظاهر در فعل مفرد
ضمیر مستتر فرض کنند و در غیر آن ضمیر بارز چنانچه ضربنی و اکرمنی زید و ضربانی و اکرمنی الزیدان اگرچه درین صورت اضمار قبل الذکر لازم می آید لیکن نزد بصریین تنازع در فاعل
جایز است و اگر اول مفعول را خواهد ضمیر مفعول را حذف کنند بشرطیکه آن هر دو فاعل از افعال قلوب نباشند چنانچه ضربت و اکرمت زیدا یعنی زدم او را و گرامی کردم او را
تا اضمار قبل الذکر لازم نیاید و مفعول کسائی خلاف بصریین اضمار فاعل در فعل اول روا ندارد بخوف اضمار قبل الذکر بلکه حذف میکنند ضمیر فاعل را از فعل اول و فراء اعمال فعل ثانی را نوشته وقت
خواستن فعل اول فاعل را برای خوف حذف فاعل و اضمار قبل الذکر ممنوع است و مختار کوفیین اعمال فعل اول است بجهت سبقت آن تنصیف و نیم کردن چیزی را و از نیم نصف کردن
از کنز تنسیق انتظام و ترتیب دادن از منتخب و کنز و صراح تنمیق نوشتن از کشف و کنز تنبک بالضم و حرف سوم با موحده مفتوح و بای هوز کوچک نقاره کوچک از رشیدی و جهانگیری و
ساز معروف که بعرف هندوستان از طبله گویند نیز آمده تنسک بفتح اول و ثانی و ضم سین مهمله مشدد بمعنی خدا پرستی از لطائف تنین فلک بالکسر اشارت است بعقده
راس و ذنب که محل تقاطع حال قمرست با مائل و بمعنی کهکشان نیز از برهان تنک بفتحتین و کاف عربی باریک و کم و اندک و لطیف از مدار و شکرستان و سهائم و تنگ بفتح اول کاف
فارسی خر و او بمعنی بارکه خران ار بود وار کرمان زمین مصنوع کنند و کارنامه نقاشان نام یکی از مخشان نام یکی از ترکستان و بمعنی قوم نزدیک بضم کوزه که دهانش
دان گردنش کوتاه و دو پایش تنگ باشد با کسر مقدار مرغان از رشیدی و برهان مؤید تنزیل بکسر زای معجمه بمعنی فرود فرستادن و بمعنی قرآن مجید و نام کتابی در علم
سلوک از لطائف و کنز و منتخب و غیر آن تناول بضم واو فرا گرفتن و برداشتن از کنز و مجازا بمعنی خوردن مستعمل تنبول بر وزن مقبول برگ پان از برهان و این لفظ
هندی کتابت تنگ سال بمعنی سال قحط و امساک باران از بار عجم تنبل بالفتح و حرف سوم موحده مفتوح بمعنی آدم فربه و جاهل و کاهل و بیکار بالضم مکر و حیله
از لطائف برهان لغات ترکی دیباچه تناسل از هم زائیدن از کنز تنعم ناز و نعمت پرورده شدن از منتخب تنجیم ستاره شناسی و مطابق قواعد علم نجوم ساعت سعد و نحس شناختن از منتخب و غیر آن

تنسم بر وزن تکلم نفس زدن و دم بخود کشیدن و بوئیدن بو اگرفتن از صراح وغیره تنعیم بعین مهمله نام موضعی است ابتدا مسافه سه گروه از مکه بجانب شمالی مناسک عمره
در آنجا بعمل می آید و حج باتمام میرسد تنظیم جواهر برشته کشیدن و مجازاً بمعنی درستی امورات شهر و در بلاد وغیره تنگ چشم بخیل و ممسک و دولت و صفت معشوق آید
چنانکه بسوی کسی نمی بیند از بهار عجم تبنگ تعلیم بالضم تبنگی است که بوقت تعلیم ورزش کشتی نوازند و این رسم ولایت است از بهار عجم تن زدن بالفتح خاموش شدن
از رشیدی و مدار و برهان و کشف تبنان بالضم شلوار و پایجامه ترکیست از برهان و لغات ترکی تنبیده ریسمان خیریست که بهندی آنرا اٹیا گویند تن بالفتح
بمعنی تنخواه و فهرست بمعنی دفتر تنخواه است از چراغ هدایت و بهار عجم تنخواه گرفتن گون گرفتن از چهار شربت و مصطلحات تنین بالکسر و نون اول مشدد مکسور و یا معروف بمعنی
اژدها از مدار و کشف و منتخب و کنز تنانین بفتح بمعنی اژدها ها و این جمع تنین است تنیدن جولاها و عنکبوت بمعنی بافتن نیز می آید و بمعنی پیدا کردن هم آمده و گاهی بکسر بمعنی
گم دیدن و توجه اللغات آمده از بهار عجم و بخسروجرتن و دماوان قبول کردن و راضی شدن از صراح تنگ تر کان نام ضیعیت از برهان تنبا کو بفتاکشیدن است مستعمل اهل
زبان و لفظ نوشیدن محض غلط است از بهار عجم تنده ره بالضم بخیل از سراج تنقیه پاک صاف کردن از منتخب و کنز تنبیه بمعنی آگاه و هوشیار کردن و مجازاً آمده عرف
بمعنی زدن و قید کردن گناه از اندیشان تنبه بر وزن توکل بمعنی آگاه شدن از منتخب تنزه دور کردن و پاک کردن از چیزهای زشت از منتخب و کنز تنزه بر وزن تعرف دور شدن از
عیب و سبزه باغ و سبزه و عمارات و مجازاً بمعنی خوشی و سیر از منتخب وغیره تنوره نوعی از پوشش که روز جنگ پوشند و آن مانند جوشن باشد و بمعنی جمع زدن از رشیدی و برهان و سراج و بعضی
بمعنی چهار آینه نوشته و بمعنی مشعل نیز نوشته اند تنه بفتحتین بیخ درخت از بالا زمین تا محل روئیدن شاخها در مصطلحات بمعنی راه و مطبخ نیز نوشته و در بهار عجم برای معنی دوم بضمتین است
تنکه بالفتح و کاف عربی بمعنی قرص رائج خواه از نقره خواه از طلا یا مس این بفرس سکه است و تنگه بالضم و کاف فارسی تبنان چرمی که تا سر زانو باشد و وقت کشتی گرفتن پوشند
از مصطلحات و بهار عجم تنخواه بلفظ دادن و گرفتن و کردن مستعمل از بهار عجم تنوفه بفتح اول و ضم نون و فا بمعنی بیابان از شرح نصاب تنمیه بر وزن تصفیه افزایش و بالیدگی
از کنز تن آسانی راحت و آرام تنه خواری کاهش تن کردن از باعث غم و اندوه در بهار عجم بمعنی شکنجه و عذاب تناهی بپایان چیزی رسیدن و باز داشتن از چیزی
از منتخب و کشف و کنز بمعنی بنهایت پذیرفتن و بپایان رسیدن تنگ چشمی کنایه از بخل بلحاظ آنکه صاحبش بنسبت دون همتی بدنیای فانی پسند نموده کنایه از کم نگاهی معشوق
و این لفظ در صفت معشوق واقع شود از آنجهت که معشوق از غرور حسن یا از فرط حیا بسوی کسی نمی بیند شرح سکندر نامه از خان آرزو تنگ وزی بفتح اول و سکون نون
کاف فارسی و فتح دال بمعنی چسپیدن و اختلاط از چراغ هدایت و بعضی گویند که بضم اول و فتح نون و کاف عربی بمعنی پیوستگی و وصل دو چیز یا بیشتر که محل وصل آنها
بغور معلوم شود تنگ حوصلگی بفتح اول و سکون نون و ضمتین و کاف عربی نیز درست است و وجه اول ظاهر است و وجه ثانی آنکه هر شی که ضخامت و سطری کم دارد
بعضی چیزها از رقت خود یا از سنگینی خود آنرا شکسته در برشیر و بند از چراغ هدایت و غیر آن تنگری بکسر اول و سکون نون خفی و سکون نون کاف فارسی و رای مهمله مکسور و یای
معروف و بکسر کاف نیز در زبان ترکی نام حق تعالی است از لغات ترکی و برهان عمارت تنده ره بالضم کوتاه اندیش از بهار عجم تنگنای کوچه تنگ و بمعنی مطلق
جای تنگ از بهار عجم فصل تای فوقانی مع واو تولا بفتح اول و ثانی و تشدید لام محبت و مدد در منتخب و بهار بمعنی گشتن دوست داشتن و حکومت نمودن
و بکار کسی قیام نمودن اگرچه باین معنی تولی بیای تحتانیست لیکن فارسیان بتصرف خود بالف خوانند چنانکه تمنی را تمنا گویند و بواو مجهول در فارسی بمعنی سگ بچه
توتیا بضم بمعنی سرمه و لطا نوشتن غلط است از صراح و منتخب توا بفتح هلاکت از منتخب و لطایف تو و خدا در مقام قسم گویند همچنین خدا را بر تو بمعنی سوگند خدا آید از
مصطلحات تولب بفتح اول و سوم و بای موحده بمعنی خر کره یعنی بچه خر از منتخب و شرح نصاب تواب بفتح اول و تشدید واو توبه پذیرنده از منتخب توریت بالفتح بر وزن
توفیق کجی و کج نمودن و بادر یب گرفتن توپ بواو مجهول و بای فارسی در ترکی بمعنی توپ است از لغات ترکی توپ تلوپ بمعنی فوج فوج یعنی لسیا تولیت بفتح اول و کسر سوم
والی گردانیدن پی در پی شدن از منتخب و در کنز والی گردانیدن و محل دادن بکسی و واپس برگردانیدن چیزی را بجهت خریده و بکسی فروختن توخت بر وزن سوخت بمعنی هم کردن و دادن و نواز
برهان توریت بالفتح کتابیست که بر موسی علیه السلام توضیح بالفتح و کسر ضاد معجمه و حای مهمله روشن و پیدا ساختن و نام کتابیست در اصول فقه از منتخب و منتهی توشیح حمایل در گردن انداختن و آرایش دادن

و نام صنعتی شعری که شاعری بطریقی شعر انشا نماید که چون حرف اول مصاریع یا ابیات جمع کنند اسمی بیرون آید چنانچه اسم محمد ازین رباعی بر آید و بیت
بموی تسیم و تنگ به حاصل ز لب نیست بر دن از تیر تنگ * من با تو و تو با من سنگین شده * دارم سر آشتی و داری سر جنگ * چون حرف‌های اول از مصاریع
این دو بیت ترتیب یکجا کنند نام محمد پیدا میشود توبیخ ملامت و سرزنش از لطائف و منتخب و کنز توی شاخ فنی است از کشتی که دو دست درون هر دو دست یا پا میان هر دو ران
حریف انداخته زور کنند چه توی بمعنی اندرون است و شاخ بمعنی دست و پا از مصطلحات و بهار عجم توکید بالفتح استواری از شمسی و کنز تولد زاییده شدن بلفظ کردن مستعمل از بهار عجم تولید
زاینیدن و پرورش کردن از منتخب و بمعنی پیدا کردن چیزی از چیزی خاصیت و تا خبر نیز مستعمل میشود توقد بضم قاف مشدد افروخته شدن آتش توارد بفتح اول و ثانی و ضم رای مهمله
باهم یکجا فرود آمدن از منتخب و کنز و باصطلاح شعرا واقع شدن مصرع یا بیت از طبع دو شاعر بی اطلاع یکدیگر توزیر بفتح اول و کسر زای معجمه بدروغ بر کسی گناه بستن توفیر بسیار کردن
و بسیار شدن از منتخب و کنز و بعرف آنچه از اجاره خالصه زیاده بر آید توقیر عزت و حرمت نگاه داشتن از منتخب تور به لو محرف و بای مهمله نام پسر کلان فریدون که ملک توران منسوب
باوست و نیز نام ولایت توران است و بمعنی پهلوان و بهادر و نام گیاهیست ترش مزه و بمعنی رم و رسیدگی از لغات یا باو ترکی رشیدی و توبه بواو مجهول در ترکی جالی را گویند که بصید مرغ اندازند
عرائس بکمات ملمذ اند و بمعنی دام ماهی نیز آمده و بعربی تور بالفتح بمعنی سنگ و کوزه آبطلق و جمع آن اتوار از منتخب مدار توانگر بعلم دل از اصل بمعنی صاحب قوت است مرکب از توان
بمعنی طاقت و گر کلمه نسبت و بمعنی مالدار مجاز این لفظ را در اصل رسم الخط بدون الف نوشتن غلط است و خواندن روا باشد از بهار عجم و خیابان تواتر پی در پی شدن ماخوذ از وتر
بالکسر بمعنی تنها یعنی یک یک بهم آمدن از منتخب و غیر آن توز بالضم بواو مجهول و زای معجمه صیغه امر است بمعنی اندوزنده در ترکیب اسم بمعنی جوینده و اندوزنده و دوشنده و نام پوست درختیست که مثل
نی بر کمان و زین بکار برند از برهان و کشف و سراج و خان آرزو و در شرح سکندر نامه نوشته که توز را بهندی بهوج پتر گویند و در شرح خاقانی نوشته که توز قسمی است از کمان توش
بواو مجهول و شین معجمه بمعنی سینه از لغات ترکی و در برهان بمعنی توت و توانائی و جسم و بدن توسط میانه روی و اعتدال از شمسی و واسطه کردن توقع بضم قاف مشدد امید داشتن و مردم از ابی التفاتی
بکسر و بالفتح قاف خوانند توضع بضم ضاد معجمه فروتنی نمودن و خود را فرو نهادن مردم از ابی التفاتی بکسر ضاد خوانند توزع بر وزن تصرف پراگندگی و پریشانی از کشف و منتخب
و کنز توقیع نشان کردن پادشاه بر نامه و منشور و بمعنی دستخط و نشانی پادشاه و فرمان پادشاهی که بمهر باشد بخلاف منشور از صراح و منتخب و کنز و مؤید تودیع وداع کردن و
سپرد کردن و رخصت کردن توزیع حرف سوم زای معجمه پراگنده کردن و بخش کردن از منتخب و لطائف و کشف تولع بر وزن تملق بمعنی حرص کردن و جستن از سناکی توسع فراخی کردن
و فراخ بودن از صراح تورع برای مهمله مشدد مضموم پرهیزگاری توسیع فراخ کردن از منتخب توجع درد پیدا شدن توغ بواو مجهول و غین معجمه بمعنی علم و نشان از لغات ترکی و
سراج توفیق در لغت چیزی را با چیزی برابر کردن و باصطلاح موافق گردانیدن خدا اسباب امور را موافق خواهش بنده تا آن خواهش او به انجام یابد و استعمال لفظ توفیق در بهم رسیدن اسباب
امور خیر باشد نه امور شر توافق باهم یکجا شدن و موافق بودن از منتخب و کنز و در صراح یکی شدن و هم پشتی کردن توثیق بر وزن تصدیق به حرف ثالث ثای مثلثه بمعنی محکم و استوار
کردن از کشف و مدار و کنز توق بالفتح آرزومندی و طلب شهوت از منتخب توزک بضم اول و واو غیر ملفوظ و ضم زای معجمه و کاف عربی لفظ ترکیست بمعنی سامان و آرایش و بمعنی انتظام
ترتیب لشکر و مجلس دربار توشک بضم اول و واو غیر ملفوظ و سکون شین معجمه بمعنی فرش از لغات ترکی و در برهان و سراج بواو مجهول بمعنی نهالین تورگ بفتحتین و سکون رای مهمله و کاف
فارسی بمعنی خرفه و آن نوعی از سبزی است که از دست رفیقان گیری و در برهان زبان کوچک توکل بخدا سپردن و دل برداشتن از اسباب دنیا و بحضرت مسبب الاسباب توجه نمودن توغل بغین معجمه در خندق
توکل و در صراح نوشته که بمعنی دور شدن و رفتن یعنی در کاری از مرتبه کمال رسیدن و مشق کامل ساختن تکمیل و کمیل گردانیدن و کار را بکسی گذاشتن از منتخب و کنز
توبال بالضم واو و حروف و بای موحده براده مس و آهن از برهان و کنز توشمال بکاول و خوان سالار از مصطلحات لفظ ترکیست توابل بالفتح و بای موحده مکسور بمعنی
مصالح طعام مثل زیره و فلفل و غیره از مدار و کشف توهم وهم انداختن از لطائف توام بفتح اول و سوم بر وزن فوعل آن یک بچه دیگر از یک حمل زن پیدا شده باشد و بمعنی
برج جوزا نیز می آید از مدار و منتخب توامان بفتح اول و سکون دوم و فتح سوم بر وزن نوجوان آن هر دو بچه که از یک حمل زن زاییده شود و این تثنیه توام است و بمعنی برج جوزا از منتخب و مؤید
توران بالضم ملک است معروف منسوب بتور که پسر فریدون بوده از برهان توسن بفتح اول و سکون دوم و ضم سین مهمله مقتوح اسپ که تند و شوخ و سرکش باشد از مدار و سراج و کشف بالضم

و صاحب بهار عجم و جواهر الحروف نوشته که ظاهر اصح بواو مجهول و شین معجمه است که بکثرت استعمال مهمله شده است چه توش بمعنی قوت و توانائی است تند روی و
شوخی اسپ دال بر توانائی است توختن بواو مجهول حاصل کردن و خواستن و جمع کردن و بمعنی ادا کردن و گذاردن و این از لغات اضداد است از برهان و لطائف
توشقان بضم اول و سکون شین معجمه و واو غیر ملفوظ و قاف الف بترکی بمعنی خرگوش از لغات ترکی نوشته شد تولیدن بواو مجهول بمعنی رسیدن از لطائف برهان
تون بالضم زبلدان و حمام و سوراخ حمام گلخن و جای برگین انداختن از لطائف و برهان توانبین این بلفظ غلط است صحیح تنابین است بمعنی اژدها یا این صحیح نیست تومان
بضم اول و فتح میم و واو و الف غیر ملفوظ بمعنی گروه و پرگنه و میغ و بمعنی ده هزار و بمعنی زر نقد که نقد ده بیست روپیه باشد از لغات ترکی تون بضم اول بمعنی تنور و توت و
بفتح اول خلاف است از کشف و برهان و بهار عجم و رشیدی و مؤید و جهانگیری و سراج توفان بالفتح آرزو و مکر و غلبه شهوت از منتخب توزین بالفتح سنجیدن و
وزن کردن تو بالضم و بواو مجهول پرده و ته و لای از برهان و رشیدی و در بهار عجم نوشته که تو بواو معروف بمعنی اندرون چیزی و بواو مجهول بمعنی خود و ته نیز آمده
توره بواو مجهول و رای مهمله در ترکی بمعنی رسم و قاعده مطلق و مجازاً شریعتی را گویند که چنگیز خان از خود وضع کرده از سراج حالا بمعنی حکم شدید پادشاهی مستعمل تولمیه بالفتح گستردن
و بچه سپیر فرمودن یعنی پامال کردن از منتخب و سراج و مجازاً آنچه مدار گویند تولاک الله دوست دار و تبرا الله تعالی تولی بالضم و بواو مجهول بچه سگ و نوعی از سگ شکاری که بوی
جانوران پویید و شکار را از زیر توده های آرد واز برهان و رشیدی و مصطلحات تولچه بمعنی توله که لفظ هندیست طسم و زبق از دو ماشه متاخرین فارس بعد حذف های مختفی لفظ چه زائد کرده
نوعی از تفریس کرده اند از جواهر الحروف توشه بواو مجهول زاد راه مرکب از توش بمعنی قوت و توانائی و یای نسبت بلفظ کشیدن و کردن و برداشتن و گرفتن و بستن مستعمل از بهار عجم
توشه خانه ظاهرا این لفظ غلط است صحیح توشکخانه است چه توشک بمعنی نهالی است چنانکه در برهان جهانگیری است توران شاه نام وزیر توجه بضم جیم مشدد و بکسر جیم غلط است چنانکه بعضی
مردم گویند بمعنی رو بسوی چیزی یا بسوی کسی آوردن توجیه گردانیدن رو بسوی چیزی و نیک بیان کردن از منتخب و بلفظ حرکت قبل و بساکن توبه بالفتح از گناه باز گشتن و علم
بالضم گویند از منتخب و بلفظ گفتن و کردن و فرمودن و دادن و شکستن و گسستن مستعمل از بهار عجم توسعه بفتح اول و کسر سین مهمله فراخ و فراخ کردن گاهی اند غیر ناقص هم بر وزن مصدر می آید
توفیه بفتح اول و کسر فا و فتح یای تحتانی تمام ادا دادن و نیک وفا کردن تولیه کار بخیه سپردن از سراج تولی بفتح اول و ثانی و تشدید لام برگشتن و رو بر گردانیدن
و حکومت نمودن و بکار کسی قیام نمودن از منتخب و مدار و کنز و سراج توازی بزای معجمه با هم برابر شدن از منتخب توقی بتشدید قاف مکسوره از باب تفعل نگهبانی توزی بالضم
و زای معجمه نوعی از جامه نفیس و در سراج نوشته توزی نام جامه منسوب بشهر توز که شهریست از ملک فارس توانی بالفتح سستی کردن و تقصیر کردن از منتخب توی بالضم و واو
مجهول در ترکی شادی و عروسی را گویند از برهان و در لغات ترکی بضم اول و واو غیر ملفوظ و سکون یای تحتانی بمعنی شادی متاخرین بطا نویسند توئی بالضم و حرف سوم نون
بمعنی کناس و دزد و دغاباز توانائی بضم اول از کشف توالی پیاپی شدن از منتخب و کنز ماخوذ از ولا بکسر که بمعنی پیهم بکاری نمودن است و باصطلاح اهل هیئت حرکت توالی
افلاک سبعه سیاره را گویند که از مغرب بسوی مشرق است بترتیب پیاپی بودن بروج از حمل و ثور تا حوت چنانکه هر دو از حرکت خاص قمر معاینه میشود و این حرکت خلاف
فلک الافلاک است که دائم از مشرق بسوی مغرب پیدا شد و این حرکت خلاف التوالی سریعتر است از حرکات توالی بود و روز و شب متعلق بحرکت فلک الافلاک دارد تواری بالفتح
پنهان شدن و پوشیده گشتن از کشف و سراج و سروری و کنز فصل تای فوقانی مع ها تهذیب پاک کردن و اصلاح ادا از منتخب و کنز تهمت بضم اول و فتح ها و فتح هم گمان بد
بردن از منتخب و در بهار عجم نوشته این لفظ در فارسیان بسکون ها هم مستعمل است و بلفظ کردن و انداختن و نهادن و بودن و بستن و کشیدن و برداشتن استعمال می یابد
تهنیت بفتح اول و سکون ثانی و کسر نون و فتح تحتانی مبارکباد گفتن و گوارا کردن از منتخب و سراج و کنز و در بهار عجم نوشته که بلفظ گفتن و دادن و کردن و ساختن مستعمل تهبج
بفتح اول و ثانی و ضم بای موحده مشدد و جیم مشابه با شدن ... بتحقیق آماسیدن است باب تفعل برای انتشار ... بفتح اول و ثانی و ضم تحتانی مشدد و جیم برخاستن باد
و غبار و غیره از لطائف تهجد برخاستن بتکلف در شب و خفتن و در شب بیدار شدن از کشف و منتخب و مجازاً بمعنی نماز که صلحا بعد نصف شب خوانند و آن هشت رکعت یا کمتر یا زیاده از این میگذارند
تهدید بمعنی ترسانیدن از منتخب تهی آخر بجای معجمه مضموم ... تهوع بفتح اول و ثانی و تشدید واو مضموم قی انگی و بقول حکما افراط قوت ... تهاک

تای اصلی و ضم کاف عربی لفظ هندیست بمعنی خداوند و هندوان در محاورات خود بر مسلک یعنی سمدهی اطلاق کنند تهیج قرین بتصرف بشد ستن گردن از کشف عاموس
و منتخب کنز و در کفایه حرکتی بود که از معده حادث شود در ادفعه چیزی که در رها شدن آنکه چیزی فرع شو تهتک بفتح اول و ثالث و ضم تای فوقانی مشدد و پرده دریدن و پرده دری
و بی حجگی و رسوا از منتخب و سراج و کنز تهلیل لا اله الا الله گفتن تهمتن بفتح اول و دوم و چهارم لقب رستم مرکب از تهم که بمعنی ولادرست بمعنی بزرگ و قوی تن بمعنی جثه و جسم از برهان
و جهان گیری تهاون بفتح اول و ضم واو خوار و حقیر داشتن از منتخب ته ریش گندم تن قریب اوت ته نشان آنچه قبضه های تیغ و خنجر و تارها کنند و طلا و نقره در آن کوفته محکم نشانند
بطوریکه نقوش گلها پدید آید ته کردن زانو بمعنی زانو بر زمین نشستن چنانکه در نماز می نشیند تهیه بفتح اول و کسر های هوز و فتح یای تحتانی مشدد آمادگی کردن از منتخب تهلکه بالفتح و ضم لام
بمعنی نیست شدن و مردن از منتخب ته جرعه کنایه از شراب اندک که در جام بماند با اضافت و بی اضافت از بهار عجم ته گیر و چیزیست که از ته دیگ بر آید گویند از مصطلحات تهیگاه بمعنی
تهیگاه آن جاییست نرم بالای استخوان سرین بجهت اصطلاح صباغان رنگی که برای تقویت پیش از رنگ مقصود کنند و بمعنی حربندی کتاب از مصطلحات تهاوی
بدال مهمله هر بند یا هم پیوستن ته میدانی با اضافت مردم بی سر و پا خانه بدوش از مصطلحات و در بهار عجم نوشته که جمعی از لوطیان که در ته میدان یک گوشه افتاده میباشند
تهجی بفتح اول و تای و کسر جیم مشدد و هجو گفتن کسی را و هجا کردن یعنی حروف مفرده را باهم گر ترکیب دادن و حروف تهجی حروف و بابا تا را گویند ته جرعگی اندک شراب که بعد از
نوشیدن در پیاله باقی مانده باشد تهانی بفتح اول و کسر نون باهم مبارکباد گفتن و تهنیت کردن با همدیگر معنی مصدریست از باب تفاعل و هم جمع تهنیت مثل تجار بکسر جمع تجربه
چنانکه در فصول اکبریست فصل تای فوقانی مع یای تحتانی تیر کاکل ربا یعنی تیری که از سر نشان بگذرد و بسر هدف رسد و آنرا بعضی تیر سر گذار گویند از چراغ هدایت
و در مصطلحات نوشته تیر کاکل ربا بمعنی تیری که موی کاکل را از سر باید و شخص را آسیب نرسد و این بکمال مبالغه است در تیر اندازی تیبا بالکسر بمعنی دفع کردن و انتظار و
عشوه از لطایف تیغ ستون ربا تیغ ستون ارشیکه بکمال آبداری ستون را ببرد از آنان از مصطلحات تیغاب بر وزن سیماب بمعنی خواب که بعربی آنرا رؤیا گویند از سراج تیر پرتاب
بفتح بای فارسی قسمی از تیر که بکار دور اندازی آید و به نقصان نمیرسد از مصطلحات و در بهار عجم نوشته که بمعنی تیر هوای نیز آمده تیغه پشت قطار مهرهای پشت تیناب ب
نام موضعی بمسافت دو فرسنگ از مصر از لطایف تیهوج بالکسر و جیم عربی در آخر معرب تیهو که طایریست کوچک مرغ کبک ظاهرا بهندی لوا نامند تیماج بالکسر یای معروف و جیم عربی
چرم بود اد که آنرا اطغار ادیم نیز گویند و این لفظ ترکیست از کشف و بهار عجم و مؤید و در جیم فارسیست تیر چرخ عطارد از برهان تیغ مهند بضم میم و فتح ها و نون مشدد مفتوح
تیغ ساخته هند چراکه در ملک عرب و ایران تیغ هندی اعتبار تمام دارد تیسیر بالفتح بر وزن تکبیر دیگر بر آسان کردن آسانی از کنز و منتخب تیمار بالکسر غم خواری و خدمت
کردن از برهان تیسیر بر وزن تکبیر آسان شدن از منتخب تیمور بکسر تای فوقانی و ضم میم و سکون رای مهمله این لفظ ترکیست بمعنی فولاد نام بادشاه مشهور است چون در ترکی
قاعده است که بعد از حرف مضموم واو و بعد مفتوح الف و بعد مکسور یا مینویسند مگر آن او و الف یا در خواندن بمعنی آید درین لفظ نیز یا و واو بخواندن نمی آید چرا که علامت کسره و ضمه است و اگر در نظم
بسبیل اشباع خوانده جایز باشد تیر بالکسر حرویست و بمعنی ستاره عطارد نام ماهی بزبان پارسی که بحساب هندی تقریبا ساون باشد و نام روز سیزدهم از ماه شمسی چوب بلند است سقف و کشتی و بمعنی طاقت
و قدرت از کشف و لطایف و سراج تیار بتشدید یای بمعنی جلد رفتار و چست و موج از منتخب و سراج و آنچه در محاورات گویند که فلان چیز تیار است یعنی درست و مهیا است بمعنی مجازیست از معنی لغوی یعنی
فلان چیز از باعث درستی خود چست و جلد رفتار است بسوی استعمال ای مقتضی استعمال است پس لفظ تیار عربیست کسانیکه فارسی گمان برند خطاست و در بهار عجم و چراغ هدایت و سراج اللغات نوشته که لفظ
برای معنی آماده و مهیا اطبار الطای حطی است آنچه اهل اصطلاح میر شکاران است که چون جانور شکاری را اگر زیر بر آید مستعد و آماده پرواز و شکار اندازی شود گویند که این جانور طیار شده چون بمعنی
شهرت گرفته مجازا هر شی را طیار گویند پس تیار و طیار هر دو صحیح باشد تیراوه مکار حیله گر و در مساق تیر بمعنی سیاره مغرب بازتیر بالکسر یای معروف و زای معجمه صدایی که از راه پایین حیوانات آید
آنرا گوز نیز گویند از برهان و سراج تیلیس بالفتح و سکون تحتانی و سین مهمله بمعنی بر ترکیدن گلیم و جل یا بفارسی آنرا نمد نامند و بهندی بوگ گویند از منتخب و شرح نصاب و کنز تیرکش
بفتح تای فوقانی و سکون خای معجمه و شین معجمه بمعنی تیر هوایی و نیز ناوک و تیر آتشبازی را نیز گویند از برهان و سراج تیر رومی ترکش بمعنی تیر خوب و بهتر که آنرا ... در ترکش
جا ساخته و دور آنجا گذارند از چراغ هدایت تیش بالکسر و یای مجهول و شین نقطه دار ترکیست بمعنی دندان و لفظ تیشه که آله نجار است از این ماخوذ و حرف ها برای

[illegible]

تشبیه و مشابهت چنانکه در لفظ دندانه تیرکش بمعنی تیردان که لفظ ترکش مخفف آنست از برهان و بمعنی سوراخیکه در دیوار قلعه و قصر ملوک برای انداختن تیر و بندوق بجانب
دشمن میسازند تیقیط بالفتح و قاف و طای مهمله بر وزن تهدید بمعنی بیدار کردن و بمعنی بیدار مستعمل مشو و تیقیظ بالفتح و قاف و ظای معجمه بر وزن تفکر بیدار شدن
و بیدار از منتخب تیغ مبدل تیز چون آمیز و آمیغ و تیز و تیغ بر هر چیز برنده اطلاق کنند چون کارد و خنجر و شمشیر از بهار عجم و مدار بمعنی اشت نیز آید و تیغ بحرف فتحه نیز دارد که
زخمش عمیق می باشد تیغ تحفیکه بوقت زدن آن قدر دست را یک جانب خم کرده زنند تا زخم عمیق دهد تیق بفتح اول و کسر ثانی بمعنی بد خواه از شرح نصاب کنز شغال بالکسر
و یای معروف و غین معجمه بمعنی ترکیبین از رسالتین بنی اسرائیل بالکسر یای بابلی که موسی علیه السلام با دوازده سبط بنی اسرائیل که در هر سبط پنجاه هزار مردم بود چهل سال
سرگردان و حیران محبوس ماندند و نتوانستند که بیرون آیند از مدار تیول بضمتین و واو معروف و جاگیر و مدد معاش این لفظ ترکیست از لغات ترکی نوشته شد و در مدار تیول
بفتح اول و ضم ثانی تیم بالکسر و یای معروف در فارسی کاروانسرای و کنایه از دنیا از مؤید و بالفتح در عربی بمعنی بنده از منتخب تیغ خم تیغیکه مثل محراب خم گشته باشد از مصطلحات
تیر نام تیر کامل و بی عیب تین بالکسر و یای معروف بمعنی انجیر که میوه معروف ست از کنز تیر یکبسی اون سلاطین چون کسی امان خواهند و خواهند که مرا [illegible]
از لشکریان با و فرستد تیر که نام پادشاه و منقوش باشد از خصیصه خاص با و دهند این نشان امان باشد از مصطلحات تیر کشیده در کرده از مصطلحات تیمن با برکت شمردن از منتخب [illegible]
زبهار عجم تیغ بخاک کردن کنایه از ترک فتنه و خونریزی از مصطلحات تیغ و ترنج بمیان آوردن کنایه از امتحان یا خنده آن تیغ و ترنج زلیخاست که با متحان حسن یوسف
بدست زنان مصر داده بود از مصطلحات تیرک زدن جاری شدن خون از زخم تیر از مصطلحات تیردان قندیل تیر بمعنی ترکش و برای معجمه مقعدست از مصطلحات
تیهو بالکسر بر وزن لیمو در سراج اللغات نوشته که طائر یست مشابه بکبک لیکن کوچک تر از و و این طائر مخصوص ولایت و در هندوستان نباشد مگر آنکه از انجا آرند
چنانچه سید امین الدین خان از کابل آورده بود و مؤلف در دهلی آنرا دیده و تیهوج معرب آنست تم کلامه سراج و در برهان نیز همین نوشته که طائریست کوچکتر از کبک مؤلف
گوید ظاهرا به هندی آنرا لوا نامند تیره بالکسر تاریک و مکدر و خشمناک از بهار عجم تیر و کمانه تیر که چون گشاد یابد بکار رسد از انجا جسته بجای دیگر خورد از مصطلحات
تیرخانه چوبهای سطر راست که از آن سقف خانه سازند تیر صعب که [illegible] تیر شکر [illegible] مراد از تیر [illegible] تیغ کوه بمعنی بلندی کوه سر کوه قله کوه از برهان تیغ و دو [illegible]
تیغیکه بهر دو طرف او تیز باشد تیه بالکسر و سکون یای تحتانی و در آخر های ملفوظ بیابانیکه رونده در آن هلاک شود و بمعنی تکبر کردن و رفتن بهر جا سرگردان و اصطلاحا بیابانیکه موسی علیه السلام با دوازده
سبط بنی اسرائیل که در هر سبط پنجاه هزار نفر بودند در آن بیابان مدت چهل سال سرگردان بودند از صراح و شرح نصاب لغت تیر دستی بمعنی عصا تیرگی تاریکی و تیرگیها بمعنی کدورت خاطر از برهان
تیره روز عیار و مکار از مصطلحات تیغ مغربی کنایه از [illegible] تیغ بمعنی [illegible] شهر [illegible] از مصطلحات تیغ کشیدن بمعنی [illegible]
خشک شدن گوشت بینی مریض و این علامت بدست از مصطلحات تی بالکسر یای معروف مخفف تهی تی تی بفتح هر دو تای فوقانی لفظیست که مطربان هنگام رقص گویند چنانچه [illegible]
گویند و بکسر هر دو تای فوقانی نیز و یای معروف طلب [illegible] از [illegible] و غیر آن در زبانی حرف انکارست چنانچه در [illegible]
[illegible] از مصطلحات تیر گردانی آنست که چون تیر کم شود ساقی [illegible] نوشته [illegible] از مصطلحات

باب ثای مثلثه

فصل ثای مثلثه مع الف ثاقب بکسر قاف و بای موحده بمعنی روشن و درخشان از کشف و منتخب ثامر [illegible] که صاحبش چنان پندارد که کسی [illegible]
و کنز ثاد بدال بمعنی نم و سرما از منتخب و کنز ثار انتقام خون کردن از منتخب ثالیل جمع ثؤلول [illegible] ثانی [illegible]
از راسته گویند ثانی اثنین کنایه از مثل و مانند و نظیر [illegible] ثالث ثلاثة قوم [illegible]
[illegible] فصل ثای مثلثه مع بای موحده ثبات بالفتح بمعنی قرار و قیام از منتخب ثبت بفتح اول و سکون ثانی قرار دادن [illegible]
مصدر [illegible] ثبور [illegible]

فصل ثای مثلثه مع جیم عربی ثج بالفتح و جیم مشدد بمعنی ریختن آب و خون فصل ثای مثلثه مع خای معجمه ثخن بکسر اول و فتح خای معجمه بمعنی حجم و سطبری از کنز و منتخب
ثخین بفتح اول و کسر خای معجمه محکم و سطبر و غلیظ از منتخب و کنز و بحر الجواهر و در قاموس غلیظ و صلب فصل ثای مثلثه مع دال مهمله ثدی بکسر و فتح اول و سکون دال مهمله
و بکسر یمن نیز آمده پستان زنان و مردان از صراح و کنز و ابن حاج نوشته که پستان مرد را ثندوه گویند و پستان بهایم را ضرع فصل ثای مثلثه مع رای مهمله
ثریا بمعنی پروین آن شش ستاره ایست متصل بهمدیگر و آن منزل سوم است از منازل قمر در اصل لغت تصغیر ثروا که صیغه مونث افعل التفضیل است مشتق از ثرا که بمعنی
کثرت است چون این ستارگان مذکور بقدر کثرت اند لهذا بدین اسم مسمی گشت از صراح و در بعضی شروح نصاب نوشته که تصغیر در ثریا بلحاظ خوردی کواکب است یا این تصغیر
بجهت تعظیم باشد ثری بفتح اول و ثانی و در آخر الف مقصوره بصورت یا خاک نمناک و زیر زمین از صراح و منتخب و غیر آن ثرب بالفتح چادر پیه از شحم بر معده و امعاء محیط شده
از بحر الجواهر و منتخب و صراح و کنز و در صد دالامراض بفتحتین است ثروت بالفتح بسیار مال و توانگری و نعمت و مهتری از لطائف و مدار و منتخب و کشف و صراح و کنز ثرید
بالفتح بر وزن حمید نوعی از طعام که پاره های نان را در شوربای گوشت تر کنند از بحر الجواهر و لطائف ثرط بالفتح سرگین از منتخب و صراح فصل ثای مثلثه مع عین مهمله
ثعلب بفتح اول و سکون عین مهمله و فتح لام و بای موحده بمعنی روباه از کشف و منتخب و کنز ثعالب بفتح اول و کسر لام روباه ها جمع ثعلب ثعلبان بالفتح بزیادت الف و نون
بمعنی روباه و در کنز ثعلبان بضم اول و سوم روباه نر ثعبان بضم اول و سکون عین مهمله بعده بای موحده بمعنی مار بزرگ و اژدها از کنز و منتخب ثعابین بفتح اول
و کسر بای موحده جمع ثعبان که بمعنی اژدها باشد ثعلبیه بالفتح نام مقامی است ثعلب مصر نام دوائی و درین تخفیف کرده اند چه این در اصل خصیة الثعلب بوده و دوای
مذکور بهیئت شکل خایه روباه چون در نواحی مصر پیدا میشود بمصر منسوب کنند ظاهر بلفظ ثعلب مصری بالثعلب گفتن درست نباشد مگر آنکه گوییم چون لفظ خصیه نکرده است لهذا
فقط بلفظ ثعلب موسوم کنند جائز باشد فصل ثای مثلثه مع غین معجمه ثغر بفتح اول و سکون غین معجمه بمعنی دندان و دندان پیش و سرحد میان ملک کفر و
اسلام از منتخب و لطائف ثغور بضمتین و غین معجمه بمعنی سرحدها جمع ثغر از شکرستان و خیابان و بمعنی دندانها ثغ بالضم و غین معجمه بمعنی بت از زبان بعضی محققان نوشته اند که چون
در فارسی نامی شکسته نباید این لفظ فع نیابت ثغره بضم اول و سکون غین معجمه مغاکی که میان سینه و شکم باشد و مغاک زیر گلو از شرح نصاب و کنز فصل ثای مثلثه مع فا
ثفر بفتحتین فا در آمله بمعنی پاردم بهندوستان دمچی گویند از شرح نصاب فصل ثای مثلثه مع قاف ثقب بالضم و بضمتین سوراخها جمع ثقبه از صراح ثقت بکسر
اول و فتح قاف استوار ثقات بکسر اول جمع ثقه و کسانیکه بسبب خوانند حظات از منتخب و کنز ثقل بکسر اول و فتح قاف بر وزن عنب گرانی و گران شدن و بکسر اول
و سکون ثانی گرانی بار و بفتحتین هر چیز نفیس نگاهداشتنی از منتخب و قاموس ثقیل گران و نام دولیست که عضو از آن گران معلوم میشود ثقلین بفتحات اول و دوم و سوم بمعنی
دو گروه و بمعنی عالم انس و جن از کشف و کنز ثقه بکسر اول و فتح قاف اعتقاد کردن و استوار و مرد معتمد که بقول ضلش مردم اعتماد کنند از کنز و صراح و منتخب ثقبه بضم و حرف سوم بای
موحده بمعنی سوراخ از صراح ثقبه عنبیه بضم اول و کسر عین و فتح نون و کسر بای موحده سوراخی است در وسط طبقه عنبیه که بیای چشم شده سوراخیکه در عنب یعنی انگور میباشد بوقت جدا کردن
آن از چوب خوشه و آن سوراخ را که ثقبه عنبیه عبارت از آنست بزبان ریگ هندی تل گویند بکسر تای فوقانی و آن منفذ نور بصر است فصل ثای مثلثه مع کاف ثکل بالفتح و لام مفتوح بمعنی
فرزند مرده و مرده بازان منتخب فصل ثای مثلثه مع لام ثلاثا بالفتح دو تا سه تا ثلثا بالضم سه شنبه پیچوان و این روز مبارک است از منتخب و کنز و کشف و مدیل ثلب بکسر و بای موحده ستیزه و ملامت و عیب کردن
از شرح نصاب و کنز ثلث بضم و بضمتین سوم حصه از چیزی از منتخب و صراح و مدار کشف نوشته اند که ثلث بالضم بمعنی سوم حصه نام خطی از خطوط هفتگانه و آن منسوب است به محقق
و ریحان و رقاع و ثلث و تعلیق و متاخران یک خط دیگر ازین استخراج کرده اند که نامش نستعلیق باشد و اصلش نسخ و تعلیق است زیرا که مرکب است از خط نسخ و خط تعلیق و ثلث را از ان
گویند که در آن سوم حصه حصول قلم باشد ثلج بفتح اول و سکون لام و جیم تودهٔ بمعنی برف از کشف و منتخب و کنز ثلم بالفتح بمعنی رخنه از لطائف ثلمان بالضم و حصه از جمله سه حصه ثلاثة غساله
اول و فتح غین و سین مهمله مشدد دسته پیاله شراب که بوقت صبح نوشند و آن غنیده عمیا د شوند کثافت بدن و مزیل کدورت بشره باشد از کشف و مدار و مویدیه ثله بالضم و تشدید لام بمعنی
گروه مردم از منتخب و کنز فصل ثای مثلثه مع میم ثمرات بفتحتین میوه ها و این جمع ثمره است ثمد بالفتح اول و کسر میم آب اندک از شرح نصاب و منتخب و کنز و در صراح آب اندک ثامین بمعنی بفتحتین است

ثمود بفتح اول و ضم میم نام شخصیست از نسل نوح علیه السلام بچهار واسطه و بمعنی قوم که امت حضرت صالح پیغمبر است بثمود منسوب مشهوراند ناقه حضرت صالح را پی کردند بشومی آن همه سوختند از لطائف و کنز ثمر بفتحتین میوه بار درخت و مال و زر و فرزند از منتخب ثمار بکسر میوه ها و این جمع ثمرست ثمیر میوه ای ثم بالضم و تشدید میم مفتوح پس بار و بالفتح و میم مشدد مفتوح بمعنی انجا ثمن بفتحتین بمعنی قیمت و بالضم و بضمتین هشتم حصه چیزی از قاموس و منتخب و کنز ثمانین بفتح اول و کسر نون بمعنی هشتاد از منتخب ثمین بالفتح گران قیمت ثمینه چیز گران قیمت ثمر و صحاح و قاموس و صراح نوشته اند که بفتحتین است نه بسکون میم دیگر آنکه جمع این ثمار بالکسر و ثمرات بحرکات ثا و میم است ثمانیه بفتح اول و کسر نون بمعنی هشت که عدد معروفست از منتخب و کنز فصل ثای مثلثه مع نون ثنایا بالفتح چهار دندان پیشین دو از بالا و دو از زیر از منتخب بالضم خطاست ثنا بالفتح ستایش از منتخب ثنائی بالفتح اول منسوب بمعنی لفظ دو حرفی و دندان ثنایا پیر و دندان پیشین ثنی بالفتح اول و کسر نون و تشدید یای تحتانی بمعنی گاو و گوسپند و اسپ که در سال سوم باشد و اشتر شش ساله از شرح نصاب و در منتخب بکسر گاو و گوسپند که پا در سال سوم نهاده باشد و شتر شش ساله که پا در ششم نهاده باشد فصل ثای مثلثه مع واو ثواب بمعنی مزد و جزای خیر در آخرت از منتخب ثوب بالفتح جامه و لباس ثوقب بفتح اول و کسر قاف بمعنی … دلو مع ثوابت بفتح اول و کسر بای موحده بمعنی ستارگان غیر متحرک که حرکت فلک خود ندارند ثابته باشند سوای این سبعه سیاره اگرچه بحرکت بعض ثوابت حکما قائل اند فاما چون بغایت بطی السیر اند حرکت آنها معتبر ندارند چنانچه گفته اند که در بیست و چهار هزار سال یکدور تمام میکنند ثور بالفتح گاو نر و نیز بمعنی مطلق گاو و لقب عام است خواه نر خواه ماده و نام برج دوم فلک که آن بصورت گاو است ثولول بضم … و واو معروف … اول از … گوشت پاره که بر اعضا بدید آید بهندی مسا گویند جمع آن ثالیل است ثوم بالضم سیر بهندی لسن گویند ثوران بفتحتین بمعنی جوش و برخاستن گرد و فتنه از کشف و بحر الجواهر و منتخب کنز ثوبان بالفتح و بای موحده نام غلام آنحضرت صلی الله علیه و آله و سلم ثوالی بالفتح جمع ثانیه که بمعنی دوم است و هشتم حصه دقیقه فصل ثای مثلثه مع یا ثیاب بکسر اول جمع ثوب بمعنی جامه ها … و این جمع ثوبست ثیبات بفتح اول و کسر یای تحتانی مشدد زنان شوهر دیده ثیبه بفتح اول و کسر یای تحتانی مشدده و فتح بای موحده ضد بکر یعنی زن شوهر دیده خواه شوهر زنده باشد خواه

باب جیم عربی

فصل جیم عربی مع الف جابلسا بالفتح بای موحده و سین مهمله نام شهریست در سرحد مغرب و بعضی گویند شهریست در عالم مثال از برهان جابلقا بالضم بای موحده و قاف نام شهریست بسرحد مشرق و بعضی گویند شهریست در عالم مثال از برهان جام جهان نما عبارت از جام کیخسرو که احوال خیر و شر عالم از آن معلوم میشد جان من و جان شما یعنی شما را سوگند جان من و مرا سوگند بجان شما یا آنکه جان من فدای جان شما باد و نیز جائیکه کمال اتحاد باشد گویند یعنی جان من و جان شما هر دو یکیست جاربی بحر بفتح و ضم قائم مقام جالب بکسر لام و بای موحده بسوی خود کشنده چیزی را جاهلیت زمانه که پیش از زمانه رسول صلی الله علیه وسلم بود که قبائل عرب بتها را می پرستیدند جالوت نام بادشاه کافر که طالوت بهمراهی حضرت داود علیه السلام او را شکست داد از لطائف جامه صورت جامه که تصویرات دران نقش کرده باشند از مصطلحات جای فلان میداست و سبز است و خالیست در مقام یاد کسی گویند یعنی در اینجا او بیاید از مصطلحات جامه فتح جامه که در جنگ بر زره پوشند و ادعیه و آیات مثل انا فتحنا بر آن نقش کرده باشند از مصطلحات جاجح بجای حطی سر کشنده جاوید بکسر واو و یای تحتانی مجهول بمعنی همیشه و بفتح واو خطاست از برهان و مؤید و کشف و سراج جاحد بکسر حای مهمله منکر و انکار کننده با وجود دانستگی جار بمعنی همسایه و نگهبان و شریک و زنهار داده شده از کنز و در ترکی لفظ جار بمعنی ندا آمده یکی بمعنی بدا کردن … دوم جمعیت از لغات ترکی جائر آنکه از راه حق میل براه باطل کند جور کننده و ستمکار از منتخب جار بلجار … نوشته و تحقیق آنست که چون لفظ جار در ترکی بمعنی ندا و آواز و لفظ بل بضم موحده در ترکی بمعنی فراوان و بسیار لهذا جار بلجار عبارت از اندک طلب و بسیار طلب باشد یا آنکه بلجار بالضم در ترکی بمعنی وعده نیز آمده و جار بمعنی ندا و آواز و … بلحاظ مجموع بمعنی طلب وعده باشد جاندار … جانه دار سلاح دار بمعنی دوست و مددگار نیز آمده جاگیر و جاگیر بزیادت تحتانی قطعه از ملک که بهنگام تعیین منصب از سرکار بادشاهی بامیر مقرر گردد و این لفظ اگرچه در اشعار متاخرین ایران واقع است مگر اصطلاح هندیانست نه زبان خود شان از سراج و غیره جاغ بفتح غین معجمه جنبیدن دنده مرغان که بتازی حوصله گویند از سراج و برهان رشیدی جاج گرید و جیم عربی نام شهر در سند از برهان در سراج نوشته که بدین نام شهری در سند نیست بلفظ ظاهر اینست جاچ … که قصبه ایست از قنوج جاجون بیای تازی و دای معجمه شهریست از ترکستان جاموس … سین مهمله مرکب … گاومیش … جاموس گویند

بستر بیاده و بالکاو میش خوانند چنانکه صلت جالینوس نام حکیمی ست و معرب گالینوس ست که بواو معدوله باشد از رساله معرات جاورس بفتح واو و سین مهمله معرب گاورس و آن نوعی از غله باشد جالس نشینده و نشاننده و جاشن بشین معجمه توده غله و انبار بر جیز از شرح نصاب و برهان و لغات ترکی جیم فارسی ست اصح همین است جاحظ بحای مهمله و ظای معجمه نام عالمی مشهور و آنکه حدقه چشم او بیرون برآمده باشد از منتخب جالیع آکسنه از منتخب جامع بمعنی مسجد که در ان نماز جمعه گذارند جاباغ بتای فوقانی و غین معجمه لفظ ترکیست بمعنی کلیچه خمیر یا در ریشه از سراج جاف به تشدید فا بمعنی خشک از شرح نصاب جاثلیق بفتح ثای مثلثه لقب پیشوای ترسایان در بلاد اسلام او در روم ست بطریق انطاکیه ست و بعد از جاثلیق مطران است و بعد از ان اسقف و بعد از ان قسیس و بعد از ان شماس از منتخب جاغو بواو مجهول گیاهی ست که آن باریک میان است پیدا میشود به بندکانی گویند جاغول بغین معجمه و واو مجهول بمعنی حرام زاده و شریر از لطائف جاعل بکسر عین مهمله گرداننده و پیدا کننده و سازنده جاجم بکسر جیم دوم نوعی از فرش رنگین لفظ ترکیست از برهان جام پیاله شراب خوردنی و نام ولایتی از خراسان مولد عبدالرحمن جامی لقب حکام آن ولایت است و بمعنی هفت تا از هر چیز و شیشه های حمام از بهار عجم و سراج جاذم بکسر ذال معجمه قطع کننده و ساکن کننده حرف متحرک را و عزم استوار کننده از منتخب جام جم بفتح حرف چهارم که جیم عربیست نام کتاب جاناتوم بضم تا مثلثه بمعنی کابوس از منتخب جا برای کسی خالی کردن از روی تعظیم بجای خود نشاندن از مصطلحات جا زدن مساوی کردن از مصطلحات جا جاتی دادن و امتحان کردن ساقی خوش مست از مصطلحات جان بدوش بندگانی کردن جا گرم کردن کنایه از قرار گرفتن بجای و دیر از جهانگیری و سراج جانشین بمعنی قائم مقام جا به گذاشتن مردن اولیا و سلاطین از بهار و مصطلحات جا تمیمن بیحس و حرکت شدگان و هلاک شدگان و برجا ماندگان از منتخب و لطائف جان به تشدید نون نام ابوالجن که پدر جن و پریان بود از صراح و موید و گاهی این لفظ مجاز بر نوع جن اطلاق کنند جان جان با اضافت کنایه از روح اعظم و اشاره بذات حق تعالی و مراد از آتش تیز زیرا که خلقت جان یعنی پدر جن از آتش بوده است و کنوار زبان که چند تو باشد به هندی برابها نامند از برهان و غیر آن جامه سرخ پوشیدن سلطان از غضب و قهر بودن سلطان از مصطلحات جامه کن بفتح کاف هر جامه خانه حمام از لطائف جان و میان داشتن کنایه از نهایت مهر و محبت از مصطلحات جام جهان بین عبارت از جام کیخسرو که احوال خیر و شر عالم از ان معلوم میشد جانان بمعنی جان با الف و نون در آخر زائد همچنین در جاودان از رساله عبد الواسع جان دارو بمعنی تریاق و نوشدارو از برهان و سراج جادو بمعنی ساحر و سحر هر دو آمده و خان آرزو در سراج نوشته که آنچه در رشیدی نوشته که جادو ساحر و جادوئی بیای نسبت بمعنی سحر ست و عوام جادو سحر را گویند و ساحر را جادوگر این غلط ست مولف گوید که فی الواقع در کلام قدما جادو بمعنی ساحر و در کلام شعرای معتبر هند مثل امیر خسرو و فیضی و شاعران متاخرین ایران جادو بمعنی سحر و جادوگر بمعنی ساحر بیشتر است که تعداد تو اکثر و بس تخطئه این بر سبیل اطلاق درست نباشد و از ینجاست که در برهان جادو بمعنی سحر و ساحر هر دو آمده جام جم و جام کیخسرو و مناسبت جام بجمشید آنست که جمشید جام را احداث نموده و کیخسرو در جام ساخته بود و مشتمل بر خطوط هندسی چنانچه از خطوط و رقوم و دوائر اصطرلاب ارتفاع کواکب و غیره معلوم نمایند همچنین او از ان جام حوادث روزگار معلوم میکرد چنانچه کتب تواریخ مسطور است و نیز جام جم نام کتابیست جار الله نام عالمی جلیل که صاحب تفسیر کشاف ست ساکن شهر زمخشر جاذبه قوتیست که در اعضا موجود است تا آنچه منافع و مفید باشد جذب کند و بمعنی تاثیر کشش محبت نیز مستعمل جانانه معشوق از برهان جابه نام یکی از انصار و رفقای پیغمبر جان نثار بادیه ها جارحه بکسر را مهمله و بعد ها حای مهمله معنی جوارح که بمعنی خسته کردن و کسب کردن ست از بست می برآید از شرح نصاب و کنز جایزه صله انعام رخصتی مستقیم که در اعلامات تصحیح مقرر کرده اند از منتخب و کشف و لطائف و در مصطلحات نوشته که جایزه بمعنی صله انعام و اصطلاح اهل دفتر صورت آنست که بر سر عدد و بعد مقابله و تصحیح کشند و آن علامت صحت باشد جاریه بحرف چهارم یای تحتانی بمعنی کشتی و سفینه و بمعنی آفتاب و بمعنی کنیزک و دختر و آب روان جمع آن جواری بفتح جیم آید از مدار و کشف و منتخب جامه خت بوسید و گستر و صراحی پیاله شراب بمعنی خیر مزید علیه جابت از بهار عجم جاده به تشدید دال عربیست راه باریک راه راست که در صحرا از آمد و رفت مردم پدید آید و در فارسی بتخفیف دال مستعمل است از کنز و چراغ هدایت جاله چو خیمه بکلیه بر کنند و مشکی چند بر باد کرده بر زیر آن تعبیه کنند بران نشسته از آب عبور کنند از رشیدی و برهان جاجی ترکی نقیب و منادی گنند لفظ ترکیست از مصطلحات جام جامی پیاله لب با یکمان جام فرعونی فرعونی جامی بود از زر که جبار کس آنرا در مجلس جرعی آورده از شرح خاقانی جانی بمعنی گل جانی جوی جانی منسوب بجان که بمعنی روح و رحیالست با این معنی لفظ فارسی ست و نیز

صیغه اسم فاعل بمعنی گنهگار از جنایت که بمعنی گناه و تقصیر باشد و هم منسوب بجان که پدر پریان و جنات بود و اگرچه یای نسبتی بنون جان مشدد است لیکن فارسیان مخفف
خوانند و درین همه صورت لفظ جانی عربیست جالی جلا دهنده و زداینده کدورت و مصفا و روشن کننده و جاگی بکاف فارسی روزینه و وظیفه و جامه کهنه
و ماهیانه که بجاگیر جامه به هندی خوانند و یکه در جام باقیماند بعد از نوشیدن شراب از کشف و بهار عجم و رشیدی و مدار و در سراج نوشته که جاگی تقسیم و راتبه و وظیفه و این مرکب از
کلمه جا و کلمه گی که بکاف فارسی برای نسبت است جاگی در اصل بمعنی جا جامه باشد بعد از ان بمجاز بمعنی خوراک که شهرت گرفته بجاد و سحر ساحر جابر
بفتح بای موحده نام شرح شافیه و این منسوبست بجابر که شهریست و لفظ چار بر وزن سیار بمعنی چار پرست بجیم فارسی و بای فارسیست و کسانیکه جابر بر دکبر با خوانند خطاست از
مؤید جافی جفا کننده و جبر کننده فصل جیم عربی مع بای موحده جبا بالضم جیم و فتح بای موحده پیاله خورد و ابریکی تواضع کردن از مصطلحات و چراغ هدایت جبر از زور بی معنی
جبت بالضم و تشدید بای موحده بمعنی جادو جبت بالکسر و در آخر تای فوقانی بمعنی بت و کاهن و ساحر و سحر و هرچه غیر خدا پرستیده شود از منتخب و صراح جبروت بفتحتین عظمت و بزرگی
و تکبر و در اصطلاح سالکان عالم عظمت و جلال اسمای صفات الهی و مرتبه وحدت را گویند که حقیقت محمدیست و تعلق بمرتبه صفات دارد و از منتخب و مدار و کنز و کشف جبایت
بکسر اول و چهارم یای تحتانی گرد کردن مال خراج از منتخب جبابت بالضم اول جمع جباست که بمعنی گرد کننده مال خراج ست جبال بکسر سیات بکسر سین مهمله نام جای بهاست بلند در
از لطائف جبل الرحمة کوهیست میان عرفات جبلت بکسرتین و لام مشدد و مفتوح آفرینش از صراح و مؤید و کشف و کنز جبار بالفتح اول و کسر همزه که حرف چهارم ست جمع
جبیره و آن چوبها کوچک باشد که بر عضو شکسته می بندند از صراح جبر بالفتح و سکون بای موحده شکسته را بستن و نیکو کردن حال کسی را و بزور بر کاری داشتن کسی را از منتخب جبه و در بیش
کنایه از آفتاب بر نشان زر بر رشید جبل بفتحتین کوه جبال بکسر اول کوهها جبین بالفتح پیشانی لفظ عربیست بکسر خطاست از مدار و کشف و منتخب جبل بالفتحتین و بضم اول و سکون
ثانی پنیر و سفید که از آب و شیر جدا کنند و آنرا جبن گویند که بعد از جدا کردن سفید شیر باقی ماند و آن اگر از تر باشد در بعضی امراض بکار برند عوام از ناواقفی آنرا جبن گویند بضم
اول و سکون بای موحده بمعنی عزو یعنی ترسیدن از جنگ از مدار و شرح نصاب و بحر الجواهر و قاموس و کشف جبان بالفتح بمعنی بددل و غول یعنی ضد بهادر و شجاع از کشف و قاموس
بالفتح اول و تشدید بای بمعنی صحرا و بیابان از لطائف جبا کردن بالفتح دادن پیاله خود و بحریف از زر و تواضع از چراغ هدایت و مصطلحات جباه بکسر اول پیشانیها و این جمع جبهه
که بمعنی پیشانی باشد جبله بالضم کوهان شتر از کنز جبر و مقابله علمیست از فنون حساب که دانسته میشود بآن بسیاری از مجهولات عددیه و زیادت کردن و کم کردن اعداد و مسائل
مطلوب چه جبر در اصطلاح این علم بمعنی زیاده کردنست و مقابله بمعنی کم کردن و ساقط کردن جبجبه بفتح هر دو جیم و سکون بای موحده اول و فتح موحده ثانی بمعنی شکمبه یعنی معده
از شرح نصاب و در کنز بضم هر دو جیم جبین گرفته ترشح از مصطلحات جبریه بفتحتین جماعتی است که میگویند بنده را در کار اختیار نیست و بسکون با خطاست از منتخب جبانه
بالفتح و تشدید بای بعد الف نون بمعنی صحرا و دشت از منتخب و کنز جبهه بالفتح پیشانی و منزل دهم از منازل قمر و آن چهار ستاره است که بر پیشانی برج اسد واقع شده از کشف و کنز
جبلی بکسرتین و لام مشدد نیز گفته و بمعنی معروف خلقی و طبعی و پیدایشی از مدار و خیابان و جبلی بفتحتین منسوب بجبل که بمعنی کوه است و بسکون بای موحده خطاست از کشف
فصل جیم عربی مع تای مثلثه جث بالفتح و تشدید تای مثلثه از بن بر کندن از منتخب جثمان بالضم بدن و تن از صراح و شرح نصاب جثه بتشدید تای مثلثه بدن
و تن و دم و جثه از منتخب فصل جیم عربی مع حای مهمله جحد بالفتح و بفتحتین انکار کردن بدانستگی از منتخب جحود بضمتین دیده و دانسته انکار کردن از صراح و منتخب جحش بالفتح
بچه خر و بچه اسب و نام بچه از منتخب جحمرش بالضم جیم و میم و کسر رای مهمله زن پیر از کنز و صراح جحیم بکسر تا جای هفت دوزخ و آتش بسیار تیز و بلند از منتخب جحی بضم جیم و کسر حای مهمله مخفف
نام مسخره فصل جیم عربی مع خای معجمه جخدب بضم جیم و سکون خای معجمه و فتح دال مهمله و ضم آن نیز باختلاف قولین و بای موحده نوعی از ملخ که سرخ رنگ دراز باشد از جلد
و غیر آن فصل جیم عربی مع دال مهمله جدت بالکسر و تشدید دال نو شدن و تازگی و نو از شرح نصاب و شمس و منتخب و کنز جدید هر چیز که نو باشد جدید
بر بادت با تحتانی غلط است نام بحر از نوزده بحور شعر چرا که این بحر را نو پیدا کرده شده است و مستعمل این بحر مخصوص است فعلاتن فعلاتن مفاعلن جدد بفتحتین هر دو دال مهمله یعنی زمین هموار
از نصاب و کنز بفتحتین بمعنی راهها جمع جده از منتخب و کنز جد بالفتح بمعنی بخت و نصیب و بزرگی و توانگری و پدر پدر و پدر مادر و بالکسر بمعنی کوشش و ضد هزل از کنز و منتخب و صراح

از کشف و لطائف جدا گردیدن و بیزار از لطائف و صراح جدر بفتح و ضم اول و سکون ثانی دیوار و بفتحتین جمع جدار که بمعنی دیوارست و بفتحتین نشان گزیدن و آبله بر آمدن از زخم
و غیره و جدوار الغیم بحیثیت مخروطی شکل سیاه رنگ بهمنه ریسه گویند جدیر بروزن فقیر بمعنی لائق و سزاوار از کنز و صراح جدر جنس خیالی که مر شطرنجباز کامل و این مسموع ست از
بعض استاذه بالکسر بمعنی کوشش و مرغش بمعنی اسب که مسافت تیز بازی رفته چون کوشش اسب تازی می انگیزد و جدغ بالفتح بمعنی دگرگون و دست بدین شبکه دان
از منتخب جدال بالکسر جنگ و خصومت کردن از صراح جدل بفتحتین بمعنی جنگ و پیکار و بلفظ داشتن مستعمل از بهار عجم جدول بالفتح بمعنی نهر و بنسبت مشابهت مجازا
بمعنی خطوط شنگرف و غیره که گرد صفحه کشند از مدار و کشف جداول بفتح اول و کسر واو جمع جدول بمعنی خطوط و امثال آن جدران بالضم دیوارها جمع جدر بالفتح و بالضم از منتخب و
صراح جدیدان بالفتح روز و شب از منتخب و صحاح جده بالضم و دال مهمله مشدد مفتوح و در آخر ها نام شهری بکناره بحر که از صراح و مؤید و کشف و مدار صاحب منتخب گفته که
با تحتانی بالکسرست و بالفتح بمعنی مادر و مادر پدر جدری بضم اول و سکون ثانی و رای مهمله و یای معروف نوعی از آبله که بر اندام اطفال پیدا آید بفارسی چیچک گویند از بحر الجواهر
و منتخب و صراح بضم اول و فتح ثانی و بفتحتین هم آورده جدی بفتح اول و سکون دال و غاله و نام برجیست از بروج آسمان و ستاره ایست نزدیک قطب شمالی که بعرف
آن ستاره را قطب گویند و اهل ریاضی این ستاره را بجهت امتیاز از برج جدی بضم جیم و فتح دال و تشدید یای تحتانی خوانند از منتخب و فارسیان بمعنی تخفیف یا نیز آرند

فصل جیم مع ذال معجمه جذر بالفتح و بالکسر و سکون ثانی اصل هر چیز و ازبیخ بر کندن از صراح و منتخب و باصطلاح علم حساب جذر بمعنی عددیکه چون در نفس خودش ضرب کنند
عددی دیگر حاصل آید و آنچه بعد از ضرب حاصل آید آن را مجذور گویند و جذر باعتبار اضافت مجذور خود دو قسمست یکی جذر منطق یعنی جذر برای عدد منطق و دیگر جذر اصم یعنی جذر
برای عدد اصم پس جذر منطق آنست که چون عدد سالم را در نفس خودش ضرب کنند عددی دیگر سالم پیدا آید چنانچه عدد سه که چون آن را در سه ضرب کنند نه حاصل شود و همچنین عدد چهار را که چون
چهار را در چهار ضرب کنند شانزده حاصل میشود پس درین هر دو مثال عدد سه و چهار جذرست و عدد نه و شانزده مجذور که هر دو عدد منطق اند و دیگر جذر اصم آنچنانست
هر عددیکه چون آن را مجذور فرض کنند برای آن جذر سالم بهم نرسد مگر آنکه کسر در وی واقع باشد چنانچه عدد ده که اگر برای آن جذر تجویز کنند سه عدد سالم و یک سبع
باشد چون این را در نفس خودش ضرب کنند نه عدد سالم و چهل و سه حصه منجمله چهل و نه حصه یک عدد حاصل آید چون در کامل شدن ده کسر شش جزو از چهل و نه جزو کم
باقیمانده لهذا جذر مذکور تقریبی شده نه تحقیقی و چون انقسیم جذر بر مجذور خود بدلالت صریح دال و ناطق نیست بلکه باشارت تقدیر دلالت میکند پس گویا اصم ست اگرچه
اصم بفتحتین بمعنی کر و ناشنواست لیکن چون کر مادر زاد را گنگی لازم ست لهذا مجازا بمقابله منطق که بضم میم و کسر طای مهمله بمعنی گویاست لفظ اصم بمعنی گنگ مستعمل شده
جذر اصم محض بمقابله منطق ست و الا جذر اصم سالم را وجود نیست جذع بالکسر تنه درخت و بفتحتین بمعنی گاو و اسپ که بسال سوم باشد و شتر که بسال پنجم و گوسپند
که بسال دوم باشد از لطائف و منتخب جذوع بضمتین تنه های درخت از لطائف و منتخب جذم بالکسر بیخ هر چیز و اصل عمارت از شرح نصاب و منتخب جذام
بضم اول بیماریست از فساد خون که بدن را میگدازد از منتخب و لطائف و صراح جذلان بالفتح شادان و خوش از منتخب جذوه بهر سه حرکت اول بمعنی پاره آتش از
منتخب جذره بفارسی ماورا النهر شراره آتش را گویند از شرح نصاب جذبه بالفتح یکباره کشیدن و مستعمل ست بمعنی کشش قلبی

فصل جیم مع رای مهمله جرجیس با قاف
بکسر هر دو جیم نام پیغمبریست که بانواع عقوبت او را بکشتند و باز بامر الهی زنده میشد و امت را دعوت میکرد و ظاهرا باقیا بجهت آنست که بعد از مردن باز
زنده میشد جرب بفتحتین بای موحده مرض خارش از کشف و منتخب و بحر الجواهر و صراح جراب بکسر اول انبان و پوست گاو از منتخب و شرح نصاب
جریب معرب گری بالفتح کاف فارسی بمعنی پیمانه است اندر رساله معربات جرس بالفتح و دال مهمله مشدد مفتوحه و فتح سین مهمله نیز و نامی نوعی از فتنی
آواز برهم زدن دو چیز و برهم سودن دندان آواز در بدن کرام از زرخشید و سرام و بتخفیف نیز آمده از کشف و مدار و جرس بکسر جیم و سین مهمله نیز از آب جرس است
مغنی آواز که وقت بریان کردن کباب بر آید از مجمع جرس کل از شور و غوغا و مراد از قصه و شور و غماز و این لغت ماورا النهرست از وشمس فرهنگ نادرن
جراحت بالکسر ریش و زخم و بالفتح فضاحت از جامع و منتخب بحر الجواهر و کنز و صراح جریح در آخر حای مهمله بمعنی مجروح جریح بالضم بمعنی ریش و زخم از منتخب و بحر الجواهر جراد بالفتح

بمعنی تیم از کشف و منتخب و بحر الجواهر جریده قاصد و جاسوس از لطائف جرائد بضم اول و کسر همزه که حرف چهارم ست بمعنی دفترها جرو بر وزن فتح و تشدید راء و واو عاطفه
وضم میم و تشدید دال بمعنی قبض و بسط جر بمعنی کشیدن و بمعنی دراز کردن بمعنی فراهم کردن بمعنی ساختن چنانچه امواج بحر محیط را مالست و تحقیق هیئت [illegible]
جو بمد لفظ جزر و مد صحیحست جزر بفتح جیم و سکون زای معجمه و در آخر رای مهمله بمعنی باز گشتن آب دریا و کم شدن آن و این خلاف المدست چنانکه در قاموس و صراح
مسطورست جریر بفتح جیم و کسر رای مهمله بر وزن فعیل نام شاعر عظیم الشان از شعرای عرب از تواریخ ابن خلکان و کشف و لطائف جرنغار و برنغار بضم اول و ثانی و سکون
نون و غین معجمه فوج جانب دست چپ پادشاه در روز جنگ لفظ ترکیست و برنغار بضم اول و ثانی فوج جانب دست راست پادشاه در روز جنگ این هر دو لفظ ترکیست از لغات
ترکی جرار بالفتح و تشدید رای مهمله اول لشکر خونخوار و لشکر بسیار و انبوه که از بسیاری مردم آهسته روند از سروری و کشف و منتخب برهان گز جرا بالفتح و تشدید را کشیدن
و گناه کردن و حرکت زیر و سبوها جمع جره از منتخب و بمد کاریز بالفتح شکافیکه در زمین باشد و مجاز بمعنی نقب کوچه سلامت و بالضم زین اسپ از رشیدی و بهار عجم جرار بضم اول
آخر زای معجمه بمعنی تیغ و شمشیر بران از شرح نصاب و کنز جرز بضمتین و در آخر زای معجمه زمین بی گیاه از شرح نصاب و کنز جرس بالکسر و بالفتح و سکون را و سین مهمله بمعنی درای
در حم چوپان آنها زنگله مناسب بمعنی بوده اول جرس بفتحتین گفتند از شرح نصاب مولانا یوسف و کنز و در بهار عجم نوشته که جرس بفتحتین درای کلان که گردن اول جرس
جیم بر وزن قدرس نام پیغمبریست که بانواع عقوبت او را میکشتند و باز بامر الهی زنده میشد امت خود را دعوت میکرد از منتخب جرلیس بالشین معجمه بر وزن فعلیل بمعنی مطبوع که هست دلیاک
از شرح نصاب جرف بضمتین مکانیکه آن را سیل کنده باشد از کنز و صراح و در منتخب بمعنی آنگیز نوشته جرک بفتح اول و سکون رای و کاف فارسی حلقه معرکه کشتی گیران از جهانگیری جر ثقیل
بضم جیم و تشدید را که بمکسورست بکسر ثقیل نام علمیست که در ان قواعد کشیدن و برداشتن بارهای گران منسلخ ست چنانچه گردون که بار به شهرت دارد و هشت گاری چهکرا گویند بار کشی
اقسام جر ثقیل ست جرم بالضم بمعنی گناه و بالکسر بمعنی جثه و تن و اطلاق این لفظ بر علویات و سفلیات بر آید چون جرم کوه و جرم خاک و جرم قمر و جرم شمس و اکثر استعمال این بسعادت باشد از
بهار عجم و در سراج نوشته که جرم بالکسر بمعنی جسم است و اکثر اطلاق این بر فلکیات و معدنیات باشد و گاهی بر جوهر عنصری حیوانات بمجموع جسم حیوان هم بفتحتین گوید چاره از منتخب جرائم بفتح جیم و کسر همزه
که حرف چهارم ست بمعنی گناهها و خطاها و این جمع جریمت است که بمعنی گناه و خطا باشد جریم بر وزن دیر از منتخب شارح گل گشتی بمعنی جرم هم نوشته است جرین بالضم جاییکه خرما خشک کنند
از منتخب اجرام جریان بفتحتین روان شدن آب و غیره از کشف و بهار عجم و در خیابان نوشته که در رفتار بسکون را نیز مستعمل است جرمه بفتح اول و سکون ثانی اسپ نقره خنگ از مؤید و برهان و بعضی
کتب بمعنی سبز خنگ نوشته اند جراره بالفتح و تشدید رای ثانی لشکر گران نوعیست از کژدم که بر زمین کشان میرود و در زمین اهواز بسیار میباشد هر کسی را که میگزد خون از بدن او بشود
و روان میشود دیگر مسافر از منیر از منتخب و غیره جره بالضم و رای مهمله مشدد بمعنی دلیر و شجاع و بمعنی اسپ پران سوار شوند و بمعنی نر [illegible] جره ست
و باز ماده است چه نسبت با جره کوچک کم شکار و ضعیف میباشد بمعنی نرگسیست از بهار عجم و مؤید و برهان جهانگیری و سراج و رشیدی جره بکسر جیم و تشدید را بمعنی نشخوار یعنی انچه
چهار پایان گیاه خوار از معده بیرون آورده باز بخایند بهندی جگال گویند بالمعنی عربیست از شرح نصاب جریده بمعنی تنها و بمعنی شاخ درخت بی برگ و بمعنی دفتر نویسندگان از منتخب برهان
خان آرزو در سراج نوشته که جریده بمعنی دفتر اثبات نیست که عربیست یا کار جرده بالفتح بمعنی رنگ سیاه باشد و بمعنی اسپ سبز خنگ [illegible]
و بالضم المقدار چیز اسپی که یکبار برکشیدم نوشیده شود از منتخب جرگه بالفتح و کاف فارسی مفتوح صف کشیدن انبوه مردم و نوعی از شکار کردن که چند مردم گرد صید حلقه بسته بگیرند [illegible]
و بالکسر خلعت و این لفظ ترکیست جریانه بالضم آنچه از گنهکار گیرند و جرمانه که شهرت دارد درست نیست از بهار عجم جرمیه بفتح اول و کسر ثانی بمعنی گناه از منتخب و صراح جری بالضم اول
کسر ثانی بمعنی دلیر از لطائف و بفتح اول و سکون ثانی بمعنی وکیل و رسول و بکسر اول [illegible] فتح ثانی و الف مقصوره بمعنی [illegible] جرجی بکسر اول و فتح ثانی منسوب بجرجم که نام جایست در [illegible]
فصل جیم مع زای معجمه جزو لایتجزی چیزیست که از کمال خردی و باریکی قابل آن نباشد که آن را دو جا یا سه جا تقسیم توانکرد و [illegible] قابل تقسیم آن مستقند
و حکما تقسیم آن را بوجوهات ثابت میکنند جزالت بفتح محکمی و استواری و خوبی در سخن و تمام شدن از کشف و صراح و منتخب و کنز جزر بالفتح بریدن و شتر کشتن و سوی بازگردیدن
از درخت و باز گشتن آب دریا و کم شدن و این خلاف مد است جزرین بفتحتین زردک [illegible] مغرب گزرست از نصاب و منتخب جزایر جمع جزیره و نام سلاح جنگ که آن جهت کلان میشد

جز بالضم قسمی ست از جامهٔ ابریشمی و کتابے بمعنی پاره و چیزے می آید و در بعضی صورت مخفف جزو ست که لفظ عربی باشد و در عبارت عربی بهمزه خوانند و در عبارت فارسی
بدون همزه مگر در عبارت عربی این همزه اگر مضموم باشد بصورت واو نویسند چنانکه هذا جزؤک و اگر مکسور باشد بصورت یا نویسند چنانکه مررت الی جزئک و اگر مفتوح باشد بصورت
الف نویسند چنانکه رأیت جزاک و در عبارت فارسی که لفظ جز بدون همزه نویسند چون آن را مضاف نمایند بجای همزه واو نویسند چنانکه گویند جزو طلب لفظ جز بدان معنی کلمه
فارسیست و همه جا بمعنی لفظ غیر آید هر چند که مرادف لفظ غیرست مگر بخلاف لفظ غیر مقطوع الاضافه باشد یعنی بکسرهٔ علامت اضافت مستعمل نمیشود چنانچه نظامی فرماید
مصرعه جز آن کز سخن بنشانم مگی ۞ این از تحقیقات صاحب بهار عجم و جبر الله منجم ست جزع بفتحتین ناشکیبائی و بفتح اول و سکون ثانی بمعنی مهرهٔ سلیمانی که سفید و سیاه باشد و گاه از
لفظ جزع چشم مراد دارند باعتبار سفیدی و سیاهی از منتخب مدار و بحر الجواهر و کنز جزل چیزهای محکم و بسیار جمع جزیله جنبیل بزرگ محکم از کنز و منتخب و صراح و بسیار جزل القدر
بریدن هیزم خشک و سطبر و نحو درست و محکم و خیر بسیار عطا و دانائی درست رای آواز کبوتر و بفتحتین ریش کوهان شتر که از پالان بهم رسد از منتخب و صراح
جزم بالفتح بریدن و ساکن کردن حرف را و عزمے که از آن برنگردد و بمعنی یقین نیز آمده از منتخب جزیله بحکم و بسیار جز دیده بالضم نابینا از شرح سکندرنامه
جز و رسی بضم اول کفایت اندیشی و بخل فصل جیم مع سین مهمله جسارت بالفتح دلیرے از منتخب و شارح فاضل نوشته که جسارت بمعنی تجاوز و گذشتن ست لهذا
پل را جسر گویند که بدان تجاوز واقع میشود و چون در دلیری تجاوز از حد خود میشود لهذا دلیری را جسارت گفتند جسد بفتحتین تن بمعنی گویند که خاص جسم آدمی را گویند
از شرح نصاب جسر بفتح اول و سکون ثانی پل که بر رودها و انهار بندند از صراح و کنز و منتخب جسته کلاغ بالفتح ورزشی ست که کشتی گیران یک پا را بجسته گاه گاه
بزور یک پا مثل کلاغ از جا بجا می پرجهند از مصطلحات جسک بالفتح درد و رنج و بلا از برهان لطائف جسته رگ بالفتح جز و از لطائف جسم بالکسر عام ست از
هر چیز که طول و عرض و عمق دارد و در جسم و جرم فرقی نیست مگر آنکه استعمال جسم در چیزهای کثیف ست و استعمال جرم در چیزهای لطیف و اسم کلیه نسبت جسیم فربه
صاحب جسم جسم تعلیمی مقداری که برای آن طول و عرض و عمق باشد فصل جیم مع شین معجمه جشا بالضم بمعنی آروغ از منتخب جشب بالفتح اول و کسر ثانی
و بای موحده در طعام سخت یعنی نان بی نانخورش از منتخب و شروح نصاب جشن بالفتح کوفتن و شکستن از صراح جشنیس بهر دو شین معجمه برزن قندیل بمعنی
تنور خواه پخته باشد خواه خشک که بهندی دیا گویند از شروح نصاب جشن بفتح اول و سکون ثانی و نون مجلس شادی و بمعنی خوشی و کامرانی از جهانگیری
و کشف جشن سده بفتح سین مهمله و فتح دال نام جشن که بروز دهم بهمن ماه کنند از برهان فصل جیم مع صاد مهمله جص بالفتح و تشدید صاد معرب
گچ که چونه عمارت باشد و بالکسر نیز آمده از منتخب فصل جیم مع عین مهمله جعد بالفتح موی مرغول سر و بالضم خطاست از منتخب و سروری و مؤید
و کشف جعفر بفتح اول و ثالث بمعنی جوی خرد و قبیله از بنی عامر و نام مردی از صراح و منتخب نیز نام مردی که آن را جعفر برمکی گویند و نیز بمعنی نام کیمیاگر و نام برادر
عم زاده رسول الله صلعم که ایشان را جعفر طیار گویند زیرا که بعد شهادت حق تعالی ایشان را بال و پر داده بود که در باغات عالم برزخ پرواز میکنند جعشیش
بفتح اول و بهر دو شین معجمه بمعنی گدایان از لطائف جع جعشوش و صراح جعشوش بمعنی مرد دوست جعل بالضم اول و فتح ثانی جانوریست سیاه برداره مشابه بزنبور که در سرگین
و نباتات پیدا میشود و بفتح اول و سکون ثانی بمعنی گردیدن و گردانیدن از منتخب و کشف و لطائف و در اصطلاح نقل خیر که بر آن دعوی اهل باشد جعبه بمعنی ترکش از بهار عجم و منتخب
و کشف جعده ساده باصطلاح عرفا موسیقی عبارت از ساده خوانی و جعد رقم بجای معجمه کنایه از مبالغه در تحریرات و لادیار از شرح خاقانی جعفر گلی ست زرد رنگ و مجازا بمعنی مطلق رنگ
زرد و در بهار عجم جعفری نوعی از صد برگ جعلی بالفتح جبیر نقالی اگویند که شل چیز اصلی شد جعفر بمعنی تام زرد از رشیدی فصل جیم مع غین معجمه جغ بضم چوبی که بر گردن گاو و قلبه بندند بهندی
جوا گویند بالفتح چوبکه درختان گرد آمده در وقت آید از برهان [illegible] جغرافیا بالضم بحرف [illegible] علم جغرافیه یعنی دانستن علم هیئت ارض و اشکال اقالیم ربع مسکون جغغله بکسر
[illegible] بالضم فرو ساده [illegible] بمصطلحات و در لغات [illegible] فصل جیم مع فا جفا بالفتح [illegible] بمعنی ستم [illegible] از لطائف و منتخب و بهار عجم [illegible]
وا آمدن و نقش کشیدن [illegible] جستن و گستردن [illegible] جفان کالجواب بکسر جیم و نون مع التنوین و فتح جیم ثانی و کسر بای موحده کاسهای بزرگ [illegible] جفت بالضم [illegible]

که دو کان باشد و زن و شوهر و نر و ماده و بمعنی هر دو گاو قلبه از رشیدی جفیر بر وزن نفیر بمعنی ترکش از شرح نصاب و کنز و صراح جغیر جغبت کردن نظر بغور
تمام نظر کردن از مصطلحات جغفر بالفتح بره و بزغاله چهار ماهه جائیست بکوه و نام علم معروف که از آن احوال غیب آگاهی توان داد از منتخب و صراح و غیره جفاف
بفتح خشک شدن از منتخب جفت بالفتح پژمرده و خوار از لطائف جفته طاق بالضم کنایه از دو ابر و جفتنک بالضم جفت سرخاب که بهندی چکوی چکوا گویند از برهان
جفته زدن بالضم اغلام کردن چراکه جفته بمعنی سرین است از مصطلحات جفت شدن جماع کردن جفت ران بالضم آنکسیکه قلبه رانی کند جفن بفتح و سکون فا پلک
چشم و نیام شمشیر و باین معنی بالکسر نیز آمده از صراح و منتخب و قاموس جفان بکسر کاسهای بزرگ و شاخهای رز جمع جفنه از لطائف و صراح جفته بالضم و حرف سوم تای فوقانی
لکد یکه اسپ و خر بهر دو پا انداز و از رشیدی بمعنی چاه و گو و سوراخ از لطائف و بمعنی سرین و کفل آدمی از سراج و چراغ هدایت و بالفتح بمعنی خمیده و کج و باین معنی بجیم فارسی نیز آمده
از برهان فصل جیم مع قاف جق جق بفتح هر دو جیم شور و غوغای بمعنی از مصطلحات فصل جیم مع کاف عربی و فارسی جگر بند مجموع جگر و شش و دل و غیره کنایه
از فرزند از برهان و خیابان و لطائف و سراج جگر بفتحتین جیم و کاف بهر دو عربی مفرس لفظ هندی است که اصلش جهکر جهت و معنی آن باد تند غبار انگیز است که از سمت
مغرب وزد و بکسر اول و فتح کاف فارسی عضو معروف و گاهی مجازاً بمعنی رنج و غم و غصه و ترصد و انتظار و تاب و طاقت آید از سراج اللغات و بهار عجم جگر بنداغ
چیس اغ نهادن کنایه از اختیار محنت و بلا از بهار عجم جگر داشتن تاب و طاقت داشتن از مصطلحات جگر با خلتن بمعنی بدرد و ترسیدن از بهار عجم و جهار شت جگر گوشه
کنایه از عزیز جگی جگی بهر دو جیم مکسور بهر دو کاف فارسی و بهر دو یای معروف لفظیست که هنگام عجز و اضطرار گویند و لفظ جگی جگی بمعنی جغبت که گوشتی نرم زیر زنخدان
باشد از سراج فصل جیم مع لام جلا بالفتح و مد آخر همزه و در محاوره فارسی بی همزه از خانمان بیرون کردن کسی را یا از خود ترک وطن کردن و بالکسر سرمه یا
سرمه ایست مخصوص و بمعنی زدودن یعنی از زنگ پاک کردن و روشن ساختن و بالفتح و تشدید لام بمعنی بسیار جلا دهنده این لفظ بهمه معانی عربیست و جلا بکسر بمعنی
دوم بلفظ کردن و دادن و زدن و گرفتن مستعمل از منتخب و صراح و کشف و بهار عجم جلساء بضم جیم و فتح لام همنشینان و این جمع جلیس است از کنز جلباب بالکسر بمعنی
چادر از منتخب و کشف و صراح و حل اللغات جل آب بالضم و تشدید لام بافت سبزی که بر روی آب استاده بندد از مصطلحات جلب بالفتح کشیدن و بفتحتین بیع
و سودا و سود و نفع و آنچه برای فروختن از شهری بشهری برند و بالضم و بالکسر و سکون ثانی ابر تنک بی باران باین همه معانی عربیست و در فارسی بمعنی زن فاحشه و بمعنی شور و غوغا
از لطائف و منتخب و سراج و بهار عجم و کشف جلاب بالفتح و تشدید لام بمعنی کشیده و چیزی را از جای بجای برنده و کسیکه دواب را برای فروختن از جائی بجائی کشد
کذا فی المصطلحات و بالضم و تشدید لام معرب گلاب و بمعنی شربت که از قند و گلاب سازند باینطور که قند را در گلاب قسم اول و بهتر با هم آمیخته جوش دهند و در شیشه نگاه دارند
بغایت مفرح است از منتخب و رساله معربات و کتب طبیه و در سراج اللغات نوشته که جلاب معرب گلاب کذا فی القاموس غایتش تشدید از تعریب زیاده از کتب لغت
بمعنی شربت قند دریافت شده و از آنکه این لفظ را بتخفیف لام نیز باین معنی آورده است و آنچه لفظ جلاب بمعنی مسهل در هندوستان رواج دارد و صحت آن تا مسبب
ظاهر مصطلح اطبای فارسیست فقیر مؤلف گوید که وجه استعمال لفظ جلاب بجای لفظ مسهل آنست که مسهل بمعنی جاری کننده شکم است چون این لفظ خیلی مکروه بود لهذا
بجای آن جلاب گفتند مجازاً اطلاق جزو بر کل جلافت بالکسر که میان تهی بودن مجازاً بمعنی جهل و حماقت ماخوذ از جلف بالکسر که بمعنی خم تهی و حیوان شکم دریده
تهی کرده است از منتخب و صراح جلادت بفتح جیم و دال چالاکی و دلیری جلالت بالفتح بزرگ شدن و بزرگی از منتخب جلوت بالضم ظاهر کردن و نمودن خود را
بمردم و این ضد خلوتست جلادت بفتح جیم و دال مهمله چستی و چالاکی و دلیری از کشف و صراح از کنز جلید بفتح اول و یای معروف بر وزن فعیل بمعنی شبنمی که در ایام سرما منجمد
و آن برفست و جلید بمناسبت آن نام یکی از سه سطوبات چنین است از کشف و سرور جلد بالفتح تازیانه زدن و چست و چالاک و تیز و شتاب و بمعنی شکست هر دو عربی و فارسی و بالکسر پوست حیوان
از منتخب و بهار عجم جلو بفتحتین پوستی که سمت چهره باشد جلمد بر وزن سرمد بمعنی سنگ سخت جلاد بالفتح و تشدید لام مرد صاحب بمعنی شخصیکه گردن مجرم زند چه جلد بالفتح بمعنی دره زدن است و از آنکه ماخوذ است از جلد بالکسر بمعنی پوست
کننده یا چون شمشیر یا فی و پوست کشی نزدیک بهم اند و بهر دو معنی استعمال یافته و از صراح مستفاد میشود که جلاد بمعنی سیاف از روی اصل است چه تجالد و مجالده بمعنی بشمشیر زدن یکدیگر را آمده است از خیابان

پس انچه در عرف بمعنی سیاست که خونیان و مجرمان را بشمشیر قتل میکنند مطابق صراح باشد **جلمو** بضم جیم و میم سنگ سخت از منتخب **جلنار** بالفتح و تشدید لام معرب گلنار از
قاموس و رساله معربات **جلو** بر وزن کبسر اول و فتح ثانی بمعنی سبک عنان و جلد و شتاب و جلو بمعنی عنانست از بهار عجم **جلیس** همنشین از منتخب **جلوس** بضمتین نشستن از منتخب بعض
محققین نوشته اند که جلوس نشستن کسیکه خوابیده یا ساجد باشد و قعود نشستن کسیکه استاده باشد **جلف** بالفتح بریدن و برکندن و بالکسر جفا کننده و خم تهی و حیوان پوست کنده
شده و شکم دریده و هر چه میان تهی باشد از منتخب و صراح **جلق** بفتحتین مشت زدن بشهوت انزال کردن پیش از دخال و این مبدل لوت است بامال که از عجمیه بجیم کرده اند و در کلام عرب بسیم
و قاف در اسم واحد هیچ جا جمع نشده مگر در لفظ معرب مبدل **جل** بالفتح نام طائر خوش آواز از برهان و بالضم و تشدید پوشش ستوران و فارسیان بتخفیف می آرند و معرب گل از
هر درخت که باشد و جل بفتح جیم و تشدید لام مفتوح صیغه ماضی بمعنی بزرگ است **جلیل** بفتح جیم و کسر لام در عرف بمعنی بزرگ از منتخب و بضم جیم و فتح لام جل اسب و نقابت چیزی از مصطلحات
جلاجل بفتح جیم اول و کسر جیم دوم زنگولهای خرد که بر جرم دوزند و در گردن اسپ و شتر و گاو اندازند و این جمع جلجل از منتخب و برهان و بهار عجم نوشته که جلاجل بمعنی چیزیست قرص شکل از
روئین سازند و در دف و دایره تعبیه نمایند و گاهی علحده استعمال نمایند اگر کلان باشد چنانچه نامند و اگر کوچک باشد تال گویند **جلال** بالفتح و تشدید گاو یکه پس افگنده
بخورد از مصطلحات و در بهار عجم بمعنی کناکس که نجاسات را بر خر و غیره بار کرده برد **جلال** بفتح اول و کسر همزه بزرگیها **جلجلان** بضم هر دو جیم کشنیز از منتخب و شرح نصاب **جلبان**
بالضم و بای موحده ماش سبز از بحر الجواهر و برهان **جلد** بالضم بمعنی انعام و صله و این لفظ ترکیست از مدار و بهار عجم و بالکسر تیز آمدن **جلو** بکسر اول و فتح لام عنان اسپ و بمعنی اسپ
کوتل و دوانیدن اسپ و این لفظ ترکیست از بهار عجم و لغات ترکی و سراج **جلگه** بالضم و سکون لام و کاف فارسی مرغزار این لفظ ترکیست **جلاله** بالفتح لفظ الله که در جز و از
اجزای مصحف مجید متواتر بهم واقع شده بنا بر تکرار جلالین گویند از تفاسیر نوشته که در اثنای قرأت جلالین هر دعا که کنند درجه قبول یابد بعضی گویند که اسم اعظم است
همینست از مصطلحات **جلال** و **جلاله** بالتشدید کناسی که نجاسات را از کوی و برزن بر خر و استر بار کرده برد از مصطلحات و بهار عجم **جلوه** بالکسر نوع خاص خود را بکسر نمودن چرا که
بر وزن فعله بالکسر است که برای حالت باشد از مدار و کشف و فرهنگ حسینی و لطائف و زبدة الفوائد و در منتخب و بهار عجم بالفتح است بمعنی نمودن و عرض کردن عروس را بر کسی
و گاهی مجازاً بمعنی خرام معشوق نیز مستعمل مشهود **جلی** بفتح اول و کسر لام و تشدید یا روشن و آشکارا و باصطلاح کاتبان خط درشت که به پر قلم نویسند **جلیقی** بفتحتین کسیکه ذکر را دست بالیده
انزال کند **فصل جیم مع میم جمادی الاول** بضم اول و فتح دال بحذف الف مقصوره در تلفظ که بصورت یاست چرا که چون الف از الف و لام تعریف بموجب
کلام ساقط شد اجتماع ساکنین لازم آمد میان الف مقصوره و لام پس الف مقصوره را در تلفظ حذف کردند و جماد صیغه مفرد صفت مشبه است بر وزن حبار بمعنی افسرده
و یخ بسته چون در آخر این لفظ الف مقصوره که علامت تانیث است واقع گشت صورت مونث پیدا شد لهذا وصف آن بلفظ اولی که مونث اول است آوردند نه بلفظ اول
تا تطابق صفت موصوف در تذکیر و تانیث از دست نرود و جماد الاول چنانکه مشهور است خطاست از صراح و مزیل و مناظرة الانشاء و منتخب و قاموس و صحاح و بحر الجواهر و غیره
و در کتابی معتبر نوشته است که چون وقت تسمیه شهور این ماه در ابتدای موسمیکه در ان انجماد آبها میشد واقع گشت لهذا باین اسم مسمی گشت **جمادی الآخری** بضم اول و فتح
دال بحذف الف مقصوره که بشکل یای تحتانیست و موصوف کردن بلفظ آخری یا بلفظ آخره از آنجا که بیشتر استعمال عرب همینست و جمادی الثانی چنانکه مشهور شده بهتر نیست
گویند که اطلاق لفظ ثانی آنجا باشد که برای او بعد از ان ثالث نیز بود از صراح و مناظرة الانشاء و مزیل و صحاح و منتخب و قاموس و بحر الجواهر چون وقت تسمیه شهور این ماه در آخر موسمیکه
در ان انجماد آبها میشد واقع گردید لهذا باین اسم مسمی شد **جماعت** بالفتح گروه مردم و نام شکل از شانزده گانه اشکال رمل **جمعیت** بالفتح جیم و سکون میم و کسر عین و یای تحتانی مشدد و مفتوح
فراهم آمدن گروه مردم چون لفظ جمع بمعنی مجموع نیز مستعمل لهذا با لحاق یا و تا مصدر ساخته اند **جمادات** بالفتح چیزها که جان ندارند و اکثر اطلاق آن بر سنگها و چیزهای معدنی آید **جماد** بالفتح
هر چیزیکه از حیوانات نباشد و بمعنی زمین سخت و هر چه که جان ندارد و نیز آب باران ناباریده از کشف و صراح و مدار و منتخب و مؤید و در منتخب نوشته که بمعنی بکسر اول نیز آمده و هم در صراح نوشته
که جماد بکسر اول جمع جمد است که بالضم بمعنی جای بلند و سخت باشد **جمود** بضمتین منجمد و بسته شدن آب و غیره و فسرده شدن **جمد** بفتحتین یخ از شرح نصاب **جمشید**
بیای مجهول و معروف خوانند نیز درست نام بادشاهی اگر بلفظ خاتم و نگین و پیاله و سیب و تخت و باد و سبا و دکان و طیور و امثال آن باشد مراد از ان حضرت سلیمان علی نبینا علیه السلام اگر بسبد و آئینه و امثال آن

و امثال آن باشد سکندر رصد آرا و اگر بکام مشرب بزم و جشن نوروز و امثال آن باشد جمشید بادشاه مراد باید کرد از کشف و موید جمهور بالضم بمعنی گروه و بفتح چنانکه

مشهور شده خطاست و همچنین هر اسم که برین وزن آید بالضم باشد چنانچه دستور و زنبور و عصفور و صندوق و شلغم که صعفوق بمعنی لئیم بالفتح است نیز بمعنی صعفوق

عجیبست از منتخب و کشف و مدار جماعة و ارانچه در عوام جمعدار مشهور شده از صحت خیلی بعید باشد از بهار عجم جم غفیر بالفتح و میم مشدد بمعنی هجوم عام و جماعت کثیر و

بمعنی جم گردهست و غفیر بالغین معجمه فا بروزن فعیل بمعنی پوشنده باشد و ظاهرست که گروه عظیم زمین را میپوشد از قاموس و صراح و منتخب جماهیر بالفتح گروه بسیار و مراجع

جمهور جمار بکسر اول سنگریزهای حاجیان و اشارتست بر رمی الجمار یعنی انداختن سنگریزه چند که حاجیان در اداء مناسک حج میکنند از شرح خاقانی و جمار بمعنی سنگریزه انداختن

نیز آمده چنانکه در منتخب جمدهر بالفتح لفظ هندی نوعی از خنجر جمع انداز کسیکه هر ترش بهدف رسد و خطا نشود از مصطلحات جماش بالفتح و تشدید میم و شین معجمه کثیر الغمز یعنی

آنکه در بازی بسیار بود و نیز بمعنی شوخ و دلیر و بعضی فارسیان این لفظ را بجیم فارسی استعمال کنند در بصورت نوعی از تفسیر لیس میتوان گفت یا نه دار فرهنگ بهلول

جمع بالفتح همه گروه مردم و نام صنعتی که شاعر چند چیز را در یک وصف جمع کند چنانچه بیت فقر کنج و خمول و رحت ان هرسه شهرت و مال و جاه آفت جان بهم واحد سالم مکرر

تفصیل بمعنی کثیر النفع بدین الاست بدانکه جمع آنست که دلالت کند بر زیاده از دو و بر یک معنی پس آن دو نوعست یکی سالم که صیغه مفرد در جمع سالم مانده و آنکه بواو و نون است یا بیا

و نون مرد کرد و یا بالف و تا است در مؤنث الیست جمع سالم موضوع برای قلتست و برای کثرت هم آید و جمع تکسیر و قسمست قسم اول جمع قلت که دلالت کند بر سه تا ده و در آن وزنش چهار است

افعل بفتح اول و ضم عین و افعال بالفتح و افعلة بفتح اول و کسر عین و فعلة بالکسر و این اوزان گاهی بمعنی کثرت هم آید و قسم ثانی جمع کثرت که دلالت کند بر زیاده از ده و اوزان آن بسیار

ست چون فعل بالضم چنانچه بزل جمع بازل و غیره و فعل بالضم فا و فتح عین چنانچه برق جمع برقه و غیره و فعل بالضمتین جمع فعال چنانکه جبن جمع جبان و سقف جمع سقف و

حمر جمع حمار و غیره و فعل بکسر فا و فتح عین چنانچه فرق جمع فرقه و غیره و فعلة بالفتحتین چنانچه طلبه جمع طالب و غیره و فعلة بالضم فا و فتح عین چنانچه قضاة جمع قاضی که در اصل

قضیه بود یا بحرکت خود و فتح ما قبل الف شده است و فعلة بکسر فا و فتح عین چنانچه قرده جمع قرد و غیره و فعل بالضم فا و تشدید عین المفتوح چنانچه جهل جمع جاهل و غیره

فعال بالضم و تشدید عین چنانچه جهال جمع جاهل و غیره و فعال بکسر فا چنانچه جبال جمع جبل و کرام جمع کریم و غیره و فعول بالضمتین چنانچه قلوب جمع قلب و غیره و فعلان بالضم

چنانچه رغفان جمع رغیف و غیره و فعلان بالکسر چنانچه نیران جمع نار و غیره و فعلی بفتح و لام چنانچه مرضی جمع مریض و فعلی بکسر فا و لام چنانچه حجلی جمع حجل و فعلاء بالضم فا

عین چنانچه علما جمع عالم و افعلاء بالفتح همزه و کسر عین چنانچه انبیا و اطبا جمع نبی و طبیب و فعالی بفتح فا و لام چنانچه صحاری جمع صحرا و یتامی جمع یتیم و فعالی بالضم فا و

فتح لام چنانچه اساری جمع اسیر و فعالی بفتح فا و کسر لام چنانچه لیالی جمع لیل و فعالی بفتح فا و کسر لام و تشدید یا چنانچه جوالی جمع جوالیا و فعائل بالفتح فا و همزه چنانچه رسائل جمع رساله

و فواعل بفتح فا و کسر عین چنانچه کواهل جمع کاهل و افاعل بفتح همزه و کسر عین چنانچه اصابع جمع اصبع و افاعیل بالفتح همزه و کسر عین چنانچه اقالیم جمع اقلیم و تفاعل بفتح تا و کسر عین

چنانچه تجارب جمع تجربه و تفاعیل چنانچه تماثیل جمع تمثال و مفاعل بفتح میم و کسر عین چنانچه مساجد جمع مسجد و مفاعیل بفتح میم و کسر عین چنانچه مکاتیب جمع مکتوب و فعالن بفتح فا

و کسر لام چنانچه بلاغین جمع بلغن و فعالین بفتح فا چنانچه سلاطین جمع سلطان و فعالل بفتح فا و کسر لام چنانچه عنادل جمع عندلیب و فعالیل بفتح فا چنانچه قراطیس جمع قرطاس

و فعاللة بفتح فا و کسر لام اول چون تلامذه جمع تلمیذ و فاعلة چون اساتذه و مفاعلة و فعالة و فواعلة نیز آمده است و سوای اینها اوزان اسم جمع بسیارست و آن نیز در آخرین مبحث

گفته خواهد شد بدانکه کلمه ثلاثی را اکثر بر وزن فعل یعنی اسمیکه بفتح اول و سکون ثانی باشد بشرطیکه اجوف واوی و صفت مشبه نباشد جمع بر وزن فعول بالضمتین اکثر می آید

چنانچه فلوس جمع فلس لفظیکه اجوف واوی برین وزن باشد جمعش بر وزن افعال بالفتح می آید چنانچه اثواب جمع ثوب هم چنین فعل که اجوف یائی بود و سماعا بر وزن فعال بالکسر آید چون رجال جمع

و هم جمع فعل سماعا چند بر وزن دیگر نیز می آید چنانچه پلان بالکسر جمع رال و بطنان بالضم جمع بطن و سقف بالضمتین جمع سقف و غزوه بکسر اول و فتح ثانی جمع غزو و بر وزن فعالی بفتح اول و کسر لام مشدد

چون اهالی جمع اهل و جمع قلت این اکثر بر وزن افعال بفتح اول و ضم ثالث می آید چنانچه افلس جمع فلس و بر وزن افعال بالفتح از مفرد صحیح و فعلة بفتح اول و کسر ثالث و افاعل شاذ می آید چون افراخ جمع فرخ

و انجده جمع نجد و ارهط جمع رهط و اگر صفت مشبه برین وزن باشد جمعش اکثر بر وزن فعال بالکسر آید چون صعاب جمع صعب و چنین صفت اجوف یائی بود بر وزن افعل آید چون اشیاخ

جمع شیخ و سماعا بر چند وزن دیگر نیز می آید چنانچه ضیفان بالکسر جمع ضیف و وحدان بالضم جمع واحد و کهول بضمتین جمع کهل و در و جمع در و سحل بضمتین جمع سحل و سحا بالضم اول و فتح ثانی
جمع سمح و رطلة بالکسر جمع رطل بمعنی جوان سست و کلمهٔ ثلاثی که بر وزن فعل باشد یعنی اسمی که بکسر اول و سکون ثانی باشد بشرطیکه صفت مشبه نبود اکثر بر وزن فعول بضمتین آید چون
حمول جمع حمل و هم جمع فعل بالکسر بر چند وزن دیگر سماعا نیز می آید چون قدح بالکسر جمع قدح بالکسر بمعنی تیر بی پر و پیکان و صنوان بالکسر جمع صنو و قردة بکسر قاف و فتح را جمع
جمع قرد و ذوبان بالضم جمع ذیب و جمع قلت این اکثر بر افعال می آید چون احمال جمع حمل می آید بر وزن افعل کم می آید چون ارجل جمع رجل بالکسر و اگر صفت مشبه برین وزن بود
جمعش اکثر بر وزن افعال باشد چون اجلاف جمع جلف و بر وزن افعل بفتح اول و ضم دوم کم می آید چون اجلف جمع جلف و کلمهٔ ثلاثی که بر وزن فعل بود یعنی اسمیکه بضم اول و سکون
ثانی باشد جمعش اکثر بر وزن فعول بضمتین و افعال بالفتح آید چون قرو و اقرار جمع قر و براهم جمع این وزن بر چند وزن دیگر هم آید سماعا چنانچه خفاف بکسر اول جمع خف و فلک بالضم جمع فلک
مفرد و جمع بر یک وزن و قرط بکسر اول و فتح ثانی جمع قرط و از اجوف واوی برین وزن باشد جمعش بر وزن فعلان بالکسر می آید سماعا چنانچه عیدان جمع عود و اگر صفت مشبه برین وزن باشد
جمعش بر وزن افعال آید چنانچه احرار جمع حر و اسم ثلاثی که بر وزن فعل بفتحتین باشد بشرطیکه اجوف نبود اکثر جمعش بر وزن افعال آید چنانچه اجمال جمع جمل و اگر اجوف بود بر وزن فعلان
بالکسر آید چنانچه تیجان جمع تاج و نیران جمع نار و هم جمع این وزن سماعا بر چند وزن دیگر نیز می آید چنانچه ذکور بضمتین جمع ذکر و خربان بالکسر جمع خرب و ازمن بفتح اول و ضم ثالث جمع
زمن و حملان بالضم جمع حمل و جرة بالکسر جمع جار و حجلی بالکسر و الف مقصوره جمع حجل و اگر صفت مشبه برین وزن آید جمعش اکثر بر وزن فعال بالکسر آید چون حسان جمع حسن و نیز بر وزن فعلان
بالکسر آید چون اخوان جمع اخ که در اصل اخو بود و فعلان بالضم چون ذکران جمع ذکر و فعل بضمتین چون نصف جمع نصف بمعنی میانه سال و فعال چون ابطال جمع بطل آید و اسمیکه بر وزن
فعل بفتح اول و کسر ثانی باشد جمعش اکثر بر وزن افعال آید چنانچه افخاذ جمع فخذ و هم جمع این وزن سماعا بر وزن فعال بالفتح کم می آید چنانچه نمور جمع نمر و اگر صفت مشبه برین وزن
باشد جمعش بر وزن فعال چون وجاع جمع وجع بر وزن فعل بضمتین چون خشن جمع خشن و بر افعال چون انکار جمع نکر آید و بر وزن فعالی بالفتح کم می آید چنانچه حذاری جمع حذر و اسمیکه بر وزن
فعل بفتح اول و ضم ثانی باشد جمعش اکثر بر وزن افعال چون اعجاز جمع عجز و بر وزن فعال بالکسر کم می آید چنانچه سباع جمع سبع و اگر صفت مشبه برین وزن باشد جمعش بر وزن افعال
آید چنانچه الفاظ جمع لفظ و کلمه که بر وزن فعل بکسر اول و فتح ثانی باشد جمعش اکثر بر وزن افعال آید چون اعناب جمع عنب و بر فعول و افعال کم آید چنانچه ضلوع و اضلاع جمع ضلع
و کلمه که بر وزن فعل بکسرتین باشد جمعش بر وزن افعال آید چون آبال بالف ممدوده جمع ابل و کلمه که بر وزن فعل بضم اول و فتح ثانی باشد جمعش اکثر بر وزن فعلان بالکسر آید چنانچه
صردان جمع صرد و هم جمع این وزن سماعا برین اوزان آید چنانچه رباع بالکسر جمع ربع و ارطاب جمع رطب و اسمیکه بر وزن فعل بضمتین باشد جمعش بر وزن افعال آید چنانچه اعناق جمع عنق و اگر صفت مشبه
باشد جمعش نیز بر وزن افعال آید چنانچه اجناب جمع جنب و کلمه که بر وزن فعلة بالفتح و سکون عین باشد جمعش بر وزن فعال بکسر آید چنانچه قصاع جمع قصعة و بر فعول و فعل بکسر اول و فتح دوم نیز
آید چون بدور و بدر جمع بدرة و بر وزن فعل بضم اول و فتح دوم چون نوب جمع نوبة می آید و گاهی بر وزن فعائل نیز آید چون ضرائر جمع ضره و بر وزن فعالی بکسر لام آید چون لیالی جمع لیلة
و کلمه که بر وزن فعلة بکسر اول و سکون ثانی باشد جمعش اکثر بر وزن فعل بکسر اول و فتح دوم آید چون لقح جمع لقحة و بر وزن فعل بکسر اول و فعل بفتح اول و ضم سوم کم می آید چون لقاح جمع لقحة و نعم
جمع نعمة و کلمه که بر وزن فعلة بضم اول و سکون ثانی باشد جمعش اکثر بر وزن فعل بضم اول و فتح ثانی آید چون برق جمع برقة و هم جمع این وزن بر وزن فعول آید چون حجور جمع حجرة و فعل
بکسر چون برام جمع برمة کم می آید و گاهی بر وزن فعائل نیز می آید چون جرائر جمع جرة و کلمه که بر وزن فعلة بفتحات باشد جمعش اکثر بر وزن فعال بالکسر آید چون رقاب
جمع رقبة و گاهی بر وزن افعل بفتح اول و ضم سوم آید چون اینق جمع ناقه که در اصل نوقه بود و بر وزن فعل بالکسر و فتح ثانی آید چون تیر جمع تارة و بر وزن فعل
بضم نیز آید چون بدن جمع بدنه و کلمه که بر وزن فعلة بفتح اول و کسر ثانی باشد جمعش اکثر بر وزن فعل بفتح اول و کسر ثانی آید چون معد جمع معدة و کلمه که بر وزن فعلة
بضم اول و فتح ثانی باشد جمعش بر وزن فعل بضم اول و فتح ثانی آید چون تخم جمع تخمة و اسمیکه بر وزن فعال بالفتح باشد جمعش اکثر بر وزن افعلة بفتح اول و کسر عین آید چون ازمنة جمع زمان و
جمع این وزن سماعا بر وزن فعل بضمتین آید چون قذل جمع قذال و بر وزن فعلان بالکسر چون غزلان جمع غزال و بر وزن فعول چون عنوق جمع عناق آید و اگر صفت مشبه برین وزن
آید جمعش بر وزن فعلا بضم اول و فتح ثانی چون جبناء جمع جبان و بر وزن فعل بضمتین آید چون صنع جمع صناع و بر وزن فعال بکسر اول چون جیاد جمع جواد آید و اسمیکه بر وزن

فعال بالکسر باشد جمعش اکثر بر وزن افعله بفتح اول و کسر عین و فعل بضمتین آید چون حمار جمع حمر و جمع حماره گاهی حماعا بر وزن فعلان بالکسر چون صیران جمع صوار و بر وزن فعائل
چون شمائل جمع شمال آید و اگر صفت مشبهه برین وزن آید جمعش بر وزن فعل بضمتین چون کنز جمع کناز و بر وزن فعال مفرد و جمع یکسان آید چون هجان جمع هجان و اگر
بر وزن فعال بالضم باشد جمعش اکثر بر وزن افعله بفتح اول و کسر عین آید چون اغربه جمع غراب و گاهی بر وزن فعل بضمتین چون قرد جمع قراد و بر وزن فعلان بالکسر چون غربان
جمع غراب و بر وزن فعلان بالضم چون قیعان جمع قاع و بر وزن فعله بالکسر چون غلمه جمع غلام و بر وزن فعل بالضم چون ذب جمع ذباب آید و اگر صفت مشبهه برین وزن باشد جمعش
بر وزن فعلان بالکسر آید چون شجعان جمع شجاع و بر وزن فعلا بضم اول و فتح ثانی چون شجعا جمع شجاع آید و اگر بر همین سه وزن مذکوره مونث سماعی آید جمعش بر وزن افعل بفتح
اول و ضم ثالث آید چون اعنق جمع عناق و اذرع جمع ذراع و اعقب جمع عقاب آید و الکن بفتح اول و ضم ثالث شاذ است و اسمی که بر وزن فعاله مثلث الفا باشد
یعنی فا او مضموم یا مفتوح یا مکسور بود جمعش بر وزن فعائل آید چون حمائم جمع حمامه و رسائل جمع رساله و ذوائب جمع ذؤابه اسمیکه بر وزن فعیل باشد جمعش اکثر بر وزن افعله بفتح
اول و کسر عین آید چون ارغفه جمع رغیف و بر وزن فعل بضمتین چون رغف جمع رغیف و بر وزن فعلان بالضم چون رغفان جمع رغیف و گاه بر وزن افعلا بفتح اول و کسر عین چون
انصبا جمع نصیب و بر وزن فعال بالکسر چون فصال جمع فصیل و بر وزن افاعل بفتح اول و کسر عین چون افائل جمع افیل و بر وزن فعلان بالکسر چون ظلمان جمع ظلیم و بر وزن
افاعیل نیز چون احادیث جمع حدیث و اگر مضاعف برین وزن آید جمعش بر وزن فعل بضمتین کم آید چون سرر جمع سریر و اگر صفت مشبهه برین وزن باشد جمعش بر وزن فعلا بالضم اول و
فتح ثانی آید چون کرما جمع کریم و بر وزن فعال بالکسر چون کرام جمع کریم و بر وزن فعل بضمتین چون نذر جمع نذیر و بر وزن فعلان بالضم چون ثنیان جمع ثنی و بر وزن فعلان بالکسر
چون خصیان جمع خصی و بر وزن افعال بالفتح چون اشراف جمع شریف و بر وزن افعلا بفتح اول و کسر عین چون اصدقا جمع صدیق و بر وزن افعله بفتح اول و کسر عین چون احبه جمع حبیب و
بر وزن فعول چون ظروف جمع ظریف و گاهی بر وزن فعالی بفتح اول و چهارم نیز آید چون یتامی جمع یتیم و اگر صفت مشبهه برین وزن بمعنی مفعول باشد جمعش اکثر بر وزن فعلی بفتح
اول و فتح لام آید چون قتلی جمع قتیل و گاه بر وزن فعلا بالضم اول و فتح ثانی چون قتلا جمع قتیل و بر وزن فعالی بالضم اول و فتح لام چون اساری جمع اسیر آید و [illegible]
شاذ است و اگر صفت مشبهه بر وزن فعیله باشد جمعش اکثر بر وزن فعائل آید چون صبائح جمع صبیحه و بر وزن فعال بالکسر چون صباح جمع صبیحه و گاهی بر وزن فعلا نیز آید چون خلفا جمع خلیفه
و اسمی که بر وزن فعول باشد بالفتح جمعش اکثر بر وزن افعله بفتح اول و کسر عین چون اعمده جمع عمود و بر وزن فعل بضمتین چون عمد جمع عمود و گاهی بر وزن فعلان بالکسر چون قعدان
جمع قعود و گاهی بر وزن افعال بالفتح چون افلا جمع فلو و بر وزن فعائل چون ذنائب جمع ذنوب و اگر اسمی بر وزن فعوله بفتح باشد اول جمعش بر وزن فعائل چون حمائل جمع حموله آید
و اگر صفت مشبهه برین وزن باشد اکثر جمعش بر وزن فعل بضمتین آید چون صبر جمع صبور و گاهی بر وزن فعلا بالضم اول و فتح عین چون ودا جمع ودود و بر وزن افعال چون اعدا جمع عدو آید
و اگر صفت مشبهه بر وزن فعوله مونث آید جمعش بر وزن فعائل آید چون عجائز جمع عجوزه و کلمه که بر وزن فعول بضمتین باشد جمعش سماعا بر وزن افاعیل آید چون اساریع جمع
[illegible] و اگر اسمی بر وزن فاعل باشد جمعش اکثر بر وزن فواعل آید چون کواهل جمع کاهل بمعنی ما بین هر دو شانه و گاهی بر وزن فعلان بالضم چون حجران جمع حاجر و بر وزن
فعلان بالکسر چون جنان جمع جان و اگر صفت یعنی اسم فاعل و صفت مشبهه برین وزن آید جمعش اکثر بر وزن فعل بضم اول و تشدید عین مفتوح آید چون جهل جمع جاهل
و بر وزن فعال بضم اول و تشدید عین چون جهال جمع جاهل و بر وزن فعله بفتحتین چون فسقه جمع فاسق و اگر ناقص باشد بر وزن فعله بضم اول و فتح ثانی چون قضاة جمع
قاضی که در اصل قضیه بود یا متحرک ما قبل آن مفتوح یا را بالف بدل کردند و بر وزن فعل بالضم چون بزل جمع بازل و بر وزن فعلا بالضم اول و فتح ثانی چون شعرا جمع شاعر و بر وزن فعلان
بالضم چون صحبان جمع صاحب و بر وزن فعال بالکسر چون تجار جمع تاجر و بر وزن فعول بضمتین چون قعود جمع قاعد و بر وزن فعالی نیز آید چون طهاری جمع طاهر و بر وزن افاعیل نیز
آید چون اباطیل جمع باطل و فوارس جمع فارس شاذ است و اگر مونث برین وزن باشد جمعش بر وزن فواعل آید چون حوائض جمع حائض و بر وزن فعل بضم اول و تشدید عین چون حیض
جمع حائض و اگر اسمی بر وزن فاعله باشد جمعش اکثر بر وزن فواعل آید چون کواثب جمع کاثبه و اگر صفت یعنی اسم فاعل و صفت مشبهه بر وزن فاعله آید جمعش نیز بر وزن فواعل آید چون نوائم جمع نائمه و بر وزن فعل
بضم اول و تشدید عین مفتوح چون نوم جمع نائمه و اگر اسمی بر وزن فعلی بفتح اول یعنی اسم چهار حرفی که رابع او الف مقصوره باشد و فا او بهر حرکت که باشد جمعش بر وزن فعال بالکسر آید چون اناث جمع انثی و اگر صفت مشبهه باشد جمعش نیز بر وزن فعال آید

چون عطاش چون اُسَرِی جمع حری بر وزن فعالی بفتح اول و کسر لام نیز می آید چون دعاوی جمع دعوی و اگر فعلی بالضم مونث اسم تفضیل باشد جمعش بر وزن فُعَل بضم اول و فتح ثانی آید چون صُغَر جمع صغری و اگر اسمی بر وزن فعلاء بالفتح باشد جمعش بر وزن فعالی بفتح فا و لام آید چون صحاری جمع صحرا و بر وزن فعالی بکسر لام چون صحاری جمع صحرا و بر وزن فعالی بفتح اول و کسر لام و تشدید یا چون صحاری جمع صحرا و اگر صفت مشبه بر وزن فعلان باشد جمعش بر وزن فعال بکسر چون بطاح جمع بطحا و بر وزن فعالی بفتح اول و کسر لام و تشدید یا چون عذاری جمع عذرا و اگر صفت مشبه بر وزن فعلاء بضم اول و فتح ثانی باشد جمعش نیز بر وزن فعال آید چون عشار جمع عشرا و کلمه که بر وزن فعالی یعنی اسم پنج حرفی که آخرش الف مقصوره باشد جمعش بر وزن فعالیات بضم اول و فتح لام آید چون حباریات جمع حباری و گاهی بر وزن فعالی بکسر لام آید چون حباطی جمع حبطی و بر وزن فعائل نیز آید چون حبائر جمع حباری و اگر اسمی بر وزن افعل آید یعنی بلا تعیین حرکت اول و ثالث جمعش بر وزن افاعل آید چون اصابع جمع اصبع و اجادل جمع اجدل و اگر صفت مشبه بر وزن فعلان بضم آید چون حمران جمع احمر و بر وزن فُعْل بالضم چون حمر جمع احمر و اگر اسم تفضیل بر وزن افعل باشد جمعش بر وزن افاعل آید چون افاضل جمع افضل و آنچه بر وزن فعلان بحرکات ثلثه فا و سکون عین بود جمعش بر وزن فعالین بفتح آید چون شیاطین جمع شیطان و سراحین جمع سرحان و گاهی بر وزن فعال بکسر نیز آید چون سراح جمع سرحان و گاهی بر وزن فعالی بفتح اول و کسر لام و تشدید یا چون اناسی جمع انسان و اگر صفت مشبه بر وزن فعلان باشد جمعش بر وزن فعال بکسر نیز آید چون غضاب جمع غضبان و بر وزن فعالی بفتح اول و فتح لام چون سکاری جمع سکران جمع که از صفت مشبه بر وزن فعالی بفتح آید کلمه ازین چهار لفظ ضمه و اد و مشیو چون کسالی جمع کسلان و سکاری جمع سکران و عجالی جمع عجلان و غیاری جمع غیران و کلمه که بر وزن فعلان بفتح اول و کسر لام باشد جمع آن بر وزن فعالی بکسر لام و تشدید یا چون ضرابی جمع ضربان و گاهی بر وزن فعلی بکسر فا و فتح لام چون ضربی جمع ضربان و کلمه که بر وزن فعیل بفتح فا و کسر عین باشد جمعش بر وزن افعال آید بفتح چون امواتٌ جمع میت و بر وزن فعال بکسر چون جیاد جمع جید و بر وزن فعلاء بفتح اول و کسر عین چون انبیاء جمع نبی آید و گاهی بر وزن فعلی بفتح نیز آید چون موتی جمع میت و لفظیکه بر وزن فعّال بضم اول و تشدید عین باشد جمعش بر وزن فعاعیل آید چون عواویر جمع عوار و لفظیکه بر وزن مفعول یا مفعال بالکسر باشد جمعش بر وزن مفاعیل آید چون ملاعین جمع ملعون و مفاتیح جمع مفتاح و لفظیکه بر وزن مفعل بضم میم و کسر عین باشد جمعش نیز بر وزن مفاعیل آید چون مناکیر جمع منکر و مفاطیر جمع مفطر و کلمه که بر وزن مفعل و مفعله بفتح میم باشد جمعش بر وزن مفاعل آید چون مساجد جمع مسجد و محامد جمع محمدت و مقاطع جمع مقطع و محاجم جمع محجمه و کلمه که بر وزن مفعل بضم میم و کسر عین باشد جمعش بر وزن مفاعل آید چون مطافل جمع مطفل و کلمه که بر وزن مهری بالفتح و سیریه بضم اول و کسر را و یای مشدده و تشدید تحتانی و سعلاة بالکسر و قلنسوة بفتح اول و ثانی و سکون نون و ضم سین قهوه بالفتح اول و ثانی و عشرین بالکسر باشد جمعش بر وزن فعالی بفتح اول و کسر لام چون مهاری و سراری و سعالی و قلانس و قهاوی و عشارین و جمع مهری بر وزن فعالی بفتح اول و فتح لام و فعالی بفتح اول و کسر لام و تشدید یا نیز آید چون مهاری و مهاری و کلمه که بر وزن علباء و حولایا باشد جمع او بر وزن فعالی بفتح اول و کسر لام و تشدید یا بود و کلمه که بر وزن جرایض و قرشیار و حبارجی و حزابیه باشد جمعش بر وزن فعائل آید چون جرائض و قرائش و حبارج و حزابی و کلمه که بر وزن قلیم و اقوال باشد جمعش بر وزن افاعیل آید چون اقالیم و اقاویل و کلمه که بر وزن منصب و تجربه باشد جمعش بر وزن تفاعل بفتح اول و کسر عین چون مناصب و تجارب آید و کلمه که اول آن تا و رابع آن یا بود جمعش بر وزن تفاعیل آید چون تماثیل جمع تمثال و تصاویر جمع تصویر و کلمه که بر وزن طلخن بکسر اول و فتح ثانی باشد جمعش بر وزن فعالن بفتح اول و کسر لام آید چون طلاخن و جمع رباعی مجرد و مزید ملحق آن باشد بر وزن فعائل آید چون جعافر جمع جعفر و قعادد جمع قعدد و جحامر جمع جحمر و زبارج جمع زبرج آید مگر بحذف حرف خامس چون سفارج جمع سفرجل و جمع لفظ رباعی مزید یا ملحق به آن که حرف رابع آن مده باشد جمعش بر وزن فعالیل آید چون قرابیس جمع قرطاس و جلابیب جمع جلباب و قنادیل جمع قندیل و عصافیر جمع عصفور و جمع اسمیکه منسوب باشد یا عجمی باشد بر وزن فعالله و مفاعله و فعالة و فواعلة بفتح اول و کسر حرف چهارم آید چون جنابله جمع حنبلی و اشاعره جمع اشعری و اساتذه جمع استاد و تلامذه جمع تلمیذ که معرب و عجمی است و گاهی لفظ جمع را دیگر جمع کنند چون اکالب جمع اکلب که جمع کلب است و جمائل که جمع جمال است که جمع جمل است و اناعیم جمع انعام که آن جمع نعم است و بیوتات جمع بیوت که جمع بیت است و گاه جمع برده واحد نیاید چون نساء و نسوة و نسوان هر لفظ جمع امرأة است و گاهی جمع موافق قیاسی که مفرد آن مخواهد نیاید و این جمع خلاف القیاس گفته شود و استعمال آن بسمع موقوف است چون محاسن جمع حسن و مطالع جمع

ومطاعن جمع مطعنه ولواقح جمع ملقحه وطوائح جمع مطیحه واسماء جمع مقصار وگاهی لفظی باشد که از اوزان جمع بنا شده و معنی جمع در یافته شود و آنرا اسم جمع گویند
چون رکب بفتح اول و سکون ثانی بمعنی سواران اسم جمع راکب و خدم بفتحتین بمعنی خادمان اسم جمع خادم و ضرب بالفتح اول و کسر ثانی اسم جمع ضاربان که با لکسر است و بفتح اول و ضم ثانی
بمعنی عابدان اسم جمع عابد و رجاله بالکسر بمعنی پیادگان اسم جمع راجل و رفقه بضم اول و سکون ثانی بمعنی رفیقان اسم جمع رفیق و جامل بکسر میم اسم جمع جمل بمعنی شتر و عبید
بر وزن فعیل بمعنی بندگان اسم جمع عبد و توام بضم اول و سوم اسم جمع توام که بفتح اول است و قصبا بفتح اول و سکون ثانی اسم جمع قصب که بفتحتین بمعنی نی است
و مشیوخا بالفتح میم و سکون شین معجمه و ضم تحتانی اسم جمع شیخ و صحابه بالفتح بمعنی یاران اسم جمع صاحب و چون از لفظ مفرد که بجیری منسوب باشد یای نسبت حذف کنند
آن مفرد بمعنی جمع میشود چون روم جمع رومی و عرب جمع عربی و چون آخر لفظی تای وحدت باشد هرگاه آن تا را حذف کنند بمعنی جمع آن لفظ میشود چون کلم بفتح
کاف و کسر لام جمع کلمه و تمر بفتح اول و سکون ثانی جمع تمره و معد بکسر میم و سکون عین جمع معده و گاهی لفظی در معنی جمع میشود زیاده کردن تا در آخرش چون کماة
و حباة که مفرد آن کمی است بمعنی هر دو سماروغ و جمع بالف و تا در آخرش برای علم مونث می آید چنانچه هندات و زینبات و اگر صفت مونث باشد جمعش بالف و تا نیاید چنانچه
حائض با جمع حوائض می آید نه حائضات و لفظی که در وی تای تانیث است اسم بود یا صفت تای تانیث آن حذف کرده بالف و تا جمع نمایند با اجتماع دو علامت تانیث لازم
نیاید چنانچه ضاربات و مسلمات جمع ضاربه و مسلمه و لفظی مذکر که صفت غیر عاقل باشد گاهی جمعش نیز بالف و تا آید چون سجل و سجلات بمعنی سن فربه و مرفوع و مرفوعات و لفظیکه اول را
جمع تکسیر نباشد جمعش نیز بالف و تا آید چنانچه سرادق و سرادقات جمع سرادق با آنکه در حالت جمع تکسیرش بحذف خامس آمده باشد باسقاط حرف اصول بالف و تا جمعش آید چون سفرجل که
جمع سفرجل که جمع تکسیرش سفارج آمده است بحذف خامس و لفظیکه بر وزن فعله باشد بفتح اول و سکون ثانی در حالت جمع بالف و تا عین کلمه آن فتح یابد بشرطیکه اجوف نبود چون تمره بسکون میم
آید بفتح میم و اگر اجوف باشد عین کلمه بحال خود ساکن ماند چنانکه در جمع جوزه و بیضه جوزات و بیضات بسکون واو و یا مگر قوم هذیل اجوف را نیز بطور صحیح بفتح خوانند چنانچه جوزات
و بیضات آرند بفتح واو و یا و لفظیکه بر وزن فعله بکسر اول و سکون ثانی باشد در حالت جمع بالف و تا عین کلمه آن فتح و کسره یابد چون کسرات که اول و فتح شین و هم کسر
و ثانی و نیز تمهم در صفتهور نیامده کورد بسکون عین کلمه نیز خواند چنانچه کسرات بسکون سین و لفظیکه بر وزن فعله بکسر فا و سکون عین اگر اجوف باشد مطلقا بفتح خوانده و اگر ناقص
بود دیس عین کلمه چون بیره و صورت در جمع بسکون و فتح یابد چون دیمات بسکون یا و بفتح یا جمع دیمه که اصل آن دیمه بود بمعنی باران ابر بی رعد و برق چون بیعات بسکون یا
با جمع بیعه بمعنی معبد نصاری چنانکه کنیسه معبد یهود و لفظیکه بر وزن فعله بالضم اول و سکون ثانی باشد در حالت جمع عین کلمه آن فتح و ضمه یابد چنانچه از حجره حجرات آید بضم جیم و فتح
آن و بسکون نیز خوانند چنانچه حجرات بسکون جیم و لفظیکه بر وزن فعله بضم و سکون عین اگر ناقص یائی یا اجوف مطلقا باشد در حالت جمع عین کلمه آن بسکون و فتح
یابد مثال ناقص یائی چون زبیه قیمه قیمات بفتح و سکون قاف و حلیه حلیات مثال اجوف چنانچه از دوده دولت و دوده دودات بسکون و فتح واو و اگر صفت
صحیح یا مضاعف خواه بر وزن فعله بالفتح باشد یا فعله بکسر یا فعله بالضم بود در حالت جمع بالف و تا عین کلمه بسکون آید فقط چون صعبه صعبات و صفره صفرات
و از مدت و ار شده شد و لفظیکه بر وزن فعلی باشد بجر کالثه فا و سکون عین بشرطیکه مونث است تقدیرا پس آن نیز حکم فعله مثلث الفا دارد چون ارض ارضات بفتح را
چنانکه ابره قمرات و جمع عرس بالضم و فتح آن چنانچه از حجره حجرات و جمع غرفه غرفات بسکون و فتح یای تحتانی چنانکه از دیمه دیمات بسکون و فتح یا و جمع بواو و نون بر لفظی
که در آخر آن تای تانیث نبود و علم باشد مذکر عاقل را چنانچه زیدون جمع زید یا آنکه صفت باشد مذکر را چنانچه ضارب و مضروب جمع ضاربون و مضروبون آید و الف مقصوره در حین جمع
بیفگنند چنانچه از مصطفی مصطفون می آید لیکن سنون جمع سنه و قلون جمع قله و ابلون جمع ابل و ارضون جمع ارض خلاف القیاس است و افعل فعلاء چنانچه احمر و فعلان فعلی
و صفتیکه مشترک باشد میان مذکر و مونث چنانچه جریح و صبور این هر قسم الفاظ را جمع بواو و نون نیاید و این جمع بواو و نون بحالت رفعی باشد و الا در حالت نصبی و جری جمعین سالم کردیا
و نون آید چنانچه رایت زیدین و صابرین و مضروبین و مررت بزیدین و صابرین و مضروبین جمع الجمع نزد صرفیان جمعی که از لفظ جمع ورده باشد چون اکالب جمع اکلب که جمع کلب است و اناعیم جمع
جمع نعم است و اصطلاح صوفیه شهود خلق است قائم بحق معنی اول از فصول اکبری و معنی ثانی از لطائف جمل بفتحتین شتر نر و بضم جیم تشدید میم بمعنی حسنات احد و حد و بضم با بمعنی تخفیف میم

و این جمع جمیل ست و بفتح خوبی صورت و سیرت و بالضم و تشدید و بتخفیف میم خوبروی و خوش سیرت و بالفتح و تشدید میم شتربان از منتخب جمیل خوب و نیکو و خوبصورت از منتخب جماع الاثم
بکسر اول و بفتح ثانی بمعنی خوردن شراب چه اثم بمعنی شراب نیز آمده و جماع الاثم بمعنی شراب نیز آمده از منتخب جمام بفتح آسودگی اسپ بعد از ماندگی و بالضم و بالکسر آب بمعنی کرخل از
ترک جماع حاصل شود و بهر حرکت پیدا آب کشتن ظرف از منتخب جمان بضم مروارید و مهره سیمین که بشکل مروارید سازند از منتخب جماره بفتح اول و تشدید میم و راء
مهمله صیغه مبالغه بمعنی اشتر تیز رفتار منتخب جمجمه بالضم و تخفیف میم نیز آمده جمعه بالضم و بضمتین روز آدینه منتخب جمر بالفتح اخگر آتش و سنگریزه سنگ ریزه که بزدن اندازند آختن جمره
نام مرضی که آن بجدری چه بیماری سرخ با سوزش عظیم و در فارسی حرارت بخاریست که در آخر زمستان سه مرتبه از زمین برمیخیزد و در جمره اول زمین گرم میشود و در جمره دوم
آب گرم میگردد و در جمره سوم نباتات گرم شود و برگ و شکوفه پیدا آید از برهان و منتخب و لطائف جمیله خوب و نیکو و خوبصورت جمهره بالضم بمعنی بزرگ نسل بند از بهار عجم جمجمه بالضم هر دو جیم کاسه سر که
آنرا کاچک نیز گویند و قدح چوبین و جایها که در شترستان باشد از کشف و سروری و منتخب و شرح نصاب مولانا یوسف و کنز و مصطلحات جمع اگین نوعی از کمان تیر اندازند که تیرهای بسیار در یکجا
از چرخ جهد جمگی بکاف فارسی بمعنی همه و درین لفظ یا مصدریست بمعنی جمله شدن و آخر لفظ جمله است بکاف فارسی بدل شده چنانکه در حانسبت مثل بردگی و خانگی و بعضی محققین
نوشته اند که در اصل همگی بود از عالم همامی که بدون یا مستعمل است از بهار عجم فصل جیم مع نون چنگی یکپا نوعی از حیوانات بصورت انسان که یکپا دارد و تمیز
و نطق بی بهره است بمجاز مردم بی شعور را از مصطلحات جنود کبریا کنایه از ملائک جناب بالفتح درگاه و آستانه و گرداگرد سرای و کناره خود از جنب بمعنی پهلو و کناره با
و کسانیکه برای این معنی بالضم خوانند غلط است چراکه جناب بالضم بمعنی درد پهلوست از منتخب و صحاح و لطائف و کنز و دو قار جناب بفتح نام بادی و بمعنی اگر دو شرط و قمار و بالضم بمعنی
دکان و بالکسر پیمان باشد که بر گردن چارپایه بندند و هر جا که خواهند برند از برهان و غیره جنوب بالفتح طرف دست راست کسیکه روی بمشرق داشته باشد و بمعنی بادی که از
طرف دست راست آن شخص وزد از صراح و منتخب و کشف و مدار و لطائف و کنز و مولانا یوسف بن مانع که از اکابر اهل تحقیق اند چنین نوشته اند که جنوب بادیکه از جانب کعبه وزد
چه کعبه بر عرب یک شخص قرار داده اند که روی او بسوی مشرق است و جنوب با خود از جنب است که بمعنی پهلو باشد و تخصیص جنب بیمین ازین سبب کردند که جنب یمین اشرف و اعظم است
بدست جنائب بفتح اول و کسر همزه که حرف چهارم است و موحده بمعنی اسپان آراسته که پیش سواری سلاطین و امرا برند و این جمع جنیبه است از منتخب و کنز و شمسی
جنب بضمتین مردی که غسل بر وی باشد و بفتح اول و سکون ثانی بمعنی پهلو و کناره از منتخب جنیبت بفتح اول و کسر نون و یای معروف و فتح موحده و تای فوقانی اسپ کوتل که پیش
سواری سلاطین و امرا برند از کشف و بهار عجم و صراح جنات بالضم جیم جمع جانی که بمعنی گنهگار باشد جنت بالفتح بهشت و در اصل بستانی را گویند که درختان او زمین را
پوشیده باشد چه در لفظ عربی که جیم و نون باشد بمعنی خفا و پوشیدگی در آن ملحوظ باشد چنانچه پری را جن از آن گویند که از نظر پوشیده است و
جنین بمعنی بچه که در شکم پوشیده باشد جنه بالضم بمعنی سپر که مردم را می پوشد از شرح نصاب مولانا یوسف بن مانع رحمة الله علیه جنابت بفتح دور رفتن و بمعنی
پلیدی که غسل واجب گردد و در آن هم دوری از طهارت باشد از کشف و بهار عجم جنایت بکسر گناه کردن از منتخب و صراح و کنز جناح بالکسر جناح بالفتح بال مرغ و بازو و دست
و مقدمه لشکر که آنرا هراول گویند و بالضم بمعنی گناه از مدار و منتخب و بحر الجواهر و کشف و صراح و بهار عجم جنبش زنخ مسخرگی جند بالضم لشکر و سپاه و نام دواکه خایه سگ آبی
باشد و بالفتح نام شهری از توران از شرح نصاب و برهان و کشف و منتخب و سروری و کنز جنود بضمتین لشکرها و این جمع جند است از کشف و کنز جنیدیه بضم جیم و فتح نون و سکون تحتانی نام
یکی از اولیا کامل جنتر بفتح اول و سکون نون و ضم تاء فوقانی لفظ هندیست نام سازی که آنرا بین نیز گویند و شکل او با تار و مشتی و آن چوبی باشد مثل
طنبوره و زیر هر دو سر آن دو کدو وصل کرده باشند و بر آن چوب که بالای هر دو کدو باشد مثل طنبوره تارها کشند پس آن چوب بمنزله شاهین ترازو و دست هر دو کدو
بمنزله هر دو پله از بهار عجم نوشته که جنتر نوعی از بین است بیلوت چند تار از بین و بعضی از آلات رصد جنس بالکسر یک نوع از هر چیز که در و اقسام چیزها باشند از منتخب و صراح و
باصطلاح منطقیان جنس آنرا گویند که در تحت آن چند نوع مندرج بود و نوع آنرا گویند که تحت آن اصناف واقع شود و صنف آنرا گویند که در تحت آن افراد باشند چنانچه
حیوان که جنس است و انسان نوع و فرنگی و حبشی و هندی و کوهی اصناف اند و شخاص هر صنف افراد هست جناس بکسر اول در عبارت و شعر دو لفظ آوردن که در تلفظ مشابه باشند

جنیبت کش میر آخور از سراج جنف بفتحتین میل کردن بسوی ظلم از شرح نصاب کنز معنا غ و جنباق بفتح و در آخر لفظ اول بمعنی همه بمعنی غربال گرد باشد که دو کس
باهم بجنبند و بضم و نمانده ... از زین پوش زرنشیده و برهان لغات ترکی و در مصطلحات نوشته که باهم بجنبند و از ... فراموش نیز گویند جنبک بالفتح بکاف فارسی بلفظ
کردن آوردن پیوستن افتادن داشتن مستعمل میشود از بهار عجم و جنباک بالضم بمعنی رگ که در آن هر قسم اشعار و غیره مندرج باشد از برهان جنبک بضم اول و فتح بای موحده
جست کردن خیز کردن از برهان جنگلی یا یک جنگی ... نیست بصورت آدمی که یکجا دارد از بهار عجم جنبش اول کنایه از حرکت فلک یا حرکت سیارات از برج حمل یا حرکت قلم تصنیفا از بهار عجم
و سراج جندل بر وزن صندل بمعنی سنگ بزرگ از شرح نصاب و لطایف جنان بالفتح بر وزن سحاب بمعنی دل بکسر جیم جمع جنت که بمعنی بهشت است از کشف و قاموس و منتخب جن بالضم
سپر و بالکسر پری و این اسم جنس پری است که بر واحد و کثیر اطلاق میتوان کرد چنانکه انسان از شرح نصاب و لطایف جنین بفتح بر وزن فعیل بچه که در شکم مادر باشد از منتخب و کشف جنه
بالکسر و تشدید نون پریان از منتخب و جنه بالضم و تشدید نون بمعنی سپر فراخ از شرح نصاب جنابه بضم اول حرف چهارم بای موحده دو کودک که بیک حمل متولد شوند بعربی توامان گویند و مجاز
بمعنی دوگان دوگان از برهان و غیره جنازه بالفتح و بالکسر تابوت مرده از منتخب و صراح بهار عجم جنی بالکسر و تشدید نون بکسور جن واحد جن اسم جنس پریان او جن مشتق از جنوب
که بمعنی پوشیده شدن باشد چون پری صفت اخفا و پوشیدگی دارد او را جنی گفتند و کسانیکه جمع اجنه گویند بفتح اول و کسر جیم و تشدید نون غلط است زیرا که اجنه جمع جنین است جنین بچه را
گویند که در شکم باشد جنی بفتح اول و کسر نون و یای مشدد میوه را گویند که از درخت چیده شود از شرح نصاب مولانا یوسف بن تاج جنگ زرگری جنگ مصلحتی جنگ ساخته که بدون
کینه باشد برای فریب دادن شخص دیگر از رشیدی و بهار ... برهان سراج مصطلحات جنون ودکی بفتح دال مهمله گویا از جنون که در ایام بهار بعضی جوانان را ظاهر شود از بهار عجم
جنس عالی باصطلاح منطق آنکه فوق جمیع اجناس باشد چنانکه جوهر که فوق جسم مطلق است و جسم مطلق فوق جسم نامی و جسم نامی فوق حیوان است و حیوان فوق انسان همین جهت انسان را نوع
سافل گویند فصل جیم مع واو + جوز بوبا بمعنی جائفل جوزا بالفتح نام برجیست از بروج آسمان و اصل لغت جوزا بمعنی گوسپند سیاه که میان او سپید باشد و چون این برج چنین
گوسپند در میان گله گوسپندان سیاه مطلق ... باشد همچنین جوزا نیز بنسبت دیگر بروج کواکب روشنی دارد در میان بروج ممتاز لهذا باین اسم مسمی کردند و صورتش اینست شکل
دو کودک برهنه است که پی هم دیگر را دیده از و سوای آن جوزا نام صورتی دیگر است از صور ... بصورت مرد قائم بر کرسی منطقه بسته و شمشیری حمائل انداخته و بدست است عصائی
بالای سر گرفته و دست چپ در آستین کشیده و بمعنی خواجه حافظ فرماید بیت جوزا سحر نهاد حمائل برابرم ... از منتخب و شرح نصاب و برجند ... بست بابلی جوبه بفتح اول و در آخر
الف مقصوره بصورت یا است بر وزن لوا بمعنی سوزش دل از عشق و محبت از منتخب و کشف جوربه بالفتح موزه و آنچه بپای پوشند از کشف جواب بالفتح پاسخ و باصطلاح بمعنی مقابل
بفتح جیم و سکون او و الف ممدوده آبیکه جو در آن خیسانیده باشند بیماران هند ... آش جو نیز گویند بفتح اول و ثانی و سکون سوم بکسر بای موحده جوشانده ... گ بمعنی در اصل جوع ...
بوده جمع جا بیه یای تحتانی بجهت تخفیف حذف کرده اند از منتخب جوع الکلب علتیست که هر چند چیزی بسیار شود ... اشتهاد طعام حرص ... همچنان ... و این مرض را
کلبی نیز گویند جواذب بفتح اول و کسر ذال معجمه جمع جاذبه بمعنی کشنده است ... کشش مستعمل میشود بضم اول طعامیست که از شکر و برنج و گوشت پزند از منتخب جود بالفتح نیکی
و نیکی شدن و خوبی هر چیز و بالضم نیز رفتار اسپ از منتخب و کشف و شرح نصاب جوارح بفتح اول و کسر رای مهمله و بعده حای مهمله بمعنی دست و پا و زبان و دیگر اعضای آدمی و جانوران شکاری از منتخب
و کنز جود بالفتح نیکو و چیز نیک و باران بسیار و بالضم بخشش و سخاوت و نام دوا است از شرح نصاب و منتخب و لطایف و غیر آن جواهر و سنجی و کریم از سراج جوهر فرد جزو لا یتجزی که نزد متکلمین قابل
هیچ وجه نباشد مگر نزد حکما قابل قسمت است و نزد شعرا کنایه از دهان معشوق جواد بفتح اول و تخفیف واو بمعنی لفظی بسیار جود کننده و یکی از اسمای صفات حقتعالی است و بمعنی اسپ
تیز رفتار ... بمعنی مذکور به تخفیف واو است و به تشدید واو خطا است از منتخب و قاموس و کنز السعادة و صراح و مؤید و کنز و لطایف جوع البقر مرضیست که جمیع اعضا را حاجت گرسنگی طاری
شود با وجود سیری معده جوی شیر جوی شیرین معشوقه خسرو و اکثر غذا شیر میکرد گوسپندانش چهار کروه دور از شهر بر کوه میچرید پرستاران آن ... شیر برنج می بردند فرهاد بحکم شیرین از کوه
تا شهر جوی تیار کرد شبانان در آنجا در نهر شیر میدوشیدند بسر حوض ... جمع میشد جوی بیار جاییکه در آن جوی بسیار باشند از صراح جوزهر بفتح اول و فتح زای معجمه و فتح با معرب
گوزهر و آن جزو اول است از اجزای افلاک قمر که بر سه ... ازان گی مائل و حائل ... محیط ... هر یک از ... عقده راس و ذنب آن و نقطه تقاطع حائل و مائل است

و مجازاً بمعنی تیز نیز آمده از برهان و مؤید و غیر آن جوار بکسر و بضم نیز بمعنی همسائگی و بفتح چنانکه مشهور ست از صراح و منتخب و قاموس و کشف و مدار و کنز جوهر معرب گوهر ست بمعنی
سنگ قیمتی و اصل هر شی و خلاصهٔ آن و باصطلاح چیزی که بذات خود قائم باشد و این جوهر ضد عرض ست و عرض آنرا گویند که بذات خود قائم نباشد بلکه قیام عرض بوسیلهٔ
جوهر باشد چنانکه لوح و نقش پس لوح جوهر ست و نقش عرض و جامه و رنگ جامه جوهر ست و رنگ عرض و خان آرزو در سراج نوشته که جوهر معرب گوهر ست بمعنی آهن و موج چوب و استخوان
و این اطلاق فارسیان غرد ان ست الا در عربی بامعنی یافته نشد جوذر بالفتح و ذال معجمه مکسور معرب گودره بمعنی بچه گاو دشتی از منتخب و رسالهٔ معربات جود بفتح اول و فتح دال مهمله
گیاهیست که میان زراعت گندم و جو میروید و دانهای آن باریک باشد از برهان جور بالفتح میل کردن از راستی و ستم کردن از منتخب و باصطلاح فارسیان نام خطیست که بر کنارهٔ جام
میخواران ولایت میباشد چنانکه در برهان مجازاً بمعنی جام پر و مالامال جوز بالفتح معرب گوز که بالفتح کاف فارسیست بمعنی وسط چیزی و بمعنی گردگان که بهندی اخروٹ گویند و بعضی
درخت مدور باشد چنانچه جوز هندی بمعنی مغز نارجیل جوار بضم اول و راء آخر زاء معجمه مقصوره آن تخیست چو بیکه بدان دو غن از گنجد و عرق از کنجد گیرند و بهندی کولو گویند از برهان و کشف و مدار و
جهانگیری و مؤید رشیدی و سروری بفتح اول و زاء عربی گذر دادن شتن و روان شدن و روا داشتن از منتخب و صراح جوائز عطایا و انعامات و تحفها جوشش بالفتح زده و جوشیدن و دیگ و شوریدن دل
بالضم و بالفتح سینهٔ انسان از منتخب و صراح و بالضم در رسالهٔ بمعنی حلقه و جوشیدن دیگ و شورش دل از برهان بهردو معنی اخیر بفتح و ضم توافق لسانین ست و در بهار عجم نوشته که جوشن جرعه
بالفتح زدن و کردن گرفتن و برخاستن و دمیدن و بلند شدن و افتادن و نهادن و ریختن و آمدن مستعملست جوارش بضم اول و کسر راء مهمله داروی مرکب خوش مزه باشد بخلاف معجون که در آن
خوش بودن مزه قیدنیست و کسانیکه بفتح جیم و رای مهمله گویند خطاست چراکه معرب گوارش ست از بحر الجواهر جوع بالضم گرسنگی از منتخب جوامع جمع جامعه و مجازاً بمعنی تمام و همه
جواهر تسعه گاهی مراد از نه فلک باشد و گاهی عبارت از نه جوهر باشد که بهندی نورتن گویند و آنها اینست لعل و مروارید و الماس و زمرد و یاقوت و فیروزه و مرجان و نیلم و بتحقیق نه
بجای عقیق لسنیار اشمار کرده اند سوای اینها چند جواهر دیگر نیز اند جوف بالفتح شکم و اندرون هر چیز و جای خالی که در میان چیزی باشد و بالضم نوعی از ماهی از منتخب و کشف جوالق
بضم جیم و کسر لام معرب گوال که بمعنی جوال ست بلکه جوال هم معرب گوال ست از رسالهٔ معربات فرشیده جوزق بفتح جیم و فتح زاء معجمه غوزه پنبه قبل از شگفتن و مانند آن معرب گوزه
دهی ست بهرات از منتخب جوق بالضم و واو معروف بمعنی فوج و گروه مردم و گروه مرغان و گروه جن و این لفظ ترکیست از لغات ترکی نوشته شد و در فرهنگ فخر قواس
و شیر خوانی بواو مجهول نوشته و در منتخب و بهار عجم و کشف بالفتح ظاهراً در صورت فتح معرب ست چراکه در منتخب لفظ ترکی و فارسی بی تعریب نیامده و لفظیکه در و جیم و قاف باشد
در کلام عرب نیامده مگر آنکه معرب باشد و در مصطلحات نوشته که جوق بالضم بمعنی گرده و در اصل لفظ ترکیست و بجیم فارسی بمعنی چوبیکه بر گردن گاو و گردن قلبه و چرخ بندند جوسق بفتح اول
سین مهمله مفتوح معرب کوشک از رسالهٔ معربات و سروری و برهان جوسنگ مقدار جوال ف جوال بضم اول و چیزیکه در ان غله پر کرده بر خر و یابو نهند و بمعنی دلق و دلق
از پارچه درشت که درویشان پوشیده و نیز آمده از مدار و جهانگیری و مؤید و بهار عجم و کشف و بعضی جوال را بمعنی بدن و جسم نوشته شعر نظامی بسند آورده اند بیت هم از
بهر مردی هم از بهر مال ✿ بگوشیم تا جان بود در جوال ✿ ظاهر این مجازست لفظ جوال معرب گوال ست و بفتح اول و در عربی بمعنی گردیدن از منتخب جوهر فعال تشدید عین
بمعنی عقل عاشر چه حکما گویند که سوای نه فرشته و هشت فلک همه عالم را بحکم حقتعالی عقل عاشر آفریده است جوهر اول کنایه از جبرئیل علیه السلام یا قلم یا نور حمد صلعم یا آدم
علیه السلام و نزد حکما کنایه از عقل اول جوز ماثل ثمر دهتوره جول بواو مجهول بیابان جوگندم ریش که سیاه و سفید باشد از مصطلحات جوامع الکلم بفتح کاف و کسر
لام چند احادیث اندکه هر یک از انها با وجود اختصار الفاظ و عبارت مطالب کثیر را مشتمل ست جوعان بالفتح گرسنه از منتخب جون بالفتح نام رود جمنا جوزن
بالفتح بمعنی ساحر و جادوگر چراکه معمول ساحرانست که بر جو افسون خوانده میزنند از شرح سکندرنامه و برهان و سراج جولستان بالضم بواو مجهول بمعنی بیابان هموار و این لفظ ترکیب
صحیح بجیم فارسی برای مصلحتی درینجا نوشته شد از لغات ترکی و برهان و رشیدی جوشن بالفتح و شین معجمه و نون بمعنی سینه و زره و نوعی از لباس جنگ که غیر زره است چه
در زره تمام حلقه باشد و جوشن مرکب از حلقه ها و پارچهای آهن باشد از برهان و بهار عجم مگر در بهار عجم بالضم و بواو مجهول نوشته و در سراج نوشته که جوشن مرکب ست از جوش و کلمهٔ شن که
برای نسبت باشد و لفظ جوشن بمعنی حلقه بفتح و ضم اول هر دو درست ✿ از ین عالم ست رد شن که مرکب از رد بمعنی رخ و شن که کلمهٔ نسبت ست و لفظ گلشن نیز از ین عالم

غایش در جوشن یکی شین را بسبب اجتماع دو شین حذف کرده اند جولان بفتح اول و ثانی و ثالث گاو و رفتار بسکون واو و مستعمل بمعنی دویدن و در اینجا بمعنی گردیدن گشتن بالفظ زدن و دادن و کردن مستعمل و بالضم بمعنی زنجیر یکه در پای مجرمان و گنهگاران اندازند از بهار عجم و کنز و منتخب و زبدة الفواید و فرهنگ حسینی جو شکستن و بالفتح ... زدن

دست جو بالفتح و تشدید واو بمعنی فرجی که در میان زمین و آسمان ست بمعنی باد نیز آمده به مناسبت آنکه باد را موضع همین ست جواهر دار فروش از جمع که بآن جواهرات حل کنند

لغایت معوی بصرست جوده بالفتح نیکی و نیک شدن و خوبی و بالضم دویدن نیک رفتن اسپ از منتخب و شرح نصاب و کشف اگرچه بکسر یا مدوره نوشتن جا جبت بود گر یا پس خطا طرف

کسان ناچار چنین کرد جونه بالضم دو واو معروف و نون بمعنی عطردان و طبله عطار از منتخب و شرح نصاب جوهه دو باش دو شاخه جوله بالفتح و لام مفتوح و هاء ملفوظ نساج

و سفید باف و عنکبوت از رشیدی و غیره جولیده بالضم بمعنی ژولیده و پریشان جواهر مجرده عقول عشره و آن نزد حکما ده فرشته اند جوش بیرقه با موحده و یای معروف و را ی

مهمله طعامیست که آرد و فطیر سازند و قیمه در آن ریزند از مصطلحات جوان سنگدیده بمعنی بهادر ریاضت کشیده از مصطلحات جواله بالفتح و تشدید واو چیزیکه بسیار گردنده

باشد و شعله جواله آنرا گویند که چوبی دراز گرفته بهر دو سر آن مشعل افروخته بسرعت تمام آنرا گرداگرد سر پهلوی خود بگردانند جودی بالضم نام کوهی که کشتی نوح علیه السلام بوقت نزول طوفان

بران قرار گرفته بود از سروری جوقی بالضم نوعی از ماهی از کشف جولقی بالفتح و لام مفتوح و کسر قاف بمعنی ژنده پوش و قلندر پشمینه پوش از برهان جوجی بالضم و جیم معجمه بکسر نام

مسخره که بغایت ظریف بود از مصطلحات جوهر طائفه الیست که حقتعالی را جوهر میگویند و طول و عرض و عمق اثابت میکنند و نام شاعری جوهر ثانی عقل و مراد عقول عشره جواری

بفتح اول و کسر رای مهمله بمعنی کنیزان دختران و کشتیها و دریاها و چیزهای جاری شونده جمع جاریه از کشف غیاث جوان جوانی هر دو بالضم از شکرستان و مدار و بهار عجم بفتح نوشته

جوز هندی بمعنی مغز نارجیل جوز خراسانی اخروٹ جوزی بالفتح منسوب بجوز که نام قریه است منسوب ست بآن عالمی بزرگ محدث جولانی اسپ پیاله شراب از مصطلحات

و بهار عجم فصل جیم مع های جهل مرکب اعتقاد داشتن بر ماهیت چیزی بطور یکه دانستن او بخلاف ماهیت آن چیز باشد از بحر الجواهر چنانچه کسی پاره از زر را نقره داند و

جهل بسیط ندانستن حقیقت چیزی را مطلقا چنانچه ندانستن مردم این یاران چیزی را که بدان نباتات سرخ از رنگ سرخ دهند جهات جمع جهت بفتح و بکسر از کشف و صراح جهت بکسر اول و فتح ثانی

بمعنی طرف و جانب و بمعنی برای و سبب تعبیر مستعمل بهلول در شرح دیوان حافظ نوشته هرگاه که لفظ جهت مرادف طرف جا باشد تبای دراز نویسند و وقتیکه لفظ جهت مرادف

کلمه برای و سبب باشد تبای گرد مرقوم باید جهد بالضم و بالفتح بمعنی طاقت و کوشش و بالفتح رنج و مشقت از منتخب و صراح و شرح سروری در ترجمه مقامات حریری در لطائف و در کنز بفتح کوشیدن و بالضم

طاقت جهد جهید بفتح هر دو جیم کوشش بسیار کوشش کرده شده جهاد بالکسر اول با کفار کارزار کردن از منتخب جهر بالفتح آشکارا کردن و آواز بلند کردن در خواندن از منتخب و کنز

جهار بکسر آشکارا شدن از منتخب جهاد اکبر ریاضت فقر و نفس کشی و در جهاد اصغر باصطلاح صوفیان جنگ کردن با کافران جهیز بکسر جیم یا مجهول و زای معجمه یا دجهاز

بمعنی ساختگی اسباب و رخت برای دختر و مرده و در رفتار از لطائف و بهار عجم و مصطلحات جهاز بفتح کشتی بزرگ و فوج و پالان شتر و بکسر اسباب عروس و اسباب میت و مسافر از

مزیل و منتخب و بحر الجواهر جهد المقل بالضم میم و کسر قاف کوشش درویش و سعی اندک از لطائف جهل بالفتح نادان و نادانستن و بالکسر خطاست از صراح و کشف و منتخب جهول بالفتح

سخت نادان از منتخب جهنم بفتح نون مشدده بالضم آن بمعنی چاه عمیق و نام دوزخ از منتخب و مزیل و کشف و مدار جهانیدن بکسر اول معروفست جهان بکسر جهنده و جهان

بمعنی عالم نیز بکسر جیم ست چون از بسکه ناپایدار و بی ثبات است گویا که جهنده است از کشف و لطائف و خیابان و بهار عجم و مؤید بفتح و کسر بمعنی روزگار و بعضی گویند که جهان

گهان بود مخفف گاهان مرکب از گه بمعنی وقت و الف و نون نسبت چون جوهر ارضی را با اوقات و ازمنه تعلق تمام است لهذا بجهت تنبیه آن حرف اول گهان را بجیم بدل کرده جهان گفتند

جهودانه پارچه زرد که جهودان در پیش و پس از بدو آنرا عیاد دانند از لطائف جهله بفتح اول و دوم و سوم جمع جاهلست جهود بفتح جیم و ضم ها یک شخص از قوم جهود که کفار موسائی هستند

و این معرب یهود است حرف یا در یهود بجیم بدل شده بر اولاد است بدین با جمع آنست فصل جیم مع یای تحتانی جیب بالفتح گریبان

و بیرهن و سینه و دل از منتخب و مجازا بمعنی کیسه که زیر گریبان و خلف جالا بر کیسه اطلاق کنند این مجاز در مجاز است چنانکه نقیله هستی از شمع گفتن

و باصطلاح علم هیئت و هندسه جیب عبارت از نصف وتر مقابله نصف قوس و صورتش این ست

جیاب بالکسر جمع جید خلاف القیاس برای که فعل بالفتح را که اجوف یائی باشد جمع بر وزن فعال نمی آید جیّد بالفتح و یای مشدد مکسور بمعنی خوب و سره و نیک و بکسر اول و سکون ثانی بمعنی گردن و عنق از منتخب جیاد بکسر اول و تخفیف یا جمع جید که بمعنی سره و نیک ست و بمعنی اسپان تیز رفتار در بعضی نسخ جمع جواد ست که بمعنی اسپ تیز رفتار باشد و در گردنها در بعضی جمع جید ست بر وزن عید که بمعنی گردن باشد جیش بالفتح لشکر و جوشیدن دیگ و شوریدن دل از صراح و کنز جیوش بضمتین لشکرها جمع جیش از کنز جیف بکسر اول و فتح دوم جمع جیفه که بمعنی حیوان مرده بو گرفته است از صراح جیپال بالفتح نام یکی از راجهای هند که سلطان محمود در زمان او ... بمعنی مطلق بادشاه استعمال کنند جیتل بالکسر و یای معروف و فتح تای فوقانی نوعی از سیم مسکوک و این لفظ هندیست بعضی نوشته که بمعنی دام ست که بیست و پنجم حصه فلس باشد جیم این حرف بتا و فوقانی بدل شود برای عربی و فارسی و بشین معجمه و بکاف فارسی بدل شود و جیم فارسی در تعریف بصاد مهمله بدل شود و بشین معجمه در فارسی و بیای تحتانی چون ... بمعنی زنگ آهن و گاهی زاید هم آید چون ... بمعنی لب جیحون بالفتح رودیست میان خراسان و ماوراء النهر نزدیک بلخ از منتخب و کنز جیران بالکسر همسایگان جمع جار ست که بمعنی همسایه باشد از کنز جیلان بالکسر نام شهریست دو هیست نزدیک بغداد و آنرا جیل نیز گویند کذا فی المنتخب جیوه بالکسر و یای معروف بمعنی سیماب از برهان و لطائف جیغه بیای معروف و غین معجمه زیوریست مرصع که آنرا بر سر دستار بندند از چراغ هدایت جیغه جیغه چیزی ست که بسازند که با سوده طلق بمعنی ابرک که آنرا ابرق نیز گویند آمیخته زنان و لایت بر پیشانی و ابرو چسپانند مثل مقیش و زره چنانچه جلال اسیر گوید فرد ... ابرو را ... داده عوض جوهر مورا ... از چراغ هدایت جیفه بالکسر حیوان مردار بو گرفته از منتخب و لطائف و کنز جیره بر وزن تیره طعام راتبه از چراغ هدایت جینه بالکسر و یای مجهول و بای موحده بمعنی تکبر و این لفظ ترکیست از لغات ترکی و در بهار عجم نوشته که صیغه بالفتح در ترکی زره را گویند جی بالفتح نام پرگنه از ملک صفاهان از شرح خاقانی

باب جیم فارسی

فصل جیم فارسی مع الالف چار و بمعنی چار پایه از برهان چار ضرب نوعی از اشغال صوفیان و نوعی از نوازش ساز که بهندی چو تالا گویند و در مصطلحات نوشته که چار ضرب کنایه از تراشیدن موی ریش و بروت و ابرو که بعضی قلندران کنند چار مذهب حنفی شافعی مالکی حنبلی چارقب نوعی از لباس امرا و این لفظ ترکی ست چار اسباب علل اربعه یعنی علت مادی و علت فاعلی و علت صوری و علت غائی چارم اصطرلاب کنایه از قرآن مجید زیرا که کتاب چهارم ست بعد از توریت و انجیل و زبور چاشت یک بهر روز بر آمده و طعام آن وقت را نیز گویند از برهان چارده تن مراد از چارده روایت شاگردان هفت امام قرأت ست چرا که هر امام را دو شاگرد اند چاچ بهر دو جیم فارسی نام شهریست از توران که تاشکند شهرت دارد و کمان خوب از انجا آرند و شاش معرب همین ست از بهار عجم و سراج چارمیخ نوعی از تعذیب که مجرم را بچهار میخ دست و پا بندند از برهان چارشاخ نوعی از تعذیب از لطائف چار مخفف چاره از سراج چاغ این لفظ بجیم عربی صحیح باشد بمعنی چینه و دانه مرغان که بعربی حوصله گویند چار تکبیر کنایه از ترک چیزیست چه این کنایه است بنماز جنازه چرا که در نماز جنازه فقط تکبیر میباشد چار مغز تخم درختیست از قسم میوه که بفارسی گردگان و بهندی اکهروت گویند از برهان و سروری چار نفس نفس اماره و نفس لوامه و نفس ملهمه و نفس مطمئنه چاوش بشین معجمه بر وزن طاوس لفظ ترکیست بمعنی نقیب لشکر و قافله و این در اصل چاوش بدو واو بود واو اول را بهمزه بدل کرده اند و بدون همزه بضم واو بر وزن پاسخ نیز آمده از برهان و غیره چالش بکسر لام بمعنی حمله و جنگ از برهان چالیش ... امیدوار از لطائف چاخشیر بشین معجمه ... از برهان و لغات ترکی چار بالش مسند از برهان چارم عرض بعضی نوشته اند که مجاز ا بمعنی انسانیت چه انسان آئینه چهارم از جسم مطلق جسم نامی حیوان چامغ بفتح میم و غین معجمه چادر متیق از لطائف چاق لفظ ترکیست بمعنی سطبر و فربه و بمعنی چست و تندرست و تازه از برهان و چراغ هدایت و لغات ترکی چارق بضم را ... نوعی از کفش صحرائیان این لفظ ترکیست از لطائف و سراج و مصطلحات چارطاق نوعی از خیمه چهار گوشه که بهندی راوتی گویند از رشیدی و سروری و لطائف و برهان و سراج چابک بضم بای موحده چست و چالاک و جلد و تازیانه از برهان و بهار عجم و سراج و سروری چالیک بیای معروف و کاف عربی نام بازی اطفال که بهندی گلی ڈنڈا گویند از برهان چار برگ نام گلیست و بعضی لاله گویند چار دانگ کنایه از چیز کامل بنسبت امثال خود و چند باشد چه دینار شش دانگ میباشد و دانگ ششم حصه دینار ست پس چار دانگ بنسبت دو دانگ زیاده میباشد و لفظ چار دانگ گاهی در صفت هندوستان واقع میگردد بنا بر آن ست که چون عرض و طول هندوستان

سوی روس را اکثر بلاد عالم زاید است یا آنکه آبادی و تحصیل زر هندوستان به نسبت تحصیل دیگر بلاد عالم بیشتر است ازین سبب تمام عالم را یک دینار فرض کنند و هندوستان را ازان بمنزلهٔ
چهار دانگ شمرند یا آنکه هندوستان در چهار اقلیم واقع است چنانکه در تقسیم ربع مسکون ظاهر است از فصل های مع الف **چال** اسپی که موی‌اش سرخ و سپید درهم آمیخته باشند و بمعنی
مغاک و چاه چرا که ها هوز به لام بدل میشود و دال و میم **چار مرغ** کنایه از کلنگ گویند از رشیدی و برهان **چار مندل** شریعت طریقت معرفت حقیقت **چار مرغ خلیل** کبوتر
و زاغ و خروس و طاوس حضرت خلیل بموجب امر حقتعالی گوشت یک ازان چهار را بر سر کوهی نهاده باز بسوی خود طلب نمود آنها زنده شده حاضر آمدند و در ذبح طیور مذکور اشارتیست
بدانکه کبوتر کنایه از الفت خلق و از خروس شهوت و از زاغ حرص مال و از طاوس زیب و آرایش ظاهری یعنی هر چهار صفات ترک کن **چار خم** بفتح خای معجمه قسمیست از کشتی و نیز
کمال کشیده شدن کمان و نوعی از کمان خمدار از مصطلحات و چراغ هدایت **چامیدن** شاشیدن از برهان **چاپین** بعل و غائط از برهان **چاویدن** فریاد کردن
گنجشک را گویند از برهان و بمعنی خائیدن نیز از بهار عجم مستفاد میشود **چاکران** بکسر کاف عرفی مرکبست از چاک و ران این کنایه است از فرج یا از دبر از لطائف **چار تکبیر زدن**
بمعنی ترک کلی این کنایه از نماز جنازه است چرا که در نماز جنازه چهار تکبیر میشود از مدار و برهان **چار طاق فلک** فراش از مدار و برهان **چار زبان** کنایه از پرگوی و کثیر الکلام **چار**
میخ شدن کمال محکم شدن و نوعی از تعذیب مجرمان که دراز بر زمین انداخته به چهار میخ دست و پا بندند **چار خوان** چار جوی بهشت یا نیل و فرات و دجله و جیحون **چار طوفان**
عبارت از طوفان آب بر قوم نوح علیه السلام سید و طوفان باد بر قوم هود علیه السلام و طوفان آتش بر قوم لوط علیه السلام و طوفان خاک بر قوم صالح علیه السلام و بعضی نوشته که چار فاسق
کنایه از جهل که ضد حکمت است دوم جبن که ضد شجاعت است سوم حرص که ضد عفت است چهارم جور که ضد عدالت است **چار کان** عبارت از کان آتشی که گوگرد و نوشادر کانی ازان آید و بعضی نوشته که کنایه
از کان لعل و یاقوت دوم کان آبی که مروارید و مرجان ازوست سوم کان بادی که نباتات قیمتی ازان خیزد چهارم کان خاکی که الماس و زر و نقره ازان پیدا شود **چار ارکان** اربعه عناصر
چاه کن ظالم و مکار **چاه نسیان** چاه خراب و بی آب **چاه ستاره جو** بمعنی نواز رصد است که بعمق شصت گز چاهی کاوند و بالای آن بامی برآرند شصت گز بلند از آماشک ساخته نشینند و کیفیت
نجوم و افلاک دریابند از مصطلحات **چار سو** بازاریکه بهر چار طرف آراسته زکانها دارد و بمعنی راه کلان که دران راه مجتمع شده باشد **چهار گاه** نام شعبه از موسیقی و کنایه باشد از کالبد عنصر یکه مرکب از اربعه
عناصر است **چار آینه** نوعی از لباس جنگ که چهار تخته از آهن ساخته در بنات یا مخمل گرفته گرد پشت و سینه کنند **چار شانه** تنومند و قوی هیکل و فربه نامور زدن قد بدان دام از سراج و چراغ
چاقنده در ترکی بمعنی در وقت چرا که چاق بمعنی وقت و هنگام و نون و دال زائده **چار موجه** بمعنی گرداب **چار پاره** نوعی از رقص و نام سازیکه چهار وصل دارد از شرح خاقانی **چار گامه**
بکاف فارسیست تیز رفتار **چاپانه** بنون گردا گرد دهان و بمعنی نمک اسفل نیز نوشته اند و آن استخوان زنخ باشد از سراج **چاره** علاج و تدبیر و مکر و فریب **چاشنی** اندکی از چیزی شراب و طعام
بمعنی مزه و دیگر مزه و شیرینی و چیزی اندک بقدر چشیدن باشد و قدری حلاوت از بهار عجم و شرح سکندرنامه از خان آرزو و برهان و سراج و مدار **چار جوی بهشتی** یکی از آب دوم از شیر
سوم از خمر چهارم از عسل و بعضی نوشته که کنایه از جیحون و سیحون و نیل و فرات **چاپلوس** چرب زبانی و خوشامد **چاچی** هر چیز منسوب بچاچ عموماً و کمان خصوصاً و چاچ شهریست از
توران **چابکی** بضم بای موحده اسب تیز رفتار از رشیدی **چاو چای** بجیم فارسی نام دوائیست کسانیکه چاه گویند غلط است از برهان **چار چشتی** نام منصب که از طرف بادشاه
باشد

فصل جیم فارسی مع بای فارسی

چپ انداز کسیکه تیر بازگشتی زند از شرح سکندرنامه در مصطلحات بمعنی مکار و حیال **چپقلش** بفتح اول و سکون بای فارسی و ضم قاف
و فتح لام و شین معجمه جنگ شمشیر را گویند از لغات ترکی **چپ دادن** ترک کردن از مصطلحات **چپ فتن** و **چپ دادن** بمعنی مخالفت کردن از مصطلحات **چپچیله** بفتح اول و
سکون بای فارسی پشته بلند یا کوه پاره بزرگ که کودکان از بر ان نشسته از بالا به نشیب بلغزند **چپاتی** نان تنک فطیری منسوب بچپات که در فارسی طپانچه را گویند چون بضرب دست بسبب
کلیچه زیاده میخواهد لهذا چپاتی گفتند از برهان و غیره

فصل جیم فارسی مع تای فوقانی

چتر زدن و **چتر زده** بیست کشتی گیران را که هر دو دست را هر دو استاده شده هر دو پا را جفت کرده بگردش
در آیند از شرح گل کشتی

فصل جیم فارسی مع خای معجمه

چخیدن کوشیدن و ستیزه کردن از برهان جهانگیری و در لطائف بمعنی دم زدن و خود را بهم کشیدن و فت جماع از خ

فصل جیم فارسی مع رای مهمله

چرخ قبا مراد از دور دامن قبا یا چرخ جنسی از اطلس است و چرخ قبا باضافت مقلوب بمعنی قبای اطلس باشد از شرح قران السعدین **چرا** بفتح اول
بمعنی چریدن و چراگاه و بکسر اول بمعنی برای چه زیرا که این لفظ مرکبست از کلمهٔ چه که برای استفهام است و از لفظ را که بمعنی برای باشد و صاحب مؤید و کشف و لطائف و برهان ابراهیمی

دیگر محققان بکسر اول تحقیق کرده نوشته اند و سراج الدین علیخان آرزو در چراغ هدایت و خیابان نوشته که لفظ چرا موافق قاعده مکسور است مگر چون صاحب رشیدی وغیره بفتح نوشته اند بلهجه دیگران
و زبان قوم مخصوص است پس بمعنی بفتح هم غلط نباشد اگرچه مخالف قیاس و محاوره بعض مردم است و در سراج نوشته که چرا بکسر اول بمعنی برای چه بلهجه عراقیان است و بلهجه دیگران بفتح اول
و قیاس مع لف مطابق عراقیان است **چرخاب** گرداب از مصطلحات **چرخ** بالفتح هر چیزی که گرد مدور گردان باشد و آنچه گرد کلالان که آن را گلی بران میسازند و دولابی که بر چاه
کنند و بمعنی آسمان و دور دامن قبا وغیره و نوعی از جامه ابریشمی و بعضی گویند که نوعی از اطلس که آن را اطلس چرخی نامند و بمعنی رقص نیز آمده و گرد گردیدن و بمعنی گریبان و پیراهن و بمعنی
کمان سخت نام داده از برهان و شرح قران السعدین و سراج و لطائف **چرخیدن دار** دادن و دیدن دار از مصطلحات **چرخ بر آخور** کسیکه روزگار بناز و نعمت گذارد و بمعنی فراخی وجه معاش
از مصطلحات و شرح خاقانی **چرز** بالفتح و در آخر زای معجمه نام جانور گوشت آن حلال است از برهان و سراج **چرخ انداز** کماندار که تیر انداز باشد از برهان و رشیدی **چراغ روز** عبارت
از چراغ بی فروغ و هم کنایه از آفتاب از مصطلحات **چرکس** بفتح اول و فتح کاف عجمی در ترکی قومیست از کفار **چراغ** صاحب مؤید بکسر نوشته و در بهار و برهان بفتح تحقیق نموده صاحب بهار عجم
نوشته که برای چراغ افروختن بلفظ افروختن و برکردن و گرفتن و سوختن و روشن کردن برای اطفاء چراغ لفظ افشاندن و کشتن و خاموش کردن و گل کردن مستعمل و لفظ چراغ بتحقیق اول
بمعنی چریدن نیز آمده و بزیادت غین معجمه **چرغ** بالفتح و غین معجمه طائر شکاریست نوعی از شکره از مؤید و برهان و سراج **چرخ فلک** عبارت از عرش **چرک** بالکسر ریم که از زخم بر آید بهندی
آن را پیپ گویند و بمعنی چیز تیره که بر بدن و جامه پیدا شود بهندی میل گویند و کثافت آهن وغیره که در آتش جدا میشود از برهان **چربک** بالفتح و بای موحده مفتوح بمعنی چربه آغاشتن
و بمعنی نان تنک که بر روغن بریان کنند بهندی پوری گویند و بمعنی سر شیر که بهندی ملائی گویند و بضم بمعنی دروغ و دو شاهد بمعنی طنز و سخریه و بمعنی خجالت و بمعنی چیستان که بعربی لغز گویند و بهندی
پهیلی نامند از لطائف **چراغ از چشم پریدن** کنایه از صدمه شدید بدماغ رسیدن چه در چنین حال در چشم مثل لمعه برق تخیل میگردد **چراغان** نوعی از تعذیب که بر گنهگاران
چند جا زخم زده بهر زخم یک فتیله افروخته میگذارند از مصطلحات **چرپیدن** غالب آمدن و افزون آمدن **چرخ کمان** بمعنی حلقه کمان **چرمدان** بالفتح بمعنی کیسه
از لطائف **چرخگی زدن** چرخ زدن و رقص کردن کشتی گیران در مقام غالب آمدن بر حریف از مصطلحات **چرازن** بفتح اول بمعنی چرنده **چراغواره**
قندیل و چراغدان **چربه** بالفتح کاغذ باریک تنک که قدری چرب کرده یا بدست آهسته که نقاشان آن را بر تصویر و نقش دیگر نهاده نقل آن بردارند از چراغ هدایت و برهان و لطائف **چرده** بالفتح بمعنی
رنگ گر این لفظ با لفظ سیاه مستعمل میشود از مؤید و برهان و رشیدی و سراج و جهانگیری رنگ و پوست روی آدمی بهم عربی خطاست **چرزه** بالفتح و حرف ثالث زای معجمه بمعنی پوست دمی و
حیوان از برهان و کشف **چرته** بمعنی رنگ و پوست دار از رشیدی و رساله عبد الواسع و برهان و ضبط حرکت اول کسی نکرده غالباً بالفتح باشد بقیاس چرده و **چرخه** جنسی از جامه ابریشمی از کشف **چراغ**
آسمانی برق از مصطلحات **چرخگی** بالفتح و یای معروف چرخ زدن و رقص کردن کشتی گیران بوقت غالب آمدن بر حریف و بعضی گویند که نام دوری در کشتی است که چرخ زنان بعمل آرند **چرخچی** فوج هراول از
مصطلحات

فصل جیم فارسی مع سین مهمله

چسته خوار کسیکه بالطعمه مرغوب تلاش ورزیده شود چراکه چسته چیز خوب نیست از مصطلحات **چسن** بالضم گوز بی صدا از مصطلحات
چسته بالفتح و سین فوقانی چیزی باشد از پوست اسپ خرد شتر از برهان بالضم شیر و آن گوسپند بخیر آن معده اولین آن را هر دو معده حیوانات سبزه خوار از سراج و در رشیدی بالفتح بمعنی کفل
و سرین و بران هیئات اما نوشته

فصل جیم فارسی مع شین معجمه

چشمداشت توقع و امید **چشت** بالکسر نام موضع **چشم زد** بفتح زای معجمه و دال بمعنی طرفة العین که بهندی پل گویند و اشاره کردن
از چشم و چشم زخم زدن بمعنی زهر رسیدن از چشم **بند** افسون خواب بند از چراغ هدایت **چشم شور** چشم بد که زود اثر کند از مصطلحات **چشمه خضر** چشمه آب حیات **چشمه شاپور** پدر آنکه شاپور نام شهری است از
مضافات ارمن و در آن چشمه از الماس و دیگر جواهر آمیخته ساخته اند که درخشندگی او بالغ نظر است از شرح قصاید عرفی و در مصطلحات نوشته که چشمه شاپور چشمه مشهور است که شاپور بدست کار هنر در آن
سرزمین از این سنگ تراشیده و آنچنان صفا داده که نظر بران ایستد **چشم خروس** دانه باشد سرخ رنگ و سرش سیاه بهندی گهنگچی گویند از رشیدی و جهانگیری و سراج و برهان **چش**
بالفتح مخفف چشم از برهان **چشم و چراغ** کنایه از سبب بینائی و سرمایه بصارت **چشم زاغ** بیحیا از مصطلحات **چشمک** اشاره بچشم بسوی کسی بسبیل اخفا از برهان وغیره **چشم بلبل**
نوعی از قماش که آن را بلبل چشم گویند از چراغ هدایت **چشم** معروف کنایه از قبول مسئول و بمعنی امید و توقع و بمعنی چشم زخم و دانه سیاه که آن را چاکسو گویند از مصطلحات و چراغ هدایت
چشم زخم آزار و نقصان که از اثر نظر بد بکسی رسد از سراج و برهان **چشم رسیدن** از نظر بد رسیدن از برهان **چشم سیاه کردن** حسد کردن و رغبت کردن

وطمع داشتن و روشن کردن چشم از رشیدی و برهان و مصطلحات **چشم سرخ کردن** بمعنی طمع داشتن و بمعنی عاشق شدن و بمعنی خشمگین شدن **چشم سفید** بمعنی حیران **چشم را آب دادن**
کنایه از تماشا کردن و دیدن چیز مرغوب از چهار شربت و برهان و سراج و بهار عجم **چشم آب دادن** تماشا کردن از مصطلحات **چشم گرم کردن** نظاره کردن و نیز کنایه از بیداری است از
مصطلحات **چشم فرو داشتن** حیا از رم داشتن از مصطلحات **چشم در آب داشتن** بحیا بودن از مصطلحات **چشم کردن** چشم زخم رسانیدن **چشمها**
دیدن کنایه از تجربه بسیار از مصطلحات **چشم دریده** بمعنی شوخ و بیحیا از مصطلحات **چشم سیاه** اطلاق در تعریف چشم معشوق است و چون نسبت بخود کنند مراد چشم
بی نور باشد یعنی از لفظ سیاه تیره مراد دارند **چشم فرنگی** مراد از عینک **چشم حسی** بکسر حای مهمله و تشدید سین مهمله عبارت از چشم ظاهر **چشم روشنی** بمعنی مبارکباد
از مصطلحات **فصل جیم فارسی مع غین معجمه** **چغد** بالضم طائریست منحوس کوچک تر از بوم و آن قسمیست از بوم و کنگره قصر از لطائف و تحفة السعادت و برهان **چغز** بالفتح و زای
معجمه بمعنی غوک و جراحتی را گویند که دهانش بسته شود و اندرون آن چرک جمع شده باشد از شرح نصاب و در برهان بالضم است **چغ** بالفتح نیز **چغ** بالفتح چوبیکه در حجرات گردانند بهندی
سرهی گویند و بالضم چوبیکه بر گردن گاو نهند بهندی جوا نامند از برهان **چغوک** بفتح بمعنی گنجشک از سراج اللغات و در برهان **چغل** بضمتین بمعنی غماز از لغات ترکی **چغیدن** کشیدن
و دم زدن از برهان **چغرشته** بالفتح ریسمان بر دوک پیچیده که بهندی پندی گویند از برهان **چغانه** بفتح و غین معجمه و نون نام سازیست و آن چوبی باشد مانند مشته مداحان
که سر آنرا شگافته جلاجل چند در آن تعبیه کنند و اصول بدان نگاهدارند و نام پرده از موسیقی از رشیدی و موید و جهانگیری و سراج و مدار و کشف و برهان **فصل جیم فارسی**
مع فا **چفت** بالضم جیست و فربه و **چغفص** و بالفتح چوب بندی باشد مربع که گاهی شاخهای انگور بر آن بیدار انند بهندی ٹٹی گویند از برهان و رشیدی و سراج و لطائف **چفیدن**
و **چفسیدن** بمعنی چسپیدن از برهان **چفته** بالفتح بمعنی خمیده و کج و بمعنی باج و بمعنی سرگوسپند و بمعنی تهمت و بیر ابرار لطائف **فصل جیم فارسی مع قاف**
چقاچاق آواز تیغ و تبر و جز آن که ببدن انسان در خورد و این لفظ مطابق لهجه ترکانست **چقماق** بالفتح آهنی است که بر سنگ زده آتش بر آورند و بمعنی طعنه و
سرزنش از مصطلحات **فصل جیم فارسی مع کاف عربی** **چکمه مرحاج** بفتح اول و کسر میم و دوم چکمه در ترکی موزه و مرحاج مخفف میر حاج که قافله سالار حاجیان باشد
و میر حاج لقب شخصی بوده است که پاتا گنده و طولانی داشت موزه او اکثر پاره پاره میشد و در لوطیان این مثل مقرر شد که حریف را گویند که از بیجا برو و گرنه کو نمت را چکمه میر حاج کنم
چکاد بفتح اول و کاف عربی و دال مهمله بمعنی پیشانی از برهان سراج **چکس** بفتحتین و سین مهمله نشیمن باز و جره و باشه از سراج اللغات و در رشیدی بضمتین چوبیکه باز و باشه را بران
نشانند و در برهان و جهانگیری بفتحتین و شین معجمه **چکش** بفتح اول و ضم کاف و شین معجمه دستافزاریست آهنگران که بدان آهن را میکوبند و بعربی مطرقه گویند از سراج و در مصطلحات
نوشته **چکس** بفتح و شین معجمه نشستگاه باز و جره و بلبل بهندی اڈه گویند و نیز دست افزاریست آهنگر را که آهن بدان کوبند و بامعنی ترکیست **چکلمش** بکسر اول و سکون کاف فارسی
و فتح لام و کسر میم و شین معجمه در ترکی حمله کننده و شده **چکاوک** بفتح اول و چهارم و سکون کاف عربی مرغیست از گنجشک اندک بزرگ و خوش آواز و تاج بر سر دارد و بهندی چنڈول گویند
و در جواهر الحروف نوشته که پرنده است از گنجشک بزرگتر و خوش آواز که بهندوستان آنرا جل گویند بفتح جیم عربی و بعربی قبره نامند و شارح نصاب بمعنی کلنگ نیز نوشته و نیز نام
نوائی از موسیقی و بعضی بمعنی سرخاب بهندی آنرا چکوی چکوا گویند گمان برده اند بمناسبت تلفظیکه میان چکاوک و چکوا است و این خطا است از رشیدی و برهان و سراج
چک بالفتح و کاف عربی بمعنی قباله و حجت چیزی از زمین و باغ و بمعنی نامه و منشور و دسته نداف و چوبی باشد پنجشاخه که خرمن کوفته را بدان بیگر دانند و بمعنی برات و وظیفه و مخفف **چکیدن**
از شرح و برهان و سروری و سراج و جهانگیر و کشف و موید **چکگل** بکسر تین و کاف فارسی شهریست ترکستان حسن خیز از برهان و سروری و مدار و رشیدی و موید و در جهانگیری بفتح اول و کسر ثانیست
چکیدن بکسر بمعنی ان معروفست از کشف **چکان** بکسر بمعنی چکنده مشتق از چکیدن از مدار و کشف **چکن** بکسر تین و کاف عربی نوعی از کشیده که از ابریشم الوان بر جامه وغیره نقش کنند
از رشیدی و مدار و برهان و کشف **چکره** بالضم و کاف عربی بمعنی ترشحی یعنی آبیکه قطره قطره بچکد از لطائف و برهان **چکمه** بالفتح در ترکی موزه را گویند **چک** و **چانه** چک فک اسفل زنخ و چانه
ذقن کنایه از قابلیت و استعداد از مصطلحات **چکسه** بالفتح و سین مهمله پارچه کاغذ یا برگ درخت که در آن دوا بسته و پیچیده باشد بهندی آنرا پوڑیا گویند از رشیدی **فصل جیم فارسی**
مع لام **چلیپا** بفتح اول و کسر لام و یای معروف و بای فارسی چوب چهار گوشه بصورت دار که نصاری حضرت عیسی علیه السلام را بزعم خود بر آن دار کشیده بودند و شکلش بر حاشیه است

صلیب ب بهمین چلیپاست از رشیدی و برهان و مجازاً بمعنی گجاد و پرخم باشد و در کشف مسطور است که نصاری آنرا بزنار می بندند و در سراج نوشته که چلیپا صلیب نصاری ست و آن بشکل دار است که باعتقاد ایشان حضرت عیسی علیه السلام را بران دار کشیده اند ترسایان از طلا و نقره شکل آن ساخته بسبیل تبرک در گردن آویزند تا احوال ایشان هردم یاد باشد که در راه خدا این همه تصدیع کشیده اند **چلقب** بالکسر و قاف مفتوح و بای موحده بمعنی چلته **چلقد** بالکسر و قاف مفتوح بمعنی چلته **چل** بالفتح امر از چلیدن و بمعنی رفتن و این مشترک در فارسی و هندی بکسر مخفف چهل که عدد معروفست و بمعنی احمق و آنکه در هندوستان شیخ چلی بزیادت تحتانی شهرت دارد از اینجاست از سراج **چلیدن** بالفتح مصدر فارسی و هندی مشترک بمعنی رفتن و بمعنی رسیدن و سزاوار شدن و لایق بودن از شرح گلستان **چلستان** بر وزن گلستان در سر دشت بی آب **چلاو** بضم بمعنی خشکه برنج **چلغوزه** بالکسر نام میوه که مغز تخم درخت صنوبر و در سراج بالکسر درخت صنوبر چون غوزه آن بسیارست چلغوزه نام کردند و مجازاً بار آنرا نیز گویند **چلیپاسه** بالفتح و بکسر جانور شبیه بچلپاسه که در سقف خانه ها باشد بهندی چهپکلی گویند از سراج و برهان **چلیکی** بفتحتین و سکون بای فارسی و بعده جیم فارسی بمعنی طشتیکه در آن دست شویند و این ترکیست یا مردم از زناد واقفی **چلمچی** گویند از رضا ترکی نوشته شده و بعضی بکسر اول و فتح تحتانی نوشته **چلے** بکسر تین بمعنی حمق و سفلی از جهانگیری و بعضی بضم اول بمعنی نام و کوتاه نوشته **فصل جیم فارسی مع میم** **چمگیر** **دش** خراش بازیچه از مصطلحات **چماق** بضم اول گرز آهنی شش پهلو و چوب دستی سطبر که سر آن گره دار باشد و مجازاً بمعنی آلهٔ تناسل از کشف و مصطلحات و برهان و لغات ترکی و سراج **چم** بالفتح خرام و رفتار ناز و پیچ و خم از برهان **چمیدن** بفتح خرامیدن و خمیدن از برهان **چمان** بفتح بناز خرامان و برفتار از سبب ناز بهر سو میل کننده از برهان و رشیدی و در لطائف بمعنی کرمهای بول و غائط نیز نوشته **چمن** در باغ مقامی خاص باشد که در آنجا انواع گلها کارند از مدار و سراج و در رشیدی چبوتره میان باغ که چهار طرف آن گلها کارند و یکی از اهل تحقیق نوشته که چمن در اصل بمعنی جای خرام و رفتارست که گرد هر چهار خیابان باغ سازند بعرف آنرا روش گویند بدلیل آنکه چمن مرکب ست از چم که بمعنی چمیدن و خرام باشد و نون که یکی از حروف نسبت ست و آنچه در بعض مقام بمعنی خیابان باغ واقع شده مجاز بلحاظ مقاربت همدیگر **چمین** بفتح بول و غائط از برهان و لطائف **چمانه** بفتح نیم کدوی منقش بصورت پیاله شراب که در آن خورند و بمعنی خرامان و چمان و چمانه بزیادت ها چنانکه روان و روانه از رشیدی و برهان و کشف **چمچه** بالضم لفظ ترکیست بمعنی قاشق و کفگیر کوچک **چمی** بمعنی معنوی که مقابل صوری باشد از برهان **فصل جیم فارسی مع نون** **چند** عدد مجهول از سه تا نه و این لفظ گاهی برای استفهام آید و گاهی برای خبر دادن بعد از لفظ چند صیغه جمع آوردن در متاخرین رواج ندارد از بهار عجم و مصطلحات وغیره **چنار** بفتح درختی باشد در ولایت بسیار کلان برگش بشکل پنجه انسان بشب ها از و اخگر بارد و عمرش بهزار سال رسد و بار ندارد از مؤید و برهان و کشف و مدار و یکی خطاست **چنبر** محیط دائره را گویند و بمعنی دف و حلقه و طوق و بمعنی کمند و بمعنی قید و بمعنی چرخ زدن از برهان **چنگلوک** بالفتح کسیکه دست و پای او کج و نا راست شده باشد از لطائف **چنگ** بالفتح پنجه دست و نام ساز و هر چیز که خمیده باشد و کسانیکه لفظ چنگ را بمعنی پنجه بضم اول خوانند خطاست از کشف و رشیدی و برهان و جهانگیری و بهار عجم و مدار **چنگال** بالفتح و کاف فارسی پنجه آدمی و غیره از مؤید و بهار عجم و جهانگیری و مدار **چنگل** بفتح اول و ضم کاف فارسی پنجه آدمی و غیره از مؤید و برهان و جهانگیری و مدار **چنداول** بالکسر و واو مضموم بمعنی ساقه و نوع از لغات ترکی و فوجی را گویند که برای حفاظت پس لشکر می آید بخلاف هراول **چنداال** بالفتح فرومایه و بمعنی پاسبان نیز آمده از چراغ هدایت **چندان** بمعنی قدر معتدبه از مدار و مصطلحات **چنان** بضم و بعضی بکسر گویند کلمه اشارت به بعید بکسر ضمه اقوی ست چرا که در کلام اکثر قدما و بعضی متاخرین چونان بواو دیده شده و این دلالت صریح دارد که بضم اول ست نه بکسر از چراغ هدایت **چنین** بضم اول و در اصل چون این بود واو و الف را حذف کردند بجهت تخفیف چنین شد چنانکه فردوسی داد در اسناد داشته بیت منوچهر خندید و گفت آنچه * که چونین نگوید مگر ابلهی * و اکثر اشخاص هند و ولایت بکسر تین گویند و جهش ظاهر نمیگردد از شرح الشعر **چنگیز خان** بکسر اول پادشاهی بود عظیم القدر کافر مذهب از ترکستان که در سنه پانصد و چهل و نهم بوجود آمده و هولاکو خان بن تولی خان بن چنگیز خان بغداد و اکثر امصار ان نواح را در سنه ششصد و پنجاه و شش قتل نمود از نفائس الفنون و کشف و مدار **چنگیز نژاد** ان ازبکان **چنبر جهاندن** نیزه گردانیدن و بمعنی نوشته که گرد اگرد حریف اسپ دوانیدن **چناچن** بفتح هر دو جیم فارسی بمعنی آواز تیر و چقاچق از غلطی کاتبانست از شرح خاقانی **رچندن** بالفتح چوبیست خوشبو دار و این مشترک باشد در هندی و فارسی و صندل معرب همین ست

چنو بفتحتین مخفف چون واز کشف و برهان و سراج چند مرده یعنی قایم مقام چند مرد از مصطلحات چنگی بالفتح چنگ نواز چنبر بازی کنایه از چرخ زدن و رقص کردن چند
حلاجی یعنی موازنه چند حلاج جایکه کسی بحرف و نیمی و خود ستائی آید گویند نیم چند مرده حلاجی چاره چند منصور حلاج گو ابر آید از مصطلحات فصل جیم فارسی مع واو چخا
بواو معروف و خای معجمه جامه پشمین کوتاه که نوعی از لباس فقرا است لفظ ترکیست از رشیدی و سروری و برهان چوبدستی و چوبدست بمعنی عصا که بهندی لاتهی گویند چوگان
کنایه از تیغ چوب گز چوبیکه بدان پارچه و غیره پیمایش کنند چوب طبق از اطراف سلاطین تشخیص بلاد معین و مامور باشد که هر که از اطوار ادب برگردد او را چوب کاری
کنند آن چوب را چوب طبق گویند از مصطلحات چوب محصل چوبیکه در دست محصل باشد از مصطلحات چوب تعلیم چوبیکه معلم اطفال را بدان ادب کنند و بمعنی
چوبیکه در دست اطفال نوآموز دهند تا بر حرف گذارند و اشکال آن محفوظ دارند از مصطلحات چوپان بالفتح اول حرف سوم بای فارسی گله بان چوشیدن بالفتح
نوشیدن بمعنی مکیدن از برهان چوبک زن مهتر پاسبانان و معمول آنست که چوبکی و تخته بدست گرفته شب بیگردد و چوبک را بر تخته میزند تا از صدای آن دیگر پاسبانان
بیدار شوند از سراج و بعضی بمعنی نقاره چی نوشته اند چون برای چند معنی آید اول چون فقیه بمعنی وقتیکه حافظ فرماید بیت خیال سوی تو چون بگذرد بگلشن چشم * دل از پی نظر
آید بسوی روزن چشم * دوم برای تشبیه که بمعنی مانند آید سوم برای شرط چهارم برای استفهام آید و معنی چگونه دهد و بمعنی چرا نیز آید چولستان بالضم و واو غیر ملفوظ بروزن
گلستان درختی که در دشت بی آب روید از برهان لغات ترکی چوخیدن لغزیدن از برهان چوگان مخفف چولگان که در کتب از جول بمعنی خمیده و گان کلمه نسبت
و صولجان معرب همین است چون سر چوگان خمدار باشد لهذا بدین اسم مسمی گشت از سراج چو بواو مجهول حرف شرط است و برای تشبیه آید و برای عطف هم آید چوتره
بواو معروف و چبوتره غلط است و بعضی گویند که چوتره هندی و چوتره فارسی است از مؤید و رشیدی و برهان چوله نام قومی از ترک چوگانی اسپی که در چوگان بازی خوب دود از مصطلحات
چوبکی چوبدار از مصطلحات فصل جیم فارسی مع ها چها بکسر اول بمعنی چه بسیار چهار میخ حیات کنایه از اربعه عناصر چهار باد صبا و دبور و شمال و جنوب صبا
باد مشرق است و دبور بادیکه از طرف مغرب وزد چه مکر دگر او نه خواهد کرد یعنی این فریب خواهد آمد چه مه کرد یعنی چه حاصل کرد از مصطلحات چهار اقالیم هند کنایه از
تمام هند چرا که هندستان در چهار اقلیم واقع است چهار میر خلفاء اربعه رضوان الله علیهم چهره پرداز مصور چهره خیز روشن مجاز مصفا چهار طبع گرمی و سردی
و خشکی و تری چهار دانگ تحقیق این لفظ در بیان لفظ چار دانگ در فصل جیم فارسی مع الف گذشت چهره گردیدن و چهره شدن حریف و مقابل شدن از
چراغ هدایت چهار رکن مناره شامی و یمانی و عراقی و حجر اسود و این هر چهار ارکان کعبه است چه مه کرد و شه کرد در جای مستعمل کنند که شخصی متوجه کاری گردد و از
بزرگتری هم لیاقت آن کار نداشته باشد مثال پادشاه چه مه کرد که وزیر خواهد کرد از چهار شربت چه بیژن بکسر موحده و یای مجهول و فتح زای معجمه چاهی که بیژن نام پهلوان
افراسیاب در آن قید کرده بود بسبب عاشق شدن بمنیژه نام دختر افراسیاب چهل تنان گروهی از ابدال که حق تعالی عالم را به وجود ایشان قایم دارد چه زهره کنایه از محل سقوط زهره
و آن برج سنبله است چهار تاره نام سازی چهارگاه نوعی از نغمه از بهار چهار موجه بمعنی گرداب چهچهه بالفتح آواز بلبل و مثله و این حکم کلمات اصوات دارد چه بالفتح حرف
برای چند معنی آید اول برای استفهام چنانکه چه میکنی دوم برای تعظیم چنانکه مصرعه چه دلاور است دزدی که بکف چراغ دارد * سوم برای تحقیر مصرعه چه باشد ز بوی خر
آدمی امثال دیگر مصرعه من چه باشم که بران خاطر عاطر گذرم * چهارم برای کثرت مصرعه چه شبها نشستم درین سیر گم * پنجم برای تصغیر چنانکه باغچه و دلاقچه ششم
برای علت چنانکه از اینجا برآمد چه خوف دزدان بود مثال دیگر درین بیت چگونه بر قدم با اعتراض تو آنگه که هر چه گفته اند نشنید هفتم برای تفصیل چنانکه مصرعه جهان یکسر
ارواح و چه اجسام هشتم مخفف چیز چنانکه هر چه بیاید و نبایستگی الشانید نهم برای تسویه یعنی برابر شمردن دو چیز را که با هم منافی اند چنانکه بیت چو مردانگی آید از رهزنان
چه مردان لشکر چه خیل زنان دهم برای تسهیل چنانکه مصرعه چه عمر بسیت کو را چندین خطر * و باید دانست که مردم ایران کسره چه را باشباع خوانند و هندیان
مجهول چهره گشائی بمعنی نقاشی و تصویر چه غمستی بمعنی چه غم بودی این کبیت از غم داشت و یای تمنائی شرطیه فصل جیم فارسی مع یای تحتانی
چیره دست بمعنی غالب و سرکش چیره بند کسیکه دستار رنگین و منقش بندد و باصطلاح هندیان لوسی که هنوز زکر باشد چیز میز

اندک و قلیل چیز کز بمعنی چیز نیز دو کلمه دویا معروف و زای معجم بمعنی بضاعت مزجات از لطائف **چیک چیک** آواز مرغان از لطائف **چیچک** بمعنی آبله لفظ ترکیست از سراج **چینه** دانه و حوصلهٔ مرغان از برهان **چیلد** و بالکسر یای معروف و سکون لام و واو مجهول بمعنی انعام این لفظ ترکیست از لغات ترکی که در فارسی **جلدو** بکسر جیم عربی و سکون لام و واو معروف شهرت تمام دارد بظاهر اسفدرس آفت **چیره** بالکسر یای معروف بمعنی غالب و شجاع از چراغ هدایت و برهان و در سرور بیای مجهول **چینه** بالکسر ردّه دیوار از برهان و دانه که مرغان خورند **چیره دستی** غلبه و سرکشی **چی** بیا معروف لفظ ترکیست بمعنی نازم

باب حای مهمله

فصل حای مهمله مع الف **حاشا** بمعنی پناه و بمعنی بعید ست و بائی خالی و بمعنی مگر که کلمهٔ استثناست و نام دو آئی وان کوه ازبودینه کوهیست از دارو کرز و کشف و برهان **حاجب** بکسر جیم و بای موحده بمعنی پرده دار و در برهان چوبدار و بمعنی ابرو از لطائف و نوعی از ردیف ست که قبل از قافیه واقع شود و بامیان دو قافیه و بمصر عه بیت فو و قافیتین حائل گردد **حاتب** بکسر همزه که حرف سوم ست و بای موحده گنهگار از مدار و منتخب **حالب** گیست در ان بمعنی دوشنده شیر از لطائف **حانوت** بضم نون و واو معروف و تای فوقانی بمعنی دکان از کشف و لطائف و منتخب **حارث** بکسر رای مهمله و بعده تای مثلثه بمعنی اسد و شیر درنده و بمعنی زرع کننده و فراع و نام پسر ابن سام کرام صنادید عرب بود از کشف لطائف و کنز **حانث** بکسر نون و بعده تای مثلثه گنهگار بسبب خلاف کردن قسم از کشف و مدار **حاج** بتشدید جیم صیغهٔ اسم فاعل بمعنی حج کننده و بمعنی جمع حاج بحذف یای نسبت چنانکه روم و یهود جمع رومی و یهودی و گاه در فارسی بتخفیف آید از کنز و شکرستان و خیابان و منتخب **حاد** بتشدید دال مهمله تیز و تند از کنز **حافد** بکسر فا بمعنی یاری دهنده و دست و خدمتگار و فرزند زاده و دختر زاده و داماد و پدر زن و برادر زن از کنز **حار** بتشدید رای مهمله بمعنی گرم که ضد سرد ست و بمعنی گرمی کننده **حاضر** بمعنی آگاه **حافر** بکسر فا بمعنی سم اسپ کننده چاه و جز آن **حوافر** جمع آن از مدار و منتخب **حاجز** بکسر جیم و زای معجمه مانع و حائل میان دو چیز و نام سرزمینی ست در راه مکه معظمه از منتخب و مدار **حارس** بکسر را و سین مهمله بمعنی پاسبان از منتخب **حافظ** معروف فارسیان بمعنی مطرب و قوال از زمان بهار عجم و چهار نیز و مصطلحات **حاق** بتشدید قاف بمعنی میان چیز از منتخب **حاذق** بکسر ذال معجمه زیرک و دانا و استاد در کار از منتخب و صراح و بدال مهمله غلط **حایک** بکسر همزه جامه باف که هندی جولاهه گویند از لطائف و کنز **حامل** بردارنده چیزی بر خود و باصطلاح علم هیئت فلکی با میان یک فلک از افلاک نه گانه که مدیر کوکب در سخن آمن کوز باشند سوای فلک شمس و تکلش و تحقیق لفظ مدیر در قوم شد در آنجا باید جست **حامل** اسم الغول شکل ما زدهم از بست و یک اشکال شمالی که بر فلک مرتسم ست بصورت مردی بر پای چپ خود استاده و پای راست را کاشته و در دست راست نهاده و بدست چپ دیو خوی ان گهره گرفته گویا پیش لبست و شش و عیسش **حال** از بانکه در وی باشند از منتخب و باصطلاح فارسیان بمعنی رقص و وجد نیز نوشته اند و بمعنی توی و چوگان نیز آمده و بادر اصل بهای هوز و لفظ فارسیست و بتشدید لام در عربی بمعنی فرود آینده **حائل** بکسر همزه باز دارنده و مانع شونده میان دو چیز از صراح و منتخب و کنز **حام** نام پسر نوح علیه السلام که پدر سیاهانست از منتخب **حاتم** بکسر تای نام سخی مشهور از قبیله طی از منتخب و در مدار بفتح تا و در سکندری بکسر و بفتح راالله در شرح گلستان بکسر تا تصحیح نموده و در شرح گلستان خان آرزو نوشته که شعرای متاخرین با خم و نم قافیه کنند و حاتم مذکور ابن عبد الله پسر سعد طائی منسوب بقبیله طی **حاتم اصم** یکی از اولیا اکمل ست غیر از حاتم طائی از شرح بوستان مرعبد الواسع **حازم** بکسر زای معجمه دانا و هوشیار و دور اندیش بین **حال گردیدن** متغیر شدن حال از مصطلحات **حال کردن** وجد کردن از مصطلحات **حال گه و حال گاه** میدانی را گویند که در ان چوگان بازی کنند و **حال** شاید از تغیر لهجه نوبت ست در اصل اله بهای هوز چه هال در عربی بمعنی گوی است **حاسه** بتشدید سین قوتیست که دریابد چیزی را چون باصره و لامسه و غیره و حواس جمع آنست **حاش لله و حاشا لله** یاد و دور ست خدای را ازین کار از منتخب **حاشیه** شرح ابن بمعنی کناره و مرد ان شاگرد و بنده و خدمتگاران از منتخب **حاشیه قدیمه و حاشیه جدید** از محقق دوانی بر شرح تجرید که از علی قوشجی ست و تجرید کتابیست از نصیر الدین طوسی در علم عقائد شیعه و گر شارحین محشیان منطق و حکمت را بسیار دخل را زانند و بدانکه حاشیه شرح جمی گویند **حاره** گشت نر از شرح نصاب **حاکی** حکایت کننده از کنز **حاوی** احاطه کننده و گرداگرد گیرنده و از همه سو بر چیزی محیط شونده از کنز **حامی** حمایت کننده و نگاهدارنده از کنز **حافی** برهنه پا از لطائف و منتخب **حاضری** مراد ملاحضر بمعنی طعام موجود از مصطلحات **حالی** بیای مجهول بمعنی وقتی و بیای معروف بمعنی جلد و فی الحال و بمعنی کسیکه بر زیورها آراسته باشد و همچنان حلیه بود

حاجی بتشدید جیم منسوب بحاجه و حاجه صفت ست برای موصوف معروف که لفظ جماعت باشد و حاجه صیغه مونث اسم فاعلست پس حاجی کسیست که منسوب باشد
بجماعه حاجه بحالت الحاق های نسبت تای تانیث از آخر حاجه ساقط شد چنانچه در عامی بمعنی منسوب بعامه و فارسیان بتخفیف جیم خوانند و بعضی تصریح هم نموده اند که در اصل حاج بود یکی جیم را
یا قلب کرده اند بر اهل تتبع مخفی نخواهد بود که مثل این صیغه اسم فاعل و دیگر اسمای معمول نیست اگرچه در افعال این قسم قلب آمده است **فصل حای مهمله مع بای**
موحده حبذا بالفتح و تشدید موحده مفتوح و ذال معجمه کلمه مدح است بمعنی خوبست و بهترست حباً بالکسر اول بخشیدن از کنز و منتخب و صراح حبلی بالضم و لام مفتوح زن
آبستن از کنز حبالی بضم اول و فتح لام بمعنی زنان حامله این جمع حبلی ست از کنز حباری بضم اول و بعده رای مهمله و الف مقصوره بصورت یا نام
طائریست برابر مرغابی و رنگ او زرده سیاه باشد بفارسی آنرا چرز گویند از شرح نصاب از مولانا یوسف و صحاح و صاحب منتخب نوشته که آنرا بفارسی تغدری گویند حبب
بالضم و تشدید با دوستی و بالفتح بمعنی دانه از منتخب و آنچه از دو امثل دانه گولی بندند و بالکسر و تشدید با بمعنی دوست و دوستی از صراح حبوب بضمتین دانها مثل گندم و نخود
و غیره و این جمع حب ست حباب بالفتح گنبد آبکه بر روی آب ظاهر شود از قاموس و صراح و فرهنگ پری و کشف و در منتخب بضم ست و در بهار عجم بالضم و بالفتح هر دو
نوشته و نیز در منتخب حباب بکسر دوستی کردن و بالضم دوستی و مار و دیو حبور بضمتین شاد کردن و شاد شدن از منتخب و کنز و جمع حبر ست حبر بالکسر سیاهی دوات و بمعنی دانشمند
و نیکوکار از منتخب و لطائف حبط بالفتح و طای مهمله باطل و ناچیز و معدوم و ضائع شدن از کشف حبوط بضمتین باطل و ناچیز شدن عمل و ثواب و عمل از صراح حبک بفتحتین نیکو یافتن
جامه و استوار و نیکو کردن هر چیز و بریدن و زدن و بضمتین راهها و پیهای ستارگان و موی مجعد و شکن آب و نیز ره و ریگ توده و ذو الحبک مراد از آسمان از منتخب و لطائف حبل بالفتح اول
و سکون ثانی بمعنی رسن و بمعنی رگ چنانچه حبل الورید رگیست در گردن و بفتحتین حمل زنان از منتخب حبائل بالفتح زنان حامله این جمع الجمع حبلی ست زیرا که حبلی را جمع حبالی آید و حبالی
را جمع حبائل چنانکه حباری را جمع حبائر آید و بمعنی رسنها و بندها و در ینصورت جمع حباله باشد که بمعنی رسن و دام ست و بعضی نوشته که نام شیطان بالست چنانکه ابلیس نام
شیطان مردانست و حبائل شیطان کنایه از زنان فاحشه حبل المتین بمعنی رسن استوار و اکثر مراد از ان قران مجید باشد حباله بالکسر دام و رسن از منتخب حبه بالفتح و تشدید با بمعنی
دانه و بمعنی وزن یک سرخ که بهندی رتی گویند و نزد بعضی وزن جو متوسط از موید و کتب طب حبشی بفتحتین منسوب بحبش و بالسکون با موحده خطاست از مدار **فصل حای**
مهمله مع تای فوقانی حتف بفتح اول و سکون تای فوقانی بمعنی مرگ و موت از منتخب و کنز حتم بالفتح استوار کردن کار و حکم کردن و واجب کردن کار بر کسی از منتخب
فصل حای مهمله مع تای مثلثه حث بالفتح و تشدید تای مثلثه بمعنی بر انگیختن و تحریص از منتخب **فصل حای مهمله مع جیم عربی** حجی بکسر حا و فتح جیم و الف
مقصوره بصورت یا بمعنی عقل و خرد و کرانه چیزی و زفرمه کران و بفتحتین حرص و بخیل شدن و بلائم شدن از منتخب و لطائف و کنز و شرح نصاب حجاب بالضم
اول و تشدید جیم پرده داران و دربانان این جمع حاجب ست و بکسر اول و تخفیف جیم بمعنی پرده از منتخب حجب بضمتین بمعنی پرده ها و این جمع حجاب ست از منتخب حجت
بالضم و تشدید دلیل و برهان از منتخب حجامت بکسر خون کشیدن از زخمهای کوچک نشتر و شاخ گاو از صراح و بهار عجم و بحر الجواهر و همچنین هر مصدر که معنی آن بصنعتی
تعلق دارد بکسرست چنانکه حیاکت و خیاطت و دباغت و در است صناعت و صیاغت و غیره و بمعنی موی سر تراشیدن که در عرف مردم مشهور شده در هیچ کتابی یافته
نشده ظاهرا غلط است غایتش اصطلاح متاخرین هند باشد حجابت بکسر اول پرده داری و دربانی و ایلچی گری حجاج بضم حا و تشدید جیم اول جمع حاج که صیغه اسم
فاعلست از مضاعف بمعنی حج کننده و بالفتح نام امیر ظالم که پدرش یوسف نام داشت نوشته اند که حجاج هفتاد هزار کس را بناحق کشته است از منتخب و کشف و لطائف و تواریخ
حجج بضم اول و فتح ثانی و حرف سوم نیز جیم بمعنی حجتها و این جمع حجت است و بکسر اول جمع حجه که بمعنی سالست از کنز حجر الاسود سنگیست سیاه در کعبه که مس کردن
آن موجب ازاله معاصیست حجر بهر سه حرکت اول حرام و باز داشتن کسی را از تصرف و بفتحتین بمعنی سنگ و بکسر اول و سکون جیم خرد و عقل و بضم اول و فتح جیم یا جمع حجره
و بفتح اول و سکون ثانی بمعنی بغل و کنار از کشف و منتخب حجاز بکسر اول نام ملکیست از عرب که مکه و مدینه و طائف و شهرهای دیگر که مابین زمین نجد و غور واقعست و نام
مقامیست از موسیقی از منتخب و مدار و صراح و موید و کشف و حجاز ماخوذ از حجز باشد که بمعنی میان دو چیز در آمدن ست چون ملک حجاز مابین نجد که زمین بلند ست

دنهاده کز زمین نشیب ست حامل و حاجز ست لهذا بدین اسم مسمّی گشت حجیر بکسر تین و یای مجهول ماله حجاز که ملکیست از عرب حجل بفتحتین بمعنی کبک که بهندی چکور گویند
منتخب و بضم حا و فتح جیم جمع حجله از لطایف حجال بکسر اول جمع حجله از لطائف حجت محکم آلت مصنوعی که زنان حکه بخود دفع کنند از مصطلحات حجم بر وزن نم آبر بدگی چیزی
وسطبری وجسامت چیزی از منتخب و صراح حجام بالفتح و تشدید جیم خون کشنده با نشتر و زدن از منتخب و درین زمان حلاق و موی تراش را از ان مجازاً حجام گویند که در زمان
قدیم این قوم شاخ هم میکشیدند حجا بفتح اول و ثانی تا آتشدده استعمال فارسیان بسکون جیم مستعمل بمعنی هر ضحکه به بیر چها آراسته کنند برای عرس بهندی جهیز گویند و آنچه در رهر دم بضم اول
وسکون جیم مشهور شده غلطست از مدار و منتخب و کشف و صراح و بهار عجم حجه بالکسر و بالفتح و تشدید جیم مفتوح بمعنی سال از شرح نصاب و بمعنی یکبار حج کردن از منتخب **فصل حای مهمله**
مع دال مهمله حدی بضم اول و فتح دال مهمله و بعده الف بصورت یا سرودیکه در عرب شتربانان میسرایند و شتر بدان مست شده چالاک میگردد از مدار و منتخب و صراح حدا
بالضم اول بمعنی راندن شتر بنغمه حدب بفتحتین بر آمدن پشت و کوز پشتی و زمین بلند و بفتح اول و سکون ثانی بمعنی مهربانی کردن از منتخب و لطائف و کنز حداثت
بالفتح نو شدن و تازگی و نوی اول هر چیزی از منتخب و کنز حدثات بفتح اول و سکون ثانی زنان نوجوان حدت بکسر اول و فتح دال بمعنی تنها بودن و تنهائی و از ینجاست
علحده و بالکسر و تشدید دال تیزی و تندی از منتخب حدث بفتح اول و فتح دال مهمله و بعده ثای مثلثه بی وضو شدن و بفتح اول و سکون ثانی طفل و امرد و مرد نو خاسته از منتخب
دستگر ستان و لطائف و صراح حدیث بمعنی خبر و سخن و چیز نو و در اصطلاح شرع سخن و فعل رسول الله صلی الله علیه و آله وسلم حدوث نو پیدا شدن چیزی و این صفت مخلوقاتست از منتخب
و غیره حدائج بفتح اول و کسر همزه که حرف چهارم ست جیم عربی کجاوه یا پرده دار که زنان در آن نشینند و محفه های زنان حد بالفتح و تشدید دال حائل میان دو چیز و نهایت و کناره
چیزی و زدن گنهگار را تا باز دیگر گناه نکند و باصطلاح منطق تعریف شی بذاتیات یا چنانکه تعریف انسان بحیوان ناطق بخلاف رسم که آن تعریف شی بعرضیات است چنانکه تعریف
انسان بماشی و ضاحک حداد بالفتح و تشدید دال اول بمعنی آهنگر حدید چیزیکه آنرا تیز کرده باشند و بمعنی آهن و این ماخوذ از حد ست که بمعنی منع باشد چون حدید بمعنی آهن مانع
تعرض دشمن ست لهذا بدین اسم مسمی گشت از منتخب و لطائف و شرح نصاب و کنز حدر بفتح اول و سکون ثانی فرود آمدن از بالا به نشیب از صراح و قاموس حدس بفتح اول و سکون
دال مهمله دانائی و دریافتن و فراست از منتخب و کنز و کشف حدق بالفتح گرد فرو گرفتن و بفتحتین سیاهی دیدها و احداق جمع حدقه بمعنی بادنجان نیز آمده از منتخب حدائق باغهای با درخت
گرد آنها دیوار باشد از منتخب حدثان بفتح اول و سکون ثانی و ثای مثلثه بمعنی واقع که پیدا شود از کشف و در منتخب بفتحتین بمعنی حادثه و بالضم جوانان نو خاسته حدیث حسن
یکی از اقسام حدیث نبویست که آنچه پیغمبر صلی الله علیه و آله وسلم بزبان مبارک ارشاد فرموده بصحت روایات پیوسته باشد حداثت سن بکسر سین مهمله و بعده نون بمعنی نوزادگی
و طفلی و خردسالی حدقه بفتحات بمعنی سیاهی چشم از قاموس و منتخب و کنز و صراح و بحر الجواهر و از محققین بعضی چنین نوشته اند که حدقه بفتحات سیاهی چشم و حدقه بالفتح بمعنی کاسه چشم نیز آمده بمعنی
اول خونار حدق بفتحتین که بادنجان باشد بمناسبت سیاهی او و بمعنی دوم ماخوذ از حدق بالفتح که مصدر ست بمعنی گرد چیزی فرو گرفتن چون کاسه چشم جوهر چشم را گرد فرو گرفته است لهذا
کاسه چشم را حدقه گفتند حدیقه باغچه که گرداگرد او دیوار باشد یا پیرامون او احاطه باشد از چوب و خار از منتخب و شرح نصاب حدیبیه بضم اول و فتح ثانی و سکون تحتانی و کسره
موحده و تشدید تحتانی نام موضع قریب مکه بدو فرسخ از لطائف حدبه بفتحتین و بای موحده بر آمدگی پشت یعنی کوزی پشت از صراح **فصل حای مهمله مع ذال**
معجمه حذاء بکسر اول و ذال معجمه و الف ممدوده بمعنی برابر از کشف و کنز حذاقت بفتح اول و ذال معجمه و قاف بمعنی زیرکی و دانائی از صراح و منتخب و بدال مهمله غلط است
حذر بفتحتین پرهیز کردن و بفتح اول و کسر ثانی بمعنی خائف و ترسان از منتخب حذار بکسر اول ترسیدن و خوف از لطائف حذور و حذیر ترسناک از لطائف حذف
بفتح اول و سکون ثانی انداختن و دور کردن حرفی از کلمه از منتخب حذام بفتح اول و کسر میم نام زنی از عرب از منتخب حذو بالفتح برابر کردن دو چیز را با هم و نام حرف
ما قبل ردف و قید ست از منتخب و کنز و رسائل قوافی حذیفه بضم اول و فتح ثانی و فا نام صحابی که واقف اسرار رسول الله صلی الله علیه و آله وسلم بود از لطائف
فصل حای مهمله مع رای مهمله حرا بکسر اول کوهیست بمکه شریفه که حضرت رسالت پناه صلی الله علیه و آله وسلم پیش از نبوت چندروز در غار آن کوه بعبادت
مشغول بوده از منتخب و حر بالفتح بمعنی سزاوار چنانچه حری بر وزن فعیل سزاوارست حرب بالفتح کارزار و بفتحتین خشمگین شدن و بی برگی از صراح و منتخب حرات بکسر اول جمع حر

حرقت بالضم سوزش باید بنظر آمد این لغت در کتب معتبره مگر سوختگی و سوزش احراقت از ا کار زار و جنگ بعض حروب و صراح لطائف از ست کار زار بمعنی
التحریک نیز نوشته اند بسکون ثانی استادان بعضی لیکن مشهور است چنانکه تا بسکون نه ثالث و ثانی و اول بفتح حرکت منتخب از بمعنی بالکسر حرفت بکسر منتخب و دار و مدار صراح
حبیب کشف از ده بیت جامع از است غلط محض گویند کاف بتشدید که عوام بعضی و بود خوشنما زیری دمید اگر که بود او شیرین و حرکت خوش بس نه بیت گوید طلا فوقی نیست
چنانچه آرند نیز بسکون فارسیان حرکت جمع بفتحات حرکات شده نشده مشتق و مجرد ثلاثی باب از صیغه هیچ از که نیست ثلاثی مصدر این و جنبش بفتحات حرکت که نوشته عجم بهار
بنده یعنی بندگی قید از شدن آزاد و آزادگی تحتانی بتشدید و بکسور مهمله رای بتشدید و بالضم حریت از کنز جمند سرا و شدن سعزز حرمت عجم بهار از است آورده الطغرا جای
جمع آتش افروختن و کاشتن بمعنی مثلثه ثای و بالفتح حرث نمودن زری و کشاورزی کردن کشتکاری مثلثه ثای چهارم حرف اول بکسر حراثت نمودن کسی مملوک و
کنندگان زراعت یعنی مزارعان مثلثه ثای آخر در و مهمله رای بتشدید و بالضم حراث لطائف منتخب از راندن بسیاری از ستور لاغر کردن و اندن خو قرآن تلاوت کردن
السکون و بفتح نیز دو فساد بمعنی است بالتحریک نیز آن که مرج لفظ مگر دل تنگی بمعنی عربی جیم آخر در و بفتحتین حرج خیابان کشف از باشد کننده زراعت بمعنی که است حارث جمع
زبده سعدان بمعنی گرم گرمی بمعنی را بتشدید و بالفتح و کبوتر بچه و چیز هر برگزیده بمعنی و شده آزاد و بنده آزاد مرد بمعنی را بتشدید و بالضم حر منتخب و مدار و صراح از اند خوانده مهمله رای
حروف جیمیه منتخب از آتش آفتاب و گرمی بمعنی و روز به که گرم باد سموم و شب به که گرم باد بالفتح و گرما بالضم و حر و کنز لطائف منتخب از زن فرج بالکسر و سنگلاخ
جا حرف عند مصطلحات از باشد کسی کلام تکیه که فی حرف گیر بار حرف و ظا و طا و ضاد و صاد مؤلف فقیر نزد و صراح از غیره و صاد و شین و سین و جیم مثل دارد دایره که حرفهای آن
مصطلحات از گیر درد ورق آن تحریر که دراز حرف گیر ورق و حرف مصطلحات از خوب حرف جواهردار حرف جواهر منتخب از جزآن غضب از شده گرم مرد بمعنی شمسی اثر
و بفتحتین نگهبانی کردن بالفتح حرس کنز و لطائف و کشف صراح و منتخب از تعویذ مجازا و استوار جای و پناهگاه بالکسر حرز مصطلحات از تلخ و تند سخن سور گلو حرف عیب گیر حرف
تیز همچو حریف لطائف از عقل فساد و مذهب فساد و شدن کشته بموت که مرض بدن فساد از باشد و اندوه عشق از که بیماری معجمه صاد و بفتحتین حرض صراح و منتخب از نگهبانان
کلمه انضمام ان و ان معنی که لفظی نحویان باصطلاح و عیب شمشیر و لب کناره و طرف سخن بالفتح حرف کنز و صراح و منتخب از زبان گزنده و تیز بمعنی را بتشدید جا بکسر و
کشف از شود حاصل آید لون یا سپندان هندی که فارسی آنرا رشاد حب بمعنی بالضم کردن کسب بالکسر و بردن و زود فارسی در حلی و تن بی من عربی در چنانچه شود حاصل
سوزش حرق منتخب از زننده سنگ یعنی بتشدید و بالفتح گیرند و آتش بر آن چقماق و سنگ از که سوخته بمعنی را تخفیف و بتشدید و بالضم حراق بهار و کنز و بحر الجواهر
گرد آگرداگرد احاطه بفتحتین حرم کشتی از داو نام فعل و حریف صراح و منتخب از آتش زبانه بفتحتین و سوختن بالفتح حرق صراح و لطائف منتخب از کننده زبانه آتش و سوخته شده
کنند استعمال نیز شود کرده وطی باد که کنیزی بمعنی و منکوحه بمعنی و اشراف مردمان اندرون سرا یعنی فارسیان است حرام کردن قتل آن دران حیوانات دیگر و محرم است آن کعبه
معجم حرف با شد مخاطب تحقیر که سهل حرف کم حرف خانه گرداگرد حاط یعنی حریم شایسته ناروا و کنند منع کردن منع بالفتح حرام بهار و مدار و کشف و لطائف منتخب از
الصلوة علیه اکبر تعالی حضرت روضه در واقعست معظمه مکه در که کعبه از عبارت بفتحتین حرمین عجم بهار از باشد مراد تهجی حروف مطلق گاهی و منقوطه حروف بمعنی جیم بفتح مهمله عین سکون و
بالفتح حران نصیبی کنز و منتخب از سید بالکسر حرمان پدید آمدی منوره مدینه و معظمه مکه بمعنی نکلا خبر باطلاق و است موجود منوره مدینه در که وسلم وآله علیه الله صلی
مصطلحات از گرفتن ایراد و قول بر دن کسی کار حرف بر زبان آوردن زبان حرف امیان سوید منتخب از بود رسیده مولد زنت که بام شهر نام و لغت در ثانی تشدید
الف منتخب از لطائف و پر تاز کوتاه نیزه و بدستی چوب و جنگ آلت و کار بالکسر حربه گفتن سخن زدن حرف دیگری سر و کشف لطائف مدار از کسری ثانی مضموم اول بفتح
وصراح لطائف از شعله و چقماق و سوخته بتخفیف و بالضم حراقه آمده لفظ کشتی نوعی یای بتشدید و بالفتح حراق لطائف از سنگستان بالفتح و شده نیک بختی کسی که آن زن آزاد بتشدید و بالضم حره
حلق چند و ساز چند از یک آواز و آتش از افروختن ور آب و تن گرد و نقش بمعنی مهمله رای دو هر اول بفتح حراره دیگر حرام خواند آنرا حرام بوشته حرام و بکسر فتحی بتشدید و بالضم حراقه
زیاده خانه و گاه لفظ نیست ظرفیت بمعنی وصف باد الفاظ بعض بر فارسیان المحل اسم الحال تسمیه از آمده نیز حلیله و منکوحه بمعنی و سرای محل گاه حرم شرح و لطائف از دوم عام و

چنانکه هر سگاه و مکتب خانه و منزل کار و بزم گاه و حرم سرا از مصطلحات حرز یمانی ادعیه ایست که رسول صلی الله علیه وآله وسلم حضرت علی کرم الله وجهه را بوقت سفر یمن تلقین و تعلیم فرموده بودند حرامی دزد و سارق و رهزن حرکت مذبوحی کنایه از حرکت اندک و بیفایده حرکات نفسانی حرکاتیست که موجب تحریک روح باشد مثل غضب و لذت و فرح و خوف و تغیر از دل و حزن و غم و خجالت و تصورات و تفکرات حرارت غریزی بفتح غین معجمه و کسر را مهمله مکسور و تحتانی و زای معجمه بمعنی گرمی طبیعی گرمی خلقی که از حرارت مصطلح روح در بدن باشد و آن بخاریست لطیف که صعود میکند از جوف قلب و ساری میگردد در عروق و اعضا حرارت غریبی بفتح غین معجمه و کسر را مهمله و تحتانی و بای موحده گرمی غیر طبیعی که خلقی و اصلی نباشد چنانچه گرمی که از ملاقات آفتاب بمزاج درآید و گرمی دوا و گرمی تعفن که در بدن واقع شود و گرمی که از حرکت پیدا شود حری بفتح اول و کسر را و تشدید یا بمعنی سزاوار و لایق از منتخب و کنز و لطائف و شرح نصاب حرف حکیمی سخن سخت و ناهموار حرف قالبی آنچه از کسی بشنوند و بگویند بی فهم معنی و مضمون از مصطلحات

فصل حای مهمله مع زای معجمه

حزب بالکسر و در آخر بای موحده بمعنی گروه مردم از منتخب و لطائف حزر بفتح اول و سکون ثانی اندازه کردن غله را در کشت و میوه بر درختان از صراح حزاز بحای مهمله مفتوح و در زای معجمتین سبوس سر که بهندی سبهاگو بیند از حدود الامراض حزم بالفتح استوار و هوشیاری از کشف و صراح و منتخب و لطائف در اصل بستن و مجازاً بمعنی استواری و آگاهی بعض محققین چنین نوشته اند که حزم اندیشه کردن در عاقبت و انجام امر موهوم و احتراز نمودن بقدر امکان از خلل و زوال آن حزام بالکسر اول تنگ ستور و دست بند طفل بگهواره از منتخب حزیران بفتح اول و رای معروف ماه نهم از سال رومیان آن مطابق ماه خرداد باشد و باندک تفاوت مطابق اساڑه است حزین بالفتح و کسر زای معجمه اندوهگین السمو یه کشف حزن بالضم و سکون ثانی و بفتحتین نیز بمعنی اندوه و بفتح اول و کسر ثانی غمگین از کشف و منتخب و لطائف حزمه بالضم کاغذ و دسته خوشه گندم بهندی آنرا گڈی گویند بتشدید دال هندی از شرح نصاب و منتخب حزب الله بالکسر عبارت از گروه صلحا

فصل حای مهمله مع سین مهمله

حسنی بضم اول و سکون ثانی و فتح نون تانیث این مؤنث احسن است حسنا بفتح اول و سکون ثانی و نون و الف ممدوده زن جمیله حسن المآب خوبی جای بازگشت و نیکو بازگشت در آلهی حسن طلب طلب کردن چیزی را از کسی بکنایات و اشارات پاکیزه بطوریکه قبح سوال ظاهر نشود چنانچه ستودن بخیر کسی ابیتیں بالکسر حسب بفتحتین اندازه و شمار چیزی و شرف و بزرگی از مال و جاه و دین و بمعنی موافق و این گاهی با لفظ نسب مستعمل میشود و بفتح اول و سکون ثانی شمردن و موافق و مماثل و مثل ایستادن و مقدار چیزی و کافی و بس کننده از منتخب و بهار عجم و کنز و لطائف حسیب بکسر سین و یای مجهول و بای موحده اماله حساب بفتح اول و کسر سین و یای معروف بزرگوار و کافی و بمعنی حساب کننده حسنات بفتحتین نکوئیها جمع حسنه از سوید و کشف و مدار حسن صباح نام ولی الله حسن صباح نام بادشاهی که حیله بر فطرت بود که بلباس فقرا از امر سارش کرده قلعه الموت تصرف در آورده و در مصطلحات نوشته که حسن صباح نام مزوریست که تفصیل مکاری او در کتب تواریخ مفصلا و در تذکره دولت شاهی مجملاً مسطور است حسد بفتحتین زوال نعمت کسی خواستن بلفظ بردن و کردن و داشتن مستعمل از بهار عجم حسن مقید حسن مخلوقات است که گاهی معدوم و گاهی پیدا میشود و حد و نهایتی دارد بخلاف حسن مطلق که آن نامحصور است حساد بالضم و تشدید سین مهمله بمعنی حاسدان و این جمع حاسد است حسود بفتح اول و ضم ثانی بدخواه و بسیار حسد کننده از منتخب و در اصل بضمتین جمع حاسد هم مصدر است بمعنی بدخواستن و بضم اول و ثانی که بمعنی حاسد شهرت دارد غلط است از خیابان حسور بضمتین مانده شدن و فرو ماندن بینائی از بدن و در منتخب و صراح حسیر مانده و رنجه شده از لطائف حسن گلوسوز بمعنی حسن صبیح چه گلوسوز کنایه از چیزیکه بسیار شیرین باشد چرا که از افراط شیرینی گلو را میسوزد پس معنی گلوسوز حسن شیرین باشد و شیرین مقابل نمکین است چون حسن سیاه را حسن ملیح و نمکین گویند لهذا بمقابله آن حسن صبیح یعنی حسن سفید را حسن گلوسوز گفتند یعنی حسن شیرین در چهار شربت حسن گلوسوز را حسن لحب و مطبوع نوشته حسیس بهر دو سین مهمله بر وزن فعیل بمعنی آواز نرم و بانگ آتش از لطائف حساس بالفتح و تشدید ثانی نیک دریابنده از منتخب حس بالکسر و سین مهمله مشدد بمعنی دریافتن یکی از حواس خمسه از کشف حسن مطلع بیت دوم از غزل و قصیده که بعد مطلع باشد مطلع ثانی حسن بهاریست که عدم و تنزل نخواهد حسوک بفتح اول و ضم ثانی بمعنی خار دار و مجازاً بمعنی زشت و شریر است از لطائف حس مشترک بالکسر قوتیست که آن قبول میکند جمیع صور محسوسات را که مرتسم و منتقش میشوند در حواس خمسه ظاهری پس حس مشترک بمنزله حوضیست و پنج حواس ظاهری بمثال پنج نهر که آب بحوض میرسانند و محل آن در جوف بطن اول دماغ است

حسک بفتحتین معرب خسک که بجای معجمه باشد و آن نجیست خاردار که بهوا با بکار آید بمعنی آنرا گوکهرو گویند و هم بمعنی خارهای آهنی که بصورت خسک سازند و در میدان جنگ گذارند تا
فوج دشمن باشد انداختند تا اسپ و پیاده دشمن فگار گردد از رساله معربات و بحر الجواهر و مؤید و مدار و برهان حسن ابدال بفتحتین و سین مهمله و نون و فتح الف نام بزرگی و نام شهری
که در آن مزار آن بزرگ است حسن التعلیل آنچه شاعر یا منشی اثبات کند صفت چیزی را و ادعا کند برای ثبوت آن صفت سببی علتی مناسب که در حقیقت سبب و علت
آن نباشد مثال آن فارسی میر خسرو فرماید بیت لاله که دل بگره شد شده ازآن نیست جز آنکه حسام بضم اول بمعنی شمشیر از مؤید و کشف و صراح و منتخب
و شرح نصاب حسم بالفتح بریدن و قطع کردن از منتخب حسان بضم اول و تشدید ثانی لقب خاقانی چرا که چنانکه حسان بن ثابت مدائح رسول صلعم بیان کرده همچنین خاقانی نیز
مدح و نعت آنحضرت صلی الله علیه و آله وسلم کرده است لهذا باین لقب مشرف شد حسن بفتحتین خوب و نیکو و بالضم نیکوئی و خوبی و محاسن جمع آن حسن ادب الانسان کنایه از
تناسب اعضاست یا خوشنمائی رنگ استعمال این لفظ بر چند جاست چنانچه حسن بهار و حسن گلستان و حسن معاش و حسن معاد و حسن سلوک و حسن قبول و حسن خدمت و حسن سعی و حسن
ظن و حسن تدبیر و امثال آن نهار از بهار عجم حسین بضم اول و فتح ثانی تصغیر حسن است حسن بن علی و لفظ بفتحتین بمعنی بسیار نیک چرا که حسن بمعنی نیکست و این کرد تا دو
است و لفظ بن بس علیحده معنی ندارد حسّان بالفتح و تشدید سین بمعنی بسیار خوب و نام شاعر مداح رسول صلی الله علیه و آله وسلم که آنرا حسان بن ثابت انصاری گویند و بکسر
تخفیف بمعنی خوبان از منتخب حسبان بالضم شمار کردن و اندازه کردن و شمار با واحد و جمع هر دو آمده و بمعنی عذاب و بالکسر پنداشتن از صراح حساب نگرفتن معتبر نداشتن
و توجه نکردن از بهار عجم حساب از کسی دادن و بر داشتن و بگرفتن سیلن از اصطلاحات حسبو بفتح اول و ضم ثانی آنچه شور با و جز آن اندک اندک نوشند از منتخب حسنا
منسوب بحسنا و بمعنی گفته که حسنا تخلص شاعر است والله اعلم بالصواب حسنه بفتحتین نیکی و نیک از منتخب حسب الفرموده غلطست چرا که الف و لام بر کلمه فارسی نیارند حسب الامر صحیح از مرا
حسن شتر بکسر با موحده بمعنی سبزه گلگون یعنی ملیحکه از تهر نگش سرخی نمایان باشد از بهار عجم و در چهار شربت مرزا قتیل بمعنی حسینکه باطلی الزوال باشد در شرح الشعر المعنی حسن
تمکین حسی بکسر جای و تشدید سین مکسور منسوب بحس که از حواس خمسه ظاهری حسینی بضم اول و فتح ثانی نام مقام شور و از کشف و آنرا در آخر شب ایند حسبی کفی بس است که
بفتح کاف و فتح فا صیغه ماضیست در اصل کفانی بود بقرینه حسبی یای متکلم حذف کردند حسنی بفتحتین منسوب بامام حسن علیه السلام از لب الالباب فصل حای مهمله مع شین
معجمه حشا بالفتح آنچه در شکم و سینه باشد از دل و جگر و سپرز و گرده و بمعنی دل اکثر مستعمل منسوب از منتخب و شرح نصاب و لطائف حشمت بالکسر بمعنی دبدبه و بزرگی و بفتح حا
از مؤید و شمسی و منتخب و صراح بالکسر بمعنی غضب و شرم و بفتحتین خدمتگاران و تابعان و سکون شین یا بمعنی آنها حشرات بفتحتین جمع حشره که آن بفتحتین است
بمعنی جانوران ریزه و جانورانی که در زمین سوراخ کرده خانه سازند لهذا بسوی زمین اضافت کرده حشرات الارض گویند از کشف و صراح اصل مار و راسو و موش حشر بالفتح برانگیختن
و مجازا بمعنی قیامت و بفتحتین بمعنی گروه و انبوه از مدار و کشف و بهار عجم حشیش بالفتح و بر و شین معجمه و یای معروف بمعنی گیاه خشک از کشف و کنز حشایش گیاهای
خشک حشم بفتحتین چاکران و خدمتگاران که برای او غضب بند بر دیگران از منتخب و کشف و صراح و کنز حشو بالفتح اول و سکون ثانی بمعنی آگندن آنچه از پشم و پنبه در لحاف و بالش
و غیره پر کنند و کلام زائد که در اثنای مطلب واقع شود و بمعنی شتران خرد از منتخب و شرح نصاب بمعنی شتر جوان حشفه بفتحتین فا که حرف ثالث است نیز مفتوح بمعنی سر ذکر
از بحر الجواهر و کنز حشاشه بضم اول و شین معجمه اندک جان که در مریض مجروح ماند و آنرا رمق نیز گویند از منتخب و شرح نصاب فصل حای مهمله مع صاد مهمله
حصا بالفتح سنگریزها و این جمع حصات است بحذف تا از لطائف و منتخب و کنز و در صراح سنگریزه حصبا بالفتح و حرف سوم بای موحده بمعنی سنگریزه از منتخب و کشف
حصب بفتحتین هیزم و هر چه بدان آتش افروخته شود از منتخب و صراح حصات بالفتح سنگریزه واحد و حصا بحذف تا جمع آن حصافت بالفتح و حرف چهارم
فا بمعنی استواری عقل و مطلق استواری و خشکی و تنگی از منتخب و صراح و کنز حصانت بکسر اول استواری بالفتح پرهیزگاری و بکسر اول و ضاد معجمه بمعنی آنکه
کردن و بچه غیر پرا شیر دادن از لطائف و کنز و منتخب حصد بالفتح و بفتحتین و در آخر دال مهمله درودن زراعت و گیاه خشک استوار کردن از منتخب و غیره حصاد بالفتح
و در آخر دال مهمله درودن زراعت و غیره از منتخب حصال بکسر اول بمعنی قلعه و احاطه نام شعبه از موسیقی از منتخب و بهار عجم و صراح حصر بالفتح گرد گرفتن چیزی را و احاطه کردن از منتخب

حصور بالفتح مردیکه با وجود مردی بزن میل نکند از منتخب حصیر بروزن قصیر بمعنی بوریا خرما از کشف و سرای حصص بکسر اول و فتح ثانی در آخر صاد مهمله جمع حصه که بفتح

و دیدن کم موشدن از لطائف حصحص الحق بفتح هر دو حاء مهمله و سکون صاد مهمله اول و فتح صاد مهمله ثانی صیغه ماضی از باب باعی مضاعف بمعنی ظاهر شد حق حصرم بفتح

اول و سوم غوره انگور از منتخب حصن بالکسر جای پناه و قلعه و بالضم عفت زن از منتخب حصون بضمتین قلعها و بالفتح اول و ضم ثانی مرد پرهیزگار از لطائف حصین

بالفتح بروزن متین بمعنی محکم و استوار از کشف و کنز و منتخب و در شرح نصاب بمعنی زندان حصان بالکسر اسپ نر و نیکو که نسل آن نگاه داشته شود از منتخب کنز حصین بر وزن

نگین بمعنی استوار و محکم حصبه بالفتح و بالضم و بفتحتین دانهای سرخ و باریک سوزنده که بر بدن پدید آیند بفارسی سرخجه گویند از منتخب فصل حای مهمله مع ضاد

معجمه حضرت بالفتح نزدیکی و حضور و درگاه از منتخب و بهار عجم و صراح و بمعنی حاضر شدن کلمه تعظیم برای اسامی بزرگان شارح فاضل نوشته که حضرت بمعنی حضور

و در عرف کلمه تعظیم شده که برهمان شخص اطلاق کنند از غایت شهرت بر سامعه گرانی ندارد و شارحی نوشته که حضرت کلمه است شعر بر عظمت مسمی که پیش از اسم

ابرار آرند لوطیان عموما استعمال کرده باسمای الهی هم استعمال کنند حضرات جمع حضرت کنایه از بزرگان و مخدومان چراکه لفظ حضرت در زبان برای تعظیم

مستعمل شود حضر بفتحتین بمعنی حضور که ضد سفر باشد یعنی خانه باشی و بشهر آمدن از صحرا و مخفف حضرموت که ملکی ست از ولایت یمن از شرح خاقانی و لفظ حضار

بالضم و تشدید ثانی بمعنی حاضران و جمع حاضر ست حضور بضمتین مصدر ست بمعنی حاضر شدن نقیض غیبت و در عرف کلمه تعظیم ست بلکه برذات مخدومان اطلاق

کنند با لفظ غیبت از صراح حضاجر بفتح اول و کسر جیم بمعنی گفتار که جانوریست درنده بهندی هنڈار گویند بالضم و لفظ حضاجر غیر منصرف ست بقاعده نحو پس آن

تنوین جر نمی باید چراکه معدول ست از صیغه منتهی الجموع چه در اصل حضاجر جمع حضجر ست که بکسر اول و فتح ثانی باشد و حضجر بمعنی بزرگ شکم ست چون گفتار بسیار بزرگ شکم

می باشد لهذا بر احد اطلاق جمع کردند تا دلالت کند بر کمال بزرگ شکمی و منصرف از آن گویند که بر تنوین جر آید و غیر منصرف باصطلاح نحویان آن باشد که بسبب وجود دو سبب یا

سببی که قائم مقام دو سبب باشد از اسباب تسعه منع صرف بر تنوین جر نیاید و در حالت رفعی بر حرف آخرش ضمه آید و در حالت نصبی و جری فتح و اسباب منع صرف در کتب نحوی بتفصیل

مسطور ست حضض بضمتین و بضم اول و ضادین معجمتین دوا ئیست که آن را بهندی رسوت گویند از بحر الجواهر و مدار و منتخب حض بالفتح و تشدید ضاد معجمه بمعنی تازه از شرح نصاب حضض

پست بمعنی و دیگر کتب فصل حای مهمله مع طای مهمله حطب بفتحتین چوب و هیزم از منتخب حطبوق بمعنی شنا و بار نوشته اند شاید که دیده باشند حطیم بر وزن سلیم بمعنی شکسته

کعبه بین رکن زمزم و دیوار بیرون خانه کعبه بجانب مغرب و در انجا ناودان کعبه است از منتخب و لطائف حطام بالضم اول بر وزن غلام بمعنی خرد شکسته شده و بمعنی ریزه

گیاه خشک و ریزه هر چیز و کنایه از اندک مال و دنیا از منتخب و بحر الجواهر و کنز و کشف و لطائف و در خیابان نوشته که حطام ریزه گاه و مراد از آن مال دنیاست چه مال دنیا

بمقابله درجات آخرت بالعوض نسانی که اشرف المخلوقات حکم ریزه گاه دارد و بمقابله خرمن کاه ملخ کسانیکه بتشدید طا خوانند خطاست حطمه بالضم اول و فتح ثانی

آتش قوی نام دوزخ از منتخب فصل حای مهمله مع ظای معجمه حظائر جمع حظیره حظ بالفتح و تشدید ظای معجمه بهره و نصیب از منتخب و مدار و کشف و در بهار عجم نوشته که

فارسیان بمعنی خود خرمی استعمال کنند حظیره احاطه که از چوب و نی برای حیوانات سازند و بمعنی احاطه قبرستان گنبد قبر مستعمل از منتخب و موید حظی بالفتح اول و کسر ظای

معجمه و تشدید یای تحتانی بمعنی صاحب منزلت و نام اسپی هم که در نصاب بضرورت نظم بحل مفتم واقع شده از شرح نصاب فصل حای مهمله مع فا حفظ از منتخب

کسی را در عقب او بخوبی و نیکی یاد داشتن حفاوت بالفتح و الکسر و حرف چهارم دال مهمله حال پرسیدن و شادی آشکارا کردن و مهربانی نمودن از

و غیره حفد بالفتح خدمت شتابیدن و بالضم اول و کسر فا و فتح دال مهمله صیغه ماضی مجهول بمعنی خدمت کرده شده حفیر گور کنده شده از منتخب

حفر بالفتح زمین کندن از منتخب حفص بالفتح و صاد مهمله جمع کردن و آرمیدن و بچه شیر درنده و نام امام قرائت که قرائت او رواج تمام دارد

و این شاگرد عاصم کوفی ست و ابوحفص کنیت حضرت عمر رضی الله عنه از منتخب حفاظ بالکسر اول و در آخر ظای معجمه نگاهداشت و حمیت و مروت و نگهبانی

و مواظبت کردن و پرهیزگاری از منتخب و بهار عجم و بالضم و تشدید فا بمعنی حافظان از لطائف حف بالفتح و تشدید گرد چیزی شدن

دبیر استن ریش و برودت و خدمت و مهربانی کردن و آواز کردن بال مرغ در پریدن از لطائف و منتخب **حفصه** بفتح اول و سکون فاء و صاد مهمله نام دختر حضرت عمر رضی الله عنه که در نکاح حضرت رسول صلی الله علیه و آله وسلم بود **حفره** بالضم سوراخ و مغاک از قاموس **حفله** بالفتح انبوهی و بسیاری **حفی** مهربان

فصل حای مهمله مع قاف +

حقب بالضم و بفتحتین هشتاد سال و بضمتین روزگار و بفتحتین تنگ پالان شتر از منتخب و لطائف **حقارت** بالفتح خوار شدن از صراح و منتخب و کشف و خیابان و بکسر اول که شهرت دارد اصل نیست **حقد** بالکسر بمعنی کینه و عناد از منتخب و کشف **حقه باز** بمعنی بازیگر و حقه ظرفی باشد با سرپوش که اندرون آن چند طبقه باشد و درمیان هر طبقه چیزی دیگر نماید و حقه باز مجازاً بمعنی عیار و مکار از برهان و مصطلحات **حقیق** ثابت و سزاوار و لائق از منتخب **حق** بالفتح و تشدید ثابت و سزاوار و واجب و بمعنی راستی و درست و درست و یکی از نامهای او سبحانه تعالی از منتخب و در محاوره فارسیان بمعنی مردن نیز آمده و در استعمال فارسی بمعنی مذکور بتخفیف اکثر آمده از مصطلحات و بالضم و تشدید چابک و گوی که در بندگاه استخوان باشد **حقن** بالفتح باز داشتن و بند کردن چیزی را از خروج از کنز **حقبه** بالضم و حرف سوم بای موحده بمعنی مدت هشتاد سال از منتخب **حقه** بالضم و تشدید قاف ظرفی باشد از چوب که دران مروارید و جواهرات و معاجین و عطر وغیره نهند و بالکسر و تشدید شتر بچه سه ساله که پا در چهارم گذاشته باشد از منتخب و در بهار عجم و مصطلحات نوشته که حقه مرادف قفلی چنانچه حقه لعل و حقه جواهر و حقه معجون و در هندوستان قلیان را نیز گویند لیکن در کلام شعرای ایران و توران بدین معنی دیده نشده مگر میر افضل ثابت و میر امامی در شعر خود آورده اند ثابت گوید بیت کشیدی حقه و در آتش غم سوختی ما را ٭ مبادا از آتش و دودش شود نو خط رخ صباغت + ظاهر اور محاوره هندی بسته باشد

فصل حای مهمله مع کاف عربی +

حکمت دانائی و درست کرداری و نام علمیست که دران بحث کرده شود باحوال اشیای موجودات خارجیه چنانکه هست در نفس الامر بقدر طاقت بشری و آن بر سه گونه است طبیعی و ریاضی و الهی طبیعی علمیست که بحث کرده شود دران از امور یکه در تعقل و وجود خارجی محتاج باشد بسوی ماده چنانچه آب و هوا و دیگر اجسام بسیطه و مرکبه و ریاضی علمیست که بحث کرده شود دران از اموری که فقط در وجود خارجی محتاج بسوی ماده باشد چنانچه مقدار و عدد خاص که موجود در ماده است نه مطلق عدد زیرا که بعضی از مطلق عدد موجود در خارج بدون ماده است چنانچه در عقول عشره و الهی علمیست که بحث کرده شود دران از اموریکه بوجود خارجی و تعقل هر دو محتاج نباشند بسوی ماده چنانچه باری تعالی و عقول باید دانست که بعضی محققان چنین تفصیل کرده اند که حکمت دانستن چیزها باشد چنانکه هست و قیام نمودن بکارها چنانکه باید پس حکمت منقسم میشود بدو قسم یکی علمی دیگری عملی علمی تصور حقائق موجودات بود و این را حکمت نظری نیز گویند و عملی ممارست حرکات و مزاولت صناعات باشد و این را حکمت عملی خوانند حکمت نظری سه قسمست اول علم مابعد الطبیعت دوم علم ریاضی سوم علم طبیعی اما اصول علم مابعد الطبیعت دو باشد یکی علم الهی دوم علم فلسفه اولی و فروع آن چند نوعست چون معرفت نبوت و بحث امامت و احوال معاد اما اصول ریاضی چهار است علم هندسه و علم عدد و علم موسیقی و فروع آن علم مناظر و مرایا و علم جر اثقال اما اصول علم طبیعی هشت صنف باشد اولاً اسماع طبیعی ثانیاً سماع عالم ثالثاً علم کون و فساد رابعاً آثار علوی خامساً علم معادن سادساً علم نبات سابعاً علم حیوانات ثامناً علم نفس و فروع آن علم طب و علم احکام نجوم و علم فلاحت و غیر آن باشد اما علم منطق غیر ازین علومست و آن آلتیست برای تعلیم علوم هر چند از علوم حکماست که ارسطو آنرا وضع کرده لیکن داخل هیچ یکی ازین علوم نیست مگر در تحت حکمت نظری داخل است و حکمت عملی سه قسمست اول تهذیب الاخلاق دوم تدبیر منازل سوم سیاست مدن **حکیم انداز** تیر انداز کامل که هرگز نشانه را خطا نکند از سروری **حک** بالفتح و تشدید تراشیدن و دور کردن و سودن چیزی را بچیزی از کنز **حکاک** بالفتح و تشدید ثانی حک کننده و بمعنی نگینه ساز و مهرکن و نام دردیست که از خاریدن اعضا سوزش بهم رسد از شروح نصاب **حکم** بالضم فرمان دادن و دانستن و باصطلاح منطقیین مراد از اثبات کردن امر که قائل را سکوت بران صحیح باشد و بالفتح باز داشتن و لگام در دهن اسپ کردن و بفتحتین میانجی کننده و داور و تمیز کننده نیک از بد و نام تخصیصیت و بکسر اول و فتح ثانی بمعنی حکمتها در بصورت جمع حکمت ست از منتخب **حکام** بالضم و تشدید کاف بمعنی حاکمان و این جمع حاکم ست **حکیم** دانا و درست کار و خداوند جمیع علوم حکمت و اقسام علوم حکمت در بیان لفظ حکمت مذکور شد **حکمة العین** نام کتابی که در علم حکمت مثل میبذی و صدرا ست **حکه** بالکسر و تشدید کاف خارش که گاه گاه بر بعضی اندام ها پیدا میشود و آن خارش که مرض باشد از شروح نصاب **حکمت یمانیه** شریعت محمدی صلی الله علیه و علی آله و سلم چه اهل عراق و فارس مکه را از متعلقات ملک یمن شمارند **حکمت مدنی** قوانین انتظام شهر و بمعنی شریعت نبوی که ظهور آن از مدینه است **حکمت عملی** دانستن

انتظام احوال معاش و معاد بوجه کامل و افراد آن سه بهت تهذیب الاخلاق و تدبیر منازل و سیاست مدن حکمت ریاضی یکی از اصناف حکمت بادشاهیست و آن از حکم دفتری بیشتر باشد از مصطلحات

فصل حاء مهمله مع لام

حلفا بالفتح و فا گیاهیست که آنرا درخ گویند و بوخ نیز نامند که ازان بوریا بافند از شرح نصاب و کنز و بضم اول و فتح لام سوگند خورندگان و این جمع حلیف ست حلوا بفتح اول و سکون لام مونث احلی یعنی هر چیز شیرین حلیب شیر تازه دخام از کنز حلب بالفتح و بفتحتین شیر دوشیدن و بفتحتین نام شهریست در شام از منتخب و لطائف حلت بکسر حا و تشدید لام مفتوح و تای فوقانی بمعنی حلال شدن و گشادگی حلاوت شیرینی حلقیت بکسر اول و سکون لام و کسر تای فوقانی و سکون تحتانی و بعد آن تای فوقانی انگوزه از شرح نصاب و منتخب حلاج بالفتح و تشدید لام و جیم بمعنی کسیکه پنبه را از پنبه دانه جدا کند و لقب حسین بن منصور که انا الحق گفته بود چرا که روزی پنبه را حلاجی بانگ دیر بکرامت خود از پنبه دانه جدا کرده بود که حلاج ازان متحیر ماند حل و عقد گشادن و بستن حلوای بید و کنایه از میوه‌های شیرین چرا که از گرمی آفتاب پخته میشوند و دود و این آتش بآن نمیرسد بخلاف حلوای معروف مصنوعی حلوای شهید نوعی از حلوا است حلس بالکسر پلاس و گلیم سطبر و بالفتح و تشدید لام مکسور یعنی دلیر و شجاع از منتخب و شرح نصاب حلقه بگوش کنایه از غلام و فرمانبردار چه در ولایت معمولست که بگوش غلام حلقه می اندازند از طلا یا نقره از سراج حلاف بالفتح و تشدید لام بسیار سوگند خوار از لطائف حلف بالفتح و بالکسر بمعنی سوگند خوردن و بفتحتین گیاهیکه آنرا درخ گویند و بوخ نیز نامند از منتخب و کنز حلق بالفتح گلو و نای و موی تراشیدن از کنز حلاق بالفتح و تشدید لام بمعنی موی تراش یعنی استره و بمعنی حجام عربی حالک بفتحتین سیاهی سخت از منتخب و در لطائف بالضم حالک سخت سیاه حلاحل بضم حا اول و کسر حاء مهمله ثانی بمعنی مهتر و سید قوم یعنی سردار قوم از منتخب و چراغ و حل بالکسر و تشدید لام روان شدن و از احرام بیرون آمدن و بالفتح و تشدید لام بمعنی گشادن و فرود آمدن و حلال شدن و بمعنی روغن کنجد از منتخب و صراح حلل بضم اول و فتح ثانی جمع حله که بمعنی جامه باشد از منتخب حلال بالفتح و تشدید لام اول بسیار گشاینده گره و فروشنده روغن کنجد از منتخب حلول بضمتین فرود آمدن از منتخب و کشف و باصطلاح حکمت اختصاص چیزی بچیزی بحیثیتی باشد که اشارت بیکی عین اشارت بدیگر باشد چنانچه سواد بچشم و حلول دو قسمت سریانی و طریانی حلول سریانی آن بود که اجزای حال در اجزای محل در آید و حلول طریانی آن بود که اجزای حال در اجزای محل در نیاید بلکه مجموع در مجموع باشد و آنچه حلول کند آنرا حال گویند و آنچه دران حلول کند از محل نامند حلم بالکسر آهستگی نمودن در عقوبت کسی و بالضم و بضمتین خواب دیدن بالغ و آنچه در خواب دیده شود از منتخب حلام بالضم و تشدید لام بچه بز و گوسپند و بره و آنچه در مردم لفظ حلوان برای معنی بچه گوسپند مشهور شده غلط است از منتخب و موید و بحر الجواهر و مدار و کشف حلیم بردبار و در استعمال فارسیان نام آشی ست معروف از بهار عجم حلاجی کردن حرفهای سخت بتصریح یا بکنایه گفتن بکسی را از مصطلحات و چراغ هدایت حلالی خواستن چون کسی مشرف بمرگ شود و استغفار حقوق از دیگران و بحل خواستن از یاران از مصطلحات حلان بالضم و تشدید لام بچه بز و گوسپند و آنچه در عرف لفظ حلوان برای معنی بچه گوسپند مشهور ست غلط از منتخب و موید حلقه بر در زدن کنایه از تفتیش حال و طلب صاحب خانه حلو بضم اول و سکون لام شیرین از کنز حلیله بیای معروف زن منکوحه حلفه بالفتح و فا یکبار قسم خوردن از شرح نصاب حلبه بالضم و حرف سوم بای موحده تخمیست زرد رنگ که تره و آن میخورند بهندی میتهی گویند از منتخب و غیر آن حلمه بفتحتین سر پستان از منتخب حلیه بالکسر و بالضم بمعنی زیور و بالکسر بمعنی خلعت و صورت و خلقت و آرایش و صفت چیزی از منتخب و لطائف و کشف و صراح و موید حله بالضم و تشدید لام بمعنی برد یمنی و جامه از ازار و ردا از منتخب و صراح و لطائف و سروری و بالفتح و تشدید لام نام شهر و قبیله و نام موضع بشام و محله و بالکسر نام منزل در راه مکه و بمعنی مقام و منزل و مجلس از منتخب و لطائف حلقه دائره مردم که عبارت از مجلس ست حلیمه نام دایه رسول صلی الله علیه و آله و سلم حلی بضم اول و کسر لام و تشدید یا بمعنی زیورها که از سیم و زر باشد و این جمع حلیه است که بالکسر باشد و در فارسی بتخفیف یا نیز مستعمل میشود از منتخب حلوای مغزی نوعی از حلوا که بغایت سفید باشد و دران مغز پسته و بادام بسیار آمیزند و قرصها بندند حلوای مقراضی نوعی از حلوا که میوه‌ها بغایت باریک تراشیده دران مخلوط نمایند حلوای چشمین نوعی از شیرینی حلقچی بفتحتین حلیبی که شیرینی معروفست از برهان

فصل حاء مهمله مع میم

حمرا بالفتح سال سخت و زن سرخ رنگ و هر شی مونث که سرخ رنگ باشد از منتخب حمیرا بضم اول و فتح ثانی تصغیر حمرا و لقب حضرت عایشه صدیقه رضی الله عنها از منتخب و لطائف حمیقا بضم حا و فتح میم و تحتانی و قاف زن کوچک که احمق باشد حما بفتحتین گل سیاه و لای از منتخب حمی بکسر اول و فتح میم و در آخر

از

الف بصورت یا بمعنی سبز زاریکه مر آهی چرانیدن ستوران نگاهداشته باشند و بالضم اول و تشدید میم مفتوح بمعنی تپ گرم از منتخب و کنز حموضت بضمتین و ضاد معجمه مفتوح ترشی از کشف و

منتخب و کنز و صراح حماقت بالفتح بیعقلی از منتخب و کشف حمرت بالضم سرخی و بمعنی سفیدی نیز آمده از منتخب حماست بالفتح دلیری از منتخب حمت بالضم اول و تشدید میم

گرمای سخت و سیاهی از منتخب حمایت بکسر نگهبانی حمیت بفتح اول و کسر ثانی و تشدید تحتانی بمعنی غیرت و ننگ بکسر اول و سکون میم و فتح تحتانی پرهیز نمودن و محافظت و

نگاهداشتن از منتخب و صراح و کنز حمات بفتح اول گل و لای سیاه در اصل حماء بود همزه را بتای تانیث بدل کردند و بالضم اول و تخفیف میم حمایت کنندگان بامعنی جمع

حامی ست و در رسم الخط عربی تا را این لفظ گرد می نویسند بهر دو معنی مذکور از شرح نصاب و صراح و کنز حمد ستودن و ستایش از منتخب و باصطلاح خاص بیان کبریا و جلال و عظمت

حق سبحانه تعالی را گویند و بعضی از محققین چنین نوشته اند که حمد در لغت ثنا کردن ست بزبان بر خوبی اختیاری کسی برای تعظیم وی چنانچه گوئی زید خوش نویس ست و

کتاب خوب میخواند و در اصطلاح فعلی که آگاهی دهد از تعظیم منعم خواه بزبان باشد خواه بدل و خواه بدست و مدح آنست که ثنا بزبان باشد بر خوبی کسی که آن خوبی باختیار او نباشد چنانچه گوئی

زید کمال حسین ست و نهایت فهیم و نزد بعضی حمد و مدح مترادف اند اختیاری و غیر اختیاری از شرح دانیست حمائد بفتح اول و کسر همزه خوبیها و خصلتهای ستوده حمیر بکسر اول و سکون میم

و فتح تحتانی قبیله ایست از قبائل بنی سبا و ضحاک بادشاه از ان قبیله بوده است و موضعیست در بیابان عرب که گرگ آنجا بغایت درنده و خونریز باشد و بفتح اول و کسر میم جمع

حمارست بمعنی خران از منتخب و شرح دیوان خاقانی و شرح نصاب حمص بالکسر و تشدید میم مکسوره و صاد مهمله بمعنی نخود و بضم اول و تشدید میم مفتوحه نیز آمده از منتخب و شرح نصاب

حماض بالضم و تشدید میم و ضاد معجمه تره ایست ترش مزه که آنرا بفارسی ترشه گویند از شرح نصاب و منتخب حمق بالضم و بضمتین نادانی و بیعقلی از منتخب و بحر الجواهر و کشف

حمال بالفتح و تشدید میم بسیار بردارنده بار حمول بضمتین و آنکه بر پارچه آلوده درد برای در قبول نشیند و این اصطلاح طب ست و بفتح اول بسیار بردارنده بار و مجازاً بمعنی

بهار بردو متحمل حمل بفتح اول و سکون ثانی برداشتن و بمعنی بار شکم و بار یکه بر گردن بردارنده بالکسر بار یکه بر پشت یا به سر کشند و بمعنی گناه و بفتحتین بمعنی بره و نام برج اول

از افلاک از منتخب و صحاح و آن برج مذکور بصورت میش نرست صاحب دو شاخ سر او بطرف مغرب و دم او بطرف مشرق و پشت بشمال و پا بجنوب متوجه شده است بسوی

پشت خود و زیرا که آفتاب درین برج داخل شود همان روز نوروز ست و شرف آفتاب درین برج میشود و مدت ماندن آفتاب را درین برج و فرور دین گویند و بهندی تقریباً

بیساکهه باشد و در ولایت ابتدای بهار ازین ماه ست و در هندوستان بماه آخر بهارست و لفظ حمل بالفتح بمعنی گمان بردن و قیاس نمودن نیز آمده حمائل بفتح اول و کسر همزه

دوال شمشیر و آنچه در بر آویزند از منتخب و کشف و ظاهراً قرآن مجید کوچک تقطیع را بهمین جهت حمائل گویند که از بسکه قابل آن باشد که آنرا در بر توان آویخت و لفظ حمائل بمعنی

باری آید و صاحب صراح نوشته که حمائل جمع حماله است که بکسر اول باشد بمعنی دوال شمشیر ثم کلامه مگر در فارسی بمعنی واحد استعمل میشود حمیم بمعنی گرم و آب گرم و خویشاوند و مرد تب گرفته

از شرح نصاب حمام بکسر اول بمعنی مرگ و بفتح بمعنی کبوتران کبوتر و این لفظ بمعنی جمع و واحد هر دو آمده در صورت جمع بودن جمع حمامه است از شرح نصاب و منتخب و حمام نیز جمع آن

می آید و بالفتح و تشدید میم گرمابه چیزا گرم کننده ابدان باشد از بحر الجواهر و کشف و لطائف حمائم بفتح اول و کسر همزه که حرف چهارم ست جمع حمامه که بمعنی کبوتر و هر مرغ طوقدار است مثل

فاخته و قمری و غیره حمام زنان بجاز جای پرشور و غوغا از مصطلحات حمدان بالفتح آلت تناسل از مصطلحات حمدون بالفتح آلت تناسل و بعضی نوشته نام استاد معمار و بعضی نام معمار

گفته حمدونه بالفتح و حرف پنجم نون بمعنی بوزنه از مؤید و برهان مدار حمره بالضم نام شکلی از شانزده اشکال رمل حمله بفتحات بردارندگان این جمع حامل ست حمه بضم اول و فتح میم بمعنی زهر

کژدم از منتخب و صراح و شرح نصاب حمزه بفتح اول و سکون میم و رای معجمه نام عم رسول الله صلی الله علیه و سلم و نام پهلوانی که او گیاهیست که از اتره و تیزک گویند از صراح و منتخب حمامه بفتح

کبوتر واحد و قمری و فاخته و هر مرغ طوقدار و حرف تا در آخر این لفظ برای تانیث نیست برای وحدت ست از منتخب و کنز و کشف و شرح نصاب و بحر الجواهر زبده الفوائد حمو بفتح اول و ضم میم مشدد منسوب

بجوموم که نام خدا از لب اللباب حمری بالضم بمعنی سرخ منسوب بحمرت و الحاق یای نسبت تا مصدری حذف نمایند چنانکه از صورت صوری و از فطرت فطری حمله گیری کنایه از تحمل و حمله حریف

فصل حای مهمله مع نون حنی بالکسر و تشدید نون مفتوح و الف مقصوره بصورت یا برگ معروف که از ان دست و پا سرخ کنند در استعمال فارسی بالف نویسند و بتخفیف خوانند

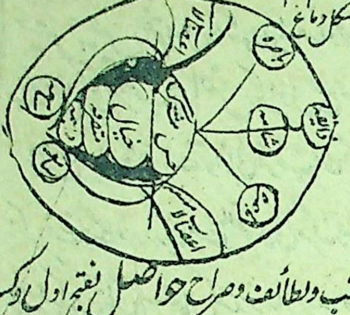
و در سراج نوشته که حنا بالکسر و تشدید برگ معروف و نیز حنای زرین لب بهر دو معنی مشدد بالکسر ست و بتخفیف هم درست حنیذ بفتح اول و کسر نون و تحتانی و ذال معجمه

بزغاله لاغر بریان کرده شده از لطائف حنجر بالفتح بمعنی حلق و گلو از لطائف و در منتخب حلقوم حنش بفتحتین و شین معجمه بمعنی مار از شرح نصاب و کنز حنوط بفتح اول خوشبوی که
در آمیخته که برای مرده میسازند از منتخب و کنز حناط بالفتح و تشدید نون گندم فروش و خوشبو فروش از منتخب حنیف راست در دین و کسیکه از باطل بسوی حق مایل باشد و آنکه بر ملت ابراهیم
علیه السلام باشد از منتخب حنق بفتحتین کینه و دشمنی و خشم گرفتن از شرح نصاب و صراح حنجره غلطاک خوش غو اندگی سرود و لذت آواز که صوت از حلق غلطانیده برآید
بهندی گتگری گویند حنک بفتحتین کام دهن که بهندی تالو گویند از منتخب حنظل بالفتح و بالکسر تمر گیاهیست بشکل خربزه لیکن کوچکتر از آن بغایت تلخ باشد بهندی مهر پهیند و اندرائن
و بعضی اندراین گویند از منتخب و لطائف حنین بفتح اول و کسر نون آرزومند و بسیار گریه و بمعنی ناله و بضم اول و فتح نون نام علامه است که کتب یونانی را ترجمه کرده و نام
موضعیست میان مکه معظمه و طائف که در آنجا کفار با حضرت صلی الله علیه و آله و سلم جنگ کرده بودند و نام موزه دوزی که از اهل دانش بود و اعرابی آموزه حنین را قیمت کرده
تحریه حنین در غضب شده از کوچه دیگر رفته بر سر راه اعرابی یک موزه را آویخت و پیش رفته موزه دیگر را در راه و انداخت و کمین کرده بجائی نشست اعرابی موزه نخستین را دیده بگفت اگر
موزه دیگر با این میبود میگرفتم چون پیش رفت موزه دیگر در راه افتاده یافت از شتر فرود آمد و زانوی شتر بست و برای گرفتن موزه اول برگشت حنین فرصت یافته شتر را در ربود و اعرابی
با آن دو موزه حنین بخانه خود برگشت حنجره غلطان خواننده خوش خوان از مصطلحات حنای سر ناخن کنایه از چیزیکه قریب بزوال باشد از مصطلحات حنان بالفتح و تشدید
نون بخشاینده و رحمت کننده و یکی از اسمای الهی از کنز حنانه بالفتح و تشدید نون اول نوحه کننده و نام ستون و آنچنان ست که ستونی از چوب بود که آنحضرت صلی الله
علیه و آله و سلم پشت را بآن تکیه کرده خطبه میخواندند چون منبر مقرر شده بر منبر برآمده خطبه خواندند از آن ستون ناله برآمد مانند طفلے که از مادر جدا شود از لطائف حنیه
بفتح اول و کسر نون و تشدید تحتانی بمعنی کمانی که به تیر انداختن آواز کند از منتخب حنجره بالفتح بمعنی حلق و گلو از لطائف و در منتخب حلقوم حنطه بالکسر و طای حطی بمعنی گندم از منتخب

فصل حای مهمله مع واو

حو بالفتح و بای موحده بمعنی تن انسان از شرح نصاب و صراح و کنز حوض تمساح و باشد که ترسایان برای شراب در آن انگور افشرند حوراء
بالفتح بمعنی زن سفید پوست که سیاهی چشم او و موی او بغایت سیاه باشد حوت بالضم ماهی نام برج دوازدهم از فلک که بصورت ماهی است و آن خانه مشتری است حوب
بالفتح و حرف سوم بای موحده گناه کردن از صراح حوائج جمع حاجت خلاف القیاس اصمعی در جواز این انکار دارد و استعمال جمع سالم این حاجات نسبت بهتر باشد و جمع تکسیر حاجت حاج است
چنانکه جمع ماء از صراح و ادهام الخواص حواج بفتحتین و تشدید جیم بمعنی حج کنندگان از منتخب و این جمع حاجه است چنانکه دواب دابه حاجه در اصل جماعه حاجه بود و آن موصوف را
حذف کرده فقط صفت را قائم مقام موصوف ساخته جمع آن حواج می آرند و میتواند که جمع حاج باشد که صیغه اسم فاعل است از حج چنانکه اهل جمع کاهل سواحل جمع ساحل
و حواج در اصل حواجج بوده است جیم را در جیم ادغام کرده اند حوافر بفتح اول و کسر فا بمعنی سمهای اسپان این جمع حافره است که بمعنی سم اسپ و خر باشد از کشف و منتخب حور بالفتح
بروزن غور بمعنی نقصان از صراح و بالضم بروزن نور جمع حوراء که بالفتح است بمعنی زنیکه سفید پوست و چشم او نهایت سفید و سیاهی چشم و موی او بغایت سیاه باشد و معشوقه قبهای
که در بهشت نصیب مومنان خواهد شد از کشف و مدار چنانکه بعضی محققان نوشته اند که فارسیان حور را بمعنی مفرد استعمال کنند لهذا با الف و نون جمع کرده حوران گویند و همین حال است لفظ
شاهجهان و اکابران و امرائیان که هر سه لفظ بدون انضمام الف و نون که علامت جمع فارسیست جمع شیخ و اکبر و امیر است و این خالی از رکاکت نیست مولف گوید که چون حوران در کلام ثقات بسیار مستعمل شده است
آن جایز بخلاف مشایخان و اکابران و امرایان چرا که اینها از ثقات مسموع نیست و خان آرزو نوشته که بعض از اساتذه لفظ عربی را که جمع باشد باز با الف و ها جمع کرده اند چنانکه میرزا محمد علی
صائب گوید ع زلفش بهر ستم مدد هر شکسته آماده پس اگر با الف و نون جمع عربی را جمع کنند همین حال دارد حوار انصار عیسی علیه السلام از شرح خاقانی حواس جمع حاسه که بتشدید سین مهمله
است و آن قوتیست که حس میکند و اقسام آن ده اند پنج ظاهر و پنج باطنی آنکه ظاهر اند اول آنها قوت باصره که از آن ادراک الوان و اشکال کرده میشود دوم قوت سامعه که از آن
ادراک اصوات کرده میشود سوم قوت شامه و تسمیم شده که از آن ادراک بوهای خوش کرده میشود چهارم حس ذوق که آن قوت ذائقه باشد از آن ادراک مزه بعض اشیا کرده میشود پنجم حس لمس
آن قوت لامسه باشد و آن بهمه اعضا موجود است اما در دو زیاده خصوصا در جلد انگشت بسبب این حس ادراک درشتی و نرمی و سردی و گرمی و مانند آن یافته میشود و اینهمه حواس خمسه ظاهر گویند و آن پنج حواس باطنی باشند
حس مشترک خیال و وهم حافظه و متصرفه حس مشترک قوتیست در مقدم بطن اول از بطون ثلثه دماغ و آن قبول کند جمیع صور را که مرتسم است در حواس خمسه ظاهره پس این حواس خمسه ظاهر بمنزله جواسیس است این حس مشترک را با منا بهیار

که آب بحوض میرساند لهذا این را حس مشترک گویند و خیال قوتیست در موخر بطن اول از دماغ که نگاهدار صور محسوسه است بعد غیبوبت آن خزینهٔ حس مشترک است و وهم قوتیست در آخر بطن اوسط و کار او آنست که چیزها دیده و نادیده راست یا دروغ نقش مینماید خواه آن چیزها در عالم صورت باشند خواه نباشد مثلاً اگر هزار آفتاب بر آسمان توهم کند و حال آنکه یکی ست بیش نیست و این قوت در حیوانات غیر انسان بجای قوت عقلست بره مادر خود را بواسطهٔ وهم شناسد در رمه با وجود آنکه مادرش در صد گوسپند ست و دیگر به نسبت دشمنی گرگ و دوستی سگ را بدین قوت دریابد و این قوت تابع عقل نگردد بخلاف قوتهای دیگر چنانکه شخصی در خانهٔ تاریک تنها با مرده مجاور باشد هر چند عقل حکم کند که مرده جماد است از وی ترسیدن نباید کرد لیکن وا همه سوسه می اندازد و دخالت میکند و حافظه قوتیست در اول بطن موخر دماغ نگاه میدارد هر چه از حواس ظاهره و باطنه بدو رسد و متصرفه قوتیست در اول البطن وکار این ترکیب بعضی صور مع بعضی معانی و این قوت را باعتبار استخدام نفس ناطقه در ترکیب مرکبات خود متفکره گویند و باعتبار استخدام وهم در ترکیب مرکبات خود متخیله گویند بدانکه مراد از صور که در ینجا مذکور شد آن چیزیست که ادراک آن بیکی از حواس ظاهری ممکن باشد چنانچه لذت بصر و سمع و شم و مراد از معانی

شکل دماغ

چیزیست که ادراک آن بیکی از حواس ظاهر ممکن نباشد چنانچه دوستی و دشمنی برای تصحیح شکل راس انسان هم شکل دماغ که مخروطیست نوشته میشود **حوک** بالفتح تره ایست مثل سپرغم که آنرا بونیک گویند و نازبو نیز نامند از شرح نصاب در برهان وکنز نوشته که ریحان کوهیست که آنرا بادروج نامند **حول** بالفتح بازگشت و بازگردیدن و قوت و توانائی و گردگشتن و بمعنی سال و بفتحتین کج بین شدن و احول شدن و بکسر اول و فتح واو برگشتن و رفتن از جای بجای از منتخب و لطائف و صراح **حواصل** بفتح اول و کسر صاد مهمله مرغیست سفید که اکثر بر کنارهٔ آبها نشیند و چون حوصله نهایت کلان دارد بر واحد اطلاق جمع کردند چه در حقیقت حواصل جمع حوصله است از منتخب و سروری و دیگر کتب **حوامل** بالفتح زنان حامله **حواریان** بالفتح و یای تحتانی مشدد جماعهٔ دوستان عیسی علیه السلام و آنها گازران بودند یا سفیدپوست بودند از لطائف **حوریان** بواو معروف مزید علیه حوران چه گاهی در آخر لفظ حور یای زائده آرند چنانکه در همیان و همیانی از جوهر الحروف **حور العین** بکسر عین بمعنی زنان سفیدپوست فراخ چشم چه حور بالضم جمع حوریست و حورا بالفتح بمعنی زن سفیدپوست که موی سرش و سیاهی چشمش بغایت سیاه باشد و سفیدی پوست و سفیدی چشم او نهایت سفید و عین بالکسر جمع عیناست و لفظ عینا بالفتح بمعنی زن فراخ چشم از تفسیر مدارک و کنز **حوصله** بفتح صاد مهمله بمعنی معدهٔ مرغ بهندی پوته گویند بکسر صاد یا بسکون صاد خطاست از مؤید و بهار عجم و مدار و کشف و برهان **حوضه** بالفتح و ضاد معجمه مشابه بحوض ها در آخر برای تشبیه است یا آنکه های وحدت ست که بوقف ها شده بمعنی یک حوض یا آنکه زائد باشد **حواره** بالضم نان میده سفید رنگ **حوزه** بالفتح و زای معجمه نیز مفتوح بمعنی ناحیه و میان مملکت از کشف و صراح و منتخب و کنز **حواشی** جمع حاشیه و بمعنی خدمتگاران نیز می آید **حوی** بفتح اول و یای مجهول اماله حوای که جمع حاشیه است **حوار** بفتح و تشدید یا بمعنی گازر و سفیدپوست و یاران عیسی علیه السلام و بمعنی مطلق یاری هنده مجاز ست و بالضم اول و در آخر الف مقصوره بصورت یا نان سفید آرد و طعام سفید و بتشدید واو نیز آمده از منتخب و لطائف **حوالی** بفتح اول و کسر لام و یای معروف بمعنی گرداگرد چیزی بدانکه لام این لفظ را کسره دادن و در آخرش یای معروف خواندن تصرف فارسیانست زیراکه در حقیقت حوالی بفتح لام و در آخر الف مقصوره بصورت یاست در استعمال عبارت عربی همیشه مضاف باشد بسوی یکی از ضمائر در ینحالت الف آخرش بطور الف لفظ علی بیای تحتانی تبدیل یابد چنانکه در حدیث صحیح بخاری اللهم حوالینا ولا علینا و در مصرعه بوستان ع حوالیه من گل نخ عمیق * لام حوالیه را مفتوح باید خواند و مکسور خواندن غلطست از مزیل و صراح و قاموس و بهار عجم و غیره نزد بعضی حوالی بفتح لام و در آخر یای تحتانی صیغهٔ تثنیه ست بجهت تکریر که بضمیر مضاف شده نونش ساقط شده است و آنچه بعضی گمان برند که حوالی بکسر لام جمع حول ست چنانکه اهالی جمع اهل این قیاس خطاست زیراکه در لغت استعمال شرطست قیاس را چندان دخل نیست **حویلی** بفتح اول و کسر واو و یای اول مجهول و یای ثانی معروف اماله حوالیست که بتصرف فارسیان بکسر لام و یای معروف باشد و الا حوالی در حقیقت بفتح لام ست و بمعنی گرداگرد هر چیز و حالا خاص اسم احاطهٔ چهار دیوار خانه مقرر و مستعمل شده است مستفاد از بهار عجم

فصل حای مهمله مع یای تحتانی **حیثما** بفتح اول و سکون تحتانی و ضم ثای مثلثه بمعنی هر کجا از شرح نصاب **حیا** بفتح اول و در آخر همزه بمعنی شرم و باران و فراخی سال و بدون همزه نیز آمده از منتخب و شرح و در کنز نوشته که بفتح اول و در آخر همزه بمعنی شرم و بفتح اول بدون همزه بمعنی باران **حیضا** بالفتح و ضاد معجمه زنیکه بحالت حیض باشد

جامهٔ مصحف پوشیدن

ت حیرت بالفتح بریک حال ماندن از تعجب حیثیت بفتح اول و سکون
حیاطت بکسر اول نگهبانی و احتیاط ماخوذ از حوط که بمعنی گرد آوردن و نگاه داشتن ست حیات بفتح اول و تشدید تحتانی جمع حیه که بمعنی مار ست و حیات بمعنی زندگی
تحتانی و کسر ثای مثلثه و تشدید یای تحتانی مفتوح این مصدر جعلیست مجازاً بمعنی وضع و اسلوب حیات بفتح اول و تشدید تحتانی جمع حیه که بمعنی مار ست و حیات بمعنی ... معلوم
در از تیر آمده این لفظ در مثنوی بضرورت نظم بتخفیف مده است و نیز لفظ حیات که بمعنی زندگیست مصدر باشد از ثلاثی مجرد لفیف مقرون که اصل حیوة بود بروزن هملته واو متحرک ما قبلش مفتوح
واو را بالف بدل کردند حیات شد و لفظ حیات را در رسم الخط عربی حیوة نویسند الف را بشکل واو و تای فوقانی را مدور نگارند حیدر بمعنی اسد و شیر درنده لقب حضرت امیر المومنین
علی کرم الله وجهه از بحر الجواهر حیز بالفتح و یای تحتانی مشدد مکسور و بعده زای معجمه کرانه هر چیز و بمعنی مکان از منتخب و صراح و باصطلاح حکما سطحه باطنی جسم حاوی که مماس سطحه ظاهری
جسم محویست حیز بکسر اول و یای تحتانی معروف بمعنی مخنث و بمعنی فارسیست از برهان و در سراج نوشته که حیز که بمعنی مخنث ست بهای هوز صحیح باشد چرا که در فارسی حای حطی نمی آید
حیص بیص بفتح اول و سکون یا و صاد مهمله و فتح موحده و سکون تحتانی و صاد مهمله دو لفظ اند مجموع در محاوره عرب بمعنی جنگ و غوغا لفظ اول بمعنی یکسو افتادن از راه و ثانی
بمعنی سختی و تنگی از منتخب حیاض بکسر اول جمع حوض حیف بالفتح ظلم و ستم و جور از کنز و خیابان حیال بالفتح و تشدید یای تحتانی بسیار حیله کننده و مکار حیل بکسر اول و فتح
ثانی جمع حیله و بالفتح بمعنی توانائی از منتخب و لطائف حیض الرجال غیبت کلام بیفائده از لطائف حی العالم نباتیست دوائی که همیشه سبز و خرم باشد از بهار عجم حین
بالکسر وقت و هنگام و روز قیامت و بالفتح هلاکی و مرگ از صراح و منتخب و کشف و لطائف حیوان بفتحات مصدر ست زنده بودن و زندگانی و بمعنی جاندار مجاز ست فارسیان بهر دو معنی
بفتح اول و سکون ثانی استعمال کنند از بهار عجم و در حواشی بعض کتب منطق دیده شده که حیوان بالتحریک بمعنی حیات ست و بفتح اول و سکون ثانی صفت مشبهه است چنانکه سکران
حیطان بالکسر و طای مهمله دیوارهای خانه و این جمع حائط است از کنز حیتان بالکسر و حروف ثالث تای فوقانی جمع حوت که بمعنی ماهیست از کنز حیزبون بالفتح و زای معجمه
مفتوح و ضم بای موحده بمعنی زال یعنی زن پیر از شرح نصاب و کنز حیه بالفتح و تشدید تحتانی بمعنی مار حی کرده بالفتح یعنی احاطه کرده و در قید آورده و گرفتار ساخته و این معنی
از معنی جمع کردن و فرو گرفتن مستفاد ست حیره بالکسر اکثر شارحان نصاب در تحقیق این لفظ عاجز شده اند که ظاهر اقومی پس سر را بفارسی حیره میگفته باشند و شارحی نوشته
که حیره بجیم فارسیست بمعنی پس سر و این بیان صحیح نیست از بلاد ماوراء النهر در برهان نوشته است که قفا هر یک لفظ است بمعنی صورت و روی نیکو ظاهر اقومی ها هوز را بحای حطی بدل نموده
در آخر ها زائد کرده باشند و این نزد فقیر مؤلف از توجیهات سابقه وجیه است والله اعلم بالصواب حیطه بالکسر بمعنی دیوار گرد چیزی برآوردن از منتخب و بمعنی جای احاطه کرده شده مستعمل حیاصه
بکسر اول و صاد مهمله و الف تنگ اسپ بدان استوار کنند از منتخب و در مؤید بمعنی حلقه تنگ اسپ حیلوله بالفتح و او معروف میان و چیز در آمدن و حائل شدن حیوانی عبارت از گوشت خوردن
آنچه از حیوان پیدا شود مثل شیر و جغرات و روغن و غیره این اصطلاح عاملان افسون خوان است از مصطلحات حیی بضم اول و فتح یای اول و تشدید یای دوم بمعنی شرمگین از لطائف حی بالفتح
و تشدید بمعنی زنده و نام حق تعالی و بمعنی میان و قبیله از عرب و بمعنی جمع کردن و فرو گرفتن و اسم فعلیست بمعنی بیاو حی علی الصلوة یعنی بیا بر نماز از منتخب و لطائف و برای
همه معانی مذکوره در فارسی تخفیف یا نیز می آید و در کنز نوشته که حی بالفتح و تشدید جمع کردن و گرد فرو گرفتن و بالفتح و تشدید و فتح یا اسم فعل ست بمعنی بیا

باب خای معجمه

فصل خای معجمه مع الالف خا اسم یکی از حروف تهجی و این حرف بجیم عربی بدل شود چو اسفاناخ و اسپاناخ تره معروف و بشین معجمه چون افراختن و افراشتن و بغین
معجمه چون ستیخ و ستیغ بمعنی چیز راست مانند نیزه و ستون از لطائف چون چخماخ و چقماق و بکاف عربی چون خمان و کمان و خمند و کمند و خرناو کرناو بهای هوز چون خاک
و هاک و خای مصدر و ماضی در اکثر مصادر بحرف عربی بدل شود چنانکه در دوختن و ریختن و سوختن و تافتن و باختن و ساختن و آموختن و آمیختن و آویختن و افروختن و اندوختن و
بیختن و پختن و پرداختن و گریختن و گداختن و شناختن بسین مهمله در فروختن بمعنی مع بشین معجمه بدل شود و آمیختن و گسیختن شاذ ست از جواهر الحروف خارا
سنگ سخت و نام نوای از موسیقی و نوعی از جامه ابریشمی که مانند صوف موجدار باشد از رشیدی و کشف و برهان و بهار عجم و مصطلحات خاتون العجم کنایه از آفتاب از برهان و سراج
خاتون عرب کعبه از برهان خائب بکسر همزه که حرف سوم ست و بعده بای موحده بمعنی ناامید و مایوس و بی بهره از منتخب و مؤید و مدار و کشف خاطب مرد زن خواهنده

دخواستگاری کننده و شوهر و داماد خار عقرب کنایه از مریخ چراکه برج عقرب خانهٔ مریخ ست خاک مرکب مراد از موالید ثلاثه که نباتات و جمادات و حیوانات باشد
خاک بر لب قسم خوردن در انکار امری از چهار شرح و مصطلحات خار بست آنچه از خار گرد باغ و زراعت حصار سازند از برهان و سراج خارق عادات
معجزه های انبیاء و کرامتهای اولیا خار پشت بشین معجمه جانوریست مثل روباه که در زمین سوراخ کرده میماند و بر پشت و دم مثل دوک خارها باشد بهندی سیهی نامند خاصیت
بهندیه صاد مهمله مکسور و تشدید یای تحتانی مفتوح طبیعت و خوی و اثر و در محاوره فارسی تخفیف صاد و تشدید تحتانی بلکه بتخفیف هر دو درست و صحیح ست خات بتای
فوقانی طیلسان از خاج چلیپا و صلیب نصاری از برهان خاد بدال مهمله بمعنی غلیواژ از لطائف و سراج و برهان خاوند بفتح واو مخفف خداوند از برهان و سراج نوشته
که خا مخفف خانه و وند بمعنی صاحب لیکن خاوند بمعنی مطلق صاحب مستعمل ست خال یار دانچه در آخر بازی نرد حریف غالب را از امداد مطلوب زائد افتد یعنی انکس را
بر آوردن بازی چهار عدد مطلوب بست و کعبتین شش شش خال ظاهر شد از آنجمله چهار خانه را بهره گرفته دو عدد زائد را فرو گذاشت پس این دو عدد فرو گذاشته شده را که
از حاجت زائد بود خال زیاد گویند و در سراج اللغات نوشته که زیاد نام یکی از بازیهای نرد است یا خود از معنی لفظ عربی چراکه در بازی مذکور در نفس یک خال زائد گردد
و آنرا خال زیاد گویند خار بند آنچه خار و چوب گرد باغ و کشت نهند برای محافظت خالد بکسر لام جاودان و همیشه و نام مردی که نهایت کریم بود از شرح دیوان خاقانی
خانهٔ خورشید برج اسد خانبو بیای موحده نام موضعیست از ترکستان خار خار تردد و تفکر و اندیشهٔ طبیعت امر مرغوب و غیر مرغوب از برهان و بهار عجم خار شتر نام
گیاهیست خاردار که شتر آنرا برغبت تمام خورد و آنرا اشتر خار نیز گویند از جهانگیری خانه گیر نام بازی چهارم از جمله هفت بازی نرد و آن هفت اینست فارد و زیاد و
ستاره و خانه گیر و طویل و هزاران منصوبه از برهان و رشیدی خانهٔ تیر خانهٔ عطارد که برج جوزست و آن از بروج باد است خاور بفتح واو بمعنی مشرق و بمعنی
مغرب نیز می آید از مؤید و سراج و بهار عجم و بعضی گویند که در اصل خاور بود چراکه خار بمعنی ماه شب چهاردهم ست که بعربی بدر خوانند چون ظهور بدر از مشرق میباشد لهذا
راء مهمله اول را بجهت تخفیف حذف کرده مشرق را خاور نامند خاسر بکسر سین مهمله کسیکه در مال و زیان واقع شود و کسیکه نقصان خورد کند خاطر آنچه در دل گذرد و دل را نیز
گویند چراکه در عرف دل صاحب خطره است از منتخب و بهار عجم و خیابان خاک جگر ریز منبعکه دل را از انجا بر آمدن … از مصطلحات خاک خوردن تیر بر زمین افتادن
بر برهنه نرسیدن تیر از مصطلحات خانه دار بمعنی مالک خانه و بمعنی مردم خانه و پاسبان خانه از مصطلحات خاکسار مانند خاک و مجازاً بمعنی ذلیل و خوار و گاهی اطلاق این لفظ بمعنی …
و فانی کنند بسبیل مدح از برهان خیابان خالی السیر باصطلاح منجمان قمر را خالی السیر وقتی گویند که نظر هیچ کوکب با وی نباشد و هرگاه حیات حیوانی مسلوب گردد هیچ کوکب
با طالع او نظر سعد یا نحس نباشد از شرح قصائد خاقانی خام سوز … که از بالا سوخته گردد و از اندرون خام باشد از بهار عجم خایه ریز نانخورشی که از بیضهٔ مرغ سازند
و آنرا خاگینه گویند از سراج خاک انداز هرگاه که چیزی کسی گم شود از همه اشخاص مظنون در جای خاک بیندازند تا دزد چیز گم شده را در خاک پنهان کرده بیندازد تا دزد رسوا
نشود از مصطلحات خانه رس آن میوه که آنرا خام از شاخ جدا کرده در خانه پخته و رسیده کرده باشند خاموش بمعنی خاموشی نیز می آید و همچنان لفظ مهمان بمعنی مهمانی
و همچنین لفظ میانجی بمعنی میانجیگری از چراغ هدایت خاش بشین معجمه و در زبان … از رشیدی خانه بدوش مسافر و فقیر بی تعلق و رند خانمان خرم فقیر پریشان حال از
بهار عجم و غیره خام ریس بمعنی مسخره از لطائف خافض بکسر فاء و ضاد معجمه فرود آرنده … و در کسره دهنده نامیست … معنی آن … کننده جباران از منتخب خاضع بکسر ضاد
معجمه فرود آرنده و فروتنی و تواضع کننده خاشع عاجزی و فروتنی کننده خاطف بالکسر طاء مهمله بمعنی رباینده و صفت برق خاطف از آن واقع شود که … از بحر الجواهر خارق
از هم شکننده و پاره کننده و مجازاً بمعنی کرامت ولی چراکه آن نیز عادت را پاره میکند خانق بکسر نون خفه کننده گلو خایسک بفتح یای تحتانی و سکون سین مهمله مطرقهٔ آهنگران از …
که بهندی … گویند از رشیدی و در برهان و سراج بکسر سوم کیای تحتانیست خال بزرگی و فرهنگ و تکبر و بمعنی برادر مادر که بهندی ماموں گویند و نقطهٔ سیاه که بر اندام مردم باشد
و این لفظ بهمه معنی عربی ست و مجازاً در استعمال فارسی بمعنی ابله و بیخاله نیز آمده از سروری و لطائف و منتخب شرح نصاب و کنز خامل گمنام و فرومایه از لطائف خاتم بکسر تای فوقانی و فتح
نیز انگشتری اگر مختار فصحاء عجم بفتح است از کشف و سراج و بهار عجم و یکی از ثقات در تالیف خود نوشته که خاتم بفتح تای فوقانی مهر و انگشتری و بجزآن که بدان مهر کنند

چه فاعل بفتح عین بمعنی ما یفعل به مستعمل شود مثل العالم ما یعلم به الصانع پس خاتم بمعنی ما یختم به باشد و آن انگشتری ست **خام** چرم دباغت ناکرده و بمعنی خالص و شراب بقطر از رشیدی
و کشف و برهان و لطائف و در بهار عجم نوشته که خام مقابل پخته و پوست دباغت ناکرده و بمعنی خالص چون عنبر خام و سیم خام و باده خام و بمعنی اصل نیز می آید چون کار خام و خیال
خام و سودای خام **خارم** شگافنده پرده بینی و برنده بینی و مجاز بمعنی مفسد و شر برانده **خانه ششم** کنایه از برج سنبله و هم بمعنی برجی که از برج طالع ششم افتد و آن خانه
بیماری و خوف و خطرست نزد منجمین **خافقین** بکسر فا و فتح قاف مشرق و مغرب از مدار و کشف و لطائف و کنز **خاتون** در ترکی از القاب زنان کبارست مگر جمع این
لفظ بتصرف فارسیان عربی دان خواتین آمده بطور فراین از مدار و بهار عجم و لغات ترکی **خان** لقب پادشاهان ترکستان و ختا بمعنی رئیس و امیر از رشیدی و برهان و کشف
و لطائف و جهانگیری و مؤید و لغات ترکی و در سراج نوشته که خان لقب سلاطین ترکستان ست در ایران نیز داخل اسمای امرا و سلاطین میشود و بمعنی
خانه و کاروانسرای نیز آمده **خان و مان** خان مخفف خانه و مان بمعنی رخت از بهار عجم و منقول از شرفنامه **خانه بر خروس باز کردن** کنایه از خراب کردن خانه
از چراغ هدایت **خایه غلامان** نوعی از انگور از چهار شربت و مصطلحات **خاطر نشان** در معنی این تامل ست و معنی این نشاننده خاطر باشد و این مناسب نماید مگر بجای
خاطر نشین مستعمل شود بدانکه اگر نشان بمعنی علامت و رقم اراده کنند معنی نشان خاطر بمعنی منقوش خاطر باشد یا آنکه آنچه در ضمیر خطور کند آنرا خاطر گویند اگر خاطر نشان بمعنی
نشاننده خاطرات و تفکرات گویند درست شود چه گاهی بسبب عدم دریافت چیزی تردد باشد چون از حقیقتش آگاه شود آن گاهی نشاننده تردد و اضطراب میگردد
خازن بکسر زای معجمه خزانچی و نگهبان خزانه از لطائف **خاقان** پادشاه بزرگ از لغات ترکی و در قدیم لقب پادشاهان چین و ترکستان بوده حالا بر هر پادشاه اطلاق کنند
خاوران بمعنی خاور الف و نون زائدست خاور مشرق را گویند و در رشیدی مسطورست که نام ولایتی است بسوی مشرق از ایران و در سراج اللغات لایتیست از خراسان
خانه آبادان کنایه از شخص بی اندازه در کارها از چهار شربت **خاک ریحان** آنچه در سفال خاک پر کرده ریحان سبز میکارند از شرح سیف الله احمد آبادی و خاک آن زن خاک
مال کردن بر زمین آوردن پهلوان را از چهار شربت **خاین** بکسر همزه که حرف سوم ست بمعنی خیانت کننده و غل باز **خاکدان** جائیکه بر آن خاک و خاشاک اندازند از برهان **خاقان**
نام درهمیست دیگر بسطام از لطائف **خانه کن** بفتح کاف خانه ویران کننده و ناخلف از لطائف و بهار عجم **خارجین** آنچه برای محافظت گرد باغ و زراعت و دیوار خانه از خار و چوب سازند
برای عدم دخول مردم غیر و حیوانات موذیه **خامه زدن** بمعنی قلم را قط زدن **خار در راه نهادن** کار مشکل پیش نهادن از مصطلحات **خاک فراموشان** کنایه از قبر از مصطلحات
خارج زدن بمعنی زر قلب را خارج از دار الضرب سکه زدن از مصطلحات **خانه کردن کمان** کم شدن گوشهای کمان از وضع اصلی خود از مصطلحات **خایه نهادن** بمعنی بیضه دادن مرغ
و کردن کاری که ننگ بار آرد و بمعنی ترسیدن نیز آمده از مصطلحات **خالو** عربیست و درین لفظ واو زائدست برای تحسین کلمه و در لغت بمعنی برادر مادرست و درین زمان بمعنی شوهر خاله
شهرت تمام گرفته **خاکدان دیو** کنایه از دنیا **خازنه** بزای معجمه و نون خواهر زن چه مخفف خواهر است از رشیدی و برهان و سراج و کشف و جهانگیری **خاگینه** نانخورش معروف چه خاگ
بکاف فارسی بمعنی بیضه مرغ ست کذا فی البرهان **خاره** برای مهمله بمعنی سنگ سخت و نوعی از قماش که آن در نور آفتاب پاره پاره شود چنانچه کتان در مهتاب از چراغ هدایت و
سراج اللغات **خازه** بزای معجمه گل سرشته و گلابه که بر دیوار مالند از برهان و سروری **خالیه** حرف چهارم یای تحتانی بمعنی گذشته و قدیم **خاصره** بکسر صاد مهمله تهیگاه کمر **خانقاه** بفتح نون بمکان
بودن مشایخ و درویشان معرب خانگاه مرکب از خانه و گاه از عالم منزلگاه و مجلسگاه و فارسیان بسکون نون نیز استعمال کنند از بهار عجم **خانواده** خاندان خان مخفف خانه بمعنی خانه و واده
بنا و اصل از برهان **خاشه** بمعنی خاشاک **خاک روبه** گرد و خاشاک که از رفتن صحن جا پیدا می آید **خاک انگیخته** مراد از کره زمین **خاک فیروزه** آنچه فیروزه از کان درست و بزرگ
بر آید نگینه انگشتری و غیره سازند و آنچه ریزه و باریک بر آید آنرا خاک فیروزه گویند از چراغ هدایت و بهار عجم **خاک مرده** زمینیکه رستنی دران نباشد از مصطلحات **خایه** بمعنی بیضه
مرغان و بمعنی بیضه مردان و بمعنی دیگر چهار پایان **خاصه** بتشدید صاد مهمله صفتی باشد که یافته نشود مگر در یک شی مثل ضحک با انسان که در دیگر حیوانات یافته نمیشود و بتخفیف
صاد و های نسبت در استعمال فارسیان بمعنی چیز بهتر که لائق مردم خاص و امرا باشد و بهمین جهت نام نوعی از جامه سفید و طعامیکه برای عمدگان پزند **خالصه** خاصه نیا مسخنه
بچیزی و باصطلاح زمین و ملک پادشاهی که بجاگیر کسی نباشد معنی لغوی از منتخب **خانه خواه** چون مسافر در شهر وارد شود با هر که سابقه معرفت داشته باشد بخانه اش در آید

صاحب جانه خواه است خاصگی بصاد مهمله و کاف فارسی مقرب مصاحب پادشاه و رساله دار فوج و خزینه دار و کنیزک که برای مباشرت و معاشرت باشد از فرهنگ نفیس و
غیب از برهان و بهار عجم خاکشی نام دوا که بنام خوب کلان شهرت دارد خاقانی بکسر نون خصم کوچک از شرح و در مصطلحات نوشته که خاقانی قسمیست از زر مسکوک که تا حال در توران
خانه ماهی کنایه از آب خارج آهنگی بیرون شدن نغمه از پرده و از بحر و قواعد خود خام دستی نا تجربه کاری مال بی مصرف خرچ کردن از مصطلحات خاتم بند
و خاتم کاری آنکه از عاج و استخوان شتر و چوب غیره گلها و نقوش بر بعضی چیزها کنده وصل نمایند از بهار عجم خاطی کسیکه با اراده خود خطا کند و مخطی کسیکه بی اراده
صواب کند و بمقصد خطا از وظاهر گردد از صراح فصل خای معجمه مع بای موحده خبا بالفتح نهان کردن و پوشیدن و باران گیاه و بالکسر در آخر همزه ممدوده خیمه از
منتخب خبایا بالفتح اول و چهارم یای تحتانی خیمه ها و پوشیدنیهای چیز خب بالفتح و تشدید موج زدن دریا و مکار و حیله گر و دلیر و بکسر فریب دادن از منتخب و لطائف خبب
بالفتح آواز بوسه از مصطلحات خبرت بالکسر دانش و دانستگی و آزمایش و بالضم بهره از گوشت و جز آن و دانستن چیزی از منتخب خبث بالضم پلید و پلید شدن و ناخوش شدن از منتخب
خبیث پلید و ناخوش خبث الحدید چرک آهن که در وقت گداختن آهن از وی برآید و آنرا ریم آهن نیز گویند از منتخب خبار بالفتح زمین نرم و سوراخ خاک از منتخب خبیر
بفتحتین بمعنی آگاهی و معنی سختی که بدان اعلام کنند و بمعنی حدیث نبوی صلی الله علیه و آله و سلم و این لفظ گاهی بمعنی خبر دار باشد از جلال اسیر گوید بیت بیهوشتر از آنکه نیستم و چنین
شدم که دل از کار رفته بود از منتخب و چراغ هدایت و بهار عجم و مصطلحات خباز بالفتح دلتنه یعنی نانوا و زای معجمه نان پز خبز بالضم و در آخر زای معجمه بمعنی نان و بالفتح نان پختن از منتخب
خبیص بر وزن فعیل بمعنی ظریف و خوش طبع از لطائف خبلیص بالفتح اول و کسر ثانی و در آخر صاد مهمله طعامیکه از روغن و خرما سازند از منتخب خبط بالفتح آشفتگی عقل و جنون
خباط بالضم اول دیوانگی خبن بالفتح پیچیدن کنار جامه و جز آن و دوختن آن تا کوتاه شود و در کردن حرف دوم ساکن از رکن چنانکه از مستفعلن سین حذف شود از مستعلن مفاعلن بجای
وی نهند و از فاعلاتن فعلاتن سازند از منتخب و رسائل عروض خبر گرفتن و تفتیش کردن بمعنی گاییدن باشد از چهار شربت و در چراغ هدایت نوشته که خبر کسی گرفتن
بفتحتین باصطلاح لوطیان لواطت بمعنی زنا و لواطت کسی کردن جز آن جرف از استعمال میشود بمعنی منظور نباشد خبجه بالفتح خای معجمه و سکون با موحده و جیم بمعنی
بجای خود نون خون اندن غلطست از شرح فصل خای معجمه مع تای فوقانی ختار بضم اول پاک کردن کشت از گیاه خود رو از موید و در شرح بفتح اول ختام مهر
و لاک و عنبر که بران مهر کنند از لطائف و صراح ختن بفتحتین بمعنی داماد و بضم اول و فتح فوقانی نام شهر در حدود چین از منتخب و لطائف و سکر و ختام مهر موم و
و غیره که بران مهر کنند و در آخر تانیث نشانده ختیعه زهگیر که تیر اندازان در انگشت پوشند ختمه بالفتح یعنی با مهر و در عربی ختم بمعنی مهر کردن و نون زائد و ختن باد ترکی بمعنی باد
ختلی بالفتح اسپیکه از ختلان و در بالفتح ولایتیست از بدخشان و آنرا ختلان نیز گویند بزیادت الف و نون اسپ در آنجا خوب پیدا میشود و بعضی اهل لغت نوشته اند که ولایتیست برکنار
قرب بلخ از برهان و جهانگیری و رشیدی و موید و مداره و بالضم خطاست چرا که ختل بالضم و تشدید فوقانی مفتوح شهر دیگریست بماوراء النهر کذا فی المنتخب للباب و ختیل بالفتح فرهنگ
نیز آمده کذا فی الصراح و المنتخب و در شرح نوشته که ختلی بالضم منسوب بختلان اکثر این لفظ بمعنی اسپ خوب آید در نسبت الف و نون ساقط میشود فصل خای معجمه مع جیم خجات
بفتحات مصدر بمعنی شرمنده شدن و خجالت بزیادت الف خطاست از قبیل الاغلاط و صراح و معرب خجالت بالفتح و خجلت بفتحات شرمندگی و صبا اکبر
فارسیان خجلت را بسکون ثانی نیز استعمال کنند و بلفظ کشیدن و بردن و بر داشتن و رسیدن و دادن استعمال کنند صاحب موید گوید خجالت از خطای عامه است مگر اکثر استادان از
عرفی گوید بیت بخت بی آزرم آن کند خجالت عجز + که ضعف باه محل شرف بادا ماد + صائب گوید بیت ز راستی بنود شاخهای بی بر را + خجالتیکه من از قامت
دو تا دارم + از بهار عجم خجل مخفف خجالت خجسته بنیاد لقب اورنگ آباد که شهریست در دکن خجند بضم اول و فتح جیم و سکون نون قصبه ایست از ماوراء النهر
از شرح خجیر بکسر تین و یای معروف و قبیل بالفتح اول بمعنی خوب و پسندیده از شرح خجور بضم اول و جیم فارسی و واو معروف بمعنی حد و در کتب فارسی بمعنی خجور سند آمده یعنی حدود
و نواحی ملک سند و در مصطلحات و بهار عجم نوشته که نام جائیست دشوار گذار از ملک آذربایجان که تنگنا ها دارد و در آس صعب المرور خجالک نام سرداری از سرداران هلاکو خان جلال
بالفتح اول و کسر جیم بمعنی شرمنده و بفتح اول و سکون جیم بمعنی شرم و حیا دانستن از منتخب و صراح خجسته بضم اول و فتح جیم و سکون سین بمعنی مبارک و همایون و بکسر جیم خطا از بهار

و جهانگیری و مدار و موید و غیره **فصل خای معجمه مع دال مهمله** خدا بالضم بمعنی مالک و صاحب چون لفظ خدا مطلق باشد بر غیر ذات باری تعالی اطلاق نکنند مگر در صورتیکه
مضاف شود چون کدخدا و ده خدا و گفته اند که خدا بمعنی خود آینده است چه مرکبست از کلمهٔ خود و کلمهٔ آ که صیغهٔ امر است از آمدن و ظاهر است که امر بترکیب اسم معنی اسم فاعل
پیدا میکند و چون حقتعالی بظهور خود بدیگری محتاج نیست لهذا باین صفت خوانند از رشیدی و خیابان و خان آرزو و در سراج اللغات نیز از علامهٔ دوانی و امام فخر الدین رازی همچنین
نقل کرده خدارت بکسر اول بر وزن بشینی از منتخب خدیعت بفتح اول بر وزن نصیحت بمعنی مکر و فریب از منتخب خدمت بدال مهمله چاکری کردن و در استعمال فارسی بمعنی تحفه
و سلام و کورنش نیز آمده از منتخب و بهار عجم و غیره خدمات بکسر اول و فتح دال مهمله جمع خدمت نه بسکون دال خداج بالکسر و در آخر جیم بمعنی نقصان و ناتمام زادن پیش از
وقت از لطائف و در منتخب بفتح اول خدا جواب بدو کلمهٔ آفرین است بمعنی خدا بمیر اند از مصطلحات خدا بردارد بمعنی خدا بمیر اند از مصطلحات خداوند بمعنی صاحب و مالک
و معنی ترکیبی این لفظ مانند صاحب و مالک است چرا که کلمهٔ وند اینجا بمعنی مانند است و برای نسبت نیز می آید در صورت باید که بر حقتعالی اطلاق لفظ خداوند نکنند چرا که ترک
ادب است قائل از رشیدی و در سراج نوشته که خداوند بمعنی مالک و صاحب یعنی مانند خدا چرا که لفظ وند کلمهٔ نسبت است و معنی تشبیه از ان حاصل میشود اگرچه بمعنی مانند خدا است مگر اکثر بمعنی مالک
مستعمل میگردد و اطلاق لفظ خداوند بر ذات حقتعالی در اشعار استادان بسیار است و صاحب بهار عجم نوشته که در بعض محل لفظ وند در کلمهٔ خداوند محض زائد باشد خدک بالفتح و تشدید دال
بمعنی رخساره از منتخب و کنز و در فارسی گاهی بتخفیف نیز مستعمل میشود خداوندگار بکاف فارسی لفظیست مرکب از خداوند و لفظ گار پس گار درینجا کلمهٔ نسبت است که افادهٔ معنی تشبیه کند
مثل خداوند از سراج نیز سراج الدین علیخان آرزو در سراج اللغات نوشته که لفظ گار در کلمهٔ خداوندگار زائد است چنانکه در فیروزمند و شادمند لفظ مند زائد است
و بعضی محققین نوشته اند که خداوندگار در اصل خداوندی گار بود گار کلمهٔ نسبت یعنی منسوب بخداوندی یا بجهت تخفیف حذف کرده اند خذر بالکسر پرده و بفتحتین خواب [illegible]
و سستی اندام و بفتح اول و کسر ثانی بمعنی سست و بیحس از منتخب و لطائف و شرح نصاب و سراج و کنز خذروف بفتح اول و ضم دال مهمله فرموده است و کاهل از لطائف خذنگ
بکسر و فتح اول و سکون نون نیز چوب از منتخب و سراج خذاع بکسر اول فریب دادن از منتخب خدنگ بفتحتین درختیست که چوب آن بغایت محکم و صاف و راست باشد چون
اکثر از چوب این تیر میسازند لهذا مجازا اسم تیر شده از موید و کشف و برهان و مدار و رشیدی و سراج و گاهی از تیر کوچک خسوک بفتحتین و سعد و سکون کاف فارسی و خردل و
معروف نیز آمده بمعنی خشم و رشک و خجالت و اندوه و پریشانی و وسواس و غدغهٔ خاطر از جهانگیری و لطائف و سراج و رشیدی و برهان خدم بفتحتین چاکران و غلامان این اسم جمع
خادم است از کنز خدام بالضم و تشدید جمع خادم خدا خدا کردن ترسان ترسان کار کردن از بهار و شرب و مصطلحات بمعنی پناه بخدا بردن خدایگان بمعنی پادشاه
و خداوند از کشف و مدار و موید بدانکه این لفظ مرکبست از لفظ خدا و از لفظ گان که بمعنی لائق و سزاوار است پس لفظ خدایگان بمعنی کسیکه او لایق خدا باشد یعنی سزاوار
تقرب جناب خدا تعالی باشد و بعضی هندیان ربادی کرای گمان برند که خدایگان جمعست و خیال نمیکنند که کاف از کجا آمد چرا که اسمیکه در آخر آن های مختفی باشد در حالت
جمع ها را بکاف فارسی بدل کرده با الف و نون جمع کنند چنانکه بندگان جمع بنده و در آخر لفظ خدا های مختفی نیست که بکاف فارسی بدل گردد لیکن اگر باین دلیل خدایگان را جمع گویند
جایز باشد که صاحب بهار عجم در رساله جواهر الحروف نوشته است که کاف فارسی گاهی بر غیر کلمهٔ ذات الهاء در حالت جمع زاید هم آرند چنانکه قمریگان بمعنی قمریان و درین باب شعر میر معزی سند آورده
و در سراج اللغات نوشته که خدایگان مرکبست از لفظ خدا و لفظ گان که کلمهٔ نسبت است چنانچه رایگان و شایگان که در اصل راهگان و شاهگان بود یعنی آنچه که در راه یابند
و مفت باشد و آنچه لائق شاه بود مگر آنکه در خدایگان گان نسبت افادهٔ تشبیه میکند چنانکه لفظ وند در خداوند یعنی شخصیکه مثل خدا مالک و متصرف و غالب باشد خدو بضم اول
و ثانی آب دهن که بهندی تهوک گویند از برهان خدیو بضم اول و کسر دال و یای مجهول بمعنی خداوند از کشف و در موید و مدار بکسر و بضم نیز و در برهان و جهانگیری بکسرتین بمعنی پادشاه
و خداوند و بعضی محققان نوشته اند که خدیو بضم دال مخفف خدیونده که امالهٔ خداونده است و بعضی گفته اند که امالهٔ لفظ خدا است چون الف بقاعدهٔ اماله با یا شد اجتماع دو یا که ثقیل
لازم آمد یای دوم را بواو بدل کردند خدیو شد خدعه بضم یا بالفتح و بفتحتین بمعنی مکر و فریب از شرح نصاب و مدار و کشف و منتخب و در کنز بضم خدیجه بفتح اول و کسر دال بر وزن فنجه نام مادر حضرت
فاطمه رضی الله عنها منسوب است و اول کسیکه از زنان ایمان آورد حضرت خدیجه بود از مدار و شرح نصاب خدشه بالفتح بمعنی خراشش و مجازا بمعنی شک و شبهه از منتخب و شرح نصاب خدر بفتحتین در آخر خفیف

کنده از شرح نصاب خدمتی بیای معروف بمعنی تحفه و پیشکش و نذرانه اگرچه این لفظ عربیست اما درین معنی در کتب عربی مستعمل نیست از سراج و برهان و بهار عجم فصل خای معجمه مع ذال معجمه

خذف بفتحتین و ذال معجمه سفال ریزه از قاموس و صراح و منتخب و بکسر بزای هوز خذول بالفتح اول و ضم ثانی بمعنی شرمنده و بی بهره از لطایف خذلان بکسر اول

و سکون ذال معجمه بمعنی بی بهره گذاشتن و فرو گذاشتن و باز ماندن از صراح و موید و مدار و کشف و کنز فصل خای معجمه مع رای مهمله خر بمعنی کوه و تلی سنگ

عدم دانائیست نادان حکیم دانا دارد از بهار عجم خراب بالفتح مصدر عربیست بمعنی ویران کردن و ویران شدن و فارسیان باستعمال خود بمعنی ویران و برای صایع آرند و مجازاً بمعنی

دیبوه نیز آرند و بمعنی گدا و بمعنی ویرانه هم آید از منتخب و برهان و بهار عجم و سراج اللغات و رشیدی خرچوب آن چوب چکی که بر پوست کاسه رباب بندند و تارها بران کشند از

شرح قران السعدین خرنوب بالضم و رای مهمله مشدد مضموم نام گیاهی بهرجا که بروید آن جا خراب شود از لطایف خربین بفتح اول و کسر ثانی بمعنی ویران از شرح

نصاب و نظام خرافات بضم اول سخنان بیهوده و پریشان که خوش آیند باشد از موید و مدار و منتخب و کشف و صراح واحد جمع خرافه است و خرافه مجازاً بمعنی کلام پریشان

و بیهوده و در حقیقت خرافه بضم اول نام مردیست از عرب که پریان بر او عاشق بودند و او از ان عالم حکایات میکرد و مردم متعجب شده باور نکردندی لهذا هر سخن که قابل اعتماد نباشد

آنرا خرافه و خرافات گویند از سروری خرافت بضم اول کلام پریشان بیهوده که قابل اعتماد نباشد و در حقیقت خرافه نام مردی از عرب که پریان بر او عاشق بودند

او از ان عالم حکایات میکرد و مردم متعجب شده باور نکردندی لهذا هر سخن که آن قابل اعتماد نباشد آنرا خرافه گویند از سروری خربت بالضم سوراخ سوزن از کنز خرق

عادت کنایه از کرامات اولیا چرا که خلاف عادات می باشد خرابات بتخانه و قمارخانه از برهان و سراج خرج بالفتح و جیم عربی بیرون شدن و بر آمدن و خلق فارسیان بمعنی آنکه

آنرا خرج توانگر در استعمال نمایند و بجیم فارسی از غلطی است مگر حالا از کثرت استعمال مردم عیب آن مستور گشته از بهار عجم و غیره خروج بالضمتین بیرون شدن و بمعنی بغی شدن نیز آید

خراج بالفتح اول محصول زمین باج و آنچه که بادشاه و حاکم از رعایا گیرد و بمعنی بکسر غلطست و در بهار عجم نوشته که خراج بالفتح آنچه از تحصیل مزروعات مالک بپادشاه رسد

بدست آید و آنچه حق حساب و حفاظت از سود اگران گرفته شود و باجست هم کلام بضم اول ملی و رشتی که در هند یدمی بدانند منتخب کنز و صراح و خان آرزو در بهار نوشته که خراج

بالفتح باج و در فارسی بکسر شهرت دارد بدانکه طور فارسیان است که مصدر باب تفعیل که بر وزن فعال بود بفتح اول آنرا بکسر اول خوانند در بعضی مواضع چنانکه دعا و

و وداع و خراج و رواج در اصل همه مفتوح الاول هستند فارسیان همه را بکسر اول خوانند همچنین حذف یای مفاعله از اواخر ناقص کنند چنانکه مدارا و مواسا و محاکا و مجابا که در اصل مدارات و مواسات

و محاکات و مجابات است همچنین بعضی الفاظ مضموم الفا را مفتوح خوانند چون صندوق و زنبور که بضم است و بفتح شهرت دارد و این گونه از تصرف است چنانکه عرب در تعریب الفاظ

نمایند همچنین فارسیان نیز تصرفات دارند در زبانهای دیگر پس این قسم الفاظ را در فارسی غلط نتوان گفت اگرچه این قاعده در ظاهر مخالف قول اکثری از علما است بلکه بعضی

خود هم نیز است اما آنچه بعد تحقیق و تنقیح به ثبوت پیوست نوشته اند خرداد بالضم نام ماه شمسی که بهندی تقریباً اساره گویند و نام روز ششم از هر ماه شمسی از برهان خرسند

بالضم بدون واو بمعنی قانع و بمعنی خوش و شادمان و راضی بواو نوشتن خطاست از موید و سراج و برهان جهانگیری خراد بالفتح و تشدید ثانی آنکه چوب را بر چرخ خراشیده

هموار کنند چون خرادی لفظ عربی است در کتب معتبره لغات عرب یافته نشده و ملا نور الدین ظهوری در رقعات خلیل بلفظ نهاد لفظ خرادر را قافیه ساخته است ظاهراً لفظ خراط را فارسیان

بتصرف خود بقرشت مبدل کرده بجهت قرب مخرج بدال مبدل نموده اند و در سراج نوشته که باصطلاح شعرا و عرب این عمل را اجازه گویند که در یک مصرعه حرف روی طای مهمله آرند

و در مصرعه دیگر دال آورند خرد ایده بالفتح اول و کسر همزه که حرف چهارم زبان بکلمه تو ایدن ریزه دیدن از منتخب و صراح خرده دال چهارم مضمون بمعنی ریزه ریزه از لطایف خرد بالضم

خورد کنند بمعنی ریزه و خرد یا بمعنی دور بواو نوشتن نباید بلکه هرگاه که با خرد بمعنی خورد حاصل المصدر باشد بواو نویسند از سراج و بهار عجم و موید خرشید بضم اول و کسر شین معجمه بمعنی خورشید آفتاب

خروش خر بالضم بدون واو بمعنی آفتاب و شید بیای مجهول بمعنی روشن چون لفظ خر بالضم تنها استعمال کنند متاخرین او را بواو نویسند جهت امتیاز از لفظ خر بالفتح و چون با شید ضم کنند حرف

واو نویسند از رشیدی و در سراج اللغات نوشته که در لفظ خورشید و معدوله است این را بی واو نباید نوشت اگرچه در رشیدی بی او گفته خروار بالفتح نوده خری که بقدر بلندی جسم خر باشد

یا آنکه چیزیکه در بار بقدر بر داشتن خر باشد یعنی خر آنرا تواند بر داشت یا آنکه دارد در اصل بار بوده بقلب اضافت یعنی بار خر آن باری که معتاد بر داشتن خر باشد یا آنکه خر بمعنی کلان و

خر بالفتح حیوان معروف که بعربی حمار گویند و بمعنی [illegible] کردند از مؤید و مدار و سروری و غیره
و خرها بمعنی بار کلان پس بزین برود صوت خیر [illegible] چوبکی که بر کاسهٔ رباب و ستار و چنگ نصب کنند و تارها را بر آن کشند و آنرا خرک نیز گویند و
لای سرادق نیز و بمعنی بزرگ کلان چنانچه خرشتر بمعنی شتر کلان و خرسنگ بمعنی سنگ بزرگ و خرچنگ چوبکی که بر کاسهٔ طنبور نصب کنند و تارها را بر آن
بهندی گدها گویند و گاهی از لفظ خر مراد مرد احمق باشد از شرح قران السعدین و جهانگیری و رشیدی خر طنبور چوب یا استخوان کوچک که بر کاسهٔ طنبور نصب کنند و تارها بر آن کشند
بهندی گدها گویند خرخیز بالفتح و دو خای معجمه و اول را مهمله و ثانی زای معجمه بر وزن پرویز نام ولایت از ترکستان قریب خطاست از کشف و برهان خرد معروف تمام
بجهت آنکه عشق بریافت آن نمیرسد و بعضی نوشته که بزبانی خرد بمعنی گناه است از شرح و برهان خرخشه بهر دو خای معجمه مفتوح در آخر شین معجمه نام شهری از شرح خرخره بالفتح و زای معجمه موزه و خرو
و بالضم زه‌های مشک و مثل آن معرب خرما از منتخب خمار بالفتح و تشدید یا جرم و در منتخب خرمگس بفتح اول و سوم و فتح کاف فارسی مگس کلان که بر خر افتد و بر حیوانات گرم می‌نشیند و خرو
بضمتین و واو معروف مرغ خانگی از مؤید و کشف و برهان خرکس بالضم کاف عربی بمعنی احمق از مصطلحات خرس بالکسر و سین مهمله جانوریست پشم دار که بهندی ریچه گویند
بر نام دو سکست بر فلک چار شمال که بصورت خرس نعش بر ادب اکبر و دیگر ادب اصغر نامند و خرس بالضم ضیافت جشن ولادت و جمع خرس که بمعنی لال و گنگ است و بفتحتین بمعنی
گنگ شدن و گنگی و بفتح خم که ظرف معروف است از منتخب و شرح نصاب خراس بالفتح نوعی از آسیا که آنرا خر یا گاو میگرداند و جوز روغن‌گران بدان کنجد و غیره روغن گیرند بالفتح و تشدید
ثانی خم سازنده که آنرا کلال گویند از برهان و شرح خاقانی خروش بالضمتین و واو مجهول بمعنی شور و غوغا از کشف و برهان خرده فروش بهندی پتی‌ را گویند از چراغ هدایت
خروس عرش در کتب معتبر مسطور است که زیر عرش خروسیست که پیش از صبح اول و بانگ کند بعد از آن بتباع او خروسان زمین آواز آیند از بهار عجم و غیر آن خرص بالفتح و صاد مهمله تخمین کردن
میوه بر درخت از زمین و دروغ گفتن و بالضم سان چوبی و حلقهٔ پیرایه زر و نقره و بالکسر شتر قوی و بفتحتین گرسنه شدن از منتخب و لطایف و شرح خراط بالفتح و ثانی مشدد آنکه چوب
را بر چرخ خراشیده هموار کند یا خود از خرا آورده است از لطیف و باکسر بمعنی بیماری ریح و با محاوره عجم خراط بالفتح چوب تراشیدن بر خیز تراشیده و خراشیدن صفا دادن از منتخب و غیر خرط
کلان نیز بمعنی ابله و احمق مستعمل از لطایف خریع بالفتح و یای تحتانی مفتوح و عین مهمله بچه خرگوش از شرح نصاب خریف بمعنی خزان و آن وقتی باشد که آفتاب بمیزان آید از بحر الجواهر
و در منتخب نوشته که این خود از خرف است که بالفتح بمعنی میوه چیدن باشد چون درین موسم از درختان میوه چینند لهذا خریف گویند خرف بفتح اول و کسر رای مهمله بمعنی کم عقل
پیر که تغیر در حواس رسیده باشد باز کنز و بمعنی کم عقل و بفتحتین تباهی عقل از کلان سالی و بالفتح میوه چیدن از منتخب خروف بفتح اول بمعنی بره گوسپند و غیره از منتخب و صحاح
بمعنی بچه خرگوش و درده خرق بالفتح دریدن پاره شدن و بفتحتین شرمنده شدن و حمق و باصطلاح حکما شرم و حیا کردن و رجائیکه شرم و حیا لازم نباشد از منتخب و غیره
خرلیق پرده دریده شده از لطایف خرسک بالکسر و سین مهمله مفتوح و کاف عربی نام بازی اطفال و بچگان باشد که بر زمین دایره بکشند و یکی در میان دایره استاده شود
و دیگران آمده او را زنند و لت‌ها خود را دراز کرده بجانب هر کدام که بالی دخور را او را بجای خود نشانند از رشیدی و سراج و برهان و مصطلحات نوشته که خرسک بالکسر نام
بازی اطفال که طفلی را خرس قرار دهند و اطفال دیگر گرد او گرد او چرخ زنند و هر که بلگد زند بازا و را خرس سازند و نوعیست از مفروشات از عالم قالین و فرق آنکه ریسمان‌های
قالین مبتر باشد و خرسک را تراش نزنند و ریسمانهای آن شل باشند خرسنگ بالضم خرس و بزران باخر خرچنگ بالفتح پنجپایه که بعربی سرطان گویند و بهندی آنرا کنکره نامند بکسر کاف فارسی و نون
و بعضی کیکرا گویند و آن جانوریست که در تالابها میباشد و نیز خرچنگ نام برج فلک که بعربی سرطان گویند از سروری و برهان و لطایف خرسنگ سنگ بزرگ و کلان از برهان و
مصطلحات خردل بالفتح و دال مهمله مفتوح و لنبه باشد بغایت کوچک نیز فرد این بیت فارسی که بهندی رائی گویند از منتخب بالفتح و کسر دال بمعنی نام در سند از برهان خرطوم
بالضم اول کلتا مهمله بمعنی فیل و بفتح ازدها و خراج خرام بکسر اول رفتار نرم با ناز از مدار و مؤید و کشف و جهانگیری و سروری و برهان خرم بفتح اول و سکون دوم شگفتن بمعنی نیز
و انداختن باز قوت... انداختن سیم از مغالطات منتخب و بالضم و رای مشدد مفتوح بدون و معتدل بمعنی تازه و سیراب و مجازا بمعنی شادمان بتخفیف نیز آمده و با معنی سرسبز کسست بیان فارسی و عربی
از منتخب سراج و بهار عجم بگو اوهم میتوسند بجهت دفع کراهت التباس بلفظ خرم خرق و التیام پاره شدن و باز بهم پیوستن و حکما خرق و التیام افلاک منکر اند خرمن
بالکسر توده غله که بعد درو کردن جمع نمایند و باکاف نیز آمده بمعنی تو ده غله و حاصل از منتخب و غیره و خرمن ماه و آفتاب هالهٔ ماه و آفتاب از مؤید و کشف و جهانگیری و مدار و سروری

و در برهان نوشته که خرمن بالکسر توده غله ناکوفته و بمعنی مطلق توده نیز آمده و در سراج اللغات نوشته که خرمن بالکسر توده هر چیز عموماً و توده غله خصوصاً مگر حق اینست
که بالفتح باشد چرا که خر بالفتح بمعنی بزرگ و من بمعنی بار باشد مگر چون ترکیب این هر دو لفظ معنی قبیح نیز پیدا میکند لهذا حرف اول را مکسور خوانند خراسان نام ملکی و این
در اصل بمعنی مشرق است چون ولایت خراسان از فارس و عراق بطرف مشرق واقعست لهذا باین اسم موسوم شد از جهانگیری و برهان و سراج و نام پرده از موسیقی خراشان
بالکسر از کشف و برهان بمعنی خوش رفتار خرقه بدست کسی تاره کردن باصطلاح صوفیه از سر نو مرید شدن دیگر بیعت کردن از شرح سکندرنامه و بهار عجم خرقه از کسی پوشیدن یاد شدن
از مصطلحات خر گرفتن کسی را احمق فرض کردن خر کمان بمعنی کمان کلان و سخت که مزارعان با کشتن شغال و غیره را زنند و چیزیست کمان گروهه که آن را کمان حلاهق کنند از مصطلحات
و جز احمد ایت خر در میش خانه خود بستن خر را بستن کنایه از بیغم و فارغ البال بودن عرض دادن جایها و شتان خود از مصطلحات خر آهن معرب خراتین کرمی دراز که در زمین
نمناک پیدا شود مرکب از خره که بمعنی گل است و تین بمعنی پیدا شده از سراج اللغات خرمن کهنه بیاد دادن بدولت گذشته لاف زدن و غرور کردن از مصطلحات و بهار عجم خرج راه
شدن در راه سفر مردن از جراغ هدایت خرزن بالفتح تازیانه از لطائف خریدن مشهور است بمعنی ها نیدن از چیزی و بمعنی باز خریدن نیز آمده از بهار عجم خرد بالضم و بالکسر
سرگین طیور از منتخب و غیر آن خرخشه بفتح هر دو خای معجمه بمعنی وقوع مجادله کردن از جهانگیری و کشف و سروری و مؤید الفضلا ترکی خرگاه بالکسر بمعنی جای خوشی چرا که خر بالکسر
بزبان پهلوی بمعنی خوشی الحال خرگاه بمعنی خیمه مستعمل است بمناسبت آنکه خیمه نیز جای خوشی است از رشیدی و مدار و مؤید و کشف و صاحب برهان نوشته که خر بالفتح بمعنی کلان چنانکه
در لفظ خر پشته و خرگس و لفظ گاه بمعنی خیمه مطلق پس لفظ خرگاه بالفتح بمعنی خیمه کلان باشد و در سراج اللغات نوشته که خرگاه بالکسر بمعنی جای خوشی و تحقیق آنست که خرگاه
بالفتح باشد موافق قیاس معنی جای بزرگ و کسر خا بسبب کراهت فتح خاست که از اشتراک معنی حمار پیدا میشود خربزه بفتح اول و ضم بای موحده بمعنی میوه خوشبو دار کلان چرا که خر
بالفتح بمعنی کلان و بزه بالضم موحده و فتح زای معجمه بمعنی میوه شیرین و خوشبو دار چون خربزه بنسبت اکثر میوه ها کلان و شیرین و خوشبو دار است لهذا باین اسم مسمی گردید از رشید
و مؤید و مدار و سروری و سراج خرمن با دو بالکسر باله ماه از رشید و مصطلحات خرده با دال بالضم بمعنی ریزه هر چیز و بمعنی انگور و عیب و نکته از کشف و برهان و لطائف و جهانگیری و همچنین خرم و
خرسند و خرد بمعنی کوچک اند نیز متاخرین تحقیق کرده اند که بدین اوست مگر بمعنی بار و نیز رواده اند شرح زلیخا از محمد افضل اله آباد و شرح گلستان از میر نورالله خرقه بالکسر جامه پارینه
و پشمینه پاره دوخته از قاموس و صراح و کشف و بهار عجم و منتخب با آنکه خرق بمعنی چاک شدن و پاره شدن چون جامه فقرا اکثر از پیش گریبان چاک باشد لهذا خرقه میگفته باشند خرمهره
سفید که بعضی نا قوس گویند و بهندی سنکهه نامند و مجازاً خرمهره های کوچک که در هندوستان نیز خرید و فروخت ز سراج و در خیابان نوشته که خرمهره در رشیدی بمعنی مهره بزرگ
کم بها گفته و در مؤید از بعضی نقل کرده که خرمهره علی که آن را رنگ داده بر گردن خر بندند ظاهراً بمعنی مهره کوچک گویند و از آن آرایش خران سازند و خر در اینجا بمعنی بزرگ نیست
مهره بسیار فهمیدم علامه فقیر مؤلف گوید که لفظ خر در خرمهره که داخل نقود است بمعنی حیوان که در بند حمار گویند که از آن آرایش خران سازند لفظ خر در خرمهره بمعنی ناقوس
سنکهه است بمعنی بزرگ و لفظ خرمهره هم بمعنی چیز سفید که در گل آب با هم میرسد و بهندی گهونگها گویند بدینمعنی در اصل خرمهره بوده چه خره بالفتح بمعنی گل و آب است خر بنده بمالک خر
که خادم خر باشد خر در پیری جست کنیز یکی قسم از گلسرخ دارد و قسم دیگر سفید از سراج و سروری و شمسی خرا لمهره کنایه از خراسیم که موت باشد خر خرگه مه کنایه از برج سرطان که خانه ماه است
خاصیت مرد مذکور سروری و گاهی خرخرگه مه هاله ماه مراد باشد خرلیسته بمعنی کریوه و پشته کلان خره بفتحتین کنجاره بمعنی ثفل روغن کنجد و سرشف بمعنی توده خاک و گل تیره بالضم اول و فتح
ثانی نور سیاه و حقیقه و قسمی از مور که بعوار خه و بهندی دیمک نامند و بفتحتین با لغو و بمعنی خروس و مجازاً بمعنی صدای که آن را از شکل خروس ساخته باشند از جهانگیری خرانه بر امه و مجاز از ملک غنیمت
باگوینه خریده بالفتح بروزن حمیده بمعنی نارسیده و بروزن شرگین در ناسفته از منتخب و برهان و کنز و مؤید و سروری خرزه بالفتح و خر سوم زای معجمه الت یعنی کیر و قضیب دراز و سطبر از لطائف
خر باچه بمعنی بچه خر خردله بالفتح و دال معجمه بمعنی بیکاره خردل چرا که در آخر که بعامل شده اند و خود و بهندی آز از ان مند خرابی مصدر راگر چه خراب مصدر رسته بمعنی ویران
شدن مگر در رفتار اکثر لفظ خراب بمعنی ویران مستعمل شود لهذا آن مصدر ملحق کرده خرابی گویند خر اسان نام طعام خرج کردن چیز بمعنی فروختن چیز از مصطلحات خفضل خای معجمه
مع زای معجمه خزان خنابی بمعنی زرد رنگ حنا خزرج بالفتح و رای مهمله و جیم قبیله ایست از عرب از لطائف خزر بفتحتین بتقدیم زای معجمه بر رای مهمله

ملکیست شمالی از ترکستان دم آنجا سفید رنگ باشد از شرح خاقانی خز بالفتح و تشدید در عربی نام نوعی از جامهٔ ابریشمی از سروری و لطائف و مولانا یوسف بن باعدرشرح نصاب
نوشته که جامه ایست که آنرا از ابریشم و ابریشم بافند و در برهان نوشته که نوعی از پوستین ست و در فارسی بالفتح بمعنی بلندی آن و مخفف خزان باشد از خزیدن و نام شهر از لطائف غیر آن حرف
بفتحتین سفال از منتخب و کشف و در صراح بذال معجمه خز عبیل بالضم خای و فتح زای معجمه و سکون عین مهمله و کسر معجمه بمعنی ناحق و باطل از منتخب و کشف خزاین بفتح اول و کسر همزه که حرف چهارم
جمع خزانه چنانکه رسائل جمع رساله خزان در برهان و جهانگیری و سراج اللغات و مؤید و سروری بالفتح بمعنی مدت ماندن آفتاب ببرج میزان و عقرب و قوس بتخمین و رشیدی فصل
مذکورست و صاحب فرهنگ یا نوشته که صحیح نیست که نام روز بیست و هم از شهر پور باشد و حق است که خزان بالفتح مرکب است از خز که بمعنی خزیدن ست و الف و نون نسبت یعنی موسم
سر گر منسوب بخزیدن مکانات گرم ست یا آنکه خز بالفتح نوعی از جامهٔ پشمین و پوستین ست و الف و نون نسبت یعنی منسوب بپوشیدن خز ست خزران بفتح اول و سکون
زای معجمه و بعده رای مهمله نام ولایت قریب ترکستان از جهانگیری و سروری و سراج خزاعه بضم اول نام قبیله از عرب خزانه بکسر صحیح و بفتح که مشهورست خطا چنانکه محققان
طرائف گفته اند الخزانة لا تفتح و در کشف نوشته که خزانه بالکسر خانه که در و مال نهند و در صراح بالکسر بمعنی گنجینه و خزاین جمع آن و در منتخب و قاموس بالکسر بمعنی گنجینه و گنجینه داری و در مؤید
و مدار و لطائف و کنز نیز بکسر تحقیق کرده اند خزانه بمعنی مال و نقود و کثیر مجاز باشد بالطلاق ظرف بر مظروف یا باطلاق مصدر بر مفعول خزینه سراج الدین علیخان آرزو نوشته
که خزینه لفظ فارسیت مبدل هزینه بمعنی خزانه و هزینه بمعنی خزانه در کتب لغت آمده و ظاهر است که ابدال خای معجمه بهای هوز در کتب قوانین فارسیه جابجا مسطورست و عبد الواسع
در شرح بوستان نوشته که خزینه بفتح خای معجمه و یای معروف و فعیله بمعنی مفعول میتواند بود لیکن در کتب لغت نیامده و در عبارات عربیه هم مستعمل نشده پس ظاهر است که خزینه بکسر اول
یای مجهول بالخزانه باشد و صاحب بهار عجم نوشته که خزینه در کلام استادان بمعنی مخزن نیز آمده خزی بفتح اول و کسر ثانی و تشدید یا بمعنی رسوا و بکسر اول و سکون زای معجمه بمعنی رسوای
از منتخب و شرح نصاب خزری منسوب بخزران که نام ملکیست از شرح سکندر نامه خان آرزو خزانگی منسوب بخزانه یعنی چیزیکه خاص و ممتاز بادشاه باشد از انتهای خزانگی اوازه انتهای خاص
که آنرا بادشاه بادارد میسر آید یا آنکه آنرا بادشاه تصنیف کرده است فصل خای معجمه مع سین مهمله خست بالکسر و تشدید سین بمعنی بخیلی خسارت بفتح هلاکی و گمراهی زیانکاری
از منتخب خساست بفتح ناکسی و زبون شدن و بمعنی بخل مستعمل از منتخب و غیر آن خسبر بالضم و در عرف بمعنی زیان کم در مقابله منفعت مستعمل شود و در فارسی بفتحتین بمعنی پدر شوهر و پدر
زن از منتخب و جهانگیری و رشیدی و سراج خسور بفتح اول و ضم ثانی بمعنی زیان دقائق الحقائق خس بالفتح خاشاک و گاه و نیز چیزهای باریک و نوعی از گیاه که خوشبو دارد باشد و بالفتح و تشدید در عربی
بمعنی تخم کاهو و فرومایه و زبون و ناکس و بخیل و بامعنی در کتب فارسی بتخفیف مستعمل شود از منتخب و کنز و برهان خسائس ناکسیها و زبونیها و چیزهای زبون خسوف بفتحتین در زمین فرو شدن
و گرفته شدن ماه و چنانکه کسوف گرفته شدن آفتاب را گویند از منتخب خسف بالفتح در زمین فرو شدن و گرفته شدن ماه از کنز خسک بفتحتین لفظ فارسیست دانه باشد خاردار که بهندی
گوکهرو گویند و آنچه بشکل آن از آهن ساخته در میدان جنگ اندازند و بالکسر گل کاجیره از سراج خسران بالضم زیان از منتخب و کنز خس بدندان گرفتن و خس بدهن گرفتن
عجز کردن و امان خواستن چون هنود بر جماعه غالب آمده آن جماعه مغلوب خس بدهن میگیرند که ما حکم گاو داریم کشتن ما نشاید روا از رشیدی و برهان خسرو بالضم نام پسر سیاوش
بن کیکاوس و نیز نام پرویز بن هرمز بن نوشیروان که عاشق شیرین بود از مؤید و جهانگیری و کشف و مدار و برهان مجاز آمر بادشاه را نیز گویند و در سراج اللغات و بهار عجم نوشته که
خسرو بضم اول ست و بعضی بکسر اول گفته اند و همین کسره او قویست که معرب آن کسری و لات بر کسره دارد و نیز کراهت لفظ خسر که پدر زن ست متقاضی بامعنی است اگرچه خسر بالضم باشد
گو بکسر خوانند و لست و نیز صاحب بهار عجم لرنانسلو خود نقل کرده که خسر و بالضم اول و سوم باشد قلب خرسو چه خر بالضم آفتاب سو بالضم فروغ ست پس معنی ترکیبی آن آفتاب
فروغ باشد و نیز نوشته که دور نیست که مبدل خسرو باشد بمعنی خوبرو و نیز مؤلف خسرو بالکسر بمعنی درهم معرب خسروست و بالضم چنانکه مشهورست درست نباشد چه
کردر نیموت بیدر بدن از هر بیخ او دران سامور باغمی مانند خسته بالفتح بمعنی تخم خرما و شفتالو و کنار و شتله و بمعنی خراب و عاشق و بیمار و بمعنی زخمی و شکسته و گاهی بمعنی مفلس آید از بالا
خسک دانه بکسر اول و سکون سین تخم گل معصفر از برهان خساره بفتح زیان و بلاکی و گمراهی از منتخب خسروانی نوعی از سرود از سراج اللغات فصل
خای معجمه مع شین معجمه خشب بفتحتین و در آخر بای موحده بمعنی چوب هیزم از لطائف و شرح نصاب خشت بالکسر نیزه کوچک آهنی هندی سنگ

اندیشید و برهان و سراج نوشته که خشت بالکسر معروف و نیزه کوچک که درمیان آن حلقه ریسمان بافته بندند که انگشت سبابه درمیان آن حلقه کرده دشمن را زنند خسته
بضمتین و درشتی و درشت شدن از منتخب و کنز خشیت بالفتح و شین معجمه مکسور و یای شدد ترسیدن و ترسانیدن از لطائف و منتخب خشک شدن نوعی از علاج زخم که از خرما
بستن و دوای تر علاج کنند از چراغ هدایت خشک او رد بمعنی خاموش ماندن از لطائف خشک زر کنایه از آفتاب بمعنی زر خالص خشک قمار خستی که قماران
بران بجوال اندازند از مصطلحات خشک مغز سودائی و دیوانه خشک ریش زخمیکه از بیرون خشک باشد خشوع بضمتین و عین مهمله عجز و فروتنی و خوف از کشف خشف بالفتح
جسیدن و دریافتن بسنگ سر کوفتن و بالکسر بچه آهو از منتخب و شرح نعتا خشک با لضم بمعنی حرف و خالص و بمعنی بیفائده و بمعنی بخیل از برهان و چراغ هدایت و بهار عجم خشوک
بضم زشت و حرامزاده و چرب بان از لطائف خشتک بالکسر پارچه چهار گوشه که زیر بغل جامه و میان پاجامه دوزند و صاحب جواهر الحروف نوشته که کاف در آخر برای تشبیه است خشم
بمعنی غصه از شرح لطائف و ابراهیمی شرح سکندر نامه و در سراج نوشته که خشم بالفتح بمعنی غضب و بکسر تیر گفته اند که فتح اولیست خشن بفتحتین در آخر نون درشت بمعنی پلاس و در عربی بالفتح اول
و کسر ثانی بمعنی هر چیز که درشت باشد و نام دیستگی که پوست عضو را سخت و درشت گرداند از برهان و منتخب و شرح نصاب خشنک پهلو بمعنی بخیل از مصطلحات خشخشه
بانگ کاغذ و جامه نو از مؤید و سروری خشیه بفتح اول و سکون ثانی و بعده تحتانی بمعنی خوف از منتخب خشک مغزی و خشک دماغی بمعنی دیوانگی و جنون خسوی
بضمتین یادر زن و مادر شوهر که بهندی ساس گویند و خوشتن شده اکثر بیدار رسید و کشف خشکاری بالضم آرد نابیخته که نخاله از و نگرفته باشند و در بعض نسخ خوشکاری بواو نوشته
از شرح خاقانی **فصل خای معجمه مع صاد مهمله** خصوصاً بالضم و تنوین مصدر است که مفعول مطلق فعل محذوف واقع شود یعنی خصصت خصوصاً از بهار عجم خصب
اول و سکون صاد مهمله و بای موحده فراخی عیش و آسودگی و بسیار گیاه و شهر آباد از منتخب و غیره خصوصیت بالفتح اول و تشدید یای تحتانی خاص کردن و خاص شدن چیزی را چرا که خصوص
بالفتح صفت مشبهه است و یای تحتانی و فوقانی برای مصدریت در قاموس و منتخب بالضم و بالفتح هر دو نوشته خصر بالفتح اول و سکون ثانی میان هر دم یعنی کمر و بفتحتین سرما و سرد شدن
و بالفتح اول و کسر ثانی بمعنی سرد ترجمه ابرد از منتخب خصائص بالفتح جمع خصیصه که بمعنی خاصها و اثرها باشد خصل بالفتح آنچه از قسم نقود بر سر داو قمار گذارند از چراغ هدایت
و مدار و کشف و در منتخب نوشته که خصل بالفتح آنچه که بر او گرو بندند و در برهان نوشته که خصل بالفتح واو و شرط گرو بندی در قمار خصام بکسر اول جنگ و جدال کردن و جدل
کنندگان و بصورت جمع خصم است از منتخب خصم بالفتح دشمن بمعنی و مالک و صاحب و از این روست شوهر را خصم گویند از مصطلحات خصیتین که بدان برم سگافند خصما خود و بیرد اولین زعالم
شفقت بالشد که در اصل بمعنی ترس است در بیعت خصما تربیت باشد که بطور دشمن برای احوال شخصی نظر کرده اورا تربیت نمایند و بمعنی مانند دشمن و بمعنی حریف و در بعدوت الف و نون
و های آن برای نسبت و تشبیه با تشدید یعنی مانند حریف از چراغ هدایت و بهار عجم خصاف بالفتح و بنر و صاد مهمله بمعنی در دوختنی و بالضم خاصه آنچه بعد از آن چیدن درخت انگور بماند
از منتخب و لطائف خصمی بیای معروف بمعنی دشمنی و گاهی بمعنی مالکیت و جهش در لفظ خصمانه مسطور است **فصل خای معجمه مع ضاد معجمه** خضرا بالفتح سبزه
و گیاه سبز و سیر خیر مونث که سبز باشد و نام عمارت است در بهمدان بمعنی آسمان و بمعنی معظم قوم از منتخب و قاموس صراح و غیره خضاب بکسر هر رنگ عموماً و بمعنی وسمه و حنا
خصوصاً و بمعنی گلگونه نیز آمده بلفظ بستن و دن و نهادن کردن و ساختن و دادن و سانیدن مستعمل از بهار عجم و بمعنی رنگین خضاب کرده شده نیز می آید سعدی گوید مصرع
بر آتش نخوردن دست و خنجر خضاب خضیب بالفتح بر وزن قیب بمعنی رنگ کرده شده و رنگین از منتخب و بضم اول و فتح ضاد معجمه نام غلام حبشی و بعضی بامعنی بصاد مهمله
نیز نوشته اند خضب بالفتح رنگ کردن و بالکسر خیریکه بدان موی را رنگ کنند از منتخب خضرت بالضم سبزی از منتخب خضریات بضم اول و سکون ضاد
معجمه نباتات سبز ترکنایه از ترکاری و ترها و این جمع خضری است چنانکه حبلیات جمع حبلی است خضر بالکسر نام پیغمبریست علیه السلام و بفتح اول و کسر ثانی
بمعنی شاخ سبز و کشت تره و نام پیغمبر مذکور چرا که هر جا او نشیند سبزه مے روید یا آنکه سر پرش همه سبزه زار هاست یا آنکه قدمش گیتی سبز دارد که هر جا گذرش می افتد
آن سرزمین سبز و خرم میشود و در نبوت ایشان اختلاف است نزد بعضی نبی اند و نزد بعضی ولی و بفتحتین با رنگی و سبزی و غرضکه لقب پیغمبر کرام است و نام اصلی ایشان بدر و جه [illegible]
الی خضر که بکسر اول و سکون ثانی باشد و دوم خضر که بفتح اول و کسر ثانی باشد از لطائف و منتخب و کنز خضور بالفتح اول سبز شونده و بفتحتین سبزها خضوع بضمتین و

کردن از منتخب و صراح خضف بمعنی جانب از شرح نصاب خضرای دمن بفتح اول و سکون ضاد معجمه و کسر دال مهمله و فتح میم بمعنی سبزه که بر جای ناخوش سرگین و خاکروبه
سبز دید از منتخب و خضرای دمن کنایه باشد از زنان جمیل بد اصل و هر شی که بظاهر آراسته باشد و در حقیقت بی اصل و بد بود خضر خان نام یکی از امرا است که شاه تیمور
از نایب خود کرده متوجه سمرقند شد بعد از چند سال خضر خان بتخت بنشست و نام یکی از سلاطین عجم خضاره بضم اول بمعنی دریا از شرح نصاب و صراح و فصل خای
معجمه مع طای مهمله خط استوا استوا بالکسر و تای فوقانیه مکسور بدانکه خط استوا خطی است موهوم که یک سر آن بمشرق و سر دیگر بمغرب که حکما در همین مقابله و محاذات
دائره معدل النهار بر وسط زمین فرض کنند بنحویکه اگر دائره معدل النهار قاطع عالم شده زمین با هم قطع نماید پس زمین از جائیکه قطع شود همانجا خط استوا است و
معدل النهار دائره ایست که منصف فلک شده یا از مشرق تا بمغرب و این دائره را معدل النهار از آن گویند که چون سیر آفتاب برین دائره میگردد لیل و نهار در جمیع عالم
برابر میشود مگر در عرض معین و آفتاب برین دائره اتفاق سیر در سال دو بار افتد یکی در اول حمل و دیگر در آخر سنبله و خط استوا را خط استوا از آن گویند که آنجا در تمام ماه
لیل و نهار برابر میباشد بالتقریب و خط استوا از جنوب چین شروع شده بر گنگ دز و جزیره جگوت گذشته بر جنوب سراندیب و جزایر زنگ و بر جنوب بیابان مغرب بحر دنیا نوب
منتهی میشود و خط استوا مجازاً معدل النهار را نیز گویند خطباء بالضم اول و فتح ثانی و با موحده خطبه خوانندگان این جمع خطیب است خطا بکسر اول و سکون طا و همزه بمعنی گناه
مگر فارسیان همزه را بالف بدل کنند و بالفتح گناه کردن و نا راست که آن نقیض صواب است و گناهی که بی اراده باشد و بدین معنی به همزه نیز آمده است از منتخب و صراح و بالفتح و بدون همزه
نام شهریست از بین ترکستان و چین و توران خطا ترساخته قوم ترسا که نهایت بی هیچ باشد خطایا بالفتح جمع خطیه که بمعنی گناه و کردیست از صراح خطوب بضمتین جمع خطب که
بفتح اول و سکون دوم بمعنی کار بزرگ باشد از لطایف خطاب بکسر اول سخن بکسی رو برو گفتن و نام و لقب که در آن مدح باشد و بمعنی ضد غیبت و بمعنی عتاب نیز می آید و بمعنی اول
از منتخب و لطایف و دوم از لطایف و سوم و چهارم از کشف و شمس خطب بالکسر کلمه که خاطب وقت نکاح گوید بمعنی کلمه که رافع نزاع باشد بضم خا و فتح طا جمع خطبه که دیباچه کتاب را نیز گویند خطبات
بالکسر کلمه که خاطب وقت نکاح گوید بمعنی کلمه که رافع نزاع باشد خطوات بضمتین گامها یعنی قدمها این جمع خطوه است خط بغداد نام خط دوم از طرف کناره از جمله هفت خط جام جمشید
و اسمای آن خطها اینست اول خط جور که بفتح جیم است دوم خط بغداد سوم خط بصره چهارم خط ازرق پنجم خط ورشکر ششم خط کاسه گر هفتم خط فرودینه از برهان و بهار عجم و مدار
در شید و دو سیر در هم توم است خط لب جام را از آن خط جور نام نهادند که چون خواهند که حریف بنیاد از مدا تا خط جور پر کرده میدهند خطر بفتحتین قدر و جاه و عظمت و
بزرگی و بمعنی آفت و دشوار و اندیشه ضرر از کشف و منتخب و کنز و سرور و برهان خطیر بمعنی بزرگ و عظیم از کشف خط جوار خطیکه بر آن گذشتن کالا در ... بزبان توسید
اصطلاح خطف بالفتح ربودن و خیره کردن برق بینا را از منتخب خطاف بالضم و تشدید طا مرغیکه در عرف آنرا ابابیل گویند از کشف خط ازرق بفتح اول
و سکون زای معجمه و فتح رای مهمله نام خط چهارم از طرف کناره منجمله هفت خطوط جام جمشید از برهان و رشیدی خط مندل دائره عزیمت خوانان از مصطلحات خط مستقیم
خطی است خطام بکسر اول مهار شتر از لطایف و صراح خط ریحان نام خطی از شش خط اختراع کرده ابن مقله و نیز خطی جلی که در عرض حروفش اقسام گلها نگارند
و آنرا خط گلزار نیز گویند خط از خون نوشتن کنایه از کمال محبت از شرح سکندرنامه خط بر آب کشیدن کار بیفایده کردن و امر دشوار و صنعت عجیب نمودن
خط خاک کشیدن کنایه از خجالت و انفعال از مصطلحات خط کشیدن کنایه از محو کردن و متروک نمودن و برطرف ساختن و بمعنی ریش بر آوردن و بمعنی نوشتن
از برهان و مصطلحات خطه بالکسر و تشدید طا زمینیکه جهت بنا کردن عمارت گرداگرد او خط کشیده باشند و حد و دید اگرده شده باشد تا دیگری در آن دخل نکند و بمعنی پاره زمین و
در عرب شهر کلان را گویند از صراح و منتخب لطایف و مدار کشف خطیه بفتح خا و کسر طا و تشدید یای تحتانی مفتوح گناه از منتخب خطبه بالکسر زن خواستن و بالضم آنچه حمد و نعت
خطاب و نصیحت و وعظ بخلق الله باشد و بمعنی دیباچه کتاب نیز می آید از منتخب و کنز خطفه بالفتح یکبار درخشیدن و جستن برق بنحویکه بینائی را در رباید و چشم را خیره کند
خط راه مراد از خط جوار خطوه بالضم گام یعنی بمسافتی که میان هر دو پا بوقت رفتار واقع شود از کشف و منتخب و سرور و شرح نصاب خط الناس خطا سهای
و خط عسلی خط ... از مصطلحات خط دیوانی خط شکسته اهل دفتر از مصطلحات خطی بالفتح و طای مشدد منسوب بخطا که نام موضعیست و بمعنی

تیره در ینصورت منسوب بموضع مذکور یا منسوب بخطا در راستی و نوعی از برد یمانی است که خطهای دران باشند و آن نسبت ساده قیمتی باشد از مدار
خطمی بالکسر گل خیرو از کشف و بحر الجواهر و کنز **فصل خای معجمه مع فا** + خفایا بالفتح پنهانیها از کشف و کنز خفا بالفتح پوشیدگی از صراح و کشف و در بحر الجواهر خفا بکسر بمعنی
پوشش خفر بفتحتین بمعنی شرم و حیا و نگهبانی از شرح نصاب خفیر بمعنی با شرمناک و فریادرس و نگهبان و رهبر قافله از لطائف خفت و خیز بالضم آهستگی در رنگ آمیز و نیز بمعنی جماع از
رشیدی و برهان و سروری و لطائف و بهار عجم و سراج خفاش بالضم و تشدید فا و شین معجمه نام طائر که آنرا شب‌پرک گویند از قاموس و منتخب و مدار و بحر الجواهر خفض بالفتح و در آخر ضاد معجمه
فرود داشتن و انداختن کسی را از مرتبه خود و کلمه را بکسر دادن و تن آسانی و عیش و نرم رفتن از منتخب خف بالضم و تشدید موزه و بالفتح سوخته چقماق همه از لطائف و کنز خفاف بالفتح و تشدید ثانی
اول موزه دوز و موزه فروش خفرق بالکسر و رای مهمله نیز مکسور بمعنی زشت بد از مدار و موید و در کشف بفتح اول و ثالث و در لطائف نیز بفتح اول و سوم بمعنی زشت و بد خو و در سراج اللغات
خفرق بالفتح و رای مهمله مفتوح بمعنی بغیرت و این معرب خفرگ است چه خفت گیاهیست بغایت نرم و رگ بمعنی معروف در ینصورت کنایه از سست و نرم رگ بغیرتست و نوشته
که بالفتح معرب خفرگ است خفرگ مخفف خفته رگ باشد یعنی سست رگی و بیغیرت و ضمه خارا بالفتح بدل کرده اند چرا که وزن فعلل بالضم در کلام عرب نیامده خفرنق بمعنی زشت بد از لطائف و خفرنق
اگرچه بمعنی بد است مگر الترا بمعنی شرم و ندامت آمده خفیق آواز رفتن آب و آواز وزیدن باد و صاحب خفقان و سر جنبانند از غلبه خواب از منتخب و نام مرض نیز نوشته اند خفچاق
بالفتح و جیم فارسی قومیست از ترکان صحرانشین و دشت خفچاق دشتی است که دران قوم خفچاق بود و باش دارند و آنچه بعضی گمان برند که خفچاق نام بیابانیست خطاست
از لغات ترکی تحقیق نموده شد خفتنگ بالضم و حرف سوم تای فوقانی مرض کالوس از برهان خفقان بفتحات ثلاثه نام مرض و بسکون ثانی خطا از مزیل و منتخب و کشف و
صاحب بهار عجم نوشته که خفقان بفتحات مگر فارسیان بسکون ثانی نیز آرند بمعنی طپیدن دل خفتان بالفتح نوعی از جامه سپاهیان یعنی جلته از جهانگیری و کشف و برهان و سراج
مدار و موید و رشیدی و سروری خفاجه در برهان و منتخب و سراج نوشته است که خفاجه بفتح اول و جیم عربی قبیله ایست در عرب از بنی عامر که اکثر آن قوم راهزنی میکنند بجیم فارسی غلطست
خنچیه بالضم و جیم فارسی بمعنی چوب دستی کوچک که سر آن آهن سر تیز نصب کنند و مطلبانان بر سر آن اندن گاو در دست دارند از مصطلحات خفیه بالضم پنهانی و پوشیده نه آشکارا و این
لغات اضداد است از شرح نصاب و صراح خفه بفتحتین فشردن گلو باشد و بمعنی گلو فشرده نیز آید از برهان و بهار عجم و در جواهر الحروف نوشته که خفه در اصل خپه بود بیای فارسی یعنی فشردن
گلو و بمعنی انگاه و انگلو فشرده با مجاز است خفته بالفتح بمعنی خمیده و درین مصرعه مثنوی مصرعه لنگ و لوک و خفته شکل و بی ادب + بمعنی خمیده است از لطائف و برهان و در
سراج اللغات بمعنی بالضم نوشته است خفگی بفتح اول و ثانی صحیح است و بسکون ثانی چنانکه در مردم مشهور شده خطاست و در اصل بمعنی افسردگی گلوست و بمعنی غصه و ضبط
آزردگی خاطر مجاز باشد **فصل خای معجمه مع لام** + خلفا بالضم اول و فتح لام جمع خلیفه خلا بالفتح آبخانه و جای خالی و خالی شدن از منتخب و جو خلا نزد حکما محالست
ایشان میگویند که هرچه در عالم موجود است ملا است و هر مکان و هر شی جوف دارد که آنرا در عرف خلا گویند آنهم از هوا پر است خلاب بفتح صحیح است نه بکسر بمعنی آب و گل که در راه ها
شود و بیابان از برهان و کشف و سراج و جهانگیری و موید و رشیدی و در خیابان نوشته که خلاب بالکسر و قیل بفتح زمین گلناک که پا دران بماند و بدشواری برآید و بعضی نوشته آب و گل گنده شود
خلافت بالکسر بجای کسی بعد وی بودن از صراح و منتخب و کشف خلت بالضم اول و فتح لام مشدد بمعنی دوستی و بالضم و سکون لام بغیر تشدید بمعنی خصلت نیک از صراح و شرح نصاب
خلاقت کهنه شدن و کهنگی از لطائف خلاعت بالکسر از مرض غم خوردن و بفتح از زبان بازبرید و برآمدن و بیباکان و پریشان شدن و فسق و فجور از منتخب و لطائف
خلقت بالکسر آفرینش از صراح خلعت بالکسر جامه دوخته که کسی را پوشانند و بفتح خواندن خطاست از قاموس و موید و کشف و منتخب و مدار و لطائف و سروری و شارح فاضل نوشته که
خلعت بالکسرست چون مادهٔ این لفظ خلع است بفتح اول بمعنی کندن جامه و رخت و کشیدن کفش و غیره و وجه تسمیه آنست که در اصل خلعت جامه باشد که از تن خود کشیده بدیگری دهند
و در بهار عجم خلعت بالکسر جامه که از تن خود کشیده بکسی دهند و در عرف جامه که ملوک و امرا بشخصی بخشند و آن کم از سه پارچه نباشد خلوت بالفتح است نه بکسر بمعنی تهی شدن و تنهائی و خالی
شدن مکان از غیر از موید و مدار و کشف و منتخب و مزیل و در بهار عجم نوشته که خلوت بالفتح خالی شدن و مجازا بمعنی جای خالی و بلفظ گزیدن و داشتن مستعمل و خلوت
باصطلاح صوفیان و غیر هم زنی باشد که در گوشه نشینند برای عبادت از شرح خلیج بفتح اول و کسر لام یامعروف و در آخر جیم عربی نهری جوی و شاخی که از دریا برآمده باشد از موید و کشف

وبرہان و مصطلحات **خلع روح** جان خود بجسم دیگری انداختن واین طلسمیست جوگیان را **خلوت صحیح** تنها بودن زن و شوہر بحجت ہم بستری در مکانیکہ طفلی یا گربہ یا سگے
یا حیوانی دیگر در انجا نباشد **خلخ** بفتح اول وضم لام مشدد و بروزن فرخ نام شہری از ترکستان از سراج و سروری و کشف و برہان و جہانگیری و لسان الشعرا و مدار و مؤید **خلد**
بالضم بقاء دائم و ہمیشگی و نام بہشت و نوعی از موش کور از صراح و منتخب **خلود** بضمتین ہمیشہ ہمیشگی از منتخب **خلار** بفتح نام موضعی از توابع شیراز کہ شراب انجا خوب باشد
از شرح دیوان خاقانی **خلیع العذار** بفتح اول و ضم عین مہملہ اول و کسر عین مہملہ دوم و بعدہ ذال معجمہ و کلمہ مرکب اند بمعنی برآمدہ فسار و شکستہ یالہنگ و کنایہ از اسپ
بی لگام و شتر بی مہار از کشف و صراح و سروری و مؤید چہ خلیع بمعنی بیرون کردہ شدہ و عذار بمعنی ساز کہ آنرا یالہنگ نیز گویند و بہندی باگڈور نامند **خلاش** بکسر و آخر شین
معجمہ گل و لای کہ در راہہا باشد آہناک بیبا از جہانگیری و بفتح شور و غوغا از برہان **خلش** بفتح اول و کسر لام بمعنی خلیدن و بمعنی خصومت و مناقشہ مستعمل و بفتح لام خطاست از
برہان **خلاص** بکسر اول بمعنی خالص و برگزیدہ و بمعنی صدق محبت و بمعنی بوتہ زرگران و بفتح مصدرست بمعنی رستن و رہائی از منتخب و کشف و سروری و صراح و بہار عجم نوشتہ کہ
خلاص بفتح مصدرست و خلاصی بزیادت تحتانی نیز در محاورہ فارسیان واقعست مثال خلاص سعدی گوید بیت یکی گفت از چار سو قصاص ۞ چہ کردی کہ آمد بجانت خلاص
مثال خلاصی یحیی شیرازی گوید بیت سفر از غم خلاصی دہد محنت نصیبان را ۞ بہ ہمان در بحر با گرچہ کشتی بر کنار آید ۞ و لفظ خلاص کہ مصدرست در محاورہ فارسیان بمعنی مفعول
نیز آید یعنی بمعنی رہا و آزاد **خلوص** بضمتین سادہ و پاک شدن و مجازا بمعنی دوستی و خالص و دردی کہ در تہ چیزی ماندہ باشد از منتخب **خلاط** بالکسر چیزی کہ آمیختہ شود یکی از
اخلاط اربعہ کہ صفرا و خون و بلغم و سودا باشد و بالفتح آمیختن از منتخب **خلیط** بمعنی شریک و انباز در حقوق ملک و شوہر و ابن عم و آمیزش کنندہ با کسی و گل آمیختہ با کاہ از منتخب
و کنز **خلع** بالفتح از جا بر آمدن و بمعنی بر آمدن عضو از بندگاہ و بمعنی بیرون کردن جامہ و موزہ و بمعنی خلعت دادن و بالضم طلاق گرفتن زن بعوض بخشیدن مہر کابین یا بدادن مال
دیگر از کشف و منتخب و لطایف و کنز **خلاع** بکسر اول جمع خلعت کہ بپوشند **خلف** بالفتح بمعنی پس و فرزند بد اطوار و بفتحتین بمعنی از پس آیندہ و فرزند نیک و صالح و بالضم خلاف
کردن وعدہ و بکسر اول و سکون ثانی پستان ستور و انسان و چیز مختلف و مرد ستیزندہ و بفتح اول و کسر ثانی شتر مادہ آبستن از منتخب و صراح **خلاف** بکسر اول درخت بید و
ناسازگاری کردن باہم در اصل بمعنی پس افتادہ و پس ایستادہ شدن ست و بمعنی ناسازگاری مجازست بلفظ کردن و افگندن و افتادن مستعمل منتخب و کشف و شروح نصاب و بہار عجم و بعضی بمعنی
درخت بید بفتح نیز نوشتہ اند **خلوق** بفتح اول و ضم ثانی بمعنی بوی خوش از مدار و سروری و صراح و مؤید و کشف و از کتابی دریافتہ شد کہ در تاج اللغات و شرفنامہ نیز بفتحتین است و در منتخب
نوشتہ کہ نوعیست از بوی خوش **خلاق** بکسر نوعی از خوشبو و بالفتح بہرہ تمام از خوبی و بالفتح و تشدید بسیار آفرینندہ و نام حق تعالی از منتخب **خلق** بفتح اول و سکون ثانی
آفریدن و آفریدہ و آفریدہ شدگان و آفرینش و اندازہ کردن و دروغ گفتن و بالضم و بضمتین خوی و عادت و مروت و اکثر اطلاق آن بدون قید بر نیک آید و گاہی بقید بد و بمعنی خوی بد آید و بمعنی
دین و بفتحتین کہنہ شدن جامہ و بمعنی جامہ کہنہ و بمعنی بکسر لام نیز آمدہ از منتخب و بہار عجم و لطایف و صراح **خلال** بکسر بمعنی درمیان و فاصلہ میان دو چیز و دوستی کردن مصدر از باب مفاعلت
و دوستان و خصلتہا از منتخب و کنز و در کنز بمعنی چوب دندان نیز نوشتہ و بمعنی خس و کاہ نیز می آید ظاہرا بمعنی اخیر مجازست **خلیل** بمعنی دوست صادق و لقب
حضرت ابراہیم علیہ السلام **خلخال** بالفتح حلقہ طلا و نقرہ کہ در پا کنند و آنرا در فارسی پای برنجن گویند و نام شہریست در آذربایجان از سراج و منتخب و برہان **خل** بالکسر و
تشدید لام بمعنی یار و دوست و بالفتح و تشدید لام بمعنی سرکہ از سروری و شرح نصاب و کنز **خلل** بفتحتین کشادگی و رخنہ و تباہی کار بلفظ آمدن و افگندن و انداختن مستعمل از منتخب و بہار عجم
خلم بالکسر آب سطبر و غلیظ کہ از بینی می آید و بمعنی یار و دوست از کشف و سروری و در برہان بر معنی آب غلیظ بینی بالضم ست **خلجان** بفتحتین و حرف ثالث جیم عربی بمعنی
خلیدن و کنایہ از تردد و تفکر و وسواس از برہان و مدار و در بہار عجم نوشتہ کہ خلجان بوزن ضفقان لفظ عربیست فارسیان گاہی بسکون ثانی نیز استعمال کنند **خلاشان** کنایہ
از حاسدان و دشمنان و مفسدان **خلقان** بضم اول و سکون لام و بعدہ قاف بمعنی کہنہ از مدار و کشف و صراح و خیابان نوشتہ کہ خلقان بالضم بمعنی جامہای کہنہ باشد چرا کہ این جمع خلق است
و بفتحتین بمعنی جامہ کہنہ باشد **خلع بدن** جان خود بجسم دیگری انداختن و جدا کردن بدن از روح و این عمل از جوگیان ست کہ بریاضت حاصل میکنند و در اصطلاح حکما این عمل را
سیمیا گویند بر وزن کیمیا **خلان** بالضم و تشدید لام بمعنی دوستان و این جمع خلیل ست بر وزن فعلان و بعضی گویند کہ در اصل خلال بود مشتق از خلت پس لام دوم را

بنون بدل کردند از جهت قرب مخرج که هر دو وسطی اند **خلیلی** مرو خلیلی از قسم انگور سپید بمرو و مرو بروزن سر نام شهریست از ایران **خلو** بضم اول و ثانی و تشدید واو خالی شدن و بالفتح خلوت کردن از منتخب **خلاشه** بفتح و شین معجمه خاشاک از سراج **خلّه** بفتح اول و ثانی بمعنی سیخ سرتیز و هر چیز که خلنده باشد مثل درفش و بمعنی چوب که آن کشتی را رانند و بمعنی تیر و نیز آمده که چنان معلوم شود که نسبتی بعضو سوزن میخلانند از برهان و بعض شروح ثقات **خالطه** بالضم انبازی و آمیزش و معاشرت کردن با کسی از منتخب **خلابه** بفتح فر لفیتن بزبان از لطائف و منتخب **خلیفه** از پس کسی آینده در کار قائم مقام کسی شونده و بادشاه و ولی عهد بدانکه خلیفه در اصل خلیف ست بر وزن فعیل بمعنی پس آینده بعده در آخر آن تا که برای نقل از معنی وصفی بمعنی اسمی می آید لاحق نموده بمعنی قائم مقام و نائب مناب استعمال کردند و نظر از معنی وصفی که از ان مفهوم میشد بر داشتند چنانچه در لفظ کافیه و شافیه و ذبیحه و این تا را تای نقل گویند چرا که نقل میکنند فرید علیه خود را از معنی وصفی بسوی معنی اسمی **خلال** مانند رشته میده که بشیر و شکر خورند بهندی سوئیان گویند **خلاصی** این لفظ غلط ست چرا که خلاص بمعنی یا خود مصدر ست از تالیفات نور الله خان و بعضی گویند جائز باشد چرا که این نوعی از تصرف فارسیانست **خلاق المعانی** بفتح اول و تشدید لام لقب خاقانی **خلّه جانی** بفتحتین لقب پهلوانست که محمد قائم نام داشت از چراغ هدایت و بهار عجم

فصل خای معجمه مع میم + **خمود** بضمتین سرد شدن آتش و بیهوش شدن و آرام گرفتن از لطائف و منتخب **خمار** بکسر اول بمعنی دامنی یعنی چادر باریک یک عرض که زنان بر سر پوشند و بالفتح و تشدید میم بمعنی خمرساز و می فروش و بضم اول و میم آنچه بعد زائل شدن نشه شراب اعضا شکنی و درد سر پیدا شود و در منتخب نوشته که خمار بقیه مستی ست که در سر ماند **خمیس** روز پنجشنبه و لشکری که پنج فوج داشته باشد و آن مقدمه و قلب و میمنه و میسره و ساقه باشد چنانکه در ترکی هراول و قول و جرنغار و برنغار و چنداول از منتخب و لطائف و کنز **خمط** بالفتح نوعی از اراک که میوه کوچک دارد و اراک پیلو را گویند و شیر ترش و هر چیز ترش و هر چیز تلخ و درخت خار دار از منتخب و صراح و شرح نصاب و صحاح **خمع** بالکسر عین مهمله بمعنی گرگ و زنده از منتخب و صراح و کنز **خمیازهٔ خشک** آنکه روی بحاصل از مصطلحات **خمول** بضمتین گمنام بودن و گمنامی از منتخب و صراح و کنز و کشف **خمل** بفتح خای معجمه و سکون میم ریشهای جامه بمعنی خمائل از منتخب **خم و چم** بفتح اول و فتح جیم ناز و ادا که از معشوق هنگام خرام بر روی کار آید از بهار عجم **خم زدن** کنایه از گریختن از بهار عجم **خم افلاطون** در کتب تواریخ نوشته اند که چون افلاطون بسن پیری رسید خم بزرگ شاگردان بموجب وصیت او سر خم محکم بسته در غار کوهی نهادند **خماهن** بضم اول نیز نوعی از سنگ ست تیره رنگ بسرخی مائل از برهان و سروری **خمیازه بر سر کشیدن** کنایه از آرزو و اشتیاق آن چیز بودن از مصطلحات **خم کسی شکستن** فریب کسی خوردن از مصطلحات و بهار عجم **خم اندر خم داشتن** مساوی و حریف بودن از چراغ هدایت **خمخانه** بضم شراب خانه باعتبار آنکه اکثر در شراب خانه خمها نهاده میباشند از برهان **خمسه متحیره** پنج کواکب سیاره سوای قمر و شمس و آن عطارد و زهره و مریخ و مشتری و زحل باشد و تحیر از ان گویند که انها را گاه گاهی حرکت متوسط سیر معمولی خود گذاشته بجانب عقب رجوع در رفتار سیر میکنند باز از ان طرف گردیده بسیر معمولی خود آیند **خمسه مسترقه** بضم میم دوم و فتح قاف بدانکه سال شمسی سیصد و شصت و پنج روز و ربع روز ست مگر متاخرین تاریخ فرس هر ماه سی سی روزه گیرند و پنج روز زائد را در آخر سفندار میفزایند این پنج روز را خمسه مسترقه گویند و از ان ربع روز باقیمانده در یکصد و بیست سال یک ماه جمع گردد سال صد و بیستم را سیزده ماهه گیرند و بعضی خمسه مسترقه را میان آبان و آذر نهند و بعضی اسفندارمذ گویند و هشت تشویش خمسه مسترقه از ان گویند که گویا این پنج روز را از میان سال وزدیده اند و بعضی گویند که روزی یکی از سلاطین عجم حاصل این پنج روز را از تمام ممالک او همیشه میبرد و بحساب آورد **خمیرمایه** چیزی که پیشتر از آن چیز باشد در عرف فقط خمیر گویند از بهار عجم **خمره** بالضم و تخفیف میم بوریاه و بالفتح مخفف خمیره بالضم و تشدید میم خم کوچک **خمیازه** لفظ مشترکست بمعنی دهن دره فاژه و هم بمعنی کشیدن اعضا بسوی بالا و این را خمیازه از ان گویند که اعضا را خم می کند از سراج **خم عیسی** یکی از معجزات عیسی علیه السلام بود که اگر جامه صد رنگ را در خم می انداختند سفید و سیاه بر می آمد از لطائف

فصل خای معجمه مع نون + **خنفسا** بضم اول و فتح فا و سین مهمله کرم سرگین غلطانک که در نجاست پیدا میشود و بعربی آنرا جعل نیز گویند و بهندی گبرونده **خنثی** بالضم و ثای مثلثه مفتوح بمعنی شخصیکه علامت مرد و زن هر دو در وی موجود باشد از منتخب و صراح و برهان **خنیا** بر وزن نیا بمعنی سرود و نغمه از برهان و سروری و سراج **خنگ بت** بالکسر و کاف فارسی و ضم بای بمعنی بت سفید و مجازا پیاله بلور و نام عاشق از شرح خاقانی **خنیاگر** بضم مطرب و قوال **خنزیر** بالکسر خوک از منتخب **خنجیر** بالکسر بوی که از سوختن استخوان

و چیم و چیراغ خاموش برآید از برهان خنصر بالکسر صاد مهمله مکسور و مفتوح هر دو در وضع بمعنی انگشت کوچک از منتخب خنور بفتح اول و ضم نون و واو معروف ظرف و کاسه و آوند
و سبیح از برهان و لطائف و بمعنی کنده و غله و کندو آب نیز آمده خندگار بضم اول و سکون نون و دال مهمله موقوف و کاف فارسی مخفف خداوندگار و مجازاً بمعنی سلطان
و شاهنشاه و بمعنی استاد و معلم نیز آمده و در صورت مخفف خ اندگار است خندریش بر وزن زنجبیل شراب کهنه و گندم کهنه از منتخب و کنز خناس بالفتح و تشدید نون بمعنی دیو
سر کشیده و واپس رونده از منتخب خنافس جمع خنفسا که کرمی باشد سیاه و تنگ در سرگین و نجاست خنوس بضمتین پس کشیدن چیزی پنهان شدن و بفتح اول و ضم ثانی پنهان شونده از منتخب
و لطائف خندق بالفتح معرب کنده که بفتح کاف عربیست از رساله معربات خنق بفتح اول و نون مکسور خفه کردن گلو و کسیکه او را خفه کرده باشند از لطائف و صراح خنگ
بالکسر و کاف فارسی یعنی سفید خصوصاً اسپی چون سپید و سبز مایل باشد به سبزه خنگ گویند اگر سفید خالص باشد نقره خنگ گویند از رشیدی و خنک بضمتین و کاف عربی بمعنی سرد و تر
خرم و گاهی بمعنی نامراد آید از سروری و سراج اللغات و لطائف و برهان و جهانگیری و کشف و سکندری لیکن در مدار الافاضل بمعنی سرد بضم اول و فتح نون آمده خنبک بضم و بای موحده مفتوح
بر هم زدن کف دست بنوعی که آواز با اصول بر آید نوعی از جامه درشت که فقیران پوشند از برهان و در کشف بمعنی خروش و سر دم زدن خنده جام موج جام شراب خنده زمین
دمیدن سبزه و ریاحین از سراج خنیده بفتح اول بر وزن سپید بمعنی پسندیده از رشیدی و در مؤید بالضم و در برهان بفتح و ضم نیز خنگ مگسی اسپ سفید که بر آن خالها سیاه
باشد از سراج **فصل خای معجمه مع واو** خوشا بمعنی بسیار خوش چه الف در آخر لفظ خوشا برای افاده معنی کثرتست خوانا با واو معدوله بمعنی خواننده خطیکه بی تامل
توان خواند از بهار عجم خون بها ترجمه دیت یعنی زری که عوض خون بوارثان مقتول دهند از بهار عجم گاهی مجازاً بمعنی مقابل و مانند باشد خود حساب کسیکه محاسب
اعمال خود باشد از مصطلحات خون در میانست یعنی جنگ در میانست از مصطلحات خوست بالفتح خای معجمه که بوی ضمه دارد و واو معدوله بمعنی کوفته و مالیده
از برهان خواست بمعنی خواستن و سوال کردن از خیابان خوشه چرخ برج سنبله و گاهی برای همین معنی فقط لفظ خوشه آید از برهان خوخ بالفتح و هر دو خای معجمه بمعنی
شفتالو از شرح نصاب خورداد بضم نام ماه شمسی است که بهندی تقریباً اساڑه باشد و نام روز ششم از هر ماه شمسی و در برهان این لفظ را بدون واو نوشتن اشارت کرده خویشاوند
مانند خویش و منسوب بخویش چه لفظ آوند برای افاده معنی مانند و نسبت آید در صورت لفظ خویش بمعنی خود باشد بمعنی کسیکه در رشته قریب باشد چون برادران و خویشاوندان
و در رعایت و پاسداری خاطر مانند نفس خود باشند مانند برادران و عزیزان مانند جان خود تصور نموده خویشاوند گویند خورند بمعنی لائق از لطائف و در سراج اللغات نوشته که خور بضم واو معدوله
بمعنی طعام و ضد بزرگ و بعضی گویند که بر بمعنی نسد بزرگ یعنی کوچک در اصل بی واو بود و الحال بواو شهرت دارد و بمعنی سزاوار و لائق تم کلامه و خورد صیغه ماضی از خوردن
که بمعنی اراده و متصل شدن چیزی بر چیزی چنانکه وارد شدن چوب و سنگ و غیره بر جسم مضروب و تق زدن ضارب خوشید بواو مجهول و شین معجمه و یای معروف بمعنی خشک شد و این صیغه ماضیست
از خوشیدن از کشف و برهان خواب خسیاد کنایه از غفلت ساخته از مصطلحات و در چراغ هدایت بمعنی مکر و فریب خوشنود قلب خوشنود یا خوشنود کنندن هر دو کلمه
نسبت است خوشنود بزن و نیز رسم خط است از بهار عجم خود بواو معروف بوزن زود بمعنی کلاه آهنی از برهان و بفتح اول و واو معدوله بمعنی خویش و گاه زائد هم آید خورشید
بکسر شین معجمه و یای مجهول است مگر معروف خوانده اند از نصیح و بعضی از متاخرین لفظ خورشید نوشتن و تجویز کرده اند و کسانیکه بفتح شین خوانند خطاست از مدار و برهان و مزیل رشیدی نوشته
که خور بالضم بمعنی آفتاب و شید بمعنی روشن چون خور بمعنی آفتاب تنها استعمال کنند بواو نویسند بجهت امتیاز از خر بالفتح که ترجمه حمار است و چون با شید ضم کنند بی واو نویسند خوید بفتح
اول و کسر دوم بر وزن بعید خید بالکسر بغیر واو بر وزن عید هر دو درست از سراج و چراغ هدایت و برهان و مزیل و در سراج اللغات سه شعر در سند خوید و یک شعر در سند خید از
فرهنگ نوشته و غیره منقول است خورشید چه مه کرد که او نیز خواهد کرد این مثل در جای استعمال کنند که جد و پدر فلانی چه کردند که پسر و شان خواهد نمود خون کبوتر شراب سرخ
خورده کار بمعنی دانا و وقت پسند و باریک بین خور تجنین سستی در فارسی بالضم و واو معدوله بمعنی خوراک و طعام و خورنده و آفتاب و نام روز یازدهم از هر ماه شمسی و در قدیم
لفظ خور را که بمعنی آفتاب است بی واو مینوشتند متاخرین بجهت رفع اشتباه بلفظ خر که بمعنی حمار است بواو نویسند از رشیدی و برهان و فرهنگ حکیم نورالدین و جهانگیری و کشف
خوار بضم اول و فتح واو در عربی بمعنی آواز گاو و بضم اول و واو معدوله در فارسی بمعنی ذلیل و خراب و نام جاییست از عراق که زمین آنجا سخت و کم زراعت است از شرح

قصائد خاقانی خواستار طلبگار خورشید سوار کنایه از صبح خیز و بیدار دل از سراج اللغات خویش دار مرد با احتیاط که خود را از آفات محفوظ دارد خواهد گر بضم او
واو معدوله و زای معجمه بمعنی خواهند و خواهشگر از لطائف خوالگر و خوالیگر بضم اول و یای معروف و کاف فارسی بمعنی طباخ و باورچی از کشف خوشگوار بضم کاف فارسی
بمعنی چیز شیرین یا مطلق لذیذ که طبیعت از خوردنش خوش شود از کشف مؤید خود سوار خود رای خود سر از مصطلحات خوندگار بضم اول و واو معدوله و سکون نون
و دال مهمله موقوف و کاف فارسی صاحب امر و صاحب فرمان از رشیدی و باید دانست که مخفف خداوندگار است لقب سلطان روم نزد اهل ایران خوگر بکسر کاف فارسی مخفف خوگیر یعنی
شخصیکه بچیزی عادت داشته باشد از کشف و لطائف و در سراج اللغات نوشته که خوگر بفتح کاف فارسی بمعنی الفت گیرنده و این مخفف خوگار است خواجه عبد القادر نام یکی از اوستادان علم
موسیقی که در فن نغمه و سرود مهارت تام داشت خونار بمعنی خونی از مصطلحات خونریز بمعنی خون ریزنده و بمعنی خون ریختن که مصدر است نیز آمده از بهار عجم خون خروس کنایه از شراب
سرخ خون ناموس کنایه از شراب از مصطلحات خوش بفتح خای معجمه که بوی ضمه دارد و واو معدوله و سکون شین معجمه بمعنی شاد و خوب و بالضم خا غلط لهذا خوش
با سرکش و غش قافیه کرده اند نه با بش و خانش و جز آن از خیابان و لفظ خود نیز بفتح خای معجمه و واو معدوله و سکون دال است لهذا خود را با بد قافیه کنند از بهار عجم خویش بواو
معدوله قوم و قریب و بمعنی خود و آنچه در هندوستان ما و مادر را خویش گویند هرچند مجاز است مگر بدین معنی در محاوره زبان دانان یافته نشد از سراج و در لطائف بمعنی
قلبه و مزارع و خوب و خوش نیز نوشته و صاحب بهار عجم نوشته که خویش مرادف خود مگر قدری تفاوت است چرا که لفظ خود فاعل فعل و تنبیه واقع میشود بخلاف خویش زیرا که
میگویند خود میکنند و نمیگویند که خویش میکنند و خویش مفعول و مضاف الیه واقع میشود خواجه تاش غلامان و نوکران یک خواجه هر یک مر دیگری را خواجه تاش باشد
از بهار عجم و کشف و مدار و برهان و سراج و نزد فقیر مؤلف تحقیق اینست که خواجه تاش در اصل خواجه داش باشد دال را بجهت قرب مخرج بتا بدل کرده اند و داش در ترکی همراه
بلفظ هم آید که بجهت اشتراک است چنانچه یولداش بمعنی همراه و واکداش بمعنی هم قوم و هم چشم خواب خرگوش تغافل و فریب از کشف و سراج خواص به تشدید صاد و در
محاوره فارسی بتخفیف جمع خاص که مقابل عام باشد و جمع خاصه بمعنی خدمتگاران و پرستاران ممتاز و بمعنی خدمتگار و مصاحب واحد نیز می آید از مصطلحات وغیره و صاحب بهار عجم گوید که
بدین معنی اخیر اصطلاح ممتازان هند است خوض بالفتح و ضاد معجمه درآمدن در چیزی و در فتن بفکر از کشف و منتخب و سرور خوش غلاف شمشیر که بی باکی حرکت از نیام بر آید
خواطف بفتح اول و کسر طای مهمله ربایندها و صیدها خوارق افعال و خصائل که خلاف عادت دیگر مردان باشد و مجاز از کرامات اولیا خورنق بفتح اول و دوم و
چهارم که نون باشد و سکون رای مهمله بوزن شکرلب نام قصری عجیب که نعمان بن منذر برای بهرام گور از سنمار معمار بنا کرانده بود از منتخب و مدار و مؤید و کشف و برهان خوک بضم واو
معدوله و فتح دال مهمله و کاف عربی بمعنی علچان خلط و دسواس از سراج خوراک مرکب است از خور که بمعنی خورش است و اک کلمه نسبت مفید معنی نسبت از رسائل معتبر نوشته شد
خوشترک بسیار خوشتر خول بتحتین حشم و خدم و دولت از منتخب خوال بواو معدوله بمعنی طعام خوردنی از سراج خوش قلم کاغذیکه بسیار صاف باشد
که بخوبی توان نوشت از مصطلحات خواتم بفتح اول و کسر تای فوقانی این جمع خاتمه است خودکام خودرای از برهان خورشید لب بام کنایه از آخر عمر خوش عنان اسب مطیع و
فرمانبردار که بی بانگ راست شده عنان بهر سو که خواهند گردد خوشیدن خشک شدن از برهان خوشانیدن متعدی خوشیدن است بمعنی خشک شدن از خیابان خوشیدن
ماوی زن و بادرشته از برهان و سراج و بعضی محققان نوشته اند که این فارسی ساخته هندیان فارسی دانست خوان معروف است با لفظ گستردن و چیدن و نهادن و آراستن
و ساختن و کشیدن و افگندن مستعمل از بهار عجم خوانین بضم اول جمع خان که لغت ترکیست که در اصل لقب بادشاهان ترکستانست و بحال در لقب امرا مستعمل شده و فارسیان
عربی دان این لفظ را بطور عربی جمع کرده اند خواقین جمع خاقان که بمعنی بادشاه بزرگست در ترکی خواتین جمع خاتون است که در ترکی بمعنی زن و زن نشین است و این جمع
بتصرف فارسیان عربی دانست خورجیون بضم اول و واو معدوله و سکون رای مهمله و خای معجمه موقوف و کسر جیم عربی و سکون تحتانی و فتح واو و نون دیویست که در زنان برای آفات
حلول کند از مؤید و شرح خاقانی خوردن معروف و بمعنی وارد و متصل شدن چوب و سنگ و ضرب بجسم مضروب و بمعنی ملاقی شدن نیز آمده خورستان بر او معجمه و کای است از فارس
از برهان خولنجان بالضم و واو معروف و کسر لام و سکون نون و بعده جیم عربی دوائیست که آن بیخ رگ متبول است به هندی کلنجن گویند از مؤید و در بحر الجواهر بالفتح

خود نگین کنایه از مصطلحی حاصل کردن از مصطلحات خود نگبن بی بهانه دن با ور برابر
خواب پریشان خواب وحش خوابیکه بعید از دل آرامی آمیخته باشد از مصطلحات خود رنگی بهانه دن جاسا کن شود از مصطلحات
خود نگین فرو نی کنند از مصطلحات خوار بغل سو دان شدن کنایه از شرمنده شدن از رشید خوش نشین کسیکه هر جا که او را خوش آید همان
خود بالضم بمعنی عادت از صراح و بالفتح گیاه خود رو که بکشت زار روید و چو بهار که معماران آن را نشسته کار کنند و بر بدن و دور گردن و کف دست و عشق پیچان
از لطائف خوسته مال و زر و اسباب از برهان و در شرح نصاب آورده که چون مال را مردم میخواهند لهذا خواسته نام کرده خون گرفته اجل گرفته خوله بالفتح خای معجمه
کر بضمه دار دو واو معدوله کج دمار از برهان خورده بالضم ریزه هر چیز و بمعنی نکته و عیب از لطائف جهانگیری و بعضی محققان این لفظ را بدون واو نوشتن صحیح گفته اند
بهار عجم این لفظ را بواو و بدون او هر دو وضع نوشته خواجه بمعنی خداوند و نوران القاب سادات و بمعنی غلام خصی نیز اگرچه برای معنی خواجه سرا مشهور است مگر در هندوستان
بجهت تمیز از لفظ خواجه که اکثر القاب عزیزان باشد الف حذف کرده خوجه مینویسند و میخوانند از چراغ هدایت و فقیر مولف لفظ خواجه را در لغات ترکی بمعنی مالک یافته از ین معلوم شد
که این کلمه ترکیست و بعضی فرهنگها خواجه بمعنی وزیر نوشته از خوشگاه اصطلاح لوطیان فرج از مصطلحات خورده بضم اول و واو معدوله و رای مهمله مفتوح نوعی از حلوا
که برای بر انداز سر و بهندی باجوره گویند و در برهان بمعنی جذام است و در سراج نیز بمعنی جذام خوبانی زرد آلوی خشک شده را گویند که مغز بادام در آن نهند از برهان
خود سر کسیکه سرکشی کند از اطاعت کسی خور بمعنی لایق منقول از شرف نامه خون گرمی الفت و محبت خواری بمعنی دشنام نیز آمده از بهار عجم خوب است کار
طلب نمودن چیزی اگر بمعنی شاد شدن بسبب مناکحت مستعمل خوی بالفتح اول و واو معدوله بمعنی عرق که بهندی پسینا گویند و بمعنی جامه لطیف ابریشمی سرخ رنگ و نام جای است
و بفتح اول و کسر واو و یای معروف بمعنی آب دهن از رشیدی و جهانگیری و سروری و موید و سراج و بمعنی جامه لطیف منقول از شرح قران السعدین مگر در سراج اللغات برای معنی آب دهن
بیای مجهول و در جهانگیری برای آب دهن بضم اول آمده خوی ساز بمعنی تهذیب اخلاق خود کوشیدن و ظاهر خود آراستن از مصطلحات خوزی بر وزن نارو زی منسوب بخوز که نام ولایت
که آن را خوزستان نیز گویند از سراج خواجه فرخواجه نقلی که اصلی نباشد خورد و کار وقت پسند و صنعت باریک نازک که استادان دستکار نمایند از چراغ هدایت و بهار عجم

فصل خای معجمه مع ها خه بالفتح دهای ملفوظ بمعنی خوشا و این یکی از کلمات تحسین است گاهی برای تاکید تحسین خه خه مکرر نیز می آید از سراج خه بالفتح خای معجمه و واو و یا
خوب جهی بفتح اول کلمه تحسین و تعجب چنانکه زهی و این در اصل خه بود و آنچه مردم خهی بکسر خا خوانند غلط است از سراج و موید و سروری و برهان فصل خای معجمه مع
یای تحتانی خیفا بالفتح و حرف سوم فا مونث اخیف و خیفا بمعنی اسپی یا ماده که یک چشم سیاه و دیگر سفید دارد و بهمین مناسبت نام صنعتیست که یک کلمه آن منقوط و دیگر
غیر منقوط باشد از شرح مقامات حریری خباب بالفتح و تشدید تحتانی و در آخر بای موحده بهره و ناامیدی خیریت بتشدید یای تحتانی ثانی از کشف خیرات اعمال نیک این جمع خیر است
خیر در اصل اخیر بود صیغه افعل التفضیل همزه را حذف کرده حرکت یا بما قبل دادند خیاطت بکسر اول دوختن جامه از منتخب خلیبت بالفتح و حرف ثالث بای موحده
و بعده نون فارسی بمعنی ناامید و یاس از کشف و در کنز بی بهرگی خیانت بکسر دغلی و ناراستی از منتخب و صراح خیر باد کلمه ایست که در وقت رخصت بالکید بکر گویند مجازاً به معنی
رخصت سفر مستعمل شود از بهار عجم خیار بکسر اول قسمی از ترکاری که آن را اکثر خام میخورند و بمعنی اختیار و بر گزیدن و برگزیدگان و خیار در فسخ بیع سه روز است از موید و
منتخب خیر بالفتح و تشدید یای مکسور صیغه صفت مشبه یعنی بسیار نکوکار و بالفتح و تخفیف با نکوئی با این معنی مصدر است و بمعنی نیکوتر در بعضی صورت مخفف اخیر است
که صیغه اسم تفضیل باشد همزه را از اول حذف کرده حرکت یا بما قبل داده اند از منتخب و صراح و غیره خیر سر بیهوده گرد و بوالهوس و پریشان و سرکش خیر خیر بهر دو خای معجمه و هر دو
یای معروف بمعنی بیهوده خیز بیای مجهول و زای معجمه بمعنی موج آب و مستی ماده کبوتر وقت نشاط از موید خیز و میز مرکب از دو یای مجهول و دو زای معجمه بمعنی ذوق و شوق
و اختلاط و ارتباط خیره کش بالکسر و یای معروف و ضم کاف عربی ناحق کش و بی سبب کش و آنچه در موید بمعنی ضعیف کش نوشته خطاست از بهار عجم و سراج و در رشیدی
برهان و سروری بمعنی بیجا و بیباک و ظالم خیش بالفتح نوعی از جامه که تار های آن سطبر باشد و آن از انواع کتان و قصب و می باشد از قاموس و صحاح و سراج و در نصاب بمعنی کتان آمده
نوشته که خیش بالفتح جامه باشد از کتان و صاحب منتخب گوید که خیش بالفتح نوعی از جامه است که تارهای سطبر دارد و صاحب موید الفضلا نوشته که خیش بالکسر و یای مجهول

چراغان روز اسفند

بامه معروف که در بافتن نسیم باز میکنند و صاحب رشیدی نوشته که خیش بالکسر بیای مجهول پارچهٔ سطبر کلان که بتار آن کنند و بادیکشی باد نمیکشند و صاحب مصطلحات الفاظ نوشته
که خیش بالکسر بیای مجهول جامه ایست که [illegible] اگر کنند و این خیمه را [illegible] آن داخل کنند چنانکه نسیم در خانه رسد و صاحب جهانگیری نوشته که خیش بالکسر بیای مجهول کتان بافته که بدان بادگیر درست کنند اکثر میان
در برهان نیز بالکسر است فقیر مؤلف گوید که چون از پنج کتب خاص لغات عرب معلوم شد که بالفتح است و از پنج کتب دیگر دریافت گردید که بالکسر بیای مجهول است پس بوضوح پیوست
که نزد فارسیان بالکسر بیای مجهول صحت و در محاورهٔ عرب بالفتح از خلاصة الفقار بر همه صاحبان فقیر را بشهوت میرسد که خیش همینست که [illegible] آنرا کهیس گویند و این لفظ
از تغیر لهجه هندیان است و انکه بعض صاحبان قید کتان آورده اند شاید که بعض بافتاب ز تار کتان میبافته باشند و در بعض [illegible] میآمیخته باشند و چون قید تارها گنده و سطبر کرده
این [illegible] ریسمان آزاد و تار گرده میباشد و بر آن التحقیق قول صاحب جهانگیری از آنست که در بافتن کهیس مهارت تمام داشت پرسیدم که اصل کهیس از کدام ملک است گفت از
ملک سند و پنجاب بسیار میآید [illegible] آنست که لفظ خیش را بالفتح خوانند مطابق قاموس و صحاح و غیرها اگرچه بالکسر صحیحست تا التباس نشود به لفظ خویش که در یک [illegible] معنی
دارد مستعملست و لفظ کهیس چنانکه مشهورست ظاهرا عند التحقیق از هندی [illegible] باشد والله اعلم بالصواب **خیلتاش** بالفتح دو کلمه مرکب است بمعنی گروه غلامان
و نوکران که از یک [illegible] باشند و بمعنی صاحب [illegible] آمده از رشیدی و در سراج اللغات نوشته که جماعت سپاه که شریک یک [illegible] باشند سه قوم و طائفه و فقیر مؤلف گوید که تاش در ترکی لفظ مبدل
داش ست که بدال مهمله در ترکی کلمهٔ اشتراکست چنانچه [illegible] هم در [illegible] قوم و همگروه پس خیلتاش بمعنی همخیل باشد یعنی چند کس که در خیل یک صاحب حاضر باشند **خیاط** بالکسر
اول بمعنی سوزن و بالفتح و تشدید یا بمعنی درزی از منتخب و شروح نصاب و کنز و در مدار و صحاح بکسر اول بمعنی رشته نیز آمده **خیط** بالفتح بمعنی رشته خیط اسود سیاهی شب و خیط ابیض
روشنائی صبح از منتخب و کنز **خیک** بالکسر بیای معروف و کاف عربی بمعنی مشک که در وی آب بر گرده می آرند از رشیدی و سروری **خیارک** بکسر اول قسمی از ورم دنبل که در بن ران [illegible]
خیطل بالفتح و طای مهمله بمعنی گربه که حیوان معروفست از شرح نصاب **خیل** بالفتح سواران گروه مردم و غیره و گله اسپان و بمعنی بسیار و کم از کشف و صراح و مدار و منقول از شرح نصاب
و در بهار عجم نوشته که خیل بالفتح سواران و اسپان و این جمعیست که واحد ندارد و بعضی جمع آن خیول گفته اند فارسیان بمعنی مطلق جماعت و گروه استعمال کنند خواه ملائکه
خواه انسان و طیور و وحوش و حشرات **خیال** بالفتح پندار و صورتی که در خواب یا بیداری تصور کرده شود و بمعنی صورتیکه در آب و آئینه نماید از کشف و صراح و کنز و صاحب مزیل الاغلاط
نوشته که بالفتح صحیح است نه بکسر و صاحب بحر الجواهر گفته که بالفتح نام قوتیست که نگاه میدارد چیزها را که قبول کرده است آنرا حس مشترک از صورتهای محسوسه اگرچه غائب شوند آن صورتهای محسوسه
و صاحب منتخب نوشته که بالکسر بمعنی تصور و پندار و در فرهنگی نوشته که آنچه در باغ و کشت برای راندن طیور نصب کنند و در بهار عجم نوشته که خیال بالکسر پندار و گمان و بلفظ
بستن و بافتن و پیچیدن و کشیدن و دیدن و خاستن مستعمل و بلفظ پختن کنایه از طمع و توقع داشتن **خیول** بضمتین اسپان سواران از کنز **خیام** بکسر اول جمع خیمه از منتخب و کشف
و کنز و بالفتح و تشدید یای تحتانی بمعنی خیمه دوز از کنز و تخلص شاعری **خیم** بکسر اول و فتح یای تحتانی جمع خیمه از منتخب و بالکسر و یای معروف در فارسی بمعنی خوی و عادت از برهان و در سراج اللغات نوشته
اگرچه بمعنی خوی و عادت است گر از کلام فردوسی بمعنی خوی بد ظاهر میشود **خیشوم** بالفتح و شین معجمه بینی و استخوان بینی از کنز **خیاشیم** بفتح اول [illegible] بینیها جمع خیشوم **خیر مقدم** بالفتح
کلمه ایست که در دوستی در وقت آمدن دوستی میگویند یعنی [illegible] و استفسار وجه آمدن یعنی خیرست آمدنت **خیلسیدن** و **خیسانیدن** بالکسر و یای مجهول بمعنی تر کردن از رشیدی
خیزران بالفتح و زای معجمه مضموم که حرف سوم است درختیست که به هندی بینت گویند این معرب خیزرانست که بکسر اول و یای مجهول و فتح رای معجمه باشد یعنی [illegible] نیز
بمابعد خود ساکنست از رسالهٔ معربات و منتخب و مؤید و مدار و کشف و قنیه و برهان و در کتابی دیده ام که این لفظ مرکب است از دو اسم یکی خیز و دیگر ران چون اکثر از چوب نیزه
و دسته چابک اسپان میسازند آن آلهٔ خیزانیدن و راندن اسپ ست لهذا این اسم مسمی گشت **خیرودان** بالفتح نام موضعیست گویند که ظهور مهدی آخر الزمان انجا
خواهد شد **خیر باد** گفتن رخصت و وداع نمودن و رخصت شدن از سراج اللغات **خیو** بفتح اول و ضم تحتانی و واو معروف آب دهن از مؤید و جهانگیری و در برهان
نوشته که بالکسر و یای معروفست و بفتح اول و ضم تحتانی نیز صحیح باشد و در سراج اللغات نوشته که خیو بضمتین و قیل بکسر اول و ضم دوم آب دهن و انکه در برهان بکسر اول و
سکون دوم نوشته خطاست **خیره** بالکسر خطمی از سراج **خیره** بالکسر و یای معروف در فارسی سرگشته و حیران و متعجب و بسیار آشکار از شرح و ستمست و تاریک و

تیره و غضوده خواب فتنه و بیهوده و سرکش و دلیر و بوجه و سبب مؤید الفضلا و بهار عجم و سراج و سروری و رشیدی و برهان و خیره بکسر اول و فتح یای تحتانی لفظ عربیست بمعنی اختیار و برگزیدگی
و بصورت مصدر است و بمعنی نیکان و نیکوتران و بصورت جمع خیر است که بمعنی نیکو و نیکوتر باشد از بیضاوی و منتخب و فصول اکبری خیمه بالفتح صحیح و بالکسر غلط است چرا که این لفظ عربیست و در عربی یای
مجهول هیچ جا نیامده مگر بعد شدن حالت اماله از مؤید و فرهنگ و کشف و سروری و رشیدی و بهار عجم نوشته که خیمه بالفتح بلفظ زدن و کشیدن و بر کردن و برپا کردن و نصب کردن مستعمل و بلفظ افگندن
هم آمده خیشخانه بالفتح خانه که در موسم گرما از پارچه خیش سازند و آب بران پاشند و خیش قسمی است از کتان که تارهای ستبر دارد و تنک میبافند از شرح خاقانی و منتخب خیلخانه
خاندان از سراج خیر بالکسر و یای معروف و بزبان هندی گلی است معروف و انواع آن بسیار است زرد و سفید و سرخ و کبود از خطمی و گل خیر و زیر نامند از برهان و بهار عجم و در سراج نوشته که این معرب خیری است و خیری لغتی بسیار
بهار عجم خیره در راست از کشیان … خیر بمعنی حیرت و تیرگی و بیباکی و شوخی از برهان و بهار عجم خیمگی بالفتح منسوب بخیمه که سوزن خیمه دوز باشد و هم بمعنی شخصی که در خیمه باشد بمعنی فراش نیز آمده از بهار عجم

باب دال مهمله

فصل دال مهمله مع الالف دا اما و دریا از منتخب و دارا نام بادشاه و هر بادشاه را دارا گویند و گاهی اشارت بحق تعالی کنند چه دارا بمعنی دارنده و حق تعالی دارنده همه عالم است
و بمعنی توانگر که مقابل نادار باشد از برهان و مصطلحات و غیره دا بمعنی بیماری و مرض و در فارسی بدون همزه بمعنی رده دیوار از سروری و جهانگیری و سراج و برهان و سراج
دار الشفا دواخانه و مطب طبیب دار الصفا خانه کعبه را دار الضرب جایی که دران زر و سیم و زر سکه زنند بهندی ٹکسال گویند از بهار عجم دار الحرب بفتح حای مهمله و سکون را مهمله
و بای موحده ملک کفار که مطیع اسلام نباشد چون اینچنین ملک لائق غزا کردن است لهذا دار الحرب گفتند دار الثعلب بفتح ثای مثلثه و سکون عین مهمله و فتح لام و موحده بیماری
که موی بریزاند در عرف بلخوره گویند دارا ابن بهمن دارای شب آنکه شب دراز باشد عرب کنایه از ذلیل و خوار از چراغ هدایت داب در آخر بای موحده بمعنی خو و خصلت از سروری
دار السلطنت لقب لاهور دار الامارت در زمانا لقب کلکته دارست آنچه از چوبها برای ساختن عمارت بندند و معماران بر آن برآمده کار کنند و بمعنی جفت که تاک
انگور و کدو بر آن اندازند از مصطلحات داج بجیم عربی لفظ قدیمیست بمعنی تاریکی و تاریک داج بتشدید جیم معرب آن نسبت و بعضی عربی الاصل بمعنی بسیار تاریک از سراج و منتخب و سروری
و برهان دوار و جراح مراد از دارو و بیهوشی دار الجهاد در زمانه عالمگیر حیدرآباد را میگفتند داماد بمعنی مرد نوکدخدا یعنی مردی که تازه شادی و عروسی شده باشد و آنچه در سنسکرت و
بمعنی شوهر دختر شهرت دارد مجازست و بعضی گویند که این لفظ عربیست مخفف ادم آباد و ستوار الاه بمعنی خدام داد عدل و انصاف و عطا و بخشش از بهار عجم داد بفتح دال بمعنی
حاکم و در اصل این لفظ دادر بود بمعنی حاکم و ادبن بجهت تخفیف دال ثانی را حذف کرده از برهان و سراج دار بمعنی مطلق چوب و درخت است و نیز چوبی … سر کم
کرده زمین فرو برده و در آن گنهگاران را در گلو رسن بسته بدان کشند و کنایه بمعنی خانه و محله و سرای از سراج و برهان و بهار عجم دار العیار جائیکه دران صیرفیان و نقادان از
سیم و زر جائی گیرند و سره را از ناسره تمیز کنند زر و سیم را سنجند دار السرور لقب بیجاپور دادار بهر دو دال مهمله بمعنی عادل مرکبست از داد و کلمه ار که مفید معنی نسبت است
از سراج داور بفتح دال ثانی بمعنی برادر و دوست و این لقب دار السلطنت است از لطائف و مؤید و رشیدی و جهانگیری و برهان دائره نصف النهار دائره ایست بسمت الراس و القدم
که از جنوب بشمال بهر دو قطب عالم گذشته تنصیف معدل النهار و منطقة البروج میکند دار البوار خانه هلاکت یعنی دوزخ از کشف و بهار عجم دار القرار نام بهشت از جمله هشت بهشت
و لقب قندهار و او کنایه از حکومت دریا از بهار عجم و بمعنی جنگ و پیکار و ستیزه نیز آمده و ابر بکسر بای موحده … چیزی ناهموار از منتخب دانش آموز بمعنی استاد
و شاگرد و هر دو … دار بازی گاه که بهندی نٹ گویند دارای … نوعی از اعدادی که بقدر یک انگشت سیاه و یک انگشت سفید باشد
دار الملک تختگاه سلطان و شهر امیر صاحب ملک دمرز بفتح میم و سکون را مهمله و بعده زا معجمه بمعنی زمین آباد داس بسین مهمله آلتی است آهنی که بدان گاه و زراعت را
قطع کنند و بمعنی خس باریک که برسر غلاف و از خوشه گندم و جو باشد داش بشین معجمه بمعنی جایی که دران آتش بسیار افروزند خواه دران خشت پزند خواه کاسه پزند خواه آجر
پزند از رشیدی و جهانگیری و دار و سراج و در ترکی بمعنی سنگ و بمعنی … داش بمعنی همراه و … بکسر دال و حای مهمله و ضاد معجمه یعنی … شوند و باطل از منتخب
لطائف دامغ بکسر میم و غین معجمه … از منتخب دانق بکسر و فتح نون معرب دانگ است از چند کتب دار الملک شهری که در آن پادشاه سکونت داشته باشد دار الخلافت

نیز گویند و انگ وزن دانگ اختلاف بسیار است مگر باتفاق اکثر لغات بعد تحقیق شده که وزن دانگ شش رتی است و در نصاب بمعنی حصه نیز نوشته دال
تشدید لام در عربی بمعنی راه نماینده و دلالت کننده بر چیزی از منتخب و در فارسی بمعنی جانور شکاری که آن را عقاب نیز گویند از برهان و حرف دال باصطلاح تقویم علامت مشتری ست اسد
دهم علامت ستاره عطارد با آنکه حرف دال بیای عربی بدل شود چون لال و بالان بمعنی هیزم خانه و بتای فوقانی چون خاد و خات بمعنی غلیواز و شواد و شوات بضم شین معجمه
طائریست که بفارسی چرز گویند و بعربی حبارا نامند و بجیم عربی چون گرد و گرج بضم کاف فارسی نام ولایت و بذال معجمه چون آدر و آذر و در تعریب نیز دال معجمه بدل شود چون استاد
و استاذ و بزای معجمه چون ستی چون سرخ مرد و سرخ مرز بهندی لال چولا گویند و بشین معجمه چون کوداب و کوشاب نام آشی ست و بکاف فارسی چون کلند و کلنگ نام و سرت فروند بلام
چون غرم و لغ بالفتح زمین سخت و گیاه و بنون چون گزیده و گزینه بمعنی منتخب و چیده و برین قیاس نموده و نمونه و بواو چون بید و بیو بیای مجهول بمعنی کرمیکه پشمینه را تباه کند
بها چون تبر و تبره نوعی از شکر سفید و بیای تحتانی چون آذرباذگان و آذربایگان مانند و آید بمعنی زن و در آخر افعال افاده معنی حال کند چون کند و زند کنده
و در آخر اسما زائده آید چون شفتالو و شفتالود و پیرهن پیرهند و نارون و نارود داخل بواو معروف و داخل بضم خای معجمه بمعنی درگاه والان که بر در سلاطین برای نشستن
مردم از چوب و سنگ سازند از رشیدی و برهان و در مصباح اللغات و شرح قران السعدین چنین نوشته که داخل معنی سراپرده بار عام و آن حائطی باشد که در پیش سراپرده خاص پادشاهان کشند
و بر در آن علم استاده کنند تا در وی کسی سوار گذشتن نتواند بسبب بزرگی علم و نیز در مصباح اللغات هم این نقل کرده آنچه علاقه بر اطراف زراعت سازند بجهت منع وحوش و طیور
داحول بضم است که ساق و قدم بزرگ شود و زنگش مائل بسیاه و شبیه بپای فیل گردد و سبب آن ماده سوداویست از کفایه داحول بواو معروف مرادف هرآوان که دهقانان برای
رمانیدن وحوش و طیور در باغ و کشت سازند از منتخب دار الجلال در زمانه سابق لقب دهلی بود و نام هم و دام بمعروف جانوران غیر درنده صحرائی که گیاه میخورند مثل آهو و گوزن امثال
آن نقیض دد که بمعنی چارپایان درنده است مثل شیر و پلنگ و گرگ و سگ از سراج و دام بمعنی معروف بلفظ نهادن و چیدن و زدن و کشیدن و گستردن و انداختن مستعمل از بهار عجم و دمنا
امرا و سلاطین هند و خراج ملک نام عیار از چهلم حصه روپیه هم بمعنی بیست و پنجم حصه از فلوس در او زان او و به دام پخته هیزده و نیز و بعضی بیست و یک باشد و دام خام دوازده
اشه دار النعیم خانه ناز و نعمت و مراد ازین بهشت ست دار السلام خانه سلامت نام بهشت و نام جائیست عرب زلزاده منتخب و بعضی بغداد را نیز نوشته اند دامن بمیم مکسور با الف
موحده و یا معروف نام زاهد هندی که بسیار دانا و عادل بود و قصه او کلیله دمنه از دست داین با سر همزه که حرف سوم است بمعنی قرض هندو دادن معروف و بمعنی کردن چون عده
دادن و بمعنی نهادن چون گوش دادن بمعنی گفتن چون جا دادن و بمعنی گذاشتن چون کوچه دادن و بمعنی کشیدن چون جارو دادن از بهار عجم داستان قصه
حکایت شهرت و مثل بمعنی مجاز و لقب زال پدر رستم از سراج و الان اصح و دلان بتشدید لام بدون الف و دل خطا معنیش معروف از موید کشف برهان داستان ست
در اقلیم چهارم از ملک قهستان در تواریخ نوشته که از طبرستان داغ گازران آنچه بر پارچه نونشانی نهاده بگاز رسید هنگام شستن زائل نشود از شرح خاقانی
دامن افشاندن غرور و ناز کردن از شرح سراج دامن چیدن کناره کردن دامن بر زمین کشیدن بغرور راه رفتن و رعونت و رعنائی از بهار و شرح و مصطلحات
دامن بدندان گرفتن عبارت از تیز گریختن از بهار عجم دامن چاک دلن منسوب دختر باپسر از مصطلحات داغ بر یخ زدن آثار شخصی رسانیدن که او دست نشود
از مصطلحات داو داد خرداد بمعنی دیوار خواه پخته یا خام و آن را دا نیز گویند و بمعنی زیاده کردن حصل قمار و نوبت قمار باختن و بمعنی یکه و دیلم و بمعنی شام و سراج
داهیه بکسر ها و فتح تحتانی بر وزن حادثه بمعنی سختی زمانه و حادثه از کشف کنز دار الخلافه هر شهر که تخت گاه بادشاه باشد خصوصاً لقب دهلی ست اگره را نیز گویند دار القمامه
بضم قاف عبادت خانه ترسایان از موید و شرح خاقانی و هم در شرح مذکور بمعنی محل اجتماع زنان فاسقه نیز نوشته است و در منتخب جائیکه خاشاک و سرگین اندازند داغ گاه
بمعنی گچهری چه اکه کاغذ را آنجا مهر میسازند از مصطلحات داعیه خواهش و اراده دواعی جمع آن دامن کوه صحرای پائین کوه از بهار عجم دانچه بنون و جیم فارسی بمعنی عدد
از برهان دافعه آن قوتیست در بدن که آنچه از تغذیه بدن فضله باشد و فضلات غذا شدن بیرون باشد آن را منع گرداند دائره بکسر همزه که حرف سوم ست حظاره
و گردش بر با نعاز منتخب نام سازیکه معروفست و نزد بعضی حلقه مجلس و لشکری که بر جائی فرود آمده باشد و ظاهراً این معنی مجاز از معنی اول از منتخب فاضه و الوحیه داخل ندو واو

وعین وجیم بمعنی هند دانه که از اتر بز گویند از شرح نصاب دابّه بتشدید با موحده هر حیوان که بر زمین راه رود و غالب اطلاق این بان چهار پایه میشود که بران سوار شوند
یا بار کشند از منتخب و لطائف دانگینر که از رشیدی و برهان دانیه بکسر نون نزدیک شونده از کنز یا خود از دلنو دانگانه بدو نون وکاف فارسی آن باشد که جمعی چون بسیر
گشت روند هر کدام زر بدهند تا از ان سر انجام خوردنی کنند از لطائف و بمعنی رخت و متاع خانه نیز نوشته اند دائرهٔ عظمی و دائرهٔ عظیمه بدانکه دائرهٔ عظیمه آنرا گویند که تنصیف
کره نماید که این دائره بران کره فرض کرده شود و اگر دائره تنصیف کره ننماید آنرا دائرهٔ صغیره گویند و ده دائرهٔ عظیمه که اهل هیئت بر فلک فرض کرده اند همگی نه اند
اول معدل النهار و این را معدل النهار ازان گویند که چون سیر شمس برین دائره میگردد لیل و نهار برابر میشود در جمیع نواحی تقریباً اگر در عرض تسعین برابر نمیشود و شمس باین دائره
دائره اتفاق سیر در سال دو بار افتد یکی در اول حمل و دیگر در آخر سنبله و در تحت این دائره در عین محاذات این دائره یک دائرهٔ دیگر بر روی زمین فرض کنند بنحویکه اگر دائره
معدل النهار قاطع عالم شده زمین را بهم قطع نماید پس زمین از جائیکه قطع شود همان خط استوا و خط استوا ازان گویند که در انجا همیشه لیل و نهار برابر باشد بالتقریب دوم
دائرهٔ منطقة البروج که بر دائرهٔ معدل النهار آن تقاطع نموده است حمائلی و چون شمس بهر دو نقطهٔ محل تقاطع رسد لیل و نهار در جمیع بقاع غیر از عرض تسعین بالتقریب
برابر میشود و این دو محل تقاطع را دو نقطهٔ اعتدال گویند و آن نقطه که چون آفتاب ازو گذرد و سمت شمالی شود دیر اعتدال ربیعی گویند آن راس حمل است و نقطهٔ دیگر که مقابل
آنست چون آفتاب ازو گذرد و جنوبی شود آنرا اعتدال خریفی خوانند و آن راس میزان است و سیر شمس دایما بر همین دائره میباشد و این دائره را منطقة البروج ازان گویند که
همه دوازده بروج بر همین دائره واقع شده اند سوم دائرهٔ مارّه بالاقطاب الاربعه و این دائره ایست که بر هر دو قطب منطقة البروج و هر دو قطب معدل النهار و بر هر دو میل
کلی گذشته است و میل کلی عبارت است از غایت بعد منطقة البروج از معدل النهار چهارم دائرة الافق و این دائره ایست که تنصیف فلک میکند در میان مرئی و غیر مرئی
یعنی دائره افق فرق میکند قدر فلک را که بالای زمین دیده میشود و میان آن قدر فلک که از نظر ناظر محجوب است زیر زمین و طلوع و غروب کواکب باین دائره تعلق دارد و قطبین
این دائره سمت الراس و سمت القدم اند و این را افق حسی گویند و نزد محققین افق سه قسم است یکی را بیان کردم و بیان دوم و سوم تطویل را میخواهد و هر ایک ازین افق بلحاظ
حرکت فلک حمائلی است و دولابی و رحوی دولابی بر خط استوا ست و حمائلی در اکثر بلاد معمورهٔ عالم و رحوی یعنی بطور گردش آسیا بر عرض تسعین است که قطب شمالی در انجا سمت الراس باشد
پنجم دائرهٔ نصف النهار و این دائره ایست که بر هر دو قطب عالم که عبارت از هر دو قطب معدل النهار است گذشته سمت الراس و القدم میگذرد و تنصیف میکند آن قدر فلک را که فوق
افق مرئیست و بالنصر و غیر مرئی تنصیف خواهد کرد و این تعریف بلحاظ اکثر بلاد معموره است چرا که در عرض تسعین صادق نمی آید ششم دائرة الارتفاع چون قوس ارتفاع کوکب ازین دائره
مأخوذ است لهذا باین اسم گشت و این دائره میگذرد بسمت الراس و القدم و این دائره در روز و شب دو بار بدائرهٔ نصف النهار منطبق میگردد و در هر وقت از محل خود متجاوز
میکند هفتم دائرهٔ اول السموات و این دائره ایست که مرور میکند بسمتین الراس و القدم و بدو نقطهٔ مشرق و مغرب و قطبین این دائره هر دو نقطهٔ جنوب و شمال است و بر خط استوا منطبق میشود
با معدل النهار و در افق رحوی قاطع معدل النهار بزوایای قائمه و در آفاق مائله مقاطع معدل النهار نیز باشد مگر بر غیر قوائم هشتم دائرة المیل و این دائره ایست که مرور میکند بهر دو
قطب معدل النهار و شناخته میشود باین دائره کواکب سیاره از معدل النهار و میل منطقة البروج از معدل النهار و باید دانست که هر دو نقطهٔ اعتدال را میل نباشد و چون کوکب از نقطه
اعتدال تجاوز کند میل او می افزاید تا میل کلی که نقطهٔ انقلابین است نهم دائرة العرض و این دائره ایست که مرور میکند بدو قطب بروج و شناخته میشود بان عرض کوکب و بعضی متاخرین
فن هیئت سوای نه دائرهٔ مشهور مذکوره دائرهٔ دهم نیز نوشته اند و آنرا دائرهٔ وسط السماء الرؤیه نامند و آن میگذرد بر اقطاب منطقة البروج و افق و هر دو قطب آن طالع و غارب اند
بدانکه سه دائره ازین نه دائره که معدل النهار و منطقة البروج و دائرهٔ مارّه بالاقطاب الاربعه باشد شخصیه اند یعنی افراد اینها متعدد نشوند و شش دائرهٔ باقی که دائرهٔ نصف النهار و دائرهٔ ارتفاع و
افق و اول السموات و میل و عرض و وسط السماء الرؤیه باشد نوعیه اند یعنی افراد کثیره دارند لیکن دائرهٔ افق متعدد حقیقی شود و دائرهٔ مرتفع و همچنین نصف النهار و اول السموات بخلاف دائرهٔ باقیه که
متعدد دیگر دند از شرح چغمینی فارسی و دیگر کتب علم هیئت داعی دانا و زیرک از کشف داعی دعا کننده و بمعنی خواهنده و طلب کننده و قصد کننده و قضا کننده دارا بمعنی بادشاه و نو
از چشمینه که مشهور دارو بیهوشی و دهشت که در شراب اندازند برای امتحان کسی و ناکس خوشامد که لائق مصاحبت سلاطین هست یا نیست از بهار عجم و غیر آن داغ در فتنی

داغیکه در فتش اگر گرم کرده در هند و بداغ در فتشی اکثر سوراخ کردن در چیزی منظور باد معنی چادر باریک بکسر فا و سپید دوانی بکسر نون تا کبک فرو مایه پست بمعنی نزدیک بمعنی اول
از دنارت بمعنی ثانی از دنو داوری بفتح اول بمعنی حکومت قصد و معامله بمعنی خصومت و جنگ و شکایت و محاکمه از برهان و سراج فصل دال مهمله مع بای موحده دبا
بالضم و تشدید موحده بمعنی کدو از شرح نصاب و لطائف دباب بالضم و تشدید موحده بمعنی خرس از برهان و باب بفتح لواطت غلام بمعنی نقش و نگار که بر جامه کنند و پنهان کردن دباغ بالفتح و تشدید
نرم رفتن از لطائف دباب بفتح لواطت غلام از لطائف و بیت آخر بای موحده بمعنی نرم کوفتن از لطائف دباغت بکسر پیراستن پوست و پاک کردن آن از صراح و منتخب و گاهی
مجاز بمعنی آلودن و خشک کردن رطوبات اصلیه از چیزی آید دبور بفتح اول و ضم بای موحده و واو معروف باد یکه از مغرب وزد و این باد را الطباید بشمار زند از بحر الجواهر و شرح
منتخب و مولانا یوسف بن بانع در شرح نصاب نوشته که دبور باد خود از دبرست که بمعنی پشت باشد و چون این باد از جانب پشت کعبه میوزد این را دبور نام کردند دب اکبر
دب اصغر بضم اول و تشدید بای موحده دو صورت خرس اند از ترکیب کواکب قریب قطب شمالی یکی کلان و دیگر کوچک که آن هر دو را بنات النعش صغری و بنات النعش کبری نیز گویند دبیم
بضمتین نقیض قبل یعنی پشت و پس هر چیز و مجاز بمعنی مقعد از منتخب و بحر الجواهر و غیره دبیر نویسنده و منشی از برهان و بهار عجم نوشته که بمعنی منشی و محاسب هر دو آمده و در
سراج اللغات نوشته که این لفظ نزد اکثر فارسی است و نزد بعضی عربی و یکی از رساله معتبره بنظر آمده که دبیر در اصل دو بیر بود بضم دال یعنی دو چیز حافظ است و منشی هم حافظ
نظم و نثر میباشد و نزد بعضی دبیر بفتح معرب دبیرست دبوس بفتح اول و واو معروف و سین مهمله بمعنی گرز آهنی و بتشدید معرب آن از سراج و برهان دبس بالکسر سین مهمله بمعنی دوشاب
یعنی شیره انگور از برهان و لطائف دبق بالکسر سریش از لطائف و شرح نصاب مگر در نصاب بضرورت نظم بکسر اول و فتح ثانی آمده و در صحاح دبق بالفتح چیزیست چسپنده مانند
سریش که بدان شکار مرغ کنند دبیر فلک عطارد از سراج اللغات دبران بفتحتین نام منزل چهارم است از منازل قمر و آن یک کوکب است نیک روشن و سرخ و آن بجای چشم ثور
واقع شده است چون کسی بوقت طلوع آن او را ببیند کور شود از شرح قران السعدین و منتخب دبستان بفتح اول و کسر ثانی بمعنی مکتب و این لفظ در اصل ادبستان بود چون
مکتب جای ادبست بدین اسم مسمی شد از برهان و سراج دبه در پای پیل افگندن بمعنی فتنه انگیزی از سراج دبیله بروزن فتیله درم کلان مدور دبه بفتح و تشدید صحیح
بضم خطاست بمعنی ظرف چرمین که از چرم خام باکثر دران روغن پر کنند از منتخب و لطائف و بهار عجم دبدبه آواز طبل و نقاره و مجاز بمعنی جاه و حشمت و دبدبه بیت و برنجی از فرهنگ حسینی
و برهان و در سراج نوشته که ظاهر این لفظ عربیست دبیقی بفتح نوعی از دیبای لطیف منسوب بدبیق که قریه ایست از ملک مصر از لب اللباب فصل دال مهمله مع تای
مثلثه دثار بکسر اول و تای مثلثه هر جامه که به بدن ملصق نباشد و از بر جامه دیگر پوشند مثل چادر و رضائی از بحر الجواهر و کشف و سروری و کنز فصل دال مهمله مع جیم عربی
دجی بضم دال و فتح جیم و در آخر الف مقصوره بصورت یا تاریکی شب از منتخب و صراح و مؤید دجاج بفتح و کسر جیم یعنی ماکیان خروس را نیز گویند از منتخب دجاجه بفتح و کسر
یک ماکیان یا خروس تا در آخر این لفظ علامت تانیث نیست بلکه برای وحدت است و نام شکلی از اشکال سماویه فلک بصورت ماکیان دجله بالفتح و بالکسر از قاموس و منتخب و بهار عجم
رودیست که زیر بغداد میرود و مجاز بهر رود دجله گویند و صاحب مؤید مدار و کنز و کشف فقط بالکسر نوشته اند فصل دال مهمله مع حای مهمله دحرجه بالفتح و سکون حای مهمله و فتح
را و جیم غلطانیدن و گردانیدن از کنز فصل دال مهمله مع خای معجمه دختر آفتاب شراب دخت بالضم مخفف دختر از برهان و فتح بالضم و تشدید بمعنی دو دانش
در شرح نصاب دختر رز شراب انگوری از برهان دخل بالفتح و در آمدن و بمعنی آمدنی که ضد خرج باشد و اعتراض کردن در کار و عمل کسی و خلل آنکه در کار و عمل کسی دخل
داشته باشد و حرفیست از نه حرف قافیه که واقع باشد در میان روی و الف تاسیس مثلا میم در شامل و ضاد در فاضل و در لطائف بمعنی دوست خاص دخان بضم
اول و دود که در آتش بر می آید از منتخب دخن دخنه بضم نون خلا باشد که از ارزن و گاورس گویند و بهندی چینا نامند از کنز و شرح نصاب دخمه بفتح اول و سکون خای معجمه
بمعنی آن تهخانه که کفار عجم مردگان را در آن نگاه میداشتند و گورخانه گبران از رشیدی و برهان و کشف و سراج فصل دال مهمله مع دال مهمله دد بفتح دال اول و سکون
دال ثانی هر چهار پایه که درنده باشد مثل شیر و گرگ و یوز و سیاه گوش از برهان و دد بفتح هر دو دال مهمله بمعنی چهار پایه که درنده باشد مثل شیر و غیره از برهان
فصل دال مهمله مع را مهمله دریغا بکسر میم و درین لفظ الف زائد است و میتواند که برای ندبه باشد که در تأسف و پشیمانی کنند برای حسرت

خان آرزو نوشته که در بیفار الطا بود یعنی در نیفت و همین قسم الف خونشاد بسا بمعنی خوش ست و بس ست و بالفتح جرس و در آخر این لفظ و قتیکه مضاف یک موصوف شود
چون الف صلاحیت حرکت ندارد بجهت اظهار کسره یا می نویسند و در فاء همین حال ست هر لفظیکه در آن آخر الف یا واو باشد فافهم و بفتح لفظ دما از سروری و کشف و مدار
و برهان و در مؤید بکسر تحقیق کرده شده و در خشک دانا در خبیث و در جزیره اندلس هرکه برگ آن زیر سر نهاده خواب کند آنچه فراموش شده باشد یاد آید از شرح خاقانی و روا ست
بفتح اول و سکون ثانی و دو واو بمعنی سرنگون آویخته و محتاج و بمعنی حاجت هم آمده از شرح خاقانی درب بالفتح و با موحده بمعنی دروازه و بالضم بمعنی عقل و عماد از صراح و منتخب و غیرها
در است بکسر اول عقل و ذو تن و دانستن از منتخب و در بست کنایه از تمام یعنی بی تصرف غیر از بهار عجم درکات بفتحات جمع درکه بفتحتین بمعنی نشیب و این مقابله درجات ست
و درکات بمعنی منازل دوزخ ست درجات بفتحات پایه های بلند جمع درجه و درجات سپهر سه صد و شصت اند درست بفتحتین بمعنی تمام غیر ناقص و بمعنی اشرفی شده نیز و بمعنی درهم و دینار
از رشیدی و برهان و سراج درست بکسر اول و نانی و سبق دادن و سبق گرفتن از منتخب درسا بمعنی فی الفور و دریای ثالث مراد از باران بدانکه دریا سه قرار داده اند
اول انهار بهشت که بالای آسمان اند دوم دریای محیط که گرداگرد زمین ست سوم دریائیکه درمیان آسمان و زمین ست و آن باران باشد از شرح سکندرنامه از خان آرزو و سیف الله ست
و بهار عجم درج بالفتح پیچیدن چیزی در چیزی و نوردیدن دکانخه و طومار و شکن نامه و قصیده و مثنویکه شاعری نشی بر کاغذ نوشته با خود دارد بجهت اظهار کمال و نام مقامی
بر عرش که رسول الله صلی الله علیه و آله و سلم شب معراج از آن در گذشته اند و بالضم صندوقچه و طبله که زیور و جواهر در آن نهند و بفتحتین جمع درجه راهها و پایه های نردبان
منتخب و کشف و کنز و برهان و لطائف و غیره دربند نام قلعه ایست بمعنی مطلق قلعه و حصار و بمعنی دروازه و نام شهری نزدیک شیروان که آنرا باب الابواب گویند و بمعنی
گذرگاه دریا که آنرا بندر گویند و فاصله میان دو ولایت از برهان و سروری و لطائف و رشیدی دروبند نام شهر و بمعنی بند در و قفل نیز بادیست چنانکه می نویسند بروبند
درد بالضم شراب تیره و هر کدورت که در چیز رقیق ته نشین شود از لطائف و سراج و در خور و لائق و سزاوار از برهان درود بفتحتین اگر از طرف حق تعالی باشد رحمت مراد
باشد و اگر از ملائک ست استغفار مراد باشد و اگر از جانب مومنان ست بمعنی دعا باشد و از بهائم و طیور بمعنی تسبیح از مؤید و رشیدی و جهانگیری و کشف و برهان این لفظ بمعنی بریدن
زراعت قطع کردن چوب نیز آمده و در رضم اول و فتح دوم جمع درکه بمعنی مرواریدهای بزرگ ست درا بالفتح و تشدید شیرگاو و گوسفند و غنیمت و کار نیکو و نکوئی و خوبی و خیر
از ینجاست که گویند لله دره یعنی خدا راست خوبی و نکوئی او و بالضم مروارید بزرگ از منتخب و صراح و در بهار عجم نوشته که در بالضم و تشدید را و تخفیف آن فارسیان
مطلق مروارید را گویند و در لغت عرب دره بر وزن حره مروارید کلان را گویند دریای خضر مراد از فلک و نام دریا از هفت دریا که بر کنار شاخی از مجمع ست درود
بفتحتین روان شدن عرق و شیر و غیره و در خور و لائق و سزاوار از برهان دریابار بمعنی ته دریا بزرگ و ولایتی را گویند که بر کنار دریا باشد از برهان و در لطائف بمعنی جزایر درود دیگر
بفتحتین و واو معروف بمعنی نجار و این ماخوذ از درودن که بالضم چوب و زراعت قطع کردن باشد از رشیدی درودگر بفتحتین مخفف درودگر استاد چوب تراش باشد و بکسر اول و فتح ثانی
قطع کننده زراعت از برهان و درون بفتحتین و در آخر زای معجمه جمع درزه بمعنی محل پوینده در چیز از کنز درس بفتح اول و سکون ثانی خواندن کتاب بتلفظ گفتن و دادن و گرفتن
کردن درخواندن مستعمل از بهار عجم درویش بفتح هر دو دال مهمله و سکون را مهمله و کسر یای موحده و یای تحتانی معروف و سین مهمله بر وزن خندریس بمعنی زن پیر و بمعنی
سخت و بلا از شرح نصاب و لطائف دراز گوش نوعی از خر که گوش دراز دارد و نصاری تعظیم آن کنند زیراکه مرکوب عیسی علیه السلام بوده است از شرح خاقانی درباش بالضم
مخفف دورباش آن نیزه کوچک دو شاخه است که پیش سواری ملوک برند تا مردم آزادیده از راه دور شوند درویش بالفتح بمعنی خوانده اند درها و این در اصل دریوزه بود
زا را بشین معجمه بدل کردند و در یوزه در اصل درآویز بود یعنی آویزنده از در چون گدا بوقت سوال از در میآویزد یعنی در ها میگیرد لهذا گدا را درویش گفتند و بعضی محققان نوشته اند
که درویش در اصل دیوزیوزه بود میان یا و دال قلب مکانی کردند و دیوز شد بعده زا را بشین بدل کردند و دیوز صیغه امر از یوزیدن که بمعنی جستجو کردن است و این وجه آخرین مستفاد
از سراج اللغات و وجه اول که سابق مذکور شد از مدار و مؤید و سروری و سراج بدانکه چون اطلاق این لفظ بر خدا رسیدگان گوشه نشین صادق آید و نیز بمعانی نماید لهذا
فقیر حسب منت با بجهت تمیز درویش بضم دال باید گفت و منصور شمر کرباشند از که بمعنی حرفیست درویشا که در اصل درآید بود ماینه وزن کلمه تشبیه است چنانکه سام برید علیه یعده

واو را کسره و واو و الف بقاعده مال با مجهول کردند کسی از اهل لغت این چه نوشته فقیر مؤلف بعد غور ایشان از قوانین فارسی استخراج نموده اگر منصفان پسند نمایند فبها
سعد دارند **درفش** بضم اول و ثانی درفش کوشه که بزر منقش کرده بر سر علم بندند و چون گاهی درفشیدن لرزیدن آید نیز درفش ازان گویند که از باد می لرزد و آلتی
که بدان چرم سوراخ کنند از بعضی شالی گویند از رشیدی و سراج و صاحب مدار و مؤید نوشته که بفتحتین آلتیکه بدان چرم سوراخ کنند و بضم اول و فتح ثانی بمعنی علم و نشان
لشکر و در جهانگیری بهر دو معنی بفتحتین بکسر اول و فتح ثانی نیز آمده و در برهان بکسر اول و فتح ثانی آلت چرم دوزان و علم **درخش** بضم اول و فتح ثانی و بفتحتین بمعنی
فروغ و روشنی آنرا گویند از برهان و جهانگیری و مدار و کشف و سراج **درع** بالکسر زره از منتخب و مدار و کشف **دریغ** بکسرتین افسوس و اندوه از برهان و سروری و مؤید و کشف و دروغ
بفتحتین کذب از مؤید و بفتح اول نیز آمده **درنجف** بالضم و باضافت سنگیست سفید و شفاف مانند بلور که در میان آن مو ها سیاه معاینه میشوند و آن موها را بجناب
کرم الله وجهه نسبت کنند و تعظیم نمایند از بهار عجم **درق** بفتحتین بمعنی سپر که از زخم تیغ حفاظت کنند از کشف **درک** بالفتح دریافتن و بفتحتین و بالفتح طبقه دوزخ از منتخب
درک بالفتح و تشدید را نیک دریابنده از منتخب **درنگ** بفتحتین بمعنی فرصت و آهستگی از رشیدی و مدار و سراج و در برهان و لطائف بکسر اول **درگل** بفتح اول و ضم
کاف عربی لفظ مرکب بمعنی بالکل و تمام **در یتیم** مروارید بزرگ و آبدار که در صدف همین یکدانه تنها پیدا شده باشد از سراج اللغات **دراز دم** بضم دال و میم حرباو ترسیان
تعظیم آن کنند چرا که حرباء تعظیم آفتاب میکند از شرح خاقانی **درهم** معرب درم وزن آن پنج و نیم ماشه نزد اکثر و در تحفة المؤمنین و کنز وزن درم شش دانگ و دانگ دو قیراط
و قیراط دو طسوج و طسوج دو جو میانه و باصطلاح فقه درهم شرعی پهنائی آن بقدر ناخن که در کف دست متوسط الحال آب قرار گیرد و در سراج اللغات نوشته که درم بکسر
اول مخفف درهم است و درهم لفظ عربیست نه معرب چنانکه بعضی گمان برند که درم فارسیست و درهم معرب آنست و دراهم جمع آن چنانکه در کلام مجید سوره یوسف واقع ست و یکی از
محققان لغت قرآنی درهم را معرب نگفته و لیند اسیوطی غیره از معربات قرآنی آنرا نیاورده پس درم مخفف درهم باشد و این تخفیف از تصرف فارسیان است اگرچه در صراح درهم را معرب
درم گفته **درشن** بفتح اول و سکون ثانی و فتح شین معجمه و سکون نون این لفظ هندیست بمعنی جهروکه یعنی دریچه مکانیکه بادشاه در آنجا می نشیند **درمان** بالفتح علاج
و بمعنی بگذار نیز بصورت امر است **درن** بفتحتین ریم و آن کرمیست آبی که خون میمکد از برهان **درزن** بفتح اول و فتح زای معجمه بمعنی سوزن و اصل درزن دو معنی درز بند بود زای معجمه یک زای
حذف کردند درزن بمعنی سوختن بسیار آمده است یا آنکه نون برای نسبت ست بمعنی منسوب به درز **درکار کردن** کسی را در آموختن و در حق کسی چیزی صرف ساختن
درخشیدن بضمتین تابیدن و پرتو افگندن از سروری و مؤید و برهان و سراج **درخیدن** بالضم و بالکسر بمعنی **دررودن** بضمتین بر زن کشودن بمعنی چوب تراشیدن و زراعت قطع کردن
از برهان و مؤید و رشیدی و کشف **درفشان** بفتحتین بمعنی روشن از برهان **درون** بفتح اول و ضم ثانی بمعنی میان از برهان **درائیدن** بفتح و بکسر آواز کردن
و غیره گفتن از مؤید و برهان و سراج **درفشیدن** بضم اول و فتح ثانی لرزیدن و درخشان بمعنی لرزان از رشیدی از برهان بفتحتین معلوم شده و از مؤید و سراج بفتحتین درخشان
بضمتین بمعنی لرزان و تابان از کشف و برهان **دروغزن** کاذب و دروغگو **درپوست افتادن** و **درپوستین افتادن** در عیب کسی غور نمودن و ظاهر کردن
از برهان و مصطلحات و بهار عجم و خیابان **درپوست گفتن** سخن را بکنایه پوشیده گفتن **درگرفتن** موافق آمدن بر چیزی محیط شدن و سوختن و بمعنی اثر کردن
و بمعنی بر شمین صحبت و بمعنی روشن شدن آتش و چراغ از بهار عجم و چراغ هدایت **درافتادن** با کسی مقدمه بحث کردن و باهم جنگ و خصومت نمودن از برهان و
جهانگیری **درلوزینه سیر کردن** و **درمغز بادام سیر آمیختن** یعنی در خوشی کسی خلل و غم پیدا کردن از برهان و بهار عجم **درسر کردن** برباد دادن
شرح سکندرنامه از خان آرزو و سیف الله **درسر شدن** آخر شدن از شرح و **برآوردن** بند کردن **درکاسه نیم کاسه داشتن** تعبیه کردن چیزی از راه فریب
و بامعنی زیر کاسه نیم کاسه داشتن نیز آمده از چراغ هدایت **درخط شدن** برهم و خراب شدن شهر مندرس شدن منسوخ و متغیر و اندوهگین شدن از برهان و رشیدی و مصطلحات
و بعضی نوشته که کنایه از عاجز شدن زیرا که چون کسی عاجز میشود در دیدن با کسی خطی گرد خود کشیده می نشیند **درآب حرق افتادن** خجلت بسیار کشیدن از مصطلحات
درآب و آتش بودن بمحنت و مشقت مبتلا بودن از مصطلحات و چراغ هدایت **درپا چراغ کمر بستن** رسم قلندران ولایت مرید را بر سر مزار پیر سلسله برده

برپای چراغ گربه استاده سازند و گویند گربه چراغ است کنایه از مستعد خدمت شدن است از مصطلحات **دراز شدن** خفتن از شرح الشعرا **درحوال رفتن**
فریب و دغا خوردن از مصطلحات **درخم بودن** در فرع کسی بودن از مصطلحات **درکار گرفتن** کنایه از جماع کردن از مصطلحات **درول کردن** زاری کردن
در پوست درآمدن کنایه از واقف شدن از راز کسی **درو** بکسر اول و فتح ثانی قطع کردن زراعت از برهان **دروازه** نام حصاریست در روم از شرح قران السعدین
درمکه بفتح اول و سکون رای و فتح میم نان سپید که سفید باشد از شروح نصاب **دراعه** بضم و تشدید رای مهمله و فتح عین مهمله نوعی از جامه مشایخ از منتخب و موید و مدار و در کشف نوشته
که آن فوطه باشد که بر دوش اندازند و در خیابان نوشته که دراعه بالضم و تشدید رای مهمله نوعی از جامه که اکثر از صوف باشد فارسیان بتخفیف نیز استعمال کنند **دره** بالکسر رای مهمله مشدد
و دال تازی چرم که محتسب بدان حد زنند از منتخب و سروری و صراح و موید و کشف و کنز و دره بالفتح و بتشدید و تخفیف در فارسی بمعنی راهیکه در کوه باشد و بهمین حرکات بمعنی شکنبه که معده بهائم
باشد و بالضم و تشدید در عربی بمعنی مروارید بزرگ از رشیدی و صراح و کشف و برهان و منتخب **دراج** بفتح اول و تشدید ثانی و جیم عربی برج بزرگ که بطرفین دروازه قلعه میسازند
از شرح خاقانی **دریوزه و دریزه** هر دو بفتح و بواو و یای مجهول آمده و بخشش از در بابرای سوال یعنی گدائی از موید و کشف و جهانگیری و در سراج نوشته که دریوزه و دریزه
بمعنی جستجو کردن از در که عبارت از گدائیست و دریوز بمعنی گدا نیز آمده چه یوز بمعنی جست و جو و جوینده هر دو صحیحست و دریزه مقلوب دریوزه است **درمنه**
بفتحتین و سکون میم و فتح نون نوعی از گیاه دوائی از رشیدی و سراج **دریچه** بفتح اول و کسر رای مهمله و یای معروف و جیم فارسی بمعنی در کوچک و همین شهرت دارد مگر زیاده بودن
یای تحتانی تامل است لیکن اکثر استادان دریچه بزیادت یای تحتانی آورده اند چنانچه عرفی گوید بیت دریچه اش بضیا دیده سهیل یمن * نشیمنش بهوا کعبه نسیم بهار * غیاث
ظن است که دریچه در اصل دریزه بود که زای معجمه را بجیم فارسی بدل کردند و دریزه مرکبست از لفظ در و لفظ یزه که بیای تحتانی و زای معجمه باشد بمعنی خرد و کوچک در حالت
ترکیب یارا ساکن کنند پس یزه بمعنی دروازه کوچک باشد چنانکه شکنیزه و نادیزه بمعنی مشک کوچک و ناو کوچک و بعضی دربچه نوشته اند بیای موحده این خیالی از غرابت خالی نیست ظهوری گوید
بیت ز زود شب بچه شرق و مغرب یا نیست * و رنه از تنگی این خانه نفس میگیرد * از چراغ هدایت و خیابان **درجه** بفتح اول و ثانی و ثالث بمعنی پایگاه و پایه از منتخب و
بحر الجواهر و در اصطلاح علم هیئت و نجوم سه صد و شصتم حصه فلک باشد بدانکه فلک را چون دوازده بخش کنند هر بخش را برج نامند و چون برج را سی حصه کنند هر حصه را درجه گویند و چون درجه را
شصت بخش کنند هر یک را دقیقه خوانند و چون دقیقه را شصت جا قسمت کنند هر قسمت را ثانیه گویند بدانکه چنانچه فلک را سه صد و شصت درجه است همچنین بمقابلهٔ آن زمین را نیز سه
صد و شصت حصه فرض کنند مگر این است که مسافت درجهٔ فلک با مسافت درجهٔ زمین برابر نباشد بلکه میان مسافت درجهٔ فلک و درجهٔ زمین تفاوت عظیم است چنانچه مسافت درجهٔ فلک
یازده لکه و هفتاد و هفت هزار و هشتصد و بست و شش کروه باشد و مسافت درجهٔ زمین تقریباً شصت و هفت کروه باشد یا کم و بیش **درکه** بفتح اول و ثانی و ثالث
طبقه دوزخ و پایه زیرین از کنز **دریچانه و درخانه** بمعنی درگاه و دربار پادشاه از بهار عجم **درقه** بالفتح بمعنی سپر زره از برهان **درمنه ترکی** تخم اسپنتاج
که شبیه بانخواه میباشد طعمش تند و در آخر دوم گرم و خشک و اسپنتاج را بفارسی خلال مکه گویند و شاخها باریک دارد و آن نباتیست خاردار برگش با خشونت سبز و گلش سفید
و ازرق و شاخها بقدر شبری از یک بیخ میروید از تحفة المؤمنین **درازدستی** ستم و تعدی **درازنفسی** بسیار گوئی یعنی کلام طویل گفتن **درسود** بسیار گشتن از برهان **درد** بمعنی زرد که
چیز رقیق نشین شود و مجازا بمعنی شراب تیره باید دانست که درد لفظ عربیست و در دن بیای تحتانی فارسی **دراری** بفتح اول بمعنی ستارگان روشن و بزرگ و این جمع دری است
که بمعنی ستاره روشن باشد **دری** بالضم و تشدید رای مهمله لفظ عربیست بمعنی ستاره روشن و بزرگ باشد از صراح و سروری و کشف **دری** بفتح اول و کسر رای مخفف لفظ فارسیست
بمعنی زبانی از هفت زبان فارسی که بدره کوه منسوبست چه در زمانهٔ سابق در دره کوه و ستائیان آن ناطق بوده چون مخلوط بزبان دیگر نبود لهذا فصیح خوانند و بعضی
نوشته اند که در زمانه بهمن چون مردم از اطراف بدرگاه وی می آمدند زبان یکدیگر نمی فهمیدند حکم کرد که زبانی وضع کنند که بر در پادشاه بدان تکلم کنند لهذا دری نامیدند یعنی
زبان درگاه سلاطین و این زبان از دیگر زبانهای فارسی که پهلوی و فارسی صرف و هروی و زاولی و سکزی و سغدی باشد فصیح تر است از رشیدی و برهان و در سراج اللغات نوشته
که کبک دری منسوب بدره کوه است اگرچه کبک دری نوعی علیحده است از کبک که بجثه از دیگر کبکان کلان تر و برنگ بهتر باشد چون این نوع کبک

دره کوه بسیار یافته میشود آنرا دری نیز خوانند دریوزگی بمعنی گدائی و درین لفظ کلمهٔ گی زائدست چنانکه در جنگی چرا که فقط دریوزه بمعنی گدائیست کما قیل و فقیر مولف گوید که
چون اصل دریوز و دریوزه بزیادت ها بمعنی سائل و سائلی هر دو آمده پس دریوزه بمعنی سائل گرفته یا مصدر آن ملحق کردند در بعضی صورت های مختفی موافق قاعده یکاف
فارسی مبدل گشته دریوزگی شد درشتی بفتحتین سختی و بدخلقی و تنادری و فربهی از مصطلحات درزگیری مربوط کردن و کمال و صل کردن دو چیز را باهم
فصل دال مهمله مع زای عربی و فارسی دزد حنا بالضم سفیدیکه در دست یا بعد بستن حنا ماند از چراغ هدایت و بهار عجم دژ هخت بکسر اول و سکون زای فارسی
و ضم ها و سکون خای معجمه و تای فوقانی بمعنی بیت المقدس از برهان دژ بکسر اول و سکون زای فارسی بمعنی قلعه و حصار و نیز بمعنی زشت و بد از جهانگیری و برهان و در سراج نوشته
که دز بالکسر و زای عربی بمعنی قلعه و بعضی که بزای فارسی نوشته اند درست نباشد پس بزای عربی صحیحست دژلمش بفتح اول و لام و کسر میم در ترکی بمعنی آراسته دژخیم بکسر اول و سکون
زای فارسی و کسر خای معجمه و یای معروف بمعنی بدخصلت و زشت خو از سروری و موید و رشیدی و برهان و جهانگیری و سراج دژم بفتحتین و زای فارسی بمعنی افسرده و اندوهگین از
جهانگیری و برهان بکسر اول و فتح ثانی و بعضی محققین نوشته که دژم بکسر اول و فتح ثانی آشفته و بدماغ و این اصل دژن بود بمعنی آشفته و خشمگین دژن بالضم اول و فتح ثانی هر چیز که
مزه آن تیز باشد از برهان دژرویین نام قلعه که دختران گشتاسپ در وی محبوس بودند اسفندیار آن قلعه را فتح کرد و خواهران خود را برآورد و دژرویین گاهی مراد باشد
از آسمان فصل دال مهمله مع سین مهمله + دست و پا بمعنی سعی و تلاش از مصطلحات دست بالا بمعنی غالب و معزز دست موسی کنایه از آفتاب
دست چرب امداد و اعانت از مصطلحات دسومت بضمتین بمعنی چیزیکه بهندی چکنائی گویند خواه از روغن گنجد وغیره باشد خواه از روغن گاو خواه از پیه دست بالفتح
نه معنی دارد اول معروف که بعربی آنرا ید گویند دوم فائده و نفع سوم نصرت و ظفر و غلبه چهارم صدر و مسند که آنرا چار بالش نیز گویند پنجم قوت و قدرت و توانائی ششم
طرز و روش و قاعده هفتم یک چیز تمام چون یکدست جامه و یکدست سلاح هشتم کرت و مرتبه چون یکدست بازی و یکدست سفر یعنی یک بازی و یکمرتبه سفر نهم دستور و وزیر از جهانگیری و
رشیدی و لطائف و کشف و در برهان سوای معانی مذکوره بمعنی فرصت و مرغان شکاری نیز نوشته و صاحب بهار عجم نوشته که دست بمعنی فرصت نیز آمده و بمعنی مسند و چار بالش عربیست
لیکن فارسیان نیز استعمال کرده اند و باصطلاح اطبا اجابت طبیعت را نیز گویند که دفع فضله غذاست دست از سر برد دست بیکار و معطل بودن از مصطلحات
دست پخت پخته دست و پرورده دست از بهار عجم دسترنج کسب و پیشه و صنعت و محنت و مشقت و اجرت و مزد که در کار دست پیدا میشود از برهان و
از مجمع الفرس و شرفنامه سکندری و مصطلحات دست پیچ بمعنی دست آویز و ذریعه از چراغ هدایت و بهار عجم دستبرد بالضم بای موحده بمعنی غلبه و فیروزی از برهان دست
عقد گوهرین کنایه از زبان دست بند نیز از مصطلحات و در بهار عجم نوعی از رقص که رقاصان دست یکدیگر را باهم گرفته رقص کنند دستمزد اجرت و مزد از مصطلحات و برهان
دستور بالفتح قانون و قاعده و طرز و آئین و بمعنی رخصت و اجازت و بمعنی وزیر و امیر صاحب مسند و این لفظ مرکبست از لفظ دست که بمعنی مسند و قدرت باشد و از لفظ ور
بمعنی صاحب آید بجهت تخفیف با قبل واو را ساکن کرده اند چنانکه در گنجور و رنجور و دستور بالضم معرب است چرا که وزن فعلول بالفتح در عربی نیامده از برهان و بهار عجم و رشیدی و سراج
و رسالهٔ معربات دستیار مددگار و بمعنی صلاح نیز آمده دساتیر بالفتح جمع دستور دستکار بمعنی صنعت و صانع و استاد هنرمند از مصطلحات دست بسر
متحیر و متاسف و بعضی بمعنی سلامی نیز گفته اند بهار عجم دست پرورد پرورش یافته از دست از مصطلحات دست خر کنایه از کیر خر لعنا در کلام قدما بمعنی دشنام و مغلظه
آمده از بهار عجم و چراغ هدایت و سراج اللغات دستگیر گیرنده دست برای معاونت و مددگاری و بمعنی دست گرفته شده نیز آمده یعنی گرفتار و قید غرض که بمعنی اسم فاعل و
اسم مفعول هر دو آمده از برهان و بهار عجم دسته شمشیر نام آلتیست که بدان تیر راست کنند و بعضی گفته که آنرا بهندی ... گویند و بدان آتش تیر ... از شرح قران السعدین و بهار
بمعنی آنکه کار پیشه را از کاسبان که بهندی ... گویند مثل تیشه و رنده و درفش و امثال آن از لطائف دست آموز پرورش یافته بر دست از شرح دس بالفتح و سین مهمله بمعنی انداز
برهان و در سراج اللغات نوشته که دس بالفتح بمعنی مانند با آنکه مخفف دیس باشد در منصوبست بالکسر صحیح دست خوش بمعنی چیزیکه از مالش دست فرسوده و مضمحل شده باشد و
عاجز و زبون و زیر دست و مغلوب باشد و شخصیکه مسخره باشد از برهان و چهار شربت و رشیدی و لطائف و بهار عجم و خان آرزو و در شرح سکندرنامه بمعنی قدرت و استعمال و مشق نیز

نوشته است دست کش از مالش دست و سوده شده و بمعنی تحفه نیز آمده در مصطلحات بمعنی عصا که گرش و مضلوب نیز نوشته دست باف کنایه از آسمان دستار بزرگ

قلتبان از مصطلحات دست و دل بمعنی قوت و همت دست بر دل کنایه از بیقرار و مضطرب زیرا که هر کرا دل میطپد دست بر دل خود میگذارد و

در شرح الشعر بمعنی عاجز و دست بر دل گذاشتن بمعنی تسلی کردن نیز آمده و منع کرده شده و باز داشته شده از خیابان بهار عجم دستم بفتح اول و کسر ثانی بمعنی چرب و

بفتحتین چرب و چرب شدن از منتخب دست کلیم بفتح کاف عربی کنایه از آفتاب دستان بالفتح جمع دست بر خلاف قیاس و نام زال که پدر رستم بود و بمعنی مکر و حیله

و بمعنی سرود و نغمه و آواز و بمعنی افسانه از برهان و رشیدی و در سراج اللغات نوشته که دستان بفتح جمع دست خلاف القیاس و مکر و حیله و لقب زال پدر رستم چرا که او فنون مشهور

بود که سیمرغ پیش او حاضر شد دست برنجن زیوریست مانند حلقه که زنان بر ساعد پوشند بسبب آنکه کنگن گویند از شرح نصاب دستر خوان مخفف دستار خوان است چرا که آن

جامه ایست که در وضع آن احتیاط شدن از طعام وضع کرده و چون طعام خورند آنرا بر خوان گسترند دست و اون هندی شیل و بیعت کردن از سراج دست خون بمعنی

اعتبار کردن به باختن مال و اسباب با زده بخون و داو نهد از شرح قصائد خاقانی دست شستن نا امید شدن از سراج دست یافتن غالب شدن از برهان دست و

دهن آب کشیدن باصطلاح هندوستانیان بمعنی وضو است از چراغ هدایت دست بر سر نهادن بمعنی سلام کردن و سلام مردم ولایت چنین باشد که دست بر سینه

نهند دست در آستین کشیدن معطل ماندن و موقوف کردن کار دست بر ستون زنخ ماندن کنایه از تحیر ماندن دست بر دل گذاشتن

و نهادن تسلی کردن از چراغ هدایت دست از چیزی برکندن ترک آن کردن از مصطلحات دست برابر و گرفتن به نظاره نیاوردن آن

مصطلحات دست پیمان آنچه از نقد و جنس و زیور قبل از مزاوجت بعروس دهند و مهر محل که از بهر اسباب و مادی از بهار عجم و غیر آن دست فرو گرفتن

آماده کشتی شدن دست جستن بضم جیم گدائی کردن دست بر داشتن دست خود بر زمین بزور نهاده حریف را بدعوی گفتن که دست مرا از زمین بردار از شرح

کل کشتی دست بالا کردن کنایه از تظلم و فریاد از مصطلحات دست حرب بر سر کشیدن اظهار شفقت و مدارا کردن از مصطلحات دست بر سر گشتن و

مهیای جنگ شدن از مصطلحات دست بدامان دادن مرید شدن از مصطلحات دست پیش داشتن منع کردن و کنایه از گدائی نیز از مصطلحات

دست افشاندن رد کردن و ترک کردن و بمعنی رقص کردن نیز آمده دست در گل داشتن بکسر کاف فارسی مستعد تعمیر بودن از مصطلحات

دست در کمر داشتن عنائی و خودنمائی کردن از مصطلحات دست بر پشت چنبر کردن بفتح جیم و فای و سکون نون و فتح بای موحده که از اجتماع

نون با میم تلفظ میشود و بمعنی دست بر پشت حلقه کردن یعنی هر دو دست مجرم در پس پشت او بهم بستن دستار بر زمین زدن کنایه از داد خود خواستن و عجز و

الحاح کردن از مصطلحات دستنبو و دستنبویه و دستنبو گلوله باشد مرکب از عطریات که آنرا بجهت بوئیدن در دست دارند و هر میوه خوشبو که آنرا ببویند و ثمری باشد کوچک تر از خربزه

که آنرا ابنده گویند از برهان دستارچه رومال و شقه علم و کمربند و بمعنی رومال که در گلوی اسپ بندند و بمعنی هدیه و تحفه و بمعنی مبارکباد دادن نیز نوشته اند دست

از شروح دستگاه سرمایه و اسباب و بمعنی مغلوب نیز آمده و کارخانه اهل حرفه و بمعنی مسخره از مصطلحات و چراغ هدایت دستمایه بمعنی سرمایه دستگه جامه و مسند چراکه

بمعنی مسند آمده و بمعنی قدرت و سامان دست بسته بمعنی عجیب و غریب آن صفت کار رواج شود چنانکه گویند فلانی کار دست بسته کرد از سراج اللغات دسته بالفتح

بمعنی مسخره و بمعنی بمعنی از مردم از مصطلحات دستوانه و دستینه زیوریست زنان در ساعد بندند از مصطلحات برهان دستوری بالفتح رخصت و اجازت از رشیدی

سرور دستبازی زور آزمائی با قوت دست و ملاعبت با معشوق کردن و بازی شطرنج بهر مهره که دست نهند جا از آن بازند از مصطلحات دست چربی اندر وفت اعتنا کردن

و ثروت و مکنت از بهار عجم **فصل دال مهمله مع شین معجمه** + دشت بالفتح صحرا لیکن این لفظ عربیست و نزد اکثر مشترکست از سراج و بهار عجم و با نام بمعنی بخیه از رشیدی و

در فارسی و هندی بمعنی کنار است دشخوار بالضم و خای معجمه بمعنی مشکل و دشوار از رشیدی و کشف و سراج و برهان شوار بالضم مرکب از دش بمعنی زشت در کلمه نسبت از بهار عجم دشش بالفتح خود آراستن

از لطائف و بالضم بمعنی بد و زشت و از این ماخوذ دست و دشنام یعنی نام زشت و دشمن بمعنی بدنفس و دشوار و دشخوار بمعنی مشکل چرا که مشکل مانند زشتست و متنفر طبیعت

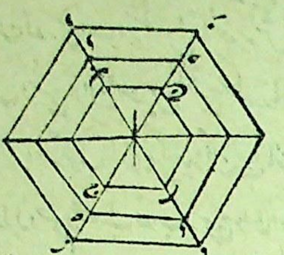
از رشیدی دشت بیاض نام جاییست در خراسان که دلی دشت بیاضی شاعر از انجاست از چراغ هدایت دشنام بالضم در اصل دشت نام بود دشت بمعنی زشت و
نام عبارت از القاب و خطاب دشمن کام کسیکه بحسب مراد دشمنان خراب کم بخت ذلیل باشد دشمن مرکب از لفظ دش که بمعنی بد و زشت و لفظ من که بمعنی نفس است
پس دشمن بمعنی بدنفس باشد و این لفظ گاهی بمعنی مفرد آید و گاهی بمعنی جمع از رشیدی و بهار عجم و شارح فاضل نوشته که در اصل دشت من بود چه دشت بمعنی بد و زشت و من
بمعنی دل و طبع پس معنی ترکیبی آن بد دل و زشت طبع باشد مولف گوید که درین لفظ توافق لسانین ست بفارسی و هندی دشنه بالفتح خنجر از برهان و سراج و در سروری و مؤید بکسر
بالکسر فصل دال مهمله مع عین مهمله * دعوت بالفتح خواندن کسی را برای دادن طعام وغیره و بالکسر بسپری خواندن در نسب و دعوی نمودن از منتخب و صراح دعوا
بفتحتین جمع دعوت که بمعنی دعاست از خیابان و بسکون میم خطاست دعت بفتحتین راحت و تن آسانی از صراح دعامت بکسر ستون نهادن عمارت را از کنز
دعابت بضم اول و حرف چهارم بای موحده مزاح و ظرافت از منتخب دعای قدح نام دعاییست از مصطلحات و در بهار عجم بمعنی نماز استسقا دع بالفتح بمعنی بگذار یا بهلی
صیغه امرست و بفتح اول و تشدید عین مصدر بمعنی دفع کردن از منتخب و غیر آن دعائم پایه‌های تخت و ستونهای عمارت وغیره جمع دعامه بکسرست دعا کردن و دعا
گفتن رخصت کردن و وداع شدن از مصطلحات دعوی بکرسی نشاندن دعوی را بدلائل و گواهان ثابت کردن دعای جوشن بفتح جیم و شین معجمه و نون
دعای معروف که در روز جنگ برای حفظ خود خوانند از مصطلحات دعای باران نماز استسقا از مصطلحات دعاوی بفتح اول و فتح واو جمع دعوی چنانکه فتوی و فتاوی
و بکسر واو نیز درست ست از شرح اصول اکبری دعی بفتح اول و کسر ثانی و تشدید یا بر وزن فعیل بفرزندی گرفته شده که آنرا متبنی نیز گویند و بمعنی حرامزاده و ولد الزنا نیز آمده
از شرح نصاب و لطائف فصل دال مهمله مع غین معجمه * دغلمش بفتح دال و لام و سکون غین معجمه و تای فوقانی و کسر میم زر ترکی بمعنی شگفته شد دغل
بفتحتین و غین معجمه مکر و حیله و بمعنی مکار و حیله گر و دغا باز و بمعنی سیم و زر ناسره از برهان دغدغه بالفتح بمعنی ترس و بیم و تشویش و میل نمودن بچیزی و بکسر اول و ثالث خارش حرکت
جنبانیدن انگشتان زیر بغل و پهلوی کسی تا بخندد و افتد از برهان و بهار عجم فصل دال مهمله مع فا * دفتر مجموعه حساب این لفظ فارسیست از سراج دفاتر جمع دفتر از عالم
فرامین که جمع فرمانست دف بالفتح و تخفیف دزه که نام ساز معروف و بالضم و تشدید فا در عربی نام همان ساز معروف و بالفتح و تشدید فا در عربی بمعنی پهلو از برهان و مدار
بحر الجواهر دفق بالفتح ریزانیدن آب از کنز دفن بفتح اول و سکون فا در زمین پنهان کردن از منتخب دفائن بفتح اول و کسر همزه جمع دفینه که مال مدفون باشد دفین پوشیده
از لطائف دفتین بفتحتین و حرف ثالث تای فوقانی مکسور شانه جولاهه که در بافتن هر بار بدست حرکت میدهد از برهان و در بهار عجم نوشته که بمعنی مسوده خوشنویسان انتخاب
که در ان کاغذها خود را احتیاطا نگاه دارند نیز آمده دفو بالکسر و حرف سوم همزه بر وزن فعل بالکسر بمعنی موسم گرما و جای گرم و بچه اشتر و پشم اشتر از شرح نصاب دفینه یا آنکه در زمین دفن کرده باشند
نیز هره از برهان دفتر قدمی حرف اصل و بیخ و رگ کتاب قدیمی بیاض که نیز گویند از مصطلحات فصل دال مهمله مع قاف * دقتخت بفتح قاف و سکون تحتانی و خای معجمه
بوستی بود که بمزاج غالب شود و حرارت این مشابه به دق باشد و اکثر مسلول را حادث شود و علامت آن لاغری بدن و دق الحصیر بالفتح بوریا کوبی چون گسترده خانه نو سازد و طعام مهیا گرداند
و مردم را دعوت کنند از آداد عجم بوریا کوبی و در عرب دق الحصیر گویند و بمعنی محنت و مشقت نیز آید از لطائف دق از دلبر بفتح دال اول و کسر دال دوم و فتح بای موحده نام فنی از کشتی از بهار عجم
و در چراغ هدایت بمعنی خوش آینده مولف گوید که این اسم مرکبست از چهار لفظ دق بالفتح بمعنی کوفتگی و ملا است بسبیل مجاز دقیانوس بالفتح نام پادشاه ظالم که اصحاب کهف بخوف او از
شهر خود گریخته در غار پنهان شده بودند از لطائف دق بالفتح بمعنی گدائی و نوعی از لباس پشمینه و بمعنی اعتراض و مواخذه کردن در کار کسی و نوعی از امتعه نفیس و بالفتح و تشدید کوفتن و آرد کردن و بالکسر
و اندک و نام علتی ست که آدمی را باریک کند از برهان و لطائف و منتخب و مؤید در بهار عجم نوشته که دق بمعنی گدائی مجازست برای آن که گدا از کوفتن دست برای تحصیل مراد خود دق الباب کند
و چیز اندک و چیز باریک از منتخب و لطائف دقلق بفتح دال و لام مرکبست بمعنی شجر ابیکساو درخت امرسید دقاق بضم باریک و اندک و بکسر جمع دقیق که بمعنی باریکست و بالفتح
و تشدید قاف کوبنده چیزی و قصار که جامه را میکوبد از رشیدی و منتخب وغیره دقل بفتحتین تیر کشتی و نخل بربار و خرما و بران از منتخب و شرح نصاب دقه بالکسر و تشدید قاف باریکی و خاصه
بالضم گرد و غبار و نمک تابل آمیخته از منتخب و بالفتح و تشدید بمعنی در آخر های نسبت فارسی بمعنی چوبی که بان چیزی را کوبند و لباس گدائی و دقیقه چیزی که باریک باشد و باصطلاح

نجوم دقیقه بمعنی یک حصه از شصت درجه و تمامی درجه های فلک سه صد و شصت باشد بدانکه فلک را دوازده برج اند و هر برج را سی درجه و هر درجه را شصت دقیقه و هر دقیقه را شصت ثانیه

فصل دال مهمله مع کاف عربی و فارسی دگر بفتح دال و ضم کاف نام آبی ست میان آذربیجان و شروان از شرح خاقانی دگدگ بفتح هر دو دال و هر دو کاف فارسی آواز بر هم زدن دندان از شدت سردی دک بالفتح بمعنی تقدیر الهی و بمعنی گدا و بمعنی محکم و مضبوط و صدمه و ساده و گیاه از جهانگیری و در عربی بالفتح و تشدید کاف کوفتن و بمعنی هموار از منتخب دگل بفتحتین و کاف فارسی بمعنی دغل که مذکور شد دکان بالضم و تشدید کاف معروف و دکان که بتخفیف است از رساله معربات مدار و منتخب و کنز و موید و خیابان نوشته که دکان بتشدید کاف و تخفیف آن هر دو صحیح و دوکان بواو محض غلط است و قیاس دینا که در اصل دنار بود بتشدید نون بیجاست زیراکه قیاس در زبان پیش نمیرود و دیگر در صورت آمدن لفظ و در بهار عجم نوشته که دکان بالتشدید است فارسیان بتخفیف خوانند و نوشتن و خواندن آن بزیادت واو خطاست دکاکین بفتح اول و کسر کاف دوم جمع دکان است از کنز دکان گرم کردن کنایه از گرمی بازار و پیرایه بودن دکان از مصطلحات دکه بالضم و تشدید کاف سخر مخفف دکان از مصطلحات و بالفتح و تشدید مفرس دکه که لفظ هندیست ترجمه صدمه دگله بالفتح و کاف فارسی قبای پشمی سپاهیان که معروف است

فصل دال مهمله مع لام دل شب باضافت نصف شب از برهان دلالت راه نمودن و باصطلاح در شیء بودن بحیثیتی که لازم میشود از علم آن شیء علم شیء دیگر چنانچه از علم وجود مصنوع علم بر وجود صانع حاصل میشود و اقسام دلالت بسیار است دلهاث بالکسر و او شعله بمعنی شیر درنده که آنرا اسد گویند از شرح نصاب و کنز دلاص بکسر اول و صاد مهمله بمعنی زره آهنی که درخشنده باشد بمعنی روشن و تابان آمده از کنز و لطائف دلق بالفتح مصدر است بمعنی نرم کردن و نوعی از پشمینه که درویشان پوشند و فرومایه و ناکس و بضم دال و کسر لام تیز زبان و بفتحتین معرب دله که گربه صحرا از پوست آن پوستین سازند از لطائف صراح منتخب دلک بالفتح بدست مالیدن بدن و مالش دادن از منتخب و بفتحتین زرد آفتاب غروب و سیاهی کذا از لطائف دلاک بالفتح و تشدید لام آنکه در حمام اندام مردم را بماله و کیسه کند از لطائف دلوک بضمتین گشتن آفتاب از بالای سر و فرو شدن آفتاب دلکه بالفتح آنچه بر تن مالند چون روغن خوشبودار از منتخب دلقک بفتح دال و قاف نام مسخره از لطائف دلل بفتحتین ناز و کرشمه دلال بفتح و بکسر غمزه و اشاره بچشم از برهان و در مدار و موید و سروری بکسر اول بمعنی ناز دلمل بر وزن بلبل نخود خام و سبز که در غلاف باشد و آنرا بریان کنند و هر غله خام سبز که با خوشه آن بریان کرده بخورند خواه جو خواه گندم و مثل آن از برهان و رشیدی دلدل بضم هر دو دال نام ماده استری سفید بسیاهی مایل که حاکم اسکندریه بحضرت رسول صلی الله علیه و آله و سلم فرستاده بود و آنحضرت بامیر المومنین علی کرم الله وجهه بخشیده برای سواری از منتخب و صراح دلیل راهبر و راهنما و در اصطلاح اهل مناظره عبارت است از آنچه لازم آید از دانستن وی دانستن چیزی دیگر و در اصطلاح اطبا بول رنجور را گویند که طبیب مرض بیماران از آن معلوم میکنند از لطائف دلباد بفتح هر دو دال نام خیمه کلان دل دادن دل پرداختن دل و جان یکی کردن کمال اهتمام در کاری کردن دل بدریا کردن کنایه از سخاوت کردن فوق المقدور از مصطلحات دل بچیزی دوختن متوجه کردن دل بچیزی از مصطلحات دل گرفتن رغبت کردن از مصطلحات دل بر لب دویدن کنایه از کره خوانی از مصطلحات دل کردن بیقراری کردن از مصطلحات دل دویدن عاشق شدن و طمع کردن از مصطلحات دلو بفتح اول و سکون لام ظرفیکه بدان آب از چاه کشند و نام برج فلک و وبال آفتاب درین برج است دلیده غله از آسیا شکسته که آرد نشده باشند از برهان سراج دلاله بالفتح و تشدید لام اول زنی که دیگر زنان را بدراه کنند دلربا القلد بالفتح شیری که بعد از زاییدن بسته شود از سراج دلربا القده بکسر لام دوم یعنی دردلربائی لق در ترکی علامت مصدریت مثل ماق و لفظ ده بفتح دال بمعنی درکه علامت ظرفیت ست دله بفتحتین و تخفیف گربه صحرائی از شرح نصاب و مصطلحات و بهار عجم بمعنی روباه سفید و نام زن حیله گر دلالت ثلاثه در اصطلاح فنا فی الشیخ و فنا فی الرسول و فنا فی الله و نزد منطقیین دلالت مطابقی و دلالت تضمنی و دلالت التزامی دلیلی بهره یا معروف نوعی از سیب دلدهی تسلی کردن و دلیر کردن و عاشق شدن از جهانگیری چهار قسمت و مصطلحات دل گرمی بمعنی مدد دلبستگی علاقه معنوی دلالت مطابقی آنست که لفظ بر تمام موضوع له خود دلالت کند چنانکه دلالت لفظ انسان بر مجموعه حیوان ناطق که موضوع له اوست و این را مطابقی بهمین سبب گویند که مطابقت لفظ بر تمام موضوع له است که حیوان ناطق باشد و بدانکه موضوع له معنی وضعی را گویند که واضع بر همین معنی لفظی را وضع کرده باشد و مدلول معنی مراد را گویند دلالت تضمنی آنست که دلالت لفظ بر جزء موضوع له باشد در ضمن دلالت مطابقی چنانکه دلالت لفظ انسان بر حیوان یا ناطق در ضمن مجموعه حیوان ناطق و این را تضمنی برای همین گویند که مدلول یعنی حیوان یا ناطق در ضمن موضوع له که حیوان ناطق باشد ملحوظ و مفهوم میشود دلالت التزامی آنست که

دلالت لفظ به نسبت مطابقی بر چیزی باشد که آن چیزی خارج از حقیقت موضوع له آن لفظ باشد مگر لازم آن بود چنانچه دلالت لفظ انسان بر کاتب و ضاحک در ضمن معنے حیوان ناطق
داین را التزام برای آن گویند که مدلول یعنی کتابت و ضحک لازم موضوع له است که حیوان ناطق باشد **دلیل ترسی** بضم تای فوقانی و سکون را و کسر سین مهمله عبارتست از برهان
داین چنین برهان سلمیست که مذکور شده و باین برهان سپهر ثابت میکنند در علم حکمت تناهی بعد و دلیل بطلان عدم تناهی ابعاد بر اراده ارسطو بنیانهاده ازان گویند که درین بحث شکلی میکشند بصورت ترس یعنی سپر باین وضع

فصل دال مهمله مع میم

دما بکسر خون ها و این جمع دم است که بمعنی خون باشد **دمات** بفتح اول و جیم و الف ...
سلسله نرمی و هموار هر چیز و نرم خوئی **دم اسد** بفتح اول دم بمعنی دعوی و اسد لقب حضرت علی مرتضی کرم الله وجهه و خلاصه معنے
دم اسد دعوی محبت علی مرتضی است **دمار** بفتح دال بمعنی هلاک از منتخب و در رفاه یکسر اول شهرت دارد از عالم خراج و رواج و این
نوعی از تفریس ست و تفصیل این معنی در تحقیق لفظ خراج گذشت از خیابان و آنچه این لفظ بمعنے دماغ در مرم شهرت دارد غلط محض است
دم بفتحتین منکوس از مصطلحات **دمور** بضمتین معنے دستوری در خانه کسی رفتن از کنز **دم کش** شخصیکه همراه دیگری نغمه خواند و پیروی او کند و موید آواز شود و بمعنی مطلق سرائیدن نیز آمده از
چراغ هدایت و بهار عجم **دمع** بالفتح و بفتحتین و عین مهمله بمعنی اشک چشم و باصطلاح حکما عبارت است که آب از چشم بیرون آید از منتخب و لطائف و صراح **دموع** بضمتین اشکهای چشم و این جمع
دمع ست که بمعنی اشک باشد **دماغ** بکسر اول بمعنی مغز و اطبا چنین تشریح کرده اند که عضویست که محل روح نفسانی ست و آن مرکبست از مخ و آورده و شرائین و غشا بین رقیق
که ملاقی نفس اوست و غشای صلب که همچون بطانه این غشاست و خماس تحت ست و شکل دماغ مثلثی مخروطی ست و لفظ دماغ را باین معنی که مذکور شد بفتح خواندن نباید چراکه معنی
دماغ بفتح اول چیزی بر سر کوفتن ست و کسره لفظ دماغ که بالا مذکور شد از منتخب و قاموس و بحر الجواهر و کشف و لطائف ثابت ست و گاهی لفظ دماغ بطریق مجاز بمعنی عجب و تکبر و طاقت
نیز می آید و صاحب بهار عجم نوشته که دماغ بکسر ست مگر در محاوره فارسیان بفتح نیز جایز ست بمعنے مغز سر و بمعنی نخوت و غرور مجاز ست و بمعنی نشه و کیف و بمعنی خواهش لیکن باین معنی
محل تعظیم آید **دمشق** بکسر اول و فتح میم و بکسر تین نیز شهریست پای تخت ملک شام بنا کرده دمشاق بن نمرود از منتخب و کنز و در صحاح بکسر اول و فتح میم فقط در موید و مدار و
کشف بکسر تین نوشته اند و خان آرزو در خیابان نوشته که لفظ دمشق از قاموس بکسر اول و فتح میم معلوم میشود و قیاس نیز همین می خواهد درینصورت آنچه فاضل چلپی در رسواشتی
مطول بکسر میم گفته و آنچه شهرت دارد و آنکه با عشق قافیه کرده اند همه اشکالی دارد مگر آنکه گویم لفظ عجمی ست زیراکه دمشق نام غلام نمرود آنرا بنا کرده برین تقدیر صحیح میتواند شد
هر چند برای فارسیان ضرر نیست چراکه اینها در بعضی الفاظ عربیه تصرف گونه دارند و شارح فاضل نوشته که دمشق بکسر میم نیز بعضے جایز داشته اند **دم گرگ** بضم دال و بضم
کاف فارسی کنایه از صبح کاذب باعتبار درازی و باریکی و سپیدی مائل بسیاهی از رشیدی و بهار عجم و برهان **دم** بالفتح و تخفیف میم در عربی بمعنی خون و این در اصل دمی بود یا آن حذف شد
بکثرت استعمال و در کنز نوشته که دم در اصل دمو بوده و در فارسی دم بالفتح بمعنی نفس و سخن و افسون و فریب و مکر و جرعه و اندکی از آب و باد آهنگران و بمعنے غرور و بوی و تیزی شمشیر و هنگام و وقت و ولایت
از رشیدی و برهان و چراغ هدایت و بهار عجم و شرح نصاب و منتخب لطائف و مصطلحات **دم** بمیم زشت روی از لطائف **دم تسلیم** وقت مردن و جان سپردن و بمعنی خاموشی و رضا طلبی
از موید و مصطلحات **دمیدن** مترادف رستن چون دمیدن سبزه و گل و بهار و بمعنی جوش زدن چون دمیدن خون و عرق و بمعنے دم دادن چون دمیدن کرنا و نی و صور
و روح و نفس و افسون و آه و بمعنی وزیدن چون دمیدن باد و بمعنی طلوع کردن چون دمیدن صبح و آفتاب و غیره لازم و متعدی هر دو آمده از بهار عجم **دماغ رسانیدن**
ست سرخوش شدن **دماغ سوختن** محبت بسیار کردن فکر بسیار نمودن **دم سیاوشان** بفتح دال و کسر میم و کسر سین مهمله دوائیست سرخ رنگ که از خون سیاوشان نیز گویند
و بعربی دم الاخوین نامند **دمان** بفتح دال بمعنی جوشنده و دمنده و کنایه از مست و خشمناک و از غضب مفرط فریاد کننده و این لفظ صیغه اسم فاعلست از دمیدن و ظاهر ست که بعضی
از حیوانات در حالت غضب و مستی نفسهای تند زنند چنانکه پیل و مار بزرگ و اکثر این لفظ در صفت پیل و اژدها و شیر واقع میشود از برهان و خیابان و سراج و صاحب بهار عجم نوشته
که این لفظ در صفت نهنگ و دریا و سیل نیز آمده **دم خر پیمودن** بضم هرزه کاری کردن از لطائف **دمن** بکسر اول و فتح میم سرگین جمع گشته و مزبله که خاک و
و نجاست درانجا اندازند و بمعنی مطلق سرگین از صراح و منتخب و برهان **دم خوردن** فریب خوردن از سراج **دم بستن** خاموش شدن از مصطلحات

دم زدن سخن گفتن از مصطلحات دماغ گرفتن مرادف تسخین یعنی گرفتن از مصطلحات دماغ بیهوده پختن کنایه از کثرت فکر و چون کثرت حرکت فکری باعث گرمی دماغ است
لهذا چنین گفته از خیابان دم گاو بضم اول و کسر میم نایهٔ بزرگ که گاو خر ایدان سند و معنی نفیری و قرنای و انرا گاو دم نیز گویند از لطائف دم گو بضم دال و فتح کاف فارسی
کنایه از احمق و ظاهر آنام فنی از کشتی از بهار عجم دمنه بفتحتین ها و هرف باهم آمیخته که در بعضی ایام حمر بود دالتی باشد از مس که اکثر بصورت بط میسازند و در شکم و منقار آن سوراخ
بود چون قدری آب در شکمش انداخته بر آتش نهند باد تند از سوراخ منقارش بیرون می آید و زگال بسیار در نیم ساعت می افروزد و بمعنی آلت دمیدن آهنگران
از برهان و شرح قران السعدین و شرح سکندرنامه از خان آرزو و کشف در رشیدی و سراج دمدمه بفتح هر دو دال فریب و چاپلوسی و مکر و حیله و بمعنی نقاره و دهل و بمعنی
آواز نقاره و سرکوب قلعه ابن گویند و آن برج مانند باشد که در محاذی قلعهٔ دشمن از چوب و سنگ و گل سازند و بالای آن توپها نهاده بجانب قلعهٔ دشمن گوله ها اندازند و در عربی بمعنی
هلاک و زلزله و خشم و غضب و عذاب از سراج و لطائف و برهان و رشیدی و منتخب و کنز دمامه بفتح نقاره از رشیدی و برهان دمنه بالفتح و نون نام شغالیست که بسیار مکار بود و قصهٔ آن
در کتاب کلیله و دمنه مسطور است چون او بسیار مکار بود مجازاً بر هر مکار و حیله گر اطلاق کنند از سراج و بکسر اول بمعنی شغال و روباه هر دو آمده از برهان دمو مد بر وزن سروی و در عربی سرگین
بر هم نشسته و بشک کذا فی المنتخب دم لابه بالضم و بای موحده دم جنبانیدن سگ کنایه از چاپلوسی و تملق و عجز از برهان و سراج دم مسیحه بضم اول و یای معروف
و حا ریسمانیست کوچک که بار مار دم را حرکت میدهد بعربی صوه و بهندی موله گویند از جهانگیری دم قهری بفتح دال و ضم قاف نام لحنی از موسیقی از شرح خاقانی دمکشی
در نغمه سرائی بادیگری موافقت کردن و یاری آواز دیگری کردن دم نطقی نام فنی از کشتی از بهار عجم دمیاطی بالکسر نوعی از جامهٔ لطیف که از شهر دمیاط که در ملک مصر است
آرند دموی بفتح دال و فتح میم و کسر واو منسوب بدم که بمعنی خون باشد

فصل دال مهمله مع نون

دنیا بالضم این جهان و معنی اصلی زن بسیار نزدیک شونده است
مشتق از دنو که بمعنی قریب باشد چراکه دنیا قربت بسوی آدمی به نسبت عقبی یا بمعنی زن سخت خسیس و ناکس در این صورت مونث ادنی است مشتق از دنائت که بمعنی
ناکسی و زبونی است از شرح مقامات حریری و سر درج و مدار آنکه الف لفظ دنیا را بحذف الف بلفظ عقبی و ضربی و نصری و غیره برسم الخط عربی و فارسی بشکل الف نویسند
برای آنکه هرگاه این الف که بعد یای تحتانی واقع شود بشکل الف نویسند چنانکه در علیا و غیره مگر در لفظ یحیی علما بیا نگارند دنب بالضم بمعنی دم بهائم دنائت بکسر دال و فتح همزه
که حرف چهارم است بر وزن اطاعت بمعنی ناکسی و زبونی و پست فطرتی و کمینگی از منتخب و کشف و غیر آن دندان سفید بمعنی خندان از برهان دندان بلند آشپ ساله را
گویند که از پیری دندانش از گوشت بیخ خود واندکی بیرون بر آمده باشد از شرح خاقانی دنانیر بفتح دال و کسر نون ثانی جمع دینار چراکه دینار در اصل دنّار بود بکسر دال و تشدید نون
پس نون اول را بیا بدل کردند در حالت جمع نون اصلی که بیا بدل شده بود باز آمد از بحر الجواهر دندان زرد موسیقار بشکل دندان تیز در موسیقار نصب کنند و بیشتر از آن
زرد باشد از چراغ هدایت دندان فراز بمعنی حریص از بهار عجم دندانس بفتحتین و سین مهمله چرک و چرکناک شدن بفتح اول و کسر نون بمعنی چرک آلوده که بهندی میلا گویند از منتخب و شرح نصاب
دنبه کشک شین معجمه بهر سه کاف [illegible] که در آتش پزند و کاف سوم [illegible] نسبت دنگ بالفتح و کاف فارسی بر وزن منگ دیوانه و حیران و بمعنی احمق و ابله و بمعنی نشانه و نقطه [illegible]
عدالی که از بر هم زدن سنگ و غیره بر آید و شور و هوی قلندران و بالکسر چوبی طویل و سطبر که بدان شالی بکوبند تا برنج از پوست بر آید آله شالی کوبی گلخن افروزان کاغذیان از برهان جهانگیری
و چراغ هدایت لطائف و مصطلحات دنبال بالضم بمعنی پس و پیش و عقب دم حیوانات دن بالفتح و تشدید نون در فارسی مستعمل بتخفیف نون بمعنی خم بزرگ و خم دراز که بر زمین نتوانند استاد تا در زمین نگو نکنند
و دنان بکسر جمع آن از منتخب و قاموس لفظ دن بکسر دال در ترکی ترجمه حرف از که بعربی ترجمه آن من و عن باشد دندان بکام فرو بردن کنایه از کامیاب شدن و مستولی شدن و در غضب شدن
از برهان بیخ دندان تیز کردن طمع کردن و کینه کردن از برهان و سراج دندان بکنان بضم کاف عجز والحاح و زاری کنان و ترسان از برهان و لطائف دندان فلک [illegible]
که گوشت آن بغایت لذیذ و لطیف باشد از شرح خاقانی دندان نهادن بید دادن از شرح خاقانی دندان سرخ کردن غیبت کردن و خواهش کردن از جهانگیری و مصطلحات دندان [illegible]
نهادن فهمیده حرف تقبل کردن از مصطلحات دندان تیز نمودن از مصطلحات دندان [illegible] کنایه از صبر کردن و خون جگر خوردن دندان بر جگر افشردن [illegible] نهادن
و جرات بر کار دشوار نمودن از بهار عجم و غیره دندانی کردن منکر شدن از مصطلحات دندان [illegible] دندان تیز کردن از مصطلحات دنگ بضم دال و ضم نون و تشدید واو نزدیک شدن

دقرب از منتخب **دنیه** بفتح اول وکسر نون وتشدید تحتانی ناکس وزبون وسفله **دنبه** بضم دال وسکون نون که بقرب بای موحده میم تبلفظ می آید بمعنی سرین ودم نوعی از
گوسپند که بهمین باشد که بندیان آنرا چکتی نامند ومجازا باطلاق جزو بر کل مجموع گوسپند را دنبه گویند وتمام طعامی وبمعنی مکر وفریب نیز آمده **دنباله** بالضم خر که مشابه
بدنبال باشد ودنبال بمعنی دم جهارپایان درینصورت حرف ها برای تشبیه باشد بمعنی پس وعقب نیز آمده بایمعنی حرف ها زائد باشد **دنی** بفتح دال وکسر نون وتشدید یا
دور استعمال فارسی بتخفیف یا بمعنی ناکس وپست فطرت وسفله وبمعنی نزدیک شونده بمعنی اول مشتق از دنائت وبمعنی ثانی مشتق از دنو از منتخب لطائف **دنیوی**
بضم دال وسکون نون وفتح یا وکسر واو منسوب بدنیا وبضم دال وکسر نون وسکون غلط ست ودنیاوی بسلامت الف نیز جائز از صراح وابن حاجب نوشته که دنیاوی
بواو ودنیائی بهمزه هر دو غلط ست **دندان زدن** برابری وخصومت ودشمنی کردن از مصطلحات **فصل دال مهمله مع واو** **دوبالا** دو چند ومضاعف **دواب**
بفتح دال وبای موحده مشدد جنبندگان واین جمع دابه است که بتشدید بای موحده باشد ماخوذ از دبیب که بمعنی بر زمین جنبیدنست وهای تانیث در دابه برای تقدیر موصوف مونث باشد
مشتق یا از ذبیحه یس دابه در اصل لغت بمعنی جنبنده که مطلق جاندار باشد مگر اکثر استعمال این لفظ در حیوانات ست که بران سوار شوند وبار برنده مثل اسپ وخر وشتر وفیل واستر
وجاموش وگاو از منتخب **دولاب** بالضم وواو معروف وبالفتح نیز چرخی که بآن از چاه آب کشند واین معرب دولاب است که بواو مجهول باشد ودوالیب جمع آن از منتخب وغیر آن ودر مصطلحات
نوشته که دولاب باصطلاح پریشان حالی که یکی از قرض گرفتن وبدیگر قرض خواه دادن **دوال قصب** کنایه از حلقه گریبان از شرح قران السعدین **دوشاب** شیره انگور
وشیره خرما از لطائف ومنتخب وبعض گفته که شیره انگور که از دیگ دور نگاه دارند تا ترش شود وهمین سبب آنرا دو شاب گویند که آب انگور ست وشب از گذشته **دولت** بالفتح
گردش زمانه به نیکی وظفر واقبال ومال وچیزی که دست بدست بگردد ومال وظفر را دولت همین سبب گویند که نوبت بیکدیگر میرسد ودست بدست میگردد وبالضم نوبت وغنیمت
غلبه در جنگ از منتخب وکنز وغیر آن ودر صراح نوشته که دولت بالفتح وبالضم رسیدن مال وظفر کسی **دو دست** بمعنی جائیکه رسیدن در انجا مشکل باشد از برهان **دوات** لفظ عربی
ظرفی که دران سیاهی کتابت نگاه دارند وکسانیکه داوات بدو الف خوانند خطاست بلفظ آمده خوانند بر وزن خامه از بهار عجم **دوست** مقابل دشمن ماخوذ از دوسیدن بمعنی چسپیدن
وپیوستن چون دوتن باهم بجان ودل پیوندند هر کدام آن دیگر را دوست باشد ودوست در اصل دوس بود وصیغه امر بمعنی مفعول تا در آخر زائد ست از قبیل کوش وکوشت بمعنی تقاضا باشد
وبالشت بمعنی تکیه از جواهر الحروف وبهار عجم **دولیست** بضم اول وکسر لام واو ویای معروف بمعنی دوصد واین خاص اسم دوصد ست ودرین قیاس جاری نیست ودویست درم شرعی که بران ادای
زکوة فرض میشود پنجاه وچهار توله وهشت ماشه ودو جو باشد از مدار **دواج** بضم اول ودر آخر جیم عربی بالاپوش وبتشدید واو نیز آمده از منتخب ودر لطائف بتخفیف واو بمعنی لباس وبرهان
بفتح اول بمعنی لحاف ودر سر کردی بفتح اول بمعنی قبا **دوزخ** بالضم وواو معروف وخای معجمه گیاهیست که بآن جُل ریا باشد **دوزخ** صاحب کشف نوشته که دوزخ برای فارسی ست هفت طبقه
بالای یکدیگر زیر زمین اول جهنم بعده لظی بعده حطمه بعده سعیر بعده سقر بعده جحیم بعده هاویه **دود** بدال اول مضموم وواو معروف بمعنی گرها واین اسم جمع است واحد آن دوده که بمعنی
یک کرم ست از منتخب وصراح وبحر الجواهر وکنز **دوعه** بضم یا موحده عبارت از عرض بطول **دوار** بضم اول گردش سر از علتی وبفتح اول وتشدید واو بسیار گردش کننده از منتخب وبحر الجواهر
دو پیکر برج سوم از دوازده برج فلکی که آنرا جوزا گویند وبرج مذکور بصورت دو کودک برهنه است که بهمدیگر در آمده اند وبهمین جهت خر توامان نیز گویند **دوتار** نام سازی
دوائر بکسر همزه که حرف چهارم ست جمع دائره **دور** بالفتح گردشتن وباصطلاح توقف الشئ علی نفسه وآن مستلزم تسلسل ست وبعضی چنین تعریف کرده اند که دور توقف شئی بر
الگر برهان شیئی چنانچه وجود مرغ موقوف بر بیضه ووجود بیضه موقوف بر وجود مرغ ونقطه ودر بضم دال وواو غیر ملفوظ وسکون را جمله دری بمعنی لفظ ست که خبر نیست برای اثبات مضمون جمله
دور گیر بالفتح بادشاه وهفت اقلیم وتسخیر کننده آفاق **دور قمر** از زمانه آدم تا این زمان همه دور قمر ست ودر هر کوکب سیاره هفت هزار سال میباشد ودور قمر دور آخر ست از جمله ادوار هفت
وآدم علیه السلام در ابتدای دور قمر پیدا شده اند از برهان وسراج اللغات ومواهب گویند که چون از آئین اکبری دریافته میشود که تا امسال که سنه یکهزار ودوصد وچهل ودو هجریست از آدم علیه السلام تا هفت
یکصد وهفتاد سال شمسی گذشته از ین معلوم میشود که بالفعل دور قمر نیست بلکه دور زحل باشد واز آن تا حال یکصد وهفتاد سال شمسی گذشته اند **دوچار** بر وزن تمام بمعنی مقابل ونالهار واو خطاست از برهان
بالضم وچهارم بای موحده دو نیزه که در قدیم از دو طرف ملوک چین سواری نگاه میداشتند از شرح خاقانی **دو مار** کنایه از ضحاک چراکه در شانه ضحاک جراحت شده دو مار پیدا گردیده بود

دوال بازو با زر شیدی دوس بالفتح وسین مهمله خرمن کوفتن و پامال کردن و چیز برا روش کردن و صیقل نمودن و نام قبیله از یمن از صراح و مؤید دوش بمعنی
شب گذشته و بمعنی روز گذشته هیچ نباشد منقول از شرح قصاید دوشش بمعنی داد دوازده که در بازی نرد میباشد دودکش روزنیکه برای دود برامدن از حمام وغیره سازند
از مصطلحات دورباش بضم واو معروف وشین معجمه نیزه باشد که سنان آن از دو شاخه سازند و چوب آن از زر و جواهر زینت میدهند و پیشاپیش سواری بادشاهان برند بدان جهت
که چون مردم آن از دور مشاهده کنند بدانند که سواری بادشاه می آید از راه دور شوند و راه را خالی نمایند و نیز اگر کسی در روز جنگ کمند بجانب بادشاه اندازد بآن
دفع کنند و قطع سازند و گاهی بطریق استعاره از آن مراد باشد و گاهی کنایه باشد از موانع از لطائف و رشیدی دوافع جمع دافع دوغ بواو مجهول و حروف شیر که
از وی مسکه بر آورده باشند از بهار عجم دو روح روح و نفس ناطقه از شرح خاقانی و بعضی بمعنی صورت دهی نوشته دوحرف مراد از لفظ کن که کلمه عربی است بمعنی بشو
و این صیغه امر است از کان یکون که حق تعالی روز ازل برای پیدا شدن مخلوقات امر کرده بود پس عالم بهمان زمان موجود شد دوالک دوالی را گویند که بدان قمار
بازند و نام دوالیست از برهان و خان آرزو در شرح سکندر نامه نوشته که دوالک نوعی از قمار بازیست که بدوال چرم بازند دوک بواو معروف آهن دراز که در چرخه ریسمان
باشد از برهان دواء المسک بکسر میم و سکون سین مهمله معجونیست مقوی قلب که مشک جزو اعظم اوست دو ترک بسیار دور ترها یعنی کاف برای تعظیم باشد چنانکه
در رساله عبد الواسع و در رساله مجمع البحرین نوشته که این کاف زائدست شد دو آهنگ زنیکه زنان و دهر دون دوازده دکش نیز گویند و دورنگ منافق دول بهر
حرکت دال وفتح واو جمع دولت از قاموس دول بضم اول و واو مجهول لفظ فارسیست بمعنی دولکشن بمعنی مکاره و بجیا بمعنی تیر کشی و بمعنی خریطه و کیسه و ازینجاست خریطه که بر میان بندند
دلیان و بضم دال شد و لطائف مصطلحات دوال بالفتح تسمه چرم که بدان چیزی را بندند تسمه سطبر که بدان نقاره نوازند و بمعنی تیغ و شمشیر نیز آمده از برهان و جهانگیر
و سراج اللغات و رشیدی بضم دال است دوکل بالضم و ضم کاف عربی نوعی از سرود دوازده مقام در اصطلاح موسیقی مقام پرده سرود را گویند و آن دوازده اند چنانکه
اول راست دوم اصفهان سوم بوسلیک چهارم عشاق پنجم زیر بزرگ ششم زیر کوچک هفتم حجاز هشتم عراق نهم زنگله دهم حسینی یازدهم رهاوی دوازدهم نوا و بعضی بجای اصفهان شهناز نوشته اند
دوازده امام اول امام حضرت علی دوم امام حسن سوم امام حسین چهارم امام زین العابدین پنجم امام محمد باقر ششم امام جعفر صادق هفتم امام موسی کاظم هشتم
امام علی موسی رضا نهم امام محمد تقی دهم امام محمد نقی یازدهم امام حسن عسکری دوازدهم امام مهدی سلام الله علیهم اجمعین دوستکام کسیکه بحسب مراد دوستان مقصود
او حاصل باشد از لطائف و سراج دوکیم که بمعنی لفظ ثانی است بزیادت یای تحتانی خلاف قاعده است چرا که یاد را خواتش هیچ جا نیست لیکن بعد از نظم بعضی استادان
آمده است مگر صحیح دوم است بدون یای تحتانی و در بهار عجم نوشته که دوام بالفتح همزه نیز آمده دونیم و دو نیم دوپاره از بهار عجم دودمان بالضم خاندان و قبیله تبار از برهان و لطائف
و کدان او معروف و کاف عربی چرخه که بدان ریسمان خیبه ریسند دو صحن کنایه از آسمان و زمین دوشیدن بالضم شیر از پستان گاو و بز و غیر آن بر آوردن دون بالضم
بمعنی سوا و غیر و اندک و نزدیک و زیر مقابل فوق و حقیر و خسیس و سفله از لطائف و منتخب دونان کمینگان و خسیسان دوزبان منافق دورخ نهادن کنایه از مات دو رخ
کردن چرا که چون بمقابله شاه حریف بر دو رخ نهاده گشت هند بالضم ورت و رامات واقع گردد دوران بفتحات ثلاثه یعنی بفتح اول و ثانی و ثالث بمعنی گردش فلک که زمانه باشد و
گردش سر که مرض مشهورست بدانکه هر لفظی بر وزن آید از مصادر در وی حرکت و انتقال باشد پس این لفظ بفتحات ثلاثه می آید چنانچه ران جریان و طیران و سیلان و دوران و خیران و فیضان
و میلان و خفقان و غلیان و حیوان و جولان گر فارسیان اکثر اینها را بسکون ثانی استعمال کنند و گاهی بفتحات دود بر آوردن خراب کردن از سراج اللغات و واندن حیل گردن
از مصطلحات و چراغ هدایت دود کردن ظهور کردن از مصطلحات دوش زدن آگاه کردن از مصطلحات دو بالفتح و تشدید واو بیابان از شرح نصاب دو موکیکه در سر
و در ریش او در ابتدای پیری موی سیاه و سپید باشد دو طفل هند و مردم چشم از سراج اللغات دورو منافق دوده بضم دال و واو معروف و فتح دال ثانی در عربی
بمعنی کرم واحد این کرم که نوشته شد بکسر کاف عربی است و دود بالضم بدون تا و دیدان بالکسر جمع است از منتخب و بحر الجواهر و در فارسی دوده بمعنی خاندان و خویش
و تبار بمعنی دود چراغ از برهان و لطائف و چراغ هدایت و سراج اللغات دوحه بالفتح و حای مهمله درخت بزرگ از منتخب و صحاح و کنز و شروح نصاب

دوشیزه دختر بکر و زن جوان که هنوز نزدیک مرد نشده باشد از جهانگیری و برهان وغیره **دوشاخه** چوبی باشد دوشاخه که بدان بو سکنجه بر کردن مجرمان نهند از جهانگیری و برهان

و سراج اللغات **دوگاه** شعبه مقام حسینی و آن مرکبست از دو نغمه از رساله موسیقی و در بهار عجم نوشته که رام کلی ست گاهی کنایه باشد از دو جهان **دواله** بالضم بندی چهار چیبلا گو

دودله بکسر دال دوم متردد و گاهی بمعنی منافق **دوگانه** دو رکعت نماز از سراج اللغات **دوره** بواو مجهول مرتبان کوچک که در میان آن شهد و معجون نگاه دارند از لطائف

دواسپه کنایه از سرعت و بمعنی شتاب و جلد چراکه صاحب دو اسپ که نوبت بدیگری سوار میرفته باشد البته بنسبت صاحب یک اسپ و پیاده جلد راه طی خواهد کرد

و برهان و بهار عجم **دوقله** بضم قاف و تشدید لام یعنی قلتین بمذهب شافعی این مقدار آب از استعمال غیر طاهر نمیشود **دوپرویزلی** سیده که دوبار بخته شده باشد **دوپتی** نام

منصب صاحب این منصب را هشتاد هزار دام مقرر باشد چون چهل دام را یک روپیه میشود باین حساب دو هزار روپیه میشوند **دوسری** بمعنی نفاق **دوروئی** بمعنی نفاق

از برهان **دوائر فلکی** بدانکه دوائر عظام یعنی دائره های کلان که فلک را تنصیف مینمایند یکی ده اند اول دائره معدل النهار دوم دائره منطقة البروج سوم دائره ماره بالاقطاب

چهارم دائره میل پنجم دائره عرض ششم دائره افق هفتم دائره نصف النهار هشتم دائره اول السموات نهم دائره ارتفاع دهم دائره وسط السماء الرویة و سوای اینها دوائر

صغار اند یعنی دائره های کوچک که فلک را برابر دو نیم نمیسازند و اینها بسیار اند از شرح چغمینی وغیره نوشته شد و تفصیل دوائر عظام در فصل دال مع الف نوشته شد در انجا

باید جست **دوستگانی و دوستکامی** لفظ اول بکاف فارسی و لفظ دوم بکاف عربی پیاله نوبت خویش که از راه محبت و اخلاص بدیگری دهند از کشف و مدار و سراج اللغات

نوشته پیاله پر از شراب که دوستان بدوستان دهند که دریاد فلان بنوش و این منسوبست بدوستانست یعنی معشوقان در مصطلحات و بهار عجم دوستکامی پیاله خود را بدیگر

دادن بتواضع کردن **دوال بازی** نوعی از قمار که تسمیه را پیچیده پیش حریف میگذارند از بهار عجم **دوی** بفتح دال و کسره واو و تشدید یا آواز کردن گوش اگر آواز نرم خلیده بود

دوی گویند و اگر بار یک و تیز بود طنین نامند و معنی آواز باد و آواز مگس و پشه و آواز بال مرغ هنگام پریدن از منتخب و لطائف و کتب طبیه و تاج الاسامی **دوشاب** شیره انگور

میل کردن شل زنان باردار از مصطلحات **دوالی** بزیادت یا مزید علیه دوا و این تصرف فارسیان متاخرین است و در قدیم نبوده اشرف گوید بیت باده زخم کهنه چون گرد دوا

معشوق بی سیر شد چون دختر رز مومیائی میشود مستعد از چراغ هدایت و فرخی بالنمار فتح رای معجمه بکای معجمه توقوف مفسو بفرخ **دوالک بازی** مکاری و بیحیائی از مصطلحات **دواعی** بالفتح

خواهشها باعثها و این جمع داعیه است **دواهی** بالفتح حوادث و سختیهای زمانه و این جمع داهیه است که بمعنی حادثه و آفت باشد **فصل دال مهمله مع هاء** **دها** بالفتح زیرکی و جودت فکر

منتخب و صراح **دهکیا** بکسر اول و کسر کاف عربی و یای تحتانی رئیس ده و مقدم ده **دهات** بضم اول و تخفیف تای فوقانی بمعنی زیرکان و این جمع داهی ست **دهنیت** بضم اول و سکون

و کسر نون و تشدید تحتانی و بعده فوقانی بمعنی چربی و روغن خواه نباتی خواه حیوانی **دهمت** بالضم سیاهی از منتخب **دهشت** حیرت و سراسیمگی از منتخب **ده آیت** دائره خورد

که بر بانه قدیم در قرآن ها بهر ده آیت نشانی از طلا وغیره میکردند و حالا بهر آیت میسازند از شرح خاقانی **دهقنت** بضم و بالکسر کشاورزی و کار و بار زراعت **دهان بند**

بمعنی تعویذ که در گلوی گوسپندان بندند تا که از گرگ محفوظ ماند و بمعنی تعویذی که برای زبان بندی دشمنان و بدگویان نویسند **دهور** بضمتین جمع دهر که بمعنی زمانه **ده روزه**

مدت قلیل از بهار عجم و فقیر مولف گوید که ده روز مدت قلیل از آن گویند که ده کنایه از عدد دو است چراکه لفظ دو را ده عدد باشد **دهش** بکسر میم بمعنی سخاوت **دهمن** بفتح

و دم نیست از مصطلحات **دهاق** بکسر دال پر و مالامال از منتخب **دهل** بضمتین نام ساز معروف از مؤید و سروری و مدار و کشف رشیدی **ده دل** منافق و بمعنی شجاع از لطائف وغیره

ده عقل نزد حکما همگی ده فرشته اند باینطور که اول حقتعالی یک فرشته پیدا فرمود پس آن فرشته یک فرشته دیگر و یک آسمان پیدا کرد و بعده فرشته دوم یک فرشته و یک آسمان

پیدا ساخت همچنین ده فرشته و نه آسمان پیدا شدند و فرشته دهم همه عالم را بحکم حقتعالی پیدا کرد و **عقل** باصطلاح حکما آنست که در شرع آنرا ملک گویند

و بعبارت شرع فرشته نامند **دهقان** بالکسر معرب دهگانست که مرکبست از ده که بمعنی قریه باشد و لفظ گان که کلمه لیاقت و نسبت است از رشیدی **دهاقین** بفتح دال و کسر قاف جمع دهقان

که مزارع باشد **دهل دریدن** منع کردن کسی را از نغمه و آواز از شرح خان آرزو **دهستان** بکسر تین نام ملکیست و در بهار عجم نوشته که دهستان در مقابله شهرستان **دهن**

بالضم بمعنی روغن خواه از نباتات و خواه از حیوانات و حبوبات از شروح نصاب **ده هر ده** بفتح اول و سوم هرزه گو و بسیار گو از بهار عجم و سراج **ده** بالفتح و های ملفوظ

مده معینی بمای مختفی نیز آمده و بالکسر های ملفوظ بمعنی قریه و اینکه بعضی ده بیای تحتانی گویند اغلب که صحیح نباشد زیرا که در کلام استادان یافته نشده از سراج اللغات و جائی در شرح سکندرنامه
خان آرزو چنین نوشته که ده و دیه هر دو آمده مثال دوم مولوی نظامی فرموده اند بیت ندیده چو در باره چاره دگر ٭ بنزدیک آن دیه کرده گذر ٭ و در لطائف نوشته که ده بالکسر
کلمه نفرین و از پیش راندن و بالفتح امر معروف و نهی از منکر و لفظ ده بفتح دال و های مختفی در ترکی ترجمه لفظ در که حرف ظرفیت ده زده بالکسر بمعنی ده ویران ده ل دریده
یعنی رسوا و بعضی بمعنی خاموش نیز نوشته از سراج اللغات ده دله بفتح دال اول و کسر دال ثانی بمعنی ملبوس و بمعنی بهادر و شجاع و بمعنی متردد و پریشان خاطر از برهان
و لطائف دهره بالفتح نوعی از شمشیر کوچک و موکه سر آن مانند سنان نیزه باریک باشد از سراج ده نه بفتح دال و ضم نون بمعنی زیور و آرایش ده زیبا از برهان و صاحب بهار عجم
نوشته که ده کنایه از زیب چرا که لفظ زیب بحساب ابجد نوزده عدد دارد که ده و نه ست دهنه بالفتح کناره دریا و سرحد ملک و نام دوا که از دهنه فرنگ گویند معرب آن دهنج ست ده نگ ده
بالکسر بمعنی خانه که در ده واقع باشد بقلب اضافت ده دهی بفتح هر دو دال و یای معروف بمعنی مرد و خالص و کامل عیار از رشیدی و لطائف و در سرور بمعنی روشن در تجانس
نوشته زر رایج و کامل عیار در رشیدی بار و بانی گویند و از آئین اکبری همین معلوم شد و مجد الدین علی قوسی نوشته زریکه در آتش نهند مطلقا از آن سوخته نشود و کم نگردد ده پنجی
زر کم عیار بسیار غش از مصطلحات دهن مصری بالضم روغن بلسان دهری بالضم پیر سالخورده و بالفتح و بالضم آنکه عالم را قدیم داند و بقیامت قایل نباشد
و بالضم اول بجهت آنست که بنا و حرکت بعض الفاظ در حالت نسبت تغیر می یابد از منتخب و قاموس و صراح و در جاربردی دهری بالکسر گفته دهی بکسر بمعنی بیدم اجر اگر با گاه
با صیغه مضارع یا امر ملحق شود بمعنی ماضی گرداند دهن خوانی بفتح دال الزام دادن از مصطلحات **فصل دال مهمله مع یای تحتانی** دیاقودا بهر دو دال
مهملتین بزبان یونانی شربت خشخاش را گویند و حرف ششم را ذال معجمه خواندن صحیح نباشد از بحر الجواهر و برهان یا آنکه بصورت ذال معجمه معرب آن باشد دیباهی بیای مجهول
حریر رنگین از سراج اللغات دیر مینا بفتح دال و کسر میم معبد نصاری ست و کنایه از فلک از شرح خاقانی دیت بکسر اول و یای تحتانی مفتوح بمعنی خون بهاء آن در شرع ده هزار
درهم ست از منتخب و لطائف و غیره و در بهار عجم نوشته که دیت را فارسیان بمعنی مطلق جرمانه نیز آرند دیوث بفتح و تشدید تحتانی و واو معروف و ثای مثلثه بمعنی بی غیرت و بی حمیت
از منتخب و کنز و لطائف و قاموس و در رساله معربات نوشته که این معرب ست و اصل دیوث بتخفیف تحتانی و ثای فوقانی بوده و بعضی نوشته که دیوث بمعنی کسیکه زن خود را بدیگران
دهد دیباج بیای معروف و جیم بمعنی معرب دیبا و دیباه بزیادت ها همین دیباست که نوعی از جامه ابریشمی و منقش باشد از سروری و کشف و صراح و در منتخب در رساله معربات نوشته
که دیباج معرب دیباست بزیادت کردن جیم در آخر و معروف کردن یای مجهول دیولاخ مسکن دیوان دیو نژاد کنایه از مرد قوی هیکل و تیز رو دیو زده کسیکه آسیب دیو بوی رسیده باشد
از مصطلحات دیوار بلند کنایه از ولیمند از مصطلحات دیو باد گردباد از سروری و برهان دیو سفید دیوی که رستم او را بمشقت تمام در مازندران کشته بود دی بفتح دال و حرف پنجم
ذال معجمه مضموم نام روز هشتم از هر ماه شمسی از برهان و سراج و رشیدی دیمهر بالفتح نام روز پانزدهم از هر ماه شمسی از برهان و رشیدی با ثانی و بمعنی بمهر بزیادت یای موحده مکسور که بعد یای
تحتانی آمده دیجور بالفتح و جیم فارسی مضموم و واو معروف شب تاریک و دیاجیر جمع آنست از منتخب و لطائف نوشته که بمعنی شب تاریک و شب نیست تیم از هر ماه در برهان بمعنی سیاه
ذاریک نوشته و قید شب نکرده و در سراج نوشته که دیجور بمعنی تاریک که بکسر معرب ست اما در لغت داج باشد و لفظ در نسبت چنانکه در رنجور و مزدور مگر برین تقدیر بکسر اول باشد اگرچه داج در عربی بمعنی سیاه
مستعملست مگر فارسی بمعنی سیاهی شب ست دیار بکسر اول جمع دار است که بمعنی خانه باشد و مجازا بمعنی ملک و بلاد مستعمل و بالفتح و تشدید یا بمعنی باشنده و صاحب خانه دیو مار
بمعنی اژدها دیوگیر نام شهر دولت آباد که در دکن ست از برهان دیر بالفتح در رشیدی گنبدی که برای عبادت ساخته باشند و در برهان مطلق عبادت خانه ترسایان لیکن بمعنی
معبد ترسایان لفظ عربیست چنانکه در کنز آورده از سراج و در بهار عجم نوشته که دیر بالفتح پرستشگاه کفار و فارسیان بمعنی گنبد استعمال کنند دیدار بروی و چهره و بینائی و دیدن چشم
از فرهنگ نور الدین و بهار عجم و برهان دینار در اصل دنار بکسر دال و تشدید نون بود نون اول را بیا بدل کردند تا ملتبس نگردد بآن مصادر که بر وزن فعال ست چنانکه در قول حقیقانی
وکذبوا بایاتنا کذابا جمع آن دنانیر می آید نون اصلی که بیا بدل شده بود باز در حالت جمع عود کرد از بحر الجواهر و نیز لفظ دینار نام دوائی که شربت آنرا شربت دینار
گویند و آن تخم کشوث ست که داخل اجزای شربت مذکور ست دیو سار مانند دیو چه سان یعنی مانند دیو از سراج دیو هفت سر کنایه از کره ارض باعتبار اقالیم سبعه از سراج و مؤید

دیر باز بیای موحده بمعنی دراز زمان و مدت و زمان دراز و قدیم خطاست صحیح بامعنی دیریاز بیای تحتانی ست بجای موحده و لفظ یاز مشتق از یازیدن که بمعنی حرکت کردن
از سراج اللغات و جواهر الحروف دیز بالکسر و یای مجهول و زای معجمه بمعنی رنگ و لون از برهان و لطائف دیبای شب اندر روز نوعی از دیبای که رنگش سیاه و
سفید باشد از چراغ هدایت دیس بیای مجهول و سین مهمله این لفظ برای تشبیه آید بمعنی همتا و مثل و مانند از سراج و برهان و لطائف دیک بالکسر و یای معروف و کاف
عربی بمعنی خروس از برهان دیر هرقل دیریست بنا ساخته هرقل بکسر ها و قاف لقب پادشاه روم دیو مردم نوعی از حیوان که بهندی آن را بن مانس گویند و بمعنی
آدمیان شریر مفسد ان نیز آمده از برهان و شروح دیهیم بالفتح و یای دوم معروف بمعنی تاج از مؤید و سروری و مدار و کشف و جهانگیری و سراج اللغات و برهان دیلم بفتح دال و لام
طائفه معروف و سختی و بلا و دشمنان و گروه و در اج نر از منتخب و بمعنی کسیکه مادرش از حبش و پدرش از ترک باشد یا برعکس این از مؤید و کنز و در سراج اللغات نوشته که دیلم بیای مجهول
و لام مفتوح نام ملکیست که موی مردم آنجا مجعد باشد دیم بالکسر و یای معروف بمعنی روی و چهره و نوعی از چرم بود از جهانگیری دیان بالفتح و تشدید یا پاداش دهنده
و قهر کننده و حساب کننده و این اسمیست از اسمای صفات حقتعالی از منتخب و کنز و لطائف دیدن بفتح هر دو دال در عربی بمعنی خو و عادت از کنز و بکسر اول در فارسی بمعنی
ملاقات کردن و این در محاوره اهل ایران شائع ست دیبادین بفتح دال و حرف سوم بای موحده و کسر دال دیبدین بالفتح بر وزن سرزمین هر دو نام روز بیست و سوم از
هر ماه شمسی از برهان و سراج و رشیدی دین بالکسر و یای معروف در فارسی نام روز بیست و چهارم از هر ماه شمسی و در عربی بمعنی مذهب و بمعنی پاداش دادن و بمعنی حساب
چنانکه مالک یوم الدین یعنی مالک روز حساب و بالفتح در عربی بمعنی وامیکه در تعیین وقت مقرر باشد که در فلان روز ادا کرده خواهد شد اگر وقت ادای آن معین نباشد آنرا
قرض گویند معنی فارسی از برهان و معنی عربی از منتخب دیدبان شخصیکه بر جای بلند نشسته نظر در اطراف گمارد و از آمدن فوج دشمن قلعه نشینان را خبر میداده باشد و بمعنی
جاسوس نیز آمده از بهار عجم دیرمان بالکسر بمعنی بقا و پایداری و بمعنی باقی و پایدار دیده سرخ کردن طمع داشتن و بعضی گویند که بمعنی عشق ورزیدن ست
دیدان بالکسر و یای معروف جمع دوده که بمعنی کرم ست که بالکسر باشد از کنز و صراح دیوان تن مخفف دیوان تنخواه دیگ پر باد کردن بر دیگدان نهادن دیگ
برای طبخ طعام از مصطلحات دیر شدن بمعنی تمام شدن و خراب شدن ست بعد از آن بمعنی فوت شدن مستعمل شده از سراج و بهار عجم دیوان بالکسر معروف و دیوان
که بیای مجهول ست بمعنی جای جمع شدن مردم و مجازاً بمعنی دفتر محاسبه و کچهری و بمعنی دار العدالت و مکان نشستن ملوک و امرا و صاحب دار العدالت و صاحب مسند
معنی داد و فریاد و باجرا و بمعنی کتاب غزلها جمع آن دواوین بدو واو ست و دواین و دیاوین از منتخب و بهار عجم و کشف و غیر آن و سرلشتی شارح مقامات حریری نوشته که دیوان
در اصل دوّان بود بکسر دال و تشدید واو پس بدل کردند واو اول را بیای تحتانی بسبب کسره ماقبل آن و برین معنی دلیل ست لفظ دواوین که جمع آنست و لفظ دیوان
در اصل لغت بمعنی جمع شده است مجازاً بمعنی دفتر مستعمل شده چه معنی اصل ماده این لفظ جمع و تالیف ست و از ینجاست که تدوین بمعنی جمع کردن و فراهم آوردن آمده و نیز گفته که این لفظ
عجمی ست و وجه تسمیه اش آنکه روزی نوشیروان با اهل محاسبه امر کرد که متفق شده در سه روز فلان حساب ودی درست کنید پس ایشان گذر کرد تا ببیند که چه میسازند پس دید که بجلدی
تمامتر حساب میکردند و مینوشتند نوشیروان بجلدی ایشان متعجب گشت و گفت که ایشان دیوان هستند از آنوقت اسم اهل محاسبه و اسم اهل ایشان مقرر گشت چون یای مجهول
در عربی نیاید یا را معروف کرده معرب ساختند دیوار کسی کوتاه دیدن کنایه از عاجز و زبون دیدن از مصطلحات دینه بالکسر و یای معروف و نون بمعنی دیروز یعنی روز گذشته
منقول از مجمع الفرس سراج و در بهار عجم نوشته که دینه منسوب بدی یعنی منسوب بروز گذشته دیرینه بمعنی کهنه دیوچه کرمیست آبی دراز و سیاه که بهندی آنرا جونک گویند و بمعنی
کرمیکه از زمین بر آید اکثر چوب و دیگر اشیا را تباه ساخته گل کند و بهندی دیمک گویند از لطائف سراج دیه بمعنی قریه مگر در کلام اهل لسان بنظر نیامده از مؤید و در سراج نوشته
اغلب که صحیح نباشد زیرا که در کلام استاتذه یافته نشده و در شرح سکندرنامه خان آرزو نوشته که ده و دیه هر دو بمعنی قریه آمده مثال دوم مولوی نظامی فرماید بیت ندیده
چو ره باه چاره دگر * به نزدیک آن دیه کرده گذر * و ابراهیم قوام در فرهنگ نوشته که دیه بمعنی قریه دیده نشده و در بهار عجم نوشته که دیه باشباع ده است دیوانه در اصل
بیای مجهول بوده بمعنی کسیکه منسوب و مشابه بدیوان باشد و رصد و رحرکات ناملائم و در آخر این لفظ که های مختفی ست برای نسبت و مشابهت باشد

از بهار عجم و سراج دیدن ماه نو دیوانه بجوش آمدن جنون چون دیوانه ماه نو نگرد جنونش بالا میگردد از مصطلحات دیبه بیای مجهول حریر تنک بابدل از الف خیابگر
خاره و خاره از سراج دیباه مزید علیه دیبا از بهار عجم دیباچه بیای مجهول وجیم فارسی مصغر دیبا و نوعی از جامه ریسمین که قباچه سلاطین از آن باشد که بجواهر مکلل باشد سازند و آن
لوازم لباس ها و شاهیست چنانکه سابقا نوشته و بمناسبت آرایش خطبه کتاب را نیز گویند و بعضی محققان نوشته اند که دیباجه بیای معروف وجیم عربی لفظ عربیست بمعنی چهره و روی
و رخساره کذا فی الکنز چون خطبه کتاب بمنزله روی کتاب ست لهذا خطبه کتاب را نیز مجازا دیباجه گفتند و چون صاحب بهار و رشیدی نیز بیای مجهول وجیم فارسی نوشته اند پس
از نیجا بخاطر میرسد که دیباجه بیای معروف وجیم معربست و نیز بعضی محققان نوشته اند که ماخوذ ست از دیباج که معرب دیباه ست بمناسبت زینت و رونق و حرف های
مخفف در آخر لفظ دیباجه برای نسبت و مشابهت دیمه بیای معروف رخساره و روشنی و نوعی از چرم از سراج و در عربی بمعنی همیشه و بارانی که پیاپی ببارد از منتخب دی بالفتح نام ماه
و آن مدت ماندن آفتاب ست در برج جدی بهندی ماه نامند و بعضی ماگه گویند و چون درین ماه بغایت شدت سرما باشد لهذا گاهی از لفظ دی سرما مراد باشد
و نام روز نهم از هر ماه شمسی و بمعنی شب تاریک باشد مخفف دیجور ست بالکسر و بیای معروف بمعنی روز گذشته و آنرا دیروز گویند از برهان و لطائف و غیرها و در سراج اللغات نوشته
که دی بالکسر بمعنی روز گذشته و بالفتح نام ماه دهم از سال شمسی که اشتداد زمستان در ان باشد و مجاز الفظ دی بمعنی زمستان نیز می آید و انچه لفظ دی را مخفف
دیجور گویند و سند آن مصرعه خواجه حافظ آرند مصرعه ز زلف و رخ نمودی شمس و دی را * خطاست چه دیجور صفت شب واقع شود نه آنکه دیجور مطلق شب سیاه
را گویند و سبب این غلطی نسخه است و صحیح چنین ست ع ز زلف و رخ نمودی شمس و فی را * فی بالفتح بمعنی سایه در نیصورت مقابله شمس و فی بمشابهت زلف و رخ درست
میشود پس دی را مخفف دیجور فهمیدن موجب عدم فهم ست دین حنیفی مراد از دین حضرت ابراهیم علیه السلام از شرح سکندر نامه دیوان بیگی نوعی از کبوتران که پر دگلو سیاه باشد
و میان دم بارد سفید بود از نعیمی دیلمی بفتح اول و لام نیز مفتوح نام قومیست گویند که قوم مذکور موی مجعد بسان زنجیر دارند دیناری جنسی از جامه ابریشمی و شراب لعل از سراج

باب ذال معجمه

فصل ذال معجمه مع الف ذا بمعنی این مرد و این از اسمای اشارتست برای مفرد مذکر قریب ذاب در آخر بای موحده بمعنی عیب از منتخب و در لطائف بمعنی سخت
تشنه چنانکه لبهای او از تشنگی خشک شده باشد و بمعنی گداخته ذات الجنب بفتح جیم و سکون نون ورمی بیباشد در حجاب و آن پرده است میان قلب و معده و این
ورم در یمین بود و گاهی در یسار علامات او وجود درد پهلو و تپ و ضیق النفس بود ذات بمعنی صاحب و خداوند و بمعنی هستی و حقیقت هر چیز و نفس هر شی و مؤنث ذو
بمعنی طرف و جانب و لفظ ذات عربیست و در حقیقت اسم اشارتست که های وقف داخل آن شده است و اصل او ذاه بود و چون ها جزو کلمه گردید بتا مبدل گشت ذات
گفتند و معنی اصلی لفظ ذات مشار الیه ست چون هستی هر شی مشار الیه میباشد لهذا بمعنی خداوند و هستی هر چیز مستعمل از شرح نصاب که از مولانا یوسف بن مانع ست
و کنز و خان آرزو در چراغ هدایت نوشته که لفظ ذات بمعنی قوم که در عرف مستعمل ست غلطست زیرا که بدین معنی لفظ جاتست بجیم و آن لفظ هندی الاصل ست و سبب
غلط بودنش آن باشد که ذال معجمه در هندی نمی آید پس ظفر که در شعر خود لفظ جات را ذات بذال معجمه فهمیده آورده است خطا کرده تم کلامه و بخاطر ناقص مؤلف میرسد که لفظ
ذات بمعنی قوم بذال معجمه نوشتن خطا باشد مگر ممکن است که ذات مبرای معجمه نویسند چرا که ذات معرب جات باشد که بهندی قوم ست یا بدال جیم عربی بزای معجمه قطع نظر
از زینت تفریس جیم جات را بجهت فصاحت بزای معجمه بدل کرده ذات خوانده شود ذات بحت بفتح بای موحده و سکون حای مهمله و فوقانی مراد از حق تعالی جل شانه
چه بحت بمعنی صرف و خالص ست ذات البروج فلک هشتم که آنرا در شرع کرسی گویند ذات العماد بکسر عین صاحب بناهای بلند و صاحب ستونها چه عماد بکسر اول
بمعنی بناهای بلند ست و بمعنی ستونها از منتخب ذات الصدر خداوند سینه یعنی دانای اسرار دل و مراد از ین اولیا و باصطلاح اطبا ورم سینه از لطائف ذاکر یاد کننده
ذائع بکسر همزه که حرم سوم ست و عین مهمله آشکارا و فاش و پراگنده از کنز و کشف ذات عرق بکسر عین مهمله و سکون را نام جائیست که عراقیان از آنجا احرام بندند ذاک بفتح کاف
اسم اشارت بسوی بعید ترجمه اش بفارسی آن ذات الشمال مراد از گنهگاران و کافران چرا که نامه اعمال ایشان از چپ آید از لطائف ذاهل بمعنی غافل از منتخب ذال اسم رفتن و

دشتاب فتن از منتخب و نام حرف معروف و معنی اختلاف کرده اند که این حرف در فارسی نیامده است و آنجا که یافته شود در اصل دال مهمله باشد و مولانا شرف الدین علی نوشته که
ذال معجمه در زبان اہل فارس ست و لہجۂ ماورالنہر دال مہملہ از جواہر الحروف **ذات البین** بالفتح بای موحده آنچه مقدمه و معامله که میان دو کس باشد و بمعنی میانجی نیز آمده
ذات الیمین جانب دست راست و کسانیکه نامہ اعمال شان بر دست راست آید و مراد ازین مومنان اند **ذائقه** بکسر ہمزه که حرف سوم ست نام قوتی که بدان مزه چیزها دریافته شود
و آن بر ظاہر زبان میباشد از منتخب و کسانیکه ذائقه را بمعنی مزه گویند خطاست **ذات الکرسی** شکل دہم از اشکال شمالی قران بصورت زنی ست بر کرسی نشسته بر دو پاو
فصل ذال معجمه مع بای موحده **ذباب** بضم اول مگس از منتخب و مؤید و سروری و کشف و مدار و بحر الجواہر **ذب** بالفتح و تشدید دور کردن و باز داشتن و در آمدن
و لاغر شدن و گاو دشتی از منتخب و لطائف **ذبح** بمعنی بسمل و مذبوح **ذبح** بفتح اول و سکون ثانی بسمل کردن از لطائف و صراح **ذبیح اکبر** بکسر اول گوسفندی که بفدیه اسمعیل علیه السلام
از بہشت رسیده بود و بمعنی قربانی عید الضحی **ذبر** بالفتح نوشتن از منتخب و صراح **ذبول** بضمتین لاغری و پژمردگی و بفتح اول و ضم ثانی بمعنی لاغر و پژمرده از منتخب
و کشف **ذبال** بالضم جمع ذباله و ذباله بالضم بمعنی فتیله که شعله لازم اوست از لطائف **ذبحه** بضم اول و فتح ثانی و ثالث ورمی باشد بهردو جانب حلقوم **ذبابی** بالضم اول
منسوب بذباب یعنی مگس و درینجا مگسی مراد باشد که سبز رنگ میباشد چراکه ذبابی اکثر در صفت زمرد واقع شده **فصل ذال معجمه مع خای معجمه** **ذخر** بضم اول
و سکون ثانی چیزی نگاه داشتن و نگاهداشته شده برای وقتی از منتخب **ذخیره** آن چیز که نگاه داشته شود که وقتی بکار آید از منتخب و صراح **ذخائر** جمع ذخیره **ذخره** بضم اول و سکون خای معجمه
ذخیره و نخیره از شکرستان **فصل ذال معجمه مع رای مہملہ** **ذرب** بفتحتین و بای موحده نوعی از اسہال که طعام در معده تغیر نپذیرد و در رنگ گندگاہی اسہال
بشود و گاہی بند شود از بحر الجواہر و منتخب و کفایه **ذریت** بضم اول و تشدید رای مکسور و تشدید یای تحتانی بمعنی فرزندان و فرزندزادگان و بمعنی نسل آدمی و جن و ذراری جمع آن بفتح
اول از لطائف و منتخب و صراح و کنز **ذروح** بالضم و تشدید رای مہملہ کرمیست پرنده بقدر بادام کوچک سرخ رنگ با خالہای سیاه خوردن آن سم ست **ذراریح** جمع ذروح از منتخب
ذرور بفتح اول و ضم رای مہملہ و واو معروف و بعده رای مہملہ دیگر بمعنی دوای خشک که آنرا در چشم یا در زخم بپاشند از منتخب و صراح و قرابادینیات کشف و کنز **ذرائر** جمع ذره که
مورچه خرد باشد از لطائف **ذر** بالفتح بمعنی هان یعنی بگذار از شرح نصاب **ذراع** بکسر اول و عین مہملہ بمعنی بازو و ارش و دست یعنی از آرنج تا انگشتان و در حیوانات از پاچه بالا را
ذراع گویند و گز که بآن چیزها پیمایند و ذراع ران شتر و نام منزل نهم از منازل قمر و آن ستاره چند ست که بر ساعد برج اسد واقع شده اند از منتخب و کنز **ذرائع** بمعنی وسیلها این جمع
ذریعه است از لطائف **ذرع** بالفتح طاقت و به ارش پیمودن و بفتحتین طمع و بچه گاو دشتی از کنز **ذرق** بالفتح سرگین مرغ از منتخب **ذروه** بالضم و بالکسر بمعنی بلندی کوه و بالای کوه
از منتخب و صراح و کشف و در کنز بالاترین موضع چیزی برای هنوز نوشتن و بالفتح خواندن خطاست **ذریعه** بفتح بمعنی وسیله و دست آویز و در اصل ذریعه بمعنی شتر ماده که صیاد پس آن
پنهان شود تا صید را بزند از منتخب و کنز **ذره** بالفتح و تشدید را مورچه خرد و آنچه در نور آفتاب از روزن آید اجزای باریک باریک دیده میشوند و بمعنی مقدار یکصدم حصه از یک جو باشد و بالضم
و تشدید را نام غله که آنرا ارزن گویند و بمعنی غله زرت که آنرا بہندی جوار گویند و خوشه آن بالای درختش بر نشسته باشد نه در وسط درخت از منتخب و مدار و رشیدی و صراح و کشف **ذرانی**
بفتحتین و بفتح اول و سکون ثانی نوعی از رنگ سخت و سفید از صراح **ذعاف** بضم اول و عین مہملہ زہر قاتل زود جان بردارنده از کنز و منتخب **ذفر** بفتح ذال و فتح فا
و بعده رای مہملہ بوی خوش که تیز باشد و بمعنی بوی ناخوش که تیز باشد و بمعنی بوی بغل و ازینجاست مشک اذفر و بغل اذفر و این لغت از لغات اضداد است از بحر الجواہر
و صراح و منتخب **ذفیف** بمعنی زود و سبک از منتخب **ذقن** بفتحتین زنخدان **فصل ذال معجمه مع کاف** **ذکا** بضم اول بمعنی آفتاب و بفتح اول بمعنی دانش و تیزی
طبع و زیرکی وافر و تیز شدن و شعله کشیدن از منتخب و صراح و لطائف و کشف و مدار و سروری و شرح نصاب و کنز **ذکر** بالکسر یاد کردن بزبان و بفتحتین آلت مرد و بمعنی نر که ضد ماده باشد و بمعنی
فولاد از منتخب **ذکور** بضمتین بمعنی مردان و این جمع ذکر است که بمعنی نر باشد که ضد ماده است **ذکر اره** بالکسر و حرف چهارم مفتوح و رای مہملہ مشدد نوعی از ذکر درویشان که تلفظ آن
بشرکت زبان و سینه باشد بوجهی که صدای اره و اندازه کشیدن اره بدان مفهوم شود یعنی لفظ الله را بسوی دماغ کشند و لفظ ہو را بجانب قلب و سینه و این کشیدن
و فرو بردن ہر دو لفظ مذکور بزور و شدت باشد لیکن آواز متوسط و صوت حزین **ذکی** بفتح اول و کسر کاف و تشدید یا بمعنی تیز طبع از لطائف

فصل ذال معجمه مع لام ذلت بالکسر و تشدید لام بمعنی خواری گناه از منتخب و قاموس و صراح و لطائف **ذلاقت** بفتح اول و فتح قاف تیز زبانی و فصاحت
بمعنی تیزی و صفائی تقریر از منتخب و کشف **ذلق** بفتحتین تیز زبانی و بی آرام شدن و بچال انداختن مرغ و تیزی هر چیز از منتخب و کنز **ذلیق** تیز زبان و سنان تیز از منتخب و کنز
ذلیل خوار از منتخب و در لطائف بمعنی خوار و گنهگار و رام و مطیع نرم و آسان **ذل** بالضم و تشدید لام خواری و بالکسر نرمی و رام شدن از منتخب و مؤید و صراح **مذاز ذلول**
بفتح اول و ضم ثانی بمعنی رام یعنی نرم و مطیع **ذلق بیان** بفتحتین فصیح و بلیغ **فصل ذال معجمه مع میم** **ذمت** بکسر اول و تشدید میم عهد و پیمان و عهده و
ضمان **ذم** بالفتح و تشدید میم هجو گفتن و بد گفتن کسی را و نکوهیدن از منتخب و لطائف و کنز **ذمیم** نکوهیده و زشت و آب بینی و آب ناخوش و بمعنی چیزی که چون بنفشه بر
از مسام بدن انسان بیرون آید از منتخب و لطائف **ذمائم** بفتح اول و کسر همزه که حرف چهارم ست جمع ذمیمه که بمعنی بد و نکوهیده و چیز زشت ست از خیابان **ذمیمه**
نکوهیده و زشت **ذمه** بالکسر و تشدید میم عهد و امان و زنهار و ضمان و اهل ذمه اهل کتاب که بعهد و پیمان در دار اسلام در آیند از منتخب و صراح و کنز **ذمی** بالکسر و تشدید
میم اهل کتاب که زنهاری باشد منسوب بعهد و پیمان یعنی کافر مطیع الاسلام و جزیه گذار از منتخب و غیره **فصل ذال معجمه مع نون** **ذنب**
بفتح اول و سکون نون بمعنی گناه و بفتحتین دم حیوانات و نام ستاره است که آنرا ذنب الفرس گویند و نام شکلی ست در آسمان که از تقاطع منطقه فلک
جوزهر و مائل بصورت مار بزرگ بهم میرسد یک طرفش را راس گویند و طرف دیگر را ذنب از منتخب و لطائف و غیره **ذنوب** بضمتین و بای موحده بمعنی
گناهها این جمع ذنب ست که بمعنی گناه باشد و بفتح اول و ضم ثانی بمعنی دلو پر آب و مطلق دلو و بمعنی اسپ دراز دم از منتخب و لطائف **فصل ذال معجمه**
مع واو **ذوب** بالفتح و بای موحده گداختن و سخت شدن گرمی آفتاب از منتخب **ذولباب** خداوند خالص یعنی خداوند عقل و صاحب فهم
از لطائف **ذوناب** کنایه از درنده مثل گربه و سگ و گرگ و تیر چه ناب بمعنی دندان پیشک ست که بهندی آنرا کچلی گویند و بعضی کیلا نامند بیای معروف **ذوئب**
بفتح اول و کسر همزه و بای موحده بمعنی گیسوها و موی پیش سر و این جمع ذوابه است از منتخب و کنز **ذوات** بفتح جمع ذات که بمعنی خداوند و هستی و حقیقت هر چیز ست
ذوالخمار بکسر خای معجمه نام مردیکه مقنعه بر رو انداختی و آن مردی بود کاهن و بغایت مشعبد و ازوی امور عجیبه ظاهر میشد از لطائف **ذوالفقار** بفتح صحیح ست نه بکسر
فا نام تیغ حضرت مرتضی علی کرم الله وجهه و حقیقتش اینکه شمشیر عاص بن منبه که روز جنگ بدر کشته شده بحضرت رسول الله صلی الله علیه و آله و سلم منتقل
شد و از پیغمبر بمرتضی علی رضا از منتخب و کشف و قاموس و صراح و مزیل فقار بفتح قطار استخوان مهرهای پشت از گردن تا کمر کذا فی المنتخب چون بر پشت شمشیر مذکور
قطار مهرهای پشت یعنی عدیم الارتفاع ساخته شده بود لهذا باسم ذوالفقار موسوم شد چنانکه صاحب قاموس همین معنی اشارت کرده سیف مفقر کمعظم فیه
حزز مطمئنه عن متنه و انچه درین زمانه نقل و الفقار شمشیر دو زبانه سازند تخیلات بر غلط بعضی متاخرین ست **ذوالمجاز** بفتح میم و جیم و زای معجمه نام بازاریست
در منا قریب بمکه معظم از صراح و غیره **ذوق** بالفتح چشیدن مزه از لطائف و منتخب و در بهار عجم نوشته که ذوق بالفتح چشیدن و چاشنی فارسیان بمعنی لذت و مزه و نشاط
و خوشی آرند و بلفظ دادن و چشیدن و کردن و زدن و بردن و داشتن و انگیختن و دیدن و دریافتن و تراویدن مستعمل **ذوالحبک** بضم حای مهمله و ضم بای موحده
کنایه از آسمان چه حبک جمع حبیکه ست که بمعنی راه در ریگ توده و شکن آب و شکن زره و موی جعد باشد ذوات الحبک نیز آمده **ذوجسدین** بالضم و جیم عربی مفتوح و فتح
سین مهمله و دال مهمله نام برج از ستاره عطارد چرا که خانه او جوزاست که آنرا جسدین و دو پیکر گویند زیرا که بصورت دو کودک عریانست که بهم دیگر در آمده اند **ذوالنون** لقب
یونس پیغمبر علیه السلام چرا که هفت روز در شکم ماهی مانده بودند و نیز لقب ولی که ذوالنون مصری گویندش ذو بمعنی صاحب و نون بمعنی ماهی و وجه این لقب آنکه روزی در سرای
کشتی شخصی بر ایشان بدگمانی دزدی گوهر خود کرده بود و بدعای ایشان همان گوهر با در دهان گرفته بر آمدند ایشان گوهر از ماهی گرفته بدان شخص دادند **ذوالقرنین**
لقب سکندر از آنکه دو گیسو داشت چه قرن گیسو را گویند یا آنکه رسید بهر دو طرف عالم که مشرق و مغرب باشد و یا آنکه کریم الطرفین بود از مادر و پدر یا آنکه داخل
شده بود در نور و ظلمت از مجمع البحرین که جامع لغات قرآن و حدیث ست و بعضی محققین نوشته که ذوالقرنین که در قرآن مجید احوال شمس واقع ست

بادشاهی دیگر بوده است نه سکندر رومی پسر فیلقوس ست چرا که میان این هر دو تفاوت زمانه بسیارست **ذو النورین** لقب عثمان رضی الله عنه چرا که دو دختر رسول الله صلی الله علیه وآله وسلم در نکاح ایشان آمده بودند **ذو المنن** صاحب منتها و صاحب احسانها چه منن بکسر میم و فتح نون جمع منت **ذو الیزن** بیای تحتانی و زای معجمه نام بادشاه یمن که در دلیری و نیزه زنی معروف بود از بهار **ذو فنون** صاحب هنرها **ذوبان** بالفتح و حرف سوم بای موحده بمعنی گداختن گدازش و بیقراری آید ذو بالضم بمعنی خداوند از کنز **ذو ذوابه** بالضم و حرف سوم ذال معجمه مضموم و حرف ششم بای موحده **ذو ذوابه** بضم هر دو ذال معجمه و حرف چهارم نون و ششم بای موحده هر دو درست بمعنی ستاره منحوس که بشکل جاروب گاهی برمی آید مگر تحقیق اینست که اگر وقت طلوعش شعاع او بطرف مغرب باشد ذو ذوابه خوانندش مستحسن بل انسب و اگر شعاع آن هنگام طلوعش بسوی مشرق باشد ذو ذنابه گفتنش اولی ست و نکته این تفریق بر ارباب خبرت محتجب نیست فافهم و تامل و ذوابه بضم اول و حرف چهارم بای موحده گیسو و موی پیشانی و علاقه شمشیر از منتخب **فصل ذال معجمه مع ها ذهن** دریا گرداب و قعر دریا از مصطلحات و سبب تحقیق این رنگ سرخ و طلا از کنز **ذهاب** بفتح مصدر رحمت بمعنی رفتن و گذاشتن از مزیل و شرح نصاب و در لطائف بکسر ذهاب و ایاب بمعنی رفتن و بازگشتن **ذهلت** بالفتح بمعنی غفلت و غفلت و فراموشی از لطائف و گفته اند که صراح **ذهن** بالکسر زیرکی و زیرکی و قدرت مدرکه از مدار و منتخب و سلمانی و لطائف و کشف و در فارسی بمعنی ته و باطن از مصطلحات **ذهین** بفتح و بکسر بروزن متین بمعنی زیرک از منتخب و کشف **ذهن کشتی** بکسر ذال معجمه و کسر کاف بحر بجا ماندن کشتی بسبب نبودن باد از مصطلحات **فصل ذال معجمه مع یای تحتانی ذیب** بکسر اول و سکون تحتانی و موحده بمعنی گرگ درنده و بجای تحتانی همزه نیز آمده از منتخب و کنز **ذیاب** بکسر اول بمعنی گرگان این جمع ذیب که بمعنی گرگ باشد از کنز **ذیابیطس** بکسر اول و کسر نون و یای معروف و ضم طای حطی و سکون سین مهمله نام مرضی که نوعی از سلسل البول ست چون ذیابیطس بزبان یونانی دولاب را نیز گویند و صاحب این مرض آب را بسیار مینوشد و بول نیز بار بار میکند لهذا باین اسم مسمی گشت از برهان و بحر الجواهر و در حدود الامراض نوشته که لفظ ذیابیطس ست بفتح ذال معجمه و تحتانی بالف کشیده و کسر بای موحده و کسر نون و سکون تحتانی و ضم طا و سکون سین مهمله مؤلف گوید که برین تقدیر اگر نون را برای تخفیف حذف کنند و با موحده را اسلاً از ند چنانکه مشهورست هم درست باشد **ذیل** بالفتح دامن از کنز **ذی بال** بکسر صاحب شان و صاحب حرمت و بمعنی صاحب بار در نظر چرا که بال بمعنی بار در فارسیست بلفظ ذی که عربی باشد مرکب کردن نمی باید که به محاوره بر ذی فن قیاس نباید کرد زیرا که و مهوش در کتب لغات دیده نشد **ذی سلم** بکسر اول و فتح سین مهمله و فتح لام نام مقام **سلم** بفتحتین درختیست خاردار **ذی القعده** بمعنی لفظی صاحب نشستن و چون این ماه از جمله شهور حرام است که در آنها محاربه حرام بود و پس عرب درین ماه از محاربه و مقاتله قعود میکردند یعنی بازمی نشستند **ذی حجه** بالکسر و تشدید جیم بمعنی یکبار حج کردن و قیاس آنست که بالفتح باشد نه بکسر چرا که وزن فعل بالفتح برای مره آید و فعله بالکسر برای حالت و نوع آید پس چون درین ماه حج یکبار کرده میشود لهذا ذی الحجه گویند یا آنکه حج بالکسر و تشدید جیم بمعنی سال هم آمده است و چون این ماه منتهای سال باشد و سال برین کامل میگردد گویا که این ماه صاحب سال ست بهمین جهت ذی الحجه گفته باشند **ذی** بالکسر بمعنی خداوند و صاحب

باب رای مهمله

فصل رای مهمله مع الف را این حرف علامت مفعول است و گاهی بمعنی برای آید چنانکه خدا را یعنی برای خدا و گاهی بدل اضافت آید چنانکه مرمصحفی که ساز ناشد ناوک اندر جگر مرا یعنی ناوک آن کمان و گاهی افاده معنی از سبیه کند چنانکه قضا را یعنی بسبب قضا و گاهی زائد باشد امیر خسرو گوید بیت گرچه تن من ز بی سمور است * رحمت تو از پی این و ز رس است * مثال دیگر هران شال که توقیع تو بران نبود * زمانه طی بکند جز برای حنا را * واین حرف بجیم عربی بدل شود و بشین معجمه و بغین معجمه چون کنار و کناغ بمعنی کناره دریا و مهر و بکاف فارسی چون یاره و یا کمار بیای معروف و نیز بای معجمه نوعی از جامه نفیس و بلام چون چنار و چنال و این بسیار و بنون چون لت انبار و لت انبان استوار و استوان و بواو چون برسر و برسو بمعنی انتظار و بها چون هوبره و هوبه بمعنی شانه آدم و در آخر کلمه برای نسبت آید چون هر بفتح هیر بمعنی شراب خانه زیرا که هر بمعنی شرابست و در آخر ای نیز آید چون شناو شنار بمعنی شناوری **را نا** لقب راجه چیتور در چراغ هدایت نوشته که رانا بون بلفظ هند است بمعنی راجه عموما و لقب راجهای اودیپور که ملکیست مابین مالوه و اجمیر و گجرات **رؤسا** بالضم اول و فتح همزه که بصورت واو دست و سین مهمله و بعد الف همزه دیگر بمعنی سرداران

این جمع رئیست چنانکه شرفا جمع شریف راکب سوار اسب بکسر سین مهمله نشستن و درپے شونده رس و ذنب آنچه در آسمان از تقاطع منطقه فلک جوزهر و مائل صورت
مار بزرگ بهم رسد یک طرف را راس گویند و طرف دیگر را ذنب و این را تنین فلک نیز گویند مستفاد از منتخب و برهان و صاحب قاموس گوید که تنین سپید است در آسمان که
تراش و خراش بحرج سست دمش در برج هشتم و سیر میکند چون کواکب سیاره راهب بحرر ها و بای موحده پارسا و عابد ترسایان و بعضی نوشته که راهبان اکثر درگرما
در دست زنجیری دارند از منتخب و غیره راست بمعنی صدق و درست نام مقامیست از دوازده مقام موسیقی از کشف و بعضی نوشته اند که وقت آن بعد از طلوع تا چاشت است
و بعضی گفته اند که بهندی اسری راگ گویند رافت مهربانی راوت بفتح واو لفظ هندیست بمعنی بهادر و چهتر از شرح قران السعدین رایت علم لشکر از منتخب
رایات علمها و نشانهای لشکر از منتخب راحت آرام و آسایش و بمعنی کفدست از منتخب و کشف و لطائف راسیات جمع راسیه که بمعنی کوه و استوار است
از لطائف رازیانج معرب رازیانه که آنرا بادیان نیز گویند راجح بکسر جیم و حای مهمله افزون و غالب و فائق و بهتر و پله ترازو که از گرانی بوقت سنجیدن بر ماند و مرجوح
پله بالا رابح بکسر بای موحده سود دهنده و نفع بخش راح بر آخر حای مهمله شاد شدن و شادمانی و بمعنی شراب و کفهای دست و باین معنی جمع راحت ست که بمعنی
کفدست باشد از منتخب و لطائف و کشف و بمعنی راه و بمعنی قرار گرفتن نیز آمده راح روح نام لحنی ست از سی لحن باربدی از سراج رامح بکسر میم و حای مهمله نیزه دار
و نیزه زن و سماک رامح ستاره است که نزدیک دو ستاره دیگرست که آنرا نیزه سماک گویند و سماک دیگر نیزست که نزدیک خود ستاره دیگر ندارد و آنرا سماک اعزل گویند یعنی
بی سلاح از منتخب راسخ استوار و برجا از منتخب راد سخی و بهادر از رشیدی و سراج و برهان و تشدید دال در عربی بمعنی رد کننده رائد بکسر همزه که حرف سوم ست
آنکه او را برای آب و علف فرستند و بمعنی دست آس از منتخب راوند بفتح واو دوایی ست نباتی ست زرد رنگ سرد بالعرض که با سهال گرمی جگر فرو نشاند و مقوی قوت
جاذبه جگر ست ریوند اما بهمین است از تحفة المؤمنین وغیره راصد مراد از نجم راعی العباد بکسر سین اول و دوم و یای تحتانی در عبارات فارسی غیر ملفوظ مگر در عربی بکات
نعبی بمعنی نگهبان بندگان مراد از بادشاه راکد بکسر کاف آب ایستاده که جاری و روان نباشد از شرح نصاب راهوار بمعنی خوش رفتار خطاست و صحیح رهوار است
بواو در هوار نوعی از رفتارست که بسیار هموار بود و صاحب این رفتار را نیز گویند از سراج رامشگر بکسر میم بمعنی مطرب از برهان و نوشته اند که رامش مخفف آرامش است
چون ساز و نغمه باعث آرامش دل میشود لهذا دریجا مجازاً اطلاق سبب بر مسبب کردند از سراج رامجور نام جائی ست رأس بمعنی سر و بالای چیزی از منتخب
رئیس سردار و مهتر قوم از منتخب رؤس بضم اول و ضم همزه که حرف دوم است و سکون واو جمع راس که بمعنی سر ست و گاهی بمعنی مهتران و سرداران آید رامش بکسر میم نغمه و سرود
رامش بشین معجمه بوده و اکثر بنابر غلط عوام بسین مهمله خوانند از سروری و برهان و سراج راقص رقص کننده و نام ستاره است که در دهان اژدهای فلک واقع شده است
رائض بکسر همزه که حرف سوم ست و ضاد معجمه کسی که اسپان را ریاضت آموزد و آن چابک سوار باشد از سروری و کشف رابض بکسر بای موحده و ضاد معجمه بمعنی
قلعه دار چه ربض بفتحتین دیوار گرداگرد شهر را گویند کذا فی المنتخب راتع بکسر تای فوقانی بمعنی چرنده از شرح نصاب و منتخب رابغ بالنده و افزون شونده و رساننده و خلیکه
از کشت حاصل شود رادع بکسر دال مهمله و عین مهمله باز ایستاده کننده از چیزی از منتخب رافع بر دارنده و حرکت پیش دهنده کلمه را و دادخواه و قصه و حال خود پیش
حاکم برنده از منتخب راقع بقاف پیوند دهنده و وصله کننده جامه وغیره راغ بغین معجمه صحرا و دامن کوه و مرغزار از برهان و مدار و سراج و کشف و رشیدی راوغ بکسر واو بمعنی
فریب و حیله گر از روغ بالفتح از منتخب رؤف بفتح اول و ضم همزه و سکون واو بمعنی مهربان راف بلبسیار … برهان جاده … در نصاب باین معنی راب آورده و در سراج اللغات
چبوتره بمعنی چبوتره و رف … بهردو معنی درخشنده از منتخب و صراح راتق بکسر تای فوقانی بمعنی بسته کننده و اسم فاعل از رتق که بمعنی بستن ست کذا فی المنتخب راوق بفتح واو
پالونه شراب یعنی جامه وغیره که بآن شراب را صاف کنند از صراح و در موید نوشته که بمعنی شراب نیز آمده و در رساله معربات آورده که راوق معرب راوک ست و این حاج
نوشته که راوق بر وزن فاروق ست بمعنی پالونه شراب راوق بفتح واو و هم کلام حق اینست که راوق بفتح واو مخفف راووق ست که واو ثانی را حذف کرده
واو اول را فتح داده اند زیراکه در کلام عرب فاعل بضم عین نیامده بهر تقدیر در استعمال فارسیان راوق بمعنی شراب مجازاً باشد باطلاق سبب بر مسبب رائق بکسر همزه آب

جاری وصاف وهرچه صاف ولطیف باشد راجل بکسر جیم پیاده از منتخب راس المال سرمایه تجارت از منتخب رام مطیع والفت گرفته وفرمانبردار ونام روزبست که
نهم هر ماه شمسی باشد ونیک نوع درخت از مؤید وکشف وسراج وبرهان رای زرین مراد از عاقل ودانا وبمعنی زیرک رایگان بکاف فارسی بمعنی مفت وبی عوض وچیزیکه در راه یافته
از برهان نوشته اند که رایگان در اصل راهگان بود بمعنی لائق راه ودر سراج اللغات نوشته که رایگان چیزیکه در راه یابند بی مشقت ودر اصل راهگان بود ها را بهمزه وهمزه
بدل کردند رایگان شد رای العین بضم تحتانی دیدن بچشم رامین نام عاشق ویسه ونیز نام چنگی که چنگ خوب مینواخت قبل نام واضع چنگ وبعضی نوشته
که نام زن چنگ نواز از لطائف رانین بکسر نون که حرف سوم است شلوار از برهان ومؤید راسن بفتح وکسر سین مهمله ونون گیاهیست که بوی ناخوش دارد از برهان
رانز رزین با اضافت سبزه وگلها از مؤید راه پیش گذاشتن نمائی کردن از مصطلحات راه کوه رفتن عمل بواطت کردن از مصطلحات رائحه بکسر همزه مطلق بو
مگر بمعنی بوی خوش مستعمل از لطائف رابطه بکسر موحده صحیح است وبیای موقوف خواندن خطاست آنچه با چیزی برای چیزی ببندند از منتخب لند بمعنی علاقه مستعمل است رابیه بکسر بای موحده
وتحتانی بمعنی زمین بلند از منتخب راسته بر وزن خاسته صف دکانهای بازار از برهان راحله بکسر حای مهمله ستور بارکش وشتر سواری ومرکب خواه نر باشد خواه ماده
وتا در آخر برای مبالغه است از صراح ومنتخب لطائف وغیره راه بمعنی هوش از جهانگیری ودر بعض فرهنگ بمعنی پرده سرود وبمعنی انتظار وبمعنی کرت وبار چنانکه گویند
بمعنی صد بار رحمت خم ره شیرین خم ره راویه بکسر واو وبعده تحتانی شتر آبکش وظرف آب از جرم از لطائف رابعه بکسر موحده وفتح عین مهمله چهارم ونام
زن زاهده که او پدر خود را دختر چهارم بود بصره راست خانه بمعنی کسیکه راست ودرست باشد از مصطلحات راه بریده بالاضافت راهیکه بسبب هزنی
قطاع الطریق غیر مسلوک باشد از مصطلحات راتبه حرف سوم فوقانی وچهارم موحده بمعنی ثابت ویکجا استاده وقرار گرفته مشتق از توب بفتحتین بمعنی ثابت
وساکن شدن رادی بدال مهمله سخاوت وجوانمردی وحکمت وشجاعت از لطائف رافضی منسوب برافضه ورافضه گروهی از لشکری که سردار خود را بگذارند
وفرقه از شیعه که بزید بن علی بن حسین بیعت کردند بعد از آن گفتند که از شیخین تبرا کن تا با تو همراهی کنیم زید انکار نمود وگفت که چگونه تبرا کنم از ایشان که وزیر ومعاون جد من
بودند پس ایشان او را رفض کردند یعنی گذاشتند تا آنکه حجاج او را شهید کرد از منتخب رامی تیر وسنگ اندازنده وتهمت کننده از منتخب ولطائف راعی نگهبان
دوابی وحاکم وشبان یعنی چراننده چهارپایان از منتخب وشرح نصاب وخیابان راجی بکسر جیم امیدوار از منتخب ولطائف راوی روایت کننده وسیراب کننده
وبمعنی کسیکه قصیده شاعر را با لحان خوش آواز پیش ملوک خواند از منتخب وشرح خاقانی راقی بکسر قاف افسونگر وعزیمت خوان کسیکه بر مریضان افسون دمد از منتخب
وغیر آن وبمعنی بالا رونده نیز آمده است راهوی بضم ها وکسر واو نام مقامیست از دوازده مقام موسیقی از برهان وبعضی نوشته که وقت آن بعد از طلوع است وبعضی نوشته اند
که وقتش از صبح تا طلوع وبعضی از آلات مانند رای که بمعنی عقل وفکر وبمعنی راجه هند نیز آمده بمعنی اول ودوم عربیست وبمعنی سوم هندیست راستی مطرب
از برهان وغیره رازی منسوب بری بزیادت زای معجمه ری نام شهریست راعنا گوی کنایه از منافق ومعنی راعنا امریست از مراعات کن اصحابه که بمعنی قصد کرده بخدمت
رسول الله صلی الله علیه وآله وسلم خطاب میکردند ویهود آنرا بتغیر داده کلمه راعینا میخواندند یعنی شبان ما حق تعالی صحابه را منع کرد که کلمه راعنا بار دیگر خطاب بآنحضرت نکنند بلکه
انظرنا بگویند کذا فی المنتخب ظاهرا آن یهود منافق باشند وکلمه راعنا الملیحه مکلفه باشند که مومنان را عنا مفهوم میشد وراعنا گوی همان راعناست که در تحت ملفوظ
آن را عینا مستلفظ ومراد باشد راه خسروانی نام نواییست از موسیقی از مصنفات باربد از برهان راهب عسلی بفتح وبا موحده عین مهمله وفتح سین مهمله زاهد یهود را
که پارچه زرد بجهت علامت دارند چه عسلی پارچه زرد را گویند یهودان برای امتیاز بر دوش جامه خود دوزند کذا فی البرهان واز منتخب چنین دریافته شده که معنی لفظی راهب عسلی اینست
که راهب خوش آینده ومقبول خلائق چه معنی عسل خوش آینده ساختن حقیقت است کسی را بسوی خلق راشی رشوت دهنده فصل رای مهمله مع بای موحده
ربا بکسر اول زیاده شدن ونشو ونما کردن وزیاده گرفتن در وام وبیع از منتخب ربیب پسری که زن از شوهر سابق آورده باشد پس
آن کودک این شوهر حال را ربیب باشد رب بالفتح وتشدید با خداوند وپروردگار وباصطلاح آرنده وبالضم وتشدید آب انگور

دانا و سبب و غیر که بیرند تا غلیظ شود و بالضم و تشدید و فتح با معنی بسیار و بمعنی اندک از منتخب و لطائف رباب بفتح اول نام ساز معروف و ابر سفید و نام زنی جمیله که معشوق رعد نام عاشق بود و موضعیست بمکه و کوهی در مدینه از منتخب و صراح و بعضی نوشته که رباب بمعنی بر زبان سریانی ست در رشیدی و مؤید و سروری و کشف بمعنی نام ساز معروف بفتح اول ست و در برهان نوشته که رباب بالضم اول نام سازیکه آن طنبور مانند بود بزرگ شکم و کوتاه دسته و بر روی آن بجای تخته پوست آهو باشد و در رساله معربات مسطور ست که رباب معرب رواده است و معنی رواده آواز حزین از اندوه است چه رواد بمعنی آواز حزین ست و ه برای نسبت و در سراج نوشته که رباب بفتح معرب رباب بضم ست رباعیات بفتح چهار دندان که میان ثنایا و انیاب باشند و این جمع رباعیه است بفتح اول بر وزن ثمانیه باشد از منتخب رباح بفتح اول و حای حطی نام غلام آنحضرت صلی الله علیه و آله و سلم از شرح نصاب ربح بالکسر و حای حطی نفع و سودیکه در تجارت حاصل شود از شرح نصاب ربع بکسر اول و سکون موحده مراد از باغ ارم ربیع الآخر بفتح خای معجمه صحیح ست نه ربیع الثانی که در استعمال عام ست چرا که استعمال عرب بهمین ربیع الآخر ست و بعضی گویند که اطلاق لفظ ثانی انجا کنند که برای آن ثالث نیز باشد چون بوقت تسمیه شهور این ماه در آخر فصل ربیع واقع شده بود لهذا باین اسم مسمی گشت از رساله علم نجوم که بسیار معتبر بود نوشته شد ربض بفتحتین و ضاد معجمه دیوار شهر پناه و بمعنی گرداگرد قلعه و بمعنی زن و اهل خانه از زن و مادر و خواهر و با معنی بالضم و بضمتین نیز آمده از منتخب و شرح نصاب و صراح و لطائف رباط بالفتح مسافر خانه و بکسر چیزیکه بان سخت بندند چیزی را از لطائف رب النوع فرشته که حقتعالی برای پرورش و حفاظت هر یک نوع از انواع نباتات و حیوانات و جمادات مقرر فرموده چنانکه برای پرورش هر نوع فرشته معلوم ست ربع بالضم چهارم حصه چیزی و آلتی ست منجمان را از قبیل اصطرلاب که بدان ارتفاع آفتاب و ساعتها و عملهای دیگر معلوم کنند و از اربع مجیب نیز گویند بضم میم و فتح جیم و تشدید یا و بکسر یا که دور و در میان گذاشته آید که از وی نوبت تا روز و نوبت دیگر چهار روز باشد و بالفتح سرای و خانه و محله و منزل از منتخب و بحر الجواهر و شرح نصاب ربیع موسم بهار و آن در هندی بسنت و در دیگر ولایات بیساکه ست جیسا که چیت و بیساکه در هندی و نام فرزندی که او را ربیع بن فضل گویند ربیع الاول چون بوقت تسمیه شهور این ماه در ابتدای فصل ربیع واقع شده بود لهذا باین اسم مسمی گشت از رساله نجوم که بسیار معتبر بود نوشته شد ربودن بضمتین بزور و سرعت چیزی را از شخصی بردن از کشف و سروری ربع مسکون ربع زمین که سکونت کرده شده از انسان مراد از ربع مسکون هفت اقلیم باشد چرا که هفت اقلیم مانند هفت بساط مطوله از مشرق تا مغرب بر ربع مسکون واقع اند برابر یکدیگر بدانکه زمین کروی شکل ست بصورت گوی که دوره آن هشت هزار فرسنگ ست که بیست و چهار هزار کروه باشد باین حساب طول ربع مسکون دوازده هزار کروه و عرض میانه آن شش هزار کروه حکما کره زمین را سه صد و شصت بخش قسمت کرده اند هر بخش را درجه نامند و هر درجه را شصت و هفت کروه و کم میباشد چون زمین کروی شکل ست یکصد و هشتاد درجه تحت و یکصد و هشتاد درجه فوق از جمله یکصد و هشتاد درجه فوق نود درجه جنوبی بزیر دریای محیط ست و نود درجه شمالی که خشک ست آن از ربع مسکون نامند از جمله نود درجه ربع مسکون سی درجه از سمت قطب شمالی خارج نموده چرا که تمام کوههای برف ست در انجا جانوری کمتر زید پس شصت درجه که باقی ماند محل آبادانی ست و نزد بعضی عرض معموره عالم از خط استوا تا پنجاه و نیم درجه است و نزد بعضی شصت و شش درجه طول معموره عالم از جزائر خالدات تا ساحل بحر محیط شرقی یکصد و هفتاد درجه مساحت تمام کره زمین شش کرور و ده لک و نود هزار و نهصد و هشت کروه ست مساحت معموره ربع مسکون بقول اکثری از ثقات یک کرور و چهل لک و سی هزار و صد و بیست کروه است ربو بفتح اول و سکون موحده و گوته و همی ام حدود دال الامر اض ربقه بالکسر حلقه رسن از صراح و منتخب و کشف ربیبه دختری که از زن از شوهر سابق همراه آورده باشد از شرح نصاب ربوه بالفتح زمین بلند از شرح نصاب و منتخب و در لطائف بحرکات ثلاثه بمعنی پشته و جای بلند و مراد از زمین بیت المقدس بجهت آنکه بلندترین زمینهاست گویند که زمین بیت المقدس از زمینهای دیگر هجده فرسنگ بلندتر ست ربیره بهای فارسی و زای عربی بمعنی خوش خور از لطائف رباعی بفتح اول شتر هفت ساله و گاو و اسپ و گوسپند چهار ساله و شتر هفت ساله را رباعی از ان گویند که بهفتم سالگی چهار دندان پیش شود و بضم اول در اصطلاح شعرای عجم چهار مصرع که مصراع چهارم با اول و ثانی هم قافیه باشد و در مصرع سوم لازم نیست که همان قافیه باشد و این رباعی در بحر هزج اخرب یا اخرم مثمن آید و از نسخ خاص آیست لا حول و لا قوة الا بالله و اگر درین وزن نباشد از قطعه گویند رباعی گویند از سروری و شرح نصاب و منتخب

نوشته که رباعی بفتح اول اسپ و گاو چهار ساله که پا در سال پنجم نهاده باشد و گوسفند سه ساله که پا در چهارم نهاده باشد و شتر شش ساله که پا در هفتم نهاده باشد فصل رای مهمله مع تای فوقانی * رتب بفتحتین درجه میان دو چیز وسطی و سایه از صراح * رتاج بکسر اول و جیم دروازه بزرگ که در خرد میان او باشد و بمعنی بند در و شتران لاغر از لطائف * رتق بالفتح و سکون تای فوقانی بستن از منتخب * رتق و فتق هر دو لفظ بفتح اول و سکون ثانی بمعنی بستن و گشادن از صراح و بحر الجواهر * رتم بالفتح رشته که بجهت یاد داشت بر انگشت بندند و در الفارسی یادآور گویند از لطائف فصل رای مهمله مع ثای مثلثه * رث بالفتح و تشدید ثای مثلثه بمعنی کهنه از منتخب و در لطائف بمعنی بدحالی نیز آورده فصل رای مهمله مع جیم عربی * رجا بفتح اول و بعد الف همزه بمعنی امید و امید داشتن و بمعنی ترسیدن نیز آمده و بغیر همزه جانب و کناره چیزی مثل کناره آسمان و کناره چاه و بکسر اول چنانکه مشهور شده خطاست از شرح نصاب و صراح و لطائف و منتخب و کنز * رجب بفتحتین ماخوذ از ترجیب که بمعنی تعظیم است چون اینماه را عرب شهر الله گفتندی و تعظیم کردندی لهذا باین اسم مسمی شد از پیغمبر صلی الله علیه و آله و سلم نیز روایت است که رجب جوئیست در بهشت شیرین تر از برف سفید تر هر که درین ماه روزه دارد از آن جوی آب نوشد و هندا زین سبب ماه مذکور را جب نام کردند از رسالهٔ نجوم که کمال معتبر بود * رجولت و رجولیت بضمتین مرد بودن از صراح و منتخب * رجعت بالفتح بمعنی بازگشت و بازگشتن مرد بسوی زن مطلقه و بازگشتن کوکب سیاره سوای مهر و ماه از سیر طبیعی خود که از مغرب بسوی مشرق است از منتخب و صراح و در لطائف نیز * رجز بالضم و الکسر و بمعنی آخر نام بمعنی پلید و عذاب و شرک و بفتحتین نام بحری از نوزده بحور شعر که در بیتش شش بار مستفعلن است و هشت بار نیز و بمعنی اشعاری که عربان در معرکها و جنگها در مقام مفاخرت از مردانگی و شرافت قوم خود میخوانند و نوشته اند که رجز بفتحتین در لغت بمعنی اضطراب و سرعت است نیز نوشته اند که رجز نام بیماری شتر است که شتر در رفتن میلرزد و چون حرکت کند باز ساکن شود چون اول ارکان بحر رجز دو سبب خفیف است از جهت بعد حرکه سکونی واقع بین هناست این بحر را رجز نام کرده اند چند معانی اول از منتخب و سه دیگر و کشف و باقی از عروض و غیره * رجس بالکسر پلیدی و عقوبت گناه از منتخب * رجیع هر چه رد کرده شود و سرگین آدمی و ستور و نشخوار شتر لاغر از منتخب * رجف بالفتح زلزله و سخت جنبیدن زمین و خبر آن از منتخب و لطائف * رجل بالکسر بمعنی پا و بفتحتین پیاده شدن بفتح را و ضم جیم مرد که بحد بلوغ رسیده باشد و بفتح را و کسر جیم معروف نوشته خلاف جعد از منتخب * رجال بکسر اول بمعنی مردان جمع رجل از منتخب * رجم سنگ زدن و سنگسار کردن و نفرین و بگمان سخن گفتن و راندن و دشنام دادن از منتخب * رجوم بالفتح رانده و بضمتین ستاره ها که بآن رانده شوند شیاطین از منتخب و لطائف * رجیم سنگسار کرده شده و رانده شده از منتخب * رجم شیاطین راندن شیاطین و آن نوعی از ستاره باشد مانند که ملائک بدفع شیاطین از آسمان اندازند و نزد حکما بخارات برقی است که بکره نار مشتعل میشود * رجحان بالضم جیم و حای مهمله چربیدن ترازو و مانند آن بیکطرف و افزون آمدن از منتخب و بمعنی زیادتی و فوقیت نیز مستعمل میشود * رجله بالفتح تره خرفه از منتخب و برهان * رجفه بالفتح و حرف سوم فا لرزه زمین و خبر آن از منتخب * رجعه القهقری بهرده قاف بجانب پاشنه خود رفتن چنانکه رو بسوی مغرب کرده بطرف مشرق رفتن چه قهقری بروزن فعللی و قهقره بروزن زلزله مصدر است بمعنی پس پا رفتن از صراح و مجمع البحار فصل رای مهمله مع حای مهمله * رحا بالفتح آسیا * ارحاء بضم اول و فتح ثانی جمع رحیم * رحی بفتح اول و ثانی و در آخر الف مقصوره بصورت یا سنگ آسیا و هر دو سنگ را رحیان گویند بفتح اول و ثانی از صراح * رحلت بالکسر کوچ کردن از منتخب و صراح * رحراح بالفتح و در آخر حای مهمله فراخ از منتخب * رحیض و در آخر ضاد معجمه هر چیز که شسته باشد از منتخب * رحیق شراب خالص و صاف از سرور و منتخب * رحل بالفتح مسکن و منزل و رخت و اسباب و پالان شتر و کوچ کردن از صراح و منتخب و خبر و در قاموس بمعنی مرکب شتر نوشته است و مجازاً بمعنی دو تخته چوبین که قرآن مجید را در آن نهند در هنگام تلاوت مستعمل * رحال بکسر جمع رحل که بمعنی کوچ کردن و پالان شتر است * رحیل بمعنی کوچ از منتخب و صراح * رحم بفتح اول و کسر ثانی جای کودک در شکم و از آنجا خویشان را گویند و بمعنی قرابت که در رحم شریک باشند و بفتح اول و سکون ثانی بخشودن از منتخب و مؤید و ملا و کشف * رحمان مشتق از رحمت صیغه صفت مشبهه بمعنی آن بخشاینده و اطلاق این لفظ بغیر ذات حق تعالی بر دیگری روا نیست بخلاف رحیم زیرا که حق تعالی امر کرده است قل ادعوا الله او ادعوا الرحمن پس از اینجا ثابت شد که رحمن هم اسم مثل لفظ الله که اسم ذات است حکم خصوصیت پیدا کرده و در رسم الخط بدون الف باید نوشت زیرا که رحمان یکی از نامهای مسیلمه الکذاب هم هست و آن کافری بود که دعوی نبوت کرده پس نوشتن و ننوشتن الف بجهت تمیز و تفرقه باشد

و دیگر آنکه در نوشتن الف اتباع خط قرآنی ست از شرح نصاب و صراح و غیره رحبه بالفتح و سوم با موحده زمین فراخ و صحن مسجد و غیره و کاروان سرا از منتخب
و غیره فصل رای مهمله مع خای معجمه رخشا مخفف رخشان رخا بالفتح نرمی و سستی و فراخی عیش از منتخب و کشف و صراح و کنز رخوت بفتحتین جمع رخت
رخت بالفتح جامه و لباس و آنچه بدان جامه دوزند و غیره ساخته شود و بمعنی اسپ با همین معنی در اصل رخش بود شین معجمه بفوقانی بدل کردند نظامی گوید مصرع پیچان
عنان من از راه رخت یعنی از راهی که مرکب من به آسانی بگذرد از جواهر الحروف و غیره رخاوت بفتح سستی از صراح رخصت بالضم اذن و اجازت و آسانی و وسعت
در مسائل از منتخب و غیره رخ بالفتح رخنه و غم و غصه و بالضم رخساره و نام مرغیست عظیم که فیل و کرگدن را میرباید و بمبالغه ببرد و بمشابهت آن نام مهره شطرنج ست که
از دو مهره امیر نماید از منتخب و رشیدی و برهان و مؤید و صراح و در نفائس الفنون مسطور ست که رخ جانوریست مانند شتر دارد و کوهان باشد و دندانهای تیز بود
هیچ حیوانی از و خلاص نتوان یافت پس ازین معلوم شد که چارپایه باشد رخش بالفتح رنگ سفید و سرخ درهم آمیخته و بعضی گویند رنگیست میان سیاه و بور چون اسپ رستم همین رنگ
داشت از جهت اسپ رستم را رخش گفتندی و مجازاً هر اسپ را رخش گویند از رشیدی و برهان رخیص در آخر صاد مهمله بمعنی ارزان از صراح و شرح نصاب رخم بفتحتین
دوستی و مهربانی و نرمی رخیم مردم نرم آواز و ضعیف و کنایه از زاهد رخام بالضم اول سنگ سفید و نرم از منتخب و صراح و کشف و در برهان نوشته که اقسام آن زرد و سرخ نیز
باشد و در خیابان نوشته که سنگ مرمرست رخشان بالضم تابان و روشن از برهان و رشیدی و مؤید و کشف رخیدن بالفتح نفس تند زدن از دویدن و بار برداشتن
از رشیدی و برهان رخ کسی بردن کنایه از آبروی او بردن از مصطلحات رخت بستن سفر کردن از برهان چهار شربت رخت افگندن مقیم شدن از برهان رخو
بالکسر نرمی و سست شدن رخوه بالکسر دو ویست که اندام را سست گرداند از شرح نصاب و در اصل لغت بمعنی نرمی و سستی ست حروف رخوه چند ست از حروف تهجی که بنرمی
از زبان بر آیند و آن سیزده حرف ست ثای مثلثه و حا و خا و ذال و زا معجمتین و سین و شین و صاد و ضاد و ظای معجمه و غین معجمه و فا و ها رخنه سوراخ و عیب و فساد
فصل رای مهمله مع دال مهمله رد بالکسر اول چادر که بر دوش گیرند از منتخب رداءت بفتح اول و فتح همزه که حرف چهارم ست فاسد و زبون شدن و تباه گشتن از
منتخب و صراح رد بالفتح و تشدید باز گردانیدن و باز گشتن و باز آوردن از منتخب و بمعنی رده دیوار و رده بالکسر و در آخر همزه یار و دوست از صراح رد و بدل بفتح اول
و ثانی و واو عاطفه و بای عربی مفتوح سخنهای کج و ناخوش که در حالت بحث و مکابره بر زبان آید ردی الکیموس غذا ئیکه در رطوبت خلط غیر معتدل القوام و الکیفیت پیدا شود ردیف
کسیکه بر یک اسپ پس سوار نشیند و در لطائف نوشته پس دیگری سوار شونده ماخوذ از ردف که بالکسر بمعنی سرین ست و بمعنی لفظ مکرر که در آخر مصراعهای ابیات آید ردف بکسر اول
و سکون ثانی بمعنی سرین و بمعنی دیگر هم در آمدن و پس سوار نشیننده و حرف علت ساکن ما قبل حرکت موافق که بفاصله حرف ساکن پیش از حرف روی واقع میشود
ردیف سرطان کنایه از برج اسد رده بفتحتین بمعنی صف و قطار از لطائف و جهانگیری ردی بفتح اول و کسر دال و یای مشدد بر وزن فعیل ضد جید بتشدید دال
مکتوب خنات از دریل الاغلاط فصل رای مهمله مع ذال معجمه رذایا بالفتح جمع رذیه بمعنی ناقه فرومانده براه از صراح رذیلت و رذالت هر دو بفتح بمعنی ناکسی
و فرومایگی از صراح رذیل بفتح اول ناکس و فرومایه رذائل ناکسیها و فرومایگیها این جمع رذیلت ست رذاله بضم اول نقل چیزیکه خلاصه آن از و کشیده باشند
کما فی القاموس و مجازاً بمعنی ناکس و فرومایه بفتح اول نیز آمده و رذالت مصدرست بمعنی ناکس فرومایه شدن کما فی القاموس و المنتخب و بصورت اگر بقیاس
زید علی مصدر بمعنی صفت گرفته بمعنی ناکس فرومایه گویند جائز باشد چنانچه رذال بالضم و در کشف بفتح است رذاله بکسر اول در اهواز چنانچه شهرت گرفته بالمعنی
در هیچ کتاب معتبر یافته نشده و ذیله ناکسی فرومایگی وزن ناکس فرومایه از صراح و منتخب فصل رای مهمله مع رای معجمه رزایا بالفتح مصیبتها از منتخب رزم بفتح اول مستی
و گرانباری از سبکی از بحر الجواهر و صراح و کشف مدارا بمعنی ستوار رزم یازده رخ رزمی بوده که یازده پهلوان ایران و یازده پهلوان توران و باهم معارض شده بود آخر
پهلوانان ایران ظفر یافتند از شرح قصاید خاقانی رز بالفتح درخت انگور و بمعنی انگور که از او تمر است و هر زمین که بمعنی تاک و رنگ ست چنانکه در رنگ ست رز از شرح برهان رزم بفتح اول و سکون
ثانی بمعنی جنگ و جدل بفتحتین صیغه متکلم مستقبل از رزیدن از صراح و برهان رزیدن بفتح رنگ کردن از برهان رزین بر وزن قرین بمعنی رسیده و آهسته و گرانمایه و در فارسی بمعنی ستوار مستعمل ست

از کشف و برهان و مؤید و منتخب و صراح رزمه بالفتح پشتواره و بقچهٔ جامه و رخت از مؤید و برهان رژده بفتح اول و سکون رای فارسی و فتح دال مهمله بمعنی حریص و
بسیار خورنده از برهان فصل رای مهمله مع سین مهمله رسوب بفتحتین و بای موحده چیزیکه در ته آب و شراب و بول و مثل آن فرو نشیند آنرا در فارسی دُرد گویند
بضم دال از منتخب و کشف مگر صاحب کشف بفتح نیز نوشته رسالت بکسر اول پیغام بردن و پیغمبری رستم یکیست نام پهلوانی است سوای رستم زال و آن یکیست یا زده
بود از مصطلحات رسوخ بضمتین استوار و پابرجا بودن از منتخب و صراح رسد بفتحتین حصه و کاروان و جنس غله از چراغ هدایت رسن باز بازیگر که بر رسن دود رستخیز
بالضم قیامت و معنی ترکیبی رستن و برخاستن از کشف و مؤید و رشیدی و صاحب برهان جهانگیری بالفتح نوشته اند و معنی ترکیبی ناشدنی برخاستن گفته اند رستاخیز
بالفتح بزیادت الف و نزد بعضی الف برای عطف است و در سراج اللغات رستاخیز و رستخیز بالضم است بمعنی قیامت رسغ بالضم و بضمتین و غین معجمه بندگاه باریکی میان کف دست و ساعد
بهندی کلائی گویند از منتخب و صراح رستم برفتح تا و ضم تا از برهان صورت پهلوان زند که بر سیستان بود از مصطلحات رسول بمعنی فرستاده شده و بمعنی پیغمبر که صاحب کتاب باشد بخلاف نبی
که آن عام است خواه صاحب کتاب باشد خواه نباشد و لفظ رسول بمعنی قاصد یک نیز مستعمل است از شرح نصاب رسل بضمتین جمع رسول که بمعنی قاصد و پیغمبر است رسائل
مکتوبات و نامها و همراهان و در لطائف بمعنی همزبانان رسیل همراه پیغام برنده و فرستاده از لطائف رسم بالفتح نشان و آئین و نوشتن و بمعنی داغ و بمعنی عادت از منتخب و لطائف
برهان در سراج اللغات نوشته که رسم بالفتح قاعده و قانون این لفظ عربیست و بمجاز بمعنی وظیفه و مشاهره تم کلامه و باصطلاح منطق تعریف شی بعرضیات چنانکه تعریف انسان
بماشی و ضاحک بخلاف حد که آن تعریف شی بذاتیات باشد چنانکه تعریف انسان بحیوان ناطق رسوم نقوش و آئین ها و عادتها رسام بالفتح و تشدید نقاش و مصدر و مشتق از
رسم که بمعنی نقش کردن است از کشف و منتخب و در برهان و کشف نوشته که نام نقاش و نام آهنگر است این قول هر دو خطا است رسیدن معروف و بمعنی پخته شدن میوه و بفتح یافتن بکمال
رسیدن نیز و این همه معانی مجاز است از سراج رسغه بالضم و غین معجمه بندگاه سر و پا از منتخب و صراح رسته بالفتح بمعنی صف یعنی چند چیز که پهلوی هم باشند و دوکانهای بازار که تا دو برابر
باشند از برهان و رشیدی و بهار و در سراج و چراغ هدایت نوشته که رسته بمعنی صف دکان و بمجاز بمعنی بازار و راه و بمعنی رها شده و آزاد بالضم بمعنی روئیده شده و
بمعنی محکم نیز آمده و بالکسر صیغهٔ اسم مفعول از رسیدن که اهل هند کاتنا گویند رسا اسم مصدر است که بمعنی اسم مفعول مستعمل میشود رستی بالضم و کسر تای فوقانی بمعنی
راحت و فراغت و نعمت و بمعنی رزق و روزی و نان و حلوا از برهان جهانگیری رسهی بالفتح بمعنی چاکر و بمعنی خراج گذار فصل رای مهمله مع شین معجمه رشا
بکسر اول بمعنی رسن و منزل بست و ششم از منازل قمر و آن چند ستاره خرد است مسلسل مانند رسن و بالفتح بچه آهو رشافت بالفتح نیکو قد شدن از منتخب
و کنز رشادت بفتح براه راست بودن رشح بالفتح تراویدن آب از منتخب رشائح بفتح و حای مهمله جمع رشحه و این جمع شاذ است رشد بضم اول و سکون
ثانی و بفتحتین براه شدن و راه راست یافتن از منتخب و لطائف رشید براه راست نماینده و راست تدبیر و نام پسر خاقانی از منتخب و لطائف رشاد بفتح و براه راست
آمدن از منتخب و صراح و در بحر الجواهر بالفتح بمعنی خردل و در مؤید و منتخب بمعنی تخم تره تیزک که آنرا هالون گویند رشتهٔ عمر سالگره از مصطلحات رشمیز بر وزن شمشیر
کرمیست چوب خوار که بعربی ارضه و بهندی دیمک گویند از برهان رشن بالفتح روز هژدهم از هر ماه شمسی و نوعی از جامه ابریشمی و بمعنی بازو که بعربی عضد گویند و از
سر انگشت تا آرنج و مسافت هر دو دست چون از هم باز کنند ظاهرا بمعنی مخفف آرش است و بعربی بفتح اول و تشدید شین بمعنی چکیدن آب و اشک و رفتن باران
اندک از سراج و جهانگیری و لطائف و منتخب رشف بالفتح مکیدن از منتخب رشتهٔ مریم مریست که رشتهٔ حضرت مریم چنان باریک بود که بدو تا کردن
یافته نمیشد از شرح خاقانی رشته زدن پیمودن طناب از شرح نوشته شد رشته دراز دادن مهلت و فرصت دادن و تنگ گرفتن رشکین
بالفتح و کاف عربی منسوب برشک یعنی حسد صاحب رشک در سراج اللغات نوشته که این مرکب است از رشک و کلمهٔ گین چون دو کاف بهم آمدند یکی را حذف کردند غالب که
کاف ثانی حذف کرده باشند بخلاف چرکین که کاف دوم را که فارسی بود حذف کردند رشته بانگشت بستن بمعنی یاد داشتن از مصطلحات رشتهٔ
پیچان مار پیچان از مصطلحات رشحه بالفتح و حای مهمله آب که از جای تراوش کند و بچکد و بچکاند از منتخب رشته تار و سلک مروارید و رشته مانند خیری که

از میده ساخته با شیر و شکر خورند و بمعنی رسن و نام بیماریست که مانند تار رسطبر در پا بیرون آید ربسه آنرا تار گویند و در سراج نوشته که رشته بالفتح بمعنی لنگ گردید
بکسر معروف رسته نام آتشی و معلوم است دانیکه در هندوستان بمعنی خویشی و قرابت مستعمل میشود در فارسی دیده نشده رشیقه نیکو قد و زیبا اندام از منتخب رش
بفتح اول و مد و شین معجمتین چکیدن قطره آب و تراوش آب و ریزش و بارش قطرهای باریک از منتخب و کشف و برهان و مدار و مؤید رشوه با لکسر و بالضم آنچه بکسی دهند تا کار ناحق
ناحق کنند در فارسی قدیم آنرا پاره گویند از منتخب و شرح نصاب رشیدی تخلص شاعر رشته خطائی چیزیست از قبیل ماهیچه مثل شیخ ابریشم آنرا با نبات و گلاب آمیخته
نوشند از مصطلحات رشته کاجی نام طعام از قسم ماهیچه فصل رای مهمله مع صاد مهمله رصانت بفتح اول و فتح نون و تای فوقانی استواری و محکمی از منتخب و صراح رصد
بفتحتین جشید و نشستن و بمعنی نظر کنندگان و چبوتره که بلند هفت صد گز هر قلعه کوه بلند میسازند و منجمان بران نشسته احوال کواکب معلوم کنند از لطائف و کشف و مؤید
و در شرح خمینی فارسی چنین بنظر آمده که رصد چنان باشد که در صحرا بر گریوه بلند که در غایت بلندی باشد سطح آنرا هموار کرده بران سطح دو قصر مقابل یکدیگر بنا کنند
روی یکی بسوی مشرق و روی دیگر بمغرب و درمیان هر دو قصر مفاصله بقدر چهار ذراع بود و طول هر یکی از این هر دو قصر چهار صد گز باشد و بلندی هر دو قصر صد گز
بلکه زائد و در تواریخ ولایت نامه مسطورست که در ملک فرنگ رصد عمارتی باشد که ارتفاعش قریب هزار دست و چاه زیر نیش پانصد دست خواهد بود و مدور و منتهی از سنگ
ترتیب یافته و طبقات متعدد و ساخته و بر سر گنبد بالای آن پرکاله شیشه نهاده و درمیان هر طبقه سوراخی در مقدار یک انگشت میسازند که روشنی آفتاب از بالا طبقه ها تا به چاه
نمایان باشد و درمیان طبقها جابجا کتابهای علم هیئت و تنجیم نهاده باشند حکما بالا بر آمده بوسیله شیشه و دوربینها کلانی احساس اوج و سیارها نمایند رصاص بفتح
اول هر دو صاد مهمله بمعنی ارزیز یعنی قلعی که بهندی رانگ گویند از منتخب و بحر الجواهر و کشف رصد در کار بستن کار را بخوبی تمام کردن از مصطلحات رصدگاه
بفتح اول جای امید و چبوتره یا جایگاه یعنی جاییکه مردمان سوداگر باج و زکوة متاع خود دهند از برهان و سراج و تحقیق آنکه بدین معنی دوم بسین مهمله نویسند چرا که رسد بمعنی
حصه و کاروان جنس غله باشد چنانکه در چراغ هدایت ظاهرست و چبوتره یا جایگاه محل آمدن کاروان غله و غیره فصل رای مهمله مع ضاد معجمه رضا بکسر خوشنود شدن و
بفتح و مد خوشنود شدن و باصطلاح اهل تصوف خوشنود کردن هر چه از قضای الهی به بنده رسد فروتر ازین مرتبه صبرست و بالاتر ازین مرتبه تسلیم و لقب علی بن موسی بن جعفر
علیهما السلام در منتخب بهمه معنی بفتح نوشته و صاحب کشف و صراح و مزیل الاغلاط و ابن حاج بمعنی اول بکسر نوشته اند رضاعت بالفتح و ضاد معجمه و عین مهمله شیرخواره بچگان از منتخب و
کشف و صراح رضیع طفل شیرخوار و همشیر یعنی دو طفل که از یک دایه شیر خورده باشند هر یکی مر دیگر را رضیع باشد از رضاع بفتح و بکسر شیر مکیدن بچه و شیرخوارگی از منتخب و مدار و
لطائف و صراح رضوان بالکسر بمعنی خوشنودی و نام فرشته که موکل دربان بهشت است از مدار و کشف و مؤید رضیه بفتح اول و کسر ضاد معجمه و تشدید تحتانی خوشنود کرده شده
رضویه بفتحتین و واو مکسور و تشدید تحتانی منسوب بامام موسی علی رضا رضی الله عنه رضی خوشنود از لطائف فصل رای مهمله مع طای مهمله رطب بالفتح اول و سکون ثانی بمعنی
چیزیکه از رطوبت اصلی خود تر باشد یا بمعنی صحت و تا تیز تر باشد و بالضم اول و فتح ثانی بمعنی خرمائیکه تازه و تر باشد و هنوز خشک نشده باشد از منتخب و کشف و لطائف رطل بالکسر و بالفتح
پیمانه نیم من یعنی نیم آثار و من از ده وقیه و اوقیه چهل درم و گاهی لفظ رطل بمعنی پیاله شراب آید که دران نیم سیر شراب گنجد و بمطلق پیاله شراب نیز آید از منتخب و کشف بحر الجواهر
و جمع رطل گران پیمانه بزرگ از برهان رطوبت اصلیه تری و رطوبت خلقی که در اعضای ابتدا است فصل رای مهمله مع عین مهمله رعایا بالفتح جمع رعیت چنانکه قضایا جمع
قضیه بمعنی محکومان و نگاهداشته شدگان از منتخب و غیر آن رعا بالکسر اول علف و گیاه و بفتح چریدن و چرانیدن از صراح و در لطائف بکسر اول بمعنی گله گاو و گله گوسپند و غیره و کشف بکسر
اول شبانان و حاکمان رعنا بفتح زن گول و سست از صراح و منتخب و کنز بمعنی زن خویشتن آرا و در لطائف و کشف و مؤید خیابانی و شرح خاقانی در بیان شده که رعنا در محاوره
فارسیان بالف مقصوره بمعنی زیبا و خوشنما و چالاک و متکبر مستعمل مشهور و نام گلی که از اندرون سرخ و از بیرون زرد باشد و مجازا بمعنی دو رنگ نیز آمده چنانکه سرو رعنا
بمعنی سرو دو رنگ رعیب بمعنی خائف از لطائف رعایت بکسر نگاهداشت چیزی کردن از منتخب و صراح رعونت بضمتین نادانی و بیهودگی و سستی شدن و سرکشی و خود آرائی از نیت
از سر زر و منتخب و کشف و مدار و مؤید و صراح و مزیل رعیت بفتح اول و کسر ثانی و کسر عین مهمله بلفظ اردو یعنی بچه نگهبانی کنند آنرا شبانان و گله بانان از مزیل رعنا بالضم اول و مد و تحتانی فوقانی

نگهبانان و مجازاً بمعنی حاکمان و سلاطین این جمع رعیت رعاث بکسر اول و ثای مثلثه شارحان نصاب نوشته اند که بمعنی گوشواره و گلوبند ست بمعنی تاج نیز
در نصاب آورده بنظر نیامده و همین در کنز نوشته رعد بالفتح آواز ابر و گویند که آواز فرشته است که ابر را میراند از منتخب و نام عاشق رباب از لطائف رعاف بضم اول خونیکه از دماغ
براه بینی برآید از بحر الجواهر و مدار و مؤید و منتخب رعشه بالکسر علتی است که از ان دست و پی بی اراده میلرزد از بحر الجواهر و در منتخب بالفتح رعی بفتح اول و سکون عین
چریدن و چرانیدن و نگهبانی و بکسر اول و فتح عین گیاه که ستوران بخورند از منتخب و لطائف رعنائی خودآرائی و زیبائی فصل رای مهمله مع غین معجمه
رغیب رغبت کننده از لطائف رغائب چیزهای مرغوب از کشف رغیبه رغد بفتحتین عیش خوش و نعمت از منتخب و لطائف رغیف گرده نان که بر آتش پختن
بقدری پهن کرده باشند از شرح نصاب رغام بفتح خاک ریگ آمیز از شرح نصاب و منتخب رغم بفتح اول و سکون ثانی خاک آلوده شدن و مکروه داشتن و خوار
شدن و مجازاً بمعنی کاری بعکس کردن از منتخب و لطائف رغو بحرکات ثلاثه اول و سکون ثانی کفک که بهندی جهاگ گویند از صراح فصل رای مهمله مع فا
رفقا بضم اول و فتح ثانی جمع رفیق از کشف و مدار رفات بضم شکسته و از هم ریخته و ریزه ریزه از منتخب و لطائف رفاقت بالفتح همراهی از قاموس رفعت بالکسر
بلندی از منتخب و کنز رفاهت بالفتح و رفاهیت بالفتح و تخفیف تحتانی تن آسانی و فراخی عیش شدن از منتخب و صراح و ظهوری بتشدید یای تحتانی آورده
مصرعه که دارد رفاهیتش کوچه بند * رفث بفتحتین و ثای مثلثه بمعنی جمع و فحش یعنی سخنان زشت گفتن از منتخب و شرح نصاب و کنز و لطائف رفد بالکسر
و بالفتح کاسه بزرگ و بخشش از منتخب و صحاح رفس بالفتح و سین مهمله پا زدن چیزی را از منتخب و لطائف رفض بفتحتین و بالفتح و ضاد معجمه گذاشتن و ترک دادن از
منتخب و لطائف رفع بالفتح برداشتن و حرکت پیش دادن کلمه را و قصه پیش حاکم بردن و برداشتن غلا از منتخب و در خیابان بمعنی معزولی رفرف بفتح هر دو رای مهمله بمعنی
بال جنبانیدن مرغ تا فرود آید و طاق و در عمارت و جامهای سبز و بالش و خیمه و نام مقام اسرافیل علیه السلام از منتخب رف بالفتح آنچه برای نشستن و دم بصورت
طاق بر در عمارت سازند و برآمدگی باشد از دیوار از صراح و منتخب و کشف رفق بالکسر نرمی و ملاطفت از منتخب و صراح رفاق بالکسر جمع رفیق از لطائف و صراح
رفتن معروف و بمعنی مردن هم این مجاز است از مصطلحات رفیع الشان لقب شاهزاده رفو بفتح درست کردن و اصلاح دادن جامه از مدار و مؤید و سراج اللغات
و برهان و در منتخب بضم رفقه بالضم و سکون فا اسم جمع است بمعنی گروه همسفر از صراح رفاه بکسر اول تن آسانی و فراخی عیش و هم جمع رفه که بفتح اول و سکون ثانی بمعنی
تن آسانی ست رفاده بکسر اول و حرف چهارم دال مهمله پارچه چند تو بهم پیچیده که بر رگ فصد کرده و غیره بندند در رفیده اماله همین است از صراح و منتخب فصل رای مهمله
مع قاف * رقبا بضم اول و فتح قاف و بای موحده جمع رقیب که بمعنی نگهبان و موکل ست رقطا بالفتح هر شئ مؤنث که بران نقطه های سیاه و سفید باشند
و نام صنعتی که در ان یک حرف منقوط و یک حرف غیر منقوط باشد رقص بطلا نوعی از رقص و باصطلاح لوطیان حرکت جماع را گویند از مصطلحات رقاب بکسر اول
جمع رقبه که بمعنی گردنست و بمعنی غلامان و کنیزان رقیب بمعنی پاسبان و نگهبان و دو کس که بر یک معشوق عاشق باشند هر یکی مر دیگر را رقیب باشد چراکه هر یکی از دیگری
نگهبانی و حفاظت معشوق میکند رقیت بالکسر و تشدید قاف مکسور و تشدید یای تحتانی بندگی کردن و غلامی نمودن از لطائف رقابت بالفتح انتظار و نگهبانی
از منتخب رقت بالکسر و تشدید قاف نرمی و ملائمی از لطائف و مجازاً بمعنی گریه مستعمل و بمعنی الفت و محبت نیز آمده چنانکه در شرح ثقات رقاد بضم اول و در آخر
دال مهمله بمعنی خواب و خفتن از شرح نصاب و صراح و منتخب رقود بضمتین خواب کردن و خواب کنندگان جمع راقد از منتخب رقاع بکسر اول پارها و نوشتهای مختصر
و این جمع رقعه است و نام خطی است از شش خط که ابن مقله وضع کرده است از منتخب رقائق چیزهای باریک کنایه از اسرار و رموز رقاق بضم اول نان تنک
از منتخب رق بالکسر و تشدید قاف بندگی و غلامی و بالفتح و تشدید قاف پوست آهو که بر روی نویسند از منتخب رقم اول کنایه از نور محمدی یا عرش رقص اصول
نوعی از رقص که بهندی رقص باره تال نامند رقائم بفتح اول و کسر همزه که حرف چهارم است جمع رقیمه رقبه بفتحات راو قاف و بای موحده بمعنی گردن و بمعنی بنده و عبد
و کسانیکه بسکون قاف خوانند خطا کرده رقم بفتح اول و سکون بمعنی زمینیکه نزدیک آب رود باشد از منتخب بحر الجواهر و مدار رجال مطلق زمین متعلقه ده را گویند

رقعه بضم اول وسکون قاف وفتح عین پارچه پارۀ کاغذ ومردم از بی اتفاقی که بتشدید قاف بر وعین خوانند غلط رقیه بضم اول وسکون قاف وتخفیف تحتانی سحر وافسون و
بضم اول وفتح قاف وتشدید یای تحتانی مفتوحه نام دختر رسول صلی الله علیه وآله وسلم از منتخب و رقیه تصغیر رقیه است که بروزن فعیله باشد از ماخذ ترقی ودر ارتقا بمعنی کتابت
نوشته رقص کرجگاه بکاف عربی نوعی از رقص رقص چاپاره نوعی از رقص از مصطلحات رقص روانی ورقص مولوی هر دو از انواع رقص است از مصطلحات
فصل رای مهمله مع کاف * رکاب بکسر اول شتران سواری وحلقۀ آهنی که بر زین بندند تا وقت سواری پای در آن نهند از منتخب ودر برهان نوشته که در عربی
رکاب بکسر اول بمعنی پیاله دراز هشت پهلو وبعضی نوشته که بمعنی پیاله دراز مجاز است در حقیقت بمعنی کشتی است رکیب بکسر تین بمعنی رکاب این اماله رکاب است رکوب
بالضم سوار شدن وبفتح مرد بسیار سوار کننده وستوری که لائق سواری باشد از منتخب وصراح رکاکت بفتح سستی وضعیفی وباریکی وبعربی از منتخب وغیر آن رکعت
بالفتح بروزن غفلت جزو صلوة که ربع صلوة است یا ثلث یا نصف آن باشد بشرطیکه رکوع در آن اصل باشد اکثر مردم از بی اتفاقی بروزن صلوة وحیوة خوانند از موید
رکضات بفتحات دوانیدنها اسپ وجنبانیدنها پا بجهت مهمیز زدن اسپ رکنا باد بالضم نام تفرجگاهی از شیراز از سراج رگ بند بعربی جلبیره گویند وبهندی
پتی نامند وآن خون را باز دارد در کابد از کسیکه رکاب گرفته همیار امرا اسپ سوار سازد وتخصیصکه انواع حلوایات ولوزیات باز دارد از مصطلحات رکاز بکسر اول
دور آخرهای مجمع گنج وخزانه که در زمین باشد از شرح نصاب ودر منتخب بفتح است رکض بالفتح وضاد معجمه پا جنبانیدن وشتافتن از کشف وصراح وبمعنی دوانیدن ستور
از بحر الجواهر رکیک سست وضعیف وباریک وحقیر وآنکه بر اهل خانه خود غیرت ندارد از منتخب رکو ورکوی درکوه ورکوک همه بضمتین بمعنی لته وجا کهنه مطلق
از برهان وسراج اللغات ودر شرح نصاب بمعنی چادر یک تخته نیز نوشته رک بالفتح وکاف عربی ضعیف شدن از لطائف رکن حطیم یعنی یکی از ارکان کعبه است رکیدن
خود بخود سخن گفتن از رد قهر از برهان رکون بضمتین آرام گرفتن ومیل کردن بچیزی از منتخب ولطائف رکن بالضم در شرح نصاب بمعنی خویش وقریب ودر منتخب جانب
قوی چیزی ودر مدار وکشف نوشته که رکن بالضم جزو اعظم هر شئے وکرانه کوه وقوت وگوشۀ دیوار رکین بفتح اول محکم واستوار ومرد آهسته ووقار از منتخب رگ گردن
بفتح اول وسوم هر دو کاف فارسی بمعنی غرور وسرکشی رگ گفتن سستی کردن از سراج رگ جان شریان وآن رگیست که بدل تعلق دارد درکوه بالکسر
بمعنی ابریق چرمی که بهندی چهاگل گویند از لطائف وغیره رکبه بالضم وبای موحده بمعنی زانو از منتخب رکیه بفتح اول وکسر کاف وتشدید تحتانی بمعنی چاه وجمع آن
شرح نصاب ومنتخب رکی بفتح اول وکسر کاف وتشدید تحتانی چاهها واین جمع رکیه است رکابی بکسر اول طبقچه وپیالۀ شراب از شرح خاقانی وبرهان رکنی بالضم ونون
بمعنی زر خالص منسوب برکن که نام کیمیاگر است که زر خالص میساخت از برهان ودر سراج اللغات نوشته که رکنی بالضم زر خالص منسوب برکن الدین که زر خالص رائج کرد
چنانکه قوسی نوشته رکن یمانی یکی از ارکان کعبه است فصل رای مهمله مع میم * رمح بالضم وحای مهمله بمعنی نیزه از کشف ومدار وصراح رماح بکسر جمع رمح که بمعنی نیزه است
رماح بالضم وتشدید میم بمعنی نیزه داران ونیزه سازان از لطائف رماد بالفتح وتشدید میم بمعنی نیزه باز کامل رماد بفتح ودال مهمله بمعنی خاکستر از منتخب وبحر الجواهر ومدار رمد بفتحتین سرخ گردیدن
سفیدی چشم وآن اکثر با درد چشم وبا آب جریان آید واین استفاده از کتب طب ولغات رمش بفتح اول وکسر میم گریختن وبمعنی رمص بفتحتین وصاد مهمله چرک سفیده که در کنج
چشم گرد آید وآنچه روان شود آنرا غمص گویند بفتحتین از منتخب رمق بفتحتین بقیه جان از منتخب رماک بکسر اول بروزن کتاب باد بانها واین جمع رمکه است از صراح
رمل بالفتح بمعنی ریگ ونام علمی وبفتحتین نام بحری از نوزده بحور شعر که وزنش اکثر چنین باشد فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلات از منتخب این بحر را از آن رمل گویند که رمل در لغت حصیر بافتن
است چون ارکان این بحر را وتدی در میان دو سبب ودو سبب در میان دو وتد پس گویا که بعضی را با وتد بافته اند چنانکه حصیر را با ریسمان می بافند ونزد بعضی ماخوذ از رملان باشد
که بمعنی دویدن وشتر است بشتاب چون این بحر بسرعت وشتاب خوانده میشود رمل نام کردند واصل این بحر هشت بار فاعلاتن است رمال بکسر اول بمعنی ریگها واین جمع رمل است که بفتح اول وسکون
ثانی بمعنی ریگ باشد از صراح ودیگر کتب رمیم پوسیده وکهنه از کشف ولطائف رم بالفتح گریختن از برهان ودر سراج نوشته که رم بالفتح رمیدگی ودر عربی نیز رم بتشدید بمعنی گریختن
آمده است پس میتواند که تخفیف از تصرف فارسیان است وبمعنی گله ایلخی وگوسفندان ونخجیر آهو بمعنی مخفف رمه باشد ونام صحرا وبیابانی است از برهان وموید رمان بالضم

وزده جز گوش آب غذا گیر میشود * خرد کاری بضم ریزه کاری که استادان خاتم بند

تشدید میم بمعنی انار از منتخب **رمضان** بالفتحات ثلاثه ماخوذ از رمض که بمعنی سوختن است چون ماه صیام گناهان را میسوزد لهذا باین اسم مسمی گشت از رسالهٔ علم
نجوم که بکمال معتبر بود نوشته شد یا آنکه مشتق از رمض است و معنی رمض سوخته شدن پای از گرمی زمین چون ماه صیام موجب تشنگی و تکلیف نفس است لهذا باین اسم
مسمی گشت از شرحی معتبر نوشته شد و در نصاب رمضان بمعنی سنگ گرم است و از سنگ گرم پای روندگان میسوزند و شاید که بوقت وضع این اسم ماه صیام در شدت گرما باشد
رمه بفتحتین گلهٔ گوسپند از سروری و برهان **رماعه** بالفتح و تشدید میم و عین مهمله بمعنی تارک سر یعنی موضعی در سر که طفلی نرم و جنبنده باشد بهندی تالو یامنه از شرح نصاب
رمکه بالفتح اسپ ماده از شرح نصاب **رمی** بالفتح اول و سکون میم بمعنی انداختن و تیر انداختن و تهمت نمودن و دشنام دادن از منتخب و شرح نصاب **فصل رای**
مهمله مع نون **رنگ** بالسکون بست رنگی که دائم پایدار و برقرار و بی تغیر باشد از رشیدی و چراغ هدایت و سراج و برهان **رند** بالکسر منکری که انکار او از امور
شرعیه از زیرکی باشد نه از جهل **ربودن** بالفتح بمعنی ربودن و دزدیدن و بمعنی خوش درخت باشد و بمعنی گرد و خاک و تراشه چوب که از رنده کشیدن فرو می افتد از لطائف و شرح خاقانی
رنو و جمع رند است متصرف فارسیان عربی دان چه این مردم الفاظ فارسی را هم گاهی بطور عربی جمع آرند **رندانه کردن** یعنی کار رندانه کردن از مصطلحات
رنجور در اصل رنجور بود بجهت تخفیف ماقبل واو را ضمه داده واو را ساکن کرده اند **رنگرز** این لفظ بزیادت یای تحتانی غلط است و صحیح رنگرز است از کشف
و سروری و مؤید و مدار و در سراج نوشته که رنگریز بزیادت تحتانی بجای رنگرز غلط است و اگر بمعنی نقاش و مصور و معمار گویند صحیح باشد **رنگ آمیز** کنایه از نقاش **رنگ**
این لفظ سی و یک معنی دارد اول مشهور است که لون باشد دوم حصه و نصیب سوم عیب و عار چهارم رنج و محنت پنجم قوت و توانائی ششم جان هفتم شتر قوی هشتم مال
و زر نهم نفع و فائده دهم ترنم و دلق یازدهم طرز و روش دوازدهم بز کوهی و گاو دشتی سیزدهم مکر و حیله چهاردهم رویدن و رستن پانزدهم خوبی شانزدهم خوشی
و تندرستی هفدهم خجلت و شرم هیژدهم سبز نوزدهم خون بستم رونق و لطافت بست و یکم مایهٔ اندک بست و دوم زر و سیم و دزدی بست و دوم قمار و حاصل قمار بست و سوم
خدا و نمود الی بست و چهارم پدر را گویند بست و پنجم خال بست و ششم نقاله بست و هفتم شیرین کار را گویند بست و هشتم جاه و جلال بست و نهم خشم و غضب سی ام ابریشم
سی و یکم خیانت از جهانگیری و لطائف و برهان و در برهان دو معنی زیاده است یکی مال و اسباب دوم مثل و نظیر و هشت معنی اخیر از معانی سی و یکم در برهان نیست **رن**
بالفتح مشقت و محنت ظاهر امخفف رنجست **رنگ ریختن** طرح عمارت افگندن و بنای کار گذاشتن از چراغ هدایت و مصطلحات **رنگ شکستن** فائده بر داشتن
رنگ بر رو شکستن زرد شدن رنگ چهره از کثرت غیرت و شرم یا از کثرت بیم و خوف **رنگ کردن** دغا و فریب کردن **رنگ یا آب بر روی کار**
آوردن رونق دادن **رنگ بر آب دادن** و **رنگ ریختن** منصوبه تازه بر انگیختن **رنگ دادن** و **گرفتن** کنایه از متغیر شدن **رنگ زنده** رنگ سبز و خضر این هیچ از اصطلاح
از مصطلحات **فصل رای مهمله مع واو** **روستا** قریه و ده و مخفف روستائی از سروری و خیابان و کشف و برهان و سراج اللغات **رویا** بالضم اول و سکون واو و در حقیقت همزه است
و یای تحتانی بمعنی آنچه در حالت خواب دیده میشود **روسا** بالضم اول و فتح همزه که بصورت واو است و سین مهمله سرداران و این جمع رئیس است **رو هیتا** بواو مجهول و یای معروف و نون با
زده نوعی از فولاد جوهردار از برهان و مؤید و کشف **روح توتیا** جست که بعد از سوختن آنرا در چشم کشند و بمعنی شراب نیز آمده از مصطلحات **روایت** بکسر
نقل کردن سخن از منتخب **روحات** بالفتح بوهای خوش و بادهای خنک و آسایشها و خوشیها **روات** بالضم اول نقل کنندگان سخن جمع آب برکشندگان یعنی سقا نیز
نیز آمده این جمع راویست **رو بدست** فنی از کشتی که آن پای در پای حریف بند کرده روی دست بر سینهٔ حریف بزور زدن است که از جا در آید و کنایه از مکر و فریب یعنی طلحاج
از مصطلحات و چراغ هدایت **متاع روبدست** بمعنی متاع حقیر و خوار که در مکان بیرونی دکان میدارند و بعضی نوشته متاعی که آنرا بر کف دست نهاده در کوچه و بازار
می فروشند **روعت** بالفتح خوف و ترس **روع** بالضم دل و عقل **روضات** بالفتح باغها و مرغزارها و این جمع روضه است **رویت** بالضم و سکون ثانی و فتح
تحتانی بمعنی دیدن بچشم و دانستن **روبه** بالفتح اول و کسر واو و تشدید تحتانی بمعنی فکر و تامل از منتخب و صراح **روز بازخواست** روز قیامت **روث** بالفتح و ثای مثلثه
سرگینها و نه و احد و سرگین انداختن از منتخب و در شرح نصاب بمعنی سرگین **رواج** بالفتح مصدر است بمعنی ضد کساد بازار و بکسر چنانکه مشهور شد تصرف فارسیان است از کشف بالر

در سراج و منتخب و خیابان **روسختج** بالضم و واو معروف و فتح سین مهمله و سکون خای معجمه و فتح نوقانی و جیم معرب روی سوخته و آن دوائیست از برهان **رواح** بفتح و در آخر
حای مهمله صاحب کشف نوشته که وقتی که میان عصر و مغرب باشد و در بحر الجواهر و صراح و منتخب بمعنی شبانگه و از زوال تا شب **روح** بالفتح بمعنی آسایش و فرحت و تازگی
و خنکی نسیم و بوی خوش و باد خوش آینده و بالضم بمعنی جان و رحمت و قرآن و نام حضرت عیسی و نام جبرئیل علیه السلام از مؤید و مدار و منتخب و کشف و لطائف و صراح و **روح** بالضم نزد اطبا
بخاریست لطیف که متولد میشود در دل و باعث حیات و حس و حرکت میگردد و نزد فقها امر الهی است **روائح** بفتح اول و کسر همزه که حرف چهارم است جمع رائحه که بمعنی بوی خوش
باشد **رواق مسیح** کنایه از فلک چهارم **روز افتتاح** پانزدهم شهر رجب وجه تسمیه آنکه در رحمت و درهای بهشت درین روز گشاده میشود و در کعبه نیز بجهت زائرین
گشاده میشود و بعضی گویند که زبان عیسی علیه السلام درین روز گشاده شده بود از لطائف **روخ** بالضم و خای معجمه گیاهیست دراز خالی از برگ و بار که بدان بوریا بافند
از برهان و سراج **روح مجرد** روح مطلق و جبرئیل علیه السلام و عیسی علیه السلام **رو سفید** معزز و ممتاز و دولتمند از چراغ هدایت **رود** بالضم بمعنی نهر که عظیم و جاری باشد
و نام سازی و بمعنی روده گوسپند و غیره و بمعنی روده کمان و تار که بر روی ساز باشند و بمعنی فرزند نیز آمده از برهان و کشف و در سراج نوشته که رود بالضم و بواو مجهول آب عظیم
که جاری باشد و بمجاز تار کمان و تار ساز چرا که از روده بچه گوسپند سازند پس تار آهنی را روده نگویند و از بسکه درین معنی شهرت دارد و مجازا ساز را نیز نامند **رو کشیدن** برقع
از مصطلحات **روید** ادا جرا و احوال **روزگار** بمعنی زمانه مطلق و بمجاز بمعنی امتداد وقت و فرصت و این لفظ مرکب است از روز و کلمه گار که بمعنی کننده باشد چون زمانه حرکت
فلک الاعظم است که بر حسب افلاک دیگر میگردد و دور فلک شمس نیز از انجمله است پس زمانه یعنی حرکت فلکی سازنده و کننده روز است و روزگار بمعنی شغل و پیشه و نوکری نیز مستعمل و این در اصل روزکار
باشد پس از باد لفظ روزه برای نسبت است یعنی بچه بروز تعلق دارد و حالا بکثرت استعمال بدون ها نویسند و خوانند چنانچه از زبان اهل ایران بتحقیق رسیده روزگار بفتح زای معجمه مسموع است
و این بنا بر عوت بودن است میکنند فتامل از سراج **رودبار** جائیکه دران جویهای آب بسیار جاری باشند و بمعنی جوی عظیم نیز آمده از برهان و سراج **روز بازار** بمعنی رونق
و گرمی بازار و بمعنی جائیکه دران بروز معین مردم جمع شده خرید و فروخت نمایند از برهان و سروری و سراج **روبدیوار** کنایه از حیران **روز دگر** روز قیامت از مصطلحات
روئین دژ بالفتح و فارسی قلعه بود از ولایت توران که ارجاسپ نبیره افراسیاب والی آن قلعه دختران گشتاسپ را از بلخ برده در آن قلعه محبوس ساخته بود و اسفندیار از راه
هفتخوان رفته آن قلعه را فتح کرد از سراج **رود خیز** بمعنی سیل و بمعنی موج **روح القدس** قاف و دال هر دو مضموم حضرت جبرئیل علیه السلام از مدار **روس** بالضم نام ملکی در ربع
در اقلیم ششم و هفتم **روناس** بواو معروف و نون و سین مهمله بیخیا که بدان سرخ رنگ رزند بهندی مجیٹه گویند از برهان و سراج **روزه خفس** نوعی از زهد فقراست که از شب
نیت کرده همه روز با کسی کلام نکنند و گویند که این زهد ایجاد حضرت مریم است و این را روزه مریم نیز گویند **روشناس** کنایه از شخص معروف و مشهور و بمعنی وجیه از
برهان **رو کش** شرمنده کننده و از چهار شربت و در سراج بمعنی حریف و در چراغ هدایت بمعنی حریف و مقابل **روش** بفتح اول و کسر واو و بمعنی رفتار و بمعنی طرز و بمجاز بمعنی
راهی که در باغ باطراف چمنها سازند و بواو مجهول مخفف روشن که بنون باشد بحذف نون از سراج و برهان و جهانگیری **روز بخش** بالضم صفت روز ازل **روض**
بالفتح جمع روضه که بمعنی بوستان و مرغزار باشد از لطائف **روابط** جمع رابطه **رؤف** بفتح اول و ضم همزه و سکون واو و بمعنی بسیار مهربان از منتخب چون همزه را صورت معینه نیست
بلحاظ کتابت در ینجا نوشته شد **رواق** بکسر و بالضم بمعنی سقفی که در مقدم خانه سازند از رسل مؤلف گوید که ازین تقریر مستفاد میشود که همین است که بهندی آنرا چهجه گویند
و صاحب سراج و قاموس نوشته اند پرده که در کشیده باشند نه سقف و صاحب کشف و مدار بکسر نوشته و از منتخب بفتح و بضم بمعنی سقف و بمعنی ابر و سحاب و در چراغ هدایت
بمعنی صفه و خاص نوشته و در برهان بکسر است بمعنی پیشگاه خانه و رواقی که در مرتبه دوم عمارت ساخته باشند **روباه** **تربک** بضم فوقانی بمعنی مکوی که آنرا بعربی عنب الثعلب
گویند از برهان **رودنگ** بواو مجهول و فتح دال و نون و کاف فارسی بیخهای باریک که جامها را بدان خرنگ رزند بهندی مجیٹه نامند از برهان و شرح نصاب **روح مکرم**
جبرئیل علیه السلام از سروری و کشف **روح الاعظم** جبرئیل علیه السلام **روز امید و بیم** روز محشر **روزه مریم** کنایه از خاموشی از مصطلحات **روان** بفتح
بمعنی فی الحال و نقد و بمعنی هر چیز که بلا مانع و جاری باشد و بمعنی رونده و بمعنی روح و جان و نفس ناطقه و بعضی گویند که روان نفس ناطقه را گویند و جان روح حیوانی را گویند و نفس ناطقه را

روان باران گویند که همیشه در حرکت فکر نیست و کسانیکه لفظ روان بمعنی روح بضم خوانند خطا ست از رشیدی و کشف و از سرور روان تف بمعنی روح بضم خوانند برهان و جهانگیری و در
سراج اللغات و لطائف از رساله معراجیه شیخ ابو علی سینا منقولست که مراد از روان نفس ناطقه است و از جان روح حیوانی روحانیان بالضم فرشتگان
از سراج روح الامین جبرئیل علیه السلام از سرور و کشف روح نام جبرئیل است و امین صفت اوست و خطاب امین از آن یافت که اینکلام جناب الهی بسمع
بعینه بپیش پیغمبر علیه الصلوة والسلام ادا می نمود روشن بواو مجهول است و در رساله معربات نوشته که روشن بالفتح معرب روشن بالضم ست که بمعنی
و در سراج اللغات نوشته که روشن بالضم معروف است و این مرکبست از رو که بمعنی رخساره و چهره باشد و از لفظ شن که کلمه نسبت است از عالم گلشن و چون
چون چهره به نسبت دیگر اعضا ظاهر تر و نمایان تر است امده اشیای تابان ظاهر را روشن گفتند و بالفتح معرب آنست روشن تابان نما عبارت روشنان بالضم
ستارگان از کشف و برهان روشندان روزنه که برای روشنی در خانه گذارند این لفظ من حیث القیاس درست نباشد چراکه خود روشن بمعنی تابان آمده
از ینجهت جمع آن روشان می آید مگر آنکه لفظ دان اید باشد از عالم نمکدان از سراج و غیران یا آنکه روشندان در اصل روشنی دان باشد بجهت تخفیف حذف کرده
رواقیان حکماء اشراقین که از مکاشفه احوال ضمایر معلوم میکردند و در کتابی نوشته بود که رواقیان از آن گویند که ایشان بر رواق نشسته معاینه
میکردند و احتیاج بنفس گیری نداشتند روئین تن لقب اسفندیار است گویند که بدعای یکی از صاحب کمالان عصر خود بر جلد بدن او تیغ و تیر کار نمیکرد از سراج و غیر
جمع رود خیز که بمعنی موج باشد رویین بروزن چوبین نام نیمهای باریک که حاشیه ابدان زنگ سرخ رزند بهندی مجیٹهه گویند از برهان و شرح سکندرنامه از خان آرزو
روزن بالفتح معرب وزن بالضم کذا فی المغرب و روزن بمعنی سوراخ دیوار و سوراخ هر چیز و دریچه روزن تا بدامهاد دریچها و سوراخهای هر چیز روزن
و در اصطلاح بمعنی ضایع شدن رو مولوی روم چند جا در مثنوی باین معنی آورده انداز لطائف رونیافتن توجه و شفقت نیافتن رو غن قاز بالیدن تملق و
خوشامد کردن و فریب دادن از چراغ هدایت و چهار شربت مصطلحات رو انداختن سوال کردن از چراغ هدایت و بمعنی عجز و الحاح نمودن از مصطلحات روی و قی
خوردن فریب خوردن چنانچه خوردن از چراغ هدایت رو ساختن شرمنده شدن و خجالت کشیدن از چهار شربت و سراج و مصطلحات و برهان چراغ هدایت و بمعنی تعجب
نوشتن نیز گفته اند رو فرمودن شرمنده کردن وا از سنگ داشتن بیحیا بودن رو کردن حاصل شدن و برو کردن توجه کردن و بمعنی ظهور کردن رو فکندن
عجز و الحاح نمودن این چهار اصطلاح از مصطلحات رو بخیری انداختن متوجه آن شدن رو گرفتن پوشیدن رو انداشتن بیحیا بودن روی چیز
نداشتن از شرمندگی مجال رو بروی او نداشتن رو دادن توجه کردن و حاصل شدن این پنج اصطلاح از مصطلحات رودخانه جای روان آب یعنی باشد که سیلاب
رود در آن جاری شده باشد از سراج اللغات روزنامچه کاغذیکه در آن حساب احوال هر روزه کسی مرقوم باشد روضه باغ و مرغزار یعنی سبزه زار از منتخب و لطائف و شرح
شبابیه رویه بفتح اول و کسر واو و تشدید یای تحتانی حاجت و فکر و تامل در کاری از منتخب و صراح و بمعنی طریقه و دستور مجاز است باطلاق سبب بر مسبب و در شرح الحروف نوشته که
بمعنی طریقه و دستور فارسیست مرکب از رو که امر است از رفتن و کلمه یه که در آخر امر بمعنی حاصل بالمصدر آید اول اصحست روز سیاه روز بد و بخش و نیز ماتم از برهان
روح الله حضرت عیسی علیه السلام روحانی بالفتح و حای مهمله منسوب بروح که بمعنی نسیم و آسایش و تازگی باشد یعنی از مقوله آسایش و نسیم ست در لطائف
و پاکیزگی و روحانی بالضم آنچه منسوب بروح و آنچه از مقوله روح و جان باشد جائیکه میگویند این چیز روحانیست بضم و فتح هر دو خوانده اند و در لفظ روح بالف و یا
در حالت نسبت الف و نون زائد میکنند از منتخب و غیر آن روحانی بالضم و بعین مهمله بروزن روحانی بمعنی دلی و عقلی منسوب بروع که بمعنی دل و عقلست از منتخب
روح حیوانی بخاریست لطیف که از لطافت اخلاط در دل بسبب امتزاجی مخصوص متکون میشود بواسطه شرائین اعضا منتشر گردد و اعضا را اید و حیات و قوا
قبول حس و حرکت و تغذیه و تنمیه و تولید حاصل شود و بقول معلم اول و محققان حکما یک روح واحد ست که در هر محل مظهری از وجود و اثری پدید میشود چنانکه اگر
بدماغ رسد نفسانی گویند اگر بجگر رسد طبعی نامند بحسب ظاهر قول اطبا همین ست که هر یک بر استقلال روحی علحده است از کفایه منصوری و غیر آن روح نفسانی آنچه از روح حیوانی

بدماغ رسد کیفیتی دیگر پذیرد و این روح مفیض حس و حرکت میشود و قوت نفسانی بدان قائم باشد و مراد بدین روح نفس ناطقه است چنانکه در کتب الهی
بروح نفس است و روح طبعی آنچه اندر روح بجگر رسد و او را کیفیتی دیگر حاصل شود و قوت طبعی بدو قائم بود و ازو تغذیه و تنمیه و تولید حاصل گردد از کفایه و شفائی
دهقان از جهانگیری و سراج رودکی منسوب برودک که نامیست بسمرقند از لب الالباب ظاهر است رودکی شاعر قدیم که موجد غزل فارسیست از انجاست
پس ازینجا معلوم میشود که بکاف عربیست والله اعلم بالصواب روسپی بواو مجهول و سین مهمله و بای فارسی زن فاحشه و بدکار و زن قحبه که لولی باشد
از کشف و سراج و رشیدی و برهان روانی بفتح اول و نون بیا رسیده نوعی از اصول موسیقی از چراغ هدایت روائی بفتح بمعنی رواج و رونق
حاجت و گاهی بمعنی برآوردن آید از چراغ هدایت و برهان و سراج روی بواو معروف بمعنی چهره و سبب طاقت و امید از جهانگیری و منقول از شرح قاموس
مجهول نوعی از فلزات که بهندی کانسی گویند از شرح دو دیگر بفتح اول و کسر واو و تشدید یا بمعنی سیراب تازه و نام حرف اصلی قافیه که مدار قافیه بر آنست از لطائف و
منتخب و در رساله عطائی مسطور است که روی را از روا گرفته اند و روا در لغت رسنی است که بدان بار بر شتر بندند چون تمام ابیات بر قوافی بنای قوافی برین حرف گویا که برین حرف
ابیات برهم بسته میشود پس او را بروا تشبیه کرده اند و برای او نامی ازین اشتقاق کرده و میتوان گفت که روی در لغت بمعنی برهم تابنده است چنانچه برهم تابند ریسمان
اجزای ریسمان را جمع میکنند این حرف نیز ابیات را با یکدیگر جمع میکند پس بسبیل تشبیه بدان شخص روی نام کردند و در اصل بتشدید یا است شعرای عجم از آن بتخفیف استعمال
کنند روشنائی مرکب از روشنا که مخفف روشنان است بمعنی روشن بزیادت الف و نون و یای مصدری بمعنی روشنی و نام دوای چشم و نام شخصی که در افغانان
ملحد پیدا شده بود و مسلمانان بضد آن او را پیر تاریکی گویند از سراج و فقیر مولف گوید که روشنائی بمعنی روشن شونده شده است مرکب از روشن و الف فاعلیت و یای
مصدری و همزه برای رفع التقای ساکنین و میتواند که یای نسبت باشد درین صورت روشنائی بمعنی نوری و پرتو که منسوب است بشی روشن شونده فافهم رویه بازی
مکر و فریب و دغابازی **فصل رای مهمله مع ها** رها بفتح خلاص از لطائف رهبانیت بالفتح و حرف سوم موحده و کسر نون و تشدید تحتانی ترسایان
و نصاری است آن باز داشتن نفس است از حظوظ و لذات شرعیه چنانکه نکاح و غذای لطیف و غیره چنانکه زاهدان ترسایان برای دفع شهوت جماع آلت تناسل را ببرند
رهج بفتحتین و جیم عربی گرد و غبار و شور و غوغا از منتخب ره آورد سوغات و تحفه از برهان و در مصطلحات نوشته که ره آورد آن تحفه را گویند که شخصی از سفر آید و چیزی
نادر دیگر شهر پیش دوستان خود آرد رهگذر بمعنی شاهراه و سبب نیز مجازا مستعمل میشود رهص بالکسر و صاد مهمله بیخ و بنیاد و بالفتح بنیاد و دیوار و سنگریزه از منتخب
و لطائف رهط بفتح اول و سکون ثانی و طای مهمله بمعنی گروه و جماعت مردان از شرح نصاب و لطائف و منتخب رهق بفتحتین نزدیک شدن و گمراه شدن
و دروغ گفتن و بر نشستن گز بسوی چیزی بغرور پوشیدن و خود را بر حرام و فساد داشتن و تباهی و دریافتن چیزی را و تکبر نمودن و بیهوش شدن و ستم کردن و عیب جستن و شتافتن از منتخب
و لطائف و سراج رهاق بضم اول ابتدای بلوغ ره انجام اسپ تیز رفتار و مرکب قاصد چرا که راه را بانجام میرساند از کشف و سروری و برهان و سراج و رشیدی رهان
بکسر اول گروها و گرو بستن تا جنس آن جمع رهن و رهینه هر دو آمده از صراح و منتخب و لطائف ره داشتن بمعنی انتظار بردن از شرح سکندرنامه بمعنی حفاره نوشته ها
بالفتح بمعنی گرو گرو کردن گرو دادن از کشف و مدار و منتخب قاموس رهانیدن بفتح نه بکسر خلاص کردن از کشف و موید رهیدن بفتح خلاص شدن از سراج
و موید و برهان و جهانگیری رهاندن بفتح آزاد کردن از بند رهین بفتح گرو کرده شده از کشف رهبان بالضم و حرف ثالث بای موحده صاحب موید و مدار
و سراج نوشته اند که بمعنی عابدان ترسایان چرا که این جمع راهب است و صاحب برهان نوشته که این لفظ مفرد است بمعنی زاهد قوم نصاری پرهیزگار و صاحب مدار گفته که در آداب الفضلا
این لفظ را مفرد نوشته بمعنی زاهد ترسایان و صاحب قاموس نوشته که این لفظ مفرد و جمع هر دو آمده و این مشتق از رهبت که بمعنی خوف باشد و راهب کسیکه از عذاب خدا خائف باشد
و در لطائف از کشاف منقول است که رهبان بالضم ترسیان بالفتح ترسنده ره نشین مرادف ره نشین همه با کسر بانان نرم از شرح نصاب رهو بالفتح زمین پست و نشیب از
شرح نصاب و منتخب ماند و در صراح نوشته که زمین پست از زمین بلند و از لطائف ضد آنست ره بالفتح بمعنی کرت مرتبه و بمعنی قاعده و قانون و آهنگ و نغمه از برهان

زی کیترین غلام عبد اکشف مؤید و برهان بفتح اول نوشته و در سراج بفتح اول رهاوی بفتح و در آخر یای معروف نام مقامیست از دوازده مقام موسیقی از کشف و مؤید و برهان و رشیدی و جهانگیری نوشته که وقت سرائیدن هاوی از صبح تا طلوع آفتاب است و بعضی از اللت گویند فصل رای مهمله مع تحتانی چو ریخته یا بمعنی تیز قدم و در مصطلحات نوشته که ریخته پا اسپی که تناسب اعضایش بکمال خوبی باشد گویا که بقالب ریخته اند ریمیا بروزن کیمیا نام علمیست که از ان هر چه خواهند در یک لحظه بر وند از مدار ریش با پا نوعی از انگور از چهار شربت ریب بالفتح بمعنی شک از منتخب و کشف ریاضت بکسر اول رنج کشیدن از لطائف و ریاضی ریاضی بنفس کشتی و باصطلاح الاطبا حرکتی ست ارادی که انسان را مضطر گرداند به تنفس عظیم متواتر و بمعنی تعلیم اسپان که بجهت سواری باشد از کشف و منتخب بالکسر و فتح موحده و فوقانی بمعنی گمان و شک از شرح نصاب و در منتخب بمعنی تهمت و آنچه در شک افگند ریح بالکسر بمعنی بوی مطلق خواه خوش باشد خواه ناخوش و بمعنی باد که در عالم می وزد و بادیکه در شکم باشد و نیز بادیکه بخلل آن در جامه مردم افتد و دیده میشود از کشف و شرح نصاب ریخ بیای معروف و خای معجمه چیزی که از ناف و میان بچه بیرون آید بهم شیرازه و شیخ از کشف و لطائف ریش بیای دیمه معروف و بمعنی گیاهی از لطائف ریوند نام دوائیست که آن دوی را دور کند و گرمی جگر را بالعرض فرو نشاند و تفصیلش در زاوند ریخته گری بکسر اول ظروف روئین و غیره و تابه ریخته و درست سازد از مصطلحات ریحار و ریحال و ریحاله بمعنی آچار از برهان ریش بیای مجهول و دوازده زای بمعنی لیشکه تا آنرا پاک نکنند پخته نشود و از لطائف ریباس بالکسر مرکب نوعی ترشی باشد بغایت نازک و خوردنی که مردم آنرا میخورند و مزه آن ترشی بامزه شیرینی از برهان و سراج اللغات و جهانگیری ریش بیای معروف در عربی بمعنی پر مرغ و در فارسی بیای مجهول بمعنی جراحت و بمعنی مجروح و زخمی ریاض بکسر اول و زای جمع روضه به تبدیل واو بیا بجهت کسره ما قبل ریط بالفتح و طای مهمله چادر یکتخته از شرح نصاب ریع بالفتح و عین مهمله افزونی مزروعات و آنچه از زمین حاصل شود و محصول زراعت از سروری و شرح نصاب ریق بالکسر و یای معروف آب دهن و بمعنی ناشتا که بهندی نهار گویند از لطائف ریم بالکسر و یای معروف بمعنی چرکیکه بر بدن جمع شود و آنچه سفید برروی هاکل غلیظ تر از خون از میان جراحت برآید و بمعنی کسافت فلزات چنانچه ریم آهن و ریم نقره از برهان و غیر آن ریخته و دم تیغی باشد که روی آن بعنی تیزی و آب آن از دن او برچیز سخت شکسته و ریخته باشد ریگ ریختن خراب کردن ریگ و آن بادیست بطرف جنوب که همیشه ریگ و ران جاری میباشد از برهان و شرح قرانات ریحان نام خطی و برگست سبزه و شاه سپرغم که آنرا ناز بو گویند و هر گیاه که خوشبو باشد و بمعنی گلها که خوشبو باشند و گاهی مجازاً بمعنی شراب آید از مؤید و کشف و منتخب و مدار ریاحین بفتح اول جمع ریحان نه بکسر چنانکه مشهور شده ریان بالفتح و یای تحتانی مشدد بمعنی سیراب تر و تازه از کشف و منتخب رین بالفتح غالب شدن گناه بر کسی و خبلیت و درشت نقش گشتن و بالکسر افتادن در چیزی که برآمدن از ان میسر نشود از منتخب ریعان بالفتح و عین مهمله بمعنی اول و آغاز هر چیز و آغاز شباب که نوجوانی عبارت از انست از صراح و منتخب و مؤید خیابان ریدن بالکسر غایط کردن آتش غذا از راه معین بیرون آمدن از کشف ریشیدن بشین معجمه آمیختن و رنگ کردن از برهان و غیره ریسیدن بکسر و سین مهمله رشته پنبه و پشم از چرخه تافتن از برهان و سراج ریستن بالکسر بمعنی ریدن از لطائف و برهان ریسمان بالکسر رسن و تار باریک که از پنبه و غیره میرسند ریمن بالکسر چرک آلوده و سرکش مکار از برهان ریم آهن کثافت آهن که در آتش جدا شود از برهان ریمگین چرک آلود ریب المنون بفتح میم حوادث روزگار از منتخب و لطائف ریو بیای مجهول بمعنی مکر و حیله و فریب از کشف و برهان و سراج ریش گاو بمعنی احمق و ابله و خام طمع و مسخره از سروری و کشف و برهان و چراغ هدایت ریگ شو شستن ریگ تا خورده زر و نقره از ان حاصل کنند از مصطلحات ریر بکسر اول و فتح ثانی بمعنی شش و لفظ ششن بالضم نام عنقودیکه بهندی پهپهرا گویند از شرح نصاب ریحانه آنچه در ان ریحان کارند و شاخه باریک درخت که باریک باشد و بمعنی زلف و بمعنی طره و دستار از مصطلحات و غیر آن و بیای معروف در عربی بمعنی یک پر مرغ ریبا ریبا بالفتح و حرف سوم بای موحده جاره سوار ساخته سوار از آئین اکبری ریحانی نوعی از شراب باشد رقیق و سبز رنگ و خوشبو و لطیف القوام و نام خطی از بحر الجواهر و قسمی از قنباکو سوختنی که بعطریات معطر کنند ریسمان باز بمعنی بازیگر که بر ریسمان بازی کند از مصطلحات ریاضی بکسر اول نام قسمیست از سه اقسام حکمت آن سه قسم الهیت طبعی ریاضی الهی که از ریاضی بحث کرده میشود

در امور یکه فقط در وجود خارجی محتاج بسوی ماده باشند چنانکه مقادیر و عدد خاص که وجود در ماده یا نسبت نه مطلق عدد و اقسام علم ریاضی چندیست علم هندسه و علم عدد یعنی علم حساب
و علم نجوم و علم موسیقی و علم مناظر و مرایا و علم جبر و مقابله و علم جر اثقال **ریش قاضی** پنبه که در دهان شیشه شراب نهند از رشیدی و چراغ هدایت و بهار عجم و
سراج اللغات و برهان نوشته که ریش قاضی بمعنی لته که بر سر شیشه و کدو بندند تا از ان شراب صاف شده در پیاله بیاید و در مصطلحات نوشته که ریش قاضی
صافی شراب همچنین **ریش گاوی** بمعنی حماقت **ریزه خوانی** بیای مجهول و زای معجمه آواز پیچیده کشیدن از نغمات که آنرا اکثر گویند بهندی گهٹکری بکاف مکسور
مخلوط الملفوظ بها و در آخر رای مهمله از چراغ هدایت **ریزه کاری** خورده کاری از مصطلحات **ریزه سطرائی** نغمه سرائی از مصطلحات **رمی** بالفتح شهریست در عراق عجم
از برهان و بعضی شروح سکندرنامه نوشته که میان بلخ و بخارا و در جیحون **جالست** بالفتح و تشدید یا بمعنی سیلاب شدن از منتخب و لطائف **رشمالی** بیای معروف و شین معجمه و لام و دیگر و بی حجتی از برهان

باب زای معجمه

فصل زای معجمه مع الف **ژ** زای عجمی حرف جیم عربی بدل شود چون روز و روج و باز و باج **ژ** بمعنی قیمت و قدر و بجیم فارسی چون برشک و بچشک بسین مهمله
چون آیاز و ایاس نام غلام سلطان محمود و بشین معجمه چون زلوک و شلوک بمعنی دیوچه و بغین معجمه چون گریزه و گریغ و بفا چون زغند و غفند بمعنی بر جستن و بکاف تازی
چون مزیدن و مکیدن و بها چون درباز و دروازه بمعنی سرنگون و بیای تحتانی چون آواز و آوای و در آخر زا نیز آید چون ترب و ترز بضم تای فوقانی و فتح موحده
زاغ یا بمعنی طعنه از سروری و برهان طعنه و سرزنش و بعضی نام مرغ نیز نوشته اند **زاج** بجیم عربی معرب زاگ که بهندی پهٹکری گویند **زاد** در عربی بمعنی توشه که در سفر همراه بردارند
و در فارسی بمعنی فرزند و بمعنی سن و سال از برهان **زاهنگ** رغبت و خواهش و بیا ندارد و از مال و جاه و ناموس تعلق نگیرد از منتخب و لطائف **زامیاد** نام روز بیست و هشتم از هر ماه
شمسی از برهان **زائر** زیارت کننده **زاجر** بکسر جیم منع کننده **زاهر** روشن و بلند از منتخب **زار** مکان روئیدن بمعنی انبوهی و بسیاری هر چیز و بمعنی ضعیف و خوار و
نالان از برهان و در لطائف بمعنی عجز و انده و در سراج نوشته که زار بمعنی مکان کثرت و انبوهی چیزی چنانکه لاله زار و گلزار و بازار که بمعنی جای کثرت باشد مخفف
با بمعنی طعام باشد و همچنین کارزار بمعنی جنگ که محل کثرت کار است پس آنکه بمعنی مکان روئیدن گفته خطاست و بمعنی ضعیف چنانکه زار و نزار گویند و بدین لفظ
زارید بمعنی دیده نشده و زار در عربی بمعنی آواز نیز آمده پس زاری بیای نسبت بمعنی آواز و فریاد بود چنانکه عاشق زار و گریه زار بمعنی بسیار استعمال کنند پس بدین معنی
پارسیست و بمعنی ناله عربی **زئیر** بروزن فقیر بانگ شیر درنده و غریدن وی از قاموس و صراح **زادهٔ شش و نه** کنایه از عالم چراکه از تحت الثری تا عرش شش و نه
حق تعالی پیدا کرده است **زاغ** نام طائر معروف و بمعنی گوشه کمان و آن پاره شاخ سیاه باشد که بر هر دو گوشه کمان وصل کنند و نام نوائیست از موسیقی و در عربی صیغه ماضی است بمعنی
گشت و میل نمود چنانچه ما زاغ البصر و ما طغی موید همین معنی است از لطائف و برهان و جهانگیری **زاک** پهٹکری **زادهٔ خاک** کنایه از زر و سیم **زاهد خشک** زاهد بی ذوق
عبادت از برهان **زاخل** بکسر خای معجمه درخت زقوم از برهان **زاحل** بحای مهمله بانده شونده و زائل شونده از منتخب **زابل** بضم بای موحده و کسر آن نیز نام شهری از ولایت سیستان
و نام مقامی از مقامات سرود از سراج و چراغ هدایت و جهانگیری **زاغنول** بضم نون و واو مجهول نام سلاح آهنی مثل تیر سر کج دسته دار باریک که بدان
جنگ کنند و گاهی از ان زمین میکنند از مصطلحات و برهان **زال** زن پیر فرتوت سفید موی و مرد پیر و نام پدر رستم چراکه او سفید مو متولد شده بود از برهان
و سراج **زاد بوم** بمعنی وطن و زمینیکه دران متولد شوند **زابلستان** بضم بای موحده ملک سیستان **زال مداین** زالی بود در مداین که حجرهٔ خود در ایوان نوشیروان نفروخته
هرچند که نوشیروان قیمت آن می افزود از شرح خاقانی **زانو زدن** بمعنی نشستن بادب چنانکه در نماز می نشینند **زاغ کمان** نوعی گوشه کمان از مصطلحات و چراغ هدایت **زاد**
آخر واو بمعنی بنیاد و بنا و معمار و بمعنی قوم از لطائف **زایچه** آنچه منجمان و رمالان برای دریافت معاملات نقشه ای باجمال نوشته نگاه دارند تا بوقت حاجت تفصیل احکام
معلوم کنند و این لفظ مرکبست از زای که بمعنی زاینده است و لفظ چه برای تصغیر یعنی زاینده کوچک چراکه احکام طالع مولود و غیره از ان بر می آید یا آنکه زایچه
در اصل بجیم عربی بوده با نه صیغه نسبت از زایچ برقیاس زن صاحب علمیست که دران اصول احکام علم تنجیم مندرجست بهندی زایچه

بود را هم ترا گویند زاده فرزند از برهان زاویه کنج و گوشه خانه و گوشه هر چیز از لطائف و صراح زاویه قائمه چون بر خط راست مفروض خطی قائم کنند پس
خطی که میان فاصله ضلعین واقع شود آنرا زاویه قائمه گویند شکلش اینست زاویه منفرجه چون خط بالای خطی عمودی کشند که مستقیم نبود بلکه
مائل باشد پس مفاصله ضلعین را که بطرف میلان است زاویه حاده گویند بتشدید دال و مفاصله ضلعین را که بطرف غیر میلان باشد آنرا زاویه منفرجه نامند شکلش اینست
زال کوفه پیرزنی بوده در کوفه که از تنور او طوفان نوح جوشیده بود و بادو مغرت رسید از برهان زانو زدن با کسی کنایه از نشستن با کسی از مانی شمشیری
از چراغ هدایت زاری در عربی بمعنی معیوب کننده و عتاب کننده کذا فی الصراح و در فارسی بمعنی ضعیفی و نالیدن و عجز نمودن چنانکه در برهان از لطائف زاوی زیره گوشه
فصل زای معجمه مع بای موحده زبان بقفا کش نافرمان چراکه در پس گل نرگس چیزی بصورت زبان گنجشک دیده میشود و بهمین جهت آنرا نافرمان
گویند چراکه تحفه که فرمان سلطان قبول نکند برای تعذیب زبان او از پس گردن بیرون میکشند زبانا بضم اول و حرف چهارم نون نام منزل شانزدهم از منازل قمر
آن دو ستاره اند که از آن دو شاخ پیشین برج عقرب ست مستفاد از منتخب زبا بالفتح و تشدید با نام دختر پادشاه جزیره که بسیار دانا و صاحب غیرت بود بضم اول و معان تشدید
بالیشته های بلند که آب سیل بدان نرسد از برهان و منتخب زبیب بمعنی زن جبیب مویز و آن انگور ست که خشک کرده می آرند بهندی آنرا آگویند اکثر نام آنها
این دو یا آنرا منقی نامند زب بالضم و تشدید با موحده بمعنی ذکر کودکان از شرح نصاب و در لطائف بالفتح بمعنی رائگان و آسان نیز آورده و برج کبیر اول ثالث
زینت و آرایش از جواهر و قماش و اراندک که سرخی داشته باشد از منتخب زبان بند تعویذی که برای زبان بندی دشمنان و بدگویان نویسند زباد عرق خصیه جانوری
آن نوعی از گربه صحرائی باشد و آن عرق خوشبو دار و سیاه رنگ و سفیدی بروی مائل نیز باشد بقوام شهد از بحر الجواهر و کشف و مؤید و منتخب و سروری و مدار و در برهان بضم و فتح
مولف گوید که بهندی آنرا مشک بلائی گویند و یکی از تنها یان فقیر آنرا دیده است و در مصطلحات نوشته که گربه زباد از گربه شهری اندکی کلان باشد و پوز او قدری دراز
بود و در زیر دم نافه دارد مقدار جوز جوز خرد ترا و شی هستی او سفید باشد زردی آمیز زبد بفتحتین کف آب و کف شیر و مثل آن و کف سیم و زر گداخته و آن چرک زر و سیم
باشد. از منتخب و لطائف زبرجد بفتح اول و ثانی و جیم نوعی از زمرد از برهان و در منتخب نوشته که جوهریست سبز رنگ بزردی مائل و این جوهریست جلیعد از مرو و نیز
نوشته که صاحب صحاح و قاموس زمرد را بزبرجد تفسیر کرده است زبان بند خرد کنایه از شراب از مصطلحات زبانگیر جاسوس زبور بفتح بمعنی نبشته فعول بمعنی مفعول
و نام کتاب داؤد علیه السلام از منتخب و صراح و برهان زبر بالفتح بروزن ابر بمعنی نوشتن و بمعنی عقل و بمعنی توانا و محکم و بانگ برزدن بالکسر کتاب و بضمتین کتابها و از
پاره و لوح محفوظ از منتخب و لطائف و بکسر اول و فتح ثانی در فارسی بمعنی خط خواندن از برهان زبان فروش پرگوی بمعنی بسیار گوی از مصطلحات زبل بالکسر
سرگین اسپ و غیره از منتخب زبان عضو معروفست و روزمره قومی و این لفظ در مدار بفتح و در رشیدی بضم و در بهار عجم و کشف بفتح و ضم و در سراج نوشته که آنچه در رشیدی لفظ
زبان بضم اول نوشته تخصیص ضمه خطاست بفتح نیز آمده بلکه بلهجه ایران بفتح ست فاتیش هر دو صحیح اند زبرقان بکسر اول و سکون موحده و کسر رای مهمله و بعده قاف
نام مردی از اصحاب و بمعنی ماه تمام و گاهی ازین کاغذ سفید مراد باشد از منتخب و صراح و غیره زبون بفتح اول شتر لگدزن و بمعنی عاجز و ضعیف و خوار و بیچاره از برهان
و در سراج نوشته که زبون بفتح اول و بضمتین بمعنی اسیر و ضعیف نیز آرند و در ترکی بمعنی بد و زشت زبانیان بفتح فرمان سرکش و زبان به ضرخ زباندان فصیح
و بلیغ از سراج زبان دادن وعده و عهد و پیمان و شرط کردن از مصطلحات زبان تر کردن سخن کردن از سراج زبان بر دیوار مالیدن کنایه از عجز این چهار اصطلاح از
زبان کسی یکی گردن موافقت با کسی کردن زبان سنگین زبان الکن زبان بر خاک مالیدن کنایه از عجز این چهار اصطلاح از
زبان ترازو همان خار ترازو و سنج از مصطلحات زبانه بفتح و بضم شعله آتش و آنچه بر پشت شاهین ترازو بود و سنج خاری باشد بهندی کانا میم
گویند از رشیدی و برهان زبره بالضم پاره آهن و نام کوکبی روشن که بر دوش برج اسد واقعست و آن منزل یازدهم است از منازل قمر و بالکسر نوشته
واحد از منتخب زبانیه بفتح اول و کسر نون موکلان دوزخ این جمع زبانی ست وار منتخب و صراح و غیر آن زبده بالضم مسکه و خلاصه هر چیز از منتخب

زباه بضم اول وزبوات ها و در آخر قسمتهای بلند زمین که آب سیل بآن نرسد جمع زبیه بالضم و مثل ست در عرب بلغ السیل الزبی یعنی کار مشکل و دشوار شد که از نوک
ع چکنی بقش نخیل بلغ السیل زباه از منتخب ٭ زبیده بضم اول و فتح بای موحده و سکون تحتانی نام زن هارون رشید و آن زن بسیار بزرگ همت و نیکوکار بود ٭ زبانی
بفتح اول و کسر نون بمعنی سرهنگان و سرکلان دوزخ واین جمع زبنی یا زبنیه است ماخوذ از زبن که بمعنی دفع بر داشتن است کما فی البیضاوی والصراح والقاموس فارسیان
را مفرد استعمال کنند و بطور فارسی بالف و نون جمع کرده زبانیان آرند چنانچه حور را که جمع حوراست بمعنی مفرد استعمال کنند و بالف و نون جمع کرده حوران گویند ٭ زبان گندی
زبان ملائم گو ٭ زبان بازی برابری و خصومت از مصطلحات فصل زای معجمه مع جیم ٭ زجاج بضم اول و دو جیم عربی آبگینه که بهندی آن را کانچ گویند
و بمعنی چیزیکه بصورت قندیل از آبگینه سفید و شفاف سازند و بمعنی شیشه که در آن عرق پر کنند نیز آمده ٭ بفتح اول و تشدید جیم اول لقب یکی از ائمه نحو از منتخب و حبیب الالباب نوشته که
مذکور ساکن جاجه بود که دهی است بصعید مصر ٭ زجیر بازدارنده از لطائف ٭ زجر بالفتح باز داشتن و منع نمودن از منتخب و در خیابان نوشته که زجر در اصل بمعنی باز داشتن است لیکن در محاوره
فارسیان بمعنی لازم آن که ضرب و سرزنش باشد مستعملست ٭ زچه بالفتح و تشدید جیم فارسی زن نو زائیده از برهان و جهانگیری و مؤید فصل زای معجمه مع حای مهمله ٭ زحیر بالفتح پیچش
و صورتش انست که روده فرود که متصل بسفره است بی اختیار حرکتی و دردی میکند بجهت دفع کردن براز و هیچ خارج نمیشود از آن مگر رطوبت لزجه یا خون آمیخته و بفارسی انجالت پیچش
گویند و در عرف بمعنی ناخوش و آزرده مستعملست اگر مجازا بمعنی ناخوشی و آزردگی مستعمل شود بهتر باشد اگر آنکه گوئیم جائیکه مبالغه منظور باشد مصدر را بمعنی اسم فاعل استعمال کنند چنانکه عدل
بمعنی عادل پس بصورت زحیر بمعنی ناخوش هم درست باشد ٭ زحف بالفتح رفتن کودک بزانو و بشکم رفتن حیوان و بنقصان رسیدن تیر بر نشانه بطوریکه تیر اول نزدیک بهدف بزمین افتد
بعد از آن بقوت باقی خود بهدف رسد از منتخب و بعضی بمعنی خطا شدن تیر نیز گفته اند و در لطائف بمعنی خزیدن و جمع شدن برای جنگ و رفتن نیز نوشته ٭ زحل بضم اول و فتح حا نام
ستاره سیاره که بر فلک هفتم تابد و آن نحس اکبر است از منتخب و صراح و لطائف و در مدار بضمتین ٭ زحم بالفتح زحمت نمودن از لطائف ٭ زحام بکسر انبوهی از منتخب ٭ زحلوفه بالضم و در فرهنگ
فارسی نوشته تقران لیز شیب که کودکان بر کناره دریا سازند و از بلندی آن بسوی پستی می لغزند از صراح فصل زای معجمه مع خای معجمه ٭ زخ بالفتح بمعنی شور و بانگ و بمعنی اجر نیز از برهان
و در رشیدی بمعنی آواز حزین ٭ زخار بالفتح بتشدید خای معجمه بمعنی بسیار پر و مالامال شونده از آب مشتق از زخر بالفتح که بمعنی پر شدن دریا و رود از آب است از منتخب و صراح و منتهی الارب و حبیب الفضلا
نوشته که زخار لفظ فارسی نیز هست بمعنی نعره زننده و شور و بانگ کننده چه لفظ زخ در فارسی بمعنی شور و بانگ آمده است پس زخار بصورت مرکب است از لفظ زخ و کلمه ار ٭ زخم و منزل
زخم قریب از مصطلحات ٭ زخم تیر عبارت از زخم عمیق از بهار عجم ٭ زخرف بضم اول و ضم رای مهمله بمعنی زر و هرچه آراسته باشد و بمعنی آرایش از منتخب و کشف و صراح و مدار
٭ زخارف بفتح اول و کسر رای مهمله آرایشهای دنیا و زرانده ها و ملمع کرده ها یعنی چیزهای ظاهر آراسته و باطن خراب از صراح و منتخب ٭ زخمه هر چیز که بآن سازها را نوازند از برهان
و در سراج نوشته که زخمه چوبک که بدان سازها نوازند بعربی مضراب و بهندی جوه گویند بفتح جیم عربی و در مصطلحات بمعنی حرکت جماع نیز نوشته ٭ زخرفه بالفتح و بالضم آراستن و دروغ از منتخب و بمعنی
مزین که بظاهر آراسته باشد فصل زای معجمه مع دال مهمله ٭ زدودن بفتحتین زنگ از چیزی دور کردن و صاف و روشن کردن آئینه و تیغ و غیره از مدار و مؤید و کشف و در
برهان و جهانگیری بکسر اول و ضم ثانی و در سراج اللغات بکسر اول و ضم اول هر دو صحیح گفته ٭ زدن بچند معنی آمده اول زدن بمعنی معروف چنانکه تیغ زدن و چوب زدن دوم بمعنی
خوردن و نوشیدن چون ساغر زدن و قدح زدن و شراب زدن و کباب زدن سوم بمعنی کردن چون شق زدن و چرخ زدن و نظر زدن و تغافل زدن و جست زدن و در کلام قدما اسلام آمده
لیکن محاوره حال نیست چهارم بمعنی مشابه بودن چنانچه این رنگ بفلان رنگ میزند پنجم بمعنی کشادن چون گره زدن ششم بمعنی افگندن چون داو زدن و قرعه زدن هفتم بمعنی گزیدن از استدن
چون عنان زدن هشتم بمعنی افتادن و افگندن یعنی لازم و متعدی هر دو آمده چون شرر زدن نهم بمعنی سوختن و افروختن چون آتش زدن و شعله زدن دهم بمعنی مالیدن
چون روغن زدن یازدهم بمعنی نصب کردن چون خیمه زدن و طویله زدن و علم زدن و دار زدن دوازدهم بمعنی نوشتن چون خال زدن و طرح زدن سیزدهم بمعنی نهادن
چون تخت زدن و تاج زدن و طره زدن و گل زدن چهاردهم بمعنی بستن چون زیور زدن و شیرازه زدن و قفل زدن و گره زدن پانزدهم بمعنی نواختن چون
طنبور و طبل زدن و سرنا زدن شانزدهم بمعنی گفتن چون بوسه زدن هفدهم بمعنی غارت کردن چون راه زدن هیجدهم بمعنی گفتن چون حرف زدن و مثل زدن و زبان زدن و دروغ زدن

هم ازینجاست **لوتر** و هم بمعنی برآوردن چون آبله زدن و زنگار زدن **بستم** بمعنی پاشیدن و ریختن چون آب زدن نمک زدن زنگ زدن بیست و یکم بمعنی
چون پی زدن و ناف زدن بیست و دوم بمعنی تاخت کردن و رسانیدن چون شبخون زدن بیست و سوم بمعنی دیدن چون فال زدن بیست و چهارم بمعنی انداختن
قلم زدن بیست و پنجم بمعنی انداختن و داخل شدن چون پا زدن و تیش زدن و سوای این نیز آمده **زدای** بکسر اول بروزن فدای پاکیزه و صاف کننده و بیشتر در ترکیب هم از زدودن حاصل

زای معجمه مع رای مهمله

زرقا بالفتح و حرف سوم قاف زنی که چشم او بسبزی و کبودی باشد و نام زنی از عرب که بتیزی بصر ضرب‌المثل است گویند که
زرقا از یک روزه راه سوار را میدید از مؤید و منتخب **زرنب** بفتح اول و فتح نون و بای موحده نام دوائی که برگ درختی باشد از غیاث **زرباب** بالفتح نام کوهیست و نام
بغداد و بمعنی شراب زرد رنگ و بمعنی طلای محلول نیز آمده از برهان و بالفتح و تشدید رای مهمله نام گیاهیست که بوی مشک دارد از شرح خاقانی **زرغب** بالفتح و زن
مفتوح و بای موحده بمعنی گیهنت که نوعی از چرم است **زرتشت** و **زرهشت** و **زردشت** و **زردهشت** لفظ اول و ثانی بضم حرف سوم و لفظ ثالث بضم دال نام مردی از
نسل منوچهر شاگرد فیثاغورث در زمان گشتاسپ دعوی نبوت کرد و دین آتش‌پرستی وضع ساخت و مجوس پیغمبر دانند و نام او ابراهیم گویند و کتاب
آنرا آسمانی دانند و این اسم مرکبست از لفظ زره و کلمه هشت که بمعنی بد و زشت است و گاهی دال لفظ دشت را بتای فوقانی بدل کنند و گاهی بعد دال ها زائد کنند
آن شخص زشت و منحوس بود و اصلاً زرتشت گرفت لهذا این اسم خوانند و اکثر اهل اسلام او را کاذب دانند مگر فاضل شهرزوری و علامه شیرازی و علامه
و چند علمای دیگر او را نبی و حکیم کامل دانند از رشیدی و کشف و برهان و مدار **زرین درخت** درخت اترج بمعنی ترنج و بعضی گویند که درخت دیگر است از بهار عجم و برهان
زر صامت بصاد مهمله زر خاموش که همین طلا و نقره باشد و صامت مقابل ناطق چنانچه مال صامت زر نقره است و مال ناطق غلام و کنیز و امثال آن **زرت** بفتح اول
و سکون ثانی و تشدید یا نیز غله معروف که بهندی جوار گویند و نوشته آن بر سر و رخش باشد **زرنیخ** بکسر اول و نون و یای معروف و بعد خای معجمه نام دوائی که بهندی هرتال گویند از بحر الجواهر و
و کشف **زر رخ** کنایه از عاشق **زر سرخ** طلا و اشرفی **زر سفید** سیم و روپیه **زراوند** بالفتح اول و چهارم نام دوائی و آن دو نوع باشد یکی طویل و دیگر مدحرج از برهان
و مؤید و کشف و نام شخصی **زرنباد** بنقطتین نام دوائی که بهندی کچور گویند از بحر الجواهر و برهان و صاحب مدار و مؤید بفتح نوشته **زرد** بفتح اول و سکون ثانی
و زره بالفتح و بمنقوطتین بمعنی زره از منتخب و صراح و سراج بمعنی بسیار خوردن چون لفظ عربیست برای فارسی غلط باشد و بالضم و سکون دوم و تشدید دوم نیز
بهندی جوار گویند بمعنی زرت بتای فوقانی نیز آمده **زراده** بالفتح و تشدید ثانی و در آخر دال مهمله بمعنی زره‌گر که زره را میسازد و نام عالمیست از منتخب و غیاث **زرو**
بفتح اول و ضم ثانی و واو معروف و دال مهمله نام موضعیست آب زر را که معطر از منتخب زر گیاه و دوا باشد که آنرا اکلیل الملک گویند و آنرا اسپرک نیز گویند و رنگ
آن سبز مائل بزردی باشد از سراج اللغات و سروری و برهان و در رشیدی نوشته گیاهی زرد رنگ که بدان جامها را رنگ کنند و نیز صاحب برهان نوشته که بعضی گویند
که برگ زرد چوبست و بعضی گویند که کلیست **زر** بالفتح اکثر بمعنی طلا و ذهب آید و گاهی بر نقره و سیم و روپیه و نقود نیز اطلاق کنند و بمعنی پیر فرتوت هم میباشد
خواه مرد و خواه زن و بمعنی زال که پدر رستم بود و مخفف زره هم آمده از برهان و سروری **زر مصری** زر خالص ملک مغرب کانی است که زر بهتر از آن حاصل نشود و چون عمر ملک
قرب ارد بیشتر زر مغرب بمصر فروخته میشود لهذا زر مذکور را بمصر نسبت کنند و بعضی نوشته که زر مصر عبارت از زر مسکوک مصر است که خوش وضع میباشد **زر دست**
نوعی از زر بیش قیمت که خسرو پرویز داشت که مانند موم نرم بود از جهانگیری و برهان و سراج نوشته که بعضی گویند که بکیمیا نرم کرده بود **زردگوش** منافق
مدید الکحال از رشیدی و برهان و بهار عجم **زر خلاص** بکسر خای معجمه زر خالص از مدار **زرع** بالفتح بمعنی رویدن و رویانیدن و کاشتن بمعنی کشت و زراعت از منتخب **زراف**
بضم و فتح اول و تخفیف رای مهمله حیوانی که آنرا بفارسی اشتر گاو پلنگ گویند از منتخب و مدار و بحر الجواهر و کشف و در نفایس الفنون مسطور است که او را دو شاخ باشد مثل آن
سیاه رنگ و گوش و پای او گوشت ریزی گاو مانند و همان سوراخ بینی او و دهان و بینی گاو میش و دم مشابه بدم شتر و پوست او منقش بود چون پوست پلنگ و در سراج
نوشته که دندانش بدندان خر ماند و هر دو دست او دراز و هر دو پای کوتاه باشد بیشتر در ولایت نوبه و حبش میرسد **زرق** بالفتح دروغ و مکر و ریا و نفاق و سرگین انداختن مرغ

چشم و چکانیدن وارد و بجای و بالضم کبود چشمان و نابینایان و رنگ تو و نام و سنانهای نیزه و آبهای صاف جمع ازرق و بفتحتین کبود چشم و صاف شدن آب و جز آن بالضم و تشدید ثانی مرغیست شکاری معرب جره از منتخب و کشف و بعضی بمعنی بوم نیز نوشته اند **زراق** بالفتح و تشدید ثانی صاحب نفاق و ریا **زرشک** بکسرتین و بسکون شین معجمه و کاف عربی نام دوائی که میوه باشد کوچک برابر نخود ترش مزه سیاه رنگ مائل بسرخی از برهان و کشف و مدار **زرک** بفتحتین ریزه های ورق طلا از برهان و غیره **زرخشک** زر خالص از برهان و سراج نوشته که خشک بمعنی تنها آمده یعنی زریکه در ان غش نباشد **زرد چشم** نوعیست از مرغان شکاری و اصناف آن چندیست مثل باز و باشه و جره و شاهین و شکره و بهیره **زرفین** بالکسر و بالضم و کسر فا و یای معروف بمعنی حلقه در و زنجیر از منتخب و شرح برهان **زرشاد** بشین معجمه و در آخر واو بمعنی زر خالص از سراج **زردآلو** نام میوه چون آنرا خشک کنند خوبانی نامند **زره** بکسرتین دعای ملفوظ معروفست از بهار عجم و موید و مدار و کشف و برهان و جهانگیری **زرافه** بضم اول و تشدید ثانی و فا و زده بعضی بفتح اول حیوانیست که اشتر گاو پلنگ نام دارد و وجه آنست که گردنش بگردن شتر ماند و سمش بگاو و رنگش به پلنگ و دمش بدم آهو و دندان بدندان خر و هر دو دست دراز و هر دو پای کوتاه بیشتر در ولایت نوبه بهم رسد از سراج و منتخب و بتخفیف نیز آمده **زرو** و اسپ زرد رنگ از برهان **زرادخانه** بالفتح و تشدید بمعنی سلاح خانه **زراق خانه** بمعنی خانه که باشندگان آن اهل نفاق و ریا باشند **زرجعفری** زر خالص منسوب بجعفر کیمیاگر کذا فی المؤید اما آنچه در تواریخ است آنست که قبل از جعفر برمکی که وزیر هارون رشید بود زر مغشوش سکه میکردند چون او وزیر شد فرمود طلا را خالص کنند و بران سکه زنند از بهار عجم و صاحب سروری و برهان و رشیدی نیز همین نوشته اند لیکن باجمال **زرده دهی** بفتح هر دو دال مهمله زر خالص و تمام عیار از سروری و سراج **زر ده دهی** بکسر سوم بمعنی زر خالص و این زر را گویند که عیار آن یکمرتبه از زر ده دهی کمتر باشد یعنی نه حصه طلای خالص و یک حصه غش داخل باشد از برهان و سراج **زر رکنی** بضم زر خالص منسوب برکن که کیمیاگر بود از برهان **زر ششپسری** زر خالص از برهان و سراج اللغات نوشته که زر ششپسری یعنی زر خالص را ایام سابق شخصی از جای برآمده بود که شش پسر داشت و همه پسران طلای خالص بسیار از ان سکه مسکوک ساخته و در شرح خاقانی نوشته که اشرفی مسدس شکل یعنی قرص آن شش پهلو باشد **زرمغربی** زر خالص و بملک مغرب گفته که از آنجا زر بسیار حاصل میشود از برهان و غیر آن **زر روحی** نوعی از زر خالص **زرنشان سازی** بمعنی کوفتگری که تارهای زر و نقره را بر قبضه شمشیر و خنجر و غیره میکوبند از چراغ هدایت **زرغوفی** بالفتح و غین معجمه و واو معروف و نون دوای مرکب معجون که در قوام قند ادویه را باریک کرده می آمیزند و آن پشت و گرده را قوت دهد و منی بیفزاید این مبدل زرکوفی ست چه آن رنگ سوراخ مثل زر سرخ روشن مینماید

فصل زای معجمه مع عین مهمله **زعرور** بالضم نام میوه بعضی گویند نوعی از کنار است از رشیدی **زعاف** بضم اول و عین مهمله و فا بمعنی قاتل و کشنده از سراج و منتخب **زعاق** بضم اول و عین مهمله و قاف بمعنی شور مزه از سراج و منتخب **زعیم** بفتح اول کفیل و ضامن بمعنی کفیل و بمعنی رئیس قوم از لطائف و سراج **زعم** مثلثه حرکت حرف اول و سکون عین مهمله لیکن فتح و ضم افصحست بمعنی گمان و ظن از منتخب و سراج و بحر الجواهر

فصل زای معجمه مع غین معجمه **زغیر** بروزن نفیر بمعنی کتان که بهندی السی گویند از برهان و جهانگیری و رشیدی **زغن** بفتحتین غلیواز از برهان

فصل زای معجمه مع فا **زفت** بالفتح درشت و سخت و قیر و محکم و سطبر و پر مالامال و طعم تیز که زبان بگزد و بالضم بخیل و بدخو و بدمزه زفت که در خوردن گلوگیر مثل مازو و بلیله و بکسر نوعی از قیر و آن صمغیست سیاه چسپنده که از درخت صنوبر حاصل شود از برهان و رشیدی و سراج و لطائف و در سراج نوشته که ظاهرا بمعنی اخیر فارسی محض است **زفیر** بفتح اول و کسر فا دم بخود کشیدن بعد از ان بلند کردن بسختی و بلا و بانگ اول خر و شهیق آخر آن از منتخب **زفاف** بکسر اول فرستادن عروس بخانه شوهر و عروس و داماد را هم بستر کردن از منتخب و لطائف و مدار و موید و بحر الجواهر **زفان** بضم و فتح بمعنی زبان از برهان **زفانه** بضم و بفتح زبانه آتش از برهان و سراج

فصل زای معجمه مع قاف **زق** بالکسر و تشدید قاف بمعنی مشک که در ان آب بود از منتخب و شرح نصاب **زقوم** بالفتح و قاف مشدد و مضموم درختیست تلخ زهردار که شیر از ان بر می آید بهندی آنرا تهوهر گویند و درختیست در دوزخ که خوراک دوزخیان خواهد بود و نام طعامیست عرب را که در ان خرما و مسکه بهم آمیخته باشند و در فارسی بمعنی اول بتخفیف قاف نیز آمده از منتخب و لطائف و مدار و کشف **زقه** بالضم و تشدید قاف مفتوح آب و دانه که طائر از گلو برآورده در دهن بچه اندازند و بهندی آنرا چوگا گویند و دوائی که به شیر باده

انداخته ودر هین طفل اندازند مونث کوچک از منتخب وغیره ودر مصطلحات نوشته که زنه دار ومونث که بوقت آوردن بچه را او هند و بهندی گهونگی گویند **فصل زای**
معجمه مع کاف پر زکریا بفتحتین وکسر رای مهمله وتشدید یای تحتانی نام نبی علیه السلام از ذیل الانغا ذکا بفتح اول ودر آخر همزه بمعنی بالیدن افزودن بزبان
تنعم کردن از منتخب وصراح زکاب بفتح ودر آخر بای موحده سیاهی که بدان کتاب نویسند از برهان زکوة بفتح اول ودر رسم الخط الف این لفظ را بصورت واو دارد
نوشتن ده یک بیست چهلم حصه از مال که بعد از سالی در راه خدا دهند واقل درجه آن مال دو صد درهم ست که شصت و پنج روپیه این دیار میشوند زگال بضم اول وکاف
فارسی انگار گشته که سیاه شده باشد از رشیدی وبرهان زکیدن بفتح خود بخود از قهر سخن کردن از برهان زکی بفتح اول وکسر کاف وتشدید تحتانی بمعنی پاک
از شرح نصاب **فصل زای معجمه مع لام** پر زلیخا بضم اول وفتح لام بر وزن سویدا از بهار عجم وذیل ومدار وبرهان بدانکه زلیخا بضم اول وفتح لام تصغیر زلخا که
صفت بهه باشد مونث ازلخ ماخوذ از زلخ که بالفتح بمعنی جای لغزیدن پاست کما فی الصراح والمنتخب چون زن معلومه بحسن وجمال محل لغزیدن پای عقل بینندگان بود لهذا
بدین اسم موسوم شد یا آنکه بکمال لطافت وصفا بدنش بغایت صافی واملس بود وازین باعث محل لغزیدن نظر بیننده نامش زلیخا کردند واین تصغیر بجهت ترحم ومحبت است نه
برای تعظیم وبعضی محققان نوشته اند که مولد زلیخا ملک مغرب ست اسم اصلی او بزبان سریانی رعیل بود واسم زلیخا که شهرت دارد وضع کرده عربست وانچه لفظ زلیخا
ومردم بفتح اول وکسر لام شهرت دارد غلط ست زیرا که هیچ وزنی از اوزان علم تعریف موید صحتش نمیشود وبعضی گویند که زلیخا بفتح اول وکسر لام هم درست باشد نظیر این لفظ
زرتباست بمعنی نوعی از خرما وبعضی گویند که اسم عجمیست والله اعلم بالصواب لیبا بکسرتین نوعی از شیرینی که بهندی جلیبی گویند از مدار زلفت بضم دچه وقت نزدیکی وده
اول شب از منتخب ودر فارسی گاهی مجازاً بمعنی دوستی آید زلت بالفتح وبالکسر لام مشدد ومفتوح بمعنی لغزش مع التعریدین وبکسر ذال معجمه خواری از لطائف ودنیا این نشته که به
معنی لغزش که عبارت از کار ناپسندیده این لفظ را بطریق ادب استعمال کنند چنانکه زلت انبیا علیهم السلام زلات بالفتح وتشدید لام بمعنی لغزشها او از آن خطا دار لنه
بالفتح اول وتشدید لام کسیکه طعام پس مانده یک وقت را بوقت دیگر نگاه دارد زلف در اصل بضم اول وفتح لام لفظ عربیست جمع زلفه بالضم که بمعنی پاره شب
وفارسیان عربی دان بتصرفات خود بسکون لام خوانند ومجازاً بمناسبت سیاهی اطلاق مشبه به بر مشبه کرده موی مخصوص قریب گوش را زلف گفتند
وصاحب کشف نیز نوشته که زلف جمع زلفه است وزلف پاره شب را گویند وبهمین مناسبت در فارسی موی مخصوص قریب گوش را زلف گویند چراکه همچو پاره شب سیاه
وخان آرزو در سراج نوشته که ظاهر الفاظ زلف مخفف زلفین باشد که بضم اول وکسر فا بمعنی زنجیر است پس بجهت تشبیه بر موی صدغ اطلاق کنند واز منتخب منقولست که زلف
جمع زلفه که بمعنی پاره شب ست درینصورت نیز بنا بر تشبیه خواهد بود زلق بفتحتین لغزیدن ودرین هموار بی گیاه از منتخب وبمعنی بدست انزال کردن نیز آمده وبمعنی
مجاز ابمعنی خوشامد نوشته اند بمناسبت بمعنی لغزیدن زلوک وزلوه هر دو لفظ بضمتین کرمی باشد در تالابها که خون مکد بهندی آنرا جوک گویند از کشف و
صاحب بهار گیری هر دو لفظ را بفتح اول وضم لام وواو معروف نوشته ودر برهان سراج نیز بفتح اول وضم لام زلزال بالکسر لرزانیدن وجنبانیدن از منتخب زلال
جمع زله زلل بفتحتین لغزش وبمعنی نقصان وکجی وترازو وجای لغزش از منتخب ولطائف زلال بضم اول کرمی باشد که درمیان برف بهم رسد برابر انگشت وآن پر آب باشد
صاف آن کرم راندک حیاتی وحرکتی باشد چون در عرب آب شیرین کمتر بهم رسد مردم عرب کرمهای مذکور را فشرده آبی که از آنها برآید مینوشند چراکه نهایت شیرین
باشد ومجازاً هر آب شیرین را گویند از نسخه حیوة الحیوان نوشته شد که کمال معتبر ست واز برهان نیز ثابت ست ودر سراج نوشته که زلال بضم آب صاف وشیرین لفظ
عربیست وبعضی گویند که کرمیست که در برف پیدا میشود زلفین بضم اول وکسر فا بمعنی زنجیر از سراج زله بالفتح وتشدید در عرف آنچه از طعام مهمانی کسی نگاهدارند وپس خورده طعام کسیکه
مردم فرو مایه از جائی بردارند وبفارسی کرمیست پر دار که در موسم گرما شبها آواز کند هندی جهینگر از منتخب وبرهان ومؤید **فصل زای معجمه مع میم** پر زمخت
بضمتین وسکون خای معجمه مزه که مثل مزه هلیله باشد بهندی آن مزه را کسیلا گویند از مدار وبهار عجم وبرهان وجهانگیری ودر سراج بفتح اول وضم میم
زمرد بضمتین بو تشدید رای مهمله مضموم جوهریست سبز رنگ وبفتح رای مهمله نیز آمده از بهار عجم وکشف وذیل زمیاد بفتح اول وکسر میم وتشدید ب

تحتانی و دال نام سوزیست و بضم از بهار عجم و شمسی و بفتح اول و سکون ثانی هم آمده از برهان زمر بالفتح نی نواختن و نی دودن و بفتحتین اندک موشدن و اندک مروت
شدن بضم اول و فتح میم گروه‌های متفرق از مردم و نام سورهٔ قرآن از منتخب و لطائف زمخشر بفتحتین و خای معجمه و فتح شین معجمه قصبه ایست از مضافات خوارزم مولد جار الله
صاحب کشاف که محمود زمخشری کتابی و نحوی ادبست زمهریر بالفتح بمعنی سرما سخت و آن سرمائیست که بدان کافران را عذاب خواهند کرد و مقام آن در وسط کره هوا
و کره هوا تحت کره نار ست و فوق کره ارض از لطائف و دیگر کتب و در علم حکمت آمده است که بخارات دریا متصاعد نموده چون بطبقه زمهریر میرسد از برودت منجمد
شده ابر میگردد و در برهان نوشته است که زمهریر مرکب است از زم که بمعنی سرمای سخت ست و هریر بمعنی کننده است زمین دیوار نام ورزشی که استادان شده و تحتانی
بنا کرده و زره پیدا از روده ابشور روند یعنی ژنده میکنند از مصطلحات و شرح زمین و در نوعی از خیمه زم بالفتح نام رودیست در مرو زمام بکسر اول جمهار شتر و رسنی
که در چوب بینی شتر بندند و بفتح خطاست از منتخب مدار و مؤید و سروری و کشف و بهار عجم زمزم چاهیست نزدیک کعبه از منتخب زمم بفتحتین استوار منقار بطاء و
کسر تا فی مرکبست از لفظ زم که بمعنی سردی ست و لفظ ستان که برای کثرت و نیز برای ظرفیت باشد از رشیدی زمن بفتحتین بمعنی زمانه و روزگار و وقت بمعنی آفت
و بفتح اول و کسر ثانی کسیکه از پا نتواند جنبید یا بجای رفتن نتواند و بر رو رست راه رود و بمعنی برجا مانده و مبتلا شده بآفت زمانه از منتخب و لطائف و غیر
زمانه و روزگار و بمعنی مرگ و عهد و وقت و فرصت و هرگاه که لفظ زمان بمقابل زمین واقع شود بمعنی آسمان باشد از لطائف و شرح زمین بفتح اول معنی معروف
و این مرکبست از لفظ زم که بمعنی سردی و یاد فوق نسبت چنانکه در یمین و رزین چون جوهر ارض سرد است لهذا این نام مسمی گردید گاهی فوق حذف کرده زمی هم گویند و
لفظ زمین بر زن فعیل بمعنی کسیکه پای او شل شود و از جا خود حرکت نتواند کرد او را زمن نیز بفتح اول و کسر میم ماخوذ از زمانت زمین هم و زمین خشک که قابل
نباشد از مصطلحات و غیره زمزمه بفتح هر دو زای معجمه ترنم باشد که باآهنگی سرایند و کلمات مغان وقت آتش پرستی بر زبان رانند از لطائف و منتخب در بیان
که آهسته آهسته سرایند چه زمزم بمعنی آهسته آهسته است و در خیابان نوشته که زمزمه در اصل زمزم است که آن مرکب از دو زم است که بمعنی آهسته باشد چون مغان در تهای
خوانند بمعنی مجاز مستعمل گردید زمین شاه نام بادشاه زمین کینه بلا اضافت شخصیکه سخت کینه باشد و کینه او بکمال غست و پست فطرتی باشد زمرد بضم گروه
و منتخب زمجی بکسر تین و جیم مشدد و در شرح نصاب بمعنی دنبه و در شرح دیگر بمعنی بیخ دم طائر نوشته و در منتخب محل و مؤید دم مرغ زمکی بکسر تین و تشدید کاف
شرح نصاب بمعنی دم مرغ و در شرح دیگر بمعنی بیخ دم طائر نوشته و در منتخب محل و مؤید دم مرغ **فصل زای معجمه مع نون** زنبیج جامه سپید از رشیدی
زنار قدح بمعنی خط قدح زنخ بفتحتین و خای معجمه بمعنی زنخدان و ذقن و بمعنی طعنه و بیهوده نیز از رشیدی و سراج و بهار عجم زند بالفتح نام کتاب زرتشت که او دعوی پیغمبری
که از حق تعالی بمن نازل شده است گویند و بمعنی بزرگ و عظیم هم آمده و بعربی استخوان ساعد را گویند از برهان و رشیدی و جهانگیری و کشف و لطائف زنده رود نام
اصفهان و بمعنی نقطه رود بنگاست چرا که زند بمعنی کلان آمده از جهانگیری زنده پیل احمد لقب بزرگیست که شیخ احمد نام داشت ساکن جام که قریه ایست زنگانه رود نام
سازیکه زنگیان نوازند و نام رودخانه که در پهلو زنکان میگذرد و زنگان شهریست از برهان و رشیدی زن بمزد بحرف پنجم زای معجمه در مساق الگویند که زنان امرد زبان
برهان زنبور بالضم معروف است از قاموس و بهار عجم و بمعنی نوعی از پیکان تیر و بمعنی توپ کوچک که آن را از شتر نیز گویند زنجار بالکسر معرب زنگاره چرا که فعلان بفتح اول تحقیق با مضاعف
در غیر آن جایز نیست چنانچه طحال و سلسال زنهار بالکسر بمعنی پناه و امان و مهلت و عهد و پیمان و برای تاکید شده بمعنی هرگز و بمعنی امانت و هم و بوقت خطره و شکایت
حسرت و افسوس و شتاب جلدی هوش و آگاهی از برهان و جهانگیری زنهار خوار بالکسر عهد شکن و پیمان گسل از برهان و رشیدی و کشف زندان سکندر زندانیست در شهر
و نیز تابوت سکندر او را بن گذاشته اند زندباف بالفتح بحرف چهارم بای موحده بمعنی بلبل و قمری و فاخته از مؤید و کشف و برهان و رشیدی و سراج و جهانگیری مگر در
برای فارسی زندلاف بالفتح بلبل و قمری و فاخته و دیگر مرغان خوش آواز و بمعنی مجوس و زندخوان نیز آمده از برهان زندیق بالکسر آنکه قائل به دو صانع باشد از بزد
و نور ظلمت یزدان و اهرمن تعبیر کنند و آنکه ایمان بحق تعالی و آخرت نداشته باشد و آنکه ایمان ظاهر کند و باطن کافر باشد و بعضی گفته اند این معرب زن دین بمعنی آنکه دین زنان دارد

ای مین او چون وین از زبان هی اصل باشد مگر صحیح این ست که معرب زند بست یعنی آنکه اعتقاد به زند کتاب زردشت دارد که قائل بیزدان و اهرمن بود موافق قاعده تعریب
قاف در آخر زیاده کرده اند چون وزن فعلیل بالفتح در کلام عرب ندیده لهذا حرف اول را که زای معجمه است کسره داده اند منتخب و رساله معربات و در خیابان نوشته که
زندیق بالکسر معرب زندیک است و آن مرکب ست از زند بالفتح که نام کتاب زردشت است و یای نسبت و کاف تصغیر برای تحقیر و کسر اول بجهت تعریب است مجازاً بمعنی بی دین
و از دین برگشته و مختلط المذهب اطلاق کرده میشود **زنبق** بالفتح و بای موحده مفتوح گلیست خوشبو از منتخب و سراج نوشته که معرب زنبه است و آن گلیست سفید و کبود
و از دو ارد بانگ خوشبو و بعضی محققین نوشته اند که زنبق معرب ... است و چنبه گلیست تیز بو و بابا رنگ معرب ... طرز آمو ... همین ست ... تاریخ ... که
و بمعنی روغن یاسمین نیز آمده و چنانکه در منتخب و کشف مسطور ست **زنبورک** در ترکی بندوق کلان که بر شتران نهاده برند **زنگ** جرس که بهندی گهنته گویند و بمعنی
ناقوس نیز آمده و باین هر دو معنی ترکیست یا مشترک **ز**نام ولایتی است و آنچه پرآهن و مس و غیره بسبب رومی نشیند و بمعنی تیرگی و آفتاب نیز آمده
شراب از برهان و سراج **زنجبیل** بالفتح چشمه ایست در بهشت و نام دوائی معروف و بمعنی معرب زنگویست از سروری و رساله معربات **زندبیل** بکسر اول بمعنی زنبیل که
چه زند بمعنی بزرگ و عظیم است و لقب بزرگی که شیخ احمد نام داشت ساکن جام که قریه ایست از برهان **زنبیل** چیزیست که گدایان در آن چیزهای دریوزه نگاه دارند
سراج **زنیم** بفتح اول و کسر ثانی بروزن فعیل بمعنی سند یعنی آنکه در بدی نشانه بود از شرح نصاب و منتخب کسیکه منسوب بقومی باشد و از آن نبود **زند خوان**
بالفتح کنایه از بلبل و فاخته از برهان **زنگان** بالفتح نام شهریست در ایران بابین قزوین و تبریز زنجان معرب آنست از سراج اللغات **زنگشاوران** بالفتح و کاف
فارسی و شین معجمه و واو نام پهلوانی ایرانی از شرح سکندرنامه **زنخ زدن** هرزه گوئی کردن از برهان **زنخدان** درین لفظ کاف نون ابداست از سراج **زنگوله جستن**
حاصل کردن مرتبه بلند در تحقیق بعضی گویند دعوی مرتبه بلند کردن در ولایت رسم است که شاطر یا پهلوان چون بکمال فن رسد زنگوله ها بندد از مصطلحات **زنبوره**
نوعی از پیکان تیر و بمعنی توپ کوچک از برهان و بعضی بمعنی مورچه و نام سازی نیز گفته اند **زنده** بالفتح بمعنی کلان و بزرگ از رشیدی و در بعضی لغت برای فارسی **زنینه**
بفتح اول و کسر ثانی و سکون تحتانی **زنون** و فتح نون دوم بمعنی تهمت کردن و گمان نیک یا بد بکسی بردن بمعنی خشک پی از منتخب و سراج **زنگوله** و **زنگله** هر دو لفظ بمعنی
کاف فارسی بمعنی درای و جلاجل و نام مقامی از موسیقی و زیوریست نوعی از پازیب که بوقت رفتن و رقص کردن آواز کند از برهان و رشیدی و چراغ هدایت و غیره **زنگانه**
بالفتح نام پرده موسیقی و نام بهروخانه از برهان **زنهاری** کسیکه امان طلبد و عهد و پیمان کند از برهان و بمعنی کافری که بزنهار و پناه مسلمانان در بلاد اسلام مقام
از شرح نصاب **زنجیری** دیوانه از برهان **زنبوری** جامه مشبک از مصطلحات **فصل زای معجمه مع واو** **زو** زوا بالفتح گوشه ها جمع زاویه
کشف و صراح **زورا** بالفتح قدح و ظروف نقره و دجله و شهر بغداد و موضعیست در مدینه نزدیک مسجد و نام بازاریست در مدینه از منتخب و برهان **زواید** و
بسم و واو مجهول در ترکی گریه و نوحه و شور و غوغا **زومیت** بضم اول و کسر او و تشدید تحتانی بمعنی پیچیده شدن و طائفه و پاره از شب از لطائف **زوج** بالفتح بمعنی جفت خواه
باشد خواه مونث مگر فقهای متاخرین در مونث ها زیاده کرده اند زوجه گویند اگرچه نزد اهل لغت نیست و این چلچ نوشته که در صورتیکه مفرد مجمع از زوج گفتن جفت باشد زیراکه
زوج باید گفت و هر دو مجموع را زوجان باز چنین باید خواند و زوج بمعنی هر یکی چون آن را لنصف کنند هر دو حصه مساوی باشد بغیر شکستن عدد مثلا چهار و شش و ده و هفت و ده
بحساب از مصطلحات **زوده** بضم اول و در آخر ذال معجمه بمعنی زدن باشد گرمی خلیده شتاب باشد و این موافق قاعده فارسی بعض بلادت که اگر قبل از دال حرف علت باشد دال را ذال معجمه خوانند
از لطائف غیرآن **زواهر** بفتح اول و کسر ها بمعنی روشنها و بلندها جمع زاهر که بمعنی روشن و بلند است کذا فی المنتخب و بمعنی شکوفه ها نیز نوشته اند **زواجر** بفتح اول و کسر جیم بازدارندگان و موانع
زور بضم و واو معروف بمعنی دروغ از منتخب **زود سیر** بیای مجهول کسیکه از صحبت دوستان زود ملال آگین شده بر در بیگانگی زند از مصطلحات **زوار** بضم اول و تشدید واو زیارت
کنندگان این جمع زایر ست و بالفتح و تشدید او صیغه مبالغه بمعنی بسیار زیارت کننده و هم صیغه نسبت در صورت بمعنی کسیکه خدمت مزارات بزرگان پیشه او باشد خصوصاً
خادم زیارات ائمه احدی عشر را گویند رضی الله عنهم **زود خیز** بمعنی چالاک از برهان **زورق** بضم اول و سوم کشتی خرد از منتخب و صراح و برهان **زوال** بفتح گشتن

از جای دور شدن از جای و نیست شدن از منتخب **زوزن** بضم و واو مجهول و فتح زای معجمه ثانی نام شهریست در خراسان مابین هرات و نیشاپور از لباب الالباب و
رشیدی و در برهان بالفتح و در سراج نیز بالفتح **زویان** بفتح اول و کسر واو و سکون تحتانی و عین مهمله شیطانان و شریران از لطائف و در قاموس مجمل التلفظ کرده و بضم
زودک بمعنی جلد و شتاب است **زواله** گلوله آرد خمیر کرده را گویند که برای نان پختن تیار کرده باشند از برهان **زوزه** بضم زای اول و فتح زای معجمه ثانی بر وزن کوزه
ترکی بمعنی گریه و نوحه و شور و مشغله یعنی غوغا از برهان و شرح نصاب و در سراج بواو مجهول **فصل زای معجمه مع ها** ❊ **زهر گیا** گیاه زهردار از لطائف **زهرابه**
بیای موحده طعامیکه زهر در آن آمیزند برای هلاک دشمن از لطائف **زهرا** بفتح اول و سکون دوم لقب حضرت فاطمه رضی الله عنها از آنکه آنحضرت سفید پوست
بودند ماخوذ از زهره بالضم که بمعنی بیاض و حسن است از موید و منتخب **زهاب** بالفتح تراویدن آب بود از کناره چشمه و رودخانه و تالاب و امثال آن از لطائف
زهادت بفتح پرهیزگاری و رغبت کردن بدنیا از منتخب **زهمت** بالکسر باد گنده و بوی گوشت و بوی ماهی از سراج **زهرخند** خنده که بحالت قهر و خجالت کنند
از برهان **زهد** بالضم خلاف رغبت کردن و خواهش نمودن بلذات دنیا از صحاح و منتخب **زهاد** بالضم و تشدید ها و در آخر دال مهمله بمعنی پرهیزگاران این جمع
زاهد است **زه و زاد** بفتح اول و واو عاطفه بمعنی بچه و فرزند و مراد ازین اهل و عیال و بعض عوام زهوفات گویند و این خطاست از جهانگیری و رشیدی **زهار** بکسر
اول فرج زن و ذکر مرد از برهان و سوراخی در سنگ و غیره که آب از آن برآید **زه گیر** بالکسر چیزی مانند انگشتری باشد که از شاخ حیوان و استخوان و غیره سازند بوقت تیرانداختن
در انگشت کنند از برهان **زهر** بضم اول و فتح ثانی جمع زهره است که بالفتح و بالضم بمعنی شکوفه باشد از منتخب و سراج **زهیر** بفتح اول و کسر ثانی شکوفه دار و درخت پر شگوفه
زهیف بالفتح سبک شدن و شتابیدن از منتخب و لطائف **زهق** بفتحتین زمین هامون و بکسر ها تیر فتاده و بالفتح نیست شدن از منتخب و لطائف **زهوق** بضمتین نیست
شدن و هلاک شدن و باطل شدن و گذشتن تیر از نشانه و بفتح اول نیست شونده از منتخب و سراج و لطائف **زهیارن** جوشیدن و بیرون آمدن از لطائف **زهره** بالفتح
نامردی کردن از جهار شربت **زهدان** بالفتح بمعنی رحم قرارگاه نطفه باشد از موید و برهان **زه بر زدن** بمعنی کردن چیزی شیرازه بستن زهردار و بمعنی زه باق
از برهان **زه ها زه** بکسر هر دو زای معجمه بمعنی آفرینهای پیاپی و آفرین و تحسین که از هر کنار باشد **زه** بالکسر کلمه تحسین و آفرین لفظ زهی ازین است و بمعنی حلقه کمان و کناره
چون زه گریبان و زه حوض **زه** بالفتح نطفه و بچه و فرزند و بمعنی زادن از مدار و موید و کشف و برهان و سراج و جهانگیری **زهره** بمعنی ستاره معروف اگرچه در عربی بضم
اول و فتح ثانی و ثالث صحیح است لیکن فارسیان بسکون ثانی استعمال کنند از منتخب و غیره و کشف و در لطائف مرقوم است که زهره دو خانه دارد یکی ثور دوم میزان جای او
سوم است در رنگ و سپید اقلیم ماوراء النهر حواله باد است و نیز نام زنی که هاروت و ماروت شیفته او بودند و بفتح اول و سکون ثانی بمعنی خوبی و آرایش و تازگی دنیا و بضم بمعنی
و حسن نام قبیله از قریش و شگوفه زرد یا مطلق شگوفه و بضم اول و فتح ها ستاره ناهید و شگوفه زرد یا مطلق شگوفه بسکون ها نیز آمده کما فی المنتخب **زهره** بالفتح در فارسی بمعنی
باشد مانند کیسه که در آن آب زرد تلخ پر باشد و آن بجگر هر حیوان چسپیده میباشد بمعنی دلیری و شجاعت و قوت و قدرت از برهان و بهار عجم و کشف و موید و مدار و زهره که بمعنی شگوفه
باشد درین اختلافست در منتخب و مدار بضم اول و فتح ثانی و نیز در منتخب و کتابی دیگر بالضم و در شرح نصاب و بهار عجم و کشف بفتحتین و نیز در مدار و بهار عجم و موید و برهان بالفتح و صاحب
قاموس نوشته است که زهره بالفتح و بفتحتین بمعنی شگوفه زرد و بهجت و نضارت دنیا و بالضم بمعنی بیاض و حسن **زهی** بکسر ها کلمه تحسین است **فصل زای معجمه مع یای**
تحتانی ❊ **زیربا** بالکسر و حرف چهارم بای موحده نوعی از آش و طعام **زینب** بالفتح نام دختر جحش که در نکاح آنحضرت صلی الله علیه و آله و سلم بود و نیز دختر آنحضرت صلی
الله علیه و آله و سلم و نیز نام دختر حضرت فاطمه رضی الله عنها که خواهر حضرت امام حسین رضی الله عنه بودند **زیادت** مصدر است بمعنی افزونی لازم و متعدی هر دو آمده و زیادتی بیای
تحتانی زائده محاوره عوام است و زیادی بحذف تای فوقانی نیز مستعمل فارسیان و صاحب بهار عجم چند شعر حافظ و صائب و شفیع بر بن سند آورده است **زیت** بالفتح و در آخر تای
فوقانی روغن تخم درخت زیتون و در بعض بلاد آنرا بچراغ میسوزند و برای دفع درد گزیدن زنبور اثر تمام دارد از منتخب و دیگر کتب و در شرح **زیردست** بمعنی مغلوب و محکوم بمعنی
شتاب **زیادات** نام کتاب فقه حنفی از امام محمد رحمة الله علیه از لطائف **زیافت** بکسر اول و فتح حرف چهارم کرفاست بمعنی ناسرگی ناسره شدن از لطائف **زیج** بکسر

یای معروف و جیم عربی معرب زیگ و آن رشته باشد که بر آن طرح عمارت کنند و بمناسبت این نام علمیست در اصول احکام علم نجوم و هیئت که تقویم از آن استخراج کنند
از منتخب و سراج اللغات و کشف و برهان و قاموس و رشیدی و در سراج الاستخراج و شرح چغمینی فارسی چنین نوشته که زیج معرب زیگ است و آن رشته باشد که در سکینه
از آن نساجان مصور نقوش و تصویرات را در بافتن جامها بچینند زیج قانون تنجیم است که در جداول آن اوضاع کواکب خطوط طولی و عرضی که در آن مقادیر حرکات مراکز
کواکب باشد و حرکات تدابیر و اوجات معلوم میگشتند زیباج بالکسر سوم موحده و پنجم جیم عربی نوعی از طعام زیاد بکسر اول افزون و افزون شدن نام مرد کافر که گواهی
دروغ برای آنحضرت صلی الله علیه و آله وسلم داده بود با آنکه آنحضرت زنا کرده اند از زیاد منافق گفتندی و نام بازی از هفت بازی نرد باین نوع که هر نقشی که در کعبتین افتد بهنگام بازی
یکی از آن پیاده باز نند از لطائف و نام هفت بازی نرد و در برهان باین ترتیب مسطور است اول فارد دوم زیاد سوم ستاره چهارم خانه گیر پنجم طویل ششم هزاره هفتم منصوبه
و در سراج نوشته که زیاد نام یکی از بازیهای نرد ماخوذ از معنی لغت عربیست چراکه در بازی مذکور در هر نقش یک خال زیاد کرده اند و آنرا خال زیاده گویند و نیز لفظ زیاد کنایه
از عبدالله بن زیاد از پیر حمزه و نام پرده از موسیقی که در آخر شب سرایند از لطائف زیراباد بالکسر شهریست در اقصای بنگاله زیاده سر بمعنی سرکش و مغرور و خودپسند
از برهان و بهار عجم و چراغ هدایت و در سراج نوشته که زیاده سرکشی که از اندازه خود قدم بیرون گذارد زینهار بالکسر بمعنی پناه و امان و ترک کردن و مهلت و عهد و پیمان و بمعنی
هرگز و شکوه و شکایت و بمعنی زنهار از برهان زیر بالکسر و یای معروف آواز باریک که در مقابل بم باشد و بم آواز پر غلیظ را گویند و لفظ زیر بمعنی تار ساز که آواز باریک
دارد نیز آمده و نام پرده از موسیقی و بمعنی باریک انیز گویند از لطائف زیروزار بمعنی آواز حزین و آواز آهسته از برهان و بهار عجم زیغ بالفتح و غین معجمه میل کردن
از حق بسوی دیگر از منتخب زیری و تقاف بیای مجهول و واو عاطفه کنایه از سخنهای بی ربط از لطائف زیف بالکسر زر ناسره و ناروا و بالفتح ناروا شدن درم از منتخب و
منتخب و در شرح نصاب زیف بالفتح درم ناسره زیرچاق بمعنی محکم و مقاوم نرم و فرمانبردار و کوفی از مصطلحات و چراغ هدایت و رشیدی و بهار عجم و مهار شربت و برهان و سراج
زیبق بالکسر و یای معروف و فتح بای موحده و قیل بکسر بای موحده معرب جیوه که بمعنی سیماب است از منتخب و غیره و در خیابان نوشته که زیبق در گوش افگندن باعث ناشنوائی
و بافوت میگردد زیرچکاب زیره بره شیرخوار که آنرا پاک کرده و در شکم پیچیده بر سیخ کباب کنند و بعضی گویند که گوسپند را از آلایش پاک نموده از مصالح پر کرده بریان سازند از برهان
زیرک بالکسر عاقل و دانا و حکیم از برهان زیربزرگ نام پرده از موسیقی که در نیم شب سرایند از لطائف زیزن بالفتح آراستن و آرایش و خوبی و زینت از منتخب و لطائف و کشف
زیبان بالکسر و یای مجهول و حرف سوم بای موحده بمعنی خوب و زیبا از برهان زیرافگن تو شکه نام شعبه ایست از بست و چهار شعبه موسیقی از لطائف و برهان و در برهان نوشته
کوچک نیز گویند و در مصطلحات نوشته که بهندی آنرا بهیرون گویند زیره کرمان بکسر کاف عربی بمعنی زیره سیاه و کرمان شهریست متصل بفارس شاید که در دیگر بلاد زیره از
از کرمان میرفته باشد و در هندوستان از کشمیر آرند زیر کاسه نیم کاسه یافتن فریب کسی ظاهر ساختن عجائبات مشاهده نمودن زیاد کردن مروفت و کنایه
از کم کردن از مصطلحات زیبه بالکسر زبان دکیکه بالفتح چیزیست بشکل تیار و که بر بار کرده بدوش برند از غرائب اللغات زیر کاسه نام واو از کشتی که دست بند
حریف بوده از جا بر داشتن ست زیرجامه ازار و پاجامه از مصطلحات زی بالکسر اندازه و حد و بمعنی طرف و جانب و نزدیک و بالفتح بمعنی حیات و زندگی از برهان و
بهار عجم و مدار و در سراج نوشته که زی بالکسر مخفف زیست ست و بمعنی طرف و جانب لیکن این بی اضافت مستعمل نیست و زی بالکسر و تشدید یا در عربی بمعنی لباس و جامه
المنتخب و المعراج زیتوقی بالفتح رنگیست سرخ برنگ مایل زیاده سری خودپسندی و سرکشی زیربایی حرف چهارم بای موحده نوعی از طعام که آش …

باب ژای فارسی

فصل ژای فارسی مع الف ژاغر بفتح غین معجمه و رای مهمله حوصله مرغان از برهان ژاژ شهر و فارسی گیاهیست سفید و خاردار و بی مزه که شتر آنرا
جنبد اما نتواند فرو بردن نتواند و ژاژخاکیه سخنهای بی معنی و بی فایده را گویند از تجاست از رشیدی و برهان و سراج و جهانگیری و بهار عجم و موید و مدار الافاضل ژاله بمعنی
تگرگ که بهندی اولا گویند و بمعنی شبنم سعدی گوید شعر ژاله بر لاله فرود آمده هنگام سحر + راست چون عارض گلبوی عرق کرده یار و بمعنی جاله و آن چنان باشد

که چوبها و علف برهم بندند و چند پوست گاو بر بالا گردد و زیر آن منصب کنند و بر آن نشسته از آبهای عمیق عبور سازند از لطائف زار خانی کنایه از بیهودگی و
لاف از لطائف و غیره زخ بالفتح و خای معجمه گوشت پاره سخت که بر اندام مردم پیدا می آید بهندی آنرا مسه گویند و بمعنی ناله و فریاد و شور از برهان زخو بالفتح و سکون
ای مهمله و بعده دال مهمله بمعنی بسیار خوردن از رشیدی و برهان ظاهر این لفظ مشترکست بزبان عربی و فارسی اگر تفاوت این قدر باشد که در عربی بزای عربی و در فارسی بزای عجمی
زرف بالفتح عمیق از برهان زرغ بفتح هر دو زای فارسی و هر دو غین معجمه آواز دندان که بوقت خاییدن چیز سخت یا بکثرت سرما یا بهنگام قهر و غضب آید و بمعنی آواز که از
جنبانیدن جوال گردکان و بادام بر آید از لطائف زغک بفتح اول و سکون غین و کاف عربی بخیال چشم و چرک کنجهای چشم از برهان زغیدن بضم اول بمعنی
و جنبیدن از برهان زند بالفتح بمعنی خرقه و کهنه و پاره و دلق و چخماق و بزرگ و عجیب نام کتاب زرتشت آتش پرست که ادعا میکرد که از حق تعالی بمن رسیده و نام
کوهیست از سراج و برهان و رشیدی و کشف و مدار و جهانگیری زنده رود نام رود اصفهان زندباف بالفتح بمعنی بلبل و قمری و مثل این از مدار و برهان و صاحب
جهانگیری و موید برای عربی نوشته و کسی وجه تسمیه این بیان نکرده شاید که چون پرهای بلبل و قمری و فاخته و کبک و کبوتر و دراج چندان خوش رنگ و لطیف نباشند لهذا
زندباف میگفته باشند زنده بالفتح خرقه و دلق و پاره کهنه و هر چیز بزرگ و عظیم از برهان و سراج و بعضی بمعنی هست نیز نوشته اند زندگی بمعنی کهنگی از لطائف
زوهیدن چکیدن آب از سقف خانه بسبب باران باریدن از برهان زوپین بواو مجهول و بای فارسی و یای معروف قسمی از نیزه کوچک که اهل هند آنرا سانگ
مجهول گویند از کشف و رشیدی و جهانگیری و در سراج نوشته نیزه کوچک که سر آن دو شاخه باشد زولیده بالضم درهم و برهم و پریشان از برهان زهیغ مهر و های فارسی
مبدل آنست که بمعنی قطره و قطره باشد زیان بکسر اول خشمناک از برهان و جهانگیری و مدار و در سراج نوشته که زیان بکسر خشمناک و تندخو و اطلاق این لفظ
بر جمیع درندگان و طیار شکاری کنند و بعضی انسانرا نیز داخل کرده اند زی بالکسر این حرف بجیم عربی بدل شود چون کز و کج و لاژورد و لاجورد و بسین مهمله
چون تکژ و تکس بفتح فوقانی و فتح کاف عربی تخم انگور و بشین معجمه چون ژو و شو و ژوش بالضم بمعنی زشت و ناخوش و بکاف عربی نیز

باب سین مهمله

فصل سین مهمله مع الف * سالما و غانما بمعنی در این حال که سلامت باشنده و غنیمت آرنده بود سارا بمعنی خالص لیکن بر غیر صفت عنبر مستعمل
نشده از رشیدی و سراج و برهان و منقول از مجمع الفرس و کشف نوعی از عنبر سالب بابنده از منتخب ساخت دوال اسباب زین و ریواس پیه برهان ساحت بالفتح حای مهمله
کشادگی و فضای مکان و ناحیه از منتخب سائحات بکسر همزه که حرف سوم و حای مهمله زنان روزه دار و سیر کنندگان از منتخب ساعت باصطلاح ارباب علم نجوم دو و نیم گهری باشد و لفظ
ساعت بمعنی قیامت نیز آمده و بمعنی اندک و زمان حال از منتخب ساونت بواو بمعنی مردانه این لفظ هندیست سادات جمع ساده است که در اصل سیود بود جمع سید ساید بر وزن فاعل
بمعنی سید پس سادات جمع الجمع ساده باشد جمع سید از منتخب و غیره ساکت بکسر کاف خاموش سامت بفتح اول و مد حرف سوم بر وزن ملا بمعنی ملول شدن و ستوه آمدن از منتخب و صراح
سایه دست بحذف مد و اضافت سایه رست بضم رای مهمله کنایه از نازپرورده از مصطلحات ساج بجیم عربی مرغ کنجدخوار و بمعنی چوب سیاه و بمعنی چوبی که از آن کشتی سازند
آنرا سال گویند از رشیدی و برهان و سراج و کشف و در رساله معربات نوشته که ساج معرب سال که چوب معروفست و در صراح و منتخب بمعنی طیلسان و نوعی از سنگ که بدان پای صیقل کنند
سادج بفتح دال مهمله و جیم عربی معرب ساده و نیز نام دوائی که بهندی تیزپات گویند از برهان و مدار ساده لوح کنایه از احمق و بی شعور سانح بنون مکسور و حای مهمله بمعنی صیدیکه از جانب
دست چپ بطرف دست راست تیرانداز در آید و این طور صید را مبارک دانند و بارح را که ضد اوست شوم گویند و نیز سانح چیزیکه ظاهر شود کسی را از صراح و مدار و مؤلف فقیر گوید
که از معنی لغوی سانحه معلوم میشود که بمعنی ظهور چیزی را مرغوب باشد مگر استعمال آن در ظهور مقدمات ناپسندیده و موحش است و جنس دیده نشده سالخورد بمعنی پیر و کهنه از برهان
سازمند ساخته و آراسته از برهان و بمعنی سازگار شرح سکندرنامه از خان آرزو ساعد بکسر عین مهمله در صراح و منتخب بمعنی بازو نوشته است و در استعمال فارسیان بمعنی
کف دست و آرنج را گویند سار مرغیست سیاه رنگ خوش آواز که خالهای سفید دارد و آن دفع ملخ میکند و بمعنی صاحب و خداوند چنانچه شرمسار و بمعنی سر نیز آمده

چون اگر نسار بمعنی نگون سر و بمعنی رنج و محنت نیز و این لفظ برای کثرت هم آمده چون کوهسار و شاخسار و بمعنی شکل و مانند نیز آید چون دیوسار و خاکسار بمعنی جا چون نمکسار و بمعنی شتر چون ساربان از رشیدی و برهان و کشف و سراج ساچو بجیم عربی و واو معروف قلاده و گلوبند سگ از برهان و در منتخب و سراج نوشته چوبی که بر گردن سگ بندند ساقی کوثر حضرت رسالت پناه صلی الله علیه و آله و سلم از طرف حضرت رسالت پناه صلی الله علیه و آله و سلم حضرت علی مرتضی رضی الله عنه ساقی کوثر خواهند شد سایر بمعنی باقی و جمیع و همه و بمعنی سیر کننده از منتخب و مجاز گاهی بمعنی مشهور نیز آمده و در خیابان نوشته که سایر بمعنی جمیع مشهورست لیکن اکثر اهل تحقیق نوشته اند که بمعنی باقیست و در جامع الرموز شرح مختصر الوقایه مسطورست که سایر بهمزه اصلی بمعنی باقیست و بعد ابدال آن بیا بمعنی جمیع باشد مولف گوید که اکثر ثقات لغت عرب سایر بمعنی باقی نوشته اند چنانکه صاحب صراح و غیره نیز مرقوم ست و مشتهر همین معنی مستعمل ساطور کارد بزرگ و خنجر از منتخب و کشف و لطائف سابقه سالار مرکب بمعنی سردار ساغ بفتح غین معجمه پیاله شراب از مدار و بهار عجم و برهان ساده پرکار معشوق شوخ و عیار ساز سامان و اسباب چیزی که مطربان نوازند مثل دف و چنگ و ستار و بمعنی ترکیب بمعنی سلاح جنگ و مهمانی و ضیافت و چابق و تقاضا و موافق و سازدار و مکر و حیله و مثل و مانند و نفع از لطائف و بمعنی زین باز و هر بار از مصطلحات سالوس بواو معروف بمعنی خوشگو و چرب زبان از برهان و در سراج بمعنی فریبنده ساوس ششم از منتخب ساس کرم بدبو که در چارپایی باشد بهندی کهتمل گویند از برهان سائیس بر وزن فاعل غلطست و سائس بر وزن خائس و سیس بر وزن رئیس تیمار دار اسپان از سراج و موید و مدار و بهار عجم سائس بکسر همزه سیاست کننده و بمعنی مطلق نگهبان خصوصاً نگهبان اسپان از موید و غیره سابق عروس نوعی از شیرینی ولایت از چهار شربت ساهم ابرص گرفش که آنرا چلپاسه نیز گویند از منتخب و برهان و در کنز سوسمار سا قط افتاده و ناکس و فرومایه از منتخب سایع هفتم ساطع بلند از منتخب سامع شنونده سالغ بکسر لام و غین معجمه گاو و گوسفند شش ساله از منتخب سائغ بکسر همزه که حرف سوم ست و غین معجمه گوارنده از بدر ساغ بفتح رای مهمله و غین معجمه در ترکی نام انگشت زن رنگ سالف پیش رفته از منتخب سائل بکف گدای زاده ارکه کاسه گدائی هم نداشته باشد از مصطلحات سارق بکسر رای مهمله بمعنی دزد سابق بمعنی اول و پیش شونده و سبق دهنده کودکان ساچق بکسر جیم فارسی دستوریست که یک دو روز پیش از یوم شادی کتخدائی از قسمی هرایه والعبه مع سوچه های شیرینی نقل و آرایش از طرف داماد بخانه عروس فرستند و این لفظ ترکیست از لغات ترکی نوشته شد سائق بکسر حرف سوم که همزه مقصود ناست بمعنی شخصیکه از پس اندنا بنیا را چنانکه قائد از پیش کشد نابینا را از منتخب و کشف و لطائف و کنز سارک طایریست سیاه خوش آواز که خالهای سفید ریزه دارد و در هند مینا گویند هدهد از برهان سالک بکسر لام راه رونده و باصطلاح صوفیه طالب تقرب حق تعالی که عقل معاش هم داشته باشد سالوک بسیار راه رونده چراکه صیغه مبالغه است بمعنی مرد کثیر السلوک یعنی سیاح و بعضی صعلوک نوشته اند بمعنی فقیر از موید و مدار و در برهان سالوک را مشبه دزد و رهزن نوشته ساده دل نادان و احمق از برهان ساحل کناره دریا ساغل قریه ایست سائل پرسنده و خواهنده و روان شونده و جاری از منتخب سال بزبان یونانی کشتی را گویند و بهندی نام درخت معروف از سراج سام نام جد رستم و نام کوهی و رگ زنان و نام پسر نوح علیه السلام و بمعنی ورم و درد از غیاث ست سرسام بمعنی ورم برسام و بمعنی آتش و از غیاث جائیکه در آتش می باشد سام اندر گویند الف در درج کلام افتاده سمندر شده و در عربی بمعنی مرگ و هلاک و زهر از رشیدی و برهان و سروری و منتخب ساتگین بتای فوقانی و کسر کاف فارسی و در ترکی محبوب را گویند مجازاً پیاله شراب خوری از رشیدی و برهان و جهانگیری و موید فقط بمعنی پیاله شراب است ساسان بهر دو سین مهمله نام پسر بهمن که از خوف خواهر خود که همای نام داشت و بمذهب زردشتی و زنکاح بهمن پدر خود بود فقیر شده سر در عالم نهاد و ساسانیان از نسل او یند از رشیدی و برهان و مدار و کشف و صاحب برهان و کشف نوشته که ساسان در لغت بمعنی گدا و فقیر ست سان بمعنی طرز و روش و رسم و عادت و نظیر و مانند و سنگ فسان که بران کارد و شمشیر را تیز کنند و سرانجام و بمعنی سوهان و پاره و حصه از برهان و جهانگیری سادین بکسر واو سد سر تنگ که بهندی پتاری گویند از برهان ساربان حارنده سار و لفظ سار بمعنی شتر چنانکه در برهان سالیان جمع سال خلاف قیاس بمعنی سال واحد نیز در صورت الف و نون زائد باشد چنانکه در بهاران از موید و کشف و برهان و در سراج چنین سالیان جمع سالی بمعنی چیزیکه سال از آن قرار گرفته باشد و آن وقت و زمانه است پس سالیان بمعنی ازمنه و اوقات باشد سایه برافگندن توجه نمودن ساز بتار بستن

کوک کردن ساز ساعت سنگین ساعت منحوس از مصطلحات ساخته رو بمعنی شرمنده که روی خود ترش کرده باشد و کسیکه روی خود بتکلف آراسته باشد
ساو در تنور و بمعنی باج و خراج و حصه و بهره و طلای خالص اثر گویند که ریزه ریزه باشد از لطائف و برهان ساز گاو بتحتانی جیم که با آن چارپایه امیر اسند از لطائف
ساخته بمعنی مستعد و آماده ساده امرد بی ریش و بمعنی احمق و نادان و بمعنی خالص از برهان ساچمه بجیم فارسی موقوف در ترکی گلوله های خرد که در توپ و بندوق اندازند
میزنند بهندی چهر گویند بفتح اول و تشدید یا و در مصطلحات نوشته که کیسه پر از فلوس که بجای گلوله در توپ کنند تا بسیار کس از هنیم کشته شوند ساحیه بکسر حای مهمله و یای
موحده باران شدید از شرح نصاب ساقه بقاف دنباله لشکر و فوج بسین از پنج نوع معینه که بترکی آنرا چنداول گویند از منتخب و مصطلحات سامعه بکسر میم
قوتیست در گوش که ادراک اصوات و آوازها میکند سابقه امریکه از پیشتر وسیله سرانجام کاری باشد و معرفت و شناختگی زمانه سابق ساحره زن جادوگر
ساهره روی زمین هموار از صراح وغیره ساماکیهر و ساماچه سینه بند زنان که پستان را دران بند نمایند از برهان ساره نوعی از چادر بمعنی پرده و بمعنی شوخ
هم آمده و نام زنی نیک سیرت ظاهرا بمعنی مخفف ساره است که زوجه حضرت ابراهیم علیه السلام بود از برهان وغیره آن سالبه کلیه جمله که دران نفی کل باشد چنانکه
لاشی من الانسان بحجر سالبه جزئیه جمله که دران نفی بعض باشد چنانکه بعض الحیوان لیس بانسان ساوه بفتح واو نام شهر در عراق عجم مولد سلمان نام شاعر منسوب
بان ساوگی پس بکاف فارسی را بجیم عربی بدل کرده ساوجی گویند از سروری و برهان سالخه بمعنی خمیده که از سوی دست چپ بطرف دست راست تیر انداز در آید
و این طور صید را مبارک ندانند و بارح که ضد اینست مشوم گویند و تفصیل این لفظ در لفظ بارح گذشت سالقه بکسر لام و بعده قاف بمعنی زره ظاهرا مأخوذ از سلوق ست
که دهیست در یمن که زرههای آن خوب میسازند چنانکه در منتخب و صراح سامری بکسر میم و کسر را و تشدید یا گرده احتمال فارسی بتخفیف یاست نام مردی باشنده شهر سامره که
او از بعض آثار جبرئیل یا شناخت خاک زیر پای مادیان جبرئیل برداشته در جوف گوساله که از نقره و طلا ساخته بود انداخت گوساله زنده شد و بآواز آمد و جمعی کثیر از امت
موسی علیه السلام بسبب گوساله گمراه ساخت از منتخب و لطائف و قصه این در تفاسیر بتفصیل مسطور است ساعی کوشنده و دونده و غماز و بدگوئی کننده از منتخب ساعت نجومی
و نیم کشتی ساگی بکاف فارسی نام میوه از بهار عجم ساری اثر کننده و رونده بهمه اجزای چیزی و سرایت کننده از منتخب و برهان سال جلالی نوعی از سال شمسی است
منسوب بتاریخ جلال الدین ملکشاه سلجوقی ایام سال سه صد و شصت و پنج روز و ربع روز هر ماه راسی روزه گیرند و در آخر اسفندارمذ پنج روز افزایند و در سال چهارم شش روز افزایند
تا الحال که یکهزار و صد و چهل و دو هجری است سال تاریخ جلالی هفتصد و چهل و دواست ساهی غافل و فراموش کننده از منتخب ساز گری بکاف فارسی نام پرده مرکب از
عراق و اصفهان از سراج و جهانگیری و برهان ساقنی ساق معروفست و لفظ نی بکسر نون و یای معروف در ترکی علامت اضافت و بمعنی را در ترکی آید فصل سین
مهمله مع بای موحده سبا بفتح نام شهر بلقیس که در نکاح حضرت سلیمان علیه السلام آمده بود و بکسر ظلمت و شهر مذکور در ملک یمن است در اقلیم اول و نیز نام پدر
بلقیس است از منتخب و مدار کشف و مؤید و برهان سبعه امعا بفتح اول و پنجم عبارت از معده و شش روده که اثنای عشری و صائم و دقیق و اعور و قولون و مستقیم باشند
سبکیا تیر بتقارب سب بالفتح و تشدید موحده بمعنی دشنام و بالکسر بمعنی دستار از شرح نصاب و منتخب سبسب بفتح هر دو سین مهمله و سکون هر دو بای موحده بمعنی بیابان
دور از شرح نصاب و منتخب سبب بفتحتین رسن و هر چه بدان بدیگری پیوسته شود و پیوند و در اصطلاح حکما چیزی را گویند که موجود باشد فی نفسه حاصل شود از ان
دیگری یعنی چیزیکه وسیله حصول چیزی باشد و باصطلاح عروض لفظ دو حرفی که یکی از ان ساکن باشد و دیگری متحرک یا هر دو متحرک ساحت بفتح و کسر اول و فتح جای
شنادری از صراح و کشف و بحر الجواهر سبلت بفتح اول و ثانی و فتح لام بمعنی بروت یعنی موی لب از منتخب و بحر الجواهر و غیر الا غلط و بسکون دوم نوعی از تفریس باشد
برهان سراج بکسر اول و سکون دوم نوشته اند و بالضم چنانکه مشهور باشد غلط است سبعیت بفتح اول و ضم با و کسر عین و تشدید یای تحتانی بمعنی درندگی و درنده شدن
سبعه معلقات شاعران فصیح و بلیغ عرب هفت قصیده که از روی تفاخر بر دروازه کعبه آویخته بودند تا حاضران و هر زیاره مشاهده نماید سبقت بفتحتین
پیشی گرفتن از منتخب سبت بالفتح و در آخر تای فوقانی بمعنی روز شنبه از منتخب و لطائف سبات بضم اول زمانه و بمعنی خواب و راحت و آسایش باشد

و نام مرضیست و آن خواب گران و طویل باشد چنانکه بدشواری بیدار شود از منتخب و لطائف و کتب طبیه و منقول از مهذب اللغات سباح بالفتح و تشدید
بای موحده و حای مهمله بسیار شناور سبکروح کنایه از مرد لطیف و ظریف و بی تعلق و بی تکلف و بی کبر و بی عناد و بمعنی مردم سبک و چست و چالاک در هر کار از شرح
و بهار عجم و رشیدی و سراج و مؤید و برهان سبوح بفتح اول و تشدید بای موحده و در آخر حای مهمله بمعنی ثنا کننده و بالضم بسیار پاک و این یکی از اسمای الهی ست از منتخب
و سراج و گاهی این لفظ اشارت باشد بسبوح قدوس ربنا و رب الملائکة والروح سباخ بکسر اول و خای معجمه زمینهای شوره ناک از سراج سبع شداد بالفتح
و معجمه مکسور مراد از هفت فلک و شداد بکسر جمع شدید ست و درینجا کنایه از فلک سبد بفتحتین ظرفی باشد از چوبهای باریک از مؤید و برهان سبزوار نام شهری در ایران (?)
بفتح اول و فتح غین معجمه نام پهلوان سبکسار بمعنی فارغ البال از برهان سبک سر فرومایه از سراج سبزکار کسیکه از دو کار کار خوب سر زند از مصطلحات سبز قدم (?)
دوم و بهم بای موحده و حرف سوم و دوم را معجمه دو نوع از رنگ سبز که یکی بغایت سبز باشد و دیگری نیز سبز باشد مایل بزردی ... از ... سیر و نیم سیر (?)
و زای معجمه بهر دو جا تحتانی و رای مهمله خوانند از بهار عجم سبک خیز زود خیز از سراج سبک مغز بیعقل و بیوقار از لطائف سبز و رسبز نام نوائی از موسیقی از مصطلحات
سبز بالفتح معشوق ملیح و نام شهریست در توران و نواحی سمرقند سبوس بفتح اول و ضم ثانی پوست گندم یعنی آنچه که در غربال بعد بیختن باقی ماند از برهان
و سراج سبط بالکسر فرزندزاده خواه اولاد از پسر باشد خواه از دختر و طائفه از فرزندان یعقوب علیه السلام و بالفتح و بفتحتین و بفتح اول و کسر بای موحده موی که
جعد نباشد یعنی فروهشته باشد از منتخب و لطائف سبع بفتح اول و سکون ثانی و عین مهمله بمعنی هفت و بفتح اول و ضم ثانی بمعنی درنده مثل گرگ و شیر و غیره از
و بضم اول و سکون بای موحده بمعنی هفتم حصه از چیزی و هفتم حصه از قرآن و آنرا منزل گویند که برای تلاوت هفته مقرر کرده اند مثل ختم فمی بشوق از خیابان و لطائف
سباع بکسر اول بمعنی درندگان مثل گرگ و شیر و این جمع سبع ست که بفتح اول و ضم ثانی بمعنی درنده باشد سبق بفتح اول و سکون ثانی پیش رفتن و از پیش
درگذشتن و بفتحتین آنچه گرو بندند بدان در اسپ دوانیدن و تیر انداختن و جز آن که مردم هند سبق گویند و مقدار از کتاب که بهر روز آموخته شود از منتخب و غیره
سباق بکسر پیشی کردن در دویدن از منتخب سباک بالفتح و تشدید بای موحده و کاف عربی بمعنی زرگر مشتق از سبک بالفتح که بمعنی زر و سیم گداختن ست ...
والسرور سبک عنان بالفتح اول و ضم ثانی هندگران از جهانگیری و برهان و بهار عجم و سراج نوشته که سبک بفتح اول و ضم دوم هند گران و کنایه از بیوقار و بمعنی ...
و بمعنی بی تعلق و بمعنی تعجیل و شتاب نیز نوشته که این لفظ بلهجه عام بضمتین ست و بلهجه اهل ایران بفتح اول و ضم ثانی سبزک نام طائر از برهان ظاهرا ...
... انیل کنند گویند سبع طوال بکسر طای مهمله مراد از سبع معلقات که مذکور شد سبل بفتحتین آشوب سرخی که در چشم پیدا شود از منتخب و در برهان نوشته که معنی
وازگون که در اندرون پلک روئیده در چشم می خلد از کتب طب معلوم شده که سبل مرضیست که رگهای چشم سرخ و ممتلی شوند و عیان گردند و از آن چشم بخار زده آب جاری
گردد و سبل بضمتین بمعنی راهها و مخصوص جمع سبیل است که بمعنی راه باشد سبال بکسر جمع سبلت که معروفست از لطائف سبیل بمعنی راه و طریق و بمعنی وقف نیز آمده
آب و شربتی که در راه خدا وقف کنند سبز چشم کبود چشم که در علم قیافه و به بیمروتی مخصوص ست از مصطلحات سبکتگین بضمتین و تای فوقانی مکسور و کاف دوم فارسی نام پدر
سلطان محمود غزنوی از مدار و مؤید و کشف و برهان و بعضی از محققین نوشته اند که سبکتگین بفتح تای فوقانی بمعنی سبک قدم ست سبز خط ... گلگون معشوق ملیح سبزه رنگ
که از ته پوست او سرخی خون بسبب نازکی و نزاکت نمایان باشد سبوحیان مراد از ملائک چرا که سبوحیان یعنی منسوبان بسبوح ست و سبوح بمعنی بسیار پاک ست و تا ...
حق تعالی اگر ملائک را سبوحیان باین وجه گفته شود که ملائک خود پاک اند از لوث بشریت یا آنکه منسوب اند به سبحانه تعالی از شرح زلیخا از محمد ساجد سبزان معشوقان
سبز رنگ و ملیح سبزان چمن کنایه از درختان سبز شدن بمعنی روئیدن و بمعنی ظاهر شدن و معزز شدن از چهار شربت و مصطلحات سبز کردن کاشتن و
رویانیدن سبک عنان تیز رفتار از برهان سبطین بالکسر و طای مهمله مفتوح مراد ازین امام حسن و امام حسین رضوان الله علیهما از لطائف سبحان اسم مصدر است
پاک کردن خدا را از بدی و بپاکی خواندن حق تعالی را از منتخب و سراج سبعه الوان هفت رنگ مشهور و آن سیاه و سپید و سرخ و سبز و زرد و کبود و گلگون که در زبان ...

عباسی گویند و طعامها که هفت رنگ و آن از سنتهای فرعون ست از برهان و قرآن سبعین بفتح اول و کسر عین عدد هفتاد سبلو بفتح اول و ضم بای
موحده آوند آب که معروف ست از بهار عجم و کشف و در مدار بضمتین سبحه بضم دانهایی در رشته کشیده که بعرف آنرا تسبیح گویند و بالفتح خواندن خطاست از سراج و بهار عجم
و منتخب و کشف سبابه بالفتح و تشدید انگشتی که قریب نر انگشت ست چون در عربی سب بالفتح بمعنی دشنام باشد و در ایام جاهلیت در عرب رسم بود که چون کسی را
دشنام دادندی بجانب وی باین انگشت اشاره میکردند بهمین جهت این را سبابه گویند و کسانیکه سباه را بالضم خوانند خطاست و اهل اسلام سبابه را مسبحه نام
کرده اند بضم میم و فتح سین مهمله و کسر بای موحده مشدده و حای حطی از شروح نصاب و مدار و کشف و بحر الجواهر سبعه بالفتح بمعنی هفت و گاهی مراد از هفت قراءت
باشد سبزه جانوریست سبزرنگ بمقدار کبوتر و آنرا سبزک نیز گویند و آن مرغ خزانی است از شرح قران السعدین سبزه بیگانه سبزه خودرو سبزینه
معشوق سبزرنگ ملیح و جوان از چهار شربت و سراج و چراغ هدایت ، سبحان الله بپاکی یاد کردن حق تعالی را و استعمال این کلمه اکثر در مقام استعجاب باشد
سبکی بفتح اول و ضم بای موحده و بسکون آن بمعنی معروف که ضد گرانی باشد و نیز بمعنی بیغیرتی و بیقدری سباعی بضم اول نوعی از شعر که هفت مصرعه باشد و گاهی
از آن هفت فلک یا هفت ستاره مراد باشد سبعی بفتح اول و ضم ثانی و کسر عین و یای مصدری بمعنی درندگی سبع المثانی بفتح اول و فتح میم کنایه از سوره فاتحه چراکه
با بسم الله هفت آیت است مثانی جمع مثنی است که بفتح میم و سکون ثای مثلثه و فتح نون باشد معدول از اثنان و بعضی نوشته که مثانی جمع مثنی است که مخفف مثنی باشد چون
سوره فاتحه دوبار نازل شده یکی در مکه و بار دیگر در مدینه لهذا بسبع المثانی مسمی شد یا آنکه در هر دوگانه دوباره خوانده میشود و می افاده آن گروه شیعه بجلاوت گی
سورها تر و بعضی سبع المثانی عبارت از تمام قرآن مجید سبزبختی نیک طالعی و خوش نصیبی و بختوری سبکروحی کمال بی تعلقی و بمعنی لطافت سخن گفتن نیز آمده از
سبک سری حماقت و فرومایگی فصل سین مهمله مع بای فارسی سپیجاب بکسرتین و یای معروف و جیم هر دو بای فارسی نام شهری از ترکستان سپید بخت
نیک بخت و خوش نصیب سپید دست بمعنی مرد سخی ملقب حضرت موسی علیه السلام از برهان و در شرح خاقانی بمعنی دزد و خیانت پیشه نوشته سپاناخ
بکسر اول و در آخر خای معجمه نام تره پالک سپید بکسرتین و یای مجهول بمعنی ابیض و نام قلعه توران و نام دیو و نام رود از برهان و رشیدی سپید رود نام رودیست
مابین شروان و گیلان سپیلن نام کوهی از لطائف و تحفت معروف که برای دفع نظر بد سوختن آن مفید ست سپهبد بکسر اول و فتح ثانی و سکون ها و فتح بای موحده
بمعنی سردار و سپه سالار از مدار و بهار عجم و کشف و در برهان بضم موحده سپیده گاه بمعنی صباح و متقی از برهان سپیدار بفتح اول و کسر ثانی درختی باشد خوش قامت
که بار ندارد و اصل سپیددار بود چون دو حرف از یک جنس واقع میشوند یکحرف را ساقط میسازند از قبیل سپیدیو که در اصل سپید دیو بود چراکه چوب آن سفید
باشد از رشیدی و برهان سپوز بکسر اول و ضم ثانی امر از سپوختن که بمعنی چیزی را بزور فرو بردن ست بمعنی برآوردن نیز آمده از لطائف سپرز بضمتین و در آخر زای معجمه
عضویست اندرون شکم از مدار سپس بکسر اول و فتح ثانی و سین مهمله بمعنی پس و پستر و بعد از برهان و سراج سپاس بکسر اول شکر از بهار عجم و برهان و جهانگیری و موید
و مدار و صاحب بهار عجم نوشته که در تحقیقات خیر المحققین چنین ست که معنی ترکیبی لفظ سپاس پاس داشتن سه چیز باشد که لسان و جنان و ارکان ست یعنی زبان و دل و دست و پا از کدام
هر چهار شود و شعر تنظیم و تحبیب منعم باشد سپش بضمتین و در آخر شین معجمه کرمی باشد که در جامهای مردم و سر پیدا شود و بهندی جون گویند از مدار و کشف و در لطائف سپارش و سفارش
هر دو بضم اول و کسر چهارم کسی را بکسی سپردن یا تقدمه کسی بکسی سپردن از بهار عجم سپیده دم صبح صادق از برهان سپرغم بکسر اول و فتح بای فارسی و فتح غین معجمه بمعنی ریحان که آنرا نیاز بوی خوشبو گویند و بهندی
مروه نامند بفتح میم و دادجه بواسطه بوی خوش تقویت قلب میکند گویا که سپرست برای دفع غم از رشیدی و جهانگیری سپید شدن کار ظاهر و آشکارا شدن از برهان و حجاز بمعنی نامور
شدن سپاهان بکسر اول نام شهر دیاران که آنرا معرب کرده اصفهان گویند و نام پرده از موسیقی سپندان بکسر اول و فتح ثانی و بفتحتین نیز آمده و بمعنی خردل و تاتون
نیز نوشته اند که تخم تره تیزک و بمعنی تخم تیز گفته در صورت مخفف سپندان ست یا دال را حذف کرده از برهان و لطائف و در سراج نوشته که سپندان بکسر اول معرب حرف و
بهندی رائی گویند سپوزیدن بکسر اول چیزی را بعنف در چیزی فرو بردن سپر افگندن و سپر بر آب انداختن بجنگ نامردی کردن و عاجز شدن و سپر کسی آب

انداختن بمعنی کسی را در جنگ مغلوب کردن و عاجز کردن از رشیدی و برهان وغیره سپوختن بکسر اول وضم ثانی چیزی را در چیزی بزور فرو بردن و بر آوردن
از جهانگیری و برهان این از لغت اضداد است و در برهان بفتح نیز آورده و در سراج نوشته که سپوختن و سپوزیدن بکسر اول بزور فرو بردن در چیزی و بر آمدن بزور سپردن بفتح و شنیدن
وتسلیم کردن و قناعت از مؤید و کشف و مدار و بهار عجم نیز همچنین مفهوم میشود و صاحب مؤید الفضلا بکسر اول وضم ثانی بمعنی امانت گذاشتن نوشته است و بکسر اول و فتح ثانی
بمعنی طی کردن راه رفتن و پامال کردن از رشیدی و صاحبان مدار و مؤید و کشف بضم اول و فتح ثانی بمعنی رفتن و پامال کردن نوشته اند و در جهانگیری
بکسر اول و ضم ثانی نوشته و نیز صاحب لطائف بفتح اول و ضم ثانی نوشته است و بمعنی رفتن و پامال کردن و در برهان بکسر اول و ضم ثانی چیزی را پیش کسی امانت گذاشتن و بمعنی
کردن پامال کردن بکسر اول و فتح ثانی بمعنی طی کردن راه رفتن و بمعنی بفتحتین نیز آمده و بضمتین بمعنی بانتها رسانیدن و تمام کردن و خان آرزو در سراج نوشته که
سپردن پیش مؤلف بضم سین و کسر آن اختلاف لهجه است و همچنین با فارسی که بعضی مضموم خوانند و بعضی مفتوح و معنی اصلی تفویض و تسلیم است و بمعنی توکل و مجاز نیز
بمعنی طی کردن حقیقت و بمعنی پامال مجاز است سپری شدن بکسر اول و فتح ثانی طی شدن و گذشتن و تمام گشتن سپستان بفتح اول و اصل سگ پستان بود کاف فارسی
را بجهت تخفیف حذف کردند و آن ثمر درختیست که به پستان سگ مشابه باشد از رشیدی و در برهان بکسر تین سپیده کنایه از روشنی صبح و نام دوا معروف از برهان
سپنجی سرای بکسر اول کلبهٔ فالیز بانان و دشتبانان که بسیار ست و بی ثبات باشد چراکه سپنج کنایه از سه و پنج روز که مدت قلیل است از سراج و کنایه از دنیا نیز باشد
سپاری بکسر چیزیست که میان خورند از مؤید الفضلا فارسی سپری بکسر اول و فتح ثانی بمعنی گذشته و آخر شده و بسر رسیده تا چیز از مصطلحات و جهانگیری و برهان
و مدار و مؤید و در سراج نوشته که سپری بر وزن جگری یعنی طی کرده شده و مجازاً بمعنی تمام و آخر مستعمل مشتق از سپردن فصل سین مهمله مع تای فوقانی
ستا بکسر اول امر از ستودن و بمعنی ستائیدن و نوعی از چادر باشد که آنرا شامیانه نیز گویند و نام لحنی است از موسیقی و بمعنی طنبور که سه تار داشته باشد و
مخفف ستار است و بمعنی سه پیاله شراب که بر بهار نوشتند از لطائف ستر نج دو سه غله با هم آمیخته را گویند از جهانگیری ستاخ بکسر اول و خای معجمه شاخ درخت که
بس لطیف و نازک رسته باشد و بمعنی مطلق شاخ درخت هم آمده از سراج ستد بکسر اول و فتح ثانی صیغه ماضی بمعنی گرفت و باید دانست که دال ساکن ما قبل مفتوح
که علامت مضارع است سوای این صیغه ماضی بهیچ ماضی نیاید مگر یکی زد و دوم آمد سوم ستد ستارهٔ سحر و ستارهٔ صبح ستارهٔ زهره که در آخر شب طلوع کند و گاهی بوقت
شام نمایان شود و بمعنی آفتاب نیز نوشته اند ستور بضمتین استعمال این لفظ بر گاو و اشتر و اسپ آید از جهانگیری و برهان و سراج و مدار و مؤید و کشف ستبر
بکسر اول و فتح فوقانی و سکون موحده ضد باریک و گنده و غلیظ و سطبر معرب همین ست از برهان و سراج ستخر بکسر اول و فتح فوقانی و سکون خای معجمه بمعنی بالا است
از برهان و سراج ستر بفتح در عربی بمعنی جستو و در فارسی مخفف استار و بکسرتین بمعنی وزن پانزده مثقال از لطائف و برهان ستر بالکسر بمعنی پرده بالفتح ضد و بمعنی پوشیدن
بفتحتین و برفار مخفف استر که بعربی بغل گویند از سروری و مؤید و سراج ستار بالفتح و تشدید پرده پوش و یکی از اسمای الهی ست او جلیان مقامیران نظر با فعال ذمیمه
خود خدای تعالی را بخشتر بااین اسم یاد میکنند ستیز بکسرتین و یای مجهول جنگ و خصومت و خشم و ناسازگاری و امر باین معنی هم است ستایش بکسر اول و جهانگیری
ثنا و مدح و دعا و شکر و نعمت از برهان ستیهش بکسرتین جنگ و ستیزه از برهان و کشف ستاک بکسر اول و کاف عربی شاخ نورسته و نازک از درخت از جهانگیری
و برهان سراج ستگ بضمتین بمعنی بزرگ و کلان از سراج و مدار ستام بکسر اول زیوریست که خاص با اسپ تعلق دارد از کشف و برهان و سراج ستان بکسر
ستار نوازیست القطا ستا مخفف ستار است و بمعنی سیخ کباب که سه شاخه باشد ستدن بکسر اول و فتح ثانی گرفتن از چراغ هدایت باید دانست که ازین مصدر سوای یک صیغه ماضی
که ستد باشد دیگر افعال مشتق نشده است ستودن بکسر اول و بضم اول هر دو بمعنی مدح کردن از سروری و برهان و جهانگیری و مؤید و در سراج اللغات نوشته که ستودن
اول صحیح است چراکه ستایش حاصل بالمصدر است دلالت بر کسر آن دارد ستودان بفتحتین گورخانه و مقبرهٔ گبران و آن خانه باشد که آتش پرستان تابوت مردگان را در آنجا نهند از
برهان و سراج و رشیدی کشف ستاره شمردن بیدار ماندن همه شب از برهان ستیهیدن بکسرتین ستیزه کردن ستردن بضمتین هموار شدن

از برهان موید و کشف و در جهانگیری بکسر اول و ضم ثانی ستردن بفتحتین و سکون رای مهمله و فتح واو بمعنی زن عقیمه که بهندی بانجه گویند و وجه تسمیه این ست که ستر
بفتحتین حیوانی معروف که آنرا خچر گویند و لفظ دن کلمه تشبیه ست چون از حیوان مذکور توالد و تناسل نمیشود و پیدایش او از خر نر و اسپ ماده باشد لهذا باین نام مسمی شد اگرچه
معنیش از موید و کشف ثابت شد مگر وجه تسمیه باین تصریح از استقرار فقیر مولف ست و اندکی در برهان و سراج یافته ستون بضمتین معنیش معروف ست از برهان ستان
بکسر بمعنی آستان و جای انبوه چیزها چون درگلستان گاهی این لفظ را بمعنی مطلق جا نیز استعمال کنند چون شبستان و ادبستان بمعنی کسیکه بر پشت خود خوابیده باشد که بهندی چت
گویند بکسر جیم فارسی که بمعنی صبر برپشت از جهانگیری و مصطلحات و غیره ستوده بکسر درج کرده شده از رشیدی ستوه بضمتین بمعنی تنگ آمده و ملول و عاجز و بازمانده و بمعنی صدر نیز
آمده از موید و سراج و کشف و برهان ستبنه بکسر اول و فتح ثانی و سکون نون و بای موحده بمعنی صورت مکروه و نام دیو که بخواب ترساند از لطائف و برهان ستاره نام ساز که
آنرا ستاره گویند از بهار عجم و بمعنی بخت و طالع از مصطلحات و بمعنی شمسه قبهای زرگین که معماران بر سقوف منازل میسازند از شرح خاقانی ستوقه بفتح اول و ضم ثانی و فتح
قاف معرب سته که بمعنی درم ناسره است از منتخب و قاموس سته بالکسر و تشدید بمعنی شش از منتخب و بکسر اول و تخفیف تای هندی ملفوظ در فارسی بمعنی درم ناسره و این
در اصل سه ته بود چرا که هر دو جانب آن دو ته نقره باشد و در میان یک ته مس باشد و ستوقه معرب این ست از شرح نصاب ستی بفتح اول و یای معروف بمعنی فولاد آهن و
از نیزه و سنان و بکسر زن نیک و خاتون از رشیدی و برهان **فصل سین مهمله مع جیم عربی** سجا بالفتح عنوان کتاب و نامه گویند از برهان سجایا بالفتح خویها و عادتها جمع
سجیه از منتخب سجیات بفتح اول و کسر جیم و تشدید تحتانی و در آخر تای فوقانی خصلتها و عادتها سجع بالفتح آواز طیور خوش آواز مثل بلبل و قمری و غیرها و نیز لفظیکه در آخر
فقره نثر واقع شود و مناسب آن در آخر فقره دیگر نیز یک لفظ واقع شود و بیان این مدعا بعبارت دیگر سجع در لغت آواز قمری و در اصطلاح عبارت از برابر بودن لفظ آخر
فقرتین است چنانکه هر آواز قمری موافق یکدیگر میباشد ایراد کلمات اواخر فقرتین را بر حسب موافقت همدیگر سجع گفتند و سجع منقسم بر سه قسم متوازی و مطرف و متوازن
او متوازن سجع متوازی موافق بودن لفظ بحرف روی و در وزن و عدد حرف چون گل و مل و مهار و فرار و سور و دور و جمهور و منظور و شکر و سجع مطرف موافق بودن دو لفظ
بحرف روی فقط در وزن و عدد حرف مختلف چون وقار و اطوار و مال و منال و بود و جود و سجع متوازن موافق بودن دو لفظ در وزن و عدد حرف و در روی مختلف چون اعمار و
ارزاق و مراتب و مراسم و تحریر و تسوید پس سجع متوازن به نسبت سجع متوازی و مطرف مستحسن و مرغوب نیست بدانکه اطلاق لفظ قافیه در نظم میکنند و آنچه بصورت قافیه در اواخر فقرات
نثر باشد آنرا سجع گویند و اواخر آیات قرآن مجید را که بصورت قافیه باشد فواصل خوانند و واحد را فاصله نامند از کتب لغت و رسائل تحقیق کرده شد سجف بکسر اول و سکون
ثانی پرده و بمعنی پرده فرو هشتن از منتخب سجاف بکسر اول و بای نون آنچه بر اطراف جامها دوزند و سجاف بالفتح و نون چنانکه مشهورست خطا باشد از بهار عجم
سجیل بالکسر و تشدید جیم مکسور و تحتانی معروف معرب سنگ گل و آن نوعی از سنگ خام ست از شرح نصاب سجل بکسرتین و تشدید لام چک نامه و نامه که بمهر و دستخط قاضی رسیده
شود و قباله شرعی و محکمنامه قاضی و بالفتح و سکون جیم دلو بزرگ پر آب از صراح و منتخب و کشف و بهار عجم و لطائف سجال بکسر اول دلوها جمع سجل مصدر آن یا آب فنا ساختن
کردن در آب غوطانیدن و راندن جز آن از منتخب سجنجل بکسر اول و فتح هر دو جیم بمعنی آینه و این لفظ رومی ست از منتخب سچقان ئیل بالفتح نام سال اول از دوازده سال
که نزدیک ترکان مقررست بمعنی سال موش چه سچقان در ترکی موش را گویند و ئیل بمعنی سال سجین بالکسر و تشدید جیم مکسور زندان سخت و کتابی که اعمال شیاطین و کافران
در آن مسطورست یا موضعیست که در وی نامهای فجار و کفار بود و وادی ست در جهنم و سنگ سختی ست در طبقه هفتمین زمین از منتخب و لطائف و صراح سچقان بالفتح
و سکون جیم فارسی و قاف در ترکی موش را گویند از لغات ترکی نوشته شد سجن بالکسر بمعنی زندان و قید خانه از صراح سجاوند کردن کنایه از منقش کردن از
مصطلحات سجاده بالفتح و تشدید مصلی از صراح و مدار و بهار عجم و موید و سروری و کشف اللغات بالضم و بالفتح و صاحب مزیل الاغلاط نقلا بالضم نوشته سجاده
در بهار عجم و کشف بالفتح و بالکسر و در مزیل نقط بالفتح و در منتخب و صراح بالکسر نوشته و گفته که نام سوره قرآن مجید سجده بالفتح است سجیه بفتح اول و کسر ثانی و تشدید تحتانی خصلت
از منتخب و کشف سجود و سجده در اصطلاح کشتی گیران سجده که بوقت آغاز کشتی یا بعد اتمام آن کنند از شرح گل کشتی سجاوند بمعنی در علم قرارت که در آن علامات و ف و ب طلا گذارند از تحقیق

نقطه‌های طلا گذارند از مصطلحات **فصل سین مهمله مع حای مهمله** ✤ **سحج** بالفتح و در آخر جیم خراشیدن و پوست باز کردن چیزی است
که از خراشیدن بهم رسد از منتخب **سحوج** بضمتین و در آخر جیم تراشیده شدن جلد **سحور** بفتح اول و ضم حای مهمله آنچه در رمضان بآخر شب خورند از کشف **سحر** بالکسر افسون و جادو کردن و بفتحتین وقت آخر شب و زمان پیش از صبح از منتخب و بحر الجواهر و صراح و بعضی شراح نوشته که سحر آن وقت را گویند که ششم حصه از شب مانده باشد یعنی چهار پنج گهری شب باقی بود و الطاف
سحق بالفتح سودن و سائیدن از منتخب **سحیق** بسیار سائیده شده **سحبان وائل** بالفتح نام مردی فصیح و بلیغ از عرب که پدرش وائل نام داشت و لفظ وائل بواو و کسر همزه
حرف سوم ست **سحر حلال** شعر و سخن فصیح و بلیغ که بمنزله سحر رسیده باشد و نام مثنوی از اهلی شیرازی که بحر و قوافی مکرر بمعنی مختلفه از برهان و لطائف **سحیل** بالکسر و یای تحتانی
مکسور بمعنی رشته از صراح **سحبان** بفتح نام مردی بغایت فصیح و بلیغ از عرب **سحر گاهان** الف و نون درین زائد است چنانکه در روزگاران بهاران از شرح نصاب **سحره** بفتحات
بمعنی ساحران این جمع ساحر است و سحره فرعون ساحرانی که با موسی علیه السلام معارضه کرده بودند **سحنه** بالفتح و حرف سوم نون بمعنی شکل روی و صورت و در دوم از صراح
منتخب بمعنی نرمی و تازگی پوست روی نیز نوشته **سحای** بکسر اول بند نامه و آن در قدیم ریسمانی بود که بر نامه می پیچیدند تا کسی غیر نگشاید چاللا فتح و داج از منتخب و غیره
آن سحابی نام شاعر **فصل سین مهمله مع خای معجمه** ✤ **سخت سا** نام دارو کشتی که هندیان گمسا گویند **سخافت** بفتح اول و حرف چهارم فا بمعنی سبکی
کم بضمتین ست و سبکی که ضد سنگینی ست و بمعنی کم ظرفی و بیعقلی از منتخب و صراح **سخرت** بالضم استهزا کردن و تسخیر کردن **سخونت** بضمتین گرم بودن از منتخب **سخوط** بفتح اول
و ضم ثانی بمعنی مکروه از لطائف که منقول از قاموس ست **سخط** بفتحتین بخای معجمه خشم و غضب از مدار و موید و منتخب بالضم و بفتحتین قهر و در صراح بالضم و بالفتح و سکون ثانی **سخف**
بالفتح سبک شدن و کم ظرف شدن از منتخب **سخیف** تلگک سبک و بمعنی تنگ ظرف و جامه اندک ریسمان و تنگ بافته شده از منتخب **سخت جان** بمعنی سنگدل و بیرحم
سخت خوردن تصدیع کشیدن بسیار از چراغ هدایت **سخت کمان** پهلوان و تیرانداز شه زور **سخین** بفتح اول و کسر ثانی بمعنی آب گرم و هر چیز که گرم باشد **سخیان** بالفتح
چرم **سختن** بالضم و فتح نیز بمعنی سنجیدن از مدار و برهان **سخن** بضمتین و بضم اول و فتح ثانی و بفتح اول و ضم ثانی بهر وجه درست و گاهی اطلاق این لفظ بر شعر کنند از برهان
و بهار عجم و کشف **سخون** بفتح اول و ضم ثانی بمعنی سخن و کلام از برهان **سختو** بالضم و تای فوقانی و نیز مضموم روده گوسپند را گویند که در آن گوشت و برنج و مصالح
پر کرده بر روغن بریان کرده باشند از برهان و رشیدی و سراج اللغات و مصطلحات **سخت چاویده** هرزه پوچ از چراغ هدایت **سخت زه** سخت کمان از
لطائف و غیره **سخره** بضم اول و سکون خای معجمه بر وزن قهره بمعنی تمسخر و خوش طبعی و آنکه بر او استهزا و خنده کنند یعنی مسخره و در فارسی بمعنی کار بی مزد که آن را بیگار گویند
از برهان و منتخب و بهار عجم و جهانگیری و مدار و خیابان و موید **سخته** بالضم بر وزن پخته و بالفتح نیز بمعنی سنجیده و وزن کرده شده از برهان و رشیدی و کشف ✤
فصل سین مهمله مع دال مهمله ✤ **سداب** بضم اول و در آخر بای موحده گیاهی باشد مثل پودینه از برهان و موید و جهانگیری و مدار و کشف و در تحفه المومنین
بفتح اول گویند که برای اسقاط حمل بکار آید و برای خواندن سحر و افسون نیز بکار برند **سداد** بفتح اول راستی و درستی در کردار و گفتار و راست و درست شدن از مدار و منتخب
و لطائف و کشف و صحاح و بضم اول با معنی چنانکه مشهور شده غلط است چرا که سداد بالضم مرضیست که بآن منفذ بینی و سینه بسته شود **سد** بالفتح و تشدید دال بمعنی
حائل و مانع میان دو چیز و بند کردن و استوار شدن چیزی از صراح و منتخب **سدید** راست و درست و محکم و استوار از منتخب **سدیر** بکسر و بالفتح نام قصر که نعمان بن منذر برای
بهرام گور ساخته بود از منتخب و برهان **سدر** بفتح اول و کسر دال بمعنی حیران که چشمش از حیرت باز مانده و بفتحتین تیرگی چشم که با گرانی و گردش سر پدید آید و بکسر اول و سکون دال
کنار که میوه معروفست **سدس** بالضم و بضمتین ششم حصه از منتخب و موید **سدیس** بفتح اول گاو و گوسپند و اسپ چهارساله و اشتر هشت ساله از شرح نصاب **سدق** بالفتح بر گیست
بمعنی ترکش از مصطلحات **سدوم** بفتح اول و واو معروف نام قاضی شهر لوط واو فتوی بلواطت داده بود و مجازا حاکم ظالم را نیز گویند و نام قریه از قریه‌های قوم لوط
برهان **سدیو** نام دیویست که انگشتری حضرت سلیمان علیه السلام برده بود از لطائف و نام بر همینی **سده** بفتحتین در فارسی نام جشنی از جشنهای مغان که بروز دهم ماه بهمن باشد
و بالضم و تشدید دال در عربی بمعنی آستانه و بمعنی گره مانند چیزی که در روده‌ها و در رگها در آید و راه آن را ببندد نماید از برهان و لطائف و صراح و رشیدی و غیر آنها و در سراج نوشته که

سده و تخفیف هم روز بهمن چون درین روز عدد فرزندان آدم که کیومرث عبارت از انست بعدد صد رسیده لهذا روز جشن مقرر شده و لفظ صد در اصل بسین مهمله است که مالا بصاد مشهور شده سدنه بفتحتین و نون نیز مفتوح بمعنی دربانان و خادمان این جمع سادن است از منتخب و کشف و بحر الجواهر سدره بالکسر بمعنی درخت کنارست بالای آسمان هفتم و آنرا سدرة المنتهی گویند و حد رسیدن جبرئیل علیه السلام همانجاست از منتخب و لطائف و غیرها سدرة المنتهی بالکسر درخت کنار است بر فلک هفتم که منتهای اعمال مردم و نهایت رسیدن علم خلق و منتهای رسیدن جبرئیل علیه السلام است و هیچکس از ان نگذشته مگر پیغمبر صلی الله علیه و آله و سلم از منتخب و لطائف سدابی کنایه از سبزه رنگ

فصل سین مهمله مع رای مهمله سرا بالفتح امر از سرائیدن بمعنی خانه از رشیدی مولف گوید آنکه فقط لفظ سرا بمعنی مسافرخانه و مردم مستعمل ست ظاهر درست نباشد بجای آن مهمانسرای باید گفت و بالفتح و تشدید در عرب بمعنی نرمی و راحت لیکن بایمعنی در آخر همزه است فارسیان بدون همزه آرند سرو رعنا بمعنی سرو خوشنما و آراسته چراکه رعنا بمعنی زن خویشتن آرا باشد و گاهی مراد ازین معشوق بود و سرو رعنا بمعنی سرو دو رنگ نیز نوشته اند سر در هوا بمعنی مشتاق و پریشان و آواره سراپا بمعنی خلعت و بمعنی تمام از اول تا آخر و وصف تمام اندامهای معشوق سراوضرا بفتح سین و تشدید دال و واو عاطفه و فتح ضاد معجمه و تشدید راء مهمله و لفظ در اصل با الف ممدوده است بمعنی راحت و رنج مگر فارسیان بجهت تخفیف بالف مقصوره خوانند از خیابان سر تنها با ضافت یکه و منفرد از مصطلحات سرخاب بالضم طائر معروف که بر کناره آبها نشیند و وجه تسمیه آنکه لون اوش بخلاف طیور دیگر بوقت معهود حیض کند از مصطلحات و نام فنی از فنون کشتی و آن دست در کمر حریف انداخته بزمین زدن ست و بمعنی گلگونه و غازه و بمعنی شراب و نام رودی است در نواحی کابل و نام کتاب در علم رمل و هم پسر رستم که او را سهراب هم نام ست از برهان سر کوب بلند تر از اشال و بمعنی دمدمه که از چوب و سنگ و گل جای را بلند سازند برای جنگ قلعه از برهان سر شیب بمعنی سرنگون سرمه چوب میل سرمه سرب بفتحتین و بای موحده بمعنی راه که بهندی سیسا گویند که از ان گولیهای بندوق سازند از مدار و شروح نصاب سر حساب بمعنی آگاه و خبردار از مصطلحات سراب بالفتح آنچه گرما مسافر تشنه را بتابش آفتاب ریگ صحرا از دور چون آب نماید و گاهی در شب ماهتاب نیز همچنین نماید از منتخب و لطائف و بهار عجم و صراح و غیرها و بضم خواندن خطاست سرداب بالکسر معرب سردابه بالفتح خانه که در زیر زمین سازند تا در گرما بآن پناه برند و آب سرد انجا نگاه دارند تا سرد ماند از برهان و موید سراندیب بای فارسی بطرف جنوب هندوستان جزیره است که آنرا سیلان نیز گویند و آن قریب خط استواست و شهری در آن جزیره واقع است و آنرا نیز سراندیب منده و سرندیب نیز گویند از سراج و خیابان سر ریت راز و آنچه پنهان کرده شود از منتخب و صراح و در شمسی مجازاً بمعنی خصلت و طبیعت سرعت بالضم بمعنی شتاب و یوسف بن مانع در شرح نصاب نوشته اند که فی الحقیقت معنی سرعت شتاب نیست زیرا که شتاب ترجمه عجلت ست و معنی سرعت زود کردن کار ست و فرق میان سرعت و عجلت آنست که سرعت عمل بسیار کردن ست در زمان اندک و عجلت که شتاب باشد کردن کار ست پیش از هنگام لیکن هر دو بجای همدیگر مستعمل میشوند و در منتخب است که سرعت شتاب کردن بکاری در اول وقت و آن محمود ست و عجلت شتاب کردن پیش از وقت آن مذموم ست سرادقات بالضم سراپرده ها و خیمها از منتخب و صراح سرشت بکسر تین خمیر طینت و آمیختگی و خلقت و مجازاً بمعنی طبیعت از مدار و موید و جهانگیری و برهان و سروری و لطائف و کشف و صراح سرایت بکسر اول بمعنی تاثیر و در رفتن و اثر کردن چیزی در چیزی از لطائف و منتخب و صراح در گذشتن از چیزی سر انگشت بفک اضافت مستعمل است و سوای این لفظ سر باکثر جا بفک اضافت آمده از بهار عجم سر دست بفتح اول و کسر رای مهمله فی الفور و چالاکی و بلا اضافت بمعنی حقیر و کم عیار و نام چوب قلندران از مصطلحات سرقت بفتح اول و کسر رای مهمله و فتح قاف بمعنی دزدی کردن از منتخب غیر آن سرپرست بمعنی خادم سرمه مست سرمه که بشوخی و رعنائی در چشم کشند سرم وست آنکه دست و ازو کار بسیار کردن در آبله خراشیده باشد بر سبیل اصطلاح از مصطلحات سرخ بت بالضم نام بت و رخ بتی ست و نام معشوق از شرح خاقانی سراج بکسر اول چراغ و آفتاب و بالفتح و تشدید را بمعنی زین فروش و زین ساز از منتخب و لطائف سرج بالفتح زین که بر پشت اسب نهند از منتخب و شروح سر تاج گیسو پوش زنان از مصطلحات سر قوج تتاف و واو معروف و جیم فارسی نام واو از کشتی سرح بفتح اول و سکون رای مهمله و حای مهمله بمعنی ستور چرنده و چریدن و بچرا گذاشتن و دوم خیابان بلند از صراح و منتخب بمعنی آسانی تر آمده

سرلوح نقش ونگار که بورق اول کتاب کنند سرمد همیشه ودائم از منتخب وصحاح ولطائف وصراح سرو بفتحتین وواو مجهول ومعروف هر دو بمعنی تفوق تمام
یعنی راگ از برهان وجهانگیری وموید سرو بالفتح بمعنی زره سرآمد بمعنی بهتر وممتاز وسردار صیغه ماضی بمعنی تمام شد سر شد گوئیم که از چراغ هدایت وبمعنی افتخار وآگاهی راز نیز نوشته
سرو آزاد سرو یکه یکشاخ باشد وراست رسته بود از رشیدی وکشف وبرهان وبعضی ثقات نوشته اند که آزاد صفت سرو ازین سبب ست که سرو از خزان بی‌نیاز
گویا که سرو از تغیر خزانی آزاد است بخلاف دیگر درختان سرخ بید نوعی از هفتده بیدیست از سروری وبرهان سرواد بالفتح وحرف سوم واو کلام
منظوم وافسانه از برهان سروبند بمعنی عهد وعمد در محاوره گویند که فلان کار در سروبند فلان بادشاه واقع شد سر کمند جای پناه وجای محافظت وسبب
نجات ووجه از مصطلحات سر فلانی می جنبد یعنی زنده است واعتبار دارد از مصطلحات سرخ اسود نام بزرگی سر بالفتح فکر وخیال [illegible]
وسردار ومقدم ومیل وخواهش خیری وبمعنی فوق وزبده وخلاصه ودر عربی بالکسر وتشدید بمعنی راز پوشیده واز برهان ومنتخب وصراح سرشار حرف سوم شین معجمه بمعنی پر [illegible]
معنی ترکیبی آن سر ریزنده است چه شار بمعنی ریختن باشد ونظیر این آبشار است وظاهرست چون ظرفی کمال پر شود وانچه در آن باشد از سرش میریزد یعنی [illegible]
گویند خطا ست از رشیدی وصراح وبرهان سریر تخت واورنگ وسرپیل بمعنی مفعول است مشتق از سر بالفتح که بمعنی بریدن است پس باعتبار بریدن وتراشیدن چوب تخت را
سریر گویند از شرح نصاب سر پر نام فاته تیرست کذا فی البرهان سرد مهری بی محبت وبیرحم سرایر بکسر همزه که حرف چهارم ست پنهانیها ورازها واین جمع سریرست
سرو کار بمعنی خواهش وکار چه لفظ سر بمعنی میل وخواهش ست سر طبلدار نوعی از جلد کتاب وقرآن که بمعنی دار باشد سرچشمه [illegible] مخترع ومبتدع امر
باشد سر [illegible] کار بمعنی گرانجان که نه بر جای خود در مجلس نشسته ونیز چوبیکه سر خر بدان بر برداشته بر کنار فالیز گذارند از مصطلحات سر عشر بفتح عین
ده آیت که بوقت بسم الله باطفال نوشته بتبرک سبق دهند از مصطلحات وبرهان نوشته که بفتح عین مهمله نقشی ونشانی که در حاشیه قرآن بر هر ده آیه کنند سر سبز بمعنی
جوان وبمعنی فائق وبهتر وخوش وخرم وآباد سرتیز هر شئی نوکدار ونیز مجازا بمعنی سرکش وجنگجو سرو ناز بمعنی سرو نورسته که شاخهای آن بهر سو مایل باشند از برهان وعجم
سر انداز [illegible] ونخوت فراسنده از مصطلحات سرخس بفتحتین وخای معجمه وسین مهمله شهریست عظیم در خراسان از شرح ومنتخب وسراج سرمش [illegible]
معروف از [illegible] وبرهان سهم بخشش بمعنی حصه کلان از برهان وشرح سکندرنامه سر جوش شوربا ومثل آن که در اول جوش از سر دیگ بر دارند [illegible]
ومثل آن که به اول جوش بگیرند وآن خلاصه باشد از برهان ورشیدی وغیره وبمعنی هر چیز صاف وخالص از مصطلحات سرخوش کسیکه از نشه شراب خوشحال باشد [illegible]
مستی او باعتدال باشد از برهان وغیره ودر سراج نوشته که مستی چند مرتبه دارد اول سرخوش بعده [illegible] بعد ازان خراب سروش بضمتین نام جبرئیل علیه السلام
وهر فرشته که پیغام حق آرد ونام روز هفدهم از هر ماه شمسی از برهان وجهانگیری ومدار وسراج سر آغوش بمعنی گیسو پوش زنان وآن مانند کیسه طویل باشد که
گیسو را در میان آن می اندازند وبران نقش ونگار از زر وجواهر میکنند وبا لفظ سرآغوج بجیم نیز آمده واین طریقه مخصوص زنان ولایت ست [illegible] باشد که مانند دام
بافته باشند از رشیدی وبرهان وشرح ومصطلحات سرطراط بکسرتین هر دو طای مهملتین بمعنی یاوه از شرح نصاب سرخط بمعنی تعلیم خوشنویسان وخط یادداشت
ونوکری سرع بکسر اول شاخهای تازه درخت انگور واین جمع سرع است که بالفتح باشد از منتخب وصراح سریع شتاب کننده وجلد ونام بحری از عروض [illegible]
مفتعلن مفتعلن فاعلان چون در بین بحر اسباب بیشتر اند از اوتاد زود تر گفته میشود سراغ بضم اول وغین معجمه نقش پی ونشان پای آدمی وغیره ومجازا بمعنی
تلاش واین لفظ ترکیبیست سری صاف نام نوعی از جامه سفید که باریک باشد مآل تفحص سرشف بالفتح وشین معجمه [illegible]
سرسون [illegible] از برهان وموید سرزلف کنایه از زلف از مصطلحات وبرهان بمعنی ناز وغشوه وعتاب سرمشق قطعه نوشته خوشنویس [illegible]
بمعنی چراغ هدایت سرادق بضم اول وکسر دال سراپرده وشامیانه از مدار وفیل ومنتخب وبعضی نوشته که این معرب سراپرده است واین قول جای تامل است سرق [illegible]
ضم ثانی بسیار دزدی کننده سرمق بالفتح اول وثالث معرب سرمه نام تره که آنرا بهندی بتهوا گویند از مدار وموید سرشک بکسرتین قطره آب چشم که آن را

انگشت نیز گویند و بمعنی مطلق قطره نیز آمده از برهان و سروری و موید و بهار عجم و مدار سرهنگ سردار لشکر و پیشرو لشکر و سر اول و بمعنی نقیب چوبدار نیز آمده بمعنی پهلوان
و کوتوال نیز و به تسمیه آنکه سر بمعنی سردار و امیر و هنگ بمعنی سپاه است از برهان و جهانگیری و سراج و رشیدی و بهار عجم سرهامک نام بازی معروف که کودکان بازند بعضی
وای جهچونا گویند از برهان و سراج سرچنگ بفتح اول و فتح جیم فارسی و سکون نون و کاف فارسی دست را بند بر سر کسی زدن از شرح الشعرا سرچه و سرک بمعنی خیال
و پرده سراویل بفتح شلوار و پاجامه و این لفظ اختلاف است نزد بعضی عربی است و پیش جمعی عجمی گروهی واحد گویند و طائفه جمع دانند فقیر مؤلف گوید که سراویل جمع
و معرب است که بمعنی واحد مستعمل گردیده و ظاهر در اصل شلوار بود که مرکب است از شل که بفتح شین معجمه بمعنی ران است کذا فی البرهان و وار که کلمه بمعنی لائق باشد پس لام را
بحاله درا مهمله را بالام بدل کردند شروال حاصل شده بعده معرب کردند بقاعده تعریب شین معجمه را بسین مهمله بدل نمودند و اول را کسره دادند چراکه وزن فعلال بفتح در کلام
عرب نیامده سروال شد چون جمع کلمه خماسی که رابع آن مده باشد بر وزن فعالیل می آید از ینجهت جمع سروال سراویل آوردند مگر این لفظ جمع در محاورات
بمعنی واحد مستعمل شده است چنانکه لفظ حور که جمع حورا است بمعنی واحد مستعمل شده از ینجهت فارسیان بالف و نون جمع کرده حوران گویند سرافیل نام فرشته که
مقدست و حامل صور سر حلقه عقل کنایه از عقل اول سرمل نام سرداری از مغلان سرمای گل سرمای خفیف که در ایام شگفتن گل سرخ یعنی گلاب میباشد
از شرح قران السعدین و مصطلحات سرغول باضافت تشکیلست بر فلک بصورت مردی که بر پای چپ خود استاده و پای راست بر داشته و دست راست بر سر نهاده و بدست چپ
سر یوغ بجگان بموی سر گرفته سربال بکسر حرف سوم با موحده پیراهن و هرچه پوشیده شود از منتخب سرسام مرضی باشد که در دماغ ورم پیدا شده خلل در دماغ
ظاهر میگردد و این مرکب است از سر که بمعنی راس و سام بمعنی ورم از شرح قانون و رشیدی و نوشته اند که صاحب این مرض از روشنی ایذا یابد و آرام شود سرانجام بمعنی
و پایان کار و آنکه گویند کار سرانجام نمودند یعنی بآخر رسانیدند نه آنکه سرانجام بمعنی اسباب و سامان باشد از رشیدی و غیره و در سراج اللغات نوشته که سرانجام بمعنی ثبات
و آخر هر چیز و مجازاً بمعنی سامان چون سامان و سبب هر چیز موجب بآخر رسیدن و تمام شدن آن چیز است لهذا مجازاً بمعنی سامان هم آمده سرتشیم بکسرتین و فتح شین معجمه
و زیادت میم بمعنی سرشش که بکار کمانگران آید از رشیدی و سراج سردم بفتح اول و فتح دال نام شخصی که بسیار بد آواز بود سرگرم بمعنی مشغول و در چراغ هدایت بجد در کار
مشغول شونده و بمعنی مست نیز آمده سرت گردم بفتح کاف فارسی بمعنی قربانت شوم از چهار شربت و غیره سرگم بضم کاف فارسی بی ابتدا و بی انتها سرم
بالضم در عربی دهان روده که مخرج ثفل است از منتخب و صراح و سرم بکسر اول و رای مهمله مفتوح لفظ ترکیست بمعنی دوال خراشیده و پوست خراشیده از مصطلحات
سرمه چشم سیاهی هنوز موقوف شخص سرمه چشم کشیده از مصطلحات سرطان بفتحات اول و ثانی و ثالث جانوریست در جوها و تالابها بار غوک متوسط مشابه بشکل
عنکبوت آنرا بهندی کنگرا گویند بکسر اول و رفتار آن گاهی راست باشد بطرف سر و گاهی کج باشد یعنی بطرف عقب رفتار میکند و نام برج چهارم از بروج آسمان زیرا که آن برج بشکل
سرطان است و آن خانه قمر است و مدت ماندن آفتاب در این برج در رفتار تیز نامند و نام ورم سوداوی که سخت باشد و هر روز بزرگتر شود و رگهای سرخ و سبز مثل دست و پای سرطان
ظاهر باشد از بحر الجواهر و کشف و کفایه منصوری و غیر اینها سرون بفتح اول و ضم ثانی شاخ هر حیوان و بضمتین سرین و کفل از برهان و جهانگیری و کشف سرین بضم اول و کسر
ثانی معروف و گاهی این لفظ بمعنی ظرف پائین انسان نیز آمده سرشتن بکسرتین خمیر کردن یعنی چیز تر را در چیز خشک آمیختن از برهان سرائیدن بزبان جهانگیری بفتح اول و ضم
و موید کشف بفتح و کسر اول و در برهان ضبط حرکت نکرده بمعنی نغمه سرودن بضمتین بمعنی سرائیدن از کشف و در برهان نیز بضمتین مستفاد است چه در آن سرود را بضمتین نوشته
است از چراغ هدایت سرحان بالکسر و حای مهمله بمعنی گرگ درنده از لطائف و شروح نصاب سرقین بالکسر معرب سرگین از منتخب و رساله معربات سریان بفتحات
اول و ثانی و ثالث رفتن چیزی در اجزای چیزی از منتخب سرای نعمان قصر خورنق که نعمان بن منذر بنا کرده بود بغایت خوبی و نزهت سر بر خط نهادن و سر
بر خط فرمان نهادن اطاعت کردن از برهان سرگران مست و متکبر و خشمناک و ملول از برهان سر انگشتان عنابی کردن کنایه از رنگینی چیزی پرداختن
سر آوردن بآخر رسانیدن و تمام کردن از سراج سر کردن شروع کردن و باتمام رسانیدن و کامل کردن و سلوک کردن و معاش نمودن از چراغ هدایت و غیره سر زدن ظاهر شدن

سر بر گشتگان اطاعت نه کنند کان سر باز ماندن حیران ماندن سر که فرو رفتن ابرو ترش کردن سر که جبین ترش رو بد خلق سر به
خوردن گنگ شدن سرمه بگلو کشیدن کنایه از گنگ شدن چون سرمه بار در یا بس ست گویند که از کثرت خوردن آن آواز بند میشود سر دادن
گذاشتن و رها کردن جانوران وغیره و آتش دادن بندوق و توپ را از شرح الشعرا سر کنگبین همین سکنجبین که معروفست چه سک بالکسر بمعنی سرکه و انگبین معرب
صر در سر چیزی کردن خود را کشتن و دادن ست در طلب آن چیز از خیابان و در مصطلحات بمعنی سعی کردن در چیزی سر بمعنی خواهش و طلب سر نهادن خواب کردن سر از
اعراض کردن از مصطلحات سر افتادن از حد متجاوز بودن از مصطلحات سر آمدن آخر شدن و بمعنی کامل آمدن سر بند کسی گرفتن [illegible]
خبردار بودن از مصطلحات سر باز دن باضافت و فک اضافت بمعنی پشت پا زدن و با چیزی برابر کردن از مصطلحات سر چین زبده و برگزیده و
نیز بهمین معنی است از مصطلحات سر خاریدن توقف و بهانه کردن سر از چیزی بیرون آوردن از عهده آن بر آمدن سرخ شدن
و غضب شدن از مصطلحات سر خانه رساندن فن را بکمال رساندن و باصطلاح موسیقیان آواز بلند را گویند سر در کلاه کسی نهادن تابع
و منقاد او بودن از مصطلحات سر دستی گرفتن اهانت و اهانت نمودن سر زده آمدن و رفتن بیخبر آمدن ناگاه و رفتن سر سخت تو رفتن
سر بمعنی رسیدن [illegible] سخت از مصطلحات سر سخن قطع الاضافت عنوان داستان که آنرا شجره مینویسند سر شتیله چرب شدن کنایه از [illegible] از مصطلحات [illegible]
تحسین کردن و بمعنی امتناع از کاری نیز آمده سر غلیان چلم حقه تنباکو سر کن بکاف عربی مضموم بمعنی سردار فوج از مصطلحات سر نگرفتن موافقت نکردن در کاری و
صحبت سر گوش گرفتن مطیع و منقاد شدن سرو بفتحتین و بواو معروف بمعنی مطلق شاخ حیوان و پاره شاخ آهو وغیره که برای [illegible] بگلوی اطفال [illegible]
و بمعنی پیاله شراب خوری از برهان و شرح خاقانی و بفتح اول و سکون رای مهمله درخت معروف که راست میباشد سرو داشتن ترازو زیاده بودن یک پله ترازو از
سرواله بالکسر بمعنی شلوار از مصطلحات سره بالضم و تشدید را در عربی بمعنی ناف و بفتحتین بتخفیف در فارسی بمعنی خالص و پاکیزه و خلاصه و برگزیده و بی عیب از
کشف و سراج و خیابان و برهان سراچه بفتح بمعنی خانه کوچک از برهان و بمعنی خیمه کلان و نام سازی نوشته اند سر پنجه بمعنی پنجه دست و بمعنی زور و قوت و مجاز
ظلم و تعدی و بمعنی مرد قوی دست که مشق زور پنجه رساننده باشد و کنایه از مردم پرقوت و ظالم از برهان و بهار عجم و سراج و خیابان سرو آیه بالفتح و حرف دوم [illegible]
و بجیم های موحده [illegible] خانه سرخجه بضم [illegible] باشد سرخ رنگ که بیشتر بر اندام اطفال پدید آید از جهانگیری سرخانه باصطلاح موسیقیان بمعنی آواز بلند و بمعنی
چیزی از مصطلحات و بمعنی پایه و رتبه از بهار عجم سرو پیاده سرو کوچک که بقدر قامت مرد پیاده بود و آن بسیار خوشنما باشد از چراغ هدایت و بهار عجم سر ابنده
بفتح و بکسر [illegible] کننده از مؤید وغیره سرفه بالضم و حرف ثالث فا جانوریست که درخت را سوراخ کند و بمناسبت آن نام [illegible] است که بعربی سعال و بهندی کهانسی گویند
از سروری سرقه بفتح اول و کسر ثانی و قاف بمعنی دزدی از مدار و کشف و سراج سریه بفتح اول و کسر ثانی و تشدید تحتانی لشکری که زیاده از پنجکس باشد تا چهار صد کس
و باصطلاح اهل حدیث لشکری که حضرت رسالت پناه خود بذات مقدس در آن نباشد و بسرکردگی یکی از اصحاب فرستاده باشد و بضم اول و تشدید را مکسور و تشدید تحتانی بمعنی
کنیزی که برای جمع و تمتع باشد و این منسوب است بلفظ سر که بکسر اول بمعنی جماع باشد و این ضمه سین از تغیرات نسبت است از منتخب و مؤید و لطائف سریخ بفتح طای معروف [illegible]
[illegible] گویند از برهان سر زده یعنی بیخبر از چراغ هدایت سر گرده و سرگزیه بالفتح و فتح کاف فارسی و زای معجمه جزیه که از کفار گیرند سراسیمه بمعنی شوریده چه آسیمه بمعنی پریشان آمده
از سراج سراقه بضم اول و حرف چهارم قاف نام یکی از صنادید قریش از لطائف سرین گاه بمعنی شقیقه غلط است صحیح سرونگاه بواو معروفست و سرون بفتح اول و ضم
ثانی شاخ حیوان اکو سیاه و سرونگاه موضعیکه از انجا شاخ حیوان بر آید و انجاز العربی شقیقه و بسبب کنپتی گویند شرح سکندر نامه از خان آرزو سرونگاه بفتح اول و ضم
ثانی جای رستن شاخ حیوان و آن بهر دو طرف سر است در عرض آنرا بعربی شقیقه گویند از سراج سر گرده بفتح کاف عربی سرگروه و سردار سر اردو بقلب اضافت بمعنی پرده سرای
و بمعنی خیمه نیز می آید سر پوشیده بمعنی دوشیزه سر سجده مهر نماز که بجای سجده نهند سر زنده سر زگ چه زنده بمعنی بزرگ است سر گذشته از جان سیر آمده و ترک سر گفته

این چهار اصطلاح از مصطلحات **سر دستی** بمعنی با حضر یعنی آنچه حاضر باشد و بمعنی چربک قلندران در دست دارند از برهان و مصطلحات و چراغ هدایت **سر کوچکی** از روی
ریشخند و حقارت از برهان **سرنای** بالضم بمعنی شهنای و این مخفف سورنا است چه سور بمعنی شادیست از برهان و سراج و بهار عجم **سر و سهی** سرو دو شاخه که هر
شاخ آن راست رسته باشد چه سهی بکسرتین بمعنی راست است از برهان و بهار عجم و رشیدی **سر گردگی** بمعنی سرداری **سرمری** بمعنی سرداری از برهان **سر خوشی** سر و رو
شراب و بمعنی مستی باعتدال از برهان و بعضے بمعنی نیم مستی نوشته **سر بازاری** آواره بازار **سر کاری** بمعنی داروغگی و سربراهی کار و مختاری و اهتمام بسر انجام امری
از چراغ هدایت **سر براه** درستی **سر بابای** بهر دو بای موحده عربی بمعنی اظهار بزرگی از شرح گلگشتی **سرپی** بفتح اول وکسر رای مهمله و فتح بای فارسی بمعنی سر بازو
که بهندی ښوکر گویند **سر گوشی** در گوش کسی آهسته سخن گفتن **سرباری** آنکه بار بر سر نهاده باشد و بمعنی بار سر یعنی بار اندک که بر بالای بار گذارند بعربی آنرا علاوه گویند
از شرح بوستان و سراج **سر اینگلی** مخفف اسرائیلی کنایه از سامری و دیگر کافران بنی اسرائیل **سر آیلی** بفتح اول و کسر بای موحده حیز و مخنث از برهان **سرکه پیمانی**
ترشرو **سری سقطی** بفتح اول وکسر رای و تشدید یا و فتح سین مهمله و فتح قاف و کسر طای مهمله نام بزرگے از منتخب **سر آوری** بمعنے گردآوری از مصطلحات
سر رستی تیمار حال کردن **سر پای** بمعنی جماع از مصطلحات **سرمهٔ سلیمانی** سرمه که چون بچشم کشند مخفیات عالم معاینه کنند از مصطلحات **فصل سین مهمله**
مع زای معجمه **سز** کا بالکسر بمعنی بشماچه **سز** بالکسر در ترکی بمعنی شما و لفظ کا مرادف کلمه یاد شد ترا و اخر کلمات ترکیبیه برای نفی آید چنانچه آت سز یعنی اسپ از موید
و لغات ترکی **سزاول** بفتح اول و ضم واو بمعنی حاصل کننده و این لفظ ترکیست **سزیده** لائق و سزاوار **سست ریش** بمعنی احمق **فصل سین مهمله**
طای مهمله **سطرلاب** بفتحتین بمعنی اصطرلاب که سابق مذکور شد **سطوت** بالفتح بمعنے قهر و بمعنے سخت گرفتن و حمله بردن از منتخب و کشف و صراح **سطح**
بالفتح و بای مهمله بام هر مکان که باشد و باصطلاح علم هندسه آنچه طول و عرض دارد و بی عمق از شرح نصاب **سطیح** بروزن فعیل و آخر حای مهمله نام قلعه از قلاع خیبر **سطر** بالفتح
نوشتن و رسته و صف و سطر کتاب از منتخب و صراح **سطبر** بکسر اول و فتح طای معرب ستبر بکسر اول و فتح تای فوقانی بمعنی کلک و کمنده و غلیظ **سطوع** بضمتین بلند شدن
از منتخب و کشف **سطل** بالفتح و بالکسر آوندی باشد مثل طشت از برنج یا مس از مصطلحات و در منتخب و صراح ظرف کوشه دار **فصل سین مهمله مع عین مهمله**
سعد موافق نیک بختی بسیار و نام ستاره مشتری و نیز نوشته اند که نام مردیست که بسیار باسعادت و وفا بوده **سعد** اسما بفتح اول و او عاطفه و فتح همزه و
سکون سین مهمله اول نام عاشق و دوم نام معشوقه که در عرب بوده اند **سعت** بفتح و بکسر اول و فتح عین مهمله و بعده تای فوقانی فراخی و گنجایش از منتخب و صراح
سعایت بکسر اول و حرف چهارم تحتانی غمازی و بدگوئی از کشف و صراح **سعد ذابح** منزل بست و دوم از منازل قمر و آن دو ستاره است که میان آنها دو ستاره که بقدر یک ذراع
و بطرف یکی از آنها کوکبیست خرد که آنرا گویا میخواهد که ذبح کند از منتخب **سعد** بالفتح بمعنی نیک و نیک بختی و منزل بیست و دوم از منازل قمر و آن دو ستاره است بر بهره و میزان
جدی و یک ستاره دیگر است نزد آن هر دو ستاره مذکور که آنرا شاه سعد گویند بمعنی گوسفند او که این سعد گویا آن گوسفند را ذبح میکند و بهمین جهت آنرا سعد ذابح گویند
و نام پادشاهی و بالضم سخ نباتی است که بهندی ناگرموتها گویند از برهان و منتخب و غیره **سعد السعود** ستاره مشتری و نام منزل بست و چهارم از منازل
قمر **سعود** بضمتین ستارگان با سعادت مثل زهره و مشتری و قمر و بفتح اول و ضم ثانی منزل بست و چهارم از منازل قمر و آن سه ستاره است خرد بر شمال جدی
و کتف دلو از شروح بعض کتب مرقوم شد **سعاد** بضم اول نام زن محبوبه که در عرب بوده است **سعر** بالکسر نرخ هر شی که فروخته شود از مدار و موید **سعتر** بالفتح
گیاهیست که زلف خوبان تشبیه کنند و فقرا از این نانخورش سازند و خشک کرده بهر آنکار برند و بفارسی آویشن گویند و در کتب طب بصاد نویسند تا بشعیر مشتبه
نشود از منتخب و غیره **سعد اکبر** مشتری **سعیر** آتش افروخته و زبانه آتش سوزان از منتخب و در لطائف نام طبقه چهارم از هفت طبقات دوزخ **سعتر بازی** بالفتح زنیکه آلت حیض
بازنان دیگر جماع کند از برهان **سعال** بضم اول بمعنی سرفه از منتخب **سعدان** بالفتح نام موضعے از شرح دیوان **سعدین** زهره و مشتری **سعفه** بالفتح و حرف سوم فا قرحه باشد که بر سر
پیدا شود و در ابتدا اثرات سفر باشند و سر تریج شوند بعده خشک شده شود و بمعنے گنج گویند **سعی** بفتح اول و سکون عین بمعنے دویدن میان صفا و مروه هفت بار

دابن هم از لوازم جمع است و شتاب کردن و کسب کردن از صراح و مجازاً بمعنی کوشش مردم از سبب اتفاقی بفتح اول و کسر ثانی گویند سعدی شاعر معروف
بسعد بن زنگی بادشاه شیراز و نام ایشان مصلح الدین است سعتری بالفتح بمعنی زنیکه آلت چرمین بازن دیگر جماع کند و مجازاً بمعنی شوخ و بیکاره
فصل سین مهمله مع غین معجمه سغب بفتحتین و بای موحده گرسنگی از شرح نصاب سغد بالضم زمین نشیب که آب باران و دران جمع شود و نام شهر
نزدیک سمرقند از برهان سغراق بالضم قدح بزرگ و بفتح پیاله می و نیز بمعنی می آمده و در صراح و رشیدی نوشته که سغراق بفتح کوزه لوله دار و این لفظ ترکیست
سغبان بفتح بمعنی گرسنه از شرح نصاب سغبه بالفتح و بای موحده مفتوح بمعنی نوالقمه و غیره چه پیاز از لطائف سغری بالفتح سخت روی و بمیانی از لطائف
بالضم منسوب بسغد نام بانی از جمله هفت زبان فارسی فصل سین مهمله مع فا سفار بضم اول و فتح فا جمع سفیه که بمعنی نادانست سفیدآب اسرب سوخته و از آن ابیض
سفیده کاشغری گویند ظاهراً صحیح سفیده کاسه گریست چراکه اکثر بکار کاسه گران و نقاشان و مرهم سازان می آید سفارت بکسر رسالت و پیغمبری از منتخب
صراح سفید بخت خوش نصیب و نیکبخت سفاهت بفتح فرومایگی و بخردی و سبکی عقل از بهار عجم و خیابان و صراح و منتخب سفت بالضم سوراخ و بالکسر بمعنی کتف
و دوش از رشیدی و کشف و مؤید و مدار و در جهانگیری نیز بالضم نوشته و در برهان بالضم بمعنی دوش و بالکسر سطبر و محکم و دوش و در سراج اللغات از فرهنگ قوسی نقل ست که سفت
دوش سفاح بالکسر اول و در آخر حای مهمله بمعنی زنا کردن و بالفتح و تشدید فا بمعنی مرد بسیار عطا و فصیح و قادر بر سخن و بمعنی خونریز و لقب عبدالله بن محمد اول خلیفه از خلفای
عباسی از منتخب و صراح سفاد بکسر جستن نر بر ماده بمعنی جماع حیوانات و بهایم از منتخب سفید بکسرتین ابیض از کشف و رشیدی سفود بالفتح و تشدید فا مضموم بمعنی
سیخ که از آن کباب زن نیز گویند از منتخب و صراح سفر بالکسر کتاب و نامه و بالفتح نوشتن از مدار سفیدار بکسرتین و یای مجهول درختیست که پوستش سفید باشد
شاخهای نازک دارد که بانک باد و جنبش آن پیدا سفیر رسول و پیک و قاصد از منتخب سفته گوش غلام و کنیز و بمعنی مطیع از برهان و صراح سفوف بفتح اول و ضم ثانی
دو ریخته مطلقاً و خصوصاً از ادویه از صراح و رساله این حاج سفک بفتح اول و سکون ثانی ریختن خون از منتخب سفاک بالفتح و تشدید فا خونریز و قاتل از منتخب و
سفرجل بفتحتین و جیم مفتوح میوه معروف که آن را به آبی نیز گویند از منتخب سفال بالضم اول آوندگلی و خزف از مدار و مؤید و برهان و کشف و در جهانگیری بکسر و در سراج
نوشته که سفال بضم و کسر هر دو صحیح باشد سفل بالکسر و بالضم بمعنی پستی از منتخب و شرح نصاب سفول بضمتین بمعنی پستی و زیر فرود شدن از منتخب و لطائف سفائن
بفتح اول و کسر چهارم که همزه است جمع سفینه بمعنی کشتیها و بیاضها سفاهان بکسر نام شهر و نام پرده از موسیقی از کشف و مؤید سفیان بالضم نام دو کس از علمای حدیث
سفن بفتحتین پوست درشت از ماهی یا نهنگ و غیره که بر قبضه شمشیر وصل کنند تا گرفت خوب شود و بمعنی سوهان آهنی و بضمتین جمع سفینه است که بمعنی کشتی باشد از
منتخب و صحاح سفتین بکسر اول و کسر تای فوقانی بر وزن مسکین نام ولایتی از ترکستان از برهان سفینه کردن ظاهر و نمودار کردن از مصطلحات سفید گردن
و سفید شدن نمودار و نمایان و آشکار شدن و سفر گردیدن از چراغ هدایت و صراح و چهار شربت و مصطلحات و برهان سفنج بالضم معرب سفنه که بهندی [illegible] گویند
از رساله معربات سفینه بالفتح بیاض اشعار و کشتی و دریا سفه بفتحتین و های ملفوظ سبکی عقل و نادانی از منتخب سفله بالکسر فرومایه از بهار عجم و منتخب و نیز صاحب منتخب
و صراح نوشته اند که بفتح اول و کسر ثانی ست و جمع صفت مفرد نیست و بعضی از محققین نوشته که سفله بفتح اول و کسر فا اسم جمع است گاهی بجهت تخفیف بکسر اول و سکون فا
استعمال کنند و در قاموس بکسر اول و سکون دوم و فتح اول و کسر دوم هر دو گفته و بلفظ اسافل که دلالت بر جمعیت کند تفسیر نموده از نهایه جزری مستفاد میشود که اصل آن بفتح اول
و کسر دوم ست و در حالتیکه مستعمل میشود اما گاهی بتخفیف بکسر اول و سکون دوم نیز میگویند چون فعلی بفتح اول و کسر ثانی از اوزان جمع نیست ظاهر آنست که اسم جمع باشد و
نوشته که این لفظ از کتب لغت بکسر اول و سکون دوم و فتح اول و کسر دوم هر دو معلوم میشود اما بمعنی جمع است لیکن فارسیان بمعنی مفرد استعمال کنند سفته بالضم نوعی از پیکان و
کاغذ زر که بهندی هندی گویند و بمعنی تحفه و هدیه نیز و بالکسر چیز سطبر و محکم خصوصاً جامه از رشیدی و برهان سفید مهره بمعنی خر مهره کلان که بهندی سنکه گویند بفتح اول
سفره بالضم در عربی توشه دان مسافر و مجازاً بمعنی دستار خوان که بران طعام چیده باشند و بفارسی بمعنی مقعد کرنج فائط است از بهار عجم و کشف و منتخب و مدار و سروری و چراغ هدایت

بمالکه چون سفره راکه بمعنی دستارخوانست باسفره که بمعنی مقصد باشد در لفظ التباس واقع شده باعث استکراه طباع گردید لهذا سفره راکه برای معنی دسترخوانست با جاربفتح مقرر کردند بجهت رفع التباس و برای معنی دیگر بضم معین داشته شد چنانکه بود سفینه بفتح اول وکسر ثانی و در آخر یای مشهور بروزن فصیح ناودان وکم عقل از منتخب

سفلی بضم اول وسکون ثانی وفتح لام و در آخر الف بصورت یا بمعنی پست تر داین مونث اسفل است وبالکسر وبالضم وکسر لام منسوب بسفل که بمعنی پستی ست سفید چشمی بیحیائی و

سماجت از مصطلحات فصل سین مهمله مع قاف سقمونیا بالضم عصاره ورنیست مائل بسبزی و در رنج نفره از کشف و موید و منتخب و مزیل مسرور و صاحب بحر الجواهر نوشته که

بالفتح است کمانی المو تهذیب الاسماء سقار بالفتح وتشدید و در آخر همزه بگر با ستعمال فارسی بدون همزه کسیکه آب نوشاندن پیشه او باشد و این صیغه نسبت چنانکه حداد و طباخ

وصباغ سقلاب بالفتح و در آخر موحده ولایتیست از ترکستان بمنتهای بلاد شمالی قریب روم مردم آنجا سرخ رنگ باشند از سروری و موید و برهان مدار و بالضم خطاست سقرلات و

سقلات لفظ اول بفتح اول وکسر ثانی ولفظ دوم بالکسر نبات که پشمینه معروفست واز قاموس منقول است که سقلات بالکسر جامه صوف از رشیدی و موید و برهان و سراج

نوشته که سقرلات بفتح جامه صوف غلط این لفظ ترکی باشد سقایت بکسر آب دادن از منتخب سقنقور بفتح اول وثانی وسکون نون وضم قاف دوم جانوریست از حشرات الارض

مثل سوسمار یعنی مثل گوه گوشت او بغایت مقوی باه است از برهان سقوطره بفتح اول وچهارم وضم قاف نام جزیره که صبر آنجا خوب باشد سقر بالفتح چرغ که مرغ

شکاریست وبفتحتین بمعنی دوزخ از منتخب سقط بالفتح وسکون دوم مردن چهار پایه و بکسر تین و بکسر اول وسکون ثانی بچه ناتمام از شکم افتاده وبفتحتین خطا کردن کتاب و

حساب از لطائف و در منتخب بالکسر بچه ناتمام از شکم افتاده و بفتحتین وانچه افتاده باشد از چیزی و متاع زبون و سهو وغلط در حساب و نوشتن و در مدار بفتحتین مردن چهارپایه خصوصا

مردن اسپ خریده خیابان نوشته که سقط بفتحتین در اصل بمعنی غلط وخطاست مجازا بمعنی بد گفتن مستعمل است سقلاط و سقرلاط بالکسر جامه صوف که در عرف آنرا نبات گویند

از رشیدی و موید و برهان سقراط بالفتح نام حکیمی از برهان و صاحب مدار از سکندری همین نقل کرده سقال بکسر ترکی ریش که بعربی محاسن ولحیه گویند از برهان و موید

سقای نیل کنایه از ابر چراکه نزد حکما پیدائش ابر از بخارات دریاست گویاکه ابر سقائی ست که از دریا آب می آرد یا آنکه ابر را استعاره نیل از آن گفته که بارش ابر رود ها

میرساند و موجب زیادت آب رود میگردد سقم بالضم وبفتحتین بمعنی بیماری از منتخب و در صراح بالفتح سقیم بیمار و مجازا بمعنی چیز ناقص نیز می آید سقام بفتح بیماری و

اول بمعنی بیماران در بیصورت جمع سقیم ست از منتخب و صراح سقلاطون بالفتح بمعنی سقرلاط که در عرف آنرا نبات گویند و آن پارچه ایست که در بعضی جزائر از پشم با

بمعنی رنگ کبود هم نوشته اند از برهان سقط فروشان کسانیکه میوه افتاده را بردشته ارزان فروشند کنایه از شاعرانیکه الفاظ و معانی مستعمل افتاده و مبتذل را بنظم

در شعر بندند سقای مرغان حوصل بلحاظ کلانی حوصله گویاکه حوصله او بمنزله مشک اوست و در منتخب نوشته مرغیست که در زیر گلو آب نگاه میدارد سقط چین

ریزه چیز جمع آورنده از مصطلحات سقیفه بستن کنایه از حرف های دروغ بستن از مصطلحات سقطه بالضم پاره که از چیزی بیفتد بمعنی پاره ابر و چیزیکه سا قط

شود از سمی از لطائف و در منتخب بالفتح لغزیدن و افتادن سقایه بکسر و بعد الف یای تحتانی پیمانه آب و ظرفی که در آن آب خورند و جای آب از منتخب و کشف و مصطلحات

و آنکه در مساجد خزانه آب میباشد باید که آنرا سقایه گویند وانکه مردم سقاوه بفتح اول و واو گویند خطا باشد سقیفه بفتح اول وکسر قاف صحیح ست و عوام که بجای آن

شکوفه گویند خطاست چنانکه سخن دروغ را گویند فلانی شکوفه بسته است و حقیقتش اینست که سقیفه ایوانی بود نهان که عرب برای مشوره با اهل دیوان جمع میشدند و بجای

مشوره و سخن بیهوده اگویند از منتخب سقسطه بفتح هر دو سین مهمله یاوه گوئی و چیزهای و همی سقسطی بفتحتین منسوب بسقط فروشی یعنی خرده فروشی و لقب یکی از اولیا که ایشان را

سری سقطی گویند بفتح هر دو سین بتخفیف رای مهمله از لب اللباب و غیره فصل سین مهمله مع کاف ❊ سکبا بالکسر و حرف سوم بای موحده نوعی از آش است که از سرکه و منتحب

و سرکه و نبات و گوشت و کشمش سازند از برهان سکنی بالضم اول وسکون کاف و فتح نون و در آخر الف مقصوره بصورت یا بمعنی سکونت و ساکن شدن بجای و بمعنی باشنده خانه از صراح

سکو بالفتح اول و ضم کاف عربی و بای موحده نام مرد ترسا از مؤید سکاری بالفتح و بالضم مستان از منتخب سکرات بفتحتین بیهوشیها و تکلیفیکه بوقت مرگ باشد از موید و کشف سکوت

بفتحتین خاموشی از کشف سکینت بفتح بروزن غنیمت بمعنی آرام و آسایش و آهستگی از کشف و صراح سکنات بفتح اول و دوم و سوم ضد حرکات این جمع سکنه

بفتح اول و سکون ثانی بمعنے سکون و استقامت باشد چنانکه در منتخب ست سکست بضم سین اول و ضم کاف فارسی بمعنی انقطاع و بی سگست بمعنے
بے انقطاع از لطائف سگ کیست بمعنی کیست و چکاره است از چهار شرح و بعضے نوشته که سگ کیست بمعنی حمایت دارکیست سکنج بضمتین و بفتح اول و ضم کاف
عربی و بسکون نون و جیم عربی گنده دهن یعنی کسیکه از دهان او بد بو آید از کشف و سراج و مدار و جهانگیری سکباج بکسر اول و سکون ثانی و بای موحده و جیم معرب
معرب سکبا که نوعی از آش ست که از سرکه و برنج یا بلغور سازند از لطائف سکه رائج ترانه بود که هر گز از اصول پرده بیرون نرود از شرح گلکشتی سکر بالضم و تشدید
کاف مفتوح معرب شکر که بطعام و ابدان شیرین کنند و بضم اول و سکون کاف بمعنی مستی و نشه از شرح نصاب و منتخب سکندر نام بادشاهی مشهور از روم بعضی در اذو القرنین
میدانند لیکن ذو القرنین اکبر که خضر در زمان او بودند دیگر ست و بعضی گویند که او فریدون بوده بمعنی سکندری خوردن اسپ یعنے بسر در آمدن اسپ از برهان سکسار مثل
یعنے بد و پلید سگسار بالکسر و سکون کاف فارسی و زای معجمه کوهیست از بلستان مابین کچ و مکران و دریای سند از پهلوان آن سیگندر از برهان سگزی منسوب بآنست سکر بفتح سین و تشدید
و کسر کاف عربی در ترکی نام عدد هشت که بعربی آنرا ثمانیه و بهندی آنها گویند سگالش بکسر اول و کاف فارسی فکر و اندیشه و مشوره و این لفظ بکاف عربی و فارسی هر دو آمده از برهان
رشیدی سکاک بالفتح و تشدید کاف اول بمعنی آهنگر چه سک بالفتح و تشدید حلقه آهن را گویند و بمعنی کسیکه بر درم و دینار سکه زند و بضم اول و تخفیف کاف جوی که میان
آسمان و زمین ست از منتخب و شرح نصاب و در منتخب بمعنی هوائیکه میان زمین و آسمان است و یوسف بن نافع در شرح نصاب بمعنے باز نوشته سکسک بالضم هر دو سین مهمله اسپ گم کرده
که رهوار نباشد و نام درختیست که آتش چوب آن نیرو باشد از لطائف و مصطلحات سک بضم اول و تشدید کاف عربی نوعی از خوشبوی که مرکب باشد و بالکسر و تخفیف کاف عربی و فارسی
بمعنے سرکه و بالفتح و کاف فارسی نام قومی از ترک بمعنی اول و ثانی از برهان و منتخب سگال بکسر اول و کاف فارسی خیال و اندیشه از برهان و سراج سکون بضمتین آرام از مؤید سکان
بالضم و تشدید کاف باشندگان و این جمع ساکن ست و بمعنی کشتی از کشف و مصطلحات و سراج و خیابان سکنجبین بکسر اول و ضم جیم معرب سکنگبین و این مرکب ست از
سک که بکسر اول و سکون کاف بمعنی سرکه و انگبین بضم کاف فارسی بمعنے شهد ست این ترکیب مانند سابق ست فی زماننا بجای شهد قند یا شکر سفید داخل میکنند
لفظ سکنجبین بضم جیم از کشف و مؤید و بهار و رشیدی سکین بکسر اول و کسر کاف مشدده بمعنی کارد از منتخب و شرح نصاب سگاهن بکسر اول و کاف عربی زنگی باشد سیاه که آنرا
از سرکه و آهن و زنجبیل سازند و بکسر اول و سکون کاف و تشدید آهن بمعنی آهن و زنگار از برهان و جهانگیری سکالیدن بکسر کاف فارسی اندیشه کردن و قصد کردن از رشیدی و برهان سکن بفتحتین آنچه
الفت و سر چیزی که آرام گیرد و بعضی گفته اند نام هر چیز بفتح اول و سکون و هم باشندگان نه از لطائف و صراح سکندر خوردن بسر در آمدن چه سکندر بزبان رومی سر را گویند از
مصطلحات سکه بزند و گردد و موافق گفته بکار آوردن از مصطلحات سکه بکسر اول و ضم کاف و واو مخففه چوبی باشد که بدان خرمن غله کوفته گردانند
و کاه دهند و بباد دهند تا دانه از کاه جدا شود و بمعنی عدد دنان که بسبب آن سکه از برهان و شرح نصاب سگاچه بضم اول و جیم فارسی شکلی مهیب که آدمی از آن بخواب بترسد
پا بندار که کسی گلو می من می افشارد و بعربی کابوس نامند از شرح نصاب و برهان سکنه بفتحتین باشندگان و این جمع ساکن ست از منتخب سکینه بضم اول و فتح کاف
نام دختر حضرت امام حسین رضی الله عنه از منتخب و کشف و بالفتح اول و کسر کاف آرام و آسایش و آهستگی و نام دختر هم بالفتح آمده سکه بالکسر و تشدید کاف کوچه و محله
و بازار و رسته و بمعنی آهن که بدان بر سیم و زر نقش کنند از منتخب سکته بالفتح مرضیست که حس و حرکت در ین زائل شود و مریض چنان نماید که مرده است و نیز
در قرآن خواندن باز ماندن و نوعی از حرفها که آنرا های سکته گویند و در اصطلاح شعر آنکه در وزن اندکی توقف باشد که قبیح نماید و در بعض جا ملیح پندارند از منتخب و
لطائف سکیزه بکسرتین و کاف عربی و یای معروف و زای معجمه بمعنے بر جستن و لگد انداختن و غلطیدن از برهان لطائف سکره بضمتین و تشدید را کاسه گلی که خرد باشد
و اسکره بزیادت الف نیز آمده از لطائف سک غرچه بفتح غین معجمه و جیم فارسی بمعنے سگ زبون و بی جرأت در شرح خاقانی بمعنی سگ صحرانشین سگک و اژونه
بفتح اول و فتح کاف فارسی و کاف عربی و دو واو و را فارسی نون نام داد از کشتی سگ جانی سخت جانی و حریص بودن سگزی صاحب کشف نوشته که بفتح اول و سکون کاف فارسی و زای معجمه
نام کوه رستم و زبانی از هفت زبان فارسی و در صراح نوشته که سگزی بالکسر و کاف فارسی و زای معجمه بمعنی سیستان چه سیستان را سگزستان گویند و نوشته اند که تولد رستم در انجا شده است

سکه خوردن دعوی نقش درست نشستن از مصطلحات سکه مردی غیرت وحمیت وآبرو و بعضے کنایه از لحیه گفته اند و بعضی کنایه از آلت رجولیت سکندری نوشته
ببر درآمدن اسپ سگگی بفتح سین وفتح کاف فارسی وکسر کاف عربی و یای معروف داو کشتی که هر دو دست هر دو حریف در کار نباشد یا با اینهم و حریف باهم بند کرده
بسوی خود کشند مثل بند شدن سگ با ماده از شرح گل کشتی **فصل سین مهمله مع لام** سلا بالضم وتشدید لام خار خرما از صراح سلوی بفتح اول وسوم نام
مرغکیه آنرا اسمانی گویند وبفارسی بودنه نامند وبهندی بیتر خوانند از منتخب سلمی بالفتح نام زنی معشوقه که در عرب بوده است و مجازاً هر معشوق را گویند از کشف ومنتخب واین اسم را گاهی با الف
هم منویسند سلب بفتح اول وسکون ثانی ربودن ونیست کردن و بفتحتین ربوده شده و پوست حیوان و نوعی از لباس و درخت مثل جوشن و خفتان که بروز جنگ پوشند از منتخب و
کشف وبحر الجواهر سلاب بکسر جامه ماتم از منتخب سلحفات بضم اول وفتح لام وسکون حای مهمله وفا وتای فوقانی بمعنی باخه که بهندی کچهوا گویند از شرح نصاب سلاست بفتح
وآسان وهموار شدن وروانی و باصطلاح روانی کلمات بسهولت و آسانی که در آن الفاظ ثقیل نباشد سلاحدست بکسر اول مردسپاهی که سلاحدار باشد سلامیات
بضم اول جای تا بیخ ناخن در منتخب و صراح نوشته استخوانهای انگشتان دست و پا سلطنت درازدستی ودراززبانی وبمعنی قهر وغلبه از منتخب و خیابان سلت بالضم وتای
فوقانی بمعنی جو که غله معروف است از شرح نصاب سلوت بوزن رحمت بمعنی آرام وخوشی و بمعنی تسلی از منتخب و صراح و لطائف سلالات بضم اول جمع سلاله و بمعنی آن از آخر همین
فصل مسطور است سلامت رستگار شدن و بی عیب شدن و رهائی یافتن از صراح و در محاوره فارسی این مصدر بمعنے مفعول بسیار می آید بمعنی مسلم وسلامتی نزد بعضی درست نباشد چراکه
خود مصدر است حاجت یای مصدری ندارد و از رسل و بعض تصانیف خان آرزو و در بهار عجم و خیابان نوشته که ضابطه فارسیان است که در آخر بعض کلمات یای زاید لاحق کنند خواه اسم جامد باشد
خواه مصدر عربی وفارسی خواه غیر چون ارمغان و ارمغانی و فلان و فلانی و قربان و قربانی و نقصان و نقصانی و جریان و جریانی و خلاص و خلاصی و فضول و فضولی و سلامت و سلامتی
زنی محبوبه بعرب سلاح بکسر آنچه به میدان جنگ کنند از کشف سلیح بکسر اول وکسر لام و یای مجهول و حای مهمله اماله سلاح سلاخ بالفتح وتشدید لام و خای معجمه بمعنی پوست کن از
منتخب سلخ بفتح اول وسکون لام پوست کندن و بمعنی روزیکه در شام آن هلال دیده شود و وجه تسمیه آنکه سلخ در لغت بیرون آمدن گوسفند از پوست باشد چون در آن روز ماه از زیر شعاع آفتاب
بیرون می آید لهذا روز مذکور باین اسم مسمی گشت از رساله علم نجوم که بغایت معتبر است نوشته شد سلحشور بکسر اول وفتح لام وسکون حای مهمله کسیکه ورزش واستعمال سلاح بسیار کند
چراکه این مرکبست از سلح که مخفف سلاح باشد و از لفظ شور که مشتق از شوریدن باشد و بمعنی شوریدن باهم زدن چیزها و استعمال و ورزش کردن از بهار عجم و برهان و کشف
وسراج سلس رسان و هموار از منتخب سلف بفتحتین درگذشتن و بمعنی پیش و پیشینگان و آبا و اجداد و گذشته و بالکسر شوهر خواهر زن یعنی شوهران خواهران هر یکی
دیگر را سلف باشد بفارسی همزلف گویند از منتخب و برهان و موید سرور سلاحف بفتح اول وکسر حای مهمله بمعنی باخها و این جمع سلحفات است سلاف بالضم اول آنچه
از انگور چکد پیش از فشاردن بمعنی شراب از منتخب سلق بالکسر چغندر که ترکاریست معروف مشابه بشلغم از منتخب و برهان سلجوق بالفتح نام مردیکه پدر کلان بادشاهان سلجوقی است
که اول ایشان معروف طغرل بیگ بن میکائیل بن سلجوق است از سراج سلاق بضم سرخ و غلیظ شدن پلک چشم از حدود الامراض سلمک بفتح اول وسکون
لام وفتح میم و کاف عربی آوازه ایست از جمله شش آوازه موسیقی و آن شش آوازه اینست شهناز و گردانیه و گوشت و سلمک و نوروز و سلمک از برهان و رشیدی و در
نوشته که نام پرده ایست از موسیقی سلک بالکسر رشته مروارید وغیره و بالفتح در کشیدن چیز را در چیزی از صراح سلاک بفتح بر وزن هلاک شوشه طلا و نقره از برهان عوام هند
آنرا سلاخ گویند سلیک بفتح اول وکسر لام بمعنی منسلک و چیزیکه در چیز کشیده شده باشد از منتخب سلوک بضمتین راه رفتن و نیک رفتاری کردن در امور و باصطلاح
صوفیان طلب تقرب حق تعالی سل بالفتح و تشدید لام در عربی برکشیدن شمشیر و کارد و جز آن و باصطلاح اطبا بریدن رگ را گویند و بالکسر آنچه بیرون کشیده شود
از چیزی و بمعنی لاغر شدن و نام مرضی و در فارسی نوعی از کشتی که از چوب و بهم بندند و یکی از اسلحه و آن نیزه کوچک باشد که بهندی آنرا سیل گویند از منتخب و صراح و برهان سلاسل بفتح
سین اول وکسر سین ثانی بمعنی زنجیرهای آهن و غیره و این جمع سلسله است از منتخب سلسال بالفتح آب شیرین وخوشگوار و آب صافی از منتخب و لطائف و کشف سلسبیل بالفتح هر دو سین مهمله بر وزن زنجبیل
نام چشمه ایست در بهشت و بمعنی چیز نرم و خوشگوار و شراب از منتخب و لطائف سلیل بفتح اول وکسر ثانی فرزند و بچه از صراح و منتخب سلقلق بفتح سین و سکون لام و ضم قاف و کلمه ... بمعنی ... سطل بالفتح ...

بتول بضم بمعنی بست سلامان و آبسال نام عاشق و معشوق و نام کتاب قصهٔ ایشان از جامی سلس البول بفتح سین اول و کسر لام و فتح سین دوم مرضی که
بول بی اراده خارج شود از صحه و الامراض و کسیکه بول او ضبط نتواند کرد و بفتحتین مرضیست که بول بی اراده بیرون می آید از منتخب سلالم بفتح اول و کسر لام ثانی نام قلعه
از قلاع خیبر از شرح نصاب سلام بفتح اول عربی بمعنی گردن نهادن و گزندگی و بی عیبی و سلام گفتن و نامی است از نامهای حق تعالی از منتخب وغیره و در فارسی سلام بر زدن کلام بمعنی صد هزار
که بهندی لکه گویند سراج اللغات از کتاب بستان نقل کرده است که مراتب اعداد نزد فارسیان بدینگونه است یکی ده صد هزار سلام یعنی صد هزار و صد سلام را شمار گویند
و صد شمار را اشمار و صد اشمار را اراده و صد اراده را ده اراده و صد ده اراده را اراره و صد اراره را الی ارار گویند سلیم درست و صاحب سلامت و مرد ساده دل و احمق و مار گزیده
و بایمعنی از روی تفؤل نیک است از منتخب و صراح و خیابان سلم بفتح اول و سکون لام نام پسر بزرگ فریدون و بالکسر و فتح و بفتحتین لوح اطفال از برهان جهانگیری
و بفتحتین در عرف نام درختیست و نیز نوعی از بیع است و آن دادن بهای چیزیست بایع را پیش از طیار شدن آن چیز بهفت شرائط شرط اول جنس چنانچه گندم یا جو یا نخود
دوم نوع چنانچه سرخ یا سفید سوم قدر چنانچه یک من یا ده من چهارم وصف چنانچه قسم اول یا قسم دوم آب داده یا غیر آب داده پاک از آلایش یا غیر پاک از آلایش
پنجم اجل یعنی وعده چنانچه بست روز یا یکماه ششم جای تسلیم یعنی مکان رسانیدن جنس مقرره هفتم راس المال یعنی تعیین کردن مبلغ چنانچه ده روپیه یا بست روپیه و بالضم اول
و تشدید لام مفتوح بمعنی نردبان چوبین و بکسر اول و سکون لام بمعنی صلح و آشتی و بایمعنی نیز عربیست از کشف و لطائف و منتخب و صراح سلجم بالفتح معرب شلغم و شین معجمه
چراکه در تعریب شین معجمه بسین مهمله بدل میشود از رساله ابن حاج سل کردن ربودن کردن سلطان بالضم بمعنی والی و حجت و قدرت از منتخب سلمان بالفتح نام
در اسلام سلمان فارسی گویند و نام یکی از اصحاب رسول الله صلی الله علیه و سلم که او را سلمان فارسی گفتندی از موید سلو بالفتح و بضمتین و تشدید واو خرسند شدن و زائل شدن اندوه و فراموش
کردن سلام ترازو و سیل کفهٔ ترازو بجائیکه جنس باشد از مصطلحات سلسله بالکسر سین اول و دوم نیز مکسور بمعنی زنجیر آهن و طلا و نقره وغیره نام کتاب از منتخب و مجازاً بمعنی
نسل و اولاد و قرابت و هم بمعنی ترتیب اسامی پیران طریقت تا باسم یکی از نامداران اهل ارشاد سلاله بالضم آنچه بیرون کشیده شود از چیزی و نطفه از منتخب و صراح و بمعنی بچه و طفل
صغیر از میر یشی شرح مقامات حریری و در کشف مجازاً بمعنی خلاصه سلیقه سرشت و طبیعت از منتخب و صراح سلفه بفتحتین پیش گذشته شده و گذشتگان و بالضم نان تنک
از منتخب وغیره سله بالفتح و تشدید لام سبد در ترکی سبد زنبیل و بعضی نوشته اند که بمعنی ظرفیکه بهندی آنرا پٹاره گویند از کشف و برهان و لطائف و موید سلاحی بکسر بمعنی سپاهی
سلاخی بفتح سین و تشدید لام و خای معجمه مکسور پوست برکندن بزیادت یای مصدری بر سلاخ که صیغه نسبت است از سلخ که بمعنی پوست کندن باشد فصل سین
مهمله مع میم سما بالفتح بمعنی آسمان و لفظ سما ماخوذ از سمو است که بمعنی بلندی باشد شرح نصاب از یوسف بن مانع سمیر بالفتح اول و یای معروف نام موضعیست در
گله منظمه از برهان سمانی بضم اول و فتح نون و در آخر الف بصورت یا مرغیست که آنرا سمو نیز گویند از شرح نصاب و منتخب و بهندی بٹیر گویند سماعت بفتح اول
بمعنی شنیدن سماجت بفتح اول و حرف چهارم جیم بمعنی زشتی و عیبناکی از منتخب سماحت بفتح اول و حای مهمله جوانمردی از کشف و منتخب چه سمح و در لغت بمعنی
سهل است تا چیز را سهل نگیرند بدل آن شوار پیدا نشد پس جوانمردی سهل گرفتن مال است و در ضمن اردو سماحت بمعنی سهل گرفتن و اغماض کردن نیز آمده سمعت بضم سین و
سکون میم و فتح عین مهمله شنوانیدن عمل خیر خود را بمردم چنانکه ریا نمودن افعال حسنه را تا مردم نیکو پندارند از منتخب سمرت بضم گندم گونی از منتخب سمت بالفتح راه راست
روش نیکو و قصد و آهنگ و صورت و هیئت و جانب و بکسر سین و فتح میم داغ و نشان و نقش از قاموس و منتخب و مدار و حل لغات و زبدة الفوائد سما بکسر اول
و صورتها و جانبها و راهها بمعنی جمع سمت بالفتح و بمعنی داغها و نشانها جمع سمه است که بکسر اول و فتح میم باشد سمج بفتح اول و کسر میم و جیم عربی بمعنی بد و ناخوش و زشت
سمج و سمچه بضم اول و سکون میم و جیم فارسی ته خانه که زیر زمین سازند و گاوان و گوسفندان را در آن آرام دهند از لطائف سماح بفتح و حای مهمله جوانمردی و بخشیدن
سماخ بکسر اول خای معجمه سوراخ گوش از بحر الجواهر و این لفظ بسین و صاد مهمله هر دو آمده سمرقند معرب سمرکند و صاحب موید و کشف نوشته اند که در تواریخ طبری
که سمر نام پادشاهی که معنی زبان ترکان شهر را گویند و معنی ترکیبی آن شهر سمر است تم کلامه و ابن خلکان در تواریخ خود و میر یشی در شرح مقامات حریری نوشته اند که کند بکاف عجمی

بمعنی خراب و سمر نام بادشاه شهر را خراب کرده بود لهذا آن شهر را سمرکند گفتندی حالا معرب کرده سمرقند گویند و صاحب رشیدی نوشته که در اصل شمرکند بشین معجمه بود زیراکه شمر بن افریقش بن ابرهه با اهل مدینه سعد جنگ نموده و بعد فتح کردن مدینه سعد را ویران کرده شهر از نو تعمیر نموده شمرکند نام نهاد و کند بلغت ماوراء النهر بمعنی شهر و قریه باشد سمید بفتح اول و ذال معجمه بمعنی نان سفید میده سمور بفتح اول و تخفیف میم مضموم و واو معروف نام جانوریست از قسم روباه که پوستش سرخ مائل بسیاهی و تیرگی باشد از پوستش پوستینها سازند و پوست حیوان مذکور را نیز سمور گویند از مؤید و مدار و لطائف وغیره و در بحر الجواهر بفتح اول و تشدید میم سمنار بالکسر و حرف سوم نون نام معماری که بحکم نعمان بن منذر بادشاه برای بهرام گور قصر خورنق ساخته بود و بعد تمام شدن آن قصر نعمان معمار مذکور را از بالای آن قصر بزیر انداخت تا مثلش بجای دیگر نسازد و بعربی شمار بکسر مثبت و بتقدیم نون بر میم مشهور گویند از مؤید و مدار و کشف و برهان و جهانگیری سمندر بفتحتین و کسر دال و فتح دال و ضم دال جانوری باشد بشکل موش بزرگ که در آتشکده ها پیدا میشود چون از آتش بیرون می آید میمیرد و مخفف سام اندر چه سام بمعنی آتش و اندر کلمه ظرفیت از برهان و جهانگیری و کشف و لطائف و بعضی نوشته که جانوریست پردار که در آتش نمیسوزد و سمر بفتحتین افسانه و گاهی مجازاً بمعنی سخن از کشف و منتخب سم الفار بالفتح و میم مشدد مضموم و سکون لام و بعده فا و واو و عین زهریست و آن سنگی باشد سپید و زرد و سرخ نیز که بهندی سنکهیا گویند و معنی لفظی آن زهر موش ست چه سم بمعنی زهر و فار موش را گویند و عوام از غلطی آنرا اسنبل کهار گویند از منتخب سمسار بالکسر و برد و سین مهمله و رای مهمله لفظ عربیست بمعنی دلال و در عرف آنکه اجناس مختلفه مردم فروشد از چراغ هدایت سمت الراس بالفتح بمعنی جانب سر و اکثر ازین لفظ میان فلک یعنی وسط السماء مراد باشد چه انسان را کاچک سر خود محاذی وسط آسمان معلوم میشود سمط بالکسر رشته مروارید از منتخب و صراح بالفتح سموط بضمتین رشته های مروارید از منتخب سم الخیاط بالفتح سین مهمله و کسر خای معجمه سوراخ سوزن سماط بالکسر اول بمعنی صف دسته خوان و سفره و قطار از بهار عجم و مدار و در سروری و مؤید و منتخب خیابان و صراح سماع بفتح شنیدن و بمعنی رقص و سرود و وجد مجازیست از لطائف و بهار عجم و در منتخب و صراح بفتح بمعنی شنودن و در مدار بفتح شنیدن سرود و در سروری بالفتح بمعنی سرود و صاحب کشف نوشته که بمعنی مطلق شنیدن بکسر اول و در فارسی بمعنی خاص سرود شنیدن مجازاً بمعنی وجد و حالت مشائخ نیز در شعر خواجه حافظ بمعنی سرود و نغمه مرد ... بمعنی که رقص کنان میرود بناله چنگ ... کسیکه رقص نفرمود و استماع سماع ... سمع بالفتح بمعنی شنیدن و بمعنی شنوائی و گوش و بالکسر بچه گرگ از کفتار از صراح و منتخب و در شرح نصاب بمعنی بچه گرگ مطلق نوشته سماق بالضم و تشدید میم نام دوائیست و آن میوه باشد ترش و بفتح و تخفیف میم آنچه از سنگ که صفحه نرم باشد از مدار و منتخب و صراح و در سروری سماک بکسر اول نام ستاره و آن منزل چهاردهم ست از منازل قمر از کشف و منتخب و مدار و نیز صاحب منتخب نوشته که سماک دو هستند یکی را سماک اعزل و دیگری را سماک رامح گویند و آن هر دو بمنزله دو پای برج اسد رامح بکسر میم و حای مهمله بمعنی نیزه دارد سماک رامح ستاره ایست که نزدیک ستاره دیگرست که آنرا نیزه سماک گویند و سماک دیگر که اعزل باشد نزد خود ستاره دیگر ندارد و بدین سبب آنرا سماک اعزل نامند و اعزل بفتح اول و سکون عین مهمله و فتح زای معجمه بمعنی مرد بی سلاح ست در کفایة المنجمین آورده سماک که منزل قمر ست سماک اعزل که بکتف سنبله واقع شده سمک بفتح اول و سکون میم بمعنی سقف و مقدار بلندی و بلند گردانیدن و بفتحتین بمعنی ماهی از قاموس و منتخب و برهان و لطائف و در فارسی اکثر بمعنی آن ماهی مستعمل میشود که زیر زمین و بر پشت آن ماهی گاو و بر شاخ آن گاو زمین و انوری در جائی بمعنی ماهی بسکون میم آورده سموم بفتح باد گرم و بضمتین بمعنی زهرها و در نصیحت جمع سم ست از بهار عجم و بحر الجواهر و منتخب و مؤید سم بفتح و تشدید میم زهر و بمعنی سوراخ سوزن و بضم در فارسی ناخن خصوصاً ناخن اسب و خر و مثلهما و بالفتح نام پهلوانی نیز ست از صحاح و برهان و غیره سمان بالفتح نام روز بیست و نهم از هر ماه شمسی از برهان سمین بفتح اول فربه و چیزی باشد سفید مشابه پیه که در گوشت حیوان فربه پیدا می آید که بهندی رواج گویند از کشف و منتخب و کتب طبیه سمن بالفتح روغن گاو وغیره و بکسر اول و فتح میم بمعنی فربهی و بفتحتین در فارسی گلی سفید و خوشبو از کشف و صراح و منتخب سمکیان بفتح اول و ثانی و کسر کاف عربی کنایه از اهل زمین چراکه زمین و اهل منقول بر پشت گاو ست و گاو بر پشت ماهی سماطین دوروبه و دو دسته از درختان و مردم وغیر آن سمع الکیان بالفتح و کاف عربی مکسور کتابی در علم حکمت طبیعی که بادشاهان با خود میداشتند و معنی آن شنیدن احوال وجودات ست از منتخب سمو بضمتین و تشدید واو بمعنی بلندی و بفتح اول و ضم میم بمعنی بلند سمیط بطه سلک مروارید سمسم بکسر اول بمعنی پوشیده و پنهان آمده از برهان سمنه بضم و نون تحتیست از قسم میوه مثل بادام و پسته و بهندی چرونجی گویند از برهان سمینه بفتح اول و کسر میم نام جامه

باریک و نازک باشد از برهان **سهم افگنده** کنایه از لنگ مانده از رفتن راه از رشیدی و سراج **سماعیلی** طائفه ایست گمراه که تنصیب اسپ را پرستش میکنند از مؤید
سمی بفتح اول و کسر میم و یای مشدد همنام از بحر الجواهر و کشف **سمنانی** بالکسر و دو نون منسوب بسمنان که شهریست میان دامغان و خوار الری از لب الالباب شیخ
علاء الدوله سمنانی از انجاست **فصل سین مهمله مع نون** **سنا** بفتح و مد و در مؤید بمعنی روشنی کمتر از ضیا و نور و بالقصر بمعنی رفعت و بلندی و نام برگ گیاهیست که آن سهال میکند از منتخب
لطائف و کشف و شروح نصاب **سنگپا** بمعنی سنگی که بهندی جهانوا گویند **سنجاب** بالکسر و جیم عربی و بای موحده نام جانوریست که از پوست آن پوستین سازند و آن خاکستر گون
باشد و پوست آنرا نیز سنجاب گویند از برهان و مدار و سروری و در بحر الجواهر و کشف و جهانگیری بالفتح **سنت** بالضم و تشدید نون مفتوح بمعنی راه و روش و عادت و
باصطلاح فقه آنچه پیغمبر و صحابه بران عمل کرده باشند و امریکه پیغمبر صلی الله علیه وآله وسلم آنرا همیشه کرده باشند مگر در عمر خود یک دو بار بقصد ترک هم کرده باشند از منتخب و
لطائف و صراح **سنگ پشت** جانوریست آبی که آنرا کشف و باخه نیز گویند و بهندی کچهوه نامند **سنگ مجاعت** بفتح میم سنگی که برای دفع گرسنگی بر شکم بندند و این
سنت و مجاعت بفتح بمعنی گرسنه بودن از منتخب **سنگ لبست** بمعنی محکم و میوه که هنوز نارسیده باشد و اثر خامی در و ظاهر شود از لطائف **سنوات** بفتحات جمع سنه که بمعنی
سال است در منتخب الدین علی شارح قصائد عرفی بمعنی زمین شور نوشته **سنگین دست** کسیکه تساهل و تانی کار کند از مصطلحات **سنج** بالفتح و جیم عربی دو طبق کوچک از روئین
که باهم زنند و این معرب سنگ مبدل جهنجه است که لفظ هندی باشد و آنرا جهانجه نیز گویند بمعنی وزن کردن و وزن با معنی مبدل سنگ است به تبدیل کاف فارسی بجیم عربی
از سراج وغیره **سنوح** بضمتین و حای مهمله ظاهر شدن شکار از سوی دست چپ و مجازاً بمعنی پیدا شدن حادثه از منتخب و کشف و صراح **سنگلاخ** زمین سخت که چون
آنرا کاوند سنگها بسیار برآیند و جائیکه دران سنگ بسیار باشد از برهان چراکه لاخ بمعنی مکان کثرت چیزیست و در لطائف بمعنی سنگ سخت نیز نوشته
سنگ روی یخ کنایه از شخص محکوم و مطیع امر از مصطلحات **سنجد** بالفتح و جیم مکسور نام میوه که شبیه بعناب باشد از رشیدی و در بهار عجم و کشف بالکسر **سند** بفتحتین تکیه گاه و آنچه
پشت بوی گذارند و نسبت کردن چیزی را بچیزی و منسوب شدن بچیزی و پشت به پشت و بمعنی بلندی چیزی از صراح وغیره و در فارسی بالکسر و سکون نون بمعنی
حرامزاده و بد و شریر و قافیه معیوب ظاهراً مخفف سناد باشد و نام ملکیست از هندوستان و نام رود بزرگ در هند که آنرا دریای اتگ نامند از منتخب و برهان و کشف و لطائف
و سراج و صاحب مصطلحات نوشته که سند بالفتح سرگین انسانست که بغایت سطبر و سخت و گنده باشد **سناد** بکسر اول و در آخر دال یکی از عیوب قافیه و آن اختلاف ردف
ست مانند زمان و زمین و داد و دید و دود و دید از منتخب و رسائل قافیه و معنی اصلی مخالف است **سندباد** بالفتح و حرف چهارم بای موحده نام کتابیست تصنیف کرده
حکیم ازرقی در نصائح و پند و حکمت و در برهان بالکسر و در سراج نوشته که سند بالفتح و قیل بالکسر نام کتابیست از ازرقی شاعر در مواعظ و نام پسر گشتاسپ ظاهراً
پسر گشتاسپ مذکور حکیم باشد و این از اقوال و روایت کرده باشد پس باین تقدیر نام کتاب مذکور نصائح سندباد است **سنجار** بالکسر و جیم عربی نام شهریست بمسافت
سه منزل از موصل و نام موضعیست که مولد سلطان سنجر است از منتخب و قاموس و رشیدی **سنجر** بالفتح نام بادشاه عادل از برهان **سنگسار** نوعی از سیاست که آدمی را
تا کمر در خاک نشانند و بران سنگ باران کنند تا بمیرد از برهان و سراج **سنقر** بسین مهمله و قاف هر دو مضموم پرنده ایست شکاری مثل باز که در هندوستان
بواسطه حرارت نزید و این ترکیست از لطائف و نام یکی از بادشاهان ترک و نام یکی از غلامان **سنگر** بکسر اول و کاف فارسی بمعنی نیزه کوچک از فرهنگی نوشته شد **سنگ زر** بمعنی
محک **سنگ انداز** مرادف کلوخ انداز و آن سوراخی ست که در درون کنگرهای قلعه سازند بهندی رنده گویند و بفتح رای مهمله از مصطلحات و بمعنی فلاخن هم آمده و بمعنی جشنی و عشرتی
که میخواران در اواخر ماه شعبان کنند بمعنی سلخ ماه شعبان نیز آمده از برهان **سنور د ثر** بضمتین بمعنی سرحد که فاصله باشد میان دو ولایت و این ترکیست **سندس** بالضم
و دال مهمله نیز مضموم و بعده سین مهمله قسمی از دیبای بیش قیمت بغایت رقیق و باریک و لطیف و نازک و بیشتر لباس بهشتیان ازان باشد **سندروس** بالضم و دال مهمله مفتوح
و رای مهمله مضموم و واو معروف و سین مهمله و آن صمغیست زرد رنگ که آنرا کهربا گویند و در برهان بالفتح و در سراج نوشته که سندروس صمغیست زرد رنگ که روغن
کمان وغیره ازان سازند و آن شبیه بکهربا باشد بلکه کهربائیکه درین دیار متعارفست ازان ساخته میشود **سناگش** بمعنی سنان کشیده ای سنان دار از شروح **سنجق** بالفتح و جیم عربی

مضموم بلغت رومی بمعنی علم و نشان فوج و بمعنی کمربند نیز آمده از رشیدی و برهان و کشف و سراج و مؤید و منتخب و مدار **سنا برق** بفتح برق روشن و لمعه برق استعاره آوردن

مراد دارند از لطائف **سنگ مشق** مراد از محک **سنگ** مجازاً بمعنی مقدار و گرانی و وزن و وقر و قیمت و قدر از سراج و چیزیست که آنرا از سنگ یا از چوب سازند و بضرب صولجان

بهم برزنند تا آواز برآید هندیان آنرا چکچکی گویند بفتح هر دو جیم فارسی و دو کاف عربی در ایام عاشورا پیش علما رواج تمام دارد و نیز بمعنی سنگ زور است که کشتی گیران بروش

گردانند **سنبک** کشتی کوچک که رکاب جهاز باشد از مصطلحات **سنبل** گیاهیست خوشبو سیاه رنگ که در کتب طب آنرا سنبل الطیب نامند و بهندی آنرا بالچهر گویند و بمعنی

خوشه گندم و جو چراکه چون تای وحدت در آخر لفظ سنبل لاحق کنند سنبله گویند و ظاهر است که هر دو تشبیه بزلف دارند بمعنی مسطوره را صاحب مدار از آداب الفضلاء

ابراهیمی نقل کرده و صاحب مؤید از شرفنامه آورده و صاحب کشف بعد معانی مذکوره اظهار کرده که در کوه رهتاس نواب خان زمانخان سنبل معاینه نموده بود ندپس آن گیاهی

دیگر بود سوای بالچهر و در برهان نوشته که گیاهیست خوشبو و سنبل الطیب نوعی از انست خان آرزو در سراج اللغات نوشته که درین ایام در هندوستان گلی از ولایت آورده بودند

که مانند نرگس پیاز دارد و گل آن مائل بکبودیست و خوشبو دارد و مرغول برگ گلها او قدری جودت دارد از بعض مردم شنیده شد که سنبل همین است و آنچه بعض که شبها و شمار

که بعربی شعر الجن خوانند و بهندی بنسراج نامند و نسبتی بزلف دارد سنبل گویند در فارسی یا بمعنی نیامده **سنام** بفتح کوهان شتر از منتخب **سنجا بیان** بکسر اول فوقیست

که از ملک ایشان سنجاب پیدا میشود و سنجاب جانوری باشد که از پوستش پوستین سازند از شرح خاقانی آرزو **سن** بالکسر و تشدید نون بمعنی دندان و بمعنی سال مقدار عمر از

منتخب و صراح و مدار و شرح نصاب و در برهان نوشته که سن بالفتح در ترکی بمعنی لفظ تو است که در فارسی کلمه خطاب باشد **سندن** بکسر اول و فتح دال در ترکی ترجمه حرف

سن سن بفتح هر دو سین در ترکی بمعنی تو تو **سنسن** بکسر هر دو سین و سکون هر دو نون بمعنی حرام مغز و آن چیزیست سفید از جنس عصب که میان سوراخهای مهره پشت

و گردن میباشد خوردن آن حرام است **سنن** بضم اول و فتح نون اول جمع سنت **سنین** بکسر تین بمعنی سالها و این جمع سنه است که بفتحتین بمعنی سال باشد از منتخب و بمعنی

قحط و سالهای قحط از شرح نصاب باید دانست که سنین بفتح هم جائز است این جمع سالم مذکر نیست چون لفظ سنه را که بفتحتین باشد به یا و نون جمع سالم آورند و سین

را کسره دادند بر خلاف قیاس تا دلالت کند بر شذوذ این جمعیت چراکه شرط جمع به یا و نون و بواو و نون بر تقدیر اسم اعلم مذکور عاقلست و درین لفظ این شرط فوت

ست و لفظ صفت هم نیست **سنون** بفتح اول و ضم ثانی بمعنی دارو که بر دندان مالند از منتخب **سنگ زن** ترازوی که وزن باشد از برهان **سنگ کلان** در

اصطلاح جوهریان جوهر باشد مثل یاقوت و زمرد و الماس و غیره **سناسیان** بفتح اول و تشدید ثانی و کسر سین مهمله دوم جمع سناسی و آن فرقه ایست از فقیران هنود و این لفظ

هندیست **سنان** بکسر نوک نیزه و تیر و تیزی هر چیز و بمعنی فسان که تیغ بران تیز کنند از منتخب و لطائف **سندان** بالکسر یکی از آلات آهنگران و زرگران که آهن و زر و غیره بران نهاده

میکوبند بهندی آنرا اهرن گویند و بمعنی آنکه بهندی آنرا گس و هتوڑا نامند و بمعنی تنکه آهنی که بر تخته دراز امیکوبند تا اگر کسی صاحب خانه را از آمدن خود خبر کند حلقه را بران تنکه

آهنی که سندان گویندش بزنند از برهان و سراج و لطائف و در بهار عجم و مؤید و کشف و مدار بالفتح **سنگ در دهان انداختن** خاموش بودن از مصطلحات **سنگ امتحان**

سنگ محک **سنگ و تیغ مهر کردن** بمعنی معطل و بیکار کردن و جه در مصطلحات **سنگ من** کنایه از عقیق **سنگ در موزه افتادن** ز آرام بیقرار شدن

سنگ در آب افگندن در جای تمکن کردن و بمعنی پوشیده و پنهان کردن نیز آرند **سنگ بر سنگ ماندن** کنایه از آشوب عظیم از مصطلحات **سنگ رو**

بیمیا از مصطلحات **سنگ نسو** بفتح نون ثانی سنگ سفید که از ام مر گویند از شرح نصاب **سنجه** بالفتح سنگی که بران چیز بار از ترازو وزن کنند از مدار **سنده** بالفتح

سرگین آدمی که بغایت سطبر و گنده و سخت باشد از رشیدی و مصطلحات و در برهان بالضم و در مدار بالکسر **سنه** بفتحتین بمعنی سال و بکسر اول و فتح نون بمعنی غنودگی که مقدمه

خواب است بالضم و تشدید نون بمعنی راه و روش و عادت و بالکسر دندانه چیزی و در فارسی بالضم و تشدید نون مفتوح بمعنی منکوحه پسر و بدین معنی بضمتین نیز آمده از منتخب

و مدار و برهان جهانگیری **سنگچه** تمرگ و ژاله و لفظ چه برای نسبت از سراج **سنگ لاخه** انبوهی سنگها چه لفظ لاخ برای افاده معنی کثرت آید از خیابان **سنگسرا** ج

بمعنی سنگ خانه چراکه سراچه تصغیر سرا باشد از خیابان **سنبله** بالضم و حرف سوم بای موحده مضموم بمعنی یک خوشه گندم و جو مثل آن چراکه در آخر یای وحدتست

ونام برج ششم و آن بصورت دختریست دامن فروهشته وسر او بمغرب و شمال پای او بمشرق و جنوب ست چپ آویخته دارد یا بپهلوی خود ودوست راست بلند ست برابر دوش خود
گندم را بدان دست گرفته است بهمین سبب باسم سنبله مسمی ست از شرح چغمینی فارسی و شروح نصاب سفینه بفتح اول و کسر نون و یای تحتانی مشدد بمعنی روشن و بلند از منتخب سفینه
بالضم آلتی ست آهنی که بدان سوراخ کنند که بهندی برما گویند سنقعه بمعنی تهمت از شرح خاقانی و در دیگر لغات معتبره یافته نشده سنائی بفتح نام مردی که در حکمت و شاعری
مرتبه اعلی دارد از کشف سنی بفتح اول و کسر نون رفیع و بلند و بمعنی روشن و تابان نیز آمده سنگ جانی بیرحمی و سخت جانی سنبلی نوائی از موسیقی سنگ شدن بیماری سخت
شدن بیماری از مصطلحات فصل سین مهمله مع واو سوفسطا بالضم حکمتی ست که بنای آن بر وهم بود از چهار شربت سودا بمعنی سیاه و نام خلطی از اخلاط اربعه و در فارسی
بمعنی دیوانگی و این مجاز ست چراکه بسبب کثرت خلط سودا جنون پیدا میشود و گاهی بمعنی عشق آید و در ترکی بمعنی خرید و فروخت سوابکر بمعنی غیر بفتح برابر و برابر از منتخب سویدا
بضم اول و فتح ثانی نقطه سیاه که بر دل ست از منتخب و این تصغیر سودا باشد که مؤنث اسود ست سوق الثلاثا بضم اول و بفتح هر دو ثای مثلثه نام بازاریست در بغداد که روز سه شنبه
در انجا خرید و فروخت میشود و در قدیم خانهای فحول علمای ترسایان در انجا بود از منتخب و مؤید سواران آب بمعنی حبابهای آب از برهان سوغات بضم بمعنی تحفه
و هدیه از مدار و صاحب مؤید گوید که این لفظ ترکیست و در لغات ترکی بفتح نوشته چنانکه مشهورست و خان آرزو در سراج نوشته که در صراح سوغ بالفتح بمعنی روان کردن عطا آمده
در ینصورت در اصل بمعنی چیزها که برای کسی بفرستند و بمعنی ره آورد مجاز باشد تم کلامه پس ازین تقریر خان آرزو ظاهر میشود که سوغات لفظ عربی باشد سورت بالفتح تیزی و حدت
و تندی هر چیز و ظلم و خشم و بالضم شرف و منزلت و پاره قرآن مجید و نام شهریکه در هند بر ساحل دریای شور ست از منتخب و غیره سویت بفتح اول و کسر واو و تشدید یای تحتانی بمعنی
برابری و اعتدال از منتخب و کشف سومنات بالضم و واو مجهول و میم موقوف نام بتخانه در ملک گجرات و در اصل این لفظ هندیست سومنات بود چه بهندی سوم قمر را گویند
و ناتهه بمعنی خداوند ست چون آن بت را بهیکل قمر ساخته بودند لهذا باین اسم مسمی گردید و در استعمال فارسی حرف ها از آخر ساقط شده از سراج و کشف و رشیدی و مؤید و برهان
سودت بالضم سرداری و مهتری از بعضی شروح نصاب و از منتخب و شرح یوسف بامعنی بضم اول و سکون همزه که بصورت واو ست و فتح دال بمعنی پیشوائی و ظاهرا تای این مبدل از دال ست
سوء المزاج بمعنی مرض و بیماری چه سوء بالضم بمعنی بدیست سوانح عبارتست از احوالات و رویدادها مگر اکثر استعمال این لفظ در رویدادهای متوحش ناپسندیده باشد
و این جمع سانحه است و تحقیق این در سانح و سانحه گذشت سواد بفتح سیاهی رنگ و بمعنی حوالی شهر و نواحی و بمعنی ملکه و ذهن و بمعنی سوده از مؤید و کشف و منتخب و صراح
سوءدد بضم اول و سکون همزه که بصورت واو ست و فتح دال اول و دال ثانی زائد برای الحاق ست بمعنی سرداری و پیشوائی از منتخب و صراح سود بالضم در عربی جمع اسود که بمعنی سیاه
ست و در فارسی بمعنی فائده و نفع از لطائف سوهان گیر کنایه از زم ملائم سوسمار بالضم جانوریست که بهندی گوه گویند بکاف فارسی و واو مجهول از برهان و غیرها سوار
بضم بر وزن خوار بمعنی راکب و بکسر در عربی نام زیوریست که بهندی کنگن گویند از مدار و مؤید و محققی چنان نوشته که سوار بفتح بمعنی راکب ست و بمعنی راکب دیگر سوار بیا مجاز
باشد چه مخفف اسوار ست و اسوار مرکبست از لفظ اسو که بر وزن سر و باشد مبدل اسپ و لفظ وار که کلمه نسبت ست سوری بالضم واو معروف چند معنی دارد اول بمعنی جشن و شادی
عروسی دوم رنگ سرخ و بهمین جهت لاله و گل مثل آن را سوری گویند سوم رنگ خاکستری که بسیاهی مائل مر اسپ و خر و شتر را چهارم در عربی بمعنی دیوار قلعه و شهر پناه و پنجم در عربی
بمعنی نیم خورده و پس خورده ششم باصطلاح اهل منطق لفظ کل و لفظ بعض ست که وضع کرده اند برای چنین افراد موضوع و این معنی مجاز ست از معنی چهارم کما لا یخفی و بضم اول و فتح واو سوره های
قرآن از برهان و جهانگیری و رشیدی و منتخب و غیره سوره نور نام سوره ایست از سورهای قرآن مجید سوختن زر بمعنی تلف شدن زر تنخواه از چهار شربت سوس بواو معروف گیاهیست
که جامه ابریشمی را تباه کند و نام درختی که بیخ آن را اصل السوس گویند از برهان سوختگی نفس تنگی دم که در حبس دم و دویدن پیدا آید سوسن بالضم و واو معروف و کسر نون و شین
معجمه براده که از سوهان فرو ریزد و براده آهن و الماس و مس و غیره از سراج و برهان سوره اخلاص قل هو الله سوط بالفتح تازیانه و بتازیانه زدن از سراج السواع
بضم اول و عین مهمله نام بت قوم نوح علیه السلام که بصورت زنی بود از شروح نصاب سواطع جمع ساطعه که بمعنی بلند ست سوغ بالفتح و غین معجمه جواز و روا و گوارائی از مدار
و کشف سوء دماغ مرض دماغ سوالف بفتح اول و کسر لام بمعنی گذشتها و این جمع سالفه است از منتخب سوف بالضم بمعنی حکمت از برهان و این لفظ یونانیست و در عربی بفتح سین

یعنی سرانجام و بمعنی زرد باشد و این حرفیست که بر فعل مستقبل آید **سوابق** گذشتها **سوطریق** بدی راه دبدر راه **سوق** بالفتح راندن و روانی و بالضم بمعنی بازار
و بمعنی ساقها در نیصورت جمع ساق ست از منتخب غیرآن **سویق** بفتح اول و کسر دوم و آرد و لیست که بسته کنند گویند بفتح سین مهمله و تشدید فوقانی **سواک** بفتح اول رفتار نرم
و بمعنی برابر تو در نیصورت مرکب از لفظ سوا کی بفتح بمعنی برابرست و کاف خطاب و بکسر اول بمعنی سواک از منتخب و غیره **سوگ** بواو مجهول و کاف فارسی بمعنی ماتم و این
لفظ مشترکست و هندی و فارسی از سراج **سوو آمک** بواو عاطفه هر دو لفظ ترکیست اول بالضم بمعنی آب و ثانی بالفتح بمعنی نان **سواحل** کنارهای دریا
و ر ود **سوال** بضم اول و فتح همزه که بصورت واوست بمعنی خواستن و پرسیدن از منتخب و کشف و صراح و بهار عجم و مزیل الاغلاط **سؤول** بفتح سین و ضم همزه و سکون واو دبر وزن
فعول صیغه مبالغه بمعنی بسیار سوال کننده از خیابان **سوزن بال و سوزن پر** بچه مرغ سنیج پر از مصطلحات **سواد اعظم** شهر بزرگ از برهان **سوم** بالفتح
گران فروختن و قیمت نمودن و خواری و رنج کشیدن و بمعنی گیاه چریدن چارپایه از لطائف و منتخب **سوم** بکسر اول و ضم همزه و سکون میم ترجمه ثالث و بالکسر و همزه مشدد و مضموم
و سکون میم نیز آمده و اله هروی گوید **بیت** در صورت و معنی از تعظم * خواندن دو جهان جهان سوم * از بهار عجم و خان آرزو در سراج نوشته که سوم بعضی گویند بضم اول
و تشدید آن معدود سه که بعربی ثالث گویند و اله هروی در مدح قطب الدین گفته **بیت** قطب است سه حرف در تعلیم * زان آیت و قطب چرخ سوم * مولف گوید که بفارسی در آخر
اعداد میم برای عدد دی آید چنانکه دوم و سوم و چهارم و ماقبل میم مذکور بضم و فتح هر دو آمده هم چنانکه دوم گذشت و بفتح چنانکه ملا نظیری در قصیده که قافیه در دیفش ضم را و کرم
راست یمان دوم رابسته است و در هندی هم همین قسم می آید چنانکه اکم بمعنی یکم و پنجم بمعنی پنجم چون موافقت درین دو زبان بیش از بیش ست این هم دلالت بر فتح دارد
بهر حال لفظ سه های مختفی که دارد مکتوبی محض ست در شمار نمی آید مثل که و چه پس سه را در ترکیب با میم معدود حال که و چه باشد ها که در حالت ترکیب بسبب سره کی و
چی بیا بدل شود چنانکه کیم و چیم در نیصورت سیم بیا ثابت شده چون درین حال اشتباه با سیم که معدود ثلثین ست میشود لهذا ارادو در کتابت معدود سه یا ده میکنند پس
کسانیکه بضم ماقبل خوانند و او را نیز خوانند و آنانکه بفتح واو خوانند در نیصورت تشدید واو حساب آرد **سواد برگرفتن** خواندن و مطالعه کردن **سواکن** بفتح اول و کسر کاف
جمع ساکنه بمعنی باشندگان **سون** بواو مجهول نام رود **سوسن** نام گلیست آسمان گون در مؤید و کشف و برهان و مدار بالضم و واو مجهول در منتخب بالفتح و صاحب بحر الجواهر
نوشته که در تلخیص بالضم ست و در قاموس بالفتح و طاهرا بالفتح معربست و بالضم فارسی **سورنجان** بالضم و رای مهمله مکسور بیخ نباتی ست سفید از بحر الجواهر و برهان
سوختن باصطلاح شعرای ایران تن بعشق و جور معشوق در دادن و لفظ و اسوختن بمعنی بیزار شدن از معشوق **سوزیان** بواو معروف و زای معجمه و نون و تحتانی
سرمایه و غمخوار و نفع و سود و تحفه و زار از مؤید و برهان و جهانگیری **سورن** برای مهمله لفظ ترکیست الله اکبر یا مثل آن گفتن لشکریان باواز بلند در هنگام تاختن بر خصم از مصطلحات
سودان بالفتح آدمیان سیاه **سواد روشن کردن** بلکه نوشته خواندن بهم رسانیدن از مصطلحات **سواد کردن** نوشتن **سوی کسی گرفتن** جانب کسی
رفتن از مصطلحات **سودائیان** سوداگران **سو** بالضم و در فارسی بمعنی طرف و در ترکی بمعنی آب و شراب از لغات ترکی و لطائف و **سوء** بالضم و در آخر همزه در عربی
بدی اندوه و تغیر مزاج کسبوی رائحه آتش و برص هر آفتی و مرضیکه باشد و بالفتح اندوهگین کردن و بد کردن و بد از منتخب و کشف و بحر الجواهر و در بیضاوی مسطور ست و قتیکه لفظ سو
مضاف باشد بالضم خوانند چنانچه در سوء الحساب و سوء الدار و هنگامیکه مضاف الیه باشد بالفتح خوانند در ظن السوء و دائره السوء **سوزه** بمعنی تکمه قبا و در رشیدی بمعنی پارچه مربع که
در بغل پیراهن دوزند و بمعنی تریجامه نیز منقول ساخته **سوخته** بمعنی جامه سوخته که بران از سنگ و چقماق آتش گیرند و نام گنجیست از گنجهای خسرو پرویز و بمعنی جامه
سنجیده و سوزدن و گویند که در ولایت روم مرد طالب علم را سوخته گویند از لطائف **سوسه** بالضم کرم گندم از برهان **سوسنی** اسپ کبود و هر شی که کبود و نیلی باشد
سوری بالضم نام گلیست سرخ رنگ و هر گل و لاله را که سرخ باشد سوری گویند چه سور بمعنی سرخست و نوعی از پیکان از جهانگیری و رشیدی **سوانی** بفتح اول و کسر نون شتران
آبکش و این جمع سانیه است **سواقی** جمع ساقیه که بمعنی جوی خردست **سوفسطائی** بالضم قومیست از حکمای باطله که نفی حقائق میکنند و آن سه قسم اند عنادیه
و عندیه و لاادریه عنادیه قائل بحقائق اشیا نیستند و میگویند که عالم وهم و خیالی ست و عندیه منکر اند ثبوت اشیا را و تابع اند اعتقادات خود را

دیگویند اگر اعتقاد کنیم شئی جوهر جوهر است و اگر عرض عرض است اگر قدیم قدیم است و اگر حادث حادث است الا او دیه منکر اند ثبوت را و نفی را از لطائف و برهان
سوی بالضم در فارسی بمعنی طرف و در ترکی بمعنی آب از لغات ترکی و لطائف **سوزن عیسی** گویند که چون عیسی علیه السلام را باسمان می بردند در دامن ایشان سوزن بود و آن
بحکم الهی بهمین سبب بر فلک چهارم ماندند و بالاتر نبردند چرا که سوزن یکی از اسباب دنیاست از برهان و غیر آن **سوقی** بالضم منسوب بسوق یعنی بازاری و بمعنی دکاندار
نیز آمده **سوچی** بواو معروف و جیم فارسی آبداری فروش **سوچیخانه** بمعنی میخانه در زبان ترکی سو بمعنی آب شراب است از مصطلحات **فصل سین مهمله مع های هوز**
سها بالضم اول ستاره است باریک در بنات النعش و آن متصل است با ستاره دوم از سه ستاره بنات **سهراب** بالضم و در آخر بای موحده نام پسر رستم که برای مقابله
رستم در میدان آمده با رستم کشتی کرد و حال آنکه یکدیگر را نمی شناختند آخرش بضرب خنجر رستم او از بر کرده دو دشمن خود پنداشته خنجر زد و بعد از رسیدن زخم یکدیگر
را بشناختند رستم پشیمان شده بسیار افسوس کرد سود نداشت آخر سهراب بمرد **سهولت** بضمتین بمعنی آسانی و بعضی مردم که سهولیت بزیادت یای تحتانی گویند
خطاست **سه ظلمت** کنایه از صلب پدر و شکم مادر و زهدان از سراج **سهم السعادت و سهم الغیب** بقاعده علم نجوم دلایل مخصوصه باشند از مواضع کواکب در
طالع مولود **سه روح** روح حیوانی و نباتی و جمادی و این هر سه را موالید ثلاثه نیز گویند از برهان و غیر آن **سهاد** بضم اول و در آخر دال مهمله بمعنی بی خوابی از شرح
نصاب و منتخب **سهرند** بالکسر نام شهریست در هند که بعضی آن را سرهند گویند **سه بعد** طول عرض عمق از کشف **سهر** بفتحتین بیدار و بیدار بودن از منتخب و صراح و بالضم
نیست که صاحبش را بسیار بیداری و بیخوابی مفرط باشد **سه نوع** موالید ثلاثه **سه قرقف** بفتح هر دو قاف سه کتابت و ند هب سایان از منتخب و برهان و در شرح خاقانی
نوشته که نزد نصاری سه نوع شراب است چنانکه در قرآن مجید شراب سه نوع مذکور است شراب طهور و شراب زنجبیل و شراب سلسبیل **سهیل** بضم اول و فتح ثانی نام ستاره معروف و
بکسر ثانی خطاست چرا که این بر وزن صیغه تصغیر است از منتخب و غیره **سهل** بالفتح آسان و زمین نرم و هموار از منتخب و صراح **سهم** بالفتح در عربی بمعنی تیر که از کمان رها کنند و بمعنی
حصه و بهره و در فارسی بمعنی بیم و خوف از منتخب و مؤید و لطائف و برهان **سهام** بالفتح و تشدید ها بمعنی تیرانداز و بکسر اول و تخفیف ها بمعنی حصه ها و تیرها باین معنی جمع سهم
است که بمعنی تیر و حصه باشد و بضم اول و تخفیف تاریکی و تغیر چهره و لاغر شدن و بفتح و تخفیف شدت و حرارت تابستان و نیز اشارت باشد **سهم الغیب** که منتج ظهور پایچه
صاحب آنست که بر آن حکم نمایند و دیگر **سهم السعادت** که نشان دولت و اقبال صاحب طالع است از منتخب و شرح خاقانی **سهیم** بفتح اول و کسر ها بمعنی شریک و صاحب حصه از منتخب
سهم الحشم نام عهده چنانچه سر لشکر و بخشی فوج از سروری **سه خواهران** سه ستاره اند بهم از جمله هفت ستاره بنات النعش **سه خوان** قومیست از نصاری که سه خدا می خوانند
حال آنکه خدا عز و جل و عیسی و مریم علیهما السلام از برهان **سهو** بالفتح فراموش و فراموش کردن و غافل شدن از منتخب **سهیله** بضم اول و کسر ثانی نوعی از خیمه **سه گاه** نغمه سوم و شعبه حجاز از مدار **سه مرتبه**
کنایه از طفلی و جوانی و پیری و گاهی عبارت از ادنی و اوسط و اعلی **سه برگه** نام گلیست **سه اسپه** کنایه از کمال رو و رونده از مصطلحات **سه قبله** قبله یهود و قبله
نصاری و قبله مسلم و در شرح خاقانی نوشته که خانه کعبه و بیت المقدس و بیت المعمور که قبله گردیانست **سهروردی** بالضم و حرف چهارم واو مفتوح و حرف ششم دال مهمله منسوب
بسهرورد که شهریست در عراق عجم **سه شاخی** بمعنی نوعی از قباچه با چاکهای دراز و در شرح خاقانی نوشته جامه حریر که سه چاک دارد دو از پیش و یک از قفا و این قسم جامه مخصوص
رقاصان ولایت باشد **سهی** بفتح اول و کسر دوم بمعنی راست عموماً و سرو که بغایت راست باشد خصوصاً از برهان و جهانگیری و در سراج اللغات نوشته که سهی بفتح بر وزن
صفی بمعنی راست و این خرده صفت سرو واقع میشود و بمناسبت سرو سهی قد و سهی قامت نیز گویند پس تنها سهی بمعنی راست نیامده **فصل سین مهمله مع یای تحتانی**
سیمیا بالکسر علم طلسم که از آن انتقال روح در بدن دیگری کنند و بهر شکل که خواهند در آیند و چیزهای موهوم در نظر آرند که در حقیقت وجود آنها نباشد از مدار و منتخب
سینا بالکسر نام جد شیخ ابو علی و بالفتح و بالکسر نام کوهیست بشام آن را طور سینا گویند از منتخب و مؤید و کشف و در برهان بالکسر و بالفتح نام جد بو علی و بالفتح نام کوه طور و
در سراج بالکسر نام جد شیخ بو علی **سیما** بالکسر نشان و علامتی که بشناخته شود بدان خیر و شر و مجازاً بمعنی پیشانی مستعمل است چرا که علامات خیر و شر در پیشانی مفهوم
میشود از سروری و مؤید و صاحب بهار عجم نوشته که بمعنی نشانها که از کثرت سجود در پیشانی پیدا میشوند و مجازاً بمعنی پیشانی او و صاحب منتخب نوشته

که بمعنی نشان و علامت و در مصطلحات نوشته که سیما لفظ عربی ست بمعنی نشان و علامت کما قال الله تعالی سیماهم فی وجوههم من اثر السجود دیگر فارسیان مجازاً بمعنی پیشانی استعمال میکنند و سیما بالکسر و تشدید یای تحتانی مفتوح بمعنی خاصه و خاص و کسانیکه باینمعنی بالفتح خوانند خطاست سیمابی شدن هوا و ترش شدن هوا و درینجا هوا بمعنی جوف آسمان ست سیلاب بیای مجهول بمعنی سیل از مؤید و صاحب برهان نوشته که بالفتح ست نه بکسر و همین صحیحست سیراب بیای مجهول ضد تشنه یعنی کسی و چیزیکه از آب سیر باشد از مؤید سیه تاب رنگی باشد سیاه و بنفسجی که آهن صیقل دیده را باب لیمون و گرمی آتش رنگ کنند از سراج سیخ جاروب بمعنی خسی که جاروب از آن سازند سیب بالفتح و بای موحده بمعنی بخشش و دهش از لطائف و منتخب سیاست پاس داشتن ملک و حکم راندن بر رعیت و قهر کردن و هیبت نمودن و ضبط ساختن مردم از فسق بترسانیدن و حذر دادن از منتخب و کنز سیاه دست بخیل سیاقت بکسر روان کردن سیئات بر وزن طیبات بمعنی معاصی و گناهها از منتخب و غیر آن سیه دست و سیاه دست بمعنی بد بخت بیاردست سیادت بالکسر بزرگی و سرداری سیاحت بکسر اول و حای مهمله سیر کردن و رفتن بر زمین از منتخب سیرت بالکسر عادت و طریقه از منتخب و در مصطلحات نوشته که فارسیان بمعنی عرض و ناموس آرند سیاح بالفتح و تشدید ثانی و حای مهمله بسیار سیر کننده از منتخب سید بالکسر و یای معروف بمعنی گرگ درنده و بالفتح و یای مشدد مکسور بمعنی پیشوا و مهتر قوم سردار و همین معنی بتخفیف تحتانی بر وزن قید نیز آمده چراکه تخفیف یای مشدد جائزست چنانکه میت بتخفیف میت خوانند بر وزن بیت و کسانیکه بیای مشدد و مفتوح خوانند خطاست سیاه و سفید کنایه از غرب و شرق و شب و روز و زنگ و روم و شر و خیر و کفر و اسلام سیه بهار بمعنی بهار سبزه و بعضی گویند که در بلاد سرد سیر در ایام ربیع سبزه کشت که از زیر برف از بس سردی و سیرابی بغایت سبز مائل بکبودی و سیاهی بر می آید آنرا سیه بهار گویند سیفور بالفتح و واو معروف نوعی از جامهٔ لطیف ابریشمی سیاه رنگ از رشیدی و کشف و برهان سیه کار فاسق و بدکار سیسنبر بکسر اول و تحتانی معروف و فتح سین مهمله دوم و سکون نون و فتح موحده و رای مهمله سبزه ایست میان پودینه و نعناع زیراکه چون پودینه را بگزه دست نشان کنند سیسنبر روید چون سیسنبر را بگزه دیگر نقل کنند نعناع شود و بوی آن بغایت تیز گردد چون برگزنده زنبور و عقرب بمالند آرام بخشد و این لفظ معرب سیسنبل ست از برهان و لطائف و رساله معربات سیخ پر بچه جانور پرنده که هنوز پر و بالش کامل نبرآمده خوب پهن نشده باشد و مانند خار نمودار شوند از برهان سیب بخور بواو معروف نوعی از سیب که از پوست آنرا مانند عود بخور کنند از مصطلحات سیاه پیر بمعنی غلام پیر از مصطلحات سیر بکسر اول و فتح یای تحتانی در عربی جمع سیرت و اصطلاحاً این جمع سیرست و علم تواریخ و بیان احوال گذشتگان و بفتح اول و سکون یا بمعنی رفتن و رفتار و بفارسی بکسر اول و یای مجهول بمعنی مشهور کنایه از بیزار و رنجیده و بیای معروف چیزیست که بهندی لهسن گویند سیمبر بضم سین مهمله و فتح تحتانی و سکون میم و فتح بای موحده و رای مهمله لفظ هندی کتابیست که سهنس کرت گویند و نام جشن جوهتگاری راجهای سلف و آن چنان باشد که چون دختر راجه بحد بلوغ رسد پدرش تمام راجهای اطراف را طلبیده ضیافت میکند بگردن هر یکی از راجها که دختر مذکور حمائل گل یا هار مروارید اندازد شادی دختر با آنکس مقرر شود سینه باز کنایه از سیاه و سفید و مراد از باز هاسپاری که مخطوط سیاه و سفید باشد و بمعنی سینه کشاده و بالیده از مصطلحات سیاوش بکسر اول و ضم واو و بعده شین معجمه و صاحب بهار عجم نوشته که بفتح واو است و در سراج اللغات نوشته که بکسر اول و ضم واو هر دو صحیح و سیاوش بواو معروف بر وزن ردا پوش نیز درست نام پسر کیکاوس و در شمشیرخانی مسطورست که سیاوش پسر کیکاوس بسبب بهتان مادر غیر حقیقی خود از پدر رنجیده شده نزد افراسیاب که مخالف کیکاوس بود رفت افراسیاب از آمدنش خوش شده دختر خود را در نکاحش داد و بعد از چندی باغوای بدنهاد دیگرش از دست افراسیاب بناحق کشته شد تم کلامه و در کتابی بنظر آمده که سیاوش بغایت خوش منش و عیاش بود لهذا مجازاً از لفظ سیاوش معنی خوش و شادان مراد دارند سیاه گوش سیه گوش نام درنده که از سگ خرد و از گربه کلان گلابی مائل بسیاهی هر دو گوش او سیاه و لوکدار و سریع الحرکت بغایت چلد رو باشد سیماب در گوش کنایه از کسی که آواز نشنود یعنی کر باشد از برهان سیم کش بکسر اول و ضم کاف مسرف و متلف سیم از شرح خاقانی سیب آمزالیش بالف ممدوده و رای معجمه و یای تحتانی و شین معجمه نوعی از سیب است که در صفاهان بهتر باشد از شرح گل کشتی سیافش نام بادشاه سیاوخش بکسر اول و فتح واو و سکون خای معجمه نام پسر کیکاوس از سراج سیاط بکسر اول جمع سوط که بمعنی تازیانه ست سیاع بکسر اول و عین مهمله بمعنی کهگل که دیوار را بدان اندوده

کنند از شرح نصاب سیمرغ جانوریست مشهور و سیمرغ را ازان گویند که هرلون که در پر هر یک مرغ میباشد همه در پرهای او موجود و بعضی گویند که بغیر عین سیمرغ اشتهار مثل خیر و زنده ازو
از کشف و صاحب برهان سیمرغ را عنقا نوشته است سیوف بضمتین شمشیرها جمع سیف سیاف بالفتح و تشدید ثانی شمشیرزن و بمعنی قاتل و جلاد و خونریز سیاق بالکسر اول
راندن از منتخب و کشف و در مؤید نوشته که بمعنی پابند پاز است بدانکه چون در علم حساب تحریر بیان و راندن قلم بسرعت تمام میشود لهذا علم حساب اسیاق میگفته باشند یا آنکه حفظ حساب
بمنزله پازیست که از دست خواطر اکثر پرواز مینماید و نوشتن آن برای یادداشت بمنزله پابند ست ازین سبب قواعد نوشتن حساب را اسیاق نام کردند سیئ الخلق مرد
بد اخلاق سیر آهنگ بالکسر یای مجهول بمعنی بلند آهنگ و در اینجا لفظ آهنگ بمعنی آواز است سیف اسفرنگ سیف نام شاعر باشنده اسفرنگ و اسفرنگ بالکسر و سین مهمله
و رای مهمله و فا و نون و کاف فارسی شهریست قریب سمرقند سیکب بالکسر و یای مجهول و کاف فارسی بمعنی آلت تناسل مردان از لغات ترکی سیامک بکسر اول و فتح میم
نام پسر کیومرث از برهان سیکنک و یای معروف و کاف عربی مفتوح و فتح نون و کاف عربی دیگر بمعنی آهسته و این لفظ ترکیست از لغات ترکی نوشته شد سیاه سال
بمعنی خشک سال سیول بضمتین سیلابها و این جمع سیل ست سیه چال بجیم فارسی چاه بی آب که مجرمان را دران محبوس نمایند و لفظ چال در اصل چاه بود هارا
بلام بدل کرده اند چنانکه در جواهر الحروف سیال بالفتح و تشدید تحتانی رقیق و جاری شونده سیر حاصل بیای مجهول جائیکه زراعت دران بهتر باشد سیورغال
بضمتین و واو معروف و غین معجمه بمعنی مدد معاش و این لفظ ترکیست از مدار و در لغات ترکی بفتح اول و ضم تحتانی و واو معدوله و سکون رای مهمله و غین معجمه بمعنی
انعام سیه گلیم بکسر کاف فارسی بمعنی بدبخت و بیدولت از برهان و سراج سیاه قلم بمعنی نوعی از تصویر که بسیاهی کشند و هیچ رنگ آمیزی نداشته باشد و آن اکثر خاصه فرنگ
ست معشوق ملیح را نیز گویند از مصطلحات سیه کاهم بدبخت و نامراد سیه کردن چشم بمعنی روشن کردن چشم مستعمل از مصطلحات سیاه چشم طائر شکاری را گویند چرا که
چشم بعض نوع طائر شکاری سیاه میباشد مثل بحجر و شاهین و چرغ و غیره و این لفظ گاهی در صفت معشوق واقع میشود بدو وجه یکی آنکه سیاهی چشم موجب حسن و خوبی ست دیگر
آنکه طائر شکاری سیاه چشم بیوفا باشد بخلاف طائر شکاری زرد چشم که در عرف آنرا کلال چشم گویند سیم آبی که در کشتی در آید و ملاح آنرا بیرون میاندازد از شرح قران السعدین
سیل عرم بالفتح و عین مهمله مفتوح و کسر رای مهمله آب بسیار جار که سد رود را شکسته باشد چه عرم بمعنی رود خانه و سدیکه پیش رود خانه گرفته باشند بهند بندهٔ گویند
از منتخب ظاهر است که این قسم آب جار گیرنده را شکسته روان شده باشد لغایت تند و تیز و پرهیبت باشد و سیل العرم اشاره است بسوی آیت فاعرضوا فارسلنا علیهم سیل العرم
و بدلنا بجنتیهم جنتین ذواتی اکل خمط و اثل و شیء من سدر قلیل سیام بکسر اول نام کوه نزدیک سمرقند از برهان سیه بادام چشم معشوق از برهان سیلان بفتح
اول و سکون ثانی نام جزیره ایست که از کوهش یاقوت بهتر حاصل میشود و آن بطرف جنوب سند است و بفتح اول و ثانی در عربی جاری شدن آب و خون و غیره از برهان و رشیدی
و صراح و سراج سیران بالفتح مصدر بمعنی سیر کردن و رفتار نمودن سیحون بفتح اول و حای مهمله نام رودیست و صاحب لطائف نوشته رودیست میان اندجان و سمرقند و در مدار
نوشته که نهر هندیست بعضی گویند که آب سند است و افغانان آنرا اباسین و هندیان نیلاب الکری و دریای اتک گویند و اتک قلعه ایست برکناره دریای مذکور و بعضی گمان برند
که رود گنگ است از تحقیقات خان مغفور عبد الکریم خان در کشف نهر چون اختلاف است و صاحب منتخب نوشته که نهریست بماوراء النهر و نهریست بهند سین با حرف بجیم
عربی بدل شود چون ریواس و ریواج که رستنی است منقوش و بجیم فارسی چون خروس و خروج و بدال چون پاس و پاد بمعنی حفاظت و برای معجمه چون سماروغ و زماروغ
و بشین معجمه چون کستی و کشتی که پهلوانان کنند و فرسته و فرشته و بفا چون چست و چفت بالضم بمعنی جامهٔ تنگ و چسپان و بلام چون سیح و لیح بمعنی رخساره و بواو
چون بالس و بالو و بیای عربی و واو معروف بمعنی ترنج و بها هوز چون خروس و خروه و آماس و آماه و سین مصدر و ماضی و مضارع و امر در بعض ابواب بواو بدل شود
چون جستن و جست و میجوید و بجو و رستن و رست و میروید و برو و در بعض ابواب بهاء هوز چون کاستن و کاست و میکاهد و بکاه و بیای تحتانی چون آراستن و آراست
و می آراید و بیارای از جواهر الحروف سیب سیمین ... از سیب ... سیلی بستن و سیلی کشیدن بمعنی سیلی زدن از مصطلحات سیم بر سنگ زدن کنایه از جماع
کردن از مصطلحات سیاه پستان زنی که فرزندانش بمیرد از برهان سیه زبان کسیکه دعای بد او اثر کند سیاه شدن زبان

از کار افتادن زبان بسبب بدگفتن سیه بادام افشاندن رسمیست در ولایت که بر تابوت مرده بادام سیاه کرده می افشانند سیاهی کردن نمودار شدن از چراغ هدایت سیخ شدن رست شدن سیماب شدن گریزان شدن و ناپدید شدن و لرزان شدن بسیر و لوزینه کردن کنایه است در شادی کسی غم انداختن سیر آمدن ملول شدن و تنگ آمدن از سراج سیم سوخته نقره نرم و خالص از برهان و رشیدی در جای بمعنی لاجورد بنظر آمده سیه بالفتح و یای تحتانی مشدده مکسور و بعده همزه مفتوحه بدی و گناه صغیره سیبه بالکسر و یای معروف و فتح بای موحده ترکیست بمعنی مورچه و آن خندقی باشد و پناه آن جنگ سازند سیاهه به اصطلاح متصدیان دفتر مسوده روزنامچه که آمدنی نقود یا اجناس هر روز بطریق اجمال بلا تفریق و تفصیل یکجا مینگارند سیه چرده بفتح جیم عربی و دال مهمله بمعنی سیاه رنگ چه چرده بمعنی لون و رنگ ست از برهان و گاهی از سیه چرده مراد باشد شخص ملیح سبز رنگ سیاه بمعنی غلام حبشی از سراج سیبی بدکرده بالکسر و یای مجهول کنایه از مساوی و برابر سیاره بالفتح و تشدید یای تحتانی بمعنی قافله و کاروان و ستاره که بحرکت خود متحرک باشد و آن هفت اند قمر عطارد و زهره شمس مریخ مشتری زحل سیه نامه فاسق و گنهگار از برهان سیه کاسه بخیل و ممسک سیه خانه بدبخت خانه ویران کرده بمعنی زندان و خیمه صحرا نشینان عرب از مصطلحات سیلی بکسر اول و ثالث هر دو یای معروف ضرب دستی که بر گردن زنند و آن چنان باشد که چهار انگشت دست راست کنند و زه دست را تیغ دار بر گردن مجرمان زنند از جهانگیری و رشیدی و برهان و در چراغ هدایت بیای اول مجهول گفته و نام ورزشی ست کشتی گیر آنرا که پنجه را دراز کرده بر بازو و ران و سینه و زانو زنند سیمی بالکسر و یای معروف و در ترکی ترجمه لفظ او که ضمیر غایب ست و بمعنی را نیز آید و برای اضافت هم آرند سینه بازی کنایه از دو رنگی چرا که سینه باز دو رنگ میباشد یعنی سیاه و سفید سیکی بالکسر و کاف عربی بکسور و هر دو یای معروف بمعنی شرابی که چندان جوش دهند و صافش کنند که از سه حصه آن یک حصه باقی مانده باشد و این در اصل سه یکی بود از رشیدی و در برهان بیای مجهول بروزن سیمین سیم و ارز یعنی آبخوراک سیه کاری کنایه از ظلم و شوخی سیر بالفتح نام دیه سیر السوانی بفتح هر دو سین مهمله و کسر نون بمعنی رفتار ستران آنکش و آن نه بهاست باشد

باب شین معجمه

فصل شین معجمه مع الالف شانه بهار مراد از قیمت اندک یعنی آن مقدار مال که در قیمت خرید شانه کفایت کند شاداب بمعنی سیراب و پر آب و تر و تازه از برهان و سراج شاد مغرب کنایه از بلال اول ماه شاب بآخر بای موحده مشدده و در استعمال فارسی مخفف بمعنی مرد جوان از کشف شاه عرب حضرت محمد مصطفی صلی الله علیه و آله و سلم شامخات جاهای بلند و بلندیها خصوصاً بلندیهای کوه شامت بفتح میم بدفالی و بکسر میم شادی کننده بر خرابی و مکروهی کسی از صراح و منتخب شات گویند و این لفظ اکثر تبای مدوره نویسند از لطائف شاه بیت مبتی که از همه ابیات غزل یا قصیده بهتر باشد شاخ نبات آنچه بصورت شاخ در کوزهای نبات بسته شود و نام معشوقه خواجه شمس الدین حافظ شیرازی رحمة الله علیه از بهار عجم شاخ شاخ درخت و شاخ حیوان و پاره جامه و نوعیست از پیاله دراز در صراح شاخ شاخ بمعنی پاره پاره شاماخ در آخر خای معجمه نام خاله معروف سفید رنگ که بهندی سالوان گویند شاهرخ نام بادشاهزاده و نام مردی که شاطر بود در شطرنجبازی و بمعنی شه رخی که در شطرنج میباشد و آن کشت داو نست بحریف نظر رکه ضرب بمر رخ او نیز واقع شود شامخ بکسر میم و خای معجمه بمعنی بلند از منتخب شاهد حاضر و گواه و فارسیان بمعنی صاحب حسن استعمال کنند و در بیت باب دوم گلستان بمعنی خوب و خوشنما از خیابان شادمند این لفظ غلط است چرا که لفظ شاد صفت است بمعنی شاد شونده پس بلفظ مند که بمعنی صاحبست ترکیب درست نباشد بجای آن سازمند صحیحست از تحقیقات خان آرزو و مولف گوید که اگر مخفف شادی و مند گویند درست میتواند شاگرد در اصل بمعنی خادم ست و بمعنی تلمیذ مجازاً شهرت گرفته از خیابان مولف گوید ظاهر الفظ شاگرد در اصل شاه گرد بوده زیرا که خادمان گرد اگرد شاه مخدوم خود استاده شده مترصد صدور فرمان و خدمت میباشند بهمین جهت خدمتگاران را بعربی حواشی گویند شارد بکسر رای مهمله و بعده دال مهمله بمعنی رمنده از منتخب مجازاً بمعنی پریشان مستعمل شاذ به تشدید ذال معجمه جدا شده و تنها مانده و منفرد و باصطلاح صرفیان لفظی که خلاف قیاس بود یعنی بمطابق قوانین و قواعد کلیه نباشد از منتخب و صراح و غیره شادخوار بمعنی آسوده و خوشحال و فارغ بال شاخدار دیوث خودبین شاطر بکسر طای مهمله دلاور و چالاک و بمعنی پیک و شطرنج باز

شوخ و بیباک و آنکه برنج آورده باشد اہل خود را بدخوئی از لطائف و صراح و منتخب و مولانا یوسف بن خالد در شرح نصاب نوشته که شاطر بمعنی بنده و گره برود
شطرنج باز و چالاک و اینهمه معانی بمناسبت آنست که شاطر ماخوذ از شطر ست که بمعنی دور کردن باشد پس شاطر بمعنی کسیکه حیلتی کند که بعد از ذهن عقل مردم بود
نام کلامه و فرقه از سپاهیان چالاک که بلباس خاص خود پیش سوار سلاطین و امرا روند شاطر دانده و دریابنده شعر گوینده شاپور بضم بای فارسی نام بادشاه و نیز
نام پهلوانی از کشف و سروری و برهان نوشته که نام مصوری که میانجی بود میان خسرو و شیرین شاشانه بمعنی هدهد از سراج شاره شهر مدینه و عمارات آباد و بتحقیق آب سماء و زرش
غش که در طلا و نقره باشد و جامه باریک و رنگین که بهندی ساری گویند و نام طائر که بهندی آنرا مینا گویند و راه گشاده و فراخ و بادشاه غرجستان از برهان و جهانگیری
سراج شار مار نوعی از مار بزرگ از شرح خاقانی شاخ بدیوار بمعنی گردن کش و مغرور از مصطلحات شاد بهر خوشحال و نیک نصیب از برهان و سراج شاستر بهردو
شین معجمه و فتح فوقانی بر وزن باختر بزبان سنسکرت نام علم عقائد و فقه هنود ست شاخ آبنوس کنایه از مجمر آبنوس از شرح خاقانی شاش بدو شین معجمه معرب چاچ که
آنرا الحال تاشکند گویند از رساله معربات و در فارسی بمعنی پیشاب از برهان شاباش مخفف شادباش و بمعنی نثار و پیشکش نیز آمده از کشف و رشیدی و سراج و بهار عجم و
مصطلحات شاخص بکسر خای معجمه و صاد مهمله مرد چشم باز مانده و حیران از منتخب شائع بکسر همزه که حرف سوم ست بمعنی آشکار او فاش یعنی مشهور از منتخب شلع بمعنی
آشکار و فاش از لطائف شارع بکسر رای مهمله و عین مهمله راه راست و راه بزرگ و صاحب شرع و عالم و عامل که تعلیم دین بمردم کند از کشف و منتخب و لطائف
شاه بدایع بضم بای موحده و در آخر غین معجمه نام شخصیکه خدمت شمع و چراغ شاه عباس داشت شارغ بفتح رای مهمله و غین معجمه بمعنی دستار و این لفظ ترکیست از
شرح خاقانی شارف بکسر رای مهمله شتر ماده که پیر باشد از شرح نصاب و منتخب شاهق بکسر سوم بمعنی بلند و بنای بلند و باصطلاح اطبا جنسیست از اجناس نبض که در حرکت
میل به بلندی داشته باشد یعنی اجزای آن عروق ارتفاع محسوس گردد و سبب آن شدت حاجت به ترویح از منتخب و کتب طبیه شارق بکسر رای مهمله روشن و
تابان و بمعنی آفتاب از منتخب شاق بتشدید قاف بمعنی دشوار و کار دشوار از منتخب شادی مرگ موتی که بسبب شادی بسیار که یکبارگی در طبیعت در آید
پیدا میگردد و نام جانیز است شالنگ بفتح لام و کاف فارسی آنچه بعوض چیز فوت شده چیز دیگر از کسی بگیرند بهندی آنرا گهی گویند از مدار و در برهان چنین نوشته
که شخصی را در عوض دیگر بجهت طلبی که از دیگری دارد بگیرند بهندی آنرا ادل گویند بواو مجهول بمعنی جستن پیاده و شاطران که در گلیم کز زیر فرش دوزند
شالهنگ با لام و های مفتوح و نون و کاف فارسی بمعنی مکر و حیله و گرو یعنی رهن و ظلم و ستم و سرکش از جهانگیری و مؤید و غیره شاک مرد با سلاح
تمام یعنی سلحدار و سپاهی ماخوذ از شکه که بمعنی سلاح ست و بمعنی شک کننده و گمان برنده از صراح و غیره شارک بفتح رای مهمله و کاف عربی نام طائر سیاه رنگ
که بهندی مینا گویند از برهان شاه لولاک بفتح لام و فتح عین مهمله و ضم لام مهمله کنایه از سرور کائنات صلی الله علیه و آله و سلم از رشیدی شاخل بضم و کسر خای معجمه نام
مله از برهان که آنرا بهندی اهر گویند شاغل بکسر غین معجمه مانع و باز دارنده از منتخب شال نوعی از چادر باقسام الوان که در کشمیر از موی نرم بافند چون شال را جمع کنند
دوشاله گویند شاه نحل بفتح نون و سکون حای مهمله بمعنی بادشاه زنبوران شهد و زنبوران شهد یک زنبور کلان بادشاه همه جا که او رود همه در پس او روند و نیز لقب
امیر المومنین علی کرم الله وجهه چه آنحضرت را یعسوب المومنین لقب ست و یعسوب بادشاه زنبوران شهد را گویند شاخ گل معرفت کنایه از معشوق از مصطلحات شاتول
بقاف چیزیست از برنج و آهن و سنگ که بریسمان آویخته معماران کجی و راستی دیوار معلوم کنند از مصطلحات شاه اسپرغم بمعنی ریحان که آنرا نازبو گویند شاه قام
مطلبست که شطرنج بازان بوقت مات خوردن حریف گویند ظاهرا قام در اصل بفتح میم ست صیغه ماضی یعنی شاه باز ایستاده از حرکت رفتار خود مات شد شام بمعنی
طعام شام از مصطلحات و نام ملکیست چرا که آن ملک بجانب شانه کعبه یعنی بجانب یسار کعبه واقع ست چه عرب کعبه را شخصی قرار داده اند که رو بمشرق ست شاگرد فاستقم
بحذف الف و کسر قاف کنایه از سرور کائنات صلی الله علیه و آله و سلم از رشیدی بلحاظ فحوای آیت فاستقم کما امرت یعنی پس استوار باش چنانکه امر کرده شده تو شایان لائق و
مراد از برهان شائیدن لائق بودن شانیدن شاندن بمعنی شانه کردن و مخفف نشاندن از جهانگیری شاگان بمعنی فراخ و بمعنی لائق

وسزاوار و هر چیز بهتر و خوب را نیز گویند که لایق شاه باشد چه در اصل شاهگان بود هارا بهمزه ملینه بدل کردند و نام گنجی از گنجهای خسرو پرویز بمعنی بیگار یعنی
کار بے مزد چرا که این هم تعلق بشاه و حاکم دارد و نوعی از قافیه معیوب چنانکه صیغهای اسم فاعل را که گریان و خندان باشد با لفظ زبان و فغان قافیه کنند یا
آنکه یا و نون نسبت را با یا و نون که از ذات کلمه باشد قافیه آرند مانند سمین و ثمین با آبین و کمین یا الف و نون جمع را با الف و نون حلیه قافیه نمایند چنانکه دستان یاران را بزبان و کمان
قافیه سازند و همچنین صفات و حادثات و کائنات و همچنین قافیه فقط یکجا آوردن درست باشد از برهان و سراج شادن بکسر دال مهمله بمعنی بچه آهو از شرح نصاب شادروان
بضم دال مهمله بساط و فرش و پرده و شامیانه و سایبان از بهار عجم و برهان و جهانگیری و در مؤید بفتح دال و در رشیدی ضبط حرکت نکرده و در سراج اللغات نیز بضم
دال است شارستان بمعنی شهرستان و شهر از برهان و در مدار بمعنی شهرستان و قصبه بزرگ که اطرافش باغهای بسیار باشد تم کلامه و میتواند که بمعنی جائیکه گذرگاه آب
باشد یا گذرگاه مردم چه در جهانگیری و برهان شار بمعنی راه فراخ و ریختن آب مسطور ست بعد از تحریر مقام از تالیفات بعض ثقات بثبوت پیوسته که شارستان
جاده که بشهر پیوسته باشد شاریدن آب ریختن از برهان و جهانگیری شاهین طائریست شکاری و چوبیست ترازو که بهر دو جانب آن هر دو پله آویزند از برهان
و رشیدی و بمعنی ثانی ترکیست و بجای ها همزه نیز آمده و بعضی بمعنی زبانه ترازو و نیز نوشته اند و آن چیزی باشد که بوقت برداشتن ترازو در دست گیرند شاوران
بواو نام شهریست از برهان و سراج شاه نشین نوعی از عمارت شام غریبان نام شهریست سوای معنی معروف شهابران بباء موحده نام شهری که آنرا شاوران
نیز گویند از مؤید شادمان مرادف شاد و لفظ مان زائد ست چنانکه الف و نون در شادان و ظاهر از این عالم ست سلمان که باندک تغییر و تحریف و تخفیف
اینصورت گرفته از خیابان شان در کارخانه زنبوران که دران عسل باشد و نوعی از پارچه سفید و در عرب بمعنی شوکت و عظمت و بمعنی کار و حال و فی حق چنانچه
این آیت در شان اوست یعنی در حق اوست ز برهان و لطائف و صراح و منتخب و رشیدی و سرور شاه ترکان افراسیاب شانه بین کنایه از فال گیر و این فال
مخصوص بشانه بز میباشد از بهار عجم و مؤلف را مسموع است که در ولایت بر شانه بز نقشی مینویسند و بحساب آن پی بمقصود برند شانه در آب گذاشتن کنایه
از مهیا و آراسته بودن از مصطلحات شاو در آخر واو بمعنی خالص چنانچه زر شاو بمعنی زر خالص کذا فی سراج اللغات شاملو طائفه از قزلباش و قزلباش فرقه
ایست از مغلان ایران و دیگی از لغات ترکی نوشته که شاملو بمعنی شامی چرا که لفظ لو بضم لام و واو معروف در ترکی برای نسبت آید شاخ آهو کنایه از کمان
از برهان و رشیدی شاتوتای فوقانی در ترکی نردبان باشد آز مصطلحات شارقه بمعنی چیز روشن و در وشنی آفتاب شماقه بتشدید قاف بمعنی شوار از منتخب شهنشاه
پادشاهان بادشاه و این مخفف شاهان شاه است از برهان شاطر زاده کنایه از خدمتگار چست و چالاک شانه حرف ثالث نون نام سلاح از فرهنگ سکندر نامه
و چیزیست معروف که بآن سوراخ کنند و کتف مردم و بمعنی آنچه جولاهه و بمعنی کوچ جولاهه نیز آمده شایسته بر وزن آهسته بمعنی لائق و بهتر از برهان شامه بکسر
حرف سوم که هم دایت بمعنی لابه و پس چیز بد و چیز بهتر و آلودگی از صراح و مدار شاخشانه بهر دو شین معجمه قسمی از حیله و تهدید گدایان که شاخ گوسپند را بیک دست
شانه گوسپند را بدست دیگر گرفته آن هر دو را العنوانی باهم میمالند که صدای غریب از آن بر می آید تا مردم از آن متنفر شده زود چیزی باو میدهند از برهان سراج اللغات
نیز در سراج اللغات نوشته که در هندوستان بمعنی آوردن وجوه دشغوق در امر مستعمل ست شاره دستار منقش که در هند چیره گویند و نوعی از جامه باریک و رنگین از
برهان شاد گونه زن نمره از فرهنگ سکندر نامه شاه چینی بجیم فارسی و یای معروف و نون نوعی از حنا از برهان شاکی شکایت و گله کننده شاطی کنار دریا
و رود از شرح نصاب و منتخب شماهین در دو کم خمیدن بجا لاکی ست شافعی بکسر فا اسم امام مذهب منسوب بشافع که جدش بود از مزیل و لب الالباب شماخچه بند
پیوند کردن درخت و بستان و تهمت ساری بمعنی لعبت باز از رشیدی و برهان و سراج اللغات و مصطلحات شانه آویزی نوعی از تعذیب که آدمی را شانه بر شکسته
می آویزند از چراغ هدایت شانه گردانی عبارت از پشت گردانیدن و روگردانی و اعراض کردن از مصطلحات و چراغ هدایت شماهی زریست مسکوک ایران
که پنجاه دینار است از مصطلحات شمادخواری شراب خوردن بی مزاحمت غیر از مصطلحات شمامی بمعنی وقت شام شانی بکسر نون بمعنی دشمن

فصل شین معجمه مع بای موحده شباب بفتح اول نام پرده از علم موسیقی و در عربی بمعنی جوانی و جوانان باین معنی جمع شباب باشد و بکسر اول بمعنی
شاداب است و بضم اول و تشدید ثانی جوانان باین معنی هم جمع شباب است از منتخب و صراح شب بالفتح و تشدید دوائی مثل نمک که بهندی پهٹکری گویند و بمعنی جوانی
و جوان شدن و آتش افروختن و بمعنی جنگ و بلندی هر چیز از منتخب و صراح و در کشف بمعنی پهٹکری بکسر اول است شبت بفتح اول و کسر ثانی و در آخر فوقانی نام
تره که بهندی سویا گویند از بحر الجواهر شبکات بفتح اول و دوم و سوم جالیهای عمارات و دامهای صیاد شب برات باضافت شب پانزدهم شعبان که در آن شب ملائکه
بحکم الهی حساب عمر و تقسیم رزق میکنند شبح بفتحتین و در آخر حای مهمله شخص و جسم و کالبد جمع آن اشباح از قاموس و منتخب و صاحب منتخب و مدار بالفتح نیز نوشته شب شمه
گرد یعنی درهم گریخت از مصطلحات شبگرد بکاف فارسی مفتوح عسس و کوتوال شبور بالفتح و تشدید بای موحده مضموم بمعنی نفیری و نائی که از روئین سازند این
معرب شیپور است از برهان و رساله معربات شبر بکسر بمعنی وجب که آنرا بدست نیز گویند و آن مسافتیست از سر ناخن خنصر تا سر ناخن مهر انگشت که بهندی آنرا
بالش گویند و نام شمر بن ذوالجوشن که قاتل امام حسین رضی الله عنه بوده است از منتخب و برهان و مدار و کشف و مؤید و لطائف و صاحب منتخب نوشته که بالفتح و تشدید
بای مفتوح نام حضرت امام حسین رضی الله عنه و باین معنی بتخفیف با نیز آمده شبیر بالفتح و تشدید با عربی بکسر نام امام حسین رضی الله عنه از منتخب و در لطائف
و برهان بیای فارسی نوشته و گفته که بلغت سریانی مصغر جوبست شبیر و شبیر و مشبر اول بالفتح و تشدید با مکسور ثانی بفتح و تشدید بای مفتوح و ثالث بروزن
محدث هر سه نام فرزندان هارون علیه السلام که حضرت رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم بدان نامها حسن و حسین و محسن را می خواندند از منتخب و برهان و لطائف
بیای فارسی شبگیر بمعنی شب و بمعنی سحرگاه و آخر شب و سفر کردن و رهی شدن در شب پیش از سحر و بعد از نیم شب و نام مرغیکه در آخر شب آواز حزین کند از برهان
و مصطلحات و رشیدی و بهار عجم و بمعنی مردیکه آخر شب بعبادت برخیزد شبیار بالفتح بمعنی دوائیست تلخ که بهندی ایلوا گویند از جهانگیری و برهان مؤید و بحر الجواهر
دوائی مرکب مسهل که در آخر شب خورند شب قدر باضافت و تعیین این اختلافست مگر نزد اکثر شب بست و هفتم رمضان است عبادت این شب برابر عبادت هزار ماه باشد
شب زنده دار بمعنی کسیکه تمام شب در عبادت بیدار ماند شب افروز بمعنی مرغیست که زمینش از نقره باشد از مصطلحات شبا روز بمعنی شب و روز چرا که الف بمعنی واو
عاطفه است و شبانروز بزیادت نون مخفف شبانه روز است عرفی گوید مصرعه شبانه روز زند شاطر سپهر شلنگ شبدیز نام اسپ خسرو پرویز گویند که رنگ آن اسپ
سیاه بود و شبدیز بمعنی شب رنگ است چه دیز بیای مجهول و زای معجمه رنگ را گویند و نوشته اند که شبدیز از همه اسپان جهان چهار وجب بلندتر بود و آنرا از روم
آورده بودند از برهان و رشیدی و سراج اللغات و در سراج مسطور است که شبدیز نام اسپ شیرین مرکب از لفظ شب و لفظ دیز که کلمه نسبت است و این در اصل شب دیس بود
سین مهمله را بزای معجمه بدل کردند و در لطائف نام لحنی از موسیقی شب اندر روز نوعی از جامه ابریشمی که سیاه و سفید باشد از کشف و چهار شربت و مصطلحات شب کور
جامه خواب و بمعنی کلاه نیز آمده شباط بضم اول نام ماه رومیست که بهندی تقریبا پهاگن باشد از برهان شرح نصاب و در صحاح بسین مهمله گفته شبع بکسر اول و سکون
موحده و عین مهمله سیر از طعام و غیره و این نقیض جوع است از صراح شبچراغ گوهری با قیمتی که شب مانند چراغ روشنی دهد گویند که گاو کرانند جانور در دریا میباشد
هنگام شب بجهت چریدن از آب بیرون می آید و این گوهر را از دهن برآورده بر زمین می نهد و بروشنی آن میچرد و باز بدهان گرفته بدریا میرود و مردم بکمین
نشسته آن گوهر را می ربایند از برهان شباک بالفتح و تشدید موحده و کاف عربی بمعنی سوراخ کننده شب چک باضافت و بفتح جیم فارسی و کاف عربی بمعنی شب
گردی چراغان و آتشبازی کنند از بهار عجم و سراج شب آهنگ قصد کننده بوقت شب و نام ستاره روشن که در بعضی ایام بوقت شام تابان شود و در بعضی
ایام از صبح طلوع کند و بمعنی بلبل از برهان و سراج اللغات و بعضی نوشته شب آهنگ ستاره که وقت شام اول از همه ستارگان تابان شود و آن معین نیست و آنرا
ستاره شب کش نیز گویند چنانکه در شرح سکندرنامه از نواب مانی خان و ملا علی شیر آمده مگر سیف الله احمد آبادی و محمد شاه هر دو شارحان سکندرنامه شب آهنگ را بمعنی شبانگاه
نوشته و بعضی اهل لغت بمعنی ستاره شعری گفته اند و آن ستاره روشن است که بعد از جوزا برآید شبرنگ نام اسپ سیاوش از سراج اللغات شبکول گدائی باشد که شبها بر در خانه

سوال کند از برهان شبک بالکسر دو کی دباد ریشه دوک و بفتحتین و لام صیاد از لطائف شبل بالکسر بچه شیر درنده از منتخب شبم بفتحتین سرما و سرد شدن بفتح شین دکم
بای موحده بمعنی چیز سرد از منتخب و شرح نصاب شبنم رطوبتی است که از هوا بر درختان مترشح شود و نام جامه سفید و باریک و لطیف شبان بضم اول بمعنی چوپان و
کسیکه نگهبان مواشی در صحرا کند از برهان و مؤید و کشف و در سراج اللغات نوشته که شبان بفتح اول و قیل بضم لیکن بفتح اقوی است زیرا که شبها پیر حفاظت گوسپندان
میکند الف و نون درین لفظ برای نسبت است و هم در برهان نوشته که این لفظ بفتح نیز درست است و در رشیدی فقط بفتح است بضم اول و تشدید با موحده بمعنی جوانان
درین صورت لفظ عربیست جمع شاب که بمعنی جوان است از منتخب شبان وادی ایمن کنایه از موسی علیه السلام که ده سال شبانی حضرت شعیب کرده آخر شعیب علیه السلام
دختر خود ش نامزد کرده از برهان و غیاث شبگیر زدن آخر شب کوچ کردن از چراغ هدایت شب نشین شبها در مجلس نشستن و بمعنی نشیننده شبها از مصطلحات
شبخون بوقت شب پنهان دشمن تاختن و قت شب قتل کردن فوج دشمن را و در سکندرنامه همه جا بمعنی مطلق جنگ و قتال آمده از برهان و شروح بدانکه
ترکیب این لفظ باضافت مقلوبی است و در صورت قلب کسره اضافت بهیچ یکی از مضاف و مضاف الیه نباشد و در بعضی محل این لفظ بسکون با موحده موافق قیاس می آید و
در بعضی محل این لفظ بخلاف قیاس بضرورت نظم بزیادت اشباع کسره بای موحده واقع میشود چنانچه باین طور در اشعار ثقات بسیار موجود است شبستان
خانه که شبها در آن باشند از سراج شبعان بالفتح بمعنی پرشکم شب و بفتح یاد روز یکه شبها برای وزد رفتن کار او باشد و بمعنی اهل الله که شب بیدار باشند بفتحتین و با
تختی و تا بها آبگینه که بهندی پوته گویند از مدار و مؤید و کشف و خیابان در برهان و سراج جهانگیری نوشته که نام سنگیست سیاه و براق که سنگ نرم باشد مانند کهربا و در
بهای مطهر ملفوظ بمعنی پنج گان از ترکیب شش و جست حاصل شود و بهندی آنرا پتیل گویند و بکسر اول و سکون موحده و بهای ملفوظ بکسر اول و فتح موحده بهر دو صورت بمعنی مثال و
نظیر از بحر الجواهر و کشف شبکه بفتحات دام صیاد از منتخب شبانه بالفتح و تشدید بای ثانی و بعد الف و نون طائریست خوش آواز بفتح اول و تشدید با موحده و حرف چهارم نیز با
موحده بمعنی آتش افروختن از شرح سکندرنامه از خان آرزو و سیف الله و غیرهما شبینه چیزیکه بران شب گذشته باشد و از گذشتن شب مزه یا رنگ آن تغییر شده باشد
بهندی آنرا باسی گویند شبیه بر وزن فصیح بمعنی نظیر و مشابه باشد و در اصطلاح تصویری که مطابق شکل و صورت شخص معین کشیده باشند شبلی بالکسر نام یکی از اولیا
کامل فصل شین معجمه مع بای فارسی پشش بضمتین و با فارسی و هر دو شین معجمه کرم خرد که در جامه مردم پیدا شود از برهان و مدار و بهار عجم و نیز در برهان نوشته
که بکسر من بفتح اول و ضم ثانی هم آمده شپلق بالفتح و لام نیز مفتوح بمعنی طپانچه از لغات ترکی شپلیدن بالکسر بمعنی افسردن از جهانگیری و رشیدی و در برهان بالفتح
فصل شین معجمه مع تای فوقانی شتا بکسر اول موسم سرما و زمستان شتی بالفتح و تشدید تای مفتوح و در آخر الف بصورت یا بمعنی پراگنده با و این جمع
شتیت است که بمعنی پراگنده باشد و در استعمال لفظ شتی بمعنی کثرت و بسیار چیزی مراد میگردد چراکه پراگندگی اعداد را کثرت و بسیاری لازم است از منتخب و غیره شتان بفتحها
بفتح اول و تشدید تای ثانی و فتح نون بسیار فرق است میان هر دو شتر بضمتین ست نه بر وزن هنر حیوان معروف از برهان و مدار و بهار عجم و بفتح اول و سکون تای ثانی
در تازی بمعنی کناره و گوشه از برهان و نام قلعه یا ایران و در عربی شتر بالفتح بریدن و بفتحتین بریده شدن و برگشتگی پلک از بالا و پائین شگافتن پلک از چشم زیرین در
از تصرف عروض بحر هزج که بدان تصرف مفاعیلن را مفاعلن سازند از منتخب شترغلط بالضمتین و سکون لام نام داو از شرح گل کشتی شترمرغ نوعیست از مرغ
که در بعضی از اعضا مشابه بشتر باشد گویند که آن آتش هم میخورد شتل بفتحتین آنچه که در قمار بازی حریف برده بعد از گرد بردن اندکی از آن بصله خود حاضران مجلس قمار
را دهد از برهان و مدار و مصطلحات و این ترکیب است شتم بالفتح دشنام از منتخب و لطائف شتلم بر سه حرف از اول مضموم ظلم و تعدی از برهان شترغو بکسر اول و ضم
و غین معجمه مضموم و واو معروف نام سازیست که از طربان نوازند لفظ ترکیب از لغات ترکی شترگربه هر چیز مخالف و نامناسب و نامشابه را گویند از برهان شتر هجره
هر آن دو شی که با هم نامناسب و مخالف باشد و در چراغ هدایت بمعنی کلام بی نسبت شتر ولی بالضمتین بد دلی و نامردی که ضد بهادریست از رشیدی و برهان
فصل شین معجمه مع جیم عربی شجاعت بفتح صحیح است و بضم غلط قوتیست متوسط میان جبن و تهور از سرمه الاغلاط و منتخب و چراغ شجاع بهر حرکت ...

و شهور و بضم شین بمعنی دلیر و بهادر و قوی از مار بزرگ از منتخب و صراح **شجرهٔ کلیم** درختیکه موسی علیه السلام در وادی ایمن بجانب کوه طور تجلی انوار حق تعالی بران درخت مشاهده نموده بود و این انجیر بود و نخل طور نیز گویند **شجن** بالفتح باز داشتن حاجت کسی را از کار و باید بمعنی راه و وادی بسیار درخت و اندوه و اندوهگین شدن و غم و حاجت و شاخ درهم شده و شاخ دیگر و شعبه شاخ از هر چیز از منتخب و لطائف مگر در لطائف بفتحتین ست بمعنی اندوه و حاجت و در سراج اللغات بفتحتین بمعنی سرها ست **شجعان** بالکسر شجاع **شجره** بالفتح بمعنی درخت و بمعنی نسب نامه آنچه مشائخان اسامی پیران خود بترتیب نوشته بمرید میدهند **فصل شین معجمه مع حای مهمله** **شح** بفتح اول و حرف دوم و سوم هر دو حرکت حطی بمعنی بخیل و حریص از صراح و منتخب **شحیح** بخیل از منتخب و صراح و لطائف **شحم حنظل** بفتح حای مهمله و سکون نون و فتح ظای معجمه مغز ثمره حنظل و آن دوائی ست تلخ مسهل بلغم **شحم** بالفتح پیه که بعرف آنرا چربی گویند از منتخب **شحن** بالفتح پر کردن و راندن و دور کردن از منتخب و لطائف **شحون** بالفتح قوی و بزرگ از لطائف **شحنه** بکسر اول و سکون حای مهمله و فتح نون مردیکه او را بادشاه برای ضبط کارها و سیاست مردم در شهر نصب کند بعرف او را کوتوال و حاکم گویند و این تلفظ بالفتح غلط ست از قاموس و صراح و منتخب و فیل الاغلاط و بهار عجم و صاحب خیابان گوید که شحنه در مدار الافاضل بفتحتین گروهی نگهبانان شهر و پاسبانان بسکون حا استعمال نمایند **شحمه** بالفتح اندکی پیه و چربی و نرمه گوش و بنا گوش از منتخب **فصل شین معجمه مع خای معجمه** **شخ** بالفتح و خای معجمه کوه و زمین دامن کوه و زمین سخت و هر چیز که محکم و سخت باشد مثل کمان و غیره و مخفف شاخ خواه درخت خواه شاخ گاو و غیره از برهان و رشیدی و بهار عجم مگر تشخیص سخت ترکیب **شخار** بکسر اول چیزیست از قسم نمک که بهندی سجی گویند و بالفتح و تشدید جیم از کشف و مدار و در برهان بفتح اول بر وزن چهار **شخص** بالفتح کالبد مردم جز آن مثل انسان و غیره از منتخب و یوسف بن مالع در شرح نصاب نوشته که شخص ماخوذ از شخوص ست که بمعنی پدید آمدن چیزیست **شخول** و **شخیل** و **شخل** هر سه لفظ بفتح اول بمعنی صفیر و بانگ و فریاد و نعره و بناخن کندن و بمنقار کردن زمین جانور گوشت را از لطائف **شخ کمان** تیر اندازی که کمان او بسیار سخت باشد و کشیدن کمان سخت و لیکن بقدرت و قوت بسیار ست **شخالیدن** خلانیدن و خراشیدن از برهان **شخولیدن** پژمردن و فریاد کردن از برهان **شخیدن** بمعنی لغزیدن از برهان **شخودن** ریش کردن بناخن از لطائف و سراج بمعنی خراشیدن از برهان **شخوده** بناخن خراشیدن **فصل شین معجمه مع دال مهمله** **شد** بضم رفت و گذشت و بالفتح و تشدید دال در عربی بمعنی استوار کردن و باصطلاح موسیقیان نغمهٔ ابلند و پست کردن تا وقتیکه موافق مدعا است آید از برهان و منتخب و بعضی نوشته که بمعنی دراز کشیدن آواز و در جهانگیری بمعنی راست و بلند کردن نغمه و مولانا یوسف کوسج در شرح اخلاق ناصری نوشته که شدها استخراج نغمه احد بسیط ست و در چراغ هدایت مسطور ست که باصطلاح فارسیان دراز کشیدن آواز و حروف ست لهذا شد کردن زمزمه بمعنی دراز کشیدن زمزمه است **شد و مد** بهر دو دال مهمله مشدد و لفظ ست فارسیان بمعنی شان و شوکت و تکلف استعمال نمایند از چراغ هدایت **شدیار** بالضم و سکون دال مهمله و یای تحتانی صدای مهمله زمینی را گویند که برای زراعت بقلبه رانی شگافته زیر و زبر کرده باشند از موید و لطائف و کشف و برهان و در رشیدی بالکسر **شد مخالف** بفتح اول و کسر دال مشدد و زیرا که مضاف ست بمعنی آواز بلند که شید و مد تمام برای از جا در آوردن حریف بر کشند **شدق** بفتحتین فراخ شدن کنج دهن و بالکسر کنج دهن از لطائف و صراح و منتخب **شد پهلوان** بالفتح و باضافت آواز بلند ست که کشتی گیر در اول کشتی گرفتن برمی کشند از مصطلحات **شده** بالفتح بمعنی علم و نشان **شدیده** باصطلاح علم قرات حرفیست که صوتش از مخرج او بسته شود اگر او را ساکن خوانی آواز بقوت بر آید و آن همه هشت حرف است همزه و جیم و دال مهمله و کاف و قاف و طای مهمله و بای موحده و تای فوقانی از فصول اکبری و دیگر کتب **شد عراقی** بالفتح نام مقامیست و هم صوتیکه پهلوانان عراق و لوطیان با آواز بلند و دردناک در عالم مستی بر کشند و الفاظ آن بیشتر یلالم و یللی باشد از شرح گلگشتی **فصل شین معجمه مع رای مهمله** **شرا** بکسر اول و مد خریدن و فروختن و این از لغات اضداد است از صراح و منتخب **شری** بالفتح اول و فوقانی و در آخر الف مقصوره بصورت یا پیشه و صحرای پر درخت و نقطهای سرخ بر جلد کسی که بر جلد بدن پدید آید و هندی آنرا پتی گویند بالکسر از صراح و شروح نصاب حدود اللغات **شرفا** بضم اول و فتح رای مهمله جمع شریف **شرکا** بضم اول و فتح ثانی جمع شریک **مشرب** بالکسر نصیب و بهره از آب و بالضم نوشیدن و بالفتح و زکاسی بمعنی کتان

تنک و باریک از منتخب و رشیدی **شراب** هر شی رقیق که نوشیده شود و اگر مستعمل بمعنی می و خمر است و باصطلاح اطبا بمعنی شربت دوا چنانکه شراب بنفشه بمعنی
شربت بنفشه **شربت** بالضم مقدار یکبار خوردنی و آشامیدنی از آب و غیر آن و باین معنی بفتح نیز آمده و بالفتح یکبار آشامیدن از منتخب و نیز شربت باصطلاح اطبا مقدار
دوا خشک یا تر که در یکبار خورده شود شربت بالکسر و تشدید ثانی بمعنی بدی و بد شدن از شرح نصاب **شریعت** جوی بزرگ و جای آب آمدن و کناره آبی که خلائق از انجا آب خورند
و راه پیدا کرده خدا برای بندگان دین محمدی بعبادات و معاملات از شرح نصاب و منتخب و صراح **شرج** بفتح اول و سکون ثانی و جیم عربی روان شدن آب از سنگستان و رود یمن و
دروغ گفتن و بر یکدیگر چیدن و استوار بستن خریطه و بفتحتین کهکشان و فراز آمدن شکاف کمان و بند خیمه و یک خانه از خانه دیگر بند گسل شدن از منتخب **شرح** بفتح اول و سکون ثانی
کشادن و بیان کردن و آشکارا کردن از منتخب **شرح تجرید** شرحیست از علامه قوشجی بر تجرید که متن است در علم عقاید شیعه از خواجه نصیر الدین طوسی **شرب الیهود** بالضم بمعنی
لغوی شراب خوردن یهود است چون آن قوم از خوف مسلمانان شراب بر سبیل اختفا خورند بمعنی نهان شراب خوردن مستعمل از مصطلحات و چراغ هدایت و مدار **شراب** [illegible]
شرابی که او دیگری را انداخته کشند **شراب طهور** بکسر بای موحده و فتح طای مهمله شراب پاک که در بهشت نصیب بهشتیان خواهد شد **شربت دینار** شربت دوائیست
زرد رنگ مسهل و دافع قبض و دینار بزبان یونانی تخم کشوث را گویند چنانکه در منتخب اللغات ست چون تخم مذکور داخل این شربت ست لهذا شربت دینار نامیدند
شرر بفتحتین یکپاره آتش از صراح و مؤید **شرار** بفتح پاره های آتش که بجهند از منتخب و صراح و گاه در استعمال فارسیان بمعنی آتشپاره واحد شرر و بضمتین بد نهاد
شرار تنها **شراب شیراز** نوعی از شراب انگوری سرخ رنگ که بهتر از اقسام شرابهای ایران **شرط** بالضم با و موافق و نشانی و علامت و باد موافق را شرط از همین
جهت گویند که علامت روان شدن جهاز و دور شدن طوفان ست از مدار و رشیدی و لطائف و سراج و در منتخب و صراح نوشته که شرط بالفتح لازم گردانیدن و لازم شدن چیزی
در بیع مانند آن و تعلیق کردن کاری را بکاری و نشتر زدن و عهد و پیمان و بفتحتین نشان و میر نور الصمد در شرح گلستان نوشته که شرط بفتح باد موافق و بضم نشتر زدن
حجام **شرع** بکسر اول و سین مهمله بادبان کشتی از شرح نصاب مراد **شرح مطالع** بفتح میم کتابی است در علم منطق از ملا قطب الدین **شروف** بالفتح و تشدید یای مضموم بمعنی
ربر دو آن تخته باشد که بر هر دو سران دسته از چوب تعبیه کنند و بران گل و خاک کشند و در شرفنامه بمعنی منقل کذا فی الرشیدی **شریف** هر شی بزرگ قدر و بزرگ قدر و نجیب و
اصیل و بمعنی حاکم مکه معظمه که سید باشد از خیابان **شرح مواقف** بفتح میم و کسر قاف شرحی ست از میر سید شریف بر مواقف که متن ست در علم عقاید و کلام از قاضی
عضد **شراسیف** بفتح اول و کسر سین مهمله سرهای استخوانهای پهلو که سوی شکم باشند و استخوانهای نرم که در پهلو باشند و این جمع شرسوف ست که بالضم باشد از
منتخب **شرف** بفتحتین بمعنی بزرگی از مدار و مؤید و منتخب و شرف آفتاب در درجه نوزدهم برج حمل ست در منزل بطین و شرف ماه در درجه سوم برج ثور در منزل ثریا و عطارد
را در سنبله و زهره را در حوت و مریخ را در جدی و مشتری را در سرطان و زحل را در میزان از شرح قران السعدین وغیره **شرق** بالفتح بمعنی آفتاب تابان و روشن شدن جای
برآمدن آفتاب از منتخب **شروق** بضمتین برآمدن آفتاب و شگافتن گوش گوسپند و جز آن از منتخب و مجازاً بمعنی ظهور و درخشی **شرک** بفتحتین و جوشی بمعنی حلقه های دام و بمعنی دام
و صیع و بزرگ از برهان و لطائف **شراک** بکسر اول دوال نعلین که بر عرض آن باشد از منتخب و مدار **شرنگ** بفتحتین و سکون نون و کاف فارسی هر بوته صحرائی که خوش رنگ و
خوش شکل باشد لیکن بغایت تلخ مزه بود و بعربی آنرا حنظل خوانند و بهندی پهر پهندوا و اندراین نامند از کشف و رشیدی و سراج و برهان **شروان** بالکسر و او نام شهر خاقانی
شروین بالفتح بر وزن پروین نام قلعه شروانست از جهانگیری **شراب انداختن** بمعنی شراب ساختن **شرطین** بفتحتین سه حرف اول تثنیه شرط یعنی علامت
دو ستاره ست در اول حمل و آن منزل اولین ست از منازل قمر از منتخب و در شرح قران السعدین نوشته که شرطین دو ستاره که بجای هر دو شاخ برج حمل واقع شده اند
آن تثنیه شرطست که بضم اول که بمعنی اول هر چیز باشد **شرح کشاف خواندن** کنایه از زیاده گویی کردن و هرزه گویی نمودن از چراغ هدایت و مصطلحات و بهار عجم **شریان** بالکسر و حرف سوم
یای تحتانی هر رگی که جهنده و در ان روح بنسبت خون زیاده میباشد از منتخب **شرایین** بفتح رگهای جهنده این جمع شریانست از منتخب **شرحه** بفتح و حای مهمله بمعنی پاره پاره از
منتخب و لطائف **شرنجه** بفتح اول و یای معروف و جیم عربی کمانی که از نی سازند **شرمنده** بالفتح بمعنی شرمسنده و خجل ست **شرطیه** کنایه از قضیه شرطیه چنانچه از کلمات

الشمس طالعة فالنهار موجود **شراب گذشته** شرابها که مزه از کیفیت افتاده از مصطلحات **شَرَه** بفتحتین غالب شدن حرص از منتخب و مدار و کشف و صراح و مؤید سروری و لطائف
و صاحب لطائف از حل لغات نقل کرده که شره بکسر اول نشاط و تیزی و جوانی و حرص و در منتخب و صراح بفتح اول و کسر ثانی بمعنی حریص **شرطه** بالضم بمعنی موافق و لوده و نشانی و علامت از
مدار و لطائف و رشیدی و سراج **شُرفه** بالضم و حرف سوم فا و عربی بمعنی کنگره عمارت و بالفتح در فارسی جانور آواز را گویند خصوصاً آواز پا از برهان و سروری و منتخب و لطائف **شرمنده**
اسم فاعل از شرمیدن و در استعمال متأخرین بمعنی ممنون آید اگرچه شرم اسم جامد است مگر فارسیان گاهی از اسم جامد هم اشتقاق نمایند چنانکه از دیر دیریده و بعضی از محققین
که در اشتقاق جامد قائل نیستند نوشته‌اند که شرمنده بفتح میم است در اصل شرم مند بوده بقاعده معروف میم اول را حذف کردند چنانکه همین و سپیده بوده و محقق آنکه
برای مشابهت آورده‌اند چنانکه در لفظ دندانه و دندان بمعنی مشابه به دندان و مشابه بابان پس شرمنده بفتح میم بمعنی شخصی که مشابه بصاحب شرم باشد فافهم **شُرعه** بالکسر و حای مهمله
زه کمان و چله کمان از شرح نصاب **شَرزه** بالفتح خشمناک و مهیب و سهمناک و این لفظ اکثر در صفت شیر و پلنگ واقع شود از رشیدی و مؤید و کشف و برهان و سراج و بهار عجم
شِرذمه بکسر شین معجمه و سکون رای مهمله و کسر ذال معجمه جمعی اندک از مردم و پاره از میوه و غیره از منتخب **شَراره** بفتح آتش پاره واحد که بجهد از صراح و منتخب **شَرَره**
بفتح اول و ثانی و ثالث یکپاره آتش که بجهد از صراح و این لفظ بهمین حرکات مذکوره بمعنی جمع شرر نیز آمده چنانکه خبثه جمع خبیث است و این [illegible] از فصول اکبری
شربتی نام جامه ابریشمی باریک و لطیف و نازک و نام نوعی از شیرینی از سراج و رشیدی و چراغ هدایت شربتی نوعی از زرد آلو بخصیت سیاه رنگ [illegible]
نجم بحیان و نوعی از رنگ است **شراب زدگی** کمال بیهوش شدن از نشهٔ شراب **فصل شین معجمه مع سین مهمله** **شَست** بالفتح نام عدد معروف که آنرا شصت بصاد [illegible]
نویسند بجهت رفع التباس از معانی دیگر چه نهایت شست دام ماهی [illegible] بمعنی زنار و حلقه زلف بمعنی زنار و صیغه ماضی [illegible] شست بمعنی گرفت سوفار تیر و قلابی که بدان ماهی شکار کنند
و شست باشد و مس برنج و مفرغ و آبسازند حلقه کمند و نیز انگشت از مدار و رشیدی و بهار عجم و چراغ هدایت و لطائف و برهان و جهانگیری گویند که گرفت سوفار تیر را از ان شست گویند که بوقت گرفتن تیر
و کمان انگشتان بشکلی متمثل میشوند که در عقد انامل برای اعداد شصت باشند **شست میر** بالفتح تیر انداز کامل و هر **شست گیر** تیر انداز **شستاک** آلتی چرمین [illegible] که بانان
برای رفع حلقه بکار برند و بمعنی کبیر و تعیب نیز آمده **شُستری** بالضم و حرف سوم تای فوقانی مفتوح نوعی از دیبای نفیس منسوب بشهر ششتر **فصل شین**
معجمه مع شین معجمه **شش جهت** بکسر جیم شش جهتهای بمعنی اطراف عالم که مشرق و مغرب و جنوب و شمال و تحت و فوق باشد **ششپر** حرف سوم بای
فارسی مفتوح نوعی از گرز آهنی که سر آن شش پهلو دارد **ششدر** کنایه از جائیکه رهائی از آن دشوار باشد و مجازاً بمعنی عاجز و حیران و متحیر نیز مستعمل و ششدر
در حقیقت شش خانه است که در بازی نرد میباشد چون هر یکی از کعبتین تا شش نقش میدارد لهذا دو تخته باشند که بر هر یکی از ان دوازده در
منقوش میباشند بانطور که بر یمین و یسار هر تخته شش شش در میشوند و در میان در های یمین و یسار فاصله میباشد پس هرگاه که مهره در میان در یک طرف تخته است
بند گردد از شش خانه جانب خود هیچ خانه رفتن نتواند رهائی آن بدون رهائی دادن حریف دیگر محال است و گاهی از لفظ ششدر کنایه باشد از شش جهات عالم
شش دانگ عیار کنایه از کامل عیار بمعنی ناقص عیار هم آمده **شش روز** ایام آفرینش عالم کما قال الله تعالی الله الذی خلق السموات والارض
فی ستة ایام **شُشن** بالضم نام عضوی [illegible] که بهندی پهیپهره گویند **شش دانگ** مراد از تمام چیز است چرا که شش دانگ [illegible]
شرح مختصر نفیسه **شش ارکان** سته ضروری را گویند یعنی شش چیز که تا وقتیکه انسان زنده است ازینها ناگزیر باشد اول هوا که محیط ابدانست دوم اکل و شرب
سوم حرکت و سکون بدنیه چهارم حرکت و سکون نفسانیه مثل غضب و فرح و خوف و حزن و خجالت پنجم نوم و یقظه یعنی نوم و بیداری ششم استفراغ و احتباس
مثلاً خروج بول و غائط و جماع و فصد و حمام و احتباس عدم خروج چیزهای مذکوره است از بدن **شش پستان** بضم شین اول بمعنی نرم پستان و افتاده
پستان **شش خاتون** شش ستاره سیاره سوای آفتاب **ششم زمین** کنایه از ولایت روم از مؤید **شش ضربه** اصطلاح نرادان شش بازی را گویند
که پیالی از حریف ببرد و بعضی گویند که داد شش [illegible] بازی [illegible] **ششدره** [illegible] از عالم که از عرش تا فرش در شش روز ساخته شده است **ششدره** محل بلاها کنایه از عجز [illegible]

و ابهام ست کشش جهت تندگوی **شش سر** بمعنی زر خالص و تمام عیار اگویند که در خراسان بتی بود از طلای خالص که شش سر داشت اهل اسلام آنرا شکسته چون زر آن بغایت خالص بود و لهذا زر کامل عیار را شش سر تعبیر میکنند از برهان و دیگر کتب **فصل شین معجمه مع طای مهمله** **شطحیات** بالفتح و حای مهمله مکسور و یای تحتانی مشدد باصطلاح صوفیه چیزهای مخالف ظاهر شرع گفتن کلمات خلاف شرع بعبارت بزبان آوردن از منتخب کشف نوشته کلماتی که بوقت مستی و ذوق بی اختیار از بعضی واصلین صادر شود چنانکه گفتن منصور انا الحق و گفتن جنید لیس فی جبتی سوی الله و گفتن بایزید سبحانی ما اعظم شانی مشایخان این کلمات خلاف شرع را نه رد کرده اند نه قبول منقول از معدن المعانی **شطرنج** بالکسر از قاموس و موید و مدار و منتخب و بهار عجم و دیگر اهل لغت نیز بالکسر نوشته اند و بفتح ضعیف گفته اند چراکه معرب است و وزن فعلل بالفتح در کلام عرب نیامده صاحب بهار عجم نوشته که این معرب سترنگ است که لفظ فارسی بمعنی نجنگ بصورت آدمی باشد و لهذا آدم مردم گیاه نیز گویند چون اکثر مهرهای این بازی بنام انسانست لهذا این بازی را نیز سترنگ گفته اند و نیز صاحب بهار عجم نوشته که بعضی محققین چنین گفته که معرب چترنگ ست که لفظ هندیست معرب از چتر که بمعنی عدد چهارست و انگ که بمعنی عضوست و مجاز بمعنی رکن استعمال یافته لهذا چترانگ فوج را گویند که چهار رکن داشته باشد و این بازی نیز چهار رکن دارد سوای شاه فرزین که فیل و اسپ و رخ و پیاده است و بعضی معرب شدرنج که مرادف رفت رنج باشد و بعضی معرب صدرنگ گفته اند و رنگ بمعنی حیله و نام واضع شطرنج حکیم بحلاح است بهر دو جیم تم کلامه و بعضی محققین نوشته اند که واضع شطرنج صصه بن داهر بن فیلسوف است صاحب رشیدی در جای نوشته که شطرنج بمعنی اقسام غله که بهم آمیزند پس ازین مستفاد میشود که شطرنج معرب آن نباشد و بمناسبت آمیزش اقسام مهرهای بازی معروف را نیز شطرنج میگفته باشند و خان آرزو در سراج اللغات نوشته که اگرچه لفظ شطرنج را صاحب قاموس بالکسر نوشته لیکن بالفتح هم صحیحست **شطر** بالفتح و سکون ثانی بمعنی نصفی هر شے و بمعنی جانب و طرف و جهة و نیمه و پاره از هر چیز از منتخب و صراح **شطوا** بالفتح و تشدید طای مهمله رود و کناره دریا و جو از شرح نصاب و صراح و رساله **شطط** بفتحتین از اندازه در گذشتن و جور کردن از منتخب **شطل** بفتحتین و طای مهمله معرب شتل چون جماعتی قمار بازند و کسیکه درمیان ایشان خالی نشسته باشد پس قمار بازانی که از حریف خود نقد ستانند چیزی بآن مرد که خالی نشسته است میدهند از کشف **شطن** بفتحتین رسن دراز از منتخب و شرح نصاب و صراح **شط** مفلحان نام چشمه **شطری** بالفتح بمعنی یکی نیمه و مستعمل بمعنی بعضی و اندک **شطاحی** بالفتح و تشدید طای مهمله و حای مهمله بجای دو شوخی از منتخب و غیر آن **شطرنجی** شطرنج باز و نوعی از فرش **فصل شین معجمه مع ظای معجمه** **شظایا** بالفتح اول و ظای معجمه و حرف چهارم یای تحتانی بمعنی دندانهای هر چیز و پاره و رشته های هر چیز این جمع شظیه است از منتخب و در لغات طب نوشته که شظایا بمعنی ریشهای حرام مغز **فصل شین معجمه مع عین مهمله** **شعب** بالفتح بمعنی شگاف و غار و بالکسر راهی که در کوه باشد و بضم شین و فتح عین جمع شعبه است از منتخب و کشف و بحر الجواهر **شعاب** بکسر اول راهها که در کوه باشد و شگافها و دره‌ها و این جمع شعب است از شرح مقامات حریری و منتخب **شعیب** بضم شین معجمه و فتح عین و یای تحتانی و بای موحده نام پیغمبریست از منتخب **شعر** بالفتح موی آدمی و غیره و نوعی از جامه باریک ابریشمی بعضی نوشته که آن سیاه رنگ میباشد و بالکسر بمعنی دریافتن و دانستن و در اصطلاح سخن موزون و مقفی که قائل قصد موزونی آن کرده باشد و نزد بعضی محققین قافیه در شعر بودن شرط نیست از موید و غیره و مولانا یوسف شرح نصاب نوشته که شعر بمعنی معرفت چیزهای باریک است و حالا بنظم مخصوص شده و اول کسیکه در عرب شعر گفته یعرب بن قحطان است شعر اول این است شعر

النّاس من ابٍ و امٍّ + خلیفُ جهلٍ و طیفُ حلمٍ + تم کلامه و بعضی محققان نوشته که اول کسیکه در فارسی شعر گفته بهرام گور است و شعر اول این است بیت منم آن پیل دمان و منم آن شیر یله + نام بهرام مرا و پدرم بوجبله + و بعضی نوشته که مصرع ثانی چنین است و از معشوقه اوست. در جواب مصرعه نام بهرام ترا و پدرت بوجبله + و الله اعلم بالصواب **شعار** بکسر اول جامه که زیر جامه دیگر پوشند یعنی جامه که متصل بدن باشد پاجامه که بدین چسپیده ماند مثل قبا و ازار و کلاه و آن جامه بالا را دثار گویند مثل چادر و رضا از کشف و صراح **شعور** بضمتین دانستن و دریافتن از منتخب و بحر الجواهر **شعائر** عبادات و قربانیها و احدش شعیره **شعیر** جو بن فقیر نام غله معروف که بفارسی جو و بهندی آنرا جو گویند و مولانا یوسف بن طرخ در شرح نصاب نوشته که شعیر ماخوذ از شعرست که بمعنی موی باشد زیرا که جو موی بر سر دارد و گندم ندارد یا آنکه گم دارد **شعبده** بالفتح بازیگری و بازیهای تعجب انگیز اظهار کند **شعف** بفتحتین و عین مهمله شیفته گردانیدن دوستی کسی را تمام گرفتن و مستی دل را از منتخب و صراح **شعریان** بالکسر دو ستاره بمعنی عبور و غمیصا یعنی شعری شامی

شعری یمانی واین تثنیه شعریست نه جمع شعبان چون درین ماه خیر کثیر منشعب میگردد وارزاق عباد منشعب میشوند وتمامی امورات مقدره عالم علیحده علیحده
میشوند لهذا باین اسم مسمی گشت ازکتابی معتبر نوشته شد شعلین بالضم ولام مکسور منسوب بشعله یا ونون برای نسبت ست چنانکه در نگین وسیمین شعبده بالفتح وبا
موحده ونیز مفتوح بروزن دهرچه بمعنی بازی که بسحر وفن کنند از کشف ومؤید ومدار شعشعه بفتح هر دو شین معجمه وسکون عین مهمله اول وفتح عین مهمله دوم بمعنی روشنی
آفتاب وتاب آمیختن شراب وبمعنی شراب نیز گفته اند از مدار ومنتخب وکسانیکه بیای بعین نویسند خطاست وصاحب منتخب نوشته که بمعنی پرتو وروشنی آفتاب چنانکه مشهور
است در کلام عرب نیامده شعبه بالضم طائفه از هر چیز وبمعنی شاخ درخت وباصطلاح موسیقی بمعنی نغمه که از نغمه دیگر برآورده شود چنانکه شعبه بیست وچهار اند دو شعبه از هر مقام
ومقام دوازده گانه مشهور اند از کشف ومؤید وغیره شعله بالضم درخش وزبانه آتش وفتح خطاست از منتخب ومؤید وکشف وصراح شعله جواله بفتح جیم عربی وتشدید واو
وتخفیف او نیز بمعنی شعله که گرد بر گرد دلب سیار گردنده باشند وآن چنان باشد که بهر دو سر چوبی مشعلها بسته گرد سر ودوش خود میگردانند بسرعت تمام تا بسبب آن از هیئتی گونه
شعله زاده کنایه از ابلیس وشیطان از مصطلحات شعبه رقص زرینه حرف هشتم زای معجمه وتحتانی مخفف نام شعبه از موسیقی از مصطلحات وچراغ هدایت شعری بالکسر وراء
مهمله مفتوح بروزن حرباگر در استعمال فارسی رای مهمله را مکسور کرده بروزن دهلی خوانند وآن ستاره روشن ست که بعد از جوزا برآید چنانچه در آخر زمستان سر شام
بر فلک نمایان میشود وشعری دو هستند یکی را شعری عبور خوانند بفتح عین بواسطه آنکه از مجره عبور کرده است وآن بسیار روشن است ودیگر را شعری غمیصا نامند بضم غین
معجمه وفتح میم بجهت آنکه گویا او خواهر سهیل است از دور افتاده بر وی میگرید که چشم او چرک آلوده شد یعنی کم روشنی دارد وآن روشن نیست ومشهور شعری عبور ست که
آنرا در ایام جاهلیت بعضی قریش بجدابی پرستش میکردند هر جا که فقط شعری مذکور شود مراد از شعری عبور باشد که بغایت روشن ست وسوای شعری عبور شعری غمیصا مجاز اطلاق
شعری بر یکی دو ستاره دیگر نیز کنند از منتخب ومؤید وبحر الجواهر وغیره شعری شامی ستاره ایست کم روشنی که بطرف شمال طلوع میکند چون ملک شام بجانب شمال عرب
واقع ست لهذا بشام نسبت کردند ودر برجندی شرح بیست بابی نوشته ست که شعری شامی را شعری غمیصا نیز گویند شعری یمانی ستاره ایست روشن که بطرف
جنوب تابد چون یمن بطرف جنوب عرب واقع ست لهذا بیمن نسبت کردند وبعضی نوشته اند که غروب او بطرف یمن باشد وبعضی نوشته که شعری یمانی سهیل را گویند واین خطاست چرا که از شرح تذکره
نصیر الدین طوسی وشرح چغمینی فارسی همین واضح میشود که سهیل سوای شعری یمانی ست ودر برجندی شرح بیست بابی نوشته که شعری یمانی را شعری عبور نیز گویند فصل
شین معجمه مع غین معجمه شغب بالفتح وبفتحتین وغین معجمه شور وخروش وفتنه وفساد از بهار عجم ومنتخب شغاد بفتح ودر آخر دال مهمله نام برادر رستم که
رستم را بحیله در چاه انداخته کشت از برهان سراج شغ بالفتح وبالضم شاخ حیوان که از میان تهی باشد از برهان شغاف بفتح غلاف قلب وپرده دل وسویدا
دل یا حجاب اندرون دل از منتخب وصراح شغف بالفتح شدت محبت از بحر الجواهر ودر کشف بفتحتین بلغلاف دل رسیدن محبت ودوستی ودر منتخب رسیدن چیزی در پرده دل
وبفتحتین در آویختن چیزی بچیزی وشیفته گردانیدن ورسیدن دوستی بمیان دل از مهذب شغال بفتح جانور معروف از مؤید وبرهان شغل بالضم وبضمتین وبالفتح وبفتحتین بهر
چهار وجه درست بمعنی کار وبی فرصتی وباز داشتن از منتخب شغبه بالفتح پوست بعضی اندام که از کثرت کار کردن سخت ودرشت وسیاه شود ومجازاً بمعنی قلیل وخوار
از شرح بوستان از عبد الواسع وبعضی شغبه بمعنی فریفته نوشته اند فصل شین معجمه مع فا شفا بکسر اول ودر آخر همزه صحت وتندرستی بعد از مرض ونام کتاب
از بوعلی سینا که کتاب مذکور جامع جمیع علوم معقول است مثل منطق وحکمت وطب بفتح اول وثانی همزه بمعنی آخر عمر وکنار وطرف هر چیز پس بهر دو معنی اول بفتح خواندن
خطاست از بهار عجم وکشف وابن حاج وصراح ومنتخب شفقت بفتحتین مهربانی از منتخب وکشف وصاحب بهار عجم گوید که این لفظ را اکثر فارسیان بفتحات استعمال کرده اند اگرچه در عرف
بسکون ثانی شهرت دارد ودر خیابان نوشته که شفقت بتحریک وتخفیف بمعنی مهربانی چنانکه در صراح است وتحقیق اینست که شفقت بفتحات در اصل لغت بمعنی ترس ست چون مهربان
از آفات وبلیات دوست خود ترسانده باشد مجازاً بمعنی مهربانی مستعمل شده شفت بفتحتین بمعنی لب شفاف بالفتح وتشدید چیزی لطیف که از پس آن چیز دیگر را توان دید چنانکه آب
وشیشه وبلور وغیره شف بالکسر وتشدید بمعنی باقی از لغات ضد او سفا از شرح نصاب شفا جرف بفتح شین وضم جیم ورای مهمله لب کناره وادی واگرچه شفا بفتح بمعنی کناره وطرف وجرف بضمتین

بمعنی وادی و تالاب و آبگیر شفق بفتحتین سرخی شام بامداد مرزا صائب گوید بیت تا چون شفق مدام رخت لاله گون شود * می باده گمذران چو شفق صبح و شام را و میر

کاشی گوید بیت بر دمن مستان بدامن مستان شراب سرخ * از آنگونه ریخت شفق در کنار صبح * از بهار عجم شفشاهنگ بفتح اول و بدو شین معجمه تخته آهن که دران

سوراخها باشند بزرگ و باریک زرگران تار طلا و نقره و غیره برای دراز کردن دران سوراخها میکشند بهندی جنتر گویند از برهان شفتین بفتح اول و ثانی و ثالث بمعنی دوب

شفتالو میوه معروف و نیز بمعنی بوسه معشوق از رشیدی و بهار عجم و جهار شربت برهان و مولف کتاب را شعر نیست که جهار نام میوه بصنعت ابهام دران درج شده بیت

زباغ حسن خوبانی که بی آبی مبادا زا * بجز شفتالو شیرین بهی دیگر نمیدارد * شفاه بکسر اول لبها و این جمع شفت ست که در اصل شفته بوده از صراح شفره بالفتح است

کفشگر از آنکه بدان چرم را قطع کنند بهندی رابی گویند و بضم پلک چشم که قدره بر و روید از منتخب شفعه بالضم همسائگی از منتخب و صراح شفته بالفتح بر وزن هفته مصیبه مانند باشد

از ریسمان که بر دوک پیچیده شود از برهان شفوی بفتحتین منسوب بشفت که بمعنی لب است چون شفت در اصل شفته بوده ها را در حالت نسبت بواو بدل کرده شفوی گویند چنانکه

منسوب بشهر غزنه را غزنوی گویند از منتخب و غیره و در صراح هم و در منتخب نوشته که شفوی درست نباشد چنانکه مشهور شده و صحیح شفهی ست حرف شفوی با و فا و میم ست

شفتالو آردی با الف ممدوده قسمی از شفتالو شفتالوی کاردی قسمی از شفتالوی نفیس فصل شین معجمه مع قاف شق عصا بفتح اول و کسر قاف مشدده

جدا کردن مضافت بمعنی مخالفت جماعه اسلام از قاموس و صراح و کنایه از جنگ و جدال چه از کثرت ضرب چوب عصا شکسته میشود شقرت بالضم رنگیست که زرد

مائل باشد بسرخی باشد از مفرح القلوب و در بحر الجواهر نوشته که رنگیست میان سرخی و زردی و در منتخب نوشته که سرخی با سیاهی آمیخته شقاوت بفتح بدبختی ست

از منتخب شقر بفتح اول و کسر قاف و را مهمله لاله کوهی از شرح نصاب و برهان شقدار بالکسر حاکم دیهات و حاصل پرگنات شق النفس بالکسر مشقت نفسها از لطائف

شق نقیض بالکسر و تشدید قاف اول مکسور بمعنی صورت و طور نقیض و نقیض رفع الشئی باشد چون انسان که اصل ست و لا انسان نقیض آن شقائق بمعنی نوع

از جامه و فرش که گلدوز باشد از شرح نقات شقائق لاله و این مفرد و جمع یکسان آید از بحر الجواهر و صراح و گاهی مجاز بمعنی مطلق گلها آید شق بالفتح

و تشدید قاف بمعنی شگاف و شگافتن و دشوار آمدن کار بر کسی و نام یک قلعه از قلاع خیبر و بالکسر و تشدید بمعنی نیمه چیزی و پاره از چیزی و کرانه کوه و برادر و دوست

از منتخب و صراح و لطائف شقیق بمعنی برادر از شرح نصاب شقاق بکسر یکطرف گرفتن و مخالفت و دشمنی کردن از منتخب و لطائف شقائق نعمان

نوعی از لاله که بغایت سرخ باشد نعمان بالضم نام پادشاه از عرب لاله مذکور را از کوهستان آورده بود و بعضی گفته اند که پادشاه مسطور لاله موصوف را

نهایت دوست داشت از منتخب و مدار و صاحب بحر الجواهر نوشته که نعمان بالضم بمعنی خون است پس نسبت کردن لاله را بخون بسبب سرخی است شقه بالضم

و قاف مشدد پاره جامه و کاغذ و غیره و در منتخب بمعنی جامه پیش شگافته و پاره که بر سر علم بندند شقشقه بدو شین معجمه مفتوح و دو قاف بانگ کردن شتر شقیقه

بدو قاف بمعنی جای نرم که میان گوش و پیشانیست و بمعنی درد نیم سر از صراح شقی بفتح بدبخت فصل شین معجمه مع کاف عربی * شکر پا بمعنی لنگ و آنکه

لنگی در پا داشته باشد از شرح قران السعدین و مصطلحات شکوی بالفتح و در آخر الف مکسور بصورت یای زائده چنانکه در لفظ دعوی و بشری بمعنی گله کردن و گله از صراح

و منتخب و شکوه بها هوز نوشتن خطاست شکیبا بکسرتین صبر کننده از بهار شکر خواب خواب خوش و خواب سحر از برهان شکر لب بمعنی معشوق که لب بالا او شگافته باشد شکیب بکسرتین و یای مجهول بمعنی صبر

آرام و بفتح خطاست از مؤید و کشف و برهان و سراج و جهانگیری شکر آب کنایه از اندک رنجشی و کدورتی ظاهری که در میان دوستان و در میان عاشق و معشوق واقع

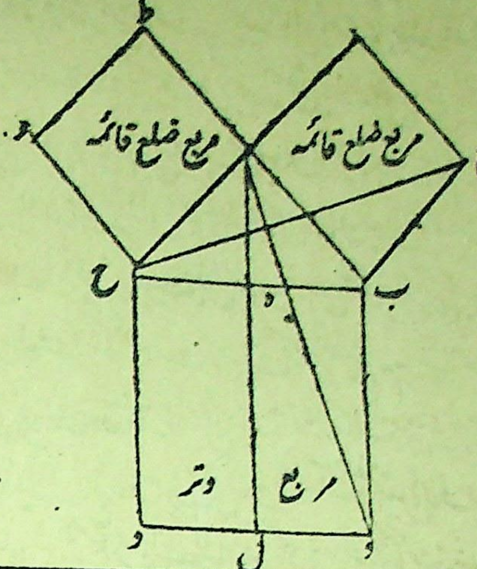
شود از چراغ هدایت و رشیدی و برهان و بهار عجم و کشف شگفت بکسرتین و کاف عربی بمعنی تعجب و بمعنی متعجب و عجیب و غریب بکسر اول و ضم کاف فارسی نیز آمده بمعنی از هم گشودن

غنچه از برهان و مدار و مؤید و رشیدی و جهانگیری و در سراج نوشته که شگفت بکسرتین و کاف عربی بمعنی تعجب و بضمتین بمعنی واشدن گل و بهر دو معنی بکاف فارسی شهرت دارد و

انچه بتحقیق پیوسته تفاوت لهجه است بهر دو کاف صحیح ست شکایت بکسر گله کردن شکنج بکسر اول و فتح دوم بمعنی تاب و پیچ و بفتح اول و ضم کاف گرفتن عضو بدو ناخن

چنانکه بدرد آید شکل بدیهی الانتاج آنست که حد اوسط در صغری محمول باشد و در کبری موضوع بشرط آنکه صغری موجبه باشد خواه کلیه خواه جزئیه و کبری کلیه شود خواه

موجبه باشد خواه سالبه بدانکه شکل مرکب باشد از دو قضیه و قضیه بمعنی حجابست پس قضیهٔ اول را صغری گویند و قضیهٔ دوم را کبری نامند لفظ مکرر که در آخر صغری
و وسط کبری واقع شود آنرا حد اوسط گویند چون حد اوسط را دور کنی از شکل نتیجه حاصل آید و موضوع بمعنی مبتداست و محمول بمعنی خبر و شکل بدیهی الانتاج
شکل اول باشد از اشکال اربعه مثال شکل اول یعنی شکل بدیهی الانتاج کل انسان حیوان و کل حیوان جسم و نتیجه این کل انسان جسم مثال شکل ثانی کل انسان
حیوان و لاشی من الحجر بحیوان و نتیجه اینست لاشی من الانسان بحجر مثال شکل ثالث کل انسان حیوان و کل انسان ضاحک نتیجه اینست بعض الحیوان ضاحک
مثال شکل رابع کل انسان حیوان و کل ناطق انسان نتیجه اش اینست بعض الحیوان ناطق شکر خند بمعنی تبسم از برهان شکر بالضم سپاس و ثنا گفتن منعم را
بسبب حصول نعمت از دو خان آرزو در خیابان نوشته که شکر فعلیست که دلالت کند بر تعظیم منعم به سبب انعام او خواه بزبان خواه بقلب خواه بارکان و جوارح
یعنی دست و پا تم کلامه و بالفتح و سکون کاف بمعنی فرج زن و در فارسی بفتحتین و تخفیف و تشدید کاف بمعنی شیرینی معروف و گاهی مجازاً بمعنی لب معشوق و بوسه نیز آمده
و نام زن جمیله که خسرو پرویز بعد شیرین در عقد آورده بود و بکسر اول و فتح کاف عربی بمعنی شکسته و شکار کننده و بفتحتین و کاف عربی و کاف فارسی نیز زنبور سیاه که بهندی بهونرا گویند
از برهان و منتخب و بحر الجواهر و کشف و لطائف مصطلحات شکار بمعنی قصد کشتن حیوان و گاه بمعنی حیوانیکه کشته شده باشد از مصطلحات و بهار عجم شکر ریز آنچه در شب
عروسی بر سر عروس و داماد نثار کنند از برهان و سراج و بعضی گفته که کنایه از جلوه کردنست چه وقت جلوه و نکاح بر سر عروس و داماد شکر ریزی کنند و بمعنی گریه شادی نیز
آمده شکر خش بمعنی نمونه از مصطلحات شکر لنگ کیسا فی الحجاب لنگ باشد از مصطلحات شکر رنگ ناخوش و نیز از شکسته رنگ مراد از زرد رنگ شکیل بکسر نیز
رسن اسپ بمعنی بکر و فریب از برهان شکال بکسر اول و کاف عربی ریسمانیکه بر دست و پای اسپ و شتر بر بندند و بمعنی بکر و حیله و بالفتح و تشدید کاف بسیار شکل کننده و ظریف
از لطائف شکار فیل آنرا گویند که همه جانوران شکاری را یکبارگی برای گرفتن صید بهر سو بند شکفتن بکسر اول و ضم کاف عربی کشوده شدن غنچه و بکاف فارسی
نیز آمده از برهان شکیفتن بکاف عربی و یای مجهول بمعنی صبر کردن شرح بوستان عبد الواسع شکوهیدن بضمتین بعظمت خویش اظهار کردن و ترسیدن از
مؤید و لطائف و در جهانگیری بکسر بمعنی ترسیدن شکر دل بکسر بمعنی شکستن و شکار کردن از برهان شکوخیدن بضمتین لغزیدن و افتادن از برهان شکولیدن
پراگنده کردن از برهان شکنجیدن بکسر اول و ضم ثانی گرفتن عضوی باشد بسر ناخن از لطائف شکنجه کردن بکسر اول رنجانیدن و تنگ نمودن کسی را
شکستن بکسر از جهانگیری و در برهان بفتحتین شکسته ناخن عبارتست از بی قوتی و بی استعداد شکم خاریدن بهانه کردن و عذر آوردن از برهان شکر
در مجمر انداختن در بعضی بلاد بجهت بخور و تعطیر محفل در میان شکر براده عود آمیخته در مجمر می سوزند تا دود عود دیر ماند شکم در خویش دزدیدن
کنایه از ترسیدن از مصطلحات شکوه بضمتین کاف عربی و واو مجهول بمعنی حشمت و بزرگی و مهابت و شان و شوکت و بکسر اول و ضم دوم بمعنی ترس و بیم
از برهان و مدار و کشف و لطائف شکوفه بکسر اول و کاف عربی مضموم گل درخت میوه و مطلق غنچه و گل درختان و بمعنی قی که طعام غیر منهضم معده
از دهان بیرون آید از جهانگیری و برهان و مصطلحات و در رشیدی و مؤید و بهار عجم بضمتین و در بودن کاف عربی اتفاق همه است شکرانه بالضم
و الف و نون برای لیاقت شکره بکسر اول و فتح کاف و فتح رای مهمله مرغ شکاری که معروف است از برهان و سرور و مؤید شکنجه بمعنی عذاب و نوعی
از تعذیب و آلتی است مشهور مجلدان را از سرور و خیابان شکنبه بکسر اول و فتح کاف و سکون نون و بای موحده بمعنی معده حیوانات که بعد از خوردن آب و
غذا در ان جمع میشود شکم بنده حریص بسیار خوار شکر پوره سنبوسه که درون آن از قند و مغز بادام نکوفته پر بود از سراج شکر رنگی و شکر رنجی از رد
و رنجشی که میان دوستان گاهی واقع شود شکر ترمی شکر سپید این ایجاد فارسی و انان هندست از بهار عجم شکل عروسی شکلیست برای اثبات
این مطلوب که هر دو مربع ضلعین قائمه مساوی مربع و تر این قائمه باشد و این شکل را از ان عروسی نام کردند که عروس در لغت بمعنی کثرت مال است پس
این شکل نیز کثیر النفع است مانند کثرت مال یا آنکه بجمله عروس این شکل مشابهت دارد چه بمحض تشکیل وجه باستنارد انواع محاسن و آن شکل این است

فصل شین معجمه مع کاف فارسی ✦ **شکر** بفتحتین و کاف فارسی زنبور سیاه از مؤید و در برهان بکاف عربی چنانکه در سکندرنامه آمده مصرعه پستان
بهریک شکر خورده شیر **شگرف** بکسر اول و فتح کاف فارسی زیبا و نیکو و عجیب و بمعنی بزرگ اگر در اشیا استعمال کنند بمعنی زیبا باشد و اگر بمردم استعمال کنند بمعنی صاحب
شکوه و بزرگ باشد از مؤید و کشف و برهان و جهانگیری و لطائف و مدار و سراج و فرهنگ قوسی **شگال** بکسر بمعنی شغال از برهان **شگن** بضمتین فال گرفتن و این
مفرس لفظ سگن است که بضم سین مهمله باشد مرکب از لفظ سو که بهندی نیک است و گن بمعنی آثر **فصل شین معجمه مع لام** ✦ **شلیخا** بفتح اول و یای معروف و خای
معجمه نام مردیکه از اصحاب عیسی علیه السلام بود از مؤید و غیر آن **شلوار** بالفتح بروزن هموار بمعنی ازار و این مرکب است از شل که بمعنی ران است و لفظ
وار که کلمه نسبت است از بهار عجم و مزیل و سراج **شلف** بالفتح زن فاحشه از برهان **شلاق** بالفتح و تشدید لام لفظ ترکیست بزور دست زدن برسر کسے
از مصطلحات و در لغات ترکی کسی را بچوب زدن است و در سراج اللغات بمعنی ضرب است و مجازاً بمعنی کوفت نیز مستعمل است و در مصطلحات بمعنی شوخ و فتنه
انگیز نیز آمده **شلتاق** بالفتح و حرف سوم تای فوقانی در ترکی بمعنی جنگ و خرخشه **شلتوک** بفتح اول و سکون ثانی و ضم تای فوقانی و واو معروف و کاف
عربی بمعنے شالی یعنی برنج که هنوز در پوست باشد از برهان **شلنگ** بفتحتین و سکون و کاف فارسی بر جستن از جا بجائی از رشیدی و برهان و سراج
و در کشف بکسر آمده **شلک** بالکسر و تشدید لام مکسور و کاف عربی آواز چند بندوق که بیکبارگی سر دهند و این لفظ ترکیست از لغات ترکی نوشته شد
شلیل بفتح اول و کسر لام و یای معروف نوعی از شفتالو از رشیدی و در جهانگیری نوشته که بترین نام میوه است که رنگ سرخ و سفید دارد و در برهان نوشته که
میوه ایست شبیه بشفتالو و در سراج نوشته که نوعی از شفتالو که بعضی آن تمام سرخ باشد و بعربی نام جامه ایست که در زیر زره پوشند کذا فی المنتخب **شل** بالفتح لغزیدن
کسیکه دست و پای او حرکت نتواند کرد و بفارسی هر چیز سست و نرم و بکسر اول نیزه کوچک و بالضم و بالکسر نام میوه که بهندی بیل گویند **شلائین** بفتح بروزن سلاطین
بمعنے شوخ و ناخوش و محکم و سخت و رگیرنده بخیری از لغات ترکی و چراغ هدایت و بهار عجم و در سراج نوشته که شلائین بروزن سلاطین شخصیکه بسیار آرام کند و
از منع باز نماند و مجازاً بمعنی عاشق آید **شله** بضم اول و فتح لام مخففه نوعی از طعام که برنج را در آب گوشت بطور هریسه پزند و ناواقفان این دیار آنرا
شوله گویند بواو مجهول و فقیر مؤلف بعضی ثقات را دیده که بضم و تشدید لام گویند و آنرا بمعنی مذکور بر مکرده و محض خطاست زیرا که شله بالضم و تشدید لام بمعنی لته حیض
آمده است و بمعنی فرج زن و بمعنی بت و بت پرست نیز و بفتح اول و تشدید لام جامه گرین انداختن و بفتح و تخفیف لام بمعنی قصاص و این تحقیق از رشیدی و مؤید و مدار و برهان و جهانگیری
ست و در سراج نوشته که شله بضم اول و فتح لام نوعی از طعام معروف و اینکه در هندوستان شوله بواو مجهول شهرت دارد اصل آن دیده نشده و بضم اول و تشدید لام

فرج زنان و جای پلید بها که در کوچه باشد و لته خون حیض بعضی باین معنی بفتح اول گفته اند و این اقوی است **شلاً** یعنی شوخی و چسپیدگی بکاری **فصل**
شین معجمه مع میم **شمولاً و استقلالاً** استقلالاً کنایه از کردن کارے بذات خود بی اتباع و رفاقت دیگران و شمولاً بمعنی بالتبع پیروے دیگری بکارے
در آمدن چنانچه بادشاهی تابع بادشاهی شود جمیع امرا همراهش نیز مطیع آن بادشاه غالب شوند و نصب لفظ شمول و استقلال بجهت آنست که بحل خود در
ترکیب حال واقع شده **شمات** بضم اول و تشدید میم و در آخر تای فوقانی شاد شوندگان بمکروهی و خرابی کسی و این جمع شامت ست که بکسر میم اسم فاعل
از شماتت باشد **شماتت** بالفتح شاد شدن بر خرابی کسی از منتخب و صراح **شمبلیت** بفتح اول و سکون میم و فتح بای موحده و کسر لام و یای معروف و تای
فوقانی نام گلیست زرد رنگ و بمعنی تخم حلبه که بهندی میتهی گویند از برهان **شملید** بر وزن تمهید نیز آمده **شمبلید** بالفتح و فتح بای موحده نام گلیست که زرد رنگ
باشد و تخم حلبه و آن دانهای زرد رنگ باشند که بهندی میتهی گویند از برهان و **شملید** بر وزن تمهید نیز آمده **شمشاد** بالکسر نام درختیست که بلند باشد و چوب آن
نهایت محکمی دارد و چون درختش خوشنما باشد لهذا آنرا از اقسام سرو دانند و بمعنی ریحان و مرزنگوش نیز و بفتح هم آمده از برهان و جهانگیری و صاحب رشیدی ضبط
حرکت نکرده و گفته که نوعی از سرو باشد و بمعنی ریحان نیز و در مؤید و مدار بفتح و در سراج نوشته که شمشاد بکسر اول نام درختیست که چوب آن در غایت سختی و صفا بود و در قسم است
د مرزون و برگهایش بسبب باریکی و بهجوم بموی خوبان مشابهت دارد و گاهی مراد از ان موی خط باشد که بر عذار خوبان پیدا شود و گاهی زلف و طره تشبیه کنند لیس این همه مجاز
خواهد بود و در تحفه بمعنی مرزنجوش گفته که آنرا بهندی مروه خوانند **شمشیر** مرکبست از شم که بمعنی ناخن باشد و بمعنی مثل شیر نیز آمده چون آلۀ مذکور یعنی تیغ مشابه بناخن شیرست
در شکل یا مشابه بدم شیر لهذا باین اسم مسمی گردید از بهار عجم و برهان و جهانگیری و رشیدی **شمشیر** بفتحتین و بفارسی حوض کوچک و تالاب سرشیر که بهندی بالائی گویند
از برهان و سراج و رشیدی **شمر** بفتح اول و سکون ثانی و در عربی بمعنی خرامیدن از منتخب و **شمر** بکسر اول و سکون میم نام شخصے علیه اللعنت که قاتل امام حسین بوده
شموس بفتح اول و در آخر سین مهمله سرکش و بدخو از سروری و منتخب و کشف **شموس** بضمتین جمع شمس که بمعنی آفتابست **شماس** بالفتح و تشدید میم مهتر ترسایان که
میان سر تراشد و در عبادتخانه نشیند از منتخب و در برهان نوشته که نام شخصیست که دین آتش پرستی وضع کرده است **شمع** بفتحتین بمعنی موم از قاموس و در منتخب نوشته
که بفتحتین بمعنی موم و بسکون میم چنانکه مشهورست مولد است یعنی الوان اختلاط عرب و عجم بهم رسیده و صاحب بهار عجم گوید که در فارسی بسکون میم مستعملست بمعنی چیزی که از موم یا از پیه ساخته
روشن میکنند و این مجازست از قبیل تسمیة الشی باسم مادته و آنرا بفارسی شماله گویند **شموع** بضمتین جمع شمع ست **شمول** بضمتین فرا گرفتن چیزی را و محیط شدن بر چیزی
از منتخب و لطائف **شمل** بفتح اول و سکون میم پریشانی و پراگنده و جمع شدن و فرا گرفتن از منتخب و صراح بدانکه این لفظ از لغات اضدادست **شمال** بفتح باد که از طرف قطب
و بنات النعش وزد و بکسرست چپ بمعنی عادت و جانب قطب و بنات النعش را نیز مجازاً شمال بکسر گویند چراکه در اصل لغت شمال بمعنی دست چپ ست و این جانب دست چپ کعبه است که از طرف
چپ کعبه منسوبست چه برسمت کعبه یا شخص قرار داده اند که رو بمشرق است پشت او بمغرب و یمین بجنوب و یسار او بر جانب شمال و بهمین لحاظ شام را از منشأ سیار گرفته اند که در
چپ کعبه باشد از منتخب و صراح و لطائف و کنز و وجه تسمیه از شرح نصاب که از مولانا ابو یوسف بن بانع ست **شمائل** بفتح اول و کسر همزه که حرف چهارم ست بمعنی خصلتها
و عادتها و بمعنی شکل و بمعنی شاخهای نورسته درخت از صراح و منتخب و برهان و صاحب بهار عجم گوید که شمائل بمعنی خصائل ست مگر فارسیان بمعنی صورت و تقطیع و وضع
استعمال کنند **شم** بفتح و تشدید در عربی بمعنی بوئیدن و بالضم و بسکون میم غیر مشدد و در فارسی پاپوش و نعلین چرمی معنی اول از منتخب و معنی ثانی از سروری
و جهانگیری و لطائف و صاحب رشیدی گوید که بالفتح یا افزار چرمین یعنی پاپوش و بمعنی نفرت و بیهوشی و بمعنی ناخن و در برهان نوشته که شم بالفتح در فارسی بمعنی
فریب و نفرت و پریشان و افغان و نوحه و ناخن و دم که بالضم دال ست و بعض شراح نوشته اند که شم بالضم نوعی از ابریشم که ناقص باشد و بمعنی نقطهای نیلی که
زنان هند بر دست و پا نقش کنند و در سراج نوشته که شم بالفتح بمعنی ناخن و ازین ماخوذ ست شمشیر که در اصل بمعنی ناخن شیرست و بالضم پا افزار چوبین **شمیم**
بادے بوی خوش بر آمیخته و در صراح بمعنی بوئیدن **شمائم** بفتح اول و کسر همزه که حرف چهارم ست خوشبوها یکه بوئیده شوند و این جمع شمیمه ست جمع شمیم **شماسیان** بالفتح

وتشدید میم تو بیست که کافر باشد و در برهان و سراج نوشته بمعنی جماعه که بر دین آتش پرست باشند **شمعون** بالفتح نام مردی نام یکی از برادران یوسف علیه السلام
که بقتل یوسف علیه السلام مشوره کرده بود و نام یکی از اصحاب عیسی علیه السلام **شمع ایمن** باضافت و فتح همزه و فتح میم آنچه موسی علیه السلام در وادی ایمن بر درخت
تجلی نور حق تعالی دیده بودند **شمن** بفتحتین بت پرست از برهان و سراج **شمیدن** بوئیدن و این از جمله لغات عربیه است که فارسیان دران تصرف کرده تصریف
نموده اند از علم طلبیدن و فهمیدن زیرا چه ماخوذ است از شم بمعنی بوئیدن لیکن بعد نوشتن بتحقیق پیوست که شمیدن بمعنی بو کردن نیامده بلکه بامعنی بهم شمیدن
بنون است و بمیم تحریف از سراج مگر شمیدن در اصل فارسی بمعنی رمیدن و بیهوش شدن و پریشان شدن و ترسیدن آمده چنانکه در مؤید و جهانگیری است و بمعنی استعاره بد
چپ کردن که نمایند شمار صدها و هزاران چرا که در حساب عقد اهل حساب مات و الوف بدست چپ کنند و شمار احاد و عشرات بدست راست نمایند **شمید** بمعنی بیهوش و
پریشان از مؤید و جهانگیری و غیره **شمه** بالفتح و تشدید در عربی بمعنی بوی اندک و یکبار بوئیدن چیزی و بکسر اول و فتح میم و در فارسی سر شیر که بهندی آنرا بالائی گویند و برای معنی اول بالکسر
خطاست از مؤید و کشف و منتخب و برهان و جهانگیری و لطائف و در سراج نوشته که شمه بکسر اول و فتح میم بمعنی سر شیر و بالفتح و تشدید میم که بمعنی اندک مشهور است لفظ عربی
باشد ماخوذ از شم بمعنی بوئیدن مجازا در فارسی بمعنی اندک و کم مستعمل شده **شمسه** بالفتح و حرف سوم سین مهمله بمعنی تابدان و بمعنی قرص زر اندوده که در قبه یعنی کلس
میباشد **شمسیه** بفتحتین و سین مهمله مکسور و تشدید تحتانی نام رساله ایست در علم منطق **شمامه** بالفتح بوی خوش که از چیزی بوئیده شود و بالفتح و تشدید میم نوعی از خربزه
کوچک صحرائی خوشبودار که بفارسی دستنبو گویند و بهندی کچری و سینده نامند از منتخب بعضی اهل لغت نوشته که شمامه دستنبو و آن گلوله باشد بصورت گوی مرکب از
خوشبوها که آنرا بدست دارند و میبویند **شمامچه** بفتح چیزی خوشبودار که بوئیده شود **شماسی** بالفتح و تشدید میم و در برهان و سراج نوشته که بمعنی شخصی است که
بر دین شماس باشد و شماس نام آتش پرست **شماخی** بفتح اول و کسر خای معجمه قصبه ایست قریب شیروان از مؤید **شماعی** بالفتح و تشدید کسیکه شمع ریز دارد فارسیان اکثر یای حطی
در آخر صیغه اسم فاعل زیاده کنند چنانکه قنادی از مصطلحات **فصل سین معجمه مع نون** **شنو** بفتحتین بمعنی شنونده و بمعنی **شنا** بکسر اول بمعنی شناور و نام درختی است که
هندیان آنرا دهاک گویند و آنرا شنو نیز نامند از شرح گلگشتی مؤید از سراج و مدار و برهان **شنعت** بالضم و **شناعت** بفتح هر دو لفظ بمعنی زشتی و بدی و طعنه از بحر الجواهر و منتخب
و سراج و در تاراج بکسر **شنات** بفتح بر وزن قنات دشمن دارندگان و این جمع تکسیر شانی است که مهموز لام باشد **شنبلید** بالفتح و بای موحده نیز مفتوحه و یای معروف نام گلیست
که زرد رنگ باشد و بمعنی تخم حلبه آن دانها زرد رنگ باشند که تره آنرا پخته میخورند و بهندی میتهی گویند از مؤید و رشیدی و سروری و سراج و کشف و برهان و مدار و جهانگیری
شناساند متعدی شناسد و حید گوید بیت شهرت بیداد او از ناتوانیهای ماست ؎ میشناساند بمردم موج تیغ تیز را ؎ از چراغ هدایت و بهار عجم **شنقار** بالضم و
قاف بجای غین معجمه هم آمده نام طائر شکاری سفید رنگ برابر عقاب لیکن در قوت از عقاب زیاده و بسیار کمیاب است و این لفظ ترکیست و در رسم الخط ترکی
شونقار نویسند بزیادت واو علامت ضمه را تبعی از برهان **شنار** بکسر اول بمعنی شناور و بمعنی شوم و نامبارک و خرابی و بمعنی ننگ و عار و در عربی بمعنی دشمن از لطائف
شنائع جمع شنیعه در شنیع **شنیع** بفتح بمعنی بد و زشت **شنجرف** بفتح و جیم عربی مفتوح مبدل شنگرف و سنجرف بسین مهمله معرب آن **شنگ** بالفتح و کاف فارسی در اصل بمعنی
دزد و راهزن است و بمجاز معشوق اطلاق کنند و بمعنی شوخ و ظریف از سراج و رشیدی و برهان **شنگول** بر وزن مقبول بمعنی شوخ و زیبا از برهان و سراج و رشیدی
شنگل بالفتح و کاف فارسی مضموم بمعنی شوخ و عیار و راهزن از برهان **شنیدن** بفتح اول بمعنی سمع یعنی سخن را بگوش کردن و بمعنی بوئیدن و این قول برهان
جهانگیری و مؤید مزیل و غیرها متفق اند و در شکرستان نیز نوشته که خراسانیان بهر دو معنی بفتح خوانند و در مدار بهر دو معنی بکسر نون و در کشف بکسر نون بمعنی سمع و بفتح
اول بمعنی بوئیدن مگر قول متفق علیه قوی است **شنفتن** بفتح اول و ضم نون و سکون فا بمعنی شنیدن از رشیدی **شنقار شدن** بضم اول بمعنی مردن سلاطین چغتائی استعمال کنند از
چهار شربت **شن** بالفتح و تشدید نون مشک آب که کهنه باشد از منتخب و شرح نصاب **شنو** بکسر اول و فتح نون نام درختیست که هندیان آنرا ڈهاک گویند از شرح گلگشتی **شنوسه** بکسر اول و او
معروف بعده سین مهمله بمعنی عطسه از رشیدی و سروری و برهان بفتح اول آمده و در سراج بفتح هر دو شین معجمه نوشته و گفته که بسین مهمله نیز آمده **شناه** بکسر اول بمعنی شناور از مؤید و سراج

بیدار و برهان شنشنه بکسر شین معجمه اول و سکون نون اول و کسر شین معجمه دوم و فتح نون دوم بمعنی خو و طبیعت و عادت لیکن استعمال این لفظ بمعنی خوی بد است از منتخب و شرح نصاب شنتزبه بفتح اول و سکون نون و فتح زای معجمه و موحده و های مختفی نام گاویست که بر تند و بر شغالی که بدمنه معروف و موسوم است فریفته شد با شیر جنگ کرده کشته شده

فصل شین معجمه مع واو شوا بکسر بمعنی بریان از شرح نصاب و برهان نوشته که در عربی بمعنی گوشت بریان و در فارسی بمعنی پوست دست و پا سبب بیمار کردن شوری بالضم و واو معروف و در آخر الف مقصوره بصورت یا بمعنی مشوره از منتخب شوائب بکسر همزه که حرف چهارم است و با موحده آمیزشها و آمیختگیها و آلودگیها شوربخت بمعنی بدبخت شوات بفتح و ضم اول و تای فوقانی سرخاب از برهان و جهانگیری و در تحفة السعادت سرخری بمعنی چرز که بعربی حباره گویند و بعضی گویند که فیلمرغ شوکت بالفتح خار و قوت و تیزی و شدت و هیبت از منتخب شوخ بواو معروف و خای معجمه بر وزن نوز بمعنی چرک بدن و ریم اندام که بهندی میل گویند از رشیدی و کشف و برهان و جهانگیری و در سراج نوشته که بواو مجهول بی باک و دلیر و بمعنی جلد و چالاک و بمعنی چرک جامه و غیره شوامخ بکسر میم و خای معجمه چیزهای بلند و بلندیها این جمع شامخه است مشتق از شموخ بمعنی بلند شدن شوارد بفتح و رای مهمله مکسور بمعنی رمندگان و پریشانیها از کشف و در ترجمه مقامات حریری نوشته که شوارد در لغت جمع شارده است که بمعنی شیر باده رمنده و گریزنده شواهد جمع شاهد شور بالضم غلغله و شهرت و آواز بلند و بمعنی عشق و جنون و در آخر بیهار معنی دارنده و ورزش کننده دهد چون ملحشور و بمعنی نمکین و نمک و بالفتح در عربی بمعنی مشوره و کنگاش کردن از فردوس اللغات شورمور نوعی از مور که بغایت خورده باشد از شرح خاقانی شوشتر نام شهری از ایران و در سراج اللغات نوشته که شوشتر بر وزن خوبتر نام شهریست از خوزستان که گویا آنجا خوبی مشهور است شورگز بفتح کاف فارسی و زای معجمه نوعی از درخت گز که در زمین شور روید از رشیدی و برهان شونیز بواو و یای معروف و زای معجمه تخمیست سیاه که بهندی کلونجی گویند از سراج شوحط بالفتح تنگ و گشت از صراح شواظ بالضم اول و ظای معجمه بمعنی شعله آتش از شرح نصاب شوارع بکسر رای مهمله و عین مهمله راهها بزرگ و راهها است از منتخب شواهق بلندها و بلندیها این جمع شاهقه است که ماخوذ از شهوق باشد و شهوق بضمتین بمعنی بلند شدن است شوارق روشنیها و چیزهای روشن شوک بالفتح بمعنی خار شوال وجه تسمیه آنکه درین ماه عرب سیر و شکار میکردند و از خانهای خود بیرون میرفتند مشتق از شول که مصدر است بمعنی برداشته شدن شواغل جمع شغل شورغال که بمعنی روزینه مشهور است این لفظ غلط است چرا که در کتب یافته نشده و در مدار نوشته که سیورغال بضم سین مهمله و ضم یای تحتانی و واو معروف و غین معجمه بمعنی مدد معاش و در لغات ترکی بفتح اول و واو معدوله و سکون رای مهمله بمعنی انعام نوشته است شوم بالضم مصدر است بمعنی بدفالی و واو این لفظ بدل از همزه است از صراح و منتخب فارسیان بمعنی منحوس آرند مصدر را بمعنی اسم مفعول و در محاوره اردو مجازا بمعنی بخیل مستعمل میشود شورچشم کسیکه نظر او بچیزی ضرر رساند و مردم را بیمار نماید از شرح نصاب و سراج شوراندن پریشان کردن شوخگن بالضم و کاف فارسی مکسور بمعنی جامه و بدن که پر چرک باشد بهندی آنرا میلا گویند از برهان و شرح نصاب شوخ ترازو بمعنی دغل ماخوذ از سنگ کم ترازو داشتن از مصطلحات شوله بالفتح منزل نوزدهم از منازل قمر و آن دو ستاره اند بر منتهای دم عقرب بجای نیش بغایت منحوس شوشه بالضم بمعنی توده و پشته هر چیز و سلاک زر و نقره و آهن و غیره از کشف و برهان و سراج شوریده شورمزه و پریشان حال و مجازا بمعنی دیوانه و عاشق شوره چیزیست معروف مثل نمک و نام گیاهیست و در سراج نوشته که شوره زمین نمناک و خاک شور و نوعی از درخت گز شوهره بفتح اول و سوم و چهارم بمعنی سهره که گلها از رشته بسته بر سر عروس و داماد بندند شوراب آب شور درین لفظ های ابرا اسمیست چنانکه در سبزه و سفیده شومی بواو معروف کیف نحس اگرچه شوم مصدر است حاجت بیای مصدری ندارد لیکن فارسیان در آخر بعض مصادر عربی که در محاوره خود بمعنی اسم فاعل و اسم مفعول مستعمل میکنند یای مصدری بطور اعتبار زیاده میسازند چنانکه خلاص و خلاصی و سلامت و سلامتی همچنین شوم و شومی شوره پشتی شوخی و کج ادائی از مصطلحات شوهی بالضم شوهر از برهان

فصل شین معجمه مع های هوز شهر روا بالفتح درم و دینار ناسره که خاص در یک شهر رایج باشد و این در اصل شهر روا بود دیگر آنرا از مطابق قاعده معروف حذف کردند و نیز آن درم ناسره که یکی از ملوک ظالم در ملک خود بزور رائج کرده بود در ملک دیگران رواج نیافت از رشیدی و سراج و خیابان و برهان

مؤلف گوید ظاهرا بمعنی در اصل شهر دا بود و در منتخب که نوعیست از خرمهره که کوچک باشد بقدر تخم خرما شهدا بضم اول و فتح ثانی جمع شهید شهر خدا ماه رجب را
رجب الاصم گویند که بمعنی ناشنوا و کرست چناکه روز قیامت همه شهرها را یعنی ماهها را بگواهی دادن گناهان که مردم دران شهر کرده باشند طلب کنند همه شهور
گواهی دهند مگر ماه رجب گواهی ندهد و گوید که من اصم بودم گواهی نتوانم داد یا آنکه رجب را ازان اصم گویند که دران آواز تیغ و تیر بر نیاید و بانگ جدال شنیده نشود
زیرا که آن از شهور حرام ست جنگ دران ممتنع بود دست از شرح قران السعدین شهباء بفتح اول و سکون ثانی و حرف سوم بای موحده مونث اشهب بمعنی بادیان سفید
وسیاه که سفیدی آن غالب باشد بر سیاهی آن از شرح خاقانی شهلاء بالفتح زن میش چشم از منتخب و نوعیست از نرگس که در گل آن بجای زردی سیاهی باشد مشابه چشم انسان
همان نرگس ست و آن قسم که زرد ست آنرا اشهر گویند و در سراج نوشته که شهلا بمعنی چشم سیاهی که مائل بسرخی باشد شهاب بکسر نام رنگ سرخ معروف که در اصل شاه
آب بود از برهان جهانگیری و بکسر اول ستاره روشن و بمعنی شعله آتش بلند شده و ستاره مانند چیزیکه بشکل انار آتشبازی بر فلک دوان میشود و آن رجم شیاطین ست
و نزد حکما آن دخان ارضیست که بکره نار رسیده مشتعل میشود از موید و منتخب و صراح و مدار و لطائف و دیگر کتب و در لطائف و مدار نوشته که بفتح بمعنی بچه سگ ست شهلاب
بالفتح نام ملکیست که روباه انجا در ار مو باشد از شرح خاقانی شهب بضمتین کواکب روشن از منتخب شهوت بالفتح آرزو و شوق نفس بطرف حصول لذت و منفعت از
بحر الجواهر و سر و در شمسی نوشته که شهوت بمعنی مطلق آرزو و خواهش خواه آرزوی طعام باشد خواه آرزوی جماع شهامت بفتح بزرگی و توانائی و شادمانی و چستی
و دلیری از منتخب و کنز شهادت خبر درست و گواهی دادن و کشته شدن برای حق بغلط و حاضر شدن و ظاهر شدن و آگاهی قاطع و گواهی دادن بوحدانیت
حق تعالی و رسالت رسول الله صلی الله علیه و آله و سلم و گاهی شهادت مراد از کلمه شهادت باشد از منتخب و تاج المصادر و صراح و غیرها شهر بند بمعنی حصار و بمعنی مقید و
محبوس و زندان شهید بمعنی گواه و کشته شده بیگناه یا در راه خدا و آنکه از علم او هیچ غائب نباشد از منتخب و نام شاعری شهود بضمتین حاضر شدن و بمعنی حاضر شدگان و
گواهان و جمع شاهد از منتخب و در لطائف نوشته که شهود در اصطلاح سالکان رؤیت حق ست که از مراتب کثرات و موهومات صور عبور نموده بمقام توحید عیانی
رسیده در صور جمیع موجودات مشاهده حق نماید و غیریت دور شده هرچه بیند حق بیند شهرود نام سازیست مثل موسیقار از برهان و در سراج نوشته که شهرود نام رودیست
در عراق و نام سازیست و تاریکه بر سازها بندند شهریور بفتح اول و کسر راو یای مجهول و فتح واو نام ماه شمسی و آن مدت ماندن آفتاب ست در برج سنبله
باندک تفاوت با کوار که ماه هندیست مطابقت دارد شهر بمعنی ماه که مدتیست مشهور و این را ازان شهر گویند که چون مردم نظر میکنند بسوی هلال تشهیر میکنند
آنرا از طیبی که برکشاف ست نوشته شد و شهر که ترجمه مدینه باشد فارسیست شهریار پادشاه بزرگ و عادل از برهان شهوار هر چیز بهتر و عمده که لائق پادشاه باشد
از برهان شهور بضمتین ماهها و این جمع شهر ست که بمعنی ماه باشد شهیر بمعنی مشهور از لطائف شهادت مستور شهید شدن شخصی و شهرت قاتل آن معلوم نشود پس شهرت
آن شهادت کامل ندانند و احکام شهید بران جاری نسازند و بهمین سبب آنرا غسل و کفن دهند و شهید را غسل و کفن ندهند شهیم ورز کنایه از آدم صفی علیه السلام و کنایه
از پیغمبر ما صلی الله علیه و آله و سلم و کنایه از رستم بن زال و وجه تسمیه بهر سه معنی در برهان مسطور ست شهناز بالفتح و حرف ثالث نون و زای معجمه نام نوائی از موسیقی از مصطلحات
و در لطائف بمعنی عروس نیز آمده و بعضی نوشته اند که نام خواهر جمشید ست که ضحاک آنرا بنکاح آورده شهر سبز نام شهریست که از توران نزدیک سمرقند از سراج شهر تاش همسایه
و هم شهری شهیق بفتح بمعنی آخرین آواز خر و زفیر آواز اولین خر کذا فی المنتخب و چه در آواز خر دو قسم متصور میباشد یکی باریک و دیگر ثقیل باریک را زفیر گویند و ثقیل را شهیق شهلان
بالفتح نام کوه از برهان شاید که بدل از سیلان باشد شهر بانو دختر یزدجرد پادشاه ایران که در خلافت حضرت عمر رضی الله عنه اسیر آمده بود و بنکاح حضرت امام حسین رضی درآمده امام
زین العابدین رضی الله عنه ازو متولد شد شهره بالضم بمعنی شهره که از کلمات ترتیب هند و این مسموع است شهبره بالفتح و بای موحده و رای مهمله هر دو مفتوح بمعنی
پیرزن از شرح نصاب شهبه بالضم کلمه ایست که در مقام نفرت و کراهت استعمال کنند از برهان و لطائف شهنشاه پادشاه عظیم الشان و این مخفف شاهان شاه است
بحذف کردن والف از برهان خیابان شهله بالفتح و لام نیز مفتوح بمعنی پیرزن از شرح نصاب شهوت کلبی علتی ست که هر چند خورد اشتداد اشتهای طعام حرص ماکولات

همچنان باشد و این مرض را جوع الکلب نیز گویند شهر بنی مدینه منوره شهنائی نام سازیکه آنرا سرنا گویند از برهان شهید تبرزکه از اندرون سرخ بر آید شهی
بادشاهی و بمعنی داماد و هر چیز شیرین را نیز گویند و بمعنی حلوای که از نشاسته و تخم مرغ پزند از لطائف و در عربی بمعنی هر چیزیکه آرزو پیدا کند و مرغوب باشد
شهری بالفتح نوعی از سرود که بزبان پهلوی باشد از مصطلحات شهوی بالفتح منسوب بشهوت بحذف فوقانی شهوانی بالفتح منسوب بشهوت که بمعنی خواهش
نفس و آرزو ست بزیادت الف و نون چنانکه نفسانی فصل شین معجمه مع یای تحتانی شیدا بالفتح آشفته و دیوانه از برهان و سراج شیوا بیای
مجهول فصیح و بلیغ از برهان و سراج شیر خدا ترجمه اسد الله یکی از القاب حضرت علی کرم الله وجهه شیربها بیای معروف مراد از زر و قماش و زیور که از جانب
داماد بخانه عروس برند تر کی ساجق و بهندی بری گویند از برهان و بهار عجم شیب بالفتح در عربی بمعنی پیری و سفید مو شدن بالکسر و یای معروف و دال باریک که بر دنباله
تازیانه وصل کنند تا بوقت زدن آواز بر آید و بالکسر و یای مجهول فرو فتادن مخفف نشیب از مؤید و منتخب و سراج شیب و تیب هر دو لفظ بیای مجهول بمعنی سرگشته و مدهوش از
برهان شیر قلاب بیای مجهول و ضم قاف آهنی که قلندران بر سر دوال کمر دوزند و آن اکثر بصورت شیر باشد بهندی تکسوا گویند از چراغ هدایت شیخوخت بالفتح و بدو
خای معجمه بمعنی پیری بعد از پنجاه سالگی تا آخر عمر از منتخب شیبت بالفتح پیری شیشه ساعت که از گهریال ست و آنچنان باشد که سر دو شیشه را باهم ملاقی گردانیده بندند و
سوراخ باریک در آن گذارند و آن مقدار ریگ در شیشه اندازند که در عرصه یک گهری از شیشه بشیشه برریزد باز منقلب کنند تا از آن بدیگری ریزد شیر مست بیای معروف
بچه بز و آهو وغیره که از بسیار خوردن شیر مادر خود مست گردد شیر خشت بیای معروف و کسر خای معجمه نام دوای مسهل مشابه بقند معرب شیر خشک بدال کاف عربی
بتای فوقانی از بهار عجم شیث بالکسر و در آخر ثای مثلثه نام پیغمبر که پسر آدم علیه السلام بود کسانیکه در آخر این لفظ شین معجمه نویسند محض خطاست شیخ بالفتح بمعنی خواجه و
پیر از شرح نصاب شید بالفتح بر وزن قید بمعنی مکر و فریب و بالکسر و یای مجهول بمعنی روشنی و بمعنی آفتاب از برهان و بالکسر بیای معروف در عربی آنچه دیوار را بدان اندایند
مثل آهک و گچ و بالفتح بلند کردن و اندودن دیوار از منتخب شیاد بالفتح و تشدید یا مکار و فریب دهنده شیرگیر یکه او را نشه ز مستی شراب متوسط باشد و بمعنی مغرور
و صاحب مرتبه از بهار عجم و در برهان نوشته که بمعنی نیم مست ست و بمعنی مست نیز آمده و در لطائف نیز بمعنی نیم مست و در سراج نوشته که شیرگیر مرتبه از مستی و در مصطلحات نوشته
کسیکه کیفیتش رسا باشد و از جا در نیاید و خود دار نماید شیپور بالفتح و یای فارسی و عربی و واو معروف نام سازیکه در جنگ نوازند و آنرا نفیری گویند و نای روئین نیز گویند
از رشیدی و برهان شیر و شکر نوعی از جامه ریشمی نفیس شیوه بزاز عبارتست از آنکه در فروختن اشیا خریداران را اول جنس ناقص نمودن و بعد از آن جنس کامل و بهتر
را بنظر خریدار نمایش دادن تا تمیز نیک و بد کرده قدردانی نماید و معمول بزازان همین ست که اول جامه ناقص را مینمایند شیشه باز کنایه از مکار و دغاباز
از برهان و فرقه بازیگران رقاص که شیشه بر سر گرفته رقص کنند شیخ الرئیس لقب بوعلی سینه شیاف ابیض بکسر اول نام دوای چشم ست مرکب از چند ادویه
که سوزش و سرخی چشم را مفید بود و جزو اعظم آن سفیده کاشغری ست شیر غلط بیای مجهول و فتح غین معجمه و سکون لام نام داو از کشتی که چون حریف بر زمین
بیندازد دست و پا و شکم خود را بطور حی بر زمین چسپانیدن که هر چند حریف زور کند پشت انکس بر زمین رسانیدن نتواند چه شیر اصلا به پشت نمیخوابد شیوع بضمتین
آشکارا شدن شیر مرغ بیای معروف مراد از چیز عجیب و کمیاب و نادر شیرین باف بالفتح نوعی از جامه لطیف که آنرا الغلط سر صاف گویند و از بعضی استاذه مسموع است که بمعنی
جامه که نه نهایت غفص باشد و نه نهایت تنک که بهندی آنرا امیتها گویند شیشه بر سنگ کنایه از شکسته و خراب شیشاک بالکسر و یای معروف و حرف سوم شین معجمه و کاف عربی
بمعنی بچه گوسپند یکساله و رباب چهار تاره و این لفظ ترکیست از لطائف شیشه و ل نام مردی شیم بکسر اول و فتح تا نعماد تمها و خوها و بمعنی جمع شیمه است و بالکسر و یای معروف نوعی از ماهی
که درم دار باشد از منتخب و برهان و سراج شیر اندام کسی ست که سینه فراخ و باریک کمر و باز و سطبر باشد از مصطلحات شیر علم تصویر شیر که بر جامه علم دوزند بر القول علیه و بیت ناظر بیای شیرین
نام معشوقه فرهاد و بمعنی عزیز و نایاب از مصطلحات شین بالفتح در عربی بمعنی زشتی و عیب و این خلاف زین ست و در فارسی بالکسر و یای معروف بمعنی بنشین جرا که مخفف
نشین ست از منتخب و صراح و کشف و برهان و نام یکی از حروف تهجی و این حرف بتای فوقانی بدل شود چون نخش و نخت و بجیم عربی چون کاش و کاج و بجیم فارسی

چون باشان و پاچان و بسین مهمله چون شارک و سارک نام طائر سیاه که بهندی مینا گویند و بغین معجمه چون شنج و غنج بمعنی جوال و بلام چون
اسپکوش و اسپغول تخم دوای که بگوش اسپ مشابه باشد و بها چون پاشنگ و پاهنگ ببای فارسی خیاری که برای تخم نگاه دارند و شین مصدر
و ماضی و مضارع و امر برای مهمله بدل شود چون از کاشتن کارد و از برداشتن بردرد و از انباشتن انبارد و از گماشتن گمارد و از گشتن گردد و
افاده معنی نسبت نیز کند چون پوپش بمعنی هدهد باستدلال بانگ که پوپو کند و پوپ کاکل مرغان باشد و آن پر چند ست بالیده برسر آنها
و بالش تکیه که در قدیم از بال و پر مرغان میساختند و چربش بمعنی سر شیراز جواهر الحروف **شیذمان** بالفتح و ذال معجمه مضموم بمعنی گرگ درنده
مطلق یا نوعی از گرگ **شیوازبان** بالکسر و یای مجهول فصیح و بلیغ و تیز زبان **شیر گردون** برج اسد و بمعنی آفتاب از برهان **شیر شادروان**
تصویر شیر که بر فرش و پرده و درمیکشند از مؤید **شیلان** بالکسر و یای معروف و یای مجهول نیز بمعنی سفره و خوان طعام و دستر خوان و مجازاً
بمعنی طعام نیز آمده و نام میوه که آنرا عناب نیز گویند از برهان و سراج و رشیدی و بهار عجم و مؤید و کشف **شیون** بالکسر و یای مجهول نوحه و ناله
ماتم و در سراج بالفتح بمعنی نوحه و فریاد و بضمتین و واو معروف جمع شان و هم جمع شین که بمعنی زشتی و عیب ست از رشیدی و برهان و کشف
و غیره **شیر هشتن** بیای معروف حسرت خوردن **شیر گشدن** دلیر و چیر شدن از مصطلحات **شیشه بر سر بازار شکستن**
افشا راز کردن از مصطلحات **شیردان** بیای معروف و دال مهمله گوسپند و غیره را غیر از شکنبه بالای شکنبه چیزی باشد شل کدو
از چراغ هدایت **شیخکان** بالفتح و کاف عربی جمع شیخک که تصغیر مع التحقیر شیخ است **شیروان** بالکسر و بیای مجهول و
واو نام شهریست از برهان و سراج **شیبان** بالفتح و حرف سوم بای موحده نام ولی و نام قبیله از لطائف و در منتخب نوشته که نام
دو قبیله است **شیبیدن** بر وزن لیسیدن بمعنی لرزیدن و سرشته آرد و غیره و مجازاً بمعنی فریفته شدن **شیهه** بالکسر و یای معروف
آواز اسپ که بهندی صهل گویند از برهان و سراج **شیمه** بالکسر و یای معروف طبیعت و عادت و خوی از منتخب **شیفته** عاشق و مدهوش
از برهان **شیوه** و بیای مجهول ناز و کرشمه و طرز و روش و بمعنی هنر و کمان از برهان **شیر** و یه بیای مجهول نام پسر خسرو پرویز بمعنی
شجاع و صاحب دلیر از برهان و سراج **شیعه** قومی و گروهی علیحده که جمع شوند بر امری از مؤید و در منتخب بمعنی اتباع و انصار **شیرخانه**
بیای معروف بمعنی میخانه از مصطلحات **شیشه** معروف بمعنی آئینه نیز آمده صائب گوید بیت شیشهٔ خویش بر دشنگر غربت بر سان بتا کجا
صبر کنی در ته زنگار وطن + از مصطلحات **شیفتگی** بیهوشی و حیرانی از برهان **شیر برفی** در بعضی ملکهای سرد اطفال از برف
صورت شیر میسازند اسپان از دیدن آن رم خورند از چراغ هدایت **شیشه بندی** نوعی از صفیر ست که انگشتان در دهان نهاده آواز
کنند از مصطلحات **شیدی** بالکسر و یای معروف لقب حبشیان از نجیب هر حبشی را شیدی گویند **شیلانچی** داروغه باورچیخانه
بمعنی بر قصاب و این لفظ ترکیست از لغات ترکی نوشته شد **شیر ماهی** بیای مجهول نوعی از ماهی بزرگ که از دندانش دسته های پیش قبض
سازند از سروری و مدار **شیرین کاری** کار را بوجه احسن سرانجام دادن **شیشه بازی** فنی ست از رقاصی که رقاصان شیشه و صراحی پر از
گلاب و آب بر سر گذارند و رقص آغاز کنند با وصف حرکات رقص شیشه از سر نمی افتد و اگر می ریزد میشود بحرکات اصل برگردن و بازو نگهدارند و بمعنی
حقه بازی نیز آمده از مصطلحات و بمعنی آنچه که اطفال در شیشهای کوچک رنگ سرخ بر کرده بازی میکنند **شیعی** بالکسر و هر دو یای معروف منسوب بشیعه علی
ابن ابی طالب کرم الله وجهه از لب الالباب **شیخ نجدی** لقب شیطان ست زیرا که چون قریش برای قتل رسالت پناه صلی الله علیه و آله و
سلم جمع شدند ناگاه شیطان بصورت پیری درآمد چون پرسیدند که کیستی گفت که من شیخم و از ملک نجد می آیم و درین مشوره با شما شریکم از رشیدی و برهان

باب صاد مهمله

فصل صاد مهمله مع الف • صاحب جوزا عطار و جراکه جوزه خانه عطارد است صاحب بمعنی وزیر و یار و بمعنی مالک و خداوند نیز مستعمل
و این لفظ مقطوع الاضافت است یعنی کسرهٔ اضافت برین نمی آید مگر بندرت چنانچه صاحب دل و صاحبقران و صاحب غرض سعدی شیرازی
فرماید مصرع ز صاحب غرض تا سخن نشنوی • از منتخب و بهار عجم و برهان صائب بکسر همزه که حرف سوم است بمعنی رسا و رسنده و تخلص شاعری که
محمد علی نام داشت صامت بکسر میم بمعنی خاموش و زر و سیم و صامت اموال و مال صامت کنایه از زیور و نقود و غیره و در مقابله مال ناطق که عبارت
است از کنیز و غلام و چهار پایه از منتخب و دیگر کتب صاروج بواو معروف و جیم عربی آهک آمیخته بخاکستر و جز آن معرب ساروج از منتخب و صراح صالح بمعنی
نیکوکار و نام پیغمبری است که بدعای او ناقه از سنگ پیدا شده بود صافی کشاد تیر که بوقت رها شدن از شست صاف و آزاد برآید و همچنین تیر کج
نمیرود و نشانه خطا نمیکند صاعد بکسر عین مهمله از پستی بسوی بلندی رونده صادر از جا بیرون آینده پس صادر و وارد بمعنی رونده و آینده
مستعمل است شرح نصاب از یوسف صابر لقب ایوب علیه السلام صاحب فراش بکسر فا کنایه از مریض و بیمار چراکه بیمار اکثر بر فرش افتاده میماند
صاع زمین پست و نام پیمانه ایست که چهار مد باشد و هر مدی یک رطل و ثلث رطل باشد از شرح نصاب و منتخب و یکی از محققین در رساله اوزان نوشته که
صاع دو صد و سی و چهار تولہ باشد صائغ بکسر همزه که حرف سوم است و غین معجمه زرگر از کشف و منتخب صالغ بکسر لام و غین معجمه گاو و گوسپند شش ساله
یا آنکه بر گاو و گوسپند که از شش سال گذشت نام ندارد از شرح نصاب صاف بتشدید فا صف کننده و بتخفیف فا مخفف صافی است بحذف یای تحتانی
ماخوذ از صفا و لفظ صاف در فارسی بمعنی شراب صاف نیز مستعمل میشود صارم بکسر رای مهمله تیغ برنده مشتق از صرم که بمعنی قطع است از شروح نصاب صائم
بکسر همزه بمعنی روزه دار و نام روده دوم از جمله شش روده شکم از منتخب و کتب طبیه صاحبقران بکسر قاف آنمولود که وقت افتادن نطفه پدرش
در رحم مادرش یا بوقت ولادت او قران عظمی باشد و برج قران و طالع بود و بعضی گویند که در سال ولادت او زحل و مشتری را قران عظمی باشد و
این نوع قران بعد از سالهای فراوان واقع میشود و همچنین مولود را بادشاهی دیر ماند و این لفظ صاحبقران لقب امیر تیمور است که بادشاه شش اقلیم
بوده است و ثانی صاحبقران یا صاحبقران ثانی بمعنی بادشاهی که قریب رتبهٔ امیر تیمور رسیده باشد و از لفظ همچنین تا آخر عبارت مولف است و تحقیقات
سابق از کشف و موید و مدار و از سکندری منقول است آنکه وقت ولادت او زهره و مشتری را قران باشد صاحب الزمان لقب حضرت امام مهدی
علیه السلام صاع ستان زکوة خوار یعنی فقیر و محتاج که گندم یا جو در صدقهٔ عید الفطر از مردمان غنی بستاند صافن بکسر فا رگیست در ساق اسپ که آنرا باد
کناره سم یا چهارم استاده شود و همچنین اسپ تیز رو باشد از منتخب و کفایه و غیر آن صائبه سا و رسنده صاعقه بکسر عین برقی که از ابر بر زمین افتد صابجے
قسمی از انگوریست و نام جامه ابریشمی مخطط از بهار عجم و چار شربت و مصطلحات صافی بمعنی صاف و بمعنی اسم فاعل ماخوذ از صفا چنانکه قاضی از قضا و راضی از رضا
و صاف مخفف آنست و در استعمال فارسیان جامه که دوا یا شراب یا بنگ بدان پالایند صابری بیای موحده نام شاعری صابون سلطانی
توزیع حاکم یعنی تقسیم نمودن حاکم چیزی را بر جایی فصل صاد مهمله مع بای موحده • صبا بفتح و قصر بادیکه از طرف مشرق وزد و بمعنی گفته که بادیست
که در ایام بهار وزد و اول صبح است و نام نغمه از موسیقی و بفتح اول و مد میل کردن دل بچیزی و بازی کردن با کودکان و عاشقی بکسر اول و بمد بمعنی کودکی
و طفلی از لطائف و منتخب و شرح نصاب ابن حاجب صب بالفتح و تشدید با بمعنی ریختن و ریخته شدن آب و بمعنی عاشق از منتخب صبب بفتحتین نشیب
و عاشق شدن از منتخب صباحت بالفتح خوبرویی و سفیدی رنگ انسان ضد ملاحت صبوح بفتح اول شرابی که بوقت بامداد خورده میشود ضد
غبوق که بوقت شام خورند از کشف و بحر الجواهر و موید و صاحب مدار نوشته که بضمتین مصدر از آن و وقت صبح صبیح خوب رو و سفید رنگ

ضد ملیح که سبزه رنگ و نمکین باشد صباح بفتح اول بامداد و بمعنی خوب و جمیل و بالفتح و تشدید بای موحده صاحب شعله قندیل و نام مردی مزدور که از حسن
صباح نیز نامند از منتخب و غیره صبر بفتح اول و کسر ثانی ست و سکون ثانی جائز نیست مگر بضرورت شعری و آن عصاره تلخ ست از درختی که بهندی ایلوا
گویند از منتخب و مزیل و کشف و بحر الجواهر و خان آرزو در خیابان نوشته که از صراح معلوم میشود که صبر بمعنی دوای تلخ بفتح اول و کسر دوم ست اما از قاموس معلوم
میشود که شعرای عرب بسکون دوم جائز داشته اند بنابر ضرورت درین صورت تصرف فارسیان نباشد که بسکون دوم میخوانند و لهذا در بهار نوشته که صبر بالفتح
معروف ست و نوعی از دواد و بعضی گویند که بمعنی دوای تلخ بکسر اول و سکون ثانی نیز جائز ست چه هر اسمی که بفتح اول و کسر ثانی باشد در ان کسر و فتح اول و سکون ثانی
نیز جائز ست چنانکه در کتف و کتف و کتف و در فخذ و فخذ و فخذ و در کذب و کذب و در کبد و کبد و در معده و معده صبار بالفتح و تشدید بسیار صبر کننده صباح الخیر
کلمه ایست که هنگام طلوع صبح معاشران باهم گویند صبور بفتح اول و ضم ثانی صابر و شکیبا و کسی که جلدی نکند در انتقام از مؤید و بحر الجواهر
صباغ الارض مراد از آفتاب چراکه جمادات و نباتات و حیوانات را رنگ از تاثیر آفتاب میرسد صباغ بالفتح و تشدید ثانی و غین معجمه رنگریز از منتخب
صبغ بالکسر و غین معجمه بمعنی رنگ و در بحر الجواهر نوشته که صبغ بالفتح رنگ کردن صباغ فلک عبارت از ماه ست از شرح خاقانی صبیان بالکسر کودکان
این جمع صبی ست و بضم نیز آمده از منتخب صبیه بفتح اول و کسر بای موحده و تشدید یای تحتانی مفتوح بمعنی دختر صبغة الله بالکسر ملت و دین محمدی
صبره بالضم بمعنی جاش که توده غله و غیره باشد که هنوز از او وزن نکرده باشند از شرح نصاب و منتخب صبوری بفتح اول در کار تعجیل نکردن
از منتخب صبوح بفتح اول شراب بامداد از کشف و در مصطلحات بوقت صبح شراب خوردن صبی بفتح اول و کسر بای موحده و تشدید یای
تحتانی بمعنی کودک که از شیر باز شده باشد و بکسر اول و فتح بای موحده و در آخر الف بصورت یا تحتانی طفلی و کودکی از منتخب و شرح نصاب
صبح آخرین و صبح دوم و صبح ثانی هر سه بمعنی صبح صادق فصل صاد مهمل مع حاء مهمله صحاب بالکسر بمعنی صحنات که مذکور خواهد شد صحاب
بکسر جمع صاحب از منتخب و صراح و مزیل صحب بالفتح اسم جمع صاحب ست و اصحاب جمع الجمع ست از منتخب و کشف صحابت بفتح اول و حرف چهارم
باء موحده مفتوح یار شدن و یاری کردن از منتخب و صراح و مستعمل بمعنی مع و بکسر اول خطاست صحنات بالکسر و حرف سوم نون و پنجم فوقانی نام
نانخورش که در ملک مصر سازند که ماهی فربه پاره پاره کرده سه روز بغیر نمک نگاه دارند و بعد از ان نمک و سماق و عرق لیمو در ظرف کنند و در آفتاب
نگاه دارند و بچوبی حرکت دهند تا نمک و ماهی آمیخته شود و بعد از ان استخوان او را از گوشت جدا کرده میخورند از منتخب و بحر الجواهر صحت بالکسر و حاء
مهمله مشدد و مفتوح بر وزن همت که بمعنی تندرستی که ضد بیماری ست از منتخب و بهار عجم و کسانیکه صحت گویند بزیادت یای تحتانی بعد صاد محض
خطا و غلط و صریح صح بالضم درست و تندرست از لطائف صحاح بفتح تندرستی و پاک شدن از عیب و بالکسر تندرستان جمع صحیح و صحاح
نام کتاب لغت عربست بعض بفتح و بعضی بکسر گفته اند فتح افصح از منتخب و مزیل صحیح تندرست و پاک از عیب از منتخب و آنکه مردم از بی اتفاقی بر وزن
شی خوانند و حاء دوم را تلفظ در نیارند محض خطاست صحیح نگار اخبار نویس صحرا نورد بمعنی صحرا نورد از شرح قران السعدین صحاف
بکسر اول کاسهای بزرگ و پهن از لطائف و در منتخب جامها جمع شدن آب و بالفتح و تشدید حاء بمعنی مجلد کتاب صحف بضم اول و بفتح ثانی و بضمتین نیز جمع
صحیفه از منتخب مگر در استعمال فارسیان بسکون ثانی نیز آمده چنانچه نظامی گوید مصرعه که از صحف پیشینیان درس گیر و همچنین لفظ ظلمات و لفظ
ارض را بسکون ثانی آورده اند صحنک بالفتح طبق کوچک و رکابی و این تصغیر صحن است که بمعنی طبق بزرگ باشد صحن بالفتح طبق بزرگ و طشت
فراخ و صحن خانه و زمین هموار از منتخب و لطائف و چراغ هدایت صحو بالفتح هوشیار شدن و هوشیاری از مستی و پاک بودن آسمان از ابر و غبار از منتخب و
لطائف و باصطلاح صوفیه صحو بمعنی گم و نابود کردن اوصاف و عادت و سکر بمعنی استیلای سلطان حال و بعضی چنین گفته که صحو بمعنی عود کردن بظرف ترتیب افعال و

وفنا بمعنی منفوت اوصاف صحیفه بمعنی کتاب و رساله از منتخب صحابه بفتح یاران و یاری نمودن از صراح و منتخب صحت نامه قولیست در علم
موسیقی ساخته نصیر الدین طوسی از چراغ هدایت و بهار عجم صحاری بفتح جمع صحرا فصل صاد مهمله مع خاء معجمه صخره صما بفتح هر دو صاد
مهمله و تشدید میم سنگیست در بیت المقدس که در هوا معلق مانده چون یکبار زنی حامله را از خوف در زیر آن وضع حمل شده بود لهذا دیواری بزیر آن سنگ
کشیده اند و گویند که دیوار بآن سنگ وصول نیافته هنوز در هوا معلق ست صخب بفتحتین و بای موحده بمعنی فغان و فریاد بوقت زجر کردن از شرح
نصاب و صراح صخر بالفتح سنگ بزرگ از منتخب صخره بالفتح سنگ بزرگ و سنگیست در بیت المقدس و آنرا صخره صما نیز گویند بفتح صاد و تشدید میم
از منتخب و لطائف و نام جنی است از جنیان و در خیابان نوشته که نام دیویست که به بدطلعتی شهرت دارد و انگشتری سلیمان علیه السلام برده بود
صخریه بالفتح سنگستان فصل صاد مهمله مع دال مهمله صدا بالفتح آواز که از گنبد و کوه و چاه و غیره باز آید و مطلق هر آواز را نیز گویند از برهان
و منتخب صدارت بالفتح بالانشینی از منتخب و کشف و نام منصبی است که قریب وزارت باشد و بمعنی شروع و ابتدا کردن و بمعنی پیش رسانیدن
صدی ذات نام منصبی ست که صاحب آن منصب را ده و کلمه دام مقرر باشد چون یکروپیه را چهل دام میباشند پس ده و کلمه دام را پنجهزار روپیه میشوند
صدد بفتحتین و هر دو دال مهملتین نزدیکی و مقابله و برابری چیزی از منتخب و کشف و مجازاً بمعنی قصد نمودن و در پی شدن مستعمل صدر خجند بضم خای
معجمه و فتح جیم عربی لقب بزرگیست صدر بالفتح بمعنی بالانشین و امیر ست و خجند نام شهریست در توران صدید زرد آب که از زخم و جراحت بیرون
آید از منتخب و بحر الجواهر صد بالفتح عدد معروف لفظ فارسیست در اصل بسین مهمله بود قدما بجهت رفع اشتباه بکلمه دیگر که سد باشد بمعنی حائل و مانع
اسم عدد را بصاد نوشتند صدر بالفتح سینه و اول و بالای هر چیز و بمعنی پیشگاه خانه و ابتدا و بمعنی بالانشین و امیر صاحب منصب معروف و باز گشتن
و بر آمدن از جای از منتخب و لطائف و کشف صدور بضمتین سینها و بالانشینان و مصدر نیز است بمعنی از جای بیرون آمدن از شرح نصاب
صداع بضم اول و عین مهمله بمعنی درد سر و این ماخوذ از صدع ست که بمعنی شگافتن باشد از شرح نصاب و منتخب صدغ بالضم و غین معجمه بمعنی جای
میان گوشه ابرو و گوش ست و آنرا شقیقه نیز گویند و بمعنی موی پیچیده که آویخته باشند بران موضع از منتخب و بحر الجواهر صدف بفتحتین معروفست و کوزه
از پیاله کوچک بجهت شراب خوری و سه ستاره است بشکل مثلث بر دور قطب که آنرا صدف قطب گویند از شرح خاقانی صدق بالفتح و بالکسر راستی
خلاف کذب و بعضی گفته بالفتح راست گفتن و بالکسر راستی و بالفتح نیزه راست و سخت و بالضم راست گویان و بضم و بضمتین جمع صدق از منتخب صادق
راست گوینده از منتخب صداق بکسر و بفتح بمعنی کابین و مهر زن از خیابان صدیق بالکسر و تشدید دال بسیار راست گو و بغایت راست پندارنده سخن کسی را
و لقب حضرت ابوبکر رض چراکه بر نبوت و معراج حضرت صلی الله علیه و آله و اصحابه و سلم اول از همه ایمان آوردند و بفتح اول و تخفیف دال بکسور بمعنی دوست
و دوستان مفرد و جمع هر دو آمده از منتخب و لطائف و غیرها صد برگ گلی ست زرد رنگ که بهندی گیندا گویند و بمعنی هر گلی که بنسبت دیگر اقسام خود
برگ بسیار داشته باشد که در محاوره دیار ما آنرا هزاره گویند از بهار عجم و چراغ هدایت صدغتین بضم هر دو صدغه صدره بالضم بمعنی سینه پوش و
بمعنی کرته خرد و پیراهن نیم تنه و غیر آن صدغه بالضم و غین معجمه جای نرم که میان گوشه ابرو و گوش ست صد و چهارده مراد از سورتهای قرآن
که صد و چهارده ست یا آنکه صد و چهارده قلب چهارده صد باشد مشهور ست که در وجود آدمی هزار و چهار صد بند است و هر بند برای فائده دیگر است
صدمه بالفتح یک نوبت کوفتن دو چیز باهم و آسیب رسانیدن از منتخب صدقه بفتح اول و ثانی و ثالث آنچه براه خدا بفقرا دهند و بسکون دال خطاست
از فرهنگ و منتخب و کشف صدقه جاریه مثل نهر و چاه و پل و مسجد و غیره که مثل اینست فصل صاد مهمله مع راء مهمله صرافت بالفتح سره کردن
و خالص نمودن و گردانیدن صر است بفتح دلاوری و چالاکی و بریدن و قطع کردن از صراح و در مجموع اللغات بمعنی بزرگی صرح بالفتح

وحاء مهمله قصر و کوشک و بنای عالی و آشکار اکردن و بفتحتین خالص از هر چیز از منتخب و لطائف صریح ظاهر و آشکارا صراح بضم اول خالص از هر چیز و خلاصه
و نام کتاب لغت و بمعنی روشنائی از صراح مؤید صرد بضم اول و فتح ثانی مرغیست بزرگ سر که گنجشک را شکار کند از منتخب و در ترجمه شافیه نوشته
که آنرا در فارسی کاک و بهندی لتوره گویند صرح ممرد بضم میم و تشدید را قصر درخشان و ساده و هموار کنایه از فلک صریر آواز قلم که بوقت نوشتن
بر آید و بانگ ملخ و آواز نعلین وقت رفتار و آواز در بوقت بستن و کشادن از منتخب و شرح نصاب و بحر الجواهر صرصر بفتح هر دو صاد مهمله باد تند و
یا دسخت سرد از لطائف صراط بکسر اول بمعنی راه راست و نام پلی ست که بر سر دوزخ باشد و آن از موی باریکتر است و از شمشیر تیزتر از منتخب صرع
بالفتح افگندن بر زمین و نام مرضی که صاحب خود را بر زمین مے افگند بهندی آنرا مرگی گویند نعوذ بالله منها معنی لغوی اول از منتخب صرف بالکسر
هر شے خالص و شراب خالص که در آن آب نیامیخته باشد از منتخب و بحر الجواهر و بالفتح سره کردن زر و سیم و گردانیدن و خرچ کردن و توبه و حیله و
حادثه دگردش زمانه و واژگون کردن چیزی و نام علم معروف صروف بضمتین حوادث صرم بالفتح معرب چرم و بمعنی بریدن و قطع کردن از صراح
و منتخب صریمه بفتح اول عزیمت و قطع کردن کاری از منتخب صرخه بالفتح و خای معجمه افغان و بانگ و عذاب از منتخب صره بالضم و رای مهمله مشدد همیان
از قاموس و کشف و خیابان و مؤید و صراح صرفه بالفتح و فا ستاره است روشن و آن منزل دوازدهم ست از منازل قمر و بمعنی بخل و تنگی در خرچ بمعنی
فائده و نفع و بمعنی حیله و مکر و بمعنی افزونی و بمعنی فضل در عرا فرصت از صراح و منتخب و لطائف و چراغ هدایت صرعی بالفتح بمعنی کسی که او را مرض صرع
باشد **فصل صاد مهمله مع عین مهمله** صعب بالفتح دشوار و سرکش و بالضم خطاست از منتخب و کشف و مؤید صعاب بکسر اول دشوارها و این جمع
صعب ست که بمعنی دشوار و سرکش باشد صعوبت بضمتین دشواری از منتخب و کشف صعید بفتح اول و کسر عین مهمله خاک و روی زمین و شهری بوده
در مصر پانزده روز راه بطول از منتخب صعود بضمتین ببالا رفتن و بالا بر آمدن و به فتح اول بالا رونده و بلندی ضد هبوط و عذاب از لطائف و بحر الجواهر
صعلوک بالضم و واو معروف بمعنی فقیر و درویش از منتخب و کشف صعقه بالفتح و حرف سوم قاف بیهوشے از منتخب و لطائف صعوه بالفتح
در منتخب نوشته که مرغیست برابر گنجشک که سینه سرخ دارد و در کشف لطائف و مدار نوشته که طائر معروف بهندے ممولا گویند صعده بالفتح
گورخر و گورخران از صراح **فصل صاد مهمله مع غین معجمه** صغری بالضم و در آخر الف مقصوره بصورت یا زن کوچکتر و هر شی مونث
که کوچک باشد و در اصطلاح اهل منطق قضیه اول را گویند هر دو قضیه شکل چهار که آن مشتمل ست بر اصغر و اصغر موضوع نتیجه را گویند زیرا که
موضوع نتیجه اکثر خاص میباشد و خاص نسبت عام قلیل ست از روی افراد چنانکه کل انسان حیوان و کل حیوان جسم پس کل انسان حیوان
صغرے ست و کل حیوان جسم کبری ست و نتیجه این هر دو کل حیوان جسم پس لفظ انسان موضوع نتیجه است یعنی مبتدا آن و لفظ جسم محمول نتیجه است
یعنی خبر آن و ظاهر ست که افراد انسان اصغر ست یعنی قلیل ست به نسبت جسم مطلق که اکبر است یعنی کثیر ست در افراد زیرا که جسم جمادات و نباتات و
حیوانات همه را شامل ست صغیر بمعنی خرد و کوچک صغر بکسر اول و فتح غین معجمه خردی و کوچکی از کشف و مدار و مؤید و شرح نصاب صغار
بفتح خوارے و ستم و کوچکی و بکسر خردان بامعنی جمع صغیر ست و هم جمع صغرے ست چنانکه کرام جمع کریم و اناث بکسر جمع انثی صغرسن بکسر اول و فتح
غین معجمه و کسر را و کسر سین مهمله و نون مضاف و مضاف الیه خردی عمر و خرد سالی صغری موجبه کلیه کل انسان حیوان کبری موجبه جزئیه
بعض الحیوان کاتب و بدانکه از ترکیب چنین صغرے و کبرے شکل اول بدیهی الانتاج که شکل اول باشد حاصل نمی شود بلکه هیچ یکی از اشکال اربعه صورت
نه بندد چون این شکل را ممتحنا بعضے از جانب قاضی اظهار کرده از ین سبب غلط آورده تا دلالت کند بر حماقت و بیعقلے قاضی **فصل صاد**
مهمله مع فا صفا بفتح پاک و بیغش و بے کدورت شدن و نام کوهچه در مکه معظمه و کوهچه دیگر که مروه نام دارد نیز از انجاست و حاجیان

در میان صفا و مروه که تخمیناً دو صد قدم مسافت دارد سعی کنند ای می دوند و این دویدن یکی از لوازم حج است از منتخب و کشف و صفرا بالفتح
خلطیست زرد رنگ از اخلاط اربعه که بفارسی آنرا تلخه گویند و بهندی پت نامند و اخلاط اربعه این است اول خون که مزاج آن گرم تر است دوم بلغم
و آن سرد تر است سوم صفرا و آن بغایت گرم است با خشکی چهارم سودا و رنگ آن سیاه است و بخاصیت سرد و خشک گاهی صفرا بمعنی تلخی آید بمناسبت
آنکه خلط صفرا تلخ میباشد و جوش و غلبه صفرا را خوردن ترشی فرو می نشاند و صفرا بمعنی هر شی زرد رنگ و بمعنی کمان که بآن تیر می اندازند نیز آمده از منتخب
و شرح نصاب و غیرها صفورا بالفتح نام دختر شعیب علیه السلام که در نکاح موسی علیه السلام بود از لطائف صفوت بهر سه حرکت صاد اول و سکون دوم
و فتح واو برگزیدگی و خلاصه کردن و صاف شدن و بمعنی برگزیده و آنچه صاف باشد از تیرگی و غش از منتخب و قاموس و مدار و مؤید و کشف و بحر الجواهر صفرت
بالضم زردی از مؤید و بحر الجواهر صفت بکسر اول و فتح ثانی بیان کردن حال و علامت و نشان چیزی و باصطلاح فرق میان وصف و صفت آنست که وصف
کلمات مدح مادح را گویند و صفت خصائل که در ذات ممدوح باشد و باصطلاح صرف اسم فاعل و اسم مفعول و صفت مشبهه و افعل التفضیل صفح بالفتح و حای
مهمله بمعنی عفو کردن گناه و درگذشتن از خطاهای کسی از منتخب و کشف صفائح تخته ها و سنگهای پهن و پاره های هر شی که مثل کاغذ پهن باشند و این
جمع صفیحه است صفدر بالفتح از هم درنده صف لشکر صفار بالفتح و تشدید فا نام بادشاهی که در اوائل ظروف روئین میساخت صفر بالکسر بمعنی
تهی و خالی و مجازاً بمعنی خالی بودن از سیان و بمعنی دائره کوچک باین شکل ٥ که در علم حساب برای ده چند کردن عدد بطرف راست آن عدد
مینویسند فی زماننا در عربی و فارسی بعوض آن دائره کوچک نقطه مینویسند مگر در هندی همون صفر نگارند و نیز صفر در اصطلاح اهل تقویم علامت ستاره
زهره است و نیز صفر مذکور یعنی نقطه علامت برج حمل است در تقویم بهمین جهت از لفظ صفر کنایه باشد برج حمل و بالضم بمعنی زرد و بمعنی روئین که بهندی
کانسی گویند و بفتحتین نام ماه معروف و این ماخوذ است از صفر بالکسر که بمعنی خالی است چرا که چون این ماه صفر بعد محرم واقع است قبل از ظهور پیغمبر صلی الله
علیه و آله وسلم قتال در ماه محرم حرام بود ازین سبب در ماه صفر مردم عرب برای قتال میرفتند و خانه ها را خالی میگذاشتند لهذا این ماه را صفر نام کردند و بعضی
نوشته اند که بوقت وضع کردن اسم این ماه موسم خزان برگریز بود و برگ درختان زرد میشدند لهذا آنماه را صفر نام کردند درین صورت ماخوذ از صفر بالضم که بمعنی
زردی باشد از منتخب و کشف و لطائف و بحر الجواهر در رساله النجوم که غایت معتبر است از بعضی کتب معتبره دیگر صفیر آواز طائران و آواز یکه برای طلب مرغان کنند و این
معرب سیل است از منتخب و لطائف و بحر الجواهر و رساله معربات صفع بالفتح سیلی زدن از لطائف صفصاف بالفتح درخت بید از منتخب و کشف و بحر الجواهر
صفصف بفتح هر دو صاد مهمله زمین هموار از منتخب صفیق پوست درشت و در منتخب نوشته که بمعنی جامه سخت بافته که تنگ بافته باشد و روی سخت که حیا نداشته باشد صفاق بکسر اول
پوستی که بر گرده رود ها و احشا باشد و این یک پرده است از سه پرده شکم تا لفظ باشد از منتخب صف نعال بکسر نون صف آخرین که بجای پیزار باشد که اهل مجالس متصل آن نعلین از پا
گذارند و نعال جمع نعل است و نعل بمعنی پاپوش و کفش است صفاهان بکسر نام شهریست که آنرا اصفهان نیز گویند و این معرب سپاهانست زمین آن کان سرمه است که سرمه آن
نهایت خوب باشد و نام پرده از موسیقی که در آخر شب سرایند صفوان بفتح اول و سکون ثانی سنگ هموار و نام مردیست که منافقان تهمت ام المومنین عائشه بدان بسته
کرده بودند از منتخب صفّ بالضم و تشدید فا ایوان خانه و دالان از منتخب صفوه بهر سه حرکت بمعنی خلاصه صفقه بالفتح یکبار دست بر دست کسی زدن در بیعت و بیع از منتخب
صفیه بفتح اول و کسر فا و تشدید تحتانی نام یکی از ازواج مطهرات حضرت رسول الله صلی الله علیه و آله وسلم صفت مشبهه نوعی از اسم فاعل است که بر وزن فاعل
نباشد و بمعنی ثبوت باشد یعنی صفتی که در ذات موصوف خود دائم موجود باشد و این را صفت مشبهه ازان گویند که مشابه بصیغه اسم فاعل است در تذکیر و تانیث و تثنیه
و جمع بودن صفویه بفتح اول و ثانی و کسر فا و تشدید یای تحتانی منسوب بشاه صفی که از اولاد ائمه اثنا عشر بوده است شاه تیمور بر کمال معنی او اعتقاد تمام داشت
شاه اسمعیل نبیره او بسلطنت اعلی رسید شاه طهماسپ و شاه عباس و دیگر سلاطین متاخرین ایران از اولاد او هستند صفی برگزیده و دوست صافی

خالص هر چیز و لقب آدم علیه السلام از منتخب و نام مردی صفوی بفتحتین منسوب بشاه صفی که درویش صاحب کمال بود و اولادش بادشاه ایران شدند

فصل صاد مهمله مع قاف ✦ صقالت بکسر اول صیقل کردن صقر بالفتح بمعنی چرغ که مرغ شکاریست و هر مرغیکه شکار کنند از بحر الجواهر و منتخب صقال بالفتح و تشدید قاف مهره کش و صیقل کننده از لطائف و بکسر اول بر وزن وصال زدودگی شمشیر و آئینه از منتخب صقیل زدوده شده و روشن از منتخب

فصل صاد مهمله مع کاف ✦ صک بالفتح و تشدید کاف کوفتن و زدن و نامه و قباله معرب چک از منتخب صکاک بالفتح و تشدید ثانی کسی که قباله شرعی نویسد از کشف

فصل صاد مهمله مع لام ✦ صلا بفتح آواز دادن برای اطعام خورانیدن یا چیزی دادن و بکسر بمعنی بریان از مدار و لطائف و منتخب و در سراج نوشته که صلا بفتح آواز کردن بسوی کسی برای دادن چیزی خواه طعام باشد خواه غیر آن مگر در کتب معتبره عربیه بدین معنی دیده نشد صلیب با و پروانجم با موحده مفتوح دال هشتم با فارسی دهم واو چوب چهار گوشه که در نابدانها بجهت منع دخول حیوانات سازند از شرح خاقانی صلب بالفتح بر دار کردن و بالضم مهرهای پشت یعنی استخوان پشت و بمعنی سخت از صراح و منتخب و کشف و بحر الجواهر و صاحب منتخب نوشته که برای معنی سخت بفتحتین نیز آمده صلیب بفتح اول و کسر لام بمعنی سخت و بمعنی بر دار نهاده شده و چوبیست که ترسایان در زنار بندند و بفارسی آنرا چلیپا گویند و نوشته اند که این معرب چلیپ ست و شکلش این باشد + وجهش آنکه چون عیسی علیه السلام را بر آسمان بردند ططوس نام شخصی را که همشکل عیسی علیه السلام بود بردار کشیدند و بعد این واقعه ترسایان آنرا عیسی پنداشته شکل دار یا عیسی از چوب تراشیده در گلو آویختند و تعظیمش کردند و صلیب بمعنی آن خط چهار گوشه که از تقاطع خط محور و معدل النهار در فلک عند الذهن فرض کرده میشود و چهار ستاره اند که در قرب نسر واقع شده اند از مدار و بحر الجواهر و کشف و منتخب صلت بالفتح و بالضم و تشدید لام کشاده پیشانی و چیز اشکار او سخاوت از منتخب و غیره صلات بکسر عطا و انعامات صلاحیت بتخفیف تحتانی بر وزن کراهیت از منتخب صلوات بهر سه حرف اول مفتوح جمع صلوة فارسیان بسکون دوم از عالم ظلمات نیز آرند از چراغ هدایت صلابت بفتح سختی و سخت شدن از منتخب صلوة دعا و آمرزش و رحمت و نماز از منتخب و در صراح نوشته که بمعنی نماز و دعا از بنده و بمعنی رحمت از خدا تعالی و نبی درود بر رسول و فرشتگان و در شرح نصاب نوشته که صلوة ماخوذ از صلا که بمعنی سرین است چون نماز کننده در سجود سرین بر میدارد این فعل را صلوة گفتند و بعضی بمعنی لغوی صلوة تحریک الصلوین نوشته اند یعنی جنبانیدن هر دو سرین و بمعنی نماز منقول است از بمعنی صلاح بفتح نیکی ضد فساد و بکسر آشتی و مصالحه از منتخب صلد بالفتح سخت و صاف از صراح صلیبی خط کنایه از خط چهار گوشه و در سکندر نامه مراد از جریب مساحت صلع بفتحتین و عین مهمله موی پیش سر رفتن و بفارسی کل بودن و بهندی گنج گویند و صاحب این مرض را اصلع نامند صلف بفتحتین بمعنی لاف زدن از منتخب و شرح نصاب صلصل بر وزن بلبل بمعنی فاخته و بقیه آب در حوض و موی پیشانی اسپ و نام موضع و نام نبتیست از مؤید و مدار و منتخب صلصال بالفتح گل با ریگ آمیخته و گل خشک خام که چون انگشت بران زنند آواز بر آید که خمیر آدم علیه السلام از ان بود از کشف و منتخب صلیل آواز آهن و آواز ضرب شمشیر از منتخب و غیره صلاصل بفتح صاد اول و کسر صاد ثانی بمعنی فاخته ها و موهای پیشانی اسپ قدح ها صلح کل طریقه موحد است که با همه مذاهب واحد داشته با مردمان مختلف المذاهب خصومت نداشتن و با دوست و دشمن بآشتی بسر بردن صله رحم بکسر اول و فتح لام و فتح رای مهمله و کسر حای مهمله محبت و سلوک داشتن با خویش و اقربا صلصله بفتح هر دو صاد مهمله آواز زنجیر و آهن و جرس از شرح نصاب صلبیه بالضم و با موحده مکسور و تشدید تحتانی نام پرده هفتم پرده چشم که اندرون همه پرده هاست صلایه بکسر اول و حرف چهارم تحتانی سنگی که بدست گرفته دارو سایند و بمعنی سنگ پهن که بران دارو سایند از منتخب و بحر الجواهر صله بکسر اول و فتح لام انعام و عطا دادن و بمعنی پیوستن و پیوند و خویشی از منتخب و صراح صلیبی قوم نصاری

فصل صاد مهمله مع میم ✦ صم بالفتح و تشدید میم زدن گرز و سنگ سخت از منتخب صمت بالفتح و سکون میم و بضم اول ثبات و بمعنی خاموشی از کشف و منتخب و مؤید صموت بالضم خاموش بودن از منتخب صمدیت بفتحتین و کسر دال مهمله و تشدید یای تحتانی مفتوح بزرگی و بی نیازی و پاک شدن از عادات حیوانی صماخ بکسر اول و در سراج بمعنی سوراخ گوش از کشف و بحر الجواهر و [illegible] نوشته صمد بفتحتین مهتر و بی نیاز و بلند و دایم و مردی که تشنه و گرسنه نباشد از منتخب و مدار و نهایه ابن اثیر [illegible] نوشته آنکه قصد کرده شود [illegible] صما بکسر اول جاهای بلند [illegible] صمد است

که بفتح اول و سکون میم باشد و بفتح اول آنچه میان تهی جوف دار باشد **صمغ** بفتح اول و سکون میم چیزیست لزج که از بعض اشجار حاصل شود بهندی گوند گویند بفارسی ژد نامند بفتح زای فارسی و دال مهمله از بحر الجواهر و تبریل و رشیدی و باکسر و بفتحتین چنانکه مشهور غلطاست **صمیم** خالص خالص و میانه دل بمعنی مرد ناشنوا که ادراک اصوات نکند از کشف و کنز و تاج و منتخب و صراح و بهار عجم و در بحر الجواهر نوشته که صمیم میان هر چیز و خالص هر چیز **صمصام** بالفتح شمشیر از منتخب **صمم** بفتحتین کری و گرانی گوش و ناشنوائی از منتخب **صم و بکم** بضم صاد و ضم با موحده بمعنی گران و لنگان و این هر دو لفظ جمع اصم و ابکم است و استعمال جمع بجای مفرد برای مبالغه باشد در کثرت یا آنکه فارسیان بعض جا صیغه جمع در مقام مفرد استعمال کنند چنانکه حور که جمع حورا است باشد از خیابان **فصل صاد مهمله مع النون** **صنعا** بالفتح و بدون نون در آخر قصبه ایست در یمن مگر در حالت نسبت نون در آخر خلاف قیاس زائد کرده صنعانی گویند از مدار و بحر الجواهر و کشف و موید و لب الالباب و منتخب **صناعت** بکسر اول پیشه و کار از منتخب و کشف و صراح **صنعت** بالفتح پیشه و هنر از کشف و صراح و منتخب و بهار عجم بالفتح و بالضم **صنج** بالفتح و جیم معرب چنگ نام ساز معروف که آنرا می نوازند و بمعنی دو طبق برنجین که آنرا بهم بکوبند نیز منتخب معرب جهانج باشد که لفظ هندیست هر کلمه که در ان صاد و جیم جمع شود معرب باشد چرا که صاد و جیم در کلمه عربی الاصل جمع نمیشود از صراح و منتخب و شرح نصاب و غیره **صناوید** بالفتح مهتران و بزرگان و این جمع صندید است از کشف **صنوبر** درخت چلغوزه که بهندی چیر گویند و در مدار نوشته که صنوبر درخت چلغوزه و سرو ناز را نیز گویند **صنع** بالضم کار کردن و آفریدن و نکوئی کردن بر کسی از کشف و مدار و منتخب و صراح **صنف** بالکسر هو النوع المقید بالصفات العرضیة الکلیة از بحر الجواهر بعضی با این وضع تصریح کنند که صنف بمعنی قسمی از اقسام هر نوع از انواع موجودات چنانکه حیوان جنس است و انواع او بقر و فرس و جمل و انسان و غیره باشد پس چنانکه اقسام جنس را انواع گویند همچنین اقسام نوع را صنف نامند چنانچه اصناف نوع فرس تازی و ترکی و اصناف نوع انسان چینی و رومی و هندی و حبشی و فرنگی **صنوف** بضمتین جمع صنف **صندوق** بالضم هر لفظ که بر وزن فعلول آید بالضم باشد چنانچه زنبور و عصفور و جمهور مگر صعفوق بالفتح در زنبور خیابان نوشته که تحقیق آنست که صندوق بضم اول است نه بفتح چرا که فعلول و فعلیل بفتح در کلام عرب نیامده مگر بفتح خواندن چنین الفاظ نوعی از تصرف است زیرا که فارسیان هر لفظیکه برین وزن آمده بفتح اول خوانند چنانکه زنبور و جمهور و صندوق **صناديق** بفتح اول جمع صندوق **صنم** بفتحتین بمعنی بت و در محاوره فارسیان بمناسبت خوبصورتی بر معشوق اطلاق کنند **صنعان** بالفتح نام بزرگی که معتقد بودند و شیخ فریدالدین عطار رحمه الله در منطق الطیر اوست گویند که از بد دعای حضرت غوث الاعظم بر دختر ترسا عاشق شده از اسلام در گذشت مگر آخر بهدایت غیبی دست او گرفت از موید و کشف و مدار **صنعان** بضم اول بوی بغل و گنده بغل از منتخب و شرح نصاب **صنوان** بالکسر درختهای خرما که از یک بیخ بر آمده باشند و دو چوب که از یک چشمه و برادران که از یک مادر و یک پدر باشند از منتخب **صنعلی** نوعی از تخت کوچک که بهندی چوکی گویند **فصل صاد مهمله مع واو** **صوم العذرا** روزه حضرت مریم **صو** بالفتح طرف و جانب از کشف و مدار و در منتخب صوب بالفتح کرده خطا باشد و درست رفتن **صواب** بالفتح راست و درست که ضد خطا باشد بمعنی راستی و درستی از منتخب و غیر آن **صولت** بالفتح حمله بردن از منتخب و غیر آن و بمعنی رعب و هیبت مستعمل **صور** مرئیات بضم اول و فتح واو و فتح میم و کسر همزه و تشدید تحتانی صورتهای اشیا که دیده میشود و بنظر می آیند **صوابدید** بمعنی صلاح و تجویز **صور** بالضم شاخ حیوان که آنرا می نوازند و آنچه اسرافیل در محشر خواهد دمید یکبار جهت میرانیدن و بار دیگر برای زنده کردن و میان هر دو نفخه چهل سال فاصله باشد و **صور** بضم صاد و فتح واو بمعنی صورتها بمعنی جمع صورت **صوامع** بفتح اول و ثانی و کسر میم عبادتخانه های ترسایان این جمع صومعه است **صوارف** بمعنی حوادث و گردشهای زمانه از منتخب مستفاد از معانی لفظ صرف **صواف** بمعنی اسپان و شتران تیز رو که بر سه پا استند و نیز شتران که برای قربانی استاده باشند از لطائف **صوف** بالضم پشم بعض حیوانات و نوعی از جامه که پشمی از بحر الجواهر و در شرح نصاب سوزنده و ویش **صواعق** جمع صاعقه که بمعنی آتشی است که از ابر بر زمین افتد **صوارم** تیغهای برنده و تیز **صوم مریم** نوعی از روزه است که از شب نیت کرده همه روز از کسی کلام نکنند و این زهد حضرت مریم است از شرح خاقانی

صولجان بالفتح و لام نیز مفتوح و جیم عربی بمعنی چوگان و در اصل لغت صولجان بمعنی عصای سرکج و خمیده مشتق از صلج که بمعنی کجی ست کذا فی المنتخب چون چوگان نیز
سرکج میباشد لهذا چوگان را هم صولجان گویند و صولجان معرب چوگان نیست چنانکه اکثر اهل لغت گمان برده اند و اگر صولجان را معرب چوگان گویند زیاده بودن
لام او وجهی نباشد و تحقیق همین است که چون چوگان که چوبی سرکج باشد در اصل لغت چولگان بوده مرکب از چول که بفتح بمعنی خم و کجی ست و لفظ گان برای نسبت و چون چولگان را که
اصل لغت است معرب کرده صولجان گفتند **صون** بفتح اول و سکون واو نگهبانی **صور عبد الرحمن** بضم اول و فتح ثانی کتابیست در بیان اشکال بروج
و دیگر صورتهای آسمانی تالیف عبد الرحمن صوفی که یکی از حکمای متاخرین بوده است **صور علمیه** بضم اول و فتح واو و باضافت باصطلاح صوفیه آنچه موجود شده و موجود خواهد شد
چرا که اینهمه موجودات صورتهائیست که قبل از ظهور همه در علم حق سبحانه ثابت بودند **صومعه** بالفتح و میم و عین نیز هر دو مفتوح عبادتخانه ترسایان و نصاری که
سر آن بلند و باریک سازند و مجازا عبادتخانه اهل اسلام را نیز گویند از منتخب و شرح **صوفیچه** نام جامه صوفیان **صورت بازی** صورت خود را بوضع و شکل دیگر
ساختن بسبب بهروپ گویند از مصطلحات **صورت نوعی** جوهریست که چون بجسم مطلق لاحق شود او را از انواع علیحده سازد یعنی صورت نوعی حقیقی است
که بدان هر نوع را امتیاز و تفرقه از انواع دیگر حاصل آید **صوری** بالضم و بواو معروف منسوب بصورت **صوفی** پشمینه پوش زیرا که صوف پشم را گویند و در اصطلاح
فقرا صوفی آنرا گویند که نگاهدارد دل خود را و صاف دارد خاطر خود را از خیال غیر حق از کشف و لطائف و در شرحی معتبر از شرح نوشته که صوفی منسوب بصوفه است
که قومی بود از اهل تجرد و در ایام جاهلیت که خدمت کعبه میکردند و خدمت خلق برای حق مینمودند پس اهل تصوف منسوب بایشان شدند و صوفی بمعنی خالص نیز آمده است

فصل صاد مهمله مع ها + **صهبا** بالفتح شراب انگوری از منتخب و بحر الجواهر بفکر ناقص مؤلف بمعنی شرابی که مائل بسرخی باشد چرا که صهبا مؤنث
اصهب است و اصهب صفت مشبه از صهوبت **صهیب** بضم اول و فتح ثانی و سکون تحتانی و در آخر بای موحده نام یکی از اصحاب رسول صلی الله علیه و آله و سلم که او هم
آمده مشرف باسلام شده بودند گویند بغایت فصاحت و شیرینی کلام داشتند از منتخب و غیره **صهوبت** بفتحتین و حرف چهارم موحده مفتوح بمعنی رنگ
مائل بزردی و سفیدی و از صراح ظاهر میشود که رنگ سفید مائل بسرخی که در مو و یا آنرا گلابی گویند و در بحر الجواهر نوشته که رنگ سرخ که در موی سر و ریش
بعضی مردم باشد و در منتخب گفته که رنگ سرخ به تیرگی مائل و در مفرح القلوب نوشته که صهوبت رنگیست متوسط میان سرخی و زردی که مائل تر باشند بسفیدی
صهریج بالکسر و جیم آوازه آب و حوضی که در وی آب جمع شود از منتخب و لطائف و صراح **صهر** بالکسر بمعنی خسر یعنی پدر شوهر و پدر زن و نیز برادر را صهر گویند و خویش شوهر و خویش زن بمعنی داماد
و شوی خواهر از منتخب و خروج و نصاب **صهیل** بفتح اول و یای معروف آواز اسپ از منتخب **صهوه** بالفتح میان پشت اسپ از صراح **صه** بالفتح و سکون ها اسم فعل است بمعنی امر یعنی خاموش باش
از منتخب **فصل صاد مهمله مع یای تحتانی** + **صیت** بالکسر آوازه و ذکر خیر از منتخب و صراح **صیانت** بالکسر اول نگهداشتن و نگاهبانی از منتخب **صیرورت**
بالفتح بمعنی گردیدن و شدن **صیاح** بکسر اول و حاء مهمله بمعنی آواز و نوحه و فغان از شرح نصاب و منتخب **صید** جانوری که آنرا شکار کنند و هم بمعنی مصدر بمعنی
شکار کردن از کشف و لطائف و منتخب و بحر الجواهر **صیاغ** بالفتح و تشدید تحتانی و غین معجمه زرگر از منتخب و کشف **صیف** بالفتح موسم تابستان یعنی ایام گرما **صیقل**
بفتح زداینده آینه و تیغ و جز آن و تیز کننده و بمعنی آلت زدودن مجازست و بمعنی صیقل کردن نیز آمده از منتخب **صیام** بالکسر اول جمع صوم که بمعنی روزه است
صید حرم وحشی که در سرزمین حرم باشد کشتن و شکار کردن آن حرام است و اطلاق حرم بر زمین حوالی مکه معظمه کنند باین حد که بطرف مشرق از مکه
تا شش کروه و بجانب شمال دوازده کروه و بسمت مغرب هیژده کروه و بسوی جنوب بست و چهار کروه **صیغه** در لغت نوعی ریختن زر در قالب و خلقت و طریقه و اصل
کذا فی المنتخب و الکشف و باصطلاح صرف هیئت حاصله للکلمة باعتبار تقدیم الحروف و تاخیرها و حرکاتها و سکناتها و صیغه باصطلاح خاص بمعنی نکاح نیز آمده
از مصطلحات **صیحه** بالفتح و حاء مهمله بمعنی بانگ و آواز و فغان و عذاب از منتخب و لطائف و موید و کشف **صیرفی** بالفتح بمعنی صراف که درم و دینار را
گرداننده سره را از ناسره دریابد و تصرف کننده در کارها و لقب خوشنویسی و تخلص شاعری از کشف و منتخب و صراح و لطائف و غیره **صیقلی** سنگ فسان

باب ضاد معجمه

فصل ضاد معجمه مع الف ۔ **ضاب** آخر با موحده درختی تلخ مثل حنظل و زقوم **ضار** بتشدید را مهمله ضرر رساننده **ضاجر** بکسر جیم تنگ و بی آرام از غم و مضطرب از منتخب ۔ خیابان **ضاغط** بکسر غین معجمه و طار مهمله نام دیوی است که صاحبش پندارد که آن عضو را می افشرد از شرح نصاب **ضاغوطا** بضم غین معجمه حالتیست که آدمی خفته پندارد که کسی گلوی من می فشارد از شرح نصاب و بحر الجواهر **ضاحک** بکسر حار مهمله بمعنی خندان و خنده کننده **ضال** بتشدید لام بمعنی گمراه از منتخب **ضالین** بتشدید لام مکسور بمعنی گمراهان **ضمان** بمعنی پلیس و بدبوی بدن آدمی از بحر الجواهر و منتخب و شرح نصاب **ضابطه** بکسر با موحده نگاهدارنده هر شی را ابجد خودش و مستقل بمعنی قاعده و دستور **ضاری** درپی صید دونده از صراح **فصل ضاد معجمه مع بار موحده**

ضب بالفتح و تشدید با بمعنی سوسمار که حیوانیست آنرا بهندی گود گویند از شروح نصاب و منتخب **ضباح** بضم اول و بار موحده و حار مهمله آواز روباه از شرح نصاب **ضبع** بفتح اول و ضم ثانی و عین مهمله بمعنی جانوریکه آنرا کفتار گویند و بهندی هنڈار نامند و بسکون با نیز آمده و بفتح اول و سکون ثانی بمعنی بازو و بغل از صراح و منتخب و بحر الجواهر **فصل ضاد معجمه مع جیم** **ضجرت** بالضم و سکون تنگدلی و بی آرامی از غم از کشف و در منتخب بالفتح **ضجور** بفتح اول و ضم جیم و رار مهمله بمعنی تنگدل و مضطرب و غمگین از کشف و بحر الجواهر **ضجر** بفتح اول و کسر جیم تنگدل و غمگین **ضجیع** در آخر عین مهمله بروزن فعیل بمعنی همخوابه و هم بستر از منتخب و لطائف **فصل ضاد معجمه مع حار مهمله** **ضحک** بکسر اول و سکون حار مهمله بمعنی خنده که با آواز باشد **ضحاک** بالفتح و حار مهمله مشدد بمعنی بسیار خنده کننده و نام بادشاه ظالم که درمیان شانه او جراحت پیدا شده بران مار پیدا گردیده بود که دماغ مردم غذای آن مار میشد و آخر ضحاک بدست فریدون گرفتار شده و لفظ ضحاک بمعنی نام بادشاه مذکور معرب ده آک است یعنی خداوند ده عیب و آن ده عیب اینست اول زشتی رو دوم کوتاهی سوم بیدادگری چهارم بی آزرمی پنجم بد دلی ششم بددینی هفتم بسیار خوارگی هشتم بی شرمی نهم بیحرمتی دهم بدزبانی از رشیدی و شرح نور الهدی و منتخب و یکی از ثقات نوشته که بوقت تولد دو دندان پیشین داشت چون مادر و پدرش عرب بودند او را بقول ضحاک نام کردند بمعنی بسیار خنده کننده و این قول عند العقل راجح است **ضحل** بالفتح و حار مهمله آب اندک از منتخب و صراح **ضحضح** بجای میم کسیکه کجی در دهان و یا بگردن یا در زنخدان او باشد از منتخب **ضحو** بالفتح چاشتگاه از منتخب و در لطائف بمعنی روشن و آشکار شدن و طعام چاشتگاه خوردن **ضحکه** بالضم آنکه مردم برو خندند از منتخب **ضحوکه** بالضم آنچه مردم بخنده آرد و آنکه بر وی مردمان خندند و بالفتح زن بسیار خنده کننده و راه فراخ **فصل ضاد معجمه مع خار معجمه** **ضخامت** بفتح و خار معجمه بزرگ شدن و سطبر شدن از منتخب **ضخیم** بزرگ جثه و سطبر **فصل ضاد معجمه مع دال مهمله** **ضد** بالکسر خلاف و فرق درمیان ضد و نقیض آنست که نقیضین جمع شوند و مرتفع شوند مثلاً وجود و عدم و ضدین جمع نشوند لیکن مرتفع شوند مثلاً سواد و بیاض از بحر الجواهر **فصل ضاد معجمه مع رار مهمله** **ضرار** بالفتح و رار مهمله مشدد و سختی و گزند از منتخب **ضرب** بالفتح زدن و بیان کردن و آمیختن چیزی بچیزی و تیز رفتن و بمعنی مانند و مثل و نوع از هر چیزی و بمعنی الفاظ آخر و شعر و آشکار کردن و بفتحتین شهد سفید غلیظ از منتخب و کشف و بحر الجواهر و بضمتین بمعنی انواع و اقسام از مهذب الاسماء **ضرب الازب** بکسر زای معجمه بمعنی ضربتیست که هرگز نشان آن بماند از خیابان **ضراب** بکسر جستن فحل بر ماده و با کسی شمشیر زدن و بفتح اول و تشدید را آنکه درم سکه زننده و زر زدن از منتخب و لطائف **ضریبت** بفتح اول و کسر ثانی و چهارم بار موحده بمعنی خوی و طبیعت از منتخب **ضراعت** بفتح زای و بحر از صراح و منتخب و لطائف **ضرارت** بفتح گزند رساندن و نابینا شدن از منتخب و کشف **ضرورت** بفتح حاجت و بیچارگی از کشف و منتخب و صراح **ضرب قسمت** ضرب بمعنی زدن عدد در عدد دیگر چنانچه سه را در پنج ضرب کردند پانزده شده و قسمت بمعنی تقسیم کردن عددی بعدد دیگر چنانچه سیزده را بر شش تقسیم کردند سبد واحد **ضریح** بجای حطی قبر ضرائح جمع آن از منتخب **ضرب** بالفتح نوعی از نواختن نوبت و نقاره که در وقت فتح نوازند و آنرا شادیانه گویند از چراغ هدایت **ضرب کسور** از ضرب کردن کسر اعداد و عدد سالم **ضریر** نابینا که بینائی او رفته باشد

ضرار بکسر اول یکدیگر را ضرر رسانیدن و مسجد ضرار مسجدی بود که منافقان ساخته بودند حقتعالی در هدم آن امر فرموده از منتخب و صراح ضر بالفتح و الضم گزند و سختی و بدحالی و لاغری و ناتوانی و تقاضا و بالکسر و بالضم زن خواستن بر زن پیشین از منتخب لطائف ضرس بالکسر و سین مهمله بمعنی دندان بزرگ یعنی دندان آسیا که بهندی داره گویند از شرح نصاب لطائف و بحر الجواهر ضراط بضم اول بمعنی تیز یعنی ریحی که باد از اشکم با سفل بر آید از مدار کشف و صراح و منتخب و بحر الجواهر ضرع بالفتح و عین مهمله پستان گاو و گوسپند و مانند آن و بفتحتین زاری و فروتنی و نام گیاهیست از منتخب لطائف و بحر الجواهر ضریع بفتح گیاهیست که بر کنار آب روید و بغایت بد مزه که از سمیت آن هیچ چار پایه نزدیک وی نتواند شد از منتخب و برهان ضرزیک بکسر اول و کسر زاء معجمه و یاء معروف نوعی از توپ ضرب المثل زدن مثل یعنی آوردن مثل چیزی در کلام ضرغام بالکسر شیر درنده و بالفتح غلط است از مدار و بحر الجواهر و منتخب ضرام بکسر اول هیزم باریک و ریزه که بدان آتش افروزند از شرح نصاب ضروان نام جوی است از لطائف ضرتان بالفتح و تشدید را دو زن که در نکاح یک مرد باشند ضربان بفتحتین و با موحده طپیدن دل و نوعی از درد است که شرایین بشدت تمام حرکت کنند بهندی ٹپک گویند از حدود الامراض و شرح نصاب ضربه بفتح اول و سکون ثانی و با موحده یکبار زدن تمامی باشد و آنرا قرعه نیز گویند ضره بالفتح و تشدید راء مهمله بمعنی زنیکه بر زنی آورده شود و آنرا بفارسی انباغ گویند و وسنی نیز و بهندی سوت و سوکن گویند هر کدام مر دیگری را ضره باشد از منتخب ضروری بفتح منسوب بضرورت بحذف تا ضربی بفتحتین و کسر با موحده منسوب بضرب که بمعنی شدت است

فصل ضاد معجمه مع عین مهمله + ضعف بالکسر دو چندان و بالفتح بیهوشی و نقصان عقل و بالضم سستی و ناتوانی بدن از مدار و منتخب [illegible] ضعاف بکسر جمع ضعیف از لطائف ضعف التالیف نحو بر خلاف محاوره باشد چنانچه درین مصرعه یعنی گمان برند مصرعه [illegible] سخن بزبان آفرین چرا که فصل میان اسم و امر که مفید معنی فاعلیت باشد درست نیست مثال دیگر مصرعه همه از مهر او خون دل آشام + مصرعه ثانی این بیت [illegible] کن به بین استغنا + دار مردست و روی همین را

فصل ضاد معجمه مع غین معجمه + ضغطا بالفتح افشردن و تنگ کردن از کشف و منتخب ضیغم گزنده و درنده از منتخب ضغن بالکسر و سکون ثانی بمعنی کینه از منتخب و شرح نصاب و لطائف ضغائن بفتح کینها واحدش ضغینه ضغطه بالفتح یکبار افشردن و بالضم سختی و مشقت و تنگی و فشار از منتخب و بحر الجواهر ضغینه بر وزن سکینه بمعنی کینه از منتخب و شرح نصاب

فصل ضاد معجمه مع فا + ضفیر بفتح اول و کسر ثانی موی سر که بافته باشد از کشف ضفائر جمع ضفیره که بمعنی موی بافته است ضفدع بالکسر دال مهمله نیز بالکسر و عین مهمله بمعنی غوک و این لفظ بفتح دال نیز آمده مگر ضعیف است از صراح و بحر الجواهر و منتخب بحرکات ثلثه و نام ورمیست که مانند غوک در حلق پیدا شود ضفادع بفتح غوکها واحدش ضفدع است ضفیره [illegible] جمع کرده [illegible] از منتخب ضفه بالفتح و تشدید فا کناره وادی از شرح نصاب و منتخب بالکسر

فصل ضاد معجمه مع لام + ضلالت بالفتح گمراهی از منتخب ضلت بکسر اول و تشدید لام گمراهی ضلع بالکسر و سکون لام و بکسر اول و فتح لام از منتخب و بحر الجواهر [illegible] و بعضی بفتح نیز گفته اند بمعنی استخوان پهلو ضلال بفتح گمراهی از مؤید و لطائف اللغات

فصل ضاد معجمه مع میم + ضماد بکسر اول دارو که با آب یا چیزی تر [illegible] کرده بر [illegible] همین گفته و آنرا بهندی لیپ گویند از مؤید و کشف و بحر الجواهر ضمور بضمتین ضعف و لاغر و بفتح اول و ضم ثانی لاغر از بحر الجواهر ضمیر بفتح اول اندیشه و خاطر و انچه در دل گذرد و نهاد و راز از مدار و بحر الجواهر و کشف و مؤید و منتخب بضم اول و فتح میم تمام کلام آنحضرت صلی الله علیه و آله و اصحابه و سلم ضمائر جمع ضمیر تضمین اللفظ صنعتیست در علم شعر و آن باشد که اتیان لفظی بلفظ دیگر مذکور سازند چنانچه درین بیت بیت تو بی نظیر جهانی و من نظیر ندارم + بجانبی که ندارد رخ تو تاب نظر + ضم بالفتح [illegible] بمعنی پیوستن و فراهم آوردن چیزی را با چیزی و نام حرکت که آنرا پیش گویند [illegible] از منتخب بدانکه حرکت پیش را ضم از آن نامند که [illegible] آمدن [illegible] حاصل شود [illegible] عبد الرحیم حاشیه شرح ملا ضیمران بالفتح و یاء تحتانی [illegible] ضومران بمعنی سپرغم که آنرا ریحان [illegible] نیز گویند از مؤید و کشف و [illegible] بضم [illegible] میم و فتح اول و ثالث بمعنی سپرغم که آنرا ناز بو نیز گویند و در صراح ضومران نوشته بفتح اول و ضم میم ضمین بفتح اول بمعنی [illegible]

ضمن بالکسر و سکون میم اندرون از مؤید و کشف و لطائف ضمان بالفتح پذیرفتاری از لطائف و در محاوره این دیار آنرا ضامنی گویند ضمیمه بمعنی چیزیکه آنرا با چیزی فراهم و جمع کرده باشند فصل ضاد معجمه مع نون ضنت بالکسر و تشدید نون بمعنی بخل و بخیلی از منتخب ضنک بالفتح تنگ و تنگی در هر چیز از منتخب و لطائف ضنین بر وزن فعیل بمعنی بخیل از منتخب ضنی بفتح اول و کسر نون بمعنی لاغر از شرح نصاب فصل ضاد معجمه مع واو ضواحک چهار دندان که میان انیاب و اضراس واقع است از منتخب و در بحر الجواهر نوشته که چهار دندان پیش ضو بالفتح روشنی آفتاب فصل ضاد معجمه مع یای تحتانی ضیا بالکسر روشنی آفتاب بدانکه ضیا از نور قوی تر است و نور از سنا قوی تر است از شرح نصاب ضیاعات بالکسر اول و عین مهمله زمینهای مزروعه ضیر بالفتح گزند و نقصان از منتخب و لطائف ضیق النفس تنگی دم و کوته دمی و نام مرضی که بهندی دما گویند ضیاع بکسر و عین مهمله دهها و زمین‌های مزروع جمع ضیعه بالفتح از منتخب و لطائف ضیف بالفتح بمعنی مهمان و مهمانان مفرد و جمع هر دو آمده از منتخب ضیوف بضمتین مهمانان ضیق بالکسر بمعنی تنگی و بالفتح و تشدید یای مکسور بمعنی تنگ از منتخب ضیغم بفتح اول و سکون تحتانی و فتح غین معجمه گزنده و شیر درنده از منتخب ضیم بالفتح نقصان کردن در حق کسی و ستم کردن و از مضرت نه اندیشیدن در انتقام

باب طاء مهمله

فصل طای مهمله مع الالف طاطا سر پست کردن چنانکه در رکوع کنند از بحر الجواهر و غیره طاها نام سوره قرآن و نام پیغمبر صلی الله علیه و آله و سلم چرا که اشارت است از یا طاهر طاب بوی خوش از بحر الجواهر طامات لاف و گزاف صوفیان که در باب اظهار کشف و کرامات خود و هرزه گوئی از رشیدی و کشف و برهان و بهار عجم و مؤید و در سراج نوشته که طامات بمیم بر وزن حاجات در اصل عربیست بتشدید میم و فارسیان بتخفیف استعمال کنند بمعنی اقوال پراگنده و سخنان بی اصل و پریشان که بعضی صوفیان برای گرمی بازار خود گویند و در رشیدی نوشته که طامات جمع طامه بتشدید میم بمعنی داهیه و حادثه عظیم مگر در فارسی بتخفیف بمعنی سخنان بلند صوفیه مستعمل میشود طاغوت بضم غین معجمه و تاء فوقانی نام بت و نام دیوی از لطائف طالوت نام سرداری از بنی اسرائیل که سقا بود با جالوت نام کافر جنگ کرده داؤد علیه السلام که از سپاهیان طالوت بود جالوت را کشتند طالوت وعدها که از داؤد علیه السلام کرده بود از آن برگشت و دشمن گردید بعد مرگ او داؤد علیه السلام ملک یافتند از منتخب و لطائف طالح بکسر لام و حای مهمله بدکردار که ضد صالح باشد طامح بکسر میم سرکش و بلند از منتخب طافح بکسر فا و حای مهمله بمعنی بدمست که پر شده باشد از شراب از کشف و بحر الجواهر طاس بسین مهمله در اصل فارسی تاس است بتاء قرشت فارسی زبانان عربی دان بطاء حطی نویسند و رواج گرفت از عالم طپیدن و طلا و بمعنی طشت کلان و کاسه گهری و نیز نام جامه زرتار از چراغ هدایت و در منتخب نوشته ظرفیست که در و آب و شراب خورند و هیچ نگفته که معرب است و در شرح نصاب نوشته که طاس از لغات مولد است یعنی عربی نیست بلکه از آن گرفته اند طاقدیس بقاف و دال مهمله و یای معروف و سین مهمله نام تخت خسرو پرویز که طول آن یکصد و هفتاد ذراع و عرض آن یکصد و بست ذراع و مکلل بجواهر بود و در سراج تفصیل آن بسیار نوشته است تطویل پسند نشده نوشتم طائر قدس و طاؤس عرش جبرئیل علیه السلام طالع بکسر لام بمعنی برآینده و صعود کننده و باصطلاح منجمان برجی که هنگام ولادت یا وقت سوال چیزی از افق شرقی نمودار باشد و اثر هر طالع از دوازده گانه در نحوست و سعادت علیحده است از منتخب طائع فرمانبردار از منتخب طارف بکسر رای مهمله مالی که تازه و نو و بهتر باشد شرح نصاب از یوسف بن بانع طائف طوف کننده و خیالی که در خواب نماید و نام ناحیه ایست قریب مکه در ملک حجاز بسبب آنکه جبرئیل علیه السلام آن ناحیه را بدست گرفته گرد خانه خدا طواف نموده بود از منتخب و غیر آن طابق بفتح بای موحده معرب تابه و آن ظرف آهنی است که مدور که بر آن نان بپزند طارق بکسر رای مهمله حادثه شدید و ستاره که قریب الصبح طالع شود و هر شئی که بشب ظاهر شود و کسیکه بشب راه رود و ازین باعث دزد و ساحر را

نیز طارق گویند از لطائف **طالق** بکسر لام صاحب بائی یعنی رها از شرح نصاب **طاق** بنای خمیده و محراب و نوعی از جامه پوشیدنی تن
فرجی و جبه پنبه دار باشد و بمعنی تنها و فرد که ضد جفت باشد و نام ورقی از منتخب و برهان و در شرح نصاب و در رساله معربات نوشته که طاق بمعنی بنا
خمیده و محراب معرب تاک ست و بمعنی فرد که ضد جفت باشد معرب تا است و درینصورت قاف در آخر زیاده کرده اند **طاخکاف** بفتح خای معجمه تمر از جنت
از بحر الجواهر **طابق النعل بالنعل** بمعنی مطابق کنند کفش با کفش یعنی قدم نهنده بر قدم پیش روندگان و بفتح بای موحده و فتح قاف بمعنی آنکه زنان
اند کفش با کفش و با بمعنی در جای استعمال کنند که این چیز با آن مطابق آمد مگر در بهار دانش وجه اول ست که سابق مذکور شد **طائک** بکسر همزه
خانه و از منتخب **طارم** بفتح راء مهمله و ضم آن نیز بمعنی خانه چوبین و خانه بلند و بالا خانه و این لفظ معرب تارم ست از بحر الجواهر و بهار عجم با کشف
و مدار و موید و در برهان بفتح راء مهمله فقط و در سراج بفتح و ضم راء هر دو نوشته و در مصطلحات گفته که در حرکت راء طارم اختلاف ست بعضی مفتوح
و بعضی مضموم آرند و سالک قزوینی مکسور آورده چرا که به ابو المکارم قافیه ساخته **طالقان** نام شهر از لطائف **طاعون** بضم عین مهمله ورمی بود
که در نقصیه یا پستان یا بغل یا بن ران واقع شود از ماده سمی که عضو را فاسد کند و قی و غثیان و غشی و خفقان همراه آن بود از کنایه منثوری و در
لطائف شامت و مرگ عام و در بحر الجواهر نوشته که بثره باشد کوچک مانند باقلا سرخ یا سیاه با سوزش بسیار و در حدود الامراض نوشته
که بثره باشد بقدر کنار عدسی یا کبودی و سوزش و تب و بائی لازم اوست **طاعن** نیز زننده و طعنه زننده از منتخب **طاجن** بفتح جیم عربی بمعنی
تابه که چیزی را بر آن بریان کنند از شرح نصاب **طاوس علوی آشیان** کنایه از آتش **طاحونه** بضم حاء مهمله و حرف پنجم نون بمعنی آسیا و طاها
نیز آمده از شرح نصاب **طائر سدره** جبرئیل علیه السلام از برهان **طابه و طیبه** هر دو نام مدینه منوره از شرح نصاب **طاقیه** کلاه و جامه از برهان
و در شرح قران السعدین نوشته که چنانکه در اسب راس و در فیل زنجیر آرند و همچنین در جامه طاقه مستعمل کنند و طاقه بمعنی توانائی در یک تورسن و پاره سبز
طائفه بمعنی گروه مردم و پاره از چیزی از منتخب **طاری** ظاهر شونده بر کسی ناگاه و فرود آینده از جائی از منتخب **طاغی** بکسر غین معجمه از حد
در گذرنده و کسی که از حد طاعت و ادب در گذشته باشد و این ماخوذ از طغیان ست و جای در گلستان کنایه از فرعون **طاقچه** بقاف نوعی از کلاه
از برهان **طامه کبری** بتشدید میم و ضم کاف و فتح راء بمعنی قیامت **طاهر تاقی** بدو تای فوقانی الف اضافت یعنی با سقاط کسره که در میان
این صفت و موصوف بود علم شخصی ست که طاهر نام داشت و الکن بود بجای قاف و کاف تا میگفت و ادیبی ازان زمان میرزا احمدی که معشوق
میرنجات بود از شرح گل کشتی **طافی** بکسر فا آنچه بر سر آب از سبکی و لطافت بالا بر آید ضد راسب است و راسب آن چیز است که در آب مثل آن ته نشین
شود مانند درد **طاس بازی** نوعی از بازی بازیگران و شعبده بازان باشد که طاس را بهوا انداخته بر سر چوبی باقی میگیرند و بر آن میگردانند بمعنی شعبده بازی
نیز آمده و گاهی مراد ازان فریب باشد از چراغ هدایت **طائی** منسوب بطی که قبیله است در عرب که حاتم منسوب آنست و در لفظ طی دو یا ست اول مضموم دوم مدغم فیه
یا نسبت که در عربی مشدد میباشد در آخر آن آورده بجهت ثقالت اجتماع چهار یا از هر دو یای اصلی اول را بالف بدل کردند ثانی را بهمزه و فارسیان یای نسبت لفظ
را نیز تخفیف خوانند **فصل طای مهمله مع بای موحده** + **طباطبا** بفتح هر دو طای مهمله لقب اسمعیل بن ابراهیم بن حسن بن حسن علیهم السلام زیرا که در
زبان لکنت داشت و بجای قاف طا میگفت آورده اند که در ایام خورد سالی بروز عید الد بزرگوار او بار فرمود که چه نوع جامه برای تو مهیا کنم او گفت طباطبا یعنی قبا قبا
از آنروز اسمعیل الملقب طباطبا مشهور گشت و اولاد او را سادات طباطبائی گویند از منتخب و غیره **طبطبات** بالفتح چوگانیست که سر آن مانند کفچه سازند
و گوی دران نشنده بر هوا افگنند چون بفرود آمدن رسد باز سر طبطبات بروزنند همچنین نگذارند که بر زمین آید تا از هال نگذارند و بفارسی آزاخته گوی
بازی گویند از منتخب و سراج **طب** بهر سه حرکت و تشدید بای پچکی درزی و بمعنی سحر از منتخب **طبابت** بکسر پزشکی از کشف **طباشیر** صمغ

کنایه از سفیدی صبح صادق از برهان **طبیخ** بالفتح و خا معجمه پختن و پزانیدن **طبیخ** آب جز نو شانیده شده **طباخ** بالفتح و تشدید با موحده بمعنی پزنده
طعام و بمعنی باورچی مستعمل **طبرزد** بمعنی نبات معرب تبرزد چون بسیار سخت باشد گویا که اطرافش را به تبر تراشیده اند یا آنکه بسبب سختی به تبر شکسته میشود از شرح
رساله معربات **طباق الاعداد** بکسر اول موافق کردن چند چیز که ضرب هم گرداند یعنی دو پی یک یا گر آورند آنها طباشیر معرب تباشیر آن آب است
سفید مایل بقدری کبودی که بهندی بنسلوچن گویند از بحر الجواهر **طبلهای باز** نقاره کوچک باشد که بازداران و میرشکاران همراه خود دارند هرگاه که
مید برابر بین نشسته یا در آب شناور بیند آن نقاره را بزنند تا از آواز آن صید از جای خود برخاسته به پرواز آید و ایشان باز را بران سر دهند این
از سراج مستفاد است **طبلسین** بفتحتین و سین مهمله نام شهر **طبع** بالفتح سرشت مردم که بران آفریده شده و مهر نهادن برنامه سکه زدن بر سیم و زر و نقش کردن
از منتخب و لطائف **طباع** بالفتح و تشدید با صاحب طبیعت ذکی و بمعنی کوزه گر نیز آمده و بکسر اول تخفیف با سرشت و خو مردم که زائل نشود از منتخب و بهار عجم
و کشف و میر نور العین شرح گلستان نوشته اند که طباع بکسر بمعنی طبیعت و سرشت مردم و طباع در جائی استعمال نمایند که صاحب آنرا شعور باشد طبیعت
را در مقامی استعمال کنند که صاحبش را شعور نبوده باشد و طبع را در هر دو محل آرند کذا فی بعض المعتبرات و لفظ طباع بکسر اول جمع طبع و جمع طبیعت هم میتواند
چنانکه بحار جمع بحر و صباح جمع صبح مستفاد از فصول اکبری و شافیه **طباق** بکسر موافق کردن دو چیز را باهم و طبقاتی که بعضی بر بعضی باشند از منتخب
طبق بفتحتین موافق و بار یعنی سرپوش که برابر آن شی دیگر باشد از منتخب مؤید و طرق معروف و نام علتی است که اسپ را پیدا میشود و لیکن در حق آن
اگر در اطراف اسپ بهم رسد و در لطائف نوشته که بکسر اول و سکون با بمعنی طبیلی و در دستور و در مصطلحات نوشته که طبق علتی ست که زبان حکه باهم کنند و قریب بالیدن
و سائیدن عضو مخصوص ست باکه باگیر **طبل** بالفتح اول بسکون با موحده نقاره کلان بفتحتین چنانکه شهرت دارد غلط ست **طپیدن** بفتح اول
کسر با و تا فوقانی بدل تپیدن در اصل بمعنی گرم شدن ست چون کمال گرمی را بیقراری لازم ست لهذا مجازاً بمعنی غلطیدن آید **طبل از زیر گلیم**
بر آمدن کنایه از ظاهر شدن راز کسی **طبال در زیر گلیم بودن** کنایه از پوشیده ماندن راز کسی **طبل خوردن** رمیدن و خود را کناره کردن از
مصطلحات **طبرخون** بید سرخ از برهان و در بهار چوبیست سرخ رنگ تلخ مزه و در مجموع اللغات و فرهنگ اللغات بمعنی صندل سرخ نوشته
طپانچه درین لغت بجای طا تای فوقانی نوشتن صحیح باشد چراکه لفظ فارسیست از مؤید و خان آرزو و در خیابان نوشته که طپانچه از مدار بهار موحده معلوم
میشود و فصحای عراق ببا رفارسی خوانند مؤلف گوید که طا در مطبقه در فارسی نیامده و متاخرین بسبب اختلاط عرب و عجم که در بعض الفاظ تصرف گونه کرده اند
بر فی را بطا و مطبقه نوشته اند مثلاً طلا و طپیدن و طپانچه وغیره تم کلامه **طبله** بالفتح صندوقچه کوچک **طبائع اربعه** اول سرد و تر دوم سرد و خشک سوم
گرم و تر چهارم گرم و خشک **طبعی** بالفتح اول و فتح با موحده و کسر عین مهمله منسوب به طبیعت چراکه حرف ثالث را اگر یا باشد در حالت نسبت حذف کنند چنانچه
مدنی منسوب بمدینه و بمعنی حرکات نام علمی از فنون حکمت و بفتح اول و سکون ثانی نیز آمده و درین صورت منسوب بطبع شد **طبقری** بالفتح و قاف نیز بفتح نام
مقامی و قبل طبقچه از کشف و برهان **طبی** بالکسر بالضم پستان چارپایان از منتخب و صراح **طبری** بفتحتین کنایه از لب معشوق مستعمله شعرا در بخارا منحف طبرزد
که بمعنی نبات باشد **فصل طای مهمله مع های مهمله** + **طحلب** بالضم و لام مفتوح و بار موحده سبزی که در آب استاده جمع میشود بهندی کائی گویند
منتخب **طحال** بکسر اول سپرز و بضم اول بیماری است که سپرز بهم رسد از منتخب **طحن** بفتح اول و سکون ثانی آرد کردن غله وغیره از منتخب **فصل طای مهمله**
مع رای مهمله + **طرفا** بالفتح و حرف سوم فا درخت گز که بهندی جهاو گویند **طروب** بفتح اول و ضم ثانی بمعنی شادمان و بضمتین شاد و بیا از لطائف
طریقت راه و در اصطلاح سالکان تزکیه باطن و شریعت تزکیه ظاهر ست و معنی را افاضل صاحب عبد الکریم خان مغفور از منهاج تحقیق کرده اند **طراوت**
تازگی از منتخب **طرائیث** جمع طرثوث و بمعنی تری **طرح** بالفتح انداختن و دور کردن و قائم کردن بنای مکان و نمونه تازه نو

وبمعنی نقاشی وکناره گرفتن بازکاری از لطائف ومنتخب ودر چراغ هدایت بمعنی فروختن جنسی بزور بر رعایا ودر خیابان نوشته که طرح بمعنیست
مقرر که حکام ظالم جنس خود را قیمت افزوده بر رعایا زبردستان دهند طراح بالفتح وتشدید ثانی وحاء مهمله بمعنی نقاش طرد بالفتح بردن و
بفتحتین نیز بمعنی راندن ودور کردن واستعمالش اکثر در گریزانیدن هوام باشد مثل مگس وزنبور وموش وپشه ومار از منتخب ولطائف ومدار وکشف
وغیره طرفدار بفتحتین پادشاه عظیم الشان وحاکم سرحدنشین از رشیدی وبرهان طرار بالفتح وتشدید راء بمعنی تیز زبان ودزد وگره بر از برهان وخیابان وطرار
ماخوذ است از طر که بفتح وتشدید تیز کردن وبریدن باشد طریر بر وزن فقیر مرد خوبصورت وخوش لقا از منتخب طرائر بالفتح خوبصورتان وچیزهای که تیز ورو[ا]ن باشد
طر بالفتح وتشدید بمعنی تیز کردن پیکان وبریدن وشگافتن وبالضم بمعنی همه وجمیع از منتخب ولطائف طرر بضم طاء وفتح راء اول موی پیشانیها وکرانهای هر چیز
ووادیها ونقوش جامه وکنارهای بام واین جمع طره است از صراح ومنتخب وغیر آن طراز بکسر نقش ونگار هر چیز ونقش وعلم جامه وبمعنی سنجاف وبالفتح نام شهری حسن خیز از
حدود ترکستان وبهر دو معنی معرب تراز است از قاموس ولب الالباب ومدار وبهار عجم وبرهان وزبدة الفوائد وابراهیمی طرابلس بالضم اول وبا موحده وضم لام وسین
مهمله شهریست بشام وشهریست بمغرب واین لفظ رومی است ومعنی آن بزبان رومی سه شهرست از منتخب ودر خیابان نوشته که طرابلس بفتح اول وضم با موحده
ولام بلده است از شام وبلده از مغرب وبعضی گویند که لفظ رومیست بمعنی معموره چنانکه در قاموس است طرطوس بفتح نام پهلوانی ونام دیهی پر رونق
طرفیقوس بفتحتین وبرد واو معروف وطرسیقوس بالضم هر دو یکیست نام پادشاهی از نصاری وبعضی گویند حکیمی بود نصارای از مؤید وغیره طریف غریب
ونادر ونوزاده از لطائف ومنتخب طرائف چیزهای لطیف وخوش ونوادر وتازه طرف بفتحتین کناره وبمعنی جانب وپاره از چیز وحصه وبالفتح اول وسکون
راء مهمله بمعنی چشم وجنبانیدن چشم وجنبانیدن پلک ونگریستن وبمعنی گوشه وکناره وباستعمال فارسی بمعنی کلیچه کمر که برای آرایش بندند وبمعنی بند زر و
نقره که بر کمر بندند وبمعنی ساخت اسپ هم آمده از بحر الجواهر ومدار وبرهان وکشف ورشیدی ولطائف ومنتخب ومؤید وباستعمال فارسی طرف بفتحتین بمعنی مقابل
از مصطلحات وبهار عجم ودر چراغ هدایت نوشته که طرف بفتحتین لفظ عربیست مگر فارسیان بمعنی حریف استعمال کنند وگاهی بمعنی وقت آید چنانکه طرف صبح
وطرف شام ونیز در مصطلحات نوشته که طرف بفتحتین بدون صله لفظ بستن بمعنی فائده آمده است وبضم اول وفتح ثانی جمع طرفه که بالضم بمعنی معشوق مستعمل
میشود وطرف بالکسر بعربی بمعنی اسپ خوش اصل وگرانمایه از کشف ومدار وشرح نصاب طرق بالضم وبضمتین بمعنی راهها این جمع طریق است از مؤید ومنتخب
وغیره طریق راه واین ماخوذ از طرق که بالفتح است بمعنی کوفتن چون پای روندگان راه را میکوبد لهذا راه را طریق گفتند از شرح نصاب وبمعنی نخل نیز
آمده وطریق باصطلاح رمل نام شکلیست از اشکال شانزده گانه رمل طراق بالفتح آواز یکه از زدن تازیانه برآید طربال بالکسر وحرف سوم با موحده بمعنی
مناره بلند وهر بنار بلند وصومعه بلند از منتخب طرفدار نجم کنایه از مریخ چه فلک نجم جای اوست از برهان وسراج طرم بالکسر شهد غلیظ از منتخب وشرح نصاب
طرف بستن حاصل کردن وفائده ونفع برداشتن چه طرف بمعنی کلیچه کمراست وبستن آن موجب زینت است از رشیدی وبرهان وبهار عجم وسراج وچهار شربت و
وجه تسمیه که مذکور شد از رشیدی طرفة العین بفتح طاء مهمله وسکون راء یکبار بر هم زدن پلک چشم از منتخب وغیره وکسانیکه بضم طاء خوانند محض غلط طرف
شدن مقابل وحریف شدن از مصطلحات طرف گرفتن حمایت کردن وگوشه نشینی از برهان وسراج طرح کردن ورنجیدن وافشاندن بنای
چیزی انداختن طرقوازن بفتح نقیب وچوبدار از برهان طرخان بالفتح نام پادشاه ترکستان وشخصیکه پادشاه خدمات خود او را معاف
کرده باشد ونام تره خوردنی از برهان وسراج طرخون بالفتح وخاء معجمه درختیست که عاقرقرحا بیخ آنست از برهان ودر سراج نوشته که
چوب بید مشک است واین معرب است طریان بفتحتین حادث شدن ووارد شدن چیزیست در چیزی شرح نصاب از یوسف بن بالغ طرقوا بالفتح اول
وتشدید راء مهمله مکسور وضم قاف ودر آخر الف ساکن بهیئة لفظ علامت جمع صیغه امر حاضر است بمعنی راه دهید وکسیکه غوغا معمولست نقیبان عرب پیش سلاطین طرقوا

میگویند **طرفه** بفتح و حرف سوم فا یکبار چشم بر هم زدن و نقطهٔ سرخی که در چشم پیدا میشود از ضرب و سقطه و نام منزل نهم از منازل قمر و آن دو کوکب است بمنزلهٔ
دو چشم برج اسد از منتخب و کشف و برهان وغیره و بالضم چیز نو و خوش و مجازاً بمعنی معشوق **طره** بالضم و تشدید رای مهمله بمعنی زلف و موی پیشانی و کناره هر چیز و
علاقهٔ منقش و بمعنی سقفی که از چوب و خشت بر دروازه‌ها سازند و آنرا باران گیر گویند و بهندی چهجا نامند از منتخب و صراح و بهار عجم و مصطلحات و چراغ هدایت
و برهان **طراوه** بفتح اول و زای و جامهٔ رنگین که بر سر علم و نشان بندند و در مؤید بجای واو دال مهمله نوشته **طریده** بفتح اول و یای معروف بمعنی حمله غالباً مشتق از طرد
که بمعنی گریزانیدن هم هم باشد از بهار عجم و مدار و خان آرزو در شرح سکندرنامه نوشته که طریده معرب تریده که بمعنی شوریست و مؤلف گوید میتواند که طریده بکسر اول و یای مجهول
اماله طراد باشد که بمعنی یکدیگر حمله آوردن ست کذا فی المنتخب اگر از معنی اشتراک و تقابل تجرید کرده بمعنی حمله آوردن گویند مضائقه ندارد **طرلاق گشته** یعنی شرمنده شده از سمیع
مؤلف گوید که طریق در اصل بمعنی کوفته و مضروب است خاطر آدم خجل و شرمنده نیز کوفته میباشد **طریقه** روش و مذهب و نزد منجمین مرتبه طی کردن قمر است این یازده درجه از
نوزدهم درجهٔ میزان که محل هبوط شمس ست تا سوم درجهٔ عقرب که محل هبوط قمر است این مرتبه اگر قمر یا یک نشانه رسد بزه دو شهر طریقهٔ محترقه نامند بقیاس منحوس ست **طرفی** بالفتح و یای
مجهول بمعنی اندکی از خیابان **طری** بفتح اول و کسر ثانی و تشدید تحتانی بمعنی تازه و نو **طراحی** بالفتح و تشدید رای مهمله و حای مهمله بمعنی نقاشی مستفاد از لطائف **فصل طای
مهمله مع سین مهمله** **طسوج** بالفتح و تشدید سین مهمله و واو معروف و جیم عربی کرانه و ناحیه و ربع دانگ که مقدار دو حبه است معرب تسو از منتخب و در رساله اوزان
نوشته که طسوج بیست و چهارم حصه هر چیز را گویند **فصل طای مهمله مع شین معجمه** **طشت** معرب تشت معنی معروف است از صراح **طشت گر و کاسه گر** هر دو نام
سازنده یعنی ساز نواز که در زمان سابق بود **طشت کسی از بام افتادن** رسوا شدن کسی و فاش شدن راز کسی از بهار شرب **طشت و خایه** نوعی از
بازی که بیضهٔ مرغ را خالی کرده از شبنم یا سیماب پر کنند و در طشت نهاده بآفتاب گذارند بیضه برقص می آید و کنایه از آسمان و زمین از برهان **فصل
طای مهمله مع عین مهمله** **طعم** بالفتح مزه و لذت و بالضم خوردنی یعنی طعام و طعمه مرغ از صراح و منتخب و مؤید و کشف **طعان** بکسر اول
نیزه زدن و نیزه زنندگان با همدیگر جمع طاعن است **طعن** بالفتح نیزه زدن و عیب گیری کردن بر کاری از منتخب و در قاموس بمعنی سیر و رفتار نیز آورده **طعمه** بالضم
خورش و روزی و بالفتح یکبار چشیدن از منتخب و صراح و مؤید و مدار **طعنه** بالفتح یکبار نیزه زدن و عیب جوئی کردن از منتخب **فصل طای مهمله مع
غین معجمه** **طغرا** بالضم نوعی از خط پیچیده حروف که بآن خط بر فرمان پادشاهان القاب نویسند ظاهراً این لفظ ترکی ست از بهار عجم و برهان و
در مناظرة الانشا نوشته که طغرا خط سطری باشد بخط پیچیده که القاب و اسم سلطان باشد مثل السلطان الاعدل الاعظم جلال الدین اکبر پادشاه غازی
طغماج بالفتح و در آخر جیم فارسی نام ولایتی از ترکستان و این لفظ صحیح طمغاج ست بتقدیم میم بر غین معجمه چنانکه در برهان و سراج است **طغرل** بضم اول و سکون
ثانی و کسر رای مهمله نام پادشاه از پادشاهان سلجوق و بضم اول و ثالث بر وزن بلبل جانوریست شکاری طائر مثل باز و عقاب از برهان و سراج و مدار و بهار عجم و در جهانگیری
نوشته که تغرل بتای فوقانی در ترکی بحری را گویند که طائر شکاری معروفست مؤلف گوید که تغرل بتا مبدل همینست **طغان** بضم نام یکی از پادشاهان ترک
و مخفف طغیان نیز آمده **طغیان** بالضم از حد در گذشتن از منتخب و لطائف و مجازاً بمعنی افزونی و کثرت استعمال این بر افزونی چیزهای نامرغوب و این باعث
گاهی بمعنی ظلم و بی فرمانی آمده **طغرل شدن** مردن سلاطین جغتائی از بهار شرب **طغان شاه** بضم اول نام پادشاه عظیم القدر از اولاد افراسیاب
طغیانی بزیادت یا در آخر لفظ طغیان ظاهراً درست نباشد چرا که طغیان خود مصدر ست حاجت بیای مصدری ندارد و دیگر آنکه گوئیم معمول فارسیان است که
در آخر بعض مصادر یای مصدری زائد کنند چنانچه فضول و فضولی و خلاص و خلاصی و سلامت و سلامتی **فصل طای مهمله مع فای** **طفل شب**
کنایه از ماه **طفولیت** بفتح اول و تشدید یای تحتانی بمعنی کودکی و طفلی و این مصدر جعلیست بزیادت واو بخلاف القیاس و نظیر این رجولیت **طفیف**
قلیل و ناتمام از منتخب **طفل** بالکسر نوزاده از آدمی و حیوان جمع و مفرد آمده از منتخب **طفیل** بضم اول و فتح ثانی اسم شاعر که ناخوانده

در مجالس طعام بیرفت از منتخب و مجازاً هر شخص که بدون طلب همراه مردم مدعو بدعوت رود گاهی متعلقین یار آخر زاند کرد طفیلی گویند و گاهی لفظ طفیل در محاورهٔ فارسی مجازاً بمعنی وسیله و ذریعه آید و گاهی یار طفیل مصدر باشد بمعنی طفیل شدن طفل مهند و مردمک چشم از برهان طفل جبیل روز و کنایه از آدم علیه السلام از انکه مدتی چهل روز طینت او سرشته شد از سراج طفره بفتح اول سکون فا بر جستن و فرصت انداختن و فاصله که میان کاری افتد و جهیدن از کشف و صراح و نزد اهل حکمت طفرهٔ الزاویه عبارتست از آنکه شی صغیر اکبر گردد و از شی کبیر آنکه مساوی کبیر شود و تقریرش آنکه زاویه که پیدا میشود فیمابین محیط دایره و قطر آن اعظم باشد از جمیع زاویه‌های حاده که پیدا شوند در میان دو خط مستقیم و برهانش مذکورست و در حاشیهٔ ثالثه تحریر اقلیدس و هیئت که اندک حرکت داده سر قطر را بجانبی با وجود ثابت ماندن سر دیگرش پس ازین حرکت آن زاویه حاده که از هر سه اقسام زاویه صغیر تر بود ناگاه زاویه منفرجه گردید که اکبر اقسام خود است و نگشت در اثنای حرکت مذکوره زاویه قائمه که متوسط الحال بود در خردی و کلانی و این نیست مگر طفره که شی صغیر باشی و متوسط برابر فشده ناگاه کبیر گردد و صورتش اینست طغاوه بضم اول و حرف چهارم واو بمعنی دایره که گرد آفتاب واقع شود و آنرا گرد ماه هاله گویند از منتخب

فصل طای مهمله مع قاف

طقطق بفتح اول آواز با هم زدن و چیزی سخت از لطائف

فصل طای مهمله مع لام

طلا بالکسر دوائی رقیق که بر عضو مالند و بمعنی زر سرخ و صاحب رشیدی نوشته که غالباً لفظ طلا معرب تلاست که لفظ هندیست بکسر فوقانی و تشدید لام بمعنی زر و بمعنی طمع کردن بطمع نیز آمده است و در سراج نوشته که طلا بمعنی زر سرخ در جهل تتار و ترشت بسبب اختلاط عجم و عرب بطبار ططبقه نوشته اند حتی که مطلا بمعنی زر اندوده استعمال کنند. طاوب بفتح اول بمعنی طالب از لطائف طاباب بالضم و تشدید لام بر وزن جلاب جمع طالب طالب بالضم و سکون لام و بای موحده معرب تلب بمعنی گروه مردم از برهان و لطائف و سراج طالحت بالفتح و بیار ندیدی آن از منتخب و صراح طلاقت بفتح و حرف چهارم قاف بمعنی کشادگی زبان و تیز زبانی و نقله از بحر الجواهر و کشف و منتخب طلح بالفتح و حای مهمله درختیست بزرگ خاردار در ریگستان بمعنی شکوفه خرما و بمعنی درخت موز که بهندی کیله گویند از منتخب و شرح نصاب و مدار طلا ر دست افشار نوعی از زر پیش قیمتیست که خسرو پرویز داشت مانند موم نرم بود چنانکه در زیر دست افشار صاحب جهانگیری و برهان نوشته طلع بالفتح شگوفه خرما از منتخب طلوع برآمدن آفتاب و هر ستاره و بمعنی مطلق برآمدن برکوه و جز آن از منتخب طلاق بفتح رها شدن زن از قید نکاح و بمعنی کشادگی و روانی و آزادگی و نشاط نیز آمده طلق بفتح اول سکون ثانی صد یکه ستاره بوقت زادن پیدا شود و آنرا در وزه نیز گویند و نوعی از سنگ که سفید براق و طبق بر طبق باشد آنرا ابرق نیز گویند و چون ابرق محلول را بر چیزی بمالند آتش آن چیز را نسوزد از منتخب و صراح و غیره و مجازاً بمعنی شراب آید بمناسبت آنکه ابرق محلول که ماننده آب میشود اکسیر است و شراب نیز در فواید قریب اکسیر دانند و بهمین جهت شراب اطلق روان نیز گویند و در صدد و الامراض برای معنی دوم بفتحتین نوشته و بالکسر حلال و باشد برآمده از چیزی چنانکه در منتخب و صراح است طلق محلول انچه کیمیاگران بحکمت و ترکیبات ابرق را مثل آب میگردانند و این اکسیر اعظم است طل بالفتح و تشدید لام باران قطره‌های باریک و بمعنی شبنم از منتخب طلل بفتحتین جسم و کالبد تن و جثه و نشانهای خانهای ویران اطلال جمع آن از منتخب و برهان طلسم بکسر تین انچه خیالهای موهوم بشکل عجیب بنظر می آیند و نیز شکلی و صورتی عجیب بسر دفاین و خزاین تعبیه کنند از مدار و بهار عجم و کشف و از بعض کتب دریافته شده که طلسم از اجزای ارضی و سماوی ساخته میشود یعنی از بعض ادویه و ساعات مخصوصه فقیر مولف گوید که ظاهر الفظ طلسم لفظ یونانیست عربی نیست چه در تقدیر عربی بودن بکسر تین آمدن این لفظ وجهی ندارد چرا که این وزن در کلام عرب نیامده اگر عربی بودی بکسر اول و فتح ثانی بر وزن قمطر آمدی طلق حلال باروان صاحب موید نوشته که بفتح اول مجموع بمعنی شراب طلق بمعنی خالص و حلال بمعنی بیرون آمده و باروان بهار موحده صراحی

باید دانست که بمعنی هر دو لفظ اول کتب لغات معتبره گواهی میدهد و دیگر آنکه شراب را که حرمت ان منصوص ست حلال گفتن کفرست
فقیر مؤلف گوید که مطلق مجازاً بمعنی شراب و مطلق حلال عبارت از شراب مثلث که مباح ست و آن شیره انگور باشد که دو ثلث آن بجوشیدن بسوزد و یک ثلث
بماند سکر نمی آرد و منافع آن قریب بخمرست یا آنکه طلق بالکسر بمعنی آنچه برآمده باشد از چیزی موصوف و حلال صفت آن پس مجرباً صفت موصوف مضاف
بسوی نار دان خون که مخفف انار دانه است یعنی آب حلال که برآمده است که از دانهای انار یا آنکه حلال بالتخفیف را مخفف حلال بالتشدید توهم کرده خوانده شد چراکه
شراب کشاینده و سنداده مسابات ست طلیجن بالفتح این لغت نصاب سبعه و دیگر کتب دیده نشده است مگر در منتخب طاجن نوشته و معرب تابه گفته و نزد مؤلف
طاجن معرب تابه نیست چه طاجن ماخوذ از طجن است که بمعنی بریان کردن باشد ظاهر اطلجن از تحریف کاتبان ست و صحیح طاجن باشد طلبیدن بفتحتین با خود
از طلب که لفظ عربیست تا بمعنی چیزی مصدر عربی است که از تصرف فارسیان تصریف آنها بطریق فارسی می کنند مثل فهمیدن از فهم و رقصیدن از رقص
طلبیدن از طلب و بلعیدن از بلع که بمعنی چیزی را بگلو فرو بردن ست و غارتیدن از غارت از چراغ هدایت و خیابان و دیگر شرح محققین طلیعه بفتح
اول و کسر لام و همین جماعه فوجی که بشب حفاظت لشکر و شهر کنند و مقدمه لشکر را نیز گویند ای نوجی که پیشتر و لشکر باشند تا از دشمن واقف میشود از منتخب و کشف
طلایه بفتح و حرف چهارم یای تحتانی فوجیکه بشب حفاظت شهر و لشکر کنند از منتخب و کشف و مردم اینجا که طلاوه گویند خطاست صاحب بهار عجم در رساله جواب الحرف
نوشته است طلایه که بمعنی فوج محافظ لشکر ست در اصل طلائع بود جمع طلیعه مگر فارسیان بمعنی مفرد استعمال کنند چنانکه بجای عجیب عجایب و بجای ملک
ملائک چنانکه سعدی گوید مصرعه ملائک صورتی طاوس زیبی و مشایخ و امرا و اولیا همین حال دارد طلبه بفتح هر سه حرف اول بمعنی طالبان و این
جمع طالب ست طلحه بالفتح درختی و نام یکی از اصحاب عشره مبشره رضی الله عنهم طلاق رجعی طلاقی که بعد آن در میان مدت عدت رجوع کردن بزن بی
نکاح جایز باشد و آن یکبار یا دو بار بلفظ طلاق گفتن ست بخلاف طلاق باین که رجوع کردن در آن بدون نکاح جایز نباشد و آن گفتن ست زن را انت بائنة
ای تو بمعنی باین باشد و بخلاف طلاق مغلظه که در آن تا زن منکوحه شخص دیگر شده طلاق نیابد نکاح بآن زن شوهر اول را جایز نباشد و آن سه طلاق است
طلق روان گوهری کنایه از شراب انگوری فصل طای حطی مع میم طمانینت بضم طای حطی و کسر نون اول و یای معروف و فتح نون ثانی
بمعنی سکون قلب و کسانیکه بفتح طا و بیک نون اول خوانند و نون ثانی را اندازند خطاست از منتخب و ذیل و از فصول اکبری همین مبرهن است مگر از صراح
از حذف یک نون ظاهر میشود طمث بالفتح و ثای مثلثه بمعنی خون حیض و حائض شدن و جماع از منتخب و لطائف طمغاچ بالفتح در آخر جیم فارسی نام ولایتی
ست از ترکستان از برهان و سراج طمس بالفتح ناپدید گردن و دور شدن و در اصطلاح صوفیه ذهاب رسوم و عادات است بالکلیه در صفات حق تعالی و این
انتهای مرتبه است از لطائف و کشف و منتخب طماع بالفتح و تشدید میم بسیار طمع کننده بالضم و تشدید میم طمع کنندگان در صورت جمع طامع است طمع
بالفتح و بفتحتین امید و حرص از منتخب طمطراق بضم هر دو طا بمعنی کر و فر و شان و تجمل از برهان و کشف و مدار و صاحب مؤید نوشته که طم بمعنی علوست و طراق
بمعنی آوازه و خوشی و طمطراق از این مرکبست طمع خام تمنای امریکه ممکن نباشد طم و رم بالکسر و واو عاطفه و کسر را مهمله دو کلمه است مرکب بمعنی مال بسیار از
لطائف طمانینه آرام و آرامش از لطائف طماقه و طماغه بضم اول هر دو یکیست با بدال قاف بغین معجمه بمعنی کلاه باز و چره و غیره و این لفظ ترکیست منتخب
فصل طای حطی مع نون طناب بکسر ریسمان خیمه از بهار عجم و مدار بفتح و بکسر طنب بفتحتین بمعنی طناب و بضمتین طناب خیمه از صراح و مدار و
طنجیر بالکسر و جیم عربی بکسر دیگ بزرگ و دیگچه بمعنی پاتیله که آورده معروفست از شرح نصاب طنز ناز و سخریه و سخن بر موز گفتن و طعنه از لطائف طناز بالفتح و تشدید
بسیار سخن برموز گوینده و نازکننده و در رفتار بناز کننده و شوخ از لطائف و مدار طنبک بالضم نوعی از دهل کوچک معرب تنبک از برهان و در سراج نوشته که طنبک بالضم
دهل باشد هم در رفته که بازیگران و غیره در بغل گرفته بنوازند و این در اصل تنبک بوده تا قرشت بود طنین بالفتح بمعنی صدا و آواز از لطائف طنین بفتح اول بر وزن

قرین آواز مگس و زنبور و پشه و بانگ گوش و آواز طاس و آواز طنبور از لطائف و منتخب **طنبور و طنبوره** بالضم ساز معروف و این معرب تونبره است که لغت هندیست
بمعنے کدوی تلخ چون ساز مذکور در اصل از کدوست لهذا باین اسم مسمی گشت از بهار عجم و مدار و منتخب و رشیدی چنین نوشته که طنبوره معرب تنبوره است و تنبوره
اصل دنب بره بود و بره است که در عرف آنرا دنبه گویند چون ساز مذکور مشابه بدم بره است لهذا باین اسم مسمی گردید **طنطنه** بفتح هر دو طای مهمله آواز
طنبوره و رود و بربط و بمعنی کر و فر از لطائف و منتخب و برهان و بمعنی آواز نقاره و کوس نیز مستعمل شده زیرا که از هر دو نقاره یکی زیر باشد و دیگر بم پس آواز زیر
را طنطنه نامند و آواز بم را دمدمه **فصل طای مهمله مع واو** **طوبی** بالضم و بای موحده مفتوح مؤنث طیب بمعنی خوشبو دار و تر و پاک تر و گاهی
بمعنے عیش خوش و بشارت و فرحت آید و نام درختیست در بهشت که بهر خانه از اهل جنت شاخی از ان باشد و میوه های گوناگون و خوشبوها از ان حاصل آید و گاهی
فارسیان برای امیغی طوبی بکسر بای موحده نیز خوانند از لطائف و منتخب و غیره **طورسینا** بالضم و سین مهمله مفتوح کوهی است بشام که موسی علیه السلام را بران
تجلے شده بود از منتخب **طوعا و کرها** بفتح طا و فتح کاف قدرے خوش و قدرے ناخوش از خیابان **طویت** بفتح طا و کسر واو و تشدید یای تحتانی مفتوح بمعنی پیچیده گی
و نیت و اندیشه و چاه از منتخب و زبدة الفوائد **طوائح** بفتح اول و کسر همزه که حرکت چهارم ست و حای مهمله حوادث و آفات و هلاکی از صراح **طود** بالفتح و دال
مهمله کوه کلان از صراح و منتخب **طور** بالضم بمعنے مطلق کوه و بزبان سریانی نیز کوه را طور میگویند و آن کوه که موسی علیه السلام را تجلی بران شده بود
آنرا طور سینا نام ست و فقط طور نیز استعمال کنند **طوایه** در سلک مروارید **طومار** بالضم نامه و صحیفه از منتخب و در کشف مکتوب را از **طوامیر** بفتح و میم مکسور
جمع طومار **طوس** بالضم معرب توس و آن شهریست در خراسان و نام شخصے از رساله معربات **طورسیقوس** بضم اول و فتح دال و یا و واو ثالث هر دو معروف
هر دو سین مهمله و قاف زاهد نصرانی و حکیم ایشان و نزد بعضے نام بادشاهی از نصاری **طوالع** بفتح جمع طالعه و نام کتابیست **طوع** بالفتح و عین مهمله رغبت
و اطاعت انچه واجب نباشد بجا آوردن **طوغ** بواو مجهول و غین معجمه لفظ ترکیست بمعنی نشان فوج و جای این مبدل اول ترکی فوقانے ست **طوف**
بالفتح گرد اگرد چیزے گردیدن از لطائف و بمعنی مطلق سیر گشت نیز می آید **طواف** بفتح و تخفیف گرد چیزی گشتن **طواف** بالفتح و تشدید او خادم که بهر هر مهرباسے
خدمت کند و سرو بسیار طواف کنند از منتخب **طوق** بالفتح وسع و طاقت و توانائی و گردن بند و حلقه و هر چه مدور باشد و گرد چیزے بر آمده باشد از منتخب و صراح و
مصطلحات نوشته که طوق چیزیست از عالم علم که شکل پنجه بران نصب کنند **طوارق** بالفتح اول و کسر را مهمله حوادث که شب بآید آسمان فرود می آیند و تنها های زمانه
جمع طارقه از منتخب و کشف **طوطاک** بواو معروف نام ساز **طویل** دراز و نام بحریست از نوزده بحور اشعار و این بحر با شعار عرب تعلق دارد و شعر فارسی
درین بحر کمیاب چرا که در فارسی مطبوع نیست اصل این بحر فعولن مفاعیلن ست چهار بار مثالش بیت ✽ دلآرام یارا اگر بوعده وفا بودی ✽ بنوعی گر بدهے
کافر سلے بجا بودے ✽ و این بحر را از نجبت طویل گویند که واضع علم عروض بخلاف این بحر بعض بحور را مسدس وضع کرده بود و بعضے دیگر مثمن اند بسبب
زحافات کوتاه هم میشوند و مجزو هم میگردند و بعضے یک رکن از آخر هر مصرعه انداز ند بخلاف این بحر که مثمن وضع کرده و مجزو و مسدس نمی آید و بعضے گویند که در ارکان
این بحر او تاد مقدم اند بر اسباب و وتد طویل ست بنسبت سبب و انچه در عام بر بحر طویل شهرت دارد بحر رمل مثمن مخبون ست که آنرا مضاعف کرده بر شانزده
رکن بنا نمایند **طول امل** کنایه از حرص و بنا **طوفان** بالضم سیل غرق کننده و شدت باد تند و هر چیز که بسیار غالب باشد و همه را فرو گیرد از منتخب
طوطیه اول طاء حطی نوشتن غلط ست صحیح بتاء فوقانے باشد بر وزن تزکیه بمعنی گستردن و تمهید کردن و نیز سپر فرمودن **طویله** بیای معروف مشتق
از طول و آن رسنے دراز باشد که بران پای چند اسپان می بندند و مجازاً بمعنی مکان و عمارتے که دران اسپان را نگاه دارند و آن عمارت اکثر جا
طویل باشد که در ان چند اسپان را مقام باشند و کسانی که لفظ طویله را بیای مجهول خوانند خطاست مگر آنکه این را از تصرف فارسیان دانند
چنانکه مدهوش و غوطه که هر دو لفظ بواو معروف ست و فارسیان بواو مجهول خوانند و طویله بمعنی سلک و رشته مروارید از بهار عجم و منتخب و لطائف و کشف و مؤید

طوی بالضم و واو معروف معرب توی که بتای فوقانی و واو مجهولست در ترکی شادی عروسی را گویند کذا فی البرهان و مولف را از کتاب معتبر ثبوت رسید که طوی بضم طا و واو غیره ملفوظ که علامت ضمه ناست و سکون واو در ترکی شادی را گویند در اصل بتای قرشت ست مگر متاخرین تا را از لفظ را بطا مبدل نموده اند و بضم طا و فتح واو والف بصورت یا نام و آدست در شام که آنرا وادی ایمن نیز گویند از منتخب و بفتح طا و فتح واو والف بصورت یا بمعنی گرسنگی از شرح نصاب طوطی معرب توتی از رشیدی و آن طائریست سبز که بعرف آنرا طوطا نامند و نیز توتی بهر دو تای فوقانی طائری کوچک است که در ایام رسیدن توت پیدا می آید و خوردن توت را دوست می دارد و این منسوب بتوت ست فصل طای مهمله مع ها

طهماسپ بالفتح و سین مهمله ساکن چنانکه در فارسی لفظ پارس و کارد در آخر با فارسی نام یکی از بادشاهان ایران که سخی و عادل بود از مدار برهان و گویند که او جد شاه عباس بود و در سراج نوشته که طهماسپ نام بادشاه ایران و او پسر شاه اسمعیل بن حیدر صفوی ست او بادشاه دوم از سلاطین صفویه است طهارت بالفتح پاک شدن از منتخب و بمعنی وضو و استنجا مستعمل طهمورث نام بادشاهی ست از ابنای هوشنگ که شیطان را مرکب خود ساخته بود در اول و آخر این لفظ تای فوقانی خواهد بود از برهان و سراج طهر بالضم پاک شدن از حیض و ایام پاکی که فیما بین حیض باشد طهور بفتح اول و ضم ثانی بمعنی پاک کننده و پاک طهیر پاک کننده و پاک طهران بالکسر معرب تهران که شهریست در ایران طه الیس هر دو لفظ نام سوره قرآن مجید و در حقیقت این هر دو اسم مبارک آنحضرت صلی الله علیه و آله وسلم است طه کنایه از یا طاهر ست و یس اشارت ست باسم یا سید فصل طای مهمله

مع یای تحتانی طیب اللاداکنایه است از خوش آواز و خوشگو از فردوس اللغات طیب بالکسر و در آخر بای موحده بوی خوش و خوی خوش و پاک شدن و خوش طبعی از منتخب و کشف و بفتح اول و کسر یای تحتانی مشدد بمعنی حلال و لذیذ و پاک طیب و مطیب هر دو بیای تحتانی مشدد و نام هر دو پسران نبی صلی الله علیه و آله وسلم در مردم نام ایشان طیب و طاهر مشهور ست از منتخب و مزیل طیبات بالکسر خوش طبعیها فی ظرافتها طیبت بالکسر و حرف ثالث که بای موحده است مفتوح بمعنی مزاح و خوش طبعی و حلال شدن از منتخب طینت بالکسر و حرف ثالث نون اندکی از گل و سرشت و خو از منتخب طیهوج بالکسر و یای معروف و ضم ها و جیم عربی معرب تیهو و آن مرغی باشد شبیه بکبک لیکن از کبک کوچکتر از برهان بعضی گویند که بهندی آنرا لوا نامند طیر بالفتح مرغ و مرغان این لفظ جمع و مفرد هر دو آمده است از منتخب و در شکرستان نوشته که طیر اسم جمع است احیانا بر واحد نیز اطلاق کنند طیار بالفتح و یای تحتانی مشدد بمعنی پرواز کننده فارسیان مجازا بمعنی مهیا و آماده و مستعد استعمال کنند و تحقیق آنست که این لفظ در اصل قوشچیان یعنی میر شکاران نسبت که چون جانور شکاری از کریز برآمده مستعد و آماده پرواز و شکار اندازی میشود گویند که این جانور طیار شد چون باین معنی شهرت گرفته مجازا هر شیی مهیا را طیار گویند و بتای فوقانی نوشتن و فارسی بودن این لفظ محل تامل است از بهار عجم و چراغ هدایت و سراج فقیر مولف گوید که تیار بتشدید بمعنی جلد رفتار و جهنده و مواج است چنانکه در منتخب و صراح پس بمعنی درست و مهیا مجازا باشد از معنی لغوی تفصیلش در باب تای فوقانی نوشته ام طی کشح روزه دارنده طی و روزه طی چنان باشد که بعد سه روز طعام خورند اگرچه بوقت شام به چهار قطره آب افطار میکنند طیش بالفتح و شین معجمه سبکی و سبک شدن و رفتن عقل و خطا شدن تیر از نشانه از منتخب و صراح و در خیابان مجازا بمعنی غصه و بید ماغی طیف بالفتح خیال که در خواب نماید از منتخب طیران بفتحات هر سه حرف اول بمعنی پریدن و بسکون نیز آمده مگر اصل اول است از منتخب و بهار عجم طی لسان بالفتح و یای تحتانی مشدد مکسور که مضاف است بسوی لسان بمعنی نوردیدن زبان مراد از ان خاموشی است و گاهی کنایه از استعداد گفتن باشد طیلسان بالفتح و حرف لام بهر سه حرکت معرب تالسان نوعی از ردا و فوطه که عربان و خطیبان و قاضیان بر دوش اندازند از سراج و منتخب و برهان طین بالکسر گل و خاک نمناک از شروح نصاب طیان بالفتح و تشدید یای تحتانی بمعنی گرسنه و پیچیده و گلکار یعنی کلال و نام شاعر بیهوده گو از منتخب و شرح خاقانی طیره بالفتح بمعنی خشم و غضب و بالکسر خفت و سبکی

وعجائب و غیب از خیابان و برهان و رشیدی و بهار عجم و کشف و منتخب و خان آرزو در سراج اللغات و شرح خاقانی نوشته که طیره بیای معروف بروزن خیره بمعنی غمناک و خجل نیز آمده و انچه سروری گوید که از بیت سعدی سه دو چیز طیرهٔ عقلست دم فروبستن الخ بمعنی خجلت و آرزو گی استنبط میشود مولف گوید که در عربی طیره بالفتح بمعنی خشم و غضب آمده چون در بیت مذکور درست نمیشود غایتش آنکه از خشم مراد سبب خشم خواهد بود و طیره بکسر اول و فتح تحتانی و را مهمله بمعنی فال بد از منتخب و صراح طیاره کنایه از اسپ تیز رفتار و این مجاز است و در برهان نوشته که بمعنی کشتی و جهاز تیز رو طیبه بفتح اول و سکون یاء تحتانی و فتح باء موحده اسم مدینه منوره از صراح و منتخب طے بفتح بروزن می نام قبیله است از یمن که حاتم طائی منسوب بآنست و بالفتح و تشدید یا بمعنی گرسنگی و بمعنی نوردیدن و نوردهٔ چیزی و نام علتی که از آن موی حلقه دار میشود از منتخب و مؤید و لطائف و شمسی و در بهار عجم نوشته که فارسیان این لفظ را اکثر به تخفیف هم استعمال کنند و قتیکه بمعنی نوردیدن باشد

باب ظاء معجمه

فصل ظاء معجمه مع الالف ✽ ظاهر میدان عقب شهر و قصبه ای حوالی شهر و قصبه فصل ظاء معجمه مع باء موحده ✽ ظبی بفتح اول و سکون باء موحده بمعنی آهو از منتخب ظبا بکسر اول آهوان این جمع ظبی است از منتخب فصل ظاء معجمه مع راء مهمله ✽ ظرفاء بضم اول و فتح راء مهمله و فا جمع ظریف از منتخب ظرافت بفتح دانائی و زیرکی و خوش طبعی از منتخب ظریف زیرک و دانا و خوش طبع از منتخب ظراف بالفتح و تشدید را شخصے بدرجه کمال زیرک و خوش طبع باشد از منتخب ظرف بالفتح زیرکی و آوندکه در آن چیز را نگاه دارند از منتخب و در مصطلحات نوشته که در محاوره فارسی ظرف بمعنی حوصله آرند تم کلامه فصل ظاء معجمه مع عین مهمله ✽ ظعن بالفتح و عین مهمله بمعنے کوچ کردن و رفتن از لطائف و منتخب ظعین رونده و کوچ کننده از لطائف ظعینه بعین مهمله زنے منکوحه که در هودج باشد از صراح فصل ظاء معجمه مع فا ✽ ظفر بفتحتین فیروزمندی و بالضم ناخن از منتخب اللغات فصل ظاء معجمه مع لام ✽ ظلمت بالضم تاریکے از منتخب و در صراح بالضم و بضمتین ظلمات بضمتین و این جمع ظلمت است و در نظم بسبب ضرورت شعرے بسکون لام نیز جائز داشته اند از مدار و بهار عجم و منتخب و مزیل ظلیت بالکسر و تشدید لام و تشدید یاء تحتانی بمعنے سایه شدن از شمسی ظلف بالکسر سم شگافته چون سم گاو و گوسپند و آهو و مانند آن بخلاف سم اسپ و خر و بغل و گورخر که آنرا حافر گویند اظلاف جمع آن از منتخب و دیگر کتب معتبر ظل بالکسر و تشدید لام سایه و خیال و نمونه و سایه اول روز و بالفتح سایه آخر روز را گویند از منتخب ظل ظلیل سایه که دائم مانده سایه کشیده و دراز و سایه تمام و کامل از منتخب و صراح و مؤید مدار ظلال بفتح سایه ابر و جای سایه دار و بکسر اول جمع ظل ست از منتخب و صراح ظلم بالضم ستم و گذاشتن چیزی در غیر محل آن و بفتحتین تاریکی و تاریک شدن و بضم اول و فتح لام جمع ظلمت ست از منتخب و لطائف ظلوم بفتح اول و ضم ثانی صیغه مبالغه بمعنے سخت ظالم و بغایت ظلم کننده از کشف و لطائف ظلام بفتح تاریکی اول شب و بکسر اول جمع ظلمت و بالفتح و تشدید لام بسیار ظلم کننده و سخت ظالم و بمعنی مطلق ظالم نیز می آید از کشف و صراح و منتخب و شمسی اظل زمین کنایه از شب از برهان ظل الله سایه خدا و باصطلاح بادشاه را گویند چه سایه هر شے مناسب او ست و حکایت میکند از ذات الشخص بادشاه نیز همین حال دارد بذات الٰهی که انتظام مملکت بذات اوست چنانچه انتظام وجود ممکنات بوجود باریتعالی از خیابان ظلمات ثلاثه کنایه از سه تاریکی که یونس علیه السلام را پیش آمد یکی تاریکی شب دوم تاریکی شکم ماهی سوم تاریکی قعر دریا و بعضے گویند کنایه است از کدورت طبعی و هواهای نفسانی و صفات حیوانی از برهان و در منتخب نوشته که ظلمت شکم مادر و مشیمه و نسبت بدر ظلمه بفتح اول و ثانی و ثالث بمعنی ظالمان و این جمع ظالم است ظله بالضم و تشدید لام سائبان و صفه و انچه سایه کند و ابر که سایه افگند از منتخب و لطائف و صراح ظلما فی بفتحتین تاریک

واین منسوب بظلم که بفتحتین است نه بضم بمعنی تاریک شدن والف و نون ماقبل یا رنسبت در بعض محل زاید آرند چنانکه در نورانی وحقانی وجسمانی

فصل ظاء معجمه مع میم ٭ ظما بفتحتین تشنگی وتشنه شدن وبالکسر ومد تشنگان از لطائف ومنتخب **فصل ظاء معجمه مع نون مثلثه**

بالکسر وتشدید نون بمعنی تهمت از صراح ظنون بفتح اول بدگمان ظن بالفتح وتشدید بمعنی گمان بمعنی تهمت ودر اصطلاح غلبه یکی از طرفین وقوع ولا وقوع از لطائف ومنتخب ومدار الافاضل **فصل ظاء معجمه مع ها** ٭ ظهار بکسر اول بمعنی هم پشت شدن وگفتن مرد زن خود را که تو

بر من پشت مادر منی باین گفتن مرد زن حرام میشود و تا کفاره نه دهد حلال نگردد از منتخب ظهر بالضم هنگام زوال وبالفتح بمعنی پشت وبفتحتین درد

پشت از منتخب ظهیر بفتح اول بمعنی هم پشت وبمعنی یاری دهنده وپشتی کننده این لفظ جمع ومفرد هر دو آمده وبمعنی آنکه پشت او درد کند

از منتخب ونام شاعری از فاریاب ظهاره بکسر اول بمعنی ابره قبا وغیره از شرح نصاب **فصل ظاء معجمه مع یای تحتانی** ٭ ظئر بکسر

اول وسکون همزه ورای مهمله دایه که بچه غیر را شیر دهد از منتخب وشرح نصاب چون همزه درین لفظ یک گونه صورت یای تحتانی دارد لهذا ابتدیان درینجا نوشت

باب عین مهمله

فصل عین مهمله مع الف ٭ عاقرقرحا بکسر قاف اول وفتح قاف دوم وحای مهمله نام دوائی معروف از مزیل عاشورا وعاشور وعشورا

روز دهم محرم الحرام از منتخب وصراح ودر آخر لفظ عاشورا الف را بها بدل کرده عاشوره نوشتن غلط است عالم آب نشئه شراب وعالم شراب

حالت مینوشی از بهار عجم عاریت بتشدید یای تحتانی وتخفیف آن نیز آنچه بدهند وبگیرند از منتخب ومزیل ودر صراح نوشته که منسوب بسوی عار چرا که

طلبیدن آن عار وننگ است عاهت بمعنی آفت از منتخب وکشف عاهات آفتها وسختیها از منتخب عاطفت مهربانی کردن عابث بکسر بای موحده

وثای مثلثه بازی کننده از لطائف عارج بکسر رای مهمله بالا بر آینده عالم برزخ مقام ارواح که مابین موت وقیامت است عاد قومی که هود علیه السلام

برسالت ایشان آمدند وایشان از نسل عاد بن سام بن نوح بودند از باعث نافرمانی حق بطوفان باد هلاک شدند از منتخب وغیره عاقد عهد کننده وگره

زننده عائد باز گردنده وعود کننده از منتخب عاذر بفتح ذال معجمه نام مردی که بی ایمان مرده بود عیسی علیه السلام بعد از چهل سال او را زنده کرده مسلمان ساخته بودند

عاطر بکسر طای مهمله بوی خوش دارنده عاقر بکسر قاف بمعنی عقیم ونازاینده ودرین مذکر ومؤنث برابر است یعنی در تانیث تا نیارند عامر آباد کننده

وآباد وبرین تقدیر عامر بمعنی معمور باشد چون دافق بمعنی مدفوق ونام مردی از منتخب عار ننگ وعیب از مدار عالم صغری وعالم صغیر نیز ودویست

عبارت از انسان وجسم انسان چرا که هر چه درین عالم کبیر موجودست نظیرش در انسان وجسم انسان نیز موجود باشد چنانچه روح بادشاه وعقل وزیر

وحسد وبغض وقهر ورحم وحیا وحلم از بدان ونیکان ملک که سپاه اوهستند ودماغ آسمان وچشم وگوش ومنخرین ودهان سبعه سیاره واستخوان کوه

وموی نباتات ورگها انهار علی هذا القیاس عالم امر عالم ارواح وعالم ملائکه عارض عرض دهنده لشکر وشمار کننده لشکر یعنی بخشی فوج با سالار

فوج وانچه لاحق شود بچیزی ورخساره وابر پراگنده وافق ومطلق ابر نیز از منتخب وکشف ودر لطائف نوشته که آنچه در محاورات ست بمعنی رخساره

عارض بفتح راست وبرای معنی دیگر بکسر را عاطف مهربانی کننده وبرگرداننده واسپ ششم از جمله ده اسپ که بدان گرد بسته دوانند از منتخب

عاکف بجای مقیم شونده ودر مسجد برای عبادت نشیننده از منتخب عاشق ومعشوق دو نگین متغایر اللون که در یک خانه انگشتری باشد از چراغ هدایت

عاق سرکش با مادر و پدر از منتخب عایق بکسر سوم که همزه است بمعنی مانع وباز دارنده وبرگرداننده از منتخب عاجل بکسر جیم شتاب کننده وانچه بشتاب باشد

بی مهلت گاهی مراد باشد ازین دنیا از منتخب وصراح وغیره عاطل برهنه وخالی از پیرایه وبیکار از منتخب عالم مثال عالمیست لطیف تر بنسبت این

عالم اجسام هر چیز که درین عالم بنظر می آید نظیر آن دران عالم موجود است عائل بکسر همزه بمعنی درویش عادل برابر کننده وداد گر بمعنی صد فاسق که در شرح گواهی

او معتبر باشد عاذل بکسر ذال معجمه ملامت کننده از منتخب عاصم بکسر صاد مهمله بازدارنده و نگاه‌دارنده و نام یکی از قراء سبعه که حفص شاگرد اوست عالم
بکسر لام دانا و داننده و فتح لام جهان و مخلوقات از منتخب و مؤید و بعضی از محققین نوشته‌اند که فاعل بفتح عین وزنیست که مفید معنی اسم آله میشود چنانکه
خاتم بفتح تا فوقانی بمعنی ما یختم به پس عالم بفتح لام بمعنی ما یعلم به باشد چون از دیدن عجائبات جهان علم بر قدرت و ذات حق تعالی حاصل میشود
لهذا جهان را عالم گویند و مجازاً بمعنی انواع مخلوقات آید و در محاورات فارسی حال و بمعنی حالت و صورت نیز مستعمل میشود عام بمعنی سال و تشدید
میم همه را فرا رسنده و ضد خاص از منتخب عادیان کسانیکه منسوب بقوم عاد بودند عامل دریا و کان کنایه از آفتاب از سراج عامر و عامره آباد
کننده و آباد و معمور از منتخب و کشف عارفه زن شناسا و شکیبا از منتخب و بمعنی مهربانی نیز آمده عاصفه بکسر صاد مهمله و فا باد تند و سخت از منتخب و کشف
عواصف جمع آن عانه بفتح نون زیر ناف عارضی آنچه لاحق شود بچیزی عادی هر چیز که عادت شود منسوب بعادت بحالت الحاق یا از نسبت تا
مصدر از آخر افتاده و هم منسوب بقوم عاد که کافر بودند و بمعنی دشمن و بیداد کننده عالم هیولانی عالم اجسام عامری منسوب بقبیلهٔ بنی عامر عاری
بمعنی برهنه از منتخب عامی در اصل بتشدید میم است منسوب بعامه اما فارسیان حرف مشدد در اکثر مخفف سازند از خیابان عاصی گناهگار و بفرمان
و باصطلاح اطبا معده که از مسهل نه پذیرد و دوری که در فصد خون ندهد و ابر سیاه که بارش نکند عائلی بکسر همزه که حرف سوم است بمعنی قید و لیثی از لطائف
فصل عین مهمله مع بای موحده * عبا بفتح گلیم از مدار و کشف و در منتخب گفته نام پوششی است عبد المطلب بضم میم و تشدید طا و کسر لام نام
جد رسول الله صلی الله علیه و سلم عب بالفتح و تشدید بای موحده پی در پی خوردن آب و بدهان پری خوردن آب از منتخب عباب بضم سیل بزرگ و بر
و بسیار و بلندی آب و اول هر چیز از منتخب عبوست بضمتین ترشروی عبودیت بضمتین بندگی از منتخب عبرت بالکسر بمعنی اندیشه و پند گرفتن از منتخب و مؤید
و صراح و مؤلف گوید ظاهراً چون عبرت بالکسر بر وزن فعلة است بالکسر برای حالت و نوع باشد پس معنی لغوی عبرت نوع خاص عبور کردن طبیعت است از غفلت
بسوی آگاهی و اینجا اهل لغت بمعنی اندیشه و پند گرفتن نوشته‌اند مجاز است عبارت بکسر بیان و تعبیر کردن عبد الله بن زیاد یکی از امرای یزید پلید ملعون
گویند که او در احتساب خیلی تاکید داشت عبید بفتح اول و کسر موحده بمعنی بندها و غلامان و این جمع عبد نیست بلکه اسم جمع است که معنی جمع دارد و بضم اول و فتح
موحده تصغیر عبد از فصول اکبری و منتخب و کشف عباد بکسر بنده‌های خدا از منتخب و بضم اول و تشدید موحده عبادت کنندگان و باین معنی جمع عابد است عبیر نوعی
از خوشبوهای خشک که بر جامه باشند از سراج و در منتخب نوشته که نام خوشبوئیکه از صندل و گلاب و مشک سازند و در صراح و مؤید و کشف هم در منتخب نوشته که
از خوشبوئیست با زعفران آمیخته ظاهر اقول سراج اللغات مطابق محاوره است عبهر بالفتح اول و ثالث نرگس که در میان آن زر باشد بخلاف شهلا که سیاه
باشد عبور بضمتین گذشتن از آب از منتخب و در استعمال بمعنی مطلق گذر کردن از راهی و بفتح اول بمعنی ستاره شعری نیز آمده عبر بالفتح تعبیر خواب گفتن و بضم
بسیار از هر چیز و بمعنی گروه و بمعنی گرمی چشم و بالکسر باج که بوقت عبور دریا گیرند و بالضم و بالفتح کرانه جو در و دو خانه و بکسر اول و فتح دوم عبرت گرفتن و شگفت
باز بدن از منتخب و غیره عبد القادر نام یکی از استادان علم موسیقی عبس بالفتح و بفتحتین ترش روئی و بول و سرگین خشک و بالفتح نام شخصی از لطائف
و منتخب عباس و دس بفتح دال و هر دو سین مهمله نام مردی که بلطائف الحیل مشهور بود چنانکه در جامع الحکایات قصه او مسطور است و دبس قبیله است
از یمن و ابن عباس از همان قبیله بود و در لطائف نوشته که عباس دبس بفتح دال و سکون موحده نام گدائیست که بسیار مکار و مضحک بود عبوس
بفتحتین و سین مهمله ترشروی و نام بیماری که از آن چین‌ها بر پیشانی می‌افتد و بفتح اول و ضم ثانی شخصیکه ترشرو باشد از منتخب و کشف عباس بالفتح و
تشدید ثانی بمعنی شیر درنده از منتخب و نام عم پیغمبر صلی الله علیه و آله و سلم که خلفای عباسیه منسوب باو هستند و نام فرزند حضرت علی کرم الله وجهه از زوجه
دیگر که بعد وفات حضرت فاطمه زهرا بنکاح آورده بود عبد المناف بفتح میم نام جد جد رسول الله صلی الله علیه و آله و سلم عبق بفتح اول و کسر بای موحده

بمعنی خوشبودار از شرح نصاب عبد الملک بن مروان یکی از خلفای بنو امیه که بسیار ظالم بود عباسیان اولاد عباس عم رسول الله صلی الله علیه وآله وسلم
عبد الرحمن نام یکی از ائمه علم هیئت که صور عبد الرحمن از وست عبد الجنه بکسر جیم و تشدید نون کابوس از منتخب عبیره بالکسر محصولات که از کشتی نشینان
وجهاز نشینان گیرند و محصولات راهداری و بمعنی عبور نیز آمده وگاهی مجازاً بمعنی خراج ملک هم آید از شروح و در شرح نصاب نوشته که عبره بالفتح بمعنی اشک
چشم عبده بفتح اول وثانی وثالث جمع عابد که بمعنی پرستنده است و بالفتح و ضم دال و ضم ها بمعنی بنده او و بعضی نوشته که عبده مخفف انا عبده است
یعنی بنده اویم عبقری بالفتح و قاف بمعنی جامه لطیف که عجیب و غریب باشد و بمعنی هر چیز که نفیس و بهتر باشد و این منسوب است بعبقر و عبقر موضع است
در بادیه عرب که جن بسیار در آنجا مانند عربان هر چیز نفیس را که ببینند بعبقر نسبت کنند از شرح نصاب عباسی منسوب به عباس و رنگی سرخ بکبودی مایل
و نیز کنایه از رنگ سیاه چراکه خلفاء عباسیه لباس سیاه را مقبول خود ساخته بودند عبری و عبرانی بالکسر نام زبان اهل کنعان فصل عین مهمله مع تای
فوقانی عتیب بکسرتین و یای مجهول اماله عتاب بمعنی عتاب عتب بالفتح خشم گرفتن و بفتحتین فرجه میان سابه و وسطی یا میان وسطی و بنصر از منتخب
عتاب بکسر ملامت کردن و خشم گرفتن و ناز کردن و بالفتح و تشدید نام مردی شاعر از منتخب عتبات بفتحات آستانه ها و سختیها و امورات ناپسندیده عترت
بالکسر حروف دوم و چهارم فوقانی خویشان و نزدیکان و فرزندان از منتخب و مدار و مؤید عتاد بکسر اول و تا آخر دال مهمله بمعنی طیار و اسباب سفر مثل سواری
و توشه و مشک آب و کاسه از شرح نصاب عتید حاضر و مهیا از لطائف عتق بالکسر آزادی و آزاد شدن از منتخب عتیق بر وزن فعیل دیرینه و کهنه و آزاد
شده و گرامی و برگزیده از منتخب عتاق بفتح آزاد شدن غلامان و کنیزان و غیره عتیل بر وزن فعیل بمعنی تشنه از لطائف عتل بضمتین و تشدید لام درشت
آواز و ستمگار و نیزه سطبر از منتخب و لطائف عتو بضمتین و تشدید واو سرکشی از منتخب عتبه بضم اول و سکون ثانی و فتح بای موحده نام مردی و بفتحات چوب
پائین در که پا بر آن نهند و سختی و نام شکلی از علم رمل از مدار و صراح و منتخب و زبدة الفوائد عتی بالضم و بالکسر و تشدید یا از حد در گذشتن و تکبر نمودن و بغایت پیر رسیدن
از منتخب عتابی بضم اول قسمی از خارا که جامه معروفست از شرح خاقانی فصل عین مهمله مع ثای مثلثه عثرت بکسر اول و سکون ثانی لغزش و بسر افتادن
از منتخب عثرات بکسر اول و فتح ثانی و ثالث لغزشها و بسر در افتادگیها عثر بفتح اول و سکون ثانی در افتادن عثار بکسر اول و رای مهمله بمعنی بسر در آمدن
از لطائف و در منتخب عثاره بفتح بسر در افتادن فصل عین مهمله مع جیم عجب بضم اول و سکون ثانی تکبر و خودبینی و مرد متکبر از صراح و منتخب و مؤید عجاب
بضم اول شگفت و تعجب از منتخب عجلت بالکسر شتابی از مدار و منتخب عجالت بکسر اول شتاب کردن و بضم چیزیکه بشتاب حاضر آورده شود از کشف عجاد
بکسر اول و دال مهمله بمعنی دانها انگور استفاده از منتخب عجاج بفتح هر دو جیم بمعنی غبار و گرد از شروح نصاب عجز بالفتح و بالکسر عاجز شدن و ناتوانی از مدار و بحر عجم
و بحر الجواهر و منتخب و کشف و مزیل و بفتح اول و ضم جیم بمعنی سرین از کشف و در منتخب باین معنی بفتح اول و کسر جیم نیز و در شرح نصاب باین معنی بالضم و سکون جیم نیز آمده
عجوز بفتح اول و بدون ها بمعنی پیرزن و عجوزه بها نوشتن خطا است چراکه در وزن فعول که بمعنی اسم فاعل باشد مذکر و مؤنث یکسانست از مدار و لطائف و صراح
و مؤید و صحاح و بحر الجواهر و منتخب عجائز زنان پیر جمع عجوز از کشف و منتخب عجف بفتح اول و کسر جیم لاغر و بفتحتین لاغری از شرح نصاب و منتخب عجاف بکسر اول
لاغران از منتخب عجول بفتح اول شتابنده و حیران از شمسی و لطائف عجل بالکسر بچه گاو که آنرا گوساله گویند و نام قبیله از عرب از منتخب عجیل بفتح اول با شتاب
از قاموس عجم بالفتح نقطه نهادن بر حروف و اعراب حروف بالضم کنند زبانان و باشندگان ملک عجم و بفتحتین بمعنی ملکی که غیر عرب باشد خصوصاً بمعنی ملک ایران و
توران و مردم غیر عرب را نیز عجم گویند و حب دانه خرما و انگور و دانه هر چیز از منتخب و مؤید گویند که چون مردم دیگر بلاد در ملک عرب میرفتند و از باعث ناواقفی زبان
عرب با عربان کما حقه مکالمه کردن نمیتوانستند و خاموش میماندند اهل عرب ایشان را عجم میگفتند یعنی گنگ و کند زبان هستند عجن بالفتح خمیر کردن
عجین بمعنی خمیر از منتخب عجاله بالضم و بکسر هر چه بشتاب حاضر آورده شود از منتخب و صراح عجه بالضم و تشدید بمعنی خاگینه که از بیضه ماکیان سازند از

از شرح نصاب و در منتخب بالفتح و تشدید عجوه بالفتح خرمائیست نیکو و بهتر در مدینه منوره هر که هفت خرمای عجوه صباح بخورد از گزند زهر ایمن باشد عجمی بفتحتین نیز بسکون
جیم منسوب بسوی عجم از لب اللباب و در شرح خاقانی نوشته که عجمی مخفف اعجمی و اعجمی بمعنی گنگ زبان و آنکه عربی زبان نباشد فصل عین مهمله مع دال مهمله
عدا بکسر اول جمع عدو که بمعنی دشمن است و بالکسر و در آخر همزه دو صید را در پی یکدیگر زدن و انداختن از منتخب و صراح عدت بالکسر و دال مشدده
و بعده فوقانی بمعنی شمار و بمعنی ایام طلاق زنان که دران مدت شوهر نکنند برای مطلقه سه حیض یا سه ماه و برای بیوه چهار ماه و ده روز و عدت زنان
حامله وضع حمل و لفظ عدت بالضم و دال مشدده بر وزن مدت بمعنی طیاری و آمادگی چیزی و ساخت و ساز که برای دفع حاجات باشد از صراح و کشف و
بحر الجواهر و منتخب عدات بضم اول و تخفیف دال و تای فوقانی جمع عادی که بمعنی دشمن و بیداد کننده و از حد درگذرنده است از منتخب و صراح عدد
بالفتح و تشدید بمعنی شمردن از لطائف عداد بکسر اول و در آخر دال بمعنی شمار از منتخب عدید بمعنی نظیر و بمعنی شمار و شمرده شده و مرادف بمعنی بسیار و فراوان
آیدار منتخب عدول بضمتین برگشتن از راه و اعراض و درگذشتن و جمع عادل بفتح اول و ضم ثانی گواه مقبول و مرد راست گو و بسیار عادل از لطائف و غیره عدیل
هم سنگ و برابر در قدر و مرتبه از منتخب و دو کس که بهر دو جانب یک کجاوه نشینند هر یکی مر دیگر را عدیل باشد عدل بکسر اول و سکون ثانی باریکطرف که بر پشت ستور
برند و بفتح اول و سکون ثانی داد دهنده و مرد صالح که شایسته گواهی باشد و بمعنی مانند و نظیر و برابر کردن چیزی را بچیزی و بمعنی داد و انصاف و دادگری را بهمین جهت
عدل گویند که ظالم را با مظلوم برابر کنند و باصطلاح نحویان عدل خروج اسم باشد از صیغه اصلی خود بدون قاعده تفصیلش همین فصل مرقوم میشود عدوان بضم اول و حرف
سوم واو بمعنی دشمنی کردن و ستم و طغیان از لطائف و بمعنی دشمنان و درین صورت جمع عادیست که بمعنی دشمن و بیدادکننده باشد عدن بالفتح و سکون دال مهمله اقامت
در جائی همیشه بودن و باغهای بهشت که مردم همیشه دران خواهند بود و بعضی ثقات نوشته که چون عدن بمعنی استقامت ست بهشت را عدن بهمین سبب گویند
که بهشتیان دائم دران اقامت خواهند داشت و بفتحتین نام جزیره است در حد و دیمن که مروارید خوب از انجا حاصل شود پس لفظ عدن بفتحتین بمعنی بهشت آوردن
خطا و بیجا عدنان بالفتح نام یکی از اجداد رسول صلی الله علیه و آله و سلم که بغایت فصیح بودند و نسب عربان تا بعدنان بالاتفاق بثبوت میرسد عدلین
بفتح اول و سکون دال و فتح لام دو مرد صالح شایسته گواهی عدو بفتح اول و ضم دال تشدید و تخفیف واو بمعنی دشمن از مدار و کشف و منتخب عدوه
بالضم کناره رود از شرح نصاب عده بالکسر و تشدید بمعنی گروه و شمار بدتی که دران مدت زن مطلقه را با مرد دیگر نکاح جائز نباشد و آن سه ماه است از شرح نصاب
و منتخب عدل تقدیری بدانکه عدل باصطلاح نحویان خروج اسم باشد از صیغه اصلی خود بدون قاعده و آن بر دو قسم است تحقیقی که خروج آن از اصل محقق
باشد و دلالت کند برین دلیل بدون منع صرف چون ثلث و مثلث که معدولست از ثلثه ثلثه زیرا که چون یافتند اینها را غیر منصرف پس محتاج شدند بوجود سببین
یافتند در الوصف و آن بدون سبب دیگر سبب منع صرف نباشد و سبب دیگر دران موجود نبود پس دانسته شد اینکه درینها عدلست و دلالت میکند بر و دلیل دیگر
سوای منع صرف و آن اینست که چون معنی مکرر باشد لفظ مکرر درینها بمعنی مکرر بیست لفظ پس دانسته شد که اصل اینها الفاظ مکرر باشد و آن ثلثه ثلثه است و تقدیری که خروج اسم باشد
از اصل مقید و دلیل نباشد بر وی غیر منع صرف چون عمر که معدولست از عامر چون یافته شد غیر منصرف و نبود در وی سببی غیر علمیت و آن کفایت نمیکند فقط در سبب منع صرف پس فرض
کرده شد خروج او از عامر فصل عین مهمله مع ذال معجمه عذرا بالفتح بمعنی بکارت و بمعنی دختر دوشیزه و زن بکر و نام معشوقه وامق برو عاشق بود و نام برج سنبله چراکه برج مذکور بر
بصورت دختریست که در دست او خوشه گندم است و نام منتهای غلبه بازی نرد از کشف و صراح و منتخب و مؤید و مدار و در بهار عجم نوشته است که دختر دوشیزه را عذرا ازان گویند که مجامعت
با او نکنند تمام دارد یعنی و شهوت است عذب بالفتح آب شیرین و خوش مزه و خوشگوار از بحر الجواهر و شرح نصاب و در منتخب نوشته که نوشیدنی خوشگوار عذوبت بالفتح خوشمزگی آب
بمعنی شیرینی و دیگر اشیای سوای آب مجاز است از کشف و منتخب و دیگر شروح و رسائل عذار بکسر موی بناگوش که رستنگاه خط ریش است یعنی رخساره عارض
و فارسیان بضم خواندن خطاست از مدار و کشف و صراح و منتخب و مؤید و بحر الجواهر معذر بالضم بهانه و معذور داشتن از صراح عذلوط بکسر اول

وسکون ذال معجمه وفتح تحتانی وبسکون واو وطا مهمله کسیکه بمجرد انزال براز او خارج شود از حدود الامراض وصراح ومجازاً گاهی بر مرض مذکور نیز اطلاق کنند عذر لنگ بهانهٔ ضعیف وسست وبهانهٔ پوچ وناسموع از سراج اللغات وچراغ هدایت وبرهان عذرزنان کنایه از حیض عذاب الهون بضم های هوز بمعنی عذاب خوار فصل عین مهمله مع رای مهمله عرق النسا بکسر عین مهمله وفتح نون وسین مهمله والف مقصوده نام رگیست که از سرین تا ساق ونگ آمده وعلتی درد که در رگ مذکور بهم رسد آنرا نیز عرق النسا گویند وبهندی رانگهن نامند از حدود الامراض وصراح وبحر الجواهر عروة الوثقی بضم اول وواو دوم وسکون ثای مثلثه وفتح قاف بمعنی دست آویز محکم وعروه که بمعنی رسن شهرت دارد خطاست عرا بالفتح والقصر یعنی بدون همزه در آخر بمعنی درگاه وساحت وبالمد کشادگی بی حجاب وصحرا بی درخت وگیاه که هیچ چیز دران پناه نتوان برد از صراح ومنتخب وبکسر اول باصطلاح شطرنج بازان مهره که میان شاه خود وفرزین حریف حائل سازند برای محافظت شاه عرفا بضم اول وفتح ثانی جمع عارف چنانکه علما وشعرا جمع عالم وشاعر عروس عرب کعبه معظمه از برهان وسراج عروب بفتح اول وضم ثانی وبای موحده زنیکه شوهرش او را دوست دارد وزنی خنده رو وزنیکه او شوهر خود را دوست دارد مستفاد از منتخب وتفاسیر عرب بفتحتین ملکیست معروف وبالضم وبفتحتین مردمان ملک عرب که باشنده شهر باشند از صراح ومنتخب ومردی غیر شهر باشد از کشف عرفات بفتحات نام جای استاده شدن حاجیان در روز عرفه که روز حج است وآن صحرائیست فراخ بفاصله سه کروه از مکه حاجیان در انجا استاده شدند ولبیک وادعیه خوانند ونماز ظهر وعصر در انجا گذارند وبمکه باز گردند از کشف وصراح وغیره عرصات بفتحات جمع عرصه از کشف ودر منتخب بمعنی قیامت عرات بضم برهنگان جمع عاری عرض حیات بخوبی وخوشی گذاشتن ایام زندگانی از مصطلحات عرعر بفتح هر دو عین مهمله بر وزن صرصر درختیست که قسمی از سرو باشد وآن سرو کوهیست از کشف ومنتخب وبرهان ومؤید واز ثقات مسموع است که بهندی آنرا چیر گویند که روغن چوب آن معروفست عرق بهار عرقیکه از گل نارنج وترنج بطور گلاب کشند وبمعنی شراب نیز آورده عرض عمر کنایه از لذت عمر عرق ریز خادم وبمعنی خجالت دهنده نیز آمده عروس بفتح اول زن نوکدخدا ومرد نوکدخدا اگر در عرف اطلاق این بیشتر بر زن کنند بضمتین خواندن خطاست از مدار وکشف ومنتخب وصراح وبهار عجم وفرزی ولطائف عرائس بفتح اول وکسر همزه که حرف چهارمست جمع عروس که بمعنی زن نوکدخدا باشد که بمعنی مرد نوکدخدا باشد چراکه جمعش عرس آید بضمتین از منتخب عرس بالکسر زن باشوی وبالضم وبضمتین طعام عروس ونکاح از منتخب وصراح ومجازاً بمعنی مجلس طعام فاتحه بزرگان که بر روز وفات بعد از سالی کنند چراکه رحلت از غمکده دنیا بمنزله شادی عروسیست بحق عاشقان حق چنانکه سعدی فرموده بیت عروس بود نوبت ماتمت * اگر نیک روز بود خاتمت * عرش تخت وسقف از شرح نصاب عریش کازه وکلبه وهودج ودبستی که بران شاخهای انگور افتاده میمانند از لطائف عرض بالفتح ظاهر کردن چیزی را بر کسی وپهنائی ومتاع درخت خانه وبمعنی ملامت ودیوانگی وبفتحتین چیزیکه قائم بچیز دیگر باشد مثل رنگ جامه وحروف بر کاغذ پس جامه وکاغذ جوهر باشد چراکه بذات خود قائم است ورنگ وحروف عرض چراکه قیام آن بوسیله جامه وکاغذ است وبمعنی بیماری ورنجی که بسبب رنج حادث شود چنانکه صداع که بسبب تپ حادث شود وتپ که بسبب وجعی پیدا گردد ولفظ عرض بالکسر بمعنی ناموس وآبرو ودر بدن وجسد وبالضم بمعنی کرانه وجانب از منتخب وکشف وصراح ومدار ولطائف عروض بفتح مستین ظهور بمعنی عارض شدن وبفتح اول نام علمیست معروف که بدان اوزان بحور دریافته میشوند ودر وجه تسمیه این سیفی در رسالهٔ عروض بسیار وجوه نوشته منجمله آن دو وجه اینست که خلیل بن احمد در مکه مبارکه باین علم ملهم شده یکی از اسمای مکه عروض است این علم را باسم مکه خواند تیمناً یا آنکه عروض بمعنی معروض است واین علم نیز معروض علیه شعر است که شعر را بران عرض میکنند تا موزون از ناموزون جدا شود ودو جزو آخیر مصرعه اول هر بیت را نیز عروض گویند این لفظ را سوای رسائل عروض از کشف ومنتخب نیز تحقیق نموده چون تذکره عروض در میان آمد برای خوشی طالبان قدری بیانش ضرور مینماید حامداً ومصلیاً ومسلماً میگوید بنده کمترین غیاث الدین که چون بعض اوقات طالبان را بعروض حاجت می افتد لهذا از منهاج العروض که مستخرج است از رسالهٔ ضیاء الدین خسرو جی وحدائق السحر رشید وطواط ومعیار الاشعار خواجه نصیر الدین طوسی ورسالهٔ سلمان ساوجی وهم از حدائق البلاغت وعروض سیفی وحدائق العجم محمد بن القیس ورساله

شمس الدین فقیر و تشریح الحروف وغیره مقدمات ضروری انتخاب نموده شد اول باید دانست که شعر در لغت بمعنی دریافتن و دانستن ست و باصطلاح عبارت از کلام موزون و مقفی که بقصد متکلم صدور یابد و بعضی قافیه را داخل تعریف شعر نشمرده اند که رعایت قافیه برای تحقیق نفس شعر نیست بل امر عارضی ست و سکاکی در مفتاح همین قول را رجحان داده و نزد بعضی قصد متکلم نیز در شعر لازم نیست و این قول مردود است اگر کلام موزون بمقصد واقع شود آن را شعر نگویند چنانکه در قرآن مجید ثم اقررتم وانتم تشهدون ثم انتم هولاء تقتلون باید دانست که موجد و مدون علم عروض خلیل بن احمد است که اوزان را از اشعار عرب تتبع نموده مقرر در پانزده بحر ساخته و او را حصر درین اوزان نموده و ازین کار است که این بحور را در لفظی چند منتظم و مضبوط ساخته اند و آن الفاظ را اصول و افاعیل و تفاعیل گویند و ارکان نیز نامند آن ده است و نزد بعضی هشت و این افاعیل نزد اکثر از دو جزو ترکیب یافته است سبب و وتد سبب در لغت ریسمان است و در اصطلاح عروض کلمه دو حرفی را گویند اگر حرف دوم آن ساکن باشد سبب خفیف نامند چون بر و سر و اگر هر دو متحرک باشد سبب ثقیل نامند چون همه و رمه و حرف ها که در مثال این هر دو کلمه می‌نویسند محض برای اظهار حرکت ماقبل اوست و بتلفظ در نمی آید و وتد در لغت میخ را گویند و باصطلاح عروض کلمه سه حرفیست اگر حرف آخرش ساکن باشد وتد مجموع نامند و بعضی وتد مقرون هم گویند مثل چمن و سمن و اگر حرف وسطش ساکن باشد وتد مفروق گویند مانند لاله و ژاله و ها را این نیز بجهة اظهار حرکت ماقبل است و نزد بعضی بنا افاعیل بر سه رکن سبب و وتد و فاصله و فاصله در لغت بمعنی منقولست و باصطلاح فاصله نیز بر دو قسم است صغری و کبری فاصله صغری کلمه چهار حرفی که سه حرف اولش متحرک بود چنانچه لفظ صنما و فاصله کبری کلمه پنج حرفی که چهار حرف اولش متحرک باشد چون شکنش و بعضی از عروضیان پارسی گفته اند که سبب سه قسم است خفیف و ثقیل و متوسط مثال سبب متوسط یک متحرک و دو ساکن چون کار و بار و وتد نیز بر سه قسم است وتد مجموع و وتد مفروق و وتد کثرت مثال وتد کثرت آن دو متحرک و دو ساکن باشد چون جهان و نهان و فاصله نیز سه قسم گفته اند صغری و کبری و عظمی پس عظمی پنج متحرک دارد و یک ساکن و مثال آن از پایه اعتبار ساقط فصل بدانکه افاعیل عروض که ده است بعضی خماسی ست و بعضی سباعی لیکن خماسی از آنها دو باشد فعولن فاعلن هر یکی مرکب از وتد مجموع و سبب خفیف و سباعی هشت مفاعیلن فاعلاتن مستفعلن هر یک ازین سه مرکب است از یک وتد مجموع و دو سبب خفیف چهارم متفاعلن پنجم مفاعلتن هر یکی ازین مرکب است از یک وتد مجموع و یک فاصله صغری ششم مس تفع لن هفتم فاع لاتن هشتم مفعولات بضم تا و هر یک ازین مرکب است از دو سبب خفیف و یک وتد مفروق فصل بدانکه بحوریکه از تکرار بعضی افاعیل یا از ترکیب بعضی ببعضی حاصل میشود بمعنی نوزده است اسامی آنها بالترتیب درین قطعه مجتمع قطعه رجز خفیف و رمل منسرح دگر مجتث بسیط دوافر و کامل هزج طویل و مدید مشاکل و متقارب سریع و مقتضب مضارع و متدارک قریب و نیز جدید و بعضی عروضیان پارسی یازده بحر دیگر استخراج کرده اند و بیان آنها در آخر همین رساله آورده خواهد شد و آن عریض و عمیق و صریم و کبیر و ذلیل و قلیب و حمید و صغیر و اصم و سلیم و حمیم است فصل بدانکه اول خلیل بن احمد بنا عروض برین پانزده بحر گذاشته بود طویل و مدید و بسیط و کامل و وافر و رمل و هزج و رجز و منسرح و مضارع و سریع و خفیف و مجتث و مقتضب و متقارب و بعد از و ابوالحسن اخفش بحر شانزدهم که مسمی به متدارک ست پیدا کرده و بعد از و بحر قریب و جدید و مشاکل از محدثات متاخرین ست فصل بدانکه طویل و مدید و بسیط و وافر و کامل مخصوص عرب ست فارسیان درین پنج بحر شعر کمتر گفته اند و جدید و قریب و مشاکل مخصوص عجم و باقی یازده بحر مشترک در عرب و عجم و ازین بحور بعضی از تکرار یک رکن حاصل آید و بعضی از دو رکن آنچه از یک رکن حاصل آید هزج و رجز و کامل و وافر و متقارب و متدارک ست و آنچه از دو رکن صورت میگیرد طویل و مدید و بسیط و سریع و خفیف و مجتث و منسرح و مضارع و مقتضب ست بدانکه بیت در بحر طویل بچهار فعولن مفاعیلن تمام میشود و مدید از فاعلاتن فاعلن چهار بار و بسیط از مستفعلن فاعلن چهار بار و وافر از مفاعلتن هشت بار و کامل از هشت متفاعلن و هزج از هشت مفاعیلن و رجز از هشت مستفعلن و رمل از هشت فاعلاتن و سریع از مستفعلن مستفعلن مفعولات دو بار و منسرح از مستفعلن مفعولات چهار بار و خفیف از فاعلاتن مستفعلن فاعلاتن دو بار و مضارع از مفاعیلن فاعلاتن چهار بار و مقتضب از مفعولات مستفعلن چهار بار و مجتث از مستفعلن فاعلاتن چهار بار و متقارب از هشت فعولن و متدارک از هشت فاعلن و قریب از

مفاعیلن مفاعیلن فاعلاتن دو بار و جدید از فاعلاتن مستفعلن دو بار و مشاکل از فاعلاتن مفاعیلن مفاعیلن دو بار فصل اتم اجزای بیت که بر
اصل کثرت آنرا مثمن گویند و الا مبنی از شعر البغی بحور را شانزده رکن نیاورده اند و بعضی بحری در بیتی که در شش رکن باشد آنرا مسدس نامند و آنکه
چهار رکن دارد آنرا مربع گویند مگر شعرای عجم بیشتر استعمال مثمن و مسدس کرده اند و استعمال مربع بنهایت قلیل و مثلث و مثنی در فارسی بر گز نیاید مگر در
عربی فصل بدانکه از جمله بحور سریع و خفیف مسدس الاصل یعنی مثمن نمی آیند مسدسی که اصلش مثمن باشد آنرا مجزو خوانند باعتبار کم کردن جزو از ان و
بحری که در ارکانش تغیری راه نیابد آنرا سالم گویند و آنچه متغیر گردد مزاحف نامند فصل رکن اول مصرعه اول را صدر گویند و رکن آخر مصرعه اول را عروض
و رکن اول مصرعه دوم را ابتدا و مطلع و رکن آخر مصرعه دوم را ضرب و عجز و هر رکن که درمیان این هر چهار ارکان باشد آنرا حشو نامند فصل در کیفیت تقطیع
بدانکه تقطیع در لغت پاره پاره کردن و باصطلاح عروض اجزای بیت هر بحر را باجزای افاعیل آن بحر که این بیت در آنست برابر نمودن بنوعی که هر متحرک برابر متحرک
و هر ساکن در مقابله ساکن بیاید و اختلاف حرکات که ضمه و فتحه و کسره باشد اعتبار نیست چنانچه لفظ آگهی بروزن فعولن و شاگفتن را بروزن مفاعیلن شمارند در تقطیع
حروف ملفوظه معتبر است نه مکتوبه الف ممدوده که در اول کلمه می آید بجای دو حرف شمارند و کسره اضافت جائیکه باشباع باشد حرفی اعتبار نمایند چنانچه
شیدا را بروزن مفاعیلن دانند و حرف مشدد را بجای دو حرف شمارند و الف وصل را گاهی ساقط کنند و گاهی بحال دارند و اگر بعد از مد دو حرف ساکن واقع
شود همچو گوشت و چیست و ساخت و مانند آن و درمیان مصرعه باشند اگر آن دو ساکن برابر یک متحرک واقع شوند ساکن اول متحرک شود و ساکن دوم ساقط و اگر دو ساکن برابر
دو متحرک واقع شوند هر دو ساکن متحرک گردد و واو خوانده خورد و خواجه و خوش ساقط میگردد و واو عطف را گاهی بجای حرکت شمارند و گاهی بجای حرف ساکن و اگر
وحده گاهی ساقط و گاهی سلامت و نون ساکن بعد حرف مد اگر در وسط افتد ساقط میشود و اگر در آخر مصرعه افتد اکثر بحال ماند و هر که قبل از وی یک ساکن باشد نون
درمیان بیت افتد متحرک محسوب شود و اگر در آخر بیت واقع شود در حساب ساکن گردد چنانکه تا مست و پرست بدانکه در تقطیع دانستن اوزان بحور و ارکان آن واجب است و درا
نا اعتبار تقطیع حقیقی و غیر حقیقی حاصل شود مصرعه بنام جهان ارجان آوری در بحر متقارب که حقیقی ست اینچنین تقطیع توان کرد بنام فعولن جهان فعولن جان آ فعولن
وری فعول و وزن غیر حقیقی نیز تقطیع نموده میشود بنام فعولن جهاندار مفاعیل جان آوری مستفعلن وزن آخر از اوزان مسبع کی از بحور بیت فصل چون اوزان اصلی بحور سالم
معلوم شد زحافات و علل هم باید دانست بعضی گفته که زحف در لغت از اصل و افتادن و باصطلاح تغیرات چندیست که در بعضی افاعیل واقع میشود و مدار تغیرات بر سه قسم است نقصان
یا افزایش یا به تسکین متحرک و نزد بعضی زحاف بکسر در لغت رسیدن تیر نزدیک نشانه و باصطلاح متقدمین ارباب فن مثل ضیاء الدین خزرجی و جمال الدین
بصری و رشید و طواط مولف حدائق السحر و خواجه نصیر الدین طوسی صاحب معیار الاشعار و سلمان ساوجی و غیرهم زحاف ساکن یا حذف کردن حرف خفیف از سبب
یا ثقیل را گویند پس در صورت اسمعی حرف اول و سوم و ششم افاعیل مزاحف نمیشود چرا که حرف اول و سوم و ششم نخستین حرف سبب باشد و تغیرات این حروف
را علل وغیره گویند و بعضی همه ارکان را زحاف نامند اسماء زحافات اضمار بالکسر در لغت لاغر کردن اسپ و باصطلاح ساکن کردن تا در متفاعلن ست و نقل کنند
بلفظ مستفعلن اگر ضابطه عروضیانست اگر رکنی از زحاف یا علل غیر مانوس گردد بلفظ مانوس که هم وزن او باشد بجایش نهند خبن بالفتح در لغت پنهان کردن و نوعی
لوز دیدن دامن و دوختن آن تا کوتاه شود و باصطلاح اسقاط حرف دوم ساکن از رکن چنانکه از فاعلن فعلن بکسر عین شود و از فاعلاتن فعلاتن بکسر عین گردد و مع لاتن
منفصل خبن نمی آید و در مستفعلن چون خبن کنند متفعلن باند مفاعلن بجایش نهند و از مفعولات معولات ماند متفولات فعولات کنند و بعضی مفاعیل بجایش
نهند و مس تفع لن منفصل نیز خبن حکم مستفعلن متصل دارد و در هر بحر که ازین پنج رکن خالیست مخبون نمیگردد قصن بالفتح گردن شکستن و اینجا اسقاط حرف دوم
متحرک اند کن چنانچه از متفاعلن مفاعلن کنند و قص جز در بحر کامل نمی آید طی بالفتح استماد حرف چهارم ساکن از دو سبب خفیف که بی واسطه در اول رکن واقع شود
چنانچه از مستفعلن مستعلن که بجای آن نهند و از مفعولات مفعلات بماند پس فاعلات بضم تا بجایش نهند و در مس تفع لن منفصل طی نمی آید و طی بجز در بحر رجز

و منسرح و مقتضب وقوع میابد و در بحر کامل نیز می آید لیکن بشرط اضمار **خصب** بفتح عین و سکون صاد مهملتین فراهم کردن و ترنجیدن و در عروض حرکت حرف پنجم را برای سبک
شدن آن است چنانکه در هرج و دیگر است ساکن لام مفاعلتن را گویند که سبب ثقیل مفاعیلن مفاعلتن بجایش نهند و عصب بغیر بحر وافر نمی آید **قبض** گرفتن و درینجا انداختن
حرف پنجم ساکن است چنانچه از رکن مفاعیلن مفاعلن و فعولن فعول ... و این زحاف در بحر طویل و هزج و متقارب و مضارع وقوع
می یابد **عقل** بالفتح بستن پای شتر و درینجا اسقاط لام متحرک چنانچه از مفاعلتن مفاعلن کنند و این به بحر وافر اختصاص دارد **کف** بالفتح
باز داشتن و درینجا اسقاط حرف هفتم ساکن است چنانچه از فاعلاتن فاعلات بضم تا و از مفاعیلن مفاعیل بضم لام کنند و این زحاف در بحر طویل و مدید و هزج و رمل
و خفیف و مجتث و مضارع واقع میشود و زحافات مفرد همین هشت است **فصل** زحافات مزدوجه یعنی مرکب از دو زحاف **خبل** بفتح خاء معجمه و سکون موحده سست و نابود
درینجا اجتماع خبن و طی اگویند که بیان این هر دو گذشت چنانچه از مستفعلن متعلن بماند فعلتن بجای آن نهند و در مفعولات معلات بماند فعلات بجای آن
نهند و این خاص بهمین دو رکن و در بحر منسرح وغیره آید **خزل** بفتح خاء معجمه و سکون زاء معجمه بریده شدن درینجا اجتماع اضمار و طی ست چنانچه از متفاعلن
متفعلن بماند و این مخصوص بهمین رکن ست و این رکن مخصوص بحر کامل **شکل** بالفتح پای چهار پایه بر رسن بستن درینجا اجتماع خبن و کف و این خاص
در رکن فاعلاتن و مستفع لن آید چنانچه از فاعلاتن فعلات بضم تا و از مستفع لن متفعل بضم لام بماند مفاعیل بجایش آرند و این در بحر خفیف و رمل و مجتث و
افتد **نقص** کم کردن درینجا اجتماع عصب و کف چنانچه از مفاعلتن مفاعیل کنند این مخصوص به بحر وافر ست قائم مقام زحاف **تشعیث** تشعیث بر لغت
پراگنده شدن و درینجا حذف یکی از دو حرف متحرک ست در وتد مجموع که در فاعلاتن باشد فالاتن بماند یا فاعاتن پس مفعولن بجای آن نهند و این تغیر در بحر خفیف
و رمل و مجتث می آید و در مضارع نمی آید **معاقبه** در لغت از پی دیگر آمدنست و باصطلاح دو سبب خفیف را که در شعری مجتمع باشند از زحاف و از سلامت داشتن است
بجا از آنها یکی را لا بد بسالم داشتن این اجتماع هر دو سبب خواه از روی وضع باشد در یک رکن چنانکه در مستفعلن و مفاعیلن خواه از زحاف چنانچه
متفاعلن از اضمار مستفعلن شود و مفاعلتن از عصب مفاعیلن شود خواه از اتصال یک رکن بر رکن دیگر مثلاً در بحر رمل فاعلاتن فاعلاتن سبب آخر
رکن اول سبب اول رکن ثانی را سالم داشتن فاگوئی یا نون سبب اول را حذف کرده تن فا حاصل کنی یا الف سبب ثانی را دور کرده تن ف خوانی
این هر سه صورت معاقبه است و جایز نیست که تف گوئی چرا که اتفاقاً بحذف حرف دوم هر دو سبب مذکور منجر بفاصله کبری میشود و عروضیان این را تقبیل
مینامند معاقبه در مدید و منسرح و رمل و وافر و هزج و خفیف و طویل و کامل و مجتث می آید و در کامل و وافر بشرطیکه مضمر و معصوب باشد **مراقبه** در لغت با یکدیگر
نگهبانی کردن و باصطلاح معاً حذف نکردن دو سبب خفیف مفاعیلن و مفعولات و مستفعلن را گویند در مشاکل و قریب و جدید مراقبه لازم است و در
سریع و منسرح غالب و بحر خفیف مراقبه جایز **مکانفه** در لغت فرا گرفتن یکدیگر را و باصطلاح در سریع و منسرح و بسیط و رجز سه حال جایز داشتن ست یعنی در مجموع
جایز ست که هر دو سبب خفیف را معاً سلامت دارند یا معاً حذف کنند یا یکی را سلامت و یکی را ساقط کنند چرا که علل جمع علت و باصطلاح از اول یا از آخر رکن
سوای زحافات مذکوره چیزی کم کردن یا بیش نمودن است پس از انجمله آنچه در آخر زیاده شود نخست **اول اذاله** بکسر یعنی دامن دراز کردن و درینجا یک الف در وتد مجموع
که در آخر رکن باشد زیاده کردن ست پیش از ساکن چنانچه در متفاعلن متفاعلان و در فاعلن فاعلان و در مستفعلن مستفعلان و این در رجز و متدارک و بسیط و کامل و سریع
و منسرح و مقتضب واقع میشود در عروض و ضرب بیشتر وقوع میابد و در حشو کمتر و در صدر و ابتدا ممنوع **دوم تسبیغ** بسین مهمله و غین معجمه تمام کردن ست و درینجا یک الف در سبب آخر
خفیف که در عروض و ضرب واقع باشد زیاده کردن ست چنانچه در فعولن فعولان و در فاعلاتن فاعلاتان پس منقول شود بفاعلیاتن و مفاعیلن مفاعیلان و این در هرج و رمل و مضارع و
و مدید و طویل و مجتث امکان وقوع دارد **ترفیل** بفاء دامن کشیدن و دراز کردن و درینجا بر وتد مجموع که در عروض و ضرب واقع شود سبب خفیف زیاده کردن ست چون متفاعلن را
متفاعلاتن نامند متفاعلتن شود و بمتفاعلاتن منقول گردد و چون مستفعلن را مرفل کنند مستفعلاتن شود و بمستفعلاتن منقول گردد و این در بحر عروض مختص به بحر کامل ست

و در خبر نیز آمده انچه اول افاعیل زیاده کنند خرم بفتح خا معجمه و بسکون را مهمله حلقه در بینی شتر و غیره کردنست و اینجا یک حرف یا دو حرف یا سه حرف یا چهار زیاده کردنست در تقطیع شمار نمیکنند و آن مخصوص اشعار عرب باشد و قدما در فارسی بیکطرف آورده اند و متاخرین استعمال کنند و از جمله علل انچه از افاعیل ساقط شود انست حذف بلغت انداختن و اینجا اسقاط سبب خفیف ست از آخر رکن پس در فعولن فعو و در فاعلاتن فاعلا و در مفاعیلن مفاعی ماند اول را بفتح عین و سکون لام و ثانی را فاعلن و ثالث را فعولن منقول میکنند و حذف می آید در رمل و طویل و متقارب و مجتث و هزج و خفیف قطف بفتح قاف و سکون طا مهمله بریدن خوشه انگور و غیره و اینجا اسقاط سبب خفیف ست از آخر و ما قبل آن ساکن کردن چنانچه از مفاعلتن مفاعل بسکون لام ماند فعولن بجایش نهند و این مختص بحر وافر است قصر کوتاه کردن و اینجا اسقاط حرف ساکن ست از سبب خفیف که در آخر رکن است و ما قبل آن ساکن کردن چنانچه از فاعلاتن فاعلان بسکون تا پس فاعلان بجای آن نهند و از فعولن فعول بوقف لام و از مفاعیلن مفاعیل بوقف لام می ماند قطع بالفتح بریدن و اینجا اسقاط یکحرف است از آخر وتد مجموع و ما قبل آنرا ساکن کردن ست چنانچه از مستفعلن مستفعل بماند مفعولن بجایش نهند و از متفاعلن متفاعل ماند فعلاتن بجای آن نهند و از فاعلن فاعل بسکون لام ماند فعلن بسکون عین بجایش نهند اما بمذهب نصیر الدین طوسی حاجت قطع در فاعلاتن نیست که سبب خفیف از آخرش بیندازند و از وتد مجموعش حرف ساکن را اسقاط نموده ما قبل او را ساکن گردانند و بدین صورت نیز فاعل بسکون لام بماند و منقول بفعلن باشد و چنانچه در رجز گفته آید و این در بحر رجز و کامل و رمل و متدارک و بسیط و مدید و سریع و خفیف و مجتث و مقتضب وقوع یابد حذذ بفتح حا مهمله و ذال معجمه کوتاه نمودن و اینجا اسقاط وتد مجموع ست از آخر رکن پس در مستفعلن مستف و در فاعلن فا و در متفاعلن متفا می ماند اول را بفعلن بسکون عین و ثانی را بالفع و ثالث را بفعلن بحرکت عین منقول میسازند و این تغیر در بحر کامل و رجز و متدارک بیشتر آید صلم بالفتح گوش از بن بریدن و اینجا اسقاط وتد مفروق ست از آخر رکن فعولا و در مفعولات مفعو میماند منقول بفعلن بسکون العین میشود و این در بحر سریع و منسرح و مقتضب آید وقف و آن در لغت بمعنی استادنست و در اینجا ساکن کردن تا در مفعولات مفعولات را گویند و بدین صورت منقول بمفعولان میگردد و این تغیر در سه بحر وقوع می آید سریع و منسرح و مقتضب کسف بسین مهمله و آن در لغت بریدن پاشنه شتر و در اینجا سقوط حرف هفتم چنانچه از مفعولات مفعولا بماند مفعولن بجایش آرند وقف و کسف در بحر سریع و منسرح و مقتضب آید بتر بفتح با موحده و سکون تا فوقانی بریدن دم را گویند و باز هم بر کندن و اینجا اجتماع ثلم و حذف در رکن فعولن و اجتماع قطع و حذف در فاعلاتن و اجتماع خرم و جب در مفاعیلن چنانچه در فعولن فع و از فاعلاتن فعلن بدل از فاعل و در مفاعیلن فع بدل از فا آرند و این در بحر متقارب و هزج و رمل و مضارع و مجتث و خفیف آید و بعضی کسی را که در آن بتر واقع شود ملقب بابتر گفته و بعضی مقطوع و محذوف و بعضی مخزوم و مجبوب مانند از جمله علل انچه از اول رکن ساقط شود ده است اول خرم بفتح خا معجمه و سکون را مهمله شکافتن پره بینی و در اینجا اسقاط حرف اول از وتد مجموع که در رکن اول آید و این تغیر اگر تنها در مفاعیل باشد بنام خود است یعنی خرم گویند و آن ساقط کردن میم مفاعیلن ست فاعیلن ماند مفعولن بجایش آرند و در هزج و مضارع افتد و الا در هر موضعی ملقب بلقب خاص میشود مثلا اگر فعولن را خرم تنها کنند ثلم گویند و با قبض اثرم نامند و قس علی هذا ثلم رخنه کردن و در اینجا حرف اول از رکن فعولن انگندن عولن باند و بدل آن فعلن آرند ثرم بفتحتین و ثا مثلثه و را مهمله شکستن دندان پیش در اینجا اجتماع خرم و قبض در فعولن یعنی فا و نون آنرا ساقط کردن عول بماند فاع بجایش نهند اثرم کسی را نامند این هر دو در طویل و متقارب افتد شتر بفتحتین و شین معجمه و تا فوقانیه دریده شدن در گشتگی پلک و در اینجا اجتماع خرم و قبض در مفاعیلن یعنی حرف اول و پنجم آنرا ساقط کرده فاعلن کنند اشتر نامند خرب بیران شدن و در اینجا اجتماع خرم و کف در مفاعیلن یعنی بعد سقوط حرف اول و هفتم فاعیل بضم لام بماند مفعول بضم لام بجایش نهند اخرب هر دو در هزج و مضارع افتد عضب بضاد معجمه شکسته شاخ و در اینجا آمدن خرم در مفاعلتن یعنی حرف اول ساقط کنند و مفتعلن بجای فاعلتن آرند و عضب بند مختص بوافر قصم بفتحتین قاف و صاد مهمله شکسته دندان و در اینجا اجتماع خرم و عصب بصاد مهمله در مفاعلتن یعنی حرف اول آنرا ساقط کرده حرف پنجم را ساکن کنند فاعلتن

بسکون لام مانند مفعولن بجایش آرند و اقصم نامند. جمم بفتحتین بی نیزه شدن مرد در جنگ اینجا اجتماع خرم و عقل در مفاعلتن یعنی مرفوع الاول ثم الکاف
فاعلتن بماند فاعلن بجای آن نهند و اجم گویند. عقص بفتح عین مهمله و سکون قاف پیچیدن موی کذا؛ و اینجا اجتماع خرم و نقص یعنی از مفاعلتن جزو اول
و هفتم ساقط کردن و پنجم را ساکن نمودن چنانچه مفعول منقول از فاعلات شود و عقص نامند این چهار خاص بحر وافر اند. رفع برداشتن و اینجا اسقاط
یک سبب خفیف ست از جزوی که در اول او دو سبب خفیف باشند چنانچه در مستفعلن فاعلن بدل از تفعلن آرند و در مفعولات مفعول بدل از عولات آرند و مرفوع
نامند در بحر منسرح و غیره آید. **فصل مرکبات جدیده** که متاخرین بعد از خلیل بن احمد استخراج کرده اند. جب بفتح جیم و سکون موحده خصی کردن و اینجا
دو سبب خفیف از آخر مفاعیلن دور کردن یعنی چون از مفاعیلن عیلن دور کنند مفا باقی ماند بدلش فعل آرند. هتم بالفتح دندان از بن شکستن و اینجا اجتماع حذف و قصر
مفاعیلن یعنی الف از حذف و یا با حرکت ما قبل از قصر بیفتد مفاع بماند به فعول بدل کنند. زلل بفتحتین و زاء معجمه گوشتی ران و اینجا اجتماع خرم و هتم چون از مفاعیلن میم و لن با
حرکت ما قبل دور شود فاع بماند و این هر سه یعنی جب و هتم و زلل در هزج و مضارع افتد. خلع بالفتح بیرون کردن جامه و اینجا اجتماع خبن و قطع چون مستفعلن را خبن
کنند مفاعلن شود و بعد از مفاعلن بقطع فعولن کرده چون در فاعلن این هر دو عمل کنند فعل بسکون گردد. جحف بفتح جیم و سکون حاء حطی نقصان کردن و اینجا از فاعلاتن
تخبن کرده فعلاتن کنند و باز فعلا را که فاصله صغری ست ساقط کنند تن بماند فع بجایش نهند و مجحوف گویند. ربع بالفتح چهار شدن و اینجا اجتماع خبن
و قطع و بتر در فاعلاتن یعنی حذف نمودن الف فا و تن و الف علا پس فعل بسکون لام بماند و در رمل و مضارع آید. نحر گلو بریدن و اینجا اسقاط هر دو سبب
از مفعولات ست چون لات را مرفع بدلش آرند و منحور گویند و این در سریع و منسرح و مقتضب آید. جدع بفتح جیم و سکون دال مهمله بینی و گوش و دست بریدن
و اینجا اسقاط هر دو سبب خفیف است از مفعولات و اسکان تای چون لات بماند فاع بجایش نهند مجدوع نامند و این در بحر سریع و منسرح و مقتضب آید
فصل در فروع بعض افاعیل سباعی و خماسی. **فروع مفاعیلن** شانزده است اول مفاعیلان مسبغ دوم مفاعلن مقبوض سوم مفاعیل بضم لام مکفوف چهارم
مفعولن اخرم پنجم مفعول بضم لام اخرب ششم فاعلن اشتر هفتم فعولن محذوف هشتم مفاعیل بوقف لام مقصور نهم فعول بوقف لام اهتم دهم فعل بفتح عین
مجبوب یازدهم فاع ازل دوازدهم فع ابتر سیزدهم فاعلان مقبوض مسبغ چهاردهم مفعولان اخرم مسبغ پانزدهم فاعلان اشتر مسبغ شانزدهم فعولان محذوف مسبغ
فروع فاعلاتن سیزده است اول فاعلیان مسبغ دوم فعلاتن بکسر عین مخبون سوم فاعلات بضم تا مکفوف چهارم فعلات بکسر عین و ضم تا مشکول
پنجم فاعلن محذوف ششم فاعلان مقصور هفتم فعلان بکسر عین مخبون مقصور هشتم فعلن بسکون عین ابتر و بعضی مقطوع و محذوف نامند نهم مفعولن مشعث
دهم فعلان بسکون عین مقطوع مسبغ یازدهم فعل بفتحتین مربوع دوازدهم فع مجحوف سیزدهم فع مجحوف مسبغ. **فروع مستفعلن** سیزده است اول مستفعلان
مذال دوم مفاعلن مخبون سوم مفاعلان مخبون مذال چهارم فعلن بسکون عین محذوف پنجم فع محذوف و محذوف ششم مفتعلن بکسر عین مطوی هفتم مفتعلان
مطوی مذال هشتم مفعولن مقطوع نهم فعولن مخلوع دهم فعلتن بفتح عین و لام مجبول یازدهم فاعلن مرفوع دوازدهم فاعلان مرفوع مذال سیزدهم مستفعلان مرفل
فروع مفعولات چهارده است اول مفاعیل بضم لام مخبون دوم مفاعیل بوقف لام مخبون موقوف سوم فاعلات بضم تا مطوی چهارم فاعلات بوقف تا مطوی موقوف پنجم فعلات
بفتح عین و ضم تا مخبول ششم فعلات بوقف تا مخبول موقوف هفتم مفعولان موقوف هشتم مفعولن مکسوف نهم فاعلن مطوی مکسوف دهم فعولن مخبون مکسوف یازدهم فعلن
بسکون عین اصلم دوازدهم فاع مجدوع سیزدهم فع منحور چهاردهم مفعول بضم لام مرفوع. **فروع فعولن** هشت است اول فعولان مسبغ دوم فعول بضم لام مقبوض
سوم فعول بوقف لام مقصور چهارم فعل بفتح عین و سکون لام محذوف پنجم فعلن بسکون عین اثلم ششم فعلان بسکون عین اثلم مسبغ هفتم فاع اثرم هشتم فع ابتر
فروع فاعلن پنج است اول فعلن بکسر عین مخبون دوم فعلن بسکون عین مقطوع سوم فعل بفتح عین و سکون لام مخبون مقطوع چهارم فع مخذوذ پنجم
فعلان مذال. **فصل در انفکاک بحور دوایر.** آنچه بباید دانست که بعضی از بحور منفک و علیحده از بعضی دیگر میشوند بسبب آنکه ارکان عشره

بتقدیم و تاخیر اسباب و اوتاد و فواصل معنی دیگر یعنی صورت دیگر حاصل میشود و خلیل ابن احمد و متبعان او برای سهولت تفهیم انفکاک بحر را از یکدیگر پنج دایره وضع نموده بحرهای هر دایره را که باهم مناسبت تمام دارند مقرر کرده بود و بعد از آن فارسیان یک دایره دیگر اختراع نموده همگی شش دایره مقرر کرده اند چنانچه به همین تقدیم و تاخیر اجزا بحر طویل و مدید و بسیط از یک دایره مستخرج میشود مثلاً اگر فعولن مفاعیلن را چهار بار مدور بر خط دایره نویسی از فعولن آغاز نمائی بحر طویل باشد و اگر از لن لفظ فعولن آغاز کنی و از مفاعیلن فعو را چهار بار بگوئی بر وزن فاعلاتن فاعلن میشود که بحر مدید است و اگر از عیلن شروع سازی و چهار بار بگوئی عیلن فعو لن مفا بر وزن مستفعلن فاعلن میشود که بحر بسیط است و نام این دایره مختلفه باشد باختلاف ارکان سباعی و خماسی و بحر وافر و کامل از یک دایره است چه اگر متفاعلن را بر خط دایره نویسی از مفا آغاز نمائی بحر وافر است و اگر از علتن آغاز کنی و علتن مفا چهار بار بگوئی بر وزن متفاعلن میشود که بحر کامل است و این دایره را بنابر اتحاد ارکان مؤتلفه نامند و هزج و رجز و رمل از یکدایره است زیرا که اگر مفاعیلن چهار بار بر خط دایره نویسی و از مفا آغاز کنی هزج است و اگر از عیلن آغاز کنی و عیلن مفا گوئی بر وزن مستفعلن میشود که بحر رجز است و اگر از لن شروع کنی و لن مفاعی بگوئی بر وزن فاعلاتن گردد که رمل است و نام این دایره مجتلبه باشد بسبب جلب ارکان از دایره مختلفه و بحر منسرح و مضارع و مقتضب و مجتث از یک دایره بیرون آیند زیرا که اگر مستفعلن فاعلات مفاعیل فاعلاتن یک یک دو دو حرف جدا جدا بر خط دایره نویسی از میم مفاعیل آغاز نمائی و بر تا فاعلاتن تمام کنی بحر مضارع مثمن مکفوف است و اگر از عیل آغاز کنی و گوئی عیل فاعلاتن مفاعیل فاع لات مفا بر وزن فاعلات مفتعلن فاعلات مفتعلن میشود که بحر مقتضب مثمن مطوی است و اگر از لام مفاعیل شروع نمائی و گوئی لن فاعلاتن مفا بر وزن مفاعلن فعلاتن مفاعلن فعلاتن میشود که بحر مجتث مثمن مخبون است و اگر از لات آغاز کنی و گوئی لات مفاعیل فاع لات مفاعیل فاع بر وزن مفتعلن فاعلات مفتعلن فاعلات میشود که بحر منسرح مثمن مطوی است و این دایره را مشتبهه گویند و وجه تسمیه اشتباه مس تفعولن و فاع لاتن است با مستفعلن و فاعلاتن متصل چه اول و ثانی مجتث و خفیف و مضارع تعلق دارد و ثالث و رابع به بحور دیگر و سریع و جدید و قریب خفیف و مشاکل از دایره منتزعه همه مسدس بر آیند زیرا که مفتعلن مفتعلن فاعلات را دو دو یک یک حرف جدا جدا بر خط دایره نویسی و از مف آغاز نمائی و بر لات تمام سازی بحر سریع مطوی حاصل میشود و اگر از تا مفتعلن شروع نمائی و گوئی علن مف تعلن مف تعلن فاعلات مف بر وزن فعلاتن فعلاتن مفاعلن میشود که بحر جدید مخبون است و اگر از علن مفتعلن آغاز نمائی و بگوئی علن مفت علن فاع لات مفت بر وزن مفاعیل مفاعیل فاعلات میشود که بحر قریب مکفوف است و اگر از تا مفتعلن دوم آغاز کنی و گوئی تعلن فاعلات مف تعلن مف بر وزن فعلاتن مفاعلن فعلاتن میشود که بحر خفیف مخبون است و اگر از لات آغاز نمائی و بگوئی لات مف تعلن مفت علن فاع بر وزن فاعلات مفاعیل مفاعیل میشود که بحر مشاکل مکفوف است اما متقارب تنها یک دایره داشت آن را منفرده گفته اند و ابوالحسن اخفش این بحر را مستدرک استخراج نموده نام نهاده بایں طریق که چون هشت فعولن را مسلسل بر خط دایره نویسی از فعو آغاز کنی بحر متقارب است و اگر از لن آغاز نمائی و بگوئی لن فعو بر وزن فاعلن میشود که متدارک است

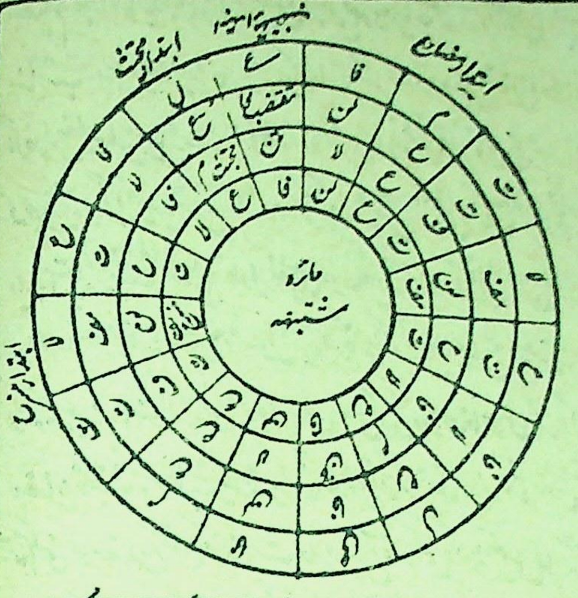

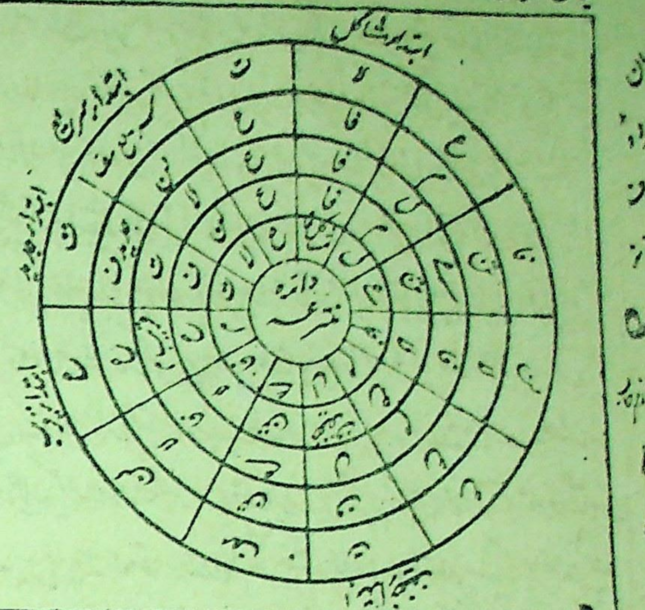
اینست تمام بیان در حقیقت دایره بحور

فصل چون اینهمه معلوم شد اولی و انسب آنست که ابیاتی چند در نظیر اوزان مستعمل کثیر الوقوع هر بحر مع اوزان و افاعیل هر یکی نوشته شود تا تمیز کمیت و کیفیت هر بحر حاصل آید **بحر طویل** این بحر با شعار عرب تعلق دارد و شعر فارسی درین بحر کمیاب چراکه نزد فارسیان مطبوع نیست و طویل ازینجهت نام باشد که واضع علم عروض سوای این بحر بعض بحور را مسدس وضع کرده بود و بعض دیگر را که مثمن وضع کرده مجزو هم می آیند یعنی یک رکن از هر مصرعے اندازند بخلاف این بحر که مثمن وضع کرده و مجزو هم نمی آید **بحر طویل سالم** از سلمان **بیت** با جسان توئی حاتم برفعت توئی کسری + بفرمان توئی آصف برهان توئی عیسی مثال دیگر **بیت** چگویم نگارینا که با من جدا کردی + ترا ام ز دل بردی و صبرم جدا کردی + فعولن مفاعیلن چهار بار و گاهی بعضی ارکان مقبوض و محذوف و مسبغ نیز می آید **بحر طویل و عروض و ضرب مقبوض** از سعدی **بیت** سری طیف من یجلو بطلعته الدجی + شگفت آمد از بختم که این دولت از کجا + بروزن فعولن مفاعیلن فعولن مفاعلن + فعولن مفاعیلن فعولن مفاعلن + **بحر مدید سالم** این بحر را ازانجهت مذکور گویند که مدید در لغت بمعنی کشیده است این بحر را نیز از بحر طویل کشیده اند و بعضی گویند که دو سبب در دو طرف ارکان سباعی او کشیده شده است از جامی **بیت** دل بهجرت ای صنم خون خود را میخورد + جان بدستت ای پسر جامهٔ تن میدرد + فاعلاتن فاعلن چهار بار **بحر بسیط سالم** بسیط در لغت گسترانیده است در ابتدای رکن سباعی از دو سبب گسترانیده شده یا آنکه در ابتدای ارکان او اسباب گسترانیده شده سباعی را دو سبب و خماسی را یک سبب از جامی **بیت** چون خار و خس و روز و شب افتاده ام در رهت + باشد که بر حال من افتد نظر ناگهت + مستفعلن فاعلن چهار بار مثال دیگر در همین بحر از سیفی **بیت** ای با وصالت دلم شادان ز دور فلک + هجر تو بر خاطر چون بر جراحت نمک + **بحر بسیط** صدر و ابتدای سالم و حشو و عروض و ضرب مخبون از گلستان سعدی **بیت** دانی چه گفت مرا آن بلبل سحری + تو خود چه آدمی کز عشق بیخبری + اشتر بشعر عرب در حالت ست و طرب + گر ذوق نیست ترا کژ طبع جانوری + مستفعلن فعلن چهار بار **بحر وافر** وافر از ان گویند که درین بحر حرکات بسیار باشد چنانچه در هر رکن پنج متحرک است یا آنکه درین بحر اشعار عرب بسیار است **بحر وافر مثمن سالم** از سیفی **بیت** چه شد صنما که سوی کسی بچشم وفا نمی نگری + ز رسم جفا نمیگذری طریق وفا نمی سپری + مفاعلتن هشت بار **بحر وافر مربع** از نصیر الدین طوسی **بیت** بدی چه کسی بجای کسی + که او نکند بجای تو بد + **بحر کامل مثمن سالم** از جمال الدین حسین **بیت** بعنوبر قد دلکشی اگر ای صبا گذری کنی بهوای جان غریب من دل خسته را خبری کنی + متفاعلن هشت بار بحر کامل از ان نامند که همچنانکه در دایره وضع کرده اند همچنان تمام مستعمل **بحر کامل مثمن مضمر** **بیت** صنما لبت بلب ایاغ که بماند از المی + خجلم ز داغت کز دغا بسرم گناه ز منتی + **بحر کامل** از سعدی **بیت** بلغ العلی بکماله + کشف الدجی بجماله + حسنت جمیع خصاله + صلوا علیه و آله + رکن اول برون مستفعلن و باقی همه متفاعلن در بحر کامل اگر سالم مقابل مضمر یا بالعکس آید جایز نیست **بحر هزج** این بحر را هزج ازان گویند که هزج در لغت اول

بازنم خوش آینده است و عرب بیشتر اشعاریکه بآواز خوش در سرود ها میخوانند درین بحر است واین بحر ربعی؛ چهار وزن آمده است هزج سالم از حافظ بیت
الا یا ایها الساقی ادر کاسا وناولها + که عشق آسان نمود اول ولی افتاد مشکلها + مفاعیلن هشت بار برین وزن اگر بعضی سالم وبعضی مسبغ آید جایز است
هزج مثمن اخرب مکفوف مقصور از امام محمد غزالی رحمة الله علیه بیت شوری شده از خواب عدم دیده کشودیم + دیدیم که باقیست شب فتنه غنودیم
مفعول مفاعیل مفاعیل مفاعیل و دو بار درین بحر اگر آخر یکی مفاعیل و آخر دیگر فعولن باشد جایز چنانکه سعدی گوید ای مرغ سحر عشق ز پروانه بیاموز
کان سوخته را جان شد و آواز نیامد + مصرع اول مفعول مفاعیل مفاعیل مفاعیل و رکن آخر مصرع دوم فعولن و اگر در حشو سالم را اخرب آید جایز باشد چنانکه عرفی
گوید مرتبه خانخانان کز اثر نطق + چون گل همگی گوش کند جذر اصم را + بروزن مفعول مفاعیلن مفعول مفاعیل + مفعول مفاعیل مفاعیل فعولن هزج مثمن
اخرب یعنی صدر و ابتدا و حشو بعضی اخرب باقی سالم از حافظ ای بادشه خوبان داد از غم تنهائی + دل بی تو بجان آمد وقتست که باز آئی مفعول مفاعیلن مفعول مفاعیلن
دو بار هزج مثمن مقبوض از جامی ز لعل او بروز غمت ز نرگس او بروز عمت + ز بوی شیشم که بود کوزه دست غم ز بوی شه شیشه؛ هزج مثمن مکفوف از جامی ای ترا لعل شکرریز مرا چشم گهربار شنیده
بود خود مرا گریه بود کار + بروزن مفاعیل هشت بار هزج مثمن اشتر ناصر علی دیدن و زخود رفتن طرز آشنائیها + پیش آن صنم بودن عالم جدائیها + بروزن فاعلن مفاعیلن
بار هزج مجرد یعنی مسدس سالم از سلمان چه بود آن لولوی لعل تو لا برلا + بلالائی در آمد لولوی لالا + بروزن مفاعیلن شش بار هزج مسدس مقصور از
جامی الهی غنچه امید بکشای + گلی از روضه جاوید بنمای + بروزن مفاعیلن مفاعیلن مفاعیل + نسخه یوسف زلیخا و شیرین خسرو نظامی و مثنوی ناصر علی و مثنوی مولوی
در این بحر است هزج مسدس اخرب مقبوض مکفوف از سلمان درد و بدست و دوست نگار + دور است بچشم دشمنت نار + بروزن مفعول مفاعلن مفاعیل و بجای مفاعیل فعولن
آوردن هم درست و بدانکه گاهی درین وزن حرف ساکن در مقابله حرف متحرک واقع شود جایز باشد چنانکه در نصیحه مصرعه چون حقبه ابو حنیفه + تا حقیقت
ست در مقابله متحرک واقع گشته و بیت فیضی بیت نقش همه بد در مقابل + اسکندر آیینه وی از دل + را با سکنه که ساکن است در مقابله متحرک افتاد و مثنوی نلدمن و تحفة العراقین
و لیلی مجنون نظامی برین وزن است بدانکه فصحای عجم اوزان باعی که آنرا دوبیتی و ترانه نیز گویند از همین بحر هزج اختراع کرده اند و آن بحکم متقاضیان اردو بیست چهار وزن است
آن بیست و چهار وزن را دو شجره مقرر کرده اند یکی شجره اخرب که رکن اول آن مفعول باشد و دیگر شجره اخرم که رکن اول آن مفعولن باشد و هر یکی ازان هر دو شجره دوازده وزن دارد و مجموع
این اوزان از اجتماع مفاعیلن سالم و نه قسم زحافات دیگر ظاهر میگردد و آن زحافات اینست خرم و خرب و قبض و کف و هتم و جب و شتر و بتر و زلل چون رکن مفاعیلن را
اخرم نمایند مفعولن شود و چون اخرب نمایی مفعول بضم لام شود و چون مقبوض نمائی مفاعلن گردد و چون مکفوف آرد مفاعیل بضم لام شود و چون مجبوب سازی فعلی بسکون
لام گردد و چون اهتم نمائی فعول شود و بوقف لام و چون جب ابا خرم جمع کنی فع ماند و آنرا ابتر گویند و چون هتم را با خرم جمع کنی فاع شود و آنرا ازل خوانند و چون
مشتر نمائی فاعلن شود و همچنانکه در زحافات مفصل ذکر شد اوزان شجره اخرب اینست اول مفعول مفاعلن مفاعیلن فاع دوم مفعول مفاعیل مفاعیلن فاع سوم مفعول
مفاعلن مفاعیل فعل چهارم مفعول مفاعیلن مفعولن فاع پنجم مفعول مفاعلن مفاعیلن فع ششم مفعول مفاعیل مفاعیلن فع هفتم مفعول مفاعیلن مفعول فعول
هشتم مفعول مفاعیلن مفعولن فع نهم مفعول مفاعیلن مفعول فعل دهم مفعول مفاعیل مفاعیل فعول یازدهم مفعول مفاعلن مفاعیل فعل دوازدهم
مفاعیل فعل اوزان شجره اخرم و آن اینست اول مفعولن مفعولن مفعول فعول دوم مفعولن مفعول مفاعیل فعولن سوم مفعولن مفعولن مفعول فعل چهارم
مفعولن فاعلن مفاعیل فعولن پنجم مفعولن مفعولن مفعولن فاع ششم مفعولن مفعول مفاعیلن فاع هفتم مفعولن مفعول مفاعیل فعل هشتم مفعولن فاعلن مفاعیلن
نهم مفعولن مفعولن مفعولن فع دهم مفعول مفعول مفاعیلن فع یازدهم مفعولن فاعلن مفاعیل فعل دوازدهم مفعولن فاعلن مفاعیل فع و اجتماع هر چهار
وزن ازین اوزان بیست و چهار مذکور در یک رباعی جایز است هفتم بحر رجز و این را ازان رجز نامند که رجز بفتحتین در لغت اضطراب و سرعت است
و عرب اکثر اشعاری که در معرکه یا مقام مفاخرت خود سرایند درین بحر و درچنین اوقات آواز مضطرب و حرکات سریع میباشد ازین جهت بدین اسم

مسمی گردید و بعضی گویند که رجز بالفتح شتری را گویند که چون حرکت کند بارزش لرزان شود و درین بحر در اول ارکان دو سبب خفیف ست و بعد حرکتی سکون
از نجهت رجز نامیدند رجز مثمن سالم از خسرو ای چهرهٔ زیبای تو رشک بتان آزری + هر چند وصفت میکنم در حسن زان زیباتری + وزنش مستفعلن
هشت بار و بعض اوستادان خر سالم را بر سبع بحور کهن آورده اند از عبد الواسع جبلی یا صاحب الشی الحذر + زان سرو قد سیمبر + کز عشق او گشتیم ما بکام
خشک چشم و تر + تشنه لب و خسته جگر + بر کنده و جان افگنده سر + کرده زغم زیر و زبر + و بنیاد دین و جان و تن + آید بچشمم هر نفس حالم غمش چون نفس
بی او مرا فریاد رس شبها خیال او رست بس تا چند با هم چون جرس بی او خروشان از هوس + هرگز مباد احوال کس در عشق چون احوال من + رجز
مطوی بیت می شگفد گل بچمن ها ز نسیم سحری + وه چه شود گر نفسی پهلوی ما باده خوری + وزنش مفتعلن هشت بار رجز مثمن مطوی مخبون از سعدی
آنکه نبات عارضش آب حیات میخورد + در شکرش نگه کند هر که نبات می خورد + وزنش مفتعلن مفاعلن چهار بار رجز مثمن مخبون مطوی از جامی فغان کنان سحر
بکوی تو میگذرم + چو نیست روی سوی تو ام بام و در نگرم + بوزن مفاعلن مفتعلن چهار بار و درین بحر اگر مفتعلن بجای مفاعلن آید مضائقه ندارد رجز مثمن مطوی
مخبون مقطوع از جامی سرو خرامت که ویست بدین رعنائی + ماه نگویمت که مه نیست بدین زیبائی + بروزن مفتعلن مفاعلن مفتعلن مفعولن رجز مسدس سالم
بیت ساقی بعشرت کوش در دوران گل + مگذار از کف جام تا پایان گل + مستفعلن شش بار رجز مسدس مخبون از جامی کنونکه گرد از بهار خوش هوا
نزون شود بهر دل اندرش هوا + بروزن مفاعلن شش بار رجز مسدس مطوی بیت نیست مرا جز تو نگاری دگری + می نکنی هیچ بکارم نظری + وزنش
مفتعلن شش بار بحر رمل این را رمل ازان گویند که رمل در لغت حصیر بافتن ست چون ارکان این بحر را سببی میان دو سبب و دو سبب میان وتد گویا که
اوتاد او را باسباب بافته اند چنانکه حصیر را بریسمان میبافند یا آنکه رمل نوعی از سرود ست و این برین وزن باشد یا آنکه از رملان ماخوذ کرده اند که نوعی از دویدن
شترست بشتاب چون این بحر از کثرت اسباب خفیف بسرعت و شتاب خوانده میشود لهذا رمل میدند رمل مثمن سالم بیت شکل دلبر دن که تو داری نباشد دلبری را
خواب بندیهای چشمت کم بود جادوگری را + وزنش فاعلاتن هشت بار رمل مثمن صدر و ابتدا سالم و حشو مخبون و عروض و ضرب مخبون مقصور از سلمان
چشم و دولت سواد ظلمت گشته سبز + باغ دانش زسحاب کرمت هست نظر بروزن فاعلاتن فعلاتن فعلاتن فعلان رمل مثمن صدر و ابتدا سالم و حشو مخبون و عروض
و ضرب مجحوف سلمان آن کند قهر تو با ظلم که با گل دی + آن کند لطف تو با دل که با تن می + بروزن فاعلاتن فعلاتن فعلاتن فع رمل مثمن مسبغ
سلمان تا بکی گریم بزاری همچو ابر نو بهاران + از سر اندوه حسرت در فراق گلعذاران + فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلیان رمل مثمن مشکول
دیگر سالم علی الترتیب حافظ بخاز من سلطان که رساند این دعا را + که بشکر پادشاهی زنظر مران گدا را + فعلات فاعلاتن فعلات فاعلاتن رمل مخبون مشعث
از نصیر الدین طوسی هیچ کنم هر چه کنم با تو میندار دسودم + بجز آن حیله ندانم که ز عشقت بگریزم + فعلاتن فعلاتن فعلاتن فعولن رمل مثمن صدر و ابتدا و حشوها
سالم و عروض و ضرب محذوف بیت هر کرا بینیم سخن با او ز مهر جانیم + تا کنند ذکر تو صد تقریب پیدا میکنیم + وزنش فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلن رمل مثمن مشکول
بیت قدری بخند از رخ تمری نمای ما را + سخنی بگوی از لب شکر نمای ما را + فعلات فاعلاتن فعلات فاعلاتن رمل مثمن صدر و ابتدا مخبون و حشو بعضی سالم و بعضی
مخبون و عروض و ضرب سالم از سعدی همه شب چو مشتری سوارم + نه چون اشتر زیر بارم + نه خداوند رعیت نه غلام شهریارم + غم موجود و پریشانی معدوم : ارم + نفسی
میزنم آسوده و عمری بسگذارم + بروزن فعلاتن فاعلاتن فعلاتن فاعلاتن + فعلاتن فعلاتن فعلاتن فاعلاتن رمل مثمن صدر و ابتدا سالم و حشوها
مخبون و عروض و ضرب مخبون محذوف میر نجات از دل بوزن سبز بنی بانه بری + شیر ابدا متی تو چه کشتی گیری + فاعلاتن فعلاتن فعلاتن فعلن + مثنوی گل کشتی
میر نجات درین بحر است و شعر ما کور هم از انست رمل مثمن مخبون بیت شکرت را شاید گرچه سیه مور ترست + مگسی نیز نخواهم که کند سایه برین لب + فعلاتن فعلاتن
فعلاتن فعلاتن + بعضی رمل مخبون را بر شانزده رکن بنا کرده اند و در عرف نادانان از غلطی بحر طویل گمان برند مثالش از عصمت الله بخاری

رنگ حنا و در گوش و خط و خد و قد و عارض و خال لب ای سرو پریرخ سمن + شفق و کوکب شام و سحر و طوبی و گلزار بهشت و بلال و هلال و چشمهٔ کوثر
فعلاتن شانزده بار رمل مسدس سالم سیفی ای نگارین مه‌وی و لبر ان مائی + رخ مکن نهان چه ماند جان مائی + فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن رمل مسدس
محذوف بیت گفت زاهد از بهشتم ده خبر + گفتمش رو نماز نام ده مبر + فاعلاتن فاعلاتن فاعلن + مثنوی حضرت مولانا جلال الدین رومی و منطق الطیر
شیخ فریدالدین عطار و نان و حلوا بهاؤالدین آملی همین بحرست رمل مسدس مخبون مقصور سیفی شکرین لعل تو کان نمک ست + گرچه شکر نه مکان نمک ست
فاعلاتن فعلاتن فعلات رمل مسدس مخبون محذوف بیت محتشم زاده زبس نخوت و جاه + میخرامید ظریفانه براه + فاعلاتن فعلاتن فعلن و برین
وزن مثنویها کم واقع شده اند بحر سریع چون درین بحر اسباب بیشتر از اوتاد رو زود تر گفته میشود لهذا سریع نام کردند و این بحر را فارسی همه ارکان مطوی
آرند و سالم نیامده مگر بتکلف بحر سریع مکسوف موقوف سعدی وقت ضرورت چو نماند گریز + دست بگیرد سر شمشیر تیز + مفتعلن مفتعلن فاعلان و درین
وزن اگر مقطوع مقابل مکسوف آرند جائزست تقدیم و تاخیر شرط نیست چنانچه نظامی فرموده بیت هست کلید در گنج حکیم + بسم الله الرحمن الرحیم + بر وزن مفتعلن
مفتعلن فاعلان مفعولن مفعولن فاعلان + درین وزن اگر عروض و ضرب مختلف باشد جائزست چنانکه در آخر یک مصرعه فاعلن مطوی مکسوف و در آخر مصرعهٔ دیگر
فاعلان مطوی موقوف درین بحر گاهی حرف موقوف در مقابله حرف متحرک واقع شود جائز باشد چنانکه خاقانی فرماید بیت حلقه ارکم شود از زلف تو + خاتم جم خواهی آن وان
با نخواهی موقوف ست که بجای حرف متحرک افتاده مصرعهٔ اول بر وزن مفتعلن مفتعلن فاعلن و ثانی بر وزن مفتعلن مفعولن فاعلات + و درین بحرست
قران السعدین و مخزن اسرار و مطلع الانوار و درین وزن اگر صدر یا ابتدا سالم آید و حشو مطوی و عروض و ضرب موقوف جائزست سلمان صورت اقبال ترا
جبین + انا فتحنا لک فتحا مبین + مفتعلن مفتعلن فاعلان مستفعلن مفتعلن فاعلان سریع مطوی مکسوف مجذوع از جامی ای گل رویت سنبل خیز +
زلف سیاهت آتش بیز + مفتعلن مفعولن فاع + درین وزن اجتماع طی و کسف و حشو جائزست بحر منسرح منسرح در لغت بمعنی آسان چون درین بحر
سببها مقدم اند بر اوتاد آسان تر گفته میشود و سالم نیامده منسرح مثمن مطوی موقوف سیفی آنکه دلم صید اوست بیر شکار من ست + دست بخونم نگار کرده
نگار من ست مفتعلن فاعلان چهار بار و مفتعلن فاعلات و مفتعلن فاعلن نیز درست فاعلن مفتعلن فاعلن گر آن جمع شود نیز جائز چنانکه سعدی فرماید بیت پشت دوتا فلک راست
شد از خرمی + تا چو تو فرزند زاد مادر ایام را + منسرح مثمن مطوی و عروض و ضرب منحور سعدی فرماید در گلستان بیت دیدهٔ اهل طمع بنعمت دنیا
پر نشود همچنانکه چاه بشبنم + مفتعلن فاعلات مفتعلن فع منسرح مثمن اخرب سیفی سیفی گدا زان شد در شهر آن پریرو + تا روز بکا دوران آید
و مفعول فاعلاتن دو بار منسرح مسدس مطوی بیت شاهجهان یاد تا زمانه بود + کز کرمش خلق شادمانه بود + مفتعلن فاعلات مفتعلن منسرح
مسدس اخرب مکفوف بیت ای نازنین که ماه منی امشب + رحمی بکن چون شاه منی امشب + مفعول فاعلات مفاعیلن دو بار بحر خفیف
سبکترین بحورست در عربی مسدس آید فارسیان بندرت مثمن هم آورده اند بحر خفیف مسدس صدر و ابتدا سالم و باقی مخبون از جامی سبز باد نو دید
یار نیامد تازه شد باغ و آن نگار نیامد + فاعلاتن مفاعلن فعلاتن بحر خفیف صدر و ابتدا سالم و حشو مخبون و با مقطوع اگر عروض فعلن آید و ضرب فعلات
یا فعلان یا بالعکس جائزست سعدی کس نبیند که تشنگان حجاز + بر لب آب شور گرد آیند + و نسخهٔ نام حق و ما مقیمان و هفت پیکر نظامی و هشت بهشت امیر خسرو
و حدیقهٔ حکیم سنائی درهمین بحرست بحر خفیف عروض و ضرب مشعث از جامی بیت گل شد هوا گلشن ارم + ذوق جام مدام رونق بازار م فاعلاتن مفاعلن مفعولن
بحر مضارع مضارعت بمعنی مشابهت ست این بحر را مضارع ازان گویند که با بحر منسرح مشابهت ارد بدین که جزو دوم این بحر و تد مفروق ادراز و جزو دوم
مضارع فاع لاتن ست مشتمل بر فاع و جزو دوم منسرح مفعولات مشتمل بر لات و بعضی تا و خلیل گفته که مشابه است بهزج درین که در ارکان این هر دو بحر اوتاد مقدم اند بر اسباب
مضارع مثمن مکفوف مقصور از جامی بیت خوش آن موسم بهار که بر طرف لاله زار + نهد یار گلعذار بکف جام خوشگوار + مفاعیل فاعلات مفاعیل فاعلات دو بار

مضارع مثمن اخرب عروض و ضرب سالم از خسرو خواهم که سیر چشم سوی چو بینمش + لیک آفت ست چشمش می ترسم از گزینش + مفعول فاعلاتن
مفعول فاعلاتن دو بار مضارع مثمن اخرب ابتر از جامی ای لعل نوش خندت کام شکر دهانان + سرو قامت بیرون از فهم نکته دانان + مفعول فاعلاتن
مفعول فاعلان دو بار مضارع مثمن اخرب محذوف از گلستان سعدی بیت دیدار مینمائی و پرهیز می کنی + بازار خویش و آتش ما تیز می کنی + مفعول
فاعلات مفعول فاعلن مضارع مثمن اخرب مکفوف از عرفی ای مرتفع ز نسبت ذات تو شان علم + کلک گهر فشان تو رطب اللسان علم + مفعول فاعلات مفاعیل
فاعلن دو بار مضارع مسدس مکفوف عروض و ضرب محذوف از جامی خوشا جلوهٔ جمال تو دیدن + خوشا میوهٔ وصال تو چیدن + مفاعیل فاعلات فعولن دو بار
بحر مقتضب انتضاب بریدنست این بحر را از بحر منسرح بریده اند چرا که ارکان این هر دو بحر یک ست و اختلاف همین در ترتیب است مقتضب مثمن مطوی از
سیفی بالبت چه حی طلبم باده نزد جان چه بود باز حسن چه فی گرم بنده پیش خان چه بود + فاعلات مفتعلن فاعلات مفتعلن دو بار مقتضب مطوی مقطوع از
سیفی وقت را غنیمت دان آنقدر که بتوانی + حاصل از حیات ای جان یکدم است تا دانی + فاعلات مفعولن چهار بار و گاهی درین وزن در وسط مصرع
یک حرف از تقطیع زائد افتد و این را مزحوف مروج گویند چنانکه درین بیت می پرست ایجادم نشهٔ ازل دارم + همچو دانهٔ انگور شیشه در بغل دارم + پیر انگور
زائدست بحر مجتث اجتثاث از بیخ بر کندن ست مسدس این بحر را از خفیف بر کنده اند چرا که الفاظ این دو یکیست اینجا مستفعلن مقدم بر هر دو فاعلاتن
و در خفیف در میان مجتث مثمن مخبون از سیفی ز دور نیست میسر نظر بروی تو ما را + چه دولت ست تعالی الله از قد تو قبا را + مفاعلن فعلاتن مفاعلن فعلاتن
دو بار مجتث مثمن مخبون مقصور از سیفی بسکه درد تو بر جان ناتوان منست + هلاک من طلبد هر که مهربان منست + مفاعلن فعلاتن مفاعلن فعلات دو بار
و گاهی رکن آخر فعلاتن و گاهی فعلن و گاهی فعلان از حافظ غلام نرگس مست تو تاجداران اند + خراب بادهٔ لعل تو هوشیاران اند + بحر متقارب
زیرا که اوتاد با اسباب او بهم نزدیک اند بحر متقارب مثمن سالم بیت ز شرم رخت لاله را داغ بر دل + ز رشک قدت سرو را پای در گل فعولن هشت بار
متقارب مثمن مقصور یا محذوف از سلمان نه چون نور رایت بود آفتاب + که این از خطا آید آن از صواب + فعولن فعولن فعولن فعول یا فعل یوسف زلیخای
فردوسی و بوستان و سکندر نامه و شاهنامه بهمین وزن است متقارب مثمن اثلم از حافظ من رند عاشق و انگاه توبه + استغفر الله
استغفر الله فعلن فعولن فعلن فعولن دو بار متقارب مثمن مقبوض اثلم از حافظ گرم بخوانی ورم برانی + دل حزین را کجا بمانی + فعول فعلن چهار بار متقارب اثرم مقصور
از جامی ای شب زلفت غالیه سای + وی مه رویت غالیه پیمای + فعلن فعولن فاع فعول متقارب مسدس سالم از سیفی ز رنج آمد جانم که از زندگانی بجانم + فعولن
فعولن فعولن دو بار بعضی متقارب اثلم را بر شانزده رکن نهاده اند از عصمت الله بخاری نهی چو چشمت بخون مردم + گشاده تیر و کشیده خنجر بخون [illegible]
صباح دولت خط سیاهت شب معنبر + فعول فعلن هشت بار و بعضی بجای فعول فعلن فعلاتن هشت بار نوشته اند و احتمال بحور دیگر نموده اند [illegible]
یک حرف از تقطیع افتاده شد و این را مزحوف غیر مروج خوانند مصرعه اگرچه صد سال بمیخوری بیا بخاکدرت نتاره باشم + لام صال از تقطیع زائدست و این قسم
ممنوع باشد بحر متدارک این را متدارک از ان گویند که تدارک در لغت دریافتن و پیوستن ست یکدیگر را اسباب این بحر دریافته است و تا دین [illegible] آنکه ابوالحسن اخفش
این بحر را پیدا کرده به بحرهای دیگر که خلیل بن احمد پیدا نموده بود پیوست اخفش فاعلن هشت بار متدارک مثمن سالم از سیفی حسن لطف ترا بنده شد [illegible]
خط و خال ترا مشک چین خاک ره + فاعلن هشت بار متدارک مثمن مخبون از سلمان چو رخت بنود گل باغ ارم + چو قدت بنود قد سرو چمن فعلن هشت بار [illegible]
و بعضی متدارک مخبون را بر شانزده رکن بنا کرده اند چنانچه بیت [illegible] مسلم [illegible] که قدح کش گردش سر نشود بجل ست بسکری آن قدرت که ز باغ جنون [illegible] نشود
وزنش فعلن بحرکت عین شانزده بار متدارک مثمن مقطوع از جامی تا کی ما را و غم داری + تا کی آیی بر من خواری + فعلن بسکون عین هشت بار متدارک مثمن [illegible]
از جامی سنبل [illegible] بر ختن [illegible] فاعلن فعل فاعلن فعل و بعضی متدارک مقطوع را بر شانزده رکن بنا کرده اند بحر قریب [illegible]

که بحر مضارع عربی در دریا آنکه بعد از خلیل ابن احمد مولانا یوسف نیشاپوری وضع کرده بحر قریب مسدس مکفوف بیت خداوند جهان بخش شاه عادل
شهنشاه جوان بخت رای کامل + مفاعیل مفاعیل فاعلاتن بحر قریب مسدس اخرب مکفوف عروض و ضرب سالم از سیفی بیت ربی برقرار باشد عادل
و شهریار باشد + مفعول مفاعیل فاعلاتن بحر قریب اخرب حشو ابتر عروض سالم و ضرب مسبغ نعمتخان تشابه قطعه نقاب گفته بیت سرفوت چه بشکند
میگفت + از علم لغت هر آنچه بد یاد + مفعول فعول فاعلاتن و ضرب فاعلیان نیز و هم بحر جدید غریب هم نامند زیرا که این بحر تازه پیدا کرده شده است
بعد از خلیل ابن احمد و ابو الحسن اگرچه اصلش فاعلاتن فاعلاتن مستفعلن است لیکن اکثر سالم نمی آید بحر جدید مخبون از سیفی قدرت گرچه صنوبر کشد سر + نبود
چون قد سرو تو صنوبر + فعلاتن فعلاتن مفاعلن بحر مشاکل این بحر با بحر قریب مشاکلت دارد زیرا که ارکان هر دو یکیست اینجا فاعلاتن مقدم
مفاعیلن و در قریب مؤخر اصلش فاعلاتن مفاعیلن مفاعیلن است و سالم نمی آید و اکثر مسدس آمده مگر متاخرین مثمن نیز آورده اند بحر مشاکل مثمن مکفوف
از جامی خیز و طرف چمن گیر با حریف سمن بوی + گاه سنبل تر چین و گاه شاخ سمن بوی + فاعلات مفاعیل فاعلات مفاعیل چون از بحور متفق علیه جمهور فراغت شد بیان
بحور مستحدث بموجب وعده لازم آمد باید دانست که بعضی عروضیان از دایره مختلفه سوای طویل و مدید و بسیط دو بحر دیگر یافته اند عریض و عمیق یا شبه انفکاک کرده اند عریض
را از جزو سوم دایره مذکور ابتدا ساخته اند مفاعیلن فعولن چهار بار عمیق را از جزو پنجم شروع نموده اند فعولن مفاعی که بر وزن فاعلن فاعلاتن می شود چهار بار این
اشعار درین هر دو بحر نیافته اند لهذا از درجه اعتبار فرو افتاده و بعضی از عروضیان پارسی مثل بهرامی سرخسی و بزرجمهر قسمی و امثال ایشان سوای آنچه دایره مذکوره
یک دایره دیگر مسمی بمنعکسه بزعم خود پیدا کرده اند و جمله بحور آن است صریم و کبیر و بدیل و صغیر و اصم و قلیب و حمید و سلیم و حمیم بحر صریم مفاعیلن فاعلاتن
فاعلاتن دو بار بحر کبیر مفعولات مفعولات مستفعلن دو بار بحر بدیل مستفعلن مستفعلن فاعلاتن دو بار بحر قلیب فاع لاتن فاع لاتن مفاعیلن دو بار
بحر حمید مفعولات مستفعلن مفعولات دو بار بحر صغیر مستفعلن فاعلات مستفعلن دو بار بحر اصم فاع لاتن مفاعیلن فاع لاتن دو بار بحر سلیم
مستفعلن مفعولات مفعولات دو بار بحر حمیم فاع لاتن مستفعلن مستفعلن دو بار چون بحور مستحدثه اخیره در بحور قدیمه سابقه باعتبار تعدد ارکان
اوزان بعضی به بعضی مندرج اند و عند التامل تفاعیل کلی ندارند لهذا به تفصیل این ها هیچ فایده ندانسته بر همین قدر اختصار افتاد تمام شد رساله عروض
عرف بفتح اول و سکون ثانی بوی خوش بالضم شناختگی و نکوئی و احسان از منتخب عروق بفتحتین کهای بدن و بیخهای درخت جمع عرق بالکسر عرق
بفتحتین خوی اندام و آبیکه از بخار طبخ ادویه حاصل کنند و بالکسر بمعنی رگ بدن و بیخ درخت باریک از موید و منتخب و بحر الجواهر بفتح اول و سکون ثانی گوشت از استخوان
باز کردن و استخوانیکه گوشت از وی باز کرده باشند از منتخب عراق بکسر اول بدانکه عراق دو هستند یکی عراق عجم که خراسان و اصفهان داخل آنست یکی
عراق عرب ملک آن آنروی دجله است و بغداد داخل آنست و عراق در لغت بمعنی کناره دریاست چون هر دو ملک مذکور بر کناره دریا واقع شده اند
عراق گویند عراق عجم بر کناره رود جیحون است و عراق عرب بر کناره دجله و فرات و عراق نام مقامیست از موسیقی که بوقت چاشت سرایند عراک بالکسر نبردی
کردن بفتح اول و تشدید راء مهمله سخت مانند و کوه شمالی هند و کارزار کننده از منتخب و صراح و مصطلحات عروسک بفتح اول منجنیق که جای آن آلات جنگ
قلعه گیری است و لعبت که دختران بآن بازی کنند و نام میوه ایست از قسم زردآلو از مصطلحات و رشیدی و برهان و بهار عجم و مدار و سراج عرض عام بفتحتین باصطلاح
منطقیان کلیست که صادق می آید بر کثیرین که مختلف باشند در حقیقت و خبر و افراد نباشد چنانکه ماشی که صادق هست بر انسان و زید و بقر که مختلف اند
در حقیقت و خبر و ایشان نیست عرم بفتح اول و کسر ثانی بمعنی رودخانه و سدی که پیش آب رودخانه گرفته راه آب مسدود سازند از منتخب عرمرم بکسر عین و فتح هر دو راء و سکون
هر دو میم بمعنی لشکر نوشته اند و بعضی گویند که ترکیست و در بعضی اقسام ترکی عین مهمله هم می آید و الله اعلم بالصواب عرین عدن عبارت از ماه از زبان
و سراج عرق چین شی از کلاه که در زیر دستار پوشند از مصطلحات و سراج در رشیدی و برهان و بعضی بمعنی رومال هم نوشته اند عرجون بالضم و جیم مضموم چوب خوشه

خرمای بشکل داس خیده و میباشد عراقین تثنیه عراق است چراکه عراق دواند یکی عراق عرب دیگری عراق عجم و در منتخب نوشته که عراقین کوفه و بصره نیز باشد عرفان بالکسر و فا بمعنی شناختن بسکون مستعمل بمعنی شناختن و معرفت حق تعالی ست و بمعنی شرم و حیا نیز آمده کذا فی المصطلحات عرق کردن خجالت کشیدن از مصطلحات عرق ریختن شرمنده شدن و بمعنی سعی و تکاپوی کردن عرین بفتح اول بمعنی ز ترین بمعنی بیشه و صحرائی که در وی شیر و ... کثر باشد کنند چنانچه گویند شیر عرین بعضی که از تا وانستند بجای عین مهمله غین معجمه خوانند خطاست از کشف و شرح نصاب و منتخب عرخو بالفتح و تشدید یا و ضم خا معجمه آواز کردن و سنگ و ... خشم از لطائف عرقیه بفتحتین و قاف مکسور و تشدید تحتانی رو مال کوچک که بآن عرق پاک کنند از سراج عروه بالضم گوشه هر چیز و دسته هر چیز و دسته کوزه و آفتابه و هر چیزی که مثل آن باشد که بدست میتوان گرفت و کسانیکه بمعنی رسن گویند در هیچ کتاب دیده نشده و ظاهرا خطاست و نام مردی که بر عفرا نام زنی عاشق بود و ... از منتخب و کشف عرکیه بروزن طریقه بمعنی طبیعت و بمعنی کوهان شتر از منتخب و کشف عراضه بضم اول بضاد معجمه آنچه مسافر برای دوستان خود تحفه بیارد از شرح نصاب عرضه بالفتح یکبار ظاهر کردن چیزی را بر کسی و در منتخب آشکارا کردن و عرض نمودن و بالضم همت و حیله و در میان انداخته شده و پیش آورده شده و آنچه پیش کشیده شود و بمعنی سپر نیز مستعمل ست عرینه بالضم اول نام قومی که موکل او هستند از شرح خاقانی عرصکا د بفتح اول و سکون ثانی سپاه بسیار شمار کردن سپاه عراده بالفتح و را مشدد و بعد الف دال مهمله نوعی از آلات جنگ قلعه گیری و آن آلتی باشد کوچکتر از منجنیق که بدان سنگ بر سر خصم اندازند از منتخب و سراج و رشیدی و بهار عجم عربده بفتح اول و با موحده بروزن دحرجه بمعنی بدخوئی و جنگجوئی از کشف و منتخب و بهار عجم و صحاح عرفه بفتحات روز نهم ذیحجه که روز ایستاده شدن حاجیان ست در مقام عرفات و بسکون ثانی خطاست از مدار و کشف وغیره فقیر مولف گوید عوام هند که یکروز پیشتر شب برات و عید الفطر و نهم ماه محرم را نیز عرفه گویند خطاست عرصه بالفتح میدان و بساط شطرنج از کشف عروسی بالفتح شادی نکاح عراقی تخلص شاعری عرق هر فی بالکسر نام بیماری که بفارسی آن را رشته نامند و بهندی نارو گویند عرش ثانی عبارت ست از کرسی که بر وی همه ستارگان هستند عرشی تخلص شاعری عرض بیگی بکسر بای موحده و یای مجهول و کاف فارسی کسیکه سوال و حاجات مردم را بعرض پادشاه رساند عرای بفتح صحرائی که ... گیاه که هیچ چیز در آن پناه نتوان برد از منتخب و بکسر اول باصطلاح شطرنج بازان مهره که میان شاه خود و رخ حریف حائل سازند برای حفاظت شاه از کشت و بعض مردم که بجای عرای لفظ عراب گویند بزیادت بای موحده خطاست عرگوزی بالضم و رای مهمله مشدد و کاف فارسی مضموم و زای معجمه بگوز سرگین بر آوردن جعل بالضم بمعنی سرگین ست کذا فی اللطائف و در مصطلحات عرگوزی بفتح اول و تشدید رای مهمله بمعنی شعبده و عرخای بی محل عربی بفتحتین منسوب بعرب و مردم از بی اتفاقی بسکون را خوانند

فصل عین مهمله مع زای معجمه

عزا بالفتح صبر بر مصیبت و صبر کردن و در ان استقامت ورزیدن و شکایت کردن و در عرف حال مجازا بمعنی ماتم پرسی و نسبت داشتن بکسی یا بچیزی از منتخب و صراح و مدار و کشف وغیره عزی بالضم و تشدید زای معجمه و در آخر الف مقصوره بصورت یا بمعنی اعزه و نام بت ست و آن درختی بود که عرب آن را می پرستیدند بحکم پیغمبر صلی الله علیه و آله وسلم خالد بن ولید آن درخت را بسوخت از منتخب و قاموس و فارسیان این لفظ را بتخفیف هم آورده اند عزل و نصب لفظ اول بالضم و لفظ ثانی بفتح اول و سکون صاد مهمله و در دوم بضم صین و فتح صاد خوانده اند آن خطاست بمعنی تغیر و بحالی عزب بفتحتین بای موحده مرد مجرد که زن نداشته باشد از کشف و منتخب و بمعنی زن بی شوهر نیز آمده عزلت بالضم جدا شدن از زن و غیره و گوشه نشینی برای عبادت از کنز عزمیت دل نهادگی و قصد آهنگ و افسون از منتخب عزمات بالفتح جمع عزم عزبات بکسر اول و سکون زای معجمه و در آخر فوقانی بمعنی سست یعنی کسیکه قوت باه او زایل شده باشد از شرح نصاب عزه بالکسر و تشدید بمعنی عزت و ارجمندی که خلاف ذل باشد و بالفتح و تشدید بمعنی غلبه از کشف و مدار عزیز برای جمعه مرغوب کمیاب و غالب و لقب پادشاه مصر بزمانه قدیم و وزیر ان مصر را عزیز لقب میبود از مؤید و کشف و لطائف و صراح و منتخب عزوجل بفتح اول و فتح زای معجمه مشدد و واو عاطفه و فتح جیم و تشدید لام مفتوح صیغه ماضی ست بمعنی غالب شده و بزرگ شده و این بمعنی برای مدح است عزرائیل نام فرشته که قابض ارواح است

عزانیل نام شیطان عزال بالضم و تشدید زا و بلغتی بتخفیف نام پردهٔ موسیقی که آن شعبه است از زنگوله از کشف عزل بالفتح بیکار شدن و بیکار کردن
کسی را و بالضم خطاست از مدار و منتخب عزم بالفتح اراده و قصد و آهنگ کردن و بالضم نیز آمده از منتخب و مدار و کشف عزائم افسونها و ادعیه که برای دفع
جنیان و پریان خوانند و آیات قرآن مجید که برای شفای بیمار خوانند و فرائض خدا واجب کرده بر بندگان از منتخب و صراح و مصطلحات عزو بالفتح نسبت کردن
بچیزی و شکیبائی کردن بر مصیبت از صراح و غیره فصل عین مهمله مع سین مهمله عسی بفتحتین و در آخر الف مقصوره بصورت یا بمعنی قریب است و
نزدیک است که چنین شود و بمعنی یقین و شاید هم آمده از لطائف و کشف و منتخب عسرت بالضم دشواری از منتخب عسجد بالفتح و جیم نیز مفتوح بمعنی زر و طلا
و بمعنی جواهر چون مروارید و یاقوت از منتخب و صحاح و مدار و شرح نصاب کشف عسر بالضم و بضمتین دشواری و دشوار شدن کار و بفتح اول و کسر سین مهمله بمعنی دشوار
و مشکل از شروح نصاب و منتخب عسیر بفتح اول و کسر ثانی بمعنی دشوار از منتخب عسکر بالفتح معرب لشکر کذا فی المعرب و صراح و در منتخب نوشته که عسکر بمعنی لشکر و بسیار از هر چیز و
تاریکی شب و محله ایست به نیشاپور و نام سامره که دهی ست که میان حرمین و از انجاست امام علی نقی عسکری و امام حسن عسکری عسکران عرفه و منا عساکر بکسر
کاف لشکرها جمع عسکر عسار بالفتح درویشی و تنگدستی از شرح نصاب عسعس بفتح اول و فتح عین دوم و سین صیغه ماضی از عسعسه که بمعنی تاریکی در آوردن شب است از صراح عس بالضم
و تشدید قدح بزرگ از صراح و منتخب عسس بفتحتین کسیکه بمحافظت شهر بشب گردد از منتخب و کشف و مدار و لطائف نوشته که عسس جمع عاس است که بمعنی شحنهٔ شب باشد
و در فارسی بر مفرد اطلاق کنند عسل بفتحتین بمعنی شهد عسن بضمتین و در آخر نون بمعنی پیه کهنه از صراح و منتخب و صحاح عسقلان بفتح اول و فتح قاف نام شهری ست
بشام و نام رود نیز نوشته اند از منتخب و غیره عسکری منسوب بعسکر که شهریست از خوزستان و اهواز میان بصره و فارس از تقویم البلدان و در منتخب نوشته که دهیست
میان حرمین و کنایه از امام علی نقی عسکری و امام حسن عسکری و نوعیست از شراب که از عسکر سازند از مؤید و کشف و غیره عسلی بفتحتین پارچهٔ زرد که یهودان
بجهت امتیاز بر دوش جامه دوزند از برهان سراج فصل عین مهمله مع شین معجمه عشا بالکسر اول تاریکی شب که وقت نماز شب است و بفتح اول
طعامی که بشب خورند عشا بفتح اول و بای همزه بمعنی شبکوری از منتخب و مدار و کشف عشب بالضم و بای موحده گیاه تر از منتخب عشرت بالکسر صحیح و بفتح
خطاست بمعنی خوشدلی و خوش زندگانی کردن باهم از بحر الجواهر و قاموس و صراح عشرات بفتحتین جمع عشره که آن را دهای گویند و دهای
همه نه اند چنانکه ده و بست و سی و چهل و پنجاه و شصت و هفتاد و هشتاد و نود عشیت بفتح اول و کسر شین معجمه و تشدید تحتانی و بعده تای فوقانی
بمعنی شبانگه عشیر بروزن فقیر بمعنی کسیکه بکسی بیک جا زندگانی کند و بمعنی خویشاوند و همسایه و بمعنی دهم حصه از چیزی از کشف و مؤید عشائر بمعنی
بفتح اول و کسر همزه که حرف چهارم ست بمعنی خویشان و قبایل و این جمع عشیره است عشر عشیر لفظ اول بالضم بروزن شکر و لفظ ثانی بروزن فقیر
حصه دوم از دهم حصه چیزی پس آن صدم حصه میشود از مجموعهٔ اول چنانکه عشیر صد ده است و عشر ده است از مؤید و کشف و غیره عشر بالفتح
دهم حصه از چیزی گرفتن و بالضم دهم حصه از چیزی و بمعنی ده آیت قرآن مجید را گویند که در زمان قدیم رسم قاریان این بود که شاگرد خود را هر روز ده
آیت سبق میدادند و بضم اول و فتح ثانی هر نباتی که شیر دهد خصوصا درخت آک بفتحتین بمد معروف که بفارسی آن را ده گویند و ده زن چنانکه عشره
از منتخب و برهان و شمسی و دیگر کتب و شروح عشش بالضم و شین معجمه مشدده آشیانهٔ مرغ از لطائف عشاق بالضم و شین مشدد جمع عاشق و نام مقامیست از دوازده
مقام موسیقی که بمقدار دو گهری روز باقیمانده می سرایند عشوق بفتح اول و ضم ثانی بسیار عشق کننده و صاحب عشق عشق بالکسر بسیار دوست داشتن
چیزی از منتخب و نزد بعضی اطبا مرضیست از قسم جنون که از دیدن صورت حسین پیدا میشود و عبد الرزاق شارح ظهوری از شرح اسباب و فتوحات الحکم نقل کرده است
که عشق ماخوذ از عشقه و آن نباتیست که آنرا لبلاب گویند چون بر درختی بپیچد آن را خشک کند همین حالت عشق است بر هر دلی که طاری شود
صاحبش را خشک و زرد کند و در مصطلحات بمعنی سلام و وداع نیز نوشته چه اصطلاح آزادانست که بجای سلام علیک عشق الله گویند عشیران بروزن

فقیر ن نام شعبه از بوسلیک که یکی از پردهای موسیقی است از کشف و مدار عشق پیچان نباتیست که بر درخت پیچد گل آن سرخ باشد و در عرف زاعشق پیچه گویند عشر خوان طفل نوآموز قرآن خوان چرا که طفل را اول ده آیت بطریق تبرک سبق دهند و بمعنی قاری کلام الله شریف و مجازاً بمعنی مغرور از رسیدگی و در مصطلحات شیخیکه بر گور مرده قرآن خواند عشوه به سه حرکت عین و سکون شین معجمه کار پوشیده کردن از صراح و قاموس و منتخب به سه حرکت اول بمعنی آتش که در شب از دور دیده شود و در مدار و کشف و بهار عجم و مؤید عشوه بالکسر بمعنی ناز و فریب و حرکت معشوق که دل عاشق بدان فریفته شود و کسره افصح است عشیره خویشان و تبار و اهل خانه از منتخب عشره کامله بالفتح ده چیز کامل و کنایه از ده روزه حاجیان که سه روزه در ایام حج دارند و هفت بعد از حج و این حکم بر کسانیست که قدرت قربانی ندارند عشقه بفتح اول و کسر ثانی و قاف بمعنی عشق پیچان از برهان عشیقه بمعنی معشوقه عشار می نام صنعت شعری فصل عین مهمله مع صاد مهمله عصا بالفتح چوبدستی و صیغه ماضی از عصیان بمعنی بیفرمانی کردن و اشاره باین آیت وعصی آدم ربه فغوی و باصطلاح آلت تناسل عصب بفتحتین بمعنی پی و آن چیزیست سفید که حس و حرکت و مضبوطی اعضا بدانست و در منتخب و صراح نوشته که عصب بفتحتین بمعنی پی‌ها جمع عصبه مؤلف گوید که ازینجا معلوم شد که اعصاب جمع الجمع عصب است و در شرح نصاب از صحاح منقولست که عصب بمعنی پی زرد است نه بمعنی پی سفید که آنرا عقب نامند عصبیت بفتح اول و ثانی طرفداری و استواری و خویشاوندی عصمت بالکسر باز داشتن خود را از گناه و بالفتح خطاست از بحر الجواهر و مزیل و باصطلاح اطلاق این لفظ بر پاکیست که از ابتدای وجود تا انتهای عمر گناه کبیره خصوصاً از نا کرده باشد عصبات بفتحتین جمع عصبه که بمعنی پسران و خویشاوندان نرینه باشد از جانب پدر عصات بضم اول و تخفیف صاد مهمله و در آخر فوقانی جمع عاصی و بتشدید صاد خطاست چه در اصل عصیة بود بر وزن فعلة بضم اول و فتح ثانی و ثالث یا متحرک ما قبل آن مفتوح بودش یا را بالف بدل کردند عصات شد و بهمین قیاس قضات جمع قاضی و رواة جمع راوی و ولاة جمع والی و غزاة جمع غازی غرضکه هر اسم فاعل که ناقص باشد جمع آن بر همین وزن آید از فصول اکبری و شافیه عصفر بضم اول و ضم فا گل کاجیره که بهندی کسنبه گویند و جامه که برنگ آن سرخ شود آنرا معصفر گویند و گل را گل معصفر گفتن چنانکه مردم میگویند خطاست از قاموس و منتخب عصار بالفتح و تشدید صاد روغنگر و بالضم خطاست از قاموس و منتخب و اسم هر پیشه ور بهمین وزن باشد چنانکه قصار و خیاط و حلاج و غیره هم از کشف و منتخب عصافیر بفتح جمع عصفور است بمعنی گنجشکان عصفور بالضم گنجشک و بالفتح خطاست عصر بالفتح روزگار و زمانه و بمعنی آخر روز و بمعنی افشردن از شمسی و صراح عصیر شیره انگور و غیر آن و گاهی مجازاً بمعنی شراب انگوری عصعص بالضم هر دو عین مهمله و هر دو صاد مهمله بر وزن طلبل استخوان ما بین هر دو سرین قریب از مقعد از منتخب و کتب طب همچنین مستفاد است و در منتخب بفتح هر دو عین نیز گفته عصام بکسر اول دوال مشک آب که بدان مشک را از آب بردارند از منتخب و صراح و در شرح نصاب بید مشک نام مردی نیکو خصلت که حاجب نعمان بن منذر بود عصیان بالکسر مصدر است و در اصل لغت معنی آن سخت شدنست پس گناه را عصیان ازان نام کردند که آدمی از گناه سخت دل میشود شرح نصاب از یوسف بن نافع عصو بالفتح بعصا زدن از شرح نصاب عصابه بکسر نوعی از جامه که بدان سر بندند از مدار و کشف و بفتح خطاست عصبه بفتحتین پی که حس و حرکت پیوستگی مفاصل اندام بدانست جمع آن عصب و اعصاب می‌آید و هم عصبه بفتحتین پسران و خویشاوندان نرینه از جانب پدر و عصبه بالضم گروه مردان از ده تا چهل از صراح و منتخب عصید بر وزن قصید نوعی از حلواست از منتخب عصاره بضم اول ثقل چیزی که افشرده شود و بمعنی آنچه بافشاردن بیرون آید از آب و روغن جز آن از منتخب و شرح نور الله

فصل عین مهمله مع ضاد معجمه عضب بالفتح و ضاد معجمه ساکن و با موحده در اصل بمعنی قطع و بمعنی تیغ مستعمل شده از شرح نصاب عضبیت بفتح با موحده مکسور و تشدید تحتانی تیز زبانی عضد بفتح اول و ضم ثانی بمعنی بازو و همین اصل و بالفتح و بالضم و فتح اول و کسر ثانی و بفتحتین و این چهار وجه فرع است از منتخب و صحاح و صراح و بالفتح یاری دادن پادشاهی از پادشاهان شیراز عضض بالفتح و تشدید بدندان گزیدن از منتخب عضرفوط بفتح عین و سکون ضاد معجمه و فتح را مهمله و ضم فا و طا مهمله بفارسی آنرا کرباسو گویند از جاربردی و در منتخب جانوریست سفید و نرم که انگشت دختران را بدان تشبیه کنند

عضل بفتحتین گوشت پارها یا پیهای مرکب واحدش عضله از منتخب عضو بالضم اندام و بالفتح خطاست از بحر الجواهر و مدار و کشف و صراح و منتخب عضد بازو بضم اول
و تخفیف ضاد معجمه و دال مهمله چوب طرف در که آنرا بازوی در گویند از منتخب بکسر اول قطعه باشد مستطیل ملصق بر پشت اصطرلاب که آنرا بجهت احکام بگردش می آرند
فصل عین مهمله مع طای مهمله * عطای کبری کنایه از عمر طبعی که یکصد و بست سال باشد عطب بفتحتین و با موحده بمعنی هلاک که بعرف آنرا بلای گویند
از منتخب و صراح و لطائف عطلت بالضم بیکاری از صراح عطالت بکسر بیکاری و معطلی مگر در لغات معتبره باین معنی یافته نشد عطارد بضم اول و کسر را
ستاره معروف که بر فلک دوم تابد و آنرا دبیر فلک گویند علم و عقل بدو تعلق دارد و شرف او در سنبله و وبال او در قوس از صراح و قاموس و مزیل و تقادیم
نام دوائی که آنرا سنبل رومی گویند و باصطلاح کیمیاگران بمعنی جست که یکی از فلزات ست از تحفة المومنین و غیره عطر بالکسر خوشبو و بوی خوش و بالفتح
خوشبو شدن و خوشبو کردن از قاموس بحر الجواهر و مدار و کشف و منتخب و صراح عطار خوشبو فروش و در محاوره مردم بمعنی دوافروش و این خالی از کراهت نیست
از کشف عطاس بضم اول بمعنی عطسه و عارضه که عطسه آرد از منتخب و شرح نصاب عطاش بالکسر تشنگان و بالضم بیماری تشنگی که هر چند آب خورده شود تشنگی
نرود از منتخب عطش بفتحتین تشنگی از صراح عطف بالفتح گردانیدن و پیچیدن و میل کردن و مهربانی و سنجاف دامن جامه از بهار عجم و مؤید و بحر الجواهر و منتخب
مدار عطل بفتحتین زن بی پیرایه از منتخب و بمعنی حرف بی نقطه مثل دال و سین و لام و میم عطن بفتحتین جای آب خوردن شتران از شرح نصاب و در منتخب آرامگاه
گوسپندان نزدیک آب عطشان بفتح اول و سکون ثانی و شین معجمه بمعنی تشنه و بمعنی تشنگی نیز آمده عطوف بفتح زن مهربان عطر جهانگیری عطریکه از گلاب
گیرند چون این عطر سابق نبود نور جهان بیگم در عهد جهانگیری ایجاد نموده لهذا بعطر جهانگیری موسوم شده از چراغ هدایت فصل عین مهمله مع ظای معجمه *
عظما بالضم اول و فتح ثانی بمعنی بزرگان این جمع عظیم است عظمت بهر سه حرف اول مفتوح بمعنی بزرگی و قدر از قاموس و بحر الجواهر و کشف و صراح
و منتخب و بسکون ظای معجمه و ضم و فتح اول چنانکه مشهورست خطا باشد عظم بالفتح استخوان و بالفتح بزرگی از مؤید و کشف و منتخب بکسر اول و فتح ظای معجمه
بمعنی کلانی ضد صغر عظام بکسر بمعنی بزرگان و کلانان و باین معنی جمع عظیم است و بمعنی استخوان ها در ینصورت جمع عظم است که بالفتح بمعنی استخوان باشد و
بالضم و تشدید ظا و تخفیف آن بمعنی بزرگ از منتخب فصل عین مهمله مع فا * عفرا بالفتح نام معشوقه عروه عفرنا بفتحتین و سکون را مهمله و نون بمعنی
شیر درنده از شرح نصاب عفونت بضمتین بدبوی و گنده شدن چیزی عفریت بالکسر بمعنی دیو از منتخب و صراح عفاریت بفتح بمعنی دیوان
این جمع عفریت ست عفت بالکسر و تشدید فا پرهیزگاری و پارسائی و بمعنی احتراز از محرمات خصوصاً از شهوت حرام از منتخب و غیره عفص
بفتح اول و سکون فا و صاد مهمله نام دوائی است که آنرا مازو گویند و بفتح اول و کسر فا هر چیز که مزه آن تلخ و ترش با گرفتگی دهن باشد از منتخب
و صراح عفاف بفتح پارسائی و پرهیزگاری از منتخب و صراح عفیف مرد پارسا و پرهیزگار از حرام عفعف بفتح هر دو عین مهمله آواز سگ عفن
بفتحتین گنده شدن هوا و گوشت و جز آن و بفتح اول و کسر فا بمعنی گنده و بدبو عفو بفتح اول و سکون فا بر وزن سرو از خطا درگذشتن و ترک
کردن عقوبت گناه در حالت قدرت از کشف و منتخب و غیره مگر در هدایی باب چهارم بوستان لفظ عفو بفتح اول و ضم ثانی و تخفیف واو آمده است چنانچه
مصرعه عفو کردم از وی عملهای زشت * و این نوع از تفریس است و بفتح اول و ضم فا و تشدید واو بسیار درگذرنده از گناه کسی عفیفه زن پارسا و پرهیزگار
از حرام فصل عین مهمله مع قاف * عقول اولی کنایه از عقول عشره که حق تعالی اول از همه عالم آن ده فرشتگان را پیدا ساخت و این قول حکمای هندست
لفظ عقول که جمع ست بلفظ اولی که صیغه مؤنث واحد ست صفت آورده چراکه جمع حکم مؤنث واحد دارد عقب بفتح اول و کسر قاف و با موحده بمعنی
پاشنه و فرزند و فرزند زاده و بالضم و بضمتین پایان کار و عاقبت و بفتحتین پی که از آن چله کمان سازند و بفتح اول و سکون ثانی مشدد بمعنی پس چیزی
در آمدن از منتخب و صراح و الفوری بر این معنی پس چیزی بفتحتین آورده است عقاب بکسر اول عذاب نمودن و شکنجه کردن و بالضم مرغ شکاری سیاه و هر چیز بلند که

بسیار بلند نباشد و سنگ بزرگ برآمده از کوه و مجازاً بمعنی بلندی مطلق نیز آمده و رشتهٔ کوچک که در سوراخ گوش کشند برای گوشواره و باصطلاح کیمیاگران
بمعنی نوشادر باشد از منتخب و صراح و شمسی و شرح سکندرنامه وغیره عقرب بالفتح بمعنی کژدم و نام برج هشتم از بروج آسمان و آن بصورت کژدم است و مجازاً بمعنی
منحوس آید عقارب بفتح اول و راء مهمله مکسور جمع عقرب است که بمعنی کژدم است عقیب بر وزن نجیب باشد عقبات بفتحات راه‌های دشوار و این جمع عقبه
است عقل مجرده یکی از عقول عشره عقد بالفتح گره دادن و بمعنی پیمان و نکاح و بیع کردن و بفتحتین گرفتگی زبان در سخن و بالکسر بمعنی سلک مروارید و گلوبند که از آن
بهند هار گویند و بضم اول و فتح ثانی جمع عقده بالضم که بمعنی گره است از مؤید و بهار عجم و منتخب و کشف و صراح عقائد جمع عقیده که چیزی را حق دانسته در دل خود محکم
گرفتن است عقاقیر بفتح اول و دو قاف و یاء معروف و راء مهمله جمع عقار که بالضم و به قاف مشدد است بمعنی ادویه که از قسم بیخ نباتات است از بحر الجواهر و
منتخب و صراح عقر بالفتح و سکون قاف نازاینده شدن و عقیم شدن زن و پی کردن ستور را و باز داشتن از رفتن از منتخب و لطائف عقیر نازاینده و ناامید از
لطائف و منتخب عقار بفتح آب و زمین زراعت و اراضی و ملک و قریه و خرما بن و بمعنی متاع و اسباب و بالضم اول شراب و می از منتخب و شرح نصاب و صراح و لطائف و
کشف و مدار عقور بفتح اول و ضم قاف بمعنی سگ گزنده از منتخب و شرح نصاب عقد زفاف باضافت عبارت است از نکاح عقعق بفتح هر دو عین مهمله طائری است
سیاه و سفید که آنرا عکه و زاغ دشتی گویند عقوق بضمتین نافرمانی پدر و مادر کردن از منتخب عقیل بفتح اول و کسر
سیاه و تیز پرواز و در منتخب نوشته که مرغیست
قاف مرد زیرک و بسیار دانا و زانو بند شتر و نام پسر ابی طالب که دانا تر بود به نسبت قریش عقل بالفتح خرد و دانش و آن قوتی است نفس انسانی که بدان
تمیز دقائق اشیا کند و آنرا نفس ناطقه نیز گویند و مولانا یوسف بن بانع در شرح نصاب نوشته که عقل در اصل لغت مصدر است بمعنی بند و پا بستن چون خرد
و دانش مانع رفتن طبیعت میشود بسوی افعال ذمیمه لهذا خرد و دانش را عقل گویند و در اصطلاح حکما بمعنی مَلَک یعنی یک فرشته از ده فرشتگان که نزد ایشان متعین
هستند عقول بفتح خردمند و بضمتین جمع که بمعنی خرد و دانش است و جمع عقل که بمعنی مَلَک و فرشته است چه نزد حکما مقرر است که حق تعالی اول یک فرشته پیدا کرد پس آن فرشته
یک فرشته دیگر و یک آسمان پیدا کرد و بعدهٔ فرشتهٔ دوم یک فرشته و یک آسمان پیدا کرده بعده فرشتهٔ سوم یک فرشته و یک آسمان پیدا کرده بعده فرشتهٔ
چهارم یک فرشته و یک آسمان پیدا کرده و همچنین ده فرشته و نه آسمان پیدا شدند و همین ده فرشتگان را عقول عشره گویند و نزد اکثر حکما زیاده ازینها متحقق
نیست عقل فعال بفتح و تشدید عین مهمله بصیغهٔ مبالغه عقل عاشر که فرشتهٔ دهم است و نزد حکما همه افراد عالم را همون پیدا کرده است جبرئیل همین عقل فعال است
چنانچه در سیمیند مسطور است عقل اول فرشتهٔ اول که از وی فرشتهٔ دیگر پیدا شده و جوهر اول نیز آنرا گویند و در برهان نوشته که عقل اول نور محمدی است و هم کنایه از
جبرئیل علیهما الصلوٰة والسلام عقل کل کنایه از جبرئیل و کنایه از نور محمدی و گاهی کنایه از عرش اعظم باشد از برهان و رشیدی عقال بکسر اول رسنی که بدان
ساق شتر بندند و پای دیگر ستوران بندند از بهار عجم و کشف عقد انامل نزد محاسبان از اسباب شمار مسنون که باشکال انگشتان کشادن و بستن نسبت اسمای اعداد ملحوظ دارند و
تفصیلش اینست که برای واحد خنصر دست راست فرو باید گرفت و بهر دو خنصر و بنصر را با خنصر ضم کردن و برای سه وسطی را نیز چنانکه در عدد و غیرها بین الناس معهود و متعارف است
لیکن درین سه عقد باید کرد که دو سر انامل بسیار نزدیک باصول اصابع باشد و برای چهار خنصر را رفع باید کرد و بنصر و وسطی را معقود گذاشتن و برای پنج بنصر را نیز رفع کردن
و بجهت شش وسطی را رفع کرده فقط بنصر را فرو باید گرفت چنانچه سر انملهٔ آن بر وسط کف باشد و برای هفت بنصر را هم برداشته خنصر تنها را عقد باید گرفت چنانکه سر
انگشت نیک مائل باشد بجانب رسغ یعنی قریب بمنتهای کف بسوی ساعد و برای هشت بنصر همان باید کرد و برای نه وسطی نیز همان باید کرد که درین عقود ثلاثه اخیر
سرهای انگشتان بر طرف کف باشد تا بعقود ثلاثهٔ اول مشتبه نگردد و برای ده سر ناخن سبابهٔ دست راست را باطن بر مفصل اول انملهٔ ابهام یعنی نر انگشت باید نهاد و
چنانکه فرجه میان دو انگشت بحلقهٔ مدور مشابه باشد و برای بیست طرف عقد زیرین سبابه که متصل وسطی است بر پشت ناخن ابهام باید نهاد چنانچه بندار انملهٔ ابهام
را در میان اصل سبابه و وسطی گرفته اند لیکن وسطی را در دلالت عدد بیست دخلی نباشد چه او ضاع او برای عقود احاد متغیر و مبدل گردد و اتصال

ناخن ابهام بطرف عقد زیرین سبابه بحال خود و دلالت بر بیست کند و برای سی ابهام را قائم داشته سر انمله سبابه بر طرف ناخن او باید نهاد چنانکه وضع آن با ابهام شبیه باشد بصورت قوس و رود و آن برای چهل ناخن انمله ابهام بر ظهر عقد زیرین سبابه باید نهاد چنانکه میان ابهام و طرف کف هیچ فرجه نماند و برای پنجاه سبابه را قائم داشته ابهام را تمام خم باید کرد و بر کف باید نهاد و محاذی سبابه برای شصت ابهام را خم داده باطن عقدهٔ دوم سبابه بر پشت ناخن ابهام باید نهاد و برای هفتاد سبابه را قائم داشته باطن عقدهٔ اول یا دوم سبابه بر پشت ناخن ابهام باید نهاد چنانکه پشت ابهام تمام مکشوف باشد و برای هشتاد ابهام را منتصب گذاشته طرف انمله سبابه بر پشت مفصل انمله اولی باید نهاد و برای نود سر ناخن سبابه را بر باطن مفصل عقدهٔ دوم ابهام باید نهاد و باید دانست که آنچه در دست راست دلالت بر عقدی از عقود کند از یکی تا نه در دست چپ دلالت بر همان عقدی از عقود الوف کند از یکهزار تا نه هزار و همچنین آنچه در دست راست دلالت بر عقدی از عقود کانه عشرات کند از ده تا نود در دست چپ دلالت بر همان عقدی از عقود مآت کند از یکصد تا نهصد بانکه با صابع هر دو دست بدان وضع هیچ عدد که گفته شود از یکی تا نه هزار و نهصد و نود و نه ضبط توان کرد و برای عقد ده هزار طرف انمله ابهام متصل باید ساخت بطرف تمام انمله سبابه چنانکه سر ناخن ابهام برابر باشد و طرفش بطرف او عقیم بمعنی نازاینده مرد باشد خواه زن درین لفظ مذکر و مونث برابر است از منتخب مرد عقیم آنست که نطفهٔ او قابل زرع نباشد **عقاب افگن** کنایه از حلقه بگوش یعنی مطیع غلام چه عقاب بمعنی رشته است که در سوراخ گوش کشند برای انداختن حلقه از شرح خان آرزو **عقاب آسمان** چند ستاره است بصورت عقاب آنرا نسر طائر نیز گویند **عقابین** بضم بای موحده و یای معروف خارهای آهنین از شرح سکندرنامه و در مصطلحات بضم اول و فتح بای موحده دو چوب بلند که مجرمان را بدان بندند **عقیان** بالکسر و حرف سوم یای تحتانی بمعنی زر که آنرا طلا نیز گویند از شرح نصاب **عقبان** بالکسر و حرف سوم بای موحده جمع عقاب که بمعنی شکنجه و عذابست و بالضم جمع عقاب که پرنده معروفست **عقده و اژن عقد نمکین** نکاح متعه از مصطلحات **عقبه** بفتحات راه دشوار در کوه و جای دشوار و مراد از امر سخت و عظیم نیز آید از منتخب **عقده** بالضم گره از منتخب **عقله** بالضم بمعنی بند و نام شکل مثلث منحوس از اشکال رمل از منتخب **عقیله** سردار قوم و بهترین هر چیز و برگزیده تر از منتخب و لطائف بمعنی زن و پای بند **عقیقه** بقاف بر وزن فعیله ضیافت نام نهادن و موی سر ستردن طفل بروز هفتم از ولادت از شرح نصاب **عقوة** بالفتح بمعنی میدان و صحن سرای از شرح نصاب **عقول عشره** ده فرشتگان چه نزد اکثر حکما الهی ده فرشته اند که اول حق تعالی یک فرشته پیدا کرد و پس آن فرشته یک فرشته دیگر و یک آسمان پیدا کرد و بعد فرشته دوم و یک آسمان پیدا کرد و همچنین نه فرشته و نه آسمان پیدا شدند و فرشته دهم همه عالم را بحکم حق تعالی پیدا کرد **عقربی** نوعی از لعل که جوهر مشهور است **عقل کل** نام عقل کل که مذکور شد

فصل عین مهمله مع کاف عربی **عکس و طرد** یکی از صنائع شعری که نصف مصرع را الفاظ قلب کرده مکرر آرند چنانچه در تفسیر مصرع باده چه کیتی نهان نهان چه کیتی باده **عکس** بالفتح بازگونه کردن و آنچه در آب و آئینه امثال اشیا پیدا میشود **عکاظ** بالضم اول و ظای معجمه نام بازاری بمکه **عکه** بالفتح و تشدید کاف نوعی از کلاغ و آنرا ابلق بود از برهان و در موید نوشته که مرغیست که آنرا عقعق تیر گویند **عکاشه** بضم اول و شین معجمه عنکبوت از لطائف **عکس مستوی** در اصطلاح منطق در قضیه حملیه آنست که موضوع را محمول سازند و محمول را موضوع چون کل انسان حیوان عکس او چنین باشد بعض الحیوان انسان و در شرطیه آنست که مقدم تالی سازند و تالی را مقدم چون ان کانت الشمس طالعة فالنهار موجود و عکس چنین باشد که ان کان النهار موجوداً فالشمس طالعة +

فصل عین مهمله مع لام + **علا** بضم اول و بفتح نیز بلندی و بزرگی از صراح **علیا** بالضم و حرف سوم یای تحتانی هر چیز که بلند تر باشد از دیگران و این تانیث اعلی است و آنچه در گلستان حدیقه علیا نوشته خطاست صحیح غلبا بالفتح غین معجمه بای موحده است بمعنی باغیکه درختانش سر بهم برآورده و درهم باشند چنانکه در صراح است **علت اولی** کنایه از عقل اول **علالا** بالفتح شور و غوغا از لطائف و برهان و رشیدی **علت آفتاب** مرکب بمعنی یرقان **علت** بالکسر و تشدید لام بیماری و وجه و سبب چیزی از منتخب و صراح **علات** بفتح و تخفیف لام بمعنی سندان که بران آهن را نهاده می کوبند بهندی آنرا اهرن گویند از شرح نصاب **علت مشائخ** بیماریست که از بوسیدن سودا بود در مقعد بعضی پیران خارش پیدا میشود که مقتضی بهبود گردد نعوذ بالله منها **علم نظر** علم مناظره که در ان آداب بحث بیان کرده شود بمعنی

علم عقل چنانچه منطق حکمت از شرح قران السعدین علاقهٔ دستار بمعنی طرهٔ دستار از مصطلحات علف بفتحتین خورش ستوران و دیگر بهائم از منتخب
و در برهان نوعی از گیاه علاف بالفتح و تشدید لام بمعنی کاه فروش از منتخب و بمعنی کسیکه گاه و دانه و هیزم فروشد نیز آمده علق بفتحتین خون بسته
و کرم سیاه آبی که خون جلد بمکد و آنرا بفارسی زلو و بهندی جونک گویند و هرچیزیکه بچیزی در آویخته شود از منتخب علوق بضمتین چسپیدن و آویختن و دوست داشتن و بسته
شدن خون زن در رحم با نطفهٔ مرد و ابتدای ایام حمل علل بکسر اول و فتح لام سببها و بیماریها جمع علت از منتخب علیل بیمار از منتخب علت اصل عقل اول
علی الحال کنایه از زود و شتاب علت عالم کنایه از عقل اول علم بفتحتین رایت و نشان لشکر و بمعنی کوه چون درین هر دو ظهور و سطوع یافته میشود
لهذا مجازاً بمعنی مشهور و معروف مستعمل میگردد و بمعنی نقش جامه و بمعنی اسم خاص نفس واحد یعنی نامی که مرد یا زن وغیره بدان معروف باشد چنانچه زید و زینب و مکه و جیحون و جایکه کره و را
می یابند بالکسر آگاه شدن و دانستن و دانش از منتخب کشف علم کلام عبارت از علمیست که دران علم مقدمات نقلی بر دلائل عقلی ثابت کنند و حسب علما و متکلمین
گویند از چهار شرح علوم بضمتین جمع علم که بمعنی دانستن و دانش ست و جمع علمیکه بمعنی دانستن ماهیت فن خاص ست و علوم مدونه اینست علم صرف علم نحو علم لغت
علم معانی علم بیان علم عروض علم قافیه علم انشا علم رسم الخط علم معما علم مناظره علم قرأت علم تفسیر علم حدیث علم فقه علم فرائض علم اصول علم کلام علم منطق علم حکمت و آن
مشتملست بر بسیار علوم بعضی از انها در ینجا مذکور و بعضی نه علم هیئت علم هندسه علم حساب علم عدد و علم طب علم فلاحت علم کیمیا علم نجوم علم موسیقی علم مناظر و مرایا علم جبر و مقابله
علم جر اثقال علم رمل علم جفر علم طلسم علم قیافه علم مساحت علم اصطرلاب علم محاضرات و آن لطیفه گوئی و حاضر جوابی ست و علم تعبیر علم تعویذات و علم تصوف و علم اخلاق و علم
تواریخ وغیره علام بالفتح و تشدید لام بمعنی داناتر و بسیار دانا علی الرغم بفتح رای مهمله و سکون غین معجمه مجازاً بمعنی برخلاف و برعکس چه رغم بمعنی خاک آلوده شدن
و خوار گشتن است کذا فی المنتخب یعنی خلاف و برعکس کردن کسی گویا که خاک آلوده شدن و خوار گشتن اوست علویان بضمتین سادات و بضم و بکسر اول و سکون لام بالاتر و کوا
از رشیدی و برهان علان بکسر اول و تشدید لام نام مردی و شکار و صناع و نام قلعه نزدیک صنعا از منتخب وغیره علن بفتحتین بمعنی آشکار شدن و آشکار از صراح
و شرح نصاب علیین بالکسر و تشدید لام مکسور و دو یای تحتانی و نون غرفهای بهشت جمع علیه و جاهای بلند بهشت و کتاب اعمال بندگان صالح از منتخب و موید و قیل علیین اسم
مفرد است بمعنی بهشت و قیل آسمان هفتم و قیل قایمة العرش الیمنی و قیل سدرة المنتهی از شرح مقامات حریری و فردوس اللغات علیتین در مثنوی بمعنی کمال الآخرة و الاولی
ست از لطائف علم الیقین دانستن امری یا چیزی باشد بکمال یقین بکیفیت و ماهیت آن که اصلا در آن شک و شبهه نماند بشرطیکه آنرا دیده نباشد و این قسم
تخمین ست از سه اقسام یقین که علم الیقین و عین الیقین و حق الیقین باشد علم شدن بفتحتین ظاهر شدن علو بضمتین و تشدید واو بلندی از صراح و بالکسر و بالضم نیز و این
لفظ را فارسیان گاهی بضمتین و تخفیف واو آرند در ینصورت نوعی از تفرس باشد علاوه بکسر اول باریکه بر سر بار نهند و هرچیز که بالای چیزی دیگر باشد و چیزیکه بر سر
چیزی زیاده کنند بفارسی آنرا سربار گویند از منتخب و بحر الجواهر و صراح و در فتح خطا ست علانیه بفتح اول و کسر نون و تخفیف یای تحتانی بمعنی آشکار از منتخب و در صراح آشکارائی
علیقه بفتح بمعنی توبره که بدهان اسپان بسته و دانه میخورانند از شرح نصاب علاقه بفتح آویزش دل و محبت و مناسبت میان دو چیز و رابطه معنوی با کسی داشتن مثل دوستی و بکسر
و نوکری و آنچه بدان معیشت توان کرد و بکسر اول جسم ظاهری که بسته و آویزان باشد بچیزی مثل دوال تازیانه و شمشیر و علاقهٔ زیور و پالکی وغیر آن از مدار و موید و منتخب و
کشف و فرهنگ شیخ ابراهیم علیه بفتح اول و کسر لام و تحتانی مشدده بمعنی بلند از منتخب علوفه بضمتین و فا بمعنی خورش و خوراک از کشف علی الله شور و غوغا و
فریاد از رشیدی علاله بالضم بقیه شیر و باقی هرچیز و شی قلیل از شرح مقامات حریری و منتخب علت تامه بتشدید میم سبب کامل علی بفتح اول و کسر لام و تشدید تحتانی بمعنی
بلند و نام دستار و نام خلیفه چهارم کرم الله وجهه و نام پدر خاقانی که نجاری میکرد و بفتح لام و در آخر الف بصورت یا حرف ست ترجمه بر و در جا علیک السلام نیز آمده که علوی
بفتحتین اولاد حضرت علی کرم الله وجهه و مصطلح است که علوی بفتحتین آنرا گویند که از اولاد حضرت علی باشد مگر از اولاد حضرت فاطمه رضی الله عنها نباشد و بضم اول و سکون لام و بکسر اول و سکون
لام بمعنی ملک یعنی فرشته کوکب از لب اللباب و برهان علی قاپی بالقاف و بای فارسی بمعنی دروازهٔ بلند چه در ترکی قاپی بمعنی دروازه ست و علی قاپی کنایه از دروازهٔ ملوک و سلاطین ست

از مصطلحات و در چراغ هدایت نوشته که علی قاپی نجات و بار فارسی مقابیست در صفاهان که آستانهٔ امیر المؤمنین علی علیه التحیات مقرر کرده اند و حکم
کعبه دارد که داخل آن ایمن است از آفات **علم ریاضی** علمیست که بحث کرده میشود دران از امور یکه فقط در وجود خارجی محتاج بسوی ماده باشند چنانچه مقدار و عدد خاص
که وجود در مادیات است اصول این علم چهار است علم هندسه و علم عدد و علم نجوم و علم موسیقی و فروع آن چون علم مناظر و مرایا و علم جبر و مقابله و علم جر اثقال **علم**
حصولی بدانکه علم صورت حاصله نزد عقل را گویند و آن بر دو قسم است یکی علم حصولی و دیگری علم حضوری علم حصولی علمی است که بواسطهٔ حصول صورت در ذهن باشد و مراد از صورت
مفهوم و ماهیت شی است بمعنی تصور حیوان ناطق بی لحاظ اعراض جسمانی من حیث انه حیوان ناطق مثلاً اگر تصور انسان کنی فو آنگهی بلحاظ اعراض جسمانی در ذهن آید که حیوان
ناطق هست و اگر تصور فرس یا حمار کنی بالبداهة معلوم گردد که حیوان صاهل است یا حیوان ناهق و هیچگونه تصور اعراض جسمانی نمیشود زیراکه قسم علم حاصل میشود بواسطه
حصول صورت که در ذهن است و علم حضوری علمی است که حصول صورت بذهن نمیشود بلکه بحضور شی بلا واسطه صورت باشد چنانچه علم نفس ناطقه بنفس خود و بصفات نفسیه خود و اگر نفس ناطقه تصور نفس
خود نماید بحصول صورت نمیتواند شد زیراکه اگر صورت نفس در نفس حاصل شود اجتماع المثلین لازم آید همچنین علم عقول بنفسهای خود و علم باریتعالی بنفس خویش و صفات خود و بجمیع
ممکنات بر مذهب بعضی علم حضوری است که جمیع ممکنات نزد او سبحانه تعالی موجود است و محتاج بحصول صورت نیست **علّامه و علّامی** هر دو لفظ بفتح عین و تشدید لام بمعنی بسیار داننده
و تا و یا در آخر این هر دو لفظ برای تانیث و نسبت نیست بلکه هر دو برای مبالغه و یا آنکه درین هر واحد و علامه مبالغه است مگر اطلاق این هر دو لفظ بر حق تعالی نکنند جهت
مشابهت تاء تانیث و یای نسبت از منتخب **علم لدنی** بفتح لام و ضم دال و تشدید نون علمیکه کسبی از تردد حق سبحانه و تعالی مخصص بفیض فضل او حاصل شود حال آنکه از استاد
نیاموخته باشد لدن در اصل عربی بمعنی تو دست **علت غائی** عبارت از امر یکه مدعا حصول چیزی مقصود اصلی از ساختن کاری باشد بدانکه علت یعنی سبب آن
چیز را گویند که بدان توسل کنند برای حصول امری دیگر و این علت که آنرا سبب نیز گویند بر چهار قسم است اگر سبب در مسبب داخل بود یا خارج اگر داخل بود بالقوه آنرا علت
مادی گویند بتشدید دال چون نسبت چوب با سریر و اگر داخل بود بالفعل آنرا علت صوری گویند چون صورت سریر که مربع باشد یا مسدس و اگر خارج بود و اگر آن سبب موجد است آنرا
علت فاعلی گویند چون نجار و اگر ایجاد برای آنست آنرا علت غائی گویند چون جلوس بر سریر پس علت غائی در ظهور مؤخر از همه علتهاست و در ذهن و تعقل از همه مقدم
علت غائی در اصل علت غایتی بود یعنی علتی که غایت و منتهای جمیع علتهای اربعه است تای فوقانی را در حالت الحاق یای نسبت حذف کرده غائی گفتند و بدانکه
اطلاق علت غائی در افعال حضرت حق سبحانه و تعالی روا ندارند چرا که حق تعالی در خلقت اشیا محتاج بغرضی نیست این منفعتها که دیده میشود بجهت اتحاد صفات
خود آفریده است **فصل عین مهمله مع میم** **عَما** بفتح و تخفیف میم گمراهی و نابینائی و بمعنی ابر سطبر و غلیظ و بمعنی ابر تنک و رقیق مانند دود از منتخب و غیره
عمیا بالفتح زن نابینا و هر چیز مؤنث که نابینا باشد و در منتخب پوشیدگی و چیز پوشیده **عمارت** بالکسر آبادی و آباد کردن از منتخب و بمعنی مرمت نیز آمده و **عمّار** بفتح
بکسر اول و حرف چهارم دال مهمله بمعنی ستونهای عمارت **عمرانات** بکسر اول آبادیها این جمع عمران است که بالکسر بمعنی آبادی باشد از کشف و منتخب **عمرو لیث** بفتح
اول و سکون میم و واو زائده غیر ملفوظ و فتح لام و تحتانی و ثای مثلثه نام بادشاهی که بانی شیراز بود و این نام مرکبست از اسم مخففه لقب چرا که لیث بمعنی اسد است و واو
زائده درین اسم برای علامت عمرو بالفتح است تا که فرق ماند میان عمر بالضم از کشف و مدار و غیره **عمید** پیشوای قوم از منتخب و صراح **عمود** بفتح اول و ضم ثانی بمعنی
ستون و چوب خیمه و گرز و شاهین ترازو و مهتر قوم از منتخب و صحاح و مدار و کشف و باصطلاح آلت تناسل و باصطلاح علم هندسه هر خطیکه واقع میشود بر خطی باین وضع که زاویه
شود از ملاقات آن هر دو خط قائمه یا دو قائمه پس یکی ازان دو خط عمود است بر دیگری باین شکل **عماد** بکسر اول بمعنی ستون و بناهای بلند
جمع عماد از منتخب و صراح و صحاح و در کشف و منتخب نوشته است که این لفظ بمعنی مفرد و جمع هر دو آمده و **عمد** بفتح اول و سکون ثانی باختیار کار کردن و قصد و آهنگ و بفتحتین
بفتحتین بمعنی ستونها جمع عمود از منتخب و صراح **عمر** بالفتح و بضم اول و سکون میم اسم للمدة التی فیها عمارة البدن بالحیات یعنی لفظ عمر اسم است برای مدتی
که دران عمارت ای آبادانی بدن میشود بسبب حیات از طیبی شرح مشکات و در صراح عمر بالفتح و سکون میم اسم شخصی منصوب در آخر این لفظ واو زائده

نوشتن ضرورست بصورت عمرو گراین واو بخواندن نمی آید چراکه برای فرق و امتیازست از لفظ عمر که بضم اول و فتح میم اسمی علیحده باشد و بر عکس گردد
چراکه بضم ثقیل ست و بالفتح خفیف پس حرف زائده نوشتن در خفیف مناسبتر دانسته دگاهی عمر را که بضم عین و فتح و تخفیف میم ست فارسیان بضرورت نظم تشدید
میم آرند **عمور** بفتحتین گوشت میان دندانها و گوشت بنهای دندان از منتخب و صراح **عمش** بفتحتین و شین معجمه ضعف بصر و ریختن اشک اکثر اوقات ابو اسحاق اطعمه
عمر خاص لقب جرجیس پیغمبر که کافران سه بار او را کشتند و باز زنده شد **عمر عاص** بعین و صاد مهملتین نام صحابی رضه گویند که دوباره جوان شده بود
ثانی کنایه از اسلام از شرح خاقانی **عمق** بفتحتین ژرف چاه و حوض و دریا و غیر آنها و بالضم ژرف شدن از مؤید و منتخب **عمیق** ژرف بمعنی دور و دراز نیز آمده از منتخب
عمعق بفتح هر دو عین مهمله نام شاعر **عمال** بضم اول و تشدید میم جمع عامل و آنچه بعضے عمالان نویسند خطاست چه صیغهٔ جمع را بار دیگر بطور فارسی جمع کردن خیلی قباحت دارد و این از لفظ
حوران قیاس نباید کرد چراکه عمالان در نظم ثقات واقع نشده و در نثر اعتبار نشاید **عمر خیام** بضم عین و فتح میم و فتح خاء معجمه و تشدید تحتانی نام شاعری که رباعیات او در میان مردم
بسیار **عم** بالفتح و تشدید میم برادر پدر از منتخب **عموم** بضمتین فرا گرفتن همه از صراح **عمیم** تمام و همه فرا گیرنده از صراح و منتخب **عمائم** بفتح عین و کسر همزه که حرف
چهارم بمعنی دستارها جمع عمامه که بمعنی دستار باشد **عمان** بضم نام شهریست به یمن بر کنارهٔ بحر اعظم یعنی دریای محیط لهذا دریای اعظم را بآن نسبت کرده دریای
عمان گویند از کشف و منتخب و مؤید و کنز و تاج اللغات و عمان بالفتح و تشدید نام شهریست از شام و جمع عم که بمعنی برادر پدر باشد اگرچه بلفظ عربیست آن را جمع
می آید مگر گاهی فارسیان لفظ عربی را بطور الفاظ فارسی جمع کنند و نظیر آن لفظ ملکان ست جمع ملک که بمعنی بادشاه باشد انوری گوید مصرعه در گه ملکان خنگ
ابرق و ابلق و برین قیاست لفظ غلامان از خیابان **عمران** بالکسر آبادی و نام پدر موسی علیه السلام و نام پدر حضرت مریم و نام ابوطالب عم حضرت پیغمبر صلی الله علیه
و آله و اصحابه و سلم از منتخب **عمه** بالفتح گمراهی و خواری و فروتنی از منتخب بفتح عین و ضم میم بمعنی برادر پدر بصورت واو زائده بود بر لفظ عم از جهت غنه و همچنین در لفظ
خالو که در اصل خال بود بمعنی برادر مادر که درین زمانه بمعنی شوهر خاله مستعمل ست **عمل** گیسوانیست از موسیقی که هندی دهنا سر گویند از مصطلحات **عمامه** بکسر اول و تخفیف میم
اول بمعنی دستار از منتخب مدار و سکندری و بحر الجواهر و کشف و قاموس و بهار عجم و بتشدید میم نیز آمده است **عمله** بالکسر کار و عمل و بالفتح نیکی و بفتحتین کار کنندگان و بعضے
جمع عامل ست از منتخب و مؤید **عملخانه** دیوانخانه **عمه** بالفتح و تشدید میم خواهر پدر و گروهی از مردم **عمده** بالضم آنچه بروی اعتماد کرده شود از صراح و صحاح **عمره** بالضم نام
عبادتی ست حاجیان را و آنچنان باشد که احرام بسته از مکه بموضع تنعیم که بفاصله سه کروه است از مکه میروند و در آنجا چند رکعت نفل گزارده باز بمکه تشریف
آمده طواف خانه کعبه بکنند **عمادی** بکسر اول نام شاعری **عماری** بفتح و تشدید میم آنچه بر پشت پیل نهند و در آن نشینند و آن معروفست منسوب بعمار که نام
واضع آنست عماری بفتح و بتخفیف نیز آمده از کشف و سراج و مؤید و برهان و مجازا بمعنی گردون و رته خواه اسپان کشند خواه نرگاوان و در مصطلحات
عماری بتخفیف میم معروفست و در اصل محمل شتر است و بمعنی تابوت نیز آمده **عمی** بضم اول و سکون میم و یای تحتانی بمعنی کوران جمع اعمی بفتح اول و فتح میم در آخر
الف مقصوره بصورت یا بمعنی کوری و نابینائی **عمر طبیعی** عبارت از عمر یک صد و بست سال ست چراکه نزد حکما عمر نوع انسان صد و بست سال باشد و کمی و بیشی آن نادر
فصل عین مهمله مع نون عنا بفتح رنج و مشقت از منتخب و صراح و کشف **عنقا** بالفتح طائریست دراز گردن که نزد بعضی وجود فرضی دارد چراکه هیچکس
آن را ندیده است و عنقا آن را بهمین جهت گویند که طویل العنق بوده باشد و بفارسی نام آن سیمرغ ست و در نفائس الفنون از تفاسیر مسطور است که در زمین
اصحاب الرس مرغی بس عظیم با چهار بال و روی مانند آدمی و بر پرها الوان و با فراط درازی گردن پیدا شده بود هر جا که کودکی دیدی ببردی آن قوم پیش حنظله بن صفوان که
پیغمبر ایشان بود رفته از آن شکایت کردند حنظله دعا کرد حق تعالی آن مرغ را در بعضی از جزائر انداخت و در آن جزائر فیل و اژدها را شکار کرده میخورد و کم کلاغ و نام
سازی که آن نیز گردن دراز دارد و نام نوائی از موسیقی و بمعنی سختی زمانه و لفظ عنقا بالضم غلط باشد چنانکه مشهورست از رشیدی و برهان و بهار عجم و کشف و سراج
عنقای مغرب بفتح اول و ضم میم و سکون غین معجمه و کسر را مهمله مرغی بود بس عظیم و دراز گردن و مغرب از غیبت گویند که طیور را فرو می برد از اطفال و

دختران را نیز بلع میکرد از منتخب و بعضے نوشته اند که بالفتح راء بمعنی تو و غریب آمده شده چون عنقا را حق تعالی بهیئت عجیب و غریب پیدا کرده بود از ینجهت مغرب گفتند
و بعضی مغرب بمعنی مخفی و نابود نوشته اند عندلیب بالفتح و دال نیز مفتوح بمعنی بلبل و بالکسر خطاست از منتخب و مؤید و مدار و کشف عنب بکسر اول و فتح نون
و موحده بمعنی انگور که میوه معروفست عنان تاب اسپی که فقط باشارهٔ عنان بگردد از شرح سکندرنامه عنایت بالفتح و بکسر قصد کردن و اهتمام داشتن
بچیزی از منتخب و صراح رنج کشیدن بجهت کسے عنکبوت نام کرم معروف و نام طبقه از طبقه‌های اصطرلاب که آن مشبک باشد عنت بفتحتین [illegible] گناه و فساد
و هلاک از منتخب و لطائف عنود بضمتین بخلاف حق انکار کردن و ستیزه کردن و بفتح اول و ضم ثانی بمعنی ستیزنده و گمراه از منتخب و لطائف عنید ستیزنده و سرکش از منتخب
عناقید بفتح اول و کسر قاف جمع عنقود بالضم که خوشهٔ انگورست از منتخب عنصر بالضم اول و ثالث بمعنی اصل و بنیاد و نزد اطبا خاک و باد و آب و آتش از
بحر الجواهر و کشف عنبر خوشبوئیست معروف گویند آن سرگین جانور بحریست که بصورت گاو باشد و بعضی گفته که منبع آن چشمه ایست در دریا و صحیح آنست که موم ست خوشبو
که در کوهستان هند و چین از زنبور عسل که انواع گیاه خوشبو میخورد بهم میرسد و سیل آنرا بدریا برد و شست و شو میدهد و اکثر جانوری بحری آنرا فرو می برد و نتواند که هضم
آنرا بیندازد و از انجهت بعضے گمان برند که سرگین آن جانورست از بعضے ثقات مسموع شده که مگس عسل در میان عنبر یافته اند و با آتش میگدازد و این نشان
ظاهرست که موم باشد والله اعلم بالصواب از منتخب عنبر و جوهر بواو عاطفه نام غلامان ست عنان گردش کنایه از کار دادن اسپ از شرح سکندرنامه
عنف بضم اول و سکون ثانی درشتی کردن تندی و ستیزه نمودن از منتخب و صراح عنیف بفتح اول درشت و تند و ستیزنده از صراح عنق بفتحتین
گردن از منتخب و صراح و بحر الجواهر و مؤید و مدار و لیکن صاحب منتخب بضم اول و فتح ثانی نیز نوشته عناق بالفتح بزغاله ماده از شرح و منتخب و بعضے نوشته اند که
از حین ولادت آن تا چهار ماهگی عنادل بفتح اول و کسر دال جمع عندلیب که بمعنی بلبل است لا انکه هر اسمی که پنج حرفی یا شش حرفی باشد در حالت جمع یک حرف
یا دو حرف از آخر آن اسم ساقط میکنند چنانکه سفارج جمع سفرجل و عنادل جمع عندلیب عنوان بالضم دیباچه و سرنامهٔ اول هر چیز و آنچه فهمیده شود از چیزی
از منتخب و مدار و کشف و مؤید عنفوان بضم اول و ضم فا بمعنی اول هر چیز و آغاز جوانی از منتخب و کشف و قاموس و مؤید و مدار عنین بالکسر و تشدید نون مکسور
جوانی که بر جماع قادر نباشد آنرا در عرف نامرد گویند از مدار و کشف و عنی بحذف نون آخر خطاست و بعضے گویند اگر عنی منسوب بسوی عنه که مصدر ست بحذف تا گفته شود صحیح باشد
عنبریان قومیست از عرب منسوب بعنبر که پدر قبیله از تمیم ست این استفاد از منتخب ست عنان بکسر اول لگام و معارضه و آنچه از آسمان ظاهر شود در وقت نظر کردن
بدان از منتخب و لطائف عنان بفتح نواحی آسمان نوشته ست در صراح بفتح بمعنے ابر نیز آمده عنان دادن و وانیدن اسپ عنان زنان فلک کنایه از شتاب رفتن سوار
عنان بر عنان بمعنے برابر و همسر از برهان و سراج عنان ندیدن کنایه از باز ماندن از سراج عنان گران کردن بمعنے استادن سوار عن بالفتح این لفظ را
نحویان حرف گویند ترجمه این در فارسی لفظ از باشد و استعمال عن در محل مجاوزت ست یعنی از چیزی گذشتن یا دور بودن مانند رمیت سهما عن القوس که تجاوز تیر ست از کمان
یا معنی بکقوله تعالی فلیحذر الذین یخالفون عن امره از شرح نصاب مولانا یوسف بن [illegible] عنبیه بکسر اول و فتح نون و کسر موحده و تشدید تحتانی نام طبقه سوم از
هفت طبقات چشم لون آن مختلف میباشد در بعضی اشخاص سیاه و در بعضی اشهل و در بعضے ازرق از نوادر کفایه منصوری و غیره عنبرینه [illegible]
که خوبان آن بر سر کنند و گرد آن مروارید آویزند از برهان و مصطلحات و سراج و در چراغ هدایت بمعنی شمامه عنکبوتیه صفحه بالائین اصطرلاب که مدار اکثر احکام اصطرلاب بران است و طبقه
چهارم از طبقات چشم و آن حجاب رقیق ست مانند نسج عنکبوت عنکبوتی صفحه مشبک بر اصطرلاب عنصری تخلص شاعر قدیم [illegible]
لائق نیست که درین لفظ بجای عین الف نویسند فصل عین مهمله مع واو عوا بالفتح و تشدید بمعنی سگی که بانگ و فریاد بسیار کند و نام منزل سیزدهم از منازل قمر
و آن پنج کوکب است بر هیئت سنبله و نام شکل پنجم از اشکال شمالی و آن بصورت مردی ست [illegible] و دستها کشیده و بدست راست عصا گرفته و گویند [illegible] بضم اول و تخفیف واو
بانگ کردن سگ و شغال و روباه و آهو از منتخب و شرح نصاب و غیره عوجا بالفتح و جیم بمعنی کمان تیر انداز از شرح نصاب عود الصلیب بالضم چوبیست از درخت خاص [illegible]

بدان صلیب سازند و چون آنرا در گلوی اطفال آویزند بجواب نترسند و صرع را الیسا مفید از منتخب و غیره **عوق** با پل بندگان و آنچیزها که پس چیزی آیند و انجامهای کار
عورت بالفتح اندام شرم مردم و هر چه از دیدن و نمودن آن شرم آید از منتخب و صراح و بمعنی زن که در عرف شهرت دارد مجازست و بمعنی رخنه صف لشکر و حصار که از آن
بیم و هراس باشد از منتخب و مجازاً بمعنی دشواری نیز آید **عوارات** بهر سه حرکت عین بمعنی عیبها **عوج** بالضم و واو معروف و جیم نام مردی طویل القامت که در زمان
آدم علیه السلام بوجود آمد و تا زمان موسی علیه السلام زیست عمرش سه هزار و پانصد سال شد طوفان نوح علیه السلام تا کمر او بود و موسی علیه السلام عصا خود بر
کعب او زد بیفتاد و بمرد و نام پدر او عوق بالضم است آنچه که در مردم عوج بن عنق مشهور شد خطاست صحیح عوج بن عوق است و بکسر اول و فتح واو بمعنی کجی از منتخب و لطائف
و صراح **عوائد** بفتح اول و کسر همزه که حرف چهارم ست باز گردندگان و سودها و منافع و فوائد و صلهها و مهربانیها از منتخب و صراح و این جمع عائده است **عود** بالفتح باز گشتن
و بمعنی شتر پیر که نر باشد و بالضم و واو معروف بمعنی چوب مطلق از هر درخت که باشد و نام چوبیست خاص که رنگش سیاه باشد چون در آتش سوزند بوی خوش دهد
بهندی آنرا اگر گویند و نام سازیکه آنرا بربط گویند از منتخب و صراح و لطائف و شرح نصاب **عوذ** بالفتح و ذال معجمه بمعنی پناه بردن از منتخب **عور** بالضم و واو معروف
بمعنی برهنه از کشف و لطائف و در منتخب بالفتح و **عور** بفتحتین یک چشم کور شدن و بالفتح و کسر واو بدباطن و بعضی نوشته که عور بالفتح مرضی باشد که در بن ناخن پیدا شود
عوز بفتحتین و زاء معجمه نایافت و درویش شدن از منتخب و لطائف **عوسو** بمعنی مجمر **عوص** بالفتح و صاد مهمله دشوار از کشف **عویص** بصاد مهمله دشوار و مشکل
از شرح نصاب **عوض** بکسر اول و فتح واو و ضاد معجمه بمعنی بدل چیزی و مردم از بی اتفاقی عیوض گویند و آن غلطست از منتخب و مدار و کشف و مؤید و بهار عجم
عوارض بالفتح جمع عارضه **عواصف** بفتح اول و کسر صاد مهمله بمعنی بادهای سخت و تند از منتخب **عواطف** مهربانیها از منتخب **عوارف** شناسندگان
و صابران و احسان کنندگان و خوشبوها مستفاد از منتخب و مجازاً بمعنی بخششها نیز آمده **عوائق** بالفتح موانع و حوادث این جمع عائقه است که بمعنی مانع
باشد مشتق از عوق بالفتح بمعنی باز داشتن و برگردانیدنست از منتخب **عول** بالفتح کسی را عیال خود ساختن و بسیار عیال شدن و بخشش و قسمت زیاده کردن
و غلبه کردن و جور نمودن و نفقه دادن عیال را و آواز بر داشتن و گریه کردن و میل کردن و دشوار شدن کار و بفتح اول و کسر واو اعتماد و تکیه کسی از لطائف
و منتخب **عویل** بروزن فعیل آواز بگریه از منتخب **عوالم** بفتح اول و کسر لام جمع عالم که بفتح لام باشد بمعنی جهان **عوام** بتشدید میم جمع عامه که بتشدید میم
کار از عموم ماخوذ است بمعنی همه مردم و بفتح اول و تشدید و تخفیف واو اسپ را هوار از صراح و غیره **عوان** بفتح اول که بالو وزن میانه سال و بمعنی تیزیک
او را شوهر باشد و بفتح و تشدید واو بمعنی سخت گیرنده و ظالم و زجر کننده و سرهنگ دیوان سلطان از منتخب و لطائف و مدار و کشف **عون** بالفتح یاری و مددگاری
از منتخب **عواره** بالفتح و تشدید واو بمعنی بددل از شرح نصاب **عولیمه** بمعنی مشکل و دشوار **عوالی** بالفتح چیزهای بلند و این جمع عالیه است که بمعنی بلند باشد **عودی** بالضم
انگشت بسیاه بجوب عود و آن رنگی باشد سیاه مائل بادک سفید و سرخی و نوعی از جامه ابریشمی که رنگش سیاه باشد **عود قماری** بضم قاف عودیکه از قمار آورده شود
و قمار بضم اول نام شهریست در منتهای هند قریب دریای شور بطرف جنوب کذا فی البرهان و در سراج نوشته که قمار بالضم نام شهریست از هند چون قاف در سنسکرت نیست ظاهراً قمار از کمار
معرب کمار باشد چنانچه قند معرب کند و در منتخب و لطائف و بحر الجواهر و کشف بمعنی قمار بالفتح قاف نوشته است **فصل عین مهمله مع ها** **عهد** بالفتح زمانه و روزگار و پیمان و سوگند و نهاد
از منتخب و لطائف **عهود** بضمتین بمعنی پیمانها و سوگندها **عهر** بالکسر و بالفتح و بفتحتین زنا کردن از منتخب **عهن** بالکسر بمعنی پشم رنگین از منتخب و ابن حاجب **فصل عین مهمله**
مع یای تحتانی **عیشا** بالفتح و شین معجمه قرار گاه بچه در رحم و درد زن است که بچه بیرون رحم موجود گردد از مؤید و غیره **عیاد** بالکسر اول بیمار پرسی از منتخب و مدار و کشف و صراح
و ذیل لطائف و بفتح دیده نشده ظاهر خطاست **علین الحیوة** چشمه آب حیات **عید** بالکسر روز جشن مسلمانان و این جشن را از آن عید گویند که عید بمعنی باز
گردیدن و عود کند فرح و شادی از شرح کشی و در منتخب و صراح نوشته که عید بالکسر هر چه باز آید چون به هر سال عود میکند لهذا عید گفتند **عیاذ** بکسر اول و ذال
معجمه بمعنی پناه و پناه گرفتن از مدار و کشف و منتخب **عیر** بالفتح گورخر دشتی و بمعنی خر اهلی که خر شهری باشد و رفتن سبک پالان کردن و بالکسر قافله و هر

مرکبی که بدان نخله آزند از منتخب **عیار** بکسر اول جاشنی زر و سیم که آنرا بهندی بانگی گویند و بمعنی ترازوی سنجیدن از شرح انوری و مؤید و لطائف و در بحار عجم و منتخب بفتح بمعنی سنجیدن
و جاشنی زر و سیم و بفتح اول و تشدید ثانی مرد بسیار آمد و رفت کننده و مرد بسیار حرکت با خود از **عیر** بالفتح که بمعنی بهر سو رفتن است بجولان **عین القطر** بکسر قاف نام رو غنی
سیاه و بد بو که بر شتران خارش دار مالند و بعضے گویند چشمه گوگرد که بمعنی مس گداخته از مؤید و منتخب و در شرح نصاب نوشته که عین القطر چشمه مس گداخته که حقتعالے برای سلیمان
علیه السلام روان کرده بود و در مدار نوشته که عین القطر روغنی است سیاه که بوی گنده دارد و بر شتران گرگین مالند و بعضے اہل تحقیق نوشته اند که عین بمعنی چشمه و قطر
مخفف قطران که بمعنی روغن درخت چیز است **عین الهر** بکسر ہا و تشدید را مهمله جوہریست قیمتی که بچشم گربه مشابهت دارد و بهندی لهسنیا نامند از چراغ ہدایت ؛
عین محیر بضم میم و فتح حاء مهمله و تشدید تحتانی و راء مهمله قسمی از عین که حرفست و این اصطلاح خوشنویسان است از چراغ ہدایت **عین الثور** ستاره ایست که آنرا
دبران گویند اگر کسی بوقت طلوع آنرا ببیند کور شود و آن ستاره برج ثور را بجای چشم است و تشدید است **عیس** بالکسر و سین مهمله شتران سپید که سپیدیشان بسرخی آمیخته باشد
از منتخب گاہی از بن لفظ قافله مراد باشد **عیش** بالفتح خوش زندگانی کردن از منتخب و صراح **عیاش** بالفتح و تشدید خوب زندگانی کننده از منتخب **عیص** بالکسر و صاد مهمله
درخت بسیار پیچیده و انبوه و نام پسر حضرت اسحق علیه السلام که رومیان از اولاد اویند از منتخب و صراح **عیوق** بالفتح و تشدید تحتانی مضموم نام ستاره که سرخ رنگ
روشن است در کناره راست کهکشان که پس ثریا بر آید و پیش آن نشود از منتخب و آنرا عیوق از آن گویند که او گویا نگهبان ثریا است مشتق از عوق بمعنی باز داشتن و نگهبان
و باز دارنده است از امور مکروه از بر حیدیه شرح لبست یابے **عین الدیک** چشم خروس و آن دانه ایست سرخ رنگ که سرش سیاه باشد بهندی آنرا گھنگچی گویند **عیال** بکسر اول
بمعنی زن و فرزندان و دیگر توابع از منتخب و لطائف و کشف و مدار و صراح و مزیل و بفتح خطا است **عین الکمال** چشم زخم یعنی نظر بکه بچیز زیبا و خوش ضرر رساند **عیون**
بضمتین چشمها و بمعنی چشمهای آب و نام کتاب حکمت از بوعلی سینا و بفتح اول بمعنی شور چشم یعنی کسیکه نظرش ضرر رساند از صراح و منتخب و کشف و مزیل و منهاج
و بفتح خطا است **عیان** بکسر اول دیدن بچشم و بمعنی ظاہر مجاز است از منتخب و صراح و کشف و مزیل و منهاج و تاج و بفتح خطا است **عین** بالکسر زنان خوش چشم
و اسحع عینا است که بمعنی زن خوش چشم است و بالفتح چشمه آب و آفتاب و زانو و دینار و زر سرخ و مال و باران و ابر که از قبله آید و چشم و مهتر و برگزیده هر چیز
و ذات هر شئ و برادر و مادری و پدری و شخص و نفس و حقیقت هر چیز و اہل خانه و قوم جاسوس و دیدبان و جای روان شدن آب و دیدار و نظر کردن از منتخب و
صراح و مؤید و کشف و معانی لفظ عین بسیار است چنانچه صاحب منتخب چهل و هشت معنی نوشته و بعضی برین نیز زیاده کرده اند **عین الیقین** بکیفیه
ماهیت چیزی را بیقین دریافتن بعد دیدن آن بچشم بدانکه لیقین را سه مرتبه است یکی علم الیقین که دانستن امری یا چیزی باشد بکمال یقین بکیفیه ماهیت
آن که اصلا او بی شک دران نباشد دوم علم الیقین و آن دیدن چیزیست بچشم خود مثلا دیدن آتش از دور و این نسبت اول قویست سوم حق الیقین
و آن داخل شدنست دران چیز یا خود آن چیز گردیدن یا در آن محو شدن مثلا داخل شدن در آتش که از دور دیده میشود و سوخته شدن دران و این یقین از الیقین دوم
نیز اقویست و بعضے چنین مثال آورده اند که چنانچه شخصے میداند که خوردن زهر میکشد این علم الیقین است و اگر دید که زهر و بر دیگر کسی زهر خورد و بمرد عین الیقین
ست و اگر خود بخورد و در نزع افتاد این حق الیقین است **عیب کردن** ظاہر کردن عیب از اصطلاحات **عیله** بالفتح درویشی از منتخب **عیبه** بالفتح و
حرف سوم بای موحده بمعنی جامه دان و آن صندوق مانند ظرفی باشد که از چرم دران رخت و سلاح و جامه نگاه دارند از منتخب و شرح نصاب و در شرح خاقانی بمعنی
جوشن نوشته **عیقه** بالفتح و قاف بمعنی کناره جوی و ساحل رود از منتخب **عین الله** بمعنی حفظ خدا فرد علی عینه عین البدحه چشمان سیاهش چه مژگان سنان آسا
چه مرد افگن نگاهستش از مدار **عیسی** نام پیغمبر معروف علیه السلام معرب السمرع که لفظ سریانیست از رساله معربات **عینا ئی** بالفتح و حرف سوم تای فوقانی
حروف علیها او در ترکی یاء معروف در آخر کلمه برای خطیر غائب آید ترجمه ای **عی** بکسر اول و تشدید یای مانده در کار و در مانده شدن بسخن از منتخب **عین النبی** نام چشمه در مدینه

باب غین معجمه

فصل غین معجمه مع الف غانما در اسمات که غنیمت آرنده باشد **غاب** بیای موحده بیشه ها و صحراها خصوصاً بیشه ها که دران شیر ماند و این جمع

غابه است از منتخب و صراح **غابات** بیشه ها و صحراها **غائر** فرو شونده و در نشیب درونده و زمین پست **غاتقر** بسکون تار فوقانی و فتح قاف و رار مهمله نام محلی است

از سمرقند از سراج و رشیدی در لطائف نوشته نام شهریست از ترکستان خوبان خیز و در برهان **غاتغر** بنون و قاف نام شهریست از ترکستان اول اسم **غافر** بکسر فای آمرزنده

پوشنده و بخشنده گناه از لطائف **غابر** بکسر بای موحده بارنده و هلاک شونده و ماضی و مستقبل لیکن بمعنی ثانی باستقبال بیشتر مستعمل از لطائف و در منتخب آینده و رونده **غائب** نا حاضر

بازکامل که خود از حریف نشسته بواسطه دیگر مهره یگانه باشد و اند در حریف ناتی کند **غارس** بکسر رار مهمله و سین مهمله درخت نشاننده **غاشیه** با فا آن پوشش

کنایه از مردمان مسخره **غائص** بصاد مهمله غوطه زننده **غائط** سرگین آدمی و تحقیق آنست که غائط در اصل بمعنی زمین پست و مغاک است چون در صحرا مردم

برای قضای حاجت در زمین پست می نشستند لهذا کنایةً سرگین آدمی را گویند و گاهی مجازاً بمعنی سرگین دیگر حیوانات از منتخب و کشف **غارتیدن** تاراج کردن

ماخوذ از غارت که لفظ عربیست از عالم طلبیدن و فهمیدن از سراج و رشیدی **غاریقون** بضم قاف نام دوای مسهل که اسهال تن بجهت اخراج خلط بلغم مفید

غائله بکسر ثالث بمعنی شر و بدی و آفت و ناگاه گیرنده ماخوذ از غول که بالفتح بمعنی ناگاه گرفتن و هلاک کردن و رنج و مشقت است از منتخب و صراح و مؤید و کشف و غیران

غاشیه قیامت و بیماری اندرون و زین پوش اسپ و پالان از منتخب **غالیه** خوشبوی معروف و آن مرکب باشد از مشک و عنبر و کافور و دهن البان و غیره از منتخب

غاژه بزای معجمه گلگونه و آن سرخی باشد که زنان بر روی مالند از برهان و سراج **غادیه** بدال مهمله و یای تحتانی ابر یکه بامداد پیدا شود و بامداد از لطائف و سراج

غاذیه بذال معجمه و تحتانی نام قوتیست که در غذا تصرف کند و آنرا مشابه جوهر بدن گرداند و متصل و ملصق باعضا نماید **غالی** گران قیمت بمقابله کم بها **غانی**

حرف سوم نون بمعنی بی نیاز و توانگر و بمعنی سرود کننده **غازی** بعربی کشنده و قتل کننده کفار و بفارسی بمعنی رسن باز و بازیگر که بهندی نت گویند از رشیدی و

برهان **غانی** منسوب بغانة که بمعنی نهایت خیز نیست **فصل غین معجمه مع بای موحده** × **غبار** بالفتح و المد بمعنی زمین و این مؤنث اغبر است و گاه در نظم همزه

ساقط شود از کشف و منتخب و لطائف و شرح نصاب **غبیرا** بضم اول و فتح موحده شیر سپستان و نام میوه که آنرا سنجد گویند از منتخب **غب** بالکسر و تشدید موحده بمعنی یک روز

در میان آمدن و در هفته یکبار ملاقات کسی کردن از منتخب **غبغب** بالفتح هر دو غین معجمه گوشت آویخته زیر زنخ از منتخب و آنرا در مرغ گوشت از لوازم خوبی و علامت

غبب بفتحتین گوشت آویخته زیر ذقن و آنرا طوق گلو نیز گویند و آن از لوازم حسن است از منتخب **غباوت** بالفتح و چهارم واو کند ذهنی **غبن** فاحش

خساره صریح و بسیار در خرید و فروخت بحیله که دو شخص ماهر از دستورات خرید و فروخت چنانکه زیاده از حد عادات دران تجویز نماید **غبوق** بالفتح اول شراب شبانگاه

و آخر روز از منتخب **غبن** بفتحتین خطا واقع شدن در رأی و تدبیر و بالفتح اول و سکون ثانی زیان یافتن در خرید و فروخت بلفظ کشیدن مستعمل از شرح نصاب و بهار عجم و منتخب

و کشف و مدار **غبین** ضعیف رای از لطائف **غبطه** بالکسر و طای مهمله آرزو بردن بمال کسی آنکه زوال او خواهد از منتخب **غبی** کند ذهن **فصل غین معجمه مع تای مثلثه**

غث بالفتح و تشدید لاغر و بمعنی فاسد و تباه شدن گوشت و هر چیز مجازاً گوشت گنده و ریم از منتخب **غثیان** بفتحتین و ثار مثلثه شوریدن دل یعنی تقاضای

طبیعت بر قی بی حرکت از منتخب و صراح **فصل غین معجمه مع جیم فارسی** × **غچک** بکسر اول و فتح جیم فارسی و کاف عربی نام سازیکه بهندی

سارنگی گویند از فرهنگ حکیم نور الدین در جهانگیری و سراج و بهار عجم و برهان سازیکه آنرا کمانچه گویند **فصل غین معجمه مع دال مهمله** × **غدا** بالفتح

بتخفیف دال بمعنی فردا و روز دیگر و اصل غدو بود از شرح نصاب **غدد** بضم اول و فتح ثانی جمع غده که بضم و تشدید گره مانند چیزی سرخ که در گوشت پیدا

می باشد **غدر** بالفتح بیوفائی از منتخب و صراح **غدیر** بالفتح اول و یای معروف و رای مهمله بمعنی تالاب که آب باران و سیل دران جمع شده ماند از منتخب و غیره **غدار** بالفتح

و تشدید دال بمعنی بسیار بیوفا از منتخب **غدق** بفتحتین آب بسیار از منتخب و صراح **غدو** بضمتین و تشدید واو بمعنی بامداد و بالفتح اول و سکون دال بمعنی فردا از لطائف

و منتخب و شرح نصاب **غدوه** بالضم میان فجر و طلوع آفتاب از منتخب **فصل غین معجمه مع ذال معجمه** × **غذی** بکسرتین و یای مجهول اما غذا از سراج

فصل غین معجمه مع رای مهمله غرا بالفتح و کسر اول تخفیف از مهمله بمعنی سریش که از ماهی بر آورند و هرچه چسپنده باشد و بالفتح و تشدید رای مهمله و
همزه هر چیز مؤنث که سفید و روشن باشد از منتخب و صراح و فردوس اللغات غریب نادر و مسافر غرقاب بالفتح و بقاف اضافت بمعنی آب عمیق غرب بالفتح
و سکون رای فرو نشستن و بمعنی مغرب بمعنی دلو کلان که بدان آب از چاه کشند و بمعنی ناسور و رگی بگوشه چشم که بطرف بینی ست پیدا میشود و بفتحتین نام درختی که کبود
رنگ باشد و در لب و خانه ها رویند و بفارسی آنرا پده گویند از منتخب و شرح نصاب و صراح بمعنی درخت سفیدار نوشته و بضمتین بمعنی غریبان و غراب بالفتح در عربی زاغ
را گویند و نوعی از کشتی دریا غرامت بالفتح تاوان زده شدن و پشیمانی و عذاب از کشف و صراح غریزت چهارم زای معجمه بر وزن فضیلت بمعنی سرشت
و طبیعت از منتخب غرثت بالفتح و ثای مثلثه گرسنگی از شرح نصاب غرر بفتحتین روشنائی و خطر و گرو و شرطیکه در بیع و جز آن کنند و بیع غائب بمعنی بیع چیزیکه
در تصرف نباشد چون بیع ماهی در آب و مرغ در هوا و جز آن و این منهی ست و بضم اول و فتح ثانی سپیدها و اول چیزها و سپیدیهای پیشانی و بهترهای هر چیز و سردارهای
قوم در ینصورت جمع غره است و در غرر بمعنی مرواریدها بهتر و برگزیده از لطائف و موید و منتخب غرغر بفتح هر دو غین معجمه چرخی که ریسمان ازان بکشند از جهانگیری
غرار بکسر اول کمی و نقصان در هر چیز و نادان و تیزی شمشیر و طریقه و طور و کاسد شدن بازار از لطائف و منتخب غرور بضمتین مصدر بمعنی فریفتن و بفتح اول فریبنده
از لطائف و صراح غر بالکسر تشدید مرد غافل و ناآزموده کار و بالضم و تشدید بزرگان و مشاهیر و سفیدیهای پیشانی در ینصورت جمع اغر ست و در غرات بفتح و تخفیف
بمعنی مثل وزن فاعله و قحبه بالضم مرضیست که خصیه از مقدار کلان شوند و گاهی این مرض در پوست گلو پیدا میشود از لطائف و منتخب و شرح نصاب و جهانگیری غرائر
بهمزه و رای مهمله بمعنی جوالها جمع غراره و بمعنی خویهای نیک و جامنان و جوانان کار ناآزموده با معنی جمع غریره و بمعنی نقصانها و بمعنی روشها و طرزها و تیزیهای شمشیر
و بمعنی تیزه و تیزها و مقدار مدت هر چیز و با معنی جمع غرار است از منتخب غرس بالفتح درخت نشاندن و درخت در زمین نشانده شده از منتخب غرش بضم اول و رای مهمله مشدد
مکسور آواز کردن بهیبت از سراج غرض بفتحتین و ضاد معجمه بمعنی هدف و نشانه و مجازا مطلب و مقصود و حاجت از شراح نصاب کشف و موید و منتخب و قاموس
و بهار عجم غرف بضم اول و فتح ثانی جمع غرفه معروف غرق بفتحتین مصدر ست بمعنی تمام فرو رفتن در آب و از سر گذشتن آب و غیره و مشهور و مستعمل بسکون
را است و بفتح اول و کسر را بمعنی غریق از کشف و قاموس و منتخب و بهار عجم غرانیق جمع غرنوق که بمعنی جوان زیبا شکل ست و غرانیق العلا اداهای
اصنام از لطائف و منتخب و غیرها غرچک بفتح اول و فتح جیم فارسی احمق و نادان از جهانگیری غربال بالفتح مبدل کربال بکسر معرب آن و بعضی گویند
که مبدل کربال ست و معرب نیست و بمعنی پرویزن از خیابان و در منتخب بالکسر و معرب غردل بالفتح و دال مهمله مکسور بمعنی بددل که ضد شجاع باشد چراکه غر
بالفتح قحبه است از رشیدی و برهان غرم بالضم تاوان و بفارسی بمعنی میش کوهی سعدی گوید مصرعه پس از غرم و آهو گرفتن بپی از موید و رشیدی
و شرح نصاب و برهان و سراج غرام بالفتح حرص و عشق و شیفتگی و هلاک و عذاب از کشف و منتخب و مدار غریم تاوان ده و وام دار از لطائف غراب البین بضم اول
و فتح بای موحده و فتح نیز زاغ سیاه که از شومی نشستن خود مباینت و مفارقت اندازد میان دوستان و اقربا و در صراح بمعنی زاغ ابلق یا زاغ سرخ منقار
و بعضی گویند نوعی از زاغ که منقار و پاها و سرخ باشد عرب آنرا منحوس دانند و گویند که اگر کسی از خانه برآید و زاغ مذکور را ملاقی شود دلالت میکند بر فراق در میان او و مطلوب
چنانکه در خیابان غرق کشیدن تمام و کامل کشیدن از شرح قران السعدین غران بالفتح و تشدید یا شور کننده و آواز کننده و در مهیب ایرند غرین این لفظ
و صفت شیر واقع میشود پس این لفظ بالغین معجمه خوانند و بمعنی شور کننده فهمیدن محض نسخه صحیح عرین ست بمعنی بیشه و صحرا که در آن شیر باشد کذا فی المنتخب غرثان
بالفتح و ثای مثلثه گرسنه غرنوان شور کننده غرو بالفتح بر وزن سرو بمعنی نی که از ان قلم سازند از برهان و در شرح نصاب بفتحتین غرو بکسرتین یای مجهول شور و
غوغا از موید و برهان و ذیل غرفه بالفتح یکبار آب برداشتن بدست و بالکسر نوعی از برداشتن آب بدست و بضم بقدر یکمشت و بالاخانه بر کنار بام از منتخب و کشف و
لطائف بمعنی دریچه نیز مستعمل میشود غرقه بالفتح بمعنی غریق چه در غرق ها نسبت ست غرچه بالفتح و جیم فارسی مخنث و نادان و زبون از برهان

غراره بفتح نا از سوده کار شدن و فریب خوردن و بکسر جوال از منتخب غرغره بفتح هر دو غین معجمه لفظ عربیست بمعنی گردانیدن آب در گلو نار سیان آن را غر غره گویند و غراره گویند غریب زاده بمعنی زاده حرام از مصطلحات غره بالضم و تشدید را سفیدی پیشانی اسب بزرگتر از درم و سیه قوم و بهتر از هر چیز و اول روز ماه را که غره گویند بر وجه استعاره از پیشانی ماخوذ است غره بالکسر و تشدید بمعنی فریفتگی از منتخب و کشف و مؤید و در لطائف بالفتح و تشدید فریفته شدن و بکسر اول و تشدید فریفتگی و غافلی غریزی بفتح اول یا معروف و حرف چهارم زاء معجمه بمعنی طبیعی چه غریزه بمعنی طبیعت است از کشف غریبی در دری از خانان ایمان و قمار کار بسیار نفیس از مصطلحات فصل غین معجمه مع زاء معجمه غزا بفتح با شمشیر دین جنگ کردن از صراح غزات بضم اول و زاء معجمه مخفف و تا فوقانی جمع غازی که قاتل کفار باشد و بتشدید غلطست غزوات بفتحات جمع غزوه که معنی آن بیان خواهد شد غزار بفتح اول و در آخر را مهمله در شرح خاقانی نوشته که بمعنی گرد اگرد دیوار بودن منزل و در منتخب و صراح غزاره بزیادت ها بمعنی بسیاری و بسیار شدن شیر و آب و میوه و جز آن غز با لضم قومی اند ترکان که بزمان سلطان سنجر خراسان را غارت کردند غزال بفتح آهو بره و بمعنی آفتاب نیز آرند از مدار و کشف و مؤید و بحر الجواهر و منتخب و بهار عجم غزل بفتحتین بازی کردن بحرب و حکایت کردن از جوانی و صحبت و عشق زنان و بالفتح رشتن و ریسیدن و بمعنی رشته و ریسمان و رسن نیز آرند از مدار و منتخب و صراح غزنین و غزنی و غزنه بفتح اول و سکون ثانی و ها فی آخره کیست نام شهر مولد محمود غزنوی غزاله بفتح بچه آهو که ماده باشد و بمعنی آفتاب و بکسر اول خطاست از منتخب غزوه بالفتح جنگ مومنین با کفار که همراه پیغمبر صلی الله علیه و سلم رسول علیه السلام یا امام وقت در آن جنگ همراه باشد و اگر جنگ مومنین با کفار بسر کردگی امام وقت باشد آن را سریه گویند غزالی بفتح اول و تخفیف ثانی منسوب بغزاله که قریه ایست از مضافات طوس مولد امام محمد غزالی رحمة الله علیه از لب اللباب و بعضی گویند که غزالی بتشدید زاء معجمه منسوب بغزال که ریسمان فروش باشد چون پدر ایشان ریسمان فروشی اختیار کرده بود لهذا این نسبت شد باید دانست که این وجه محض خطاست فصل غین معجمه مع زاء فارسی غژب بالضم و با موحده دانه انگور پخته و ترش باشد از برهان و رشیدی غژ بالفتح امر است از غژیدن که بمعنی نشسته بسرین راه رفتن است بطور اطفال از برهان و لطائف غژم بالفتح دانه انگور که پخته و تازه باشد از برهان رشیدی غژیدن بالفتح نشسته بسرین راه رفتن بزور بازو و دست از برهان غژغاو بالفتح نوعی از گاو است که از دم آن برجم علم و مگس ران سازند و آن قسم گاو در کوهستان که مابین ختا و هندوستان ست بهم میرسد بهندی آن را سری گای گویند بضم سین مهمله از صراح فصل غین معجمه مع سین مهمله غسق بفتحتین تاریکی اول شب از منتخب غساق بالفتح و تشدید سین و تخفیف آنچه سرد و گنده چون ریم و آب و ریم جراحت و جز آن از منتخب و شرح نصاب غسک بفتحتین جانوریست کوچک گزنده بهندی کهتمل گویند از برهان غسل بفتحتین بضم اول و سکون ثانی شست و شوی تمام بدن و بالفتح بمعنی مطلق شستن هر چیز که باشد و بالکسر آبیکه بدان شسته شود از منتخب و صراح غسلین بالکسر آبیکه بدان جراحت یا چیز دیگر شسته باشد و آنچه که از بدن و جراحات دوزخیان شود مثل خون و ریم و زرد آب از صراح و منتخب و مولانا رفیع الدین شاه دهلوی رحمه الله بغفرانه در رساله احوال قیامت نوشته اند که غسلین چشمه ایست در دوزخ که کثافتها و آلودگیهای گناهگاران در آن جمع شود غساله بالضم آبیکه بدان روی و دست شویند و هر آبیکه بعد شستن بجا ماند از منتخب غسلخانه عبارت از حمام فصل غین معجمه مع شین معجمه غشا بکسر اول پوشش و پرده و غلاف و بمعنی پوست تنک و باریک که بهندی جهلی گویند از منتخب و مؤید و بحر الجواهر غش بالکسر و تشدید شین معجمه کدورت و بالفتح بمعنی ظاهر کردن خلاف آنچه در دل باشد و بمعنی خیانت کردن و آمیزش چیزی کم بها در زر و نقره و مشک و شراب و بمعنی بیهوشی هم بدین معنی در اصل غشی بیاء تحتانی بود که لفظ عربی باشد فارسیان یا را از آن لفظ حذف کردند بالفظ کردن مستعمل کنند چنانچه گویند فلانی غش کرد از مؤید و تاج المصادر و بهار عجم و چراغ هدایت و منتخب و مدار و سکندری و فرهنگ حسینی و زبدة الفوائد مگر صاحب صراح نوشته که بالکسر خیانت کردن و صاحب کشف نوشته که بالفتح کدورت و بکسر عیب و خیانت و در لطائف بالکسر بمعنی خیانت و کدورت و تشویش و بالفتح مصدر است بمعنی خیانت کردن غشیان بالکسر جماع کردن و بفتحتین بیهوش شدن از لطائف غشاوه بکسر پرده از منتخب غشی بالفتح بیهوش شدن و بیهوش گردانیدن و جماع کردن از لطائف و منتخب فصل غین معجمه مع صاد مهمله غصب بفتح اول و سکون ثانی بستم گرفتن چیزی را از کسی و قهر کردن بکسی از منتخب

بضم اول و فتح ثانی اول جمع غصه از منتخب غُصَص بالضم و صاد و نون شاخ درخت از منتخب غُصُون بضمتین شاخهای درخت این جمع غصن است از منتخب و کتب
لغت بمعنی چینها و شکنها غُصّه بالضم و تشدید اندوه گلوگیر از منتخب و صراح اگرچه این لفظ در مردم بمعنی مطلق خشم و قهر مستعمل شده لیکن تحقیق آنست که غصه
مجازاً بمعنی خشمی است که آنرا از خوف کسی ضبط کرده باشند بنابر آن معنی مجازی را بمعنی حقیقی مناسبتی باقی میماند لهذا فصحا اطلاق غصه بجای خشم جائز دارند بلکه
در بمقام لفظ قهر و غضب مستعمل مینمایند فصل غین معجمه مع ضاد معجمه غَضُوب بفتح اول و ثانی بسیار غضبناک و خشمگین غَضَات بفتح بروزن قضات
درختی صحرائی مانند کنار که آتش چوب آن دیر ماند و الجمع غضا است از منتخب و برهان ظاهر او در استعمال فارسیان بمعنی واحد شهرت یافته چنانکه حور که جمع حوراء است
بمعنی واحد شهرت گرفته غَضَنفَر بفتحتین و سکون نون و فتح فا بمعنی شیر درنده از منتخب و شرح نصاب غَضّ بالفتح و تشدید ضاد چشم خوابانیدن و فرو داشتن
آواز و تحمل کردن و بهره داشتن مکروه و نقصان کردن از منتخب غَضْبان بفتح اول و سکون دوم صیغه صفت مشبه از غضب بمعنی قهرناک و
خشمناک از کنز و در استعمال فارسی بمعنی سنگی که از منجنیق بسوی قلعه خصم اندازند از سراج اللغات و برهان و رشیدی غَضائری بفتح نام شاعری مداح یمین الدوله
محمود سبکتگین فصل غین معجمه مع طای مهمله غِطا بکسر اول و طای مهمله بمعنی پرده پوشش از کشف و صراح و منتخب و لطائف غَطیط بدو طای مهمله بر وزن
غلیظ بمعنی آواز خرخر که از گلوی بعض مردم بحالت خواب حاصل برمی آید از منتخب غِطْریف بالکسر و رای مهمله مهتر و شریف و جوانمرد از منتخب فصل غین
معجمه مع فا غَفْر بالفتح پوشیدن و آمرزیدن گناه و پنهان کردن و نام منزل پانزدهم از منازل قمر و آن سه کوکب است کم نور در میزان و
بمعنی جماعت نیز از منتخب غَفیر بر وزن فقیر بمعنی بسیار و جمع که زیاده از ایشان نتوان دید و بمعنی پوشنده از منتخب و کشف غَفْص بالفتح و صاد مهمله
ولک و سطبر و فربه از فردوس اللغات چون این لفظ در دیگر کتب معتبره لغات یافته نمیشود ظاهراً در اصل گبر بوده بمعنی سطبر و قوی چنانکه در برهان است
موافق قاعده فارسی کاف فارسی را بغین معجمه و بای موحده را بفا و زای معجمه را بسین مهمله بدل کرده غفس کردند بعده سین مهمله را بدستور عربی و فارسی بصاد مهمله مبدل نمودند
غُفران بالضم آمرزش فصل غین معجمه مع لام غَلْیاء بفتح اول و سکون لام و یای موحده و بعد الف همزه بمعنی موضعی که در خاکش پیکان بسته درختان
و با انبوه باشند و غَلَبه بضم اول جمع آن و غُلَبا بالضم اول خوانند لیکن محض غلط چراکه صیغه مؤنث است از افعل فعلاء غَلا بالفتح بمعنی قحط و گران شدن نرخ غله در شهر از
منتخب و صراح غُلات بضم اول و تخفیف لام و تای فوقانی بمعنی از حد درگذشتگان جمع غالی غَلَبات بفتحات جمع غلبه غِلیوا از بکسرتین و یای مجهول طائریست معروف که آنرا از غن
نیز گویند و مرکب است از غلیو بمعنی گرسنگی جاییع و نوا ظاهر است و نوشته اند که آن سالی نر و سالی ماده باشد و بعضی گویند که در شش ماه این انقلاب میشود از کشف و غیره
غَلَس بفتحتین و سین مهمله تاریکی آخر شب از منتخب غَلَط بفتحتین خطا کردن در سخن و حساب و کتاب و غلط بمعنی فاعل یعنی غلط کننده و بمعنی مفعول یعنی غلط کرده
شده نیز می آید و غلطی بزیادت یای تحتانی محاوره ناواقفان است و غلط بر دو گونه است غلط عوام و غلط عام بعض غلط عام آنست چنانکه لفظ منصب بکسر صاد می آید و بفتح
شهرت دارد و بعامه شعرا بالب و تب و غبغب قافیه آرند و غلط عوام چنانکه لفظ تعنات بمعنی تحقی که تعین گردیده باشد بطرفی یا کاری و این محاوره عوام از بهار عجم است
و در مل منتخب غُلاظ بضم اول و ظای معجمه بمعنی سطبر و درشت و بکسر اول جمع غلیظ از منتخب غَلیظ سطبر و درشت ضد رقیق از منتخب و بمعنی ناپاک و بد اخلاق شهرت
علیکم گرفته و یافته نشد غِلَظ بکسر اول و فتح لام سطبری و سطبر شدن از منتخب غَلَق بالفتح دربستن و بفتحتین چوبیست که بدان در را به بندند و بفارسی کلیدان گویند
غَلطاک مبدل غلتک نه معرب بمعنی غلطیدن و یکبار از پهلو به پهلو گردیدن و پایه ارابه که آن مدور و غلطان باشد از رشیدی و سراج و برهان غُلول بضمتین
خیانت کردن در غنیمت و آب روان در میان درختان و بفتح اول طعامیکه باندرون شکم پیر دنا ناتوان زود گوارا نشود از منتخب و لطائف غُل بالضم طوق آهنی و بند
تشنگی و بالکسر کینه و خیانت و کدورت از بحر الجواهر و مدار و مؤید و کشف و صراح غَلیل تشنگی و تشنه و کینه از لطائف و منتخب و غیرها غَلَل بفتحتین تشنگی و سوزش
و بضمتین تشنگان و این جمع غلیل است از منتخب و صراح غُلام بمعنی کودک و مجازاً بمعنی نوکر و بنده غَلَیان بالفتح و حرف سوم یای تحتانی بمعنی جوشیدن و جوش

از منتخب و مؤید و نیز لفظ غلیان بمعنی حقه مستعمل چراکه آب حقه بسبب کشیدن بجوش می آید و بعضی غین را بقاف بدل کرده قلیان بکسر قاف خوانند و بعضی گویند غلیان
بفتحات لفظ عربیت بمعنی جوش در ین صورت بفتح اول باید فارسیان بجهت تخفیف لام را ساکن کنند از چراغ هدایت و بهار عجم **غلمان** بالکسر جمع غلام و اطلاق غلام
بر امرد میشود و در بهشت نیز مخلوقی بصورت امردان در خدمت اهل جنت خوانند بود اگرچه لفظ غلمان صیغه جمع است مگر در فارسیان بمعنی مفرد مستعمل و این لفظ از غلام
عورت که جمع حور است که بالفتح باشد و در فارسی بمعنی مفرد مستعمل ست از چراغ هدایت **غلتبان** بالفتح و تاء فوقانی و باء موحده نام شخصی باشد گرد و دراز و مردم
بی حمیت و دیوث را غلتبان ازان که چنانچه آن سنگ را اختیار گردانند باشد آن شخص نیز محکوم زن خود باشد و غین را بقاف بدل کرده قلتبان نیز گویند از جهانگیری
غلو بضمتین در لغت بمعنی دست بلند کردن آن قدر که توان بلند کرد از منتخب و در لطائف بمعنی هجوم و بمعنی از حد درگذشتن نیز آمده و باصطلاح علم معانی نوعی ست از انواع مبالغه
و آن اینچنان باشد که مدعا متکلم بحسب عقل و عادت هر دو محال باشد چنانچه نظامی فرماید بیت ز سم ستوران دران پهن دشت + زمین شش شد و آسمان گشت هشت
غلاله بکسر جامه کوچک که در زیر جامه یا زره پوشند لغة منتخب و کشف و صراح **غلاله** بضم اول در فارسی بمعنی زلف معشوق از برهان و سراج **غلبه** بفتحتین بمعنی زور
و زور از منتخب و کشف **غلوله** بضمتین و واو معروف بمعنی جوش و هجوم نوشته اند مگر در کتاب معتبر بنظر در نیامده **غلمه** بفتح اول و سکون لام تیزی شهوت و بالکسر جمع غلام از منتخب

فصل غین معجمه مع میم + **غمر الردا** بالفتح فروگرفتن چادر اندام و باصطلاح جوانمرد و فراخ جود و مرد بسیار خیر عیب پوش از منتخب و مؤید و شرح خاقانی
بمعنی سخاوت زیرا که سخاوت فرو میپوشد عیوب صاحب خود را چنانکه چادر فرو میپوشد صاحب خود را مجازاً بمعنی کریم بسیار خیر از قبیل زید عدل **غمرات** بفتحتین
سختیها و انبوهیها مردم و بسیاریها آب از صراح **غمد** بالکسر نیام شمشیر و کارد از مؤید و مدار منتخب و کشف و قاموس و صراح **غمر** بالفتح و سکون میم آب
بسیار و فرا پوشیدن آب چیزی را و انبوهی و کینه کردن و تشنه شدن و جوانمرد و سخی و بالکسر کینه و تشنگی و بالضم نادان کارنا آزموده و احمق از منتخب و لطائف و شرح
نصاب **غمار** بضم اول و فتح اول و راء مهمله بمعنی انبوهی و بسیاری از صحاح و صراح **غمگسار** بضم کاف فارسی بمعنی غمخوار چه گساردن بمعنی خوردن است از برهان **غمز** بالفتح اشارت
کردن بچشم و سخت افشردن و تهمت کردن و سخن چینی از لطائف **غماز** بالفتح و تشدید میم سخن چین و اشاره کننده بچشم و طعنه زننده از لطائف **غمص** بفتحتین و صاد مهمله
بمعنی زنگار یعنی چرک چشم و بیخال چشم از شروح نصاب **غموص** بفتح اول و صاد مهمله نام قلعه از قلاع خیبر از شرح نصاب **غمض** بالفتح و ضاد معجمه زمین پست
و مغاک و پوشیده و دور از فهم بودن سخن و بالضم غنودن از منتخب و صراح **غموض** بضمتین و ضاد معجمه مشکلات هر فن و پوشیدگیهای علم و هنر **غمائم** جمع غمامه
بمعنی ابر واحدست **غمام** بفتح بمعنی ابر و سحاب از منتخب **غم** این لفظ عربیت بتشدید میم و در فارسی بتخفیف میم مستعمل میشود بدانکه در کلمه مفرد فارسی الا صحیح الاصل
مشدد هیچ جا نیامده مگر بضرورت اد غام چنانکه شبر که در اصل شب پر بوده نام طایر معروف و فرخ که در اصل فرّخ بوده مشدد و در نظم که واقع شده مبادا نظم و نثر مشدد خوانند
چنانکه کلمه یا اگر لفظ عربی که حرف آخرش مشدد باشد در فارسی بعنوان فارسی یعنی بدون الف و لام واقع شود آنرا هم در فارسی بتخفیف باید خواند چنانچه غم و هم که بمعنی اندوه
ست و قد و خد و در و حر و غیر ذلک که همه مشدد هستند در فارسی همه را مخفف باید خواند مگر در نظم بضرورت تشدید ظاهر کنند چنانچه مصرعه تو آن در مکنون
یکدانه + اما در صورت ترکیب بی الاسلوب اصل کلمه را رعایت کرده تشدید ظاهر کردن انسب و اولی ست چون عوام الناس و خواص الملوک و حواج بیت الله
که در اصل عوام و خواص و حواج بود اینهمه از رساله عبد الواسع و غیره نوشته شد **غمدان** نام کوه بسیار عالی در یمن بود و کنایه باشد از دنیا از شرح خاقانی و
برهان **غمان** بالفتح غمناک از لطائف **غمزه** باشارت ابرو و چشم اشاره کردن معشوق و بمعنی افشردن نیز از منتخب و برهان **غمچه** بالضم و جیم عربی پس خورده آب ای جرعه از صراح

فصل غین معجمه مع نون + **غنا** بکسر توانگری و بی نیازی و دولتمندی و بکسر اول مد یعنی در آخر همزه بمعنی نغمه و سرود خوانی و بالفتح و المد سود و نفع و کفایت
و بالفتح و تشدید نون و در آخر همزه جا انبوه چیزی و قریه غنا بمعنی دیه بسیار مردم و مدینه غنا بمعنی باغ بسیار درخت از صراح و شرح نصاب و منتخب و رساله ابن حاجب **غنچه** آب
بمعنی حباب آب از صراح **غنیت** بضم اول و سکون نون و فتح تحتانی بمعنی مالداری و توانگری **غنج** بالفتح و جیم عربی کرشمه و ناز از مؤید و مدار و منتخب و فرهنگ و سفر

اعتدال حرکات معشوق و صاحب منتخب و صراح بالضم نوشته اند بمعنی کرشمه و ناز و در برهان غنج بالفتح بمعنی حرکت چشم و ابرو غنده بالضم بمعنی پیچیده و درهم مده و
جمع شده و بهم برآمده از مؤید و کشف و سراج و برهان و جهانگیری غنجار بالفتح گلگونه از مؤید و مدار و برهان غنجک بالکسر بمعنی غنچک که نام سازیست بمعنی کمانچه باگویند غنم بالفتح
بز و گوسفند از منتخب غنائم بالمهای غنیمت غنچه بالضم و جیم عربی گل ناشگفته و در اصل گنجه بود بضم کاف فارسی ماخوذ از گنجیدن چرا که در ذات او گنجیدگی ست بسبب آنکه
برگ غنچه در اندرون باهم متجمع و گنجان میباشد لهذا چنین گفت کاف فارسی را بغین معجمه بدل کردند برای فصاحت و قیل بجیم فارسی ست از بهار عجم و مؤید و مدار و
برهان و منقول از شرفنامه ابراهیم شاهی غنه بالضم و تشدید نون آواز بینی که در تحریر ست از موسیقی که در هنگام غنا و سرائیدن بخیشوم بینی دو بانغ اداکنند از منتخب و شرح
خاقانی فصل غین معجمه مع واو غوایت گمراهی از منتخب غوث بالفتح و ثاء مثلثه فریاد رس و فریاد از منتخب و صراح و نیز یکی از آن دو تن که [illegible]
قطب باشند از شمسی غوچ بواو معروف و جیم فارسی بیش از شاخ دار جنگی لفظ ترکیست غور بالفتح در عربی بمعنی عمق و قعر هر چیز و زمین پست غور رس
و فائده رسانیدن و بالضم و واو مجهول در فارسی نام ملکیست از عجم منتخب و صراح و برهان و لطائف غوص بالفتح و صاد مهمله در آب غوطه زدن از منتخب
غوامض پوشیدگیهای کلام و معانیهای باریک غوک بواو مجهول جانوریست که در آب و زمین نمناک میماند بعربی آن را ضفدع گویند از جهانگیری
و در برهان غوک بروزن دوک نوشته و بفتحتین مبدل گوگ که بمعنی زمین کنده و عمیق ست غوائل بفتح اول و کسر همزه که حرف چهارم است بمعنی تخیتها و بدیها
و بلاها واین جمع غائله است از کشف و منتخب غول بواو معروف در عربی نوعی از جن و دیو که در صحرا و کوه میباشند بهر شکل که خواهند برمی آیند و نام ستاره ایست که
آن را سر غول نیز گویند و بواو مجهول در فارسی بمعنی گوش و بمعنی انبوه سپاه از برهان و در ترکی فوجی را گویند که سردار در آن باشد غوم بتشدید میم موی
که به پیشانی و قفا از فرو گیرند مستفاد از منتخب و صراح غوغائیان گلبن کنایه از بلبلان غوطه بواو معروف نه بواو مجهول چرا که در لفظ عربی بواو مجهول نمی آید
بمعنی فرو شدن در آب و نام شهریست غوره بواو مجهول انگور نارسیده که مزه آن ترش میباشد از سراج غوزه بفتح اول و زای معجمه پوستی که بالای
پنبه باشد و هنوز نه ترقیده باشد و این لفظ در اصل گوزه است مرکب از گوز که بفتح کاف فارسی بمعنی چارمغز باشد و ها نسبت که افاده معنی تشبیه کند از سراج
غوانی جمع غانیه بمعنی زنی که بشوهر خود خوش باشد و بحسن خویش از زیور و آرایش بی نیاز بود از منتخب غواشی پرده ها و خیمه ها و زین پوشها و سرپوشها
اندرون از منتخب غوادی ابرهای بامداد جمع غادیه از صراح غوچی بالفتح و جیم فارسی گوی خورد یعنی مغاک کوچک از برهان غوی بفتح اول و کسر واو و تشدید یا بمعنی گمراه
لطائف فصل غین معجمه مع یای تحتانی غیبت بالفتح ضد حضور و بالکسر عیب کسی در قفای او گفتن غیابت بالفتح آنچه بپوشد چیزی را و غائب شدن و عمق و تک چاه
و غیره غیبوبت بالفتح و بای موحده ناپدید شدن از صراح و مجازاً بمعنی مفارقت نیز مستعمل شده غیث بالفتح و ثای مثلثه بمعنی باران که از ابر ببارد
از منتخب و کشف و صراح غیاث بکسر اول و ثای مثلثه بمعنی فریادرسی و فریاد رس و چیزیکه بدان مخلصی یابند از مؤید و لب الالباب و صراح و مدار و
فردوس اللغات غیر بالفتح منفعت رسانیدن و آنچه رانیدن باران زمین را و بمعنی خبر و دیگر و مغائر از منتخب و صراح و لطائف غیر بکسر عبارت از شخص
که سابق از و ملاقات نشده باشد غیار بکسر پارچه زرد که یهودان بر جامه نزدیک دوش می دوزند تا معلوم شود که از قوم یهود ست از منتخب و مؤید غیور بفتح بروزن غفور
بمعنی بسیار غیرت کننده و رشک برنده از منتخب و شرح نصاب غیشر بالکسر و یای مجهول و زای فارسی الف ست از غیشریدن که بمعنی نشسته بزور دست و سینه رفتن
چنانکه اطفال بدست و پایان روند از لطائف غیض بالفتح کم شدن آب و مراد از این آب اندک و مجازاً بمعنی بخشش اندک و در فردوس اللغات بمعنی
صحرا و بیشه و بالکسر در منتخب بمعنی شگوفه غیظ بالفتح و ظای معجمه خشم سخت از منتخب و در لطائف خشم نهان از مخزن غیر منصرف آنست که در آن دو علت یا یک علت که
قائم مقام آن دو علت باشد از نه علت منع صرف یافته شود و حکم آن نیامدن کسره و تنوین ست مگر بضرورت و آن نه علت مذکور اینست اول عدل چون عمر و ثلث دوم وصف چون احمر
سوم تانیث چون حمراء و حبلی و طلحه و زینب چهارم معرفه پنجم عجمه چون ماه و جور و اسمعیل و ابراهیم ششم جمع یعنی وزن منتهی الجموع چون مساجد و مصابیح و تماثیل هفتم ترکیب

چون بعلبک هشتم الف و نون زائد مان چون عثمان و عطشان نهم وزن اصل چون شمر و احمد غیداق بالفتح نام موضعی از ترکستان از برهان و در شرح خاقانی غیلاق بلام نوشته نام موضعی در دشت قبچاق که تیر خوب در انجا میشود غیل بالکسر یای معروف بیشه یا صحرا و نیستان و بالفتح شیر که زن در هنگام جماع یا هنگام آبستنی بطفل دهد و آن بغایت مضرت در حق طفل و بمعنی آب روان بر زمین و نام آبیست که در پای کوه ابوقبیس روان است از منتخب و شرح نصاب غیم هاطل ابر ریزنده چه غیم بمعنی ابر و هاطل بمعنی ریزنده از لطائف غیم بالفتح بمعنی میغ یعنی ابر که آسمان را بپوشد از لطائف و منتخب و شرح نصاب غیوم بضمتین جمع غیم ست غیلان بالفتح نام شاعر و بالکسر دیوان جمع غول ست از منتخب غین بالفتح بمعنی ابر و ابر که آسمان را بپوشد و بمعنی تشنگی و تیرگی از منتخب و لطائف و صراح و غین بمعنی بلبل بمناسبت آنکه بلبل را بفارسی هزار گویند بلحاظ هزار داستان بودن او و حرف غین نیز هزار عدد دارد پس بلبل را نیز بطریق تعمیه غین گفتند و نام یکی از حروف تهجی است و صاحب رشیدی گوید که این حرف در فارسی کم آمده گاهی بجیم عربی بدل شود چون مغلاغ و مغلاج معنی آن گودال باشد که آب ایستد مغ بمعنی گودال و لاغ بمعنی بازی و بخای معجمه بدل شود چون چرغ و چرخ نام پرنده شکاریست و بقاف چون آروغ و آروق و بمیم چون غلیغ و غلیم خاریدن زیر بغل و پهلو تا خنده آید و بواو چون غنغنه و کادنه بکاف عربی که ... زهردار با نقطه های سیاه و در فالیز ها بهم رسد و بها چون اسپرغم و اسپرهم و در آخر زائد هم آید چون چراو چراغ بمعنی چریدن غیضه بالفتح و ضاد معجمه بیشه جنگل از منتخب و غیبه بفتح اول و حرف سوم بای موحده ترکش و جعبه و بارهای آهنین که آنرا در بکتر و جوشن بکار برند از برهان غیداقی بالفتح نوعی از تیر بغایت محکم که سنگ را می شکند و از شهر غیداق آرند که از ترکستانست از برهان غی بالفتح و تشدید یا گمراهی از لطائف غیر وقوعی ناشایستگی و نالائقی و امری که بوجود نیامده باشد

باب فا

فصل فا مع الف فا بمعنی با چنانکه فا و گفت یا بگفت از لطائف و غیره و حرف فا در مضارع بعض مصادر بیا تحتانی بدل شود و بقلب مکانی چون گرفتن گیرد و بواو چون شنفتن شنود و ببای عربی از کوفتن کوبد و از یافتن یابد و بخای معجمه چون فلاوه و خلاوه بمعنی سراسیمه و بغین معجمه چون فلیو و غلیو و بکاف عربی چون فلاوه و کلاوه و بدال مهمله بمعنی مذکور و بها چون تفو و تهو بمعنی تف بالضم فال طغرا فالیست که بر ابتداء صفحه قرآن مجید بسم الله یا اسم حق تعالی بر آید و این مبارکست از شرح خاقانی فاختة ضرب نوعی از اصول که آنرا اصول فاخته ضرب نیز گویند فاریاب معرب پاریاب و آن شهریست در خراسان در نواحی بلخ وطن ظهیر فاریابی که شاعریست معروف از سراج و در رساله معربات فاراب شهریست در نواحی ترکستان آنطرف آب سیحون مولد معلم ثانی شیخ ابو نصر فارابی و این فاراب شهریست دیگر سوای فاریاب از سراج و منتخب و لب الالباب: برهان فائت بکسر همزه که حرف سوم ست نیست شونده و فوت کننده فالج بکسر لام و جیم عربی استرخاء و سستی نیمه بدن آدمی و در عرض بوسط خلط بلغمی که بدان از حرکت باز ماند از منتخب و بفتح لام نیز گفته اند فالق الاصباح بکسر حرف هفتم شگافنده سپیده صبح از سیاهی و آن حق تعالی است فاسخ تباه و فاسد کننده و تباه و فاسد شونده و برگرداننده بیع و عزم از منتخب فاقد بکسر قاف و سکون دال مهمله گم کننده و لفظ گم در بنجا بضم کاف فارسی ست از کشف و مدار فؤاد بضم اول و فتح حرف دوم که همزه است بسبب ضمه ما قبل خود بصورت واو نوشته شد بر وزن مراد از منتخب بمعنی دل و در لطائف و شرح نصاب فواد بضم اول بمعنی دل و در دل فارد یگانه زمان و جدا از منتخب فانید بکسر نون و دال معجمه شکر سفید از منتخب فاقد البصر نابینا فاتر بکسر تاء فوقانی سست و زبون و آب نیم گرم از منتخب لطائف فاجر بکسر جیم مرد بدکردار و زانی از منتخب فاکر بکسر کاف عربی اندیشه کننده و در کاری فارموشان و احدش فاره و بمعنی نافه مشک از منتخب فائز بکسر همزه که حرف سوم ست و زای معجمه بمعنی رسنده و رهایی و فیروزی یابنده از منتخب فارس بکسر رای مهمله بمعنی سوار اسپ و خداوند اسپ و نام ولایتی است از ایران که چهار شهر دارد اول شیراز دوم صفاهان سوم کرمان چهارم یزد و در رساله معربات نوشته که فارس بکسر را معرب پارس که بسکون راست ولایت معروف فاس بسین مهمله تبر که بدان چوب و غیره تراشند و شگافند از منتخب و شرح نصاب فانوس در اصل بمعنی نخ چین ست فانوس شمع را از جهت گویند که روشنی بیرون میدهد از منتخب

فاش بشین معجمه بمعنی آشکارا و ظاهر و این مبدل پاش ست از سراج فاپیش بمعنی فرایش فاحش بکسر حاء مهمله از حد درگذرنده و بدی و هر
بدی که از حد درگذرد از منتخب فائض بکسر همزه که حرف سوم است فیض دهنده فاقع بکسر قاف و عین مهمله هر چیز که بسیار زرد و اصفر باشد فاق بان
و لکنت کننده در سخن از فردوس اللغات فاروق فرق کننده میان حق و باطل و لقب حضرت عمر رضی الله عنه و نام تریاقی ست که فرق میکند میان
صحت و مرض از منتخب فائق بکسر همزه که حرف سوم ست بهتر و برگزیده و افزون از منتخب و نام کتابیست در علم حدیث از جار الله زمخشری صاحب تفسیر کشاف فائق
شگافنده و برآورنده چیزی از منتخب فاتق بکسر تاء فوقانی شگافنده از منتخب فاق سوفار تیر ظاهر الفظ ترکیست از چراغ هدایت و آنچه از استادان فن
تیراندازی مسموع شده اینست که فاق ریسمان خام که بوسط چله کمان بعرض یک انگشت پیچند تا سوفار بران بند کرده ره باشند فال بمعنی شگون بلفظ زدن و دیدن
و گشودن و گرفتن و جستن و برآوردن و بستن مستعمل از بهار عجم فام رنگ و لون از سراج و در برهان بمعنی قرض و وام نیز نوشته فاطن زیرک و دانا از لطائف فئتین
بکسر اول و فتح همزه بمعنی دو گروه مردمان این تثنیه فئه است فاخره گرانمایه و نیکو از سر چیزی از منتخب و مراد از مال فاخر جواهرات باشد فاره بهاء مهمله موش و بمعنی نافه
مشک و بکسر راء مهمله و هاء ملفوظ بمعنی تیز رفتار و بمعنی زیرک از منتخب و شرح نصاب فاژه بزاء معجمه فارسی دهن دره که بهندی جنبهائی گویند از سراج و در برهان بمعنی
خمیازه نوشته فئه بکسر فا و فتح همزه که حرف دوم ست و سکون ها که در اصل یا بوده در حالت وقف ها شده ست فارسیان اینچنین ها در اکثر جا مختفی خوانند پس لفظ فئه
بمعنی گروه و فرقه ست از منتخب فائحه و فائح بکسر همزه که حرف سوم ست حاء مهمله بوی خوش دهنده و بوی خوش مأخوذ از فوح که بمعنی دمیدن بوی خوش آمده از منتخب
و منقول از زبدة الفوائد فاکهه بکسر کاف و فتح ها و در آخر تاء فوقانی که آن نیز در حالت وقف ها شده ست بمعنی میوه مثل انگور و خرما و سیب و انار و غیره و فواکه
جمع آن فاطمه بکسر طاء مهمله زنی که بچه دو ساله را از شیر گرفته باشد و نام جگر گوشه حضرت رسالت پناه صلی الله علیه و آله و سلم از منتخب فاجبار و ا الیه
تضرع کنید بسوی او و اجتبار تضرع کردن کذا فی الصراح از لطائف فاتحه بکسر تاء فوقانی بمعنی زنیکه کشاینده باشد مونث فاتح و نام سورتیکه در اول قرآن واقعست
چون افتتاح آغاز قرآن بدان میشود لهذا آنرا فاتحه گویند و چون سوره مذکور در اول قرآن واقعست لهذا فاتحه مجازاً بمعنی اول و آغاز چیزی باشد فاخته
بکسر خاء معجمه لفظ عربی ست نام طائر معروف فارسیان بجا موقوف استعمال کنند فاضله بزرگ و افزون و بمعنی عطا فاصله بصاد مهمله باصطلاح عروض دو قسم است
یکی صغری و آن کلمه چهار حرفی باشد چون جبل به تنوین و دیگر فاصله کبری و آن کلمه پنج حرفی باشد چون سمکة به تنوین فارسی پارسی هر دو یکیست نام زبانی
معروف و این زبان به پارس پسر پهلو بن سام بن نوح علیه السلام منسوب ست و این هفت گونه است یکی پارسی حرف که بلاد پارس که اصطخر دار الملک آن بوده اهل آن
سخن کنند دوم پهلوی که مردم ری و نهاوند و مضافات آن بدان تکلم کنند و این منسوب به پهلوست و پهلو بالفتح بار فارسی و فتح لام بمعنی شهرست پس پهلو بمعنی شهری است
چون در زمان سابق همین ری و همدان و نهاوند و غیره شهر بودند لهذا این زبان را پهلوی گویند سوم دری که در درگاه کوه روستابدان ناطق بوده اند چون این زبان
مخلوط بزبان دیگر نبود لهذا افصح خوانند و این سه زبان متداول و متعارف ست چهار زبان دیگر که هروی و سگزی و زاولی و سغدی باشد متروک و مطروح ست
هروی بفتحتین و سگزی بکسر سین مهمله و سکون کاف عربی و زاء معجمه و زاولی بزاء معجمه و ضم واو و سغدی بضم سین مهمله و سکون غین معجمه و در رساله نام مرقوم ست که شیخ ابن
حجر شارح صحیح بخاری گفته است که فارسی منسوب بفارس بن غاموز بن یافث بن نوح علیه السلام ست و بعضی گویند که منسوب بفارسیان که پسران بدرام ابن
ارفخشد بن سام بن نوح اند چون بدرام زاده پسر بودند همه ایشان سوار پس بزبان عرب فارس سوار را گویند ایشان بدین نام موسوم شدند و زبان ایشان ملقب
ایشان ملقب و منسوب شد فانی فنا شونده و سخت پیر از شرح نصاب فانوس خیال و فانوس خیالی فانوسی باشد که اندرون آن گرد شمع یا گرد چراغ
بر چیزی حلقه تصاویر از کاغذ بر اشیده وصل کنند و آنچیز را بگردش آرند عکس تصاویر از بیرون فانوس بایک گونه لطف می نماید از سراج
و برهان فصل فا مع تای فوقانی فتا بفتح مرد جوان و بمعنی شجاع و سخی نیز آمده فتح الباب کشادگی کارها و آغاز موسم برسات از لطائف فتوت

بفتحتین و تشدید واو مفتوحه بمعنی جوانمردی و مروت از مدار و منتخب و صراح و مؤید فترت بالکسر بمعنی سستی و ضعف و زمان میان دو پیغمبر و در صراح بهر دو معنی بالفتح است فتات بفتح اول زن جوان از صراح فترات بکسر اول و فتح دوم جمع فترت فتح بالفتح بمعنی کشادن و کشایش و نام حرکت حروف که آنرا بفارسی زبر گویند و استعمال آن در مبنیات ست و اینحرکت را فتح ازان گویند که بتلفظ آن دهن افتتاح می یابد و نام فنی ست که از فنون کشتی و آن حریف را از پیش آمدن مانع کمر و ست انداخته بالا کشیدن ست از مصطلحات و غیره فتوح بضمتین جاء مهمله کشایشها بامعنی جمع فتح و بمعنی کشایش و شادی و در مصور مصدر فتور بضمتین سستی و سست شدن و مجازا بمعنی خرابی از مدار و بحر الجواهر و لطائف و قاموس فتر بالکسر و سکون تا و راء مهمله فرجه میان سبابه و ابهام و فرجه بالضم و جیم عربی کشادگی و فرق میان دو چیز از شرح نصاب و منتخب فتش بالفتح کاویدن و جست و جو کردن از منتخب و صراح فتق بالفتح کشادگی و شگافتن و نام بیماری که خصیه کلان شود از منتخب و کشف فتراک بالکسر دوالی که بر پس و پیش زین اسپ آویزند جهت بستن شکار و غیره از سراج و مجمع الفرس و برهان فتن بکسر اول و فتح ثانی لفظ عربی ست بمعنی فتنه با جرا که جمع فتنه است و بفتحتین بر وزن چمن نام شهری ست در گجرات معرب پتن از سراج و برهان و منتخب فتنه بر چیزی شدن عاشق بر چیزی شدن از سراج فتیان بالکسر و حرف سوم یاء تحتانی بمعنی مردان جوان از منتخب فتان بالفتح و تشدید فوقانی فتنه انگیز از کشف و منتخب فتان بضم اول نه بکسر اول فتنه عذاب و دیوانگی و باصطلاح بمعنی عاشق و فریفته و بمعنی معشوق هم آمده از منتخب و غیره فتحه بالفتح حرکت زبر و استعمال این نزد بصریان در مبنی و معرب هر دو آمده فتیله ماخوذ از فتل که بالفتح است بمعنی تافتن و تابیدن و کسانیکه فلیته بتقدیم لام خوانند خطاست از بهار عجم و بعضی گویند اگر فلیته مشتق از فلتت بمعنی ناگاه گفته بمعنی آن ناگاه گیرنده شعله آنچه گیرنده شعله گویند درست باشد فتات بفتح اول و هر دو تاء فوقانی بمعنی ریزه هر چیز از بهار و سراج فتوی بالفتح و در آخر الف مقصوره بصورت یا حکم شرع از منتخب و کشف فتی بالفتح اول و فتح فوقانی و در آخر الف مقصوره بصورت یاء تحتانی بمعنی مرد جوان از وقت بلوغ تا چهل سالگی و بمعنی سخی نیز آمده از شرح نصاب و در لطائف نوشته که بفتح جوان و جوانمرد و بضم جوانان و بفتح و کسر ثانی و تشدید تحتانی مرد جوان و بالف در از نیز نویسند و با ماله خوانند

فصل فا مع جیم عربی فجاءة بکسر و بضم اول و مد مفاجات ناگاه گرفتن از لطائف و کشف و منتخب فجیعت بر وزن حقیقت در سختی و مصیبت از جه و صراح و منتخب فجعت بالفتح دردمندی و مصیبت فجاجت بکسر اول و هر دو جیم بمعنی خامی و ناپختگی از منتخب فج بالفتح و تشدید جیم راه کشاده میان دو کوه از منتخب و صراح فجور بضمتین برانگیخته شدن بر معاصی و زنا کردن و بفتح مرد بدکار از منتخب فجار بالضم و تشدید جیم عربی جمع فاجر و بالفتح و تشدید بسیار بدکاری کننده از مدار فجل بالضم و بضمتین ترب و بالفتح و بفتحتین سست شدن و سطبر شدن از منتخب و در لطائف بکسر اول و فتح جیم سست نامرد فجفج و فجفجه بضم هر دو فاء سخن که از روی فند بطریق اخفا و سخن باهم آهسته گفتن و این معرب یا مبدل پچپچ است از لطائف فجره بفتح اول و ثانی و ثالث زناکاران و بدکاران و این جمع فاجر است

فصل فا مع حاء مهمله فحوی و فحواء بالفتح و در آخر الف مقصوره و ممدوده هر دو آمده بمعنی مضمون و معانی از کشف و منتخب و رساله ابن حاج فحش بالضم حاء مهمله و شین معجمه از حد در گذشتن بدی از صراح و مؤید و مدار و منتخب فحص بالفتح و صاد مهمله بمعنی پژوهیدن و کاویدن چیزی از شرح نصاب و منتخب فحل بفتح اول و سکون ثانی بمعنی نر که ضد ماده باشد و ستاره سهیل از منتخب و لطائف فحول بضمتین بمعنی مردان و نرهای حیوانات و این جمع فحل از منتخب و غیر آن فحم بالفتح و بفتحتین بمعنی زکال و انگشت که بهندی کوئلا گویند از منتخب فحاوی بفتح جمع فحوا که بمعنی مضمون و سخن ست

فصل فا مع خای معجمه فخامت بفتح بزرگی و قدر و سطبری و بلندی از منتخب فخت بالفتح و در آخر تاء فوقانی بر وزن تخت بمعنی روشنی ماه از شرح نصاب فخ بالفتح بمعنی تله و آن نوعی از دام ست که بدان مرغان را شکار کنند از برهان و شرح نصاب فخذ بالفتح و سکون ثانی و ذال معجمه و بفتح اول و کسر ثانی بمعنی ران از منتخب و شرح نصاب فخار بالفتح نازیدن و بکسر بسیار نازکننده و بالفتح و تشدید خا سفال پخته و گل خشک فخور بضم نازیدن و بفتح اول و ضم ثانی بسیار نازنده از منتخب و فردوس اللغات نازان و متکبر و سرکش فخیم بزرگ قدر و هر چیز بزرگ از منتخب فخر الدین نام عالم اجل و محقق اکمل جامع معقول

دار نفد او مصنفاتش خانه ودر زبان طول وایشان از امام فخرالدین رازی گویند فنخره بفتح هردو فا بروزن مسخره غله جواز سراج اللغات و رشیدی و لطائف
ودر برهان بمعنی غله جو وسبوس آرد گندم فنخزی بالفتح وخاء معجمه وزاء مهمله نوعی از انگور از کشف وبهار عجم وچهار شربت وفردوس اللغات فصل فا مع دال
مهمله فدا بالکسر اول سر بها وسر خرید وانچه فدا کرده شود وبمعنی مصدر هم آمده فدامت بالفتح درشتی وجفاکاری از منتخب فدد بفتح هردو فا بمعنی صحرا و زمین
هموار از لطائف ومنتخب فدک بفتحتین نام دهی که پیغمبر صلی الله علیه وآله وسلم درآنجا باغ خرما داشتند از صراح ومؤید وغیره فدان بالفتح وتشدید دال قید
صحاح نوشته آلت الثورین ودر منتخب گفته که هردو گاو باهم بندند در قلبه غرض که چیزیست بهندی آنرا جوا گویند که برگردن هردو گاو قلبه دارا اینه بهند
فدیه بالکسر آن چیز که اسیر را بدان بخرند وبمعنی سر بها وصدقه از منتخب وصراح فدوی بالکسر سر بها شونده وعوض کسی جان دهنده وقربان شونده
از فردوس اللغات فصل فا مع ذال معجمه فذلک بفتح بروزن مسالک اگرچه الف بسبب رسم الخط مکتوب نیست باصطلاح بمعنی باقی و التقیه ...
از شرح خاقانی ودر مؤید نوشته که باصطلاح محاسبان دفتر مد جمع حسنات بعد تفصیل فصل فا مع رای مهمله فر بالفتح بروزن سر بمعنی پیش که ...
قبل گویند وبمعنی نزدیک ودور وبالا نیز آمده واین کلمه ایست که گاهی زائد می آید از سراج ودر عربی بمعنی گورخر از منتخب وشرح نصاب فرا بالفتح وتشدید ثانی بمعنی ...
ولقب نجیبت از منتخب فربی بفتح اول وسکون را وفتح با ودر آخر الف مقصوره بصورت یا بمعنی فربه وکلان بانور آورده از جهانگیری فرادی بضم اول ودر آخر
الف مقصوره بصورت یا بمعنی تنها یان یعنی تنها تنها وجمع فرد ست از منتخب وصحاح فریب بکسر تین ویا مجهول عشوه ومکر ودغا وطلسم از برهان وکشف فرس اصطرلاب ...
در وسط اصطرلاب ... مرتفع از ... عنکبوت وقطب اصطرلاب بدان استعار کنند وانشابه باشد شکل سر اسب فراست بکسر اول بمعنی سرعت فهم وادراک وزیرکی
ودانائی وقیافه وآن علمیست که از صورت پی بسیرت برند وبفتح اول سوار اسب کردن ودانائی در مقدمه اسپان وشناختن از منتخب وبهار عجم
فروسیت فروست سوار اسپ وشناختن اسب از منتخب فراهت بفتح زیرکی واستادی ونیک رفتاری اسپ از منتخب فرات بضم اول آب عذب آب شیرین ونام رود
نزدیک کوفه از منتخب وشرح نصاب فرصت بالضم ومنتخب نوشته که بمعنی نوبت چیزی ودر فردوس اللغات آرام یافتن ومهلت دادن وبعض اهل لغت بمعنی ...
روزگار نوشته فرتوت بالفتح بمعنی پیر سخت سالخورده از لطائف وبرهان ودر سراج نوشته که بمعنی سالخورده از کار رفته واین صفت پیر واقع میشود فرت بالکسر
وتا فوقانی بمعنی شتابی وجلدی از بهار عجم فرث بالفتح وثا مثلثه سرگین که در شکنبه باشد از لطائف ومنتخب ودر لطائف بمعنی شگافتن وپاره پاره کردن جگر نیز نوشته
فرج بفتح اول وسکون ثانی وجیم عربی اندام نهانی زن ومرد ورخنه وشگاف ودریچه وشگافتن وکشادن وکشادگی ... وجز ... اندوه وبفتحتین بمعنی کشایش
وگشایش وبمعنی واو گشتی ومصارعت ظاهرا بمعنی اصطلاح عجمیانست وبضم اول وفتح را بمعنی شگافها جمع فرجه از منتخب ولطائف وصراح وشرح گلگشتی فروج بفتحتین وجیم عربی
شگافها واندامهای نهانی زن ومرد ودر صورت جمع فرج است وبضم اول وفتح وتشدید را مهمله مضموم وواو معروف بمعنی چوزه مرغ خانگی جمع آن فراریج می آید از
صراح ومنتخب وشروح نصاب فرخج بالفتح وخاء معجمه مفتوح وجیم عربی بمعنی زشت ودر برهان سراج نوشته که بفتحتین وخاء معجمه ساکن بمعنی نازیبا وزشت فرح بفتحتین وحاء مهمله
شادمانی وشاد ماندن وسرور وبفتح وکسر ثانی بمعنی شادان از منتخب فرخ بفتح اول وسکون ثانی وخاء معجمه در عربی چوزه مرغ خانگی وبچه هر مرغ وافراخ جمع آنست وبفتح اول وضم را
مشدده ودر فاء بمعنی مبارک وهمایون وزیبا رخ ودر صورت ترکیبست از کلمه فر که بمعنی زیبائی وشکوه است ورخ که بمعنی چهره باشد ودر اصل فررخ بود بمعنی کسیکه در روی او فر وزیبائی باشد
ودو حرف از یک جنس بهم آمدند ادغام کردند از منتخب وسراج ولطائف وبرهان وصراح وشرح نصاب فرخ بفتح هر دو فا وسکون را مهمله وخاء معجمه بمعنی تره خرفه واین عربی بهمین است
از منتخب ورساله معربات وشرح نصاب فرسخ بالفتح وسین مهمله مفتوح وخاء معجمه مقدار سه میل واین معرب فرسنگ است ومیل چهار هزار قدم اشتر راهوار از منتخب ولطائف ورساله معربات ودر برهان
نوشته که سه میل چهار هزار گز هر گز ... مشت ودر صراح نیز نوشته که میل چهار هزار گز وهر گز بیست وچهار انگشت فراخ معنی آن معروف است گاهی مجازا بمعنی بسیار آید از سراج فراخنج بفتح اول وثانی
وسین مهمله جمع فرسخ فرود بفتحتین بمعنی زیر دست از کشف ودر برهان بکسر اول وضم ثانی فرجد بالفتح وجیم عربی نیز بفتح بروزن ابجد بمعنی بدر صدر از برهان ورشیدی وکشف

فرح آباد بحا مهمله نام شهری در ایران فرغند بالفتح و غین معجمه مفتوح و سکون نون بمعنی اکاس بیل و آن نباتیست که بر درختان خار دار پیچد از لطائف فرصاد بکسر
اول و صاد مهمله توت که میوه معروفست از برهان و مدار و مؤید و در منتخب و صحاح نوشته که بمعنی توت یا توت سرخ فرقد بالفتح گوساله و هر یکی از ان دو ستاره که نزدیک
قطب ستاره از منتخب و قاموس فرند بکسرتین و سکون نون معرب پرند بمعنی شمشیر و بمعنی جوهر شمشیر و جامه معروفست از منتخب و قاموس و صحاح و رساله معربات و در سراج بکسر اول و فتح
ثانی فرستفد بکسرتین و تا فوقانی مفتوح صحیح باشد و فرسند بجای آن غلط فرزین بند آنست که فرزین بتقویت پیاده که پس او باشد مهره حریف را پیش آمدن ندهد
چراکه اگر مهره حریف پیاده را کشد فرزین انتقام او خواهد گرفت فرزد بفتحتین و بفتحتین و سکون زا معجمه گیاهیست که نهایت سبز باشد از برهان و مدار فرزند بفتح
اول و سوم پسر و دختر هر دو را گویند فرائد جمع فریده که بمعنی مفرد و تنهاست فرس طنبور بمعنی خرک و آن چوبی یا استخوانی باشد که بر طنبور نصب کنند هندی
گھوڑچ گویند فر بالفتح و تشدید در عربی بمعنی گریزنده و در فارسی بالفتح و تخفیف شان و شوکت و بمعنی نور و پرتو و در مؤید بمعنی زیبا و لفظ فرخ ازین گرفته از سراج
فراخور بمعنی لائق و سزاوار از سراج فرخار بالفتح و خا معجمه نام شهریست در ترکستان حسن خیز منسوب بخوبرویان از برهان و سراج و رشیدی و در مؤید و کشف بمعنی
بتخانه نیز نوشته فرار بکسر اول گریختن و ترسیدن و بالفتح و تشدید را بسیار گریزنده از صراح و منتخب و کشف و بحر الجواهر و قاموس و مؤید و لطائف فرجار بالکسر معرب
پرکار زیرا که فعلال بفتح اول در کلام عرب غیر از رباعی مضاعف نیامده چنانچه خلخال و سلسال فرقیر بر وزن شبگیر بمعنی بنفشه که گل معروفست و در برهان بنون
که با معنی عربیست فرفر بفتح هر دو فا بمعنی زود زود از جهانگیری فرغر بفتح فا و فتح عین معجمه تالاب کوچک از برهان فراز بفتح اول و در آخر زا معجمه بمعنی کشاده
و بسته شدن و بمعنی بالا که ضد نشیب است و بمعنی نشیب نیز آمده و بمعنی فرود و زیر و بمعنی بر که بعربی اعلی گویند چنانکه فراز بام بمعنی بر بام لیکن بدین معنی اسم است نه حرف و بمعنی
پهن و گشاده و بمعنی عقب و بمعنی در آمده و فرا رفته و بمعنی قریب و نزدیک و بمعنی پیش که بعربی قبل گویند و پیشن و بلند و جمع و فراهم فرازنده نیز آید از سراج و برهان و جهانگیری
و لطائف فرز بالکسر و در آخر زا معجمه مخفف فرزین که مهره شطرنج است و آن بمنزله وزیر بود در رفتار آن کج میباشد از برهان فرادین بفتح یا معروف سنجاف دامن
جامه از برهان فرامرز بفتح و با موحده مضموم و سکون را مهمله و بعده زا معجمه نام پهلوانی از سپهداران ایران از سراج فریبرز الله فرامرز نام پهلوانی و نام بادشاهی
از نسخ خانی فرامرز بفتح و میم مضموم نام پسر رستم بن زال از سراج فرود بفتحتین تابش از برهان و بمعنی فرود نیز آمده ظاهر اینمعنی بذال معجمه باشد چراکه هر دال مهمله که قبل
از و حرف علت باشد آن را دال معجمه خواندن هم رواست و فروز بفتح اول و سکون ثانی و کسر واو مخفف فروزنده بمعنی سنجاف جامه است فرز بفتح اول و یا معروف گیاهیست
خوشبو دار که بهندی چیا گند گویند از برهان و شرح نصاب و بعضی آنرا فارسی گفته فرلیس بفتح اول و یا معروف و سین مهمله بعربی خیری گویند که از چوب سازند از صراح
و چنبر و پیچان بفتح جیم فارسی و سکون نون و با موحده مفتوح از برهان فرس بفتحتین و سین مهمله بمعنی اسپ و بالضم اهل بلاد فارس از منتخب و فرپل فراس بالفتح
بفتح و تشدید را نام خادم اسپ فردوس بکسر دال مهمله مفتوح نام بهشت و بعضی گفته که طبقه اعلای بهشت و بوستانی که انچه در همه بوستانها بود در ان موجود باشد
از درخت انگور و خرما و جز آن از منتخب و در برهان نوشته که بمعنی باغ انگورست و در رساله معربات نوشته که فردوس معرب پردوس است کذا فی التاریخ البیهقی و در قاموس
گوید که فردوس بستانیکه در وی موجود بود انچه در همه بساتین بود در اصل عربیست یا رومی یا سریانی که بعربی نقل کرده اند و نیز گفته که فردوسیه بمعنی وسعت و فراخی
سنه الفردوس تم کلامه فرادیس بفتح اول و کسر دال و یا معروف جمع فردوس از منتخب فرنگیس بفتحتین و سکون نون و کسر کاف فارسی و یا مجهول و سین مهمله نام
دختر افراسیاب که در نکاح سیاوش بود و کیخسرو پسر اوست از برهان و جهانگیری فراست شناس قیافه شناس و قیافه علمیست که بدان از صورت سیرت شناخته میشود فروس
بضمتین جمع فرس که بمعنی اسپ باشد فریش بفتح فا و را مهمله مکسوره و یا مجهول و شین معجمه بمعنی تاخت و تاراج از سراج فرش بالفتح بساط و بلفظ کردن و افگندن
و انداختن و کشیدن مستعمل از بهار عجم فراش بکسر اول جامه خواب و فرش و بساط و بفتح اول پروانه که جانوریست معروف بر شمع و چراغ میسوزد از کشف و شرح نصاب و
منتخب فروکش فرود آمدن و در جا اقامت کننده بکانی و بمعنی مقعد نیز آمده و بمعنی فرود آمدن در جائی فرص بضم اول و فتح ثانی و صاد مهمله جمع فرصت از شرح نصاب

و در منتخب بالفتح بمعنی بریدن و دریدن و شگافتن **فرض** بالفتح تعیین کردن و وقت چیزی مشخص کردن و عطا دادن و اندازه کردن و فرموده و واجب کرده خدا
و نوعی از خرما از منتخب و صراح **فرائض** بکسر همزه که حرف چهارم ست فرموده خدا از نماز و روزه و زکوة جمع فریضه و نام علم تقسیم میراث از منتخب **فرط** بالفتح بمعنی پیشی
و غلبه از صراح و منتخب **فرع** بالفتح بمعنی شاخ درخت از منتخب **فروع** بضمتین شاخها و باصطلاح اهل علم بمعنی علم فقه **فروغ** بضمتین بمعنی روشنی از جهانگیری
و رشیدی و مؤید **فرق** بالفتح جدا کردن و کشادن راه میان موی سر و بالکسر رمهٔ گوسپندان و بکسر اول و فتح ثانی گروهها جمع فرقه از منتخب و در لطائف نوشته
که فرق بالفتح بمعنی سر که بعربی راس گویند و بمعنی کشادگی میان موی سر که در هندش مانگ گویند و در برهان نوشته که بضم اول و سکون ثانی بمعنی میان سر باشد **فرزدق**
بفتحتین و سکون رای مهمله و فتح دال مهمله لقب شاعر مشهور از عرب **فریق** گروهی که از قومی جدا شده بموضع دیگر رود از شرح نصاب و در منتخب نوشته که فریق گروه
بیشتر از فرقه **فروق** بضمتین بمعنی فرق کردن و بفتح اول و ضم ثانی فرق کننده از لطائف **فرسنگ** بالفتح مقدار سه میل و هر میل چهار هزار گز و هر گز بقدر شش
مشت از برهان و در سراج نوشته که فرسنگ مقدار سه میل و هر میل چهار هزار گز و هر گز بست و چهار انگشت و بعضی دوازده هزار قدم و هر ذراع بست و چهار انگشت بهم نهاده و
هر انگشت شش جو شکم بر شکم نهاده و سکه بر هر جو هفت موی دم اسپ و در منتخب نوشته که میل چهار هزار قدم اشتر را هوا ست **فرنگ** بفتحتین و کاف فارسی نام ملک معروف و کنایه بمعنی
سپید و سفید و پر نور از شرح گلستان **فرنجک** بفتحتین و سکون نون و فتح جیم عربی و کاف عربی کابوس و آن سنگینی و گرانی باشد که در خواب بر مردم افتد از برهان و بعضی
نوشته که نوعی از دیو ست که بخواب مردم بار بر کند **فرهنگ** عقل و ادب و اندازه هر چیز نگاه داشتن و بمجاز بمعنی کتاب لغات فارسی چنانکه فرهنگ جهانگیری
و فرهنگ رشیدی از برهان و سراج و لطائف **فرگل** بالفتح و کاف فارسی مفهوم نگردید از بیراهن سرنامی از بهار عجم **فرجام** بالفتح بمعنی انجام و انتها و آخر و نکوئی آخر کار
از برهان و رشیدی و لطائف و بهار عجم و در سراج نوشته که همه اهل لغت فرجام را بمعنی آخر کار و انتها و مرادف انجام نوشته اند لیکن مرا بمعنی عاقبت معلوم میشود و بمعنی
لائق پس نافرجام بمعنی بد عاقبت و بمعنی نالائق باشد **فران** بالفتح علم و دانش از برهان **فروردین** بالفتح و واو مفتوح و سکون رای مهمله و کسر دال و یای
معروف مدت ماندن آفتاب در برج حمل و آن سی و یک روز است و این ماه سر سال باشد و اول ماه از هر سه ماه بهار و پیش ایشان همین ست و بهند این ماه را تقریبا بیساکهه گویند
و روز نوزدهم هر ماه شمسی را نیز فروردین نام ست از رشیدی و برهان و سروری **فریفتن** بکسرتین فریب دادن از کشف **فرامین** جمع فرمان و این تصرف فارسی زبانان
ست که جمع لفظ فارسی را بطور عربی آورده اند از بهار عجم **فراوان** بکسر بسیار از کشف **فروزان** بفتحتین روشن از کشف و برهان **فروکش شدن** بمعنی
ماندن و توقف کردن در جائی و فرود آمدن از چراغ هدایت و بهار عجم و رشیدی **فرستادن** بکسرتین معروف است مستفاد از برهان **فرزین** بالفتح نام مهره شطرنج لفظ
فارسیست و بالکسر معرب آن چه فعلیل و فعلول بفتح اول در لغت عرب نیامده لهذا از [illegible] اکبر بفتح اول لفظ فارسیست در حالت تعریب بالکسر گویند همچنین [illegible] از مؤید
مدار و جمیل و کشف و برهان و مدار و خیابان نوشته که فرزین بالفتح نام مهره که وزیر شطرنج ست و در اصل فرزدان بود بمعنی عاقل لهذا فرزانه بمعنی عاقل است
بزیادت هاء مختفی پس اطلاق این بر مهره مذکور مجاز ابود زیرا که مهره مذکوره را وزیر رو شنند و وزیر عاقل بود و فرزین بالکسر معرب آنست **فرزین نهادن** کنایه از
گم نهادن چه اگر رفتار فرزین کم هم باشد **فریدون** بکسرتین نام پادشاهی عظیم الشان که ضحاک را کشته پادشاه شده بود از سروری و مدار **فراگرفتن** آموختن و یاد گرفتن
و معلوم کردن از چراغ هدایت **فرش افکندن** بخاطر ساختن **فرمان رسیدن** اجل مقدر رسیدن **فرخوردن** تحمل کردن **فرقان** بالضم قرآن مجید و آنچه جدا کننده
حق از باطل باشد از لطائف و منتخب **فرقدان فرقدین** بفتح اول و سوم و چهارم نام دو ستاره نزدیک قطب شمالی که گرداگرد قطب میگردند و مدام از شام تا صبح
ظاهر باشند و غائب نشوند از صراح و غیره **فرمودن** معروفست بمعنی آمدن و رفتن از مصطلحات **فرجه جو** بالضم جستجو کننده از لطائف **فرو** بالفتح برون و زیر و بمعنی پائین
و بادام از منتخب **فرسوده** بالفتح چیزیکه کهنه و ریخته شده باشد از برهان **فرغانه** بالفتح و غین معجمه و نون نام ولایتی از ماوراء النهر مابین سمرقند و اندجان و نام شعبه از موسیقی
هندی شعبه [illegible] ست از نهاوند از سراج و برهان **فروزینه** بالضم آنچه که بدان آتش افروزند از خار و خاشاک و بمعنی چقماق از سراج و برهان **فره** بالفتح و تشدید رای مهمله مفتوحه بمعنی شان

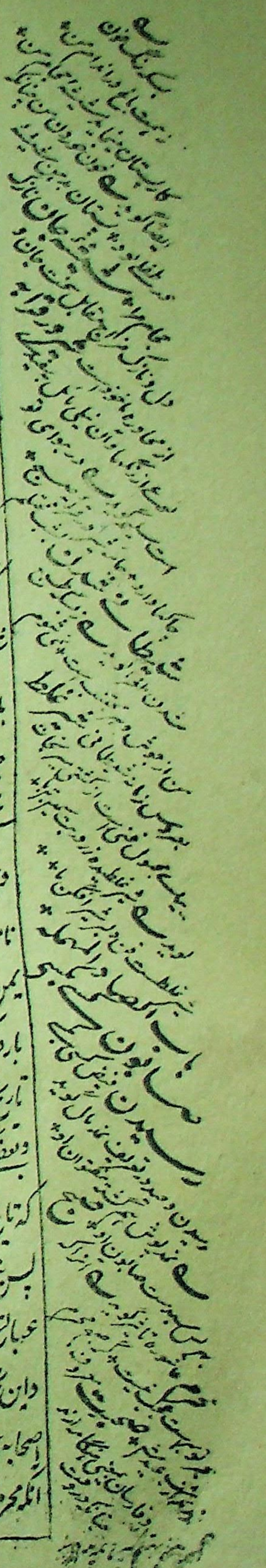
و شوکت و حکمت و بکسرتین و تخفیف لام و ها مهمله و با لفظ بر وزن گره بمعنی زیادتی و غلبه و سبقت و ظفر و بمعنی زیاده افزودن و غالب و مظفر از سراج و کشف و بفتحتین تخفیف
بمعنی خوش منش از لطائف و در منتخب بفتحتین بمعنی سخت شاد شدن فرزانه بالفتح حکیم و دانشمند و این منسوب است بفرزان که بمعنی دانش و حکمت است از برهان و
جهانگیری فرزجه بالفتح و حرف سوم زاء معجمه مفتوح و جیم عربی پارچه که از ادویه تر کرده در دبر و یا قبل نهند و این معرب پرزه است از بحر الجواهر و رساله معربات فرومایه
بکسر اول بمعنی بد اصل یعنی بی هنر از فرهنگ و کشف و در برهان فرشته بکسرتین و در اصل فرسته بود بسین مهمله اسم مفعول از فرستادن است پس سین مهمله را بشین معجمه بدل
کرده اند و فرشته ترجمه ملک است که ماخوذ از الوکة باشد که بمعنی فرستادن است از برهان و مؤید و رشیدی و جهانگیری و بهار عجم و سراج اللغات نیز در سراج نوشته که
فرشته در اصل پرستنده بفتحتین بمعنی عبادت کننده ماخوذ از پرستیدن فروخته بکسر اول بیع کرده شده و روشن از برهان و غیاث فرجه بالضم و جیم عربی کشادگی
و اندکی فرق که میان دو چیز باشد و شگاف چیزی و بفتحتین از تنگی و دشواری بیرون شدن از مدار و بحر الجواهر و کشف و صراح و شرح نصاب فرسه بسین مهمله صید کردن شیر
یوز یا سگ گردن او شکسته باشد و بمعنی یا دلی نیز آمده فرسخته بالفتح و بای مکسور و یای تحتانی و خای معجمه بمعنی ادب آموخته شده فرسه بفتح اول و کسر بای موحده
معروفست و اطلاق این لفظ بر حیوانات میشود فریه بالکسر و یای تحتانی دروغ و افترا از منتخب فراه بفتح نام شهریست نزدیک سجستان منه انجاب ابو نصر فراهی صاحب
نصاب الصبیان از منتخب و در شرح نصاب نوشته که شهریست نزدیک هرات فرضه بالضم و ضاد معجمه از بنادر مکانی را گویند که باج از مترددین تجار می ستانند
از شرح خاقانی و در صراح نوشته که دهانه جوی و جای در آمدن کشتی از لب دریا فریضه فرض موقت خدا از نماز و روزه از منتخب و صراح فراشه بالفتح و تشدید راء و شین معجمه بمعنی
جاروب نوشته اند فرغوده بالفتح و غین معجمه مضموم بمعنی سرشته و پیچیده از لطائف فرلفیته بکسرتین و یای مجهول در اصل فریفته بود و بای موحده را بفا و دال را بلفظ
بدل کرده تحتانی ثانی را مخفف کردند بمعنی فریب خورده و مجازاً بمعنی عاشق آید فریفته مخفف فریفته فرائض پنجگانه نماز پنجگانه یا ارکان ایمان که پنج است چنانکه صوم
و صلوة و حج و زکوة و یکبار خواندن کلمهٔ شهادت و نزد بعضی خمس که بسادات میدادند فرخنده بفتح اول و ضم و فتح خای معجمه هر دو درست است از مدار و مؤید فرجه
بالفتح و تشدید راء مضموم و جیم عربی جوجه مرغ یعنی بچه ماکیان فرفره بفتح هر دو فا چرمی مدور دو سوراخ که کودکان در رشته کشیده بدوند بحر جواهر زد و آنرا فرفرک نیز
گویند از جهانگیری فرجی بالفتح و جیم عربی نوعی از قبای بند کشاده پیش یعنی تکمه افزاینده و بیشتر بر فراز جامه پوشند از آئین اکبری فرهی بفتح اول با شان و شوکت و فر و زور
و زیبا منسوب بفر و بکسرتین مخفف فرهی بمعنی افزون و غالب است فردمی بالفتح و دال مهمله و یای مجهول کلمه مرکب است یعنی یگانه و فرد بود از حواشی مثنوی مولانا روم
فصل فا مع زای معجمه فزع اکبر بفتحتین کنایه از قیامت فزع بفتحتین و عین مهمله بمعنی خوف و ترس و بیم و بفتح اول و کسر ثانی بمعنی ترسان از منتخب و صراح و
بحر الجواهر و لطائف و شرح نصاب فزودن بفتحتین زیاده کردن از کشف فزون بفتحتین بمعنی افزون و قیل بفتح اول فصل فا مع سین مهمله فسحت
بالضم فراخی و کشادگی مکان از منتخب و صراح و مدار و مؤید فسخ بالفتح و خاء معجمه فساد کردن در رای و فکر و باز گردانیدن بیع و نکاح و برگردانیدن عزم از منتخب
و صراح و بمعنی زائل کردن فسار بکسر چیزیست از چرم که بر کله اسپ باشد و بعضی گزاتخته گویند و مخفف افسار نیز که بمعنی رسن اسپ است از شرح نصاب و کشف
فسوس بکسر اول و واو مجهول بازی و ظرافت و مسخره و استهزا و بمعنی دریغ و حسرت و بواو معروف نام شهر دقیانوس از برهان و جهانگیری و رشیدی و بفتحتین
است مخفف افسوس بمعنی دریغ و استهزا فستق بالضم و تای فوقانی مفتوح معرب پسته و بضم تا نیز درست است از منتخب و رساله معربات و در کشف بکسر اول و فتح فوقانی
فسوق بضمتین بمعنی فسق و بفتح اول و ضم ثانی مردی که همیشه فسق کند از منتخب فسق بالکسر ترک امر حق نمودن و کار بد کردن از منتخب فسکل بکسر اول و سوم
نام اسپ دوازدهم و در منتخب نوشته که این هم نام اسپ دهم است فاستقم بفتح اول و کسر قاف اشارت است بآیه کریمه فاستقم کما امرت یعنی پس استوار
باش ای محمد چنانکه امر کرده شده تو فسردن بفتحتین افسرده و منجمد شدن از سراج و برهان و سروری و مدار و مؤید و جهانگیری و کشف فسائیدن بهمزه
فسانیدن بنون هر دو درست و بفتح اول افسون کردن و رام کردن از برهان فسان بفتح نوعی از سنگ که بدان کارد و شمشیر تیز کنند و بمعنی چیزی بهن و مدد

که آنرا بگردش آورده کارد و شمشیر تیز کنند و بهندی سان گویند از برهان و رشیدی و مدار بکسر نیز آمده فسون بضمتین بمعنی افسون از مدار و مؤید و برهان و کشف
گویند که افسون آنرا گویند که در آن کلمات کفر نباشد بخلاف سحر فسیحه بفتح بمعنی فراخ از شمسی فسقه بفتحات ثلاثه بمعنی فاسقان و این جمع فاسق
ست فسده بفتحات ثلاثه فساد کنندگان و این جمع فاسد ست فسانه بفتح مخفف افسانه بمعنی سرگذشت و ماجرا و بمعنی حکایت بی اصل مجاز ست
از سراج و برهان فسانیده بفتح افسونگر فستقی بالضم رنگیست سبز زردی مائل مشابه برنگ مغز پستان و این معرب پستئی ست فصل فا مع
شین معجمه فشار بفتح بمعنی افشردن و باینمعنی بکسر نیز آمده از برهان و بهار عجم و جهانگیری و بالضم اول هذیان و بیهوده و دشنام و باینمعنی
هم فارسیست از لطایف وغیره فشر بفتح هذیان و بیهوده از لطایف فش بالفتح مرادف وش بمعنی مانند و بمعنی شمله دستار و بمعنی موی یال اسپ
از مؤید و برهان و رشیدی و کشف و سراج فشافش بفتح هر دو فا آواز تیغ باران در جنگ و آواز تیر انداختن پی در پی از برهان فشردن بضمتین چیزیرا
بمشت بزور گرفتن یا بر چیزی پا نهاده زور کردن از سراج و مؤید و مدار و کشف فشاردن بکسر بمعنی افشردن و خلانیدن از مؤید فشاندن در کشف
بکسر اول فصل فا مع صاد مهمله فصل الخطاب احادیث نبوی که فاصل ست میان حق و باطل یعنی جدا کننده است حق را از باطل و هر کلامیکه
فصیح و روشن باشد و فرق کننده بود میان حق و باطل از منتخب وغیره فصل قریب باصطلاح منطق آنکه نوع خود را از جمیع مشارکات در جنس امتیاز دهد
چون ناطق به نسبت انسان فصاحت گشاده سخن شدن و تیز زبانی و خوش گوئی از منتخب و باصطلاح علم معانی خالی بودن کلام است از الفاظیکه زبان
زد بلغا نباشد و از ضعف ترکیب کلمات یعنی تراکیب غیر مانوس و الفاظ ثقیل و درشت از اجتماع دو حرف از یک جنس که موجب ثقل است چنانچه دریں الفاظ
جمع علم و صدق قول که دو عین و دو قاف جمع شده و الفاظ غیر مانوس و لغات مشکله کذا فی مختصر المعانی و دیگر رسائل فصد بالفتح رگ زدن و بستن و
او شتن خطاست از مؤید و منتخب و صحاح و مدار و بحر الجواهر فصل بعید باصطلاح منطق آنکه نوع خود را از مشارکات جنس فی الجمله امتیاز دهد چون حساس نسبت به
انسان فص بالفتح و تشدید بمعنی نگینه که بر انگشتری نشانند و بالکسر و بالضم نیز آمده از کشف فصوص بضمتین هر دو صاد مهمله بمعنی نگینه ها جمع فص است و نام کتاب
در علم تصوف از شیخ محی الدین بن عربی در بیان اسرار حقیقت الهیه فصال بکسر اول مفارقت و از شیر باز داشتن کودک را و جمع فصیل بالفتح و صاد مشدد و بمعنی جدا کننده
و گاهی مجازا بمعنی دربان و پرده دار آید یا صفت پرده دار واقع شود چرا که جدا کننده است بار یافتگان را از بیگانگان فصیل بچه شتر از شیر مادر جدا کرده شده و
دیوار قلعه و عوام که صفیل گویند غلطست از منتخب و مدار و مؤید و کشف و مزیل فصل بالفتح یک قسم از چهار موسم سال و یک بخش از سخن و پاره از کلام و جدا کردن و
جدا شدن و پرده و حجاب میان دو چیز و باز داشتن و بریدن از منتخب و مجازا بمعنی قطع چیز نیز آید چنانچه فصل چوب بمعنی قطع چوب و باصطلاح منطق چیزیست که تمیز دهد
شئی را از مشارکات ذاتیه و واقع میشود در جواب ای شئی هو فی ذاته چنانچه ناطق که تمیز میدهد انسان را از دیگر حیوانات که شریک اند او را در حیوانیت فصول
چهارگانه زمستان تابستان بهار خریف فصلی بعد از حمد و صلوة میگوید محمد غیاث الدین مولف این کتاب که آنچه حقیقت تاریخات از آئین اکبری و رساله
قاضی نجم الدین خان و دیگر رسائل و تقاویم و زیجات و کتب تواریخ بوضوح پیوسته بسبیل اختصار اینست و تعریف تاریخ چنین کرده اند یوم معلوم نسبت الیه زمانی یا علیه
یعنی روز معین که ایام دیگر را بدو باز جویند بدانکه فصلی تاریخی ست از سال شمسی که بفصل تعلق دارد و ابا خذ آن تاریخ هجری قمری شد و تفصیل این اجمال برین منوال
است که در عهد جلال الدین اکبر بادشاه هرگاه که در دفاتر تحصیل خراج هندوستان طرز جدید سیاق میرزایان فارس قرار یافت بجهت حمیت اسلام تاریخ سنبت
بکرماجیت که در دفاتر هند از قدیم معمول بود بر آورده سال هجری قمری که در آن وقت بود مندرج ساختند لیکن چون مدار تحصیل خراج بر فصول شمسیه است لهذا اتفاق
بسیار پیدا شدن گرفت ازین جهت بقول دیوان ٹوڈرمل و بقول میرزایان فارسی در الوقت که سنین هجری نهصد و هفتاد و یک (۹۷۱) بود و اتفاقا در آن ایام مبدای سال
هجری که غره محرم ست با ایام ابتدای فصل خریف و قرب زمان اعتدال لیل و نهار که نزد هندیان یازدهم درجه سنبله است مطابق افتاد و از آن وقت

سنین هجری را بآن قدر که گذشته بود فصلی نام نهاده آغاز سال از تحویل شمس بسنبله که تقریباً ابتداء ماه کوار و شروع هنگام درودن زراعت فصل خریف باشد مقرر ساختند چون سال تاریخ هجری که قمری بود در دفاتر تحصیل خراج بسبب تعلق فصل بسال شمسی منتقل گردید و در دیگر مقدمات سال تاریخ هجری بدوازده شهور قمری بدستور سابق بحال ماند پس بمقابله تعداد ایام هر دو تاریخ در مدت دو سال و هشت ماه و شانزده روز و چهار گهری زیادت یکماه در شهور قمری پیدا گشت چراکه سال شمسی سه صد و شصت و پنج روز و ربع روز باشد و سال قمری سه صد و پنجاه و چهار روز و بست و دو گهری باشد و در پنجاه و ... از روز مجموع روز و بست و شصت گهری باشد پس از ینجا دریافت شد که سال قمری کوتاه تر باشد از سال شمسی به ده روز و پنجاه و سه گهری و نه پل و سال شمسی دراز باشد از سال قمری بهفت گهری کم یازده روز تقریبی و همین زیادت یکماه را هندیان ماه لوند گویند بعد انقضای مدت صد سال فصلی شمسی زیادت سه سال و چند روز بر صد سال هجری قمری بظهور می آید چنانچه در وثایق مکتوبه عهد نور الدین جهانگیر تفاوت هجری و فصلی بدو سال است و در ابتدای عهد عالمگیر اورنگ زیب تفاوت سه سال چنانچه در اخیر عهد اورنگ زیب میر محمد جعفر ردی برای امر واحد مطابق سنه هجری و فصلی دو تاریخ گفته تاریخ هجری بلفظ ظهیر ست و تاریخ فصلی بلفظ ظهور در میان این هر دو تاریخ تفاوت مقدار چهار سال ست و در قبالجات مرقومه زمانه محمد شاهی تفاوت پنج سال بنظر آمده و رفته رفته تا الیوم که یکهزار و دو صد و چهل و دو هجری ست و یکهزار و دو صد و چهار فصلی تفاوت میان سنین هر دو تاریخ بهشت سال رسیده همچنین بزمانه آینده تفاوت در ترقی خواهد ماند و در کتب اخبار مذکور ست که یکی از اهل کتاب بجناب امیر المومنین علی مرتضی کرم الله وجهه آمده گفت که شما در کتاب خود میخواهید للسوافی کهفهم ثلث مائة سنین وازدادوا تسعا یعنی درنگ کردند صاحب کهف در غار خود ها سه صد سال و زیاده کرده اند مردم نه سال دیگر و ما زیاده تا بر صد در کتاب خود نیافته ایم پس چرا مخالفت میان هر دو کتاب از چه راه است حضرت امیر المومنین فرمودند سه صد در کتاب شما بحساب یونانیان و در کتاب ما بحساب عرب سه صد سال یونانیان سه صد و نه سال عرب میشوند کتابی متعجب شده مسلمان آمد و پس این قول حضرت امیر المومنین کرم الله وجهه هم اشعار بر همین معنی ست که تفاوت شمسی و قمری در یکصد سال سه سال تقریبی ست و در سه صد سال نه سال میرسد بیان سال هندیان و وجه پدید آمدن ماه ادهک که بعرف ماه لوند گویند بدانکه نزد هندیان سال چهار قسم ست یکی سال نچهتر دوم سال [illegible] سوم سال شمسی چهارم سال قمری بیان سال اول و ثانی که رایج نیست تطویل شمرده ترک نموده بیان شهور و سال شمسی اینست که کره فلک بر دوازده حصه تقسیم شده است و هر حصه را بعربی برج گویند و اسمای بروج دوازده گانه اینست حمل ۱ ثور ۲ جوزا ۳ سرطان ۴ اسد ۵ سنبله ۶ میزان ۷ عقرب ۸ قوس ۹ جدی ۱۰ دلو ۱۱ حوت ۱۲ هندیان برج را راس نامند و اسامی دوازده راس بطریق ترجمه بروج مذکور اینست میکه ۱ برکهه ۲ متهن ۳ کرک ۴ سنگه ۵ کنیا ۶ تلا ۷ برچهک ۸ دهن ۹ مکر ۱۰ کنبه ۱۱ مین ۱۲ شمس بحرکت خاص خود که از مغرب بسوی مشرق است منتها هر یکی را از حمل و ثور و سرطان و اسد و سنبله در سی و یک روز طی مینماید و جوزا را بسی و دو روز و هر یکی را از میزان و عقرب و دلو و حوت بسی روز قطع میکند و قوس و جدی هر یکی را به بست و نه روز و چند ساعت طی مینماید و مدت ماندن آفتاب به برجی ماه شمسی میگویند پس همگی مدت دوازده شهور شمسی که مذکور شد سه صد و شصت و پنج روز و پانزده و نیم گهری باشد و ابتدای این سال از سنکرات میکه گیرند یعنی از تحویل حمل و شهور و سال قمری هندیان اینست از وقتیکه قرص قمر مکمل شده شروع بانحطاط و نقصان کند از همان وقت ماه قمری ایشان شروع میشود و هنگامی که قرص قمر کامل و مدور و تمام گردد ماه ایشان نیز تمام و کامل میشود و آن روز اتمام ماه را ایشان پورن ماشی گویند و آن مطابق تاریخ سیزدهم ماههای عربیست و نزد دیگران که چهاردهم ماه عربی باشد و قرص که شروع به نقصان و انحطاط کند ایشان آن روز را پروا نامند و ابتدای ماه قمری هندی از همین روز کنند و اسامی شهور قمری هندی اینست چیت ۱ بیساکه ۲ جیتهه ۳ اساره ۴ ساون ۵ بهادون ۶ کوار ۷ کاتک ۸ اگهن ۹ پوس ۱۰ ماگهه ۱۱ پهاگن ۱۲ و در هر سال شش ماه از همین شهور مذکور بطور شهور عرب سی روزه باشد و هر یکی از شش ماه باقی بست و نه روز و دو گهری و چهل پل شد پس همگی مدت دوازده شهور قمری که مذکور شد سه صد و پنجاه و چهار روز و بست و دو گهری باشد چون دانسته شد که سال شمسی که بدوازده سنکرات تعلق دارد سه صد و پنج روز و پانزده و نیم گهری باشد و

و سال قمری هندی سه صد و پنجاه و چهار روز و بست و دو گهری پس تفاوت این باشد که سال شمسی ده روز پنجاه و سه و نیم گهری کلان باشد از سال قمری
لهذا از یکهزار و چهار روز و هیزده گهری دو سال و نه ماه شمسی مرکب میشود همچنین از یکهزار و چهار روز و نیم گهری دو دو سال و دو ماه قمری ترکیب یابند چون در
مقابله تعداد ایام شهور شمسی شهور قمر را بسبب قلت تعداد ایام خود در هر سال شش و نیم گهری کم یا زیاده روز زائد می مانند این باعث در مقابله مدت دو سال
و نه ماه شمسی بسبب اجتماع این زیادت چیزی کم یا زیاده روز که در سال قمر است دو سال و دو ماه قمری بهم میرسد برای آنکه شهور شمسی کلان هستند و شهور قمر کوچک بدین جهت
در سال سوم قمر بعد هر ماهی که ایام کسور مجتمع شده مدت یکماه مکمل میشود و آن مدت را بالفعل و باسم همان ماه موسوم ساخته آن سال سوم را سیزده ماهه گیرند یعنی آن
زیادت یکماهه در همان دو سال و نه ماه درج نموده از نظر می اندازند و علیحده بحساب ملحوظ ندارند تا سال قمری با سال شمسی برابر ماند و آن ماه زائد را ادهک ماس گویند بفتح
همزه و کسر دال و ها خفی و سکون کاف و در عربی و عامه خلائق لوند نامند و این ماه زائد از چیت تا کوار واقع شود و سوای این هفت ماه در پنج ماه دیگر افزوده نگردد اگر در سال سوم بنا بر
تطابق شهور شمسی و قمری و تدارک و تفاوت آنها یکماه را اگر نگیرند و زیادت ایام شهور قمری را بهمان شهور قمری مندرج نسازند بالفعل در هر ماه هندی بطور شهور عرب
بهر موسم دائر و سائر گردد گاهی اساره و زمستان آید و گاهی پوس در تابستان رسد و نزد جمهور در دو سال و هشت ماه و پانزده روز سی گهری زیادت یکماه
فراهم آید والله اعلم بالصواب بیان تاریخ رومی بدانکه اکثری از تواریخ مبنی بر شهور شمسیه اند چنانچه چند تاریخ متعارفه بتقدیم اسامی شهور آنها اند کو میگردد
و اسامی مشهوره شهور تاریخ رومی که ابتدای آن از مهرجان یعنی کاتک گیرند اینست تشرین اول تشرین آخر کانون اول کانون آخر شباط
آذار نیسان ایار حزیران تموز آب ایلول این سال رومیان سه صد و شصت و پنج روز و ربع روز است و هر یک از تشرین آخر و نیسان و حزیران و ایلول سی روز
باشد و هر یک از ماههای دیگر سی و یک روز الا شباط که بست و هشت روزه است آن ربع زائد که در مدت چهار سال یکروز تمام میشود در ماه شباط افزایند و کبیسه گویند
مبدء این تاریخ از عهد سکندر است که تا این زمان دو هزار و یکصد و سی و هشت سال شمسی میشوند بیان تاریخ انگریزی بدانکه اسامی مشهوره شهور تاریخ
انگلشی اینست جنوری فروری مارچ اپریل مئی جون جولائی اگست ستمبر اکتوبر نومبر دسمبر سال ایشان مانند سال رومیان است هر یک از اپریل و
جون و ستمبر و نومبر را سی روزه و هفت ماه دیگر را سوا فروری سی و یکروزه شمارند و فروری را بست و هشت روزه تا سه سال اعتبار کنند و در سال چهارم همان
کسر ربع زائد را یکروز تمام گرفته در آخر فروری افزایند و بست و نه روزه گیرند و آن روز کبیسه باشد قاعده برای دریافت کبیسه اینست که سنه عیسوی را بر چهار تقسیم نمایند
اگر خارج القسمت صحیح بلا کسر باشد آن سنه را سال کبیسه دانند اگر یک باقی ماند سال اول از سه سال بلا کبیسه بود و اگر دو ماند سال دوم و اگر سه ماند سال سوم
و مبدء این تاریخ از زمان ولادت حضرت عیسی علیه السلام گرفته اند لهذا تاریخ عیسوی نیز گویند و درین زمان یکهزار و هشتصد و بست و هفت سال است ازین تاریخ
و یکم ماه جنوری که سر سال ایشانست بعد ده روز از تحویل آفتاب در برج جدی که شروع دی ماه فارسی از آن تحویل است می شمارند شاعری شهور انگلشی و قاعده
دریافت کبیسه منظم آورده اینست نظم جنوری و فروری و مارچ اپریل و مئی ＊ جون و جولائی اگست و نیز ستمبر بدان ＊ هست اکتوبر نومبر هم دسمبر آخرین ＊ از شهور سال انگریزی بیان
رومیان ＊ پس بود اپریل و جون و نیز ستمبر و نومبر ＊ سی شمر این هر چهار ＊ وین بقیه سی و یک روزه باشد در میان ＊ فروری دو کم بود لیکن بسال چارمین ＊ یک برین افزا کبیسه گردد عیان ＊ هفت تا سی و یک
روزه است گر قسمت کنی ＊ سالهای عیسوی بر چار تا مهربان ＊ بر نیاید کسر گر سال کبیسه شد همین ＊ ور بر آید پس ترک کسر کن تقسیم آن ＊ گر یکی ماند سال اول کبیسه
اول است ＊ ور دو دوم ور سه سوم سال باشد بیگمان ＊ بیان تاریخ فارسی یزدجردی اسامی شهور تاریخ فارسی که آنرا تاریخ یزدجردی نیز
گویند اینست فروردین اردی بهشت خرداد تیر مرداد شهریور مهر آبان آذر دی بهمن اسفندارمذ سال ایشان در تعداد ایام برابر سال رومیان است لیکن
هر ماه را سی روزه گیرند پنج روز زائد را در آخر اسفندارمذ زیاده کنند و آن پنج روز را خمسه مسترقه گویند و آن کسر ربع را متاخرین ترک نمایند و متقدمین در مدت
یکصد و بست سال جمع کرده یک ماه تمام میگرفتند و سال صد و بستم را سیزده ماهه می ساختند و هر روز ماه را نیز نزد فارسیان نامی مقرر است

اورمزد بهمن اردی بهشت شهریور اسفندارمذ خرداد خرداد دیبادر آذر آبان خور ماه تیر گوش دیبمهر مهر سروش رش فروردین بهرام رام باد دیبادین ارد
اشتاد آسمان زامیاد مارسفند ایران بهر ماه روزیکه نام با نام روز مطابق افتد عید کنند و اسمای خمسهٔ مسترقه اینست اهنود اشنود اسفندار وهشت هشتو پس مبدا
این تاریخ از اول بادشاهی یزدجرد است که تا این وقت یکهزار و یکصد و نود و شش سال گذشته و سر سال درین تاریخ از تحویل آفتاب باول درجهٔ برج حمل گیرند
آن روز را نوروز نامند بیان تاریخ جلالی اسامی مشهورهٔ تاریخ جلالی که آنرا تاریخ ملکشاهی نیز گویند بعینها اسامی مشهورهٔ یزدجردیست لیکن بجهت تمیز اسامی
مشهور یزدجردی را بالقدیم مقید سازند و سال این تاریخ سه صد و شصت و پنج روز و پنج ساعت و چهل و نه دقیقه اعتبار کنند و هر ماهی سی روزه گیرند خمسهٔ مسترقه را در آخر
اسفندارمذ زیاده کنند و در سال چهارم که یکروز از کسر زاید جمع شود در آخر خمسهٔ مسترقه افزایند تا شش روز گردد و آنرا کبیسه گویند و مبدای این تاریخ عهد جلال الدین ملکشاه
سلجوقی است که تا این زمان هفتصد و چهل و نه سال گذشته بیان هر دو تاریخ هندی که سال یکی را سنبت و سال دیگری را ساکا گویند اسامی مشهور تاریخ
هندی که سال آنرا سنبت گویند اینست چیت بیساکه جیٹھ اساڑه ساون بهادون کوار کاتک اگهن پوس ماگه پهاگن و این تاریخ سنبت منسوب براجه بکرماجیت
است تا این وقت از این تاریخ یکهزار و هشتصد و هشتاد و چهار سال سپری شده هرگاه راجه سالباهن راجه بکرماجیت بجنگ غالب آمد سنه سنبت بکرماجیت تاریخ
خود نیز مقرر نمود و سال آنرا به ساکا موسوم ساخت تا امروز از ساکا سال باهن یکهزار و هفتصد و چهل و نه سال منقضی شده و ابتدای این هر دو تاریخ از شروع ماه چیت
که آفتاب در برج حوت باشد گیرند بدانکه نزد منجمان هند بروز یازدهم از تحویل آفتاب ببرج حوت مساوات لیل و نهار ربیعی ثابت باشد و حکمای هند شبانه روز را
شصت بخش مساوی کنند و هر بخشی را گهری گویند و هر گهری شصت پل باشد و هر پل شصت بپل و هر بپل که بکسر بای عربی و فتح بای فارسی است مقدار شش و نفس آدمی اعتدال المزاج
بلا عروض و دیدن و خشم وغیره باشد بیان تاریخ هجری اسامی مشهورهٔ شهور قمریه هلالیه که در تاریخ عرب متعدد اول میباشد اینست محرم صفر ربیع الاول ربیع الآخر جمادی الاول
جمادی الاخری رجب شعبان رمضان شوال ذیقعده ذی الحجه چون عرب ابتدای ماه از روز دوم رویت هلال گیرند و آنرا غره نامند و بروز رویت هلال
منتهی نمایند و آن روز را سلخ گویند و در هر سال شش ماه ازین شهور هلالی سی روزه باشند و شش ماه بست و نه روزه پس تمامی مدت دوازده شهور هلالی سه صد
و پنجاه و چهار روز باشد و مبدای این تاریخ هجری از زمان هجرت حضرت پیغمبر صلی الله علیه و آله و اصحابه و سلم از مکهٔ معظمه بمدینهٔ منوره است لهذا سال این تاریخ را هجری
نامند و در وقت تحریر رسالهٔ هذا یکهزار و دو صد و چهل و دو سال است صاحب عجائب البلدان آورده است که سبب وضع تاریخ هجری آنست که ابی موسی اشعری که حاکم
یمن بود در زمان خلافت حضرت عمر رضی الله عنه نامه نوشت که از جانب شما مکاتیب که بمن صدور مینماید تاریخش معلوم نمیشود که کدام وقت نوشته شده باید که
بار دیگر اگر نامه بمن نگارند بتعیین تاریخ آن باید پرداخت پس حضرت عمر رضی الله عنه با صحابهٔ پیغمبر علیه الصلوٰة والسلام بجهت وضع تاریخ مشوره نمودند بعضی گفتند که بنای
تاریخ بر وفات سرور کائنات باید نهاد که واقعهٔ عظیم بود عمر رضی الله عنه این را پسند نکرد که مرا این امر بسبب یاد وفات آنحضرت صلی الله علیه و آله و سلم هر لحظه غمی تازه دست خواهد داد
و بعضی گفتند که بنای کار بر بعثت آن سرور موجودات باید ساخت این معنی را نیز نه پسندید که ازین اندوه و الم زیاده خواهم کشید زیرا که در آن وقت بضلالت گرفتار بودم هرگاه
که تاریخ کفر خود می یاد خواهد آمد بشکنجهٔ هموم خواهم کشید پس این عقده بالانجل مرقوم ساخت با امیر المؤمنین علی مرتضی رضی الله عنه فرستاده آنحضرت بشارت بهجرت فرمودند
پس بنابر اشارت آنحضرت مبدای تاریخ از هجرت نمودند چه هجرت ابتدای ظفر و نصرت و قوت اسلام بود از آن وقت روز بروز دولت اسلام ترقی پذیرفت و هجرت
عبارتست از تشریف بردن حضرت خیر البشر از مکهٔ معظمه بسبب ایذای کفار بسوی مدینهٔ منوره بتاریخ بست و هفتم صفر و داخل شدن بمدینه بدوازدهم شهر ربیع الاول
و این تجویز تاریخ هجری بسال هفدهم بوده است از هجرت یعنی بوقت معین کردن تاریخ هجری هفده سال بر هجرت گذشته بود چون آنحضرت صلی الله علیه و آله
و اصحابه و سلم اراده هجرت از ابتدای محرم پیش نهاد خاطر داشتند لهذا بهنگام وضع تاریخ هجری ابتدا از محرم معتبر داشتند این تفاوت یکماه و بست و شش روزه را از نظر انداختند یا باینکه
محرم شهر از شهور حرام بود ازین باعث ابتدا از محرم کردند بیان تاریخ جلوسی تاریخ جلوسی آنست که مبدای سال آن از تاریخ جلوس بادشاهی بر تخت سلطنت

شمار نشین این تاریخ تاجیات سلطان عهد مستعمل گردد و بعد جلوسش منقطع شود چنانکه بالفعل سال جلوسی پادشاه دین پناه معین الدین محمد اکبر ثانی بیست است
وابتدای سال از تاریخ هفتم ماه رمضان است **بیان تاریخ آلهی** تاریخ آلهی عبارت است از تاریخ جلوس جلال الدین اکبر پادشاه که بسوم ربیع الثانی سنه نهصد و شصت
و سه هجری اتفاق افتاده سال و ماه شمسی حقیقی است کبیسه درین تاریخ نیست نام ماه و نام روز بزبان فارسی یعنی قدیمی یزدجردی را بحال خود گذاشت و شمار روزهای
ماه از بست و نه تا سی و دو باشد بموجب ابیات مشهور بیت لا ولا لب لا ولا اشش مه ست سال کا دکا لل شهور کوته ست ، دو روز بسیمین ماه سی و یکم و سی و دوم
باشد به روز و شب سهمی ساخت بالفعل که سنه هجری یکهزار و دوصد و چهل و هفت سنه تاریخ آلهی دوصد و هفتاد و یک است **بیان تاریخ ترکی** این را تاریخ ایغور
تاریخ غازانی نیز گویند و اسامی مشهور تاریخ ترکی بهست ارام آیی کندی آیی ای چوچم آیی ترتنج آیی بیشنج آیی التنج آیی یتنج آیی سکزنج آیی توقزنج آیی اونج آیی اونبرنج
آیی اون ایکنج آیی سال ترکان بطور هندیان قمری باشد گاهی سی روز گاهی بست و نه روزه بسال سوم یک ماه کبیسه بدستور اهل هند افزوده سال سوم
را سیزده ماهه گیرند و نام ماه سیزدهم انیست سو آیی و ابتدای سال از اجتماع شمس و قمر باشد که در برج دلو واقع شود و ابتدای هر ماه از اجتماع گیرند اگر اجتماع
پیش از نیمروز شود از همین روز ابتدای ماه کنند و اگر بعد از نیمروز شود از روز دیگر ابتدا کنند بهمین جهت همیشه ماه ترکی یک روز زیاده و روزه از ماه عربیه
بیشتر بود مبدا این تاریخ از ابتدای پادشاهی غازان است که تا اینوقت چهار هزار یکصد و بست سال ازین تاریخ سپری شده بود ابو ریحان گوید که ترکان
نه عدد بر سالهای ناقصه رومی افزایند و بر دوازده قسمت کنند آنچه باند از سال موش آغاز نهند و بهر حیوانی که رسد که سال وی باشد هر چند آغاز اهل علوم
نگردد لیکن ازین حساب تختی شناسائی بدست می افتد که کدام سال است ازین دوازده نام وارد سال اول سچقان ئیل یعنی سال موش سچقان بکسر سین مهمله و سکون جیم فارسی و
قاف بمعنی موش دوم ئیل بد و یاء تحتانی تا ئی معروف و بمعنی سال دوم اود ئیل بضم اول و سکون دال مهمله موقوف بمعنی سال گاو سوم بارس ئیل بمعنی سال پلنگ چهارم تقشقان ئیل
بفتح فوقانی و کسر دوم و سکون شین معجمه و قاف بمعنی سال خرگوش پنجم لوی ئیل بلام و واو مجهول و کسر یاء تحتانی اول بمعنی سال نهنگ ششم ییلان ئیل بکسر یاء تحتانی
اول بمعنی سال مار هفتم یونت ئیل بضم یاء تحتانی و واو معدوله و سکون نون و تاء فوقانی بمعنی سال اسپ هشتم قوی ئیل بواو مجهول بمعنی سال گوسپند نهم پچی ئیل
بباء عربی مکسوره و یاء معروف و جیم فارسی بمعنی سال بوزنه دهم تخوقا ئیل بفتح تاء فوقانی و خاء معجمه و قاف مضموم بمعنی سال مرغ یازدهم ایت ئیل بکسر اول و یاء معروف و
تاء فوقانی بمعنی سال سگ دوازدهم تنگوز ئیل بضم تاء فوقانی و سکون نون و ضم کاف فارسی و زاء معجمه ساکن بمعنی سال خوک **تاریخ آدم علیه السلام** هفت هزار و
یکصد و هفتاد سال شمسی از ابتدای آدم تا ایندم گذشته **تاریخ طوفان** سرآغاز از حادثه طوفان گیرند سال شمسی حقیقی و ماه قمری ابتدای سال از حمل گیرند تا این سال
چهار هزار و نه صد و بست و هشت سال گذشته **تاریخ بخت نصر** آغاز از عنفوان فرماندهی او سال شمسی سه صد و شصت و پنج روز بی کسر هر یک ماه سی روز و
پنج روز در آخر سال افزایند دو هزار و پانصد و هفتاد و سه سال تا حال گذشته **تاریخ موسی علیه السلام** سه هزار و یکصد و سی و هفت سال شمسی گذشته
تاریخ جدهشتر بدانکه پیشتر در هندیان سنبت راجه جدهشتر رواج داشت راجه مذکور نزد ایشان در آغاز کلجگ حال بوده و تمام جهان را برگشاده و تا
این زمان از سنبت ایالت او چهار هزار و نه صد و بست و هشت سال شمسی گذشته **تاریخ ابراهیم علیه السلام** چهار هزار و دو صد و
ده سال گذشته **تاریخ داؤد علیه السلام** سه هزار و پانصد و چهل و دو سال گذشته **تاریخ منجم** مطابق قول اهل فارس آغاز آن از ابتدای
آفرینش گیرند گویند که در آن هنگام همگی سیاره در اول حمل بودند سال شمسی باشد تا اکنون یک لکه و هشتاد و چهار هزار و نه صد و سه سال گذشته **تاریخ**
ابتدای عالم بقول حکمای هند ۱۹۵۵۸۰۴۹۳۳ یعنی یک ارب نود و پنج کرور و پنجاه و هشت لک و چهار هزار و نه صد و سی و سه سال شمسی
گذشته قول حکمای هند است که حق سبحانه تعالی درین عالم فانی چهل و سه لک و بست هزار سال شمسی را یک دور آفریده است مشتمل بر چهار قرن قرن اول را ست جگ
نام باشد مدت آن ۱۷۲۸۰۰۰ یعنی هفده لک و بست و هشت هزار سال بود قرن دوم را ترتا نام باشد مدت آن ۱۲۹۶۰۰۰ یعنی دوازده لک و نود و شش هزار

سال بوده است قرن سوم را دوا پر نام باشد مدت آن ۰۰،۸۶۴ یعنی هشت لک شصت و چهار هزار سال بوده قرن چهارم را کلجگ نام است ابتدای آن باگم بری
اماوس یعنی بست وهشتم ماه که آفتاب و عبدی بود و این زمان عمل و ست مدت آن ۰۰،۴۳۲ یعنی چهار لک سی و دو هزار سال ست تا اکنون منجمله مدت کلجگ ۴۹۲۸
یعنی چهار هزار نه صد و بست و هشت سال گذشته ۴۲۷۰۷۲ یعنی چهار لک بست و هفت هزار و هفتاد و دو سال باقیمانده هرگاه که باقی کلجگ تمام خواهد شد دوره دیگر
مذکور شروع خواهد گشت والله اعلم بالصواب فصل فا مع ضاد معجمه • فضا بفتح و ضاد معجمه زمین فراخ و فراخی زمین و کشادگی صحن خانه و میدان از منتخب و بحر
و مزیل و کشف و صراح و بکسر خطاست فضلا بضم اول و فتح ثانی و ثالث جمع فاضل از منتخب فضح بالفتح رسوائی فضوح بضمتین و حاء مهمله رسوا از منتخب
فضول نفس بفتح اول و لام موقوف و سکون فا کنایه از ناصح و واعظ فضل ربیع نام وزیر هارون رشید که پس یحیی و نیکوکار بود و نام حاجب علی بن عبدالله
که در فراست یگانه عصر بود از مؤید فضل بالفتح افزونی و زیادت و بخشش و غلبه کردن بکسی بفضیلت و نام شاعر از منتخب فضائل افزونیها و هنرها
و درجات بلند جمع فضیلت از منتخب و بعضی نوشته اند که فضائل نعمتهای باطن و فواضل نعمتهای ظاهر فضیل بضم اول و فتح ثانی نام رکابی
از لطائف فضول مصدر ست بمعنی افزونی و هم جمع فضل بمعنی زیادتها و افزونیها و بفتح اول و ضم ثانی بمعنی زیاده گو و کسی که بافعال غیر ضروری پردازد
فضاله چیبن بضم اول عبارت از باغبان که شاخهای زائد رامی تراشد فضله بالضم پس مانده خوردنیها و شاخهای که بعد از چیدن میوه قابل تراشیدن شود در
نزد اطبا آنچه بعد از غذای بدن تفل ماکولات از معده و مثانه و دماغ و غیره خارج شود فضاله بضم اول زیاده آمده از چیزی و آنچه زائد از هر چیز یکه باشد و بمعنی
شاخهای بموقع و برگهای ریخته و بمعنی شاخهای که از آن میوه چیده باشند و آینده را قابل گل و بار نباشد و بمعنی پس مانده طعام و فضله نیز نوشته اند و نام
یکی از غلامان حضرت رسول الله صلی الله علیه و آله و اصحابه و سلم که باسیری آمده بود و در شرح نصاب باین معنی بفتح اول نوشته و در منتخب بضم فضه بالکسر نقره
ضاد معجمه بمعنی نقره از منتخب و غیر آن فضائل اربعه اول حکمت دوم شجاعت سوم عفت چهارم عدالت بدانکه صفات اجناس این هر چهار فضیلت و بیان
انواع اینها اینست حکمت را دو قسم ست یکی قوت نظری و آن ادراک حقائق اشیاست بقدر طاقت بشری تا بشناختن حضرت واجب الوجود که مطلوب حقیقی ست دوم قوت
عملی و آن قیام کردنست بافعال نیکو تا باخلاق پسندیده نفس را عادت شود پس انواع حکمت چهار ست اول ذکا که از بسیاری ادراک نفس ناطقه فیضان کردد
استنباط نتائج از مقدمات بمجرد توجه تواند شود دوم صفای ذهن و آن ملکه استعداد استخراج مطلوبست بی اضطراب و تشویش سوم حسن تعقل و آن اصابت فکر ست
چهارم تحفظ و آنچنانست که صور معقوله محسوسه را نیکو ضبط نماید تا در وقت احتیاج ملاحظه آن صافی رو نماید و شجاعت را که انبعاث قوت غضبی ست بر نفس ناطقه او در مهالک
مخافت ست تا هشت انواع است اول کبر نفس و آن قیام کردن نفس ناطقه است در کارهای بزرگ و برداشت شفقتی که در ضمن آن بود و نماید التفات ننمودن دوم علو همت که
نفس ناطقه را در طلب ذکر جمیل و کمالات انسانی مکاره این جهان ملحوظ نظر اعتبار نباشد سوم حلم یعنی ثبات و استقامت بهنگام غضب و سکسار در خطر انگیزان
در مشاهده امور نا ملائم چهارم تواضع یعنی خود را بکسانیکه در جاه و فضیلت از و کمتر باشند فرقی ننهد اما بشرط اعتدال چنانکه قوت عاقلان را پسندیده دارد
پنجم حمیت و آن حفظ احکام شریعت و محافظت حرمت خود و حرمت احباب خود باشد از امور نالائق ششم رقت یعنی نرم دلی و شفقت بر ابنای جنس و جمیع مشاهده
آلام و مکاره ایشان متغیر شود بی آنکه اضطرابی در احوال و اقوال پدید آید و عفت آنست که شهوت مطیع نفس ناطقه شود تا تصرف او بحسب اقتضای عقل باشد و انواع این
هفت ست اول حیا که ملاحظه از افعال قبیحه و احتراز نمودن از ملامت پشیمانی و لحاظ استحقاق که در ضمن آن حاصل آید دوم حسن ابتدای یعنی راغب بودن در اکتساب فضائل
و در دفع مکاره اقران حتی المقدور کوشش نمودن سوم صبر و آن ضبط کردن قوای نفسانی ست از لذات قبیحه از روی قدرت و اختیار و بعضی صبر را دو قسم
گفته یکی صبر از مطلوب دوم بر مطلوب چهارم قناعت و آنچنان بوده که نفس کلی ز ماکول و ملبوس سهل فرا گرفته بهمان قدر که سد ضرورت او کند از هر جنس
باشد اقتصار نماید پنجم وقار و آن اطمینان نفس ست در تحصیل مطلوبات و احتراز از شتابزدگی ششم حریت و آن مکنت اکتساب اموال از مکاسب جمیله و صرف آن در مصارف پسندیده

لائق که موافق شریعت و حکمت باشند هفتم سخاوت و آن ملکهٔ صرف کردن مال ست بآسانی و مراعات مسکینان و محتاجان بروجه اعتدال و ملاحظهٔ مصرف استحقاق و
عدالت آنست که این همه قوتهای با یکدیگر اتفاق کنند و قوت ممیزه را امتثال نمایند تا اثر انصاف معدو ظاهر شود و انواع عدالت پنج است اول صداقت و آن دوستی
صادق ست بروجهی که هرچه در حق خود خواهند بر دوست پسند نمایند و آنچه بر خود نه پسندند بر دوست روا ندارند دوم وفا و آن جوانمردیست با طبقات بنی نوع خصوصاً
با قارب و این اصلهٔ رحم گویند سوم تسلیم و آنچنان بود که باحکام الهی و نوامیس شرعی و اوضاع نبوی رضا دهد و بحسن قبول تلقی نماید اگرچه موافق طبع او نباشد چهارم عبادت
و آن تعظیم الهی ست و بجا آوردن فرایض و واجبات پنجم توکل و آنچنان بود که در مهمی که از خود بخدا سپارد و توکیل نعم الوکیل نموده خیال سعی خود ننماید غیر مصارف بازد
فضولی بفتحتین بمعنی مصدر شائع است اما فضول بالضم چون خود مصدر ست بودن یای مصدری در آن وجهی معقول ندارد مگر آنکه ضابطهٔ فارسیان چنانست که گاهی آخر کلمه یای زائده
لاحق کنند خواه اسم جامد باشد یا مصدر یا فاعل باشد یا غیر چون ارمغان و ارمغانی و فلان و فلانی و قربان و قربانی و جریان و جریانی و خلاص و خلاصی و سلامت و سلامتی از بهار عجم و خیابان
و در منتخب و شرح نور الله نوشته که فضولی بفتحتین بمعنی شخص صاحب فضول که بکار لا یعنی مشغول شود و زیاده سری کند تم کلامهما میتواند که فضولی بفتح اول و یای مصدری بمعنی
کردن کار غیر ضروری باشد چه فضول بفتح اول و یای مصدری بمعنی کسی ست که بافعال غیر ضروری پردازد و درین صورت بضم اول خواندن خطاست فصل فا
مع طای مهمله فطنت بالکسر زیرکی و دانائی از کشف فطانت بالفتح زیرکی و دانائی از منتخب و کشف و صراح و قاموس فطرت بالکسر آفرینش و دین
و دانائی و صدقهٔ عید رمضان و آن دو آثار گندم باشد یا چهار آثار جو سر آدمی خانه بر غنی از منتخب و کشف فطر بالفتح شگافتن و آفریدن و روزه گشودن
و بالکسر روزه کشائی و روزه کشائیندگان مفرد و جمع هر دو آمده از منتخب و کنز و قاموس فطیر آرد سرشته ضد خمیر متعارف فطس بفتحتین پهن بینی شدن و
پهن بینی از لطائف فطیس بالکسر و طای مشدد و یای معروف و سین مهمله مطرقهٔ بزرگ یعنی پتک کلان که بدان آهن امی کوبند بهندی آنرا گهن گویند فطرت اول
پیدایش ارواح فطام بکسر اول موقوف کردن شیرخوارگی کودک بعد عمر دو سالگی و بمعنی شکستگی بمفارقت از هر چیز از لطائف و منتخب فطن بالکسر و بالفتح و بالضم
و بضمتین و بفتحتین زیرک شدن و زیرکی و بفتح اول و کسر ثانی بمعنی زیرک و دانا از منتخب فطری بالکسر خلقی و پیدایشی و این منسوب بفطرت است فصل
فا مع ظای معجمه فظ بالفتح و تشدید بدخو و سخت دل و درشت سخن از منتخب فظیع بمعنی شنیع و قبیح که در قبح از اندازه بگذرد از صراح و منتخب فصل فا مع
عین مهمله فعل ناقص مثل کان و صار و اصبح و فعل ناقص را ناقص ازان گویند که معنی آن بدون خبر فائدهٔ تام نمی بخشد بخلاف سائر افعال چنانچه لفظ
که کان زید معنی کان فائدهٔ تام نه بخشد تا وقتیکه قائماً مذکور نگردد فعال بالفتح و تشدید عین بمعنی بسیار کار کننده و بکسر اول و تخفیف عین جمع فعل که بمقابله
اسم حرف باشد خواه فعل بمعنی کار باشد فعل و انفعال هر دو لفظ بواو عاطفه فعل کار کردن دارد چنانچه حرکت نجار در بریدن چوب و انفعال اثر پذیرفتن
چنانچه بریده شدن چوب از بریدن نجار فصل فا مع غین معجمه فغفور بالفتح نام پادشاه چین در اصل فغپور بود بمعنی پسر بت چه فغ بالفتح بمعنی بت و پور
و پور بیای فارسی بمعنی پسر چون پدر و مادرش او را نذر بت کرده بودند باین اسم مسمی گشت از رشیدی فغ بالفتح بمعنی بت که بعربی صنم گویند از برهان و سراج
بالضم ست فغاک بضم اول ابله و نادان از برهان و سراج و بعضی بمعنی حرامزاده نیز نوشته اند فغان بضم اول بمعنی ناله و فریاد این لفظ بکسر شهرت دارد و دیگر از لهجهٔ عراقیان
بضم اول مسموع ست و فغان از ناله بلندتر باشد از چراغ هدایت و صاحب بهار عجم در جواهر الحروف نوشته که فغان در اصل بمعنی ناقوس ست زیرا که مغ بالضم بمعنی بت پرست و
الف و نون برای نسبت حالا بمعنی ناقوس گذشته و بمعنی ناله و فریاد مستعمل شده فغانی تخلص شاعری فصل فا مع فا فف بالضم هر دو لب بهم چسپیده یکبار زور دمیدن آن بهندی پهونک
گویند از شمسی و غیره فصل فا مع قاف فقها بضم اول و فتح ثانی دانشمندان علم شریعت جمع فقیه فقاهت بالفتح دانشمندی و دریافتن و دانستن فقاح بالضم و تشدید قاف و حای مهمله
گل و شگوفهٔ سپید از منتخب فقد بالفتح گم کردن و گم شدن از صراح و منتخب و درینجا هر دو لفظ گم بضم کاف فارسیست فقیر درویش که قوت و کفاف چند روزه عیال نداشته باشد
مسکین آنکه بسیار محتاج باشد و هیچ ندارد از منتخب فقار بالفتح مهره های پشت از گردن تا کمر از منتخب فقاع بضم اول و عین مهمله بمعنی بوزه که از برنج سازند

و نشئه می آرد از بهار عجم و سراج و در بحر الجواهر نوشته که بمعنی شراب غیر مسکر و در لطائف بمعنی شیشه و حباب نیز و بعضی بمعنی پیاله و کوزه آورده اند و خان آرزو در شرح سکندر نامه
بمعنی شربت نوشته و در منتخب و مهذب و کشف بضم اول و تشدید قاف شرابی که از جو و غیر آن سازند فقع بضم اول و فتح ثانی مخفف فقاع که نوعی از شراب است و بفتحتین نوعی از سماروغ
از برهان فقید المثل بکسر میم مثیل و مدیم النظیر فقع کشادن بمعنی تفاخر کردن و لاف زدن و تحسین نمودن از برهان و موید فقدان بالضم و بالکسر گم شدن و گم کردن از
منتخب و صحاح و کشف و بیجا الفقه الکم بکاف فارسیست فقه بالکسر دانا شدن و دانستن و علم لیکن مخصوص شده بعلم معرفت احکام شریعت از منتخب و شرح نصاب فقاه
بفتح دانائی از شرح نصاب فقیه بر وزن فصیح بمعنی دانشمند و دانا و معلم شرع فقره بالکسر استخوان مهره پشت و پاره از نثر بمنزله مصرع بیت از منتخب اللغات فصل
فا مع کاف عربی فکاهت بضم اول مزاح و مطایبه یعنی خوش طبعی از منتخب فکرت بالکسر اندیشه از منتخب فکر بالکسر اندیشه و بالفتح نیز آمده و بکسر اول و فتح
ثانی جمع فکرت از منتخب و شافیه فگار بکسر اول و کاف فارسی بمعنی مجروح و بمعنی جراحت هر دو آمده از سراج و برهان و ازینجاست دلفگار بمعنی عاشق و کسانیکه
دلفگار بمعنی معشوق گمان برند غلطست فکیف بمعنی ترکیبی پس چگونه از فردوس اللغات و صاحب بهار عجم نوشته که فکیف برای استفهام حالت است که بجهت علو
شان امری و غرابت مرتبه آن دیده و دانسته استفسار کرده میشود و کاف بعد وی آرند برای بیان وقت و حالت باشد چنانکه در عبارت ابوالفضل یکی از این
روابط در التیام ولا کافیست فکیف که اینهمه دواعی جمع شده باشند فک بالفتح و تشدید جدا کردن دو چیز بهم رسیده از یکدیگر و خلاص نمودن و آزاد کردن و
یکی از دو استخوان که دندان در آن مرکوز اند زیرین را فک اسفل و بالائین را فک اعلی گویند بهندی جبڑا نامند از منتخب و لطائف و صراح فگانه بفتح و کاف فارسی
و نون بچه که پیش از ایام ولادت ساقط شود از سراج و برهان فصل فا مع اللام فلا بالفتح بیابان از لطائف فلونیا معجونیست مکیف که افیون نیز در آن بنج
در آن داخل کنند اصطلاح فلزات بکسرتین و تشدید زا معجمه و تا فوقانی جمع فلز است که بکسرتین و تشدید زا معجمه باشد هر سنگی که گداخته شود در آتش و آن
هفت مشهور است مثل آهن و ارزیز و مس و سیم و زر و اسرب و جست و سیماب و در روئین اختلاف است بعضی گویند که قسم کبست و بعضی گویند که روئین قسمیست یکی کاو آن
کیمیایست و دیگر مصنوعی و آن بسیار و متعارف و از همه گران ترزست و از همه سبکتر ارزیز و برنج و روئین از ترکیب جست و مس ارزیز حاصل میشود از صراح و کشف و قاموس
بحر الجواهر و مدار و شروح نصاب و غیره فلاحت بفتح و حاء مهمله کشاورزی از صراح فلات بالفتح و در آخر تاء فوقانی بمعنی بیابان که خالی از آب و گیاه باشد و صحرای فراخ از منتخب و شروح
نصاب فلاکت بفتح فلک زدگی و ناداری و گردش زمانه از فردوس اللغات و این معنی جعلیست وضع کرده متاخرین فلاح بفتح و حاء مهمله رستگاری و فیروزی و بقا و ماندن در خیر
و نیکی و بفتح دو تشدید لام بمعنی کشاورز و برزگر از منتخب فلز بکسرتین و تشدید زا معجمه و بضمتین جوهر که گداخته میشود از منتخب فلک اطلس عبارت از فلک الافلاک که آنرا
در شرع عرش گویند چه اطلس بمعنی درم بی سکه است پس چنانکه درم بی سکه از نقوش ساده میباشد همچنین فلک نهم که عرش باشد نیز از نقوش کواکب ساده است فلس
بالفتح پول که از مس میباشد و جمع آن فلوس بضمتین است اهل هند بجای مفرد هم لفظ جمع استعمال کنند و درین نظر است از کشف فلع بفتح فا و کسر لام و عین مهمله بمعنی شگافنده
و بمعنی تبر بزرگ که بدان هیزم شگافند و بکسر فا و فتح لام نیز آمده فلق بالفتح شگافتن و بفتحتین سپیده صبح صادق از کشف فلک بضم اول و سکون لام بمعنی کشتی که
بدان از دریا عبور نمایند و بمعنی کشتیها مفرد و جمع این لفظ بر یک وزن آمده و بفتحتین بمعنی آسمان افلاک و فلک بضمتین جمع آن از منتخب و صراح و در مصطلحات نوشته که فلک
بفتحتین هم چوبیست که در هر دو سرش سوراخ کنند و ریسمان از و بگذرانند معلمان وقت هر دو پای طفل بازی گوش افگنده تا بهم هند تا مربوط شود آنگاه چوب زنند
فلک افلاک عبارت است از فلک نهم که آن آسمان همه آسمانها است یعنی بالای همه افلاک و بر همه محیط است و بلسان شرع آن را عرش نامند بدانکه عالم همه یک کره است
مرکزش مرکز زمین و افلاک همه ته اند و گرد یکدیگر بر آمده مانند پوستهای پیاز از آنها یکی فلک الافلاک است که محیط شده است بجمیع افلاک و ابتدای آسمانها از فلک الافلاک است
و بفلک قمر منتهی شوند و در جوف فلک قمر کره آتش است و در جوف آن کره هوا و در جوف کره هوا کره آب است و در میان کره آب کره خاک است و کره خاک و کره آب
هر دو بمنزله یک کره اند چه آب کره خاک را که زمین باشد احاطه تامه نکرده است بلکه ربعی از کره زمین از آب مکشوف است و بدانکه دوره کره زمین

بست و چهار هزار کروه است و طول ربع مسکون از مشرق تا مغرب دوازده هزار کروه و عرض شش هزار کروه و قطر زمین هفت هزار و ششصد و سی و نه و نیم کروه و بعد مقعر فلک قمر از سطح زمین چهل هزار و ششصد و شصت و نه فرسنگ ست و بعد مقعر فلک شمس از زمین یک لکه و چهل و هفت هزار ششصد و ده فرسنگ ست و بعد محدب فلک ثوابت که مقعر فلک الافلاک ست از روی زمین سی و هشت لکه و بست و سه هزار و شصت و نه فرسنگ ست و بعد محدب فلک الافلاک بجز خدا تعالی کسی نمیداند و الله اعلم بالصواب برای تفهیم تصریح طالبان شکل افلاک و کره های عناصر که مجموع عالم باشد نوشته میشود

فلک الافلاک که بلسان شرع عرش نامند

فلاسنگ بمعنی فلاخن و بیابان از لطائف **فلفل** بضم هر دو فا و بکسر هر دو فا دوای معروف و آن دانه های سیاه باشد معرب پلپل از منتخب و در بحر الجواهر فقط بضم هر دو فا نوشته **فلخودن** بالفتح و خاء معجمه پنبه را از پنبه دانه جدا کردن از برهان **فلخیدن** بالفتح پنبه را محلوج کردن از منتخب **فلیوان** بالفتح بیهودگان و احمقان **فلاخن** بفتح اول و فتح خاء معجمه چرا که مخفف فلاخان ست بمعنی آلت سنگ اندازی که از رسن و تار سازند و بهندی گوپهن گویند و فلاخن بضم خاء معجمه چنانکه مشهور ست خطا باشد از ینجاست که بعض استادان بالفظ من و گلشن قافیه کرده اند از سراج و سروری و برهان **فلاخان** بفتح بمعنی فلاخن از برهان **فلان** بضم اول بمعنی شخص غیر معلوم این لفظ عربیست فارسیان یا در آخر آن زیاده کرده فلانی گویند چنانکه در قربانی کرده اند چه در اصل قربانست بمعنی فدیه از سراج و منتخب و مؤید و کشف مدار و غیر آن نیز بضم اول خطاست بفتح خطاست **فلسطین** بکسر اول و فتح لام و سکون سین مهمله بکسر طا و سکون یا نام ملکیست شامی از لب اللباب **فلو** بفتح اول و ضم ثانی و تشدید واو بمعنی کره اسپ و کره خر یکساله که از شیر باز کرده شده باشد از صراح **فلیو** بفتح اول و کسر لام و یای مجهول بمعنی بیهوده و بیفایده از لطائف **فلک ثامنه** بمعنی فلکیست که کواکب ثابته یعنی کواکب غیر سیاره بر و مرکوز اند و آن فلک هشتم ست در شرع آنرا کرسی نامند و حکما آنرا فلک البروج گویند **فلکه** بفتح یا در شیه و آن چوبک مدور میان سوراخ بود که بر ستون خیمه نهند و نیز چوبک سوراخ دار که بر دوک جهت ریسمان کشند از منتخب و مؤید **فلنده** بالکسر و ذال معجمه بمعنی پاره جگر از منتخب **فلسفه** بالفتح حکمت و دانشمند شدن از منتخب و میر نور الله نوشته که این مصدر ست جعلی از فیلسوف ماخوذ کرده اند **فلاسفه** بفتح اول و کسر سین مهمله حکیمان و دانشمندان این جمع فلسفی ست که بمعنی حکیم باشد **فلک** بضم اول و فتح لام مخفف شیر نخستین حیوان نوزاده که چون بر آتش نهند منجمد و بسته شود و بهندی آنرا کهیس و پیوسی گویند از کشف رشیدی و سروری و در برهان بالفتح و تشدید و تخفیف لام **فلاطوسی** نام حکیم از برهان و بعضی شارحان سکندر نامه نوشته که فلاطوس نام پهلوانی بوده است و در کشف مسطور ست که فوطه هست نهاده لاو و در فرهنگ آمده که فلاطوس زن یکی مرد را گویند **فلابی** معجونیست کیف

که افیون و بزر البنج دران داخل کنند از مصطلحات **فلس یونانی** بمعنی خرمهره نوشته اند مگر در کتب لغت یافته نشد
فلسفی بفتح اول و سکون ثانی و سین مهمله و فا بمعنی حکیم و دانشمند و این منسوبست بفلسفه که بمعنی حکیم و دانشمند شدن ست کذا فی المنتخب ✤
فصل فا مع میم ✤ **فم** بفتح و تخفیف میم بمعنی دهان از شروح نصاب و لطائف و در منتخب بهر سه حرکت بمعنی دهان و تشدید میم نیز آمده ✤
فصل فا مع نون ✤ **فنا** بکسر اول بمعنی حوالی و نواحی بمعنی گرداگرد خانه و پیش سرای که فراخ و کشاده باشد و بفتح اول سپری شدن و نیست بودن
و نیز هو فنا زائل شدن تفرقه و تمیز درمیان حدوث و قدم از منتخب و لطائف **فنج** بفتح اول و سکون نون و حاء مهمله سیر شدن اسپ از آب یعنی کمتر نوشیدن
از سیری از منتخب و صراح **فند** بالفتح دروغ و خطا و سستی رای از صراح و منتخب و در استعمال فارسی بمعنی مکر چنانکه در برهان ست **فنجنوش** بفتح اول و فتح جیم
و ضم نون ثانی و شین معجمه ریم آهن مصنوعی از برهان **فندق** بضم اول و ضم دال میوه ایست ولایتی سرخ رنگ ابرگ نار مشابه بسر انگشتان از ینرو فندق نیز
گویند گاهی کنایه از زنان باشد لب معشوق و گاهی سر انگشت خابیدهٔ معشوق در هندوستان که تخم فندق از ولایت می آید آنرا نیز فندق سگویند و بدوا بکار
می برند و لفظ فندق بمعنی گوی که بدان بازی کنند و بمعنی کاروانسرا که بر راه باشد و نام موضعیست از منتخب و بحر الجواهر و مدار و بهار عجم و برهان و در
لطائف بکسر اول و ضم دال **فنک** بفتحتین و کاف عربی جانوریست پشمین سفید رنگ که از پوستش پوستین سازند و پوستش را نیز فنک گویند از سراج و برهان **فنجان**
بکسر اول و جیم عربی و در آخر نون پیاله کوچکی که دران قهوه پر کنند و این ظاهر معرب پنگان ست که در فارسی بمعنی پیاله باشد از مصطلحات **فن خوردن** کنایه از خوردن
فندق بستن سر انگشتان بحنا رنگین کردن **فن** بالفتح و تشدید در بهر حال گونه و نوع از هر چیز و راندن از منتخب و در استعمال فارسی بتخفیف نون بمعنی هنر و داد
فندق شکستن کنایه از بوسه ربودن یعنی بوسه گرفتن از بهار عجم **فندق زدن** آن باشد که دست چپ را مشت کنند و سر انگشت سبابه دست راست بنوعی مابین انگشت
سبابه و وسطی دست چپ بزنند که آواز برآید از بهار عجم و برهان **فصل فا مع واو** ✤ **فوحات** بالفتح و حای مهمله بوهای خوش از منتخب و شمسی **فوات** بالفتح بمعنی فوت شدن
و درگذشتن از منتخب **فوت** بالفتح درگذشتن از حرف ست و تا در این اصلی ست از صراح اگرچه این لفظ مصدر ست لیکن در عرف مردم بمعنی فائت مستعمل میشود **فوهات** بالفتح دهن ها
جمع فوه که بمعنی دهان ست **فوج** بالفتح و جیم عربی گروه و بالفظ کشیدن مستعمل ست از بهار عجم **فوائح** بفتح اول و کسر همزه که حرف چهارم ست و حای مهمله چیزهای خوشبو دهنده
و بوهای خوش از منتخب **فؤاد** بضم اول و فتح همزه که حرف دوم ست و بسبب ضمهٔ ماقبل خود بصورت واو نوشته میشود بر وزن مراد بمعنی دل و بمعنی درون دل
کذا فی المنتخب و اللطائف و شرح النصاب و الصراح و در منتخب نوشته که فواد بفتح و بوا بمعنی دل نادر ست و در تتمهٔ کلام در ینجا مکرر نوشته شد بنابر مصلحتی تا جوینده بیابد **فولاد** بالضم
و واو معروف معرب پولاد از کشف و شرح نصاب **فور** بالفتح و راء مهمله بمعنی هنگام و ساعت و زود و بمعنی جوش خواه در دیگ باشد خواه در چشمه و جز آن از منتخب و کشف و بضم و واو معروف
بر وزن نور نام پادشاه قنوج از برهان **فوز** بالفتح و زاء معجمه رستن و رسیدن بجوی مقصد و فیروزی از منتخب و کشف و لطائف نوشته که فوز بالضم معرب پوز که بمعنی بینی
چهارپایان و چهره بهائم ست **فواق** بالضم بر وزن غراب دیکه از سینه برآید زیرا که قعر معده صعود میکند بطرف فوق بفارسی آنرا الکهک گویند بکسر هر دو ها و هر دو کاف
عربی و ہچکی بهندی نامند از منتخب و قاموس و غرائب اللغات و در منتخب نوشته که هم بمعنی حالتی که بوقت نزع شخص را میشود **فواضل** بخششهای بزرگ و عطاهای نیکو از منتخب
و بعضی از محققین نوشته اند که فواضل جمع فاضله که صیغهٔ اسم فاعل باشد چون صفت فاعلیت امر متعدیست لهذا استعمال فواضل در اوصاف متعدیه میباشد یعنی صفاتی
که از فاعل بسوی مفعول منتقل تواند شد چنانچه عطا و علم و هنر و ادب و فضائل جمع فضیلت ست که صیغهٔ صفت مشبهه باشد چون صفت مشبهه از اوصاف لازم
ذاتیه است لهذا استعمال فضائل در اوصاف لازمه میباشد یعنی در صفاتی که متعدی بسوی غیر نتواند شد چنانکه حسن و ذکاوت و حیا و اصالت و غیره **فواصل**
بکسر صاد مهمله کلمه های اواخر آیات قرآن مجید بمنزلهٔ قوافی در شعر از منتخب **فوفل** بالضم و واو معروف و فتح فا دوم سپاری که با برگ تنبول میخورند و این معرب پوپل ست
از منتخب و کشف و رسالهٔ معربات **فوم** بالضم سیر که بهندی لسن گویند و بمعنی گندم از شرح نصاب و منتخب و برهان **فوران** بالفتح جوشش و بالضم نام شهر قنوج از برهان

فواره بالضم و تخفیف سر جوش از بحر الجواهر و صاحب بهار عجم نوشته که این لفظ مستحدث فارسی زبانان عربی دان ست از ماده فور که بمعنی جوشیدن ست اشتقاق کرده اند تم کلامه و در سراج نوشته که فواره بالفتح و تشدید واو معروفست بعضی گویند که ظاهر اصیغه مبالغه است از فور بمعنی جوشیدن لیکن در عربی مستعمل نیست پس از تصرف فارسیان معرب باشد و از قاموس بمعنی منبع آب دریافت میشود تم کلامه و در منتخب نوشته که فواره بالضم آنچه در دیگ جوش کند و بالفتح و تشدید واو بسیار جوش کننده تم کلامه فقیر مؤلف گوید که فواره بضم اول و تخفیف بهوارہ که لفظ هندی الاصل ست منسوب بهوار که بهندی قطرات باریک را گویند و الف آخر را که بقاعده هندی برای نسبت بود بجهت تخفیف حذف کرده تا از نقل که در او اخر الفاظ عربی بر آن نقل از معنی وصفی بمعنی اسمی می آید لاحق کردند چنانکه تاء در لفظ خلیفه و ذبیحه و کافیه و شافیه و تعریب لفظ هندی بسیار ست چنانکه قرنفل و اطریفل معرب کرن پهل و تر پهل **فوطه** بالضم کمربند و جامه نادوخته لنگ حمامی و بمعنی دستار و رومال نیز آمده و بمعنی نذریکه رعایا داخل خزانه نمایند در اصل فوته بتاء فوقانی بوده و فوطه بطا تصرف ست از صراح و مؤید و مصطلحات و مدار و بهار عجم **فوه** بالضم بوی خوش چنانکه در مغرب دیوان ست و عصا هند الانجات بالفتح نوشته از بحر الجواهر و بالفتح بروزن نوع بمعنی دهان افواه جمع آن از منتخب و بالضم و تشدید واو مفتوحه و هاء مختفی بمعنی چوب بهی باریک که مائل بسرخی باشد و جامه را بدان رنگ سرخ رنگین کنند بهندی آنرا مجیٹه گویند از برهان و سراج **فواکه** بفتح اول و کسر کاف و هاء ملفوظ میوه ها و این جمع فاکهه است که بمعنی میوه باشد **فصل فا مع ها** **فهرست** بکسر اول و سوم آنچه تفصیلے باشد در اعداد و ابواب و فصول و غیره در ابتداء کتاب و غیر آنکه در آن بر اجمال اسامی ابواب فصول و غیره بیان کنند و بعربی آنرا فهرس گویند بحذف تاء فوقانی در منتخب فهرس معرب وست از برهان و سراج و در مؤید و رشیدی فهرست ابالفتح نوشته **فهد** بالفتح بمعنی یوز که جانور شکاریست بهندی چیتا گویند از منتخب و شرح نصاب فهرس بکسر اول و سوم معرب فهرست از سراج و رساله معربات و غیره **فصل فا مع یای تحتانی** **فیفا** بالفتح و حرف سوم نیز فاست بمعنی بیابان هموار از شرح نصاب و صراح **فیحا** بالفتح جوش جهنم از شرح خاقانی و در دیگر کتب لغت یافته نشد مگر در صراح و منتخب معنی فیح مؤید معنی مذکور ست در برهان فنجا بفتح نون و جیم عربی خمیازه و قشعریره و بادیکه بوقت باریدن برف وزد **فیوحات** بضمتین حاء مهمله و میدنها بوی خوش و از ابتهای بهار دمیدن غنچها بسیار و آن جمع الجمع فیح ست که بالفتح بمعنی دمیدن بوی خوش باشد کذا فی المنتخب و جمع فیح فیوح ست **فیخذج** بفتح اول و سکون تحتانی و ضم خاء معجمه و فتح ذال معجمه و جیم عربی حالتی باشد مثل حالت تب که خمیازه و فاژ و سرخی چشم از آثار اوست این لفظ معرب بهیده است از حدود الامراض **فید** بالفتح نام قلعه ایست در راه مکه معظمه که فید نام شخصی آنرا بنا کرده از منتخب و کشف و شرح و برهان نام موضعیست در راه مکه و در لب اللباب نام شهر در راه مکه و در منتخب و برهان بمعنی خرامیدن و نفع نیز آمده **فیل** بهندی تیر کیبی ست در بازی شطرنج که برای حفاظت شاه و دیگر مهره ها خود در پس پیل خود و پیاده نهند تا این هر سه تقویت یافته یکدیگر نمایند و مهره فیل بابن طرف آمدن ندهند **فیروزمند** درین لفظ کلمه مند زائد ست و بعضی محققین نوشته اند که زائد نیست بلکه گاهی الحاق حرف نسبت هم ملحق به امعنی معدد کند پس درین صورت فیروزمند بمعنی فیروزی باشد و از همین قبیل ست مانند شادمان **فیروزه** بالکسر یای معروف و بالفتح نیز معرب پیروزه که بیای مجهول باشد بمعنی کامیاب چون یای مجهول در عربی نباشد در تعریب یا قبل آنرا گاهی مکسور و گاهی مفتوح خوانند و لهذا در قاموس ست که فیروزآباد بفتح و کسر نام شهر از سراج و رساله معربات **فیلقوس** نام پدر سکندر و این مرکبست از لفظ فیلق که بمعنی لشکر ست و از لفظ وس که بمعنی امیر ست حاصل آن امیر لشکر ست از کشف **فیلاقوس** **فیلقوس** نام حکیمی نام پدر سکندر از برهان **فیثاغورث** بالفتح و غین معجمه مضموم نام حکیمی ست این معرب پیتاگورس ست که بضم کاف فارسی و واو معدوله باشد از رساله معربات **فیض** بالفتح و ضاد معجمه بسیار شدن آب و چنانکه از اطراف بریزد و ریختن آب و خیر بسیار و فاش شدن خبر از منتخب و لطائف و صراح و شرح نصاب **فیلسوف** بالفتح بمعنی حکیم و معنی ترکیبی دوستدار علم و حکمت چه لفظ فیلسوف مرکب ست از فیل که بزبان یونانی بمعنی محب و دوست باشد و از لفظ سوف که بمعنی علم و حکمت باشد و جمعش فلاسفه آید و فلسفی منسوب بآنست از بحر الجواهر و کشف و در برهان نوشته که فیلسوف مخفف فیلاسوف بمعنی دوستدار حکمت چه فیلا بالفتح بمعنی دوستدار و سوف بمعنی حکمت

فیصل بفتح فا و صاد مهمله حاکم و حکم کہ فصل کند میان مقدمات حق و باطل فارسیان بمعنی انفصال استعمال کنند و این مجاز است از بهار عجم و منتخب **فیل تل** زود و چیزیکہ بقدر قامت فیل باشد **فیجن** بالفتح و جیم مفتوح بمعنی سداب و آن گیاهیست مثل پودینہ از برهان و منتخب **فیروزهٔ کہن** فیروزهٔ کہنہ بهتر و خوش رنگ و بیش قیمت باشد **فیضان** بفتحات ثلاثہ بمعنی ریختہ شدن آب از بسیاری و جاری شدن آب و فاش شدن خبر از منتخب و کشف و بہار عجم بدانکہ هر لفظیکہ بر وزن فعلان باشد از مصادر در بمعنی حرکت و انتقال باشد پس آن لفظ بفتحات ثلاثہ می باشد چنانچہ حیوان و سیلان و جیران و میلان و غشیان و دوران و جولان و طیران و ثوران و هیجان و نحو هم مگر فارسیان بعضی را ازین الفاظ بسکون ثانی هم آورده اند از سراج و غیر آن **فیل باران** باران آخر برشکال و آن بشدت باشد از مصطلحات **فیروزه** بالکسر و یا معروف معرب پیروزه کہ جوهریست سبز زنگاری رنگ بفتح اول نیز آمده **فیلوله** بالفتح و لام مضموم ضعف بدن و تدبیر و خواب کردن بوقت ظهر و آن سبب جنونست از شرح نصاب **فیئہ** بکسر فا و فتح همزه کہ حرف دوم ست حرف سوم هاء مختفی کہ در اصل تا بوده پس لفظ فیہ بمعنی گروه مردمان نست کذا فی المنتخب این لفظ در ینجا بنا بر معلمی بکر رنوشتہ شد **فی الجملہ** بمعنی بر وجه داند کی و بمعنی حاصل سخن و مجمل کلام از شرح نور اللہ **فیروزهٔ بو اسحاقی** نوعی از فیروزهٔ خوب کہ کان آن ابو اسحاق نام شخصے در نیشاپور پیدا نموده بود از شرح سکندرنامہ از خان آرزو و دیگر لغات **فیروزهٔ حبابی** فیروزه کہ بشکل حباب بر انگیختہ و گنبد دار باشد **فی** بالفتح سایهٔ هر شی پس از زوال یعنی سایهٔ هر چیز کہ بعد نصف النهار باشد و ظل سایهٔ پیش از نیمروز از منتخب و در لطائف سوای معنی مذکور بمعنی خراج و غنیمت بیگزشتن بجهاد نام مع رو فسیم کہ در عربی یا آخر حرف جاره باشد در فارسی ترجمهٔ آن لفظ در **فیافی** بفتح اول فا و دوم مکسور بیابان ها جمع فیفا و مهمله است از کنز

باب قاف

فصل قاف مع الف **قاقم** انگشت نما قاقمی کہ موی دراز لقدر انگشت دست دراز دارد از شرح قران السعدین و بخاطر ناقص فقیر مؤلف میرسد کہ عبارت از پوست قاقمے باشد کہ مع دم آن باشد کہ بصورت انگشت میباشد و هم داشتن آن دلیل اصالت بوده باشد یا آنکہ قاقم انگشت نما مراد از ان بهتر باشد چرا کہ چیز بهتر را بانگشت بنمایند **قاضی بیضا** صاحب تفسیر بیضاوی و بیضا شهریست در فارس **قالب** بفتح لام و کسر لام هر دو درست بمعنی قالب خشت و کفش و چیزیکہ بدان نقش جهیت بر جامہ کنند و بہ هندی آنرا چهاپہ گویند و بمعنی جسم و بدن از منتخب و مدار و خیابان بحر الجواهر و چراغ هدایت **قاب** در آخر بای موحده خوان طعام این لفظ ترکیست از بهار عجم و در مصطلحات نوشتہ کہ قاب لفظ ترکیست بمعنی آوند و ظرف چینی بلن طبق ظرف الطعام آنرا قاب هم گویند و بمعنی استخوان آرنج و پا باشد و در عربی قاب بمعنی ما بین قبضہ کمان و خانہ کمان و مقدار چیزی کذا فی المنتخب و در چراغ هدایت نوشتہ کہ قاب بمعنی خانہ عینک و آئینہ و استخوانها کہ بدان قمار بازند بہ هندی بانسہ نامند **قامت** بمعنی قد و اشارت ست باین کلمات کہ بوقت استاده شدن امام لو تکبیر گویند قد قامت الصلوة **قانت** بکسر نون فرمان برنده و دعا خواننده در نماز و خاموش از منتخب و لطائف **قاذورات** بضم ذال معجمه پلید پیاد نجاست از منتخب **قاضی چرخ** ستارهٔ مشتری کہ سعد اکبر ست **قاعد** نشستہ و نشیننده و زنیکہ از حیض و زادن باز مانده باشد از منتخب **قائد** بکسر همزه کہ حرف سوم ست عصا کش مردم کور و بمعنی لشکر کش و سردار فوج از منتخب **قاصد** آهنگ کننده و راه رست رونده و چوب شکستہ و گاهی در استعمال **قاتل** بمعنی مستعد قتل هم می آید **قار** بر ای مهمله در ترکی برف را گویند و قیر بمعنی قیر و آن صمغیست سیاه لهذا نسبت این لفظ بجز ها سفید و سیاه هر دو کنند از سراج و برهان و لغات ترکی قار بمعنی قیر از منتخب و نیز در عربی قار برا شده و بمعنی قم اهر گیرنده کہ صیغهٔ اسم فاعل ست از قرار **قاصر** کوتاهی کننده منتخب **قاطر** در ترکی استر را گویند کہ بعربی آنرا بغل نامند و بهندی کهچر گویند ظاهر این لفظ تار فوخانی بوده و متاخرین بطا بدل کرده اند **قاشقگر** در ترکی بمعنی آمیختہ اند **قاچ** بکسر سین مهمله نرد برکاری دار ممتاز سراج و منتخب **قاشو** بضم شین معجمہ آب یازدهم از شرح نصاب و در منتخب نوشتہ اسب هم از ده اسب کہ پس همه اسپان دود آنرا فسکل نیز گویند **قادر انداز** و **قدر انداز** بمعنی تیر انداز کامل هنر و بخطا از رشیدی و بهار عجم و برهان و چراغ هدایت **قائم انداز** شطرنج باز کامل و بی نظیر و مراد بمعنی غالب از بهار عجم و برهان **قاز**

بزاز همه نام طائر معروف واین لفظ ترکیست از سراج و غیره و آن نوعی از بدست **قاموس** دریای عمیق وجای ژرفترین اندر بلاد میان دریا و نام کتابی ست

در لغت از مجد الدین بن یعقوب فیروزآبادی از منتخب و شرح نصاب از یوسف بن یانع **قابوس** بباء موحده و سین مهمله نام پادشاهی معرب کاؤس

از منتخب و بعضی نوشته که نام حکیمی که پادشاه استرآباد بود **قاش** لفظ ترکیست بمعنی ابرو و بمعنی پاره دراز که از جانب طول میوه‌ها بریده باشند بهندی پهانک گویند

قاص بتشدید صاد مهمله قصه خوان و واعظ و برپی کسی آینده و خبر دهنده از منتخب و قاموس **قامع** شکننده و خوار گرداننده از منتخب **قارع** بعین مهمله فال

زننده بقرعه دستور کشتی کننده و کسیکه موی سر او بعلت ریخته باشد قبول کننده مشورت و کسیکه باز ایستد از آنچه فرمایند از منتخب و غیره **قاع** در عربی بمعنی

بمعنی زمین هموار و فراخ از کشف و منتخب **قاصرات الطرف** زنانی که گوشه چشم بسوی غیر شوهر نگردانند **قاف** نام کوهی که گرداگرد عالم است گفته اند که مرد

از منتخب **قاطع طریق** بمعنی قطاع الطریق که رهزن باشد **قاتق و قتق** در ترکی بمعنی ترشی که در آشها کنند از سراج **قاشق** بضم شین معجمه چمچه و این لفظ

ترکیست **قادر علی الاطلاق** صاحب قدرت بر هر کاری **قاق** لفظ ترکیست بمعنی گوشت خشک کرده شده که آنرا بریان کرده میخورند مجازاً بمعنی لاغر و ترکه

از برهان و منتخب نوشته که بمعنی مرد بسیار دراز و در رساله معربات نوشته که قاق بمعنی قسمی است از نان معرب کاک نیست بلکه تصرف فارسی زبانان است که

مسموع آنها کمه بمخرج حرف زنند کاک را قاق گویند **قائل** بکسر همزه گوینده و قیلوله کننده از منتخب و در عرف بمعنی اقرار کننده بر خطای خود **قابل** پیش آینده و قبول کننده

و سال آینده و سزاوار و پسندیده و ضامن از منتخب **قال مقال** گفتگوی بسیار از چراغ هدایت **قاقم** بضم قاف دوم جانوریست که پوستش بغایت سفید

و ملائم باشد و از آن پوستین میسازند از برهان **قائم** باصطلاح شطرنج بازان آنکه هر دو حریف برابر باشند از فردوس اللغات **قازغان** بزاء معجمه بتین دیگ

مسین از لطائف و در غرائب اللغات نوشته که قزغان بمعنی ظرف آهنین که در آن روغن اندازند و چیزی بریان نمایند آنرا کرهائی گویند و این لفظ ترکیست

قاآن بر وزن سامان لفظ ترکی است نام پادشاه بسیار عادل و سخی و لقب پسر چنگیز خان و حالا لقب پادشاه ترکستان و مجازاً هر پادشاه جلیل القدر را گویند از

نفائس الفنون و رشیدی **قاطن** بکسر طای مهمله مقیم **قاطنین** مقیمان و باشندگان ضد مسافرین **قاب قوسین** مقدار دو کمان **قال کردن** حرف زدن

و نغمه خواندن **قانون** این لفظ سریانیست یا یونانی بمعنی اصل هر چیز و سطر کتاب و سطر جدول و نیز مقیاس هر چیز یعنی آلۀ اندازه کردن هر چیز و مجازاً بمعنی قاعده

و دستور و نام کتاب ابو علی بن سینا در علم طب و نام ساز معروف و آن تخته باشد پهن با تارهای بسیار تا لفظ مقیاس هر شئی از بحر الجواهر و صراح و قاموس و شرح تهذیب و

باقی از جاهای دیگر و در برهان نوشته که قانون معرب کانون است برای معالجه مذکور **قاش زین** بمعنی خانۀ زین **قائم ریختن** مغلوب و عاجز شدن از برهان و بهار عجم **قالن**

بفتح لام و مهمله نام هیکوا فی در زمانه سنتم انبرهان و نام پسر خانخانان نام عبد الرحیم **قائن** برادر شوهر و برادر زن از لغات ترکی **قاقلتین** مرزو آلا بکسر خبر سفید **قالب**

تهی کردن بیهوش شدن و بیجان شدن از شرح الشعرا **قان** بمعنی خون و این لفظ ترکیست از لغات ترکی نوشته شد **قافیه شایگان** قافیه که مشتمل بر ایطای جلی که

حرف زائد را با صلی قافیه گردانند چنانکه دلیران و مردمان یا لبان و دهان یا آهنین و نگین یا فسرده و چین یا خندان و گریان یا کمان و کمان یا خوردن و خفتن یا گلشن و سوسن آید نام

و شایگان در فارسی کاری که بحکم حاکم کنند بلی مزد و منت همه بیگار گویند چون کار بیگار زشت و خراب باشد همچنین این قسم قوافی نیز بسبب بی اهتمامی و زشتی با آن کار

مشابهت دارد لهذا این را نیز شایگان نام نهادند از رسائل قوافی نوشته شد **قافیه تنگ شدن** عاجز شدن در گفتار و کردار از برهان و سراج **قاطعین** مسافرین

قانتین بکسر نون و کسر تای فوقانی فرمان برندگان و دعا خوانندگان در نماز و غیر شان **قالین** لفظ ترکیست بمعنی قالیچه که فرش مشهور است **قابو** بضم با بفارسی

لفظ ترکیست بمعنی دروازه و بضم با عربی در ترکی بمعنی فرصت **قاطبه** بکسر طای مهمله و فتح موحده و این لفظ دائما منصوب منون می آید بمعنی این لفظ قاطبۀ تمام

و همه است از مدار و شرح نصاب و بهار عجم و غیره **قاپخانه** قمار خانه چه قاپ بباء موحده در اصل بمعنی استخوان است که بدان قمار میبازند از چراغ هدایت **قاروره**

حقه بارود و نوعی از پیکان و بمعنی شیشه کوچک مدور که بصورت مثانه سازند و در آن بول بر کنند و چون بول نیز بدین نام خوانند پس این

مجاز باشد تسمیة الحال باسم المحل از بحر الجواهر و لطائف **قافله** بضم قاف دوم الایچی کلان که پوست آن سرخ مائل به تیرگی باشد از برهان **قاه قاه** خنده باواز
از برهان **قابله** بکسر بای موحده در اصل لغت بمعنی متکفل و ضامن است مگر بمعنی دایه که بوقت تولد بچه بپذیرد و خدمت بچه و زچه کند از شرح نصاب یوسف بن مانع **قارعه**
حادثه زمانه و مصیبت بمعنی قیامت از منتخب و لطائف **قاهره** غالب چیره و زبردست و نام شهر در مصر از منتخب و غیره **قافیه** در لغت از پی رونده است و این
لفظ از قفو گرفته اند و قفو بمعنی از پی رفتن است چون بیشتر آنست که قافیه در پی تمام لفاظ بیت یا در پی اکثر آنها واقع میشود گویا از پی آنها میرود لهذا قافیه نام کرده
و باصطلاح عبارت است از حرف یا حروف که آنچه تکرار باید در الفاظ متشابه الاواخر با لفظی متغایر المعانی که واقع اند در اواخر مصراع ها یا ابیات از رساله عطا و دیگر رسائل
قافیه قاعده بکسر عین مهمله زن نشسته و بمعنی دستور و بنیاد از منتخب **قافله** بکسر فا گروه از سفر بازگردند ها خود از قفول که بمعنی از سفر باز گشتن است لهذا فی الصراح حالا
برای تفئول خیر بمعنی گروه بسفر رونده نیز استعمال نمایند **قائمه** بمعنی پایه از موید و باصطلاح علم هندسه آنرا گویند که خطی مستقیم را بر خطی مستقیم مفروض منحنی نصب
و قائم کنند که از سو و پهلوش دو زاویه برابر یکدیگر پیدا شوند پس هر یکی را از این دو زاویه قائمه گویند و هر یکی را از آن خطوط که بدان زاویه قائمه پیدا شود عمود و نامند
از تحریر اقلیدس **قالی** بکسر نون بمعنی بسیار سرخ از شرح نصاب و منتخب و درین لفظ بسیار نوع دست ظاهر از توافق لسانین باشد میان عربی و ترکی
قاری خواننده از منتخب **قاسی** سخت سیاه دل از منتخب **قاصی** بالصاد مهمله نهایت رسنده از منتخب بمعنی بعید و باشنده راه دور
قاضی حکم کننده داد کننده **قاقی** بکسر بای فارسی و ترکی صد و آن را گویند **قالی** نام قوم **قالوچی** بیای فارسی بمعنی دربان و این لفظ ترکیست

فصل قاف مع بای موحده

قبا بالفتح جامه و دهی معروف و بضم موضعیست نزدیک مدینه منوره که مسجد قبا منسوب بآنست از منتخب **قبعثری**
بفتحتین شتر بزرگ که بار بسیار کشد و جانوریست در دریا و بحر سخت بزرگ خلقت و نام شاعریست معروف بفصاحت از منتخب **قباچه** قبای کوچک از
برهان قاطع **قباب** بکسر اول و دو بای موحده جمع قبه بمعنی گنبد و اکثر نامند و قباب بالضم چنانکه مشهور شده خطاست از کشف و منتخب **قبب** بکسر قاف و فتح
بای موحده اول جمع قبه **قبقاب** بالفتح و بدو قاف و بدو بای موحده نعلین چوبین و بمعنی دروغ گوئی و شتر مست آواز کننده و شیر غرنده و اندام فراخ سان مهوا
که بدان جامه را لحیو کنند از منتخب **قباحت** زشتی و بدی **قبج** بالفتح و جیم عربی معرب کبک که طائر معروفست از منتخب **قبح** بالضم زشتی از منتخب **قبیح** زشت و نابکار
قبایح زشتیها **قبوح** بالضم جمع اول و ضم ثانی زشت و زبون از فردوس اللغات **قباد** بالضم نام یکی از پادشاهان کیان نام پدر نوشیروان و او از آل ساسان بود و نام
معز الدین که پادشاه دهلی بوده هست و پسر پادشاه عظیم را گویند از برهان و شرح لطائف و در جواهر الحروف نوشته که در اصل این لفظ کواد بود زیرا که کاف در معارض آید
قبق انداز بفتحتین تیرانداز هدف زننده چه **قبق** بفتحتین بترکی کدو را گویند و در زمانه قدیم ترکان کدو را از چوب را آن تخته نشانه تیر زدند حالا بجای کدو طشت را
نیز بند **قبایگاه** مجوس کنایه از آتش از برهان **قبس** بالفتح و سکون بای موحده و سین مهمله آتش گرفتن و بفتحتین پاره آتش یک بای و دو بای از شرح نصاب و شرح **القبض** بالفتح
و ضاد معجمه بسر انگشتان گرفتن چیزی و بفتحتین در شکم درد پیچیدن و شادمانی و بزرگ و بفتح اول کهر بادشاهان از منتخب **قبض** بفتحتین رمه و گرفتگی شکم از بحر الجواهر و بفتح اول
و سکون بای گرفتن و گرفتگی و در عروض نام زحاف و آن انداختن حرف پنجم ساکن است چون مفاعیلن بهرح یا مفاعیلن بفتح مفاعلن بماند و در بحر متقارب
از فعولن نون بیفتد از فعول بماند بضم لام **قبچاق** بکسر نام دشتی است میان تورانان ترکستان که اتراک آنجا بسیار بیرحم و مردم کش میباشند متاخرین
از جا لم تسمیة الحال باسم المحل باشندگان بکمار آنرا قبچاق گویند و مجاز آن لفظ قبچاق بمعنی بیباک نیز می آید از برهان و لغات ترکی از رشید **قبول** بالفتح الی
پذیرفتن و این زن مصدر شاذ است و بفتحتین شیر آمدن از صراح و منتخب و کشف و بعضی که بادمای آخر افزوده قبولیت گویند خطاست ماخذ فرید **قبول**
استعمال عام اکثر معنی مقبول آید **قبل** بالضم فرج زن و بفتحتین نگریستن و ده ها و بمعنی نصد و بر که بمعنی جانب پیش است بکسر قاف و فتح بای موحده بمعنی طرف و جهت و جانب مجاز آن بمعنی
طاقت هم آمده و بفتح اول و سکون ثانی ضد بعد یعنی پیش و بفتحتین بلند زمین از منتخب و کشف و بحر الجواهر **قبائل** گروهها جمع قبیله از منتخب **قبیل** پذیرفتار و بمعنی گروه مردم

از منتخب **قبة الاسلام** بالضم لقب شهر بخارا در منتخب نوشته که لقب بصره است **قبا گردن** چاک کردن جامه و پیراهن از بهار عجم و چراغ هدایت و جهانگیری
و سراج **قبه** بالضم و تشدید با بنای گرد و دراز چون گنبد و هر چه مثل آن باشد چون قبه سر و قبه بیماری از منتخب و گاهی مراد از آن چتر و خیمه و عقد باشد یعنی کنگره و کلس نیز آید
در رساله معربات نوشته که معرب کبه است و در شرح خاقانی بمعنی سواد شهر نوشته **قبرغه** بالفتح قاف و ضم بای موحده و سکون رای مهمله و غین معجمه ترکی است
بمعنی پهلو و استخوان پهلو **قباله** بالفتح پذیرفتاری کردن و مجازا بمعنی ضامنی نامه و خط شرعی از منتخب و صراح و موید و کشف و مدار و ...
بکسر چنانکه مشهور است **قبله** بالضم بوسه و بالکسر کعبه و جهتی که بدان رو کنند در نماز از منتخب و در شرح نصاب ملا یوسف بن مانع نوشته که قبله در اصل
لغت بمعنی یکنوع پیش کرده شده چه فعله بالکسر برای نوع باشد و اگرچه قبله مصدر است مگر بمعنی مفعول مستعمل **قبیله** گروهی جماعتی را گویند که از اولاد یک پدر باشند
از برهان **قبضه** بالفتح آنچه در مشت گیرند و دسته چیزی و بالضم بقدر یکدست و بقدر یک مشت از سر چیزی از منتخب و مدار و صراح **قبره** بالضم و تشدید بای
موحده طائریست خوش آواز و تاجی مثل هدهد بر سر دارد از شرح نصاب و در منتخب نوشته که چکاوک است که آنرا ابستو نیز گویند عوام آنرا ابابیل نامند و در موید بمعنی
سرخاب نوشته **قباق انگنی** بفتح اول و ثانی بالف غیر ملفوظ و سکون ثالث بمعنی هدف زنی و آنچنان باشد که چوبی چهل یا پنجاه گز طویل در میدان استاده کرده
و طشت مس یا نقره وغیره بالای چوب تعبیه نمایند و سواران در عین دوانیدن اسپ تیر یا تفنگ بران طشت میزنند و در زمانه قدیم سلاطین ترک بجای
طشت کدوی طلائی یا نقرئی از آن چوب می آویختند چه قبق بفتحتین و بفتح اول و ضم ثانی بترکی کدو را گویند **قبولی** قسمی از پلاؤ که برنج با دال نخود آمیخته
می پزند **قبطی** بالکسر طای مهمله منسوب بقبط که شخصی بود از بزرگان نوح علیه السلام و قبطیان که اهل مصر و تابعان فرعون بودند از اولاد وی بودند
قبضه بهرامی نوعی از گرفت قبضه کمان است و آنچنان باشد که بخنصر و بنصر و وسطی قبضه را گرفته می نمایند و سبابه و ابهام را حلقه وار کرده چند تیر بران
میگیرند تا بوقت زدن انگشتی هر بار حاجت بکشیدن تیر از ترکش نیفتد و این گرفت قبضه کمان منسوب است به بهرام که یکی از استادان فن تیر اندازی
بوده است **فصل قاف مع تای فوقانی** ✤ **قتلی** بالفتح اول و سکون ثانی و فتح لام و در آخر الف مقصوره بمعنی مقتولان
این جمع قتیل است **قتق** بالفتح اول و کسر ثانی بالهاست و کشک این ترکی است بمعنی ترشی که در آش کنند و نان خورش سازند از برهان
و سراج **قتیل** بمعنی مقتول می آید یعنی کشته شده خواه زن باشد خواه مرد از کشف و منتخب **قتال** بکسر اول با هم جنگ و سلاح کارزار کردن
و بالفتح و تشدید تا بسیار کشنده و قتل کننده **قتام** بالفتح بمعنی گرد و غبار از منتخب و شرح نصاب **قتی** بالضم و تشدید در ترکی صندوقچه را گویند
فصل قاف مع ثای مثلثه ✤ **قثا** بالکسر و تشدید ثای مثلثه بمعنی خیار دراز از منتخب و شرح نصاب **قثد** بالفتح
خوردن خیار و بالکسر شتر بزرگ کوهان از منتخب و بفتحتین بادرنگ و آن از خیار کوچک باشد از منتخب و شرح نصاب و صراح
فصل قاف مع جیم فارسی ✤ **قچ** بالضم میش نر شاخدار جنگی از برهان و لطائف ظهیر الدین بلفظ ترکی است **فصل قاف**
مع حای مهمله ✤ **قح** بالضم و تشدید بمعنی ساده خالص و درشت و جفاکار از منتخب **قحف** بالکسر کاسه سر یعنی استخوان فوق دماغ
از قاموس و صراح و کشف **قحطان** بالفتح نام یکی از پسران سام بن نوح علیه السلام **قحبه** بالضم زن بدکار و فاحشه مشتق از قحاب که بالضم است بمعنی سرفه
و سعال چون خواهش عرب در روز بالاواز سرفه طلب مینمایند لهذا باین اسم موسوم شد **فصل قاف مع دال مهمله** ✤ **قدمت** بالکسر و **قدامت** بالفتح دیرینه
شدن و کهنگی **قدح** بالفتح شکافتن و شکستن و خوردن کرم چوب و دندان او آتش زدن و عیب کردن و طعنه زدن در نسب کسی و آن ضد مدح باشد و بفتحتین کاسه
و بالکسر تیر بی پیکان و تیر قمار و آن ده تیر باشد که عرب بدان بازی کنند از صراح و موید و کشف و منتخب و لطائف **قد** بالفتح و تشدید دال بدرازا شگافتن و از بیخ بریدن
کردن سخن و بمعنی بالای بالاقامت و تقطیع و اندام و پوست بزغاله که از آن ظروف سازند از منتخب و بتخفیف دال نیز آمده **قدید** بالفتح گوشت بریده ...

در آفتاب خشک کرده نگاه دارند تا بوقت حاجت بریان کرده بخورند و پارچه های آن گوشت را دراز و تنگ می تراشند تا زود خشک شود از منتخب و برهان و کشف **قدر** بالکسر بمعنی دیگ خواه مسین باشد خواه سفالین یا کلان باشد یا کوچک و بفتح اول و سکون دال عزت و بزرگی و بزرگ داشتن و اندازه چیزی و اندازه کردن و قسمت و روزی و توانگری و بی نیازی و طاقت و بفتحتین قضا و حکم و نهایت و اندازه چیزی و حکم کلی و حکم الهی در روز ازل و اندازه کرده خدای تعالی برای بنده در لطائف تقدیر از منتخب و مدار و بهار عجم و در مصطلحات نوشته که قدر بفتحتین و بفتح اول و سکون ثانی برابر و مساهم و شریک نیز آمده و در خیابان نوشته که قدر بسکون دال و فتح آن هر دو صحیح است چنانکه در صراح آمده بمعنی اندازه کرده خدا برای بنده و بمعنی مطلق اندازه نیز آمده تم کلامه **قدر انداز** تیرانداز بخطا که تیرش بخطا نرود از چراغ هدایت و رشیدی و برهان **قدس** بالضم و بضمتین پاکیزگی و پاکی و نام کوهی از منتخب و در کشف و صراح بضمتین پاک و پاک شدن و بالضم و سکون ثانی نام کوهی بزمین نجد و کوهیست در زمین بیت المقدس **قدوس** بالضم و تشدید بسیار پاک و نامی از نامهای حق تعالی **قدر مشترک** عبارتست از مفهوم کلی که در افراد خود مشترک باشد مانند وجود مطلق که هیئتش مقداریست مشترک در افراد موجودات مثل حیوان و انسان و غیره **قدر اول** بدانکه جمله کواکب مرصوده که یکهزار و بیست و پنج اند و از همینها اشکال بروج و غیره مرکب شده اند هرگاه که مقادیر این ثوابت مرصوده باعتبار کلانی و کوچکی مختلف است پس شش قسم قرار داده اند هر قسمی را قدر علیحده است تفاوت هر قدر کمی ششم حصه است از یکدیگر پس کواکب قدر اول پانزده اند و کواکب قدر ثانی چهل و پنج و کواکب قدر ثالث دو صد و هشت و کواکب قدر رابع چهار صد و شصت و چار و کواکب قدر خامس دو صد و هفده و کواکب قدر سادس چهل و هفت از شرح چغمینی فارسی **قدام** بکسر اول و فتح دال دیرینه شدن و دیرینه و کهنگی و قدیم بودن و یکی از صفات حق تعالی است از کشف و منتخب و صراح و بفتحتین بمعنی پای و هفتم حصه از هر چیز که سایه آن بگیرند و مسافت میان هر دو پای در رفتار **قدوم** بضمتین مصدر است بمعنی آمدن از جای و باز آمدن از سفر و بفتح اول و ضم دال بمعنی تیشه نجاران از منتخب و شرح نصاب **قدرخان** بفتحتین لقب بادشاه چین از برهان و بعضی گفته اند که لقب بادشاه ترکستانست **قد کشیدن** ظاهر و نمایان شدن **قدغن** بالفتح و غین معجمه نیز مفتوح ظاهر الفاظ ترکیست و بمعنی تاکید و تقید **قدر دان** بفتح قاف و سکون دال صحیح باشد بعض مردم از بی التفاتی دال را نیز متحرک خوانند و این خطاست **قدسیان** بالضم فرشتگان و صلحا و اولیاء الله **قدم بر سر چیزی نهادن** بمعنی ترک آن چیز کردن از مصطلحات **قدوه** بالکسر و الضم بمعنی پیشوا از منتخب و کشف **قدر مایه** بفتحتین بمعنی اندک مقدار **قدوری** بضمتین منسوب به بیع قدور و این لفظ قدور جمع قدر بالکسر بمعنی دیگ سفالین و غیره از لب الالباب **قدیمی** در آخر این لفظ یای زیادت یا خطا باشد چنانکه در سنه یاد تی و جدید **قدغنچی** بمعنی تاکید کننده و بمعنی دربان و چوبدار و محصل انعام هم

فصل قاف مع ذال معجمه

قذی بفتح اول و ثانی و در آخر الف مقصوره و بصورت یا خاشاک در چشم افتادن و بمعنی خاشاک و بکسر اول خاک باریک از منتخب و قاموس **قذر** بضمتین پلید و نجاست و بفتح اول و کسر ذال معجمه پلید از منتخب و در لطائف بفتحتین **قذف** بفتح سنگ انداختن و دشنام دادن و بزنا و بدی نسبت کردن و قی کردن و بفتحتین بیابان فراخ از منتخب و لطائف و شرح نصاب **قذعمل** بضم اول و فتح ذال معجمه و سکون عین مهمله و کسر میم شتر فربه از جار بردی و ترجمه شافیه از طالع سعد **قذال** بفتح پس سر از دو طرف سر و دنبال گوش اسپ از منتخب و موید

فصل قاف مع رای مهمله

قردمانا بضم قاف و ضم دال گردباد صحرائی از برهان **قرنا** و کرنا بفتح در اصل خرنا بود و بمعنی نای بزرگ زیرا که خر بمعنی کلان می آید خای معجمه بقاف و کاف بدل میشود از جواهر الحروف **قربا** بالضم و بای موحده مفتوح و در آخر الف بصورت یا بمعنی نزدیکی و خویشی از منتخب **قرا** بکسر اول مهمانی و بضم اول و مد جمع قریه و بالضم و تشدید جمع قاری و بالفتح و تشدید خوشخوان از منتخب چون مرد خوابنده آرام دوست باشد لهذا مجازاً بمعنی گرانجان نیز آمده و بفتح اول و تخفیف در ترکی رنگ سیاه را گویند **قرء** بضم اول و سکون را و بعد آن همزه بمعنی طهر که ضد حیض ست و بمعنی حیض نیز آمده و این از لغات اضداد است از شرح نصاب و منتخب **قرطعب** بکسر اول و سکون را و فتح طای مهمله و سکون عین مهمله و بای موحده بمعنی

نی قلیل از جایی بری قراب بکسر اول و بای موحده نیام تیغ و خنجر و بالکسر نزدیک شدن و نزدیکی از منتخب و صراح و بعضی بمعنی جریب مساحت و مشکهای آب
نیز نوشته اند و در مصطلحات نوشته که قراب بکسر اول لغت ترکیست بمعنی نیام تیغ و مجد الدین علی قوشجی این لفظ را بمعنی عربی نوشته پس توافق لسانین باشد
قرب بکسر اول و فتح ثانی و بای موحده مشکهای آب جمع قربه از لطائف قریب نام بحری از نوزده بحور اشعار قرانات بکسر جمع الجمع قرن است که مدت
سی سال باشد چه قرانات جمع قران است و قران بکسر جمع قرن چون بحار جمع بحر است قرت بالضم و تای فوقانی خبزات خشک یک دم آب و این لفظ
ترکیست از فردوس اللغات قروت بضمتین و در آخر فوقانی در ترکی پنیر و خبزات خشک شده از فردوس اللغات قرارات خوراکها و علوفه های
سپاهیان از شرح قران السعدین قروت شدن صحبت برهم خوردن صحبت از چهار شربت قراءت بکسر اول بروزن بدایت بمعنی خواندن
و باصطلاح نام علم تجوید از مخارج برآوردن حروف و این لفظ بروزن حکمت نیز آمده قراح بفتح و حای مهمله آب صاف و خالص هر چیز از منتخب و شرح نصاب
قرح بالفتح و حای مهمله زخم کردن و ریشی که بفساد منجر شود از شرح نصاب و منتخب قروح بضمتین جمع قرحه که بمعنی جراحت است از منتخب قرد بالکسر و دال مهمله
بوزینه که آنرا کپی نیز گویند از منتخب قراد بضم اول و دال مهمله بمعنی کنه و آن جانوریست که در بدن سگ اکثر باشد در هندی چیچری گویند قر بیر خنکی چشم و
خنک چشم یعنی شادمان از لطائف قراقر بفتح قاف اول و کسر قاف ثانی جمع قرقره که بفتح هر دو قاف است بمعنی آواز بطن که در اندرون شکم مفهوم و مسموع
شود از بحر الجواهر و قزیل قر بالضم و تشدید رای مهمله بمعنی سرما که فصل زمستان باشد و سری بالفتح و تشدید چیزیکه سرد باشد از شرح نصاب قرص مار نام
دوائی مرکب از مار و دیگر ادویه که دافع زهر مار است قراسنقر بفتح اول و ضم سین مهمله و سکون نون و ضم قاف لفظ ترکیست نام مرغ شکاری سیاه رنگ و گاهی کنایه
باشد از شب و نام پادشاهی و نام غلامان ترک نیز میباشد و آقسنقر بمعنی سنقر سفید و کنایه از روز قرمز بکسر اول و سکون دوم و چهارم که زای معجمه است و آن چیزی
باشد که بدان ابریشم را سرخ رنگ رزند و در حقیقت آن جانوران باشند کوچک بقدر نخود که در بیشه کلاک ... میشوند آنرا خشک کرده نگاه دارند بوقت
حاجت جوش داده رنگ سرخ حاصل نمایند و لفظ قرمز معرب و مخفف کرم کز است چون در اصل کرم کز بود یعنی کرمیکه بدان کز یعنی ابریشم را رنگ کنند پس معرب
کردند قرمز شد بعده تخفیف کرده قاف دوم را حذف کردند قرمز شد از سراج و در برهان بکسر اول و سوم بمعنی جانوران کوچک که بدان ابریشم را رنگ سرخ دهند
و در چراغ هدایت بکسر اول و فتح میم قربوس بفتح اول و ضم بای موحده بلندی پیش زین که آنرا اخنای زین گویند از برهان قرناس بالضم بمعنی کوه از
قاموس و نیز نام دیوست قرطبوس بکسر قاف و سکون را و فتح طای مهملتین و ضم بای موحده بلای عظیم و داهیه از جار بردی قریض بفتح اول و کسر ثانی و ضاد
معجمه بمعنی شعر یعنی کلام منظوم از منتخب و بضم قاف و فتح را نام قبیله است از یهود از لطائف و صراح قرب فرائض آنکه حق تعالی مانند سالک فاعل و مدرک
باشد و بنده با قوای و اعضای و جوارح خود بمنزله آله وی شود از کشف و بعضی نوشته که قرب فرائض بمعنی قرب حق که بنده را بسبب ادای فرائض حاصل شود
قرط بالضم و طای مهمله گوشواره از منتخب و کشف و صراح و در برهان نوشته که قرط بالضم آواز فرو بردن آب بگلو قرواط بالکسر بعضی از شارحان سکندرنامه بمعنی
سفینه ... و قرواط صفت اند چنانکه روس صفت اند و مدار الافاضل و موید قرواط بمعنی خنیک نوشته و آن مشک چرمین باشد که آنرا پر باد کرده
بران نشسته از دریا عبور نمایند والله اعلم بالصواب قرع بالفتح و عین مهمله کدوی که تر و سبز باشد و بمعنی کوفتن و زدن و بفتحتین ... و بضم اول و فتح ثانی
جمع قرعه که بدان فال زنند از شرح نصاب و منتخب و در جایی از شارحان نصاب در ترجمه لفظ حمی گفته که قرع لفظ ترکیست بمعنی چراگاه پس این چگونه درست باشد چرا که عین مهمله در ترکی
نمی آید ... قرغ بضمتین و غین معجمه که قرق و قورق مبدل است والله اعلم بالصواب قراباغ بفتح شهریست در حد ... ایران قرقف بفتح هر دو قاف بمعنی شراب
و نام کنات ... سپاهیان در مذهب ... از منتخب و موید و شرح نصاب قرناق و قرنق بالضم و حرف ثالث نون خدمتگار و کنیزک این لفظ ترکیست از لطائف قرق بالفتح
آواز ماکیان باشد لفظ عربیست کذا فی المنتخب و بالفتح در ترکی بمعنی دنبه کذا فی المدار و بالضم نیز در ترکی بمعنی نگهبانی و در مصطلحات قرق بالضم بمعنی منع و بازداشتن در چراغ ...

فرق شدن بفتحتین بمعنی منع شدن **قرطق** بالضم معرب کرته یعنی پیرهن معروف **قرمساق** بضم قاف وفتح را وسکون میم مردیکه زن خود را بدیگران بدهد لفظ ترکیست ازلغات ترکی نوشته شد **قرنفل** بفتحتین و ضم فا نام درختیست معروف واین معرب کرن پهول ست ومعنی آن در هندی گل گوش چرا که کرن در هندی گوش را گویند وپهول بمعنی گل چون اکثر زنان هند در سوراخ گوش گذارند لهذا باین اسم مسمی گشت لذا سراج ورشیدی **قراول** بالفتح اول وضم واو لفظ ترکیست بمعنی کسیکه به بندوق شکار اندازد از بهار عجم و در چراغ هدایت شکار انداز برق انداز و در کشف بمعنی پیشرو لشکر و در لغات ترکی بمعنی شکار و فوجی که برای تعیین مکان جنگ معین شود و در مصطلحات فوجی که پیش پیش رود از سپاهی زدن یعنی نمودار شدن دشمن خبر دهد چه قراول در ترکی سپاهی را گویند **قرب نوافل** مولانا عبد الرحمن نوشته اند که بنده سالک فاعل ومدرک باشد وحق تعالی آله وی شود از کشف ونزد بعضی قرب حقتعالی که بنده را بسبب التزام نوافل حاصل شود **قرمل** بکسر قاف وکسر میم شتر کره بختی از منتخب **قرام** بکسر اول پرده تنک وباریک و بمعنی پرده رنگین ومنقش نیز نوشته از کشف ومنتخب ومدار **قرم** بالفتح شتر نر ومهتر قوم از منتخب وشرح نصاب **قراقرم** بفتح قاف اول وضم قاف ثانی وضم را مهمله نام شهری از ترکستان یعنی لفظ ترکیست **قرن** بالفتح اول وسکون ثانی شاخ حیوان وگیسو ومدت طویل و در تعیین آن اختلاف ست صاحب قاموس نوشته که صد سال و در منتخب سی سال یا هشتاد سال یا صد سال و در برهان هشتاد سال وبعضی گویند که سی سال ست و در صراح وکشف وغیره سی سال و فی زماننا همین مختارست مگر انوری در شعر خود برای همین سی بفتحتین آورده و در منتخب نام موضع بفتحتین بدر قبیله ایست از یمن و اویس قرنی ازانست **قرین** مصاحب وهمنشین و یار از منتخب وبمعنی مثل ونظیر هم آمده **قراطغان** بفتح قاف وضم طا مهمله وغین معجمه نام بادشاه عراق **قراطغان** لشیه شمیمن صورت قراطغان شاه که بادشاه عراق بوده. کودکان برای بازی بازپشم سازند **قرطین** بالضم وطا مهمله مفتوح دو گوشواره و حضرت حسنین رضی الله عنهما نیز مراد دارند از مدار و لطائف **قرص** و تین بمعنی گهریال واین لفظ ساخته هندیان فارسی انست **قرون** بضمتین جمع قرن بمعنی شاخهای حیوان و زمانهای طویل **قراین** بفتح اول وکسر همزه که حرف چهارم ست جمع قرینه از منتخب **قربان** بالضم چیزیکه در راه خدای تعالی تصدق کنند وبدان تقرب جویند بخدا از منتخب و قربان در محاوره فارسیان بمعنی کمان دان آن والی باشد که در ترکش دو خنه حمائل وار در گردن اندازند بطوریکه ترکش پس دوش میماند وگاهی سواران کمان خود را دران وال نگاه دارند و قربان بالفتح بمعنی نزدیک شدن ونیز کنایه از جماع باشد از منتخب و در لطائف وکشف وصراح باینمعنی بالکسر است **قران** بکسر اول قرین شدن و اتصال چیزی بچیزی و حج و عمره باهم کردن و باصطلاح علم نجوم یکجا شدن دو کوکب از جمله هفت کواکب سیاره سوای شمس در یک درجه یا بیک دقیقه قران زهره با مشتری قران ماه با زهره یا مشتری در حق مولود برای کردن هر کار بغایت نیکوست وصاحبقران کسیکه وقت ولادت او زهره و مشتری را قران باشد و برج قران طالع او باشد وصاحبقران لقب امیر تیمور است که بادشاه شش اقلیم بوده است بدانکه چون برج را سی حصه کنند هر حصه را درجه گویند وچون درجه را شصت حصه کنند هر حصه آنرا دقیقه نامند بدانکه مجتمع شدن قمر با شمس اجتماع نامند ومجتمع شدن یکی از خمسه متحیره با شمس احتراق آن کوکب گویند خمسه متحیره پنج کوکب سیاره را نامند سوای شمس وقمر واین پنج را متحیره ازان گویند که گاه گاه این پنج کوکب را در سیر خود تحیر میشود یعنی در رفتار از پیش روی خود برگشته بسوی عقب روند وگاهی بر جای خود وقوف نمایند **قرآن** بالضم ومد الف کلام الله است و دران صد و چهارده سوره است و شش هزار وشش صد وشصت وشش آیت و پانصد وچهل رکوع ومنجمله آیات مذکوره بروایت جار الله زمخشری صاحب کشاف در یکهزار فصص است ودر یکهزار مثل ودر وعده یکهزار ودر وعید یکهزار ودر امر یکهزار ودر نهی یکهزار ودر عبره پانصد ودر حل وحرمت ویکصد در دعا وشصت وشش در ناسخ ومنسوخ ولفظ قرآن مصدرست بمعنی خواندن که مستعمل شده بمعنی مفعول **قرابه** بالفتح وتخفیف وتشدید را و بای موحده شیشه شراب وصراحی از کشف **قریحه** بالفتح اول وحاء مهمله طبیعت آدمی از منتخب **قره** بالضم وتشدید راء مهمله بمعنی خنکی وسردی از صراح وکشف ومؤید وبعضی بمعنی راحت وروشنی نوشته اند مگر اول اصح وانچه در عرف مردم قره بمعنی مردمک چشم شهرت دارد غلط محض ست ومردم ازین مناسبت غافل اند که چشم را البسر دخنکی موافقت تمام ست و در منتخب بمعنی روشنی چشم و در لطائف

بمعنی روشنی چشم و خنکی **قرطه** بالضم گوشوارهٔ واحد در منتخب **قرقره** بفتح هر دو قاف نی که دران سیل بهنگام کلاه دکردن میگردد از شرح خاقانی **قربه** بالکسر و بای موحده بمعنی مشک آب از منتخب **قراضه** بضم اول وضاد معجمه ریزه زر و سیم از منتخب و در اصل لغت قراضه بضم اول ریزه هر چیز که از مقراض قطع شده بر زمین افتد مگر بمعنی ریزهٔ زر مستعمل **قروی شدن** معامله بر هم خوردن و صورت نگرفتن معامله از چراغ هدایت و مصطلحات **قرعه** بالضم چوب هایی از برنج و رویین سازند که بدان فال گیرند و بالفتح کدوی تر از منتخب **قریه** بالفتح ده و موضع **قرینه** پیوسته شدن چیزی بچیزی و مناسبت معنوی میان دو امر و مناسبت ظاهری میان دو چیز و آنچه در بعض بجو رد و سطر هر دو مصرع بیت واحد دو لفظ قافیه دار واقع شوند **قرحه** بالضم و حاء مهمله ریش و جراحت از منتخب و صراح و در حدود الامراض بالفتح زخمی که دران ریم پیدا شده باشد **قرون خالیه** بضمتین و خاء معجمه زمانهای گذشته اند **قرشی** بالضم قاف و فتح راء مهمله و کسر شین معجمه منسوب بطرف قریش که نام قبیله است معروف و پدر آن قبیله نضر بن کنانه از اجداد حضرت پیغمبر صلعم و قریش در اصل تصغیر قرش است و قرش بالفتح جانوری عظیم است در دریا که بر تمامی جانوران بحری غالب باشد و منقول غلبه بلقب قبیله مذکور مقرر شده از مزیل و شرح شافیه و لب الالباب و منتخب و غیره و در صراح قرشی بضم اول و فتح ثانی و قریشی بسلامت داشتن یاء هر دو صورت درست نوشته و لهذا خاقانی در تحفه العراقین قریشی آورده است **قرطی** نوعی از پارچه که سبز و سیاه باشد ظاهراً منسوب بقرط که گندنا را گویند **قرمزی** عبارت از سرخ رنگ است منسوب بقرمز **قربانی** و درین لفظ یاء تحتانی زائد است چرا که ضابطه فارسیان است که گاهی در آخر کلمه یاء زائد الحاق کنند چنانکه فلانی و فلان و فضولی و فضول و خلاصی و خلاص پس قربانی بمعنی آنکه در عید اضحی شتر یا گوسپند ذبح کنند **قرقی** بضمتین و تاء فوقانی نام آتشی است که از حشرات خشک بزنند **فصل قاف مع زای معجمه** **قزح** بضم اول و فتح ثانی و حاء مهمله نام کوهی و نام فرشته موکل ابر **قزاگند** بفتح قاف و فتح کاف فارسی و سکون نون جامه که از ابریشم خام آگنده کنند در روز جنگ بپوشند تیغ بر آن کارگر نمی کند چه قز بمعنی ابریشم خام است از رشیدی **قز** بفتح قاف و سکون زاء معجمه نوعی از ابریشم که کم بها باشد و این لفظ فارسی معرب کژ است بفتح کاف عربی و سکون زاء فارسی از رشیدی و سراج و کشف **قزلباش** بکسرتین لفظ ترکیست بمعنی سرخ سر کنایه از سپاهی چه شاه اسمعیل صفوی ایجاد کرده که همه لشکر خود را تاج قرمزی که دوازده ترک داشت پوشانید چون قزل بمعنی سرخ است و باش بمعنی سر و از آن روز این لقب باهل ایران بر لشکریان ماند و عدد ترک کلاه که دوازده اند عدد ائمه اثنا عشر علیهم السلام منظور داشت از سراج **قزاق** بالفتح و تشدید زاء معجمه در ترکی بمعنی رهزن از لغات ترکی **قزل** بکسر اول و کسر زاء معجمه سرخ و احمر این لفظ باین معنی ترکیست از مؤید و کشف و لغات ترکی و بفتحتین لفظ عربی بمعنی لنگی و بفتح اول و کسر ثانی بمعنی لنگ از منتخب و کشف **قزل ارسلان** بکسر اول و فتح ثانی و فتح الف و سین مهمله مرکب است از دو کلمه و این لفظ ترکی بمعنی شیر سرخ چه قزل بمعنی سرخ و ارسلان بمعنی شیر و قزل ارسلان لقب بادشاه است که ممدوح ظهیر فاریابی بود از کشف و غیر آن چون بادشاه مذکور لنگ بود میتواند که مرکب باشد از عربی و ترکی در نصورت بفتح اول و کسر ثانی صحیح باشد چه در عربی قزل بفتح قاف و کسر زاء معجمه بمعنی لنگ است **قزغان** بالفتح و غین معجمه پاتیلهٔ بزرگ از برهان **قزوین** بالفتح و کسر واو و یاء معروف نام شهر نسبت از ایران در عراق عجم **فصل قاف مع سین مهمله** **قسطا** بالضم نام کتابی در احکام دین آتش پرستی که لوقا نام حکیم تصنیف نموده است از مؤید الفضلا **قساوت و قسوت** بفتح اول و چهارم سخت دلی و سیاه دل شدن از منتخب **قسمت** بالفتح حصه کردن و بالکسر اسم آن یعنی حصه از مزیل **قسر** بالفتح بزور بر کاری داشتن از منتخب و دور قسری و حرکت قسری بمعنی دور و حرکت چیزی که محرک آن دیگری باشد **قسطاس** بالکسر و بالضم کپان یعنی ترازوی بزرگ که بهندی آنرا تکری گویند و این لفظ رومیست از کشف و قاموس و منتخب و برهان و مدار **قسیس** بکسر اول و تشدید سین مکسور و سکون تحتانی و در آخر سین مهمله دانشمند و عالم دین نصاری معرب کشیش از مؤید و منتخب **قسط** بالفتح و طاء مهمله بیداد و جور کردن و بالکسر داد و عدل و بمعنی حصه و نصیب و پارهٔ از چیزی و بالضم نام چوبی است که برای امراض بکار برند و دوا باشد و آن دو قسم است تلخ و شیرین **بهندی** تلخ آنرا کوٹ گویند بضم کاف عربی و واو معروف و تاء هندی از منتخب و غیره **قسام** بالفتح و تشدید بخشنده

وحصه دهنده وسوگند بسیار خورنده قسم بفتحتین سوگند وبکسر اول وسکون ثانی بهره وبخشش وصنف وبفتح اول وسکون ثانی بمعنی قسمت کردن وبخشش نمودن
از منتخب وغیر آن قسیم قسمت کننده اگرچه در منتخب نوشته که قسیم بمعنی قسمت کننده در لغت عرب نیامده مگر خان آرزو در خیابان توجیهش بسیار بمعنی قسمت
کننده موجه ساخته است بمعنی شریک هم بخش وقسیم بمعنی خوبرو نیز آمده قسطنطین بالضم بروزن پرتمکین لفظ رومیست نام بادشاه بانی شهر قسطنطنیه که الحال
باستنبول در روم شهرت دارد وآن دار الملک رومست از سراج قسطنطنیه بضم اول وسکون ثانی وفتح طاء اول وسکون نون وکسر طاء ثانی وسکون
تحتانی وکسر نون وتشدید تحتانی مفتوحه نام شهریست که آن دار الملک رومست از لب اللباب وموید وقاموس وبرهان قسامه بالفتح سوگند دادن
پنجاه مردم را وآنچنان باشد که چون در قریه کسی کشته شود واهل قریه گویند که قاتل آن ما را معلوم نیست پنجاه کس از اهل قریه سوگند دهند از منتخب وشرح
نصاب قسیمه در نصاب بمعنی نافه مشک نوشته قسوه بالفتح سخت دل شدن از منتخب قسوره بالفتح دو او مهمله نیز بهرد و مفتوح بمعنی شیر درنده از منتخب
قسطلانی بالفتح منسوب بطرف قسطله که نام شهریست وبالضم خطا باشد از فریل فصل قاف مع شین معجمه قشیب بروزن لقیب بمعنی جامه نو وچیز نو از سراج
نصاب قشر بالکسر پوست دانه وپوست درخت ومیوه وپوست حیوان وجز آن غرض که هر پوست را قشر گویند از لطائف ومنتخب قشور بفتح اول وضم ثانی دارو
یست که بر چهره مالند تا رنگ وصاف شود وبضمتین پوستها جمع از منتخب قش بالفتح وتشدید بعد از لاغری فربه شدن آدمی دستور ونکوئی یافتن ستور
از منتخب ولطائف قشف بالکسر متغیر شده ورنگ گردیده وبفتحتین سوختن رنگ از آفتاب وخشکی روی از درویشی وتنگی معاش از صراح ومنتخب قشلاق
بالکسر جاهای گرم که زمستان بدان بسر برند لفظ ترکیست قشون بضمتین لفظ ترکیست وحقیقت بدون واوست برای اظهار ضمه در ترکی مینویسند
فارسیان اکثر قشون را بواو معروف خوانند بمعنی گروهی از فوج از سراج ولغات ترکی قشقه بالفتح هر دو قاف بمعنی نشانی که هندوان بر پیشانی از
صندل وغیره سازند از سراج قشعریره بضم قاف وفتح شین معجمه وسکون عین مهمله وکسر راء مهمله وسکون تحتانی وفتح راء مهمله و ها ناگاه مو بر بدن خاستن
از دیدن یا تصور مکروه فصل قاف مع صاد مهمله قصوی بالضم وسکون ثانی وفتح واو ودر آخر الف مقصوره بصورت یا بمعنی انتها ونهایت تر
وپایان دورتر واین صیغه مونث اقصی است از کشف وغیره قصب بفتحتین نی وهرچه مانند نی باشد مثل نی قلم وجامه باشد که از کتان ابریشم بافند
وبفتح اول وسکون ثانی بمعنی بریدن وقصاب از ین ست از منتخب ودر خیابان نوشته که قصب بمعنی جامه معرب کسبست وکسب بفتحتین وکاف عربی جامه است
که در هند مشهورست نوعی از بافتهای ابریشمی قصب الجیب بفتحتین قاف وصاد وجیم عربی مکسوره وسکون تحتانی وباء موحده نوعی از خرما وگیاهیست که
اندک شیرینی دارد از خیابان وگویند که آن بیخ کانیست که در قرب دریا روید وبعضی قصب الجب نوشته اند وبضم جیم وتشدید باء موحده بمعنی چاه پس قصب الجب
بمعنی نی که بعضی از میان چاههای کهنه میروید وبعضی قصب الجیب بفتح جیم گفته اند وآن پاره کوچک نی باشد که نامه بران نامهای امرا وران نهاده بکیسه جیب نیاز
ساخته بمسافات بعیده میرند وبعضی محققین قصب الحبیب نوشته اند بفتح حاء مهمله وکسر باء موحده وسکون تحتانی بمعنی نیشکر در منصوبه فقره گلستان بجای نیشکر لفظ شکر نیز دیده باشد پس قصب الحبیب
حدیثش را همچو شکر میخورند قصارت بالفتح جامه شستن یعنی پیشه گازری از منتخب قصد بالفتح بمعنی آهنگ وبمعنی اعتدالی در هر چیز
معتدل را قصد گویند وبمعنی راه راست رفتن وراستی راه از شرح نصاب ومنتخب قصار بالفتح وتشدید گازر از مدار قصه
بالفتح کوشک وکوتاهی وجامه شستن از منتخب قصیر کوتاه وکوتاهی کننده ونام غلامی که بسیار باوفا بود قصور بضمتین کوتاهی وعاجز شدن
وفرو ماندن از چیزی وجمع قصر که بمعنی کوشکست وکوشک خانه بزرگ را گویند که از سنگ وخشت وجز آن سازند از منتخب ونام شهر از توابع لاهور
قصص بکسر قاف وفتح صاد مهمله اول جمع قصه وبفتحتین مصدرست بمعنی حکایت کردن ونزد بعضی بمعنی قصه‌ها در ین صورت
اسم جمع قصه باشد نه جمع قصه قص بالفتح وتشدید صاد بمعنی سینه یا استخوان آن از منتخب قصب السبق بفتحتین

قاف وصاد و تحتین بسین مهمله و بای موحده گویند که بفاصله بعیده یکی بر زمین استاده میسازند و سواران از دور بالاتفاق یکدیگر بسوی آن بیکبارگی اسپان دوانند
اول کسیکه از جمله سواران سبقت نموده آن نی را از همه بیشتر بردارد در همه سواران معزز و ممتاز میگردد از همه نقد شتر وامیگرد و قصیل غله خودرو و بیدو ناسیده
که بنه زمین خج بدگویند از لطائف قصد کردن اراده خون کسی کردن **قصب السبق** بردن غالب آمدن و سبقت و پیشدستی کردن **قصابگان** قصاب
ست بطور فارسی لیکن خلاف القیاس گویند که نام سمی از مرغان ستاز شرح قران السعدین و در صورتیکه بمعنی قسمی از مرغان باشد بکاف عربیت جمع قصابک که
غالباً اگرچه باشد در رشیدی نوشته که قصابک مرغیست بغایت نیز پر و خوش رفتار که بر لب بها التقنید **قصبه** بفتحات شهر کوچک یا ده کلان و بمعنی نی و هرچه شکل
نی باشد و نای نگاوی بسکون صاد خطاست از کشف و رشیدی و منتخب **قصب الذریره** بفتح زای معجمه و کسر رای مهمله و یای معروف و رای مهمله و وای معروف
که بهندی چیرایته گویند بکسر جیم فارسی **قصعه** بالکسر کاسه بزرگ از بحر الجواهر و در شرح نصاب بالفتح **قصبچه** پارچه از قسم کتان **قصیده** در لغت بمعنی مغز مطلب
و غلیظ و در اصطلاح شعرا نظمی که هر دو مصرع بیت اول با مصرعهای ثانی ابیات دیگر هم قافیه باشد و دران مدح یا ذم یا وعظ یا حکایت یا امثال آن بیان شود
و کمتر از پانزده بیت نباشد و وجه تسمیه اینست که در قصیده معنی جلیله کثیره مندرج میگردد و که در مذاق طبع مستقیم لذید آید **فصل قاف مع ضاد معجمه قضا**
بفتح حکم کردن و گزاردن و بجا آوردن و ادا کردن و آفریدن و تمام کردن و بیان نمودن و بمعنی عبادتیکه وقت آن گذشته باشد و در شرح لغات بنظر آمده که قضا آنست که حکم الهی
در حق مخلوقات و فتهٔ واقع شده و قدر آنچه بتدریج بر طبق آن حکم اولین در عرصهٔ ظهور میرسد لهذا قضا امر قدر باشد و در لطائف چنین نوشته که فرق میان قضا و قدر
آنست که قضا حکم ازلی و در تفصیل گاهی لفظ قضا بمعنی اتفاق و اراده حق نیز آمده چنانکه قضارا چنین باشد **قضارا** بمعنی از قضا چرا که درین محل کلمه را بمعنی از باشد از
رساله معتبر نوشته شد **قضیب** بفتح اول و کسر ثانی و یای تحتانی و موحده شاخ درخت و مجازاً ذکر مردان و غیر آن از لطائف **قضمات** بضم اول و تخفیف ضاد معجمه و تای
فوقانی جمع قضه بمعنی تشدید ضاد معجمه خطاست بلکه این جمع اسم فاعل که ناقص باشد جمع آن بر همین وزن قضات آید بضم اول و تخفیف ثانی چنانکه رماة جمع رامی
و غزاة جمع غازی و دعاة جمع داعی **قضیهٔ منعکس** در محاوره عبارت از مقدمه که بالعکس مدعا واقع شود و با صطلاح منطقیان آن باشد که گردانیده شود
در وجزو اول را ثانی و جزو ثانی را اول بر وجهی که ایجاب و سلب و صدق اصل محفوظ باشد نه کلیت و جزئیت و کذب اصل چنانچه قضیه منعکسه از کل انسان حیوان
بعض الحیوان الانسان می آید و این قضیه منعکس بنوبه گویند **قضیح** جوکه شوربا را هند از شرح نصاب **قضبان** بالضم و بالکسر موحده شاخهای درخت این
جمع قضیب است که بمعنی شاخ درخت باشد از منتخب و خیابان **قضاعه** بالضم اول و عین مهمله حیوانیست بصورت سگ که در آب میماند و خایه آنرا جند بیدستر گویند
و نام قبیله است از عرب از شرح نصاب **قضیه** بفتح اول و کسر ثانی و یای تحتانی مشدد بمعنی مطلوب و در منتخب بمعنی گزاردن خبر و حکم و باصطلاح منطق مرکبست
که احتمال دارد صدق و کذب را که باصطلاح نحو آنرا جمله خبریه گویند چنانکه العالم حادث و زید قائم **قضیه کلیه** آنست که حکم کرده شود دران بر جمیع افراد موضوع
باشد کل انسان حیوان **قضیه مهمله** آنست که نه موضوع او شخص معین باشد و دران بیان کلیت و جزئیت چنانچه الانسان حیوان **قضیه جزئیه**
آنست که حکم کرده شود دران بر بعض افراد موضوع مثل بعض الحیوان انسان **قضیه انشائیه** اگرچه بعض متمتحان در رو قائع آورده است لیکن هیچ قضیه از
قضایای منطقیه باین اسم موسوم نیست مگر آنکه از قضیه انشائیه مراد جمله انشائیه باشد **فصل قاف مع طای مهمله قطا** بفتح مرغیست
که بفارسی آنرا سنگخوار گویند از منتخب و لطائف که آواز کردن قطا در بیابان مسافر را دلیل باشد بر این که در اینجا آب است **قطع**
بالفتح بمعنی هرگز **قطاب** بکسر اول جیب یعنی گریبان جامه از منتخب و در آئین اکبری نوشته که بضم اول نوعی از سنبوسه است **قطب**
بضم میخ آهنی که آسیا بران میگردد و سید قوم و سالار که مدار کار بر و باشد و اصل هر چیز از منتخب و باصطلاح علم هیئت قطب یکی از آن دو نقطه است
که محاذی یکدیگر بر سر دو پهلوی کره معین کنند که چون کره را حرکت دولابی دهند آن هر دو نقطه از جای خود تجاوز نکنند بخلاف دیگر اجزای کره چون هر دو قطب

فلک الافلاک در جنوب و شمال عالم واقع شده اند و بقدرت الٰهی و ستاره و محل هر دو قطب بید اگشته اند انهار را نیز مجازاً قطب گویند چون ربع مسکون ربع
شمالی ارض است لهذا قطب شمالی در همه بلاد عالم مرئی میگردد و در بعض جزائر که قریب خط استوا واقع اند قطب جنوبی و شمالی هر دو مرئی میگردند و بعضی از ربت و قطب جنوبی
منکر اند و نیز لقب آن ولی که انتظام ملکی یا شهری در عالم معنوی بحکم الٰهی در قبضهٔ اقتدار او مفوض باشد **قطرب** بالضم و رای مهمله نیز مضموم و بای موحده قسمی از جنون
است و قطرب در اصل اسم کرمیست سیاه که بر روی آب بسرعت تمام بحرکات مختلفه غیر انتظام میرود و بمناسبت آن نام مرضی که نوعی از انواع جنون و دیوانگی است
صاحبش مثل آن ربیع جا از انگیزد و از همه گریزان باشد از سدید و منتخب **قطیعت** بدگی و جدائی و در شدن **قطره** ذرد کنایه از ابر و بعضی آفتاب
را گویند از سراج در شیدی **قطور** بفتح چیز رقیق که در گوش یا بینی چکانند از منتخب **قطر** بالفتح باران و بالکسر مس گداخته و بالضم کرانه چیزی از منتخب و صراح
و کشف و باصطلاح علم هندسه و هیئت خطی که در میان دائره کشند بنحیکه آن خط بر مرکز دائره گذشته تصنیف دائره نماید بدانکه قطر هر شی مدور از مساحت
دوران نیز تقریباً سوی حصه میباشد **قطار** بکسر اول شتران برابر برابر شده و بر یک نسق رونده و چند اجسام که پهلوی همدیگر باشند و بفتح اول خطاست از منتخب و
صراح و کشف و بهار عجم و در لطایف که قطار در عرف بمعنی ده شتر است و بالفعل بر هر پنج شتر را قطار گویند و در مصطلحات نوشته که قطار بمعنی ده شتر فراهم آمده و احیاناً
اطلاق آن بر جمع هر چیز که باشد واقع میشود **قطمیر** بالکسر پوست باریک که بر تخم خرما میباشد یا نقطهٔ سفید که بر پشت خرما میباشد یا شگاف تخم خرما یا رشته که
در میان شگاف تخم خرما باشد و گاهی کنایه بمعنی شئی قلیل و کوچک نیز می آید و قطمیر نام سگ اصحاب کهف است از منتخب و صراح و کشف و شرح نصاب
قطاس بضم اول و سین مهمله معرب قوتاس که لفظ ترکیست بمعنی موی دم گاو کوهی که آنرا بجگاو گویند از برهان و غیر آن و از لغات ترکی نیز **قط** بالفتح و تشدید طا بریدن
چیز سخت و از بیجاست قط قلم و بالکسر گربه نر که جانور معروفست و بالفتح و بالضم و تشدید طا و تخفیف آن بمعنی هرگز و همیشه و این کلمه خاص در زمانه گذشته است و بالفتح و تشدید طا
بمعنی تنها آمده و از بیجاست فقط از منتخب **قطع** بفتح و تسکین بریدن و بمعنی بریدن و باز داشتن خطاست از بهار عجم **قطف** بالفتح چیدن میوه و جز آن و خراشیدن و
آهسته راه رفتن ستور و بالکسر بمعنی میوه و بار درخت که پخته باشد و بفتحتین نام تره ایست که آنرا اسفاناخ رومی و سرمق نیز گویند و بعضی تهوه نامند از منتخب
و شرح نصاب **قطوف** بضمتین میوه ها جمع قطف است از منتخب **قطاف** بکسر وقت چیدن میوه و چیدن انگور از منتخب و در لطایف بمعنی کام و تنگ نیز نوشته
قطائف چادر ها پیچیده و جمع قطیفه و بمعنی لوزینه و نان لوزینه و رشته که از نشاستهٔ گندم سازند آنرا رشته قطائف گویند از منتخب و در لطایف نوشته که حلوا بست
قطاع الطریق بضم اول و تشدید ثانی بمعنی رهزنان که مال مسافران بغارت برند یا قتل کنند یا بفریب کشند **قطاریق** های و هوی جنگ بمعنی شور و غوغا
که بوقت جنگ و امثال آن می بر آید از لطائف **قطران** بالکسر نام شاعری و نام شهری و نام روغنی باشد سیاه و بدبو که از درخت عرعر که سر کوهی باشد میگیرند و آنرا
بر شتران خارش دار میمالند از برهان و در بحر الجواهر بمعنی روغن بید کور بالفتح است و در منتخب بالفتح و بالکسر مؤلف گوید ظاهراً آن روغن چیز دیگر ست **قطره زدن**
دویدن و سعی کردن و تیز رفتن از برهان و بهار عجم و سراج و رشیدی و در مصطلحات نوشته که قطره کشیدن و کردن و فشاندن و برداشتن نیز بمعنی سعی کردن و دویدن
آمده **قطره زن** دونده و تیز رفتار از بهار عجم **قطن** بالضم و بضمتین بمعنی پنبه و پنبه زار و بفتحتین استخوان میان هر دو سرین و بیخ دم مرغ از منتخب **قط زن**
معروفست و حقیقت این لفظ بر کاتب صادق می آید یا بر کار چون بر مقط اطلاق کنند مجاز باشد از بهار عجم و چراغ هدایت و مصطلحات **قطره** بالفتح بمعنی
دویدن و پارهٔ آب که از جای چکد از بمعنی **قطیعه** و **قطیع** گله گوسفندان و گاوان و اسپان و غیر آن از منتخب و شرح نصاب **قطامه** بالفتح و تشدید زن
بسیار شهوت ماخوذ از قطم که بمعنی تیزی شهوت است از مصطلحات **قطعه** بکسر اول و سکون ثانی پاره از هر چیز و در اصطلاح شعر دو بیت یا زیاده مطلع دار یا
گویا که آن پاره از غزل یا قصیده بر یده باشد و استاد مدار و کشف و بهار عجم و بمعنی بالفتح خطاست که بعضی فصحای متاخرین جامه بر سیم دانسته اند **قطابی** و مرزن گلگلی شل سنبوسه چیز
که در روغن بریان نمایند و در فارسی بودن این لفظ نظر ست از سراج **قطنی** بالضم قاف و سکون طا و کسر نون و یای بار ونه که از ریسمان پنبه باشد و بمعنی جامه مشروع که تار آن از ابریشم و پود آن

ریسمان نیبه باشد فصل قاف مع عین مهمله قعود بالضمتین مطلق نشستن و نشستن بعد از خوابیدن و شتر جوان از منتخب قعر بالفتح تک چاه و جز آن
عمق چیزی از لطائف وغیره قعل بالفتح شکاری را گویند که جانوران شکاری را یکبارگی سر دهند تا همه جانوران یکبارگی شکار کنند و تحقیق این لفظ در کتابی
معتبر یافته نشده و قعل بکسر اول و ضم غین معجمه در ترکی خروس صحرائی را گویند و این از اہل لسان بثبوت پیوسته قعده بالفتح نشستن و بالکسر نوعی از نشست
و بالضم مرکبی که بر آن شبان سوار شوند و چیزی که بر آن سوار شوند از منتخب و لطایف قعقعه بالفتح هر دو قاف و سکون عین مهمله اول آواز کاغذ و پوست خشک
و آواز سلاح از منتخب قعید بالفتح زنیکه همنشین شوهر خود باشد از شرح نصاب قعالجی بالفتحتین شیر شکار فصل قاف مع فا قفا بالفتح پس گردن و پس از
منتخب و شرح نصاب و مجازاً بمعنی مطلق پس و عقب و بمعنی وقت غیبت نیز و مشت دست که بر پس گردن کسی زنند قفل ابجد نوعی از قفل است
که در آن چند حلقه پهلو وار تعبیه یابد و بر سر پهلوی حلقه‌ها چند حروف ابجد کنده باشند چون حروف پهلوی های حلقه بترتیب حروف ابجد با صطلاح مرتب شوند
قفل بکشاید و اگر حروف بر پهلو درهم باشند قفل هرگز کشاده نشود قفار بالفتح و را مهمله نان بی نان خورش و زمین خالی از آب و گیاه از منتخب و لطائف
قفر بالفتح زمین خالی از آب و گیاه و گرسنه ماندن و بفتحتین کم شدن مال و اندک گوشت شدن از منتخب و لطائف قفا هیر بالفتح بمعنی جموت و روی نیکو از برهان
و در نصاب قفاجیره بجای جطی نوشته اند و آنچه شارحان آزاد و لفظ شته در معنی آن تکلفات کرده اند ظاہر اخطاست و صاحب فردوس اللغات بجای خطی
نوشته بمعنی ارس و خوش روی قفیز بفتح اول و کسر ثانی و یای معروف و زای معجمه پیمانه الیست مقدار دوازده صاع و هر صاع هشت رطل باشد و رطل نیم آثار
بود و از زمین مقدار یکصد و چهل و چهار گز شرعی از منتخب و در رساله معربات نوشته که قفیز معرب کفیز است قفل و سواس چیزی باشد از آهن که حلقه های
آهنی دارد که بستن و کشادن آن خالی از اشکال نیست و اہل ہند آنرا گورکهه دهندا گویند از بهار عجم و سراج در شیشه قفص بفتحتین پنجره مرغان این لفظ
بسین و صاد هر دو عربیست لیکن بصاد فصیح ترست استعمال این لفظ در فارسی بسین مهمله بیشتر شده و در عربی بصاد از سراج و کشف وغیره قفا نبک بکسر قاف
و فتح نون و سکون بای موحده و کسر کاف لفظ اول از مطلع قصیده امرؤ القیس که شاعری نامور بوده است در عرب و آن مطلع اینست بیت قفا نبک من
ذکری حبیب و منزل • بسقط اللوی بین الدخول و حومل • معنی بیت اینست که بایستید تا بگریم از یاد کردن حبیب و منزل حبیب که نام آن سقط اللوی است
آن واقع است در میان دخول و حومل که هر دو نام مکان است قفول بالضم اول و ثانی و با و بفتحتین آمده بمعنی معروفست از صراح و فصول اکبری قفا خاریدن
شرمنده شدن از چراغ هدایت قفه بالضم و تشدید فا بمعنی زمین بلند از صراح و از منتخب نیز همین معنی مستفاد میشود و دیگر بمعنی بلند و جای بلند مستعمل و در مصطلحات که قفه منار بمعنی
نشیمن که بالای منار سازند قفل رومی آواز قفل که یقفا محکم فصل قاف مع قاف ققنس بضم قاف و سکون قاف ثانی و ضم نون و سین مهمله جانوریست اکه مخفف قوقنوس
که لفظ یونانی باشد و بفتح نون غلط و آن مرغیست که موسیقی را از آواز او حکما استخراج کرده اند و عمرش هزار سال باشد و جفت ندارد و توالد و تناسل او بابی طور
میباشد که هر گاه پیر میگردد و هیزم جمع کرده در میان آن می نشیند و از منقار خود که بسیار سوراخ دارد آواز میکند از هر سوراخ منقارش سرود علیحده بر می آید و از سرود
بهمه آن از دیاگت نیز برمی آید و در آن هیزم آتش افروخته میشود و آن مرغ سوخته خاکستر میگردد و بعضی نوشته که در منقارش سیصد و شصت سوراخ باشد چون موسم آتش
آید در هیزم نشسته سرود آغاز کند و از آواز خود مست گشته بال بر هم میزند چنداکه آتش از بال او جهد و میسوزد و پس بقدرت الهی باران بران خاکستر میبارد و در آن
خاکستر بیضه پیدا میشود و باز همان جانور از آن بیضه بیرون آید و بفارسی آنرا آتش زن گویند از کشف و برهان و موید و مدار و لطائف فصل قاف مع
لام قلم بیست و پا استخوان ساق و آرنج از مصطلحات قلما بالفتح و تشدید لام بمعنی اندک از شرح نصاب قالولا بفتح اول و ثانی بمعنی فاز که مرغ معروفست
از شرح نصاب و مولانا یوسف بن ... نصاب بالضم اول و فتح لام تو قلا بالفتح دشمنی و دشمن داشتن کسی را از منتخب و کشف و بضم بدون همزه بمعنی اسپیکه
زنگش با دوامی از موی دال نادم و خطی سیاه بر پشتش باشد قلیب بروزن فصیل در آخر بای موحده چاه یا چاه کهنه که خام باشد از منتخب و شرح

صاحب قلوب بکسر قاف و ضم لام و واو غیر ملفوظ و سکون بای موحده در ترکی بمعنی کرده که صیغهٔ ماضی ست از کردن با هار رابطه قلاب بالضم
تشدید لام خار بمعنی خمیده حلقه مانند که چیزی بدان توان آویخت و بالفتح و تشدید لام گرداننده از سره بناسره یعنی دغاباز از لطائف قلب بالفتح وازگون برگردانیده
شده و بمعنی دل گویند که دل را قلب نام ازان شد که در سینه وازگون آویزان ست و نیز لفظ قلب بمعنی میان هر چیز و سیم و زر ناسره و غیر خالص و نام منزل
هیژدهم از منازل قمر و آن سه ستاره ست ستارهٔ میانگی سرخ و بزرگ که بجای قلب عقرب واقع شده و بمعنی فوج میانه و وسط لشکر که بادشاه در آن باشد و چهار
فوج دیگر که جناح ساقه و میمنه و میسره بود پیرامون آن باشد از کشف و منتخب و لطائف قلعه گلاب بضم گاف فارسی نام قلعه ایست که بر کوه کیا واقع ست و
زندانیان را در آن نگاه دارند از مصطلحات قلت بضم و تای فوقانی ماش هندی از برهان بکسر اول و تشدید لام کمی و کمیابی قلم نشیبت حساب و
نیست از مصطلحات قلم دست کسیکه بقلم کار کند قلیچ بکسر تین و یای معروف و جیم فارسی شمشیر از لغات ترکی و در مدار قلیچ بکسر تین بدون یا و این لفظ ترکیست
قلاج بالضم و تشدید لام و جیم عربی بزور کشیدن چیزی مثل کشیدن کمان مقدار دراز از هر دو دست طغرا گوید مصرع عدو چون نیچه اقلاج رو بسوی کمان و لفظ قلاچ ترکیست
از چراغ هدایت و لغات ترکی و سراج قلح بفتحتین و حای مهمله زردی دندان و چرک و آلودگی آن قلائد بفتح اول و کسر همزه که حرف چهارم ست جمع قلاده قلبعه لغاره او
لوطیان شکم را گویند قلم بند سازنده و قلم که نقاشی بدان کنند و آنچه بقید تحریر آورده شده باشد قلمکار نوعی از پارچه که بنقوش الوان منقش باشد قلندر
در اصل کلندر بود بکاف عربی بمعنی کندهٔ ناتراشیده که در پیش دروازه اندازند تا زود کشاده نگردد و پس بتغیر السنه بسبب خلاف عرب و عجم قلندر بقاف شده یعنی گفته اند اول
صحیح است از خیابان و در جواهر الحروف نوشته که در اصل غلندر بغین معجمه بود قلقطار بالضم و قاف ثانی مفتوح زاک که بهندی پهنگری گویند از برهان قلاوز بفتح
اول و ضم واو و زای معجمه لفظ ترکیست بمعنی راهبر و مقدمهٔ لشکر و سوارانیکه محافظت لشکر کنند از برهان و سراج و لطائف و در لغات ترکی بضم قاف و کسر واو قلیدس
بضم قاف و فتح لام و سکون تحتانی و کسر دال مهمله و سین مهمله نام حکیم و نام کتاب او در صور اشکال علم هندسه این مخفف اقلیدس ست قلس بالفتح و سین مهمله آنچه
از گلو بیک دفعه بر آید از طعام و آنچه دو بار و سه بار آید آنرا قی گویند از منتخب و سراج قلقاس بالضم بدو قاف و سین مهمله اروی که بنجی ست معروف که آنرا
پخته نان خورش سازند از برهان قلماش بالضم و شین معجمه بیهوده و هرزه ظاهرا بمعنی مخفف قل ماشئت باشد یعنی بگو هر چه خواستی تو و در فرهنگ
بمعنی متاع خانه مرقوم ساخته ظاهرا بمعنی فرید قماش خواهد بود از لطائف قلاش بالفتح و تشدید لام و شین معجمه بی نام و ننگ و مفلس مرد بی خیر و مجرد و لوند
و این لفظ ترکیست از برهان و سراج قلوص بفتح اول و ضم ثانی و صاد مهمله شتر ماده جوان از منتخب و شرح نصاب قلاع بکسر اول و عین مهمله جمع قلعه و بضم
اول جوشش دهان که بیماری معروفست از منتخب قلع بالفتح بر کندن و نیز نام معدن ارزیز از منتخب قلاق بالفتح نام ملکیست از ترکستان و نام قوم از ترک قلپاق
بپای فارسی در ترکی کلاه را گویند از مصطلحات قلچاق بضم اول و بجیم فارسی در ترکی دستانهٔ آهنی از مصطلحات قلاق بضم اول لفظ ترکی بمعنی گوش از لغات ترکی
قلق بفتحتین بیقراری و ناآرامی بفتح اول و کسر لام بیقرار و بی آرام و ترسان قل بالضم و در ترکی غلام را گویند و بعربی صیغهٔ امر بمعنی بگو قلقل بضم هر دو قاف
آواز ریختن آب و شراب از شیشه و صراحی و مجازا بمعنی کلام مهمل قلقل بقلقل گر قلل بضم اول و فتح ثانی سرهای کوه جمع قله قلزم بضم اول
و ضم زای معجمه موضعیست در میان مصر و مکه و اضافت بحر بطرف او کرده میشود چرا که بر کنارهٔ بحر محیط واقع است از قاموس و در رشیدی نوشته که موضعی است
در حوالی خوارزم و در لطائف قلزم بضم اول و سوم دریا و چاه بسیار آب و بفتح سوم نیز آمده و در عجائب المخلوقات ست که دریائی ست که از هند بر آید و قلزم نام
شهریست که بر کناران آبادست بآن نام خوانند و فارسیان آنرا قرزم نیز گویند و در کلامه قیود بهار عجم نوشته که فارسیان قلزم را بالضم اول و فتح زا معجمه خوانند
و در بیتو قلزم بمعنی دریا و چاه عمیق بسیار آب نیز نوشته اند که قلزم ماخوذ از قلزمه و معنی آن ابتلاع ست یعنی فرو بردن چیزی بگلو چون دریای مذکور بغایت عمیق ست کند از آن قلزم
گویند قلم بالفتح بریدن و تراشیدن ناخن و گرفتن و بفتحتین خامهٔ تراشیده و هر چه بریده و مقطوع باشد ماخوذ از قلم بالفتح که مذکور شد و بمعنی اند که از موی

که بهر دو جانب درمیان ابرو و گوش فرو گذاشته بمقراض میبرند از بحر الجواهر و منتخب و شرح نصاب ابو یوسف و از بعض شروح و باصطلاح تصوف عقل اول را گویند
قلقان بالفتح و بدو قاف در ترکی سپر را گویند که بهندی ڈهال گویند قلیان بالکسر حقه تنباکو کشی و این در اصل غلیان بود بفتحتین که بلفظ عربیت بمعنی جوشیدن
فارسیان دران تصرف نموده بکسر اول و گاهی بفتح اول و سکون دوم بمعنی حقه تنباکو کشی آرند بمناسبت آنکه بوقت دم کشیدن آب در ان میجوشد چنانکه در حقه انگبینه دیده میشود
قلتبان بالفتح و کسر سوم تای فوقانی و بای موحده بے غیرت و دیوث یعنی کسیکه بر احوال قبیح زن خود واقف گردد و چشم پوشی نماید و این مجاز است و در اصل قلتبان سنگی را گویند که مدور
و دراز باشد و آنرا بر بام نو ساخته می غلطانند تا هموار و محکم گردد و شخص بیغیرت و بیحیا را ازان قلتبان گویند که چنانکه آن سنگ را در گردیدن خود اختیار نیست و اختیار او
بدست گردانندهٔ است همچنین او نیز محکوم زن خود است و اصل غلتبان بغین معجمه بود بجهت قرب مخرج بقاف بدل شده از برهان و رشیدی و لطائف و جهانگیری قلتین
بضم قاف و تشدید لام مفتوح و فتح فوقانی بمعنی دو خم بزرگ که دران یکهزار و دو صد رطل عراقی آب بگنجد پس بقدر پنجصد من آب در دو خم در مذهب شافعی ساکن از استعمال نجس میشود
قلم زن کنایه از نویسنده و بمعنی مصور نیز آمده از سراج قلم پاک کن بضم کاف دوم پاک کنندهٔ قلم و آن پارچه پشمینه یا کرباس باشد که بدان قلم سیاهی آلوده را پاک کنند
قلم در کشیدن کنایه از محو کردن از سراج قلم بناخن شکستن بسر رسانیدن قلم در سیاهی نهادن یعنی رقم بدبختی کشیدن از رشیدی و بسر رسانیدن
قلم ابدهم شمشیر افتادن فرمانبردار شدن و شکیر و دمش بر گشتن از مصطلحات قلم و ملکی بود ولایتی که دران نو قلم پادشاهی یا امیر رود و مردم آنجا نوشته او را قبول
نمایند و درین لفظ از ترکیب اسم و معنی اسم ظرف پیدا شده یعنی محل روان بودن قلم کسی خلاصه معنی قلم و ملک مطیع است قلاه بضم قاف و تشدید لام خار آهنی خمدار که
بدان شکار ماهی کنند یا خود از قلاب بمعنی برگردیدن قلعه قهقهه نام قلعه در ایران از متعلقات آذربایجان که در استحکام ضرب المثل روزگار است قله بالضم و تشدید لام
سر کوه و بالای سر هر چیز و سبوی بزرگ از منتخب و بعضی نوشته خم آبیکه دران سه صد من آب گنجد هر من فوق رطل باشد و بالضم و تخفیف لام نوعی از الوان است که مائل بسرخی باشد مثل
رنگ بادام و رنگ موی یال اسپ تا دم او خط سیاه در پشت باشد قلیه بالفتح اول و کسر دوم و تشدید تحتانی گوشت بر تابه بریان کرده شده و باستعمال گوشتی که در روغن
میان دیگ بریان کرده با نخود و مرچ سازند از کشف و منتخب و بحر الجواهر قلاده بکسر اول و دال مهمله گلوبند و گردن بند سگ و شتر از فردوس اللغات قلبیه بالضم و
بای موحده چوبی دراز آهن زده که بدان بواسطه جفت گاو زمین را شکافند از برهان قلتغه بفتحتین و سکون نون و غین معجمه لفظ ترکی محاصره کردن و خوراک پیاده
که بوسیله پرستک میرود از فرهنگی نوشته شد قلنسه بفتحتین و سکون نون و سین مهمله کلاه ظاهر این مخفف قلنسوه است از فردوس اللغات و غیره قلحه بالفتح
عمارت سنگین و حصار از کشف و مؤید و مدار و صراح و فرق و در منتخب بالکسر قلقله بفتح هر دو قاف جوش و بیقراری و جنبانیدن حرف ساکن در مخرج باشدت و حروف
قلقله پنج اند قاف و دال و طا مهملتین و بای موحده و جیم و بالضم آواز صراحی و شیشه بوقت بر آوردن شراب و مثل آن قلعی بالفتح و کسر عین مهمله منسوب بقلعه که نام
معدنیست که از زیر خالص ازان خیزد از صراح قللر آقاسی بضم اول و در ترکی سردار غلامان قل غلام و لر بفتح لام و سکون رای مهمله حرف جمع و آقاسی سردار از مصطلحات
قلی و قل هر دو بالضم بمعنی غلام و بنده لفظ ترکیست از مؤید و مدار قل علی بالضم نام کبوتر باز از شمسی قلقچی بالضم و لام مشدد مضموم و سکون قاف ثانی و جیم فارسی آنکه
نوکر باشد مگر نوکر پادشاه نباشد از مدار و بمعنی خدمتگار نیز آمده قلی بالفتح و سکون لام بر تابه بریان کردن چیزی از منتخب و بالکسر تنخار که بهندی آنرا سهاگه گویند از مدار و بحر الجواهر
و در مؤید و برهان قلی بکسرتین بمعنی تنخار و بضم اول و کسر لام در ترکی بمعنی غلام قلمی بفتحتین قسمی از برد که مخطط باشد بخطوط راست قلاوز بفتح اول و ضم واو و کسر رای
معجمه رهبر و پیش رو و مقدمه لشکر بودن از رشیدی و سراج و برهان قلای بالفتح و تشدید لام و یای موحده ناسره و فرد و دغاباز قلندر نوعی از خیمه قلای بالفتح نوعی از اسپ مگر
در کتب معتبره یافته نشده ظاهر اینست که در بیان لفظ قله گذشت فصل قاف مع میم قما بالضم و تشدید میم کنیزک نام دیوی که بر آفتاب و قوت باه بکار آید هر دو
معنی ترکیست از لطائف و غیره قمرای بفتح اول و سکون میم و بعد الف همزه بمعنی ماهتاب یعنی روشنی ماه از شرح نصاب قماج بضم اول و جیم فارسی نوعی از نان است و آنرا کماج نیز گویند
ظاهر الفظ ترکیست قمح بفتح و حای مهمله گندم و بست خشک خوردن از منتخب و در لطائف گندم و بست قمار بکسر اول در عرف هر بازی که دران شرط و گرو بندند و هر بازی که دران از زر

بشر بداده و گرفته شود و بضم اول نام شهریست انتهای هندوستان قریب دریای شور بطرف جنوب که عود خوب را آنجا پیدا شود از برهان و سراج و بحر الجواهر
و منتخب و لطائف نوشته اند که قمار بفتح اول نام موضعیست از بلاد هند که عود آنجا بهتر باشد و نیز در سراج نوشته که چون قاف در هندی نیست ظاهرا قمار معرب کمار
باشد که نام جائیست در هند بوده باشد قمر بفتحتین ماه و باصطلاح کیمیاگران نقره قمطر بکسر اول و فتح میم و سکون طاء مهمله شتر فربه و مرد کوتاه و صندوق که در و کتاب
را نگاه دارند از منتخب و قاموس و خریطه کتاب نیز نوشته اند قماش بضم اول رخت و اسباب و جامه ابریشمی و متاع خانه و بمعنی چیزی هر چه صفت نیز آمده از منتخب
و کشف و صراح و موید و لطائف قماط بکسر اول پارچه که طفل نوزاده را دران بپیچند و بر بالای آن ریسمان بپیچند مگر روی طفل کشاده وا نهند و این رسم
ولایتست و هندوستان این رسم را کمتر میباشد و بفارسی آنرا غنداک گویند بضم غین معجمه از منتخب و سرور و شمسی بمعنی پارچه جامه که طفل نوزائیده بران
بول و براز کند غلطست قمع بالفتح و عین مهمله نمودن بر چیزی و شکستن و خوار گردانیدن از منتخب و صراح قمل بالفتح و تخفیف میم شپش و بفتحتین شپش شدن و شکم کلان
شدن بالضم و تشدید میم مفتوح بمعنی کنه و لمها و بمعنی جمع قمله است از منتخب و در برهان بضم و تخفیف میم شپش و تشدید میم کنه و کنه جانوریست که در گوسفند و شتر و گاو و
می افتد و خون می مکد قمقام بالفتح و هر دو قاف کار بزرگ از مؤید و صراح و در منتخب بالفتح دریا و بمعنی مهتر و نوعی از شپش و آن کنه ریزه باشد قمقم بکسر اول و فتح ثانی جمع
قمه بمعنی سر هر چیز و مجازا بلند بیا قمم صیغه امر است بمعنی بر خیز و ایستاده شو و بالضم و تشدید میم نام شهریست میان ساوه و اصفهان و بالفتح و تشدید میم جاروب کردن خانه
را بمعنی سوم از لب الالباب و بمعنی سوم از منتخب قمین بر وزن فعیل سزاوار و لائق از شرح نصاب قمر و قمرین هر دو تثنیه قمر که عبارت از شمس و قمر است بجهت تغلیب قمر
بر آنکه در محاوره عرب قمر مذکر است و شمس مؤنث چنانکه مادر و پدر را والدین گویند و الدین قمه بالضم و تشدید میم سر هر چیز و بلند سر هر چیز و بمعنی گروه از منتخب و غیره و در
فرهنگ [illegible] اللغات نوشته که قبه بمعنی کلس که بر سر گنبد نصب کنند و بفتحتین و تخفیف در ترکی نام سلاحی است و [illegible] که بکمر می بندند قمغه بفتح اول و ضم میم و سکون را مهمله و فتح غین
معجمه شکارگاه که امرا و سلاطین بر احاطه کلان آهو و گوزن و غیره میگذارند از لغات ترکی نوشته شد قمره بالفتح قمارخانه و قمار قمقمه بضم هر دو قاف نام ظرفیست
کوچک که بدار آنرا کوزه گویند قمحدوه بفتح اول و دوم و سکون حاء مهمله و ضم دال و فتح واو پس سر آدم خوابیده که رو بسوی آسمان کند و مجازا سری که بر زمین ظلا گرد
قمامه بضم اول خاره و خاشاک که از خار رفته شود و گروه آدمی از منتخب و در شرح قصائد خاقانی نام شهر [illegible] قمی بالضم و تشدید میم و تخفیف میم نیز آمده منسوب بقم که نام شهر
در ایران و تخلص شاعری که ملک نام داشت و او یکی از ملازمان سلطان ابراهیم شاه عادل تخت نشین بیجاپور بود و او دختر خود را بنکاح ظهوری داده بود قمچی بالفتح و جیم فارسی
در ترکی تازیانه را گویند قماری بفتح قاف و کسر را مهمله جمع قمری که طائر مشهور است فصل قاف مع نون قنب بالکسر و تشدید نون مفتوح [illegible] و در حقیقت
که برش نشه آرد و بهندی بهنگ گویند قندیل آب گونه از قندیل آبگینه بلوری که آنرا آب پر کرده و روغن بران انداخته فتیله آن میان آن روشن نمایند قنات
بالفتح کاریز و نیز و دستخوان مهره پشت از منتخب و شرح نصاب و بمعنی پرده که پاس قائم مقام دیوار باشد ترکیست قناعت بالفتح راضی شدن باندک
چیز از صراح و بهار عجم و خیابان و منتخب و شکرستان و در کشف بکسر نوشته قنوت بضمتین فرمانبرداری و دعا خواندن و خاموشی از کشف و
منتخب و نام دعای معروف و کاریزها و مهره های پشت از لطائف قنوات بفتحتین کاریزها جمع قنات و بمعنی کاریز در بیان لفظ کاریز مسطور است
قند بالفتح شکر کذا فی المنتخب و در سراج نوشته که قند معرب کند است و لفظ کند مفرس کهند است که محاوره اهل پنجاب باشد قنداد بالفتح و تشدید نون
و دال مهمله قند ساز و حلوائی قنفذ بالضم و سکون نون و ضم فا و ذال معجمه و بفتح فا نیز آمده خارپشت و آن جانوریست خزنده که بر پشتش مثل
دوک خارها باشد و آنرا ساهی گویند از منتخب و لطائف قند مکرر قندیکه آنرا دو باره صاف کرده باشند و باین عمل بغایت مصفی تر شود و اکثر جا مراد از قند مکرر لبان
معشوق باشد از رشیدی قنطار بالکسر پوست گاو پر زر و بعضی گفته اند که یکصد و بیست رطل از طلا و نقره از منتخب و برهان قنبر بالفتح و بای موحده نام غلام
حضرت علی کرم الله وجهه قنار بضم قاف چوبی با آهنی طویل که قصابان گوسپند سلخ کرده بدان آویزند قطعه قطعه فروشند از مصطلحات قنطیر بکسر الاله

قندز بضم قاف وسکون نون وضم دال مهمله وزای معجمه نام ولایتی ست قریب بظلمات و نام جانوری سیاه رنگ مشابه سگ و در ترکستان میباشد
از پوست آن پوستین سازند مجازاً پوست آنرا نیز قندز گویند از برهان و سراج و کشف و نیز در سراج نوشته که بعضی گویند قندز سگ آبیست غالباً لفظ ترکی ست
و در لغات ترکی نوشته که قندز بالضم نام ولایتی ست ما بین بلخ و بدخشان و جانوری که پوستش بغایت گرم بود و چند بیدستر خایه دوست قنص بالفتح شکار
کردن جمع اقناص قنوط بضمتین ناامیدی و ناامید شدن از منتخب و شرح نصاب و در لطائف بفتح اول و ضم ثانی ناامید قنوع بضمتین قانع شدن از لطائف قنع بکسر
کوهپایه مقنعه باشد قنداق بالضم چوبیکه نال بندوق را در وی نشانند لفظ ترکیست از لطائف مردم هندانرا دستی کنده گویند قنق بضمتین
مهمان بفتح نون نیز آمده از لطائف قندیل بکسر صحیح و بالفتح خطاست آن معروف که دران چراغ می افروزند و نیز چیزی باشد میان تهی که تیرها دران اندازند
برای کمال محافظت تیر از چراغ هدایت و در رساله معربات قندیل معرب کندیل بالفتح قنوان بالکسر خوشه ها از کشف و در منتخب نوشته که خوشه های خرمای
تازه جمع قنو ست و قنو خوشه خرما و بدین معنی تثنیه قنوان قنوقن بالکسر در ترکی نیام کارد و شمشیر را گویند قنو بالکسر خوشه خرما از منتخب و شرح نصاب قنتوره بالفتح و
سکون نون و ضم فوقانی و رای مهمله نوعی از جامه رنگین ست که دامنش کوتاه باشد و بند بسیار دارد و هم بمعنی چیزیست از سقرلات که بر جراب بندند تا گرد در
جراب نرود از مصطلحات قنینه بالکسر و بالضم صراحی از بحر الجواهر و مؤید و منتخب قنّینه بالکسر و نون مشدد و مکسور و بعده تحتانی ساکن و بعد آن نون و
این لفظ به تخفیف هم آمده و آن ظرفی که شراب دران پر کنند مثل شیشه و صراحی و غیره و قنانی جمع آن از بحر الجواهر و صراح قنطره بالفتح پل که بر دریا بندند از منتخب
و صراح قاموس قنادخانه جائیکه قند سازان در آنجا قند سازند و بهندی کهندسال گویند فصل قاف مع واو قوا بضم اول جمع قوت
در اصل قوو بود واو متحرک ما قبل او مفتوح آن واو را بالف بدل کردند قوا شد قوبا بالضم و واو معروف و بای موحده علتی ست که بر جلد بدن پدید آید
بهندی داد گویند قوس السما عبارتست از نصف فلک یا ربع بسکون غیر آن چراکه چون تمام فلک مرئی و غیر مرئی بشکل دائره تصور کرده شود
پس نصف آن یا ثلث آن یا ربع البته بصورت قوس باشد یا آنکه از قوس السما قوس قزح مراد باشد قوچاقلاشوب در ترکی بمعنی بغلگیر کرده
قورت بواو معروف و ضم رای مهمله و تای فوقانی جغرات خشک از لغات ترکی قولنج بضم اول و فتح لام دردی معروف که در روده قولون حادث
شود و بکسر لام نیز آمده از منتخب و بحر الجواهر و در حدود الامراض و در مؤید و مدار بکسر لام و در برهان نوشته که معرب کولنج که درد شکم باشد قوچ بالضم و واو
معروف و جیم فارسی میش نر شاخدار جنگی و قچ بحذف واو نیز آمده این لفظ ترکیست از برهان و سراج و خیابان قول شارح مرکبی ست که محمول باشد
بر معرف بالفتح را تا فائده دهد تصور آن و قول بمعنی مرکب و شارح شرح کننده و این مرکب که شارح معرف میباشد بهمین جهت قول شارح گویند چنانکه
حیوان ناطق قول شارح ست که محمول باشد و لفظ انسان معرف و مشروح قوس قزح بضم قاف و فتح زای معجمه و حای مهمله کمان شکلی رنگین بلون که در هوا از ظاهر
میشود و آنرا کمان رستم و کمان شیطان نیز گویند قوس قزح ازان گویند که قزح نام دیوست یا قزح جمع قزحه بضم بمعنی زرد و سرخ و سبز یا آنکه بلند ست یا خود باشد از قزح
بمعنی ارتفاع یا منسوب ست بقزح که نام فرشته ایست موکل ابر از منتخب و در لطائف از کنز آورده که قزح نام شیطانست و ازینجا قوس قزح یعنی کمان شیطان فقیر مؤلف
گوید ظاهراً شیطان ازان منسوب کرده اند که چون شیطان نیز از جنس دیو ست و معمولست که هر چیزیکه از مقدار خود کلان باشد بدیو منسوب کنند و سبب ظهور قوس قزح اینست
وقتیکه آفتاب قریب بافق مکشوف باشد و سحاب داده از ابر ترشح قطرات صغار پیدا نموده باشد پس این ترشح قطرات مذکوره با دیگر بود که با افق که قریب او ست پهن شده باشد در مقصورت
از کناره نصف اعلای آفتاب عکس دران قطرات مترشحه می افتد پس آن کسانرا که ازان قطرات مترشحه بجانب آفتاب و آفتاب پس پشت ایشان ست کمان دار
شکل رنگین لون می آید و این وجه محض بفضل حق سبحانه تعالی فقیر مولف را در آئینه فکر ناقص خود منکشف شده چون در بعضی کتب حکمت غیر این با ظهور قوس قزح اتفاق افتاد
مطابق یافت بحمد الله علی نعمائه و این فقیر درین عمر سی و شش سال خود از عکس ماه هم قوس قزح بوقت شب دیده است مگر آن سفید بود قواد بالفتح و تشدید واو و دال مهمله

و بمعنی مرد بغیرت و قلتبان از لطائف و غیره **قود** بفتحتین و دال مهمله قصاص از منتخب و صحاح و لطائف **قواعد** نام کتاب و جمع قاعده **قوس النهار** عبارت
از مقدار مسافت سیر ظاهری شمس از افق مشرقی تا افق مغربی چرا که چون تمام فلک مرئی و غیر مرئی را بصورت دائره فرض کنند نصف آن بالضرور
بشکل قوس باشد پس نصف مرئی فلک را که سیر شمس در روز باشد قوس النهار گفتند **قور** بواو مجهول در ترکی سلاح و آهن را گویند **قوس** بالضم و واو معروف
نام شهریست **قواس** بالفتح و تشدید واو کمان ساز **قوش** بالضم و واو معروف و شین معجمه مرغ شکاری کذا فی المنتخب و غیر آن و در لغات ترکی نوشته که قوش
بضم قاف و واو معدوله غیر ملفوظ و سکون شین معجمه بمعنی مرغ شکاری مثل باز و جره و شکره و شاهین عموماً و بمعنی باز خصوصاً **قوارع** حوادث زمانه و سختیها
جمع قارعه **قورق** بضم اول و سکون را مهمله لفظ ترکیست مطابق قاعده ترکی واو علامت ضمه قاف است پس قورق بر وزن لفظ منع شد بمعنی
ممنوع و منع کرده شده از چرا غیدایت و بهار عجم و در مدار بمعنی نگهبانی و در لغات ترکی که بنهایت معتبرست چنین نوشته که قورق بضم قاف اول و واو معدوله
غیر ملفوظ و ضم را مهمله و سکون قاف بمعنی احاطه و در فرهنگی بمعنی شکارگاه نوشته و یکی از اصحاب تحقیق نوشته که قورق بضم قاف و واو معدوله غیر ملفوظ و ضم را
مهمله بمعنی ممنوع و منع شده چنانچه اثر گوید بیت قورق شد گفتگو می بدان نحو که ساقی نامه شد از سخنها محو و در فرهنگ بمعنی قید و بند نوشته **قوشلق**
در ترکی بمعنی همسایگی **قوافل** جمع قافله **قوال** بفتح و تشدید واو مرد زبان آور و بسیار سخن و در عرف سرود گوی را گویند از منتخب و لطائف **قول** بالفتح و در عرف گفتار
و در اصطلاح موسیقیان نوعی از سرود که دران عبارت عربی نیز داخل باشد و در ترکی بضم اول فوج در میان انبوه سپاه نیز در لغات ترکی قول بضم قاف و واو معدوله
و سکون لام بمعنی دست بازو و غلام آنچه در مردم متعارف است که بوقت عهد و پیمان دست را بدست یکدیگر میدهند و میگویند که با قول قرار دادیم یا قول گرفتیم در معنی لفظ قول ترکیست
پس لفظ قول را بمعنی بفتح خواندن و عهد دانستن خطاست **قوی ئیل** بضم قاف و کسر همزه که بدل از یای تحتانی است بمعنی سال گوسپند چه قوی بترکی گوسپند را گویند و ئیل بمعنی
سال بدانکه نزد حکماء ترکستان دوره دوازده سال معین است و هر سال از آن بنام یکی از حیوانات منسوب کنند و احکام آنها از خواص آن جانوران استنباط نمایند و
ئیل سال هشتم است از دوازده سال مذکوره آن هشت سیچقان ئیل و ئیل پارس ئیل تقشان ئیل لو ئیل یونت ئیل ایلان ئیل قوی ئیل بیچی ئیل تخاقو ئیل ایت ئیل
تنگوز ئیل **قوام** بفتح راستی و عدل و بکسر اول نظام و اصل چیز از مؤید و منتخب و کشف و لطائف و استادن و بقای چیزی **قوائم** بفتح اول و کسر همزه که حرف چهارم است
با پایهای چیزی که قیام آن چیز بدانست جمع قائمه و دست و پای آدمی و بهائم از لطائف و کشف و فردوس اللغات **قویم** بفتح اول و کسر واو بمعنی راست و استوار **قوم**
بالفتح گروه مردان از شرح نصاب یوسف **قویمه** بفتح اول و کسر واو هر چیز مونث که راست و استوار باشد **قواره** بضم اول پاره هر چیز و پارچه مدور که خیاط و
تقطیع پیراهن از محل گریبان بر می آرد و چیزیکه از اطراف آن بریده شود از منتخب و مؤید **قوقه** بضم قاف اول و فتح قاف دوم تکمه کلاه و تکمه گریبان و امثال آن این
لفظ ترکیست از رشیدی و برهان و سراج **قورمه** بفتح اول و ضم واو و سکون را مهمله بمعنی مطلق بریان خصوصاً گوشت بریان از لغات ترکی **قوصره** بفتح اول و صاد مهمله
خریطه و جوال خرما که از برگ خرما سازند از لطائف **قوه** بضم و تشدید واو قوت و استعداد و امکان **قولقچی** بضم قاف و ضم قاف و جیم فارسی لفظ ترکیست بمعنی نوکر و خدمتگار
از مصطلحات و غیره **قوشچی** بالضم میر شکار **قورچی** بالضم سلاحدار و آهنگر از مدار چه قور در ترکی سلاح را گویند و در لغات ترکی قورچی بمعنی اهتمام کنند در بار بادشاه
نوشته **قورچی** باشی سردار سلاحداران و داروغه سلاح خانه این لفظ مرکبست از قور که سلاح و ادوات حرب را گویند و چی علامت فاعلیت و باش بمعنی سر و حرف یای حرف اضافت است
قورعی بضم قاف و واو و در ترکی طنابی که گرد خیمه بر آرند و بسته بندند و حالا مستعمل در بند و بست و ضبط ست **قوی** بضم قاف و واو معدوله و سکون یا در ترکی گوسپند را
گویند و بضم اول و تشدید واو مکسور در عربی منسوب بقوه بحذف تای فوقانی مصدر **قوا** جمع **قوای طبیعی** تعلق آنها بجگرست از جاذبه و ماسکه و هاضمه و نامیه و دافعه و نامیه و مولده
است **قوای حیوانی** آنکه از دل منبعث شود و مختص بحیوان باشد چون حرکت قلب و نبض و قوتیکه حافظ حیاتست و قوتیکه بدن را از نقص نگاه میدارد و غضب
و شهوت و فرح از عوارض است **قوای نفسانی** از دماغ منبعث شود چون باصره و شامه و سامعه و ذائقه و لامسه و حس مشترک و خیال و متفکره و واهمه و حافظه

فصل قاف مع ها **قہبلس** بالفتح وبا موحدہ نیز مفتوح وکسر لام و سین مہملہ بر وزن جحمرش بمعنی ذکر وقضیب یا ذکر بزرگ و سطبر از بحر عجم و از شرح نصاب
ومنتخب **قہرمان** بفتح اول و سکون ہا و فتح را مہملہ معرب کہرمان بمعنی کارفرما از برہان و در رسالہ معربات ومنتخب بمعنی حکم با جلال و قہر و بمعنے محققین چنین نوشتہ اند کہ
لفظ قہرمان کلمہ مان از کلمات نسبت است یعنی منسوب بقہر کہ بمعنی غلبہ است پس قہرمان بمعنے حاکم باشد و مجازاً بمعنی حکومت با جلال و بعضی محققین نوشتہ اند کہ قہرمان بالفتح مال
وثانی لفظ ترکیست بمعنی کارفرما **قہستان** بضم اول ملکیست از خراسان **قہوہ** بالفتح تخمیست عفص مانند سیاہی کہ آنرا بن گویند بضم با موحدہ و در یمن پیدا شود آنرا کوفتہ و جوش داد
آب مینوشند و در شرح نصاب نوشتہ کہ قہوہ بالفتح شراب بجہت آنکہ اقہامی آرد یعنی آرزو نا کردن بطعام **قہقاہ** بفتح ہر دو قاف خندہ بسیار با آواز بلند و نام قلعہ از ایران از
توابع ملک طوس از برہان وغیرہ **فصل قاف مع یای تحتانی** **قیامت** بکسر اول مصدر است بمعنی قائم شدن و قیامت معروف و قیامت بہمین سبب گویند کہ
در انوقت مردگان زندہ شدہ قیام خواہند کرد و نیز لفظ قیامت در فارسی بمعنی نہایت و بسیار و کار عجیب مستعمل میشود چنانچہ فلان طفل قیامت شوخ است از بہار عجم و سراج **قیاد**
بکسر اول قائد شدن یعنی رہبری نمودن و مجاز المعنی قرم ساقی و دلالی نیز آید **قیچ** بالفتح و جیم معلہ ریم و آن خون متعفن است کہ سفید باشد بر زبری و غلیظ سیکرد و از شرح نصاب
قید بند قلعہ و حصار از کشف **قیر** بالکسر بر وزن میر چیزیست سیاہ کہ بر شتران گرگین مالند و صمغیست سیاہ و چسپندہ کہ بر کشتی و جہاز مالند تا آب در نہ شود و کشتی نیرو دارد بر زبان
در بہار عجم بمعنی زال نوشتہ و در لطائف مثل برہان و در منتخب چیزیست کہ بر کشتی و شتران مالند **قیصر** بالفتح لقب بادشاہ روم است و ہر کسیکہ بادشاہ باشد بدانکہ بزبان رومی
قیصر آن طفل را گویند کہ مادرش پیش از زائیدن او بمیرد و شکم مادرش شگافند و آن فرزند بیرون آید چون اول بادشاہان قیاصرہ کہ اغسطوس نام داشت ہمچنین
بوجود آمدہ بود بنابر آن بدین اسم مسمی گشت از آنروز ہر بادشاہ روم قیصر گویند از برہان **قیصور** بالفتح نام شہریست بجانب شرقی دریای محیط کافور خوب در انجا
پیدا میشود از برہان و سراج و نیز نام دیگر شہریست کہ در کوہستان کابل واقعست از برہان **قیماز** بالفتح و رای معجمہ کنیز و خدمتگار از لطائف **قیس** بالفتح و سین مہملہ نام
مجنون عاشق لیلی بود و نام جزیرہ ایست در بحر عمان معرب کیش است از منتخب **قیاس** بکسر اول اندازہ و اندازہ گرفتن میان دو چیز و برابر گردانیدن آن یکی را با دیگری و حکم اندر
منتخب موید و بہار عجم و کنز و کشف و صراح و با صطلاح منطقیان قولیست مرکب از دو جملہ کہ لازم آید از و نتیجہ و این با صطلاح منطق شکل نیز گویند **قیقاؤس** بالفتح معرب کیکاوس و صورتیست
بر فلک از اشکال شمالی بصورت مثلث بزرگ **قیراط** بالکسر و طای مہملہ نیم دانگ کہ چہار جو میانہ باشد از منتخب و از الفاظ الادویہ معلوم و کتاب حکیم محمد شریف خان بن شاہ جہان
نیز ہمین ثبوت میرسد کہ قیراط نیم دانگ است کہ چہار جو میانہ باشد و در شرح وقایہ پنج جو و انیم با اندک زیادتی قریب بنسبت و در کنز الفقہ و قنیہ یکجو و در کشف نوشتہ کہ قیراط
یک حبہ و چہار خمس حبہ و حبہ یکجو باشد و قیل سہ نیم جو و در منتخب است کہ صاحب قاموس نوشتہ کہ قیراط در ہر شہر مختلف باشد و در وزن غرضکہ مختار اکثر ہمان است کہ قیراط
نیم دانگ است **قیاس مع الفارق** قیاس کردن چیزی برابر چیزی بلا مناسبت و اشتراک میان ہر دو **قیماق** بالفتح سر شیر کہ بہندی بالائی گویند از لغات
ترکی **قیقال** بالکسر و یای معروف و فارگیست کہ گشادن آن بجون گرفتن سر و رو و گلو مفید باشد بہمین سبب بر رگ سر و رو گویند از منتخب **قیل** بالکسر نام سخن
وکنایہ از کلام و سخن در خصوصیت مخفف قیل و قال است کہ اول ماضی مجہول بمعنی گفتہ شد و ثانی معروف بمعنی گفت چون در کلام عرب مخصوصاً کلام عشق مبا این دو لفظ
بیشتر اتفاق می افتد از ہمیت مجاز المعنی کلام و سخن مستعمل میشود از لطائف و موید و مدار و بالفتح بمعنی بادشاہ و اقیال جمع آن **قیام** بکسر قاف ایستادن
از بحر الجواہر و صراح کشف **قیم** بکسر اول و فتح ثانی قیمتہا این جمع قیمت است و بفتح قاف و تشدید یای مکسور بمعنی بر پا دارندہ از منتخب **قیوم** بفتح اول و ضم تحتانی مشدد
صیغہ مبالغہ بمعنی بسیار قائم شوندہ یکی از اسمای الہی **قیطون** بالفتح انچہ از نخ ابریشم بافند آنرا بزہ دامن گریبان جامہ و زند از مصطلحات و این ترکیست
قیروان بالفتح و رای مہملہ مضموم نام شہریست در منتہای ملک مغرب بنواحی افریقیہ از منتخب و لب اللباب و برہان و لطائف **قیا** بالکسر و یای معروف و رای مہملہ
و نیز در لطائف و منتخب نوشتہ کہ معرب کاروان است **قیافت** کردن کارہای عجیب و غریب کردن و زیادہ از لیاقت کارے بکمال نمودن از شرح اشعار و برہان **قین** بالفتح آہنگر
مغنی عربیست از شرح نصاب و ترکی زن منکوحہ و نام کارد و شمشیر **قیلہ** بالکسر بمعنے قیلولہ از لطائف ظاہراً بالفتح مخفف قیلولہ باشد و یار معروف

نوعی از فتق که بزرگ شدن خایه باشد قیصریه نام شهری قیداقه بفتح قاف و حرف سیم فا و بدال مهمله و بعضی بذال معجمه نیز نوشته اند نام نوشابه ملکه ملک بردع از شهر
قیلوله بالفتح و واو معروف خواب نیم روز و در منتخب نوشته خواب چاشتگاه قی بالفتح رد طعام و نام زمینیکه مسکن نباشد یعنی متلان شده است از شرح قران السعدین
قیسی بالفتح قسمی از زرد آلو از جهار شربت قیچی بالفتح مقراض و این لفظ ترکیست از بهار عجم قیروطی بالفتح و واو معروف بلغت یونانی اسم روغن که گویند از برهان
قیاس اقترانی بدانکه قیاسی که باصطلاح منطقیان ست بر دو قسم ست اقترانی و استثنائی اقترانی آنست که در وی نتیجه یا نقیض آن بالفعل مذکور نباشد بلکه بالقوه بود یعنی
ماده نتیجه در صغری و کبری موجود باشد مگر در ترتیب اجزای آن موجود نباشد چنانچه العالم متغیر و کل متغیر حادث پس نتیجه وی العالم حادث باشد و اقترانی را از آن
اقترانی گویند که اقتران و مقارنت با نتیجه است و بالفعل موجود نیست یعنی هیئت حاصله نتیجه مذکور نیست بلکه ماده آن موجود است و استثنائی آنست که در وی عین نتیجه
یا نقیض وی بالفعل مذکور باشد چنانکه ان کانت الشمس طالعة فالنهار موجود لکن الشمس طالعة پس نتیجه وی النهار موجود باشد بالفعل موجود است بهیئت خود و اگر چنین استثنا
کنند ان کانت الشمس طالعة فالنهار موجود لکن النهار لیس بموجود پس نتیجه وی الشمس لیست بطالعة باشد در این صورت در قیاس نقیض نتیجه موجود است که عبارت از الشمس طالعة

باب کاف عربی

فصل کاف عربی مع الف کالا اسباب و رخت و متاع که غیر حیوان باشد از برهان و سراج کار کیا بکسر کاف دوم که کاف عربیست و یای تحتانی
مقلوب الف ضاف شت یعنی کیای کار بمعنی خداوند کار یا کار باید و متعلق باشند و آن عبارت ست از پادشاه از سراج و لطائف و موید برهان بکاف دوم فارسی
بمعنی وزیر نوشته و بعضی اهل لغت بمعنی کار فرما و کار پرداز نیز نوشته اند و بمعنی یک عنصر از اربعه عناصر نیز برهان و لطائف قوم ست کاغذ حلوا کاغذیکه حلوا در آن
بپیچند پس آن کاغذ بیکار میگردد لهذا هر چیز ناکاره را گویند و بعضی گفته که نوعی از کاغذ ست بغایت نفیس کاکا برادر کلان و بمعنی غلام قدیم که در خانه پرورش شده باشد
و بهندی فغانی برادر پدر را گویند از برهان کاسب بکسر سین مهمله کسب و پیشه کننده کار آب با ضافت شراب خوردن از مصطلحات کاتب دانا و منشی
کار آزاد هر دو بمعنی نویسنده از منتخب کار طلب کنایه از شجاع و بهادر کات نام شهری از خراسان که نزدیک خوارزم واقعست و نوعی از برنج و عصاره چوب که
با برگ تنبول خورند از جهانگیری کافت بفتحتین و این صیغه ماضی بمعنی مصدر کاشت زراعت کردن و این ماضی بمعنی مصدر ست از برهان کافر نعمت
پوشنده نعمت و ناسپاس کاسات جمع کاسه که بمعنی پیاله است کائنات موجودات و مخلوقات کاج بجیم عربی احول و بمعنی کاش که کلمه تمنا و افسوس
است و بمعنی جیم مبدل از شین ست و نام درختی از قسم صنوبر از برهان و لطائف سوای این معنی بمعنی سیلی نیز نوشته است که بر گردن مجرم زنند کاخ بخای معجمه
کوشک از برهان و در لطائف بمعنی باران نیز نوشته کاسد بکسر سین مهمله بی‌رواج یعنی متاع و کشنده که از باعث نقصان آن کسی برغبت نستاند کارمند عمل کننده
و اطاعت کننده از برهان کارد براء مهمله موقوف نیز بفتح آن بمعنی معروف ست کالبد لام موقوف و ضم بای موحده قالب هر چیز و بمعنی تن و بدن آدمی و
دیگر حیوانات و بالفتح بالبد نیز گفته اند از سراج و برهان کاغذ باد باضافت و بی اضافت کاغذیست معروف که بر رشته بسته بهوا کنند از مصطلحات کاد بدال مهمله
مرض شده از لطائف کائد بکسر همزه بمعنی مکار کارمند خدمتگار کاغذ معرب کاغد که بدال مهمله است و کاغذ معرب کاغ که بمعنی زاغ باشد و بدال مهمله کلمه تحسین
ست از بهار عجم کافر بکسر فا بمعنی ساتر و پوشنده چون کافر حق را پوشیده و با سلام نمیگرود کافر گفتند و فارسیان بفتح فا نیز استعمال کنند چنانکه کافر با خنجر قافیه سازند
از لطائف و موید و کشف و بهار عجم و منتخب و نیز در همین کتب نوشته که در ستر کافر بمعنی دو برگ کنار غلاف شکوفه و روشب تاریک و آنکه بالای زره جامه پوشند و همه مجازست
بمعنی ساتر کاریگر فرید علیه کارگر کافور درختی خوشبو و سفید معروف و نام چشمه است در بهشت از برهان کافور خوار نامرد از برهان کالنجر
بر وزن بالین سر نام قلعه است در هندوستان از سراج کاچار اسباب خانه از سراج و برهان کاسه فغفور پیاله چینی کاغذ زر سکه و قباله
هندوی برات و غیره از خیابان کارزار جنگ و مقابله چرا که آن محل کثرت کار و حرکات مردم ست کاسر بکسر سین مهمله شکسته و ملم

ان عنصر را پندارد که می شکند از شرح نصاب کامکار مخفف کامکار کاسه گر نام مطربی که واضع قول ست و نام لحنی ست از شرح خاقانی کار بمعنی فعل و عمل
پیشه و هنر و زراعت و کشت و امر و بمعنی … و گاهی در اواخر اسمای بمعنی فاعل و مفعول دهد چون جفاکار و مینا کار و بمعنی جدل چنانکه کارزار از سراج و برهان کاشغر
بفتح غین معجمه شهریست از توران در اقلیم پنجم مابین توران و ترکستان و چین کاغذ گیر پنجره و دریچه که بالطلق و کاغذ گرفته باشند از مصطلحات کارخیر باصطلاح
فارسی دانان هند نکاح دختر را گویند کار بزاز معجمه خانه که از نی و علف سازند و سکانیکه شاخهای درخت بر ان گذارند چنانکه فرار عان و شبانان و صیادان
دفت پنهان شدن برای صید سازند و بمعنی … که بر کوه سازند مجاز ست از سراج و رشیدی و برهان و کشف و جهانگیری و صاحب … بمعنی درخت صنوبر
نوشته و گفته که برای معنی درخت صنوبر بزاز عربی و فارسی هر دو آمده و لفظ کاز بکاف فارسی و زا بمعنی دندان و مقراض که برای جامه و کاغذ بریدن و تسبیه
طلا و نقره قطع کردن یا برای گل گرفتن شمع که آنرا گلگیر نیز گویند و بمعنی علف و گیاه که بزبان هند آنرا گهاس گویند … مخلوط التلفظ را که بر غیر هندی ملفوظ آن دشوار ست
حذف کردند و سین را بزای معجمه بدل کردند و توافق این دو زبان بسیارست کذا فی سراج اللغات و الرشیدی و اللطائف کاریز بیای مجهول بر وزن خالیز جوی که
گویند که فرار عان و باغبانان بصنعتی در زیر زمین بکاوند که آب آن بالای زمین روان شود از برهان و سراج و زبانی بعض اهل ولایت کاژ بزای فارسی خول
قسمی از صنوبر که آنرا صنوبر صغار گویند از برهان و جهانگیری و رشیدی و مؤید کاس بسین مهمله نقاره و بمعنی خوک که جانور معروف ست و بعربی جام … بمعنی
مطلق جام نیز نوشته اند از برهان و منتخب و شرح نصاب و سراج کاوس بادشاهی بود عظیم الشان که رستم از نوکران او بود و او را کیکاوس نیز گویند و بعضی تو
گاو مرد و بود در اصل این لفظ بدو واو است و در زبان بر سم خط بیک واو است مانند طاوس و واو اول را بهمزه بدل کرده اند از جهت تخفیف از
سراج کابوس بضم بای موحده و واو معروف و سین مهمله حالتیست که مرد خفته را فرو میگیرد آن چنان باشد که آدمی شکل مهیب بنگامه افتی در خواب
دیده میرسد بنحیکه بدن همه گران معلوم میشود و حرکت کردن نتواند و درست هم گفتن نتواند و اکثر لودمان این حالت را اطبا مقدمه صرع نوشته اند و این را اضغاث
دینیدلان نیز نامند و بفارسی سکاچه گویند از منتخب و لطائف و شرح نصاب و بعضی کابوس را بمعنی ابله و نادان نیز نوشته اند کاورس نوعی از غله که بهندی
چینه نامند و آن ریزه ریزه و باریک باشد از مصطلحات و مؤید و بعضی بمعنی غله … نوشته اند لیکن اول اقوی ست کاویانی درفش علم فریدون منسوب بکاوه
آهنگر ان چرمی بود از پا نیک که کاوه بوقت کار کردن بر میان می بست فریدون بجنگ ضحاک آنرا بر علم بسته بود بعد از فتح آنرا بجواهر مرصع کرده از … سراج کاش
بشین معجمه کلمه آرزو و افسوس نام شهری بمعنی شگفته و آگاه … یا بمعنی معرب کاج ست که لفظ هندی باشد به تبدیل جیم فارسی بشین معجمه از برهان و سراج کاکل سمع
دو دیکه بر سر شمع باشد کاغ بفتح غین معجمه آنست که … ناله و فریاد و آواز و زاغ و نام طایر از برهان کاف مخفف شکاف و نام جزیره و این حرف
برای چند معنی آید اول برای بیان آن بعد یا صفت و اسما اشارت آید مصرعه گلی که یک نفس آبرو دهد چمن ست + و گاهی این کاف از بای
توصیفی ابتدا ساقط شود چنانکه بیت وجود … که … سینه باشد چو شمع + و گاهی حذف هم باشد مثال آن بیت ماه من گفتا
بکسم بسو لفظ گفتم بچشم سوی من بین … گفتم بچشم + و گاهی در آخر مصرعه ساکن هم آید چنانچه بیت نگردد زمین … + نیز حال من ای
آفت جان + دوم برای معنی تعلیل که آن برای اظهار علت مدعای آید و قائم مقام زیرا که بود مثال آن مصرعه جفا مکن که جفا رسم دلربائی نیست
سوم کاف مفاجات و این را فجائیه نیز گویند و بمعنی ناگاه وهد چنانچه بیت لشکر اسلام چو آنجا رسید + بود زمین تشنه که دریا رسید + چهارم کاف
نتیجه و ترتیب و تفریعیه نیز نامند چنانکه درین عبارت که چهل سال مشق کردم که خط من شایسته پیدا کرد مثال دیگر چنانچه درین مصرعه مصرعه
ای پنجه بگوش که صاحب خبر شوی + پنجم کاف عطف چرا که در ابتدای مصرعه این بیت بیت ای بسا اسب تیز رو که بماند + که خر لنگ جان بمنزل برد
ششم کاف ربط و آن اکثر برای ربط میان دو جمله در میان مبتدا و خبر واقع شود مثال آن بیت گفتم که دلم گفت که پرخون کنمش + گفتم چشم گفت که جیحون کنمش

هفتم کاف کلمه ایست که در محل استفهام آید و استفهام سه قسم است انکاری و تقریری و استخباری مثال انکاری بیت که میگوید که بعزم سفر ببست * بقتل عاشق مسکین
کمر ببست * و مثال تقریری بیت که بر فروزد دهر با ماه مطلع صبح * که بر فراز دهر شب نقیض صبح شفق * مثال استخباری مصرعه فراق و هجر که آورد در جهان یارب * و کاف
استفهام در آخر مصرعه باشباع بیزدی آید چنانچه درین بیت بیت گر سر قتل من مسکین بیار است بگو * خبر تو کار خصم جان عاشقان ار که * باید دانست
که مردم ایران کاف استفهام را باشباع کسره خوانند و هندیان مجهول هشتم کاف تفصیل و آن معنی یا که دهد چنانکه بیت زمن بران گل عارض غزل سرایم و بس
که عندلیب توام از هر طرف هزار انند * نهم برای تردید چنانچه حافظ فرماید بیت اگر تو زخم زنی به که دیگری مرهم * و گر تو زهر دهی به که دیگری تریاک * دهم کاف
بمعنی از چنانکه سعدی گوید قطعه ترک احسان خواجه اولی تر * کاحتمال جفای بوابان * بتمنای گوشت مردن به * که تقاضای زشت قصابان * یازدهم کاف
بمعنی هر که چنانکه بیت و گر کشور آباد بیند بخواب * که دارد دل اهل کشور خراب * دوازدهم کاف تصغیر و آن در آخر کلمه آید و ما قبلش مفتوح باشد چون مردک و جوانک
و دختک سیزدهم کاف برای تحقیر چون مردک چهاردهم کاف برای تعظیم چنانچه بهترک و خوشترک پانزدهم کاف برای ترحم چون طفلک و ما کمک شانزدهم کاف بمعنی تا یعنی تا که
تاکید کاف تعلیل است و فرق میان هر دو همین است که ما بعد این برای تاکید ما قبلش باشد چنانکه درین بیت بیت محبت ایس از قطع محبت لذتی باشد *
که شاخ نخل پیوندی بار اول ثمر دارد * ناصر علی گوید بیت محبت کی رود گر استخوانم توتیا گردد * که از ساییدن صندل کجا نقصان رسد بو را * هفدهم
کاف تشبیه و آن در فارسی بمعنی چنانچه ده بیت چنان مخور دز نگی خام را * که زنگی خورد مغز بادام را * و از همین قسم است کاف بمعنی بیت نیست
در جنگ سلحدار که او * تو در هیچ دغا دار که او * صاحب جواهر الحروف نوشته که گاهی کاف تشبیه در آخر کلمه ساکن واقع میشود چنانکه تبرک یعنی در بیکه مانند تبره و جوال دوز
می خلد و خشتک یعنی پارچه چار گوشه که زیر بغل جامه و میان پایجامه دوزند چرا که مشابه بخشت باشد و در عربی کاف تشبیه بر اول کلمات عرب مفتوح می آید
و آن کلمات را مجرور سازد چنانچه درین شعر شعر قطرویی لباب کبیت العقیق * جوالیه من کل فج عمیق * هیژدهم کاف خطاب و آن در آخر
کلمات عربی مضاف الیه واقع شود چنانچه کاف الله معک گاهی کاف خطاب مفعول واقع شود و بمعنی ترا دهد چنانچه حماک الله و جزاک الله و گاهی کاف
خطاب بمعنی خود آید چنانچه کما اثنیت علی نفسک نوزدهم کاف فاعل و آن در فارسی کمتر آید چنانچه گوزک یعنی گوز کننده بستم کاف مفعول انیهم کم آید چنانچه بیچک بمعنی نماو لمه امر متشم
و غیره که پیچیده شده باشد و در جواهر الحروف بجای کاف فاعل و کاف مفعول کاف نسبت نوشته چون چوشک لوا و معروف بمعنی کوزه لوله دار سوی چوشیدن
که بمعنی مکیدنست و بروگ بمعنی تغرو جیستان منسوب بپرده بحذف ها مختفی و کلوک منسوب بکپه که بمعنی فضله و نجاست ست بست یکم کاف ندا چنانکه در لفظ خرکه بتوی دم
فرماید بیت گر چنین بماید و که ضد این * خر کچیرانی نباشد کار دین * جامی میفرماید بیت اینهمه شور و اضطراب که چه * وین همه ترک خورد و خواب که چه دار
همین قسم کاف برای تکیه کلام چنانکه در شرح الشعرا نوشته مثالش از زلالی بیت نخواهم جان ازو یا برگ گردد * که میترسم که شادی مرگ گردد * درین بیت مقصود
کاف ثانی در مصرعه ثانیست مثال دیگر در زیادت کاف بمصرعه چهارم این قطعه هاتفی قطعه طراز نده داستان کهن * چنین شد علی بند بکر سخن * که از فر اقبال
شاهنشهی * که از فتنه شد آن ممالک تهی * و زیادت کاف در او اخر بعضی اسما هم آید چنانکه کفک بمعنی کف آب و جز آن و زلو و زلوک و رکو و رکوک و گاهی کاف
بعد و قبل لفظ تا هر دو صورت زاید باشد بست و دوم کاف تمثیل چنانچه درین بیت بیت می لعل گون از بط سرنگون * روان همچنان کز بط کشته خون *
بست سوم کاف تعریف ای بمعنی معرفه و صفت چنانچه سعدی فرماید بیت درین بوم حاتم شناسی مگر * که فرخنده خوئیست نیکو سیر * بست و چهارم کاف دعا
چنانچه سعدی فرماید بیت مرا حاجتی شانه عاج داد * که رحمت بر اخلاق حجاج باد * بست و پنجم کاف نفی و این را تفصیله و استفهامیه هم گویند زیرا که معنی
نفی و تفصیل و استفهام هر سه ازو مستفاد میشود مصرعه چو مشک بستر که یک توده گل * مصرعه خزینه تهی به که مردم برنج * مثال دیگر چنانچه سعدی فرماید بیت
شرف نفس بجود است و کرامت بسجود * هر که این هر دو ندارد عدمش به که وجود * بست و ششم کاف صله یعنی کسی مثالش درین عبارت هر که بابن

دوست ست من دوست اویم یعنی هر کسیکه با من دوست ست * بست و پنجم کاف بمعنی اگر بیت چه کم گردد که سوی عاشق زار * کنی ز لطف ای بدخو نگاهی *
بست و ششم کاف بمعنی هر که یعنی شرط چنانچه بیت گفته بودی که بیایم که بجان آیی تو * من بجان آمدم اکنون تو چرا می نایی * بست و هفتم کاف بمعنی هم چنانچه درین
بیت بیت التماس که بوفای منت ای کافر نیست * گر همه دم می باید که ترا باور نیست * مثال دیگر بیت هر سوخته جانی که بکشمیر در آید * گر مرغ کباب ست که با بال و پر آید *
سی ام کاف بمعنی کس چنانچه درین بیت بیت هر کراستی ازان کرچا دو باشد * اختر سوخته اش دیدهٔ آهو باشد * سی و یکم کاف معترضه بیت
چشم بداندیش که برکنده باد * عیب نماید هنرش در نظر * سی و دوم کاف بمعنی قلت مثالش بیت اندک اندک بهم شود بسیار * دانه دانه است غله
در انبار * سی و سوم کاف بمعنی تا مثال آن سخن زیاده از حد خود نخواهم گفت که مردم عیب من بکنند * سی و چهارم برای نسبت چنانکه چوشک کوزهٔ سفالین منسوب
بچوشیدن که بمعنی مکیدن ست و پردک بمعنی چیستان و نغز منسوب به پرده بدانکه این کاف عربی بالف بدل شود چون کالفته و آلفته بمعنی آشفته و بلام
چون تاوک و تاول بمعنی گاو و خرچوان و کوچ و لوچ بمعنی احول و بمیم چون اشک و اشم بفتح موحده بمعنی شبنم و بها چون تارک و تاره بمعنی فرق سر چکاوک و چکاوه
نام پرنده و بجای معجمه چون ساناکچه و شاناچه بمعنی سینه بند زنان و بغین معجمه چون کرنگا و غرنگا و کاف فارسی برای نسبت آید چون شنگ بمعنی شوخ و ظریف مرکب
از افشاندن بمعنی ناز و کرشمه و نیز در جواهر الحروف نوشته که کاف فارسی گاهی در غیر کلمه ذات الها در حالت جمع زائد هم آید چنانچه قمریگان بمعنی قمریان و در نصاب
شعر معزی به سند آورده و نیز کاف فارسی تبدیل یابد بغین معجمه چون گاو و غاو و گاله و غاله و بدال مهمله چون ونگ و وند و اورنگ و اورند بمعنی تخت و بالف چون
گستاخ و استاخ و بیاء تحتانی چون گلغونه و بلغونه و بجیم عربی چون گوال و جوال بالضم و بواو چون گل و ول بالضم و گراز و وراز بالضم خوک نر و بیای تحتانی چون زرگون و
زریون کاشغر پیدا کننده و برهنه کننده از منتخب کاک در منتخب نوشته که نان تنک و کنک معرب اوست در سراج قرص نان تنک کابک بالضم موحده
آشیانهٔ مرغان عموماً و خانهٔ کبوتران خصوصاً از برهان کاچک بجیم فارسی و کاف عربی استخوان فوق سر از برهان سردرک کاواک خالی و بی مغز و هر چیزکه میان
تهی باشد از برهان و سراج کاچال بجیم فارسی اسباب خانه از برهان کابل بالضم با موحده نام شهری از بلاد شمالی هندوستان متصل ملک ایران تا لفظ
شهری از برهانست کامل نام بحریست از نوزده بحور اشعار کاکل بالضم کاف دوم عربی موی میان سر مردان و کودکان و موی گردن اسپ
از برهان و سراج و در چراغ هدایت نوشته که کاکل موی تارک سر لند اتیری را گه سر گزار باشند تیر کاکل را گویند کافل بحر فا ضامن از منتخب کاهل
بکسر ها سست و میان دوکتف ستور از منتخب کام مراد و مقصود و بمعنی سقف حلق که بهندی تالو گویند و بکاف فارسی قدم و بمعنی ده و قریه از لطایف
و کام بکاف عربی بزبان هندی بمعنی شهوت جماع ست کام ناکام چار ناچار کاظم بظاء معجمه خشم فرو خورنده و لقب امام موسی رضا ابن جعفر صادق علیهما
التحیة از منتخب کاالم بالضم ضد باکره یعنی زنیکه بکارتش رفته باشد از سراج برهان و در رشیدی زنیکه شوهرش مرده باشد یا او را طلاق داده باشد و این لفظ
فارسیست کاه کهنه بباد دادن لاف زدن از بهار عجم و رشیدی و در برهان لاف زدن و فخر کردن و در سراج نوشته که حکایات و سخنان یا گذشته بجهة عظم شان
خود گفتن و بعضی نوشته اند که کار بیفایده کردن و بعضی نوشته که ازالهٔ خوار نمودن ازین عبارت کاه کهنه بباد دادن از همه مقام قوت مستفاد میشود کار فرمودن
بعمل آوردن و درج نمودن کارد باستخوان رسیدن کنایه از تنگ آمدن و قریب بهلاک شدن از بهار شریعت کابین بکسر با موحده و یای معروف زریکه
بهنگام نکاح بذمهٔ مرد مقرر کنند بعربی آنرا مهر گویند از برهان و سراج و رشیدی و بعضی بمعنی مهر و جل نوشته اند کار بستن بعمل آوردن از شرح سکندرنامه کاریگر و
کردن قطع معامله و قطع دوستی کردن کانون آتشدان مطلقاً خواه کورهٔ آهنگران خواه گلخن خواه منقل و نام دو ماه است بزبان رومی یکی کانون اول که تقریباً
بهندی پوس باشد دوم کانون آخر که تقریباً بهندی ماگه باشد از برهان و منتخب و شرح نصاب کاسه لیسان حریصان و گدایان و دون همتان از برهان
کاسه در زیر آن نیم کاسه یافتن فریب کسی ظاهر ساخته عجائبات مشاهده نمودن کاسه بند کردن خوشامد نمودن طمع داشتن

کاسه بر سر کسی شکستن رسوا کردن کسی را از مصطلحات **کاریجان سیدن** قریب بهلاک رسیدن **کالیدن** درهم و پریشان شدن و گریختن و اصح آنست که
بکاف فارسیست از رشیدی **کاویان** بفتح واو و حرف چهارم یای تحتانی بتقدیر مضاف ست حذف یای نسبت یعنی درفش کاویانی منسوب بکاوه آهنگر آن
پوست پلنگ بود که کاوه بوقت کار کردن بر میان می بست چون بجنگ ضحاک فریدون آنرا بر علم بسته بود و مبارک افتاد لهذا آنرا بجواهر قیمتی مکلل نموده بوده
از شرح دیوان خاقانی **کاروان** قافله از برهان **کافتن** بمعنی شگافتن از سراج و برهان **کاویدن** کندیدن از سراج **کاستن** گم شدن گاهی بمعنی
گم کردن نیز می آید از سراج **کاهکشان و کهکشان** چیزیست بشکل جاده در آسمان از ستارهای خرد باهم آمیخته که شبها گاهی بنظر می آید از سراج و گویند که کاهکشان
را از ان کاهکشان گویند که آن مشابه است بخطیکه بر زمین نرم از کاه و خار کشیدن پیدا آید **کافور خوردن** کنایه از عدم رجولیت یعنی نامرد شدن از سراج
کائن بکسر همزه که حرف سوم ست موجود شونده از منتخب مشتق از کون بالفتح که بمعنی بودن هست شدنست و کأین بفتح کاف و فتح همزه و تشدید تحتانی مکسور و
سکون نون و کائن بکسر همزه بر وزن ضامن و کای بفتح کاف و سکون همزه و یای تحتانی مکسور منون و کیٔ بفتح کاف و سکون تحتانی و همزه مکسور منون و کاء بفتح کاف
و سکون همزه این پنج الفاظ در حقیقت گویا که یک لفظ است بمعنی کم خبریه لفظ بسیار باشد چنانکه کم رجل عندی یعنی بسیار مردانند نزدیک من پس معنی کأین رجل عندی
همین ست احتراز از کم استفهامیه کرده است و معنی کم استفهامیه لفظ چند ست چنانچه کم رجلا عندک یعنی چند مردانند نزدیک تو کأین اصل همه است و باقی هر چهار الفاظ
مذکور مقصوره شده اند و این لفظ کأین مرکب ست از کاف تشبیه و لفظ ای استفهامیه و تنوین آن را بعد آنبون ظاهر نویسند کقوله تعالی وکاین من قریة از چهار
شروح نصاب **کاهن** بکسر ها فال گیرنده از آواز جانوران و ساحر و غیب گوی از لطائف و منتخب **کائن و من کان** بکسر همزه که حرف سوم ست
و واو عاطفه و فتح میم کنایه از مخلوقات **کامن** بکسر میم پنهان و پوشیده شونده از لطائف و منتخب **کاشان** نام شهر **کافران** نام شهر یست که قریب
بن رانست و این کنایه از فرج ست از لطائف **کاف و نون** کنایه از لفظ کن که کلمهٔ عربیست بضم کاف صیغه امر بمعنی شو یعنی موجود شو از کان بکون ازل
حقتعالی کن گفت قلم پیدا گردید بعده قلم بحکم الهی همه اشیا پیدا کرد و قلم عبارت از عقل و حقیقت محمدیست از شرح زلیخا و غیر آن مستفاد از مولوی عارفین **کاه در دهن گرفتن**
کنایه از عجز و زنهار خواستن چه زنهاری برگ کاه در دهن گرفته امان میخواهد و این رسم هندوستان است از مصطلحات **کارگسی شدن** مردن کسی از مصطلحات **کار کسی ساختن**
کشتن کسی را از مصطلحات **کاسه سرنگون** مفلس و نادار از مصطلحات **کاو و کاوش** تجسس و تفحص از برهان و سراج و بعضی بمعنی کاوش آواز دادن نیز نوشته **کالیو** بیای
مجهول سرگشته و حیران و دیوانه و احمق از برهان و سراج **کامرو** بواو معروف نام ولایتیست باقصای بنگاله که ملک مشرقی هندوستانست **کاوه** نام آهنگریست
که بر ضحاک خروج کرده فریدون را بر تخت نشانده بود و لفظ کاوه بمعنی شجاع ست لیکن بشرطیکه با از یاده شمرند از سراج **کالیوه** بیای مجهول سرگشته و حیران و احمق
و دیوانه از برهان و سراج و رشیدی و کشف و سراج و جهانگیری و مدار لطائف بمعنی کر و نا شنوا نیز نوشته **کالیده** بیای معروف پریشان و درهم از رشیدی و کشف **کامه** بمعنی
کام و مقصود و مراد و نان خورشت ترش مزه از برهان و لطائف **کاشانه** خانه کوچک و محقر از برهان و سراج و لطائف و در بهار عجم و رشیدی نوشته که خانه زمستانی که
در ان شیشه ها نهند تا بدانها برای روشنی وصل کرده باشند مانند حمام چه کاش بمعنی شیشه است **کازه** بزای معجمه مغاکی که صیادان در ان نشینند و بر ان شاخهای درخت
گذارند تا صید او را نه بیند و خانه مزارعان که از نی و علف سازند و بمعنی صومعه که بر سر کوه سازند مجازست و بمعنی ریسمانی که بر درخت و غیره آویزند و اکثر زنان و
کودکان در ان نشسته در هوا آیند و روند از سراج و برهان و لطائف و رشیدی و مؤید و قیل بر معنی اخیر بکاف فارسیست و زا عربی و بر باقی معنی اولین بکاف عربی
و زای فارسیست **کابیشه** بکسر با موحده و یای معروف و شین معجمه گل عصفر که بهندی کسنبه گویند از برهان **کازیره و کاجیره** اول بزای فارسی مکسور و یای معروف
ثانی بجیم عربی بمعنی گل عصفر که بهندی کسنبه گویند **کارنامه** مرقع تصاویر که نقاش برای اظهار کمال خود تیار سازد و بمعنی جنگنامه و کتاب تواریخ و کتاب قوانین ریاست
و عدالت که آنرا کتاب آئین و دستور العمل نیز گویند از کشف و ابراهیمی و مؤید و مدار و برهان و سراج **کاله** متاع که آنرا کالا نیز گویند و کدو شراب و بمعنی خربزه خام زمینی که برای زراعت تیار ساخته باشند

از لطائف و مصطلحات **کار دست بسته** کار مشکل که از دست دیگران باسانی صورت نبندد از بهار عجم و بهار عجم **کافه** بتشدید فا بمعنی همه از منتخب صاحب
مزیل الاغلاط نوشته که این لفظ در عربی مستعمل میشود و دیگر منون لیکن در فارسی غیر منون آید **کارگاه** محل ساختن چیزها خصوصاً بافتن جامه از سراج **کاو** بمعنی چیز
ریزه و باریک که در حرف مشابه بکاو رسن باشد **کار طلبی** بهادری و جنگجوئی **کافر ماجرائی** کافر ماجرا شده کافر ماجرا کسیکه حال او مانند حال کافر باشد و بمعنی ظلم و بیداد
مجازیست از بهار عجم **کالیوگی** گرسنگی و دیوانگی **کارکیائی** بکسر کاف دوم که کاف عربیست و یای تحتانی امیری و بادشاهی و کارفرمائی و بیانش بتفصیل لفظ
کارکیا گذشت **کاشی** منسوب بکاشان که شهریست در ایران **کاخ مشتری** برج حوت **کاتب وحی** حضرت عثمان رضی الله عنه از برهان **کاد** بجیم دال
مهمله نباتیست که گلش کمال خوشبو باشد و بهندی آنرا کیوره گویند از سراج و برهان **کاسه بازی** نوعی از رقص و بازیست از عالم شیشه بازی و صراحی بازی و تحقیق
آنست که کاسه باز کسی باشد که خرقه بپوشد و از زیر خرقه ظرفها برمی آرد و در مصطلحات نوشته که دو سه کاسه چینی پر از آب میکنند و کاسه بازان واژگون شده کاسها را
بر پشت گذارند و بتحریک سرین آنرا جنبانند و بدوش خود رسانند و قطرهٔ آب از آن بیرون نریزد و مجازاً بمعنی مکاری و حیله گری آید **کاغذ شامی** بغایت سفید و شفاف
و نفیس باشد **کافی** بس شونده که بدیگر حاجت نگذارد و ضمان کننده و مجازاً بمعنی دانا و کارگزار و کارنده و پیشکار و نام کتابی در علم فقه و نام کتابی در علم نحو از منتخب و لطائف
و در هند نام راگنی **کاوی** بکسر واو بآتش داغ دهنده بر عضو از منتخب **کاسوی** موی خوک چه کاس بمعنی خوک است **کاشکی** کلمهٔ تمنا در اصل کاش که بود بهار مختفی که در آخر
کاف بیانی بود و بسبب کسر کاف بیای تحتانی بدل کرده کاشکی مینویسند از جواهر الحروف **کاراسی** جانوریست که آواز خوش دارد و نام حکیم که پیش سلطان محمود
احوال سلاطین ماضیه میخواند از سراج **کاتبی** بکسر تای فوقانی شاعری بود عظیم القدر صاحب نسبت با وجود کمال شاعری در فن خوشنویسی مهارت تمام داشت و نوعی از ملبوسات
کاولی بمعنی لولی از مصطلحات **فصل کاف مع بای موحده کبریا** بالکسر بمعنی بزرگی از منتخب **کبراء** بضم اول و فتح ثانی بزرگان و این جمع کبیر است **کبوتر پربا**
بهر دو بای فارسی قسمی از کبوتر که بر پر پا دارد و در پرواز ضعیف باشد از مصطلحات **کبری** بضم اول و فتح را و در آخر الف مقصوره بشکل یای تحتانی مؤنث بزرگ تر و باصطلاح منطق جزو ثانی
را کبری از آن گویند که همیشه کلیت در وی ثابت باشد چنانچه العالم متغیر و کل متغیر حادث پس العالم متغیر صغری است و کل متغیر حادث کبری است و بعضی نوشته اند که قضیهٔ ثانی را کبری
از آن نامند که مشتمل است بر اکبر و اکبر محمول نتیجه را گویند زیرا که محمول نتیجه اکثر عام باشد و عام نسبت خاص اکبر است یعنی کثیر است در افراد چنانکه کل انسان حیوان صغری است
و کل حیوان جسم کبری است و نتیجه این هر دو کل انسان جسم پس لفظ انسان موضوع نتیجه است و لفظ جسم محمول آن ظاهر است که افراد جسم مطلق اکبر است یعنی کثیر است
از افراد انسان زیرا که جسم جمادات و نباتات و حیوانات همه را شامل است **کلبیت** برون زن نصیب قسم چراده و بر روی افتاده از لطائف **کبت** بالفتح خوار کردن
و هلاک کردن و بر و افگندن از لطائف و صراح **کبریت** بالکسر و یای معروف و تای فوقانی گوگرد که بهندی گندهک گویند و بمعنی زر و نقره خالص نیز از منتخب و لطائف **کبد** بفتح اول
و کسر ثانی و سکون ثانی و دال مهمله جگر که عضو رئیس است و در پهلوی راست و الکباد جمع آن و بفتحتین از سختی از شروح نصاب و صراح **کباد** بضم اول درد جگر از شروح نصاب
و صراح **کبود** بفتح اول بروزن حسود نیلگون از برهان **کباب تر** عبارت از برف از شروح سکندرنامه **کباب قندهاری** نوعی از کباب از چراغ هدایت **کبریت احمر**
و گوگرد سرخ کنایه از اکسیر چرا که اکسیر ازو ساخته میشود و آن جزو اعظم اکسیر طلاست و گوگرد سرخ بغایت کمیابست **کبر** بالکسر بزرگی و بزرگ شدن بکسر اول و فتح ثانی کلان سالی و پیری
و بفتحتین میوه است ترش مزه و بطور ترب سیاه که از آن اچار سازند و در ملک خراسان بسیار پیدا میشود از منتخب و لطائف و شرح نصاب **کبار** بکسر اول بزرگان
و این جمع کبیر است بالضم و تشدید بای موحده بسیار بزرگ و بمعنی بزرگان با جمع اکابر است **کبائر** گناهای بزرگ این جمع کبیره است **کبس** بالفتح و سین مهمله بخاک انباشتن چاه
و جوی و سر بگریبان فرو بردن و بمعنی هجوم بردن و بفتحتین به پیشانی در شدن و اعتادن و پیش آمدن بکسر جائیکه چاه بدان انباشته میشود از لطائف و منتخب **کبش** بالفتح و شین معجمه گوسپند
بمعنی پیش رو و سردار جنگ از منتخب و لطائف **کبوتر دم** بفتح دال مهمله و بنه خاطرخواه و بضم دال قلمیست بطرز خاص تراشیده که مشابه بدم کبوتر باشد از مصطلحات **کبس** بکسر سین
بکسر اول و فتح بای موحده و کسر را مهمله و کسر سین مهمله و تشدید نون کلانی عمر و کلان سالی و پیری **کباب دل رسانیدن** بخش کباب از مصطلحات **کبوتر بازی** و نوی گی

از کبوتر که آواز یاهو دهد از بهار عجم **کبیسه** بمعنی بر بیه رانست چاه و جوی که خاک انباشته و سر گریبان کشیده و باصطلاح یازده روز و پاوِ بالا از سال شمسی که در مقابله قمری زائد می افتد و آنرا جمع کرده سال سوم قمری هندی را سیزده ماهه گیرند هندی کوند نامند و هر زیادتے ایام ماه که در حساب سال دیگر او ام افتد آنرا در باب حرج نامند

کبیشه بضم کاف و فتح بای موحده و سکون تحتانی و شین معجمه نام غلام حضرت رسول صلی الله علیه و آله وسلم **کبباده** بفتح کمان بسیار نرم و کیز نرم که پهلوانان کشند و بدان زور آزمائی کنند از اهن باشد مصطلحات

فصل کاف مع بای فارسی

کپنک بفتحتین کاف عربی و بای فارسی و فتح نون و کاف عربی نمدیکه مردم بنواد زمستان بر دوش گیرند کپا از لطائف و بای فارسی شده در از دنب گلان که بدان هیزم و قماش و جز آن سنجند و وزن کنند بهندی تک گویند از کشف و برهان و در سراج بتخفیف بای فارسی نیز آمده **کپی** بفتح اول و کسر بای فارسی و یای معروف میمون و بوزنه از لطائف و جهانگیری و برهان و بعضی نوشته که بمعنی بوزنه سیاه و در سراج نوشته که ببای موحده و تشدید و تخفیف بمعنی بوزنه و آنچه بعضی بمعنی بوزنه سیاه نوشته اند اصلی ندارد

فصل کاف مع تای فوقانی

کتاب بکسر اول نبشته و بمعنی نوشتن و اندازه و فرض کرده و آزاد کردن غلام کنیزک معاوضه مال النشان **کُتّاب** بالضم و تشدید نویسندگان و بمعنی مکتب و دبیرستان از منتخب و صراح و لطائف و کشف و بالضم و تخفیف نیز بمعنی کتب آمده و یکی از ارباب تحقیق نوشته که کتاب بکسر اول یکی از اوزان باب تفعیل است بمعنی نوشتن پس بمعنی مکتوب مستعمل بدین اعتبار که مصدر بمعنی مفعول گرفته میشود و در خیابان نوشته که کُتّاب بالضم و تشدید نویسندگان چراکه این جمع تکسیر کاتب است و بمعنی مکتب و دبیرستان و در قاموس است که صحیح بمعنی نویسندگان است و بمعنی مکتب و دبیرستان چنانکه در صحاح است خطا است و بعضی محققان نوشته که خطا نیست بلکه مجاز است **کُتُب** بضمتین جمع کتاب از منتخب **کتائب** بفتح اول و کسر همزه جمع کتیبه که بمعنی لشکر است **کتیب** بفتح اول و کسر ثانی بر وزن نصیب نوشته شده و بکسر تمرنی و یای مجهول اماله کتاب و امالهٔ آنرا گویند که حرکت ما قبل الف را بکسره مایل سازند بطرزیکه الف بصورت یای مجهول پیدا شود و در تلفظ و در کتابت نیز چنانچه کتاب و کتیب و رکاب و رکیب و حساب و حسیب و قبال و قبیل و در الفاظ فارسی نیز اماله میکنند چنانکه زیر و آبید اماله آزار و آباد **کُتّ** بالفتح لفظ هندیست بمعنی چارپائی و درین تفرس کرده اند از مصطلحات **کتر** بفتح اول و کسر ثانی کوهان شتر از منتخب و صراح و شرح نصاب **کتورمش** بمعنی آورده **کتف** بفتح اول و کسر ثانی دوش و این اصلست بکسر اول و سکون ثانی و بفتح اول و سکون ثانی و فتح آن بمعنی نشانه مردم زمدار و کشف و صراح **کُتل** بضم اول و فتح تای زمین بلند در صحرا از رشیدی **کتم** بالفتح پنهان داشتن و راز پوشیدن و مجازاً بمعنی پوشیده کردن **کَتَم** بفتحتین گیاهیست که بدان خضاب کنند از منتخب و در لطائف بفتحتین گیاهی که خلط کرده میشود بوسمه و در برهان نوشته که لفظ عربیست بالفتح بمعنی پوشیدن و انخفا و برگ نیل که از آن وسمه سازند و بفتحتین گیاهیست شبیه بوسمه که داخل بوسمه کنند **کتمام** بالفتح پنهان داشتن از لطائف **کتمان** بالکسر پوشیدن راز و پوشیدگی و پوشیدن گواهی و غیر آن از لطائف **کتان** بالفتح و تشدید و بتخفیف فوقانی هر دو درست نوعی از جامه باریک که از پوست گیاهی بافند و بمعنی تخمیست که روغن چراغ از آن حاصل کنند بهندی السی نامند و در سراج نوشته که کتان مخفف و مشدد جامه است معروف که شاعران پاره شدن آن بسبب نور ماه گفته و بعضی گویند که مکرر آزموده شده که این سخن اصلی نیست تم کلامه و بعضی گویند که جامه که از پوست ساق درخت کتان که تخم معروفست بافند چنانکه در شرح نصاب نوشته که در بعضی بلاد پوست ساق درخت کتان کشیده رشته رشته کرده مثل ابریشم پنبه ریسند و از آن جامه می بافند و آن جامه در مهتاب قوت ندارد **کتابون** بفتح اول و ضم بای موحده بر وزن فلاطون نام دختر قیصر روم که در نکاح گشتاسپ بود و اسفندیار از و متولد شده از برهان و جهانگیری و موید **کتیبه** بر وزن نصیبه بمعنی لشکر و نام قلعه است از قلاع خیبر از منتخب **کتاره** بالفتح لفظ هندیست که کتاره بتای هندی و حذف ها مشهور است از برهان و بعضی بمعنی خنجر و شمشیر نیز نوشته و در رشیدی مسطور است که در اصل قتاله است عربیست اهل یمن چنین گویند **کتکه** بالضم عصا و چوبک و سطبر و این لفظ ترکیست **کتابه** بکسر اول بر وزن نسانه آنچه بخط جلی نسخ یا نستعلیق یا بخط طغرا بر مساجد و مقابر و دروازه امرا نویسند و یا نقش کنند از برهان و موید و مدار و کشف **کتبه** بفتح اول و سکون تای فوقانی و بای موحده مصدر بر وزن فعله بمعنی یکبار نوشتن فارسیان گاهے بمعنی مفعول نوشتن آرند و بفتحتین جمع کاتب **کتابی** بالضم و تشدید منسوب بکتاب که بالضم و تشدید بمعنی مکتب و دبستانست و بکسر اول و تخفیف فوقانی بمعنی کاغذ کتابی که دین غوغ ذارد **کتان** مشقالی نوعی از کتان که آن نگین باشد از شرح

فصل کاف مع ثای مثلثه کثیب توده ریگ گرد آمده و بلند شده از منتخب کثب بضمتین و با موحده توده های ریگ بلند شده کثرت بسیار شدن
و مجازاً بمعنی انبوه مردم نیز و بمعنی علائق دنیوی نیز باشد کثرات جمع کثرت کثافت بفتح ضد لطافت و سطبر و غلیظ شدن و فراهم شدن از منتخب
و غیره کثیر بسیار و وافر کثیف سطبر و تیره ضد لطیف از لطائف و منتخب کثبان بالضم خاک توده بلند از لطائف و در صراح ریگ توده های بلند و این جمع
کثیب ست فصل کاف مع جیم عربی و فارسی کجا معروف و بمعنی هر جا نیز آمده از مصطلحات کج مج بفتح کاف و فتح میم آنکه سخنش فصیح نباشد
و زبانش بکلمات خوب جاری نباشد از رشیدی و سراج الحجولج بالفتح و هر دو جیم عربی بمعنی کج و نگون کیست از کلمه کج و لفظ واج که مبدل باژ است بمعنی نگون گجدار
و مزیر عجائبات و احکامیکه بجا آوردن آن دشوار شد با کجک آنکس که فیلبانان در دست میدارند و چیزیست که از طاس رقیق را بدان آوزند و بمعنی چیزیست که مردم
ولایت بر دور گریبان دوزند و چوبکیه دهل و کوس را بدان نوازند از مصطلحات کچل بضم اول و فتح جیم فارسی قمار باز و خراب این هندیست کچکول کاسه گدایان از
برهان کجیم و کجین بفتح کاف و کسر جیم عربی بمعنی برگستوان و آن پوششی باشد که بروز جنگ بر اسپان اندازند بهندی پاکهر گویند و این ترکیست از برهان لغات ترکی
کچه گل کردن کنایه از ظاهر شدن و فاش گردیدن راز نهانی و عیب نهانی باعتبار بازیچه که در دستها پنهان کنند و هر گاه اشارت بدان کنند و از ان برآید
بالضرورة را و میبرد از برهان و سراج و چار شربت کجاوه بفتح آنچه بر پشت شتر بندند و دو شخص در ان مقابل یکدیگر نشینند از برهان کچچه بفتحتین و تخفیف جیم فارسی انگشتر
بی نگین که خانه نگین هم ندا شته باشد بهندی آنرا چهله گویند از برهان و بهار عجم و سرور و جهانگیری و رشیدی و سراج و بالضم و تشدید و جیم عربی چیزیست که طفلان از پارهای
کرباس مدور سازند و بدان بازی کنند از منتخب فصل کاف عربی مع حای مهمله کحل الجواهر سرمه که در ان مروارید ناسفته و دیگر جواهرات انداخته
میسایند برای روشنی چشم از کشف کحل بالضم سرمه کحال بالفتح اول و تشدید حاء سرمه کش یعنی کسیکه سرمه و دوا بچشم مردم کشیدن پیشه او باشد مکحل بفتح
اول و کسر ثانی سرمه دان و کسیکه سرمه بچشم خود کشیده باشد کحلی بالضم سرمه رنگ و نام جامه ایست سیاه که بیشتر زنان و ابدالان پوشند از مؤید فصل کاف مع خای
معجمه کخ کخ بکسر هر دو کاف کلمه ایست که در محل نفرت گویند و بمعنی آواز خنده و بضم هر دو کاف آمده واز سر رفته از لطائف کخ بالضم نام گیاهیست که بدان
بوریا بافند و بمعنی کرم که در میوه و غیره می افتد و صورت مهیب که طفلان را بدان ترسانند و بمعنی صورت زیبا که از چوب و غیره ترتیب داده لباس رنگین پوشانند
نیز آمده و بالکسر مزه تلخ و کلمه نفرت و باز داشتن از برهان و شرح دیوان خاقانی فصل کاف مع دال مهمله کدخدا و کتخدا صاحب خانه و بمعنی لائق و
سزاوار نیز آمده از چراغ هدایت کدخدا و کدبانو خداوند خانه و بی بی خانه و باصطلاح منجمان دو اصلیست که استخراج عمر مولود از ان کنند از سراج
کد بالفتح خانه و ده از سراج و برهان کدر بفتح اول و کسر دال مهمله تیره و مکدر از شرح نصاب و بفتحتین بمعنی تیرگی و تیره شدن و در فارسی بمعنی کاه
که بهندی کیوره گویند و آن گلیست معروف از منتخب و برهان و سراج کدیور بکسر میم و یای مجهول مزارع و دهقان و برزگر از مؤید و جهانگیری و در برهان
و مدار بفتح اول و در برهان بمعنی صاحب خانه نیز نوشته و در سراج بفتح یای مجهول و فتح واو و رای مهمله رئیس ده و خداوند خانه و مجازاً بمعنی زراعت کننده و عبارت از
تحقیق آنست که کدیور اماله کداور که مرکبست از کد که بمعنی خانه و ده باشد و کلمه ور بمعنی صاحب الف میان هر دو کلمه زائد است چه هر گاه کلمه ور در آخر
کلمه در ترکیب آید الف در میان زائد کنند چنانچه دستاور و قداور کدس بالضم و سین مهمله خرمن ناکوفته از شرح نصاب و صراح کدوی حجام کدو
باشد کوچک و مدور که حجامان بعد نشتر زدن بر زخمهای حجامت بچسپانند تا خون بکشند کدام بضم اول برای استفهام باشد و طلاق این بر ذوی العقول و غیر
ذوی العقول هر دو آید کده بالفتح خانه و ده از سراج و برهان کدیره بمعنی بکدر و پوشیده نوشته اند فصل کاف مع ذال معجمه
کذب بالکسر دروغ و بفتح اول و کسر ثانی بمعنی دروغی یعنی چیزیکه بدروغ ساخته باشند و دروغگو و بمعنی دروغ هم آمده از صراح و منتخب
کذاب بالکسر و تشدید ذال معجمه دروغ گفتن و بالفتح و تشدید ذال معجمه دروغگو از منتخب کذا و کذی بمعنی چنان و چنین و کنایه از دشنام

فصل کاف مع راء مهمله کرا بکسر اول کرایه دادن و کرایه از منتخب کرو یا بالفتح و واو مکسور و تحتانی بر وزن اغنیا نوعی از نیزه که مقوم معده است از برهان کربلا مشهد حضرت امام حسین صلواة الله علیه ظاهرا این لفظ در اصل کرب بلا بوده باشد با اول را حذف کرده اند چرا که چون دو کلمه را ترکیب دهند و آخر کلمه اول و اول کلمه آخر از یک جنس باشد آخر کلمه اول را حذف کنند کری بالفتح اول و ثانی و در آخر الف بصورت مرغ حباری که نر باشد و آغاز خواب از منتخب کرب بالفتح اندوه که نفس باز گیرد و بمعنی آرام کردن اندوه کسی و بفتحتین بی آرام داندو گین شدن از منتخب و لطائف و بحر الجواهر و مدار کروب بضمتین جمع کربت کرنب بفتحتین و سکون نون و بای موحده کلم که آن را کرم کلا گویند از برهان و سراج و مدار و در منتخب بالفتح و نون مفتوح کرسی اصطرلاب چیزیست بلند و در اصطرلاب که عروه اصطرلاب بدو بسته باشد کربت بالضم اندوه از منتخب کربت بالفتح و تشدید را نوبت بار چنانکه گویند کرتی بمعنی سه بار کرات بالفتح و تشدید را بار ها جمع کرت و بالضم کاف و تخفیف را جمع کره که بمعنی گوی باشد یا هر چه مثل گوی مدور باشد کراهیت بالفتح اول و کسر ها و تخفیف یای تحتانی ناپسند از صراح و خیابان نوشته که کراهت بر وزن صلاحیت و بتخفیف تشدید ناپسند داشتن کرشت بالفتح اول و ثانی و سکون خای معجمه بمعنی عضو تحتانی حرکت بمعنی سخت مستعمل از برهان کرمت نام ظرف آب کراث بالضم و تشدید را و ثای مثلثه گندنا از منتخب کرخ بالفتح اول و سکون ثانی و خای معجمه دهی است قریب بغداد و قیل محله از بغداد و بفتحتین و تخفیف خشت کرده از لطائف و برهان سراج کرد بالفتح کار و عمل و بالکسر نیز بهمین معنی آید و بالضم طائفه است از صحرا نشینان بمعنی قطعه زمین که کنار ها آن را بلند ساخته در میانش زراعت کنند و آبگیر و بمعنی شان از برهان لطائف و رسید و سرد و جهانگیری کردنا کشاد بضم اول بمعنی بچه است که هنوز سوار بر آن نکرده باشند کردار بالکسر طرز و روش از سراج و در جهانگیری و برهان بمعنی کار و عمل و فعل و بعضی نوشته که کردار اگرچه بالکسر مشهور است مگر قیاس مقتضی آن است که بالفتح باشد چرا که چون بر لفظ آر که افاده معنی مصدر کند صیغه ماضی را بیارند ماضی بمعنی مصدر شود چنانکه گفتار و رفتار و دیدار کردگار بالکسر نام حق تعالی و معنی لفظی این لفظ کننده طرز است از سراج و رشیدی نوشته که معنی ترکیبی این لفظ خداوندگار کرد بالفتح بمعنی کار دگار بمعنی خداوند کر بالفتح ناشنوا یعنی کسیکه گوش او چیزی نشنود از برهان سراج و بالفتح و تشدید را در عربی بمعنی بازگشتن و بازگردیدن و حمله بردن و بالضم پیمانه است از ده وسق و وسق شصت صاع است و نام رودیست یکی در شهر دارن که ازو میگذرد و دیگری در فارس از منتخب و لطائف و برهان کرار بالفتح و تشدید را اول بازگردنده و بازگردانده و حمله برنده و از نجا است لقب حضرت علی کرم الله وجهه و در یک از مخفف است و در حمله بر صف اعدا بار بار حمله میبردند و هیچ اندیشه نمیکردند از منتخب و لطائف و غیر آن کر و بفتحتین بازگشتن و واگردیدن از منتخب و غیر آن کریاس بالفتح و دال مهمله نیز مفتوح زمین سخت و پشته و پشته از برهان و مؤید کرباس بالکسر و بای موحده و سین مهمله جامه سفید معروف از منتخب و مؤید و مدار و در سراج نوشته که این معرب کرپاس است که بالفتح باشد و در رساله معربات نیز نوشته که کرباس معرب کرپاس است که بفتح اول و بای فارسی لفظ هندیست کنایتی باشد بمعنی پنبه و مجازاً بمعنی جامه که از پنبه ساخته شود و در حالت تعریب اول با کسر آن داده اند که وزن فعلال بالفتح فا از غیر مضاعف در کلام عرب نیامده است کراریس بفتح اول و یای معروف جزو ها کتاب و سیپاره های قرآن مجید و این جمع کراسه است که بالضم و تشدید راست کریاس بالکسر و یای تحتانی و سین مهمله در کتب لغات عرب مثل صراح و قاموس بمعنی طهارت خانه که بر بام ساخته باشند مگر در منتخب بمعنی بالاخانه و در خانه و در برهان و کشف و مدار و جهانگیری و مؤید بمعنی بالاخانه و در بار بادشاه و امام الکرس بکسر اول و سکون رای مهمله سرگین یا هم گشته از صراح و در بیابان نوشته که عجین کرس سرگینی باشد که بگل و آب آمیخته کهگل سازند کرگس بالفتح و کاف و هم فارسی مفتوح و سین مهمله طائریست معروف مردار خوار که بهندی گدهه گویند بکسر کاف فارسی اکثر پر او در تیر بکار برند مجازا پرهای تیر را نیز کرگس گویند و کرگسان گردون دو ستاره اند بصورت کرکس یکی را نسر طائر و دیگر را نسر واقع گویند از لطائف و غیر آن کرفس بفتحتین و سکون فا و سین مهمله و دوائیست مانند اجوائن که آن را خوش و تیز باشد آن اجمود و لایتی است و از خواص آن یکی آن است که کژدم گزیده اگر بخورد فی الحال بمیرد از منتخب و لطائف کربس بالفتح حلیاسه کرفش بفتح اول و سکون ثانی و فتح فا و شین معجمه حلیاسه و آن جانوریست که در سقف خانها باشد بهندی چهپکلی گویند از برهان و سراج کرشن بالفتح و بفتح اول و کسر را و شین معجمه شکنبه و ستور نشخوار زننده از منتخب کراع بضم اول و عین مهمله پاچه گوسفند که فقط پایچه بمعنی ساق

ساق حیوانات ست و بمعنی کوه و گروه اسپان و لفظیکه بآن اسپان را فراهم آورند از منتخب کرے بفتحتین آب باران استاده و آبشخوری خوردن از جو و باریک ساق شدن
از منتخب و لطائف گرگ بفتح و کاف دوم فارسی مخفف کرگدن و آن جانوریست که بهندی گینڈا گویند از رشیدی و سراج و برهان و در بعض شروح سکندرنامه نام
ملکی از روس نوشته و بفتح هر دو کاف عربی دهی ست متصل بکوه لبنان کذا فی القاموس و در منتخب بفتحتین قلعه ست بنواحی بلغار و در برهان بفتحتین هر دو کاف عربی
نام پرنده ست دم دراز که سیاه و سفید باشد و بیشتر برکنارهای آب نشیننده از تحقیق نیز گویند کرناتک بالفتح و نون و تای هندی مفتوح و کاف عربی نام شهریست از ملک
دکن کرنگ بضم اول و فتح ثانی و سکون نون و کاف فارسی بروزن تفنگ اسپ سرخ رنگ از برهان و رشیدی و کشف کردک بالضم و دال مهمله مفتوح و کاف عربی
نوعی هیکل و بکسر اول بیحیا و زبان آور در فرهنگها دیده شد کرم بفتح اول و سکون ثانی درخت انگور و بفتحتین مروت و سخاوت و عزیزی و بزرگواری از منتخب و لطائف
و شرح نصاب و نیز در لطائف نوشته که کرم بالضم بمعنی غم و اندوه سخت کرام بکسر اول بزرگان و این جمع کریم است کروم درختان انگور و غم و اندوه از لطائف
کرشمه بکسرتین بمعنی کرشمه از لطائف کرده ها جمع کرد از رسالهای من از حواشی مثنوی معنوی نوشته شد کرکم بضم هر دو کاف عربی زعفران از مدار کرزم بفتح حرف سوم زای معجمه
مضموم گیاهی باشد خوشبو از سروری و مدار و ابراهیمی کران بکسر اول در عربی نام سازی که آنرا بربط نیز گویند و بفتح اول در فارسی بمعنی کناره و جزیری دانستها چیزی از کشف
و برهان رشیدی و مدار کرمان بالکسر نام شهریست از قاموس و از لطائف و در مزیل نوشته که بفتح اول است و گاهی بالکسر آید و فرش آنجا بغایت نفیس باشد و در ره سیاه
از نواحی آن خوب بهم میرسد کرکن بفتح هر دو کاف عربی غله سبز و نیم پخته را گویند که بریان کنند خواه گندم و خواه نخود باشد خواه گندم و جو از سراج و برهان کردستان
بضم کاف و کسر دال ولایت از ایران کرگدن بفتح اول و سکون ثانی و فتح کاف فارسی و فتح دال مهمله جانوریست شبیه بگاومیش و فیل و در جسم کوچکتر از فیل و کلان
از گاومیش و پوست او بغایت سخت باشد و یک شاخ دارد بر پیشانی که بهندی گینڈا گویند و آنچه بعضی از اهل لغت نوشته که چند فیل را شکار کرده میخورد و در بچه آن
خار دار باشد و بعد پنجسال متولد میشود همه خرافات ست از سراج و برهان کرانیدن و کراندن هر دو متعدی کردن است و کنانیدن که در عوام مشهور ست غلط باشد
باین قاعده که هر مصدر لازم را که متعدی سازند الف و نون ماقبل دن که علامت مصدر است آرند چنانچه از گردیدن گردانیدن اگر علامت مصدر تن باشد اول
ازان مصدر برآورند و بعد آن الف و نون و یا زاید کرده بدال و نون مصدر متعدی نمایند و گاهی یا را ازان حذف سازند چنانچه از سوختن سوزانیدن و سوزاندن
از رسیدن رسانیدن و رساندن از نهر الفصاحت و نزد اکثری کنانیدن صحیح باشد بقاعده که در مصدر حسب قاعده تن مذکور شد چه نزد ایشان در متعدی کردن
مصادر حسب قاعده تن و دن قاعده واحد ست چنانچه از رمیدن و سائیدن و خواندن رماندن و ساماندن و خواناندن می آید کراجیدن بجیم عربی فریاد کردن
مرغ خانگی بوقت بیضه نهادن از برهان کرازیدن بضم و بکسر چمیدن بناز و بکاف فارسی نیز آمده از برهان کردن متعدی معنی سوده بمعنی شدن نیز آمده چنانچه
نور الله خان آرزو در شرح گلستان بمقام باب پنجم نوشته اند که من ازمن لواء عاطفه مغرب و مشرق از سراج قران السعدین کرگسان کرکسی دو ستاره بصورت
کرگس یکی را نسر طائر و دیگر را نسر واقع گویند کروبیان بفتح و تشدید و تخفیف رای مضموم و واو معروف و با موحده و تحتانی فرشتگان مقرب از برهان و لطائف کرامت کردن
دادن کرو بکسر اول و فتح ثانی کشتی خرد که در دریا باشد از جهانگیری کرباسو بالفتح و با موحده و ضم سین مهمله بمعنی چلپاسه که بهندی چهپکلی گویند از سراج کراسه
بضم اول و فتح سین بمعنی قرآن مجید و مطلق کتاب از برهان و در منتخب بالضم و تشدید سین مهمله و تخفیف آن جزو از کتاب و پاره از کلام الله این لفظ عربیست کرانه
بفتح اول و نون بمعنی کناره هر چیز از برهان و رشیدی کرایه بکسر اول و یای تحتانی اجرت بار کردن اسپ و شتر و بمعنی اجرت نشستن خانه و دکان از برهان و بعضی
بمعنی برابری و همسری آورده نیز نوشته و این لفظ عربیست که فارسیان از جنس کلام خود دمیده اند کرانیده بکسر اول کرایه کننده از سراج این اشتقاق از مصدر
جعلیست آنرا تامل بلیغ باید فهمید زیرا که لفظ کرایه عربیست کرسنا بالفتح و سین مهمله و نون هر دو مفتوح غله است تیره رنگ که طعم آن مابین عدس و ماش ست از برهان
صاحب مصطفوی نوشته که بهندی آنرا گویند کره بضم اول و تخفیف راء مهمله بمعنی گوی که بدان بازی کنند و هر چیز مدور و گرد که مثل گوی باشد و بضم و تشدید

بچه اسپ و خرد بمعنی تازیانه و بضم اول و سکون دوم اظهار ناخوشی و سختی و رنج و بفتح اول و سکون ثانی جبر و ناراضائی و بفتح اول و کسر ثانی بروزن خجل بمعنے
گریه و نام غوب و بضمتین مخفف کرده که بهندی کوس گویند و بمعنی اسپ و تازیانه و بمعنی کوس فارسی ست و باقی عربی از منتخب و لطائف و برهان و مدار و چراغ هدایت
گروه بضمتین بهندی کوس گویند و آن چهار هزار گز مساحت زمین باشد و نزد بعضی سه هزار گز و هر گز دو ذراع و هر ذراع هشت گره از مؤید و سروری و برهان و
جهانگیری و دیگر کتب هیئت هندیان و یونانیان و رسائل مساحت و حساب اگرچه در کتب مذکوره در تعیین گروه اختلاف بسیارست مگر خلاصه همین ست که نوشتم کرشمه
بکسرتین اشارت بچشم و ابرو از بهار عجم و برهان و مجمع الفرس و رشیدی و کشف بفتحتین کرم پیله بکسر اول و کسر بای فارسی کرم ابریشم از لطائف گراتی بالضم و تشدید رای
مهمله و ثانی مثلثه گندناگون کربلائی نوعی از لباس و قماش گری بفتح ناشنوا گرنی بالضم و کاف دوم عربی مکسور بمعنی کلنگ که طائر معروفست از منتخب
کربزی بالضم و بای فارسی مکسور مکاری و حیله گری بمعنی شجاعت و دانائی هم آمده از کشف و بعضی محققان بضم کاف فارسی و بضم بای عربی نوشته و بیانش خواهد آمد ان شاء الله تعالی
کروبی بالفتح و رای مهمله مشدده مضموم و کسر بای موحده بمعنی فرشته معرب کروب در خیابان نوشته که کروبی قسمی ست از ملائکه مقربه و در قاموس ست الکروبی بتخفیف الرای
سادات الملائکه و تشدید را نیز واقع شود کرسی بالضم تخت کوچک و فلک هشتم و کرسی خط برابر و بمقام خود و افتادن حروف در نوشتن و کرسی ایوان و خانه
عبارتست از بلندی زمین ایوان و خانه از لطائف و چراغ هدایت **فصل کاف مع زای معجمه** کز از بضم کاف و هر دو زای معجمه دردیست که از سختی سرما در بندگاه گردن
و سینه بسبب تشنج و انجماد اعصاب پیدا میشود از بحر الجواهر و کشف و حدود الامراض کز بالفتح و زای عربی بمعنی کج نوعی از ابریشم کم قیمت و معرب آنست از برهان
کزلک بکسر اول و ثالث و هر دو کاف عربی کارد کوچک از مؤید و برهان و کشف و مدار و سروری مگر در جهانگیری بکاف فارسی مفتوح و کسر لام و کاف دوم عربی و در سراج نوشته
که بکاف عربیست و قیل بکاف فارسی و بالفتح و کسر اول و لام مفتوح بمعنی مطلق کارد کوچک کزک بفتح و زای فارسی آنکس که فیلبانان بر سر فیل زنند کزدم بفتح کاف و زای عربی
و فارسی هر دو درست و بکاف فارسی چنانکه گمان برند خطاست کزم بالفتح سبزه باشد که بر کنار حوض و لب جوی روید از برهان کزمژ زبان بفتح اول و ثالث و دوم و چهارم زای
فارسی طفلی که زبانش بکلمات خوب جاری نباشد از رشیدی و در برهان بمعنی غیر فصیح و در سراج نوشته که بمعنی کسیکه زبانش راست نگردد و لفظ اخیر مبدل کج و تمرانوع العرست
کزبره بالضم و بای موحده مضموم و رای مهمله مفتوح کشنیز سبز از برهان و شرح نصاب کزه بفتحتین و زای فارسی گوشت پاره که در حلق آویزان باشد بهندی لوا نامند و بعضی کا
گویند از غرائب اللغات و برهان و بمعنی کارد بزرگ خمدار که بدان گوشت قیمه کنند و در جائی بمعنی مژه و زنخ دیده شده کزرخمه بدعمل و دغاباز از سراج **فصل کاف مع**
سین مهمله کسا بکسر اول بمعنی گلیم که آنرا پوشند از منتخب **کسری** بالکسر و رای مهمله مفتوح و در آخر الف بصورت یا لقب نوشیروان در قاموس ست که کسری معرب
خسرو که بمعنی واسع الملک ست از سراج و رساله معربات و در خیابان نوشته که کسری معرب خسرو لقب نوشیروان و دیگر ملوک فارس و مدائن لهذا جمع اکاسره می آید
کسنی بفتح اول و فتح نون و در آخر الف مقصوره بصورت یا نوعی از کاسنی صحرائی که تلخ باشد **کسب** بالضم کنجاره روغن و آن ثفل روغن ست و بالفتح بمعنی
حاصل کردن و مجازا بمعنی هنر و پیشه از لطائف و منتخب و غیره **کسوت** بالکسر جامه پوشیدنی از منتخب **کسالت** بفتح کاهل شدن از منتخب **کساد** بفتح
اول و دال مهمله ناروائی متاع و بی رواجی اشیا و عدم خریداران از منتخب و سراج و هم در سراج نوشته که کساد بزیادت یا نیز آمده **کسر** بفتح اول و سکون ثانی
شکستن و شکستگی و حرکت زیر چراکه تلفظ آن بانکسار لب زیرین حاصل میشود و بالکسر و فتح سین پاره ها جمع کسره از منتخب و غیره **کسور** بضمتین جمع کسر از منتخب و بیشتر
استعمال این لفظ در پاره های اعداد آید چنانکه نصف و ثلث و ربع و خمس و غیره **کسیر** شکسته شده **کس** بالفتح بمعنی یار و رفیق در شریف بمعنی مطلق آدمی
نیز می آید از خیابان **کسوف** بضمتین گرفتن آفتاب و ماه و بدحال شدن و در عرف کسوف در آفتاب و خسوف در ماه گویند از منتخب **کسیف** پوشیده و بدحالی
ورش و از منتخب **کسل** بفتحتین کاهلی و سستی از منتخب و بحر الجواهر و مؤید و مدار **کسال** در حاشیه مثنوی این لفظ را بمعنے ودود دیده شده ست و در
لطائف و غیره یافته نشد ظاهرا صحیح بکاف فارسی باشد **کسیل** بضم اول رفع کردن و فرستادن از لطائف و مؤلف گوید که این لفظ بکاف فارسی

صحیح باشد **کسلان** بالفتح کاهل و سست **کس و کو** هر دو کاف عربی بمعنی اقربا و رفقا از مصطلحات **کسیده** نامره و متاع بی رواج از صراح و منتخب **کسمه** بالفتح موی چند که عوض زلف آنرا مقراض کنند و خم داده بر رخساره آویزند از سراج و رشیدی و برهان و کشف **کسائی** بکسر اول نام شخصیست قاری و نحوی مشهور کراو اکثر کسا یعنی گلیم میپوشید از منتخب **کسنی** بالفتح مخفف کاسنی از برهان **کسی** این لفظ برای نکره ذوی العقول می آید چنانچه گوئی کسی درینجا نیست یعنی آدمی درینجا نیست و در غیر ذوی العقول استعمال این لفظ نباید ساخت آنچه بعضی گویند که کسی حویلی و کسی خط و امثال اینها محض غلطست از نهر الفصاحه و غیر آن و در لفظ کسی یا ء آخر گاهی برای نکره باشد و گاهی برای وحدت و در مصطلحات نوشته که لفظ کسی سوای معنی معروف بمعنی ضمیر متکلم و مخاطب نیز آید مثال معنی اول از فطرت بیت از تن سرم جدا کن و از من جدا مباش ✤ بیرحم باش جان کسی بیوفا مباش ✤ مثال معنی دوم اشرف گوید بیت بیا که بر سر راهست نگاهم از عینک ✤ بکف گرفته ترازوی انتظار کسی **کستی** بالضم و سین ماخوذ از کستن که بمعنی بالیدنست و بمعنی کوفتن نیز و مجازا بمعنی آنکه دو شخص ایستاده باهم آویخته زور آزمائی کنند از برهان و جهانگیری و بهار عجم و موید

فصل کاف مع شین معجمه

کشکاب بالفتح آش جو که برای بیماران پزند از برهان **کشتاسپ** نام پادشاه چون این لفظ بکاف فارسی ست لهذا تفصیل آن در کاف فارسی مسطورست **کشت** بالکسر زراعت و باصطلاح شطرنج بودن شاه در آنخانه که اگر در آنجا سوای شاه مهره دیگر باشد کشته شود **کشوث** بالضمتین و واو معروف و ثای مثلثه نام دوائیکه تخم آنرا بسریانی دنیار گویند و شهرت دنیار از انست از برهان **کشاد** بالضم کاف عربی و فارسی حاصل بالمصدر ست از کشادن و بمعنی فراخ و تیر از کمان رها کردن و بمعنی خوشی و فتح نیز آمده از برهان و رشیدی در جواهر الحروف نوشته که لفظ کشاد را مردم فارسی بکاف فارسی و اهل عربی استعمال کنند **کشتگدار** بکسر تین پاسبان و چوکیدار **کشمر** بکسر اول و فتح میم نام دیهیست از ولایت ترشیز و بالفتح و بالکسر و میم مکسور مخفف کاشمیر که شهر معروفست از برهان **کشور** بالفتح اقلیم از جهانگیری و بهار عجم و در برهان و موید و کشف و مدار بالکسر ست بمعنی ملک و صاحب مدار نوشته که هر کشوری از کشورهای هفتگانه بیکی از سبعه سیاره تعلق دارد چنانچه هند تعلق بزحل دارد و چین بمشتری و ترکستان بمریخ و خراسان بآفتاب و ماوراء النهر یعنی توران بزهره و روم بعطارد و بلخ بقمر **کشکنجیر** بضم اول و سکون شین معجمه و فتح کاف عربی و سکون نون و جیم عربی مکسور و یاء معروف و راء مهمله چیزیکه بدان دیوار قلعه می شکنند و بمعنی توپ مجازست و این مخفف کوشک انجیر ست و معنی ترکیبی این لفظ قلعه شکاف ست از جهانگیری و سراج و در موید بمعنی گوله نوشته **کشاورز** بفتح اول و چهارم و در آخر زاء معجمه مزارع و دهقان از موید و برهان و جهانگیری و رشیدی و کشف و صاحب مدار بکسر اول نوشته و بعضی گویند که در اصل کشت ورز بود تا را برای تخفیف حذف کردند و الف زیاده نمودند و صاحب جواهر الحروف و غیره نوشته که در اصل کشت آور بود تا را بجهت تخفیف حذف کردند و قاعده آنست که زاء معجمه را در فارسی بعض الفاظ زائد هم می آرند **کشنیز** بالضم تخم معروفست از موید و کشف **کش** بالفتح بغل و سینه و کمر از رشیدی و برهان و در کشف بمعنی تهیگاه و در برهان نوشته که کش نام شهریست از ماوراء النهر نزدیک نخشب ابن مقنع هر شب ماهی از چاهی که در نواحی شهر کش واقع است می برآورد **کشیش** لفظ ترکیست بفتح اول و بدو شین معجمه بر وزن حریص پیشوا و معلم ترسایان و زاهد نصرانیان و بت پرستان از موید و کشف و برهان و چراغ هدایت و لغات ترکی و رشیدی **کشاف** بالفتح و تشدید شین معجمه بسیار پیدا کننده و بسیار پرده کشاینده و نام تفسیر از جار الله زمخشری **کشف** بالفتح برداشتن پرده از روی چیزی و کشاده و برهنه کردن و بفتحتین جانوریست که در آب ماند و آنرا باخه و سنگ پشت گویند از لطائف و منتخب **کشک** بالفتح و هر دو کاف عربی دوغ خشک شده و بعضی گویند که بمعنی جو مقشر و نام طعامیست مثل هریسه که از آرد گندم یا جو و شیر گوسپند رست کنند از برهان و سراج و بضم اول و فتح ثانی بمعنی قصر و ایوان چرا که مخفف کوشک باشد و بکسر اول و ثانی در ترکی بمعنی پاسبانی از لغات ترکی نوشته شد **کشکول** بر وزن مقبول کاسه بزرگ که گدایان دارند از سراج و جهانگیری و برهان **کشیشان** زاهدان نصاری و تفصیلش در کشیش گذشت **کشیدن** بمعنی جماع نیز آمده **کشخان** بالفتح و خاء معجمه قلتبان و دیوث از برهان **کش زدن** بالفتح دست در گردن حریف زده زور کردن از چراغ هدایت و در شرح گل کشتی بضم کاف ناگهان دست در گردن حریف انداخته زور کرده بر زمین زدن **کشادنامه** بضم کاف عربی و فارسی فرمان بادشاهی و پروانه معافی و طلاق نامه از برهان و غیره **کشته** بالکسر بر وزن رشته

بمعنی آلو و شفتالو و زردآلو و امثال آن که دانهٔ آنها بیرون ساخته خشک کرده باشند از برهان و در آئین اکبری نوشته که کشته بالکسر چیزیست مرکب از عود و لوبان و صندل و لادن و مشک و نبات و گلاب قرص بسته نگاه دارند در سوختن بوی خوش دهد و بالضم بمعنی مقتول و مجازاً بمعنی عاشق **کشتیزه** غورهٔ انگور که در ابتدای برابر گشنیز باشد **کشتی** بالفتح سفینه که در دریا باشد و نوعی از پیالهٔ شراب از برهان و مؤید و رشیدی و سراج و نیز صاحب رشیدی نوشته که تحقیق آنست که بفتح کاف فارسی است منسوب بکشت و سیر و کشتی بالضم مصارعت از روی تحقیق این لفظ بمعنی بسین مهمله است منسوب بکستن که بمعنی کوفتن است چون دو کس باهم کشتی گیرند یکی مر دیگری را میخواهد که بر جا بکوبد از رشیدی و در جهانگیری و برهان و سروری و بهار عجم نیز تلفظ این بدین معنی بسین مهمله تحقیق شده **کسیکچی** بکسر اول و ثانی پاسبان

فصل کاف مع ظای معجمه

+ **کظت** بالکسر و تشدید ظای معجمه و تای فوقانی پری معده و پری مطلق از شرح نصاب **کظم** بالفتح خشم فرو خوردن از منتخب **کظیم** خشم فرو خورنده از منتخب

فصل کاف مع عین مهمله

+ **کعب** بالفتح و بای موحده شتالنگ و بمعنی استخوان مربع که بدان بازی نرد بازند بمعنی اول از منتخب و لطائف و باصطلاح علم حساب نام مرتبه سوم ست از منازل جبر و مقابله چنانچه مرتبه اول را شی گویند و مرتبه ثانی را مال و مرتبه ثالث را کعب چون شی را در شی ضرب کنند مال گویند چون مال را در همان شی ضرب کنند کعب نامند مثلاً عدد سه را شی فرض کردیم و چون سه را که شی باشد در سه ضرب کردیم نه حاصل شد و این نوع حاصل ضرب را مال خوانند و چون مال را که نه ست باز در شی که سه است ضرب نمائی بست و هفت حاصل شود و این قسم حاصل ضرب را که بمرتبه سوم ست کعب نامند و نام پدر قبیلهٔ از عرب و نام بازی اطفال و نام یکی از اصحاب یعنی کعب بن زبیر که مداح حضرت صلی الله علیه و آله و سلم بود **کعوبت** بضمتین و حرف چهارم بای موحده نخوست و دشواری از شمسی این لفظ که در نامهٔ ابوالفضل آمده است بمعنی مذکور مناسب مقام نمی نماید و نه موافق لغات معتبره پس از صراح و قاموس و غیره بمعنی بلندی و ترفع مفهوم میگردد چون مرادف شماتت واقع شده و شماتت بمعنی شاد شدن ست بر رنج دشمنان پس کعوبت هم بمعنی بلندی و ترفع خود باشد بر مخالفان و غالب اینست که کئوبت باشد بضم کاف و ضم همزه بمعنی شکستگی و بدحالی چنانکه از قاموس و صراح ظاهر میشود و آنچه در نسخهای حال بعین یافته میشود باتباع تحریف کاتبان قدیم ست **کعیت** بضم اول و فتح عین مهمله و سکون تحتانی و بعده فوقانی بلبل از صراح و شروح نصاب **کعک** بالفتح نوعی از نان روغنی و شیرین و این معرب کاک ست از شرح نصاب و رسالهٔ معربات و مؤید **کعب غزال** و **کعب الغزال** نوعی از شکرپاره از برهان و بعضی گویند که آنرا بهندی بتاسه گویند **کعب گرگ پیکان** استخوان شتالنگ گرگ که پیکان در پای خود بندند بخاصیت آن از رفتن مانده نشوند **کعبتین** دو پانسه باشند کوچک از استخوان مربع شش پهلو که بر پهلوی هر یک پانسه از یک تا شش عدد نقش کنند و بدان نرد بازند از کشف و غیره **کعبه** اسم بیت الله در اصل بمعنی مرتفع ست چون بنا کعبه از زمین مرتفع و بلند ست لهذا کعبه نام کردند یا مرتفع ست از روی مراتب از شرح نصاب و در صراح نوشته از آنکه کعبه مربع و چهار گوشه است چه تکعیب بمعنی چهار گوشه کردن و بمعنی پانسه قمار بازی هم آمده زیراکه پانسهٔ بازی نرد مربع و چهار گوشه باشد **کعب لنگری** نام شخصی که نهایت حریص خوردن و پرطمع بود

فصل کاف مع فا

+ **کف الخضیب** بالفتح و تشدید فا مضموم و فتح خای معجمه و کسر ضاد معجمه و یای معروف و بای موحده نام ستاره ایست سرخ رنگ بجانب شمال که چون بدائرهٔ نصف النهار رسد وقت اجابت دعاست و کف خضیب بدون الف و لام تعریف بمعنی دست رنگین از منتخب و غیر آن **کفالت** بفتح ضامن شدن و متعهد شدن از مدار و غیر آن **کفایت** بکسر بس شدن و کافی شدن و سود گرفتن از منتخب و بکسر اول و حرف چهارم همزه مانند همدیگر شدن در قوم **کفات** بضم اول جمع کافی بمعنی دانایان کارگزار **کفت** بفتح کاف عربی بمعنی شگافت و ترکانید و این صیغهٔ ماضی ست از کفتن از برهان **کفتار** بالفتح جانوریست صحرائی که بهندی هونڈار گویند از لطائف و غیر آن و بعضی گویند بمعنی زن ساحره نیز ست که جگر مردم بنگاه خویش برآورده میخورد و بهندی ڈائن نامند و اصل اینست که کفتار در فارسی و ڈائن در هندی نام همان درنده ایست که بیشتر سگ را شکار میکند چون زن ساحرهٔ مذکوره آن درنده را بسحر مسخر کرده سوار میشود مجازاً زن ساحره جگرخوار را گویند **کفر** بالضم ناگرویدن و ناسپاسی و بالفتح بمعنی پوشیدن و کوزهٔ بزرگ از منتخب و صراح **کفور** بضمتین ناسپاسی و بفتح اول و ضم ثانی

ناسپاسی کننده از نعمت از منتخب کفلیز و کفچلیز بالفتح و جیم فارسی و یاء معروف و در هر دو لفظ زاء معجمه نام جانور آبی از قسم وزغ و بمعنی کچه که در آن سوراخ سوراخ باشد
از لطائف کف بالفتح و تشدید پنجه و کف دست و بمعنی باز ایستاده کردن کسی او و دوباره دوختن جامه ابر یکدیگر و نابینا کردن و خرقه و لقمه و ساقط کردن حرف هفتم
رکن بحر چون نون فاعلاتن و مفاعلتن و در فارسی بالفتح و تخفیف بمعنی کف دست و پا و بمعنی زبد چنانچه کف دریا و کف صابون و بمعنی سوخته چقماق از منتخب و لطائف و صراح کفاف
بفتح اندازه و آنقدر معاش که کفایت کند و مستغنی سازد از طلب و آن روزی و معاش و خرج روزمره باشد از بحر الجواهر و منتخب و کشف و لطائف و صراح و خیابان کفک
بفتحتین کفدست و بمعنی کف آب و کف صابون و کف شیر و امثال آن از شرح نصاب کفل بفتحتین سرین آدمی و حیوان و بالکسر بهره و حصه خیری و آنکه بر ستور
تواند نشست و گلیم که بر پشت ستور اندازند از منتخب و لطائف و برهان و بحر الجواهر و بهار عجم کفیل متعهد و ذمه دار و ضامن و قبول کننده کاری بر خود از منتخب و غیر آن
کف دعا گرفتن دست بدعا برداشتن کفتین بالکسر و تشدید فا و تاء فوقانی مفتوح هر دو پله ترازو کفیدن بالفتح ترکیدن از برهان کفانیدن کافانیدن
از برهان کف کردن بمعنی خوردن از مصطلحات کفن پاره کردن شفا یافتن از بیماری و ضعف و نجات یافتن از آفت و مهلکه کفران بالضم ناسپاسی
کفن بفتحتین لفظ عربیست فارسیان گاهی تفریس کرده کفن را بسکون فا آرند شفائی گوید بیت از ان حیض خواهرت کفن کند کفو بضمتین همجنس و هم نسب و مانند
همتا و این لفظ بضم اول و سکون ثانی نیز آمده از صراح کفچه بالفتح چمچه کلان و سرمار که بصورت کفچه پهن میکند کفه بالفتح و تشدید فا پله ترازو و هر چیز که شکل آن گرد باشد از
منتخب و لطائف و مدار و مؤید و کشف و صراح و تاج اللغات و نیز در لطائف نوشته که بالضم و تشدید بمعنی حاشیه پیراهن و بفتح و تخفیف و رفتار خوشه نیکو رفته و آنچه دندهٔ آن
باشد کفاره بالفتح و تشدید فا پوشنده گناهان و آن بدل جنایت باشد مثلاً در شکستن قسم و خوردن روزه معاوضه گناه نماید و کفاره قسم یک بنده آزاد کردن
یا سه روزه داشتن یا ده مسکین را اطعام یا ده مسکین را کسوت پوشانیدن و کفارهٔ صوم دو ماهه روزه داشتن یا شصت مسکین را اطعام از منتخب و کشف و فتاوی فیروز شاهی
کفیده بفتح اول بمعنی ترقیده و شگافته از کشف و فرهنگ حسینی از برهان و سروری کفره بفتح اول و ثانی و ثالث جمع کافر کفشکی بالفتح و در آخر یاء معروف نام درختی
که چون حریف دریابد که هیچ جای خودش در بند خصم نیست ناگاه سر یار خصیه اش زند تا معلق بر زمین آید از شرح گلکشتی

فصل کاف مع لام

کلا بالفتح و تشدید لام حرفیست برای رد سخن پیشین حاصل معنی آن اینست که چنین نیست و گاهی برای مسلم داشتن سخن غیر باشد درین صورت اسم باشد بمعنی
حق ست و بتخفیف لام بمعنی گیاه تر از کشف و صراح و بکسر اول و تخفیف لفظی موضوع برای معنی تشبیه و درینحالت بدون اضافت مستعمل نمیشود کلیسا
بکسر اول و ثانی و یاء مجهول و سین مهمله پرستشگاه کفار از کشف و مؤید و مدار و برهان کلب عوا بالفتح عین مهمله و تشدید واو سگ بسیار فریاد کننده و نام سه
از منازل قمر و آن چهار ستاره اند بصورت سگ آواز کننده کلب بالفتح سگ و بفتح اول و کسر لام بمعنی دیوانه و گزنده از منتخب کلاب بکسر اول جمع کلب که
بمعنی سگ باشد از منتخب کلب کلب لفظ اول بفتح کاف و سکون لام و لفظ دوم بفتح کاف و کسر لام بمعنی سگ گزنده و سگ دیوانه از منتخب کلوب بالضم و تشدید
لام مضموم و باء موحده ابزار آهنگر که بدان آهن گرم را میگیرند از منتخب کلوخ کوب آلتی ست مزارعان بدان کلوخ کلان را کوبند و شکنند از خیابان کلک خسب
بفتحتین و کاف عربی و ضم خاء معجمه مفلس پریشان حال چه کلک بمعنی گلخن است از چراغ هدایت و بعضی بجای خسب لفظ چسپ بفتح جیم فارسی نیز نوشته اند
و کلک بمعنی خاکستر نیز مرقوم ساخته اند کلات بفتح دیه و قریه و قلعه بالای کوه و نام فنی از کشتی از چراغ هدایت و غیره کلفت بضمتین و سکون فا و بعده فوقانی بمعنی گرد
و درشت و ناهموار از برهان و بهار عجم و بالضم و فتح فا کدورت و رنج و اندوه با معنی عربیست از منتخب و صراح کلالت بفتح مانده شدن و کند شدن و بی پدر و مادر
شدن و بی فرزند شدن از منتخب کلاره بکسر اول بر وزن و معنی حرست و حفاظت از منتخب کلاوت بفتح اول و واو و نون و فتح واو قومیست از مطربان
و این لفظ هندیست کلکنج بجیم عربی ستیزه کننده کلند بر وزن سمند آلتی آهنی که بدان زمین را برای زراعت بکاوند هندی کسی گویند از سروری و سراج
و برهان کلید بکسر تین آنچه که بدان قفل بگشایند کلکه قند بفتح کاف و تشدید لام کوزه قند کلب الجبار ستاره است بصورت کلب

کلوخ انداز سوراخها که در دیوار قلعه سازند که از میان آنها سنگ کلوخ بر دشمنان اندازند و الحال از آنها بندوق و قمانجنگ میکنند و جشنی و عشرتی و شراب خواری که در هفتهٔ آخرین ماه شعبان کنند و بمعنی فلاخن نیز آمده از برهان و رشیدی و بهار عجم **کلس** بکسر اول و سکون لام و سین مهمله لفظ عربیست بمعنی آهک سفید و چونه و آهکی که بران عمارت سازند و بفتحتین و سین مهمله در هندی قبه را گویند که بر گنبد عمارات و بروج و مساجد و کنگره های عمارات نصب کنند **کلیات خمس** بدانکه منطق پنج کلی است اول جنس چون حیوان دوم نوع چون انسان سوم فصل چون ناطق چهارم خاصه چون ضاحک پنجم عرض عام چون ماشی **کلاغ** بضم و فتح زاغ دشتی از برهان **کلمرغ** بالفتح نوعیست از کرکس سرخ سر که بر سرش پر نباشد از سراج و برهان **کلف** بفتحتین داغهای تیره که بر رخسارهٔ بعضی مردم پدید آید و بمعنی عشق از شرح نصاب منقول از کنز و صراح و قاموس و در منتخب نوشته که بالفتح شیفته شدن بچیزی **کلمح البرق** مثل درخشیدن برق یعنی بزودی تمام **کلک** بالکسر هرنی میان خالی را عموماً و نی قلم را خصوصاً و بفتحتین بمعنی نشتر حجام و فصاد که بهندی آنرا پچهنه گویند و بمعنی شوم و نامبارک و بلا و سختی و درد سر و بالفتح بمعنی بغل و آغوش و بالضم بمعنی پشم نرم دنبه از سراج و مصطلحات و برهان و لطائف **کلنگ** بضمتین و نون و کاف فارسی دست افزاری ست که بدان زمین و دیوار کاوند و بضم اول و فتح لام پرندهٔ مشابه بسارس و نام ساز از برهان و شرح نصاب و در لغات ترکی برای معنی اول بضم اول و فتح لام نوشته و گفته که بفارسی آنرا کلند نامند و در جواهر الحروف نوشته که بفتح اول و نون ثانی مبدل کلند زیرا که دال مهمله بکاف فارسی ابدال میشود **کلال** بفتح اول در عربی ماندگی اعضا و خیرگی و کندی و بضم اول در فارسی بمعنی کسیکه ظروف از گل سازد و از منتخب و برهان **کل** بالفتح کسیکه سر او بی مو باشد از جوشش سر با معنی ترکیست و بالفتح و تشدید لام بمعنی گنگ و لال درین صورت لفظ عربیست و در منتخب بمعنی کند شدن زبان و بالضم و تشدید بمعنی همه و جمیع و در لطائف نوشته که این لفظ مفردست که بمعنی جمیع آید و در اصطلاح صوفیه کل و احد مطلق را گویند کل اسم حق تعالی ست باعتبار حضرت واحدیت والهیه جامع اسمای مجموع است **کلل** بفتحتین پرچیند از مرغ مخصوص که بادشاهان و جوانان بدستار و کلاه نهند و آنرا جیغه و کلغی نیز گویند از برهان و در عربی شگفتگی مرغزار با گلها مستفاد از صراح و بالکسر گنگی و بسته زبانی از لطائف **کلیل و کلکل** بهر دو کاف مفتوح هرزه گوئی از مصطلحات **کلمکل** بالفتح هر دو کاف عربی و فتح میم و سکون هر دو لام شور و غوغا **کلیل** بفتح کند و سست ماندهٔ شده و خیره و گنگ از منتخب و صراح **کلام** بفتح سخن گفتن و باصطلاح علم نحو لفظی ست که متضمن باشد دو کلمه را یعنی مرکب باشد از دو اسم یا فعل و اسم که نسبت یکی بدیگری باشد بر نیوجه که فائده تام دهد چنانچه زیدٌ قائمٌ و قامَ زیدٌ و کلام علمی ست که در آن مسائل نقلی را بدلائل عقلی ثابت کنند و متکلم دانندهٔ آن علم ست از منتخب و چهار شربت **کلام مستدام** عبارتست از کلام آلهی و وحی **کلم** بالفتح خسته و مجروح کردن و بفتح اول و کسر لام سخنها جمع کلمه از منتخب **کلوم** بضمتین جراحتها از شروح نصاب **کلیم** سخنگو و همسخن و مجروح و لقب موسی علیه السلام چراکه اکثر با حق تعالی کلام میکردند و تخلص شاعر **کلبتان و کلبتین** بفتح اول و فتح بای موحده و فتح تای فوقانی آلتی ست آهنگران را که بدان آهن گرم را گرفته بدست دیگر از مطرقه میکوبند و آنرا انبر و ماشه نیز گویند و بمعنی گلگیر شمع نیز آمده از برهان و سراج و شروح نصاب ظاهر این هر دو لفظ تثنیهٔ کلبه است که یک پره آنرا میگفته باشند **کلیتین** بضم اول و فتح یای تحتانی و فتح تای فوقانی هر دو گرده و این تثنیهٔ کلیه است **کلیدان** بفتح اول کندهٔ را گویند که برپای دزدان و گنهگاران نهند و بکسر اول آلت بست و کشاد در باغ و در کوچه و قفل را نیز گویند از برهان و کشف و مؤید **کلاشکن** بفتح نوعی از حلوا که بغایت سخت باشد از برهان **کلید افگندن** در ولایت رسم ست که چون زنان آنجا بفال گوش متوجه شوند افسونی خاص بر کلید دمیده بر سر راه اندازند از مصطلحات **کله بر کله کسی زدن** کنایه از دعوی برابری داشتن از مصطلحات **کلاغ گرفتن و کلاغ زدن** طعنه زدن و استهزا کردن از مصطلحات **کلاه انداختن و کلاه بهوا انداختن و کلاه بر آسمان انداختن** کنایه از کمال ذوق و شادمانی و خوشحالی از رشیدی و بهار عجم و شخصی کلاه انداختن بمعنی جدا کردن نیز نوشته **کلاه افگندن و کلاه برکشیدن** مراد از تعظیم چراکه در بعضی ملکها برای تعظیم دیگری کلاه خود را از سر برگیرند چنانچه در اهل فرنگ معمولست **کلاه گوشه شکستن** فخر کردن **کلوخ خشک لب مالیدن** کنایه از مخفی و پنهان داشتن امری از برهان **کلو** بضمتین و واو مجهول

بمعنی کلان تر و رئیس محله و بعضی بکسر اول خوانده اند از لطائف و بضمتین و واو معروف در عربی صیغه جمع امر حاضر بمعنی بخورید در صورت بعد واو الف زائد هم می نویسند
برای علامت تمیز واو جمع از واو اصلی کلمه بفتح اول و کسر لام و فتح میم بمعنی سخن از کشف و مدار و منتخب و در لطائف بمعنی یک سخن و نیز در منتخب نوشته که باصطلاح
نحویان کلمه لفظی ست مفرد که معنی داشته باشد و منطقیان کلمه فعل را گویند کله بالکسر و تشدید لام آنچه مثل خیمه کوچک از جامه باریک و تنگ بجهت منع پشه و مگس سازند
از رشیدی و منتخب و برهان و بهار عجم و صاحب کشف و مؤید بمعنی خیمه و سایبان نوشته و کله بالضم و تخفیف لام و های ملفوظ معروفست که بر سر پوشند و بمعنی آلت تناسل و بمعنی
حرکات جماع از مصطلحات و چراغ هدایت کلته بالفتح و تای فوقانی بمعنی اندک و بمعنی دم بریده و کسیکه حرف بمخرج گفتن نتواند و چوبدست کوچک و سطبر بمبدی آنرا
سونٹا و گتکا گویند از جهانگیری و کشف و برهان و در سراج نوشته که در اصل بمعنی بریده و مقطوع ست لهذا کلته دم بمعنی بریده دم و کلته پر بمعنی بریده پر و کلته زبان
بمعنی گنگ و هر شیء ناقص را مجازاً کلته گویند کلاغه بمعنی کلاوه و فنی ست از کشتی که هر دو پای خود بگردن حریف بند کرده او را مثل کلافه پیچید و فاء کلافه مبدل از واو ست
در اصل کلاوه بود از مصطلحات کلیچه بضم اول و کسر لام نان خمیری میده کلاوه و کلابه بفتح در لفظ دوم بعد الف بای موحده ریسمانی که بر چیلک تمند بهندی
انٹا گویند از برهان و سراج کلاته بفتح و حرف چهارم تای فوقانی بمعنی ده کوچک و بمعنی مزرعه از برهان و شرح نصاب کلیه بضم اول و سکون لام و تخفیف تحتانی
مفتوح گرده که عضو درونی معروف ست و بضم اول و تشدید لام مفتوح و تشدید یای تحتانی بمعنی همگی و همه بودن از منتخب و باصطلاح منطق مفهومی بوجهیکه منع نکند
نفس تصور او از وقوع شرکت در وی چنانچه مفهوم انسان که حیوان ناطق ست صادق می آید بر زید و بکر و خالد و غیره کلپتره بفتح اول و سکون لام و فتح بای
فارسی و سکون تای فوقانی و رای مهمله بمعنی نادرست از کشف و مدار و سروری و در برهان و سراج بمعنی بیهوده و بمعنی کلفنه بضمتین و سکون نون و بای موحده کچه
که از حلوا و مغز بادام پر کنند از سراج کلاله بضم اول موی پیچیده و بمعنی زلف نیز آمده و این لفظ بکاف فارسی نیز آمده از برهان و غیره آن کلبه بالضم و بای موحده
خانه کوچک و بمعنی گوشه و دکان هم آمده از برهان کلاه بضم اول معروفست و بمعنی تاج بادشاهی آمده از برهان کلیله نام شغالی ست که قصه او در کتاب کلیله و دمنه
مسطور ست از لطائف کلاچیسه بفتح اول و بای فارسی مکسور و یای مجهول و سین مهمله گشتن چشم باشد از حال خود چنانکه سیاهی چشم پنهان شود بلذت بسیار شهوت یا بواسطه
ضعف یا بجهت خشم و اعراض از لطائف کلاسه بکسر اول و سین مهمله ماخوذ از کلس که بالکسر ست بمعنی چونه و آهک و گچ چنانکه در کنز آمده پس معنی کلاسه آنچه از چونه ساخته
باشند چنانکه حباله بمعنی دام که از حبل ساخته می شود شرح گلستان از عبد الغنی و سراج و آنچه بعض شارحان گلستان و بعض اهل لغت کلاسه بضم اول نام موضع گفته اند
ظاهر اخطاست چراکه در مسجد تخصیص موضع دیگر گنجایش ندارد کلامی منسوب بعلم کلام و علم کلام عبارت از معرفت عقائد ست بادله عقلیه مؤید بنقل گاهی مراد از کلامی
شخصی که ذوق توحید عیانی نیافته باشد و راه معرفت الهی بپای استدلال رفته باشد از لطائف کلک فرنگی نوعی از قلم که آنرا حاجت بدوات نباشد و آن چوبی
میان تهی باشد و اندرون آن میلی از قسم من مصنوعی یا از سرب محکم کرده می نهند که بوقت نوشتن میل مذکور بکاغذ سوده حروف مائل بسیاهی ظاهر میگردند بادشاهان
و امرایان اکثر بدان قلم بر عرائض مردم دستخط مینمایند کلی جزئی باصطلاح منطق کلی آنست که مفهوم او از شرکت ابا نکند چنانچه حیوان و جزئی آنست که مفهوم او ابا کند
از شرکت چنانچه زید و عمر و **فصل کاف عربی مع میم** کمتری بالش در آخر همین فصل مسطور ست کمخاب صاحب کشف گفته که بالکسر صحیح ست و در برهان
نوشته که بالکسر و بالفتح هر دو صحیح و در رشیدی نوشته که بالکسر صحیح نیست چراکه خاب کم دارد و خاب بمعنی آنست که آنرا آب بندی رونوا گویند بضم یعنی پشم باریک لمات بفت
و در آخر تای فوقانی سماروغ و آن چیزیست سفید بشکل بیضه و بعضی بصورت چتر در ایام برسات از زمین روید و بضم کاف بمعنی دلاوران و سپاهیان این جمع
ست که بمعنی دلاور باشد از صراح و منتخب و این لفظ بهر دو معنی بتازی در می نویسند کمیت بضم اول و فتح میم و سکون تحتانی بمعنی شراب لعل انگوری
بسیاهی زند و اسپ سرخ رنگ که بسیاهی زند و یال و دم او سیاه باشد و نام شاعری از عرب و بفتح اول و تشدید میم مکسور و تشدید تحتانی بمعنی چند
مقدار چیزی که سنجیده شود یا پیموده شود یا شمرده شود شرح نصاب از یوسف بن مانع و برهان و رشیدی و منتخب و صراح و غیر آن کمند و حدت

ریسمانی باشد از ابریشم وغیره که درویشان وصوفیان بوقت مراقبه گرد کمر وزانو پیچیده می نشینند از مصطلحات وبهار عجم وچراغ هدایت **کمر وحدت** بمعنی کمند
وحدت از مصطلحات **کمچاخ** بضم اول وجیم فارسی نوعی از نان ست که سطبر باشد وبمعنی بادریسه خیمه واین لفظ ترکیست از برهان ومصطلحات **کمند** در اصل خمند بود زیرا که
بمعنی خم وپیچ وانعطاف در او ظاهرست از جواهر الحروف **کمر بند** چاکر وبمعنی میان بند **کماد** بکسر اول ودر آخر دال مهمله گرم کردن عضو بچیزیکه آن چیز را اول از آتش گرم
کرده باشند از کشف **کمر بر کمر** بمعنی بلند بر بلند چه کمر بمعنی بلندی هم آمده وبمعنی برابر برابر نیز آمده از سراج وکشف وبرهان **کمر** بفتحتین معروفست یعنی میان وبمعنی میان بند
که بندیکه گویند وبامعنی مجازست وگریوه میان کوه را نیز گویند از چراغ هدایت وسراج در خیابان نوشته که کمر در اصل بمعنی میان ست وبمعنی بندیکه بر کمر بندند مجازاً
شهرت گرفته پس کمر بند را بعضی غلط گویند محل نظرست **کمیز** بضم اول وکسر میم بروزن گریز بمعنی بول وبکسر اول نیز آمده وبکاف فارسی نیز نوشته اند از برهان **کمک**
بضمتین اعانت ومددگاری چه در کار وبار وچه در جنگ از لغات ترکی نوشته شد **کمال** تمام وتمام شدن وتخلص دو شاعر یکی از اصفهان ودیگر از خجند از منتخب ومؤید
کمان رستم قوس قزح از مصطلحات **کم** بالفتح وتخفیف میم در عربی بمعنی چند وبمعنی بسیار وبالضم وتخفیف میم ضمیر جمع مذکر مخاطب بمعنی شما وبالفتح وتشدید میم بمقدار چیزی را
بالضم وتشدید میم بمعنی آستین وبالکسر وتشدید غلاف شگوفه والکمام جمع این هر دو از منتخب وغیره ولفظ کم بالفتح در فارسی بمعنی لفظ اندک هر دو واگرچه برای معنی تقلیل ست
لیکن اکثر بمعنی نفی مطلق آید از جواهر الحروف **کمهم** بفتحتین نام تالاب در کشمیر **کمین** پنهان شدن در جای بقصد دشمن یا شکار از برهان ومنتخب پنهان شونده در کارزار
وجز آن ودر سراج نوشته که کمین بروزن نگین لفظ عربیست از اینجاست که صاحب قاموس بمعنی کسی آورده که بقصد کسی پنهان نشیند وکمینگاه جای متحصن مذکور وکمین کردن
مجازاً بمعنی پنهان شدن بقصد کسی یا چیزی ومیتوان که کردن دراینجا بمعنی شدن باشد چنانکه سعدی فرماید بیت طبع ترا تا هوس نحو کرد ﴿ ونیز مجازاً بمعنی کمینگاه آمده چنانکه فلان
در کمین ست ودر فارسی بمعنی چیز کم آمده **کمزن** بالفتح وزای معجمه مفتوحه بمعنی کم همت نوشته اند وبعضی گفته که کمزن یعنی ذکرش کم کن یعنی ذکرش ترک کن **کمان** در اصل
خمان بود بفتح خای معجمه منسوب بخم بتغیر ابسنه خا بکاف بدل شده از برهان **کم چیزی گرفتن** بفتح اول واضافت ناشده ونابود انگاشتن بدانکه لفظ کم در مقام
معدوم ونفی مطلق استعمال کنند از مصطلحات **کمند حلقه کردن** مستعد صید بیکار بودن **کمان کسی کشیدن** هم آورد او شدن واز عهده آن بر آمدن از
مصطلحات **کمون** بفتح وتشدید میم مضموم نام دوائی است که بهندی زیره گویند از منتخب وبحر الجواهر معجون کمونی ازین مرکب باشد **کمر باختن** کمر شکستن و
بیطاقت ماندن از بیم وغم **کمر گشادن** ترک کردن کاری وفراغ کردن از برهان **کمان شیطان** قوس قزح **کمان از طاق بلند آویختن** از ظهور
امر عظیم وکار عجیب تفاخر کردن کمعمولست که چون کسی فتح عظیم میکند کمان خود را از جای بلندی می آویزد **کمانچه** نام ساز معروف که مضراب آن کمان شکل
چیزیست از برهان وسراج **کمانه** کمان نجاران که برمه را بدان بگردش آرند از برهان **کمر کوه** میان کوه از سراج **کمان جوله** بجیم عربی وواو مجهول بمعنی قربان
که کمان را دران گذارند چرا که جوله بمعنی ترکش ست چون قربان بی ترکش نه بندند لهذا چنین گفته شد از سراج **کمان گروهه** بضم کاف فارسی وضم رای مهمله وواو
مجهول کمانیکه دران غلوله نهاده رها کنند از برهان وبهندی آنرا غلیل گویند **کمثری** بالضم وتشدید میم مفتوح وسکون ثای مثلثه وفتح رای مهمله والف مقصوره بصورت یا نام
میوه که آنرا بفارسی امرود گویند از منتخب وشرح نصاب **کمی** بفتح کاف وکسر میم وتشدید یا بروزن فعیل بمعنی دلاور ودلیر که با سلاح باشد از شرح نصاب ومنتخب **کماهی** بفتح
اول وکسر ها وفتح یا در محاوره فارسی بسکون یا بمعنی چنانچه آن مقدمه هست **کماینبغی** بمعنی چنانچه که سزاوارست درین لفظ کاف حرف تشبیه ولفظ ما زائد چرا که
بعد کاف تشبیه لفظ ما زائده آرند تا حرف جاره بر فعل نیاید وینبغی صیغه مضارع از انبغا که ناقص یائی ست از باب انفعال بمعنی سزاوار شدن **فصل کاف**
عربی مع النون ﴿ **کنده پا** بالضم وبای فارسی چوب کلان وسنگین که سوراخی چند داشته باشد که پای گنهگاران دران انداخته بند کنند **کنب**
بفتحتین ریسمانی ست که آنرا از پوست کتان سازند وآن نهایت محکم باشد ونوعی از خیارست وبمعنی برگ وتخم بنگ وبعربی بمعنی چرک ست وپا از برهان
کنشت بضم اول وکسر نون وسکون شین معجمه وفوقانی بتخانه از مدار وکشف وجهانگیری ودر رشیدی آتشکده نوشته ودر برهان بهمان ترکیب مذکور بمعنی معبد یهود

و در سراج نیز بهمان حرکات مذکوره بمعنی عبادت خانهٔ کفار کنیت بالضم و سکون نون و فتح تحتانی و تاء فوقانی نامیکه در اول آن لفظ اب باشد بنصب یا بجر یا برفع یا لفظ ام باشد یا ابن یا بنت چون ابو الحسن و ابی بکر و ابا هریره و ام الکتاب و ام کلثوم و ابن حاجب و ابن اسمعیل و بنت الکرم بمعنی شراب انگوری و بنت الصدر بمعنی اندیشه و گاهی لفظ کنیت در فارسی بمعنی لقب هم مستعمل میشود کنایت بکسر پوشیده سخن گفتن و سخن پوشیده و باصطلاح چیزی را بچیزی مانند تشبیه کرده اسم مشبه را نهی داشتن نام مشبه به مذکور ساختن مثال آن بیت لولو از نرگس فرو بارید گل را آب داد ٭ و ز تگرگ روح پرور مالش عناب داد ٭ یعنی معشوق رنجیده شد و اشک از چشم فرو بارید و رخساره را آب داد و از دندان روح پرور لب خود را مالش داد کنجد بالضم و جیم عربی مفتوح تخمیست معروف که از آن روغن گیرند بهندی آنرا تل گویند بکسر تاء فوقانی کند بالفتح بمعنی شکر و قند معرب آنست و نام دهیست از خجند و ترکی مطلق ده را گویند از سراج و در برهان بمعنی جراحت و ریش و بمعنی گریز و گریختن نیز آمده و در مصطلحات نوشته که باصطلاح تیراندازان شستی که بعد کشیدن کمان در حالت کشاد تیر کنند کنود بفتح اول و ضم نون و دال مهمله بمعنی ناسپاس و زمینیکه در وی گیاه نروید و بضمتین ناسزا از لطائف کنگر بالضم و کاف دوم فارسی مضموم مخفف کنگره که بالای عمارات سازند از سراج کندر بضم اول و سوم صمغ درختیست مشابه بمصطگی از منتخب کنار بفتح کناره چیزی و گوشه و طرف و بکسر بمعنی بغل و آغوش و بضم اول ثمریست خوش مزه بهندی آنرا بیر گویند از برهان و صاحب رشیدی خلاف آن نوشته که بکسر گوشهٔ هر چیز و طرف و بفتح بغل و صاحب کشف نیز بفتح بمعنی بغل گفته کنداور بالضم نام حکیم و پهلوان از رشیدی کنفذ و رحیم بفتح کنا از حضرت علی کرم الله وجهه کنید بهر بضم کاف و سکون نون و دال مهمله موقوف و کسر باء فارسی و یاء معروف پیر زال سالخورده کنز بالفتح و زاء معجمه گنج و خزانه و نام کتاب در علم فقه و نام کتابی در لغت کنوز بضمتین جمع کنز که معرب گنج است کنیز بفتح اول و کسر ثانی بمعنی زن مملوکه و پرستار زنان بمعنی دختر بکر و دوشیزه نیز آمده از برهان و در جهانگیری بکسرتین کناس بالفتح و تشدید نون و سین مهمله آنکه خاشاک خانهٔ مردم روبد و آنرا بلغار هندوستان خاکروب و مجازاً بمعنی جلاد و گردن زننده نیز آمده و بکسر اول و تخفیف نون جای خواب کردن آهو و گوزن از صراح و غیره کنائس بفتح کاف و کسر همزه که حرف چهارم است و سین مهمله مساجد و معابد ترسایان از کشف و منتخب کنگاش بالکسر و نون خفی و کاف دوم فارسی و شین معجمه مشورت و صلاح پرواین لفظ ترکیست از بهار عجم و سراج و مدار و مؤید و جهانگیری و لغات ترکی کنگش بکسر کاف عربی و فتح کاف فارسی بمعنی مشوره و این مخفف کنگاش است کنش بفتح اول و کسر نون و شین معجمه بمعنی کینه و بضم کاف و کسر نون بمعنی کردار و عمل از مصطلحات کنف بفتحتین جانب و کناره و پناه از منتخب و مؤید و کشف کنیزک کاف آخر این لفظ جزو کلمه نیست بلکه برای تصغیر و تحقیر کنجشک بضم و کسر جیم طایر معروف و نام چوبیست در ساز و در برهان و مزیل و مؤید این لفظ بضم کاف فارسی و کسر جیم است و در جهانگیری نیز بضم کاف فارسی و فتح جیم کنگ بضم کاف و دوم فارسی فربه و قوی هیکل و خوشه و خرما و بالکسر بمعنی بیحیا و زبان آور و بالفتح بمعنی بال مرغ و بازوی انسان و شاخ درخت و بضم کاف فارسی بمعنی انسان بیزبان از لطائف کنام بضم اول آرامگاه بهائم و آشیانه مرغان صحرا و چراگاه از سروری و لطائف و برهان کندلان بالضم و دال مهمله زیر مضموم خیمه کلان و بزرگ که پیش دروازه بادشاه استاده کنند و این لفظ ترکیست از رشیدی و برهان کنان بفتح اول بمعنی کننده و بکسر بمعنی کوشش از شرح نصاب کن با و تشدید نون بمعنی پرده پوشش و بضم کاف در عربی صیغهٔ امر است بمعنی شو مشتق از کان یکون کونا و اشارت باشد بامر حقتعالی در روز ازل در باب پیدا شدن موجودات از منتخب و شرح نصاب و بکسر اول در ترکی بمعنی پس و عقب کن مکن بمعنی امر و نهی که حکومت عبارت از آنست از برهان کنعان بالفتح نام پسر نوح علیه السلام که کفر ورزیده بود و نام شهر یعقوب علیه السلام و نام پدر نمرود از شرح خاقانی و مؤید و برهان کنده شدن بالضم بند شدن کنده کردن بالضم پای خود را در پای حریف بند کرده نرد بر سینهٔ حریف آوردن است از شرح کندن بالفتح معروف و بمعنی رمیدن نیز آمده کن فکان بضم کاف و فتح فا حاصل معنی این مجموع شو پس شد مراد از عالم موجودات کن فیکون کنایه از عالم موجودات کنون بضمتین بمعنی اکنون از برهان کندو بالضم خم بزرگ که از گل سازند و در آن غله پر کنند از لطائف کنایه بکسر اول و حرف چهارم یاء تحتانی پوشیده سخن گفتن بطوریکه معنی آن صریح و ظاهر نباشد کنانه بفتح اول

و بعد ون نون کمنه و بکسر اول کیش تیر که آنرا ترکش گویند از منتخب و برهان و شرح نصاب کنه بالضم و در آخر ها ملفوظ در عربی بمعنی پایان چیزی و قعر و کار و حقیقت
چیزی بضمتین و با مختفی و در فارسی جانوریست کوچک که بر سگ و دیگر جانوران چسپد بعربی آنرا قراد گویند بضم قاف از برهان و سراج و منتخب و غیر آن کنده بالضم
هر چوب سطبر و بزرگ و بمعنی چوبی کلان سوراخ دار که پای مجرمان بسوراخ داخل کرده بمیخ بند نمایند و نام فنی از کشتی و بالفتح بمعنی خندق و لفظ خندق معرب
همین ست از برهان و لطائف و مصطلحات کنیسه بکسر تین و یا معروف و سین مهمله معبد گبران و ترسایان از برهان و صراح کناره بفتح معروفست از برهان جهانگیری و رشیدی
کنجاره بالضم و جیم عربی انچه بعد از کشیدن روغن ثفل کنجد و غیره ماند از برهان کناسه بضم اول و سین مهمله خاشاک و انچه بجاروب از جا رفته گردد از منتخب کندوری بالفتح و دال مهمله
مضموم سفره و دستار خوان طعام از برهان و لطائف و سراج کنج کاوی بضم کاف عربی و جیم عربی و کاف عربی و واو بمعنی تفحص و تلاش و وقت و غور و امعان کنده
کاری هر دو کاف عربی مفتوح نقشها که بر زر و چوب و سنگ و امثال آن کنند از مصطلحات **فصل کاف عربی مع واو** • کوکب بفتحتین هر دو کاف و بار
موحده ستاره روشن و بزرگ و منتخب کولاب بواو مجهول بمعنی تالاب از برهان کواعب بفتح اول و ثانی و کسر عین مهمله و بار موحده زنان بر پستان
و این جمع کاعب است از منتخب کوداب بالضم و واو مجهول و دال مهمله و بار موحده آشی باشد آنرا از شیره انگور پزند از برهان کوچه سلامت خندقی باشد
بسیار کج و پر پیچ که اهل محاصره از میان مورچال خود در پناه کجی هایش بقرب قلعه غنیم میرسند کوه رحمت نام کوهی ست قریب مکه که آنرا جبل الرحمة
گویند کوست بالضم بمعنی صدمه از برهان کوسج بالفتح و سین مهمله نیز مفتوح و جیم عربی معرب کوسه که معنی آن در تحقیق کوسه مذکورست از برهان و رساله
معربات کوخ بضم و واو مجهول و خاء معجمه خانه که از نی و علف سازند و خانه بی روزن و گیاهی که از آن حصیر بافند و بمعنی کرم چنانکه در فلان چیز کوخ
افتاده از برهان و سراج و لطائف کود بالضم و واو معروف و دال مهمله توده خرمن غله و تفسیر مجموعه هم است که در مقابله پراگنده باشد از برهان کون و فساد بالفتح
موجود شدن و تباه گردیدن کوه زمرد مراد از شب محال کوچه بند بمعنی محفوظه و کوچه که بهر دو سر آن دروازه بنا کرده باشد که بوقت اندیشه آفتی آنها را بند نمایند
کور بالفتح و راء مهمله افزونی و پیچ دستار از صراح کوکنار بالضم و واو مجهول و کاف عربی و نون غوزه خشخاش مرکب از کوک که بمعنی سرفه است و نار که ترجمه رمان
زیرا که بسرفه مفید است از برهان و سراج کوره بضم کاف و فتح راء مهمله اول در ترکی بمعنی می بیند کون خر بالضم نادان و احمق مرد بی عقل از برهان و رشیدی
و در سراج نوشته که کون خر باضافت کنایه از مردم بی تمیز و احمق کوته نظر ناعاقبت اندیش از برهان کویر بر وزن دلیر زمین بی آب و سراب از برهان و
در شرح نصاب بکاف فارسی بمعنی زمین هموار کوتر بالفتح و تاء فوقانی مفتوح بمعنی کبوتر کوزه قمار شخصیکه زر بقمار باران و هم بدهد چون بقماریق از انها باز
بستاند در کوزه جمع مینماید کوز بواو معروف و زاء معجمه در عربی بمعنی کوزه و هر ظرف دسته دار از منتخب و در فارسی بمعنی خمیده و دوتا شده و بمعنی پشت خمیده از برهان
و سراج و بضم کاف و واو معدوله و سکون زاء معجمه و در ترکی چشم را گویند که ترجمه عین ست از لغات ترکی کوس بالضم و واو مجهول و سین مهمله نقاره بزرگ و بمعنی
کوفتن و هیبت و صدمه و نقاره را بمناسبت کوفتن کوس گویند و بمعنی صف لشکر و پره فوج و قطار و نوعی از بازی که مشابه شطرنج است و بمعنی گوشه جامه و گلیم
پلاس نیز آمده و بمعنی ایماء و اشارت از برهان و سراج و رشیدی کوش بالضم و واو مجهول و شین معجمه نام روز چهاردهم از هر ماه شمسی از برهان و مؤید و در رشیدی بامعنی بکاف
فارسی ست کورنش بضم کاف و سکون راء مهمله و واو غیر ملفوظ که بقاعده ترکی بحالت ضمه ما قبل ست و بالضم نون و شین معجمه بمعنی خم شده سلام کردن و کسانیکه
واو را ملفوظ کنند خطاست از لغات ترکی کوکلتاش برادر رضاعی از لغات ترکی لهذا برادر رضاعی بادشاه را کوکلتاش خان لقب باشد مولف گوید
که برادر رضاعی درینجا مراد از پسر دایه نیست بلکه شخص دیگر باشد و کوکلتاش مرکب است از کوکه و تاش و لام تحمیل زیرا که کوکه پسر دایه را گویند و تاش مبدل داش که
کلمه اشتراک است چنانکه در فارسی لفظ هم پس کوکلتاش بمعنی هم کوکه باشد یعنی دو شخص که شیر یک دایه خورده باشند بالضرور پسران دایه آن هر دو شخص را کوکه باشد و آن
هر دو شخص باهم کوکلتاش باشند یعنی هم کوکه و آنچه کوکلتاش بمعنی پسر دایه گویند ظاهرا مجاز باشد که اورا در ترکی فقط کوکه میگویند کوف بواو معروف بوم که طائر منحوس ست

از فردوس اللغات **کوه محروق** کوهی ست در راه مکه **کوک** بواو معروف و کاف عربی بمعنی آواز بسیار بلند و تخم کاهو که خوردنش خواب آرد و بواو مجهول هم آهنگ
کردن سازی را با یکدیگر و موافق ساختن آوازهای تارها و اصوات و بمعنی سرفه که آن را بعربی سعال گویند و ازین جهت غوره خشخاش را کوکنار گویند که سرفه مفید ست
و ترکی بواو معروف بمعنی کبود و نیلگون از برهان و سراج و جهانگیری و رشیدی و بهار عجم و **کول** بضم کاف و واو غیر ملفوظ و سکون کاف چاپی در ترکی تیغ دار است بدست
بمعنی چاق و تندرست از لغات ترکی نوشته شد **کودک** مرکب از کود که بمعنی فضله و نجاست ست چون اطفال بیهوش در ریدن اختیار و احتیاط ندارند لهذا چنین گفتند و
این تحقیق هر چند در ظاهر مکروه ست لیکن بیان آن واقعی بلیچه چاره غایتش در عرف بر پسر امرد و نابالغ اطلاق کنند از جواهر الحروف **کوملک** بضم کاف و واو غیر ملفوظ
و سکون تحتانی و فتح لام در ترکی بمعنی پیراهن **کوچک** بمعنی خرد و نام مقامیست از دوازده مقام موسیقی از چار شربت **کوشک** بالضم و واو معدوله و سکون شین
معجمه قصر و بنای بلند از برهان و بواو مجهول و فتح شین نیز آمده **کول** بالضم و واو مجهول تالاب و مغاک و بفتحتین کوتینی که از پوست میش بزرگ دوزند و بعضی بمعنی گلیم
کهنه نوشته و در هندی بفتحتین بمعنی نیلوفر آفتابی که گلش سرخ باشد و آن را بهندی کمل نیز گویند از برهان و سراج و رشیدی **کوچک ابدال** باصطلاح قلندران
مریدی را گویند که از دیگر مریدان صغیر و خرد سال باشد از چراغ هدایت و چار شربت **کوتوال** معرب لفظ هندیست بمعنی صاحب قلعه چه در اصل کوت لوال
بود بتای ثقیل هندی **کوتل** واو معدوله غیر ملفوظ و فتح تای فوقانی مرکب سواری خاص این لفظ ترکیست از لغات ترکی **کوپال** بضم و واو معروف و بای
فارسی گرز آهنی از برهان و سروری و رشیدی **کواعب النجم** بنات النعش **کوک شدن** موافق شدن ساز با سازی از بهار عجم **کوک کردن**
موافق کردن ساز و موافق کردن آواز از برهان **کوکن** بالضم بر وزن مومن نام ولایتی ست از ملک دکن که بر ساحل دریای شورست و در فارسی
بمعنی جغد که طائر منحوس ست و بمعنی دلمل از برهان و رشیدی و سراج **کون** بالفتح بمعنی بودن و هست شدن از منتخب و بمعنی دنیا و این جهان مستعمل میشود و در شرح نصاب
نوشته که کون بالفتح مصدرست بمعنی موجود شدن چیزی و عالم موجودات را کون از ان گویند که بعد از نابودن بود شده و در برهان نوشته که در عربی چیزی حادث را
گویند یعنی سابق نبود و حالا پیدا گردیده **کوهکن** لقب فرهاد زیرا که خسرو پرویز بفریب وعده وصل شیرین کوه بی ستون را از فرهاد کنداینده راه هموار پیدا ساخته بود
از سراج **کون خاریدن** پشیمان شدن از سراج و برهان **کوردین** بر وزن پوستین جامه پشمین و گلیم از برهان و جهانگیری و مؤید **گورگان** بالضم و واو
معروف و رای مهمله موقوف و کاف دوم فارسی آنکه از جانب پدر هم بادشاه‌زاده باشد از مدار و در لغات ترکی نوشته که شخصیکه نسبتش بسلاطین رسد و نسبت دامادی
هم داشته باشد و در سروری بکاف اول فارسی و کاف دوم عربی بمعنی بادشاهی که دختر خاقان چین در حباله نکاح او باشد **کوالیدن** بفتح و بضم بالیدن از زدعیت
و غیره از برهان **کوه ماران** تلی ست در کشمیر از مصطلحات **کوستن** بر وزن و معنی کوفتن از برهان **کودن** بالفتح و دال مهمله مفتوح اسپ پالانیکه بار
برو نهند و بمعنی شخصیکه تیزفهم و زیرک نباشد مجازست از منتخب و در مؤید اسپ گران رو و کم رفتار و در خیابان از قاموس نقل کرده که این لفظ عربیست **کوهان** بواو
مجهول برآمدگی و بلندی پشت شتر و بلندی شانه گاو **کوچه دادن** گذاشتن راه برای کسی تا بگذرد از چراغ هدایت **کوچه یافتن** راه یافتن **کوچه کوچه**
خموشان قبرستان **کوری چشم فلان** یعنی برغم فلان از مصطلحات **کوچه نو** محله لولیان از مصطلحات **کوکو** بضم هر دو کاف عربی نوعی از زیلاو بوی
از ماکولات که از بیضه مرغ سازند از مصطلحات و در رشیدی آواز فاخته **کو** بالضم بواو معروف بمعنی کوچه و بمعنی محله و خانه نیز آمده و کلمه ایست که برای استفهام وضع
نیز می‌آید چنانچه میر خسرو گو دوستی که حال مرا پرسشی کند * و بفتح کاف فارسی بمعنی مغاک **کوره** بالضم بواو معروف و رای مهمله آتشدان آهنگران و مسگران و جائیکه خشت و
گچ و امثال آن پزند لیکن بدین معنی عربیست کما فی القاموس و میتواند که معرب باشد و نیز در عربی کوره بمعنی شهر و قصبه و آبادی و ناحیه بواو مجهول در فارسی
بمعنی حصه و بهره پنجم حصه از ملک فارس از سراج و رشیدی و برهان و منتخب و مدار و در بعضی فرهنگ نوشته که کوره بفتح کاف فارسی بمعنی ویران و جای خراب **کوکبه**
بفتح هر دو کاف و بای موحده در عربی بمعنی اختر کما فی القاموس و بمعنی انبوه و جماعه نیز عربی ست و مجازاً بمعنی فر و شکوه و حشمت و گوی صیقل

از سراج و کشف و در منتخب بمعنی بندگی و ستاره و در برهان نوشته که چوبی باشد بلند و کج که از سر آن گوی فولادی مصنقل آویزند و پیش سواری ملوک میبرند و آن از لوازم
بادشاهی ست و بمعنی انبوه مردم نیز آمده کوهه بواو مجهول برآمدگی هر چیز و برآمدگی پشت گاو و شتر و مجازاً بمعنی دوش انسان نیز آمده از برهان و سراج و رشیدی و در برهان
و سر در بمعنی حجه و شیب نیز آمده کوه پایه زمین دامن کوه از برهان و مصطلحات کوفته بروزن گلدسته سرین آدمی از برهان کوزه بضم گلی باشد سفید رنگ مشابه
گل نسرین کورگه بفتح اول و ضم واو و سکون راء مهمله و فتح کاف فارسی بمعنی نقاره این لفظ ترکیست بعضی محققان نوشته اند که در آخر این لفظ بجای ها الف باید
و بخواندن ها باید خواند از سراج و رشیدی و در لغات ترکی بضم اول و فتح راء و واو معدوله و فتح کاف فارسی بمعنی نقاره کلان نوشته کوکه بالضم در ترکی برادر رضاعی
کوسه بواو مجهول کسیکه بعد از وقت برآمدن ریش موی ریش او نروئید باشد از برهان کوفته بمعنی آسیب رسیده و آزار کشیده و از محنت و سفر مانده شده و بمعنی گلوله
قیمه گوشت و آنچه از وجه قلتبانی و دیوثی حاصل نموده شود از مصطلحات کواکب صوره یکهزار و بست و پنج ستاره ثوابت اند که اهل هیئت از قواعد رصد آنها را
معلوم کرده چهل و هشت صور که بر فلک مرتسم اند از آنها مرکب ست از آن جمله دوازده صور بر نقش منطقة البروج واقع اند که دوازده بروج مشهوره عبارت از آنست
و بست و یک صور بجانب شمال منطقة البروج واقع شده و پانزده صور بجانب جنوب منطقة البروج و تفصیل کواکب و صور در فصل بای موحده مع سین مذکور شد
باین عبارت بست و یک پیکر نور افشان شمالی کوپله بالضم کاف و واو مجهول و بای فارسی حباب که در آب هر شی رقیق پیدا میشود و شگوفه و قفل و موی فرق
و کلاه از برهان کوه بضم و تشدید واو مفتوحه روزن که در دیوار گذارند از شرح نصاب کوتاه پاچه کوتاه قامت و نام جانور چارپایه صحرائی از مصطلحات
کوچک لی ترکی ای آنچه بیرحم و در ترحم نیز نوشته اند کور مقری بضم میم کور مادر زاد از خیابان و دیگر تحقیقش در لفظ مقری خواهد آمد فصل کاف عربی مع ها
کهربا مهره باشد زرد رنگ چون آن را بر چرم سوده بکاه قریب کنند کاه را بخود میکشد کهولت بضمتین دو موشدن یعنی در ریش موی سیاه و سفید پیدا شدن
از کشف و منتخب کهبد بالضم و بای موحده مفتوح زاهد کوه نشین و بالکسر صراف و خزانه دار از برهان کهر بفتحتین رنگی باشد مخصوص اسپ و اشتر و آن را کمیت هم
گویند از رشیدی و برهان و در سراج نوشته که گمان دارم که این لفظ بکسر اول و فتح دوم باشد تمم کلامه و بکسر کاف بهای مخلوط التلفظ و سکون راء مهمله لفظ هندیست
و آن صوتی باشد موسیقی دانان هند را که آغاز را بخجره می غلطانند کهنه سوار سر آمد پهلوانان و نائب بتا و کشتی گیران کهف بفتح اول و سکون ثانی پناه و
بمعنی غار از کشف و منتخب کهول بالفتح اول و ضم ثانی مردیکه در ریش او موهای سیاه و سفید باشد کهل بالفتح مرد میانه سال یعنی نه جوان باشد و نه پیر ای میان
جوانی و پیری باشد کهین بکسر تین کوچکترین از برهان و سراج کهرشاه خوان بکسر کاف بهای مخلوط التلفظ نام مطربیکه صوت کهر خوب ادا میکرد
کهکشان بالفتح سفیدی باشد طولانی از شبها مشابه راه در آسمان نماید از برهان مولف گوید که خصوصاً در اخیر موسم برسات از سر شام نمایان باشد یکسر آن بجنوب و
سر دیگر بشمال و گاهی ازین وضع منحرف هم میباشد و این را کهکشان از آن گویند که مشابهت بدان دارد که کسی کاه را در رسن بسته بر زمین ریگ آلوده کشد و خطها از آن بر زمین پدید
آید که بالفتح مخفف کاه و بضم مخفف کوه و بالکسر بمعنی کوچک و کمرتبه از سراج کهنه بفتح اول و ثانی و فتح نون جمع کاهن که بمعنی غیب گوی و فال گیر باشد کهینه بکسرتین
بمعنی خرد و کوچک کهنه فعله بضم کاف و کسر فا مکار و حیله کننده و تجربه کار کهی بفتح اول و یای معروف فوجی باشد علیحده که باطراف و جوانب رفته برای لشکر خاص کاه و دانه و هیمه
و غیره بیارد فصل کاف عربی مع یای تحتانی کیا بکسر اول بمعنی پهلوان و خداوند و پاکیزه از لطائف و برهان کیپا بکسر کاف و یای معروف نوعی از طعام که روده
باریک گوسپند را پاک کرده در جوف آن گوشت قیمه و دال نخود و برنج و مصالح پر کرده در روغن بپزند از لغات ترکی نوشته شد کیس فدا بیای معروف و سین مهمله الکه منقا الف
بوقت هزیمت کیسه های زر انداخته بگریزد تا بزر مشغول شده تعاقب نکنند کیاست بکسر اول و فتح سین مهمله زیرکی و دانائی از منتخب و مدار و کسانیکه بکاف فارسی خوانند محض
غلط چراکه لفظ عربیست و در عربی کاف فارسی نمی آید کیمخت معروفست و سامانی در کاف فارسی آورده که اصل این گیو موخت بود چه گیو وقتیکه در صحرای ترکستان
پنهان شد از پوست گور خر کیمخت ساخت و از و دیگران آموختند از چراغ هدایت کیت و ذیت بفتح کاف و فتح ذال معجمه و فتح هر دو تای فوقانی بمعنی

چنان و چنین **کینونت** بالفتح و نون اول مضموم و نون دوم مفتوح بمعنی بودن و آفرینش و پیدایش از منتخب و غیره **کیفیت** بالفتح و تشدید تحتانی و میم مفتوح چگونگی
و حالت و معنی که حاصل باشد در چیزی و در فارسی بتخفیف نیز آمده **کیومرث** نام بادشاهی ست که اول در جهان بادشاهی کرد و در جهانگیری و غیر آن نوشته که کیومرث بفتح کاف
فارسی و تاء فوقانی بمعنی زنده و گویا چه گیو بمعنی گویا و مرث بمعنی زنده و آنچه در متأخرین بکاف عربی و ثاء مثلثه مشهور است درست نباشد چراکه این اسم فارسی است و در فارسی
ثاء مثلثه نیامده و خان آرزو در سراج و چراغ هدایت نوشته که گیومرث بکاف فارسی و فتح میم و تاء فوقانی ست چه گیو قلب گوی ست بمعنی گوینده و مرث مبدل مرد که بدال
باشد پس معنی ترکیبی آن مرد گویا بشود و ظاهرا بادشاه مذکور خوش کلام بوده و طلاقت لسان خوب داشته باشد که بدین لقب ملقب گردید و در رساله معربات ملا عبدالرشید
صاحب رشیدی و منتخب چنین نوشته که کیومرث بفتح کاف عربی و فتح میم و ثاء مثلثه معرب گیومرث ست که بکسر کاف فارسی و فتح میم و تاء فوقانی باشد و معنی ترکیبی آن پیشوای
زمین ست چه لفظ گیو بمعنی زمین ست و مرث بالفتح بمعنی رشید و پیشوا و این کلمه بزبان سریانی ست یا یونانی چنانچه گیومتریا که بمعنی علم هندسه است گیو بمعنی زمین و متریا
بمعنی اندازه و مردوارت بمعنی سید چنانچه پارت مریم گویند حضرت مریم را **کیقباد** و معنی لفظی آن عادل برحق ست چه کی بمعنی عادل و قباد در اصل غباد بود بغین معجمه
بمعنی برحق غین را بقاف بدل کردند نام بادشاهی عظیم الشان از ایران که کمال عیاش بود صد سال بادشاهی کرد از برهان و لقب معز الدین که بادشاه دهلی
و ممدوح امیر خسرو بود **کید** بالفتح در عربی بمعنی مکر و حیله و فریب و بدسگالی از صحاح و صراح و بالکسر و یاء مجهول مخفف کیدر که یکی از راجهای هندست که معاصر سکندر بود
و نام یکی از معبودان هندوان و نام ستارهٔ منحوس که بهندی کیت نامند از برهان و شرح سکندرنامه از خان آرزو **کیاد** بالفتح و تشدید تحتانی و دال مهمله مکار و
بسیار حیله گر **کیفر** بالفتح و فاء مفتوح و راء مهمله پاداش و جزای عمل بد از کشف و بهار عجم و سروری و در برهان جزای نیکی و بدی و در سراج مکافات و سزای بدی
کینه توز بضم فوقانی و واو مجهول و زاء معجمه کینه اندوز و بمعنی کینه کش **کیکاوس** نام بادشاهی از ایران که رستم از رفیقان او بود و نام برادر معز الدین کیقباد
سلطان دهلی **کیس** بالفتح و تشدید یاء تحتانی مکسوره و سین مهمله بمعنی زیرک و دانا از بحر الجواهر و مدار و منتخب و بالکسر بمعنی کیسه کما فی المنتخب **کیوس** بفتحتین جمع کاسه
کیلوس بر وزن محبوس غذا که در معده طبخ اول یافته مثل آش جو سپید گردد از برهان و غیر آن **کیموس** بر وزن محبوس نام صورت غذا که در طبخ دوم در جگر پخته
شود و آن مثل آب صافی باشد از برهان و بعضی از اهل تحقیق چنین نوشته که کیموس آنچه بطبخ می باید در جگر و عروق و آن بصورت رغوه باشد یعنی کف این لفظ
یونانی ست **کیش** بالکسر و یاء مجهول و شین معجمه بمعنی خوی و عادت و بمعنی ترکش که در آن تیر گذارند و بمعنی دین و مذهب و نام شهری در جزیرهٔ بحر فارس و نوعی از
کتان و نام جانوری که از وی پوستین سازند و درخت شمشاد و لفظیست که بوقت شطرنج بازی در محل خود گویند و مردمان این زمان بجای آن کشت گویند و این
خطاست چه کیش صیغه امرست بمعنی دور شو و در شطرنج نیز همین مراد است از برهان و رشیدی **کین سیاوش** نام لحنی ست از موسیقی از مصنفات باربد از جهانگیری
کید قاطع بکسر اول و یاء مجهول نام کوکبی منحوس و دم دارد و آن قاطع اعمارست ظاهرا مفرس کیت ست که بیاء مجهول در هند نام ستارهٔ منحوس ست
کیف بالفتح بمعنی چگونه و این اسم مبهم است غیر متمکن و مبنی ست بر فتح و این برای پرسیدن احوال باشد از صراح و باصطلاح عرضی که قبول قسمت بالذات نکند
چنانچه سواد و بیاض و بمعنی نشه و مستی و چیزی که نشه و بیهوشی آرد مجازست از فردوس اللغات و غیره **کیف ما یتفق** بهر طور که اتفاق می افتد
کیف ما اتفق بفتح کاف و فاء و اسقاط هر دو الف در تلفظ بهر طور که اتفاق افتاد **کیک** بالفتح و هر دو کاف عربی کرمی ست گزنده و سرخ رنگ
از برهان **کیل** بالفتح بمعنی پیمودن و پیمانه هر دو آمده از منتخب **کیال** بالفتح و تشدید یا پیماینده و چیزی را به پیمانه پیمایش کننده **کیف و کم** چگونه و چند و
باصطلاح کیف عبارتست از عرضی که قبول قسمت بالذات نکند چنانچه سواد و بیاض و کم عرضی ست که قبول قسمت بالذات کند چنانچه خط و سطح و جسم و برای تفهیم عام چنین تعریف هم
توان کرد که کیف وصفی ست که دریافت شدت و ضعف آن بتعقل تعلق دارد و بذات خود قسمت نه پذیرد مگر بمتابعت محل خود چنانچه حرارت و برودت و طعمها و بوها و الوان و
سیاهی و درشتی و سمیت و تریاقیت اشیا و علم و جهل و جود و بخل و غیر آن و مردم و کم نسبتی که بذات خود قابل قسمت باشد و دریافت مقدارش بوزن یا عدد یا پیمایش

کیان بفتح پادشاهان عظیم الشان و آن چهار پادشاه بوده اند کیکاوس و کیخسرو و کیقباد و کی لهراسپ و درکیومرث تامل است از برهان و رشیدی کیان از سراج اللغات کیوان بالفتح نام ستارهٔ زحل که بر فلک هفتم است و مجازاً فلک هفتم را نیز گویند از سراج اللغات تعلق دارد چنانچه جمیع اشیای ذی جسم کیوان
کین بالفتح گوشت اندرون فرج زن از شرح نصاب کیک در شلوار یا در موزه افتادن بیقرار و مضطرب شدن از برهان کیهان بالکسر بروزن ایشان بمعنی جهان و روزگار و دنیا
و بفتح اول نیز آمده و بکاف فارسی هم صحیح ست باعتبار تغیر لهجه از برهان و سراج کیفدان ﺩ بمعجونات منتی و در مصطلحات نوشته که ظرفی باشد که خاها متعدد در آن باشد و حقه های که معاجین در آن گذارند کیلنه بالفتح پیمانه کی بالفتح و تخفیف بروزن می در فارسی کلمه ایست که برای استفهام زمان می آید و بمعنی شهنشاه و بلند قدر
و این نام را در بلندی قدر از کیوان گرفته اند که بلندترین کواکب ستاره است و کی بمعنی عادل و لطیف و اصیل هم آمده است و در قدیم چهار پادشاه را کی گفتند کیکاوس و کیخسرو و کیقباد و کی لهراسپ و لفظ کی بالفتح و تشدید یا در عربی بمعنی داغ که آهن را باتش گرم کرده بر عضو نهند از برهان و رشیدی و کشف و منتخب کیانی بالفتح
منسوب بکیان که جمع کی باشد پس کیانی بمعنی چیزیکه لائق شاهان عظیم الشان باشد از خیابان کیلوکهری نام دهی قریب دهلی بود الحال در آنجا مقبرهٔ همایون بادشاه است

باب کاف فارسی

فصل کاف فارسی مع الف گا در ترکی ترجمهٔ حرف با که برای الصاق و صلا آید و ترجمهٔ حرف را که حرف ربط است و در بعضی جا افادهٔ مفعولیت نیز میکند گاد بدال مهمله ماضی از گادن که بمعنی گائیدن و جماع کردن است گاو عنبر جانوری باشد شبیه بگاو که در دریا میماند گویند که عنبر فضلهٔ اوست و در اصطلاح گاو عنبر کنایه از مالدار فائده ده گاو زور سکیه یا نجیت فنون کشتی در نهایت قوت باشد از مصطلحات گازر وار بضم زا معجمه و سکون را مهمله و واو نام داو از کشتی که آنرا در هندی دهوبی پاٹ گویند و آنچنان بود که دست حریف کشیده سینه و بازو را بر پشت خود آوردن و خود را خم ساختن تکان دادن است بنحویکه حریف از بالای پشتش از صدمهٔ تکان از جا در آمده رو برو و بر زمین افتد از شرح گل کشتی گاو سر و گاو سار نام گرز فریدون چراکه سر آن گرز بصورت گاو بود از جهانگیری گار را بهمه لفظیست که بمعنی کننده می آید چون ستمگار و گنهگار و خدمتگار و بمعنی لائق آید چون رستگاری لائق رستن و بمعنی سبب چون روزگار بمعنی سبب روز و شب و بامعنی یادگار سبب بیاد آمدن کسی از جواهر الحروف گاز بزا معجمه نوعی از مقراض و گلگیر شمع و بمعنی علف و گیاه که بهندی گهاس گویند که خوراک بعضی چهارپایانست و بمعنی دندان نیز از رشیدی و برهان جهانگیری و کشف و مؤید و در سراج نوشته که گاز بمعنی علف و گیاه که بهندی گهاس گویند بهار مخلوط التلفظ که بر غیر هندی تلفظ آن دشوار است آن ها را حذف کردند و سین مهمله را بزا معجمه بدل کردند و توافق دو زبان بسیار است گاش بزا فارسی جا و مقام از برهان گاورس بفتح واو و سین مهمله از تقریر صاحب تحفة المؤمنین وغیره معلوم میشود که غله ایست بفارسی ارزن و بهندی چینا نامند و صاحب مصطفوی نوشته که آنرا بهندی باجرا گویند و جاورس معرب همین است گاو ریش بمعنی احمق و مسخره و خام طمع از برهان گال نام غله که بسیار ریزه باشد که آنرا گاورس نیز گویند از برهان و لطائف و آئین اکبری وغیر آن و بافت شده که بهندی آنرا کنگنی گویند و نیز در برهان بمعنی مشغول و فریب و مکر و بمعنی فریاد و غلطیدن و بمعنی دور و بعید و شغال و نوعی از عنکبوت و غوزهٔ پنبه و خروس و نوعی از گل گام قدم و پا و مسافتی که بوقت رفتن میان هر دو پا واقع شود و بامعنی لجام اسپ از برهان و در خیابان بمعنی اسپیکه راهی مخصوص معروف داشته باشد و در شرح شارح فاضل بمعنی اسپ است رفتار گاو دم بضم دال مهمله قرنای که آنرا کرنای نیز گویند گان لائق و سزاوار از برهان و این لفظ در آخر اعداد برای تعیین تعداد آید چنانکه دوگان و سه گان و در بهار عجم نوشته که گان و گانه تمیز مبهم اعداد است چنانکه جوز هفتگانه و بادام هشتگانه و دوگانه و چهارگانه را همین قیاس است گاو زادن میراث و نفع کثیر گرفتن و انتفاع کلی یافتن از رشیدی و بهار عجم و برهان گاو گردون برج ثور گاو گون احمق از برهان و مصطلحات گاو سفالین کنایه از خم شراب از شرح خاقانی گاو آهن آهنی باشد نوک دار که بر قلبه نصب کنند تا بدان زمین شگافند از برهان گاو زمین و گاو ثری گاو یکه زمین بر پشت اوست و آن گاو بر پشت ماهی ست گاو در خرمن کردن کار کسی پامال کردن و رسوا کردن و خراب و تباه ساختن گائیدن جماع کردن گاو بمعنی صراحی که آنرا

جلوت گاه و ساخته باشند از برهان گاره بزای معجمه بر وزن پیمانی که از شاخ درخت یا از چوب بسقف آویخته اطفال دران نشسته بهوا جنبند بهندی جهولنا نامند و بمعنی خانه که بر کنار
فالیز سازند و بمعنی کمینگاه صیاد و صومعه که بر کوه باشد و باین معنی اخیر بکاف عربی هم آمده از برهان و رشیدی و جهانگیری گاه بمعنی تخت بادشاهی و بمعنی وقت و جای
و خیمه و بمعنی داو قمار از برهان و رشیدی گاو دوشه و گاو دوش ظرفی باشد خاص که دران شیر گاو وغیره دوشند از جهانگیری گانه لفظیست از الفاظ زائده و
افاده تکرار کند که در آخر هر یکی از اعداد در آورند و همان عدد بی کم و زیاده مفهوم گردد از برهان و در خیابان نوشته که این لفظ در آخر اعداد برای تعداد آید چنانکه دوگانه
سه گانه و پنجگانه و یگانه که در اصل یک گانه بود برای رفع ثقالت کاف اول را حذف کردند یگانه باقیماند گاو تازی لاف و گزاف زدن نامرد در مقابله حریف از چراغ هدایت
و غیره و در برهان غلبه نمودن خصم با سخنان تهدید گفتن گاو پرواری یعنی گاو یکه آنرا در خانه سرما یا ایام تابستان نگاهداشته و غذای لائق داده فربه نموده باشند
مطابق تحقیق رشیدی که در لفظ پروار نموده است فصل کاف فارسی مع بای عربی و فارسی گب بالفتح کاف فارسی و بای فارسی کلام و سخن بمعنی گزاف نیز آمده
از رشیدی و در لغات ترکی بمعنی صحبت و اختلاط نیز نوشته گبر بالفتح اول و سکون بای عربی آتش پرست از برهان گبز بالفتح و زای معجمه قوی و سطبر گپی بکسر اول و
بای فارسی و یای معروف در ترکی ترجمه لفظ مانند آید که حرف تشبیه است فصل کاف فارسی مع دال مهمله گد بالفتح مخفف گدیه از لطائف گدیه بالکسر گدائی
کردن از برهان فصل کاف فارسی مع ذال معجمه گذشت صیغه ماضی است و بمعنی راه و گذرگاه و بمعنی پس و بعد نیز آمده از رشیدی و غیر آن
گذر بضم اول و فتح ذال معجمه چنانکه از سراج اللغات ثابت میگردد بمعنی گذشتن و بمعنی راه و بمعنی رهی که بجهت عبور دریا معین باشد گذارش ادا کردن و این لفظ بزای معجمه بمعنی گذاشتن
هم درست است از جهانگیری و بهار عجم و برهان گذاف بضم اول گفتار بیهوده از مؤید و در سراج اللغات و برهان گزاف بکسر اول و زای معجمه بر وزن خلاف و قیل بالضم بمعنی بیهوده
و در رشیدی بضم اول و زای معجمه چیزی که به تخمینه و گمان گویند و مجازاً بمعنی هرزه و بیهوده و بمعنی بسیار و بیحساب نیز آمده گذاردن ادا کردن و پیشکش نمودن از سراج اللغات
و برهان و بعضی محققان نوشته اند که گذاردن بذال معجمه ترک کردن و بزای معجمه بمعنی ادا کردن گذاشتن بذال معجمه و زای معجمه هر دو درست از جهانگیری و سراج
گذافه بفتح اول و حرف چهارم فا هر چه که به تخمین و گمان بود و کیل و وزن نکرده باشند ازین جهت بمعنی بسیار و بیحساب آید و مجازاً بمعنی هرزه و بیهوده از رشیدی و در
برهان بزای معجمه نیز گذاره آنچه از حد در گذرد از مصطلحات و در چراغ هدایت بمعنی بیحد و بیحساب و کامل و بسیار فصل کاف فارسی مع رای مهمله گرا بالفتح و
تشدید رای مهمله بمعنی حجام و بمعنی غلام از لطائف و رشیدی گریزپا غلام و کنیز که هر بار گریزد گران کاب بکسر اول و رای مهمله دوم مکسور مقابل سبک عنان و بمعنی
متحمل و با تمکین و کسیکه در جنگ گاه ثابت قدم باشد و از حمله خصم از جا نرود از سراج اللغات و رشیدی و مؤید و برهان و بهار عجم گران کردن رکاب بمعنی
سوار شدن گرفت بکسرتین ماضی از گرفتن و این صیغه ماضی اکثر بمعنی مصدر می آید و بمعنی لاف و طعنه و اعتراض و مواخذه هم آمده از برهان و مدار و
در خیابان نوشته که گرفت متعدی و لازم هر دو آید چنانچه گویند که آواز فلانی گرفت یعنی بند شد گرنج بضم اول و کسر رای مهمله و سکون نون و جیم عربی
برنج که از شالی گرفته میشود از برهان و شرح نصاب گرگانج بضم اول و سکون نون غنه نام دار الملک ولایت خوارزم از برهان گرج بالضم و جیم عربی
نام ولایت که آنرا گرجستان نیز گویند و بالضم کاف و جیم هر دو فارسی شوشه یعنی پارچه و قاش خربزه و هندوانه وغیره و بالفتح شکاف گریبان و کرته
و پیراهن و بکسر اول و فتح ثانی و جیم فارسی بمعنی گچ که در عمارت بکار آید از لطائف گرد بالضم پهلوان و دلاور و بالفتح بمعنی شهر و نوعی از ابریشم نفیس و بمعنی
آفتاب و بمعنی غم و بمعنی نفع از رشیدی و لطائف و برهان گرد بید نوعی از هفتده انواع بید گرگ بند گرفتار گرگان و کنایه از زبون و اسیر از برهان و
رشیدی و شرح سکندر نامه از خان آرزو گردباد بالکسر معروفست که بهندی بگوله نامند گر بالفتح مرض خارش و نام رودی سر حد ملک غزان و کلمه است که بمعنی سازنده
و کننده آید چون شیشه گر و حیله گر و بمعنی صاحب و دارنده آید چون خصومت گر و توانگر و اکثر استعمال این لفظ در چیزی کنند که جعل جاعل را اتصرف
درست آن چیز باشد چون شمشیرگر و آهنگر و زرگر مجازست زیرا که جعل و جاعل را در ذات زر و آهن هیچ دخلی نیست از جواهر الحروف

در رشیدی و مؤید گران سر متکبر از برهان گرفتن خاطر رنجیدن خاطر از چهار شربت گرد بر بالکسر و دال موقوف و ضم بای موحده برنه بجاران از رشیدی و شرح
نصاب گردگر بفتح اول و ضم ثانی و بفتح کاف فارسی دوم بر وزن کبوتر نامی ست از نامهای حق تعالی و معنی آن مراد بخش است از رشیدی و برهان
گرگر بفتح هر دو کاف فارسی نامیست از نامهای حق تعالی و معنی آن صانع الصنائع ست و بمعنی تخت پادشاهان نیز آمده از برهان گرفتار معروف و بمعنی گرفتار
نیز آید از مصطلحات گراز بضم اول و در آخر زای معجمه خوک نر و بمناسبت دلیری و شجاعت آن بمعنی مرد بهادر و دلیر و شجاع آید و نیز بر مرد ظالم و ستمگر اطلاق کنند از سراج اللغات
و برهان و کشف و سروری و جهانگیری و در برهان بمعنی رفتار بناز کردن و بمعنی بیل آهنی که بدان زمین شگافند نیز آورده گربز بالضم و بای موحده نیز مضموم بمعنی مکار و حیله گر
چرا که در اصل گرگ بز بود یعنی گرگ بصورت بز از رشیدی و برهان و جهانگیری و مؤید گرم خیز چالاک از برهان گریز آنچه در قصائد از ابیات حالیه یا بهاریه و غیره بدون
آوردن حرف فاصل یکبارگی بمدح ممدوح انتقال نمایند گربه روس گربه خانگی چرا که در ایران اکثر گربه روس می پرورند گرس بالضم مخفف گرسنگی گرایش بکسر اول
میل و رغبت از برهان گرد بالش بالکسر و لام نیز مکسور بالش کوچک مدور که بوقت خواب بر رخسار نهند بهندی گلتکیه گویند بفتح کاف فارسی میتواند که گلتکیه بضم اول
باشد مخفف گول تکیه و لفظ گرد بالش بر همین دال ست و بعضی اهل لغت قائل اند که ما قبل شین بالش بکسر و فتح هر دو صحیح گریغ بضم اول و یای مجهول و غین معجمه گریز و گریختن
از برهان و سراج اللغات گرفتن چراغ خاموش کردن چراغ گردک بالکسر و دال مهمله مفتوح خیمه و حجله و چیستان که آنرا پهیلی گویند و نوعی از نان لطائف گرمک
بالفتح با قلای در آب جوشانیده و نوعی از خربزه در مقابله سرده و آن سفید رنگ شیرین و معطر باشد و تصغیر گرم هم ست از برهان گردن باریک ملائم و مطیع
و منقاد گران سنگ بکسر اول مرد با تمکین و وقار و بمعنی صابر و قانع از برهان و سراج گرگ بالفتح هر دو کاف فارسی نام شهر گرم بمعنی جلد و شتاب گرگ مسیحا دم
بالضم و حرف نهم و دال مهمله مفتوح کنایه از صبح گرفتم معروف و مجازاً بمعنی فرض کردم گرزم بالضم و زای معجمه مفتوح نام برادر اعیانی اسفندیار از برهان و بفتح کاف
عربی و حرف سوم زای معجمه مضموم گیاهی باشد خوشبودار از سروری و مدار و ابراهیمی گرسنه چشم کنایه از ممسک و بخیل و حریص و گدا از برهان گران بکسر اول بمعنی
ثقیل و سنگین که مقابل سبک باشد و ضد ارزان و هر چیز که قیمت نسبت بدیگر اشیا زائد داشته باشد از برهان و بهار عجم و مدار و مؤید و نیز در سراج اللغات
مسطور ست که بعضی این لفظ را بغیر لهجه بفتح نیز خوانده اند و هم نوشته که لفظ گران بمعنی شخص ناگوار و مکروه طبع که وجودش بر مردم گران باشد گران جان مردم
سخت جان و مرد بسیار سست و کاهل و پیر از برهان گردلی بالضم پهلوانی و دلاوری از رشیدی و در برهان بفتح ست گرگان بضم اول و هر دو کاف فارسی نام شهر
از ایران معرب آن جرجان باشد از برهان گردنان بالضم پهلوانان و دلاوران و در رشیدی بالفتح گرائیدن در مدار بکسر اول و در جهانگیری بفتح اول و
در سراج و برهان بکسر اول استفاده میشود بمعنی رغبت کردن و میل نمودن گرستن بکسر تین مخفف گریستن از مؤید و برهان گریبان بکسر تین و یای
مجهول مرکبست از لفظ گری بکسر تین و یای مجهول بمعنی گردن و عنق و کلمه بان که بمعنی دارنده و محافظ باشد از بهار عجم و رشیدی و جهانگیری و برهان موقوف
گویند و یای مجهول را اگر معروف خوانند مضائقه نباشد بلکه فصیح نماید گرایستن بکسر اول میل و رغبت کردن از سراج گرگین بالضم و حرف سوم کاف
فارسی مکسور نام پهلوانی ایرانی و بالفتح صاحب مرض خارش از لطائف و سراج گرم خون بمعنی بسیار دوست و محب از برهان گرم جوشیدن
بسیار محبت کردن و تپاک نمودن گردون فلک و ارابه که بهندی گاڑی گویند و بمعنی رتهه و بهل نیز باشد کما فی بهار عجم و در خیابان نوشته گردون
آسمان و ارابه که بهندی گاڑی گویند و چرخی که یکی از اسباب جر ثقیل ست و مخفی نماند که گردون مرکبست از گرد بمعنی گردیدن و واو و نون که در اصل
الف و نون بوده پس گردون در اصل گردان باشد و تبدیل حروف علت بسیار ست گرزمان بزای معجمه و میم بر وزن پهلوان بمعنی فلک الافلاک از
جهانگیری گرازیدن بضم اول خرامیدن بناز از برهان و جهانگیری گرازان بضم اول خرامان از برهان گربه کشتی باغبان فروشدن کنایه
از کمال کامیابی او گردمان نام موضع از شروان گرد برآوردن پامال کردن و هلاک ساختن از برهان گربه گون بضم هر دو کاف

مکار و حیله گر و محیل از سراج و برهان گرد برآمدن بالکسر تلاش و تفحص گرداگرد چیزی گردیدن گردن خاریدن اظهار تفکر و تحیر از بهار شربت گربه
مشکین بالضم میم مضموم و شین معجمه نوعی از گربه صحرائی که بعربی زباد گویند بفتح زاء معجمه و باء موحده و بیانش در زباد گذشت گردگان بالکسر میوه ایست که شکل
بادام شکسته مغز آن میخورند و آن را جوز نیز گویند و چار مغز هم نامند و بهندی آنرا اکهروت خوانند گربه در انبان مکر و حیله و مکار از لطائف گرگین بضم هردو کاف
فارسی غله سبز بریان کرده شد از جهانگیری گربه در بغل داشتن مکر و حیله کردن از مصطلحات گره بباد زدن تکیه و اعتماد بر کار بی بقا کردن گرده پوشیدن بالفتح
مالیدن خاک زمین در خانه بر بدن بهنگام کشتی گرد کردن با اول مفتوح ظاهر کردن و گرد کردن نیز بلند رفتن تیر است از مصطلحات بکسر اول بمعنی جمع کردن از چراغ هدایت
گرفتن بکسرتین سوای معنی معروف بمعنی چون گرفتن شاخ و گرفتن ناخن و بمعنی بند کردن چنانچه در را گرفتم و رخنه را گرفتم و بمعنی کندن چنانچه دندان گرفتن بمعنی دندان کندن
و بمعنی فرض کردن و بمعنی شروع کردن از مصطلحات گرو بکسر اول و فتح ثانی و واو بمعنی رهن مجازا بمعنی قید نیز آید از بهار عجم گروهه بضمتین گولی بندوق و گلوله کمان از جهانگیر
گران سایه کنایه از مردم عالیقدر و صاحب شکوه و تمکین از برهان و سراج گرده بالفتح و دال مهمله خاکه نقاشان و آن زغال سوده است که در پارچه بسته باشند و بر کاغذی که
در آن منقشه گلها و تصویرات سوزن زده باشند مالند تا از آن سوراخها طرح نقش بر کاغذ دیگر نشیند و آن کاغذ سوزن زده را نیز گرده گویند گرگینه بضم هردو کاف فارسی
بمعنی مطلق پوستین از برهان گرمابه بالفتح و حرف پنجم باء موحده بمعنی حمام از سراج گردانیه بفتح دال مهمله و نون و تحتانی نام پرده از موسیقی گریوه بفتح و کسر بمعنی پشته یعنی
زمین بلند از مؤید و کشف و برهان و در جهانگیری فقط بفتح گرسنه بضم اول و فتح ثانی و سکون سین مهمله کسیکه او را اشتهای طعام باشد و بضم اول و سکون ثانی و فتح سین نیز
صحیح از بهار عجم و در برهان و مزیل بضمتین گرگ باران دیده بمعنی آزموده کار و گرم و سرد روزگار دیده از مصطلحات گرزنا بالضم و زاء معجمه مفتوح کفچه بار بزرگ و بمعنی مهیب گره
بفتحتین بمعنی سبو در این لفظ نوعی از توافق لسانین است و بکسرتین و ها ملفوظ بمعنی عقده از مؤید و برهان گردکوه نام کوهی است در نواحی ری از لطائف گروه
بضمتین جماعه مردم از برهان و کشف گرفته بکسرتین لاف و طعنه از مؤید و برهان و بهار عجم و جهانگیری گردری بالکسر تسبیحی باشد از مروارید که زنان بجهت آرایش
بر گردن خود بندند از برهان و در چراغ هدایت بمعنی آئینه فولادی که بدور بسته باشد گرای بکسر اول میل و رغبت و خواهش و قصد صیغه امر هم است بمعانی مذکوره از برهان گرگ آشتی
بنا بر مصلحت خود بطریق فریب بظاهر با دشمن صلح کردن در برهان و غیر آن گرم دماغی کنایه از تکبر باشد گردنامی بالکسر قسم بازیچه اطفال است که آنرا بهندی لگو گویند
از نوادر الالفاظ گرانجانی سستی و کاهلی گرمجوشی محبت و اختلاط کردن و تپاک نمودن گرازی کنایه از جرأت و دلیری گرسنه چشمی حرص و گدائی فصل

کاف فارسی مع زاء معجمه گزپا نام جانوریست که پایش دراز باشد گزیت بفتح اول و کسر ثانی و سکون تحتانی خراج و زری که از کفار گیرند و آنچه مشهور است دال
بالکسر و فتح تحتانی است و معرب آن جزیه باشد از برهان گزید بفتح اول و یاء معروف بمعنی جزیه که از کفار ستانند از سراج گزند بفتحتین بروزن کمند بمعنی آفت و آسیب و
رنج از برهان و رشیدی و سراج و مؤید و هم در برهان و مدار و ابراهیمی و بهار عجم و مزیل و جهانگیری بضم اول و فتح ثانی آورده اند گزیر بضم اول چاره و علاج از
سراج اللغات و برهان گزار بضم اول نشتر حجام و فصاد و نقش باریک که نقاشان بدان تعیین شکل نقوش و تصاویر سازند عام گزاردن از برهان و
رشیدی و میر نور الله در شرح گلستان نوشته که گزارد و گزاردن ادا کردن است و بمعنی رها کردن و ادا کردن که بذال معجمه مشهور شده غلط محض است بزاء معجمه صحیح باشد گزر بفتحتین
زردک که بهندی گاجر گویند از برهان و در برهان و مدار و کشف بکسر اول و فتح ثانی و در مؤید بفتحتین و ذال معجمه و گزر بضم اول و فتح زاء معجمه بمعنی راه از جهانگیری گز بالفتح و زاء معجمه
درختی باشد که بیشتر در کنارهای رودخانه ها روید و بهندی جهاو گویند و نوعی از تیر بی پر و پیکان که هردو سر آن باریک و میان او گنده و سطبر باشد از برهان و مؤید
و رشیدی و مدار و جهانگیری گزارش ادا کردن از برهان و مؤید و رشیدی و مدار و جهانگیری و لفظ گذار و گذر و گذشتن از سراج اللغات بذال معجمه ثابت گردید گزاف بکسر
اول بروزن خلاف بیهوده و هرزه و بمعنی بیحساب و بیحد از برهان و سراج اللغات و جهانگیری هم در برهان و سراج نوشته که این لفظ بضم اول نیز است و میر نور الله
احرار در شرح گلستان نوشته که گزاف بالضم اول نه بکسر اول لیکن بعد تعریب جزاف گویند بکسر رعایت وزن مقصد چنانچه قتال گزلک بکسر اول و سوم

کارد کوچک نوعی از کارد قلم تراش که سر آن برگشته باشد و دنبالاش باریک و این لفظ بکاف عربی نیز صحیح ست از برهان و در سراج بکاف عربی و بفتح اول سوم نیز نوشته **گزم** بالضم و سکون زاء فارسی درخت سدره را گویند که درخت بیشه غال ست و بعربی شجرة البق خوانند از برهان و سراج **گزیم** بفتح اول و سکون زاء عربی درخت گز که بهندی جهاو گویند از برهان و سراج و نوعی از درخت گز باشد مشابه بدرخت سرو و بالفتح و کاف عربی سبزه باشد که بر کناره حوض و لب جوی روید از برهان **گزیدن بگزیدن** چون **گزیدن** بفتح نیش زدن و بدندان بزور گرفتن چنانکه کار کژدم و مار ست و بالضم اول پسندیدن و اختیار کردن از برهان **گزین** بضم اول منتخب و پسندیده از سراج و بهار عجم و در بعض شروح و رسائل مسطور ست که گزین صیغه امر ست از گزیدن بمعنی اسم مفعول **گزاردن** بزاء هوز ادا کردن و جهانگیری و برهان و در شرح بوستان از عبد الواسع مرقوم ست که گزاردن که بمعنی ادا کردن باشد بزاء هوز ست و گذاردن که بمعنی ترک کردن باشد بذال معجمه و میر نور الله احراری در شرح گلستان نوشته که گذاردن بمعنی رها کردن و ترک کردن که در مردم بذال معجمه مشهور شده غلط ست بزاء معجمه صحیح باشد **گزه** نوعی از تیر و پیکان باشد و چوبکه بدان نقاره نوازند **گزیده و گزیه** هر دو بفتح خراج و جزیه و رشوت از رشیدی و لطائف و موئد **گز الهی** عبارت از گز اکبری و آن چهل و یک انگشت ست **گز بازی** نوعی از رقص از بهار عجم

فصل کاف فارسی مع سین مهمله

گستاخ دست بالضم چابکدست از برهان **گستاخ** بالضم شوخ و چالاک و بی ادب **گسار** بالضم بمعنی خورنده چنانکه غمگسار و میگسار از سراج اللغات و برهان و بعضی چنین نوشته که گسار بمعنی شکننده چیزیکه نرم باشد یا پیچیده شود مگر لشبطیکه اسمی بدو مرکب شود و گاهی مجازا بمعنی خورنده آید چرا که از خوردن چیز کم میگردد و از مقدار خود شکسته میشود چنانچه میگسار و غمگسار **گسل** بالضم اول و کسر ثانی امر از گسیختن از برهان **گسیل** بالضم اول و کسر ثانی و یای مجهول بمعنی دفع کردن و مرخص کردن و فرستادن از لطائف **گستهم** بالضم اول و فتح تای فوقانی و فتح ها بر وزن محترم نام پسر نوذر بن منوچهر و نام یکی از پهلوانان ایران از برهان **گستردن** بالفتح و ضم اول و فتح تای فوقانی پهن کردن و فرو چیدن از برهان وغیر آن **گسستن** بالضم اول و فتح ثانی شکستن چیز نرم که پیچیده شود

فصل کاف فارسی مع شین معجمه

گشتاسب بالضم اول و سکون شین معجمه و فتح فوقانی و الف و سین مهمله و بای موحده هر سه ساکن نام بادشاهی که پدر اسفندیار روئین تن بود از برهان و سراج **گشت** بالفتح سیر و گردیدن **گشاد** بالضم اول و دال مهمله بمعنی فتح و ظفر و خوشی و بمعنی رها کردن تیر از شست از برهان و در جواهر الحروف نوشته که لفظ گشاد در امر مردم فارس بکاف فارسی و اهل ماوراء النهر بکاف عربی استعمال نمایند **گشتر** بالفتح خوشتر **گشنیز** بالکسر تخم معروف ست از مؤید و برهان و در عرف بفتح کاف عربی شهرت دارد **گش** بالفتح و شین معجمه خوب و خوش رفتار با ناز و تکبر از برهان و سراج اللغات و رشیدی و کشف **گشن** بفتحتین و در آخر نون بر وزن چمن و بفتح اول و سکون ثانی نیز بمعنی بسیاری و انبوهی و گنجان از هر چیز که باشد و بالضم اول و سکون ثانی بمعنی فحل و نر که مقابل ماده ست و بمعنی طالب نر شدن ماده و بارور شدن ماده سائر حیوانات و بارور شدن درخت خرما از مدار و کشف و مؤید و برهان و سراج و رشیدی و سروری منقول از ادات الفضلا و گویند که بدرخت خرما که بار نیارد از درخت خرمای دیگر که پیوند باشد و چهار خرما گرفته در بن درخت بی بر می نهند بقدرت الهی آن درخت ثمر میگیرد **گشتی** بالضم و نون مکسور بمعنی جفتی نر با ماده و بار ور کردن درخت خرما از برهان وغیر آن **گشن** گرفتن بمعنی کردن شرح دیوان حافظ از بهلول

فصل کاف فارسی مع لام

گل رعنا گل دو رنگ و آن گلی باشد از اندرون سرخ و بیرون زرد از بهار عجم **گل گلاب** باصطلاح بعضی هندوستان کنایه از شراب **گل مهتاب** پارچه‌های مهتاب که از میان برگ درختان بر زمین می افتد و نام گلی که آنرا بهندی چاندنی گویند **گل شگفت** یعنی امر غریبی ظاهر شد **گلگشت** بالضم سیر جاهای مرغوب **گل حکمت** بکسر کاف و کسر لام و کسر حاء مهمله آنچه پارچه‌های کرباس بگل رقیق آلوده کرده بر ظرف گلی یا شیشه وصل کنند تا آتش ترقیده نشود **گلاج** بالضم و جیم عربی قسمی از حلوا از برهان **گل تسبیح** امام التسبیح از مصطلحات **گل سر سبد** کنایه از سرمایه رونق و چیزیکه از امثال خود بهتر و سرزده و ممتاز باشد چه معمول گلفروشان و باغبانان ست هر گلی که از جمله گلها کلان و بهتر باشد آنرا بر سر سبدیکه از گلها پر باشد می نهند **گلقند** معروف و کنایه از لب معشوق از مصطلحات **گلبند** بالضم و بای موحده مفتوح و سکون نون نوعی از جامهای رنگین که بهندی باندهنو گویند **گلنار** نوعی از انار ست که سوای گل ثمر ندارد و گل آن کلان و صد برگ میباشد برابر گل گلاب و آن را گلنار فارسی نیز گویند از برهان و سراج **گل امر** قطعه ابر **گلکشتگ** بمعنی

گلزار بزای معجمه نوشتن صحیح ست و بذال معجمه محض غلط چراکه لفظ زار در کلمه گلزار از عالم لاله زار و سبزه زار و کشت زار ست و کلمه زار برای کثرت و نسبت
می آید **گلوسوز** در چراغ هدایت بمعنی خوشنما و خوش آینده نوشته و در بهار عجم بمعنی شیرین آورده چراکه چیزی که بغایت شیرین باشد گلو را می سوزد اما شیرین گلوسوز
گلقند و حسن گلوسوز یعنی شیرین عبارت ست از حسن صبیح در مقابله حسن ملیح که حسن سیاه و نمکین باشد **گل گر** بالضم و کاف فارسی دوم مفتوح و زای معجمه رنگیست
سرخ مائل باندک کبودی که در عرف اهل هند آنرا عنابی نامند آن رنگیست که مشابه گل گز باشد و گز درختیست که بهندی جهاو گویند از رشیدی و سراج **گلریز** نوعی از آتشبازی که
بهندی پهلجهری گویند **گل نشاط** کنایه از شراب از سراج اللغات **گل صدبرگ** یعنی گل سرخ و گلنار فارسی نیز و نام گلیست که زرد رنگ می باشد و آنرا اسپند گیند گویند
از بهار عجم **گلبانگ** آواز قلندران و شاطران از سروری و چراغ هدایت لیکن بمعنی مطلق شور مردم که در وقت شادی می باشند مستعمل میشود و در برهان بمعنی آواز شاطران
و آواز بلبل آورده و در فردوس اللغات بمعنی آواز خوش و مژده نیک **گل** بالضم معروفست هر جا که لفظ گل بلا اضافت باسم درختی مذکور شود خاص گل سرخ مراد باشد
که بعربی ورد گویند و اگر مضاف باشد بسوی درختی دران صورت عام ست چنانچه گل سوسن و گل نرگس و لفظ گل بمعنی اخگر آتش نیز ست و لفظ گل مجازا بمعنی نتیجه نیز آمده
و نیز بمعنی بهتر و خوب و **گل** بالکسر خاک با آب آمیخته و گاهی بمعنی خاک منجمد و خشک شده نیز باشد از برهان و غیر آن **گل چشم** سفیدی کوچک که بر سیاهی چشم پیدا آید
گلزار ابراهیم در تفاسیر منقول ست وقتیکه نمرود ابراهیم علیه السلام را در آتش انداخت آتش بحکم الهی سرد گردیده اقسام گلها در آنجا شگفتند **گلیم** کمتر من جامه پشمین
معروف که از پشم بافند از بهار عجم **گلبام** نام یکی از لحنهای موسیقی **گلخن** بالضم و خای معجمه مفتوح بمعنی آتش گاه نوعی از آتشدان ست که در ان برگ گرم
شعله بریان کنند و معنی ترکیبی این لفظ آتش خانه باشد چه گل بالضم بمعنی اخگر آتش ست و خن مخفف خانه از برهان و سراج و مدار و کشف و مؤید و مجازا بمعنی جای
انداختن خس و خاشاک نیز گفته اند و نزد فقیر مؤلف صحیح انیست که گلخن مرکب باشد از گل که بالضم کاف عربی در ترکی خاکستر را گویند چنانکه در بعض لغات ترکی
دیده شده و خن مخفف خانه در ینصورت اطلاق این لفظ برای هر سه معنی که مذکور شد درست میشود و الا برای معنی اخیر که عرفی در قصیده آورده است قباحت پیدا خواهد شد
بیت عرفی شاید از گلبن صفت در گلخن از فیض هوا ٭ پرده های عنکبوت انگیزد از هر تار گل **گل کردن** بالضم بمعنی ظاهر و نمودار شدن و بمعنی خاموش کردن و
روشن کردن چراغ نیز آمده از برهان و مصطلحات و سراج و بهار عجم و در مصطلحات نوشته که گل کردن در موارد کلام استاتذه لازم دیده شده مگر جلالا اطبا طبا در رقعه که تعریف چشمه
در ناک ست متعدی آورده یعنی بمعنی ظاهر و نمودار کردن **گل شدن** ظاهر شدن از بهار عجم **گلگون** یعنی سرخ رنگ و نام اسپ شیرین که معشوقه فرهاد و معشوقه خسرو پرویز بود
و مجازا هر اسپ بهتر را گلگون گویند از برهان و سراج و کشف **گلبن** بالضم و حرف سوم بای موحده مضموم بمعنی درخت گل سرخ از برهان و بفتح بای موحده خواندن خطا ست **گلفشان**
نوعی از آتشبازی که بهندی پهلجهری گویند **گل فرستادن** و **گل بهیچشمی فرستادن** کسی را برای مقابله خود طلبیدن از مصطلحات **گلشن** جای گل و این مرکب از گل و
شن که کلمه نسبت ست از سراج **گلستان** بضم اول و کسر ثانی و سکون سین مهمله و گاهی بضم اول و سکون ثانی و کسر سین مهمله نیز می آید بمعنی معروف ست **گلان** بالضم
قسمی از نان میده از سراج **گل خواندن** باصطلاح قماربازان ولایت همه نقد خود را دریکبار برداو نهادن چه وقتیکه همه نقد خود را یکبار برداو می نهند آنوقت
لفظ گل بضم کاف فارسی بر زبان میرانند چنانچه قماربازان هند در چنین حالت لفظ جهل بضم جیم عربی مخلوط التلفظ بها میگویند **گلزمین** باضافت و بلا اضافت
بمعنی قطعه زمین خوب از مصطلحات **گلچیدن** معروف و بمعنی تماشا کردن از مصطلحات **گل میزان** زهره چراکه میزان خانه زهره است **گل خودرو** در آخر واو
مجهول بعضی از گلهای نباتات متعارفه که بصحرا و حوالی باغ خود بخود روید مثل لاله کوهی و غیره **گل بیگانه** گل خودرو و بعضی بمعنی گل نو نوشته اند **گل غنچه**
بمعنی گلگونه که بر رو مالند از برهان **گلگچه** بالضم و حرف سوم کاف فارسی و جیم عربی شادی که تا روز عقیقه مولود کنند از برهان **گلگونه** رنگی ست که زنان بر رو
مالند از برهان و در یکی از کتب طبیه بنظر آمده که گلگونه دوائی مرکب است از سپید و رو سفیده و شحم حنظل و روغن یاسمین که برای جلاو صفای رنگ رو بر چهره مالند و بعد از
نیم ساعتی با آب گرم بشویند **گل پیاده** هر گلیکه بوته کوچک داشته باشد مثل نرگس و لاله و سوسن و بنفشه و نیز بمعنی گل خودرو از بهار عجم و رشیدی و

چراغ ہدایت و مصطلحات و برہان گلمالہ بالکسر آلتی ست معمار ان را کہ بدان گل را بہ بر دیوار مالند بہندی آنرا کرنی گویند گلکہ بکسر اول و فتح ثانی بتخفیف شرح
از بہار عجم و برہان گلالہ بضم اول موی مجعد و پیچیدہ و بمعنی زلف از رشیدی و جہانگیری و برہان و سراج و در سراج و برہان نوشتہ کہ این لفظ بکاف عربی نیز آمدہ و
در برہان بمعنی قیص نیز آوردہ گلکندہ بضم اول و ضم کاف عربی و سکون نون و دال مہملہ مفرس و مخفف گول کنڈہ نام قلعہ کہ بمفاصلۂ سہ کروہ از حیدر آباد
واقع ست گل کوزہ گلی سفید مشابہ بگل نسرین مگر قدری از آن کلان باشد و در خوشبو کم از سراج گلگونہ بمعنی گلگونہ گلستان زادہ بمعنی گل و سبزہ و بمعنی
داوزادہ و کنیزک زادہ از مصطلحات گلابہ بکسر گل و لای گل آب سرشتہ کہ بدان دیوار اندایند گل آتشی گل کہ آنرا بہندی سدگلاب نامند و بعضی نوشتہ کہ ہمین
گل سرخ ست کہ از ان گلاب گیرند از چراغ ہدایت گل جعفری گلی ست زرد رنگ گل ہمیشہ و گل ہمکاری بمعنی گل کشتی گلاب طبری گلابیکہ در طبرستان
حاصل شود گلنار فارسی قسمی از انار کہ گل آن صد برگ و بغایت سرخی و گلابی بمقدار گل صد برگ باشد گل کشتی گلی کہ پہلوانی بار ادۂ کشتی نزد
پہلوانی دیگر فرستد و این رسم در ولایت شائع ست و نام مثنوی میر نجات در مصطلحات گلکشتی از چہار شربت گلشنی تخلص شاعری گلابی
بضم اول و کسر بای موحدہ نوعی از شیشہ کوچک سر دور و رنگین منقش باشد و قسمی از امرود از مصطلحات گلانی بضم اول و کسر نون گلفروش و باغبان
گلین گوی بالکسر کنایہ از زمین از سراج اللغات و برہان گل مشکے بالضم نام گلی کہ رنگش سیاہ باشد فصل کاف فارسی مع میم گمیز بکسر میم
و یای معروف و زای معجمہ بول کہ در عرف آنرا پیشاب گویند از برہان و جہانگیری و مؤید گم بضم ہر دو کاف فارسی آواز کنندہ نقب از شرح
گمزن بالضم معدوم و ذیاب کنندہ و نازک گمان بمعنی شک گم زدہ گمراہ گم گرفتن چیزی معدوم انگاشتن آن چیز را و قصد نہ نمودن بآن چیز
گم بودگی بضم ہراسان شدن از شرح سکندر نامہ فصل کاف فارسی مع نون + گنندنا بالفتح نوعی از سبزۂ خوردنی مثل سیر از برہان گنبد آب
عبارت از حباب گنج دیوار ست بمعنی گنجی کہ مثل دیوار بلند افتادہ باشد و نام گنجیست کہ شخصی پسر صغیر داشت بوقت مردن مال خود را برای آن پسر
در بنای دیوار نہادہ بعد از مدتی چون دیوار قریب افتادن گشتہ بود حضرت خضر علیہ السلام آن دیوار را شکستہ باز درست ساخت کہ تا مال یتیم
از دست دیگران محفوظ ماند گنج بالضم بمعنی گنجایش از لطائف و در برہان گنج بالفتح بمعنی مال کثیر بدانکہ خسرو پرویز را ہشت گنج بود اول گنج عروس
کہ خود جمع کردہ بود دوم گنج بادآور سوم گنج دیبا خسروی چہارم گنج افراسیاب پنجم گنج سوختہ و در ینجا لفظ سوختہ بمعنی سنجیدہ است ششم گنج خضری ہفتم
گنج شادآورد ہشتم گنج بار گنج بادآورد بفتح واو گنج دوم از ہشت گنج خسرو پرویز و وجہ تسمیہ اش اینکہ قیصر روم از خوف پرویز چند کشتی از زر سرخ پر کردہ
بجزیرہ میفرستاد و باد مخالف آن کشتیہا را بسوی ملک پرویز آورد و پرویز آن مال را گرفت لہذا آن مال را گنج بادآور نام کردند از برہان و رشیدی و مؤید و مدار
کشف و در چہار شربت نوشتہ کہ گنج بادآورد در اصطلاح مال مفت را گویند گنبد بالضم و بای موحدہ مفتوح و دال مہملہ نوعی از عمارت مدور کہ معروفست و بمعنی جستن
لیکن نوعی از جستن ست چنانچہ بچہار جستن آہو و اسپ کنایہ از سرین نیز باشد از سراج و مصطلحات و برہان گنبد چار بند عبارت از دنیا بلحاظ اربعہ عناصر و بعضی آسمان را نیز
گویند باعتبار مشرق و مغرب و جنوب و شمال از سراج گند بالفتح بوی بد و در ہندی گندہ بدال مخلوط التلفظ بہا بمعنی بو مطلق بو ہمین سبب عطار را گندھی گویند از خیابان
گندبیر بالضم و دال مہملہ موقوف و کسر بای موحدہ و یای معروف و رای مہملہ بمعنی زال و عجوز یعنی پیرزن سالخوردہ از برہان و رشیدی و در سراج اللغات نوشتہ کہ گندبیر بفتح کاف
فارسی میتواند کہ بضم کاف عربی و بای فارسی باشد بمعنی کسیکہ حافظ آتش کند بود و بمجاز بمعنی پیر خرف مستعمل شدہ لہذا قندفیر بقاف و فا معرب آن آمدہ است اگر بکاف
فارسی میبود در تعریب بجیم مبدل میشد و فقیر مؤلف با نیز در قاموس بنظر آمدہ کہ قندفیر معرب گندبیر ست پس از قاعدۂ تعریب یافت میشود کہ گندبیر بکاف عربی
و بای فارسی ست گنجور خزانہ دار در اصل گنج ور بود مرکب از گنج و کلمۂ ور کہ بمعنی دارندہ و خداوند ست پس ہای قبل واو را بجہت تخفیف تلفظ ضمہ دادہ واو را
ساکن کردند و ہمین حال ست در نجور و مزدور را از سراج و غیر آن گنجشک بالضم و جیم عربی کمسو پرندہ است مشہور از مؤید و برہان و مزیل و در جہانگیری

بفتح جیم مگر بودن کاف فارسی در اول باتفاق است گنبد گل بمعنی غنچه گل و پیاله از برهان گنگل بالفتح وسکون نون با غنه کاف فارسی سحر و نهر از لطائف گنبد ناگون کنایه از سبز رنگ مائل باندک سیاهی گندیدن بوی بد دادن چیزی گنج شایگان این نیز نام گنج باد آورد است که مذکور شد چون شایگان بمعنی فراخ ولائق وسزاوار است و هر چیز بهتر و خوب را نیز گویند که لائق شاه باشد چه شایگان در اصل شاهگان بود یعنی لائق شاه چون گنج باد آورد گنج فراوان و بهتر بود لهذا شایگان نیز نام کردند و کار نیم و زر را نیز شایگان گویند چون گنج باد آورد نیز بی محنت بدست افتاده بود لهذا گنج شایگان نام کردند از برهان وغیر آن گنج روان کنایه از گنج قارون چرا که پیوسته در زیر زمین حرکت بسوی تحت میکند گنج قارون امام فر گفته که چهل تن کلید های کنوز قارون میکشیدند و هر کلید بمقدار انگشت بود و امام ثعلبی گفته که خزانه قارون چهار صد هزار و چهل هزار انبان بود پر از زر و نقره که بدعای موسی علیه السلام قارون با خزانه او بزمین فرو رفته و تا قیامت بسوی اسفل روان خواهد ماند گنبد ساختن کنایه از سرین خود برداشتن برای فعل بد از مصطلحات گنجاره بالفتح بمعنی گلگونه از برهان گنده بالضم در مقابله باریک چنانچه ریسمان و جامه گنده و بمعنی گلوله خمیره که برای نان پهن دو دست مدور میکنند از برهان گنجه بالفتح نام شهری نظامی علیه الرحمة گنجینه منسوب بگنج و جای گنج و مجازاً باطلاق ظرف بر مظروف بمعنی مال کثیر نیز می آید گنج گاو نام گنجیست از گنجهای جمشید و آن در زمانه بهرام گور ظاهر شده بود گویند دهقانی زراعت را آب میداد ناگاه سوراخی در آنجا بود که تمام آب در آن سوراخ میرفت دهقان بهرام را خبر کرد مردمان بهرام گور آنجا را کندند عمارت وسیع ظاهر شد و در آن عمارت گاوها و میشها از طلا ساخته بودند مرصع بجواهر قیمتی و گرد آنها دیگر شکلهای خوش و طیور از زر و جواهر ساخته بودند بهرام گور آن گنج را گرفته بفقیران و محتاجان داد از رشیدی و برهان گنج الهی قرآن مجید از سراج گنده مغزی سخن تکبر گفتن از رشیدی فصل کاف فارسی مع واو گوار بالضم اول هر چیز که خوش مزه باشد و بطبیعت خوش آید و زود هضم بود و بفتح خطاست از برهان و جهانگیری و مدار و بهار عجم و کشف و لطائف گونیا بواو معروف و کسر نون و یای تحتانی تخته مثلث شبیه بمائل بطول که معماران و نجاران و ارنجی و راستی چوب و عمارت را بدان معلوم نمایند از سراج اللغات و برهان گونیا بمعنی گوی الف آخر زائد است استعمال این لفظ اکثر بجهت تشبیه باشد گواه بالضم اول نه بفتح مخفف گواه از مدار و کشف و برهان گوداب بواو مجهول و دال مهمله و بای موحده نام طعامی است که از گوشت و برنج و مغز نخود و مغز گردگان بپزند و آن را البته که دوشاب ترش کنند از برهان و سراج نیز و در سراج نوشته که بعضی بمعنی طعام زیربا گفته و در شرحی نوشته که برنج را در جوف بره پر کرده بپزند گوشت بفتحتین و شین معجمه و تاء فوقانی نام یکی از شش آوازه موسیقی و آن نوروز و مایه و سلمک و گوشت و شهناز و گردانیه باشد از سراج و برهان چراغ هدایت گوشت پیچ بمعنی گوشمال از سراج گوگرد سرخ کنایه از اکسیر چرا که اکسیر ازو ساخته شود و آن جزو اعظم اکسیر است گوگرد بالضم و کاف دوم که فارسی است مکسور داروئیست معدنی که آنرا بهندی گندهک گویند از برهان گوسفند بمعنی میش مقابل بز چنانکه معز در عربی مقابل ضان است کما یستفاد من القاموس والصراح و بعضی نوشته اند که اطلاق گوسفند بر میش و بز هر دو آمده از سراج گوارنده بضم اول هر چیز خوردنی یا نوشیدنی که بذائقه خوش مزه آید و زود هضم باشد و بالفتح خطاست از برهان و جهانگیری و بهار عجم گور بالضم واو مجهول خر صحرائی که آنرا گورخر گویند و این مجاز است یا بجهت تخفیف گورخر را گور گفته اند و در رشیدی چنین نوشته که گور بفتح نام ملک قومی است از برهان و نام ولایتی است از بنگاله و بالضم بواو مجهول بمعنی قبر و بمعنی دشت هموار و از اینجاست که خر دشتی را گور خر گویند یعنی خر گور و در برهان بواو مجهول بمعنی عیش و عشرت و بمعنی صحرا و زمین هموار گورخر بمعنی خر صحرائی چه گور بمعنی صحرا و زمین هموار و دشت است از برهان گوهر ذات شی و اصل هر چیز و جوهر معرب آنست خواه بمعنی یاقوت و لعل و غیره باشد خواه بمعنی جوهر شمشیر و غیره و در برهان گوهر بمعنی مروارید و بمعنی مطلق جواهرات چنانچه لعل و یاقوت و زمرد و الماس و غیر آن و بمعنی اصل و نژاد و ذات و بمعنی فرزند و بمعنی صفات نهانی و عقل و در فرهنگ گویه بفتح اول و یای مجهول و رای مهمله در شرح نصاب بمعنی زمین هموار و در برهان بمعنی مهر که از دور می نماید و بمعنی صحرا گوشیار بر وزن هوشیار لقب حکیمی که ابوالحسن نام داشت و شیخ ابوعلی سینا شاگردی او نموده است از برهان و در رشیدی بکاف عربی نام

گوشه زنجیر بمعنی حلقهٔ زنجیر گوالیار بالضم و بای موحده بارسنگین گوشت خر کنایه از چیزیکه هیچ بکار نیاید گودرز بالفتح و دال مهمله مفتوح نام پهلوانی از ایران و
نام پادشاه از برهان گوز بفتحتین و زای معجمه مخفف گوزن و بفتح اول و سکون واو بمعنی گردکان و جوز معرب آنست و بواو مجهول بادیکه از راه پائین بآواز برآید از برهان
و بضم اول و واو غیر ملفوظ و سکون زای معجمه در ترکی چشم را گویند گوارش بضم اول و کسر رای مهمله خوش خرگی و هضم طعام و نام دوائی مرکب برای هضم طعام بشرطیکه خوش مزه
باشد و جوارش معرب آنست از برهان و سراج و موید و مدار گوش بواو مجهول معروفست و مخفف گوشه و نام روز چهاردهم از هر ماه شمسی از جهانگیری و رشیدی و
سراج و برهان گوش تا گوش ازین سر تا آن سر گوگ بفتحتین و در آخر کاف عربی مغاک و خندق کوچک و بضم اول و واو غیر ملفوظ و سکون کاف فارسی دوم
در ترکی آسمان و رنگ کبود را نیز گویند گول بالضم و واو مجهول ابله و نادان و احمق و بمعنی مکر و فریب و بضم اول و واو غیر ملفوظ و سکون لام در ترکی بمعنی تالاب
کوچک و بفتحتین بمعنی پشینه یا موهای آویخته که درویشان و محتاجان پوشند از برهان و سراج و مصطلحات و سروری و رشیدی گوال بضم اول بمعنی جوال و جوال معرب
آنست از سراج گورچشم نوعی از جامهٔ حریر که در بافت آن بشکل چشم گورخران نقوش کنند چنانکه در هندوستان پارچهٔ بلبل چشم رواج دارد از سراج و برهان گوزم
بالضم و زای معجمه بمعنی چشم من چه در ترکی گوز بمعنی چشم و میم برای متکلم و این لفظ بلهجهٔ ازبکان بکاف عربی ست و بلهجهٔ قزلباشان بکاف فارسی از لطائف
گورگان بواو مجهول و هر دو کاف فارسی بمعنی کسیکه لائق عیش و عشرت باشد چه گور بمعنی عیش و عشرت و شراب ست و گان بمعنی لائق و سزاوار از برهان
و لقب شاه تیمور نیز از بعض کتب دریافت میشود و هر پادشاه جلیل القدر را گورگان گویند گورخان لقب بادشاه خطا و ختن از سراج گوش کردن
بمعنی شنیدن گوش مالیدن بدون دعوی بکار عظیم مستعد شدن از شروح سکندرنامه گوی گریبان تکمه که بر گریبان دوزند گوزن بفتحتین و زای
معجمه جانوریست و آن نوعی از گاو کوهی ست که بهر دو شاخش چند شاخ دیگر رسته باشد بهندی آنرا باره سنگه گویند از سراج و برهان گوی بردن
فوقیت یافتن و زیادت کردن و غالب آمدن از برهان گون بواو معروف بمعنی رنگ از سراج گوهر خاتون نام زن سلطان سنجر گوان بفتح
بمعنی پهلوانان و دلاوران گودبان بواو مجهول و دال مهمله و بای موحده بمعنی کوهان شتر و غیره از لطائف گورکن بفتح کاف دوم نام جانوری [illegible]
بند بجو گویند گوالیدن بضم و فتح بالیدن درخت و غیره از موید و برهان گوش دادن شنیدن گوش ساغر مالیدن ساغر را
بکف آورده می نوشی کردن گو بفتح اول و سکون واو مغاک و زمین نشیب و بمعنی شجاع و معتبر و بزرگ و بواو معروف بمعنی گوی چوگان بازی که بآن کنند و بواو
مجهول بمعنی گاو که بعربی بقر خوانند از برهان و سراج گوده بواو معروف و دال مهمله لفظ ترکیست بمعنی بدن و تن از مصطلحات گوشواره باصطلاح اهل دفتر
وسط عرض ورق دفتر ست که عدد میزان آنجا نویسند و باصطلاح شعرا مطلع که بعد مقطع آرند و نام زیوریست که در گوش کنند از مصطلحات و غیر آن گوی انگله
بضم هر دو کاف فارسی و فتح همزه و سکون نون تکمه و حلقه که بر گریبان و غیره دوزند گوی بمعنی تکمه و انگله بمعنی حلقه که در آن تکمه گذارند از سراج و برهان
گوساله بالضم و واو مجهول بچه گاو باشد و بمعنی بچه شتر و بچه فیل نیز و بمعنی مطلق بچه هم آمده چه گو بواو مجهول بمعنی خرد و کوچک آمده است پس گوساله بمعنی خرد ساله
باشد و گو بواو مجهول بمعنی گاو هم نوشته اند و ها برای نسبت باشد پس معنی گوساله گاو یکساله باشد از برهان و در سراج چنین نوشته که گوساله
بالفتح بچه گاو چه گو بالفتح مخفف گاو ست و ساله در اصل هاله بود چه هال بمعنی آرام و قرار ست یعنی چیزیکه گاو بدان آرام میگیرد و آن بچهٔ
او ست گونه بالضم رنگ و لون و طور و وضع و اسلوب گوپیازه طعامیست متعارف در بلخ از برهان و بعضی نوشته که نام تره بدبو گنده
بضم اول و واو غیر ملفوظ و سکون کاف فارسی و فتح دال در ترکی لفظ مرکبست بمعنی در آسمان چه گوک بمعنی آسمان و ده بهای مختفی
بمعنی در گوچی بالفتح مغاک کوچک از برهان گوش ماهی بمعنی صدف و پیاله از برهان گوئی صیغهٔ خطاب ست از گفتن و مجازاً بمعنی
تشبیه نیز آید با چراغ هدایت و برای شک نیز می آید گونازی بفتح اول و تای فوقانی و زای معجمه لاف و دعوی بی حقیقت در غلبه و رونه بر حریف

فصل کاف فارسی مع ہار ہوز

گہنیات نام شہریست در دکن گہ گیر بہر دو کاف فارسی اسپی کہ تن بسواری ندہد از مصطلحات

گہوارہ دیو فنیست از فنون کشتی کہ دو حریف یکدیگر را تکان دہند تا یکی دیگری را غافل کردہ بزمین اندازد و گاہی کنایہ باشد از آدم بدبنیت گہوارہ بالفتح ٹولی

از چارپائی کہ برای راحت اطفال در ہوا آویزند گہ بالفتح بمعنی جای و وقت و بمعنی صبح و بمعنی بوتہ زرگران کہ زر و نقرہ دران گدازند و بمعنی زود و شتاب بمعنی کوچک نیز آمدہ از

برہان جہانگیری

فصل کاف فارسی مع یار تحتانی

گیا بکسر اول بمعنی گیاہ از برہان گیپا بالکسر و یار معروف بار فارسی قسمی از پلاؤ و در لغات ترکی بکاف عربی نوشتہ لہٰذا در فصل کاف عربی بتفصیل مرقوم شد گیرا بیار معروف بمعنی گیرندہ گیت بیار معروف و تار فوقانی بزبان ہندی نوعی از سرود ست مثل بہرہ

گیومرت بالفتح میم نام بادشاہی کہ اول در جہان بادشاہی کردہ بیانش در فصل کاف عربی مع یار تحتانی گذشت گیج بیای مجہول و جیم عربی پریشان و پراگندہ متحیری

از لطائف و مصطلحات گیر و دار فرماندہی و حکومت و حکمرانی و بمعنی جنگ نیز آمدہ از خیابان و برہان و میر نور اللہ در شرح گلستان نوشتہ کہ گیر و دار بہر دو

صیغہ امرست یعنی این بگیر و آنرا نگاہدار کہ مقام حکومت گفتہ میشود و کنایہ از کر و فر سلطنت و آگیر گیسودار مولازادہ یعنی پسر غلام و بمعنی ستارہ دم دار از مؤید گیر نگ

بالکسر بروزن نیرنگ نام قصبہ از برہان گیل بالکسر ملکیست کہ آنرا گیلان گویند گین بیای معروف صاحب و خداوند و بمعنی پر و مملو در بعضی مخفف آگین ست از رسیدی گیہان

بالفتح بمعنی روزگار و جہان از برہان و در سراج نوشتہ کہ گیہان بالکسر و قیل بالفتح بمعنی جہان و روزگار و بکاف فارسی و عربی ہر دو صحیحست باعتبار تغیر لہجہ و بعضی از

محققین نوشتہ اند کہ گیہان بیار مجہول امالہ گاہانست منسوب بگاہ یعنی وقت و زمانہ چون اکثر اشیار عالم تعلق باوقات دارند لہٰذا بمعنی جہان آید گیلان

بالکسر نام ملکیست و نام دہیست نزدیک بغداد مولد حضرت شیخ عبد القادر رحمۃ اللہ علیہ و جیلان معرب آنست گیسو بیای مجہول خان آرزو در سراج نوشتہ کہ گیسو گویند

موی درازی کہ از ہر دو جانب دراز کشیدہ باشد چنانکہ در گلستان سیاہی گیسوان تافتہ و بعضی مرادف زلف نوشتہ و از اشعار متاخرین ظاہر میشود کہ گیسو غیر زلف

قاسم مشہدی گوید بیت بکسر بود در سر لیلی و شان بیکار نیست * انچہ می آید زیاد از زلف گیسو می شود + گیو بالکسر و یار مجہول نام پسر گودرز پہلوان ایرانی از برہان

گیسو بریدہ زن بیحیا گیوہ نوعی از کفش نمدی گیتی بالکسر عالم و دنیا از سراج گیلی بالکسر و ہر دو یار معروف منسوب بگیل کہ ملکیست از طبرستان گیلی

کنایہ از اسپ بہتر چرا کہ اسپ آنجا خوب و بہتر باشد و گیلی قومی از مغلان نیز ست و قیل نام امیری از امرار مغل گیدی بہر دو یار معروف مرکب از گید کہ

بمعنی غلیواز ست و یار نسبت و غلیواز شش ماہ نر و شش ماہ مادہ میگردد لہٰذا بر مردی کہ رجولیت و غیرت ندارد اطلاق کنند از رسالہ معتبر

باب لام

فصل لام مع الف

لالا بمعنی بندہ و غلام و خدمتگار و بمعنی روشن و درخشان مگر استعمال این لفظ بمعنی روشن و درخشان اکثر بالفظ لولوی آید از

بہار عجم و سراج و برہان و جہانگیری و مؤید لا بعربی حرف نفی ست و بفارسی بمعنی بردہ و تو کہ آنرا تہ تیز گویند و لا برا بمعنی تو بر تو از مؤید و بمعنی مقراض ظاہرا بمعنی

کنایہ است بمقراض بمشابہت شکل لا لاریب بفتح رار مہملہ بیشک و آنچہ دران شک نباشد لا زب بکسر زار معجمہ و بار موحدہ بمعنی چسپیدہ از کشف و صراح و ضرب لازب

ضربی را گویند کہ نشان آن بعد بہ شدن باقی ماند لاک پشت بکاف عربی باخہ کہ بہندی کچھوا گویند و لاک بمعنی کاسہ چوبین ست از برہان لات بتار فوقانی

نام بتی کہ قوم شعیب علیہ السلام اورا می پرستیدند از شرح نصاب لاہوت عالم ذات الہی ست کہ سالک را دران مقام فنا فی اللہ حاصل میشود و مرتبہ صفات

راجبروت و مرتبہ اسمار را ملکوت نامند از کشف و لطائف و بعضی گویند کہ لاہوت در اصل لا ہو الا ہو ست و حرف تا زائد و قانون عرب ست کہ چون

کلمات متعلقہ گویند چیزی حذف نمایند و چیزی زیادہ کنند تا نامحرمان محروم از حقیقت آن باشند پس لا ہو نفی ست یعنی نیست تجلی صفات مر طائفہ افراد را

و لفظ ہو اسم ذات ست الا ہو مگر تجلی ذات و حق اینست کہ لاہوت در اصل لغت مصدرست بروزن خلوت مشتق از لاہ چنانکہ رغبوت و رحموت

و لاہ اصل لفظ اللہ ست اخوذ از لیہ بمعنی پوشیدن و در پردہ رفتن و کذا فی الصراح لایح بحار مہملہ درخشان و پیدا شوندہ از منتخب و صراح لاقح بکسر قاف

وحاء مهمله آستین و آنچه فصل سایوی جنتی دهند و بادیکه اربیداکند و درخت را بار ور کند لواقح جمع آن از منتخب لاخ بخاء معجمه بمعنی جای و مقام مگر بدون ترکیب
کم مستعمل شود همچون سنگلاخ بمعنی جائیکه دران سنگها باشد و دیولاخ بمعنی جای دیوان و لاخ بمعنی بسیاری وانبوه نیز می آید از سراج و برهان و سروری لابدّ بضم
با موحده و تشدید دال مهمله بمعنی ناچار و ناگزیر و بالضرور مرکب از لا که حرف نفی ست و بد بمعنی چاره و عوض از منتخب لاد بدال مهمله رده دیوار و نوعی از دیبا
نوعی از عطریات و بمعنی قلعه از برهان لاغر بفتح غین معجمه بمعنی معروفست از بهار عجم وغیره لاتذر بفتح فوقانی وفتح ذال معجمه صیغه نهی بمعنی مگذار لاچار بمعنی ناگزیر مستعمل میشود
لیکن صحیح ناچار بنون ست چه ترکیب لفظ چار که فارسی ست با لفظ لا که کلمه عربیست برای نفی با وجود موجود بودن نا که لفظ فارسی ست وجهی ندارد از بهار عجم
لاهنور نام شهر لاهور لال شهباز درویشی که صاحب کمال بوده است مگر اکثر قلندران با و اعتقاد تمام دارند و بوقت بنگ نوشی او را یاد میکنند لاقیس
بکسر قاف و یاء معروف و سین مهمله نام دیوی که در نماز بخاطر وسوسه انداز دار سروری و مدار و کشف و صاحب رشیدی بجای قاف فا گفته و نوشته که بعضی کسان بجای فا قاف
خوانند و در برهان بفا نوشته و گفته که بقاف نیز آمده و در سراج اللغات بقاف ست واز منتخب هم قاف مستفاد میشود لامِساس بسین مهمله بر وزن قطام از برهان لامساس
بکسر میم اقتباس است از آیه کریمه فاذهب فان لک فی الحیوة ان تقول لامساس یعنی گفت موسی علیه السلام سامری گوساله ساز را که بیرون رو از میان ما پس بدرستی که
هست ترا از عقوبت در زندگی که گوئی هر کرا که نزد تو آید که سودن مکن مرا یعنی دور شو از من چرا که هر که نزدیک شدی با و او را تب گرفتی از این سبب مردمان از و
و او از مردمان گریزان می بود از تفسیر حسینی لاش بشین معجمه در ترکی تن مرده را گویند و بعربی مخفف لاشی که معدوم عبارت از انست لامع روشن و درخشان از
منتخب لاذع بکسر ذال معجمه و عین مهمله سوزان و سوزنده از منتخب وغیر آن لاغ بغین معجمه هزل و ظرافت و خوش طبعی از برهان و لطائف لادع بکسر دال مهمله و عین معجمه
بمعنی گزنده و نام درویست که پوست را میگزد و چنانکه مار و کژدم میگزد از منتخب و شرح نصاب و بعضی شارحان نصاب نوشته که بذال معجمه و عین مهمله نام درویست که خداش
پندارد و کسی را آتش میسوزد لانکف بضم کاف و تشدید فا از باب انفعال بمعنی باز ایستاده میشود و باز ایستاده مکن لاحق بکسر حاء مهمله آنکه از پس آمده و اصل شود
و آنچه از عقب چیزی پیوندد لالنگ بفتح لام ثانی و سکون نون و کاف فارسی بمعنی زله و پس خورده از لطائف لال در ترکی بمعنی گنگ یعنی زبان گرفته
و بمعنی رنگ سرخ مشترک است میان فارسی و هندی و لاله هم مرکبست از لال که بمعنی سرخ ست و ها که کلمه نسبت است و جوهریست سرخ رنگ قیمتی که آنرا لعل گویند و لعل معرب
لال ست از بهار عجم و برهان و سراج لا یعقل بفتح تحتانی و کسر قاف و باستعمال فارسیان لام آخر بوقف خوانده میشود و صیغه مضارع منفی ست برای استمرار می آید
و در صفت حیوان واقع میشود بجهت اظهار کمال نادانی او یعنی الحال هم عقل نیست و در استقبال هم عقل نخواهد ماند لاطائل بیفائده چه طائل بمعنی فائده است از منتخب
لایزال دائم و نیز وال این صیغه مضارع منفی ست از باب خاف یخاف که برای استمرار در صفت حق تعالی واقع شود بجهت اظهار کمال بیزوالی او یعنی الحال هم بیزوال ست
و در استقبال هم بیزوال خواهد ماند لالا چشم عبارت از مردمک چشم باعتبار سیاهی آن چرا که لالا غلام را گویند و غلام حبشی سیاه باشد لائم بکسر همزه که حرف سوم ست بمعنی
ملامت کننده از صراح لا یعلم بفتح لام دوم صیغه مضارع منفی ست و میم این در محاوره فارسیان بوقف خوانده میشود و این برای استمرار نیز می آید و صفت
حیوان واقع میشود بجهت اظهار کمال نادانی او یعنی الحال هم نادانست و در استقبال هم بیعلم و موصوف بنادانی خواهد ماند لام زره ها و یک زره را لامه گویند و لام حرف که زلف
خوبان را بآن تشبیه کنند از منتخب و در شرح خاقانی نوشته که در فارسی نوعی از کلاه نمدی که فقیران بر سر نهند و نیز حرف لام برای مهمله بدل شود و بکاف عجمی نیز لئیم بکسر
بخیل از منتخب و صراح و بعضی نوشته که فرق در لئیم و بخیل آنست که لئیم آنکه نه خود میخورد و نه دیگری را امید دهد و بخیل آنکه خود میخورد و دیگری را امید دهد لاجرم ناگزیر و بضرورت و لا علاج
چه لا حرف نافیه ست و جرم بفتحتین بمعنی علاج وگزیر و چاره لازم مقابل متعدی و نیز در عرف لازمی میگویند بزیادت تحتانی غلط است چرا که لازم خود صیغه
اسم فاعل ست حاجت بیاء فاعلیت ندارد و در متعدی یاء اصلی ست مقابل لام کلمه زیرا که صیغه اسم فاعل ست از تعدی که بمعنی گذشتن چیزی باشد از یکی بدیگری
لانسلّم بضم نون و فتح سین مهمله و کسر لام مشدد و ضم میم بمعنی مسلّم نمیداریم یعنی قبول نمیکنیم مگر در نظم فارسی ضم میم را تلفظ نمیکنند و میم را موقوف خوانند لا و نعم نفی و اثبات

وفتح عین مهمله هر دو حرف ایجاب اند لا برای نفی وانکار بمعنی نی ونیست ونعم برای اثبات واقرار بمعنی آری وبلی لالایان غلامان وخدمتگاران از جهانگیری
وبرهان لائیدن سخن گفتن ولاف زدن وهرزه گوئی کردن از سراج وبرهان لاشکن نام کوهیست از برهان لان نام کوهیست لاچین بکسی شکاری
شکاری را گویند لادن بفتح دال مهمله نام خوشبوی که مثل دوشاب سیاه ورقیق باشد آنرا عنبر عسلی نیز گویند از برهان لامان بمعنی فریب ودروغ از شرح
خاقانی وانبوهی وبمعنی بیوفائی وامرست بمعنی بجنبان وبمعنی مغاک از لطائف لاو در آخر واو گل سفید که بدان دیوار خانه سفید کنند از برهان لاهه بفتح با موحده
دهای مختفی بمعنی تملق وچاپلوسی وخوشامد وبمعنی فریب وعجز واخلاص مجازست از برهان وکشف وسراج لانه بفتح نون وهای مختفی بمعنی خانه زنبور بی شهد و
آشیانه مرغان از برهان وکشف لاغیه بکسر غین معجمه وتحتانی گیاهیست شیردار بسیار گرم وبعربی بمعنی باطل وزن بیهوده گو را گویند از برهان ومنتخب لاهوره نوعی از
کشتی که بدان از دریا عبور کنند واین لفظ هندیست لاجرعه بضم جیم وسکون را مهمله یکبارگی همه نوشیدن آنچه در پیاله باشد بی آنکه دم گرفته اندک اندک نوشند
لاحقه بکسر حاء مهمله آنکه از پس واصل شده باشد وآن چیز که بعد اول در رسد ماخوذ از لحوق که بمعنی از دنبال چیزی پیوستن است لامحاله بفتح میم وحاء مهمله و
آخر تاء مصدریه که بحالت وقف ها شده است معنی لفظی آن این است که نیست بازگردیدن در اصل چنین است لامحاله من هذا الامر یعنی نیست بازگردیدن
ازین کار پس خلاصه معنی لامحاله بالضرورت است از ترجمه مشکوة شریف وکسانیکه میم را مضموم خوانند ودر آخر ها ضمیر دانند غلط است ودر سراج ومنتخب نوشته که محاله بفتح میم بمعنی
چاره وگریز ولامحاله بمعنی ناچاره وناگزیر لامسه بکسر میم وسین مهمله قوتیست در جلد بدن انسان که بسودن چیزی ادراک نرمی وسختی آنچیز میکند لامه بمعنی زره
که از حلقه های آهنی سازند از منتخب وصراح لاوه بواو نام بازی اطفال که بهندی گلی ڈنڈا گویند از برهان لادنه بدال ونون گیاهیست که از پوست ساق آن
رسن بافند بهندی سن گویند از برهان لایه بیاء تحتانی رده دیوار وتاهای جامه وکاغذ که در عرف آنرا ته گویند لازقه بکسر زاء معجمه وقاف هر چیز که چسپنده باشد
مثل سریشم لاله منسوب بلال بمعنی سرخ یا آنکه ها زائده لاحق شده مثل خان وخانه وآن گلیست معروف که چند قسم میباشد لاله کوهی ولاله صحرائی ولاله
نعمانی ولاله شقائق ولاله دلسوخت ولاله دلسوز ولاله خطائی ولاله خودروی ولاله سفید ولاله زرد ولاله عباسی ولاله بیکانی ولاله مقراضی ولاله دختری از
برهان ومصطلحات ومنقول از شرح قتائه ظهیر الدین محمد بابر بادشاه در واقعات بابری نوشته که قریب پنجاه نوع لاله در بعضی از اطراف کابل بملاحظه آمده
لاشه بمعنی زبون ولاغر وضعیف مطلق خواه انسان خواه حیوان واکثر این لفظ صفت اسپ وخر واقع میشود وبمعنی خر نیز آمده ومرده از آدمی ودیگر حیوانات
از برهان وبهار عجم وکشف وخیابان سروری ومدار ومؤید وجهانگیری لالی بفتح اول وثانی وکسر لام بر وزن سجالی بمعنی مرواریدهای بزرگ واین جمع لؤلؤ است بضم اول
چنانکه مشهور شده خطاست لامانی بکسر نون زره پوشی از مؤید ویا که لام زره را گویند ودر شرح دیوان خاقانی منسوب بفریب ودروغ ودر جهانگیری بمعنی گزاف لانی
بکسر نون منسوب بلان که نام کوهیست از مضافات آذربیجان وتریاک لانی منسوب بانست از لطائف لابدی بضم با موحده وتشدید دال آنچه که بالضرور باشد وانان
چاره نبود لای گل تیره که در ته حوض وجوی آب باشد وبمعنی درد شراب وتاهای جامه وکاغذ وریسمان چنانکه یک لا جامه ویک لا ریسمان وبعربی آن اطاقه
گویند وبمعنی گفتار وکلام ونوعی از بافته ابریشمی از برهان وسراج ورشیدی لادوام ذاتی سلب کردن صفتی از شئی در وقتی از اوقات چنانکه کل کاتب
متحرک الاصابع بالضرورة مادام کاتبا لادائما هی لاشئ من الکاتب بمتحرک الاصابع بالفعل لاابالی بضم حرف ثالث که همزه است صیغه متکلم واحد از مضارع
بمعنی باک ندارم ودر فارسی بمعنی شخص مبارک وبی پروا مستعمل است وبجای همزه مضموم واو نوشتن وخواندن خطاست از مؤید ومدار وکشف لااحصی بضم الف وسکون
حاء مهمله وکسر صاد مهمله اشارتست بحدیث شریف نبوی صلی الله علیه وآله وسلم لااحصی ثناء علیک انت کما اثنیت علی نفسک یعنی شمار نتوانم کرد صفات ترا برای حق تعالی چنانکه تو
کردی بذات خود فصل لام مع با موحده لبا بکسر لام یعنی فله وآن شیر غلیظ است که از وقت زادن حیوان تا سه روز میباشد بهندی کهیس گویند وپیوسی نیز نامند از شرح نصاب
وتحفه لب چرا انچه از قسم نخود ومیوه که مردم بوقت صحبت داشتن درمیان انداخته باهم میخورند از برهان لب بالضم وتشدید بمعنی عقل وخالص هر چیز

ومغز بادام و مثل آن از منتخب و کشف **لباب** بضم اول و هر دو بای موحده مغز و خالص هر چیز و نام کتاب از منتخب **لبوب** بضمتین خلاصه های هر چیز و مغز آنها بمعنی
درستان سیوه **لبیب** بروزن نصیب عاقل و دانا از سروری و منتخب **لبلاب** بالکسر و هر دو بای موحده نام گیاه که آنرا عشق پیچان گویند از برهان **لباسات** بکسر
اول کنایه از تملق و چاپلوسی و این جمع لباس ست چنانکه جمادات و نباتات جمع جماد و نبات **لیث** بالفتح و در آخر ثای مثلثه بمعنی درنگ و دیر کردن از منتخب **لباد**
بضم اول و دال مهمله چوبیکه بر گردن گاو و قلبه و گاو گردون نهند بهندی آنرا جوه گویند بضم جیم و **لباد** بفتح اول بمعنی جامه بارانی از نمد از سراج و لطائف و برهان **لبد** بضم لام
و فتح بای موحده و دال مهمله مال بسیار و پرنهاده از شرح نصاب **لبید** بفتح اول و یای معروف و جوال خورد و نام شاعری مشهور از عرب از منتخب و لطائف **لبس** بالضم و بالفتح پوشیدن جامه
و بالکسر جامه پوشش از صراح و منتخب **لب جشیدن** چاشنی که برای دریافت مزه چیزی کنند از مصطلحات **لبق** بفتح اول و سکون ثانی زیرکی و هوشیاری و تملق و
چرب بانی و بفتح اول و کسر ثانی بمعنی زیرک و هوشیار و چرب زبان از منتخب و صراح و لطائف و نیز در لطائف نوشته که بفتحتین لائق شدن و استاد شدن در کار **لبیک**
بالفتح و تشدید بای موحده مفتوح و سکون تحتانی یعنی استاده ام در خدمت تو استادنی دگاهی بعد لبیک لفظ سعدیک نیز می آید و معنیش چنین باشد یاری
میدهم یاری دادنی از منتخب و این کلمه ایجاب ست هرگاه مخدومی خادمی را طلب کند خادم در جواب گوید لبیک و حاجیان نیز این لفظ را در مقام عرفات
بار بار میگویند **لبین** بفتحتین شیر خوردنی و بفتح اول و کسر ثانی بمعنی خشتهای خام لبنه واحد آن از منتخب **لبان** بالفتح صمغی ست که آنرا کندر گویند از منتخب و برهان
لبون بفتح شیر دار گاهی لبون بمعنی ابن اللبون و بنت اللبون نیز آمده و ابن اللبون بمعنی شتر بچه دو ساله که پا در سوم نهاده باشد از شرح
نصاب **لب بلب جستن** بضم جیم کنایه از بسیار جستن و از هر کسی سراغ مقصود پرسیدن از مصطلحات **لب جیدن** فراهم آوردن لبها برای گریه
و خنده از مصطلحات **لب زدن** خاموش شدن و هم بمعنی گفتن و این از قسم اضداد ست از مصطلحات **لب داشتن و لب و دندان داشتن**
لیاقت و شایستگی داشتن **لب گزیدن** تاسف کردن و نهیب کردن و خشمگین شدن و شرم و حیا نمودن و بمعنی منع کردن **لب شیرین کردن**
تبسم کردن **لب نان** باضافت کناره نان **لبنان** بالضم و حرف ثالث نون نام کوهیست در شام نزدیک جبل عامل که مسکن فقراست از منتخب و خیابان
و برهان **لبیشه** بفتح اول و کسر ثانی و یای مجهول و شین معجمه بروزن همیشه اماله لباشه و آن حلقه ریسمان باشد که بر چوبی نصب کنند و لب بالای اسپ
بدافعال ادران نهاده تابدهند تا عاجز شود و حرکت ناپسندیده نکند از سراج و رشیدی و برهان **لبنه** بکسر لام و سکون موحده و فتح نون خشت واحد و بمعنی آمدگی
برآمدگی مربع که بهر دو طرف عضاده اصطرلاب باشد و سوراخی دران میباشد **لباچه** بالفتح بمعنی فرجی و بالاپوش از سراج و برهان ظاهرا آن نوعیست از قبا
لباس عباسی کنایه از لباس سیاه زیراکه از بعض تواریخ بثبوت میرسد که خلفای عباسیه سیاه پوشی را شعار خود ساخته بودند **فصل لام مع تای فوقانی**
لت بالفتح زدن و کوفتن و در رشیدی که بمعنی لگد زدن نوشته هندیست مخفف لات چون توافق درین دو زبان بسیار صحیح باشد و لت بمعنی پاره نیز آمده
چنانکه گویند لت لت کردم یعنی پاره پاره کردم و لته که بمعنی پاره جامه مستعملست ازین ماخوذ باشد و لت بمعنی کتان که قماشی ست معروف و لت بمعنی شکم و ازین مرکبست
لت انبان از سراج اللغات و برهان **لت انبار و لت انبان** بالفتح بمعنی بسیار خوار و شکم پرست مرکب از لت که بمعنی شکم ست و لت انبان کسیکه
شکم او مثل انبان باشد و انبان ظرفی چرمین مثل مشک و میتوان گفت که مرکب از لت بالضم باشد که مخفف لوت ست و لوت بمعنی طعام لذیذ ست در نیصورت
لت انبان و لت انبار بضم اول بود از سراج و در جواهر الحروف نوشته که نون در آخر لت انبان در مثل را مهمله آمده ست **فصل لام**
مع ثای مثلثه ✤ **لثوم** بضمتین بوسیدن و بوسه دادن چیزی را **لثه** بحرکات ثلاثه و تشدید ثای مثلثه گوشت گرداگرد دندان
از منتخب و شرح جزری ملا علی قاری و بالکسر نزد اکثر ست **لثقه** بفتح لام و کسر ثای مثلثه و فتح قاف نوعی از تپ بلغمی و بالکسر خطاست
فصل لام مع جیم عربی و فارسی ✤ **لجاجت** بفتح مبالغه کردن و ستیزه کاری کردن از کشف و صراح و منتخب و کنز **لجاج** بفتح اول

هر دو جیم عربی بمعنی ستیزه از کشف و مؤید و صراح و مدار و منتخب لجج بضم اول لام و فتح جیم اول جمع لجه که بمعنی میان دریا و عمیق ترین موضع دریاست لجوج
بر دو جیم بمعنی ستیزه کننده لجلاج بالفتح و هر دو جیم عربی آنکه در سخن زبانش در ماند سخن درست گفتن نتواند و نام واضع شطرنج و بعضی نوشته‌اند نام شاطر
شطرنج ست نه اسم واضع و بعضی گویند نام شاطر شطرنج و مرشد قماربازان از کشف و منتخب و برهان و سراج و جهانگیری و مؤید و رشیدی و بعضی که بجلاج گویند جیم
اول را بجای حطی گمان برند و بجای جیم اول یای تحتانی خوانند این هر دو طور غلط محض لچ بالضم و جیم فارسی برهنه و نام قومیست که بزرگان ایشان سینه
عریان میداشتند از مؤید لچک بجیم فارسی و کاف عربی لفظ ترکیست بمعنی معجر و رو پاک مربع که دران تکلف بکار برند از مصطلحات لجام بکسر معرب لگام نسبه بجم
دمنتخب و رشیدی لجین بضم اول بر وزن حسین بمعنی سیم خالص از منتخب لچین بضم اول و فتح جیم فارسی زن قحبه و در برهان بمعنی برهنه و عریان و مجازاً بمعنی
کولی لجه بضم و تشدید جیم عربی میان دریا و عمیق ترین موضع دریای ژرف از منتخب و لچه بالفتح و تشدید جیم فارسی مفرس لجیه که لفظ هندیست لجے
بضم لام و تشدید جیم عربی بکسر دیا دریای ژرف و پر آب از منتخب فصل لام مع حای مهمله لحا بالضم جمع لحیه بالکسر که بمعنی ریش مردانست لحد بفتحتین
نوعی از قبر از منتخب لحاظ بکسر و ظای معجمه نگاه داشتن بچشم چیزی را و بفتح دنباله چشم از صراح و بحر الجواهر لحاف بکسر جامه پنبه دار شب خوابی و فرا گستردن از منتخب
لحوق بضمتین بهم پیوستن دو چیز یا بیشتر و بدنبال چیزی پیوستن از منتخب لحیان بالکسر نام شکلی از شانزده اشکال رمل بدین صورت ⁝ و در لغت مرد صاحب
ریش دراز لحن بالفتح و سکون ثانی آواز خوش که با نغمه باشد و خوش خواندن قرآن و جز آن و بمعنی خطائیکه در گفتن باشد و نوعی از قافیه معیوب
از صراح و منتخب و غیر آن لحظه مقدار یکبار نگاه کردن بگوشه چشم از منتخب و لطائف لحیه بالکسر و حرف ثالث یای تحتانی بمعنی ریش که بر چهره مردان میباشد لحمه بالضم طعمه باز
از شکار او و بمعنی پود جامه که بتار بافند بهندی بانا گویند از منتخب لحقه بفتحات از پس رسندگان و از دنبال پیوستگان این جمع لاحق ست فصل لام
مع خای معجمه لخت بالفتح گرز آهنی و بمعنی پاره چیزی و بمعنی اندکی از برهان و رشیدی لخ بالضم گیاهی ست که بدان بوریا بافند و آن بر کناره آبها
روید از منتخب لخت و بمعنی تخته دروازه لخاف بکسر لام بمعنی سنگهای سپید تنک یعنی کم حجم از شرح نصاب و منتخب لخشیدن بالفتح لغزیدن از برهان
لختان بالفتح چیزی صاف که بران دست یا پا بلغزد لخچه شعله آتش و اخگر از برهان لخشه بالفتح و شین معجمه شعله آتش و اخگر از برهان لخلخه بفتح هر دو لام
و هر دو خای معجمه خوشبوی چند که آنها را بهم آمیخته می بویند از منتخب و برهان فصل لام مع دال مهمله لدد بالضم جمع الدکه بمعنی گمراه و ستیزنده
تر است و نام موضع بشام از لطائف لدغ بالفتح گزیدن مار و گزدم از منتخب و صراح و ابن حاج نوشته آنکه بنوک خود نیش زند مثل زنبور و گزدم گزیدن
از الدغ و لسع گویند و آنکه بدندان گزد مثل سگ و سباع و مار گزیدن آنرا نهش نامند لدیغ بفتح غین معجمه مار گزیده لدغه بالفتح و سکون دال مهمله و غین
معجمه نیش زدن مار و گزدم از قاموس و منتخب لدنی بفتح اول و ضم دال مهمله و نون مشدد مکسوره آنچه کسی را بدون سعی او و کوشش غیر محض بفضل
خویش از نزد خود حق تعالی عطا فرموده باشد یا بدون تعلیم غیر از نزد طبیعت فی نفس او باشد این منسوب ست بلدن که بمعنی نزد ست فصل لام مع ذال
معجمه لذا ئذ بفتح اول و کسر همزه که حرف چهارم ست جمع لذت مستفاد از شروح شافیه لذع بالفتح و ذال معجمه و عین مهمله سوختن آتش کسی را و سوزش دادن
کسی را از منتخب لذاع بالفتح و تشدید ذال معجمه سوزاننده فصل لام مع رای مهمله لر بالفتح و رای مهمله در ترکی حرفی ست علامت جمع که چون بعد مفرد آید
جمع گرداند چنانچه اسپ لر یعنی بسیار اسپان از مدار و برهان و لر بالضم طایفه از صحرائیان که از شیاطین و کنیزان سلیمان علیه السلام بوجود آمدند و بمعنی
روستائی و مرد احمق مستعمل از مصطلحات فصل لام مع زای معجمه لزاب بفتح اول و کسر زای معجمه و بای موحده چسپیدن بچیزی از منتخب لزوجت
بضمتین و جیم عربی مفتوح چسپیدگی از منتخب لزج بفتح اول و کسر زای معجمه و جیم هر چیزی که چسپنده باشد مثل سریش از منتخب و قاموس فصل
لام مع سین مهمله لسع بالفتح و سین مهمله و عین مهمله گزیدن مار و گزدم و غیره از کشف و صراح و منتخب لسان الحسل

بفتح ها مهمله و سیم گیاهیست برگش مشابه بزبان بره تخمش بلغت فارسی بارتنگ گویند برای دفع اسهال نافع لسان بکسر اول زبان و بفتح و تشدید سین
مهمله فصیح الکلام و تیز زبان لسن بفتح اول و کسر سین مهمله و در آخر نون فصیح و زبان آور و بضمتین جمع آن یعنی فصیحان و زبان آوران بضم اول و
سکون ثانی جمع السن که بمعنی فصیح و زبان آور است و بفتحتین فصاحت و زبان آوری از منتخب و غیر آن **فصل لام مع شین معجمه** لشکری مردم سپاهی
از شرح گلستان **فصل لام مع صاد** لص بالکسر و تشدید صاد مهمله دزد و سارق جمع آن لصوص از منتخب **فصل لام مع طاء مهمله** لطمات
بفتحات طپانچها لطف بالضم نرمی و تازگی از صراح لطیف نیکوکار و پاکیزه و نرم از بهار عجم و منتخب لطائف الحیل بکسر حاء مهمله و فتح یاء تحتانی
نکویی های حیلها و خوبیهای حیلها لطیم سیلی خورده و نام اسپ نیم از شرح نصاب لطمه بالفتح طپانچه لطیفه نکویی و چیز نیک نازک از منتخب
لطائف سته بکسر سین مهمله و تشدید تاء فوقانی مقرر است که سالک بمراتب علیا و معرفت واصل نمیگردد تا این شش لطیفه او روشن
نگردد اول لطیفه نفس است محل آن زیر ناف باشد لطیفه دوم لطیفه قلب است محل آن دل است که جانب یسار باشد سوم لطیفه روح است که محل آن
سینه جانب یمین چهارم لطیفه سر است محل آن فم معده که مابین یمین و یسار سینه است پنجم لطیفه خفی است که محل آن در پیشانی باشد ششم لطیفه
اخفی است محل آن قحف سر است و اینهارا اطوار سبعه نیز گویند **فصل لام مع ظاء معجمه** لظی بفتحتین و ظاء معجمه نام دوزخ و آتش زبانه زننده
از منتخب و مؤید و کشف و صراح و مدار **فصل لام مع عین مهمله** لعب بفتح لام و کسر عین مهمله بمعنی بازی از منتخب و در صراح بفتح لام و سکون
عین و بفتح لام و کسر عین هر دو طور نوشته لعل مذاب بضم میم و ذال معجمه و موحده بمعنی لعل گداخته و این کنایه است از شراب سرخ انگوری از برهان لعاب
بضم اول آب دهن و آب هر چیزی که غلظت و چسپیدگی دارد و بفتح اول و تشدید عین بازیگر لعبت بالضم و با موحده مفتوح چیزی که بآن بازی کنند و تصاویر جامه
که دختران بآن بازی کنند از منتخب و صراح و مؤید لعوق بفتح دوای رقیق که لیسیده شود از منتخب و کشف لعمرک بفتح اول و ثانی و ضم راء مهمله اشارتست بدین آیة لعمرک
انهم لفی سکرتهم یعمهون یعنی سوگند بحیات تو ای محمد بدرستی که کفار قوم تو همچو قوم لوط در گمراهی خویش حیران و سرگردان اند لعل بفتحتین لام مفتوح
حرف ترجی است بمعنی امید چیزی که وصول آن ممکن باشد و گاهی بمعنی شاید آید از منتخب و لطائف و لعل بفتح اول و سکون ثانی معرب لال بمعنی هر چیز سرخ
عموما و بمعنی جوهر سرخ قیمتی خصوصا از رساله معربات و در سراج نوشته که لعل معرب لال است که بهندی و فارسی مشترک باشد یا تصرف فارسیان عربی دان
است و در بهار عجم گفته که لعل جوهریست سرخ رنگ و این در اصل بالف بود که فارسیان معرب بعین مینویسند میر صدرالدین محمد در جواهرنامه آورده است
اینکه میگویند معدن لعل در بدخشان است از مسامحات است زیراکه معدن آن مخفی بود تا در زمان خلافت اوائل عباسیان در ارض ختلان از زلزله عظیم
پدید آمده و کوه سکستان شگافته شد و کان لعل پیدا گشت و لعل از شهر بدخشان نمیخیزد و لیکن از معادن دیگر به بدخشان آورده میفروشند و بدان شهرت
گرفته و لعل انواع میباشد رمانی و پیازی و تمری و لحمی و عنابی و تبعی و ادریسی و دوشابی و لعل پیکانی و لعل عقربی و لعل قطبی آن نگینه دار
پهن باشد لعلین بمعنی سرخ و این منسوب به لعل که جوهریست معروف لعل پیکانی لعلی که آنرا بشکل پیکان تراشیده باشند و زنان از ان گوشواره
سازند از مصطلحات لعل پیازی نوعی از کم رنگ لعل قطبی قسمی از لعل که نگینه دار پهن باشد لعل عقربی نوعی از لعل لعلی بالفتح رنگیست
سرخ که مصوران و نقاشان بکار برند **فصل لام مع غین معجمه** لغوب بضمتین رنجوری و در مانده شدن از منتخب و کنز و لطائف لغت
بضم اول و فتح غین معجمه زبان قوم را گویند هر زبانی که باشد و باصطلاح الفاظیکه معانی آن شهرت نمایند و لفظ لغت در اصل لغو بود واو متحرک ما قبل
آن مفتوح آن واو را بالف بدل کردند بعده التقای ساکنین شد میان الف و تنوین الف را حذف کردند و عوض آن تا در جایش درآوردند لغت
لغات جمع سالم بحذف لام کلمه لغز بضم لام و فتح غین معجمه و زاء معجمه سوراخ موش دشتی و آن لغایت پیچدار باشد لهذا نام نوعی از کلام مبهم

که بفارسی چیستان گویند لغ بالکسر کلمه است که در ترکی افادهٔ اثبات کند بمعنی هست از مدار لغو بالفتح بیهوده گفتن و سخن باطل و هرچه بکار نیاید و بالضم نوع
سخن و زبان قومی از منتخب و صراح لغونه بمعنی آرایش و گلگونه از مدار فصل لام مع فا لفت بالکسر و تاء فوقانی بمعنی شلغم از منتخب لفج بالفتح و جیم
فارسی و قیل عربی در اصل بمعنی پارچه گوشت بی استخوان و مجازاً بمعنی لب سطبر آید و گاهی بمعنی مطلق لب آید از سراج و برهان و رشیدی لطائف لفلح
بالضم و تشدید فا و حا نوعی از لوبیا مثل چون بادنجان که زرد شود از صراح و منتخب و در تحفة المومنین نوشته که ثمر بیخ است و بیروح بحا مهمله بیخ نباتی ست
بصورت انسان که بفارسی مردم گیا گویند لفظ بالفتح و ظاء معجمه بیرون افگندن از دهان و سخن گفتن از منتخب و غیاث التحقیق و بعضی بمعنی مطلق انداختن
نوشته اند لف بالفتح و تشدید فا بمعنی درپیچیدن و لف النشر بمعنی درپیچیدن پراگنده را لفیف هر چیز پیچیده و در هم و دوست و کلمه که
در آن دو حرف علت باشد از منتخب لفچن بالفتح و جیم فارسی را فتح و کسر بمعنی مردیکه لب سطبر و بزرگ داشته باشد از سراج و برهان لفچه بالفتح و جیم
فارسی بمعنی کله پرکاله و گوشت بی استخوان از برهان و مؤید و رشیدی فصل لام مع قاف لقا بکسر اول و قاف بمعنی دیدار از صراح
و مؤید و کشف و مدار و در سراج بفتح بمعنی جماع نوشته لقب بفتحتین نامیکه در آن معنی مدح یا ذم منظور باشد بخلاف علم که در آن هیچ معنی متبادر
نباشد از لطائف لقاح بکسر اول و در آخر حای مهمله آبستن و حامله شدن از منتخب لقوماجس این لفظ را خان آرزو در شرح سکندرنامه نقوماجس
تحقیق کرده بفتح نون و قاف و کسر جیم عربی و سین مهمله نام حکیم که پدر ارسطو بود لقط بالفتح چیز افتاده را برداشتن و برچیدن از منتخب لقیط
بچه که در راه افتاده یافته باشند و آنرا از زمین برداشته باشند از شرح نصاب و منتخب لق و دق لفظ اول بفتح اول و لفظ دوم که تابع اول است بفتح دال
مهمله بمعنی زمین هموار و سخت که گیاه و درخت نداشته باشد و این در اصل لغ و دغ بغین معجمه بود از سراج لق بالفتح بی موصاف از لطائف لقلق بفتح هر دو
لام معرب لکلک که طائر آبی ست مار و ماهی را شکار کند لقطه بالضم چیز افتاده که برداشته شود از زمین و برچیده شده از منتخب لقیه بالضم ملاقات از لطائف
لقمه خلیفه نوعی از حلوا است که بغایت نفیس باشد از برهان فصل لام مع کاف لکنت بالضم گرفتگی زبان در هنگام سخن گفتن که بهندی هکلانا مند
لک بالفتح بکاف عربی ابله و نادان و نیز عدد معروف که صد هزار باشد لیکن باین معنی هندیست زیرا که هندیان برای شمار مرتبه ها مقرر کرده اند چنانکه در کتب حساب
مرقوم است و نزد فارسیان و تازیان مرتبه مقرر نیست بجز یک و ده و صد و هزار و بمعنی چیزیکه مثل صمغ بر درخت کنار و غیره در هند منجمد میشود نیز هندیست مگر آنکه
تعریب کرده اند و بالضم بمعنی گنده و سطبر و ناتراشیده و لته ازین از سراج و در لغات ترکی نوشته که بالضم لک بمعنی سطبر و گنده ترکیست و در برهان و لطائف
بالضم بمعنی چیزیکه از و رنگ سرخ گیرند لکوک بضمتین جمع لک که معرب و مفرس لکه ست و آن بهندی نام عدد صد هزار است لکلک طائر آبی ست لکن بفتحتین و
کاف فارسی طشت که در آن دست شویند و بترکی چلابچی گویند و بمعنی شمعدان منقول نیز آمده از جهانگیری و مصطلحات و سراج و برهان لکه بالضم و تشدید کاف
عربی و ها مختفی بمعنی داغ و پارچه از بهار عجم لگنه بکسر لام و سکون کاف فارسی و نون از انگشتان پا تا بن ران و این قلب لنگه است لکهنوتی در زمانه
سابق شهری بوده است در اقصای شرقیه ملک بنگاله و بعضی نوشته که نام ملک گور که ولایتی ست از بنگاله فصل لام مع میم لما بفتح لام و تشدید
میم بمعنی هرگاه و بمعنی الا و یکی از حروف جازمه نافیه استغراقیه لمعات بفتح ل و ثانی روشنی ها و نام کتاب در علم حدیث لمتر بفتح لام و سکون میم و
تاء فوقانی و رای مهمله فربه و قوی و مبدل از لطائف لمس بالفتح سودن چیزی را بدست البعضو و بمعنی جستن و بمعنی جماع از منتخب و لطائف لمع بفتحتین درخشیدن
و بمعنی روشنی ها و تابشها باین معنی جمع لمعه است که بمعنی درخشیدن باشد لم یزل همیشه پاینده و بی زوال و عبارت از ذات حق تعالی و لم یزل در اصل لم یزال بود
چون لم جازم بر یزال در آوردند آخرش را جزم کردند الف بالتقای ساکنین افتاد و لم بالفتح و سکون میم حرفی نفی و بکسر لام و فتح میم بمعنی چرا فارسیان
در محاورات خود با همین معنی نیز میم را ساکن خوانند و بمعنی سبب کسی و حجت و اعتراض مستعمل نمایند و در محاورهٔ عرب در صورت الحاق ها بانسبت میم را مشدد خوانند

لمعان بالفتح درخشیدن از صراح لمحه بالفتح درخشیدن برق و یکبار اندک دیدن چیزی را از منتخب و مدار و کشف و مجازاً بمعنی زمانهٔ اندک که بمقدار قلیل باشد لمّه بکسر لام و تشدید میم موی که از بناگوش گذشته باشد از منتخب لمعه بالفتح روشنی اندک و بالضم پاره از عضو که خشک مانده باشد در وضو و غسل از منتخب فصل لام مع نون لنج بالضم و جیم عربی بمعنی لب و بالفتح خرام ناز از سراج و برهان لنگ گم بکسر لام و اضافت نام فنی از فنون کشتی که پای خود را در پای حریف بند کردن و زور بر کمرش آوردن است تا بزمین افتد از مصطلحات لنگر چیزیست آهنی گران وزن کشتی‌بانان بر جا خود نگاه دارند و طعام که بفقرا و مساکین هند و جا که درانجا طعام بفقرا دهند از مصطلحات و غیر آن لنگ سر کش بکسر فنی ست از فنون کشتی و آنچنان باشد که پای خود را بعضوی از اعضای حریف بند کرده بزور کشیدن است لنبک بالفتح لام و سکون نون که متلفظ بمیم است و فتح باء موحده و کاف عربی نام سقای ملازم بهرام گور که در مرو دهان نواز شهرت تمام داشت از برهان لنگ بالفتح آنکه از رفتن نتواند و بمعنی آلت تناسل و در اثنای سفر مقام در جا کردن و بالضم فوطه و لنگی و بالکسر بمعنی ساق و از بیخ ران تا ناخن پا و در هند لنگ بالکسر بمعنی آلت تناسل از سراج و مصطلحات و برهان لنگر انداختن قرار گرفتن و مقام کردن لنگ بر لنگ زدن گریختن از مصطلحات و برهان لنگ برد قسمی از آش است که از آرد گندم میسازند و بر ران نهاده مثل رسن میتابند و بریان کرده در گوشت می پزند لنگ جای بکمر حریف را انجا که انداخته با بر پشتش زدن از مصطلحات لنگری بالفتح نوعی از طشت بزرگ و منسوب بلنگر لن ترانی هرگز نخواهی دید مراد و مجازاً بمعنی نخود ستائی باشد و بیانش در لفظ ارنی گذشت فصل لام مع واو لوا بکسر اول علم فوج و نشان لشکر و بفتح اول خطا ست از بهار عجم و مؤید و کشف و صراح و مدار لوقا بواو معروف و قاف نام حکیمی یونانی پدر قسطا و بعضی گویند که قسطا نام کتاب است از برهان لوشا بواو معروف و شین معجمه نام حکیم از برهان و مؤید لوح پا تخته چوبی که جولاهه بانگشتان پا محکم میگیرد از شرح نصاب لوب بالضم و واو معروف و باء موحده زمین سنگستان بی آب از شروح نصاب لواهب آتشهای شعله زن و این جمع لاهب است چنانکه سواحل جمع ساحل لوزیات بفتح حلوای بادام لوعات بالفتح و عین مهمله سوزشهای دل و دوستی کسی از منتخب و صراح لوعت بالفتح سوختن و دوستی دل را و سوزش دل از عشق از منتخب لوت بواو معروف و تاء فوقانی برهنه و بواو مجهول اقسام طعامهای لذیذ و بمعنی کودک امرد از برهان لوت لو اقسام طعامهای لذیذ از لطائف لوث بالفتح و ثاء مثلثه بمعنی آلودگی از منتخب لوج بالجیم معرب لوژ زینه لوچ بالضم بواو معروف و جیم فارسی بمعنی احول و بمعنی برهنه از رشیدی و در لغات ترکی بهر دو معنی مذکور بضم لام و واو غیر ملفوظ و سکون جیم فارسی نوشته ظاهراً همین اصح است لواعج بعین مهمله و جیم بمعنی سوزشها جمع لاعجه که بمعنی سوزنده است از صراح لولپیچ هر چیزی که از شکل مکتوب بپیچد چنانکه درائی و اطلس ساتهن لوح بالفتح و حاء مهمله هر چه پهن شد از استخوان و چوب و سنگ و غیره و درخشیدن برق و پیدا شدن ستاره و جز آن و بالضم هوا میان زمین و آسمان یعنی جو و فرقیکه میان زمین و آسمان است از منتخب و شرح نصاب و صحاح لوائح بفتح درخشنها جمع لائحه و نام کتاب در تصوف از مدار و انچه در ابتدای تاج المدائح ظفر لوائح بمعنی جمع لوح مستفاد میشود در هیچ کتاب لغت و صرف ثبوت نمیرسد لوخ بواو معروف و خاء معجمه گیاهی ست که بر کنارهٔ انهار روید و بوریا از ان بافند لور گند بواو مجهول و فتح کاف عربی مغاک که از سیل بزمین پیدا میشود از برهان لوید بفتح اول و یاء مجهول بمعنی دیگ از رشیدی و در برهان دیگ و پتیلهٔ سرکشاده لور بالضم و بواو مجهول زمینی که سیلاب آنرا کنده باشد و کمان حلاج و نوعی از کشتی سفینه از رشیدی و برهان لوز بالفتح و زاء معجمه بادام از منتخب لوس بواو مجهول و سین مهمله ملق و چاپلوسی لواش بفتح و شین معجمه در ترکی نان تنک و نرم از گندم از رشیدی و برهان و مدار لوش بواو مجهول و شین معجمه بمعنی خیره و بیهوش و بمعنی گل و خلاب و گل سیاه و بمعنی کج دهن صاحب خدام نیز آمده از مؤید و برهان لوط بالضم نام پیغمبری که زن او کافره بود و قوم او با مارده مغلم میشد حقتعالی زمین شهر ایشان را منقلب ساخت و بر باماندگان سنگ و آتش بارید لواحظ بفتح اول و کسر حاء مهمله و ظاء معجمه دنباله چشم از صراح لوامع بفتح اول و کسر میم اثرهای روشن و پرتوهای درخشان و این جمع لامعه و لامع است لوک بالضم و بواو مجهول و کاف عربی نوعی از شتر که بار برد و آنکه بزانو و دست راه رود بطور اطفال از شدت ضعف و سستی و بمعنی عاجز و زبون از رشیدی و سروری و لطائف لولاک اشارت بلولاک لما خلقت الافلاک است بمعنی

اگر نبی بودی تو البته نرسیدی گردی افلاک را واین حدیث قدسی ست آنرا گویند که آنحضرت را بخواب می رسیده باشد لوی بهل بواو مجهول سان ننگ که نزد ترکان مقرر ست لول بواو مجهول بی شرم و بیحیا و بمعنی بیشرمی و بیحیائی از رشیدی و غیر آن ولوله آبریز که آنرا آبدسته لوتی گویند لوم بالفتح ملامت کردن از کشف و مدار و صراح و قاموس و بعضی بمعنی بخل نیز نوشته اند ظاهرا این مجاز باشد لولشهم بفتح هر دو لام و فتح شین معجمه بعض شاهان هند نوشته که نام گلیست لوح طلسم لوحی باشد که طریق کشادن طلسم بران تخته تحریر کرده در میان طلسم تعبیه نمایند لوکان بواو مجهول و کاف عربی بانگ بزانو و دست راه رونده باشد از رشیدی لوریان بواو مجهول و رای مهمله و یای تحتانی قومی ست صحرانشین که اکثر ایشان راهزن باشند و بازیگری و بکوچه‌ها سرائیدن نیز پیشه دارند و مهره‌های بلور نیز بازی کنند و بلوری کنایه از پیاله بلور از برهان و شرح خاقانی لوزینه بالفتح و زای معجمه حلوائیکه دران مغز بادام انداخته باشند از برهان لوحش الله بفتح لام و فتح حای مهمله در اصل لاوحشه الله بود و معنی آن وحشت نداد الله تعالی فارسیان در وقت تعظیم و استعجاب بمعنی خواهش و تحسین استعمال کنند چنانکه گویند بروی فلان صد لوحش الله ای صد آفرین و صد تحسین از بهار عجم و رشیدی لوح ناخوانده علم لدنی و در بعض شروح مراد از کتب غیر مروج و در بعضی شروح کنایه از لوح محفوظ لولیشه بفتح و یای معروف و شین معجمه ریسمانی که بوقت نعلبندی لب اسپ بدان بندند از سروری و رشیدی لواشه بکسر اول و شین معجمه نام فنی از فنون کشتی از چراغ هدایت لولی معروف ست این منسوب بلول ست که بمعنی بیشرمی و بیحیائی باشد از رشیدی لوذعی بالفتح و ذال معجمه مفتوح و کسر عین مهمله بغایت زیرک و زود یابنده معانی از منتخب و شروح نصاب و صراح لوطی بواو معروف رند و کودک باز از چراغ هدایت و در مصطلحات بمعنی بیباک و نامقید که هندیان بانکا گویند لوطی الّهی یعنی بانکه خدا الجبة عظم شان بانکار الحمد المنسوب کرده اند لوری نام طائفه است که بازیگری و سرائیدن بکوچه‌ها پیشه ایشان باشد از برهان فصل لام مع هاء هوز لهب بفتحتین و بای موحده شعله آتش لهیب بفتح اول آتش شعله‌زن لهراسپ بضم اول و سکون الف و سین مهمله نام پادشاهی ست از مؤید و برهان لهات بالفتح و تای فوقانی بمعنی ملازه یعنی گوشت پاره که در حلق معلق باشد از بحر الجواهر و کشف لهاور یکی از نامهای شهر لاهور لهز بالفتح و زای معجمه در آمیختن و سخت دادن برسینه از منتخب و لطائف لهف بفتحتین دریغ خوردن و اندوهگین شدن از لطائف و صراح و منتخب لهو بفتح بازی و جماع کردن از منتخب لهه بالفتح در ترکی ترجمه باکه برای معیت آید و در اصل الّه بود بکسر همزه لهنه بالضم و حرف ثالث نون طعام ناشتا یعنی آنچه ناهار خورند از کشف و در شرح مقامات حریری بمعنی طعام قلیل که برود پیش مهمان نهند تا بدان شغل کند قبل از غذا ضیافت لهجه بالضم و جیم طعام ناشتا یعنی نهاری و بالفتح زبان و محاوره و وضع و تکلم و آواز خوش از لغت فصل لام مع یاء تحتانی لیلة الاسری شب معراج لیلا بالفتح معشوقه قیس که بمجنون مشهور ست لینت بالکسر و یای معروف و فتح نون و بعده فوقانی یعنی ملائمت و نرمی از کشف لیت بفتح لام و سکون تحتانی و فتح فوقانی کلمه ایست که بوقت آرزوی چیزی گویند و بفارسی ترجمه آن کاشکی باشد از منتخب و بعضی نوشته اند که لیت برای آرزوی چیزی که حصول آن ناممکن باشد بخلاف لعل که برای آرزوی چیزیست که حصول آن ممکن باشد لیامت بکسر ملامت کردن از لوم بالفتح لیث بالفتح و ثای مثلثه شیر درنده که آنرا اسد نیز گویند از منتخب لیاذ بکسر اول و در آخر ذال معجمه بمعنی پناه گرفتن لیلة البدر شب چهاردهم که دران نور ماه بکمال میرسد لیلة القدر بفتح قاف و سکون دال شبی ست در سال یکبار و در تعین آن اختلاف روایات است نزدیک اکثر شب بیست و هفتم رمضان ست عبادت این شب بهتر از عبادت هزار ماه است لیوس بفتح لام و ضم تحتانی و سین مهمله مغرب از شرح نصاب لیثرغس بکسر اول و ضم ثای مثلثه و ضم غین معجمه سرسام بلغمی از حدود الامراض لیغ بالکسر و غین معجمه بدل از لطائف لیف بالکسر و یای معروف چیزی باشد که آنرا از پوست درخت خرما میسازند از برهان و در کشف و منتخب و در بیانه پوست سخت خرما و بعضی نوشته که چیزیست که از درخت خرما حاصل شود لیام بکسر لام جمع لئیم ست از سروری و مؤید لیق بالکسر صوف دوات لین بالکسر نرمی ضد خشونت از منتخب و حروف لین واو و الف و یای تحتانی

ساکن ماقبل مفتوح لیسیدن خائیدن از برهان و در عرف چیزی را بانگشت یا زبان گرفته خوردن لیفه بالکسر تنه درخت خرما از صراح و شرح نصاب لیقه بالکسر و یاء معروف صوف دوات که در سیاهی تر کنند از منتخب و برهان لیلی بفتح لام و سکون تحتانی و کسر لام دیگر و یاء معروف و مجهول هر دو وضع درست نام معشوقه قیس و این اسم معرب ست باین تصرف که لیلی باعتبار قاعده عربی شاید که در اصل لیلاء باشد چه مؤنث افعل صفتیکه معنی لون و عیب و غیره داشته باشد بر وزن فعلاء می آید چون لون معشوقه مذکوره سیاه بود لهذا باین اسم مسمی شد فارسیان همزه آخر را اعتبار نداده لیلا را بقاعده خود لیلی کردند بیاء مجهول چون نزد ایشان اکثر جا یاء مجهول را معروف خواندن افصح ست لهذا یاء آخر لیلی را معروف خوانند لیالی بالفتح جمع لیل ست بمعنی شبها

باب میم

فصل میم مع الف * ما بدون همزه حرف نفی ست بمعنی نیست و کلمه استفهام ست بمعنی چه چیز ست و اسم موصول ست بمعنی آنچه از منتخب و کنز و ماء با همزه بمعنی آب ست میاه جمع آن از منتخب مانا بمعنی شبیه و نظیر و مانند شونده و بمعنی تحقیق و بمعنی شاهد و همانا یعنی پنداری و گوئی از رشیدی و برهان و خیابان مؤدی بضم میم و فتح همزه که بصورت واو ست و دال مهمله مفتوح مشدد و الف مقصوره بصورت یا بمعنی ادا کرده شده و رسانیده شده و گاهی بمعنی مضمون و معنی نیز آید از منتخب و کشف و کنز ماوی در آخر الف مقصوره بصورت یا بمعنی برجا برگشتن یعنی خانه خود از منتخب مانیا بنون و بعده تحتانی نوعی از جنون ست که صاحبش را خصلت درندگان باشد اکثر غضبناک بودن و قصد ایذای مردم نمودن خاصیت او بود از کفایه منصوری ماشری بکسر شین معجمه و رای مهمله دمو[ی] بود که در سر و روی و پیشانی ظاهر شود این لفظ سریانی ست از حدود الامراض و برهان و بهار عجم و غیر آن مالیخولیا خلل دماغی و سودا و خیال خام و صحیح مالنخولیا بنون از برهان و بهار عجم و غیر اینها ماخولیا بواو معروف مخفف مالنخولیا که بکسر لام و سکون نون و ضم خای معجمه و واو معروف و کسر لام دوم و تحتانی بالف کشیده لغت یونانی ست بمعنی مرضی که در دماغ بهم رسد و ترجمه این خلط سیاه بود چون مرض مذکور سودای ست لهذا باین نام خوانند از عالم تسمیة الشی باسم مادته مالیخولیا به تحتانی بجای نون چنانکه مشهور شده غلط است از بهار عجم و خیابان و برهان و در حدود الامراض نوشته که لفظ یونانی ست و بعد لام اول نون ست و قبل یاء تحتانی و هر دو لام مکسور ست و در مشهور و در اصل لام اول مفتوح نوعی از حیوان که در فکر فساد بهم رسد مگر صاحبش ایذا بکسی نمیرساند ماجرا آنچه گذشته باشد و سرگذشت و احوال زمانه گذشته ما میثا بکسر میم دوم و یاء معروف و ثاء مثلثه بلغت سریانی نام گیاهیست لغایت بدمزه عصاره آن را نیز ما میثا گویند و بشین معجمه و مهمله خواندن و نوشتن خطاست از برهان مار افسا افسون گر ماران از برهان و مجازاً بمعنی مطلق افسون گر نیز می آید ماسوا بکسر سین مهمله آنچه سوای ذات باریتعالی ست و آن همه موجودات و مخلوقات ست ما مضی آنچه گذشت زمانه گذشته امن ضامن یعنی جای امن ضامن و این اشارتست بمشهد مقدس رضویه که مزار مطهر مو[لای] امام علی موسی رضا در آنجاست و این مثل بعضی حکم کعبه دارد و هر گنهگار که در آنجا آید از بازخواست گناه ایمن باشد از خیابان مادر بخطا دشنام مشهور و مادر بختن کره حرفیست مهمل بمقابله آن کرسی نشین مالقا آنچه از چیزی باقی مانده باشد و بمعنی پس خورده نیز مستعمل مآب بمد همزه جای بازگشتن از منتخب مآرب بمد همزه که بر وزن مطالب بمعنی جایها حاجت خواستن جمع مأرب که اسم ظرف ست و هم مصدر میمی ماخوذ از ارب بالکسر که بمعنی حاجت ست از منتخب و منقول از زبدة الفوائد ماهتاب و مهتاب بمعنی ماه و پرتو ماه هر دو آمده و معنی دوم مشهور ست و بمعنی اول خواجه جمال الدین سلمان راست بیت از زین و قیق چه حاصل سر زر را چون از آن * به قرص مه بر آید نه گرده مهتاب * خواجه نظامی فرماید بیت همه برقاق و دو پرویزنی * چو مهتاب تابنده در روشنی * از بهار عجم ماه نخشب ماهی که حکیم ابن عطا مشهور بابن مقنع بسحر و شعبده از سیماب و دیگر اشیا ساخته بود آن ماه تا مدت دو ماه هر شب از چاهی که در پائین کوه سیام بود بر می آید تا چهار فرسنگ نورش میرسید و نخشب بالفتح نون و سکون خای معجمه و بای موحده نام شهری ست در ملک ماوراء النهر از نخشب تا سمرقند سه روزه راه ست و از آن چاه تا نخشب دو فرسنگ ست و این مقنع بضم میم و فتح قاف و تشدید نون مفتوح و عین مهمله از رشیدی و برهان ماه در عقرب یعنی وقت بودن ماه در اخیر برج عقرب کردن کار نیک ممنوع ست و در اصطلاح شطرنج بازان

گرفتار و مقید شدن شاه شطرنج ظاهر اللفظ بات در اصل صیغهٔ ماضی خواهد بود بفتح تار فوقانی از موت حالا بکثرت استعمال تا را آنرا موقوف خوانند و بکسر اول و فتح
همزه بروزن صفت بمعنی صد که عدد معروفست بکسر میم و مد همزه بروزن صراط بمعنی صدها از کنز مائت حرف سوم همزه مکسور بمعنی میرنده مافات آنچه فوت شده
ماقوت نوعی از حلوا از برهان ماهیت بکسر ها و تشدید تحتانی بمعنی حقیقت چیزی مستعمل بدانکه این مصدر جعلیست تراشیدهٔ اهل منطق و حکمت معنی لفظی آن ما
چیست این شدن باشد مرکب از ماهو موصول و هی بکسر ها و فتح یا ضمیر مؤنث و احد باشد و علامت جعل تا مصدری مگر یای لفظ هی بجهت اجتماع یا رات حذف شده
است ماء الحیواة آبحیات باصطلاح مهوسان دوائیست مرکب از شهد و تنکار و روغن زرد که بهر فلز گشته آمیخته آتش دهند آن فلز زنده میگردد مؤنث بالفتح
میم و ضم همزه و سکون واو و فتح نون بروزن عذوبت بمعنی باحتیاج معیشت چون نفقه و کسوت و بمعنی محنت و رنج کشیدن از منتخب و کشف و کنز و مدار و خیابان
نوشته که مؤنث در اصل بمعنی بار و مشقت و در عرف بمعنی خرج موالفت بضم میم و حرف ثانی همزه بصورت واو با کسی پیوستن و خوگر شدن از کنز مواخات
بضم میم و حرف ثانی همزه بصورت واو و خار معجمه با هم برادری داشتن بابست بروزن راست بمعنی حفرات از برهان مالعد الطبیعه چیزیکه سوای طبیعت است یعنی علم
آلهی ماج بجیم عربی بمعنی ماه از برهان مارج بکسر رار مهمله و جیم عربی آتش که دود نداشته باشد از منتخب و قاموس و نام پدر نوع جن چنانکه آدم نام پدر نوع انسانست
مار پیچ پرچم و بعضی بمعنی پرچم علم لشکر نوشته و آنچه مصوران شکلی بوضعی کشند که گویا چند مار با هم پیچیده اند مایحتاج بضم یار تحتانی در اصل مایحتاج الیه بود
بمعنی آنچه حاجت کرده شود و کسبو آن در استعمال لفظ الیه که صله است حذف نمایند مائده مسیح تا مدتی هر روز بوساطت ابر خوان بر عیسی علیه السلام نازل میشد
و در آن ماهی بود بریان بخار که روغن از و میچکید نزدیک سر آن نمک و متصل دم آن سرکه و بر حوالی خوان انواع تره ها چیده و پنج گرده نان بر یکی روغن زیتون
و بر دیگری عسل و بر سوم روغن زرد و بر چهارم پنیر و بر پنجم قدید یعنی گوشت بریان از تفسیر حسینی مالح بکسر لام و حار مهمله شور و نمکین از کنز مانح بکسر نون و حار مهمله
سخی و بخشنده و کریم از منتخب و کنز ماح بحار مهمله سفیدی تخم مرغ و مح بالضم و حار مهمله زردهٔ بیضهٔ مرغ را گویند از کنز ماسخ بکسر سین مهمله و خار معجمه بمعنی نقه یعنی بهم
که بهندی پهیکا گویند از منتخب و تحفة المومنین مانند بفتح نون حرف تشبیه از بهار عجم مار اسفند بکسر همزه که حرف چهارم است نام روز بست و نهم از هر ماه شمسی پات بند
پنیر ساز ماء الورد گلاب که عرق گل باشد ماجد بکسر جیم مرد بزرگوار ماخذ بفتح خار معجمه و ذال معجمه جائیکه چیزی را از آن گیرند ماخوذ گرفته و گرفتار ماهر بکسر ثالث
استاد کار از منتخب و صراح ماهور بواو معروف و رار مهمله نام شعبهٔ موسیقی از برهان موخر بضم میم و فتح همزه که بصورت واو است و خار معجمه مشدد مفتوح و رار مهمله بمعنی در
آخر آورده شده و نام منزل بست و هفتم از منازل قمر از منتخب ماجور اجر داده شده و ثواب داده شده از منتخب ماوراء النهر مخفف ما ورا النهر بمعنی آنچه آن
روی رود باشد چون ملک توران از ایران آن روی رود جیحون واقع است لهذا ملک توران را ایرانیان عربی دان ماوراء النهر نامند ماوندر زن پدر که
مادر غیر حقیقی این کس باشد ماحضر بفتح حار مهمله و فتح ضاد معجمه آنچه که حاضر شده در فارسیان اسم طعام قلیل بی تکلف که موجود و حاضر باشد لهذا
بلحاظ اسمیت یای تنکیر در آخر آورده ماحضری گویند والا یای تنکیر در آخر فعل ماضی چه معنی دارد بخلاف لفظ ما دام که از جهت مای مصدریه اسمی شده است برای تعیین
وقت چیزی برای چیزی لیکن چونکه نزد فارسیان ما دام را اسمیت برای چیزی معین مستعمل نشده است لهذا یای تنکیر در آن آوردن خطاست از بهار عجم و مصطلحات
و خیابان ماثر بمد همزه و کسر ثا مثلثه آثار و نشانهای نیک و کارهای پسندیده از منتخب و کشف مار مهر بضم میم دوم مهره باشد که از سر مار بیرون
می آرند و نیز بمعنی فاد زهر از برهان مار نه سپهر بضم نون کنایه از فلک از برهان بلحاظ آنکه مجموع فلک نه طبق است ماثور بضم ثار مثلثه اثر پذیر شده و خبر
داده شده در لغت عرب نیامده مگر فارسیان می آرند صحیح بجای آن متاثر است و ادعیهٔ ماثوره بمعنی ادعیه که از آنحضرت صلی الله علیه و سلم و صحابه منقولست
از مدار و منتخب مالک دینار لقب یکی از اولیاء الله است روزی آن بزرگ در کشتی نشسته بود یک دینار از ناخدا گم شد آن ناخدا بر آن بزرگ تهمت دزدی گردان
بزرگ گریه بجناب علی نمود ماهیان القدر دینار در کشتی ریختند که اگر آن ناخدا تو به از خطای خود نمی کرد کشتی از بار دینار غرق شدی از شرح سکندر نامه

مایوس آنچیز که از و امید بریده شده باشد و بمعنی بی امید که آنرا در عرف نا امید گویند و لفظ مایوس در لغت عرب نیامده مگر مستعمل فارسیان ست از بهار عجم مانوس خوگرد خوکرده شده و بمعنی پسندیده و مرغوب ما در آب و آتش بمعنی گریه کننده با سوز و گداز از برهان ما ریگ درفش کنایه از شب یا آسمان مالیدگوش ای بهوشیار شد مائع بکسر همزه که حرف سوم ست و عین مهمله آنچیز که رقیق باشد مثل روغن و سرکه و شهد و مثل از مدار ماه مقنع بضم میم و فتح قاف و فتح نون مشدد و عین مهمله بمعنی ماه نخشب که مذکور شد چراکه مقنع نام جادو حکیم ست که ماه از طلسم ساخته بود و نورش تا چهار فرسنگ میرسید ماغ بغین معجمه طائریست سیاه که اکثر بر آب نشیند و بمعنی میغ و بمعنی بخار که در ایام سرما گاه گاهی بوقت صبح میباشد که بهندی کوبل گویند و نوعی از کبوتر و بمعنی ابلق نیز آمده از برهان و لطائف ما زاغ اشارتست بآیه کریمه ما زاغ البصر و ما طغی یعنی آنحضرت در شب معراج در مقام قرب نگردانید چشم را بسوی دیگر اشیا و نه بی فرمانی کرد از حکم خدا ما نافیه و زاغ صیغه ماضی ست از زیغ که بمعنی کج و میل کردن ست ماءوف بفتح میم و بضم همزه که حرف دوم ست و سکون واو بر وزن مفعول بمعنی آفت رسیده شده از منتخب مالوف خوگرفته شده و دوستی کرده شده ما یعرف بضم یا تحتانی بصیغه مجهول مراد متاع خانه مالیکه به بساط کسی باشد از مصطلحات ماق حرف دوم الف بمعنی گوشه چشم که بطرف بینی ست و همین لفظ بفتح میم و سکون همزه که بصورت الف ست نیز بمعنی گوشه چشم که بطرف بینی ست از شرح نصاب مارق از دین بیرون رونده و گمراه از منتخب ما صدق بفتح صاد و بفتح دال مهمله در اصل ما صدق علیه بود یعنی آنچه صادق شد بران در محاوره بمعنی مضمون و معنی مستعمل مالایطاق بفتح تحتانی آنچه که در قدرت و طاقت کسی نباشد مالک بکسر لام نام سوداگری که یوسف علیه السلام را از اخوان او خریده بود و نام فرشته که موکل دوزخ ست و بعضی گویند که دربان دوزخ ست مامک بفتح میم دوم تصغیر ماکه بمعنی مادر ست و این تصغیر برای ترحم باشد نه بمعنی تصغیر حقیقی و تصغیر تحقیری و در مخاطبات بوقت ترحم دختر را نیز گویند و نام بازی اطفال و آنرا ماما مک نیز نامند مار ضحاک ماریکه در شانه پشت ضحاک پیدا شده بود و همیشه مغز سر آدمی میخورد و نیز کنایه از سر زنجیر از رشیدی مال معروفست مال را مال ازان گویند که طبع انسان مائل بسوی آن میباشد از مؤید و باصطلاح اهل حساب مال آنرا گویند که عددی را در نفس خودش ضرب کنند آنچه حاصل شود آنرا مال گویند چنانکه چهار را در چهار ضرب کردند شانزده حاصل شد پس این شانزده را مال گویند و مجذور نیز نامند و آن چهار را جذر خوانند لیکن اینقدر در مال و مجذور فرق ست که اول را در جبر و مقابله اطلاق کنند و ثانی را در عددیات مآل بمد همزه بر وزن مقال جای رجوع و جای بازگشت و بمعنی انجام کار مستعمل ست و این لفظ بصیغه اسم ظرف ست از اول که بر وزن قول ست بمعنی بازگردیدن مالامال اگرچه بمعنی بسیار و کثیر ست لیکن مجاز المعنی پر و مملو مستعمل میشود و مؤلف گوید هر چند که در کتب عربی و فارسی تلاش نموده مگر دریافت نشد که در کتب مالامال لفظ مال برای کدام معنی ست آخرش بالقای غیبی چنان قریب صواب مینماید که درین ترکیب مال مصطلح اهل حساب ست که چون عددی را در نفس خودش ضرب کنند آنچه حاصل شود آنرا مال گویند پس مالامال بالف اتصال بمعنی مال با مال باشد و ازین کثرت مال مفهوم شد و مثال کثرت مال اینست چنانچه پنج را در پنج ضرب کردیم بست و پنج حاصل شد و این مال ست پس این مال که بست و پنج باشد در بست و پنج ضرب کردیم ششصد و بست و پنج حاصل شد چون ششصد و بست و پنج را ضرب کردیم سه لکه و نود هزار و ششصد و بست و پنج بهم رسید علی هذا القیاس چون اجتماع مال بسیار اکثرت لازم ست لهذا مالامال بمعنی وافر و فراوان باشد و فراوانی شی موجب پری ظرف ست ازین باعث مجاز المعنی پر و مملو آید این مجاز در مجاز است و بعضی گویند درین ترکیب مال مخفف مالی ست اسم فاعل از ملاء همزه اسم فاعل بسبب کسره ماقبل یا گردیده مالی شد بعده بکثرت استعمال یا افتاد چنانکه از لفظ صافی یا ساقط شده صاف ماند مال بمعنی پر حاصل شد بعد ازان الف اتصال لاحق نمودند پس مالامال بمعنی پر با پر باشد و ازین کثرت پری چیزی حاصل گشت مامول امید داشته شده ماکول خوردنی و آن چیز که خورده شود و خورده شده موجل بضم میم و فتح همزه که بصورت واو ست و فتح جیم مشدد بر وزن منور بمعنی فرصت و مهلت داده شده از منتخب ماول بضم میم و فتح همزه که بصورت الف ست و تشدید واو مفتوح بر وزن منور تاویل کرده شده و کلام از ظاهر

بخلاف ظاهر گردانیده شده مائل بکسر همزه که حرف سوم ست خمیده و میل کننده و خواهش کننده و شائق و نام جزو اعظم فلک قمر که دران حامل مرکز بست و در حامل تدویر و در تدویر قمر و بیانش در تحقیق لفظ تدویر گذشت مالاینحل آنچه قابل واشدن نیست مآکل بالف ممدوده و کسر کاف جمع مأکل که مصدر میمی ست بمعنی خوردن و اطلاق این بر مأکول بطریق مجازست از قبیل اطلاق مصدر بر مفعول چنانچه خلق بمعنی مخلوق ماقلّ و دلّ بفتح قاف و دال و تشدید هر دو لام کنایه از کلام قلیل که دلالت کند بر مراد و مدعای بسیار مآثم بمد همزه که حرف دوم ست و کسر ثاء مثلثه گناهها جمع مأثم که مصدر میمی ست بمعنی اثم ماهم بمعنی مادر از برهان ما دام از افعال ناقصه ست بمعنی تا وقتی بدانکه ما در لفظ ما دام مصدریه است که فعل مدخول خود را بمعنی مصدر گرداند و ما دام صورةً فعل ست و در معنی اسم و احکام اسم برین جاریست چنانچه توقیت پس این لفظ ما دام برای توقیت مضمون جمله مدخول خود می آید و بمعنی مدام و همیشه نیز آمده چنانچه در تحفة العراقین بگر بمعنی الف اول زائده باشد ماعون بضم عین مهمله بمعنی زکوة مال و آنچه بدان معاونت جویند و اسباب خانه مثل دیگ و تابه و آتش و کلند و مثل آن از منتخب و شرح نصاب ماتن دروغگو از منتخب مامون امن کرده شده و محفوظ و بی هراس و نام خلیفه بغداد که پسر هارون رشید بود مامن بفتح میم دوم بمعنی جای امن مارن بکسر راء مهمله بمعنی سر بینی آن قدر که نرم باشد از منتخب و شرح نصاب مافارقین بفتح سوم فا و فتح قاف مکسور ولایتی ست از شرح خاقانی ماء معین بفتح میم دوم و کسر عین مهمله و یاء معروف بمعنی آب روان که ظاهر و صاف باشد و معین صیغه اسم مفعول ست از عین چنانکه مبیع از بیع از منتخب و قاموس و صراح مابون بضم باء موحده شخصی که بمرض علت ابنه گرفتار باشد از لطائف مازندران بفتح زاء فارسی ملک طبرستان از توابع ایران در اقلیم چهارم و در زمانه قدیم آن ملک مسکن دیوان بود از برهان و غیر آن ماچین ملکیست در جنوب چین و مشرقی هندوستان ماکیان بکاف عربی لفظ مفرد ست بمعنی مرغ خانگی که ماده باشد و نر آنرا خروس گویند از برهان مادیان لفظ مفرد ست جمع نیست بمعنی یک اسپ ماده و حاجت بالحاق لفظ اسپ نیست اردلیس اسپ مادیان گفتن خطا باشد و ماده دیگر حیوانات را مادیان نمیگویند خاص ماده اسپ را گویند ظاهر همین ست که مادیان تمام یک لفظ است میتواند که مزید علیه ماده بود چون سالیان بمعنی سال از بهار عجم مان بمعنی خانه و اسباب و متاع و بمعنی ما باشد که ضمیر متکلم مع الغیر ست بمعنی ما را و مرا نیز می آید و صیغه امر ست از ماندن بمعنی بگذار و بمعنی باش و بمان نیز آید و بمعنی شبیه و نظیر و مانند از برهان و لطائف و خیابان ماتین بکسر میم و فتح همزه و فتح تاء فوقانی لفظ عربیست بمعنی دو صد چرا که تثنیه مائه ست که بمعنی صد باشد و باصطلاح موسیقیان عجم نام یکی از اصول موسیقی ست از بهار عجم و چراغ هدایت مئین بکسر میم و کسر همزه و سکون یاء تحتانی بمعنی صدها این جمع مائه است بحذف تاء فوقانی ماه کنعان کنایه از یوسف علیه السلام مامیران بیاء معروف بیخی ست مشابه بزردچوب که بدوای چشم بکار آید از زند و برهان ماهتاب بگز پیمودن کنایه از کردن کار محال و حرکت لغو و بیفائده از بهار عجم و غیر آن مؤتمن بضم میم و سکون همزه که بصورت واو ست و فتح تاء فوقانی و فتح میم ثانی بمعنی معتمد و امین از منتخب و زبدة الفوائد مادون با سواد بمعنی فرو و زیر آمده ماشو بضم شین معجمه غربال از مصطلحات ماکو بضم کاف عربی و واو معروف آلتی ست آهنی جولاهگان را که بهندی آنرا نال گویند از کشف و لطائف و برهان مائده بکسر حرف سوم که همزه است بمعنی خوان پر از طعام و نعمت از کشف و کنز و مدار ماشه بفتح شین معجمه آلتیست آهنی آهنگران را که آهن گرم کرده بدان میگیرند و گاهی چیز محکم را بدان بزور میکشند بهندی سنسی گویند و بمعنی توته بندوق که دران فتیله یعنی توره نهاده در باروت پیاله بندوق آتش میرسانند از برهان و جهانگیری ماهچه آنچه از زر و سیم بشکل مثل ماه مدور ساخته و صیقل زده بر سر علم فوج نصب کنند از برهان ماهیچه بکسر ها و یاء معروف و جیم فارسی رشته های میده گندم که پخته با شیر و شکر میخورند بعربی اطریه گویند از کشف ماشوره بضم شین معجمه و واو معروف بمعنی نی پاره کوچک میان تهی که جولاهگان دارند و ریسمانی بران پیچیده در ماکو نهاده میبافند و نیز بمعنی ریسمان خام که بر دوک پیچیده میشود و بهندی آنرا نیڑا گویند و مطلق نوله را ماشوره گویند از بهار عجم و برهان و کشف ماثوره بضم ثاء مثلثه جزاداده شده و ادعیه ماثوره بمعنی ادعیه که از ان حضرت صلعم منقول ست از منتخب و مدار ماشطه بکسر شین معجمه بمعنی زنیکه موی سر زنان را شانه میکرده باشد و عروس را آرایش کند و آنرا مشاطه نیز گویند ماخوذ از مشط بالکسر

که بمعنی شانه است ماسکه بکسر سین مهمله نام قریه‌ای ست که نگاهدارنده دارد از معده از منتخب مولده بضم میم و فتح همزه که بصورت واو ست و تشدید لام مکسور قوتیست که از خون
تحصیل می کند و از مستعد قبول صورت انسانی و غیره کند ماجده بکسر جیم زن بزرگوار ماهمه بمعنی ابرهه که بدان سوراخ کنند و بمعنی ماشه که نام وزن ست از برهان و هم
بضم دال مهمله و فتح با موحده ضیافت مانسته مانند کرده شده از لطائف مارگزره بضم کاف فارسی و سکون را مهمله و فتح زای معجمه مار سیاه کفچه دار مار بره و دایه
و مادر خوانده از مؤید مایه بمعنی اصل و ماده و بمعنی مقدار نیز آمده از خیابان و در برهان نوشته که مایه بمعنی ماده که ضد نر باشد و نام گاوی که فریدون را شیر میداد و بمعنی
دستگاه و سامان و بنیاد ماده بتشدید اصل هر چیز و سامان ترکیب هر شی که مدد باشد برای غیری و زیادت متصله بچیزی از منتخب و زبدة الفوائد و در صراح
بمعنی افزونی پیوسته و لفظ ماده در خطوط و مراسله گاهی بجای لفظ باب و لفظ مقدمه مستعمل میشود چنانکه در ماده سعی فلان و در ماده ارسال رسل و رسائل
مارچوبه نام دوائیکه بعربی هلیون گویند و در کشف نوشته که گیاهی ست دافع زهر مار و گزندم و هم گره بصورت مار بود ماضیه بمعنی گذشته مانی نقاشی
بود در روم که بدروغ دعوی نبوت میکرد و نقاشی را معجزه خود ساخته خلائق را دعوت میکرد و کتاب ارژنگ او هم تصنیف کرده از تحفة السعادت ماحی بمعنی
حا مهمله محو کننده و نیست و نابود کننده ماحضری بفتح حا مهمله و فتح ضاد معجمه و یای تنکیر مجهول بتصرف فارسیان طعام قلیل بی تکلف که بوقت حاجت
موجود و حاضر باشد مالا یعنی آن چیز که مراد و مقصد کسی از وی حاصل شود ماورای آنچه پس چیزی باشد و بمعنی ماسوا نیز آید ماقی بمعنی
قاف و تخفیف یا گوشه چشم که بطرف بینی ست از شرح نصاب ماه جلالی عبارت از ماه شمسی که منسوب است بتاریخ جلال الدین ملک شاه سلجوقی و بعضی
ماه جلالی مراد از ماه فروردین دارند چرا که آفتاب در اشرف در آن ماه میباشد در ابتدای دفتر دوم ابوالفضل ماه جلالی منسوب بتاریخ جلال الدین محمد اکبر باد شاه
که آنرا ماه الهی نیز گویند و ابتدای آن ماه از تحویل آفتاب ست از برج به برجی ماری در ترکی بمعنی هلاکت ماکانی بکاف عربی و کسر نون نام شهر و ماکان
نام بادشاهی که شهر مذکور منسوب باوست از شرح خاقانی مالی بمعنی آلی یعنی منسوب بآب و مخفف ماورا النهر مار حمیری بکسر حا مهمله و سکون میم و فتح یای
تحتانی کنایه از ضحاک از قبیلهٔ حمیر بود مالشگری بکسر لام و شین معجمه و کاف فارسی ملاعبت با زنان از بهار عجم مارزی بکسر زای معجمه اسم
نجومیست منسوب بماه زن که قبیله است از صحیح از لب الالباب ماه یمانی روی سرور کائنات صلی الله علیه و آله و اصحابه وسلم از رشیدی

فصل میم مع با موحده مبرا بضم میم و فتح موحده و تشدید را مهمله بیزار شده و پاک کرده شده از منتخب و کنز مبتغا بضم میم و سکون موحده و
فتح فوقانی و غین معجمه خواسته شده و آرزو از منتخب و کنز مبالا بضم مخفف مبالات بمعنی پاک داشتن مبا بالفتح مخفف مباد ست از لطائف مبارا بضم
در اصل مبارات بود بمعنی بیزاری زوجین از یکدیگر از لطائف مبدء بالفتح صیغهٔ اسم ظرف از ثلاثی مجرد بمعنی محل آغاز کردن و جای آشکارا شدن و بالضم
و دال مهمله مکسور و بعده همزه صیغهٔ اسم فاعل از باب افعال بمعنی آغاز کننده و آشکارا کننده و آفریننده و بالضم و دال مهمله مفتوح صیغهٔ اسم ظرف از باب افعال
بمعنی محل آغاز کردن و جای آشکارا کردن و ازین لفظ در هر سه وضع مذکور گاهی ذات حق تعالی مراد باشد و در صورت ظرفیت بمعنی مطلع غزل و قصیده
نیز می آید مباسطت بضم میم و فتح سین مهمله با کسی فراخی ورزیدن و این عبارت از دوستی ست مباعدت دوری و مفارقت مبتغیات
بضم میم و سکون موحده و فتح فوقانی و فتح غین معجمه و بعده تحتانی بمعنی آرزوها از شمسی مبردات بضم اول و فتح ثانی و تشدید را مهمله مکسور سرد کنندگان
و ادویهٔ سرد کننده مزاج بمعنی آنچه از کنز و غیر آن مبرات بضم میم و فتح موحده و تشدید را مهمله جمع مبرة که پاک کرده شده باشد مبهوت حیران از کشف
و در اسم مفعول از بهت که بضم اول بمعنی حیرت ست مبالات بضم باک داشتن و اندیشه کردن از کشف و صراح و سروری و منتخب و کنز مبارزت بتقدیم را
مهمله مفتوح بر زا معجمه بمعنی جنگ و کارزار از کشف و منتخب مبادرت بفتح دال شتافتن و شتابی کردن و دلیری نمودن از کشف و منتخب و کنز
مباشرت بفتح شین معجمه مباشر کردن و بخود بکاری در شدن از کنز و منتخب و کشف مبیت بفتح میم و کسر با موحده و یای معروف و فوقانی بمعنی شب گذراندن

وجای شب گذراندن ماخوذ از بیات بفتح که بروزن فعال بمعنی شب کردن ست یا مشتق از بیتوتت که مصدر بمعنی شب گذراندن ست از منتخب وغیر آن مبیات بفتح
شب گذراندن وجای شب گذراندن مباینت بفتح یای تحتانی که حرف چهارم ست از همدگر جدا شدن از منتخب مباهات بضم اول نازیدن وافتخار کردن
بچیزی از منتخب وکنز مبهت بالفتح عار وننگ از لطائف مبعوث در آخر ثای مثلثه برانگیخته شده یعنی پیدا کرده شده از کنز مبتهج شادان مبلج بالضم وسکون بای موحده
وکسر لام وجیم وبضم میم وفتح موحده وتشدید های مکسور بمعنی خوش وشادمان کننده مباح بضم حلال داشته شده وجایز داشته شده مبادا بفتح صحیح وبالضم خطا نفی باد که
برای دعا باشد مبرد بالکسر سوهان وبضم میم وفتح بای ورای مشدد مکسور سرد کننده وبفتح رای مشدد ونام نحوی ست ماهر فن نحو از منتخب مبتر بضم اول وفتح موحده وفتح تای فوقانی
مشدد دم بریده وبی فرزند وخراب وبمعنی دشمن نیز آمده مبشر بضم میم وفتح بای موحده وکسر شین معجمه مشدد خبر خوش رساننده مبذر بضم میم وفتح بای وذال معجمه مشدد
مکسور اسراف کننده وبمعنی بیهوده خرج کننده از منتخب وکنز مبرور نکوئی کرده شده مباشر بضم میم وکسر شین معجمه اختیار کننده وبخود بکاری درشونده وجماع کننده
مبرز بالفتح وتقدیم رای مهمله بر زای معجمه مفتوحه بمعنی پایخانه از منتخب مبرز بضم میم وفتح تا وتشدید رای مهمله مکسور بمعنی ظاهر وروشن وبزرگ ونامور مبارز بضم اول
وتقدیم رای مهمله بر زای معجمه آنکه باکسی بجنگ بیرون آید وآن سپاهی باشد این صیغهٔ اسم فاعل ست از مبارزت که بمعنی بیرون آمدن باشد در جنگ بمقابل
حریف از منتخب وشرح نصاب از یوسف مپیش بفتح میم وبای فارسی ویای مجهول وشین معجمه امالهٔ مپاش یعنی مریز مبدی فیاض بضم میم وسکون موحده
وکسر دال مهمله وکسر همزه بمعنی آغاز کننده ببسیار فیض رسان وازین مراد حق تعالی باشد مبسوط فراخ کرده شده ونام کتاب فقه از کنز مبدع بضم ودال مکسور ازخود
چیزی پیدا کننده از کشف مبتدع بالضم وفوقانی مفتوح وکسر دال مهمله بدعت کننده از لطائف مبضع بکسر میم وفتح ضاد معجمه نشتر فصاد از منتخب وصراح
مبیع بفتح میم وکسر ثانی خریده شده وفروخته شده از کشف مبرقع بضم اول وفتح موحده وسکون رای مهمله وفتح قاف وعین مهمله نام شخصی از موسیقی از بهار عجم
وچراغ هدایت مبلغ بالفتح جای رسیدن ومقام وبمعنی حد ونهایت وبمعنی مقدار وبمعنی بسیار از مؤید وکشف وبهار عجم ومبلغ بروزن منقش بمعنی
رسانیده شده وبکسر لام رساننده ومبلغ بضم میم وسکون موحده وفتح لام نیز بمعنی رسانیده شده صیغهٔ اسم مفعول از ابلاغ ست ومشتق از بلوغ که بمعنی رسیدن
وکامل شدن ست چنانچه گویند که این کودک بالغ شده ودر فارسی نیز ترجمهٔ بلوغ که رسیدن ست بمعنی کامل شدن بسیار می آید چنانچه گویند که این میوه
رسیده است ای پخته وکامل شده است همچنین مبلغ نیز بمعنی کامل وجید ست واین لفظ اکثر در انشاء صفت زر نقد واقع میشود مگر این صفت قبل از
موصوف می آید چنانچه مبلغ ده روپیه یعنی چنین روپیه ها که سازنده آنرا جید وکامل بصفات خودش ساخته است وناسره وغیره جید نیست وبعضی نوشته اند
که مبلغ بفتح اول وسوم مصدر میمی ست که در صفت زر نقد بمعنی اسم مفعول واقع میشود مبدرق بضم میم وفتح موحده وسکون دال مهمله وکسر رای مهمله بمعنی بهم
مبارک بفتح را برکت کرده شده وخجسته وبزرگ کرده شده از منتخب مبال بفتح جای بول یعنی محل پیشاب که عبارت از فرج زن وقضیب مرد باشد
مباقل بفتح میم وکسر قاف مزرعه های تره چنانکه کشت زار پیاز وسیر وبادنجان وشلغم وحلبه یعنی میتهی مبتذل بالضم وذال معجمه مفتوح بمعنی ذلیل وخوار وبیقدر
مبطل بالضم وطای مهمله مکسور باطل کننده مبل بضم میم وکسر ثانی ریزنده وصحت یافته وترکننده واشکبار از لطائف مبرم بالضم محکم واستوار از کشف مبهم
بضم پوشیده وفرو بسته از منتخب متبسم بضم میم وسکون بای موحده وفتح تای فوقانی وکسر سین شگفتگی کننده ودندان سفید کننده مبین بضم میم وکسر موحده آشکارا کننده
وآشکارا شده وبضم میم وتشدید یای تحتانی مکسور بیان کننده وبفتح تحتانی بیان کرده شده از منتخب مبرهن بضم میم وفتح موحده وسکون رای مهمله وفتح ها حجت های روشن
وبدلائل قاطع ثابت کرده شده مبسوطه فراخ وفراخی کرده شده وچیز غیر مرکب مبرده بضم اول وفتح ثانی وتشدید رای مکسور چیزهای سرد کننده و
سردی دهنده مبطخه بالفتح وطای مهمله وخای معجمه بمعنی فالیز خربزه از لطائف مبثوثه بفتح میم وسکون موحده ودو ثای مثلثه پراگنده وپریشان از صراح ومنتخب
مبادی عالیه ملائک وعقول عشره مباهله بهمدیگری را نفرین کردن یعنی دعای بد کردن از منتخب وکنز مبالغه بضم میم وفتح لام سخت کوشیدگان

درکاری و باصطلاح صفات محمودهٔ ماندهٔ شخصی بطریقی بیان کردن که مستبعد نماید یا محال اگر بعقل و عادت ممکن باشد مبالغه تبلیغ گویند و اگر بعقل ممکن و بعادت
ناممکن باشد مبالغه اغراق خوانند و اگر بعقل و عادت هر دو محال باشد مبالغه غلو نامند **مباهی** بضم میم نازکننده و فخر کننده **مبقی** بضم میم و کسر قاف باقی دارنده و جهیم
و قائم و برپا دارنده **مبادی** بضم میم آشکار اکننده صیغهٔ اسم فاعل از مبادات که بمعنی آشکارا کردن ست و بفتح میم جمع مبدا که صیغهٔ اسم ظرف ست بمعنی جای
آشکارا شدن **مبیهی** بتقدیم باء موحده بر یاء تحتانی پیدا کردهٔ قوت باه و بدون یاء تحتانی و تشدید ها غلط است از فرهنگ بدانکه مبیهی منسوب ست بجیبه که فعینه
اسم فاعل ست بر وزن مصور از باب تفعیل ماخوذ از باه بحذف یاء تحتانی مکسور بقانونی که بعقید یاء مکسور از یای مشدد که ماقبل او حرف صحیح باشد
در وقت نسبت چون سیدی و هیمی **مبنی** بفتح میم و سکون باء موحده و کسر نون بنا کرده شده و در اصطلاح صرفیان لفظیکه حرف آخرش همیشه بر یک
هست ثابت باشد و باختلاف عوامل متغیر نشود و بفتح میم و سکون باء و فتح نون و در آخر الف بصورت یا بمعنی جای بنای چیزی **مبانی** بفتح میم جاهای
بنا و این جمع مبنی ست که بفتح میم و فتح نون بمعنی جای بناست گاهی بمعنی مضامین باشد و گاهی کنایه از اعضا و اندام باشد **مبتنی** بضم میم و سکون موحده
و فتح فوقانی و کسر نون بنا کننده و بنا شونده و بفتح نون بنا کرده شده **متجلی** بضم اول و خاء معجمه بخیلی و بخل نسبت کرده شدن **فصل میم مع تاء فوقانی**
متکا بالضم و تشدید تاء مفتوح بمعنی تکیه گاه از کشف و مدار و متکای ریسمانی عبارت ست از رسنی که از ریسمان پنبه یا ابریشم بافند و درویشان بوقت مراقبه
گرداگرد کمر و هر دو زانو بخشند از آن کمند وحدت نیز گویند بهندی سیلی نامند **متی** بفتح میم و فتح تاء بمعنی کی و چون و هرگاه از کنز **متمنی** بضم میم و فتح تاء و فتح میم و نون
مفتوح و الف مصورت یا بمعنی آرزو کرده شده از کنز **متبنی** بضم میم و فتح تاء و فتح باء موحده و نون مشدد مفتوح و در آخر الف بصورت یا بفرزندی گرفته شده
یعنی شخصیکه او را کسی بفرزندی گرفته پرورده باشد از شرح نصاب **متوفی** بضم میم و فتح فوقانی و واو و تشدید فاء وفات یافته شده اسم مفعول از
از توفی که تفعل ست **متاب** بفتح باز گشتن و جای رجوع از منتخب **مترائب** برهم نشسته از منتخب **متعاقب** بضم میم و کسر قاف از پس همدیگر دونده
و از پس دونده **متاعب** بفتح میم و کسر عین مهمله رنجها و ماندگیها جمع تعب خلاف قیاس **متعذب** بعین مهمله و ذال معجمه مشدد مکسور خوشگوار **متانت**
بفتح میم و فتح تاء استواری و محکمی از منتخب **متشابهات** آیات مخفی المعنی از کنز **متممات** بضم میم اول و میم دوم مشدد مکسور تمام کننده ها و کامل کننده ها
متمنیات بضم اول و فتح تاء فوقانی و فتح میم و نون مشدد مفتوح آرزو کرده شده ها **متیمنات** برکت ها و چیزهای بابرکت **متعنت** بضم میم و فتح
تاء فوقانی و فتح عین و نون مشدد مکسور سهو و خطای کسی جوینده و عیب گیرنده از کنز **متحمات** بضم میم و فتح تاء و فتح حاء مهمله و تاء فوقانی مشدد مکسور
و جهت شرمندگان **متاع روی دست** کنایه از متاع کم بها که در بیرون دکانها میدارند یا بر دست نهاده میفروشند از بهار عجم **متوج** بضم میم و فتح
تاء فوقانی و واو مشدد و جیم بمعنی تاج نهاده شده **متفرج** بفتح راء مهمله مشدد جای سیر و تماشا **مترشح** بکسر شین معجمه تراونده **متلطخ** بتشدید طاء
مهمله مفتوح و خاء معجمه آلوده از صراح و منتخب **متعود** بفتح عین مهمله و سکون واو مشدد مکسور و در آخر دال مهمله بمعنی خوگرده و عادت کننده از منتخب **متضاد**
بضاد معجمه و دال مهمله مشدد بمعنی باهم مخالفت کننده **متردد** متفکر و بمعنی رونده نیز آمده **متعند** بکسر نون مشدد بر وزن متفکر دشمن و بدخواه و عناد کننده **متعبد** بکسر
باء موحده مشدد عبادت کننده و بسیار عبادت کننده و بتکلف عبادت کننده **متصاعد** بضم میم و کسر عین مهمله بالا برآینده و بر بلندی رونده **متمرد** بکسر راء مهمله بر وزن متولد بمعنی سرکش و نافرمان
و دنی از منتخب **متبلد** بر وزن متردد کند ذهن و احمق **مترصد** امیدوار و چشم داشت دارنده از صراح **متکسر** بکسر سین مهمله مشدد مکسور شکننده و شکسته شونده **متبحر** بضم میم و فتح تاء فوقانی
و فتح باء موحده و حاء مهمله مکسور مرد بسیار عالم از منتخب **متضرر** بفتح راء مشدده اول ضرر رسانیده شده و بکسر آن ضرر رساننده **متشاعر** خود را بزور شاعر گوینده **متعسر** دشوار **متعذر** بکسر ذال
معجمه مشدد دشوار از منتخب **متنفر** رمنده و نفرت کننده از کنز **متبادر** بکسر دال مهمله پیشی گیرنده و بسرعت شتابنده **متسو** **متلبس** جامه پوشنده و پنهان شونده و پوشیده **متعطش** تشنه
مترش بفتح راء مهمله مشدد صیغهٔ اسم مفعول از باب تفعیل مردریش تراشنده و این تصرف فارسی زبانان ست که از تراشیدن که کلمهٔ فارسی ست بطور عربی اشتقاق کرده اند

از بهار عجم متفحص کاونده و جستجو کننده مستفاد از منتخب متخصص خصوصیت دارنده متعرض پیش آینده و سائل متسلط بفتح لام مشدد برگماشته شده
و کسیکه بر وی دست یافته باشند و بکسر لام برکسی دست یابنده و غلبه کننده و از منتخب و کنز متساقط باهم فرو ریزنده متورع بکسر راء مهمله مشدد پرهیزگار و پارسا از کنز متوزع
بکسر زاء معجمه مشدد پراگنده و پریشان از منتخب و کنز متاع هرچه از وی نفع گیرند از مدار متفرع بکسر راء مهمله مشدد فرع خیزی شونده و از خیزی شل شاخ بیرون آینده متصدع
بکسر دال مهمله درد سر یابنده و این لفظ بجای مصدع بکسر دال که بمعنی درد سر دهنده است آوردن خطاست چنانچه بعضی در انشا نویسند که متصدع خدمت میشوم
در صورت مصدع باید نوشت متسع بمعنی فراخ شونده متدرع زره پوش متضرع زاری کننده متبوع پیروی کرده شده متنوع بضم میم و فتح فوقانی و فتح
نون و کسر واو مشدد گوناگون شونده از صراح متضعف بر وزن متصرف بسیار ضعیف شونده چراکه باب تفعیل برای مبالغه نیز می آید یا برای نسبت ورت
متکالف غلیظ و سطبر شدن ضد متخلخل از منتخب متصف بفتح صاد صفت کرده شده از کنز متلف بالضم و لام مکسور بمعنی تلف کننده و خراب و ضائع
کننده متحف بالضم و تشدید تاء فوقانی مفتوح و کسر حاء مهمله تحفه دهنده و بفتح حاء مهمله تحفه کرده شده متعفف بفتح عین مهمله و کسر و تشدید فاء اول متقی و پارسا
متضایف باهم دیگر نسبت دارنده مترادف در پس یکدیگر سوار شونده و بمعنی پی در پی نیز مستعمل میشود و دو و سه لفظ که در معنی شریک باشند چنانچه قلب
و جنان و فواد که هر سه بمعنی دل است متلهف بر وزن متصرف افسوس خورنده و اندوهگین از منتخب متعنف سرزنش کننده و درشت خوئی نماینده متمزق
بکسر زاء معجمه پاره شونده از منتخب و صراح متطرق بر وزن متصرف راه یابنده و راه پیدا کننده متضائق باهم تنگی کننده متعارک بعین مهمله و کسر راء مهمله
مالنده گوش و گوشمال دهنده و خراشیده و محو و مندرس کننده و حاجت روائی کننده و کامیاب شونده و کارزار کننده و انبوه شونده از صراح و منتخب متکفل ضامن متعهد از
منتخب و کنز متزلزل بفتح زاء معجمه اول و کسر زاء معجمه دوم لرزنده و جنبنده از کنز و منتخب متخلل بکسر لام مشدد اول خلل اندازنده متماثل بکسر تاء مثلثه مشابه و مانند یکدیگر
شونده متفاول فال گیرنده این لفظ را بواو نوشتن خطاست بجای واو همزه نوشتن و خواندن صحیح باشد باین شکل متفائل متاهل صاحب اهلبیت و خداوند خانه
و صاحب زن و فرزند متمائل میل و خواهش کننده و در خم و پیچ شونده ماخوذ از تمائل بمعنی خمیدن متداول بفتح واو از یکدیگر نوبت بنوبت گرفته شده و دست بدست
گردانیده شده مترسل بر وزن متحمل نامه فرستنده متعال بضم بلند شونده در اصل متعالی بود اسم فاعل از تعالی که ناقص وادی ست از تفاعل در حالت
رفعی ضمه بر یا ثقیل بود ساقط کردند بعده اجتماع ساکنین شد میان یا و تنوین یا را حذف کردند و در آخر وقف کردند تنوین هم ساقط گردید متعال باقیماند متالم
بکسر لام مشدد دردمند و دردناکی از کنز متلاطم بکسر طاء مهمله بهمدیگر طپانچه زننده و بیکدیگر لطمه زننده و این لفظ اکثر در صفت دریاء شدید الموج واقع میشود از منتخب
مترجم بضم میم و سکون راء مهمله و فتح جیم ترجمه کرده شده و از زبانی بزبانی دیگر بیان کرده شده و بکسر جیم ترجمه کننده متبسم بکسر سین مهمله مشدد بمعنی آهسته خنده کننده که هیچ
آوازش از دهن یعنی بیرون نیاید و بمعنی شگفته نیز مستعمل میشود از کنز متراکم بکسر کاف برهم نشیننده و گرد آینده و کنایه از هجوم و انبوه کننده از کشف و منتخب و کنز
مترسم بکسر سین مهمله مشدد نویسنده و رسم کننده و صاحب رسم متظلم بکسر لام مشدد داد خواه متقسم بضم میم و تشدید تاء فوقانی مفتوح و فتح سین مهمله داغ کرده شده
و نشانی مخصوص کرده شده از صراح متحتم بفتح حاء مهمله و کسر تاء فوقانی مشدد واجب و لازم از حتم بالفتح بمعنی استوار کردن از کنز و منتخب متعلم بکسر لام مشدد
تعلیم گیرنده یعنی تلمیذ و شاگرد از کشف مترنم بکسر نون مشدد سراینده از منتخب متیم بضم میم و فتح تاء فوقانی و فتح یاء تحتانی مشدد مشتاق و دردمند از
لطائف متمم بکسر میم مشدد اول تمام کننده و کامل کننده متنعم بناز و نعمت گذران کننده متدین بفتح دال مهمله و کسر یاء تحتانی مشدد بمعنی دیندار متن بفتح میم
و سکون تاء فوقانی بمعنی پشت و بمعنی استوار و جای بلند و سخت و مجازاً بمعنی عبارت کتابی که شرح آن توان کرد بمعانی مذکوره بفتحتین خواندن
خطاست که متن بفتحتین در فارسی صیغه نهی ست از تنیدن متین بفتح استوار و محکم و یکی از اسمای رسول صلی الله علیه و علی آله و سلم متهاون بضم میم
و کسر واو سستی کننده و در منتخب بمعنی خوار و حقیر داشته شده متحصن بکسر صاد مهمله مشدد در حصار نشیننده و قلعه نشین متالهین بضم میم و فتح فوقانی و فتح هاء و تشدید

ولام مکسور و کسره بمعنی پرستش حق کنندگان و عبادت کنندگان حق تعالی و حکما و صاحب اسلام متقن بالضم و قاف مفتوح استوار و محکم از شرح نصاب و منتخب متباین
بکسر همزه از هم جدا شونده متکون بکسر واو مشدد هست شونده و موجود شونده متلون بکسر واو مشدد رنگ برنگ شونده متمکن بکسر کاف مشدد مکان گیرنده و
جا گیرنده و باصطلاح آنکه در آخر آن اعراب مختلف پیدا آیند باختلاف عوامل متکلمین صاحبان علم کلام و علم کلام علمیست که در آن مقدمات علم منقول
را بدلائل عقلی ثابت کنند و عقائد را بادله عقلیه موجه سازند متلبه بفتح نون و بای موحده مشدد مکسور و بای ملفوظ خبردار ناگاه متداوله بواو مفتوحه از یکدیگر نوبت بنوبت
گرفته شده و دست بدست گردانیده شده متقنه بالضم و قاف مفتوح بمعنی استوار و محکم متنوعه گوناگون شونده و نوع نوع شونده و اقسام اقسام شونده متخیله
خیال کرده شده و محل خیال که دماغ باشد و بکسر یای تحتانی قوتیست در دماغ که ترکیب بعضی صور ببعض معنی میکند و گاهی چیزهای دیده و نادیده را است یا دروغ را نقش
مینماید متاجره باهم تجارت کردن متجبره بفتح جیم و کسر بای موحده فرقه ظالمان و جماعه ظلم کنندگان متضاده بدال مشدد مفتوح باهمدیگر ضد کنندگان متناهیه بپایان
چیزی رسنده و بنهایت چیزی رسنده متتالیه بدو تای فوقانی مفتوحه بمعنی پی در پی آینده و پس یکدیگر رونده ماخوذ از تلو بفتحتین و تشدید واو بمعنی در پی کسی رفتن
از منتخب متمدار که در یابنده چیز را که از دست رفته باشد مته بفتح اول و ثانی بمعنی برمه که نجاران چوب را بدان سوراخ کنند متعذبه خوردنی و نوشیدنی خوشگوار و عقوبت
و عذاب کننده متکی بضم میم و تای مشدد و مفتوح و کسر کاف تکیه کننده متناهی بپایان رسنده و بنهایت رسنده متولی بر سر کار باشنده و دوستی دارنده از منتخب
متمنی آرزو مند و بفتح نون مشدد آرزو کرده شده متعدی تجاوز کننده از حد خود و باصطلاح علم صرف و نحو فعلی را گویند که معنی آن فعل از فاعل تجاوز کرده تعلق گیرد
به مفعول و ضد آن لازم است که معنی آن فقط بفاعل تمام شود و مفعول را نخواهد متمشی بکسر شین معجمه جاری و روان شونده از منتخب متواری بضم میم و فتح تای
فوقانی و کسر را مهمله پوشیده شونده و پنهان شونده از کشف و آنکه بسکون و دم بسته است و این سکون نوعی از تنفس است متوازی بکسر زای معجمه باهم برابر
شونده از منتخب متساوی باهم برابر شونده متصدی پیش آینده از تصدی که بمعنی پیش آمدن است از منتخب و صراح و از پیش آینده در اینجا مراد پیشکار است متاذی
بفتح سوم و ذال معجمه مشدد مکسور ایذا یابنده و آزرده شونده متعالی بلند شونده اسم فاعل از تعالی که بکسر لام است باب تفاعل از ناقص ماخوذ از علو متوالی
پیاپی شونده و پی در پی آینده متلالی بضم میم و فتح تای فوقانی روشن و تابان اسم فاعل از تلالو که بر وزن تفعلل است رباعی مزید ماخوذ از لولو که بمعنی
مروارید است و این قسم اشتقاق از جامد در کلام عرب مستعمل است چنانچه اعرق بمعنی رسید در عراق ماخوذ از عراق که جامد است متلقی بکسر قاف مشدد ملاقات
کننده و بفتح قاف مشدد بمعنی ملاقات کرده شده متجلی بفتح جیم و کسر لام مشدد روشن و آشکارا متحلی بفتح حاء مهمله و کسر لام مشدد زیور پوشنده و آراسته شونده
مترقی بکسر قاف مشدد افزون شونده متراقی بقاف افسون خوان متلاشی بکسر شین معجمه پریشان و خراب و معدوم در بهار عجم نوشته ماخوذست از
لاشی و این قسم اشتقاق از مرکبات بسیار آمده و آنچه که در مردم متلاشی بمعنی تلاش و تلاشی کننده مشهور است محض غلط چرا که تلاش لفظ ترکیست از الفاظ
ترکی و فارسی الطور عربی اشتقاق کردن خطاست اگرچه بندرت بعضی فارسیان کرده اند النادر کالمعدوم متمادی بضم میم و فتح فوقانی و کسر دال بمعنی دراز
متغاثی فریاد خواه که زبان زد بعضی مردم میشود محض غلط چرا که این را از ثلاثی مزید ناقص میدانند و حال آنکه مصدری که بجهت این معنی است اجوف است
صحیح بجای آن مستغاثی است بمعنی داد خواه بر دو وجه یکی آنکه مستغاث صیغه اسم مفعول است بمعنی کسیکه از و دادرسی خواهند چنانکه مستعان و یای تحتانی در آخر
برای نسبت است یعنی منسوب بمستغاث و آن دادخواه باشد دیگر آنکه مستغاث صیغه مصدر میمی نیز میتواند شد چرا که مصدر میمی بر وزن صیغه اسم مفعول و ظرف می آید
و یای تحتانی برای نسبت یعنی منسوب باستغاثه متحظی بحای مهمله و کسر ظای معجمه مشدد بمعنی بهره ور اسم فاعل از تحظی که تفعل است مجردش حظوه بالکسر که بمعنی نصیب داد
بمعنی بهره مند است از صراح فصل میم مع تای مثلثه متنی بالضم و تای مثلثه مفتوح و تشدید نون مفتوح دو بار کرده شده و دوم گردنده شده از منتخب و کشف
متوی بالون بدر آنکه الف مقصوره بصورت یا جای آرام و قرار از کشف و کنز منتخب متقب بالکسر و قاف مفتوح و بای موحده آنچه جان و جز سوراخ کنند

بهندی آنرا برما گویند این صیغه اسم آلہ است از لطف که بالفتح است بمعنی سوراخ کردن از منتخب مثالب بکسر لام و بای موحده عیبها و بدیها از منتخب مثیب بضم اول
و کسر ثانی پاداش دهنده و باعتدال مزاج باز آینده از منتخب مثاب بفتح اول و در آخر بای موحده جای باز آمدن و جای انبوه آب جای انبوه آدمیان و نیز بمعنی
پایه که در گوه باشد و بمعنی جزا و پاداش ثواب داده شده از لطائف و منتخب مثبت بضم اول و سکون ثای مثلثه و فتح بای موحده نوشته شده و ثابت کرده شده و بفتح ثای
مثلثه و بای موحده مشدد مفتوح برقرار داشته شده از منتخب مثوبت بفتح میم و ضم ثای مثلثه و فتح موحده بمعنی جزای نیکی مثوبات جمع آن یعنی نیکی و جزای نیکی و این جمع
مثوبت بمعنی ثواب داده شده و ثواب بمعنی مزد عبادت است در آخرت از کشف و غیر آن مثلث سه کرده شده و سه تا و سه گوشه و نام خوشبوی که قرصهای آنرا گو
میسازند و بعضی گویند که آن خوشبوی را مثلث از آن گویند که از مشک و صندل و کافور مرکب سازند و نوعی از شراب که بعد صاف کردن سوم حصه خود ماند باشد و آنرا انفاس
یکی نامند چه در سال سه یکی بود و باصطلاح فقها نوعی از شراب و آن شیره انگور باشد که دو ثلث آن بجوشیدن بسوزد و ثلث بماند منافع آن قریب بخمر است و باصطلاح لغت
بمعنی لفظی که برای یک معنی حرف اول آنرا بهر سه حرکت که فتحه و ضمه و کسره است خواندن صحیح باشد و گاهی کنایه از کلمه سه حرفی باشد چنانکه لفظ مهر و ماه که هر یکی سه حرف دارد
و شکل در باغ انسان نیز مثلث است چنانکه شکلش در فصل حای مهمله مع الواو مرقوم شد و مثلث نام شکلی است از اشکال علم تعویذات سه در سه که همه نه خانه دارد و آن
بنسبت مربع موثرتر باشد و قومی از نصاری که بسه خدا قائل اند و نوعی از ملبوس اهل عرب و نام شکلی سه گوشه از اشکال علم هندسه از مدار و تحفة المومنین و برهان و دیگر
کتب لغت مثالث بفتح میم و کسر لام سه تا و گاهی کنایه باشد از سه تار مطربان مثمر بالضم و سکون ثای مثلثه و کسر میم میوه دارنده و میوه آورنده مثرودیطوس
بالفتح و را مهمله مفتوح و کسر دال مهمله و یای معروف و طای مهمله و واو معروف و سین مهمله بزبان یونانی دوائیست معجون و این مخفف مثرودیطوس است مثرد طاس
بالفتح و حرف چهارم دال مهمله مراد از طاس کلان که در آن عربان ثرید بخورند و ثرید پارهای نان در شوربا تر کرده شده را گویند مثلث متساوی الاضلاع
شکلی است سه گوشه از اشکال علم هندسه که هر سه خط مستقیم آن برابر باشند مثالش بر حاشیه نوشته میشود و بجهت تمیز مثلث متساوی الساقین و مثلث مختلف الاضلاع
نیز بر حاشیه نوشته میشود مثلثات الافلاک مراد از سه برج افلاک است چرا که منجملهٔ دوازده بروج سه برج آتشی اند حمل اسد قوس و سه برج بادی جوزا میزان
دلو و سه برج خاکی ثور سنبله جدی و سه برج آبی سرطان عقرب حوت مثقال بالکسر نام وزنی است که چهار و نیم ماشه باشد از کشف و قرابادین محمد شریف خان
شاهجهان آبادی اگرچه درین اختلاف بسیار کرده اند مگر اقوی همین است مثیل بکسر میم و یای مجهول بالامثال مثال بکسر اول شبیه و نظیر و تصویر و حکمنامهٔ قاضی و
بمعنی مانند و فرمان پادشاهی و پروانه و مطلق حکم و عالم مثال عالمی است فروتر از عالم ارواح و آنچه بدین عالم ظاهر است مثل آن در عالم مثال است و خوابی که می بینند آنرا
صور عالم مثالی گویند از چراغ هدایت و کشف مثل بالکسر بمعنی مانند و بفتحتین مانند و صفت حال و داستان و قصه که مشهور شده باشد و قصه و حکایتی که برای
ایضاح مطالب آرند از منتخب و در شرح مثنوی نوشته که مثل بالکسر مساوی در جمیع صفات را گویند و مثال را مساوات در جمیع صفات شرط نیست مثمن بضم
میم و فتح ثای مثلثه و تشدید میم مفتوح هشت پهلو و هشت کرده شده و گاهی کنایه باشد از بهشت زیرا که بهشت نیز هشت اند مثلث نشستن و دیگر آداب پیش خود نشانیده
ای دو زانو نشانده و ظاهر است که در حالت دو زانو نشستن شکل مثلث ظاهر میشود مثلث آتشین کنایه از حمل و اسد و قوس مثابت و مثابه
بفتح اول و حرف چهارم بای موحده این لفظ برای تشبیه آید بمعنی مانند از کشف و این لفظ در حقیقت اسم ظرف است مشتق از ثوب و ثوبان که بمعنی بازگشت
باشد مثل منزلی که از نزول است لیس تحمید کرده بمعنی مطلق جای باشد و بمعنی صدر مستعمل میشود مثاله بکسر میم فرمان پادشاهی و منشور مثانه بالفتح کیسهٔ بول
که در شکم میباشد مثله بضم میم و فتح لام گوش و بینی بریدن و عقوبت کردن از منتخب و صراح لیکن این مصدر بمعنی اسم مفعول مستعمل میشود چنانکه خلق
بمعنی مخلوق و در بعضی کتب بمعنی اعضا بریده شده و پوست برکنده و موی تن برکنده نوشته اند مثوبه بالفتح میم و ضم ثای مثلثه و چهارم بای موحده
جزاء نیکی و اجرت عبادت در آخرت از صراح مثانی بفتح دو تاهای و نیز سورهٔ فاتحه از آن که دو باره خوانده میشود

در دو رکعت و بمعنی تمام قرآن مجید بسبب اقتران آیهٔ رحمت و آیهٔ عذاب از صراح و بعضی از محققان نوشته که مثانی جمع مثنی ست که بفتح میم و سکون ثانی و فتح نون باشد
معدول از اثنان بمعنی دو دو و یا آنکه مثانی جمع مثنی باشد که بضم میم و فتح ثانی و تشدید نون مفتوح باشد بمعنی تثنیه کرده شده **مثنوی** منسوب بمثنی که بفتح میم و سکون
ثاء مثلثه و فتح نون و الف مقصوره اسمی ست معدول از اثنین اثنین که ترجمه آن بفارسی دو دو باشد الف مقصوره مطابق قاعده در حالت الحاق یای
نسبت بواو مبدل کردند چون در ابیات مثنوی در هر بیت دو قافیه علیحده باشد لهذا ابیات مختلف القوافی را مثنوی نام کردند **مثلث بادی**
عبارت از جوزا و میزان و دلو **مثلث خاکی** عبارت از ثور و سنبله و جدی **مثلث آبی** عبارت از سرطان و عقرب و حوت **فصل میم مع جیم**
مچلکا لفظ ترکی ست بمعنی عهدنامه **مجریان** مجرا بالضم روان کردن و روان کرده شده و بالفتح جای روان شدن و جای جاری شدن و نام
حرکت روی از منتخب و کشف و شمس العلوم و برسم الخط عربی در آخر این لفظ الف مقصوره بصورت یاست و باصطلاح بعضی متاخرین هندوستان ملاقات
امرا و سلام و تسلیمات را گویند **مجتبی** بالضم و در آخر الف مقصوره بصورت یا برگزیده شده از منتخب و کنز **مجسطی** کتابیکه حل مسائل کتاب مجسطی
نماید از برهان **مجاز** بالضم مخفف **مجازات** بمعنی بیکدیگر جزا دادن و بدله دادن و این تصرف فارسیان ست چنانکه مواسات و مدارات را مواسا
و مدارا گویند از خیابان **مجزا** بالضم میم و فتح جیم و تشدید زاء معجمه پاره پاره کرده شده و جزو جزو علیحده کرده شده **مجاذیب** بفتح کشیده شدگان و ربوده شدگان
و این جمع مجذوب ست از منتخب **مجیب** بالضم جواب دهنده و قبول کننده از منتخب و بضم جواب داده شده و قبول کرده شده از منتخب **مجنب**
بالضم و نون مکسور از چیزی دوری کننده از کنز **مجردات** عبارت از عقول عشره و نزد بعضی ارواح و ملائک **مجملات** آیاتی که معنی آن محتاج بر تفصیل
باشد **مجهورات** نزد قاریان از جمله حروف تهجی نوزده حروف ست سوای ده حروف مهموسه **مجانبت** بضم اول و فتح نون و فتح موحده از چیزی
دور شدن و از کاری یکسو شدن از منتخب **مجاعت** بفتح و عین مهمله و فوقانی گرسنگی از منتخب **مجاملت** نکوئی کردن از منتخب **مجانست** بفتح نون
همجنسی و همقومی **مجاورت** بضم میم و فتح واو قرب و همسایگی **مجیبت** بفتح میم و کسر جیم و تشدید تحتانی و بعده فوقانی بمعنی آمدن **مجالست** بضم میم و فتح لام همنشینی
مجابات بضم میم سخنهای جواب داده شده **مجازات** بضم پاداش دادن و جزا دادن در نیکی و بدی از کنز و منتخب و کشف **مجتث** بضم میم و سکون جیم و
فتح تاء فوقانی و تشدید ثاء مثلثه بمعنی از بیخ برکننده شده نام بحریست از نوزده بحور شعر چراکه اجتثاث از بیخ برکندن ست چون مسدس این بحر را که مستفعلن فاعلاتن
ست از بحر خفیف برکنده گرفته اند زیراکه و ارکان این هر دو بحر اختلاف همین ست که درین بحر مستفعلن مقدم ست بر دو فاعلاتن و در خفیف در میان ست
و از مزاحفات این بحر وزن اکثر آید مفاعلن فاعلاتن مفاعلن فعلات **مج** بالفتح و تشدید جیم ماش که غله معروف ست از منتخب و در رساله معربات نوشته که مج بالضم
و تشدید جیم معرب مَنگ که بهندی بمعنی ماش سبز ست **مجنح** بروزن مفرح صاحب جناح یعنی صاحب بازو **مجتهد** بالضم جهد کننده و اجتهاد کننده در راه صواب
پیدا کننده **مجید** بزرگوار و گرامی از صراح **مجمد** بضم میم و تشدید میم مفتوح چیز رقیق که از سردی بسته شده باشد از لطائف **مجهود** استطاعت و قدرت کرده شد
و کوشش کرده شده **مجعد** بضم میم و فتح جیم و تشدید عین مفتوح موی مرغول **مجدد** بکسر دال مهمله مشدد اول از سر نو کننده کار و بفتح دال از سر نو پیدا کرده از منتخب
مجدود صاحب بخت در ذری و نام حکیم سنائی از منتخب **مجاهد** بکافران کارزار کننده و کوشش کننده **مجد** بفتح اول و سکون ثانی بزرگی و بزرگوار
شدن و بضم میم و کسر جیم و تشدید یاء دال کوشش کنندگان در کاری از منتخب و صراح **مجرد** تنها و تارک دنیا و مرد بی زن و باصطلاح حکما چیزی از ممکنات
که منزه از ماده بود چون نفوس و نفوس که اهل شرع ملائکه و ارواح خوانند **مجمر** بالکسر و میم دوم مفتوح آنچه در ان عود سوزند و زر گال افروزند از کشف و بهار عجم
و موید و مدار و قاموس و صراح و حل اللغات و در منتخب بالکسر و بالضم و نام شکل سیزدهم از پانزده اشکال جنوبی کواکبش هفت ست **مجیر**
بضم اول و کسر جیم بمعنی دستگیر و پناه دهنده از لطائف **مجدر** بروزن منور آنکه آبله در آبله داشته باشد و مجازاً بمعنی منقش این صیغه اسم مفعول ست

از تجویز یا خود از حذر المتقین که بمعنی نشان گزیدن شتر گزیدن شتر و خر باشد کذا فی المنتخب و صراح مجذور حرف ثالث ذال معجمه مضموم در اصطلاح حساب مضروبی که بضرب
حاصل آید مثلاً دو را در دو ضرب کردند چهار حاصل شد این چهار را مجذور میگویند از مدار و منتخب مجاور بکسر واو همسایگی کننده مجبور بعد از شکستگی بسته شده بزور بر کار
داشته شده از منتخب مجتاز بالضم و تاء فوقانی و زاء معجمه گذاشته شده و تجاوز کننده از منتخب مجاز بفتح راه و جای گذشتن و ضد حقیقت و بمعنی کلمه که در غیر معنی حقیقی خود
مستعمل شود و معنی موضوع حقیقی آن متروک نشده باشد بلکه در معنی موضوع و غیر موضوع له علاقه مشابهت یا ظرفیت یا سببیت و غیر آن متحقق باشد چنانچه خر در اصل
بمعنی حیوان ناهق ست و بعلاقه مشابهت که حماقت باشد بر مرد احمق اطلاق کنند و علاقه ظرفیت چنانچه خوان خواستند یعنی طعام خواستند و علاقه
سببیت چنانچه اطلاق شمس بر ضو و اطلاق کل بر جزو مثلاً انامل را اصابع گفتن چنانچه یجعلون اصابعهم فی آذانهم و اطلاق جزو بر کل مثلاً تمام سوره فاتحه را
الحمد گفتن و اطلاق آله الشی بر شی مثلاً حروف و خطوط را قلم گفتن و کلام را زبان و تسمیه الشی باسم ما یؤول الیه مثل شیره انگور را شراب گفتن کقوله تعالی انی ارانی اعصر
خمراً و تسمیه الشی باسم ما کان چنانچه یتیم گفتن کسی را بعد بلوغ و تسمیه الشی باسم ماده چنانچه تیغ را آهن گفتن و علی هذا القیاس چون بیان اقسام
مجاز خالی از تطویل و تکلف نبود برای مثال آن بهمین قدر بسند نمود مجوز بتشدید واو مکسوره رواد ارنده کاری و بفتح واو تجویز کرده شده و روا داشته
از منتخب و بحر مجامز بزاء معجمه ساختگی کننده و اسباب دارنده مجس بفتحتین و تشدید سین مهمله جای دست نهادن طبیب بر نبض بیمار از منتخب
و در صراح بکسر میم و فتح جیم مجلس بکسر لام جای نشستن و بفتح لام نشستن از منتخب مجالس بفتح میم و کسر لام جمع مجلس مجلس نویس
حضور نویس یعنی واقعه نویس در بار بادشاهی مجوس قوم آتش پرست که از تابعان زرتشت اند از برهان و در منتخب پرستندگان ماه و آفتاب و آتش مجوس
واحد آن و در قاموس و رساله معربات نوشته که مجوس معرب منج گوش یعنی صغیر الاذن چون واضع دین مجوس مرد خرد گوش بود لهذا چنین گفتند مجصص گچ کرده شده
از لطائف مجامع بفتح میم اول و کسر میم ثانی جاهای جمع شدن مجداف بالکسر چوبی پهن سه پهلو که بر پهلوی کشتی می بندند و کشتی را بآن میرانند بهندی آنرا
گویند از منتخب و شرح نصاب مجوف بروزن مشرف بمعنی چیزی که جوف کرده شده باشد و از اندرون خالی باشد مجفف بضم میم و فتح جیم و فاء اول مشدد مکسور
خشک کننده از کنز مجهول نادانسته شده و نوعی از فعل که فاعل آن معلوم نباشد مجال بفتح جای جولان کردن که میدان باشد و مصدر میمی
بمعنی جولان و مجازاً بمعنی قدرت و طاقت مستعمل از کشف و منتخب مجمل بفتح میم دوم فراهم آورده و در هم کرده و آیه که معنی آن محتاج به تفصیل باشد از منتخب
مجبول حرف سوم بای موحده مضموم آفریده شده و طبعی و جبلت کرده شده از منتخب مجذوم کسیکه آن را بیمار جذام باشد و آن علتی ست که خون فاسد
شده اعضای صغار میریزند مجزوم مقطوع و بریده شده و بمعنی یقین کرده شده مجان بالفتح و تشدید جیم مفت و هرزه و رایگان از منتخب و شرح نصاب
مجون بضمتین بیباکی کردن و شوخی و هزل از منتخب مجن بکسر میم و فتح جیم و تشدید نون سپر که پناه از زخم تیغ و تیر ست از شرح مجنون جنون زده
و دیوانه و لقب قیس که عاشق لیلی بود از منتخب مجانین بفتح دیوانگان و این جمع مجنون ست مجمع البحرین جائی که دران دو دریا جمع شده باشند
و نام مقامی که موسی و خضر علیهما السلام دران ملاقات کرده اند و آن جاست که آنجا دریای روم و دریای فارس جمع شده اند مجحر بزاء معجمه بحر سعدی
که در اصل وضع مثمن باشد آنرا مجزو گویند باعتبار دور کردن جزوی از آن مجاهده رنج و مشقت و کوشش و با کافران جنگ کردن از منتخب مجند بضم میم
و فتح جیم و نون مشدد مفتوح جمع کرده شده و جای جمع شدن از نخبه که بمعنی لشکر جمع کردن ست از منتخب و مدار و مجازاً بمعنی بابال چراکه جای جمع شدن لشکر
را بابالی ضرورست مجمع علیه بضم میم اول و فتح میم دوم اجماع کرده شده بران یعنی متفق علیه مجنبته بکسر میم و فتح جیم و تشدید نون مفتوحه نام بازاری
قریب بمکه معظمه از شرح نصاب مجاوبه بضم میم و فتح واو کسی را جواب دادن از منتخب و کنز مجره بکسر میم و فتح جیم و راء مشدده مفتوح کهکشان و آن خطی
سفید است که بشب در آسمان دیده میشود از منتخب مجسطی بکسر میم و فتح جیم و سکون سین مهمله و کسر طاء مهمله نام کتابی ست

در علم ریاضی مشتمل بر دلائل و اصول اشکال علم هندسه موجد آن بطلیموس ست و در اصل نام علمی ست بهیئت افلاک و زمین و مقادیر حرکات و کیفیت ابعاد و اجرام و بزبان یونانی بمعنی ترتیب ست زیرا که این علم پیش از بطلیموس بدین ترتیب نبود و بعضی نوشته که از حکیم اقلیدس ست و بالفعل که مجسطی موجود ست ترجمه ایست که نصیر الدین طوسی تحریر کرده **مجلی** بضم میم و فتح جیم و تشدید لام مکسور روشن کننده و نام اسپ اول که از همه اسپان رهان پیشتر باشد و معمول سواران عرب چنان بود که در میدان معارضه آمده گروه ها بسته بجهت امتحان همه اسپان را برابر استاده کرده بیکبارگی سر میتاختند هر اسپیکه از همه اسپان پیش شود مجلی گویند و هر که عقب او باشد آن را مصلی نامند از تصلیه که بمعنی سرین گرفتن ست و نمازی را که مصلی گویند ازان جهت است که در سجود سرین بر میدارد چون اسپ دوم سر خود را در سرین اسپ اول نهاده مصلی گویند هر که پس از مصلی باشد آنرا مسلی خوانند و ازین ترتیب چهارم را تالی و پنجم را مرتاح بالکسر و علی هذا القیاس تا ده و دوازده را نام ست و باقی را ئیست چنانچه دوازدهم را که از همه پس باشد آنرا فسکل نامند و تاسکیت که اسپ دهم باشد همه اهل لغت متفق اند و در صحت قاشور و فسکل که یازدهم و دوازدهم باشد شک کرده اند از شروح نصاب و بضم میم و فتح جیم و لام مشدد مفتوح جلا داده شده و روشن و آشکارا کرده شده و بفتح میم و سکون جیم و فتح لام صیغه اسم ظرف بمعنی جای زدودن و روشن و آشکارا کردن **مجازی** بالفتح منسوب بمجاز یعنی غیر حقیقی و بضم میم جزا دهنده و پاداش دهنده از کشف **مجالی** بفتح میم و کسر لام جمع مجلی ست که بفتح میم و فتح لام صیغه اسم ظرف ست بمعنی جای جلا که آیینه باشد پس مجالی بمعنی آیینه هاست و بمعنی جاهای جلوه **مجاری** بفتح میم و را مکسور جاهای جاری شدن چیزی و راهها و روان شدن چیزی **مجی** بفتح میم و کسر جیم بمعنی آمدن از شرح نصاب

فصل میم مع حاء مهمله

محابا بالضم اول در اصل محابات ست که فارسیان بحذف تا استعمال کنند بمعنی فروگذاشتن و مروت و امانت و صلح و نگهداشت و لحاظ از منتخب و مزیل و کشف و مدار **محاکا** بالضم میم مخفف محاکات که بمعنی باهم سخن گفتن ست از منتخب **محذی** بالکسر و ذال معجمه مفتوح آلتی ست که بدان چرم دوزان چرم را قطع کنند بهندی رانپی گویند از شرح نصاب **محلی** بضم میم و فتح حاء مهمله و فتح لام مشدد آراسته شده و زیور داده شده و صفت کرده شده و مجازاً بمعنی چهره آید از منتخب و مدار و کنز **محیا** بالضم اول و فتح حاء مهمله و تشدید یاء تحتانی بمعنی چهره انسان و غیر آن و در آخر لفظ الف مقصوره بصورت یا هم می نویسند **محمد بن یحیی** امام محمد غزالی رحمة الله علیه **محب** بضم میم و کسر حاء مهمله دوست دارنده **محراب** بالکسر خانه و صدر مجلس و طاق درون مسجد که بطرف قبله باشد چون طاق مذکور آلۀ حرب شیطان ست لهذا محراب نام کردند **محسوب** بشمار آورده شده **محلب** بالکسر و لام مفتوح و بای موحده ظرفی باشد که شیر دران دوشند و نیز نام درختی ست خوشبودار که تخم از احب المحلب گویند از منتخب و لطائف و برهان **محتسب** نهی کننده از چیزهای که در شرع ممنوع باشد و بشمار آرنده از منتخب **محتجب** بضم میم و کسر جیم در پرده شونده و پوشیده و پنهان شونده **محمدت** بفتح میم و سکون حا و کسر میم ثانی و فتح دال ستایش از منتخب و صراح **محسنات** بضم میم و فتح سین مهمله جمع محسنه آنچه نیک داشته شده باشد و بمعنی نکوئیها مستعمل معاملت باهم بار برداشتن **محجبات** بالضم و جیم مکسور و بای موحده زنان پرده نشین **محاربات** بفتح راء مهمله جنگها و کارزارها **محاکمات** بضم میم جمع محاکمه که بمعنی رفع نمودن خصومت ست **محکمات** بضم و کاف مفتوح آیات ظاهر المعانی یعنی آیاتیکه معانی آن صریح باشد بر یک وجه **محاکات** بضم میم باهم حکایت کردن از منتخب **محبت** بفتح صحیح ست و آنچه بضم مشهور ست غلط چه مصدر میمی از ثلاثی مجرد بضم اول مستعمل نشده از تحقیقات میر نور الله احراری **محاذات** بضم اول بر وزن ملاقات مقابله و روبرو شدن و در برابر هم شدن چیزی بچیزی دیگر از منتخب **محیات** بضم میم و فتح حا و تشدید یا جمع محیا زنده کرده شده **محاضرات** بضم میم و فتح ضاد معجمه معلومات و یاد داشته شدها و سخنهای موافق حال و حکایات سلف مناسب مقام یعنی علم تواریخ و بمعنی حاضر شدنها نیز آمده **محاورت** بالضم پاسخ دادن **محاورات** همکلامیها **محمول بالمواطات** باصطلاح منطق خبر بودن از شی بلا واسطه کلمه دیگر یعنی بدون ترکیب کلمه دیگر چنانچه ضارب در زید ضارب و دیگر محمول بالاشتقاق باشد و این محمول ست بواسطه کلمه دیگر چنانچه لفظ مال

در زید دو مالی که محمول ست بواسطه دو محامات بضم از کسی دفع کردن خیر ازو نگاه داشتن از صراح محاولت طلب کردن و خواستن محدث بضم میم و سکون حاء مهمله و
کسر دال و تاء مثلثه نو پیدا کننده و بفتح دال نو پیدا کرده شده و بی وضو گردیده و بضم میم و فتح حا و تشدید دال مکسور داننده علم حدیث و اخبار نبوی صلی الله علیه و آله و سلم
محلوج بالفتح در آخر جیم عربی پنبه از دانه پاک کرده شده محمم بضم میم و تشدید حاء مهمله زرده تخم مرغ از کنز محامد بفتح میم اول و کسر میم دوم ستایشهای خصلتهای نیک این
جمع محمدت ست محمود حمد کرده شده و نام پادشاهی ست و نام فیلی ست از افیال ابرهه که بجهت هدم کعبه آورده بود و نام شخصی که از مشاهیر سخنوران ایران بود و در
عهد اکبر در هند آمده از منتخب و مصطلحات محمد صلی الله علیه و آله و سلم بن عبد الله بن عبد المطلب بن هاشم ابن عبد المناف بن قصی بن کلاب بن مره بن کعب بن لوی بن غالب بن فهر
بن مالک بن نضر بن کنانه بن خزیمه بن مدرکه بن الیاس بن مضر بن نزار بن معد بن عدنان تا اینجا بالاجماع ست و بعده مختلف فیه و النضر هو ابو قریش
فی قول الجمهور مطلب بضم میم و طاء مشدد مناف بفتح میم قصی بتصغیر کلاب بکسر مره بضم و تشدید لوی بتصغیر فهر بالکسر نضر بفتحتین خزیمه بصیغه تصغیر مضر بضم میم
و فتح معجمه نزار بکسر معد بالکسر از کرمانی شرح صحیح بخاری و معنی لفظ محمد بسیار ستوده شده از منتخب محور بالکسر و واو مفتوح صیغه اسم آله از حور
بالفتح که بمعنی گردگشتن ست و بمعنی تیر چرخ که چرخ و دولاب بدان میگردد و باصطلاح ریاضی خطیست موهوم که یک سر آن بقطب شمالی و یک سر آن
بقطب جنوبی پیوسته است از کشف و منتخب محیر بضم میم و فتح حا و تشدید تحتانی مکسور نام پرده موسیقی موافق تودی هندی از بهار و غیر آن و بعضی گویند که پرده حسینی ست
محل نظر مقام فکر و کنایه از جای اعتراض محتکر بالضم و کاف عربی مکسور غله فروش که به نیت گرانی غله را نگاهدارد محرور گرم مزاج و لاغر از منتخب
محشور حشر کرده شده یعنی روز قیامت برانگیخته شده محضر بالفتح و ضاد معجمه مفتوح سجل قاضی و حضور و حاضر شدن و جای حاضر آمدن و وقت حاضر آمدن
و نیک محضر کسیکه غائب را بنیکی یاد کند محرر بالضم میم و کسر راء مهمله نویسنده و آزاد کننده و بفتح راء اول نوشته شده و آزاد کرده شده از منتخب محشر بالفتح و شین معجمه
مکسور مطلق جای گرد آمدن مردم و در روز قیامت و این لفظ بفتح شین نیز آمده از صراح و قاموس و منتخب و ترجمه مقامات حریری محذور بضم ذال معجمه آنچه
ازان ترسیده شود از منتخب محظور بظاء معجمه حرام کرده شده و منع کرده شده از منتخب محترز بالضم و راء مکسور احتراز کننده یعنی پرهیز کنند و خویش را نگاهدارنده
از لطائف محبس بالفتح و سکون حاء مهمله و کسر موحده و سین مهمله جای حبس و زندان محسوس دانسته و دریافته شده بیکی از
حواس خمسه و بمعنی آشکارا از منتخب و لطائف محروس نگاهداشته شده محشوش بالفتح و هر دو شین معجمه سوخته شده و آلوده شده و مکروه ماخوذ از حش بالفتح و
تشدید که بمعنی افروختن آتش و چسپانیدن پر تیر و براز و قضای حاجت ست چنانکه در صراح و قاموس و منتخب ست محیص بروزن فعیل و بصاد مهمله
گردیدن از چیزی و رستگاری یافتن و خلاص گردانیدن از لطائف محرص بضم میم و فتح حاء مهمله و کسر راء مهمله مشدد و صاد مهمله در حرص و آز انداخته
و بفتح را در حرص و آز انداخته شده محرض بضم میم و فتح حا و کسر را مشدد و ضاد معجمه در غلانند و کسی را بر جنگ انگیزنده و بفتح را در غلانیده شده
و بر جنگ انگیخته شده محیض بروزن فعیل و بضاد معجمه حالت حیض از لطائف محض بالفتح و ضاد معجمه شیر خالص و هر چیز خالص از منتخب محیط در گیرنده
و احاطه کننده و دریای شور که تمام زمین را احاطه کرده است و نام کتابی از امام محمد در فقه از منتخب محظوظ بهره مند و بختور از منتخب محتظ بالضم بهره یاب و مجازا بمعنی
خوش و مسرور محفوف بر دو جانب گرد او گرفته شده از منتخب محذوف بریده شده و اسپ دم بریده از منتخب و مدار و باصطلاح عروض رکنی که از آخر آن سبب
خفیف که دو حرف باشند انداخته باشند چون از مفاعیلن لن بیندازند مفاعی بماند فعولن بجای آن نهند محرف بضم میم و فتح حا و تشدید راء مهمله مفتوح برگردانیده
از راستی یعنی کج و بکسر را برگرداننده از راستی یعنی کج کننده محترف بالضم و راء مهمله مکسور پیشه ور محترق بالضم و فتح تا و کسر راء مهمله سوخته شونده و
سوخته از منتخب محقق بضم میم و فتح حاء مهمله و قاف اول مشدد و مکسور تحقیق کننده و آنکه سخن را بدلیل ثابت کند و مدقق آنکه دلیل را بدلیل ثابت کند
و باصطلاح صوفیه کسیکه بر وی حقیقت اشیا کما هی منکشف گشته باشد و این معنی کسی را میسر ست که از حجت و برهان گذشته بمرتبه کشف آمده

رسیده باشد و بعین العیان مشاهده نموده باشد که حقیقت همه اشیا حق ست و بغیر از وجود واحد مطلق موجودی دیگر نیست و موجودیت اشیای دیگر بطریق اضافت ملبس ست
از لطائف و در صورتیکه قاف اول را مشدد مفتوح خوانند بمعنی آن چیز که تحقیق شده باشد و نام خطی از شش خط که ابن مقله آن را وضع کرده است محقوق راست
و درست کرده شده از لطائف محق بفتح میم و سکون حا باطل کردن و پاک کردن و کاهیدن و کاهانیدن و سوختن گرما چیز را و بضم میم و کسر حا آنکه حق بجانب او باشد
از منتخب و لطائف و بمعنی امر محقول محاق بضم و بکسر و بفتح هر سه آمده کاستن ماه و ابتدای آن از شب پانزدهم باشد و بمعنی سه روز آخر ماه که در آن ایام ماه نا پدید
میشود از لطائف و منتخب و کشف و مدار محرق بضم میم و سکون حا و کسر را سوزانیده و بفتح را سوزانیده شده محک بفتحتین و بکسر اول و فتح حاء حطی نیز بمعنی سنگ زر کش
که سیاه باشد و بر آن آزمایش زر کنند از بهار عجم و موید و کشف و مدار محراک بالکسر بسیار حرکت دهنده و بسیار افسوس کننده و یکی از نامهای اسرافیل علیه السلام
از لطائف محافل بفتح جمع محفل که بمعنی جای جمع شدن مردم ست ماخوذ از حفل بالفتح که بمعنی گرد آمدن ست از صراح محال بضم اول امر نابودنی که بودن
آن ممکن نباشد و بفتح اول جاهای فرود آمدن و جاهای کشادن مستعمل میشود و بمعنی مطلق جای در نیصورت جمع محل ست و محال بفتح در اصل محالل بود دلام را
در لام او خام کرده محال شد و محال بکسر میم و تخفیف لام مکر و حیله از موید و کشف و مدار محلول حل کرده شده محتمل بضم و میم ثانی مفتوح احتمال کرده شده محمل
بالفتح و میم دوم مکسور کجاوه که بر شتر بندند و هودج و این صیغه اسم ظرف ست از حمل بالفتح که بمعنی بار برداشتن ست محاول بضم گردگردنده و حواله کننده محجل
بضم میم و فتح حا و تشدید جیم مفتوح اسپ سرخ رنگ یا سیاه که هر چهار پای او سفید باشد از منتخب محصل بضم میم و فتح حا و تشدید صاد حطی مکسور تحصیل کننده و بسیار
حاصل کننده و بتشدید صاد مفتوح حاصل کرده شده و بفتح میم و سکون حاء حطی و فتح صاد حطی جای حاصل شدن محیل بضم میم و کسر حاء حطی و سکون تحتانی حیله گر محول
بر وزن مصور بواو مکسور گرداننده و حواله و سپرد کننده و بفتح واو مشدد سپرد کرده شده محمول بمعنی مظنون یعنی گمان کرده شده و باربرداشته شده و باصطلاح منطقیان
بمعنی خبر که در مقابله مبتدا است و این محمول مقابل موضوع میباشد و منطقین مبتدا را موضوع گویند چنانچه الانسان حیوان پس انسان موضوع ست حیوان محمول
محتوم واجب کرده شده و حکم کرده شده محتشم بالضم و شین معجمه مکسور صاحب خدم و حشم محرم بضم اول و فتح حا و را حطی مشدد مفتوح بصیغه اسم مفعول حرام کرده شده
و حرام داشته شده و نام ماه چون درین ماه در ایام جاهلیت قتال بر مردم حرام بوده است لهذا ماه مذکور باین اسم مسمی گردید از رساله نجوم و دیگر کتب و بضم میم و کسر
را و تخفیف کسیکه احرام حج بسته و بمعنی در حرم رونده و بالفتح و را مفتوح آنکه در حرم راه یابد و بادی نکاح حرام باشد و مجازاً بمعنی واقف کار نیز آید از کشف و صراح و مدار
محن بکسر میم و فتح حا جمع محنت و بالفتح و سکون حا بمعنی آزمودن از کشف و مدار محزون بالفتح اندوهگین محجن بالکسر و جیم مفتوح چوگان از شرح نصاب محضرون
بالضم حاضر شدگان از لطائف محصن بالضم و صاد حطی مکسور و بعده نون مردیکه زن کند از مدار و منتخب محی الدین بضم میم و سکون حا و کسر یا و بضم میم
و فتح حا و تشدید یا مکسور نیز صحیح محاسن بفتح میم و کسر سین نکوئیها این جمع حسن است خلاف قیاس و بمعنی ریش مردان نیز از صراح و منتخب محو بفتح میم و سکون حا
ستردن و زائل کردن و پاک کردن حروف و نقوش را از لوح و جز آن و نیز نام موضعی ست و سیاهی ماه و باصطلاح صوفیان کم و نابود و زائل و معدوم شدن اوصاف
و عادات بشری و فارسیان بمعنی شیفته و عاشق و دیوانه نیز می آرند از لطائف و چراغ هدایت و غیر آن محشو بفتح و شین معجمه مضموم و تشدید واو آگنده و پر کرده شده و حلو
فارسیان بتخفیف نیز می آرند مجبره بالفتح و حرف سوم با موحده مفتوح و فتح را حطی دوات از منتخب و در صراح باین معنی بالکسر ست و مجازاً بمعنی قلمدان نیز آمده محفه بفتح اول
و ثانی و تشدید فا مفتوحه و بکسر اول و باقی بدستور نیز بمعنی هودج مانند چیزی که کهاران بر دوش برند از منتخب و مدار محله بفتحتین و تشدید لام مفتوح جای فرود آمدن
منزل و مقام مردم از موید و کشف و بضم خطاست محوطه بضم میم و فتح حا حطی و تشدید واو مفتوح و طای حطی جای احاطه کردن و جای نگاه داشتن و جای
گرد آوردن این صیغه اسم ظرف است از باب تفعیل که در و حرف علت سوای لام کلمه تعلیل و تبدیل نمی پذیرد و بفتح میم و سکون حا غلط است چه صحیح داشتن
حرف علت در صیغه ظرف اجوف از ثلاثی مجرد بدون موانع ثابت نشده یا آنکه در اصل محوطه بوده باشد بفتح میم و ضم حا و سکون واو از کثرت استعمال صله با حذف شده

فقط محوط بمعنی اسم ظرف مستعمل شده است محراب که عبارت از مسجد محاربه باکسی جنگ و کارزار کردن محاکمه بضم میم و فتح کاف نزد حاکم رفتن برای دفع خصومت و
منصف شده دفع خصومت نمودن از صراح محکمه بالفتح جای حکم کردن قاضی محجوبه زنی پرده نشین و چوبیکه در پس دروازه می نهند از کشف محیله بضم میم و کسر حا
زن حیله کننده محافه بضم چیزی ست مانند هودج که زنان دران سوار شوند بدانکه محافه بضم میم بدون تشدید درست نباشد صحیح بتشدید فاست چراکه این صیغه اسم ظرف
مضاعف ست از باب مفاعله مگر آنکه فارسیان اگرچه تخفیف خوانند جائز باشد محجمه بالکسر و حرف سوم جیم عربی مفتوح آله حجامت کردن و آن استره باشد کوچک که
بهندی پچهنه گویند یا شیشه حجام یا کدوی حجام که در آن خون میکشند و حجامت درینجا بمعنی استره زدن بنشتر برای خون کشیدن و شش کسب حجام عربی نیز آمده
محتاله بالضم زن حیله گر و مکاره از کشف و منتخب محروسه نگاهبانی کرده شده و ممالک محروسه کنایه از ملک خود ست چراکه اکثر آدمی چیز خود را حراست میکند
و در عرف کنایه از ملک پادشاهی ست محاوره بضم میم و فتح واو با دیگر کلام کردن و پاسخ دادن یکدیگر را از صراح و کنز و غیر آن محاصره بضم میم و فتح صاد از گرد گرد
بند کردن راه کسی از منتخب محترفه بالضم و را مهمله مکسور و فا پیشه وران و صنعتگران از کنز و این در اصل صیغه اسم فاعل واحد مونث ست از باب
افتعال که صفت واقع شده موصوف او مثل لفظ فرقه و جماعه همیشه محذوف میباشد از جهت اطلاق در معنی جمع مینمایند چنانکه معتزله محکیه بالفتح و کاف مکسور
و تشدید تحتانی حکایت کرده شده محکوم علیه و محکوم به بیان هر دو درین ترکیب ست چنانچه زید قائم پس درینجا لفظ زید را محکوم علیه گویند و لفظ قائم را
محکوم به نامند بدانکه لفظ هو در عربی و لفظ ست در فارسی و لفظ استین در یونانی و لفظ هی در هندی برای نسبت حکمیه دلالت میکند محموده بالفتح سقمونیا
که دوای ست تلخ و مسهل برای صفرا و بلغم از تحفة المؤمنین و برهان محادثه باهم سخن گفتن محتوی گرداگرد گیرنده و محیط شونده از منتخب محاذی بضم اول و
کسر ذال معجمه مقابل و روبرو و برابر شونده از منتخب مشتق از حذو بالفتح که بمعنی برابر کردن دو چیز ست محی بضم میم و سکون حا زنده کننده در اصل محیی بود بروزن مکرم
ضمه بر یا ثقیل بود انداختند یا را ساکن کردند اجتماع ساکنین شد میان یا ثانی و تنوین یا را حذف نمودند محی ماند و بضم میم و فتح حا و تشدید یا نیز بمعنی زنده کننده و این اصل
محیی بوده ضمه بر یا دشوار بود انداختند باجتماع ساکنین یا حذف شد محی ماند در صورت از باب تفعیل ست محرابی نوعی از شمشیر و معنی مسجد نیز آمده فصل میم مع
خاء معجمه مخلی بضم اول و فتح ثانی و فتح لام مشدد رها کرده شده و خالی کرده شده از کنز و منتخب مخاطب بضم میم و کسر طاء مهمله روبرو سخن گوینده گاهی مراد از آن
خشم و عتاب کننده باشد و بضم میم و فتح طا کسیکه با او سخن گفته شود و بمعنی نام و لقب کرده شده و گاهی مراد از آن خشم و عتاب کرده شده نیز باشد مخلب بکسر میم
و سکون خاء معجمه و فتح لام و باء موحده چنگال مرغ شکاری و چنگال شیر از منتخب و کنز مخالب بفتح میم و کسر لام چنگالهای جانوران شکاری مثل باز و جره
و شیر و غیرها مخرب بضم میم و فتح خاء معجمه و تشدید راء مهمله مکسور ویران کننده مخضب بضاد معجمه مشدد مفتوح رنگین کرده شده و وسمه بسته شده مخاطبات
بضم میم و فتح طاء مهمله باهم کلام کردن ها و گاهی مراد از آن مراسلات و مکاتبات باشد مخادعت بضم میم و فتح دال مهمله مکر و فریب دادن از منتخب مخادعها
بضم میم و فتح دال مکرها و فریبها از رشیدی مخدرات بضم میم و فتح خاء معجمه و فتح دال مهمله مشدد زنان پرده نشین ماخوذ از خدر بالکسر که بمعنی پرده است و بکسر دال
مهمله مشدده ادویه که بی خوابی و سستی اندام آرد از منتخب و صراح و کنز مخالطت بالکسر در آمیختن از منتخب و کنز مخافت بفتح میم و فتح فا بمعنی خوف و
ترسیدن از کنز و منتخب و این مصدر میمیست از ثلاثی مجرد در اصل مخوفت بود واو متحرک ماقبل آن حرف صحیح ساکن حرکت واو نقل کرده بماقبل دادند واو
در اصل متحرک بود ماقبل آن الحال مفتوح گردید آن واو را بالف بدل کردند مخافت شد و بضم میم و کسر فا آهسته خوانده و بفتح فا آهسته خوانده شده
مخلات بالکسر توبره که بدانه پر کرده بدهان اسپ بندند از شرح نصاب مخزونات بزاء معجمه و نون کنایه از پوشیدگیها و ارادههای مخفی مخطورات فکرها
و اندیشهها و آن چیزها که بخاطر رسیده باشند و چیزها که دران خوف باشد مخالفت بفتح لام نه بکسر لام مخافتت بضم میم و فتح خاء معجمه و دو تاء فوقانی بر وزن
مفاعله آهسته خواندن از قاموس مخفت بفتح میم صیغه نهی ست از خفتن بر خلاف قیاس شرح عبد الواسع بر بوستان مخنث بمعنی حیز

یعنی کسیکه او را بشکاری اندر جولیت ساقط کرده باشند اسم مفعول از تخنیث که ماخوذ ست از خنث بالکسر که بمعنی سستی و دوتاست چون از مرد جولیت
دور کرده شده چالاکی و استواری مردانه بیجا باشد لهذا مخنث گفتند و خنث بمعنی مذکور در صراح مسطور ست مخرج بفتح اول و سوم جای بیرون برآمدن و بضم میم
و کسر را بیرون برآورنده مخ بالضم و تشدید مغز سر و مغز استخوان و مجازاً خلاصه هر چیز را گویند از منتخب و تحفة المومنین مخضود بضاد معجمه درخت پاک کرده شده از خار از منتخب
مخلد بضم میم و فتح لام مشدد بمعنی همیشه مخطور بهلاک نزدیک کرده شده و اندیشه و آنچه در دل گذرد مخدر بضم میم و فتح خاء معجمه و تشدید دال مهمله مکسور بیحس و سست کننده
اندام و بمعنی در پرده نشاننده و بفتح دال مهمله مشدد بیحس و سست کرده شده و در پرده نشانیده شده مخبر بالضم و باء موحده مکسور خبر دهنده و گاهی
ازین لفظ چهرهٔ انسان نیز مراد باشد چراکه چهره از احوال باطن خبر میدهد و مخبر صادق عبارت از حضرت رسول الله صلی الله علیه و آله و سلم مخیر بضم و فتح خا و یای
تحتانی مشدد مفتوح اختیار داده شده و بکسر یای تحتانی مشدد اختیار بکسی دهنده و مردی نیکوتر و بسیار خیر کننده و سخی مخمر بر وزن منور سرشته شده و تیار از منتخب
مخمس پنج گوشه کرده شده و نوعی از نظم که معروفست و نام نوعی از اصول موسیقی که بهندی آنرا تال گویند و نزد عجم اصول هفده است چنانکه مخمس و ترکی
و دو یک و در و ثقیل و خفیف و چهار ضرب و درفشان و ماتین و ضرب الفتح و اصول فاخته و چنبر و نیم ثقیل و افرو فرواصد و رمل و هزج مخدوش خراشیده شده
و خراش داشته شده از منتخب و مراد ازان وسوسه کرده شده مخروش خراشیده شده مشتق از خرش بالفتح که بمعنی خراشیدن ست چنانکه در منتخب و قاموس واقعست و درین لفظ
نوعی از تجنیس توافق لسانین ست در عربی و فارسی مخلص بالضم و کسر لام اخلاص کننده و بضم میم و فتح لام خالص کرده شده و بفتح میم و فتح لام جای اخلاص
و محل اتمام و هم مصدر میمی ست بمعنی رهائی و خلاصی و بر وزن آزاد و رهانیده شده و پاک کرده شده و خلاصه کرده شده مخیض بفتح میم و کسر خاء معجمه و ضاد معجمه
دوغ و روغن گرفته شده از منتخب و شرح نصاب مخاض بفتح میم و ضاد معجمه درد زه یعنی دردیکه بوقت ولادت زنان را لاحق میشود و بمعنی شتر ماده آبستن و در نصاب مراد
از مخاض ابن مخاض و ابن مخاض شتر بچه که یکساله و دوم در آمده باشد و اگر بچه ماده باشد بنت مخاض نامند و بمعنی در کاری در آمدن و جای در آمدن از منتخب و شروح نصاب
مخلط بضم میم و فتح خاء معجمه و تشدید لام مکسور آمیخته کننده و بفتح لام مشدد آمیخته شده از منتخب مخلوط آمیخته شده مخیط بکسر میم و سکون خاء معجمه و فتح یای تحتانی و طاء مهمله
سوزن و بفتح میم و کسر دوم دوخته شده از لطائف مختبط بالضم و تاء فوقانی و کسر موحده و طاء مهمله خواهنده چیزی از کسی بی وسیله و سابقه معرفت و در سبب سوال کننده
از جهت شرم و عار از منتخب مخطط بالضم میم و فتح طاء مهمله مشدد اول هر چه با خطوط باشد و معشوق صاحب خط مخیط بضم میم و فتح خاء معجمه و باء موحده مشدد و مفتوح در هم آمیخته
و گاهی ازان مراد باشد بمعنی فاسد و تباه از لطائف و غیر آن مخاط بضم میم و در آخر طاء مهمله آب بینی از کشف و بحر الجواهر و منتخب مخرط خراشیده شده و جسمیکه بشکل گرز
یعنی زرد ک یکسر آن سطبر و یک سر آن باریک باشد مخلع بضم میم و فتح خا و تشدید لام مفتوح و بمعنی جامه خلعت داده شده مخلوع بیرون آورده شده و بر آورده شده مخترع
بالضم و راء مهمله مکسور اختراع کننده و کار نو بیرون آرنده از منتخب مخادع بضم میم و کسر دال مکر و فریب کننده مخلی بالطبع رها کرده شده با طبیعت یعنی بلا تکلف و اندیشه
مخالف باصطلاح موسیقیان نام شعبهٔ مقام عراق و مخالف مرکب از پنج نغمه باشد و آنرا بوقت زوال میسرایند مخلف بضم میم و فتح خاء معجمه و تشدید لام
واپس گذاشته شده و بضم میم و سکون خاء معجمه و کسر لام شتری که از نه سالگی در گذشته باشد از صراح و غیره مختلف بالضم و لام مکسور خلاف کننده
و کنایه از هندو چراکه هندوان باهم در اکثر مقدمات اختلاف دارند در مقابله مسلمانان که عبارت از مسلمانان ست و مختلف بالضم و لام مفتوح اختلاف کرده شده و بمعنی یعنی که در آن
اختلاف باشد که عربیست یا فارسی مخوف بر وزن مقول بمعنی ترسیده شده و خوفناک از منتخب و صراح و غیره و بعضی نوشته اند که خوف مصدر لازم ست بمعنی ترسیدن
نه متعدی بمعنی ترسانیدن پس صیغهٔ اسم مفعول ازو آمدن محل تامل ست الا بحرف جر درین لفظ مقدر باشد یعنی در تقدیر مخوف عنه باشد چنانکه لفظ
مشترک که از مصدر لازم ست در حقیقت مشترک فیه بود ثم کلامهم و مخوف بر وزن منور صیغهٔ اسم مفعول از تخویف ست درین صورت بکسر واو بمعنی
ترسانیده باشد مخاوف بفتح میم و کسر واو جاهای خوف از منتخب مخراق بالکسر بمعنی دره که از کرباس مهم پیچیده کسی زنند از منتخب

مخرق بضم میم و فتح خاء معجمه و تشدید راء مهمله مکسور پاره کننده و از هم درنده مخنق بضم میم و سکون خاء معجمه و فتح نون گلو گرفته شده مخنوق گلو افسرده شده مخذول خوار کرده شده از منتخب مخاذیل جمع مخذول ست مختل بالضم و تاء فوقانی مفتوح و تشدید لام و در فارسی به تخفیف لام مستعمل بمعنی خلل یافته شده مخلخل بفتح هر دو خاء معجمه چیزیکه اجزاایش باهم خوب چسپان و متصل نباشد مختال بالضم منکر از منتخب مخائل بفتح میم و کسر همزه جمع مخیله که بمعنی محل خیال ست و بمعنی آثار و علامات و جاهای خیال و گمان برون از منتخب وغیره مخادیم مخدومان و بزرگان و این جمع مخدوم ست مخیم بضم میم و سکون خاء معجمه و فتح یاء تحتانی جای برپا کردن خیمه و بضم میم و فتح خاء معجمه و تشدید یاء تحتانی مفتوح بر وزن معظم جای استاده کردن خیمه در صورت اول از باب افعال و در صورت ثانی از باب تفعیل و فتح اول خطاست چه هر گاه که از ثلاثی مجرد گرفته شود مخام باید نوشت چنانکه مقام و منام از منتخب بهار عجم و صراح مختصم بضم میم و کسر صاد مهمله خصومت کننده مختوم مهر کرده شده و مقفل و بند کرده شده از کشف مختم بضم میم و فتح خاء و تاء فوقانی مشدد مفتوح مهر کرده شده و مقفل مخاتیم جمع مختوم ست و مختوم بمعنی مهر کرده شده پس پیمانه ها را مخاتیم ازان نامند که مهر بادشاه بر آنها می‌باشد از شرح نصاب مخازن بفتح میم و کسر زاء معجمه جمع مخزن که بمعنی جای نهادن خزانه است مخزون در خزانه نهاده شده از منتخب مخنزان بالفتح نام معبد ترسایان که باسم بانی معروفست مخطوبه زن خواستگاری کرده شده از منتخب مخدره بضم میم و فتح خاء معجمه و دال مهمله مشدده مفتوح زن پرده نشین ماخوذ از خدر بالکسر که بمعنی پرده است از صراح و منتخب مخرقه بالفتح و قاف شرمندگی و تیرگی و بالکسر تیغ چوبین که بعضے قلندران دارند و نام آله بازی از لطائف و صراح و بعضے بمعنی خرقه درویشان نوشته مخیده بفتح اول و کسر خاء معجمه جنبیده و لغزیده و مجازاً بمعنے خراب کرده از برهان مخاصمه باهم خصومت و دشمنی کردن مخیله بضم میم و فتح خاء معجمه و فتح یاء تحتانی مشدد مفتوح محل تخییل که دماغ باشد چراکه دماغ جای خیال ست و بضم میم و فتح دوم و تشدید تحتانی مکسور نام قوتی ست که آنرا خیال نیز گویند مخمصه گرسنگی مفرط و سوزشی که از گرسنگی در سینه و شکم پیدا شود و مجازاً بمعنے غم عظیم اضطراب انگیز مستعمل از مدار و منتخب مخمل دو خوابه نوعی از مخمل که هر دو طرف پشم دار و رنگین و ملائم یکسان باشد مخطی بالضم و طاء مهمله مکسور کسیکه اراده صواب کند و بی قصد از خطا ظاهر گردد و خاطی کسیکه بارادهٔ خود خطا کند از صراح مخاطی بضم میم و کسر طاء مهمله خطا کننده از باب مفاعله و قسمی از نظم که مشابه تاب مبنی باشد مخروطی باصطلاح علم اشکال هندسه چیزیکه یکسر آن مدور و پهن باشد و سر دیگر باریک بتدریج بود چنانکه شکل گزر باشد مخلصی بفتح رهائی چه مخلص بالفتح مصدر میمی ست و زیادت یا مصدری بعد مصدر عربی از تصرف فارسیان ست چنانچه سلامت و سلامتی و فضول و فضولی فصل میم مع دال مهمله مداوا بالضم میم دوا کردن و درمان کردن و این مخفف مداوات ست که بمعنی درمان کردن باشد چنانچه محابا و مواسا مخفف محابات و مواسات ست از کنز مداوی بضم میم و در آخر الف بصورت یا صیغه اسم مفعول و اکرده و درمان کرده شده از کنز مدارا بالضم میم رعایت کردن و صلح و آشتی نمودن و این در اصل مدارات بود و در کلام فارسی گاهی تا از این می افتد و در عربی تا مستعمل ست و همچنین محابا و مواسا از منتخب مدی بالفتح اول و ثانی و در آخر الف مقصوره بصورت یا بمعنے غایت و نهایت از منتخب مدحت بالکسر ستایش از صراح کشف مداهنت بضم میم و فتح ها و فتح نون ظاهر کردن بخلاف آنچه در دل باشد از قاموس و منتخب بمعنی نفاق و دروغ گفتن در صراح و مدار بمعنی چرب زبانی و خوشامد در کنز بمعنی سستی کردن مدرکات بالضم عقلها و دانشها مداوات بضم اول و اکردن و درمان نمودن مداعبت مزاح و خوش طبعی و بازی کردن مدارات بضم میم صلح و آشتی و رعایت دن و بفتح میم خطها سپهر کواکب که حکما بر کره افلاک فرض کنند مدعیات بضم میم و تشدید دال مهمله مفتوح و فتح عین مهمله جمع مدعا و الف در حالت جمع بیا بدل شده مدت عدت بکسر عین مهمله و تشدید دال مفتوح ایام بعد طلاق که در آن عرصه زن شوهر نکند بر اسم مطلقه سه حیض یا سه ماه و بر بیوه چهار ماه و ده روز و مدت زنان حامله وضع حمل مدیح بر وزن فصیح ستایش مدائح بفتح میم و کسر همزه که حرف چهارم ست و حاء مهمله ستایشها و این جمع مدیحه ست مداد بکسر میم سیاهی دوات از منتخب مدید کشیده شده و دراز و نام بحری از عروض مد بالفتح کشش و افزونی و درازی و نظر کردن بسوی چیزیکه خطیکه بر الف نویسند و خطی دراز که در حساب نویسند از منتخب و بالضم و تشدید دال مهمله نام پیمانه و آن نزد اهل عراق دو رطل باشد از صراح

مدار جای دور و جای گردش از منتخب و بمعنی دائره و دوره و حلقه نیز آید مدر بفتحتین کلوخ و گاهی کنایه باشد از زمین و بضم میم و کسر دال و تشدید را جاری کننده بول از منتخب مدبر بضم میم و سکون دال و فتح بای موحده پشت داده شده یعنی کسیکه دولت و بخت او را پشت داده باشد ای برگشته باشد و بضم میم و فتح دال و تشدید بای موحده مکسور تدبیر کننده و صاحب تدبیر و بفتح بای موحده مشدد پرورده شده و تدبیر کرده شده و بنده که از پس مرگ صاحب خود آزاد شود از منتخب مدرار بالکسر بسیار آب ریزنده و ابر بسیار بارنده و بمعنی باران نیز آید از منتخب و صراح و شرح نصاب مدروس بسین مهمله کهنه شده و ناپدید شده و بیرونق و خوانده شده مدرس بکسر را مهمله جای درس گفتن جمع مدرسه از منتخب مدهوش بواو معروف بروزن مسرور لفظ عربیست صیغه اسم مفعول بمعنی متحیر و سرگشته و حیران از صراح و منتخب و آنچه فارسیان این لفظ را بواو مجهول بمعنی مست و بیهوش می آرند نوعی از تفریس ست چنانکه خان آرزو در خیابان نوشته که مدهوش لفظ عربیست بواو معروف بمعنی متحیر ماخوذ از دهش و فارسیان گاهی واو معروف لفظ عربی را مجهول خوانند چنانکه غوطه و مدهوش پس این نوعی از تفریس باشد و لفظ مدهوش که بمعنی متحیر ست فارسیان مجازاً بمعنی بیهوش استعمال کنند مدقوق کوفته شده و لاغر و باریک کرده شده از لطائف مدقق کار باریک کننده و نکته های باریک پیدا کننده و در لطائف نوشته آنکه دلیل را بدلیل ثابت کند مدرک بضم میم و سکون دال و کسر را مهمله فهمنده و رسنده و دریابنده از لطائف و منتخب مدخل بالفتح و خای معجمه نیز مفتوح دخل کردن و داخل شدن و جای دخل در صورت معنی اول مصدر میمیست و در صورت معنی ثانی اسم ظرف و بضم اول و فتح خای معجمه مکسور بمعنی نجیل و بفتح خا جای دخل کردن و داخل کرده شده از مؤید و منتخب و کشف مداخل بفتح میم و کسر خای معجمه جاهای دخل بمعنی آمدنی زر مستعمل و باهم بافتن و درهم دوختن دو چیز و حنای بوته دار که زنان رعنا بر دست و پا بندند و اماکن و بیوت را نیز گویند از مصطلحات مدلبل نالهٔ بلبل مدلل بضم میم و فتح دال و کسر لام مشدد بدلیل ثابت کننده و بفتح لام مشدد بدلیل ثابت کرده شده مدمل بضم میم اول و فتح میم دوم مشدد و مکسور آنچه جراحت را از ریم پاک کرده فراهم آرد مدلول باصطلاح اهل منطق معنی را گویند مدعم بالکسر و عین مهمله مفتوح نام غلام آن حضرت صلی الله علیه و سلم و بامعنی بغین معجمه غلط از شرح نصاب مدغم بالضم و غین معجمه مفتوح حرفیکه در حرف هم جنس خود در آمده باشد و بمعنی پیوسته و درهم رفته و درج کرده و پوشیده نیز آمده و در اصل بمعنی ادغام لگام در دهان اسپ در آوردن ست از منتخب و صراح و غیره مدام بضم شراب و بمعنی همیشه داشته شده و اسم مفعول از ادامت از صراح و کشف و منتخب و مدار مدلهم بضم میم و سکون دال و فتح لام و کسر ها سخت سیاه و تاریک از شرح نصاب مدینة الاسلام لقب کوفه که دار الملک عراق عرب ست مدین بفتح میم و سکون دال و فتح تحتانی نام شهریست بر کنار دریای مغرب از برهان و لطائف مدائن بفتح میم و کسر همزه جمع مدینه و آن هفت شهر بودند آبادان در حوالی بابل اکنون همه ها خراب اند از برهان و غیر آن و در شرح دیوان خاقانی و منتخب نوشته که شهریست در عراق عرب تختگاه نوشیروان مدهامتان بضم میم و سکون دال و فتح ها و سکون میم مشدد مفتوح و تای فوقانی باغ سبز و سیراب که از نهایت سبزی بسیاهی زند از منتخب و بعضی بمعنی دو برگ سبز نوشته مدن بضمتین شهرها و این جمع مدینه است که بمعنی شهر باشد مدیون قرضدار از کشف و مدار مدون بروزن ملون جمع کرده شده از مدار و منتخب مده و لین بالفتح و تشدید دال باصطلاح صرفیان حرف علت ساکن که حرکت ماقبلش موافق آن باشد چنانکه واو ساکن ماقبل مضموم و یای ساکن ماقبل مکسور و الف ساکن ماقبل مفتوح باشد و لین بالکسر حرف علت ساکن سوای الف که ماقبلش مفتوح باشد مدینه بمعنی مطلق شهر و نام شهر خاص که مرقد حضرت رسالت پناه صلی الله علیه و آله و سلم در آنجاست و لفظ مدینه ماخوذ است از تمدن که بمعنی جمع شدن ست چون انواع حرفه و انواع مردم در شهر جمع میشوند لهذا مدینه میگویند مدرسه بالفتح و را مهمله مکسور جای درس و تدریس از فرهنگ مده بالکسر و تشدید دال ریم که از جراحت بدر می آید و بالفتح و تشدید باصطلاح صرفیان حرف علت ساکن که حرکت ماقبلش موافق آن باشد چنانچه واو ساکن ماقبل مضموم از صراح و غیره مدرکه بضم میم و سکون دال و کسر را مهمله قوتی ست در انسان که ادراک حقائق اشیا کند و آن عقل ست و ذهن مدنی بفتحتین و کسر نون باشنده شهر و منسوب بمدینه از لفظ مدینه در حالت نسبت یا و ها حذف کرده شده است

فصل میم مع ذال معجمه

مذکی بضم میم و فتح ذال معجمه و تشدید کاف مفتوح گلو بریده شده و بسمل از منتخب و شرح نصاب مذهب بالفتح بروزن مکتب

جای رفتن وراه ومجازاً بمعنی دین وآئین و بضم میم وفتح ذال وهای مشدد مفتوح زر رانده وده کرده شده وبکسر های مشدد زر رانده وده کننده از منتخب و کنز مذاب بضم میم ودر آخر بای موحده
گداخته شده از کشف و برهان مذهّب زرنگار وزر رانده وده مذنب بضم میم وسکون ذال معجمه وکسر نون گناهگار از کنز مذبذب بضم اول وفتح ذال اول وسکون موحده اول
وفتح ذال معجمه ثانی متردد در میان دو چیز و یکجا قرار نگرفته شده مذلت بفتح اول وثانی وتشدید لام مفتوح خوار شدن مذ بالضم در عربی بمعنی ابتدای زمان وآن مان از منتخب
ودر فارسی بالضم وبالفتح بمعنی صاحب وخداوند واکثر مرکب می آید همچو اسفندار مذ از برهان مذکر بضم وفتح ذال معجمه وکسر کاف مشدد یاد دهنده وبفتح کاف بمعنی مرد ونر که ضد ماده
باشد از منتخب مذکور اگرچه در عربی صیغه اسم مفعول ست وفارسیان بمعنی ذکر نیز استعمال کنند از چراغ هدایت مذاق بفتح میم وتخفیف ذال معجمه چشیدن وبمعنی چشیدن گاه ومحل
قوت ذائقه که کام وزبان ست ومذاق صیغه اسم ظرف ست از ذوق که بمعنی چشیدن ست از منتخب ودر مصطلحات نوشته که مذاق عند اهل معنی ظرافت واظهار شوق
مذموم بد وزشت وآنکه او را بد گفته باشند از کشف ومنتخب مذاق زدن بفتح عبارت ست از ظاهر نمودن بی اختیاری شوق بوس وکنار وغیر آن که در محل
رغبت وشهوت دست دهد از چراغ هدایت مذخور ذخیره کرده شده مذموم هر چیز که بد وزشت باشد مذکر سماعی مرزیکه مطیع زن خود باشد از موید و برهان
مذی بفتح رطوبت ست که در غلبه شهوت ظاهر میشود از بحر الجواهر **فصل میم مع راء مهمله** مرتجا بالضم میم وسکون راء مهمله وفتح فوقانی وجیم امید داشته
از لطائف مرا بکسر جدال وستیزه کردن وخودنمائی از منتخب وغیر آن مرعی بفتح میم وسکون راء مهمله وفتح عین مهمله ودر آخر الف مقصوره بصورت یا
چراگاه بمعنی گیاه سبز وچریدن از منتخب مربی بضم میم وفتح راء وتشدید بای موحده مفتوح ودر آخر الف بصورت یا تربیت کرده شده وپرورده شده وآنچه از قسم
میوه در اقوام قند یا شکر پرورند مرتضی پسندیده از منتخب وکنز ولقب حضرت علی کرم الله وجهه مرضی بالفتح وضاد معجمه مفتوح ودر آخر الف بصورت یا
بیماران این جمع مریض ست از منتخب بضم میم وفتح راء وتشدید ضاد معجمه مفتوح بمعنی پسندیده مرحبا این لفظ در عرب برای تعظیم مهمان گویند مرحب مصدر میمی ست
بمعنی فراخ شدن وفتح الف علامت نصب ست چراکه در ترکیب مفعول مطلق واقع شده بحذف فعل در اصل چنین بود رحبت لک الدار مرحبا یعنی
فراخ شد برای تو خانه فراخ شدنی پس تخفیفاً فعل رافع متعلق حذف کردند ونصب را برای دلالت حذف آن باقی گذاشتند مرحبا باقی ماند مرایا بفتح
اول وحرف چهارم یای تحتانی آئینه ها این جمع مرآة ست خلاف قیاس ومرائی که موافق قیاس ست مستعمل نیست از صراح وغیر آن مرغ عیسی شبپره وخفاش
از برهان مردم گیا بالفتح گیاهی باشد که بیخ آن شبیه بسر آدمی میباشد وبعضی نوشته که بشکل تمام جسم آدمی هم ماده وهم نر بود وبر کننده آن هماندم بمیرد از برهان
مرغ مسیحا شبپره وخفاش مروا بالضم وحرف سوم واو فال نیک از برهان ولطائف مرغ قبله نما از مس شکلی خرد بصورت مرغ سازند بهر طرف که خواهند
بگردانند لیکن سر آن مرغ بطرف قبله قرار میگیرد مرکوب سوار کرده شده مرغوب پسندیده ومقبول وخواهش نموده شده مرعوب بعین مهمله ترسانیده شده مر
بالضم وبعین مهمله مکسور خائف وترسنده مرهوب صیغه اسم مفعول از رهب درست نباشد چراکه رهب بالضم ترسیدن لازم ست وصیغه مفعول از لازم درست
نباشد بجای آن مرعوب بعین مهمله صحیح باشد از رعب که بمعنی ترسانیدن ست چنانکه در صراح مرحب بالفتح وحاء مهمله مفتوح فراخ شدن وجای فراخ از منتخب مرطوب
رطوبت ناک وفربه از منتخب مراقب بضم میم وکسر قاف چشم دارنده یعنی امیدوار وترسنده ومراقبه کننده ونگهبان مربوب بالفتح بمعنی مخلوق از لطائف مرسوب
به نشسته شده ودر بن چیزی مرکب بضم میم وفتح راء وتشدید کاف مفتوح بر وزن منور سیاهی نوشتن که در دوات انداخته بدان کتابت کنند وبمعنی چیز در چیز
نشانیده شده وترکیب داده شده بفتح میم وسکون راء وفتح کاف آنچه بران سوار شوند از قسم مواشی وکشتی مگر اکثر بمعنی اسپ مستعمل وگاهی بمعنی کشتی وسفینه هم آید
از کشف ومنتخب وصراح مراکب بفتح میم وکسر کاف آن چیزها که بر آنها سوار شوند مرتب راست ودرست کرده شده ودرجه بدرجه در مرتبه ومقام هر کدام آورده شده
مرتکب بالضم وکاف مکسور شروع کننده در کاری وسوال شونده وبعمل آورنده وگناه کننده از کنز ومنتخب مرتبه اول حساب کنایه از احاد ست وآن از یک
تا ده باشد مرتبه دوم حساب کنایه از عشرات وآن از ده تا صد ست مرابطات بضم میم باهم ربط دادن اشتهام مرافعت بضم میم

و فتح فا و عین مهمله پیش بردن و سخن دعوی نزد حاکم بردن از منتخب و کنز و مدار مرافعات عرض داشتها که بخدمت بزرگان نویسند مراسلات مکتوبها که به مساویان نویسند مربیات بالفتح و همزه مکسور و یای تحتانی مشدد چیزهای که دیده میشوند مرارت بفتح تلخی از موید و منتخب مردشت نام جای مرابحت بفتح با موحده و حاء مهمله سود و منفعت بیع کردن از کنز مراقبت بضم میم و فتح قاف و با موحده چشم داشت و نگهبانی و حراست از منتخب و کنز مراجعت بفتح جیم بازگشتن از منتخب مراغبت خواهش و رغبت مرافقت بفتح فا و قاف همراهی و رفاقت کردن از صراح مرحمت بفتح میم و سکون را و فتح حاء مهمله و فتح میم مهربانی نمودن مروت بضمتین و تشدید واو مفتوحه مردمی و مردی و این ماخوذ است از مرء که بمعنی مرد باشد از موید و کشف و مزیل و صراح و بضم اول و فتح ثانی خطاست مراعات بضم باهم چرا کردن و نگهداشتن و بگوشه چشم نگریستن مجازاً بمعنی سلوک و رعایت از منتخب و غیره مرامات بفتح مقاصه و مطالبه مرآة بالکسر و سکون را مهمله و مد الف و تای فوقانی آئینه این صیغه اسم آله است از رویت بمعنی اسباب دیدن این در اصل مرئیه بوده بروزن مفعله یا متحرک ما قبل مفتوح آن یا را بالف بدل کرده مراة شد و کسانیکه مراة بکسر میم و سکون را و فتح الف غیر ممدوده بروزن مفعل گویند خطاست چراکه تا این اصلی نیست که در مقام لام فعل افتد بلکه زائده است مربات بفتح و الف غیر ممدوده مفتوح بمعنی زن از منتخب و غیر آن مرکب زین پشت کنایه از شتر دو کوهان از شرح قران السعدین مرقات بالکسر و حرف سوم قاف نردبان و زینه این لفظ ابتداء مدور هم بود از صراح مرغبات بضم اول و فتح دوم و تشدید غین معجمه مفتوح بمعنی چیزهای پسندیده و مرغوب مرکز مثلث کنایه از زمین باعتبار ابعاد ثلاثه که طول و عرض و عمق دارد از شرح دیوان خاقانی مرگ پیچ نوعی از پیچ دستار و آن چنان باشد که یک پیچ از دستار تاب داده حلقه وار بطرف گوش و گردن می آویزند و آنرا مرگ پیچ از آن نامند که دارنده آن خود را از غایت شجاعت گرفتار مرگ میداند و این معمول بهادران است مرج بفتحتین و جیم عربی آشفته شدن کار و فساد و تباهی و بکله بالفظ هرج هم آید بسکون را خوانند و هرج مرج هر دو لفظ را بالسکون ثانی آرند و لفظ مرج بفتح میم و سکون را بمعنی چراگاه و زمین سبز آمده از منتخب و مزیل و لطائف و صراح مراح بفتح و حاء مهمله رفتن و روان شدن و بمعنی جای راحت و آسایش و بالضم موضعی که شتران گوسفندان شب در آن فرود آرام گیرند بکسر میم نشاط و شادی از شرح مقامات حریری و منتخب و شرح نصاب مروح بضم میم و فتح را مهمله و تشدید واو مکسور و حاء مهمله راحت و نشاط و آسایش دهنده و خوشبودار گرداننده و بفتح واو راحت و آسایش داده شده از منتخب و کنز مرح بفتحتین و حاء مهمله سخت شاد شدن و تکبر کردن و نازان شدن از منتخب و لطائف مربح بضم میم و فتح را مهمله و تشدید با موحده مکسور و حاء مهمله سودمند و نفع بخش مرابح بفتح منافع و سودها جمع مربح مرجوح بمعنی مغلوب مرتاح بالضم و بالکسر تاء فوقانی و حاء مهمله صاحب راحت و نشاط و اسپ نجم از ده اسپان که تفصیل آن در جای گذشت از منتخب و شرح نصاب مرشح بفتح شین مشدد چکیده شده و سیراب مرغ مسیح خفاش که بفارسی شب پره نامند گویند که چون عیسی علیه السلام خواست که مرغی بسازد صورت مرغ مرتب ساخته نفس در او دمید بقدرت حقتعالی زنده شد لیکن چون مقعدش فراموش ساخته بود بهر و بعد از آن حق تعالی مرغی بهمان صورت پیدا کرد مرغ صبح بلبل و خروس مرخ بالفتح و خاء معجمه روغن مالیدن و نام درختی و چوب آتش زنه از لطائف و منتخب مرکز خرخ کنایه از زمین مرداد بالضم و هر دو دال مهمله نام ماه فارسی که مدت ماندن آفتاب در برج اسد و آن تقریباً بهندی بهادون باشد و نام روز هفتم از هر ماه شمسی از کشف و برهان و جهانگیری و رشیدی مرتد بضم میم و سکون را و فتح فوقانی و تشدید دال مهمله از اسلام و مسلمانی برگشته شده مرید بضم میم اول و فتح میم دوم ره گم کرده شده و بفتحتین درد و سرخی چشم را گویند از منتخب و لطائف مرد بالضم میم و فتح را مهمله و فتح دال مشدد اول بازگردانیده شده مرید بفتح میم متمرد و سرکش و بیرون رونده از فرمان خدای تعالی و رانده شده و بضم میم اراده کننده از منتخب و لطائف و کشف مرقد بالضم و قاف مفتوح خوابگاه از لطائف مرقد بالفتح و قاف نیز مفتوح خوابگاه صیغه اسم ظرف از رقود که بمعنی خواب است و مجازاً قبر را گویند از کشف و منتخب مربد بالکسر و باء موحده مفتوح جای نشانیدن شتر و غیره و بمعنی جائیکه خرما در آن خشک کنند از منتخب و شرح نصاب مرفد بالکسر و فاء مفتوح کاسه بزرگ از شرح نصاب و منتخب مرد بالفتح بی ریش شدن و از حد گذشتن و بالضم جمع امرد و بفتحتین بدست مالیدن و در آب تر کردن و میوه تازه درخت اراک از منتخب و لطائف مرصاد

وصاد حطی ودال راه فراخ از کشف وموید ولطائف **مرصد** بالفتح جای نگاه داشتن وموضع خبر داشت وانتظار چیزی ومراصد جمع آن از منتخب **مرشد** بالضم وشین معجمه مکسور راه راست نماینده از منتخب **مرصود** چشم داشته شده واز رصد علوم کرده شده وکواکب مرصوده در فصل کاف مع الواو مذکور شد **مرغ بیضهٔ فولاد** تصویر مرغ که از آهن ساخته بر خود فولاد نصب کنند چرا که بیضه بمعنی خود فولادی ست کذافی المنتخب **مراصد** جمع مرصد **مرزاد نیی** در فقره اش مباد مرگ نوبهار در محلی آمده که فتنهٔ تازه برپا شود از مصطلحات **مرور** بضمتین گذشتن ورفتن **مر** بالضم وتشدید راء مهمله در عربی بمعنی تلخ و پدر قبیله است از عرب فصیح در حقیقت که بهندی آنرا ابهل گویند وبالفتح ریسمان وکلند وبمعنی گذشتن ورفتن ودر فارسی بالفتح وتخفیف بمعنی عدد پنجاه ازین سبب صد را ده مر گویند وگاه مجازا بمعنی شمار آید وگاهی بمعنی بحد وبسیار باشد واین لفظ فائده معنی حصر کند وگاهی زائد هم آید برای تحسین کلام از منتخب ولطائف وشرح نصاب **مر** بر مرد دوا وباز هم دو رسن در از سخت تافته از صراح ومنتخب **مرغزار** بفتح میم وسکون راء وغین معجمه موقوف جای را گویند که دران سبزه بسیار رسته باشد چه مرغ بالفتح نوعی از گیاه باشد که آنرا افرزد نیز گویند وبهندی ؟ وبسنا مند بواو معروف وموحده از لطائف وبرهان **مرغ آتش خوار** کبک وبعضی گفته که بمعنی سمندر **مرغ سحر** بمعنی بلبل وبعضی گفته که خروس لیکن اول اقوی ست از برهان **مرغ نامه بر** کبوتر **مریخ زحل خوار** کنایه از نگشتدان **مراعات النظیر** رعایت کردن آن قسم الفاظ را که باهم مناسبت دارند یعنی اسمای چیزها را جمع نمودن که بایکدیگر مناسبت داشته باشند مثل گل وخار وبلبل وتیر وکیش وکمان وزه وزبان وغیره در کونه محکم نشانیده شد ماخوذ از رکز که بمعنی سر نیزه وجز آن در زمین فرو بردن ست **مرجز** بضم میم اول وفتح راء وفتح جیم عربی مشدد وزاء معجمه نوعی از شعر وباصطلاح اهل انشا قسمی از اقسام نثر که مرجز ومسجع ومعارست پس مرجز نثری باشد که کلمات فقرتین اکثر جاها همه هم وزن باشند در تقابل یکدیگر بدون رعایت سجع مثال خیال ناظم بی تعلق قامت دلربائی ناموزون ست وقیاس ناثر بی تمسک کاکل مومیائی نامربوط وعلی هذا القیاس مثال دیگر از نثر مرجز عزیزی راست صرف اوقات بی فکر واهب کارساز وخرج انفاس نی ذکر قادر کردگار مفرت تام وخسر کمال دارد عنایت قادر قدیر وعواطف واهب کریم نصیب حال وقرین کار باد واین قسم نثر بسیار قلیل الاستعمال ست ومسجع عبارتیکه کلمات فقرتین یک جا یا زیاده در مقابله چنان واقع شوند که قافیه میتواند شد وعاری آنکه از نثر انظم مرجز ومسجع عاری بود لیکن باسلاست آن متانت هم باشد **مرز** بالفتح ودر آخر زاء معجمه زمین وبعضی گفته که زمین آباد وان قابل زراعت وبمعنی سرحد وبمعنی خیابان وبمعنی موش وبالضم سوراخ مقعد وبمعنی مجامعت نیز آمده از برهان ومدار وسرور ولطائف وجهانگیری **مرغز** بفتح میم وسکون راء مهمله وفتح غین معجمه وزاء معجمه نام موضعی در ولایت **مرکز** میان چیزی ومحل استاده کردن چیزی ونقطه که میان دائره پرکار میباشد در اصل این لفظ صیغهٔ اسم ظرف از رکز بالفتح که بمعنی چیزی نوکدار مثل نیزه وجز آن در زمین فرو بردن ست پس نقطهٔ دائره پرکار را بهمین جهت مرکز گویند که آن جائیست که نوک پرهٔ پرکار را دران فرو برده پره دیگر را بر وی کشند ومرکز خاک عبارت ست از زمین یا وسط کرهٔ ارض **مروس** بفتح میم وسکون راء وضم هاء وسکون واو وسین مهمله تابع وخادم وکنایه از عجت **مرس** بفتحتین وسین مهمله بمعنی ریسمانیکه در گلوی اسپ وسگ وغیره بندد از چراغ هدایت ودر برهان چنین نوشته که مرس بالفتح نام میوهٔ ست خوش ودر عربی بدست مالیدن وبکیدن طفل انگشت را وبفتحتین طبیب وکحال ودر منتخب نوشته که مرس بالفتح مرد بسیار ممارست کننده ودرمان کننده وتر کردن خرما در آب وانگشت خائیدن کودک ودست بمندیل پاک کردن وروش وخود بفتحتین بمعنی رسن ورسن آویختن از و بود **مرزنجوش** بفتح میم وسکون راء مهمله وفتح زاء معجمه وسکون نون وضم جیم عربی وواو معروف وشین معجمه معرب **مرزنگوش** ودان نوعی از ریحانست که خوشبودار باشد وزلف وخط معشوق را بدان تشبیه کنند بهندی دونه گویند در اصل مرزنگوش بود چه مرز بمعنی موش ست چون برگش شبیه گوش موش باشد لهذا باین اسم مسمی گشت از رشیدی وکشف ومنتخب ورسالهٔ معربات **مرتعش** بضم میم وسکون راء وفتح فوقانی وبکسر عین وشین معجمه رعشه دار ولرزان از لطائف **مرعش** بالضم وفتح عین مهمله وشین معجمه نوعی از کبوتر که در هوا معلق میزند وعلقه میشود از منتخب وبعضی نوشته که این نوع کبوتر اکثر نامه بر باشد **مرعش** بالفتح وغین معجمه مفتوح شهری ست در شام از منتخب **مرتیش** بالفتح بمعنی ارتش کمن

ای زخمی و مجروح کمین و مبدل مرزچرا که زا معجمه بشین معجمه تبدیل میابد چنانکه در جواهر الحروف **مرشوش** بهر دو شین معجمه چکیده شده و پاشیده شده از آب و بغیر آن از سراج

مرصوص بالفتح بهر دو صاد مهمله استوار کرده شده و بنا بار زیر برآورده شده از منتخب **مرتاض** بضم میم و تا فوقانی و ضاد معجمه ریاضت کننده و صاحب ریاضت

و باصطلاح اهل تصوف ریاضت بمعنی رام کردن نفس سرکش ست و رنج کشیدن در عبادات و علم نیز از منتخب **مربض** بفتح میم و سکون را و کسر با موحده و

ضاد معجمه جای گوسپندان از منتخب و شرح نصاب **مروض** بفتح میم و ضم را مهمله ریاضت داده شده و رام موده شده و در لطائف بضم میم و فتح را و واو مشدد مفتوح

ریاضت داده شده و بواو مکسور ریاضت دهنده **مرض** بفتحتین بیماری از منتخب **مرط** بالکسر و طا مهمله گلیم از صوف و جز آن از منتخب و در مهذب نوشته که نوعی از چادر ست

مربط بالفتح و با موحده مکسور جای بستن خصوصا مکان بستن حیوانات و بالکسر چیزیکه بدان چیزی را ببندند از منتخب **مرتع** بفتح میم و سکون را و فتح فوقانی و عین مهمله چراگاه

و سبزه زاریکه بهائم دران چرند و چراگاهیکه آب و علف دران بسیار باشد از کشف و منتخب و صراح **مراتع** بفتح میم و کسر فوقانی چراگاههای چهارپایان

این جمع مرتع ست از منتخب **مرقع** بضم میم و فتح را و تشدید قاف مفتوح کتاب تصاویر و خرقه و دلق درویشان چه اگه این هر دو چیز رقعه و پاره پاره بهم جمع

کرده شده میباشند از کشف و غیر آن **مربع** بفتح موحده هر چیزیکه چهار گوشه باشد و هر چیزیکه عرض و طول آن برابر باشد و نوعی از نشست امرا و سلاطین که متعارف

ست و نوعی از نقش تعویذ که شانزده خانه دارد **مرابع** بفتح میم و کسر موحده منزلها و مکانها **مرصع** بفتح صاد مهمله مشدد اسم مفعول از ترصیع با ده اش رصع بفتحتین

بمعنی چسپیدن چیزی بچیزی و در استعمال بمعنی آنچه که دران جواهرات بر نشانده باشند و بمعنی نظم و نثری که الفاظش با مقابل خود هم وزن و هم سجع باشند **مرصوع** بمعنی

مرصع **مرتفع** بالضم و فا مکسور بلند شونده و بلند و از جای بیرون شونده و بفتح فا بر داشته شده **مرجع** بفتح میم و کسر جیم جای بازگشتن از صراح **مرفوع** بلند داشته شده

و بر داشته شده و رفع کرده شده و حرکت رفع داده شده از منتخب **مروع** بفتح اول و ضم سوم ترسانیده شده و نگاه داشته الروع الفرع از قاموس و لطائف **مرتبه**

جمع الجمع مقام وحدت و ظهور اول **مرغ** بالفتح و غین معجمه نوعی از گیاه که با نبوهی روید بغایت سبز و نازک باشد بهندی دوب گویند و بعربی بمعنی غلطیدن ستور

در علف و جز آن و بالضم بمعنی آفتاب و هر طائر که بال و پر و منقار دارد و نوعی از صراحی و بفتحتین در عربی آب دهن را گویند از رشیدی و منتخب و برهان و کشف و مدار و سروری

و جهانگیری و صاحب بهار عجم نوشته که خاص و س ازمرغ گفتن اصطلاح هند یانست **مرادف** بضم میم و کسر دال در پی کسی نشیننده و لفظیکه بلفظ دیگر در معنی شریک باشد

مروق بضم میم و فتح را و فتح واو مشدد و صاف کرده شده و مصفا و شراب پالوده که اصلا غش دران نبود و بکسر واو رواق سازنده یعنی معمار و کسیکه پرده بر سقف خانه

بندد و بکسر اول و سکون دوم و فتح سوم در شگفت آمدن و خوشحال ساختن از لطائف و منتخب **مراق** بکسر میم و تشدید قاف در اصل نام پرده غشائی ست که زیر جلد

محسوس شکم ست و زیر آن صفاق و زیر این پرده ثرب ست که بر معده و جگر و طحال و امعا محیط ست چون ماده سودا در معده یا طحال و غیره جمع شود نفخ در پرده

مراق واجب میکند پس انجرات ان ماده سوداوی تصاعد کرده بدماغ رسیده باعث اختلال حواس و خیالات فاسده میشود و گاهی این مرض را که مالیخولیای

مراقی همین ست فقط مراق نامند و بعضی نوشته که صاحب این مرض را بسبب تصاعد بخره متکاثره گردن گنده و سطبر میشود و سوزش شانه هم لازم **مرفق**

بالکسر و فا مفتوح آرنج که بندگاه ساعد یا بازو دست و بفتح نیز آمده از منتخب و صراح **مرق** بفتحتین شوربا از منتخب و شرح نصاب **مراهق** بضم میم و کسر ها کودکی که نزدیک

بلوغ رسیده باشد از منتخب **مرافق** بضم میم و کسر فا همراه و رفاقت کننده و بفتح میم و کسر فا بمعنی آرنجها و آن چیزها که بدان نفع یابند کذا فی الصراح **مرک** بالضم نام سرود

از شرح قران السعدین **مرده ریگ** بالضم و یای مجهول و کاف فارسی ناچیز و فرومایه از چراغ هدایت و در لطائف و برهان بمعنی فرومایه و وامانده یعنی چیزی را گویند

که از مرده بازمانده باشد و آن را بعربی میراث گویند و مرده ریگ نیز آمده **مرغ زیرک** مرغیست معروف که بدو پا از درخت آویزان شده باواز بلند حق حق

گوید و بمعنی طوطی نیز نوشته اند و بعضی مراد از ابلیس دارند و بعضی از هاروت و ماروت اراده نمایند از لطائف **مرغ شب آهنگ** بمعنی بلبل

مرکز خاک کنایه از زمین یا میان اندرون زمین **مردمک** سیاهی کوچک که در میان سپیدی چشم میباشد و مردمک آنرا همین سبب گویند که صورتی کوچک

بشکل آدمی دران مینماید و ازین جهت در عربی انسان العین گویند و همین جهت در هندی تپلی نامند اگرچه درین زمان تپلی در هندی سیاهی کلان را گویند و آن سیاهی کوچک که در حقیقت تپلی همان ست آنرا تِل نامند مرجل بالکسر و جیم عربی مفتوح بمعنی دیگ سنگین بزرگ از کشف و منتخب مُرتجل بضم میم و فتح فوقانی و فتح جیم عربی شعر خطبه بدیهه گفته شده و لفظیکه از معنی بمعنی دیگر بے مناسبت نقل کرده شده باشد با وجود لحاظ معنی اول از منتخب و دیگر کتب مرغول بروزن مقبول بمعنی پیچ و تاب موی پیچیده و آواز مرغان و نوعی از آواز خاص مطربان که پیچیدگی باشد از بهار عجم و برهان و رشیدی و جهانگیری مرسل بضم میم و فتح سین مهمله فرستاده شده و بمعنی نبی صاحب کتاب الله مرسول این لفظ من حیث اللغت عرب صحیح نیست بجای لفظ مرسول لفظ مرسل بفتح سین مهمله بمعنی فرستاده شده استعمال باید کرد از بهار عجم و لفظ مرسول بمعنی فرستاده شده در هیچ کتابی یافته نشده چراکه اسم فاعل و اسم مفعول از رسالت که مصدر ثلاثی مجروست در کلام عرب مستعمل نشده مرفه الحال بضم میم و فتح رای مهمله و تشدید فای مفتوح و های مضموم و سکون لام آسوده حال و خوش معاش از مدار مراحل بفتح میم و کسر حای حطی و این جمع مرحله است از منتخب مربع مستطیل جسم چهار گوشه درازی دارنده چنانکه تقطیع کتاب باشد مرسوم تعین کرده شده و نشان کرده شده و گاهی مراد از لفظ مرسوم در ماهه و روزینه باشد چراکه هرچه امرا و سلاطین برای کسی معین کنند آن را در دفتر خود نشان میکنند ای می‌نویسند مراسم اسم نشانها و آیین‌ها از منتخب و غیر آن مرجوم رانده شده و سنگسار کرده شده از منتخب و غیر آن مرتسم بضم میم و کسر سین مهمله نقش گیرنده از منتخب مرام بفتح مراد و مطلب مرام صیغه اسم ظرف ست مشتق از روم بالفتح که بمعنی طلب جستن و قصد ست از قاموس و منتخب و صراح مردم بمعنی یک آدمی و بسیار آدمیان چراکه این لفظ را بمعنی مفرد و جمع هر دو استعمال کنند و سیاهی چشم که محل بصرست و مردمک تصغیر آنست از بهار عجم و رشیدی و مدار مرخم بضم میم و فتح رای و خای معجمه مشدد مفتوح نرم گردانیده شده و کلمه منادی که حرف آخر آن انداخته شده باشد بجهت تخفیف و نزد فارسیان هر کلمه که حرف آخرش انداخته شده باشد منادی بودن آن ضرور نیست مراحم مهربانیها جمع مرحمت مراهم مرهمها که بر زخم نهند مرتهن بالضم میم و فتح فوقانی و بکسر ها گرو دهنده و گرو گیرنده و میر نورالله در شرح گلستان نوشته که چون ارتهان بمعنی قبول نمودن رهن ست باید که مصدر لازم باشد پس صیغه مفعول صورت نمیگیرد و صیغه اسم فاعل درین عبارت که لشکر او مرتهن راست نمی آید مناسب درین محل مرهون ست مگر آنکه مرتهن بفتح ها بحذف و ایصال مثل مشترک فیه است مرتهن فیه ملاحظه نماید حاصل آن همان مرهون میشود مگر چون صاحب هدایه لفظ ابتاع را که بمعنی قبول نمودن بیع ست متعدی استعمال نموده و کالای خریده را ابتیاع بصیغه مفعول آورده و همچنین اشترا نیز متعدی آورده مشتری بفتح را بمعنی مبیع استعمال کرده پس مرتهن بصیغه مفعول درست باشد مرکن بکسر میم و سکون را و فتح کاف عربی بمعنی تغار و لگن از صراح و منتخب مردان بضم میم و سکون را و بعده دال مهمله بمعنی کودکان ساده رو و این جمع امرد ست مرهون گرو کرده شده مرجان بالفتح مروارید خرد و لولو بمعنی مروارید کلان از تفسیر بحر مواج و صراح و قاموس هیچ یکی ازین لغات عربی بمعنی جوهر سرخ رنگ که بهندی مونگا گویند ننوشته بلغات معتبر فارسی مثل فرهنگ جهانگیری و رشیدی هم یافته نشده مگر در برهان نوشته که مرجان در عربی بمعنی مروارید خرد ست و بمعنی جوهر سرخ رنگ نیز عربیست و در مدار هر دو معنی آورده و در منتخب نوشته که مرجان مروارید خرد و بمعنی بُسد نیز آمده ظاهرا این معنی فارسی ست زیرا که در لغت عرب با این معنی یافته نشده تم کلامه و مسموع ست که مرجان بمعنی جوهر سرخ رنگ ست در آب دریا مثل نباتات میروید چون از آب برون می آرند سنگ میگردد و گاهی مثل چوب کرم خورده میشود و بیخ مرجان در او دیه بار ها بنظر آمده مرزبان بالفتح و حرف سوم زای معجمه موقوف زمیندار و مالک زمین چراکه مرز در فارسی زمین را گویند و کنایه از حاکم و پادشاه و نگاهدارنده سرحد و بضم زای معجمه معرب آنست از برهان و جهانگیری مرغ سلیمان هدهد از برهان مرغ مجنون مرغیکه در موی سر مجنون آشیانه کرده بود مرغ زرین مرغیست برابر باکیان مشابه بشکل دراج و دانه کی بطاووس نیز شباهتی دارد و پروبالش مانند زر درخشان و لمعان میدارد و گر لون او بسبزی مایل میباشد و کلغی نیز میدارد مرغ آمین بالف ممدوده ستاره کف الخضیب زیرا که نزد منجمین مقررست که هر کس که وقت طلوع کف الخضیب دعا کند مستجاب شود و در مصطلحات نوشته که فرشته ایست که در هوا پرواز کند و همیشه آمین گوید هر دعا یکه

بانیش رسد مستجاب شود مرغ شبخوان کنایه از بلبل چراکه اکثر در ایام بهار بوقت شب آواز میکند مرو شاهجهان نام شهریست از خراسان مرو میدان کنایه از ترنت
و مقابل مربع نشین چار زانو نشین چراکه طور نشستن امرا و سلاطین ست مرگ نو در مصطلحات بمعنی فتنهٔ تازه نوشته است و بعضی بمعنی عشق نوشته اند
مرجوع بفتح و جیم مضموم و تشدید واو امید داشته شده از منتخب مرغ حق گو مرغیست که شبها بدو پا از درخت آویزان شده باواز بلند حق حق گوید و آنرا مرغ زیرک نیز
گویند از برهان مرو بالفتح بروزن سرو نام شهریست از خراسان و نام گیاهی ست خوشبودار از برهان مره بالکسر و تشدید را صفرا که خلطی ست زرد رنگ و تلخ مره از جملهٔ
اخلاط چهارگانه و بمعنی قوت و توانائی و عقل و بالفتح و تشدید بمعنی یکبار از منتخب و صراح و کنز مراره بفتح میم و هردو را مهمله زهره هر حیوان که بهندی آنرا پته گویند از منتخب
و شرح نصاب مرصوصه بهر دو صاد مهمله بارزیر استوار کرده شده مرتبه بضم میم و فتح را و تشدید فوقانی مفتوحه درست کرده شده و درجه بدرجه داشته شده مرده بفتحات
حرف اول درعربی بمعنی دیوان سرکش و متمردان و سرکشان این جمع مارد است از منتخب و بفتح میم و سکون را در فارسی بمعنی شجاع و بهادر و بالضم معروف و مجازاً بمعنی عاشق آمده
مرغوله بالفتح پیچ و تاب و موی پیچیده و آواز مرغان و نوعی آواز خاص مطربان که باپیچیدگی باشد از بهار عجم و برهان و رشیدی و جهانگیری مروحه بالکسر و واو و حا مهملهٔ هر دو
مفتوح بادکش و باد زن این صیغهٔ اسم آله است از روح که بالفتح باشد بمعنی آسایش و نسیم از موید و بهار عجم و منتخب مرسله بالضم و سین مهمله و لام هر دو مفتوح فرستاده شده
و آویخته کرده شده و در یوسفیست که زنان در گلو آویزند ظاهر ا بهندی آنرا مالا گویند از بهار عجم و کشف مرسوله بمعنی فرستاده شده غلط ست و بجای آن صحیح مرسلهٔ است بفتح سین
زیرا که این از مصدر ارسال آمده است نه از رسالت از مرل مرضعه بالضم و ضاد معجمه مکسور و فتح میم مهمله زن شیر دهنده اطفال را یعنی دایه مرحله بفتح میم و فتح حا مهمله
منزل گاه و کوچگاه و منزل و بمعنی جای رخت و اسباب با خود از رحل که بمعنی پالان شتر و رخت و اسباب است و هم بمعنی پالان نهادن بر شتر و کوچ کردن از منتخب و کنز و بمعنی
مقدار مسافت چهار فرسنگ و نوعی از عمارات که پیرامون قلعهٔ جنگی ساخته و بران نشسته جنگ کنند مراغه بفتح میم و غین معجمه نام شهر از ولایت آذربیجان درعربی بمعنی
غلطیدن جانور نیز ست خواه طائر باشد خواه چهارپایه درینصورت اسم ظرف است از مروغ بالفتح بمعنی غلطیدن حیوان از قاموس و صراح و منتخب و بهار عجم و کشف و برهان مراقبه
بضم میم و فتح قاف همیشه داشتن و نگاه داشتن چیزی را و تراشیدن گردن فرو انداختن باصطلاح حضور دل ست با خدا و غیبت از ماسوا مرصود رصد معلوم کرده شده
بدانکه کواکب مرصود و هکذا ر و بست و پنج ستاره ثوابت اند که اهل هیئت از رو این رصد معلوم کرده اند و چهل و هشت صور که بر فلک هشتم ست از انها مرکب اند و تفصیل آن
صور در فصل با موحده مع سین مهمله مذکور شد مرافعه دعوی پیش حاکم بردن مروه بالفتح و واو مفتوح کوهی ست در مکهٔ معظمه از منتخب مرثیه بالفتح و کسر ثای مثلثه و فتح
یای تحتانی صفت مرده از کشف و صراح و مدار و منتخب و لسبین مهمله نوشتن و تشدید تحتانی خواندن خطاست مراتب سته باصطلاح صوفیان اول احدیت که اعتبار
ذات فقط ست و بعالم غیب نیز مسمی میگردد و بقول بعضی وحدت که مسمی بتعین اول و برزخ کبری و قابلیت محض میشود و ثانی واحدیت که اعتبار ذات ست باسماء و صفات
تفصیلاً ثالث ارواح مجرده که عبارت از عقول عالیه و ارواح بشریه است رابع ملکوت که حاوی نفوس سماوی و بشریه است و آنرا عالم مثال هم گویند خامس عالم ملک که
کنایه از اجسام و اعراض باشد و بعالم شهادت نیز مسمی میگردد و سادس عالم انسان کامل که محل جمیع مراتب ست مراتب چهارگانه شریعت و طریقت و معرفت و حقیقت
مرغان اولی اجنحه بضم الف و کسر لام و فتح الف و سکون جیم و کسر نون و فتح حاء مهمله طائران صاحب بازوها و این کنایه است از فرشتگان مرکبات امتزاجیه
از یازده تا نوزده و غیر امتزاجیه از بست و یک تا نود و نه مرتقی بالضم و کاف مکسور بلند کننده و بالا رونده مروی بالفتح و واو مکسور روایت کرده شده مرطی بالفتح
اشتر لیکن در شرح نصاب یافته نشده مردم آبی نوعی از حیوان آبی ست که بصورت انسان میباشد سفید پوست و بغایت نازک اندام مرتشی بالضم
و شین معجمه مکسور رشوت ستاننده از منتخب مرتی مروت و رعایت مربی پرورش کننده و بفتح باء موحده و در آخر الف بصورت یا پرورده شده و انچه
از قسم میوه در شیره و قند پرورده کنند مرضی بفتح اول و کسر سوم صیغهٔ اسم مفعول بمعنی پسندیده و بضم میم و فتح را و تشدید ضاد معجمه مفتوح و در آخر الف بصورت
یا بمعنی پسندیده مری بفتح میم و کسر را مهمله و یاء مشدد بروزن امیر جسمی لحمی ست بصورت روده اندرون گلو که راه آب و طعام ست

وقصبهٔ ریه که منفذ سوم ست بالای مری مذکور ست و بمعنی گوارا و هضم و بضم میم و تشدید را و مهمله چیزی ست که بفارسی آنرا آبکامه و جبنده کامخ نامند و نان آبی باشد
که در آن نخله مطبوخ انداخته ترش کنند و بکسر میم و یای مجهول در فارسی بگوشه ابن و ستیزه و همبرابری کردن باکسی در مرتبه از منتخب و بحر الجواهر و کشف و برهان صریح و لطائف
و کنز مرتضوی بضم میم و فتح تا و فتح ضاد معجمه منسوب بمرتضی علی کرم الله وجهه بر نفظیکه در آخر آن الف مقصوره باشد چون یای نسبت در آخر آن آرند الف را بواو
بدل کنند در عربی یای نسبت را مشدد خوانند و در فارسی مخفف مراعی بضم میم و کسر عین مهمله رعایت کننده و نگهبانی و چراننده و بفتح میم سبزه زار هاکه ستوران را
دران چرانند و بمعنی چرانده شدگان و بمعنی رعایت ها نیز آمده مردی بکسر میم و کسر دال بمعنی خلاپنی چوبی دراز که ملاحان کشتی را بدان رانند از منتخب مربع طول
هر چیز چهار گوشه که طولش از عرض آن زیاده باشد مرئی بفتح میم و سکون را و کسر همزه بمعنی دیده شده این صیغهٔ اسم مفعول ست از رویت در اصل مرءوی
بود بر وزن مفعول واو و یا در یک کلمه بهم آمدند واو را یا کردند و یا را در یا ادغام ساختند و ماقبل یا را بکسر بدل کردند برای مناسبت یا مرئی شد مرائی بضم میم
و خودنما و این صیغه اسم فاعل ست از ریا که مصدر قلیل الوقوع از باب مفاعله است اصل مرائی بروزن متقارب بود ضمه بر یا ثقیل بود انداختند اهل عرب
بجهت التقای ساکنین که یا و تنوین شد یا را حذف کنند و فارسیان بجهت عدم استعمال تنوین حذف یا نمی کنند مرجان جنوبی قسمی از مرجان که از طرف جنوب
و جزایر سراندیب آرند مرجان مرسوبی نوعی از مرجان که تیره رنگ و ناقص باشد مرکب تقییدی آن مرکب را گویند که صفت موصوف باشد چون
رجل قائم یا مضاف الیه چون غلام زید درین هر دو صورت موصوف مضاف مقید بصفت خود و مضاف الیه خود ست مرطوبی شخصی فربه بلغمی مزاج
که فربهی او بدون اسباب ظاهری باشد مرائی بفتح میم و کسر ثای مثلثه جمع مرثیه مرگی بالفتح و کاف فارسی بمعنی وبا از مصطلحات فصل میم
مع زای معجمه مزکی بضم میم و فتح زا و تشدید کاف مفتوح و در آخر الف بصورت یا زکوه داده شده و پاک کرده شده از منتخب مزایا بالفتح افزونیها جمع مزیت که بمعنی
افزونی و فضیلت ست مجازاً بمعنی عطایا و انعامات مستعمل می شود مزیب بضم میم و فتح زای معجمه و تشدید تحتانی مفتوح و بای موحده زیب داده شده
و این لفظ صناعی ست ماخوذ از زیب که کلمهٔ فارسی ست از عالم مزلف و مشدد و مطیب مزاحمت بفتح حای مهمله تنگی نمودن بر کسی از منتخب مزلت
بفتح میم و کسر زای معجمه و تشدید لام لغزیدن و بفتح زای معجمه جای لغزیدن مزخرفات بضم میم و فتح دوم و سکون معجمه و فتح رای مهمله جمع مزخرف بمعنی در وغهای
که مثل راست آراسته شده باشند از صراح وغیره مزیت بفتح میم و کسر زای معجمه و تشدید یای تحتانی مفتوح افزونی و زیادت و فضیلت از منتخب و موید و صراح
و بضم میم و فتح زای معجمه و تشدید تحتانی روغن زیت مالیده شده و در بعض نسخ توقیعات کسری بجای این لفظ مزین نوشته است و همین اصح ست مزجات بالضم
اندک و بی اعتبار از کنز و میر نور الله در شرح گلستان نوشته که مزجات صیغهٔ اسم مفعول ست تا و تانیث از زجا و تزجیه مثل اعلا و تعلیه بمعنی چیزی را بسهولت از جائی بجائی
بردن چون متاع قلیل بسهولت از جائی بجای برده میشود لهذا متاع قلیل را بضاعت مزجات گویند مؤلف گوید بر تقدیریکه از ازجا باشد که باب افعال ست
در اصل مزجیه بود بر وزن مکرمه یا بجهت فتح ماقبل الف گشته مزجات گردید چونکه لفظ بضاعت بسبب وجود تا مؤنث لفظی ست لهذا لفظ او را مزجات که
صیغهٔ مؤنث ست صفت آوردند مزاولت چیزی را با چیزی قرین کردن از کشف و در کنز در چیزی کوشیدن و در صراح رسیدن بکاری
مزاحفات بضم میم و کسر حای مهمله و فتح فا جوری که در ارکان زحاف واقع شده باشد و زحاف بکسر اول باصطلاح عروض افتادن و ساقط شدن یک حرف یا دو حرف
از رکن اصلی بحری یا زیاده شدن حرفی بر رکن اصلی مزکت بالکسر و کاف فارسی نیز مکسور و تای فوقانی بمعنی مسجد از جهانگیری مزدوج بالضم و دال مهمله و واو
مفتوح و جیم همسر بن و بهم آمیخته شده و باصطلاح اهل بدیع بمعنی مثنوی مزاج بکسر آمیزش و باصطلاح اطبا کیفیتی که از آمیختن چیزها بهم رسد مثلاً آنکه رنگ
که از آمیختن برگ تنبول و کتهه و چونه پیدا شود و سرشت و طبیعت انسان را همین سبب مزاج گویند که کیفیتی از امتزاج عناصر اربع بهم میرسد مزیج بکسر میم
و یای مجهول و جیم عربی امالهٔ مزاج مزج بالفتح و جیم آمیختن از منتخب مزاح بکسر میم و حرف دوم زای معجمه و در آخر حای مهمله با هم خوش طبعی کردن و بالضم میم

خوش طبعی از منتخب و صراح بالضم و بالکسر مصدر است بمعنی لاغ و خوش طبعی کردن مزید بفتح زیادتی و افزونی و افزون کرده شده و در صورت معنی اول و دوم مقصد نیست
و بمعنی سوم اسم مفعول است از زاد و یزید زیاده که اجوف یائی باشد شل باع و بیع از منتخب و کشف مزره بضم میم و فتح زاء معجمه و تشدید راء مهمله مفتوح زره پوش مزادن بفتح و در
دال مهمله توشه دان و بضم میم زیاده کرده شده از لطائف مزعفر بضم میم و فتح زاء معجمه و سکون عین مهمله و فتح فا زعفرانی و زرد رنگ و نوعی از پلاؤ شیرین که برنج آن
بزعفران وغیره رنگ کنند مزامیر بفتح میم اول نی های که آنرا مینوازند جمع مزمار بالکسر که بمعنی نای است از منتخب و در عرف جمع ساز مطربان را گویند مزدور بالضم
مرکب است از لفظ مزد که بمعنی اجرت است و کلمهٔ ور که بمعنی صاحب و خداوند است بجهت رفع ثقل ما قبل واو را ضمه داده واو را ساکن کردند و بفتح میم که مشهور است
خطاست از برهان مزور بروزن منور آنچه از قسم غذای برای تسلی بیمار پزند و طعام نرم که مریض را دهند و بکسر واو مکر و فریب کننده و دروغ گو مزمار بالکسر نی که آنرا
مینوازند از منتخب و شرح نصاب مزریخت و صلب از صراح مزار بفتح جای زیارت اکثر اطلاق این لفظ بر قبر کنند از منتخب مزمز بکسر میم اول و فتح میم دوم
ساز عود که می نوازند از منتخب و در لطائف بمعنی بربط نیز نوشته که مخفف مزمار است که بمعنی نای باشد مز بالفتح و تشدید زاء معجمه بکیدن و بالضم مزه ترش شیرین
بهم آمیخته که آن را بفارسی میخوش گویند و بالکسر بمعنے افزونی از منتخب و در خیابان نوشته که مز بالضم در عربی لذتیست که از امتزاج ترشی و شیرینی بهم رسد مزارع بضم میم
و کسر راء مهمله زراعت کننده و کشاورز و بفتح میم جمع مزرعه که بمعنی جای کاشتن و دیه کوچک است مزاد کردن متاع نرخ متاع بالا کردن از مصطلحات مزالف بفتح میم
و کسر لام جاهای انبوه و جای جمع شدن از منتخب مزاحف بضم میم و کسر حاء مهمله باصطلاح عروض رکن غیر سالم یعنی رکنی که در آن تغیر شده باشد مزیف بروزن
منور معشوق صاحب زلف و خط و این تصرف فارسی زبانان متعرب است محمد اسحق شوکت گوید بیت مزلف تیغ خامه ام زرنجت سیاه ** سواد شام مزاهم خط لب
جام ست ** از بهار عجم و در مصطلحات بمعنے معشوق نوخط و در چراغ هدایت نوشته که مزیف لغتیست صناعی فارسی زبانان متعرب که بطریق صیغه عربی آورده اند مأخوذ
از زلف که لفظ فارسی است از عالم نزاکت که از لفظ نازک تراشیده اند مزخرف بضم میم و فتح دوم و سکون خاء معجمه و فتح راء مهمله و فا آراسته و زر اندوده و دروغ
که شل راست آراسته کرده شده باشد از صراح و منتخب مزاق بفتح میم و کسر لام جاهای لغزیدن مزدک بالفتح نام مردی در غایت فصاحت و کیاست در زمان
پدر نوشیروان مذهب اباحت بعضی اشیا اختراع کرده چون نوشیروان پادشاه شد مزدک را با رفیقانش بقتل رسانید و این اسم بزاء فارسی اصح است از برهان وغیره
مزال بضم لغزش و جای لغزش مزیل بضم میم و کسر زاء معجمه و تحتانی معروف و دور کننده آثار چیزی مزاحم بکسر حاء مهمله تنگی بر کسے کننده و رنج رساننده و انبوهی کننده
مزدحم بضم میم و سکون زاء معجمه و فتح دال و فتح حاء مهمله از دحام کرده شده و بکسر حاء مهمله از دحام کننده و انبوهی کننده مزمن بالضم و میم ثانی مکسور دیرینه و کهنه و بمعنی
لنگ و برجا مانده شونده و کسیکه دست و پایش از حرکت و رفتار باز مانده باشد از منتخب و مهذب و لطائف وغیره مزین بضم میم و فتح زاء معجمه و تشدید تحتانی مفتوح
آراسته و بکسر تحتانی مشدد و در بحر مجاور و بعضی عربان حال بمعنی حلاق که در عرف آنرا حجام گویند مزن بالضم باران از منتخب و در شرح نصاب بمعنی ابر و در صراح بمعنی ابر سفید
مزیدن بفتح مکیدن از برهان مزدلفه بضم میم و فتح دال مهمله و لام مفتوح و فا نام جای بمکه معظمه مزبله بالفتح و باء موحده و لام هر دو مفتوح جای سرگین
انداختن و جای نجاست انداختن این اسم ظرف است مأخوذ از زبل بالکسر که بمعنے سرگین است از منتخب و کشف مزابله بفتح میم و کسر باء موحده جاهای نجاست
و جاهای سرگین انداختن این جمع مزبله است مزدوجه بالضم و دال مهمله و واو و جیم عربی هر سه مفتوح همقرین شده و بهم آمیخته شده از منتخب مزاوده بفتح
از صراح و کشف و منتخب و لطائف مزلقه بالضم و لام مکسور و بعده قاف لغزش دهنده از منتخب مزلفه بالضم و لام مکسور و فا نزدیک آورده شده و فراهم آورده
و انبوه کرده شده از منتخب مزرفه نام یکی از آلات جولاهه مزی بفتح مخفف مزیت بمعنے زیادت و افزونی از کنز وغیره

فصل سین مهمله

مع زاء فارسی مژگان بالضم و بالکسر جمع مژه است گاهی بر مفرد استعمال شود و در اصل بفتح زای فارسیست مگر بسکون رای مشتهر مستعمل گردیده مسیح کاشی گوید بیت چشمی ز امن از مژگان
بر کباب دل ** آتش نم که بال سمندر شکسته است ** از مصطلحات مژده بالضم و بالکسر بشارت خبر خوش از برهان و کشف مدار مژدگانی بکاف فارسی چیزی و نقدیکه بمژده رسان دهند از مصطلحات

مسار وقت شام از منتخب و لطائف **مستثنی** بالضم و تاء فوقانی مفتوح و سکون ثاء مثلثه و فتح نون بیرون آورده شده و خارج
کرده شده و جدا کرده شده صیغهٔ اسم مفعول ست از استثنا اصل او ثنا بمعنی چیز را ممتاز کردن و باصطلاح نحویان آن چیزیکه بیرون کرده شده باشد از حکم ما قبل بغیر
الا یا بانچه در معنی الاست از کنز و منتخب و غیر آن **مسیحا** لقب حضرت عیسی علیه السلام بدانکه در قرآن مجید بلفظ مسیح واقع ست پس زیادت الف تصرف فارسیان
باشد از بهار عجم و در رسالهٔ معربات نوشته که مسیحا معرب مشیخاست که بشین و خاء معجمه باشد بمعنی مبارک در زبان سریانی **مستوفا** تمام گرفته شده و الف بن نقطه الف
یا هم مینویسند **مسمی** بضم میم و فتح سین مهمله و میم ثانی مشدد مفتوح نام کرده شده یعنی صاحب نام **مسبحان ملاء اعلی** بضم میم و فتح سین و تشدید باء موحده مکسور و کسر نون
فتح میم و فتح لام و کسر همزه که بصورت الف ست و فتح الف و سکون عین و فتح لام و در آخر الف بصورت یا تسبیح کنندگان گروه برتر و این کنایه است از فرشتگان **مسجد اقصی**
و در آخر الف مقصوره بصورت یا اسم بیت المقدس که مسجدیست در شام **مسلوب** بر وزن مغلوب بوده شده از منتخب و کنز **مستوجب** بالضم و فتح تاء فوقانی و کسر جیم سزاوار
و لائق از کنز **مستطاب** بالضم خوش آمده و پاکیزه و لذیذ اسم مفعول از استطابت ماخذ این طیب است از منتخب و کشف و لطائف **مستحب** دوست داشته شده
از منتخب و لطائف و باصطلاح فقها آن فعل از عبادات که رسول صلی الله علیه و آله و سلم ثواب آن بیان فرموده اند یا گاهی خود کرده باشند **مستجاب** جواب داده
از منتخب و مجازا بمعنی قبول کرده شده مستعمل **مستجیب** اجابت کننده از لطائف **مستصعب** بسکون صاد مهمله و کسر عین مهمله دشوار داننده از لطائف
مسیلمه کذاب بضم میم و فتح سین و سکون تحتانی و کسر لام نام کافری که بزمان رسول الله صلی الله علیه و سلم دعوی نبوت کرده بود **مستودعات**
بالضم و تاء فوقانی مفتوح و سکون واو و فتح دال مهمله و عین مهمله امانتها از منتخب و در شمسی چیزهای امانت داشته شده **مسامحت** بضم میم اول و فتح میم دوم
و حاء مهمله با هم کار آسان گرفتن و گاهی تجرید کرده بمعنی آسان کردن کار کسی و آشتی و آسانی کردن و سهل گرفتن و دلیر و چیزی را سهل پنداشته توجه بآن نکردن
مشتق از سمح بالفتح که بمعنی جوانمردی و آسان گرفتن ست از منتخب و لطائف و کشف **مسالمت** بفتح میم و سکون سین و فتح همزه که بصورت الف و فتح لام
بر وزن منقبت بمعنی درخواستن انچه که بعض مردم نادانند بر وزن متانت خوانند خطاست **مساهمت** بضم میم و فتح ها بمعنی مشارکت از منتخب **مسالمت**
با هم صلح کردن و آشتی از صراح **مستعلیات** حروفیکه خواندن آنها زبان را بجانب اعلی بردارد و بعضی نوشته که سر زبان بکام رود و آن هفت حرف ست صاد و ضاد
و طاء و ظاء و خاء معجمه و غین معجمه و قاف و حروف منخفضه سوای اینهاست **مساهلت** بضم آسان گرفتن و سهل پنداشتن از منتخب و مجازا بمعنی سستی کردن نیز
مستعمل **مست** بالضم غم و اندوه گاه از برهان و بهار عجم **مسکرات** بالضم و کاف عربی مکسور آنچیزها که نشه و مستی آرد مثل شراب و بنگ و امثال آن
مستلذات بالضم و لام مفتوح و ذال معجمه مشدد چیزهای مرغوب که بدان لذت گیرند **مسافت** بفتح دوری بیابان و این ماخوذ ست از سوف بالفتح که بمعنی بو گرفتن
چون راهبر در بیابان راه گم میکند خاک آنجا گرفته میبوید و معلوم می کند که در راه راست ست یا راه را گم کرده پس بکثرت استعمال نام دوری میان منازل و غیره شد
از منتخب و صراح و کنز **مساحت** بکسر میم پیمودن زمین از منتخب و کشف و صراح و بهار عجم و بحر الجواهر و لطائف و بفتح میم خطاست **مساعدت** بضم میم
و فتح سین و فتح عین مهمله یاری کردن از کنز **مسخنات** بضم میم و فتح سین و خاء معجمه مشدد مکسور و نون گرم کنندگان از کنز **مسواة** بالکسر بیخه باشد که بدان زمین
زراعت راست کنند از شرح نصاب **مسحات** بالکسر و حاء مهمله بیلی که بآن از زمین گل کنند از منتخب و در شرح نصاب بمعنی بیلچه **مسارعت** با هم شتابی و جلدی
نمودن **مساومت** حرف چهارم واو با کسی درنگ کردن در بیع برای گران فروختن و دقت نمودن در خریدن و فروختن از منتخب **مساوات**
بضم میم بر وزن ملاقات برابر کردن و برابر آمدن از کشف و منتخب و کنز **مسکنت** بالفتح و کاف مفتوح بر وزن منقبت مفلسی از شرح نصاب **مسئولات** آن مقدمات
که در واقعات موجود باشد و اکثر مردمان از ان اطلاع نباشد **مسکت** بضم میم و کسر کاف خاموش کننده **مستنبطات** بضم میم و سکون سین
و فتح فوقانی و سکون نون و فتح موحده و طاء مهمله و فوقانی جاهای بیرون آوردن چیزی و بیرون آورده شده ها این جمع مستنبط ست

اسم ظرف و اسم مفعول ست از استنباط و این ماخوذ از نبط که بمعنی آب برآمدن از زیر زمین و چاه است از صراح **مستغیث** بغین معجمه و در آخر ثاء مثلثه فریاد خواه یعنی داد خواه
از منتخب **مستحث** بالضم و حاء مهمله مکسور و تشدید ثاء مثلثه برانگیزنده و بفتح حاء مهمله برانگیخته شده از لطائف **مستغاث** بالضم کسیکه از و دادرسی خواهند **مستحدث** بالضم و حاء مهمله
ساکن و فتح دال مهمله چیز نو پیدا کرده شده و بکسر دال مهمله چیز نو پیدا کننده از منتخب **مستخرج** بکسر راء مهمله بیرون آورنده و بفتح راء بیرون آورده شده **مسیح** دوست
و بسیار پیمایش کننده زمین بمناسبت این دو معنی لقب عیسی علیه السلام زیرا که آنحضرت دوست حق بودند و از باعث تجرد اکثر بسیر و گشت میبودند و بمعنی دروغگو
و بمعنی آنکه یک چشم و یک ابرو نداشته باشد بمناسبت این دو معنی لقب دجّال نیز ست و بعضے گفته اند که لقب دجّال **مسیح** ست بر وزن سکین و مسیح ست بر وزن
صبیح لقب عیسی و مسیح بمعنی پاره و نقره و زر بی سکه که سکه اش فرسوده شده باشد از منتخب و لطائف **مسح** بالفتح دست مالیدن و جماع کردن از منتخب **مساح**
بالفتح و تشدید سین بسیار پیمایش کننده زمین از منتخب **مستلح** بالضم تکین **ماسح** بضم میم و کسر سیم دوم آشتی کننده و در کاری باکسی آسانی کننده
و دلیر کننده **مستراح** بالضم و حاء مهمله جای آسایش و فراغت و جای راحت و مجازاً گاهی پایخانه نیز مراد باشد چرا که آن هم جای آسایش و فراغت ست و لفظ مستراح
بالفتح مرکبست از لفظ مست و لفظ راح که بمعنی مست شراب ست پس مستراح باضافت مست بسوی راح بمعنی مست شراب ست چنانکه ملا نظامی در سکندرنامه این را
بنظم در آورده
بزمت دنیا گفته مصرعه که هم مستراح ست هم مستراح **مستروح** بالضم و راء مهمله ساکن و واو مکسور آسوده شونده و بوی خوش برنده و بفتح واو جای آسایش در مصدر
استرواح ست تعلیل نکرده اند بر اصل خود گذاشته اند از صراح و کنز **مستقبح** بقاف و موحده و حاء مهمله زشت و بد اسم فاعل از استقباح **مسطح** بضم میم و فتح سین مهمله
و فتح طاء مشدد و حاء مهمله پهن و گسترده شده **مسلح** بضم میم و فتح سین مهمله و کسر لام مشدد و حاء مهمله سلاحدار و صاحب سلاح **مسخ** بالفتح و خاء معجمه برگردانیدن صورت
بصورتی دیگر که بدتر از صورت نخستین باشد و رفتن مزه چیزی از منتخب و سیزده چیز ست که حق تعالی بسبب افعال بد ممسوخ گردانید و اول فیل که مرد لوطی بود دوم
خرس که کودکان را فریفته میکرد سوم خرگوش که زنی بود از حیض غسل نکردی چهارم کژدم که غماز بود پنجم سوسمار که غارتگر بود ششم خوک که خلاف امر پیغمبر کارها
کردی هفتم روباه که دزد بود هشتم باخه که زانی بود نهم زاغ که متکبر بود دهم ماهی که سوگند دروغ خوردی یازدهم گنجشک که مال حرام میخورد دوازدهم موش منی بود که با جرات
نوحه کردی سیزدهم بوم که تغییر مذهب خود کرده و بعضے بست و نه نوشته والله اعلم بالصواب **مسلخ** بالفتح میم و فتح لام جای پوست کشیدن چهارپایان و گاهی مجازاً بمعنی ذبح
کردن حیوانات **مسلوخ** گوسپند بی پوست کنده شده **مسیخ** بیمزه از صراح **مستمند** بالضم اندوهگین و غمگین مجازاً بمعنی حاجتمند و این مرکبست از مست بالضم که بمعنی غم و اندوه
باشد و کلمه مند بمعنی صاحب خداوند کذا فی البرهان و در خیابان نوشته که مستمند بالضم حاجتمند چه مست بالضم بمعنی حاجت ست **مستبعد** بکسر عین دور خوانده و
دور شمرده و بفتح عین دوری جسته شده و دور شمرده شده و بمعنی بعید و دشوار مستعمل میشود **مسد** بفتحتین رشته در خت و ریسمان لیف خرما و ریسمان پشم اشتر از منتخب **مسعد** بضم میم
و سکون سین و فتح فوقانی و سکون سین مهمله دوم و کسر عین مهمله نیکبختی و سعادت جوینده و یاری خواننده از منتخب **مستزاد** بالضم و زاء معجمه زیاده کرده شده و نوعی
از شعر که در آخر هر مصرعه کلمه زیاده از وزن آورند از لطائف **مسترد** بالضم و راء مهمله مفتوح و دال مهمله مشدد باز پس داده شده و واپس داده شده از منتخب **مساعد**
بضم میم و کسر عین مهمله یاری دهنده **مسهد** بر وزن منور بیدار کرده شده **مسند** بالفتح تکیه گاه و بالش بزرگ از منتخب و بهار عجم و لطائف و بالضم و نون مفتوح روزگار
و زمانه و بسیر خوانده و حرام زاده و چیزیکه بآن تکیه داده باشند خبر را و چیزیکه نسبت بآن داده شود و کسیکه پناه باو برده شود و باصطلاح نحویان خبر را مسند و مبتدا را مسند الیه گویند
و فعل نیز مسند میشود چنانچه در ضرب زید ضرب مسند ست و زید مسند الیه **مستبد** بالضم و باء موحده مکسور تنها بکاری استاده شونده از منتخب **مستجد** بالضم و تاء فوقانی
مفتوح و کسر جیم ماخوذ از جدید ست از لطائف **مستند** بالضم و تاء فوقانی مفتوح و فتح نون چیزیکه بآن پشت داده شود و کسیکه پناه باو برده شود از منتخب و
بکسر نون پشت بچیزی دهنده و پناه جوینده از لطائف **مستعد** بساختگی و آمادگی چیزے دارنده از منتخب **مستعاد** بالضم و تاء فوقانی مفتوح و عین مهمله و دال مهمله
سود و نفع گرفته شده و این صیغه اسم مفعول ست از استعاده که ماخوذ ست از عائده که بمعنی سود و نفع باشد چنانکه در صراح ست و نظیر این مستفاد ست ماخوذ از فائده

مستفاد بالضم و فا و دال مهمله فائده گرفته شده و آنچه که بطریق فائده حاصل شده باشد مسترشد بالضم و شین معجمه مکسور راست وی خواهنده و رهنمائی طلب کننده
و بمعنی مرید مستعمل مسحر بالکسر و را مهمله مفتوح و دال مهمله آلتیست آهنی که بدان در جرم سوراخ کنند از شرح نصاب مستلذ بالضم و لام مکسور و ذال معجمه مشدد لذت گیرنده
و مزه یاب مسخر بضم میم و فتح سین مهمله و خاء معجمه مشدد مفتوح رام و فرمان بردار کرده شده و مطیع از منتخب مستقر بالضم و قاف مفتوح و تشدید را مهمله جای قرار
و مستقر الخلافه در عهد اکبر پادشاه لقب بلده آگره بود مستور پوشیده شده و پوشانده این صیغه اسم مفعول بمعنی اسم فاعل نیز آمده کما قال الله تعالی حجابا مستورا از
منتخب مستجیر بالضم و جیم مکسور پناه جوینده و زنهار خواهنده از منتخب و در لطائف بمعنی پناه پناه دهنده نیز آورده مستعار بعاریت گرفته شده اسم مفعول از استعاره ماخوذ
مستعیر بالضم و عین مهمله مکسور عاریت خواهنده مسمار بالکسر میخ آهنی از بهار عجم و موید مستشار بالضم و حرف چهارم شین معجمه صیغه اسم مفعول بمعنی مشورت
کرده شده یا آنکه با و مشورت کنند و از و صلاح پرسند مستنیر بالضم و کسر نون که حرف چهارم ست طلب روشنی کننده و نور جوینده و بمعنی مطلق روشن نیز آمده
مستجار بضم آنکه طلب امن از و کنند مسیر بفتح اول و کسر ثانی مصدر میمیست بمعنی رفتن و سیر کردن و صیغه اسم ظرف ست بمعنی جای رفتار از منتخب
و لطائف مستبشر شاد شونده و مژده طلب کننده از منتخب مستنکر بد و زشت مستعد بالضم و فوقانی مفتوح و کسر سین مهمله دوم آماده شونده از صراح مستکبر
بالضم و باء موحده مکسور گردن کش و متکبر و مغرور مستمر بضم میم اول و کسر میم دوم و تشدید را مهمله استوار و روان و پیوسته و دایم از منتخب مستظهر بالضم
و سکون ظاء معجمه و کسر ها یاری خواهنده و قوی پشت شونده از منتخب مسم بضم اول و فتح سین و میم ثانی مشدد مفتوح میخهای آهن و نقره و غیره کوفته شده مسکر
بضم میم و سکون سین مهمله و کسر کاف هرچه که نشه و مستی آرد مستبصر بکسر صاد مهمله بینا دل شونده از لطائف مستطر بروزن معطر بمعنی پوشیده مستنصر یکی
از خلفای عباسیه مستدیر بضم میم و کسر دال هرچه گرد باشد و مدور مسفر بضم میم و فتح فا روشن و سفید از منتخب و غیره مسجور بجیم پر و مالامال از آب از منتخب و صراح مستتر
بالضم و تاء فوقانی اول مفتوح و فوقانی دوم مکسور پنهان و در پرده شونده و این لفظ بفتح تاء فوقانی دوم خطاست چرا که استتار بمعنی در پرده شدن لازم نه متعدی و ظاهر ست
که صیغه اسم مفعول از لازم نمی آید مستشعر پنهان در دل خو ترسنده مستخبر بضم و کسر باء موحده خبر جوینده مساس بکسر میم و هر دو سین مهمله سودن بدست و جماع کردن
از مدار و کشف مس بالفتح و تشدید سین مهمله بدست مالیدن و سودن بدست و جماع کردن از منتخب و برهان مستانس بضم میم و کسر نون الفت گیرنده و خو گیرنده
از منتخب مسدس بضم میم و فتح سین و تشدید دال مهمله مفتوح شش پهلو و قسمی از اقسام شعر که بر اصل بیت چهار مصراع افزوده باشند مسقط الراس بالفتح
و قاف مکسور و طا مهمله مولد و وطنی که در آنجا تولد شود و مسقط بکسر قاف صیغه اسم ظرف ست از نصر ینصر بر خلاف القیاس بمعنی جای افتادن و راس بمعنی سر چون وقت
ولادت اول سر مولود بر زمین می آید لهذا خصوصیت سر کرده تحقیق لفظ مسقط از جاربردی و سعدیه تفتازانی مستوحش وحشت جوینده مستنبط بالضم میم
و سکون سین و فتح فوقانی و سکون نون و کسر موحده و طاء مهمله بیرون آورنده آب علم و مانند آن و بفتح باء موحده بیرون آورده شده و جای بیرون آوردن چیزی
از منتخب مستنباط این لفظ غلط است بجای آن مستنبطات صحیح ست که مذکور شد مسمط بضم میم و فتح سین و تشدید میم دوم مفتوح و طاء مهمله در رشته کشیده شده
و سلک مروارید و در اصطلاح صنعت شعریست که شاعر در سه مصراع یا بیشتر یک قافیه را رعایت کند و مصراع چهارم یا مافوق آنرا بر حالت خود گذارد پس
مربع و مخمس و مسدس و مسبع و مثمن و معشر از افراد مسمط است و مسمط صیغه اسم مفعول ست از تسمیط که بمعنی مروارید در رشته کشیدن باشد چون در صنعت مسمط
در اواخر چند مصراع قوافی متماثل بهم می آرند بهم دارند در رشته کشیدن مناسبتی تمام دارد یا آنکه مسمط از آن گویند که تسمیط در لغت چیزی بفتراک زین بستن ست
چون شاعر چند مصراع خود را با بیت دیگری مربوط و منضم میکند گویا که چیزی بفتراک زین بستن ست مسلط بالضم میم و فتح سین و تشدید لام مکسور برگمارنده کسی بر کسی
و مجازا بمعنی غالب و زور آور و بفتح لام بمعنی شخصیکه او را بر کسی گماشته باشند و مجازا بمعنی مغلوب مستیقظ بضم میم و سکون سین و فتح فوقانی
و سکون را تحتانی و کسر قاف و ظاء معجمه بیدار از منتخب مسبع بضم میم و فتح سین و تشدید باء موحده مفتوح هفت بخش کرده شده و چیزی که

صفت پهلو داشته باشد و نوعی از شعر که هر بند او صفت مصرعه داشته باشد مسرع بضم میم و کسر راء مهمله شتاب کننده و پیک تیز رفتار مستودع بالضم و فتح دال امانت گاه و بکسر دال امانت نگاهدارنده از منتخب مسمع بالکسر گوش و بمعنی دسته میانه دیوار منتخب مستبدع بدیع و عجیب شمرده شده مسامع بفتح میم اول و کسر میم دوم گوشها مستطیع بالضم صاحب استطاعت و صاحب قدرت متتبع بالضم و تاء فوقانی اول مفتوح و تاء دوم ساکن و کسر باء موحده پیروی کننده مستطاع بالضم زیانبردار و مطیع از لطائف مستوسع بالضم و تاء فوقانی مفتوح فراخ از لطائف مساوی الاضلاع بضم چیزی مثلث یا مربع و غیره که همه گوشهای آن برابر باشد مستجمع بضم میم و سکون سین و فتح فوقانی و سکون جیم و کسر میم دوم جمع کننده و فراهم آرنده مسجع بضم میم و فتح سین و تشدید جیم مفتوح سخن با قافیه و نام صنعتی که شاعر شعر را چهار حصه کند بعد رعایت سه سجع حصه چهارم را بر قافیه که بنای شعر بر آن نهاده است تمام کند چنانچه درین بیت حضرت شیخ مصلح الدین سعدی شیرازی بیت بازآ و در چشمم نشین ای دلستان نازنین کآشوب و فریاد از زمین تا آسمانم میرود و همچنین منشی در عبارت سجع رعایت چند سجع در هر فقره نماید مساغ بفتح میم و در آخر غین معجمه جای روانی چیزی و جای روان شدن جوار از منتخب و در لطائف نوشته که ماخوذ از سوغ ست که بمعنی آسان بگلو فرو شدن شراب و طعام باشد مستحیف بالضم و حاء مهمله مکسور ستم کننده از لطائف مستخیف بالضم و خاء معجمه مکسور ترسنده و خوفناک از لطائف مسرف بالضم و راء مهمله مکسور بی اندازه خرج کننده و بیجا خرج کننده از لطائف و منتخب مستغرق بالضم و راء مهمله مکسور غرق شونده و همه را فرا رسنده و بتمام توانائی خود کاری کننده و کامل و بفتح را خواندن خطا از منتخب و مزیل مساق بفتح جای راندن از لطائف و منتخب مسبوق آنکه کسی یا چیزی بر و سابق شده باشد و بمعنی گذشته از لطائف مسترق بالضم و راء مهمله مفتوح دزدیده شده از استراق و بضم میم و سکون ثانی و فتح فوقانی و فتح راء و تشدید قاف به بندگی گرفته شده و سرکرده شده از لطائف و منتخب مستشرق بالضم و سکون سین و فتح فوقانی و سکون شین معجمه و کسر راء مهمله روشن و تابان از لطائف مستوثق بضم میم و سکون سین و فتح فوقانی و کسر ثاء مثلثه استواری گیرنده و استوار مسلک بفتح میم و فتح لام راه و این صیغه اسم ظرف ست از سلوک که بمعنی رفتن باشد از لطائف و منتخب مسالک بفتح میم و کسر لام راهها و این جمع مسلک ست مستهلک بضم میم و کسر لام هلاک شونده مسک نام ساز که بدهن نوازند بدار مسلوک رفته شده و رفتن کرده شده مستمسک بکسر سین مهمله دوم چنگ در زننده از منتخب مسک بکسر معرب مشک که بضم و شین معجمه است و آن دوا و خوشبو معروف ست از منتخب مستاصل بالضم و صاد مهمله مفتوح از بیخ بر کنده شده از منتخب مستاهل بضم میم و سکون سین مهمله و فتح فوقانی و سکون همزه و کسر ها سزاوار و لائق مستذل بفتح ذال معجمه خوار و ذلیل داشته مسال بفتح میم و تشدید لام جوال دوزها و این جمع مسلاست بمعنی سوزن کلان از لطائف مستحیل بالضم و حاء مهمله مکسور محال و ناممکن و از جائی بجائی گردنده و حیله گزار از منتخب و لطائف و غیره مستمال بالضم بسوی خود میل داده شده و تسلی و دلاسا نموده شده از منتخب مستقل بالضم و قاف مکسور و تشدید لام صاحب استقلال و محکم و پا برجا و تنها بکاری استاده شونده و بمعنی اندک شمار کننده از منتخب و لطائف و در مصطلحات نوشته که در استعمال فارسیان بمعنی زن منکوحه و دکانهای زیر خانه که با مالک از کرایه آن منتفع شود مستقبل بالضم و باء موحده مکسور بخیر آرنده و پیش آینده و زمانه آینده که مقابل ماضی و حال ست و بفتح باء موحده و باصطلاح مصوران تصویر دو چشمی که دو چشم و هر دو رخساره دارد در مقابل نیمرخ که باصطلاح مصوران تصویر یک چشمی را گویند مستعجل بالضم و جیم مکسور شتابنده و شتاب کننده از منتخب مسیل بفتح میم و کسر سین مهمله و سکون تحتانی جای روان شدن آب از منتخب مسجل بضم میم و فتح سین و تشدید جیم مفتوح سجل کرده شده و سجل بکسرتین و تشدید لام قباله با جهت از منتخب و گاهی مجازاً بمعنی درست و آراسته مستطیل بالضم و تاء فوقانی مفتوح و کسر طاء مهمله و سکون یاء تحتانی جسم دراز و باصطلاح هندسه جسمی دراز که طول و عرضش برابر نباشد مسلکش امیست از کشف و بهار عجم و غیر آنها مسحل بالکسر و حاء مهمله مفتوح گورخر از شرح نصاب مسئول بالفتح و همزه مضموم و واو ساکن خواسته شده مسلول بالفتح و لام اول مضموم بر کشیده شده و بر آورده شده از منتخب و سیف مسلول بمعنی شمشیر برهنه که بر کشیده شده باشد از نیام و نیز مسلول بمعنی کسیکه او را مرض سل باشد نعوذ بالله منها مستدل بالضم و دال مکسور و تشدید لام طلب دلیل کننده از لطائف مستبد بالضم و دال

بدل گشته و بفتح دال بدل کرده شده از لطائف مسهل بضم و کسر ها دوائیکه شکم را جاری کند مسلسل بضم میم و فتح هر دو سین مهمله بزنجیر بسته شده و باهم پیوند داده شود
وانچه از قسم مقیش مرور عماری و غیره دوزند از منتخب و چراغ هدایت مستهام بالضم سرگشته و حیران از صراح مسموم بالفتح کسیکه او را زهر خورده باشد مسام
بضم و کسر ها شریک و انباز مسام بالفتح سوراخهای بغایت باریک که در تمامی جلد بدن آدمی و غیره زیر هر بن موی باشد و عرق بمجارات اندفاع میشود
این لفظ در اصل مسامم بود جمع مسم که صیغه اسم ظرف باشد از سم که بالفتح بمعنی سوراخ ست پس در صیغه واحد و جمع میم را در میم ادغام کرده مسم و مسام گفتند
سم بالفتح اول و ثانی و تشدید میم واحد ست و مسام بفتح اول و ثانی تشدید میم جمع انست فارسیان بتخفیف میم خوانند مستقیم راست آنکه ضد کج باشد و بمعنی هر چه
که راست استاده باشد مستخدم بالضم میم و کسر دال خدمت خواهنده و بفتح دال کسیکه از و خدمت خواهند مستدام بالضم همیشه و همیشگی خواهنده از منتخب
و صراح مستلزم بکسر زاء معجمه لزوم خواهنده و لازم گیرنده مسلم بضم میم و سکون سین و کسر لام آنکه اسلام دارد و بضم میم و فتح سین و تشدید لام مفتوح باونده آشته شده
و سلامت داشته شده و سپرده شده از منتخب مستنبح طلب ستائی کننده و روشن از لطائف مستتم طلب تمامی کننده و تمام از لطائف مستشیم بالکسر کسر میم
دوم بوینده مستهان بضم میم و سکون سین و فتح تاء فوقانی ذلیل و خوار و سبک در نظر مردم مستهجن بضم میم و سکون سین و فتح فوقانی و سکون ها و فتح جیم مکروه
و زشت و عیب گرفته شده از صراح مستعان بالضم یاری خواسته شده یعنی کسیکه از و استعانت کنند و یاری خواهند مستعین بالضم اعانت خواهنده
و مدد جوینده مستبین بضم میم و سکون سین و فتح فوقانی و کسر موحده تحتانی واضح و روشن و ظاهر و آشکارا از لطائف مسن بکسر میم و فتح سین و تشدید نون
نوعی از سنگ ست که بران کارد و شمشیر تیز کنند بفارسی فسان گویند و این غیر چرخ ست که بهندی سان گویند و بضم میم و کسر سین پیر سالخورده و بضم میم و
فتح سین بمعنی صاحب سنان از منتخب و شرح نصاب و غیره مسکین بالکسر صیغه مبالغه بر وزن مفعیل بمعنی بسیار بحرکت و بی قوت و در قاموس گفته کسیکه تنگدستی و فقر
او را از حرکت و قوت باز داشته باشد و اهل شرع مسکین کسی را گویند که هیچ ندارد و فقیر کسی را نامند که آن قدر مال نداشته باشد که زکوة بران واجب شود مساکین
بفتح جمع مسکین مسکن بالفتح و کسر کاف خلاف قیاس چراکه این صیغه اسم ظرف ست از باب نصر ینصر بمعنی جای سکونت و مقام و بمعنی بفتح کاف نیز گفته اند موافق قیاس
از جار بردی و منتخب و غیره و بضم میم و کسر کاف مشدد تسکین دهنده و فرونشاننده مسمن بضم اول و فتح میم دوم بر وزن محکم بمعنی فربه آرزوی و خلقت و بر وزن معظم فربه
کرده شده و بکسر میم دوم فربه کننده از منتخب مسلمان اگرچه تحقیق لفظ مسلمان کما حقه دشوار مگر آنچه بفقیر میسر شده اینست نوشته اند که مسلمان در اصل
مسلم مان بود و مان بمعنی مانند یعنی مانند مسلم چنانچه آسمان که مرکبست از لفظ آس و لفظ مان چون فارسیان حرف آخر لفظ اول و حرف اول لفظ آخر از یک جنس باشد یکی را
حذف کنند لهذا از مسلم مان یک میم را حذف کرده مسلمان شد و این تقدیر مرکب از لفظ عربی و فارسیست و بعضی گویند که مسلمان جمع مسلم است بطریق فارسی مثل مومنان جمع مومن
لیکن بمعنی واحد مشهور ست چنانچه حور که جمع حورا ست بمعنی واحد شهرت دارد جمع آن حوران آرند همچنین جمع مسلمان مسلمانان آرند ظاهر هر دو توجیه کور کما حقه صادق نمی آیند
چراکه بهر دو وجه سکون سین ثابت میشود و حال آنکه هیچ جا در اشعار متقدمین و متاخرین سین مسلمان بسکون واقع نشده بلکه همه جا مفتوح ست حق آنکه در لفظ
مسلمان که بضم میم و فتح سین لفظ فارسیست و لفظ مسلم که کلمه عربیست اتفاقا ماده متحد افتاده چنانچه در خلب و خلاب که اول بضمتین عربی ست بمعنی وحل
و ثانی فارسی و اسوار بالضم عربیست بمعنی بر اسپ نشیننده و اسوار بالفتح فارسی پس ضرور نیست که مسلمان از اسلام ماخوذ باشد بلکه فارسی محض ست و مفرد است
نه مرکب و واحد ست نه جمع و الله اعلم بالصواب مستحسن بضم میم و سکون سین و فتح فوقانی و سکون حاء مهمله و فتح سین مهمله و در نون بمعنی نیکو شمرده شده و پسند
نموده شده و بکسر سین دوم نیک پندارنده مسئله بفتح میم و سکون سین و فتح همزه که حرف سوم ست و فتح لام در خواستن و پرسیدن چیزی که از ان چیز
مردم پرسند و در مردم پرسیده شود و محل پرسیدن در مقدمات عقلی و نقلی این لفظ بفتح اول و ثانی و فتح لام بدون همزه نیز درست است از منتخب و غیره و بعضی مردم که بسکون
سین و بدون همزه خوانند خطا و غلط ست مستبه بفتح میم و سکون سین و کسر فوقانی و سکون ها از الفاظ صحیحه نیست بمعنی مستیز یعنی ستیزه کن از لطائف و بضم میم و سکون و فتح فوقانی در عربی

طعمه طیور شکاری شل باز و جره و شکره مستحاضه بالضم زنیکه اورا زیاده از ایام حیض خون آید مستح یکشنبه خم دوشاب مسرجه بفتح میم و سکون سین و فتح را مهمله و جیم
چراغدان از کنز مستمره بضم میم و سکون سین مهمله و فتح فوقانی و کسر میم و تشدید را مهمله بمعنی روان و استوار و دائمی از منتخب مسیحه بضم میم و کسر سین مهمله و یا معروف
جیم فارسی مخفف موسیچه و آن جانوریست سفید مشابه بقمری و بعضی صوره را گویند از برهان مدار مستطاعه بالضم قدرت داشته شده و دسترس داشته شده مسازره برابر آمدن
از صراح مسوده بضم میم و سکون ثانی و فتح واو و تشدید دال بمعنی سیاه و مجازاً بمعنی نوشته و آنچه اول سرسری نوشته باشند تا بار دیگر آن بصفا و خوبی نویسند
این لفظ ماخوذ از اسود است که بر وزن افعال ست چرا که هر لفظی که در آن معنی لون باشد اکثر از باب افعلال می آید چنانکه احمرار و اخضرار و اصفرار و اسوداد و در کلام الله
شریف نیز لفظ مسوده از باب افعلال واقع شده و از لبشر احد هم بالانثی ظل وجهه مسودا و هو کظیم و آنچه که بعض مسوده گویند بضم میم و فتح سین و تشدید واو خطاست
چرا که لفظ مسوده از باب تفعیل در کلام عرب مستعمل نشده بعضی محققان فرموده اند که اینهمه تقریر مذکور درست نمی آید چرا که مسوده بتشدید دال در کلام مجید بمعنی
مطلق سیاه ست نه بمعنی سیاه کرده شده و نه بمعنی نوشته شده پس مسوده بضم میم و تشدید واو درست باشد و فتح سین چرا که تسوید بمعنی نوشتن که مصدر است در کلام
اکابر و ثقات بسیار آمده اگرچه اسم مفعولش در کلام عرب نیامده و آنچه بعضی مسوده گویند بفتح میم و فتح سین و سکون واو غلط ست و آنکه بعضی مسوده بر وزن
مسئله گویند آن نیز غلط ست مست گذاره ست که مستی او از حد گذشته باشد مستانفه بضم اول و کسر نون آنچه سر نو گیرند و آغاز کنند و رام و آهسته جگسو استاده شونده
و مجاز بمعنی جدا و علیحده نیز آمده از صراح و منتخب و غیره مسبحه بضم میم و فتح سین و کسر موحده مشدده و حا مهمله انگشت شهادت که آنرا سبابه نیز گویند از کشف مستکره
بضم میم و کسر را مهمله و ها ملفوظ مکروه و ناخوش و زشت داننده چیز را مسترخی بکسر خا معجمه سست و فرو هشته شونده از منتخب مستقصی بضم و قاف و صاد مهمله نهایت
چیزی رسنده مستولی بالضم و تا فوقانی مفتوح بر کسی دست یابنده و غلبه کننده مسمی بضم میم و کسر سین و تشدید تحتانی به کرد و او و به افعال از کشف محی بفتح میم
و سکون سین و کسر حا مهمله نوعی از موزه که صلحا و امرا در پا کنند مستقضی بالضم و ضاد معجمه مکسور روشنی گیرنده و روشنی خواهنده مستوفی بالضم و تا فوقانی
مفتوح و کسر فا تمام را فرا گیرنده و سر دفتر اهل دیوان که از دیگر محاسبان حساب بگیرد از کشف و غیره مستلقی بالضم و قاف مکسوره قفا خوابنده یعنی پشت بر بستر گذارنده و یا در
کنند مستسقی بضم میم و کسر قاف آب خواهنده بر نوشیدن صاحب مرض استسقا چون در بعض اقسام استسقا تشنگی بسیار باشد لهذا صاحبش را مستسقی گویند مستعد بکسر عین مهمله
درخواست کننده از کنز مستوی بالضم برابر و هموار از لطائف مساوی بالضم میم برابر و بفتح جمع سیئه که بمعنی بدی و گناه است از کشف مستکفی کفایت خواهنده
در هر کار و نام خلیفه بغداد مستغاثی بضم و غین معجمه و ثا مثلثه بمعنی فریاد و داد خواه صحیح باشد بدو وجه یکی آنکه مستغاث صیغه اسم مفعول ست بمعنی کسیکه از و داد خواهند
و آن حاکم باشد یا تحتانی که در آخر لفظ مستغاثی ست برای نسبت باشد یعنی منسوب بمستغاث و منسوب بمستغاث داد خواه باشد و وجه دیگر آنکه مستغاث صیغه مصدر میمی باشد چرا که
مصدر میمی بر وزن صیغه اسم مفعول مطرد می آید و یا تحتانی برای نسبت یعنی منسوب باستغاثه یعنی آنکه یا تحتانی برای فاعلیت باشد در نیصورت مستغاثی بمعنی استغاثه کننده باشد
چنانچه کسبی بمعنی کسب کننده باشد فافهم مسلی بضم میم و فتح سین مهمله و تشدید لام مکسور باز دارنده از تسلیه که بمعنی غم از دل بردن ست بهمین مناسبت نام اسپ عم ست از دکان آسمان که
تفصیلش در مجلی گذشت و بکسر میم و تشدید لام مکسور نام در ختیست که صاحبش چنان پندارد که کسی سوزن کلان در بدنش میخلاند از شرح نصاب مساعی بفتح میم و کسر عین مهمله نیها
و شتاب کردنها جمع مسعاة که مصدر میمیست بمعنی سعی مسترضی بضم میم و کسر ضاد معجمه رضا جوینده و خوشنودی خواهنده و بفتح ضاد معجمه راضی و رضامند **فصل میم**
مع شین معجمه مشتها بضم مرغوب و در لطائف بمعنی آرزو مشرب بفتح میم و فتح را مهمله آشامیدن و جای آشامیدن از منتخب و بمعنی مذهب و دین و این مجاز است بسبب
مناسبت انتفاع معنوی از وی و بالکسر پیاله و کوزه مشوب بفتح میم و ضم شین معجمه و سکون واو و موحده بر وزن مفعول آمیخته شده و مخلوط از منتخب و لطائف و کشف
مشارب آشامیدنها و جایهای آشامیدن مشاورت بضم میم و فتح واو و مشورت کردن از منتخب مشایعت بضم میم و فتح تحتانی و عین مهمله مفتوح بلی کسی
یاری کردن و پیروی نمودن و چند قدم همراه کسی رفتن برای رخصت از منتخب و کشف مشاکلت بضم کاف همشکل بودن و مانند شدن از منتخب

مشتهیات بضم میم و سکون شین و فتح فوقانی و فتح ها و بعده تحتانی اشیاء مرغوب و آرزو داشته شده مشکات بالکسر طاقچه فراخ که در آن چراغ و قندیل گذارند رسم الخط صحیح این لفظ مشکوة بواو و تا مدور است مگر بخواندن الف خوانده میشود و همین حال وارد لفظ صلوٰة و زکوٰة و حیٰوة در اینجا بجهت افاده عام بالف و تا مدور نوشته شد از منتخب و کشف و غیره مشرقات بضم میم و کسر را چیزهای روشن و کنایه از ستارگان مشتوت بدو تای فوقانی پراگنده و مجازا آثارها جامه قبل از بافتن مشموم عطرها و چیزهای خوشبو که بوئیده شوند مشتت بضم میم و فتح شین معجمه و تای فوقانی مشدد مفتوح و بعده فوقانی دیگر پریشان و پراگنده و منتشر مشیت بفتح میم و کسر شین معجمه و تشدید تحتانی مفتوح خواهش از منتخب و کنز مگر استعمال این لفظ مخفف گشته بمعنی خواهش و مرضی حق تعالی و در خیابان نوشته که مشیت اراده الهی است پس بعضی مشیت خاص است از اراده چنانچه از امام جعفر صادق علیه التحیات مرویست که از بعضی اراده های الهی انبیا و اولیا را خبر میشود بخلاف مشیت که از آن انبیا و اولیا را اطلاع نباشد مشائخ بفتح میم و کسر همزه که حرف چهارم است پیران این جمع شیخ است خلاف القیاس از منتخب و غیر آن و نیز بجای دیگر در منتخب نوشته که مشایخ جمع مشیخه است و مشیخه جمع شیخ است پس از این ثابت شد که مشائخ جمع الجمع شیخ است عجب که در عرف مشائخ را بر شخص واحد اطلاق کنند و برای جمع الف و نون ملحق کرده مشائخان گویند مشک را کافور کرد یعنی موی سیاه را سفید کرد از مؤید مشهد بالفتح جای حاضر شدن و شهادتگاه و قبرستان شهیدان و نام شهری در ایران که در زمانه قدیم آن را طوس میگفتند چون مزار شریف حضرت علی بن موسی رضا علیه السلام در آن شهر واقعست لهذا آن را مشهد مقدس گویند مشید بفتح میم و کسر شین معجمه گچ کرده شده و مجازا بمعنی استوار و محکم کرده شده و بضم میم و فتح شین و تشدید یای مفتوح هم گچ و چونه محکم کرده شده و بکسر یای مشدد گچ و چونه محکم کننده و این ماخوذ از شید است که بفتح بمعنی گچ و چونه از منتخب مشک بید نوعی از هفتده انواع بید که گل آن خوشبو باشد آنچه که بعض شاعران مشک بید بمعنی چوب سیاه بسته اند و حال آنکه چوب سخت مشک بید سیاه نمی باشد غالبا بمناسبت لفظ مشک که سیاه باشد چنین تجویز کرده اند مشعر بالضم و عین مهمله مکسور خبر رساننده و بالفتح و عین مهمله مفتوح جای قربانی حج و در مکه جای موی تراشیدن حاجیان و جای عبادت از منتخب و صراح مشاعر بفتح میم و کسر عین جاهای عبادت حاجیان و جاهای قربانی کردن جمع مشعر و آنچه مشاعر بمعنی [illegible] شهرت گرفته در کتب لغات معتبر یافته نمیشود مگر صحیح بجای آن مشارع بالفتح میم و کسر را مهمله بمعنی راهها جمع مشرعه که اسم ظرف ماخوذ از شرع که بمعنی راه کشادن است مشتشد بر وزن [illegible] متحیر ماخوذ از تشدد [illegible] زبانان عربی دان است از بهار عجم مشجر بر وزن منور جامه که نقوش صور درختان داشته باشد از منتخب مشکور پسندیده و ستوده از منتخب مشار بضم اشارت کرده شده از مؤید مشاهیر بالفتح جمع مشهور و مجازا بمعنی بزرگان و نامداران مشیر بضم میم و کسر شین معجمه صاحب مشورت از مؤید و مدار و در لطائف بمعنی مشورت کننده و اشارت کننده مشهر بکسر ها شهرت دهنده و بفتح ها شهرت داده شده مشهر بر وزن منور شهرت داده شده مشمر بضم میم و فتح شین و تشدید میم مکسور دامن میان بر زننده برای دویدن و بفتح میم دوم عبارت از اسپ تیز رفتار مستعد دویدن از شرح خاقانی مشوش بضم میم و فتح شین و واو اول تشدید و کسر [illegible] پریشان کننده و بفتح واو پریشان کرده شده از منتخب مشمش بکسر هر دو میم و سکون شین معجمه زردآلو و آن را خوبانی نیز گویند و آن میوه ایست شیرین از منتخب مشت و [illegible] کنایه از امر دشوار از مصطلحات مشط بالضم و بالکسر شانه که آن را در موی و غیره کشند از منتخب و شرح نصاب مشاع بضم میم و عین مهمله مشترک و تقسیم ناکرده و آشکارا و فاش کرده شده از لطائف و منتخب و اکثر استعمال آن در زمین است چنانکه در مدار نوشته که مشاع زمین مشترک که قسمت کرده شده نباشد مشارع [illegible] میم و کسر را مهمله بمعنی راهها جمع مشرع که اسم ظرف باشد ماخوذ از شرع که بمعنی راه کشادن است مشبع بضم میم و سکون شین و فتح با موحده و عین مهمله سیر کرده شده و فتح و ضمه و کسره آنقدر بر خوانده شود که الف از فتحه و واو از ضمه و یا از کسره پیدا شده باشد مشعشع و مشعشعه بضم میم و فتح هر دو شین معجمه و هر دو عین مهمله و سکون [illegible] آمیخته از صراح مشتاع بضم میم و سکون شین و تای فوقانی و عین مهمله آشکار کرده و فاش کرده شده از منتخب مشنع بضم میم و فتح شین و تشدید نون مفتوح و عین مهمله بد [illegible] ملامت کرده شده مشرف بضم میم و سکون شین معجمه و کسر را مهمله بلند و بر بالا شونده و خبردار نویسنده که بالای نویسندگان متعین شود یا از خیانت ایشان خبردار بوده باشد و قریب و مستعد شدن ظهور امری از خیر یا شر از منتخب و شمسی و لطائف و نیز در لطائف مسطور که بفتح را اول و سوم بمعنی جای بلند

و با و اول مضموم و ثانی مفتوح و را مشدد و بزرگی داده شده مشعوف بعین مهمله شیفته و عاشق و محب از منتخب و صراح مشغوف بغین معجمه کسیکه اندرون پرده دلش چیزی رسیده باشد از صراح و منتخب مشاق بفتح میم و تشدید قاف تخفیفها این جمع مشقت ست و بفتح میم و تشدید شین بسیار مشق کاری کننده مشفق بضم میم و کسر فا مهربانی کننده و ترسنده بر کسی و مهربانی از منتخب و صراح مشتق بضم اول و سکون دوم و فتح فوقانی و تشدید قاف و فارسیان بتخفیف هم آرند لفظی از لفظ گرفته شده از صراح مشتوق بضم میم و فتح شین و تشدید واو مکسور آرزو در آورنده کسی را و بفتح واو مشدد آرزو در آورده شده از منتخب و بفتح میم و ضم شین بر وزن مفعول بمعنی شائق و اگر مخفف معشوق خوانده شود هم درست ست مشبک بضم میم و فتح شین و تشدید موحده مفتوح و کاف عربی هر شی که در آن سوراخ سوراخ باشند بهندی آن جالی گویند مشک بالضم و بالکسر هر دو طور صحیح ست چرا که اهل فارس بکسر میم و اهل ماوراء النهر بضم میم خوانند و مسک بالکسر سین مهمله معرب آنست از رشیدی و بهار عجم مشنگ بضم میم و فتح شین بر وزن تفنگ نوعی از غله و بمعنی دزد و راهزن از برهان مشترک باصطلاح اهل لغت لفظی که دو یا زیاده از دو معنی دارد و آن لفظ را برای هر معنی وضع کرده باشند و علاقه از علاقهای مجاز در آن یافته نشود چنانکه جاریه که بمعنی کنیز و آفتاب و کشتی و از همین قبیل لفظ عین که برای بسیار معنی ست مشاکل بضم میم و کسر کاف مانند شونده و همشکل شونده و نام بحریست از نوزده بحور عروض از منتخب و ذخیره آن مشتمل بضم میم اول و کسر میم دوم گرداگرد فراگیرنده و بر بالای چیزی محیط شونده از منتخب مشتعل بضم میم و کسر عین مهمله شعله زن و سوزان برافروخته مشتغل بضم میم و کسر غین معجمه مشغول شونده و بمعنی روی گرداننده چنانچه درین بیت بیت ز سودای جانان بجان مشتغل * بذکر حبیب از جهان مشتغل * در مصرعه اول بمعنی مشغول شونده و در مصرعه ثانی بمعنی روی گرداننده یعنی بسبب عشق معشوق بجان و دل مشغول مانده ام از ته دل و صدق جان خود اهل او هستند و بیاد او از جهان روی گردانیده اند لفظ اشتغال از باب افتعال ست که بتغیر صله معنی آن متغیر میشود چنانکه لفظ رغبت که بمعنی خواهش ست چون صله آن عن آید بمعنی اعراض گردد چنانکه در حدیث من رغب عن سنتی فلیس منی همچنین لفظ اشتغال را هرگاه بلفظ از که ترجمه عن ست استعمال کنند معنی آن روی گردانیدن بود شرح بوستان از عبد الواسع مشتمال بضم و لای و بالشی که کشتی گیران بر بازوی خود ها با هم مشتمال نمایند از بخت گیر مشمول از همه سو فرا گرفته شده و احاطه کرده شده از منتخب مشام بفتح میم اول و تشدید میم دوم بگردد استعمال فارسی بتخفیف میم خوانده میشود بمعنی قوت شامه که در منتهای بینی و مقدم دماغ ست در حقیقت این لفظ صیغه جمع ست که بمعنی واحد استعمال یافته مشام در اصل مشامم بود جمع مشمم که صیغه اسم ظرف ست از شم که مصدر ست بمعنی بوئیدن پس در صیغه واحد و جمع میم را در میم ادغام کرده مشم و مشام ساختند مشعر الحرام بفتح میم و سکون شین و فتح عین و ضم را مهمله یکی از جاهای قربانی حج در مکه معظمه و یکی از مقامهای عبادت از صراح چه شعیره قربانی حج را گویند مشئوم بفتح میم و سکون شین و ضم همزه و سکون واو بر وزن مقسوم بمعنی منحوس صحیح ست چه این صیغه اسم مفعول ست از شئام بشام شود که مهموز العین باشد و مشوم بر وزن مقول نیز جائز ست و آنچه که در عوام شهرت یافته که مشوم ست بفتح میم و سکون یای تحتانی و ضم شین و سکون واو غلط ست چنانکه صاحب ضیع در تعریف کلمه یا بمعنی اشارت نموده ست و صاحب فرهنگ الاغلاط نیز همین تحقیق کرده و صاحب صراح نوشته که عامه مشوم گویند مشعل بفتح اول کلیم تجلی که موسی علیه السلام را در وادی ایمن از تاریکی ظاهر شده بود مشعل کشان قومیست از کفار از بهار عجم گویند که ایشان مشعل را کشته بجای تاریک جامه دختران انداخته بجنب پسران دام کنند که هر یکی جامه بردارد صاحب آن جامه در نکاح او باشد مشائین بفتح میم و تشدید شین معجمه و کسر همزه که حرف چهارم ست جمع مشائی که صیغه نسبت ست مثل حداد یا مبالغه مثل قتال چون یا بعد الف زائده واقع شده بهمزه بدل شده مشائی گردید چون بیا و نون جمع کردند مشائین شده و مشائین طائفه ست از حکما که در ادراک حقائق بسیار اشیاء مشی و رفتار بدلائل میکنند یعنی بدلائل و علامات بمقصود فائز میشوند مشحون پر کرده شده از منتخب مشت زن کشتی گیر چه معمول کشتی گیران که قبل کشتی بر دوش و بازوی خود مشت زنی کنند تا بدن سخت و استوار شود از خیابان مشرقین بفتح قاف عبارت از مشرق و مغرب بدانکه مشرق و مغرب را دو مشرق گفتن بنا بر تغلیب ست و تغلیب آنرا گویند که یک شی را که غالب ست از دو شی که با هم مقابل باشند غلبه داده اطلاق آن بر دیگری نموده هر دو را باسم شی غالب تثنیه نمایند چنانکه مشرق و مغرب را مشرقین گویند بلحاظ شرافت طلوع از مشرق و شمس و قمر را قمرین گویند

بلحاظ آنکه شمس در محاوره عرب مؤنث سماعی ست و قمر مذکر پس مذکر از مؤنث غالب و اشرف ست و والدین بلحاظ آنکه والد بہ نسبت والده غالب و اشرف ست چرا که
نسبت پسر بہ پدر تعلق دارد یا آنکه مشرقین بجهت آن گویند که مشرق دو هستند یکی مشرق صیفی که مطلع اطول الایام باشد دیگر مشرق شتوی که مطلع اقصر الایام
باشد پس بعد میان مشرق شتوی و صیفی بلحاظ درجات کره ارض سه هزار و یکصد و سی و هفت کروه پا و بالا میشود والله اعلم بالصواب **مشک بر زخم**
افشاندن کنایه از تازه کردن زخم و آزار رسانیدن چرا که زخم از مشک تباه میشود **مشک در شراب کردن** کنایه از بیهوش کردن از چه رهبت **مشابه**
بضم میم و فتح ها ماه بجای چیز دادن و ها بهانه از منتخب و خیابان **مشاهده** بضم میم و فتح ها دیدن و باکسی در جای حاضر بودن از منتخب و لطائف **مشوره** بفتح میم و ضم
شین و سکون واو صلاح پرسیدن و کنگاش و باین معنی بسکون شین و ضم واو نیز آمده از صراح و منتخب و قاموس و بفتح واو چنانکه مشهورست بموجب نمیرسد و این خارج
موافق وجه اول تعلیل پسند نموده **مشرفه** بضم میم و فتح شین و کسر رای مشدده نامه و رساله که از طرف شخص اعلی باشد بسوی ادنی **مشرع** بفتح جای آب خوردن از
لطائف **مشافهه** بفتح فا بعده ها هوز و بعده تا فوقانی که بوقف ها شده ست بر وزن مفاعله روبرو شدن و رو برو سخن گفتن از منتخب و کشف و کنز **مشنز**
بالکسر ظرفیکه از آن آب خورند از منتخب و لطائف **مشاعره** بضم میم و فتح عین بر وزن مفاعله باهم شعر خواندن **مشعره** بالفتح جای شعر خواندن از کشف **مشغله** بالفتح و غین
معجمه شور و غوغا و کار و بار از کشف و منتخب و شرح نصاب **مشیمه** بفتح و یای معروف پوست تنک که بر بچه وقت ولادت پیچیده میباشد و نام پرده ششم از هفت پرده های
چشم از کشف و منتخب و صحاح و غیره **مشار الیه** بضم میم و تنوین ضمه بر رای مهمله کنایه از معتبر و ترجمه این لفظ اشارت کرده شده بسوی او یعنی انگشت نما و در خیابان وغیره
نوشته که چون شخص معززی عزت رام مردم بهیگر باشاره مینمایند لهذا بمعنی کسیکه بجاه و جلال رسد که مردم بسوی او بانگشت اشاره کنند **مشعله** بالفتح و بالکسر بمعنی مشعل
از شمسی **مشاطه** بفتح و تشدید شین زن شانه کش که موی زنان را شانه کردن و عروسانه آرایش دادن پیشه او باشد و بالضم خطا است از منتخب و کشف و بهار عجم و بعضی نوشته که مشاطه استعمال
فارسیان بتخفیف نیز آمده اگرچه کم آمده و در عرف حال دلاله را نیز گویند از خیابان و چراغ هدایت **مشتری** بالضم اکثر بمعنی خریدار و گاهی بمعنی فروشنده نیز آید و نام ستاره که بر فلک ششم
هست اهل تنجیم او را سعد اکبر دانند و از او قاضی فلک نیز گویند بقار سی برجیس و بهندی برسپت نامند و خانه او قوس و حوت و شرف او سرطان و باصطلاح کیمیاگران مهوسان مشتری
بمعنی ارزیز است که بهندی رانگ گویند **مشکوی** بالضم و کاف عربی مضموم و واو مجهول بتخانه و مجازاً حرم سرای امرا و ملوک از سروری و برهان و جهانگیری و مؤید و کشف و در برهان بالفتح
نیز گفته ست **مشتی** بیای مجهول کنایه از اندک مقدار و بمعنی جماعه قلیل **مشقی** تخته و کاغذ که بر آن مشق حرف کرده باشند **مشوی** بالفتح و کسر واو بمعنی بریان از منتخب **مشی**
بفتح میم و سکون شین رفتن بنرمی از منتخب و شرح نصاب **مشتهی** بالضم و حرف سوم تای فوقانی و ها مکسور خواهش کننده و آرزومند و بمعنی اشتها پیدا کننده غلط ست
چرا که این متعدی بیک مفعول است و برای معنی اشتها پیدا کننده مشهی صحیح باشد **مشهی** بضم میم و فتح شین و تشدید یای مکسور صیغه اسم فاعل است متعدی بدو مفعول بمعنی
آرزو دهنده یعنی اشتها پیدا کننده از تشهیه که مصدر است از تفعیل و باب تفعیل از ناقص بر وزن تفعله می آید **فصل میم مع صاد مهمله مصلا** بضم
میم و تشدید لام مطلق جای نماز و عیدگاه هر شهر خصوصاً عیدگاه شیراز که آن جای است بغایت خوش و خرم و سیرگاه **مصطفی** برگزیده شده از منتخب و صا
کرده شده ای مصفا از صفات فی میمه بشری از فردوس اللغات و غیر آن **مصاب** بضم میم مصیبت زده و رنج رسیده شده **مصائب** بفتح میم و کسر همزه
حرف چهارم ست و بای موحده مکروهات و شدائد و رنجها از کنز بدانکه همزه مصائب مبدل از یاست خلاف القیاس کما فی زبدة الصرف **مصب** بفتحتین و تشدید
بای جای ریختن آب و غیره **مصاعب** بفتح میم و کسر عین دشوار بها و جاهای دشوار **مصیب** بضم میم و کسر صاد و تحتانی و موحده نیک رسنده بحقیقت
کاری یا چیزی و صواب یابنده از کشف و لطائف **مصافات** بضم میم و حرف چهارم فا دوستی و اخلاص از منتخب و کشف و کنز **مصابرت**
بفتح موحده صبر کردن از منتخب **مصفات** بالکسر و حرف سوم فا آنچه بآن چیزی صاف کنند و بپالایند از صراح **مصمت** بضم میم و سکون
صاد و فتح میم دوم و تای فوقانی آگنده میان خلاف مجوف و بمعنی هندمل و زخمیکه از اندرون پر شده هر دو لب آن بهم آمده می شود و بمعنی

اسپ یکرنگ و بروزن مجلس بمعنی خاموش کرده شده از منتخب و شرح نصاب و کنز **مصارعت** بضم میم و فتح رای مهمله کشتی گرفتن و باهم یکدیگر را بر زمین کوفتن
از منتخب و کنز و غیر آن **مصلحت** بفتح لام صلاح کار مقابل مفسده از صراح و منتخب **مصاهرت** بضم میم و فتح ها داماد کردن و خسر کردن این از هر دو جهت باشد
از صراح **مصادمت** باهم آسیب و صدمه رسانیدن **مصلح** بضم میم و سکون صاد و کسر لام و حای مهمله بصلاح و نکوئی آرنده **مصالح** بکسر لام جمع مصلحت
فارسیان درین مقام مصلحت را بمعنی مصلح که صیغه اسم فاعل است استعمال نمایند چرا که مصالح را بمعنی اسباب و سامان چیزی مستعمل کنند از بهار عجم وغیره و در منتخب نوشته که
مصالح بمعنی چیزها که بدان اصلاح چیز باد هند ضد مفاسد و در چراغ هدایت مصالح بمعنی ضروریات عمارت مثل چوب و خشت و آهک نیز نوشته و عبد الواسع در شرح بوستان
نوشته که مصالح بفتح لام مقلوب اصلح است از قسم محال بمعنی حاصل و همچنین مواجب بمعنی اوجب صیغه جمع نیست و نزد مؤلف غالب آنست که اصلح در اصل ما اصلح به باشد
یعنی آنچه مصلح باشد چیزی را میتوان گفت که مصالح جمع مصلح باشد که بضم میم و کسر لام صیغه اسم فاعل است از اصلاح چنانکه مطافل و مشادن جمع مطفل و مشدن **مصباح** بالکسر و
حای مهمله چراغ و بمعنی پیاله که در آن صبوحی خورند و نام کتاب در نحو از منتخب و کنز **مصابیح** بفتح میم و کسر بای موحده و تحتانی و حای مهمله جمع مصباح که بمعنی چراغ
باشد و نام کتابیست در علم حدیث **مصاعد** بفتح میم و کسر عین مهمله جاهای بلند **مصعد** بالفتح جای بالا بر آمدن و بضم و فتح صاد و کسر عین مهمله مشدد بر جای بلند بر آینده از
منتخب **مصاید** بفتح شکار انداز بیا جمع صید خلاف القیاس چنانکه محاسن جمع حسن است **مصرعه** تند مصرعه خوبی که بیفکر بفیض مبدء فیاض از غیب بر زبان برسد
از مصطلحات **مصدر** بالفتح جای صادر شدن و جای بازگشتن و جای بیرون آمدن و کلمه که از آن افعال و صفات اشتقاق کنند و بضم میم و تشدید دال مفتوحه مقدم
داشته شده و صدر کرده شده یعنی باول و ابتدا آورده شده از منتخب **مصر** بالکسر بمعنی هر شهر که باشد و نام شهر خاص و مصر بمعنی تیزی هر چیز آمده و بمعنی شمشیر و حد میان
دو چیز و بالضم اول و کسر صاد و تشدید رای مهمله بر کاری استاده شونده از منتخب و لطائف و برهان **مصیر** بالفتح بازگشتن و جای بازگشتن ماخوذ از صیر بالفتح که بمعنی گشتن
و میل کردن است کشف و شرح نصاب و منتخب **مص** بالفتح و تشدید مکیدن از منتخب **مصوص** بفتح میم و ضم صاد و در آخر نیز صاد مهمله مرغ بریان که از ادویه گرم مثل کرفس
و زیره و سداب پر کرده در سرکه پرورده باشند از کشف و منتخب **مصدع** بضم میم و فتح صاد و کسر دال مشدد درد سر رساننده و جدا جدا کننده از منتخب **مصراع** بالف
و **مصرع** بدون الف هر دو درست است بمعنی یک تخته در که از الحنت در و طبقه در نیز گویند و بهندی کواڑ نامند و نیمه بیت را از آنجهت مصرع خوانند که همچنانکه از در
دو طبقه هر کدام طبقه را که خواهند باز و فراز توان کرد بی دیگری نتواند بود و چون هر دو طبقه را باهم فراز کنند یک در شد از بیت نیز هر کدام مصرع را که خواهند بی دیگری
بیت نتواند بود از منتخب و بهار عجم و عروض سیفی **مصرع** بضم میم و فتح صاد و تشدید رای مهمله مفتوح و عین مهمله مصرع آورده شده **مصنع** بالفتح و نون مفتوح و هم
مضموم و عین مهمله قلعه و کاریز و آبگیر و حوض از منتخب **مصاقع** بفتح میم و کسر قاف جمع مصقع بالکسر که بمعنی فصیح و بلیغ است از منتخب **مصاف** بفتح
میم و تشدید فا جمع مصف که بفتحتین و تشدید فا اسم ظرف است بمعنی جای صف زدن اگر چه معنی لفظ مصاف جاهای صف زدن است لیکن مجازاً بمعنی
جنگ و مقام جنگ مستعمل میشود و بضم خطاست و لفظ عربی که حرف آخر آن مشدد باشد فارسیان بتخفیف خوانند چنانکه در قد و خد پس فای مصاف را در فارسی
بتخفیف خواندن درست باشد از حل لغات و مدار و خیابان **مصاحف** بفتح میم و کسر حای مهمله جمع مصحف **مصحف** بالضم و بالکسر چیزی که در صحیفه ها و رساله ها
جمع کرده شود از منتخب و لطف گوید بمناسبت همین معنی مستعمل است بمعنی قرآن مجید و بضم میم و فتح صاد و تشدید حای مفتوح لفظیکه بتغییر نقاط لفظ دیگر شود چون
از غید عید و از توشه بوسه **مصارف** بفتح میم و کسر را جمع مصرف که بالفتح است بمعنی محل صرف کردن **مصروف** باز گردانیده شده **مصرف** بفتح میم و کسر را
اسم ظرف بمعنی جای خرج کردن و بضم میم و کسر را صیغه اسم فاعل بمعنی صرف کننده **مصداق** بالکسر آلة الصدق و مجازاً آنچه موافق چیزی باشد و بمعنی گواه و گواهی نیز از
منتخب و بمعنی دلیل راستی سخن و چیزیکه از امر دم راست دارند از زبدة الفوائد و کشف **مصقول** روشن و صاف کرده شده **مصیقل** بضم میم و فتح صاد
و سکون یا و قاف مفتوح روشن کرده شده و از زنگ و تیرگی پاک کرده شده و بکسر قاف روشن کننده و صاف کننده از منتخب و این ثلاثی است

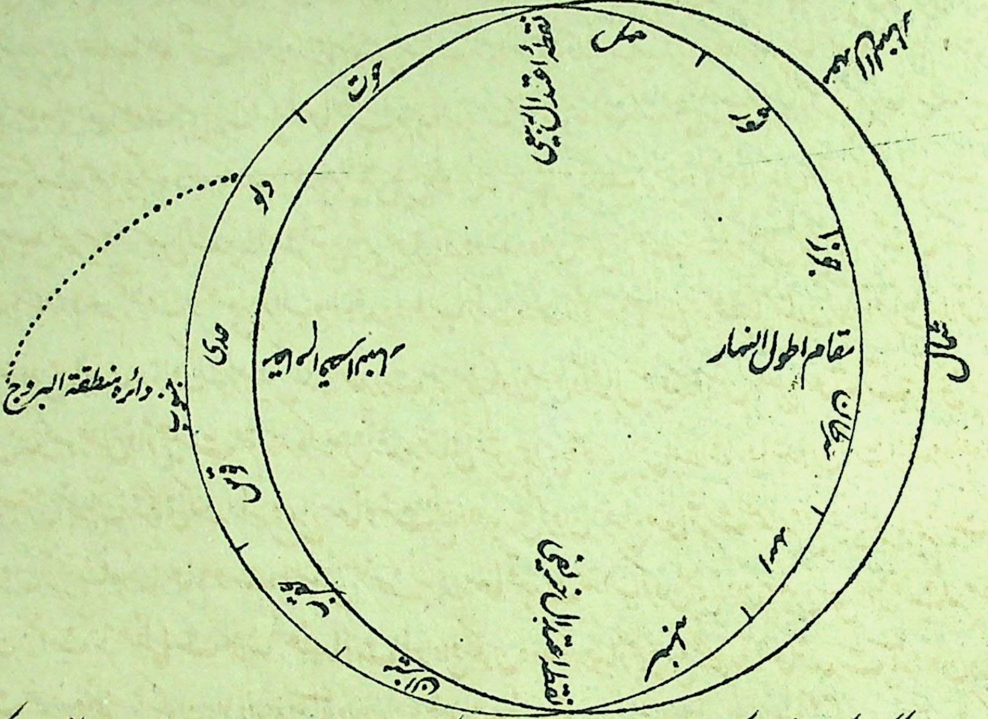
ملحق برباعی بزیادت یا مصاقل بفتح میم وکسر قاف جمع مصقله است مصون بفتح میم وضم صاد وسکون واو بروزن مقول یعنی نگاه داشته شده ومحفوظ واو
کسانیکه مضون نویسند وخوانند بزیادت همزه میان صاد وواو غلط محض ست زیرا که اجوف ست ماخوذ از صون و مهموز العین مصران بالکسر تثنیه مصر کنایه
از کوفه وبصره از شرح خاقانی مصادره بضم تاوان جرم ستانیدن وتاوان دادن از منتخب وکنز مصطبه بفتح میم وسکون صاد وفتح طاء مهمله وفتح باء کوچه
میخانه از مدار ودر قاموس نوشته که مسطبه بالکسر میخانه وبصاد مهمله وبضاد معجمه هر دو آمده مصوره قوتیست که صادر میشود از دی خطوط اعضاء وشکلهای آنها یعنی
این قوت باذن خالق هر جزو منی را میپوشاند صورت عضوی بر وجهیکه مقتضای نوع صاحب منی باشد پس اگر منی مختلط از دو نوع باشد حیوان متولد از ان با
هر دو نوع من وجه مشابهت میکند چنانچه بغل یعنی استر که هم شکل فرس مینماید وهم شکل حمار مصافحه بضم میم وفتح فاء وحاء مهمله دست بهمدیگر گرفتن بوقت ملاقات واین
قائم مقام معانقه است از منتخب وغیر آن مصرعه ریخته کنایه از مصرعه بهتر بی تکلف که بی محنت فکر موزون شده باشد از بهار عجم وچراغ هدایت مصرعه پیچیده عبارت
از مصرعیکه مضمونش دقیق باشد مصرعه برجسته مصرعه بهتر که بی تکلف وبی محنت فکر بفیض مبدء فیاض از غیب بخاطر رسد از مصطلحات مصقله بالکسر التثلیث آهنی
که بدان کارد وشمشیر وآئینه فولادی را از زنگ پاک نمایند وروشن کنند از کنز مصلے بضم میم وفتح صاد وکسر لام مشدد نماز گزارنده ودرود بر نبی فرستنده ونام اسپ دوم از ده
اسپان که از همه مقدم باشد واز اول موخر وتفصیلش وتحقیق لفظ مجلی گذشته وبضم میم وفتح صاد وفتح لام مشدد نمازگاه وجای نماز گزاردن ودر اصطلاح فقها بمعنی
عیدگاه است وگویند که مصلے شیراز یعنی عیدگاه آنجا فضای نفیس دارد چنانچه سیرگاه اکثر خلائق آنجاست مصری منسوب بمصر وانچه که مردم نبات را مصری گویند
غلط نگر بوجهی جایز هم میگردد که سابق در ملک عرب نبات بهتر سوای مصر از هند وغیره نمیرسید چون چیزی که بسبب ملکی مخصوص باشد اسم آن ملک به یاء نسبت بدون یاء نسبت
اسم آن چیز میگردد چنانچه ظرف چین را چینی وسیب گستان را ترکی ونمک سانبهر را سانبهری وعلی هذا القیاس مصطلے بضم میم وسکون صاد وفتح طاء وکاف عربی مفتوح
ودر آخر الف بصورت یا صمغیست زرد رنگ که رومیاشهرت گرفته لهذا درینجا نوشته شد مصطفوی بدانکه این لفظ بزیادت واو خطاست چراکه در لفظ مصطفے ومرتضی الف را
که خامس بود حذف کرده یاء نسبت می آرند درین صورت مصطفی ومرتضی هر دو بیاء معروف صحیح بود ومرتضوی ومصطفوی بزیادت واو خطا باشد چنانکه باکثر مقام در کلام
خواص وعوام واقع ست مگر چون در تصانیف ثقات بسیار آمده است لهذا چندان محل تعریض نیست از چار برد ودیگر کتب ورسائل فصل میم مع ضاد معجمه
مضے ما مضے بضم هر میم وفتح هر دو ضاد معجمه بمعنی گذشت انچه گذشت مضاء بفتح روانی ودر گذشتن از منتخب وغیر آن مضراب بالکسر انچه بدان ساز را نواز نداز
کنز مضاربت مال بکسی دادن برای تجارت که نفع آن بشرکت باشد از منتخب مضاجعت باهم یکجا خفتن از کشف وکنز مضادت بضم میم وتشدید
دال مهمله باهم ضد بودن وباکسی دشمنی کردن مضافات بضم متعلقات ومنسوبات مضاهات بضم میم بچیزی مانند شدن از منتخب مضلت بفتح
میم وکسر ضاد معجمه وتشدید لام مفتوح جای گمراهی وزمین که در وراه گم شود از صراح مضج بضم میم وکسر ضاد معجمه وتشدید جیم بانگ وناله کننده از لطائف ومنتخب
مضمر بضم میم دوم مفتوح در دل داشته شده وپنهان وپوشیده ماخوذ از ضمیر بمناسبت آنکه ضمیر هر کسی پنهان باشد وبضم میم اول وفتح ثانی وتشدید میم
دوم مفتوح اسپ تیز رفتار وباریک میان وبمعنی اسپ فربه نیز آمده از منتخب وغیر آن مضار بفتح میم وتشدید راء مهمله جمع مضرت که بمعنی گزند ونقصان است
مضمار بالکسر صیغه اسم آله از ضمر که بفتح است وضمر در لغت بمعنی لاغری است ومعمول عربان چنان است که اول اسپانرا فربه کنند وبعده بتدریج بمیدان
میگردانند پس عرق از بدن اسپان جاری میشود وقدری بتین ریاضت لاغر میشوند وباین مناسبت مضمار میدانرا گویند که دران اسپانرا دوانند از شرح بیشی
شرح مقامات حریری ومؤید مضامیر جمع مضمارست که بمعنی میدان ریاضت اسپان باشد مضطر بالضم وطاء مهمله مفتوح ضرر رسیده ومجازاً بمعنی بی اختیار وبیچاره
از منتخب واین صیغه اسم مفعول باشد از اضطرار که از باب افتعال ست بدانکه هر مصدریکه از باب افتعال باشد وفاء کلمه ضاد معجمه یا صاد مهمله واقع شود تاء افتعال را بطاء
مهمله بدل کنند چنانچه در اضطراب واضطرار واصطبار که در اصل اضتراب واضترار واصتبار بود مضر بضم وفتح ضاد وراء مهمله نام پدر قبیله از عرب

وبضم میم وکسر ضاد و تشدید را ضرر رساننده و بفتح میم و فتح ضاد و تشدید را جای گزند و جای تنگی از منتخب مضجع بالفتح و جیم مفتوح خوابگاه از کشف و منتخب مضاجع
خوابگاهها مضیع بضم میم و کسر ضاد معجمه ضایع کننده مضارع بضم میم و کسر را مهمله شریک و شبیه از منتخب و مانند شونده از صراح و مضارع اسم فاعل ست از مضارعت
که بمعنی مشابهت باشد و صیغهٔ مضارع را ازان مضارع گویند که مشابهت دارد باسم فاعل در حرکات و سکنات و عدد حروف و صفت نکره چون رجل یضرب و
ضارب و دخول لام ابتدا چون ان زیدا لیضرب و لضارب و مشابهت دارد باسم جنس در عموم و خصوص یعنی چنانچه اسم جنس اطلاق کرده میشود و مشترک میباشد
درمیان افراد و مخصص میباشد بلام عهد چون الرجل همچنین مضارع مشترک میباشد میان حال و استقبال و مخصص میباشد بسین و سوف و لام مفتوح و وجه
اشتقاق مضارعت بمعنی مشابهت از ضرع است که گویا اسم فاعل و مضارع از زمانه که بمنزلهٔ ضرع واحد است شیر میخورند پس هر دو اخوین رضاعی باشند و وجه دیگر
آنکه چون مضارعت در حقیقت ماخوذ است از ضرع که بالفتح بمعنی پستان گاو و گوسپند است پس مضارع بمعنی بچه باشد که با بچه دیگر از پستان حیوان واحد شیر
خورد و گویا معنی حال و استقبال دو بچه اند که از لفظ واحد که بمنزلهٔ پستان ست باهم شیر خورنده ای بوجود می آیند درینجا مجازا باطلاق ظرف بر مظروف لفظی را
که معنی حال و استقبال ازان پیدا می آید مضارع نام کردند و مضارع نام بحری ست از بحور اشعار و آن بحر را ازان مضارع نامیدند که مضارع بمعنی مشابه ست
و این بحر نیز به بحر منسرح مشابه ست دران جزو دوم هر یکی ازین دو بحر مشتمل ست بر وتد مفروق و بعضی نوشته که این مشابه ست به بحر هزج درین معنی که در ارکان
این هر دو بحر اوتاد مقدم اند بر اسباب مُضاف بضم میم منسوب و متعلق مضاعف بضم میم و فتح عین دو چند و در اصطلاح صرف هر کلمه که در آخر آن دو حرف
از یک جنس آیند مضائق بفتح میم و کسر همزه که حرف چهارم ست جاهای تنگ از کنز مضیق بفتح میم و کسر ضاد معجمه جای تنگ از منتخب مضحک بالفتح و حای مهمله
مفتوح جای خندیدن و چیزی و کسیکه بر وی خندند و بضم میم و کسر حا خندنده آمده از منتخب و غیره مضمحل بضم میم اول و فتح میم دوم و کسر حای مهمله و تشدید لام مگر در
فارسی بی تشدید لام خواندن ضرر نیست بمعنی نیست و محو شونده و ناچیز و سست از کشف و منتخب و زبدة الفوائد مضمون بمعنی لغوی آن در میان گرفته شده
ماخوذ از ضمن بالکسر مضاده بضم میم و تشدید دال مهمله باهم ضد بودن درین صورت مصدر ست از باب مفاعله و بمعنی چیز مؤنث با یکدیگر ضد کننده و بمعنی صیغه
مؤنث اسم فاعل ست از باب مفاعله مضله بفتح میم و کسر ضاد معجمه و تشدید لام جای ضلالت و گمراهی مضائقه بضم میم و فتح تحتانی نه بکسر آن همچنین هر
لفظیکه بر وزن مفاعله باشد حرف چهارم آن مفتوح باشد بعض مردم از بی التفاتی مکسور خوانند چنانچه مباشرت و مطابقت و مخالفت و مطالعه و معالجه و معانقه و
مکالمه و ملائمت و ملاحظه و مناقشه و مراسله و قس علی هذا البواقی مضغه بالضم و غین معجمه گوشت پاره از صراح و آن مقدار چیزی که در یکبار خاییده شود مضی
بضم میم و کسر ضاد و تشدید تحتانی روشن شونده و روشن کننده اسم فاعل از اضاءت که لازم و متعدی ست مضاهی بضم میم بمعنی مانند و مشابه فصل میم مع طا
مهمله مطایا بالفتح چهارپایه ها که بر پشت آنها سوار شوند مثل اسپ و اشتر و غیر آن و این جمع مطیه است از منتخب و صراح مُطَرّا بضم میم و فتح طای مهمله و تشدید رای
مهمله تازه و تازگی کرده شده و گاهی مجازا بمعنی مصفا و آبدار مَطا بالفتح بمعنی پشت از شرح نصاب مطبب بفتح اول و ثانی و تشدید بای موحده جائیکه طبیب درمان
کند معالجه مریضان نماید مُطَیِّب بضم میم و فتح طا و تشدید تحتانی مکسور بوی خوش دهنده و پاک شونده و بفتح تحتانی پاک و خوشبودار کرده شده مطلب
بالفتح جای طلب و بفتحات ثلاثه نهی از طلبیدن و بضم میم و تشدید طای مفتوحه و کسر لام اسم ابن عبد المناف جد رسول الله صلی الله علیه و آله و سلم مطنت
بضم میم و کسر نون در ناز دهنده و بسیار گو از منتخب مطویات بفتح میم و سکون طا و کسر واو و تشدید تحتانی چیزهای پیچیده شده و مطویات ضمیر کنایه
از اراده ها مطعومات خوردنیها و طعامها مطرات بفتح میم و فتح طا بارانها جمع مطر که بمعنی باران ست مطاوعت فرمانبرداری کردن از منتخب
مطارحات باهم سخن انداختنها و خوشامد و تملقها مطمح جای بلند داشتن نظر از صراح و در منتخب جای افتادن و مجازا بمعنی جای طمع مطرح بالفتح
جای انداختن چیزی و کیسه و ظرف صیادان که صید را گرفته دران نگاه دارند از منتخب و غیره مطبخ بالفتح و بای موحده مفتوح جای پختن و بضم میم و کسر موحده

پخت کننده طعام وآنرا در محاوره باورچی گویند مطبوخ هر چیزیکه آنرا باتش پخته باشند خصوصا دوای جوشانیده شده مطرود بروزن مردود رانده شده از
منتخب مطرد بضم میم وتشدید طای مفتوح وکسر را مستقیم دریک وتیره شونده وپی یکدیگر شونده وبکسر میم وسکون طا نیزه کوتاه که بدان وحوش را زنند وصید کنند
از منتخب وصراح ودر شرح دیوان خاقانی جامه که در زیر جامه پوشند مطر بفتحتین باران ست از منتخب وصراح ومؤید ودر شرح خاقانی مطر بکسر میم وفتح تا نانی
بمعنی تازگی نوشته مطیر بروزن فعیل بارنده ماخوذ از مطر که بفتحتین بمعنی باران ست وبضم میم وفتح طا ویای تحتانی مشدد بمعنی خجلت زده ومصور تصاویر طیور مطار
بفتح پریدن وجای پریدن از لطائف مطرز بضم میم بروزن منور زینت داده شده وطراز کرده شده از منتخب مطلس بضم میم وفتح طا ولام مشدد مفتوح وسین مهمله دو بیه
سکه ودرم ودینار بی نقش مطلع بضم میم وتشدید طا وکسر لام خبر دهنده وبفتح لام خبردار کرده شده وبفتح میم وکسر لام جای برآمدن کوکب ومجازا بیت اول
از غزل وقصیده که هر دو مصراع قافیه داشته باشد مطالع بفتح میم جمع مطلع ونام کتابی است در علم منطق مطبوع طبع کرده شده مطامع بفتح میم جمع طمع
ست خلاف قیاس چنانکه محاسن جمع حسن مطمع بفتح هر دو میم جای طمع داشتن چیزی مطبوع خوش آینده ومرغوب طبع مطاوع بضم میم وکسر واو وعین
مهمله فرمان بردار کننده از منتخب مطاع بضم اطاعت وفرمانبرداری کرده شده یعنی کسیکه مردم اطاعت او کرده باشند ومطیع او شوند مطرف بضم
میم وفتح طای مهمله ورای مهمله مشدد بمعنی اسپیکه سر ودم او سپید باشد یا سیاه ودیگر اعضا برنگ دیگر از صراح ومنتخب ونوعی از سجع وآن الفاظی ست که موافق
باشد بحرف روی ومختلف بوزن واعداد حرف چون وقار واطوار وحال وخیال ودر شرح قران السعدین بمعنی مزین وپر زینت ماخوذ از طرف بفتحتین که
بمعنی بند زر ونقره است که بکمر بندند ومطرف بضم اول وفتح را چادر علم وغیره از صراح مطاف بفتح میم جای گردا گرد گشتن وطواف کردن از منتخب مطلق
آزاد شده از قید وحصر وبی خصومت وروان کرده شده وآنکه آنرا قید نباشد از کشف ومنتخب مطبق بضم میم وفتح طا وبای موحده مشدد مفتوح تو بر تو
کرده شده وسرپوش دار ونوعی از پارچه که از طرف خلخ آرند مطوق بضم میم وفتح طا وتشدید واو مفتوح در طوق کرده شده مطاعم بفتح میم وکسر عین مهمله
خوردنیها طعامها جمع مطعم که مصدر میمی است بمعنی اسم مفعول مطران بالفتح وبالکسر سر گروه نصاری وسر گروه ومهتر قوم کفار وگویند که مطران اکثر زنجیر برانداما
خود پیچیده دارد از قاموس وغیر آن مطلق العنان آزاد وبی تعرض وگذاشته شده عنان مطعن بالکسر وحای مهمله مفتوح آسیا از لطائف مطعون
سنان نیزه زده شده ومجازا بمعنی عیب وخواری یاد دهانیده شده از منتخب وغیر آن مطین بروزن مزین گل اندوده شده مطمئن بضم میم وسکون
طا وفتح میم دوم وکسر همزه وبعده نون که در اصل مشدد است آرمیده وسکون گیرنده مطارحه بضم میم با کسی گفتن ومجازا بمعنی مشوره نمودن وگاهی
بمعنی خوشامد نیز مستعمل میشود مطایبه بضم میم وفتح تحتانی وبای موحده با کسی خوش طبعی ومزاح کردن از منتخب وکشف مطموره پنهان کرده شده مشتق
از طمر بالفتح که بمعنی در زیر خاک کردن وپوشیدن است ومطموره کنایه از نهانخانه وتهخانه از سرور وزبدة الفوائد ومنتخب وکشف مطیه بفتح میم وکسر طای مهمله
وتشدید تحتانی بمعنی سواری ومرکب از منتخب وکشف مطوعه بضم میم وتشدید واو مکسور وعین مهمله جماعتی جهاد کننده بی آنکه بر ایشان جیب دار باشد مطالعه
بضم میم وفتح لام بچیزی نگریستن برای وقوف یافتن بران از منتخب مطهره بالکسر وسکون طا وفتح ها آفتابه وظرف آب که بدان وضو کنند مطرقه بالکسر
رای مهمله مفتوح وقاف پتک وچکش آهنگران که بهندی هتوڑا وگهن گویند از منتخب وکنز مطالبه طلب نمودن وباز جستن مطربه بضم میم وکسر رای مهمله وبای
موحده زنیکه مردم آنرا بشادی وطرب آرد مطبخی بالفتح باورچی مطوی بالفتح وکسر واو در هم پیچیده شده از منتخب مطاوی بفتح میم وکسر واو پیچیدگیها وشکنها ونوردها
جمع مطوی از منتخب وغیره فصل میم مع ظای معجمه مظاهرت بالضم کسی را پشتی دادن وحمایت کردن از کشف مظفر فیروزمندی داده شده ونام بادشاهی
ست مظل بکسر میم وفتح ثانی وتشدید لام سایبان مظالم بالفتح میم وکسر لام ستمها این جمع مظلمه ست که بفتح میم وکسر لام بمعنی ستم باشد وبعد ازین گاهها وجاهای که
دران ظالمان را بسر آمیز سانند مظلم بضم میم وسکون ظای معجمه وکسر لام تاریک از منتخب وشرح نصاب بفتح میم وکسر لام جای تاریک مظان بفتح اول وظای معجمه

وتشدید نون جای گمان بردن اگرچه این لفظ جمع ست مگر گاهی بمعنی واحد می آید چنانکه لفظ مشام مظنه بفتح وکسر ظای معجمه وتشدید نون موضع ظن یعنی
جای گمان بردن از قاموس ومؤید ومدار ومنتخب وکنز وصراح مظله بکسر میم وفتح ظا وتشدید لام مفتوح بمعنی سائبان از صراح مظلمه بفتح میم وسکون ظای
معجمه وکسر لام ستم کردن وداد خواستن کردن از صراح وبضم میم وسکون ثانی وکسر لام تاریک **فصل میم مع عین مهمله** معما بالضم میم وفتح عین مهمله ومیم دوم مشدد
مفتوح پوشیده شده وکور ونابینا کرده شده از کنز ومنتخب ودر لطائف نوشته که معما بمعنی کان پوشیده ودر اصطلاح کلامیکه بوجه صحیح دال باشد بر اسمی بطریق رمز وایما که
بسند طبع سلیم باشد ودر بعض کتب چنین نوشته که معما بمعنی بی دیده وبی نظر ودر اصطلاح کلامیکه دلالت کند بطریق رمز وبر ایما بر اسمی بطریق قلب یا تشبیه
یا بحساب جمل یا بوجهی دیگر معهد البفتح اول وثانی بمعنی باین یعنی باوجود این معنی معز بضم میم وفتح عین مهمله وفتح زای مشدده سوگوار وماتم زده معاد بضم
میم ودال مهمله باکسی عداوت داشتن چیزی بیابی کردن ودرین مخفف معادات ست معرا بضم میم وفتح عین وتشدید را بمعنی برهنه معی بکسر میم وفتح عین روده که در شکم
باشد از کنز وشروح نصاب **معاتب** بضم میم وکسر تای فوقانی عتاب کننده وبفتح فوقانی عتاب کرده شده از کنز معایب بفتح میم وکسر یای تحتانی عیبها
بدیها جمع معیب که مصدر میمیست بمعنی عیب از صراح **معاقب** بضم میم وکسر قاف عقوبت وعذاب کننده معیب بضم میم وکسر عین بروزن منیر عیب کننده وعیب دار
بفتح عیب معجب بالضم وجیم مکسور وبعده موحده متکبر وخویشتن بین وخود پسند اسم فاعل از اعجاب که بمعنی خوبی خود دیدن وبخود نازیدن ست از منتخب وکنز و
صراح معرب بضم میم وفتح عین وتشدید رای مهمله مفتوح از عجمی بعربی آورده شده واین نوعی از لغت ست که در اصل عجمی باشد وعرب آن را تصور کرده از جنس کلام
خود ساخته باشند وبالضم وتخفیف رای مفتوح اعراب داده شده واعراب حرکت حروف را گویند ودر اصطلاح نحو لفظیکه مختلف گردد آخر آن باختلاف عوامل معقب
بضم میم وفتح عین مهمله وتشدید قاف مکسور درپس افگننده معذرت بفتح میم وسکون عین وکسر ذال معجمه عذر خواستن از صراح معاندت باهم دشمنی وعناد کردن معدلت
بالفتح ودال مهمله مکسور عدل وداد معیت بفتح میم وکسر عین وتشدید تحتانی مفتوح همراهی وگاهی ازین لفظ اشاره باشد باین آیت ان الله مع الصابرین معیشت
زندگانی وزیستن وانچه بآن زندگانی کنند از کنز وصراح معاونت بفتح واو یاری کردن از صراح معاشرت بضم میم وفتح شین معجمه باهم زیست کردن وباکسی
زندگانی نمودن از منتخب وغیر آن **معاودت** باز گشتن از منتخب وغیر آن **معاقبت** عذاب کردن یعنی زدن وبستن کسی را از منتخب وکنز **معاتبت**
عتاب کردن از منتخب وکنز **معظمات** کلانها **معضلات** بضم اول وسکون دوم وکسر ضاد معجمه بمعنی مشکلات **معاضدت** یاری دادن وبازوی یکدیگر
بودن **معونت** بفتح میم وضم عین وسکون واو وفتح نون یاری دادن از منتخب وصراح **معرفت** بکسر رای مهمله شناختن **معادات** بایکدیگر عداوت کردن وباکسی دشمنی کردن
معراج بالکسر آلۀ عروج وآن نردبانست از منتخب **معارج** نردبانها این جمع معراج ست از منتخب وصراح **معوج** بضم میم وسکون عین مهمله وواو مفتوح وجیم مشدد کج وناراست از
منتخب **معرج** بالکسر نردبان وبالفتح محل برآمدن وبضم میم وفتح عین وفتح رای مشدده وجیم جامه ایست نفیس ومنقش ومعرج گر بمعنی بافنده معرج ومعرج گران فلک عبارت
از قضا وقدر که کارخانه داران افلاک اند از منتخب ومؤید وشروح سکندرنامه ودر بعضی نوشته که عبارتست از عقول عشره وآن ده فرشتگانِ مقرب اند که باعتقاد حکما
افلاک ساختۀ اوشان ست **معابد** بفتح میم وکسر بای موحده عبادت خانها کفار جمع معبد ست **معید** بضم میم وکسر عین وسکون یای تحتانی اعاده کننده کاری از
لطائف **معد** بضم میم وکسر عین وتشدید دال آماده وتیار کننده وبفتح عین آماده وطیار کرده شده **معدود** شمار کرده شده وچیزاندک **معتضد** بالضم وضاد
معجمه مکسور یاری گیرنده از منتخب **معاقد** بفتح میم وکسر قاف جاهای گره بستن وجاهای ضمان وعهد کردن از منتخب **معبد** بالفتح وبای موحده نیز مفتوح عبادتگاه وجای
پرستش نصاری از مؤید وبمعنی جای عبادت مسلمانان نیز آید وبضم میم وفتح عین مهمله وتشدید بای موحده مفتوح عبادت کرده شده **معدد** بروزن منور خداوند
شمار گردانیده شده وساز وسامان داده شده از منتخب **معربد** بضم میم وفتح عین وسکون را وفتح موحده جنگجو وبدخواه از منتخب **معاد** بفتح جای عود بمعنی
جای بازگشت ومجازاً عالم آخرت را گویند **معتمد** بالضم ومیم ثانی مکسور اعتماد کننده بر کسی وبفتح میم دوم اعتماد کرده شده بر و **معاند** بضم میم وکسر نون عناد کننده

و دشمن معهود بالفتح قدیم و کهنه و پیمان کرده شده معتاد بالضم عادت گرفته شده و عادت گیرنده از منتخب و غیره معتد بضم میم و سکون عین اصل معتدد
بوده یا در حالت جری و رفعی ساقط شد بمعنی از حد گذرنده و سخت ستمگار معاذ بالفتح و در آخر ذال معجمه جای پناه و پناه دادن معدل النهار بضم میم و
فتح عین و تشدید دال مکسور و این دائره ایست که تنصیف فلک مینماید از مشرق بسوی مغرب و قطب شمالی این دائره محسوس و معروفست و قطب جنوبی این دائره
دیده نمی شود مگر بر زمین خط استوا و یا اقرب بدو و این را معدل النهار ازان گویند که چون سیر شمس برین دائره واقع میگردد لیل و نهار برابر میشود و در جمیع نواحی تقریبا
مگر در عرض تسعین برابر نمیشود و شمس را برین دائره اتفاق سیر در سالی دو بار می افتد یکی در اول حمل و دیگر در آخر سنبله و در تحت این دائره در عین محاذات دائره دیگر بر زمین فرض کنند
بهجیکه اگر دائره معدل النهار قاطع عالم شده زمین را هم قطع نماید پس زمین از جائیکه قطع شود همانجا خط استواست شکل دائره معدل النهار و منطقة البروج نوشته میشود

معیار بالکسر ترازو زر سنج و سنگ محک از منتخب و کشف و شرح نصاب معشر بفتح میم و سکون عین مهمله و فتح شین معجمه صیغه اسم مکانست از عشرت که بر فیق
زندگانی کردنست از نخبت گروه دوستان و خویشان از معشر گویند شرح نصاب از مولانا یوسف بن بائع و منتخب و بضم میم و فتح عین و تشدید شین مفتوحه بمعنی ده گوشه
معاشر بفتح میم و کسر شین معجمه گروهها و دوستان و بمعنی مطلق گروه نیز آمده این جمع معشرست و بضم میم و کسر شین معجمه باکسی زندگانی کننده یعنی همصحبت و رفیق معسر بضم
میم و سکون عین و سین مهمله مکسور تنگدست و درویش و بضم میم و فتح عین مهمله و سین مهمله مفتوح مشدد بمعنی دشوار از لطائف معمار بالکسر بسیار عمارت
کننده و این صیغه مبالغه است چنانکه منعام بمعنی مرد بسیار نعمت بخش چون عمارت بمعنی آبادیست لهذا بنا را که بفتح و تشدید صیغه نسبتست بجهت تفعول و تیمن معمار
گفتند و بعضی گویند که معمار صیغه اسم آله است چون بنا با التشدید محکوم تابع یعنی حاکم بنا میشود مجازا بر وی اطلاق آله کردند فافهم معصفر بضم میم و فتح عین و سکون
صاد مهمله و فتح فا و بعد را مهمله چیزی که بگل کاجیره آن را رنگ کرده باشند چه عصفر بضم اول و ثالث گل کاجیره است کذا فی بحر الجواهر و گل کاجیره را آهندی کسنبه گویند و
استادان معصفر را که بر وزن عنبر است بمعنی گل کاجیره بسته اند و فیه تامل از بهار عجم و منتخب و بضم میم و سکون عین و فتح صاد و فتح فا خانی بمعنی گل کاجیره آورده است معشا
بالکسر ده یک گرفتن از منتخب و کشف معسکر بضم میم و فتح عین لشکرگاه از منتخب و مؤید و بفتح خواندن خطاست چراکه اسم ظرف رباعی بالضم آید معبر بالفتح با موحده نیز مفتوح معنی عبور و جای عبور و
محل گذر و جای گذشتن از دریا و بالکسر با موحده مفتوح کشتی و آنچه بدان از دریا عبور کنند و بضم میم و فتح عین و با موحده مشدد مفتوح تعبیر کرده شده و بکسر با مشدد و تعبیر کننده یا کننده

از منتخب و لطائف معابر بفتح میم و کسر بای موحده کشتیها که بدان از دریا عبور نمایند و گذرهای دریا که از انجا مردم عبور کنند معیر بضم میم و کسر عین و یای تحتانی
بعاریت دهنده چیزی را معاصر بضم میم و کسر صاد هم عهد و هم زمانه معرکه گیر کشتی گیر و دیگر اهل بازی که در بازار مردم تماشائی را جمع کنند از بهار عجم معجر بالکسر بمعنی
مقنعه و روپوش زنان از منتخب و مزیل معجز بضم میم و سکون عین و کسر جیم و زای معجمه عاجز کننده و خرق عادت و کرامات نبی معز بفتح میم و سکون عین و زای معجمه
بمعنی بز که حیوان معروفست بهندی آنرا بکری گویند از شرح نصاب معکوس نگونسار معانس بفتح میم و کسر نون و سین مهمله دختران و شیره جوان چه این جمع معنس ست
که مصدر میمی باشد بمعنی فاعل که عانس ست ماخوذ از عنس و عنوس و پر ماندن زن ست بعد بلوغ بخانه پدر بی شوی معارس سین مهمله منزلهای فرود آمدن از صراح معاش
بفتح زندگانی کردن و آنچه بآن زندگانی کنند و جای زندگانی و نیز دنیا را گویند از لطائف و منتخب معایش بفتح میم و کسر یای تحتانی اسباب زندگانی جمع معیشت منتخب از
معشوش فراهم آورده شده و کسب کرده شده و پیراهن رقعه دوخته شده از منتخب و نیز نام صنعتی از شعر معراض بالکسر و ضاد معجمه تیر بی پر که آنرا بفارسی تیر گز گویند
از منتخب و آن تیری باشد که هر دو سر آن باریک و میانش سطبر چون بار شود محرف شده از مجمع مرغان چند را شکار می کنند معرض بالفتح و رای مهمله مکسور جای ظاهر
کردن چیزی و بفتح رای مهمله نیز درست از منتخب و صراح مع بفتح میم و فتح عین مهمله بمعنی با که لفظی ست بمعنی همراهی و اسم جامد ست از اسماء لازم الاضافت و آنچه بعضی
مردم بجای مع معه بزیادت ها نویسند خطاست مگر آنکه آنرا ضمیر مذکر واحد دانند و بضم خوانند یا بوقت مظهر خوانند نه مخفی معرف بضم میم و فتح عین مهمله و تشدید رای مکسور تعریف
کننده و شناخت و اندازه و بمعنی کسیکه در مجلس سلاطین و امرا مردمانرا بجای لائق هر کدام نشاند و شخصی باشد که چون کسی پیش سلاطین و امرا رود و مجهول الحال
باشد اوصاف و نسب او بیان کند تا در خور آن مورد عنایت بحال او شود و باصطلاح منطق چیزیکه موصل باشد بسوی مطلوب تصوری چنانکه حیوان ناطق
موصل ست بتصور انسان و بفتح رای مشدد شناخته شده و تعریف کرده شده معروف شناخته شده و مشهور و بمعنی نکوئی و نام ولی الله و باصطلاح علم صرف
فعلیکه نسبت بفاعل داشته باشد و مجهول فعلی باشد که نسبت بمفعول دارد معارف بفتح میم و کسر را آشنایان و جایهای شناختن و آشنایان اهل علم و فضل و ناموران
معلف بکسر میم و سکون عین و فتح لام آخور اسپان و چیزیکه بدان اسپان را علف خورانند از شرح نصاب معتکف بضم و کسر کاف در مسجد برای عبادت نشیننده از
چیزی باز ایستاده شونده از منتخب معاف بضم میم در اصل معافی بود بر وزن منادی صیغه اسم مفعول از باب مفاعله که مصدرش معافات ست بر وزن مناجات ماخوذ
از عفو پس در استعمال فارسیان الف از آخر معافی که مقلوب ست از یا ساقط شده چنانکه در لفظ صاف که در اصل صافی بود صیغه اسم فاعل در استعمال فارسی یا از
آخر آن افتاد چنانکه از لفظ متعال که در اصل متعالی بود یا از آخر آن در حالت وقف ساقط شد پس معاف بفتح میم چنانکه شهرت دارد غلط است معطوف پیچانیده شده
معترف بالضم و رای مکسور اقرار کننده معلق بضم میم و فتح لام آویخته شده و معلق زدن حرکت کردن دار بازان و بازیگران بوضعی که واژگون گشته بسرعت باز راست
شدن چنانکه کبوتران کنند بهندی کلا گویند بفتح کاف عربی و بهندی بازی نیز گویند بهمین قسم از ورزش کشتی گیران ست معوق بضم میم و فتح عین و تشدید واو مفتوح باز داشته شده
در بند داشته شده و مجازاً بمعنی مشکل و دشوار مستعمل معلاق بالکسر آنچه بدان چیزی را در آویزند و خار آهنی که قصابان بدان گوشت را بیاویزند از منتخب و غیره معارک
بفتح میم و کسر رای مهمله جایهای جنگ و میدانهای کارزار و این جمع معرکه است از شرح نصاب معلم الملائک لقب شیطان از چهار شربت معول بفتح میم و ضم عین و سکون
واو بر وزن مقول بمعنی اعتماد کرده شده و صیغه اسم مفعول از عول که بمعنی اعتماد و تکیه کردن است کذا فی المنتخب و بفتح میم و سکون عین و فتح واو جای تکیه و اعتماد
و جای استعانت و در خیابان معول بضم میم و فتح عین و تشدید واو مفتوح اعتماد کرده شده و هم بمعنی اعتماد کردن زیرا که الصیغه اسم مفعول از تعویل مصدر
میمی هم آمده و تعویل بمعنی اعتماد کردن ست و بکسر میم و سکون عین و فتح واو بمعنی کلنگ آهنی که بدان سنگ را تنگ افکنند کذا فی الکشف و المنتخب
معاقل بفتح میم و کسر قاف سرحدها و جایهای پناه و مکانهای قلب و شکل قلعها معامل بضم میم اول و کسر میم ثانی معامله کننده و در سکندر نامه کنایه از متاع
دار ز دمند چنانکه اکثر شارحین ثقات نوشته اند و بمعنی خرید و فروخت کننده معضل بضم میم و سکون عین و کسر ضاد معجمه دشوار و مشکل کننده از منتخب معقول

بمعنی بسته شده و پناه برده شده و پسندیده عمل معیل بضم میم و کسر عین شخصی که بسیار عیال دارد از منتخب معطل بیکار مانده و فروگذاشته از کشف و آنکه بر ثبوت
ذات حق تعالی منکر باشد معقل بالضم میم و فتح قاف مشدد دستری که بازو و ساقش برنی باهم بسته باشند ماخوذ از عقال معجال بضم میم و فتح عین و جیم مشدد و مکسور شتاب
کننده و پیشی گیرنده و بفتح جیم مشدد شتاب کرده شده و بی مهلت معلول چیزیکه آنرا علت و سبب های ضروری اثبات کرده باشند بمعنی بیمار خطاست
زیرا که از علت که بمعنی بیماریست صیغه صفت علیل می آید نه معلول از قاموس و رساله ابن حاجب و منتخب لیکن با وصف این معنی در کلام بعض ثقات
واقع شده معلم اول کنایه از ارسطو از بهار عجم چراکه علم حکمت را اول ارسطو بقید کتابت آورده تعلیم نمود و قبل از ارسطو حکمای سابق حکمت را بشاگردان زبانی
تعلیم مینمودند معتل بالضم و تشدید لام صیغه اسم فاعل از اعتلال بمعنی بیمار شونده و باصطلاح صرفیان فعلی یا اسمیکه دران حرف علت باشد معصم بکسر میم و سکون عین
و فتح صاد مهمله جای دست برنجن یعنی ساعد از شکرستان و صراح معجم بالضم و جیم مفتوح حروف الف ب ت ث الی آخره چراکه این ترکیب و ترتیب وضع عرب نیست بلکه وضع کرده
عجم ست و بمعنی حروف منقوطه دار از کشف و مؤید و نصاب و دقائق الالفاظ نوشته که معجم حروف منقوطه را از انجهت نامند که اعجام در لغت بمعنی ازاله اشتباه است چون نقطه رفع اشتباه
میشود لهذا مردم منقوطه را معجمه گویند و بعض جمیع حروف تهجی را معجم میخوانند چراکه چنانکه بنقطه دفع اشتباه میشود بعدم نقطه نیز ازاله اشتباه میگردد و معجم بروزن منظم نوعی
از لغات عرب و آن لفظیست که در حقیقت عربی باشد مگر اهل عجم آنرا بسیار استعمال کنند و از جنس کلام خود دانند از شرح نصاب معمم بضم میم و فتح عین و کسر میم مشدد
صاحب عمامه و دستار معزم بضم میم و فتح عین و کسر زای معجمه مشدد عزیمت خوان و افسونگر و بفتح زای معجمه بمعنی افسون زده معلوم کنایه از مال و زر و درم و دینار
و بمعنی ذخیره از کشف و مدار و شرح گلستان و در خیابان نوشته که معلوم در فارسی بمعنی زر مستعمل ست بدان جهت که زر از بسکه شهرت دارد احتیاج نام بردنش نیست
چنانکه لفظ یقین بمعنی مرگ و بعضی بمعنی ذخیره نیز گفته اند معالم بفتح میم و کسر لام عبارت است از عالم و جهان چه معالم جمع معلم که بکسر میم و سکون عین صیغه اسم آلت
بمعنی علامت چون این جهان همه دلالت و علامتهاست بر صانع خود لهذا مجازا معالم گفتند معتصم بالضم و فتح تای فوقانی و کسر صاد مهمله چنگل زننده در چیزی برای
استعانت و نجات و پناه گیرنده معلم بضم میم و فتح لام نقشدار و مخطط و منقش چه علم بفتحتین بمعنی نقش و نشان ست از منتخب و بضم میم و فتح عین و کسر لام مشدد آموزاننده
و ناخدا و ملاح جهاز را نیز گویند چراکه او ماهر احکام کشتی و جهاز باشد و بفتح لام تعلیم داده شده و آداب آموزانیده شده و اکثر استعمال این لفظ در حیوانات ست چون سگ معلم
و یوز معلم و طوطی معلم و علی هذا القیاس معصوم نگاه داشته شده و باز مانده شده از گناه و خیابان و منتخب معان بفتح میم جای یاری دادن و در نصاب
بمعنی مطلق جا گفته از شرح نصاب معمعان بفتح هر دو میم و هر دو عین مهمله بمعنی شدت موسم گرما از شرح نصاب معنون بضم میم و فتح عین و سکون نون و
فتح واو و عنوان کرده شده یعنی دیباچه کرده شده معن بفتح میم و سکون عین مردی بود از عرب بغایت سخی و بلند همت از برهان معلق کشیدن نوعی
از ورزش کشتی که سر بر زمین گذاشته آنطرف غلطیدن باشد و بهندی کلا بازی گویند معلق زدن واژگون گشته باز بسرعت راست شدن چنانکه کبوتران و دال
کنند معلق زن دارباز و بازیگر در قاموس از برهان معجون سرشته شده و خمیر کرده شده و باصطلاح اطبا ادویه چند سائیده که بشهد یا قوام قند آمیخته باشد
خواه خوش مزه باشد یا تلخ بخلاف جوارش که دران خوش مزه بودن شرط است معین بفتح میم و کسر عین جاری و روان از قاموس و شرح نصاب و منتخب
کشف و مدار و صراح و این صیغه اسم مفعول ست از عین و عینان چنانکه مبیع از بیع و بضم میم و کسر عین یاری دهنده و بضم میم و فتح عین و یای تحتانی مشدد مفتوح
مخصوص و مقرر کرده شده از منتخب معدن بالفتح و دال مهمله بکسر بمعنی کان از فرهنگ و مدار و منتخب و کشف و بهار عجم و بحر الجواهر معادن بفتح میم و کسر دال
مهمله بمعنی کانها جمع معدن که بمعنی کان ست معفو بفتح میم و سکون عین و ضم فا و تشدید واو عفو کرده شده و معاف نموده شده معاهده بضم میم و فتح ها
با یکدیگر عهد و پیمان بستن معانقه باهم گردن بگردن ساختن و باهم بغلگیر شدن معبله بالکسر و بای موحده پیکان دراز و پهن از شرح نصاب معصره بکسر میم
و سکون عین و فتح صاد مهمله آنچه چیزها را بآن افشرند و جوازه و عنگران و بضم میم و فتح عین و تشدید صاد مفتوح افشرده شده معنی بیگانه معنی بهتر و لطیف و عمده

کرد پیش از وی کسی بسته باشد معشوقه در لفظ آخر معشوقه نظر بر قاعده عربیه تا تانیث ست لیکن بقانون فارسیان تا ر تانیث نیست این بیست که بدان را عراکتر الفاظ
زیاده کنند چنانچه درین بیت سلیم بیت مفلس چو شدیم رو بباد آوردیم * معشوقه ز دو رمینوائی ست خدا * و همین قسم در عیاره در قبیله از مصطلحات و خیابان معجزه بالفتح و
جیم مکسور عاجز کننده چون خرق عادتی از نبی صادر شود که آنرا در دن مثل آن خلق عاجز آید این را معجزه گویند و چون از ولی خرق عادتی پیدا گردد آنرا کرامت گویند
و چون خرق عادتی از کافر بظهور آید آنرا استدراج گویند مغری الیه بفتح میم و سکون غین معجمه و کسر را مهمله و یای تحتانی بمعنی منسوب الیه و بضم میم و تشدید را معجمه و زیر
یای تحتانی غلط است چه مغری بروزن مرضی صیغه اسم مفعول از غری یغری غرا و غراء در لغت نسبت داشتن کسی با چیزی کذا فی المنتخب والصراح معاینه به زبر و چیزی را
دیدن از منتخب با هم چشم چار شدن معده بفتح میم و کسر عین عضو آدمی که طعام دران قرار یابد و هضم شود از منتخب و قاموس و کشف و صراح و معده بکسر میم و سکون
عین و بفتح میم و سکون ثانی نیز آمده است معتوه بهای ملفوظ بروزن مفعول زایل شده وی عقل و بیهوش که گاهی بطور دیوانگان کلام کند و گاهی بوضع عاقلان است
از صراح و غیر آن معرکه بفتح میم و سکون عین و کسر را مهمله جنگ گاه و جای کارزار و این صیغه اسم ظرف ست از عرک که بمعنی مالیدن و گوشمال دادن و خراشیدن
چون دلیران در کارزار همدیگر را میمالند لهذا جنگ گاه را معرکه اسم شد از منتخب و شرح نصاب از یوسف بن مانع معذبه بضم میم و فتح عین و تشدید ذال معجمه مکسور جای
موجب شکنجه و عذاب کننده یعنی درنج انداز نده معامله بضم میم اول و فتح میم دوم با هم عمل کردن و کار کردن معتدبه باضم شمار گرفته شده یعنی معتبر و قابل اعتبار
معاذ الله بفتح میم و فتح ذال معجمه معاذ مصدر میمیست که در ترکیب مفعول مطلق فعل محذوف واقع شده و آن اعوذ باشد پس در اصل اعوذ معاذ الله بود یعنی پناه
میخواهم پناه خواستن بخدا تعالی معتزله بضم میم و سکون عین و فتح فوقانی و فتح زای معجمه فرقه است که میگویند که بدنیا و آخرت دیدن حقتعالی ممکن نیست و نیز میگویند که نیکی از خدا است
و بدی از نفس و مرتکب کبیره نه مومن ست نه کافر و اصل بن عطا که مقدم این جماعه است شاگرد شیخ حسن بصری بوده یکروز در مسجد با شاگردان دیگر این حکایت میکرد که مرتکبان
کبائر نه مومن اند و نه کافر و اثبات منزله بین المنزلتین میکرد شیخ این سخن بشنید و فرمود اعتزل منی یعنی جدا شده و دور شده از ما ازین سخن این اسم معتزله بر آن فرقه نام
از لطائف معنی در آخر الف مقصوره بصورت یا و در استعمال فارسی بیار معروف قصد کرده شده و جای قصد کردن و جای خواستن از موید و کنز و منتخب و کشف معنی در اصل
معنوی بروزن مفعول بود واو را بیا بدل کرده بقاعده که چون واو و یا جمع شوند و اول ایشان ساکن باشد واو را بیا بدل کنند پس یا ندیا ادغام کردند و ضمه نون را بکسر بدل
کردند برای مناسبت یا بعده یاء اول را برای تخفیف حذف نموده کسره را بفتح بدل کرده یا را بالف بدل نمودند معنی شد مگر نوشتن بیا نویسند و فارسیان نظر بعوض
کنتوی معنی خواهند بکسر نون اگر معنی را اسم ظرف گیرند اصلش بر وزن مفعل با شد یا متحرک ما قبل مفتوح یا را بالف بدل کردند در خصوص تعلیل کسر مشهور معانی بالفتح جمع
معنی ست و نام علمیست که شناخته میشود بآن احوال لفظ عربی و غیره بنحیکه بسبب آن مطابق باشد لفظ مقتضای حال و آنچه نگاهدارد از وقوع خطا اندر دای معانی مقصود
و آنچه باز دارد از سخت دشوار مضمون و بد اسلوبی عبارت و حاصل میشود بدان بلاغت کلام و آن منحصر میشود در هشت باب باب اول در احوال اسناد خبری ثانی در احوال
مسند الیه بحذف آن و عدم حذف آن ثالث در احوال مسند بحذف و غیر حذف آن رابع در احوال متعلقات فعل چنانچه حذف مفعول و تقدیم آن بر فعل و غیر ذلک
خامس در قصر بالفاظ استثنا و این از قسم حصر ست سادس در بیان انشا و انواع آن کثیر ست از انجمله تمنی و ترجی و استفهام و قسم و تعجب و امر و نهی و غیره سابع در بیان وصل
و فصل چنانکه عطف بعضی جمله بر بعض و ترک آن ثامن در ایجاز یعنی آوردن کلام مختصر که حاوی معانی کثیره باشد بحذف مضاف و غیره و در اطناب و مساوات و آن برای
ایضاح و تفصیل اجمال باشد و چون علم بیان و علم بدیع در تحت علم معانی مندرج میشود لهذا ذکر آن هر دو نیز درین جا مناسب دانست بیان علمیست که شناخته شود
بآن ایراد معانی در انحای مختلفه که دیشی در وضوح دلالت و آن منحصر ست در سه باب باب اول در تشبیه باب دوم در مجاز و استعاره و باب سوم در کنایه بدیع علمیست که شناخته شود
بآن وجوه تحسین کلام بعد رعایت مطابقت کلام بمقتضای حال و بعد وضاحت دلالت الفاظ بر معنی و بدیع دو قسم ست لفظی و معنوی بیان بدیع لفظی و انواع
آن بسیارست منجمله آن ترصیع و تجنیس و مقلوب و رد العجز و التزام ما لا یلزم و این را اعنات نیز نامند و متلون و ذو قافیتین و توشیع و تعطیل و منقوطه و مهمت

در قطا و خیفا و مقطع و متوکل و ملمع و تعمیمت و تضمین الملغزین و غیره بیان کنایه بدیع معنوی و اصناف آن نیز بسیارست از انجمله ایهام و تحمل الضدین و این از و اقوجهین نیز نامند و
تاکید المدح بما یشبه الذم و حسن التعلیل و تجاهل العارف و مبالغه و لف و نشر و سیاقة الاعداد و تنسیق الصفات و ارسال المثل و جمع مع التفریق و تقسیم و اعتراض الکلام و
التفات و مراعات النظیر و معما و لغز و تاریخ و غیره **معافی** بضم میم و کسر فا صیغه اسم فاعل بمعنی عفو کننده **معزی** بضم میم و فتح عین و کسر زای معجمه مشدد تعزیت کننده و بکسر
عین و یای نسبت منسوب بمعز که نام حق تعالی و نام یکی از سلاطین و معزی تخلص شاعریست از شعرای متقدمین ایران و معزی بالفتح بروزن مرضی بمعنی منسوب
معطی بالضم و کسر طای مهمله عطا کننده از منتخب **معلم ثانی** کنایه از ابونصر فارابی چرا که کتب حکمت یونانی را که ارسطو و غیره تحریر کرده اند اول ابونصر فارابی آنها را از یونانی
بعربی مترجم نموده تعلیم کرد **معدنی** نام جامه ایست سرخ رنگ از شرح قران السعدین **معتنی** بضم میم و سکون عین و فتح فوقانی و کسر نون تیمار دارنده و اهتمام کننده
معالی بالفتح بلندیها این جمع معلی است که بفتح میم و سکون عین و فتح لام بمعنی بلندیست بمعنی علو **معروری** بضم میم و سکون عین و فتح رای مهمله و سکون واو
و کسر رای مهمله ثانی بروزن مخشوش ست از باب افعیعال اعرورت الفرس برکبته عریانا معروری یعنی راکب اسپ برهنه پشت از لطائف **فصل میم مع غین**
معجمه **مغرا** بضم میم و فتح غین معجمه و تشدید رای مهمله شگفت و تعجب داشته شده و بسریشم چسپانیده از منتخب و صراح **مغادرت** با یکدیگر بی وفائی کردن
مغیث بضم میم و کسر تانی و در آخر ثای مثلثه فریادرس از منتخب **مغاث** بضم میم و ثای مثلثه نام چوب دوائی و آن پوست درخت صحرائی ست از برهان
و منتخب **مغمد** بضم میم و فتح غین معجمه و فتح میم مشدد پوشیده کرده شده و شمشیر در غلاف کرده شده **مغفر** بکسر میم و فتح فا خود آهنی صیغه اسم آله است از غفر که بمعنی پوشیدن
و پنهان کردنست از کشف و بهار عجم **مغیر** بضم میم و کسر غین معجمه غارت کننده و شتاب کننده از لطائف **مغبر** بضم میم و غین معجمه ساکن و فتح بای موحده و تشدید رای مهمله غبارآلوده
و تیره رنگ از منتخب **مغمز** بضم میم و فتح غین معجمه و کسر میم مشدد و زای معجمه چشم و ابرو اشاره کننده و غمازی کننده **مغموز** بدال آخر زای معجمه متهم و معیوب از صراح **مغژ** بفتح
اول و ثانی و زای معجمه فارسی صیغه نهی از غژیدن که بمعنی نشسته رفتن ست بطور اطفال **مغرس** بالفتح و سکون غین معجمه و فتح را و بعده سین مهمله جای نشاندن درخت
از منتخب **مغشوش** بهر دو شین معجمه خیانت کرده شده و آمیزش کرده شده و هر چیز که غیر خالص باشد از لطائف و منتخب **مغص** بالفتح و صاد مهمله پیچش شکم و
تاب و درد کردن روده از منتخب و لطائف **مغتبط** بالضم و در آخر طای مهمله بمعنی محسود از منتخب **مغبوط** محسود **مغ** بالفتح عمیق و ژرف و عمیق بمعنی رود خانه و بالضم آتش پرست
از برهان و لطائف **مغرف** بالضم و رای مهمله مکسور کفچه و دست آب گیرنده از لطائف **مغلاق** بالکسر قفل و جلاب که در دروازه اندازند از منتخب **مغلق** بضم میم و سکون
غین معجمه و فتح لام در بسته شده و کلامیکه دریافت معنی آن مشکل باشد از منتخب **مغلوق** بالفتح در بسته شده **مغاک** بفتح لفظ فارسی ست معروف و منسوب بمغ که بمعنی عمیق است
و کلمهٔ اک برای نسبت ست **مغلول** طوق تعذیب در گردن انداخته شده **مغزل** بالکسر و زای معجمه مفتوح دوک **مغول** بضمتین اول معدوله و سکون لام قومیست معروف
در لغات ترکی نوشته که لفظ ترکیست بمعنی عمده فرقه ترک و بمعنی ساده دل نیز از لغات ترکی و در بعضی از فرهنگها بمعنی شریر نیز نوشته اند **مغسل** بالضم و سین مهمله غسل دهنده
و بفتح سین غسل داده شده **مغتنم** بفتح نون غنیمت پنداشته شده و غنیمت گرفته شده **مغابن** بفتح میم و کسر بای موحده بنهای ران از صراح **مغیلان** بضم میم و یای
معروف درخت ببول که بهندی کیکر نیز گویند در اصل ام غیلان بود که معنی آن مادر دیوان ست چه ام بالضم و تشدید بمعنی مادر و غیلان بالکسر جمع غول و لفظ ام مجازا
برای مقارنت و مجاورت می آید ضمهٔ الف را بمیم داده الف را بجهت تخفیف حذف کردند پس لفظ مغیلان مفردست و جمع مغیل نیست چنانکه بعضی گمان برند از منتخب و
بعض شروح گلستان و در بلوغ نوشته که مغیلان بر وزن سلیمان نام درخت خاردار و در صراح و قاموس مرقوم ست که ام غیلان بضم اول و فتح غین معجمه درخت سمره که آنرا
طلح نیز گویند و آن درختان بزرگ اند خاردار در ریگستان عرب **مغبون** حرف ثالث بای موحده بمعنی زیان رسیده شده از منتخب **مغ در سر کردن** خاموش شدن
از برهان **مغز تر کردن** سخن گفتن **مغاره** بفتح میم غاریکه در کوه باشد از منتخب و کنز و بمعنی جای غارت کردن چرا که اسم ظرف از غارت هم درست میتوان شد از شرح نور الله
مغلقه بالضم در بسته شده و سخن مشکل **مغرفه** بالکسر و حرف چهارم فا کفگیر و کفچه از منتخب و کنز و شرح نصاب **مغلظه** بضم اول و فتح لام مشدد و ظای معجمه سطبر و درشت

از منتخب و بکسر بمعنی استوار کرده شده **معلطه** بالفتح و طاء مهمله جائیکه مردم دران باشتباه و غلطی افتند **مضبوطه** در فرهنگ کشائش نامه بمعنی جعد کرده شده نوشته
و در کتب لغت یافته نشده مگر بمعنی حسد کرده شده **مغره** بالفتح گلیست سرخ رنگ که بهندی گیرو گویند بکسر کاف فارسی **مغربی** اشرفی و در بیت زر بعضی نوشته که در
ملک مغرب کان طلاست که طلای آن سرخ و بهتر میباشد اشرفی که از طلای آن کان ساخته می آرند آنرا مغربی گویند و در اصل در بیت مغربی بود چون چیزی بسبب خوبی
یا خصوصیت دارد بجهت تخفیف نام آن چیز حذف کرده یا رنسبت بنام آنجا لاحق کرده اسم آن چیز قرار دهند چنانچه دیبقی که نوعی از جامه ابریشمی باشد در اصل منسوب
بدبیق که نام شهریست شیخ سعدی فرماید بیت زشت باشد دیبقی و دیبا ٭ که بود بر عروس نازیبا **مغنی** بضم میم و فتح ثانی و تشدید نون مکسور مطرب سرود گوینده و بضم
میم و سکون ثانی و کسر نون بی نیاز گردانده **مغزی** بالضم چسپنده و از دحت پیدا کننده و در غلتانده کسی را بر جنگ از صراح **مغتذی** بالضم
غذا یابنده از لطائف **مغزی** قسمی از حلواست که بغایت سفید باشد مغز پسته و بادام دران آمیخته قرص سازند **فصل میم مع الفاء مفاجا**
بضم میم و حرف چهارم جیم عربی مخفف مفاجات بمعنی ناگاه **مفاجات** بضم میم و حرف چهارم عربی ناگاه شدن **مفاخرت** بضم میم و فتح خاء
معجمه با کسی فخر کردن و نازش کردن در بزرگی و هنر از منتخب **مفاوضت** بواو و صاد مهمله باهم راز گفتن و مشوره کردن و بیان کردن سخن نهی
از صراح و غیر آن **مفاوضات** بضم میم و فتح واو و مکتوبات که اعلی با دنی نوشته باشد و مراسلات مکتوباتی که بمساوی نوشته باشد **مفردات** جمع
مفرد که بمعنی تنهاست و در اصطلاح حروف تهجی که علیحده علیحده نویسند و اسامی اعداد از یک تا ده **مفترضات** بالضم چیزهای فرض کرده شده **مفلوج**
فالج زده **مفجح** بضم میم و سکون فا و کسر جیم اول خام و ناپخته دارنده و این ضد منضج ست **مفرح** بضم میم و فتح فا و کسر را مهمله مشدد و بعد حا مهمله فرحت دهنده و نام
مرکب که شیرین و خوش مزه و خوشبو و مقوی دل و جگر باشد از منتخب و غیر آن **مفضح** بضم میم و فتح فا و کسر ضاد معجمه مشدد و حا مهمله رسوا کننده **مفاتیح** بالفتح جمع مفتاح
که بمعنی کلید ست **مفتاح** بالکسر نام کتاب از سکاکی در علم معانی **مفشح** بضم میم و فتح و شین مهمله مشدد مکسور و خا معجمه نام دروییست که صاحبش چنان می پندارد
که آن عضو را پاره پاره می کنند از شرح نصاب **مفقود** گم کرده شده و یافته نشده از منتخب **منقصد** بضم اول و قاف مفتوح گم کرده شده و نا یافته شده و در لطائف بمعنی
تفقد کرده شده یعنی باز پرس کرده شده **مفرد** بضم اول و سکون فا باصطلاح بعضی فارسیان بنده فرمانبردار از شرح گلکشتی **مفکر** بضم میم و فتح فا و کسر کاف مشدد فکر کننده
مفتقر بالضم و حرف چهارم که قاف ست مکسور بمعنی محتاج **مفخر** بالفتح مصدر میمی ست بمعنی فخر و نازیدن بچیزی **مفر** بفتح میم و فتح فا و تشدید را مهمله اسم
ظرف از فرار بمعنی جای گریختن یعنی جائیکه دران گریخته شود و از آفت امن یابد و بمعنی راهی که از آن راه توان گریخت و بمعنی گریختن نیز آمده **مفطور**
پیدا کرده شده و شگافته شده از منتخب **مفروز** در آخر زا معجمه جدا کرده شده از منتخب **مفاز** بالفتح و زا معجمه رسیدنگاه **مفاوز** بفتح میم و کسر واو
جاهای رسیدن و منازل و مقامات و این جمع مفازست **مفرش** بالفتح آنچه جامه خواب و رخت دران نهند از منتخب و بمعنی بستر و فرش و جامه خواب
از کشف و بهار عجم و بمعنی جامه دان که آنرا از چرم سازند مثل صندوق از مؤید **مفروض** فرض کرده شده **مفوض** بکسر واو کار بکسی واگذارنده و بفتح
واو بکسی واگذاشته شده از منتخب **مفیض** بضم میم و کسر فا فیض رساننده **مفرط** بالضم و را مهمله مکسور و طا مهمله از حد در گذرنده و مجازاً بمعنی کثیر و بسیار از
کنز و منتخب و صراح **مفرغ** بفتح میم و سکون فا و فتح را معجمه و عین مهمله پیمانگاه از منتخب **مفرغ** بفتح میم و سکون فا و فتح را مهمله و غین معجمه جای ریختن آب از صراح **مفرغ**
ریخته شده **مفرق** بضم میم و فتح فا و کسر را مهمله مشدد پراگنده کننده و بالفتح و را مهمله مکسور بمعنی فرق و آن خطیست که ظاهر میشود از دو نیم کردن موی سر بهندی
مانگ گویند از شرح نصاب **مفیق** بضم میم و کسر فا بهوش آرنده و هوشیار از لطائف و غیر آن **مفلوک** مبتلای فلاکت یعنی فلک زده و مفلس و تباه دهان
اسم مفعول از مصدر جلیست **مفضل** بضم میم و فتح فا و فتح ضاد معجمه مشدد افزون کرده شده و فوقیت داده شده و بکسر ضاد معجمه افزون و فوقیت دهنده و بضم میم و
سکون فا و کسر ضاد معجمه نکوئی کننده و افزون کننده از منتخب **مفضول** فضیلت داده شده **مفصل** بفتح میم و سکون فا و کسر صاد مهمله بر وزن منزل

پیوندگاه اندام از بحر الجواهر و بضم میم بر وزن منور تفصیل کرده شده و نام کتابیست **مفاصل** بالفتح میم و کسر صاد مهمله پیوندگاههای اندام **مفتول** بمعنی تابانیده
خواه از ابریشم خواه از کلابتون **مفخم** بضم میم و فتح فا و فتح خاء معجمه مشدد بزرگ داشته از منتخب **مفتش** بضم اول و سکون دوم و هر دو تاء فوقانی مفتوح فتنه انگیخته شده و در فتنه انداخته
شده از لطائف **مفتون** فتنه انداخته شده و شیفته و عاشق از لطائف و منتخب **مفتنین** فتنه اندازان **مفاوضه** یکدیگر را سپردن و در صراح انبازی کردن و برابری کردن
در کاری و در محاوره اهل انشا بمعنی خط و رساله مستعمل کنند و در خیابان نوشته که بمعنی انبازی کردن و مجازا بمعنی خط و نامه مستعمل شده شارح فاضل نوشته که بمعنی اصل
این لفظ سپردنست مفاوضه که بر وزن مفاعله است بمعنی سپردن هر یکی خود را بدیگری و ازین کنایه بجماع واضح است **مفر** بفتح میم و غین معجمه جای گریختن **مفرد**
بضم در لغت بمعنی تنها و در اصطلاح اهل دفتر جمع را گویند از جهت آنکه قرینه ندارد **مفازه** بفتح میم و نار معجمه جای رهائی یافتن و جای فیروزی و تمنیا و تفولا بمعنی بیابان نیز آمده تا
آسانی از او گذشته شود از منتخب و کنز و لطائف و غیر آنها **مفتری** بالضم دروغ گوینده بر کسی و بهتان و تهمت نهنده بر کسی **مفضی** بضم میم و کسر ضاد معجمه رسانیده و مباشرت کننده از منتخب

فصل میم مع قاف

مقند بالضم کسیکه مردان بروی او نمایند **مقطیا** تا بالفتح و لام مکسور و حرف ششم تاء مثلثه لغت سریانی ست بمعنی تخم تره تیز که آنرا هالون
گویند از برهان **مقتضب** بضم میم و فتح ضاد معجمه بریده شده و نام بحری چون این بحر از بحر منسرح بریده اند یعنی ارکان این دو بحر یکیست و اختلاف همین در ترتیب ست اصل
منسرح مستفعلن مفعولات ست چهار بار و اصل مقتضب مفعولات مستفعلن چهار بار ست با آنکه عروض و ضرب این بحر را گاهی قطع هم مینمایند ای می اندازند **مقیت**
بضم میم و کسر قاف و در آخر تاء فوقانی توانا و روزی دهنده و نگاهدارنده و گواه و حاضر از منتخب و صراح **مقاومت** بالضم میم و فتح واو با کسی برابری کردن از کنز
مقدرت بفتح میم و کسر سوم قدرت و توانائی و توانگر بودن از لطائف و صراح **مقت** بالفتح دشمنی **مقتنیات** بالضم اسباب دنیوی و سرمایه کرده شده
مقامات بالفتح کنایه از مراتب و قواعد و حکایات عبارت عربیه چنانکه مقامات حریری و مقامات بدیعی و مقامات هندی و محاورات غریبه **مقاسات**
بضم رنج کشیدن از منتخب و کنز **مقالت** بالفتح اول مصدر میمیست بمعنی گفتار از کنز **مقبوح** دور داشته شده از خیر از خیابان و دران منقول ست از قاموس
و در صراح بمعنی زشت **مقصد** بفتح میم و کسر صاد مهمله جای قصد و بفتح صاد مهمله چنانکه شهرت دارد درست نباشد چراکه قصد یقصد از ضرب یضرب آمده است
کذا فی الصراح **مقاصد** بفتح میم و کسر صاد نام کتابی در علم کلام **مقام محمود** درجه اعلی از حسنات و نام مقامیست که آنحضرت در شب معراج آنجا رسیده
و غیر آن **مقلد** بضم میم و فتح قاف و تشدید لام مکسور و دال مهمله عمل کنند بر قول کسی بغیر دلیل و مجازا بمعنی نقال آید **مقعد** بالفتح جای نشستن و مجازا محل مخصوص که در پاس
از مدار و کشف و بحر الجواهر و مؤید و منتخب **مقاعد** بفتح میم و کسر عین جایهای نشستن **مقود** بالکسر واو مفتوح ریسمان و پالهنگ **مقالید** بفتح میم جمع مقلید که بالکسر
بمعنی کلید و این معربست از منتخب **مقر** بفتحتین و تشدید را جای قرار و آرام و بضم میم و کسر قاف و را مشدد اقرار کننده از منتخب **مقشر** بر وزن منور پوست دور
کرده شده و این از تقشیر است که بمعنی پوست دور کردن باشد و تقشیر از باب تفعیل ست که برای ازاله ماخذ می آید از منتخب و غیر آن **مقامر** بضم اول و کسر سوم قمار باز
و حریف از مدار و کشف و مؤید و منتخب **مقطر** بر وزن منور قطره قطره چکانیده شده **مقور** بر وزن منور بمعنی قواره دار کرده شده از شرح خاقانی **مقعر** بضم میم و فتح
قاف و تشدید عین مفتوح جای عمیق و جای مغاک و سطح باطنی کره که مجوف باشد **مقولات عشر** یک جوهر و نه عرض لیس افراد جوهر پنج ست یکی جسم و دوم هیولی
سوم صورت چهارم نفس ناطقه پنجم عقل یعنی ملائکه و نه عرض این است اول کیف دوم کم سوم این چهارم متی پنجم اضافت ششم وضع هفتم فعل هشتم انفعال نهم ملک بکسر میم و
تفصیل هر یک در فصل نون مع الفا و بیان لفظ نه عرض مذکور خواهد شد **مقاطر** بضم میم و کسر طا چکاننده آب و مثل آن **مقصور** کوتاه کرده شده و بمعنی منحصر
و کفایت کرده شده و شسته شده **مقادیر** بفتح میم اندازها و این جمع مقدارست **مقاهیر** بفتح قهر کرده شدگان جمع مقهور **مقوقس** بضم میم و فتح هر دو قاف
و سین مهمله رغیست که طوق دارد و لقب حاکم مصر و اسکندریه که ترسا بود و بحضرت ایمان آورده و لقب هر که پادشاه مصر و اسکندریه باشد از منتخب
و لطائف **مقیاس** بالکسر اندازه و انچه که بدان اندازه گیرند از لطائف و منتخب **مقبس** بضم میم و کسر بای موحده آتش گیرنده و روشنی گیرنده از منتخب

و از لطائف مقوس بالکسر و واو مفتوح رسن اسپان و بضم میم و فتح قاف و تشدید واو مفتوح چیزیکه خمیده باشد مانند کمان از منتخب مقناطیس بالکسر سنگ آهن ربا که بهندی چمبک گویند بضم جیم فارسی و تشدید میم مفتوح از مدار و موید و کشف و در بحر الجواهر بالفتح و بجای قاف غین معجمه نیز آمده و در رساله معربات نوشته که مقناطیس معرب مگناطیس که لفظ یونانی ست مقرنس بضم میم و فتح قاف و فتح نون عمارتیکه آنرا بصورت قرناس ساخته باشند و قرناس بالضم بمعنی کوه مراد از مقرنس کاخ بلند و بنای عالی از منتخب و برهان و بمعنی منقش و بمعنی ناز که معماران بران نشینند هر دو غلط است مقدمه تخمین بضم میم و کسر دال مهمله لشکر یکه پیش فرستاده شده باشد و کسیکه از غایت شجاعت پیش پیشتر لشکر باشد معنی اول از منتخب و دوم از صراح نیز بزرگ لشکر مقیش بر وزن مشوش تارهای نقره که آنرا پهن کرده باشند از بهار عجم و بخاطر مولف میرسد که این صیغه اسم مفعول ست از باب تفعیل ماخوذ از قیش چون لفظ قیش در قاموس و صراح و منتخب و غیره یافته نشده ظاهر الفاظ عربی نیست و در فارسی هم نباشد چراکه قاف در فارسی نیاید غالبا قیش معرب کیش باشد که لفظ هندیست بمعنی موی سر و تعریب از لفظ هندی بسیار آمده است چنانکه قرنفل معرب کرن پهول است و فلفل معرب پیپل پس ماده قیش را در باب تفعیل برده اسم مفعول از ان مقیش برآورده اند بر وزن مشوش و در حقیقت مقیش بمعنی چیزیست که برابر افش تارهای نقره و غیره تراشیده بطور موی سر دوخته باشند حالا بمعنی بی پروایان هند بر تارهای نقره که بریده باشند اطلاق مقیش کنند چنانچه گل عصفر را گل معصفر گویند پس انچه مقیش بضم میم و تشدید قاف مفتوح و سکون تحتانی شهرت دارد درست نباشد چراکه برین وزن صیغه اسم مفعول از هیچ باب نیامده و سوای آن معمول چنانست هرگاه اسم مفعول یا اسم فاعل از لفظ عجمی یا جامد ماخوذ نمایند اکثر از باب تفعیل میسازند مقتنص بضم میم و سکون قاف و فتح فوقانی و کسر نون و صاد مهمله شکار کننده و اسیر کننده و کسب کننده از منتخب و لطائف مقص بکسر میم و فتح قاف و تشدید صاد مهمله رسنی که بان هر دو دست چارپایه بندند در وقت دوشیدن از منتخب مقبص بالکسر و فتح با موحده و صاد مهمله رسن که پیش اسپان رها کشیده دارند تا راست ایستند از صراح مقط بکسر میم و فتح قاف و تشدید طاء مهمله بمعنی قطزن و آنرا قطاگیر نیز گویند مقرط بضم میم و فتح قاف و فتح راء مهمله مشدد و طاء مهمله بگوشواره زینت داده شده مقنع بر وزن مطمع نام مردیکه پسر ادا ابن مقنع کنیت داشت و عطا نام او بود و عطا السحر و طلسم ماه از چاه برمی آورد که نخشب و کش و غیره از وی روشن میشد و آنماه را ماه مقنع نیز گویند اگرچه ساخته ابن مقنع بود و این اطلاق از ان قبیل ست که گوئی منصور را بر دار کردند چه آن کسیکه انا الحق گفت و او را بر دار کردند حسین بن منصور نام داشت نه منصور فقط از شرح قران السعدین مقاطع بضم میم و کسر طاء قطع کننده و چیزیرا با جاره گیرنده و بفتح میم بمعنی جایهای اتمام و انتها مقطع بالضم و طاء بکسور قطع کننده معاملات و دعاء مردمان و بضم میم و فتح قاف و طاء مشدد مفتوح بریده شده و چیزیکه زواید از اطراف آن بسته و پیراسته کرده شده باشند و بکسر میم و سکون قاف و فتح طا بمعنی مقراض و بفتح میم محل انتها و اتمام و آخر بیت غزل و قصیده و بمعنی قطع کردن نیز آمده در صورت مصدر میمیست مقراضک فنی ست از کشتی و آن چنان باشد که هر دو پای خود را همچو مقراض بگردن حریف انداخته زور کردن از چراغ هدایت مقال بالفتح میم گفتگو و این مصدر میمیست مقبل بضم میم و سکون قاف و کسر با موحده قبول کننده فرمان حق و در بخیری کننده و صاحب اقبال و دولت و بفتح با موحده قبول کرده شده در آورده شده و بضم میم و فتح قاف و تشدید با موحده بوسیده شده مقتل بالفتح جائیکه اگر در انجا زخم رسد بمیرد و زمینی که کسی در انجا قتل شده باشد معنی اول از لطائف مقاتل بضم میم و کسر تای فوقانی مقاتله و کارزار کننده و بفتح تاء فوقانی مقاتله و کارزار کرده شده مقل بالفتح سخن چینی کردن و بد گفتن کسی پیش کسی نگریستن بخیری و فرو بردن آب و غیر آن و بالضم صمغی ست معروف که بهندی گوگل گویند و میوه درختیست مانند کنار و بضم میم و کسر قاف و تشدید لام درویش و فقیر و اندک کننده از منتخب و لطائف و بضمتین جمع مقال که بمعنی سخن ست و نیز در لطائف بمعنی گرز و گوپال نوشته مقلقل بضم میم و سر دو قاف مفتوح بیقرار و بمعنی شراب نیز آمده مقول بالکسر و واو مفتوح زبان از منتخب مقیل بالفتح نیم روز خفتن و جایگاه شراب خوردن از لطائف مقام بضم میم و بفتح مصدر میمیست بمعنی استادن و هم بضم میم و بفتح میم اسم ظرفست بمعنی جای استادن کذا فی الصراح و در مزیل نوشته که بفتح میم جای قیام و بضم میم مصدر بمعنی اقامت و در کشف مقام بفتح جای استادن و در اصطلاح موسیقی مقام پرده سرود را گویند و آن دوازده اند اول راست

دوم شباب سوم بوسليک چهارم عشاق پنجم زير بزرگ ششم زير کوچک هفتم حجاز هشتم عراق نهم زنگله دهم حسيني يازدهم رهاوي دوازدهم نوا از کشف و
بهار عجم در رسالهٔ موسيقي مگر صاحب کشف بجاي حجاز زنگله با جزو نهاوند آورده بعضي بجاي شباب صفاهان آورده اند و در لطائف نوشته که مقام در اصطلاح
سالکان اقامت بنده است در عبادت در آغاز سلوک بدرجه که بآن توسل کرده است و شرط سالک آنست که از مقامي بمقامي ديگر ترقي کند تا از نفوذ و بدنه مرتبه
تلوين در گذرد و بتصدم مرتبهٔ تمکين مقام کند و مراد از تمکين زوال بشريت است که آن را مرتبهٔ فقر و فنا گويند مقدم بفتح ميم و سکون قاف و فتح دال از سفر يا
از جاي باز آمدن و هنگام قدم نهادن و جاي قدم نهادن و بضم ميم و کسر دال پيش رونده و دلير و کنج چشم که بطرف بيني باشد و بضم و فتح قاف و تشديد دال
مکسور پيش کننده و بفتح دال پيش کرده شده و نام منزل بست و ششم از منازل قمر و آن دو ستاره روشن است در برج دلو که بفاصله يک نيزه ديده ميشود و باصطلاح منطقيان
جزو اول قضيه شرطيه را مقدم نامند و جزو ثاني را تالي گويند چنانچه ان کانت الشمس طالعة فالنهار موجود جملهٔ اول که ان کانت الشمس طالعة باشد مقدم است و جملهٔ ثاني
که فالنهار موجود باشد تالي مقسم بفتح اول و کسر سين مهمله جاي تقسيم از صراح مقرم بضم ميم و سکون قاف و کسر را مهمله شتر نر از شرح نصاب
مقتحم بضم ميم و سکون قاف و تا فوقاني و حا مهمله مکسور اختيار کننده و غالب آمده و ظالم مقحم بضم ميم و سکون قاف و فتح حا مهمله در چيزي انداخته شده از
منتخب مقوم بکسر واو مشدد بر وزن مصور قيمت کننده در است دارنده از کشف و منتخب مقدم العين بضم ميم و سکون قاف و کسر دال گوشه چشم که بطرف بيني است
از شرح نصاب و صراح مقصود کن فکان کنايه از ذات حضرت صلي الله عليه وسلم مقنن بضم ميم و فتح قاف و نون اول مشدد و مکسور قانون بر آرنده و قانون شناس
اسم فاعل از تقنين که مصدر جعليست ماخوذ از قانون که لفظ رومي ست مستعمل در عربي مقراض شتر گردن بضم شين معجمه و فتح کاف فارسي نوعي از مقراض که
کج باشد از چراغ هدايت مقبره بفتح ميم و سکون قاف و فتح و ضم با موحده گور مرده از کنز و صراح مقاقله بضم ميم و فتح هر دو قاف آواز صراحي و شيشه از
فرهنگ مقاسمه با کسي سوگند خوردن و کسي اجيري بخشيدن مقلد پيشه مراد از نقال و رقاص خنياگر مقصوره بالفتح بمعني حجره کوچک از قاموس و در
کنز بمعني تخت و حجله و در مدار و کشف جاي استادن امام در مسجد مقابله بالضم ميم و با موحده مفتوح باهم برابر کردن و باهم برابر شدن و باصطلاح علم نجوم نظر ستاره
بستاره ديگر بفاصله نصف دور فلک که صد و هشتاد درجه باشد يعني شش برج مثلا قمر در چهارم درجه سرطان باشد و مشتري در پنجم درجه جدي و اين دليل بر تمام
دشمني ست مقدمه بضم ميم و بکسر دال مشدد پيش رونده و آنچه پاره لشکر که پيش فرستند يا مطلبي که پيشتر گفته شود براي آساني فهم مطالب ديگر از مدار و مويد و منتخب
و بفتح دال مشدد اسم مفعول است بمعني پيش داده شده از منتخب و بتخفيف دال خطا مقنعه بالکسر چادر باريک که يک عرض باشد از کشف و منتخب و بحر الجواهر مقرا
بالکسر کجي از پيکان دو شاخه و نام حلواست از رشيدي و برهان مصطلحات مقرعه بالکسر چوبيکه بآن بزنند و تازيانه و اين صيغه اسم آله است از قرع بالفتح که بمعني
کوفتن ست مقله بالضم تمام کاسه چشم با سفيد و سياه و ابن مقله نام خوشنويسي که هر شش خط ايجاد کرده مقارنه جمع شدن دو کوکب در يک برج از منتخب
مقايسه با کسي قياس کردن از منتخب مقري بضم ميم و سکون قاف و کسر را مهمله خواننده و تعليم کننده قرآن اطفال را و کور مقري عبارت از حافظ نابينا
که کودکان را خواندن قرآن مي آموزانند و بيشتر چنين حافظان نابينا که از ايام طفوليت نابينا مي گردند در جواني و پيري خود را گاهي در خواب بينا نمي بينند
و شخصي که در جواني و يا پيري نابينا ميگردد هميشه خود را در خواب بينا مي بيند مقتدي بالضم و دال مهمله مکسور پيروي کننده و بفتح دال آنکه مردم پيروي او کنند
يعني پيشوا مقتضي بالضم و کسر ضاد معجمه تقاضا کننده و بفتح ضاد معجمه و الف مقصوره تقاضا کرده شده از لطائف مقتضي بالفتح و ضاد معجمه مکسور گزارده شده و
تمام کرده شده از منتخب و لطائف مقتفي بالضم از عقب آينده از لطائف مقتني بضم ميم و سکون قاف و فتح فوقاني و کسر نون سرمايه دار و سرمايه دهنده
از لطائف مقني بضم ميم و سکون قاف و کسر نون کاريز کننده مقدمه نحو زمخشري نام کتاب در علم نحو از جار الله زمخشري صاحب تفسير کشاف
مقراض هندي قسمي از حلوا مقراض هندي مقراض هند که بهتر باشد و بعضي گويند که نوعي از مقراض که بگرفتن گل فروشان از گل کنند يا آنچه ذيل آن بر نيره زر کنند

فصل میم مع کاف مکتسب بضم میم و سکون کاف و فتح فوقانی و کسر سین مهمله بسعی خود حاصل کننده چیزی را و بفتح سین مهمله بسعی و طلب حاصل کرده شده و حاصل کردن چیزی بسعی خود مکب بضم میم و کسر کاف و تشدید بای موحده بر رو در افتنده و بر رو در انداخته و بفتح کاف بر رو انداخته شده و مشتق از اکباب که بمعنی بر رو افگندن و بر رو افتادن است لازم و متعدی هر دو آمده از منتخب و کنز و خیابان مکوکب بضم میم و فتح هر دو کاف عربی و بای موحده ستاره دار کرده شده و آنچه از زر و نقره مسمار داشته باشد مکعب بضم میم و فتح کاف و عین مهمله مشدد مفتوح و بای موحده چهار گوشه کرده شده و زنیکه نار پستان باشد مکاسب بفتح میم و کسر سین مهمله کسبها و پیشه ها و این جمع کسب است خلاف القیاس مکروب اندوهناک از لطائف مکاتب بضم میم و فتح تای فوقانی و موحده غلامی که برضای مالک خود قیمت خود را متکفل شود که از مزدوری خود بمالک خویش ادا نماید و آزاد گردد مکونات بضم میم و فتح کاف و تشدید واو مفتوحه و نون و تای فوقانی بمعنی مخلوقات و موجودات مکنت بضم میم بمعنی قدرت و توانگری از مدار و مؤید و منتخب و بالفتح بایمعنی خطاست مکاوحت بضم میم و حرف پنجم حای مهمله که شدن و دشمنی کردن و دشنام دادن از منتخب و صراح مکرمت بضم رای مهمله بزرگی و نوازش از کشف و صراح و مدار مکاشحت بشین معجمه و حای مهمله دشمنی کردن از کنز مکیدت بفتح میم و کسر کاف بد اندیشی از منتخب و صراح مکانت بفتح پایگاه و مرتبه و عزت از صراح مکافات بضم میم باهم برابر شدن و برابر استادن و پاداش و سزای بد از منتخب و صراح و کنز و غیر آن و این در اصل مکافیه بود یای متحرک ما قبل او مفتوح آن یا را بالف بدل کردند مکافات گردید و این مصدر بمعنی حاصل بالمصدر مستعمل میشود مکث بالفتح و سکون کاف و ثای مثلثه درنگ کردن و انتظار نمودن و بالضم و بالکسر بمعنی درنگ از صراح و منتخب مکائد جمع مکیده بمعنی بدسگالی و بد اندیشی از خیابان مکید بضم کید کننده از لطائف مکثار بالکسر و ثای مثلثه کثیر الکلام و بسیار گو از شرح مقامات حریری مکسور شکسته و کسر داده شده یعنی حرکت زیر داده شده مکفر بضم میم و فتح کاف و تشدید فای مکسور کفاره دهنده و کافر خواننده کسی را از منتخب مکرر بار بار کرده شده و باصطلاح بمعنی غیر مرغوب است مگس گیر بهر دو کاف فارسی عنکبوت مکنوز خزانه کرده شده و مجازا بمعنی پنهان داشته شده مکاس بضم میم و کاف عربی و سین مهمله توقف کردن صاحب کالا در بیع از مصطلحات مکناس بالکسر و نون و سین مهمله جاروب از لطائف مکیس بضم میم و کسر کاف و یای مجهول و سین مهمله ابا از مکاس در معامله نهایت طلبی کردن و تنگی گرفتن در بیع از جهانگیری و کشف و منتخب و صاحب مؤید نوشته که مکیس بمعنی مرد باوقار و در اصل این لفظ بثای مثلثه بود و فارسیان بسین مهمله می نگارند و بعضی بمعنی نقصان و کمی نوشته اند و در برهان بمعنی نهایت تاکید و مبالغه کردن در کاری و بمعنی باج و خراج اول اصح است مکتنس بالضم تای فوقانی مفتوح و کسر نون و سین مهمله خس و خاشاک روبنده از لطائف مکتنف بالضم پناه جوینده و پنهان شونده از لطائف مکفوف در لغت پیراهن نور دیده و باصطلاح عروضیان رکن هفت حرفی که حرف هفتم ساکن را از آخر او انداخته باشند چون از مفاعیلن نون حذف نمایند مفاعیل بماند بضم لام مکوک بفتح میم و ضم کاف بمعنی ماکو بهندی نال گویند که جولاهه دارد مکبول حرف سیم بای موحده بند کرده شده و محبوس از منتخب مکلل بضم میم و فتح کاف و فتح لام مشدد بمعنی درخشان و ملمع کرده شده و تاج بر سر نهاده شده از منتخب مکحل بضم میم و تشدید حای مهمله بر وزن منور سرمه ساو بالضم و حای مهمله مفتوح بمعنی سرمه دان از منتخب مکحول بحای مهمله سرمه سا مکیل بفتح میم و کسر کاف و سکون تحتانی به پیمانه پیموده شده مکائیل بفتح میم جمع مکیال بالکسر که بمعنی پیمانه است از شرح نصاب مکمل بضم میم و فتح کاف و تشدید میم مکسور تمام و کامل گرداننده و بفتح میم ثانی تمام و کامل گردانیده شده مکیال بالکسر پیمانه مکتتم بالضم و هر دو تای فوقانی مفتوح پوشیده از لطائف مکارم بفتح میم و کسر را از نوازش و بزرگواریها و این جمع مکرمت است مکرم بالضم و رای مهمله مکسور نوازنده و بخشش کننده و بضم میم و فتح کاف و تشدید رای مفتوح گرامی کرده شده و بزرگ داشته شده و بکسر را گرامی کننده مکتوم پوشیده و کنایه از راز از منتخب مکون بضم میم و فتح کاف و تشدید واو مفتوح هست نموده شده و پیدا کرده شده مکان جای بودن صیغه اسم ظرف است مشتق از کون بالفتح که بمعنی بودن است و بمعنی مطلق جا مستعمل مکنون نهان داشته شده و این صیغه اسم مفعول است ماخوذ از کن بالفتح که بمعنی پوشیدن است از کشف و منتخب و غیرها چون گوهر قیمتی و خوش آب را بمحافظت پوشیده دارند لهذا صاحبان گوهر مکنون

گوهر قیمتی و خوش آب را گویند مکین مکان دارنده و صاحب مکان مکمن بفتح هر دو میم و سکون کاف جای پنهان شدن و کمینگاه صیغه اسم ظرف از کمون که
بضمتین بمعنی پنهان شدن است از منتخب مکامن بفتح میم اول و کسر میم ثانی جمع مکمن که بمعنی جای پوشیدن است از منتخب مکران بفتح نام شهری مگس ران
بفتحتین و کاف فارسی بهندی مورچهل و چونری گویند که از پر یک دم طاؤس و موی دم گاو کوهی سازند مکتسبه بالضم کسب کرده شده و بمحنت حاصل کرده شده
مکمره بفتح مشک آب از لطایف مکابره بزرگی خود بر دیگری ثابت کردن و معارضه و غلبه و جنگ کردن با کسی از منتخب و کشف مکنسه بکسر میم
و سکون کاف و فتح نون و سین مهمله جاروب از صراح مکتب خانه اگرچه عند التحقیق این ترکیب غلط است چرا که لفظ مکتب که صیغه اسم ظرف باشد بمعنی جای
کتاب حاجت بلفظ خانه ندارد و اگرچه بعض استادان بسبیل تجرید در شعر خود آورده اند چنانکه میرزا محمد علی صائب گوید بیت تا مبادا آگه از ذوق گرفتاری
شوند * میکنیم آزاد طفلان از مکتب خانها * مگر اولی همین است که ازین قسم الفاظ اجتناب نمایند مکلاوه بالضم لفظ هندیست بمعنی گونا معمول
هندوانست که بکمر عروس و ساز بنجا آرند مکاره بفتح میم و تخفیف کاف و کسر رای مهمله و های ملفوظ بر وزن مساجد بمعنی مکروهات یعنی رنج و سختیها و بفتح میم
و تشدید کاف و فتح را و های مختفی زن بسیار مکر کننده مکاتبه با همدیگر نامه نوشتن و مجازا نامه را نیز گویند و بنده را بمال و فروختن از منتخب
مکاشفه دشمنی آشکارا کردن و جنگ ملا کردن و ظاهر شدن اسرار امور غیبی بر دل ولی الله مکتسی بالضم و سین مهمله مکسور پوشنده گلیم در بر گیرنده
از اکتسا کذا فی المنتخب مکاری بالضم میم خربنده و کرایه دهنده یعنی کسیکه اسپ و شتر و غیره بکرایه دهد از منتخب و لطایف و مصطلحات مکتسبی حاصل
کرده شده چه مکتسب بضم میم و فتح سین مهمله مصدر میمی است بمعنی الاکتساب و چون یای نسبت بمعنی ملحق شد گاهی بمعنی مفعول حاصل آید مکفی بالضم و فای
مکسور کفایت دهنده مکتفی کافی و بسنده کننده و بس کار از صراح مکافی بضم میم بمعنی مساوی و برابر از صراح فصل میم مع لام ملجا بالفتح و حرف چهارم همزه که بصورت
الف است بمعنی جای پناه خواه از جا که بمعنی پناه گرفتن است ملا بالفتح میم و در آخر الف بمعنی آشکارا و گاهی عبارت از انجمن و محفل و بفتح میم و در آخر همزه بمعنی گروه
مردم اشراف و بزرگ از کنز و منتخب و بضم میم و تشدید لام بعد الف همزه صیغه مبالغه بمعنی بسیار پر یعنی پر بسیار از علم یا خود فارسی مولوی که بمعنی پر است چنانچه کبار بالضم و تشدید با
بمعنی بسیار بزرگ و فارسیان این قسم الف ممدوده را مقصوره خوانند مگر در اضافت و صفت ملتجا بالضم و جیم عربی جای پناه و پناه گرفتن از شرح نصاب
و لطایف ملتقی بضم اول و فتح قاف جای بهم رسیدن دو چیز و جای وصل از منتخب ملکا بالفتح میم و سکون لام نام مردیکه فقیه و مجتهد ترسایان بوده است از مؤید ملکا بیلا
نام شخصی ملأ الاعلی بفتح میم و ضم همزه که حرف سوم است و سکون لام و فتح همزه و سکون عین و فتح لام و در آخر الف بصورت یا گروه فرشتگان عالم علوی
چه ملأ بفتحتین بر وزن فعل بمعنی گروه مردم اشراف و اعلی بمعنی برتر صیغه اسم تفضیل ملبب بضم میم و فتح لام و تشدید بای موحده مفتوحه بعده موحده دیگر بمعنی لب لباب و این لفظ اردو
حقیقت غلط است بلکه جا صحت ندارد لهذا جایز باشد چرا که ظریفان بوقت ظرافت الفاظ خارج از وضع الفاظ عربی می تراشند چنانکه مرغن بمعنی بسیار روغن دارنده مشدد
بمعنی متحیر و بحیرو مزلف بمعنی معشوق صاحب زلف از مزیل و غیره ملتهب بضم میم و سکون لام و فتح فوقانی و کسر ها و بای موحده شعله زن و آتش زبانه کشنده
و فروزان از منتخب و لطایف ملاعب بفتح میم و کسر عین بازیها ملازمت بفتح زا همیشه همراه و پیوسته بودن با کسی از منتخب و کسانیکه بدل کلمه ملازمت نویسند محض بیجا
ملاحت نمکینی و خوبی و نمو از بون آدمی که مایل بسیار باشد چون درین قسم لون یک گونه آبشی و لمعان میباشد که طبیعت ادراک خوبی و کیفیت آن مطبوع
و مرغوب میباشد لهذا المجاز مرغوبیت آنرا بنمکینی صفت کردند فافهم ملکت بالضم پادشاهی از منتخب ملکات بفتح میم و فتح لام جمع ملکه که قوت حصول هر شی است در طبیعت
ملامست بفتح نرمی و صافی و هموار از صراح ملابست با همدیگر مشابهت داشتن از منتخب ملامست جماع کردن و بهمدیگر سائیدن از منتخب ملبوسات جامه‌ها یکه لباس
از ان ساخته میشود و جامه‌ای پوشیدنی ملاءمت بضم میم و فتح یای تحتانی سازداری و دو چیز فراهم آوردن و مجازا بمعنی نرمی از منتخب و صراح ملتفت بضم میم و
کسر فا گشته بسوی کسی یا چیزی نگرنده از صراح ملت بکسر میم و فتح لام مشدد از منتخب بمعنی دین و در لطایف و شرح نصاب بمعنی گروه و در صراح کیش و شریعت

ملکوت بفتحتین بادشاهی و پروردگاری و تصرف عالم فرشتگان و باصطلاح صوفیان عالم معنی که عالم ارواح است جدا از دنیا و کشف کنوز و معنی
عالم غیب نوشته و در بعضی از رسایل تصوف مسطور است که ملکوت مقام عباد فرشتگان است یعنی طاعت بی قصور و بی فتور حاصل شود
چنانکه مقام عباد ملایکه است ملوث بضم میم و فتح لام و تشدید واو مفتوحه و ثای مثلثه آلوده از منتخب ملیح نمکین و جای از صحیح که سفید لون باشد از منتخب
و کنز و غیره ملیح بضم میم و کسر لام و تشدید حای حطی مبالغه کنند در کار ملاح کشتیبانان و این خود است از ملح بالفتح که بمعنی پر و بال طپیدن و امر اعراب
از منتخب ملولح بالکسر حای حطی امر غیبی که بدام بند بر تا آن ادویه دیگر مرغان بدان بیاید از سروری و منتخب ملاخ بفتح میم و خای معجمه نام شهری از سمرقند و رود و نام
جزیره ملحد بالضم و کسر حای حطی از راه حق برگردنده و فاسق و بیدین از منتخب ملند بفتح اول و لام مضموم و نون و دال مهمله صیغه نفی است یعنی لاف و گزاف و فریب
از لند بالضم که بمعنی لاف و گزاف باشد از لطایف ملتحد بالضم و حای حطی پناه گاه از لطایف و صراح و ملاذ بفتح جای پناه و بفتح اول و تشدید ذال معجمه بمعنی خیر
نیز جمع ملذ که بر وزن مهم است بفتح اول و تشدید لام در و غگو که گویند نکند از کشف و منتخب ملک عنبر بادشاه حبش با یک قومی بود از عرب و بعضی بلاد
تسلط داشتند ملک نیمروز رستم چرا که او بادشاه سیستان بود ملک سیستان نام نیمروز است از بیان ملبوس جامه پوشیدن مثل پیراهن و قبا و دستار و کلاه
و غیره ملابس بالفتح میم و کسر موحده و سین مهمله جمع ملبس که بمعنی پوشش و لباس است کما فی الصراح ملتبس بضم میم و با موحده مفتوحه پوشیده و اشتباه
کرده شده ملماس بالکسر در ابیات ملا فقره بمعنی قلم آورده در دیگر کتب لغت یافته نشد ملخص بضم میم و فتح لام و خای معجمه مفتوح و صاد مهمله پاک کرده شده
خالص و خلاصه کرده شده از منتخب و شرح نصاب و بمعنی مختصر نیز آمده ملاط بکسر میم حا مهمله گلیکه آن سنگ و خشتهای دیوار را وصل کنند از منتخب و شرح نصاب ملتقط بضم میم و فتح
قاف و طای مهمله برچیده شده در فوکرده شده و برداشته شده بکسر قاف برچیننده و رفو کننده برداشته ملحوظ بدنباله چشم نگریسته شده از صراح ملمع
روغن و درخشان کرده شده و آنچه بورق طلا روشن کنند و در اصطلاح شعر شعریکه یک مصرع عربی و یک مصرع فارسی یا بیتی عربی و بیتی فارسی داشته باشد ملتاع بضم
و حرف ثالث تای فوقانی و عین مهمله بمعنی سوزنده و مجازاً بمعنی مشتاق و حریص ملهوف اندوهگین و مظلوم از کشف و منتخب ملق بفتح میم و کسر لام آنکه بزبان
چاپلوسی کند و در دل اخلاص نداشته باشد و بفتح محو کردن و دوست داشتن و چاپلوسی بفتحتین زمین هموار از لطایف و بعضی نوشته که بفتحتین آواز اسب که
از خشت انداختن بر آید ملصق بضم میم و کسر صاد مهمله در چسپنده و فتح صاد چسپیده شده از منتخب ملحق بکسر حای مهمله رسانده شده و رساننده و رسیده و آنچه
با آخر چیزی پیوسته شود از صراح و منتخب ملک بفتحتین فرشته و آنچه قایم شود بادشاه کاری بفتح میم و کسر لام بمعنی بادشاه و بالکسر مالک چیزی شدن و آنچه حق کسی بود
و براه راست هیئتی که از جامه پیچ حاصل شود و گاهی مجازاً بمعنی جامه آید و بالضم بادشاه شدن از منتخب و در شرح اصطلاحات صوفیه نوشته که ملک بالضم
ماسوا الله از ممکنات موجوده و مفقوده و در اصطلاح صوفیه از عالم شهادت عبارت است چنانچه ملکوت عالم غیب و جبروت عالم انوار قاهره و لاهوت عالم
ذات حق و بعضی نوشته که ملک بالفتح میم بکسر لام در زمانه قدیم امیر یا زیر سگفتند ملیک بفتح میم و کسر لام مالک و صاحب و نام حقتعالی از لطایف ملاک بکسر میم
اصل چیزی و آنچه بسبب آن چیز با دوام و قایم باشد از منتخب ملا جلال کتابی در منطق و این شرح تهذیب است از ملا جلال ملل بکسر میم و فتح لام اول جمع ملت بمعنی دین و مذهب
و اطلاق ملت بر دین حق و باطل هر دو آمده و ملل و نحل بمعنی دینها و مذهبها چه نحل جمع نحله است که بالکسر معتبری مذهب سوای اسلام باشد کذا فی المنتخب
ملا بضم میم ثمر از لطایف و برهان ملک الکلام بفتح میم و کسر لام لقب شخصی که ملک قمی نام داشت از مصاحبان ابراهیم عادل شاه ممدوح ظهوری ملثوم بالفتح و ثای
مثلثه بوسیده و بوس داده شده از منتخب ملثم بضم میم و فتح لام و تشدید ثای مثلثه مفتوح بوسیده شده ملتثم بضم میم و سکون لام و فتح تای فوقانی و فتح همزه
زخمی که بشده هر دو لب آن بهم دیگر پیوسته شده باشد و بکسر همزه الشیام و بهم پیوستگی دهنده از صراح ملتثم بضم میم و حرف چهارم ثای مثلثه مفتوح جای بوسه و بوسیده شده
و بکسر ثای مثلثه بوسنده ملحم بضم میم و سکون لام و فتح حای مهمله نوعی از پارچه ابریشمی که تار آن ملایم باشد از منتخب ملتحم بضم میم و فتح تای معجمه موضعیست نزدیک

رکن یمانی در محاذی کعبه حاجتمندان در آنجا دعا میکنند بکسر زای معجمه بر خود لازم کننده از منتخب ملزوم بفتح میم وضم لام الزام کرده شده از منتخب ملازم

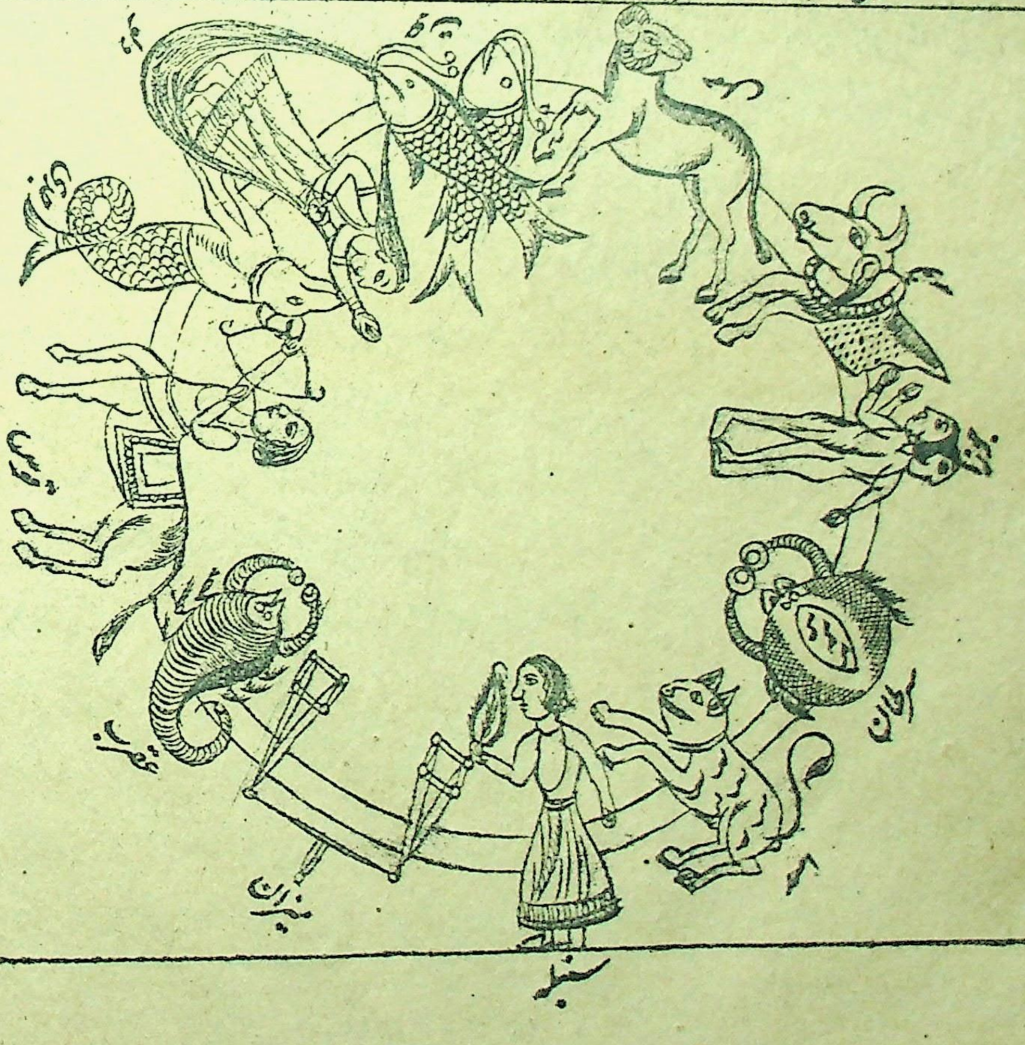
بضم میم وکسر زای معجمه همیشه باشنده بجای بایز و کسی که از منتخب و بمناسبت همین معنی نوکر را گویند ملازم بفتح اول مصدر میمیست بمعنی ملازم کردن و بجای ملازمت
ملهم بضم میم وسکون لام وکسر ها الهام کننده یعنی در دل افگننده از جنس خیر و آن حقیقت است و بفتح ها الهام کرده شده ملائم بضم میم وکسر همزه که حرف تمام
هست بمعنی نرم و فراهم آینده و بمعنی موافق و مناسب طبع ملون بفتح ر و تشدید واو از کشف و بحر الجواهر ملون مستوده و منتخب ملک یمین بکسر میم در اصطلاح فقه بمعنی کنیز و
غلام چه یمین در لغت بمعنی غلبه است و غلام و کنیز از غلبه اسلام می آیند حالا مجازاً غلام و کنیز زر خرید را نیز ملک یمین گویند ملون بضم میم و فتح
لام و تشدید واو مفتوح رنگ آمیزی کرده شده و رنگارنگ کرده شده ملقن بالضم و قاف مفتوح تلقین کرده شده و بکسر قاف تلقین کننده از لطائف
ملاعین بفتح میم وکسر عین جمع ملعون ملآن بفتح میم وسکون لام و مد همزه و نون بر وزن فعلان پر کننده و مجازاً بمعنی پر از شرح نصاب ملطیه بفتح اول
و ثانی وکسر طای مهمله و تشدید یای تحتانی نام شهریست در روم که در ابتدای اسلام مسکن کفار بود و آنچه در بعض نسخ گلستان ملیطه بر وزن قصیده
نوشته است غلط است از مصطلح و تقویم البلدان ملتحمه بضم میم وکسر حای مهمله طبقه اول بیرونی که مماس هوا است از هفت طبقات چشم که صور و اشکال
که دیده می شود اول در آن می افتد ملازه بضم میم و فتح زای معجمه گوشت پاره که اندرون حلق آویخته میباشد بعضی آن را کاگ گویند از برهان و در
زبان فارسی ملاغه است ملاحظه بضم میم و فتح حای مهمله و ظای معجمه بگوشه چشم نگریستن از کشف ملاطفه با کسی نکوئی کردن و مجازاً مکتوب مراسله را نیز گویند
معنی اول از منتخب ملکه بفتحات شدت و قوت حصول شی در ذهن و قدرت کردن کاری که متمکن گردد در طبیعت کسی از منتخب و بحر الجواهر و بفتح میم وکسر لام
زن پادشاه ملاعنه بفتح میم وکسر عین جمع ملعون است خلاف القیاس بضم میم و فتح عین صیغه اسم مفعول از مفاعله و تا در آخر برای تانیث است چرا که این
لفظ در صفت لفظ جمع واقعست و لفظ جمع نزد نحویان حکم مؤنث دارد و کذا ابوالفضل فاضل ملاحظه است ملازاده نام کتابی در علم معانیست و در اصل نام مصنف
او است و بعد اصطلاح کنایه از آلت جولیست ملاحده بفتح میم وکسر حای مهمله جمع ملحد و این اصل ملاحد بود تا یعنی تا در آخر بجهت تاکید معنی جمع زیاده کرده چرا که
گاهی در آخر صیغه جمع منتهی الجموع و غیره تا بجهت تاکید جمع زیاد می آرند چنانکه ملائک ملائکه و صیاقل و صیاقله جمع صیقل از شرح اصول اکبری ملکشاه نام
پادشاه عظیم الشان از سلجوقیان که نظام نام وزیری داشت که بسیار سخی و کریم الطبع بود ملکات فاضله چهارگانه حکمت و شجاعت و عفت و عدالت
ملکات رذیله هشتگانه حسد و بغض و بخل و حرص و کذب و غضب و کبر و بیحیائی ملکات فاضله خصلتهای خوب ملحمه بالفتح و حای مهمله جای جنگ
عظیم و در اصطلاح فتنه و جنگ بزرگ گویا خود از لحم است چنانچه مسلحه از سلاح از لطائف ملاعبه بضم میم و فتح عین مهمله با کسی بازی کردن از منتخب ملائکه
فرشتگان جمع ملک است و در اصل ملائک بود تا بجهت تاکید معنی جمع زیاده کرده اند چنانکه ملاحده جمع ملحد و صیاقله جمع صیقل ملعقه بکسر میم عین مهمله مفتوح
و بعده قاف چمچه و قاشق آهنی و در اصطلاح اطبا نام وزن معین است در معجونات و در اصل چهار مثقال را ملعقه نامند و از دو آیاد دیگر یک مثقال را ملعقه
گویند و مثقال چهار و نیم ماشه باشد و لفظ ملعقه بضم میم نیز نوشته اند و از منتخب بالکسر ملک آواز بلند آوازه ملهی بضم میم و سکون لام غافل کننده و
در باز آرنده ملاهی بفتح بازیها از کشف و منتخب ملک قمی ملک الشعرای پایتخت سلطان ابراهیم عادل شاه تخت نشین بیجاپور او دختر خود را بظهوری داده و ملتوی
بالضم پیچیده و پیچ در پیچ شونده و نیز حرکت نبض که همچو ریسمان پیچیده محسوس شود ملتانی در ولایت مطلق هند را ملتانی گویند از چراغ هدایت ملتجی بالضم پناه جوینده
از لطائف ملی بالضم و میم مکسور توانگر از لطائف فصل میم مع میم مملکت بفتح اول و سکون ثانی و ضم لام و فتح کاف مقام سلطنت و بمعنی پادشاهی و
بفتح و کسر لام نیز آمده از قاموس و منتخب و کنز ممات بفتح مرگ از کنز و ممات مصدر میمیست در اصل مموت بر وزن مفعل بود واو متحرک ماقبل آن حرف صحیح ساکن حرکت
واو نقل کرده با ماقبل دادند واو در اصل متحرک بود اکنون ماقبلش مفتوح گشت آن واو را بالف بدل کردند ممات شد ممات مانند شدن از منتخب

ممازجت آمیختگی و ارتباط ممانعت بضم اول و فتح نون باز داشتن و منع کردن ممراضیت بکسر میم اول و سکون ثانی و ضاد معجمه مکسوره و تشدید تحتانی
بسیار مریض شدن و مجاز بمعنی غلطی ممقوت بقاف و تاء فوقانی بر وزن مفعول دشمن گرفته شده و مبغوض از مؤید و کنز و خیابان ممایزت حروف بجیم و زاء معجمه
جدا ساختن و تمیز کردن ممارات بفتح گذشته باد و ماجرا با از لطایف و بضم اول با کسی فتن و خصومت و عداوت و ستیزه کردن از منتخب ممامشات بضم اول و کسر شین
معجمه با کسی رفتن و همراهی کردن از منتخب مماطلت بطاء مهمله دفع الوقت و فرصت نمودن و پس افگندن کار ها از منتخب ممارست بضم اول و فتح راء مهمله
کوشیدن و تفحص کردن و تجربه نمودن در کاری رنج نمودن و درمان کردن از مدار و صراح و منتخب و کنز و کشف و سروری ممزوج آمیخته شده مثل شرابیکه با گلاب
یا دیگر عرق باز آمیخته باشند ممتزج بالضم و زاء معجمه مکسور آمیزنده و آمیخته شونده مملوح در آخر حاء مهمله بمعنی نمکین و بمعنی دیده شده و در بعضی نسخ مقلوب ملموح است
ممرخ بضم میم اول و فتح میم دوم و فتح راء معجمه مشدد و حاء مهمله جامه ایست قیمتی از قسم کتان و بمعنی آب خانه از شرح دیوان خاقانی و در دیگر کتب معتبر یافته نشده
ممامسخ بضم اول و کسر سین مهمله و خاء معجمه مسخ کننده یعنی برگرداننده صورت اصلی را بصورت زشت همچو گشته و از رشیدی و از منتخب ممهد بضم میم
اول و فتح ثانی و هاء مشدده مفتوحه گسترده شده و نیکو کرده شده و بکسر ها گستراننده از منتخب ممهد بضم اول و فتح میم دوم در آخر دال مهمله بر وزن منور بنا
درختان و ساده و هموار از منتخب ممد بضم اول و کسر دوم و تشدید دال مدد کننده از منتخب ممدود بضم اول و فتح دوم و کسر دال مشدد و اول نام رگیکه از آن عصب
اندام کشیده میشود از شرح نصاب ممکن الوجود ذات که نه وجودش ضروری نه عدم آن ضروری بود و آن مخلوقات است ممر بفتحتین و رای مشدد راه و جای
گذشتن و مجاز بمعنی سبب نیز مستعمل از مدار و مؤید و منتخب ممطر بضم اول و سکون دوم و کسر طاء مهمله بارنده باران ممیز بضم اول و فتح ثانی و تشدید تحتانی مکسوره
و زاء معجمه تمیز کننده و جدا کننده خوب با از زشت ممامس بضم اول و سین مهمله مشدد با هم سائیده شده و با هم سائیده و جای بهم سودن چه این اسم فاعل
و هم مفعول و هم اسم ظرف است از مفاعله و ماخذ این مس است بفتح و تشدید که مضاعف است ممضوغ بضاد و غین معجمتین خائیده شده ممالک بفتح
مقامهای بادشاهی و این جمع مملکت است از کشف و منتخب مملوک بنده از منتخب ممالیک بفتح اول و کسر لام جمع مملوک است و آن غلام و کنیز و
دیگر اشیا باشد ممسک بالضم و سین مهمله مکسور چنگ زننده و باز دارنده از خرج و بمعنی بخیل از صراح مماثل بضم میم مخیری مانند شونده و برابر از منتخب ممل
بضم میم اول و کسر میم ثانی و تشدید لام ملول کننده ممتحن بالضم و تاء فوقانی و حاء مهمله و نون مفتوح آزموده شده از منتخب ممنون بالفتح نعمت داده شده و منت نهاده شده
و نقصان کرده شده از لطایف ممتهن بالضم خوار کرده شده ماخوذ از مهانت از لطایف ممکن بالضم و کاف مکسور دست دهنده و پیدا شونده و گاهی
بمعنی مخلوق و انسان نیز آید بضم اول و فتح دوم و تشدید کاف مفتوح قایم و برجا کرده شده و بکسر کاف مشدد قایم و برجا کننده کسی را مملو بفتح
اول و سکون دوم و ضم لام و تشدید واو پر کرده شده صیغه اسم مفعول است از ملا و در اصل مملوء بود بر وزن مفعول پس همزه را بواو بدل کردند
واو را در واو ادغام کردند مملو شد و فارسیان بتخفیف هم آرند و نیز درست باشد بضم میم اول و سکون دوم و فتح لام بر وزن مکرم در نصوص نیز صیغه اسم
مفعول است از باب افعال ماخوذ از ملا که بمعنی پر کردن باشد مموه بضم اول و فتح ثانی و تشدید واو مفتوح زر اندوده و ملمع کرده شده از منتخب و دروغی که
بفریب آب زر ماننده است گردانیده با شکوه نام منفعتی است ممسحه بکسر سین مهمله و حاء مهمله مالیدنی چیزیکه بدان چیز دیگر را بمالند و بمعنی گلمالهٔ معماران مستعمل اند
شرح نصاب ممسک الاعنة و ممسک العنان نام شکل سوار بهم از شکل شمالی بصورت مرد استاده بلیدیست تازیانه و بدست دیگر عنان اسب
پیاده ممضی بفتح میم اول و سکون میم ثانی و کسر ضاد معجمه و تشدید یا گذشته شده و روان کرده شده ممتلی بالضم پر و آگنده و این اسم فاعل است از امتلا

فصل میم مع نون + منا بکسر اول موضعی است بمکه معظمه که مقام بازار است و حاجیان در آنجا قربانی کنند و بضم اول امیدها چه اسما که جمع منیه است
که بالضم بمعنی آرزو و مقصد باشد و بالفتح مقدار و اندازه و برابر دو من که در وزن و سنجیدن مقرر است و بمعنی منازل نیز آمده برین تقدیر مخفف منازل است

از منتخب و غیر آن مُنادی بضم میم و فتح دال و در آخر الف مقصوره بصورت یا بمعنی آواز کرده شده و خوانده شده و مرادف ندا نیز آمده از منتخب مِنساد بکسر میم و سکون نون و سین مهمله عصا از کنز و شرح نصاب و صراح مَنشاء بفتح میم و سکون نون و فتح شین معجمه و بعده همزه بصورت الف و آنچه که مردم بعد الف که در حقیقت همزه است همزه دیگر نویسند خطاست و اگر نویسند یای بالا الف باید نوشت بجهت اشاره اینکه الف نیست همزه است بمعنی جای پیدا شدن و جای بودن مگر در عرف بمعنی سبب مستعمل میشود مُنقّی بضم میم و فتح نون و تشدید قاف مفتوح و در آخر الف بصورت یا پاک کرده شده و صاف کرده شده چنانچه مویز منقی و اما منقی مویز میوه معروفست که در دوا بکار آید و منقی صفت آنست یعنی مویزیکه از او تخمش پاک و صاف کرده باشند و بعض مردم که مویز را منقی گویند و از لفظ مویز غافل میشوند غلطی عظیم است منقلا بالکسر و حرف سوم قاف فوج پیش یعنی هراول منکوب خراب و بدحال و سختی رسیده شده از منتخب و کشف و کنز منتخب بالضم و خای معجمه مفتوح برگزیده شده و این صیغه اسم مفعول است از باب افتعال از کنز و کشف مَنکِب بالفتح و کاف مکسور کتف و دوش از صراح و مؤید و منتخب و کنز و مدار منجلاب بالفتح و جیم عربی مفتوح مغاکی باشد که آب حمام یا آب باورچیخانه و امثال آن در ان جمع شود و ظاهر ست که آن نهایت مکروه و بدبو باشد از برهان و جهانگیری و در خیابان نوشته که صاحب بهار عجم گوید در ترکیب این لفظ ظاهر آنست که مرکب باشد از منجل که اسم ظرف ست از نجل که بمعنی انداختن چیزی است و لفظ آب پس منجلاب بمعنی جای انداختن آب باشد مَناقب بفتح میم و کسر قاف اوصاف حمیده مَنصِب بفتح میم و کسر صاد مهمله جای برپا شدن و مجازاً بمعنی رتبه و عهده جلیل القدر که برای امرا از حضور بادشاه هندوستان مقرر گردد و بفتح صاد خطاست از مؤید و کشف و مزیل و تحقیقات خان آرزو چنین بتحقیق رسید که لفظ منصب که بفتح صاد شهرت دارد باقتضای ضابطه تصریف بکسر صاد باید و این غلط عام ست غلط العوام بدانکه غلط بر دو گونه ست یکی غلط عام چنانکه لفظ منصب که بکسر صاد است و بفتح صاد گرفته شود و چنانکه شعرا و عامه بالفظ لب و غبغب قافیه کرده اند و دیگر غلط عوام چنانکه لفظ تعینات بمعنی شخص تعین کرده شده بطرفی و کاری و این استعمال عوام است تم کلامه مَنسَک بضم میم و سکون نون و فتح سین مهمله و کسر کاف آب ریزنده و گریه بسیار کننده از منتخب مَناب بفتح میم و در آخر بای موحده جای ایستادن و نیز بمعنی ایستادن بجای کسی از منتخب منتسب بالضم و سین مهمله نسبت دارنده با کسی مندوب بالفتح لفظی که در حالت مصیبت با گریه بطریق نوحه متلفظ نموده شود منالک بفتح میم و کسر کاف دو سهای دو کتف مردم منقلب بضم میم و کسر لام برگردنده و واژگون شونده و باصطلاح منجمین قسمی از اقسام ثلاثه بروج دوازده گانه باعتبار تاثیرات سعادت و نحوست در طالع برج منقلب بکار رست و درست نباید و بفتح لام مصدر میمیست بمعنی برگشتن و هم اسم ظرف بمعنی جای برگشتن و واژگون شدن و چون این از باب انفعال ست لهذا اسم مفعول ازین نمی آید از قاموس و غیر آن و آنچه در منتخب بمعنی مفعول نوشته از تصرف کاتبان ست منسحب بسین مهمله و حای مهمله کشیده شونده از لطائف و منتخب مناکیب بفتح میم و کسر کاف خراب و بدحالان و سختی رسیدگان این جمع منکوب ست منوب بفتح میم و ضم نون و سکون واو و بای موحده نیابت کرده شده متشعب بالضم و شین معجمه مفتوح و کسر عین مهمله شاخ در شاخ شونده و نام کتابی ست در علم صرف مناسبت بفتح سین مهمله باهم نسبت داشتن از منتخب منادمت بضم میم و فتح دال همنشینی از منتخب منافرت با کسی نزد حاکم رفتن برای اثبات بزرگی حسب و نسب از منتخب و صراح منعوت نعت کرده شده و صفت کرده شده منافات بضم از هم جدا شدن و نفی کردن و با هم هر دو یکدیگر نیست کردن چنانکه نقیض و ضدیت میان شب و روز و گرمی و سردیست از کشف منشآت بضم میم و سکون نون و فتح شین معجمه و الف ممدوده و تای فوقانی بر وزن مفعلات انشا کرده شدها و این جمع منشی ست که بضم میم و سکون نون و شین معجمه صیغه اسم مفعول باشد از انشاء و مراد از منشآت مسودات و عبارات و تصنیفات ست منیت بضم میم و سکون نون و فتح تحتانی آرزو و مقصود و بفتح میم و کسر نون و تشدید تحتانی مفتوح موت و مرگ از منتخب و مدار و بحر الجواهر و کنز منقصت بفتح میم و سکون نون و کسر قاف و فتح صاد مهمله نقصان و عیب از مهذب منقضت بفتح میم و کسر قاف و ضاد معجمه نقیض و شکستگی از شمسی منحوت

بحاء مهمله تراشیده شده از لطائف منتخب منحات بالکسر و حاء مهمله تیشه و رنده از شرح نصاب منحات بالکسر و حاء مهمله رنده نجاران از شرح **منامات** بفتح
بمعنی خوابها **منبت** بفتح میم و سکون نون و کسر موحده جای روئیدن و بضم میم و فتح نون و فتح موحده مشدد روئانیده شده و باصطلاح نقاشان و
معماران نقشه زمین خود اندکی بلند باشد چنانکه نقش سکه بر روپیه از کنز و غیر آن **منهیات** بفتح میم و سکون نون و کسر ها و تشدید تحتانی افعالی که
کردن آنها در شرع منع کرده شده است **منات** بفتح میم نام بتی در عرب که هذیل و خزاعه که هر دو قبیله اند از عرب آنرا پرستیدند از لطائف **منفعت** بفتح
میم و سکون نون و فتح فا و فتح عین مهمله سود مند از صراح **منت** بالکسر و تشدید نون مفتوح نکوئی و احسان کردن با کسی از منتخب و در صراح نوشته که منت نعمت دادن و بیان
کردن با کسی از منتخب و در صراح نوشته که منت نعمت دادن و بیان کردن نیکی خویش بر کسی و در بعض کتب نوشته که شمار کردن منعم نعمتهای خود را بر نعمت داده شده و بار
نعمت بر کسی نهاده مرهون احسان خود داشتن و معترف شدن منعم علیه بنعمتهای منعم و صاحب بهار عجم نوشته که لفظ منت با لفظ داشتن و نهادن و بردن و شستن و کشیدن
و پذیرفتن مستعمل میگردد **مناکحت** بضم میم و فتح کاف نکاح کردن از منتخب **منازعت** بضم میم و فتح زا با کسی در چیزی کوشیدن و با کسی بر آوردن حق خود کشاکش
کردن و خصومت کردن از منتخب و لطائف **منقبت** بفتح میم و سکون نون و فتح قاف هنر و ستودگی و باصطلاح محامد و ثنای اهل بیت و اصحاب کبار رضوان الله تعالی
علیهم اجمعین **مناظرات** بضم میم و فتح ظاء معجمه با هم بحث کردن **منبعث** بضم میم و سکون نون و فتح موحده و کسر عین مهمله و ثاء مثلثه برانگیخته شونده **منطقة البروج**
بالکسر دائره است که همه دوازده بروج بر همین دائره واقع شده اند و این دائره بشکل منطقه یعنی میان بند بر حوالی افلاک سبعه آمده است و این دائره منطقة البروج دائره معدل النهار
را تقاطع نموده است حمائلی چون شمس بهر دو نقطه محل تقاطع رسد لیل و نهار در جمیع بقاع بغیر عرض تسعین و ما لقرب منه برابر باشد و این دو محل تقاطع را دو نقطه
اعتدال گویند و آن نقطه که چون آفتاب ازو در گذرد شمالی شود وی را اعتدال ربیعی نامند و آن راس حمل است و نقطه دیگر که مقابل آنست چون آفتاب ازو گذرد
جنوبی شود آنرا اعتدال خریفی گویند و آن راس میزان است و سیر شمس دائما برین دائره واقع میباشد و شکل دائره منطقة البروج و دائره معدل النهار اینست

منسوج بالفتح وجیم عربی بافته شده و این ماخوذ ست از نسج که بمعنی بافتن ست و نیز قسمی از بافته ابریشمی از شرح بوستان منتج بالضم و تای فوقانی مکسور
نتیجه دهنده مندرج درآمده چیزی از منتخب مندمج بضم اول وکسر میم دوم درهم رفته و داخل شونده منهج بفتح اول و سوم راه راست و راه کشاده از منتخب
و صراح مناهج بفتح میم وکسر ها راههای راست و این جمع منهج ست از منتخب و کنز منهاج بالکسر راه راست و کشاده از کنز و منتخب و صراح منتسج بضم میم و سکون
نون و فتح فوقانی و فتح سین مهمله بافته شده منبج بالضم مگس سبز که گوشت را گنده کند و کرم اندازد منضج بضم میم و سکون نون و کسر ضاد معجمه و جیم انجخت
کننده و پزنده میوه و ریش و خلط ماده را از صراح منقح بضم میم و فتح نون و فتح قاف مشدد و حاء مهمله پاک کرده شده و صاف کرده شده چیزیکه از دروغ
باشد منسرح بضم میم و سکون نون و فتح سین مهمله و کسر راء مهمله و حاء مهمله آسانی و روان کرده شده و نام بحری چون در ارکان این بحر سببها مقدم اند
بر وتد لهذا آسان تر گفته میشود و بعضی نوشته اند که انسراح از جامه بیرون آمدنست این بحر هم بد نقصان زحافات بحری میرسد که بمقدار دو رکن خویش
میرسد لهذا این اختصار را به بیرون آمدن از جامه تشبیه کردند منفخ بالکسر و حرف سوم فاء مفتوحه و بعده خاء معجمه دمه آهنگران و آن پوست حیوان باشد که از آن
باد بر آتش میرسانند از منتخب و بضم میم و فتح نون و کسر فاء مشدد دمنده و آنچه که باد در شکم بسیار پیدا کند منسوخ نیست گردانیده شده و رد کرده شده منتسخ بکسر
سین مهمله نسخه گیرنده و نسخه خواننده و بفتح سین نسخه گرفته شده و بعضی بمعنی رد کرده شده نیز نوشته اند مناخ بفتح محل خواب و جای آسودگی از لطائف منفسخ
بفاء سین مهمله فاسد و تباه منقاد بالضم و قاف معجمه رام و مطیع و فرمانبردار و فروتنی کننده از منتخب و لطائف منعقد بالضم و عین مهمله مفتوح و کسر قاف بسته
شونده و از منتخب منسد بضم میم و سکون نون و فتح سین مهمله و تشدید دال بسته شونده من یزید نوعی از بیع که هر که افزونتر دهد دیگر خریداران قیمت زیاده و بد خرید نمایند
و بمعنی فروخت کالا و بمعنی بازار نیز نوشته اند منشد بضم میم و سکون نون و کسر شین معجمه شعر خواننده منضد بضم میم و فتح نون و فتح ضاد معجمه مشدد بر همدیگر
چیده شده و از منتخب منجمد بالضم و فتح جیم و کسر میم دوم بسته و فسرده شونده چنانکه آب یا روغن و غیره از سرمای بسته گردد منتقد بالضم و قاف مکسور نقد ستاننده و فتح قاف سره
کرده شده و پاک از لطائف منفرد و بضم میم و کسر راء مهمله تنها مندد بضم میم و فتح نون و کسر دال مشدد اول پرده درنده که راز کسی فاش کند از شرح نصاب
منفذ بفتح میم و سکون نون و فتح فاء و ذال معجمه جای درگذشتن و جای بیرون شدن و ازین معنی راه مراد است منقار بالکسر نول مرغ و آله دانه چیدن
و آله چوب کندن از شرح نصاب منشار بالکسر و شین معجمه اره که بدان چوب را قطع کنند از منتخب منذر بضم میم و سکون نون و کسر ذال معجمه ترساننده و یکی از
اسمای پیغمبر صلی الله علیه و آله وسلم که آنحضرت نیز کفار را از عذاب و دوزخ می ترسانیدند از شرح نصاب منظر بالفتح و ظاء معجمه مفتوح جای نظر بدانکه این لفظ گاهی بمعنی
چشم باشد چراکه چشم محل خروج نظر و جای پیدا شدن بصر ست و گاهی بمعنی چهره و روی آید زیراکه چهره موضع واقع شدن نظر ست چنانکه اکثر نظر بر چهره می افتد
و گاهی بمعنی دریچه که بر سر بام و غیره باشد مستعمل میشود چراکه دریچه جاست که در آنجا نشسته نظر باطراف میکنند اجمالا از کشف و از تتبع کلام اساتذه معلوم
شده بمناظره جمع منظر منخر بکسر میم و سکون نون و فتح خاء معجمه سوراخ بینی و فتح میم و کسر خاء معجمه نیز آمده از منتخب و غیر آن منکر بالضم و کاف مفتوح بدو قبیح
و ناشایسته و امر قبیح که هر که ببیند انکار کند و نامشروع و بمعنی ناشناخته شده و نام فرشته از دو فرشتگان که در گور سوال کنند و بالضم و کاف مکسور انکار کننده
از مدار و کشف و مزیل و منتخب و لطائف منجر بضم میم و سکون نون و فتح جیم کشیده شونده در اصل منجرر بود دو راء را ادغام یافت صیغه اسم فاعل از انجرار که بر وزن انفعال
ست ماخوذ از جر که بمعنی کشیدن باشد منار بالفتح چراغدان و جای بلند که بر آن چراغ افروزند چراکه این صیغه اسم ظرف ست بمعنی علمی نور و مجازا جای بلند اذان
گفتن و ستون که از خشت یا سنگ بر یمین و شمال مساجد بنا کنند شاید که در زمانه قدیم بر آن چراغ می افروخته باشند بهمین سبب آنرا منار گویند و درین زمان
آنرا مینار گویند بزیادت تحتانی غلط محض ست از مزیل و منتخب و مؤید و غیره منشور پراگنده شده و فرمان پادشاهی از منتخب و بعضی گویند بمعنی فرمان
پادشاهی که در لطف و عنایت باشد مناشیر بفتح فرمانهای پادشاهی این جمع منشور ست منتشر بالضم پراگنده از منتخب منبر بالکسر آله بلند شدن که جای

خطیب باشد و این صیغه اسم آلت ست از منبر که بمعنی برداشتن ست از صراح منابر بفتح میم و کسر بای موحده جمع منبر منداور بفتح میم و سکون نون و دال مهمله و ضم

واو و سکون را و دال مهمله و واو معروف مانده و پریشان حال از کثرت حرکت و رفتار منوچهر بکسر میم و واو معروف مخفف مینو چهر یعنی بهشت رو که نام نبیره ایرج ست از جانب

دختر و ایرج پسر فریدون بود از برهان مناصر بضم میم و کسر صاد یاری دهنده اسم فاعل از مناصرت بفتح میم جمع آن یاری دادن از لطائف منکدر تیره از لطائف

منکسر بضم میم و کسر سین مهمله شکننده منصور یاری داده شده و نام فقیر کامل مشهور ست در تواریخ ابن خلکان مسطور ست که نام ایشان حسین بود و نام پدر

ایشان منصور باسم پدر خود معروف گشته اند و ایشان را حلاج از آن گویند که روزی بر دکان حلاجی نشسته بودند حلاج را کاری فرمودند حلاج انکار کرد که من

بکار خود مشغولم ایشان گفت که تو برو من عوض تو کار میکنم حلاج برای کردن کار ایشان رفت چون بعد اندکی دیر باز آمد همه پنبه دوکان خود محلوج یافت متعجب

گردید از امر در لقب ایشان حلاج مشهور شد منثور بثای مثلثه در ناسفته و بمعنی متفرق و پراگنده و کلامیکه منظوم نباشد مناخر بفتح میم و کسر خای معجمه جمع منخر

بکسر اول بمعنی سوراخ بینی ست مناخر بفتح میم منخر که بالکسر بمعنی سوراخ بینی ست و مناخر در کنایه از تخته کم عرض که بر کناره یک تخت ملصق کنند تا تخت

دیگر بوقت بستن در دروازه بران قرار گیرد آنرا بینی در گویند و مناخیر اگرچه صیغه جمع ست لیکن در ترکیب بالفراد بمعنی واحد مستعمل میشود منحدر بالضم و حای مهمله مفتوح

و کسر دال از بالا بزیر آینده از منتخب منتجر بزای معجمه و جیم عربی باز مانده منفطر بفا و طای مهمله شکافته شونده منتهی الاخیر بالفتح آنمقدار باریکه چون بر کشتی

پر بار نهند کشتی غرق شود از لطائف منتهز بالضم میم و کسر ها و زای معجمه فرصت یابنده و غنیمت شمار کننده یعنی غنیمت دانشده و بجنبنده از منتخب منغمس بالضم و غین معجمه و کسر میم دوم و سین

مهمله باب فرو رونده یعنی غریق از صراح و منتخب مندرس بالضم میم و سکون نون و فتح دال مهمله و کسر رای مهمله و سین مهمله کهنه و فرسوده خصوصاً جامه کهنه از

منتخب و لطائف و غیر آن منکوس بالفتح و سین مهمله نگونسار و سرنگون از منتخب و لطائف منطمس بالضم و طای مهمله فرو نشیننده و نیست و محو شونده از لطائف

منگلوس بالفتح و سکون نون و کاف فارسی و ضم لام نام شهری در هند که نواحی آن فیل خوب و بهتر پیدا میشود از رشیدی منقوش بفا و شین معجمه منیه

پشم زده شده ای بکمان نداف از هم پاشیده شده منقاش بالکسر و قاف و شین معجمه موی چینه که بدان موی از بدن بر کنند از منتخب و بمعنی نهرنی که بدان

ناخن و حرف غلط تراشند منش بفتح میم و کسر نون خو و طبیعت از مدار کشف و جهانگیری و بهار عجم منجوش با هیچه علم ظاهر اصیل منجوق ست مینوش بفتح میم

سکون نون و ضم تحتانی و شین معجمه صیغه نهی ست از نیوشیدن بمعنی مشنو از برهان مناص بفتح میم و صاد مهمله گریختن و باز پس شدن و خویش را

باز کشیدن و گریزگاه از منتخب و صراح منصوص بصاد و صاد مهمله بکمال تفحص و تحقیق رسانیده شده آنچه از آیت صریح غیر محتاج بتاویل یا از حدیث صریح

ثبوت رسانیده شده باشد منغص بضم میم و فتح نون و غین معجمه مشدد مفتوح و صاد مهمله مکدر و تیره از صراح منقرض بالضم و قاف و کسر رای ضاد

معجمه بریده شونده منخفض بالضم و خای معجمه و کسر فا و ضاد معجمه بنشیب افتاده و پست شونده منقبض گرفته شونده و تنگ بسته شونده مناقض بضم میم

و کسر قاف شکننده و مخالف مناط بفتح میم مصدر میمی ست بچیزی در آویختن و بمعنی در آویختگی و پیچیدگی مستعمل که حاصل بالمصدر ست و هم صیغه اسم ظرف

بمعنی جای در آویختن چیزی ماخوذ از نوط که بمعنی در آویختن ست و مجازاً گاهی بمعنی مطلب و مقصد نیز مستعمل میکنند از لطائف منتخب و غیر آن منوط

بفتح میم و ضم نون وابسته و بچیزی در آویخته شده از منتخب منخر بفتح میم و خای معجمه و کسر رای مهمله چیزیکه بسبب تراشیدن همه اطرافش صاف و مصفا شده باشد و

مجازاً بمعنی آنکه درست شونده و در مجموع اللغات منخرط بمعنی در میان چیزی در آینده و در صراح در کشیده شونده در رشته منبسط بضم میم و سین مهمله بکسر و

گشاده شونده و گستر ده شونده و گاهی مجازاً بمعنی مسرور و خوش حال و انبساط آرند آید منیع بر وزن فعیل باز دارنده و مجازاً بمعنی محکم و استوار چرا که هر چیز

استوار غیر را از مداخلت باز می دارد مناع بالفتح و تشدید نون بسیار منع کننده منقلع بکسر لام بر کنده شونده ممنوع بضم میم و ضم نون باز دارنده و

بسیار منع کننده از لطائف متقنع بکسر نون دوم قناعت کننده از لطائف منبع بفتح میم و سکون نون و فتح بای موحده چشمه و این صیغه

همه ظرف است از ینبوع که بمعنی برآمدن آب است از زمین منابع بفتح میم و کسر باء موحده جمع منبع منتجع بضم و فتح جیم نیکو کار و جایگاه آب و گیاه از لطایف منطبع بالضم و حای مهمله و کسر موحده منقوش شونده از منتخب منافع بفتح میم و کسر فا جمع منفعت مندفع بضم اول و کسر فا دفع شونده منازع بضم میم و کسر زای معجمه باکسی در چیزی واکشنده منتهی الجموع وزن جمعی که بار دیگر آن را جمع نتوان ساخت چنانچه وزن مفاعل و مفاعیل که این هر دو وزن را بار دیگر جمع کرده جمع الجمع می خوانند بخلاف دیگر اوزان جمع چنانچه اکالیب جمع اکلب و اکلب جمع کلب است منصبغ بضم میم و سکون نون و فتح صاد مهمله و کسر موحده و غین معجمه رنگین شونده منیف بضم میم بر وزن مقیم پاک و بزرگ و بلند و زیاده از منتخب منزحف بفتح زای معجمه و کسر حای مهمله دور شونده از سمت معقولیت و دور شونده از وزن صحیح از شرح خاقانی منکشف بکسر شین معجمه واشونده و گشاده و برهنه شونده منخسف خمیده و برگشته شونده منعطف بکسر طای مهمله میل کننده و برگردنده منصرف بکسر رای مهمله از حالی بحالی برگردنده و باصطلاح نحو اسمی که قبول کند کسره و تنوین را بخلاف غیر منصرف که کسره و تنوین را قبول نمی کند منجنیق بفتح میم و سکون نون و فتح جیم و کسر نون دوم و یای معروف نوعی از فلاخن بزرگ که بر سر چوبی قومی نصب کنند و سنگهای کلان در آن نهاده بر دیوار قلعه زده دیوار می شکنند و این معرب من چه نیک است و الا در خاص عربی جیم و قاف در هیچ کلمه نیامده است چون در زمانه سابق آله مذکور بجهت قلعه گیری کمال مفید بود لهذا افتخاراً باین اسم مسمی گشت بعد از آن معرب کردند از مدار و کشف و برهان و لب الالباب و مؤید و منتخب و غیره منجوق بالفتح و جیم عربی مضموم ماهچه علم و چتر و آن چیزی باشد که از زر و سیم و غیره درست کرده بر سر علم لشکر و غیره می بندند این لفظ معرب است از مدار و مؤید و کشف و برهان و بعضی نوشته که طاسکی که بر سر علم نصب کنند منشق بضم میم و سکون نون و فتح شین معجمه و تشدید قاف شگافته شونده و پاره شونده منفق بضم میم و کسر فا نفقه دهنده از لطایف منخرق دریده شونده منطیق بالکسر و طاء مهمله نیز مکسور و سکون یای تحتانی فصیح الکلام و نیک سخنگو از منتخب منطق بالفتح و طاء مهمله مکسور سخن گفتن و سخن و گفتار و نام علمیست معروف و تعریفش اینست آلَةٌ قانونيّةٌ تَعصِمُ مُراعاتُها الذِّهنَ عَنِ الخَطاءِ في الفِكرِ و بالکسر و طاء مهمله مفتوح میان بند و کمر بند و بضم میم و کسر طا گویا و کلام کننده از منتخب و غیر آن منطوق سخن و کلام و بمعنی مضمون و معانی نیز آمده منطبق بضم میم و کسر موحده برهم نهاده شونده و مجازاً بمعنی برابر و موافق آینده منفک بضم میم و سکون نون و فتح فا جدا گردنده از لطایف منهتک بضم میم و سکون نون و فتح ها و کسر تاء فوقانی پرده دریده شونده از لطایف منهمک بالضم و میم دوم مکسور کوشنده در کاری و مبالغه کننده در آن کار از منتخب و صراح مناسک بفتح میم و کسر سین مهمله جاهای عبادت حاجیان و مجازاً ذکر محل و اراده حال بمعنی اعمال و افعال حج چنانچه طواف کعبه و رمی الجمار و سعی میان صفا و مروه یعنی دویدن میان صفا و مروه و وقوف عرفات یعنی استادن در عرفات و قربانی و بستن احرام و غیر آن جمع منسک است که بمعنی عبادت گاه حاجیان باشد منسک بفتح میم و سکون نون و فتح سین مهمله عبادتگاه و جای قربانی حاجیان و این ماخوذ است از نسک بضم که بمعنی عبادت کردن و قرآن خواندن و قربانی کردن است از منتخب مندک بالفتح پاره پاره دوده فرهنگ میر عضد الدوله بمعنی کساد و بازار و الی متاع مرقوم ساخته از لطایف منسلک بضم میم و لام مکسور در آینده در چیزی و سلک شونده از منتخب و منقول از زبدة الفوائد منهلک خود را در هلاک اندازنده از لطایف مندلک بالکسر در لغت بمعنی از جمله و در اصطلاح اهل دفتر خرج را گویند منهل بفتح میم و سکون نون و فتح ها چشمه در چراگاه و صحرا که مردم و بهایم از آن آب نوشند و این ماخوذ از نهل است که بمعنی سیر آشامیدن باشد از منتخب و صراح و غیر آن مناهل بفتح میم و کسر ها جمع منهل که بمعنی چشمه باشد منزل بفتح میم و کسر زای معجمه جای فرود آمدن لیکن اکثر بمعنی جایی مستعمل است که مسافران بجهت خواب و آرام در آن فرود آیند و بمعنی مطلق خانه و مکان نیز مستعمل میشود و بضم میم و فتح زای معجمه فرستاده و آورده شده و فرود فرستاده شده

منازل جمع منزل و منازل قمر نزد اهل تنجیم بیست و هفت اند و هندیان منزل قمر را نچهتر گویند اول شرطین که بهندی اسونی گویند دوم بطین بهندی بهرنی سوم ثریا بهندی کرتکا چهارم دبران بهندی روهنی پنجم هقعه بهندی مرگسرا ششم هنعه بهندی اردرا هفتم ذراع بهندی پنربس هشتم نثره بهندی پکه نهم طرفه بهندی اشلیکها دهم جبهه بهندی مگها یازدهم زبره هندی پوربا دوازدهم صرفه هندی اوترا سیزدهم عوا هندی هست چهاردهم سماک هندی چترا پانزدهم غفره هندی سوات شانزدهم زبانا هندی بساکها هفدهم اکلیل هندی انورادها هیجدهم قلب هندی جیشٹها نوزدهم شوله هندی مول بستم نعایم هندی پورباکها و بست و یکم بلده هندی اوتراکها و بست و دوم سعد ذابح هندی سرون بست و سوم بلع هندی دهنشٹها بست و چهارم اخبیه هندی ست بهکا بست و پنجم سعود هندی پوربا بادرپت بست و ششم مقدم هندی اوترابادرپت بست و هفتم موخر هندی ریوتی بدانکه هر یکی از بروج دوازده گانه از دو منزل یا دو بالا مرکب است منذل بضم میم اول و کسر میم دوم جرا علیکه کوشش فراهم آمده بشده باشد منجل بالکسر و جیم عربی مفتوح داس که بدان زرعت غیره درو کنند و بالفتح برای انداختن چیزی باشد از شرح نصاب و منتخب منخل بالضم میم و فتح نون و عین مهمله مشدد و آنچه بشکل نعل اسپ باشد و عین منقل کنایه از بلال منخل بالضم و حاء مهمله مفتوح و تشدید لام کشاده شونده از منتخب منخل بکسر میم و فتح خاء معجمه پرویزن غربال و بضم میم و ضم خاء معجمه هم بفتح خاء نیز از منتخب و صراح منقل بالفتح میم و فتح قاف آتشدان که آن را منجمر نیز گویند از مدار و در کشف بضم اول و سوم مندیل بکسر میم و دال مهمله دستار و دستارچه که بر میان بندند از کشف و موید و منتخب بمعنی دستمال یا پارچه تاوخته نیز نوشته اند مندل بالفتح میم و سکون نون و فتح دال مهمله دایره که افسونگران و عزایم خوانان گرد بگرد خود بر زمین کشند و بزبان هندی نوعی از دهل که آن را پکهاوج نیز گویند از برهان و سروری و مصطلحات منخول بالفتح دخاء مهمله شعر دیگری که بی تغیر الفاظ و مضمون بنام خود خوانده باشد از منتخب و سروری و صراح منوال چوبی باشد جولاهگان را که هر قدر جامه بافته میشود بر آن می پیچند و مجاز بمعنی طور و دستور مستعمل کنند از منتخب و شرح مقامات حریری و در صراح بمعنی نورد بیان بافته منال بالفتح میم جای یافتن چیزی و محل حصول شی چنانکه اراضی ملک و جاگیر و باغ و مزرعه روکان که اینهمه محل حصول مال و زر مستند از موید منبل بالفتح و حرف سوم با موحده نیز مفتوح کاهل دست و بد اعتقاد از برهان و در لطایف بمعنی کاهل و بد اعتقاد و محل نم و نام و آنکه بر زخمهای تازه استعمال کنند منفعل بالضم میم و کسر عین مهمله اثر منده اثر چیزی پذیرنده از منتخب منتقل بضم میم و کسر قاف از جایی بجایی رونده منام بالفتح جای خفتن و خوابگاه از منتخب منهوم حریص و گرسنه از لطایف و منتخب منعم بضم میم و سکون نون و کسر عین با لداره نعمت دهنده منعام بالکسر عین مهمله بسیار بخشش کننده از منتخب و صراح منتقم بضم میم و سکون نون و فتح فوقانی و کسر سین مهمله نسیم گیرنده و مجاز بمعنی بوی خوش گیرنده منهزم بضم میم و کسر زا معجمه از میان جنگ گریزنده و لشکر شکست خورده منهدم بضم میم و کسر دال مهمله ویران شونده و عمارت افتاده از هم ریخته منسجم بسین مهمله و جیم آب و اشک روان شونده از منتخب و صراح منتحجم بجیم مکسور و شدن و تابان از لطایف منخرم بخای معجمه بینی بریده و گوش سوراخ کرده شده از لطایف منتقم بضم میم و کسر قاف انتقام گیرنده و کینه کشنده از کسی منتظم بضم میم و کسر ظای معجمه راست و درست شونده از صراح و منتخب اگرچه از باب افتعال است مگر متعدی نیاید منضم بضم و فتح ضاد معجمه و تشدید میم پیوسته شونده و آمیخته شونده و فراهم آینده بچیزی مناظم جاهای پیوستن و جاهای ترتیب و نظم منمم بضم میم و کسر نون و تشدید میم سخن چینی کننده از لطایف منع کلیم کنایه از جواب لن ترانی منعدم بکسر دال نیست شونده و در خیابان نوشته که بعضی گویند این لفظ غلط است و صحیح معدوم ظاهر از آنست که انفعال قبول فعل میخواهد و معدوم چیزی نیست که شی آن را قبول کند و صاحب بیل الاغلاط نوشته که انعدام لفظ غلط است چرا که باب انفعال مختص بعلاج و تاثیر است مگر استعمال آن بسیار است منان بالفتح و تشدید نون اول بسیار نیکی کننده و نعمت دهنده و منت نهنده و یکی از اسمای حق تعالی منون بفتح میم و ضم نون زمانه و مرگ و ریب المنون بمعنی حوادث روزگار از منتخب و بضم میم و فتح نون و فتح واو مشدد و تنوین داده شده منّ بکسر میم و فتح نون اول جمع منت از لطایف منتن بضم میم و سکون نون و کسر تاء فوقانی گنده و بد بو از کشف منکبین بفتح میم و کسر کاف

و فتح موحده هردو گفته و این تثنیهٔ منقلب است منگیدن بالفتح و کاف فارسی بهندی زیر لب سخن گفتن از لطایف منخرین بکسر میم و فتح خاء معجمه و فتح راء مهمله هر دو
سوراخ بینی من بالکسر بزبان عربی ترجمهٔ لفظ از و بمعنی بز نیز آمده و بالفتح بمعنی کسی و آن کس و کیست و باین معنی برای جمع و مفرد هر دو آمده و بالفتح میم و تشدید
نون نعمت دادن و منت نهادن و نقصان کردن و گرانگبین و ترنجبین و هر حلوای شیرین که بر برگ بعض درختان منجمد شود مثل بید انگبین و شیرخشت و بمعنی
ترنجبین که بر قوم موسی علیه السلام باریده بود و نام وزن معین که دو رطل باشد و این من بیشتر مستعمل اطباست و من هندی چهل سیر است و وزن سیر در ملک
مختلف باشد از منتخب و برهان و کشف و صراح و غیره و صاحب بهار عجم چنین نوشته که لفظ من در فارسی ضمیر متکلم واحد است گاهی بصیغهٔ غایب هم عاید سازند چنانکه در قصهٔ شاه گدا
مصرع کاش من هم گنجهٔ تو بودمی و بمعنی نسبت هم چنانچه دشمن بمعنی شخص منسوب بدشمنی که مخفف دشمن است بمعنی زشت یعنی بی کینه و روایات و شعر باشد و لفظ من
بمعنی توده نیز آمده چنانچه خرمن بالفتح بمعنی توده گلان و سوسن که در وسط شاهین ترازو سازند که رشته از آن گذرانیده بوقت سنجیدن بدست گیرند و من را بمعنی
مرا نیز آمده سالک همدانی گوید بیت مسکه عادت لب من ابر دست باشد نگذرم گر همه انگشت بلب است باشد منهیان بضم خبر دهندگان و درینجا این لفظ بحذف بعضی
حروف بیان نوشته شد منصه بکسر میم و فتح نون و تشدید صاد مهمله مفتوح جای ظاهر شدن چیزی لهذا اطلاق منصه بمعنی تخت یا سریکه عروس را بر آن
نشانده جلوه دهند و ادا بر وی آباد و دیگر ناظرین آنجا ظاهر کنند و این لفظ بکسر میم نیز آمده و بضم میم و تشدید نون غلط است از منتخب و زبدة الفواید و مؤید و مدار و صراح بکسر
آلهٔ برداشتن یعنی تخت و سریکه بر آن عروس را از دیگران ممتاز دهند گویا منسه بالکسر و سین مهمله و فا چکاک آن چوبی باشد بجشاخه که خرمن کوفته بدان
میگردانند و آلهٔ علف افگندن چیزی نیست که خرمن کوفته را بدان برباد دهند از شرح نصاب و منتخب و سروری و برهان مناظره بضم میم و فتح ظاء معجمه باهم نظر کردن
یعنی فکر کردن در حقیقت و ماهیت چیزی و بمعنی باهم بحث کردن مستعمل میشود و نام علمیست که در آن قوانین مباحثه مندرج است از منتخب و غیره منطقه بالکسر طاء مهمله
مفتوح و قاف میان بند که بهندی آن را پتکه گویند از کشف و کنز و منتخب و بحر الجواهر و منطقة البروج نام دایره است که بیانش در همین فصل گذشت منکوحه
زن نکاح کرده شده از کنز منیژه بفتح میم و یای مجهول و زای فارسی نام دختر افراسیاب که بیژن نام پهلوان پسر گیو بر وی عاشق بود از جهانگیری و برهان منار بفتح
نشان که در راه از سنگ و خشت برپا کنند و در اصل لغت بمعنی چراغ پایه باشد ظاهرا وجه تسمیه آن باشد که سابق بسر راه یافتن مسافران چراغی بر مناره بالا
می افروختند زیرا که در بلاد عرب بشبها سیر کنند از خیابان منطوقه کلام و سخن مناصفه بضم میم و فتح صاد مهمله بدو نیم کردن چیزی را از منتخب و کنز
منقله بضم میم و قاف بر وزن سنبله بمعنی مجمر از برهان منوب عنه بفتح میم و ضم نون و تخفیف واو شخصی که کسی بکارش نایب باشد منزلگاه
مخفی نماند که منزل خود بمعنی جای نزول است لفظ گاه با وی بکار نشاید لیکن جواب آنست که ترکیب منزلگاه بقلب اضافت است که در اصل گاه منزل بود و لفظ
گاه بمعنی مطلق زمین یا مقید بظرفیت مطلقه و منزل بمعنی مکان خاص پس در صورت اضافت عام بسوی خاص باشد و در کلام فصحا منزلگاه
بسیار آمده است و منزل بالفظ کردن و گرفتن و بردن و افتادن مستعمل از بهار عجم مناحه بفتح میم و حاء مهمله مصدر میمی است بمعنی ماتم کردن و نیز بمعنی جای
نوحه و ماتم از شرح نصاب منزه بضم میم و فتح نون و زای معجمه مشدد مفتوح پاک و دور گردانیده شده از زشتیها و بکسر زای معجمه در اصطلاح صوفیه شخصی است
که ذات حق را بصفت تنزیه دانسته باشد و از حیثیت ظهور در مظاهر ندیده و ندانسته باشد از لطایف منافسه بضم میم و فتح فا و بعده سین مهمله
رغبت کردن در چیزی بطریق مساوات و معارضه کردن و حسد بردن از منتخب و صراح منتبه بضم میم و سکون نون و فتح فوقانی و کسر موحده و های ملفوظ
بمعنی آگاه از لطایف مناقشه بضم میم و فتح قاف باهم برکندن و برآوردن چیزی را بسوی خود و نزاع کردن باکسی و در دور از گرفتن در چیزی مناضله بضاد
معجمه باکسی برابری کردن در تیراندازی از منتخب و مجازا بمعنی مسافت آمده منکسره شکسته شونده و فرقهٔ شکسته حال منصوبه چیزی برپا کرده شده و تدبیر کار
و بازی در شطرنج و نام بازی هفتم از هفت بازی نرد مندفه بضم میم و دال مهمله و فا پنبه زدن که در قلم آورده که بهندی گاله گویند از مصطلحات منضی بضم

میم وحای مهمله مفتوح وکسر نون شیر خمیده دکوژ دپشت دوتا بمعنی خفیف ناتوان نیز استعمال کنند منطوی بالضم نوردیده شونده و درهم پیچیده
شونده منسی بفتح میم وسکون نون وکسر سین مهمله وتشدید تحتانی فراموش کرده شده از کشف ومنتخب وغیره منقی بضم میم وفتح نون وتشدید قاف مکسوره
پاک وصاف کننده از آلایش وبفتح قاف پاک کرده شده وانچه که بعضی مردم مویز را که میوه مصروف ست منقی نامند والفاظ منقی را صفت مویز نمیدانند
غلطی عظیم ست بیانش بتفصیل گذشت مناقی بضم میم نیست کننده و باطل کننده منتفی نیست شونده منفی بالفتح نیست کرده شده منوی بالضم وواو
مکسور نیت کرده شده مناهی بفتح افعال باز داشته یعنی افعالی که در شرع ممنوع باشد واین جمع منهی است که بفتح میم بمعنی باز داشته شده باشد از منتخب
منی بالفتح میم وکسر نون وتشدید تحتانی در عربی بمعنی آب پشت وبتخفیف تحتانی در فارسی بمعنی تکبر وخود بینی مرکب از لفظ من و یای مصدری وبکسر میم وسکون
نون و یای مجهول نام مقامی که بازار است در مکه معظمه که محل قربانی ست منبلی بالفتح وحرف سوم بای موحده بمعنی اعتقادی و منکری و کاهلی از برهان
منبی بضم میم وسکون نون وکسر موحده خبر دهنده از کشف ومنتخب منبهی بضم میم وسکون نون وکسر با خبر دهنده از کشف بفتح میم وسکون نون وفتح کسر ها
نهی کرده شده و منع کرده شده و مجازا بمعنی بدرون منزوی بضم میم ونون زای معجمه مفتوح یکسو شونده از خلق و گوشه نشین از منتخب منجلی روشن و آشکارا
و از وطن بیرون رونده از منتخب منطفی چراغ فرو نشسته یا آتش و گرمی فرو نشیننده منتشی بضم میم وسکون نون وتای مثلثه وکسر نون دوم مهر گون
و در کتاب لطایف معنی آغاز کننده و از خود چیزی گوینده از منتخب منادی بضم میم وکسر دال ندا دهنده که برای اظهار امر حاکم در شهر میگردد و فارسیان
بمعنی ندا استعمال کنند از کشف و منتخب و نیز صاحب منتخب نوشته که منادی بالضم میم وفتح دال صیغه اسم مفعول بمعنی خوانده شده یعنی ندا داده شده و بمعنی نذیر آمده
بر این تقدیر مصدر میمی ست یا آنکه در اصل منادات باشد بتا را حذف کردند چنانکه در مدارا که در اصل مدارات بود فارسیان منادی بکسر دال خوانند چنانکه موسی و عیسی و لیلی و عقبی بعبارة عجم
چنین نوشته که منادی آوازه و بلکه برای آگاهی مردم بلند با لفظ کشیدن و زدن مستعمل فصل میم مع واو مواسا بضم میم یاری کردن و رعایت و صلح کردن و غمخواری
نمودن و این لفظ در اصل مواسات بود بسبب استعمال فارسیان تا را [illegible] بتخفیف مدارا و محابا هر دو لفظ بضم میم بمعنی مصالحه و نرمی و اصل مدارات و محابات بود تخفیف فارسیان آنست
که حرف تا از آنها با شعامله حذف کنند بسبب جوانان سراج وهاج منتخب و مداراه موسی در عربی استره که از ان موی تراشند و نام پیغمبر معروف علیه السلام و بمعنی لفظ
موسی مرکبست از مو و سا که بزبان سریانی اول بمعنی تابوت و ثانی بمعنی آب ست چون ایشان را فرعون از دریای نیل در تابوت یافته بود لهذا باین اسم مسمی شدند معنی اول
از منتخب و معنی ثانی از رساله عبد الواسع و سراشی در شرح مقامات حریری نوشته که بزبان قبطی مو بمعنی آب و شا بشین معجمه بمعنی شجر چون ایشان را در آب قریب اشجار یافته بود
لهذا موشا نام کردند بعده معرب کرده شین معجمه را بسین مهمله بدل ساختند و بطور اسمای ناقص یا بیا نوشتند و بالف خوانند مولی بفتح میم وفتح لام آزاد کننده و غلام
و یاری دهنده و بمعنی خداوند و دختر و همسایه و یار و غلام آزاد کرده شده از کنز و لطایف و منتخب و صراح و شرح نصاب این لفظ مصدر میمیست که بمعنی اسم فاعل و اسم مفعول مستعمل میشود
و میتواند که صیغه اسم مفعول باشد بر این تقدیر در اصل مولوی بود بر وزن مفعول واو و یا بهم آمدند اول ایشان ساکن آن واو را بیا بدل کرده یا را در یا ادغام نمودند و ضمه لام را بکسره
بدل ساختند برای مناسبت یا بعده یای اول را برای تخفیف حذف کرده کسره را بالفتح بدل کردند یا متحرک ما قبل آن مفتوح یا را بالف بدل ساختند مولی شد مگر بکتابت بیا نوشتند چنانکه اکثر نحویین
در لفظ معنی همین تقریر بیان کرده اند و فارسیان گاهی مولا بالف نویسند چنانکه باجرا که در رسم الخط عربی با جری نویسند موصی بضم میم وفتح واو وتشدید صاد مهمله مفتوح وصیت
کرده شده و بضم میم وسکون واو وکسر صاد نیز درست موفا بضم میم بفتح واو وتشدید فا وفا کرده شده مجازا بمعنی تمام و کامل نیز می آید موقی بالفتح و تای فوقانی
مفتوح دکان از کنز و این جمع میت ست موش خرما جانوریست که بهندی گلهری گویند از چراغ هدایت موجب بکسر جیم لازم کننده مواجب بفتح میم وکسر جیم جمع موجب
بفتح جیم ست بمعنی لازم گردانیده شده و مقرر کرده شده از بیع و مثل آن و انچه گویند که مواجب فلان در سرکار چیست یعنی لازم گردانیده شده به معاش و چیست
یا مقرر داشته شده از بیع اوقات و چیست پس مواجب که جمعیست بمعنی واحد مستعمل میشود از قسم چند سنایج هر یک جمع ست و بمعنی واحد مستعمل آنکه مواجب بفتح میم وفتح جیم مقلوب و جیبات است

بمعنی آنچه که لازم شده چنانکه محاصل مطلوب حاصل و میتواند که مواجب بضم میم و فتح جیم صیغهٔ اسم مفعول باشد از باب مفاعله بمعنی لازم گردانیده شده
و مقرر داشته شده و این وجه آخر بی تکلف ست فافهم **موکب** بالفتح و کاف عربی مکسور و موحده گروه سواران که در سواری امیر خود باشند از کشف و منتخب
و در برهان بفتح کاف بمعنی سپاه و لشکر و در صراح نوعی از رفتار جمع سواران و در کنز بمعنی گروه سواران **مواکب** بالفتح میم و کسر کاف گروههای
سواران و لشکرهای سواران **مؤدّب** بضم میم و فتح همزه که بصورت واو ست و تشدید دال مکسور ادب دهنده و بفتح دال مشدد ادب داده شده
مواهب بفتح میم و کسر بخششها جمع موهبت **مواظبت** بضم میم و فتح ظاء معجمه و باء موحده دائم بریک کار بودن و همیشه کردن کاری و مداومت
نمودن بر کاری از کشف و منتخب و کنز **موالات** بضم میم با کسی دوستی و پیوستگی داشتن و پی در پی کردن کاری از کشف و منتخب و کنز و صراح **مواسات**
بضم میم یار بسی کردن و بمال و تن با کسی غمخواری کردن از منتخب و صراح و کنز و کشف و لفظ مواسات مهموز الفاء ناقص ست که همزهٔ آن بواو قلب
مکتوب شده مثال واوی نیست چنانکه بظاهر دیده می شود **مواصلت** بضم میم و فتح صاد پیوستن از منتخب و صراح **موات** بالفتح آنکه بیجان باشد
و زمین خشک و بی خداوند و بالضم مرگ از منتخب و صراح **مؤاخات** بضم میم و حرف ثانی همزه بصورت واو و خاء معجمه برادری کردن با کسی و برادر گرفتن کسی را
از کشف و کنز **مودّت** بفتح میم و واو و فتح دال مهمله مشدد دوستی داشتن از صراح **موهبت** بفتح میم و کسر ها و فتح موحده بخشش از کنز و صراح **مواطات**
بضم میم و طاء مهمله بمعنی موافقت کردن از صراح و باصطلاح منطقیین خبر گشتن چیزی بلا واسطه بر مبتدا از ابی بدون انضمام کلمهٔ ذو و غیر آن چنانچه زید قائم بخلاف
زید قیام که آن حمل صحیح نباشد مگر بواسطهٔ ذو ای زید ذو قیام **موعظت** بالفتح و عین مهمله مکسور پند دادن پند از صراح **موازات** بضم میم و زاء معجمه
و برابری **مؤونت** بفتح میم و ضم همزه و سکون واو و فتح نون بار و گرانی و تعب از صراح و در منتخب نوشته که احتیاج معیشت چون نفقه و توشه سفر و رنج و محنت **مواز**
تقدیم زاء معجمه بر راء مهمله وزارت و وزیری کردن و یاری دادن از منتخب **موادعت** وداع کردن **مؤثرات** بضم میم و فتح همزه که بصورت واو است و تشدید
مکسور تأثیر کنندگان و گاهی کنایه باشد از ستارگان **مؤامرت** با کسی مشورت نمودن از منتخب **مواریث** بفتح میم و در آخر ثاء مثلثه جمع میراث **مورث** بضم میم
و کسر را میراث رساننده و بمجاز یا بتجرید بمعنی مطلق رساننده مگر در کتب معتبره و لغات باین معنی یافته نشده و از منتخب و قاموس هر یافته میشود که مورث بفتح میم
و فتح واو و تشدید راء مهمله مکسور باشد بمعنی برانگیزنده و افروزنده و مشتعل کننده **موهرج** بواو معروف و فتح سین مهمله و فتح راء مهمله و جیم عربی معرب موی سره و آن خرقه
و طبقه عنبیه اوست و آن و درمانده البقه سر مو رها شده از حدود الامراض **موشّح** بضم میم و فتح واو و فتح شین معجمه مشدد و حاء مهمله زیور داده شده و آراسته صیغهٔ اسم مفعول از
توشیح و توشیح در لغت وشاح در گردن انداختن ست و وشاح بضم و کسر حمائل و گلوبند مرصع را نیز گویند که نوعی از زیور زنان ست و توشیح باصطلاح اهل بدیع نام صنعت
در شعر که یک حرف از سر هر مصرع یا از سر هر بیت گرفته جمع کنند اسم شخصی یا مصرعی حاصل شود **مؤذن التسبیح** امام التسبیح و مؤذن تسبیح فلک عبارت ست از
آفتاب **مولد** بفتح میم و کسر لام جای ولادت و وطن و زمان ولادت و بضم میم و فتح واو و کسر لام مشدد زاینده و پیدا کننده و بفتح لام مشدد شخصی که
در عرب پرورش یافته باشد و بمعنی لفظ عجمی که عرب در کلام خود استعمال کنند و شخصی دو تخمه چنانچه پدرش از هند و مادرش از حبش باشد و نوعی از لغت
عرب و آن لغتی ست که در اصل موضوع نیست مگر از لغت اصلی گرفته اند از منتخب و مؤید و شرح نصاب **مورود** بر وزن موجود رود کرده شده و وظیفه خوانی نموده شده
مولود زائیده شده و آن پسر و دختر باشد و بمعنی زمان زائیدن نیز آمده از منتخب **موالید** بالفتح فرزندان و این جمع مولود ست و گاهی از موالید موالید ثلاثه مراد باشد
که نباتات و جمادات و حیوانات ست زیرا که این هر سه بچگان عناصر افلاک اند **موعد** بالفتح میم و کسر عین وقت وعده کردن و جای وعده کردن **مواعید**
بفتح میم و کسر عین جمع میعاد ست بمعنی وعده کردن و جای وعده و زمان وعده باشد **موعود** وعده کرده شده **مودود** دوست داشته شده **مواجید**
بفتح میم و کسر جیم حالتها و ذوقها که باستماع نغمه صوفیان را پیدا شد و این جمع وجد ست خلاف القیاس **موجد** بضم میم و کسر جیم از خود پیدا کننده

موبد بالضم و واو معروف و کسر باء موحده حکیم و دانشمند آتش پرستان از برهان و در مؤید و سروری و جهانگیری بفتح موحده و در رشیدی و غیره نوشته که موبد بمعنی
مغ است و اصلش مغبد بود چه مو در ترکی بمعنی درخت انگور است چون مغان درخت انگور را پرورش می نمایند و از آن شراب می سازند لهذا ایشان را موبد
گویند و لفظ بد بفتح بمعنی صاحب و خداوند است و بعضی مو بمعنی پند و حکمت نوشته اند پس معنی ترکیبی آن خداوند حکمت باشد لیکن مؤبد بضم میم و فتح همزه
که بصورت واو است و تشدید موحده مفتوح بمعنی همیشه ماخوذ از ابد مولّد بفتح میم و تشدید دال مگر فارسیان بتخفیف خوانند جمع ماده که بمعنی اصل هر چیز
و زیادت متصله بچیزی است موائد بفتح میم و کسر همزه که حرف چهارم است جمع مائده که بمعنی خوان پر طعام باشد مؤکّد بضم میم و فتح واو و کسر کاف تاکید
کننده و بفتح کاف تاکید کرده شده و استوار مورد بفتح میم و کسر راء مهمله جای آب خوردن مردم و بهایم در صحرا آب خورد و محل فرود آمدن و اسم
ظرف که شامل واوی و یائی باشد بکسور العین می آید چنانچه موطن و موضع و موعد و مورد و موقف و موسم و مولد و میسر گاهی مصدر میمی باشد بمعنی
درود و بضم میم و فتح واو و فتح راء مهمله مشدد بمعنی گلگون و سرخ رنگ مشابه بگل و لفظ مورد فارسی بضم میم و سکون واو معروف و سکون راء مهمله نام درختیست
که آنرا بعربی آس گویند و برگش بغایت سبزی و طراوت باشد کذا فی البرهان موفور بسیار کرده شده و تمام از صراح و منتخب موسیقار بالضم نام سازیست
که در آن نی های کوچک و بزرگ باندام مثلث باهم وصل کنند و نوشته اند که موسیقار نام پرنده ایست که در منقارش سوراخهای بسیار باشد و از آن سوراخها آوازهای
گوناگون می آید حکما علم موسیقی را از آن استخراج کرده اند از برهان و مؤید و کشف موثر بضم میم و واو معروف و کسر ثاء مثلثه ایثار کننده از لطائف و بضم
میم و فتح همزه که بصورت واو باشد و ثاء مثلثه مشدد مکسور تاثیر کننده موسر بضم میم و واو معروف و کسر سین مهمله توانگر از لطائف مؤتمر بضم میم و واو معروف
و تاء فوقانی مفتوح و کسر میم دوم فرمان بردار و مشورت کننده از لطائف و منتخب موخر بضم میم و سکون واو و کسر خاء معجمه گوشه چشم بطرف گوش
از شرح نصاب و بضم میم و فتح همزه که بصورت واو باشد نام منزل قمر و آن دو ستاره است مثل سعد ج حوت موفّر بضم میم و فتح ثانی و تشدید
فاء مکسور زیاده کننده و بفتح فاء زیاده کرده شده و بسیار کرده شده موت احمر موت سخت از لطائف موش کور و مشک کور قسمی از موش
که بروز کور باشد و شب بینا موجز بالضم و میم عربی مفتوح و زاء معجمه کوتاه و مختصر و نام کتابی در علم طب موز بالفتح و زاء معجمه بروزن جوز درختیست که
میوه اش معروفست از برهان موج خیز دریا چرا که در اصل بمعنی جای خاستن موج است زیرا که چون لفظ خیز با اسم مرکب گردد پنج قسم معنی حاصل دهد چنانکه
بمعنی اسم فاعل مانند تیز رو و تیر انداز ظاهر است و بمعنی اسم مفعول از خاکریز و پارچه بیز یعنی خاک ریخته شده و پارچه بیخته شده و بمعنی مصدر چنانچه خونریز یعنی خون
ریختن و بمعنی اسم ظرف چنانچه موج خیز بمعنی جای خاستن موج که دریا و تالاب باشد و بمعنی اسم آله چون نگسدان که بهندی آنرا چنور گویند مثون غم
مویز بالفتح و یاء معروف قسمی ست از گلان انگور که خشک کرده نگهدارند مردم عام آنرا منقی گویند و بهندی داکه نامند مونس بضم میم و کسر نون و سین مهمله
همدم و آرام دهنده از منتخب مؤسس بضم میم و فتح همزه که بصورت واو است و سین مهمله اول مشدد مکسور استوار کننده موحّش بتشدید حاء
مهمله مکسور بروزن مصور بمعنی رماننده و رمیدگی دهنده و بضم اول و سکون ثانی و کسر حاء مهمله اندوهگین کننده از صراح و منتخب مواعظ بفتح میم و کسر عین مهمله و ظاء
معجمه پندها و نصیحتها موقع بفتح میم و قاف مکسور جای واقع شدن و جای افتادن از منتخب و بفتح قاف نیز آمده و بضم میم و فتح واو و تشدید قاف مفتوح
توقیع کرده شده و بلند کرده شده مواقع بفتح میم و کسر قاف جاها مطلقاً جمع موقع موجع بضم میم و کسر جیم بدرد آرنده و دردناک از منتخب مودع
بضم میم و کسر دال مهمله بدرود کننده یعنی رخصت کننده و فتح دال بدرود کرده شده موزع بضم میم و فتح واو و تشدید زاء معجمه مکسور
پراگنده کننده و تقسیم کننده از منتخب موضع بالفتح و ضاد معجمه مکسور جای نهادن چیزی و بمعنی مطلق جا مستعمل مولع بضم میم و واو معروف و فتح لام و عین مهمله
صیغه اسم مفعول بمعنی حریص گردانیده شده از منتخب و مدار و کشف و صراح موضوع نهاده شده و ساخته شده و باصطلاح علمی بمعنی مقصود که

ازان در علمی بحث کنند و در اصطلاح منطقیان بمعنی مبتدا که در مقابله خبر باشد و خبر که در مقابله مبتدا باشد آنرا محمول گویند چنانچه الانسان حیوان پس انسان
موضوع و حیوان محمول اوست **موی دماغ** شخصی که مخل عیش و سبب بیدماغی باشد از بهار عجم و چراغ هدایت و مصطلحات و در چهار شربت بمعنی کسیکه
زبدهٔ مصاحبان کسی باشد **موقف** بضم میم و سکون واو و کسر قاف جای استادن از صراح و جای استادن حاجیان و آن صحرائیست بفاصلهٔ سه فرسنگ
از مکه و حاجیان در انجا شب باش شده از صبح تا آخر ظهر استاده باشند و آنرا عرفات نیز گویند **مواقف** بضم میم و کسر قاف و جای استاده شدن
این جمع موقف ست **مؤلف** بضم میم و فتح همزه که بصورت واو ست و کسر لام مشدد الفت دهنده و جمع کننده و چیزهای متفرق را باهم گرد و بفتح
لام جمع کرده شده از منتخب **موظف** بضم میم و فتح واو و ظاء معجمه مشدد و بکسر وظیفه کننده و وظیفه دهنده و بفتح ظاء معجمه وظیفه کرده شده
و وظیفه داده شده **موصف** بضم میم و فتح واو و فتح صاد مهمله مشدد توصیف کرده شده **موقوف** ایستاده کرده شده و باصطلاح صرف حرف اخیر لفظیکه
از پیوستن ما بعد پس باز ایستاده کرده شده باشد باز گفتن حرکت او و باصطلاح عروض حرکتی که حرف هفتم متحرک او را ساکن کرده شد چنانچه تاء مفعولات
بوقف ساکن کنند **مؤلف** خوگرفته شونده و رساننده از آینده از منتخب و صراح **موفق** بضم میم و فتح واو و کسر فا مشدد توفیق دهنده **موثق** بضم میم و فتح واو
و کسر تاء مثلثه مشدد بمعنی استوار ما خذ آن وثوق از منتخب **مواثیق** بفتح میم و کسر ثاء مثلثه عهدها و پیمانهای استوار بیاد و این جمع میثاق ست که بکسر اول بمعنی
عهد و پیمان و استواری باشد **موق** بضم میم و سکون واو گوشهٔ چشم بطرف بینی از شرح نصاب **مؤق** بضم میم و سکون همزه که بصورت واو
ست گوشهٔ چشم بطرف بینی از شرح نصاب **مؤتفک** بضم میم و سکون همزه که بصورت واو ست و تاء فوقانی و کسر فا بر گردانند و باز گرداننده از چیزی
و در صراح نوشته که مؤتفکات شهرهای قوم لوط که برگردانیده شده است و بادهایی که مختلف وزد از هر جهتی **موصل** بفتح میم و سکون واو و کسر صاد مهمله نام شهریست
در عراق و نام جزیره و جای وصل و بضم میم و صاد مهمله بکسور بمعنی رساننده و بضم میم و فتح واو و صاد مهمله مشدد مفتوح وصل کرده شده و پیوند کرده شده و از مؤید و کشف
مدارالجز یح و لب الالباب **مورچال و مورچل** بواو مجهول و جیم فارسی مفتوح مغاکی را گویند که بجهت گرفتن قلعها در اطراف آن کنند از برهان و اهل این دیار آنرا مورچا
گویند **مؤمل** بضم میم و فتح همزه که بصورت واو ست و کسر میم مشدد امیدوار نام سپ بضم که بضرورت در بیت نصاب بمقام هشتم واقع شده است از شرح نصاب **مؤجل** بضم میم و فتح
همزه که بصورت واو ست و فتح جیم مشدد فرصت مهلت داده شده **موکل** بضم میم و فتح واو و فتح کاف مشدد شخصیکه کار و بار باو سپرده باشند و بکسر کاف سپارنده کار بدیگری
از لطائف **مول** بالضم معشوق زن نا رست و حرامزاده و درنگ و تاخیر و امر ست بمعنی باش و بمعنی توبه و بمعنی ناز و غمزه از برهان و لطائف **موهم** بضم میم و سکون واو و کسر ها
در وهم و غلطی اندازنده **موسوم** سم نهاده شده و نشان کرده و بمعنی داغدار **مولم** بضم میم و سکون واو و کسر لام دردمند کننده و دردرساننده از صراح و منتخب
مؤثم بضم میم و فتح همزه و ثاء مثلثه مشدد مفتوح گنهگار و مجرم از لطائف **موسم** بفتح میم و سکون واو و کسر سین مهمله هنگام چیزی و بفتح سین غلط است
از کشف و مؤید و صراح و موسم بضم میم و فتح همزه که بصورت واو باشد و سین مهمله مشدد مفتوح بمعنی اسم کرده شده **مو بر آوردن زبان قلم**
کنایه بلند آلم از نوشتن چه وقتیکه مویا ریشه بر زبان قلم می آید حرف درست نوشته نمی شود **موطن** بفتح میم و کسر طاء مهمله جای وطن از کشف
موازین بفتح جمع میزان ست **مؤتمن** بضم میم و سکون همزه که بصورت واو ست و فتح تاء فوقانی و کسر میم امانت دار و این اسم فاعل ست
از ائتمان بر وزن افتعال ماخوذ از امانت **موقن** بضم میم و کسر قاف یقین کننده **مؤذن** بضم میم و فتح همزه که بصورت واو ست و تشدید ذال معجمه مکسور
بانگ نماز گوینده و بضم میم و سکون واو و کسر ذال معجمه اسم فاعل از باب افعال یعنی آگاهی دهنده و بانگ نماز گوینده **موئیدن** بواو مجهول گریستن و نوحه کردن
مویان بالضم و یاء تحتانی گریان و نوحه کننده **موبر تیغ کشیدن** و کمال غضب و خشمناکی آمدن **مویکف آمدن** محال بودن کاری از رشید **موبر**
زبان کنایه از محال بظهور آوردن **مولو** بضم اول و ثالث کلام باشد و هر یه واو معروف شاخ حیوان ست که آنرا جوگیان نوازند مثل ناقوس و آنرا سنگی

گویند از کشف و برهان و در رشیدی نوشته که شاخ درخت است که آنرا مجوف کرده مینوازند موسیچه بضم میم و واو معروف و کسر سین مهمله و یای معروف و جیم فارسی فاخته است
سفید با بزرگی از مدار و کشف و برهان و نیز در برهان نوشته که بعضی صعوه را موسیچه گویند موازنه بضم میم و زای معجمه مفتوح و نون با چیزی هموزن بودن از
کشف و کنز موقنه بضم میم و واو معروف و کسر قاف و نون زن صاحب یقین از لطائف مودعه بفتح دال و عین مهملتین سپرده شده از لطائف
موضعه بصاد معجمه و عین مهمله با هم شرکت کردن از منتخب مویه بالضم و واو مجهول و تحتانی گریه و نوحه از مدار و سروری و کشف و برهان و رشیدی موصی الیه
لفظ موصی بضم میم و واو معروف و بفتح میم دوم بر وزن موسی صیغهٔ اسم مفعول است از ایصا پس موصی الیه ایصا کرده شده بسوی او و کسانیکه بواو مجهول و کسر میم ثانی
و یای معروف خوانند غلط است از مزیل و دیگر کتب صرف مواجهه بضم میم و فتح جیم بر وزن مفاعله بهم روبرو شدن موجه بضم میم و فتح واو و تشدید جیم مفتوح
رو های ملفوظ خوب و پسندیده آنچه بسوی او رو کرده شود از منتخب موچینه بالضم و جیم فارسی مکسور و یای معروف آلتیست آهنی که از آن موها از بدن می چینند
موالید ثلاثه بفتح میم کنایه از نباتات و جمادات و حیوانات نباتات آنچه که از زمین روید و بالیده گردد از قسم درختان و گیاه جمادات آنچه از قسم سنگ و گل باشد و
حیوانات آنچه که جان دار باشد و باراده خود جنبش و حرکت کند موادعه یکدیگر را وداع کردن موله بضم میم و فتح واو و کسر لام مشدد و های ملفوظ شیفته و عاشق و دیوانه
از منتخب و مجاز نوعی از انواع درخت بید که آنرا بید مجنون نیز نامند مواخذه بضم میم و فتح خای معجمه و ذال معجمه گرفت کردن موئینه پوستین یعنی لباسیکه از پوست
پشم دار سازند مورچانه بجیم فارسی و نون زنگاریکه در ذات آهن در رود و بصیقل دور نگردد کم شود از خیابان و در جواهر الحروف نوشته که مور بمعنی معروف و چانه حرف
نسبت مفید معنی تشبیه یعنی زنگ آهن مورچه نوعی از مور که بغایت خرد باشد و زنگ که در ذات آهن در رود موریانه حرف چهارم تحتانی بر وزن و معنی
مورچانه مولوی بفتح میم و فتح لام منسوب بمولا که بمعنی خداوند است بعد الحاق یای نسبت الفی که رابع بود بواو مبدل شد زیرا که الف مقصوره در آخر کلمه
حرفی و چهارم حرفی بوقت نسبت بواو بدل میشود مواشی بفتح جمع ماشیه که بمعنی ستور و چارپایه راه رونده است از صراح و اطلاق این لفظ بر مطلق چهارپا مهمل
بارکش نماید مودی بضم میم و فتح همزه که بصورت واو است و تشدید دال مهمله مکسور بمعنی رساننده موری بالضم رهگذر آب صحن خانه و این در فارسی
و هندی مشترک است از شرح قران السعدین و در برهان نوشته که موری بمعنی رهگذر آب خانه و لوله کوزه و نوعی از بافته ابریشمی و نام ولایتی از ترکستان و
و بعضی نوشته که موری نوعی از آتش است موازی بضم میم مقابل و محاذی موی بینی شخصیکه بکرو و مخل و سبب بد باشد از بهار عجم چراغ هدایت و مصطلحات و
چهار شربت یعنی کسیکه ندیم و مصاحب و خلاصه مقربان کسی باشد موالی بفتح میم یاران و خداوندان جمع مولاست موشک دوانی نوعی از آتشبازی اطفال که در هند
نیز متعارف است در مصطلحات نوشته که موشک دوانی کنایه از فتنه انگیزی و موشک از انواع مشهوره آتشبازیست مومیائی چیزیست سیاه رنگ و آن دو قسم باشد
یکی سیاه و دوم کانی عملی چنان باشد که طفلی سرخ رو و سرخ مو گرفته پرورش نمایند چون عمرش قریب بسی سال رسد کندوی سنگین راست کنند و آن کندو را
بشهد داده و بر کنند بنان چنان را در آن کنند و استاده کرده سر نموده تا بخشش بر آن نگذارند چون یکصد و بست سال منقضی گردد آنرا می کشایند هر چه از آن شهد
آدمی در آن کند و میمانند همه مومیائی باشد برای اصلاح شکستگی هر عضو همان عضو آن شخص بکار برند و بعضی محققان چنین نوشته که یائی نام قریه است از مضافات
پلدس قریب آن در کوه تالابی است بعد از سالی در آن چشمه جوش می آید بر کنارش و سوی ما مانند موم منجمد می گردد مردمان حاکم آنجا بران چشمه متعین اند [illegible]
و آنرا بآن قریه نسبت کرده مومیائی نامند از مدار و کشف و نیز صاحب کشف نوشته که بر در آن چشمه غربالی از مس وصل کنند و بعد از سالی غربال را برمی دارند
و در آن چند درهم مومیائی یابند و صاحب برهان و رشیدی نوشته که در اصل موم آئین بود چرا که چون از کان بر می آرند مانند موم نرم باشد از کشف و بهار عجم
استعمال تغیر داده مومیائی گفتند موسیقی نام علم سرود و این لغت سریانیست گاهی بحذف حرف چهارم که یای تحتانی باشد استعمال کنند و موسیقی گویند این است
و مصطلحات و در زبان یونانی بمعنی لحن است بدانکه ابتدای موسیقی بقول فخر الدین رازی رحمة الله علیه از حکیم فیثاغورس تلمیذ سلیمان علیه السلام

و نزد بعضی از حضرت داؤد علیه السلام و بعضی گویند که ققنس نام مرغیست از آوازش حکما استخراج علم موسیقی کرده اند و مطابق دوازده بروج فلکی دوازده مقام مقرر کرده اند و شعبهای مقامات را موافق ساعات لیل و نهار بست و چهار قرار داده اند و اسامی مقامات دوازده گانه اینست اول رهاوی دوم حسینی سوم راست چهارم حجاز پنجم بزرگ ششم کوچک هفتم عراق هشتم صفاهان نهم نوا دهم عشاق یازدهم زنگله دوازدهم بوسلیک و هر مقام دو شعبه دارد یکی از پستی آن مقام خیزد و دیگری از بلندی آن مقام پیدا شود و هر شعبه مرکب از چند نغمه باشد بدانکه شعبهای مقام رهاوی اول نوروز عرب و آن مرکب از شش نغمه باشد و دیگر نوروز عجم و آن نیز مرکب از شش نغمه باشد شعبهای مقام حسینی اول دوگاه و آن مرکب از دو نغمه باشد دوم محیر و آن مرکب از هشت نغمه شعبهای مقام راست یکی پنجگاه و آن مرکب از پنج نغمه دوم مبرقع شعبهای مقام حجاز اول سه گاه و آن مرکب از سه نغمه دوم حصار و آن مرکب از هشت نغمه شعبهای مقام بزرگ اول همایون دوم نهفت شعبهای مقام کوچک اول رکب و آن مرکب از شش نغمه دوم بیات و آن مرکب از پنج نغمه شعبهای مقام عراق اول مخالف و آن مرکب از پنج نغمه دوم مغلوب و آن مرکب از هشت نغمه شعبهای مقام نوا اول نوروز خارا و آن مرکب از پنج نغمه دوم ماهور و آن مرکب از شش نغمه شعبهای مقام صفاهان اول تبریزی و آن مرکب از پنج نغمه دوم نشابورک و آن مرکب از شش نغمه شعبهای مقام عشاق اول زابل و آن مرکب از سه نغمه دوم اوج و آن مرکب از هشت نغمه شعبهای مقام زنگله اول چهارگاه و آن مرکب از چهار نغمه دوم غزال و آن مرکب از پنج نغمه شعبهای مقام بوسلیک اول عشیران و آن مرکب از ده نغمه دوم صبا و آن مرکب از پنج نغمه بدانکه از ترکیب دو دو مقام شش آهنگ ایجاد کرده اول سلمک و آن از پستی صفاهان و بلندی زنگله خیزد دوم گردانیه و آن از پستی عشاق و بلندی راست سوم نوروز و آن از بلندی حسینی و پستی بوسلیک چهارم گوشت و آن از پستی حجاز و بلندی نوا پنجم ماهور و آن از پستی کوچک و بلندی عراق ششم شهناز و آن از پستی و بلندی رهاوی خیزد بدانکه گوشه جمله چهل و هشت است از انجمله آنچه به تحقیق رسیده اینست اول بهار نشاط دوم غریب سوم سوار چهارم عمر پنجم بیات ترک ششم سرفراز هفتم لبته نگار هشتم بیات گردانیه نهم نهاوندک دهم صفا یازدهم دلبر دوازدهم اوج کمال سیزدهم نگار چهاردهم وصال پانزدهم شهری شانزدهم عشیران هفدهم غزال هیجدهم عشرت انگیز نوزدهم حجر کمال بستم اصلی بست و یکم اعتدال بست و دوم گلستان بست و سوم تبریز کبیر بست و چهارم حیرت بست و پنجم جمالی بست و ششم روح افزا بست و هفتم معتدله بست و هشتم معنوی بست و نهم پهلوی و دیگر نغمات موسیقی بسیار اند از انجمله اندکی نوشته میشوند باغ سیاوشان و باد نوروز و بانگ عنقا و بند شهریار و بهار شکنه و بهمن و جغانه و دیر سال و پرده زنبور و پرده قمری و پرده یاقوت و پنجه کبک و پوشنگان و تخت اردشیر و باروزنه و تیری با خرد و خارکش و خانه عنقا و خراسان و خسروانی بزرگ و خاخسروی و داد آفرید و دل انگیزان و دویت و خوش و راح روح و رامشخوار و جامه دران و راه خسروانی و راه قلندر و رامشگران و روح و روشن چراغ و زنگانه و زیر بزرگان و زیر خسرو و سیر بهار و سپهبدان و سوار تیز و شاد و باد و شباب و فانوس و قول و کاسه گر و قیصران و گنج فریدون و لیناو و نار شیرین و نار نوروز و ناقوسی و نخجیرگاه و نغمه عنقا و نوای چکاوک و نوای خارکش و نوروز خردک و نوش لیناد و نوشینه و نیم راست و آرایش و آزادوار و سروستان و سوای این سی لحن اینجا به بالدی است و آن در کتب لغت مرقوم است

اوقات سرائیدن مقامات بدانکه وقت سرائیدن رهاوی از صبح صادق تا طلوع و بعد از آن وقت حسینی است تا یکپاس روز برآمده باز وقت عراق تا نیمروز پس از آن وقت راست و همچنین نیمروز پس از آن وقت کوچک تا یکپاس روز باقیمانده بعده بوسلیک بعده وقت عشاق است تا زردی آفتاب و شام و وقت زنگله تا یکپاس شب بعده وقت حجاز بعده وقت بزرگ بعده در نیم شب وقت نوا و بعده وقت صفاهان تا طلوع صبح صادق

بیان بحر اصول که در هندی تال گویند بدانکه بحر نزد عجم هفده است اول مخمس دوم ترک ضرب سوم دو یک چهارم دور پنجم ثقیل ششم خفیف هفتم چهار ضرب هشتم درفشان نهم ماتین دهم ضرب الفتح یازدهم فاخته ضرب که آنرا اصول فاخته نیز گویند دوازدهم چنبر سیزدهم نیم ثقیل چهاردهم اوفر پانزدهم از صد شانزدهم رمل هفدهم هزج

چون از موسیقی فارسیان قدری بیان نموده شد بالضرور از راگ هندیان نیز اندکی نوشته میشود باید دانست که الحان و آواز را در اصطلاح اهل هند سر نامند و سر بفتح سین مهمله گویند پس سرهای هفت اند اول کهرج که آنرا سر نیز گویند دوم رکهب سوم گندهار چهارم مدهم پنجم پنچم بفتح بای فارسی و سکون نون و جیم فارسی مفتوح ششم دهیوت بکسر دال مهمله مخلوط التلفظ بهای ابجد و فتح واو و تای فوقانی هفتم نکهاد بکسر نون

س ر گ م پ د و ن اشارت باین سرهاست بحرف اول اسامی آنها دال و مجموع این هفت حروف را در عرف هندیان سرگم گویند بدانکه نزد هندیان
همین شش راگ است و هر راگ را پنج راگنی متعلق است اسامی شش راگ این است اول بهیرون دوم مالکوس سوم هندول چهارم سری راگ پنجم میگه راگ
ششم دیپک بدانکه چون در تعیین راگنیها بهر راگ اختلاف بسیار است لهذا اختلاف در رسائل بیان کرده میشود آنچه توافق راگنیها نزد غلام رضا مولف رساله
اصول النغمات الآصفی و دیگر ساحران این فن ثابت است بر نگونه است راگنیهای بهیرون اول بهیروی دوم راگ کلی سوم گوجری چهارم کهٹ پنجم گندهار ششم اساوری
راگنیهای مالکوس اول باگیسری دوم توڈی سوم دیسی چهارم سوها پنجم ککهری ششم ملتانی راگنیهای هندول اول پوربا دوم بسنت سوم للت چهارم پنجم
دهناسری ششم مارو راگنیهای سری راگ اول گوری دوم پوربی سوم گورا چهارم تردن پنجم مالسری ششم جیت سری راگنیهای میگه راگ اول مدمات دوم گونڈ سوم سارنگ
چهارم بدهنس پنجم ساونت ششم سورٹهه راگنیهای دیپک اول چهایانات دوم همیر سوم کلیان چهارم کدارا پنجم بهاگ ششم امن و بعضی چنین تقسیم کرده اند راگنیهای بهیرون
اول بهیروی در سرورت وقت صبح خوانند دوم بیراری وقتش در سرورت و آخر روز سوم مدمات و آنرا در سرورت در اول روز خوانند و بعضی در وسط روز چهارم سندهوی
در سرورت در اواخر روز پنجم بنگال در سرورت در اواخر روز خوانند راگنیهای مالکوس اول توڈی آنرا در سرورت بعد از یک پهر روز بر آمده خوانند دوم گوری آنرا در سرورت
در اواخر روز خوانند سوم کنگلی و آنرا کنگری نیز گویند و آنرا در سرورت وقت صبح خوانند چهارم کهنبا وتی آنرا در سرورت بعد نصف شب خوانند پنجم کوکب آنرا در سرورت در اواخر
شب خوانند راگنیهای هندول نیز پنج است اول رام کری آنرا رام کلی نیز گویند در بسنت رت بوقت صبح خوانند دوم دیساکهه آنرا در بسنت رت اوائل روز خوانند سوم للت
در بسنت رت بوقت صبح خوانند چهارم بلاول و آنرا براوری نیز گویند و در بسنت رت در اوائل روز خوانند پنجم پٹ منجری آنرا در بسنت رت در نصف شب خوانند راگنیهای دیپک
اول دیسی آنرا در گریکهم رت در دوم پهر روز خوانند دوم کاموآنرا در گریکهم رت در دوم پهر شب خوانند سوم نٹ آنرا در گریکهم رت در آخر روز خوانند چهارم کیدارا آنرا در گریکهم رت
در نصف شب خوانند پنجم کانهرا آنرا در گریکهم رت در پهر اول شب خوانند راگنیهای سری راگ نیز پنج است اول مالسری آنرا در هیم رت در سوم پهر روز خوانند دوم مارو آنرا مهمله موقوف
در هیم رت در اواخر روز خوانند سوم دهناسری و آنرا در هیم رت در اواخر روز خوانند چهارم بسنت آنرا در روزها که بسنت در نصف روز خوانند پنجم اساوری و آنرا در پهر روز بر آمده
خوانند راگنیهای میگه راگ پنج است اول مالگ آنرا در برسات نصف شب خوانند دوم ملار آنرا در برسات در نصف شب خوانند و فی زماننا در موسم برسات بهر وقت خوانند سوم
گوجری آنرا در برسات در پهر اول روز خوانند چهارم بهوپالی آنرا در برسات در پهر اول شب خوانند پنجم دیسکار آنرا در برسات در اواخر شب و در اوائل روز خوانند **پترهای شش بهار جاهای**
راگهای مذکوره پترهای بهیرون پنج بوساکو للت و هرکهه ساو هو د بلاول و بنگال و بهاس و پنجم و بهار جاهای هشتگانه پترهای مذکور سوها و بلاولی و سورٹهی و کنبهاری و اندهای
دبهل گوجری و پٹ منجری و بیره پترهای مالکوس گندهار و سنده و کرو و ترنجن و شهانا و سنگیت بلاته و مالی گوره و کامود و بهار جای پترهای مذکور دهناسری و مالسری
و سکهرائی و درگا و کندهار و بهیم پلاسی و کامودی و پترهای هندول بسنت مالوا و مارو اوسل و بکهار و لنگ و هن ڈهول بهار جاهای پترهای مذکور لیلاوتی
نوکیسروتی و جیتی و پوربی و پادراتی و نرون و دیوگری و سرستی پترهای دیپک کسم و ٹنک و نٹ نارایین و بهر دوست و رهس منگلا و منگلاس ٹنگ
واڑانا بهار جاهای پترهای مذکور منگل گوجری و جهاوندی و مالگوجری و بهوپالی و منوهر و اهیری و امین و همیر پترهای سری راگ سریرون و کولاهل و سناد نٹ
و سنکرون و راکیری و کهٹ راگ و بدهنس و دیسکار بهار جاهای پترهای مذکور بجها و دهیان جیتی و کنبه و سوهنی و سرود کهیم و سرکیها و سرستی پترهای
میگه راگ کلای و باگیسری و دهانا و پوریا و کانهرا و تلنگ و استنه و سنکرابهرن بهار جاهای پترهای مذکور گرنانٹ و کاودی و کدمنات و بهاری و مانجه و پرچ
و پٹ منجری و سدهنات و بعضی چنین نوشته اند که نزد هندیان بغیر شش راگ سه راگ است و آنرا اسوه گویند و سی راگنی است که آنرا سنکیرن نامند و چهل و هشت پتر یعنی پسران راگنیهای
آنرا سالنگ گویند باقی همه بهار جاهاست آنرا اسوه سالنگ نامند پس هر راگ را پنج پنج راگنی سنکیرن و هشت هشت پتر سالنگ حاصل شدند و سوده سالنگ یعنی
بهار جاها را شمار نیست باید دانست که سنکیرن آن راگنیهاست که بر وقت راگ سرایند و سالنگ آنکه وقت معین ندارد و بدانکه **اول راگ بهیرون** است فصلش گرما و کاتک و فنش

ازدو گهڑی شب باقیمانده تا صبح پنج سنکیرن یعنی راگنیهای وقتی اوازین یکی کهٹ راگنی دوم رام کلی سوم دیوگندهار چهارم بهیاس پنجم للت و هشت سانک
یعنی راگنیهای مختلف الاوقات و ازین یکی سوهو دوم کهٹ سار سوم پرتاپ اسنگ چهارم دیسا که پنجم سنکیرن ششم سوده هفتم هیرهشتم بهیروی راگ دوم مالکوس
فصلش ماه اگهن و پوس وقتش از طلوع تا یکپاس پنج راگنی وقتی او ازین یکی گوجری دوم بلاولی سوم توڑی چهارم بالسری پنجم اساوری هشت راگنی مختلف الاوقات
او ازین یکی الهیا دوم بنگال سوم گندهاری چهارم کلیان پنجم امین ششم بنگالی هفتم پنجری هشتم بیراٹه راگ سوم هنڈول فصلش ماه بیساکه وقتش
از یکپاس روز برآمده تا قریب دوپهر پنج راگنی وقتی او ازین یکی بسنت دوم للت سوم بهیم پلاسی چهارم دیسکار پنجم کهمباوتی و هشت راگنی مختلف الاوقات
او ازین یکی پنجم دوم دهول سوم بدهنس چهارم بهوپالی پنجم میام ششم جیت سری هفتم پرج هشتم بهٹیار راگ چهارم سری راگ فصلش جیٹه
و بیساکه وقتش از یکپاس روز باقیمانده تا شام پنج راگنی وقتی او ازین یکی دهناسری دوم ٹنک سوم پوربی چهارم گوری پنجم کنکلی و هشت راگنی مختلف الاوقات
یکی اسری دوم مالی گورا سوم تردن چهارم راج هنس پنجم مروا ششم بهیرا هفتم مالوا هشتم گرنٹ بهاری راگ پنجم دیپک فصلش جیٹه و اساڑه وقتش
از دوپهر تا یکپاس روز باقیمانده پنج راگنی وقتی او ازین یکی سارنگ دوم دیوگری سوم گورسارنگ چهارم کافی پنجم نٹ هشت راگنی مختلف الاوقات و ازین یکی
کیدارا دوم سنگل سوم کوکب چهارم مدماده پنجم پوریا ششم بروی هفتم کهماچ هشتم کلاهنگی راگ ششم میگه ملار فصلش ساون و بهادون وقتش از نیم شب
تا صبح کاذب و در هنگام بارش باران از یکپاس روز گذشته تمام روز و شب پنج راگنی وقتی او ازین یکی ملهار دوم جهنجوٹی سوم کانهڑا چهارم سورٹهه پنجم سنکرابهرن
هشت راگنی مختلف الاوقات و ازین یکی کمود دوم اڑانه سوم گونڈ چهارم بهاگ پنجم جهنجوٹی ششم کلاپرین هفتم سافونت هشتم ملهاری باقی معروف سالنک نیز بهما جا
و این را شمار نیست اسامی بعض از آن نوشته میشود + مادهو + بیاکی + پیهه کی + مادهولی + ندگری + سوهنی + اهیری + تلنگی + گوجری + مرهٹی + مستی + گوکهرالا + کاونچهیا
اندرجانی + ساکهه + مارو + جهوڑ + چندرهاس + کالنکا + کرناٹی + هال + ساونی + هاوتی + بنگی + کانگنی + کهر + رواڑی + بهیم + سنکرالا + بیراری + سانبهر
سرسان + انندی + سوهانک + چندرنیب + روهنی + چندرکوس + سرستی + سگهرائی + بهوپالی + گوشنک + سمند موار + نندائی + ادنهار + کودائی + کور + کامودنی
کورنگ + بریل + اورپتی + سیوتی + کنهیری + اجو + ترمنی + لنک ڈهن + کنهها + کهل + جینک + کودهنی + گجرتی + کنبهاری + مانجه + جنکم + اهیری + کول + رامان + کنتهل
کلنک + گوناگری + کال بلی + سمس وه + ساکر + سانهیری + دیسکلی + نیک پال + سندهوی + کلائی + بیلاوتی + جیت بهاری + پتنی + بربوی + بنکهاری
سیام کل + دیوکلی + بهنکم + بهولا + لوهالی + کلکت + دیاوتی + پوریا + کن ساکر + روپ منجری + سندهو + تهاری + کهادوموں + غازه فرودست گت + بگت +
بادی + مال سامی + سالنگ + مات + اکیر + نکمت مالی + کریخ سارگری + سندروتی + ناگ دهن + ٹهمری + سورٹهی + جالندهری + نٹ نراین + چتاوری
کوبل + سورد یک + دهوریا + اینده استماع این هابیارست اسامی دوازده تال که نزد هندیان مقرر اند اول جلد اکتاله دوم تال هپلی که آنرا دهماالکتالا نیز گویند سوم
تال پرلک که آنرا دو ضربه نیز گویند چهارم جلد تتالا که آنرا تریا نیز گویند پنجم تال سه ضربه که بتوسط باشد در جلد تتالا دوم همانیا ششم دهما تالا هفتم تیورا و هشتم
سور فاخته نهم جهتالا دهم جوتالا یازدهم آرا جوتالا دوازدهم تال سواری که آنرا چنگن نیز گویند

فصل میم مع ها مهر گیا بکسر اول و کاف فارسی بکسره مردم گیا که بعربی یبروح گویند و بهندی لکهمنی گویند هر گیج آنرا که بصورت انسان باشد با خود دارد همه خلق
بر و مهربان باشند او را همه مردم دوست دارند و بعضی گویند که مهر گیا گل آفتاب پرست که آنرا سورج مکهی گویند از برهان و مصطلحات **مهنا** بضم میم و فتح ها و تشدید نون گرد ارا
و ها ضم و خوش مزه از بهار عجم و منتخب **مهرا** بضم میم و فتح ها و تشدید را اینکه پخته شده ای چیز یکه در آب بگرمی آتش خوب پخته شده و ملایم گردد از منتخب و مویدبرهان مدارج معنا المستحقین بعوض نیست
که مفعول مطلق واقع میشود بحذف فعل عامل بمعنی حرمستعمل میگیرد و ای مهل یعنی آهسته باش از صراح و شرح نصاب **مهر** **شفا** بضم میم و کسر شین معجمه آنچه جراحیم خوانان بر بسیان و میشود گره
در گلوی مریضان بندازند **مهره تب** مهره است که بالخاصیت دفع تب کند **مهرب** بفتح اول و سوم بای موحده گریزگاه و مهارب جمع آن است از لطائف **مهروه**

گریزنده مهیب بفتح میم و کسر ها مرد سهمناک که خوف و سهم ازو بارد و مردم از و گریزند از منتخب و شارح فاضل نیز در شرح گلستان نوشته که مهیب بفتح میم مثل مبیع ست از هیم

که بشهرت گرفته مغلطاست چرا که باب افعال ازین ماده مستعمل نشده است مولف گوید از ینجاست که مصدر لازم ست مهیب بفتح میم صیغه اسم مفعول بدون تقدیر حرف جر درست نباشد

پس مهیب در حقیقت مهیب منه ست بمعنی ترسیده شده از و از صراح و قاموس نیز مهیب بفتح میم ست مهذب بضم میم و فتح ها و کسر ذال معجمه مشدد و بای موحده پاک کننده

از عیوب و بفتح ذال معجمه مشدد پاک کرده شده از عیوب و نام کتابی ست در علم لغت عرب و مهذب الاخلاق بمعنی خوش خلق و نیک خصلت از منتخب و کنز مهیب بفتح تین

و بای موحده مشدده جای هبوب یعنی جای وزیدن باد از مدار و منتخب مهتاب معروف و این لفظ مقلوبست که در اصل تا به مه بود پس اطلاق آن بر ماه درست نباشد لیکن

آمده است چنانکه در لغت قدیمه نوشته شده و اضافت آن بهلال و ماه و بدر درست نباشد مگر آنکه بمعنی روشنی مجاز گرفته آید چنانچه سعید اشرف گوید بیت فیض پیران

چو نوجوانان نبود * مهتاب هلال و بدر یکسان نبود * لیکن این قسم اضافت در همین بیت دیده شد و از چراغ هدایت مهارت بفتح میم و را مهمله استادی از صراح

و بحر الجواهر مهلت بالضم درنگ و آهستگی و فرصت از منتخب و صراح مهابت بفتح میم و فتح بای موحده لفظ عربی ست بیم و ترس و خشم و بزرگی از صراح فارسیان بمعنی

شکوه و شان آرند از چراغ هدایت و بهار عجم مهیج بضم میم و کسر ها و بعده تحتانی و جیم برانگیزنده و غبار برانگیزنده و بهیج دو معنی بضم میم و فتح ها و تشدید یای تحتانی مکسور نیز آمده و اصل این مهیجت

مهج بضم میم و فتح ها جمع مهجه که بمعنی جان و روح ست مهراج بالفتح لقب پادشاه زنگ و قیاس میخواهد که لقب سلاطین سلف هند باشد مهند بضم میم و فتح ها

و تشدید نون مفتوح شمشیر که ساخته هند باشد از صراح مهد بفتح میم و سکون ها گهواره گستردن و هر موضعیکه برای طفل مهیا سازند از صراح و منتخب و برهان مهاد بکسر میم

بستر و بساط و فرش از منتخب و صراح بدانکه این لفظ مفرد ست و جمع مهد نیست مهره سفید ناقوس که بهندی سنکه گویند مهمار بالکسر سخت بیهوده گو از منتخب مهذار بکسر میم

و حرف سوم ذال معجمه بیهوده گو از صراح مهاجر بضم میم و کسر جیم مفارقت کننده از خانه و اقربا یعنی مسافر و کسیکه با رسول الله صلی الله علیه و سلم هجرت نموده باشد از کنز الجواهر

مدینه مهر بالکسر محبت و بمعنی آفتاب و ماه شمسی که آنرا بهندی کاتک گویند و نام روز شانزدهم از هر ماه شمسی و در مصرع قران السعدین مهر عجم آمده از مهر شده و هم بمهر کنایه

از بهان کرده چه بهان بهندی کتابی آفتاب را گویند و مهر بالفتح در عربی بمعنی کابین و آن نقد و جنس باشد که بوقت عقد نکاح ذمه مرد مقرر کنند و بالضم معروف ست در ضرورت

بلفظ کردن و زدن و گذاشتن و بستن و نهادن مستعمل میشود مهره بمعنی اول از رشیدی و جهانگیری و برهان و باقی از بهار عجم مهجه الاحجار بالضم کنایه از جواهرات مثل زمرد

و لعل و یاقوت وغیره مهار بکسر چوبی کوچک که در بینی اشتر کنند و ریسمان بدان بندند و در عرف بمعنی ریسمانیکه بدان چوب بندند از صراح و منتخب و برهان بتحقیق مهجور بضم میم

جدائی کرده شده و گذاشته شده و سخن پریشان و ناحق و منه قوله تعالی اتخذوا هذا القرآن مهجورا از منتخب و صراح مهموز بزای معجمه بمعنی معیوب و عیب کرده شده و کلمه که یکی از حروف اصلی او

همزه باشد از صراح و منتخب مهماز بالکسر خار آهنی که بر پاشنه موزه سواران باشد و این صیغه اسم آله است از همز که بمعنی فشردن و زدن ست از منتخب و صراح مهمیز بالکسر میم ثانی نیز مکسور

و یای مجهول و زای معجمه میخ آهنی که بر پاشنه موزه سواران باشد و این ره آل مهماز بود بقاعده اماله الف را بیا بدل کردند از منتخب و مؤید و بهار عجم و مدار و کشف مهره نماز

قرصی باشد برابر کف دست از خاک شفا که بعضی از امامیه هنگام نماز سجده بران گذارند مهمسار کسیکه مشغول باشد یا دلال از زنان مهندس بضم میم و فتح ها و سکون

نون و سین مهمله اندازه گیرنده و کسیکه در علم هندسه اشکال عالم باشد از مدار و منتخب و صراح مهبط بفتح میم و سکون ها و کسر موحده و طای حطی جای فرود آمدن مهیمع

بضم میم و کسر جیم و عین مهمله بخواب رونده و بفتح میم خوابگاه از لطائف مهالک بفتح میم و کسر لام جاهای هلاک مهلل بضم میم و فتح ها و لام اول مشدد و مکسور تهلیل

کننده یعنی کلمه لا اله الا الله خواننده مهبل بفتح میم و سکون ها و کسر بای موحده دهان فرج زن از شرح نصاب مهمل بضم اول و میم ثانی مفتوح فرو گذاشته شده

یعنی متروک و بیکار از مدار و کشف مهول بفتح میم و ضم ها ترسناک از لطائف مهیل بفتح میم و کسر ها و سکون تحتانی جای خوف ناخوار از هول و بمعنی فرو ریخته مشتق از

هیل بالفتح که بمعنی فرو ریختن ست از صراح و منتخب مهل بفتحتین بمعنی آهستگی و درنگ و زمان و بالضم مس گداخته از صراح و بفتح میم و کسر ها در فارسی صیغه نهی ست که بمعنی مگذار از هلیدن

بمعنی گذاشتن و رها کردن ست مهلهل بفتح میم و فتح هر دو ها زهر داده شده و جامه باریک و تنک و رقیق بافته شده از صراح مهموم اندوهگین مهام بفتح میم

اول و تشدید میم آخر جمع مهم و این در اصل مهامم بود از غزل و دیگر کتب قواعد عربیه مهم در میان هم اندازنده و هم بالفتح و تشدید میم بمعنی اندوه ست پس معنی آن نامراد مغفیه و کار دشوار
را مهم گویند چرا که کار دشوار طبیعت را در اندوه و فکر می اندازد و کنایه از ضرور از بهار عجم و منتخب و صراح و کشف و خیابان مه بر کوهان مرکب نام سرود ست مهان بضم هم
اهانت کرده شده یعنی ذلیل و خوار از کشف و سروری و منتخب مهین بکسر تیر یا و نون در آخر زائده و فارسی بمعنی بزرگتر و بفتح میم و کسر ها و یای معروف در عربی بمعنی سست
وضعیف و مجازاً بمعنی حقیر و خوار نهای همین عبارت از آب منی از کشف و بضم میم خوار دارنده اسم فاعل از اهانت مهیمن بضم میم و فتح ها و سکون تحتانی
و کسر میم ثانی آنکه امین کند دیگری را از خوف و گواه صادق و این یکی از اسمای الهی ست از صراح و مدار و در کشف بمعنی مهربان و از منتخب نگهبان و غمخوار محققین را
در تحقیق مهیمن سه قول ست یکی آنکه اصلش مؤامن ست اسم فاعل از آمن یؤمن ایماناً مأخوذ از آمن با بقای همزه باب افعال مضارع و اسم فاعل و غیره همزه اول را بها بدل کردند
و ثانی را بیا بخلاف قیاس چنانچه در صحاح و صراح مذکور ست دوم آنکه اصلش مأیمن ست بر وزن مفیعل اسم فاعل از امین ست بر وزن فعیله که ملحق ست بدحرج بالحاق یا بعد فا
پس همزه را بها بدل کردند بخلاف قیاس و این قول مختار بیضاوی و مدارک و غیره است سوم آنکه اسم فاعل ست از هیمنه که بمعنی حفاظت ملحق بدحرج در تصنیفات اهل ست
و یا برای الحاق و این مختار صاحب شمس العلوم و جلالین ست مهرگان بکسر و کاف فارسی نام ماه خزان و آن بدست ماندن آفتابست در برج میزان مهرجان بالفتح
و رای مهمله مفتوح معرب مهرگان از منتخب مهران بفتح نام دوائی مهمان بکسر معروف و این مرکب است از مه که بمعنی بزرگ ست و مان بمعنی خانه و یا آنکه لفظ مان بمعنی
تشبیه باشد یعنی مانند بزرگست در عزت و لفظ مهمان بمعنی مهمانی نیز آمده است از بهار عجم و رشیدی و دیگر کتب مهما امکن بفتح میم و سکون ها و فتح حرف پنجم و ضم معنی
تا وقتیکه ممکن باشد مهما حرف شرط ست و امکن که صیغه ماضی ست فعل شرط اوست مهره چیدن بازیگر و حقه باز مهتاب بگز پیمودن کنایه از کار محال
که سرانجامش ممکن نباشد مهره بطاس انداختن در چراغ هدایت نوشته که مهره بطاس انداختن آنست که سابق بر درگاه سلاطین طاس هفت جوش
میگذاشتند و در وقت انقضای ساعت مهره که بدان تعبیه بودی می افتاد و آوازی بر می آمد و در عرف حال بمعنی کوز زدن نیز می آید مهجو بفتح میم و سکون ها و ضم
جیم عربی و تشدید واو هجو کرده شده مهمه بفتح هر دو میم بیابان از شرح نصاب و بضم میم اول و کسر ها و تشدید میم دوم در اندوه اندازنده و مجازاً بمعنی ضروری
چرا که کار ضروری آدمی را در اندوه و غم می اندازد مهموسه نوعی از حروف تهجی که بصوت نرم و پست ادا شود و آن ده است سین مهمله و تای فوقانی و شین معجمه و حای مهمله
و ثای مثلثه و کاف عربی و خای معجمه و صاد مهمله و فا و های هوز و سوای اینها همه مجهوره است مهینه بکسر اول و ثانی بزرگ مهنه بکسر میم و سکون ها و بعده نون
در خراسان ج انوری مهجه بضم میم و سکون ها و فتح جیم عربی بمعنی جان و روح و خون دل و مجازاً بمعنی خلاصه هر چیز از شرح نصاب و منتخب و کشف مهچه بالفتح و جیم تازی
ماهچه و آن چیزیست که بصورت ماه مدور از زر و سیم ساخته و صیقل زده بر سر علم فوج نصب کنند کذا فی البرهان مهلکه بفتح میم و کسر لام جای هلاک از کنز مهره بالضم در فارسی
معروفست که بهندی منکا گویند و در عربی بمعنی کره اسپ از منتخب و صراح و بمعنی چهره اسپان و بفتحتین جمع ماهر که بمعنی استاد ست مهل بالفتح بمعنی بگذار و این از اسمای
افعالست بمعنی امر و در فارسی بالکسر بمعنی بزرگ و سردار قوم و بالفتح مخفف ماه مهیا بالضم میم و فتح ها و تشدید یای تحتانی در عربی بمعنی آماده کننده و بکسر تحتانی
تحتانی در فارسی بمعنی بزرگی و سرداری مهربانی شفقت و نوعی از جامه لطیف از بهار عجم مهتدی بالضم میم و کسر دال هدایت کننده و بفتح دال هدایت کرده شده
مهتابی چیزی که بمهتاب رسیده چنانچه کتان مهتابی یعنی کتان بمهتاب رسیده ای کتان شق گردیده و بمعنی زنگ شکسته و عمارتی کوچک که بر لب حوض برای
سیر مهتاب سازند و نوعی معروف از آتشبازی از مصطلحات مهدی بالفتح هدایت کرده شده و بالضم هدایت کننده و رهنما فصل میم مع یا + میرزا بیای
معروف پیشتر از القاب شهزادگان بود حالا بر سردارزادگان استعمال کنند و در ایران بر سادات اطلاق نمایند غالب آنکه در اصل امیرزا بود که الف آن از کثرت
استعمال بحذف شده چنانچه در بوجهل و بولهب معنی ترکیبی آن امیرزاده باشد بر این تقدیر میرزا بحذف تحتانی چنانکه مشهورست درست نباشد مگر بعضی استادان
آورده اند چنانکه عبدالرزاق فیاض گوید بیت بدین وسیله که میرزا سعید با تنها + چه خوب کرد که فیاض رفت از دل ما + و نیز یکی از شعرا گفته بیت غزل

وقت جامه زرتاری نیست * پیوسته سپهر بر سر او نیست از بهار عجم و چراغ هدایت مینا بالکسر شیشه شراب و نیز آبگینه رنگین که بدان بر طلا و نقره نقاشی کنند
واکثر آن سبز باشد یا لاجوردی اگرچه سفید و سرخ نیز باشد و در مجمع الفرس نوشته که جوهریست سبز و بالفتح طائر معروف که سیاه رنگ باشد باین معنی لفظ هندیست از بهار عجم
و برهان و غیر آن میم کابت کنایه از کور چشم از برهان و مدار میراب بالضم باغبان که آب ساقی درختان فرماید و باشد و داروغه گذر دریا که کشتیها باختیار او باشد میزاب بالکسر
و یای معروف و زای معجمه و بای موحده ناودان یعنی پناله که راه بدر رو آب بام باشد و این معرب است از شرح نصاب و صراح میت بفتح میم و تشدید یای مکسوره و تای فوقانی
بمعنی مرده و میت در اصل میوت بر وزن فیعل بود پس واو را بیا بدل کرده ادغام نمودند گاهی تخفیف کرده میت میگویند بفتح میم و سکون یا و درین مذکر و مؤنث برابر است
از صراح میمنت بفتح میم اول و فتح میم دوم و فتح نون برکت و سعادت از کنز و قاموس میقات بالکسر بمعنی وقت و هنگام کار و وعده گاه و بمعنی انجا که احرام حج
در انجا بندند و آن پنج اند ذو الحلیفه و ذات عرق و جحفه و قرن و یلملم از مؤید و صراح و مختصر فقه و میقات بانام موسی علیه السلام عبارتست از وقت وعده و جای وعده
که حق تعالی بموسی در ان کلام کرده بود و موسی سوال دیدار ساخت جواب لن ترانی رسید یعنی هرگز نخواهی دید مرا لیکن نگاه کن بسوی کوه که قوت تحمل از تو بیشتر دارد پس
اگر کوه برقرار ماند در جای خود و بهنگام تجلی من پس میتواند که تو نیز به بینی مرا پس آن هنگام که تجلی کرد حق تعالی بدان کوه گردانید آن کوه را پاره پاره و بیفتاد موسی بیهوش
میلاد بالکسر زمان ولادت از منتخب و نام شهری و نام پهلوان ایرانی از برهان و مؤید میعاد بالکسر با یکدیگر وعده کردن و جای وعده کردن و زمان وعده از منتخب
و صراح میمند بفتح بر وزن میم قصبه است از مضافات غزنین از سروری و رشیدی میسر بضم میم و فتح یا و تشدید سین مهمله مفتوح آسان کرده شده اسم مفعول
از تیسیر ماخوذ از تیسیر بضم که بمعنی آسانیست و کسانیکه بمعنی بفتح میم گویند غلط است و بفتح میم و سکون یا و کسر سین قمار باختن از منتخب و کشف و صراح میزر بالفتح و حرف ثالث
زای معجمه مفتوح تهبند و چادر از مدار و لطائف و کشف و در برهان نوشته که میزر بر وزن قیصر دستار و مندیلی که بر سر بندند و در منتخب و رشیدی بالکسر و یای معروف بمعنی تهبند
و شلوار ظاهر اینست که میزر بالکسر و یای معروف عربیست و بالفتح فارسیست چنانکه از صراح مفهوم میگردد میسور بالفتح آسان و آسان شدن از منصور مصدریست
بر وزن مفعول از کشف و منتخب میر بالکسر مخفف امیر میر آخور داروغه اصطبل میر شبگیر کوتوال شهر که بوقت شب برای پاسبانی در کوچه بازار گردد میر بحر داروغه گذر دریا میز
بالکسر و یای مجهول و زای معجمه اسباب ضیافت و بمعنی کرسی که بر ان طعام نهاده میخورند از برهان و در مؤید بمعنی ضیافت میخ دو ذرعه م الحرکت میشکوش نام غلام میخوش بفتح
و خای معجمه مضموم و واو معدوله و شین معجمه مزه ترش که بدان شیرینی هم باشد از برهان میر آتش داروغه توپخانه میغ ابر سیاه و گاهی بمعنی مطلق سیاه نیز گویند و در مقابل دریغ آید
بمعنی سفید است از لطائف میثاق بالکسر و ثای مثلثه عهد و پیمان و استواری از شرح نصاب و صراح و روز میثاق عبارتست از روز ازل که ارواح بر ربوبیت حق اقرار آورده‌اند
که آیت الست بربکم قالوا بلی بیان آنست میق بفتح میم و کسر یا بمعنی گریبان از شرح نصاب میم مطوق بضم میم و فتح طا و تشدید واو مفتوح کنایه از الف کوفیان که عبارت
از الف مدوده باشد از برهان و بعضی بمعنی میم حلقه دار نوشته میرک شاشه از لطائف میلک بالکسر و یای معروف نام پارچه که از شهر نوشاد آرند میل بالفتح در عربی خمیدن
و خمیدگی و جنبیدن و خواهش و توجه و بالکسر فارسیست بمعنی انچه که بدان سرمه در چشم کنند و منار که بجهت علامت فرسنگ در راه سازند و معنی کرده آن چهار هزار ذرعه است و هر ذراع
بست و چهار انگشت از منتخب و صراح غیره و یوسف بن بالغ در شرح نصاب نوشته است که میل چهار هزار قدم باشد و میل بمعنی میخ آهنی که بر سر گنبد نصب کنند و در بهار عجم نوشته که میل
ثلث فرسنگ که آنرا کروه گویند چون بر سر کروهی علامت برای تمام شدن کروه بصورت میل ساخته باشند مجازا آن مسافت را نیز میل گویند و نیز لفظ میل بمعنی چوب زور دار
که بکار ورزش پهلوانان آید بهندی مگدر گویند میکال و میکائیل نام فرشته که بر رزق رسانی مخلوقات مامورست از صراح میم انجرف در فارسی برای چند معنی آید اول
ضمیر متکلم که فاعل باشد چون کردم و گفتم دوم برای نسبت آید چنانچه نیلم منسوب برنگ نیل و آن جوهری باشد قیمتی سوم بمعنی خود آید بیت گفتم که برم کلف ز رویم * و بخت
غبار غم سویم چهارم میم بمعنی هستم آید چنانچه ع مستم زغم عشق تو مستم مستم * ای است هستم پنجم بمعنی اضافت ای بمعنی مضاف الیه چنانچه دلم و زبانم ششم
بمعنی تعیین می آید برای تعیین محل و اعداد چون چهارم و پنجم و غیره و اصل این که صاحب جواهر الحروف نوشته که میم در اواخر اعداد افاده فاعلیت کند چنانچه در یکم و دوم و سوم

ومانند آن ای ما قام تا وحده وما قام ته الا سبتة وعلی هذا القیاس لهذا در عربی بواحد ثانی وثالث مانند آن می آید ومابل ای میم در لفظ دوم مفتوح میباشد بجهت رفع ثقالت اجتماع ضمات ودر سایر اعداد مضموم گاهی این میم در آخر عدد محذوف هم آید هفتم بمعنی تانیث چون خانم وبیگم هشتم میم زاید چنانچه بجانه خودم میروم وچراوچرام بمعنی چرید نهم بمعنی نهی چنانچه مکن مگو و مدان دهم برای ضمیر متکلم که مفعول باشد وافاده معنی لفظ مرا دهد چنانچه نظامی فرماید مصرعه بدان ار رم ای مسلمت خواه من یعنی بران دار مرا و میم گاهی بنون بدل شود چون تجم و انجمن بمعنی گرستوان و بام وبان بمعنی رنگ وگاهی بجای همزه بدل شود چون برم وبرخ بالفتح بمعنی تاراب بمعنیه چون بیمانه وپیغانه وبقا چون مجید و مجیر بمعنی خار میمیز و بها چون تارم و تاره بمعنی خانه چوبین وطارم معرب آنست و میم مصدر ماضی در مضارع و امر واسم فاعل یای تحتانی بدل شود چون آید و بیا و آینده ملیشوم بالفتح این لفظ غلط است صحیح مشوم بفتح میم و سکون شین است وتفصیلش در فصل میم مع الشین مرقوم است در انجا باید دید میون بالفتح خجسته و مبارک و نام مروی و در فارسی بمعنی بوزنه از برهان و این لفظ را بمعنی مبارک کم استعمال باید کرد باحتمال معنی دیگر که مکروه ست میان وسط چیزی و بهمین معنی کمر مستعمل میشود زیرا که کمر در وسط بدن واقع شده است و بهمین سبب غلاف تیغ وغیره را گویند چرا که سلاح در میان آن میماند از بهار عجم میلان بالفتح خمیدن و خواهش طبیعت از صراح میامن بفتح میم اول وکسر میم ثانی برکتها وسعادتها و این جمع میمنت واندامهای جانب راست جمع میمنه که بمعنی راست باشد میزبان بالکسر وبای موحد آنکه کسیکه مهمان را طعام خوراند و لفظ میز بمعنی اسباب ضیافت و کرسی طعامست وکلمه بان بمعنی دارنده میدان دادن جای خالی کردن برای کسی از روی تعظیم میدان بالفتح بروزن فعلان از مید بفتح بمعنی جنبیدن پس اطلاق بر زمین فراخ بطریق مجاز باشد ومیدان بکسر میم بروزن میزان اسم آله باشد از ودن بفتح اول و سکون ثانی بمعنی لاغر ساختن چون سواری و گشت زمین فراخ چارپایه را لاغر میکند لهذا میدان گفتند چنانچه مضمار از ضمر ماخوذ ست وضمر بضمتین بمعنی لاغر میان شدن ست وبعضی نوشته اند که میدان بفتح فارسی ومیدن بالکسر معرب آن از شرح گلستان از نور اللغه و باصطلاح جوهریان بمعنی عرض و طول یاقوت و زمرد وغیره هم دیگر بیان کردن بزور شراب و ادن میدان کشیدن خود را جمع کردن و پس رفتن برای برجستن از چراغ هدایت میامین بفتح میم اول وکسر میم ثانی اشخاص مبارک وچیزهای مبارک این جمع میمونست میلین بفتح میم و سکون یای تحتانی دروغ گفتن ودروغ از منتخب بکسر میم و یای غیر ملفوظه و سکون نون م ترکی ضمیر متکلم مفرد ترجمه لفظ من میتین بکسر میم و یای مجهول وکسر فوقانی میخیست آهنی که بدان در سنگ شگاف اندازند از برهان وغیره میل زدن کشیدن نازبرداری کردن میل در دیده یا در چشم کشیدن کسی را نابینا ساختن چرا که میل را گرم کرده در چشم کشیدن باعث کوری چشم ست میگون بفتح وکاف فارسی رنگیست مائل بسرخی مینو بکسر میم و یای معروف وضم نون و واو معروف عالم علوی و بهشت و بعضی بمعنی فلک نوشته و نیز بمعنی آبگینه رنگین که بر زیورها بکار برند آن را مینا نیز گویند و بمعنی مرد از رشیدی و برهان مدار و کشف و بهار عجم و در مؤید نوشته که گوهریست نفیس میاه بکسر میم آبها جمع ما که در اصل ماه بود بمعنی آب از کشف وغیر آن میمنه بالکسر بالفتح هر دو آمده شرح سکندرنامه از خان آرزو و بهار عجم و برهان میمنه بالفتح طرف دست راست و نام فوجیکه بطرف دست راست بادشاه باستد وقت جنگ استاده باشد از کنز میسره بالفتح توانگری و طرف دست چپ و نام فوجیکه بطرف دست چپ بادشاه در وقت جنگ استاده باشد از کنز وغیره میانخانه باصطلاح موسیقیان آواز متوسط را گویند از مصطلحات میذنه بالکسر و ذال معجمه و نون جای اذان گفتن از رشیدی مینو نام قیست در کشتی از چراغ هدایت میند بالضم آرد پارچه بیرون مخلف باید که بمعنی خوان بر طعامست میانجی آقا میند نیز بمعنی آبچیگری ظاهرا مرکبست از میان و لفظ گی که بکاف فارسی کلمه نسبتست پس کاف را بجیم بدل کرده چنین خوانده اند از بهار عجم و مصطلحات مؤلف گوید که چون لفظ میان را با غیر متصل کردند یای تحتانی بکاف فارسی بدل شده بجیم عربی مبدل گشت و یا آنکه مرکب باشد از میان و لفظ جی که کلمه ترکیست که برای معنی صاحب و خداوند و دارنده آید بس تخفیف جیم فارسی بجیم عربی بدل گشت میل مکحل میرآخور ماشی سردار کمانداران اصطبل بادشاهی نیخی زمینی برچند حرفه در شناسته درسته میرزم بفتح میم وضم کاف و تشدید لام هم محل عجا بند منطقه البروج از معدل النهار دستان آن بیست و سه نیم درجه است میانداری الالی و کاری واسطه بودن فی ما بین دو قتانی در مسافی و باصطلاح کشتیگیران دو کس که با هم کشتی گیرند آنها را از هم واکردن و نگذاشتن که همدیگر را غم کنند جامه سفید که برپشتهای سلی سطبر جا بجا دوزند از بهار وغیران

باب نون

فصل نون مع الف ❊ نا حرف نفی ست بر مشتقات و صفات که کنایه از صیغهٔ اسم فاعل و اسم مفعول ست داخل میگردد چنانچه نابالغ و نامسموع و لفظ بی برای اسمای
غیر صفت که مصادر و اسمای جامد باشد داخل میشود چنانچه بی علم و بی شعور و بی زر و در چند موضع بر خلاف این قاعده مستعمل ست چنانچه نامراد و ناهنجار و ناانصاف
و ناتوان و ناامید و ناسپاس و نامن و ناکام اما لفظ ناقبول وجهی دارد که قبول بمعنی مقبول در استعمال فارسی آمده است چنانکه سلامت بمعنی سالم و لفظ ناقوت بمعنی بی قوت
و نایاب و نادان به ثبوت نمیرسد مگر آنکه دان مخفف دانا باشد یا آنکه دان بمعنی داننده آمده است پس میتواند که لفظ نا بران داخل شده باشد و نظیر این لفظ ناسازست بمعنی ناسازنده
و همچنین خلاف قاعده در کلام اساتذه بسیارست سعدی گوید بیت امید هست پرستندگان مجلس را + که ناامید نگردند ز آستان آله + حافظ فرماید بیت حافظ از مشرب قسمت گله
ناانصافیست + طبع چون آب و غزلهای روان ما را بس + **ناشتا** بکسر شین معجمه گرسنه و بودن یعنی بهار ناخوردن از بامداد که چیزی نخورده باشد از کشف و مؤید برهان **ناان عجلوا**
نام کتابیست آن مثنویست مختصر در جواب مثنوی مولوی روم از شیخ بهاء الدین آملی **نام خدا** باضافت بمعنی قسم خدا از شرح نشعرا **ناخدا** ملاح از برهان و اصل ناو خدا بود
واو را حذف کرده اند **نار** برای معجمه ماده هر حیوان که زاینده و شیر دهنده باشد **نان** با مخفف نان آبائی که طباخ و خباز باشد **ناب** در فارسی خالص و صاف بخشش و بعربی شتر ماده
و دندان نشتر سباع که آن را بفارسی دندان نیشک گویند و بهندی کچلی نامند و بعضی هندیان کیله نامند بیای معروف از منتخب و کشف و برهان و شرح نصاب و صراح **ناصب**
بر پا و قائم کننده و دشمن دارنده و حرکت نصب دهنده در کلمه معرب **ناخن آفتاب** آتش از مؤید **ناسوت** عالم اجسام که دنیا و این جهان باشد و گاهی مجازاً بمعنی شریعت
و عبادت ظاهری **ناشرات** بکسر شین معجمه و رای مهمله و فوقانی بادهای تند از منتخب **نابت** بکسر بای موحده رویانند و روینده **ناخواست** بی اختیار از بهار عجم و در برهان
بمعنی بی طلب و بی تلاش **ناو اشت** بمعنی مفلس **ناگرفت** بمعنی ناگاه از برهان **ناشناخت** بمعنی ناشناخته شده بدانکه ناشناخت بر خلاف قیاس واقع شده
بجای بی شناخت از خیابان **ناگاج** بکاف فارسی و جیم عربی ناگاه از برهان **ناهج** بکسر های و جیم عربی راه رونده و راه فراخ پیدا کننده از صراح **نارنج** معرب نارنگ از
رساله معربات **نافیج** در بیدیخش **ناف** **ناضح** بکسر ضاد معجمه و حای مهمله شتر آبکش از شرح نصاب و صراح **ناچخ** بفتح جیم فارسی و سکون خای معجمه نیزه کوچک از سروری و رشیدی
و برهان و کشف و در مؤید بضم جیم فارسی **ناسخ** بکسر سین مهمله نویسنده و نیست کننده و رد کننده **ناگزر** بضم کاف فارسی و فتح زای معجمه بمعنی ضروری **ناگزیر** **ناورد** بفتح واو و جنگ و جدال از منتخب
از برهان **ناقد** بکسر قاف سره کننده درم و دینار **ناسعراد** این لفظ غلط ست صحیح بیمراد از مزیل مگر از بهار عجم مستفاد میشود که اگرچه این لفظ خلاف قاعده لیکن چون زبان زد اهل زبان است
جائز باشد چنانچه ناامید و ناسپاس و غیره **نامه** سفید نهایت صالح و نیک افعال **نارو** بفتح رای مهمله و سکون دال مهمله جانوریست که بر پوست حیوانات پیدا شود و چون
بکشد از برهان **ناهد** بکسر های دختر نار پستان یعنی دختری که پستانش نو بر آمده باشد از برهان و منتخب **ناهید** بیای معروف ستاره زهره که بر فلک سوم تابد و آن را مطربهٔ فلک
گویند از برهان **نافذ** بکسر فا و ذال معجمه جاری شونده و این لفظ اکثر صفت امر و حکم واقع میشود از منتخب **ناگوار** بضم کاف فارسی بد مزه و بد ذائقه و به طبیعت ناخوش آینده
و ناها بضم و بفتح کاف فارسی هم آمده از برهان **ناچار** لاعلاج و لابد و بالضرور از برهان و بمعنی عاجز و برای این معنی لاچار گفتن صحیح نباشد چرا که چاره کلمه فارسیست مخفف چاره
پس نفی آن به لفظ لا که کلمه عربی ست درست نیست **ناهار** شخصیکه از صبح چیزی نخورده باشد و اصل ناآهار بود الف ممدوده را بجهت تخفیف حذف کرده اند و آهار بمعنی خورش
و طعام ست از رشیدی و بمعنی تشنه نیز آمده **ناگزیر** ناچار و لاعلاج یعنی بغرور **ناسور** این لفظ بسین و صاد هر دو وضع صحیحست از بحر الجواهر و منتخب و کشف **ناصر** یاری دهنده
ناظر نویسنده که بالای نویسندگان مقرر گردانیده شود تا معامله ایشان را نظر کرده باشد از شمسی و بمعنی خواجه سرا نیز آمده **نافر** رمنده و نفرت کننده و غائب از منتخب
ناهموار زشت و منفور و بمعنی بی ادب و نالائق **ناقور** بقاف نای بزرگ و صور از لطائف و منتخب **نادر** شی قلیل و کمتر چرا که ندر در لغت بمعنی بر آمدن است و شی قلیل نیز از حد
کثرت بر آمده است از شرح مقامات حریری و گاهی نادر بمعنی معدوم نیز می آید و صراح نوشته که نادر اسم فاعل از ندر که بمعنی افتادن ست و بمعنی تنها و غریب شدن
نیز آمده **ناطور** بطای مهمله نگهبان **نار** بمعنی انار که میوه معروف ست و بعربی آتش را گویند از برهان **ناموس اکبر** قاعده و دستور بزرگ و شریعت چرا که در لغت
حکما ناموس بمعنی تدبیر و سیاست ست و لقب جبرئیل علیه السلام از اخلاق جلالی و دیگر کتب **ناشر** پراگننده و فاش کننده و واکننده چیزی و خوشبو دهنده ...

بکسر شین معجمه و زاء معجمه بلند نشیننده از صراح و منتخب ناژ بزای معجمه نورسته و درخت سرو و صنوبر و بمعنی بید ماغی و بی پروائی و استغنائی معشوق و بمعنی فخر نیز آمده از برهان و بهار عجم و مدار ناموس عصمت و عفت و توقع حرمت از خلق داشتن و نیکنامی و تدبیر و سیاست و ملائک و احکام الهی و جبرئیل علیه السلام و قاعده و دستور و بانگ و صدا و صاحب راز و کاژه صیاد و مکر و حیله پنهانی از برهان و منتخب و صراح و غیر یا ناکس بفتح کاف عربی فرومایه نالائق و نااهل و بکسر کاف در عرف رایج بمعنی نگونسار ناخس بکسر خاء معجمه و سین مهمله دردیست که صاحبش پندارد که سوزن میخلانند نارس بفتح رای مهمله میوه خام و نارسیده از چراغ هدایت ناوس بروزن طاوس و در جهانگیری بمعنی آتشکده و دخمه گبر و غیره عبادت خانه کفار ناس اسم جنس ست بمعنی یک آدم و بمعنی آدمیان مفرد و جمع هر دو آمده ناقوس خرمهره کلان که هنود و ترسا بوقت عبادت خود نوازند و در شرح گلگشتی نوشته که ناقوس عبارت از زنگ بزرگست که ترسایان در وقت کلیسا از سقف خانه آویزند و بروز یکشنبه از صبح تا وقتیکه مردم از نماز فارغ شوند نوازند ناتراش ناهموار و بی ادب و سفله از برهان ناو نوش نغمه شنیدن و شراب نوشیدن و حاصل معنی عشرت و طرب است از بهار عجم و خیابان نانخورش آنچه که نان بآن خورده شود خواه آن چیز نمکین باشد خواه شیرین خواه ترش بهندی سالن گویند ناعش بکسر عین مهمله زندگانی بخشنده النعش البقاء از قاموس ناشخص بی تحقیق و نامعین و در مصطلحات نوشته که بمعنی کسی است که بر یک وضع و یک حالت نباشد ناقص کم شونده و باصطلاح صرفیان لفظیکه حرف آخری از حروف اصلی آن حرف علت باشد ناقض بکسر قاف و ضاد معجمه افشاننده یعنی جنباننده دیتی که بلرزه آید از صراح و بحر الجواهر و کشف ناحفاظ بکسر حاء مهمله و فاء و ظاء معجمه بی شرم و فاسق و بی احتیاط از بهار عجم ناصع بکسر صاد مهمله و عین مهمله خالص از منتخب و قاموس و کشف و صراح نان کلاغ بضم کاف عربی و غین معجمه گیاهیست که تخم آنرا نان یا شنده زاغ دوست دارد بهمین جهت نان کلاغ نامند از رشیدی و بهار عجم و برهان ناحق بکسر خاء ضرر از منتخب و شرح نصاب ناسق بسین مهمله انتظام و ترتیب کننده نازک بضم زاء معجمه و معنی آن معروفست و فارسیان متعرب نزاکت از لفظ نازک تراشیده اند و لفظ نزاکت در اشعار استادان بسیارست از بهار عجم و برهان ناوک بفتح واو نوعی از تیر و آن کوچک تر باشد و ناوک در اصل معنی ناوه است و آن چوبی باشد مجوف میان خالی و بعض گویند که نادی باشد دراز آهنین که تیر را در آن گذاشته بوضع مخصوص بزه کمان بند کرده می اندازند و کمان آنرا کمان تخش گویند بکثرت استعمال تیر آنرا مجازاً ناوک نام شده و این مجازست باطلاق ظرف بر مظروف از بهار عجم و برهان و سرور و لطائف و مصطلحی ناسک بکسر سین مهمله عبادت کننده در راه حق تعالی و قربانی کننده از منتخب و کشف ناردانگ آب انار و خلاصه انار از لطائف ناف خاک کنایه از مکه معظمه از برهان و گاهی بمعنی مطلق زمین آید ناک لفظیست که برای اتصاف موصوف بصفتی در آخر کلمات آرند و بمعنی آلوده و آغشته از برهان و در مدار و رشیدی بمعنی خداوند و صاحب آمده نال آنچه مانند رشته از میان قلم وقت تراشیدن برآید و بمعنی نیشکر و رود خانه کوچک و میان تهی از منتخب و کشف و برهان ظاهراً بمعنی اول مشترک ست درمیان عربی و فارسی ناعم بکسر عین مهمله نام یکی از قلاع خیبر از شرح نصاب نائم بکسر همزه که حرف سوم ست خفته و خوابیده ناتمام ناقص و نابالغ ناملائم نامناسب و درشت و ام خراب و بد ناکام نامراد و بمعنی ناچار و بالضرور از برهان نادم پشیمان ناف عالم مکه معظمه نام مردم ناکس چه مردم لفظیست که بر مفرد و جمع اطلاق کنند از مصطلحات نافرجام کسیکه نکوئی آخر کار ندانسته باشد و لفظ نافرجام خلاف قیاس است از عالم نامراد و ناهنجار از خیابان ناف زمین کنایه از مکه معظمه شاید که در وجه تشبیه چنین باشد منقولست از بام کعبه تا بیت المعمور که بر فلک چهارم باشد نوری ممدودست که رابطه ست میان آسمان و زمین چنانچه جنین را در رحم مادر غذا بواسطهٔ ناف میرسد همچنین خیر و برکات سماوی از کعبه باطراف و اکناف زمین میرسد لهذا کعبه را ناف زمین گفتند پس مجازاً اسم مکه شده و اگر مکه در وسط کرهٔ ارض بوده باشد نظر در وسط حقیقی خط استوا میبود و حالانکه از خط استوا بست درجه بطرف شمال واقع ست و نیز در وسط ربع مسکون هم نیست چرا که در اقلیم دویم ست و در چهارم نارون بفتح واو قسمی از انار که آنرا گلنار فارسی گویند و گلش کلان و صد برگ باشد بغایت خوب و نهایت سرخ و در مقدار برابر گل سرخ نام درختیست بغایت خوش اندام و پر برگ و سایه دار از بهار عجم و برهان و جهانگیری و نیز صاحب بهار عجم نوشته که نارون بضم واو مبدل ناربن ست که درخت انار باشد نازمین مرکبست از ناز و لفظ مین که کلمه نسبت ست از بهار عجم

وصاحب کشف نوشته که نازمین بضم زای معجمه بمعنی نازک اندام ست ناگذاران بضم کاف فارسی بمعنی ناگزیر وضرور ولابد ناتوان بیطاقت و این خلاف قیاس ست بلکه توان باید اگر گوئی مخفف ناتوان ست ظاهر این قسم تخفیف درست نباشد چراکه الف یکه افاده فاعلیت کند حذف نتوان کرد از چراغ هدایت و صاحب بهار عجم نوشته که این چند لفظ بر عکس قاعده مستعمل ست چنانکه ناانصاف و نا امید و ناسپاس و ناتوان و نامراد و ناکام ناتوان بین بمعنی حاسد زیراکه کسی را توانا دیدن نمیتواند ناردان دانهٔ انار و در برهان نوشته که ناردانه ترش ناودان راه بدر رود آب بام ناربن بضم موحده درخت انار نائیدن فخر کردن از برهان نائیبان نگهبان غار چراکه نای بمعنی غار آمده از فرهنگی نوشته شد ناخن بدل زدن اثر کردن بدل و بیقرار کردن از چراغ هدایت و مصطلحات ناف زدن قطع کردن ناف طفل نوزائیده نام برنج زدن فراموش کردن و محو کردن از برهان نان در روغن افتادن خاطر خواه کامیاب شدن و نفع یاب گشتن از چراغ هدایت نازک خیالان عارفان و فکر کنندگان در صنائع حق تعالی ناسکان بکسر سین مهمله عبادت کنندگان ناخن بسنگ آمدن کنایه از امر نالائق پیش آمدن ناخن گذاشتن کنایه از کمال بیم و عجز از چراغ هدایت ناژ و ظاهر المعنی درخت چنار و بمعنی سرو نیز نوشته اند ناتراشیده بی ادب از مصطلحات نارسیده نابخته و خام و نابالغ از برهان ناخنه بضم خای معجمه و فتح نون دوم گوشتی باشد مائل بسفیدی مشابه بناخن که در کنج چشم پیدا شود اگر علاج آن نکنند سیاهی چشم را فرو پوشد و کور گرداند از برهان و کفایه نائزه نولهٔ آفتابه و نی میان خالی از برهان و نی پاره که میل ماکو از آن میگذرانند نازله سختی و حوادث زمانه از منتخب نائبه بکسر همزه که حرف سوم ست و بای موحده مفتوح حادثه و واقعه و تب گرم از کشف و منتخب و زبدة الفوائد ناله آواز بلند که از سوز دل باشد و بمعنی مطلق آواز نیز آمده و بمعنی جوی خرد از بهار عجم و برهان و جهانگیری و کشف و مدار نائحه بکسر همزه و حای مهمله گریه و ناله و مصیبت ناصیه موی پیشانی از صراح و منتخب و اکثر در کتب فارسی بمعنی پیشانی مستعمل ست نانخواه تخم گیاه ست چون خوردن آن اشتهای طعام پیدا میکند نانخواه نام کردند و هندی اجواین گویند و در اصل نام این بهندوان جواین بود ان بهند نخلار گویند و جواین بمعنی خوراننده و لون اول را برای تخفیف حذف کرده اند ناظوره بظای معجمه محبوبه و معشوقه ناوه بواو بمعنی راه بدر رود آب بام و آن اکثر از چوب بود یا از سفال هندی پرناله و در برهان نوشته که چوب کوتاه میان خالی نافله بکسر فا عطیه و بخشش غیر واجب و نماز سنت و عبادتیکه بر بنده واجب نباشد از صراح و منتخب نابه بای موحده شراب خالص از فرهنگی نوشته شد نامیه قوتی در جسم حیوانی و نباتی که جسم را در طول و عرض و عمق بالیدگی بخشد ناسره بفتح سین مهمله غیر خالص و درم و دینار که عیبی در ان پیدا باشد و گاهی مجازاً بمعنی سخن بد آید و درین لفظ کلمه نا برای نفی ست ناحیه بکسر حای مهمله کرانه ملک طرفی از ولایت از صراح و غیره ناپهره بفتح بای موحده و سکون ها بمعنی بزرگ و عظیم و بمعنی فرومایه از رشیدی و برهان ناجیه بکسر جیم و بعده تحتانی نجات یابنده و رستگار از عقوبت ناف هفته روز سه شنبه نازل منزله بمعنی قائم مقام نابغه بای موحده و غین معجمه نام شاعر مداح نعمان بن منذر نائره آتش و شعله و بمعنی دشمنی و گریزنده و رمنده و همین معنی ست نام حرف آخر از حروف قافیه چون این حرف بر کناره حروف قافیه ست گویا از میان حروف گریخته و رمیده کناره گرفته است از صراح و رساله عطائی ناشی پیدا شونده و نوجوان از لطائف ناسی بکسر سین مهمله فراموش کننده از لطائف نامتناهی بی پایان و بی انتها ناهی منع کننده و باز دارنده از کار نادانستی بمعنی بی شعوری و بی اخلاصی از برهان نای بمعنی نی که آنرا نوازند و بمعنی گلو و حلقوم از برهان و بمعنی کوچه نیز آمده و در شرح نصاب نوشته که بعربی بمعنی نزدیک کردن و دور کردن و این از لغات اضداد ست نامی ترکی قرنای از برهان نامی در فارسی بمعنی نامور و مغرور و معروف و در عربی بمعنی بالنده و نمو کننده از برهان ناجرمکی بفتح جیم عربی نام یکی از زاهدان ترسا از شرح خاقانی ناجی بکسر جیم رستگار از عقوبت و نجات یابنده و صاحب راز نارهی جن و پری و بمعنی دوزخ نیز آمده ناشپاتی بشین معجمه و بای فارسی و تای فوقانی میوه ست مشابه بامرود و زرد و نار فارسی دانها باشد که بر جلد بدن پیدا شود و پر آب رقیق شدید الحرقت نانبائی مخفف نان آبائی یعنی طباخ که نان و آبامی فروشد

فصل نون مع بای موحده

نبا بالفتح خبر از منتخب کشف نبات بفتح گیاه و هر سبزه و درخت که از زمین روید و نوعی از قند مصفا که بعض اهل هند آنرا مصری گویند نبت بالفتح گیاه و رستن گیاه از منتخب نبالت بفتح بزرگواری و آگاهی و مشهور شدن

از منتخب نبوت بضمتین و تشدید واو خبر دادن و پیغمبری نباح بالضم و بکسر بانگ غیر معتاد سگ که در عرف آنرا ناله سگ گویند از منتخب و کشف و صراح نبرد بفتح اول و
ثانی جنگ و جدال و قتال از برهان نبذ بالفتح و ذال معجمه چیز اندک و پاره و بقیهٔ چیزی و نبذی زیادت یا وحده بمعنی بعضی و اندکی از منتخب بحرالجواهر و کشف و صراح
نبید شرابی که از خرما و جو و غیره سازند و در استعمال فارسی این لفظ بدال مهمله نیز صحیح باشد از منتخب و لطائف و صراح و بعضی بمعنی خیری نوشته که بمعنی آنرا بوزه
گویند نبائر بفتح پسرزادگان جمع نبیره و این جمع بتصرف فارسیان عربی نموده‌اند که لفظ فارسی را بطور عربی جمع کنند چنانکه فرامین جمع فرمان و خوانین جمع خان
آورده‌اند نباش بالفتح و تشدید ثانی و شین معجمه کفن دزد و کفن کش از منتخب و صراح نباض بفتح نون و تشدید موحده و ضاد معجمه نبض شناس و این صیغه مبالغه نیست
بلکه صیغه نسبت است چنانچه عطار و حداد نبع بالفتح بیرون آمدن آب از چشمه نبق بالفتح بار درخت کنار نبقه واحد از منتخب نبیل و نبیله بفتح و بای موحده و یای معروف
بزرگ و دانا و نیکو و فربه از منتخب و لطائف نبائل بزرگان و کارهای بزرگ و نیکوئیها و این جمع نبیله است نبل بالفتح تیر انداختن و نیز آگاهی از منتخب و در لطائف بمعنی
تراوش کشیدن و بفتحتین بمعنی بزرگ و خرد و باین معنی از لغات اضداد است کذا فی الشرح نصاب و الصراح نبه بالفتح و در آخر های ملفوظ آگاه شدن بفتح اول و کسر ثانی و های
ملفوظ نام غلام پیغمبر صلعم که آزاد کرده بود و نیز از منتخب و در شرح نصاب بضم نون و فتح با نام غلام مذکور نبیره بر وزن صغیره فرزندزاده عموماً فارسیست بمعنی پسرزاده
خصوصاً گاهی دختر زاده را نیز گویند از برهان و رشیدی و جهانگیری نبله بالضم سنگ که بدان استنجا کنند از شرح نصاب نبرد بفتحتین دلاور و بهادر از سروری و لطائف
و برهان نبیه در آخر های ملفوظ بر وزن فعیل آگاه و آگاهی دهنده از لطائف نبیسه بیای معروف و سین مهمله بفارسی دختر زاده و بعضی گویند که بمعنی پسرزاده نیز آمده
از برهان و رشیدی نبی فعیل است بمعنی فاعل اگر مشتق از نبا است که بمعنی خبر دادن باشد پس نبی بمعنی خبر دهنده بود یا مشتق از نبو که بمعنی علو و ارتفاع باشد چون مرتبهٔ نبی از
دیگر مخلوقات اعلی است نبی گفتند و نبی علم است خواه صاحب کتاب باشد یا نباشد و رسول خاص است آنکه صاحب کتاب باشد از شرح نصاب و نبی بضم اول و کسر ثانی موحده
و یای معروف بفارسی قرآن و مصحف و کلام الهی از رشیدی و برهان و در کشف باین معنی بکسر تین نیز آمده نبض بالفتح قسمی از حرکت نبض است که مانند ریسمان پیچیده
محسوس میشود و این دلالت بر سوء حال مریض کند فصل نون مع تای فوقانی نتایج زادگان جمع نتیجه از منتخب نتایج و آثار موالید ثلاثه و حرارت و برودت
و رطوبت و یبوست نتن بالفتح بوی بد از کشف و کنز نتین بفتح نون و کسر تای فوقانی چیزیکه در آن بوی بد باید نتو بضمتین ارتفاع و برآمدگی هر چیز نتیجه بیرون
آورده شده و تراشیده شده مشتق از نتج بالفتح که بمعنی تراشیدن و بیرون کردن است و باصطلاح منطق قولی است که حاصل شود از امتزاج جزوهای
صغری و کبری باندا ختن لفظ مکرر که آنرا حد اوسط گویند چنانچه العالم متغیر و کل متغیر حادث العالم حادث حاصل میشود فصل نون مع ثای
مثلثه نثا بفتح نون و ثای مثلثه بمعنی خبر از شرح نصاب و صراح نث بالفتح و تشدید فاش کردن از منتخب و کشف نثار بضم آنچه بر ریزند از هر چیز از منتخب و در کشف
و صراح نوشته که نثار بکسر مصدر است بمعنی افشاندن و پاشیدن از قسم نقد و جنس بر فرق کسی بسبیل تصدق و بالضم آنچه از زر و گوهر که پاشیده شود نثر بالفتح پراگندگردن
و پراگنده و سخن پاشیده از مدار و بحرالجواهر و صراح نثره بالفتح منزل هشتم از منازل قمر و آن دو ستاره است از قدر چهارم نزدیک یکدیگر در برج اسد از صراح و این اکبری
در یکی از رسائل معتبره هیئت و تنجیم نوشته که نثره چون پارهٔ ابر است بر سینهٔ سرطان در میان چهار کوکب بشکل مربع منحرف فصل نون مع جیم نجبا بالضم نون
فتح جیم و بای موحده بزرگواران و برگزیدگان و این جمع نجیب است از منتخب نجوی بالفتح و در آخر الف مقصوره بصورت یا بمعنی راز از شرح نصاب و صراح نجیب مرد اصیل و سر
و بمعنی شتر گزیده و نیک رفتار از منتخب و صراح نجائب بفتح شتران و این جمع نجیبست که بمعنی شتر گزیده است از منتخب از سروری و صراح نجابت بفتح اصالت و بزرگواری و گرامی شدن از کشف
و صراح نجاست بفتح پلیدی از کشف نجدت بالفتح شجاعت و دلیری از صراح نجات بفتح رستگاری از بهار عجم و کشف و قاموس و صراح نجاح بفتح اول و در آخر حای مهمله رستگاری و
فیروزی و روائی حاجت از مدار و کشف و صراح و منتخب نجح بالضم و در آخر حای مهمله فیروزی و برآمدن حاجت از صراح و منتخب نجد بالفتح زمین بلند خلاف غور و نام ملکی
از عرب میان حجاز و عراق و میان بصره و مکه که زمین آن بلند است بنسبت یمامه و حجاز و بمعنی آرایش خانه و غلبه کردن بشجاعت و رنج دیدن و بمعنی پناه

ومعنی خوشی و خرمی از منتخب و لب اللباب و شرح نصاب و قاموس و صراح **نجاد** بکسر نون و دال مهمله بند شمشیر که بر دوش و سینه حمائل اندازند از صراح و منتخب **نجار** بفتح
نون و تشدید جیم درودگر **نجس** بفتحتین بمعنی پلید شدن و پلید و ناپاک و بمعنی دوم بفتح نون و کسر جیم نیز آمده از منتخب و صراح و مؤید **نجف** بفتحتین نام شهریست که مرقد حضرت
علی کرم الله وجهه در انست **نجاق** بجیم فارسی نام سلاحیست از بهار عجم و چراغ هدایت **نجل** بالفتح نسل و اولاد و فرزند و بمعنی انداختن چیزی را از منتخب و صراح **نجم** بالفتح ستاره
و هر گیاهی بی تنه که آنرا بهندی بیل گویند مثل درخت کدو و خیار و عشق پیچان و غیره و نام پروین که آنرا ثریا نیز گویند و بدین معنی الف و لام لازم آن باشد از منتخب **نجده**
بالفتح شجاعت و دلیری از صراح و مجازاً بمعنی شجاع و بمعنی سردد نیز نوشته **نجار شروان** بکسر شین معجمه کنایه از امام خاقانی که شاعر معروفست چرا که پدر ایشان پیشه نجاری میکرد
نجاشی بالفتح نام بادشاه حبشه از صراح **فصل نون مع حاء مهمله** **نحوست** بضمتین از منتخب و کشف **نحافت** بالفتح لاغری و ناتوانی از منتخب و بحر الجواهر و صراح **نحت**
بالفتح تراشیدن از کشف **نحلت** بالکسر کابین زن دادن بی عوض و بی طلبی پیدا کردن و دعوی کردن و قرض حسن و بخشش بی عوض و مذهب باطل از صراح و منتخب **نحر** بالفتح
شتر کشتن و بر سینه زخم زدن از منتخب و کشف و لطائف **نحریر** بالکسر بر وزن دلگیر دانشمند و زیرک از کشف و منتخب **نحاریر** بفتح دانشمندان و زیرکان این جمع نحریر است که
بمعنی دانشمند باشد **نحاس** بضم نون و سین مهمله مس که بهندی تانبا گویند و دود بی شعله آتش و بکسر نون سرشت و اصل و طبیعت از منتخب و صراح و شرح نصاب **نحیف** لاغر و
نزار و مرد عاجز از شرح نصاب و منتخب **نحسین فلک** بفتح سین مهمله مراد از زحل و مریخ **نحول** بضمتین لاغری و گداخته شدن از بحر الجواهر و لطائف و صراح **نحل** بالفتح
مگس انگبین و بکسر نون و فتح حا بمعنی مذهب و درینصورت جمع نحلت که بمعنی مذهب باشد از منتخب و مدار و نیز صاحب منتخب نوشته که نحل بمعنی مذهبهای باطله **نحو** بالفتح
بمعنی سوی و راه و مانند و نام علمیکه اعراب کلام عرب بدان دانسته شود و قصد و آهنگ و اسلوب و برگردانیده از منتخب و غیره **نحله** بالضم بخشش و عطا و صدقه و بالفتح
کابین دادن زن و زنبور واحد از قاموس و صراح **نحی** بالکسر و سکون حاء مهمله مشک که از پوست گوسپند سازند از شرح نصاب و صراح مشک روغن **فصل نون**
مع خاء معجمه **نخشب** بالفتح و غین معجمه مفتوح و بای موحده نام شهر در ترکستان که حکیم ابن عطا که بمقنع شهرت دارد از چاهی که در نواحی آن شهرست مسخر و شعبده
ماه برمی آورد که قریب چهار فرسنگ روشنی آن سیر فتی و باز در همان چاه پنهان میشد از برهان **نخل تابوت** نوعی از آرایش است که بر تابوت مردگان سازند و این
رسم در ایران شائع بود حالا در هندوهم یافته میشود بیشتر طاکیه میت پیر و سالخورد باشد ملا شانی تکلو گوید بیت کشته عشقم فغان نیست که در شهر کسی * نخل تابوت
مرا بندد و شیون نکند * از چراغ هدایت و مصطلحات **نخوت** بالکسر و خاء معجمه بزرگی و تکبر از منتخب و مدار **نخ** بالفتح تار و رشته خواه از ابریشم باشد خواه از جنس دیگر و صف لشکر و بلاس
و گلیم از برهان **نخله بنی محمود** نام موضعیست مابین مکه و طائف از صراح و در برهان نوشته که باغ خرماست در راه مکه معظمه **نخجیر** بکسرتین و یای معروف و راء مهمله آواز
بینی از بحر الجواهر و **نخیر** بر وزن فقیر در فارسی بمعنی زمینیکه تخم در آن پاشند چون سبز شود و از آنجا بجای دیگر نقل کنند و بمعنی مرد فرومایه و بمعنی کمین کردن نیز آمده از برهان **نخچیر**
بالفتح و جیم فارسی شکار کردن و شکار کرده شده و جانور صحرائی مثل آهو و غیره و شکارگاه از برهان و بهار عجم و در عربی بجیم عربی خطاست **نخل طور** درختیکه موسی
علیه السلام را در وادی ایمن بحوالی کوه طور تجلی انوار حق تعالی بران درخت مشاهده شده بود **نخاس** بفتح نون و تشدید خاء معجمه و سین مهمله بازاریکه در آن
غلامان و اسپان و دیگر حیوانات فروخته شوند و نخاس باین معنی مجازست چه بحقیقت سوق النخاسین باشد زیرا که نخاس صیغه نسبت است بمعنی برده فروش و بهائم
فروش ماخوذ از نخس که بمعنی سر انگشتان بکسی فشردن است چون معمول بهائم فروشانست که برای دریافت فربهی و لاغری و دریافت دیگر عیوب در جسم حیوانات
جا بجا سر انگشتان میخلانند و می افشرند لهذا نخاس گفتند **نخاع** بضم و بفتح و بکسر حرام مغز یعنی مغز مهرهای پشت از منتخب و بحر الجواهر و صراح **نخع** بالفتح و عین مهمله
آب بینی از شرح نصاب و صراح **نخل** درخت خرما و بمعنی نخیل آمده و غیره از منتخب و صراح **نخیل** بر وزن دلیل درخت خرما و درختهای خرما بمفرد و جمع اطلاق این لفظ میشود و ظاهرا جمع نیست
بلکه اسم جمع است از صراح و غیر آن **نخله بنی هلال** نام موضعیست در راه مکه معظمه و آن نخلستانیست از شکرستان و بنی هلال قبیله است از عرب **نخل ماتم** نخل تابوت
که ذکر شد **نخل مریم** عبارت از نخلیکه چون حضرت مریم در زمان تولد حضرت عیسی علیه السلام از درد زه بیقرار شده در صحرا زیر درخت خرما که

خشک بود رفتند از برکت آن عفیفه درخت مذکور سبز شد **نخل موم** درخت پر گل یا پر میوه که از موم الوان سازند **نخست و نخستین** هر دو بضمتین بمعنی اول
از مدار و برهان و کشف و مزیل و مؤید و در تشریح الحروف نوشته که یا و نون در آخر نخستین زائد است **نخل بن** بضم موحده درخت خرما **نخجوان** بفتح
اول و حرف سوم جیم عربی نام شهریست **نخله** بالفتح یک درخت خرما از صراح **نخاله** سبوس یعنی آنچه که بعد بیختن آرد در غربال و غیره باقیماند از صراح
نخودی نوعی از رنگست که مشابه برنگ نخود باشد **فصل نون مع دال مهمله** **ندا** بالکسر آواز کردن و بفتح تری و نم از شرح نصاب **ندما** بضم اول
و فتح دال مصاحبان و این جمع ندیم است از منتخب **ندب** بفتحتین و موحده داو سبقت باشد در بازی نرد و در عربی شرط و گرو قمار از رشیدی و برهان و در
شرح خاقانی نوشته که ندب افزونی کردن بازی نرد است و قتیکه بازی حریب شود و مرتبه بهفت رسد و چون از هفت بیازده رسد که نهایت افزونی
بازیست گویند که فره برد و آنرا تمامی ندب نامند و آنکه پی در پی یازده ندب برد گویند که عذرا برد **ندب** بالفتح گریستن بر مرده و خواندن محاسن او و بفتحتین
نشان زخم از صراح و منتخب **ندرت** بالضم تنهائی و یکی و تنها بودن از کشف و منتخب **نداوت** تری و نمناکی **ند** بالکسر و تشدید مانند و همتا و نظیر و نام بت
نیز هست از لطائف و شرح نصاب و صراح **ندید** همتا و نظیر از لطائف و صراح **ندیر** منفرد و تنها و غریب از صراح و منتخب **ندیم** همنشین امرا و سلاطین و پشیمان از صراح و منتخب **ندمان** بالفتح
پشیمان از صراح **ندبه** بالضم و بای موحده مفتوح نوحه و شیون و اشعار تمامی خواندن از منتخب و غیره **فصل نون مع ذال معجمه** **نذیر** بفتح نون و کسر ذال
معجمه بر وزن وزیر ترساننده و یکی از اسمای پیغمبر صلی الله علیه و آله و سلم از کشف و لطائف و منتخب و صراح **نذر** بفتح نون و سکون ذال معجمه پیمان و آنچه بر خود واجب
گردانند مثل روزه و صدقه برای خدا تعالی و طعام فاتحه روح بزرگان و آنچه از نقد و جنس پیش امرا و سلاطین گذرانیده ملاقات کنند و بفتح اول و ضم ثانی
حیران و ترسان و بضمتین ترس و بیم از مدار و کشف و لطائف و صراح **فصل نون مع رای مهمله** **نرگس شهلا** بفتح شین معجمه نوعی از نرگس که بجای
زرد در آن سیاهی می باشد از مدار و در چراغ هدایت و غیره نوشته که نرگس شهلا نرگسی است سفید مائل بسیاهی **نرد** بالفتح نام بازیست در مقابله شطرنج و بمعنی تنه
درخت نیز آمده از جهانگیری و برهان **نرگس** بکسر کاف فارسی از مدار و برهان **نرجس** بکسر جیم معرب نرگس از صراح **نرگ** بفتح نون و سکون رای مهمله و کاف فارسی
حلقه زدن لشکر برای شکار و بمعنی زورخانه پهلوانان از شرح گلگشتی **نرم نرم** آهسته آهسته **نریمان** بفتح نون و یای معروف نام جد رستم از برهان **نردبان** بالفتح
زینه **نرگسی دادن** چشمک زدن از چراغ هدایت **نره دیو** بمعنی دیو نر از برهان **نره** بفتحتین و تشدید و تخفیف هر دو آمده بمعنی آلت رجولیت که بعربی ذکر گویند و بمعنی درخت
و بمعنی زشت چنانکه نره دیو از لطائف **نرگسه** بالفتح و کاف فارسی قبه که از سنگ یا چوب و غیره که بر سقف عمارات و دروازها میسازند و بر گرد آن گلها افشانند از شرح
خاقانی و در بعض از کتب نوشته که آنچه از عاج گلهای نرگس تراشیده بر سقف و غیره خاتم بندی کنند **نرم آهنی** عاجز و زبونی **نرگسی** بمعنی قلیه نرگسی آن چنان باشد
که بیضهای مرغ را جوش داده پوست دور کرده در قیمه پیچیده می پزند و بوقت خوردن هر بیضه را از کارد دو نیم کرده می نهند زردی و سفیدی آن مشابه بگل نرگس مینماید و قسمی
از پلاو و بمعنی اشاره کردن بچشم از عالم چشمک زدن و بمعنی طنز کردن و نام شاعر معروف از مصطلحات **نرسی** بالضم نام شاهزاده بالفتح نیز نوشته چنانکه در جهانگیری **فصل**
نون مع زای معجمه **نزاکت** بفتح فارسیان اشتقاق این لفظ از لفظ نازک بطور عربی کرده اند در حالیکه فارسیست و در عربی هیچ اصل ندارد از مزیل
نزاهت بالفتح دور شدن از بد و پاکی از عیب از کشف و صراح و منتخب **نزهت** بالضم دوری از عیب و نزهت و بی عیبی و پاکیزگی و نکوئی از کشف و صراح و لطائف
و منتخب و در خیابان بمعنی خوشحالی **نزد** بالفتح مخفف نزدیک از برهان و مزیل و جهانگیری و مؤید از کشف نوشته که بالکسر است و قیل بالفتح **نژاد** بفتح و زای فارسی اصل
و نسب از مدار و مؤید و کشف و در برهان بکسر **نژند** بفتح و کسر اول و زای فارسی مفتوح سرنگون و پست و خوار از لطائف و مؤید و کشف و خان گویا و در برهان بفتح
و کسر اول و فتح ثانی اندوهگین و بمعنی سرگشته و پست و خشمگین **نزر** بفتح اول و سکون دوم اندک و قلیل از شرح نصاب و منتخب و کشف و صراح **نزار** بفتح لاغر از رشیدی
نزع بالفتح کشیدن جیزی را از جای خود و بمعنی جان کندن از لطائف و منتخب و صراح **نزاع** بکسر اول آرزومند شدن و آرزومندی و باهم کشاکش

کردن بخصومت از منتخب و صراح **نزف** بالفتح همه آب از چاه کشیدن و سست گردانیدن و رفتن خون و بمعنی جریان خون از حد و وا الامراض و صراح و منتخب **نزل**
بالضم ضیافت و مهمانی که پیش مهمان گذارند از کشف و بهار عجم و منتخب و صراح **نزم** بکسر نون و فتح زای فارسی بخاری که در هوا زمستان بصبح پدید آید و بهندی کهر اثر رسیدی
و در جهانگیری بفتح و در برهان بکسر و فتح **نزاکت کردن** اظهار نازک مزاجی خود کردن از چراغ هدایت **نزاده** بفتح زای فارسی اصیل و نجیب از برهان و سروری
و کشف **نزه** بفتح اول و کسر زای عربی و های ملفوظ پاک از عیب و مجازاً بمعنی تازه و خوب از لطائف **نزولی محل** فرود آمدن سپاه در روم و پادشاه و امیر
فصل نون مع سین مهمله **نساء** بکسر اول زنان و این جمع امراة است خلاف قیاس که از ماده مفرد خود نیست از صراح **نسیاً منسیاً** بفتح نون و
سکون سین مهمله و فتح میم و سکون نون دوم و کسر سین دوم و تشدید تحتانی بمعنی فراموش از یاد رفته یعنی بکمال فراموش **نسیب** بر وزن نقیب تخفیف
عالی نسب و هم از لطائف **نسب** بفتحتین نسل و نژاد از صراح و بکسر اول و فتح ثانی جمع نسبت **نسبت** کنایه از مناسبت سرود و یا وقت چه سرود و نغمه
را با وقتی معین نسبتی ست یا آنکه نسبت بمعنی پرده سرود باشد چرا که هر پرده صورت میگیرد از نسبت و ترکیب آوازهای پست و بلند از شرح سیف العد احمد آبادی خان آرزو
نسمات بفتحتین دمها و بوهای خوش **نسوت** بکسر نون و فتح واو و تاء فوقانی زنان این جمع امراة است خلاف القیاس از صراح **نسیج** بفتح نون و یای معروف
و جیم عربی بافته و جامه و نوعی از حریر زربافته از کشف **نسائج** جمع نسیجه که بمعنی جامه بافته باشد و نوعی از حریر زربافته **نساج** بالفتح و تشدید سین مهمله و جیم بافنده
جامه **نسج** بالفتح و جیم بافتن جامه و بافته **نسخ** بالفتح و خاء معجمه دور کردن و زائل کردن چیزی را بچیزی که بهتر از آن باشد و بمعنی کتاب نوشتن و نیز نام خطیست از شش خط
که اختراع کرده خواجه عماد الدین یاقوت معتصمی ست چون خواجه مذکور خط نسخ را اختراع کرده خطوط دیگر پیش آن منسوخ شدند بهمین سبب خط نسخ گویند از
مؤید و منتخب و کشف و بضم اول و فتح ثانی جمع نسخه که کتاب باشد **نسق** بفتحتین عامل ملک **نسر** بالفتح کرگس و نام بتی ست **نستر** بالفتح مخفف نسترن
نسطور بالفتح نام مردی صاحب مذهب و مجتهد ترسایان از مؤید و کشف **نسر طائر** شکلی ست بر فلک بصورت کرگسی که پران باشد بجانب شمال از منطقة البروج
و آنرا عقاب نیز گویند **نسناس** بالفتح و دو نون و دو سین مهمله نوعی از حیوان که بر یک پای جهد از منتخب و کشف و صاحب حیات الحیوان نوشته که
نسناس بالکسر نوعی از حیوان است که بصورت نصف آدمی باشد چنانکه یک گوش و یک دست و یک پای دارد و بطور مردم در عربی کلام کند و در حبا
برهان نیز بالکسر نوشته است و در تواریخ بهجت العالم نوشته که نسناس در نواحی عدن و عمان بسیار ست و آن جانوری ست مانند نصف انسان که
یک دست و یک پا و یک چشم دارد و دست او در سینه او باشد و بزبان عربی تکلم کند و مردم آنجا او را صید کرده میخورند **نسر واقع** ستاره ایست روشن
بصورت کرگسی که از بال فرو داینده باشد و آن بجانب قطب جنوبست از منتخب و در برجندی شرح بیست بابی نوشته که ستاره ایست روشن با دو ستاره دیگر و این هر
ستاره بر مثال مثلث کوچک واقع شده اند بجهت مشابهت او بکرگسی که بال بهم آورده باشد و آن دو ستاره بمنزله دو بال وست **نسف** بالفتح برکندن بنا و بفتحتین نام
شهر از لطائف **نسق** بفتحتین روش و دستور و ترتیب دادن از بهار عجم و مؤید و منتخب و مدار **نستعلیق** نام خط معروف و در اصل نسخ تعلیق بود چرا که این خط از خط نسخ
و خط تعلیق استخراج کرده اند چون اسم خطی بنفر گشت در رسم تخفیف ضرورت است بجهت تخفیف خاء معجمه را حذف نموده اند **نسک** بفتح اول و سکون ثانی و کاف عربی
نام غله عدس که بهندی مسور گویند و بالضم هر دفتر را نام باشد از دفاتر پازند این هر دو معنی فارسیست و بالضم در عربی بمعنی عبادت و قربانی و بضمتین قربانیها
در نصورت جمع ست از لطائف و برهان و صراح **نسیم** باد نرم از مدار و صراح و منتخب و چیزیکه بوی خوش دارد از خیابان **نسیان** بالکسر فراموشی و فراموش
کردن و بالفتح آنکه فراموشی بر وی غالب باشد از صراح **نسرین** بالکسر نام گلی سفید خوشبو دار که بفارسی از آن نسترن گویند و بهندی سیوتی نامند و بالفتح چنان
که مشهور ست دیده نشده و بفتح اول و ثالث تثنیه نسر و آن دو ستاره است هر یک بصورت کرگس یکی را نسر طائر گویند و دیگری را نسر واقع از کشف
و بحر الجواهر و لطائف و برهان **نسترن** بفتح اول و ثالث و رابع لفظ فارسی ست و آن گلی ست خوشبو دار که بعربی آنرا نسرین گویند و بهندی سیوتی نامند

از برهان و بهار عجم و رشیدی **نسوان** بالکسر زنان این جمع امراة است از ماده مفرد از صراح **نستعلیق** حرفی دن الفاظ فصیح و بلیغ بی تکلف گفتن الفاظ مخرج
ادا کردن **نسو** بفتح نون و ضم ثانی و واو معروف نرم و هموار از برهان **نستعلیق گو** کسیکه الفاظ فصیح و بلیغ بی تکلف گوید و الفاظ بمخرج ادا کند **نسبت حکمیه**
علاقه که میان موضوع و محمول بطریق اثبات یا نفی واقع باشد چنانچه العالم حادث و زید قائم و زید لیس بقائم العالم لیس بقدیم چنانچه آوردن کلمه است
یا نیست در آخر جملهای عبارت فارسی **نسیه** بالکسر انچه نقد نباشد و بزمانه بعید وعده ادای آن کرده باشد از منتخب و مؤید نسخه بالضم نوشته شمار کشف
نسقچی بفتح اول و ثانی و قاف و جیم فارسی چوبدار و انتظام کننده شهریان و لشکریان **نسطوری** نام دانشمند ترسایان و در برهان بمعنی ترسایی

فصل نون مع شین معجمه نشا بفتح اول و سکون ثانی و همزه و انیکه بعد خط مستقیم خط کج منحنی نویسند بجا است اگر بالفرض نویسند بالای خط
مستقیم نویسند تا اشارت شود که خط مستقیم درینجا الف نیست بلکه همزه است و این لفظ را بر وزن سرا گفتن غلطست و بصورت پشه نوشتن هم خطاست بمعنی آفریدن
و نو پیدا شدن و مجازاً بمعنی جهان و عالم مستعمل میشود **نشیب** بکسر تین و یای مجهول پستی و زمین پست از کشف و مدار و برهان مؤید **نشدت** بالکسر جستجو کردن
گم شده را از منتخب **نشگنج** بالکسر و کاف عربی مضموم و نون و جیم عربی گرفتن گوشت کسی بدو سر انگشت یا بدو سر ناخن چنانکه بدرد آید از برهان و جهانگیری و در
کشف بفتح اول و سوم **نشید** بفتح اول و کسر شین معجمه و یای معروف شعر خواندن و آواز بلند کردن از منتخب و صراح و در محاوره فارسیان بکسر تین و یای مجهول بمعنی سرود
و آواز خواندگی از لطائف و در برهان و مدار بکسر تین و یای مجهول سرود و آواز خواندگی **نشتر** بکسر مخفف نیشتر آلت فصد کردن از برهان و بهار عجم **نشر** بالفتح بوی
خوش و دگرباره سبز شدن گیاه و بریدن چوب به اره و گستردن و فاش کردن خبر و مجازاً بمعنی زندگی و بفتحتین پراگنده شدن و پراگنده و پراگندگان و احد و جمع
یکسان آمده از منتخب و صراح **نشخوار** بضم اول و خای معجمه بروزن شمار انچه گاو و شتر و گوسپند خورده خود را از معده بدهن آورده بخایند و فرو برند و بهندی جگال گویند
از برهان ظاهر این لفظ ترکی باشد چرا که در لغات ترکی هم بنظر آمده **نشوار** بالکسر نشخوار **نشور** بضمتین زنده شدن و صبح نشور مراد از صبح روز قیامت از صراح و
منتخب **نشاپور** بکسر اول نام شهر در خراسان و اصل این نه شاپور ست چه لفظ نه بمعنی شهر ست و شاپور نام بادشاه و نشاپور نام شعبه از مقام نوا
از برهان **نشز** بالفتح و زای معجمه بلند نشستن و بلندی جستن و جای بلند و بفتحتین نیز آمده **نشوز** بضمتین و زای معجمه ناسازگاری کردن زن با شوهر از منتخب
نشاط بفتح خوشی و شادمانی و بکسر اول باین معنی غلط مگر بکسر اول جمع نشیط است که بمعنی شادمان باشد چنانکه کرام جمع کریم از کشف و
منتخب و بحر الجواهر و بهار عجم و مؤید و مزیل و صحاح **نشاف** بالفتح و تشدید شین معجمه جاذب و در خود کشنده و بفتح و تخفیف جنون و دیوانگی و خبط از
لطائف **نشف** بالفتح جذب کردن و در خود کشیدن جامه خوی عرق را و بفتحتین نوعی از سنگ سیاه که با خشونت باشد و بالکسر کاسه سر و قدح
چوبین از لطائف **نشوق** بفتح انچه ادویه رقیق در بینی اندازند **نشیم** بکسر تین و یای مجهول و معروف هر دو درست مخفف نشیمن بمعنی آشیانه و آرامگاه
از برهان و رشیدی **نشیمن** بکسر تین و یای مجهول و فتح میم خلوتخانه و آرامگاه و آشیانه مرغان از جهانگیری و کشف و برهان و مؤید و بهار عجم **نشاندن**
بفتح متعدی نشستن **نشائین** بالفتح حرف ثالث همزه مفتوحه بصورت الف انچه بالای خط مستقیم خطی کج و منحنی نوشته میشود اشارتست برانکه الف نیست بلکه
همزه است غرضکه لفظ نشائین بر وزن کعبتین و فرقدین مست و آنکه بعض هرزم بر وزن اثامین گویند محض غلط است و معنی نشائین دو نیاو اختر است **نشان**
علم فوج و فرمان شاهزاده **نشو** بفتح نون و سکون شین معجمه پیدا شدن از لطائف و گاهی بمعنی روئیدن و بالیدن است و نشو و نما هر دو لفظ بفتح نون درست کسانیکه
لفظ نما را بضم نون خوانند غلط خوانند **نشاره** بضم براده چوب و عاج و غیر آن از بحر الجواهر و منتخب **نشاسته** بفتح و بکسر معروفست چون در ساختن آن در وی مغز
گندم در آب می نشانند بهمین سبب نشاسته گویند **نشره** بالضم چیزیکه برای اطفال نویسند و بمعنی تعویذ و افسون نیز آمده از منتخب و صراح و در مدار بالفتح بمعنی شادی ختم قرآن
و در برهان بالفتح انچه با زعفران و شنگرف بر فیه مکتب نشینی بردی تخته اطفال نویسند **نشه** بفتح نون و شین معجمه مشدد بروزن پشه بیهوشی و کندی حواس

که از خوردن شراب وبنگ وغیره پیدا شود کسانی که برای ایمعنی نشار بالف وهمزه نویسند غلط است لشکرده بالکسر وکاف فارسی مکسور ودال انتی است
ایمعنی که بدان کفش دوزان چرم را قطع کنند وبهندی رانبی گویند از برهان **فصل نون مع واو مهمله** نصاب بکسر نون آن مقدار مال که زکوة
بران واجب شود اقل درجهٔ آن از نقره دوصد درم بود واز طلا بست مثقال واکثر درجه آنرا حد معین نیست وزن درم شش دانق ست و دانق چهار
طسوج وطسوج دو حبه وحبه دو جو وجو شش خردل ووزن مثقال بست قیراط وقیراط پنج برنج زکوة مال چهلم حصهٔ آن مال باشد بعد هر سال از شرح نصاب
ولفظ انصاب در کتب فارسی اکثر بمعنی مال وزر وسرمایه مستعمل میشود نصب بالفتح برپا کردن ودشمن داشتن وحرکت زیر در کلمهٔ معرب چنانکه فتح در کلمهٔ مبنی وبفتحتین
بت وانچه برپا کنند به پرستش وبدینمعنی بضمتین وبفتح اول وسکون ثانی نیز آمده از منتخب وصراح نصفت هرسه حرف اول مفتوح داد دادن والنصاف از صراح ومنتخب
وبکسر اول وسکون ثانی غلط چنانکه مشهورست نصرت بالضم یاری کردن ویاری دادن وبالفتح خطا است از کشف ومنتخب وبهار عجم نصوح بفتح وحای مهمله صاف و
خالص وتوبه استوار که باز گناه هرگز نکنند ونیز نام دیکه درحمامها دلاکی میکرد وقصهٔ توبه کردن او در مثنوی معنوی مشهور ومنتشر است از لطائف نصر بالفتح یاری دادن
بضم نون وفتح صاد مشدد یاران ودهندگان جمع ناصر ونیز قبیله از بنی اسد از منتخب نصیر بفتح نون مددگار ونیز قبیله ایست از یهود از لطائف نص بالفتح وتشدید صاد مهمله
تنک بارگی کردن وبرسیدن تا بغایت آن راندن وبلند کردن چیزی از صراح ومنتخب وبمعنی آشکارا کردن از کشف ولطائف وباصطلاح علم اصول نوعی از آیات قرآنی که
ظاهر وممتاز گرداند وکار متشابه را که این نیکوست وآن بد چنانچه قوله تعالی احل الله البیع وحرم الربوا چرا که کفار می گفتند که بیع در باهر دو برابرست وگاهی
اطلاق نص بر آیتی کنند که بوضاحت بر معنی مقصود دلالت داشته باشد بلکه فارسیان هر کلام صریح وبر ظاهر را نص گویند نصوص آیات قرآن که معنی آنها
صریح وآشکار باشد نصیف بفتح چادر زنان ودختر یعنی یک عرض باشد ونیمه هر چیز وخادم از شرح نصاب نصل بالفتح وسکون صاد پیکان تیر ونیزه ونصول
بضمتین ونصال بکسر اول جمع آن شرح نصاب نصال بکسر پیکانها نصب العین بالفتح مدنظر ومنظور خاطر ومقابل چشم نصرانی بالفتح عیسوی مذهب چرا که یکی
از اسمای عیسی علیه السلام ناصری است آنکه مولد آنجناب قریهٔ ناصره بوده است از مضافات بیت المقدس در ولایت شام ودر این نسبت بحذف الف است وبزیادت الف و
نون چنانکه در حقانی نصیری بضم نون وفتح صاد وسکون تحتانی نام طائفه است منسوب نصیر که یکی از فدائیان حضرت علی کرم الله وجهه بود که آنحضرت را خدا گفت
وآنحضرت در القتل میرسانند باز او زنده می شد وقصهٔ حیات وممات او مشهورست از مصطلحات پس نصیری بمعنی فدوی جان نثار وراسخ الاعتقاد مستعمل است نصفی نوعی
از پیاله شراب که مدار برهان وکشف وبهار عجم وسرور وضبط حرکت کرده بخاطر مولف میرسد که نصفی بالکسر ویاء معروف بمعنی آن پیاله شر الخوری که کدوی خشک را دو نیم
ساخته نصف اسفل را صاف کرده پیاله سازند ومجازا هر پیاله را می گفته باشند **فصل نون مع ضاد معجمه** نضارت بفتح نون تازگی وآبداری از منتخب نضرت بالفتح تازگی از
منتخب نضج بالضم وجیم رسیدن میوه وپختن هر چیز وپختن گوشت وپختن دوا وخلط از صراح وباصطلاح اطبا لائق خروج شدن خلط بتغلیظ شدن رقیق یا رقیق شدن غلیظ
نضیج میوه پخته ودمل پخته وماده پخته هر چیز که پختگی آن از آتش نباشد نضح بالفتح وحاء مهمله آب کشیدن از صراح نضار بضم نون زر وبمعنی طلا وخالص هر چیز از لطائف و
صراح نضیر تازه وآبدار وبمعنی زر ونیز قبیلهٔ از یهود از لطائف ومنتخب نضر بفتح اول وسکون ثانی زر وبمعنی تازه روئی از صراح وبفتحتین چیز خالص از لطائف
فصل نون مع طاء مهمله نطاة بفتح وطاء مهمله وتای مدوره نام قلعه خیبر از شرح نصاب نطع بالفتح بساط وفرش چرمین وپوستی که درویشان بر میان
بندند از لطائف وغیره ودر منتخب بالفتح وبفتحتین بساط نطاق بکسر نون کمر بند که بهندی پٹکا گویند از بهار عجم ومنتخب نطق بضم نون وسکون طاء سخن گفتن وبضمتین جمع
نطاق که بمعنی میان بندست وبمعنی قوسی از فلک از منتخب نطول بضمتین بر عضو ریختن آبی که بدواها جوشانیده باشند وبفتح اول وضم ثانی بمعنی آن آب دارو ها
جوشانیده که بر عضو ریزند از صراح ومنتخب نطع پوشان کنایه از پهلوانان چرا که وقت کشتی تنبان از چرم می پوشند از مصطلحات نطعی تنبان چرمی که استاد
کشتی گیران پوشند از مصطلحات نطعی این لفظ بنون وطای مهمله وتحتانی که بنام دو زخ شهرت دارد غلط است وبلام وظای معجمه مفتوح والف مقصوره صحیح است

فصل نون مع ظای معجمه نظام الدین اولیا خان آرزو علیه الرحمة در جائی نوشته است که غالبا لقب ایشان نظام الاولیاست مردم هند نظام الدین
اولیا گویند بطلاق اولیا که جمع ولی ست بیک فرد کنند نظافت بالفتح پاکیزگی از کشف و مدار و منتخب نظارت بفتح نظر کردن و نگریستن بچیزی از منتخب
نظر تثلیث بباشش در تثلیث گذشت نظر بفتحتین نگاه بمعنی فکر نیز آمده نظر غلط انداز عبارت است از آنچنان نگاه معشوق که عاشقان را بغلط اندازد ای هر کس چنان
پندارد که خاص نگاه بسوی من کرده است نظیف بفتح اول و کسر ظای معجمه بر وزن شریف حلال و پاک و طاهر از کشف نظر تنگ مراد و تنگ چشم نظم بالفتح بهم پیوستن سلک مروارید
و در کشیدن جواهر در رشته از بحر الجواهر و منتخب و صراح و مجازا کلام موزون که در مقابله نثر باشد نظام بالفتح و تشدید ظای معجمه نام حکیمی که از معتزله بود به آخر قایل اجزای غیر متناهیه
بالفعل در جسم گردیده و اعتقاد وی این است که قطع مسافت نامحدود در زمان معدود متعذر است مگر بطفره و بکسر نون و تخفیف ظای معجمه رشته جواهر و آراستگی هر چیز و نام وزیر ملک
شاه سلجوقی که اسم تمام آن نظام الملک است و بضم نون و تشدید ثانی جمع ناظم و نظم کنندگان از اشرف و آن کنایه از خاقانی نظر یافتن ترتیب یافتن و فیض پذیر شدن از مصطلحی
نظاره بفتح و تخفیف نگریستن بچیزی فارسیان بایمعنی بتشدید هم استعمال کنند از بهار عجم و بالفتح و تشدید بمعنی نظر کنندگان از منتخب و صراح قاموس نظارت پیشه
نگهبان خواجه سرا نظارگی بکاف فارسی بمعنی نظر کننده و قیاس مقتضی آن نیز هست که بمعنی مصدر باشد از بهار عجم نظری بفتحتین و آن قسمی است از هر دو قسم حکمت و
حکمت نظری را حکمت علمی نیز گویند و آن تصور حقائق موجودات باشد و قسم دوم حکمت عملی است و اقسام نظری بسیار است چنانچه علم هیئت و علم مناظر و مرایا و تشریح و علم معادن
و نباتات و غیره **فصل نون مع عین مهمله** نعماء بفتح اول و سکون ثانی و در آخر همزه بمعنی نعمت و این اسم جنس است بصیغه جمع چنانکه بعضی گمان برند چرا که فعلاء بفتح
اول و سکون ثانی از اوزان جمع نیست از صراح و قاموس و بعضی شراح و محشیان نوشته اند که این اسم جمع نعمت است و اسم جمع آن را گویند که معنی جمع دارد و از اوزان جمع نباشد
نعل بها مالیکه فدیه ولایت خود بلشکر دشمن می دهند تا تاراج نکنند نعاب بالفتح و تشدید عین و در آخر موحده بچه زاغ چنانچه در دعای داود علیه السلام یا رازق النعاب
فی عشه از بحر الجواهر عش بالضم عین و تشدید شین معجمه آشیانه و گویند که بچه زاغ را دهن سرخ می باشد مادر و پدرش آن را آتش پنداشته میگریزند بحکم الهی پشهها از آتش
پنداشته پروانه وار در دهان بچه می افتند و قوت آن همان میشود نعیب بفتح اول و در آخر موحده آواز زاغ شرح نصاب نعمت بالکسر دسترس و مال و روی و دو ناز
و آسایش و نکوئی و عطا از منتخب و بحر الجواهر و کشف نعت بالفتح تعریف و وصف کردن از منتخب اگرچه لفظ نعت بمعنی مطلق وصف است لیکن اکثر استعمال این لفظ بمعنی
مطلق ستایش و ثنای رسول الله صلی الله علیه و سلم آمده است و بمعنی صیغه اسم فاعل و اسم مفعول و صیغه صفت مشبهه نیز می آید نعوت بضمتین جمع نعت نعاج بکسر اول و در آخر
جیم جمع نعجه که بمعنی میش است نعاش بضم نون و شین معجمه غنودگی و بخواب شدن از لطائف و مدار و منتخب و کشف نعش بالفتح و شین معجمه جنازه خواه میت مسلمان
باشد خواه نامسلمان باشد و نبات النعش را نیز گویند که آن چند ستاره اند مشهور نعل در آتش بیقرار چه هر گاه کسی را از محبت خود بیقرار خواهند نام او بر نعل اسپ نوشته
در آتش نهند و افسونی خوانند مطلوب بمحبت طالب خود بیقرار گردد و حاضر شده مطیع میشود از رشیدی و لطائف و در برهان بمعنی اضطراب و بیقراری نوشته نه بهمین وجه
مذکور بیان ساخته نعوظ بضمتین و ظای معجمه استادگی ذکر از بحر الجواهر و منتخب نعناع و نعنع بالفتح و در آخر عین مهمله پودینه از شرح نصاب نعیق بر وزن رفیق
بانگ زاغ از منتخب نعال بکسر نون جمع نعل که بمعنی کفش است و نعل اسپ نعل بالفتح ملکفش و بمعنی آهنی که زیر پاشنه کفش تعبیه کنند و چیزیست از چوب گنده گران سنگ که
کشتی گیران در کشیده بر سر دوش گردانند و هم چیزیست از عالم ریسمان که بکار توپ کشتی آید از مصطلحات نعم البدل بکسر نون و سکون عین مهمله و فتح میم و بفتحتین و بای
موحده و دال مهمله بمعنی بهتر بدله و نیک عوض نعم فعل مدح مبنی علی الفتح و لفظ بدل فاعل وی و مخصوص بالمدح اینجا چیزیست که آن را نعم البدل گویند نعم بکسر نون و فتح عین مهمله و میم نعمت
و بفتحتین کلمه ایجاب و تصدیق بمعنی آری بلی و نیز بفتحتین بمعنی چهارپایه مثل شتر و گاو و گوسپند و بالضم تازگی و نرمی و نکوئی و بکسر نون و سکون عین مهمله و فتح میم نعم فعل مدح مبنی بر فتح
بمعنی نیک از منتخب و لطائف و صراح و مؤید نعائم بفتح نام منزل بستم از منازل قمر و آن چهار ستاره است بشکل مربع در برج قوس که بر حمل نسبتی وارد از صراح و غیره و جمع نعامه
که شتر مرغ باشد و آن پاره های آهن گرم آتشین را میخورد نعیم بهشت و بمعنی نعمت و نیکی و دسترس و مال و ناز از کشف و منتخب و صراح و مؤید نعمان بالضم

نام یکی از ملوک عرب که آنرا نعمان بن منذر گویند داد برای بهرام گور کوشکی خورنق نام از سنمار معمار تعمیر کرانده بود و نیز نام امام اعظم ابو حنیفه رحمة الله
علیه و نام مردیکه نو شیروان او را زیر پای پیل انداخته بود و بالفتح نام رودخانه است از منتخب و کشف و صراح و لاله نعمان و شقایق نعمان نوعیست از لاله که
بغایت سرخ باشد گویند که آنرا نعمان بادشاه از کوهستان بشهر آورده بود و بعضے گویند که نعمان او را بسیار دوست میداشت **نعل افگندن و نعل ریختن** دویدن
و ماندن اسپ از رفتار از لطائف **نعل در آتش نهادن** کسی را بیقرار کردن از لطائف **نعل بر بدن** داغ بصورت نعل بر بدن سوختن از مصطلحات **نعل**
واژگون بستن مردم را در جستجوی خود در شک انداخته بطرف خلاف مقصود سرگردان کردن **نعلین چوبین** آنچه مثل کفش از چوب ساخته بوقت استنجا و وضو
در پا کنند **نعامه** بفتح نون شتر مرغ از شرح نصاب و منتخب و صراح **نعجه** بالفتح و جیم میش از لطائف **فصل نون مع غین معجمه نغمات** نغمات آوازهای
خوش از کشف **نغمهای نیمرنگ** نغمهای ناتمام **نغزک** بالفتح و زای معجمه مفتوح هر شی خوب و لطیف و هر کار اندک که بخوبی باشد و نام میوه هندی که آنرا انبه
گویند از برهان و غیر آن ظاهر انغزک نام انبه ایجاد هندیان فارسیدان است **نغل** بفتح اول و کسر غین معجمه جای شب باشی چهار پایان در صحرا و بمعنی سیراب
شدن و در عربی بمعنی بدن ست و کینه ور بفتحتین تباه شدن از لطائف **نغول** بفتح اول و واو مجهول و معروف نیز جائیکه در صحرای برای شب باشی گاوان
و گوسپندان سازند و بضمتین بمعنی عمیق و ژرف و بمعنی دور و بعید و دراز و تمام و کامل و بکسر اول نردبان از لطائف **نغم** بفتحتین جمع نغمه از منتخب **نغنغه** بفتح
هر دو غین معجمه آواز لطیف و نغمه سرود از لطائف **نغوله** بفتح اول و واو مجهول موی پیچیده که آنرا بهندی جوڑه گویند از بهار عجم و در جهانگیری و جمع الفرس در
برهان بمعنی زلف خوبان **نغولی** بمعنی تعمق و غور از لطائف **فصل نون مع فا نفس** ربا بفتحتین کلا سیکه خواندن و تلفظ آن سهل باشد نه بدشواری
نفاست بفتح زچه شدن زن و حسد و بخیلی کردن و بمعنی خوبی و پسندیدگی و لطافت از منتخب و کشف و صراح **نفرت** بالکسر نوعی رمیدگی از چیزی بالفتح یکبار
رمیدن و رسیدگی **نفحات** بفتحات بوهای خوش **نفخات** بفتح اول و ثانی خای معجمه دمیدنها با د جمع نفخه **نفت** بالفتح و بعضے بالکسر نوشته قسمی از روغن که از زمین جوشد
و بیان آن در لفظ بطا مهمله خواهد آمد از لطائف و مؤید و برهان و مدار **نفاثات** بالفتح و تشدید فا و ثای مثلثه زنان دمنده سحر بر عقدها از زنان ساحره
نفث بالفتح در دمیدن و فضله چیز از دهان انداختن از منتخب و صراح **نفح** بالفتح و حای مهمله دمیدن بوی خوش و وزیدن باد از لطائف و صراح **نفائح** بفتح نون و
کسر حرف چهارم که همزه است و حای مهمله بوهای خوش **نفخ** بالفتح و خای معجمه دمیدن و پر باد شدن **نفوخ** بفتح اول و ضم ثانی و خای معجمه ادویه خشک که در بینی مند **نفاد** بفتح اول و
دال مهمله سپری شدن از صراح **نفاذ** بفتح ذال معجمه گذشتن تیر از جا که بدان رسد و جاری شدن فرمان و نامه از منتخب و صراح و نام حرکت وصل وقتیکه خروج با و پیوندد و حرکت
خروج و مزید انفاذ نیز گویند **نفوذ** بضمتین و ذال معجمه در گذشتن و جاری شدن فرمان و نامه و اثر کردن از منتخب و صراح **نفس الامر** حقیقت کار و اصل مدعا و بمعنی ثابت
عقق و کار واقعی **نفیر** فریاد و ناله و آواز و بمعنی گریزنده و نفرت کننده و بمعنی کرنای **نفر** بفتحتین گروه مردم از سه تا ده فارسیان بر یک کس اطلاق کنند و بمعنی جاکر
هم آمده از لطائف و منتخب و صراح و بهار عجم و مدار **نفور** بفتح اول و ضم ثانی گریزنده و رمنده **نفاس** بکسر ایام زچگی زن از قاموس و صراح و کشف و بحر الجواهر و منتخب
بمعنے خون ولادت **نفائس** بفتح اول و کسر همزه که حرف چهارم باشد جمع نفیسه **نفس** بفتحتین دم و آن جذب نسیم است از راه بینی یا دهان برای ترویح قلب و دفع بخار
باز بهمان راه و این هر دو حرکت بمعنی بر آمدن و فرو رفتن دم مجموع یکنفس باشد و جمع آن انفاس آید و **نفس** بفتح اول و سکون ثانی بمعنے جان و روح و حقیقت شی و هستی
و عین هر چیز درین صورت جمع آن نفوس و انفس باشد و نفس در اصطلاح تصوف سه قسم است اگرچه در حقیقت همین یک روح ست مگر چون بهر صفتی که موصوف میگردد
مناسب آن بصفت موسوم میشود و آن سه قسم اینست اول نفس اماره یعنی سخت امر کننده بطرف لذات و حظوظ فانی ممنوعه کما قال الله تعالی ان النفس لامارة بالسوء
دوم نفس لوامه بمعنی بسیار ملامت کننده خود را بوقوع معاصی بهدایت نور دل و این نفس فی الجمله او را حاصل باشد ازین سبب الله تعالی او را مقسم به گردانیده
لا اقسم بالنفس اللوامه سوم نفس مطمئنه و آن از صفات ذمیمه صاف شده باخلاق حمیده متصف گشته بقرب الهی فائز شده باطمینان میرسد لهذا این خطاب مشرف

یا ایها النفس المطمئنة ارجعی الی ربک راضیة مرضیة از کشف و نزد بعضی نفس چهار قسم است سه قسم همان است که مذکور شد و چهارم نفس ملهمه آنکه ارادت مختلف از ان در دل
راه یابد و در قاموس و صراح نفس بالفتح بمعنی روح و خون و تن و چشم زخم نیز آمده و در چراغ هدایت نوشته که نفس بمعنی آلت تناسل نیز مستعمل نفوس بضمتین جانها
و ارواح این جمع نفس است که بفتح اول و سکون ثانی باشد بمعنی جان نفیس چیزیکه قیمتی و گرانمایه و لطیف و پسندیده باشد از منتخب و صراح و در لطائف بمعنی حاسد
و بخیل است که از قاموس نقل کرده و در صراح نیز باین معنی یافته میشود نفض بالفتح و ضاد معجمه افشاندن و بمعنی نافض از نجاست از منتخب و صراح نفط بالکسر و
بالفتح مگر بکسر افصح روغنی ست و آن دو قسم است سیاه و سپید بهتر سفید است در ملک شیروان از زمین می جوشد و گاهی مجازاً بارود را نیز گویند و نفط معرب نفت
ست از لطائف و منتخب و مؤید و مدار و در خیابان نوشته که نفط بالکسر داروی که حکما ساخته اند هر جا که اندازند آتش در گیرد نفاع بالفتح و تشدید ثانی و عین مهمله
بسیار سود رساننده و بالضم جمع نافع نفاغ بکسر نون و غین معجمه قدح بزرگ از برهان نفاق بفتح روان و رواج یافتن متاع مثل کساد و بالکسر دو روئی از
منتخب و کشف نفل بفتح اول و سکون فا عبادتیکه بربنده واجب نباشد از کشف و منتخب و صراح نفول دور و بعید و عمیق فهمیدگی و غور از لطائف و برهان
نفس بکل کنایه از عرش نفی کردن دور کردن و نیست کردن و از شهر بدر کردن نفرین بالکسر بد دعا از برهان نفس کشادن بفتحتین کلام کردن
نفس سوختن بمعنی تنگ شدن دم از کثرت رنج بردن و محنت کشیدن چنانکه بعد از دویدن و غوطه زدن حالتی طاری شود از بهار عجم و در چهار شربت
نوشته که نفس سوختن کنایه از محنت نفس راست کردن کنایه از توقف کردن و آرام گرفتن نفس اماره خواهش طبیعت انسان که بسوی لذات
دنیوی باشد اماره بفتح اول و تشدید میم صیغه مبالغه است بمعنی بسیار امر کننده و سخت حکم کننده نفوس ثلاثه اماره و لوامه و مطمئنه یا آنکه کنایه از ارواح ثلاثه که
روح حیوانی و روح نباتی و روح جمادی است نفوس قدسیه ذاتهای پاک و ارواح ابرار و اخیار و ملائک نفس ناطقه باصطلاح حکما روح و جان را
گویند نفقه بفتحات اول و ثانی و ثالث آنچه بعیال و اطفال خورش دهند از مدار نفخه بالفتح و خای معجمه یکبار دمیدن از منتخب نفحه بالفتح و حای مهمله بوی خوش
نفاجه بفتح نون و جیم عربی بمعنی رقعه مربعه زیر آستین و این معمول عرب است از قاموس نقطه بالکسر آلبا از صراح و منتخب و شرح نصاب نفس کلی هیئت مجموعی
نفوس انواع سه گانه الیه ثلاثه نفس بهیمی جان حیوان چهارپایه و مراد ازین نفس اماره نفس نباتی روحیکه در نباتات بمعنی سبزه و درختان میباشد نفی بفتح اول و
سکون ثانی راندن و دور کردن و دور شدن از صراح و بمعنی شهر بدر کردن چنانچه نور الله در شرح گلستان نوشته فصل نون مع قاف نقا بالضم پاکیزگی
از لطائف نقبا بضم نون و فتح قاف و مد جمع نقیب نقره پا نام طائریست که رنگ پای آن سفید باشد نقدا بمعنی بالفعل و فی الفور مستعمل
نقاب بکسر پرده که بر رخ آویزند یا بر چیز نفیس اندازند و بفتح نون بمعنی قطاست و بالفتح و تشدید قاف سوراخ کننده و نقب کننده از منتخب و صراح و مدار و مؤید و
بهار عجم نقطه انتخاب نقطه که بر حاشیه کتاب برای یادداشت محاذی بیت مطبوع و چیز پسندیده گذارند و باصطلاح صوفیه ذات بحت حق سبحانه تعالی نقب بفتح اول
و سکون ثانی سوراخ کردن در دیوار و سوراخ بمعنی سرنگ نیز آید از بهار عجم و منتخب و صراح نقمت بالکسر عقوبت و کینه و عذاب از لطائف و منتخب و قاموس نقابت
بکسر ستودگی و بفتح ستودن از صراح نقرات بالکسر فقرات سرود که از امیر خسرو مانند هندیان آنرا تانک گویند بضم فوقانی و بعضی گری نامند نقاوت بالفتح پاکیزگی از صراح
نقل روح عمل بعضی از اهل ریاضت که روح خود را بجسم دیگری برند بشرطیکه آن جسم از جان خالی باشد و این عمل را خلع بدن نیز گویند نقاد بالفتح و تشدید قاف بسیار سره کننده
درم و دینار را از منتخب نقد بالفتح آماده کردن و دادن و سره کردن درم و دینار از منتخب و صراح و بمعنی سیم و زر مسکوک گاهی مجازاً بمعنی مال و ذات آید بمعنی فی الحال و بمعنی بسیر نیز آید نقش زیاد
در برهان نوشته که اسم بلا مسمی و نخ قابل دیدن نباشد کلاشه در ادات و غیره نوشته که زیاد نام یاز دهم از هفت باز نرد چرا که هر نقش که در کعبتین افتد سر کام باختن یکی از ان باید باختن و
در شرح اللغات نوشته که در باختن کو درم از نقش خالی باد کرده اند و تحقیق آنست در بیان خال زیاد مفصل گوش شد همان صحیح است نقار بالکسر اول و ثانی معادیه و عناد نقیر اصل درخت
چاهک خرد که بر پشت تخم خرما باشد و بمعنی خسته خرما و رشته در شگاف خرما باشد و ظرفی باشد از بیخ درخت کنده که در آن شراب نگاه دارند و بمعنی نادان و بمعنی حقیر و نقیر و قطمیر در

اندک و بیش مراد دارند و گاهی بلحاظ نسبت اندکی و بیشی کنایه از صغیر و کبیر باشد از لطائف و منتخب و کشف و مدار و دیگر کتب و نزد فقیر نقیر و قطمیر کنایه از جزئیات مقدمات
و از مردم عوام که دور شناس نباشد **نقر** بالفتح کوفتن از لطائف و در منتخب بمعنی دانه چیدن مرغ و در صراح بمعنی دانه چیدن مرغ و کندن چوب و صور دمیدن و عیب
کردن **نقطهٔ جاگیر** کنایه از زمین **نقطه نوک** ریز قطره کوچک بمقدار نقطه که از نوک قلم بر کاغذ ریخته شود **نقوماجس** بفتح نون و واو معروف و کسر جیم و سین
مهمله نام پدر ارسطو و او استاد سکندر بود شرح سکندرنامه از خان آرزو **نقرس** بالکسر و رای مهمله نیز بکسر نام دردیست که شدید باشد و خاص با نگشتان پای و
شتالنگ پیدا میشود **نقش** بالفتح جنسی از سرود قوالان که وضع کرده خراسانیان ست و بمعنی داو بازی نرد که بر نقش مراد آید و بمعنی لیاقت و هنر آورده‌اند چنانکه شاعر
فرموده بیت لباس زرکش شاهی چه نقش ها دارد ٭ تن برهنه بالنقش بوریا دارد ٭ از شرح دیوان خاقانی و مدار و تحفة السعادت **نقص** بالفتح و صاد مهمله
کم شدن و کم کردن و بالضم چنانچه مشهور شده خطاست از صراح و مزیل و منتخب و کشف و بهار عجم و میر نورالعمد و در شرح گلستان نوشته که نقص بالفتح متعدی ست
و نقصان لازم **نقض** بالفتح شکستن از منتخب **نقیض** در لغت بمعنی شکننده و باصطلاح منطق رفع شی یعنی نفی شی چنانکه کل انسان حیوان و بعض انسان لیس
بحیوان این هر دو قضیه باهم نقیض اند باعتبار نفی و اثبات اول صادق است و دیگر کاذب بدانکه میان نقیض و ضد فرق کرده‌اند نقیض آنکه نه جمع شود و نه
معدوم چنانکه هست و نیست و حیات و ممات و ضد آنکه جمع نشود و هر دو معدوم گردند چنانکه سفید و سیاه ممکن نیست که جمع شود مگر میتواند که هر دو نباشند بلکه زرد
باشد **نقط** بضم نون و فتح قاف جمع نقطه **نقاط** بکسر اول جمع نقطه و بضم نون محض خطاست چراکه وزن فعال بضم از اوزان جمع نیست از کشف و بهار عجم و منتخب
نقع بالفتح غبار و گرد از شرح نصاب و صراح **نقوع** بفتح آنچه از قسم ادویه و میوه در آب ترکنند از کشف و منتخب و در بحر الجواهر آبیکه دران ادویه ترکرده باشند **نقیق** بانگ
غوک و مکیان از صراح **نقطه شک** نقطه که برای یادداشت مقام بر حاشیه کتاب محاذی لفظ مشکوک گذارند و باصطلاح صوفیه این جهان ظاهری را گویند **نقره**
نسک بی اعتناف اسپ سفید که رنگ آن مانند سیم روشن باشد و لفظ خنک در فارسی بمعنی مطلق سفید ست چنانکه بت خنک بمعنی بتی که سفید باشد از بهار عجم و چراغ هدایت
نقل بالفتح و سکون قاف از جائی بجائی بردن و از جائی بجائی رفتن از لطائف و منتخب و در بحر الجواهر و منتخب نوشته که آنچه بعد شراب از قسم ترش و نمکین و
کباب و غیره خورند آنرا نقل بضم اول گویند و در قاموس و مزیل نوشته که باین معنی بفتح نون صحیح ست و بضم نون چنانکه در عالم مشهور شده غلط است و در صراح
نوشته که نقل بالفتح از جائی بجائی بردن و بضم آنچه بر ملی الشراب **نقول** بالضمتین جمع نقل **نقطهٔ مقابل** کنایه از همسر و گاهی کنایه از حریف باشد از بهار عجم
نقطهٔ موهوم بمعنی نقطه که آن قدر باریکی باشد که وجود آنرا وهم تصور کند و بظاهر محسوس نباشد و بعضی آنرا جزو لایتجزی و جوهر فرد نیز گویند از بهار عجم و دیگر
کتب **نقطه ریختن** کنایه از فال زدن رمل از مصطلحات **نقش زدن** داو بردن از مصطلحات **نقش بر نشستن** نقشیکه مراد و نشیند **نقش جهان**
باغیست در صفهان **نقش بر آب کشیدن** کنایه از کار عبث کردن و ارتکاب امر بی ثبات **نقطه سهو** نقطه که بسهو بر حرف غیر منقوط داده باشند
آن قابل حک باشد از بهار عجم **نقش قرینه** مراد از نقش مقابل ای نقشیکه در مقابله نقش دیگر باشد هر دو باهم مطابق بیباشد **نقاوه**
بضم نون برگزیده و خلاصه از صراح و منتخب و مزیل و بفتح خطاست **نقله** بفتحات اول و دوم و سوم نقل کنندگان و این جمع ناقل ست **نقره**
بالضم سیم گداخته و بمعنی چابک خصوصاً چابک پس گردن انسان در منتهای موی سر و نام قریه است از صراح و غیره **نقطهٔ زره** عبارت از سر میخ
که در حلقه زره وصل میکنند تا سر حلقه کشاده نگردد **نقطه** بالضم معروف ست و در اصطلاح حکمت و هندسه بمعنی انتهای خط از منتخب **نقبه** بضم و حرف
سوم موحده خارش که آن مرض باشد از بیوست و غلبه خون **نقیعه** بالفتح و یای تحتانی و عین مهمله نام ضیافت قدوم سفر از شرح نصاب و صراح
نقی بفتح اول و کسر قاف و تشدید یا پاک و خالص و بکسر اول و سکون قاف مغز استخوان از منتخب و لطائف **نقصانی** بمعنی نقصان درین لفظ یای تحتانی زیاده
آخر زائد است چنانچه در سلامتی و خلاصی و غیره و همچنین در شیدائی نیز زائد است از خیابان **نقش عروسی** سرود که در هنگام شادی نکاح مخصوص ست و بهند سهره گویند

فصل نون مع کاف

نکبا بالفتح وحرف ثالث بای موحده بادیکه از سه طرف وزد و آن بغایت بیست خصوصا در حق جهاز از منتخب و مؤید و شرح نصاب نوشته که نکبا بمعنی بادیکه کج وزد یعنی نه از مشرق بوزد و نه از مغرب و نه از جنوب و نه از شمال بلکه از یک گوشه بسوی گوشه دیگر یا گوشه میان این چهار طرف مذکور وزد مثلا از میان جنوب و مشرق یا از میان مغرب و شمال علی هذا القیاس نکیسا بکسرتین و کاف فارسی و یای مجهول و سین مهمله نام مطربی که از خسرو پرویز بود از رشیدی و کشف و برهان و برهمی و جهانگیری و مؤید و فقیر مؤلف گوید که اگرچه اهل لغت یای مجهول نوشته اند مگر هرگاه که معرب خوانده شود فصیح نباید و مجهول او معروف خواندن باید نکبت بالفتح خواری و رنج و خشکی از قاموس و صراح و کشف مگر در منتخب و مدار و فرهنگ بالکسر نکهت بفتح اول و سکون کاف عربی بوی دهن و بوی خوش و بوی دهان از منتخب و بکاف فارسی محض غلط است زیرا که کاف فارسی در الفاظ عربی نمی آید و در آخر کلمه تای فوقانی ماقبل مفتوح در فارسی نمی آید مگر آنکه نوعی از تفرس گفته شود نکات بکسر جمع نکته از منتخب و مدار و بهار عجم و فرهنگ و بضم محض غلط است چرا که وزن فعال بالضم از اوزان جمع نیست نکایت بکسر اول و فتح موحده گزند بدشمن رسانیدن از منتخب نکت بضم اول و فتح کاف جمع نکته و بفتح اول و سکون ثانی کاویدن زمین و بسر و یا انگشتان از منتخب و صراح و قسمی از طعام نکث بکسر اول و سکون کاف و ثای مثلثه تاب باز کردن از رسن و شکستن عهد از منتخب و مجاز بمعنی مطلق شکستن و قطع آید نکار بکسر نقش و بت که بعربی صنم گویند و بمعنی معشوق و محبوب و بمعنی نقش نگین از حنا بر دست و پای معشوقان لفظ از برهان و کشف نگین مسعود نگینه را گویند که در انگشتری یا زیور دیگر نشانیده باشند و غیر نشانیده را نگین نباید از مصطلحات و بهار عجم نکر بالضم و بضمتین ناسپاسی و ناخوشی و شگفت و مجاز بمعنی عذاب از لطائف نکس بالضم و سین مهمله باز گشتن بیماری یعنی عود کردن مرض و بالفتح سرنگون کردن و نگونسار افتادن از لطائف و منتخب و صراح نکوهش بکسر اول سرزنش و ملامت از کشف و مدار و رشیدی و جهانگیری مگر در سروری و برهان بفتح اول نکمین علمی عاشق و معشوق و نگین مختلف الالوان که در کیمیاخانه نشانیده باشند از بهار عجم نکل بالفتح و کاف فارسی مخفف نگینگال نکال بفتح عقوبت و رنج از لطائف و منتخب و صراح و مدار نکل بکسر نون و سکون کاف بند آهنی که بر پای مجرمان نهند از منتخب و شرح نصاب و صراح نکول بضمتین از سوگند خوردن باز ایستادن و بدلی و اعراض از لطائف نگون بکسر نون و ضم کاف فارسی خم شده از برهان و مؤید نکوهیدن بکسر اول سرزنش و ملامت کردن از مدار و مؤید و رشیدی و جهانگیری و در برهان بفتح اول و بکسر اول نیز گفته نگران بکسر نون و فتح کاف فارسی بیننده و منتظر از برهان نکتم سخن پاکیزه که پوشیده باشد یعنی هر کس آنرا نداند و بمعنی نقطه نیز آمده از منتخب و بهار عجم نکره بفتح اول و کسر ثانی ناشناسی و ناشناختگی یعنی ضد معرفه از منتخب و کشف نکوهیده بفتح اول ملامت کرده شده و بد و زشت از برهان و فرهنگ مگر در جهانگیری بکسر اول نگار بسته بمعنی معشوق نگار ارمنی مراد از شیرین که فرهاد و پرویز عاشق او بود

فصل نون مع میم

نما بفتح بالیدن و افزایش و بلند شدن از کشف و مؤید و منتخب و صراح نموذج بضمتین و ذال معجمه و جیم معرب نمونه از فرهنگ و از جامع دیگر معلوم شد که معرب نموده است نه معرب نمونه فافهم و تامل نمرود بالضم نام بادشاه کافر از فرهنگ نمودن و نمود هر دو لفظ بضمتین معنی مشهور است و معنی لفظ دوم علامت و نشان چیزی و ظاهر بمعنی رونق و خوبی ظاهری و بمعنی وجود نیز آمده نمر بالفتح نون و کسر میم پلنگ که درنده مشهور است نماز بفتح پرستش و خدمتگاری و نیاز از برهان و جهانگیری و کشف نمش بالفتح و شرح نصاب نمیر بر وزن فقیر آب خوشگوار و شیرین از کشف و شرح نصاب نمله از امراض جلد و آن قطع مستدیر باشد گاه شود که همچو کلف سرخ باشد و سبب آن ورم سوداوی است نمک حبش بمعنی نمک چشیدن نمص بالفتح و صاد مهمله موی چیدن از منتخب نمط بفتحتین و طای مهمله فرش و بساط و نگین بساط شطرنج و روش و دستور از مدار و منتخب و صراح و بمعنی پرده هم و نیز آمده از منتخب نمطهای تنگ پرده‌ها و قیمتی نمارق جمع نمرقه که بمعنی بالش است از منتخب نمنم بفتح اول و کسر چهارم که نمنمه است جمع نمیمه که بمعنی مکتوب است نمام بفتح اول و ضم ثانی بسیار غماز که گناه مردم ظاهر شوند از منتخب نموهم بفتح اول و سکون میم هور زنام مرغی است که در انبهای خورد برانندم و از شرح سکندرنامه نمل بفتح اول و سکون میم مورچه و در اصطلاح بمعنی مسخره آمده نمکزمین نمکین بفتحتین منسوب بنمک بسکون میم و در اصطلاح بمعنی مسخره آمده نمکزار بفتح میم نمام گیاهی خوشبو دار از منتخب و صراح و بتشدید سخن چین و غماز

برپشت اسپ بندند و از انجو بگیر نیز گویند از برهان نمازی گردن پاک کردن و صاف نمودن نم زند اشتق مفلس و نادار بودن از مصطلحات نمکخوردن
و نمکدان شکستن نمک حرامی کردن از مصطلحات نماز بردن پرستش کردن و مجاز نمودن نمایان بالضم نمودار شونده و مجازاً بمعنی کلان و بسیار چراکه هرچه
کلان و بسیار باشد بالضرور ظاهر و نمایان میشود نمو بضمتین و تشدید واو بالیدن و افزایش از منتخب و کشف و صراح و در رفارسی به تخفیف هم آید نمیقه بروزن فصیله
نوشته شده و مکتوب مشتق از نمق که بمعنی نوشتن است از صراح نمرقه و نمرق هر دو بالضم و رای مهمله بالش کوچک از منتخب و در کشف بالفتح نمونه بضمتین نمودار
کار از مدار و در جواهر الحروف نوشته که نمونه در اصل نموده بود چراکه دال به نون بدل میشود نمکه بالفتح شوری چند صفرادی بود که بتدریج بهن گشته بهمدیگر متصل
شوند مائل بصفرت از کفایه منصوری نمله جاورسیه بثوری باشد شبیه بگاورس و اصل آن سرخ و مقران سفید از کفایه منصوری نمامی بالفتح و تشدید عماری
فصل نون مع نون * ننگ بفتح نون و کاف فارسی در فارسی بمعنی شرم و بالکسر در ترکی ترجمه لفظ راد برآمده از صافی نیز آید ننگین معیوب و زشت
از لطایف فصل نون مع واو * نوا بالفتح مطلق آواز و نام مقامی است از دوازده مقام موسیقی و بمعنی سامان و اسباب و توانگری و لشکر و سپاه و لشکر و ساز
و برگ و زنده و بیره و بخشش و ترانه و بمعنی ساز و کار و قوت و خوراک و بمعنی گرفتاری و قید بعوض کسی بگیری را و در قید نشاندن و ناصر لغه از معلقات مخفف نواده که نبیره
تخم خرما گویند از برهان و کشف و لطایف و رشیدی و بهار عجم و چراغ هدایت نوروز خارا بجای معجمه نام شعبه از مقام نوا از برهان نوش گیا گیاهی است که
دفع سموم کند نواب بفتح و تشدید واو بسیار نیابت کننده و بالضم و تشدید نیابت کنندگان جمع نایب نوائب بفتح اول و کسر همزه که حرف چهارم
و موحده مصیبتها این جمع نائبه است از کشف نوروز عرب نام شعبه از رهاوی از مدار و بهار عجم و مؤید و چراغ هدایت نوات بفتح خسته خرما یعنی تخم خرما از منتخب
نوخت بمعنی موافق و مطابق و برابر و لائق از مصطلحات نوبت بفتح اول و کسر با موحده رستنیها و گیاهها نوبت بالفتح وقت چیزی و بمعنی مصیبت و کرت و مرتبه از منتخب
و برهان و بمعنی نقاره و خیمه و پاس و محافظت نوشت اول مضموم و ثانی مکسور و شین نیز تحریر نمودن و پیچیدن از جهانگیری نوافج بفتح اول و کسر فا و در آخر جیم جمع نافجه است
معرب نافه نوند بضمتین و سکون نون ثانی بمعنی اسپ تیز رفتار از سروری و کشف و برهان و مدار و رشیدی نوشادر بالفتح و شین معجمه بیست حسن خیز که بخوبرویان منسوب است
از جهانگیری و مدار و برهان و در کشف بالضم و واو مجهول نوید بضم نون و کسر واو و یا مجهول خبر خوش از جهانگیری و برهان و لطایف و در بهار عجم و مؤید بفتح نون و یای مجهول نیز
و در مردم بفتحتین مشهور شده خطاست نورد بفتحتین پیچ و تاب و بساط و فرش و چوبی با جولاهه بر آن قدر جامه که بافته میشود پیچیده و بمعنی برابر جنگ و بمعنی حصول و بمعنی
درخور و لائق و دامن پیراهن از برهان جهانگیری و لطایف و مؤید و مدار نوشته که نورد بمعنی پسندیده جنگ و بساط و پیچیدن جامه و کنج و گوشه و سوراخ و در بعض
شرح سکندرنامه نوشته که نورد عبارت از سوراخ روباه چراکه آن هم پیچ در پیچ میباشد نوبر میوه نورس و دختر نارپستان نور بالفتح بروزن جور و نوره
بمعنی شکوفه سفید و شکوفه زرد از بحر الجواهر و صراح و منتخب و کشف نوبهار نام آتشکده از برهان و در کشف نام بتخانه نوکر بضم نون و واو مجهول بمعنی چاکر
از سروری و کشف و برهان و بهار عجم و در رشیدی بفتح نوشته و گفته که ظاهر این لفظ ترکیست نوش آذر نام آتشکده انوار بضم و فتح اول چیزی باشد
بطور رسن که بدان چارپائی بافند و بر خیمه دوزند و بکسر اول خطاست از مؤید و کشف نوشادر بالضم و واو مجهول و شین معجمه و ضم دال مهمله دوائی است
مشابه بنمک نوش بمعنی تریاق و آذر بمعنی آتش بهم میرسد یعنی تریاق است که از میان آتش بهم میرسد از برهان و در جهانگیری بفتح دال نوائر بفتح
شعلها این جمع نائره است که بمعنی شعله باشد نوذر بفتح اول و فتح ذال معجمه نام پسر منوچهر از جهانگیری نوشهر نام قصبه ایست نزدیک شروان نونیاز
عاشق نو و طفل نو مشق نوز بالضم مخفف هنوز از برهان نوروز روز اول ماه فروردین که رسیدن آفتاب است به نقطه اول حمل از برهان و در رساله نام پرده حسینی
نورس میوه نو رسنده و هر چیز تازه و نام کتابی است بقوانین علم موسیقی و زبان هندی که سلطان ابراهیم عادل شاه مدوح ظهوری تصنیف کرده و در هندی نورس نه حالت
است که بنای اشعار هندی بر آن باشد اول سنگار رس بکسر سین مهمله و اخفای نون با غنه و کاف فارسی و آن بیان آرایش و زیور و تعریف معشوق است

دوم با بس بس و آن خوشی و طرب است که بشنیدن ذکر مرغوب حاصل شود سوم کرنارس بفتح کاف عربی و ضم رای مهمله و نون با الف کشیده و آن حالت افزونی غم و اندوه که احتمال هلاک در آرد چهارم رودرس بضم راء و سکون دال و بعده رای مهمله دیگر بروزن شکرس آن حالت خفگی و رنجش باشد پنجم بیرس بکسر بای موحده و یای معروف و آن حالت بشجاعت و زورمند باشد ششم بهبارس بفتح بای موحده مخلوط التلفظ بها و سکون تحتانی مجموع بروزن قمی آن حالت خوف و هیبت باشد هفتم بیبهتس رس بکسر بای موحده و یای معروف و فتح موحده مخلوط التلفظ بها و سکون تای فوقانی و سین مهمله حالت استکراه از خبائث و نجاستها باشد هشتم ادبهت رس بفتح الف و سکون دال و ضم بای موحده مخلوط التلفظ بها و سکون تای فوقانی حالت استعجاب که بدیدن اشیای عجیب حاصل شود نهم سانت رس بسین مهمله با الف کشیده و نون و تای فوقانی هر دو ساکن بر فتن کار بیان وحدانیت ذات حقتعالی و حقائق فقر و تجرد باشد نوامیس جمع ناموس نوش بواو مجهول شیرین و گوارا و آب حیات و بمعنی زندگی و فاد زهر و تریاق و شهد از لطائف و برهان و سروری و کشف نوط بالفتح آویختن از منتخب نوخط چیز نو برو کار آمده و بمعنی معشوق خط نو دمیده از مصطلحات و غیره نوع بالفتح گونه و قسم و اهل منطق کلی را گویند که بر دو اشیاء که حقیقت آن یکی باشد واقع شود چنانکه الانسان که بر زید و عمرو و خالد اطلاق کنند و فرس که بر فرس فرس میتوان گفت و البقر که بر هر بقر اطلاق کنند نوفانع بالضم و فا و غین معجمه نام شهریست از برهان نوروز بزرگ نام نغمه از موسیقی از برهان نول بالفتح و سکون واو در عربی عطا و بخشش و در فارسی بضم نون واو مجهول منقار مرغان و نایژه مشربه و کوزه از لطائف و برهان نوع سافل نوعی را گویند که تحت جمیع انواع باشد و تحت آن نوع دیگر نباشد اگرچه صنف و اشخاص باشند چنانکه الانسان را نوع سافل گویند که تحت حیوان و حیوان نامی و جسم نامی و جسم مطلق است که هر یک از ایشان نوع اضافی اند و مندرج تحت جنس عالی که جوهر است نوال بفتح عطا و بخشش از صراح نول بفتح اول و کسر خای معجمه جمع نخل خلاف قیاس نون و القلم کنایه از دنیا چرا که دوات و قلم و نوشتن و خواندن همه از لوازم دنیا و نام دنیا و نام سوره در سیپاره بست و نهم نوم بالفتح خواب از صراح نواختن براد رسانیدن و خوش کردن و بمعنی سر آمیدن هر ساز و نقاره آواز بر آوردن از برهان بدة الفواید و باصطلاح کشتی گیران بر زمین زدن حریف را نواختن گویند از شرح گلگشتی نوان بفتح عریان و بمعنی جنبان و لرزان و کوژ و خمیده و دوتا و کهنه و لاغر و آگاه و هوشیار از برهان نون مخفف کنون چنانکه در فرهنگ است و در عربی بمعنی ماهی و شمشیر و نام شهری و بمعنی دوات و سیاهی دوات بمعنی شب و چاه زنخدان و حرف نون بحساب جمل یعنی ابجد پنجاه عدد دارد و از لطائف و صراح کشف برهان و مؤید و جهانگیری نیز حرف نون برای افاده چند معنی آید اول معنی نفی کند چون نکرد و گفت دوم بمعنی تردید کلیم گوید رباعی سیت که حنا زیب قرابت او است * کو سیت که لاله زار دامن او است * فی فی غلطم که آسمان گریست در رنگ حنا شفق به پیراهن او است * سوم نون مصدر چنانچه در لفظ کردن و گفتن چهارم نون رابطه که افاده حکم کند چون خوردن بمعنی خوش و دست بیرون یعنی بیرون دست پنجم زاید چون پاداشن و پاداش ششم نون استفهام چنانچه سعدی گوید بیت نه مرا در جهان عهد وفا بود * جفا کردی و بد عهدی نمودی * هفتم نون نسبت چنانچه زمین منسوب بریم و برنجن منسوب برنج و گاهی به میم بدل شود چون بان و بام بمعنی پشت سقف خانه و بلام بدل شود چون نیلوفر و لیلوفر و چندان و چندل که صندل معرب آنست و بها چون مرزن و مرزه بمعنی موش نوشیروان بضم نون و واو مجهول و کسر شین معجمه و یای معروف بمعنی شیرین جان نام بادشاه چون کمال عادل و خوشخو بود باین لقب ملقب شد از مدار و کشف و برهان و مؤید و در شرحی معتبر چنین دیده شد که نوشیروان مرکب است از لفظ نو بالفتح که ترجمه جدید است و شیر بمعنی اسد و لفظ و ان حرف تشبیه یعنی مانند شیر نوای شیر جوان نوئین بضم نون و واو مجهول بروزن روئین در اصل داماد را گویند و ترکان سلاطین را باین لفظ خطاب کنند و بمعنی امیر اعظم از برهان و کشف و مؤید و رشیدی ضبط حرکت نکرده و بمعنی بادشاهزاده و امیر اعظم نوشته و در بهار عجم نوئین بفتح نون بروزن پروین مخفف نوآئین است مرکب از لفظ نو بمعنی تازه و لفظ آئین رسم و آرایش اگر در نوئین لفظ آئین را بمعنی آرایش گیرند نوئین بمعنی شخصی باشد که بطرز تازه با آرایش جلوه گر شده باشد و بمناسبت خوان اطلاق این لفظ بر داماد و امیر کنند و اگر لفظ آئین را بمعنی رسم منظور فرمایند نوئین بمعنی بادشاه یا امیر باشد که رسمهای نو ایجاد کنند نوبر کردن میوه تازه اول بار در آن فصل خوردن یا چیدن از برهان نوشتن نوشتن بکسر معنی کتابت کردن بفتح تحتیه نوئین سادہ است از برهان کشف و سروری نوا بالفتح را مهمله نیز مفتوح چیزی را گویند که کسی از جائی فرستد و تحفه و سوغات و فردو و مطاو وصله شعر از برهان کشف و سروری

بهمیدن و نورد پیدن از برهان و مؤید و مدار و در جهانگیری بفتح اول و سکون ثانی بمعنی کتابت و معنی بهم پیچیده و نوشته و بهم پیچیدن **نوشین** شیرین و خوب و نوش که بمعنی
شهد باشد از برهان **نوازان** بفتح و زای معجمه نام پرده از موسیقی از شرح قران السعدین **نوشدارو** تریاق و شراب پازهر از برهان و آنچه در کتب طب
مسطور است نوشدارو معجونی است شیرین مفرح مقوی قلب و مقوی معده و دوائی است که مسیح علیه السلام در جزا استعمال کند **نوخانه** زندان از سرور و برهان **نو باوه**
بالفتح و ثالث بای موحده و حرف پنجم واو میوه که اول رسیده باشد یعنی میوه تازه و نو رسیده و بمعنی مطلق تازه نیز می آید از کشف و رشیدی و سرور و بهار عجم و چراغ هدایت
و جهانگیری و در لسان الشعرا و برهان بمعنی تحفه و یکی از ثقات در شرح بوستان نوشته که نو باوه بمعنی آنچه که باغبانان از گل و میوه و تره ها بسبد بطرز مطبوع بهم چیده
بخدمت ملوک و امرا برند **نوره** بالفتح آهک یعنی چونه قلعی و مشهور بالضم است از منتخب و در مصطلحات نوشته که نوره بضم اول و فتح دوم چیزیست که بر ای سترده کردن موی بدن
بکار برند و آن آهک و زرنیخ بهم سائیده است و در برهان بمعنی بالضم اول سکون ثانی است **نوای فاخته** نوعی از هفده تال موسیقیان که آنرا اصول فاخته نیز گویند **نواله**
بکسر معروف است از مؤید و کشف و در برهان بفتح **نوشابه** بضم نون و واو مجهول نام ملکه که پادشاه ملک بردع بود و با سکندر ملاقات کرد از جهانگیری **نوشته** بکسر تای
کتابت کرده شده از مزیل **نوکیسه** نو دولت از چراغ هدایت **نوشه** بالفتح پادشاه و نوجوان و داماد نیز گویند و بالضم و واو مجهول بمعنی خوش خرم از برهان **نوپرده**
بفتح موحده غلام نو خریده و برده بالفتح در ترکی غلام را گویند **نوحه** بالفتح و حای مهمله گریه کردن با آواز و بیان مصیبت **نوچه** بالفتح و جیم فارسی جوان **نوخاسته** از چراغ هدایت
نوبهاری نام نوائی از موسیقی از مدار و مؤید **نوی** بفتح اول و کسر واو ملازگی و بضم نون و کسر واو و در قرآن مجید در عربی بفتح نون و در آخر الف مقصوره بصورت یا تخم خرما
و غیر آن از منتخب و برهان و لطائف **نوادی** بفتح نون و کسر دال مهمله بطول شارح دیوان حافظ نوشته که لفظ ترکیست بمعنی نذر **نوروزی** تحفه که بر روز نوروز
بخدمت شاه برند از شرح **نوتی** نقاره چی و پاسبان خیمه بزرگ و دست که بنابر تکل از برهان و بهار عجم **نوری** برای و معرف طوطی سفید از چراغ هدایت و در مصطلحات نوشته
که نوری جانوریست قرمز رنگ براق که تمام تنش چون منقار لعل سرخ باشد لیکن رنگ او طوطی است و نیز قسمی است از زرد آلو **نواخوانی** سرود سرائیدن و در مصطلحات
نوشته که نوا مقامیست از سرود پس نواخوانی بمعنی سخن خوب خوش گویند و آنچه از طریق طنز و استهزا گفته شود **نورانی** بالضم روشن منسوب بنور الف و نون از ادوات نسبت است چنانچه در حقانی
و بالنون بالفتح منسوب بنور و بالضم اول بمعنی شکوفه است **نوصی** جمع ناصیه که بمعنی موی پیشانی است **نواحی** بکسر حای مهمله کنارهای ملک و این جمع ناحیه است **نواهی** جمع نهی یعنی آنچه که
در شرع ممنوع باشد **فصل النون مع الهاء** **نها** بالضم عقلها **نهیب** بکسر تین و یای مجهول ماله نهالیست که لفظ عربی باشد بمعنی هیبت و ترس و بیم و غلبه و آواز و نهیب و غارت
و بفتح اول بر وزن انتیب بمعنی غارتگر از مدار و صراح و مؤید و کشف و منتخب و جهانگیری **نهاب** بکسر اول غارت و غنیمتها از صراح **نهب** بالفتح غنیمت و غارت از صراح
و منتخب **نهوکت** بضمتین فرسودگی و لاغری از صراح و منتخب **نهمت** بالفتح همت بستن و قصد و اراده کردن بر چیزی و حریص شدن و بمعنی مراد از لطائف و کشف و صراح
و منتخب و مدار و مؤید **نهضت** بالضم و ضاد معجمه منتخب و کشف بمعنی برخاستن و قصد کردن لیکن بمعنی کوچ مستعمل میشود **نهفت** بکسر اول و ضم ثانی پنهان و نام شعبه
موسیقی از مقام بزرگ از برهان و رشیدی **نهج** بالفتح راه راست و راه پیدا و راه کشاده از منتخب و صراح و کشف و کنز و بهار عجم و نیز صاحب بهار عجم نوشته که فارسیان بفتحتین نیز استعمال
کرده اند چنانچه در شرح طالب برو درست **بیت** بر کسی بر نهجی رفت ره آسایش + غنچه از راه دل تنگ و گل از روی گشاد **نهاد** بکسر بنیاد و خلقت از برهان **نهاوند** بضم اول
نام شهر از عراق عجم و نام پرده از موسیقی که نیم شب سرایند و نهاوند بضم نون اصلش نوح آوند بوده حای حطی را بهای هوز بدل کردند و بجهت تخفیف حذف نمودند و لفظ آوند
کلمه نسبت است چون شهر مذکور بنا کرده نوح علیه السلام است لهذا نهاوند گویند یعنی منسوب بنوح و در اثبات ضم نون قاموس لب الالباب متفق اند و در مدار و برهان
بکسر نون و در رشیدی نهاوند که اول وی اصل نه آوند بود یعنی شهرستان چه نه بالکسر بمعنی شهر و آوند بمعنی ظرف چون آن شهر عظیم بود بدین جهت آنرا آوند شهرها نام
کردند **نهار** بفتح اول کسیکه از بامداد چیزی نخورده باشد اصل آن ناهار بوده و ناهار بمعنی خورش است و در عربی بمعنی روز از برهان **نهی منکر** بضم میم و فتح کاف
عربی باز داشتن و منع کردن از ممنوعات شرعیه **نهار** بکسر اول و زای معجمه نر که ماده های گله را بارور گرداند از شروح نصاب و برهان

نوشته که نهار بضم اول گوسپند نر که پیش پیش گله رود نهش بالفتح گزیدن مار و سگ وغیره بدندان پیش گرفتن از منتخب و صراح نهوض بضمتین وضاد معجمه کوچ کردن و
روان شدن و حرکت کردن و برخاستن از صراح وغیر آن نه عرض بدانکه موجود منقسم ست بدو قسم یکی واجب الوجود دوم ممکن الوجود پس واجب الوجود واجب بالذات
ست وجودش ضروری باشد باعتبار ذات وی وآن حق سبحانه تعالی ست که بسیط محض ست ومرکب از جنس وفصل نیست وممکن الوجود آنکه وجودش ضروری نبود ونه عدم
آن ضروری بود وآن مخلوقات ست بدانکه ممکن الوجود بدو قسم ست یکی جوهر وآن عبارتست از ممکنی که قائم بذات خود باشد یعنی محتاج محل نباشد وعرض بخلاف آن وافراد جوهر پنج
ست یکی جسم وآن عبارتست از چیزیکه قابل ابعاد ثلثه بود وابعاد ثلثه طول وعرض وعمق باشد دوم هیولی سوم صورت چهارم نفس ناطقه پنجم عقل که بلسان شرع آنرا ملک
گویند یعنی فرشته وآن نزد حکمای مشائین منحصر اند در ده که آنها را عقول عشره گویند ونزد اشراقین ومتکلمین غیر محصور اند وقسم دوم ممکن الوجود عرض ست وآن نه است
اول کیف وآن باعتبار ذات خود نه مقتضی قسمت بود نه مقتضی عدم قسمت اگرچه بمتابعت محل خود قسمت یا عدم قسمت قبول کند چنانچه سواد وبیاض وحرارت و
برودت وغیر آن اگر بجسم عارض شوند منقسم گردند چون بنقطه عارض شوند اصلا منقسم نگردند واین کیف دو قسم ست یکی کیف جسمانی چنانکه بیان کردیم ودیگر کیف نفسانی که بنفس
ناطقه عارض شود چنانکه علم وجهل وجور وبخل وغیر آن دوم کم وآن عرضیست که تعقلش موقوف بر تعقل غیر نبود وباعتبار ذات خود قابل قسمت باشد وآن دو قسم ست منفصل که
در وی اجزای متمایز الوجود بالفعل موجود باشند چون عدد که مرکب از احاد وآن احاد در وی جدا جدا موجود باشند ومتصل که قابل تقسیم بود ولیکن اجزای متمایز الوجود در وی بالفعل
موجود نباشند چنانچه امتداد چیزی که چند گز باشد سوم این وآن هیئتی ست که عارض شود جسم را بسبب بودن آن در مکان چهارم متی وآن هیئتی ست که عارض شود جسم را بسبب
بودن آن در زمان پنجم مضاف یعنی اضافت وآن عبارتست از نسبت میان دو چیز چنانچه وصف ابوت که نسبت ست میان اب وابن ششم وضع وآن عبارتست از هیئتی که حاصل
شود در چیزی باعتبار نسبت اجزای وی بسوی امور داخلیه وخارجیه چنانکه هیئت قیام وقعود واستلقا که پشت بزمین ملصق کردنست وهفتم فعل وآن هیئتی ست غیر قار که حاصل شود در
فاعل بطریق تجدد بسبب تاثیر کردن وی در منفعل چنانکه هیئتی که حاصل میشود در اره کش بوقت اره کشی هشتم انفعال وآن هیئتی غیر قار که حاصل شود در منفعل بطریق تجدد
بسبب تاثیر کردن فاعل ودران بطریق مذکور چون هیئتی که حاصل میشود در چوب وقت اره کشی بسبب قبول کردن وی اثر اره کشی نهم ملک بکسر میم که آنرا جده نیز گویند بکسر جیم وفتح دال
مهمله مخففه وآن هیئتی ست که حاصل شود در جسم بسبب احاطه کردن امور خارجیه که انتقال کند بانتقال جسم از مکانی برابر ست که احاطه جمیع اجزای جسم کند یا بعض اجزای او را چون
هیئتیکه حاصل شود آدمی را از برقع پوشیدن یا از جبه یا از کلاه پوشیدن یا عمامه بستن این دو بیت که هر یکی جامع یک جا به نه عرض ست نوشته میشود بیت مرد دراز نیکو
در شهر خویش امروز ٭ با خواسته نشسته از کرد خویش فیروز ٭ بیت بدورت بسی عاشق دل شکسته ٭ سیه کرده جامه بکنجی نشسته ٭ نهیق بالفتح بانگ خر از منتخب وشرح نصاب
نهنگ بالفتح جانور آبی معروف از برهان نهال بکسر درخت موزون نورسته وبمعنی کامیاب مجازست وبمعنی بستر وتوشک هم آمده است وبمعنی شکار نیز از برهان وبهار عجم
نهال ساختن بمعنی کاشتن نهالین توشک وبمعنی غلاف نیز آمده نهنبن بضمتین وسکون نون وفتح موحده سرپوش دیگ از برهان وجهانگیری ورشیدی وسروری بفتح اول وضم
ثانی نهفتن بکسر نون وضم ثانی معروف ست از رشیدی ومؤید وبرهان در مؤید بضمتین ودر جهانگیری بکسرتین نهانخانه ته خانه از برهان نه بالفتح در ترکی بمعنی با که ترجمه حرف معیت
ست نهیه بضم نون وسکون ها وفتح تحتانی خرد وعقل از شرح نصاب وصراح نه سیزده بضم نون وسکون ها نوعی از قمار که بهندی آنرا نوتیرهی گویند نهبه بالضم وحرف سوم
بای موحده غارت از لطائف ودر منتخب غارت کردن نهی بالفتح وسکون ها باز داشتن ومنع کردن بضم نون وفتح ها ودر آخر الف مقصوره بشکل یا عقلها وخردها واین
جمع نهیه ست از صراح ولطائف ومنتخب نهاری کنایه از طعام صبح ودر عرف نوعی از شوربای گوشت که بوقت صبح خورند فصل نون مع یای تحتانی ٭ نیا بکسر جد
یعنی پدر پدر وبمعنی پدر مادر نیز آمده وبمعنی برادر مادر که بهندی ماموں گویند وبمعنی قدر وعظمت از برهان ورشیدی ولطائف وکشف ومدار وزخان گویا نیاب
بکسر اول ودر آخر موحده دندانهائیکه در میان دندان آسیا ودندان پیشین واقع شده اند واین جمع ناب ست چنانچه دیار جمع دار از لطائف وغیر آن نیرنجات بالفتح
ودرای مهمله مفتوح وسکون نون وجیم عربی سحرها وافسونها واین معرب نیرنگست بعد تعریب بالف وتا جمع کرده شده از لطائف وبهار عجم وکشف نیابت بکسر بجای کسی ایستادن

از کشف و منتخب **نیارست** بفتح نون بمعنی نتوانست از جهانگیری **نی لبست** ح ف سوم بای موحده مفتوح هندی چهپر **نیمدست** مسند کوچک از مدار و بهار عجم
نیمرست پرده موسیقی از بهار عجم **نیت** بالکسر و یای مشدد عزم داراده و در فارسی بتخفیف هم آمده **نیم سفت** کنایه از ناتمام از برهان **نیم رخ** بالفتح معروف
نیرنگ نیم تاج نوعی از تاج است که از دیبا بافند و بجواهر مرصع کنند از مصطلحات **نیم رخ** تصویر یک چشمی چرا که آن نصف چهره دارد **نیله** کبود قسمیست از
رنگ اسپان **نیر** بالفتح و تشدید تحتانی مکسور صیغه مبالغه است بمعنی بسیار نور کننده بمناسبت کثرت نور آفتاب را گویند و گاهی نیر اصغر ماه را نامند از کشف
و مدار و بکسر نون و یای معروف چوبیست که بر گردن گاو نهند از شرح نصاب **نیلوفر** دو قسم باشد آفتابی و ماهتابی آفتابی سرخ باشد بوقت طلوع آفتاب شگفته
میشود و بهندی آنرا کول گویند و دیگر ماهتابی و آن دو نوعست یکی سفید محض و دیگر سفید مائل بکبودی و این هر دو نوع بوقت شام شگفته میشود و در ادویه یونانیان
همین بکار برند و خان آرزو در چراغ هدایت نوشته که نیلوفر سوای گل معروف که در آب روید گلیست دیگر که بیاره و آن بر درخت دیگر پیچد و آن نیلی باشد قاسم گون
آبادی در شاهنامه اسمعیل صفوی گوید بیت سپر محکم بدوش نیکبختان ٭ چو نیلوفر که پیچد بر درختان ٭ و در رساله معربات نوشته که نیلوفر معرب نیلوپل است
و **نی عسکر** مراد از قلم چرا که قلم عسکر که موضعی است از اهواز خوب میباشد از شرح خاقانی **نیشاپور** بالفتح نام شهریست بخراسان که معدن فیروزه در حدود نشست و
نام شعبه از موسیقی از برهان و در کشف بالکسر و در رشیدی وغیره نوشته که در اصل نه شاپور بود یعنی شهر شاپور چرا که در عمارت قدیم نه بالکسر شهر را گویند های هوز
بیای تحتانی بدل شده **نیک محضر** بمعنی نیکحضرست یعنی حضور کما فی الصراح یعنی کسیکه او نیک حضور باشد از خیابان **نیمکار** صنعت گری را گویند که
بدست افزار دیگران کار کند و آنچه اجرت یابد بمالک دست افزار حصه دهد **نیمبر** قسمیست از کشتی از چراغ هدایت **نیمروز** ولایت سیستان و در عجایب البلدان مرقوم
است که چون حضرت سلیمان علیه السلام در آنجا رسید نم زمینی دید دیوان را فرمود تا خاک ریز کنند دیوان در نیمروز خاکریز کردند لهذا به نیمروز موسوم شده
از رشیدی و برهان و در بعضی شروح چنین دیده شده که خسرو چین بآنجا رسید آنرا بوقت نیمروز لشکرگاه کرد از آن روز باین اسم موسوم شد و بعضی گویند آن ملک را
رستم در وقت نیمروز فتح کرده بود و نام پرده از موسیقی **نیاز** بکسر حاجت از رشیدی و جهانگیری **نیریز** بالکسر هر دو یای مجهول و در آخر زای معجمه نام شعبه از پرده صفاهان
و نام دهیست از فارس از رشیدی و مدار و برهان و مؤید **نیایش** بکسر اول زاری و ستایش و تحسین و دعا و آفرین از مدار و مؤید و زفان گویا از برهان و
بعضی از محققان نوشته اند که نیایش در اصل نیازش بود زای معجمه بیای تحتانی تبدیل گرفته و این تبدیل در جواهر الحروف نیز نوشته است **نیوش** بکسر اول و
واو مجهول صیغه امر است بمعنی بشنو اکثر باسم مرکب شده بمعنی اسم فاعل آید **نیش** سوای معنی معروف بمعنی دندان دراز نوکدار که بهر دو جانب دهان سباع و
خوک وغیره باشد **نیاق** بکسر نون جمع ناقه **نیک** بفتح اول و سکون ثانی جماع و نام حقیقی جماع در عربی همین است و دیگر اسمای مشهوره مجاز است و بکسر
اول و یای مجهول در فارسی مرادف خوب و بمعنی بسیار نیز آمده **نیرنگ** بالکسر یای معروف مکر و فریب و طلسم و سحر و افسون و مجازاً بمعنی عجائبات نیز آید و بمعنی نقشه تصویر
که بر کاغذ طرح کنند از بهار عجم و جهانگیری و در کشف و مؤید و مدار بفتح و در برهان بکسر و بالفتح **نیم لنگ** بالکسر و لام مکسور و کاف فارسی قربان کمان از
بهار عجم و برهان و ابراهیمی **نیم رنگ** رنگ باخته و ناقص و ناتمام از شرح الشعرا **نیلک** نوعی از جامه ابریشمی **نیل** بروزن سیل بمعنی یافتن از کشف و لطائف و
صراح و منتخب **نیال** نام پادشاه و نام غلام سلطان **نیم هلال** کنایه از لب معشوق از برهان **نیام** بکسر نون جمع نوم که بمعنی خواب باشد چنانچه صیام جمع صوم
و هم جمع نائم که بمعنی خفته باشد چنانچه تجار بکسر جمع تاجر و در فارسی بمعنی غلاف کارد و شمشیر **نیر اعظم** عبارت از آفتاب **نیلم** بکسر نون و فتح لام جوهریست قیمتی نیلگون
نیلوفر ماتم سیه پوشان ماتم گل نیلوفر را از جهت سیه رنگی برسر زنند از مصطلحات **نیاگان** بکسر نون و کاف فارسی اجداد و این جمع نیاست خلاف قیاس چرا که
کاف فارسی در جمع بدل از های مختفی می آید و حال آنکه درینجا نبود از لطائف و رشیدی **نیرین** بفتح نون و تشدید یای مکسور و فتح رای مهمله تثنیه نیر مراد از آفتاب و ماه
نیران بالکسر و یای معروف جمع نار که بمعنی آتش است چنانچه تیجان جمع تاج از شرح مقامات حریری **نیوشیدن** بکسر اول و یای مجهول به معنی شنیدن از برهان

نیدلان بفتح نون وضم دال مهمله بروزن مردمان سنگینی وگرانی که در خواب بر مردم افتد یا صورت مهیب در خواب نماید و آدمی از دیدن آن میترسد بعربی کابوس گویند و در جهانگیری و برهان و رشیدی بضم دال و در منتخب و صراح بضم وبفتح دال واین لفظ عربیست که در جهانگیری و رشیدی آورده انمدی انبان نام سازیکه از نی و چرم سازند از بهار عجم و لطائف نیسان بالفتح و سین مهمله نام ماه هفتم از ماههای رومیان و آن مدت ماندن آفتاب در برج حمل از قطرات باران این ماه در صدف مروارید پیدا شود و باران این ماه را نیز مجازاً نیسان گویند از برهان و شرح نصاب نیمین بفتح نون و کسر یای تحتانی اول وسکون یای دوم منسوب به نیه یا دنون برائے نسبت است چنانکه در سیمین و زرین و خانه نیمین را نیز گویند که در هندوستان رواج دارد از خیابان نیمجان عاشق نیم ته کردن انگر گرفته انداختن از مصطلحات نیل کشیدن داغ گذاشتن نیل بر بان رفتن کنایه از شهرت امر غیر ممکن چراکه چون نیل سیاه شود امر دور از کار را شهرت دهند و این مثل مشهور است در ایران و هند از مصطلحات نیم کاسه در زیر کاسه داشتن کنایه از مکر و حیله از مصطلحات نیکی کردن در آب انداختن یعنی توقع عوض نیکی کردن نی در ناخن کردن نوعی از تعذیب است نیر و بالکسر و یای مجهول و جهاد زور و قوت از مدار و برهان و کشف و مؤید و مزیل در جهانگیری بیای معروف و مؤلف گوید ظاهر همین صحیح است که یا و واو معروف خوانده شود و فصحای ایران را معمول است که در اکثر جا بلکه همه جا مجهول را معروف میخوانند نیم کله بکاف عربی نیم ساخته ناتمام نیمکاره ناکام نیم ساخته و ناقص از برهان نیمه بالکسر و یای معروف نصف و معنی طرف و جانب نیم خایه کنایه از فلک باعتبار آنکه گروهی شکل است و همیشه نیم نظر می آید نیم از جانب زمین مخفی میماند نیشه بالفتح نی کوچک میان تهی با چند سوراخ در اصل نیچه بود جیم فارسی را بشین معجمه بدل کردند و انرا شبان مینوازند نیاه جانوریست صحرائی کلان تر از گوزن که آنرا نیله گاو نیز گویند نیفه بکسر و یای مجهول و فا بند کش ازار که معروف است و بمعنی پوستین و بمعنی بقچه از لطائف و خان آرزو در شرح سکندرنامه نوشته که نیفه بمعنی پوستینی که از پوست جوانان ناف روباه سازند و آن بغایت نرم و لطیف باشد و در برهان نیفه بمعنی پوستینی که از پوست شکم روباه سازند و بمعنی بقچه نیز آمده مؤلف گوید که نیفه بمعنی بندکش ازار از آنکه ناف باشد یعنی چیزیکه نسبت بناف دارد چه حرف با و ر نافه برائے نسبت است بهمین جهت نافه و مشک را نافه گویند که از ناف آهوی برآید و ها برائے نسبت بسیار آید چنانچه دسته و دنبه منسوب بدست و دم نیر ه بالفتح ترجمه رمح از بهار عجم و بالکسر شهرت دارد مؤلف گوید که در اصل بمعنی نی کوچک است چراکه مرکب است از لفظ نی بالفتح که معروف باشد و لفظ یزه که برای تصغیر آید چنانکه در مشکیزه و نایزه پس از لفظ نیزه یک یا بجهت تخفیف حذف کرده اند نی بالفتح معروف است و بالکسر و یای مجهول کلمه که برای نفی آید از برهان و بهار عجم و بکسر نون و تشدید تحتانی در عربی بمعنی خام چنانچه گوشت خام و هر چیز ناپخته و بکسر اول و یای معروف در ترکی بمعنی لفظ را که علامت مفعول باشد معنی عربی از منتخب و شرح نصاب نیزه خطی بفتح اول یا بکسر اول علی اختلاف القولین و فتح خای معجمه و تشدید طا بمعنی نیزه که بسیار راست باشد مثل خط جدول کتاب از برهان و در مصطلحات نیزه خطی بکسر خای معجمه و تشدید طای مهمله بمعنی نیزه که منسوب بخط است و خطه نام موضعی است در یمامه که در انجا نیزه خوب پیدا میشود و بعضے گویند که در انجا از جای دیگر آورده میفروشند نیم آدمی کنایه از مطلق زن زیراکه دو زن را در گواهی بمنزله یک مرد داشته و در دیوان خاقانی کنایه از والده خاقانی است از شرح

باب واو

فصل واو مع الالف وا نارسیده و کشاده و جدا از برهان و اشارت از واویلا و الانوعی از جامه ابریشمی باریک و بمعنی بزرگ قدر منقول از کشف المعانی واویلا بمعنی افسوس چه لفظ وا کلمه ندبه است و مدبه بالضم بمعنی نوحه و ماتم و ویل بمعنی افسوس و اندوه و در آخر الف برائے مد صوت که در حالت ندبه در آخر الفاظ پیدا میکند واهی العرا بضم عین مهمله دست و آنچه ازو سست است از لطائف واجب دایم و همیشه و بمعنی لازم سزاوار شونده و باصطلاح حکما آنکه در وجود و بقای خود محتاج غیر نباشد و آن حقتعالی است و بالکسر واهب بخشنده و واقعه طلب مفسد و جنگجو و الی عقرب کنایه از ستاره مریخ چراکه برج عقرب بخانه مریخ است و الحسب بفتح حای مهمله و فتح سین مهمله و سکون عین نیز کسیکه در شرف مال و دین و علم و دیگر کمالات کامل باشد و الخمع چار کتاب حقتعالی که توریت بر موسی علیه السلام و زبور بر داود علیه السلام و انجیل بر عیسی علیه السلام و قرآن بر محمد مصطفی صلی الله علیه و آله و سلم نازل ساخت و اخواست محاسبه و مطالبه و باز خواست و ارث میراث گیرنده و اضح روشن و هویدا بمعنی روشن و تابان از شرح نصاب

واسطة العقد بکسر سین مهمله و ضم تای فوقانی و کسر عین مهمله و سکون کاف گوهر کلان و بیش قیمت که در وسط حقیقی همه گوهرهای گلوبند و حمائل باشد و آنچه بمعنی حاکم هم شهرت گرفته غلطست وارد و آینده و بمعنی قاصد و پیک از شرح نصاب و غیره وان یکاد اشارتست بتمام آیت که برای دفع چشم زخم خوانند و آن آیت وان یکاد الذین کفروا لیزلقونک بابصارهم لما سمعوا الذکر و یقولون انه لمجنون وافد بکسر فا رسول پیش کسی رونده و آنکه بر مرکب نجیب سوار شود از منتخب و اجب الوجود آنکه ذات او مقتضی وجود او باشد چنانچه ذات باریتعالی که ذات او در وجود محتاج غیر نیست واماندن بسکون نون با غنه بمعنی بقا و قیام و باماندن از شرح سکندرنامه وار بمعنی مانند و لائق و طرز و روش و دستور و کلمه نسبت چون سوگوار و تقصیر دار وارشتر بکسر شین معجمه نام شهر واگیر بکاف فارسی درزشی است پهلوانان که یکیک دست بر دیوار نهاده و بجانب دست بر سینه زور کنند تا سینه بر آمده و پهن شود از چراغ هدایت واسطه بکسر سین مهمله نام شهریست در عراق عرب و بواسطه ازان نام کردند که میان بغداد و بصره واقع است و در بیشه زمین آن قلم خوب بهم میرسد و سوای این چهار قریه دیگر نیز واسطه نام دارند از لب اللباب و منتخب و غیره وازع بزای معجمه و عین مهمله بازدارنده و سالار لشکر و حاکم و سلطان از منتخب و بهنند نهنده چیز در جای و بمعنی پیدا کننده و سازنده مستعمل واقف ایستاده شونده و بمعنی داننده از منتخب و کشف و موق بکسر میم دوست دارنده و نام مردیکه بر عذرا عاشق بود از لطائف و برهان واق نگهدارنده یعنی شفیع و نام پرندست و وال بکسر موحده باران بزرگ قطره و نام قبیله است از عرب از منتخب و صراح و لب اللباب و شرح نصاب وائل بکسر همزه که حرف سوم است قبیله است از عرب و نام قریه از لب اللباب وال در فارسی نوعی از ماهی فلوس دار و بعربی پناه بردن و پناه از جهانگیری و منتخب و رشیدی وام قرض و بمعنی رنگ و لون نیز آمده از برهان واردن برای مهمله مضموم و در برهان و جهانگیری بمعنی بازگونه و نگون و معکوس و در بهار عجم بمعنی نامبارک وارون بضم رای فارسی نگون و نامبارک از بهار عجم و برهان و در خیابان نوشته که مخفف وارگون است والان بادیان که بهندی سونف گویند از برهان وان شهریست از ولایت ترکان و حرف تشبیه بمعنی مانند و بمعنی دارنده نیز آید از برهان وادی ایمن عبارت از صحرائیکه موسی علیه السلام با زوجه خود بوقت شب دران صحرا میرفتند اتفاقاً بسبب وضع حمل آن عفیفه حسبت و جوی آتش نمودند ناگاه از دور روشنی بنظر آمد چون قریب رفتند بر درختی نور یافتند در انجا بموسی علیه السلام از غیب ندا رسید و اولین معراج ایشان این بود و ایمن بفتح اول و سکون و فتح میم بمعنی صاحب جانب یمین صیغه صفت مشبه است ماخوذ از یمین که بمعنی دست راست است چون وادی مذکور جانب دست راست موسی علیه السلام واقع بود لهذا وادی ایمن گفتند و بعضی نوشته که وادی مذکور جانب راست کوه طور واقع است و اشدن شگفته شدن و بمعنی جدا شدن و از تکلیف بر آمدن از مصطلحات و اخوردن و برخوردن ملاقات کردن از بهار عجم وارث تاج و نگین کنایه از شاهزاده واقع شدن از دوچار شدن واکشیدن دراز کشیدن بزور و حیله چیزی از کسی حاصل کردن والوسیدن بباء موحده و سین مهمله اعراض کردن واکردن کشادن و فارغ نمودن واسوختن باصطلاح شعرای ایران بیزار شدن و اعراض و روگردانی کردن از معشوق ظاهر و اسوخت شعراز ینجاست از چراغ هدایت واو این حرف در کتب فارسی هر چند قسم آید اول واو لزوم که میان لازم و ملزوم در آید چنانکه در مصرع مصرعه من و دست و دامان آل رسول بیت آدمی و زاهدان و تقوی * تا با سر کدام دارد دوم واو استبعاد و آن میان مستبعد بکسر عین و مستبعد بفتح عین در آید چنانکه در میان من و انکار در شعر حافظ شعر من و انکار شراب این چه حکایت باشد * ظاهر این قدرم عقل کفایت باشد * مثال دیگر بیت از تو بر گیرم و دل با دگری یار کنم * ای بقربان تو صد دل من و اینکار کنم * سوم واو عطف و آن اکثر در میان دو مفرد واقع شود ساکن خوانند مفتوح نباید خواند چنانچه من و تو در میان کاری نداریم * خواه در نظم باشد خواه در نثر و اگر در میان دو جمله واقع شود او را مفتوح علیحده باید خواند و گاهی محذوف هم باشد صائب گوید بیت بقدر هر سکون راحت بود بنگر مراتب را * دویدن رفتن استادن نشستن خفتن و مردن * و در بعض محل حذف واو عاطفه موجب مزید فصاحت و بلاغت باشد چنانکه بیت قربان شوم ترا که در اندیشه هنوز * اخلاص من محبت من اعتقاد من * و میان اعداد واو عطف آوردن مخل فصاحت است چنانکه درین مصرعه مصرعه بوسه گرفتم از لبش یکدو سه چار پنج شش * چهارم واو تصغیر و آن در آخر اعلام و اسما واقع شود چنانچه پسرو بمعنی پسر کوچک و شیخو بمعنی شیخ کوچک پنجم

واو قسمیه و آن جز در اول اسمای عربی در نیاید چنانچه والليل و والشمس و والضحی و والله و واو قسم اسم مابعد خود را جر دهد یعنی حرف آخر آن اسم را کسره می دهد هشتم
واو زائده و آن چنانست که در کلام احتیاج معنیش نباشد خصوصاً بر لفظ لیکن و مخففات او چنانچه ولیکن و ولی و ولیک سعدی گوید بیت که ای نیکبخت این نه شکل منست
ولیکن قلم در کف دشمن ست + نهم واو بمعنی مع آید سعدی گوید ع پیری و صد عیب چنین گفته اند + و بعضی این را واو تسویه گویند یعنی پیر برابر صد عیب ست دهم
واو بمعنی تقابل فیضی گوید بیت عشق ست و هزار شعله و تاب + عقل ست و هزار پنبه در آب + و نزد بعضی این واو برای تسویه ست و بعضی این را واو تشبیه
گویند یازدهم واو نسبت چنانچه هندو و جاکو و نیکو و جوکه نوعی از بافته پشمینه است چه پت بمعنی پشم نرم ست و آبو بمعنی نیلوفر دوازدهم واو حالیه شاعر گوید بیت
وا غم ز ناتوانی وا افسوس زندگیست + دندان نماند در دهن و لب گزیدنی ست + سیزدهم واو اشمام ضمه چنانچه در لفظ خوش و خود و خورد این واو امعدوله
نیز نامند چهاردهم واو بمعنی یا چنانچه سعدی گوید بیت گل همین پنج روز و شش باشد + وین گلستان همیشه خوش باشد + پانزدهم واو تخفیف یعنی از
مخفف کردن لفظ او پیدا شود چنانچه درین بیت دل متحیر که چه داند ورا + عقل درین گم که چه خواند ورا + شانزدهم واو معدوله چنانچه در لفظ تو و چو دو و این واو را
بیان ضمه هم گویند هفدهم واو برای معاوضه چنانچه عرفی گفته بیت ز شوق گو متو یاد در کلم ز غمزه چه سود + هزار جان گرامی و یکقدم رفتار + و باید دانست
که واو گاهی با الف بدل می شود چون فروغ و فراغ بالضم بمعنی تاب و روشنی و کوس و کاس بمعنی نقاره بزرگ و با بای عربی بدل شود چون نوشته و نبشته و با بای فارسی
چون رهم و رهام بمعنی رنگ و بفا چون یاده و یافه و کلاوه و کلافه و بدال مهمله چون کالیوه و کالیده بمعنی پریشان و بمیم چون مویز و میمیز و پرواسیدن و پرماسیدن بمعنی
مس کردن چیزی را و بیای تحتانی چون هنوز و هنیز و انگور و انگیز و بشین معجمه چون خدیو و خدیش بمعنی خداوند واقعه بکسر قاف و فتح عین مهمله خواب و
بمعنی جنگ و حادثه و سختی و زمان قیامت و مردن و حال و کارزار کشف و منتخب و مصطلحات واله بکسر لام و های ملفوظ یعنی غیر مختفی لفظ عربیست صیغه اسم فاعل و
بمعنی شیفته و سرگشته در عشق مفتون بفتح لام بمعنی عاشقست از منتخب و مدار و صراح و لطائف و بفتح لام و های مختفی قسمی از حریر ابریشمی باریک از جهانگیری و لطائف و
برهان واهله زن نوح علیه السلام از لطائف واعیه بکسر عین مهمله و یای تحتانی حافظ و نگهبان و فریاد کننده از کشف و لطائف و صراح وارسته بفتح را مهمله آزاد و
فارغ البال واکسه بکاف و صاد مهمله نام منزلی ست در راه مکه از صراح وامانده بمعنی پس مانده و باقیمانده و پس خورده واگویه بکاف فارسی و یای تحتانی گفتگو
در چراغ هدایت واگویه بمعنی باز گفتن حرف شنیده را که بهندی چرچا گویند واعجباه بمعنی ای تعجب و این در مقام تاسف گویند الف و ها در آخر الفاظ در حالت ندبه
بجهت مد صوت زائد کنند واهیه حرف چهارم یای تحتانی ست از سهو افتاده از کنز و منتخب و در مؤید بمعنی گمراه واهمه قوتیست که ادراک معنی جزئیه کند که محسوس نا متعلق را
مثلاً صداقت و عداوت و بعضی محققان چنین نوشته اند که کار واهمه است که چیزهای دیده و نادیده راست یا دروغ نقش می نماید خواه آنچیز یا در عالم صورت باشند خواه نباشند
مثلاً هزار آفتاب بر آسمان توهم کنند و حال آنکه یکی ست بیش نیست و این قوت تابع عقل نگردد بخلاف قوتهای دیگر چنانچه شخص در خانه تاریک تنها با مرده مجاور باشد
هرچند عقل حکم کند مرده جماد ست از وی ترس نباید کرد قوت واهمه وسوسه میدهد و خائف گرداند والا نه بدانکه در مقام لفظ والا استعمال ست و الا نه غلط محض ست چرا که
در چنین مقام الا مرکبست از لفظ آن که کلمه شرطست و از لفظ لا که کلمه نفی ست پس با وجود لای نافیه لفظ نه که در فارسی برای نفی باشد هیچ حاجت ندارد وایه حاجت و در دو مجازاً
بمعنی مقدمه و بمعنی معتاد هر روزه مثل خوراک کوکنار و افیون از مصطلحات و چراغ هدایت واشی بکسر شین معجمه دروغگو از منتخب و صراح واهی بمعنی سست از مدار و صراح
وارستگی بفتح را مهمله آزادگی و فارغبالی وافی بکسر فا تمام و کامل واقی بکسر قاف نگهدارنده مشتق از وقایت که بمعنی حفاظت ست واعی بکسر عین مهمله نگاهدارنده
و یاد گیرنده از لطائف و صراح والی دوست و حاکم و مالک و بمعنی خویش و قریب نیز آمده وادی رود خانه و رهگذر آب سیل یعنی زمین نشیب هموار که در وقت که جائی گذشتن آب سیل باشد
و بمعنی صحرای مطلق نیز آمده و بمعنی مقدمه و معامله نیز مستعمل میشود از لطائف و شرح نصاب و غیره واجبی جیم و بای موحده وظیفه و روزینه وارفتگی مضمحل شدن و گداز یافتن از چراغ هدایت
واسوختگی بمعنی سوختگی فصل واو مع بای موحده + وبر بفتح واو و سکون موحده و رای مهمله جانوریست شبیه بگربه و بفتحتین بمعنی پشم شتر و غیره از صراح

ولبص بفتح واو وکسر موحده و صاد مهمله بمعنی درخشیدن از صراح **وبال** سختی و گرانی و عذاب منقول از تاج اللغات بدانکه وبال آفتاب در دلو باشد و وبال قمر در عقرب
و وبال عطارد در قوس و حوت و زهره در حمل و عقرب و مریخ را در میزان و ثور و مشتری را در جوزا و سنبله و زحل را در سرطان و اسد **فصل واو مع تای فوقانی**
وتد بفتحتین میخ چوبین از منتخب و شرح نصاب و لطائف و مدار و صراح و کشف و در شرح نصاب دیگر بفتح واو و کسر فوقانی **وتر** بالکسر تنها و طاق که مقابل جفت است
وتر بفتحتین زه کمان و تار ساز از منتخب و صراح **وتیره** راه و روش و تنها و دستور از لطائف و صراح **فصل واو مع ثای مثلثه** **وثاق** بفتح و کسر بند و قید از منتخب
لطائف و مدار و کشف و صراح و همه اهل لغت درین متفق اند و برای معنی خانه و حرم سرا مختلف اند از لطائف **وثاق** بضم و کسر بمعنی خانه و در کشف بضم بمعنی خانه و در سرو
و بهار عجم بفتح بمعنی خانه و در برهان با ثای معجمه بکسر نوشته **وثوق** بضمتین استواری و اعتماد از منتخب و تاج اللغات **وثیق** استوار از صراح **وثن** بفتحتین بت که از
سنگ و دیگر اشیا سازند از منتخب و کشف و لطائف و صراح **وثیقه** استواری عهد و پیمان و عهدنامه از منتخب و صراح **وثی** بفتحتین و کسر نون بت پرست
فصل واو مع جیم عربی **وجا** بکسر خصی کردن و کشتن **وجل** بفتح ترس و اندوه و سیلی زدن از صراح **وجب** بفتحتین بهای موحده لفظ عربیست بمعنی بدست که
بهندی بالشت گویند از مدار **وجوب** بضمتین واجب شدن و لازم شدن و سزاوار شدن و مقرر شدن و تقاضا کردن ذات وجود خود را یعنی هستی از خود
دانستن بودن عدم او از صراح و غیره و گاهی مراد ازان ذات حق تعالی باشد **وجنات** بفتحات جمع وجنه که بمعنی رخسار آدمی باشد که بلند بود
و موی ریش در آنجا نمیروید و آن پهلوی بینی و زیر چشم میباشد و آن موضع اگرچه جز رخسار است مگر مجازاً رخساره را گفته میشود از منتخب و کشف **وجاهت** بالفتح خوبروی
و روشناسی و عزت و بکسر واو خطاست از کشف و مدار و صراح **وج** نام دو چیست از منتخب **وجد** بالکسر توانا شدن و توانگر شدن و یافتن و بالفتح اندوهگین شدن و شیفته
شدن از منتخب و لطائف و صراح و در عرف حالت ذوق و شوق که صوفیان را در سماع پیدا میشود **وجود** بضمتین یافتن مطلوب و هستی از لطائف و منتخب و کشف و صراح
و بمعنی جسم و بدن که در عرف مستعمل است در کتب لغت یافته نشد مگر آنکه مجازا باشد و چون زبان زد و بعضی ثقات است ظاهرا درست باشد **وجار** بکسر جا ماندن کفتار و گرگ
از شرح نصاب **وجوی** بفتح واو و ضم جیم داروی تبوق که در حلق ریزند از منتخب و غیره **وجیز** برای معجمه بر وزن فعیل کوتاه و مختصر از شرح نصاب **وجع** بفتحتین درد از کشف **وجیع**
دردناک از منتخب **وجل** بفتح واو و کسر جیم کسیکه از وهم ترسان باشد و بفتحتین مصدر است بمعنی ترسیدن از منتخب و لطائف و شرح نصاب **وجدان** بالکسر گمشده را یافتن و
دانستن و دریافتن از کشف و کنز و منتخب و صراح **وجه** بالفتح رو و چهره و طریقه و طور و بمعنی ذات و حقیقت چیز و آنچه بدان معاش کرده شود چنانچه زمین و مشاهره و بمعنی سو
و جانب از منتخب و مدار و کنز و صراح **وجهه** بالکسر و های مفتوحه و در آخر این لفظ تای فوقانیست که در حالت وقف ها میشود و در صورت اضافت و صفت بکسر متحرک شده
باز تا میگردد و بر وزن فعلت میشود دلفظ وجه طرف و قبله و موضعی که رو بطرف آن کرده شود از منتخب و کشف **وجنه** بهر سه حرکات واو و فتح نون موضع رخسار آدمی
که بلند برآمده است از منتخب **وجوه** بضمتین جمع وجه که معنی آن مذکور شد **وجیه** بر وزن فعیل مرد روشناس و خداوند جاه و مرد خوبصورت و با عزت خوش سیما از منتخب و صراح
فصل واو مع حای حطی مهمله **وحدت** یگانه شدن و تنهائی و یکی بودن از منتخب **وحید** یگانه و تنها **وحدة الوجود** باصطلاح متصوفین موجود را همه یک وجود
حق سبحانه تعالی دانستن و وجود ماسوا را محض اعتبارات شمردن چنانچه موج و حباب و گرداب و قطره و ژاله همه یک آب پندا شتن **وحش** بفتح واو و بسکون حای حطی جانوران
صحرا و این جمع وحشی است و بفتح واو و کسر حا بمعنی زشت از لطائف **وحوش** بضمتین جمع وحش و وحش جمع وحشی است بمعنی جانوران صحرائی **وحل** بفتحتین و حای حطی
گل و لای و زمینیکه باب نرم شده باشد از منتخب و مدار و قاموس **وحدان** بالضم جمع واحد **وحی** بمعنی منزل بالضم و بفتح میم و فتح زای معجمه عبارت از قرآن مجید **وحی** بالفتح پیغام خدا و سخن نرم
وحدت نوعی واحد بودن افراد در نوع چنانچه زید و عمرو و خالد و ولید اهم وحدت نوعیست یعنی اگر ایشان همه انسان اند **وحشی** جانور صحرائی رمنده از مردم **وحشی** جانب چپ
بیرونی از بعض اندام و مقابله انسی که جانب درونی اندام را گویند مثلا پشت دست را جانب وحشی گویند و کف دست را جانب انسی نامند از منتخب و کشف **وحدت ارادی**
وحدت دانستن خدا تعالی الی یعنی مسلمان شدن باعتقاد خود و اراده خود از گفته انبیا و بعضی چنین نوشته که یکدل بودن مردمان باراده خود بلا اجبار چنانچه تابعان

انبیا را باشد و وحدت قهری آنکه واحد شدن بحق تعالی یعنی مسلمان شدن بقهر و غلبهٔ سلاطین اسلام و بعضی چنین نوشته‌اند که وحدت قهری مراد از قهر و غلبه کسی
حاصل شود چنانچه نوکران سلاطین را که بظاهر بحکم حاکم متفق و متحد باشند و بباطن اتحادی ندارند **فصل واو مع خای معجمه** وخامت بالفتح ناسازگاری
و دشواری و گرانی از منتخب **وخ** بالفتح مرادف واه واه **وخ وخ** کلمه است که در وقت خوش آمدن چیزی گویند و بمعنی **وخش** بالفتح و شین معجمه نام
شهریست از ولایت ختلان **وخشین** بفتحتین نام شهریست که بنام او باشد از لطائف و شهر دیگر و در لب الالباب گفته که شهریست در نواحی بلخ و در برهان بفتحتین نام
دیاریست که آب آمو دریا ازو میشود و بالفتح نام شهری از بدخشان **وخم** بفتح اول و کسر ثانی ناگوار و ناسازگار از لطائف و **وخیم** بفتح اول و کسر ثانی و یای مجهول بمعنی
دشوار و گران و بدگوار از منتخب و کشف بمعنی بد و زشت **فصل واو مع دال مهمله** **ودیعت** امانت از منتخب **وداج** بکسر اول و جیم عربی و بفتح اول هر دو
رگ گردن را دو رگ است هر دو را ودجین و ودجان گویند **ود** و **ود** بفتح اول و ضم ثانی دوست از لطائف **ود** بالضم و تشدید دوستی **ودّا** بالفتح و تشدید نام
قوم نوح علیه السلام که بعد آن هم بود از شرح نصاب **وداع** بالفتح پدرود کردن از منتخب **ودع** بکسر بهار عجم و کشف و صراح و بکسر خواندن نوعی از خرمهره بفتحتین
مهره سفید که از دریا برآید و بهندی سنگه گویند از منتخب و برهان **ودائع** امانتها جمع ودیعت از منتخب **فصل واو مع رای مهمله** **ورا** بالفتح و تشدید پس و عقب و جانب پیش یعنی از
و بمعنی سوا و غیر و بالفتح و بالقصر یعنی بدون و بمعنی مگر و قاطر چنین در ان در فارسی مخفف او را از لطائف **وردهری** بفتح واو و ضم میم و فتح موحده مشدد و در آخر الف
بمعنی نگفته **ورقا** بالفتح و سکون را و قاف فاخته و کبوتر از منتخب و صراح **ورج** بالفتح رنگ سبز مفتوح و جیم ... از برهان **ورتج** بالفتح و تای فوقانی و یای معروف
جیم ... نام طائری که بعربی آنرا سماوی گویند از برهان **ورد** بالفتح گل سرخ که عرق آنرا گلاب گویند از منتخب و بالکسر بار ... و بفتح آب خوردن آب و داشتن از شرح نصاب
ورود بضمتین بجای اندر آمدن از شرح نصاب و صراح **ورید** بروزن جدید رگ گردن از منتخب و نزد اطبا رگی که در ان جهندگی و حرکت نباشد بخلاف شریان
ورس گیاهیست که ... **ورع** بالفتح پرهیزگاری و بفتح واو و کسر را پرهیزگار از منتخب **وراق** بالفتح و تشدید کاغذ برنده و هر که ... دودم ...
و بمعنی نویسنده و بتخفیف سبزی زمین از گیاه از لطائف و منتخب و مؤید **ورق** بفتحتین برگ درخت و کاغذ بریده و بفتح واو و کسر را درم نقره و سیم مسکوک و بضم واو و سکون
کبوتران چه با ... جمع ورقاست که بفتح بمعنی کبوتر و فاخته باشد **ورک** بالفتح واو و کسر را سرین و کفل بسکون را نیز آمده از منتخب و **ورودک** بروزن مردود ...
عربی لفظ فارسیست آنچه از کاه و ورق است کنند ... گویند از برهان رشیدی **ورناک** بالکسر و حرف سوم نون نام چشمه که در کشمیر است **ورل** بفتحتین جانوریست
شبیه بسقنقور و سوسمار از برهان **ورق الخیال** بنگ که بهندی بهنگ گویند **ورم** بفتحتین آماس و داغ کردن از منتخب و مدار و کشف و صراح **ورق خام** بجای معجم
کاغذ اهل دفتر که حک و اصلاح دران واقع نشده باشد و از ان بابت خیانت این جماعت معلوم میشود **ورق ریختن** مات کردن خراب کردن و تر خوردن ...
شدن **ورق گردانیدن** ... عبث کردن و تغییب ... علمی خود نمودن و وضع قدیمی خود یکبارگی ترک نمودن **ورطه** بالفتح محل هلاکی و زمینی که در آن راه نباشد و مجاز
بمعنی گرداب مستعمل و بکسر واو غلط است از منتخب و بحر الجواهر و لطائف و صراح و کشف **ورثه** بفتحات ثلاثه میراث یابندگان این جمع وارث است از منتخب و مدار و
بفتح واو و کسر را مهمله و یای مجهول ... بمعنی مخلوقاتست **فصل واو مع زای معجمه** **وزارت** بکسر از صراح **وزر** بکسر گرانی و بار گران و پشتواره و بر داشتن بار بر پشت
و بمعنی گناه و بمعنی سلاح و جمع آن اوزار از منتخب و لطائف و صراح **وزیر** آنکه در برداشتن بار کسی شریک باشد از منتخب و ظاهر است چون وزیر در مقدمه برداشتن بار سلطنت و ریاست
با سلطان متفق میباشد لهذا باین لقب ملقب شده **وزش** بفتح اول و کسر ثانی وزیدگی باد و این حاصل بالمصدر است از وزیدن **وزغ** و **وزغ** بفتحتین و غین حربا
از منتخب و مدار و جهانگیری و رشیدی بمعنی غوک نوشته اند و در برهان نوشته که نوعی از چلپاسه است و صراح بمعنی جانوریست چون کربسه **وزن** بفتح اول و سکون ثانی
از صراح و بفتحتین خطاست در فارسی گفتست و قافیه نیز مستعمل است **وزان** بالفتح و تخفیف فارسی بمعنی ... و در عربی بالفتح و تشدید بسیار وزن کنند و بالضم و تشدید وزن کنندگان
وزغ بفتحتین و غین معجمه حربا از منتخب و مدار و جهانگیری و رشیدی بمعنی غوک نوشته اند و در برهان نوشته که نوعی از چلپاسه است و در صراح نوشته که جانوریست چون کربسه

فصل واو مع سین مهمله وسطی بضم واو وسکون سین مهمله ودر آخر الف بصورت یا بمعنی انگشت میانگی واین تانیث اوسط است یعنی در میان او فتاده زد خنصر و بنصر نون زائد است بصر و خنصر پس بنصر دلالت بر وضوح و قوت میکند و خنصر که بمعنی خردی و کوتاهی ست دلالت بر معنی عجز و کوتاهی میکند واین هر دو باعتبار قوت و ضعیف خود بدین اسم شد از شرح نصاب از یوسف بن مانع وستا بالفتح ستایش خدا از مدار و سکندری بضم وسعت بالضم فراخی از منتخب وساطت بالفتح درمیان شدن و واسطه و وسیله شدن از منتخب و کشف و صراح وسمت بالفتح داغ کردن و مجازا تهمت کردن از مدار وسیلت بالفتح نزدیکی و دست آویز از لطائف وسنج بالفتح و بفتحتین ضرب معجمه خای معجمه ترکی و رومیه که هسته آن را اسیل گویند و بمعنی زمیناک نیز آمده از منتخب و صراح و مدار و لطائف و کشف وسائد بفتح واو و کسر همزه که حرف چهارم است بالشها جمع وساده است وساوس بفتح اول و کسر واو ثانی جمع وسواس وسط بالفتح و سکون ثانی بمعنی درمیان هر چیز و بفتحتین چیز یکه میانه باشد یعنی متوسط بود در طول و قصر و فربهی و لاغری و دیگر کیفیات از کشف و منتخب و صراح و لطائف و مدار و در شرح نصاب نوشته که بفتحتین بمعنی میانه که عبارت از میان حقیقی و مرکز باشد و هم چیزیست که درمیان واقع شود مثل انگشت وسطی و بفتح واو و سکون سین ظرف مبهم ست بمعنی درمیان وسائط بفتح اول و کسر همزه که حرف چهارم ست جمع واسطه بمعنی وسیلها مستعمل از منتخب وسیط بالفتح بر وزن فعیل آنکه در نسب میانه و در محل رفیع باشد و کتابیست در فقه از لطائف و منتخب و صراح وسع بالضم فراخی و دسترس و توانائی از منتخب و کشف و صراح وسم بالفتح نشان کردن و عیب و نشان و داغ از لطائف و صراح وسیم بر وزن فعیل بمعنی حسن الوجه یعنی خوبصورت و جمیل و نشان کرده شده از صراح و غیره و بعضی نوشته که نام درختیست که شاخ آن سیاه و سفید باشد وسن بفتحتین بر وزن چمن خواب غنودگی که مقدمه خوابست از لطائف و بالفتح واو و کسر سین و نون بمعنی خفته از شرح نصاب و صراح وساده بکسر بالش و بالین از منتخب و صراح و مدار و کشف وسمی بالفتح باران بزرگ قطره از شرح نصاب و باران اول بهار از منتخب وسنی بفتح واو و سکون سین و کسر نون و وزن که یکشعر و هم شعر باشد هر یکی مر دیگری را وسنی باشد از برهان فصل واو مع شین معجمه وشتا بضم تا فوقانی شرح زند که کتاب آتش پرستان است از برهان وشات بضم واو و تخفیف شین و تا فوقانی سخن چینیان و غمازان و دروغ گویندگان جمع واشی چنانکه قضات جمع قاضی وشت بالفتح خوب و خوش از لطائف وشاح بکسر و بضم واو و شین معجمه و حا مهمله که بهندی هار گویند و بمعنی گلوبند از منتخب وش بالفتح خوب و خوش و سره و بمعنی شبیه و نظیر و مانند و نام شهر از ترکستان و نوعی از بافته ابریشمی و شمله و دستار از برهان و کهانگیری وشق بفتحتین در عربی باریک شتر را گویند و آن شعدت صماع باشد از منتخب و در ترکی بفتحتین نوعی از پوستین و آن در اصل جانوریست در ترکستان ابرو با و سفید رنگ که اندامهای سیاه بر آن باشد از برهان و در لطائف نوشته که بفتحتین نوعی از پوستین و بضمتین غلام ساده رو ظاهرا بمعنی مخفف وشاقست وشاق بضم خدمتگار و غلام ساده رو و این ترکیست از لطائف و کشف و رشیدی و سروری و در برهان بکسر اول بمعنی کنیز آمده وشیک بفتح واو و کسر شین معجمه و یای معروف و کاف عجمی شتابی کنند و بمعنی بیک نیز رفتار از صراح و غیره وشل بفتحتین آب اندک از صراح وشلنج بالفتح رقص کردن از برهان وشی بفتح نوعی از جامه ابریشمی منسوب بشهر و شبت از موید و در منتخب بمعنی جامه رنگین فصل واو مع صاد مهمله وصایا بالفتح جمع وصیت وصب بفتحتین با موحده بیمار و رنج از منتخب و شرح نصاب و صلب بالضم بمعنی خویشی و پیوستگی و بالفتح پاره چیزی از منتخب وصمت بالفتح عیب از بحر الجواهر و صراح وصیت اندرز کردن عازم سفر یا شخصی قریب الموت و دست آویز بعد مرگ چنان و چنین باید کرد و وصید آستانه از لطائف و صراح وصال بالفتح و تشدید بسیار پیوند کننده و بضم واو و تشدید جمع واصل بکسر و تخفیف پیوستن و صله بالفتح پاره جامه و کاغذ و غیره وصی آنکه باو وصیت کرده باشد از منتخب و نیز کنایه باشد از حضرت علی کرم الله وجهه فصل واو مع ضاد معجمه وضع بالفتح نهادن از منتخب و بمعنی ترتیب و بمعنی ساختن نیز مستعمل و بضم واو و سکون ضاد معجمه بمعنی آن بچه که نطفه برا جسم آورد و آخر ایام طهر نزدیک بحیض در رحم مادر بسته شود و ضعیف گردد و آن بچه ضعیف الخلقت باشد از نصاب و منتخب و صراح وضیع بفتح واو و کسر ضاد معجمه و عین مهمله بر وزن فعیل فرومایه و ناکس از منتخب و کشف و صراح وضو بضمتین مصدر ست بمعنی روشستن و مجازا بمعنی رو و دست و پا شستن برای نماز و بفتح واو بمعنی آبیکه بدان وضو کنند از منتخب و مدار و کشف و مزیل و شرح نصاب از یوسف بن مانع وضیمه بفتح بر وزن مدینه ضیافت ماتم از شرح نصاب و منتخب و کشف وضحت بالفتح و تشدید ثانی و حا مهمله بسیار روشن و بمعنی روشن کننده

فصل واو مع طای مهمله * وطا بالفتح رفتن و پایمال کردن و بکسر واو و همزه در آخر با کسی موافقت کردن و جامه که بر موج و غیران بیندازند
و بمعنی البستر نهالین و لباس از منتخب و لطائف و غیره وطر بفتحتین حاجت از منتخب وطواط بالفتح واو و طای مهمله پرستوکه آنرا خطاف نیز گویند
و بهندی ابابیل نامند و لقب شاعری السبب کوتاهی و لاغری جسم و معنی اول از منتخب وطی بفتح واو و سکون طا بمعنی جماع و پایمال کردن از لطائف
و صراح **فصل واو مع ظای معجمه** * وظیفه چیزیکه برای کسی هر روزه مقرر شده باشد از منتخب و صراح **فصل واو مع عین مهمله** *
وعا بکسر واو و مد آوند و ظرف از کشف و صراح وعید وعده بد و این خاص بر باب شر و بدی مستعمل ست چنانچه کسی گوید که من ترا فردا خواهم زد
و مثل آن خلاف که آن در خیر مستعمل ست از بهار عجم و منتخب و لطائف وعود بضمتین جمع وعده وعوع بفتح هر دو واو و سکون هر دو عین مهمله آواز سگ
از لطائف و در شرح نصاب آوای از شغال و گرگ وعده نوید دادن در نیکی و خبر دادن در بدی مگر اکثر در نیکی و خیر مستعمل ست از منتخب و لطائف و بهار عجم **فصل واو
مع غین معجمه** * وغا بالفتح واو و غین معجمه جنگ و شور و غوغا و بکسر واو خطاست از صراح و کشف و منتخب وغد بفتح اول و سکون غین معجمه کمینه و فرومایه و ناکس
از منتخب و صراح **فصل واو مع فا** * وفا بالفتح وعده بجا آوردن و بسر بردن دوستی و عهد سخن از منتخب و صراح وفات بالفتح مصدر ست از مجرد بزیادت و بمعنی مرگ از
منتخب و غیر آن وفاقت بکسر موفقت و سازوار کردن وفد بفتح واو و سکون فا بر سولی و ایلچیگری پیش کسی رفتن جمع وافد نیز آمده از منتخب وفود بضمتین آخر دال مهمله
جمع وفد و وفد بالفتح اسم جمع وافد ست و وافد بمعنی بر سولی پیش کسی شونده و بمعنی آنکه بر مرکب نجیب سوار شود پیش وفود که جمع الجمع وافد ست بمعنی رسولان و پیغام برندگان
و سواران مرکب نجیب با از منتخب و صراح و بعضی بمعنی گروه و قبیله نوشته مگر کتب معتبره لغات باین معنی دیده نشده وفور بضمتین تمام شدن و بسیار شدن و بمعنی بسیار
مستعمل از منتخب و صراح بفتح خطاست وفاق بکسر واو سازگاری کردن از صراح و منتخب و بمعنی محبت و اتفاق مستعمل میشود وفق بالفتح سازوار و موافق و پسند از منتخب
و صراح و کشف و مدار وفضه بضاد معجمه بروزن قبضه بمعنی ترکش از شرح نصاب وفی بالفتح واو و کسر فا و تشدید یا تمام کامل از صراح **فصل واو مع قاف** * وقاحت
بفتح بیحیائی و بی شرمی و بی ادبی از منتخب و کشف و صراح و مدار و خیابان وقایت بکسر نگهداشتن و پناه چیزی و هرچه بدان چیزی نگاه دارند و مقولی کتاب و نام
کتابی در فقه از صراح و مدار و منتخب و کشف وقیعت بالفتح بمعنی ملامت و عیب گوئی از عقب مردم و غمازی از منتخب و غیره وقعت بالفتح تحتی سه آیت کانزاد
منتخب و صراح وقیح در آخر حای مهمله بر وزن فعیل بی شرم از لطائف وقاد بفتح واو و تشدید قاف و در آخر دال مهمله فروزنده و بسیار افروخته شونده وقود
بفتح واو و ضم قاف و در آخر دال مهمله هیزم و آنچه بدان آتش افروزند و بضمتین مصدر ست بمعنی آتش افروختن از منتخب وقید بفتح واو و کسر قاف آنچه
بدان آتش افروزند مثل هیزم و کاه از منتخب وقار بفتح آرمیدگی و آهستگی و حلم و تمکین و گرانباری ماخوذ از وقر بالفتح بمعنی گرانبار شد بعنت از صراح و منتخب
و کشف و غیر آن و قاموس و بحر الجواهر و بکسر واو خواندن نوعی از تفریس ست وقر بالکسر و سکون قاف باری که آنرا خر یا استر تواند برداشت و مقدار آن چهل
صاع باشد و بالفتح و سکون قاف گرانی گوش و گران شدن و مجازاً بمعنی حلم و تمکین از منتخب و صراح و غیره وقاص بالفتح و تشدید قاف و صاد مهمله گردن
شکننده از صراح و منتخب و مدار و کشف بمعنی جنگجو و در شرح دیوان حافظ نوشته که نام یکی از اصحاب که در فن کمانداری و تیراندازی مهارت تمام داشت وقائع
بکسر جمع وقعت جنگ از لطائف و صراح وقع بالفتح جای بلند از صراح و مجازاً بمعنی اعتبار و عزت وقائع بفتح رویدادها و حوادث و احوال و اخبار کارزارها جمع وقعه که بمعنی
فتنه و قتل ست پس بمعنی اول مجاز باشد از معنی اخیر از صراح و غیره و کسانیکه جمع واقعه دانند خطاست وقوع بضمتین افتادن و فرود آمدن مرغ از منتخب و مجازاً بمعنی ظاهر شدن
هر شی وقیع بلند و رفیع ماخوذ از وقع که بمعنی جای بلند و سره کوه ست وقف بفتح واو و سکون قاف ایستادن و درجا ایستادن و توقف نمودن در کلام و بستن
و مطلق کردن و آنچه در ملک کسی نباشد براه خدا آنرا گذاشته و در بعضی جا بمعنی مطلق عطا مستعمل میشود از صراح وقوف بضمتین دانستن و آگاهی و بمعنی ایستادن از کشف
و منتخب و صراح و صراح وقواق بالفتح نام جزیره ایست و در انجا درختان باشند که ثمر آنها بصورت انسان باشد نر و ماده طول هر یک بقدر یکدست از مقام ناف چوبی

بدرخت پیوسته بوقت شب گریه میکند و سخن هم مینماید مکینند و چون از درخت جدا کنند بمیرند مجازاً اندرخت آن نیز تواق گویند از برهان و شرح خاقانی و قایه بکسر بمعنی نگهداشتن و
پناه چیزی و هر چه بدان چیزی را نگاهدارند و مسواک کتاب و نام کتابی در فقه از صراح و منتخب و قیه بضم واو و کسر قاف و تشدید تحتانی نام وزن مقرری آن چهل درم باشد از لطائف
وقی بفتح اول و سکون ثانی نگهداشتن فصل واو مع کاف وکالت بفتح و بکسر از منتخب و کشف و صراح وکر بالفتح آشیانه مرغ از منتخب و کشف و صراح و لطائف و کس
بالفتح و سین مهمله نقصان و زیان از لطائف و کاف بکسر پالان خر و سپ از منتخب و صراح وکیره بفتح بر وزن فعیله ضیافت بنای خانه نواز شرح نصاب و صراح
فصل واو مع لام ولا بکسر دوستی و محبت و پیاپی کردن کاری و نزدیکی ایام و بفتح یاران و میراث بنده آزاد از کشف و منتخب و لطائف و کنز
ولد الزنا زاده حرام و در اصطلاح بردا نهاوکرمها و دیگر حشرات که در ایام برشگال پیدا میشوند و بطلوع ستاره سهیل بمیرند ولات بضم او و بتخفیف لام و
فوقانی حرج الی بمعنی جاکمان و دوستان و بتشدید لام حطاب هم بمعنی قضات جمع قاضی و بتخفیف ضاد جمع قاضی ولادت بکسر زائیدن از منتخب و کشف ولایت بکسر ملک پادشاه
و زمین آبادان و متکفل کار کسی شدن و تصرف و دوستی و حکومت و امارت سلطان و تقرب بنده نیک بخدای تعالی و بفتح یاری دادن و نصرت از تفسیر جلالین و قاموس و مدار افاضل
و منتخب و مجمع و کشف و صراح ولوج بفتحتین و جیم عربی در آمدن چیزی بچیزی از منتخب ولی عهد منتصر و حاکم وقت و باصطلاح بمعنی کسیکه بادشاه وزیر حیات خود باراو
و مرضی بهر جا خویش نشانده مختار سلطنت گرداند ولود زنیکه فرزندان بسیار آرد ولید کودک و نام چند اشخاص از منتخب ولع بفتحتین و عین حرص و فریفتگی و بضم بمعنی دروغ
از کشف و منتخب و خیابان ولوع بضمتین حریص شدن و بفتح اول و ضم ثانی حریص از منتخب و صراح ولوغ بفتحتین و غین معجمه آب خوردن سگ و دهن به آب نهادن سگ بقصد
خوردن از منتخب و غیره وله بفتحتین سرگشتگی و عشق و خشم و عصبانی از لطائف و منتخب ولو بالفتح هر دو واو و مد و یا گفتن از منتخب و بمعنی چیزیکه خرو من مستعمل است و در برهان بمعنی
آشوب و غوغا از صراح بانگ و فریاد ولیمه بالفتح و او و کسر لام و تشدید یای تحتانی پالان خر و سپ از شرح نصاب ولیمه بر وزن قیمه بمعنی ضیافت عروسی یعنی ضیافتیکه شادی کند حدائی
از منتخب و کشف و صراح ولی دوست و صدیق و یار و دهنده و منصور و صاحب خداوند و بنده نیک و مقرب حقتعالی و این لفظ مقطوع الاضافت نمی آید چنانکه ولیعهد و ولی نعمت از قاموس و بهار عجم
فصل واو مع نون ون بالفتح میوه زیره که اندرون مغز کی باشد بهندی چرونجی گویند و کلمه تشبیه است بمعنی مانند
از جهانگیری ونده بالفتح تره تیزک از جهانگیری ونی بفتح واو و سکون نون سستی کردن در کارها و ماندگی از صراح و شرح نصاب
فصل واو مع ها و هاب بالفتح و تشدید ها و با موحده بسیار بخشنده وهاج بالفتح و تشدید ها افروخته و فروزان و روشن و درخشنده از منتخب
کشف و صراح وهج بالفتح شعله زدن آتش و بفتحتین افروختگی و سوزش آتش از منتخب وهاد بکسر واو و در آخر دال مهمله زمینهای پست و نشیب و الجمع وهده است
از صراح وهق بفتحتین کمند از شرح نصاب وهم بالفتح رفتن دل بسوی چیزی بی قصد و گمان بردن از منتخب و صراح وهن بالفتح بر وزن صحن بمعنی سستی
از منتخب و کشف و لطائف و مولانا یوسف بن مانع و شرح نصاب نوشته که استعمال این لفظ و سست شدن اعضا وهده بالفتح زمین پست و نشیب و جمعه از شرح نصاب
و صراح وه بالفتح کلمه تعجب و تحسین و افسوس از خیابان وهله بالفتح ترسیدن و ترس و نوبت و کرت از منتخب و صراح وهمه بالفتح عده و درد ولادت وهبی
بالفتح بخشیده شده و عطا کرده شده وهی بالفتح سست شدن و استعمال این لفظ در چیزها لازم کنند مثل سست شدن جامه از شرح نصاب از یوسف بن مانع
فصل واو مع یای تحتانی ویس بالکسر و یای مجهول و سین مهمله نام معشوقه که رامین بر و عاشق بود و بالفتح در عرب کلمه استحقار است از لطائف
و منتخب و برهان ویح بفتح واو و سکون تحتانی و حای مهمله کلمه رحم و بمعنی زهی کلمه ترحم و تحسین و کلمه افسوس و کلمه تنبیه و کلمه زجر نیز است ویل بالفتح در عربی بمعنی وای باشد
و کلمه افسوس است و بمعنی عداوت و سختی و شور و فغان بر مصیبت و بمعنی هلاک و نام وادی است در دوزخ از صراح و لطائف و منتخب و بهار عجم و در شرح نصاب نوشته
که ویل و سهل حای بوده است بمعنی حزن لام را زیاده کرده اند و از اصل انگاشتند ویران بالکسر یای معروف معنی آن معروف است از بهار عجم

باب ها

فصل ها مع الف

ها در عربی اسم فعل امر است بمعنی بگیر از شرح نصاب و در فارسی حرف جمع و گاهی زائد نیز می آرند چنانچه ادبها یعنی ادب ها جمع ادب
باشد ها دارد و حرف ها بر دو قسمت است اول ها مظهر بضم میم و فتح ها یعنی خوب تلفظ آید و آن در اول و اواسط و آخر کلمات آید چنانچه لفظ هر چند و همه و مهر و چهره و ماه و گواه و مرهم و مانند
آن و در آخر کلمات واقع شود و تلفظ در نیاید و اکتفا بحرکت ماقبلش کنند و این ها مختفی بر چند قسمت است اول آنکه ملحق بفعل ماضی گردد بجهت اشعار اتمام حرکت این ها نیز
برای فصاحت چون گفته و کرده و نشسته و برخاسته و این ها را تلفظ آوردن فصاحت نیست و همچنین ها ی آشکاره و خاره که بالف مبدل شده است مستحسن التلفظ نباشد دوم
های نسبت چنانچه زمانه منسوب بزمان و تولیت از ها نسبت اگرچه آن در حقیقت ها زائده است مگر اینقدر هست که اکثر بعد یا و نون نسبت ملحق شود چنانچه زرینه و پشمینه
سفالینه و مکینه و نظائر این بسیار است و قسمی دیگر است از ها نسبت که بعد یا و نون نسبت واقع نشود و منسوب الیه را به صورت منسوب سازد چون دسته یعنی آنچه از اجزای
اشیا که بدست گرفته شود سوم ها فاعل چنانچه بیکاره و ناکاره گوینده و جوینده چهارم ها مفعول و آن بعد صیغه واحد ماضی مطلق آید و معنی شده از وی مستفاد شود چنانچه
خریده و گزیده و چکیده و کشته و غیره پنجم های تسمیه و آن آنست که اواخر اسما و افعال ملحق سازند و نسبت اصل را وضع علم قرار دهند چنانچه لاله و سبزه و زرده و نیله و سفیده و دیده
و کرده و خاکه و پیمانه و نشانه و ریزه ششم های مقداریه و آن برای تعیین مقدار در اواخر اسما آید چنانچه یکروزه و یکشبه و دو ماهه و صد ساله و دو چهره هفتم های وقف و آن در اواخر
اسمای عربی در بدل تا قرشت گاهی بدل تا مصدریه و گاهی بدل تا تانیث و غیره آمده چنانچه رحمت و رحمه و دولت و دوله و حکمت و حکمه و عاقلة و کاملة و بالغه و زاده و جمیله و مستوره
هشتم ها ضمیر که مخفف هو و آن در عبارت عربی آید چنانچه دام اقباله و نواله و کماله و جلاله و سلمه نهم های تشبیه و آن در اواخر اسما بعد الف و نون جمع آید چون دوستانه و حکیمانه
و عاشقانه و ظریفانه و شاهانه و غریبانه و کریمانه و عاقلانه و دیوانه و دندانه یعنی چیزی که مشابه بدندان باشد و زبانه بمعنی شعله زیرا که مشابهت بزبان است و گوشه مشابه بگوش
زیرا که گوش بر دو کناره روی است و در وسط نیست دهم های حالیه و آن بعد فعل ماضی و غیره آید و معنی حالت از و مراد دارند چون خفته افتاده بود و نشسته میخورد و سواره میرفت یازدهم
های عاطفه که موصله نیز نامند چنانچه خورده رفت و کشیده برد و از طعام فراغت یافته سوار خواهم شد و بعضی این ها را های تعقیبیه نیز نامند دوازدهم های که در وسط
کلمه زائد آید چنانچه رستم و رستهم نام پسر زال بن سام و زردشت و زردهشت نام واضع دین آتش پرستی سیزدهم ها اسمیه زیرا که در آخر بعضی اسما واقع شود چون
و آله بمعنی دوات و جامه و غله و کله چهاردهم های مصدریه چنانچه زاره بمعنی زاری بدانکه ها گاهی بالف بدل شود چون هیچ و ایچ و بهای عربی چون کوه و کوه
بکاف و واو مجهول بمعنی موج آب و بهای فارسی چون کوه و کوپ ترجمه جبل و بجیم عربی چون کاخ و کاج و ماخ و ماج و بخای معجمه چون هالوش و خلالوش بمعنی آشوب و
غوغا و هزینه و خزینه و هستو و خستو بمعنی مقر و معترف و بدال چون شنبه و شنبد بمعنی اول روز هفته و بسین مهمله چون راه و راس و بغین معجمه چون ملهم و ملغم بوزن و معنی مرهم
و بفا چون ته و تف بالضم و بکاف عربی چون پروانه و پرواک جانوری که پیش پیش شیر آواز کند و بلام چون چاه و چال و بمیم چون باسره باسرم بیای عربی و سین های مهملتین
زمینی که برای زراعت آراسته باشد و پناه و پنام و بواو نیز بدل شود چون اهگان و راگان مفت بی معنی بفتح های اول بعد الف در تلفظ در کتابت بیستم با دم و نون الف
کشیده بمعنی اینجا **هائب** بکسر همزه که حرف سوم باشد بای موحده ترسنده و بیمناک از شرح نصاب **هارب** بکسر رای مهمله و موحده گریزنده از لطائف و منتخب **هادم اللذات**
بمعنی ویران کننده لذتها و این لقب ملک الموت است یعنی فرشته که قابض ارواح است **هات** بکسر تا اسم فعل امر یعنی بیار از منتخب **هاروت** نام یکی از
دو فرشته که در چاه بابل آویخته شده اند اگر کسی بر سر آن چاه بطلب جادو رود او را تعلیم کنند از برهان **هار** بمعنی افتاده و منهدم شونده از منتخب **هار** در اصل هائر بعین او را
که همزه است و در اصل واو بود حذف کردند خلاف قیاس مثل شاک که مقلوب شائک است چنانکه بعضی گمان برده اند زیرا که اعراب او مثل اعراب صحیح نیست مثل قاضی جاری
و لفظ ها پسر هند بمعنی چنان گلست و در فارسی نیز مستعمل می شود **هاپور** نام شهری قریب دهلی **هابط** بکسر بای موحده و طای مهمله فرود آینده از شرح نصاب **هاج** بعین مهمله بر دل و غروال از
صراح **هالع** مرد بد دل و غرول از منتخب و صراح **هاتف** بکسر تای فوقانی آواز دهنده و همین سبب بمعنی فرشته که از عالم غیب آواز دهد و این اسم فاعل است از هتف بمعنی آواز دادن
از کشف و منتخب و لطائف **هاشمی** مشتق بضم میم و فتح شین معجمه و تشدید قاف مفتوح کنایه از های دو چشمی **هال** لفظ فارسی است بمعنی الایچی سفید و قرار و آرام و مهلت

که بجهت چوگان بازی بجهد و سر میدان از سنگ و گچ سازند **هاطل** بکسر طای حطی ابر بسیار بارنده از منتخب و لطائف **هابیل** نام فرزند آدم علیه السلام که قابیل
او را کشت **هائل** بکسر همزه که حرف سوم ست هولناک و شدید و ترسانند مشتق از هول **هادم** بکسر دال حطی شکسته کننده عمارت و خراب و ویران کننده بنا **ها**
هائم شیفته و سرگشته شونده در عشق و سرگردان در غیر راه و سخت تشنه شونده از منتخب **هاشم** بکسر شین معجمه نام جد جد رسول الله صلی الله علیه و آله وسلم که بکمال حسن خلق
هارون نام پیغمبر که برادر کلان موسی علیه السلام بودند برفاقت آنحضرت قیام داشتند و نام خلیفه بغداد که او را هارون رشید میگفتند نهایت صاحب مروت و سخی بود و بمعنی صندیک و نقیب و
پاسبان نیز آمده است از کشف و سراج و برهان **هامان** نام کافری که وزیر فرعون لعین بود از کشف و برهان و لطائف **هاون** بفتح واو چیزی که شبدار چوب یا از آهن یا برنج که در ان غله یا نان و دیگر کوبند
از بحر الجواهر و برهان و بهار عجم و در سراج نوشته که هاون بفتح واو معرب هاون است که لفظ رومی باشد جمع آن هواوین مثل قانون و قوانین بس حذف کرد نداز ان یک واو را ثانی که فتح داده اند داو
اول را چرا که در کلام عرب فاعل بضم عین نیامده **هاموں** بواو معروف دشت که زمین او هموار باشد از سروری و لطائف و برهان **هان** بمعنی خبردار باش و این کلمه تنبیه است
از برهان **هامه** کاسه سر و پیشانی و مهتر و بمعنی بوم نیز جانور خزنده از منتخب و کشف **هاله** مولناک و ترساننده **هاله** بالفتح آنرا خرمن ماه گویند و آن دائره باشد که گاه
گاه گرد اگرد ماه و آفتاب پیدا میشود و آن علامت باران باشد و بعضی نوشته که هاله ماه دلیل باران و هاله مهر دلیل مقابله از منتخب و غیره و در فارسی بمعنی لون و رنگ
و بمعنی قرار و آرام از برهان **هاویه** نام دوزخ هفتم و آن آخرین و اسفل طبقه است از هفت طبقات دوزخ از لطائف **هالگاه** میدان چوگان بازی **هارونی** بمعنی
قاصدی و نقیبی و پاسبانی **هاروتی** بمعنی ساحری و ساحر از فرهنگی نوشته شده **هاشمی** منسوب به هاشم که جد عبد الله و پدر عبد المطلب و پسر عبد المناف بود **هادی** راه
فصل ها مع بای موحده **هبا** بالفتح غبار و گرد و هوا که از روزن در آفتاب پیدا آید از منتخب و لطائف و سراج و مجازاً بمعنی حقیر و ذلیل و خوار و ناچیز **هبوب**
بضمتین و در آخر نیز موحده وزیدن باد از منتخب و صراح **هبت** بکسر اول و فتح بای موحده در آخر فوقانی بخشیدن و بخشش **هبوط** بالفتح اول و سکون موحده فرود آمدن
و نقصان کردن از منتخب **هبوط** بالضمتین فرود آمدن از کشف و منتخب و آنکه هبوط کواکب ضد شرف است چون کوکب بمحل هبوط رسد دلیلست بر پستی احوال منسوبات
آن کوکب و هبوط آفتاب میزانست بدرجه نوزدهم و هبوط قمر در عقرب به درجه سوم در منزل زبانا **هبل** بضم اول و فتح موحده نام بتی که در کعبه نهاده بودند و بکسر
اول و فتح موحده و تشدید لام بمعنی کاهل و گران تن از منتخب و صراح و قاموس همه بکسر اول و فتح موحده بخشیدن از منتخب **هب لی** بالفتح ها و کسر لام اشارت
و تلمیحست بدعای سلیمان علیه السلام که گفت رب هب لی ملکا لا ینبغی لاحد من بعدی ای پروردگار ببخش مرا ملکی که سزاوار نیست و نرسد هیچکس را از پس من
فصل ها مع تای فوقانی **هتر** بکسر اول و سکون ثانی سخن بیفائده و سختی زمانه و مجازاً بمعنی غیبت پرده در از منتخب و غیره **هتاک** بالفتح و تشدید فوقانی پرده در
یعنی کسیکه پرده از مردم میدرد از شرح نصاب **هتک** بفتح اول و سکون تای فوقانی پرده دری از صراح و منتخب **هتیه لوپ** و **هتیه لول** هر دو بیت نام جائیکه در عهد شاه جهان
پادشاه و فیل مست را بی سیاست بکی راجه آنجا بسته بودند که گیرا ایکوچه بستند **هتنالچی** کسیکه هتنال را سر دهد و هتنال لفظ هندیست بمعنی توپ کوچک که
بر پشت فیل بر بندند **فصل ها مع جیم** **هجا** بالکسر و جیم هجو کردن و نکوهیدن و باعراب آوردن حروف را از کشف و منتخب و صراح و حروف هجا کنایه از الف با تا ثا **هجرت**
بالکسر گذشتن و جدا شدن از خانمان **هجعت** بالفتح و عین مهمله مفتوح و فوقانی خواب و خفتن از شرح نصاب **هجود** بضمتین بشب بیدار بودن و خفتن و بشب نماز کردن و این از
لغات اضداد است از کشف و صراح **هجر** بالفتح مصدر است بمعنی جدائی کردن و بالکسر اسم مصدر است بمعنی جدائی از کشف و لطائف و صراح **هجیر** بالکسر و تشدید جیم مکسور و تحتانی و در آخر راء مهمله
خوی و عادت و **هجیر** بفتح ها و کسر جیم بروزن فعیل گرمای نیم روز و حوض فراخ از منتخب و شرح نصاب و صراح **هجوع** بضمتین و عین مهمله خواب و آرام از کشف و صراح و مدار و منتخب
هجل بالفتح زمین نشیب میان دو کوه از شرح نصاب و صراح و منتخب **هجو** بضمتین و بفتح اول و سکون جیم مذمت کردن و بعض مردم از نا واقفی بفتح اول و جیم خوانند غلطست
هجمه بالفتح گله شتران که از چهل شتران زیاده باشد از شرح نصاب و صراح **هجری** منسوب به هجرت رسول الله صلی الله علیه و آله وسلم بحذف تا و مصدر صاحب عجائب البلدان
آورده است که سبب وضع تاریخ هجری آنست که ابو موسی اشعری که حاکم یمن بود در زمان خلافت حضرت عمر رضی الله عنه نامه نوشت که از جانب شما مکتوبها که بمن

صدور مینمایند تاریخش معلوم نمیشود که کدام وقت نوشته شده باید که اگر بار دیگر نامه نگارند تعیین تاریخ آن باید پرداخت پس خلیفه دوم با صحاب پیغمبر علیه الصلوة والسلام
بحث در وضع تاریخ مشوره نمود بعضی گفتند که بنای تاریخ بر وفات سرور کائنات باید نهاد که واقعه عظیم بود خلیفه دوم این پسند نکرد که مراد از این امر سبب شوکت
آنحضرت صلی الله علیه وآله وسلم هر لحظه غمی تازه رو خواهد داد و بعضی گفتند که بنای کار بر بعثت آنسرور موجود باید ساخت یعنی باین نیز نپسندید که از این اندوه المزیاده
خواهم کشید زیرا که در آن وقت بعضی ابتلا گرفتار بودم هرگاه که تاریخ کفر خود می یاد خواهم آمد شکنجه هموم کشیده خواهم شد پس این عقدها انحیل مرقوم ساخته بحضرت علی مرتضی
علیه السلام فرستادند آنحضرت اشارت بهجرت فرمودند پس بنا بر اشارت آنحضرت مبدء تاریخ از هجرت نمودند چه هجرت ابتدای ظفر و نصرت و قوت اسلام بود از آن وقت زور
دولت اسلام ترقی پذیرفت و هجرت عبارتست از آمدن خیر البشر از مکه معظمه بسبب ایذای کفار بمدینه منوره تاریخ بیست و هفتم صفر از مکه بر آمده سه روز در غار توقف فرموده
بغره ربیع الاول از غار روانه شد و بتاریخ دوازدهم ربیع الاول بمدینه داخل شدند و این تجویز تاریخ هجری بسال هفدهم بود از هجرت یعنی بوقت معین کردن تاریخ هجری هفده سال
بر هجرت گذشته بود چون آنحضرت اراده هجرت از ابتدای محرم پیش نهاد خاطر داشتند لهذا بوقت تاریخ ابتدای محرم معتبر داشته این تفاوت یکماه و بیست و شش روز از نظر
انداختند یا آنکه محرم از شهور حرام بود از این باعث ابتدا از محرم کردند فصل ها مع دال مهمله هدا بالضم اول ستی و راه راست از منتخب هدا یا بالفتح جمع هدیه بمعنی تحفها از منتخب
هدات بالضم ها و تخفیف دال و تای فوقانی هدایت کنندگان و این جمع هادیست هدر بفتحتین مباح شدن خون و ریختن کسی باطل و ضایع و ناچیز شدن از کشف و صراح لطایف و منتخب
هدیر بانگ کبوتر و بانگ شتر از منتخب و صراح هداع بدال مهمله بدل از کشف و در کتب لغت یافته نشده مگر هذاع بکسر اول و ذال معجمه عربی بمعنی مرد ضعیف و بد دل در قاموس مسطورست
هدم بالفتح ویران کردن و بر افتادگی بناد خرابی و بالکسر جامه کهنه از منتخب و صراح و لطایف هدان بکسر اول و احمق از منتخب و صراح هدن بالضم صلح از منتخب هده بالضم
حق و فایده و بیهوده از نیجاست از رشیدی هدیه بفتح اول و کسر دال و تشدید یای تحتانی بمعنی تحفه و بسکون دال و فتح یای تحتانی نیز بکلام اساتذه مستعمل است و باصطلاح
قیمت قرآن مجید را گویند از منتخب و صراح و بهار عجم و کشف فریل و لطایف هدی بفتح اول و سکون دال شتر و گوسپند که بکعبه برای قربانی فرستند از لطایف و منتخب و بالضم ها و فتح
دال و در آخر الف لصورت یا یعنی راستی و راه راست نمودن از صراح فصل ها مع ذال معجمه + هذیل بالضم اول و فتح ذال معجمه و سکون تحتانی نام قبیله ایست از عرب از لطایف
هذیان بفتحتین و ذال معجمه سخنهای بیهوده گفتن و بیهوشی مریض از منتخب و کشف و صاحب بهار عجم نوشته که این لفظ را فارسیان بسکون ثانی نیز استعمال کنند
فصل ها مع رای مهمله هرا بالفتح و تشدید رای مهمله گلولهای زر و نقره مشابه بهلیله که در ساختن زین اسپ بکار برند مجازا بمعنی مطلق زیور حمایل اسپ و بالضم
و تشدید شور و فریاد و آواز نهیب بمعنی ترس و بیم و درخشیدن و بکسر اول و تخفیف را مخفف هرات از جهانگیری و برهان هراب بفتحتین و بای موحده فرار کردن و گریختن
و شدت حزن از فریل و لطایف و صراح هرات بفتح از مزیل و صاحب بهار عجم نوشته که اگرچه لفظ هرات نام شهری دار الملک خراسانست بکسر شهرت دارد مگر فاضل چلپی
در حواشی مطول هرات را بالفتح اول آورده تم کلامه و در لب اللباب و برهان نیز بفتح است هر هفت کنایه از زینت زنان و آن هفت آرایش است حنا و
و آن وسمه و حنا و گلگونه و سفیداب و زرک و غالیه و سرمه از برهان و بهار عجم ظاهرا این آرایش زنان ولایتیست و در بعضی فرهنگ چنین بنظر آمده و زبانی بعضی نیز
مسموع شده که آرایش هر هفت زنان هندوستان است پوشاک و زیور و حنا و سرمه و پان و مسی و وارستگی موی سر هرج بفتحتین و جیم عربی سرگشتگی شتر از سختی گرما
و بالفتح فتنه و آشوب از منتخب و صراح هر بالکسر و تشدید بعربی گربه را گویند که حیوان معروفست و بالفتح و تخفیف در فارسی کلمه ایست که افاده معنی عموم کند و گاهی
افاده معنی شرط کند چنانکه گویی هر که اینجا آید او را اسلام کنم و آوردن این لفظ بر صیغه جمع در کلام قدما شایع است خصوصا در قصاید خاقانی و هم چنین ببین
عبارت ابو الفضل که بر آمدن بهر وجوه صنا می داند از بهار عجم و لفظ هر بالفتح و تشدید بمعنی ساخت اسپ مثل زین و لگام از سرورهر هر بروزن غفیر بانگ سگ از منتخب و
کنز هرگز بفتح بمعنی هیچ وقت و هیچ زمان و همیشه و لایزال از رشیدی و برهان هرمز بالضم اول و سوم و در آخر زای معجمه نام روز اول از هر ماه شمسی و نام ستاره مشتری و نام
پسر نوشیروان که پدر خسرو پرویز بود از جهانگیری هرماس بالکسر شیر بیشه از منتخب هرمس بکسر اول و سوم و سین مهمله اسم ادریس پیغمبر علیه السلام که هم نبی و هم پادشاه و هم حکیم بودند

ریاضی را که حساب و هندسه و هیات و نجوم باشد پیدا کرده واز برهان و مدار گر صاحب برهان این لفظ را بضم اول و سوم نوشته و گفته که دو حکیم دیگر هرمس نام بوده اند و صاحب
جواهر الحروف نوشته که معرب هرمز ست که مخفف هرمز دست بمعنی مشتری هراول بکسر اول و ضم واو فوجیکه از همه پیش باشد از لغات ترکی هرقل بکسر ها
و کسر قاف لقب بادشاه روم و آنرا عظیم الروم نیز گویند و این لفظ بکسر اول و فتح ثانی و سکون قاف نیز آمده است از منتخب و صراح هرم بفتحتین پیری و بمعنی پیر شدن
بفتح اول و کسر ثانی مرد پیر کهن سال از بحر الجواهر و کشف و منتخب و شرح نصاب و صراح و مدار هروم نام شهر و نام پهلوان از فرهنگی نوشته شد هرزشان هم رزشان
بمعنی بقعه و مکان شان از فرهنگ شعوری هرمان بفتحتین نام بیست در ملک مصر و آن گنبد است سنگین بغایت قدیم که حکما قبل از طوفان تعمیر کرده اند و بعضی گویند که
ادریس علیه السلام ساخته اند و آن از طوفان خراب نشده حضرت علی کرم الله وجهه از صورت طلسمش که کرکسی ست پنجه پاپه در پنجه گرفته تاریخ بنایش معلوم فرموده اند
نبی الهرمان النسر فی السرطان از زین ظاهر میشود که تقریباً پنجهزار سال بیشتر از آدم از جن بنا شده چه حالا نسر و رجدی است چه نسر در دو هزار سال یک برج طی میکند
هر سه رکن کنایه از بیجاپور و حیدرآباد و دولت آباد هرو بالفتح و در آخر واو و زن مهراوه هراوه بکسر اول چوبدستی گنده را گویند از شرح نصاب و صراح هراسه بکسر اول
صورتیکه باغبان در باغ و فالیز برای محفوظ ماندن از طیور میسازند از مصطلحات هرزه بالفتح بیهوده از مدار و بهار عجم هراینه بفتح اول و سکون ثانی و الف ممدوده بمعنی
ناچار و بفتح را چنانکه بعضی گمان برند خطا است از جهانگیری و فرنل برهان هراه بکسر هرات هرسیه بکسر اول و سوم و چهارم که سین مهمله است و تشدید تحتانی منسوب به هرمس
که نام ادریس علیه السلام ست و نام حکیم هره بکسر و تشدید گره باده از شرح نصاب هروله بالفتح اول و سکون ثانی و فتح واو نوعی از رفتار که آنرا پویه نیز گویند هریسه
بسین مهمله نوعی از آش ست که از گندم کوفته و گوشت و روغن و نمک و مصالح راست کنند از آئین اکبری هری بکسر نام شهری است در خراسان مشهور به هرات از برهان و
بعضی نوشته که هری بکسر بمعنی فرو ریختن گنجست چون آن شهر را بسبب فرو ریختن گنج تعمیر کرده اند لهذا باین اسم مسمی شد هرای بفتح و تشدید را ی مهمله و هلیله و گلوله‌های
زره و نقره مشابه هلیله که در ساز زین و یراق بکار برند و بالضم بمعنی ترس و خوف و در خشیدن و آواز مهیب و با بمعنی بفتح اول هم درست و بالکسر بمعنی فرو ریختن از برهان و بعضی شتر را
مجازاً بمعنی زین مرصع نیز نوشته و بمعنی گاوله که در جرس و زنگله میباشد و یکی یا آخر معروف و مبهم در کشتی که بلند است از بالای دوش حریف لنگر رانیده بر پشت کمرش رسانیده
دو دست و هم در میان هر دو رانش در آورده هر دو دست خود را با هم منضم ساخته بزور بر زمین زدن ست از مصطلحات و شرح گل کشتی هرزه درای بکسر و فتح دال مهمله بیهوده گو
چه رائیدن بمعنی آواز کردن ست و جرس را بهمین جهت درا گویند از خیابان هرزه لای بیهوده گو چرا که لائیدن بمعنی گفتن است هروی بفتحتین منسوب به هرات که
شهریست بخراسان و هروی بفتحتین نام قسمی از هفت اقسام فارسی و ظاهر این نیز منسوب به است تا لفظ خراسان از لب اللباب و باقی از جای دیگر

فصل ها مع زای معجمه هزار آواز کنایه از بلبل هزار جریب نام مقامی که مسکن شیعیان است در ایران از مصطلحات هزت بالفتح و تشدید زای معجمه
مفتوحه عیش و طرب هزیمت بالفتح شکست از منتخب هزج بفتحتین و جیم در لغت آواز با ترنم خوش آینده است و نام بحری از بحور شعر چون سرودهای عرب
اکثر باین وزن است لهذا این بحر باین اسم مسمی گردید و در اصل هشت بار مفاعیلن ست بلحاظ زحافات اصناف این بسیار است هزار میخ نوعی از لباس فقرا که بر شبهای
گنده جا بجا دوزند هزد بفتحتین جانور آبی که آنرا بهندی اود گویند او مجهول و بترکی قندز از جهانگیری هزار بلبل و نام باز و چهارم نرد از برهان و کشف و بهار عجم و در رشیدی
نوشته که هزار نوعی از بلبل است هزبر بکسر اول و فتح ثانی که زا ء عربیست شیر درنده از کشف و منتخب و مدار و صراح و بضم اول و زای فارسی چنانکه بعض مردم گویند خطا است
هزاهز بالفتح هر دو با جنبش و گریختگی که از ترس خصم در لشکر افتد هزالع بکسر اول و عین مهمله مرد ضعیف دل از قاموس و صراح هزال بضم اول لاغری از کشف و منتخب و
صراح هزل بفتح اول و سکون ثانی سخن بیهوده و مسخرگی و لاغر کردن از منتخب و صراح هزده هزار عالم صاحب لطائف آورده است که در هر ربعی از عالم از شرقی
و غربی و جنوبی و شمالی چهار هزار و پانصد عالم است که مجموع هزده هزار باشد و در خلاصة المناقب از سید علی همدانی مذکور است که عالم سه صد و شصت هزار
باشد و بعضی گویند هفتاد هزار و بعضی هزده عالم گویند چنانچه عقلیه و نوریه و روحیه و نفسیه و طبعیه و جسمیه و عنصریه و مثالیه و خیالیه و برزخیه و حشریه و خیالیه

وجیمیه و اغراقیه و رونیه و صوریه و جمالیه و کمالیه مجموع این علوم و دو عالم ظاهر و باطن که غیب و شهادت است مندرج است از لطائف و بعضی چنین نوشته که عالم عقول و عالم ارواح و عالم افلاک که نه است و عالم عناصر که چهار است و عالم موالید که سه است مجموع هژده شد **هژده هزار داستان** بلبل زبان **هزار ان** بالفتح مخفف هزار ان زمان از جنگ یعنی **هزه** بالفتح و تخفیف و تشدید جنبانیدن و بالکسر جنبش سواران و غوغای نشاط از لطائف **هزار پایه** کرمی ست معروف که به هندی کنسلائی گویند **هزینه** بروزن خزینه و بمعنی خزینه و بمعنی خرج و نفقه عیال و بمعنی همیشه از برهان و رشیدی **هزار خانه** شکنبه گوسپندان که آنرا چار خانه نیز گویند **هزاری** در کشتی گیران کسیکه هر روز هزار تخته شلنگ نماید **فصل ها مع شین معجمه** **هشت بهشت** یکی خلد دوم دار السلام سوم دار القرار چهارم جنت عدن پنجم جنت المأوی ششم جنت النعیم هفتم علیین هشتم فردوس **هشت** بالکسر صیغه ماضی است از هشتن بمعنی گذاشتن **هشت صفات** معرفت الله و علم و شکر و حال و رضا بقسمت ازلی و صبر بر بلا و قلت رزق و التعظیم لامر الله و الشفقة علی خلق الله و عفت **هش** بالفتح و تشدید شین دان گشاده و از منتخب و غیره و بالضم فارسی مخفف هوش **هشاش** بالفتح و تشدید ها و شین معجمه خندان رو از صراح **هشت و چهار شش پنج** فلک که دوازده برج فلک **هشتن** بالکسر گذاشتن رها کردن از برهان **فصل ها مع ضاد معجمه** **هضم** بالفتح و ضاد معجمه شکستن و بمعنی شکستن طعام در معده از لطائف و صراح **هضبه** بالفتح و بای موحده زمین بلند و پشته از صراح و نصاب **فصل ها مع طاء مهمله** **هطلان** بالفتح باران ضعیف که چند روز متواتر بارد از صراح و منتخب و غیره **فصل ها مع فاء** **هفت دریا** اول دریای خضر که عرض آن پانصد فرسنگ باشد و جزائر آباد بسیار دارد و یکی از جزائر آن سراندیپ است بر جانب شرقی آن چین و بغربی آن یمن و شمالی هند و جنوبی دریای محیط و طول این بحر هزار فرسنگ دوم دریای عمان بجانب شرقی آن فارس و غربی آن قصبه عمان و بهمین سبب آنرا بحر عمان گویند و بر شمال آن عراق عرب و خوزستان و جنوبی بحر هند و طول این دریا یکصد و هفتاد فرسنگ سوم دریای قلزم و قلزم شهریست کوچک کناره دریا که دریای آبان نام خوانند و آنرا بحر احمر نیز گویند طولش برابر طول ربع مسکون و عرضش چهارصد و شصت فرسنگ چهارم دریای بربر آن بحریست از بحر هند جزیره قنبلو از بلاد فرنگ در این بحر است که در عهد خلفای عباسیه مسلمانان فتح کردند و طول این بحر یکهزار و سه فرسنگ و عرضش متفاوت در بعضی محل دو صد و سه فرسنگ نهایت پهنایش دو صد و شصت فرسنگ پنجم دریای اوقیانوس که بلاد و قصبات ملک مغرب سواحل این بحر منتهی میشود و جزائر خالدات درین بحر است و ابتدای این بحر از خط استوا بجانب مغرب چون این بحر بسمت شمال و غرب رومیه و فرنگ است بحر ظلمات نیز خوانند در آنجا نور آفتاب کمتر رسد و بعد وقت نصف النهار مثل صبح صادق روشنی بود و باقی همه وقت شب طول این بحر یکهزار و سه صد و سی و شش فرسنگ ششم دریای قسطنطنیه که آنرا بحر الروم نیز گویند طولش از بحر رقان که شعبه بحر محیط است تا بقلیچه سکندریه یکهزار و سه صد فرسنگ و عرضش از سکندریه تا دیار فرنگ سه صد و شش فرسنگ هفتم دریای اسود که آنرا بحر ازاق نیز گویند و ازاق شهریست و ساحل بر جانب شرقی آن طاهان و آن حد ملک چنگیزخان که بدشت قبچاق مشهور است و طول این دریا یکهزار و سه صد میل و از کعب الاحبار رضی الله عنه روایت است که حق تعالی هفت بحر بتفصیل آفریده بحر محیط که آنرا نیطش نام شد دوم بحر قیس سوم بحر اصم چهارم بحر مظلم پنجم بحر مرماش ششم بحر ساکن هفتم بحر باکی از این بحرها هر یکی بر دیگری محیط است کما قال الله تعالی والبحر یمده من بعده سبعة ابحر از تذکره مرآة الخیال مرقوم شد و در برهان نوشته که هفت دریا نیست اول دریای چین دوم دریای مغرب سوم دریای روم چهارم بحر بنطش پنجم بحر طبریه ششم بحر جرجان هفتم بحر خوارزم **هفت قرا** بضم قاف و تشدید را اول نافع دوم ابو عمرو سوم ابن عامر چهارم عاصم پنجم حمزه ششم کسائی هفتم عبدالله ابن کثیر **هفت** بالضم دمی از شراب و آب که بیکی قرت فرو برد جرعه نامند از برهان **هفت جبهت** کنایه از گفتار خصومت انگیز از مصطلحات **هفوت** بالفتح لغزش و خطا کردن و مجازا بمعنی بیهوده گوئی از منتخب و صراح **هفت قراءت** قرات اول از نافع مدنی است قرات دوم از عبدالله ابن کثیر مکی قرات سوم از ابو عمرو بصری قرات چهارم از ابن عامر شامی قرات پنجم از عاصم کوفی قرات ششم از حمزه کوفی قرات هفتم از علی کوفی ملقب بکسائی **هفتاد و دو ملت** باید دانست که همگی ملتها هفتاد و سه ملت اند یکی از ان سنت و جماعت و هفتاد و دو سوای آن بدانکه در اصل شش گروه اند رافضیه خارجیه جبریه قدریه جهمیه مرجئیه و هر گروهی از ینها دوازده فرقه دارد **بیان فرقه های رافضیه** علویه که حضرت علی کرم الله وجهه را نبی گویند ابدیه علی را شریک نبوت دانند شیعیه گویند هر که حضرت علی را از جمیع صحابه دوست تر ندارد کافر است اسحاقیه گویند که نبوت ختم نشده است زیدیه گویند

دراماست نماز بجز اولاد علی دیگر را نشاید عباسیه بجز عباس بن عبد المطلب کسے را امام ندانند امامیه بعد از امام غایب خالی ندانند و نماز نگذارند بگر بسی بے . ہاشمیه ناریه
گویند هر که خود را بر دیگری فاضل داند کافر است تناسخیه گویند چون جان از قالب برآید روا است که در کالبد دیگری در آید لاعنیه طلحه و زبیر و عایشه را لعنت کنند
راجعیه گویند که علی بار دیگر به دنیا خواهد آمد و حالا در ابر میاند مرتضیه گویند که جنگ پیش آمدن با پادشاه مسلمان روا است بیان فرقه های خارجیه ازرقیه گویند
کسی خواب نکو نبیند زیرا که وحی منقطع شده است ریاضیه گویند که ایمان قول صالح و عمل صالح و نیت و سنت است ثعلبیه گویند که کار های حاصل شده اند
بخواست حق تعالی نه بقدرت و خواهش او خازمیه گویند که فرضیه ایمان شناخته نشده است خلفیه گویند که گریختن از مقابله کفار که دو چند باشند کفر است کوزیه گویند که بدن
بدون بسیار مالش پاک نمیشود کنزیه گویند که دادن زکوة فرض نیست معتزلیه گویند که شر بتقدیر الهی نیست و نماز با امامت فاسق روا است و ایمان از کسب بنده است و
قرآن مخلوق است مردگان را از دعا و صدقه نفع نمیرسد و معراج بیش از بیت المقدس نیست و کتابت حسنات و میزان هیچ نیست و فرشتگان از مومنین فضل اند
و رویت حق در قیامت نخواهد شد و کرامت اولیا هیچ نیست و اهل جنت را خفتن و مردن است و مقتول بموت خود نمی میرد و علامات قیامت مثل دجال و غیره هیچ نیست میمونیه گویند
ایمان بالغیب باطل است محکمیه گویند حقتعالی را بر خلق حکم نیست سراجیه گویند که احوال پیشینیان نه حجت است و انکار کردن بر آن واجب است اخنسیه گویند نمیرسد جزای
عمل و اجر آن به بنده بیان فرقه های جبریه مضطریه گویند که خیر و شر همه از خداست و نیست بنده را در آن مهر و اختیار افعالیه گویند برای بنده فعل است
ولیکن بدون قدرت و اختیار معیه گویند بر آنے بنده فعل و قدرت است لیکن بغیر طاقت و اذن حقتعالی تارکیه گویند که بعد از ایمان چیز دیگر فرض نیست بخشیه
گویند هر که هست نصیب خود میخورد پس چیز دادن کسی را ضرور نیست متمنیه گویند که خیر آن خیر است که نفس بدان تسلی یابد کسلانیه گویند ثواب و عذاب زیاده
میشود به عمل حبیبیه گویند که دوست هرگز عذاب نکند دوست خود را خوفیه گویند که دوست هرگز نترساند دوست را فکریه گویند که فکر در معرفت حق از عبادت بهتر است
حسبیه گویند که در عالم قسمت نیست حجتیه گویند که چون کار ها بتقدیر خداست بر بنده هیچ حجت نیست که بد اگر کند بیان فرقه های قدریه که میگویند
بنده مختار فعل خود است و انجام امور بد و حقتعالی محتاج نیست احدیه گویند که ما را بفرض اقرار است و بسنت انکار ثنویه گویند که نیکی از یزدان است و بدی از اهرمن
کیسانیه گویند که افعال ما مخلوق است یا نه شیطانیه گویند که شیطان را وجود نیست شرکیه گویند که ایمان غیر مخلوق است گاه باشد و گاه نباشد وهمیه گویند
که فعلها را مکافات نیست ربیه گویند که دنیا فانی نیست ناکثیه گویند که خروج بر امام جایز است متبریه گویند که توبه گنهگار قبول نیست قاسطیه گویند
که کسب علم و مال و حکمت و ریاضت فرض است نظامیه گویند که حقتعالی را شی گفتن روا است متولیه گویند ما نمیدانیم که شر مقدر است یا نه بیان فرقه های
جهمیه که متفق اند بر اینکه ایمان بالقلب است نه بزبان و منکر عذاب قبر و سوال منکر و نکیر و حوض کوثر و ملک الموت و کلام حق بموسی علیه السلام اند
و اختلاف دارند در میان خود ها معطلیه گویند که اسمای حقتعالی و صفات او مخلوق اند مترابصیه گویند علم و قدرت و مشیت مخلوق اند و خلق غیر مخلوق است
مترقبیه گویند که حقتعالی در مکان است واردیه گویند هر که در دوزخ رود باز بیرون نخواهد آمد و مومن در دوزخ نخواهد رفت حرقیه گویند که اهل دوزخ چنان بسوزند که از ایشان
یک اثر در دوزخ نماند مخلوقیه گویند که قرآن و توریت و انجیل و زبور مخلوق اند غبریه گویند که محمد رسول الله صلی الله علیه و آله و سلم مرد بود عاقل و حکیم نه رسول فانیه گویند که جنت و دوزخ
هر دو فنا خواهند شد زنادقیه گویند که بمعراج بر روح نه بر تن حقتعالی مرئی نیست و دنیا عالم قدیم و قیامت را منکر اند لفظیه گویند قرآن کلام قاری است کلام الهی مگر معنی
کلام الهی است قبریه منکر عذاب قبر اند واقفیه گویند که در مخلوقیت قرآن را توقف است بیان فرقه های مشبهیه که متفق اند که پیغمبران برای انتظام کار عالم خوشتر
در جا نمانند و گرنه حقتعالی بی نیاز است از عذاب کردن بندگان تارکیه گویند که هیچ چیز دیگر بعد ایمان فرض نیست شائیه گویند هر که گفت لا اله الا الله بکند هر چه خواهد
هیچ عذاب نیست راجیه گویند بنده را طاعت مقبول و معصیت عاصی نمیگیرد و شاکیه شک دارند در ایمان خود گویند که روح ایمان هست بهنسیه گویند ایمان علم است هر که نداند
حمیم امور ثواب آن کافر است عملیه گویند که ایمان عمل است منقوصیه گویند ایمان گاهی زیاده و گاهی کم میشود مستثنیه گویند ما مومنان هستیم ان شاء الله تعالی اشتریه گویند قیاس باطل است

صلاحیت دلیل ندارد و برعیہ گویند اطاعت امیر واجب ست اگرچہ امر کند بمعصیت مشبهه گویند حق تعالی آدم را بر صورت خود آفریده ست حشویه گویند واجب
وسنت مستحب ہمه احد اند وابوالقاسم رازی ہفت فرقه دیگر ہم از ایشان برآورده کرامیه و ہریه عالیه باطنیه اباحیه تراهمیه شمریه اسمار معقولی از زبان
سوفسطائیه و فلاسفه یمنیه مجوسیه ہم یافته شده ہفت دوزخ گویند که دوزخ یکی ست مگر طبقات ہفت دارد و اسامی ہفت طبقات که ہر یکی دوزخ مشہور ست این ست
بلا قید ترتیب یکی سقر دوم سعیر سوم لظی چہارم حطمه پنجم جحیم ششم جہنم ہفتم ہاویه صاحب لطائف معنوی نوشته که ہاویه از ہمه اسفل ست ہفتاد و دو شاخ
عبارت از ہفتاد و دو ملت یا ہفتاد و دو وجه که در وجود آدمی باشند از کتاب نوشته شد ہفت اختر عبارت از ہفت ستاره سیاره اول قمر که بفارسی ماه گویند
و بہندی سوم نامند و جایش بفلک اول دوم عطارد که بفارسی تیر گویند و بہندی بده نامند و جایش بفلک دوم سوم زہره که بفارسی ناہید و بہندی سکر
نامند و جای آن بفلک سوم چہارم شمس که بفارسی خورشید و بہندی آیت نامند و جای او بفلک چہارم پنجم مریخ که بفارسی بہرام گویند و بہندی منگل نامند و جای
بفلک پنجم ششم مشتری که بفارسی برجیس گویند و بہندی برسپت نامند جای او بفلک ششم ہفتم زحل که بفارسی کیوان گویند و بہندی سنیچر نامند جای او بفلک ہفتم
ہفت کشور عبارت از ہفت ملک که محل سلطنت کلان ہستند ظاہر آن چین و ترکستان و ہند و توران و ایران و روم و شام و بعضی بجای ترکستان فرنگ را شمار کنند
و بہتر آنست که ہفت کشور مراد از ہفت اقلیم باشد که حکما ہفت حصه ربع مسکون را قرار داده اند ہفت پیر مراد از ہفت قاری که اسمای شان این ست اول نافع مدنی
دوم عبد الله ابن کثیر مکی سوم ابو عمرو بصری چہارم ابن عامر شامی پنجم عاصم کوفی ششم حمزه کوفی ہفتم علی کوفی ملقب به کسائی ہفت گیسو دار از جمله چہل و ہشت صور فلکی ہفت
صورت را گیسو دار گویند و آن عوافردات الکرسی حامل راس الغول و ممسک الاعنه و صورت مسلسله و جبار که آنرا جوزا نیز گویند و سنبله باشند مقتنبان ہفت پار رسیاس بعد تحریر آن ششم
ندکور خواہد شد ہفت جوش ہفت فلزات بہم آمیخته که آنرا از دہات گویند و آن بغایت محکم باشد و آن ہفت فلز این ست یکی زر دوم نقره سوم مس چہارم جست پنجم آہن ششم اسرب
ہفتم ارزیر پوشیده نماند که فلزات ہمه ہفت مذکور شده ہشتم روہ نہم سیماب و رو که از کان ہمی آید بغایت کمیاب ست و آنچه درین دیار متعارف است جعلی ست که از مس و از زرد برنج
که بہندی پیتل نامند نیز مرکب ست از مس و جست و سیماب لیاقتی ندارد که یکی از فلزات آمیخته شود ظرفی یا مثل آن ساخته شود تا لفظ بہم آمیخته از بہار عجم و با از برہان و جای دیگر ہفت خط
خطوط سبعه که بر جام جمشید بود بدین ترتیب اول خط جور که بفتح جیم و رای مہمله است این خط بر کناره جام بود و بالای ہمه خطوط دوم خط بغداد که زیر خط جور ست سوم خط بصره چہارم ازرق
و این خط را خط سبز و خط سیاه و خط شب نیز گویند پنجم خط اشک و این را خط اشک و خط خطر نیز گویند ششم خط کاسه گر ہفتم خط فرودینه این خط زیر خط مزور ہم خواند از بہار عجم و برہان رشیدی
ہفت سبع مسبع بروزن لب مراد از ہفت حصه قرآن مجید که آنرا ہفت منزل گویند بجہت آنکه قاریان سلف در یکہفته ختم قرآن مجید مقرر نموده اند چنانکه بتعیین سورتها بحر دو فی بشوق کرده
و ترتیبش این ست اول روز از سوره فاتحه شروع کنند دوم روز از سوره مائده سوم روز از سوره یونس چہارم روز از سوره بنی اسرائیل پنجم روز از سوره شعرا ششم روز از سوره الصافات
ہفتم روز از سوره قاف نز بعضی بلحاظ ہمین کلام الله ہفت قسم ست اول وعده دوم وعید سوم محکم چہارم قصص پنجم امر ششم نہی ہفتم ادعیه از شرح نقا ہفت اورنگ
ہفت ستاره بنات النعش ہفت رنگ سیاه و سفید و سرخ و سبز و زرد و کبود و عنابی که آنرا گل گز و قرمزی گویند ہفت ہیکل ہفت دعاست که در ہر روز ہفته یکی را خوانند که موجب امن
و سلامت باشد ہفت امام امام اعظم ابو حنیفه امام شافعی امام مالک امام احمد ابن حنبل امام ابو یوسف امام محمد امام زفر ہفت لاجستم ہفت پرده چشم که بلفظ لا الفاظ معنی آن ہفت پرده چشم
یعنی ہفت طبقه چشم و آن ہفت طبقه این ست اول طبقه ملتحمه که از ہمه بیرونست و مماس ہوا دوم طبقه قرنیه سوم عنبیه و لون آن مختلف باشد چہارم عنکبوتیه پنجم شبکیه ششم
مشیمیه ہفتم صلبیه و مابین عنبیه و عنکبوتیه رطوبتی ست که بیضی نام دارد و مابین عنکبوتیه و شبکیه دو رطوبت اند یکی جلیدی و دیگر زجاجی از کتب طبیه
مرقوم شد و از بہار عجم نیز ہفت قلم کنایه از ہفت خط معروف و آن ہفت این ست اول ثلث دوم محقق سوم توقیع چہارم ریحان پنجم رقاع ششم نسخ ہفتم
تعلیق از بہار عجم و برہان ہفت اندام بحسب ظاہر اول سر دوم سینه سوم پشت چہارم و پنجم ہر دو دست ششم و ہفتم ہر دو پا و بحسب باطن دماغ و دل و جگر و سپرز
و شش و زہره و معده و بعضی بجای معده گرده نوشته اند از لطائف و حافظ تفسیر حسینی چشم و گوش و زبان و بطن و فرج و دست و پا و تمام رگیست که آنرا ہم کین سبب

هفت اندام گویند که بقصد آن چون سر و سینه و پشت و دو دست و دو پا خارج میشود هفت اقلیم انچه از مفرح القلوب و شرح چغمینی و شرح تذکرهٔ محقق طوسی و مرآة الخیال و تقویم البلدان و دیگر کتب بثبوت پیوسته اینست که زمین کروی شکل ست بصورت گوے و دو ربع جنوبی و یک ربع شمالی آن در آب غرق ست و یک ربع شمالی مکشوف این ربع را ربع مسکون گویند و هفت اقلیم جز آن خرابها و جبال در همین محصور ست حکما عرض ربع مسکون را از خط استوا نود درجه تخمینه کرده اند و از انجمله شصت درجه از سمت قطب شمالی خارج نموده عرض اقالیم سبعه باز در شصت درجه یافته اند و عدم قابلیت آبادی سی درجه مذکوره بنابر غلبهٔ برودت ست که بسبب بعد آفتاب درینجا ست هفت اقلیم مانند هفت بساط مطوله از مشرق تا بمغرب در ربع مسکون واقع ست برابر یکدیگر و خط استوا از جنوب بعرض چین شروع شده بر لنکه که از زمین چین ست و مستقر شیاطین مشهور بر آمده بر جزیرهٔ جمکوت گذشته بعد ازان بجزایر ارض مغرب و بر جنوب سراندیب و جزایر زنگ میرسد و بر شمال جبال قمر گذشته و بر جنوب بیابان مغرب در آمده بجزایر قیانوس منتهی میشود اقلیم اول اماکنی که درو ست اینست جزیره و قواق که آن در سرحد مشرق و بعضی بلاد چین مثل یقون و خانقو و خانجو و خنسا و سیلی و جزیره سراندیب و دیگر جزایر هندیین مثل عمان و بندر و ... و سبار و حضرموت و عدن و مرساط و شجر و ظفار و قلهات و زبید و شرجه و حلی و جبله و صعده و مارب و دنار و جرش و نجران از مشهورات از زمین ست و ام اکثر بلاد حبشه و بلاد زنگبار و معدن الذهب بلاد النوبه و قصبهٔ عمان حبشه و بربره و مکر و دنقله و بلد سنوابل و بلد شیلاه و سفاله و سلجماسه و جابلسا و خانه و بریسا و غانه این بر سه هزار سودان رسیده ست و جزیره کرک نیز و بعضی بلاد حجاز طول این اقلیم سه هزار و بست و دو فرسنگ ست و عرض یکصد و چهل و هفت فرسنگ و درین اقلیم بست کوه و سی و نه نهر و مردم این اقلیم سیاه رنگ باشند طول نهار درین اقلیم دوازده ساعت و ربع و میانه آن سیزده ساعت و نصف اقلیم دوم اماکنی که درین اقلیم ست اینست توابع عمان و توابع یمن و یمامه و توابع حجاز ست تهامه و مکه مبارکه در ابتدای اقلیم دوم ست و مدینهٔ منوره قریب وسط دوم و طائف و هجر و فید و قطیف و خیبر و توابع حبشه و قیروان و بعضی بلاد افریقیه و بلاد صعید مصر مثل قفط و قوص و اخمیم و غیاب و اسیوط و سنجا و حلوان و اقصر و ارمنه و بعضی بلاد ملک مغرب مثل ذرعه و سوس و رودنت و سیلا و ولایت بحرین و جده و سقوطره و اکثر بلاد هند مثل منصوره و دولت آباد که سابق دیوگیر نام داشت و احمدنگر و پتن و جلپور و بیدر و ولایت تلنگانه و گلکنده یعنی حیدرآباد که تختگاه تلنگانه ست و بیدر و محمدآباد و گجرات و برهانپور که سرحد خاندیس ست و کهنبایت و سورت و سومنات و ناگور و صوبه برار و اجمیر شریف و بنارس شریف آباد و سالگام و سیلهم آباد و کور دستاره گانو سری تهت و جفت آباد و کورکات و باریک آباد و جهانگیر آباد و اکبرنگر مسمی براج محل و اودیسه ولایتی ست میان حیدرآباد و بنگاله و بهار و کوچ از توابع بنگاله و گورکان صاحب شرح چغمینی فارسی و مرآة الخیال دهلی را ازین اقلیم شمرده اند و صاحب مفرح القلوب که از متاخرین و باشندهٔ دهلی ست دهلی را از اقلیم سوم نوشته طول این اقلیم دو هزار و هشتصد و سی و دو فرسنگ و عرض یکصد و سی و دو فرسنگ و درین اقلیم بست و هفت کوه و بست و هفت انهار و رنگ مردم میان سواد و سمرت یعنی گندم گون مائل بسیاهی و درین اقلیم طول نهار سیزده ساعت و نصف و ربع باشد اقلیم سوم اماکنی که درین اقلیم باشند اینست بیت المقدس و شام و فلسطین ولایتی ست و سوس و بعضی بلاد افریقیه و توابع قیروان و طرابلس مغرب و بعضی بلاد ملک مغرب مثل آسفی که در منتهای ملک مغرب ست و لمطه و فاس قسطنطنیه و سطیف و افریقیه که شهریست از ملک مغرب بجانب مشرق بیطله داخل افریقیه در ابتدای ملک مغرب و سوسه از افریقیه و طرابلس از افریقیه و شرقی قیروان و دمشق شهریست در شام و بعلبک قریب دمشق عسقلان و یافا و رمله و قیساریه و شوبک و کرک این هشت شهر نیز از شام ست و از بلاد عراق عرب مثل حله و نهروان و از بلاد کرمان هرموز و بردسیر و زرند و سیرجان و مدین و دمیاط و طبریه و مدائن و حلوان و نهروان و نسلیجه و فسطاط و قاهره و اسکندریه و مصر و هرمان و عین الشمس و فراه و فیوم و بلبیس و النصفا و اشمونین و منیه ابن خصیب و بلینه و قلزم شهریست بر کنارهٔ بحر یمن و نسبت بدو داده میشود بدان دریا و تنیس و این دوازده از نواحی مصر ست و از جا از بلاد فارس شیراز و بغداد و کوفه و نجف شهریست دو فرسنگ از کوفه و تستر و اهواز و بصره و واسط و یزد و ابرقوه و اصطخر و بیضا و کازرون و عسکره و قادسیه و رومیه و عراق عرب و بابل و اصفهان و فیروزآباد و شهر و کرمان و سجستان و کیچ و بست و رخج و خواش و خورستان و ورق و بهق و غزنین و کابل و میمند و قندهار و سند و دیالپور و ملتان و کچه و مکران و ولایت افغانان و زابلستان و سیستان و پیشاور و لاهور و نگرکوت و سرهند و هانسی و حصار

وتهامیسر ویانی پت ودهلی وشاهجهان آباد ورام پور ومسیم مصطفی آباد واگره معروف به اکبرآباد ولکهنو واوده وبلگرام وکالپی ومتهرا وکشمیر وشمال ترکستان معظم
بلاد چین وطول این اقلیم دو هزار و دو صد و چهل و چهار فرسنگ وعرض یکصد وشانزده فرسنگ ودرین اقلیم سی وسه کوه و بیست و دو نهر ورنگ مردم این اقلیم اسمر ست یعنی گندم گون غایت طول نهار درین اقلیم
چهارده ساعت ونصف اقلیم چهارم اماکن که دروباشند این ست کنجه در منتهای مغرب با فرنجه وجزیره ماروده وس تبره غرناطه ومالقه در جنوب اندلس انطاکیه و
طرسوس وطرابلس شام وحلب وحمص وحماه ودمشق وتلمسان وآمد ونصیبین وتدمر وموصل وارمیه وسرمن رای ودیلم والموت ونفرش وقم وقومس وکاشان
وسمنان واستراباد وجرفاقان وقرمخان واسفراین وجرجان وطوس ونیشاپور وجرین وجنوشان وترشیز دخبا باد وقهستان و لاتیبت وطبس
وجرجند: مضافات اوست وتوران وفرزن وسرخس وفاریاب وبسطام وناطل وقصر شیرین ودینور وطالقان ونساد لوقان وقاین وختلان ووخش وشومان
از بلاد ترک وخراسان ولاتیبت وسیح و هرو شاهجان ومرورود ومهنه ودشت خاوران وغور وبلخ ومیمنه واندخو وترمذ وبدخشان وغرجستان وگردستان و
بادغیش وتوابع فارس واهغان وشیراز وقومسیح واصفهان وعراق ومشهد وطهران ودماوند وطبرستان واهل واسمار وساده وگیلان وقزوین وآبر وزنجان وسهر
وطارم واندستان ولاتیبت متضمن پنجاه ده وخواف وجام وتربت وسبزوار وتوابع هرات وسلطان وزواره وسلطانیه زیر وهمدان ونهاوند وادربیجان وتبریز
وازبعضی دیار بکر وروم واردبیل ومراغه واردباد وخلخال وتبت وبعضی بلاد خطا وختن وبلاد شمال چین طول این اقلیم دو هزار و دو صد وشصت وشش فرسنگ
عرض نود ونه فرسنگ ودرین اقلیم بست وپنج کوه وبست و دو نهر ورنگ مردم درمیان گندم گونی وسفیدی غایت طول نهار درین اقلیم چهارده ساعت باشد
ونصف وربع اقلیم پنجم اماکن که درو باشند این ست هیکل الزهره واندلس وبعضی بلاد روم مثل عموریه وقونیه واقسرائی وقیصریه وسواس وملیطه وتوقات وارزن
وشروان وسریر وبردع وجرجانیه وزمخشر وبخارا ونزد بعضی از پنجم ونزد بعضی از چهارم وایلاق وقسطنطنیه یعنی استنبول که تختگاه روم ست ویونان وعلیان و
ارس وبعضی بلاد واندلس مثل اشبونه که در غرب اندلس ست مدینه ولید وطلیطله ومرسیه وشاطبه وطرطوسه ولارده وطرکونه واین هشت شهر از اندلس ست وشلونه
در آخر اقلیم پنجم خارج اند از اندلس ست وداخل فرنگ وشماخی وقیاو وشاش وطنطله وقلیح واران ونخجوان وارمیه وگرجستان وبیلقان وگنجه وخوارزم وشمالی
بلاد خراسان وماوراء النهر ولایتی ست مشتمل بر خانه غربش خوارزم وشمالش تاشکند وجنوبش بلخ وسمرقند از معظم بلاد توران وکش ونسف یعنی نخشب واوش
وتفلیس وغشیان واندجان واسفره وخجند وحدود وطراز وکاشغر ووسط بلاد ترکستان طول این اقلیم یکهزار ونهصد وهشتاد وهفت فرسنگ وعرضش هشتاد وچهار فرسنگ
ودرین اقلیم سی کوه وپانزده نهر ولون مردم سفید وغایت طول نهار درین اقلیم پانزده ونصف ساعت اقلیم ششم اماکن که درو باشند این ست صقالبه وجیلونه در اوائل ششم
در شرق اندلس واربونه در شرق اندلس متصل ببلاد فرنگ وبردال وبعضی بلاد ترکستان مثل جند وفاراب وتوابع بلاد روم ورومیه وافرنجه وسقسین وباب الابواب
وختلان وبیلیبوین و بلاد روس مثل آس والان ومرقان وبرطاس وحزر وبلاد فرنگ واسپیجاب وفرخار وجرکس ومعظم بلاد ترکستان مثل الماغ وبتنه وتانع وقراقرم و
اکثر مردمان ایشان صحرائی اند وفاراب وطراز وختن وچگل وتاتار وخوزکیماک طول این اقلیم یکهزار وپانصد ویازده فرسنگ وعرض هفتاد ویک فرسنگ ودرین اقلیم ده کوه و
چهل نهر ومردم این اقلیم سرخ رنگ وطول نهار پانزده ساعت ونیم ربع اقلیم هفتم اماکن که درین اقلیم اند این ست جابلقا وبلاد صقالیه وصقلاب وتوابع روس وتوابع
فرنگ وهرقله وبلغار ودر جنوب این اقلیم بلاد ترکستان مثل خلخ وترخان وکنمال ودیگر ترکان صحرانشین ودر مابین شمال وشرق این اقلیم دیار یاجوج وماجوج آنطرف
سکندر رود درین اقلیم عمارت کمتر وبلغار شهری ست درین اقلیم که در اوائل فصل گرما شفق در آنجا غائب نمیشود که سفیده صبح ظاهر میگردد وکوتاهی روز در بلغار بجهایی
ساعت وشب برست ساعت وباز برعکس میشود وطول این اقلیم یکهزار ویکصد وسه فرسنگ وعرضش شصت ویک فرسنگ ودرین اقلیم ده کوه وچهل نهر ولون مردم این اقلیم سرخ ست مگرمائل
بسفیدی وباید دانست که طول معموره ربع مسکون از ساحل غربی بحر محیط تا ساحل شرقی آن نزد بطلیموس یکصد وهفتاد درجه ست وعرض هفتاد ونه ونزد اکثر از جزایر خالدات که منتهای جانب غربی
آبادی ربع مسکون ست تا گنگ دژ که در منتهای شرقی ست طول آبادی یکصد وهشتاد درجه ست وعرض از خط استوا که در منتهای جنوبی ست تا منتهای آبادی جانب شمال

شصت وشش درجه بدانکه مقدار مسافت هر درجه ارضی شصت وشش وسوم میل باشد وششصد وشصت وشش گز و دو ثلث گز یک میل و چهارصد وچهل وچهار گز و میل گروه گویند و کروه چهار هزار گز باشد

اٹک	طول یکصد وشش درجه وپنج دقیقه	عرض سی وسه درجه وبست وچهار دقیقه	اقلیم سوم	ملک هند
اجمیر	طول یکصد ویازده درجه وپنج دقیقه	عرض بست وپنج درجه وپنجاه دقیقه	اقلیم دوم	ملک هند
اجین	طول یکصد ودوازده درجه وسی دقیقه	عرض بست ودو درجه وپنجاه وپنج دقیقه	اقلیم دوم	مالوه ملک هند
احمد آباد	طول یکصد وهشت درجه	عرض بست وسه درجه	اقلیم دوم	ملک هند
اسکندریه	طول شصت ویک درجه	عرض سی درجه	اقلیم سوم	ملک مصر
اصطخر	طول هشتاد وهشت درجه	عرض سی ودو درجه	اقلیم سوم	ملک فارس
اصفهان	طول هشتاد ودو درجه وچهل دقیقه	عرض سی وسه درجه وپنجاه دقیقه	اقلیم چهارم	ملک ایران
آگره یعنی اکبرآباد	طول یکصد ودوازده درجه وچهل وپنج دقیقه	عرض بست وهفت درجه	اقلیم سوم	ملک هند
الهآباد	طول یکصد وشانزده درجه وپنجاه دقیقه	عرض بست وشش درجه وپنجاه ودو دقیقه	اقلیم سوم	ملک هند
امروهه	طول یکصد وچهارده درجه وچهل وپنج دقیقه	عرض بست وهشت درجه وچهل دقیقه	اقلیم سوم	ملک هند
انطاکیه	طول هفتاد ویک درجه وبست وشش دقیقه	عرض بست وپنج درجه وسی دقیقه	اقلیم چهارم	ملک شام
اورنگ آباد	طول یکصد ویازده درجه وسی دقیقه	عرض نوزده درجه وپنج دقیقه	اقلیم دوم	ملک هند
اوده	طول یکصد وشانزده درجه وپنجاه وپنج دقیقه	عرض بست وسه درجه وچهل وپنج دقیقه	اقلیم سوم	ملک هند
باب الابواب	طول هشتاد وپنج درجه	عرض چهل وسه درجه	اقلیم پنجم	ملک ارمینه
بابل	طول هشتاد درجه	عرض سی ودو درجه	آخر اقلیم سوم	ملک عراق عرب
پانی پت	طول یکصد وسیزده درجه وبست ودو دقیقه	عرض بست وهشت درجه وپانزده دقیقه	اقلیم سوم	ملک هند
پٹنه	طول یکصد ونوزده درجه ودوازده دقیقه	عرض بست وشش درجه وچهل دقیقه	اقلیم سوم	ملک هند
بخارا	طول نود وهفت درجه	عرض سی درجه	اقلیم چهارم	ملک توران
بدخشان	طول هشتاد وچهار درجه وبست وچهار دقیقه	عرض سی وچهار درجه وسی دقیقه	اقلیم چهارم	ملک توران
بدایون	طول یکصد وچهارده درجه	عرض بست وهفت درجه وبست دقیقه	اقلیم سوم	ملک هند
برهانپور	طول یکصد وهشت درجه	عرض بست ودو درجه	اقلیم دوم	ملک دکن
بسطام	طول یکصد ونه درجه وسی وپنج دقیقه	عرض سی وپنج درجه وده دقیقه	اقلیم چهارم	ملک ایران
بست	طول یکصد درجه	عرض سی وسه درجه	اقلیم سوم	ملک ایران
بصره	طول هشتاد وچهار درجه	عرض سی درجه	اقلیم سوم	ملک عراق عرب
بعلبک	طول هفتاد درجه وچهل وپنج دقیقه	عرض سی وپنج درجه وپانزده دقیقه	اقلیم چهارم	ملک شام
بغداد	طول هشتاد درجه	عرض سی وهشت درجه	اقلیم سوم	ملک عراق عرب

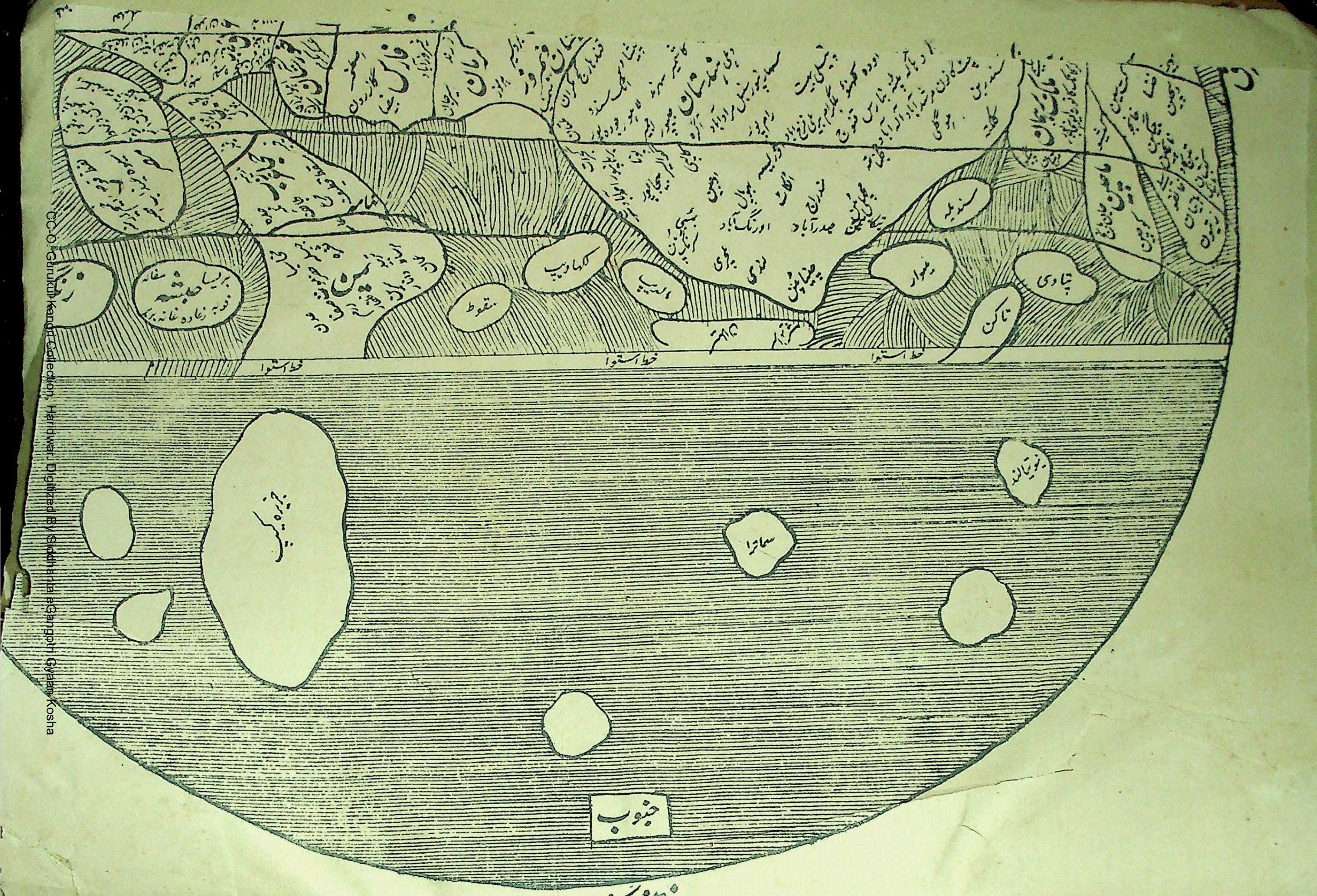
بلخ	طول هشتاد و هفت درجه و پنج دقیقه	عرض سی و شش درجه و پنج دقیقه	اقلیم چهارم	ملک خراسان
بنارس	طول یکصد و هفتده درجه	عرض بست و شش درجه	اقلیم دوم	ملک هند
بهوپال	طول یکصد و یازده درجه	عرض بست و سه درجه	اقلیم دوم	ملک هند دکن
بیجاپور	طول یکصد و پنج درجه و سی دقیقه	عرض هفتده درجه و بست و دو دقیقه	اقلیم دوم	ملک هند دکن
بیت المقدس	طول شصت و شش درجه	عرض سی و یک درجه	اقلیم سوم	ملک شام
پیشاور	طول یکصد و شش درجه و چهل دقیقه	عرض سی و یک درجه	اقلیم سوم	ملک هند
تبریز	طول هشتاد و دو درجه	عرض سی و چهار درجه	اقلیم چهارم	ملک ایران
تبوک	طول پنجاه و سه درجه	عرض سی درجه	اقلیم دوم	ملک عرب
تبت	طول یکصد و ده درجه	عرض چهل درجه و پنج دقیقه	اقلیم چهارم	ملک هند
تلمسان	طول بست و چهار درجه	عرض بست و سه درجه	اقلیم سوم	ملک مغرب
تهانیسر	طول یکصد و دوازده درجه و سی و سه دقیقه	عرض بست و نه درجه	اقلیم سوم	ملک هند
ٹهٹهه	طول هشتاد و دو درجه و سی دقیقه	عرض بست و پنج درجه و ده دقیقه	اقلیم دوم	ملک هند
جده	طول هفتاد و هفت درجه	عرض بست و یک درجه و پنج دقیقه	اقلیم دوم	ملک عرب
جرجان	طول نود درجه	عرض سی و هفت درجه	اقلیم چهارم	ملک ایران
جلال آباد	طول یکصد و پنج درجه و چهل دقیقه	عرض سی و چهار درجه	اقلیم سوم	ملک هند
جگوٹ	طول یکصد و هفتاد درجه و پنج دقیقه	عرض دو درجه	اقلیم اول	ملک جزائر هند
جند	طول نود و هفت درجه و ده دقیقه	عرض چهل و سه درجه و سی دقیقه	اقلیم پنجم	ملک ترکستان
جنوه	طول چهل و یک درجه و پنج دقیقه	عرض چهل و یک درجه و بست و دو دقیقه	اقلیم پنجم	ملک
جونپور	طول یکصد و شانزده درجه و شش دقیقه	عرض بست و شش درجه و یازده دقیقه	اقلیم سوم	ملک هند
جحسر	طول هفتاد و دو درجه	عرض بست و سه درجه	اقلیم دوم	ملک عرب
حلب	طول هفتاد و دو درجه و سی دقیقه	عرض سی و چهار درجه و پانزده دقیقه	اقلیم چهارم	ملک شام
حله	طول هفتاد و نه درجه	عرض سی و یک درجه و سی دقیقه	اقلیم سوم	ملک عراق عرب
حمص	طول هفتاد و پنج درجه	عرض سی و پنج درجه	اقلیم چهارم	ملک شام
حیدرآباد	طول یکصد و چهارده درجه و پنج دقیقه	عرض هیجده درجه و بست و دو دقیقه	اقلیم دوم	ملک دکن
خانقو	طول یکصد و شصت درجه و پنج دقیقه	عرض چهارده درجه و پنج دقیقه	اقلیم اول	ملک چین
خانجو	طول یکصد و شصت و دو درجه و پنج دقیقه	عرض چهارده درجه و پنج دقیقه	اقلیم اول	ملک چین
ختن	طول یکصد و شش درجه و پنج دقیقه	عرض چهل و دو درجه	اقلیم پنجم	ملک ترکستان

خجند	طول یکصد درجه وسی وپنج دقیقه	عرض چهل ویک درجه وپنجاه وپنج دقیقه	اقلیم پنجم	ملک ترکستان
خوارزم	طول نود وچهار درجه وپنج دقیقه	عرض چهل ودو درجه وچهل وپنج دقیقه	اقلیم پنجم	ملک ایران
دمیاط	طول شصت وسه درجه	عرض سی ویک درجه	اقلیم سوم	ملک مصر
دمشق	طول هفتاد درجه	عرض سی وهشت درجه	اقلیم سوم	ملک شام
دولت آباد	طول یکصد ویازده درجه وپنج دقیقه	عرض بست ودو درجه وسی دقیقه	اقلیم دوم	ملک دکن
دہلی	طول یکصد ودوازده درجه وسیجده دقیقه	عرض بست وهشت درجه ویازده دقیقه	اقلیم سوم	ملک هند
ڈہاکہ	طول یکصد وبست ودو درجه ویازده دقیقه	عرض بست ونه درجه وسی پنج دقیقه	اقلیم سوم	ملک بنگاله
ذمار	طول هفتاد وهفت درجه	عرض سیزده درجه وسی دقیقه	اقلیم اول	ملک یمن
رامپور	طول یکصد وچهارده درجه وسی وشش دقیقه	عرض بست وهشت درجه وچهل دقیقه	اقلیم سوم	ملک هند
راج محل	طول یکصد وبست ویک درجه وپنج دقیقه	عرض بست وپنج درجه وپنجاه وپنج دقیقه	اقلیم سوم	ملک بنگاله
رمله	طول شصت وشش درجه ویازده دقیقه	عرض سی درجه وده دقیقه	اقلیم سوم	ملک فلسطین شام
زبید	طول هفتاد وچهار درجه وبست دقیقه	عرض یازده درجه وسی وچهار دقیقه	اقلیم اول	ملک یمن
سرونج	طول یکصد وچهارده درجه وچهل ودو دقیقه	عرض بست وچهار درجه وچهل وهشت دقیقه	اقلیم سوم	ملک هند
سری نگر	طول یکصد ودوازده درجه وپنجاه ودو دقیقه	عرض سی وسه درجه وده دقیقه	اقلیم سوم	ملک هند
سراندیپ	طول یکصد وسی درجه وپنج دقیقه	عرض دو درجه وسی دقیقه	اقلیم اول	جزیرهٔ هند
سرمن رای	طول هفتاد ونه درجه	عرض سی ویک درجه	اقلیم سوم	ملک عراق عرب
سنبهل	طول یکصد وچهارده درجه وبست وشش دقیقه	عرض بست وهشت درجه وسی دقیقه	اقلیم سوم	ملک هند
سومنات	طول یکصد وهفت درجه	عرض بست ودو درجه	اقلیم دوم	ملک دکن
سمرقند	طول نود ونه درجه	عرض چهل درجه وپنج دقیقه	اقلیم پنجم	ملک توران
سوس	طول چهل وپنج درجه وسی دقیقه	عرض بست ودو درجه	اقلیم دوم	ملک مغرب
سهرند	طول یکصد ویازده درجه وسی دقیقه	عرض بست ونه درجه وسی دقیقه	اقلیم سوم	ملک هند
سیالکوٹ	طول یکصد وهشت درجه وسی وپنج دقیقه	عرض سی ودو درجه وچهار دقیقه	اقلیم سوم	ملک هند
سیوط	طول شصت ویک درجه وچهل وپنج دقیقه	عرض بست وهفت درجه وده دقیقه	اقلیم سوم	ملک مصر
شیراز	طول هشتاد وهشت درجه	عرض بست ونه درجه	اقلیم سوم	ملک فارس ایران
صنعا	طول هفتاد وهفت درجه وچهارده دقیقه	عرض چهارده درجه وسی دقیقه	اقلیم اول	ملک یمن
طائف	طول هفتاد وشش درجه وبست ودو دقیقه	عرض بست ویک درجه وسیجده دقیقه	اقلیم دوم	ملک عرب
طرطوس	طول هفتاد درجه وپانزده دقیقه	عرض سی وچهار درجه وده دقیقه	اقلیم سوم	ملک شام

طرابلس شام	طول شصت و نه درجه	عرض سی و هشت درجه	اقلیم چهارم	ملک شام
طرابلس مغرب	طول چهل درجه	عرض سی و دو درجه و سی دقیقه	اقلیم سوم	ملک غرب
طنجه	طول هیجده درجه	عرض سی و پنج درجه	اقلیم چهارم	ملک غرب
طوس	طول نود و دو درجه	عرض سی و هفت درجه	اقلیم چهارم	ملک ایران خراسان
عدن	طول هفتاد و پنج درجه	عرض ده درجه	اقلیم اول	ملک یمن
عسقلان	طول شصت و شش درجه و سی دقیقه	عرض سی و دو درجه	اقلیم سوم	ملک شام
غزنه	طول یکصد و پنج درجه	عرض سی و سه درجه	اقلیم سوم	ملک زابلستان
فاریاب	طول نود و نه درجه و سی و پنج دقیقه	عرض سی و شش درجه و چهل و پنج دقیقه	اقلیم چهارم	ملک خراسان
فید	طول هفتاد و هشت درجه	عرض بست و شش درجه	اقلیم دوم	ملک عرب
قبرس	طول شصت و شش درجه و چهارده دقیقه	عرض سی و شش درجه	اقلیم چهارم	ملک شام
قطیف	طول هفتاد و چهار درجه	عرض بست و پنج درجه	اقلیم دوم	ملک عرب
قلزم	طول شصت و چهار درجه	عرض سی و سه درجه و نه دقیقه	اقلیم سوم	ملک مصر
قنوج	طول یکصد و پانزده درجه و پانزده دقیقه	عرض بست و شش درجه و پنجاه دقیقه	اقلیم سوم	ملک هند
قندهار	طول یکصد و شش درجه	عرض بست و هشت درجه و پنج دقیقه	اقلیم سوم	ملک هند
قیروان	طول چهل و یک درجه	عرض سی و یک درجه	اقلیم سوم	ملک غرب
کابل	طول یکصد و پنج درجه و یازده دقیقه	عرض سی و یک درجه و بست دقیقه	اقلیم چهارم	ملک هند
کانگڑا	طول یکصد و ده درجه و سی و پنج دقیقه	عرض سی درجه و پنجاه دقیقه	اقلیم سوم	ملک پنجاب
کالپی	طول یکصد و پانزده درجه	عرض بست و پنج درجه و سی دقیقه	اقلیم سوم	ملک هند
گجرات	طول یکصد و هشت درجه و بست و هشت دقیقه	عرض بست و سه درجه	اقلیم دوم	ملک هند
گرانه	طول یکصد و سیزده درجه	عرض بست و هشت درجه و چهل دقیقه	اقلیم سوم	ملک هند
کشمیر	طول یکصد و هفت درجه و هشت دقیقه	عرض سی و سه درجه	اقلیم چهارم	ملک هند
کوفه	طول هفتاد و نه درجه	عرض سی و یک درجه	اقلیم سوم	ملک عراق عرب
گوالیر	طول یکصد و چهار درجه	عرض بست و سه درجه و پنجاه و شش دقیقه	اقلیم دوم	ملک هند
لاهور	طول یکصد و نه درجه و بست و دو دقیقه	عرض سی و یک درجه و پنجاه دقیقه	اقلیم سوم	ملک پنجاب
لکهنو	طول یکصد و شانزده درجه و سیزده دقیقه	عرض بست و شش درجه و سی دقیقه	اقلیم سوم	ملک هند
لودهیانه	طول یکصد و ده درجه و چهل دقیقه	عرض بست و نه درجه و ده دقیقه	اقلیم سوم	ملک هند
مدینه	طول هفتاد و پنج درجه و بست و دو دقیقه	عرض بست و پنج درجه و هشت دقیقه	اقلیم دوم	ملک عرب

مدائن	طول هشتاد درجه	عرض سی و سه درجه	اقلیم سوم	ملک عراق عرب
مدین	طول شصت و هفت درجه	عرض بست و هشت درجه	اقلیم سوم	ملک عرب
مرعش	طول هفتاد و یک درجه و چهل دقیقه	عرض سی و شش درجه	اقلیم چهارم	ملک شام
مرو	طول نود و چهار درجه و چهل دقیقه	عرض سی و چهار درجه و سی دقیقه	اقلیم چهارم	ملک خراسان
مصر	طول شصت و سه درجه	عرض سی درجه	اقلیم سوم	ملک مصر
مکه	طول هفتاد و هفت درجه و ده دقیقه	عرض بست و یک درجه و چهل دقیقه	اقلیم دوم	ملک عرب
منگیر	طول یکصد و بست درجه و یازده دقیقه	عرض بست و شش درجه و شش دقیقه	اقلیم سوم	ملک هند
موصل	طول هفتاد و هفت درجه	عرض سی و شش درجه و سی دقیقه	اقلیم چهارم	ملک عراق عرب
نهروان	طول هفتاد و نه درجه و چهل و پنج دقیقه	عرض سی و دو درجه	اقلیم سوم	ملک عراق عرب
واسط	طول هشتاد و دو درجه	عرض سی و سه درجه	اقلیم سوم	ملک عراق عرب
هرات	طول نود و چهار درجه و بست و دو دقیقه	عرض سی و چهار درجه و سی دقیقه	اقلیم چهارم	ملک خراسان
هردوار	طول یکصد و سیزده درجه	عرض بست و نه درجه و چهل دقیقه	اقلیم سوم	ملک هند
همدان	طول یکصد و سیزده درجه	عرض بست و نه درجه و چهل دقیقه	اقلیم سوم	ملک هند
یمامه	طول هفتاد و هشت درجه	عرض بست و یک درجه	اقلیم دوم	ملک عرب

هفت مردان عبارت از رسول الله صلی الله علیه و آله و سلم و خلفای اربعه و حسنین و بعضی نوشته که اشارت از اقطاب و اوتاد و نقبا و نجبا و ابدال و غوث و اخیار و بعضی گویند که مراد ازین اصحاب کهف اند که هفت مرد هستند و یک سگ **هفت زمین** صاحب جواهر التفسیر از تکملة القصص نقل کرده که زمین هفت اند نام اول ربکا دوم اخلد و آن مسکن عقارب جهنم است سوم عرقه و آن محل عناکب دوزخ است چهارم عربیا و آن آشیان ماران نیز است پنجم ہو ملتا ششم سجین و دران دفتر اعمال فساق است هفتم عجیبا و آن موضع ابلیس و اتباع او است تم کلامه و بعضے نوشته اند که هفت زمین عبارت از هفت اقلیم است **هفتخوان** کنایه از هفت کوکب بنات النعش **هفتخوان رستم** عبارت از هفت منزل راهیکه رستم ازان راه برای خلاص کیکاؤس که دیوان او را بحوالی قلعهٔ مازندران قید کرده بودند بهفت روز رفته بود و در هر منزل آفتی پیش می آمد رستم آن را دفع میکرد چنانچه در منزل اول رستم بخواب بود که شیری قصد رستم کرد رخش رستم آن شیر را کشت در منزل دوم اژدهائی پیدا شده آخر از دست رستم کشته شد در منزل سوم زن ساحره بفریب دادن رستم آمد آخر از دست رستم کشته شده در منزل چهارم اولاد نام دیوی با لشکر خود بجنگ آمد رستم لشکر او را قتل کرد و اولاد بگریخت در منزل پنجم اولاد گرفتار رستم شد در منزل ششم ارژنگ نام دیو بجنگ آمد بعد از کشتی بسیار رستم سر او را از تن برکند در منزل هفتم بسیار دیوان را کشت و بید نام سردار دیوان را مطیع کرد بعد ازان با دیو سپید که سردار همه دیوان بود رستم کشتی کرد و بر زمین انداخت و خنجر بسینه او را چاک کرد و کاؤس را از بند ها کرد و شاه مازندران را بعد از جنگ بسیار کشته مظفر و منصور بایران باز آمد **هفتخوان اسفندیار** عبارت است از هفت منزل راه روئین دز که دران هفت مهلکهٔ عظیم بود اسفندیار برای رهائی خواهران خود بآن رفته بود چنانچه در منزل اول دو گرگ بودند خونخوار و در منزل دوم شیر و در منزل سوم اژدها و در منزل چهارم زن جادوگر و در منزل پنجم سیمرغ و در منزل ششم باد و باران و برف و رعد و ژاله و در منزل هفتم آب عمیق پیش آمد اسفندیار هر هفت بلا را دفع کرده سلامت بروئین دز رسید و از هر عقبه که میگذشت خوان شکرانه میکشید چون اسفندیار بروئین دز رسید بمکر و حیله لشکر ارجاسب شاه که او خواهران اسفندیار را در قلعه قید کرده بود شکست داده شهر او را بسوخت هر دو خواهران خود را از قید رها کرده با غنائم کثیر پیش پدر آورد **هفته** بالفتح معروف و بمعنی

نقشہ کرہ زمین

کسی کہ از بسیار راہ رفتن ماندہ شود از سر بر هفت نه آرایش و زیور را سیاب عروس ننده نیز گویند و میتواند که هفت نعره دار تا کہ ساز شہیر را
و مثل آن نہ هفت تا رهی بندند از شرح قران السعدین هفت گاه عبارت از هفت اقلیم هفت گنجینه خان آرزو در شرح سکندرنامه نوشته که ابراهیم
سلاطین ایران بود که هفت جا خزانه میداشتند یا آنکه هفت گنج بمراد از هفت گوہ بخشش پادشاهان باد و آن هفت اینست اول نقود دوم جواهر سوم الفیه چهارم
پنجم المعه ششم ارضی هفتم باغات هفت کوه اول کوه قاف در کتاب معجم البلدان مسطور است که کوه قاف بگرد عالم بر آمده است بلند او قریب فلک است و رنگش
و کبودی هوا از عکس لون او است دوم کوه دماوند و بلندیش مقدار صد جریب سوم کوه سرندیب و نقش قدم آدم علیه السلام دران کوه است دراز انگشت پا تا پا
هفتاد گز شمرده اند و در عجائب المخلوقات آورده که بر آن نقش قدم هر روز باران میبارد چهارم کوه گلستان در کوه طوس است و طول این بسیار نوشته اند پنجم
و آن کوهی بلند است از بلاد مغرب تخمینا هزار فرسنگ ششم کوه لزگیان آن را جبل فتق نیز گویند و این کوه کشیده شده است از ساحل بحر خزر نزدیک دربند بجانب
جنوب و این کوه وسعت عظیم دارد هفتم کوه چین این کوه از حد و دو چین می آید و میکشد بجانب مغرب تا حدود فرغانه و کیش و سمرقند و متصل میشود بغرجستان
و بدخشان می پیوندد و بکوه بلخ و غور و غزنین و سرزمین کابل و افغانستان بر آید و در نواحی پنجاب و کشمیر بگذرد و شاخی از ان تا حدود بسطام و منغان و سرکوقارن
می پیوندد و متصل میشود بجبال مورنگ و آشام و سلهت و بملک بنگاله و اودیسه رسد و تا دون کمایون و سیرمور نگر و المورہ و تبرت و نیپال داخل همین کوه است و این
کوه عظیم ترین کوهها است بعد کوه قاف و در هندش آن را کوه سوالک خوانند و سوالک نهاده اند کوه دیگر نوشته اند یکی جبل النور دوم جبل قمر از تذکرة مرآة الخیال

فصل ها مع قاف ❊ هقعه بفتحتین و عین مهمله نام منزل پنجم از منازل قمر و آن سه ستاره در جوزا نزدیک یکدیگر در دائره از منتخب

فصل ها مع کاف هکهه بفتح ها که در تلفظ بعد آن الف آید است فتح کاف و فتح ذال معجمه بمعنی همچنین هکهک بضم هر دو ها و سکون هر دو کاف مغز فواق که بهندی آن را هچکی گویند از برهان

فصل ها مع لام هلا بالفتح کلمه تنبیه است بمعنی آگاه باش از مدار و برهان و منتخب و مجمع الفرس **هلب** بالضم و بای موحده موی خوک از شرح و صراح
هلک بالضم هلاکی و نیستی از منتخب بفتحتین در تار کهک و فواق دیفعل دل چرمیکه آن را مانند پله ترازو و میسازند و از سر چوب منجنیق آویزند و پر از سنگ کرده بجانب خصم
انداز ندا ز برهان **هلاهل** بفتح های اول و کسر های دوم نام زهر قاتل که هیچ دوا و تریاق علاج پذیر نباشد از مدار و برهان و کشف و رشیدی و مؤید و جهانگیری و در
تحفة المؤمنین مسطور است که هلاهل نام گیاهیست در حد و دو چین بیخ نباتی هست اعجب میرسد که آن زهر باشد نام مشن بنام کوه و مشهور شد در منصور اگر هلاهل بتقدیم
لفظ زهر استعمال کنند اولی و انسب **هلیا** بکسر **هل** بالکسر قافله صغار یعنی الایچی سفید و صیغه امر است از هلیدن بمعنی بگذار و کسی اره که آن سخاله کنجد و سر شف و غیره گویند
و بالضم بمعنی آغوش و بالفتح در عربی کلام استفهام است بمعنی آیا چنین شد یا از لطائف و مصطلحات **هلال** بکسر اول ماه نو تا سه شب و این ما خوذ از هلل است که بمعنی آواز بلند
از شرح نصاب ابو یوسف بن مانع و در اصطلاح فارسیان بمعنی تراش ناخن نیز آمده چرا که آن نیز بصورت هلال باشد و هم کنایه از پیاله **هلال هلال** پاره پاره و در تحت
هلم بفتح ها و ضم لام و تشدید میم مفتوح بمعنی بیا که صیغه امر است از آمدن **هلم** بفتحتین و ضم لام دوم نام بازیست که اطفال شهر کرمان بازند **هلیدن** بکسر ثانی و
یای معروف گذاشتن از برهان **هلیون** بکسر اول و فتح تحتانی گیاهیست که تخم آن را بکار برند از شرح **هلاکو** بضم اول لفظ ترکیست در اصل هولاکو خان است بن تولی خان
بن چنگیز خان و آن پادشاهی بود ظالم که در سنه ششصد و پنجاه و شش بغداد و دیگر امصار را قتل نمود از نفائس الفنون **هلینشیش** بفتح اول و کسر لام و یای معروف و سین مهمله بشو باشد
که آنجا مردمان کشتی بار بر دو بر آرند و بران بنوع ریسمانی پیچند و مردمان بجانب خود میکشند که تا بکناره برسد از فرهنگ شمسی و در مصطلحات نوشته که **هلیسه** یکی باشد
کشتیها که چیک ابدان رانند و ملاحان وقت راندن هلیه هلیه گویند **هلیه** بالفتح چوبکی با بهن که کشتیها کو چیک را بدان رانند از مصطلحات **هلی** بکسر بمعنی بگذار صیغه امر از هلیدن یا باز

فصل ها مع میم **همانا** بفتح این لفظ برای ظن آید یعنی برای گمان غالب بمعنی پندار و گویا و شاید از مدار و برهان و کشف و رشیدی و غیره و در قنیه آداب الفضلا
بمعنی بالیقین و بضم خطا است و در خیابان نوشته که همانا مرکب است از هم که زائد نیز آید چنانکه همچنان و همچنین و از لفظ مانا پس همانا نیز بمعنی پندار باشد **هما** بالضم او علم است

که استخوان بخورد و بر سر هر که سایهٔ او افتد بدولت و سلطنت رسد و نام دختر بهمن که بشریعت زردشتی در نکاح بهمن بود و داراب از و متولد شد از جهانگیر و غیره همتا بالفتح
و حرف سوم فوقانی برابر و مثل مانند همت بالکسر و تشدید حزن و فکر و مجاز ارادهٔ بلند و قصد دل و اندازه از بهار عجم و منتخب و کشف و صراح و غیره مجازاً بمعنی دعا نیز آمده
همپا همراه هم پشت مؤید و مددگار همدست شریک و متفق و برابر و بمصدرت از برهان هم آورد حریف جنگ و بمعنی بالکسر مثل و غیره همداستان
از فرهنگ و مصطلحات همسر بمعنی برابر و نیز دو جنس و هم همار بفتح اندازه و حساب و همیشه و در عربی بالفتح و تشدید بسیار گو همز بالفتح و سای معجمه بخشم اشاره کردن
و فشردن به پنجه و غلط آوردن و عیب کردن و بزدن و سوختن از صراح همس بالفتح و سین مهمله نرمی آواز و آواز نرم از منتخب و بحیر آن همنفس رفیق و همکلام
هم زلف شوهر خواهر زن همسلک آنکه آن را بهندی اسم هی گویند همتنگ موافق و برابر همسنگ برابر و همچون همال بفتح بر وزن کمال بمعنی انباز
و همتا از مدار و برهان و کشف و جهانگیر و در برهان مسطور است که این لفظ بالضم اول نیز آمده هم مقیل بمعنی خوابه از لطائف هموم بالضم غمگین اندوهها و اندیشهها و این جمع هم است
که بفتح ها و تشدید میم بمعنی اندوه باشد هم بکسر ها و فتح میم اول همتا و قصدها جمع همت هام بضم بهتر قوم و مرد بزرگ از مدار و لطائف و کشف و در شرح نصاب نوشته
که هام بمعنی مهتر قوم که بار او تدبیر باشد و این ماخوذ از همت است هم بالفتح و تشدید میم لفظ عربیست بمعنی اندوه و بمعنی قصد کردن از کشف و منتخب و شرح نصاب نوشته
که بفتح اندوه و اندیشه و مصدر نیز آمده و بمعنی خواستن و قصد کردن و بالکسر و تشدید میم مرد سخت پیر که ضعیف باشد و در مفرح القلوب نوشته که هم بالفتح حالتیست که بیننده
خوف لاحق شود و بیک لحظه رجا پس هم حالتیست میان خوف و رجا و در صورت فتح اول و تخفیف میم لفظ فارسیست مرادف نیز صاحب بهار عجم نوشته که فرق در لفظ نیز
و لفظ هم اینست که آوردن لفظ هم بر معطوف و معطوف علیه هر دو صحیح باشد چنانکه گویند هم نماز کردم و هم روزه گرفتم بخلاف لفظ نیز که تنها معطوف آید و ایضاً لفظ هم در
مفردات آید چنانکه هم زید کلام کردم و هم عمرو بخلاف لفظ نیز که جز در جمله نیاید چنانکه زید راز دم و نیز عمرو را و اگر جملهٔ دوم بنا بر ضرورت اندر صورت مفرد باشد حصول جمله خواهد بود
و ایضاً لفظ هم بر لفظی داخل میشود که آن لفظ محمول مواطات بر مدخول نشود مثلاً هم از گویند بمعنی و کسی که با ندازه او دیگر باشند آنکه هم انداز گویند و همین قسم
همداستان همراه و ماشان آن غرض که لفظ هم از حروف عاطفه است و افادهٔ اشتراک فی الامر میکند چنانکه در مثله مذکوره در چراغ هدایت مسطور است که لفظ هم بالفتح نیز
گاهی جمع میشود و گاهی تنها فقط زاید باشد همگنان بفتح اول و سکون میم و کسر کاف فارسی و حرف چهارم نون بمعنی همه یکسان و این جمع همگین است آوردن الف و نون جمع
و حذف یای تحتانی و این لفظ در اصل بفتحتین بود بجهت توالی حرکات میم را برای تخفیف ساکن کردهاند چنانکه مژگان بسکون ژا خوانند جمع مژه که بفتح ژا باشد و لفظ همگین
بفتحتین منسوب بلفظ همه آوردن یا و نون نسبت چنانکه در سیمین و زرین و ماهی که در آخر لفظ همه بود بحالت نسبت بود بکاف فارسی بدل شده است و بعضی نوشته اند که همگنان
جمع همگیست بجهت تخفیف تحتانی را حذف کرده اند و نون زائده آورده میم را ساکن کرده اند و نزد بعضی مخفف همگی اینان است بمعنی اینان همگی و بکاف عربی
خواندن خطاست از کشف و بهار عجم و مدار و کشف و برهان و رشیدی و جهانگیر همایون بضم مبارک و خجسته از برهان و این لفظ مرکبست از لفظ هما و کلمهٔ یون که برای
نسبت آید همیدون بیای مجهول هم چنین و اکنون از بهار عجم و جهانگیر و برهان و خیابان و در شرح سکندرنامه بمعنی همیدان نیز نوشته چراکه در لهجهٔ ایرانیان اکثر الف او بدل شود
همیان بالفتح و بتحتانی کیسهٔ زر و بالکسر معرب آن از بهار عجم و جهانگیری و برهان و منتخب همقران این لفظ درست آمده است مگر در لفظ همقرین لفظ هم زائد است زیراکه قرین
بمعنی صفت مشبه است بمعنی یار و مصاحب بمعنی مصدر از بهار عجم همان بفتح اول صحیح و بضم اول خطاست چه اگر در اصل هم آن بوده این از ثقات و محققان مسموع است
و اشارت است بچیزی که در خاطر ملحوظ باشد و مراد لفظ دیگر هم می آید همدان بالفتح قبیله ایست از یمن و بفتحتین نام شهریست از ایران و همدان بفتح و ذال معجمه معرب آن
از منتخب و خیابان همداستان
همداماں دو کس که دو خواهر بنکاح داشته باشند هر یکی مرد دیگر را همداماں باشد در محاورهٔ اهل زبان از بهار عجم و چراغ هدایت
همکلام و مصاحب از برهان همعنان همراه و برابر از برهان هیچ حرف تشبیه و بمعنی هم چنین نیز آمده در چراغ هدایت هیچ احتراز و مقابل هم قوت و برابر هنجوابه در آخر این لفظ
ها زائده است همار بفتح اندازه و حساب و بمعنی همیشه زیراکه با معنی مخفف همواره است از لطائف و برهان همهمه بانگ کردن شیر درنده از منتخب همه برای احاطه افراد

شمول اجزای آن یعنی جمع کردن آن با بالای ... عبارتی دارد و طالب آملی گوید مصرعه کوتاه میشود همه تشمیر سوختن ﴿ سعدی گوید بیت همه تخت و ملکی پذیرد زوال
نماند بجز ملک ایزد تعالی ﴿ و دلیل آن اینست که همه بمعنی کل استعمال کرده چرا که هرگاه کلمه هر بر لفظ همه داخل میشود مرکب افاده معنی هر یکی کند و فرق درمیان لفظ هر و همه آنست که هر برای
شمول آحاد است من حیث المجموع و همه من حیث الافراد لهذا اخبر هر مفرد و جمع واقع میشود چنانکه صائب گوید بیت هر که بیست که همشان تسلیم کند ... کسی
هماهی بالضم اول مرغ معروف که استخوان میخورد و بر سر هر کسی که سایه آن افتد دولت و سلطنت میرسد ... یا تحتانی ضرورت ...
فارسی مزید علیه بمعنی همگی و همه ... همگی مخفف همگین است و همگین مرکب از همه و گین که حرف نسبت است ... و کشف ...
همد نیز آمده از مصطلحات و فصل ها مع نون هند با لکسر و دال مهمله و با موحده ... از برهان و شرح نصاب ... هنگفت بالفتح و کاف فارسی مضموم بمعنی مفعقش ... انکشف
ندشیده و سرور هندوی ... کنایه از ستاره زحل از برهان هند بالکسر نام ... قایل میحمزه بوده از منتخب و غیره هنجار بالفتح راه و جاده و مجاز بمعنی طرز و روش
و قاعده و رنگ و لون از بهار عجم و لطائف و برهان ... هنگامه کسیر ... هنگامه گرفتن ... بیات داد و یه
مردم ... کند تا چیزی از ایشان ... شرح بوستان از میر عبدالواسع و برهان هنوز بفتح اول و ضم نون ... و معروف بمعنی تا حال و تا اکنون ... هنوز آن
نفظا نا گویند غلطست چرا که فقط لفظ هنوز بمعنی تا موجودست از بهار و برهان و کشف هنگ بالفتح و کاف فارسی قصد و وقار و هوشیاری و زور و قوت و بمعنی شکاف
... قوم سیاه و فوج و ضربه و صدمه از لطائف و برهان هنگام بمعنی وقت و بمعنی هنگامه و جمع از برهان و رشیدی هندوستان ملکیست در اقلیم اول و دوم
و سوم و قدری در چهارم و صاحب مراة العالم آورده که طول ممالک محروسه هندوستان از لاهری بندر متعلق ... تا ... بندر ... متعلقه صوبه بنگاله ...
... هفتصد و چهل کروه و عرض از سرحد ... صوبه کشمیر تا قلعه ... یکهزار و یکصد و هشتاد و شش کروه و تحصیل هندوستان ... چهار کرور و هفتصد ...
شانزده هزار و هشتاد و ... صد و ... چون چهل دام را یک روپیه میشود بحساب روپیه ... تحصیل هندوستان ... کرور ...
... پانصد و ... هجری سلطان قطب الدین ایبک غلام سلطان معز الدین سام که او را سلطان شهاب الدین نیز خوانند ... سلاطین اسلام هندوستان
فتح کرد ... تفصیل صوبهای هندوستان اول صوبه شاهجهان آباد دهلی طول آن یکصد و شصت و پنج کروه و عرض آن ... چهل کروه ... این صوبه لودهیانه ...
... طول و جنوبی ریواری و شمالی کوه کمایون دوم صوبه مستقر الخلافه اکبر آباد عرف آگره طول این صوبه یکصد و هفتاد و ... عرض آن ... کروه ...
... شمالی دریای گنگ و جنوبی چندیری و غربی پلول سوم صوبه الهآباد طول از ... تا جونپور ... صد و شصت کروه عرض از گذر دریای گنگ ...
شرقی صوبه بهار غربی صوبه اکبر آباد شمالی صوبه اوده جنوبی ... چهارم صوبه اوده ... سهرپور ... لکهنو و خیرآباد و بالگرام ...
این صوبه ... طول این صوبه از سرکار گورکهپور تا قنوج ... پنج صد کروه و عرض از کوه شمالی ... تابع الهآباد صد و پانزده کروه پنجم صوبه پتنه ...
این صوبه را صوبه بهار نیز گویند طول این صوبه از ... صد و بیست کروه و عرض از ... تا شمالی کوه ... صد و ده کروه ... مشرق ... این صوبه صوبه بنگاله
... الهآباد و شمالی و جنوب کوه بزرگ سرکار بهار و حاجی پور و منگیر ششم صوبه بنگاله دار الایالت این صوبه شهر ڈهاکه که موسوم بجهانگیرنگر است سرکار ...
بر ساحل دریای شور است و نزدیک آن کامروپ که ... و گویند پیوست آن ولایت آشام ... طول این صوبه از ... تا ... چهار صد کروه
و عرض از کوه شمالی تا پایان سرکار ... دو صد کروه ... این صوبه دریای شور و غرب صوبه بهار و در شمال ولایت ... و جنوب ... کار ...
فتح آباد و سلهٹ و غیره ... هفتم صوبه اوڑیسه ... قلعه ... و طول این صوبه یکصد و ... کروه و عرض صد کروه هشتم صوبه ...
اورنگ آباد و اول این شهر را نام ... مشهور بود بعد از آن ... موسوم شده بود و بعد سلطان محمود ... الدین دولت آباد نام کرد و اورنگزیب عالمگیر نزدیک قلعه
... اورنگ آباد ... کرده طولش صد و پنجاه کروه و عرض صد کروه نهم صوبه برار ... دو صد کروه ... ذکر ...

صوبه دهم خاندیس که برهانپور دار الملک این صوبه است طولش هفتاد و پنج کروه و عرض او پنجاه کروه بجانب شرق این صوبه برار است و شمالی مالوه یازدهم صوبه مالوه دار الملک آن اُجین است طولش دو صد و چهل کروه عرض دو صد و سی کروه در شمالی این صوبه نربده و غربی گجرات و اجمیر است دوازدهم صوبه دار الخیر اجمیر قلعه چتور از توابع این صوبه است و حاکم این قلعه را رانا گویند شهر سانبهر نزدیک شهر غدیریست که طول چهار کروه و عرض یک کروه آب بغایت شور و درون غدیر بسیار قطعات زمین بسیار است و سمت از اطراف کناره بلند کنند و زمین را ازگل نرم کرده از آب غدیر پر میکنند بعد یازده یا شانزده روز که زمین تمام آب را جذب میکند تمام قطعه زمین نمک آمود میشود و آنرا از گل کنده بر کناره می اندازند طول این صوبه از آمیر تا بیکانیر و جیسلمیر صد و شصت و هشت کروه و عرض از نهایت سرکار اجمیر تا بانسواره صد و پنجاه کروه شرق رویه او اکبر آباد و غرب رویه بالپور تابع ملتان و شمالی متصلات شاهجهان آباد و جنوب گجرات احمد آباد و سرکارها این صوبه چتور و اجمیر و جودهپور و ناگور و سروهی و بیکانیر سیزدهم صوبه گجرات سورت که بندر نامور است و چند بندر دیگر از توابع او است بهروچ و نیز داخل همین است از بندر گهوگه تا بندر اصدی و پنج کروه طول دارد و هفتاد و دو کروه عرض دارد و جانب شرقی سرحد این صوبه احمد آباد و شمالی گجهه جنوبی و غربی دریا شور چهاردهم صوبه تهته درین صوبه ادیان و ملتان و اوچ و کچ و مکران شمال رویه کوه های خارا بلند و مساکن قوم بلوچ و بعضی افغانان و جانب جنوب از اوچ تا گجرات کوه های ریگ بنگاه رئیس آنجا جیسلمیر است طول اینصوبه از کچ و مکران و صد و پنجاه کروه و عرض از قصبه بدین تا بندر لاهری صد کروه و شرق رویه این صوبه گجرات احمد آباد است و غرب رویه کچ و مکران شمال بهکر جنوب دریای شور سرکار چهار دارد تهته و سیوستان و نصیرپور و امرکوت پانزدهم صوبه ملتان پاک پتن و دیپالپور تابع این صوبه است چون اکثر سیر اسماعیل خان از اینجا بسیار است لهذا این دیار را الهی جنگل نیز گویند طول اینصوبه از فیروزپور تا سیستان چهار صد کروه و عرض از خطیپور تا جیسلمیر صد و بیست و پنج کروه خاور رویه سرکار سرهند غربی و کچ مکران شمالی سیالکوت جنوبی اجمیر و سرکارها اینصوبه ملتان است و دیپالپور و بهکر شانزدهم صوبه دار السلطنت لاهور و لاهور شهریست بزرگ بر کنار دریای راوی و باغ شالامار بتقلید باغ کشمیر شاهجهان بادشاه در قرب شهر لاهور احداث فرموده است پنج دریای ملک پنجاب اینست اول ستلج دوم بیاه سوم راوی چهارم چناب پنجم دریای بهت و مابین دریای بهت و دریای سند لفظ دو آبه مشهور است و این دریای سند در میان هندوستان و کابل و زابلستان حایل است طول اینصوبه از آب ستلج تا دریای سند صد و هشتاد و نه کروه و عرض از بهنبر تا چوکهندی هشتاد و هفت کروه شرق رویه سرهند و غرب ملتان شمال کشمیر جنوب بالپور هفدهم صوبه کشمیر و درین صوبه دوازده بیگه زمین است که در آن زعفران میروید سرکار یکی است و آن اینصوبه است طول اینصوبه از خیبر تا دریای کشن گنگ صد و بیست کروه و عرض هشتاد و هیژدهم صوبه کابل و اینصوبه چند تومان دارد یکی از آن پیشاور است طول این صوبه از اتک بنارس تا هندوکوه صد و پنجاه کروه و عرض از فراه تا قندهار تا حقان سرای صد کروه شرق رویه دریای سند و غرب رویه غور شمالی اندراب و بدخشان و هندوکوه و جنوب کابل و اده نوزدهم صوبه قندهار طول اینصوبه صد کروه و عرض دو صد و شصت کروه است و سرحد آن سند شمالی غور و غرجستان و کابل و غزنین میان شرق و شمال بیان بعد مسافت بعضی بلاد هندوستان از آنجمله از تهانیسر تا لاهور یکصد و پنج کروه و جریب از سرهند پنجاه و دو کروه از سرهند لاهور پنجاه و سه کروه و از سرهند کانگره چهل و نه کروه بجواره بیست و پنج کروه کانگره از بجواره بیست و چهار از لاهور تا اتک صد و ... از آنجا پیشاور چهارده و نیم و از کابل غزنین سه کروه از لاهور ملتان هفتاد و از ملتان بهکر یکصد و شش و از بهکر سوهان پنجاه و پنج کروه و از تهته هفتاد و پنج کروه و از بهکر تا قندهار یکصد و هفتاد و از لاهور کشمیر براه بیر پنجال هفتاد و شش کروه تا تهته سی و چهار کروه و از آنجا کشمیر چهل و دو از شاهجهان آباد اکبر آباد براه رهتاس چهل و چهار کروه از اله آباد و بنارس بیست و نه کروه و نصف از بنارس سهسرام بیست و شش کروه و از آنجا پتنه چهل و یک و از آنجا مونگیر سی و هفت و از آنجا گرهی سی و یک و از آنجا اکبر نگر عرف راجمحل بیست و دو کروه و از اکبر نگر جهانگیر نگر عرف ڈهاکه یکصد و شانزده کروه از اکبر نگر اودیسه یکصد و سی کروه از شاهجهان آباد اجمیر هشتاد و یک کروه و از شاهجهان آباد سورت براه برهانپور سه صد و یازده کروه اکبر آباد چهل و چهار کروه از آنجا برهانپور یکصد و هفتاد و هفت کروه و از آنجا سورت نود کروه که جمله سه صد و یازده باشد و از شاهجهان آباد احمد آباد براه اجمیر و صد و پنجاه و سه کروه و از احمد آباد سورت پنجاه و یک از شاهجهان آباد خضر آباد پنجاه و دو و اله آباد براه گده مکتیسر یکصد و سی و شش و لوه نگر چهل و سه از نور نگر مخلص پور بیست و یک کروه از مخلص پور تا کانگره شصت و هشت کروه و از شاهجهان آباد تا نوب نگر عرف سیوری هشت کروه خاص شکار پور شش و نیم کروه و پالم چهار کروه و تا لهتی پنج کروه

وازاکبرآباد برہان پور یکصد وہفتاد وہشت گوالیار بست وہشت ازانجا سرونج پنجاہ وہشت وازانجا نربدہ پنجاہ ویک ونیم وازانجا برہانپور چہل کروہ وازانجا اورنگ آباد دوصد وبست ویک کروہ وازشاہجہان آباد رنتھنبور نود وچہار کروہ اکبرآباد چہل وچہار کروہ ازاکبرآباد اجمیر ہشتاد وچہار کروہ ہنڈون بست وہفت وازانجا ٹونک سی وباقی اجمیر ازشاہجہان آباد ہردوار چہل وچہار کروہ مرادآباد چہل وچہار چہل وچہار وازاکبرآباد تا آبار بست وپنج کروہ وازانجا یازدہ وازشاہجہان آباد جونپور یکصد وہفتاد وشش کروہ الہ آباد یکصد وپنجاہ وپنج وازانجا جونپور بست ویک ازاکبرآباد فتحپور ہشت کروہ وازاکبرآباد سوکر کروہ شکوہ آباد بست وچہار کروہ واٹاوہ بست وہشت کروہ ازشاہجہان آباد گورکھپور یکصد وشصت اکبرآباد چہل وچہار وازانجا لکھنو شصت وہشت ازانجا اودہ بست وہفت وازانجا گورکھپور بست ویک وازشاہجہان آباد قنوج نود وشش کرنال بست وشش ازانجا انبالہ نوزدہ وازانجا سرہند بست ازانجا دریای ستلج گذر لودہیانہ نوزدہ وازانجا گذر گوبندوال نوزدہ وازانجا لاہور سی وہفت وازشاہجہان آباد حیدرآباد سہ صد وہفتاد ویک وازاورنگ آباد دوصد وشصت وپنج ازانجا حیدرآباد یکصد وشصت وشش پنجاہ وازانجا بیجاپور پنجاہ وشش وازانجا شاہجہان آباد بیجاپور سہ صد وپنجاہ وہفت اورنگ آباد دوصد وشصت وپنج وازانجا بیجاپور نود ودو وحمدآباد بست وہشت سربدہ بست وہشت بیجاپور سی وپنج ازاورنگ آباد قلعہ شولاپور ہفتاد ودو کروہ قلعہ بدر یکصد وپنج ونیم قلعہ اودہ گیرہ شصت وسہ وازشاہجہان آباد کشمیر براہ سونج دوصد وازکشمیر تبت خرد شصت کروہ وازاورنگ آباد قلعہ گلبرگہ یکصد وبست کروہ ازشاہجہان آباد بخارا چہار صد وچہل وہفت کروہ تا کابل دوصد وشصت ازانجا بلخ نود وہفت ازانجا بخارا ہشتاد ویک کروہ ازشاہجہان آباد کابل دوصد وشصت قندہار براہ کابل سہ صد وشصت وہشت وازکابل قندہار یکصد وشش وازکابل تا غزنین سی کروہ وازقراباغ یازدہ کروہ وازانجا قندہار سی کروہ واز قندہار صفاہان چہار صد وشصت وسہ تا قلعہ بست وسی ویک کروہ ازانجا مسرانی پنجاہ ونہ وازانجا ہرات پنجاہ وازانجا مشہد ہفتاد وپنج وازانجا صفاہان دوصد وچہل ونہ ازشاہجہان آباد حسن ابدال یکصد وہفتاد وشش وحسن ابدال کوہاٹ سی وہفت کروہ وازشاہجہان آباد متھرا سی ویک ونیم کروہ وہاسونی یکصد وبست ونہ رہتاس حرد دوصد وبست کروہ وخیرآباد یکصد وشانزدہ وازکشمیر تا پیشاور نود وہفت کروہ حسن آباد ہفتاد ودو وازانجا بست وپنج پیشاور وازگذر جہلم تا کابل براہ اٹک یکصد وشانزدہ کروہ وازشاہجہان آباد تا راگرہ یکصد ودہ کروہ براہ سرہند وازسوہان تا کابل سہ صد وپنج وازگلشن آباد اورنگ آباد شصت وچہار کروہ وازاکبرآباد اجمیر یکصد وہفتاد وسہ وازدولت آباد تا بندر چول ہشتاد ویک کروہ وازسانبہر تا برہانپور یکصد ونود وہشت وازبرہانپور دولت آباد براہ اوین گیرہ شصت وچہار واز شاہجہان آباد تا اسیر دوصد وہفدہ وازاکبرآباد اوجین یکصد وبست وشش وازشاہجہان آباد تا احمدآباد دوصد وچہل وچہار واحمدآباد سورٹہ یکصد وبست وپنج واز شاہجہان آباد سہارنپور سی وچہار وازسلطانپور مرادآباد یکصد وبست وہفت تا شاہجہان آباد ہفتاد وچہار وازانجا مرادآباد چہل وسہ وازلاہور تا شمس آباد شصت یکصد وپنج وازشاہجہان آباد تا تہانہ بندر لاہری ہشت صد ونود وسہ ونیم کروہ جریبی وکروہ جریبی یک کروہ رسمی یک یک کروہ وسہ ربع کروہ شاہی است واین طرف مشرق ومغرب است کہ بندر لاہری پانصد وہشتاد وہفت کروہ طرف مغرب کہ قراباغ است ہفتصد وشش کروہ بطرف تبت خرد ازشاہجہان آباد سمت شمال است سہ صد وسی کروہ ازشاہجہان آباد قلعہ شولاپور کہ بطرف جنوب است سہ صد وچہل ودو کروہ انیست طول وعرض ممالک محروسہ ہندوستان کہ نوشتہ آمد ہندوزن ساحرہ از شرح سکندرنامہ ہندوانہ افگندن کنایہ از نہایت ترس وبیم ہندوانہ تر تربت کنایہ از لیس انگندہ حیوان گرد وسخت کلان از چراغ ہدایت ہندوکون غلط کنایہ از بسیار ترسانیدن از چہار شربت ہندو منسوب بہند درین لفظ واو برای نسبت است واین نسبت خصوصیت نبرای العقول دارد ولفظ ہندو در محاورہ فارسیان بمعنی دزد وراہزن وغلام می آید از خیابان ہندسہ بضم اول وفتح نون وسکون تحتانی ودال مہملہ صد شتر ومقدار صد عدد از منتخب وصراح ہنعہ بفتحتین وبالفتح داغ پس گردن شتر ونام منزل ششم از منازل قمر در برج جوزا وآن پنج ستارہ است بر دوش جوزا بطرف چپ از کشف منتخب وصراح ہندوانہ بالکسر تربز کہ ثمر معروف است ہندسہ بالفتح اندازہ گرفتن واین معرب اندازہ است بابدال ہمزہ بہا وحذف الف چون در کلام عرب دال وزا سے فاصلہ در کلمہ جمع نمیشود لہذا زا را بسین مہملہ بدل کردند ہندسہ باشد از منتخب وصراح ودر حاشیہ تحریر اقلیدس نیز ہم چنین

بنظر فقیر مؤلف در آمده و هندسه نام علمیست که ازان معرفت اشکال و مقادیر اشیا حاصل میشود و رقم اعداد را نیز گویند از مدار و مزیل و کشف و در برهان این لفظ را بالکسر نوشته
و در بعضی فرهنگها این لفظ را بمعنی مکر و فریب نوشته اند هندو کوه نام کوهی که از کابل هیل کرده پیش است از شمسی هنگامه مجمع مردم و بمعنی وقت و هنگام نیز آمده از
رشیدی هنی بفتح اول و کسر نون و تشدید یا بر وزن فعیل خوشگوار و گوارنده هاضم از منتخب و کشف و صراح هندی کنایه از تیغ و شمشیر از برهان هنگامه بندی نمودار
فصل ها مع واو هوا بالمد جوف فلک یعنی فرقیکه میان آسمان و زمین است و بمعنی خالی و باد ساکن که در جوف هر مکان باشد و بالقصر بمعنی آرزو و اشتیاق و میل نفس اماره
و بمعنی فرزندی مادر از مدار و لطائف و صراح و کشف و ترجمه حریری و آنچه در مردم هوا بجای لفظ باد مستعمل میشود خلاف محاوره اهل علمست و لفظ هوا باصطلاح سازنوازان
بمعنی گرمی و گرم نمودن ساز از آتش هویت بضم اول و کسر واو و تشدید تحتانی مفتوحه و بعده فوقانی مرتبه وحدت و ذات باری تعالی و لاهوت از کشف
هودج بالفتح و دال مهمله مفتوحه و جیم عربی کجاوه که در ان زنان سوار شوند و عماری شتر از منتخب و کشف هوادج بفتح اول و کسر دال عماریها شتر که در ان زنان
نشینند جمع هودج است هوج بالفتح و بفتحتین نادانی و شتابی از منتخب هود بالضم بواو معروف نام پیغمبر علیه السلام که بدعا او بر قوم عاد طوفان باد آمده بود و نام سوره قرآن
و بمعنی توبه کردن و بحق باز گشتن از لطائف و صراح هورمز بضم اول و واو معروف و ضم میم و سکون زای معجمه ستاره مشتری از جهانگیری و مؤید هور بالضم و بواو مجهول
در فارسی بمعنی آفتاب و گویند که نام ستاره نیز است که بعد از هزار سال طالع میگردد از کشف و در خیابان نوشته که هور بمعنی آفتابست و ظاهرا هور در اصل هور بالضم باشد
بسین مهمله و واو معروف چنانکه در زبان کتابی اهل هندست بسین مهمله بهادر هر دو زبان بدل میشود و کثرت توافق این هر دو زبان مشهور است هوجس بفتح اول و جیم
مکسور و سین مهمله خطرات شیطانی که در دل گذرند و این جمع هاجسه است و هاجسه بمعنی چیزیکه در دل گذرد از منتخب و کشف و در شمسی نوشته که ماخوذ از هجس است که بمعنی
آواز نرم که شنیده شود و بفهم نیاید پس از ین وسواس مراد باشد و معنی هجس در صراح نیز همین است هوس بفتحتین و سین مهمله نوعی از جنون از صراح و قاموس و در منتخب
بمعنی دیوانه شدن و باصطلاح فارسیان بمعنی آرزو و شوق چیزی و عشق خام و ناقص هوش بواو مجهول زیرکی و بمعنی جان و بمعنی مرگ و هلاک از رشیدی و برهان
هول بالفتح ترسانیدن از منتخب و لطائف و صراح و بمعنی خوف و بیم و در شرح نصاب نوشته که نیز لفظ هول بالفتح بمعنی گوی که بدان طفلان بازی کنند
هوی اول بالضم باصطلاح کشتی گیران بمعنی بار اول از مصطلحات هوام بفتح اول و ثانی و تشدید میم بر وزن مشام بمعنی حشرات الارض مثل مار و گژدم و سوسمار
و مور و هر خزنده و گزنده و این جمع هامه است از منتخب و کشف و لطائف هون بالفتح در عربی بمعنی آرام و آهستگی و وقار و نرمی و سبکی و در فارسی زمین زراعت که
پر کلوخ باشد و بالضم در عربی بمعنی خواری و بی عزتی و در فارسی کلمه تاکید و کلمه استکراه از منتخب و صراح و برهان و لطائف و نیز در برهان نوشته که نوعی از دینار که در
در ملک دکن رائج است فقیر مؤلف گوید که بامعنی بضم ها و سکون نون و واو غیر ملفوظ لفظ هندیست و هون چیزی است که از هون است که واضع آن اچیتر انام احد شده باشد
والله اعلم بالصواب هوان بفتح خواری و بیعزتی از منتخب و صراح و مؤید هوا گرفتن پرواز کردن از مصطلحات هوائی شدن پرواز نمودن و گم شدن و هوا یافتن
تصرف کردن هوا در مزاج از مصطلحات هو بالضم و واو معروف بمعنی خوف از برهان و اسم ذات باری تعالی و باصطلاح لوطیان ایران آواز یکه کشتی گیران برای گرمی هنگامه
دفعه بر کشند هو و بفتح اول و ضم واو و سکون او دیگر بر وزن سبو بمعنی اتباع یعنی هر یکی از ان دو زن که در نکاح یکمرد باشند و در برهان بضمتین هواله بفتح و تشدید واو
هولناک هوا خوردن باده کنایه از زائل شدن کیفیت شراب چه تصرف هوا مزیل نشه شرابست از مصطلحات هوائی محب و عاشق و دوست و آرزومند و بوالهوس
و پریشان و با کسیکه سوای مقرر بخزانه سلاطین میرسد از مصطلحات و قسمی از آتشبازی هولگی بفتح اول و کسر لام و کاف فارسی و یای معروف بمعنی ترسانیده شده و هراسان و مجاز آمیخته
و این منسوب به هول که بالفتح باشد بمعنی یکبار ترسانیدن چه بر وزن فعله بالفتح برای مرت باشد پس بحالت الحاق یای نسبت ها هوز ملفوظ قاعده فارسی بکاف فارسی بدل شد چنانکه در بردگی

فصل ها مع یای تحتانی هیچا بالفتح کارزار و جنگ از کشف و منتخب هیولا ماده هر شی و ماهیت هر چیز و اصل هر شی و حکما چنین تعریف کنند که جوهر یست
که محل باشد صورت جسمی را و جوهر اول را نیز گویند و نزد صوفیه دو قسمست یکی روحانی که آنرا روح اعظم نامند دوم جسمانی که آنرا طبیعت کل خوانند و متکلمان حقائق

اشیا نام کنند وبعضی نوشته که هیولی مخفف ومرکب هیتا ولی است بمعنی اصل شئ **هیمیا** بالکسر و یای معروف علم طلسم ست **هیهات** بعید واین فعلیست
یعنی اسمیکه معنی فعل ماضی دارد وآنکه در مقام تاسف هیهات هیهات گویند معنی آن چنان باشد یعنی بعید شدم از مقصود از منتخب و مدار وکشف وغیاث بمعنی تعجب
وتعجب استعمال کنند **هیات** بروزن غیرت ساخته شدن صورت وشکل وتهیه در ینجا است نام علمیست که بدان اشکال افلاک ومساکن کره ارض دریافته میشود **هیآت** بالف ممدوده
بروزن خیرات جمع هیأت از کشف وغیر آن **هیلاج** بیای معروف وجیم عربی حسابیست منجمان را که بدان دلیل عمر را شناسند ومجازاً زائچه مولود را نیز گویند از
مؤید وشرح **هیج** بالفتح وجیم عربی غبار وبمعنی برانگیخته شدن وبتشدید تحتانی مکسور بروزن سید بمعنی برانگیزنده از منتخب **هیربد** بالکسر و یای معروف وبضم میم موحده
خادم آتشکده چراکه هیر بمعنی آتش ست وبد بمعنی صاحب وخداوند از سروری وبرهان **هیز** بالکسر و زای معجمه مخنث از برهان وجهانگیری **هیکلیس** نام کسی از مصطلحات
هیاکل بفتح اول وکسر کاف جمع هیکل **هیکل** بالفتح جثه بزرگ واسپ دراز جسیم وشکوه وعظمت وبنای بلند وبتخانه وصورت وشکل وحمائل تعوید از منتخب
وکشف وبرهان ومدار وصراح **هیل** بالکسر و یای معروف دوائی که بهندی آنرا الایچی سفید نامند ظاهرا این معرب هیل ست که بیای مجهول باشد ولعبت
قافله صغار را گویند از منتخب وبرهان **هیولای اول** کنایه از جوهر اول **هیکل الروم** نام بتخانه که در روم بوده است **هیم** بالفتح تشنگی وبالکسر
شتر تشنه ودر فارسی بیای مجهول بمعنی هیزم سوختنی **هیزم** بالفتح وزای معجمه مضموم چوب خشک سوختنی از بهار عجم وخان آرزو در شرح سکندرنامه نوشته که بلغت کرد
نعمت را گویند درینصورت مخفف هیزدم ست **هیصم** بالفتح وصاد مهمله مفتوح شیر درنده از منتخب وصراح وقاموس **هیمجان** نادان وعلم **هیو** بفتح اول وواو معروف شتر
وهمه ای پیر مرد از کشف وبرهان جهانگیری ورشیدی **هیجان** بالفتح وتحتانی برانگیخته شدن از غریب وکشف ومنتخب وصراح **هین** بالکسر سیلاو بمعنی اینک وبگذار وبشتاب وآگاه باش و
کلمه زجر از مدار **هیمان** بالفتح تشنگی وحیرانی از صراح ومنتخب **هیا** سه کلمه ایست بمعنی دوال **هیمه** بالکسر و یای مجهول هیزم سوختنی بالفتح نیز آمده از برهان **هیلا** بالکسر و یای مجهول مخفف هلیله از شرح خاقانی
هی بالفتح بزبان دری وهندی بمعنی هست وکلمه تنبیه است که برای آگاه کردن گویند وگاهی در مقام تحسین آید وبمعنی افسوس وزجر نیز آمده از لطائف وبرهان **هیولائی** منسوب بهیولی که ماده
هر شیء را گویند ودر حالت نسبت نون زائد هم می آرند چنانکه در حقانی وربانی وروحانی الف ونون زائد است **هیمی** لفظ ترکیست از الفاظ بارگیر که ترکان در مخاطبات خود آرند از لطائف

باب یای تحتانی

فصل یا مع الف یا در فارسی از حروف عاطفه بافاده تردید کند گاهی بر معطوف علیه ومعطوف هر دو آید سعدی فرماید بیت یا مکن با پیلبانان دوستی
یا بنا کن خانه در خورد پیل * درینصورت مدخول یکی منفی ومدخول دوم مثبت باشد وگاهی او عاطفه نیز با جمع شود خصوصاً در اشعار قدما ودر عربی برای ندا آید از بهار عجم
وچراغ هدایت * بدانکه حرف یا بر دو قسم ست معروف ومجهول معروف بر چند قسم است نسبتی وخطابی ومصدری ولیاقتی ومتکلمی وفاعلی ومفعولی وتشبیهی وبرای مبالغه اول
یای نسبت چنانچه حجازی وهندی ورومی ولاجوردی وآبی وروغنی وهجری وجلوسی وعین یای نسبت بعد الف وواو واقع شود همزه مکسور زائده قبل یا آرند بجهت دفع
اجتماع ساکنین چون طلائی وکهربائی وعیسائی وصفائی وروئی وسیاهی موی وگاهی الف که آخر اسم باشد حذف کنند ودرین همزه زائده نیارند چنانچه بخارا وبخاری
واگر یای نسبت بعد از ها مختفی درآید درینصورت گاهی آنها را در تلفظ بهمزه مکسوره بدل کنند ویا را در کتابت داخل نه نهند وعلامت همزه بالای آن ها نویسند چنانچه جامهٔ
وشکل هفیهٔ وگاهی بیا علامت مانند چون سرمئی وهمین حال است یای خطاب را چنانچه گفته وسفته وکرده وبنده وشرمنده چون الکلمه که آخر الف یا ها ویای تحتانی باشد
یای نسبت لاحق کنند آن الف وها ویا را بواو بدل کنند چون موسی وموسوی وعیسی وعیسوی ودنیا ودنیوی وسامانه وسامانوی وزهنه وزهنوی وگنجه وگنجوی و
دهلی ودهلوی وگاهی های آخر در حالت نسبت حذف نمایند چنانکه مکه ومکی وبنگاله وبنگالی وگاهی آخر کلمه را بوقت الحاق یای نسبت بکاف فارسی بدل کنند
چون خانه وخانگی وپرده وپردگی وبیگانه وبیگانگی وگاهی الف ونون زائده قبل از یای نسبت درآرند چنانچه ربانی وحقانی ونفسانی وظلمانی وجسمانی ونورانی وچون
در کلمه حرف ثالث یای تحتانی باشد در حالت الحاق یای نسبت آن یا را گاهی حذف نمایند چون مدنی منسوب بمدینه وقرشی منسوب بقریش وحنفی منسوب

بحنیفه یعنی ابوحنیفه و گاهی قبل یای نسبت حرف نای محمله زیاده آرند چون رازی و مروزی منسوب بری و مرو دوم یای خطاب و آن بعد اسما و افعال آید در آخر فعال
معنی تو و بد چنانچه گفتی و میخواهی و خواهی گرفت و بری و بر و هر گاه بعد اسما آید معنی هستی از و مستفاد میشود چنانچه هنوز طفلی یعنی طفل هستی و هم در تیز هوشی یعنی تیز هوش هستی سیوم
یای مصدری و آن بعد اسما آید چنانچه تری و تازگی و پاکی و رسوائی و دانائی و بینوائی و سادگی و شکستگی و اندوه گینی و یای مصدری با مصدر عربی نیز لاحق میشود و نزد بعضی صحیح و نزد
بعضی غلط لیکن در اصل صحت ندارد چون سلامتی و خلاصی و صفائی چهارم یای لیاقت و آن را در آخر مصادر آید چنانچه خوردنی و کشتنی و رفتنی و گذشتنی یعنی لایق خوردن
و لایق کشتن و لایق رفتن و لایق گذاشتن پنجم یای متکلم و این بتقلید عربیان است و در آخر اسما و القاب آید چنانچه الهی و مخدومی و استادی و اعتضادی و قبله گاهی یعنی اله من و
استاد من و مخدوم من و اعتضاد من و قبله گاه من صائب گوید بیت نولیسد نور چشمی آفتاب آن صفحه را ؛ مه نو قبله گاهی خواند آن محراب ابرو را ؛ ششم یای فاعل
و آن بعد اسما آید و معنی کننده دهد چنانچه کسبی و کفایتی و غوغائی و فریبی و وسواسی یعنی کسب کننده و کفایت کننده و غوغا کننده و فریب کننده و وسواس کننده و گاهی معنی
این یای نسبت قریب است هفتم یای مفعول چنانچه مهری و سندی و انتخابی یعنی مهر کرده شده و سند کرده شده و انتخاب کرده شده و این نیز بیای نسبت قریب است هشتم
یای تشبیهی نظامی گوید بیت زاغ بقدر تو همائی کند ؛ سر که رسد پیش تو پائی کند ؛ و این یا بمصدر قریب است نهم یای مبالغه چنانچه علامی و فهامی تا نی یای مجهول آن نیز
بر چند قسم است چنانچه یای وحدت و یای توصیف و یای تنکیر و یای تخصیص و شرط و جزا و تمنا و استمرار و اظهار اضافت و تعظیم و تحقیر و زائده و یای مقدار و وقایه جمع اول
یای وحدت و آن معنی یکی دهد و همیشه مجهول و ملحق با نکره گردد و اصلا بمعرفه ملحق نشود چون پادشاهی و دروی و گدائی و نگاهی و اگر بعد های مختفی آید بهمزه بدل گردد سعدی گوید
ع یکم روز بر بنده دل بسوخت ؛ دوم یای توصیفی و این را یای اشارت و یای ایمائی نیز گویند و کاف بیانی بلا فاصله بعد آن آید خواه متصل چنانچه درین مصرع
یا دوصلی که دل از هجر خبردار نبود ؛ خواه کاف بفاصله آید چنانچه درین بیت قاتلی خون مرا ریخت که در روز جزا ؛ نظر از ناز به هنگامهٔ محشر نکند ؛ مثال
یای توصیفی بعد ها در مصرع اول و یای زائده در مصرع ثانی ؎ خوش بنده که باشد منظور ایزد پاک ؛ هر بنده که دارد این قلب در زمانه ؛ سوم یای تنکیر از و معنی اطلاق
مستفاد میشود و تعیین نباشد چنانچه درین مصرعه در خرابات مغان نیست چو من شیدائی چهارم یای تخصیص و از و بجانب خاص ذهن ایما نمایند بیت
من و از دور تماشای گلستان کسی ؛ نگاهی شد خرسند ز بستان کسی ؛ و درین مصرعه سازآباد خدایا دل ویرانی را ؛ پنجم یای شرط و جزا و آن گاه
بعد شرط و جزا هر دو آید چنانچه بیت گر امروز بودی خداوند جاه ؛ نکردی خود از کبر در و نگاه ؛ ششم یای تمنا و آن در مقام حسرت در آخر صیغه ماضی ملحق سازند
چنانچه درین بیت چه بودی که پایم درین کار گل ؛ بگنجی فرو رفتی از کام دل ؛ هفتم یای استمرار و آن هم در آخر صیغه ماضی آید و از و معنی دوام مستفاد شود چنانچه درین بیت
؎ گرفتی گمر نبد ز در آزمائی ؛ و گر کوه بودی بکندی ز جای ؛ نخوردی که خاطر بر آساید ش ؛ ندادی که فردا بکار آیدش ؛ هشتم یای اظهار اضافت و آن بعد
واو ساکن آید چنانکه درین جا و دیا او در دا او و موا و نهم یای تعظیم چنانکه درین بیت ببرد دل زکفم دوش مجلس آرائی ؛ مهی ملکی سمن اندام ماه سیمائی ؛ دهم
یای تحقیر معنی لنگ و استخفاف و حقارت آید چنانکه درین بیت حافظ شیرازی بیت یار دارد سر صید دل حافظ یاران ؛ شاهبازی بشکار مگسی می آید ؛ درین
بیت یای شاهبازی برای تعظیم است و یای مگسی برای تحقیر یازدهم یای زائد و آن بعد الف و واو آید و هیچ اگر دور کنند در معنی خلل نیاید چنانکه خدای و خدا و جای
و جا و بوی و بو و خوی و خو ؎ خدای راست مسلم بزرگی و الطاف ؛ و در نیم مصرعه مصرعه همای بر سر مرغان از آن شرف دارد ؛ و نیز یای زائده باشد که در آخر
بعضی اسمای عربی و فارسی ملحق شود چنانکه نوریان و نورانی و ارمغان و ارمغانی و فلان و فلانی و همیان و همیانی و قربان و قربانی و زیادت و زیادتی و فضول و فضولی
و انتظار و انتظاری و حضور و حضوری و غلط و غلطی و تحط و تحطی و خلاص و خلاصی و نقصان و نقصانی و در جواهر الحروف برای اینهمه الفاظ سند شعر استاد مسطور است
دوازدهم یای جمع چون آدمیم و کردیم و رفتیم سیزدهم یای مقدار چنانچه درین بیت سخن را بار خاطر بود گوهی ؛ نبود مش صاحبی صاحب شکوهی چهاردهم
یای ملحق با حرف ربط گردد چون دانا ستی بمعنی داناست و شیداستی بمعنی شیداست پانزدهم یای وقایه و این در منادی و حرف ندا و سط باشد و ملحق

نباشد چنانکه در لفظ خضایا بخلاف ساقیا و حرف یا گاهی بدال بدل شود چون رونیک و رونگ بلام چون نامی و نال بمعنی نی و بها چون رونده و روهنده و نشو و نما کنند و از جواهر الحروف یاسا بالسین مهمله ترکی نام راگویند از برهان و مجازاً بمعنی قتل مستعمل و در لغات ترکی بمعنی قتل و غارت و قصاص نوشته یارا قوت و توانائی و طاقت از برهان یا اسفی بفتح همزه که حرف سوم ست و فتح سین مهمله و فتح فا و در آخر الف بصورت یا بمعنی وا افسوس اسف بفتحتین اندوه و غم و لفظ یا سا ول و الف و را در آخر هر دو برای صوت کنایه از فریاد و آه و بجای تعجب و تحسیر نیز آید از کشف و لطائف یاقوت نام خوشنویس که غلام مستعصم بالله بود و مستعصم بالله یکے از خلفای عباسیه بوده ست و یاقوت جوهریست معروف و آن چهار نوع است سرخ و زرد و کبود و سفید و یاقوت سرخ هفت لون باشد بهرامانی و رمانی و ارغوانی و وردی و خمری و خلی و لحمی و بعضی کبدی یعنی جگری نیز نوشته اند از جواهرنامه مرقوم شد و یاقوت نوعی از پلاؤ ست که برنج آن سرخ باشد و نام جزیره یاسج بفتح سین مهمله و جیم عربی تیر پیکان دار از برهان و در فرهنگی معتبر بمعنی پیکان دو کارده نوشته و بعضی بمعنی نیزه نوشته اند و گاهی مراد ازین آه مظلومان باشد یافوخ بضم فا و در آخر خای معجمه بوده سر که در حالت شیرخوارگی متحرک باشد بهندی تالو نامند از صراح وغیره یاد چنانکه بمصدر آید بمعنی دل و خاطر نیز می آید چنانکه گویند فلان چیز از یاد من رفت از چراغ هدایت یادبود بمعنی یادگار یادگار نشان از برهان و مجازاً بمعنی فرزند نیز می آید و در چراغ هدایت نوشته که یادگاری بیای نسبت نیز بمعنی یادگار آید یار غار کنایه از یار صادق چه آنحضرت پیغمبر علیه الصلوة والسلام وقتیکه از مکه باراده هجرت برآمدند براه در میان غاری سه روز مختفی بودند حضرت صدیق همراه بودند ازین جهت یار غار کنایه از یار صادق ست یازده در کنایه از یازده منفذ و مجری که در بدن ست اول و دوم هر دو سوراخ گوش سوم و چهارم هر دو سوراخ بینی پنجم و ششم هر دو مجرای چشم هفتم و هشتم دهان که مشتمل بر دو منفذ ست یکی راه آب و طعام که آنرا مری گویند دوم راه نفس که بقصبه ریه تعلق دارد نهم و دهم راه بول که مشتمل بر دو مجرای ست یکی سوراخ بدر رفتن بول دیگری راه انزال منی یازدهم منفذ براز و بعضے چهار دیگر برین افزوده در بدن پانزده در قرار داده اند یکی سوراخ کام و دهن که از دماغ بسوی حلق میرسد دوم ناف که راه قوت جنین ست سوم و چهارم منافذ هر دو پستان یاور بفتح واو مددگار این لفظ در اصل یارور بود بتقدیم رای مهمله بر واو که مزید علیه یار ست بعده قلب مکانی کردند یاور شد از بهار عجم مولف گوید شاید که در اصل یاری ور باشد که بجهت تخفیف رای یارا حذف کردند یاقوت میدان و از حرف یازدهم دال مهمله یادو که بهندی پادشاه گویند یا دستچه آن مستور و همواره بوده یاریدگار مخفف یاریدگار یارا بمعنی طاقت ست یاور بفتح دال و زردزرد دیتم همراه شمسی از برهان یاتمشلر بالفتح یا و سکون تای فوقانی والف غیر ملفوظ و کسر میم و سکون شین معجمه و فتح لام و را مهمله در ترکی بمعنی داخل شده اند یاس در فارسی مخفف یاسمن و در عربی بمعنی ناامیدی از برهان یابس بکسر با موحده و سین مهمله خشک و خشکی کننده یای معکوس ی کلان که طویل باشد بجانب چپ ست راست کاتب یانغ بکسر نون و بعده غین مهمله رسیده و پخته از منتخب و کشف و لطائف و صراح یاتیغ بغین معجمه و تای ترکی بمعنی روغن از لغات ترکی نوشته شد یارق بضم را مهمله روشن و سفید این لفظ ترکی ست یال گردن که ترجمه عنق ست و بمعنی موی گردن اسپ و باین معنی مجاز ست از بهار عجم و کشف و جهانگیری و برهان و رشیدی و سروری و مدار و از لغات ترکی معلوم شد که این لفظ ترکی ست یال گوپال بضم کاف عربی و واو معروف و بای فارسی مرکب بمعنی شان و شوکت و تن و توش از چراغ هدایت یا و دال بواو عاطفه اسم دو حرف ست در اصطلاح یانجکیک در مفردات مینویسند در تقویم علامت برج دلو ست و هم علامت مشتری و دال علامت برج اسد ست و هم علامت عطارد یاوگیان گریان یاسین نام یکی از سورهای قرآن مجید که در ابتدای آن ثنای رسول الله صلی الله علیه و آله وسلم مذکور ست و نزد بعضی یاسین یکی از اسمای آنحضرت صلی الله علیه و آله وسلم و نیز نوشته اند که یا حرف ندا و سین کنایه از لفظ سید از تفسیر حسینی وغیره و در بیضاوی مسطور ست که سین مخفف نسین که تصغیر انسان و تصغیر درینجا برای تعظیم باشد یازیدن و یازدن و یازیدن هر دو بزای معجمه دست درازی کردن و بقصد کاری دراز کردن و بیرون کشیدن و ظاهر کردن از کشف و رشیدی و برهان یاخنین بخای معجمه دست بقصد کاری دراز کردن و بقصد کاری دست دراز کردن و بانیدن از کشف و برهان و مدار یازان حمله کردن و دست دراز کنان از لطائف یاسمین گلیست خوشبو و آن دو قسم ست یکے سفید و دیگری زرد و بهندی هر دو قسم را چنبیلی گویند از الفاظ الادویه و تحفة المومنین و منتخب نوشته که گلیست زرد و خوشبو و در برهان نوشته

که یاسمین و یاسمن و یاسمون هر دو احد بمعنی گل معروف و آن سفید و زرد و کبود می باشد یارستن بفتح رای مهمله طاقت داشتن از برهان و مدار یا هو بواو معروف نوعی از کبوتر که آواز یا هو از دهان آن بر آید یا بو ترکیست بمعنی اسپ بارکش یار نامه بالفتح بمعنی کارنیک از برهان یاوه گم و ناپدید و هرزه و بیهوده از برهان و این لفظ ترکیست یا ته بزیادت الف سم الخط ترکی و فتح نون در ترکی بمعنی طرف و جانب یاقه بقاف در ترکی گریبان جامه را گویند یافه بفا گم شده و مفقود و سخنان بیهوده و لیوچ از لطائف و برهان و جهانگیری یارنده بقصد کاری دست دراز کننده یا سمین بسین مهمله آزو د بمعنی حکم و قانون و سیاست از لطائف و برهان یارا بفتح رای مهمله زور است که بدان آرایش ساعد کنند سپس آنرا کنگن گویند از کشف و رشیدی و برهان و سروری یارگی بکاف فارسی قدرت و توانائی از برهان یارفروشی کنایه از تحسین و تعریف کردن یار از برهان و مصطلحات یاوگی بواو و کاف فارسی گم شدن و هرزه گوئی از برهان یاور و در ترکی کمان تیر انداز و سم تابستان از لغات ترکی یاغی بکسر غین معجمه دشمن و بمعنی بغیر یان از لغات ترکی یافه درای بیهوده گوی یافتن باز فریب خوردن یا البشری یا حرف ندا است و بشری بمعنی بشارت منادی یعنی ای بشارت بیا که این وقت تست یا ندای بهر تعجب یعنی ای عجب بشارت ست یا آنکه بشری نام یار برآرنده یوسف علیه السلام ست از چاه که منادی واقع شده از مدارک و جامع البیان و بحر مواج یاقوت رمانی بضم رای مهمله و تشدید میم نوعی از یاقوت که رنگش مشابه برنگ دانه انار باشد یاقوت گرگانی بهر دو کاف فارسی نوعی از یاقوت که معدن آن در نواحی شهر گرگان واقع ست و گرگان شهریست در عراق عجم که معرب آن جرجانست یاقوت جگری نوعی از یاقوت که رنگ سرخ خشش مائل بسیاهی باشد مشابه برنگ جگر فصل بای تحتانی مع بای موحده یباب بالفتح بمعنی خراب از منتخب و صراح میوست بضمتین خشکی از منتخب یبروح بالفتح و واو معروف و حای مهمله بیخ لفاح که بفارسی مردم گیا و بهندی لکهنی گویند از الفاظ الادویه و منتخب و قاموس یبس بالضم خشک شدن از منتخب یبروح الصنم بجای مهمله بمعنی مردم گیا و آن بیخ گیاهیست که شبیه بهر دو تن بهم پیوسته و ستها بر یکدیگر حائل کرده و پاها در هم محکم ساخته نر را پای راست بر پای چپ ماده افتاده باشد و ماده را بر عکس آن هر که او را کنده از زمین جدا کند بمیرد از شرح خاقانی یپیلو بفتح اول و فتح بای فارسی و سکون و ضم لام مقامیکه از شهر و ده اسباب غله و غیره برای فروختن بهانجا آرند بهندی آنرا منڈی و گنج گویند از لطائف و در برهان بتقدیم نون ست بر بای فارسی و در رشیدی بمعنی قافله و متاع فصل یای تحتانی مع تای فوقانی یتوع بفتح اول و ضم فوقانی و واو معروف و عین مهمله هر درخت که شیر دار باشد مثل زقوم و انجیر و عشر بمعنی آگ از کشف و منتخب و برهان و الفاظ الادویه یتمش بفتح اول و سکون فوقانی و کسر میم و سکون شین معجمه در ترکی بمعنی رسیده بیت بمعنی رسید و مش بکسر میم بجای ها علامت مفعول یتور بفتح یا و ضم تای فوقانی و واو غیر ملفوظ و سکون رای مهمله و کسر میم و سکون شین معجمه در ترکی بمعنی رسانیده یتاق بفتح پاسبانی یعنی چوکی از بهار عجم و کشف و برهان و رشیدی یتیم طفل بی پدر و گاهی بمعنی بی مادر باشد و طفلیکه مادر و پدر هر دو ندارد یتیم الطرفین گویند و کسانیکه آنرا ایتیم و ییتیم گویند خطا است از مدار و غیره و بمعنی غلام و دزد و عیار و در صراح بمعنی ستور بیمار و در جوهر بی نظیر و طفلی بی پدر یتن بالفتح بچه که بر عکس معمول تولد شود یعنی اول پا او بیرون آید از شرح نصاب و صراح یتاقی پاسبان از سروری و برهان فصل یای تحتانی مع تای مثلثه یثرب بفتح اول و سکون دوم و کسر رای مهمله و بعده بای موحده نام مدینه منوره از کشف و مزیل و صراح و منتخب فصل یای تحتانی مع حای مهمله یحیی بالفتح نام پیغمبریست علیه السلام و نام مردیکه بغایت سخی و جواد بوده است یحمور بالفتح و حای و واو معروف و رای مهمله گور خر از شرح نصاب یحموم بالفتح دود سیاه از منتخب و شرح نصاب و صراح فصل یای تحتانی مع خای معجمه یخ در بهشت نوعی از حلوا از برهان یخاپچ بتحتانی مفتوح و خای معجمه و در آخر جیم فارسی لفظ رومی است بمعنی تصویر حضرت عیسی علیه السلام که بر دیوارهای معابد نصاری میباشد آنرا میشویند و آب آنرا تبرکا میگیرند یخ بالفتح فرق میان برف و یخ آنست که برف مثل غبار میبارد و یخ چون موم گداخته بر کوه و دشت قطره قطره میچکد و مثل سنگ سفید میگردد یخدان صندوق اطعمه و حلویات از مصطلحات یخ خوردن سر دمهر کردن و افسرده دلی از شرحی یخچه ژاله از برهان یخشی بفتح اول و سکون خای معجمه و کسر شین معجمه و یای معروف خوب و نیک و مبارک و بهتر از کتاب ترکی

یخنب بمعنی پخته و مطبوخ و ذخیره و آن هر چیز که از اسباب و غله نگاه دارند که بوقت حاجت بکار آید و گوشت پخته شده **فصل یای تحتانی مع دال**
مهمله * ید بیضا دست روشن و سفید که دست موسی علیه السلام باشد که با آتش سوخته شده بود حق تعالی آنرا بعوض آن معجزه ایشان کرده که هرگاه در بغل
خویش دست را ضم کرده می آوردند مثل آفتاب روشن بنظر آمدی و مجازاً بمعنی کرامات و خرق عادات * ید طولی بالفتح اول و کسر دال مهمله و واو معروف و
فتح لام هر دو لفظ موصوف و صفت بمعنی دست دراز تر و این کنایت ست از مهارت و کمال بصنائع و هنرها که بدست تعلق دارد * ید بالفتح و تخفیف
دال دست و نعمت و دولت و نیکی و ملک و منت و قدرت و قوت و خواری از منتخب و شرح نصاب * ید بیضا نمودن معجزه و کرامات نمودن چون موسی
علیه السلام دست در گریبان خود کرده می آوردند روشن چون پنجه خورشید ظاهر میشد **فصل یای تحتانی مع رای مهمله** * یرغا بالفتح و غین معجمه
راهوار و تیزرو و بمعنی یلغار نیز نوشته از لطائف * یرت بالضم و تای فوقانی منزل را گویند از رساله ترکی نوشته شد * یرش بضم و شین معجمه بمعنی حمله
و توجه از لطائف * یرلیغ بکسر اول و لام مکسور و یای معروف و غین معجمه فرمان پادشاهی لفظ ترکی ست از کشف و بهار عجم * یراق بفتح اسلحه سپاه
مثل شمشیر و سپر و تیر و کمان وغیره و گاهی بمعنی مطلق سامان و اسباب و مصالح هر چیز آید از لغات ترکی و مدار و مصطلحات * یرقان بفتحات زردی
چشم و بدن از منتخب و در حدود الامراض بسکون ثانی نیز جائز داشته و در چراغ هدایت نوشته که در اشعار استادان بسکون دوم نیز آمده و درین صورت
لفظ ارقی و لفظ حرکت را که هر دو متحرک اند بسکون دوم نیز توان خواند * یرملون لفظیست که درین لفظ برای یادداشت قاعده قرات شش حروف را
جمع کرده اند هرگاه که بعد نون ساکن و نون تنوین یکی از حروف یرملون واقع شود آن نون را از جنس این حروف گردانیده . باهم ادغام کنند یا غنه مگر در لام
و را غنه نکنند چنانچه من یوم و من ربهم و من مار و من لبن و من دال و من نور و خیرا یره و خیرا من شر که * یرغو بالفتح و ضم غین معجمه و واو معروف بمعنی سیاست
از رساله ترکی * یراغم بفتحتین و غین معجمه مفتوح نی قلم و کرم شب تاب و مرد بیدل از منتخب و شرح نصاب * یره بفتحتین در ترکی بمعنی زمین از لغات ترکی نوشته شد
فصل یای تحتانی مع زای معجمه * یزکدار سردار فوج طلیعه نیز * یزدجرد بفتح و جیم عربی مضموم نام پادشاهی که پسر زاده نوشیروان عادل بود از برهان
* یزک بفتحتین و زای معجمه و کاف عربی محافظان لشکر و مقدمه لشکر که آنرا قراول نیز گویند و آن جمعی از سواران است که از لشکر خود پیش روند تا از فوج دشمن
خبردار باشند و فوج طلیعه که بهندوستان آنرا تلاوه گویند و بمعنی مطلق فوج نیز آمده از بهار عجم و کشف و رشیدی و سروری و جهانگیری * یزدان بالفتح یکی از اسمای
حق تعالی ست در فارسی چه در فارسیان قبل از اسلام دو خدا میدانستند یکی یزدان که آنرا فاعل خیر میگفتند و دیگر اهرمن و آنرا فاعل شر میگفتند از برهان
* یزنه بالفتح و زای معجمه و نون در ترکی شوهر خواهر از رشیدی و لغات ترکی و برهان * یزدی منسوب به یزد که بالفتح و دال مهمله نام شهریست از توابع شیراز
فصل یای تحتانی مع سین مهمله * یسارت توانگری از مدار و منتخب و لطائف * یسار بفتح توانگری و ثروت و دوست چپ از منتخب و کشف
و صراح * یسر بالضم و بضمتین آسان شدن و آسانی و بفتح اول و کسر سین بمعنی آسان از منتخب و صراح و لطائف * یسیر بروزن فقیر اندک و بمعنی آسان از
کشف و منتخب و صراح * یساق بفتح مهم و تیار جنگ و بمعنی دیوان و دربار از لغات ترکی * یساول بفتح اول و ضم واو لفظ ترکیست بمعنی میر توزک و
نقیب و چوبدار * یسل بفتحتین * یسال بفتح هر دو لفظ بمعنی پره فوج از مصطلحات **فصل یای تحتانی مع شین معجمه** * یشب بالفتح و در آخر بای
موحده نام سنگی قیمتی که مائل بسبزی باشد از کشف و منتخب و برهان * یشک بفتح اول و سکون ثانی و کاف عربی دندان بزرگ شیر و فیل و گرگ و
سگ که بعربی ناب و بهندی کچلی و کیلا گویند بیای معروف از رشیدی و سروری و برهان * یشم بالفتح معرب یشب نام سنگی قیمتی که مائل بسبزی باشد از کشف و منتخب و برهان **فصل
یای تحتانی مع عین مهمله** * یعقوب کبک نر و نام نبی علیه السلام که پدر یوسف علیه السلام بودند و این لفظ عربی نیست عبری ست و نام امام ابو یوسف

که شاگرد امام اعظم ابو حنیفه بود و نام مردی امام و مجتهد مذهب نعمانی از کشف و برهان و صراح و غیر آن **یعسوب** بر وزن یعقوب بمعنی امیر زنبوران شهد و آن
زنبور نر باشد کلان تر از تمامی زنبوران شهد هر جا که او رود همه زنبوران شهد تابع او باشند و مجازاً بمعنی سرگروه قوم و یعسوب المؤمنین لقب مرتضی علی رضی الله عنه
زیرا که در هنگام خلافت آنحضرت تمامی مؤمنین صادقین در هر امر تابع و پیروان آنجناب بودند **یعوق** بفتح اول و ضم عین مهمله نام بتی است از بتان قوم
نوح علیه السلام که بصورت اسپی بود از شرح نصاب و منتخب یعنی صیغه واحد مذکر غائب فعل مضارع معلوم بمعنی میخواهد و قصد میکند و مصدر آن عنایت است که بمعنی
قصد کردن است چنانچه در منتخب **فصل یای تحتانی مع غین معجمه یغما** بالفتح و غین معجمه بمعنی غارت و تاراج و نام شهری از ترکستان که بخوبرویان منسوب است از کشف و
برهان **یغوث** بفتح اول و غین معجمه و ثای مثلثه نام بتی است که بصورت شیر بود از شرح نصاب **یغمائی** غارت کرده شده و منسوب بیغما که شهری است از ترکستان
فصل یای تحتانی مع فا یفاع بفتح و عین مهمله زمین بلند از شرح نصاب و صراح و منتخب **یفن** بفتحتین پیر مرد فرتوت از شرح نصاب و صراح **فصل یای**
تحتانی مع قاف یقلمشه بفتح یا و سکون قاف و فتح لام و کسر میم و سکون شین معجمه در ترکی بمعنی خوش آمده اند **یقین** بی شبهه و بمعنی مرگ نیز آمده از
منتخب و بعضی اهل تحقیق تعریف یقین چنین کرده اند که یقین چیزیست که زایل نشود بتشکیک مشکک و شک آنست که مساوی الطرفین باشد در وجود و عدم و اگر
طرف راجح را ظن نامند و طرف مرجوح را وهم گویند و در صراح نوشته که گاهی از یقین عبارت ظن باشد و از ظن یقین بدانکه یقین سه مراتب دارد اول علم الیقین دوم
عین الیقین سوم حق الیقین علم الیقین دانستن امری یا چیزی باشد باقوال ثقات یا بطریق تواتر که اصلاً شک و شبهه در آن نباشد و عین الیقین آنست که چیزی را
بچشم خود دیده بر ماهیت آن یقین حاصل کرده باشد حق الیقین آنست که کیفیت و ماهیت چیزی را کما ینبغی بجمیع حواس دریافته باشد و این قسم اعلی ترین اقسام
یقین است **یقظه** بفتح یا و کسر قاف و ضم قاف هر دو آمده و ظای معجمه بیدار که ضد خفته است از صراح **یقظان** بالفتح بیدار از صراح **یقطین** بالفتح و طای مهمله
مکسور درخت کدو و هر درختیکه بر زمین پهن شود مثل خیار و خربزه و غیره از منتخب **یقظه** بفتحات و حرف ثالث ظای معجمه بیدار که ضد خواب است از منتخب و صراح و بحر الجواهر
و کشف **فصل یای تحتانی مع کاف یک رقیب** کنایه از حقیقت یکدست یکسان از چراغ هدایت **یکجهت** متفق بیک قصد و ذات بدانکه منصب یکصدی ...
راده لک دام مقرر باشد چون یک روپیه را چهل دام باشد پس دو لک دام را پنجهزار روپیه میشود **یکتا** کنایه از اندک **یک چشمه** کار کار خوب از ... مصطلحات
یک بغل کنایه از مقدار بسیار از چراغ هدایت **یک چشم** مرکب بمعنی آفتاب از شرح سکندر نامه از سیف الله احمد آبادی و خان آرزو **یک قلم** همه و بالکل **یکان** کسانی
و مردمان نامعین در اصل یک گان بوده است کاف عربی را بجهت تخفیف حذف نموده اند **یکران** بفتح اول و سکون کاف فارسی اسپ اشقر یعنی سرخ رنگ که مو
یال و دم او سفید باشد از مدار و شرفنامه و کشف و در سروری بکاف فارسی یعنی اسپیکه رنگ آن میان زرد و سرخ باشد مؤلف گوید که ظاهر آن این است که ... مفهوم میشود
و در جهانگیری بکاف عربی اسپ خوب صرا آمده و در برهان نوشته که بکاف عربی اسپ اصیل و خوب را گویند و نیز نوشته که بعضی گویند اسپ اشقر رنگ باشد که ... یال
دم سفید دارد و نیز نوشته که بعضی گویند بمعنی اسپیکه بوقت ایستادن سه پا راست ... و یک پا سمین قدری کوتاه ساخته بر زمین نهد و ... بسیار
تیز رو باشد و در رشیدی بمعنی اسپ بهتر و گران قیمت مگر قید کاف عربی و فارسی نکرده و بعضی نوشته اند که بمعنی مطلق اسپ ... مستعمل میشود **یکی خوردن** ... کسی خود را
پس گرفتن و حیران و سراسیمه شدن از مصطلحات **یک خانه گشتن** کمان مراد از آنکه یکی یا کمان غالب و خانه دیگر مغلوب آید **یکی** ... از شرح قران السعدین **یک کردن**
قطع کردن بالکلیه از مصطلحات **یک انگشت ناخن** کنایه از مقدار قلیل **یکطرف افتادن** مقابل شدن طرف شدن **یک حلو** بکسر جیم عربی و فتح لام تمغه ... از مصطلحات
یکرو مخلص صادق و بی نفاق که در حضور و غیبت نیک گوید **یگانه** در اصل یک گانه بود چنانکه دوگانه و سه گانه **یکدل** متفق و شجاع **یک رنگ** ندانیکه ... از مصطلحات **یکی**
در یه علیک است و بمعنی هر دو برابر است فرقی ندارد و مگر در بعض محل فرق آن طبع سلیم پیدا نماید **یک غم** یکی ... حرف چشم ... بسجده شدن در کار و شتاب ... از رشیدی و در برهان بمعنی
کوشش و بمعنی مستعد کاری شدن **یک چشم** بیک نظر همه نیک و بد را دیدن از شرح سکندر نامه **یک تنی** بفتح فوقانی جامه یک تو چنانکه در ایام گرما پوشند **یکرنگی** بی نفاق از بهار

فصل یای تحتانی مع لام یلدا بالفتح شب تاریک دراز شبی ست که در آخرین درجهٔ قوس و اول جدی واقع شود یعنی در ختم ماه آذر که بعد
یوس گویند واقع شود و آن شب درازتر از همه شبهای سال است آن را بحسب گرفته اند از برهان و مدار و جهانگیری و کشف و انتقال گویا نقل کرده که شب یلدا هم آن آفتاب جدی باشد
یعنی شب یازدهم ماه دی که آن را اهنبد ماه گویند و آنچه مولف از علم تنجیم تحقیق شده آنست که روزیکه آفتاب یازدهم درجهٔ جدی قوس طی نماید کوتاه‌تر از همه روزهای سال
همان روز است و درازتر از همه شبهای سال شب آن روز است و این اتفاق در عشرهٔ دوم آذر ماه میافتد و آذر مطابق پوس باشد بانک تفاوت یلیسب درکه
بلوازم مدو لاج عمل نماید از شرح قصاید خاقانی **یلوح** بفتحتین و ضم واو و جیم عربی بمعنی پیغمبر اند سالهٔ ترکی و مدار **یلغار** بالفتح ترکیبیست بمعنی دویدن بر فوج دشمن و آل
ایلغار بود چون در ترکی هر یکی را از حرکات ثلاثه بشکل مناسب هر یکی از حروف علت نویسند الف اول فتح یای تحتانیست و الف دوم فتح غین معجمه پس ایلغار
بدین تحقیق در تلفظ بوزن خنجر باشد گاهی کتابت الف اول را نمی نویسند **یلدگز** بالفتح اول و سکون ثانی و ضم دال مهمله و فتح کاف فارسی و زای معجمه نام پدر قزل ارسلان
یلمق بالفتح و میم مفتوح معرب یلمه که بمعنی قباست از منتخب **یلاق** بفتح نام پادشاه ترک از شرح خاقانی **یل** بالفتح پهلوان و شجاع و آزاد از سروری و برهان
یلیم بالضم در ترکی راه را گویند از لغات ترکی **یلمان** خوابانیدن تیغ از مصطلحات **یلبه** بفتحتین و بای موحده چیزی از زره که از پوست بعضی حیوانات سازند از شرح قصاید
و صراح **یله** بفتحتین رها شده و سر داده شده و گذاشته شده آزاد و بمعنی فتان و تاراج و زن فاحشه از برهان و رشیدی **یلمه** بالضم آنچه در لغات بحیوانات خورانند لفظ ترکیست
از شرح نگارستان **یللی** بفتح اول و تشدید لام اول و کسر لام دوم و یای مجهول کلمه ایست که جوانان در هنگام نشاط گویند از مصطلحات **یلچی** بالضم ایلچی یعنی پیک و گذربان گدای راه نشین
یلی بالضم در ترکی نام راه و چیچ بمعنی ارزنده از برهان **فصل یای تحتانی مع میم** **یماک** بفتح اول و کاف نام پادشاهیست و نام غلام قیصر روم از موید
یمک بفتحتین نام شهریست حسن خیز و نام پادشاهیست از برهان **یمام** بالفتح کبوتر صحرائی از کنز **یم** بالفتح و تشدید میم دریا از منتخب و در استعمال فارسی بتخفیف هم می‌آید
یمان بفتح منسوب بیمن که ملکیست بطرف جنوب هندوستان مائل بمغرب از کشف و منتخب **یمن** بالضم خجسته شدن و برکت و مبارکی و بفتحتین ملکیست معروف در اقلیم اول و دوم و چون این ملک
بجانب یمین کعبه است لهذا یمن گفتند چه اهل عرب کعبه را شخصی قرار داده اند که روی بسوی مشرق است و پشت او بمغرب از صراح و شرح نصاب ابو یوسف **یمین** بفتح
دست راست و طرف دست راست و بمعنی سوگند و توانائی و قوت و منزلت نیکو از منتخب و کشف و لطائف **یمکن** بضم اول و سکون میم و کسر کاف و ضم نون صیغه مضارع
معروف بمعنی امکان میدارد ماخوذ از امکان مگر فارسیان در محاورات آخر نون یمکن را موقوف ساکن میخوانند **یمه** بکسر یا و فتح میم بمعنی خوراک و این لفظ ترکیست از
لغات ترکی نوشته شد و کسانیکه یمه را ان بمعنی توشه داران فهمند و نویسند خطاست صحیح یمه ارانست **یمانی** منسوب بیمن که نام ملکیست معروف بجانب یمین کعبه از لطیفی
شرح مشکوة شریف الف در لفظ یمانی عوض یکی از یای مشدده است پس گفته میشود یمانی بالف و تشدید یا جمع نشود عوض و معوض مگر یمانی بتخفیف تحتانی یا یمنی بتشدید یا
فصل یای تحتانی مع نون **ینگا** بالفتح و کاف فارسی زن برادر و زن عم و بمعنی کدبانو و بمعنی مشاطه نیز آمده از لطائف **ینبوع** بالفتح چشمه بزرگ از
کشف و منتخب و لطائف **ینابیع** بفتح و یای تحتانی معروف و عین مهمله چشمهای بزرگ آب و این جمع ینبوع است از منتخب **نیگ آئین** روشن و نام جزیره **ینپلو** بفتح یا
و فتح نون و سکون بای فارسی و ضم لام کاروان و قافله و بازار یکه در آن از هر طرف اجناس آورده فروشند از برهان و در لطائف بتقدیم بای فارسی بر نون
فصل یای تحتانی مع واو **یوم الحساب** روز قیامت که مدت پنجاه هزار سال باشد **یواقیت** بفتح جمع یاقوت **یوح** بواو معروف
و حاء مهمله آفتاب از منتخب و قاموس و کشف و مدار **یوم التناد** روز قیامت چرا که یکی مر دیگر برادران را روز ندا خواهد داد که بفریاد من برس و کسی نخواهد رسید از لطائف
و لفظ تناد در اصل تنادی بود مصدر از باب تفاعل یا از آخر بجهت وقف ساقط شده است **یوم النشور** روز رستخیز چه نشور بمعنی زنده شدن است از صراح **یوه** بالضم یا و واو
غیر ملفوظ و فتح رای مهمله اول در سریانی بمعنی ماه بیان میکنند **یوم الباحور** حرف ششم بای موحده و ششم حاء مهمله بمعنی روز بحران و تعداد تعیین آن نزد اکثر اطبا چنین است که از روز
ابتدای مرض چهارم و پنجم و ششم یا هفتم یا نهم یا یازدهم و چهاردهم و هفدهم و بیستم و بیست و یکم و بیست و چهارم و بیست و هفتم **یوز** بواو معروف و زای معجمه درنده که آهو را صید کند و خون بسیار دو

دارد و بهندی چیتا گویند و بمعنی جستن و تلاش کردن هم در یوزه از بنجاست مور ترکی لقتد یوز بمعنی صد باشند که نام عدد معروفست از لطائف و خیابان و چرغ لوس بالضم و بر سه حرکات نون مگر ضم نون افصحست اسم نبی علیه السلام که با بی الیشا از فروبرده بود از قاموس و صراح یواش بضم اول و شین معجمه بسیب گوتل و آسپ نرم رفتار و ریاضت داده که لایق سواری بزرگان باشد و این ترکیست از لطائف یورش بضم یا و واو غیر ملفوظ و ضم رای مهمله و شین معجمه لفظ ترکیست بمعنی بردن شمر دع ریدن و سوار کردن بر سم تعجیل و کوچ کردن از مدار و لطائف و لغات ترکی یوغ بالضم و غین معجمه و واو مجهول چوبیکه بر گردن گاو قلبه نهند ببندند چنانچه از لطائف یونت ییل بضم یا و واو معدوله که علامت ضم یای تحتانی و سکون نون و جوتی و کسر تحتانی و سکون تحتانی دیگر بمعنی سال اسپ نند سالهٔ ترکی نوشته شد یونان بالفتح نگر مشهور بضم نام ملکیست در اقلیم پنجم داخل روم که بنام یونان ابن یافث بن نوح آباد شده از لب الالباب یوزیدن طلب نمودن و جستن لویه بواو مجهول و حرف ثالث یای تحتانی قصد عزم یوز رنگه بضم اول و واو معدوله و سکون پای مهمله و فتح فوقانی و کاف فارسی جای نیلوفر خانه و بعض بمعنی جای جوکی نوشته از لطائف یوزه بواو معروف و زای معجمه درخت لشوید یوقی بواو معروف و قاف مکسور بیهوده گو از لطائف یوکچی بالضم یا و واو معدوله و سکون لام و کسر جیم فارسی منافق از راه و ریاد از لغات ترکی چول بالضم دیگر راه و بمعنی از نده بمعنی گدای که سر راه مردم نشینند و سوال کنند یونی بواو معروف آخر یک وحدت یعنی بواو معروف و بمعنی آنکه سست از شرح خاقانی یوزباشی سردار صد کس از لغات ترکی

فصل یای تحتانی مع های هوز یهود بالفتح نام برادر کلان یوسف علیه السلام و نام قومی دیگر یهود و جمع یهودی بمعنی جهودان از لطائف و منتخب

فصل یای تحتانی مع یای تحتانی ییلاق جای سرد هموار که در فصل تابستان در آن باشند و این ترکیست از مصطلحات و رشیدی

ییل بر وزن نیل بمعنی سال از لغات ترکی نوشته شد ییلان بر وزن فیلان لفظ مغرب دست بمعنی مار از رسالهٔ ترکی

خاتمه الطبع

حمد واز خالقی را زیباست و ثنای متکاثر حکیمی را سزاست که لفظ را عرض جوهر معنی ساخت و شاهد سخن را بهر هفت و سمهٔ تشبیهات و سپیداب صفای و رنگ استعارات و غازهٔ کنایات و سرمهٔ اشارات و حنای بندش و گلگونهٔ رنگینی آراسته بر چار بالش فصاحت و بلاغت و متانت و سلاست نشانید و گلو را از و شاخ لغات زینت بخشید جل جلاله و عم نواله اما بعد خاکپای سخنوران نامی گرامی انوار حسین تسلیم میگوید که کتاب فیض نصاب ناسخ لغات ضخیمه و ناشی فرهنگ های حجیمه محموده باختصار ستوده باعتبار جامع لغات عربی و فارسی و ترکی و یونانی بلکه حاوی نادر الوجود لغات ژند و سریانی مشحون بعروض و قوافی مع دیگر فوائد و افادات مسمی غیاث اللغات من تصنیف لطیف و تالیف نظیف مولوی غیاث الدین رامپوری بارشاد کرم بنیاد سراج شبستان اهلیت بهار گلستان قابلیت چراغ شاهراه صدق و صفا رنگینی خیابان محبت و ولا دروانش فرهنگ منتخب روزگار منشی نولکشور مالک مطبع اوده اخبار در مطبع پرنور کانپور که این هم شاخ مطبع اوده اخبار است و مشهور و معروف در امصار و دیار

باهتمام [illegible] و انتظام [illegible] کارپردازان مطبع